[illegible] [illegible]

NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, SCRIPTORIS VERE CATHOLICI, ECCLESIASTICAE HISTORIAE LIBRI DECEM ET OCTO.

SACRATISS. ROM. REGIS FERDINANDI liberalitate, opera verò ac studio doctiss. viri Ioannis Langi, Consiliarii Regii, è Græco in Latinum sermonem translati, nuncque denuò castigatiores, & Scholiis ad marginem permultis superadditis, auctiores in lucem editi.

Quorum eximia vtilitas, præ cæteris Ecclesiasticorum scriptorum historiis hactenus editis, cùm in Ioan. Langi ad S.R. Maiest. tum ipsius Nicephori, lucubrationis huius suæ initio statim adiecta Præfatione, satis luculenter exponitur.

Accessit locuples rerum & verborum in his memorabilium Index.

Adiecimus quoque ad Nicephorum, Magni Aurelij Cassiodori Tripartitam, quam vocant, Historiam, luculenter à mendis propè infinitis cum suo indice repurgatam.

PARISIIS,

Apud Ægidium Gorbinum, sub insigne Spei, è regione Collegij Cameracensis.

1574.

Sacratiſsimo & lectiſsimo Principi, Domino *FERDINANDO, ROMAN. PANNON. BOEM. & Slauor. Regi Auguſto, Infanti Hiſpaniarum, Archiduci Auſtriæ, Duci Burgundiæ, Sileſiæ, &c. Comiti Sirolæ, Flandriæ, &c.*

Principi & Domino ſuo benigniſſimo.

A Deo Opt. Max. Ioannes Langus incolumitatem diuturnam, pacem tranquillam, & felicitatem ſempiternam precatur.

NICEPHORI CALliſti, ſcriptoris catholici, Eccleſiaſticę hiſtoriæ decem & octo librorũ è Græco tranſlationem, Maieſtatis tuæ, Rex inclyte, iuſſu mihi mãdatam, & Dei tandem Opt. Max. ope ad finem ſuũ perductam, apud Maieſtatem tuam officioſè exhibeo & repræſento. Quo in Opere non tam doctrinam, aut eloquentiam, quæ in me vel nulla, vel ſanè quàm exigua eſt, oſtentandam mihi, quàm curam & fidem, quæ in Eccleſiaſtico interprete ſumma requiritur, præſtandam eſſe duxi. Quam laudem an aſſequutus ſim, affirmare ipſe non auſim: ſtudio certè pietatis eam conſectatus ſum ſedulò & diligenter. Eius rei penes Maieſtatem tuam, & bonos pioſque viros, qui ex animo & ſincerè, non ſcriptis dictiſque modò, verùm etiã rebus & factis ipſis, C religionem Chriſtianam profitentur quibus nimirum ſolis liber hic ab autore ipſo eſt editus, iudicium eſto. Enimuerò, niſi me opinio mea fallit, Nicephorianum hunc priſcarum Eccleſię rerum codicẽ, rebus temporibuſque noſtris valdè vtilem, commodum, neceſſariumque adeò fore puto. Nam & cenſuram corruptorum apud nos morum, veluti antiquus diſciplinæ Chriſtianæ magiſter, aget: ordinum omnium hominibus omnibus, ſimul & virtutum, quæ imitemur, & vitiorum, quæ vitemus, exempla illuſtria, & cum D pietatis ſempiterna præmia, tũ infidelitatis perpetua ſupplicia proponens: & ad ordinandam conſtituendamque Rempub. Eccleſiaſticam ciuilibus atque inteſtinis diſſidiis admodum conuulſam & labefactatam, viam oſtendet: quemadmodum antiquitùs diſſenſiones in Eccleſia multifariam exortę, legitimis quietiſque conſiliis ſopitæ ſint & compoſitæ, Synodorum aliquot œcumenicarum acta exhibens. Quæ omnia ſummos orbis Chriſtiani Principes non noſſe tan-

A rum, ſed identidem ſecum in animo voluere, cõtinueq; ob oculos habere, commonis omnium noſtrûm ſalutis, & totius Reipub. magnopere intereſt. Non quòd iſta antehac in libris, monumentiſque literarũ aliis, & in Euſebij Pamphili Eccleſiaſtica, quam Rufinus vertit, & ea quę vocatur Tripartita hiſtoria, tradita atque expoſita non ſint: ſed apud Nicephorum noſtrum omnia ordine meliore, delectúq; & iudicio acriore, dilucidius & copioſius, ab antiquis ſcriptoribus ſumpta, oratione perpetua referuntur: ita vt ſi a- B lius Operis huius vſus non eſſet, illa ſaltẽ re plurimùm id prodeſſet, quòd editioni veteris hiſtoriæ, quam dixi, Eccleſiaſticæ nimis ſæpè acciſæ & obſcuræ, permultum affert lucis. Qua de re plura mihi facere verba, opus non eſt: quandoquidem Nicephorus ipſe, in initio ſtatim lucubrationis huius ſuæ, vtilitatem eius prę cęteris Eccleſiaſticorum ſcriptorum hiſtoriis, luculenter ſatis ſtilo eſt proſequutus. Ipſe quidem, ſingulari prouidẽtiæ diuinæ beneficio, hoſce Nicephori libros, C Græco ſermone compoſitos, elegantiſſiméque manu deſcriptos, tẽporibus noſtris reſeruatos, ad nos perueniſſe arbitror. Declarat hoc ſatis rei euentus. Quum nanq; annos multos, ex Budẽſi regia bibliotheca, quã Matthias Coruinus, Pannonum Rex, pulcherrimam, Græcis & Latinis libris lectiſſimis refertam, inſtituit, ſurreptus, diu in priuati hominis bonis fuiſſet: & poſtea per milites Turcicos, in miſerabili caſu & direptione Pannoniæ, inter reliquam prædam Cõſtãtinopolim deportatus, in foro ibi ſcrutario vęniſſet, D perquam cõmodè accidit, vt à Chriſtiano, eodẽque ſtudioſo homine emptus, poſtliminio in eãdẽ Pannoniã ſit reuerſus. Vbi tandẽ in dominiũ pręclari & eruditi viri, Georgij Logi Iuriſcõſulti, Vratiſlauienſiũ ſanctę Crucis, & diuini Ioãnis, eccleſiarum Prępoſiti & Canonici, Maieſtatis tuæ Conſiliarij, conceſſit: vnde nobis, Maieſt. tua iubẽte eius Latinè vertẽdi poteſtas eſt facta. Accidit pręterea paulo ante id tẽpus, vt Lutetię Pariſ. in Frãcia, regiis typis, Euſeb. ipſius Pãphili & reliquorum Eccleſiaſticorum ſcriptorũ hiſtoriæ,

vnde & Tripartitam suam Cassiudorus Senatot
decerpsit, & Nicephorus noster bona ex parte,
pleraque loca & argumenta, arbitratu suo, in o-
pus hoc suum congessit, in publicum grçcè ede-
rentur. Deo hoc sic dispunente, vt libris eiusmo-
di græcè & latinè vulgatis, plurium testimonio
editionum magis atque magis veterum in Eccle
sia Christiana rerum gestarom veritas atque cer-
titudo confirmetur: & ea vtilitas, quam pij om-
nes speramus, votisque omnibus expetimus, ad
tempotum oostrorum Ecclesiam, & populum
Christianum vniuersum, ordinum in eo omniũ
moribus pariter castigandis, errturibus legitimè
tolleudis, & doctrinis piè conformandis, petue-
niat. Ita enim viros religionis nostræ studiosos
mecum arbitraturos esse opinor, quum à lectio-
ne Otaculariom veteris & noui Testamenti lite-
rarum sacrosancta discesserint, vix extare opus
aliud, quud cum ampliore certioteque ad veræ
pietatis nostræ mysteria addiscenda, & vitā mo-
resque in melius mutandos, vsu atque fructu o-
mnis generis ordinis & ætatis homines possint
nucturna versare manu, versare diurna. Quate-
nus veluti in augustissimo splēdidissimoque Ec-
clesiæ amphitheatto, sic in historiarum sacrarum
hisce monumentis præclarissimis atque sanctis-
simis, omne vtriusque sexus genus, ordo omnis,
status & ætas omnis, pulcherrima in Christiani
stadij curriculo, sanctè & fortiter, pro immorta-
litatis & vitæ cœlestis amplissimis præmiis, de-
certādi, atque rectam synceramque religionem
aduersis iuxta & secundis rebus, per fidem non
fucatam, charitatem operantem, & spem incon-
cussam, cum bona & pura conscientia, patienter
atque constanter exercendi documenta propo-
sita habet. Quid est eoim Historiæ Ecclesiasticæ
volumen aliud, quàm prædictionum, doctrina-
rumque, & promissionum Setuatoris & Domi-
ni nostri Iesu Christi, sanctorumque eius Apo-
stolotum & Prophetarum, sancta & admiranda
repræsentatio, exequutio, oblatio, cœlestisquo
pietatis verissimom gymnasium? quod omnibus
omnium philosophorum porticibus, Lyceis &
Academiis tanrum præstat, quantum mors vitę,
cœlo terra, Deo homo cedit. In sacro Actorum
apostolicorũ diui Lucæ Euangelistę libro, Chri-
stianum pectus, gentis professionisque suę incu-
nabula, cum ingenti animi voluptate & admira-
rione contemplatur. Auctus porrò & incremēta
eius non alibi, quàm in sacra Ecclesiæ historia
perspcxerit. Per quàm autem piis hominibus iu-
cundum. eis verò qni magisttatum, nō Ecclesia-
sticum modò, verùm profanum etiam & secula-
rem gerunt, à Deo sibi mandatum, quàm maxi-
mè opus est, posteaquam qnibus studiis Ecclesia
adoleuerit, & eò maiestaris amplitudinisq;, diu-
tinis inctementis, vt metuēdum fortè sit, ne ma-
gnitudine propemodum sua laborare incipiat,
peruenerit, cognitum habeant, vt eisdem studiis
non solùm florentem conseruandam, sed etiam
collabentem religionem instaurandam esse intel
ligant. Magnam ab humanitatis & bonarum ar-
tium sectatotibus ineunt gratiam, & moltā con-
sequuntur gloriam, qui ex veterum Græcotũ &
Latinorum scriptorũ literis, antiquitatis cogno-
scendæ gratia, reconditi quidqnam de nnmisma-
tibos, cotonis, vestimentis, conuiuiis, & moti-

E bus, rebusque priscotũ Græcorum, Latinorum
& Barbarorum etiam populorum, aliis in lucem
proferunt, atque declarāt: quisve de colosso, co-
lumna, statua, arcu triumphali, aut inscriptione
vetusta quapiam, aliquid indicant atqoe expo-
nunt. Gratũ id esse solet doctis & studiosis om-
nibus. itaq; scripta eiuscemodi in manibus sedu-
lò habent, legunt, admirantur, exosculantur in
magno precio habent, antiquarios ipsos in cœlũ
laudibus vehunt. Quod quum homines nostri
tanto animi studio & affectione in rebus profa-
nis & terrenis, eisque nō admodum necessariis,
qoandoque etiam parum vtilibus, & planè inani
bus, faciant: quanta pietate eos cōuenit excipere
atque versare sacræ historiæ codicem, in quo sa-
crosanctæ antiquitates, primotdia & augmenta
Ecclesiæ Dei & Reipub. Christianæ ostendūtur,
F thesauri cœlestes & æterni, omnis generis marty
riorum & certaminum coronæ, mysticæ mensæ
epulationes, sanctarũ animarum sempiterna mo-
numenta, virturum diuinarum, captum humanũ
superantium, effigies & signa, cum immortalita-
tis ipsius certissimorum præmiorum spe indubi-
tata proponuntur, frequentantur, celebrantur?
Quæ cum eis, quas diximus, mondanis, fluxis &
caducis rebus collata, nihili prorsus illas esse ar-
guunt & conuincunt. Quo plus gratiæ veris istis
antiquariis nostris debemus, quòd venerandæ
Ecclesiasticæ verustatis memoriam, in literas re-
latam ad nos transmiserunt. Eā verò propè om-
nem Nicephoriani isti libri cōplectuntur. Quod
si Augusto Cæsari, principi fortonatissimo, sub
cuius auspicatissimo Imperio, anreo seculo, &
optata pace atque tranquillitate orbi vniuerso
G conciliata, autor & donator pacis æternę, Dei fi-
lius Dominus Iesus Christus, Saluator noster, ex
virgine homo, salutis & immortalitatis nostræ
gratia nasci dignatus est: summa quoque illa fe-
licitatis pars diuino munere cōtigisset, & in ea is
tēpora incidisset, vt & ipse Christo nomine da-
to Christianus princeps esset, & Christianis po-
pulis imperaret, libentissimè medius fidius in se-
naru Rom. ipse bonam Ecclesiastici operis par-
tem recitasset, & in prouincias ditionis suæ de-
scriptam, ordinibus omnibus legendā atque co-
gnoscendam misisset. Nā in euoluendis vtriusq;
linguæ autoribus (qnod de eo Suetonius Tran-
quillus scriprum reliquit) nihil ęquè sectatus est,
quàm exempla publicè vel priuatim salubria, ea-
que ad verbum excerpta, aut ad domesticos, aut
ad exercitum, prouinciarúmque rectores, aut ad
H vrbis magistrarus, prout quique monitione in-
digerent, misit. Libros etiam totos & senatui re-
citauit, & populo notos per edictum fecit. Quā-
to credibilius est, Ecclesiasticis eū mysteriis ini-
tiatum, Christianumq; Imperatorem factum, nō
pauca quædam ex sacro hoc codice exempla pe-
tita: sed vel integrum ipsum opus, cū ciuibus om
nis otdinis suis, ad publicos eorum simul & pri-
uatos vsus, veritatis contestandæ, sempiternæq;
incolumitatis consequēdæ causa, quonis modo
communicaturum, vulgaturumque fuisse? Non
continuisset princeps optimus, intra domesti-
cos aulæ Imperialis parietes libtos tales, qui ad
vniuersalem Ecclesiæ & Reipub. Christianę do-
ctrinam & disciplinam sunt compositi, sed com-
munis publicique omnino iuris esse voluisset.

Bonotum

Bonorum eos & piorum virorum calculo, quales à principio statim laudauimus, comprobatū iri, dubium non est. Quin etiamsi extra aleā inuidiæ & obtrectationis ita sint positi, vt sibi à genuinis contentiosorū hominū, qui Christianismi virtutem & professionem in controuersia disputationibus, perpetuisq́ue rixis, altercationibus & iurgiis collocant, minimè timendū esse putent: sub Regiæ tamē Maiestatis tuæ auspicio latinè versi publicantur. Cōuenit enim, volumē de vera synceraque pietate conscriptū, sub Principis eius nomine potissimùm edi, qui pietatem studiosissimè colit, eandemq́ue saluam & auctā esse summoperè cupit. Cuius studij Maiestas tua Regia, immò orbis Christianus vniuersus, per Maiestatem tuam peramplos diuinitùs percepit fructus. Siquidem quòd Turcica immanitas veluti diluuium quoddam in Germaniam omnem non exundauit, & quòd nobis à tyrannide ea, patria nostra salua est: idipsum, secundum diuinam benignitatem & clementiam, si syncerè rectéque iudicare volumus, virtuti Maiestatis tuæ ferimus acceptum. Libet namque, libet, Rex Ferdinande, beneficia summi Dei, ope operáque Maiestatis tuæ nobis præstita, gratis animis recognoscere: quod nisi faciamus, extremæ meritò impietatis crimen committamus. Regnū enim Maiestatis tuæ nisi in hæc tempora difficillima & periculosissima, cum molestia quidem, labore, & ærumna Maiestatis tuæ infinita: commodo autem, emolumento, & vtilitate nostra maxima, incidisset: quorsum non iam barbaries Scythica excurrisset? Afferenti Maiestati tuæ Pannoniæ regnum, optimo & apertissimo iure ad eam deuolutum, plurima se ab aduersariis, tyrannidem sibi sæuam affectantibus, & crudelitatem exercentibus, obtulere impedimenta, quibus, iusto aliquoties bello obuiam est itum. Accessere à finitimis principibus & populis, à quibus Maiestatem tuam adiutam oportuit, parum fidæ societates. Superuenit tandem Rex Turcicus, qui non semel omnibus suis copiis & viribus connixus, ex possessione Pannoniæ Maiestatem tuam deturbatam voluit. Verùm ea fuit Maiestatis tuæ in tuendo iure suo fortitudo, & ea in arcendo à Germaniæ & Italiæ ceruicibus sæuissimo hoste constātia, & tam præsens diuini numinis in Maiestate tua, populisq́ue tutelæ eius commissis, auxilio defensionéque sua seruandis, præsidium, vt conatus propè Barbari tyranni omnis, præterquàm quòd ei perfidia regni affectatorum proditione commodauit, frustra fuerit. Quater, Maiestate tua regnāte Scythicus princeps ex Thracia per Maiestatis tuæ infideles subditos euocatus, perinde atque olim Persarū reges in Græciā, omnibus vndiq; cōtractis copiis, exercitibusq́; suis in Pannoniam, & aduersus Germaniā, maximam suscepit belli expeditionem. Quater itidem non tam Maiestatis tuæ marte, quàm potēti manu Dei, magnificè est repulsus. Atque ille ea spe aduersus nos bellum toties mouit, vt nihil se in Pannonia & Germania cuncta reliqui facturum putaret, quod sub iugum dominationis suæ superbissimæ non mitteret, sibiq́ue parêre cogeret. O immensum erga Maiestatē tuam, Dei amorem. ô tempestiuè cœlitùs missum præsidiū: ô summā erga ciues subditosq́ue Maiestatis tuæ,

A Diuini numinis pietatem & misericordiā: quod nos vnà cum Maiestate tua, ope sua à monocerotis huius cornibus liberauit. Prodeat hic aliquis, & regem, principémve aliquem, toto eo tempore, quo non solùm Ottomanorum familia in Asia & Europa rerum potita est, sed etiam Turcicum nomē orbi innotuit, proferat, quem toties ad hunc modum præsens Deus præsidio suo sit tutatus. Immò aliquem saltē ex Christianis nominet regem, qui se ætate nostra dominatori isti Asiæ opponere sit ausus. Vsqueadeò tota Turcici belli moles in Maiestatis tuæ caput, & ceruices nostras, populis & principibus vicinis cessantibus, periculúmq; nostrum inspectantibus, incubuit. Proinde sempiternas benignitati diuinæ, pro tanto illius in nos fauore &
B beneficio, agere debemus gratias: cuius propitiū magis nobis, quàm seculis aliis fuit numē. Quū primùm in Europam ex Asia gens Turcica ciuili Græcorum bello pertracta esset, & nondum ad tantam vel dimidia ex parte potentiam peruenisset, bis cum ea primus ex Principibus Christianis Sigismundus Boëmus, Pannonum, mox etiam Boëmorum Rex, & postea Romanorum quoque Imperator, bello est congressus, sed infœliciter. Post hunc Vladislaus Iagellonius, Pānoniæ itidem, & præterea Poloniæ Rex, belli fortunam aduersus Turcas præliis aliquot tētauit. & fortiter ille primùm, nec minus prosperè rem gessit: sed tandē denuò cum illis, remisso inducus, ad quas eos petendas coëgerat, nuncio, Martis aleam expertus, copiis hostium eorum
C longè maximis obrutus, cum ingenti suorum clade, pulchram subiit per vulnera mortē. Græcorum hic Imperatorum & Principum, Scāderbecchio Castriota excepto, clades potius quàm expeditiones, & Venetorum item Turcica prælia omitto. Ludouici verò Iagellonij, Pannonū Boëmorumq́ue regis, Maiestatis tuæ sororij, iuuenis fortissimi, meminisse sine lachrymis nequeo, quem prima statim Turcicæ expeditionis cōitione hostis oppressit. Cæterùm in Maiestate tua eiusdémque populis conseruandis, gratè & libēter, sicut dixi, diuinum agnoscimus auxiliū: cui tum demum locum esse maximè cōperimus, quum humano præsidio destituimur. Id autem nō in Maiestatis tuæ rebus gestis tantùm, verùm etiam in optimi & excellētissimi Principis, Ca-
D roli Quinti Imperatoris Romani, Maiestatis tuæ fratris germani, expeditionibus, à piis & prudētibus viris animaduersum est, & obseruatum. Cuius tot & tanta, contra potentissimos & acerrimos hostes, necessitate quadā semper suscepta bella, non tam viribus & copiis, quæ Maiestati suæ Imperatoriæ fuere non pœnitendæ, quàm Dei Zabaoth opitulantis præsidio, quo Princeps is nunquam non succēturias fuit, prosperè sunt confecta atque expedita illud siquidē satis de Maiestate eius, hominibus prudentibus, & cœlestis numinis iudicium & benignitatem piè obseruātibus, constat: quum in statum eum Maiestatis suæ res rediguntur, vt pro comploratis & desperatis habeantur, tum demum Maiestatem diuinam, vim potentiamq́ue suam ostendere: & ita momentorum vicissitudinem repentinam atque inopinatam instituere in Imperatore suo solere, vt is de improuiso, præter ho-

stium & hominum aliorum opinionẽ, expecta- E
tionemq́ue omnem ex victo & contemptu, vi-
ctor & triumphator gloriosus euadat. Testatur
hoc ad Ticinum bello Mediolanẽsi captus Gal-
lorum rex Franciscus, qui quum sibi propter
opes, copiásq; suas de victoria aduersus Maie-
statem Imperialem videretur esse certus & secu-
rus, proindéque Cæsaris res quas accisas & af-
flictas esse arbitrabatur, contemneret, pro triũ-
phis, quos de Carolo iam spirabat & medita-
batur, breui temporis conuersione, captiuitatis
iugum ex prælio commisso reportauit: Deo ni-
mirum Cæsari suo suppetias ferente, & Cęsaria-
norum ducum consilia gubernante. Idem decla-
rat Gallici exercitus apud Neapolim admiran-
dus profectò casus. Venerãt in Neapolitanũ re-
gnum, quarto à Ticinensi clade anno, sexaginta
millium ex equitibus & peditibus Gallorũ con- F
scriptæ copiæ, Arces, oppida, & loca pleraque
omnia, deditione magis quàm vi in ea ditione
receperant. Cæterum arx, & vrbs Neapolitana,
tantũ deditionem facere recusabant. Itaq; Nea-
polis obsidione graui premi cœpta est. Et sata-
gebat rerum suarum quàm maximè præsidiũ ei
impositum, nulláque iam propè salutis spes vi-
debatur, esse reliqua: quum ita Gallicana castra
morbi contagiosi vis affligere, & Cæsarianorum
impressio vrgere atque accidere cœpit, vt tandẽ
ex tã numeroso & frequenti exercitu, ægrè qua-
dringenti milites integri & salui euaserint. Sic
Deus numine suo citra omnem ferè humanarũ
virium opem, Cæsari regnum Neapolitanum à
Gallis recuperauit & restituit. In expeditione
nauali Numidica, aduersa tẽpestate in mare in-
teriisse Carolus existimatus est: sed eum tutelare G
numẽ Dei, Hispaniis suis breui saluum reddidit.
Post varia rursus tentata cõsilia, & bella Cæsari
eidem illata, populósque eius ad defectionẽ so-
licitatos, quid Frãcisco regi insuper profuit, co-
piis suis numerosissimis atque instructissimis,
quadripartitò diuisis, quatuor eodẽ tempore di
uersis Maiestatis Imperatoriæ ditionibus arma,
bello non indicto, eo molimine inferre, quasi
diebus paucis Cæsarẽ regnis prouinciisque suis
omnibus eiiciendi consilium cepisset? Quid ille
tum effecit aliud, quàm quòd vindictã in se di-
uinam à Cæsaris partibus prouocauit? Proximo
motu Germanico, principes & populi quidã ita
arma aduersus Maiestatem suam sumpserãt, ita
opprimendi eius consiliis, viribus, opibus, tor- H
mentisq́ue belli omnibus, Gigãtæo more ratio-
nem inierant, vt ne fugæ quidem locum & tem-
pus relinquere Maiestati suæ velle viderẽtur. At
Deus bone, quanta, Deo Cæsarem bene adiuuã-
te, conatus tam audaces & nefarios, rerũ est cõ-
sequuta mutatio? Quàm contra animi sententiã,
temerariorum hominũ, iusto iudicio Dei, cœpta
cessere omnia? Cuiusmodi belli, seu rebellionis
potius euentus, in rebus etiam nouis aduersus
Maiestatem tuam, Rex generosissime, à perditis
nonnullis temerè motis, Deo eodem procurãte
(ita enim, sicuti res est, semper dicẽdum) extitit.
Licuisset tum vtrique vestrûm, iure manifesto,
secundum Imperiales constitutiones, & sacrarũ
literarum exempla, seueritatem in perduellionis
reos exercere, & lege in eos agi iubere: vt intelli-
gerent homines, quid sibi illud Solomonis ora-

culare velit verbum: Sicut rugitus leonis, ita &
tremor regis: Qui prouocat eum, peccat in ani- ”
mam suam. Et rursus illud: Timeto regem, & cũ ”
seditiosis ne commiscearis. Sed maluerunt Ma- ”
iestates vestrę, pro religione & pietate sua excel- ”
lenti, ad imitationẽ & exemplũ diuinæ benigni- ”
tatis, omissis Iuliis legibus, mitius in reos pera-
ctos consulere, & per paucorum legitimam pœ-
nam & castigationẽ, quęstione grauissima pater-
nè defungi: non aliud ea re spectantes, quàm vt
eiusmodi paucissimorũ capitum coercio homi-
nũ esset metus & terror plurimorũ. Et quãdo re-
munerationis diuinæ, qua cœleste numen Ma-
iestatis tuæ pietatem compẽsat, pauca saltem ex
multis documenta attingere nobis visum est: nõ
prætereundũ illud quoque, à Deo Maiestati tuæ
insigne cõcessum donum, quòd Maiestas tua, ex
vnius nobilissimæ & pudicissimæ fœminæ, regi-
næ Annæ, Maiestatis tuæ coniugis charissimæ
(cuius principis æterna in Deo pace fruẽtis, vir-
tutis & sanctitatis recordatione, etiamnum Ma-
iestatis tuæ subditi populi omnes recreãtur) ma-
trimonio, fœcundæ prolificationis, non modò
apud reges, & magnates viros, sed etiã apud pri-
uatos homines, exemplo raro & mirifico, tot
vtriusq; sexus liberos suauissimos susceperit: de
quibus dubium est, fœlicius ne prognati, an me-
lius edocti atque educati sint. Præclarissimũ me
hercule & hoc fœlicitatis specimen, cuius pro-
uentum à solo Deo esse manifestum est, vt scili-
cet illustrissima domus Austriacæ familia, tum
principes bonos & pios orbi Christiano donet,
tum reges atque dynastas alios coniugis auspi-
catis cohonestatos, sibi conciliet: eósque ipsos
arcta inter se sanctioris affinitatis necessitudine,
publicæ pacis atque quietis constituendæ, stabi-
liendæque gratia, coniungat. Est hoc quodam-
modo peculiare Austriacorum Archiducum, vt
per liberos suos, in gẽtes & familias alias, quasi
colonis è domo sua deducẽdis, missos, pomeria
ditionis suæ proferãt, & regnũ, Deo fortunante,
propagent. Non hic quidquã Maiestatis tuæ au-
ribus datur, neque ad assentationem verba cõ-
ponuntur: sed reipsa & veritate cogente, beni-
gnitatẽ æterni & clemẽtis in Maiestatẽ tuam, &
subditos eidẽ populos omnes, Dei summã: qui
Maiestatem tuã, eiusdemq; germanũ, Carolum
Imperatorem, tãtos videlicet & tales Principes,
vt tẽporibus nostris rei Romanę præessent, de-
dit: eorundémque non dissimiles hæredes atque
successores filios, viuas parentum ipsorũ & ab-
solutas imagines, spectatæ tam virtutis industrię
& pietatis iuuenes, cum pari potestate & gratia
est daturus, cursim saltem perstringimus: vt ne
ingratæ mentis horrendo vitio à maiestate diui-
na, bonorum omnium conciliatrice, condem-
nemur. Exigit id à nobis professionis nostræ &
pietatis officium, vt gratiam eius & munificen-
tiam in nos tantam gratè agnoscamus. Veluti e-
nim in importuoso & vasto pelago, vndique
sæua procella & tempestate Typhonica ingruẽ-
te, fluctuãtibus, rectorẽ nauis peritum: sic in orbe
nostro vniuerso, multis difficultatibus infesto,
propter varios grauésque, casus periclitantibus,
principes prudentes, & omni genere heroica-
rum virtutum florẽtes, diuina prouidẽtia nobis
attribuit. Abhorret profectò ab illa recordã-
tione

tione animus, qui ſtatus Reiumpuh. futurus fue sat. ſi in aliorum, quàm in veſtram diuorum fratrum poteſtatem ſceptra Romana incidiſſent: neque enim domi, neque foris illæ conſtitiſſent.

O fortunatos nimium, ſua ſi bona norint,
Agricolas:

rectè Maro exclamat, & ſententię ſuę pulchrè & grauiter explicat rationem. Nos verò terq; quaterque beatos (vt verbis eiuſdem poëtæ vtar) ſi nobiſcum ipſi fœlicitatis noſtræ cumulum gratis piiſque animis conſideremus, qua nobis ſub Maieſtatum veſtrarum regimine & imperio æquo cum omni omnium vtilitatum commoditatumque copia plurifariam, ſi velimus, perfrui damr. Romani hominis præclara illa ſunt verba: Non eſſe præſtabilius aut pulchrius munus deorum, quàm caſtum & diis ſimillimum principem. Ea verba non rectiùs ſanè in Traianum, de quo dicta ſunt, quàm in maieſtates veſtras, B quæ illum cùm virtutibus omnibus aliis æquarunt, tum ſanctitate & verò cultu Dei longiſſimè ſuperarunt, quadrant. Et ſentētiam iſtam veram eſſe, experientia ipſa, & temporum ſtatus apertè declarat. Nunquam certè res hominum florentiores, quàm ſub bonis: nunquam deteriores, quàm ſub malis principibus fuere. Et quo præſtantiùs eſt Dei donum, rex pius & prudens: hoc rarius ſeculis omnibus hominum generi cōtingit. Ea omni populi Dei regum numero (nam Moſen, Ioſuem, Samuēlem, & paucos quoſdam duces & iudices, qui reges ipſos præceſſerunt, recenſere ſuperſedeo) ſi Dauidem, quem Dominus virum iuxta cor ſuum inuenit: ſi Solomonem ſapientem, qui tamen à ſeipſo ſtultè degenerauit: ſi Ezechiam pium, & religioſum Ioſiam C excipiamus, quod iudiciū de aliis omnibus ſanctorum virorum erit? Idem ſi de Romanis imperatoribus, ab Auguſto Cæſare vſque ad Conſtātinum Magnum, fecerimus: atq; quum Auguſto ipſi, necnon Tito, orbis terrarum deliciis, & ei quem paulò antè nominauimus Traiano, Marco Philoſopho, Alexandro Seuero, qui tot in aula & conſilio ſuo habuit egregios Iuriſconſultos, & per paucis aliis, virtutis & bene geſtę Reipu. laudem tribuerimus, num cęteros pleroſque omnes tanquam orbis terrarum faces, & generis humani portenta, non execrabimur? A Conſtantini temporibus nonnulli extitere principes, religionis & beneficentiæ ſtudiis inſignes: quidam hæreſibus nimis addicti, alij ignaui, aut crudeles. Fuere aliqui, inter Græcos præcipuè, qui ne nominari quidem debeant. Germania imperatores plurimùm laudatos protulit. In primis D autem Maieſtatis tuæ genti inclytę, vel domi vel militiæ celebres, vel etiam pacis ſimul & belli ſtudiis præſtantes, religionis certè laude præclaros, omnes debemus principes. Nihil ea ea prodiit Sardanapalicum, nihil tyrannicum, nihil Ieſabelicum. Ita nanque Auſtriaci Duces & imperatores regimine poteſtatis ſummæ ſunt vſi, vt recti atque honeſti cuſtodes ſe, & iuſtitiæ miniſtros atque interpretes adminiſtrationiſque ſibi creditæ non dominos, ſed fiduciarios, ſiue depoſitarios eſſe iudicantes, collocatum depoſitúmque apud ſe regnum, Regi regum & Domino dominantium repoſcenti, bona fide reſtituendū, rationémque de eo reddendam eſſe ſcirent. Ne-

A que illis vllo loco & tempore memoria, iuxta Agathonis præceptum, excidit, hominibus ſe, quum & ipſi homines eſſent, imperare, & ſecundum leges imperare, denique non perpetuò imperare. Et quia primam ſibi curam de religione & cultu Dei propagando ſumpſerant, Academiā vnam Viennæ Auſtriæ, alteram Friburgi Briſgoiæ inſtituerunt, vt ibi iuuentus vnà cum humanitate pietatem verā addiſceret. Ad hæc præmia bonis liberaliter tribuentes, & pœnas malis legitimè irrogantes: ne dum hiſce parcerent, illis nocerent, veriti: atque imperium in ſeipſos maximè exercentes, tum autem cogitationes & actiones omnes ſuas ad laudem, honorem, & gloriam Dei, & ad bonum publicum referētes, perpulchrè fauſtis populorum ſuorum acclamationibus, tituliſque ſuis reipſa ſatisfacientes, reſponderunt. Conuenire etiam ſibi optimi principes B putauere, vt ne ſubditis ſuis virtute inferiores aut deteriores eſſent: & quod per edicta propoſita fieri à ciuibus vellent, id ipſi primùm factis exequerentur. vt rectè de quolibet eorum Sincerianum illud pronunciari poſſet:

Publica nimirum tum res ſibi conſtat, & æquum
Imperium, cum rex quod iubet, ipſe facit.

Neq; alia magis appellatione ſunt gauiſi, quàm vt teſtificatione certa benignitatis pietatiſque eorum à ciuibus patres appellarentur. Ea animis eorum nihil fuit gratius, acceptius, iucundius. Talem honorem apud Homerum Vlyſſi, comites Græci, & apud Virgilium Aeneæ ſocij Troiani habent, Ille nanque à ſuis πατὴρ ἤπιος, hoc eſt, pater benignus, audiuiſte verò,

Et tu pater optime Teucrûm.

C Didicerant pij reges, in Cyri regia inſtitutione apud Xenophontem reperiri, Nihil principem bonum intereſſe bono patri. Patres quippe prouida de liberis ſollicitudine, vt ne quid eis bonorum deſit, procurare: & Cyrum in medium conſulere, vt ciues ſui quàm maximè beati ſint, & felices. Inde adeò factum, vt Archiſtrategorū Auſtrię familia, per tot ſecula à progenie in progeniem & à generatione in generationem, Deo eam propter mandatorum ſuorum obſeruationem, benedictione & gratia ſua complectēte & magnificante, durauit, duraturáque, eodem Deo adiuuante, ſit.

In freta dum fluuij current, dum montibus vmbræ
Luſtrabunt, conuexa polus dum ſidera paſcet.

quum magnorum quandoque & potentium regum ſtirpes, ſeculum vnum non excelſerint: aut certè vix ad tertiam, vel quartam, vt in Moſaicis D legitur oraculis, generationem, iuſta Dei vindicta peruenerint. Verùm enimuerò ſicuti in terris nihil poteſt melius eſſe, atque expetibilius, principe bono: ita nihil è diuerſo, prauo dominatore damnoſius eſt, atque deterius. Neque inter cæteras vltionis diuinæ plagas, quibus viſitare & coërcere ingratum, rebellem & impium populum Deus ſolet, minimam affert cladem imperiis princeps malus. Non eſt opus hoc in loco vel veteribus, vel recētibus exemplis. Res apertior eſt, quàm vt negari poſſit. Et horrendæ de ea ſunt in diuinis reſponſis ſententiæ. Propter peccata populi regnare facit hypocritā. Propter peccata terrę, multi principes eius. Dabo pueros principes eorum, & effœminati dominabuntur

eis. Sed cum gratiarum actione summa Deus E
Opt. Max meritò laudandus est, qui ętate nostra
populum suum, quantumuis graues commeri-
tum ærumnas, à principibus conseruauerit (vt
cum Esaia dicam) infidelibus, socijs furum, se-
quentibus munera, sequentibus retributionem,
pupillo non iudicantibus, & causam viduæ ad se
non admittentibus: à principibus (quod apud
Ezechielem est) quasi lupis rapientibus prędam,
effundentibus sanguinem, perdentibus animas,
sectantibus lucra. Optimè sanè factum, quòd rei
Romanæ summa duobus diuis fratribus, Caro- F
lo & Ferdinando, diuinitùs commissa est, cum
vtriusque liberorum, eorundemque successorũ
spe optima. Patiatur benignè Maiestas tua, hoc
sic nos repetere, & publicitùs sincero & grato a-
nimo profiteri. Virtutes verò Maiestatis tuæ a-
lias hic commemorare, consilium non est: cùm
quòd parum mihi ad opus tantum sit vitium, si-
lereque de re magna, quam pro dignitate perse-
qui nequeas, præstet: tum quòd eas ipsas virtu-
tes plerasque Nicephorus in Præfatione sua, G
qua lucubrationem historiæ illius Andronico
maiori Palæologo Constantinopolitano Impe-
ratori consecrat, luculenter veluti in speculo ex-
pressit. Aut enim Andronicus Cæsar, sicuti eum
historicus noster ornamentis suis depingit, vir-
tute pleraque omni colẽda Maiestati tuæ quàm
simillimus fuit: aut in persona illius, talem eum
esse, qualem ipse descripsit (qui philosophorum
de magnis principibus orationes & libros com-
ponentium, & quorundam etiam historicorum
mos est) debere esse ostendens, Maiestatis tuæ H
tot & tanta decora conformauit: veluti animo
iam tum præsagiens, sub eius principis omnino
opus suum Latinè versum, aliquando vulga-
tum iri, quem ipse Gręcè laudibus suis verissimè
ornarit. Qua in re nisi in eandem mecum senten-
tiam pedibus ibunt æqui censores omnes, qui-
bus vel per trãsennam domestica Maiestatis tuæ

consuetudo inspecta est, nihil prorsus reluctor,
quin leuis, vanus, & futilis habear. Reliquum
porrò est, vt publico religionis nostræ sacrosan-
ctæ nomine Maiestatem tuam orem, quo ea, pro
pietate sua, liberalium artium, humanarumque
literarum, atque linguarum potissimum studia,
sine quibus pietatem ipsam sinceriorem frige-
scere oportet, præmijs honoribusque proposi-
tis, aucta & honesta esse velit. Perinde nanque
atque homines nostri per ingluuiem sese literis
eiusmodi ingurgitassent, incrassatique, impingua
ti, & dilatati (vt Mosaica locutione vtar) essent,
ita ab eis per nauseam abhorrere incipiunt: aut
fortasse quòd minus quæstuosa sit, ea deserunt,
atque despiciunt. quorum alterum, ingrati erga
Deum, cuius munus literę tales sunt: alterum, pu-
silli per seipsum: vtrunque autem improbi ani-
mi est, ne dicam impij. Causæ huius paucis men-
tionem apud Maiestatem tuam fecisse sat est,
quod & ipsa se æquitate sua commendat, & Ma-
iestas tua sua sponte ad bonas piasque artes or-
nandas propensa est: & proclivis, vt modò tem-
pora nobis, sicuti cœpere, pacata currere per-
gant. Sic Maiestatis tuæ pietatem, promissionem
habentem præsentis vitæ & futuræ, in altero e-
tiam seculo, & regno cœlesti, inter sanctos prin-
cipes, immortalitate diuina Deus remunerabi-
tur. Et in hoc interim mundo, supra eas, quas re-
tulimus, à Maiestate cœlesti, Maiestati tuę Regię
tributas dotes, eidem concedet longæuitatem
facilem, consiliorum & actionum omnium suc-
cessum prosperum, domi administrationem te-
notum tranquillam, foris contra hostes omnes
victoriam optatam, & filiis Maiestatis tuæ regi-
minis successionem certam & pacatam: ita vt v-
nà cum paternæ & auitæ virtutis & pietatis hæ-
reditate, Maiestatis illi tuæ sceptra obtineant, &
nati natorum, & qui nascentur ab illis. Id quod
ita fore, benignitate diuina freti speramus, votis-
que cunctis optamus & comprecamur.

AD ÆTERNAM SAPIENTIAM PRO NICEphori Callisti Xanthopuli Historiæ Ecclesiasticæ æditione, G.Logi Silesii Votum.

AVrea in æterno Sapientia numen Olympo,
Aeterna æterni mens animúsque Dei:
Omnia quæ nutu vna regis: quæque vna creasti,
Quæ mare, quæ tellus, quæ vagus æther alit:
Aerios montes, ridentia prata solúmque
Frugiferum, fontes leue sonantis aquæ,
Et fluuios latè irriguos, tum stagna, lacúsque,
Siue suprà tellus, siue ea subter habet:
Squamigerũ omne pecus, salis horrida mõstra profundi,
Et volucres, pennis qui supera alta secant:
Sideráque, ingentis mundi quæ machina torquet,
Cælicolásque domos, cælicolúmque genus:
Et nemora arboribus densissima lustra ferarum,
Seu iuga celsa illas, seu caua vallis habet.
Hinc homines, partem diuinæ mentis, opusque
Ritè tuum, effigiem condis & ipsa tui.
Indiga nil nostri, tantum ex bonitate profunda,
O bonitas nullis æquiparanda bonis.
Queis liceat æthereas eadem ex bonitate videre
Diis similes, meritis, te tribuente domos,
Nicephorus cuius virtute & numine plenus,
Nanque tuã huic præsens mentē animumque dabas,
Sidereo ad templum quod sese æquabat Olympo,
Et Constantini nunc quoque in vrbe manet.
At nunc, indignum ô facinus, scelera impia, diris
Fœdatum à Turcis, impia sacra gemit.
Virgineo à partu repetens, & origine prima,
Ad sua perpetuum tempora duxit opus.
Grandiaque arcani verbi mysteria pandens,
Ad superos certa nos docet ire via.
Atque à synceris Zizania frugibus arcens,
Nos alit æterno nectare & ambrosia.
Eloquio Graius: sed docti munere Langi,
Ausonio didicit nunc simul ore loqui.
LANGI diua potius, quem multo insignit honore,
Siue soluta canat, siue ligata pede.
Ille diu ex oculis hominum sublatus, & aura,
In tenebris tacuit squallidus, atque situ.
Quem Logus à charo diuinum munus amico
Accepit, hæc cuius carmina nomen habent.
Quo pius antistes, Augusto vbi Vacia templo
Vicina heu nimium est regia Buda tibi.
Hæc ille Augustus, augusta in templa sacerdos
Ingrediens, supplex te Sophia alma colit.
Atque ait: A sacris procul hinc, procul este prophani:
Ite procul, superis non nisi casta placent.
Si dea, si nostra affueris veneranda labori,
Alite quo dextro prodeat istud opus:
Magnanimi auspicia Fernandi regis, & ære,
Aurea cuius honos sidera laude ferit:
Regis Romani, qui nobis aurea fœlix
Secula nunc condit, aurea restituit.
Ille tuum ante alios nam sanctum numen adorat,
Et nihil huic casta est relligione prius:
Rite tibi hic Pario statuet de marmore templum,
Sacraque restituet prisca, decusque tibi,
Pulchra Odera in ripa multa quæ flauus arena
Amne cito Vrsla mœnia amœna lauat.
Latiniis nusquam quæ concessura Mycænis,
Ardua turrigerum tollit in astra caput:
Insula quæ Vatis magni de nomine dicta,
Qui sacro æthereum tinxit in amne Deum.
In medio Pater almus erit, dehinc Filius, & qui
Spiritus æqualis numine vtrunque refert.
Vnum sub triplici numen qui nomine regnant,
Quique tuum Sophiæ nomine numen habent.
Montis Auentini princeps, Habsburgia proles
Maxima, & à magno ducta Leone domus.
Quos infra vetus Austriacæ que gentis origo,
Romani imperij te duce frena regit.
Cæsaris hinc magni, sed vestrum numen adorant,
Accedet post hunc Regis & effigies.
Quos circa sobolis magnæ generosa propago
Austriaca Heroës qui decora alta domus.
Nomen aui Regis referens insigne. Philippus,
Natus qui est maior carole magne tibi.
Magdalis hinc coniunx, Romani filia regis,
Augeat vt nymphas candide Bethis tuas.
Alterius dehinc nomine aui, cui regna Bohemi
clara soli párent, Maximus Aemylius.
Hesperia in magna magni cui filia nupsit
Cæsaris, vt vestrum hinc augeat vsque genus.
Pannoniæ hinc Princeps, frater Fernande, paternum
Nomen habens, sanctæ stabis in æde dea.
Quales Tyndaridæ gemini, seu pectore fido
Quis certet pugnis, seu mage certet equis.
Carolus hinc minimus natu, verùm indole magnus:
Nam cursu ad metam fertur & ipse suo.
Dij quantum est animi in puero, & virtutis auitæ?
Ignis agit iam nunc pectora in alta decus.
Ante diem & raptus Ioannes filius infans,
Scilicet vt vobis præuius astra paret.
Hinc natæ innumeræ, magnis quæ Regibus ortæ.
Nupserunt magnis Regibus & Ducibus.
Inter quas diuis similis effulget Elysa,
Bethis quæ aurifero nomen ab amne tulit.
Sarmathiæ regi quæ nupta haud omine dextro,
Ante diem Elysias vidit Elysa domos.
Fœlices genitis, qualis Iessæia proles
Aeterno in solio regia sceptra gerit.
Vestibulo in medio, atque adytis, foribusque superbis,
Cælabit docti dein manus artificis,
Res gestas foris atque domi, vestra inclyta facta,
Marmore cum Pario sectile stabit ebur.
Gallorum vt Cæsar domuit, Libiosque tyrannum,
Tot populos domuit nobilis Italiæ.
Regnatorem Asiæ, nostris dum sæuit in oris.
Compulerit turpi mox dare terga fugæ:
Charo subueniens fratri nostróque labori,
Dum graue perpessa est Pannonis ora iugum.
Hinc ope iam fratris, similia tractus in arma,
cúmque suis domuit vrbibus vtque duces:

Cum rapidum pedibus transmitteret impiger Albim,
Insolitas fluuio tunc sibi dante vias.
Regis Romani mox his longo ordine pugnas
Adiunget, longum quas numerare foret.
Aërias vt Panneniæ disiecerit arces,
Déque feris sibi tot fixa trophæa Getis.
Iniustum vt toties strauit pellitque tyrannum,
Tradidit hic diris seque suosque Getis.
Impius & sæuo potuit seruire tyranno,
Fax patriæ, & regni sanguinolenta lues.
Belláque, quæ longum mihi sit recitare, per orbem
Fælici amborum gesta sub imperio.
His tamen adijciet, nostrum dum Carolus orbem,
Et regit hunc mundum, quòd dedit ipse nouum
Ignotum ante aliis mundum, sua sidera nouit,
Quique suos colunt numina falsa deos.
Qui quòd te nouit iam, quòd veneratur, adorat,
Omne tuum, atque pij est Cæsaris illud opus.
Hinc illi pleno fundis largissima cornu,
Aurea inexhausta munera diua manu.
Hæc primum, socio mox Cæsare & auspice magno,
Iam tibi prædico Turca superbe malum.
Constantini vrbem sacri, tuáque inclyta templa.
Auferet è manibus, barbaricóque iugo.
Europæ victor sternens, Asiæque tyrannum,
Quem terræ atque maris exuet imperio.
Tu modò diua faue cœptis tum fortibus, vnà
Et facias: namque hoc munus opusque tuum.
Tunc tibi quot sacris fumabunt ignibus aræ,
Et cadet ante tuos victima quanta pedes?
Quæque sacerdotes casti tibi carmina dicent?
Et tua tam misero turba soluta iugo?
Ipse ego dona feram, sacro velatus amictu,
Et tua voce pia numina magna canam:
Et manibus palma, ramóque insignis oliuæ,
Ingrediar templi limina sancta tui.
Adsis ô Dea magna, pióque assiste labori,
Aeterna æterni mensque vigórque Dei.

F I N I S.

CVINAM PRINCIPI
Nicephorus hanc historiam Ecclesiasticam dedicauerit,
Annotatio.

Nicephorus Callistus sub Andronico maiore, & Michaele filio eius, Andronicoque minore, Michaelis huius filio, Palæologis, Imppp. Cōstantinopolitanis, vixit ante annos plus minus trecentos. Et opus hoc historiæ Ecclesiasticæ Andronico maiori, Michaelis maioris qui Latinos ex imperio Constantinopolitano eiecit, filio dedicauit. Colligitur id ex ipsis Nicephori versiculis, qui in Constantinopolitanorum imperatorum catalogo carmine composito vltimi reperiuntur:

Στεῤῥὸς μιχαὴλ, παλαιολόγος μέγας
Ὃς λατίνοις ἔξωσε τῆς κωνσταντίνου.
Τῆς εὐσεβείας ἀνδρόνικος ὁ στῦλος,
Ἀσύγκριτος νοῦς, ἐξῃρημένη φύσις,
Λαμπρὸς μιχαὴλ παλαιολόγος τρίτος,
Οὕτως βασιλεὺς καὶ λόγοις καὶ πρακτέοις.
Ἀνδρόνικος παῖς συνδρομὴ τῶν χαρίτων·
Οὓσπερ φυλάττοις εἰς χρόνους ἀπειρίτους.
Λόγος παλαιὲ παντάναξ παντοκράτορ.

Hoc est.

Magnus Palæologos Michael, & potens,
Byzantis vrbe qui Latinos expulit:
Pietatis Andronicus inclitum decus,
Natura lecta mens secunda nemini:
Clarus Palæologus Michael tertius,
Dictis & actis imperator optimus.
Flos Andronicus Gratiarum iunior.
Longissimis quos sospita temporibus
Omnipotens rex omnium vetus Loge.

RERVM ET VERBORVM IN ECCLESIASTICA HISTORIA NICEPHORI CALLISTI MEMORABILIVM

Index.

° ij

F

H

N

Nicæa

O

V

X

Z

FINIS.

DEDICATIO OPERIS

LAUDES (ANDRONICI SENIORIS Palaeologi) piissimi & sancti Imperatoris complectens.

Imperator virtutibus omnibus, & ornamētis plurimis clarus.

A ECCLESIASTICA Historia composita, multorúmque & admirādorum virorum rebus gestis à me scriptis, nemini profectò Opus id, quàm tibi, rectius consecrarim, imperator, Principū omnium Christi amātissimo atque humanissimo qui omnes prorsus virtutes complexus, nihil rerum pulcherrimarum & excellentissimarum prætermisisti. Et quū permulta atque adeò innumerabilia tua sint præclarè facta, orationē nostram lōgè superantia, manu diuina cōsilium omne tuum & factum dirigente: tum, vt mihi quidem videtur, & rectè quispiam dixerit, omniū maxima & illustrissima B est pietas, egregiumque in ecclesiā Christi studiū & flagrās atque incredibilis in eādem amor, & quas eius nomine reportasti, victorias & tropæa.

Idem potissimum sincerā pietatem, opinionibus de ea prauis reiectis restituit.

Quæ sanè pietas, immensis sæuientis impietatis fluctibus, immanibúsque confligantium véторum procellis huc atque illuc quodāmodo graui iactatione agitata, beneficio tandem tuo, qui rebus omnibus aliis post habitis, hoc vnum curaris maximè, tutò ad tranquillum portum tuum annauit atque applicuit. Et nunc integra, veluti recenti sinu abiecto, & pristina veteríque venustate recepta, seu potius salsugine, quam ex tempestate cōceperat, orationis tuæ suauissimo sonitu repurgata atque reiecta tibi diuino orbis rectori atque gubernatori, sacróque (sic enim dicendum) auspici & curatori, condignas re- C fere gratias, claram veluti & ingentem emittens vocem, omnes nos per te saluam atque inuiolatam retinentes pietatem, constanter firmitérque in sinceræ fidèi sententia, opinione de diuino numine erronea, ita vt conueniebat, longissimè repudiata, consistere. Verùm enimuerò, si deliberatione habita, res tuas à primo initio singillatim prosequi, quásue radices actionum tuarum, quæ omnia sapienter cōstituit diuina prouidentia, egerit, exponere vellem, in immensum oratio excresceret: & historiā potius, quàm operis dedicationē instituere viderer.

Ex plurimis pauca tātum præclare imperatoris res in hac Præfatione attingenda.

Sed quum aliud scribendi consilium mihi sit propositū, pau- D cas quasdā res tuas in præsentia attingere, atque oratione perstringere, est visū: reliquis suo loco & tempori, pro eo atque decet, rectè reseruatis. A præsertim quū id quod nunc quoque dicere institui, propter abundantem atque exuberantē rerum copiā, me ad nouam quandā redigat inopiā ita vt etiam ea quæ cupio, perficere, atque stylo exequi nequeā: eò quòd perinde atque in prato vario, innumerísque amœnitatibus scatēti, ad se quæque res me pertrahāt, eísque tractandis retinere conētur.

Beneuolentiæ captatio. Opus hoc imperatoris iudicio submittitur.

Cæterum orationi meæ modum imponam: quæ non longior futura est, quàm vt qualemcūque saltē mei erga te amoris & desiderij significationē exhibeat: & ego egregiā in te voluntatem meam, quæ ad hoc vsque tempus tecta occultáque fuit, cū libertate propalā declarem. Tuæ verò māsuetudinis atque humanitatis fuerit, vt me placidè aspiciat, atque fiduciā animo meo addat. in primis verò, si quid minus rectè in hoc opere à me dictum fuerit, vt mihi ignoscat: historiámque meā, pro iudicij sui acri- B monia, addēdo atque adimendo repurget. Quicquid enim calculus tuus accuratius emēdauerit, id & mihi & omnibus aliis gratū certúmque habebitur: propterea quòd ex omnibus, quicūque fuere, tibi maximè perspicere talia, & deprehendere, prōpritudine & acrimonia naturæ, Dei dono contigerit: & quòd disserere atque disputare moderatione iusta, & timore multo adhibito, de rebus diuinis explicatè noris. Præterea quòd mē te concipere, & ore diserto eloqui, id quod visum est insupérque idipsum propè diiudicare, ita vt alterū ab altero peruoscatur, optimè possis.

Quomodo de rebus diuinis disputādum.

Neque quisquam reperitur esse tam audax & temerarius, qui post limā, iudiciúmque tuum, digitū adhibere scriptis sustineat. itaque rebus multis omissis, inde tādem orationem de rebus tuis C ordiar.

Iudicium acre principis.

Quum enim veluti quispiam eorum, qui singulari Dei dono dati sunt, optimorū & nobilissimorum illorum virorum, nasci, & imperium in homines vniuersos suscipere deberes, magni consilij angelus, ac potius rerū vniuersarum pater atque rector, cōsilium agitauit: & ad eos qui cum illo eiusdem sunt naturæ & honoris. Faciamus (inquit) rursum hominē ad imaginem nostram & similitudinē primi illius qui dudū difflu xit.

Imperator prouidentia certa Dei genitus.

Et editus es, diuina quadam vi & natura, spiritu vitæ tibi aflato, qui vitalis aliis virtus primitiæque, & quasi quidam alius generis *princeps in orbe nostro futurus eras. D Qua in re, illa, perinde atque instrumento & autore vsa est patre tuo qui maiorū suorum splendore, nobilitate, amplitudine gloriæ, arte imperatoria, opibus, ad hæc

**γενάρχης*

prudétia, fortitudine, & naturæ vi, antiqnissimos quosque suisque & nostri tẽpotis principes obscurauit. Nec illi, quum antea res multas pro Romanis egisset, aliam ob causam Deus imperiale tradidit sceptrum, quàm vt tu facile & incruentum obtineres imperium, pietate & facinoribus omnibos bonis futurus longè clarissimus: eis quippe rebus verissimè Imperator declaratur. Quaodoquidem verò tibi quoque, qui imperium in vniuersos è manu Dei fueras suscepturus, seu potius ante natiuitatem receperas, Imperialem domum & aulam instrui oportuit, quæ sanè tam ingens & amplum deceret Imperiũ: ea quoque, quemadmodum primo illi Adam orbis vniuersus, & quicunque tãdem fuit paradisus ille, coudigna præparata est. Ea verò erat noua Edem, terrestre cœlum, paradisi veluti primarium exemplar, patria quidem tua, commune autem Christianorum omnium domicilium, vrbium videlicet omniũ regina. Simulátque enim ipse ex materno produsti thalamo, prædonum examen, quòd eam longo tempore afflixerat, inde est expulsum, terrore quodammodo perculsum atque accisum: germanúmque planè hæredem, Imperatorem, & conditorẽ eius, veritum: qui sanè prædones, exitum atque fugã acceleran tes, tanquam coruscãti ense tuo eiecti, alius aliò profugit. Ad eum modum illa per te nobis omnibus repurgata, & tibi notricia atque educatrix facta est, duabus his rebus in te atque illa diuinitùs benignè præstitis. neque enim illa, quę nuper admodum liberã lucem videre cœperat, in alio quopiam, quàm in te voo, debitã gloriam cõsequi potuit: qoi maximè quidem ad gloriam Dei propagandam processetis, & summa omniũ dignitate honoris auctus sis: neque etiã tibi prę illa cõdignius contingere potuit domiciliũ & habitatio. Quapropter, sicuti Deus solitus est longius etiam antea magnarum rerũ iacere fundamẽta, itidem meritò quoque tum id est ab eo factum. Sedenim, vt quum etiamnum fascũs puerilibus inuolueris, & à nutrice curareris, fumrã rerum gratiã exultans, atque (vt sic quispiam dicat) subsiliẽs, graui atque imperiali corporis habitu exhibueris: atque inter quotidianam membrorum fingendorum compositionem, senilem quodammodo præ te ferens prudentiã, excellentem in te pietatẽ, sicuti Ioannes, exultãs, & eum qui tibi in vndis lustralibus gratiã concessit adorans, ostẽderis. Atque alias res tuas, donec ex infantia ad puerilem peruenisti ætatẽ, quid dicere attinet? pręterquàm quod (vt in prouerbio est) à prima linea, in primis pietas, amor Dei, & humanitas tibi studio fuit: quum quidẽ & alia omnia, quę cura & laude digna sunt, concurrerent: & tu ætate simul, sapientia & gratia procederes, non qoidem qoòd incrementa hæc in te caperẽt, sed quòd simul sese proferrent, atque exhiberent: firmitatémque cum ætate, motũ grauitate, & cultura augescente, assumerent. Atque equidem ad pulchrum bonúmqne fundamentum, pietatẽ ipsam, fortitudo primũ accessit: hãc consecuta est prudentia, deinde temperantia etiam efflotuit. Aduenit ad has iusticia quoque, antea hęc prorsus, quam multi complicare & connectere nequeunt, catena. Eam verò tu omnium pulcherrimè cõcinnans, nouam quandam & admirãdam

Quæ res imperatorem maximè deceant.

Imperatoris huius patria Constantinopolis, Paradisus alter.

Latinos imperatores qui Constantinopoli sexaginta prope annis regnum obtinuere designat.

Imperatoris Andronici infantia.

Pueritia.

Adolescentia.

Virtutũ omnium fundamentum pietas.

Virtutũ aliarum accessio.

Virtutum catina.

E planè perfecisti virtutum harmouiã & concentum. Nam quæ in ũs vel abundant, vel deficiunt, vitiis scilicet ipsis reiectis, media es cõplexus, & vnam prorsus ex eis tãquam vniuersalem virtutem confecisti. Atque, vt quas medio tempore gessisti res tuas, in compendium redigam, postquam diuinæ sentẽtiæ placitum est, vnum te Imperij gubernaculis pręsidere, fatali decreto, è vita communis omniũ nostrum propugnator atque Imperator, tuus autem pater simul & institutor, emigrauit: quũ quidem prius Romanorũ Imperium, sicut à cẽtro circulum, propagasset imperatoriis artibus, reportans ab hostib' victoriis, necnõ aliis magnarum rerũ administrationibus ingentẽ apud omnes qui sub sole sunt homines, gloriã cõsequutos. Tu autem, Princeps pręstantissime, vbi solus Imperium es adeptus, E confestim copias tuas, pro ipso Deo, primùm in aciem produxisti: opibus tuis omnibus, quas à Deo acceperas, à primis (vt dicitur) carceribus, pro eo qui te Imperatorem vnxit, vsus. Itaque, sicuti dicere cœpi, quum verã religionem nostrã, nouis inductis reb', per adulterinas & absurdas doctrinas, in discrimẽ adductam esse cerneres, studiosissimè eã & sapientissimè tutatus es. Quod nam que perspectũ tibi optimè esset, ad Imperij pręsidium solam pietatem, & rei diuinę sedulũ cultum sufficere, reliqua autem cum his comparata nihil esse, diuinam planè & sapientissimam concepisti sententiam. Proinde per eiusmodi rerum administrationẽ, magnam à Deo iussu gratiam: & à teipso illi satis præbuisti causæ, vt perfacilè precario tibi autem suam inclinaret, actionibus omnibus tuis pręiret, Imperiúmq; tibi firmaret G atque constitueret: videlicet vt rectissimè atque ordine optimo administratio eius procederet, in rebus omnibus te aptissimè dirigẽs: atque vt aliquis dicat, viuam imaginem, & statuam Imperij pulchram omnino & Imperialem, ad incredibilem & excellentissimã venustatem expobens. Sic enim puto, Dei benignitatẽ hominibus nõ contingere, nisi seipsos factis suis ea dignos exhibuerint: quod tu quod optima præstitisti, in primis vt gratiosus apud Deũ sis, consequutus es. Quapropter cernere erat, quicquid esset mali, id è medio tolli: bona autem vniuersa ad manus esse, vtilitatem publicam non morari, & tẽpora ipsa sub te nouo atque commodo Imperatore renouari & repubescere. Atq; equidem rerum bonarũ plerę que sua sponte aderant, pleræque mox affuturæ erãt. Accessit spes rebus præsentibus longè melior. H Nam sicuti iubar quoddã è sublimi relucẽs, vbique terrarum, affluentem tibi diuinitùs gratiam abundè demisisti, eámq; propter cœlestium donorum varietatem perinde atque flumen copiosum profudisti. Et quum gloria abũdares, nequaquam ad desidiam & vitam molliorem te demisisti, sed rebus honestis dedidisti. Neque purpura sumpta, Imperiũ in teipsum exercere omisisti: & ratione tanquam freno vsus, Imperij administrationẽ philosophicis institutis temperasti, timore Dei illi tanquam custode & opitulatore imposito. Porrò quũ probè tibi cognitum esset, principes viros non facilè admoneri se pati, neque doctrinam atq; institutionẽ admittere: eam tu in primis tibi in consilium adhibuisti, & Imperij tui, perinde atque domus custodem, & magistrum

Mich. ei Paleologus imperator mortuus.

Successor eius in imperio Constantinopolitano Andronicus filius.

Huic pietas & religio ab initio imperij in primis curæ fuit.

Imperij præsidium, pietatis cultus.

Diuini numinis erga Andronicum gratia & fauor.

Amplissima pietatis præmia diuinitus concessa.

Qui homines gratiæ Dei sint capaces.

Bonus fœlixque Imperij status.

Verus Imperator.

Timor Dei imperii custos. Tribuuntur Andronico præcipuæ imperatoria virtutes.

Quod hic per Nicephorum obscurius indicatur, id a Baptista Egnatio apertissimè paucis declaratur. Michael Paleologus (inquit) Lugdunum ad Cõcilium venit quod Gregorius x. Pontifex indixerat, facileque illic cum Romano Pontifice cõuenit. Ex quo tantam inuidiam Græcanicæ gẽtis conferaxit, vt nec mortuo

iusta persoluerint, & locū sepultura negauerint.

magistrum optimum, cōstituisti. Quin potius tibi hac minimè opus fuit. Quid enim apud te est quod aliūde didiceris, aut importatum acceperis? qui ingenij naturæque tuæ bonitate omnia producas, & quicquid boni est veluti fructum quempiā generosū & maturū, in lucē proferas? Sed nec illud Imperio suscepto egisti, vt te ciues & subditi tui metuerent tātùm, verùm timorem cum charitate tēperatum esse voluisti. Proinde qui in te homines tui cū admiratione dilexere, quòd minus esses terribilis, neque arbitrio tuo viuere, & pleraq; omnia statuere videreris, tū ipse eos magis etiā dilexisti: quibus reuera extitisti.

veluti pater optimus

quemadmodum ille dixit. aut, quod magis in te competit

Rex bonus, atque idem fortis bellator in armis.

Hunc versum Alexander Magnus omniū Homericorum carminū iudicauit esse optimum.

B Nam quod sceptrum Imperiale, splēdidi cuiusdam seruitij signum esse, & coronā preciosissimā, nihil à lapillis, quæ in littore maris sunt, differre putares: quamuis hæc, diuinę quedā res, & immensorum arcanorúmque mysteriorum imagines sint, purpurā ipsam pro vilibus pannis habens, florémque eius molestum & tristem iudicās, moderatum nouo quodam modo in rebus secūdis animum obtinuisti: nequaquā eis, sicuti plerique, exultans atque superbiēs. Quæ tua moderatio maximè Deo grata fuit: eadē quoq; publicæ lętitię, & solennibus conuentibus causam præbuit, multā animis omniū voluptatem immittēs. Quum nāq; optimus, & supra alios maximè generosus esses, haudquaquā ad res minus decētes declinasti: verùm constātet in factis laudatis perstitisti, prudētiæ scilicet & iudicij rationibus adductus. Insuperverò circa pulcherrimas C quasque res ambitiosus, ritè omnia atq; ordine peregisti. Formā siquidem atq; habitū pręte ferēs tyrānide dignum, animo mitis admodū atq; humanus es, cōspectu ipso statim omnes, vt ita dicā, benignè excipiens: & nouo quodam more, orationísque tuæ gratia atque illecebris, fluminis instar profluentibus, vniuersos, perinde atq; magnes lapis ferrum, suspensos tenens.

Bona corporis in imperatore

Decētissimum verò quoque tibi corpus, & excellētissimum, rerum vniuersarū architectrix natura conformauit: vt sanè quispiam existimet, non principū solùm, sed etiam hominum ferè omnium te absolutæ formæ ideam atq; specimen, iuxta Platonem, & venustatis omnis archetypū atque pri D marium exemplar esse. Robur insuper & fortitudo corporis, partiúmque omniū & mēbrorum proportio, aptáque & tēperata constitutio, ætatis quoque flos & vigor, omnia simul cōcurrentia, suprà quàm dici potest, optimam in te cōficiunt temperaturam & harmoniam: haud aliter quàm si in parte qualibet natura tibi præsens insideat, mensurarúmque & magnitudinum rationibus artificiosissimè omnia, & perinde atque lyram coagmentatione compositionéque conuenientissimè cōformet. adeò vt in te vno, propter tot & tanta, quæ in te scatentia protulisti bona, cōmunis natura iactare se & gloriari possit, tanquam in excellentissimo generis nostri, vt ita dicam, donario, in quo illa munificentiam suam ostentauit.

Adumbratur in hoc imperatore, virtutibus ornamētisque plerisque omnibus absolutū optimi principis exēplar.

Itaque constanti exercitio rerum honestarum & pulcherrimarum, cum generosa animi alacritate tibi proposito, ignis planè ardens, aut securis dissecans, * aut sphæra, quod dicitur, seu globus quidā per præcipitiū, iuisti: omnibus cognoscendis incumbens, omnia etiam facilè mente concipiens.

** ἤ τις σφαῖρα κατὰ πετρας*

Et quæ semel audita vel lecta discis, tam tenaci memoria complecteris, vt in ferreis pugillaribus, quæ in cordis tui tabulis conscripsisti, incisa esse videantur: tam solida firmáque tibi est memoria. Porrò attētione, & mentis sagacitate scientiam & eruditionem omnem, breui superasti, naturæ magnitudine eas virtutes cunctas re ipsa exhibens. Idque melius multo, quàm qui longissimo etiā tempore operam illis nauarunt. Vnde illa tua est prouidentia, & vsitata mentis consideratio, nec non singularis morum gratia & affabilitas. Vnde etiam violentorum laborum contra naturæ leges & corporis necessitates, tyrannis quædam & dominatio, imperialisque, quæ tibi præstatur, obseruantiæ contemptus, atque alię insuper primarię virtutes, supra naturę humanę captum diuinitus tibi insitę. Quales sunt & nocturnæ & diurnæ stationes, cùm vel Deum orationibus placas, vel pro repub. defendenda excubas, vel etiam iura ciuibus reddis: ita vt qui te conspiciunt, non viro te, sed potius viri statuæ conferant, frigus ex æquo & æstum toleranti. Vsqueadeò te vnum atque eundem in eis omnibus prębes, tanquam inuictum, & ad naturæ momenta immobilem: cum omnibus quidem familiarius viuentē, omnibus autem te omnia, & omnigenum suauémque admodum & placidū exhibentem, multámq; atque eam merā atque sinceram, vt apud Platonem est, libertatem subditis perinde, atq; vinum temperantem. Ac veluti inter curas & labores natus, tanquam habitus eorum in naturam abierit, magis etiam illis delectaris, quàm alij socordia, delicijs, atque alijs eiusmodi quib' assueuerūt, minimè laudatis studijs. Quod si hæc quoque dicenda sunt, persæpe ego te vidi non quotidie cibum sumentem, verùm & binos & ternos transmittere dies, ita vt nonnunquam quidem solo pane & oleribus incoctis aliquando verò pomis quibusdam vescereris. Et tempore plurimo sola aqua tibi potus fuit. Quibus omnibus non ad sufficientiam aut satietatem es vsus, sed celeriter omnino ea degustata mox remoueri iussisti, vt scilicet mēs tibi absq; sordibus maximè pura permaneret, intellectualibus spiritualibúsque & diuinis redundans cogitationibus: simúlque vt facilius vigilantia constaret, rectiúsq; negotia pleraq;, ex præscripto diuino, matutino simul & meridiano, nec minus nocturno etiam tempore perageres. In multam namque noctem, ac potius, vt plurimum, ad illucescentem vsque diem vigilans: & demum cubitum vadens, statim rursus excitus surrexisti, haud aliter quàm si tibi nocturna vestimenta grauia atque molesta essent. Sed enim ne tum quidem à laboribus tibi remissio fuit, per somnum nimirum & insomnia te exercenti, & nominis gloriæq; nostræ augmēta atque incremēta infatigabilibus momētis & imaginationibus animi, visionibúsque nocturnis meditanti, & quoad eius fieri potuit, complenti atque perficienti: adeò vt admirationis causam hominibus præberes, diuiniorem quandam naturam te, somni atque fatigationis experrem esse, suspi-

cantibus. Et quum quàm longiſſimè, vt aliquis dicit, iuxta diametrum, à voluptatibus & ignauia abfuiſti: tum quotidianæ vitæ diſciplinam & ſeueritatem maximè es cõſectarus. Vnde tibi bona corporis habitudo, & valetudo ſecunda maximè fuit. Et qui hac in re elaborant, nugatores meri viſi ſunt, Aſclepiadæ quidam de Hippocrate præceptore glorantes, nec minus qui Galeni lucubrationes euoluunt. Qui ſanè quum valetudinis tuæ curatores eſſent, à ſuis ipſi morbis & ægritudinibus magis, ad te accedentes, liberi atque integri diſceſſere: quippe qui ad ſummam accuratiſſimámque valetudinis tuendę rationem perueneris. Et neque Medici tui, neque illi ipſi qui eis artis ſuæ præcepta tanquam magiſtri & duces tradiderũt, prorſus quidquam habuerunt, quod aduerſus præſcriptum degendæ ad ſalubritatem vitæ tuum opponerent. Plutarchus quidem Chæroneus Romanum Imperium laudibus vehẽs, pulchrè dixit, eas quæ antehac dodum per graues motus & certamina inter ſe diſſenſiſſent, virtutem & fortunam, vix aliquando tandẽ, propter vrbem Romanam ſolã, pactis cõuentis per fœdus initum, in gratiã rediiſſe, vt omnium humanarum rerum longè pulcherrimũ opus abſoluerent atque perficerent. Mihi verò rectè quoque exiſtimare in mentem venit, in te etiam vno, Imperator optime, veram pietatem cultúmque Dei, atque opes felicitatémque humanã, quæ inter ſe ſemper depugnarunt, ſemel ad cõcordiam redactas eſſe: eo quòd pietas felicitatem veluti vi quadam ad ſe pertraxerit, eámque omnino peſſum ire non ſiuerit: ſiue potius, vt equidem puto, quòd Deus tandem neceſſitatẽ eis impoſuerit, vt ſimul coniungerentur atque contemperarentur: & vt ille ab vtraque, eo quod vtriuſque eſſet proprium recepto, hominibus omnibus nouum & verè admirandum perficeret emolumentũ & auxilium, firmamentum nimirum quoddam ſtabile, & elementum, vt ita dicam ſextum & ſempiternũ, in diuinis rebus labaſcentibus, & per naufragiũ peſſum euntibus, tam horrendæ fluctuationis & erroris, ingentem, ſupremam, veréque ſacram anchoram te, ſacris ſimul & prophanis exhibẽs vt in te aliis quoque qui tecum ſunt, ſolidam ſtabilitatem repręſentaret. Et profectò ea quæ huc atq; illuc circumagebantur, & circumferebantur, maximam te tutiſſimámque perfugii ſedem in mundum pacis vnum, & rectioris fidei profeſſionis, ſeu rerum adminiſtrationis, minimè hallucinantem aut labantem orbem habuere. Quin illud etiam ſtuduiſti, vt non corpori modò, verumetiam animo purpuram circumdares. Siquidem tu omnium propè, qui te præceſſerunt, Imperatorum vnus, ipſi tibi imperaſti: & reuera * ſũmæ poteſtatis Imperator, quum * vitioſas tumultuantium atque imperium ſibi vendicantium affectuum perturbationes è domicilio animi tui eieciſti: tum rationi, ª Imperio eo quod penes paucos optimates eſt, tradito, viuam teipſum virtutis imaginẽ, ad certam ciues tuos imitationem inſtituens, propoſuiſti. Nam animi moderatione in acie contra ignauiam oppoſita, non ſolum hominum, verumetiam perturbationum animi ſimul & corporis omnium Imperator meritò cenſeris. Quamobrem con-

Εὐσέβειαν τε καὶ εὐδαιμονίαν.

Verus Imperator.

* αὐτοκράτωρ τῷ ὄντι.

* τῶν παθῶν ὀχλοκρατείαν.

ª ἀριστοκρατείαν.

E ſpicere licet, humanitatem tuam ad ſummũ perueniſſe. Nam bella quoque quæ geris, perhumana ſunt: & placabilitas virilẽ præ ſe fert fortitudinẽ. Porrò benignitas & munificẽtia quum maximè ad vtilitatem publicam ſpectant. Ita autem admodum eſt placabilis. Animus nanque tuus ad iracundiam, vt ita dicam, ſterilis: & ardorem eum qui ex flagranti vehementia prouenit, cælebs & immobilis eſt, quamuis bonorum omnis generis ferax & fœcundus. Legibus verò ferendis, moribúſque corrigendis quàm recta apud te inſtituta eſt ratio? qui improbum imperium legitimis iuſtitiæ præceptis cohibes: & vbique terrarum honeſtum bonúmque, haud aliter quàm decantatus ille Triptolemus in terram ſemina coniecit, ſeris. Quis igitur hominibus improbis F te eſt formidabilior? aut ærumnoſis placabilior, atque clementior? Quis ſupplicantibus benignior, & ad miſericordiam propenſior? qui etiam, niſi quæpiam obſtet neceſſitas, precantium optata præuenire ſolitus es. Neque verò à me iſta ad gratiam, aut per adulationem prorſus dicta ſunt. Quomodo enim id faciam, quum neque res ipſas, vt ſunt, verè exponere queam, excellenti pulchritudinis earum præſtantia victus? Verùm hæc ita ſe habere, tum diuina quæ tibi obtigere dona, tum actiones, quas in Imperium tuum contuliſti, omnes comprobant. Nec minus id quoque illa ſatis declarant. Quis etenim, quàm tu, religione pura & ſimulationis neſcia, vel Deum magis glorificauit, vel flagrantiorem pro eo ardorem oſtendit? Quis ſinceriorẽ fidem in diſcrimen coniectam, tanta æmulatione & G zelotypia affectatus eſt, aut ſacram menſam repurgauit? Quis etiam, vt eruditio omnis ſumma caperet incrementa, effecit? Quis ita virtutem extulit, aut optimos quoſque honoribus auxit? Quis Dei miniſtris, aliiſq; item qui ei chari ſunt, & omnibus propè, pro cuiuſque dignitate, debitum honorem tribuit? Quis porrò tanta attentione, inſigniſque religione, & decenti moderatione, vt Imperialis aula nihil ab aſceterio, pietatíſque exercendæ ſchola differret, procurauit? quis ſic æqua ſtateræ lance rempub. gubernauit? Quis ita vel iuri dicẽdo inſtitit, vel maleficia coercuit? vſqueadeò, vt multam ſe tibi debere gratiam illi etiam profiterentur, qui è iudicio victi, & calculo tuo damnati abiere. Cuius tanta fuit cum peritia ſimplicitas, & cum clementia prudentia? quibus virtutibus vnà cum humanitate maximè enites, ingentem quandam ſerenitatem H in animo ſimul & vultu præferens, ſenſim quandoque, ceu fluctibus quibuſdam, horreſcentem, nec tamen vllam tẽpeſtatis ſignificationem præbentem. Cęterùm orationis opportunitatem, ſilentij commoditatem, linguæ lepôrem, familiarium colloquiorum inſtar olei prorſus & mellis profluentem ſuauitatem, aut verborum tuorum Muſicum planè concentum, quis rogo eloquatur? Sententiarum autem dẽſitate, præterea verborum perſpicuitate & copia

(*Hybernæ voces fluuij de more ruentes,*

Homerus dixiſſet) quis te diuinitùs locupletior fuit? Quapropter euenit, vt te verba faciẽte, omnes prorſus quaſi numine aliquo afflẽtur, moderatáq; inſania percellãtur, & bacchari incipiant, ſimúlque vel inuiti exultant. & vocibus tuis rapti ita ducantur

τὸ τῆς ὀργῆς ὡς μάλιστα οἰκονόμαχον.

Imperialis aula pietate morum Monasterio persimilis.

ita ducatur, vt retrocedere nolint, sed veluti affixi tibi videâtur, perinde prorsus atque à Sirenibus demulsi. Rectè sanè quispiā te mare dixerit, quod alios super alios verborū fluctus densè excitet, aut certè ingentem aliquam aquarum vim: quæ, si in eam alicunde lapillus incidat, ex obscuro cétro, seu potius circino, eóq; si, ita vis, liquido, alium super alium cirtulū, sensim admodum intumescentē, ac deinde propter alium influentem, paulatim donec ad summū perueniat, deficientem atq; euanescentem, mirabiliter circonscribat: potissimū verò, qnum tibi de reb. diuinis est sermo. Quis nāque alius habet vel mentem & sententiam oratione atque lingua meliorē, vel orationem quę illis ratione meliore subseruiat, vel linguam etiam quæ bene admodū & acutè (rotūdè & suauiter poeta dixisset) verbis in B orbē reductis conceptā animo sententiam proferat: atq; vtrumq; iis, ita vt decet, expediat, & id quod in animo lateat in apertū trāsmittat? Equidem vnum illud de te dicam, quum concionantē audio, alius ex alio, & orationis ruę illecebris, Deo * plenus efficior, nec hominem me loquentem, sed mirificè aliquē è cœlo prospectantem, & noua quædam atq; diuina, quę cōmunia hæc, qnidem longè excedant, sublimia autem & arcana mysteria contineant, renunciantem audire puto. Adeò vt Deum orandum duxerim, qui mihi aurem aliam addat, sicuti quidē Prophetæ videtur, vt mihi cū lepôre vrbano verborū tuorum gratia abūdè influat. Quod quidē omnibus etiam cōtingere arbitror, qui firma & cōsistenti sunt mēte: neque omnino tales, qui demulceri & flecti verbis huiusmodi nequaquàm possint. Quos sanè neque Orpheus ille, decātata sua ly- C ra, frequēter eam plectro percurtés, vt puto aliqua ex parte permulserit: quam quidem lyram irrationales etiam naturas sono suo trahentem, ei affingunt Græci. Iam pręter alia istud quale est quod nullius sanguinem, qui * imperio ob maiestatē læsam obnoxius fuerit, effundere volueris? Quod tu quidem te ita facturum esse non iureiurando confirmasti, verùm cœlesti prudentia optimum esse, maximéque Imperio conuenire iudicasti, qui nimirum & vitæ * & necis potestatem penes solum Deum esse scias. Incruentam enim prorsus, cædísq; puram solā Imperij tui administrationē, vniuersum iactat æuū, quæ vitam febcem & bonorū omniū prouētum producit. Quod quidē cernere licet quū in aliis exundātibus cōmoditatibus, tū in eo quòd ætate tua magna rursus ingenia & artes nobilissimę reuixerūt, D & per prosperum successum ad summū peruenerunt, non tua quidem, sed illarum planè gratia, vt simul & testis earum esses, & spectator: qui quum iudicare de rectè factis, tuum reponere ea atq; remunerari maximè possis. Neq; sanè affirmare dubitarim, tua gratia primarios qui apud nos sunt viros, sub Imperio tuo editos esse. Si nanq; vberem fructuum prouentum, sicuti dicitur, temperata constitutio atque tenuitas circunfusi aeris efficit: præclarum profectò artium & præstantium ingeniorum incrementū benignitas, honorificentia & humanitas principis elicit. Qualis nunc eorum est copia: quam iudicio, liberalitate & munificentia tua tantopere, proficere, adaugeri, & ad cœlum vsque tolli conspi-

A cimus. Quod quidem in eloquentia maximè videre est, vt propè nostrū temporū græci, cum ipsis artis eius inuentoribus certent, proindéque * primas ex secundis ferant, ita vt sententiis omnium videtur: quāuis omnes isti te atq; actionibus tuis laudādis occupati, inferiores hac in parte reperiātur. Lōgè enim orationis & eloquētiæ vim omnē superas, in tantū virtutibus excellere studuisti. Demaratus ille Corinthius quū Alexādrum Susis vidisset, pre lętitia illachrymās ingēti dixit voluptate & gaudio, qui ante id tēpus obiissent, orbatos, quòd Alexandrū in Darij throno sedentē non viderint: pręterea, quòd pars aliqua adhuc terræ obscura & sole carens reliqua esset, quę eundem Alexandrum non conspexerit. Ego verò dixerim, laudem istā, quam alius tēpore occupauit, in te multo magis cōpetere. Atq; ille dicto eodem Alexādrum quidē ornauit: ad tuam autem pręstantissimā Imperij administrationem respiciens, laudem tātam retulit. Quòd si & hoc dicere oportet, quàm insigni animi lętitia caruisse putas, septenarium diuinorū religionis nostrę virorum conuentū, quòd te simul cum eis coruscantem, veluti ingentem opum accessionem, nō viderint? Potissimùm verò primum illum, qui trinitatis mysterio est cohonestatus, quòd te assessorē, seu potius throni simul & Imperij post se statim successorē germanū nō habuerit, professionis fidei nostrę ducem, & reuera patrē tuum Constantinū, magnum apud Christianos nomē? Nō tāta siquidem inimicorū multitudo irruisset verborum peruersa versutia sinceritatē fidei miscens atq; concutiēs. Enimuerò singulari quadā prouidētia Deus te, nulla re illis inferiorē, quem- C admodum quoddam pōdus æqualis momēti in lance opponēs, conuenientémque magnitudini Imperij mentem simul & morum dignitatem tribuēs, eóque experiētiæ & bonitatis progressum rerū administrationi temporib. nostris præfecit, vt eas quā optimè gubernares, nec nos prorsus pessū iremus. Quis enim suffecisset alius, qui tot & tantis malis vndequaq; circumfluentibus obuiā iret, quàm tu ipse, qui fortitudine & prudentia & Dei cultu iustus es iudicatus, tēporibúsque nostris alter quidam Noë aut Moses existimatus scapha & ligno, crucē adumbrantibus, ex ærumnarū fluctibus subducens, & populū tuū à persequutoribus eripiēs, & percutiēs iis atq; submergens persequēres, atque per manum Dei tropęa vbique excitans, magnificámque mundi nauem magnificè crucis velo noui orbis semina cōseruantem gubernans: aut ignis quoque columna D prorsus habitus, veluti nouum Israelē, nos cœleste videlicet semen, ad veram pietatem producens: aut sanè liquor seu succus sacer, aut sal quidam diuinus, vt Euāngelicè dicā, suo planè tēpore nobis iā fatiscēribus atq; diffluētibus iniectus? Sed quid ago? Si enim quāplurima dicēdo vel minimā partē rectè factorum tuorū attingere possem, nihil prorsus difficultatis aut molestię orationi adesset. Quādoquidem verò verba etiamsi omnium lōgè optima in mediū proferātur, cedere tamen plurimùm rebus ipsis necessario oporteat, ne ea accumulando vltra modū progredi videat: vbi pauca quędā addidero, ad argumentū historię propositū descendā. Quę enim tibi deus exuberāti manu bona cōcessit, & quā munificen-

* ἐνθοῦς.

* τῶν ὑποπίχων τῇ βασιλείᾳ.

* ζωῆς καὶ θανάτου ταμίαν μόνον θεόν

ἀμείψασθαι.

* τὰ πρωτεῖα ἐκ τῶν δευτέρων λαμβάνειν.

septem primaria œcumenica Concilia.

Constantinus Magnus.

Andronicus, alter Noe & Moses.

Arca Noe & virga Mosæ Crucis fuere figura.

tię gratiã prolixè pręstitit, quisnam satis vel oratione prosequi, vel mẽte concipere queat? quãuis vnà cum Gratiis & Musis omnibus, & pluribus quàm quas Homerus dixit, capillósque nostros numero equãtibus linguis, insistẽs, res tuas exequendas sibi proponat. Adeò enim nihil sibi dixisse videbitur, vt pœnitẽtia postea, qui semel dicendũ sibi quidquam sumpserit, ducatur. Mihi verò satis fuerit, vbi ea quæ pietatis erga Deum tuæ sunt, dixero, quamprimũ orationẽ in summã redigere. Itaq; Ecclesiã catholicam & vniuersalem rebus nouis turbatã in veterẽ statum restituisti, doctrinã illegitimã atque impuram omnem ab ea repulisti: templum à diuinæ doctrinæ cauponibus & deprauatoribus hæreticis, nõ quidem triplicato flagello, sed veritatis verbo siue† cognatę diuinitatis triplicitate repurgasti, pia æmulatione pro diuina mensa flagrasti: vehementius pro spiritu spirasti, quare ille quoque tibi accuratã certámque diuinitatis cognitionem inspirauit: doctrinã stabiliuisti, cõstitutiones de ea tulisti, ingẽtibus septis verampietatẽ vallasti, quod dirutũ fuerat restituisti, atque id apta mẽbrorum partiúmque omnium coagmentatione redintegrasti. Neque deinceps apud nos noua illa nomina audiuntur, Paulus & Cephas & Apollos: sed vnus est vbique & in omnibus. Christus. Ad hæc vnctionem sacerdotalem adulterinũ quiddam resonantem, flagrãti ardore sinceriorem & puriorem auro reddidisti: atque lege & litteris propositis, continentiam morũ & pecuniæ contẽptum docuisti. Quapropter nunc reipub. sacrũ* est sacerdotale ministerium, quod superioribus temporibus paulatim disciplinæ & morũ corruptela adulteratũ deprauatúmque fuerat. Ecclesiæ formam & habitum, semper amplius quiddam excogitans, & imaginem pulcherrimè ad primarium exemplar expoliens, ornasti. Conuentus Ecclesiasticos lætiores effecisti, non solum ingenti lucernarum copia, quæ in orbẽ per catenas serpunt & emicant, intellectualiúmque ordinum & numerũ & splendorem referunt, & veluti astriferũ in multa nocte atque cœlestem tractum secundi, vt ita dicã, atque intelligibilis firmamenti exhibent: in quorũ medio ipse perinde atque, quod auditu nouũ atque mirum est plenilunius sol reluces: verumetiam rebus aliis, quibus numen diuinũ lætari solet, & vasis quibusdã nouam speciẽ atque formã horrore prorsus plenã præ se ferentibus. Quis porrò eloquatur, quã pręstãtibus & variis sacris vestibus puro auro preciosisq; & resplẽdentibus lapillis & margaritis ornatis, nihil planè ad magnificentiã reliqui faciens, hierarchiã seu episcopatũ nostrũ illustraueris? per quę omnia incredibilis, plurimũq; flagrans tuus in Ecclesiã Christi amor & desiderium magnopere declaratur. Quid igitur est? Talis tu quidẽ in ornãda atq; defendẽda ea, quæ materię expers & intellectualis est Ecclesia, verã pietatem dico, appares: erga eam verò quę ex materia ista cõstructa est, non eodẽ es affectus modò? Id verò longè abest. Quemadmodũ enim illã iam collabentẽ & pessum euntẽ, quantũ potuisti opũ cõferens, nõ lapidibus & lateribus, sed spiritualibus suffultã colũnis, patrũ scilicet doctrinis & sanctionibus cõfirmasti: sic & hanc erexisti. Hoc inquã cogitatione mẽtis excellens & immẽsum

Lux pietatis restituta, & doctrinæ christianæ ab hæreticis opinionibus repurgata. Nam Andronicus patris sui Michaelis de religione acta rescidit.

† συμφυΐας τριττῆς.

Reformatio cleri.

** ἱερόν τι τὸ ἱερᾶσθαι.*

Reformatio Ecclesiæ.

Ornamenta & donaria eiusdem.

πανσέληνος ἥλιος.

E opus, hanc incredibilẽ formam, sempiternæ aulæ imaginẽ, communẽ hominũ, dicam etiã angelorũ, delectamentum & spectaculum, * hoc diuinum Dei verbi Sapiẽtiæ inquam palatium: hãc quoque basilicam tẽporum vi affectã, & imminẽtium cacuminũ mole veluti in genua inclinatam & labefactatam, adhibita ei aurea dextra, ad stabilem & certũ restituisti statũ: ad eum modum ædificio omni firmato, vt in posterũ nulla tẽporum iniuria detrimenti quicquã ei afferre possit. Nam saxis iniecticiis & pulchrè politis ex parte vtráque eam restaurasti, structura solida & ferè adamantina ita longissimè in altũ excurrente, vt totum opus propter summam conuenientiã & coagmentationẽ, saxum vnũ esse videatur. Et totum quidem hoc tẽplum solida stabilitate con- F firmasti: maximè tamen eam ædificij partẽ, quæ ad orientem solem spectans, seorsim quodammodò à reliquis partibus abrupta est, & disiuncta. Nec manũ tantũ operi isti adhibuisti, sed ad reliqua etiã, diuinam & immortalem tuã curam & solicitudinem rebus his impendens, adiecisti. Siquidem ad has etiam artes sapientis intelligentia & magnitudine, admodũ es appositus. Et opus hoc omnino, quod diximus, non ea solum quæ à seculo condito extitere, verumetiam decantatissimum illum Semiramidis bitumine cõpactum murũ longè superauit. Verùm enimuerò priscum quoque diuini huius delubri conditorem, ex ære in statuã pulcherrimã arte fictorũ diffusum, atque in columna aurigationẽ siue gubernationẽ exequentẽ, vnà cum galea superba & habitu magnifico dextráque graue quiddam G & terribile minanti, equo etiam ingenti naribus & fremitu vim planè spirante, iuba quoque per aurã ludente, & iuxta Homericũ equum, in sublimi campo lasciuiente: aut etiã, iuxta Pegasum illum, volandi opinionẽ præbente, à tẽporum inordinata circũuolutione & motu ratione parum nitenti, longa & continua aëris iniuria ita perculsum, vt quæ continere visus fuerat, crucẽ videlicet & orbem, quibus statuarius terrã omnem & mare ipsum per crucẽ ei subiectũ esse indicauerat, ea cessatione ignaua è manu eius exciderint: & hunc inquã artificio quodam incredibili, perinde atque quodã stimulo & flagello, aureo sceptro excitans, vt fortiter cursum suũ vrgeret, & vna cũ sole, immobili motu, in sempiternũ perequitaret, procurasti. Sed si exactè oratione persequi pergam, quibusnã templis tẽporum H iniuria ruinã minantibus, aliísque publicis operibus, atque in primis vrbis ipsius mœnibus, quæ circumcirca eam, inuestigantiũ modo, cingunt, & ex senili sim ad pubescentẽ iuuentã reuocant, muris adamãtinis robur firmũ adieceris, tẽpus me id memorantẽ deficiet. Cæterũ veritatẽ verbis meis astruere possunt vtraque sacra Apostolorũ templa, & Dei genitricis ædes cum cœlesti pulchritudine certans, quam Bizantij Blachernas vocãt, & propè vrbis ipsius fana omnia sub te & per te ad immensã magnitudinẽ & formam excitata, & tantũ nõ clara voce sincerũ desideriũ, fidem & amorẽ erga Deum tuum, præconũ more, deprędicãtia, tẽporibúsque futuris deprędicatura. In quibus omnib⁹ meritò admirationi sit animi tui magnitudo, tantæq; pecunię impensa: pręsertim quũ in tãta munificentia tua liberalitas

Instauratio sacri sancta Sophiæ templi Constantinopoli.

τὸ τῆς τοῦ θεοῦ λόγου σοφίας θεῖον ὄντως ἀνάκτορον.

Instauratio statuæ equestris Constantini Magni, altera manu globum cum infixo crucis signo continentis. Quod symbolum est orbis terrarũ per crucem deuicti.

Aliorum tẽplorũ & publicorum Cõstantinopoli operum reparatio.

beralitas ipsa se non proferat & véditet. Qunm A namque tua ipse opera, ita vt quodlibet illorum excellentissimnm esset, extruere posses, maluisti tamen honestũ factũ tuum, ei qui omnia cernit, intimósque cordiũ recessus perspicit, consecrãs, in aliorũ operibus restaurandis magnificã liberalitaté declarare: subnascenté inde paulatim fastum & tumorein, vt equidé puto, sapientissimè supprimés. Etenim si quis per partes suas singillatim qnæ in eiusmodi structuris perfecisti opera in vnũ cumulũ congerat, omnes longè post te relinquas, qui munificentiã suam in eis ostenderunt. Quòd si specimen aliquod magnanimitatis tuæ sit indicandũ, in cõspectũ omnium proferatur (oratione enim præstantiam & impẽsam immensam explicare non est) regia ea, quam pro eo atque fieri maximè potuit, ædificasti, vt scilicet illa & loci ipsius situ & solida firmitate, nec non exacta pulchritudine, ita vt conuenit, con- B spicua sit, dignum mehercule mente & lingua, dicam quoque manu & prudẽtia tua, opus. Adhæc & quod quatuor columnis fundasti, & tanquam fulcris firmasti solarium, insigne prorsus spectaculum, vt ex superiore eo loco, tanquam sublimioris cuiusdã naturæ quispiã prospiciens, nos respicias: Deũ qnoq; hac in parte imitatus, pro misericordia & bonitate sua hominib. se immiscentem. Nam quid magis cõueniebat, te, qui magnus principũ aliorũ Princeps es, quàm regiam hanc domũ extruere, quã tu quidẽ nõ tibi magis quàm nobis omnibus prorsus excitasti, opus minimè silentio dignum: imò quod silentiũ potins propter admirationis excellentiã mãdauerit, & pulchritudinis fulgore quàm celerrimè loca omnia peruaserit: magnitudine quidem illud supra multa, forma auté & firmitate ferè supra omnia est, ingenti & multa luce abundantiáque splẽdoris coruscãs portarúmque & propylænrum seu vestibulorũ amœnitate & gratia, quandocunq; accedẽtibus, obuiãs simul, & eos benignè excipiẽs, & ambulationibus intus atq; xysthis, quos columnæ quędã Gigantibus similes decenter & pulchrè inter se ordine distantes, distinguunt, longè latéque spaciari, atque oculos pascere permitẽs. Porrò marmoris gratiã & fulgorem, quod etiã in villos, vt ita dicã, cõformatum est, & zonas seu cincturas, quas totũ opus præ se fert, ei simul intextas, quomodo quispiã dicat? Præterea verò, quod solo instratũ est, & quod pars murorũ omnis quasi qnoddã peplũ variè distinctũ cõplectitur. Quod derepentè videns, mare qnoddã esse dicas, lenib. vbique intumescẽs fluctibus, & sensim qnodãmodo hor- D rescens: vsqueadeò, vt cõfestim vesté subducas, ne fimbria eius humore inficiatur. Eam porrò structurę partem quæ supra caput est, cœlo ipsi propter latè & copiosè diffusum aurũ, nec non æthereo alicui tractui, igne multo relucẽti atque coruscãti cõpares. Verùm quomodo tantũ & tã lnngi tẽporis & multi laboris opus verbis tam breuiter explicetur, quod neq; oratio vlla, neq; oculus, imò neque mens aliqua, quæ quidem in eiusmodi reb. sit exercitata, satis complectatur? Mihi certè vnũ illud dicere suffecerit: quamuis multæ & ferè innnmerabiles regiæ aulæ superioribus tẽporib. sanè quã ambitiosè & magnificè sint cõstructæ, hãc tamé ipsam inter omnes

Palatium imperiale ibidẽ ab Andronico constructum.

ὑπερῷον ὄροφον.

A temporum omniũ, calculis, vt ita dicã, omnibns primas ferre magnitudine, pulchritudine, firmitatéque ædificationis, & cõuenienti rationíque respondenti modo: magnifica verò atq; superba coagmẽtatione, lapillorúmq; incrustatione, atq; eorundem variis formis, & rebus ferè omnibus quibus ædificiũ tantũ exornari æquum est, naturã qnoq; ipsam superare. Sed de operibus tuis hactenus. Et quũ tãtus princeps sis, Imperator optime, atq; eò glorię perueneris, cuinã rectè cõferri possis? Ego quidé Plutarchũ quoq; illũ, qui virorũ clarorũ collationibus magnus fuit, arbitror, si adhuc superstes esset, operæ prætiũ se factnrũ esse existimatutum fuisse, si studio suo, in quod per vitã omnẽ libenter incubuit, supersedisset, eo † quod idoneũ, quẽ tecũ componeret atq; cõferret, nõ inueniret. Verùm Adamo illi & Nnæ & Abrahamo, præterea Iosepbo & Iob, B Mosæ, Iosuæ, Sãsoni, Samueli, Dauidi, & Salomoni, & qui eius generis fuere aliis: insuper Cyro illi, Dario, Alexãdro, aut aliis quibusdã, Iuliis etiã fortasse & Augustis & Cæsarib. comparari posses. Sed satis constat, te huius quidé Imperiũ in oẽs, aliorũ autem bonã spem, atque in Deum amoré, cæterorũ verò moderationé, & in rebus duris constantiam: alicuius porrò fortitudinem, æquanimitaré, mansuetudiné & modestiam: alicuius ité sapientiæ vim: prorsus verò omniũ, eã quæ Imperatori, Principi, populíque & reipub. administratori competit, virturem habere: ita vt veluti quædã noua, atq;, vt ita dicã, inimitabilis mixtura Imperiũ tuũ sit constitutũ: quod videlicet hos quidẽ lõgè præterieris, cũ his aũt certes: à quib. auté nõ multum absis, dicere nõ habeo. Atque, vt breuiter dicam, quidquid in quolibet C istorũ præcipuũ atqne præclarũ, vel Dei munere datũ, vel præstãtis naturæ beneficio cõparatum fuit, id tn quasi quædã bona atq; sedula apis magno studio collectũ atq; cõportatum, admirãdo quodã modo miscuisti atque tẽperasti: & proptetea * Imperatorio cubito oẽs es supergressus, Imperio tuo perinde atq; nõ imitabili archetypo, primarióq; quodã exẽplari omnib. exhibito. Quapropter & illud facilè dicere ausim, té quicquid est rerũ bonorum atq; honestarum, partim quidé imitatũ per æmulationé esse partim verò ingenij & naturę prestantia superasse: quę autem hucusque à quopiã inuẽtæ nõ fuissent, eas & inuenisse, & in lucé produxisse: & quoad eius fieri potuit, cernere volentib. ostẽdisse: proindéque, quòd per virtutes & præclaras res oẽs, ad summum quoque peruaseris omnes longè vicisse. D Itaq; longioré etiam tibi vitã, qui bona omnia, pro eo atque decuit, omnino in vnũ collegeris, obtigisse existimo: vt ex temporis diuturnitate, ad incremẽtum gloriæ hoc tibi accederet: quòd, quum apud nos certiorem stabilioremque sedé & stationem optimè fixeris, sedula imitatione laudum virtutúmque tuarum, quæ inimitabiles ferè sunt, assequi eas non potuerimus. Nam veluti quidã arcanorum † sacrorũ princeps es, & magister virtutũ omnium optimus, perinde atq; eam ob causam Deus, natura administra & duce, splendidè atque magnificè te, vt non solũ publica imperij columna, verumetiam omniũ humanorum bonorum diuinitùs exhibita statua & imago esses, proposuerit. Sed enim omnib' eis,

† μὴ τὸν σοὶ συνάλληλον κατάλληλον ἔχειν εὑρεῖν.

Summa imperatoris laus qui singulas optimorũ quorumque principum veterũ virtutes, ipse vniuersim omnes sit consequutus.

* βασιλικῷ πήχει πάντας παρήνεγκας.

Imperator lõgæuus. Septuagenario enim maior mortuus est.

† μυσταγωγός.

quos diximus, omissis: vbi te vni solùmodo cõ- E parauero, orationis cursum sistã, qui me semper propter meũ erga te amorẽ & desiderium latenter transuersum agit, & sensim extra modũ producit: propterea quòd animo semper id quod prætermissum est, prçstãtius esse eo quod dicendum elegimus, videtur. Adeò magnitudine sua æqnalia sunt omnia, neq; pro se quodque aliud alij de victoria partibúsque primis cedere cõstituit. Itaque ex ingenti copia ad dicendi inopiam recido, & mihi abundãs exuberãtia in insignem indigentiã cedit. Plus etiã negocij mihi, quid omittẽdũ sit, quàm eis qui laudes tuas mecũ persequendas statuerũt, quid dicendum sit, facessit. Vnus sanè quidẽ, vt ita dicam, mihi pro omnib. sufficiet, cum quo etiam fortasse, pro ea quæ tibi cum illo intercedit cognatione & similitudine, libenter te conferri patiere. An verò is alius sit quàm Cõstantinus ille, magnũ apud omnes mo- F mentũ & nomẽ? Cõstantinus, cuius memoriam veluti spiritũ quendã inesse omnib. oportet, qui in necessitate summa tam magnificè & tã fortiter opẽ nobis tulit. Cõstantinus, artibus Imperatoriis magnus, prudẽtia incõparabilis, ardore autẽ erga Deum, magnisque rebus gestis, & certaminib. pro vera pietate susceptis, supra omnes, quemadmodũ sol super astra alia relucens.

Comparatur imperator Constantino Magno, & cum eodem cõfertur.

An tu verò, Princeps optime, non certa illius es imago? Non speculũ mediusfidius ita primariũ imaginis exẽplar reddit, sicuti tu diuinũ animæ illius specimẽ exprimẽs, atq; illũ admodũ referens, refulges: nõ aliter quàm germanus filius patrẽ suũ repræseotat. Atq; equidẽ, qoãuis audaciã meã te improbaturũ sciã, qui maximè fugere & cauere talia soles, dicere illud tamẽ audacter sanè non dubitẽ: (quod te rogo vt patiare, & rationẽ mecũ cõsideres, qui te filiom Dei per gra- G tiã & Christũ Domioi, præter cæteros, maximè esse sciã) imaginẽ te illius per omnia similẽ esse, qui verè piã illius formã & vim characterẽmq; animalis siue Imperatoriæ eius subsistẽtię apertè obtioeas. Id verò sic consideremus. Accepit ille, patriis moribus relictis, à Deo Imperiale sceptrũ: & diuina potẽtia maximè fretus, scelestos & perniciosos tyrannos, in cœlo victoriæ tropæo viso, deuicit. Tu quoq; ad eundẽ modũ, summa rerum suscepta, & victrici armatura non semel, sed continuè inspecta, atq; in manib. gestata, seu potius in corde tuo, vt per quã solã & viuas & spires & moueare, circumlata, itidẽ vt ille, fortiter aduersarios superasti, quicunq; opponere se tibi sunt ausi, inuictóq; Marte de eis triumphũ egisti. Quis namq; te aspicere saltẽ sustinuit, forti manu Dei & excelso brachio suffultũ & cõfirmatũ? Excitauit ille & extruxit Deo vrbem Im- H perialẽ, eandẽmq; ad formã & magnitudinẽ ingentẽ extulit, non solũ necessariis reb. abũdè, verumetiã superfluis magnificè exornãs, nec non tropæa de prædonibus, qui multo tẽpore ei incubauerãt eiectis, statuẽs. Liberasti hãc tu quoq; ab eis qui eã occupauerãt latronibus, nouãmq; eam & iuuenescentem reddidisti, mœnib. solidis circumcirca ea vallata, aliisq; eius ædificiis perpulchrè & ambitiosè extructis, quę lęta vbique lætè sese oculis omnium ingerunt & cõsurgunt: effecistique adeò, vt suo, ita vt appellatur, respõdeat nomini, qui alter scilicet cõditor eius es &

Constãtinopolis Deo à Constãtino cõstructa.

Deus * tutelaris. Ille fidei dogma confirmauit, & linguas malè sentientium cõfudit, iniustitiam in sublime loquẽtes: & perinde atque alter quidam Abraham, trecentis decem & octo vernaculis contractis, præ se egit Arianos furentes, persequens eos atq; confringens, germanúmq; & natiuũ ius filio, decreto suo, & autoritate stabiliuit. Non creaturam, sicuti homines desipiẽtes opinati sunt, sed ὁμούσιον, hoc est, consubstãtialẽ patri eum esse: nec non imaginem, sed eam illi per omnia similem, & characterem seu figuram subsistentiæ paternæ statuens, & patrẽ renera principij expertẽ patrem, id ipsum scilicet verè existentem faciens, & congruentem, ita vt æquum est, dignitatẽ ei tribueos. Tu verò quid? An non eundem cum illo cursum de cõnaturali spiritu tenuisti? Nanque cõcilio coacto nõ equidem vernaculorũ quorundam, sed Ecclesiæ primogenitorũ nostraoum, veluti quidam nouus Abraham, beatam rursus hospitio excepisti Trinitatem, & phalãges * eorum qui è lingua laborarunt, disturbans, processionem vnde ea proueniat liquidò declarasti: ex solo videlicet Patre, vnde etiam existentiam suam inexcogitabili modo, verumtamẽ vt genitus haber Filius. Proinde & illud cum fiducia dicere ausim, quod illi antea de filio per gratiam datum est, id tibi postea de spiritu inspiratũ esse: ita vt in hac quoque parte, quaotum permissum est, æqnam laudẽ habeatis, in æqualibus & eisdem rebus mirificè æqualem atque eundem consequuti hoorẽ, insigni nimirũ erga diuinum numen studio & desiderio, nec ooo rerum actarum magnitudine. Itaque nihil me ab instituta veritatis ratione discessurum puto, si illi quidẽ hoc tribuero, fundamẽtum quodammodo eum rectorum Ecclesiæ dogmatum & esse perhiberi: te verò cuidã pulcherrimo fastigio & claui atqoe sigillo integro comparẽ: & vtrunque ingens istud veræ pietatis momẽtũ ex patrũ prçscripto conseruare, atque id nõ in plerasqoe terræ partes, sed loca vbique omnia propagare, & tãquàm buccina promulgare dicam. Quando quidẽ ille vtramque Christi generationem, tu verò postremum testamentum sigillo consignas tuo. Enimuerò an tu quidem in rebus quas diximus ex æquo cum illo certas: morum autem consuetudine, clementia, magnanimitate, misericordia, humanitate, præterea syncera & simulationis ignara in Deũ religione, atq; Dei ministros pietate: insuper actionum magnificentia, operúmque ambitioso splẽdore: denique, quod maximum est, flagrãti erga Deum amore, adeò sanè, vt omnem, sicuti in prouerbio est, propterea mouerit funẽ, orationibus, legibus, & exẽplis propositis, vt religionis cultus incrementa sua caperet, & res nostræ quàm rectissimè ordinarentur, aliqna ex parte illo inferior secundas fer.? Id vèrò tãtum abest, vt nisi quod medium intercessit tẽpus, interuallum quoddam fecisset, nihil prorsus impedimẽti obstaret, quo minus alter in altero situs esset: & alter ab altero, atque adeò per alterũ, in publico obambulans, propter indiscretã similitudinẽ ita cognosceretur, vt per eã similitudinẽ dũ vterq; alter ipse vestrûm prorsus esse à qnolibet iudicaretur, vtérnam esset: non satis cõstaret, quẽadmodum aëris & aquæ inter se commistæ partes.

Quin

** πολιοῦχος*

Concilio generali Nicano trecẽti & decem octo inter fuere patres. Decretũ eius Synodi, cui Cõstantinus præfuit.

** Γλωσσαλγῶν.*

imperatoris istius ductu, in Concilio Episcopi orientales spiritum sanctum ex solo patre contra Occidentales, procedere statuerunt. Sed non lõgè pòst ab nepote eius Ioanne Palaeologo imperatore autore, in Florẽtina Synodo anno Do. 1439. Graci in Latinorum sententiam pedibus discesse re, ita vt spiritum sanctum ex patre & filio procedere profiterẽtur. Quum persuasum eis esset, Latinos Deum patrem vnicam filij & spiritus sancti causam credere: duo verò principia, duásve causas in cõsubstantiali Trinitate execrari.

Quin & illud, atque audacter quidẽ, non tameu præter modum dicetur, eisdem te cum illo gloriæ & ornamẽtorum, item status simul & ordinis, apostolicęque planè vocationis, vnà cũ diuino illo, & quod successionem nesciat regno & Imperio, præmiis & honoribus sanè quàm splẽdidè Deum dignatũ esse. Sed enim num rectè & dignè satis oratio Imperatorẽ meum depinxit? An etiam; id quod diligentes & laudati pictores faciunt, colores insuper alios adiicere opus est?

Amplificatur rhetoricè Principis istius laudes.

At quænã verba tantã & animi & corporis pulchritudinẽ describẽt? Ego quidem fieri id posse non puto, etiamsi simul omnes iu locũ eundem conueniant, Plato ille cum magnifica & mente & lingua, & Demosthenes cum ea quæ orationi eius subsidet vi & grauitate: & Thucidides, & Aristides, quorũ alter cum pondere verba proferre, alter ea elocutione quam imitari nõ sit, dicere nouit: vtriq; sanè, & propè soli, ad summũ B facta verbis exæquare periti. Sed neque Apelles & Lysippus, qui optima colorum temperatura artem pingendi magnoperè extulerũt, & propè animatas proposuerunt tabulas, nec sanè Phidias aut Myron, & ipsi artifices egregij, qui ære & saxis mores & Ingenia virorũ iudicare, & in sculpturis operibúsq; suis, subsidentes ipsis imaginibus eorũ quorũ formas adumbrarũt, virtutes simul satis bene exprimere potuerunt. Verùm & isti omnes, siquidem adessent, orationib. atque imaginib. & statuis suis pulchritudinẽ & magnificentiã eam rerũ omnium, quæ extrà saltem in Imperatore meo coruscãt, describere aut adumbrare omnino, quamuis nouos verborũ atque artis & flores & colores adhiberent, non possent. Nisi quis in materiã immortalẽ & viuã, radicésque sempiternas & podus stabile atque immotum habẽtem, pulchrè effigiem corporis tui imprimere norit? & Thracium fortè Atho, aut aliud quiddam, quod à cœlesti sublimitate secundum in terris sit, Olympum videlicet, aut Caucasum, aut Parnassum, qui conueniẽtem ac cõgruam latitudinem & sublimitatem, accommodata quoque membra & articulos artifici præbere possit, in euidẽtem speciem tuam conformans, ita simulachrum verè tuum, quod tam pulchrum & magnificum est, exhibeat. Id quod hactenus fieri nullo modo potuit. Aurũ porrò & argentum, adhæc æs & ebur, ligna præterea, tincturæ & lapilli, vt exiguæ quædam & venales effigies, quæ furtis sunt obnoxię, & tempore intereunt & corrumpuntur, quonam modo tibi, D quod debetur & cõuenit, præstent? Itaque hoc ipsum, quòd à nemine diuinum & animę & formæ specimen tuum dignè, & pro eo atque decet, depingi aut delineari queat, in summam tibi laudẽ & gloriam cedat: & sit perinde atq; in tabula inscriptio, effigies, columna, atq; adeò Imperij tui statua inmutabilis. Ad omnia hæc vnũ illud breuiter addam, quòd si tibi nihil rerũ aliarũ adesset, quas quidẽ benignitate & dono Dei habes innumerabiles, ipsum sanè veræ pietatis ærariũ atque domicilium, quod, quęcunque aliquis mente cõcipere possit, bona prorsus cõtinet omnia, nouum hoc tabernaculũ, alterã Siõ, nouum sanctuarium Dei, alterã & eam duplicẽ arcam, pulcherrimũ totius orbis oculũ, seu potius cor eius, rerũ omniũ opportunissimã, atque

Laus vrbis Constantinopolitanæ.

A (vt simpliciter dicam) quicquid est in terris optimũ omne, magnã hanc & Imperialem vrbem Constantinopolim dico: quòd eam per te habemus, & quòd eò perueneris, vt certò Ecclesiæ decorẽ suum nitorẽmque restitueres, viis omnibus quæ ad errorem ferunt concisis: sola ea satis tibi esse possent ad præclarum decus & ingentẽ gloriam vnà cum æuo ipso, & quàm quispiam vel excogitare vel eloqui possit longius duraturam, atque ad immensam quandã, quæ non pudeat, spei erga Deum simul & libertatis fiduciam. Hæc ego de rebus hisce quæ philosopher & dicam, habeo: qui sub te tãto principe & pręside & curatore dego, beatam & felicẽ Imperatorio modo meditante atque exercente philosophiam, & res Christianas in prospero statu & successu administrante, quemadmodum inquit B Aristonus. Cæterùm, Imperatorum omniũ humanissime, suscipe orationẽ hanc nostrã, vnum quiddam ex eis quæ apud te sunt rebus præclaris: atque id quidem breuiter admodũ & tenuiter, veram scilicet pietatem prosequentem. Non enim instituti nostri est, singillatim res omnes tuas commemorare, quæ dudum à multis vel iã celebratæ sunt, vel adhuc celebrabuntur, & futuris seculis commemorabuntur. Et quidẽ quæ ab aliis prætermissa sunt, alij inuere: * & omnia ab omnib. & præterita & dicta sunt. Posteaquã enim permulti se ad res tuas commemorandas, perinde atque in altum mare demiserunt, hic quidem multa, ille autẽ plurima, quidã nõnulla, atq; e alius alia variè recensuerũt. Nemini quidẽ omnium tanta incessit audacia, vt ad omnia de- C scribenda se cõferret: quod id fieri omnino non posse, rectè ab omnibus iudicatũ sit. Quemadmodũ & nos partẽ quandã perhumani Imperij tui, egregium in Ecclesiam Christi studium & pietatẽ tuã, nobis dicendã proposuimus: quippe qui Ecclesiasticæ historiæ librum recẽs à nobis conscriptum, dedicandum tibi statuerimus. Cui enim alij eũ cõsecraremus? Quum namq; visum nobis esset, historiã eam omnẽ in vnum cõferre codicẽ, priorẽmque, & eã simul quæ omissa est, in ordinem vnum disponere, à multis & variis scriptorib. in operibus pluribus sparsim quodammodo tractatam, calculo & iudicio tuo optimo eam exhibendam duximus. Ac siquidem sententia tua comprobata fuerit, rectè se res habebit. Sin minus, perinde atque nunquam extiterit, meo ipsius & omnium ferè iudicio cẽsebitur. Progreditur autẽ mihi op⁹ hoc, pro eo atq; fieri potuit, initio sumpto à descẽsu è cœlis atq; * intrãsitiuo è paterno sinu, motu & trãsitu ante secularis & Filij & Verbi æterni principióq; carẽtis Dei & Patris Dñi & Dei & Seruatoris nostri Iesu Christi, in plures diuisum tomos. Procedit verò ad eũ qui cõueniebat locũ, satis longè antẽ nostra tempora resistẽs atque suspẽsum facili atq; ęquali maximè ductu, quali scilicet eloquutione, dictione & cõpositione scripta eiusmodi potissimũ cõponi decet. Quapropter admitte quęso benignè ad te historiã hanc: quã, sicuti dictũ est, ad calculũ tuũ pducimus, ac poti⁹ venerãdo & Imperiali vertici tuo, cũ timore, veluti quãdã coronã imponim⁹: nõ equidẽ in pratis aliquib⁹ fluxis & quàm celerrimè deflorescẽtib⁹, neq; ea floribus marcescẽtibus decerptã ne-

Eam per Andronicũ Græci retinuerũt. Ecclesia reformata commendatur.

Pietas & religio imperatoris præcipuè inter virtutes eius reliquas effertur laudibus.

* πάντα δὲ καὶ ἐνδελε λείπου τοῖς πᾶσι, καὶ λέ λεκται.

Opus hoc Imperatori diiudicãdum offertur.

Quæ tempora complectatur hæc historia.

* ἀμεταβάτῳ κινήσει.

Dedicatur Ecclesiastica historia imperatori Andronico, & veluti corona capiti eius imponitur.

quę etiam ex pellucidis lapidibus fulgore quodam & auri splendore suaue quiddã & gratum relucentibus, cõsertam atque compositam: quæ res celeriter hinc & inde volutæ transferuntur, & nunc quidem hunc, nunc verò illum perinde atque in somnis ad breue tempus deliniũt atque demulcent: sed ex æterno paradiso quodam & floribus immortalibus collectam, qui neque tẽpore, neque saně senio vllo intereant & euanescant, verùm diuino quodam modo & spirituali odore picti atque imbuti sint, & aliquid de stillante rore montis Hermon delibauerint. Hanc coronam, pro eo atque fieri potuit, contextam, summę sublimitati tuę adaptamus: quã, vt puto, ingens etiã æuum, maxima tua certamina & labores veritum, conseruabit immarcescibilem. Etiamsi aliquãdo lingua quæpiã impotẽs atque castigario & mens cõtumeliosa, vt scriptura inquit, in cælum gloriæ tuæ blasphemare, atque tela in aerem mittere, & verba vmbra quadam, quod in Tragœdia est, tollere atque erigere cœperit, quod quidẽ minus aliquẽ vnquã ausurum esse puto: sed vbi viderit te ea esse coronatum & exornatum, os eius obturabitur, & in iusticiã in sublime loqui ipse statim redargutus supersedebit, captúsque oculis prodibit, vt qui intendere eos in eiusmodi ornamentũ tuum, & quæ inde cum gratia prominet & lucem & vim nequeat. Varios illa sanè & omnigenos florũ coruscãtes & aureos habet colores, quam aliquis aptissimè agri hortum herbarum omnium feracẽ dixerit.

Flores eius corona, & operis præsentis materia: Episcopi, Martyres, Monachi.

Potissimũ verò illis mirificè abundat, qui pullulantes candescunt, & qui purpurea specie florẽt, quíque nitore ad nigredinem magis vergentes, quàm maximè relucẽt. Sunt verò ij ex quib. corona tibi quàm pulcherrimè cõtexta atque cõserta est. Hierarcharũ stola, vitæ sanctitate supra solem ipsum coruscans: & Martyrum vera & venerãda purpura, sanguine eorum prolixè tincta atque rigata: insuper lucis conciliatrix nigrescẽs & diuinitùs cõtexta vestis, illis admodum congruens, qui ad vitam angelicã contẽdunt atque aspirant. Ex quibus Christi Ecclesia, aureũ prorsus virtutibus circumamictã ornatũ, veluti quędam sponsa, rẽ omniũ pulcherrimã vniuersitatis huius exhibet atq; repræsentat Regi & Imperatori. Eorũ labores & certamina liber iste cómemorat: per quem tibi vt illis honore & dignitate æquali, & hæc ex eis consertam coronã imponimus, qui reb. omnib. optim^9 es, & natura simul atque anima regius & imperialis. Hũc tibi nuncupamus atque dedicamus, quum quidẽ antea corona gloriæ magnopere sis exornatus: quam hic etiamnum quasi quendã futuræ illius & sempiternæ arrabonem, & veluti prœmium, hanc inquam preciosissimam Imperij coronam, mirificarum virtutum, certaminum, atque laborum tuorum, perinde atque brauiũ, coronarũ largitor Christus tibi, qui pulcherrima trophęa, & splendidã, tuo ipsius respondẽs * nomini, victoriæ mercedẽ tulisti atque statuisti, donauit. Ergo age, tu, qui solus natura, sicut ille dixit, omnia, quæq́ue diuinæ, quæq́ue externę sunt doctrinæ, præcipuè verò propter eximium & sedulũ in res quasque pulcherrimas studiũ tuũ, quæ in disciplinis sunt arcana magis & sublimiora, nosti, vtere ingenio tuo, & materiam adhibe igni in-

** Andronici videlicet.*

E comparabilis tuæ eruditionis & iudicij: seu potius ad amussim tuam accõmoda & explora lucubrationẽ istã. Quãuis sperẽ (nam quod antea rectè dixi, id nunc quoque à me dicetur) nullum fore tam pręfractum & audacem, vt scilicet post censuram tuam, vel digitum scripto huic adhibere audeat. Improbas verò & inuidas linguas veneno parricidæ serpentis consumi & interire permitte. Quis namque, rogo, in te rebus omnibus incõparabilem, quod male diceret, habuit? (O diuina vindicta & tonitrua & fulmina cœlitùs cadentia!) De quo, propter diuinã & magnificam mentem, actionúmque magnitudinem & pondus, neque encomiũ laudémq; condignã & decentem inuenire licet, quum quidem plurimi plurima dixerint, multúmq; diu operæ & studij in rebus tuis posuerint: qui sanè omnes inferiores eis esse sunt deprehensi, cœlum attingere co- F nantes, aut suam ipsorũ vmbram cõprehendere contendentes: quę quo magis ei impendeant, eo cedat magis, & diffugiat. Quid ais? Reprehẽderéne & carpere constituisti eum, qui ex seipso prorsus natiuam obtinet gloriam & dignitatẽ, & quem honor & amplitudo maximè satellitio quodam stipantes illustrant atque exornant: ad quem neque ille qui apud Gręcos pro Deo cultus est conuiciorum inuentor atque autor Momus, non modò nõ propius accedere, sed ne respicere quidẽ prorsus audeat? Quin potius Momus deinceps nullus extat, vt qui interierit atq; diffluxerit, in hoc soli ne tantillum quidẽ quod perstringeret habẽs. Cæterùm ego quidem ista. Tuum autem fuerit Princeps optime, vt consideres atque perpẽdas seorsim omnia, & æquum constantémque iudicij tui calculum mihi adhibeas. Dei enim planè tua fuerit sententia. G Qui verò me ipsum in certamen maximũ cõiecerim, nunc demum fugientia me persequi, & à tergo fluentium aquarum ire, comperio. Quæ res veniam profectò meretur. In qua nimirũ, vt equidem puto, quilibet fallatur, qui scilicet se in certamen tantum demittere conetur: vnde tamen, propter res propè incomprehẽsibiles atque inexpugnabiles, euadere non possit. Ipse verò Rex regum & Dominus dominantium Christus, qui sanguine suo Ecclesiam suã sacrauit, & firmiter construxit, & te illi virum iuxta cor suum auxiliatorem & defensorem germanũ purpura decoratum cõstituit, pium Imperiũ tuum in infinitos æui annos custodiat: atq; id in stabili & immota lætitia, inter omnes qui circumcirca sunt, donec H prorsus cuncti sub pedibus positi conterantur, inimicos, in maius excrescẽs seruet, maioremq; aliam super aliam gloriam subministrans cõfirmet: atq; adeo te, liberos & gen^9 omne, ipsamq; hanc vrbem, cuius es tutor & conditor, in perpetuum florere faciat, vt tãdem bonis omnibus abũdè accumulati, in decãtatas illas auras * Ennas Romani conscẽdamus. Post longũ verò tẽpus, prouectúmque demũ & molle, quod ad infinitũ propè pertingat, senium, illo quoq;, quod successionẽ nescit, sempiterno regno & imperio te dignetur: atq; in illa primogenitorũ Ecclesia in eundẽ thronũ, & numerum, cum fidei principe Imperatore referat, diutinorũ pro Christi Ecclesia & grege susceptorum laborũ, ita vt decet, honores & fructus cõdignos percepturum.

Precatio ad Deum pro Imperatore.

** Nouam & cœlestẽ Hierusalem. Est apud Ciceron. in actione Verrina 6. Enna oppidũ in vmbilico Siciliæ situ, solo fertilissimo & ob id Cereri sacrum. Christiani verò ad aureas ennas, cœlestem patriam aspiramus.*

ECCLES.

ECCLESIASTICÆ HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS PRIMVS.

Proœmium autoris, consilium quo ad opus præsens conscribendum animum adiecerit: præterea breuiter totius voluminis argumentum perstringit.

CAPVT I.

NICEPHORVS Callisti filius Ecclesiasticam historiã cõposuit, initio ab ipsa statim Seruatoris nostri IESV Christi apparitione in carne sumpto: opus id præclarũ & lectoribus gratum fore ratus. Quòd si enim oõ in paruis humilibúsque rebus habetur, quin potius summa laude & veneratione dignũ ducitur, si quis historiã prophanã pulchro ordine colligens proponat, fructúmque & vtilitatẽ eius studij in mediũ proferat, eã cognoscere volentibus: multo profectò laudabilius censeri debet, res gestas sacras in publica monumenta, quę omnibus cognoscere liceat, referre, doctrinámque facilẽ & salubrẽ publicitùs profuturam constituere. Equidem maximã deberi gratiã eis existimo, qui historias & res communes priuato suo labore sibi conscribẽdas sumunt. Illi siquidem, quod in eis est vtile & admirandum, non apud se tanquam priuatas opes retinent: sed publicæ vtilitati, edendis eis, inseruire malunt, administros prorsus se diuinæ prouidentiæ exhibentes, qui in vno scilicet opere varij generis res gestas, perinde atque in publico ærario reponentes, perscribant. Facilè quippe cuiuis est, ex huiusmodi publico monumẽto exempla capere, atque ex aliorũ erratis actiones suas probè cõstituere, & ad variã rerum mutationẽ non variare opinionibus: sed potius, quoad eius fieri queat, eorum qui rebus rectè sunt vsi, facta imitari, & virtutem. Porrò si in cõsultationibus seniorum consilia excellunt, & experientiæ vsum propter temporis diuturnitatẽ præstare necesse est: quódque dicitur, quicquid vetustate commendetur, venerabile id esse oportet: historiam omnino, vt quæ & diuturnitate tẽporis, & plurimarũ rerũ vsu valet, plurimi faciẽdã esse cõstat: in primis verò sacrã, ingentẽ nimirum fructum atque vtilitatem omnibus simul & Ecclesiis & negociis suppeditatem. Namque, ita vt æquum est, omne genus vitiorum ea ipsa traducens & damnans, quàm longissimè reiicit, malósque & impios iustis cõuiciis execratur: & magnos laudatósque viros, qui in rebus religionis nostræ maximis, excellenti virtute & pietate plurimum studij posuerũt, verbis amplissimis, laudúmque præconiis, quasi quibusdam coronis exornans admirandos imitandósque aliis efficit. Quibus quoque rebus posteritatem ipsam pulcherrimè excitat, & sanctissimis operibus & factis, decentique & recta de diuino numine opinione, eorũ virorum laudem æmulando cõsectari cohortatur. Quapropter & nos iudicio nostro eos qui sacra historia scribenda, ad publicã vtilitatẽ tantum contulerunt studij, comprobantes, æmulatione ad eãdem materiam tractandam prouecti sumus, non nos quidem egregia virtutis nostræ facta ostentantes, neque eloquentiam orationis vi & vbertate freti iactitantes: sed animũ, quantum quidem fieri potuit, ad eos qui ante nos res Ecclesiasticas scripserunt conuertentes, institutum quidem & propositum eorũ in primis cõplectendum duximus: sed nõ itidem scripta eorundem omnia ad publicam vtilitatẽ facere iudicauimus. Quidam enim ex eis sanæ doctrinæ non adhærentes, multis in rebus non satis idonei dictorum suorum testes esse videntur. vnde factum, quòd quamplurimi etiam ea quę ab illis verè sunt dicta, propter insanas eorum opiniones, in dubium vocant. Nonnulli autem, quum semel à verbo fidei discessissent, & ad aduersas ei partes defecissent, etiamsi postea eos æqua & decentia sapere contigerit, aduersandi tamen eis, à quibus aliquandò dissenserant, studio, permulta in scriptis suis prætermittẽtes, non prorsus constantem & solidã obtinuere apud lectores fidẽ, quãtumuis viribus eloquẽtiæ & scribẽdi acumine excellẽtes, atque egregio erga Christũ desiderio & ardore, inter nostri nominis homines, primas ferre cõtendentes. Etenim Eusebius Pamphili statim à Christi tẽporibus vsque ad Constantini Magni tẽpora, quæ in Ecclesiis acta sunt, prosequitur, ex Philone, Iosepho, Clemẽte στρωματεῖ, (hoc est, cõtextore) Egesippo, Hippolyto, Papia, & aliis ordine Ecclesiasticis scriptoribus, historiã mutuatus. In qua historia

Vtilitas cùm profana, tum sacræ historia.

Consilium, quo ad historiã Ecclesiasticã scribendam, author est adductus.

Iudicium eiusdẽ de prioribus sacræ historiæ scriptoribus.

cacoethes hæreſeos eius apparet: quãuis quibuſdã rectè ſentire videatur, ex eo id aſſeuerãtibus, q & ipſe primę Synodo interfuerit, & τῷ ὁμοουσίῳ (hoc eſt, cõſubſtantiali) cõſenſerit: quodque cõuiciis reprehẽdens inceſſerit eos, qui Filium Dei creaturã eſſe opinãtur. Mercurius porrò Sozomenus, qui & Salaminius dicitur: item qui Cyri epiſcopus fuit ſapiens Theodoritus, quique idẽ tertiã impugnauit Synodũ: itẽ Deo inuiſus Philoſtorgius: præterea cognomine quidem, ſed animo min* καθαρὸς id eſt, purus Socrates, finẽ illius initiũ ſuorũ faciẽtes operum, vſque ad tẽpora Theodoſij iunioris hiſtoriam produxerũt: materia eadẽ, neſcio quo conſilio, oẽs ſibi propoſita. Qui quidem in rebus quibuſdã variè inter ſe diſſentiũt: & Epiſcoporum inter ipſos cõtẽtiones, pro eo atque cuique viſum eſt, cõmemorãt. Omnes etiam iſti varias quaſdam & nouas res, ab aliis minimè dictas, hiſtoriis ſuis in- F ſeruerũt. Deinceps verò, Theodorus lector Byzãtius, & Baſilius Cilix, & qui * prætor prouinciã geſſit Euagrius, ſuperiorũ ante ipſos temporum res prætergreſſi, & tẽpora ſua ſtylo proſequuti, eorumquos modò diximus hiſtoriis, ſuas cõiunxerunt, operis difficultatẽ reformidantes, nonnulli etiã è vita inter ſcribendũ excedentes: inſtitutũ opus minimè compleuerunt. Ipſe quidem Euagrius illuſtri dignitate prædıtus, hiſtoriã vſque ad Iuſtini ætatem deducit, maxima ex parte res prophanas tractans: quarũ argumenta & materiam ex Euſtathio Syro, Sozimo Priſco, Ioanne, Procopio Cæſarienſi, Agathia, qui illis temporibus ordine inſignes fuere oratores, & prętere ex aliis nõ pœnitẽdis hiſtoricis, decerpſit. Cæterùm oẽs iſti multa nõ ſatis idonea & cõmoda importunè recẽſent: nõ pauca verò, quæ neceſſariò ſcribenda erãt, prætermittunt: ſiue id G cõſultò affectibus ducti fecerunt, ſeu quòd non omnia attingere potuerunt, timore quodã & indignitate rerũ perculſi: quódque fortaſſe eis nõ perinde ſtylo indulgere de rebus rectè conſtitutis licuit, atque nũc, quum Eccleſia ampliſſimè dicẽdi & ſcribẽdi libertate vtitur, quam ſanè libertatem in noſtro hoc opere in primis vſurpabimus. Enimuerò Euſebius trecẽtos & aliquot præterea annos eſt complexus. Socrates autẽ & Theodoritus, nec minus Sozomenus, centũ ferè & quadraginta, à primo ſcilicet Cõſtantini Magni anno, quum is Cæſar eſt renunciatus, vſque ad decimũſeptimum Theodoſij iunioris annũ. Deinceps porrò & ipſe Euagrius tempus proſequitur annorũ circiter centũ & quadraginta: vt hiſtoria à Chriſto nato omnis, quã ij quos nominauimus hiſtorici cõſcripſerũt, ſimul & ſeorſim nõ minus tẽporis, quàm ſexingentorum annorũ cõplectatur. Eorũ autẽ quæ poſtea ſubſequuta ſunt temporum res Eccleſiaſticas, ad hãc vſque ætatẽ, quum nec pauciores nec minores quàm illæ eſſent, nemini vni qui hiſtoriã ſcribere potuerũt, in mentẽ venit, vnius operis volumine his cum illis cõiunctis, cõplecti atque cõprehendere: neſcio ſocordiâne & imbecillitate ingenij rem rãram omittenti, an à magnitudine & difficultate argumẽti abhorrenti. Quippe tẽporũ ſimul rerũmque hiſtoriis carptim & obiter in multos varióſque ſcriptores & volumina coniectis, ardua & difficilis earum eſt cognitio

ὁ ἀπὸ ἐπάρχων εὐάγριος.
Fuit is patria Epiphaniensis.

Libertas in historia scribenda.

E & memoria, aliis ſcilicet alio loco rebus multifariã & ſparſim deſcriptis. Ego verò labore & tẽpore multo, affectione & ſententia cuiuſque inquiſita, faciendum mihi putaui, vt argumentum & materiam omnem, vnam hiſtoriã Catholicæ Eccleſiæ mihi proponentem, &, Deo bene iuuãte, eam in vnum opus redigerem. Et primùm ea quæ ab iis ſcriptoribus, qui ante nos fuerũt, tradita ſunt, ſtylo, quãtum fieri poterit, noſtro perſequi conabimur, at ſi quid ſuperfluum, & vetuſtate iam præſentibus tẽporibus & ipſi materiæ inutile viſum fuerit, id prætermittemus: quę verò ſentẽtiæ & doctrinæ neceſſariæ ſunt, eas ſuo loco collocabimus. Præterea quæ deeſſe iudicabimus, ſcriptis illorum addemus: & quæcunque cognitione digna eorũ quiſquã, aliis omittentibus, annotauit, operi noſtro intexemus. Dabimus etiã operã, vt diſſentiẽtes illorũ opiniones F ad cõſuetudinem Eccleſiæ, quæ temporum præſcriptione inualuit, dirigamus atque accõmodemus. Quicquid inſincerũ adulterinúmque fuerit, repudiabimus, & ſermone ſimplici & aperto rectã ſanámque fidei doctrinã cum legitima libertate profitebimur. Deinceps & ea quæ cõſequẽtibus pręterita omiſſaque ſunt temporibus, adducere ſtudebimus, non ita lõgè ante ætatis noſtræ tempus hiſtoriæ finem impoſituri. Ea verò, vt equidem puto, plurimũ lectoribus prodeſſe poterit: minimum certè moleſtiæ verſare eã volentibus afferet. Cuius enim ex ea tanquam ex fonte vberiore, ingentem vtilitatem haurire licebit. Satis enim cõſtat, quum plures ſint Eccleſiaſticorum hiſtoricorũ ſparſim ſcripti libri, nõ facile eſſe eos comparare & cõſequi, ei qui ſacrã hiſtoriam omnẽ perlegere & cognoſcere velit. Præterea varietas ſtyli & elocutionis, tum etiam G librorum multitudo, efficiunt, vt ardua admodũ & difficilis legentibus, eueniat rerum cognitio. Opus verò perpetuũ, vnóque ſcripturæ cõtextu compoſitum, res certas vndequaque narrationibus dilucidis commemorãs, facilem omnibus & promptã exhibet lectionẽ: & propter eũdem elocutionis tenorẽ conſequentem quoque rerũ ipſarum cognitionẽ, tanquã quãdam catenã omni ex parte ordine ſuo coaptatã, mirabilitérque inter ſe cõtextã, & veluti prócurrentẽ. Denique tantum noſtrã hanc hiſtoriã aliis præſtare puto, quantum parti totũ pręſtat, & interpolato continuum opus. Quicquid autem eſt tam vtilis libri, id non ita facilè, ſed multo ſanè cum labore, quum adhuc à pueris ad auguſtum * ipſius Dei Verbi Sapientiæ templum eſſemus, & plurima ex eis quæ ibi ſunt, voluminibus & commenta- H riis peteremus, collegimus. Quam verò aliã ipſi Æternæ Sapiẽtiæ referremus gratiam, quæ maxima in nos prolixè contulit beneficia, & nos amœnitate deliciiſque ſuis perfrui eſt paſſa, domicilium ibi & manſionem multo tempore nobis præbens, & pietatem quaſi cuiuſdam obſtetricis & nutricis præſtans, atque ad id nos ætatis & profectus deducẽs: quàm vt res eius, fortaſſe aũt dicendũ Catholicæ Eccleſiæ, omnes, quantũ fieri poſſit, vno volumine comprehenderemus, & id publicè omnibus in cõmunem vſum vidẽdum collocaremus? elocutionis põdus, verborúmque ornamẽta min⁹ cõſectãtes: ſed oratione pura, res apertas, vt ab initio in Eccleſiis ſunt geſtæ, cuius

Quos authores sequatur & quid tractet in libris hisce author.

Præscriptio cõsuetudinis Ecclesiæ Catholicæ.

Commoditas historiæ istius legenda.

Quantum hoc aliis eiusdem generis historiis præstet.

τῆς τοῦ θεοῦ λόγου σοφίας.

Volumen istud Nicephorus Constantinopoli ad templum Sophiæ vbi bibliotheca insignis, & Monachorum Asceterium fuit, cõposuit.

stæ, cuius exponere conantes. Quod vt facere possimus, quantum eruditionis nostræ tenuitas permisit, eum cura & fide, quæ de rebus veterũ tẽporum in monumẽta sunt relata perquisiuimus. Verũ enimuerò quũ ea nobis sit proposita scribendi materia, vt dilucidior res omnis fiat, de toto opere præmittendũ aliquid duximus. Sciendum itaque, totum hoc volumen nobis in decẽ & octo tomos esse diuisum.

Argumentum & materia librorũ historiũ

I Horum primus res gestas Seruatoris nostri Christi Iesu cõplectetur, vt scilicet ille à proprio throno ª intransitiuè excitus, propter incõparabilis bonitatis affectionẽ & misericordiam, assumpta ex Maria virgine carne, & * terreno vitæ cursu quam optimè confecto, per salutarem passionem atque naturam omnem superantem resurrectionem, ad paternum rursus ascenderit solium, reconciliatione nostra suo ipsius patri perfecta atque absoluta.

ª τὸ ἀμεταβάτως. * περίγειον πολιτείαν.

II Secũdus, ea quæ ad Spiritum Sanctum pertinent, comprehendet. Quas ille scilicet res per sacros Apostolos peregerit: quibúsque illi rebus gestis, qualem finem vitæ quisque eorũ ceperit, sacrosancta nobis scripta relinquentes. Quæ ea sint scripta, & quæ in eis vera, sincera, & ª testamentaria.

ª ἐνδιάθηκα.

III Tertius primos Apostolorũ successores exponet, vbi & quomodo salutaris doctrina per orbem vniuersum peragrarit, quas calamitates & clades Hierosolyma propter cędem Seruatoris Christi Iesu pertulerint: quos rursus tanquam hæredes ministerij sui, quæ item literarũ monumenta Apostolorum successores post se relinquentes, martyrio pro Christi nomine sint coronati. Et quæ iam tum primùm emerserint aduersus salutarem doctrinam hæreses.

IIII Quarti tomi argumentũ erit: Quinã falsæ & adulterinæ doctrinæ extiterint duces, quósque contra eos Ecclesiasticos scriptores & doctores quæ omnia bene disponit & dirigit diuina prouidentia excitarit, Apostolicis donis excellentes viros, simúlque & vita & doctrina illorum euertentes insanas opiniones. Qui isti fuerint, & quæ tum de quæstione celebrandi Paschatis sint dissidia exorta.

V Quinti materia erit, sub Seuero & Decio Imperatoribus Ecclesiarum persequutio præterea qui multum sapientia valuit ipse Origenes, quæ eius vita fuerit, quæ scripta: Tum qui in oriente & in ocidẽte sanctissimi martyres sacrosanctum pro Christo certamen fortiter pertulerint. Item de Cypriano Africæ episcopo. Itẽ de Dionysio, qui Alexandrinę pręfuit Ecclesię. Item de Christianis, qui in persequutione sub Decio pietatem abiurarunt, historiam texet.

VI Sextus commemorabit hæreses varias, quarum autores fuere, impius Manes, impurus Nouatus, Apollinaris, & Samosatenus Paulus. Describet etiã res Dionysij Alexandriæ episcopi. Et qui magnarum vrbium vsque ad Ecclesiarum oppugnationem permanserint Episcopi. Ostendet quoque, qui tum temporis Ecclesiastici scriptores, & aliter in diuina sapientia clari viri floruerint.

VII Septimus contentionẽ & rixas nostrorũ expediet Episcoporum, vnde illi à diuina ad tẽpus excidentes gratia, in magna inciderunt pericula. Deinde de exitialibus tyrãnis, Diocletiano & Maximiano, Maxẽtio & Maximino, & Lycinio, quã crudeliter illi in gregem Christianũ sæuierint tractabit. Postremò, quomodo magnus & Apostolis ipsis par Constantinus, diuina ope ab iis victoriam reportans, pacem Ecclesiis conciliarit: & primus Christianorum Imperator creatus, magnificè cognominem sibi vrbem construxerit.

VIII Octauum tomũ sibi vẽdicabit idem ipse Apostolis nõ inferior Cõstantinus: & res quæ eo imperãte Ecclesiis acciderunt. Res item impij Arij: & primam, quæ Nicææ est celebrata, Synodum. Et quemadmodum res Christianæ incrementũ ceperint. Itẽ de angelica Monachorũ vita, vnde initiũ sumpserit, & quos habuerit authores. Itẽ quæ Ariani cõtra verę pietatis sectatores, & maximé aduersus magnum Athanasium moliti sint & fecerint. Præterea de beata Helena, & pijs eiusdem Deóque gratis operibus: & vt finita vita, vnà cum filio Cõstantino, in cognomine ei vrbe sit sepulta, idem narrabit.

IX Nonus res filiorum sacrosancti Constantini, & in primis ea quę Ecclesiis sub Cõstantio euenerunt, persequetur. Item qui viri tum & in recta & in peruersa doctrina florẽtes fuerint. Item qui eo tempore Monastica vita per Palęstinã & Ægyptum excelluerint. Item de diuersis Synodis, & variis professionis fidei expositionibus & formulis tractabit.

X Decimus porrò complectetur res Deo inuisi Iuliani, vt ille à recta pietate desciscẽs, & ad Gręcorum idololatriã deficiẽs, variis subinde modis persequutionẽ contra nos concitarit: & vt bello Persis illato, malus malè perierit. Aliqua etiã is tomus ex parte res piissimi Imperatoris Iouiniani comprehendet, quo modo scilicet magno animo rectã doctrinã propagans, vitã finierit.

XI Porrò qui hunc consequetur vndecimus tomus, copiosè testabitur, quę Ecclesię sub Valentiniano & impio Valente pertulerint. Itẽ de magnis Ecclesię orthodoxæ luminaribus, & qui ex aduerso eisdem extiterint oppugnatores, ostendet. Præterea vt ordo Monasticus in immensum creuerit. Item quæ gentes Christianissimum susceperint: postremò, vt Valens incẽdio perierit.

XII Duodecimo tomo describentur Gratiani & Valẽtiniani iunioris, & ex Hispania oriundi Maximi Theodosij res. Item secundum vniuersale sanctum Cõcilium: & vt pietas Christiana in maius sit prouecta, templis vbique quæ idolis consecrata fuerant euersis. Insuper de eius temporis grauibus hæresiarchis: & sanctis etiam piísque in ecclesia nostris hominibus.

XIII Tredecimus tempora Arcadij & Honorij prolixè exponet. Prætereáq; res aurea lingua præstãtis viri, Chrysostomi scilicet. Et quæ insuper ea ætate Ecclesiæ cõtigerint, accuratè prosequetur.

XIIII In quartodecimo tomo argumentum nobis Theodosius iunior, & omnium admiratione digna fœmina Pulcheria suppeditabit. Et acta concilij tertij Ephesi coacti cõmemorabit. Et præterea episcoporum successionẽ, qui maximis quibusque Ecclesiis præfuerunt. Commemorabitur etiam Eutyches & Dioscorus heretici. Item Eudocia & Pulcheria, reginæ seu Imperatrices. Denique qui ea tempestate in palæstina,

& alibi Deo placentem vitam, monasticem sci- E licet, optimè sunt professi & sequuti.

XV Húc qui sequetur decimusquintus, hæc complectetur. Celeberrimi Imperatoris Martiani & Leonis magni res, & quartæ Synodi acta, omnia ea abundè exponens: & insuper, quæ Antiochiæ & Alexandriæ in seditione euenere. Item quæ circa adiectionem tersancti hymni sunt facta.

XVI In decimosexto erũt res Zenonis & Basilisci, huiúsque circulares literę. Et quę tempore Anastasij Dicori Ecclesiæ euenerũt. Deinde res quoque Seueri, Petri Gnaphei, Petri Mongi, Timothei Æluri, & aliorum insuper hereticorum. Et item quæ denuo per seditionẽ de quarta sancta Synodo sunt acta, accuratè proponet.

Decimusseptimus ex rebus Iustini primi, & successoris eius maximi Iustiniani, & actis quin- E tæ sanctę Synodi constabit. His adiicientur Belisarij res gestæ. item Iustini iunioris res. Et qui eodẽ tẽpore vita angelica clari fuere Monachi.

XVII Decimus & octauus tomus clarè explicabit, quæ sub Tiberio & Mauritio Imperatoribus in ecclesiis sunt acta. item res Hormisdę, Chosroę, & Chagani Persarum: & vt Mauritius pœnas Deo persoluens, gladio periérit. Deinde quædã cõmemorabuntur de singularib. quibusdã dissidiis & hæresibus, scilicet Monophysitis, Tritheitis, Agnoetis, & Theopaschitis. item de Iacobitis, & Armenis, & præterea quæ in iis ipsis hæresib. fuere dissidia. Postremò quàm turpiter Phocas, qui Mauritio succedens crudeliter tyrannidem gessit, sit iugulatus.

XVIII Et hæc quidẽ accuratius clariúsque toti operi præmittere voluimus, eo consilio, vt animis G lectorum propositũ argumentũ eo perspectius esset. Ne cui autem historiam nostrã deprauare facile esset (cõsueuerũt enim multi aliena scripta ex arbitrio suo, prout eis est visum, digerere atq; disponere) primas sine capitales literas tomorũ, qui quidẽ tomi annorũ suorũ numerũ quisque expressum continent, ita posuimus, vt certioris fidei gratia nomẽ & cognomen nostrũ referant atque complectantur. Quamobrẽ peto, si quæ à nobis per totum hoc opus rectè sunt exposita, vt ea extra inuidiam sint collocata, quæ optimis quibusque rebus præcipuè imminere consueuit. Sin verò in aliquibus ignorantia lapsi sumus, ea vt ab aliis, qui & doctrinæ & eloquentiæ, atque etiam experientiæ virtute pollent, corrigãtur. In iuuenili enim ętate opus hoc cõscribere aggressi sumus, idémque nondũ sextũ & trigesimũ annũ H egressi perfecimus. Quandoquidẽ autem abũdè omnia ea quæ opus esse putauimus, hucusque præfati sumus, agendum diuini numinis ductu rem ipsam, vnde maximè conuenit, ordiamur: in primis historiæ nobis firmamentum, ipsam scilicet veritatem, consectandam proponentes.

Prima decem & octo tomorũ istorum literæ, hoc est, ἀκροστιχίδες cõposita, nomẽ authoris in Græco exẽplari exprimunt, Νικηφόρυ κτλ. Scopus historico propositus est veritas.

Epistola Iulij Africani historici ad Aristidem, de ea quæ apparet esse in genealogia Christi dissonantia apud Matthæum & Lucam Euangelistas. Cap. II.

Christianismus à conditi mundi initiis extitit.

RES Christianorum à prima sua origine repetere, qui sint, vnde, & quo modo tanta cæperint incrementa, eóque magnitudinis & gloriæ peruenerint, intempestiuum, atque adeò superuacuum esse puto, vt in præsentia de eis perquiratur. Quũ sacra oracula & acta, innumerabiliésque aliæ ex ordine res, apertè satis & accu E ratè declarẽt, lõgissimè antè, & ab initio, cúmq; ipsis conditi mundi principiis, dogma nostrum vnà esse iactũ & fundatum, seu potius vltra tempora & secula omnia id extitisse: siquidẽ ad autorem & ducẽ professionis & fidei nostræ Deũ verbum Dominũ nostrum Iesum Christum respicere oporteat. Quandoquidem enim duplex considerandum venit mysterium, & alterũ quidem tanquam quoddam caput contemplamur, quod scilicet ad æternam, principio carentem, seculáque omnia præcedentem generationẽ refertur: alterum autem quasi posterius quiddam, vt ita dicam, & vltimũ spectamus, quod nimirũ ad inferiorem hanc & postremis temporibus ex virgine incarnationẽ factam, terrenámque conuersationem & vitã pertinet: prius illud exponere, & accuratius oratione persequi, minimè omnium conuenit. De eo enim si quis differere instituat, quum oratio talis extra propositum opus sit, tum plus operæ & negotij, quam opus ipsum, & ea de quibus tractare *decreuerimus, exhibeat. Siquidẽ, quum neque tempus, neque seculũ ei mysterio intercesserit, & proinde neq; adesse illi, neque contemplari & eloqui id quod supra intelligentiam nostram est, concessum sit: quicquid id est, tuto silẽtij pręmio permittemus: ac potius ingeniis nostris, ne in talib. reb. curiositatem nimiũ exerceant, imperabimus, vtpote sensu, ratione, & acumine mentis nostræ longè superioribus. Nobis verò satis fuerit, sola è diuinis scripturis adducere testimonia: vt, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Omnia per ipsum facta sunt, G & sine ipso factum est nihil, quod factum est. Et insuper scire, quòd Deus † semper existẽs, principióque carẽs, & secula præcedẽs: ita vt ipsi soli cognitum est, ante ipsa secula gignit suum ipsius Filiũ, verum Deum verbum, supra omnis intelligentiæ & deprehensionis captum, & supra mẽtis sensum & cogitationem, cognitionémque omnem: simúlque sanctissimum suum profert Spiritum, non vt genitum illum, sed vt procedentem, Deum & ipsum perfectũ atque ὁμοούσιον, hoc est consubstantialem illis, & * eiusdẽ planè virtutis & potestatis. Et quòd tres isti vnũ sunt, vna natura & essentia & potestas, cum quibus & per quos simul & angelicas potestates & mũdum in vniuersum produxit & condidit, quum is antea non extiterit: & præterea id quod in visum cadit cõspicitúrque omne, quódque anima H agitatur, & quod anima caret. Atque hæc quidẽ de superno Christi, persuasionis & fidei nostræ principis, genere, ipsiúsque sublimi dignitate & natura, nobis dicta sufficiant. Quæ enim reb. tantis explicandis idonea suppeditet oratio? pro eo atque diuinum id quoque ostendit oraculũ.

Duplex christi natiuitas, diuina & humana.

ὁ λόγος πάρεργον ὢν, πλέον ἂν ἐργώδη ἂν ἔχει λέγειν τοῦ προκειμένου.

Ineffabilis sanctissimæ Trinitatis Theologia. ὁ ὢν ἀεὶ θεὸς ἄναρχος, προαιώνιος.

** παντοδύναμον.*

insepar abiliter, & coagmentatur separabiliter. Vnum namque in tribus Deitas ipsa, & ipsa tria vnũ, in quibus Deitas, seu quæ Deitas sunt. Gregor Theologus. Vnus Deus, tres personæ, vna essentia, potẽtia, sapiẽtia bonitas, vna & indiuisa Trinitas. Deus, Dominus, Paracletus, Genitor, genitus, regenerãs. Ab vno omnia. A quo, per quẽ, in quo omnia. Vnus à se, vnus ab vno, vnus ab ambobus, ὢν à se, ὢν ab altero, ὢν ab vtroque. Pater, Filius, Spiritus sanctus. Vna pater, λόγος παράκλητος καὶ essentia, vna virtus, vna beatitudo, à quo, per quẽ, et in quo beata sunt oĩa, quæcunque beata sunt. Augustinus.

Totus & lingua & mẽte & cogitatione horreo, quando de Deo verba facio. De Deo autem etiam dico, vnum vos circumfulgeat lumen, & tria. Tria quidem, iuxta proprietates sine subsistantias seu personas: vnum verò, secundum rationẽ essentiæ siue deitatis. Distinguitur enim

generatio-

Generationem verò eius, inquiés, quis enarrabit? Neque enim quisquam Patré, pro eo atque decet, satis cognouerit, præterquam Filius: neque rursum Filium, præterquá qui illũ genuit Pater. Ad quem, vt est apud veterum Mosen, †loquens Pater in creatione vniuersi huius: Faciamus, inquit, hominé ad imaginem nostrá, & similitudinem. Hunc ipsum sanè, quicunque virtute & in Deum pietate alijs præstare primis temporibus dicti sunt, vt Abraham & Moses, & insuper quicunque ante & post eos iusti morũ mutatione fuerunt Prophetæ, & alij Deo placiti & grati homines mẽtis oculis sincerè & clarè contẽplati prolixè cognouerũt, & tãquã germano Dei filio præstantissimũ pietatis honoré tribuerunt. Ille porrò persuasionem fidémq; eiusmodi remunerãs, & patris & sui cognitionem perfectioré ab solutioremque illis adauxit. Est quippe vetus oracularè verbũ neminẽ eorũ qui antiquitùs Deo placuerunt, sine fide in Christum finẽ vitę cõsequutum esse. Siquidem per coniecturá id colligere licet, ex multifariam visionibus, quas aliàs alijs accumulauit, pro eo atque eas quisq; ferre potuit. Atq; equidẽ in hominis specie ipsi Abrahæ frequẽtius, progenitisq; ex eo apparuisse creditur, quãdoq; per se ipsum, quandoq; per administros suos angelos, oraculis eos admonens, & docens de rebus optimis. Quod quidẽ cuius vel inde facile est existimare & credere. Angelũ enim Dominum, vel etiá Deum appellare, cõsuetudo scripturæ nõ est: sed ita simpliciter, nudo scilicet nomine, angelum: illum verò semper insignibus & excellentibus extollit & celebrat nominibus, Deúmq; & Dominũ apertè & clarè vocat. Itaque Verbum, quod colimus, æternum, & seculis tẽ- C poribúsq; vniuersis antiquius fuisse, & veteribus olim, etsi non omnibus quibusdã tamen, in mysterio apparuisse, paucis hisce dictũ esse satis sit.

† κοινολογού-μενος.

Christus filius Dei omnib. ab orbe cõdito piis hominibus cognitus.

Idẽ sanctis patribus apparuit.

Gene. 18. Hoc exquisitè & luculenter in Tryphone suo tractat S. Iustinus.

Quam ob causam non citius Seruator Christus, sed in postrema temporum ætate, hominem assumpserit: & de perpetuo & sempiterno eius regno. cap. 3.

Minimè verò mirari oportet, non dudum antea, ita vt nunc, omnibus hominibus & gentibus Christum innotuisse. Doctrina enim Christi omnium consummatissima atque perfectissima, omniq́ue sapientiæ & virtutis genere absolutissima, non apta, opportuna & congruãs omnino veterum hominum vitę & moribus fuit. Quandoquidem à primis statim initijs, qui incorruptibilé senijque expertem & beatá vitam acceperat, primus videlicet homo, & generis nostri autor, minimũ dati præcepti memor, im- D mortalé fatali commutauit vitá. Qui verò ex eo sunt progeniti, longè deteriores, vno atq; altero excepto, agrestam quandá, ferá & prope beluiná omnes, appetitionũ suarum impetu ducti, egerũt vitá. Non itaque illi vrbes condidere, nõ artibus aut doctrinis scientijsque ingenia excoluere, lõgè etiam à legibus diuinisq; cultibus & iustificationibus abfuere. Virtus porrò & philosophia ne de nomine quidem apud eos notę fuere: sed perinde atque quidam Nomades, palantes in solis lucis vixere, & insita sibi à natura rationis semina corrumpentes, ac vitiositatem malitiámque omné * ex liberi arbitrij sententia refingẽtes, quicquid esset pessimum, timore deposito peregere: vsque adeò, vt quandoq; quidé ad

Quare primum hominibus filius Dei Christus Iesus, non ita clarè, vt nobis, innotuerit.

Parentum nostrorũ primorũ lapsus.

Prima ætatis hominum ruditas & malicia.

* ἐξ αὐτο-προαιρέτου γνώμης.

A mutuas cædes & homicidia inter se armati cõsurgerẽt, aliquãdo verò Deo bellum inferre inciperẽt, supérque terrá munitiones & muros construere aduersus cœlum, & caput ad id illidere, ac in tantum denique inexpugnabilé vim & potentiam in se prouocare atq; excitare auderent, vt ad coercendam eorum simul & præfractam temeritatem, & inane inutiléque cœptum, tanquam perniciosam nocentis herbę syluam per vniuersam terram effusam, nunc nunc immensis aquarum diluuijs vindicare, nunc horrendis ignis imbribus & immanibus fulminum ictibus compescere, & violẽtum malignitatis eorum impetũ opprimere aggrederetur: & præterea fame simul & peste, & varijs bellorum generibus ad indecẽtem & importuná malorum molitionem B tollẽdam vteretur: tantámque animorum (vt ita dicam) luem, impunè omnia depascẽtem, grauitérque inualescentem, efficacioribus repurgaret remedijs & pœnis. Posteaquam igitur tanta malignitas, virorúmq; omnium grauedo, perinde atque damnosa quædam ebrietas, per omnes fere est grassata, caliginémque eorum animis offudit ipsum omnium optimum Dei Verbum magnitudine bonitatis proprię coactum, nunc per naturę legem nunc per angelorum aduentum & præsentiam, quandoque etiam per seipsum mysticis quibusdam & arcanis apparitionibus paucis quibusdam, qui antiquitùs pietate & amore Dei clari extiterunt viris, alicubi se exhibuit, hominis forma assumpta: quòd aliter id ipsis aspicere concessum non esset. Quum porrò satis ad eum modum per diuinos illos viros in multos homines pietatis cultúsque Dei coniecisset semi- C na, & gens tali cultui dedita paulatim in dies magis magísque in vnũ coalesceret corpus, & quasi germen quoddam radice sua, Abrahamo nati cognosceretur, et genti quæ & antiquitùs, & nõ ita pridem vita & morib. ritè exculta esset legem per Mosem, perinde atque quendam ducem & manu ductorem, ad præstantiorem pietatem, Deíque cultũ, tradidit: symbola & signa, figurasque & imagines sabbati & circuncisionis, & alia quædam elementa seu principia diuinorum consiliorum & *contẽplationum, mysticásque præterea cæremonias, non apertas illas & claras, sed obscuras, tenues & vmbratiles illis ostendens & præbens. At vbi deinceps lege vbique diuulgata, ex dura illa & agresti vita homines paulatim ad humanitatem sunt exculti, & ad philosophãdum animũ adiecerunt, inuicémque amicitias colere, & cõsuetudinem inter se habere cœperunt (pædagogo & doctore lege quasi regula vtẽtes, seq́ue erudiẽtes) atque in primis firmior stabiliórque Dei patris noticia apud eos radices egit, aptiq́ue iam & idonei tanquam ad semina maiora Dei cognitionis suscipienda fuerunt: tũ idem illud rursum, quod antea virtutis semina seuerat, Dei Verbum principij expers, seculáque præcedens, quandoquidem aliter fieri non potuit, vt hominum genus tandem prorsus ab in-

Verbum & filius Dei subinde caliginosam hominum malitiã discussit.

Lex Iudæis, Abrahę posteris per Mosen data.

Verbum & filius Dei homo factus.

* Homo doctus abundè
Linguis dissectis, vndis atque imbribus ignis,
Et legis scripta tabulis, & carmine vatum,
Criminis haud potuit primi depellere vincla, &c.
Greg. Nazianz.

fusa et liberaretur execratione & pernicie & ad A immortalem illam atq; beatā reduceretur vitam postremis temporibus, Romanorū Imperio orbem obtinente, natura & conditione nostra accepta, nulla re à nostra (fatalibus † duntaxat peccati inquinamentis exceptis) differente, ea & fecit & pressum est, quæ quum erat Deum facere corpore, in hac vita, peregrè versantem. In qua ille natiuitatem mirificam, opinionémque omnem excellentem, cóuersationémque insolitam, & doctrinam nouam, omníque naturæ miraculo superiorem mortem & sepulturam & resurrectionem rediuiuam exhibuit. Que omnia singillatim vaticinus prophetarum prędicta fuerāt & promulgata. Quemadmodum & regnum eius in fine seculi diuinus Daniel spiritu liberiore & puriore perspexit, & hisce verbis humano more visionem eam descripsit: Spectabam, inquiens, donec throni ponerentur, & antiquus dierum B consedit. Et commemorans res ipse suas, infert rursus: Iudicium consedit, & libri aperti sunt. Et deinceps: Spectabam, inquit, & ecce cum nubibus cœli tanquam filius hominis ueniens, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & in conspectum eius adductus est, & ipsi traditus est principatus & robor & regnū, & omnes populi tribus, & linguæ seruient ipsi. Potestas eius potestas sempiterna, quæ non præteribit, & regnum eius non corrumpetur. In quem verò alium hæc quadrēt, quàm prorsus in Seruatorem nostrum Christum, hominis filium, propter postremam ipsius per assumptam carnem a humanitatem, per oraculum propheticum nominatum?

† πλὴν τῶν ἐπιχήρων κηλίδων.
Oeconomia christi in mundo.
Regnū christo sempiternum.
Tanquā filius hominis
Quare christus dicatur Filius hominis.
a Et propter Adam, & propter virginē, ex quibus extitit ex illo quidē tāquam primo maiorū parente, ex hac autem tanquā matre lege & non lege generationis.

** Nomina ergo*
Submittens deus, immutabilis, ætherēúsque
Ætheres effigies, hominum sub lege creatus:
Non hominum de more tamen, caro matris ab aluo
Virginis intacta sancta (mirabile dictu,
Credere quod nequeant infirmi) prodiit idem
Et deus & mortalis homo, dum iungit in vnum
Naturam geminā, hanc manifestam, illámque latentem
Qua Deus vsque fuit, nobis aliam ille recepit,
Visceribus Dens humanis cùm conciperetur,
Vnus vtrinque, Deus, rex Christus numine mixtus,
Atque Deo mortalis homo sic subsistit ipse.
Gregor. Theologus.

Theolog.

Quod nomina Dei, eiusdemque hominis verbi, Christus scilicet & Iesus, longè antea ab ipso vsque Mose symbolicè, & sub certis indiciis in honore & precio fuerint: propterea & sacerdotes ipsi, & reges, & prophetæ, Christi, per adumbrationē quandā sunt dicti. Ca. 4

RElíquum est vt demonstremus, ipsum æternum principióque carentem Deū verbum D non solum antiquitus piis, Deóque charis hominibus cognitum, suóque tempore apud nos corporaliter, tanquam * peregrinum, versatum fuisse: verumetiā diuinas eius appellationes, Iesu scilicet, & Christi, nó nobis solis, sed, & veterib. prophetis in maximo habitas esse honore. Primū siquidē magnus ille Dei spectator Moses, quum imagines & symbola signáq; quædam arcana & noua, iuxta typū & figuras quę ei in mōte diuinum ostenderat oraculū, instituerer, pontificem Dei fratrem suum Aaronem promulgauit: excellentémque ei honoré, pręeminentiam, & gloriā tribués, Christū & vnctum Domini pronunciauit: & nomen id illi accommodauit, arcanè per

** ἐπιδήμησαν.*
Christi nomen veteribus Hebræis cognitū, & in magno habitū honore.

A mysterium celebrans & cohonestans appellationem eam, illúdque diuinando adumbsās, diuinū quiddam & excellens esse, * ducem & principé. Porrò Iesu quoq; cognominationé ipse primus diuino afflatus spiritu quum nunquā antea hoc nomen auditum fuisset, filio Nauæ soli sapiēter indidit: veluti pręcipuū, & regio diademate præstantioré perfectiorémque honoré illi habens, quem per symbola cognouerat, post obitū suum imperium in omnes suscepturum esse. Imaginem enim Iesus Naue filius, Seruatoris nostri ferebat qui vnus post Mosen atque consummationem symbolici vmbratilísque cultus illius, regnum veræ & illustris pietatis, manifestò suscepit. Moses itaque, vt dixi, distinctis Seruatoris nostri appellationibus, quas summo honore & gloria extulit & condecorauit, pontifici quidem, Christi: successori verò suo duci, Iesu nomen magnificentissimè, non sine arcano & ingenti mysterio, tribuit. Quin & alij post illum prophetæ, apertè & significanter admodum, Seruatorem Christū nominarūt. Spiritus enim, inquit Hieremias, ante faciem nostram: Christus Dominus comprehēsus est in corruptionibus eorū. Et Dauid: Astiterunt, ait, reges terræ & principes conuenerunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christū eius. Quibus verbis deinceps illa infert: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Hoc ipsum porrò Christi veneratione dignum nomen, non solum eos qui sacerdotio cohonestati essēt, facticio exornauit oleo, idq; per symbolū: sed & reges ipsos. Diuino enim hosce iungentes spiritu, quibus id fuerat commissum Christos per imaginem & faciebāt, & vngebāt. Quandoquidē & regibus omnino typi quidam C & figurę inerant veri regni & potestatis Seruatoris nostri Iesu Christi in omnes. Cęterū & prophetas quosdam Christos esse, diuini spiritus instinctū percepimus. Etenim ij omnes, ad vnicum Pontificem omnium, & creaturæ omnis regé solúmque prophetarum Prophetam, Seruatorem Christum, respectū suum habuerunt. Id illud clarissimè ostēdit, quòd nulli omnium Pōtificum, Regum, & Prophetarū, qui symbolicè huius nomine vncti honoratíq; sunt, tanta diuinę virtutis vis fuit & potestas, quātam scilicet Dominus noster Iesus, & reipsa verè † Christus, natiuam & propriam eam habens, ostendit atque exhibuit. Sed nulli etiam ex omnibus hoc cōtigit, vt eos qui se illis vt subditos subiecerūt, imaginario & vmbratili nomine Christianos cognominarent: quum illi tamé ad ingenté gloriam & honorem D processissent. Iam nec alij cuipiam tantus etiam post obitū atributus est cultus, & venerationis honor, vt pro eius nomine ipsam quoque vitam aliqui nó grauatè vilem habuerint, admiserintq;. Insuper neque circa quenquam à mundo códito, tantus motus & concussio habitabilis terræ, quātus circa eum, fuit. Enimuerò fieri neutiquā posse, vt vis & virtus typi atque imaginis tātum perficiat, quantum nimirū veritatis ipsius repręsentatio & exhibitio, ea quę in Seruatore nostro est perspecta potestas, manifestissimè cóprobat & declarat. Qui quidem quum nihil eorū quę magnifica & præstabilia habētur, à quopiam accepisset

** ἡγούμενος. Idē nomen Iesu.*
Iesus typum Seruatoris nostri gessit.
Seruator noster apertè christus à prophetis dictus.
Sacerdotes olim & reges, christi.
Prophetæ etiā quidam.
Seruatoris nostri christi Iesu supra reliquos omnes præstantia.
Soli nos à verò christo christiani dicti.
† Saluator noster christus dicitur, propter Deitatem. Ea ipsa namque vnctus est humanitatem non effusa ea sicuti alios christos, sanctificans, sed totius vnguēti præsētia. Cuius opus est, vt homo audiat vngentem: & id quod vngitur fiat deus. Theol. sermone 2. de filio.

† τὰ χα. Seruator noster verissimus & ipsissimus est christus, in quo nihil imaginarium aut fucatū reperitur.

cepisset:sed neque genus † fortasse ex sacerdotũ ordine duxisset, neque opibus aliquibus ad regnum euectus esset:neque pro propheta, vt veteres illi, se gessisset, neque dignitate aliqua à Iudęis auctus esset, quãuis per se ipsum reuera omnia à Patre, & non per symbola aut figuras haberet: Christus tamẽ prę omnibus illis maximè est renũciatus, atque declaratus: & cum orbe habitabili vniuerso cognomen simul suum, simul & veneranda & sancta instituta moresque suos cõmunicauit:non vmbras, typos', & imagines, vt antea factum fuerat, rerum pulcherrimarum, sed manifestas ipsas & veras virtutes exhibẽs vitámque quandã sublimem & cœlestẽ, vnà cum veritatis dogmatibus, eis qui sacris eius initiati essent, relinquẽs, ipsissimus scilicet & verissimus Christus perfectissimũ̃ dei verbũ, qui nõ facticio perinde atque reliqui sed diuino naturaliter vnctus esset spiritu. Cuius rei certissimam fidẽ facit illud Esaię verbũ: Spiritus Domini super me, propterea quòd vnxit me:& quę sequũtur. Rursus illud diuini Dauidis: Propterea vnxit te Deus deus tuus, oleo exultationis, prę cõsortibus tuis Vbi id etiã quòd lõgissimè eis pręstet, qui quondam imaginariè vncti fuerant, satis subindicat & describit. Idem Dauid alibi quoque: Tu es sacerdos in æternum, secũdũ ordinẽ Melchisedech. Qui introducitur, nõ facticio oleo ad sacrorum ministerium vnctus, neq; quicquam ad Hebręorum sacerdotiũ pertinẽs: qui Catologũ & generis concatenatã continuationẽ solẽniter perscribebantur. Quapropter secũdum ipsius ordinem non autem iuxta aliorum qui symbola, typos & figuras acceperant, tum, Christus & Pontifex, recepto iureiurãdo, Seruator noster est promulgatus. Vnde illum neque corporaliter vnctum, neque ex sacerdotali tribu natum, qui attentè & diligenter historias legendo obseruarit, inueniet quippe qui ab ipso Deo & patre, ante secula cõdita, sempiternũ ab æterno & in æternum sacerdotium, tanquam munus quoddã & honorem præcipuũ obtineat. Illud quoque non minus est incorporeæ diuinitúsque aduenientis vnctionis signũ & iudicium, quòd hũc ex omnibus vnum, per omnẽ terram, Barbari simul & Gręci, Christum nominant. Et qui iam inde à tẽporibus eius ad hunc vsq; diẽ, in eum credunt, vt verũ Deum & regem vnicumque põtificem Dei & Prophetam eum colunt & venerantur: quique († quod orationem & rationem omnem excellit) nomine eius censentur, persuasum illud habẽt, vt non labiis tantum & verborum strepitu illũ, sed omni prorsus animi affectione & virtute colant: vsque eò, vt de facili consilium capiẽt & statuant, & ipsam propter eum ponere animam & vitam.

Christus sacerdos secundum ritum Melchisedech.

Christi sacerdotium sempiternum.

Christianorum in Christum fides vnicissima.

† περὶ λόγου ἐπέκεινα.

Quòd Christi doctrina, & vita ex præscripto Euangelii Christiana, cum ipso hominum genere extiterit, & quòd ea antiquitus in sanctis & Deo dilectis hominibus efficax fuerit: quod ipsum & Abraham declarauit, fide iustificatus ante circuncisionem. cap. 5.

SVb hęc, doctrinam Seruatoris nostri nõ nouam ac recentem, posterioribúsve temporibus à quopiam, qui minimùm multis præstet, institutã: sed potius quantũ dicere possum, à prima hominum origine, lege naturæ, antiquitùs à piis Deique amantibus, & iustis viris, rectissimè tractatam: disciplinæq; eius morẽ, vnà cum pietatis & religionis dogmatibus, tempore, generi humano æqualem cognitum, & non nuper admodum inuentum atque excogitatum esse, æquom est visum astruere. Et quòd nos quidem recentes omnino, nouo nomine, vt Christiani vocemur, heri quodammodo & nudius tertius aucti simus, satis constat. Cæterùm quòd in ipsa Seruatoris apparitione, quæ clara & illustris prorsus coaluit gẽs, non exigua illa & infimũ locum obtinẽs, neque in vno aliquo orbis angulo collocata, sed quę ferè vniuersam peruaserit terrã: ob eámque causã quum pietate in Deum excellens, tum ope diuina inuicta futura est & incolumis, ad eius specimẽ, cuius nomine gloriatur, eiusdémque mores & instituta, longè etiã antea cõfirmata sit, quoad eius fieri poterit, ostendere conabar. Id quod prophetæ etiã cudã, vt quod omnino futurum esset, diuino spiritu illustratus videret, & quasi mente cõsternatus prædiceret, cõtigit: Quis audiuit talia, & quis sic vidit? Si parturit terra die vno, & si gens progenita est nixu vno. Deinde futurã quoque indicat appellationẽ Seruientibus autẽ mihi, inquiens, indetur nomẽ nouũ, quod benedicetur in terra. Genus equidẽ Hebræorum veneratione dignum est prorsus, vetustate nimirum insigne & præstãs. In eo genere raros quidem illos, sed tamẽ in Deum amore, iusticia, & cæteris virtutibus excellẽtes viros fuisse, publicis scriptorũ monumentis est testatũ, & ante & post vniuersale orbis diluuium. Inter eos Seth, & Enos, & alij, ipse Noë cum liberis nepotibúsque & posteris suis: atq; horum vnus etiam Abraham fuit, quem progenitorẽ suum Hebræi gloriabũdi iactant: cumq; iis vnà, qui cognatione genus illius attingunt, & amplum iustitiæ, religionis & pietatis in Deum in testimoniũ reportarunt. Quod si quis ab ipso Abraham, & posterioribus ab eo tẽporibus, ratione inita ad primũ vsque hominẽ recurrat, quamuis non nominis ipsius appellatione, sed tamen re omnes ipsa, de quibus testatũ aliquid sit, Christianos inueniet. Quicquid enim complectitur Christiani nomẽ, vt scilicet obtineas fidei & doctrinæ Christi cognitionem, vt sobrietate, temperantia & iustitia polleas, vt sanctiorem vitã virtutémq; virilis & magni animi perpetuo tenore constanter contineas, interitúsq; & impauidus in professione pietatis in Deũ per omnia persistas: id omne nõ minus atque nos, illi quoque pręstare studuerũt Non enim illis admodũ curæ fuit vel circumcisio, vel sabbatorum festorúmque dierum cæremonia, vel etiam alimentorum & ciborum obseruatio & delectus aliarúmque rerum discrimen, quæ Moses primus vt symbola & imagines instituẽs, posteris suis per manus tradidit: & ne nobis quidẽ obseruãdi ea necessitas imposita est. Certò autem & liquidò illis constitit, ipsum Christũ Deum visum esse ab Abrahamo, eundẽ respõsa dedisse Isaac colloquutũ esse cum Iacob cum Mose autem, & qui post eum fuerunt Prophetis, sermonem contulisse: pro eo atque id sacræ indicãt scripturæ. Quam ob causam & illos omnes obscura quadam & tenui nominis sui appellatione dignatus est. Iuxta illud oraculare verbũ Noli tangere Christos meos. Et tũc aliud: Et in prophetis meis ne malignemini vt iam summatim dicere & colligere liceat, quã anti-

Ex hoc capite diu omnes discere possũt quid sibi velit Paulina illa cõclusio: Arbitramur fide iustificari hominẽ absque operibus legis. Rom. 3.

Christianorum nomen ab ipsa Christi apparitione extitit: sed professio eorũ a mundo condito celebrata est.

Christianorũ ortus.

Veteres sine nomine quidem sed reipsa christiani.

In quibus rebus consistat christiani hominis professio & fides.

Sine operibus legis. Rom. 3.

Ritus & ceremonia veteris testamenti symbola & vmbræ rerum aliarum fuere.

Veteres christũ cognouerunt.

Eadem fuit Abrahæ fides, cum ea quam Christus ipse docuit.

Iustificatio Abrahæ.

Sicuti Abraham, ita & Christiani iustificantur.

Fides iustificās Iustificationum in Abraham.

quitùs Abrahæ ostendimus fuisse erga Deum E pietatem & religionem, eam non aliam fuisse ab ea quam nuper per doctrinam ipse suam Christus in omnes vbique vulganit gentes. Neque huic rationi quidquam illud obest, quòd is lógo pòst tempore circuncisionem acceperit Ante hanc enim ipsam fide iustificatum cum fuisse, testimonio scripturæ comprobatum est. Quod per illud astruitur: Credidit autem Abraham " Deo, & imputatum est ei ad iusticiã. Porrò eidē " etiámnum incircunciso, oraculo diuino (fuit autē id ipsum Dei verbum Christus) de eis qui eodem quo ipse modo in futurū iustificari deberent, talibus est renunciatum verbis: Et benedicentur in te omnes tribus terræ. quod sanè ipsum in nobis consummatum esse, satis constat. Sicut enim ille fide, quam apparenti sibi Verbo F Deo habuit, iustificatus, pristina vita patriáque religione relicta, ac professione pietatis omni, in vnicum rerum omnium gubernatorē & Dominum Deum collata, non Mosaicę illum legis cęremoniis, sed virtutis factis coluit: itidē & in pręseutia, eundem ipsum pietatis erga Deum ritum, per habitabilem terrã omnem, apud solos Christianos in vsu esse, manifestò satis apparet. Vt iã nihil obstet, quin colligere inde & concludere possimus, vnam eandémq; & nunc esse, & olim fuisse vitam, & nobis Christianis, & qui antiquitùs ex præscripto Dei vixerunt omnibus: neque nouum aut peregrinum esse institutū nostrum, sed (siquidem liberius dicēdum est) primum hūc esse & solum verúmque Dei cultum, qui per Christum est: qui cultus olim quidem tenuiter & obscurè sit exhibitus, nunc verò tanquam G quædam fax lucidior orbi vniuerso illuxerit.

Christiana pietas & religio omnium antiquissima.

* *Hæc quæ est in præputio fides, finem coniungens principio, & prima & nouissima facta est. Et enim & ante circūcisionē erat in Abraham & in reliquis iustis, qui placuerunt Deo. At rursus in nouissimis tēporibus orta est in humano genere per domini aduentū Iren. li. 4 ca. 42.*

Historia breuis succinctè res Hebraicas exponens, vsque ad Herodem aduenam, seu alienigenam, qui Iudæorum regnum optinuit. qua historia prophetiam illam declarat: Non dederit princeps ex Iuda, & dux ex fæmore eius, donec veniat cui repositum est, ipse erit expectatio gentium.*

HÆc quum ita se habeant, necessarióque sic sint præmissa, deinceps ab apparitione Seruatoris secundum carnem, tanquam auspicata & felici viæ duce, adiutorem atq; autorē ipsum principio Dei verbum, initio eius quæ de eo suscepta est orationis prçficiēs, ne scilicet à veritate aberremus, historiã ordiemur. Paulo verò altius res ipsa repetenda. Gēs Iudæorum, vt dictū est, priusquã diuina prouidētia Moses dux ei pręfectus esset, libera quodammodo & sui iuris fuit & progenitorem iactās iustum Abraham, tenui cognitione numinis aliis antecelluit populis. Hęc postquã in Ægyptum venit, per Iosephū, in seruitute ibi fuit annos quadringentos. Inde autem illã eduxit Moses: qui miraculis & prodigiis edendis, in tantum supra ipsius naturę captū pollebat, vt etiam colloquio Dei frueretur, ab eoq; rerū agendarum consilia & rationes peteret. Pręfuit ergo genti ille, ac rex ipse & idem sacrorum Antistes ius populo dixit Rerum tamē sacrarum

Iudaicarum rerum synopsis, & cōmemoratio breuis.

curam Aron sortitus est, cōmunicata ei per Mosen tali functione, qui Aaronis frater fuit. Pōst hūc autem successor eius Iesus Nauę filius, rerū administrationem suscepit. Deinde rē Iodaicam principes rexerūt, Iudices dicti: qui numero duodecim fuerunt, per successionē ordine in defunctorum locum surroganti. Postea talem rerū administrationem ægrè ferentes Iudæi, regem sibi creari depoposcerunt. Et Saul primus eis à propheta Samuele rex vnctus est, idq; Dauidi filius Salomon. Deinde ordine alij reges, viginti quatuor numero, qui quidem rebus Iudaicis annos quadringentos quadraginta octo præfuerūt. postea quum Babylonis Nabuchodonosor bellicam contra eos expeditionem sumpsisset, vnà cum vrbe templū est euersum, & populus Babilonem Captiuus ductus ad annos septuaginta. F Quum equidē Chaldæi siue Babilonij antea idē quod Iudæi perpessi fuissent à Medis, bello illis illato, qui ad trecentos vsque annos ferè regnū vltimū, cui Astyagis nomen erat Cyaus Persa bello oppressit, imperiúmque à Medis ad persas transtulit, Cęterū & ij non minus quàm ducētis viginti annis imperio potiti, vsque ad Darium Arsanum, ab Alexandro Macedone eo sunt exuti. Qui regno in Monarchiæ formam redacto post duodecimum rerum suarum gestarum annum, vita excedens, amicis suis Macedonibus quorum pars Ptolemæi cognominabantur, regnum reliqui. Ij per successionem tredecim numero Persarū res obtinuerunt annos ducentos nonaginta tres. Arsaces porrò Parthus Ptolemæo vltimo, qui etiã Dionisius dicebatur, Cleo patre patri in qua postrema Macedonum apud G Ægyptios defecit regnū, bellum intulit, Parthisque Persarum imperium tradidit. Nec ita multo post Macedonū ditio in Romanorū peruenit potestatē: & inde Parthorū reges nomen quoq; Arsacidarum habuere. Porrò qui ab Arsace progeniti regnū obtinuere, vsque ad Artabanū peruenerunt, rerū administratione annis ducentis septuaginta retenta. post Artabanū verò, Chosroæ genus Persis imperauit Artaxerxes enim pater Chosroæ Magnus, dolo Artabanū aggressus occidit: primúsque inter Persas cidarim sūpsit. vnde & apud ipsos celebre magnorū nomē fuit. Alexander autem Māmeæ filius Romanum administrauit imperiū quum Parthus adhuc Persis rex præesset. Enimuerò Iudæi à Dario primo, seu (vt alij tradūt) à Cyro, post annos septuaginta, captiuitate soluta, libertate donati, vrbem siH mul suã & templū, quæ Dauid & Solomon construxerāt, restaurarūt: & patriis sacris, ritibus, atque cæremoniis operati sunt, non regia (vt ante hac) potestate & administratione, sed paucorū optimatium gubernatione vtentes. Sacerdotes enim res eorum rexerunt. Et ad aliquod vsq; tēpus satis fœliciter atq; ordine res eorū gerebantur. Postea verò inter potentiores Iudæorū seditio incidit. quo tēpore Antiochus Epiphanes de concta Syria aduersus Ptolemæū sextū bello decertabat. Causa verò seditionis erat, quòd ne

Captiuitas Iudæorum Babylonica.

Regnū Assyriorum, Medorum, Persarum

Darium istum Arsani filium alii dicunt. Iustin. lib. 10.

Macedonum Chronographi Ptolemæos in Ægypto regnasse tradunt. an. 296.

Parthorum.

Chronici scriptores Medorū imperium durasse notāt an. 265. vel vt alii volunt, 292 Persarum an. 231 Chosroa genus.

Libertas Iudæorum ex captiuitate Babylonica.

Oligarchia & Aristocratia. 1. Esra. 6.

Notabilis seditionis causa. apud Iudæos

* *Iustinus lib. 13. de Perdica loquens: inter principes inquit, prouincias diuidit, simul vt remoueret æmulos et munus imperij beneficij sui faceret. primo Ptolemæo Ægyptus, & Africa, Arabiæque pars sorte venit & c.*

Fuit is Ptolemæus Euergetes secundus.

mo opti-

Bella ciuilia Iudæorum. 1. Mach. 1.

mo optimatium æquali & eiusdē sortis homini subiici aut parêre voluerit. Et Onias quidē Pontifex, Tobiæ liberis vrbe expulsis, superior erat. Illi verò Antiochum Epiphanem aduersus vrbē duxerē, iam pridem sua sponte cōsilia eo animo agitantem, & tāquam cupiditatem parturientē, vt vrbe eorum potiretur. Ducibúsque illis vrbē cepit, prædam multam egit, templo quoq; Dei spoliato: & religionem omnem cum victimis & ceremoniis sustulit, ad annos tres cum dimidio.

Idolum etiam templo impo-suit. Ioseph. lib. 12. cap. 6.

Prætererant tum annum trecenti quinquaginta quinq;, ex quo populus Babylone redierat. Sed enim Onias ad Ptolemæum profugit, qui tum ab Antiocho dissidebat, & in Heliopolitarum agro vrbem aliam & templum condit, structura omni ad eā quę Hierosolymis erat, conformata:

Antiochi fœdissima apud Iudæos tyrannis.

Antiochus porrò ex luxuria & intemperātia maiorem in modū arrogās, Iudæis persuadet, vt patrios ritus despiciant, sues ad aras pro victimis immolent, infantes incircumcisos relinquāt, denique vt cultum legis omnem tāquam rē nihili despuant, mandat. Bacchides autem quidam, impietatis eius administer erat, vir qui ad summā insaniam nihil fecisset reliqui.

Hic Matathias in libro Macha. dicitur.

Hunc Matthias Assamonæi filius (fuit is ex sacerdotibus vnus, ex vico cui nomen erat Modeim ortus) armatis secum quinque filiis occidit: & per metum, loca superiora capit. Vnde postea manu armatorum contracta descendit, prælióque cōmisso Antiochum vincit, fœdissiméq; vrbe expellit.

1. Mach. 8.

Is popularibus suis, vt princeps, non inuitis præest: breuíque moritur, Iudæ maximo natu filio rerū administratione relicta. Iudas porrò Antiochū timēs (minimè enim illum quieturū putabat) militē ex popularibus conscribit: & primus legatis Romā missis, cum Romanis ducibus pacē fœdúsque paciscitur. Idem pro insigni pietate sua templum simul repurgat, & vasa noua ad sacrificiorū vsum procurat.

Antiochus Eupator.

Interea Antiochus moritur, & filius eius (Antiochi ei quoq; nomē fuit) cū maximo exercitu contra Iudęos progreditur, prælióque cōmisso retrocedit, & patrē copiarū ad obsidionē vrbis relinquit. Ibi Iudæ in prælus omnibus virtus in primis enituit. qui quum fortiter dimicās, multos ex hostibus ferro cecidisset: tandem ipse quoq; cæditur, eumq́; eo frater Ioannes.

Antiochus Soter. Thriphon, interfecto Antiocho, regnū Syriæ inuaserat. Iusti. lib. 36.

Eius sed enim potestas ad Ionathā, fratrem quoque eius, peruenit: qui magis etiam cōfirmata cum Romanis amicitia & societate, fœdus insuper cum Antiochi filio init: apud quem quū pro hospitij atque amicitiæ iure versaretur, à tutore eius Triphone necatur.

Exemplum violati iuris hospitij.

Simon porrò frater in locum eius succedit: & rem strenuè gerens, Antiocho se belli societate coniungit, cōtra Triphonem, qui ei bellū intulerat, ducenti.

Antiochus Sedetes. Iterū violata societatis belli. Ioseph. lib. 13. cap. 11.

Cæterùm quum Antiocho in Triphone opprimendo egregiam nauasset operam, postea illum minimè amicū sibi esse cognouit. Ille enim Cendebæo duce misso, & terrā Iudæā vastare, & Simonem captū ad se adducere iussit. Sed enim Simon Cendebæū cum exercitu plurimorū milliū aduenientem, prælio & conflictu omni fortissimè vincit, popularésque suos à vi & impetu Macedonum liberat, post annos centum septuaginta* & pontifex creatur. Sed breui.

** Ex quo scilicet illi apud Aegyptios regnare cœperūt & Syros.*

Postea & ipse Simon à genero Ptolemæo in conuiuio interimitur. Ptolemæus sanè vxorē quoque eius, A & duos filios, in vincula cōiicit: & percussores, qui Ioannem tertiū filiū (erat huic quoque Hyrcani nomen) necarēt, disponit.

Exemplū crudelissimū hospitij & affinitatis violatæ.

Sed ille Hierosolyma profugiēs, structas sibi cædis insidias effugit: & paterno per successionem pontificatu accepto, gratiisque per sacrificia Deo actis, quāta potest celeritate cōtra Ptolemęum progreditur, auxiliū matri & fratribus laturus. At illos Ptolemæus, vt Hyrcano ægrè faceret, occidit.

In festo tabernaculorum Antiochus Hyrcano in holocaustum, taurum donū dedit. Ios.

Porrò Antiochus iunior indignatione simul & recordatione earum rerū quæ à Simone Hyrcani patre perpessus fuerat, cōmotus, aduersus Hierosolyma exercitū iterum ducit. Hyrcanus autē, Dauidis recluso sepulchro, obsidionem vrbis trecentis redemit talentis. Post hæc, quum prosperis vteretur rebus, & lōgè latêque ditionē suā propagaret. Aristobulo & Antigono filiis eius cum B eo rem militarē administrātibus, inuidia popularium quàm maxima cōtra eum est exorta: qui tamē apertè cōtra eum suscepto bello, occubuere.

Hyrcanus Iduмæā subegit, & iudaicis legibus & viuere permisit. idē Ioseph.

Sed enim Hyrcanus, qui & Ioannes dictus, satis fœliciter peracta vita, quinque relictis filiis, & optimè repub. annis triginta tribus gesta, vitā finit. Eius deinde maximus natu filius Aristobolus, administrationem rerum confestim in regni formam redigit; & primus sibi diadema imposuit, post annos quadringentos septuaginta & vnum, & menses três, ab eo tempore, quum populus seruitute Babylonica liberatus, in patriam suam rediit.

a Aristobulus parricida. Hic etiam primus apud Hebraos peregrinum militem alere cœpit. Lib. 13. c. 28.

a Atque hic quidem matrem fame enecat: mox quoq; fratrē, quē maximè dilexerat, Antigonum. quomodo autem ea cædes peracta C sit, Iosepho eam cōmemorandam relinquimus. Sed enim quum non vltra vnum annum rebus præfuisset, moritur. Cuius vxor fratres eius ex custodia & vinculis emittit: & alterū, qui ætate grandior videbatur, Alexādrum nomine, regem constituit: qui mox alterum regnum affectātem, trucidat, tertium verò, qui ociosam sibi delegerat vitam, priuatum agere patitur.

Alexāder iste propter crudelitatē Trucida cognominatus est. Ioseph.

Alexāder iste, cum Cleopatræ filio Ptolemæo, cognomento Lathuro, prælio congressus fortiter victoriam reportauit: & Ptolemæus à matre Cleopatra pulsus, in Aegyptum profugit. Alexāder autem, quū populares grauibus affecisset iniuriis, adeò vt octingentos in crucem egerit, quartana febri confectus, vitā finiens, coniugi Salinæ, quæ etiā D Alexandra dicta est, regnū reliquit.

Sub Alexandra Pharisæi rempubl. Iudæorum administrarunt. Idem.

Eodē tēpore & Damasceni Aretam Parthum contra Ptolemæum ducunt, & Cœlesyriæ regem cōstituunt: qui victoria contra Iudæos potitus, inde ex pactis conuentis retrocessit. Salinæ duo erant filij, quos Alexandro progenuerat. Ex iis ætate prouectiorem, cui Hyrcani nomen inditum erat, desidem, & ad res gerendas minimè idoneum, pōtificatu cohonestat: alterum verò Aristobulum, propter animi & corporis vigorem, priuatū esse iubet. Qui deinde, quum mater Alexandra grauiter ægrotaret, occasione ea arrepta: & eorum manu, quorum sibi studia conciliauerat, coacta: magnáque pecuniæ vi parata, regem seipsum renunciauit. Et Alexandra, priusquā rem pro arbitrio suo cōposuisset, è vita migrauit. Et cōflictu inter fratres cōmisso, ab Hyrcano ad Aristobulum multitudo defecit. Ita Hyrcanus vel inuitus fratri regno cedit, & priuatam sibi vitam degendam sumit. His ita gestis, quùm multis aliis, tum

Antipater Herodis pater.

maximè Antipatro, qui Herodis pater erat, metus incessit. Inimicitias enim cõtra Aristobulum gerebat. Hyrcano quàm maximè amicus. Et ex Idumæis genus trahẽs, opibus & splẽdore apud eam gẽtem facilè princeps erat. Is itaque Hyrcano autor fuit, vt ad Aretam Syriæ regẽ se conferret, & auxilia ab eo ad regnum recuperandũ peteret. Et Aretas quidem Hyrcano subsidiũ ferẽs, regnum & ipsam vrbem illi restituisset, nisi Põpeius aduersus Tigranem in Armenia bellũ gerens, id prohibuisset. Ad quẽ Antipater & Hyrcanus profecti, ei persuadent, vt Aristobulũ cõtemnat, & se Hyrcano, qui iniuria esset affectus, coniungat. Ita Aristobulus vnà cum vxore & liberis vincitur, Hyrcanus autem in regnum restituitur: quum quidem * Pompeius vrbem ipsam deuastasset, & res sacras arcanásq; in tẽplo omnes explorasset, vectigálq; Romanis pẽdendum Iudæis imposuisset. Pompeius verò Aristobulũ, & Alexandrum filiũ eius, Romã secum ducens, profectus est: Scauro administratione Cœlesyriæ permissa. Eidẽ Pompeio, idoneus & vtilis visus est Antipater Romanorum exercitui, bellũ contra Arabes gerenti, & inopia rerum necessariarũ laboranti, quòd is per Hyrcanum commeatũ in castra subueheret. Interea Aristobuli filius Alexander à Pompeio profugit: & satis magna collecta manu, negocium periculúmq; facessit Hyrcano. Sed à Gabinio captus, postea quietus fuit. Enimuerò Gabinius Hyrcano cura tẽpli demãdata, reliquam rerũ administrationẽ ditioni optimatũ cõmisit, & gentẽ vniuersam in quinq; cõuentus distribuit: Iudæiq; vnius tandẽ dominatione liberati, deinde optimatium gubernatione ritè regebantur. nec multo postea intercedẽte tẽpore, & Aristobulus Roma profugus, exercitu ex eis qui nouãdis rebus studerẽt collecto, graui pugna cũ Hyrcano decertauit: sed Romanis Hyrcano opem ferentibus, à Gabinio, qui tum pro consule exercitui præerat, Aristobulus & victus & captus, & vnà cum filio Antigono Romam rursus abductus est. Hyrcanus autem & Antipater, Gabinio, qui tum † ad Ægyptũ quæ ad Euphratẽ est, castra habebat, pecunias, frumẽtum, arma, & auxiliares copias summittere nõ intermittebant. Deinde Crassus quidẽ Gabinio, huic autẽ successit Cassius. Hic autore & suasore Antipatro, quicunque essent factionis Aristobuli, atq; inter hos Pitholaum, interficit. Antipater verò ex Arabia vxorẽ ducit, Cyprim nomine, ex qua quatuor filiorũ fuit pater, quorum nomina H erant: Phasaelus, Herodes rex, Iosephus, & Pheroras. Sed enim potentissimos quosque muneribus sibi cõcilians, potissimũ per cõiugem suam, Aretæ Arabum regi se familiariter insinuauit. Et Aristobulũ timens, liberos suos illi, depositi instar, commisit. Cæsar porrò, quum Pompeius Roma * ad Ionium profugeret, Aristobulum libertate donatũ, in Syriã dimisit. Sed effugere nõ potuit, quin veneno necaretur à Pompeianis: cuius cadauer in Melita repositum, ab Antonio

Ioseph Arabum regẽ dicit, de bell. Iudaic. libro 1. cap. 12.

Ioseph. libro 14 cap 9.

Pauls pòst M. Crassus eunde ad bellũ Parthicum, pecunias, quas Põpeius nõ tetigerat, è tẽplo abstulit.

Ioseph libro 14 cap. 14.

Hanc nõnulli inferiorem Syriam vocãt.

Romanorum primus Cn. Pompeius Iudæos domuit, templúmque iure victoriæ ingressus est. vnde vulgatũ nullamintus Deum effigie vacuam sedẽ, & inania arcana.

Tacit. lib. 21.

Sed is infeliciter aduersus Parthos pugnauit. Periit in eo prælio filius eius, & ipse cum vniuerso ferè exercitu. Plutarchus in Crasso, & Pompeio.

† πρὸς αἰγυπτον τὴν παρ' εὐφράτῃ.

Cassius Syria præter Parthos Syria expulit.

Eutrop. lib. 6.

Suscepit præterea ex ea filiam Salomẽ.

* πρὸς τὸν Ἰόνιον.

Egesip lib. 1.

* *At Cn. Pompeius captis Hierosolymis victor ex illo fano nihil attigit. In primis hoc, vt multa alia sapiẽter, in tam suspiciosa & maledica ciuitate locum sermoni obtrectatorum non reliquit. Non enim credo religionẽ & Iudæorum & hostium impedimento præstantissimo Imperatori, sed pudorem fuisse. Cicer. pro L. Flacco.*

E postea paterno illatũ est monumẽto. Filius quoque eius Alexander à Scipione, Põpeij iussu, securi percussus est. Huius filiã, filiúmque Antigonũ, Philippion Ptolemæi filius suscepit: & puellæ amore captus, matrimonio sibi eam iunxit, eáq; illi mortis causa extitit. Pater enim huius Ptolemæus, consuetudine cõiugali cũ Alexãdra cõgressus, propter illius amorẽ filiũ necauit. Et deinceps, propter cõiugiũ eius, fratribus eiusdẽ curatoris affectionẽ & officiũ benignè exhibuit. Verùm enimuerò, quũ Cæsar Põpeio deuicto, bellũ in Syria & cõtra Mithridatis filiũ gereret, Antipater ei auxiliũ tulit: in quo bello ille vtraque rẽ eximius, hoc est, & cõsilio & manu prõptus visus est. Itaq; & ipse, & Hyrcanus à Cæsare Romana ciuitate est donatus. quin & Pontificatũ Cæsar Hyrcano cõfirmauit, & Antipatrũ totius F Iudææ procuratorẽ cõstituit: eo modo vtrũque, ob auxiliũ operámque sibi nauatam, remunerãs. Antipater sanè Herodem filium, quindecimum agentẽ annum, ducem Galilææ illicò declarat: Phasaelum autẽ vrbi Hierosolymitanæ † immittit. Herodes ergo, ab initio statim, indolis & naturæ suæ industriã ostendens, Ezechiã prædonũ ducẽ interficit. At Iulio Cæsare à Cassio & Bruto interempto, in Syriã Cassius venit copias militares, quæ tum ad Apamæam erant, recepturus. Cui tributum in earum regionum vrbibus colligenti, non minima lucri pars Herodes fuit. Et quum Malichus quidã Antipatrum Herodis patrem veneno sustulisset, ipse quoq; ab Herode filio occisus est. Vt verò Cassius quoq; ab Antonio & Augusto Cæsare cæsus est, & Augustus G quidẽ Italiam obtinuit, Antonius autem Asiam recepit, venerunt Hierosolymis ad Antoniũ legati, Herodẽ & fratrẽ eius accusantes, quòd scilicet nomine tantum regis Hyrcano relicto, ipsi per vim, rerũ in Iudæa potirentur. Herodes porrò sibi metuens, pecunia Antoniũ aggressus, expugnat, adiuuãte Hyrcano: cuius ex filia neptem Mariamnem Aristobulo progenitã, post obitum vxoris, quam ex Arabia duxerat, Herodes matrimonio sibi iunctã habebat. Multis itaque Herodẽ, fratrésque eius accusantibus, ita querelis eorum animũ Antonius attendit, vt in quatuor ditiones vniuersum paternum regnũ diuisum fratribus traderet. Cæterùm Aristobuli filius Antigonus, qui apud Philippionem minæum fuit, postquam ille è viuis excessit, & Lysanias in patriũ successit regnũ, persuadet Pacoro & Pharnabazo (Parthi hi fuerũt) sub mille talẽtorũ spõsione, vt se in patriã reducãt, Hyrcanũ antẽ persuodẽt. Atqui hic quidẽ, nulla interposita mora, in Iudæam irruptionẽ facit: illi verò breui Hyrcano & Phasaelo captis, Antigono rerũ omniũ administrationẽ tradunt. Herodes autẽ fuga sibi consulens, & Romã ad Cæsarem profugiẽs, seruatur: atq; ibi Antonij testimonio cõmendatus Senatui & Cæsari, rex Hierosolymorũ à Cæsare designatur. Itaque vt Roma reuersus, exercitum ab Antonio (circa Syriam is erat) accepit, varijs certaminibus cũ Antigono cõgressus, sæpius repellitur. Postea autem Sosio adducto, & multa cæde facta, vi magna Hierosolyma capit. Et sacri templi rebus à direptione conseruatis, Antigonum vinctum Sosio tradit, illúmq; hic statim ad Antoniũ ducit. Herodes porrò rursum suspectã habens

Ptolemæi incestæ nuptiæ et parricidiũ.

Antipater Iudææ procurator.

Muros vrbis Hierosolymitanæ refecit

† *Tanquam præfectum.*

Antipatri mors.

Alij Mariamnẽ Alexandri filiam fuisse dicunt

Tetrarchia Iudæ.

Antigonus regnũ Iudææ Parthorũ auxilio recuperat.

Lysanias Ptolemæi Minæi, qui ad Libanum habitauit filius.

Herodes primus ex aduenis Iudææ rex.

habens & metuẽs Antigoni generis nobilitatẽ, ne scilicet ille Romã profectus, iura sua apud Senatum exponeret, & Romani se quidẽ vt priuatum & adnenam reiicerent: illi verò, aut saltẽ filiis eius regnum redderẽt: persuadet, corrumpítque pecunia Antonium, vt Antigonum occidat.

Antonius hunc securi percussit: Ioseph. Ioseph lib. 14. cap. vlt.

Sic ille cõfestim securi percutitur. Hyrcanus verò & ipse à Parthis redemptus, ad Herudem cõfugit: & ille quidẽ eũ in precio primùm habuit, suspectum autem postea sibi interemit. Postquã verò fratrẽ quoq; Mariamnæ coniugis suæ, quẽ Pontificem arte quadam, per speciem tutelæ & curæ, creauerat, æstatis tempore in solio lauantẽ & natantẽ suffocauit: vnus ipse dominus & rex

Herodi ab Augusto cæsare regnũ Iudææ confirmatum.

cunctæ Iudææ factus est. Primùm equidem Antonius illi regnum autoritate sua cõfirmauit. Simulátque verò ille Cleopatræ desiderio & amore captus est, & Cæsar Augustus ad Actiuũ prælio cõmisso eũ fortissimè deuicit, atque is in Syriam peruenit, ac paulo pòst Antonius & Cleopatra viuere desierunt: ipse quoq; Augustus Herodi diadema imposuit, regémq; totius Iudææ promulgãs, quũ plures ei alias adiecit regiones, tum Arabiç etiã procurationẽ cõmisit.

Herodes Mariamnẽ vxorẽ, & amicos necessarios suos occidit. Ioseph. lib. 15. cap. 9.

Sed enim vt serenas secundásque eius res fortuna indignàs acerbis domi casibus vindicarit, vtque ab vxore aduersa pati cœperit, ciuium familiarium, cognatorúmque suorum sanguine pollutus, nũc dicẽdi locus nõ est.

Quam ob causam huiusque res Iudaicæ sint expositæ. Prophetia de Messia natiuitate et aduẽtu impleta.

Atque hæc sic exposui, vt prophetiam dilucidam clarámque producerem, quç dicit: Non deficiet princeps ex Iuda, nec dux ex fœmore eius, donec veniat is cui repositum est, & ipse est expectatio gentiũ. Vt nanque, qui à Iuda ,, generis coniunctionẽ traxere Principes defece- ,, rint, & vt Herodes ex Idumæis aduena Hebræis ,, rex præfuerit, satis est declaratum, quum scilicet finẽ exitúmque suũ prophetia est consequuta: sicuti paulopust longius progressi, apertioris cognitionis gratia exponemus. Quum enim Augustus Romam reuersus, Romanorum imperiũ in vnius redegisset potestatẽ, quadragesimũ secundum eo Imperij annum agẽre, & quum per vniuersum Imperium edictum promulgatum esset, vt in sua quisque vrbe recenseretur atque describeretur: tum etiam Saluator noster Iesus Christus natus est, idque eo qui opinionẽ fidémque omnem superat modo. Quæ verò genitrix, & qui partus ipsius fuerit modus, inde iam, quàm fieri poterit breuissimè, dicam.

De sancto Ioachimo & Anna, & de natiuitate atque educatione sanctissimæ Dei genitricis: in templo, & vt desponsata Ioseph fuerit. Caput vij.

Mariam virginem matrem ante Christum Iesum filiũ eius natũ anno xv. [virgi]nitatem esse, [ch]ronici scriptores memorant.

POsteaquam enim perfici atque exhiberi debuit ingens illud, naturámque omnem lógè superans mysterium, opus fuit prorsus instruere & præparare vas, quod eum qui incomprehensibilis est comprehenderet. Inuenta itaque est beata virgo Maria, dignũ Deúmq; decens Verbi domicilium, etiam ante natiuitatem Deo consecrata, atque ex membris senilibus & longè à naturæ feruore alienis, tanquam quidam diuinitùs datus fructus producta. a Ioachim & Anna parentum erant nominã. Ambo accuratiore, iuxta præscriptum legis, vita præstantes & clari, nec non primis quibusque & splendidissimis nobilissimisque genere cõnumerari. Vitam autem ad senectutem, sine prole edita, produxerant. Erat

De sanctificatione virginis Dei genitricis Iesu [vid]e Gregorij Theologi.

A enim ad liberorum procreationem Anna aliud infœcunda. Et quum ob sterilitatis causam non haberet communes cum matronis & matribus à lege tributos honores, exẽplo matris Samuelis ipsa quoque fit supplex Deo, & in templo sedulò versatur: ne scilicet à benedictionibus legis excluderetur, sed vt ei matri esse liceret, orãs: ac quod paritura esset, ipsi Deo dicaret, orans: ac quod paritura esset, ipsi Deo dicaturam se esse vouens. Sed enim diuino nutu, ad eam quam petierat gratiam d, Anna confirmata atque roborata, postquam puella è maternis prodiit locis, Mariam eam statim nominauit, ænigmate latenter à Deo acceptam gratiam declarans. Vt verò infans à lacte materno iam abhorruit, & mammam attingere noluit, promissionem mater adB impleuit: e & in templum ascendens, iuxta votum, eam Deo consecrat, tertium iam tum ætatis agẽtem annum. Et sacerdotes quidem tum eam tanquam sanctius quoddam donariũ suscepere, & puellam in sacrario fouendã esse duxere, ad antiqui illius Samuelis similitudinem. Itaque illa, vt res diuina, intacta, & sacrosancta, in templi sanctiore loco & adytis ipsis viuebat. Postquã autẽ adoleuit, consilium sacerdotes agitarũt, quid de ea statuerent, ne in sacrum eius corpus admittere quicquam viderẽtur. Sacrilegiũ nanque prorsus se cõmissuros putabant, si viro eam coniungerent: atque in seruitutẽ cõiugalis legis redigerent, quæ semel Deo dicata esset. E diuerso autẽ puellam eo ætatis flore, in sacratiore tẽplo versari, C nec permissum lege putabant, nec rem satis honestam & decoram esse videbãt. Sæpe itaque & multũ re deliberata, diuinitùs eis per inspirationem ostenditur, vt eam alicui, qui ad tẽplum sedulò esset, sponsæ nomine committerẽt. Eum verò talem esse debere, cui rectè virginitatis custodia demandaretur. Porrò non alius ipso Iosepho visus est esse magis idoneus, ad solorũ spõsalium coniunctionem contrahendam: quippe qui propinquitate generis eam cõtingeret (eiusdem enim tribus erant) insuper verò & senio & honestate morum iampridem bonæ fidei existimationem consecutus esset *

in homilia paschali christus secundũ omnia, præter peccatum, fit homo, è virgine pregnantis, carne simul & anima prius per spiritum purgata.

Oportuit enim & natiuitatẽ honorari, & virginitatem prius honorari.

a Parẽtes Dei genitricis virginis Mariæ.

d Maria virgo nascitur.

e in templum præsentatur.

sub sponsaliũ nomine Ioseph committitur.

* *Homo iustus, & ad testimonium coniugalis semper mansura virginitatis electus. Augustin. Non cõiugij, sed custodiæ gratia: ad testimoniũ rei futuræ, nõ notham siue illegitimã videlicet accidisse Christi in carne prouinciã D obeundam: sed Veritatis attestatione sine viri semine in Spiritu sancto certò dispensatam fuisse. Epiphan. contra Antidicomarianitas. Hoc autem exemplo magnificè fidelibus insinuatur coniugibus, etiam seruata pari consensu continentia, posse permanere vocarique coniugiũ, non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu. Augustinus de consensu Euangel. lib. 2. cap. 1. Iosephus senex admodum fuit, octuaginta plus minus natus annos, & sex ex priore coniuge habuit liberos. Epiphan.*

De annunciatione sanctissimæ Dei genitricis: de sancta Elisabeth, eiúsque vteri gestatione: & de conturbatione sponsi Ioseph, propter diuinam & supernaturalem Iesu conceptionem. Caput viij.

Maria verbũ Dei diuinitus concipit.

ITaq; in Nazareth cũ Iosepho domiciliũ illa habẽs, ab archãgelo Gabriele lætũ accipit nũciũ: Aue, dicente, gratia plena, Dñs tecũ, & simul cum ea ipsa voce † intransibiliter æternum & ante seculare Verbum Dei descendit, & cõditionẽ naturámque nostram inenarrabili naturám-

† ἀμεταβάτως χωρήσας ἐνπροαιώνιος

quæ superante modo subit, supra mentis intelligentiasque nostras captum, massæ & fermento humano mixtum atque temperatũ. Et angelus quidem salutatione legationeque functus, ab ea discessit. Ipsa verò festinabũda ad oram montanam concessit, simul & fœtum præter opinionẽ sibi ab angelo denunciatum considerans, & id quod de se accidisset cognoscere festinans: præterea, vt cognatam suam Elizabeth salutaret & alloqueretur, quæ & ipsa, præter ætatẽ, in sextũ iam mẽsem, Ioannem in vtero grauida gestabat. Putabat denique illam, quòd pronectioris esset ætatis, nequè quicquam sibi dicturam, aonunciaturámq; esse, de noua fœtus sui cõceptione. Adit atque eã, & salutat. Infans autem illius sextũ iam implens mensem, suauiter subsilit & exultat: famulũsq; in vtero conclusus Domino, qui & ipse in vtero gestabatur, debitũ ad orationis honorẽ sanctius dicat: & ore materno quasi mutuo sum pto, supra naturæ captum vaticinatur, matrem eam Domini vocans, simúlque inter mulieres benedictã: nec minus ventris fructũ, qui ab ea gestabatur, ad quem scilicet nihil virilis seminis esset collatum, benedictum. Inde porrò & ipsa, id quod proposit erat quæsiuerátque cõlecuta, diuino subseruiens spiritui, inani gloria & arrogantia quàm longissimè remota, quum se ipsam beatam prædicat, tum id quod futurum esset, apertissimè prænunciat. Quum autem in montibus esset, vt virgines, quum partus grauidæ mulieri & iam parturienti immineret, secederet: terrorum cum ea versata mensem, quod iã ex immẽsa illa consternationis atque admirationis addubitatione magis magisq; aliquid temiticeret, domũ suam reuertitur. Interim ei venter tumescere, & Ioseph de ea, quod minus deceret, suspicari, mysterium ignorãs: quin etiam occultam ab ea discessionem meditari, quòd vir iustus esset, & rem actam eliminare atque vulgare nollet. Sed cõfestim talia cogitanti, cũ læto nuncio assistens Angelus, dubitationem eam feni soluit. Oportebat enim clarissimo gratiæ receptaculo & vasi, nihil reprehensionis, indignitatis & iniuriæ inferri: quod nimirũ vel ipsius solis radiis sit splẽdidius & illustrius. Porrò & filiũ Dauid illum Angelus vocat, per insinuationem declarãs, vnde exoptatus expectatúsque ille proditurus esset. Ipsam quoq; sponsam coniugẽ nominat, quasi diceret: Caue, ne cogitatio deliberatione vlla cõturbet, vt vetere, ne Deum offendas, tanquã adulterã vxorem domi cohabitantem habẽs. Tantum enim à piaculo & macula omni abest, vt etiã longẽ supra naturam sit ista in vtero fœtus gestatio. Ne igitur dubites, aut timeas ipsam recipere, quã tu (quantũ in te est) repudiasti & extrusisti. Quin gaudio exilire te magis decet, & animũ lætitia & voluptate, quę naturã excellit, adimplere. Quod enim, inquit, in ea editũ est, ex spiritu sancto est.

Elisabetham cognatam visitat.

Elisabethã excipit.

Vaticinatio Mariæ.

Maria domũ reuertitur.

Iosephum à Maria sponsa discedere meditantem, Angelus in officio retinet.

Qui vt angelus Mariam Iosephi coniugẽ dixerit.

E F G H

De gen re Antipatri & Herodis, & de Hyrcano, & Aristobulo pontificibus: & vt à Cæsare Augusto Hero es Iudæorum rex cre tus, propterea quòd adnena esset, tribus Iudæorum ab Esdra conscriptas igni commiserit, atque Pontificatum venalem emere volentibus proposuerit. Cap. 9.

Prophetia de domine Messia à Christo ad impleta.

NVnc sanè necessarium mihi esse videtur, ita vt pollicitus sum, vt ostendam, ad finem exitúmque suum prophetiam illam peruenisse: Non deficiet princeps ex Iuda, nec dux ex fœmore ei⁹, donec veniat cui repositũ est, & ipsum esse expectationẽ gentiũ. Quę prophetia, de Saluatore nostro hoc liquidissimè prusert. Tunc enim ille aduenit, quũ Iudæorũ duces in Romanorũ potestatẽ redacti defecernot, & sceptro imperioque eorũ paruerunt. Sub iugũ enim seruitutis ab illis missi, tributum illis soluerũt, & vnà cum aduentu Christi prima illa descriptio & cẽsus est actus. Oportebat enim in descensu Regis cœlorum in terram, etiam terræ Principes suum ministerium & munus ei præstare. Verumenimuerò nihil obstat, quo minus denuò per cõpendium historiam percurramus: vt & ea quæ præmissa sunt, certius clariúsque intelligantur. A tẽporibus Mosæ, & quæ illum pręcessere, vt antea dixi, à suis principibus, qui ex tribu Iudæ genus ducerẽt, gens Iudæorum olim regio more regebatur, donec Augustus vnus solúsq; Imperator est renunciatus: sub quo primus Herodes, aduena & alienigena, à Romanis demandatũ sibi Iudæorum regnũ accepit. Fuit in paterno genere, vt Iosephus opinatur, Idumæus: materno autem Arabs. Antipater enim, huius pater, ex Arabia vxorẽ Cyprim duxit: quę eum quatuor filiorum patrem fecit, quorum vnus Herodes fuit. Vt aût Africano videtur, qui & ipse magnam est in scribendis historiis laudem consequutus: Antipater (sic ipse scribit) Herodis pater, filius Herodis cuiusdã Ascalonitæ fuit, sacerdotis cuiuspiam serui, cui in tẽplo Apollinis sacrorum cura demandata fuerat. Huius filium Antipatrum adhuc tenerum, prædones Idumæi captũ apud se retinuerunt. Redimere enim pater eum, propter pecuniæ inopiã nõ potuit. Itaque quòd apud eos est educatus, pro Idumæo habitus est. Postea verò in Hyrcani Iudææ Põtificis amicitiã peruenit, & in certaminibus illius aduersus fratrẽ Aristobulum commodus compertus est: regnúmque eius admodum à fratre accisum, in libertatẽ asseruit. Deinde autẽ Romanis in rebus omnibus se vtilem & industrium, quum aduersus Ægyptios & Arabes bello occupati essent, præbuit. Et postquã Aristob lus quidẽ à Pompeio turpiter vinctus, Romã missus, & Iudæorum natio seruituti oppressa est: beneficio fortunæ huic contigit, vt procurator Palæstinæ fieret. Et quum deinceps Hyrcanus quoque à Parthis captus, in quo vltima dignitatis Põtificiæ constitit successio: & Antipater Herodis pater, qui iode magis magisq; creuerat, Malichi cuiusdã dolo necatus esset: is ipse Herodes, magnã vim pecuniæ Romanis ducibus largitus, eorũmq; se imperata facturum pollicitus, regnũ ab eis traditum accepit. Quum enim Cæsar Augustus, cum ingẽti exercitu, procellę & fulminis instar, impetum in Ægyptũ faceret, eo cõsilio, vt Cleopatram, ad quã postremam Macedonica Ptolemęorum ab Alexandro potestas & ditio pertigit, & ipsum Antoniũ illecebris eius detẽtum debellaret & caperet: Herodes iste se ei cõiunxit, paratus quæcunque illi placerent, præbere & suppeditare: frumentũ, arma, & pecuniæ numerum ingentem, & quęcunque pręterea posset prestare auxilia. Ibi Ægyptus & Cleopatra in potestatẽ Cæsaris & Romanorum venit, duodecimo anno postquã Augustus Imperium suscepit. Huic sanè Herodi, quẽ Romam

Repetuntur breuiter Antipatri & Herodis res.

mam venisset, & Augustus referre ei aliquā pro præstitis sibi officiis gratiā vellet, de Romani Senatus cō silio & voluntate, diadema imposuit, & regem Iudææ creauit. qui Hierosolymis potius, quòd sciret Iudæos generis obscuritatem, quòd scilicet aduena esset, & *a* præterea crudelitatem naturæ eius, ingeniúmq; ferox quàm maximè aduersari & odisse: quosdā ex ciuibus vrbe exegit, quosdam per iniuriā malè tractauit, nónullos etiam ferro necauit, tēplum denique spoliauit, & vrbē vastauit ac diripuit. *b* Ad hæc tanta facinora illud quoque flagitiosissimè addidit Publicas enim tributorum descriptiones omnes, quæ ab ipso vsque Esdra durauerant, furore percitus flammis consumpsit. *c* Illud pessimū omnino secutus consilium, vt qui eo nomine arrogāter superbirent, de cætero ignorarēt, vnde quisq; genus traheret, qui indigenæ, quiue inquilini, (quos γειώρας, hoc est, aduenas etiam, & alienigenas vocat) essent. Qui quum stultè admodum & sordidè de cebus huiusmodi iudicauit, tum Pontificis quoq; magnificentiorē vestē ipse primus arcę inclusit, signóq; annuli muniuit: *d* quibuscumque etiam vilissimis nundinari volētibus, hoc pacto Pōtificatum venalem, annuis redditibus & pensionibus, præteritis sprctisque qui generis vetustate celebres essent, proponens. Idémque & de Pōtificia veste, & de sacerdotis ipsis, filium quoque eius Archelaum, quique post illum à Romanis Iudæorum obtinuerunt Imperiū, fecisse Iosephus tradit. Hęc porró, ne quisquam putet tanquā per digressionē, obiter & extra propositum a me dicta esse. *e* Sunt enim etiā propter alterius Prophetæ, quę apparitione & aduētu Saluatoris impleta est, declarationem, & propter verā temporum obseruationem adducta. Hebdomades enim, quæ apud Danielem sunt, eo tēpore Christo Imperium obtinente, numerum suum cōpleuerunt, in quibus, simulátque finitæ essent, clarissimè *f* Iudæorum vnctionem sublatum iri, spectator Dei prædicit Propheta: id quod aduentu Christi in terram est factum, atque completum.

** Si hebdomades Danielis cōputentur à secundo anno Artaxerxis Lōgimani, aut circiter, vsque ad mortem & resurrectionē, & quod eam consequutū est regnū Christi & iustitiā sempiternā, & perpaucos insuper annos, cōpletæ illa certa ratione inueniuntur. Resultāt enim ex 70. hebdomadibus an. 490. Aut certè de duobus saltē aut tribus annis ambiguitas reliqua est. Cæterum certior adhuc cōputatio fuerit, si 70. ista septimanæ exordiū sumant à 32. an. Darij Hystaspis filij quo an. muri Hierusalem sunt absoluti. 2. Esdr. 5. & 6. Repertuntur namque vsque ad Christum natum anni 40.*

De ea quæ ab Augusto Cæsare, Cyrenio præside, facta est descriptione: & quæ de Cyrenio Iosephus scribat, item de Iuda Galilæo. Cap. 190.

Agebatur tū annus à mūdo cōdito quinquies millesimus quingentesimus quintus, ab Augusti Imperio quadragesimus secūdus & à Macedonicæ ditionis solutione vigesimus octauus: quū Saluator noster, sub eo qui tū agebatur cēsu *b* Cyrenio Syriæ præsidente, in Bethleem natus

b Cyrenū alij Cyrium nominat. Fortasse autem Cēsorinus fuit C. enim Martius Cēsorinus cum C. Asinio Gallo consulatū gessit, Anno ab vrb. cōdit. 746. Paulo autè verò, an. 742. coss. fuere M. Valer. Messala & P. Sulpitius Quirinus, quem multi Cyrenium hunc fuisse putāt.

a crudelitas Herodis in ciues suos.

b Herodes tempiū post captiuitate Babylonicā à Zorobabel & Esdra ædificatum funditus diruit. Et maximis sumptibus summaque magnificentia aliud secundū formam primi illius quod Salomon extruxerat, denuo cōdidit Ioseph. libr. 15. cap. 11. de Bell. Iudaic. lib. 1. c. 27. Idē simonem socerum suum sacerdotio priuauit et Mathiā Theophili filiū Pōtificē designauit idē lib. 17. c. 5.

c Ide, vt obscuritatē natalium suorū tegeret, descriptiones tribuū & genealogias Iudæorum cōbussit.

d Pōtificatū itē & sacerdotia Iudæorum venalia habuit.

e Christo nato Danielis hebdomades impleta sunt.

f Iudæorum vnctio abolita.

a Variā in annotatione anni huius natiuitatis Christi Chronographi, et tēporū obseruatores. Nam quidā etiā Christū natū esse asserūt anno à mundo condito 3944. nonnulli 3962. Quidā etiam 3979.

A est, ita vt etiā per prophetiam est prædictum.

Exiit itaque edictum census & descriptionis: vnitósque etiam, in serena illa tranquillitate pacis quę ex vnius imperio obuenerat, patriā quemque suam petere, ibique censeri atque describi coëgit. *d* Cum aliis porrò & Ioseph, vnà cum Maria, admiratione inter mulieres omnes dignissima, ad ciuitatem suam Betlehem, intra Iudææ fines sitā (quippe qui ex Dauide genus traheret) est profectus: eam quam tum incolebat, Nazareth scilicet, relinquens. Erat ea illi aliena, sed ibi tum domicilium habebat: quod Iudææ regio proximis continuis bellis, nunc in huius, nunc in illius potestatem transiisset. Edictum autè Cæsaris, in suam ciuitatem ipsum Iosephū coëgerat, ne quid de vaticinante prophetia illa intercideret: Et tu Betlehem, terra Iuda, nequaB quam minima es in principibus Iuda. *e* Cēsus & descriptionis huius, quæ grauis admodum Iudæorum genti fuit, & ipse veritatis consectator Iosephus in decimo octauo, historiarum suarū libro meminit, hisce verbis: *f* Cyrenius vir Senatorius, gestis ordine aliis magistratibus, quum alia omnis generis dignitate clarus fuit, tum ad cōsulatum etiam peruenit. Is cum paucis in Syria erat, à Cæsare eò missus, vt ius diceret, iustitiámque populo administraret, & præterea censum ibi ageret. Et post pauca deinceps: Iudas Gaulanites, ex oppido Gamala oriundus, Saddoco Pharisæo partibus suis adiuncto, ad seditionem & deffectionem plebem solicitabat, censúmque nihil aliud quàm meram prorsus seruitutem afferte prædicabat, populúmq; ad liberta- C tem asserendam cohortabatur. In secundo quoque belli Iudaici libro, ita inquit: Vir quidam Galilæus, Iudas nomine, populares ad defectionem solicitauit, maledictis probrosè illos iosectans, si Romanis tributum pēdere perseuerarēt & secundum Deum mortales ferrent dominos. Cui Lucas in sacris Actis consona quoq; scribit: Post hunc, inquiens, extitit Iudas Galilæus, in diebus descriptionis, & per defectionem auertit populum multum. Periit autem ipse, & omnes quicunq; ab eo persuasi fuerant, dispersi sunt.

Epistola Iulii Africani historici ad Aristidem, de ea quæ apparet esse in genealogia Christi dissonātia apud Mathæum & Lucam Euangelistas. cap. 11.

Qvandoquidem autem diui *a* euangelistæ Mathæus & Lucas, genealogiam Christi D variè prodiderunt, & non pauci, qui talibus rebus persequandis magni clarique habiti sunt, de ea dissonantia integros libros composuerunt: ego pręteremissis aliis, Africano historico vtac autore, qui aliorum opiniones, vt pote quæ ad veritatem non pertingant, reprehendens atque refellens, quam ipse à vetustioribus acceptam, in epistolis de Euangeliorum dissonātia ad Aristidem exposuit, inde trāslatam verbis ipsius in opus hoc inseram sententiam. Nomina eiusdem gentis & familiæ in Israel numerabantur, censebantúrque vel natura, vel lege. Et natura quidem, legitimis & naturalibus liberis partibus suis succedentibus: lege autem, alio sobolem, sub nomine fratris sine liberis defuncti, creante. Quoniam enim nondum satis manifesta data fuerat spes resurrectionis, futuram promissionem morali quadam

c Monarchiæ commoditas.

d Ioseph, cum spōsa sua Maria in ciuitatē Bethlehem, vt ibi cēseatur & scribatur contendit.

e Census vniuersalis sub Augusto, in orbe actus.

f Seditiosi quidam & rebelles cōtra hunc, cōspirarūt, & malè perierūt.

a Concordantur Mathæus & Lucas Euangelistæ de variante genealogia Christi.

menta excipienda constructum, cœli & terræ Regi genito hospitum præparatum fuerat. Hûc ibi fasciæ circumuoluunt: & quòd honoratior in diuersorio locus non esset, in præsepi omnium altor reponitur. Necesse enim erat, quamplurimis ad censum & descriptionẽ confluentibus, multam pusterius aduenientibus locorũ relinqui penuriã. Itaq; hospinj inopia ad eum modum laborantẽ opificem rerum omniũ Deum verbum, manimannum præsepe excepit. Ibi pastores, greges suos noctu custodientes præsentia angelica circumfulsit: & quum in timorem eos spectaculum id coniecisset, timorem eum rursum illicò posuerunt. Angelo propius ad eos accedente, & futuram orbi lætitiam, per eum qui genitus esset, indicante. Cuius sermonem fides statim vera atque diuina est consequuta. Namque vnà cum illo innumerabilis cœlestium virtutum ac potestatum multitudo, circum tu- B gurιolum volitans, laudem omnium summam Domino concinebant: Gloria, dicentes in excellis Deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas. Hoc modò, quum duplex esset, Deus † idémque homo Verbum, humilimè simul & magnificentissimè primordia primi ipsius in terram per natiuitatem descensus exhibuit: atque vt certò suam cum Iudæis cognationem confirmaret, hominis more Mosaicæ legi, ita vt decebat, debitum suum tribuit ritum. Et die octauo, e Dominico scilicet, circumciditur in Bethlehem, in domo Iosephi, & ibi nomen Iesu accepit (salutem porro id significat) pro eo atque, antequã conceptus esset, ad nomen diuinus per oraculũ præscripserat Gabiel. Deinde & purificationis expectat tempus. Postquam vero status, decemnario numero quater reuoluto, aderat dies, vt masculus, & qui primus omnino & C solus vuluam adaperuisset, f in Hierosolymitanum à parentibus deportatur templum: vt ibi, iuxta receptum morem, sacrificiũ offerret, par turturum, aut pullos duos collumbarũ: sobrietatem scilicet, temperantiã, & simplicitatem in omnibus subindicans: ibi sanè aderat, qui spiritu ferebatur Simeon, & grandæua Anna: eúmque, qui curru Cherubico vehitur, senilibus Simeon excipit manibus. Ambo verò quum infantem paruolum viderent in materno sinu subsilientẽ, magnũ Israelis in eo perspiciebant Deũ. Et postquam de eo quæ debebant prædicassent, & id quod futurũ erat, quamuis sub inuolucro, apertissimè tamen, ostẽdissent: vt scilicet in multorũ potius esset ruinã simul & resurrectionẽ, D & in signũ cui contradiceretur: deoque vt virginalem animam, propter eum doloris gladius olim pertransiturus esset: carnis vinculis deinde sunt soluti. Hunc Simeonẽ, fama est, ex eis fuisse vnũ, qui virtute, dignitate, vitæque sanctitate excelluerunt. qui quum aliquando illi prophetæ Esaiæ oraculo legens incũberet, quod ait: Ecce virgo vterũ gestabit, & concipiet filiũ: & de diuini eius responsi fide ambigeret, g Angelum ita fluctuanti ei astitisse ferunt, cũ oraculu eiusmodi: Non illũm prius vitæ huius vinculis solutũ iri, quàm id, de quo credendo addubitasset pro foribus primo quoque tempore appropinquans, & oculis ipse suis conspectũ, testimonio suo cõfirmaret. Quam ob causam ad tantũ senium pro-

a A pastoribus rebnunciatur.

Angelorum himnus.

† θεάνθρωπος Cnim hoc perstringitur primum, isq; humilis in terram aduentus. in similitudine enim hominũ factus, & habitu inuentus vt homo. Philip. 2. Et sic, quia forma Dei accepit formã serui, vtrũque Deus, vtrũque homo. Atque hoc totũ & Deus dicitur propter Deum. & homo propter hominem. Ambr. de myster. incarnat. libr. 4 cap. 21.

e circumcisio christi.

f Oblatio eius in templo.

g Oraculo diuino Simeon certioratus est, se Christũ. Domini visurũ esse.

A uectus, quũ Christum Domini oculis suis conspexisset, eundémq; in vlnis gestasset, carnis mole protinus solutus atque liberatus est.

De stella; quæ præter omnem opinionem in Oriente ad natiuitatem Christi apparuit: & de muneratoribus Magis, & de Herodis dolo. cap. 13.

DEinde parẽtes, puero Iesu recepto, domum in Nazareth sunt reuersi. Congruebat enim quum per quadraginta dies a Bethlehemitæ scilicet munus suum, in censu & descriptione, eo loco ritè obiissent, vt ad domicilium suum in Nazareth redirent: propter eam quæ tum ibi eis erat, substantiam & possessionẽ. Vtrobiq; enim habitabant, quòd vtróque loco prouentum aliquem, vt coniicere licet, haberent. Porrò duobus elapsis annis, post spontaneã illam feminiique experrem conceptionẽ, vteriq; gestationẽ, quum in domicilio b Bethlehemitico virgo Dei B mater esset, seu potius (vt alij tradunt) duobus ante diuinam natiuitatẽ annis, patria relictã se in viã c Magi Persici dederetatque itinere peractu, quum etiam nũ in præsepi faciuŝq; iaceret Christus, & simul in casa illa diuersorij versaretur Dei genitrix, in Bethlehẽ aduenere: quod quidem certius est. Sapiẽtes autem ij, nobilitatéque generis & opibus insignes fuere. d Stellam quippe in regione sua conspexerant; nõ ex illis vnam quæ à primordio rerũ firmamento cœli affixæ sunt: neque ex eis, quæ prodigio & quasi ænigmate regum successiones prænunciãt, & dolia barbaræ trabes, iacula, & cometæ, seu crinitæ, pro formarum varietate nominãtur: quarũ sanè ortus ab exhalationibus, quæ supra aerẽ circum ætherea cœlestémque amplitudinẽ effusæ accẽduntur, substantiam capit, (vt quidẽ illi, C qui eiusmodi rebus inquirendis laudem sibi & gloriam cõpararunt, tradũt.) non itaque stellam eius generis illi viderant, sed nouã planè & insolitam, ad terrã vergentem, & plurimũ relucẽtem persimilémque adeò reliquis cœli astris: neque alius, quam qui sideribus cognoscẽdis operã dedissent conspicuã & apparentẽ. Et illa quidẽ non breui, sed duos ante annos, quàm Christus natus esset, exorta apparuit, ne quis duobus post natiuitatem annis editã putet. f Sed enim Magi cùm nouo isto apparentis stellæ spectaculo in ambiguam considerationẽ cõiecti essent, & de ea diu multúmque inquirẽdo deliberarẽt: haberẽtque simul veterẽ illum Balaam, qui de ea, quod futurum erat, numine afflatus cecinerat: & fortasse etiã ab eis quos in veneratione atq; admiratione habuere. sacerdotibus, paulatim per doctrinã, ad D mysteria eius quæ rationem omnẽ excessit, Dei verbi natiuitatis, deducti † essent: maximè verò Deus ipse animos eorũ ad hoc excitaret: prinindéq; summi omniũ regis Christi nati prouidẽtiã stellã perinde atq; animatã quandã intelligẽtiæq; participẽ vim, ex perside Iudæã versus moueri intelligerẽ: tanquã viæ duce vsi præcedẽte eo omnibus posthabitis rebus pronè sunt sequuti. Et iã prope Iudæã, ipsámque adeò Hierusalem erant, quum viæ dux stella, quòd (vt equidẽ puto) natiuitas ea, quæ opinionẽ fidémq; omnẽ superat, fama increb resceret, manifestáque fieret, derepẽtè disparet. Quũ ergo ambigui illi de natiuitate recẽs nati regis inquirerẽt. (Ab Oriente enim, dicẽres ueratione sua pueri adorationis honorẽ præstiterũt. ibi.

a In Bethlehẽ simul & in Nazareth Iosephũ & Mariam possessiunculã habuisse coniectura est.

b Hãc sententiã sequitur Epiphanius contra Alogos.

c Magi orientales Christum venerantur.

d Cœtu Persarũ Magi sunt, in obseruatione rerũ sublimium imposturis incũbũt iomibus, naturalibus. que cõtrariorũ cõsensionibus vacantes. huiusmodi præstigiis quoque videtur studuisse Balaã qui à Balac e uocatus est, vt quibusdã verbis malediceret Israeli. Ille vero: Exorietur (inquit) stella ex Iacob & exurget homo ex Israel, &c. Num. 24. Quapropter lo cũ Iudæa quærentes recordatione veterũ historiæ venerũt vt cognoscerẽt vbi natus esset rex Iudæorum. Basil. in Serm. natalis Dom.

f Quomodo in cognitionẽ nati Christi, Magi peruenerint.

† Fortasse verò, cum apparitione Domini aduersaria potestas reddita esset infirmior Magi etiam efficaciã suam abolitam esse sentientes, magnámq; potestatẽ nato regi attestantes propterea ue-

e

venimus, vt congruẽtem illi cultũ & adorationẽ piè persoluamus) cũcta vrbs tumultu impletur: maximè verò, qui tũ regnũ ibi obtinebat, Herodes * conturbatur. Metuebat enim regno & plurimũ, ne id ei abrogaretur, solicitus erat. Itaq; Iudæorũ sacerdotes ad se cõuocat, accuratiusq; singula percunctatur: & potissimũ, vbinã Christum apud ipsos nasciturũ, prophetæ vaticinati essent, inquirit. Hic illi Bethlehem Iudeę indicãt & prophetam Michęam testem laudant, vt verbis suis fidem astruerũt. Celebrat autem, laudibúsque Bethlehẽ ille effert, progressurũ inde Israëlis ducẽ diuino instinctu prædicẽs. Tunc Herodes secretis colloquiis solicitè & diligẽter tẽpus perquirit, ex quo noua illa illuxisset stella: occultéque & latẽter cũ Magis sermone cõmunicato, ire quidẽ illos, & cũ qui natus esset inquirere, quumq; inuenissent ad se reuerti iubet: vt quàm magnifico illos viatico adiutos domũ suã remitteret, tũ ipse quoque profectus iustũ recẽs genito regi honorẽ præstaret. Illi igitur insidiosis Herodis verbis decepti, Hierosolymis exeũt, & rursũ in stellã viæ ducẽ incidũt: quæ ab oriẽte eis præcedẽs, in Iudæa euntibus euanuerat. Admodũ sanè læti, atq; incredibili voluptate repleti, rursũ ductum illius sequũtur. Postquã autẽ stella supra domũculam constitit, & quasi loco firmius affixa, immota permansit, vbi scilicet & mater ipsa & diuinissimus eius filius erãt: ibi latẽre quod quærebant, rectè existimantes, lõgius progredi supersedent. Vt autem in domum sunt ingressi, matrem & puerũ conspexerunt, in obscura, humili, & paupere casa viuẽtes, & in rebus omnibus ad summã parsimoniam & frugalitatem nihil reliqui facientes. At puer ipse, præter ætatéquasi exultans, & intelligens exceptionẽ officiũmque, quod per dextrarum porrectionẽ fiebat, adorationéque Magorũ, & munera item eorũ agnoscendo admittebat, quæ munera Deũ ipsum & regẽ esse declarabant. Hunc siquidem aurum, illum autẽ thus indicabat: myrrha porrò mortem, mea causa susceptam, adumbrabat. Sed enim quum eum, pro eo atque æquum fuerat, adoratione prosequuti essent, dextréq; admodũ & auspicatò salutassent, & vt filiũ Dei & rerum omnium regem honorassent: in ipso diuersorio sibi pernoctandũ esse statuerunt, tanquãm familiarem cum eo cõsuetudinem studiosè ambientes, & eximiũ quiddam ipsis (sicuti decebat) conciliare studẽtes. Sed enim ea ipsa nocte Angelus, qui dux viæ eorũ fuerat, illos oraculo admonuit vt Herodis inuidi congressũ fugerent. Ita factũ, vt per aliã viã in suam reuerterẽtur regionẽ, videlicet, vt quàm celerrimè in Persarum regionem doctores & nuncij tãtæ rei venirẽt: & præterea, vt tyranni inhiberetur furor: simúlq; vt ipse conatũ se esse, quæ perfici nõ possent, intellegeret.

Trigesimo tertio anno regni Herodis natus est Iesus Trigesimo quinto aduenerunt ad eum Magi, & trigesimo sexto primo mortuus est Herodes. Epiph. contra Alogos.

Quid Magorũ munera in Christo Seruatore designauerint.

* *Regem Deúmque annunciant*
Thesaurus & flagrans odor
Thuris Sabæi, at myrrheus
Puluis sepulchrum prædocet.
Prudentius.

De fuga Seruatoris in Ægyptum, & cæde infantum, quã Herodes in Bethlehem fecit: de antecursore Ioanne, & de doctrina Seruatoris in templo, quum duodecim esset annorum. cap. 14.

E IN ipsa quoque Magorum abitione, Ioseph in somnis oraculo diuino admonitus est, vt citra moram & cunctationem, matre & puero receptis, quò tyranni cædem euitaret, a celeriter in Ægyptum profugeret: ibique tam diu moraretur, donec qui pueri animæ insidiaretur, animã exhalerat. Et Ioseph quidem id facit, b trienniũque apud Ægyptios exiliũ tolerat. Nec multo pòst, Herodes turpiter vitã finit, & Ioseph rursum diuino responso cõmonitus, vnàcum matre, & supra naturæ captum genito filio, in suam reuertitur c patriam. Enimuerò Herodes, quum voto suo excidisset, cœptúmque ei consiliũ minus successisset, e quum vindictę in Magos cupiditate, à quibus sibi illusum esse putabat, incensus, tum periculo regni amittẽdi cõcitatus, contra infantes, qui nihil ei iniuriæ intulissent, in-F dignationem irámq; omnẽ euomit, & aduersus naturã omnẽ insurgit. d Bethlehemiticos enim pueros vniuersos, qui bimuli teneriorés ve essẽt edicto interficiẽdos sancit: in cõmuni & vniuersali innocentiũ cæde, simul occisurum se esse eũ, cui per æmulationem insidias struebat, existimans: & lugere eiularéque omnes alios (prob hominem ab omni misericordia humanitatisque sensu alienũ) volens, vt ipse modò metu omni leuaretur. Obseruauerat is certò stellæ exortũ, quòd eam biennio antè à se in Perside visam Magi dixissent: atque inde coniectura accepta, extra sensum affectionémque omnẽ positus, infantes cõtrucidauit. Quod profectò quispiam ne aduersus inanima quidem commiserit. Quippe tenellos flores conspiciens, per cõmise-G rationem ab eis excidẽdis se abstineret: neq; carpere (vt ita dixerim) pergeret, quæ comprehendi non possent. Porrò eam infantiũ cædem, Hieremias etiã multis antea temporibus vidit & prædixit, Rachelẽ inducens deplorantem liberos suos miniméque consolationẽ vllã, propter immanitatem facinoris Tragici, admittentẽ. Deus autem, quum inhibere facile posset, ineffabili tamen ratione & consilio, per bonitatem suam, id permisit. Et Seruator quidem, ita vt dictum est, in Ægypto exulabat. Filius autẽ Zachariæ Ioãnes, in cuius natiuitate patris vox soluta est, quum prius ab illo Ioannis nomen in tabula fuisset exaratum, alterum cum dimidio annum agebat g & vnà cum matre Elizabetha in H spelunca quadam ad regionẽ montanam saluus conseruabatur, fortasse Herodis sanguinariam effugiens manum. Atque inde in solis locis libenter versari solitus, angelósque duce vsus, in remotiores syluarũ recessus secessit. h Ibi tenerioribus arborum frondiũmque summitatibus pro cibo, cameli pilis pro regumẽto, pelliceáq; insuper zona vtebatur: quo ad vsq; inde progressus, Israeli se exhibuit, clara efficaciq; voce pœnitentiam prædicans, & per baptismũ homines quasi manu ducens ad Christum. Iesus autẽ crescebat sapientia & gratia, atque ita quidẽ, vt paulatim magis magisq; virtutes eæ elucescerẽt non tamẽ incrementũ aliquod caperent. Quũ autem duodecimũ iam ageret annũ, ascendit simul cũ matre & Iosepho Hierosolyma, festũ ibi Paschæ celebraturus. Quod vbi peractum est, illi quidẽ reuerti, Iesus autem latenter in templo manere: & quòd pręcessisse eum in comitatu putarẽt, domũ

ipsi ire

a Exilium pueri Christi in Ægypto.

b Biennij, Epiphan.

c Ætatis Christi anno sexto ferè completo.

Reditus eiusdẽ ab exilio.

d Herodis infanticidium.

Herodes Pharisæos, quia finẽ regni sui adesse prædixerũt, neci dedit omnèmque vxoris suæ cognationẽ ferro sustulit. Ioseph lib. 17. capite 3. Vbi innocentiũ quoque cæde perstringere videtur.

Pheroram fratrẽ idẽ veneno necauit.

Augustus Cæsar, quũ audisset, inter pueros, quos in Syria Herodes rex Iudæorum intra bimatũ iussit interfici, filium quoque eius occisũ ait: Melius est Herodis esse porcũ quã filium. Macrob. libr. 2. Saturn. c. 4.

g Ioannes baptista à primis statim annis vita solitaria in eremo assueuit. Syluestris eiusdem vita.

h Quæ Euãgelio dicũtur quo nomine etiam locustæ appellantur.

Christus 12. annos natus in téplo Hierosolymitano cũ doctoribus legis disputat.

ipsi ire. Sic eis ille totum triduum inuisus fuit. Postea autem se eis, admodum fatigatis & dolentibus, exhibuit in templo sedens, & cum doctoribus legis disputans. Quibus ille, quùm propter quæstiones, quas nouas inueniebat, tum quòd obscura & abdita loca scripturæ declararet, admirationi fuit. Ad eum porrò quum mater ex affectu eo quo vnicè eum prosequebatur, diceret: Cur hoc sic, fili, fecisti, vt tantum parentibus dolorem conciliares? sic enim illa simul eius qui putabatur esse, patris meminit: ille natiuum germanúmq; patrem sensim demõstrans, Oportere se (respondit) verbis operibúsque patris vacare & incumbere, atq; in illis potius quàm aliis locis versari, nihil quippe illius in terris templo esse præstantius. Sic ille tum abiit perfectã expectans ætatem: parentibus, quę decebat, tribuens & cõpetentem illis subiectionẽ exhibẽs, virtutibúsque diuinis omnibus, operibúsque diuinis omnibúsque mirificè pollens: nihil tamen quæ opinionem fidémque superarent, edens miraculorum, donec trigesimum expleret annum. Et de his quidem satis.

Parentibus debitum honorẽ exhibet.

Vt Herodes primus immissa diuinitus plaga videlicet mortuus sit historia ex decimoseptimo libro Antiquitatum Iosephi excerpta. Cap. 15.

Herodis regis quatuor filii, eorumque tetrarchiæ. Herodes iste etiã Antipas dictus.

Herodes præter vxores alias, Mariannem ex fratre neptim, & alteram neptim filiam Simonis Pontificis Samaritẽ in matrimonio habuit.

Salome Herodis regis soror, Marianã filios Alexandrum & Aristobulũ parricidii apud fratrẽ accusauit: quos ille primùm in vincula coniectos, deinde innocẽtes laqueo necari iussit.

HErodes verò furoris sui percipiẽs fructus, in toto corpore diuinitùs prouenientibus plagis affligitur, & malus malè perit. Huius regnũ postea in quatuor diuisum est tetrarchias. Quatuor enim reliquit filios. Et Archelaus quidem Iudææ princeps cõstitutus est, Herodi Galilæa attributa. Philippus porrò Ituræã & Trachonitidem regionem consequutus est: quarto verò, Lysaniæ scilicet, Abilene obtigit. Quomodo autem post iniustissimam illã cædem, diuina vindicta Herodem hunc, bellum Deo mouẽtem sit vlta, quasi proœmiũ (quod dicitur) futurorũ malorum exhibens, operæpretium est cõmemorare. Atque equidẽ domesticas eius calamitates, & qui ex vxore, liberis, eisque qui genere ei propinqui fuerunt, accidere casus sanguinarios, cædésque nefarias, quæ omnes omniũ Tragœdiarum actiones lõgè post se relinquant, quum eas luculenter veritatis amator Iosephus in Iudaica temporũ suorum historia cõmemorarit, in præsentia exponere tẽpestiuum & cõmodum nõ est. Vt verò impius ille suscepto aduersus Deũ bello diuino inulctatus flagello, ex hominibus excesserit, æquum omnino est eiusdẽ historici cognoscere verbis: qui in decimoseptimo Antiquitatũ libro, vltimum vitæ eius actum ita prosequitur. Herodi autem morbus etiã atque etiam adaugebatur, vindictã atque suppliciũ pro flagitiis sceleribúsque eius ab eo sumente Deo. a Lẽtus ei inerat ignis, non tam magnã contrectãtibus ostendens inflãmationem, quàm intrinsecus sæuã efficiens vexationẽ. Ab hoc malo † grauis sumendi cibi proueniebat cupiditas, quem quidẽ nõ licebat illi non subministrare. Accedebat intestinorũ exulceratio, potissimumq; coli acres & acerbi dolores. Item inflãmatio humida, & quasi pellucens in pedibus. Nec absimilis in imo ventre extabat excruciatio. Præterea & pudendorũ putredo, vermes procreans. Itẽ spiritus ardua & difficilis intensio, multũ molestiæ acerbitatisq; afferens, grauitate & dolore respirationis, frequentiáque anhelitus. Insuper rigor & distẽsio membrorum omnium, cum vehementia & vi intolerabili. Itaque, qui numine afflantur, diuini, quiq; prædicere talia pro sapientia habent, Deum pœnam à rege, ob plurima eius impia facta, sumere renunciabãt. Hæc quidem eo quo diximus loco annotat Iosephus. Sed enim in secundo quoque libro belli Iudaici, persimilia ad hunc modũ scribit. Corpus eius omne morbus cõplexus, variis admodum doloribus distendebat. Febris id affligebat non admodum vehemẽs, pruritus extrinsecus obtinebat intolerabilis. Erant coli cõtinui dolores, in pedibus tumores tanquam hydropis extabant: accedebat imi ventriculi incensio, & membri pudendi putredo vermes generans. Ad hæc & directa arduáque & difficilis grauisq; spiratio: conuulsionésque membrorum omnium, adeò vt diuini pœnam scelerum tot morbos esse dicerent. Ille porrò, cum tot tantísque cõflictans malis, nihilominus vitam retinere conabatur: ac incolumitatẽmque sperãs, curationẽm valetudinis meditabatur. Itaque Iordane trãsmisso aquis calidis ad Callirhoen, quæ in Asphaltiten lacum influunt, vtebatur. Ibi quũ medicis visum esset corpus eius calido oleo fouere in labrũ demissum oculos loco suo spõte motos atque solutos amisit. Quum autẽ frustra soluto corpore inde reuerteretur, tumultúsque à famulis moueretur, plagã huiusmodi agnouit: & deinceps salute desperata, militibus quinquagenas viritim dragmas numeratis, & ingentem pecuniã ducibus atque amicis dari iussit. Ipse porrò in reditu Hierichontem peruenit, insania iã correptus, & tantũ non mortui ipsi quicquam minitans. Hic prioribus suis sceleribus infandum adiicit flagitiũ. Conuocatos enim ex quoq; totius Iudææ vico insignes præcipuósque viros, in locũ qui Hippodromus dicitur, recludi iubet. Tũ Salome sorore & Alexa viro eius accitis: Scio, inquit, Iudæos propter mortem meã festos per lætitiã acturos dies. Ego autem per aliorũ luctum cõplorari, & splẽdidas habere exequias possum, si vos iussis meis & dictis audientes esse voletis. b Viros hosce qui in custodiã sunt coniecti, simulatque expirauero, circunfusis militibus, celerrimè contrucidate, vt cuncta Iudæa cũctæq; familiæ in funere meo lachryment. Et post pauca verba idem Historicus ait: Rursum verò quum † inedia tussíque cõuulsiua distineretur, dolorum impatiens fatalẽ mortem præuenire statuit: c acceptóq; malo, cultrum quoque poposcit, consueuerat enim eò per resectionem purgato, vesci. Deinde circumspiciens, ne quis, qui eum inhiberet, adesset, dextram sustulit, tanquam sibi ipsi eam allaturus. Insuper idem Iosephus memoriæ mãdauit, quum paulo ante mortem natiuum germanúmque filiũ iam tertium, quòd antea duos per cædem sustulerat, occidi iussisset, eum confestim vitã cum magno dolore & cruciatu finiisse.

a plagæ & morbi diuinitus Herodi immissi.

† ἐπιθυμία δεινὴ τοῦ δέξασθαί τι.

b Herodes moriturus, plurimos egregios eósque innocẽtes viros post mortem suam cædi iubet quasi inferias.

† ἐνδείᾳ τροφῆς

c idem sibi manus afferre voluit.

Fuit is Antipater, quem ei adhuc priuato Dosis coniunx genuerat.

De Tetrarchia filiorũ Herodis: & vt Archelao ex Hierosolymorum tetrarchia à Cæsare deiecto, Pontius Pilatus duodecimo anno imperii Tiberii successor in illius tetrarchia factus sit. Cap. 16.

HIc igitur Herodis obitus fuit, iustã pœnam ab eo sumentibus iis, quas Seruatori tetenderat, insidiis: per quas & in Bethlehem nouum innocentiũ infantum examen crudelissimè

A prorsus atque magnificētissimus, & vt quispiam dicat angelus corpore assumpto, voi sincerè omnioóque vacās Deo, motibus puris, & ab omni mundana vanitate alienissimus. Noo possessio illi, nō alimenta aliqua erant: cæterùm innocentia sanctitásque vitę, & mēs nullis obnoxia affectionibus, animúsque simplicitate ornatissimus. Nec ille hominem quēquam aut comitatum secum ducēdo trahebat: at circumcirca omni omnium virtutum genere, perinde atque satellitio plurimo conspicuus rex, circumdatus erat. Stabat itaque ille ad omnes diuinum planè os aperiens, competentem vnicuique, cámque diuinitùs inspiratam doctrinam proponens,

Melleque depromens dulcem magis ore loquelam.

Doctrina diui Ioannis summa.

Siquidem diuitibus & opulētis, eleemosynā & misericordiam commendabat: Principibus viris & magistratibus, æquas iusticiæ proponebat leges: publicanis, tributorúmque exactoribus, ne B cuipiā graues essent & molesti, néve quidquam pręter constitutum peterent, lenitatem subuciebat, & clementiam: stipendia autem faciētes, militiámque sectantes, ne proximos suos concuterent, artéve & dolo malo per sycophantiam circumuenirent, sed vt quisque eorum stipēdio suo cōtentus esset, cohortabatur. Iuuenes porrò moderationem affectionum, & cōtinentiam perturbationū docebat: senibus, prudētiam deprędicabat, & ad vberiorē eos Dei cognitionē adducebat. Postremò apertè, ne id quēquam latēret, declarans cōfirmabat, se præmissum esse ei qui iam propè adesset, Seruatori Christo, ad occupandas quamprimum, expediendásque vias illius, pœnitentiæ disciplina, & aquæ baptismo. Illum autem ipsum iamiā affuturum, qui igne & spiritu sancto baptizaturus, atque triticū, & eos qui C inutilem & infructuosam atque adeò palearem vitam egissent, discreturus esset. Ad hunc modum præuia Verbi vox, ad se accedentes, Iordani fluuij vndis, præcedente peccatorum cōfessione, immittebat, præcidaneisq; expiationibus per aquam purgabat: & aduenienti illi reponebat, certóq; reseruabat. Quū & expectatus ipse Iesus ex Galilęa progressus, tanquā vnus è vulgo aduenit baptismū subiturus: fortasse quidem, vt contactu suo vndam sacraret & benediceret: re vera autem, simul & baptistam ipsum diuinum attingentem verticē sanctificaret, & aquam fide subituris spiritum suum communicaret: fidémque faceret, mandatū à Deo esse baptismi Ioannis ministerium dudū ad iustitiā, id admittentibus & recipientibus datū. a Itaque quum manu D eius tingitur & baptizatur, qui terra genitus esset tum vndis abluitur ille, qui natura inuiolatus, solúsque mundus & purus est, nimirū me à peccato repurgās. Sed enim huius tantæ & tā sublimis, quęq; naturam ipsam superet, summissionis & humilitatis, maximum illū naturámque iodem supergredientē retulit honorem, quòd ex vndis prodeunti portæ cœli aperiuntur, b & spiritus sanctus colūbæ specie super ipsum descēdit perpetuóque in ipso corporaliter manet. Factū id, quum propter volucris ipsius puritatem, tum quód ea olim diluuij finē læto prædixit nuncio. c Traxit quippe illa tū quoque secum, in eū qui testimonio comprobatur è cœlo fulminis sono patris voce, clarè & disertè, filiū hunc dilectum

Paleæ sunt apostasia. Frumentum qui ad deū fide fructificant.

Ire. Baptismus Ioannis.

Quare Christus à Ioāne baptisatus.

a Peccata quæ nō deliquit nos abluēdo sustulit.

b Spiritus sāctus in specie colūbæ super Christū baptisatū descendit.

c Exēplum exaltatæ humilitatis, & honorata submissionis.

& vnigenitum, voluntatémque suā in hoc vno, beneplacitúmque omne & benedictionē esse, promulgantem. Hic igitur Ioannes, maior omnibus ipsissimæ veritatis testimonio cōfirmatus baptismi ministerio, ita vti docuerat, quā optimè desuoctus, spōso Christo spōsam Ecclesiam decentissimè amplissiméque despōsauit, agnum Dei Christum voce clarissima mūdi totius peccatum corpore suo, quod affectionibus deterioribus omnibus careret, tollentē: nō tantùm Andreæ & Petro, omnibúsq; qui tum cum eo conuersabatur, sed & toti mundo, & omnibus deinde generationibus hominum designauit: filiū illum Dei, & deum Verbum, cœlitùs propter salutem omnium demissum, datorémque spiritus, & adoptionis filiorū Dei principium & fontem omnibus illi credentibus, spectator ipse Dei annuncians. Et amicum quidem se eius, pro excellenti illius in genus humanum caritate est professus: sed ita tamē, vt œconomię & administrationis eius rationem ne infimam quidem & minimam propter naturalem tenuitatem, disquisitionem inuenire posset. Id ille ore claro & disetto omnibus deprædicauit, & persuadere est conatus.

Præclarè Ioannes munere suo functus.

Vt Ioānes Herodē in faciē arguerit, propter Herodiadem: & vt is in conuiuio capite truncatus, ad inferos, prædicaturus ibi, processerit. Cap. 19.

QVandoquidē verò decebat, quemadmodū us qui in corporibus versantes viuunt, corporalē Christi præsentiam prędicauerat, quo eis opus munúsq; tale omni ex parte perfectū constaret: vt ad inferos quoque mearet, & ibi etiā animabus cōclusis, iamiā per fidē aduenientem salutem & liberationem annunciaret: ex ipsa de causa Herodem manifestè in faciem reprehēdit, qui propria reiecta coniuge (filia hæc erat Arabum regis Aretæ) amoribúsque eius nuncio remisso, vanam & effœtam erga Herodiadem affectionem rebus omnibus anteponebat. Hāc ille, quum vxorem esse sciret fratris † Philippi, cōtra legis constitutionē (semen enim habebat ex fratre) & quidem eo adhuc superstite, vt Iosepho videtur, duxerat. De illis enim hoc solis facere permittitur, qui non procreatis liberis excedunt è vita: idque prouidentia consilióque eo factum vt fratribus semen resuscitaretur. Itaque Ioannes delictum id arguere non cessabat. Ille verò quamuis antea eum libenter audiuisset quòd admiratione simul & veneratione dignum virum esse, compertum haberet: tamen vehementioribus Herodiadis amoribus, quibus erat captus, sermones cohortationésque eius posthabens, in custodiam hominem demisit. Is porrò, quum se breui vita excessurum videret, duos ex discipulis suis ad Iesum mittit, opinionem eorum quam de se habebant aboliturus. Maiorem enim multò Christo Ioannem esse putabant. Christus verò nihil ad interrogata respondens: miracula eos, quæ virtute ipse sua ederet, Ioanni renunciare iubet. Et quoniam illi in veriore opinione confirmati essent, volens Christus & aliis circumstantibus veritatem indicare, Ioannem laudibus vehit, maximam illi tribuēs dignitatem, & maiorem omnibus qui ex muliere geniti essent,

Ioannes incestum Herodis adulteriū reprehendit.

Herodis adulterū reprehendit Herodes hic Antipas cognominatus regnauit annis 24.

† Defuncti Tertull. Habentis filiam ex illa, non alia. idē

Testimonium Christi de Ioanne.

præstantioremq; propheta esse declarat. Deinde E assentationis suspicionem auferens, minorem quidem se, iuxta eorum opinionẽ, maiorem verò rursus illo in regno cœlorum vocat. Posthæc conuiuium Herodes natali suo die parat. In hoc, cùm largior compotatio, tum omnis generis deliciæ affuere: quibus & incestę illius puella est superinducta, infractos & indecẽtes corporis motus & saltationes, quum quidem & viro esse existimaretur, & regis filia, in tot virorum conspectu exhibens: rem modestis & pudicis oculis nõ tantum ingratam prorsus, sed effugio etiam dignam. Sed arbor ex fructu cognoscitur. Tantæ autem impudicæ saltationis fuere illecebræ, vt quanuis illa non posceret, Herodes tamẽ (proh regiam illam munificentiam) cum ea regnum diuisum communicare voluerit, irritandámq; eam ad id duxerit. At illa, viperę soboles, à matre edocta, rem longè maiorẽ, regnísque omnibus præstantiorem, Ioannis caput, precium omne superans, petit. Ille autem, quasi iurisiurãdi religione obstrictus: re autem ipsa acri Herodiadis, cui satisfactum volebat, amore distẽtus, e vestigiò ferrò caput Ioannis amputat: & id etiamnum cruore tabido & puluere respersum, & lanci impositum, in conuiuium omni luxurię genere diffluẽs inferri iubet: spectaculum cõuiuis quidem ipsis inamœnum & triste, matri verò puellæ gratum & iucundum. Admodum enim optauerat, quæsiuerátque caput id, quod ei, quas concupiuerat rebus ex sententia & libidine sua vti inhibebat, ita resectum sperare: & linguam zelo & æmulatione sancta velut cote acutiorem redditam, postremò mutam despicere. Atque sic ille quidem est occisus: capútque eius longè præstãtissimum, mollioris saltationis præmium, Mænadi illi & furibundæ, tanquam munus honorificentis datum. At ipsa Ioannis reprehensionem quodammodo etiam post capitis resectionẽ verita coniungereq; id rursus reliquo corpori timẽs, apud se remotis arbitris, in abstrusiore regiæ loco sepeliendum duxit: truncum autem ipsum abiicere quopiam iussit. Eum porrò solũ discipuli eius furtim sublatum, cum solẽni veneratione in celebri quodam sepeliere loco. Enimuerò Iesus quum ea quæ Ioanni accidissent, audiuisset, magnum de eo concepit mœrorem: & nauigio conscẽso, in locis desertis versatus est, solitariæ vitæ tranquillitate eum dolorem solans. Ioannes igitur præter res alias, quibus pulcherrimis pollebat, martyrio quoque pro Christi nomine cohonẽstatus, cœlorum, quibus dignus erat, consequutus est domicilium: triginta & duobus annis, & mẽsibus insuper sex, munere in terris suo explendo peractis.

Conuiuium in natali die Herodis magnificũ.

Saltatio puellæ meretricia.

Indignissima Ioannis cædes.

En quomodo perit iustus, quasi non esset Deo dilectus.

Sepultura Ioannis.

Christus in solitudinẽ secedit.

De turpissima filiæ Herodiadis morte, & Herodis obitu, & quæ de eo Iosephus commemoret: & vt idẽ Baptistam magnis ornet laudibus. Cap. 20.

Herodiadis mors.

FVribunda sedenim, & adultera, incestáque adeò illa quæ quidem Herodis habebatur, reuera autem Philippi erat coniunx, vita lõgius acta, quum prius filiam & saltatricem acerbo fato sublata vidisset, deinde ipsa quoque decessit: futuri seculi iudicio & supplicio reseruata, meras ibi quàm citissimè diuinæ iræ feces, intolerabilisque indignationis Domini calicem haustura. Filiæ autem eius (dignus enim est, qui memorię commẽdetur) talis fuit obitus. Fluuium ei quopiam brumali tempore erat, & fluuius traiiciendus: qui quum glacie constrictus coagmẽtatúsque esset, pedes eum transibat. Glacie autẽ rupta (idque non sine Dei numine) demergitur illa statim capite tenus: & inferiorib. corporis partibus lasciuiens, mollitérque se mouens saltat, non in terra, sed in vndis: caput verò scelestum frigore & glacie concretum, deinde etiam conuulneratum, & à reliquo corpore, non ferro, sed glaciei crustis resectũ, in glacie ipsa saltationem lethalem exhibet: spectaculóque eo omnibus præbito, in memoriam ea quę fecerat, spectantibus reuocat. Herodem porrò ipsum nõ multo pòst, vindicta diuina, quanuis tardior leniórque vt plurimum esse solita, itidem persequitur: tam F immanem vt equidem puto, nefarij sceleris impuritatem præcipuè ægrè ferẽs. Quòd enim Herodes alieno prorsus, propter vehementẽ acrémque adulteræ amorem, ab vxore erat animo, domo, eam exegit. Hæc verò tantam contumeliam non ferens, ad patrem suum se contulit, (Aretam autem Arabum regem hunc fuisse, suprà meminimus) & illi tam proteruum despectũ, aliáque omnia ad minimũ vsque recensens, vindictã tam indignæ mulierique non ferendæ rei petiit. Ille verò non minus suam quam filiæ contumeliam eam esse iudicãs, contractis copiis suis omnibus bellum Herodi infert: exercitum eius concidit, regionem omnem igni vastat, hominũ vim magnam capit & abducit: omnibúsq; rebus ex sen- G tentia confectis, in regnũ suum redit. Atque hæc quidem nõ solùm sacrorum Euangeliorũ liber verumetiam veritatis amans Iosephus testimonio suo cõfirmat, Herodiadis mentionẽ faciens: vt scilicet Herodes viuo adhuc fratre, cõiugem illius, opera sua ab eo alienatam, sibi coniunxerit, in matrimoniúmque & domum duxerit: eam autem quæ ei legibus nupta fuerat, Aretæ regis Arabiæ Petrææ filiam repudiauerit. Et vt propter adulteram Ioanne cæso, bellum Aretæ, tanquam filia eius armorum causam præbuisset intulerit: in quo bello vniuersas Herodis copias cõtrucidatas esse commemorat. Atque id ita accidisse addit, propter Ioannis temerariam & nefandã cædem. Ioannẽ porrò iustissimum fuisse testatur, & baptismi mẽtionem facit: de rebus eius H per omnia Euangelia consona scribens. Refert quoque, propter Herodiadem regno Herodem excidisse: cum qua exilio quoque sit mulctatus. Exulasse autem eos Viennæ: quæ vrbs Gallis finitima, occidentem versus est sita. In decimooctauo Antiquitatum sanè libro, hisce verbis de Ioanne memorat. Quibusdam Iudæis Herodis exercitus per iustam vindictam à Deo concisus esse visus est, vt pœnas is penderet Ioanni, qui Baptista cognominatus est. Occidit enim hunc Herodes vt virum bonũ, qui Iudęos virtute exercenda, iusticia colenda, pietatéque in Deum pręstanda, ad baptismum conuenire iubebat. Tum demum enim gratum acceptúmq; Deo docebat eorũ fore baptismum, si non tantũ peccata quædam per confessionem deprecarentur verum etiam mũdiciei & puritati corporis anima simul iusticiæ cultu repurgata, aliisque virtutibus omnibus studerent. Valde enim oratione eius permouebant,

Filiæ itidem eius saltatricis obitus perquã acerbus.

Quibus rebus peccamus, eisdem plerũque pœnas damus.

Aretas Arabũ rex cõtumeliã filiæ suæ ab Herode per repudiũ illatam bello vindicat Ioseph. li. 18.

Herodes exilio mulctatus Ioseph. lib. 16. ca. 7.

Iosephi de Ioanne Baptista testimonium.

» mouebantur. Herodes sedenim eloquētiam vi-
» ri, quòd hominibus persuadendis efficax esset,
» suspectam habens: & rem in defectionem eua-
» suram timens (omnia enim de consilio Ioannis
» Iudæi factnri esse videbantur) multò melius esse
» duxit, antequam quicqoam ab eo nouatū esset,
» hominem occupare, & è medio tollere, qnàm
» vr rerum mutatione facta, tum primum in ipso
» tumultu & periculo pœnitentia duceretur. Itaq;
» ille, propter huiusmodi Herodis suspicionem,
» in custodiam Macheruntem cóiicitur, atque ibi
cædiur. Hæc Iosephus.

De tentatione seruatoris, & de electione duodecim & item septuaginta discipulorum, & de Euangelij prædicatione. Caput 21.

Apud inferos etiam Ioānes aduentū Saluatoris prædicauit.

ITaque Ioannes etiā iis qui apud inferos erāt, præcursot aduenit, præsentiam ibi quoque B Christi annuncians. Iesus autē diuino spiritu solus in solitudinem agitur: atque ibi ocio pietatis vacans, ieiunus prorsus dies noctésque quadraginta cótinuas persistit, oratione mentísqoe agitatiooe atq; cótemplatione resocillatus atq; confirmatus. Quum autē naturæ congruenti affectione afficeretur, faméque percelleretur, sua sponte oppugnādum se teotatori permisit. Qui diuiná aggressus mentē & intelligentiam, mētis quoque & intelligentiæ prætextum, experiri tētaréque eam volens, attulit. Atque cum tribus, eísq; potēnssimis congressus affectibus, primùm quidem, Si filius (inquit) Dei es, ita vt suspicor, iube io panes verti lapides istos. Deinde verò in pinnaculū templi ductū, vt se deiiciat præcipit, C nihilq; periculi ei rei subesse subiicit: confestim cógruentē quoque prophenā adducēs. Adhæc, inanis quoque gloriæ cupiditate eum capere studet, & cuncta ei regna ostendit, datutúmque se illi ea polliceetur, si procidēs se adoraret: periculū scilicet sacieos, exhibendæ declarādæq; diuinitatis. Posteaquā autē in rebos omnibus tentatori otacula scripturæ obiiciens restitit, Sathanā à se repulit: & nō modò, quas modò diximus, cōcertationum, sed etiā omnium aliatū incursionū oppugnationúmque illius victor descendit, humana códitione superior omniū virtutum perfectionúmque diuini spiritus applausu cóprobatus: atque Angelici satellitij, pro eo atq; decebat, ministerio cohonestatus, solitudinē relinqnit, & ad Iudææ atque Galilææ ciuitatis accedit, om- D némque Istaelis gentem visitans, ad pœnitentiá & resipiscentiam omnes cohottatur: appropinquare iam, atque adeò prēsto esse regnū cœlorū, læto prædicās nuncio. Atque inde initio Euāgelij facto, & quasi quibusdam cómunis naturæ sacris primitiis primordiísque iactis, Deus Verbū, non longè ab eius concionis tempore, duodecim sacros deligit discipulos: quos Apostolos etiā, præcipuo quodā honore prosequēs, nominat. Horū Andreas primus, vtpote à præcursore in disciplinam coopratus, à quo etiam de rebus Christi accuratè edoctus fuetat: & cum hoc Petrus frater, patrem nauigiū, & quicquid prēterea habuerant reliquum, abiiciētes, se ei cóiuogunt. Deinde Iacobus & Ioānes Zebedæo progeniti, quos etiam filios tonittus cognominauit: indē vt illi faciētes, patrémq; & nauigiū relinqnētes, eum sequuntur. Philippus quoque à Bethzaida, A vicinam Andreæ & Petro domum habēs, hosce consequutus, discipulus esse iubetur. Deinceps Thomas, qui & Didymus dictus est: septimúsq; Bartholomæus eum comitantur. itē Matthæus, ex publicanis: & Simon Cananæus. His accedit Alphæi filius Iacobus: & Iudas † Iacobi germanus, qui frater Domini cognominatus est: vterque autē sponsi Iosephi scilicet, filij fuere. Vltimus porrò & duodecimus Iudas fuit, qui & Iscariotes dictus est. Insuper verò alios quoq; legit septuaginta: quos & ipsos in ciuitatē & regionē omnē binos ante faciē suam, quò postea ipse iturus fuetat, dimitit. Hisce duodecim & septuaginta Dominos in societatem arctiorem accitis atqne delectis, fidelibus vtebatur ministris, Euāgeliísque cooperariis: sensímque cū eis arcana, ineffabilia, deificáque prorsus cōmunicabat sacra, B magis magísque eos ad perfectionem producens, ac non alitet atque propriis filiis vteos, omnem ciuitatē atque regionem perābulabat. Et primùm quidē ad eam quæ peculiaris ei esse videbatur, Israēlis accessit gētem. Æquū quippe erat, benè atque benignè facere incipientē, primùm apud familiares suos benignitatis iacere fundamenta: ac sic deinceps eos quoque qui remotiotes essent, in effusam atque superfluentem recipere gratiam.

Tentatio christi in deserto.

Victoriam è tentatione reportanti Angeli ministrāt.

Duodecim Apostolorum electio.

† Iacobus iste alter est à Iacobo Alphæi, primus ab Apostolis Hierosolymorum episcopus creatus. Cuius extat epistola canonica.

Septuaginta itē discipulorum vocatio. Prædicatio vtrorumque.

Quis finis sit præceptorū Euangelicæ doctrinæ, quæ parabolarum vis, quòd scilicet per opera & cótemplationem ad diuinam & perfectam ducamur charitatem, Deo similes facti, & cohæredes christi. cap. 22.

C BEneficiētia porrò eius in sermonibus & factis omnibus egregiè est spectata. Siquidē sapientissimum Verbum Dei sermonibus perfectæ sapientiæ & sanæ intelligentiæ, nec nō naturam superantibus spiritus vitæ legibus discipulos suos certò & accuratè exercebat: vt eos ad contemplationem & cognitiooem Dei, præterea ad actiones Deo placitas, imitationémq; diuinam adduceret, panlatim eis virtutis colores adumbrans: factis verò prodigiorum & miraculotum imménsorum magnitudinem cognitionis diuinæ confirmans, vt crederent, fidéque certa assentirētur à se prædicatæ veritati, persuadebat. Atque per fidem & spem perfectionis conceptā eos producens, ac per vtranque conseruās atq; protegens, ad prēcipuam & summam virtutem, D amotem scilicet Dei, prouehebat. Eoimuerò ad eum modum familiaribus auditoribus spectatoribúsque suis edoctis, factísque & doctrinis per fidem, vt par erat, cōfirmatis, corroboratísque, in orbem eos vniversum mittit, animámque rectam omnē per doctrinam eotū erudit, sibi ipsi familiariter adiungit, &, quoad eius fieri potest, deificat, † iusticiáque dignam efficit. Accuratiorem sane exactiotémque Euangelicæ doctrinæ otationē, & magnificam miraculorum Christi, & singillatim quæque exponentem commemorationem, quaternio discipulorū, eorundémque Eoangelistarū Christi repræsentat. Aequū verò mihi videtur, hęc denuò persequi: & nō illa quidem, quasi præsentis sint instituti aut propositi, vt fusius, sed summatim tantum perstringantur, per opus esse ducontidem vt in arte & disciplina omni oecesse est, finē & vtilitatē eius cognoscere, siquidē ooo ociosè, & qoasi aliud agēs quis-

Disciplina christi, qua discipulos suos erudit.

Doctrina fidei, spei, charitatis.

Hoc est, iusticia idoneam.

Synopsis doctrina euangelica.

piam doctrinæ ei incumbere velit. Sicuti igitur E in aliis, ita in hoc quoq; studio, eos qui ex præscripto Euágelij vitam sibi agendã cõstimerunt, finẽ eius in primis, videlicet quæ nã vtilitas eos qui per id ad perfectionem consequendam aspirant, cõsequatur, scire cõuepit. Itaque quemadmodum doctori omni ille finis propositus est, vt discipulum, quoad eius fieri potest, disciplinę cõmunicatione sibi reddat persimilem: itidem pręceptori Christo Iesu, qui reuera summè bonus est, cõstitutum scilicet est, quãtum humana permittit conditio & fragilitas, vnumquenque per Euãgelium ad se accedentem sibi ipsi cõformare, atque ita conformatos filios suo exhibere patri, & hæredes quidem Dei, cohæredes verò per eam adoptionẽ quæ gratia obtigit, ipsius vnigeniti & primogeniti Iesu Christi cõstituere. Qua- F propter ad hunc tã magnũ & mirificum Euãgelij finẽ, & tam insignis adoptionis honorẽ spectantes, vnumquodque seorsum præceptũ eius ad animum adducere, & penitius perspicere debemus. Horum siquidẽ aliqua rationalẽ animæ partẽ repurgãt, longéque ignorantiã inscitiámq; omnem exigẽtia, quicquid est in rationis nostræ cogitationibus vanitatis, abiciunt atque repellunt: & pro eis cognitionem Dei amantẽ Deóq; gratam, prudẽtiámque cum ratione recta inducunt. Quædã verò ferociores animi affectus ordinant atque constituunt: incompositos enim, inobedientes & rebelles, quasi catenis constringunt, irámque & vociferationem vehementiorẽ atque deformiorẽ omnem, præterea blasphemiã & maledictionem vel diminuentia, vel prorsus eximentia tollunt: morem verò mitem & mãsue G tum, animúmque æquum & fortẽ, ritè atque ordine omnia exequentem, substituunt. Nonnulla autem, cum cura & diligentia seruata, partẽ animæ cupiditati obnoxiã erudientia, componunt: stuprũ, omnémq; aliã impuritatem & immundiciem, & (vt vno verbo simpliciter dicam) omnẽ cordis malã affectionẽ atque perturbationẽ abolent & extingunt: puritatẽ verò, sobrietatẽ, tẽperantiã, pudorẽ, omnique apperim malo carẽtem cõstantiam, deniq; innocentiã & mundiciẽ, atque omni carnis simul & spiritus contaminatione & inquinamẽto vacuam castitatem introducunt. Omnia denique, aliud aliũ sensum, pædagogorũ more, erudiunt atq; instruunt, & linguã rectè formant, atque frenant. Omnia etiã ea H præcepta, per spiritũ efficaciã suã consequuta ritéque & cũ iudicio in animo cõcepta, alacres & viuidos exequutores eorũ efficiunt, bonos scilicet & iustos, placidos simul & æquos, item misericordes & Dei amãtes: &, vt summatim dicã, iniustitiã & iniquitatẽ quámque nos omnino ex corde eiicere, atq; eas auersari: iusticiã verò omnem & virtutem, iuxta proportionem cõformationis & similitudinis ad Doctorẽ ipsum, exercere & meditari docent: vt deinde quum iam ad dispositionẽ affectionémq; cordis, atque adeo ad boni habitum peruenerint, & ea quãtum fieri potest obseruarint, nõ amplius peccare possint: quippe ad perfectionem, quãuis humana capit, compositi atque deducti, perinde scilicet atque ipse qui eis præiit rerũ optimarum magister & præceptor. Cæterùm ad eum modum per effectricem cognitionẽ præceptorum ad perfectionem perductis, procliuis facilísque fit, per effectricem eam viam, ad contemplatricem sublimitatem transitus. Si quis enim pręcepta rectè exequendo, per timorem Domini, implet, cum ille simul diuina dulcedine & caritate dignatur. Ita is demum effectricis operum virtutis, tanquam præmium iuxta profectus proportionem, reuelationis diuinorum mysteriorum percipit fructus. Et quas res ne audire quidem potest, quum ab effectrice virtute ociosus abest: eos, per opera aditum sibi faciens, clarè & euidenter cõtemplatur. Et quæ intelligendo nun assequitur per interpretationẽ exposita, ab operum effectrice remotus, ea effectricem persequens ipse quam optimè interpretatur, compósque fit rerum arcanarum, & ineffabilium omnino per contemplationem: ac diuinarum scientiarum altitudinem aggressus, eas inquirit, sapientiæque profundo liberè atque sine periculo innatat. Itaque is parabolas & ænigmata ad ædificationem discentiũ eodem proponit spiritu, & quasi gradus & ascẽsus in corde sibi per mentis acumen construit: res obscuras, abstrusas, & abditas sapientiæ Dei, sanctè simul & mysticè contemplans. Sed enim præcepta & parabolæ Euangeliorum, quatenus eæ breuiter dici possunt, in his quæ perstrinximus sunt sitæ. Effectores nanque operum atque contẽplatores, verósque philosophos, qui Apostolicam planè vitam degendam eligant, imò fratres etiam & participes Christi, eos qui iuxta ea præcepta ad perfectionem pertingunt, efficiunt. Porrò fieri efficíque nõ potest, vt hominis natura & tenuitas proprio cõcita motu & vi natiua, vel ad perfectionẽ effectricis virtutis pertingat, vel ad altitudinem cõtemplationem aspiret: nisi quis in intimo corde suo Saluatorẽ Dominũ, vt Deum perfectum, atque eadem cum patre potentia & virtute, eundemque hominẽ perfectũ, tanquam quoddam firmissimum a fundamentũ iecerit: atque eo adiutore vtẽs, sedulò oret, vt ei simul & operum effectio, & arcanorum cõtemplatio rectè succedat. Quod sanè tum quidẽ ipse per seipsum Dominus Iesus suis ostendit sectatoribus: deinceps verò & omnes omniũ hominum nationes, per sacra Euãgelia docuit, videlicet, Deũ se & simul hominem perfectũ esse clarè & disertè astruens. Id nos quoque in primis cũsiderãtes, Deum ipsum & Dominum, eundémq; hominem perfectum profiteri oportet, & per præcepta eius probè instructos, ad diuinã illam contendere & anhelare perfectionem.

Finis & scopus doctrinæ Christi.

Vt nos scilicet filios & heredes Dei, & cohæredes Christi efficiat.

Præcepta euãgelica conformãt animã nostræ partim τὸ λογικὸν.

partim τὸ θυμῶδες.

partim τὸ ἐπιθυμητικόν

Eadem præcepta pro se quodque, sensus & partes hominis omnes spiritus efficacia singillatim erudiunt.

Ad habitum deducta efficiunt, vt homo nõ peccet.

Per virtutem actiuam, ad contemplatiuã est trãsitus

a Fundamentum vera pietatis actiuæq; simul & cõtemplatiuæ virtutis est, vt Christum Saluatorem verum Deũ, eundémque verũ hominẽ credas & profitearis.

Quænam opera in Euangelio descripta, Christum perfectum hominem, quæ item perfectum Deum esse declarant. Caput 23.

VErùm enimuerò, quòd perfectus natura homo Dominus sit, citra tamen naturæ inquinationem & sordes, apertè astruit nouem illa mensium, qua in vtero gestatus est, fœtura, natiuitas eius, educatio, baptismus, tentationes, fames, sitis, labores, fatigationes, lachrymæ, angores, somnus, tædium, & quæcunque sunt hominum naturales & irreprehensibiles affectiones: adhæc alapæ, colaphi, flagra, contumelię, irrisiones b, sputus, sannę, ludibria, & reliqua eiusmodi: præterea crux, clauis, acetum, fel, lancea:

Indicia certa humanitatis Christi.

b temperato ore expuens venenatos sputus. Lat.

postrema

postrema denique mors, funus, & sepultura. Atque hæc quidem à discipulis, tum ad confirmandam carnis eius fidem, sunt spectata: posteris autem ex ordine omnibus ea factorum Euangeliorum scripta exhibent atque repræsentant. Itaque omnia, Seruatorem verum esse hominē, satis indicant. Quòd verò idem perfectus Deus, extra confusionem & contaminationem omnē, (vt qui ad subsistentiam suam diuinam, humanā inseparabili modo naturam susceperit, peculiarésque eius naturę cōditiones sibi proprias reddiderit, neque dedecere se quicunq; illi sunt naturales & irreprehensibiles affectus putauerit) manifestò declarat: primùm expers seminis è virgine natiuitas: & qui circa eam auditi sunt, cœlestis & angelicæ militiæ, Gloriam canētis, magnifici hymni: stella itineris Magorū dux, horúmq; secretò res magnas insinuās muneratio & adoratio: præterea circa baptismum eximia Ioannis testificatio: eáque longè sublimior, quæ cœlis apertis prorupit, paterna vox: & qui inde in columbę specie super ipsum descēdit spiritus, vocē eam in eū qui baptizabatur peculiariter trahens filium dilectū cœlitùs intonās: & alia multa, quę sigillatim recensere præsentis operæ nō est. Satis porrò ea quæ dicta sunt, diuinitatis eius fidē fecerint illis, qui perspicere eam & intelligere solidè possint. Cæterùm, vt crassus quoque iste & tenebris obsitus mundus illustraretur, & homines in caligine versantes immensam incredibilis & plusquam infiniti diuini in genus humanum amoris lucem conspicerent, diuinásque bonitatis eius cognoscerent, prodigiis & miraculis lōgè maximis edendis, fidem hominum luculentius adaugens & cōfirmans, magis atque magis per ea † Deus idémque homo Verbum diuinitatem suam comprobauit.

Indicia aperta diuinitatis in eodem.

Miraculis Christus fidē diuinitatis suæ confirmauit.

† ὁ θεάνθρωπος λόγος.

Breuis commemoratio admirandorum & supernaturalium miraculorum Domini nostri Iesu Christi, in quatuor Euangeliis expressorū, quæ quidē miracula certissimū diuinitati eius perhibēt testimoniū. Cap. 24.

ET singula quidem seorsim miracula, quibus diuinitas eius est declarata, in præsentia orationē cōplecti & explicare, tantū abest vt nostrę, qui & tēporibus & moribus longissimè ab eorū absumus cōtemplatione, sic facultatis: vt ne ipsi quidem diuini Euangelistæ, quęque singillatim, quæ viderant, referre potuerint: perinde atq; radiorū solis, & fluctuū sibi ipsis cōfertim ingruentium, rationem & numerū inire omnino non est. Illis siquidem celeberrima quæque, vt quæ fidē maximè apud auditores habitura essent cōmemorare satis fuit: maximam eorum partem, quod non facilè in vulgus probabilia essent, mundóve, & qui huius studiis tenentur, crassioríque mente sunt, vt crederētur, persuaderi possent, perpetui supersedentibus. Huc enim referri illud arbitror: Si omnia singillatim perscriberentur, ne ipsum quidem mūdum recepturum esse, qui scribendi essent, libros. Proinde & nos eorum quæ ad præsentem narrationem sunt accōmodata, compendiosè exponendorum delectu habito, ad reliqua instituti nostri ordine persequenda progrediemur. Quęnam igitur sunt, quę certam plenámque diuinitatis Iesu faciunt fidē? Aqua in vinū solo verba versa: febris verbo itidem propulsata, quâ apud Petri socrū, quâ apud Regij hominis puerum curatio: leprosorum voluntate sola purgatio, claudorum item mandato solo sanatio: multorum etiā à natiuitate cœcorū illuminatio: surdorū eorundémque vel difficulter vel omnino non loquentiū, linguæ simul & auditus articulata & clara expeditio: membra quæ longiore temporis spacio soluta fuerant, ad officium suum reducta, quùm in eo qui à quatuor baiulis ex tecto per tegulas funibus demissus fuerat, tum in eo quoque qui ad probaticam Salomonis triginta & octo annos æger decubuerat: aridarum manuum laxata vincula: eorū qui in terrā corporis inclinatione vergerent, directa restitutio: plurimorū dæmonum præsidia & castra vno impetu in fugam versa: lunatici morbi expiatio: fluxus sanguinis occulto fimbriæ vestis cōtactu cōsistens: Centurionis pueri expectato & iam imminente periculo liberatus: Iairi filia à morte reducta: multifariā variorúmq; malorum spirituum propulsatio & eiectio, atq; vnà cum grege porcorum in vndis submersio. Iam quinq; panibus, duobúsque piscibus quinquies mille viri ad satietatem vsque refecti, horúmque reliquiæ duodecim cophini: ac septem rursum panibus quater mille pasti alij, & sporta septem, quæ insigni superfuerunt miraculo: in mari non alia quàm in solido pauimento deambulatio, nec ipsius ea tantum verumetiam Petri Apostolorum * principis, ipsius Iesu cohortatione suscepta: vehementis increpatio procellæ, quæ mare pacauit, atque ex tempestate sæua ad maliciam & tranquillitatem summam reduxit: hydropici venter nutu contractus atque ad statum suum eductus: ciuitas quoque Naim, quæ etiam viduæ filium rediuiuum conspexit: atque, vt semel dicam, varij & omnis generis corporum languoris & imbecillitatis auxilium pręsens & curatio.

Euangelistæ non omnia Christi miracula scriptis suis sunt complexi.

Recēsentur ex plurimis, quędam miracula Iesu.

* κορυφαίου.

De diuina transformatione Seruatoris, & de mirifico miraculo in amico Lazaro exhibito. cap. 25.

SEd enim diuinorū miraculorū omniū ad fidē diuinitatis eius faciendā potissimū, maximū, & euidentissimū est, in monte cum discipulis ascensus ille, & corporis ad diuinæ similem formā mutatio: cuius spectatores vt tenuibus admodū vestigiis fierent, præcipui ex discipulis, honore tanto digni reputati, obtinuerunt, Petrus, & Zebedæi filij. Orante enim eo, instar, solis, multòque etiam clarius, facies eius reluxit, ac vestes perinde atque lux resplēduerunt. Ex imo autem inferorum recessu legis administer Moses apparens, & simul Helias ex occultis latebris existēs, præstò fuere. Vterque porrò cum eo colloquuti sunt de migratione eius per crucem, quam breui peracturus fuerat in Hierusalem. Cæterùm qui per tam sublimis miraculi cōspectum arcanis illius sacris initiati essent, magnitudine eius cōsternati, tum id quidem silētio texēre, supra naturæ captum id arbitrantes esse. Quum autem postea eo maius vidissent prodigium, ipsam scilicet ex mortuis resurrectionē eius: tum demum & hoc vnà cum aliis, manifestioris certioríſque fidei faciendæ & cōfirmandę gratia, omnibus promulgarunt. Præcellit porrò & illud, quod in amico Lazaro, ex vico Bethania orto, Marthæ & Ma-

Potissima Seruatoris nostri miracula.

Metamorphosis & transfiguratio.

Resurrectio ipsius Christi à mortuis.

Lazari resuscitatio.

riæ, quæ ei inseruiebant, fratre præstint. Eo iam- E iam morituro, ad Iesum germanæ nuncium mittunt, qui ei id significet, opémque eius imploret. At ille, gloriæ id sibi fore sciens, cum discipulis familiarius colloquitur, ac paulo pòst Lazarum obdormiuisse, lætarísque se eis dixit eorum causa, quòd ibi tum non affuerit. Vt verò defunctus ille quartum iam diem in sepulchro clausus iacuit, præstò adest Seruator: & quum sorores multa miserabiliter cum lachrymis proloquutæ essent, ad monumentum tandem accedit, & lapidem auferre iubet. Ille autem, neruis in cópage & connexione corporis diffluentibus iam putrescebat, grauitérque olebat. Seruator porrò, quum orationi incubuisset, atque acrius infremuisset, inuocato cœlitus paterno auxilio, Lazare veni foras, inclamat. Itaque defunctus, per- F inde atque viuens, & amico semper assisteos, có sequitur: & sepulcralibus fasciis ligatus, celeberrimum omnibus spectaculú prodit, vinculísque eis solutus domum vadit. Multitudine auté tumultuante, ac Pontificibus & ipsius & Lazari occidendi consilium rationémque quærétibus, Hierosolymis relictis, inde secedit: & finitimú, qui Ephrem dicitur, incolit locú. Ac noua quidem & supra naturam omnem posita miracula, sic se habent.

Parabolarum omniū Seruatoris cōmemoratio. Cap. 26.

Parabolæ Saluatoris apud Matthaeum.

FOrtasse autem non intempestiuum fuerit, oratione breui & ea quæ ille per parabolas loquutus est, quoad eius fieri potest, clarioris intelligétiæ causa referre. Itaque prima apud Mat- G thæum parabola est, semen, pro eo atque decebat, in terrá cadens, partim trigecuplum, partim sexagecuplum, atque etiam cētuplum germinás. Secunda, ager zizania superinsita habens: cui ob id, vt parceretur, dignum visum est. Sequitur sinapis granum, in altam arborem excrescens. Et farinæ fermentum, tribus satis exceptum. Item magno comparatus ager, propter defossum ibi auri thesaurum. Preciosa autem illa margarita, quam lucri causa mercator emit. Præterea omne genus piscium, sagenâ piscatoris cóclusum. Postea centum ille ouium grex: & ouis vna, quę lógius inde aberrans, bono pastori seruata est. † Decem milium debitor talentorum. Operarum mercede conductio, in inæquali æqualitate ad æquitatem deducens quod videbatur iniquum. H Duo filij, qui à patre vocati & in vineam suam missi, * ordine inuerso opus faciunt. His succedunt pessimi agricolæ, qui herili filio necé crearunt. Insuper rex magnificas filio nuptias strués, & cum conuiuis ex tempore conquisitis conuiuium celebrans. Item quinæ & prudentium & fatuarum virginum lampades, vel ardentes, vel extinctæ. Paterfamiliâs prudenter seruis suis talenta diuidens. Et pastor prudenter oues a dextram & sinistram segregans. Et has quidé Matthæus habet. Marco verò quatuor tátum ex his referre, in mentem venit. Inæqualem scilicet reditum duplicis seminis: & eos qui patréfamiliás suadendo orát, vt zizania euellere permittat: Sinapis arborem, & vineæ hæredem pessimè à seruis cæsum. Lucas porrò plurimas cógerit: & inter reliquas, has quoque exponit. Primùm, de eo qui domum supra petram firmiter construit, & non in arena fundaméta iacit. De eo qui à domino per grandioris debiti remissionem magno affectus est beneficio, vnde eo plus atque vehemétius eum amare debuerit. Deinde viator, qui in prædones incidit, & à Samaritano curaturam obtinuit. Adhæc, is qui in tempesta nocte accedit, & importunitate, quod petit, impetrat. Item pater puero cogenti, non res malas, vt lapidem, aut scorpionem, tribuens. Præterea spiritus malignus domum scopis purgatam inueniens, & in eam cum aliis septem immigrans, prioribúsque deteriora faciens. Obserua mihi & seruum, qui ex nuptiis dominum redeuntem expectat. Nec minus & ficum, quæ tertium iam annum stercorationem admiserat: quòd autem fructum non tulerit, ab agricola excisa sit. Alteram item ficum sterilitatis ergò exarescentem. Insuper mulierem scopis domum purgantem, & ob dragmæ inuétionem vicinas vocantem, maiorémque in modum prudentem. Est præterea luxu perditus filius commiserantem patrem cóplexus, adoptionémque paternam præter spem & opinionem consequutus. Dispensator item bonæ laudatæq; iniquitatis, qui singulari prouidáque solertia, aliam gratiam sibi ex debitis pecuniis parauit. Pauper quoque lazarus, vlceribus scatens: immisericórsque rursus diues, in media camini flámma atque torrem peteos. Insuper publicanus, pectus summisso atque humili animo plangens, & cœlum suspiciens: Pharisæus e diuerso, vano tumore sublatus, humi decidens. Minarum distriburio in decem seruos facta. Atque in his quidé parabolę cósistunt. Cum quibus ille & alia quędam per obscuram insinuationem implicuit, vetus & nouum testamentum significans, & simul futuri regni absolutam perfectionem, simul incrementum doctrinæ & prædicationis optimè per ea adumbrans: tátisper dum imperfecti etiánum, nec dum absolutioribus factis satis initiati essent discipuli.

† μυρίων.

** ἐναλλαγμένως.*

Apud Marcum.

Apud Lucā.

Vt triginta tribus annis expletis, Seruator Bethaniam venerit: & de muliere meretrice, & de palmarum ramis, item de exarescente ficu. Caput 27.

Descensus Christi ad inferos.

DEinceps, quum triénalis temporis filij Dei in terris, doctrina sua promulganda, cóuersatio finem suum háberet, oporterétque ipsum pro eo atque à mundi constitutionem præfinitum constitutúmque, atque oraculis sanctarum scripturarum prædictum fuerat, vitam suam pro mundi vita & salute ponere, necnon per morté ad inferos descendere, vt dignos idoneósque, qui videlicet constanter in fide perseuerassent, in vitam, ipsumque adeò paradisum, tanquá princeps & autor vitæ æternæ reduceret: quúmque eius rei gratia summum Dei Verbum iam perfecisset omnia, ac discipulis suis læto significasset nuncio, appropinquare regnum cœlorum: à Satana quoque captis libertatem, eísque quorum animi tenebris obfuscati atque incredulitate deprauati essent, ingens lumen affuturum annunciasset, ad prædicandum annum Domini acceptum, & diem retributionis, consolationem verò lugentibus in Sion: receptis secum: quos sacris mysteriisque suis imbuerat, accedit ad Bethaniam vicum, qui Hierosolymis ad stadia maximè quindecim abest. Ibi eum Simon leprosus hospitio

Summa prædicationis Euangelicæ.

hospitio excipit, quem apocryphi libri patrem Lazari fuisse apertè tradunt. Apud hunc, quũ cibum caperet, conuiuam simul, quem nõ ita pridem in vitam restituisse, Lazarum habuit. Ibi quoque Lazari soror Maria humaniter excepto Iesu, tanquam Deo, propter rediuiuam restitutionem fratris, vnguento precioso caput eius imbuit. Quemadmodum scilicet & alia antehac circiter medium prædicationis tempus: atque iterum alia mulier quæ vitam meretricio quęstu tolerauerat, paulo ante passionem extra Hierosolyma vnguento ingentis ponderis & precij, pedes Iesu lauit, sepulturæ adumbrans & repræsentans mysteriũ. Quæ sanè mulier, quibus multos in perditionis attraxerat lubricitatem, capillis, tanquam spongiis, pedes eius extersit: vnguentúmque lachrymis miscens, graui peccatorum est catena liberata. Deinde, vt competentem debitúmque finem scripturæ de eo proditæ haberent, pullo subiugalis iumenti, qui thronis Cherubin vehitur, insidens, patentibus portis Hierosolyma ingreditur. Ibi multitudo * honorem eum qui ex itinere aduenientibus debetur, deproperans, quasi cuidam præstanti, hominémque superanti, reueráque Domino & Regi, carmina publicitus canit. Puerorum præterea ,, tenerorum cateruæ circa eum congregantur, di- ,, uinos pæanas & victoriæ carmina accinentes: atque ex his alij vestimenta humi sternunt, alij olearum & palmarum ramos frangẽtes, partim pedibus eius subiciunt, partim manibus quatiẽtes, magnificis ei applaudunt apprecationibus, perinde atque triumphatori & victori cuiquã: Osanna, dicentes, filio Dauid: Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus, & apparuit nobis. Atque ita vociferabantur longiùs eum producentes, donec cum laude & gloria in templum est ingressus. Vnde ille * rerum sacrarum nundinatores, sanctotúmque cæremoniarum & mysteriorum deprauatores, flagello cum libertate plurima ac potestate maxima, ad inuidiam vsque, & furibundam illam eorum insaniam, expellens, sceleratos & impios euertit. Iræ deinde cedens (iam enim in cædẽ eius ruebant, tanquam mundum ipsum post eum euntem conspicati) Hierosolymis Seruator precationis ergò egreditur. Postea verò, interposita aliqua temporis mora, eò reuertens (manè tum erat) quũ fames ei incessisset, quod scilicet proprium humanæ conditionis erat, ad quandam diuertit ficum: cui quum nullus inesset fructus, vltima statim ei per execrationem imprecatur, vtpote quæ autor primum & dua transgressionis fuerit. Atque illa humore protinus omni prorsus exarescente, arida omnibus exhibetur. Quod sanè in eo spectatissimum omnibus modis diuinitatis opus fuit. Etenim, sicuti naturalis simul & hominis & idem Dei voluntas, ita simul & hominis & Dei efficacia atque actio, in ipso eodem conspiciebatur. Vtraque nanque natura, quæ propria ei essent, simul & volebat & efficiebat, cum alterius naturæ scilicet communicatione. Neque enim seorsum & absque communicatione, vtraque natura natiua & propria munia faciebat: verùm & diuinitas cum humanitate, & rursum humanitas cum ipsa diuinitate, quæ cuiusque essent officij, supra naturæ

In domo Simonis Leprosi Christus à Maria vnguẽto inungitur.

Simonis Lazari pater.

A tribus mulieribus Christus vnctus est. Vnde nonnulli doctores, tres Marias faciunt.

Triumphalis Christi in vrbem Hierosolymitanam ingressus.

* εἰσόδιον τιμὴν χεδνάζοντες.

Eiicit è templo Hierosolymis ementes & vendentes Christus.

* ἱεροκαπήλους.

Ficus infructuosa ad vocem Christi arescens.

De pomo fici primi parẽtes nostri gustarunt.

Idem Christus Deus & homo, vtriusque naturæ efficacia simul & coniunctim, & diuinitatis miracula edidit & humanitatis imbecillitatem exhibuit.

A captum efficiebant. Siquidem quemadmodum propria diuinæ sublimitatis munera filio hominis † communicata: itidem rursum naturales hominis imbecillitates Deo Verbo manifestè, per quãdam quasi remunerationem redditæ * sunt, propter eam quæ per subsistẽtiam est vnionem. Fortasse autem ficus ista exarescens, inuolucro quodam synagogæ Iudæorum sterilitatem, ferẽdorúmque fructuum inopiam expressit. Et profectò omnis anima rationalis incredulitati & diffidentiæ in Christum obnoxia, etiamsi legibus literæ tanquam solis admodum florere existimetur: tamen si lege fidei in Christum qua illa maximè nutritur & fouetur, cacidat, longè à benedictione Dei dissita, exarescit.

† μεταδίδοται.

** ἀντιδίδονται.*

Ficus ista exarescens et infructuosa, Synagoga florẽtis quidem sed sterilis, typus est.

De mystica cœna, de diuino lauatore, & de Christi precatione. caput 28.

B SVb hæc cœna paratur in domo, vt aiunt, Ioãnis Euangelistæ: quam ille, possessione sua (nõ exigua autem ea fuit) in Galilæa Caiphæ, eius tẽporis Iudeæ Pontifici vendita, (cuius gratia etiã illi notus extitit, sicuti ipse alicubi facto suo testimonio astruit) in locis circum Sion montem sitis comparauerat. Ibi igitur discipuli apud hominem certum, priusquam Azymorum instaret dies, ita vt illis mandatum præscriptúmque fuerat, legis pascha instruunt. Verumenimuerò, quum per opus esset, parasceues die ad vesperã, vt lex præcipit, agnum immolari: nihilominus tamen eo verum agnum qui iamiam pro nobis pascha immolandus erat in cruce, præueniri, & typum imaginémque legalis paschatis cõplere, circiter quintæ diei vesperam oportebat. C Opinio sanè obtinet, quùm multis alijs, tum Chrisostomo præcipuè comprobata, irrationalem tum agnum primùm, ita vt par erat, Christum cum discipulis omnino edisse: Deinde quum ad mysticam arcanámque illam cœnam cõsedisset, parua interposita mora consurrexisse, vestimenta (vtpote quæ eum fortasse grauarent, & in ministerio obeundo impedirent) statim deposuisse, linteum sibi circumcinxisse, atque ita promptè & alacriter discipulorum pedes lauisse: vt simul & nouã summissionis atque humanitatis ostenderet sublimationem, & per symbolum atque signum ipsis propriè competere mentis corporisque expiationem & purgationem declararet. Insuper verò illud eis innuens, pedes eorum ad profectionem in gentes, aptos atque idoneos esse. Adhæc, obscurè etiam, diuinorum pedum, pacem læta prædicatione annunciantium, pulchritudinem insinuans. D Quum verò rursum discubuisset, mysticum tradidisse sacrificium horrendorum simul & viuificorum nostrorum mysteriorum pane † fermentato, & vino ex vite expresso. Eáque quum per gratiarum actionem & sanctificationem benedixisset, discipulis dedisse. & quum verè corpus & sanguinem suum esse, quasi fide sua interposita, confirmasset: accipere & participare eos illa, quippe * nulla re à diuina carne sua discrepantia, iussisse: atque id, ad eundem modum, in futurum deinceps fidelibus faciendum, ad sincerum euidentémque sui memoriam, per manus tradidisse. Itaque quum quibus oportuit cœlestibus mysticísque sermonibus conuiuas sodalésque suos instituisset, no-

Ioannis Euangelistæ domus Hierosolymis.

Extrema Paschalis Christi cœna.

Verus agnus Pascha.

In ea cœna primùm legale pascha editur

Pedes discipulorum lauantur.

Lotionis eius mysterium.

Pascha verũ in Eucharistia exhibetur.

† ἐν ζυμωτῷ ἄρτῳ. hoc sic vt ab homine Græco dictũ.

** κατὰ μηδὲν τῆς αὐτοῦ θείας σαρκὸς διαφέροντα.*

uſque & arcanas res proloquutus eſſet, aduentúmque Spiritus, qui à Patre (filióque) procedit, ſecretiore ac ſanctiore modo eis ſpopondiſſet, nouum denique poſtremò omnium teſtamentum expoſuiſſet, in Getſemani agrum oraturus vnà cum illis egreditur. Atque ibi humanam imbecillitatem declarans, precatione, ſiquidem Patri ita viſum eſſet, vt ab eo mortis poculũ abiret, deprecatur. Diſcipuli ſanè grauedine ſomni preſſi, ſegnes admodum eſſe, & quomodocũque vbi ſors tulit, concidentes, quiſque obdormire, ipſe verò magiſter eos reprehendens obiurgare, & præcipuè Petrum, aliis ferueentiorem acrioréinque, & qui conſtanter ſe in periculis perſtiturum eſſe fuiſſet pollicitus.

Chriſtus in horto ad Getſemani prædium orat.

De Anna & Caipha pontificibus, & de tempore doctrinæ Seruatoris. Caput 29.

SCire autem cõuenit, diuinam ſcripturam innuere, Seruatorem ipſum omnem doctrinæ ſuæ curſum ſub Anna & Caipha pontificibus abſoluiſſe: quandoquidem intra iſtorum Pontificatus rerúmque adminiſtrationis annos, totũ Ieſu doctrinæ tempus ad finem ſuum peruenit. Initium enim docendi Annę pontificatu fecit, & munus id vſque ad Caiphæ adminiſtrationem conſummauit *b*. Tempus autem doctrinæ Seruatoris omne non totum expleuit quadriennium. Quum enim conſtitutiones legis paulatim ſolutæ interirent, præter alia etiam is qui ex maiorũ ſucceſſione per ſanctioris vitæ mores excellebat Dei cultus, ſacrúmque miniſterium collapſum intercidit. A ducibus enim & præſidibus, qui tẽ- G potibus quiſque ſuis Roma mittebantur, aliàs alij miniſterium ſacrum pecuniâ comparantes, non vno lõgius anno in eo perſeuerabãt. Quòd autem id verum ſit, teſte Ioſepho vtar, qui poſt Annam quatuor per ſucceſſionem pontifices vſque ad Caipham fuiſſe, in Antiquitatibus ſuis hiſce verbis prodit: Valerius Gratus Anano põtificatu abrogato, Iſmaëlum pontificem creat, † Phabi filiũ. Sed & huic quum paulo pòſt dignitatem eam ademiſſet, Eleazarum Anani pontificis filium põtificem deſignat. Anno porrò exacto, & iſto quoque à pontificatu reiecto, Simoni Camithi filio ſacram adminiſtrationem tradit. Verùm & huic honorem eum obtinenti, nõ annuo longius tempus fuit: cui Ioſephus, qui & Caiphas dictus eſt, ſucceſſit. Ex his igitur conſe- H quitur, non prorſus quadriennij integri Seruatoris noſtri doctrinæ fuiſſe tempus, quum quatuor annis quatuor pontifices, ab Anna vſque ad Caiphæ ordinem & creationẽ, annuo functi ſint miniſterio. Caipham verò ipſum Põtificem eius anni, in quem ſalutifera incidit paſſio, fuiſſe, ſcripta Euãgelica atteſtãtur. Vnde & hæc illi, de tẽpore Chriſti doctrinæ, quæ modò propoſita eſt, cõſona eſſe obſeruatio, liquido oſtenditur.

intra quod tẽpus Saluator doctrinæ ſuæ curſum pergeret.

Cæſaris procuratores pro ſua libidine & auaritia ſacerdotium conferebant. Eutrop. lib. 1. cap. 12.

† Alij legunt Fabi fil. Ioſeph. lib. 18. cap. 7.

d De quadriennij iſtius obſeruatione Nicephorus Euſeb. lib. 1. cap. 10. eſt imitatus. Verum ea cum 18. c. huius lib. 3. & cum Luc. non conuenit.

Et Valerius Gratus ante annos ferè x. priuſquam Pilatus Roma in Iudæam præſes miſſus eſt prouinciæ eius præfectus fuit. Quid verò eodem tempore Hieroſolymis Gratus faceret, quum ibi eorũ obtineret adminiſtrationem Pilatus. De alio itaque tempore, Ioſephi verba iſta E *ſunt accipienda. Et autori ipſi in cap. 18. atque præcipuè Luc. c. 3. hæc in re fides habenda. Hoc etiam declarat cap. 4 lib. 2. infrà*

De proditione Iudæ, de diuinis cruciatibus Chriſti Ieſu, & ſalutari cruce eiuſdem. Cap. 30.

AB hoc ipſo Caipha, & improbo ſcribarum cõſilio corruptus Iudas Iſcariotes, & quaſi morbo auaritiæ correptus, qui dicendorum tacendorúmque ac rerum prætereà omniũ cum reliquis diſcipulis particeps à Seruatore factus fuerat, quum alienum ſeipſum & expertem diuinæ gratiæ, per excellentem malignitatem ſuam reddidiſſet, poſt lotionẽ ipſam, atque * arcanorum † ſacrorũ initiationem, vitalémque ipſum panẽ, viuus etiamdum in poteſtatem inimici captus peruenit, cui ſe anteà quoq; voluntatis animiq; F deſtinatione dediderat *a*. Itaque ab apoſtolorũ choro ſeiunctus, quæ cum ſcribis & phariſæis inierat pacta conuenta adimplet. Cohorte enim cum tribuno & multitudine ea quæ rapinis & latrociniis gaudet, adducta, quibus quidem laternæ & faces accenſæ & fuſtes in manibus erãt, oſculo Dominũ prodit, & abit. At ille captus, vt ouis innocens ad mortẽ fertur. Neque enim cõtentionẽ vllã ſubindicans, neque perculſorũ impetũ ægreferens, placido quietóque animo trahentes ſequebatur. Nec id ille tantũ pręſtitit, ſed & feruidiorẽ diſcipulis aliis Petrũ, qui gladium ſtrinxerat, obiurgat, ferrũ in loculos ſuos reponere iubet: tum autẽ Pontificis ſerui, cui Malchi nomen erat, reſectã autẽ reſtituit: nõ inopia aut imbecillitate hæc ſe pati, quippe cui legiones quamplurimæ auxiliares, ſi vellet, præſto eſſent, ſed arbitrio alterius ea permittere: & ſuperari in præſentia, vt quæ in ſcripturis eſſent conſtituta, legitimũ debitúmque caperent finẽ, teſtatus. Sic itaque abductus ad Annam primùm: deinde ad Caipham, qui eius anni Pontificatũ ſortitus fuerat, ducitur. Atq; ibi iureiurãdo obſtringitur, vt profiteretur an ipſe ſit expectatus ille Chriſtus. Vt autem quod verũ erat, Pontifex audiuit (non grauatè enim Chriſtus ſe Dei filium eſſe profitebatur) cõfeſtim veſtem diſcindit, impiũ atque blaſphemũ vocat, dignúmq; morte præiudicat. His à Pontifice dictis, in caput ei plagæ impinguntur, facies conſpuitur, atque per noctem totam omni ludibrij genere per vinum & temulẽ- H tiam importunorum hominum, probríſque & cõtumeliis afficitur. Porrò autem quum illuxit, manibus eum vinctis ad Pilatum ducunt. Et iam dies erat, præſéſque pro tribunali conſederat. Ibi Iudæi tanquam rabie agitati, eum circunſiſtunt, cõuiciiſque proſcindunt: ille cõtra ſilẽtio & placabilitate eorum obturat & refellit accuſationẽ. Pilatus verò tam acerbũ, ab omníq; humanitate alienũ latratum eorũ audiens, quænã eius cauſa eſſet, rogat. Seruator autem eum reſponſo non dignatur. Interim clamor, ad crucem eum condemnandum eſſe, minaci horribilíque voce de-

† μετὰ τὴν μάνησιν χαὶ τὸν ζωτικὸν ἄρτον.

Iudas Iſcariotes Chriſtum prodit.

Chriſtus capitur.

ἀναβάλλεσθαι.

A Caipha damnatur.

παρῳνοῦντες.

Apud Pilatũ.

** Auguſtinus apoſtolos reliquos in cœna Dominica panẽ Dominum, Iudam verò panem Domini contra Dominũ ſumpſiſſe, ſcribit. in Ioan. tract. 59. Si Dominus hoc (Euchariſtiam) quod iſti cauendum putant, vellet intelligi non ipſe ſuo traditori dediſſet quod in ſuam ille perniciem, ſine culpa dantis, cum dignis indignus accepit. Id. lib. 1. de adult. coniug. ad Pollent. cap. 27.*

poſcentium,

poscentium, exaudiebatur. Ille autē, quum à cōiuge sua Procle per internuncium, ne quid aduersi contra hominem iustum decerneret, admonitus, tum sua ipse conscientia perculsus, absoluere eum cōtendit: nihil enim capitalis afferebatur criminis. Sedenim ad Herodē, qui tum Hierosolymis diuersabatur, eū mittit: vt ille inquireret, si quid capitali supplicio dignum commisisset. Vt verò ne ille quidem quicquam inuenit, apud Pilatum rursus sistitur. Tum illi crimen ei † capitis intendunt, tanquam regem seipsum constituerit: & Pilatum ad absoluendū propensum, contra Cæsaris amicitiam facturum, si eum dimitteret, dicunt. Quod vbi Pilatus audiuit, metuens ne malam à Tiberio iniret gratiā, proindéque præfecturæ dignitate excideret: atq; honorem retinendi, hominibúsque placēdi studio victus, flagellum de collo eius suspendit, & sanguinariis carnificibus flagellādum permittit. Etiam rursus in prætorio Saluator erat: multitudóque & vilissimi quique ex plebe, imponitatē sibi quodcunque vellēt aduersus eū faciēdi, sumpserant. Ibi ex impuris illis quidam vestimēta ei detrahunt, atque chlamydem coccineam in morē purpuræ circundant *a*. Præterea corona spinea caput eius tanquam regis coronant, & arundinem sceptri loco in manib. reponunt: nonnulli genib. flexis adorationem gestu ei offerunt. Aut rex Iudæorum, cum risu cōtumelioso ingerētes. Aliqui arūdine caput pulsantes, plausum addūt. Erant qui colaphis maxillas eius cedētes, irrisionémque naso per sannas suspēso iungētes, quærerēt, Vaticinare Christe, quis est qui te percussit *b*? Postea suis ipsum vestib. rursum indutum, crucem in humeros tollere iubent, & extra portam producunt *c*. Posteaquam autem ad Caluariæ locum est ventum, ibi crux compingitur, Seruator in eam sustollitur, clauis affigitur, & à prętereuntibus plurimis cōuicus exagitatur. Vt verò maleficus etiam existimaretur esse, duos latrones ad partē vtranque eodem supplicij genere torquent. Titulus porrò supra caput eius positus, condemnationis causam triplici literarum genere indicabat *d*. Ex prædonib. verò alter, ipsum qui sic condemnatus esset, Deū professus, paradisum rapit, cúmque per vim ingreditur: alter autem, vt blasphemus despicitur. Cæterùm quum omnia iam consummata essent, Sitio, inquit. illi porrò ad malitiā celeres *e*, acetum fellē mixtum confestim afferunt: quibus olim in locis aridis siti pressis, petra fontem prouoluēs, aquā sumministrauerat. * Et fel præbēt, qui mel antiquitus suxerant *f*. Postremò, quum voce magna cōclamasset, & in manus Patris spiritum cōmendans deposuisset, vitam finit. Et corpus mortuū aliquandiu ita pēdebat: quum ex militibus quidam, Iudæorum genti gratificaturus *g*, latus eius lancea perforat: ex quo vulnere sanguis & aqua, præter opinionem omnē, profluxit. Quum verò metu homicidarū omnes profugissent, sola ibi aderat mater, & quē diligebat discipulus, qui omnia quę vel ante vel post mortē eius gesta essent, oculis ipsi suis spectarunt: sanguinémq; & aquā è latere eius, quasi adhuc viuentis, recens profluentē, religiosè simul & honorificè admodum vasculo exceperunt. Deinde & Deipara mater, discipuli mater dicitur: cui à se multum amato

Ad Herodem mittitur.
χαριζόμενος τῷ ἐγκλήματι. *Maiestatis læsa.*
Damnatur ad flagra.
a irridetur.
b Ad supplicium crucis ducitur.
c Crucifigitur.
d Inter scelera tos reputatur.
Iesus verbum Dei incarnatū suspensum est super lignum.
yen.
periculū verò Deo status sui nullum fuit Tertull.
** Felle et aceto potatur.*
Moritur.
Latus eius perforatur.
Tertullianus in apologetico, cap. 21. de passione & morte Christi. Postremò, inquit, oblatum ponto pilato, Syriam tunc ex parte Romana procuranti, primores Iudæorum violentia suffragiorum in crucem Iesum dedi sibi extorserunt.
Prædixerat et ipse ita facturos parū hoc, si non & prophetæ retrò etiam.
Tamen suffixus, multa mortis illius propria ostendit insignia.
Nam spiritum

A filius eam commendans, vt pietatem quam parentibus debent liberi, ei præstaret, iniunxerat.

Ex diuinis passionibus quanā Christo, vt Deo eidémque homini, & quæ vt Deo ascribere conueniat: & de Christi, quoad animam, descensu ad inferos: quando & quomodo eos quoque qui apud inferos vincti fuerant solutos liberauerit. Caput 31.

ENimuerò affectiones & perpessiones, quas diximus, Christo non vt puro homini, sed vt Deo, eidémque homini carne accidēre *h*. At quæcunque supra humanæ naturæ cōditionem, & ante mortem, & post depositionem de cruce, sepulturámq; ipsam magnificè, vt Deum decet, in eo euenere, citra controuersiam, certò & euidenter ipsius declarant diuinitatem. Quænam verò ea sunt? Tenebræ densæ, & propè contre-
B ctabiles, à sexta vsque ad horam nonam. Sol *i* nō ordine aut ratione naturæ, sed quòd creatori cōpateretur, per deliquium extinctus, & rursum relucēs: terræmotus immanis, petræ ruptæ, tēpli velū scissum, monumenta aperta, & mortui è sepulcris exilientes: multísque sibi notis, qui scilicet digni atque idonei visi fuerant, manifestò apparentes: nec non resurrectionem eius, qui eos excitauerat, certissimè comprobantes. *k* Ipse enim iusticiæ sol Christus, anima sola per mortē à corpore * segregata, apud inferos iustorum animis præstò fuit: & dux itineris ad paradisum ferentis præiit, lucis princeps viæque ductor eis perinde atque latroni factus. Eadē nanque die, ac potius eadem hora ab inferis rediit: vt quidē quum alij nonnulli, tum is cui aurea lingua no-
C men indidit, in primis hæc accuratius certiúsq; exposuere. Nec enim rationi cōsonum erat, animam eius apud inferos retineri: qui nihil prorsus à primi parentis maledictione & exitiosecum attulisset *a*. Subitò verò, &, vt ita dicam, fulgetri celeritate, dignos atque idoneos, luce summè coruscantis Deitatis illustrans, ac immensa potentia ex caliginosis illis, soléque carentibus latebris reducēs: & principibus ibi te-

cum verbo sponte dimisit, præuento carnificis officio.
Eodem momēto dies, mediū orbem signante sole, subducta est.
Deliquium vtique putauerunt, qui id quoque super Christo prædicatū non sciuerunt.
Et tamen eum mundi casum relatum in archiuis vestris habetis, &c.
h Omnia prodigia in passione Christi exhibita.
i Defectus iste solis mirabilis erat & prodigiosus.
Augusti.
k Descensus eius ad inferos piarum animarum in paradisum reductio.
ἀχρόνως ἀκόπως.
Paradisus, sanctarū animarum ante resurrectionē communem, sedes.

* *Quid fecit Christi passio? quid fecit mors? nisi corpus ab anima separauit, animam verò à verbo non separauit. Aug. super Io. tract. 47. Christo omnia tradita sunt, & potestas in cælo & in terra, à patre videlicet. Tum verò tradita & data, cum Verbum caro factum est. Vt quemadmodum in cælis primus (τὰ πρω-*
D *τεῖα) habuit verbum Dei, sic & in terris primas obtineret vt homo iustus, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: primas quoque eorum quæ sub terra sunt ferret, Primogenitus ipse mortuorum factus, vt viderent omnia regem suum, & in carnem Domini incurreret paterna lux, & à carne eius splendida veniret in nos, ac sic demum veniret homo in incorruptibilitatem lumine paterno circundatus. Irenæus libro quarto cap. 37. Hic videre est causam descensus Christi ad inferos, & fructum primogenituræ eius ex mortuis.*

* *Propheticum quoque (προφητεῖον) adest Abrae. id est prophetarum domicilium, & dignam habitationem vnaquaque gens percipit, etiam ante iudicium. Irenæus libro secundo, cap. 64. cur nō capiat (ἐνδέχεσθαι) sinum Abrae dici temporale aliquod animarum receptaculum in quo iam delinietur futuri imago ac candida quadam vtriusque iudicij prospiciatur. Tertullianus aduersus Marcum, lib. 4.*

nebrarum, ducibúsque malorũ, diuinæ potestatis splendore, & angelicarum cohortium militia quasi obtritis, † nullo tempore, & labore nullo, atque (vt semel dicam) eo qui solum Deum decet modo, in momẽto vno, ad sacra immensáq; luce relucentia paradisi * tabernacula traduxit, eáque tabernacula, perinde atque quosdam arrabones & primitias earum quæ in cœlis aliquando, post communem scilicet illam resurrectionem omnium, condignis atque idoneis paratæ sunt, mansionum, sempiternorúmque hæredio tũ ita vt par erat, eis donauit. Et quemadmodum nuda anima nudis apud inferos animabus, eo quo dictum est modo, Saluator vespertina parasceues diei hora præsens affuit, resurrectionémque quodãmodo subindicauit: sic rursum tertia pòst die, quum profũdũ etiamnũ in vna sabbatorum esset diluculum, ac sol quidem tum circa paradisum in Edem orireiut, altioráq; & sublimiora mõtium iuga attingeret: circa no- F strum autem horizontem septima, vt sic dicam, aut etiam octaua obtineret hora nocturna, † cũ vitæ principe, Deo simili, animato, & purè intellectuali corpore ex sepulcro prodiens, ita vt antea prænunciauerat, resurrexit.

Resurrectio christi.

† μετὰ ζωαρχικῷ αὐτοῦ καὶ θεοειδοῦς ἐμψύχου τε καὶ νοεροῦ σώματος.

Mors christi illust. 15.

Demonstratio clara, ex eis quæ acciderunt supernaturalibus miraculis, quòd Dominus ex mortuis resurrexerit. Caput 32.

Atque equidem Deus ipse, idémque homo, non in angulo aut occulto quopiã loco, nõ etiam obscuro vel tẽpore vel modo, est defunctus: sed in ligno sublimè sublatus, gentibus simul & Iudæis spectãtibus, & quidẽ in loco atq; die celebri & insigni festi Paschæ, † vitam finiit. Nec minus sepulcrum magnificum illi fuit: hominis quippe opulenti, & nouũ, nupérque adeò G in lapide excisum. Quale & funus, ipsáque sepultura fuit. Aloë siquidẽ & myrrha admodũ commistæ, corpus mortuum sindone & linteis exceptum cõplectebantur: atque arctissimè continẽtes vsque adeò constringebant, vt omnia ea corpus vnum esse existimarentur: quòd quouis glutine ea quæ diximus aromata, cuicunque iungãtur rei, arctius potentiúsque eam constringere possint. Et quẽadmodũ mors & sepultura Christi irrefragabilem in conspicuo peractæ loco fidem sunt consequutę: indẽ sanè cõsequens erat, decebátque resurrectionẽ eius, ad fidẽ faciendã, certum quiddã absolutúmque habere, vt omnibus modis firmã indubitatãmque dignis & idoneis persuasionem credulitatémque astrueret. Itaque qui substantiã nostram, excepto peccato, H susceperat, viuificas & salutares perpessiones in conspectu omnium sustinuit, ita vt recẽsuimus. Cæterùm vitalẽ triduanámq; ex mortuis resurrectionẽ suã, nõ omnibus prophanis simul & sacris eodẽ modo perspiciendã permisit: qood nec æquum, nec sublimis, diuini, & iusti iudicij Dei esse creditum sit, impuris ingratísque oculis talia cõmittere, & peruersitati cordis in periculũ & experientiã rursum sanctũ Israëlis tradere, vt in ancipiti dubiáque cõsistentes opinione, quẽadmodũ etiã antea, & in cogitationibus variãtibus nõ rectũ adhibẽres iudiciũ, eum reprobarẽt atque repudiarẽt. Illis verò qui mentem rectã & cor quàm maximè purum obtinuerent, claram & E ab omni ancipiti dubitatione alienã resurrectionem suã exhibuit, fidéque certa cõprobauit: primùm quidẽ à matre & reliquis conspectus mulieribus, deinde à delectis discipulis, aliás aliis, per dies quadraginta visus, ac verbis nouis atq; insolitis, simúlq; signis & prodigiis naturã superãtibus, omnẽ illis (quantũ fieri potuit) soluens atque adimẽs resurrectionis ambiguitatẽ. Non his autẽ solis, sed aliis quoque miraculis sepulcrũ cõsequutis, fidem resurrectionis suę confirmauit. Quæ verò ea sint, agedũ dicam*. Primùm, sigillũ sepulcro impressum, quod intactũ permãsit: & custodia militaris illa, & genere alienigena, quæ in propinquo sigillũ id obseruabat. Præterea ingens ille lapis ad os sepulcri appositus, qui inde defluens, ac potius manu & robore angeli deuolutus, (quod sanè in his omnibus opinionẽ omnẽ excellit) ne ipse quidẽ vel minimũ signum suũ corrupit. Traditum enim nobis est ab antiquis, Iudæos lapidẽ eũ qui in saluiferũ illud sepulcrũ pro operculo positus fuerat, ad summũ monumẽn labrũ, petrámq; infernè illi se cõiungentẽ, ferramẽtis quibusdã fabrili lapicidarũ arte perforasse, ferrúmque ingẽs à fabro ex propinquo acceptũ, per vtrunque foramẽ immisisse. & id circi siue annuli formam circũegisse: atque ita firmiter capitis commissis, omni ex parte quasi vinculũ circũduxisse vt lapis, qualicunq; modo, loco suo reuelli, aut alia ratione aliqua moueri (nisi arte quapiã & vi adhibita, necessariò aut ferrũ cõfringeretur, aut petra perrumperetur) non potuerit. Atque ad hũc modũ cum magna cura, atque etiã signo appresso, quum sepulcrũ firmissimè cõmunissent, custodia insuper competenti adhibita, eos abiisse. Quapropter, quum nihil prorsus de signis illis motũ mutatúmve esset, & lapis † absque fragore & sonitu inde defluxisset, (qui quidẽ magnus fuisse perhibetur) ita vt vnguẽta afferentibus mulieribus, & discipulis ipsis accedẽtibus locũ is, vbi corpus depositũ fuerat, magnitudine sua apertè indicarit: quis nõ euidẽtem hãc & irrefragabilẽ resurrectionis † probationẽ atq; demõstrationẽ agnoscat? Et talia quidẽ sunt hæc resurrectionis Seruatoris indicia apertissima. Sindonis verò & linteorũ, ipsiúsque adeò, si placet, in capite sudarij, rursum qualia? Hæc etenim myrrhæ, & aloæ, & itẽ viuifico corpori illi cõpacta, & quasi vnum corpus, vnguẽtorum vi atque efficacia, facta, haudquaquam corpus furtim auferri permisere, iuxta Iudæorũ insanã clementiã. Quomodo enim corp⁹ ipsum nudantes, hæc fures sic detraxissent? quum sepulcralia lintea intacta, & decenter, perinde atq; ei circundata fuerant, suo quæq; loco reperta sint? Et sudariũ nõ temerè, sed in vno capitis scilicet loco, ritè circumuolutũ iacuerit? Certum itaque est, ac persuasum omnibus, qui intelligere cognitionémque assequi & rectè sapete volũt, Dominum nõ solùm die tertio cũ corpore surrexisse, sed etiam eum corpore tenui ac leui: nec amplius mortali & corruptibili & immortali, atq; (vt semel dicam) spirituali magis & diuiniore quódq; † simul Deus esset, (nã sic dicere ausim, * perfectus Christus est, non propter deitatem modò)

Quibus post resurrectionẽ apparuerit.

Signa euidentissima Christi resurrectionis.

† τῆς τελευτῆς ἐπεστάσατο.

Sepultura itẽ magnifica.

Certum resurrectionis eius indicium.

Quur resurrectio Saluatoris non perinde vt mors eius, aperta & manifesta fuerit omnibus.

εἰς πεῖραν.

† ἀψοφητί.

ἐπίδειξιν.

Corpus christi post resurrectionem diuinũ.

** ὁμοθεῖς.*

** συγκαταβάσεως λόγοις.*

Vt resurrectio crederetur, talem se exibuit christi. ex dispensatione nõ indebita corporis sui gloria sed in prima figura cernebatur cypr. Sed neque tãdem gloriam quam antea ostendit Apostolis, illicò ostendit. sed quod videre consueuerant, hoc viderunt: & dilata est claritatis plenitudo, quæ in se erat perfecta. id.

qua nihil perfectius, sed etiã propter carnẽ assumptã, quæ deitate vncta, & idẽ quod vnctio facta est, adeóque, condens (ὁμόθεος) facta. Greg. Theolo.

captiui

captū sensus omnis excellētie, vestitúque & alimēto, quo nō indigeret, superiore, ita vt & clausas fores naturaliter pertransiret: quanuis mirifica * ratione summissionis atq; cōformationis, eis quos sibi in arctiorem consuetudinem acciuerat, conspectus sit & latus fissurásque clauorū contrectari sinerit, cibúmque cæperit, ac pisces & mel gustauerit, nō ille quidem quòd esuriret, sed vt fidem resurrectionis nouę faceret, & phātasmatis opinionem aboleret, ineffabili quodā modo præter naturā alimento à diuinitatis igne consumpto.

De sanctis mulieribus vnguentum ferentibus, quoties ad viuificum Christi sepulchrum accessferint Caput 33.

a Sanctarum mulierum de resurrectione testimonia.

NEque verò minus ad veram certámque resurrectionem confirmandam faciunt, mulierum vnguenta ferentium testimonia. Nam & hæc fidē apud Deum merētur. In Christo nàque Iesu neque masculus neque fœmina, neq; seruus neque liber: sed vnus, in dignis atque idoneis, atq; adeo in omnibus. Dominus: vna fides, vnus sanctus spiritus, qui efficit atque operatur pro arbitrio & voluntate sua, omnia. Itaque quēadmodum recti integríque homines, per quos & mundus vniuersus euangelica sagena captus est: & secūdum hos alij, secundas in fide veritatísq; cognitione ferētes, qui præ cæteris propter fidē egregiam susciperentur digni visi sunt: sic & mulieres plurimę credētes, & necessaria ei ministrātes, à Christo sunt admissæ. In quibus omnib. *b* celeberrima est Maria Magdalis orta, quę quidem antea septē spiritibus afflata atque detenta, eísque ab Iesu liberata, de cætero cōuersandum viuendúmque sibi cum curatore suo putauerat. Quapropter cum genitrice Dei, & Salome, & alia Maria spōsi Iosephi filia, ex Cleophæ fratris ei*, qui sine liberis procreatis decesserat, cōiuge procreata, atque cū aliis familiarē consuetudinē habēs, obsequi & ministrare Christo & discipulis eius non intermiserat *c*. Magdalenā porrò istā Chananeæ illius filiam esse quidam prodiderūt. Cum eis autē, quas diximus, alia rursum Maria erat, Iudæ Ioseph filij, vnius ex duodecim † coniunx: quam etiam minoris Iacobi & Iosæ matrē nonnulli memorant. Itē Ioanna filiorū Zebedęi, Iacobi & Ioannis mater *e*. Has ꝙ matri Iesu, nec minus ipsimet Seruatori omnib. officiis præstandis fideles essent, aliæ plures ex Galilæa sequebantur, ad vestimentorū vsum reliquúmque ministeriū percōmodæ. Hæ igitur desiderio magistri flagrantes, metu autē persequutorum sese cohibētes, in sabbato quietæ esse, vt decebat, cogebātur. *f* Vespere autē sabbatorū, hoc est, post sabbata omnia, (cōsueuere autē Iudæi ipsos dies septē sabbata vocare) post totius videlicet hebdomadis peractū circuitū, & post mediæ noctis horas vnius sabbatorum, ipsa nimirū illucescēte Dominica: Maria Magdalena, & alia Maria (Dei verò genitricē hanc esse, sacri nobis prodidere libri) vt reliquis feruidiores, vehementioréśque affectæ dolore, vnguēta quædam ritè præparata habentes adueniebāt de Iudæorū consuetudine Iesum vncturę, atq; ex matutino tempore cōplorauiræ, lachrymísque adeò animorū mœrorem exaniaturę. Ecce autē lapidē conspiciunt longè à foribus deuolutum *g*, angelúmque ei insidentē,

Hæc ex hagiographis decerpta.

b Nomenclatura earum. Maria Magdalena.

c Ex Chananea illius filia habita est.

† Maria Iudæ Apostoli coniunx.

Malim legere, mater.

Is enim & Iudas Iacobi, ac proinde & Domini frater, infr. lib. 3. ca. 10. nepotes ex filio itaque & coniugem, ex qua illum suscepit, habuisse scribitur. Verū eā coniugem, si Maria nominata fuit, aliā à matre Iacobi & Iosæ, &c. fuisse necesse est.

e D. Hieron. ista a cap. 3 l b. sequen.

f Vespere autē Sabbati, &c. quō accipiendum.

Duæ Mariæ Christū vncturæ ad monumentum eunt.

g Hæ angelum ibi conspiciunt.

lucis fulgore oculos perstringentem: bonóque animo eas esse, atque e vestigio redeuntes, mysthis discipulísque cū lætitia resurrectionē renunciare mihi iubentē *h*. Reuertētibus itaque illis obuius fit Christus, saluere eos iubens: Petróque & discipulis dicere, vt primo quoque tēpore in Galilæam, desideratū ipsi eum visuri, irent. Atque illæ quidē stupore multo perculsę, ita abiere. Prima hæc post resurrectionē duabus Mariis apparitio atque exhibitio facta, quàm Matthæus & Marcus deprædicant. Illæ igitur, vt dicere cœpi, abiere, timore à seipsis dissidentes, neq; quicquā eorū quę vidissent. *i* Magdalena certè quidē, sicuti Ioannes scribit, desiderio tabescēs, ad monumētum redūt, iterúmque lapidē sublatum videns (somnū enim seu visionem sibi vidisse visa fuerat) confestim cucurrit, Petro & Ioanni, qui reliquis acriores calidioréśque erant Apostolis, sublatū quidē è monumēto esse Iesum, se autem vbi locorū esset ignorare, annunciatura. Illi porrò soliciti atque anxij confestim ad sepulcrū accurrere, atque intus ritè locóque suo sepulcralia lintea cōposita cernere, & verborū quæ is qui resurrexerat proloquutus fuerat, meminisse, resurrectionísque fidem habere; cęterùm propter metum rursum seipsos cohibere: Maria autē stās ad monumentū flere, & dubitās ambigere, vbinam corpus esset. Tum ibi humana specie angeli duo, alter quidē ad capitis locū, alter autem inferiore parte, sedētes, quænā luctus fletúsque eius causa esset eam rogāt. Quibus illa respondet: nō adesse eo loco Dominū, séque vbinā positus esset nescire. His dictis, à tergo ei pręsto adest Seruator. Angeli autē eo viso, ilicò consurgunt. Illa porrò angelorū assurgentiū statu exterrita, cōuertitur, Iesúmque astantem videt. cæterùm hortulanum eum esse existimans, (in horto enim monumentum erat) ad interrogationē eius mōdicæ fidei profert vocem: Si tu, inquiēs, illū inde sublatum quópiam deportasti, dic sodes vbi locorū sit, & ego illum tollam. Sedenim Dominus amentiam incredulitatémque eius vna appellatione corrigit & emēdat. Ibi illa statim cōsuetam dulcémq; agnoscens vocem ex lætitiæ abundantia, magistrum eum vocat, & mysterio fidem adhibēs, vitales pedes subitò cōtingere parat. Eámque ille quòd tam crassa etiamnum mente esset, ne se tāgeret, donec ad Patrē reuerteretur, inhibet. Tū enim eos, qui spiritu adhærere adiungíque ei possent, potestate ea frui debere, dixit. Itaq; Magdalena ter ad sepulcrū venit[l], & bis Christū vidit: primū, cū ipsa Dei genitrice, vt diuus cōmemorat Matthæus: secundò autē & tertiò, sola, vt quidē diuinus scribit Ioannes. Iā verò & quartò aduenit. erāt autē cū ipsa, Maria Iacobi, Ioānna, Salomę, & alię plures quę à Galilęa venerāt solo tecēs admodū octo. Quibus, iuxta diuū Lucā, coruscātibus stolis præstātes humana specie angeli dicūt, Viuentē nihil habere cū mortuis per curiositatem negocij. Resurrexisse enim, & nō adesse eum in monumento, testificantur: verbáque eius in memoriā reuocare, atque discipulis abeuntes eadem indicare iubent. Ita demum illę cū feruidissima Magdalena reuersæ, vndecim illis, præteréaque aliis omnibus, quæ viderant, renūciant. At illi muliercularū verba pro nugis habētes animum ad credendum inducere nō potue-

h Eisdē apparet Christus.

i Maria Magdalena denuò ad sepulcrum currit.

Petrus item & Ioannes.

Mariæ Magdalenæ angeli duo apparent.

Apparet & ipse Dominus k

Quoties Maria Magdalena ad sepulcrum Christi venerit

Mulieres discipulis resurrectionem Christi renūciant.

Milites sepulchri custodes pecunia corrupti, corpus Christi furto sublatum esse mentiuntur.

runt. Et iam fama viribus magis magísque sumptis, passim vnà cum die Iesum ex mortuis resurrexisse, increbrescebat: quum Pontifices, & qui in Concilio alicuius essent nominis & existimationis, consilium texunt: & argento datu milites corrumpũt, vt persuadere omnibus conarentur, quum ipsi somno profundiore consopiti essent, discipulos corpus defuncti magistri rapuisse. quod ad hunc vsque diem, apud eos Euangelista falsò iactari dicit.

Quoties ex quibus ex Apostolis apparuit: vt primum scilicet Luca & Cleopæ, deinde vesperi vndecim discipulis clausis ianuis videndũ se præbuerit: et vt post dies octo, ab Apostolo Thoma sit cõtrectatus. Cap. 34.

De apparitione Christi post resurrectionem, & miraculis eiusdem.

DEinceps, quoties discipulis apparuerit, quibúsque signis & miraculis, eis perculsis cognitus sit, ne ipsis quidẽ, qui suis ipsorum oculis ea spectarunt, in publica monumenta referri oportere visum est, sublimi Deúmque decẽte terrore simul & admiratione, facilis cõpendiariæq; orationis occasionẽ illis præbente: quippe quibus illud studio fuerit, vt ea tantum exponerẽt, quæ ad fidem non satis idoneis parúmque credulis hominibus faciendam sufficerent, plurima antẽ securitate silẽtij cõmitterent. Diebus enim, diuinus inquit Lucas, quadraginta ex interuallis se illis exhibens, & quidem nõ sine miraculis & prodigiis, quæ regni Dei essent, læto recensuit nuncio. Primũ itaque, sicuti anteà dictũ est, mulieribus, vtpote fide feruentioribus ac desiderio cordis magis flagrantibus, cõspectus est. Deinde Simoni Petro, & ipsi singularem ardorem erga magistrũ obtinenti, in primísque linguę lubrico lapso, atque maiorẽ in modũ supra alios rerum suarum satagẽti. Ac eadẽ ipsa, tertia quidem illa, sed prima resurrectionis die, à Luca & Cleopa, iter carpẽtibus, quum vespere ad cœnã cum eis consedisset, per panis nimirũ fractionẽ, cognitus est: qui, quum è conspectu eorum euanuisset ipsi cœna relicta, nulláque mora interposita, eo ipso tempore cum festinatione Hierosolyma reuersi sunt: atque in cœnaculum, vbi & cœna peracta fuerat, & tũ discipuli metu percussorũ cõfertim conuenerant, quàm primùm ascenderũt. Ibi eis apparitio Christi Simoni Petro exhibita, aliáq; de ipsa Magdalena, de lapide, & de angelis, præstantissimis vestimentis coruscãtibus, magna cũ voluptate renunciata sunt. Et ipsi vicissim, quod illis in itinere euenisset, & vt eum panẽ frangentem cognouissent, commemorarũt. Sedenim nõ exigua quoque tum ibi excitata est turba ab eis, qui inter se ancipites adhuc erant. Cæterùm illis ita ambigentibus, propter earum rerũ quæ dicebãtur nouitatẽ, circa eius ipsius diei serũ, vespera increbrescente, quum fores firmiter clausæ manerent, (metuebant enim, ne quis clàm ingrederetur) derepentè in ipsorum addubitãtium medio consistens Dominus, serenã tranquillitatem animis eorũ immittit: ac turba sedata, pacem eis more suo apprecatur, manus quoque & pedes prętereà & diuinum latus contrectandũ permittens, fluctuantem eorum de resurrectione opinionem dissoluit, & plenã illis certámque facit fidem, vt firmiter constantérque crederent, se eũ ipsum, qui clauis nuper admodum trãsfixus fuerat, non spiritum esse. Quomodo enim spiritus carne & ossibus vteretur? sicuti illi illum habere viderẽt. aut quumodo attactum admitteret, qui prorsus incõtrectabilis esset? Itaque ego, inquit, sum, nõ prorsus omniq; ex parte mutatus. Atq; equidem primus nunc primitias Paracleti vobis in faciem spirans, Accipite, dico, Spiritũ sanctũ, per quẽ potestatem etiam tribuo soluendi ligãdique quicunque peccauerint homines. Conuenit autem vos scire, id quod sæpenumero vobis à me est dictũ, sic omnia oportuisse fieri: Christúmque ex præscripto literæ pati, & ad gloriam suam reuerti. Vt autem non oculis modò ipsis, auditúque & tactu, verùm etiã gustatu fidei confirmationem habeatis, quod scilicet nõ spectrũ, sed ego ipse sim, qui in ligno quidẽ mortuus, & in sepulchro clausus fuerim, inde autem diuina vi & potẽtia euaserim: si quid vobis in promptu est cibi, proferatur. Atque illi partem piscis assi, & mel fauo suo mixtum, ei apponunt. Itaque in conspectu omniũ, manibus, quæ proposita erãt, carpens, edit: & præterea potum degustat, ex mortuis corporis resurrectionem confirmans. Et talem quidem Seruatoris apparitionẽ & exhibitionẽ apud discipulos, diui Lucas & Ioannes optimè in Euangeliis suis promulgarunt. Ea autem quæ porrò sequuntur, tonitrus filius intonuit. Thomas nanque, cui & Didymi cognomẽ erat, vespertino spectaculo Christi non aderat. Quapropter quum reliqui discipuli cum gaudio aduenientis apparitionẽ annunciarent, molestè eum sermonem ferebat: atque iniuria se affici putans, animo propter fluctuantẽ opinionis ambiguitatem in partes varias diuidebatur: nõ modò vt annunciantibus non crederet, verùm etiã illũ resurrexisse negaret. Quî enim id, homo quum esset, faceret? Quin & obnixè contra asseuerãtes contendebat, se non crediturũ, nisi manibus ipse suis clauorum fissuras attingens, manúmq; intra latus immittens, rem ipsam per contractionem certò deprehẽderet. Postquam autem deinceps octaua venit dies, foribus modo suo ritè occlusis, sectatoribus Christi omnib⁹ simul ibi metu congregatis, (aderat autem cum eis & Thomas) rursum Iesus sine strepitu omni adest, tacitéque spirituali, & vt uno verbo dicam, diuino corpore illo, nullo obstãte impedimẽto, in medio eorum astãs, cõsuetam sibi vocem profert. Deinde & Thomæ dubiam ambiguitatẽ adimens, & per illum apud alios omnes certa firmáq; iaciens resurrectionis fundamenta, manus simul & pedes ipsúmque latus ostentat, accuratéq; & diligẽter pertractare iubet clauorum vestigia, & quę satis alta erat, lateris fissuram. Itaque in tantum illius fides ea contrectatione est confirmata, vt voce magna & Dominũ & Deum ipsum profiteretur.

Apparuit mulieribus. Petro.

Luca & Cleopa.

Non Lucam hunc, sed Nathanaelẽ fuisse, arbitratur Epiphanius.

ipsis vndecim discipulis.

Eisdem spiritũ sanctũ afflat. Potestas ligãdi & soluendi.

Christus in cõspectu discipulorum fuerũ edit.

Thomas Dydymus incredulus.

Denuò Christus Apostolis congregatis apparuit.

Thoma se contrectandum præbuit.

Vt posthac ad mare Tiberiadis Petro, Thomæ, & Nathanaeli apparuerit, in captura piscium: vbi etiam cibum cum eis cepit. Caput 35.

Apparuit itẽ discipulis, quibusdam piscantibus.

POstea rursum Petro, Thomæ, & Nathanaeli, Zebedæi liberis, & duobus præterea aliis, in Tiberiadis mari capiẽdis piscibus occupatis, cernitur. Nox verò tota illis abierat, quum admodum laborassent, nihil autem protinus eius quod sperassent consequuti essent. Cæterùm vnà cum diluculo Iesu apparente, & verriculum ad dextram immittere laxaréque iubente,

tanta

plurimorum & maximorum piscium captura per miraculum.

tanta vis piscium extrahitur, vt sagenam pertrahere non possent. Piscium igitur immensa opinionémque excedéte captura, quísnam esset, qui in littore astabat, cognoscitur. Et Petrus continuò natat. (circiter enim ducentos cubitos à terra aberant) Ardenti namque desiderio concitus ille, quum linteolo quod ei tum subitò tempus suppeditauerat, lumbos circumcirca cinxisset, vndis inhiarans, suauissiméque subinde aquam spiritu attraheos atque remittens, ad Christum contendit. Reliqui verò † naui piscatoria remigantes, ad littus appellũt. E naui itaque digressi, desideratum illum suauiter salutant, & amplectuntur. Et ecce, in solo prunas & piscem cum pane positum cernunt, sanctorum scilicet angelorum, vt puto, manibus ientaculum præparatũ. Iubentur præterea & ex recens captis piscibus aliquid afferre ad epulas. At illi conscenso nauigio, rete pertrahunt piscibus confertum, & numero & magnitudine præstantibus. ad centum enim quinquaginta & tres erant. Mirandũ autẽ erat, quum tot & tanti illi essent, verriculum ruptum prorsus nõ esse: adeò vt eo ipso prodigio, certò illis Dominum eum esse, constaret. Quapropter magna inter se affecti sunt voluptate atque leticia: & ille cum eis ex eo quod propositum fuerat, communicauit cibum. Enimuerò, quum admirandum illud * ientaculum finem suum haberet, non semel, sed iterum ac tertiò Dominus Simonẽ interrogauit, an se plus aliis diligeret? non ille quidem rescire hoc volens, (quomodo enim id ei opus esset) qui manifesta compertáque etiam quæ nondum facta essent, haberet? sed vt per triplicem expressam professionem triplici mederetur negationi. Vt autem ille celerrimè amorem est professus, hactenus audiuit se * legitimum verúmque officium præstiturum esse, quatenus re ipsa & opere rationales oues pasceret. Id verò tum demum fore, si animam quoque, sicuti ipse, pro illis ponere vellet. futurum enim, vt ipse ouibus præfectus, itidem per crucẽ Deum glorificaret. Id namque innuit verbum illud, iuniorem ipsum quidem, quocumque voluisset, iuisse: senem autẽ alij manus ad vinciendum præbiturum, viámque ad mortẽ ferentem, quam natura, vitam quàm longissimè producere cupiens, abhorreret, iturum. Intellexit ille quæ dicta fuerant, & discipulum cum † qui super pectus Domini recubuerat, ponè sequentem vidit. Itaque & de fine obitúque eius quæsiuit. Cæterùm Dominus, eo quòd temerè & frustra arcana inscrutabilis iudicij Dei inquirere & inuestigare vellet, acrius obiurgato: Si eum, inquit, volo in præsenti vita cum corpore manere, donec veniam, (casum Hierosolymorum, aut secundum aduentum suum scilicet innuẽs) quid id ad te? Tu, quẽadmodum tibi cõstitutũ est, itidẽ vt ego, ad crucis mortẽ te para. De Ioanne verò, aut aliquo aliorum, nõ tibi, sed mihi curæ erit. Atque inde fama increbuit, discipulum illum mortem nõ visurũ. Quam quidem multorum opinionẽ tanquã importunam, minúsque verã ipse corrigens, Non dixit ei, inquit Iesus, quòd moriturus non sit: moriturus est enim eo, quo Dei genitrix, modo: cõfestim verò reuiuiscet ac resurget, incorruptibili scilicet corpore alterum magistri expectaturus aduentum.

† ἁλιευτικῶ.
cibus diuinitus præparatus

τὸ ἄριστον.
christus de amore erga se Petri certior fieri vult.
Quid sibi velit triplex interrogatio.
τὸ γνήσιον.

Mors sua Petro prædicta.

† ἐπιστήθιον. Petrus de Ioannis quoque obitu curiosè inquirit.

Ioannis apostoli, & Mariæ Dei genitricis decessus.

A *Vt postremò in Galilæa sit visus: & quum in montem Oliuatum conscendisse, receptus in cœlum ad dexterã Dei consederit.* Caput 36.

DEinde iuxta sublimem Matthæum ab eis cõspicitur in Galilææ monte, & ibi à patre potestatem summam cœli & terræ sibi, iuxta a humanitatẽ scilicet traditã esse confirmat eósq; cohortatus, proficisci ad gentes omnes iubet, arcanis sacris initiaturos: baptizaturósque in nomen patris & filij & spiritus sancti, credentes, præceptáque seruaturos omnia: se quoque futurum cum eis per dies omnes, ad cõsummationẽ vsque seculi præsentis, pollicetur. Postea per Bethaniam eos in montem oleatum ducit, & promissionem spiritus promittit, in Hierusalem videlicet sedentibus, expectantibúsque, donec cœlitùs diuinorum omnis † generis armorum spiri-
B rituali apparatu instruerẽtur. Et quum præcipua mandata & munera functionis Apostolicæ cõcionans exposuisset, benedictionemque eis, pro eo atque decebat, largitus esset, spectãtibus eis, lucidissima nube circundatus, b in cœlos * sublatùs est: & cum ea, † quam receperat, accessione Deificata, reuersus ad dextram patris cõsedit. Ne autem ea res mœrorem eis crearet, (quòd non iniquum esset eos magistro orbatos, immenso corripi dolore) & hoc ipsum pastori bono curę fuit. Angelos enim duos demisit, qui reditũ eius in cœlum indicarent, admirãdáque & ineffabili eos implerent lætitia, sic illum cum illustri magnificentia rediturum annunciãtes. Itaque adoratione peracta, libẽtes domũ redeunt, & in cœnaculo illo Paracleti expectant aduentum. Precatio autem eorũ erat exercitiũ, vt diuus Lucas
C testatur. Catalogo namque vndecim discipulorum recẽsito, deinceps addit: Et omnes isti vnanimes constanter orationi & precationi incumbebant, vnà cum mulieribus, & ipsa Maria matre Iesu, cúmque ipsius fratribus, tantisper dum paracletum decimo ab abscensione, quinquagesimo autem à triduana resurrectione die, subitãtialiter descendentem acciperent.

Postremum se discipulis christus exhibuit.
a Et exinanitionis formam.

† τὴν ἄνω πανοπλίαν.
b Ascensio Christi in cœlum.
† οἷς μὴ καθελθεῖν συνεπέρχεται. Theolog.
** vt corpus non iam in terrenis, sed in cœlestibus & in patris dextera collocaret. Rufinus. Hæc in angelici sacramenti & humanæ spei. veritas est humanam naturam corruptibilémque carnem per huius gloriæ debebant mutationẽ in æternam esse transformatã substantiam. Hilar. psal. 143*

gnum & admirabile & stupore plenum est. carnem nostram sursum sedere, & adorari ab angelis & archangelis & Cherubin & Seraphin. hoc sæpe in mẽte mecũ versans, excessum patior, & maiora de genere humano imaginor. Maiora quippe video & clara exordia, multũ Deo satagẽte pro natura nostra. Chrysostomus. Hebr. 2.

Vnigenitus filius siquidem, in sinu Patris Euãgelico spiritu reperitur. Ambro. de incarn. Do. sacra. cap. 15.

Reuera magnum...

Qua ratione triduana Domini fuerit resurrectio, quaue item
D *quadragesimo pòst die in cœlos ascenderit.* cap. 37.

VErùm enimuerò, fortasse quispiam eorũ qui discendi studio nullum refugiunt laborẽ, & eiusmodi rebus inquirendis delectãtur, dixerit, quam ob causam tertio quidem die Domini resurrectio, reditus autem in cœlũ quadragesimo peractus sit: decimo porrò deinde, à sancta aurẽ resurrectione quinquagesimo, Spiritus diuinus, ita vt promissus fuerat, missus in Apostolos descenderit. Arbitror enim nihil temerè & casu aliquo, sine singulari quapiam consideratione, à Seruatore verbo *, cum ratione & ordine decenti, vt par est, exequenti omnia, factum esse: *passus bis mille, quantum videlicet castra à tabernaculo testimonij aberant: quemadmodum diuinus constituit Moses. Sancta porrò & diuina ascensio die quinto est facta. Niceph.*

Vt quidẽ coniectura colligere licet, post dies duos Hierosolyma sunt reuersi in Sabbatho. Huius enim gratia & Sabbati habebãt viã, vt diuus Lucas dixit. Est autem Sabbati iter,

nisi quòd propter cognitionis incomprehensibilis difficultatem, humanæ mentis ea superant captum *b*. Mihi quidem nõnihil supet intelligẽnam ipsam & noticiam audenti, Vniuersitatis huius Dominus resurrectionẽ suam propterea in diem tertium contulisse videtur: quum tres præcipui ordines, siue ætates hominum vitæ, ex quo patria nostra eiecti sumus, numerentur, eorum nimirum qui ante legem datam, deinde qui sub lege ipsa, postremò qui post eos extitere (qui eterni vitæ, quæ per gratiam est, participes sunt) quòd is qui pro salute omnium mortem obeundam susceperat, restituere triduanam mũdo *c* vastitatem & direptionẽ debuerit, vnicuique parti earum ætatum quasi signo impresso, libertate à corruptione & pernicie, accommodata conuenientique proportione descensus ad inferos, seu potius corporalis in sepulcro mansionis mortificationisq; suæ, cõfirmans. Quod si cui placeat, generis humani *d* in principia elementáque sua resolutionẽ, eiusdémque *e* restitutionem, ad causam Dominicæ resurrectionis referre: & propterea quòd ea à perfectrice rerum cunctarũ Trinitate effecta sit, tribus, à Domino omniũ, diebus mortẽ esse abolitã, affirmare: ab eo quoque nostra non dissentiet contemplatrix consideratio. *f* Lazarus siquidem, mundanæ corruptionis elementarisque resolutionis & regenerationis typus & exemplar, in fatalem ac morti, etiamnum obnoxium restituitur ordinem, quem in elementaribus eodem numero principius ipse Christus constituerat. *g* Quadragesimo autem die ad cœlos paternúmque reuertitur thronũ Dominus: quòd & lex, terum futurarum exemplar & figura, iis qui ex corruptione progeniti essent, per hunc numerum, quasi sacrum ductorem, aditũ & ingressum ad sacra adyta permittit. Eam scilicet ob causam etiã nunc ✶ primogenitus ex mortuis factus Christus, immortalitatémq; creaturę suæ per restitutionem asserens, ad supercœleste nullâque manu factam, nec non † omniũ factorum sacratissimum ipsius sanctum sanctorum splendidè ac magnificè contendens recipitur.

b τεσσαρία & contemplatio, quãdiu ratione tertio à morte die Christus resurrexerit.

c ἀνάστασιν.

d ἀναστοιχείωσιν.

e ἀνάστασιν.

f Quatriduana Lazari mors quid designet.

g Quæ mysteria quadragesimo à resurrectione die Christus cœlos ascẽderit.

✶ Primogenitus mortuorũ & princeps vitæ Dei. Nam Deus trãsiuit in hominem, vt homo trãsiret in Deum. Iren. lib. 4. cap. 39.

† πάντων ἱερῶν ἱερώτατον αὐτοῦ ἅγιον τῶν ἁγίων

Qualitatione quinquagesima quidem post resurrectionem, decima autem post ascensionem die paracletus, diuinus videlicet Spiritus, substantialiter apud Apostolos fuit versatus. Caput 38.

CÆterùm quinquagesimam diem reperio, non solum quòd ipsa sacra, è radice sacra ortum ducat, ex illa nimirum die, sua ipsius circulari in se ipsam reuolutione emergẽs, qua die, ab omnibus quæcunque voluisset operibus, seu † in peregrinatione sua, seu in mundi ✶ constitutione effectis, creator ipse cõquieuit: verumetiã, quòd typum & imaginem impleuit perpetuæ illius omnisq; vesperæ experits remissionis diei. Quapropter etiam eis qui iuxta veterem literã viuebant, tanquam per vmbrã exhibita, libertatem rerũ omniũ concedebat, circulari annorum cursu in numero isto cõsistente: eisq; rebus, quæ tum agebantur iudicãtibus, post septimanũ hũc satis ac seruituti obnoxiæ vitę nostrę circuitum, aduenturam esse diem illam, qua in antiquũ nos statum recipi, pristinámq; & cœlestem libertatẽ restitui oporteret. Quum itaque & nũc Spiritus sancti aduẽtus ita comparatus sit, vt nouum no-

Consid. ratio dicit, quur quinquagesimo à resurrectione die, Spiritum sanctum Christus Apostolis miserit.

† ἐπιδημίᾳ.

✶ δημιουργίᾳ.

E bis vitæ modum præscriberet, & ad illam ipsam diem, ex obscura & caliginosa præsentis vitę nocte, nos excitaret: ideo in hac ipsa aduenit ille die. Decima autẽ ea post ascẽsionem dies, quòd, sicuti septenaria in seipsam per circuitũ reuersa, quinquagesimã remissionis diem profert; itidem & tertia in seipsam reuoluta, hanc ipsam nobis sacram substantialis Spiritus aduẽtus diẽ creat. Erat quippe hoc sic cõsequens & consentaneũ, non tantum † propter diuinam rerum omnium principis trinitatem, verumetiam quòd ingens hoc resuscitationis & restitutionis mundi opus ✶ quod tertium in trinitate est Verbum: arcana admodũ vt paulò antè memorauimus, ratione, F peregit. Dictũ præterea à nõnullis est, decima ab ascẽsione die Spiritum, alium quippe paracletũ, propterea venisse, quòd reuertente cũ Deificata humanitatis accessione Deo Verbo, ex nouenaria principũ angelorũ classe, ordo quilibet seorsim accedẽs, accessioni et Deificata vnà cum Diuino Verbo, debitam sacrarit atque præstiterit adorationẽ: quippe quæ res reconciliationẽ generis nostri, sapientissimè optiméque administrarit: & postea iuxta promissionẽ, diuinũ missum esse Paracletum. Ad hunc quidẽ modum nobis hæc dicere in mentem venit. nihil enim temere, aut citra singularem insignis considerationis cõtemplationem, Verbum fecit atque impleuit. Si quid verò est alterius arcani mysterij, abditarum secretarũmq; rerum Iesu amplitudine dignũ, id illi viderint, quibus profundã altitudinem rerũ G ineffabilium diuinitúsque peractarũ, acrioribus contẽplationis oculis perspicere est concessum.

Quid ita decimo ab ascẽsione die spiritus sanctus aduenerit.

† διὰ τὴν τῆς θεαρχίας τριάδα.

✶ τριτάζων λόγος.

Restitutionis generis humani.

✶ ὡς ὁμοβιωτῷ προσλήμματι γεγενημένῳ συνάμα τῷ θεῷ λόγῳ προσκύνησιν ἀφοσιῶν. *Descripta sunt hæc ex veteribus Græcis theologis. Quid verò ad ea dicet nostræ ætatis theologi, qui carne Christi glorificatam, & eam ordinem creaturarum redigunt, & adorationem eius in dubium vocant? Agunt in cœlestibus paschalia gaudia ipsi angelici spiritus, & resurgentis nomini gloriam admirantur: lætantur & delectantur in eo, quòd forma serui reuersa sit in formam Dei, & ex ima nitio humilitatis ad depositæ altitudinis rederit maiestatem Cypr. Sermon paschal. Inde Theologus, Pascha Domini dicit esse τιμὴν τῆς τριάδος hoc est, honorem sine decus Trinitatis.*

H *Quòd & ipse Iosephus Seruatoris nostri Iesu Christi in decimooctauo libro Historiarum suarum mentionem fecerit, & quibus de eo verbis sit vsus. Caput 28.*

ATque equidem quæ de Christo, in sacrorũ Euangeliorũ librum relata sunt, vt ea quam breuissimè exponi potuerũt, ad hunc sese habẽt modũ. Reliquũ nũc esse puto, Iosephũ quoque veritatis amantem apud Hebræos historicũ, in mediũ producere, & quę is in decimo octauo Antiquitatũ libro de Seruatore nostro Iesu Christo scripta reliquerit, primo huic historiarum libro, tanquã coronidẽ apponere. Quum enim de præcursore Ioanne, ea quæ paulo antè recensuimus, exposuisset, deinde de Christo verbis hisce ita scribit: Extitit eo tẽpore Iesus, vir sapiens siquidẽ virum eum dicere fas est. Erat enim operũ, opinione fidémque omnem excedentium, effector: & hominum eorum qui libenter veritatẽ complecterentur, magister. Multos enim simul & ex Iudæis,

Luculentissimum Iosephi de Saluatore nostro testimonium.

ex Iudæis, & ex Græcorum superstitione, in disciplinam suam asciuit. Christus is fuit. Et quum eum priocipum apud nos virorum delatiooe, Pilatus crucis sopplicio affecisset, oon tamen, qui ante eum erant complexi, consectari sopersederunt. Apparuit quippe, illis tertio pòst die superstes ac rediuiuus. Quandoquidem diuini prophetæ & hoc & alia, de eo admiranda, vaticinati fuerant. Et ad hodieroum vsque diem, quæ ab eo est cogoominata.

De diuina oris corporisque figura & forma Seruatoris nostri Iesu Christi. cap. 40.

Effigies & statura Christi.

POrrò effigies formæ Domini nostri Iesu Christi, sicuti à veteribus accepimus, talis propemodum, quatenus eam crassius verbis comprehendere licet, fuit. Egregios is viuidóqoe vultu fuit. Corporis statura ad palmos prorsus septem. Cæsariem habuit subflauam, ac non admodum densam, leoiter quodammodo ad crispos declinantem: supercilia nigra, non perinde inflexa. Ex oculis subflauesceotibus mirifica prominebat gratia. † Acres ij erant, & * nasus longior. Barbæ capillus flauus, nec admodũ demissus. Capitis porrò capillos tulit prolixiores. Nouacula enim in caput eius non ascendit, neque manus aliqua hominis, prçterquàm matris, in tenera duntaxat ætate eius. Collum fuit sensim decline, ita vt non arduo & exterto oimium corporis statu esset. Porrò tritici † referens coloré, non rotũdam aut acutam habuit faciem, sed qualis matris eius erat, paulũ deorsum versum vergentem, ac modicè rubicundam: grauitatem atque prudentiã cum leuitate coniunctam, placabilitatéque iracundiæ expertem, prç se ferentem. Persimilis deniqoe per omnia fuit diuioæ & immaculatç suæ genitrici. Ac hæc quidem hactenus. Cóplectitur auté primos hic historiarũ Liber, annos triginta tres: inioo sumpto à quadragesimo secũdo Augusti Cçsaris iã senescẽtis Imperij anoo, quo Dominus noster Iesus Christus cum carne ex sancta processit virgine: fioe auté in decimon octauum Tiberij Cæsaris imperantis annum desinente. Qui quidé à mundo condito. Quinquies millesimus quingentesimus trigesimus octauus, à oatiuitate autem Domini trigesimus tertius fuit.

† ὠόφθαλμος.
* ἐπίῤῥιν

σιτόχροος
De colore tritici maturescẽtis hoc intelligendũ qui cũ modica fuscedine rubescit.

Primi huius libri anni.

†† Gen. 49. de Iuda dicitur, χαροποὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπ' οἴνου. Fului oculi eius à vino. Fuerunt & domino Christo oculi χαροποὶ id est, fului, splendescentes, nigrorum habentes aliquid. Theodorus Gaza fuluos vertit in Aristotele, qui leonem oculos habere scripsit χαροπούς.

** Hic mihi ingenuè fatendum est, cùm ingentem esse viderem inter veteres & nouos Chronologos & temporum obseruatores dissenantiam, anni à condito mundo notandi, me in Nicephori nostri priori editione libro vbique mille annos detraxisse, vt notatio eius & computatio propius ad recentiorum quas è sacris Biblijs acceperunt rationes, accederet. Sed in posteriore ista & accuratiore editione, millenos eos annos vbique restitui, ita vt in Græco exemplari positos reperi. Feci id ea potissimùm adductus ratione quòd & Lactantium & Augustinum viderem scripsisse ætate eorum sextum mundi millenarium cucurrisse. Lactantius lib. instit. 7. cap. 14. Sciant, inquit, philosophi, qui ab exordio mundi seculorum millia enumerant, nondum sextum millesimum annum esse conclusum, quo numero expleto consummationem fieri necesse est, & humanarũ rerum statum in melius reformari. August. de ciuit. lib. 20. cap. 7. de mille annis Apocalypseos: In vltimo, inquit, annis mille ista res agitur, id est, sexto annorum miliario, tanquam sexto die, cuius nunc spacia posteriora voluuntur, sequuturo deinde sabbato, quod non habet vesperam. A qua ratione non multum annotatio Nicephori annorum mundi discrepat.*

Neoterici chronologi admodum, à veteribus discrepãt. Quorumquidam hunc annum mundi conditi censet esse 3665 Theodorus Bibliander ponit 4018

Nicephorus, atque alij itidem authores, passionem Christi Iesu Saluatoris nostri in decimumoctauum imperantis Tiberij annum referunt: quo anno Consules fuere Fur. Camill. Aruntius Scribonianus, & Cn. Domitius Ænobarbus. At Lactantius Instit. diuinar. lib. 4. Tiberij, inquit, anno quindecimo, id est, duobus Geminis Consulibus, ante, diem septimum Cal. Aprilium, Iudæi Christum cruci affixerunt. Eorum consulum integra nomina fuerunt, C. Rubellius Geminus. Lactantius Tertulliani sententiam est secutus: cuius hæc verba sunt in lib. aduersus Iudæos: Tiberij quintodecimo anno imperij passus est Christus, annos habens quasi 30. quum pateretur, &c. Quæ passio perfecta est sub Tiberio Cæsare, Cons. Rubellio Gemino, & Rufino Gemino, mense Martio temporibus Paschæ, die octauo Cal. April. die primo Azymorum: quo agnum vt occiderent ad vesperam, à Mose fuerat præceptum.

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS SECVNDVS.

Vt post ascensionem Domini, Matthias pro Iuda in numerum duodecim Apostolorum sit cooptatus.

CAPVT I.

περὶ θεολογὸς.

RIMO libro, quæ opus fuit de verbi diuinitate, & doctrinæ Christianæ antiquissima origine, quòd videlicet institutum ex præscripto Euangelij viuendi, vnà cum ipso mundo extitit à veteribus Deo dilectis hominibus, quasi per vmbram frequentatum: præterea quod appellationes Seruatoris nostri in magnum antiquitùs fuerint honorem, & quomodo Iudæorum regnum iam inde ab initio ad Herodem vsque sit deductum: tum autem de apparitione & præsentia Seruatoris Christi in terris, simúlque de vita & institutis eius: insuper de Apostolorum electione, de baptismo, diuina passione, resurrectione, & reditu eius in cœlos, denique de restitutione mundi exposuimus. Deinceps ea quæ post ascensionem Seruatoris acta sint, breuiter percurremus, rebus Apostolorum gestis suauiter immorantes, vbinam & quomodo salutiferum Verbum per habitabilem orbem increbuerit, quaslibet etiã vniuscuiusque eorũ per spiritum effectiones & opera, & quam quisque vitæ finem habuerit, quasve ex gentibus cõstituerit Ecclesias, postremò quibus functionis suæ illi reliquerint successiones. Eáq; partim ex diuinis literis colligemus, partim ex aliis historicis, vt sese quisque locus dabit, afferemus. Itaque sacri & diuini Apostoli, quum ex monte Oliueti in domum Ioãnis Euangelistæ ad Sion sitam, (vbi quoque Dei genitrix à virgine eodémque discipulo seruata vsque ad vitalem obitum eius, vt antiquitùs fama obtinet, vixit) reuersi essent, orationíque & precationi vacarent, paulo pòst, quum eò centum & viginti conuenissent homines, Petrus, concione habita, primus duodenarium Apostolicæ electionis numerũ supplendum esse arbitratur: & ex septuaginta illis, qui & sermone, & opere illustres essent, duos producit, vt ex eis alter pro Iuda, qui suum ipse prodiderat Magistrũ, locum ministerij sortiretur. Iustus & Matthias delecti isti erant. Quum autẽ sortes missæ essent, adhibita congruenti oratione, vt, qui idoneus Verbi ministerio esset, cœlesti suffragio & iudicio declararetur, sors in Matthiã peruenit, Ita sacratus ille numerus suppletur, Mathiásque impositione manuum duodecim Apostolis adscribitur.

Quæ primo libro sint dicta.

Quæ hoc libro dicenda sint.

Matthias in locum Iudæ proditoris surrogatur.

De Spiritus sancti ipsa die Pentecoste subito aduentu, & de miraculis per Apostolos editis.

E T iam decima, ab ascensione: quinquagesima autem, ab resurrectione aderat dies, omnésque vnà in cœnaculo congregati erãt. Quum derepentè tertia diei hora sonitus ingens, tanquam vento subito & vehementi flante, exauditur, totámq; is complet domum: & linguæ igneæ pari cum discipulis numero dispertitæ, in vniuscuiusque vertice considêre videtur. Itaq; illi sanctissimo Spiritu pleni, varijs linguis gloriã Dei loquuntur, diuinitatémque Iesu eis qui confluebant, deprædicãt. Accurrebat enim, inquit, multitudo ad fulminis sonitum, & circum domum eam currebat, varietatem audiens linguarum. Aderãt quippe tum ibi propter diei celebritatem, ex omni propè orbe, Parthi, Medi, & Elamitę, Syri simul & Arabes, Romani & Iudęi Phryges & Cappadoces, &c. Et illi vsqueadeò miraculo eo sunt consternati, quòd quidam loquentes intelligerent, quidam verò minus, vt ebrietatem quoque eis probrosè obijcerent, & vario multiplicíque percunctantium colloquio conuiciarentur. Ad quos diuus Petrus, diuino aperto ore causam varietatis linguarum indicãs, non vinum id, sed Spiritum sanctum esse dicebat, qui †per spectatorem Dei Iohel promissus esset: Extremis videlicet diebus, eum à Deo super carnem omnem effusum iri. Oraculúmque id allegans, firmissimis sermonibus Seruatoris res gestas cõfirmabat: omnésque cohortabatur, vt per pœnitentiam resipiscerent, in salutifero Iesu nomine baptizarentur, & spiritum acciperent. Ipsis enim, liberísque eorum, & quos præterea Dominus vocasset, promissionem peculiarem esse, confirmabat. Et confestim ad tria millia hominum ad diuinum accedunt baptismum, qui etiam inde per communionem in doctrina simul & oratione, atque etiam mensæ participatione cum Apostolis perseuerabant. Et quum multa miracula per diuos apostolos ederentur, timor animum omnẽ occupabat. Multi porrò facultates suas vendẽtes, ad Apostolorum pedes ponunt: & quæ ad necessarium vsum essent, duntaxat capiunt. Communia quippe omnia erant omnium, & vno viuebant in loco: neque cuiquam dicere licebat, se quicquã habere proprij. Quod sanè quum Ananias & Saphira audendum sibi putarent, vt qui diuino mentiti essent Spiritui, repentina morte tollũtur. In templo quoque conueniebãt, laudibus Deum vehentes, & cibum cordis simplicitate communem habentes. Quamplurimi autem ad diuinũ admittebantur lauacrum, & diuina vis atque virtus Apostolos cõsequebatur, nihil prorsus erat malorum, quod non præsentia & attactu illorum celerrimè diffugeret. Itaque pro foribus

& sub dio

Ipso die Pentecostes Apostoli Spiritũ sanctũ accipiunt.

Concio Petri ad multitudinem.

† διάβόλος.

Ea concione tria milia hominum ad Christum conuersa.

Cœnobium christianorũ.

Anania & Saphira horrẽdum fatum.

Miracula per Apostolos edita.

& sub dio in plateis deponebantur, qui diuturnis confecti erant morhis: vt saltem vmbræ Petri participes facti, ab ea qua premebantur ægritudine liberarentur. In quibus ille quoque fuit, qui à natiuitate sua claudus, ad tẽplũ, decũbebat attactu enim Apostolicarũ manuum artubus recuperatis exilire est visus. Inde verò contra eos inuidia exoritur, quæ nomẽ Iesu profũdo silẽtio premendũ hortabatur. Illis autẽ id haud quaquã tolerandum fuit. Quũ ergo multa cum libertate Verbum publicitùs prædicarent, in publicam coniiciuntur custodiam. Cæterùm per angelos inde educti, & templum ingressi, idẽ quod antea facere perguot. Deinde ab Anna & Caipha concilium cogitur, & qui facilè apud eos princeps erat Gamaliel, non prohibendũ Apostolorum opus esse suadebat: hortabatúrque, coalescere & obtinere id necessariò oportere, si ita Deo visum esset: etiámque atque etiam videndũ eis esse dicens, * ne bellum contra Deũ susciperent. Theudam quoque quendam, & Iudam Gallilænm in medium afferebat, qui censui & descripnoni primæ, multitudinis manu coacta, testitisset: &, quòd cootta voluntatẽ Dei conatu suo venisset periisset. Tum illi Apostolos plagis mulctandos curant: & absulutis, nequid posthac in nomine Iesu vel discerent, vel facerent, præcipiũt. Sed enim quum ingens magis magísque ad fidem cõflueret multitudo, indignatio in ea & murmur Græcorum exoritur, quòd viduæ eorum despicerentur. Ita Stephanus, & cum eo sex viri, diuini participes spiritus, precatione & manuũ impositione ad ministerium publicum delecti ordinantur. Ipsi verò Apostoli soli sibi verbo vacandum esse statuuntur.

Christianorum persequutio.

Gamaliel verum & sincerum cõsiliarius.

μὴ θεομαχεῖν.

Rebellio cõtra censum & descriptionem vindicata.

septem diaconorũ ordinatio.

De electione Iacobi fratris Domini. Et expositio de genere Iosephi, sponsi Mariæ, & Ioannis Baptistæ, nec non sanctissimæ Dei genitricis: ex scriptis clemẽtis collectoris, Euodij & Hippolyti, qui Apostolorũ successores fuerũt, decerpta.

a Iacobus frater Domini, primus Hierosolimu Episcopus eligitur.

b Epiphanius aduersus Nazaræos scribit Iacobum hunc primogenitũ filium Iosephi, non ex Maria virgine matre, sed ex coniuge alia susceptũ et sanctificatũ fuisse: Eidẽ fratres addit Iosen, Iudã & Symeonem. iis dem vt Hippolytus.

Hoc ipsum quoque Epiphanius scribit aduersus Antidicomarianita:.

c Iacobi duo.

d Φῶς

e Ex Hippo-

SAnè quidem & a Iacobum, qui frater Domini dicebatur, quod sponsi Iosephi filius is, & mater Iesu spõsa Iosephi esset, propter excellenten eius virtutem & præcipua alia ornamenta, Iustum ab omnibus cognominatum, primum Hierosolymitanę ecclesiæ episcopum creãt. Testatur hoc Clemens contextor in sexto Dispositionum libro, ad hunc modũ scribens: Petrus & Iacobus & Ioãnes, quos Dominus præcipuo dignatus fuerat honore post ascentionem eius gloriam non affectarunt: sed Iacobum Iustum episcopum Hierosolymorũ legerũt. In septimo autem eiusdẽ argumenti libro hæc quoque de eo commemorat: Iacobo Iusto, & Ioanni, & petro post resurrectionem Dominus cognitionem & scientiam tradidit. Hanc illi reliquis Apostolis, atque ij rursum aliis septuaginta, quorum vnus quoque Barnabas fuit tradiderunt. c Duo autẽ fuère Iacobi: alter Iustus, qui ex tẽpli pinnaculo deiectus & à fullone fuste ad necem vsque cæsus est: alter autem, qui capite est ab Herode plexus. Iusti porrò istius & Paulus mentionẽ facit, scribens: Alium autem ex Apostolis quenquã non vidi, præter Iacobum fratrẽ Domini. Porrò diuinus Euodius, qui & ipse Apostolorum successor fuit, in commentarus suis, præcipuè autẽ in Epistola quã d Lumẽ inscripsit, hæc quoque posuit

die quadrã, ad historiam Euangelicam illustrandam pertinentia.

A Christus, inquiens, manibus ipse suis Petrũ tantummodo baptizauit. Petrus porrò Andream, & filios Zebedæi. Ij deinceps reliquos Apostolos. Septuaginta autem illos Petrus & Ioãnes Theologus dictus, baptizarunt. Adiicit is præterea illa. A baptismo vsque ad passionem Christi intercessisse anoos tres: à passione verò resurrectione, & ascensione eius in cœlos, vsque ad lapidationem Stephani, annos septem: à Stephani deinde martyrio, vsque dum Paulũ lux circũfudit, menses sex. Inde vsque ad sanctæ Dei genitricis decessum, annos tres. Cæterùm tẽpus omne à natiuitate Christi, vsque ad Dei genitricis migrationem, annos fuisse dicit quadragintaquatuor. Totius autem vitę eius, annos quinquaginta nouem. Siquidem trimula quum esset, in templum est præsentata, & ibi in sanctis sanctorum tradu-B xit annos vndecim. Deinde verò sacerdotũ manibus Iosepho ad custodiã est tradita: apud quẽ quum menses peregisset quatuor, ab angelo Gabriele lætum illum accepit nuncium. Peperit autem Mundi ipsius Lucem, annũ agens quindecimum, xxv. die mensis Decẽbris. Deinceps annos peregit triginta tres, quos etiã æternũ & ante secularé Verbũ, & filius eius in terris exegit. Post crucis autem supplicium illud, in domo Ioannis annos impleuit vndecim: vt ætatis eius anni simul collecti, sint quinquaginta & nouem. In ea ipsa Ioannis domo primum Pascha mysticum conuiuiũ Dominus cum discipulis instituit. Inde hymno dicto in montem Oliuarum exieruot, ad villam Getsemani. Ibidem propter metum Iudæorum discipuli claudebantur. Ibidem etiam C foribus clausis, quum resurrexisset, ab ipsis est visus: quum in faciem quoque eorum inspirauit, & Spiritũ eis sanctum dedit. Ibi octauo pòst die Thomæ fides est cõfirmata: eò Spiritus sanctus specie linguarum, ipsa Pentecoste aduenit. Ibidem Iacobũ Iustum primum Hierosolymorum episcopum Apostoli suffragiis suis designarunt, & Stephanum cum reliquis sex Diaconis legerunt. Hanc porrò domum Ioannes fertur comparasse post mortem patris sui Zebedæi, qui quidem propriæ nauis rector fuisse perhibetur, celebris inter Gallilææ incolas vir. Decedens autem in Gallilæa, filiis ambobus Iacobo & Ioanni hæreditatem reliquit. Ioanni hæreditatem reliquit. Ioannes igitur partem suam quæ ex hereditate ei cesserat, Caiphę eius anni Pontifici vendiderat. Quapropter per venditionis eius additionem, notus quoque ei erat: sicuti ipse in D Euangelio suo dicit. Alienata autẽ ad eũ modũ quæ ei obuenerat in Gallilæa, possessione, aliã domũ Hierosolimis ad sanctam (ita enim dicta erat) Sion, sibi comparauit, in qua deinde purissima mater Christi, ad extremum vsque diẽ suũ vitam peregit. Consimiliter verò & frater Iacobus sedit.nã & is bonis suis in Galilæa alienatis, Hierosolimis fuit atque ibi salutare Verbũ duodecim tribus Israël prædicauit. Nõ importunũ equidẽ, vt puto fuerit, præsẽti inserere historiæ quæ diuinus Hippolytus Portuensis episcopus, de Iacobo fratre domini memoriæ mandata reliquit: Ioseph, inquieos, faber ex vxore sua Salome, quæ quidẽ filia fuit Aggæi, fratris Zachariæ prophetæ, eiusdémque Ioannis baptistæ patris: Zacharias verò & Aggęus filij erant Barachiæ

Virginis matris ætas, & vitæ totius anni.

Domus Ioannis Euangelista Hierosolymis ad montẽ Sion sita.

ἰδιοτράχηλος.

πόρτου τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης ἐπίσκοπος

Ex Hippolyto Portuensi episcopo, de Iosephi spõsi Mariæ ex priore coniuge sua Salome liberis.

sacerdotis) quatuor suscepit filios Iacobum, Simeonem, Iudam, & Iosen: & item filias duas, Esther & Thamar ita vt Salome ipsa, & Ioannes baptista, duorum fratrum liberi fuerint. Etenim Aggæus filius quidem est Barachiæ, patruus autem Ioannis. Similiter & Zacharias frater quidẽ Aggæi, patruus autem Salomæ Iosephi cõiugis. Salomen porrò dico, non illam in Bethleẽ obstetricem (illa enim Bethleemitica, consobrina Elizabethæ erat, & item sanctæ virginis Mariæ, vt hoc sacrum Lucæ Euangelium indicat) Siquidẽ tres fuere sorores Bethleemiticæ, filiæ Matthan sacerdotis, & Mariæ coniugis eius, sub Cleopatræ & Casoparis Persæ regno, ante Herodis Antipatri filij regnũ. Primę Mariæ, secũdæ Sobæ, tertię Annæ nomẽ erat. Nupsit prima in Bethleẽ Maria & peperit Salomẽ obstetricẽ. Nupsit quoq; secunda itidem in Bethleẽ Sobe, & genuit Elizabetham. Nupsit postremò & tertia Anna in terra Gallilęa, & protulit Mariam Dei genitricem, ex qua nobis exortus est Christus, ipsa veritas. Ita vt Salome ista obstetrix, Elizabeth, & Dei mater, trium sororum reperiantur filiæ. Proinde Ioannes baptista, & Iesus verus Deus noster, consobrini esse dicuntur. Iosephi verò filius Christus esse dicitur, quod filiorum eius frater esset, propter conseruationem familiarem & cognationem Aggæi, fratris Zachariæ sacerdotis. Atque hæc quidem Hippolytus.

** Iacobus, qui appellatur Frater Domini cognomento Iustus, vt nõnulli existimant. Iosephi ex alia vxore, vt autẽ mihi videtur, Mariæ sororis matris Domini. cuius Ioan. in lib suo meminit, filius Hierony.* Cap. 4.

De Pontificibus Hebræis, qui ab ipso Aaron, ad Iacobum primũ Hierosolimitanum episcopum, & captiuitatẽ Hierosolymorum vsque, ordine successerunt.

EGo vero etiam qui Pontifices ab ipso Aaron incipiens, ad Iacobum istum fratrem Domini, & ad captam vsque vrbem fuerint historiæ huic attexam. Iacob ipsius tertius filius fuit Leui, huius autem Caath, huius rursum *a* Abraham alter, ex quo Moses & Aaron geniti sunt. Et moses quidem dux profectionis populi Israel ex Ægypto fuit. *b* Aaron autem primus Pontifex à fratre Mose est vnctus. Primus itaque Aaron, secundus Eleazar tertius Phineas, quartus Eliezer quintus Bochchi, sextus Ozi, septimus Eli octauus Achirob: sub quo vates Samuel simul propheta & sacerdos & iudex populi fuit. Nonus Abimelech, quem vnà cum sacerdotibus, Saul, propter Dauidem benignè ab eo acceptum, occidit. Decimus Abiathar, qui vnus ex cęsis illis sacerdotibus saluus superfuit. Vndecimus Sadoc, H sub quo templum à Solomone constructum est. huic successit Achimaas, illi rursum tredecimus Azarias. Hunc sequutus Ioram: illum Iodas, qui annos cẽtum & triginta vixit, & Godoliam Dauidis genus extinguere volẽtem interemit. Huic ordine successerunt Axioram, Phadæus, Sudęus Iculus, & vigesimus Ioathamus: hunc sequutus Vrias, qui temporibus Achaz & Ezechiæ sacris præfuit. illum Neri, Ioas Selã, Chelcias, qui sub pio Iosia pontificatum administrauit. Post hunc fuit Sareas: deinde Iosedec, sub quo populus à Nabuchodonosor captiuus est abductus: postea Iesus, Iosedec filius, sub quo Iudæi è ca-

De cognatione beata Mariæ virginis.

Maria virgo diuæ Elizabetha consobrina.

Christus item saluator & Ioannes baptista consobrini sunt.

a Abraham is dicitur.
Exod. 6.
Num. 3.

b catalogus Pontificum Iudaicorum & Hierosolymitanorũ, vsque ad Iacobũ fratrẽ Domini, initio ab Aarone sumpto.

c Post Ioannẽ istum alij Iudam summũ sacerdotem ponunt. qui Iesũ fratrem suum germanum Hierosolymis in tẽplo interfecerit.

† Hunc alij Iudã vocant. Ioseph lib. 11. cap 8.

d Hic iustus appellatus.

e Apud alios Onias Ilenon recensetur, sed Manasse Simon substituitur.

f Hic etiã Iason dictus.

Huic Antiochus sacerdotium ab-

E ptiuitate à Cyro liberi dimissi sunt. is vnà cum Zorobabel Iudęorum genti pręfuit. Huic successit Ioachim, sub quo Esdras leges recognouit. Hũc sequutus tricesimus Eliaseph. Illi * Ioachaz, in quẽ res ipsius Esther & Mardochęi inciderũt. Deinde fuerũt *c* Ioãnes, Iadęus, quo tẽpore templũ in Garizim ædificatũ est, Onias *d* Simõ Eleazar: sub quo sacra Biblia de Ptolemæi secundi consilio à septuaginta duobus interpretib. in Græcum sunt translata sermonem. Manasses, *e* Onias, Simõ. Quadragesimus numero Onias, *f* Iesus, & Onias ali s: quo tempore populus ab Anthiocho Epiphane grauiter est afflictus. *g* Alcimus, quem quum non esset ex tribu sacerdotali genitus, Antiochus, Onia cæso, pontificẽ cõstituit. Post hunc fuit Onias, Oniæ filius, qui in Ægyptum profugiens, templum ibi Hierosolymitano simile in Heliopolitarum agro extruxit. Post hunc quadragesimusquartus ex Asamonæi F filiis, Iudas Machabæus: cui ordine successerũt, Ionathas frater, rursus Simon frater: Ioãnes, qui & Hyrcan.* dictus: Aristobulus, qui primus diadema sibi imposuit: Iannæas, cui etiam Alexãdri nomen fuit. Quinquagesimus porrò fuit Hyrcanus, sub quo Pompeius Romanus dux vrbe vastata, sacra quoque tẽpli donaria inspexit. Quinquagesimus primus Antigonus, *h* qui Parthos propter Hyrcani inimicitias aduersus templum adduxit, & ab Herode pontificatu deiectus est. Quinquagesimus secũdus Anaelus ab Herode, quum non esset sacerdotalis generis, pontifex creatus est. Quinquagesimus tertius Aristobulus, quem Herodes, Anaelo reiecto, substituit: idémque rursus Aristobulo dolo cęso, Anaelum restituit. Anaelo Iesus *i* Phabi filius successit. deinde Simon Herodis † socer Pontifex fit: post hũc Matthias, deinde Iosephus, cui Iozarus successit. Sexagesim* porrò fuit Eleazarus, sub quo G Herodes pessimè periit. Ei verò ordine successerunt, Iesus Sεæ filius, *k* Ananus Caiphæ socer, Ismaelus filius Phabi, Eleazarus Anani filius, Simon Camythi filius. Sexagesimus septimus fuit Caiphas, qui etiã Iosephus dictus est, sub quo pro nobis salutiferam mortem Dominus obiit. *l* Post hunc Ionathas Anani filius, Theophilus eius frater, Simõ Boethi filius, deinde Ionathas Anani filius, post hunc frater eius Mathias, mox Elinæus: rursum Iosephus Camæ filius: quẽ insequntus est *m* Ananus Anani filius, qui Iacobũ fratrem Domini, primũ Hierosolymorũ episcopum interemit. Huic quoque, magna dicendi libertate vsus Paulus: Percussurus est te Deus, dixit, paries dealbate. Ei porrò successit Gamalielis filius Iesus, huic Mathias Theophili filius: sub quo, octauo Claudij Cæsaris anno, bellum contra Romanos susceptum, initiũ habuit. Postremus omnium Phinæus fuit, sub quo vrbs, templum, & gens cuncta à Tito capta, omnésq; & templi & legis res prorsus extinctæ corruerunt. *n* Atque hæc quidem sic se habent. Nos verò ad Apostolicarum rerum historiam ex diuerticulo redeamus.

De Stephano primo martyre, & Paulo organo electo.
Caput 5.

STephano plurima Spiritus gratia erat: multáque is prodigia edebat, & quum eloquẽtia multum valeret, concionaríque nõ cessaret om nibus Serua-

Stulit, & id Oniæ, id est Menelam dictus concessit. Vnde seditio mota, propter Iasonem & Menelaum fratres.

g Alcimus à Lysia summus sacerdos constitutus.

h Pacorus Parthorum rex Iudæis bellum indixit Antigonus à Parthis victus & captus Hasclo & Hircano, rex constituitur. Haselus sibi mortẽ conscivit, Antigonus Hircano, aures præsecuit. Egesip. li. 1. Ioseph. lib. 14. cap. 24.

i Alij habent Sabetis fil.

† χηδεστής Ananũ cyrenæus summum Pontificem constituit. Ioseph. li 18. cap. 5.

k Ismaelem Fabi filiũ, Valerius Gratus Anano amoto pontificẽ creauit, vt suprà lib. 1. ca. 29.

l Sed non pontificatus huius tempore. Nam hic in annum à Christi natiuitate 22. incidit. Anno verò Christi 33. idem Caiphas pontifex fuit, quũ Christus pro nobis, &c.

m Pro Anano in Euange. legitur Annas, et in Act. apost. Ananias.

n initium belli Iudaici, & finis.

a Stephani martyrium.

nibus Seruatoris & Domini cultum suadés, furore Iudæi accenduntur. *a* A quibus ingenti vi lapidum obrutus, primus ipse pro Christo mortuus, στέφανον, hoc est coronã accepit. Cæterùm quum adhuc spiraret, diuina illustratus gloria, cœlos apertus, & Seruatorem ad dextram Dei stantem, séque confirmantem vidit. Itaque ipse anima tota ad desideratum illum anhelans, pro percussoribus suis, ne eorum peccata Deus in rationem aliquam computaret, orans, ita ad Deũ migrauit. Maxima verò inde & prima à Iudæis Ecclesiæ Hierosolymitanæ coorta est persequutio. Porrò discipuli omnes, extra duodecim illos, per Iudæam & Samariam dispersi sunt. Quidam etiam eorum ad Phœnicen, & Cyprum, & Antiochiam vsque peruenere, nondum illi gentibus ipsis fidei Verbum communicare ausi, solísque tantum Iudæis id annunciantes. Tũ Paulus quoque Tarso ciuitate ortus, quum in lege patria, pharisæus enim erat, accuratè & diligenter à præceptore Gamaliele eruditus esset, æmulatione legis flagrans, eámque Apostolico marte admodum concuti vidẽs, multum detrimenti Ecclesiis. Ac primùm quidem cædis Stephani suasor fuerat, eorúmque vestes, qui lapides in illum iecerant, seruauerat. Deinde in domos fidelium impetu, tanquam agrestis quæpiam & immanis fera, faciens, viros simul & fœminas vinctas trahebat, & in carcerem cõiiciebat. Sed is postea, setius aliquanto, ingentes admodum minas spirans, epistolásque à sacerdotibus, impunè ei fore quidquid aduersi, arbitrio suo, in Ecclesiam Damascenam cõtulisset, petens: Electionis vas, non ex hominibus, neque per homines, sed per reuelationem Iesu Christi & Dei patris, qui illum ex mortuis suscitauit, maximúsq; Apostolus designatur. Quum quidẽ cœlesti lumine oculi eius perstricti atque extincti, & voce cœlitùs ab instituto suo retractus esset, Saul, Saul, dicente, quid me persequeris? Hic, quum ei Ananias per Arcanam reuelationem manus imposuisset, visum recipit, & in animo suo longè etiam magis illustratus, confestim, quam antea contra nos ferociter spirabat, tam acriter pro nobis stare incipit, ita vt celerrimè omnibus qui cum eo sermonem sererent, astrueret, atque ex scripturis probaret, Christum verum esse Deũ. In tantam autẽ apud populares suos, qui in perplexibili oratione summam & ineuitabilem defensionem collocabant, peruenit inuidiã, vt per dolum occultè cædẽ ei struerent, eaque de causa ad portas ciuitatis Damasci in insidiis excubarẽt. Sed enim discipuli techna ea cognita, è muro eum in sporta demiserunt. Qui quum Hierosolyma peruenisset, periculúmque, vt ei cum discipulis conuenire liceret, fecisset, fraudulenter eum illi agere credentes, auersabantur, neque persuaderi poterant, eadem eum cum ipsis sentire. Certò quippe sciebant, quàm aduersus illis fuerit, qui veluti ignem prorsus cõtra Ecclesias spirauit. Ac nisi Barnabas, clarus in septuaginta illorum ascripto ordine vir, oratione sua, vera esse, quæ ille præ se ferret, confirmasset, & quæ illum facientem vidisset testificatus esset re infecta abiisset. Itaque Barnabæ suasu admittitur: qui deinde, eadem quæ alij faciẽs, Hierosolymis disputabat, argumentisque Christum verum Dei filium esse confirmabat. Cæterùm quum Græci ei aduersarentur, cædémque homini molirentur discipulorum prouidentia Cæsarem deducitur. Inde porrò Tarsum mittitur, Christi Ecclesiam adaugens, & aliquos illi credentes semper adiiciens. Sed de his postea

Persecutio ecclesiæ Hierosolymitanæ.

Saulus Christianorũ persequutor primarius.

Idem vas electionis.

Cõuersio Pauli.

Insidia Iudæorum Damascenorum aduersus Paulum.

Fas Paulus è muro demissus effugit.

Idem ab Ecclesia Hierosolymitana suscipitur.

De Philippo vno ex septem diaconis, & de Simone Mago. Item de Eunucho Candaces reginæ Æthiopum. Item de miraculis diui Petri. Præterea de Cornelio Centurione, & iis qui ex Ethnicis animum applicuerunt Christo. Et vt Antiochia Barnabas & Paulus primi fideles ipsos Christianos cognominauerint. Cap. 6

PErsequutione in primis cõtra Stephanũ excitata Philippus ex his vnus, qui cũ Stephano ad diaconatũ erant electi, per dispersionẽ eam in Samaria erat edendorũ miraculorum vi oppido quàm pollens. Siquidem tantum ab ea virtute valuit, *a* vt & Simoni, arti suæ nuncium remittere persuaserit qui magicis præstigiis longo tempore populum seduxerat. Vsque adeò enim imposturis & incantamentis homines ceperat, & tam celebrem ea ætate magica arte famam consequutus fuerat, vt Simonem illi magnam virtutem Dei esse arbitrarentur. Is igitur Simon talis quum esset, mirificis tamen Philippi rebus, quas supra opinionem fidemque hominum edebat consternatus, *b* baptismum vnà cum reliqua Samaria subit, & verbotenus professionem & fidem in Christum egregiè simulat: *c* id quod & alii, qui abominandam eius sectam *d* erant complexi, faciebant, fraude & dolo autoris sui venenum pestiferum in ipsis occultatum, quo ad possent, eis qui id suscipiebant, communicantes qui tamen postea, quum malitia peruersitásque eorum deprehẽsa esset, merito sunt reiecti. Quemadmodum & Simon iste à Diuo Petro, † qui impositione manuum Spiritum contribuebat, manifestò deprehensus est, gratiam eam venalem esse arbitrari: eóque nomine, vt nulli rei homo reprobatus atque repulsus est. Itaque ille æmulatione percitus, contra Apostolos eorúmque doctrinam se armauit. Porro, quum diuina prędicatio instar incendij per omnem iam serperet terram, *e* Candaces Æthiopũ reginę (patrio quippe more gens ea à muliere regebatur) Satrappa, diuina dispositione, primitię ex gentibus in Christum credẽtibus fit. Quum enim in Philippum iter ex visione facientem incidisset, & per vnicum Esaiæ prophetę oraculum, arcanis sacrorum nostrorum mysteriis ab eo initiatus & baptizatus fuisset, in patriam ipse suam reuersus, primus in Æthiopia hominibus Dei Seruatorísque nostri cognitionem læto attulit nuncio. Per quem prophetia illa reipsa est adimpleta: *f* Æthiopia prior porriget manus Deo. Atque in iis quidem res Pauli, quas paulò antè perstrinximus, consistebant. Petrus autem Lyddam & Assaronem veniẽs, Æneam triginta octo annos lecto affixum, verbo solo sanat ac restituit. Ioppæ autem quum esset, eúmque inopes & viduæ circunstãtes, pro defuncta Tabitha, vestes aliásque res, quas eis Dorcas, pro eo atque debebat, ostendentes supplicarent: dicto citius illam quidem resuscitat, multitudinem autem eam omnẽ sacro initiat lauacro. Deinde Cæsareæ centurioni Cornelio officium suum præstat, quum linteũ illud à quatuor partibus supernè demissum

a Philippus diaconus Simonem Magum conuertit in Samaria.

b Simon baptizatur, & fidem Christianam se colere egregiè fingit.

c Simonis istius hæresis quam hypocritæ omnes & simulatores consectãtur.

d Omnes qui quoque modo adulterant veritatem, & præconium Ecclesiæ ladũt Simonis Samaritani magi discipuli & successores sũt.

† Simonis hypocrisis à Petro deprehensa.

e Candaces Æthiopũ reginæ Eunuchus à Philippo ad christianismum perducitur.

f Æthiopia præueniet manus eius Deo. hoc est filij Æthiopiæ currẽt expãdendum manus suas in orationẽ rorãnes Psal. 67.

A. Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ θεῷ.

Diui Petri res

Gentes quoque ad cōmunionē Euangelij & pœnitentiam recepta.

vidisset. Ita Cornelio, & qui cum eo erant, per doctrinā initiatis omnibus, gratia Spiritus sancti superuenit, & linguarum varietate gratia ea manifestò apparet. quibus ad eum modum mirificè peractis, diuinum deinde illi per aquā consequuntur lauacrum. Enimuerò Petro reuertenti, qui Hierosolymis ex circuncisione erant, gratiam ipsam non satis intelligentes, maximopere succensebant, quòd salem diuinum arcanáque mysteria viris præputio obductis communicasset. Qui sanè rem eam edocti statim conquieuere, animis eorum admiratione consternatis, quòd Deus etiam gentibus pœnitentiam concessisset ad vitam. Qui verò passim dispersi erant in Phœnicia, & Cypro, & Antiochia, fidem solis Iudæis prædicabant. Cyprij tamen quidam, & Cyrenij, Antiochiæ, diuina eis opitulante manu, multitudinem ingentem numeroque superiorem, ad fidem adduxerant. Quod F quum Ecclesiæ Hierosolymitanæ innotuisset, Barnabam Antiochiam mittere properat qui sanè diuina refertus gratia, Tarsenū conquisito Paulo, cum eo Antiochiam proficiscitur. Atque ibi anno toto docentes, innumerabilem ad Christum pertrahunt multitudinem. ibique primùm discipulos Christianos vocari debere sanciunt. Sedenim Agabus, vnus ex his qui cum eis erant prophetis, famem futuram prædicit. Paulus porrò & Barnabas fratrum ministerio subseruituri, propter famem ingruentem, passim in loca omnia mittuntur.

Fideles primùm Antiochiæ christiani nominari cœperūt. Prædictio famis futuræ.

Ea quæ ab Augaro, in ciuitate Edessa, per Apostolū Thaddæū sunt acta: & de imagine Seruatoris Christi, nulla manu interueniente, picta. cap. 7.

Agiographū hoc. Euseb. lib. 1. cap. 13.

NEcessarium quoque, vt sciatur, illud est, G quòd Seruatoris nostri diuinitas, & operū supra fidem & opinionē omniū effectrix virtus, per terram vniuersam decantata: multos quoque ex longinquissimis regionibus, sanationis incurabilium morborum spe permouerit. Vnde Toparcha Augarus ditionē suam vltra Euphratem cum laude administrans, eo quòd incurabili torqueretur morbo, quum nomen Iesu celebre per terram increbrescens audisset (testificabatur nimirum fama & res ipsa) supplex ei per epistolam fit, liberationem à morbo eo rogans. Ille verò ad eum quidem venire supersedit, per epistolam tamen manibus suis scriptam ei respondit: Oportere se commemorans, quum quæ ei à Patre imperata erant perfecisset, ad eum reuerti. Profectione vero ea confecta, ex sectatoribus suis vnum Taddæum nomine, ad illum missurum, H qui quum morbum illum sanaturus, tū vitæ sibi suisque melioris administer futurus esset. Itaque post resurrectionem à mortuis, & ascensionem in cœlos, Thomas ex duodecim vnus, diuino quodam motu, Taddæū, qui ex septuaginta illis esse, cognitus est, ad Edessam, prçconē & Euangelistam mittit, vt per eum quæ Christus promiserat, omnia exitum suum consequerentur. Atque ibi Taddæus quum esset, Tobię cuiusdam hospitio exceptus, omnē curabat valetudinem. Quod vbi audisset Augarus quę ei à Iesu per epistolam scripta fuerant, in memoriam reuocans, statim illum accersit: cuius quum faciem cōspexisset, & ad splendorem inde emicantis lucis obstupuisset, in conspectu primariorum circa se vi-

Augarus Edessenorū princeps, morbo incurabili detētus Christum scripsit.

Christi ad eū responsum.

Taddæus vnus è septuaginta iuxta christi promissū, à Thoma Edessam mittitur, ibique Augarum & filium eius Audū sanat, & sacris Christianorū instruit.

E rorum procidens, adorationis reuerētiam Taddæo præstat, diligentérque, an eius qui epistolam ad se misisset Iesu, discipulus esset, inquirit. Tum ille, eius se esse dicit: propteréaque venire, vt† fidei fide digna præstaret. Quod si in priore perseueraret sententia & fide, maiora eum visurum & optata cordis eius ad debitum finem suū peruentura. Augarus vero: Ea est, inquit, fides & persuasio mea, vt etiam non dubitarem, exercitu coacto, contra eos qui illum in crucem egerunt bellum suscipere: nisi à Romanis,* quibus colla ipsi submittimus, metus & periculum immineret. Taddæus verò: Dominus noster Iesus, inquit, manu & auxilio humano non indiget, qui voluntate Patris sui cōpleta, ad ipsum est reuersus. Augarus rursum: Sed ego, ait, ipsi patrique eius, quæ fidei sunt rependerem. Si hoc ita est, infert Taddæus: En tibi in nomine Iesu Christi manum meam impono. Simúlque cum attactu, & morbus profugiens euanescit: & ipse breui momento, qualis ante morbum fuerat, agnoscitur. Ac non ipse modò, verumetiam Audus filius eius pedum morbo laborans, multiq; præterea alii ciuitatis eius, varijs conflictantes morbis, oratione simul & attactu, celeriter grauamine omni liberantur. Post hæc conuocata ad cōcionem ciuitate omni, Apostolus ob tam salutis nostræ Seruatori Christo† functionem omnem exponit, perfectioribus eos sacris imbuit, ad sacrum admittit lauacrum, sacerdotes, quos opus erat, creat: alia omnia ritè & ordine constituit, vrbémque omnem Deo consecrat. Quum verò ab Augaro ad Apostolum deinde pecuniæ mitterentur, accipere eas renuit. Si enim, inquiens, nostra reliquimus, quomodo accipiemus aliena? Porrò Augari epistola ad Christū, quā per Ananiam expeditum & celerem cursorem misit, * quoad crassiore modo concipi potuit, verbis suis hanc complexa est sententiam. Quum de te curationibúsque tuis audirem, te sine remediis & herbis, solo verbo, cęcis visum, claudis pedes suos, leprosis corpus mundū, & qui diuturnis premuntur morbis congruentem valetudinem, & quidem gratuitò prębere, aliaq; multa viribus nostris maiora efficere opera, in mētem mihi venit, alterum te duorum istorum esse arbitrari: vel Deum, qui cœlis relictis ad nos secesseris: vel saltem Dei filium, res tantas supra fidem & opinionem omnem gerentem. Itaque te hoc scripto oro, vt ne molestum tibi sit, ad me venire, méque, qui iam dudum affligit, inueterato morbo liberare. Persuasum porrò habeo, quum Iudęi iniquo erga te sint animo, non optima eos de te capere consilia. Mihi verò opidum est modicum quidē illud, nec admodum celebre vtrique tamen nostrûm percommodum. Postquàm autem Augarus scripto suo persuadere ei quod voluisset non potuit, desperato Iesu, propter responsum acceptum, aduentu, quid caperet consilij incertus, eo tamen quo in Christum tenebatur desiderio perculsus, pictorē eximium ad eum misit, eíque vt diligenter & accuratè faciem eius in pictura effingeret, imaginémque pro desiderato illo sibi afferret, imperauit. Et ille quidem venit, atque in loco sublimiore stans, pingere Christi vultū, vt decebat, conabatur. Quū verò cœptum opus non succederet (diuinus quippe splendor

† τῇ πίστει ἄξια δοῦναι.

** ἐκείνοις τὸν αὐχένα κλινάντων.*

Est hoc summè stonus Orientaliū populorū Græcorum & Ruthenorum.

† οἰκονομίαν.

ciuitas Edessenorum per Taddæum christianismum suscipit.

** ὡς ἐν τύπῳ καταλαβεῖν*

Epistola Augari toparchæ ad Christum.

Augarus pictorem ad Christum, qui eius formā depingat, mittit.

splendor & gratia in vultu eius coruscans impedimēto erat, re ea cognita Saluator textum lineum petit, in eóque prius loto faciem suā exprimit, & id ad Augarum mittit. Dicitur quoque Persarū rex, manu ingeniόque promptum pictorē misisse, & per hūc, feruenti fidei desiderio, simul & ipsius Christi, & quæ eum diuino modo genuit, matris, quàm celerrimè imaginem depictā accepisse. Atque hæc quidem ex tabulariis & archiuis ciuitatis Edessæ, quæ tum regia administrabatur potestate, sunt desumpta. Fuerant enim in publica librorum monumenta relata. Et libri de Augari rebus conscripti, hæc quoque complectebantur, ex Syrorum lingua translata. Quæ à me etiam rectè hoc loco opinor esse exposita.

Christus imaginem suam in lineis textū impressam, pictuam scilicet ου τέχνα τον ad illum remittit.

Ad persarū quoque regem Christi & matris eius effigies perlata.

Vt Tiberius Cæsar, rebus Seruatoris Christi ex literis Pilati cognitis, sit permotus: & quæ de eo Tertullianus memoriæ commendarit. Cap. 8.

ETiam vbique terrarum mirifico Verbo disseminato, sermonibus omnium resurrectio ascensio, & alia diuinam potētiam testantia miracula publicè ferebantur. Consuetudo autem iam inde à plurimis annis obtinebat, vt qui præfecturas aut prouincias sortiti essent, res nouas, quæ sub eis accidissent singulas, summum Imperium habenti Cæsari significarent, vt illum nihil prorsus rerum omnium latêret. Itaque de resurrectione ex mortuis, aliísque prodigiis Iesu Christi, Tiberio Cæsari scribens Pilatus: quum res eius plerasque, tum, quòd ex mortuis rediuiuus, sibíque ipsi superstes, Deus iam à multis, & quidem præcipuus inter alios Deus esse crede- C retur, renunciauit. Quam rem Tiberius ad Senatum Romanum retulit. Senatus autem, non esse deliberandum de ea censuit, sub illo quidem prætextu, quòd ille nō priùs, veteri more, ipsius Senatus sententia, in Deos esset relatus: re autem ipsa, quòd diuinæ doctrinæ disciplina humano prorsus non indigeret auxilio. Sed enim etiamsi senatus ad eum modum verbum de Seruatore reiecisset, Cæsar tamen in sententia sua persistit, salutaríque prædicationi impedimento non fuit. Scriptum hoc nobis reliquit Tertullianus, vir insignis, accuratáque legum & actorum Romanorum perita clarus, in ea quæ ab ipso latina quidem lingua scripta, in græcam verò trāslata est, pro Christianis Apollogia. in qua hæc quoque commemorat, ita scribens. Vt de origine aliquid retractemus eiusmodi legum, vetus erat decretum, ne quis Deus ab Imperatore cō- D secraretur, nisi à Senatu comprobaretur. Tiberius ergo, cuius tempore nomē Christianum in seculum introiuit, annunciatam sibi ex Palæstina veritatē dogmatis istius (ibi enim prima initia sumpserat) ad Senatum retulit, cum prærogatiua suffragij sui. Senatus, quia ipse non probauerat, respuit. Cæsar in sententia mansit, comminatus mortem Christianorum accusatoribus. Cœlesti nimirum prouidentia, per ordinationem atque dispositionem competentem, hoc illi suppeditante, vt nullo obstante impedimento, Euangelij Verbum per terras passim omnes cursum suū teneret. Sic scilicet vi & efficacia cœlesti salutare Verbum, quasi quoddam solis lumen, vni- A uersum habitalem orbem prorsus illustrauit. Confestim nanque, iuxta diuinarum scripturarum præscriptum, in omnem terrā exiuit sonus diuinorum Euangelistarum, & Apostolorum eius, & in fines orbis verba eorum. Proinde per vrbes & vicos omnes, copiosissimæ messis instar, frequentissimæ numerosissimæque passim Ecclesiæ sunt constitutæ: & qui maiorum suorū successione, veterísque erroris & idolorum superstitionis contagione, animis suis erant infecti, diuina Christi vi atque virtute intercedente per sectatorum discipulorúmque eius doctrinā, simul & miracula, tanquam à grauibus molestísque dominis liberati, vinculísque durissimis soluti, omnem illam diabolicorum dentum multitudinem conspuerūt, vnúmque & solum Deū esse confitentes, quia omnia condidisset, eum B ipsum veræ pietatis legibus, diuinóq; & sobrio cultu, per Seruatorem nostrum generi humano illato, coluerunt.

Tiberius Cæsar per Pōt. Pilatū de rebus Iesu Christi certior factus cum etiā contra Senatus Rom. sententiā in deos retulit.

Tertulliani testimonium.

Promulgatio Euangelij libera per vniuersum orbem.

Vt Caius Tiberio successerit, & de Philonis ad eum legatione, & quæ de Caio Philon & Iosephus memorent, & vt inde Romanorum in Iudæos furor & rabies exorta sit. Cap. 9

TIberius autem annis viginti duobus cū dimidio, Imperio administrato, Caio moriēs id relinquit. a Hic confestim Agrippæ diademate imposito, regem eum Iudęę creat. Philippi quoque & Lysanię tetrarchias eidem tum attribuit. neque ita multo pòst Herodis quoque regnum, qui Ioannem occiderat, addit: Herode ipso vnà cū Herodiade vxore, plurimis de causis, b vt & Iosepho videtur, perpetuo in occidēte exilio mulctato. Ea ętate & Philo floruit, vir non tantum apud nostros, verūetiam apud profanos philosophos celebris. Genere is Iudęus fuit, inter ciues & magistratus Alexādrinos clarus. Quantus ille quidem in patriis disciplinis fuerit, quantòue in eas labore incubuerit, ipsa res declarat. Quantus verò etiam in liberalibus externæ philosophiæ artibus, quid attinet dicere? Platonis nanque & Pythagoræ institutum summoperæ æmulatus, omnes sui tēporis philosophos longè superasse dicitur. Hic res Iudaicas sub Caio quinque libris est complexus, in quibus etiam vęsanam eius dementiam, & quæ ille contumeliosissimè improbissiméque in Imperio suo egerit, & quas sub eo Iudęi pertulerint calamitates, persequitur. Illorum nimirum gratia orator quoque Romam venit, quum apud c Caium pro Iudęis patriísque eorum legibus & moribus orationem haberet, risum inde, & pręterea nihil retulit. Parum verò abfuit etiā, quin de vita quoque ibi periclitaretur, quemadmodum eius in decimooctauo historiarum libro circa finem d Iosephus meminit. Seditione, inquit, Alexandriæ inter Iudæos ibi incolentes & Græcos orta, terni ab vtraque factione oratores lecti, apud Caium aderant. Vnus horum Appion fuit. e Is quum multa acerbè in Iudæos dixisset, tum illud quoque adiecit, quòd Cæsaris negligerent atque despicerent honores. Quum enim alij populi omnes, qui sub Romano essent Imperio, aras & templa Caio construerēt, rebúsq; aliis omnibus, vt Deum, vene-

c Caligula imperium.

a Agrippam Caius Cæsar è vinculis liberatum, regem tetrarchiæ Philippi & Lysaniæ fecit. Ioseph lib. 18. cap. 15. de bell. Iuda. li. 2. cap. 5.

b Lib. 9 cap. 7.

c Fuit is Romæ apud Caium pro Iudæis Alexandrinis orator: sed parum ab eo est humaniter acceptus.

c Initio Caligula se popularem ostendit, animosque & studia hominū in se incendit. Deinde verò luxu, incontinentia, atrocitate, & vitiis omnibus, monstrū exhibuit.

d Iosephi ea de re testimoniū.

e Iudæi iussi à C. Cæsare effigiem eius in templo inlocare, arma potius sumpsere. quem motum, Cæsaris mors diremit. Tacit. lib. 21.

nerarétur: solis Iudæis absurdũ videri, statuis eũ E honorare, aut per nomen eius iurare. Hæc aliáque multa quum Appió dixisset, quibus Caiũ, progenio eius vt par erat, elatum iri sperebat, Philo princeps legationis Iudæorum, magna gloria vir, & philosophiæ nõ imperitus, Alexandri Alabarchi frater, per defensionem obiectam disertè refelli. Explusit autem eum Caius, abire à se statim iubens. Atque ille ita peritus videbatur graue quiddam in eos decreturus esse. Philo porrò contumeliosè reiectus, exiit, & ad eos qui secum erant Iudæos, *f* Fidendum esse, inquit animúmque sumendum. Caium enim iratum quidem eis esse, reipsa autem Deum aduersus illum iam auditorem adesse, & liberatorem. Hæc quidem Iosephus. Sed & ipse Philo singillatim quæ in legatione illa acciderunt, commemorat: F ex quibus equidem alia prætermittã, & illa tantum oratione persequar, per quæ perspicuum fiat quæcunque non multo pòst Iudæis accidere, *g* propter piacularem temeritatem, quam in Christo necando exhibuerunt, accidisse. Itaque ille primum refert, *h* Seianum quendã, qui plurimùm apud Imperatorem Tiberium autoritate valuit, illud in primis studuisse, vt funditùs tota gens Iudæorum deleretur. Deinde Iudææ præsidem Pilatum, sub quo piaculum illud in Christum est commissum, stante adhuc Hierosolymis templo, nouum quiddam atque insolens contra leges, sanctiones, moresque eorum fecisse, eósque per id in magnã conturbationem & morum coniecisse. Post Tiberiũ autem idem memorat, Caium Imperio suscepto, quum plurimis Iudæorum gentem cõtumeliis iniuriisque G affecisse, tum maximis etiam detrimentis atque cladibus afflixisse. Quæ vt omnes ex ipsius oratione intelligerent, commodius esse duxi, eam hic referre. Verba eius hęc sunt: Tanta morum Caij erga omnes, præcipuè verò in Iudæorum gentẽ, quibus grauissimè erat infensus, fuit peruersitas, vt in plerisque vrbibus, ab Alexandria exorsus, oratoria eorum signis & statuis imaginis formæque suę complens, sibi ipsi arrogaret atque dicaret. Quæ enim ab aliis sacrata erant, concupiscens ipse vi occupabat. †Templum autem sanctæ ciuitatis, quod sacrosanctum, inuiolatum, † & à direptione omni liberum permanserat, in proprium mutaret & transformaret delubrum, Iouis id illustris, noui Dei, Caij nominari iubens.

λέγει θαρρεῖν χρῆναι· ὡς μὲν αὐτοῖς ὀργιζομένου Γαΐου, ἔργῳ δὲ τὸν θεὸν ἀντιπαρεξάγοντος.

g Propter nocentissimam Christi cædem maximas quasque Iudæi pertulere clades.

h Seianus Iudæis infensus.

Perstringũtur calamitates Iudæorum quas sub Tiberio & Caio pertulerunt, extremi excidiq́ vrbis Hierosolymitanæ procemia.

Tumultus Iudæorum ingens propter Cæsaris statuas in templum à Pilato inductas. Ioseph. de bello Iud. lib. 2. cap. 9. Egesip. li. 2. capt. 5. De hoc cap. seq. Caius templa Iudæorum statuis suis impleuit.

ἀφαιρεῖν, ἀσυλίας ἠξιωμένον.

Quæ mala Iudæis conciliauerit atque intulerit Pilatus, H & vt is illata sibi ipsi manu interierit. cap. 10.

INnumerabiles insuper alias calamitates orationem omnem superantes Iudęis Alexãdrinis accidisse, idem Philo, sub eo quem diximus Caio, in secundo libro, cui titulus est De virtutibus, * sermone assimulato cõmemorat, cui & Iosephus consentit: itidem à Pilati, & in Seruatorem cõmissi piaculi tẽporibus, calamitates Iudęorum initiũ sumpsisse memorans. Qualia igitur & is in secũdo Iudaici belli libro scribat, audire est operæpreciũ: " Pilatus, inquit, à Tiberio " procurator in Iudæam missus, noctu velatas te" ctásque Hierosolymã infert Cæsaris statuas: si" gna eæ vocãtur. Qua re, nouitate interdiu maxi" ma à Iudęis turba est excitata. Qui enim propius assistebant, ad conspectum earum consternati sunt, tanquam apertè legibus eorum proculcaris: quippe simulachrum aliquod in ciuitate habere, illis religio erat. Hęc si quis Euangelicis addat verbis, veritatem ipsam inueniet, celeriter enim eos vindicta est consequuta propter eam, quam apud Pilatum insolenter edidere vocem: non alium se, clamantes, habere regem, præterquàm Cęsarẽ. Paulò post alia quoque calamitate pressos, idẽ Ioseph⁹ scribit: Post hæc, dicens, aliam quoque turbam conciuit Pilatus, sacro thesauro (cui nomen Corbona) in aquæ ductus constructionem consumpto, qui quidem ad trecẽta dirigebantur stadia. Aegrè ferebat eam indignitatem multitudo, & præsente Hierosolymis Pilato, tribunal circumsistentes F vociferabatur. Ille porrò, quòd Iudęorũ prçuidisset tumultum, turbæ eorum milites armatos, " qui militaribus operti essent vestibus, immiscẽs " ferro quidẽ ferire quenquam prohibuit, fusti" bus autem vociferentes pulsare præcepit: eiúsq; " rei causa signũ, vti conuenerat, eis pro tribunali " dedit. Quapropter Iudęi ad eum modũ verberibus cęsi, multi plagis sunt interempti, multi etiam à suis inter tumultũ protriti interierunt. Multitudo porrò ipsa ad cladem eam exanimata conquieuit. Alias item innumerabiles, nouendis rebus, excitatas calamitates, idẽ Historicus persequitur, per quas astruit atque probat, quod à perpetrato in Saluatorem piaculo, nunquam & in vrbe ipsa, & in Iudæa omni, esse desierint seditiones, tumultus, pugnæ, aliorúmque intolerabilium cladium aliç super alias incursiones, G donec postrema omnium vrbis sub Vespasiano obsidio eos inuasit, ac prorsus extinxit. Atque eorum quæ Iudæi in Christum cõmiserunt, talem illi diuinitus sunt experti vindictam, sensim eos carpentem. Verùm enimuerò & ipse Seruatoris iudex Pilatus quũ sub Tiberio (quòd Maria Magdalena Romam adierat, & Seruatoris res ibi retulerat) maximis affectus esse dicitur contumeliis, tum Caij temporibus postea extrema calamitate oppressus esse fertur: quemadmodũ id tradunt, qui Græcorũ Olympiadas, quæque in eis acta sunt, composuere. ad eas enim necessitas angustias variis aduersisque casibus est redactus *b* vt manus ipse sibi * attulerit, & sui ipsius vindex ipse factus sit: vltione diuina (ita enim conicere oportet) breui eum consequente. Id quod & de anna, & de Caipha, H aliísque item scribis & Pharisæis dicitur: qui & ipsi dignitas variásque dederunt pœnas, eius, quam Christo intulerunt, iniquæ & iniustæ necis.

ἐν ὑποκριτικῷ λόγῳ.

Sacer templi thesaurus à Pilato in aquæ ductum ædificationem consumptus.

Seditiones populares, diuinæ vindictæ sunt.

b Pilatus vltione diuina manus ipse sibi attulit.

L. Vitellius Syriæ præfectus, Pilatũ propter Iudæorum accusationem. Romam ire iussit & Marcellum Iudæis præfecit. Ioseph. lib. 18. cap. 11. Reliqui etiam Christi Saluatoris persequutores malè disperierũt.

De imperio Claudij Cæsaris, qui Caio successit: & de fame, quæ sub ipso inualuit, & de Theuda impostore. Cap. 11.

DEinde nondũ quatuor prorsus exactis annis Caius, qui tũ Imperiũ tenebat furore correptus, & vsque adeò est effœminatus, vt vestimẽtis, plicaturis, aliísq; ornamẽtis mulieribus vteretur. † quapropter in balnęis cęsus, claudio successori Imperium reliquit. sub quo ingẽs illa fames fuisse scribitur, quam etiam Agabus prophetiæ dono clarus futurã prædixerat. Eáque de causa Barnabas quoque & paulus ex Antiochia fratri-

Caij cædes ex historici variant.

ὄντες ἐν βαλανείῳ ἀναιρεθῶς.

bus per

Fames in Iudaea: & e sub Claudio.

bus per ministerium suum victum summittebant. A Quo tempore etiam Adiabenorum gentis regina, Helena nomine, Iosepho teste, ingenti pecunia frumento in Ægypto comparato, indigentibus id transmittebat. Huius sanè Helenæ, cuius, quem modò diximus, historicus meminit, statuæ illustres in suburbanis Æliæ locis longo post tēpore sunt visę. Itidē Iosephus & Theudę impostoris & malefici, de quo in Actis quoque Apostolorum mentio fit, meminit hisce verbis: Quum Fadus Iudaeæ præesset, impostor quidā Theudas nomine, persuadet ingenti hominum multitudinis, vt facultatibus suis secum receptis, ad Iordanē fluuium se consequerētur: dicebatur enim propheta esse. Is, quòd se iussu suo fluuium eum diuisurū, facileque eis transitum prębiturū esse polliceretur, multos seduxit. B Cęterùm Fadus eos ea vesania non diu frui passus est. Turmā enim equitum in eos immisit qui illos ex improuiso oppressos, partim trucidant partim captiuos abducunt. Ipse quidem Theudas viuus in eorum peruenit potestatem, eiúsque necati caput Hierosolyma perlatum est.

Helena Adiabenorum regina inopiæ pauperum in Iudaea, subuenit.

De Theuda impostore seditioso ex Iosepho.

Exemplum vindicat a seditionis & rebellionis.

Martyrium Iacobi apostoli, filij Zebedæi: eiusdémque fratris Ioannis Theologi. Cap. 12.

HVic deinceps historiæ idem Iosephus magnam illam famem addit, sicuti & Lucas in Actis, ea ipsa fame, Apostolorúmque ministerio exposito, illud deinde infert: Eo autem tempore sub Claudio, videlicet, Herodes rex (quem Agrippā Iosephus nomina, Lucas autem Herodem vocat, quòd fortasse binominis fuerit) manus in nonnullos ex ecclesia, vt eos affligeret iniecit. Occidit autem Iacobum fratrem Ioannis, gladio. De quo Clemens quoque στρωματεύς, seu contextor, memoria quiddam dignum in septimo Dispositionum libro, ex maiorum commemoratione acceptū scripsit: Quod is, qui illum ad martyrium ducebat, quū eum generosè admodum, & magna cum constantia ad supplicium ire videret, se quoque Christianum esse professus sit. Vterque igitur, inquit, simul abducti sunt. Atque inter eundem, noxam sibi ille à Iacobo remitti rogauit. Iacobum porrò paululū deliberasse: moxque ad illum, Pax tibi, dixisse: osculúmque ad vocem eam addidisse, & sic vtrunque capite truncatum esse. Herodes autem vt sacra inquit Scriptura, quum gratam esse Iudæis Iacobi cædem videret, Petrum itidem comprehensum, grauíque catena vinctum, in custodiam coniecit, eidémque supplicium itidem capitale molitus est. Et perfecisse ille impiam illam cædem, nisi angelus noctu adueniens, vinculis illum liberasset, & in pristinum prædicandi verbi ministerium reduxisset. Atque equidem res diuinæ dispositionis de Petro, sic se tum habuere. Cæterùm vindicta conatum Herodis in Apostolos nefarium persequutura, minimè cessabat sed quæ aliàs vt plurimum tardior esse consueuit, tum præstò statim affuit.

Iacobi Apostoli martyrium.

Spiculator qui Iacobū ad supplicium duxit, christianus factus, cum eodē decolatus est.

Petrus per angelum e carcere liberatus.

Vt Agrippa, qui & Herodes dictus est, persequutione in Apostolos cœpta, diuinam statim vindictam sit expertus, Cap. 13.

QVum & enim post eum, qui dictus est, in Apostolos susceperat conatū, Cæsaræam venisset, celebri quodam die, splendida ornatus veste, magna vocis contentione vehementius copiosiúsque pro tribunali ad populum verba fecit. Ad cuius oratione quum plebs adclamasset, Dei vox, non hominis: confestim, vt sacræ literæ inquiunt, Angelus occulta plaga eum mulctauit: a vnde etiam à vermibus corrosus atque consumptus, animam egit. Enimverò præter alia, illud quoque mirari mihi in mentem venit, quòd Hebræorum historicus b Iosephus; in vniuersum diuinæ scripturæ consona scribere videtur. Qualia nanque de Herodis obitu in decimonono antiquitatum libro c memoret, verbis ipsius referre libet. Tertius, inquit B annus, ex quo totam Iudæam regebat, peractus fuerat, quum is Cæsareæ, quæ antea Stratonis turris vocata fuerat esset, edebat ibi in honorē Cæsaris, pro cuius salute, festos quosdam institu erat dies, spectacula. Confluebat tum ex ea prouincia, eorum qui magistratus & honores gerebant, ad eum multitudo. Porrò secundo spectaculorum die, vestem ex argento miro artificio contextam induit, & in theatrum cum prima luce venit. Ibi primis solarium radiorum ictibus argentum illustratum, mirandū in modum coruscabat, metuēndum atque horrendū quiddam inspicientium oculis splendore suo inferens. d Itaque assentatores hinc & inde, vocibus ne ipsi quidem bono futuris, acclamabāt: Deum enim appellabant, & vt beneuolus propitiúsque eis esset, rogabant: Si hucusque eum vt homi- C nem veriti essent, de cæterò humana natura superiorem præstantiorémque professuros esse, pollicentes. Non increpuit eos rex, neque tam impiam assentationem est amolitus. Sed paulo pòst inflatum caput suum sustulit, f & angelum funiculo cuidam insidentem conspexit. * Statim hunc ex malis illis esse, qui aliquando boni fuissent, cognouit. Itaque immensus illius pectus dolor, ventrémque cruciatus, cum vehementia summa inuasit, & ad amicos conuersus: En ego, inquit, Deus vester, vitam relinquere cogor, Parcis ipsis derepentè ementitas in me voces vestras coarguentibus: & qui modò à vobis immortalis sum dictus, nunc ad mortem abducor. Sed accipiendum venit, quod Deo est visum, fatum. Non obscuram tamen D nos, sed feliciorìs splendidioriśque sortis exegimus vitam. Hæc vbi dixisset, dolores eum intensiores cruciabant. Quapropter magna celeritate in regiam est deportatus. Et fama apud omnes passim increbuit, paulo pòst eum omnino moriturum esse. Tum multitudo omnis vnà cum coniugibus & liberis, sumptis patrio more saccis, locísque omnibus fletu & luctu repletis, Deo pro salute regis supplicarunt. Et quum in sublimiore cubiculo is decumberet, & inde homines supinos procumbentes prospiceret, ne ipse quidem lachrymas continere potuit. ac quinque continuos dies ventris doloribus confectus, vitam finiuit: ætatis quinquagesimum quartum, regni septimū agens annū. Quatuor quidem ille sub g Caio regnarit annos, tetrarchia Philippi trib. annis administrata, Hero-

Claudius Agrippæ regnum confirmauit, omne Herodis imperiū & Lysania addens.

Herodem Agrippa fratrē Chalcidis regē constituit, Ioseph. lib. 19. cap. 4. de bel. Iudai. lib. 2. ca. 4 idem Herodes sacerdotum & templi administrationem à Claudio impetrauit. Ioseph. libro. 20 cap. 4.

Eodē mortuo, regnum eius Agrippę iuniori Claudius tradidit. qui id vsque ad vastationē Hierosolimorum obtinuit. ibid. cap. 5.

a Horrenda miserandáque Herodis mors.

b Iosephi testimonium.

c Cap. 7. de bell. iud. lib. 2. cap. 4.

d Illustre exēplum perniciosæ impudentiū adulatorum assentationis.

e Sub Herodis nomine Lucas Agrippæ senioris necē in Actis describere videtur. Act. 12.

f Herodes angelum videt.

** τοῦτον εὐθὺς ἐνόησε τῶν κακῶν εἶναι, τὸν καὶ πότε τῶν ἀγαθῶν γενόμενον.*

g Claudius postea Agrippæ iuniori Philippi tetrarchiam Traconitidem concessit.

dis autem quarto anno recepta. Tres porrò reliquos annos sub Claudij imperio consumpsit. Dignus certè quidem est Iosephus iste admiratione, qui sic diuinis consona literis scribat.

De Simone Mago, eiusque haeresi, & ut ei restiterit in primis Romae diuus Apostolus Petrus. Cap. 14.

QVum ad eum modum persuasio & fides in Seruatorem per omnem propagaretur terram, antiquus ille generis salutis que nostrę hostis, arte quadam vrbem eam, in qua tum summum esset imperium, præripere atque occupare contendens, Simonem vico Githon ortum, qui antea Orientem peragrans, incantamentis eum atque imposturis compleuerat, eò mitit, ibique ille breui ciues (paucis exceptis) magica sua arte seducit. Eò autem impietatis peruenit, vt quum Deus esse crederetur, tū statua magnifica in flumine Tiberi inter duos pōtes honoraretur, cum inscriptione tali: Simoni Deo sancto. Atque ita Deus non tantùm apud Samaritanos, verùm in alijs quoque nationibus * princeps Deus colitur. Quin & Helena quędam comes eius, quæ Tyri Phœnicum, ante hac in lupanari corpore prostituto quæstum fecerat, parem cum eo honorem consequuta, * principis intelligentiæ nomen obtinet. Hæc sic in defensione professionis nostræ ad Antonium, philosophus idèmque martyr Iustinus commemorat. Quibus similia quoque scribit in primo suo cōtra hæreses libro, Irenęus Lugdunensis episcopus. Vterque autem nō longè post Apostolorū tēpora vixit: de quibus suo loco, quæ par est exponemus. Hæresum porrò omniū dux & princeps Simon iste habetur. Vnde in hodiernū vsque diem, qui eius sunt sectæ & opinionis, sobriū & sincerum Christianæ philosophię institutum egregiè assimulantes renunciasse quidē idolorum errori videntur: nihilominus tamen eam retinere contendunt, simulachra & imagines Simonis & Helenæ istius erigētes, libationibúsque & ceremonijs eos colere studentes. Horum res turpissimæ, stuporem & consternationē mentis hominibus afferunt. Quippe quę tales sint, vt tantū absit vt stylo scripus rectè mandari possint, vt propter obscœnæ fœditatis exuberantiam, nullum eas modestū & pudicum os eloquatur. Quicquid enim exactè aut cogitatione concipi potest, quod turpitudine quauis sit impurius, id omne hæresis ista omnium scelestissima atque nefandissima longè superauit, hominibus miseris, peccatisque oneratis mulierculis imponens. Tantum parentē, autorem, & ducem, aduersariū magnis Christi discipulis, iam inde ab initio humanæ salutis insidiatrix versuta illa vis obiecit. At diuina è diuerso gratia & inexpugnabilis virtus, ministris ipsa suis sedulò assistens, tantorū malorū facē vbiq; incendium spargentem, quàm celerrimè extinxit, sublimitatem omnem quæ se aduersus cognitionem Dei efferret, disijciens atque pessundans. Quapropter nihil eorum quæ tum temporis succrescere cœperunt malorum, ad statū & vigorem suum peruenit. Veritatis enim ipsius lux mirificè resplendens, coruscabat, & recens cœlitus relucens ineluctabile vigebat verbum, Apostolorum concionibus & institutis magis

Simon Magnus Romam venit. Diuini honores ei ibi attributi.

** πρῶτος θεός.*

Helena comes eius Nonnulli hanc Selenen vocant.

** πρώτη ἔννοια.*

Simon iste hæresum omnium autor.

Hæresis eius spurcissima & fœdissima que Christi nomine tanquā obtētu et prætextu quodam ad flagitia & probra omnia tegenda abutitur.

Deus Simoni isti magnos Apostolos opposuit, & Petrum præcipue.

E magísque inualescens. Proinde & magus iste, gratiam miser venalem esse existimans, primùm in Iudæa à diuo Petro, tanquam luce clariore, mentis oculos perstrictus, maxima eáque marinima profectione suscepta, ex Oriēte Occidentem versus migrat, Romanámque vrbem præoccupat. Atque ibi quum cœptis suis maximè suprema inseruiret potestas, breui admodū tempore vsque adeò res ex sententia succedunt, vt quum sibi incantationibus & præstigijs totam conciliaret vrbem: tum statua posita, vt dictum est diuini ei tanquā Deo exhiberentur cultus & honores. Sed enim non diu illi fraude ea vti concessum est, nam sub eodē Claudij Imperio quæ omnia sapienter propter summū in genus humanū amorem dirigit Prouidentia, quasi ante-
F signatum & insuperabilem atque inuictū fidei propugnatorem, * qui virtutis ardorísque gratia primas inter Apostolos diuinitùs est consequutus, Petrū, perinde atque contra feram agrestem & perniciosam, excitauit. Is non secus atque fortis & generosus Dei dux, diuinis instructus armis occidentalibus ex Oriente supercœleste perfert lumen, arcanum scilicet de Christo mysteriū & regnum cœlorum læto promulgat nuncio. Atque ad hunc modum quum in Occidente Euāgelica reluceret lucerna, ilicet Simon ipse vnà cum fraude & seductione sua, cōfestim extinctus euanuit.

Petrus Apostolorū princeps.

τὸν ἀρετῆς ἀλκῆς καὶ θερμότητος τὰ πρωτεῖα κατὰ πάντων τῶν ἀποστόλων ἐσχηκότα ... Πέτρον.

De Euangelio Marci, & ut in Ægypto & Alexandria ab eo primum Monachorum vita sit instituta. Ca. 15.

TAntum autem in auditorum animis pietatis reliquit lumen Petrus, vt auditis contenti
G esse, & in iis quæ sine scripto, de diuino verbo addidicissent, permanere non possent. Quam ob causam Marcum, qui tum Apostolum consectabatur, magna animorum cōtentione obtestantur, vt monumentum aliquod traditæ sine scripto disciplinæ, in literas relatum, eis relinqueret: neque prius inde discederet, quàm id quod rogatus esset, perfecisset. Quo cognito Apostolus, diuini instinctu spiritus, perquàm est tam eximia eorum virorum delectatus voluntate & cupiditate: proindéque scriptum id iudicio suo comprobauit, & vt in Ecclesiis legeretur, constituit. Hanc quippe causam scripti à Marco Euangelij extitisse, Clemens in sexto Dispositionum tradit. Atque his consona Hierapolitanus commemorat Papias. Próptereáque Petri, quod secundum Marcum est dicitur Euan-
H gelium. Meminit porrò Marci in priore epistola sua Petrus, quam Romæ agens composuisse fertur, in qua etiam figuratè Romam Babylonem nominat, ita inquiens: Salutat vos ea quæ in Babylone est, coelecta, Marcus filius meus. Quem Lucas quoque in Actis Ioannem vocat. Dicunt præterea diuinum hunc Marcum, primùm in Ægyptum & Alexandriam missum, Euangelium quod conscripsit prædicasse, Ecclesias ordinasse, atq; ei quę ibi est Christianorum monachorū solitariæ vitæ leges dedisse. Tanta autem virorum & mulierum à primo statim initio confluxit multitudo, vt exercitij studijque eorum philosophiam, institutum, mores, vitam, rationémque conuersationis omnem, in scriptum retulerit, in vtróque philosophiæ

Rogatu auditorum Petri, Marcus sectator eius Euangelium scripsit, à Petro deinde comprobatum.

Roma figuratè à Petro Babylon dicta.

Marcus idem in Actis Ioannes.

Marcus primus in Ægypto Euangelium prędicauit, & monasticem ibi instituit.

Philo cum Petro Romæ collocutus.

philoſophiæ genere celeberrimus Philo: quem A ad colloquium Petri, Romæ diuinum Verbum concionantis, fama eſt perueniſſe.

Philo de monachis chriſtianis in Ægypto ſcripſit.

Qualia ſapientiſſimus Philon memoriæ prodiderit, de eis qui primum in Ægypto Chriſti philoſophiam profeſſi ſint & exercuerint. cap. 16

** περὶ βίου θεωρητικοῦ.* *† περὶ ἱκετῶν.* *Ieſſæi hebraico ſermone curator dicitur ſiue medicus & ſaluator, & ab hoc fortaſſe nomine Ieſſæi primi dicti ſunt quàm Chriſtianorum cognomen fideles obtinuerunt. Ab Antiochia namque ſicuti vera ratio argumentum habet, diſcipuli & eccleſia Dei uniuerſa, chriſtiani dici cœperunt. Reperias eius rei argumentum ſi Philonis commentarios legeris in libro eius quem de eſſæis inſcripſit. Qui horum vitæ conſuetudinē & laudes exponit et monaſteria quæ in regione circa Mariæ lacum habuere commorans, nō de aliis quā Chriſtianis primis, hiſtoriā texuit ocis eis peragratis.*

NOn tantum verò is quaſi numine afflatus, proſequitur inſtitutum eius temporis Apoſtolicorum ex Iudæis, vt videtur, progenitorum virorum: ſed id quoque iudicio ſuo cōprobat, quamuis etiam tum plurimæ veterum Iudæorum conſuetudines obtinerent. Aſſeuerat quoque verbis diſertis, nihil ſe veritate ducere prius aut antiquius, neque quidquam ex ſeipſo rei ipſi addere conſtituiſſe. Quapropter ſcriptū B id, canones & regulas, quæ etiamnum in Eccleſia ſeruantur, liquidò continet. Inſcriptio autem libri eſt, & titulus * De vita contēplatrice, ſiue de † ſupplicibus. Eos autem qui vitam eiuſcemodi amplexi eſſent, θεραπευτὰς, hoc eſt, cultores ſeu curatores vocat, vel quòd nondum appellarentur, nondum Chriſtianorū nomine latè diffuſo: vel propter purum ſincerúmque Dei cultum: vel quòd tanquam medici, exercerent, curarent, atque colerent eorum qui ad eos veniſſent, animos, omni eos, vitiorum perturbatione liberantes: vel aliam quamcunque ob cauſam. neque enim de eo contendere neceſſarium eſt. *c* Hos à principio, quum Chriſtiana philoſophia initiarentur, dicit, rem familiarem facultatéſq; ſuas relinquere ſolitos eſſe: ac deinde nuncio omni- C bus vitæ huius curis & ſolicitudinibus remiſſo, extra muros in ſemotis aliquibus agris & hortis aut etiam montibus, verſari atque viuere: diſſimiliúmque omnium conſuetudinem tanquam pernicioſam auerſantes, vitam propheticam flagranti atque feruenti fide meditari atque æmulari. Non ſolum autem eo in loco, verùm etiā alibi in orbe hoc genus fuiſſe ſcribit. Decebat quippe ſūmi boni & Græciam & Barbariam participes fieri, in Ægypto tamen & maximè circa Alexandriam inſtitutum hoc frequentari. In vna quaque autem ſolitaria, inquit manſione ſacram domū reperias, quam *d* σεμνεῖον hoc eſt honeſtatis gratiſſique locum & monaſterium vocant: in quo ſcilicet ab aliis ſeiuncti & ſolitarij, † honeſtæ ſanctæque vitæ miſteriis imbuuntur. Eò nihil in fertur vel frumenti, vel potus, vel etiam alterius D rei ad neceſſarium corporis vſum pertinentis. Sermones tantum & leges, dictáque prophetarū atque hymnos diuinitùs inſpiratos ibi meditantur, atque etiam alia quibus doctrinā & pietas augeſcens, * ſummum conſequitur bonum. Interuallum porrò temporis ab ipſo diluculo ad veſperam vſque, in exercitio eos continet. Sacris enim incumbentes literis, in patria ſedulò deſudant philoſophia. Ac quaſi fundamentum primum iacientes ipſam continentiam, reliquas ei ſuperſtruunt virtutes, neque ante ſolis occaſum, alicui ex eis panem aut potum ſumere licet. Virtutis enim ſtudium luce dignum, ita vt par eſt: contrà autem ad tenebras pertinere eas, quæ ad neceſſarium corporis vſum ſumuntur, curas iudicant *e*. Sunt autem qui poſt tres aut plures dies demum cibi reminiſcuntur, quibus videlicet

Epipha. 9. De Nazaræis. *c Chriſtianorum nō ſolum Monachorum hominū, inſtituta & mores.* *d* σεμνεῖα. *nō ſolum Monachorū, ſed hominum chriſtianorum omnium oratoria.*

maior doctrinæ ineſt cupiditas. Nonnulli etiam ita lætantur, deliciiſque affluunt circa ſapientiæ epulas, plurimas ſuppeditantes doctrinas, vt duplicatum etiam id tempus ſe abſtineant, & ſexto vix die de neceſſariò alimento participare conſueuerint. Expoſitiones porrò ſacrorum oraculorum per allegorias arcanas occultáſque ſententias, & anagogas ſiue contemplatrices & myſticas intelligentias inſtituūt. Studiū ſiquidem, & quaſi lex philoſophorum iſtorū animanti perſimile eſt, cuius corpus dictū literæ anima autē ſit abſtruſa in ea atque inuiſibilis mēs & intelligētia. Sunt quoq; apud eos & mulieres ſolitariæ, θεραπευτρίδες hoc eſt cultrices dictæ quæ ſacrā hanc vitā & inſtitutum ſectātur: quarum pleræque modeſta & ſobria ſenectute B ornatæ puritatē & virginitatē non neceſſitate, ſed ſpontanea animi deſtinatione colunt, nullāque corporis voluptatum curam aut rationem habentes, non mortalium, ſed immortalium liberorum gignendorum cupiditatem obtinēt, quales liberos ſola ex ſeipſa Dei amans anima procreare poteſt. Verùm enimuerò quum duo ſint hominum vitæ inſtituti genera: vnius nimirum, eiúſque inferioris coniugalis conſuetudinis: alterius autem ſupermundanæ & angelicæ, Deo videlicet dilectæ virginitatis, ac ſolitariæ puriorísque conuerſationis: ſi quis legitimū ac impolutū ſequatur matrimonium, longè ille quidem à reprehenſione abeſt, ſed pauciora ei cōtingunt chariſmata & dona. Sobriè enim pudicéque & is viuere dicitur, & trigecuplum virtutis fert fructū, C difficulter certè quidem ſexagecuplum. Cui verò ſincerè Angelicam vitam degere ſit datum, etiā ſi ea aſpera ſit & ardua, facilè tamen ei fuerit ſexagecuplū, atque etiam centuplum ferre fructum, certò ſcilicet ad perfectionē & ſummum bonum collimanti. Scripta autem iis eſſe dicit veterum, qui autores & duces profeſſionis eorū extitere, & multa monumenta ideæ & formæ eius quæ allegoriis delectatur poſt ſe reliquerunt, virorum: ius illi quaſi archetypis, primiſque exemplaribus vtentes morem modúmque eum imitātur. Ea porrò monumento, diuina Apoſtolorum Euangelia, & Pauli Epiſtolas eſſe puto, interpretationem antiquarum ſcripturarum rectam cōtinentes. Non ſolùm autem, inquit, contemplationi vacant, ſed nouos etiam hymnos, carmina, & laudes in Deum omni genere grauiorum nume- D rorum atque rhythmorum componunt. Videbitur fortaſſe cuipiam, Philonem non hæc de Euangelicæ vitæ inſtitutis dixiſſe, vt quæ aliis quoque accommodari queant: ſed is certum indubitatúmque eſſe ſibi perſuadeat, noſtram illum depinxiſſe viuendi conſuetudinem. Quum ad hodiernum vſque diem, nō apud alios quàm apud noſtros homines regulas tales viuendíque mores conſeruari compertum ſit: conuentus ſcilicet in vnum, & ſeorſum quidem mulierum, ſeorſim etiam virorum, frequentatas conuerſationes, ſolitáque & ſtata exercitia, quæ etiam nunc nos ſoli, & maximè vnà cum inedia cibíque abſtinentia, cum precibus, & cum diuinorum oraculorum meditatione, & peruigiliis & orationibus, ſalutiferæ Paſſionis feriis, atque etiam ante eas ferias celebrare conſueuimus. Addit inſuper Philo & illud: Solere apud nos ita cātari hym-

† τὰ τοῦ σεμνοῦ βίου μυστήρια. ** τέλος ἄριστον.* *e Ieiunium. Sacrarum literarum ſtudium.* *Antiquum Aſceteriarū ſtatus.* *Collatio coniugalis & cælibis vitæ.* *Libri chriſtianorum & Monachorum ſanctorum.* *Nouum teſtamentum, veteris eſt expoſitio.* *Non de aliis quàm chriſtianis hominibus canones hos Philo ſcripſit.* *Priuilegium Chriſtianorum in paſſionis Chriſti feriis.*

nos, vt quum vnus certis conseruatis numeris, ritè atque decenter præeat, reliqui tacitè illum audientes, hymnorum tandem extremas partes concinant. Præterea temporibus suis illos humi in herba stipadio iacere solitos, vinum prorsus, vt ipsius verbis vtar, non attigisse, neque quidquam sanguinei gustasse refert. Potum quippe illis fuisse aquam tantum, cibum autē cum pane salem & hysopum. Adhæc morē quoque Ecclesiis præsidentium magistratuum describit: atque in iis, quum cæterorū ministrorum munia, tum summæ omnium Episcopalis dignitatis sublimitatem. Quod verò hæc Philo de primis pietatis præconibus & traditis ab eis antiquitùs moribus scripserit, satis ei persuasum fuerit, qui diligenter & accuratè, quam diximus, historiam eius, viri legere voluerit.

De Philonis scriptis, & de moribus eiusdem cap. 17.

θεωρίαις.

Philo porrò ipse & verbis est copiosus, & sententiis diffusus: exponendis autem per arcanam & mysticam interpretationē diuinis scripturis altus & sublimis, plurifariam sacrorū oraculorum texens enarrationem. Ostendit id partim in cōmentariis suis in Genesim, quibus titulum indidit. Sacrarū legum allegoriæ: partim in distinctionibus, ambiguitatibus, & solutionibus earum scripturarum, quæ in quæstionē trahuntur, summatim & per capita relatis. Sunt præterea aliæ quoq; eius seorsim editę lucubrationes. De agricultura duæ. De ebrietate totidem. Alia item variorum titulorū scripta: quale est. Quas res mens sobria per orationem vel precetur, vel deprecetur. Item de linguarum confusione * De rebus expetendis & fugiendis. De natura & inuentione. De his quæ in disciplinis simul conuenire debeant, siue de Encyclopædia & disciplinarū orbe. Alius prętetea liber, sit rerum diuinarū hæres, vel de ea quę fit in ęqualia aut inęqualia sectione. Item de tribus virtutibus. Item de iis quorū mutātur nomina, & quibus ex causis mutantur: in quo se quoque scripsisse de testamento priore & posteriore testatur. Composuit etiā librum de secessu & vita sapientis. Aliū quoque de Gigantibus, de rebus Mosę: & quod somnia diuinitùs accidant, libros quinque. Atq; hæc equidem sunt, quę in Genesim ab eo scripta ad nos peruenerunt. In Exodum verò, quęstionū solutionúmque quinque libros eius esse cognouimus. Vnum de tabernaculo, vnum de Decalogo. De iis quę sub specie legū lata ad Decalogum referuntur, libros quatuor. De sacrificiis animaliū, & quę sint sacrificiorum genera, librū vnum. Itē de propositis in lege pręmiis, honoribus scilicet & pœnis. Inueniuntur etiam singuli eius libri: vt de prouidentia, Contra Iudęos, * de Republica: Alexander siue de animantibus irrationalibus rationem habentibus. Item, seruos esse malos omnes. Et qui hunc consequitur, Omnibus modis bonos liberos esse. Secundū hos † de vita contēplatrice, seu de supplicibus est cōpositus: vnde ea trāstulimus, quę de Apostolis & primis Christianorum institutis & moribus suprà diximus. Hebraicorum quoque nominum in lege & prophetis interpretationes eius, esse perhibentur. Itaque Philo iste, Caio imperante, quū Romam venisset, libros de Caij amentia & ve-

Philonis lucubrationes.

* περὶ γεωργίας καὶ μέθης. (margin, partly illegible)

* ὁ περὶ ἰουδαίων (margin, partly illegible)

† Suidas, Philonis recēsens lucubrationes, huic libro titulū dat, περὶ βίου θεωρητικοῦ διαγωγῆς τῶν χριστιανῶν.

E cordia cōposuit, quos per † vrbanitatē & ironiā, De virtutibus inscripsit. Eos deinde Claudij temporibus quum in Senatu ibidem recitasset, tanta fuerunt in admiratione, vt digni iudicati sint, qui in bibliothecam Palatinam referrentur.

† μετὰ ἤθους εἰρωνείας.

De Iosepho veritatis consectatoris libris, & quales eius quoque mores fuerint. Cap. 18.

Eodem porrò seculo, paulo post & Iosephus floruit, & ipse vir Iudęus genere, & ex sacerdotibus ortus. Tantum autem disciplinarū doctrina excelluit, vt summam & patrię & Gręcę linguę peritiam sit consequutus. Multa is quoque volumina reliquit. Machabęorum certè libros eius esse ferunt: potissimúmque eū qui inscriptus est, † Animum rationémque esse, quę summū in homine obtineat imperiū. Antiquitates Iudaicas viginti libris est cōplexus. Septē F autē de bello Iudaico Hierosolymorúmq; euersione cōposuit, quos fama fert, Titū * Cæsarem manuum suarum descriptiones cōprobatos publicari vbique, atque etiā in Romana bibliotheca reponi iussisse. Edidit etiā alios duos de Antiquitate libros, in quibus Hebręos primos hominum omnium extitisse, scriptáque eorum cæteris vetustiora esse ait. Præterea cōtra Appionē grammaticum, qui tum orationes aduersus Iudęos inuectiuas scripserat: & contra alios itidē, qui patria Iudęorum gentis instituta & mores calumniari ausi fuerant, refutationes. In quarum refutationū oratione prima numerū testamentariorum seu canonicorū veteris, quod dicitur, instrumenti librorum iniens, * qui apud Hebręos maiorum traditione recepti sint, & citra ambiguitatem atque controuersiā omnem pro legitimis verísque habeantur, hisce verbis docet: a Non multa voluminū nobis sunt millia, G dissonantium inter se atque pugnantium. Sed viginti tantum & duo libri, acta tēporū omnium complectentes, qui quidē iustis de causis, diuino afflatu scripti esse creduntur. Horum quinque sunt Mosę, legésque ipsas atque humani generis propagationem atque successionem ad illius obitum vsque cōtinent, quod tempus non ita multum à ter mille annis abest b. Deinceps verò à Mosę morte vsque ad Artaxerxis, qui apud Persas Xerxi successit, regnum, qui post Mosen fuerunt, Prophetę, res temporibus eis gestas, sunt persequuti libris tredecim. Qui verò sunt reliqui quatuor, hymnos & laudes in Deum compositas, & pręcepta hominum vitæ habent. Ab Artaxerxe autem ad no- H stram vsque ætatem perscriptę quidem sunt res vniuersę: sed non eam libri tales, quam illorum qui eos pręcesserunt apud nos meruerunt fidem: propterea quod non tam certa atque explorata prophetarum posteriorum sit successio. Satis porrò res ipsa declarat, qua religione nos libros nostros adire atque versare soleamus. c Quum enim tot iam secula pręterierint, nemo vnquam inuentus est, qui vel addere quid quam, vel detrahere, vel mutare denique in sacrosanctis oraculis ausus fuerit. Omnibus quippe, ab ipso ortu, Iudæis ingenitum est, diuinitus proditam editam eam esse doctrinā credere, in eáque constanter perseuerare, atque adeo, si opus

Iosephi lucubrationes.

† τὸν περὶ τοῦ αὐτοκράτορος λογισμοῦ

* ἰδίαις γεγραφότα χερσί.

Infrà lib. 3. cap. 11.

Vespasianus Iotapata oppido subacto Iosephū cepit eū Romā ad Neronem mittere statuit. At ille imperiū Rom. ipsi Vespasiano & Tito deberi post Neronem diuinans, eis persuasit, vt eū primū se in castra secum retinerent.

Apud quos deinde Romæ in magno fuit honore. Statua etiā ei, propter historici styli nitorē, ibi publicitus est posita. Suid.

a Iosephus de canonicis veteris testamēti libris.

b Euse. lib. 3. cap. 10.

opus sit, pro ea etiam nō grauatè ipsam adire & A perferre mortem. Ad finem autem vigesimi Antiquitatum libri indicat, quatuor se cōpositurum libros de Deo: quæ Iudæorū de eo sint patria opiniones, De substantia eius, Et de legibus: Quapropter apud eos quædam permissum sit facere quædam verò sint prohibita. Alia item super à se edita esse idem ipse in operibus suis asseuerat. Verùm in finem Antiquitatū, in Iustinum quendam ex Tiberiade, qui de eisdem, quibus ipse temporibus & rebus, minus vera scripsit, stylo inuehens, quum alia permulta ei vitio dat, tū hisce vtitur verbis: Non equidem, inquit, itidem atque tu, de mea solicitus sum historia. Sed imperatoribus ipsis scripta mea obtuli, quum res ipsæ gestæ propemodum adhuc cernerentur. Conscius enim ipse sum mihi me veritatis consectandæ præcepta conseruasse. Cuius quum me testimo- B nium consequuturum sperarem, non me fefellit opinio. Quum multis nanque aliis historiā meā legendam exhibui, ex quibus nōnulli in bellum ipsum etiam inciderunt, quemadmodū Agrippa rex, & quidā cognati eius: tum Imperator Titus, adeò per scriptorum meorum monumenta tantummodo rerum gestarum cognitionem in homines vulgari voluit, vt manus suæ annotatione historiam consignatā publicari præceperit. Rex præterea Agrippa sexaginta & duas scripsit epistolas, quibus fidei atque veritatis historiæ meæ perhibet testimonium. Ex quibus duas quoque apponit. Tantopere autem historico, rebus gestis ad imitationem Thucydidis scribendis, stilo enitet, vt neminem in ea laude primas ferre patiatur. Siquidem nouis subinde gaudēs argumentis, cum facilitate multa, nihil de artis vigore remittens, suauis admodum & lætus incedit: & C quum mirifica eius est eloquutio, tum in concionibus gloriam & laudem meruit singularem. Philo certè quidem philosophię plurimū operę nauasse, ac Iosephus oratorem sacra magis coluisse videtur. Et ille ad Platonem, hic ad Thucydidem respexit. Sed de Philone & Iosepho satis. Ad ordinem enim & contextum actorum Apostolicorū redire nos conuenit, vt per compendium summatim ea percurramus.

Theodorus Bibliander à mūdo condito ad Mosæ obitum, numerat annos 1488.

Librorum eius sinceritas.

Iosephus veritatē in primis est in historia scribenda consectatus.

nis Agrippa vsque ad Hierosolymæ cum excidiū durauit Herodis Agrippa (de quo Luc. in Act. circa fi. scribit) filium.

Iosephi stylus.

Collatio Philonis et Iosephi.

Vt Paulus gentes ad professionem fidei christianæ perduxerit: & de quæstione mota de lege Mosaica à Gentibus seruanda, & quod Hierosolymis cōgregati Apostoli de ea per epistolam decreuerint. Caput 19.

Acta Pauli et Barnabæ

POsteaquam Paulus & Barnabas ministeriū fratrum compleuēre, & Hierosolyma reuertēre, à Spiritu sancto ambo designantur atq; deliguntur, ad quod vocati fuerant opus. Ac per Seleuciam, in insulam Cyprum, ipsāmque Salaminem veniunt, Iudæis Diuini Verbi Euangelium annunciantes: Ioanne, cui & Marci nomen fuit, eis inseruiente: qui deinde à Perga reuersus est Hierosolyma. Paphi autem Helymas magus, qui idem Bariesus est, increpatione acriore Pauli oculos ad cæcitatem vsque perstringitur. Et proconsul Sergius concionibus Pauli credit. Iudæ porrò Antiochiā Pisidiæ peruenit, & in Synagoga saluriferum verbum prædicat. Etiam ex gentibus ad fidei professionē accedunt non pauci. Opportuno autem tempore oblato, Paulus rursum concionatur. Ad quem

Serg. Paulus proconsul à Paulo ad Christum cōuersus.

quum infinita conflueret turba, æmulatione maligna Iudæi accenduntur, & Paulo aduersantes resistūt. Ille verò ardoris & zeli melioris plenus, auersari quidem ipsos, & se ad gentes conuertere dicit. Itaque ingens coorta est lætitia, quæ ita recipiebantur, gentium. Iudæi autē techna quadam, multitudinē eorum qui honores gerebāt, primariorū virorū cōcirent, lapidibúsque Apostolos petere atque persequi persuadent. Quare Apostoli inde Iconiū, deinde Lystrā, mox Derben profugiunt. Postea reuertuntur Lystram, & Iconium, & Antiochiā. Peragrant inde Pisidiā & Pamphiliam. & ex Perga deinceps Antiochiā maiorem perueniūt, atque ibi fratribus gentium fidem exponunt. Postmodum Iudæi quidam exoriūtur, ex præscripto legis Mosaicæ eos ex gentibus ad fidei professionē accederant, primū circūcidi, atque ita demum in Christū credere, B totámque Mosæ legem seruare debere, contendētes. Barnabas igitur & Paulus Hierosolyma petūt quæstionē eam ad maiorem gentium Apostolos relaturi. Atque ibi in conuentu multorum, Petrus legis iugū deprecatur: & Iacobus cōcionans edicit, non esse facessendā molestiam eis qui ex gentibus fidem susceperant: sed per epistolam illis significandum, vt se à contaminatione earum quæ idolis essent sacrificata, à fornicatione, & à suffocatis abstineāt. Ita cum Paulo & Barnaba, Iudas Antiochenos legatur: eisdémque, quæ Apostoli Hierosolymis decreuissent, per epistolam insinuant. Neque ita multa pòst Antiochia illi rursum discedunt. Porrò Paulus & Barnabas † offensa & exacerbatione intercedente seiunguntur. & Barnabas quidem Marco assumpto in Cyprum traiicit, Paulus autem Sila sibi adiū- C cto Syriam petit: Lystrámque & Derben peragrans, Timotheum quoque suscepit, Græci quidem patris, fidelis autem Iudææ matris filium. Quem sanè propter Iudęos, consilium pro tempore capiens, & illorum se ingeniis accommodans, quum ipse circuncisionem abrogaret, nihilominus tamen circuncidit. Omnes nanque ex Iudæis fideles, patrem eius Gręcum hominē esse sciebant. Itaque illi ciuitates passim adeunt, & Apostolica decreta promulgant. In Phrygia autem & Galatia, atque etiam in † Mysia, quum verbum prædicassent, in animo habent prouinciam quoque Bithyniam adire: sed quo minus id faciant Spiritus eis obsistit. Cæterùm Troade quum essent in somnis Paulo admonito, Macedoniam inde petunt. Et naui egressi per Samo- D thracem & Neapolim, & in primam Macedonicæ oræ ciuitatem Philippensium coloniā perueniunt. Inde porrò Thessalonicam, & finitimā ei Berrhœam, mox quoque Athenas adeunt: ac deinceps occidentem versus, Euāgelium annunciantes, proficiscuntur. Enimuerò epistola illa quæ Hierosolymis ad eos qui Antiochiæ in Syria & Cilicia, locísque aliis omnibus ad fidē se ex gentibus contulissent, per Silam missa est, in hæc verba est concepta: Quandoquidem audiuimus, quòd quidam venientes vos turbarint, dicentes, oportere vos circuncidi, legémq; seruare, quibus id non mandauimus: visum est Spiritui sancto & nobis vnanimiter cōgregatis, nihil vobis vltra imponere oneris, præterquā hęc necessaria, vt vos abstineatis ab immolaticiis si-

Gentium ad fidem euangelicā receptio.

Disceptatio an fideles ex Gentibus obseruanda legis onere grauādi essent.

Decisio eius.

παροξυσμοῦ γενομένου. Offensa inter Paulum & Barnabam.

οἰκονομίᾳ χρώμενος.

Exemplū apostolicæ dispensationis.

† καὶ τὴν μυσίαν εἰσελθόντων λόγον θέμενοι.

Epiſtola apoſtolorum et preſbyterorum Hieroſolymis Antiochiam ad fideles ex Gētibus data. Act. 15.

mulacrorũ,& ſanguine, & fornicatione, & ſuffocato. A quibus vos cuſtodientes, bene agetis: Valete. Miſimus autem Iudam & Silam, primarios ex fratribus viros, cum Barnaba & Paulo, dilectis nobis fratribus, hominibus qui animas ſuas pro nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti deuouerunt, vt verbis hiſce vos conſolarentur.

De ſacroſancti præconis Pauli in Macedonia rebus geſtis. & de Dionyſio Areopagita, librìſque eiuſdem. Caput 20.

POrrò quum Philippis eſſent, purpuræ vēditrix è ciuitate Thyatirorum fœmina ad diuinum accedit lauacrum. Et ſpiritus Pythonis, inſſu ex puella profugit. Cuius dominis, quum ſpes quæſtus eius, quem ex ea capiebant, eſſet præciſa, ilicet plagæ & vincula Apoſtolos arripiunt, & cataſtæ pedes eorum admodum conſtringunt.

Pythonis ſpiritus à Paulo ex puella pellitur Philippis.

Paulus in carcerē cōiicitur.

Sedentium intempeſta nocte preces ab eis fiunt, quas qui in eodē carcere vincti erāt, exaudiunt. Ac Deus quidem terram mouet & concutit: fores autem, clauſtra, & vincula omnia ſoluuntur. Cuſtos porrò carceris fores omnes apertas cōſpiciēs, ipſe ſibi attuliſſet manus, niſi enim voce ſua Paulus cohibuiſſet, omnes adhuc intus eſſe dicens. Ita cuſtos lucerna arrepta, carcerem ingreditur, & quid ſibi faciendum ſit, rogat. Tum illi ei Vebum deprædicant, & ipſe recentes eorũ vibices ſub calida lauat aqua: pro qua ab illis diuinum ſimul lauacrum. Itaque is cum ſuis omnibus lætus Chriſto ſeſe dicat.

Cuſtos carceris cum ſuis baptiſatur, & in Chriſtũ credit.

Deinde illi bene manè magiſtratus primariorúmque virorũ iuſſu carcere emiſſi, per Amphipolim & Apolloniam, Theſſalonicam perueniunt. Ibi Iudæi infideles tumultum in vrbe mouent, & Iaſoni, qui eos benignè hoſpitio exceperat, negocium faceſſunt. Nec minus & Berrhoeæ ſimilia eis accidunt. Sed Paulus à fratribus ad mare deductus, Athenas venit.

Acta Pauli Athenis.

Eam vrbem ſimulacrorum cultui deditam cernens, ſermones & cum eis qui ex ſynagoga erant Iudæis & cum philoſophis Epicuræis ſimul & Stoicis confert. A quibus tanquam † nugigerulus, inaniúmque verborum ſator, & peregrinorum deorum annunciator, conuiciis grauiter exagitatur: & comprehenſus, in ſupremum ibi iudicium, Areópagum, ſeu Martis vicum nominant, producitur, atque ad iudicum ſubellia ſiſtitur.

σπερμολόγος.

Nouem ij erant, ſapientia, virtute, genere & opibus omnibus aliis præſtantiores habiti. & ad iudicium munus obeundum, prout quiſque eorũ viſus eſt optimus, ad tribunal lecti. In medio horum conſiſtens, ſuperſtitionē eorũ, aræq; H eius quæ apud eos Ignoto Deo conſecrata erat, annunciat: ſéque eius apoſtolum & legatum eſſe aſſerit, quem & Dominum & creatorem cœli & terræ, quòd ſcilicet per eum conſiſtant omnia, ipſéque nullius rei indigens, & nulli omnium materiæ ſimilis ſit, laudat.

Areopagita.

Summa cōcionis Pauli apud Areopagitas Athenis.

Illi inſuper addēs, nulla eum alia re quàm piis bonorũ operibus, & veritatis cognitione coli: & peccata quidem, per ignorantiam huc vſque à nobis commiſſa eum diſſimulare atque remittere, de cætero autem reſipiſcendum, & verbis fidei cedendum eſſe. Ac iudicandi quoque eum poteſtatem propterea recepiſſe dicit, ipſum ſcilicet Ieſum Chriſtum, qui diuinis prorſus factis & operibus Deus perfectus, & idem perfectus (citra tamen peccatum) E homo declaratus, pro omnibus crucifixus ſit, & à mortuis reſurrexit, omnibúſque ſpectantibus ad ſuum in cœlum redierit patrem, rerum nimirum vniuerſarũ Deum. Quibuſdam itaq;, quod reſurrectionem ab eo audirēt, res tota ludibriũ & fabula videtur. quidam autem verbis eius credentes eum ſectantur. In quibus & Dionyſius Areopagita ille fuit, vnus ex ſapientibus illis & delectis viris.

Dionyſius Areopagita.

Tanta autem fuit in Chriſtũ fides, vt non modò dignus diuino lauacro eſſet, ſed etiam ipſius Pauli manibus Athenienſium deſignaretur epiſcopus, mirificis prorſus atque diuinis charismatibus & donis pollēs: Vixit is etiā familiaris cum diuino viro Hierotheo: quorũ vtrique res ſummas Paulus, vt eis, in tertiũ vſq; cœlum & paradiſum ipſum raptus, initiatus fuerat, de Theologia, Deíque Verbi ratione ſcilicet, necnon cœleſti hierarchia, rerúmque omniũ abſolutiſſima diſpoſitione atque ordinatione, communicans tradidit, quas res Dionyſius poſtea etiam in ſcripta retulit.

Hierotheus.

Dionyſii martyrium, et in eodem martyrio miraculum inſigne.

Dionyſii Areopagitæ ſcripta.

† Qui hierarchiam nominat, vno verbo ſummatim rerum ſacrarũ omniũ diſpoſitionē ordinatā abſolutámque dicit. Et qui hierarchiā vocat, numine afflatum, diuinúmque virum, ſacra cognitionis peritum ſignificat.

Qui porrò, verbo pietatis verique cultus magnificè prædicando, magna vſus eſt libertate, multóſq; annos in partibus occidentalibus Chriſtum glorificans, ad multam peruenit ſenectutem, & pro ipſo martyrij corona eſt cohoneſtatus. Ferunt autē eum, caput ſuum, quod gladio reſectum fuerat, in manibus gerentem, ad duo millia paſſuum tuliſſe: ibíque id, in quam inciderat, mulieri tanquā depoſitum tradidiſſe. Quæ autem ille ſcripta, ſublimi rerum diuinarũ contemplatione, ſentētiis, & eloquutione. admiranda prorſus & excellentia, longéque ab iis quę pro hominũ captu edita ſunt diſſita compoſuerit, ſic ſe habent. Primum G quidem opus de Diuinis nominibus cōſcripſit, tredecim capitibus: in quo ad centum quoque alia capita ſunt adiecta diuinæ ſapientiæ plena. Secundus ab eo liber ſcriptus eſt cui titulum fecit, De cœleſti † hierarchia, capita habens quindecim. Tertius de Eccleſiaſtica hierarchia, capitũ ſeptem. Quartus de arcana ſeu myſtica Theologia, quinque capitũ. Reliquit etiam epiſtolas decem, quarum poſtrema Euangeliſtæ Ioanni, qui ſupra pectus Domini recubuit, eſt ſcripta. Atque hæc quidem eius ſcripta hodie quoque circunferuntur. Ipſam autem aliarũ quoque lucubrationũ ſuarũ mentionem facit, quales ſunt, quæ ab eo Theologicæ diſpoſitiones ſunt nominatæ. Item ſymbolica Theologica. præterea de Angelicis proprietatibus & ordinibus. Commentarius de Anima. De iuſto & diuino iudicio. H De diuinis hymnis. Item de iis quæ vel intelligentia vel ſenſu deprehenduntur. Commentarij autem iſti omnino viſi non ſunt, neq; nobis, neq; iis qui ante nos fuerunt, cogniti. Sed de Dionyſio operibúſque eius hæc ſatis ſint.

Dionyſ. Areop. à Agiographũ. ἐκ ἱζόρησαν.

b Migratio & aſſumptio Dei genitricis in cœlum.

b Hier. 9. Paulam & Euſtochium. Ne ſi venerit veſtris in manibus illud apocryphum de tranſitu Mariæ beatæ glorioſæ ſempérq; virginis, dubia pro certis recipiatis. quod multi Latinorũ pietatis amore ſtudio legēdi charius amplectuntur præſertim cum ex his nihil exprimi poteſt procerto, niſi quod hodierna die migrauit à corpore.

Vt ipſa Dei genitrix naturæ lege mortua, ad cœleſtia tabernacula corporaliter ſit tranſlata. Caput 21.

EO tempore, a quum Claudius quintum imperaret annum, & immaculatam Dei Verbi matrem mortem obire oporteret (quandoquidem & filius eius, verum ſe hominem eſſe probans atque confirmans, † ad grādiorem exoletę ſenectutis ætatem oon peruenit) vnde ſexageſimum illa agens annũ, nuncium à filio, per Angelum a, de migratiooe & aduentu ad ſe eius, ita

vt antea

vt antea quum ipse ad eam venturus fuerat, accipit. Itaque migratione sua ad * hunc modum cognita, immensa repletur lætitia, (quid enim dulcius ei, quàm vt cum filio & rege suo esset, contingeret,) lumen ad eam infertur, domus purgatur genere propinqui, vt transitionem eá pertinent, præparantur: nuncium etiam illa, qué acceperat, iis qui cum ea erát, exponit, & præterea victoriæ mortis trophæum (erat autem palmæ ramus) monstrat. Etiam tempus instabat, quum in Sion super humiliore lecto reponitur. & aderat Ioannes, qui eam domi suæ fouerat: & præterea quidquid Hierosolymis erat fœminarum celebriorum, quæ vel amoris necessitudine, vel generis propinquitate ei coniunctæ essent. Tú virgini discipulo & iisdem aliis ipsa virgo præcipit, vt duas eius tunicas vicinis viduis, quæ præter cæteras propensiore erga eam amore atque pie- B tate fuissent, donent. Sub hæc vis lachrymarum ingens ex oculis omnium profluit, orbitaté suá migratione illius complorantium. Deinde cœlitùs filius eius, cum innumerabili angelorú exercitu descendit, animam illius sanctá prorsus & diuinam assumpturus: & tonitrus atque nymbi sonitu confestim ex finibus omnibus suos congregat discipulos. Hæc quum immaculata prorsus virgo sciret, vnicuique quæ optaret, precatur, benedictione omnes dignatur, † & extremis illos vocibus compellat, Vale dicens: migrationémque suam non luctu eos, sed gaudio potius prosequi iubet: & quæ ad exequias sepulturámque eius pertinerent, suauiter & læté exponit. Deinde Petrum ad se venire iubet, mox reliquos etiam Apostolos vocat, ardentes habentes faces: & mirificè exultans, labiáque aperiens, C gratias filio agit: atque intellectum rursum reposita, manus reuerenter & grauiter, ita vt illa decebat, eleuat, & venerandum prorsus soléq; ipso purius corpus pulchrè cóponens atque conformans (videbat enim illum angelorum gloria circumcirca tanquam satellitio stipatum) cùm voluptate & miraculo: Fiat mihi rursum secundum verbum tuum, inquit, atque ita in charis illius manibus, perinde atque obdormiens, beatá deponit animam.

Morti & funeri virginis matris Apostoli Christi affuerunt.

τὰ ἐξιτήρια τίλος ἐν ὑοῖς προσεφθέγγετο.

Ex Dionysio Areopagita. vt diui Apostoli, cũ ipsius filio, ad producendum Dei genitricis funus, ex vltimis terræ finibus vniuersi conuenerint. & de Iudæo, cui manus exarescens decidit, quòd loculos seu pheretrũ Diuæ Virginis impiè & irreuerenter contrectarit. Cap. 22.

COeterùm ne temerè videar cóuentus Apostolorũ in dormitione Dei genitricis me- D minisse, necessarium esse duxi, *a* proferre ea quæ Dionysius Areopagita, in tertio capite ad Timotheum Ephesium episcopũ scribit, quod caput tales habet inscriptiones: Quæ precationis sit vis, de beato Hierotheo, & de religione atque Theologica historia. Verba eius hæc sunt de Hierotheo: Cógressus etiam est cum hierarchis diuino numine afflatis, quũ & ego & ipse, aliíq; multi ex sanctis fratribus nostris, ad spectaculũ *b* diuini illius & salutiferi corporis conuenissemus. Aderat ibi Iacobus quoq; frater Domini, & item *c* Petrus theologorũ coryphæus & princeps. Deinde post id spectaculum, visum est, vt hierarchæ omnes, pro se quisq; vt posset, hym- A no cátato, infiniti potenté diuinæ virtutis bonitaté cócelebraret. Meministi tu satis, vt ibi secũdũ theologos ipsos, oés alios sacros mystas lóge superarit, totus à seipso secedens, totus méte extra seipsum degés, & prorsus cóueniétia eis quæ canebat patiens, *d* ita vt à quibus audiebatur & conspiciebatur, simul & non cognosceretur: omnino afflatus, & diuinus hymnorum cantor iudicatus. Sed quid tibi de iis, quæ tum sancti illi viri theologati sint, dicá? Quum, nisi mei quoq; ipsius sim oblitus, meminerim, me multos hymnos & partes quasdam diuinitùs inspiratarũ illarum laudum, te canente audire? Hæc Dionysius. Apostoli autem, & qui præterea ibi aderant, viri egregij, lectum corona circundantes, reuerenter illam exosculantur. Ad quam deinde quàm plurima fiunt miracula. cœci namque, præter spé ex- B pectationémque omnem, oculis suis solem cernunt, surdis auditus suus datur, claudi gressus recipiunt: & vt semel dicam, omne morbi genus attactu solo prorsus cedit & profugit. Deinde cereis ardentibus prælatis, & vnguentis floribúsque sparsis, atque Angelis cœlitus *e* pheretrũ vel præeuntibus, vel stipantibus, vel etiam consequentibus, diuinis patribus & Apostolis mirifica quædam carmina *f* concinentibus, intellectualis illa atq; spiritualis arca, ex Sion in Getsemani, Apostolicis eam gestantibus manibus fertur. Etenim in hanc tantam lætitiam, molestũ & durum quiddam incidit, quod silentio prætereundum non sit. Quum enim diuinum illud tabernaculum, ita vt dictum est, ad Getsemani portaretur, vbi Dei genitrix sepeliri se mádauerat: Iudæi inuidia tabescentes; quum occultare non C possent, eum qui in méntibus eorum souebatur, liuoris affectum prodũt. Inter quos aliis quidá confidentior, furibundúsque magis, (erat autẽ ex sacerdotum ordine) quum sacrum tabernaculum portaretur, impetu quodá præter rationem percitus, in id ferebatur, humi prosternere, sacram illam arcam, atque pessundare in animo habens. Sed enim vincta nequaquam moratur. *g*. Namque ab vlnis manus illius recisæ, ex pheretro dependẽt. At quæ diuina natiuitate sua, lætitia habitabilem orbem omnem repleuerat, ne in obitu quidem cuipiam molestiæ aut ærumnæ alicuius causa futura erat. *h* Porrò is cui hoc cótigerat, quum malos quidem, sed tamen nó prorsus desperatus & incorabilis esset, pœnitentiæ rité prætendit remediũ: & quoniá manus quas non habebat, protẽdere nequid, lachrymas profert, & simul cú ea resipiscentiæ disciplina, cura D quoq; adest. Pheretrú enim consistit, & manus ad resectionem, vnde deciderát, accommodatæ (Petri id iussu factum) confestim pristinum statum suum recuperant. Vbi autem ad Getsemani peruentum est, sepulturæ quidem illa, filiũ imitata, traditur: *i* per illum autem ad diuina tabernacula, ad ipsum scilicet Paradisum, vbi & vitæ arbor consita est, ratione ea, quam qui hęc fecit, Deus nouit, transfertur.

a Testimoniũ Dionisii Areopagitæ.

b θεαρχικοῦ καὶ ζωοδόχου σώματος.

c καὶ πέτρος ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης.

Monstratur sepulcrum eius cernentibus nobis vsque ad præsens in valle Iesaphat medio. quæ vallis est inter montem Sion & montem Oliueti posita, in qua sepulta fuisse ea dicatur. Sed nunc vacuum esse mausoleum cernentibus ostenditur. Hæc id circo dixerim, quia multi nostrorum dubitant vtrum assumpta fuerit simul cum corpore, an abierit relicto corpore. Hierony.

e Epiphan. aduersus Antidicomarianitas, non se posse affirmare & dicere scribit, de genitrice Dei, vel quod immortalis permanserit, vel quod vitam morte commutarit.

f Ex Iudæo sacerdoti cuidam pheretrũ Dei genitricis impetuosè inuadẽti, manus decidunt, & ex pheretro dependent.

g Manus eidẽ mox, per pœnitentiam resipiscenti, restituuntur.

h Corpus diuæ virginis diuinitus in paradisum translatum.

Qualia etiam Iuuenalis Hierosolymitanus de sacrosancta assumptione purissimæ Dei genitricis memorẽt & de eiusdem forma, moribúsque. Cap. 23.

POrrò vitalis, & salutiferi tabernaculi huius translationé, quum multi alij disertis verbis

Quod quia Deo nihil est impossibile, nec nos de beata Maria factũ abnuimus.

Confirmatur id autoritate Iuuenalis episcopi Hierosolymitani.

Quanquam propter cautelam salua fide pro magis desiderio opinari oporteat, quam inconsultè definire quod sine periculo nesciens Hieroni.

Quod Maria sancta vna cum carne regnum cælorum non æternat, qua neque læsa fuerit, neque fornicata fuerit, neque adulterium commiserit, sed neque aliquod infandum carnis opus patrauerit sed impolluta permanserit? Epiphanius aduersus Marcion.

clatè deprædicant, tum omnium maximè Iuue- E nalis Hierosolymorum episcopus: magnus sanè diuinóque afflatus numine vir, ex vetusta traditione, rem hanc sic gestam, scriptis suis cum fide confirmat. Dicit enim, totum triduum Apostolos ad monumentum id, diuinorum hymnorum carmina audiẽtes, perseuerasse. Accidit autẽ rursum, vt Thomas ab eis abesset: videlicet vt nota perspectáque diuæ genitricis fieret assumptio, itidem vt antea filij eius, pro eo atque decebat, post diem tertium resurrectio ingẽti afficiebatur dolore, neque quieto animo esse poterat Thomas, quippe qui tanti boni non fuisset particeps. Sacer autem ille chorus, iniquum esse iudicans, si ille quoque diuinum virginis matris corpus nõ spectaret atque complecteretur, aperiri monumentum iubet. Quod quidem vbi ita est factum, desideratum illud corpus non cõparuit. F Sepulcralia tantum lintea ritè composita loco suo manebant: itidem vt filij quoque eius in sepulcro relicta. Quæ & ipse, & qui cum eo aderant, cum veneratione exosculati incredibilique voluptate, odorisq; suauitate repleti, sepulchrũ quidem ad pristinum conformat modum: miraculum autẽ ipsum quasi per manus subinde posteris traditum, ad nos quoque transmiserunt. Quod verò diuinum hoc Dei genitricis tabernaculum resurrecturum fuerat, propheta quoque Dauid prædixit: Exurge, inquiens, Domine, tu & arca sanctificationis tuæ. Inde fama est, non ita pridem sanctissimæ virginis quoque sacra primùm celebrari cœpta esse. Mores autem, formæque & staturæ eius modus, talis, vt inquit E- G piphanius, fuit.

† τελετὴν. potest hic etiã legi τελευτὴν i. finem obitũ, assumptionem.

Diua Dei genitricis mores. statura & forma.

Erat in rebus omnibus honesta & grauis, pauca admodum eáque necessaria loquens, ad audiendum facilis, & per quàm affabilis, honorem suum & venerationem omnibus exhibens. statura mediocri: quamuis sint, qui eã aliquantulum mediocrem longitudinem excessisse dicant. Decenti dicendi libertate aduersus homines omnes vsa est, sine risu, sine perturbatione, & sine iracundia maximè. Colore fuit triticum referente, capillo flauo, oculis acribus, subflauas, & tãquam oleæ colore pupillas in eis habens. Supercilia ei erant inflexa, & decenter nigra: nasus longior, labia florida, & verborum suauitate plena: facies non rotunda & acuta, sed aliquanto longior, manus simul & digiti lõgiores. Erat denique fastus omnis expers, simplex, H miniméque vultum fingens, nihil mollitiei secũ trahens, sed humilitatem præcellentem colens. vestimentis, quæ ipsa gestauit coloris natiui cõtenta fuit; id quod etiamnum sanctum * capitis eius velamen ostendit. Et, vt paucis dicam, in rebus eius omnibus multa diuinitus inerat gratia. Aetas autẽ eius sic se, vt antea dixi, habuit. Nunc ad Apostolica acta reuertamur.

** μαφόριον.*

Vt diuus Paulus ex Oriente in Occidentem transierit: & inde rursum in Orientem migrarit, diuinum & Angelicum annuncians sermonem. & vt Epheso mari in Syriam vadens, Hierosolyma peruenerit. Cap. 24.

Acta Pauli. Aquila Priscilla.

PAulus Athenis discedens, Corinthum venit. Ibi in Aquilam aulæorum textorem, & Priscillam cõiugem eius, qui nuper admodũ Roma venerat, incidit. Edicto enim Claudij, omnes ex Italia Iudæi eiecti erãt. Cum iis Paulus diphthe- E ras faciebat. Iudæi autem Pauli doctrina audita, ei resistunt. Quapropter is ira percitus: Sanguis, inquit, vester super vos: à quo ipse purus, ad gẽtes proficiscar. Ibi quoque synagogæ princeps Crispus, vnà cum coniuge & liberis, diuinũ suscipiunt baptismum. Annum porrò integrũ cum dimidio Corinthi Paulus fuit, & Gallio Achaia proconsul à tribunali Iudæos repellit, idemque, quum Sosthenes verberaretur, pro nihilo eam rem habuit. Paulus verò inde profectus, in Syriã nauigat. Ephesum autem cum venisset, manere quidem ibi tempore aliquo cogebatur: festum autem diem proximum Hierosolymis peragere cupiens, inde abiit, & mari Cæsaream Palestinæ peruenit. Inde Hierosolyma profectus mox Antiochiã Syriæ rursum tendit. Vnde deinde egressus, Galatiam & Phrygiam, ecclesias visitãs, per- F agrat. Apollos verò quidã, patria Alexandrinus, eloquentię vi pollens argumentis demõstrationibúsque certis atque firmis omnibus demõstrabat, Christũ eum esse qui ab ipsis expectaretur. Hic Epheso profectus, Corinthum appulit, atq; ibi magna cum libertate fidei verbum deprædicauit. Interea Paulus ex terra Syria Ephesum venit: & qui ibi adhuc Spiritum sanctũ esse nesciebant, cum manuum illius impositione abundè suscipiunt, peregrinisque sermonibus & linguis loquuntur. Biennium totum in Asia Paulus peregit in cuiusdam schola, cui nomẽ Tyranno erat. Ibi omnes & Iudæos & Græcos ad Verbum audiẽdum pertraxit. Fama porrò inauditorum antea miraculorum eius increscebat, adeò vt suda- G ria quædam & semicinctia (tenues videlicet fasciæ) quæ corpus eius attigissent, quum morbos curarent, tum dæmonibus formidolosæ essent. Erant præterea Sceuæ cuiusdam sacerdotis filij septem, qui nomine Pauli dæmones adiurare & expellere audebãt: qui ita fugati, Paulum se quidem scire, illos autem minimè nosse, dicunt: atq; eum impetu in illos insiliẽtes, eos conuulnerãt. Quapropter res ea audita, omnibus timorẽ incutit. Mox etiam qui * ex curiosis artibus viuebant, libros suos vendentes, precium eorum ad quinque † myriades denariorum redigunt. His porrò ita actis, in animo habebat Paulus per Macedoniam petere Achaiam, & inde reuerti Hierosolyma, deinde Romã etiã videre. Quum autem adhuc in Asia esset, Timothem & Erastũ H in Occidentem misit. Ibi tum Demetrius faber argẽtarius, quòd aurei, quos faciebat, dij, Paulo illos despicere persuadente, negligerentur, tumultum nõ paruum Ephesi excitat: Actum esse de Diis, periclitarique etiam templũ, quæ apud ipsos colebatur, Dianæ, quiritãs. Vulgus itaque furore & indignatione percitum, Magna, Ephesiorum Diana: & impetu beluino quosdam ex Pauli sectatoribus cõprehendit. Ac nisi Alexander scriba consistens, sublata in altum manu, suauibus multitudinem demulsisset verbis, fortasse Paulum ipsum etiam interemissent. Qui Epheso discedens, in Macedoniam proficiscitur, Ecclesias confirmans. Atque inde in Græciã venit. Cæterùm quum ibi à Iudæis ei struerentur insidiæ, rursum per Macedoniam reuertitur. Sequuntur eum Sopater, Aristarchus, & Timotheus. Tychicus autẽ & Trophimus Asiani, qui præcesserant, Troade eos expectabant. Paulus porrò

Apollos.

Miracula Pauli.

** ἐν περιεργίᾳ ζῶντες.*

† Quinquaginta millia argenti.

Eutychum mortuum Troade, Paulus in vitã restituit.

porrò vnà cum Luca (erant iam Azymorũ dies) Philippis Troadem & ipse venit. Ibi die Sabbatorum vna, quum Paulus concionem longã haberet, & oratio in mediam noctem produceretur, adolescens quidam Eutychus, qui in fenestra quadam sedebat, verborum suauitate delibutus, & in somnum profundiorem delapsus, ex tertia contignatione decidit, & moritur. Ei verò Paulus incumbens, bono animo esse, miniméq; eos tumultuari iubet, esse adhuc in homine animam dictitans. Ita iuuenis incolumis & saluus, multum eis qui congregati fuerant, præbuit lætitiæ & iucunditatis. Et colloquio ad auroram vsque producto, inde abit, atque Mitylenem, mox Samum venit: & Trogyllij quum mansisset, inde Miletum adit, Hierosolymitanum iter vrgens. Miletum porrò sacerdotes Ephesiorũ ecclesiarúmque episcopos accersit, morémque & vitam eis suam commemorat, vt videlicet nihil eis earum rerum quæ profutura fuerant, indicare intermisisset, pœnitentiámque & fidẽ in Christum priuatim & publicè testificatos docuerit. Proinde eis hortatur, vt & se & greges, in quibus eos Spiritus sanctus Episcopos constituisset, attentè curarent, vt vigilarent, sedolóq; cohortationũ præceptorúmque suorum, quæ eos *triẽnio toto docuisset, meminissent, & vt lupos ecclesiis graues iamiam aduenturos cauerent. Multísque præterea commodis atque vtilibus rebus expositis, cum multo planctu, vix tandem ab eis auellitur: & cum ingenti desiderio, ipse simul & † præbens & excipiens oscula, in nauem deducitur. Itaque in insulam Coo deferrur. Deinde Rhodum, atque inde per Patara in Phœnicem secundis ventis prouehitur. Relictáque ad sinistram Cypro, rectam in Syriam nauigat. Tyrum porrò quum applicuisset, rursum naui Ptolemaidem, ac inde Cæsaream Palæstinæ venit. Hic hospitio Euangelistæ Philippi, qui vnus ex septem diaconis erat, excipitur. ei quatuor filiæ fuẽre, quas Deus oraculari & prophetico dono dignatus erat. Apud hunc quum plures dies maneret Paulus, eò etiam Agabus propheta ex Iudæa venit, corrigiísque zonæ Pauli, manus pedésque vinciens suos, numine afflatus: Hæc inquit, Spiritus sanctus prędicit: Ad hunc modum virum hunc Iudæi in Hierusalem ligabunt, & in manus gentium tradẽt. Quapropter quum Paolum multi á profectione Hierosolymitana dehortantes distinerent, tantum abfuit vt ille persuaderetur, vt non modò vinciri vellet, verùm etiam mortẽ obire pro nomine Iesu Christi paratum se esse contenderet. Eis autem qui cum eo erant, vt voluntas Domini fieret, inserentibus, dimissus ille Hierosolymam venit.

Concio Pauli quam Mileti ad episcopos Ephesios habuit.

† φιλῶν καὶ φιλούμενος.

Philippi euangelistę quatuor filiæ prophetissæ.

Agabus propheta.

Vt idem Paulus Ephesi sub præside Hieronymo, ad belluas damnatus, cum eisdem depugnauerit, & diuino auxilio victor euaserit. Cap. 25.

Paulus Ephesi in carcerem coniicitur.

VErùm enimuerò qui profectiones Pauli dẽscripserunt, quum quamplurima alia eum simul & fecisse, & passum esse, tum hoc quoque quum Ephesi esset, de eo memoriæ mandarunt. Quum enim ibi principem locum Hieronymus obtineret, multa cum libertate Paulus est concionatus. Quare Hieronymus ille bene quidem & disertè dicere, sed orationem eius nõ esse eorum temporũ, testatus est. Plebs quidem certè, per insolentiam & furorem, Paulo compedibus iniectis, carceri eum includit, vt leonibus vorãdus obiiceretur. Ibi tum Eubula & Artemilla, clarorum Ephesi virorum coniuges, fidem edoctæ à Paulo (noctu enim ad eum ventitabat) diuini lauacri gratiam ab eo petunt. Itaque virtute diuina atque angelici satellitij ministerio, caliginem noctis, exuberantia splendoris illustrante, Paulus ferreis compedibus liberatus, illas diuino baptismo ad littus maris initiat: & quum id nemo omnium, quibus custodiæ cura mandata fuerat, sensisset, ad vincula rursus sua, in quibus leonibus esca asseruabatur, redit. Sed enim ingẽti magnitudine & robore intolerando, leo, contra ipsum immissus, in arenam quidem ille procurrit: sed mox ad pedes Pauli cõsedit. Et quum itidem aliæ immanes ferę immitterentur, ne tangere quidem vlla sacrum corpus ad orationem erectum atque compositum, sustinuit. His ita actis, de repente fragore multo vehemens quædam supra † naturæ ordinem grando decidens, multorum simul & virorum & ferorum animalium comminuit capita, ipsiúsque etiam Hieronymi autem amputat: qui deinde cum suis per Paulum Deo conciliatus, salutiferum suscipit lauacrum. Leo autem ille profugus, in mõtes proximos euadit: & Paulus inde in Macedoniam & Græciam transmittit. mòx rursum per Macedoniam vadens, Troadem & Miletum contendit. Atque inde tandem Hierosolyma proficiscitur. Mirandum verò non est, Lucam hãc Pauli cum beluis pugnam reliquis eius actis nõ inseruisse. Nam etiam si ex Euangelistis solus Ioannes Lazari resuscitationem commemorat, minùs tamẽ de fide veritatéque eius ambigendum. Scimus enim, non omnes omnia scribere, credere, & nosse. Sed vti vnicuique largitus est Dominus, & vt cuilibet diuidit & dispensat Spiritus, ita etiam intelligit, credit, & scribit spiritualiter ea quæ sunt Spiritus.

Eubulam ibidẽ & Artemillã cum miraculo baptizat.

Θηριομαχία, hoc est pugna cum feris; Pauli de qua 1. Corint. 15.

† ὑπερφυῶς.

Lucas hanc Pauli cum bestiis pugnam, reliquis actis eius non inseruit.

De seditione Hierosolymis sub Claudio orta, & de impudenti audacia sacerdotum sub Nerone & Felice: et de prædonibus sicariis, nec non pseudopropheta Aegyptio. Caput 26.

QVum ad eum modum Paulus ab Hierosolymis omnem circumcirca regionem ad Illyricum vsque peragraret a. Claudius Iudæos Roma exigit. Qui quum adhuc sceptra Romani imperij gereret, ipsis Paschæ feriis Hierosolymis tãta seditio & tumultus in plebe extitit, vt eorũ tantum Iudæorum, qui vi ex templo exire volẽtes, circa fores eius se inuicem premebãt & collidebant, myriades tręs proculcatæ inter se & enectę sint b. Quapropter festũ id populo omni in ingentem est cõuersum luctum, & ferè ad domos omnes doloris & plãctus peruenit. Multa quoque præterea Iudæi eo tempore experti perpessíque sunt mala. Hisce porrò de rebus Iosephus quoque, scribens, ad hunc modum refert: Claudius autem Agrippam Agrippæ filium, Iudæorum regem creat, & Felicem regioni omni Samariæ & Galilææ, & eius insuper quæ extrema seu trans Iordanem dicitur, procuratoré cõstituit. Qui Claudius imperio tredecim annis & mensibus octo administrato, decedit, & Nero-

a Clades & calamitates Iudæorum graues & variæ sub Claudio.

b Seditio inter Iudæos & Samaritas exorta, vnde latrocinia prouenerunt.

Quadratus seditionis principes in crucem egit. Ioseph. lib. 20. c. 11. & 12. Tacit. lib. 12.

c Hoc sic itidẽ reperitur apud Euseb. lib. 2. cap. 19.

Initium tamẽ tumultus eius allegatur. seditio autẽ ipsa sicuti à Iosepho commemoratur non adducitur.

d Felix Iudææ præfectus Drusillam Agrippæ sororem, Azizi Amasænorũ regis coniugẽ, vxorem duxit. Ioseph. eodem cap. 14.

Antonius Felix Claudij libertus, in Iudæa per omnẽ sæuitiam ac libidinem ius regium seruili ingenio exercuit:

Drusilla Cleopatræ & Antonij nepte in matrimonium accepta. Tacit. lib 12.

e Seditio Hierosolymitana inter Pontifices & sacerdotes sub Nerone.

nem filium successorem relinquit. Neronis por- E rò temporibus *d*, Fœlice Iudææ præsidente, idẽ Iosephus in xx. Antiquitatum libro, de ciuili inter se sacerdotum factione atque seditione, propemodum hisce verbis cõmemorat *e*: Exoritur autem & Pontificum seditio contra sacerdotes & primores plebis Hierosolymitanæ. Atq; quilibet temerariorum nouandorũmque rerũ studiosorum hominũ coacta manu, dux erat. Itaq; congressi inter se, quum conuiciis atque maledictis alij alios proscindebant, tum lapidibus quoque se inuicem petebant. Neque qui hæc prohiberet, quisquã aderat. sed hæc omnia quasi in vrbe, rectore magistratúsque omni carẽte, per vim impunè fiebant. Tanta porrò Pontificibus incessit impudentia & audacia, vt non vererẽtur seruos suos ex vrbe in prædia & villas, decimas eas quæ sacerdotibus debebantur, direptũ mit- F tere. Quapropter euenit, vt ex sacerdotibus nõnulli, ad eam penuriam redigerentur, vt inedia in conspectu multorum morerentur: vsque adeò factiosorum vis & iniuria Iuri & æquitati omni præualuerat. Idem ipse historicus, rursum eisdẽ temporibus exortum prædonum quoddam genus refert, qui (vt ipse inquit) interdiu atque in media vrbe obuios interimebant. Potissimum enim diebus festis se mediæ plebi immiscentes, & sicas sub vestibus tectas habentes, † aduersarios confodiebant. Deinde eos quoque qui ad cædem eam illos subornarant, per speciem ægrè eam indignitatem ferentium, aggrediebantur. Itaque factum, vt eo prætextu bonæ fidei habiti, deprehendi non possent. Primùm equidem illi Ionathan pontificem trucidauere, & post eum G quotidie complures: & periculo ipso periculi timor grauior erat, quum pro se quisque, sicuti in bello, in horas mortem expectaret. Deinde illa quoq; infert: Maiore insuper calamitate Iudæos affecit propheta Ægyptius. Adueniens enim in regionem eorũ homo præstigiator, & qui prophetę sibi fidẽ arrogaret, ad triginta milliũ, quos seduxerat, hominum multitudinẽ cogit. Eos ex solitudine in montem qui Oliuarum est dictus, ducit. Ex eo loco † in animo habeat Hierosolyma vi capere, superatóque Romanorũ præsidio, tyrannidem sibi in populo, satellitio eo, quod secum impetum in vrbem facturum esset, fretus vendicare. Sed enim conatum eius præuenit Felix. nam is Romanorum copias vnà cum Hierosolymitanæ plebis auxilijs, contra eum ducit: & H pugna commissa, Ægyptius statim in fugam vertitur, & quam plurimi in exercitu eius vel cædũtur, vel capiuntur. Hæc Iosephus in secundo de captiuitate Iudaica historiarum libro refert. Huius autem Aegyptij & acta Apostolorum mentionem faciunt, vbi Iudæorum multitudo seditionem contra Paulum excitat. Dicit enim ad cũ tribunus: Non tu Aegyptius ille es, qui paucis ante diebus tumultu per seditionem concitato, in solitudinem ad quatuor millia hominum sicariorum eduxit?

Alius Hierosolymis sicariorum publicè & impunè grassantium horrendus tumultus.

† διαφόρους, plurimos, varios.

Ionathas pontifex cæsus.

Aegyptius pseudopropheta prœlio opprimitur.

† οἷός τε ἦν poterat.

De Petri apostoli miraculis, & item Simonis Magi præstigiis: & vt vtrunque Nero Roma expulerit. cap. 27.

Simon Magus Romæ præstigiis homines seducit.

NEronem autem imperãte, Simon magus Romæ miracula per imposturas & præstigia edebat. Canem autem maximum pro foribus catenis vinctum habebat, per quẽ ad se venire volentes, si ei minus placuissent, arcebat. Aduenit porrò magnus ille Petrus ad Simonem visendũ: qui canem eum efferatum & horrendũ in se ferri videns, quum autorem eundem ante aduentũ suum, mortis permultis fuisse, qui ingredi voluissent, intellexisset, vinculis eum soluit, atque humana voce annunciare hero suo, Petrũ Christi seruum adesse, iubet. Canis porrò quo iussus fuerat modo, nuntium perfert. Ad eam rem, qui rum cum Simone erant, consternati obstupuerunt. Quibus ille: nihil noui esse, se quoque eadẽ facere posse dixit. Itaque canem exire, & Apostolum ad se vocare iubet. Petrus accitus ingreditur. Ibi in colloquio mutuo multa inter se verba faciunt. Miraculis equidem & variis prodigiorum operibus Simon longè superatur. Quapropter multi ex illis ad Christum accedũt, atq; baptismum subeunt. Enim verò & Simon ipse, dæmonum ei inseruientium opera, multa admiranda faciebat. Nam vt statuę mouerentur curabat, & in ædibus vasa atque instrumenta domestica se sponte propria hinc inde transferebant, & ipse flammis circundatus non vrebatur. Ferebatur quoque volans in aëre. Ex lapidibus, fuco hominibus obiecto, panes faciebat. Draconis quoque formam induebat, & in varias animantiũ species mutabatur: duplici facie indutus conspiciebatur, in aurum sese totum trãsformabat, fores vectibus & claustris probè communitas & occlusas dicto aperiebat, vincula ferrea disrũpebat, in conuiuiis omnifariàm formularum simulacra exhibebat, vt plurimæ ante eum pręcederent vmbræ efficiebat, quas defunctorum dudum esse animas nugabatur. Nec ipse modò, ad quam vellet, transformabatur speciem: verùm etiam alios quos voluisset, in variarum animantium formas mutabat. Quosdam autem, quum planum eum & scurram esse coarguere & conuincere tentarent, amicitiæ pretextu simulato, bouẽ sacrificans ad epulas inuitabat, & inde multiformibus eisque incurabilibus morbis & immanibus dæmonibus subiiciebat. Hæc atque his similia, quum diuus quidẽ Petrus verè ac reipsa, Simon autem falso & imposturarum fuco facerent, Nero vtrunque euocat: & quum, quod melius esset dispicere posset, tum quidem, vt insolentium prodigiorum oũ effecto res, ambos, tanquam errones & scurras, Roma expellit. Postea autem animum ad impostorẽ & impurũ Simonem, quippe & ipse impius, maximè confert.

Canis pro foribus eius excubans humana voce loquitur.

Colloquium Petri cum Simone. Itidem inter se miraculis edendis certant.

Impostura & præstigia Simonis Magi, perinde atque Protei cuiusdã.

Nero vtrunque Roma exigit.

Vt Paulus Hierosolymis quum esset, sese tempori & loco prudenter accommodaret, in eo quòd sibi iuxta veterẽ legis ritum vixit. & vt grauis catena vinctus à tribuno concionabundus, quæ ei acciderint, differuerit. Item vt Cæsaream ad præsidem Felicem sit deductus, in custodiámque coniectus. cap. 28.

Paulus Hierosolyma venit

EIsdem temporibus, Paulus vnà cũ discipulis suis, clitellis iumentis impositis, Cæsarea ascendit Hierosolyma: & die sequenti ad diuum Iacobum hierarcham & presbyteros veniens, eos salutat, & quæ Deus per ipsum apud Gentes effecisset, exponit. Illi porrò gloriã primùm Deo ferebant: deinde Paulum admonebant, quàm plurima esse Iudęorum fidelium millia, qui legis zelo & æmulatione perciti, de eo certiores facti essent,

A essent, quasi omnes doceret à lege deficere, circuncisionem abolere, & patrios mores negligere. prnindéque autores suasore que ei erant. vt consilio † ad tempus accommodato, purificaretur, & ex legis præscripto caput traderet, ne scilicet legem abrogare videretur. Atque ille quidẽ ita purificatus, templum ingreditur: Iudæi autẽ Asiani eo conspecto, ita vehementiore ducti, manus ei inserunt. & alius alium cohortati, tanquam eum qui templũ prophanaret, inde extrahunt, & occidere moliuntur. Cæterùm cohortis Tribunus, tumultu eo ciuitatis audito, magna cum celeritate accurrit, & Paulum ex percussorum manibus raptum, grauibus duabus catenis vinctum, in castra ducit, & qund eum Ægyptiũ illũ esse, de quo paulò antè diximus, opinaretur, idipsum inquirit. Ille autẽ Tarsensem se ex Cilicia esse dicit. B Deinde quum eũ in gradus statuisset causam dicere iubet. Ibi Paulus stãs, de rebus suis commemorat, quod spectatum scilicet satis esset, xelo se & æmulatione patriæ legis flagrantem, apud Gamalielem ceremonias eius accuratè & diligenter didicisse: acceptísq; à senioribus epistolis, Damascum, vt in vincula, qui Christũ prædicasset, coniiceret, contendisse. Immensam verò tum cœlitùs lucem circũ se coruscasse, vocémque inauditam antea ad se delatam esse: execæcatũ inde circuisse, visum postea rursus ab Anania recepisse, denique baptismo cõsignatum, Iesu Christo nomẽ dedisse. Hæc omnia quũ referret, magis etiam magísque tumultuari multitudo incipit: tollendũ eum esse, neque talem hominẽ viuere debere, clamitãs. Tũ tribunus Paulum flagris cædit. C At ille, quùm Romanũ se ciuẽ esse diceret, plagis liberatur. Deinde, cum prima luce Tribunus, rẽ omnẽ certiùs cognoscere volens, Põtifices & consiliũ euocat: atque ibi, quũ Paul⁹ rursus cõcionaretur, ab Anania in os verberatur. Quẽ Paulus Pontificẽ esse nesciẽs, quũ parietẽ eum dealbatũ vocat, tum illegitimũ iniquúmq; ei iudiciũ obiicit. deinde † cõsilio quódã pro tempore capto, Pharisæũ se nominat: & quod mortuorum resurrectionẽ prædicet, propterea se in ius trahi dicit. Hoc modo Pharisęorum sibi, nihil enim criminis admisisse credentiũ, cõciliat studia: & Tribunus veritus, ne quid multitudo, qund minus deceret, faceret, eũ abducit. Noctu verò Christus Paulo assistẽs, forti animo esse iubet: eúmq; sicuti Hierosolymis, ita Romæ quoque de se testificaturũ esse dicit. D Erãt autem quidã qui iuramento cõfirmauerant, persuasuros se quidẽ sacerdotibus, vt Paulum è ciuitate producerent, ipsos verò ad eam necãdum paratos fore. Quod quum Paulus cognouisset, (nã id ad eum sororis eius filius detulerat) Tribuno significat. Ille porrò, Claudius scilicet Lysias (ita enim vocabatur) duobus cẽturionibus, ducentisq; hastaris, & septuaginta equitibus diuinũ cõmittit Apostolũ, vt noctu iumẽtis vehẽtem, Cæsaream cũ epistola ad Felicem ducerent. Et ille, quũ eos qui Hierosolymis venissent, excepisset, expectaturúmque se, qui eũ accusarent, dixisset, in Herodis prætorio asseruari illũ iubet.

† οἰκονομία χρήσιμος. *Dispensatio apostolica.*

Iudæis Asianis ibi in templo per tumultum capitur.

Causam apud Iudæos dicit.

† μεθόδῳ τινι.

Conspiratio quorundã Iudæorum in necem Pauli.

Paulus Cæsareã ad Felicẽ ducitur.

Vt Paulus cum eis qui Hierosolymis venerant, se defendens disputarit. De Felice & Drusilla: item de Festo, qui Felici successit. Apud quem liberè causa dicta, appellauit Cæsarem. Cap. 29.

A QVinque dies intercessere, qnum seniores Hierosolymis eò veniunt, Ananias põtifex & orator quidam Tertullus nomine: qui quum alia multa Paulo accusans, nugis suis & loquentiæ conuenientia obiicit: tum vt pestiferum & seditiosum hominem cõuinciis proscindit, prophanantem sanctum sanctorum, & templum ipsum. Insuper etiam, magni & grauis criminis loco adiicit, antesignanum hunc esse Nazarenorum sectæ. Paulus verò facilè criminibus aliis oratione suaui confutatis, colere se Deum, iuxta eam quam illi dixissent sectam: neque se iis quæ in lege prophetis sint, dictis refragari: neq; aliter quàm accusatores conuiciatorésque suos credere constituisse. annunciare etiam mortuorum qui vel piè, vel impiè vixissent, resurrectionem, qua de re potissimùm in præsenti causa iudicium B sit, profitetur. Quibus auditis, Felix iudicium ad Lysiæ tribuni aduentum comperendinat. Qui tribunus quamprimùm venisset, causam se iterũ auditurum dicit. Paulum autem in custodiã mittit, neque quenquam ad eum audire, quæque ei vsui essent, subministrare volentem, prohibet. Cæterùm paulo pòst Felix vnà cum Drusilla vxore accersitum Paulum, de salutifero Verbo concionantem audit. Itaque metu ex concione eius concepto, Felix paulatim eum absoluebat. Professionem verò fidei suscipere volens, pecunias se ab eo accepturum spetabat: eámqne ob causam frequenter cum eo accito, familiariùs libentiúsq; sermones conferebat. Enimuerò biẽnio exacto, Portius Festus à Nerone successor Felici mittitur: qui quum Cæsarea Hierosolyma C ascenderet, Ananias pontifex, Paulum vt eò vocaret rogat, eo nimirum consilio, vt in itinere clàm ferro ille à cõiuratis trucidaretur. Festus petitionem eam reiiciens, eos Cæsareã, vbi controuersia decideretur, venire iubet. Eò quũ Festus & presbyteri venissent, Paulus pro tribunali crimina sibi ab eis obiecta, tãquam aranearum telam soluit, nihil se vel in legẽ, vel in templum admisisse pulcherrimè demonstrans. Ac Festus quidem, vt Iudæis gratificaretur, Hierosolyma Paulũ venturũ esse dicit. Id verò ille deprecatur, ad Cæsaris tribunal se staturũ attestãs. Nemini quippe fas esse, hominẽ ad Cæsarẽ prouocantẽ, Iudæis per gratiã donare. Adhúc modũ quũ Paulus techna quadam Festũ constrinxisset, ille re in cũsilium relata atque deliberata, tandẽ: D Cæsarem, inquit, appellasti, ad Cæsarem ibis.

Accusatur apud Felicem Paulus.

Paulus se defendit.

Felix pecuniã apud Paulum captat.

Portius Festus causam Pauli audit.

Paulus suspectũ Festi iudicium habens, Cæsarem appellat.

De Agrippa & Bernice: & de concione, quam apud eos Paulus habuit. Cap. 30.

INterea Agrippa rex, vnà cum Bernice coniuge Cæsaream ad Festum venit. Atq; ibi quũ plures dies moraretur, Festus causam Pauli regi exponit, vt scilicet is vinctus à Felice relictus fuerit, & vt presbyteri & põtifices, officium iudicis aduersus eum implorarint: vt denique pro tribunali hominem accusatoribus præsentibus statuerit, atque ibi nihil criminis in reo, quantùm suspicari licuerit, compertum sit, præterquam quod quæstiones quędam de religione ipsorũ, & de quodam Iesu defuncto, quem Paulus viuere assereret, & ab accusatoribus ei obiicerentur. Et quum ipse dubius anceṕsque de iudicio hoc fuerit, Paulum ad cognitionẽ Cæsaris

Agrippa rex cum vxore Bernice Cæsaream ad Festũ venit.

prouocasse. Hic Agrippa: Petuelim, ioquit, & E ipse virum audire. & Festus: Cras audies, ait.

† φαντασία

Itaque maximo cum † appararu prima luce Agrippa cum Bernice frequens conuocat aoditorium. Et aderaot ibi etiam Festi iussu, quicunque in ea vrbe fuere viri clari. Itaque Paulus vinctus adducitur. Tum ibi Festus sermonem exorsus: Agrippa rex, & quicunque in conuéru hoc adestis, inquit, hic ille est, qoem Iudæorum moltirudo, rumultu ingenri concitato, ad me veniens è viuis tollendum esse omnibus modis contendit. Ego verò, quum nihil eum morte dignum commisisse animaduerterim, & ipse iudicium Augusti appellauerit, eò mittendum esse duxi. Quum verò nihil certi, quod de eo scribam, habeam, ad iudicium ruum produxi, rex Agrippa: vt causa cognita, tandem habeã, quid de eo Cæsari significem. Adioodum enim absurdum mihi videtut, vinctum quenqoã mittere, & oõ simol F caosam vinculorũ indicare velle. Tum Agrippa ad Paulum: Permittirur tibi, ioquit, de te ipso quod visum est, dicere. Ibi Paulus consuerudine fortasse quadam, manu extenta, verba fecit.

Paulus apud Agrippam de rebus suis verba facit.

Et primùm arte quadam prudenter Agrippam, vt virum iustum, consuetudinúmque & quæstionũ Iodaicarum egregiè peritum, laudare oõ omisit. Deinde fœlicẽ se eo oomine, quòd in talem auditorem causæ suæ incidisset, iudicauit. atq; huiusmodi præfatione præmissa, res suas exponẽs: Ab ineunte ætate, inquit, accuratè & diligenter in patria Pharisæorum secta educatus & doctus sum. Ac ne nunc quidem alia de causa ad tribunal sto, quàm quòd mortuorum resurrectionẽ fururam esse doceo, quam Deus olim patribus promisit. Quod quidem ad oomeo Iesu Naza- G reni pertinet, zelum & defensionem patriarum legum spirans, multa quæ non deeuerunt admisi, eáque omnia apertè facere sum visus. Testatur id vniuersa Hierusalem: permulti enim à me, qui potestatem eam à sacerdotibus acceperam, in custodias sunt coniecti. Tantum autem io me furor is exuberauerat, vt etiam in lõginquiores vrbes sim profectus, persequens, omniq; (quod dicitur) fune moru, euertere sectam hanc cootẽdeos. Itaque Damascum quum iter facerem, meridie ipso lux sole illostrior cœlitùs me circunfulsit. Cuius splẽdoris magnitudine oculos perstrictus, & proiode caligine obsitus, in terrá decidi. Ad hæc vox de cœlo aodita, quæ Christum persequi vetabat, & mox vt exurgerem iubebat; eam ob causam visionem mihi talem oblatã esse indicans, vt me testem produceret, earum, quas sciret, quásque paulò pòst indicaturus esset, re- H rum: vt scilicet cæcorum aperirem oculos, & homioes à tenebris ad lucẽ, & à potestate atque imperio Satanæ ad Christum conoerterem, remissionem peccatorum, hæreditatémque inter sanctificatos, per eam quæ in ipsum est, fidem & persuasionẽ recepturos. Visioni porrò tali, quæ naruram omnem longè sopergrederetur, non morem gerere, religio erat. Itaque Iudæi simul & Gentibus, vt per resipiscentiam & pœnitentiam ad Deum conuertantur, dignáque pœnitentiæ opera perficiant, annuncio, nihil prorsos extra prophetas & ipsum Mosen docens, nimirum quòd Christus, qui passus sit, & primus ex mortuis resurrexerit, lucem Gentibus, vitámque &

Nero Agrippa, Galilææ partem donauit. ciuitatem quoque Iuliadem cũ vicis XIIII. concessit. Aristobulo Herodis Chalcidis regis filio Armeniã minorem permisit. Ioseph. lib. 20 Cap. 15.

salutem æternam proprio soo denũciet populo. Hęc quum Paulus cum diserta facilitate diceret, Festus, vtpote animalis quidam homo, qui oon satis ea quæ spiritus sunt assequeretur, stultitiámqoe adeò & insaniam esse suspicaretor, tanquam per multas literas mente captum, neque satis quæ diceret intelligentem, cum conuicio Paulum ridebat. Cui ille, non insanire se, sed veritatis & sobrietatis verba loqui asseuerat. Quẽadmodũ id regi ipsi, ad quem hæc liberè diceret, probè cognirum esset: quem nihil earũ rerũ latêret, omoibus quæ prophetæ annunciarũt credentem. Ibi ad eum Agrippa perhumaoiter: Modica ex parte, inquit, mihi, vt Christianus fiam persuades. At ille: Mihi verò in primis apud Deum in optatis est, nõ solùm modica, verumetiam maxima ex parre, non te solùm, verumetiã qui orationem meam hodie audierunt omnes, tales fieri, qualis ego sum: extra vincula duntaxat ista, quibns & obstrictus sum catenarum.

Summa prædicationis Paulinæ.

De traiectione Pauli in Italiam, & de naufragio eiusdem. Caput 31.

AGrippa autem, & qui cum eo erant ex consessu statim consurgentes, & seorsim coosistentes, Nihil (inquiunt) homo iste, quod vinculis aut morte dignũ sit, facit. Ad quod Agtippa adiicit, absoluendum eum fuisse, nisi Cæsareã appellasset. Ea porrò de causa in Italiam ei nauigandum esse, decernitur. Ita Iulio cuidam ex cohorte Augusta committitur. Nacti autem nauẽ adramyttinam, in eam conscenduot. Porrò cum Paulo & Lucas, erat Aristarchus ex Macedonia Thessalonicẽsis. Inde Sidonem sunt delari, mox progredientes, iuxta Cyprum nauigant: & deinceps Ciliciæ & Pamphiliæ matri transmisso, ad Myra Lyciæ appellunt. Ibi Alexandrina naui in Italiam tendente, inuenta, Iulius vinctos in eam imponit. Et ad Gnidum quum propiùs accessisset, præter Cretam, iuxta Salmonam vehitur. Dehinc ad oram, cui Boni portus nomen est, deferuntur, à quo non longè oppidom erat, Lasæa dictum. Et quum periculosa esset nauigatio, Paulus nauem rempestate ad iacturam vsq; vectoréśqoe de vita ipsa summè periclitaruros præmonens, non transmittendum inde suadet. Sed Centurio in eo gubernatorem nauis, magís quàm Paulũ audiebat. Quapropter inde, quod portus ad hyemandũ non saris idoneus esset, discedunt: & Noto spirãte, Asso superata, Cretam præteruehuntur. Mox ventus exoritur typhonicus & turbolentus, quem procellosum Eorum, seu Euro aquilonem vocant. Itaque naui ab eo rapta, quum contra niti non possent, tempestati aliquantum cedentes, feruntur. Et ad insulã quãdam paruam, quę Clauda dicitur, cursu directo, vix scapham cõsequuntur. Eáque in nauim sublata, nauim ipsam quàm possunt firmissime, cõtra incursiones & procellas fluctuum cingẽtes, instruunt & communiuot. Deinde oe in Syrtes, quæ dicuntur, incidereot veriti, velo laxaro vehuotur. Et turbulentissima coorta hyeme & tẽpestate, tertio demùm die iacturam faciuot, & manibus ipsi suis omnia nauis armamẽta in pelagus prooiciunt. Quum autem diebus pluribus neqne sol neqoe astra in cœlo conspicerentur, immanisque præterea immineret tẽpestas, omnis spes

Paulus Romã nauigat.

nis spes salutis præciditur. Eáque de causa vectores cibi abstinentia & inedia longiore macerantur. Atque ibi Paulus: Decebat, inquit, vos mihi morem gerere, & è Creta non soluere. Sic enim tempestatis huius iniuria & iactura careretis. Sed nunc quoque quieto vos bonóq; esse iubeo animo. Præter nauium enim nulla vectorum intercidet anima. Hac enim ipsa nocte Angelus Dei, quem colo, mihi assisteos, timorē me abiicere iussit. Oportet enim, dicēs, apud Cæsarem te sisti. Et quod † gratiosus apud Deum es, vectores simul omnes tibi ille donat. in insulam autē vos quandā eiici necesse est. Quartadecima deinde superuenit nox, & illi in Adriatico affliċtātur mari: atque altitudinē inquirentes vndæ, ad viginti passus inueniunt. Et ne in aspera inciderent loca metuentes, quatuor è puppi anchoris proiectis, diem * à Deo precibus optāt. Tum demū nautæ scapham è naui in mare proiiciunt, & fugæ consilium capiunt. Centurio autē Pauli suasu, funes scaphæ incidi iubet, cámque ventis auferendam committit. Et priusquàm illucesceret, Paulus omnes, vt cibum capiant, hortatur, ne capillum quidem vnicum è capite eorū omnium decisutum pollicens. Ipséque primus Deo quas decebat gratiis sacratis, cibum sumit: quòd itidem vectores reliqui, qui duecenti & septuaginta sex erant, faciunt. Vt autem dies illuxit, terram quidē dinoscere nequeunt: sinum verò cōspiciunt littus habentem. Subductis itaque ancoris, gubernaculorúmque remissis iuncturis, & artemone aliquantulum sublato, spirantis vēti vi ad littus tendunt. Et prora quidem integra permaēt, puppis autem fluctuum violentia soluitur. Milites porrò illud cōsilij capiunt, vt vinctos omnes interimant, ne ex eis quisquam natando euadat. Cēturio autem, propter Paulum, cædem eā inhibet: & pro se quémque, vt posset, consulere sibi iubet.

† χάριτι σοι τ̓ὰ λοιπὰ εἰδέναι.

* ἡμέραν γενέσθαι ηὔχοντο.

Naufragium.

Vt in insula Melita manuum Pauli vipera morsu violarit de Publio, aliisque Pauli miraculis. cap. 32.

ET confestim omnes *a* in littus euaduot. Insulæ nomen *b* Melita erat: cuius incolæ barbari quidem illi, non parum tamen curæ & benignitatis naufragis exhibēt. Itaque propter imbrem copiosiorem, & frigus vehementius, pyrā illi ingentem accendunt, & circūcirca cōsident. Ibi quum Paulus multa sarmenta congesta pyrę imponeret, & *c* vipera, quæ in domis eis latebat, calore eo excitata prorepēret, manum eius illa mordicus arripit. Quod vbi Barbari, ita scilicet ferā eam ex manu illius dependere, conspiciunt, non bonum eum esse virum, sed homicidam, & immanem quempiam, qui etiam si sæuæ tempestatis vim euasisset, præsentē tamen à venenoso serpēte ictus, ne diutiùs viueret, vindictam sentiret, suspicantur. Sed enim nihil inde periculi Paulo accidit. nam serpentem excussum in flammam coniicit. Illi verò existimātes eum è vestigio vel ex incensione arsurum, vel exanimatum pessum iturum, improba venenati morsus cōtagione: vt aliter rem euenire viderunt *d*, puppi, quod dicitur, ad inhibendum citatiorem cursum impulsa, loogè diuersa de eo loqui incipiont, diuinísque eum prosequuntur honoribus. Agri & prædia insulæ eius, Publij, primùm ibi tenentis locum erant: qui per triduum ad summam hospitalitatem nihil faciens reliqui, benignè eis facit. Cæterùm copiosam is humanitatis eiusmodi reportat gratiam. vehementes enim febres, & dysenteria, quæ mala Publij patrem dudum vexauerant *e*, attactu Pauli pelluntur. Alij præter quàm plurimis afflicti morbis, dolore & cruciatu statim omni, pristinę restituti valetudini, leuantur. Vnde magous Paulo honor prouenit, vectoribúsque quæ ad nauigandi vsum pertinerent, abundè sut ministrantur.

a πρύμναν ἀνακρούσασθαι hoc est, puppim impellere, est sensim retrocedere, navigio non inuerso, Quis enim se ita cedens recipit, puppim remigando impellit. id quod propterea facit, ne propalam fugere, dum se paulatim subducit, videatur, & ne tergum hostibus obuertat. Prouerbialiter autem est sententiā pristinā sensim mutare. Suid.

a Paulus cum reliquis vectoribus in Melitem insulam enatat.

c Vipera venenosa ictu suo Paulo non nocet.

d πρύμναν κρουσάμενοι τ̓ἀναντία λέγοντες ἦσαν.

e Miracula à Paulo in Melita edita.

Vt inde Paulus naui Alexandrina, per Syracusas Romam venerit: & cum primarus ibi Iudæis sermones disputando contulerit. Et vt apud Neronem se stiterit, & tum quidem absolutus fuerit: bienniúmque Romæ permanens, regnum Christi, citra impedimētum, cum multa libertate prædicarit. Cap. 33.

IBi verò etiam aliud naoigiom Alexandrinum, Castoribus, diis falsis, quorum imagines præ se ferebat, cōsecratum hyemabat. Quēadmodum enim Christianam pietatem colentes nauigium gubernatores, naues suas sanctis quibusdam dedicant, inscriptionéque id testantur: itidem olim, pro eo atque volebant, falsò creditis diis, picturis eas inscribebant. Hac igitur naui, tertio pòst mense, diuus Paulos conscensa, Syracusas, deinde Rhegium, atque inde perendino die Puteolos perfertur. Ac postremò saluus Romam peruenit. Veruenimuerò fratres quidam, Pauli aduentu cognito, vsque ad Appij forum & Tres tabernas (quæ loca extra vrbem Romam sunt sita) obuiam ei processerant. Romæ porrò Centurio cæteros quidem vioctos, quibus oportuit, tradit: Paulum verò secum ipse retinet. Triduo pòst Paolus primoribus Iudæorum ad se vocatis, oratiooe cōfirmat, nulla in re patriam legem se præuaricatum esse: cæterùm quum vinctus in Romanorum manus esset traditus, illísque causa cognita, se absoluendum iudicassent, populares autem sui vehementiùs eū persequuti esseot, oecessariò se eò descēdisse; vt Cæsarem appellaret: Non equidem, inquit, quòd gentem meam in quopiam accusem: sed potiùs, vt vos viderem atque alloquerer. Quam enim circūndatam mihi cernitis, propter ipsam Israëlis spem gero catenam. Qui ipsi quoque suspicionem amouentes, nihil se quidquam mali vel sermonibus vel literis de eo accepisse: pararósque esse, res, de quibus dicturus esset, audire, testantur: scire se, vbique sectæ Christianæ contradici, allegantes. Designatur ergo dies, & illi omnes adsunt. Tum ibi die integro Paulus de Christo, atque eius regno orationem habet: atque ex lege & prophetis, ad locum quémque congruentem afferens testificationem, probationes adducit. Illi porrò partim quidem obsequuntur, paulatímque sermones eius complectuntur: partim verò, vt dictis eius fidem haberent, non adducuntur, & sic io diuersas opiniones scissi disceduot. Deinde Festi literis Neroni redditis, Paulus ad tribunal eius sistitur: & defensionibus disertis, admodúmque prudenter ad persuadendum accommodatis, variam illam & versutam feram, oon ille quidem populares suos perstringens, sed cu-

Paulus Romā peruenit.

Idem ibi apud Iudæos de doctrina Euangelica disserit.

Idem priore Neronis iudicio absolutus.

Euangelium toto biennio Romæ prædicat.

nima tantum sibi obiecta tesellēs, effugit. Ex eo E tempore biennium Paulus Romæ permanſit, mercede operis sui viuens: omnesque ad se venientes perhumaniter exceptos, duplici, in primis tamen diuina & cœlesti alimonia fouens. Atque ad hunc modum cum magna simul & animi & linguæ libertate regnum Dei, & Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, nullo interueniente impedimento, prædicans, Euangelium omnibus annunciauit.

Vt postea Roma excedens, rursus ad prædicandi munus ierit: et denuò Romā venerit, martyriúmque subierit. & de diuinis eius Epistolis. Caput 34.

a Secundo imperiante Neronis anno primùm Paulus Romam venit. A quo etiam tum est absolutus, intra quinquenniū illud, quo tolerabilis Tyrannus is fuisse dicitur.

b Treœcimo Imperij Neronis anno.

c Romam Paulus iterum venit, & martyriū ibi subiit.

d Epistola prior ad Timotheū.

e In Laodicea Phrygiæ Pacatianæ metropoli.

† in typis. f Aliæ eius epistola.

HActenus sacer & diuinus Apostolus & Euangelista Lucas historiam actorum Apostolicorū scripsit. a Deinceps porrò ecclesiasti- F corum aperta vestigia sequentes, reliquas historiæ nostræ res, Deo confisi, exponemus: & Spiritus sancti instinctu quæ supersunt, adiiciemus. b Ac tum quidem absolutus à Nerone Apostolus, ad concionum ministeriū rursum est profectus. Quum autem iterū in vrbem Romanā venisset, c martyrio ibi vitam finiisse creditur. Nō mirum quippe erat, Neronem, quòd ab initio humanitate quadam præditus esset, facilè Pauli pro doctrina institutæ defensioni acquiescere: postquam autem idē in impia atque nefaria flagitia tanquam in scopulos impegisset, ad alias aliorum cædes quoque Apostolorum aducere. Itaque tum primùm, sicuti dictum est, dimissus, d priorem ad Timotheum scripsit epistolā e quē episcopum antea Ephesi constituerat. In hac tā- G quam † in forma adumbrata, rationē & vitā Hierarchiam copiosè exprimit, qualibus moribus esse conueniat eos, qui Christianis sacris præesse volunt, spiritus afflatu scribēs. Non solū autem Timotheo, & per illum Ecclesiis Christi omnibus, sed etiam sacro Tito aliam epistolā scripsit quem ante hac insulæ Cretæ episcopum ordinatum, ibi reliquerat, vt si quid in Euangelica prædicatione sua adbuc deesset, ille adimpleret. Ad Corinthios etiam, Ephesios, Galatas, Colossenses, Philippenses, Thessalonicenses, præterea ad Iudæos, & Romanos, & plerósque alios quos eum adire Spiritus sancti vis & gratia iusserat, quósque per fidem in Christum Euangelicā magnificè regenuerat, quę præsens oratione sua di- H lucidè docuerat, eadem per compēdium absens in memoriā reuocās, epistolas dedit. Ita verò ea quoque quæ secretioris mysterij, magísque abstrusa antea silentio prætererat, postea per sacra scripta sua, aut grandioris sapientiæ verbis accuratè & dilucidè declarauit: aut saltē (vt ita dicā) parabolarum more & specie, tāquam per ænigmata adūbrauit: neque propter eos qui ad res diuinas audiēdas idonei futuri erant, ea occultās: neque propter ineptos atque indignos, dilucidè prorsus & apertè, ad contemptū euitandum, exponens. Quum autem denuò, vt dictum est, post longam variámque profectionē & cursum, Romā venit, morte ibi pro Christo est mulctatus: quo tempore quum adhuc vinctus esset, posteriorem ad Timotheum cōposuit Epistolam: in qua, quum priorem defensionē suam ostendit, tum eam quæ iam sibi imminebat martyrij consummationem declarat. In prima enim, inquit,

Consilium Pauli in epistolis scribendis.

Epistola ad Timotheum posterior.

E defensione mea nemo mihi affuit, sed omnes me destituerunt, ne id illis imputeretur. Dominus autem mihi prēstò fuit, & confortauit me, vt per me prædicatio impleta perficeretur, eámq; omnes gentes audirent: & liberatus sum ex ore leonis. Neronem ita, propter sæuum & ferocē eius animum designans. Et quum in spiritu sciret, iam iam ipsius pro Christo adesse mortem, simile quiddam infert: Et liberabit me Dominus ab omni opere malo, & conseruabit in regnū suum cœleste: martyrium impendens significans. Id quod significantius in eadem ipsa, diuino instinctu, prædicit Epistola. Ego enim iam, inquiens, delibor & offeror, tempúsque resolutionis meę instat. Indicat porrò in hac posteriore vltimáq; ad Timotheum epistola, Lucam sibi affuisse: in F priore autem defensione, ne eum quidē ipsum. Vnde colligi rectè potest, Apostolorum acta diuum Lucā vsq; ad id ipsum tēpus perscripsisse, historiámque omnem & acta eorum magnificè, tantisper dum Paulo prius adfuit, prosequutum esse. Atque hæc quidem recensui, illud ostendere volens, Paulum testimoniū suum, quod Lucę perhibet, non ad id quod ille de aduentu Pauli Romam in actis suis scripsit, sed in posterius * tempus referre. Toto enim ferè orbe peragrato atque triginta & quinque annis Euangelico pro Christo certamine peracto, quum postremò iterum Romæ esset, & in coryphæū præcipuúmq; Apostolorum Petrum incideret, vnà cum illo sibi immortalitatis coronam accepit.

Lucas acta sua Apostolica ad priorem Pauli in vrbem Romā aduentum cōtinuauit.

** Quo scilicet tempore posteriorem ad Timotheum dedit epistolam, & vinculis à Nerone cōstrictus fuit.*

G *De peregrinationibus Petri apostoli. & de sacro Clemente, & genere eius: & vt ipse quoque postea Romam venerit. Caput 35.*

NOn minus etenim Petrus quoq; orbe peragrato, & iis qui ex circūcisione erant, omnibus, in Palæstinæ & Syria & vbique terè terrarum prædicatione promulgata, quum sub Neronis imperio Romam, propter detestandū illū Simonem, qui publicis inscriptionibus Deum se vocare, prædicationémque Christi euertere est ausos, venisset, factísque illum simul & sermonum vi coarguisset: atque Romanorum Ecclesiæ, primùm quidem Lino, deinde Anacleto, & post hos tertiò, ad mortem vadens, sapientissimo Clemēti claues commisisset, ad Deum mi- H grauit. Is porrò vnà cum Simone, tanquā prodigiorum effector, à Nerone Roma pulsus, Hierosolyma rursum & Orientales ciuitates petiit: & orbem miraculis illustrans, in Faustinum, & Faustinianum, siue Nicetam & Aquilam incidit, qui filij quidem clarissimi viri Fausti Romani, Cæsarem genere attingentes, fratres autem Clementis erant. Hos quum ab Simonis præstigiis prodigiosis abduxisset, ciuitates visebat, Simonis semina vbiq; radicitùs euellēs. Deinde verò etiam sacrum Clementem ad se pertraxit, eúmq; sibi ad arcanas obscurásque illius de anima & restitutione hominis, aliísque rebus ingentibus quæstiones, per appositas solutiones ritè & pręsenti animo respondens, atque insuper miraculis multis, & secretioris sapientiæ vi familiariùs coniunxit. Multis verò deinceps annis & Mathidiam, nobilem matrem eorum, quam in insula quadam ex naufragio ærumnosè viuentem reperit: quippe quæ Roma Athenas liberorum suorum

Petrus & Paulus Romæ martyrio coronati.

Primi Rom. Ecclesiæ Episcopi.

Diui Petri acta. Clemens Rom. episcopus. Pater eius, & fratres.

Mater eiusdē.

suorum doctrinæ gratia vnà cum illis nauigans, naufragium passa fuerit: quum illi quidem alius aliò diuina prouidentia incolumes euasere, ipsa verò in insulam eiecta, in seruitute vitam egit. Hanc diuus Petrus ibi inuentam, quum ad spectandas vitiferas columnas diuertisset, cúmque (quos diximus) liberi illius tres sequerentur matrémque suam præter spem & expectationẽ omnem cognoscerẽt, diuino regenerauit baptismo. Vt autem & pater eorũ Faustus Roma ad vxorẽ & liberos quærendos profectus, Ægyptúmque, Syriam & Phœnicen peragrans, diuinò quoque nutu in Petrum suósque incidit, & itidem vt illi, sacrum suscepit lauacrum, vnà cum illis Apostolum per orbem comitatus est. Ita illi longo tempore veri certíque rerũ eius gestarum præcones fuere, simúlque cum eo Christum prædicarunt.

Diuus Clemẽs cũ duobus fratribus, & deinde parente vtroque, comes & socius Petri, prædicandi in orbe Euãgelij fuit.

B Petrus porrò ad eũ modum per orbem habitabilem passim vadens, ecclesias vbique cõstituit. Et Romanũ, quos suprà diximus, successoribus cõmisit: Lino videlicet, Anacleto, & tertio sacro Clementi. Ipse quidem Clemens se à Petro in obitu eius lectum dicere, & à Petro secundum numerare videtur. Alij autẽ quartũ eum à Petro esse referũt, in quibus etiã est Eusebius Pãphili. Alexandrinæ autẽ Marcum præfecit: in cuius sacro ministerio, Nerone octauum imperante annum, Anianus successit. Porrò Antiochenã primùm Euodio, deinde reuera * numine afflato Deúmque ferente Ignatio regendã tradidit: quẽ Ignatium tenellum etiamnum, tanquã simplicẽ & integrũ, manibus suis sublatum Christus exhibuit: atque simplicitatẽ integritatémque discipulis ostendere & commendare volens, Nisi ei ipsi similes fierent, nequaquam illos in regnum, quod tum prædicabatur, peruenturos esse dixit. Siculorum verò ecclesiæ Pancratiũ: aliísque regionibus, insulis, & vrbibus Episcopos alios, qui ab eo sacram Christi disciplinã accepissent, præposuit. Ad hunc modum ipse in Palestina, Syria, Phœnice, Ponto, Galatia, Cappadocia, Bithynia, breuiter in totius Asiæ & Europæ oris, omnibúsq; adeò qui in dispersione erant Iudæis & Græcis Euangelio Christi virtute & vi verbi (signis & miraculis accedentibus) promulgato, extremis Neronis temporibus Romam, vrbium omniũ reginam, quũ ibi quoque Paulus esset peruenit.

Primi episcopi ecclesiæ Rom.

Alexandrinæ.

Antiochenæ.

θεοληπτῳ καὶ θεοφορῳ.

Siculæ.

Extremis Neronis temporibus Petrus Romam peruenit.

De miraculis Apostolorum Romæ editis. De interitu Antichristi Simonis: & vt Petrus & Paulus Romæ martyrij certamen absoluerint. Caput 36.

Sed enim quum ibi mirificis amborum miraculis tanta ad Christianismũ conflueret multitudo, vt numerus eius iniri non posset: Nero penes quẽ summa rerũ erat, ad improba impiáq; delapsus flagitia, ea re cognita, contra ipsam diuini cultus armatur pietatẽ: & percussoribus dispositis, tot fideles ferro necat Romanus, vt etiã Senatus admodum iam propter paucitatem sui ordinis hominũ imbecillis, alias super alias accumulatas cædes ægrè ferret. Inde Simoni admoduo Apostolos persequenti, aditus liber ad Senatũ & Neronẽ datus. Atque is omnẽ (vt in prouerbio est) mouet funem, vt illorũ etiam nomina è medio tolleret, tanquã qui cædis tãtæ multitudinis autores fuissent. Itaque Nero Apostolis infensus, planum Simonem ipse quoque planus est complexus. Quum igitur Petrus Simoni resistens, cum eo sæpe cõflictatus esset, tumórq; impietatis in maleficũ illo supra modum excreuisset, postremò quam licentiosissimè in cõspectu omnium Romæ ad Petrum, Tu verò quid ais? inquit: proptereáne Christus tuus magnus est, quod à terra cœlos conscendit? quin & mihi id facere procliue est. Et confestim manibus extensis, sursum versum, dæmonibus eum, quibus se permiserat, ducentibus, ferebatur. c Petrus autem admodũ anxius esse, cùm Deo in corde per precationẽ colloqui: & tandẽ spiritu plenus potestates illas quæ nefariũ hominẽ in sublime attollebant, increpare, & vt ab eo discederent iubere. At ille statim præceps deorsum versus infertur, & dum allisus, mortuúmque rumpitur. Ibi ex populo qui antea Simonẽ diuinos vsurpantẽ honores laudibus celebrauerant, subito ita prostratum videntes, laudésque pristinas per palinodiam recantantes, ingenti clarâque voce, Vnus est magnus Deus, acclamant, quem Petrus & Paulus apertè & clarè predicãt. Locus sanè ipse, in quem luctuosum hoc spectaculum incidit, ad hodiernũ vsque diem, Simoniũ vocatur etiamnum Simonis Antichristi perniciem & interitũ declarans. d Et erant ibi nonnulli, qui eum reuicturum esse opinarentur, & ob id diutius in publico iacuit. Cęterùm vbi iam cadauer diffluere, maléque olere cœpit, re desperata, in occultis illum sepelière locis. Nero autem certior factus à Petro & Paulo Simonem peremptum esse, Petrum quidem pedibus * sursũ versum sublatis (nam id ita petierat: simul quòd se indignum reputaret, qui itidem vt Magister suus, recto corporis statu pateretur: simul vt leuior expeditiórque ei in cœlum esset cursus) e in crucẽ egit. Paulum verò gladio feriens occidit, eodem tempore, eodémque die. Sepulti autẽ sunt in Ostiẽsi, quæ dicitur, via, trigesimo & septimo post salutiferam Christi passionem anno. Ferunt autem Paulum Neroni antea testatum esse, se illi tertio à cæde sua die viuum repræsentaturũ. Quod vbi est factum, in consternationem illum coniecit. Et quum post mortem Paulus, ita vt predixerat, f certò & verè illi assistens, liberè Christum verum esse Deum profiteretur, neque veram salutem in alio quàm Iesu nomine esse, ostenderet: illum quidem dicunt conatum esse, minimè autem (quòd visio ea repentè euanuerit) comprehendere Paulum potuisse.

Persequutio christianorum sub Nerone.

Simon Magus Romæ modis omnibus agit, vt Apostoli è medio tollãtur.

c Petri oratione Simon dæmonum ope in cælos euecatus, humi sternitur & moritur.

** χύμβαχον.*

d Dicat Simõ qui se magnã virtutem Dei, & meretriculã suam spiritum sanctum appellauit, quomodo tempore certo Romæ debitũ naturæ per successionem ad se delatũ persoluerit, quãdo in media ipsa vrbe concidẽs extinctus est? Epiphan. aduersus Simonian. hære.

†† Sim. cùm Simon se Christum diceret, & tanquam filium ad patrem se volando assereret posse conscendere, atque elatus subito magicis artibus volare cœpisset, tunc Petrus fixis genibus precatus est Dominũ, & precatione sancta vicit magicam leuitatem. & velut vinctũ illũ de sublimi aere deposuit, & præcipitio in saxo elidens crura eius confregit, &c. Augustinus in sermonibus de sanctis. Idem Aug. epist. 86. de ieiunio diei Sabbati agens. Est quidem, inquit, & hæc opinio plurimorũ, quãuis eam plerique falsam perhibeant, quòd Apostolus Petrus Romæ cum Simone mago die Dominico certaturus, propter ipsum magnæ tentationis periculum pridie cum eiusdem Vrbis ecclesia ieiunauerit, & consequuto tam prospero gloriosóque successu, eundem morem tenuerit, eúmque imitatæ sint nonnullæ occidentales Ecclesiæ.

††.

e Martyrium Petri et Pauli.

f Paulus tertio à morte sua die Neroni apparuit.

modum recenser. Suscipit autem ecclesiam vnà cum Apostolis administrandam, frater Domini Iacobus, qui ab omnibus Iustus cognominatus est, ab ipsius Domini ad nostra vsque tempora. Plures equidem hoc nomine fuere Iacobi: sed iste ex ipso matris suæ vtero sanctus fuit, vinum & siceram non bibit, neque de animante quopiam comedit, nouacula super caput eius nō ascendit, oleo vnctus non est, balneo quoque minimè vsus. Huic vni in sancta sanctorum ingredi fas erat: neque vestem laneam vllam, sed lineā tantum gestabat. Solus quandoque in templum ibat, ibíque in genua procumbere, & pro remissione peccatorum populi orare comperiebatur. Genua quidem eius cameli instar per callum induruerant, propterea quòd semper ea inflecteret, orans ad Deum. Quum itaque multi etiā ex principibus fidem amplecterentur, tumultus concitatus est à Iudæis, scribis & pharisæis: qui eò periculi rem deuenisse dicebant, vt populus omnis Iesus pro expectato illo Christo haberet. Quare ad Iacobum conuenientes, inquiunt: Cohortamur te, vt cohibeas populum, qui de Iesu ipso seductus est, Christum eum esse existimans. Dissuade, quæsumus, iis qui ad diem Paschæ huc venêre, opinionē & fidem de Iesu. Tibi enim paremus omnes, & cum populo vniuerso testificamur te iustum esse, neque personarum rationem habere. Persuade ergo multitudini, ne de Iesu erret. Cunctus enim populus & omnes nos tibi obtemperamus. Consiste in templi pinnaculo, vt quum ex superiore loco omnibus sis conspicuus, tum verba tua ab omni exaudiantur multitudine. Propter festum enim Paschæ conuenerunt tribus omnes, vnà cum gentibus. Statuerunt igitur, qui dicti sunt scribæ & pharisei, Iacobum in pinnaculum tēpli, & vociferati sunt dicentes: O Iuste, tibi omnes obtemperare debemus: & quandoquidem populus fide sua de Iesu crucifixo seductus errat, annuncia nobis, * quod sit Iesu ostium. Ille verò voce magna respondit: Quid me de Iesu filio hominis interrogatis? Ipse sedet in cœlis, ad dextram magnæ virtutis & potestatis, venturúsque est in nubibus cœli. Ibi, quum multi, de certa indubitatáque fide satisfactum esset, gloriabantur læti de Iacobi testimonio, & dicebant, Osanna filio Dauid. Scribæ autem ipsi & Pharisæi inter se dicebant: Malè fecimus, qui tātum Iesu procurauimus testimonium. Verum age ascendamus, & deiiciamus eum, vt populus conterritus, non credat ei. Et simul exclamarunt dicentes: O, ô, & Iustus ipse per errorem seductus est. Itaque pinnaculum ascendentes, Iustum ipsum pessumdederunt, & alius ad alium dixit, Obruamus eum lapidibus: & inceperunt eum lapidare. Quum autem lapidibus ictus nondum mortuus esset, sed conuersus genua posuisset, dicens: Obsecro te Domine Deus pater, remitte ipsis, nesciunt enim quid faciunt: sic, inquam, quum lapides in eum iacere pergerent, vnus ex sacerdotibus, filius Rechab, de quibus testificatus est propheta Hieremias, eaclamans: Desiste (inquit) quid facitis? Iustus ipse pro vobis orat. Et fullonum quidam, ligno quo vestes complanabat arrepto, caput Iusti comminuit. atque ille ita martyrio est defunctus, anno septimo Imperij Neronis: & sepultus est in loco quodam iuxta templum, monumentúmque eius adhuc ibi manet. Verus is testis Iudæis simul & Græcis fuit, Iesū esse Christum. Postea statim Iudæorum oppugnatio, vrbísque Hierosolymitanæ obsidio cœpit. Tā mirificus autem iustitiáque clarus fuit Iacobus, vt etiam prudentiores apud Iudæos viri, in piaculum aduersus eum perpetratum, causam Iudaici belli ea professo referant. Quemadmodum id ipse quoque Iosephus scriptis suis testatur, alicubi ita dicens: Iudęis autem hæc acciderunt, propter Iacobum Iustum, qui frater erat Iesu, qui dictus fuit Christus, vltione diuina vindicādum. Eum, quum iustissimus esset, Iudęi interemerūt. Sed in vigesimo Antiquitatum, mortem eius hisce verbis exponit: Cæsar Festi morte audita, Albinum in Iudæam præfectū mittit. Ananus autem iunior, quem Pontificatum iniisse diximus, moribus confidens, & audax admodum, ex secta Sadducæorum erat, qui in iudiciis supra omnes alios Iudęos sęui sunt, & crudeles. Talis itaque quum esset Ananus, oportunum idoneúmque tempus se, Festo defuncto, quum adhuc Albinus in itinere esset, nactum esse existimans, Iudicum consilium cogit: & fratre Iesu, qui dicebatur Christus, Iacobo ei nomen erat, quibusdámque aliis in iudicium productis, & actione legum præuaricatarum instituta, vt lapidarentur effecit. Quicunque autem in vrbe æquiores legúmque peritiores videbantur esse, grauiter id tulere. Et ad Imperatorem clàm legatos misere oratum, vt ille ad Ananum, ne talia faceret, scriberet: eum quippe nec antea rectè fecisse asseuerantes. Nonnulli etiam Albino obuiam processere, Alexandria iter facienti: eúmque docuere, non licuisse Anano, citra eius sententiam & voluntatem, consilium iudicij faciendi gratia cogere. Albinus porrò verbis eius persuasus, ad Ananum animo commoto scripsit, pœnásque se ab eo sumpturum minatus est. Quin & Agrippa rex, eam ob causam pontificatum ei, quem tres administrauerat menses, ademisse, eúmque Iesu Damnæi filio dedisse videtur. Et Iacobi quidem res sic se habuere. Huius esse creditur prima inter Catholicas epistola, ad omnes Ecclesias: vt ipsius quoque Iudæ, magnificè cum libertate multa scripta, quamuis vtriusq; vetustiores mētionem nullam faciant.

*τίς ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ.

Quidam eadē Iacobi in tertiū Neronis Imperij annum referunt: secundum scilicet, postquam Paulus vinctus Romā est abductus.

Fuere, qui eadem eam causam Hierosolymitanæ expugnationis fuisse dixerint.

Albinus Iudææ præfectus.

Ananus, siue Ananias, mortis Iacobi author.

Anano Pontificatus abrogatur. Iesum hūc filium Gamalielis fuisse, diximus supra eodē cap. 4.

De Andrea & Bartholomæo sacrosanctis Apostolis, quomodo martyrio pro Christo sint cohonestati. Cap. 39.

POst hunc & Andreas, coryphęi Petri frater, qui primùm Dominum Ioannis iudicio cognouit germanúmque suum ad eūdem adduxit: ritè verò, & vt decebat prorsus, à prima vocatione vsque ad Christi in cœlum ascensionem, vestigiis eius insistens, officio suo functus est. Et cœlitùs in specie ignearum linguarum Spiritus sancti gratia accepta, sorte quoque ei prouincia ea obtigit, vt ad Gentes mitteretur: in Cappadociam scilicet, Galatiam & Bithyniam. Quibus ille peragratis, ad eam quoque accessit quæ Anthropophagorum dicitur, & ad Scytharum solitudines, ad vtrunque Pontum Euxinū orásque septentrionales & australes, ad ipsum quoque Byzantis solum. Vbi ecclesiæ à se primùm institutæ, primum episcopum diuum Stachym prę-

Andreæ Apostoli acta, & martyrium.

fecit. Deinceps Thraciam, Macedoniam, Thessaliã, & Achaiam peragrauit. In quibus prouinciis omnibus, longo tempore, sermonibus diuinis, signísque, & prodigiis mirificis Christum glorificans, tandem à proconsule Ægeato in crucem quoque est actus: illo ei crimine obiecto, quod coniugem eius Maximillam, fratrémque Stratoclem, impietatem eius detestari docuisset, & ad Christi fidem adduxisset. Philippus autem, & Bartholomæus, Syriam & Asiam superiorem sortiti sunt. Atque in eorum locorum ciuitatibus omnibus, fidei fundamentis iactis, templa construxerunt, sacerdotésque & episcopos eis præfecerunt. Philippus etiam Asiæ vrbibus peragratis, Hierapolim Phrygiæ peruenit, ciuitatem opulentem atque celebrem, † nomini&que ipsa suo respondentem. Adeò autẽ idolis addicta erat, vt etiam viperam, imputam venenosámque feram, sacrario inclusam, tanquam Deum magnifico præcipuóque cultu veneraretur, sacrificiisque quibusdam foneret, & tota illi mirificè addicta esset. Sedenim quum eò Apostolus peruenisset, vnà cum sorore sua Mariamna, quæ eum, quum dudum vitam per virginitatem sibi exigendam statuisset, comitabatur: statim idolorũ cultus in ea regione extinctus, & insolentia incolentium ibi dæmonum est labefacta. Siquidem viperinus ille Deus, quem diximus, ex domicilio suo erupit: & quasi ab ardente igne profugit. Ilicet, qui illũ tanto studio coluerãt, pudore affecti sese occultant. Cæterùm quum quamplurima à Philippo & Mariamna miracula ederentur, seditio in multitudine exoritur. Partim enim Bartholomæi & Philippi Deo adhærebant (ex propinquo enim Bartholomeus Philip. à Domino auxilio missus fuerat) partim verò dæmonicæ, per anticipationem conceptæ præsumptioni intenti permanebant: qui etiam coniuratione & coitione facta cum impetu prorsus in Apostolos irruunt, eisq; arreptis, Philippum quidem tanquam victimã quãdam in columna capite suspendunt, Bartholomæum autem directum in lignum sub crucis forma agunt. Atque illi talibus affecti suppliciis, ad preces conuertuntur. Cedebat autem statim locus, in multam altitudinem subsidens, simulq; multitudo demergebatur, atque ita in summum tota vrbs decidit periculũ. Ibi, qui reliqui erant sentientes perniciem & cladem, eam vindictam esse eius, quæ in sacros Christi ministros contumeliosè patrata fuerat iniuria, confestim omnes fidem Christi suscipiunt: & Bartholomæus ab eis vinculis soluitur, qui Philippo facte fortitérque rum martyrio defuncto, sepulturę honore pręstito, & vrbe tota illustrata, Christóque dicata aliquanto pòst tempore Vrbanopoli prouinciæ Ciliciæ in crucem rursus actus, ad vnicè desideratum Christum migrauit.

Philippi & Bartholomæi.

† τῶν ἀμοιβῶν.

solẽne hoc ætate nostra etiam fuit in Liuonia & Samogitia.

Mariamna Philippi.

Martyrium eorum Apostolorum.

De Thoma, Iacobo Alphæi, Simone Zelote, Iuda, qui & Lebbus est dictus: & de Matthia, qui in locum proditoris est subrogatus. Cap. 40.

QVomodo autem Thomæ, qui & Didymus dictus est vehementissimum in Christum amorem prætereamus? qui Æthiopes & Indos sortitus, à profectione ea abhorrens, sese subducebat; nigrósque & deformes earum gentium vultus, prętereáque caliginosas atque intractabiles earum mentes auersans, iter ad eos suum differebat. Aperte igitur & clarè ei, is qui pulchritudine & forma præstat, assistit, cúmque ad ministerium suum capessendum cohortatur. Et vt certum securúmque redderet, cùm eo se per vitam omnem futurum, auxiliúmque in certaminibus laturum pollicetur. Quin etiam ex Æthiopibus, quib. ex mercatura lucris inseruiẽs est vita, vt venderetur effecit, atque ita ei aditum ad Æthiopes facit. Inde in notitiam Smindæi, regionis eius principis, regnum illi cœlorum studiosissimè parens, peruenit: & miraculis prodigiísque maximis Parthos, Medos, Indos ipsósq; Æthiopes in admirationem adducit. Adhæc, quicunq; extrema Orientis ora, & ad vltimũ Oceanum colũt: insulam quoq; quam Taprobanem vocant, gentémque Brachmanum, prędicatione verbi illustrat. Templísque vbiq; maximis, aliísque pro eo atq; decebat rebus omnibus sanctè ordinatis, postremò lanceis latus confossus, ad eum cuius ipse pertrectauerat latus, peruenit.

Diuus Thoma actà.

Porrò Iacobus etiã Alphæi filius, & ipse ex duodecim illis vnus, iuxta eius qui eum regebat spiritus sancti voluntatem & ductum, ab Apostolorum corpore seiunctus, Gazæ primùm deinde Eleutheropoli, & in vicinis ibi eorumdem populorũ ciuitatibus versans maxima quæque miraculà edit: & cœlestibus spiritus sancti sermonibus ab eo pacata quadam & inermi vi ad gentes delatis, testimoniũ regni Christi maxima incremẽta capit. Post hęc ad Ægyptos extremámque eorum regionem perueniens, & Christum Seruatorem & deum esse annuncians, ad vrbem tandem cui Ostracinę nomen est, adit. Atque ibi quum satis longo tempore vixisset, periculísque & certaminibus plurimis conflictatus esset, tandem ad confirmandam eorum quos docuerat salutem, cruci ipse quoque à quibusdam, qui Verbo fidei aduersabatur, affigitur: vt & in ipso non ita multum imitatio mortis Magistri sui abesset.

Martyriũ eius.

Iacobus Alphæi res.

Operęprecium etiam fuerit Simonẽ Cana Galilęę ortum, qui propter flagrantem in Magistrũ suum ardorẽ, summámque Euangelicæ rei per omnia curam, Zelotes cognominatus est hic referre. Accepto enim is cœlitus adueniẽte sancto spiritu Ægyptũ, Cyrenem, & Aphricam, deinde Mauritaniam, & Libyam omnem, Euangelium deprędicans percurrit eandémque doctrinã etiã ad occidentalẽ Oceanum, insuláque Britanicas præfert. Permultis verò signorũ & prodigiorũ miraculis, diuinaque doctrina Christum, ita vt debuit celebrando, innumerabilibusque insuper ęrumnis & afflictionibus obuiam eundo, postremo & ipse incredibili quadam lętitia mortẽ per crucem subiens, ad Magistrum suũ transiit.

Cædes eiu dẽ. Simonis Zelotæ res.

Martyrium eiusdem.

Non minus & diuus Iudas, nõ Iscariotes ille, sed alter, cui duplex cognomẽ fuit Thaddęi scilicet & Lebbęi, filius quidem Iosephi, frater autem Iacobi, qui è pinnaculo templi deiectus fuerat, Iudęam primum & Galilęam, Samariam & Idumæam, deinde Arabię ciuitates, nec non Syriæ & Mesopotamiæ regiones, sagena Euãgelij cepit. Postremò Edessam peruenit, Augari ciuitatem, vbi antea alter quoque Thaddęus ex septuaginta illis vnus Christum docuerat. Atque quum ibi, si quid adhuc ex alterius illius ministerio

Iuda Thaddei. acta.

sterio deesset, pulcherrimè expleuisset, Christúq; A simul & diuinis concionibus & operibus admirandis glorificasset, morte pacifica & quieta ad illum cōmigrauit. Matthias porrò, qui iacturam duodenarij Apostolorū numeri sarcerat, primā Æthiopiam adiit atq; ibi à feris, infestis, immanibúsque gentibus multa pertulit. Quum verò, quę oportuit, & verbis & factis diuino Euāgelio annunciando pręstitisset, & Christo magnam hominū multitudinem accumulasset animo intrepido & forti martyrii coronam † suscepit.

Mors eiusdem non violenta. *Matthiæ res.* *Martyriū eiusdem.* *† Lapidibus penè obrutus ad postremum securi percussus.*

De sancto apostolo & Euangelista Matthæo. Cap. 41.

Matthæi acta.

MAtthęus autem, ex publicanis assumptus ignea linguanō minorē quàm primarij Apostoli gratiā cōsequutus, sacrorū Euangeliorū historiā primus Hebręis scripsit. Is quóque sanctus Apostolus, profectionibus multis ex alia regione atque gente in aliā subinde migrans, Euāgelio prędicando perfectis, ad postremum Spiritus sancti ductu ad Antropophagorū terram, B in ciuitatem cui nomen est Myrmenæ, peruenit: in qua Platone, sectatore suo, Episcopo declarato, ipse in quendā ciuitati proximū collem conscendens, vt sibi gentis eius salus reuelaretur, orat. Hoc ita agenti Apostolo, Dominus Iesus formosi pueri specie assistens, quum pacem illi precatur tum virgam in manus ei dat. Eam quū descendisset, in vrbe ad ecclesiā, quam ipse & Andreas cōstruxisset, portam plantare iubet in arborem magnam & excelsam ilico euasuram, fructúmq; plurimum magnitudine simul & sapore aliis longè superiorem laturā: fontem pręterea copiosum & pellucidum, cū leni susurro, ex radice eius erupturum esse pollicitus. in quo quicunque Antropophagi lauissent, eorum simul & vultus ad formam decentiorem compositū, & corda agresti feritate posita, ad placabilitatem & lenitatem conuersum prorsúsq; eos C in melius mutatum iri. Descendenti igitur, ciuitatis eius Princeps vnà cum coniunge & Filio (Fuluianorū patri & filio, Fuluianæ autem matri nomina erant) obuius fit. Malignis autē illi excruciabantur spiritibus. Quibus quum manus statim imposuisset, dęmones illi turbatores profugerunt. Pangit verò & virgam illam, & confestim ea in arborem excrescit: simúlque à radice vndam, quum aspectu amœnam, tum potioni commodam, scatentem profert. Hoc tam insigni miraculo multitudo consternata, quum eò conflueret: ille è superiore loco, patria eius gentis lingua, salutiferum eis annunciat Euangeliū. Et statim ex intimo animi affectu, in eo ipso fonte, sacro lauantur baptismo: fructúque itidem arboris illius gustato, omnium pulcherrima illa mutatione perfruuntur. Fuluianus verò statim D pœnitentia ductus, & quòd multitudinē ad Apostolum confluere videret ęmulatione sinistra accensus, grauiter id ferre, manúmque militarem ad eum comprehendendū mittere. Quæ quū re infecta rediret, ipsemet quamplurimis secū ductis contra Apostolum it: atque inter eundum plaga inuisibili ictus, visum amittit. Ibi multis precibus Apostolo exorato, oculorum quidem vim pristinam recipit, cor autē eius induratum cæcúmq; permanet. Nulla enim interposita mora, Apostolum clauis longis terræ affigi iubet, picique & bitumini ministri eius multa superacumulantes sarmenta, materiámque aliam facile ignē corripientem inicientes, ab inferiore parte eam accendunt. Verùm ea res pręter spem & expectationem in totis euadit refrigeriū. Quod vbi multitudo vidit, Matthæi Deo aggregatur. Princeps autem ediuersò præstigias esse, quæ Apostolo accidebant, credens, & ita exardescens quos ex argento & auro habebat facticios Deos (duodecim autem erant) efferri iubet: eisque circum Matthæi pyram dispositis, vt videlicet eorum ope ignis officium suum faceret, incendere illam pręcipit. Ita sarmenta quidem flammam corripiunt, incendium autem aduersus Deos conuertitur, cósque comminuit diffluentes. Vndè simulacrum tanquam serpentis ardentis prosilit: & à tergo Principis protepens, cū ingenti sibilo eū persequitur, ita vt non facilè illi esset in regiam suam confugere. Quapropter desperatis rebus omnibus, ille denuò ad Apostolū cōuertitur eúmq;, vt ab impetu consequentis eum serpentis liberetur, obsecrat. Apostolus autem, quòd hora iam instaret qua ad desideratum sibi Christum transiret rebus omnibus postpositis, ignem increpat. atque is repentè extinguitur, & serpēs ille euanescit. Principi autem extremis, quę oportuit, mādatis expositis, omnibúsque precatione confirmatis, in pace emittit spiritum, & ad Christum transit. Cuius quidem sacrū tabernaculum in aureo repositum lecto, splēdidísque inuolutum vestibus, palatio Fuluianus infert. Idque arcæ ferreæ, plumbo insuper probè communitæ inclusum, demittere in mare iubet, hoc sic cogitans: Si is, qui illud ab igne conseruatū mratus esset, ab vndis quoque vt in ferrea vrna positū supernataret, vindicaret se diis suis omnibus repudiatis, vni quē ille prædicasset Deo, per pietatis cultum seruiturum. Quum ergo ita in mare proiiceretur, statimq́ue diuina id cœlitùs gubernante manu in littore rursum exponeretur: populus vniuersus vrbe effusus, Platone episcopo prætereūte, hymnis laudibusq; à Matthæo prædicatum concelebrat Deum. Fuluianus verò rebus omnibus posthabitis, sacrum suscipit baptismū, & Matthæi sibi nomen arrogat, occulto quodam arcanóque Apostoli ductu. Simulque, qui eius imperio subditi erāt, omnes patriam superstitionē reiicientes, diuinum complectuntur lauacrum. Deinde post annos tres, Episcopus quoque Plato ad sempiterna cōscendit tabernacula. Porrò Fuluianus adhuc viuente episcopo, alij regnū concessit: & ipse summissæ humilitatis habitu assumpto, quū secretioribus Christianorū initiatus est sacris, tū presbyteri dignitatē à diuo suscepit platone. Post cuius ex hac vita decessum, ab sancto Apostolo per nocturnam visionē admonitus atque cōsecratus, Episcopalē quoq; assumpsit honorē. Et quum ritè sacro ministrasset Euāgelio, multósq; per fidē lucrifecisset Deo vitam quoque hanc meliore alia commutauit.

Antropophagi. *Martyrium Matthæi.* *Miraculum in corpore eius defuncto.*

De sancto Apostolo & Euangelista Ioanne, & de diuina eius assumptione. Cap. 42.

SVperest nobis Ioannes dilectus ille, quique supra * pectus Magistri recubuit, discipulus: cuius profectiones, in eisque miracula diuináq; opera edita, mirificósque & arcanos de Deo sermones, sicuti & aliorum discipulorum & Apo-

** ἐπιστήθιος* *Acta diui Ioānis Apostoli & Euangeli-*

stolorum res gestas, singillatim exponēre prçter E quam quod viriū nostrarū non est, ab instituto quod in manibus habemus opere alienum etiā esse arbitror. Sed enim historiarū monumenta produnt, diuinissimū hunc Euangelistam, post Iesum in cœlū ascensum, cū matre Dei in ea quā ad Sion fuisse scripsimus, domo sua vixisse, vsq; ad illius ad Dominum migrationē. Postea autē in Asia Christum per Euangelium promulgasse, ibique templum Dianæ solo æquasse. Cęterùm persequutionis sub Domitiano tempore exilio damnatum, & in insulam Patmum relegatum: decimoquarto Imperij illius anno, Spiritu sancto plenum, Euangelium ibi suum sublimem in modum intonuisse factámq; & diuinitùs inspiratā Apocalypsim protulisse. Quid deinde post Domitiani obitum Ephesū in Asiam reuersus, quæ ibi fuêre ecclesias rexit, templa construens, F clerum omnem docens, ecclesiarúmque sacros ministros instinctu Spiritus sancti ad perfectionem instituens. Et quum aliquando in ciuitate quadam esset, adolescentémque vultu quidem liberali & honesto animo tamen & ingenio feruido conspexisset, Episcopū loci eius intuitus, Hunc (inquit) tanquam depositum tibi cura & diligentia summa, sub Christo atque Ecclesia eius teste, commendo. Atque ille quidem illum, nihil se in eo excolendo rerum omnium prætermissurū pollicitus, suscepit. Ioannes autē Ephesum redijt. Episcopus porrò ille adolescentem domi suæ souebat, & ad cognitionis & doctrinæ lucē ducebat. Procedente autē deinceps tēpore, attentiorē illam diligentiam & curam remittit, perinde atque supremum & perfectum Christi signaculum ei iam impressisset. Ille autē quum G ante tempus potestati suæ permissus esset, atque insuper ab æqualibus suis ocio corruptis, malisque artib. imbutis, & disciplinę omnis impatientibus corrumpetur, primùm propter illicita intēpestiuáque conuiuia prędatum ab eis dicitur, ac mox iterū ac tertio ad perpetranda maleficia mutatur. Deinde verò quo longiùs, eo quoque magis sceleribus atque flagitiis assuefactus, perinde atque equus robustus frenis ruptis in barathrum fertur. Et quē iam spe omni meliore excidisset, salutémque ipse suam cōplorasset, latronū prædonúmque complectitur vitā, ipséque adeò maleficarum manipulo tanquam dux præest: & alios feritate, cædiúmque immanitate longè superans, impetū subinde in viatores ex improuiso facturat. Intercedunt anni aliquot, & Apostolus H rursū ibi adest. Qui ad Episcopum: Age, inquit, quod tibi, Christo teste aduocato, credidit, mihi depositū redde. Ibi ille obstupescit pecuniámque à se, quam non accepisset, per sycophantiam exigi putat. Fidem certè quidem Ioanni dicenti non habere, prorsus non licebat: neque rursus ad ea credenda, quorū sibi conscius non esset, induci poterat. Vt autem adolescentem ille, animáque eius flagitabat, altè admodum suspirio ducto illacrymans: Iamdudū, inquit, ille mortuus est. perditus enim, & modis omnib. perniciosus homo erat: & vt caput tibi malorū eius indicē, prædo.nã Ecclesia relicta, & monte quodam occupato, predonum ducit manum. Tum Apostolus veste scissa, & capite suo cum eiulatu & plāctu multo pulsato: Egregiū sanè custodē,

Quindecim is imperauit annis.

Exemplū notabile, quantum vel ad impietatem intermissa, vel ad religionem sincerā obseruata disciplina ecclesiæ valeat.

Ioannes episcopo certo iuuenem liberalis ingenij instituendum cōmendauit.

Iuuenis iā à seipso per Episcopi negligētiā degenerat, & dux tandē prædonum fit.

inquit, animæ fratris constituit. Sed equus mihi detur, & dux itineris aliquis adsit. Cōtestim itaque ex eo loco ab ecclesia ire pergit: & quum ad regionem designatā peruenisset, ab exploratoribus illius conprehenditur: neque fugere cupiens, neque quicquam deprecans. Quinimò ea de causa venisse se dicit, séque ad ducem eorum deduci petit. Ille porrò tum ita fortè, vt armatus erat, in via stabat. Vt autem Ioannem paulatim ad se venientē cognouit, quàm celerimè potest retrocedit. Ioannes autem senectæ suæ rerúmq; aliatum omnium oblitus, illum consequitur, ingenti voce clarè inclamans: Quid me fugis, iuuenis senem, patrem tuum fili, nudū atque inermē armatus? facessat metus: adhuc tibi vitę spes est reliqua. Ego pro te Christo rationē reddam: ac si opus fuerit, ipse pro tua animā meā statim proiiciam. Consiste, méque à Christo missū tibi crede. Tū ille, his auditis, primùm cōsistit, oculis in terram demissis: deinde arma deponit, ac tremore multo correptus acerbissimè lamentatur: accedentémq; complectitur Apostolum, & lachrimis, quod potuit, noxam deprecatur, genibúsque flexis dextrā ad sinum Apostoli extendit. Tum Ioannes, iureiurando addito, salutē, noxæque remissionē illi à Seruatore pollicetur: dextram eius per pœnitentiam iam expiatā deosculatur, eúmque in ecclesiam reducit. Ibi frequentibus orationibus, ieiuniísque continuis cum eo vacans, suauísque verborum Syrene immorē animæ illius tanquā incantatione curans, nō priùs ex eo loco abiit, quàm valentem illū & firmum prorsus Ecclesię restituit. Magnum medius fidius ille hoc Ecclesiis pœnitentię specimen, pulcherrimúmque regenerationis exēplum, atque adeò trophęū resuscitationis atque restitutionis ante communem illam resurectionē constituit. Quod sic Clemens ὀςρωματεὺς seu contextor, in commentario eo qui scriptus est, Qui diues saluus fiat, ad memoriā posteritatis scriptum reliquit. Verū enimuerò, quum duxit, sacrā quoq; translationē diui istius Apostoli persequi, Quū enim dudum transitionem suam ad Deū, diémq; & horā eius præuidisset, presbyteris ministrisque ecclesiæ, & pręterea quicunque flagranti essent fide fratrib. assumptis, extra Ephesiorū vrbē progreditur: & cum eis in vicinum quendā tumulum, quò frequenter ire precationi operam daturus solebat, cōscendit ibi vehementiùs orans, Ecclesias Deo cōmendat, mox sarculis quibusdam & ligonib. celeriter sepulchrum sibi fodi præcipit: deinde eos qui tum aderant, arcanis de Deo verbis & præceptis optimis de fide, spe, & potissimum dilectione (quippe dilectus ipse) erudit. Et corda eorum confirmans, Seruatori Verbo cōmendat. Postremóque illis in Domino saluere & valere iussis, vbi se crucis signo communisset, in monumentum descēdit: operculúmque ei imponere, & id firmiùs communire, denique reuerti eos postea, sepulchrū aperire, diligētérque perspicere mandat. Hoc modo quū ille, vt vestibus sepulchralibus amictus erat in fossam descendisset, séque ad obitum composuisset, statim eo qui iustis debetur, sopitur somno: quum quidem ad multam senectutem post passionē Seruatoris Christi sexagesimo octauo anno peruenisset. Oportet enim nos ipsi, ac potiū-

Reuocatur atque reducitur ad frugem bonam iuuenis perditus.

Eximium resipiscentiæ exemplum.

pœnitentiæ verę formula.

De migratione Ioānis Euāgelistæ ex hac vita.

potius Christo, & ſapienti credere Chryſoſtomo, ad reſtificandam mortem eius illud adducenti: Et noo dixit ei Ieſus, illum moriturum nõ eſſe:ſed, Si illum volo manere dooec veniã(Hieroſolyma videlicet euerſurus:vixit enim ad id vſqoe tempus, atque etiã aliquanto, ad Traiani ſcilicet ætatẽ, loogius) quid ad te? Et Ioãnes quidem ita diem ſuum obiit. Dei autem ineffabilis atque inueſtigabilis gloria, ea quã ipſe ſolus nouit, hora illuceſcẽs, corpus eius terrenũ & corruptile iu immortale & in incorruptibile (ô miraculũ ingens) transmutauit, & in diuinũ paradiſũ, itidem vt omnib. laudib. celebrandã Dei genitricẽ, quæ per gratiam mater eius fuit, recepit. Decebat quippe & ipſũ, qui matris loco incoruptam, ſemperque virginẽ habuiſſet, & dilectus in primis mirificè Christo fuiſſet, fratérque adeò immortalitatis promptuarij extitiſſet, paulatim quodammodo immortalitatis participem fieri Porrò die ſequenti, quibus id cõmiſſũ fuerat, ita vt præceptũ acceperant, ad monumentũ venerunt: operculóque eius auulſo, nihil ibi aliud quàm ſepulcralia lintea repererũt. Atq; hæc quidem de Ioanne,

Exponitur locus ille, Si volo eum manere donec veniã: Ioan. vlt.

De diuorum Apoſtolorũ Petri, Pauli, Iõannis matyriis, Tertull. de præſcriptionibus hæreticorum: Felix, inquit, eccleſia, cui totam doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt: vbi Petrus paßioni Dominicæ adæquatur, vbi Paulus Ioãnis exitu coronatur: vbi apoſtolus Ioãnes, poſteaquam in oleũ igneum demerſus, nihílque ibi paſſus, in inſulam relegatur. Loquitur autẽ de eccleſia Romana.

Nõnulli aſtruere volunt, virginẽ Mariam iam reſuſcitatam beata cum Christo immortalitate in cæleſtibus veſtri. Quod & de beato Ioanne euangeliſta eius miniſtro, cui virgini à Chriſto virgo commiſſa eſt plurimi aſſueueant, quia in ſepulchro eius (vt fertur) non niſi manna inuenitur, quod & ſcaturire cernitur. Verumtamẽ quid horum verius cenſeatur, ambigimus. Melius tamen Deo totũ, cui nihil impoßibile eſt, committimus, quàm aliquid temerè definire velimus autoritate noſtra, quod non probamus. Hieronymus.

De ſanctis Apoſtolis & euangeliſtis Marco & Luca, qui ex numero ſeptuaginta diſcipulorũ fuerunt cap. 43

Acta ſancti Marci euangeliſtæ.

CÆterùm Marcum quoque & Lucam, etiãſi inter Septuaginta illos numerentur, adiungere tamen iſtis viſũ eſt, quòd alter quidẽ Petri, alter autẽ Pauli fuerit diſcipulos eóſque vt Euãgeliſtas, maximis duobus Euangeliſtis connomerare conuenit. Sed enim de Marco, eiúſque in Ægypto prędicatione, io hoc ipſo libro antea à nobis ſatis eſt dictum. Is enim Petri * ex ſorore nepos, imperante Tiberio, Ægypto & Libiæ Barbariæque vniuerſæ, Christi verbum euangelizaos annuociauit. Euangelium ſuum dictante atque comprobante Petro ſcripſit, apud Cyrenæos & Pentapolitanos quàm plurima admiranda fecit, eccleſias conſtruxit: clerum & epiſcopos, atque alia inſuper quę opus erãt, ritè & ordine conſtituit. Ei tandem Alexandriam eſt reuerſus: vbi cum quibuſdam fratribos, in loco cui Buceli nomen erat, habitauit, liberè Christum deprædicãs. Atqoe tum ibi cultores idolorum repentè impetum in eum faciunt, funibus pedes conſtringunt, atqoe ita crudelem iu modum per vrbẽ raptant. Itaque corpus eius ſaxis

ἀδελφιδοῦς

Martyrium eiuſdem.

A alliſum, admodũ conſcioditur, & ſanguis ex eo abundè profluit. Deinde carceri virum ſanctũ includuot. Ibi ei apparet Dominus, futurã illi gloriam renoncians. Denuò autem ex carcere extractum, per plateas immaniſſimè trahunt. Atque ad hunc modum raptatus, tandẽ ſpiritum Deo commendat: corporis ingentibus gratiis animę virtutibus mirificè collucentibus atque correſpondentibus. Fuit autem is ſtaturæ & * ætatis ſtatę, atque ſemicanus. Lucas autem Antiochię, quę io Cœleſyria eſt, ortus, medicus ſimul & pictor egregius, Thebis, quę vrbs ſeptem habuit portas, ad Paulum venit: atque ibi nuncio errori patrio remiſſo, ad Christum acceſſit, pro corporum curatore animarũ medicns factus. Euan-B gelium is ſuum Paulo præeunte ſcripſit, atque itidem Apoſtolorum acta. Cum Paulo autẽ Romæ quum fuiſſet, in Græciam eſt reuerſus, plurimóſq; ibi diuinæ doctrinæ & cognitionis luce illuſtrauit, & tandem à diuini verbi contemptoribus * ex fructifera oleæ arbore ſuſpẽſus, quòd aridi ligni vode crux fieret copia non eſſet, Deo ſpiritum cõmendauit: quum octuaginta, vt dicitur, anoos natus eſſet. Vbi autem corpus eius inter alia cõplura monumenta ſepultũ eſſet, fidelium oratione eſt indicatum. Salobria enim Deus collyria cœlitùs in monumentum eius demiſit: ad indicium, vt opinor, curæ ſanationiſque eius. Vnde etiam ſepulchrum eius à fidelibus omnibus omnibus eſt cognitum. Fertur is quoque primus, Christi, & quæ cum ita vt Deũ decebat genuit matris atque item principũ Apo-C ſtolorum effigiẽ pingendi ãrte adumbraſſe, vnde in omnem deinde habitabilẽ orbem tam venerandum & precioſum opus eſt illatũ, Reliquias quidem certè eios, honore quóuis dignas, Conſtantius, Constantioi magni filius, per Artemiũ, maximum illum martyrem, Thebis, ſicuti etiam qui primus ad Apoſtolatũ eſt vocatus, Andreæ, Patris ex Achaia & itidem Timothei apoſtoli ex Aſię Epheſo, in cognomeo patri ſuo vrbem tranſlatas, templo ſanctis Apoſtolis ſacro intulit. Verùm de diuinis Christi diſcipulis hęc dicta ſufficiãt. In tertio enim deinde libro, de reliquis Apoſtolis, eorúmqoe ſucceſſoribus, & quę quiſque eorum reliquerit ſcripta, hiſtoriã texemus. In præſentia illa perſequenda veniunt, quinam fuerint Christi Apoſtoli: qui ex iis coniuges fuerint, qui rerum à Christo geſtarum monumeota D ediderint, qui etiam epiſtolas: quæ item ſcripta, vt irrefragabilia & teſtamentaria, Eccleſia receperit: quæ etiam vt ſpuria & adulterina eiecerit.

μεσῆλιξ καὶ μεσαιπόλιος.

Diui euangeliſtę Lucæ res.

Martyrium eiuſdem.

** ἐπὶ καρποφόρου ἐλαίας ἀναρτηθεὶς*

Lucas Christi, & matris eius, Petri quoque et Pauli Apoſtolorum effigies depinxit.

Diuorũ Lucæ, Andreæ & Timothei corpora, Conſtantinopolim perlata.

Qui ſint duodecim Christi diſcipuli & Apoſtoli, & qui ex eis matrimonium contraxerint Cp. 44.

ATque equidem duodecim fuerunt Apoſtoli ſeptuaginta autem diſcipuli. Et præter hos, innumerabiles alij. Quandoquidem verò multi, qui fuerint Apoſtoli ignorant, facieodũ putaui, vt ſacra eorum nomina ſcripto huic insererem. Coryphæus itaque & princeps chori eius, eſt Petrus. Secundus, frater eius Andreas. Tertios, Iacobus, qui Zebedæi eſt dictus. Quartus, Ioannes frater eius, dilectus ille, & virgo, qui ſupra pectus Magiſtri recubuit. Quintus, Philippus. Sextus, Bartholomęus. Thomas, ſeptimus euangeliſt. Matth. octauus. Nonus poſt hos, Iacobus

Apoſtoli. 12.

Alphęi filius: non alter ille frater Domini. Decimus Iudas, qui itē Taddæus, atq; etiam Lebbæus est dictus is filius quidē fuit Iosephi spōsi, frater autē Iacobi quē fratrē Dei dixere. Vndecim⁹ horū, Simō Zelotes. Duodecimus, proditor Iudas: qui quū inexplebili auariciæ cupiditate crepuisset, Matthias duodenariū expleuit numerū. Et ij quidē sunt reuera Christi discipuli. Paulus verò, electionis vas, neque inter duodecim, neq; inter septuaginta recensetur: sed in omnibus is est, & ante omnes, & cū omnib. quippe qui cœlitùs vocatus sit, & supra omnes præcipuè diuino Euāgelio propagando laborauerit. Ex his coniugium sunt amplexi, vt quidem Clemens contextor, in tertio libro eorum commētariorum quos στρωματεῦς inscripsit, tradit: in oppugnatores namque coniugij acriùs inuehens, sic verbis hisce vtitur. An isti tandem Apostolos quoque reijciēt? Petrus siquidem & Philippus liberis creādis operam dederunt. Philippus porrò filias etiam suas viris in matrimonium locauit. Paulus quoque non veretur in epistola quadam * comparem suam salutatione compellare: quā quidē illi propterea secum non circumduxit, vt faciliùs ei expeditiúsque esset Verbi ministeriū. De diuo sanè Petro, in septimo quóque eorum quos diximus, libro: Beatus Petrus, inquit, quū vxorē suā ad mortē abduci videret, simul & ingenti est voluptate affectus,* propter vocationē eam, reditúmque in patriam eius. & pulchrè admodum eam alloquutus atque cohortatus est ac de nomine quoque ita compellauit: Memineris, ô mea, Domini obsecro. Et talis quidem beatorum hominum coniugij fuit status: tam perfecta eorum qui sibi essent charissimi inter se, animorum affectio. Sed & Polycrates ecclesiæ Ephesiorum episcopus, ad Victorem Romanorum episcopum scribēs, Philippi, filiarúque eius, atque Ioannis Euangelistę meminit, hisce quodāmodo verbis: Etenim in Asia magna professionis nostræ coquiescunt & dormiunt * initia, quę restituentur atque resuscitabuntur die extremo aduentus Christi, in quo cum gloria è cœlo veniet, & sanctos omnes resuscitabit: Philippus videlicet, ex duodecim Apostolis vnus, qui Hierapoli dormit: & duę itē filiæ eius, quæ virgines consenuerant. Et alia præterea filia eius, quæ in spiritu sancto vitæ cursum peregit, Ephesi quiescit. indéque Ioannes qui supra pectus Domini recubuit: quíque, quòd sacrorum antistes esset,* insigne Episcopale gestauit, testis & doctor egregius, Ephesi † dormit. Quin & Caius, cuius paulò ante meminimus, his similia ad Proclum quędam ita scribit: Post hunc, prophetissæ quatuor, Philippi filię, Hieropoli in Asia fuere: vbi earum, patrísque etiā est sepulchrū. Mentionem itidem in actis Apostolicis diuus Lucas facit alterius Philippi, nō Apostoli, filiarum, vt prophetici illę spiritus gratia fuerint cōdecoratæ, quum Cęsareæ Palæstinæ adhuc cum patre suo essent, in hæc verba scribēs: Venimus Cæsaream, & ingressi in domum Philippi euangelistæ, vnus ex septem, apud eum mansimus. ei erant filiæ quatuor prophetantes. Multis autē, eísque magnis apud nos viris, non videtur Paulus coniugē habuisse: idque ex verbis eius, quibus virginitatem & cœlibatum commendat, colligunt, quum dicit: Peruellem equidem omnes esse, vt ego sum. Illud verò, Salue mihi & tu compar: non mulieri, sed viro cuipiā, ita fortasse nominato, dictum putant.

Quinam ex Apostolis coniuges fuerint.

τὴν αὐτοῦ σύζυγον.

τῆς κλήσεως χάριν, καὶ τῆς ἐπ' οἶκον ἀνακομιδῆς

στοιχεῖα.

πέταλον.

† supra dictū est, translatū eum esse in cælestia.

An diuus Paulus coniunx fuerit.

Qui ex Apostolis testamētarios siue Canonicos reliquerint libros: & de sacrosanctis quatuor Euangeliis, ex quibus caussis sint scripta, atque de eorū ordine: itē de apostolorum actis, catholicisque & aliis sanctorū Apostolorum epistolis. Cap. 45.

HVcusque de duodecim Apostolorum nominibus, & qui inter eos mariti fuere, diximus. De iis verò qui scripta post se reliquerunt, quæ legitima & testamētaria habentur, & de sacris quatuor Euangeliis, ac diuinis Apostolorum actis, tum autē de epistolis catholicis, simul & aliis. insuper & de ordine earum, atque etiam quæ Ecclesia vt notha & illegitima repudiauerit, reliquum est vt scribamus. Ac primùm quidem de diuinis Euangeliis est dicendum. Itaque de rebus Seruatoris & Domini nostri, duos ex duodecim Apostolis tantum, historiam scripsisse scimus, Matthæum & Ioannē. Et ex septuaginta illis itidem duos, Marcum & Lucam. Omnes autem isti necessitate quadam ad scribendum adducti esse videntur. Statim enim primus Matthęus publicanus, Hebræis salutifero Verbo prædicato, quandoquidē aliò ad gentes ire maturabat, sermone patrio euangelium suū quindecimo post Christi ascensionē anno scripsit: atque id eis relinquēs, absentiā suā profectus scripto præsenti compensauit. Longo deinde intercedente tempore, Marcus & Lucas euangelia sua, iussu Petri Pauli composuerunt. Ioannes autem, qui prius sine scripto verbum deprædicasset, post triginta sex à Christi ascēsione annos, postremus omnium creditur ad scribendum descendisse, tali ei prębita caussa & occasione. Triū priorū Euangelistarū libri passim iam publicati erāt. Qui quum in Ioannis quoque manus peruenissent, recipiēdos eos esse censuit. fidē illis veritatis attestatus: desiderari tamē in eis quędā dixit, quę Seruator initio prędicationis gessisset. Etenim tres illi, res tātummodo Christi vnius anni, à vinculis Ioannis exorsi, prosequuntur: id quod in principiis scriptorum suorum indicant. Siquidem Matthæus post expositum quadragesimale ieiunium, & quæ id cōsequuta est tentationem, ab eo tempore scriptum suū texit. Audiēs enim, inquit, Iesus quòd Ioannes traditus esset, reuersus est ex Iudæa in Gallilæā. Consimiliter & Marcus scripsit: Postquàm autē traditus esset Ioannes, venit Iesus in Gallilæam. Itidē porrò & Lucas, priusquam res Christi narrare incipit, de Ioāne & Herode, quo modo is illū in carcerē coniecerit, cōmemorat: ac deinceps Christi acta exponit. Proinde apostolus Ioānes, rogatus, tēpus quod Ioannis vincula pręcessit. & res in eo à Seruatore actas, in euangelium suum retulit. Atq; id ipse discere & variè ostendit. aliquando quidem dicens: Hoc initium miraculorum suorū fecit Iesus. Nōnunquam autem inter medias Iesu res, Baptistę tantum faciens mentionem, pluribúsque eas persequens, vt ibi, Quū ille adhuc baptizaret in Ænō ciuitate prope Salim: & alibi itē, quum illud infert, Nondum enim Ioannes coniectus erat in carcerem:

De legitimis canonicis Apostolorū scriptis.

Euangelium Matthæi hebraicè scriptū.

Qua ratione Ioannes ad euangeliū suū scribendū sit adductus.

Epiphanius contra Ebionitas scripsit Euangeliū Ioannis etiā ex Græco in Hebræū sermonem trāslatū in Gazophylacio Iudæorū asseruatū esse apud Tiberiadem.

carcerem: hoc apertè confirmat. Satis igitur constat Ioãnem quidem res Christi ante Baptistæ vincula vt plurimùm prosequutum esse: reliquos autem tres, quę post id tempus ab eo sunt actæ, scripsisse. Quapropter quibus ista accurata ratione obseruabuntur, minimè dissidere inter se Euangelistę videbuntur: si hic quidem priores Christi res, quas illi prætererant, complectitur, illi autem posteriores commemorant. Ostendit id satis, quòd Ioãnes quidem Seruatoris genealogiam carnalem præterit, à Matthæo & Luca antehac expressam. Theologiam autem & diuinam generationem eius, tanquam illa lõgè præstantiorem, & sibi à Spiritu sancto reseruatam, ab initio Euangelij sui explicat. Fortasse autem & alias quasdam causas afferre quis possit, quare Ioannes Euangelium suum scribendi consilium cœperit. Quod enim illi præcipuũ illud resuscitati Lazari miraculum, maximum futuræ resurrectionis specimen omiserunt, neque veram illam Theologiam principioque carẽtem generationem, tum autem neque suprema morituri Saluatoris mãdata, testamenti instar obtinentia attigerunt, satis causæ habuisse videtur, quur ad illa tria euangelium suum adderet. Marcus autẽ, qua adductus causa suum quoque scripserit, paulo antè in quindecimo libri huius capite retulimus. Quum enim Petrus aduersus Simonem fortiter rem gereret, vastitatique illius obuiam iret, ac simul occidentali oræ lucẽ inferret, tantum concionum suarum in animos auditorum immisit desiderium, vt viua voce contenti esse non possent. Quamobrẽ illi Marcum, qui tum Apostolum comitabatur, rogarunt, vt conciones à Petro habitas, in monumentum scriptis relatas, ipsis relinqueret. Delectatus est Apostolus tam propenso illorum desiderio, & Marco euangelium dictauit, atque vt id in Ecclesijs deinceps legeretur sanxit. Talem causam euangelij secundum Marcum recenset Clemens, in sexto Dispositionum libro atque itidem Hierapolitanus episcopus Papias. Lucas porrò in initio statim scripti sui consilium, quo ad scribendum peruenerit, exponit. Dicit enim: Plures quidem de quibus ipse certò edoctus esset rebus, temerè scribere ausos fuisse. se autẽ dubis ancipitibúsq; libris reiectis, & sermonũ veritatis certitudine percepta, quippe qui cum Paulo & cæteris Apostolis vixerit illorúmque hisce de rebus colloquijs, conuictu, & familiari consuetudine sit adiutus, necessariò ad cõscribendum euangelium adductũ esse. Hęc germana sunt & natiua Apostolorum euangelia iam inde ab initio promulgata, & quæ indubitatę certæq́ue fidei in Ecclesia habentur. Lucas verò & actorum Apostolicorum composuit librum, Pauli (vt aiunt) iussu. Arque equidem duo ex duodecim, & duo item ex septuaginta discipulis & Apostolis quatuor euangeliorum scripturam absoluerunt. Porrò diuus Iacobus, frater Domini, duodecim tribubus vnam Catholicam conscripsit epistolam: duas itidem Petrus. & res diuinus Ioannes: vnã autem Iudas, Iacobi, fortasse autem & Domini dictus, frater. quos numero septem vniuersas, vt germanas atque natiuas, dudum Ecclesia recepit, & in numerum Noui testamenti vernaculorũ librorum quàm maximè retulit: sicuti etiã

Qua occasione Marcus euangelium suum scripserit.

Quo consilio suum quoque Lucas ediderit.

Acta apostolorum à Luca vt aiunt composita.

De epist. In catholicis.

quatuordecim diui Pauli epistolas, qui simul & verborũ & sententiarum apparatu instructissimus, nihil sibi præterea scribendum esse duxit, quum quidem innumeros de rebus arcanis & ineffabilibus potuisset cõponere libros, quippe qui in tertium vsque cœlum raptus, & in paradisum diuinis voluptatibus affluentem sublatus maximas ibi, quę dicere non est, res audiuerit. Deinde & Ioannis Apocalypsim nouimus Ecclesiæ postremùm traditam. Alia autem, præter hæc omnia illegitima sunt, & adulterina. Ordo autem librorum simul, quum causam editionis auctorésque eorum exponerem, à me recensitus est.

Item Paulina.

Apocalypsis Ioannis.

De Testamentarijs libris quibusdam in dubium vocatis, vt postea robur & autoritatem obtinuerint. Item de spurijs & adulterinis, omninoque reprobandis scriptis. cap. 46.

QVandoquidem verò apud antiquos quidam, ex eis libris quos retulimus, Ecclesię certò traditos, obelisco quosdam cõfoderunt: de ea quoque re vbi pauca dixerimus, & quæ Eusebius Pãphili tradiderit adduxerimus, secundo huic tomo finẽ imponemus. Ac de quatuor quidem quæ dicta sunt Euangelijs, nemo adhuc adhunc vsque diẽ controuersiam mouit, omnésq; ea germana & natiua esse sunt professi. Idem quoque de Actorum libro dicendum. De quibus autem addubitatum sit, hæc sunt. Prima inter Catholicas Iacobi, fratris Domini: & septima Iudæ, fratris eius: item posterior Petri epistola. De his enim anceps apud antiquos fuit opinio. Præterea ex tribus quæ dicuntur esse Ioannis, extra primam, reliquis duabus aliquandiu non integra data est autoritas. nam alterius Ioannis presbyteri esse creditę sunt, qui Ephesi post Ioannem Ecclesiæ præfuerit: vt Papias Hierapolita dicit, duo monumenta Ephesi esse memorans, vnius atque alterius Ioannis: quorum vnius, Presbyteri dicti, discipulum seipsum nominat. Recensens enim Apostolorum seniores, & duorum istorum meminit, ita inquiens: Quod si quando quispiam, qui seniorum Apostolorum sectator fuisset, aduenisset, illorum requirebam verba & sentẽtias, quid scilicet Andreas dixisset, aut Petrus, aut Philippus, aut Iacobus: aut quid Ioannes, Matthæus, aut alius quisquam Domini discipulorum: quæ item Aristion, aut Ioannes presbyter. Non enim libris tantum me, quantum viuæ voce adiuuari credebam. Eius igitur presbyteri ecclesiæ Ephesiorum secundam & tertiam epistolam, & Apocalypsim insuper, nonnulli esse * somniarunt, Pauli autem epistolarum, prętérquam quæ ad Hebræos est, omnes indubię, certæque permansere autoritatis. Et Clemens Romanus, quum mentionem eius ipsius epistolæ facit, tum authoritatibus etiam locorum quorundã qui in ea sunt, decenter vtitur. Vnde satis apparet, non nouam eius esse editionem, rectéque inter reliqua Pauli scripta censeri. Causa quidem, quod de eius autoritate sit addubitatum, illa esse videtur: quòd non itidem, vt in alijs suis epistolis fecit, diuus Paulus nomen ei suum præfixerit. Id verò factum, ne in ipso statim procemio, tanquam ab eis desciuis-

De scriptis Canonicis noui testamẽti, quorum authoritas in dubium est vocata.

Duo Ioannes.

ἐφαντάσησαν.

De epistola ad Hebræos.

g

ſet, eos perturbaret. Quapropter rectè nomẽ
ſuũ omiſit, præſertim quũ ſermone patrio ad
Hebręos eam Apoſtolus ſcriberet. Quã deinde
alij quidẽ à Luca Euãgeliſta, alij vero à Clemẽ-
te,quod veriſimilius eſt, verſam eſſe aſſerunt.
Perſimilis enim eſt epiſtolæ ad Hebræos ſtylus,
per omnia, Clementis epiſtolæ. Sententiæ præ-
terea vtríque non admodum inter ſe differunt.
Sed enim libri ij,tametſi cõtrouerſi ab antiquis
ſint habiti,poſtea tamẽ in omnibus quæ ſub cœ
lo ſunt Eccleſiis, autoritatem ſacroſanctam &
irrefragabilem obtinuerunt, & tanquam prin-
cipia atque elementa pietatis noſtræ ſempiterna
permanſerunt. Cæterùm illegitima & adulteri-
na omnino ſcripta eſſe,ſcire debemus: Prædica-
tionem, quæ dicitur, Petri, & quod ſecundum
eum eſt Euangelium:Actorum item eius librum
& quæ ſub nomine eius circunfertur Apocaly-
pſim. Accepimus verò inter ambiguæ quoque
autoritatis ſcripta eſſe, actorum Pauli librum:
& eum qui Paſtoris habet titulum, quem Her-
mæ quidam aſcribunt ei,cui in epiſtola ad Ro-
manos Paulus ſalutem nunciari iubet. Nonnol-
lis autem is admodum videtur eſſe neceſſarius,
eis præcipuè qui prima pietatis diſcunt rudi-
menta,multum afferens maturi fructus & vtili-
tatis.Non pauci quidẽ certè apud antiquos eo
ſunt vſi.Inter adſciticia etiam eſt Barnabæ,que
circunfertur, epiſtola:& quę dicuntur Apoſto-
lorum doctrinæ.Eodẽ quoque loco habẽdum,
ſecũdum Hebræos Euangelium: quo in primis,
qui in Chriſtum ex Hebræis crediderũt, ſunt de
lectati. Verùm enimuerò neceſsitas quædã no-
bis impoſita erat, vt mentionem inferremus li-
brorum eorum, qui vel ex profeſſo per verã cõ-
ſtantémque traditionẽ ab Eccleſia accepti, vel
controuerſæ quidem fuere autoritatis:plurimo-
rum tamen temporum vſu & præſcriptione cõ-
probati,in teſtamentariorum atque canonicorũ
ſcriptorum numerum relati ſunt:vt ſcilicet nori
mus,quæ legitimæ & propriæ ſit Eccleſiæ ſcri-
pturæ, & quæ item ab ea quæ falſo nominatur
ſcientia,in primariorum referuntur Apoſtolorũ
nomina, Petri puta, & Thomæ, & Matthiæ &
fortaſſe aliorum etiam quempiam,Euangelia &
acta Apoſtolorum complectentes. quales ſunt,
quæ Andreæ & Ioannis præferunt nomina:qua-
rum nullus Apoſtolicorũ ſucceſſorum,aut Ec
cleſiaſticorum deinceps ſcriptorum mentionẽ

Illegitima & adulterina ſcripta.

E facit.Stylus quoque earum logè ab eloquutione
& more apoſtolico abeſt.Et inſtitutum etiã atq;
ſentẽtia earum, expectationi ei quã titulus pro-
mittit minimè reſpondet,& à recta ipſius verita
tis doctrina longiſsimè excidit. Vnde aſtruere li-
cet,ſcripta talia à viris dęmonũ malorum intẽ-
periis agitatis eſſe conficta. Quam ob cauſam ea
vt adſciticia & adulterina, attingenda non ſunt,
ſed omnino potius deteſtãda,& modis omnibus
quàm maximè fugienda: atq; aliis illis tantũ, vt
diuinitùs inſpiratis incũbendum, atque ſimpli-
citer ita vt etiã ſcripta ſunt credendum. Diuini
ſiquidem Apoſtoli, ſanctitate vitæ ſupra naturæ
captum cõſpicui, & omni genere virtutis in ani-
F mis ſuis exornati, quamuis alioqui ore rudi ſer-
monéque incompto,fiduciã tamen ex concella
eis cœlitùs vi & gratia ſpirantes, Magiſtri ſui do-
ctrinam oratione ad perſuadendum compoſita
promulgare neque ſciuerunt,neque adeò tenta-
runt: Sed Spiritus ſancti res longe maximas effi-
ciente virtute,& miraculorũ operibus demon-
ſtrationem & probationũ loco vtentes, & arti-
ficioſę vel locutionis vel ſcriptionis rationem
nullam habentes, cœleſtam diſciplinam annun-
ciarent.Idque ita fecerunt,quòd ſe maiori cuidã
quàm quod hominũ aſſequerentur captus,mini-
ſterio inſeruire ſcirent. Cęterùm de Clemẽte &
Deifero Ignatio,Policarpo, & Iuſtino,aliiſq; A-
G poſtolorũ ſucceſſoribus, & quę ſcripta ij Eccle-
ſiæ reliquerint,in ſequenti cõmemorabimus hi-
ſtoria, Atq; equidem acta Apoſtolorum & obi-
tus, quo ex duodecim illis quiſque ad Deũ tranſ
ierit, ſcriptáque eorum germana & canonica,ſic
ſe vt diximus habent. Finem verò iam ſecundo
quoque tomo huic,qui neceſſariò in tantã à de-
cimonono Tiberij, vſque ad quartumdecimum
Neronis annum,quo Apoſtolorũ principes Pe
trus & Paulus martyrij receperunt coronã,eua-
ſit magnitudinem,impono. Continet autem an-
nos triginta ſeptem:quum quidẽ à mundo con-
dito quinquies milleſimus quingẽteſimus ſep-
tuageſimus * quintus , à Chriſti autẽ natiuitate
lxx. omnino peractus eſſet annus.

Simplici & rudi ſermone atque ſtylo in doctrinis & ſcriptis ſuis vſi ſunt Apoſtoli.

Quot annos liber hic complectatur.

** Secundum recentiores Chronicos 4048.*

H *Annus à natiuitate Chriſti Saluatoris 70, incidit in tempus imperij Cæſarum Ser. Sulpit. Galbę menſium 7. M. Syluij Othonis menſ. 3. dier. 5. & A. Vitellij menſ. 8. dier. 10.*

ECCLE

ECCLESIASTICÆ HISTORICAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPULI, TOMUS TERTIUS.

Qui primi sanctorum Apostolorum fuerint successores.

CAPUT I.

Ectè equidem, A ut puto, nobis secūdus tomus est absolutus, qui Apostolica acta & scripta, ita ut decuit cōplexus, * secūdo loco primas præ reliquis tulit. In tertio autē, qui nunc nobis in manibus est primam illorum successionē exponemus: quomodo scilicet diuini Verbi prædicatio per vniuersum orbē increbuerit: & qui viri maximis quibúsq; ecclesiis præfuerint. Cōtinebit is quoque eam, quæ totam vbique Iudęorum gentem, metropolímque eorū Hierosolyma sustulit, inter necionem: nec non ecclesiasticos scriptores atq; doctores, qui post occidionem eam floruerunt, & qui ex illis certamine fortiter & generosè peracto martirij tulerunt coronam, quíve rursus falso nominatę scientiæ præierunt duces. Itaque diui Apostoli, sicuti diximus, per omnem dispersi terrā, prouincias orbis ad Euangeliū prædicandū sorte partiti sunt. Petrus quidē Hierosolymis primùm deinde Galatiæ & Bithynię, nec non Asię superiori, Cappadociæ & Italiæ cunctæ verbum prędicauit. Ioannes autem in Asia annis pluribus quū docuisset, diem tandē suum obiit. Andreę porrò quæ sunt ad Euxinū orę, Scithia vniuersa, Byzantiū, Macedonia, & Græcię cōtinens, prouincię fuere. Thomas verò Parthis, Indis, & insulæ Taprobanę Euangeliū promulgauit. Ægiptum & Lybiam alius, alius item extremas Oceani regiones & insulas Britanicas sortitus est. Quas prouincias propè omnes tanquam cęlestis quædam volucris, Paulus orbem habitabilem circūcirca peragrans, peruolauit: & ab Hierosolyma exorsus, vsque ad Illyricum summa cura & fide veræ pietatis doctrinā disseminauit, firmissimáque ecclesiæ fundamenta iecit. Horum autem * emulatores adeò multi fuere, vt eos numerare facile non sit, qui nimirū abundè satis & de Verbo & de Spiritu quū percepissent, vt fundatas ab illis ipsi construerēt ecclesias, idonei iudicati sūt qui Domini pascerent gregem, atque in Apostolorū D succederent locū, accuratè probéque ab allisipsis Apostolis eruditi. Quapropter ij quoq; magno animo salutifera regni cœlorum semina passim seuerunt. Acri enim vehementiq; verę philosophię amore perciti, primū iuxta salutare pręceptū egenis substantiam facultatésque suas distribuêre: ac deinde pia quadā ambitione ducti, alus quoq; inobediētibus adhuc fidei verbo gētibus, diuinorum oraculorū prodidere doctrinam. Atque vbi in recens iactis fundamentis, ecclesiísq; institutis, pastores ordinassent, aliò ipsi se cōtulere. Et gratia Dei miraculis vberrimè diffusa, † nationes simul totas ad fidem pertrahebat. Longum autē esset omnes, quicumque primæ Apostolorū successionis tempore, per habitabilem orbē pastores ecclesiarū Apostolicam & Euāgelicam suscepêre functionē, singillatim recensere. Satis autē fuerit ex multis paucos referre, quos etiam monumēta Apostolicæ ecclesiæ indicauere. Primus equidē diuus Paulus cōplurium in Epistolis suis meminit, quos & conpe rarios & cōmilitones vocat. Sed & Lucas non paucos nominatim laudat: qualis Timotheus ille est, qui primus Ephesi sortitus est ecclesiā sicuti & Titus Cretæ. qualis etiā Barnabas, & Lucas ipse; Marcus & Crescens, qui in Gallis ecclesiā B rexit. Prætetea ex Areopagitis sapiētissimus Dionysius, qui etiam Athenis metropolitanę pręfuit ecclesię. Linus itē, & sacer Clemēs, diuinus Ignatius, admirandus Apolos. Item septuaginta illi omnes, atque etiā alij, quos oratione recensere facile non est.

** ἐκ δευτέρου τὸ τῶν ἄλλων πρωτεῖον κτησάμενος.*

Dicendorum propositio.

In quibus orbis terrarum partibus ex Apostolis quisque Euangeliū prędicauerit.

successores Apostolorum

** ζηλωταί.*

† ταλαντ... ἐπληθη.

De iis qui post Apostolos Romæ, Alexandriæ, Antiochiæ, & Hierosolymis præfuerint ecclesię: aliisque item viris Apostolicis pollentibus donis. cap. 2.

QVi verò magnarum ecclesiarum pręsides fuêre, ij sunt. Post Petrum Romæ primus episcopatum suscepit Linus: cuius Paulus in ea quam Roma ad Timoteū scripsit epistola, mentionē facit. Hic quū annis duodecim Episcopale administrasset ministerium, Vespasiano filióque C eius Tito imperantibus, Anacleto id relinquēs, vita excessit. Secundo porrò imperij Titi anno, Anacleto, qui totidem annis magnificè Ecclesiā ibi gubernauerat, successit sapiens ille Clemēs, illustri genere clarus, & ad Cæsarum gentem ortum suū referens de quo paulò post plura. Hunc cooperarium suū fuisse, ad Philipenses scribens testatur Paulus: Cum Clemente, inquiens, & reliquis cooperariis meis, quorum nomina in libro vitæ conscripta sunt. In Alexandrina autem ecclesia, post diuum Marcum euangelistam, Episcopatum primus obtinuit Anianus. Quarto autem imperij Domitiani anno, quū viginti duos annos ecclesia prefuisset, vita est defūctus. Post D hunc Ablius sedē eam tredecim ritè gubernans ānis obtinuisset, Cerdoni eā successori reliquit. Antiocheam autem, post Petrum & Lucam, primus Euodius gubernauit. Ab hoc secundus fuit Ignatius. is quum annos nouē Episcopatum decenter omnino ibi administrasset, Romæ tertio Traiani anno bestiarum dentibus est commolitus. Huius successoris, numero ab Apostolis tertij, nomen erat Heros. In Hierosolymitano ve-

Petri successores in Ecclesia Romana.

Vide volaterranū lib. 22.

successores Marci in Ecclesia Alexandrina.

Petri & Lucę in Antiochena

rò episcopatu, quem frater Domini Iacob triginta annos tenuerat, post Hierosolymorũ euersionem, Simeon Cleopæ filius qui * patruelis Seruatoris fuisse dicitur, illi successit. Tertius ibi ex ordine Iustus, eorum qui ex Iudæis tum crediderant vnus, episcopus fuit. qui quidem Episcopi ad Traiani vsque tempora successionem suam perduxerunt, quum adhuc in viuis esset dilectus ille discipulus. Quo tempore & Polycarpus Smyrnæ in Asia floruit, ab eo ipso Ioanne episcopus creatus. Papias quoque tum Hierapolita, in sua ipse patria Episcopatus magistratu est functus: vir quum eloquentia clarus, tum sacrarum literarum quàm maximè peritus. Sed & Quadratus ea ætate prophetico dono, vnà cũ Philippi filiabus enituit: & alij præterea plures, Apostolica gratia illustres atque conspicui, Apostolorúmque successionẽ sortiti. Verùm de Clemente, Ignatio Polycarpo & Papia, quę parerit, deinceps in hoc ipso libro narrabimus. In præsentia enim ea tantũ, quæ ad primam Apostolorũ successionẽ pertinẽt, ostendere instituimus.

Iacobi fratris Domini in Hierosolymitana.
** ἀνεψιός.*
Cleopam fratrẽ fuisse t Iosephi sponsi virginis matris. Egesippus ecclesiasticus est infra cap. 9.
Polycarpus Smyrnæ episcopus.
Papias Hierapolitanus. Quadratus propheta.

Quæ causa Romanis fuerit, Iudæis bella inferẽdi. Quanto tẽpore Iudæi post Christũ bello impetiti non sint. Et vt fideles homines per reuelationẽ admoniti Hierosolyma reliquerint, & Pellã migrarint. Et quãto tẽpore alienigenæ ex Herode progeniti, apud Iudæos regnum obtinuerint. cap. 3.

NVnc verò operæprecium est referre, quo modo Iudæorum aduersus Romanos motum sit bellum: quę causę simul & prodigia Hierosolymorum prçcesserint euersionem: & quo modo tandem ea vrbs perpetratę in Christum impietatis, insanæque vecordiæ pœnas luens, sit euersa. Atque equidem quę sub imperio Neronis, & ante id Felice post Pilatum Iudæam prouinciã obtinente, Iudæis acciderint clades, quum Pontifices ciuilibus armis contra se inuicem & aduersus primores ciuitatis armarentur, & vnusquisque eorũ ad res nouas spectãs, ducẽ se ipsum constitueret, nemine id prorsus prohibente: quumque summa esse & Antistitum impudentia, & rebellium sicariorum licentia: tum autem quum Pontifex Ionathas & multi insuper alij præclari viri clàm occiderentur, denique quum pseudo propheta Ægyptius quamplurimis seductis triginta millia hominum perderet, & reliqua in perturbato ciuitatis statu, nemine vel imperandi vel parendi officium præstante committerentur, in proximo exposuimus libro. Decimu sanè imperij Neronis anno *a* maximũ exortum esse bellum, magnámque vniuersę Iudæorum genti *b* accidisse calamitatẽ, Iosephus commemorat: & prçter plurima alia detrimẽta, circiter decem millia eorum qui honores H magistratúsque apud Iudæos gesserunt, flagris concisos Hierosolymis, & tandẽ in crucẽ actos à Floro: graue præterea tumultũ contra Iudæos per omnem Syriam motum esse tradit, quum ex vniuersa gente plerique à ciuitatum incolis nõ aliter atque ab hostibus tam crudeliter cæderentur, vt passim in ciuitatibus loca omnia cõspicerentur iacentium insepultorum cadauerum plena, puerorum simul & senum, mulierum quoq; quarum ne pudendæ quidem partes contectæ fuissent. Et quamuis tota ea prouincia innumeris

Clades Iudæorum sub Nerone, impendentis eorum excidij quasi præambula.
a Lib. 20. cap. ult. de bel. Iudaic. lib. 2. cap. 13.
b Seditio et intestinum bellũ obortum in singulis ciuitatibus, loca omnia in Iudæa sanguine & cadaueribus implenit. Ioseph. de bello iud. lib. 4. cap. 9. Egesip. lib 4. cap. 6. Tacit. lib. 21. de auaritia & crudelitate Cestij Flori Iudææ procuratoris.
c μεῖζον δὲ τοῖς ἑκάστοτε τολμωμένοις τὴν ἐπὶ τοῖς ἀπειλουμένοις ἀνάστασιν.
d Vespasiano Iudææ cura à Nerone commissa.

E esset referta cladibus, omnem tamen casuum atque calamitatem *c* longè superabat quę propter perpetrata cuique scelera, per minas denunciata fuerat euersio. Hæc quidem bellum præcessisse, Iosephus scribit. Sed enim quũ Iudæi apertè Romanis rebellarent, Nero cõtra eos ira exarsit *d*: & Vespasianum filiúmque eius Titũ ex Achaia & Italia cum exercitu valido & insolenti aduersus Hierosolyma, vrbis eius obsidione illis mandata, misit. Vespasianus porrò ex plerisque, quas à Iudęis retulit victorus, gloria parta, bellũ id magis magísq; prosequutus est *e* & Iudęi nõ tantum contra Romanos, verũ etiã contra Christum ipsum arma sumpserant. Et quum innumeras Romanis tetenderunt insidias, tũ Christianorũ cędibus sunt lętati. Id quod satis indicauit Stephanus ipse, Zebedęi filius Iacobus, eiusque cognominis ipsius Domini frater, atq; alij quãplurimi. Si qui verò adhuc erãt reliqui, perseF quutione eorum Iudęa sunt expulsi *f*. Quinimò plebs Hierosolymitanę ecclesię vniuersa, arcanis quibusdã & diuinis responsis, quę probatis quibusdam ibi viris per secretã reuelationem reddita sunt, admonita, ante ipsũ bellũ ciuitate excessit: & in oppidum quoddam cui Pella nomẽ erat, ita vt iussa fuerat, commigrauit: vt scilicet à piis diuinísque viris omnibus derelicta ipsa Hierosolymorum ciuitas, tanquãcathedra & primaria metropolis, finitimáque ei Iudęa, quod cõtra Christum, diuinósque eius Apostolo mala quãplurima perpetrassent *g*, diuinam exciperent vindictam, vniuersáque eorũ natio ex hominũ numero tolleretur *. Annis sed enim quadraginta post ascensionẽ Seruatoris in cœlos, Iudæi aperto bello oppugnati non sunt *h*. quòd Deus illis pœnitentiæ tẽpus prębereret, eósque ad resipiscẽdum vita doctrina, admirandísque operibus diG uorum Apostolorum inuitaret. Quũ autem minimè vt conuerterentur curarent, tanquã claustro quopiam & obice sublato, diuinitùs ingruẽtem sibi internecionem, iusto iudicio Dei in seipsos pertráxerunt *i*. Enimuerò annos centũ sub aduenis fuerũt regibus *k*. Herodes enim primus annis triginta septem eorũ regnum tenuit, post hunc Archelaus filius eius annos nouẽ: cui frater eius * Herodes succedens, is qui Baptistam gladio sustulerat, vinginti quatuor annos regnauit. Deinde Agrippa, qui & Herodes * nominatus est & Iacobum interemit, annos septẽ: atque huius successor filius eius fuit Agrippa & ipse, iunior scilicet, appellatus: apud quẽ liberè pro se Paulus causam dixit. Viginti autẽ & tres annos is regnum administrauit, quo ad vsque occidione Hierosolyma prorsus interiere.

Vt ante bellum Iudaicum maxima septem prodigia diuinitus cladem Hierosolymitanam portenderint. cap. 4.

CÆterùm signa mirifica apertis quibusdã indiciis cladẽ iamiam aduenientẽ prędicebãt, vt etiã Iosephus in sexto Historiarũ libro ostendit. Miserandã igitur plebem inquit seductores illi à Deo longè aberrantes, tum suadendo decipiebant, certísque & claris indiciis desolationẽ & vastitam futuram apertè indicantibus, nec animum adhibebant, nec fidem habebant: sed tanquã fulmine afflati atque consternati, qui neque oculos, neque mentem haberẽt, prædictiones

e Rebellio Iudæorũ aduersus Romanos, et Deum ipsũ.
f Christiani diuinitus admoniti Hierosolymis, ante eius excidium Pellam commigrarunt.
** Regnum ab Antonio Herodi datũ, victor Augustus auxit: & gentem Iudæorum carcitam liberi Herodis quadripartito rexere.*
Sub Tiberio quios, C. Cæsarus mors morsũ Iudaicum diremit. Claudius defunctus regibus, aut ad modicum redactis, Iudæam prouinciã equitibus Rom. aut libertis permisit. Durauit tamen patientia Iudæis, vsque ad Cestiũ Florum procuratorem: sub eo bellum ortũ. Tacit. lib. 21.
g Diuina vltio in Iudæos.
h Lõganimitas Dei frustrà Iudæos ad pœnitentiam inuitauit.
i Quã diu sub aduenis regibus Iudæa fuerit.
k Regũ eorum catalogus.
** Antipa.*
** priscus.*
De bel. Iud. Hierosolymitanum excidium Petrus quoque et Paulus apostoli in sermonibus suis prædixerunt Lact. lib. 4. cap. 21.

nes Dei contemnebant. Sed quænam tandem ea A fuere signa? Stella equidem crinita gladio persimillis, anno toto supra vrbē lucere visa est Die Azymorum quodam, aprilis mensis nono, hora quoq; noctis nona, lucis splendor aram & templum ipsum ita illustrauit, vt dies clara esse videretur: atque is splendor ad dimidiā durauit horam Porta vrbis ad Orientē spectans, ex solido ære facta, quę propter ponderis magnitudinē vix circa crepusculum à viginti clausa erat viris, ferreis suffulta vectib*, altissimísq; in solo firmata palis circiter horā noctis sextā sua sponte visa est aperiri. Ante solis quoque occasū in nubibus sublimes currus & acies emicantes, vrbésque obsidentes apparuere. Die etiam quodā apud illos festo, Scenopegia vocant, quum sacerdotes B noctu more suo ad sacrum ministerium suum obeundum irent, fragorem & motum quendam sensisse, ac deinceps vocem ingentē audisse traduntur, quæ migrandum inde esse denunciaret. Quarto ante bellum anno vir quidam nomine Iesus, agrestis admodū, & infimæ sortis homine (cui Anani nomen erat) prognatus, quū ingens pax & tranquillitas in vrbe esset, derepentè in templum ingressus: Vox, inquit, ab Oriente, vox ab Occidēte, vox à quatuor vētis, vox super Hierosolyma & ipsum tēplum, vox super spōnsos, & sponsas, vox super populum omnem. Die autem noctúque hæc vociferās circuibat. Quapropter nōnulli tam ingrato sermone eius commoti, comprehensum eum plagis mactarunt. Ille verò minimè mouebatur, neque quicquam de seipso verebatur, & verba ea iā sibi cōsueta in- C clamare pergebat. Quinetiam ad Romanum prę sidem adductus, quum iridem ibi verberaretur, nō aliud proloquutus est verbum, neque etiam lachrymas emisit: sed miserandum tantum in modum lamētans, ad plagam vnamquámque, Væ væ Hierosolymis, exclamauit. Bos quoque Azymorum die festo ad sacrificium in medium adducta templum, spectantibus omnibus agnum edidit. Idem ipse Iosephus aliud quiddam magis admirandum refert. Oraculum videlicet quoddam in sacris tēpli monumentis inuētum esse, eo ipso tempore* ex popularibus eorum quēdam vniuerso orbi imperaturum. Et Iosephus quidem responsum id ad Vespasianum imperatorem retulit, Sed ille Romanæ tantum vrbis, non vniuersi terrarum omnium orbis imperium obtinuit. Rectius itaque oraculum tale D Seruatori & Domino nostro accōmodetur, ad quem & illud Psalmi responsum à Patre refertur: Postula à me, dicente, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Cuius etiam discipulorum vox in omnem exiuit terram, & ad terminos orbis verba eorum. Atque his ita præmissis, ad historiam ipsam deueniamus.

portenta & prodigia excidium Hierosolymitanum designantia.

Euenerant prodigia, quæ neque hostijs neque votis piare fas habet gens superstitione obnoxia, religionib aduersa. visæ per cælum cōcurrere acies, rutilantia arma & subito nubium igne collucere templum. Expassæ repentè delubri fores. & audita maior humana, vox: excedere deos. Simul ingens motus excedentium, quæ pauci in metū trahebant. Tacit vt suprà.

** ἐγχώριος τις.*

Oraculum in templo Hierosolymitano de Christi imperio repertum.

Percrebuerat Oriente toto vetus et constans opinio esse in fatis, vt eo tēpore Iudæa profecti rerū potirentur. id de imperatore Romano, quantum euentu postea patuit, prędictum, Iudæi ad se trahētes, rebellarunt: cæsóque præposito, legatū insuper Syriæ cōsularē suppetias ferentē & aquila fugauerunt. Suet in Vespas.

pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum literis contineri, eo ipso tempore fore vt valesceret Oriens. profectíque Iudæa rerum potirentur. Quæ ambages Vespasianum ac Titum prędixerant. Tacit.

Vt post Neronem Galba & Otho & Vitellius, & deinde Vespasianus Romanis imperarit: & particularu cōmemoratio calamitatum, quæ sub Vespasiano Hierosolymis acciderunt. Cap. 5.

A NEro quū quatuordecim annos imperasset, Galbę, Ottoni & Vitellio turpiter imperio relicto, vitam finiuit. atq; ij etiam vnius anni & mensiū sex tempore, cæsi disperierunt & Vespasiano, qui tum contra Hierosolyma magna gloria victor bellum gerebat, imperium reliquere. Vbi à militaribus copiis imperator renūciatus, filio Tito bellū in Iudaicum mandauit: ipse autē, quanta potuit celeritate, Romā cōtendit. Porrò quāta in omnes Iudęę partes mala peruenerint, quibúsue cladibus vbiq; gens Iudęorū sit cōflictata, quàm varia etiā mortis specie, in primis verò fame & ferro, multa millia omnis ætatis hominū interierint, & quę seorsim oppida obsessa fuerint: postremóque quum vndequaque omnes ipsa Hierosolyma tanquam in propugna- B culum inexpugnabile confugissent, ** quæ auditu quoque tolerabilia non sunt, pertulerint. Item, qui belli totius fuerit apparatus, aut quæ seorsim cuique tum dura atque acerba acciderint: deniq; vt desolationis abominatio, pro eo atque dudum à prophetis prædictum fuerat, in celeberrimo illo templo, quod quidem incendio fœdè vastatum est, steterit: ea omnia ex Iosephi historia peti possunt. Illud certè, quidem modis omnibus indicare conuenit. eundem ipsum historicum alicubi referre, ad ter centenas myriades hominum multitudinis ex vniuersa Iudæa, ipsis Paschę feriis Hierosolyma confluxisse atque eam ibi perinde atque in custodia & carcere circumclusam & obsessam esse a. Æquum enim erat, eis ipsis diebus, quibus tanto studio C ad Christi Seruatoris benefactorísque omnium cædem furibundè acti fuerāt, virúmque sanguinarium & homicidam summis illius beneficiis præposuerant, regnum quoque eius (Cæsari addicti) proteruè reiecerant, propter eum quem in Seruatorem euomuerant rabidum furorē, diuinam experiri vindictam, extremúmque subire exitium, atque ita condignam factis suis reportare gratiam & compensationem. Atque equidem prętereundum etiam esse duxi, quas illi vel à ferro, vel ab aliis belli tormentis acceperint clades: & eas tantū persequar calamitates, quas rerum omnium inopia & fame sunt perpessi. Sic enim abundè satis, qui historiam hanc aliquando legent, omnibus ostendam, non ita diu * patratæ † in Seruatorem vesanæ & proteruæ procacitatis, condignam cunctatam esse vindi- D ctam. Porrò calamitatem eam planè Tragicam, nobis in quinto libro Historiarum suarū Iosephus clarè exponit, hisce propemodum verbis.

Galbæ, Ottonis & Vitellij imperium. Vespasiani imperium.

Obsessorum Iudæorū Hierosolymis numerus.

† ἀμφιτριακοσίας μυριάδας, hoc est, tricies centena millia hominum.

a Multitudinē obsessorum omnis ætatis virilis ac muliebris sexus, sex centena millia fuisse accipimus Tac. vt suprà.

** τῆς εἰς σωτῆρα παροινίας.*

** Eo quod exultauerint super amātissimum & probatissimū Dei filium. Lactan.*

** Hierosolymorum vrbem munitissimam fuisse, testatur Tacitus lib. 21. Sed vrbē arduam situ opera molésque firmauerant, &c. Alia intus mœnia regia circumiecta, conspicuóque fastigio turris, Antonia in honorem M. Antonij ab herode appellata. Tēplum in modum arcis, propriísque muris, labore & opere ante alios. ipsæ porticus, quis templū ambiebatur, egregiū propugnaculū. Fons perennis aqua, & e Prauiderent conditores ex diuersitate morū crebra bella: inde cuncta, quàmuis aduersus longius obsidium. Et à Pompeio expugnatis metus atque vsus pleráque monstrauerat. Atque per auaritiā Claudianorum temporum empto iure muniendi, struxere muros in pace tanquam ad bellum magna colluuie & cæterarum vrbium clade aucti. Hæc Tac. vt suprà.*

Extrema Iudaeorũ impietas à Deo vindicata. Iosephi auditum de Iudaeorũ exitio.

pessi, tulit gẽtem deteriorem, & impiam magis, propter cuius vęcordiá populus simul vniuersus interiit. Rursus in sexto libro ad hunc modũ scribit: Innumerabilis prorsus eorum multitudo fuit, qui fame in vrbe perierant, quibus incredibiles dictu acciderunt erumnę. In qualibet enim domo, vbi vmbra saltem aliqua ciborum appareret, bellum gerebatur: & qui arctissima inter se amoris necessitudine erant cõiuncti, manus cõferebant, sibi inuicem calamitosas miseræ vitæ reliquias eripientes. Cæterùm ne morientibus quidem, quòd nihil escarum haberent, fides habebatur. Nam prædones, animas quoque iam agentes excutiebant, ne quis eorum, cibi quicquam in sinu habens, mortem assimularet. Illi porrò † præ inopia insaniẽtes, sicuti rabidi hiãtésque canes, in ædes insiliebant, & huc atque illuc currentes ferebantur. Et fores, ebriorũ hominum more, identidem impellentes, * propter F impotentiam animi, vna eadémque hora bis, quandoque ter, in easdem irrumpebant ædes. Atque quum iam necessitas eos fruges omnes consumere coegisset, collectis etiam rebus eis quæ impurissimis quibusque animantibus ad cibum accommodæ non sunt, vesci sustinuerũt. Siquidem ad postremum ne à cingulis quidem & calciamentis abstinuere, & pelles scutis detractas macerarunt & comederunt. Nonnullis etiam veteris fœni reiectamenta escæ fuere. Et fuere qui collectas quisquilias parui ponderis quatuor Atticis vendiderint.

† τῶ ἐνδείας λυσσῶντες.

** ὑπ' ἀμηχανίας.*

Fames saeuissima impurissimis rebus Iudaeos vesci coegit.

De muliere Iudaea, quae suum sibi puerum deuorauit in obsidione Hierosolymitana. cap. 7.

Historia horrẽda de muliere Iudaea, quae suum ipsa filiũ in ea famis angustia assumpsit comedens consumpsit.

SEd quid ego famis inuerecundam impotentiam in rebus inanimis persequor: ac nõ potiùs factum tale commemoro, quale neq; apud Græcos, neque apud Barbaros vnquam est animaduersum, horrendum quidem dictu, horrendum verò & auditu? Atque equidem, ne prodigia quædam hominibus aliis recensere viderer, libens profectò tam calamitosum facinus præteriissem, nisi innumeros eius apud populares quoque meos haberem testes. Et tenuem sanè frigidámque à patria mea inirem gratiã, si verbis non prosequerer, quod illa reipsa perpessa est, malum. Mulier quædam erat, quæ trans Iordanẽ habitauerat, Maria nomine, Eleazaro patre nata, in vico cui nomen Bathechzor (significat id hysopi domum) & genere & opibus clara. Hæc, quum Hierosolyma cum reliqua multitudine cõfugisset, ibidẽ est obsessa. Facultates eius alias tyranni rapuerant, quas * vasis collectis patria excedẽs, secum in vrbem tulerat. Si quid autem H ex rebus repositis preciosioribus ei fuerat reliqui, & si quam præterea habuerat annonam, id omne sanguinarij illi satellites, qui quotidie in domicilium eius impetum faciebant, abstulerãt. Itaque grauis indignatio mulierculæ incessit: & quum persæpe raptores conuiciis proscidisset, dirísque deuouisset, postremò in seipsam acerbiùs est commota. Quúmque non esset qui eam vel per iracundiam, vel per commiserationẽ interimeret, difficultiórque eis aliquid frumẽti aliis conquirendi labor fieret, (ægrè enim id iam ex omni parte inueniebatur) & fames per viscera & medullas omnes magis grassaretur, faméque

** ἀνασκευασαμένη.*

A ipsa gradiùs etiam ira excandesceret animi indignatione vnà cum vrgẽte necessitate in consiliũ assumpta, † contra ipsam naturam infesta fertur. Nam filio, qui adhuc lactens erat, arrepto, O te infantẽ, inquit, hello, fame & seditione infestina miserum, ad quam te spem reseruabo? Siquidem apud Romanos, si sub eis sit viuendum, seruitus te manet: seruitutem autem ipsam præuenit fames. Quibus calamitatibus duriores etiam sunt seditiosi isti pręedones. Itaque age, mihi matri tuę esca, prędonibus vindex Erinnys, & * vitę mortalium fabularum sermonúmque materia esto: quæ vna adhuc Iudæis restat calamitas. Vix hæc fuerat eloquuta, & filium necat, eiúsque ad ignẽ assi partem dimidiam edidit: partem alteram occultatam seruat. Nulla intercedit mora, & latrones illi adsunt, & nidorem infandum sentiunt. Quapropter ei, nisi quamprimũ quod parasset cibi proferret, cędem minantur. Illa autẽ partem se eis bonam reseruasse dicit: & reliquias simul filij affert. Illi porrò * horrore confestim & mẽtis consternatione occupari, ad conspectum talem obstupescunt. Atq; illa: Meus hic est, inquit natiuus germanúsque filius: meum hoc opus: manducate. nam & ipsa iam manducaui: neque vel molliores fœmina, vel * misericordes magis matre ipsa sitis. Quod si vobis pietas obstat, meámque propterea auersamini victimam, maneant apud me cibi eius, quo iam pasta sum, reliquiæ. Sic illi trementes abeunt, ad hoc vnũ facinus timidi: & ægrè de epulis eiusmodi matri ipsi cedunt. Repleta ilico tota eo piaculo vrbs: & ob oculos quisque eo scelere sibi posito, tanquam à seipso patratum esset, exhorrescebat. Proinde ad mortẽ eò procliuiùs, qui fame premebantur, properabant: beatósque eos vocabant, qui priùs decessissent, quam tantum audiuissent & vidissent malum. Deinde Iosephus numerum multitudinis eius quæ vel fame vel ferro occubuit, colligens, a centum myriadas hominum interiisse: factiosos autem & prædones, qui ex clade fuerunt reliqui, à seipsis inter se post vrbem euersam interemptos: quicunque autem ex iuuentute proceritate & forma corporis præstitissent, ad triumphum reseruatos: reliquam turbam eorum qui decimumseptimum excessissent annum vinctam ad Ægypti opera missam: plurimos quoque in prouincias, vt in theatris & spectaculis vel ferro necarentur, vel bestiis obiicerentur, distributos: qui verò intra decimũ septimum annum fuissent, captos, & sub corona vẽditos esse. Istorúmque tantum numerum, præter eos quos diximus, * ad nouem myriadas peruenisse dicit. Atque hæc ita acta sunt, secundo imperatoris Vespasiani anno.

† ἐπὶ τὴν φύσιν ἐχώρει.

De pertinacia obsessorũ Hierosolymis Iudaeorum Tacitus: Arma, inquit, cuncti qui ferre possent, & plures quam pro numero audebãt. Obstinatio viris fœminisq; par. Ac si transferre sedes cogerentur, maior vitae metus quàm mortis.

** τῷ βίῳ μῦθος.*

** φρικὴ καὶ φρενῶν ἔκστασις ᾕρει.*

** συμπαθέστερος.*

a Eusebi lib. 3. cap. 8 μυριάδας ἑκατὸν καὶ δέκα. hoc est, vndecies centena millia. alij tantũ centum myriades, hoc est, decies centena millia habent vt Ioseph. ipse lib. 7. cap. 26. & hic Nicephorus, qui Iosephũ ex primario exemplari allegat.

** Hoc est, ad nonaginta millia.*

De verbis Christi, quibus Hierosolymis exitium praedixit: & de historia Iosephi. Cap. 8.

HÆc iniuriarum atque contumeliarum Seruatori illatarum præmia fuere, & auctoramenta. Quod si quis historici eius narrationi, oracula Seruatoris nostri Iesu Christi adiecerit, admiranda ei res videbitur. Veram enim clarámque fuisse prædictionem, diuinámque præcognitionem, eorum quæ virtute diuina prænũciata fuerant, reperiet. Quæ enim futura erant, ea tanquam præsentia præuidit atque prædixit.

siquidem illachrymaos aliquando, sicuti sacrorũ Euangeliorum scripta testantur, ad Hierosolyma conuersus, hæc dixit: Si cognouisses & tu, in die hac, ea quæ ad pacem tuam suot: nunc autem abscõdita sunt ab oculis tuis. Quoniam veniens dies in te, & circunducent tibi inimici tui, vallum, & circundabuot te, & comprimeot te vndiquáque, & solo æquabunt te, & liberos tuos. Et alibi rursus, de populo: Erit enim, ioquit, oecessitas ingens in terra, & ira aduersus populum hunc: & cadẽt in ore gladij, & captiui ducentur ad gentes omnes, & Hierosalem cooculcabitur à gentibus, donec impleantur tempora gentium. Et rursum: Quom videritis circumdatam ab exercitu Hierusalem, tum scitote quòd appropinquauerit vastities & desolatio eius. Et iterum: Væ autem gestantibus vterum, & lactãtibus, in diebus illis. Orate verò, ne fuga vestra incidat in hyemem, neque in Sabbatum. Erit enim tum afflictio magna, qualis antea à mundo condito hucusque non fuit, neque postea futura est. Verùm enimuerò, qnanuis hæc Seruator ooster ita prædixerit, plurifariámque medio tempore amoris erga geoos humanum sui bonitatem exhibuerit, & noo breue pœnitẽtiæ tempus concesserit, vt meliora consilia & rationem rectiorem sequuti, per resipiscentiam vindictam procacis, qua illum affecere, contumeliæ effugerent: atque iosuper Apostolicam viuẽdi rationem & doctrinam magnificam cum admirandorum prodigiorum signis dederit, eámque bonitatem ad quadraginta exteoderit annos: internecionẽ denique eam populo antè, eis quæ diximus osteotis, portenderit: illi tamẽ longè etiam peiores facti, noo tantum Seruatorem cognoscere per contemptum noluerunt, verumetiam de prima lege ipsa minùs rectè senserunt, oihil prorsus ex iniquitate & peccato omni relinquentes, quin id nudo (quod dicitur) capite patrarent. Quaptopter longanimite Dei repudiata, † internecione omnes in profundũ maliciæ & perditionis demissi sunt barathrum. Hęc omnia qui voler, facilè cognoscere poterit, si diligenter animum ad res quasque à Iosepho historico cum multa gratia & venustate scriptas attenderit. Ego verò in primis, omnia rectè disponeotis atque administrantis * Dei magoitudioem admiror, qui homioem ex iofidelibus Iudæum ita excitaoerit, eidémque disertam suauémque linguam concesserit, vt ille, ita vt oportuit, Iudaicam historiam quàm rectissimè memoriæ mandaret: videlicet, vt ne qois contra testimonium eius venire posset: & præterea, quod quidem est maximum, vt ex hostibus etiam extaret aliqois, qui consooa Christi prædictionibus attestaretur. Quis autem Iosephus iste fuerit, quos libros scripserit, quo genère, quáve institutione fuerit, in proximo satis exposuimus libro. Et Iudæorum quidem res hunc habuere exitom. Nobis autem, vt ad reliquas quæ supersunt propositæ historiæ res reuertamur, tempus esse videtur.

Longanimitas Dei Iudaos plurimis annis variè ad resipiscentiam alliciens, nihil apud eos egit.

Iudaorum internecio, & panolethria. πανώλεις τῷ ἀφανεῖ τῆς κακίας βυθῷ παρεπέμφθησαν.

** oens ipsi Iosephum historicum, Iudaũ infidelem, tanquam locupletẽ classicũque testem ad veritatem Euangelicam cõfirmandam produxit.*

a Capta excisa. & solo aquata est Hierosolymorũ vrbs, anno Domini 73. Septẽbris mensis die

Vt post Hierosolyma capta, Simeon Cleopæ filius Episcopus ibi creatus sit. Ot Domitiani crudelitate: & de cognatis Seruatoris nostri secundum carnem. Cap 9.

IAcobus frater Domini, ita vt antea est dictũ, martyrio pro ipso est functus *a*. Quum

E verò Hierosolyma sunt euersa, à mundo condito quinquies millesimus quingẽtesimus septuagesimus nonus, ab abscensione Domini autem quadragesimus agebatur annus. Tum discipuli & Apostoli, qui adhuc in vita erant, idẽ sequoti consilium, ex locis omnibus vnà cum iis qui genere iuxta carnem, Christi propioqui essent (multi autem adhuc supererant) coouenerunt, & quémoam Iacobo successorem apertè surrogarent, cuoi cura deliberarunt. Atque equidem omnes in *b* Simeonem filium Cleopę, cuius etiã sacrum meminit Euangelium, oculos conijciũt, eíque episcopalem sedem committunt, quẽ Simeonem Egesippus *c* patruelem Iesu fuisse memorat *d*: Cleopas enim sponsi Iosephi frater fuit. Enimuero *e* Vespasianus Hierosolymis captis, ne quis ex tribu regia clàm profugeret, quicunque à Dauide genus deducerent, diligeoter F inquiri iussit. Vnde rursum non exigua persequutio aduersus Iudæos est cootta. Et ea calamitas longiùs processit. Nam & *f* Domitianus Vespasiani filius, qui post Titum Romanis imperauit, multos ex illustribus summóque loco natis Romanis ciuibus, præter ratiooem omnẽ occidere, & bonis omnibus mulctare, & exilio damnare est aggressus. Atque *g* is post Neronem secũdus Deo bellum mooit, persequutionémq; grauem aduersus Christi fideles, quum quidem Vespasianus pater eius nihil acerbiùs in nos statuisset, excitauit. Quo tempore & *h* apostolus Ioannes adhuc in terris versans, propter pietatẽ cultúmque Christi, ab eo in insulam Patmum circunscriptus esse memoratur, vbi ille sacram illam Euangelij sui detonuit vocem, & simul ipsam scripsit Apocalypsim. De qua Apocalypsi G Irenæus Lugdunensis episcopus in quinto aduersus hæreses libro, eo loco vbi de calculo nominis Antichristi, qui ibi fertur, tractat, hęc scribit: Si temporibus iis palàm nomen illius promulgari deberet, per hunc profectò qui Apocalypsim ipsam & reuelationẽ vidit, dictum esset. Nõ enim ante multa tempora, sed nostra propè ætate, circiter Domitiani imperij finem, reuelata est. Noo modò autem professionis fideíque nostræ homines, sed multò etiam magis, qui alieoo à nobis sunt animo, acerrimam illam sub Domitiano persequutiooẽ, & eos qui tum maximè floruerũt homines, testificationémque & martyrium eorum conscripserunt, satísque certò & tempus ipsum indicarũt. Nam post plures alios, * quintodecimo imperatoris eius anno *k*, Flauiã H etiam Domicillam, † Flauij Clementis Romanorum consulum vnius ex sorore neptim, propter eius de Christo testificationem, in insulam quãdam Pontiam relegatam esse commemorarunt.

† Flauij Clemẽtis, qui patruelis Domitiani fuit, Tranquillus in Domitiano meminit: sicuti & persequutionis Christianorum, sub Iudaici fisci nomine: præter cæteros, inquit, Iudaicus fiscus acerbissimè actus est, ad quem deferebantur, qui veluti professi Iudaicã intra vrbem viuerent vitam: vel dissimulata origine, imposita genti tributa non pependissent, &c.

k Flauia Domicilla propter Christũ in insulã sub Domitiano deportata li. 9. in fin. ** Qui & vltimus fuit*

Ex Egesippo, quòd ad id vsque tempus, qui familia & generis Dauid fuere, inquisiti sint, & occisi. Cap. 10.

8. Ioseph. li. 7. cap. 26. Titus, ad perdomandã Iudaam reliclus, nouissima Hierosolymorũ appugnatione septem propugnatores totidẽ sagittarũ confecit ictibus, capitque cum natali filia sua, &c. Trãquil. in Tito. Secundũ neotericos Chronographos, Hierosolyma capta est anno mũdi 4050. à natali Saluatoris 72.

b Simeõ Cleopæ filius Hierosolymorũ Episcopus eligitur.

c lib. 4. c. 22.

d Hic supra lib 1. cap. 33. Cleophas dictus. Et alius hic Simeõ fuerit ab eo qui supra est nominatus Iosephi filius Iacobi Iuda & Iosa frater.

e Vespa anus ad cædem posteros Dauidis requir iub t.

f Persequutio Christianorũ sub Domitiano

g Primus Domitianus, Dominum se & Deũ appellari iussit: Dominus et Deus noster sic fieri iubet Tranquil.

Vxorem itẽ suam, Augustam. Eutrop.

h Ioannes Euãgelista ab eo in insulam Patmũ relegatus.

i Irenæus de Apocalypsi Ioannis, et calculo nominis Antichristi.

Vt autem

a Posteri Dauidis vt interficiantur à Domitiano inquiruntur.

VT autem eos quoque *a* qui ex Dauidis genere ortum habebant, interficere decreuit: traditum memoriæ est, ex hæreticis quosdã nepotes Iudæ, eo nomine quòd genus ex Dauide ducerent, in ius traxisse. Fuerat autem Iudas frater Domini, secundum carnem: Iosephi quippe filius. Qua de re Egesippus ita scribit: Supererãt adhuc generis & familiæ Domini † nepotes ex filio Iudæ, qui frater Domini iuxta carnẽ dictus est. Eos, quòd gentis Dauidis esse delati fuissent, Euocatus ad Domitianum adduxit. Metuebat enim, ita vt antehac Herodes, aduẽtum Christi. Itaque eos ille, essẽntne familiæ Dauidis, *b* rogat. Quod quum essent professi, rursus ab eis, quæ eorum essent opes & diuitiæ, quærit. Atque ei illi respondẽt, non amplius eis esse quàm nouem millium denariorum patrimonium commune, quod diuisum ex parte dimidia ad quemque eorum pertineret: neque id in pecunia nu- B merata, sed in æstimatione & precio vnde quadraginta agri iugerũ consistere. Vnde quum tributum penderent, tum ipsi † manibus suis opus facientes, sumptus tolerarẽt. Deinde manus suas ostendunt, vt corporis duritia & callis cõtinuò labore ductis, operas * suas comprobarent. De regno autem Christi, quale id esset, vbi & quando habiturum esset initium, interrogati: Non mundanum id, neque terrenum, sed cœleste & angelicum fore testantur, in seculi consummatione: quum adueniens ille cum gloria viuos & mortuos iudicaturus, & cuique iuxta studia & facta sua præmium redditurus esset. Sed enim re ita comperta, Domitianus ipse illos non condẽnat: sed tenuitate illorum contempta, simul & liberos eos dimittit, & edicto proposito persequutionem ecclesiarum inhibet. Ita illi absoluti, ecclesiis, vt testes simul & agnati Domini, præ- C fuerunt: & pace reddita, vsque ad Traiani tẽpora peruenerunt. Hæc Egesippus. Sed & Tertullianus Domitiani mentionem facit: Tentauerat, inquiens, & Domitianus, portio Neronis de crudelitate, eadem quæ ille facere. Sed, vt opinor, aliquid habens rationis & prudentiæ, maturè destitit, reuocatis etiam iis quos in exiliũ egerat.

υἱωνοὶ ἰούδα.

b Domitianus agnatos Seruatores repertos, propter inopiam contempsit & absoluit.

Inter Iudæos quoque acerbitate tormentorum & crudelissima quæstione exquirebatur genus Dauid, atque interfici præceptum est quasi adhuc futurus esset ex semine Dauid, dum prophetis sanctis & inuidetur & creditur, qui regnum posset adipisci. Eutrop.

† αὐτουργίαι.

Obitus Vespasiani, Titi, Domitiani, & Neruæ: & de imperatore Traiano. cap. 11.

a Pestilentia sæuissima sub Vespasiano.

IMperante autem Vespasiano, *a* ingentem pestilentiam Romæ grassatam esse dicunt, ita vt diebus plurimis quotidie supra decem hominum millia extinguerentur. Quo tempore fama etiam fert, Rhodios colossum æreum centum & viginti septem pedum Ioui in vrbe sua dedicasse. Romæ capitolium, quod conflagrauerat, D Vespasianus restituit: qui imperio annis decem administrato, moriens filio Tito id reliquit. Sub hoc *b* mons Vesouius ruptus, tantum euomuit incendij, vt regionem proximam ciuitatésque vicinas prorsus sustulerit. Maximopere is contẽdebat Romam breui tempore beatã reddere, & felicem. studium enim sapientiæ, liberaliúmq; artium disciplinam plurimùm amauit. Iosephũ, vt virum egregium & præclarum, in summũ habuit honorem. Cuius etiam libros † manibus suis descriptos *c*, in Romanam bibliothecã reposuit. Sed enim quum annos duos imperiũ tenuisset, & æstiuo tempore interdiu iter faciens, A plurimum è naribus sanguinem emisisset, atque inde animo defectus fuisset, Domitianus frater eius imperandi cupiditate victus, *d* veneno eum sustulit, atque adhuc spirantem in loculos funeri paratos imposuit. Hic porrò impiè, &, vt paucis dicam, *e* improbè prorsus imperium administrans, & seipsum secundum à Nerone veræ pietatis studiosorum hominum persequutorem constituens, non paucos necauit: vt paulo antè diximus. Sub huius enim imperio *f* & Timotheus, & Onesimus, & Dionysius Areopagita, cursum suum pro Christo in martyrij stadio absoluerunt *g*. Eius ætate * Apollonius quoque Tyaneus vixit, quem historiæ produnt Roma Byzantium venisse, atque ibi dæmoniacis quibusdam præstigiis atque incantationibus magnã vim serpentium & scorpionum fugasse, & præterea ferocissimos quosq; equos frenasse, aliáq; B multa prodigiosa fecisse. Hunc, quòd Neruæ charus esset, Domitianus, quum prius totondisset, mox coniecit in custodiã. Sed quum Domitian* per quindecim annos imperiũ gessisset, à cõiuratis occisus *h*, Neruæ id inuitus reliquit. Itaque Senatus actis eius abolitis, exules reuocauit, eísque bona sua restituit. *i* Tum quoque Ioannem Apostolum ex Patmo, quò relegatus fuerat, Ephesum reduxisse, atque ibi ecclesias rexisse ferunt. Sed enim & Nerua quum anno vno & paulo diutius imperasset, defunctus *k* Traianum habuit successorem: sub quo adhuc discipulus ille, qui supra pectus Domini recubuit, in Asia vixit. Testantur hoc Irenæus Lugdunensis Episcopus, & Alexandrinus Clemens cõtextor, qui ambo fidei verbum admodum promulgarunt. Horum alter in secundo aduersus hæreses C libro, hæc verba facit: Et omnes presbyteri, qui cum Ioanne discipulo Domini in Asia sermones contulerunt, testes sunt, hæc à Ioanne tradita esse. Mansit enim cum eis vsque ad Traiani tempora, & verus est certúsque testis earũ quæ ab Apostolis tradita sunt rerum. Clemens verò, in capite eo cuius titulus est, Qui diues saluus fiat, tempore hoc disertè indicato, & historia, quam antea narrauimus de prædone per resipiscentiam seruato exposita, hæc quoque insert ita scribẽs: Audi fabulam, non fabulam, sed orationem veram de Ioanne Apostolo nobis proditam, & memoria conseruatam. Posteaquam enim tyranno (Domitianum autem prorsus dicit) defuncto, ex insula Patmo Ephesum redut: & quæ sequuntur.

b Montis Vesuuij in Campania conflagratio, sub Tito.

† ἰδίαις γράψας ταῖς χερσί.

c Tranquillus scribit, Titum velocissimè notis excipere solitum cum amanuensibus suis per iocum ludumque certantem, imitari chirographa quæcunque vidisset: ac profiteri sæpe, se maximum falsarium esse potuisse. Non mirum itaque fuerit si libros ipse septẽ Iosephi de bel. Iudaico manu sua descripserit.

d Titi Vespasiani mors.

e Crudele Domitiani imperium.

f Cædes christianorum.

g Apollonius Tyaneus impostor.

h Neruæ imperium.

i Ioannes Apostolus ab exilio reuocatus.

k Imperium Traiani.

* *Hunc cùm Domitianus punire vellet, repentè is in iudicio disparuit. Lactan libro quinto cap. 3.*

** *Nerua omnes qui impietatis in deos rei fuerant, christianos scilicet, absolui voluit. Et edicto vetuit, ne serui deinde dominos criminarentur, ne ve liceret aut impietatis (christianissimi) aut iudaicæ secta quempiam dehinc insimulare. Dionysius.*

Nerua pueros & puellas egenis parentibus natos, sumpto publico per Italiam ali iussit: Eutrop.

De Menandro, secundo à Simone Mago hæresiarcha. Caput 12.

SVb eodem imperio, post Simonem illũ Magum, insignem diabolicæ operationis & effi-

Menander Simonis Magi, hæresisq; eius discipulus, & successor.

caciæ armaturam exhibuit Menāder, discipulus E eius, Samaritanus itidem vt ille, imposturis certè & carminum præstigiis longè magistrum post se relinquens. Sibi ipsi enim Seruatoris nostri vēdicabat honorem, seque è cœlo salutis hominū ergo demissum esse nugabatur. Illud enim docens: neminem vnquam aliter ex certamine cum mundi architectis angelis cógressum; victorem abiturum, quàm si disciplinam magicarū præstigiarum suam omnem probè teneret, & quem ipse tradidisset baptismum subiret. Quo baptismo si quem dignatus esset, eum expertem senectutis, sempiternam & immortalem vitam victurum esse dicebat. Meminit huius, quē modò nominauimus Irenæus, & item ex philosophis martyr & testis optimus Iustinus, Simonis illius atque Menandri huius mentionem faciens, atq; ita dicens: Menander quidam, & ipse Samaritanus, in vico Caparatensi ortus, Simonis disci- F pulus, non minus quàm ille dæmoniorum furore afflatus, permultos Antiochiæ viuens magica arta seduxit, qui etiam sectatoribus suis nunquā eos morituros esse persuasit. Extāt etiamnum illius discipuli nonnulli, qui hoc idem profitētur. Verùm enimuerò diabolicæ planè hoc erat solertiæ, per tales Magos, qui Christianorum sibi, prætextus gratia, nomen sumpsissent, ingenti diuinæ pietatis mysterio magicarum præstigiarū inurere calumniam, atque Ecclesiastica de animarum immortalitate & mortuorum resurrectione dogmata traducere atque euertere.

Baptismus Menandri.

Diabolus per Simonis et Menandri hæresim vehementissimè christianismū oppugnauit.

De hæresi Ebionitarum. Caput 13.

Ebionis hæresis.

ATque illi quidem ita homines seducebant. Alij porrò, quum homines à professione & fide in Christum filium Dei omnino abstrahere G non possent, tenuiorem de eo opinionem induxerunt. Hebionæos hos, maiores nominarunt: dignos prorsus qui appellationem eam obtinerent, directè & citò mentis eorum inopiam & mendicitatem declarantem. ita enim apud Hebræos mendicus vocatur. Siquidem purū amātem hominem Christum esse docuerunt, morū proficiente accessione iustificatum: qui ex Maria genitus primùm extiterit, & ex cógressu Iosephi initium sumpserit: & præterea, quòd non facilè quisquam per solam fidem in Christum saluus fieret, nisi etiam legis cæremonias seruaret, & eā viuēdi rationem sequeretur. Hæresi hac & secta in duas partes dissecta, alteri quidem, quę modò diximus, senserunt: alteri autem admiserunt quidē illi, ex Spiritu sancto & Maria virgine Christum natum esse: eundem autem quòd antea ab H æterno fuerit, Verbum & sapientiam principio carentis & æterni Dei esse pernegarunt. Proindéque & ij in eadem cum alteris illis versati sunt impietate. Itidem enim vt illi, legis cultū & obseruationem plurimum complectebantur. Ilicet & Apostoli epistolas omnes, apostatam & desertorem Paulum appellantes, reiiciebāt: & soli quod secundum Hebræos erat, Euangelio adhærere perseuerabant. Et quum Sabbatū aliámque eorum obseruationem omnem ex æquo cū illis seruarent, nihilominus & nobiscum Dominicos dies ad Christi resurrectionis memoriam colebant.

Per solam fidē hoc est, sine cæremoniis legis iustificatio est, per cōtrariam rationem.

Duplex Ebionitarū secta.

De Cerintho hæresiarcha. Caput 14.

Hæresis Cerinthi.

EAdem ætate & Conathum quendam alterius hæresis ducem fuisse, scriptor ecclesiasticus Caius commemorat, ita dicēs: Sed & Cerinthus per reuelationes velut à magno Apostolo scriptas, verborum portēta nobis tanquā per angelos ei tradita mentitus inducit, post resurrectionem astruens terrenum futurū Christi regnum: & carnem tum primas obtinentem, denuò cupiditatibus in Hierusalem inseruituram. Atque quum sacrarum Dei scripturarum sit hostis, seducere homines volens, mille tamen annorum nuptiarum celebritati ... us destinatum refert. Eius etiam Dionysius Alexandrinus in 11. Promissionum de Ioānis Apocalypsi libro meminit: Cerinthum, dicēs, qui & à se nominatam Cerinthianam hæresim instituit, condignū idoneúmque figmento suo nomen sibi vulgo arrogare voluisse. Disciplinæ quippe eius illam fuisse doctrinam: Terrenum Dei regnum fore: & quarum rerum ipse, qui corporis sui amans & admodum carnalis esset, cupiditate teneretur, ventris videlicet, & earum quæ sub ventre sunt partium voluptatis & exuberantiæ, in eis tanquam in somnis vitam peractum iri: hoc est, in epulis, compotationibus, cóiugiis, & quibus hæc plausibiliora gratiosioráque fore largiúsque prouētura putauit, diebus festis, sacrificiis, & victimarum mactationibus. Hæc Dionysius. Irenæus autem, quum alia etiam plura vertiginis plena deliramenta eius in primo contra hæreses libro proposuit, tum in tertio eiusdem operis de eo memoria dignam historiam recenset, quam per traditionem Polycarpi Smyrnæi episcopi se accepisse dicit. Quum nanque aliquādo Ioannem Apostolum balneo vti oporteret, atque is iuturum cognosceret eò quoq; Cerinthum ingressurum, quanta potuit celeritate inde resugit, ne sub eodem quidem tecto vnà cum illo manere iustum esse opinatus. quod etiam iis qui cum eo erant persuasit: Fugiamus, inquiens, ne balneum concidat, in quo veritatis inimicus Cerinthus lauat.

Regnum Christi in terris, mille annorū post resurrectionem.

Chiliastarum siue Millenariorum origo.

Ioannes apostolus præsentiam & conspectum Cerinthi maximè fugit.

De hæresi Nicolaitarum, vt ea à Nicolao vno ex septem Diaconis orta extiterit. Cap. 15.

Nicolaitarum hæresis.

PRæter has, quarta quoque à Simone breui tempore, quæ Nicolaitarum dicitur hęresis, viguit: cuius & Ioannes in Apocalypsi meminit. Autor eius fuit Nicolaus, eorum vnus qui vnà cum Stephano ad pauperum curam & ministerium in Actis Apostolicis sunt delecti. Is, vt Alexandrinus Clemens in 3. Contextio. lib. ait, quum formosam haberet vxorem, eique post Seruatoris assumptionem, ab Apostolis zelotypiæ crimen obiectum esset, in medium productam, quicunque vellet, ducere eam iussit: eique facto cógruens quoque adiecit dictum, * Abutendum esse carne, inquiens. Quo quidem ille verbo, vt ego puto, non aliud, quam carne ad illegitimas voluptates non vtendum, neque appetitui libidinum eius indulgendum esse insinuauit. Qui autem hæresim eius complexi sunt, factum simul dictúmque eius † sine iudicio sequuti, impudenter fornicatione vtuntur. Sed enim Nicolaus, cum nulla alia muliere quam coniuge sua consueuit: & ex liberis quos genuit, * fœminæ quidem in virginitate consenuerunt, filium

** ὅτι παραχρᾶσθαι δεῖ τῇ σαρκί.*

Hoc vero abusio carnis egregia doctrina & exemplum.

† χωρὶς βασάνου.

** ἐν ἀφθορίᾳ.*

*ἀποβολὴν παῖδας.

filium autem in * incorrupto cœlibatu quoque permãsisse scimus. Quæ quum citra controuersiam ita se habeant, satis apparet, quod ille vxorem, propter quam zelotypus visus esset, in medium Apostolorum produxit, id velut * repudiationem affectionis carnalis fuisse: eúmque * per abusum carnis, continentiam, & accuratam voluptatũ compressionẽ docuisse. Quippe qui iuxta Seruatoris præceptum, duobus heris, voluptati scilicet & Domino, inseruire noluerit. Ferunt autem & Matthiam docentem ita tradidisse: Expugnandam quidem esse carnem, alitérque ea quam ipsa fert vtẽdum, neque ei quicquam ad voluptatem indulgẽdum: animam autem per fidem & cognitionem veram alendam atque augendam. Hæc de illis, qui à principio veram & sinceram fidei doctrinam adulterare quum conati essent, statim tamen diffluxerunt, compendiosè diximus: suo loco etiam de reliquis dicturi.

*τῷ παραχρᾶσθαι τῇ.

Matthiæ Apostoli præceptũ optimum.

** *De carnis huiusmodi abusu illustris est etiam sententia apud Cice. lib. 1. de Leg. Quum animus cognitis perceptisque virtutibus à corporis obsequio indulgentiáque discesserit, voluptatémque sicut labem aliquam dedecoris oppresserit, omnémque mortis dolorísque timorem effugerit, societatémque caritatis coierit, cum omnibus suis natura coniunctum duxerit, cultúmque Dei & purã religionem susceperit, & exacuerit illam vt oculorum sic ingenij aciem ad bona deligenda, & reiicienda contraria, quæ virtus ex prouidendo est appellata prudentia, quid eo dici aut cogitari poterit beatius?*

Vt Simeon Cleopæ martyrium subierit: & vnde hæreses à principio in Ecclesiam Christi inualuerint. Cap. 16.

Persequutio Christianorũ sub Traiano.

NEro quidẽ primus persequi Christum est exorsus, Domitianus secũdus, tertius Traianus: sub quo & priuatim & publicè per vrbes vniuersis insurgentibus populis, antiquitùs traditum est, ingentem contra nos concitatã fuisse persequutionẽ. Quo tempore Simeonẽ quoq; patruo Iesu Cleopa, & Maria coniuge eius, quã & sororem (quippe veluti * consponsam, atque adeò filiam) Dei genitricis fuisse dicunt, non ex Anna & Ioachimo, sed ex Salome & Iosepho editam, vt dictum est, progenitum martyrij cursum absoluisse constat: cui etiam post Iacobum Hierosolymitanæ ecclesiæ sedes commissa fuerat. Simeon iste à quibusdã hæreticis, velut vnus posterorum Dauidis (nam ad id vsque tempus inquirebantur) & regalis tribus Iudæ, ipsiúsque adeò Christi agnatus, delatus est: & propter eũ, quòd liberè pulchram professionem profiteretur, grauis æmulatio & inuidia Principibus incessit. Hic quum diebus pluribus dura verbera, quæ ei Atticus per tormenta inferebat, fortiter pertulisset, pati cum Christo supplicio est affectus. Nanque in crucem sublatus, ad illũ moriens transiit: quum quidem centum & viginti peregisset annos. Scribit sanè Egesippus, quum eo tempore Iudæi regiæ stirpis & tribus inquirerentur, ipsius quoque Simeonis accusatores, quod videlicet ex eis essent, captos esse. Quòd si quis vere rationi atque obseruationi insistat rectè profectò Simeonem hũc ex illis fuisse dicat, qui Dominum suis ipsorum oculis viderint, & auribus audierint. Apertum nimirum indicium est, longæuitas ipsius: & quod diuinorum Euangeliorum scriptura, Maria Cleopæ, ex quo hunc prognatum esse suprà diximus, mẽtionem facit. Idem historicus & aliorum quorundam, qui ab agnato Seruatoris fratre vno, cui Iudæ nomen fuerit, progeniti sunt, meminit, quos ad eam quoque ætatem vixisse dicit: post id, quod antè exposuit, quorundam sub Domitiano pro fide in Christum peractum martyrium. Scribit autẽ in hunc modum: Venerunt igitur & præfuerunt ecclesiæ omni, velut martyres & testes, † gentiles quoque Domini: & pace ecclesiis reddita, vsque ad Traianum Cæsarem manserunt: donec etiam, quẽ diximus, Simeon Cleopæ filius, Domini patruelis frater, per calumniam ab hæreticis eodem modo apud Atticum consularem delatus est. Qui dies multos tortus, ita martyrium obiit, vt omnes, atque ipse etiam Atticus, mirarentur, hominem centum & viginti annos natũ, tantum perferre tormenti. Et is tandem in crucem agi est iussus. Paululum autem historicus digressus, vbi ea quæ commemorata sunt dixit, deinde & illa addit: quòd ad ea vsque tempora, Ecclesia pura & incorrupta permanserit virgo, in locis obscuris & caliginosis adhuc, si qui tum extiterunt qui sanam doctrinam salutiferæ prædicationis corrumpere sunt conati, delitescentibus. Postquam autem sacer Apostolorum chorus diuerso mortis genere vitam finiit, generatióque eorum præteriit, qui auribus ipsi suis diuinam sapientiã audiuerant: tum primùm impiorum seductorũ, per * peregrinorum doctorũ deceptionem, coitio & conspiratio initiũ cepit. Qui deinde nullo iam ex Apostolis reliquo, nudo (vt dicitur) capite contra veritatis prædicationem, falsò nominatam cognitionem promulgare sunt ausi. Et hæc quidem Egesippus. Nos porrò reliquum Traiani imperium historiæ huic subiungamus.

* σύνυμφον.

Martyrium Simeonis episcopi Hierosolymitani.

Simeon iste annos 120. vixit.

† οἱ ἀπὸ γένους κυρίου.

Ecclesia vsque ad tẽpora Traiani, perinde atque virgo, ab hæreticis incorrupta fuit.

* ἑτεροδιδασκάλων.

Hæreticorum origo.

De persequutione sub Traiano, & quale edictum is contra Christianos promulgauerit. Cap. 17.

PErsequutio igitur tum ad summum peruenerat: adeò vt etiam Plinius Secundus, inter prouinciæ rectores præcipuus, quod tantã martyrum esse videret multitudinem, ad imperatorem scribendum, & turbam tantam eorum qui pro fide cæsi essent, ei significãdam duxerit. Illo etiam addito non quicquam sceleris contra leges Christianos committere, præterquã quòd cum primo diluculo consurgentes, Christũ tanquam Deum laudibus celebrẽt, à sceleratis omnibus flagitiis alienissimi. Quibus verbis Traianus flexus, ei rescripsit: Christianorum quidem gentem non inquirẽdam esse, oblatos verò puniri debere. Proinde vis & persequutio ea aliquatenus quidem cohibita est: non tamen res Christianorum, ab insidiis eorum qui illos affligere constituissent, tutæ prorsus fuere. Alicubi enim populus ipse, alicubi verò & præsides locorum contra nos insurgebãt. Et quanuis * publicè in vniuersum persequutio mãdata & promulgata non esset, seorsim tamẽ per prouincias ea exercebatur, vt sic quoque quamplurimi fierent martyres. Hæc Tertullianus in defensione sua, quam Romana conscripsit lingua, commemorat hisce propè verbis: Atqui inuenimus, in-

Plinius Iunior de Christianorũ persequutione.

Rescriptum Traiani de eisdem.

* προφανῶς καθόλου.

quisitionem quoque in nos prohibitam. Plinius enim Secũdus, quum prouinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis quibusdã gradu pulsis, ipsa tandem multitudine perturbatus, & quid de cætero ageret nescios, consuluit tunc Traianum imperatorem, allegans, præter obstinationem non sacrificandi, nihil se scelerati de eis comperisse. Insinuans quoque & illud: Surgere atque cõuenire summo mane Christianos, & Christum tanquã Deum carminibus laudare: & ad conseruandam eorum disciplinam, homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cætera scelera prohibere. Ad quæ Traianus rescripsit, Christianos inquirendos non esse, oblatos autem puniendos.

Martyrium sancti clementis Romani & de libris eius. Caput 18.

Clementis Romani martyrium.

† Alij habẽt Faustini.

τῇ χερσῶνι παρακειμένην. Chersonensem alij vocant. Miraculum ingens de corpore Clementis defuncti.

clementis Romani scripta.

EO tempore adhuc Romæ Clemens enituit, & Ignatius ecclesiam Antiochenam rexit. Papias autem Hierapoli scriptis edẽdis operam dedit. Vixit etiam Pancratius, & Smyrnensium antistes Polycarpus. quorum illi quidem Petri discipuli: Polycarpus autem, eius qui supra pectus Domini recubuit, sectator fuit. Clemens porrò Romę illustri loco natus, genúsque suum ad imperatores Romanos referens, † Fausti cuiusdam & Matthidię filius, variis Gręcorũ disciplinis eruditus, atque in omni genere scientiarũ summè exercitatus, Apostolorum principis familiaris fuit, sicuti antea à me dictum est: à quo arcana Christi sacra edoctus, Euangelium promulgauit. Quum autem imperata Traiani nõ faceret, in ciuitatẽ quandam obscuram & desolatam ** Chersoni vicinam est relegatus. Multísq; casibus propter Christi confessionem cõflictatus, tandem ancora ferrea è collo eius suspensa, in altum mare proiicitur. De quo, supra opinionem præsentis memoriæ quiddã accidit. Siquidẽ mari diebus septẽ ad tria millia passuum diuiso, multi eò eunt, & martyris corpus exosculantur, templo diuina virtute excitato. Et quum aliquãdo mare, vt assolet, diuisum esset, populúsque stata ibi sacra peregisset, atque inde rursus reuerteretur: euenit, vt per parentum obliuionẽ illic puer quidam relinqueretur. Atque vbi mare in sese rediit, puer tenellus etiamnum vndis est obrutus. Deinde quum rursum fluctus recessissent, parentes eò accessere, & puellũ saluum & validũ loculis sancti martyris assidentẽ repererũt. Qua re cognita, intellexerunt, eum per inhabitantem ibi gratiam fotum, & citra nocumentum à feris marinis conseruatum esse. Quapropter Apostolo, quem decuit atque oportuit, honore habito, cum puero suo domũ sunt reuersi. De Clemente hoc antea quoque diximus. Epistolã huius nomine editam, magnam & admirãdam, Eusebius Pamphili attingit: quam Romanæ ecclesiæ nomine, Corinthiis, quum apud eos tum seditio esset, scripsit. eam & antiquitùs & suo tempore publicè in ecclesia lectam dicit, in qua multis sententiis epistolæ Pauli ad Hebræos vtitur. Fuit & alia sub huius nomine epistola, priori illi longè impar: quam veteres ignorasse, idẽ Eusebius scribit. qui porrò & exigua eius scripta, quæ Petri & Appionis esse ait dialogum reprobat: quæ nimirum sinceram certámque Apostolicæ orthodoxiæ formam retinere negat. Ego verò illi, si de eis quæ nunc apud nos Clementina dicuntur, sentit, non assentior: ea enim Ecclesiæ recepta sunt. Si verò præterea aliqua sint alia, nihil refragor. Hunc autem & Apostolicarum constitutionum, & sacrorum quoque canonum, autorum esse credimus. Cæterùm de epistola ad Hebræos anceps est opinio, hiccine an Lucas Euangelista eam transtulerit à Paulo, cuius natiua & propria est, primùm dictatam.

canones apostolici clementis.

De Epistola ad Hebræos.

** *Clemens iussu Traiani in insulam est deportatus: in qua duo millia Christianorum ad secanda marmora damnatorum inuenit.*

Vt diuinus Ignatius ex Antiochia Romam delatus, propter Christum bestiis deuorandus obiectus sit: & de Epistolis eius. Cap. 19.

Ignatii Antiocheni episcopi res.

Epistolæ eius.

Ignatius martyrii cupidissimum.

DIui Clementis res sic se habuere. Ab omnibus autem celebratus Ignatius, secundus in Antiochena ecclesia Petri successor, quum Traiani, qui tum Antiochiæ erat, non desineret reprehendere superstitionem, vinctus Romam vt ibi leonibus esca obiiceretur, si fidem Christi non abiuraret, missus est: & Asiam cũ firma militũ custodia vinctùs peragrãs, ecclesiásque oppidatim adiens, sermonibus familiaribus & cohortationibus confirmabat. Et quoniã tum primum hæreses paulatim liberius se proferre auderent, vt sibi ab eis cauerent, doctrinæq; Apostolicarum traditionum constanter insisterent, admonebat. Quod vt illis certius persuaderet, in literas cohortationes suas referendas esse duxit. Itaque Smyrnæ quum esset, vbi Polycarpus ecclesiam regebat, epistolam vnam ad Ephesiorũ ecclesiam dedit, Onesimi pastoris mentionẽ faciens. Aliam autem Magnesiæ ad Mæandrũ sitæ scripsit, in qua Episcopi cuiusdam Damæ meminit. Aliam item ad ecclesiam quæ Trallis fuit, misit, cui tum Polybius pręfuit. Quartam porrò ad Romanam scripsit ecclesiam, cum ampla exhortatione, ne quod martyrio eius obiicerent impedimentum: néve propter animorum imbecillitatem quicquam agerent, vt ipse concepta optatáque spe sua excideret. Operæpreciũ verò est, verba aliqua linguæ illius, ad fortitudinis & fidei eius magnitudinem declarandam, historiæ huic apponere. Scribit enim ad hunc modum: Ab ipsa Syria Romam vsque, terra maríque, diu noctúque cum bestiis mihi depugnandum est, cum decem videlicet leopardis: hoc est, militari manipulo, qui beneficiis affecti longè etiam deteriores fiunt. Verùm iniuriis eorum magis etiã magísque erudior. Veruntamen ea de causa iustificatus nõ sum. Quàm velim mihi iam adesse, quæ in me destinatæ paratæque sunt bestię, quas etiam vt quamprimum reperiam opto. Eas per assentationem & palpationem demulcebo, vt me quàm celerrimè deuorent. Atque etiam si id facere nolent, ego eas vim illis inferẽs incitabo. Date mihi quęso hanc veniam. Quid mihi expediat, noui. Nunc enim demùm discere incipio, nihil optare aut desiderare rerum omniũ & inuisibilium & visibilium, nisi vt ad Iesum Christum veniam. Ignes, cruces, bestiarum cohortes, dissipationes ossium, membrorum conciones, totius corporis commolitiones, & diaboli tor-

menta &

menta & supplicia in me progrediantur, vt modò ad Iesum Christum perueniam. Atque hæc Smyroæ scripsit. Quum autem Troade esset, per literas cum Philadelphiæ ecclesia colloquutos est. Epistolam quoque ad Smyrnæos dedit, & aliam item seorsim ad episcopum eorum Polycarpum, simul & vt virum diuioum honorans, & velut Apostolico pastori (quippe & ipse pastor boous) gregem commeodans: additis quoque precibus, vt curam illius habere, & quę optima essent, eum docete vellet. In epistola ad Smyrnæos, verbis quibusdam insignibus de Christo vtitur: quæ vnde desumpserit, non satis scio. Egò verò etiam post resurrectionem in caroe, inquit, eum vidi, credóque eum esse. Et quum ad Petrum & eos qui cum eo erant venit, eísque dixit, Accipite, contrectate, & videte me oon esse dæmonium incorporeum: statim eum tetigerunt, & crediderunt. Sed & ipse Irenæus martyriũ eius oouit, & epistolarum eius Polycarpus meotionem facit. Irenæus de eo sic scribit: Quemadmodum nostrorum quidam dixit, propter professionem atque testificanonem de Deo ad bestias condemnatus: Frumentum sum Dei, & per bestiarum dentes commolor, vt purus sincerúsque inueniar panis. Polycarpus autem in epistola sua ad philippẽses, hisce verbis, eius meminit: Obsecro igitur vos omnes, vt magistratibus obedians, & omnem patientiam exerceatis, quam ad oculum vidistis, non solùm in beatis viris Ignatio & Ruso & Zosimo, sed etiam in aliis nostræ professionis hominibus, atque adeò in ipso Paulo, & reliquis Apostolis: illud persuasum habentes, quòd illi omnes oon in vaoum cucurrerint, sed in fide & iusticia: & quòd in debito destinatóque eis loco sint apud Dominum, cui etiam compassi sunt. Non enim præsens complexi amauerunt seculum, sed eum qui pro nobis mortuus est, & qui propter nos à Deo est resuscitatus. De epistolis eius ita scribit: Scripsistis mihi & vos, & Ignatius, & quũ quis in Syriã ierit, literas ad vos perferat. quod quidem curabo, opportunum nactus tempus. Et rursum: Epistolas Ignatij ab eo ad nos missas, & alias item, quas nobiscum habuimus, ita vt iussistis, ad vos misimus. Quæ quidem literæ hisce nostris sunt adiunctæ, quibus multum adiouari poteritis. Complectuntur eoim fidem, & patiẽtiam, & ædificationem omnem, quæ ad Christum nostrũ refertur. Romæ porrò quum priùs varia tormenta pertulisset, oeqne quicquam de constanti decentíque sua sentẽtia remisisset, postremò in medio theatro duobus leonibus obiectus, martyrio est defunctus, & carnes quidem eius atque ossa teneriora bestiæ deuorarũt: quæcunque autem firmiora reliqua fuere, multo deinceps tempore Roma Antiochiam ab sodalibus sectatoribúsqoe eius sunt perlata. Hæc de ipso diuino Ignatio.

præclarũ exẽplum τῆς πειθαρχίας, hoc est, obedientiæ quæ magistratibus debetur.

Locus sanctorũ post obitum.

Ignatij martyrium.

De papia nierapolita: & quæ ab eo, præter communem opinionem, memoriæ sint prodita. Cap. 20.

Papia Hierapolitani antistitis res.

De verbis Domini libri eius.

PApias verò Hieropolitanus, & ipse vita Apostolica clarus fuit, multaque Ecclesię scripta reliquit: quorum quinque tantum, quæ Dominicorum sermonum expositionem inscripsit, circunferuntur. Eorum Irenæus quoque mentiooem facit, ita inquiens: De iis Papias, Ioannis quidem auditor, Polycarpi autem sodalis, vir priscus, scripto testatur, in quarto voluminis sui libro. Quinque enim composuit. Papias porrò ipse, in proœmio scriptorum suorum, se oculis suis Apostolos non vidisse, sed fidei professionẽ ab eis qui illis noti atque familiares fuerint, addidisse, hisce verbis innuit: Non grauabor enim, inquit, quæcunque à presbyteris rectè didici, ac rectè memioi, veritatem eorum interpretatione confirmãs, tibi exponere. Minimè enim iis sum, vt multi, delectatus, qui multa dicerent, sed qui vera docereot: neque qui aliena, sed qui à Domino, & ab eis qoibus cum ipsa veritate consuetudo fuit, de fide tradita præcepta commemorarent. Quod si quando aliquis presbyterorum sectator aduenirer, eorum ipsorum requirebam sermones quid scilicet Andreas, quid Petrus dixisset: quid Thomas, aut Philippus, aut Simon, aut Iacobus: aut quid Ioannes, aut Matthæus, aut quid alius quisquam Domini discipulorum: aut quid etiam Aristion, & Ioannes presbyter, & ipsi discipuli Domini dicant. Non eoim tantum me libris adiuuari, quaotum viua & præsenti voce, arbitratus sum. Notandũ porrò est, bis eum in scripto hoc Ioannis nomine vti: primò quidem vbi Apostolorum nomenclaturam instituit, vt dilectum illum intelligere liceat: secundo autem loco, Aristionem & Ioannem adiicit: & presbyterum vocat. Cuius quidã ignorantes † commune cum Apostolo nomen, posteriores doas Ioannis epistulas, & Apocalypsim, Apostolo ipsi adscripserunt. Ephesi nãque presbyter quoq; iste vixit, vbi etiam nunc duo extare dicuntur mooumenta, quæ eodẽ nomine Ioannis feruntur. Quandoquidem autem idem Papias quoque admiranda quædam in libris suis refert, à decessoribos suis per manus sibi tradita, agedũ de eis quoq; pauca dicam*. Statim enim Philippũ, eũ qui Hierapoli fuit, & filias prophetissas, vt antea dictũ est, habuit, vnũ ex duodecim Apostolis, non ex septẽ illis diaconis, quos in Actis recenset Lucas, fuisse memorat: & se cum filiabus eius colloquutum esse ait, vnde intellexerit ætate ea mortuũ quendã resurrexisse. De Barsaba sinè quidẽ, qui Iustus cognominatus in Actis dicitur, illud refert: quod veneno pestifero hausto, oihil senserit per Domini gratiã detrimẽti. Sed & alia plurima ex maiorum sine scripto traditione accepta, vt parabolas & doctrinas Seruatoris quasdã, & item alia fabulosè quodã modo commemorat. Mille quoque annorum post mortuorũ resurrectionẽ fore dicit Christi regnũ corporaliter in hac terra producendom. quod illum ignorantẽ promissiones arcano quodam mysterio esse editas, ita crassios accepisse credo: quippe qui mente acri oon fuerit, id quod ea oratione eius cõiicere licet. multos tamẽ in eandẽ æmulationẽ, vetustatẽ viri admiratos, pertraxit: sicuti Irenæus, & si quis præterea alius eiusdẽ cũ illo est sententiæ & opinionis, ostendit. Quio alias etiam se, ab eis qui dicti sunt, Aristione & presbytero Ioãne, traditiooes habere dicit: ad quas studiosos reiiciens, quæ de Marco & Matthæo euãgelistis tradit, necessario hic persequẽda esse putaui. Ita enim scribit: Hoc quoque Ioannes presbyter dixit: Marcus, quòd

† τὴν ὁμωνυμίαν.

Philippus Apostolus filias prophetantes quoq; habuit.

Mille annorũ Christi in terris post resurrectionem regnum.

Qui opinionis & hæresis eius sunt, χιλιασταί, hoc est, millenarij dicũtur.

Petri esset interpres, quæ memoriæ commen- E dauerat, certò & diligenter conscripsit, nō tamē seruato dictorum factorúmque Christi ordine. Non enim aodluit, neque consectatus est Dominum: sed posteriùs: vt dixi, Petri discipulus fuit: qui quidem ex vsu auditorum doctrinā suá promulgauit, non ordine sermones & oracula Domini commemorauit. Quapropter mioimè ballucinatus est Marcus, sic pleráque scribens, vt ea memoria fuerat consequutus. Vnum enim hoc sibi in scribendo proposuerat, ne quid eorū quæ audisset, omitteret, néve à veritate aberraret. Matthæus verò sermone Hebraico librum suum composuit: quē deinde, vt quisq; potuit, est interpretatus. Vtitur idē Papias testimoniis & autoritaribus ex priore Ioannis, & itidem ex priore Petri epistolis. Addit præterea * historiā aliam de muliere, quæ multis criminibus apud Dominum per calumniam sit delata. Et Papiæ quidem scripta ad hunc se habent modum.

Eam Euangelium secundum Hebræos continet. Eusebius lib 3. cap. vlti.

De Quadrato & Aristide, Apostolicis planè viris, qui pro defensione fidei nostræ Apologias scripserunt.
Caput 21.

Quadratus & Aristides, viri ecclesiastici.

FLoruit autem eo tempore diuinus quoque Quadratus: cui nihil eorum donorum, quæ Apostolicos decent successores, defuit. Indem verò & Aristides, vir ætate ea ingenti fidei nostri æmulatione & ardore flagrans. Ambo doctrina, feruore, & vitæ Christianæ moribus pares: ambo etiam orationes ad Ælium Hadrianū, qui Traiano in imperio successit, quibus Christianum dogma defendunt, cōposuerunt, quum improbi quidam homines ecclesias vrgere atq; persequi aggrederentur. In quibus orationibus videre est, non exigua eorum virorum splēdidæ mentis Apostolicæque & rectæ doctrinæ indicia. Quadratus quidem certè priscam sinceritatem & fidem suam satis declarat iis ipsis quæ sequuntur verbis: Seruatoris autem nostri opera
» semper præsto fuere. Ingens est enim eorum qui
» ab eo sanati sunt, multitudo. Multi qui à mor-
» tuis resuscitati sunt, noo solùm quum curarētur
» & exuscitarentur, sed postea etiam viuentes cōtinuè apparuerunt: & non tantùm quum Saluator in terris versaretur, verùm post discessum quoque eius longo vixerunt tempore, adeò vt nonnulli etiam ad nostram durauerint ætatem.

Quæ etiam sub Traiano Iudæis acciderint clades.
Caput 22.

Christianismus florens.

AC res quidem nostræ ita florebant, quotidianúmque incrementum capiebant, radicibus Apostolicorum virorum, qui tum multi in vita erant, doctrinæ altè actis, & sanctorum martyrum sanguine vbertim rigatis. Iudæorum H autem natio frequentibus, aliisque super alias accumulatis cladibus admodum accidebatur. Decimusoctauus imperij Traiani agebatur annus, quum Iudæorū rursus excitatus est motus: qui quod reliquum eius populi fuit, sustulit. Quum etenim grauis & seditiosus eos afflasset spiritus, qui iram viodictâmque vehementiùs commouit, tumultum aduersus ciues suos Græcos in ciuitate Alexādrina, in Ægypto, & vicina ei Cyrene conciuerunt. Quo deinde paulatim gliscente, qui proximè consequutus est, anno maximum conflarant bellum * Tenebat tum cum imperio prouinciam Aegyptum Lupus. Et primùm quidem Iudæi superiores esse: Græci autem ex turpi & fœda fuga congregati, ex improuiso Iudæos, Alexandriæ adoriri, & partim ferro cædere, partim captiuos abducere. Itaque qui Cyrenæ erant, subsidio tali amisso, cunctam percurrunt Ægyptum, quam Lupus adhuc administrabat: & quam possunt, impunè inferuot cladem. Ea re permotus Traianus, Martiō Turbonem eò cum valido mittit exercitu, qui cum Iudæis cominus congrederetur: & classem maritimam, peditum equitúmque consequuntur auxilia. Martius porrò breui multis variisq; certaminibus commissis, bellóque fortiter confecto, plurimas myriadas Iudæorum, non Cyrenaicorum solùm, verùm Aegyptiorum quoque, qui regi suo Lucæ (ita enim dicebatur) auxiliaria tulerunt arma, contrucidat. Veritus autem Traianus, ne illi quoque qui in Mesopotamia erant,
F pari modo popularibus suis bellum inferrent: Lucio Quinto mandat, vt prouinciam suam Iudæis oppressis repurget. Quaptopter ille occultè copiis militaribus cōparatis, illos aggressus, tantam eorum ferro coocidit multitudinē quāta non facile sub numerum cadere possit. Iámq; ob causam Lucium prouinciæ Iudææ præficit imperator: sicuti id quoq; prophani Annalium scriptores memotiæ prodidere.

Nona Iudæorum clades sub Traiano apud Alexandriam & Cyrenem, atque in Aegypto.

Iudæi hic duce habuerunt Andream.

Lupus Aegypti præfectus.

Martius Turbo.

Item in Mesopotamia.

Lucius Quintus Iudææ præfectus.

** In motu isto Iudæi cædibus contenti non fuerunt, sed humanis carnibus vesci cœperunt. Cypru etiam ab eis ingenti clade, duce Iudæorum Artemione, sunt affecti. Iudæi conspiratione facta, passim ducenta & quadraginta millia hominum contrucidarunt tiion. Oros.*

De Traiani moribus & operibus, structurisque eius, quas Antiochiæ fieri curauit: & de quinque martyribus fœminis. cap. 23.

G TAm studiosus autem fuisse fertur a Traianus iuris & iustitiæ, & tam ab improbitate alienus, vt aliquando ensem strictum præfecto vrbi in conspectu omnium dederit, atque dixerit b: Cape ferrum hoc, & siquidem rectè imperium gessero, pro me: sin aliter, contra me hoc vtere. Idem Dacos vicit, & de eis triumphauit. c. Sub eo quoque Persæ ad Antiochiam vsque excurrerant: eique vrbi per pacis conditiones captæ, tributum simul & præsidiū imposuerant. Cōtinuò suis auxilium fert imperator: & quum ad fines eorum venisset, † per notas illis scribens, clàm significat, vt præsidium quod ibi Persarum rex reliquisset, necarent se ad auxilium eis ferendum, Persicúmque metum tollendum, præstò adesse. Illi, quod iussi fuerant, faciunt d. Et ipse cum Persis prælio congressus, rege eorum cæso, clarissimáque reportata victoria, quem voluit eis regem dat. Et inde in eam vrbem victor ingressus, multis eam ædificiis exornat, multos etiam Christianos interimit. In quibus, e & quinqoe virgines fidē palàm profitentes comburit, & ossibus earum ad summom combustis, cineribúsque æri commistis, ahena quædam & alia vasa fieri curat, eáqoe publico lauacro, quod ipse magnificentissimè construxerat, dicat. f Verùm enimuerò quicunq; eò lauatū ingrediebantur, quamprimùm calidas attigissent

a Traiani principis æquitas.

b Ego quidem ... in me, si ... nian ... ita ... etiam ... manū ... Traianus apud Plinium in panegyrico. Traianus quoque ad amicos dixit: Talem se esse imperatorem priuatis & ..., qualem ... ipse imperatorem priuatus optasset.

c Idem fiscum lienem vocauit: quod eo crescente, reliqui artus tabescerent.

c Decebalo eorum duci pacē dedit.

ἐν ἀπορρήτοις ἐμήνυε.

d Traianus Antiochiam à Persis captā recuperauit.

e Martyrium quinque virginum, Antiochiæ.

f Miraculum de earum cineribus.

ugissent aquas, caligine simul & vertigine correpti, cum impetu inde procurebant & concidebant. Causa verò eius mali cognita, Traianus vt alia ex ære puro vasa balneo parentur, mandat: priora autem illa in fornacibus conflata, in quinque transformat statuas, easque virginum combustarum forma & habitu pro balneo collocat.

De Imperio Aelij Adriani, & de suprema sub eo Iudæorum internecione. Cap. 24.

Aelij Hadriani imperium.
b neptis ex sorore sua. Oron.
a Hoc est, quinquies centena & octuaginta millia.
c Extremum Hierosolymorum excidiũ, & gentis Iudæorum internecio sub Hadriano.
d Iul. Seuerus in Iudæam missus ab Hadriano, arces 50. diruit, & vicos 980. ferro & igni vastauit: Dion. Oros. lib. 7. cap. 13. Ariston Pellæus historiarum scriptor.
e Residua Hierosolyma Aelia dicta.
f Hadrianopolis condita.

VNdeuiginti annis, & mensibus sex, Traianus imperium administrauit: & moriens, id Hadriano b sororis suæ viro reliquit. Publica is statim ciuitatibus remittit debita, & vectigalia multa Romanis donat, vnde ei in vrbe diuini decreti sunt honores. Nicæam & Nicomediam, B quæ motu terræ multum detrimenti cœperant, firmo circundat muro. Leges quoque ad Draconis & Solonis Atheniensium legislatorũ imitationem promulgat. Rebellasse etiam sub ipso Iudæos, & templum Hierosolymis restituere voluisse, dicũt. Qua de causa Hadrianus c quinquaginta & octo myriadas eorum vno die interfecit: & quæcunque ex vetustis ædificiis reliqua adhuc fuerant, diruit prorsus, d & solo ita æquauit, vt ne lapis quidem super lapidem permaneret, & oraculum Seruatoris ad exitũ suum perductum, verborum eius certitudinem corroboraret. ciuitatisque totius pomeriis plurimùm contractis, denuò eam suo sub nomine excitauit: & appellatione sua ei imposita, e Æliã vocauit, atque in ipso templi adyto statuam ipse suam collocauit. C Quam si quis non ineptè abominationem desolationis nominet, in loco sancto, iuxta Seruatoris dictum, stantem, minimè is iudicio meo errarit. Solis autem Græcis incolendam eam dedit. Idem Hadrianus templum etiam Cyzici extruxit, maximum & celeberrimum: & item vrbem eam quæ hodie quoque nomẽ eius obtinet, f Hadrianopolim. Quę verò & Ariston Pellæus de postrema Iudæorum obsidione literis prodiderit, commodum fuerit ex verbis eius cognoscere. Porrò rebellione atque defectione Iudæorum longiùs rursum progressa, Rufus Iudææ præfectus, acceptis ab Imperatore militaribus copiis, & vecordia eorum, pro occasione bene gerendæ rei, subinde vsus, infestis contra eos signis est progressus: & plurima passim millia virorum simul & fœminarum, atque etiam D puerorum concîdit, bellíque iure loca eorum direpta in potestatem suam redegit. Dux Iudæorum tum Barchochebas erat, quod nomen stellam significat: cæterà vir sanguinarius & prædator: ex nomine autem suo perditis mancipiis prodigiosè persuaserat, cœlitùs se lucem demissum esse, quæ afflictos atque oppressos illustraret. Quam maximè autem bello flagrante, decimo octauo imperij Hadriani anno, ad Bitheram ciuitatem munitissimam, nec ita longè à Hierosolymis sitam, quum diuturnior obsidio instituta, rebellésque & rerum nouarum studiosi, fame ac siti ad extremum exitium redacti essent, & qui eis tantæ væcordiæ autor fuisset, dignas per vindictam dedisset pœnas, gens tota ex eo tempore, vicinam in circuitu Hierosolymis regionẽ prorsus attingere prohibita est. idque sic constitu-

Barchochebas perduellis iste, Iustino philosopho & martyre teste, apud Euseb. libr. 4. cap. 8. christianos solos, nisi Christum abnegassent, atque blasphemiis incesserẽt, ad grauissima supplicia trahi iussit. Habuit

A tione & sanctione Hadriani factum: qui hoc sic iussit, vt illi ne aspicere quidem ex loco quopiã editiore patrium solum possent. Ad hunc modũ vrbs Hierosolymorum Iudaicum populum, antiquissimos suos colonos, internecione summa amisit, & postea ab aduenis culta atque inhabitata, vt Romana planè ciuitas, in Imperatoris Ælij Hadriani honorem Ælia est appellata. Ac sic quidem etiam sub hoc Iudæi extremum cõtra Christum per furorem perpetrati piaculi luêre supplicium. Nos autem rursum ad diuinorum virorum descendamus successionem.

ætas quoque nostra in Germania suum Barchochebã, stellæ insignibus superbiunt.

Qui ea ætate maximis quibusque ecclesiis Episcopali ministerio præfuerint. Cap. 25.

Romani pontifices.

DVodecimo imperãtis Traiani anno, quum Enarestus põtificatum Romæ octo annos gessisset, Alexander quintus à Paulo & Petro successor ecclesiam tegendam suscepit. Qui tertio Hadriani imperij anno, decennio in Episcopali functione expleto, Xysto eam concessit. Duodecimo porrò Hadriani anno, quũ Xystus decẽnium itidem ecclesiæ præfuisset, Telesphorus ei successit. Verùm & hoc vndecimo pontificalis ministerij sui anno, vita per martyrium defuncto, vt Irenæus inquit, Hyginus prouinciam eius est sortitus: primo imperij Antonini, qui Pius est dictus, anno. Hygino porrò post quartum annum mortuo, Pius successit. Atque huic rursum Anicetus, vigesimo imperantis Pij anno. Anicetus autem vndecim annis ecclesia Romana administrata, Soteri eam reliquit. Cui post annos octo Eleutherus est suffectus, duodecimus à Petro successor, quum decimumseptimum annum M. Antonius cum filio Romanum regeret imperium. † In Alexandrina ecclesia Primus, quartus ab Apostolis episcopus fuit. Ei, quum duodecim annos pontificale obisset munus, Hadriano tertium imperãte annum, Iustus est surrogatus. Circiter duodecimum autẽ eiusdem imperij annum, anno præterea vno & mensibus aliquot intercedentibus, ecclesiæ eius administrationem Eumenes est sortitus, quum quidem Iustus vndecim ei præfuisset annis. Eumenes verò tredecim annis episcopatum tenuit. Cui Marcus succedens, decem annis curam pastoralem gessit. Marco Celadion suffectus, qui quatuordecim annis episcopatu functus, successorem habuit Agrippinum, nonum ecclesiæ eius ab Apostolis episcopum. h Apud Antiochenos post Heronem, ecclesiam rexit Cornelius. Huic quinto Apostolicæ successionis gradu Erôs successit, deinde sextus Theophilus, & post hunc septimus Maximinus. Hierosolymitanorum autem episcoporum tempora literis mandata non sunt, quos breuis admodum æui fuisse cõstat, quindecim ex ordine, vt quidẽ memoria sine scripto est proditum, Hebraici generis omnes, rectéque officio suo functos, quòd Christi doctrinam & professionẽ probè tenuerint. Quæ res effecit, vt ad episcopatum eum ab ecclesia Hierosolymitana, quę ab Apostolorum tempore ex fidelibus Iudęis ferè tota constabat, & vsque ad extremam obsidionem perdurabat, sint delecti. Eorum itaq; episcoporũ qui ex circuncisione Christianam professionem ritè sunt cõplexi, & mutuis Iudæorum seditionibus atq;

Pius annis 15. cathedram obtinuit.
† Alexandrinæ ecclesiæ episcopi.
M. Aelius Antoninus philosophus, & L. Aelius Commodus Verus, Diui fratres æquo iure imperium administrarũt annis 11. M. Antoninus solus annis 4. cum Commodo filio itidẽ annis
Antiocheni episcopi.
Hierosolymitani.

vesaniæ fuerunt reliqui, catalogum à primordio exponere conuenit. Primus itaque fuit Iacobus; frater Dnmini dictus: secundus, Simeon: tertius Iustus: quartus, † Zachæus: quintus, Thobias: sextus, Beniamin: septimus, Ioannes: octauus, Matthias: nonus, Philippus: decimus, Seneca: vndecimus, Iustus: * Lebes, duodecimus: Ephrem, tredecimus: quartusdecimus, Ioseph: & quindecimus, Iudas. Quibus post euersionem vrbis, ex gentibus successit Marcus. Tot Hierosolymis ab ipsis vsque Apostolicis, ad eũ quem diximus Iudam, ex circumcisione fuerunt episcopi. Totidem, vt exposuimus, aliarum maximarum ecclesiarum gubernatores.

† Alij Zachariam nominant.

** Alij Leui vocant.*

De Iustino philosopho, eodémque martyre: & de Apologetico eiusdem Antonino exhibito. Præterea de Egesippo & Melitone. Cap. 26.

HAc ipsa ætate Hadriani, Iustinus etiam ex philosophis martyr, inter præcipuos est habitus, germanns & sincerus veræ philosophiæ amator, & in Græcorum disciplinis egregiè exercitatus. Sedenim quis qualisve fuerit, & quemadmodum à Græcornm erroribus ad germanam philosophiam transierit, commodissimũ fuerit ex ipsius verbis recognoscere. Quùm enim aduersus Græcos & gentiles pro Christianis orationes scripsit, quibus repugnare atque restagari illi non poterunt: tum Romæ, vbi vitam degebat, Antonino Pio Imperatori & Senatui Romano pro nobis Apologiam exhibuit, ita eam inscribens: Imperatori Tito Ælio Hadriano Antonino Pio Augusto, & Verissimo filio Philosopho Cæsari, & Lucio Philosophi Cæsaris, & Pij adoptione filio, amatoribus doctrinæ, sacróque Senatui & populo Romano vniuerso, pro eis qui ex omni hominum genere iniquissimè inuidia laborant & affliguntur: Iustinus † Priscus Bacchij filius, Flauia noua ciuitate Syriæ Palæstinæ oriundus, orationem atq; deprecatiônem hanc obtuli. Et in eadem oratione se non temerè, sed iudicio ad Christianam professionem peruenisse, ita refert: Ego quidem, qui Platonicis delectarer disciplinis, quum Christianos calnmniosè deferri audirem, viderémque eos impauidos interritósque esse ad mortem, & quæcunque horrenda mortalibus videntur: consideraui ipse mecum, fieri omnino non posse, vt illi in flagitiis deliciisque viuerent. Quotus enim quisque voluptatis consectatoe & libidinosus, quíque humanarũ carnium dapibus delectetur, bono sibi mortem esse putet? vt per eam cupiditatibus deliciisque suis priuetur: & non potius illud agat, vt semper hanc vitam viuat, magistratúsque & leges fallat, nedum seipsum ad cædem offerat? In Apologia ea illud quoque scribit: Non absurdum verò fuerit, Antinoi quoque hic meminisse, qui non ita pridem decessit, quem omnes veluti Deum per timorem colere sustinuerunt: quum quidem omnes probè sciuerint, & quis fuerit, & vnde pronenerit. Antinoi eius & Egesippus mentionem infert, qui & ipse eisdem temporibus florens, permultas Apostolicas traditiones in historiis suis, quarum quinque reliquit libros, recenset, simplici dicendi genere clarè doctrinam Apostolicam exponens. In quibus, quùm tempora quib. enituit ostendit, tum de iis qui primùm idola & simulacra statuerint memorat. ac deinceps ad hunc modum infert: Quibus cenoraphia, sepulchrorúmque simulacra, & templa, ad hoc vsque tempus construxerunt. Quorum vnus etiam est Antinous, Hadriani Cæsaris seruus. Huius sunt ludi agonales, Antinoij dicti, & ætate nostra acti. Vrbem quippe cognominem ei Hadrianus condidit. Temporibus quoque eis, pari cum iis quos diximus vitæ instituto, pariq; in ecclesiam ardore, Sardianus episcopus Meliton fuit: quem satis patet, ea quoque ætate floruisse. Indicat id defensio eius, quam pro Christiano dogmate ad Verum scripsit, luculentam admodum & vtilem, orationis vrbanitate & persuadendi virtute auditorem maximè moués atque efficiens.

Iustini Philosophi & martyris res.

Apologia eius pro Christianis titulus.

Alij legunt, Prisci Bacchij filius.

Martyrum constantia et fortitudine ad Christianismũ adductus est Iustinus.

Antinous eximiæ formæ puer Hadriano in deliciis fuit. Et in Aegypto mortuo, princeps in vrbem Antinoiam condidit. Templum quoque, statuas, & sacerdotes instituit, stellam se eius vidisse asseuerans: Deum.

Agones Antinoij.

Antinoum istum, secundũ quosdam autores, Hadrianus in magicis sacris suis sacrauit.

Melito episcopus Sardianus, Apologiam quoque pro Christianismo scripsit.

Vt Adrianus edicto pro Christianis publicè proposito voluerit, ne in nos indicta & non iudicata causa sæuiretur. cap. 27.

MEmoriæ mandauit sapiẽtissimus Iustinus, Hadrianum pro Christianis literas à Graniano Serenio ad se scriptas accepisse: periniquum esse, quòd illi vociferationi populi donarentur, nullóque iusto prætextu indicta causa necarentur. Quapropter rescriptum is ad Minutium Fundanum Asiæ proconsulem miserit, neminem de cætero occidi iubens, nisi legitima iustáque præcessisset accusatio. Rescriptúmque id in librum suum de verbo ad verbum retulit, hæc præfatus: Possumus hoc à vobis ex rescripto maximi & illustrissimi Cęsaris Hadriani patris vestri, quanta vt per supplicem libellum rogauimus, iudicia exerceri iussit, petere: idque nó tam quòd ab Hadriano mandatum sit, quàm quòd iustam esse petitionem nostram sciamus. Subiecimus autem epistolæ Hadriani exemplũ, vt hac quoque parte, veritati nos niti cognoscatis. Quæ epistola ex Romana in Græcam linguam translata, hanc complectitur sententiam. Hadrianus Cæsar Minutio Fundano: Literas à Serenio Graniano, viro clarissimo, cui tu in prouincia successisti, accepimus. Inquirẽda nobis res prorsus esse videtur, ne hnmines innocentes opprimantur, néue calumniatoribus occasio grassandi præbeatur. Quòd si prouinciales tui, persequutiones aduersus Christianos suas, processu legitimo pro tribunali probare possunt, vnam eam sequantur viam, neque solis petitionibus atque vociferationibus vtantur. In primis enim conuenit, si qui ad accusandum accedere velint, te causam legitimè cognoscere. Itaque si quis eos detulerit, atque probauerit contra leges quicquam commisisse, tu pro delicti qualitate in sententiam aduersus eos feres, vt mehercules, qui calumniæ causa crimen cuiquã intendisse cópertus fuerit, pro maleficij grauitate, in eum modis omnibus animaduertas. Rescriptũ Hadriani pro nobis editum, tale fuit.

Rescriptum Hadriani imperatoris pro Christianis.

De successore Adriani Antonino, vt & ipse præfectis in Asia suis scripserit, & persequutionem christianorum prohibuerit. cap. 28.

POstquam verò is vno & viginti annis imperio administrato, naturæ debitum persoluit, Antoninus Pius ei successit: ad quem

&ad

& ad Senatum Romanum Iustinus apologiam ille, & suam Christianos defendens conscripsit. A quo ille, & simul ab aliis quamplurimis fratribus, qui à prouincialibus in Asia conuiciis & iniuriis grauibus contumeliosissimè exagitabantur, permotus, literas publicè ad Asiæ populos dedit, quas itidem inserere historiæ nostræ est visum.

Rescriptum Antonini pij Imperat. pro eisdem.

Imperator Cæsar Marcus Aurelius Antonius Augustus, Armenicus, Pontifex maximus, Trib. potest. xv. Cos. iij. Asiæ populis salutem. Equidē scio, dijs quoque ipsis curæ esse, ne tales homines lateant. Multò enim magis illi vindicauerint eos qui sacrificare illis nolint, quàm vos, qui contra eos tumultum commouetis: opinionem quoque eorum quam de vobis conceperunt, vt atheos vos, nullorúmque prorsus deorum criminemini, confirmantes. Quibus præstabilius etiam est, dum accusari arguíque videntur, pro Deo suo mori potius, quàm in vita manere. Proindéque victores euadunt, animas ipsi suas citius proiicientes, quàm vt à vobis persuasi, quod vos vultis, faciant. De terræ motib. autem, qui vel fuere, vel adhuc fiunt, non importunum fuerit, vos, qui ea de causa animos despondistis, admonere, vt scilicet res vestras cum rebus illorum conferatis. Atque illi quidem liberioribus maioribúsque erga Deum sunt animis: vos autem toto hoc tēpore, quo causas eorū ignorate videmini, Deos & res alias negligitis, & Christianos à cultu immortalis Dei quem illi venerantur arcetis, & ad mortem vsque persequimini. Cæterùm de iis antea quoque multi prouinciarum rectores diuo Patri nostro scripserunt. Quibus ille rescripsit, nihil molestiæ facessendū esse illis, præterquàm si quid contra Imperium Romanum molitiesse deprehenderetur. Quin & ad me multi de eis literas dederunt: quibus de Patris mei, quem mihi imitandum esse duxi, sententia rescripsi. Si verò quispiam perseuerauerit cuiquam Christianorum, quòd talis sit, negociū exhibere, delatus quidem crimine absoluetur, quamuis talis esse compertus sit: delator autem ipse pœnas dabit. Proposita est hæc epistola Ephesi, in conuentu publico Asiæ. Hæc sic & Antoninus pro Christianis rescripsit.

Infideles casus mundi fatales Christianis adscribere solebant.

De sancto Eustathio, qui & placidas dictus fuit. Item de sancto Eleutherio Illirici episcopo. Cap. 29.

Diui Eustathij martyrium.

ANtequam autem eiusmodi ederentur literæ, permulti dicūtur egregiè certamen pro Christo pertulisse: quorum vnus etiam fuit victoria clarus martyr Eustathius. Is sub Traiano D prætoriam gerens dignitatem, Placidas dicebatur, & genere & opibus illustris. Quum verò plurimis eniteret ōrnamentis, postremò cœlesti quoque vocatione est cohonestatus. Etenim in solitudine quadam venanti Christus ceruí cornibus infideos apparuit, eúmque arcanæ sapientiæ consilio ad se pertraxit, & simul quæ ei euentura essent prædixit. Itaque baptizatus cum tota domo sua, Christo se dedidit. Verùm enimuerò occulta & arcana exploratione atque excussione, rebus omnibus statim est nudatus. Nam opibus hooribúsque omnibus proiectis, vxore etiam & liberis longo tempore caruit. Atque ita erumnis ferendis, veluti alter quidam Iob factus: postea, quemadmodum &

A ille, Seruatoris dispositione, vnà cum vxore & filiis Agapio & Theopisto, ad pristinam restitutus est felicitatem & gloriam. Multis deinde victoriis ab hostibus reportatis, quibus magno terrori erat, quum Romæ esset apud Hadrianū, qui de rebus multis eum est percontatus, quòd dæmonibus sacrificare recusaret, in æreum taurum igne candentem vnà cum coniuge & liberis coniectus, vitam ibi morte commutauit: quum quidem illis sic martyrio defunctis, ne pilum quidem ignis consumpserit, nec detrimentum aliud attulerit. Ea ipsa ætate præstanti virtute iuuenis Elautherius, in Illyrico erat. Romæ is quoque ortus, matre Anthia, quam magnus ille Paulus ad professionem Christianam perduxisse fertur. Illa verò filium quoque religionis eius hæredem fecit, & Aniceto Romano epi B scopo tradidit: à quo sacras literas edoctus, sacro cleri numero inseritur, & quintodecimo ætatis anno diaconi gradum consequitur: mox triennio pòst presbyter creatur. & deinde viginti natus annos Illyrici episcopus deligitur, vita priore signis miraculísque ingentibus edendis transacta. Vbi verò quam plurimis ad Christum perductis, ab Hadriano accersitus, fidem Christi coostantissimè defendit, primum in lectum ferreum ignitum reponitur, deinde in ahenum oleo & aruina feruenti plenum cōiicitur, atque mox in fuco igne conserto collocatur. Quum autem his tormentis omnibus superior esset, in fornacem igne ad summum calefactum, qui † primum Ceraborem opificem eius, quòd Christi complexus esset fidem, exceperat, protruditur. Porrò Eleurherius ex custodia deinceps ex- C tractus, indomitisque equis alligatus, huc atque illuc trahitur: & vi diuina vinculis eius solutis, montem quendam conscendit, atque ibi aliquādiu versatur, cum feris quas cicures reddebat habitans. Atque quum Dei præcepta promulgasset, & quingentos ad diuinum perduxisset lauacrum, rursum in cōspectum Imperatoris pertractus, bestiis obiicitur: & quum ab iis quoque saluus conseruaretur, ex militibus duo impetum in eum faciunt, atque occidunt. Mater etiam filio vitam finienti circumfusa, itidem vt ille, martyrij coronam excipit.

Sancti Eleutherij martyrium.

Is ante iustam ætatem clericus, diaconus, presbyter, & episcopus propter insignem virtutem & pietatē creatur.

† πρῶτον κεράβορα τὸν κατασκευάσαντα ὑποδεξάμενον. Alij Corborū vocant.

Mater eius Anthia martyrium.

Quædam de Polycarpo Apostolico successore memoria commendata. Cap. 30

Polycarpus Romæ apud Anicetū fuit.

ADhuc Anicetus Romæ ecclesiam gubernabat, quum Polycarpus, Irenæo referente, propter quandam quæ de Paschate inciderat quæstionem, Romā venit, atq; ibi cum Aniceto familiariter est colloquutus. Sed & alia Irenæus de Polycarpo cōmemorat: quæ præsenti operi adiūgere plū esse iudico. In tertio enim cōtra hęreses libro, hęc ita de eo refert. Polycarpus verò nō modò ab Apostolis institutus, cū multis eorum vixit, qui Dominū ipsi viderunt: sed etiā per Apostolos, Smyrnēsi ecclesiæ in Asia episcopus ordinatus est. Quem & nos in prima nostra ætate vidimus, diutius enim vixit, & in multa senectute cū magna gloria magnificētissimè martyrio obito, è vita excessit, ea semper docēs quę ab Apostolis didicerat, & quæ Ecclesia tradit, quæ videlicet sola sunt vera. Testatur hoc ecclesię Asianæ omnes, & qui ad hūc vsq; diē in Polycar-

Egregium de Polycarpo Irenæi testimoniū.

pi succeſſere locú, quod fidei maioris certiórq; E veritatis teſtis fuerit, quàm Valentinus & Marcion, & item alij inſanarum opinionū autores. qui quum Romā ſub Aniceto perueniſſet, multos ex eis qui dicti ſunt hæreticis perſuaſit, vt ad eccleſiam Dei redirent, vnam & ſolam hanc veritatem, quam eccleſia tradiderit, ſe ab Apoſtolis accepiſſe prædicans. Extant adhuc qui ex eo audiuerint, Ioannem Domini diſcipulum Epheſi lauatum aliquando iuiſſe. Cæterùm quum in balneis Cerinthum vidiſſet, illorum inde profugiſſe, atque dixiſſe: Fugiamus obſecro, ne balneum, in quo Cerinthus veritatis inimicus eſt, concidat. Ipſe quoque Polycarpus, quum ei Marcion in conſpectū veniret, & diceret, Noſce nos: reſpondit, Noſco, inquiens, noſco primogenitum Sathanæ. Tanta apoſtoli & diſcipuli eorum religione fuerūt, vt ne verba quidē communicarent cum quopiam eorum, qui verita- F tem adulterant atque deprauāt. vt Paulus etiam dixit: Hæreticum hominem poſt vnam atque alteram admonitionem deuita, ſciens quòd ſubuerſus eſt qui eiuſmodi eſt, & delinquit, proprio iudicio ſuo cōdemnatus. Eſt autem & epiſtola Polycarpi longiſſima ad Philippenſes ſcripta, ex qua, qui voluerint, quíque ſalutis ſuæ curam geſſerint, ſimul & ſpecimen fidei illius, & doctrinam veritatis diſcere poterunt. Hęc de eo Irenæus. Multis autem teſtimoniis prioris epiſtolæ Petri Polycarpus, in ea ipſa quam modò diximus, epiſtola ſua vtitur.

Piis Chriſtianis cum hæreticis nihil eſt commercij.

De succeſſione eius temporis imperatorum, rebúſque eorum geſtis. Caput 31.

ANtonius Pius viginti tres imperauit annos: G & imperium Romanum decedens Marco Ælio filio, & ipſi Antonino dicto, & Lucio fratri eius reliquit. Pius portò iſte Alexandriæ, Antiochiæ, & in multis aliis celebribus vrbibus lauacra, aliáque plurima publicitùs ædificia, Romæ quoque magnum aquæ ductum conſtruxit. a Atque abrogata veteri C. Iulij Cæſaris lege, qua Senatorio viro de bonis ſuis teſtari nō permiſerat, niſi dimidiam eorum partem, qui pro tempore futurus eſſet, Principi relinqueret, omnibus, per conſtitutionem, liberam dedit poteſtatem de facultatib. ſuis, ita vt vellent, diſponēdi. Marcus autem filius eius iuſtam illam legem tulit, qua parentibus liberi ab inteſtato ſuccedunt. Idémque ſanxit, vt filio, qui in teſtamento præteritus, à parentibus * debitam gratiam non retuliſſet, quadrans paternæ † hæreditatis detur. Non diutius autem quàm vndecim annis. b Lu- H cius in imperio vixit. Antoninóque philoſopho id reliquit, qui & ipſe octo propè annis imperauit: & quum vnum & ſexaginta circiter ætatis annos expleuiſſet, c ad Vēdobonam deceſſit. Iis imperantibus, multi & apud Græcos præclari extiterunt poëtæ: oratores quoque & Medici, omnis denique Philoſophiæ periti viri. in quibus Hermogenes rhetor, & Ariſtides orator nobilis, Galenus, Oppianus poëta, Alexandrinus Apollonius, eiúſq; filius Herodianus, Grāmaticæ artis autores, atque item alij fuere, quos longum eſſet in præſentia enumerare. Illud ſcire conuenit, d Marcum Antonium filio ſuo inſtitutionis Imperialis librum à ſe compoſitum reliquiſſe, omnis generis profanorum exemplorum & diſciplinæ plenum. Non apud Græcos verò tantum inſignes tum, verumetiam in profeſſione noſtra plurimi maximíque, de quibus in ſequenti agemus hiſtoria, floruere viri.

Antonini pij acta quadam. T. Aurel. Antonius Pius, Hadriani gener, ab eode in filium adoptatus fuit: ſicut: & ab hoc M. Antonius gener. L. autē Annius Antonius nepos Antonini pij fuit. M. Antonius, qui & philoſophus dictus. L. Annium Antoninum Verum imperij ſocium ſibi adſciuit. Et tū primùm Rom. reſp. ab. duobus æquo iure imperantibus paruit, quum antea ſingulos ſemper habuiſſet Auguſtos.

Virúmque Hadriani iuſſu Antoninus pius adoptauit.

** ἀχαριστ-ούμενος.*

† Hodie legitima dicitur.

a Lex de Senatoriorum teſtamentis. b L. Verus apoplexia interijt inter Altinum & Concordiam, cum fratre in vehiculo ſedens.

c M. philoſophus in Pannoniis obiit ad Vendobonam, quam nonnulli Viennam eſſe volunt.

d Magna hunc diligentia curáque educauit, accitis vndique viris doctrina claris, maximáque propoſita mercede, vti mores pro ſe quiſque filij ingeniúmque excollerent. Herodianus.

Vt Iuſtinus philoſophus religione Chriſtiana, & ſcripto, & ſine ſcripto, egregiè defenſa, martyrio pro Chriſti nomine ſit exornatus. Caput 32.

EO tēpore adhuc Iuſtinus, cuius paulo antè fecimus mentionem, enituit. & quum, quod diximus, Principibus aliam etiam pro dogmate noſtro defenſionem obtuliſſet, & contra oppugnatores Græcos & Iudæos, in faciem eorum Chriſtiani profeſſioni patrocinatus eſſet, atque etiam hæreticorum vanam linguæ loquacitatē, nocentémque mentis inſaniam luculentis orationibus retudiſſet, fidem noſtram firmis adamantiníſque propugnans, rationibus, abundéq; veritatem certitudinémque eius demonſtrans, corona martyrij ſeipſum exornauit. Cui Creſcēs quidam philoſophus, vita morúmque æmulationibus Creſcentem, quòd pleráque perperam faceret, falſóque in profeſſionem noſtram criminans inueheretur, Iuſtinus conuiciſſet, cum improbis quibuſdam qui magiſtratus gerebant, atque itidem cum aliis, ille conſpiratione contra Iuſtinum facta, tormētis quamplurimis eum affecit, & poſtremò gladiis etiam confecit, veræ prorſus ſapientiæ ſectatorem. Ita ille ad deſideratum ſibi Chriſtum tranſiit. Quæ autem paſſurus fuerat, ea antea quoque in ea, quam diximus, poſteriore defenſione diuinans prædixit, ad hunc modum ſcribens: Ego quidem inſidias & † fuſtuarium expecto à quopiam, qui alicuius ſit nominis, vel ab ipſo etiam Creſcente inſipiēte, * arrogantiæ quippe magis quàm ſapientiæ amante. Indignus namque eſt, qui philoſophus & ſapientię amator dicatur: propterea quòd publicè de rebus quas ignorat, videlicet quòd Chriſtiani athei prorſúſque ſine Deo & impij ſint, aſſeuerat, ad gratiam & libidinē eorum qui ab eo ſunt in errorem ſeducti, id faciens. Si enim doctrinam Chriſti, quam non attigit, reprehendēdo proſcindit, improbiſſimus eſt: idiotis atq; indoctis hominibus multò deterior, qui ſępe de rebus quas ignorāt, loqui, & falſò teſtificari ſuperſedent. Sin Chriſtianam profeſſionem didicit, aut amplitudinē eius nō intellexit: aut certè intellexit, & ne Chriſtianus eſſe ſuſpectus fiat, nos criminatur. itaque lōgè adhuc eſt importunior, nihil ingenui & liberalis ingenij habens, vtpote inepta & abſurda opinione vir, timoríq; ſordido obnoxius. Hęc Iuſtinus. Quod autē iuxta ſuam ipſius prædictionē à Creſcente qui autor initæ cōtra eū cōiurationis fuit, ſublatus ſit,

Iuſtini philoſophi martyrium.

Idem martyrium ſuū prauidit, & prædixit.

** ἀφιλοσόφου καὶ φιλοκόμπου.*

† ξυλῳ ἐντεταγῆναι.

Vtinam hoc de idiotis ſeculi noſtri dicere liceret.

Creſcens philoſophus Cynicus Iuſtino mortis cauſa fuit.

Tatianus

Tatianus satis testatur, vir egregius, qui primam A ætatem Græcorũ disciplinis docendis consumpsit, magnámque in eis laudem est consequutus, quique nõ pauca memoria digna nobis etiã scripta reliquit. Is itaque in oratione sua ad Græcos ita scribit: Et Iustinus admiratione omniũ dignissimus, rectè eos de quibus diximus, persimiles esse prædonibus exclamauit. Deinde aliis quibusdam, de philosophis, rebus expositis, infert Itaque Crescens ab ineunte ætate in magna versatus vrbe, † lasciuia quidem in pueros, omnes exuperabat. Auaritiæ autem valde deditos erat. Qui verò aliis mortis contemptum suadebat, ita eam ipse metuebat, vt Iustino mortem, veluti magnum aliquod malum, concinnauerit: propterea quod ille veritatem prædicans, philosophos helluones atque impostores esse coarguit. Atque hæc quidem Iustino martyrij causa fuit.

παιδεραστίᾳ.

De aliis martyribus, quorum ipse Iustinus in singulari quodam libello meminit. Cap. 33.

IDem verò in Apologia sua, aliorum quoque ante se martyrum meminit. & argumento proposito percommodè subseruiens, illud etiam addit. Mulierculam rerum malarum vsu temerariam, viro itidem luxurioso iũctam fuisse. Vt autem ea mysticam Christi professionem alicunde perdidicit, quùm ipsam moderatam continentémque vitam complexam esse, tum idem quoque marito suasisse: propterea quod illi æternũ illum ignem, quæ impudicis & voluptuariis paratus sit, indicaret, & subinde promissiones quoque æternorum bonorũ proponeret. Sed enim quũ multa sæpe dicendo, nihil apud eum efficeret, & ille in procaci petulantia sua permaneret, mulierem improbis moribus suis à se alienauit. Illa enim impium esse iudicans, cum tali deinceps viro consueuisse, qui præter naturæ leges modis omnibus per libidines varias voluptatem consectaretur, secedere ab eo constituit, Vt verò eam propinqui, pro autoritate sua, ab eo consilio sunt dehortati, spémque ei fecerunt, virum in melius mutatum aliquando iri, manere cum eo est coacta. Postquam verò maritus Alexandriam profectus, longè etiam deterior factus esse dictus est: mulier verita, si de cætero eodem cum illo lecto eadémque mensa vteretur, ne impietatis quoque eius fieret particeps, misso illi repudij libello, ab eo seiuncta est. Ille porrò quum coniugis suæ causa lætari debuisset, quæ scilicet priori suæ vitæ nuncium remisisset, simúlque ebrietatem, lasciuiam, &(vt vno verbo dicam) improbitatem omnẽ, vt amplius cum seruis aliisque turpis quæstus gratia impudicis non congrederetur, nec in libidinum cœno volutaretur, valere iussisset, ipsi quoque vt meliora sequeretur suasisset: tantũ abest vt id fecerit, vt ab ipsa statim discessione, accusationis libellũ, Christianã eũ esse, Imperatori obtulerit. Mulier porrò citata, supplici quoq; libello Princip: dato, petiit sibi permitti, vt rẽ familiarẽ suam primùm constituere, ac deinde accusationi ei respondere posset. Quod quũ illa impetrasset maritus accusatione abolita, illã quidem dimisit ad Ptolemæum autẽ quendam, qui illam pietatis professionẽ docuisset, est conuersus. Eum dolo

Mulier impudica marito nequam coniuncta, simul atque christiana est facta & maritus ad frugem bonam perduci non potuit, improbitati suæ ta & marito ipsi nuncium remisit.

aggressus, vt in vincula cõiiceretur, effecit. Centurioni enim cuidã sibi amico persuasit, vt Ptolemæũ arreptum, hoc tantum interrogaret, an Christianus esset. Illum quippe veritatis amantẽ miniméque fraudulatum aut mendacẽ, statim se Christianum esse professurum. Itaque in vincula ille coniectus, longo tẽpore à Cẽturione est tortus Postremò, vbi ad Vrbiciũ præfectum adductus, & ab eo interrogatus est, propterea quòd Christi doctrinam consectatus, sibi esset conscius, diuinæ virtutis doctrinã est professus. Qui enim neget, vel quia professionem damnet, id faciat: vel quia indignum se & alienum à re tanta esse sciat, non profiteatur. Neutrũ autem veri Christiani est. Vrbicius igitur propter eam professionem duci Ptolemæum iussit, Lucius autem B quidam, ipse Christianus, tum ibi astabat: qui improbato atque damnato iniquo Vrbicij iudicio, Quæ malùm ratio hæc est, inquit. Numquid infamis maleficij vir hic admisisse conuictus est? An quòd Christiani nomine tantum is gaudet & gloriatur, propterea ad puniendum eum commotus es? Non hoc decet Imperatorem Pium, non Imperatoris filiũ Philosophum. Non ita, vt sacro Senatui conuenit, iudicas Vrbici. Et ille non aliud ad Lucium dixit, quàm eum quoque talem sibi, qui hactenus latuisset, videri. Idque ille quum maximè asseuerasset, abduci eum simul præcepit. Cui se gratiam quoque ille debere professus est: à malis quippe dominis se liberari, & ad Deũ patrem & ad regem optimum transire. Ad quos tertius alius itidem accessit, in quem supplicio quoque est animad- C uersum. His ita commemoratis. Iustinus ea quæ suprà exposuimus, subiicit verba: ego quidem insidias & fustuarium expecto, &c. Multa verò is quoque diuina probè instructus doctrina, edidit scripta, cœlesti sapientia supremáque scientia referta. De quibus in eo qui sequitur Tomo, commodè dicemus,

Ptolemæus mulieris eius castè christes deferente marito martyrio afficitur.

Christianus homo veritatẽ loquitur & christianismũ non tegit.

Ptolemæo martyri Lucius martyr adiungitur. spectatũ ingenuæ & Christianæ libertatis discẽdi exemplum.

Tertius quoque superioribus duobus additur martyr.

De aliis, qui in Asia martyrio fortiter sunt perfuncti Cap. 34.

MVltos verò & alios martyres in Asia fuisse constat, priusquam M. Aurelius Antoninus Iustini aliorúmque Christianorum libellis permotus, epistola, quam paulo antè retulimus, ad Asiæ populos missa, persequutionem cohibuit: quo tempore in maximis Asiæ motibus & ingenti tumultu, Apostolorum sectator D Polycarpus martyrio est defunctus: qui post Bucolum admirandorum operum effectorem, Smyrnæorum ecclesiæ præfuit. Martyrium verò eius, in scripto hodie quoque circũfertur, quod in persona eius quam in Asia rexit ecclesię, ad ecclesias Ponti editum. extremum eius vitæ actum clarè exponit. Vnde aliqua nostro quoque operi inserere placuit. Verba eius hæc sunt. Ecclesia Dei quę Smyrnę est, ecclesiæ Dei apud Philomelium, omnibúsque vbique sanctæ Catholicæ ecclesię parœcus, misericordia, pax. & charitas Dei patris, & Domini nostri Iesu Christi multiplicetur. Scripsimus vobis fratres de martyrib. & beato Polycarpo: qui veluti signo suo fidei professioni impresso, per martyriũ suum persequutionem cohibuit. Et initiũ scribendi faciũt ante Polycarpum, de martyribus aliis, quorũ egregia

Martyriũ sancti Polycarpi.

Scriptũ ecclesia Smyrnæorum ad ecclesias Ponti.

Supplicia aliorum martyrũ.

admirãtur certamina, quibus illi ſpectatores ad- E admirationem extitere. Quidam eorũ ita flagris ad interiores vſq; venas & arterias ſunt cæſi, vt in abditis ſinubus ſecreta corporis mẽbra & ipſa viſcera conſpicerentur. Quidam humi teſtis marinis aliíſque acutis ſpiculis conſtratis, ſuper ea collocati, atq; huc & inde raptati ſunt. Et mox plurimis omnis generis pœnis, tormẽtis & cruciatibus afflicti, poſtremò beſtiis ſunt obiecti. In primis verò martyrio enituiſſet dicunt Germani cum qui diuina adiutus gratia, inſitum corpori mortis metũ ſuperauit. Quum enim proconſul ſubducere eum ex reliquorum martyrum numero vellet, parcendum eſſe ætati florenti & formę excellenti pre ſe ferens, nihil id moratus eſt adoleſcens, ſed magna animi cupiditate beſtiam in ſe ipſum pertraxit, eam tantũ non per vim irritans atque concitans, vt ſcilicet quàm celleriimè ab improbis impiorum hominum liberaretur moribus. Tam fortiter certè & pulchrè per mortem F propter Chriſtum martyrium ſuum abſoluit, vt eum multitudo demiraretur, & ad virtutem totius Chriſtianorum gentis cum ſtupore conſternaretur. Requirebatur autem Polycarpus.

Germanicus iuuenis & martyr generoſiſsimus.

De martyrio polycarpi epiſcopi ſmyrnæi. Cap. 35.

QVod quum ille cognouiſſet, conſtantiam robúrque animi retinens, manere in ciuitate ſua & expectare eos qui illum abducturi erãt, conſtituit. Sedenim presbiterorum eccleſiæ, quas multas prętendebant, precibus victus, in agrum quendam non longè ab vrbe ſitum conceſsit: atque in eo cum paucis habitans, continuè ieiuniis & orationibus incumbebat, pacem omnibus per orbem eccleſiis optans: id quod ei aliàs quoque ſemper diu noctúque facere in more erat. Ibi triduo antè quàm comprehẽderetur, noctu ſomnium, ſeu potius viſionem vidit: G orãte ſcilicet eo, culcitram, quam capiti ſupponere ſolebat, ignẽ derepentè concipere, omnẽmque conflagrare. Quo viſo conſternatus, è lecto ſurrexit, & rem eis qui ſecum erant expoſuit: debere ſe certò per ignem, vita poſita, ad Chriſtũ migrare, dicens. Magno autem ſtudio inquirebatur: & qui cum eo erant, intima animi amoríſque erga eum actione expugnati, in alium eum abducunt agrum. Confeſtim verò etiam qui eũ perſequebãtur, ad manſionis eius locum adſunt. Et iam veſpera erat, & ipſum ſuperior ædium locus habebat: vnde facile in domum aliam tranſire, & inſidias perſequutorũ effugere poterat. Sed id facere noluit, verbum illud vſurpans: Fiat voluntas domini. Itaque læto hilaríq; prorſus vultu deſcẽdit, ſuauíſque ſermone, ac cõpoſito blãdóque more & geſtu, liberaliter illos ad cœnam inuitat. Illi porrò haud aliter quã ſi amici eſſent, H cibo copioſo, ſomno deinde & quiete laxiore, ex itineris labore feſſi, ſe recreant. Ipſe autẽ ſine timore omni, Chriſti gratia plenus, orationi intentus erat: ita vt multi ex illis qui eum audiebant ſtudentes mirarentur, pœnitentiáque afficerentur, ſi autores ipſi fierent, vt tam venerandus & pius ſenex occideretur. De quo, id quod diximus ſcriptũ hæc ſic inſert. Poſt quam tandẽ precationem finit, in qua omnium qui aliquando ſecum vixiſſent, humiliũ & magnorum, clarorum & obſcurorum hominum, omniúmque

Polycarpus in ſomnis videt, quo ſupplicij genere martyrium ſit obiturus.

adeò in orbe toto Catolicarum eccleſiarum fecit mentionem: quum iam proficiſcendi adeſſet hora, aſino eum impoſitum, in ciuitatem duxerunt, quum quidem magnum eſſet Sabbatum. Proceſſerrunt autem ei ſtatim obuiam,† Irenarcha Herodes, & pater huius Nicetes, qui in vehiculum ſuum ei tranſlato aſſidentes, ita ſuadebant: Quid rogo mali eſt, ſic dicas, Domine Cæſar: & ſi ſacrifices, ſaluúſque ita maneas? Ille autẽ primùm eis non reſpondit. Inſtantibus autem amplius: Non ſum inquit, facturus quod ſuadetis. Tum illi, quòd ei quę vellent nõ perſuaſiſſent, grauibus virum increparunt verbis & cum impetu ex vehiculo deturbarunt, quo caſu, in crure eſt grauiter læſus. Nihil autem rebus omnibus commotus, aut commutatus, in ſtadium ſuum eſt progreſſus, & progredienti è cœlo vox innotuiſſe fertur: Fortis eſto, & viriliter age Polycarpe. Atque qui hanc edidit vocem, inuiſibilis quidem ille fuit: ſed plures ex hominibus noſtris, qui tum ibi aderant, eam exaudierunt. Vt autem eò peruenit, an ipſe Polycarpus eſſet, primùm à Proconſule eſt interrogatus. Qui eum etiam, quaſi cum eo paciſcens, cohortatus eſt, vt ætatis ſuæ haberet rationem, per Cæſaris fortunas iuraret: ea quæ antea feciſſet, per pœnitentiam aboleret: ac ingenti voce exclamaret, Tolle atheos Deorúmque contemptores. Quum autem ad ea verba non permoueretur, neceſſitatem ei imponere Proconſul perrexit, vt fortunam & honorem Cæſaris, quem diminuiſſet, reſtitueret, & Chriſtũ conuiciis inceſſeret. Quod ſi feciſſet, ſtatim eum liberatum iri promiſit. Tum ad ea Polycarpus dixit: Octuaginta & ſex annos ei inſeruio, neque vlla ab eo ſum affectus iniuria. Quomodo ergo animum inducere poſſim, vt per blaſphemiam ei maledicam, qui me ſaluum fecit, Regem meum? Quod ſi diſſimulas, me quis ſim, noſſe, Chriſtianum me eſſe ſcito: atque ſi ſtudio habes profeſſionem noſtram cognoſcere, da locum & tempus opportunum, eámque addiſce. Hic Procõſul: Plebi hoc, inquit, perſuade. Et rurſus Polycarpus: Te equidẽ, ait, * ægrè veneratione aliqua dignor. Præceptum enim habemus, magiſtratui & poteſtatibus debitum exhibendi honorem, ſiquidem diuinæ pietatis cultui non aduerſetur. Cum plebe autem, quæ nulla ratione ducitur, quæ mihi eſt communio? Deinde Proconſul: niſi reſipiſcere vellet, beſtiarum ei furentem impetum minatus eſt. Ad quem ille: Accerſe, inquit, eas; nunquam enim reſipiſcentiam eſſe mihi ſatis probabitur, è melioribus ad deteriora tranſitum: ſed eam quæ à pernicioſis ad iuſta & ſancta opera fit, mutationem. Ibi rurſum iudex igne eum terruit. Et ille: qui mihi (inquit) ignem, qui hora vna extinguitur, minabundus inſers, prorſus ignorare videris, eum qui in gehenna impietatis ſectatoribus præparatus eſt ignem ſempiternum. His atque aliis quàmplurimis hinc atque inde prolatis dictis, fiducia ſtatim vir ſanctus repletur vſqueadeò vt iudex ipſe ſtupeſcens, lætum illius vultum atque impauidum animum admiraretur. Atque ille præconem ter ad populum proclamare iuſſit, Polycarpum magna cum libertate ſe Chriſtianum profiteri.

εἰρηνάρχης. Irenarcha huius officiũ eſt, tranquillitatem publicam ſeruare, & viatoribus ſecuritatem præſtare. L. munerum. ff. de muner. & honor. Hi etiam delicta notoria, quæ vbique fierẽt, præſidibus denunciabant, Tales in principum curis Curioſi dicuntur c. de curioſ. & ſtationar.

præceptum πειθαρχίας & obedientia magiſtratibus debitæ.

Verà pœnitentia.

profiteri. Tum cuncta multitudo Græcorum, & Iudæorum maximè, qui Smirnam incolentes, in eiusmodi turbis admodù tumultuantibus subseruire consueuerant, vociferationibus confusis & obscuris acclamarunt: Pater Christianorum, qui Deos nostros abolet, quique nec sacrificia nec adorandi atque colendi honorem eis prestare iubet, ad ignem condemnetur. Eamque sententiam Philippum † Asię rectorem, vt ferre maturaret, rogarunt. Oportebat namque virũ prophetici spiritus, visione sua non excidere. Ac namque id ille annoè permisisset, dicto citius res ad exitũ suũ est perducta. E uestigiò enim ex populo ociosa & inutilis turba, tumultuariis actionibus gaudens, & præterea Iudæorum Smirnẽsium gens, Christianorum inimicis quàm promptissimè extrema etiam quęque subministrans, ex propinquis officiis & balneis, ligna, sarmenta, aliamque omnem quę incendio idonea atque accommodata erat materiam, rapientes, coegerunt atque accedendum. Postquam flamma multum iam extreuisset, vestibus positis Polycarpus, calceamenta quoque detrahere sibi tentat; non fecerat, præpeditus scilicet atque præuentus semper à suis. O primo enim viuendi instituto atque disciplina, etiam ante caniciem à familiaribus cohonestatus atque cultus fuerat, Ne verò corpus eius tũ attingerent, qui cumque superfuere fidelium, corporis ea parte quã oportuit à se ipso velata ac tecta, in ignem est progressus: insignis alicuius arietis instar, sicuti victima & holocaustum quoddam è magno grege Deo productus, talia ferè ad verbum prius precatus: O Deus & Domine omnipotens, dilecti & benedicti filij tui Iesu Christi pater, per quem cognitionem tui accepimus: Deo angelorum atque potestatum, vniuersæque creaturæ, ac totius generis iustorum, qui in conspectu tuo viuunt: Benedico te, qui dignatus me sis die hac & hora, vt reciperem partem in numero martyrum de calice Christi, in resurrectionem vitæ eternę cum anima & corpore, in immortalitate & in coruptione Spiritus sancti. In quibus martyribus suscipi me optarim in conspectu tuo hodie, velut hostiam pinguem & acceptam: quemadmodum premanifestans atque adimplens preparasti, Deus verax, & fallere nescius. Quapropter te de omnibus laudo & benedico, & glorifico per sempiternum pontificem Iesum Christum, dilectum filium tuum, per quem tibi sit cum ipso in spiritu sancto gloria, honor & laus in secula: Amen. Deinceps ea quę sequuntur, epistola illa, quam diximus, infert: Vt ignem homines accenderont, & ingens illuxit flamma, miraculum visum est ab eis quibus id quidem videre datum est: ex quibus aliqui seruati sunt, qui ea quę accidisset, reliquis annunciarent. etenim ignis fornicis seu cameræ speciem præbuit, qui quasi velum nauigij vento inflatum corpus omne circumdedit martyris. Preterea verò & odor suauis, ceu thuris, alteriúsve pretiosi aromatis fragrantis ad eos est perlatus. Ad extremũ, quum homines viderent ignem nullam habere vim in martyris carnem, præceperunt cuidam, vt ab exteriore parte cuspide vitum sanctum confoderet. quo facto, tanta vis sanguinis effluxit, vt ignis violentiã omnem extinguetet, Per-

τὸν ἀσιάρχην. Rufinus vertit munerarium.

Exemplum de mysticæ disciplinæ & honore eius, qui sanctis debetur, &c.

Oratio Polycarpi extrema, rogum conscensuri.

A multo sanè stupor admirãtes inuasit, tantum interesse inter prophanos & sanctos viros: quorũ vnus hic fuerit, admiratione dignus, Apostolicus planè & propheticus vir. Ille porrò qui bonis semper insidiatur, quum tam celebre martyrium esse, & virum eum ab ineunte ætate irreprehensibili viuendi ratione vitam transegisse, & postremò victoriæ coronam & brabium retulisse cerneret, quam potuit maximo studio laborauit, vt sacro illius corpore nos excideremus. Quidam enim Niceten Herodis patrem, fratrem autem * Darcæ subornatunt, vt præsidi persuaderet, ne ita martyris cadauer integrum relinqueret: periculum esse dicentes, ne crucifixo illo relicto, isti hunc tandem colere inciperent. Ita suggestione Iudæorum corpus igni traditur. Sectatores autem illius, collectis ossium reliquiis, auro quouis preciosioribus, sibi B eas, quo decuit atque oportuit loco, velut thesaurum conseruarunt. Et ab eo tempore, cum exultatione memoria eius est celebrata. Et res quidẽ celeberrimi Polycarpi talem habuere finem, vnà cum duodecim illis ex vrbe Philadelphia martyribus, qui sacrum itidem streouè compleuere certamen.

al. Dalcæ.

Ex 11. Martyres philadelphini.

De aliis martyribus, qui eodem ipso tempore vnà cum Polycarpo, martyrio vitam finierunt. Cap. 36

Eadem hac ętate apud Smyrneos & alia diuersa martyria fuisse, epistola sæpius allegata declarat: in quibus & Metrodorus quidam Marcionis errorem sequutus, presbyter autem esse indicatus, viuus combustus est. Præterea insignis ille martyr Pionius, cuius quidem vel priuatam professionem, vel publicam in medio populis dicendi libertatem, & C dei defensionem, præterea tempore persequutionum hospitalem benignámque eorum qui ad se confugerent exceptionem, & quum in carcere esset, pauidorum plenas consolationis cohortationes, tormenta etiam, clauorum fixuras, ignis cruciatus, omnísque generis pœnas & excarnificationes, denique sempiterna memoria dignam mortem, qui cognoscere velint eos ad eam quæ sæpe dicta est testificationem remittimus. Non enim nobis vacat, cyatho vno certaminum sanctorum martyrum mare metiri. Eodem ipso anno & Pergami Carpum episcopum, & Papylum diaconum, & mulierem Agathonicen, morte pulchra cum alijs quàm plurimis martyrio perfunctos esse, memoriæ proditum est.

Metrodorus Marcionis secta martyr.

Pionius celeberrimus martyr.

Martyres Carpus, Papylus Agathonice.

D *De duobus Iudæis, altero qui per arenam, altero qui à pueris mirificè est baptizatus. cap. 37.*

Adhuc autem M. Aurelio Antonino imperium administrante, quod tum accidit, non prętereundum est silentio. Iudæus enim quidam in solis aridísque locis iter faciens, communiter cum viatoribus Christianis psalmos canebat. Quum verò morbo repentino ita affligeretur, vt crederetur moriturus, atque ibi in locis illis permansurus esset, magna contentione viatoribus suis obsecrando instirit, ne eum ita præsidio omni destitutum relinquerent, sed vt diuini lauacri participem facerent, ac deinde abirent. Vt autem illi, neque qui præstare hoc pos-

Iudæus in locis aridis cum Christianis iter faciens, propter extremam valetudinis necessitatem, harena pro aqua baptizatus.

ſet, (ſacerdote enim opus erat) neque aquæ copiam adeſſe, quæ in baptiſmo perficiendo, & conſuetudine antiqua, & lege certa & inuiolata requirerentur, cauſati ſunt, & propterea in tanta rum rerũ penuria petitioni eius non annuerunt: Iudęus porrò in ſententia ſua permanſit, & iureiurãdo eos, vt ſibi ſatiſfacerent, adegit. Illi itaque detractis homini veſtibus, arena quę ibi erat pro aqua vſi, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, tertiùm arena in eum coniecta, baptizarunt. Per hanc tam inſolitam & admirandam ſacrorum myſteriorum initiationem, imbecillitate omni tanquam vinculo quodam is ſolutus, longè melius quàm illi validus iam prorſus iter fecit. Poſt quam autem domum ſunt reuerſi, rẽ eam ad Dionyſium Alexandrię epiſcopum retulerunt. Ille verò admiratione ſtupens, eccleſiam de ea conſuluit. Cui viſum eſt, aqua inſuper ad eum modum initiatum, iuxta eccleſię traditionẽ abluendum eſſe: vt ita, qood ſacro ei deeſſet, ſarciretur. Simile quidẽ accidiſſe etiam ſub Athanaſio Magno, hiſtoriæ traduot. Verùm æuo etiam noſtro idem factum eſſe nooimus. Chriſtianorũ pueris Hębreus puer familiaris erat: & quùm eis ad mare colentibus natandi inceſſiſſet cupiditas, conſequutus eſt eos Iudæus. Hunc per ludum pueri nudum ad mare ſtantẽ baptizarunt, principiò ſtatim non inuitum: poſteaquam verò & tertiã diuini numinis appellationem nominarunt, & ſimul tertiam merſionem

Idem poſt talẽ baptiſmum conualuit. In Iudæo eo aqua baptiſmum additus.

Nicephori ipſius ætate puer Iudæus per ludum à pueris Chriſtianis cũ ceremoniarũ omnium obſeruatione baptizatus.

E peregerunt, extrema lineæ veſtis textota diſciſſa. & qui circa hæc frequentabat, imaginario amictu facto, in capite eius arcanam myſticámque galeã adumbrarunt: deinde pro cereo dextram ligno tenui armantes, quæ eius ſacri & ritus ſunt, myſteria omnia abſoluerunt: poſtremò & circum vicinum templum pſallentes obambularunt. Vt verò etiam templum ingreſſi ſunt, diuinam receperuot † remunerationem. Idem porrò ex æquo, qui ita baptiſmo initiatus erat, fecit. Quam rem per diligentem inquiſitionem cognitam, qui ibi ſacris præfuit, ad eccleſiam Conſtantinopolitanam renũciauit. Eò puer etiam accitus: quumquidem Iudæi, ne id fieret, multa molirentur. Atque ibi quoque decretum, vt etiam in illo quod deeſſet, iuxta myſterij exequutionem compleretur. atque id eſt factum. Qui puer, vbi ad iuſtam ætatem peruenit, in ſacerdotij ordinem eſt allectus: &* æditus ſeu cu- F ſtos maximi templi factus, etiamnom ibi vnit. Hoc loco finem quoque tertio huic hiſtoriarũ libro impono, qui annos continet centum & duos: ioitium quippe ſumpſit à Galbæ & Orthonis & Vitellij imperio: exitum autem ad Marci Veri, filij Antonini primi, imperij finem habet: quum à mundo condito, quinquies mille† ſexingeoti & ſeptuaginta ſeptem: à diuina autem Domini iocarnatione & natiuitate, ceotum & ſeptuaginta duo anni præteriiſſent.

Ceremoniæ circa baptiſmum obſeruari ſolitæ.

Puer is denuò baptiſatus.

† iuxta recentiores cronicos 4149.

ECCLESIASTICÆ HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPULI, TOMUS QUARTUS.

Præfatio: de quibus rebus & antea dixerit, & deinceps in quarto hoc libro sit dicturus.

CAPUT I.

RIMA quidē Apostolorum successio in diuino Polycarpo, vsque ad Antonini posterioris tēpora, qui & Philosophus nominatus est, & Lucij Veri frater & in Imperio consors fuit, durauit. Ac diui Apostoli simplici in docendo oratione vsi, stupescendis miraculorum factis orbem terræ, ita vt decuit, sibi subdidere, cœlesti vi atque virtute & spiritus demonstrationibus omnia efficientes. Qui verò eis successere, aliquanto illis inferiores, virtutē eorum assequuti non sunt: propè tamen vitæ splendore ad eos accessere, non ita simplicem, vt magistri eorum, orationem consectantes. Et primus sanè Historiæ huius liber, sicuti par fuit, Christi res omnes exposuit. Secundus, Apostolorum & discipulorum eius, quantū licuit, gesta prosequutus est. Tertius, primam illorum successionē compendiosè recensuit. In quarto hoc, qui nobis est in manibus, commemorabimus, qui post illos improbi & impostores, nostra abusi doctrina, gregi Christiano plurimùm attulere detrimenti. Eis nimirum veluti perniciosis animarum instrumentis & perditionis administris honesti pietatísque inimicus ille, quum se contra ecclesiam, aliud eius impugnandæ stratagema aggressus armaret, est vsus. Et quos ediuerso Dei prouidentia illis opposuerit viros, qui contra impias illorum hæreses fortiter rem gerentes, verbísque veritatis pugnantes, facilè cœpta eorum compressere: nomináque eorum doctorum, & scripta, & cum qua quisque heresi sit congressus, quæue præterea memoratu digna Ecclesiæ reliquerint monumenta, apponam. Deinde illustria sanctorum Martyrium certamina exequar. Et quem finem, quęstio antiquitùs de festo Paschæ orta acceperit: præterea de alijs quibusdam viris, Apostolicis dotibus claris, cōmemorabo. Et sic, Deo adiuuante, extremam quoque huic libro imponam manum. Initium porrò inde sumendum.

Verum et Antoninus hic, & præterea Diui fratres in Iure ciuili dicuntur.

Antea dictorum breuis repetitio.

Dicendorum in hoc libro propositio.

A doctrina & vita, & quę inde profluxerunt miraculis: tum autem ex Apostolorum successorum sermonibus & libris, qui propter veritatem eorum inexpugnabilem refelli non potuere: insuper verò ex generosorum etiā martyrum certaminibus, & luctis.† Persequutiones enim lætiorem quoque & florentiorem reddere ecclesiam. Communis autem pietatis & religionis nostræ aduersarius & hostis, quietus esse non potuit: Quum enim cerneret, per omnes passim regiones Ecclesias luminarium instar clarè atque splēdidè, per eam quæ est in Seruatorem & Dominum nostrum Iesum Christum fidem, relucētes admodum florere atque vigere, saluti hominum ª inimicissimus, quum iandudum omnes expertus artes, exteratus persequutionibus funditùs eas esset extirpare conatus, vbi cœptum suum fortiter repulsus & martyrum sanguine propè suffocatus, frustrà esse vidit, alia rem via tentandam esse existimans, dolum talem excogitauit, vt viri seductores & impostores, Christianum sibi vsurpantes nomen, simul & quos cepissent fideles in foueam perditionis impellerent: & qui technas illorum ignorarent, eis sani & salutaris verbi discendi studium & desideriū corrumperent & deprauarent. ᵇ Primùm igitur cōtra nos excitauit Simonem: deinde Menandrum, Cerinthum, & Nicolaum, de quibus in superioribus diximus libris. Paruo deinde interuallo, temporibus eis quæ iam commemorauimus, monstra alia exhibuit. A Menandro namque, ambiguæ bicipitísque contagionis viperina vis exorta, durarū hæresum progenuit duces, ᶜ Saturinum & basilidem. quorū hunc Alexandria, illum Anthiochia produxit: & alter in Ægypto, alter autē in Syria exosas Deo aperuere scholas. Irenæus Saturninum, eadem quę Manandrū ementitum esse dicit: Basilidem autē portentosas confinxisse fabulas, & arcanarum ineffabiliúmque rerum præ se ferentur scientiam, latentē earum sensum & inuentionem in infinitum extendisse. Et quum eo tempore quamplurimi Ecclesiastici viri obuiam illis, à recta ratione petitis argumentis, euntes, Apostolica obtinerent decreta: sinere quoqne inter eos qui in libris suis contra insidias talium heresum † præseruatiua præcepta reliquerint. In qnibus & castor Agrippa, reprehensionnem Basilidis importunitaris edidit: pręstigiásque eius & arcana proferens, in Euangelium viginti & quatuor libros eum composuisse ait: Bareámque & Barcoph prophetas, * qui in rerum natura nunquam fuerint, ad barbarorum hominum terrorem sibi constituisse, Pythagoricum silentium induxisse, & res † nullo in discrimine ponere docuisse: perinde atque tempore exigente, absque exceptio-

Euangelica doctrina.

οἱ γὰρ διωγμοὶ καὶ φαιδροτέραν μᾶλλον τὴν ἐκκλησίαν εἰργάζοντο.

a Diabolus, quum tyrannorum crudelium persequutione Euangeliū opprimere non posset, fraude & versutia hæreticorum euertere id est aggressus.

b primi in ecclesia hæretici, crassi, aepotius Epicurei & impostores manifesti.

c Saturninus & Basilides hæretici. Saturninus etiam Christum phantasmate passum esse docuit, & resurrectionem negauit. Tertull. de hære. Castor Agrippa aduersus Basilidē scripsit.

† προφυλακτικὰς ἐφόδους.

** ἀνυπάρκτους.*

† ἀδιαφόρειν

De hæresiarchis: qui eo tempore se in ecclesiam Christi intulerunt, Saturnino & Basilide. Cap. 2.

IAm verbum salutis per omnem peragrabat terram, orbémque ipsum quod ab eis fieri poterat, occupabat. Et fidei doctrina altiùs in piorum hominum cordibus radicibus actis, firmū habebat fundamentum, ex Apostulica videlicet

Quibus rebus in orbe propagata sit.

ne omni præcisè fidem abiurare, & gustare E quæ idolis sint mactata, liceret: Atque equidem de Basilide Irenæus itidem agens, pudendum errorem eius pulchrè in apertum produxit. Æqualem cuius idem fuisse refere e Carpocratem, eorum qui Gnostici appellantur f, autorem & docem: quem non puduit propalàm artem magicam exercere, quam patet eius Simon clàm & subdolè professus fuerat. g Gloriam is aucupabatur, & sese efferebat artibus curiosis, per eos quos ipse conficiebat amores, per somniorum visiones, & per assessores dæmones. Docebat quoque, omnem eos oportere perpetrare turpitudinem, qui ad perfectionem arcanorum sacrorum suorum peruenire vellent: neque fieri posse, vt quispiam eos effugeret, qui mundi principes apud eos appellarentur, nisi infandis fœditatibus omnibus satisfecisset.

d Basilides, inter cætera deliramenta, christum non a Deo, qui creauit omnia sed ad Abraxas, in phantasmate, non in substantia carnis missum: nec a Iudæis cruci affixum, sed Simonem eius vicem passum, & proinde crucifixum non adorandum esse, blaterauit. Tertullianus.

g idem, Carpocrates, vnam dixit esse in superioribus virtutem principalem, ex hac prolatos angelos: christum non ex virgine, sed ex semine Ioseph hominem genitum, virtute & iustitia alijs præstantiorem: & solam eius animam in cælum receptam. Tertullianus.

e Carpocratis hæreticus, impurus, iners & voluptuarius.

De Valentino, Cerdone, Marcione pontico, & Marco. cap 3.

ATque ij sub Hadriani imperio extitere. Sub Pio autem Antonino, ecclesiæ Romanæ Hygino præsidente, idem Irenæus a Valentinum & Cerdonem hæresum suarum autores fuisse scribit: qui Marcionis quoque erroris duces extiterint, & Romæ vterque domicilium inuisi Deo dogmatis constituerint. Scribit autem ad hunc modum. b Valentinus enim venit Romã sub Hygino, inualuit autem temporibus Pij, durauitque vsque ad Anicetum, c Cerdoo verò, qui ante Marcionem fuit, & ipse sub Hygino, G qui in vrbe Roma nouus erat episcopus, in ecclesiam venit, & pietatem profitens atque resipiscens, ita ibi mansit, vt aliquando * occultè doceret, aliquando autem rursus se pœnitere confiteretur: nõnunquam etiam coargueretur de his quæ perperã doceret, atque etiam à fratrum cœtu excluderetur. Hęc in tertio aduersus hæreses libro. In primo autem, de Cerdone etiã ita refert: Cerdoo verò quidã, à sectatoribus Simonis impietatis suę occasionibus sumptis Romam venit sub Hygino, nonum locum episcopalis successionis ab Apostolis sortito: ibique docuit, eum qui à lege & propheris prædicatus est Deum, non esse patrem Domini nostri Iesu Christi. hunc quippe nosci, illum esse ignotum: & alterum quidem iustum alterum autem bonũ H esse. Cui Marcion succedens, doctrinam eam adauxit, sine pudore verecundia omni blasphemans. Valentini autem immensum & profundũ pelagus Irenæus facilè emensus, in nimis obscuræ & erroneę populique seductricis syluæ speluncis iocubantem imposturarum serpenté vbi dudum abstrusus latuerat, extraxit, & nudũ in apricum produxit locum. Quo tempore Marcum etiam fuisse dicit, nequitię magicę peritissimum. Quorum detestanda sacra talibus ostendit verbis: Etenim quidam eorum thalamum nuptialem construunt, & arcanum quoddam initiandi genus celebrant, adiectis nonnullis super eis qui initiantur votis & precationibus: & E spirituales nuptias, quas faciunt, esse dicunt, ad similitudinem supernorum coniugiorum. Alij ad aquam eos ducunt, & baptizantes hæc verba addũt: In nomine igooti patris omniũ, in veritate matre omniũ, & in eo qui descendit Iesu. Sunt etiam qui Hebraica insuper afferunt nomina, ad eorũ qui initiantur terrorẽ, & consternationẽ maiorem.

f De Gnosticis Irenæus libro 1. cap. 24. aduersus hæreses. Alij ex ipsis signant cauteriantes suos discipulos in superioribus partibus extantiæ dextræ auris, & Gnosticos se autem vocant & c.

a Valentinus hæreticus.

c item Cerdo.

** λαθροδιδασκαλῶν.*

item Marcion Cerdonis discipulus.

item Marcus.

spirituales eius nuptiæ. Eiusdem baptismus.

b Valentinus, vsque ad triginta æonum fatus, tanquam Æonia siue a examen diuinitatis effudit: & christum in substantia corporis nostri fuisse negauit. Tertull. Cerdon duo introduxit initia, id est, duos deos: vnum bonũ, & alterum sæuum, & c. Christum item verum hominem, & verè passum esse negauit. idem.

De Tatiano & Seuero, & de Hæresi Encratitarum. Cap 4.

POst Saturnini & Marcionis, Encratitarum hæresim conflatam esse tradunt: cuius princeps fuisse fertur Tatianus, qui discipulus Iustini martyris fuisse perhibetur. Sed tantisper dum cum illo erat, nihil rerum huiusmodi protulit. Postquam verò ille martyrio est defunctus, tumore disciplinæ inflatus, tanquam alijs scientia superior, peculiarem cœpit promulgare doctrinam, atidem vt Valentinus, secula inuisibilia producens: & eadẽ quæ Saturninus & Marcion de nuptijs, corruptione, & fornicatione, nugando effuuẽs: à seipso quoq; causã nouã salutis Adæ est cõmentus. Cuius successor Seuerus, hæresim illius magis etiam adaugens, causam arripuit quur sectatoribus illius ad se pertractis, à suo ipse nomine Seuerianos eos vocaret. Legem quidem, prophetas, & ipsa Euangelia ij quoque recipiunt: proprijs quibusdam interpretationibus, prout eis est visum, sacras scripturas accõmodantes. Apostolum autem Paulum maledictis & conuicijs proscindentes, Epistolarum eius librum, & item Apostolorum acta prorsus reiiciunt. Tatianus porrò iste quatuor Euangeliorum conciliationem & concordantiam fecit, ciq; libro nomẽ Διὰ τεσσάρων imposuit, qui longo etiam durauit tempore. Ferunt eum quoque quædam Apostoli transtulisse atque immutasse loca, vt scilicet inelaboratam eloquutionis expoliret simplicitatem. Magnam præterea librorum vim is reliquit: in quibus maximè celebratur, quæ ad Græcos siue gentes scripta ab eo est oratio. In ea, veterum temporum memoriam ac priscos persequens, omnium antiquissimum fuisse Mosen ostendit: sicuti & me legere memini. Hæc de secta Tatiani, seu mauis Seueri, dicta sufficiant.

Tatianus, Encratitarum hæresis autor. Encratitæ autem dicuntur, quasi continentes.

Exemplum scientia inflantis.

ἀιῶνες Valentini.

primi hominis salus.

ij postea à Seuero Seueriani dicti.

Alia eiusdem scripta. concordantia quatuor Euangeliorũ Tatiani. Quaternionẽ dicere Latinè posses.

Verum omniũ antiquissimus Moses.

Vt gratia Dei hæreticorum conatus disiecerit: quum multa alia eis impedimenta obijciens, tum viros doctos eloquentes & pios in ecclesia excitans. item Catalogus Ecclesiasticorũ eius temporis scriptorũ. Cap. 5.

AD hunc modum tẽporibus illis hęreses suppullularunt: & per eas vetus generis nostri hostis, hæreticos quidẽ miserabiliter in ius suũ & perditionem pertraxit. Apud gentes autem, suis ipse portentosis turpibusque fœditatibus, maximam contra Christianum nomen, & salutiferi Verbi doctrinã, grauissimæ infamiæ calũniam induxit: vt qui nondũ ad fidei nostrę professionem essent pertracti, ineptam admodum

Diabolus per impuras impudentes & impias hæreses, Christianismum admodum apud infideles traduxit.

de nobis

prouidentia diuina hæreses, per seipsas vna cum infamia christiano nomini iniusta, extinctæ.

de nobis conciperant suspicionem, quasi nefandis libidinibus, matribus sororibúsque nostris commisceremur, impuróque prorsus sceleratæ vitæ genere contaminaremur. Sed non diu hæreticos tulit, qui salutis nostræ curá gerit Deus. Nam adulterina ecclesiæ dogmata, quæ paulatim emicuerent, breui sunt extincta, & à seipsis inter se abolita, quum alij super alios nouis rebus studerent, atque inter se conflictarentur: nó aliter quàm fluctuum commotiones insurgentes subinde, atque decidentes, in varias multiplicésque abeuot formas, & postremò vt nihil eorum appareat euanescunt. Contrà, veritatis ipsius causa rum incremēta sua capiebat, magísque iodies augebatur, accessionem quandam & robur certum ex hæreticorum insultu sumēs.

Ecclesia florēs.

optima abolendarum hæresum ratio, quam nostra etiam ætas vtinam seruaret.

Semper eoim sibi constabat Ecclesiæ catholicæ splendor & status: & grauitas eius, modestia, libertas, diuinus vitæ morúmque disciplinæ ordo, doctrinæque sinceritas, apud Græcos simul & barbaros mirificè relucere cernebatur. Atq; illis vt † inobsequentibus tempore diffluentibus, simul etiam coorta in doctrinam nostram inoidiosa calūnia diffluxit: soláque quā nos profitemur fides & doctrina sincerorúmq; dogmatū philosophia, in graui simul & moderato statu suo polchrè atque decenter perstitit vt deinceps nemo facilè per calumniá contra eá infame quicquā & indecorū proferte auderet.

† ἀνυποτάκτων.

Veteres eam sedulò retinuerunt.

Quā rem vetetes, si qui aliquádo aduersus ecclesiæ Catholicæ doctrinā insurgerent, in primis studio habuerunt, propter impurorum & prophanorum hominum * vaniloquentiam.

χενοφωνίαι.

Deus etiā hæresum oppugnatores excitauit.

Et hoc quidem sic ipsa gratia & prouidentia Dei multis, ita vt decuit modis; efficiebat: nihilominus tamen illa alios quoque, qui eiusmódi deliramenta oppugnarent, io medium produxit, cum perniciosis illis & conscéleratis pedem collaturos, & non tantum editis libris, verumetiam sioe scripto firmissimis demonstrationum atque rationum probationibus, impiarum hæresum médaciá debellaturos.

catalogus primorum ecclesiasticorū, virorum qui monumenta scriptorū post se reliquerūt.

In quibus post Clementē, Ignatium & Polycarpom, primus Iustinus ex philosophis martyr fuit. de quo io proximo, qui hunc præcessit, libro diximus, Post eum Egesippos laudem multá obtinuit. Ab hoc tertius Dionisius, * Corinthiorum episcopus. Quartus, Antiochenus Teophilus. Deinde Philippus, & Modestus, Melicon, Apollinaris, & Musanus. Secundum hos duodecimū locum consequutus est Bardesanes Syrus. Qui sanè omnes plurima variáq; reliquerunt scriptorū monumenta: de quibus, quantū poterimus, in præsenti dicemus tomo. Sicuti in reliquis quoq; faciemus: nec memoriá illorum qui hoscè sunt subsequuti, intercidere patiemur Faciemus etiam deinceps mentionem Pantæni, & Alexandrini Clemeotis, qui à volumine snó cognominatus est στρωματεὺς seu cōtextor: prǽterea Rhodonis & Miltiadæ, Apollooij & Serapionis, Irenæi & Hippolyti, & cæterorum vsq; ad ipsum doctissimum Origenem: qui orationis virtute, doctrina, monumentisque librorum plurimum professioni Christianæ contulerunt momenti. De Papia quidē, Quadrato, Aristide & Castore antea diximus. Nunc de Iustini libris agamus.

A *De libris, quos Iustinus inter martyres philosophus composuit. Cap. 6.*

Iustini philosophi & martyris scripta.

PErmulta is quidem edidit scripta: quæ autem ad nos peruenerunt, hæc sunt. Ad Atoninum Piū & liberos eius, Romanúmque Senatū, pro fide nostra, oratio. Altera quoque eiusdem argumenti, ad Marcum Verum Antonini successorem defensio. Oratio item alia ad Græcos scripta, in qua multa de natura dæmonum facit verba: quæ sanè diu multúmque, & apud Græcos sapientes. & apud nostros agitata est quæstio. Liber rursus alius ad Græcos editus, cuius titulus est, * Confutatio. Item liber de mornarchiā Dei, cuius argumenta & locos non solum ex nostrorum, verumetiam profanorum autorum libris decerpsit. Præterea liber qui inscribitur Psaltes.

ἔλεγχος.

B Scholium de anima, in quo questionibus variis Philosophorum Græcorum expositis, opiniones quasdam apponit, aduersus quas rationes suas se aliquando producturum, sententiámque suam alio commētario expositurum pollicetur. Liber contra Marcionem Ponticum compositus, in quo, sicuti & in oratione ad Antoninum Imperatorem, hæc quoque scribit: Marciō Ponticus hodie quoque sectatores suos docet alium quendam maiorem eo qui creauit omnia, esse Deum qui etiam per omne genus hominum, dæmonum fretus auxilio, permultis persuasit, vt blasphema dicerent, & pernegarent factorē totius huius vniuersi patrem esse Christi, sed aliū quendem isto maiorem hunc creasse profiterentur.

Iustinus de Marcione hæretico.

Marcionis hæresis.

Atque omnes qui ab iis prouenerūt, quemadmodum diximus, Christiani vocantur: haud C aliter qoàm, quum philosophis non sicuti communia dogmata, qood tamen Philosophię dicitur, cōmune omnibus est nomen. Quibus verbis postea illud addit: Est autem nobis contra omoes hæreses volumen compositum, quod vobis, si voletis, legendum dabimus. Edidit quoque ad Iudæos dialogum quem Ephesi quum esset, Tryphooi, celebri apud Hebræos viro, quē etiā in eo secum differentem iotroducit, dicauit. Io eo clarè profitetur, diuina gratia se ac fidei nostræ professionem esse pertractum: proiodéq; qoum multum studij in philosophorum disciplinis consumpsisset, animo sepercupido ad veritatis iuquisitionem decurrisse.

per diuinam gratiam Iustinus à philosophia ad Christianismū perductus.

Dicit qnoqoe multa Iudæos contra Christi doctrinā insidiose molitos esse, huiusmodi ad Tryphonem verbis vtens: Non modò autem non egistis, super D eis quæ malè fecistis, pœnitentiam: sed viros eximios delectos Hierosolymis in omnes orbis partes misistis, qui Christianam sectam vt atheam & deos abolentem, impietatísque manifestę compertam esse dicerent: eáque omnia de nobis, quæ qui nos ignorant, loquuntur, recenserent. Quapropter nōo vobis tantùm ipsis, verùm aliis etiam prorsus omnibus hominibus iniquitatis estis auctores.

Teste Iustino, iudæi plurima cōtra Christianos sunt machinati.

Scribit prǽterea, ætate sua dona prophetica in ecclesia Dei enituisse. Asserit etiam, Apocalypsim ex professo Ioannis esse. Redarguit denique Tryphonem acriter, quòd Iudæi multa prophetarū dicta, manifestè de Christo vaticinantia, sustulerint. Aliæ quoq; plures eius extiterunt lucubratiooes: Adeò autem scripta eius veteribus in precio fuere, vt Irenęus in quarto aduersus hæreses libro dicta

prophetica dona in ecclesia, Iustini tēpore.

Apocalypsis Ioannis apostoli est.

iudæi è Bibliis dicta de Christo quædam sustulerunt.

preclarè dicta Iustini.

» quædam eius referat, dicẽs: Rectè verò Iustinus E
» in libro aduersus Marcionem inquit: Quin Do-
» mioo ipsi fidem non haberem, si alium quàm
» rerum conditorem Deum promulgaret, Rursus
» in quinto eiusdem operis: Rectè Iustinus dixit,
» Quòd ante Domini adoentum non ausus fuerit
» Satanas blasphemare Deum, quippe qui nódum
» condemnationem suam sciret. Iustini scripta sic
» se habent.

De Egesippo, & scriptis eius. Cap. 7.

Egesippi scripta.

EAdem ætate & Egesippus viguit Quinque is libris integram & simplicem Euangelicæ professionis reliquit doctrinam: in quibus satis indicat, multos se conuenisse, quum Romam proficisceretur, episcopos, à quibus vnam eandémque doctrinam acceperit. Mentionẽ etiam facit Clementis ad Corinthios epistolę, cuius loca quędam recenset. Cõmemorat quoque, vt F in episcopi eorum Primi colloquium peruenerit: atque inde Romam traiecerit, quum episcopatũ ibi Anicetus teneret. Cuins diaconum Eleutherũ memorat, qui Soteri successit, sicuti is Aniceto. In vrbibus porrò omoibus sanam se testatur inuenisse prædicationẽ quemadmodum scilicet lex, prophetę, & Domious ipse docuerit. Meminit itidem initiorum hæresum quaruodam, ita inquiens: Posteaquã Iacobus Iustus martyrio est defuoctus, sicuti & Dominus, idem ob verbum: io locum eius, patrui eius Cleopę filius Simeon est suffectus, quem omnes Domini fratrem † patruelem secundum esse retulerunt. Propterea autem Ecclesiam vocauerunt virginem, quòd nõdum esset inanibus & vanis corrupta doctriois. Primus eam deprauare cœpit, quòd in petitione episcopatus repulsam tulisset, * Thebutes, vnus è septem hæreticis, & † plebeius: quibus & Simoo est, vode Simoniani dicti: & Cleobius, vode Cleobiani: & Dositheus, vnde Dositheoni: & Gorthęani: & Masbotheus, vode Masbotheni. Ab iis autem & Menandrini, & Marcionistæ & Carpocratiani,
» & Valeotiniani, & Basilidiani, & Saturniani. Hi
» pro se quisque, proprias seorsim iuduxerunt o-
» pinioocs. Ab iis Pseudochristi, pseudoprophetę
» pseudapostoli, qui vnitatem Ecclesiæ diuiserũt,
» perniciosis sermonibus aduersus Deum & ad-
» uersus Christum eius. Scribit verò de Iudæorum quoque hæresibus, diceos: Fuerunt autem varię quoque in circumcisione inter filios Ismel aduersus tribum Iuda & Christum ipsum, sententiæ & sectæ: videlicet Hessæorum, Gallilęorum, Hemerobaptistarum, Masbotheotum; Samaritanorum, Saducæomm, Pharisæorum. Scribit insuper alia plurima, quorum partem H antea suo quæque loco adducentes retulimus. Atque in iis quędam ex Hebræo & Syriaco Euangelio, & de Hebraica lingua affert. Tum autem satis indicat, à Iudæis se ad Christianismum peruenisse. Mentiooem quoqne aliarum rerum facit, ex Indaica sine scripto traditiooe. Et virtute omni refertam sapientiam Prouerbia Solomonis vocat: noo ipse verò tantum, sed & Irenæus, & plerique omnes qui vetustate sunt insignes. De iis autem libris qui Apocryphi dicuntur, dicit, ætate sua ab hęreticis quibusdam ea quę sunt conficta, illis esse clàm inserta.

Egesippus de quibusdã primis hæresibus.
† ἀνεψιὸν δεύτερον.
*Ecclesia adhuc incorrupta & virgo * al. Thebulis.*
† ἐν τῷ λαῷ ὤν.
Septem primæ hæreses.
Hæreses Iudaicæ.
Euangelium Hebræum.
Egesippi & antiquorũ de prouerbiis Solomonis iudiciũ.
Item de libris Apocryphis.

De Dionysio Corinthiorũ episcopo, & epistolis eius cap. 8.

Dionysij Corinthij scripta.

AB hoc Dionysium Corinthium oratio conuerteoda; qui ecclesiæ eius loci præfuit: & non solùm pio & sancto labore eis qui curę eius fuerant commissi, sed etiam qui in longinquis essent regionibus, plurimùm profuit, omnibus seipsum facilem præbens, & epistolas Catholicas ad eos scribens: quarum vna ad Lacedęmonios est, catechesim & institutionem orthodoxiæ rectiorísque doctrinæ cootinens: cuius titulus est, De pace & vnitate. Secundã ad Atheniecoses dedit, qua eos ad sinceram fidem complectendam excitat, cum legitima obiurgatione: quòd parum essent ad accuratum Euangelicæ doctrinæ & vitę institutum intenti, quippe qui prorsus ferè à professione Christiana desciuerint, ex quo io eorum temporum persequutione Publius episcopus eorum è vita Martyrio consignata excessit, cui Quadratum successisse, ecclesia guberoanda, commemorans, studio diligentiáque eius conuentus fidelium denuò agi cœpisse, & fidei igniculos rursus excitatos esse, dicit. In ea epistola quoque indicat, Pauli cohortatione Dionysium Areopagitam episcopatum ecclesiæ Atheniensium suscepisse. Scripsit aliam quoque ad Nicomediæ eclesiam, in qua Marcionis hęresim vehementer impugnans, ecclesiastico canoni insistit atque innitimr. Ad Gortinios etiam, & reliquas per Cretam ecclesias alia circunfertur, io qua, quùm episcopum eorum Philippum, quòd ecclesiam suam fortitudinis & virtutis omnis laude florentẽ ritè gubernauit, commendat: tum in fine eos hortatur, vt sibi à fraude & peruersitate hęreticorum caG ueant. Amastridi porrò & Põticis ecclesiis scribens, Bacchilidæ, & Elpisti, qui eum ad scribendum sint cohortati, & Palmæ episcopi mentionẽ infert. In ea epistola, multas scripturarũ solutiooes & declaratiooes exponit: multa de castitate & cõiugio refert. Iubet etiã omoes qui à quacunque hæresi, delicto, & peccato, per pœnitentiam conuertantur, ad ecclesiam benignè recipi. Has consequitur, quæ ad Gnosios, est data epistola: in qua episcopum Pinytum admooet, * ne cœlibatus onus tanquam necessarium fratribus imponat, sed infirmitaris multorum rationem habeat. Ad quam ille rescribens, quùm virum eum admiratur, laudat, & complectitur: tum ab eo maturiores firmioresque petit literas; quibus illis meliorem solidiorémque cibũ impertiat, ne puerilibus innutriri alimẽtis, in lactis nutricatione coosenescant. Per quam epistolam

Peccatores omnes pœnitentiã agentes in ecclesiam recipiendi.
De cœlibatu locus notandus.

* μὴ τὸ βαρὺ φορτίον τῆς ἁγνείας ὡς ἐπαναγκὲς, ἐπιτιθέναι τοῖς ἀδελφοῖς. τοῖς δὲ τῶν πολλῶν ἀσθενείας καταστοχάζεσθαι.

De onere cœlibatus diui Ignatij extant sententiæ. Si quis potest in castitate manere, ob carnis Dominicæ honorem, citra gloriationẽ maneat. Decet autem & nubẽtes & nuptas de sententia Episcopi coniugium instituere, vt nuptiæ iuxta Deum contrahantur, non secundum fœdã libidinẽ. Cœlibatus iugum nemini imposueris. Est enim res periculosa, & custoditu, cùm obtinetur, difficilis, quando ex necessitate seruatur. Iuuenibus nuptias permitte, priusquã meretriciis amoribus corrumpantur. In Gnomologico Græco, libro primo, cap. 14.

non

Dionysius episcopus Gnosius.

non modò Pioytus orthodoxam rectamque fidem, sed & eloquentiā, diuinamque prudentiā & curā suam, quam de gregis sui profectu & vtilitate gessit, satis declarat. Sed ad Soterē quoque Romanæ vrbis episcopum epistolā dedit, ea qua per pauca hic inserere placuit, de cōsuetudine ecclesiarum, quæ vsque ad persequurionē durauit. Eā quum ipse quoque approbet, ita refert: Iam inde ab initio hæc vobis est consuetudo, vt fratres omnes vario beneficiorū genere afficiatis: & ecclesiis, multis, quæ passim sunt in vrbibus, subsidium mittatis: per quod iamdudū & egenorum penuriā recreatis, & fratres in metallis opus facientes alleuatis, morémq; Romanū à maioribus acceptū Romani retinetis. Quē non modò cōseruauit, sed adauxit etiam, beatus episcopus vester Soter, quū liberaliter munera sanctis summittēdo, tum fratres ad nos redeuntes, vt filios suos pater amātissimus, sermonibus beatis cohortando. In eaipsa epistola, & Clementis ad Corinthios epistolæ meminit, superioribus temporibus more antiquo in Ecclesia eam legi solitā significans, inquit enim: Hodiernum transegimus Dominicum diem, quo epistolam vestram legimus, quam etiam deinceps semper cohortationis institutionísque nostræ gratia legemus: sicidem vt alteram illam à Clemente ad nos scriptā. Insuper & de epistolis ipse suis, tanquam callidè deprauatis, ita scripsit: Epistolas enim fratrum rogatu scripsi, sed eas diaboli apostoli zizaniis compleuerunt, quædam quidem expungentes, quædam autem inserentes. Quibus Væ illud est repositum. Non mirandum certè, si etiam Dominica scripta nonnulli corrumpere sunt ausi, quando nostris etiam illis longè dissimilibus, insidias struxerunt. Est etiam epistola eius ad Chrysophoram, fidelem sororem: cui ille conuenientia scribens rationali eam exatiauit alimento. Hæc Dionysio.

Vetus Romana Ecclesia cōsuetudo, Ecclesiis & afflictis Christianis eleemosynam mittendi.

Epistola Clementis Romani Corinthi in ecclesia lecta.

Epistola Dionysii corinthij adhuc viuentis ab amulis deprauata.

De Theophilo Antiochiæ episcopo, & de Modesto, eorúmque scriptis. cap. 9

Theophili antiocheni scripta.

† Alij habēt Anatolium.

THeophili autē Antiochiæ episcopi ad †. Autolycum tres feruntur Institutionum libri. Et aduersus Hermogenis hæresim liber, in quo multis vtitur testimoniis ex Ioannis Apocalypsi. Extant eius quoque scripta alia, diuinis referta doctrinis. Cęterùm ea tempestate, quum hæretici zizaniorum more, in sincera & pura semente Ecclesiæ, valde succrescerent, ecclesiarum per orbem Episcopi illos perinde atque syluestres feras propellendo arcebāt, aliquando quidem scriptis ad fratres exhortationibus & præceptis, nonnunquam verò etiam sola verborum vi in faciem hostibus ad eos euertendos congressi: quandoque libris editis, densis atque certis confutationibus eos persequentes, Ex quibus etiam vnus est, de quo nunc agimus, Theophilus, fortis sanè propugnator: quē contra Marcionem strenuè rem gessisse, errorémque eius & fraudem in publicū produxisse, ex libris eius qui adhuc circunferuntur, satis apparet. Sed non is modò contra Ponticum Marcionem depugnauit: sed & Philippus, quem paulo antè ex Dionysij verbis, episcopū Gortynę fuisse didicimus, luculentum aduersus eundē edidit librum, sicuti & Irænæus: & Modestus, qui prę cęteris maximè imposturas eius & deprehēdit, & redarguit. Qui & plures alij certamen contra eum susceperunt: quorū monuménta ad hoc vsque tempus à studiosis sunt conseruata.

Libri eius aduersus Marcionē.

item philippi Gortynæ episcopi.

Irenæi Modesti

De Melitone Sardensi episcopo, & opusculis eius. Cap. 10.

EIsdem temporibus Melito quoque Sardēsis, & Apollinaris Hierapolitanæ ecclesiarum episcopi, eloquentia simul Apostolicáque doctrina inprimis floruere: qui ambo seorsim apud Marcum Antoninum iuniorē, Christianā defendentes religionem, orationem habuere. Melito sanè duos de Paschate cōposuit libros, in quorum principio, quo tempore eos conscripserit, ostendit hisce verbis: Sub Seruilio Paulo Asiæ Proconsule, quo tēpore Sangaris martyriū obiit, quæstio magna Laodicęę, de Paschate, quod tempestiuè in eos, incidit dies, est exorta, hæc quoque à me sunt perscripta. Istorum libro rum Clemens quoque Alexandrinus meminit, » in suo Paschate opere, quod se propter Melito- » nem composuisse testatur. Pręterea Melitonis » liber circumfertur, de Politia & prophetis, item » de Ecclesia, alius de die Dominico, alius de Natura & figmento hominis inscriptus. Itē de Obedientia fidei: de Sensibus, eorúmque sedibus. Alius præterea, de Anima & corpore. Rursus, de Lauacro & veritate. Dei fide, & de natiuitate Christi. Insuper de prophetia, & de Hospitalitate. Itē is qui dicitur Clauis. de Diabolo. de Apocalypsi Ioannis. de Incorporato Deo. Ad hos accedit liber Antonino oblatus, in quo de rebus nostris talia quædā memorat. Quod antea nunquam est factum, id nunc tandem fit, vt cultores dei affligantur, & edictis propositis per Asiam proscribantur. Impudentissimi enim sy- » cophantæ, & qui alienis bonis animum per » cupiditatem & auariciam adiecere, occasione » ex principum constitutionibus arrepta, diu no- » ctúque propalàm excutiunt & rapiunt eos qui » nihil admisere mali. Ac siquidem hæc iussu tuo » fierent, probarentur sanè. Iustus enim princeps » nihil iniusti statuerit vnquam: & nos æquo li- » bentíque animo cædiū eiusmodi ferremus ho- » norē. Et te illud modò rogaremus, vt ipse priùs » rem dispiceres, autorésque tantæ pertinaciæ in- » quireres, atque ex æquo & bono decerneres » suppliciōne & morte, an salute & quiete sint di- » gni. Sin autem te quoque sciente constitutio & » sanctio hæc est promulgata, vt nouo prorsus » more, igne & lacerationę in corpora ciuium sæ- » uiatur, quod antea ne aduersus barbaros qui- » dem hostes facere decuit: multo magis obse- » crandus nobis es, ne nos in tam aperta & pu- » blica violentia & direptione despicias. Post- » hæc etiam illa refert: Philosophia nostra antea » quidem inter barbaros viguit. Et quum in » Romani imperij prouinciis, ea maioribus tuis, Augusto Cæsare rerum potiente, efflorescere ret, admodum imperio tuo commodauit. Ex eo nanque tempore in immensum res Romana creuit: cuius tu successor optatus factus, diutissimè imperium administrabis, si vnà cum filio tuo, philosophiam istam, quę cum imperio quasi simul nutrita, & cum Augu-

Scripta Melitonis & Apollinaris.

Defensio Melitonis pro Christianis ad Antoninū imperatorem.

christiana religione promulgata romanū imperium ad summum florē sub Augusto principe peruenit.

sto incrementa sua cepit, cõseruaueris. Ea quippe & à maioribus tuis, præ cæteris religionibus, adest habita in precio. Professionem porrò nostram Reipublicæ bono esse, illud in primis indicat, quod vigorem suum habere cœperit vigente maximè imperio: & quòd in Augusti rerum administrationem nihil aduersi inciderit, sed è diuerso prospera omnia & præclara ex arbitrio & voto omnium successerint. Soli reperti sunt Nero & Domitianus, qui ab inuidis & malè conciliatis quibusdam hominibus persuasi, professionem nostram calumniæ expositam esse voluerunt. A quibus, more iniquissimo, per illos impudentis sycophantiæ profluxit mendacium. Sed enim pij parentes tui, imperitiam illorum correxerunt, multis sæpe rescriptis eos obiurgantes, qui de nobis præter lege & æquitatem, quicquã statuere aut tentare iussent ausi. Inter quos auus tuus Hadrianus, quum ad alios F plures, tum ad Fundanum Asiæ proconsulem, ea de re scripsit. Pater quoque tuus, tecum imperij res administrãs, in edicto eo quod ad ciuitates, nominatim verò ad Larissæos, & Thessalonicenses, & Græcos omnes, ne quid rerũ nouarum fieret, dedit, de nobis scripsit. Te verò amplius etiam, qui de religione nostra eadem quam illi, immo verò humanitati & philosophiæ accommodatiorem obtines sententiam, facturũ esse persuasum habemus, quæ petimus, omnia. Hęc ille in oratione ad Antoninum. In eis autem, quas scripsit, Eclogis & scripturarum compendiis, statim à principio, Onesiphoro cuidam eo opere inscripto, veteris instrumenti extra controuersiam positos libros recenset. Eum autem virum laudibus vehit, quòd & fide probata fuerit, multum studij in scripturis addiscendis posuit. Hierosolyma autem se ea gratia profectum esse asserit, vt certa ibi de libris eis comperiret. Itaque numerũ & nomenclaturam eorum proferens: Quinque, inquit, sunt Mosæ libri, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium: Iesus Naue, Iudicũ, Ruth. Regum quatuor, Paralipomenon duo, Psalmorum Dauidis liber: Solomonis prouerbia, siue Sapientia: Ecclesiastes, Canticum canticorum, Iob: Prophetarum, Esaiæ, Hieremiæ, & duodecim prophetarum liber: Daniel, Ezechiel, Esdras. Deinde infert: Ex quibus Eclogas selectásque sententias & doctrinas collegi, in sex libros digestas. Hęc de Melitone.

Nero & Domitianus christianorum persequutores.

Melito de canonicis veteris testamenti libris.

De Apollinari Hierapolita: item de Musano & Bardesane Syro, & de scriptis eorum. Cap. 11.

APollinaris autẽ, quum multa alia tum hæc quoque feruntur. Ad Antoninum pro fide oratio. Quinque libelli, in quibus cum Gręcis seu Gentilibus agit. De veritate liber vnus & alter. Ad Iudęos item libri duo. & quæ præterea contra Phrygum hęresim composuit: quæ non longè pòst res nouas in ecclesiam induxit, tum primùm autem pullulare cœpit, ex quo Montanus cum pseudoprophetissis suis à vera fidei via declinauit. De Apollinari Hierapolitano tãtum. Musani autem, cuius antea meminimus, pulcherrimus extat Dehortatorius liber ad quosdam fratres ab eo compositus, qui præter rationẽ ad sectam Encratitarum deflexerãt: quæ eis quoq; temporibus exorta, nouam pernicio- E samque hæresim & opinionem in orbẽ intulit. Ducem eius & autorẽ fuisse, historia nostra antea Tatianum, Iustini Martyris auditorem, propagatorem autem Seuerum, indicauit. De Encratitis Irenæus quoque, ita scribit: A Saturnino & Marcione Encratitæ nominati, cœlibatũ docuerunt, simul & primam Dei creationem reiiciẽtes & tacitè eum qui ad hominum propagationem masculum & fœminam creasset, accusantes. Idẽ quoque abstinendũ esse ab eis quę ipsi animata dicunt, instituerunt: * malam referẽtes gratiam, qui cuncta creauit, Deo. Pernegant etiam primi hominis salutẽ. Hæc quoq; de Musano. Ea ipsa tempestate, quum Phrygum aliorúmque etiam hæreses in Mesopotamia exundarent, Bardesanes Syrus, quum linguarũ aliarum, tum Syri sermonis peritissimus, pręterea verò hæreticis refellendis exercitatissimus, aduersus Marcionem & alios quosdam, quinque variantiũ inter se dogmatum autores, strenuè cum eis congressus Dialogos, & insuper alia plurima scripta, sermone suo vernaculo edidit: quę quòd fortiter fidei verbum propagarent, plures eius auditores in Græcam transtulere linguam. In iis liber est quem ad Antoninum de fato cõscripsit, satis in eo Patrẽ Verbi exprimens. Sed & alia opuscula eum occasione ex persequutione accepta, edidisse ferunt. Atque hic quidem Valentini primùm sectator fuit: quem quum improbasset, fabulosá que eius doctrinas & opiniones satis refellisset, ipse quidem sibi ad perfectionem & finem rectę fidei peruenisse est visus: non omnino tamen veteris opinionis suę, quæ in habitum abierat, sordes abstersit.

Apollinaris libri.

Hęresis Cataphrygas.

Montanus hæreticus.

Musani ecclesiastici doctoris scripta.

Encratitarũ hoc est, continentium hęresis prohibentiũ nubere, iubentium abstinere à cibis & c. 1. Timo. 4.

* *ἀχαρισοῦντες θεῷ.*

Primi hominis salus.

Bardesanis Syri scripta Ecclesiastica.

Hic ex Valentini, cuius discipulus fuit errore, per coniugationem nihil ægritudinis contraxit.

G

De Caio, & Tertulliano qui scripsit, quum diui Marci tempore in Germania exercitus siti laboraret, Deum precibus nostrum militum exoratum pluisse, hostésque fulmine concidisse. Cap. 12.

SEd & alij plures Christiano planè animo pro fide nostra decertarunt, & aduersus hæreses depugnarunt: ecclesięque statu & moribus receptis, aliísque quę vel scriptis, vel sine scriptis à maioribus accepissent, in literas relatis, libros plurimos posteritati reliquerunt. Quibus a Caius & Tertullianus meritò sunt annumerandi, qui plurima certè & pulcherrima ediderunt scripta: quæ singilatim recensere, pręsentis instituti non est b Tertullianus porrò iste presbyter fuit, patre centurione natus: cuius lectione Cyprianus plurimùm est delectatus c. Et quòd eloquentia admodum polleret, multos sub Seuero imperatore composuit libros. Sed postea propter cleri Romani inuidiam, ad Montani est delapsus H dogma. Et libros aliquot aduersus ecclesiã, Mõtani opinionẽ defendẽs, edidit. Scripsit etiam de cõtinentia persequutione de ieiunio, de monogamia, de ectasi libros sex: contra Apolloniũ septem, & plures alios. Quibus Apologiũ pro fide ad Senatum Romanum addidit. in qua commemorat: d Quũ Marcus Antoninus bellum cõtra

a Caius scriptor Ecclesiasticus.

b Tertullianus.

c Magistrum eum appellare solitus.

d Milites christiani sub M. Antonino merentes, pluuiam in summa siccitate, & victoriam in vltima propè desperatione, à Deo precatione sua impetrarunt, ea victoria Antoninus Marcomanicum bellum confecit, & Pannonias Marcomannis, Sarmatis, Vandalis simul & Quadis extinctis, liberauit. Oros. lib. 7. c. 15. Iul. Capitoli. Eutr.

Germanos

Germanos & Sarmatas gereret, aciémque aduer A sus hostes strueret, excercitũ eius omnem, propter sitim grauem & diuturnam, ad rerum omnium inopiam & desperationem peruenisse, ac legionem nostram in genua more nostro procubuisse, precantem, atque Dei opem implorantẽ: eámque rem vt nouam & insolitam, hostibus terrorem ingentem incussisse. Atque illis ad eum modum orantibus, aliud in super maius, præter opinionem & expectationem, accidisse. Quum enim frequentibus fulminum ictibus hostes pulsos: tum qui ea sunt subsequuti, multa densorũ imbrium vi, exercitum iamiam siti & aquę penuria interiturum, recreatum & restitutum esse. Tam efficaces scilicet nostrorum fuisse preces: Hanc rem † profani etiam historici tradidere, qui de Romanis imperatoribus scripserunt: nõ illi quidem precibus nostrorum miracula tanta adscribentes, (quomodo enim id facerent, qui alienis prorsus à nobis sunt animis?) sed qui par B tim nostrarum sunt, aut nobis faueant, nulla deprauati affectione, † simpliciter & verè hominibus id factum nostris tribuunt. Ex quibus Apollinaris memorię mandauit, Imperatorẽ statuisse, vt legio ea quę ex Christianis constaret militibus, * prærogatiua quadam principem in exercitu obtineret locum, aliísque semper præiret copiis. cui idem etiam imperator nomen † Ceraunoboli. hoc est fulminatricis imposuit. Sed & Tertullianus satis idoneus & locuples eius rei fuerit testis, qui scribit: Marci prudentissimi imperatoris etiam tum literas extitisse, quibus illã Germanicam sitim, quum iamiam aquarum penuria excercitus periturus esse, Christianorum militũ precationibus impetrato imbri discussã contestatur. Eundémque imperatorem capitis quoque pœnam, & quidem teteriorẽ constituisse C dicit Christianorum accusatoribus. Ac deinceps subiungit: Quàm igitur sunt iniqui iudices isti, qui in nos solos inquirunt, impii, iniusti, crudeles? quos Vespasianus * seruari non iusserit, quamuis Iudeorum victor? Ob quos Traianus ex parte leges frustratus sit, vetando inquirit Christianos? Quos neque Hadrianus, quamquam curiositatum omnium explorator, neque qui appelatus est Pius, prosequendos sanxerit? Caius autem sub zephyrino, aduersus Proculũ Montani studiosum, dialogo conposito, in quo temerariam eius audaciam taxat, quòd nouam induxerit prophetiam, maximam est consequutus laudem & gloriam.

† ἁπλῶς καὶ ἀληθεῖ τρόπῳ.

Vnam legionẽ christiani nominis id impetrasse, Diony. autor est.

Suidas rem omnem in Iulianum quendã mysten connixisse videtur.

† κεραυνοβόλο.

** οὐκ ἐφύλαξε seruari hic dictum, sicut apud Teren. Me infensũ seruat.*

Caij scriptum.

** Flumen de cælo precibus suis contra hostium machinamentum extorsit, suis pluuia impetrata, cùm siti laborarent. Iul. capitolinus in Marco philos.* D

** Diui fratres tanti christiana legionis beneficij memores, per scriptum etiam christianam religionem confirmarũt, Christianos accusari vetuerunt, & eiusdem conditionis eum cæteris esse in honoribus adipiscendis constituerunt constitutio eorum perstringitur. l. generaliter. §. fin. ff. de decuri. Eis, qui Iudaicam superstitionem (christianam professionem intellige) sequũtur, diui Verus & Antoninus, honores adipisci permiserunt: sed & necessitatẽ eis imposuerunt, qui superstitionẽ eorũ non læderent. Vlpianus*

De Irenæo Lugdunensi episcopo, vt eius quoque ætate prædictiones & vaticinia diuinitus, quæ propè fidem excellent, sint edita. cap. 13.

CÆterùm Irenæus Lugdunensis ciuitatis, quam Rhodanus præterfluit, episcopus, Pothini, qui nonaginta annos natus cum reliquis in Gallia martyribus, de quibus paulo pòst agemus, vitam finiit, successor in tenera sua ætate, Polycarpi auditor fuit, & multa variáque memoria digna reliquit monumẽta. Sed quinq; eius extant libri, quibus titulũ fecit, Confutatio & euersio falso nominatæ, † scientiæ. In secundo porrò libro disertè astruit adhuc suo tempore in ecclesiis plurima extitisse diuinæ & admirandæ virtutis indiciã. Ita enim inquit: Tantũ abest vt exuscitandorũ mortuorũ dono, per orationem, quemadmodum ipse Dominus & Apostoli fecerunt, careant, vt persæpe, necessitate interueniẽte inter fratres, ecclesia eius loci omni orãte, et ieiunio accedẽte vberiore, spiritus in corp⁹ defuncti reuersus, homóque precibus sanctorum donatus sit. Et rursum: Quod si per phantasiam tantũ, & quasi fuco obiecto, hæc Dominum fecisse dicẽt ad prophetica illis scripta deductis, ostendemus, omnia ista ita de eo prædicta, proindéque etiam certò facta esse, ipsúmq; solum Filium esse Dei. Quapropter in eius quoque nomine veri germaníque eius discipuli, accepta ab eo gratia, aliis hominibus benignè facere, sicuti ab eo quisque donũ est consequutus, perseuerant. Nam quidam dæmones profligant: aliqui futura prænunciant, visionésque & responsa habent prophetica. Nõnulli ægrotis subueniunt, & manuũ impositione eos restituunt. Iam verò, sicuti diximus, mortui etiam resuscitati sunt, qui satis diu inter nos fuerunt superstites. Quid enim dicam? quum numerum donorum Dei inire non sit, quæ per orbem terrarum omnem Ecclesia à Deo accepta, in nomine Iesu Christi, sub Pontio Pilato crucifixi, quotidie populis benefaciendo exhibet & præstat? neq; quempiam defraudans, neque argentum emungens. Sicuti enim gratuito à Deo accepit ita, etiam gratuitò ea dispensat. Similia quoque alio loco profert: Sicuti multos audimus fratres in Ecclesia prophetica dona habentes, variis per Spiritũ linguis loqui, hominúmque occulta in lucem, vtilitatis eorum gratia, proferre, & mysteria arcanáque Dei cõsilia declarare. Hæc hactenus.

Irenæus Polycarpi discipulus.

Eiusdẽ libri.

** Gnosticorum*

Huc virtutes diuinæ & miracula viguere.

Vt Irenæo scripturarum diuinitùs inspiratarum meminerit: & de Apocalypsi Ioannis, & de septuaginta interpretum translatione. cap. 14.

FAcit is etiam sacræ scripturæ mentionem, & testamentariorum eius librorum, primo loco quatuor Euangelia recensens, ita ferè sicuti nos in fine secundi Tomi exposuimus. In quinto autẽ argumẽti eius quod dictũ est libro, Ioãnis quoque Apocalypsis, epistolęq; eius, & item Petri epistolæ meminit. De Apocalypsi verò & hæc scribit: Hęc sic habẽt, atq; in omnibus emẽdatis & antiquis exẽplaribus numerus iste inuenitur. Testificãtur hoc etiã illi qui Ioannẽ de facie viderunt: verbáque in super ipsa declarant numerum nominis bestiæ iuxta Græcorum cal-

Canonici noui testamẽti libri.

De Apocalypsi Ioannis.

De reuelatione Antichristi.

culũ, per eas quæ in ea sunt literas esse expresśũ. Et rursum: Nos equidem non periclitabimur de nomine Antichristi quicquam certò asseuerare & confirmare. Quod si enim hac ætate nomen eius propalàm prædicatum oporteret, per eum id indicatum fuisset, qui Apocalypsim & reuelationem ipsam vidit. Non ita dudum nanque is visus est, nostra propè ætate, circiter Domitiani imperij finem. Mentionem etiam Irenæus facit Sapientiæ Solomonis. Recipit quoque eum qui dicitur Pastoris librum, cuius illo vtitur testimonio & autoritate: Rectè igitur scriptura dicit: Crede in primis vnum esse Deum, omnia creauit & perfecit. Meminit item Presbiteri cuiusdã Apostolicæ vitæ viri, cuius nomẽ non exprimit. Ego autem Ioanẽ alterum esse puto, qui Ephesi fuit, Presbiter ita cognominatus: cuius etiam enarrationes & dicta memorabilia multa scriptis suis inserit. Meminit præterea Clementis, & Iustini, eorúmque loca quędam allegat. Quæ is autem de Septuaginta interpretum translatione diuinitùs inspiratarũ scripturarum scribat, ęquũ visum est ipsius verbis referre. Itaque Deus homo factus est, & ipse Dominus saluauit nos, virginis signo exhibito. & non sicuti quidam dicũt perperam transferre scripturã ausi: *a* Ecce adolescentula vterum gestabit, & pariet filium: ita vt Theodosium Ephesius, & Aquilas Ponticus, Iudæi proselyti ambo verterunt: quos consectati Ebionitę, ex Iosepho eum prognatum esse dicunt. Et paulo pòst inquit: Priusquam Romani imperium in Iudęos haberent, & Macedones adhuc Asiam obtinerent, *b* Ptolemęus Lagi bibliothecam, quam Alexandrię magnificè instruxerat, ingenti studio omnis generis bonorũ librorum copia exornare contendens, à Hierosolymitanis petiit, vt sibi habere liceret in Gręcã linguã eorũ scripturas trãslatas. Tum illi, quòd Macedonibus adhuc subiecti essent, ex senioribus suis, scripturarũ sacrarum & vtriúsque sermonibus peritissimos septuaginta viros ad eum miserunt, Deo hoc sic disponente. Ptolemæus autem, de quolibet eorum *c* seorsim periculum facere volens: simúlque timens ne ex conuentione, per versionem suam, scripturarum veritatẽ celarent & supprimerent, seiunctos eos eundẽ librum omnes vertere iussit. Idque in omnibus voluminibus fecit. Deinde quum illi apud Ptolemęum conuenirent, & versiones suas inter se conferrent, simul & Deus est glorificatus, & scripturę eo modo ad noticiam & cognitionẽ hominum peruenerũt. Euenit enim, vt omnes omnium translationes à principio ad finem vsque, eisdem loquutionibus & verbis sint conceptæ: adeò, vt hodie quoque gentes omnes persuasũ habeant, de consilio Dei ipsius versas esse scripturas. Neque mirandum est, Deum hoc ita ordinasse, qui etiã scripturis in populi captiuitate sub Nabucodonosor amissis, quum post annos septuaginta Iudæi in terrã suam, Artaxerxis Persarum regis tẽporibus, reuersi essent, Esdrę sacerdoti è tribu Leui inspirauit, vt omnes qui interciderant prophetarum libros denuò componeret, & leges Mosaicas populo restitueret. Atque hæc quidem de diuinis scripturis dixit.

Sapientia Solomonis.

Autoritas ex Pastore.

Alma.

a Vt loco illo Esaia, Ecce virgo cõcipiet, & pariet filium. Esa. 7.

b De septuaginta interpretibus historia c Hieron. in præfat. in pentateuchum, Vna basilica interpretes. Septuaginta congregatos contulisse scribit, non prophetasse: Aristea & Iosephi sequuntur autoritatem.

Esdras Mosæ & aliorum libros sacros restituit.

** In Irenæo, de inquisitione numeri et nominis Antichristi timidè simul & solicitè agente, circa finẽ libri quinti, illud maximè obseruandum, quod fatidico spiritu exẽpli gratia tria ista nomina numerum 666 repræsentantia lectori proponit, λατεῖνος, τειτὰν, ἐυανθάς. Non enim hæc insigni carent mysterio.*

*Quæ idem de Catalogo Romanorum episcoporum *scripserit, & vt Deo dilecti Viennenses martyres Irenæũ Eleuthero Romano episcopo cõmendarint. Cap. 15.*

IN tertio autẽ aduersus hæreses libro, per catalogum episcopos Romanos recenset, vsque ad Eleutherũ, qui Soteri successit. Eleutherũ porrò duodecimum per successionem ab Apostolis facit. Enumerat autẽ eos, sicuti nos quoq; priùs in nomẽclatura eorũ recensuimus. Vbi verò de Clemente pluribus agit, seditionis etiam Corinthiæ, & epistolæ Clementis meminit. Perlongam enim, inquit, ecclesiæ Corinthi epistolam ecclesia Romana scrisit, ad pacem & concordiam dissidentes reducens, fidémque eorum, & quam ab initio ab Apostolis accepisset traditionem renouans. Vnum porrò, post Clementem, ex Romanis episcopis Telesphorum, magna gloria martyrium subiisse inquit. & postremò infert: Nunc autem duodecimo loco ab Apostolis episcopatus sortem ordine & doctrina sua obtinet Eleutherus, & Apostolorũ in ecclesia traditio & veritatis prædicatio ad nos quoque peruenit. Quo autem ardore erga fidẽ diuinámque professionẽ fuerit Irenæus, abundè testatur epistola, quam Viẽnenses & Lugdunenses martyres, quum adhuc in carcere inclusi affligerentur, ad Eleutherum Romæ episcopũ & Irenæum, qui tum presbyteri dignitate fulgebat, commendantes dederunt. Commendatio ea sic habet. Saluere te, rebúsque omnibus semper lætari optamus, pater Eleuthere. Literas hasce nostras vt ad te perferret, fratri & participi nostro Irenæo persuasimus. Quem rogamus, vt tibi commendatum habeas, egregium scilicet testamenti Christi æmulatorem. Quod si sciremus, ex loco & honore aliquo iusticiæ laudem cuiquam parari, vt presbyterum ecclesiæ, qui ipse est, eum in primis tibi commendaremus. Et & aliorum Irenęi pulchrorũ operũ mẽtio, vt sũt quædam ad Blastum, & Florinum, & Marcianum scripta: & disputationum liber. Et item qui ab eo inscriptus est De sciẽtia, ad Gręcos, admodum necessarius liber. Et ea quę de Paschate ab eo sunt dicta: de quibus postea loco suo dicemus. Hęc diuino Irenæo.

Clemens & Telesphorus Ro. episcopi martyres.

Cõmendatoria litera Viennensium martyrum ad Ro. episcopum pro Irenæo.

De sanctorum martyrum in Gallia literis: & de maxima, qua ibi afflicti sunt, persequutione. Cap. 16.

QVandoquidem autem Irenæi & Viẽnensiũ *a* Gallicanorúmque martyrum fecimus mentionem, æquum visum est, de constantia fortitudinéque eorũm pauca referre. Decimus septimus agebatur imperij Antoni Pij annus, quũ in omnibus terræ partibus turbulẽto persequutionis Christiani spirante vento, populique per vniuersum orbem præcipiti audacia aduersus nos insurgentibus, plurima martyrum millia propter Christum mortem obiere: sicuti hoc facilè est ex iis quæ apud certas gentes sunt facta, coniectura essequi. Testatur id quoq; scriptura, in quę tam egregia illorũ æternãq; memoria digna certamina sunt relata. Verũ enimuerò alius quisquã, historia scribẽda, ad memoriã posteritatis, stylo indulgẽs, trãsmittat victorias & triũphos ab hostib' deuictis reportatos, imperato-

a De martyribus sanctis, qui in Gallia fortissimè pro Christo mortẽ cruciatibus magnis obiere. Alij hæc martyria in tẽpora diuorũ fratrũ veri et Antonini, ortẽ te bello Marcomãnico ad quod se ambo imperatores parabant, referunt.

rias ducum artes, cõsilióque simul & manu res prudenter & fortiter gestas, ac strenuorum militum pro coniugibus liberis & patria ipsa certamina obita, sanguinémque pro salute eorum multis prælijs abundè profusum. Oratio autem nostra de moribus & institutis vitæ & religionis Christianæ suscepta, impressiones aduersus veritatem factas, & pacatissima egregiarũ animarũ prælia, admirandámq; & omnem naturæ captũ superantem fortitudinem & virtutẽ eorum quis magis pro pietate veróque Dei cultu, quàm pro charissimis sibi capitibus rem strenuè gesserunt, tropæáque & victorias aduersus inuisibiles hostes partas, coronásque triumphales persequetur: atque ea omnia veluti in columna, nó ex ea illa, aut marmorea, sed adamantina prorsus insculpet, ad memoriam posteritatis omnis sempiternam. Eximium porrò ea tempestate martyrij tanquam stadium Gallia prouincia erat: in qua præter cæteras duæ sunt metropolitanæ vrbes, Lugdunum & Vienna, quas reliqua eorum locorum regione eminẽs, fluuius Rhodanus perstringit. Martyriorũ autem eorum commentariũ, vrbium earũ ecclesiæ illustres, ecclesijs quæ in Asia & Phrygia fuere, misẽre, tali præfatione vsæ. Qui Viennæ & Lugduni in Gallijs habitãt, serui Christi in Asia & Phrygia eandẽ nobiscum redemptionis fidem & spem habentibus fratribus, Pax, & gratia, & gloria à Deo Patre & Domino Iesu Christo, Domino nostro. Deinde præfationi eiusmodi, alijs quibusdam verbis additis, tale scribendi initium faciunt. Afflictionũ enim magnitudinem, & tantam gentium aduersus sanctos iram, atq; eas quas beati martyres sustinuerũt calamitates, ad plenum perscribere, neque nostræ est facultatis, neque id à quóquam fieri posse putamus. Omnibus enim suis copijs in nos irruit aduersarius: & iõ initio statim ipso apparuit, nihil fore terrori nobis † præsentiam eius. Expertus est genus omne persequutionis & afflictionis, assuefaciẽs atque exercens suos aduersus Dei ministros. siquidem non ædibus tãtum, balneis, & foro nobis, sed publico quoque prorsus, necubi nostrûm quisquam appareat, interdixerunt. Verùm contra eos pro nobis gratia Dei depugnans, infirmos quidem confirmauit, stabiles autem eis opposuit columnas: eos videlicet homines, qui per tolerantiam omnem, mali illius impetum in seipsos pertraherent: quiq; conferre pedẽ, omne contumeliæ & supplicij genus sustinere, & quæ plurima essent, perpauca & exigua esse ducere possent, & ita ad Christum venire festinarent: rebus ipsis ostendentes, indignas esse passiones temporis huius, ad futuram gloriam. Primùm quippe confertim vniuersi, & quæcũq; à multitudine inferrentur, pertulere, contumeliosas sclamationes, verbera, voluptationes, rapinas, lapidationes, & carceres: omnia denique alia, quæ ferocienti multitudini contra inimicos & hostes facere in mentem venire solent.

Scriptum ecclesiarum Galliarum ad ecclesias Asiæ & Phrygiæ, de earũ martyrijs.

Diabolus persequutionis piorum hominum autor.

† παρουσίαν.

De Vetio, Sancto, pothino, Alexandro, Bibliade, Blandilla, & alijs: vt scilicet certamen pro Christo sustinuerint, & deinceps in fluuium sint abiecti. Cap. 17.

Deinde scriptũ id exequitur, sanctos ad tribunum abductos, atque ibi interrogatos, A in carcerem coniectos esse. Atque inter eos Vetium quendam Epagathum, quum ætatis flore vigẽrem, tum fide omníque bonorum operum genere pollentem, tantam multitudinem abduci ægrè tulisse, & se ad defensionem eorum obtulisse, atque ob tam pulchram professionem cum alijs simul abreptum esse. Decem verò periculi magnitudine victos, martyrio renũciasse: & sanctis timorem ingentem reliquisse, admodũ metuentibus propter dubium futuri casus exitum, ne scilicet de eo quoque periclitarẽtur, vt Christo excideret. Eorum tamen numerum alios paulatim expleuisse. Optimos quóq; ex vtráq; ecclesia delectos, & cum martyribus ipsis ex gẽtibus seruos vnà comprehensos, eósque flagrorum vi & necessitate coactos, contra nos ementitos esse Thyestis cœnas & Oedipi cõcubitus, B aliáque item plurima vulgasse, quæ neque audiru neque dictu credibilia essent: neque etiã vnquam post homines natos, quòd facta essent, fidem obtinuissent. Quarum rerũ infamia vulgò iactata, omnes (inquit) contra nos sunt efferati. Et qui hactenus propter familiarem consuetudinem & humanitatem moderatiores fuerant, grauem in nos fremebundi acceperũt animum. Quapropter cruciatus orationis vim omnẽ superantes sancti martyres pertulerunt, satana summo studio contẽdente, vt ab eis quoq; blasphemæ quicquam proferretur. Præcipuè autem multitudinis ipsius & militum & Præsidis furor incubuit in Sanctum, ecclesiæ Viennensis diaconum in Maturum, recens quidem illũ illuminatum, sed generosum & fortem decertatorẽ: in Attalum Pergamenum genere, columẽ & firC mamentum Gallicorum Christi fidelium: & in Blandillam, quæ statu quidem serua fuerat, ingenium autem & animum habuit perquàm liberalem. In ea nimirum exhibuit atque repræsentauit Christus, quæ apud homines vilia, ingrata, nullíusque adeò precij habeantur, ea apud se in maximum esse honorem, propter egregiam in se piorum animorum affectionẽ & amorẽ. Quum enim omnes metuerẽt, herâque etiam eius carnalis * maximopere de ea esset anxia & sollicita, (aderat nanque & ipsa, fortiter certamini pro Christo incumbẽs) ne illa naturæ imbecillitate, vel solam liberiorem professionem non perferret, tanto eam animi robore confortatam esse tradunt, vt tortores, qui sibi inter se succedẽbant à matutino tempore ad vesperam vsq; virginis & fustibus eam ceciderant, animos despondere nt, victósque se profiterẽtur, quid rerum deinD ceps de ea agerent dubij. Obstupescẽtes etenim, mirabatur spiritum prorsus in ea remanere, cuius corpus circunquaque conscissum & apertũ esset. At illa, pertinde atque ab ineunte ætate certaminibus esset exercitata, perdurabat: laxamentúmque ei, & (vt ita dicam) † indolentia plagarũ & cruciatuum erat, quòd subinde a Christianã se esse proclamaret b. Sanctus verò & ipse tanta animi præsentia, & tam generosè & fortiter se carnificibus opposuit, plurimámque eorũ sæuitiam & pœnis incutiendis feritatem adeò stupefaciebat, vt ab illis interrogatus, non gentem suam, non patriam, non homen, non aliud quicquam, sed vnicum hoc in certamine & lucta tormentorum omni, Christianum se esse diceret: quum

Vetius Epagathus egregius iuuenis.

Decem christiani à martyrio abhorruerunt.

Eorum vicem sancti martyres doluerunt.

Serui infideles, vt ea christianis fœdissima quæque flagitia confiterentur, torti.

Eo modo christiani in infamiam & odium publicum concitati.

Primarij martyres: Sanctus Diaconus, Maturus, Attalus, Blandilla.

* ἀγωνίσεως

Admiranda Blandillæ in perferendis omnis generis tormentis tolerantia.

† ἀναλγησία

a Maximopere pij sanctique homines christiani nomine sunt gloriati, & delectati.

b Mirifica etiã ipsius Sancti patientia.

quidem illi se ex eo; propter tam graues ac intolerabiles cruciatus, degenerem aliquem nobísque infaustam atque ominosam vocem audituros sperarent. Itaque contentione illa cruciatuum summorum inferendorum fracta, ad postremum æreas squamas candentes mollissimis & tenerrimis quibúsque martyris membris asperserunt, & agglutinarunt.° Atque ita ex illis quidem sic adustis, nidor & aruina profluebat: ipse verò constans & immotus permanebat, fidéque stabilis, & aqua vitæ ex cœlesti fonte promananti conspersus atque recreatus, magis magísque confortabatur. * Ac corpus totum inter se membris congruens, martyr erat: vnũ totum vulnus, vna totum cruenta vibex, contractum prorsus, & ab humana specie, exteriore sua parte, alienissimum. In quo ipsemet CHRISTVS patiens gloriam & laudem ingentẽ perficiebat, F & aduersarium proculcabat. Apertum quippe reliquis omnibus exhibuit exemplum, nihil ibi esse terribile & metuendum, vbi adsit Dei patris dilectio: nihil erumnosum atque dolendum, vbi CHRISTI gloria. Aduersarij sanè quidem incredibili animorum tumore & incensione laborãtes, ita demum se superiores fore sunt opinati, si ex interuallo deinceps eadem inferrent tormenta. Martyres enim ipsos vel cruciatibus tantis victos in impietatem eorum cõcessuros: vel suppliciis immanibus immortuos, grauem reliquis allaturos esse timorem & terrorẽ existimarũt. Quod vbi facere sunt aggressi, adeò sunt spe sua frustrati, vt ille corpore tormentis doloribúsque omnibus releuato, cõfestim restitutus, vsum membrorum formámque integram ita receperit, vt quæ ei iterum sunt illatæ pœnæ, non excrutiatio, sed sanatio atque restitutio esse viderentur, cœlitùs videlicet ei allato auxilio. Cæterùm Bibliadem etiam quandam produxerũt, eámque flagris crudelem in modum conscindẽtes, persuadere illi conabantur, vt sacra nostra detestandum piaculum esse diceret. Illa autẽ veluti è somno excitata, longè aliud, diuersúmque magis quam ipsi expectantes volebant, professa est, illud insuper adiiciens: Quomodo verò homines isti infantes vorent, qui etiam ab animantium ratione carentium sanguine abstineant? Ac talia quum & pateretur & diceret generoso admodum animo, ordini martyrum est allecta. Enimuerò postquam quæsitores isti & carnifices, virtute Christi ad hunc modum infirmiores H esse comperti, atque martyrum impressione & tolerantia prostrati sunt, vt in carcere eos affligerent, consilium ceperunt. Ita illi terra horrentium tenebrarum caligine & pedore excruciantur, & pedum distractio ad quintum vsque fidicularum foramen extenditur. Quapropter multi in vinculis sunt suffocati: multi ægrè viuentes, spiritum cum dolore traxerunt, omni prorsus humano destituti auxilio. Fuerunt etiam, qui simul atque in carcerẽ sunt cõiecti, quod grauem eius squallorẽ non ferrẽt, decessere, CHRISTO IESV variis Martyres modis glorificante. Pothinus autem † Lugdunẽsis Ecclesię episcopus, vir imbecillus, vt qui nonaginta supergressus esset annos, & naturali quidem infirmitate ægrè corpori vitalem auram suppeditarẽt, spiritu autem propter obeundi martyrij desiderium esset E validissimus, ad tribunal est pertractus, corpore tenui & soluto, perinde atque vasculo quopiam animam vix retinens. Atque ibi cõsistens, quum pulchram professus esset professionẽ, à tribuno, quisnam esset Christianorum Deus, interrogatus: Quũ Christianus, inquit, fueris, scies. Quapropter violentiùs quoq; statim acceptus, plagas tulit. Qui enim propiùs ei astabant, manibus pedibúsque in eum insilientes, summa cõtumelia canos eius affecerunt: qui verò lõgiùs remoti fuerant, quæcũque locus subministrabat tela, in eum coniecerunt. Omnes quidem certè flagitium se & piaculum committere existimarũt, si quid insolentiæ peruicacis & petulantiæ proteruæ in eũ intermitterent: eóque modo se deos suos vindicare putauerunt. Deinde, quum ægrè iam spiraret, in carcerem est demissus. vbi biduo pòst, spiritum Deo decedens commendauit. † Porrò qui CHRISTVM abnegauerant, vt malefici in martyrum custodiam coniecti, quòd viderẽt illos quidem iucundiùs relucere ac lætiùs florere, hilarésque gloria & gratia abundantes, nec non suauitatem odoris CHRISTI redolentes, vnguento scilicet quodam, sicuti nonnullis visum est, ità delibutos, vt vincula eorum quasi comptorum sponsorum ornatum decentem præ se ferrent: seipsos autem deformes ac malè olentes, probrísque oblitos, vindicémque intra se & carnificem cõscientiam in animis gerentes, qui videlicet vt illiberales parúmque viriles homicidij sibi ipsis crimen impingentes, omnium præstantissimum nomen reiecissent: ex martyrum conspectu confirmabantur, séque ab G eis recipi rogabant. Atque illi eos non grauatè, nullam prorsus suspicionem reliquam faciẽtes, susceperunt. Ex eo tempore martyria variè sunt diuisa, atque distincta. Ex multiformibus nanq; & versicoloribus floribus coronam illi texẽtes, Christo eam obtulerunt, & maximum illud immortalitatis præmium receperũt. Maturus quidem, & Sanctus, Blandilla & Attallus, in publicũ producti, & in amphitheatro bestiis obiecti, eosdem sunt angores experti: plurimísque tormentis superatis, tandem in seduli ferrea, cui ignis esset suppositus, sunt collati, vbi ex corporibus eorum adustis nidor ingens redditus, carnifices compleuit. Qui tantũ ex constantia martyrum concepere dolorem, vt patientiam illorũ tanquam furiis agitati exsuperare contenderet. Ac Sanctus quidem & Maturus certamine tãto obito, eo die cursum suum absoluerunt, & gladio cæsi, veluti victimæ DEO sunt oblati. Blandilla autem in stipite distẽta, bestiis esca est proposita: faciémque supplicij eius qui pro ea est crucifixus referens, magnum concertatoribus suis præbuit desiderium, in sorore sua habitum & formam exoptati illius inspicientibus. Quare illud quoque exhibebat, ac veluti persuadebat, qui pro CHRISTI gloria patiatur, eum passionibus participem esse viuentis Dei. Sed enim quum bestiæ eam non attingerent, ad alium reseruata est agonem, vt simul & multis variísque colluctationibus deuicto perplexo illo serpẽte, certum constantis fortitudinis exemplum fratribus fieret, vilis ipsa & imbecillis, & inuictum habens propugnatorem Christum diuersisque aduersarium certaminibus debellans, immortalitatis co-

* τὸ δὲ σωμάτιον μάρτυς ἦν τῶν συμβεβηκότων quod etiã sic verti potest: Ac corpusculum ipsum crudelitatẽ tãtam testabatur: vel, Earum rerum quæ acciderant, testis erat.

Christus ipse in sanctis martyribus, vt in mẽbris suis, patitur.

Corpus sancti à tortoribus fœdissimè excarnificatum, forma sua diuinitus restitutum.

Bibliadis generositas.

Martyres in carcere squalore & pedore excruciati.

Pothini episcopi martyrium.

† ὁ τὴν διακονίαν τῆς ἐπισκοπῆς ἐν Λουγδούνῳ πεπιστευμένος. Euseb. lib. 5. cap. 1.

Nonagenarius martyr.

† Christi negatores fide christiana abiurata, tanquã malefici in carcerem coniecti, quum martyrũ optatam sortem admirantur, tum vicẽ ipsi suam miserantur.

Conscientia carnifex.

Non grauati isti à Martyribus in gratiã & consortium recepti.

Sanctus & Maturus in Domino obdormiunt.

Blandillæ agõ.

Attali certamen. ronam reportaret. Secundum [...] Attalus in theatrum duce[...] cum inscriptione [...] Attalus Christianus. Erat a[...] ex clarorum virorum ordine, firmam[...] conscientiæ, atque in certaminib[...] pro CHRISTO susceptis probè exercitatu[...] & constans veritatis testis. Quo producto, qui in petulantiùs plebs tumultuaretur, Præses eum, vt ciues Romanû, in custodia asseruari iussit, donec Cæsaris de eo atque aliis explorasset sententiam. Interea qui antea negatione mortui fuerant, spiritum vitæ resipiscentia receperunt: & quos extinctos eiecerat, eos reuiuiscentes mater est complexa. *Negatores christi ab ecclesia matre resipiscentes suscipiuntur.* Ij dulciore doctrina accepta, ab eo qui non vult mortem peccatoris, virtutem & robur ad perpetiendum assumpserunt. Nam allato à Cæsare rescripto, quicunque ex Christianis Romani essent, gladio sunt cæsi: cæteri bestiis sunt obiecti, aut aliis grauibus suppliciis affecti. *Ex Martyribus Ro. ciues gladio iugulati, alij bestiis obiecti.* Primi antem omnium, qui antea pœnitentia vsi fuerant, inquirebantur. Spes quippe quæ sitis nibus erat, eos denuò captum iri. Verùm alli partim martyrum aggregati sunt ordini, partim perditionem sequuti alli nimirum, qui indigni parùmq; firmi fuerant, & de religione nostra minus rectè senserant. *Nonnulli denuò christum abiurarunt.* Martyrum catalogo ascriptus etiam est Alexander, artis medicæ peritus, & in Galliis omnibus notus. *Alexander medicus Martyr.* erat enim multa dicendi libertate præditus, & Apostolicæ gratiæ non expers. Et tribunali assistens, ac nutu martyres cohortans, deprehensus & ipse est veluti certamina parturire. Itaque iudici delatus, & capitis damnatus, vnà cum Attalo bestiarum feritati est obiectus. *Attali cædes.* Sed quum nihil aduersi ab eis sensissent, pluribus defuncti certaminibus, postremò & ipsi vt victimæ sunt cæsi: Alexander quidem, nihil proloquutus: Attalus autem, quum in ferreo sedili vreretur, nidórque ab eo prodiret, illud tãtum Romana lingua præfatus, En hoc ipsum est humana vesci carne, quod vos facitis: nos verò neque homines voramus, neque præterea mali quidquã facimus. Interrogatus etiã, quod Dei esset nomen, respondit, Deus nomen non habet, vt homo. Post hos omnes, vltimo † gladiatorum die, eum Pontifice puero quindecim prope annos nato, generosa Blandilla est producta. *† τῶν μονομαχιῶν.* Ij pet simulachra deorum iurare iussi, nõ paruère. Quapropter multitudinis animis aduersus eos efferatis, permultis sunt excruciati tormentis. Et puer quidem suppliciis tantis cedens, reddidit spiritum. *Item Pontifici pueri.* Blãdilla verò postrema, veluti mater generosa, excita, quæ liberos victores ad regem suum præmisisset, festinabat & ipsa per mortem exultans, veluti ad nuptiale cõuiuium: & non ad bestiarum, quibus obiicienda erat, lacerationē. *Item Blandilla.* Itaque post flagra, post bestias, post ahenum, ad vltimum reticulo inclusa, tauro agresti & feroci est obiecta: & quum diu multùmque à belua esset iactata, tandem & ipsa est magnificentissimè iugulata. Cuius tantã demirati fortitudinem immanissimi illi persequutores, haud vnquam apud eos visam esse mulierem tot & tanta supplicia perpeti, testati sunt. *Tortores ipsi à Martyribus victi.* His ita peractis, denuò contumeliosa iniquissimorum hominum iniuria sæuire in martyrum corpora cœpit. Quòd nanque ab illis essent superati, id in maiorem euasit irã. Proinde & eos qui in carcere mortem obierant, & eos qui variis & exquisitis suppliciis excruciati fuerant, ne quis eorum sepulturæ honorem sortiretur, earum nocturnis simul & diurnis tradiderunt custodiis. *Cadauera sanctorum martyrum inhumaniter tractata.* Præterea quæ à bestiarũ feritate & ignis violentia superfuerant reliquias, comminutas illas & in carbones redactas, capita quoque & resectamenta eorum per dies plures asseruanda diligentius militaris manus excubiis mandarũt. Ac impij milites partim dentibus in eos stridebant, vt per furorem defunctorum quoque reliquiis insultarẽt: partim in ludibrium cadauera vertebãt. Si qui verò viderẽtur esse aliis æquiores, probosè, vbi Deus eorum esset, quídve illis religio eorum, cui animas ipsi suas posthabuissent, ostendesset, requirebant. Grex autem fidelium in magno fuit mœrore & luctu, quòd humare martyrum cadauera non liceret: *Sepulturæ honor martyribus denegatur.* Neque enim ad hoc eis nox profuit, neque auro ea redimere potuerunt; nedum precibus vllus locus esset apud eos, quibus id maximum luctũ est visum, si illa sepultura carerẽt. Sub hæc scriptum, quod diximus, infert. Itaque corpora sanctorum illorum omni genere ludibrij & probri traducta, & sex diebus sub dio iactata, postea autem combusta atque in cineres redacta, ab iniquis hominibus in Rhodanum fluuium ibi præterlabentẽ sunt sparsa, vt nihil prorsus eorum in terris amplius esset reliquum. *Corpora eorũ in cineres redacta, & in amnem Rhodanum disiecta.* Et hoc sic fecerunt, perinde atque Deum deuincere, aut regenerationem eorum præpedire possent: vt nequam (sic illi dicebant) resurrectionis spem habeant, qua ipsi adducti, peregrinam nobis & nouam inducunt religionem, & dura acerbáque omnia despiciunt, prompti prorsus & parati cũ gaudio adire mortem. *Ea crudelitate tyranni christianos à spe resurrectionis abstrahere sunt conati.* Videamus nunc, an sint resurrecturi, & si potest eis opem ferre Deus eorũ, & è manibus nostris eos eripere. Atque hæc quidem commẽtarius ille refert. Facilè autem coniectura & ratione conuenimẽri colligere licet, quæ in reliquis etiam prouinciis sint acta, quantáve tum martyrum extiterit vbique multitudo.

Qualis visio Attalo martyri apparuerit, propter alium martyrem, qui duram nimis & sordidam vitam degebat: & vt christi martyres facilè lapsis gratiam fecerint, veniámque concesserint. Cap. 18.

IN commentario eo aliud quiddam memoratu dignum traditur, quod ad multorũ vtilitatem, si historiæ huic inseruissem, minimè id inuidiosum mihi fore duxi. Alcibiades quidã martyrum choro adscriptus, squalidam planè & duram agebat vitam, & solo pane & aqua victitans, à cæteris cibis omnibus abstinebat. *Alcibiades martyr duriorem consectã vitam, ab Attalo martyre in carcere admonitus, de seueritate eo remittens, ciborum delectum reiicit. Exemplum memorabile.* Quẽ morem quum in carcere quoque seruare pergeret, Attalo, quò & ipse post primum obitum certamen eò coniectus fuerat, res ea est reuelata. Is porrò illum admonuit, nõ rectè facere, qui creaturis Dei non vteretur, & multis exemplũ scandali atque offendiculi fieret. Proinde Alcibiades posthac nullo discrimine, omne genus cibi, citra satietatem tamen cœpit: & gratias Deo egit, quod ei defuisset, ita expleuisset. Minimè nanq; ab eis aberat gratia Dei, sed Spiritus sanctus erat cum eis, omnia consulens atque dirigens in melius. *Admiranda sanctorum martyrũ summissio & humilitas, nomen* De eorũdem martyrum æquitate atq;

humanitate, scriptura ea quam diximus, talia E memorat: In tantum videlicet æmulatores fuisse Iesu Christi, vt quum in tanta essent gloria, sæpiúsque martyrij agonem obirent, Christíque adeò stigmata circuoferrent, neque seipsi martyres vocareot, neque nobis permitterent vt eos nomine eo compellaremus. Quòd si quis oostrúm vel in epistolis, vel in sermonibus martyres eos nomioasset, acriùs id reprehendebant: perlibenter martyrij appellationem credentes Christo, vero & fideli martyri atque testi, eidémque primogenito ex mortuis, & duci autoríque vitæ Deo. Addit præterea illud, quod etiã defunctorum memoriam celebrarint: illos scilicet esse martyres, quos Christus ad se traxisset: se autem viles esse, & nullius rei homines, dicẽtes. Orationes quoque pro se fieri petierunt, vt & ipsis certamine cum laude defungi liceret. Qui quum libertate multa freti, rebus ipsis martyrij virtutem præstarẽt, nomen tamen sunt de- F precati: timore Dei sub potẽti manu eius humiliati, à qua satis deinde sunt exaltati. Et ipsi quidem defenderunt omnes, accusarunt autem neminem. Soluerunt itidem omnes, ligarunt neminem: atque pro eis qui se summis affecissent malis, sunt precati, ita vt id antea fecerat Stephanus. Deinceps scriptũ id huîce de eis vtitur verbis. Maximum illis bellum contra aduersarium fuit, per charitatis sinceritatẽ, vt belua illa strangulata, quos priùs sibi deuorasse videbatur, viuos redderet. Non enim gloriati sunt super delinquentium casu: sed quibus ipsi abundarunt gratiis & donis, de eisdem indigẽtibus communicaruot. Et materna prorsus habentes viscera, multas pro eis ad patrem profuderunt lachrymas. Vitam petieru nt, & dedit eis, quam proximis suis impertierũt. Et omnes victores ad Deum transierunt. Pacem semper cõplectentes, G & pacem nobis commendantes, in pace ad Deũ peruenerunt. Nun laborem aut dolorem matri, neque seditionem aut bellum fratribus: sed gaudium, pacem, cõcordiam & charitatẽ relinquẽtes. Hæc addidi, tum propter sinceram piámque sanctorum illorum virorũ erga lapsos affectionẽ: tum propter inhumanũ immisericordemq; eorum animum, qui postea superbè & crudeliter membris Christi insultarunt, nullámque eorum per compassionis virtutem hibuerunt rationem. Qui sanè etiamsi tum quidquam aut officiosè fecerunt, aut rectè statuerunt, non continuò tamen sibi placeant, vel supercilia erigant. Cæterùm quum iã tum primùm apud Phryges Montanus, & Alcibiades, & Theodotus, prophetarum opinionem passim fama obtinuissent H (quòd enim ea quoque tempestate varia dona Dei in multis florerent Ecclesiis, multis illi visi sunt charismatum eorum participes esse, proindéque prophetiæ fidem meruere) & sententiæ plurimorum de eis variarent, qui in Gallia fuere fratres, pium rectúmque de eis iudicium suum, in scriptum, quod sæpe diximus, retulerunt, eidémque quasdam eorum qui cõmemorati sunt martyrum epistolas inseruerunt, quas illi ex vinculis & carcere ad fratres in Asia & Phrygia de noonullis Ecclesiasticis quæstionibus dederũt. Atque hæc quidem hactenus.

Martyrum repudiantium. Christus verus & fidelis martyr. Memoria defunctorum Martyrum. 1. Petri. 5. Absoluta & perfecta Christiana professionis exosculanda exẽpla: quæ vtinam præstarent nostri aui euangelici homines. O sanctissima & Christianissima præstãtissimarũ animarũ pectora.

Aduersus eos qui sanctitatis sibi gloriã arrogantes superbè lapsos auersantur, & ab ecclesia arcent. Gallicani martyres ex ipso carcere iudicium de Montano & prophetia eius suum in Asiã & Phrygiam perscripserũt.

Qui tum temporis in excelsis episcopalis dignitatis sedibus inuenerint. cap. 19.

ANtoninus autem Veri frater, septem annis & quatuor mensibus Romano administrato imperio, Cõmodo id reliquit. Cuius decimo anno, Eleutherus Soteris successor Romę episcopatũ tenuit. Cui deinde, quum tredecim præfuisset annos, Victor est surrogatus. Hic ecclesiam ibi decem gubernauit annis: & successorẽ Zephyrinom habuit, nono imperij Seueri anno. Zephyrino, qui decem & octo annis ecclesiam Romanam rexit, Callistus est suffectus: qui eam quinque annis administratã, Vrbano successori reliquit. In Alexãdrina ecclesia Agrippinus duodecim annos episcopatũ gessit. Ei Iulianus successit: qui decem annis munere sacro obeundo expletis, Demetrium successorem recepit. Apud Aotiochenos pòst Maximinum, qui vndecim annis ecclesię gubernator fuit, Serapion episco- F pus creatus est, octauus ab Apostolis successor. Qui satis diu cum laude ecclesiæ præfuit, & eam Asclepiadi regendam reliquit. Eisdem temporibus Hierosolymis, in sancta Sion * adhuc admirandus ille Narcissus sacrosancto fungebatur munere, quindecimum obtinens successionis locum, à secunda, quæ sub Hadriano facta est, eius vrbis euersione: ex qoo, post eos qui ex circuncisione ibi fuerunt, episcopos, Marcum primum ex gentibus regendæ ecclesiæ præfectũ esse, antea diximus. Cui Cassianus, sicuti successiones eius ecclesiæ tradunt, est suffectus. Huic autem Publius, Publio Maximus, Maximo † Iulianus. cui ordine successerunt: Caius, Symmachus, Caius alter, Iulianus item alter, Capito, Valẽs, Dolichianus, & ab Apostolorum successione trigesimus Narcissus. Cæsareæ porrò Palestinæ episcopãle munus tum habuit Theo- G philus. In Græcia autem, Corynthi Bacchylus episcopus fuit, Ephesi verò Policrates, & alibi alij, vt par erat, quamplurimi, Commodo, ac deinde Seuero Romanum imperium administrantibus. De iis nunc satis.

M. Antoninum 19. annis imperasse, scribit. Eusib. lib. 5. cap. 9. Episcopi Romani. Euseb lib. 5. cap. vlti. Alexandrini. Antiocheni. Hierosolymitani ab vrbe iterum euersa ex gentibus lecti. Euseb. lib. 5. cap. 12.

† Alij Iulium habent. Episcopus Corinth. Item Ephesius.

** In persequutione sub Seuero, Narcissus episcopus Hierosolymitanus annos aliquot in solis locis latuit. Quo tempore interim ei ordine substituti sunt, Dius, Germanion, Gordius, vt infrà libro quinto, capite decimo scribitur, vbi alia huius secessus affertur causa. Alij autores in hoc catalogo Symmachum & Caium alterum non recensent. Eáque ratione Narcissus, quum è solitudine reuersus Episcopatum recepit, à Marco quindecimus, ab Apostolis trigesimus fuerit Hierosolymis episcopus.*

Catalogus autorum & ducum falsò nominatæ scientiæ, qui postea extiterunt: & qui ecclesiastici viri illis restiterint. Cap. 20. H

HÆresibus autem, quas diximus, diuinorũ, quos retulimus, virorũ virtute & doctrina prorsus euulsis, zizaniorum sator alias insuper seminare non cessauit. Sed & priorum illarum multi adhuc restabant surculi, puræ agrorum Christi satioo officientes, multæ etiam derepentè tum primùm initium sumeotes producebantur a. Omnes tamen à Simone & Saturoio, atque ab absurda & importuna sciẽtia Cerinthi ortum traxerunt. Artemon & Montanus tum primum

a primi hæresum autores.

primum pullulabant, & tanquam serpentes rubetæ interitum spirantes, venatorum reptilium more, per Phrygiam in Asia prouoluebantur. Marcionis autem secta dissecta atq; diuisa erat. Quidam etiam Romæ vigebant, vt Florinus & Blastus, qui & ipsi nouas opiniones de vero veritatis Verbo induxerunt. Et Florinus quidem, quod in petitione presbyterij repulsam tulerat: Blastus autem, non vt dissimilem quoq; causam. Quilibet verò eorum officina seorsim cótra veram pietatem instituta, permultos ex ecclesia in errorem suum pertraxit. Sed enim contra Artemonem, eiúsque successorem Theodotum Byzantium coriarium, qui illius errorem multum prouexit, beatus b Victor depugnauit. Redarguit quoque importunitatem eorum liber, qui paruus Labyrinthus dicitur, quem nonnulli ab B Origine compositum esse autumant: sed eos stylus & eloquutionis forma refellit. Montano porrò tanquam inexpugnabile propugnaculum Deus obiecit Hierapolitanæ ecclesiæ antistitem Apollinarem, virum eximiu, qui ad diuinæ doctrinæ cognitionem profanas etiam disciplinas adiecerat. Aduersus hunc quod scripserunt Miltiades, Apullonius, Serapion Antiochenę ecclesiæ episcopus, & alij complures: sicuti & contra d Proclum, eiusdē hæreseos antesignanum, Caius, quem antea quoque nominauimus. e Marcionis autem opinioni, eiúsque diuisioni, sapientissimus restitit Rhodon. Ad Florinum autem, & Blastum, qui Romæ schismatis & dissidij duces fuere, sæpe nobis nominatus Irenæus cohortationes scripsit: vt nuncio vanis atque inanibus sermonibus & cócertationibus remisso, C Apostolicis inhæreret traditionibus. Enimuerò rectè me facturum esse puto, si perniciosorū eorum hominum illegitima & adulterina dogmata exposuero, & quantum licebit eis præclaros illos viros opposuero, qui validis atque inuictis diuinorum oraculorum argumentis, superfluas & inutiles illorum nugas & deliramenta fortiter confutarunt.

Artemon & Montanus heretici in Phrygia. Marcion. Florinus, & Blastus.

b Victor Rom. episcopus, Artemonem & Theodotum refutauit.

paruus Labyrinthus.

c Montanum Apollinaris impugnauit, & alij.

d Proclum Caius.

e Marcionis sectā Rhodon. Florinum & Blastum reuocat.

De Artemone & Theodoto sutore, qui docuerunt Christum purum fuisse hominem: & vt ij primi scripturas corrumpere ceperint: & de Anatolio confessore.
Caput 21.

Heresis & deliramentum Artemonis.

ARtemon igitur, qui & Artemas dictus est, eadem quæ nos, de Deo vniuersitatis huius sensit, conditorem eum esse rerum omnium dicens. Dominum autem nostrum Iesum Christū asseruit merum esse hominem, ex virgine natū, & virtute prophetis præstantiorem. Atque eadē hæc Apostolos quoque prædicasse asseuerauit, perperàm exponens atque deprauās diuinarum literarum sensum. Successores autem eorum diuinitatem tribuisse Christo, quum antea Deus non fuerit, dixit. Coriarius verò quidam Byzantius Theodotus nomine, discipulus eius, alterius sectæ princeps extitit, & multo adhuc peiora est commētus. Præclaram autem rem se facere existimauit, quòd autoritatem diuinitùs inspiratis literis abrogauit, & eas quas ipsemet recepit, corrupit. His Victor episcopus Romanos, veluti doctrinam fidei adulterantibus generosè restitit, coriariúmque ab Ecclesia proscripsit. Qui paruum Labyrinthum composuit A scriptor, hos redarguit, asserentes se eiusmodi doctrinam ab Apostolis & successoribus eorū accepisse, veritatémque vsque ad Victoris tempora, qui decimus tertius à Petro Romanæ vrbis episcopus fuit, obtinuisse, & à successore eius Zephyrino corruptam fuisse. Verba eius sic habent. Et fortasse id quod illi docebant, verisimile fuisset, nisi eis refragarentur primùm diuinæ scripturæ, deinde fratrum quorundam Victoris tempore presbyterorum libri, quos illi & ad gētes & aduersus hæreses pro veritate scripserunt: Iustini inquam & Miltiadis, Tatiani, Clementis, & aliorum complurium, in quibus omnibus diuinitas Christo tribuitur. nā Irenæi, Melitonis, & reliquorum, quis ignorat scripta Christum Deum eundémque hominem deprædicare? Psalmi etiam & carmina quæcunque iā B inde à principio à fidelibus sunt cōposita, Verbum dei Christum laudibus celebrantia deitatē ei tribuunt. Quomodo igitur ecclesiastico dogmate à tot annis deprædicato defendi potest, vsque ad Victoris tempora doctrinam hanc, vt ipsi dicunt, in ecclesiis obtinuisse? Quomodo etiam non erubescunt, hæc contra Victorē ementientes? quum certò sciant, Theodotum coriarium, qui post Artemonem, pater & princeps huius diuinitatem negantis defectionis fuit, & Christum primus purum hominem esse dixit, à Victore esse à communione repulsum? Si enim Victor eadem quæ illi sensisset, (sicuti illorū docet blasphemia) quomodo is Theodotum hæresis eius inuentorē reiecisset? Ad hæc, illa adiicit: Scripturas quidem sacras absque timore & C pudore omni adulterarunt, antiquos fidei canones abrogarunt, Christum ignorarunt. Nec illi quid diuinæ literæ dicant quærunt, sed Euclidē fortasse & Galenum adorār. Et paulo pòst: Propter eam causam scilicet diuinis literis manus iniecerunt, emendare se & castigare eas dicētes: & subdola improbitate simplicem sacrarū scripturarum vim & sententiam deprauarunt, sapientiores seipso spiritu sancto iactantes. Memoriæ etiam prodidit, non vno consensu hoc eos fecisse. Aliter enim Theodotum, aliter Asclepiodotum, aliter quoque Hermophilum, Apollonidem rursum aliter scripsisse. Quemlibet etiam illorum castigationem propriorum scriptorum edidisse: idque variantium & dissidentium inter se exemplarium discordātiam indicare. Quosdā D etiam istorum refert, non deprauasse scripturas: sed lege & prophetis prorsus abnegatis & abolitis, per iniquam & impiam placē doctrinā sub † gratiæ obtentu, ad extremum perditionis delapsos. Idem scriptor, qui librum eum aduersus illos edidit, de eis quiddam etiam commemorat, quod huic operi inserere est visum. Natalem enim quendam ex generosis & intrepidis confessoribus vnū, dicit ab Asclepiodoto, & Theodoto alio quodam argentario, qui Theodoti illius post Artemonem sectæ eius ducis, discipuli fuere, deceptum persuasúmque esse, vt mercede condicta, (factum id propter confessionis eius laudem & celebritatem) solitari eorum præesset, eósque illi centum & quinquaginta † denarios diurnos daturos pollicitos esse. Itaque quum in eorum heresi esset, in somnis ei aliquoties Christus, verus animarum medicus assistens, vt se à

Theodoti Byzantij sutoris.

Aduersus hos ex paruo Labyrintho refutatio.

Heretici isti successores Apostolorum primum Christo diuinitaté tribuisse, & scripturas Apostolicas deprauasse, negati sunt.

† προφάσει χάριτος.

Theodotiani isti Natali, egregio, Christi confessori, pecunia expugnato persuaserunt, vt eorum heresi præesset.

† καὶ ἑκάστῳ. Niceph. μηνιαῖα δυνάμια, hoc est, menstruos. Euseb. lib. 5. cap. vlti.

tali errore & seductione alienaret, hominem est cohortatus. Minimè enim illum, quod passionũ suarum testis & martyr fuisset, ab ecclesia segregatum perire voluit, Illo quoque adiecto, non illum pro istorum opinionibus, sed pro Euãgelicis dogmatibus, strenuè decertasse. Minus tamen ille visioni obsequutus est, honore eo, quẽ se, quod deceptis atq; seductis hominibus præiret, habere credidit, captus: & fortasse lucri quoque splendore, vt homo, inescatus. Itaque noctu rursus ei Saluator insistẽs, graues per Angelos flagris intulit plagas. Tum demum ille experientia edoctus, quãtum malum sit, † se Deo opponere: sacco sumpto, & cinere conspersus, quàm celerrimè cum ipso diluculo ad ecclesiam cõfugit, & ad Zephyrini ecclesiæ Romanæ præsidis pedes prouolutus, orationem atque deprecationem pro se ad Deum generis humani amatorem fieri rogauit: publicè in media plebe vibices, quas acceperat, plagarum ostentans. Eum verò ita eiulantem & quiritãtem miseratus ille, manu porrecta ad pœnitentiam facilè quidẽ recepit, ægrè tamen ad communionem admisit.

Natalis in somnis ea de causa vapulat, et à Christo semel atque iterum ad pœnitentiam inuitatur.

† τὸ ἀντιτείνειν θεῷ. Insigne resipiscentiæ eius exemplum. θριαμβεύων.

De hæresi Montani, quæ quidem hæresis cataphrygas, hoc est, Phrygum, seu secundum phryges, nominatur.

caput 22.

Montanus autem, vico quodam cui nomẽ est Ardaba ortus, hęresim quę dicitur Cataphrygas inuenit: & ambitione honoris atque dignitatis percitus, & arrogantia cupiditatéque primatus transuersim actus (ô absurdam & importunam blasphemiam) Paracletum se & diuinum spiritum nominauit. Mulierculas duas, cõiuges suas, Priscillam & Maximillam, prophetissas suas vocauit, earúmque scripta propheticos libros esse dixit. Maligno autẽ spiritu plenus, sicuti & duæ illæ mulieres, noua quædam & insolentia dicere cœpit: insania apertè & dæmonũ intemperiis actus. Cæterùm vt adulterinus ille spiritus fidem sibi pararet, quædam per illos, * coniecturis ductus, prædicebat & diuinabat, seducens plerósque, & à recta via auertens promissionúmque tumenti magnitudine inflans: beatósque eos pronuncians, qui de se quamuis absurdè, magnificè tamen sentirent. Non admodum tamẽ multi ex Phrygibus fuere, qui ab eo erant seducti. Vniuersalẽ porrò & quæ sub cœlo est ecclesiam omnem, omni pudore abiecto, impudentissimus ille dæmon calumniis proscindere non cessauit. Ea hæresi passim vulgata, qui in Asia fuere fideles, sæpe multis in locis regionis eius conuentus egere, regens exortam peregrinámque inquirentes doctrinã: & tãdem sectam eam, vt impiam & execrandam damnatam, è Catholica ecclesia eiecerunt, atque à communione propulerunt. Idem Montanus nouorum quoq; ieiuniorum, præter ecclesiæ consuetudinem autor fuit: & de soluẽdis dirimendísque coniugiis legem tulit. De diuina autem Trinitate, & mũdi creatione eadem nobiscum docuit. Nõnulli tamen ex sectatoribus eius postea, tres diuinitatis subsistentias vnum esse sunt opinati: eundẽ esse patrem, & filium, & spiritum sanctum, dicentes. vnde etiam Sabellium ex Libya, principia hæresis suæ sumpsisse ferunt. Porrò qui Montani disciplinam secuti sunt, Montanistæ ab eo dicuntur. Vocatur quoque Cataphrygas, seu secundũ Phryges hæresis, ab ipsa gente scilicet. Appellãtur etiam Pepuxiani, à vico quodam, quem ille Hierusalem vocare solitus erat. Priscillæ verò & Maximillæ prophetiam, fide & veneratione sacrosancto præferunt Euangelio. De quibusdam sanè eorum mysteriis nonnulli non pauca vulgarunt, quæ illi non agnoscunt, sycophanticè ea aduersus se excogitata esse affirmantes.

Hæresis Montani Cataphrygas.

Priscilla & Maximilla prophetissæ.

** στοχαστικῶς. Montani diuinatio.*

Hæresis eius excõmunicata

Montani noua ieiunia.

coniugiorum solutio.

Sabellij Libyci hæresis ortus.

De Apollinari Hierapolita, quæ is cõtra eam scripserit.

caput 23.

Lvculéret sanè, id quod antea retulimus, cõtra hanc sectam scripsit Apollinaris Hierapolita, qui statim in principio scripturæ suæ, se aduersus eam argumentis quoque & confutationibus sine scripto depugnasse ostendit. Librũ autem eum ad Abericum quẽdam scripsit, talẽ exorsus præfationem: Charissime Aberci Marcellæ, Mãdato à te, vt aliquid aduersus Alcibiadis, fortasse autem dicẽdum, Montani hæresim, componerem, aliquandiu deliberabũdus & hæsitans me continui: non equidem, quod minus mendacium redarguere, veritatíque patrocinari possem: sed quod veritus sim & cauerim, ne cui viderer scripto & lucubratione mea aliquid ad Euangelij & noui testamenti libros addere: quibus certè, qui sibi ex præscripto Euangelij vitam degendam constituit, neq; adiicit, neque adimit quicquam. Quum autem nuper Ancyram Galatiæ, & in ecclesiam eius loci, quæ nonæ istius, nõ vt ipsi dicunt, Prophetiæ, sed potius, vti ostẽdetur, pseudoprophetiæ nomine est decantata, venissem, pro virili mea, Domini gratia suppeditãte, de eis ipsis, & quæ ab eis obiicebantur omnibus, diebus pluribus ecclesiæ, omnia disputans disserui. Quod quidem, aduersariis repugnantibus, ecclesiæ pergratum accidit. Ostendit præterea, quod rogatu quorundam, dialogũ & disputationem tum ibi habitam in scriptum retulerit. Zotici cuiusdam Otreni presbyteri mẽtionem faciens. Deinde post breuem digressionem, res Montani, qui fuerit, vnde prodierit, & quæ delirans nugatus sit, exponit: ad eum ferè modum, sicuti nos de eo paulo antè scripsimus. Atque hæc quidem, fraudem seductionémque eius arguẽs, in primo libro disserit. In secundo autem, de obitu eius ita refert. Quandoquidem verò † prophetícidas nos vocant, quòd immensas prophetiarum eorum ambages non recipimus (eos se namque iactãt esse, quos populo missurum se Dominus promisit) respondeant nobis, per immortalem Deum: Estne quispiam, ô viri boni, ex omnibus iis qui à Montano, eiúsque vxoribus prouenientes docere cœperunt, qui persequutionem à Iudæis passus, & à legis transgressoribus occisus sit? Sed neque quisquam eorum comprehensus, aut pro lege ipsa crucifixus, neq; in Iudæorum synagogis flagellis cæsus est. Aliã autem mortem obiisse Montanus & Maximilla dicuntur. A spiritu nanque vesano vtérque agitatus, seipsum seorsim suspendit, eóque modo ad instar Iudæ proditoris vitam finiit. Sicuti etiã primus prophetiarum eorum defensor, admirãdus ille Theodotus, quum se seductionis spiritui commẽdasset, potestatíque eius permisisset, iactatus, atque sublatus in cœlum, ac rursum de

lapsus

Apollinaris Montanistarũ refutator.

Veteres timidè, verecundè, et piè de rebus diuinis scripserunt.

Zoticus Otrenus presbyter & Iulianus Apamenus, spiritum Maximillæ cohibere sunt aggressi. Euseb. lib. 5. cap. 16.

† προφητοφόντας.

Interitus Montani, Maximillæ, & Theodoti.

lapsus pessimè periit. In eodem libro astruit, diuinos quosdam viros periculum fecisse, vt Maximillæ spiritum malignum redarguerent, vanitatísque conuincerẽt: sed ab aliis impeditos esse, qui dæmoni ei subseruierunt. Progrediẽs deinceps, ex ipso tempore prophetias einsdem falsas fuisse ostendit. Tredecimum, dicens, præteriisse annum, nihílque earum rerum quæ ipsa diuinauerat, accidisse. Neq; enim vel in vniuerso orbe, vel in regione aliqua bellum fuit: sed & Christianis ex misericordia & gratia Dei, pax & tranquillitas data. In tertio porrò libro, gloriantes eos, quòd plures apud se sint martyres, idq́ue certum esse indicium prophetici, sicuti ab eis dicitur, spiritus refellit. Hoc verò ipsum lõgè omnium, inquit, est falsissimum. Siquidem & aliarũ hæresũm nonnullæ quamplurimos habẽt martyres, non ideò tamen pedibus in illorum imus sententiam. Ac primi statim à Marcionis secta Marcionistę dicti plurimos habere martyres feruntur: veruntamen Christum ipsum, iuxta veritatem non profitentur. Et paulo pòst: Proinde quum Christiani ex ecclesia, ad martyrium & professionem veræ fidei & pietatis, vnà cum eis martyribus qui Phrygum hæresis dicti sunt, vocantur, seorsim, nec assentientes eis, neque cum eis communicantes, moriũtur, propterea quòd nolint in Montani muliercnlámque eius spiritus sententiam concedere. Id autem verum esse, quod nostro quoque æuo Apameæ, quæ ad Mæandrum fluuium sita est, accidit, exemplum declarat, in Caio & Alexãdro ab Eumenia martyribus, qui de recta fidei sententia & opinione decertarunt.

Maximilla propheta falsa.

Montanistæ plures se martyres habere iactitarunt.

Catholici martyres coniungi cum hæreticis martyribus noluere.

* *περὶ ἐυμενίας μαρτυρήσασι. Niceph. ἀπὸ ευμαρ(ας, Euseb. lib. 5. cap. 16.*

pseudopropheta, qui neque timore neque tremore ducitur in consternatione animi sinistra, à non voluntaria incipit inscitia, & in voluntariam desinit anima insaniã. Euseb. lib. 5. cap. 17.

Quæ etiam Miltiades, vir Ecclesiasticus, aduersus hanc scripserit. caput 24.

Euseb. lib. 5. cap. 17.

Prophetæ in ecstasi non diuinant, iuxta Miltiadem propheta noui testamenti.

IDem scriptum Miltiadis scriptoris quoque meminit, qui & ipse contra eandem hæresim doctè scripserit, dicta quædam eius ad hunc propè modum citans. Hæc quum in commentario quodam Miltiadis fratris, in quo asserit & probat, prophetas non in ecstasi & consternatione loqui oportere, inuenissem, in epitomen & compendium redegi. Progrediẽs deinde oratione sua, noui testamenti prophetas enumerat, in quibus etiam Ammiam quẽdam, & Quadratum recenset. Talem autem prophetam ex omnibus eis qui vel in veteri, vel in nouo testamẽto, † spiritu sunt acti, nullum indicare poterunt: neque vel Agabum, vel Iudam, vel Silam, neque etiam Philippi filias, aut * Philadelphẽsem Ammiam, aut Quadratum, aut quosdam alios quicquam ad se pertinere gloriabuntur. Paulò pòst deinde: Ac siquidem post Quadrátum & Ammiam, sicuti iactitant, Mõtani mulieres donum propheticum acceperunt, quínam alij post Mõtanum & eius vxores per successionem id acceperint, ostendãt. Oportere enim charisma propheticum in omni ecclesia esse, vsque ad supremum Christi aduentum, Apostolus arbitratus est. Sed quem nobis indicent, non habent. De-

† τῶν πνευματοφορηθέντων.

** τὴν ἐν Φιλαδελφίᾳ ἀμμίαν.*

A cimusquartus namque iam agitur annus ex quo Maximilla mortua est. Hæc quidem is scriptor. Miltiades autem iste, alia etiam nobis studij diligentiæq; suæ de rebus sacris reliquit monumẽta. Vnum siquidẽ librum ad Græcos, alterũ verò ad Iudæos perquàm eruditè composuit: sed & tertium scripsit ad principes, defensionem pro ea quam complexus est philosophia instituens.

Miltiadis scripta.

Apologia eiusdem pro Christianis.

Quòd & Apollonius Romanus, contra eam ipsam hæresim pugnauerit. cap. 25.

VErùm enimuerò & Apollonius, scriptor ecclesiasticus, orationibus editis hęresim Cataphrygas tum vigentem oppugnauit, quũ falsas eorum prophetias ad verbum refellens, tum vitam & mores autorũ eius erroris traducens his, quæ sequuntur, verbis. Hic ille est, qui matrimo-
B nia dirimere docuit: hic, qui ieiunia legibus latis sanxit: hic, qui Pepuzam & Tymiũ, parua Phrygiæ oppida, vbi quos vndequaque ad se pertraxisset homines contrahere & cõgregare voluit, Hierusalem nominauit: hic, qui æruscatores & pecuniarum exactores instituit: qui sub prętextu & nomine oblationis, auaritiæ sordes & munerum emunctiones, arte quadam inuenit: qui salaria verbum eius prædicantibus numerauit, vt per vẽtris curam doctrina eius inualesceret atq; cõfirmaretur. Atque hęc de Montano. deinceps, quæ etiam de prophetissis eius dicat, audi. Ostẽdimus igitur has ipsas primarias prophetissas, ex quo spiritu sunt repletæ, à viris suis profugisse. qui ergo fit, vt tam impudenter Priscam virginem appellantes, mentiantur? Deinde hæc quoque addit. Non tibi videtur scriptura omnis prohibere, ne prophetæ munera & pecunias
C accipiant? Quum itaque egregiam istam prophetissam aurum, argentum, & vestem pretiosam accipere viderim, quomodo eam non detester & abominer? Et paulo pòst, de quibusdam confessoribus eorum hæc dicit. Præterea Themison inexplebilis auariciæ vir, qui quod * professionis sigillum perferre non potuit, magna pecuniæ vi vincula sua redemit: quo ille nomine, quum summissius se gerere deberet, gloriosius pro martyre vẽditauit. Ausus is etiam est ad imitationem Apostoli, Catholicã ad vniuersos conscribere epistolam: in qua, si diis placet, eos docet qui melius quã ipse de fide sunt persuasi: & vaniloquentię verba defendit, simúlque blasphema & impia in Dominum & Apostolos sanctámq; ecclesiam verba effundit. Sub hęc quen-
D dam apud eos martyrem Alexãdrum redarguit, qui vt prædo captus, & * domini appellatione solutus atque dimissus, familiariter eisdem in ædibus cùm prophetissa vixit, eíque pecuniam ingentem quæsiuit. Cuius, inquit, prædas & latrocinia, aliáque audacia facinora, propter quæ est excruciatus, non opus est nos commemorare, quum ea in acta publica relata *, Curia habeat. Itaque istorum quis cui noxam remittet? vtrùm prophetissa martyri latrocinia, an martyr prophetissæ auariciæ lucra? Rursum de prophetis, quorũ nomine ipsi sibi gloriantes placent, hæc infert. Quòd si negant prophetas suos munera capere, illud cõfiteantur, si cõuicti fuerint eos dona recepisse, non esse prophetas: & innumerabilibus id exemplis probabimus.

Apollonius contra Montanum.

Ornãtur virtutibus suis prophetissæ Montani.

Theomison Montanista falsa se confessorem Christi iactitauit.

* *ὁμολογίας συμβῶν, hoc est, martyriũ. similiter & Alexander.*

* *τοῦ κυρίου ἐπικλήσει.*

* *ὁ ὀπισθόδομος.*

Pernecessarium autē est, omnes prophetæ fructus explorare & excutere. Dic rogo mihi, num propheta cerussa fucatur? propheta stibio linitur? propheta formam excolit? propheta tabulis & talis ludit? propheta fœnerat, & lucro studet? Ad hæc idem Apollonius in opere suo illud indicat, quòd quadragesimo pòst anno scriptū id condiderit, ex quo Montanus assimulatā & dæmoniacam prophetiā instituit. Memoriæ quoq; tradidit, Zoticum Ostrenum, cuius antea quoq; mentionem fecimus, quum iam Maximilla prophetare apud Pepuzam cœpisset, dæmonium id conuincere instituisse: prohibitum tamen ab eis esse, qui sectæ illius addicti fuere. Meminit quoque Thraseæ cuiusdam martyris. Præterea ex veterum traditione se accepisse scripsit, Christum Apostolis præcepisse, vt ne ante duodecimum annum Hierosolymis discederent. Vtitur quoque in multis locis testimoniis ex Apocalypsi Ioannis petitis; quem etiam mortuum exuscitasse Ephesi dicit. Scribit insuper alia quædam, fraudem & errorem eiusmodi hæresis explanans.

Zoticus Ostrenus exorcista.

Trasea martyr.

Apostoli post Ascensionem christi, 12. annis Hierosolymis mansere.

Ioannes apostolus mortuū resuscitauit.

Hunc ipsum Apollonium Romæ martyrium pertulisse.

Caput 26.

IDem hic Apollonius, in omni genere doctrinæ & sapientiæ clarus, Romæ martyrij perfecit cursum. Nam sub Commodo per vniuersum orbem pax & trāquillitas religioni nostræ data est, & salutiferum verbum omnē animam ex omni genere hominum ad verum Dei cultum perduxit: & Romæ totæ domus & familiæ simul ad fidem sincerā peruenerunt. Quomodo autem id ferret is, qui pulchris sanctisq; rebus semper insidiatur? Quapropter quum multa alia contra nos fraudulenter excogitauit, tum scelestum quendam, a ad suam ipsius fraudem propensum instigauit, vt Apollonium ad tribunal protraheret, accusationemque contra eum institueret. Is porrò delator, quòd non legitimè actionem intendisset, Perennio sententiā ferente, cruribus eius fractis, debitas luit pœnas: ex consuetudine quadam quæ cōtra eos Romæ inualuit, qui res tales ad iudices deferrent. b Ipse autem martyr, quum in Senatu Romano iudice ita statuē.e, rationem professionis fidei suæ oratione luculenta reddidisset, de sententia Senatus * capitali affectus supplicio, è vita migrauit. Qui verò certius accuratiúsq; res eius cognoscere velit, eum ad martyrium eius, quod in literas relatum est, reiicimus.

Apollonius Romæ martyrio defunctus sub Commodo.

a Secundi hieronymo fuit: Hieronymi de viris illust. qui Apollonium Senatorem vrbis Rom. fuisse scribit.

Perennius præfectus multos nobilium interfecit. Lamprid. Herodian.

b Supplicium delatorum: quod vtinam apud nostros etiam principes seruaretur.

† Eo quòd lex Romæ esset, non debere absolui hominem Christianum, qui pro tribunali causam dixisset, nisi propositum mutaret. Eusebius lib. 5. cap. 21.

Vt Serapion Antiochiæ episcopus Montanum refellerit, & de libris eius. Caput 27.

Serapion Antiochenus.

SCriptorum verò quæ Apollinaris contra hæresim Cataphrygas composuit, etiám Serapion, quem Antiochiæ ad Orontem Maximini in episcopatu successorem fuisse indicauimus, meminit in epistola quadam † ad Cariconem & Pontium ita scribens: Vt verò intelligatis, quæ in toto orbe est fraternitatem, detestari efficaciā ordinis & sectæ eius, quæ nouæ prophetiæ dicitur, literas beatissimi Claudij Apollinaris Hierapolitani in Asia episcopi ad vos misi. In eadem Serapionis epistola & annotationes, siue subscriptiones plurium episcoporum recēsentur, quorum quidam ita ferè manu sua ei subscripsit: Aurelius Cyrenius martyr, opto vos valere. Quidam hoc modo: Ælius Publius Iulius, Debelti coloniæ Thraciæ episcopus: Viuit Deus, qui in cœlis est, quòd beatus Sotas, qui est Anchiali, dæmonium Priscillæ eiicere voluit: sed hypocritæ id non permisere. Et alij complures Episcopi calculo & sentētia sua literas eas comprobantes, suis ipsorum manibus eis subscripserunt. Et Montani quidem atque Cataphrygas hæresis, sic se habuit.

† Euseb. c. Ricum habet, lib. 5 cap. 19. item Ponticū. Alij etiam Carinum habent.

Sotas exorcista.

Vt Marcionis hæresis & secta in multas sit dissecta partes, & quam monstruosas opiniones ea protulerit.

Caput 28.

MArcion autem Ponticus, cuius antea quoque meminimus, Cerdonis impietatem adauxit & quatuor substātias ingenitas verborum portentis confinxit. Ex quib. vnum quidem bonum, eundémque incognitum appellat, & Patrem Christi dicit: secundum verò iustum & conditorem, prauum tamen nominat. Præterea materiam malam dicit: & ab alio malo perfectā atque absolutam. Et conditorem malo superiorem, materiam accepisse, & condidisse omnia: & quidem ex purissimo quoque cœlum & alia excolantem fecisse referi, ex crassiore autem parte paradisum, atq; ex gleba eius Adam: cui ex propria substantia animam indiderit, vnde † perpetua illa pugna inter corpus & animam extet. Meliorem verò etiam serpentem creatore ipso fingit, ipsumque adeò serpentem honore etiam prosequitur. Blasphemiis & impiis verbis inuehitur in Patriarchas & Prophetas. Ex Euāgeliis solum id quod secundum Lucam est, reiecta tamen Genealogia, recipit. Nouem tantum Apostoli epistolas probat, atque in iis resecat loca quàm plurima. Vetus Testamētum & Prophetas abiicit omnino, veluti ab alieno editos Deo. Christum phantasia tantum & specie hominem fuisse nugatur. Tollit etiam è vita resurrectionem. Idem, Caim, & Sodomitas salutem consequutos esse scribit, quòd ad Christum apud inferos accesserint. Abel autem, Enoch, Noë, Patriarchas, Prophetas, & reliquos iustos, quòd ad illum non venerint, apud inferos manere. Sed & alia quamplurima, contra Deum, per insaniam mentis elatrauit: quæ silentio commendāda duximus. Sectatores autem eius in multas diuisi sunt sectas. * Apelles enim quidam, illius quatuor ingenitis, alium addidit igneum: & libro à se composito, Philumenæ prophetia, nomen indidit. Christo autem corpus tribuit non humanum, sed † ex eius qui apud ipsos est mundi substantia.

Marcionis hæresis.

† διαμάχη.

** igitur de calcaria, quod dici solet, in carbonariam, à Marcione ad Apellem: hoc est, à malo præceptore ad eius discipulum. Tertullianus.*

Apelles Marcionista.

† ἐκ τῆς τοῦ παντὸς κόσμου οὐσίας.

De Rhodone, quæ contra Marcionem conscripserit: & de aliis eiusdem opusculis. Cap. 29.

COntra hos, eorúmque varias sectas, Rhodon Asianus genere, Tatiani, de quo antea dictum est auditor, librum composuit: quùm impietatem eorum refellens, tum au

Rhodon aduersus Marcionistas.

tores

tores eorum dissectionis accuratè recensens. Propterea, inquit, discordes inter se sunt, quòd sententiam † quæ consistere atque extare nequaquam potest, tuentur atque defendunt. Ex cohorte enim eorū progressus Apelles vita ipsa & senio venerationē quandam consecutus, vnū principium profitetur: Prophetias autem ab aduersario prouenire spiritu dicit, dictis atque responsis virginis à dæmonio agitatæ, cui nomen Philumena fuit, persuasus. Alij autem, sicut & ipse Marcion, duo principia inducūt: ex quibus sunt Potitus & Basiliscus: Ponticum illum Lupum secuti, qui nudis verbis, ac sine omni demonstratione atque probatione, duo principia constituit: Synerus verò tria posuit. Scribit itidē Rhodon, se cum Apelle congressum atque colloquutum esse. Apellem namque prouecta iam ætate, quū se Catholicis Christianis immiscuisset, multa perperam dixisse. Atque etiam asseruisse, omnes homines in crucifixū † credentes saluos fieri, si modò bonis operibus explorati probatique sint. Deinde omnem eius opinionē recēsens: ita infert. Quum autem ei dicerē, Vnde hanc habes demonstrationem seu finitionē? aut quomodo vnum principiū esse asserere potes? Dic nobis. Tum ille: Prophetiæ, inquit, quæ nihil prorsus verè dicant, seipsas refellunt: quippe dissidentes inter se, falsæ, & sibi ipsis aduersæ. Quomodo autem vnum sit principium, nescire se, ac tantummodo sic moueri & adduci, dixit. Deinceps iuramento eum, vt verum diceret, adegi. Et ille iuratus, vera se dicere, inquit: ignorare autem, quomodo sit vnus ingenitus Deus: sed tamē se ita credere. Itaque eum risi, & reieci, quòd pro doctore se gereret, & doctrinā suam confirmare & defendere non posset. Rhodon iste, in libro quem ad Callistionem scripsit, Romę Tatiani se discipulum fuisse significat. A quo opus editum esse commemorat, in quo tectos & obscuros diuinarum literarum locos se illustraturum expositurúmque pollicitus sit. Ipséq; Rhodon, proprio quodā scripto, se problematum & propositionum illius solutiones explanaturum promittit. Feruntur etiam varij eius libri in Hexaemeron. Apelles autem, quem diximus, multa etiam cōtra Mosaicam legem composuit, plurimum studij ad eam euertēdam collocās. Hæc Rhodon aduersus diuisionem Marcionis opinionis conscripsit.

ἀσυστάτου γνώμης ἀντιποιούμενοι.

Philumena pythonissa Apellis.

Apellis secta & opinio.

† Euseb. lib. 5. cap. 13 ἠλπικότας, hoc est, sperantes. Idem Apelles dixit, prorsus opus non esse rationem fidei inquirere, sed in sua quemque persuasione perseuerare debere. Id. ibidē.

De schismate & dissidio Romæ propter Blastum & Florinum exorto, & quæ ad eos Irenæus scripserit, & de alijs eiusdem libris. Caput 30.

CÆterum aduersus Florinum & Blastum, Romæ rei ecclesiasticæ hostes iudicatos, qui casu quodam à petitione presbyterij excidentes, zelotypia quadam & æmulandi studio, Marcionis errori inuoluti, & ecclesiasticas sanctiones deprauare conati sunt, Irenæus adhuc superstes duas scripsit epistolas: & alteram ad Blastum, de schismate & dissidio: alterā ad Florinum, de Monarchia, siue Deum non esse autorē malorum, inscripsit, quòd is propugnator eius erroris fuisse sit visus. Qui deinde propter variātem sententiæ instabilitatem, etiam in Valentini hæresim protractus, causam Irenæo præbuit, vt is aliud componeret opus, cuius titulus est, de

Irenæi ad Florinū & Blastum scripta.

A Ogdoade seu octonario: in quo opere se primā apostolorum successionem attigisse ostendit. Ad finem verò eius libri, annotationem sanè quàm scitā adiecit, quam hoc loco referre non intempestiuum esse iudicaui. Verba eius hæc sunt. Adiuro te, qui hunc librum descripsisti, per Dominum nostrum Iesum Christū, & per gloriosum aduentum eius, quo venturus est iudicare viuos & mortuos, vt conferas quod trāscripsisti, & castiges ad exemplar vnde descripsisti, accuratè: & iuramentum hoc, vt itidē describas, & exemplo tuo apponas. Nō ociosè sanè hoc sic adiecimus, vt scilicet exemplū propositum habeamus, qua cura & prouidētia sacri illi & boni viri cauerint, ne veterū scripta deprauarētur. In epistola verò ad Florinum cōuersationis suæ cum Polycarpo meminit, ad hunc scribēs modū. Hæc dogmata, Florine, vt parcè & modestè dicā, non sunt sanæ B sententiæ. Hæc dogmata dissona & diuersa sunt ab ecclesia, quæ eis obsequētes in maximā cōijciunt impietatem. Hæc dogmata, ne illi quidem, qui ab ecclesia sunt exclusi hæretici, vnquā promulgare sunt ausi. Hæc dogmata, qui ante nos fuere, quique cum Apostolis conuersati sunt presbyteri, tibi non tradidere. Vidi enim te, quū puer adhuc in inferiore Asia apud Polycarpum essem, splēdidum habere locū in Imperiali aula, & famam laudémq; apud eū aucupantē. Melius namque eas res, quàm quæ proximè acciderūt, memoria teneo: † quòd res quas à pueris didicimus, cū anima coalescētes, eidē prorsus vniūtur. Itaque dicere possum locū in quo considens beatus Polycarpus disseruit: progressus quoque & ingressus eius, vitæ modū, & corporis formā: orationes etiam quas ad multitudinem habuit: C præterea familiarē consuetudinē, sicuti ipse narrauit, quæ ei cum Ioanne & reliquis qui Dominū oculis suis videre, intercessit: quomodo etiā dicta eorum, & item Domini ipsius, quæ illi ex eo audierant, recitarit: item, quæ de virtutibus & doctrinis eius dixerit: vt denique Polycarpus omnia à spectatoribus ipsis vitæ Verbi accepta, & scripturis cōsonantia memoriter referre solitus sit. Hæc tum per eā quæ mihi cōcessa est Dei misericordiam, diligēter & studiosè audiui, memoriæ mandās, non in charta, sed in corde meo: quæ etiamnum semper per gratiā Dei sincerè in intimo verso atq; reuoluo animo. Et profectò affirmare & testari possum in conspectu Dei, quòd si quid tale audiuisset beatus ille & Apostolicus presbyter, exclamās, & aures obturans, frequētiúsque vsurpatū illud sibi verbū vocife- D rans, dixisset: O bone Deus, in quæ tempora me cōseruasti, vt hæc sustineā? ex eo etiā profugisset loco, vbi vel sedens, vel stans huiusmodi audiuisset sermonē. Sed & ex epistolis eius quas vel ad vicinas ecclesias, eas cōfirmans, vel ad fratres quosdam, eos instruens & docens, dedit puritas doctrinæ eius colligi potest. Hæc de iis qui Romæ ecclesiam oppugnarunt, ab ea segregati.

Cautio Irenæi ne scripta eius à notarijs deprauarentur.

Irenæus auditor Polycarpi. αἱ γὰρ ἐκ παίδων μαθήσεις, συναύξουσαι τῇ ψυχῇ, ἑνοῦνται αὐτῇ.

Antiquitùs sancti viri hæreticorum impias voces audire non sustinuerunt.

De Hippolyto Portuensi episcopo, & de scriptis eiusdem. Caput 31.

TEmporibus Seueri Hippolytus etiam † Portuensis episcopus, floruit. qui quùm alia plurima scripta prudenter & doctè edidit, tum de Paschate librum composuit in

† ὁ πόρτου τῆς ῥώμης ἐπίσκοπος.

Hippolyti portuensis episcopi scripta.

quo descriptione temporum & veluti Fastorum inita, & Canone annorum sedecim de Paschate proposito, rationem temporum vsque ad primum annum Alexandri deducit. Catalogus librorum eius sic habet. Liber in Hexaemeron: & alter post Hexaemeron, refutatorius contra Marcionem: in Canticum canticorum, in partes Ezechielis, de Paschate, Opus contra hæreses omnes longissimè vtilissimum, de aduentu Antichristi, de resurrectione, & alia plurima: in Zachariam, de Psalmis, in Esaiam, in Danielem, de Apocalypsi, de Prouerbiis, de Saul & Pythone: de laudibus Domini nostri Iesu Christi, in quibus cum Origene colloquitur. Quædam porrò scripta eius quum † reprehensione non careat, martyrio postea pro Christi nomine absoluto, ignorantiæ eius maculam detriuit atque detersit. Vnde Origenem aiunt initium commentariorũ in sacras scripturas scribẽdorum sumpsisse. Hæc de * Hippolyto.

Hippolytus in visiones Danielis commẽtariũ scripsit, & in prouerbia Solomonis, Suid.

† ἐπιλήψιμα.

** Huius passionẽ hymno prolixiore prosequutus est Prudentius.*

De Pantæno Alexandrino philosopho, viro Apostolico, & de diuino prorsus sacrarum literarum studio eius. Caput 32.

Pantænus Theologicæ scholæ Alexandrinæ præfectus.

Pantænus etiam sapientia clarus, sub Commodo, diuinæ apud Alexandriam præfuit scholæ, iam inde ab antiquo sacrarum ibi literarum studio florenti: quod sanè ad multa etiã durauit tẽpora, multis inter se in omni genere disciplinarum æmulatione concertantibus. Inter veteres illos Pantænum hunc in primis celebrẽ fuisse ferunt. qui scilicet ex Stoicorum philosophorum familia ad nostram transierit professionem. Tam studiosus autem propagandi diuini verbi fuit, vt Christũ etiam Orientalib. populis prædicauerit, & ad Indos vsque peruenerit. Permulti sanè eo tempore extiterunt viri generosis prorsus animis, qui cum magna laude diuino & Euangelico semini vbique terrarum serendo & amplificando incubuerunt. In quibus & hic noster fuit, qui tam longam atque difficilem professionem non detrectauit. Refert is, apud quosdã fideles Matthæi Euangelium ibi inuenium esse, à Bartholomæo Hebraico sermone expositum: quod in multa tempora formas literarum eius, qui id primùm scripsit, illæsas conseruarit. Hic multis præclarè ad finem vsque vitæ actis illustris, sacræ Alexandrinæ scholæ præuit, simúlq; & viua voce & doctis commẽtarus diuinorum dogmatum scripturas explicuit.

De Clemente contextore, & operibus eius: & quæ de diuinis scripturis ille dixerit. Caput 33.

Clemens Alexandrinus presbyter, eiusdem studij consectator.

Eodem temporum curriculo & Clemens presbyter, qui στρωματεὺς seu Contextor cognominatus est, Alexandriæ eidem studio cũ Pantæno incubuit, eundémque cursum & viuendi instituto & docendi consuetudine tenuit. Patrem certè librorum suorum, in Dispositionibus quas vocat, suis, Pantænum memorat. Et in primo libro στρωματέων, seu contextorũ, obscurè hunc mihi designare videtur, quum præclaros Apostolorum successores enumerat, sic scribẽs: Libri porrò qui à me scribũtur, nõ sunt ad ostentationem instituti, sed monumenta memoriæ gratia ad senectutem cõposita, vt sint obliuionis remedium, simulacrúmque euidẽs, & adumbratio dilucidæ & viuæ illius doctrinæ, quam dignatione Dei audiui & didici à beatis illis & præstantibus viris: quorum quidem alius in Græcia Ionicus fuit, alius autẽ in magna Græcia, alius rursum in Cœlesyria, ‡ tu verò in Ægypto, alius alij porrò in Oriente. Ibíque alius in Assyria, alius in Palæstina Iudæus à maioribus suis. In vltimum deinde incidi, qui reliquorum omniũ vi atq; virtute princeps fuit in Ægypto: atque ibi, quæ antea latuerant repertis, alia inquirere desii. Illi siquidem veritatẽ diuinæ doctrinæ conseruarunt, & traditionẽ statim à Petro & Iacobo & Ioanne & Paulo, sanctis illis Apostolis, * velut filij à patribus successione per manus acceperunt. eandémque † Deo docente, ad nos quoq; transmiserunt, apud nos itidẽ maiorum suorũ ipsorúmque Apostolorum semina deponentes. Pantæno Clemẽs succedens scholã texit, quã etiã eo tempore Origenes adhuc puer frequẽtauit. In volumine Contextorũ, primum librum vsque ad Commodi obitum deducit, tãquam annales cõscribens. Cõtextorum verò octo sunt libri: totidem, quos Dispositionum, seu informationũ vocat. vbi magistri sui, sicuti dictũ est, Pantæni mentionẽ facit, dictata quædã eius & traditiones recensens. Scripsit quoq; ad Græcos siue gẽtes librũ exhortatorium, & tres alios libros, quos Pædagogos nominat. Alium item lectu dignum, & doctè cõpositum, cuius titulus est: Qui diues saluus fiat. Præterea scriptũ aliud, in quo de Paschate disserit. Itẽ homilias de ieiunio, de obtrectatione. Rursum cohortationẽ ad patientiã. Alium quoque ad recens illuminatos. Insuper eũ qui Ecclesiasticus canõ ab eo est inscriptus: & quem cõtra iudaizantes ad Alexandrum episcopum edidit. In Contextorum libris non solũ pleraque ex diuinis literis sternit atque contexit, verumetiam si quid apud Græcos est scitu dignum, affert. Et simul Græcorũ atq; barbarorum dogmata, nec nõ falso nominatæ sciẽtiæ hæresiarcharum & philosophorum opiniones explicãs, multiiugam omnis generis doctrinæ exhibet institutionem. Quapropter ex varietate materię, meritò illi talem sortiti sunt inscriptionẽ. Vtitur in eis testimoniis Ecclesiastici Sirach, nec non Barnabæ, & Clementis epistolæ. Mẽtionem etiam facit libri Tatiani ad Græcos, & Cassiani, qui & ipse annales temporũmq; rationes scripsit: sicuti etiã Philonis, & Aristobuli, & Iosephi, & Demetrij, & Eupolemi, Iudaicorũ scriptorũ. Ex quibus astruit & probat, Mosen antiquissimis quibusq; Græcorũ vetustiorẽ esse. Omnes certè libri viri eius, eruditione & doctrina vtili sunt referti. Indicat quoq; in libro primo, se proximè ad Apostolorũ successionem accessisse, & simul commentarios se in Genesim relicturum pollicetur In libro de Paschate, coactũ se esse à quibusdã dicit, vt quas à senioribus presbyteris acceperat historias & traditiones, ibi exponeret: Melitonẽ nominãs, Irenæum, & alios quosdã, quibus etiã quedã dicta sua adscribit. In libris verò Dispositionũ, totius scripturæ testamentariorum siue Canonicorum librorũ, vt breuiter dicam, compendiosam instituit enumerationem: non prætermittens etiam, quibus cõtradicitur, scripturas: vt Petri Apocalypsim, & Barnabæ epistolã, Epistolã sanè ad Hebræos Pauli esse censet, Hebræis Hebraico sermone scriptam:

Præceptores Clementis.

** παράδοσιν παῖς παρὰ πατρὸς ἐκδεξάμενος.*

† σὺν θεῷ.

Clemens Pantæni in schola Alexandrina successor.

Scripta eius.

Libri στρωματεῖς, hoc est variè contexti lacinijs & varia diuersitate compositi.

Mosis antiquorum omnium antiquissimus.

Canonici libri noui testamẽti iuxta Clementem.

Euseb. addit, Iudæ & Catholicas epistolas.

De epistola ad Hebræos.

ſcriptam : à Luca autem ambitioſa ſplédidè verſam lingua, Græcis eſſe expoſitam. Ac rectè quidem illum dicit, qui mos ei in aliis fuerat, Pauli nomen epiſtolæ ei non præfixiſſe. Quòd enim Iudæi tum præſumptione quadam ſuſpectũ eum haberent, ne ſtatim in ipſa præfatione illorum à lectione abſterreret animos, prudenter feciſſe, qui nomen ſuum prætermiſerit. Quapropter eũdem eſſe inquit orationis ductum in epiſtola ad Hebræos, & in Apoſtolorum actis. Alibi quoq; ſcribit: Porrò ſicuti beatus dixit presbyter, quãdoquidem Dominus apoſtolus Omnipotentis, ad Hebræos eſt miſſos, humilioris ſummiſſionis gratia Paulus, vt qui ad gentes legatus eſſet, non ſcribit ſe Hebræorum apoſtolũ, honore eo Domino cedens: ſuperfluum præterea eſſe ducens; quum gentium præco & apoſtolus eſſet, etiã ad Hebræos epiſtolam dare. De Euangeliorum ordine auté, ſicuti à vetuſtioribus accepit, primùm ea edita eſſe dicit, quæ genealogias perſequũtur. Marci autem Euangelium, eiuſmodi † diſpoſitione atque occaſione ſcriptum. Quum Petrus Euangelium viua voce prædicaſſet, ſectatores eius & familiares, qui plures fuere, Marcum, comitem eius ſedulum, dictorúmque eius vim & virtuté tenẽtem, hortatos eſſe, vt conciones illius in ſcriptum referret: id eum ita feciſſe, librúmque cum illis dediſſe. Petrum porrò quum id reſciuiſſet, neque impediſſe vt is vulgaretur, neque admodum præcepiſſe. Ioannem auté poſtremum, quum animaduertiſſet, quòd ab aliis quibuſdam in Euangeliis corporalia ſatis eſſent expoſita, diuino ſpiritu vehementius agitatũ, vt ſpiritualia, & quæ Theologiæ atque diuinitatis propria ſunt, accuratè proferret, ſuum compoſuiſſe Euangelium. Hæc de Clemente.

Ordo quatuor Euangeliorũ.

† *οἰκονομίᾳ.*

De Tertulliano & Caio, Eccleſiaſticis ſcriptoribus. Caput 34.

EAdem tempeſtate & Tertullianus, qué antea diximus, presbyter poſt Victorem & Apollonium Romanis accenſetur: Carthagine in Africa ortus, patre centurione Proconſulari. Hic acris & ingenioſus admodum, ſub Seuero maximè floruit, & multos condidit libros. De quo & Paulus à Concordia, Italus, memoriæ mandauit, vidiſſe ſe etiámnum iuuenem, Romæ beatiſſimi Cypriani notarium ſuperſtitem, iam grandæuum: atque ex eo audiuiſſe, nullam ferè diem prætetire paſſum eſſe Cyprianũ, ſine Tertulliani lectione: identidem verba iſta vſurpanté, Cedo magiſtrum, Tertullianum videlicet deſignando. Is ad ſtatam mediámque ætatem, in eccleſia catholica presbyter, plura aduerſus Montani dogma cóſcripſit. Poſtea verò in illius delapſus errorem, plures rurſum libros pro illo cópoſuit. In quibus nouæ etiam prophetiæ mẽtionem facit, eámque ob cauſam & peculiarem contra eccleſiam Catholicá librum edidit. Scripſit alium quoque † de pudicitia. alium de Monogamia. Item de perſequutione. alium de ieiunio. præterea de Ecſtaſi ſeu cóſternatione libros ſex: ſeptimum aduerſus Apollonium, & plures alios. Vixit autem ad ætatem decrepitã. Floruit quoque ſub Zephyrino Romę epiſcopo Caius, Antonino Seueri filio imperante. Is aduerſus Proclum, Montani ſtudioſum, diſſertationé compoſitiſſimam compoſuit, temerariæ audaciæ & nouæ prophetiæ nomine eum arguens: in quo volumine tredecim tantum diui Pauli epiſtolas numerat. Quæ enim ad Hebræos eſt, decimam quartam, negat eſſe Pauli germanã, illud addens, eam etiam à Romanis vſque ad præſens nõ eſſe pro Paulina habitam. Hæc quoque de his dicta ſufficiant.

Tertullianus & eius ſcripta.

Tertulliani lectione Cyprianus eſt delectatus.

Montaniſta factus Tertullianus.

† *De exhortatione caſtitatis*

Caij ſcripta.

Epiſtolam ad Hebræos non eſſe Pauli.

De aliis multis eccleſiaſticis ſcriptoribus, ſcilicet Iuda, Heraclito, Maximo, Candido, Appione, Sexto, Arabiano, & aliis. Cap. 35.

MVltorum præterea Eccleſiaſticorum virorum commentarij, qui vetuſtate facilè primas obtinuerũt, egregium de fide & vita Chriſtiana ſpecimen & ſtudium complectentes, ſunt celebrati, quùm aliorum quorundam, tum eius B qui eo tempore cum reliquis enituit, Iudæ hiſtorici, qui in hebdomadas Danielis plurimum operæ collocauit; & optimum de eis opus à ſe compoſitum reliquit. Siquidem veluti hiſtoriã inſtituens, ſcripturam eam vſque ad decimũ Seueri annum producit. In eo libro apertè præ ſe fert, in ea ſe fuiſſe ſententia, vt decantatum Antichriſti aduentum, temporibus eis in expectatione eſſe, & appropinquare crederet. Auxit verò eam opinionem, multorúmque mentes vt rem tantam expectarent conturbauit, acerrima quæ tum mota eſt perſequutio. Non pauca etiã Heraclitus vir diuinus cópoſuit, qui primus enarrationes ſibi in Apoſtolũ ſcribendas duxit. Maximus autem, ſuper quæſtioné illã, quæ hæreticis in ore eſt, Vnde ſit malicia & vicioſitas: & C item de eo quòd materia creata ſit, ſolutiones atq; deciſiones irrefragabiles edidit. Sed & Cãdidus, quùm plurima alia elaborauit, tum in Hexaemeron commentarios ſcripſit: in quo argumento itidem Appion magnó ſtudio eſt verſatus. Sextus quoq; reſurrectionem ſcriptis ſuis cum magna laude comprobauit: & Arabianus inſuper in aliis quibuſdã ſacris argumentis multum laboris & operis poſuit. Multorum præterea aliorum ſcriptórum plurima & maxima literarum monumenta ſunt vulgata, quorum neq; tempora, neque argumenta ſingillatim (nam id inſtituto præſenti, hiſtoriæque noſtræ non admodum conuenit) commemoranda duximus. Atque ij quidem ante Origenem ſcriptores eccleſiaſtici. quum ſacram hiſtoriam doctrinámq; ordine per ſucceſſionem continuarunt, tum in D eos qui nugis ac deliramentis deprauare rectam fidei doctrinam in animum induxerant, cominus atque in faciem illis congreſſi, quaſi diuina tela cóiecerunt: ita rerum omnium Deo id prouidentia ſua diſponente, vt poſt Apoſtolos eorundémque ſucceſſores, rurſum martyrum ſanguine & doctrina, necnon ſanctioris vitæ ſplendore, res Chriſtianæ confirmarentur: & ad ſummom vt immotæ & inexpugnabiles eſſent, ſtabilirentur. De iis ſatis.

Iuda hiſtorici in hebdomadas Danielis lucubratio.

Aduentus Antichriſti ſub Seuero expectatus.

Eccleſiaſtici ſcriptores, Heraclitus, Maximus, Cãdidus,

Appion. Sextus, Arabianus.

De diſſenſione, quæ tum de Paſchate eſt exorta. De Synodis propterea coactis, & vt omnes ad concordiam ſint redacti. Caput 36.

ENimuerò circa finem Imperij Commodi inter Orientales & Occidentales eccleſias non parua incidit quæſtio. Eccleſiæ namque

Quæſtio de tempore celebrandi Paſchatis, inter Aſiaticas & Occidentales eccleſias.

Asianæ ex traditione vetusta, quæ ad eas vsq; ad id tempus trāsmissa erat, quartum decimū diem lunæ obseruandum esse necessariò duxerunt: quando & Iudæi ex præscripto legis agnum mactare, & Pascha suum māducare soliti sunt. Perinde atque necessitas prorsus quædam imposita eis esset, in quencunque diem hebdomadis incidisset, eo ipso die stata consuetáque soluerentur ieiunia, & (vt semel dicam) vnà cum Iudęis, apud ipsas quoque, sacrum nostri Paschatis mysteriū celebraretur. Reliquæ verò per Orientem, & itē per Occidentem ecclesiæ, non licere id ita facere assueuerabant: sed potius obtinente rum, quam antiquitùs ex Apostolorum traditionib. continuatam accepissent, consuetudine standum esse. Nō enim decere alio, quàm resurrectionis Dominico die, † ieiunio reiecto, Pascha celebrare. Hoc verò modo controuersia & dissidio multò maximo in ecclesiis vsque adeò exorto, vt interse sibi, aduersariorū partes, vtrinque antiquitùs traditam consuetudinem obtinere debere contendentibus, sumerent, conuentus Episcoporū variis in locis sunt acti. Vbi quum in eandē concessissent sententiam, postea omnib. vbique ecclesiis decretum siue edictum scriptū promulgarunt & proposuerunt, vt de cætero, non alio quàm Dominico die, tremendum resurrectionis & Paschatis mysterium, ieiunio, tum soluēdo, celebraretur. Circumferuntur etiamnum celebratarum eo tempore Synodorum literæ, quę variarum hinc & inde ecclesiarum episcopos designant: Romanæ scilicet Victorem, Hierosolymitanæ Narcissum, Cæsareæ Palæstinæ Theophilum, Tyriæ Cassium, Ptolemaidis Clarum. Eædem literæ, Ponti ecclesiis tum præfuisse indicant antiquissimum Palmam: Galliæ autem & regionum quæ ad Rhenum flumen sunt, Irenæum: Corinthi autem, Bacchylum: & prouinciarum aliarum alios, qui vno suffragio & sententia omnes, Dominico die Pascha celebrandum sanxerunt, Narcissus sanè, & Cassius, Palæstini: & Clarus à Ptolemaide, & qui præterea in eandem conuenere Synodum, quum primùm quamplurima de traditione, quā initiò ab Apostolis sumptam vsque ad tempora sua conseruarant, exposuissent, circa finē Synodalis decreti, hæc quoque addidere. Epistolæ huius nostræ, facite vt ad ecclesias omnes exempla mittantur: ne scilicet rei atque participes simus eorum, qui facilè animas suas decipiunt atque seducūt. Certiores autē vos facimus, eodem prorsus die Alexandriæ, quo apud vos, Pascha celebrari. literas namque ea de re ad illos dedimus, atque illi itidem ad nos scripsere, ita vt vno consensu simul sanctū hunc peragamus diem. Ad omnes igitur vnum hoc præscriptum & regula est diuulgata.

τὴν νηστείαν ἀπολύεσθαι. *Tum enim ieiunare Christiani desinūt.*

Decisio eius quæstionis, vt ipso resurrectionis Christi die, Pascha Christiani celebrent.

De dissentione Asianorum propter pascha: & quæ ea de re Polycrates Ephesius episcopus Victori Romano scripserit. Cap 37.

ASiani autem sententiam adhuc suam retinebant, & se ad finem vsque traditiones Apostolicas defendere oportere opinabantur. Sententiæ eorum primarius potissimùm propugnator erat Polycrates, ecclesiæ Ephesiorū antistes. Hic magnus & apostolicus vir habitus, traditionem & autoritatē Apostolicam ad tempora sua durantem, Victori episcopo & ecclesię vrbis Romanę declarans, ad hunc modum scripsit. Nos profectò diem hunc intemeratū atque inuiolatum, neque addentes neque auferentes quicquam, peragimus. In Asia namque † ingētia primordia dormiunt ac conquiescunt, quæ quidem resurgent in aduentus Domini nostri die: quo die cum gloria è cœlis veniet, & exuscitabit omnes sanctos: Philippos videlicet ex duodecim Apostolis vnus, qui Hierapoli obdormiuit: duæque filiæ eius, ad decrepitam vsque ætatem virgines: & alia preterea filia eius, in Spiritu sancto cursu vitæ absoluto, Ephesi quiescit. Itidem & Ioannes, qui supra pectus Domini recubuit, quique sacerdos creatus Pontificiū insigne, petalum scilicet, siue auream in frōte laminā, martyr simul & doctor gestauit, Ephesi obiit. Prętere Polycarpus Smyrnensis episcopus & martyr, item Thraseas Eumeniæ episcopus, idémq; martyr, Smyrnæ morte sopiti sunt. Quid Sagarim episcopum & martyrem dicā, qui Laodiceæ mortuus est: Præterea beatus Papyrios, & Meliton eunuchus, qui per Spiritū sanctum vita peracta Sardis humatus est, visitationē è cœlis expectans, in qua à mortuis resurget. Isti omnes tenuerunt & seruarunt decimumquartum diem Paschatis, iuxta Euangelium, nihil transgredientes, sed præscripto canonum fidei insistētes. Ego quidem vestrûm atq; adeò omniū minimus Polycrates, iuxta * cognatorum meorū, ex quibus quosdam sum consectatus (septē namq; cognati mei Episcopi fuere, ego octauus sum) traditionē ambulo. Et cognati mei semper diem hunc † quando Iudæorum populus azyma condiit, celebrarunt. Ego, inquā fratres, sexaginta & quinque annos natus in Domino, qui cū totius orbis fratribus hac de re consului, & scripturam sanctam omnem perlegi, nihil moueor aut perturbor minacibus denunciationibus & terroribus. Nam qui me lōgè maiores fuere, plus obediendum esse Deo quàm hominibus edixere. In fine porrò, episcoporum omnium qui sentētiæ suæ consentientes affuerunt, meminit, sic scribens. Possem quidem episcoporū, qui mihi affuere, edere nomina, quos ita vt voluistis, accersens euocaui: sed eorum nomina si ascriberem, multitudo eorum in immensum excresceret. Illi autem tenuitatis meæ probè conscij, epistolam sententia sua comprobarunt: non ignorātes me non frustra canos circumferre: tum autem vitam me semper in Iesu Christo egisse sciunt.

† μεγάλα στοιχεῖα.

Polycratis Ephesiq antistitis verba ad Victorem Ro. episcopum. Sancti homines in Asia sepulti.

** συγγενῶν.*

† Euseb. lib 5. c. 24. ὅταν ὁ λαὸς ἤρτυε τὴν ζύμην. Niceph. addit, ὁ λαὸς τῶν ἰουδαίων. Legendum tamen ἄζυμα, pro τὴν ζύμην puto. Et apud vtrūque autorem notarios τὴν ζύμην pro ἄζυμα scripsisse credo, ad Græcoru sententia alludendum, qui in eucharistia pane fermentato vtuntur.

Vt Victor permotus fuerit, ciuitates Asiaticas, propter festum pascha, ab vnitate ecclesiastica segregare. Caput 38.

VIctor verò literis eiusmodi acceptis, extemplò Asiæ, eique finitimas ecclesias, veluti alienum atque diuersum dogma propugnantes, recidere, & ab vnitate Catholica arcere, in animo habebat. Quam ob causam & subitò literas cōscripsit, quib⁹ illos publicè notabat, omnésq; simul à cōmunione prohibebat. Atq; ille quidē eiuscemodi sumpserat consiliū. Verùm id aliis, qui cū eo erāt, Episcopis minus placuit. Itaq; illū sunt adhortati, vt benignius per consilia pacata de eis qui idē fidei prædicarēt dogma, statueret: neq; tā facile, * re intētata, proximorū abijceret & post-

Asiani recepto more pascha 14. Martij mēsis sibi celebrādum esse putant.

Victor Rom. episcopus Asianos excommunicare statuit.

Victorem ab ea sententia, episcopi alij occidētales abduxerunt, inter quos fuit Irenæus.

** ἀπραγματεύτως.*

& posthabere vtilitatẽ. Sensim id & doctrina & tempore aliquando corrigi ac perfici posse. Et actius seueriusque cum illo, qui gloria eos arcei-ret, egerunt: inter quos & Irenæus erat, vt quidem ex eo scripto, quod Gallicarum ecclesiarum, quas regebat, nomine ad Victorem dedit, apparet. Astruit quippe & ipse, debere quidem omnino Dominico die Pascha peragi: nequaquam tamen Victori permittit, vt tantam ecclesiarum multitudinem ab ecclesiastica vnitate segreget: idque, quum vetustæ & Apostolicæ consuetudinis obseruent traditionem. Multa sanè præclarè, & vt par fuit, Irenæus de pace & vnitate ad Victorem scribens, hęc quoque refert. Operęprecium enim est, sicuti modò de Polycrate fecimus, verba eius perutilia & necessaria ecclesię futura, adducere.

Locus animaduertendus.

Præclara Irenæi ad Victorem verba.

Vt pacis studiosissimus Irenæus ecclesiis tranquillitatẽ & concordiã restituerit, exempla successorum sanctorum Apostolorum commemorans. Cap. 39.

IRenęus ita scribit: Non modò enim de die; verumetiam de ieiuuij specie controuersia & quæstio est. Quidam namque existimant, vnum ipsos oportere diem ieiunare, quidã duos, alij etiam plures. Nonnulli autem quadraginta horis diurnis & nocturnis diem metiuntur. Atqui varietas hæc obseruationum non ætate nostra exorta est, sed longè antea apud maiores nostros extitit: qui ita vt decuit, accuratè conseruatam per simplicem sinceritatem consuetudinem, ad posteros transmisere. Nihilominus tamen isti omnes pacem tenuere, atque etiamnum pacem inter nos retinemus,* & ieiunij dissensio fidei consensum cõfirmat. His verbis historiam annectit, dignam profectò quę hic quoque inseratur. Enimuerò qui Soterem præcesserunt presbyteri, & ecclesiam quam tu nunc gubernas administrarunt, Anicetum dico, Pium, Hyginum, Telesphorum, & Xystum: neque eos qui cum illis fuere, obseruare permiserunt. Sed nihilominus ipsi non obseruantes, pacem tenuerũt aduersus eos qui ad se ex ecclesiis, quę ita obseruarent, venerunt. Atque equidem maximopere inter se ista, obseruare, scilicet, & non obseruare, dissidebant. Nunquam tamen eam ob rem aliqui sunt reiecti. Quin ipsi nõ obseruantes, qui ante te fuerunt presbyteri, aduenientibus ex ecclesiis obseruantibus Eucharistiam miserunt. Ac quum beatus Polycarpus peregrè Romam sub Aniceto venisset, & aliquantulum illi inter se de rebus non magnis dissiderẽt, eis statim cõpositis, deinceps nihil quicquam controuersiæ inter se de hoc capite mouerunt. Neque enim Anicetus Polycarpo persuadere potuit, vt non ita obseruaret, quippe qui id post Ioannem Domini nostri discipulum, & reliquos Apostolos cum quibus vixerat, semper obseruasset: neque Polycarpus Anicetum, vt obseruaret, induxit, consuetudinem eorũ qui nos præcesserunt presbyterorum retinendã esse allegantem. Quę quum ita se haberent, communionem inter se celebrarunt. Et in ipsa ecclesia Anicetus Eucharistiæ ministerium Polycarpo honoris ergò permisit. Atque ita in pace per discessum sunt seiuncti: pacem quoque ecclesiis, siue obseruarent, siue non obseruarent, retinentibus. Quapropter egregius, vt aptissimo nomini suo responderet, pacificator Irenæus fuit, qui sic intercessione sua pacem ecclesiæ conciliarit, & non modò cum Victore, sed etiam cum aliis permultis ecclesiarũ antistitibus, congruentia conuenientiáque eis quæ diximus, de proposita quæstione afferendo, egerit. * Quod verò ratio non persuasit, id dies postea perfecit. Nam hac in re Asia vix tandem cessit: & vbique terrarum in orbe decretum est, vt non cum Iudæis, sed ipso Dominico die mysteriũ Paschę peragatur. Quamuis adhuc in Asia reliquię quædam maneant, consuetudinem eam in paucis prorsus inuiolatam retinẽtes. Vnde etiam Quatuordecimani cognominati sunt, consuetudinẽ eam & alia quædam ex illegitimis & ab ecclesia reiectis libris decerpta seruãtes, & nominibus quorundam magnorum Apostolorum ea in re abutentes. Porrò de Paschate quæstio ita est decisa, cum quã & nos finem quarto huic libro afferimus: ex quo Commodus quidem post tredecimum imperij annum vitam finiit, Seuerus verò post Pertinacem nondum prorsus menses sex in administratione eius transegit. Continet verò hic liber annorum non integrorum viginti quatuor tempus: initiúmque habuit * ab Antonino Veri fratre, finem autem cum ipso Cõmodi & Pertinacis imperio: quum à mundo condito quinquies millesimus septingentesimus & primus, à diuina autem natiuitate centesimus nonagesimus † sextus expletus esset annus.

Eucharistia cõmunis participatio, communionis.

Charitatis & vnitatis Ecclesiasticæ testimonium.

Quatuordecimanorum in Asia hæresis.

Libri huius anni.

** Hoc est ab eo tẽpore, quo defuncto L. Vero M. Antoninus philosophus solus imperare cœpit.*

† Quintum potius.

Secundum neotericos chronologos. 4173.

*** Concedere Roma Debuit, aiebat, potius quàm rumpere pacem, Humani quæ iuris erant, modò salua maneret Lex diuina, fides Christi doctrina, Senatus Quã primum tulit ore suo, quia tradita ab ipso Christo erat humana doctore & lumine vita. Nec curandus erat morem consensus in vnũ Vsque adeò, dixit, &c. Baptista Mantuan. lib. 1. Fastor. de S. Hilario. Et hæc verissima est de Adiaphoris omnibus regula. Ob quæ ætate nostra multò mortales cælum terra miscere intendunt.*

Isti autẽ Diui fratres æqua simul potestate imperiũ administrarunt annis 11. L. Vero mortuo, M. Antoninus solus 4. cum filio Commodo 5. ita vt imperij M. Antonini tempus 19. propè annos complectatur. Nicephorus autem in ea fuit sententia, vt crediderit, L. Verum tantum 6. annis cum Marco imperasse, & postea Marcum annis 10 & aliquot insuper mensibus. Sed nos aliorum scriptorum autoritatem versione nostra sequuti sumus. Sed enim post cædem Commodi, Pertinax imperij mense 2. die 25. Didius autem Iulianus mense 2. die 5. sunt interempti. Et L. Septimius Seuerus aduersus Pescennium Nigrum ab exercitu Syriaco Antiochia Imperatorem creatum, copias suas duxit. Hoc sic propterea annotatum est, vt Nicephoro numerus & ratio annorum constet.

ECCLESIASTICÆ HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS QVINTVS.

Succincta eorum quæ antè dicta sunt repetitio, & dicendorum isto tomo expositio.

CAPVT I.

AGedũ quę reliqua sunt, his adiungere pergamus, vt serie sua oratio nostra progrediatur, integrúmque sacræ historiæ corpus cõtexatur. Ac primũ quidẽ librum voluminis huius rectè sanè, & vt par fuit capiti omniũ Christo dedicauimus. Secundũ sectatoribus eius, sacris autoribos ducibúsq; oostris, itidem meritò cõsecrauimus. Tertiũ primi eorum successores sortiti sunt. In quarto autẽ eos cõmemorauimus, qui vel certaminibus egregiis martyres, vel eruditis scripris doctores, erroris muniriones atq; falsò nominatã scientiã expugnarunt: qui etiã ecclesiastici fuẽrint scriptores, quibúsue illi post se relictis commẽtariis decesserint, tum autẽ, quænam de questiooe Pascatis acta atq; decreta sint. Quintus porrò liber iste, res eruditissimi Origenis, qui & Adamãtius dictus est, plenissimè expediet: quos ille pro veta pietate adierit labores: vnde, & qui fuerit: & vt quàm plurimum studij ad res diuinas cõferens, permultos ad certamẽ pro Christo obeundũ excitauerit: quàm itẽ multos amatores atque sectatores studiosos duplicis philosophię suę babuerit: quæ in seipso ausus sit, cœlibatũ atque virginitasem conseruare volens. vt denique ad postremũ seductori dęmoni obsequutos, & à recta via aberrarit, & à sana doctrina exciderit. Cõplectetur pręterea alia quoque: grauẽ videlicet illam sub Decio persequutionẽ, ecclesiarũque sacrarũ antistites, & quę in eis acciderint res ioopinatę & admirandę. Initium antem inde sumeodum.

Dictorũ breuis repetitio.

Dicendorum propositio.

De persequutione sub Seuero, in qua Leonides pater Origenis, propter Christum mortem subiit. Cap. 2.

COmmodo imperiũ administrante, res Christianę pacatæ † tranquillęque fuere. Postquam autẽ ille ex insidiis cęsus est, & Pertinax breui admodũ tempore imperauit, atque huic (sicuti diximus) Seuerus successit: tum quoque satis bnno loco res oostię fuẽte, in diésque fidei professio augmenta sua cæpit, eorum quos recẽsuimus ecclesiasticorũ doctorum scriptis atque doctrinis illã prouehentibus, ídque in maximis quibusque potissimùm vrbibus, nimirũ Alexandrię, Antiochię, Aliæ, & per Palæstinam omnẽ, Ephesi. Cæsatec, & occidentẽ versus Thessalonicæ, Athenis, Corinthi. in Galliis, & Romæ

† Propter Diuorum scilicet fratrum rescriptum.

Ecclesia christiana florens.

E maximè. * Vniuersæ enim multitudines & domus totæ ad finem accedebant, quidúis facere & pati paratę, quàm vt quidẽ contra religionẽ nostrã agerent, aut nouarent. Quod vbi Seuero minimè tolerendum est visum, insignem statim contra ecclesiã omnẽ mouit persequutionem. Et subitò per omnem terrarũ orbem eximia instituta sunt martyria, maximè verò in Ægypto & Lihya atque Thebaide. Alexandrię porrò veluti stadium veræ pietatis constitutũ, vbi fortissimi quique & optimi delecti martyres, variis atque exquisitis tormentorũ generibus mirificisque impressionibus exceptis, à Deo, cui chari fuere, præmia & coronas acceperunt. Quo tem-

F pore & Leonidem, Origenis pattem, obito pro Christi nomine martyrio è vita excessisse tradũt, gladio videlicet cæsum, quum filiũ admodũ adhuc puerum relinqueret. Quãtus autẽ Origenes fuerit, & quo studio animique destioatiooe in sacras literas incubuerit, citra inuidiam expooi posse puto: non solũ quòd celebris is vir apud nos sit, verũ eriam quòd ingentẽ, vita sua, quamuis ad finem non integra prorsus, famam & gloriã post se reliquerit. Verumenimuero singulari ocio opus esset, ad vitam eius omnẽ literis memoriæ mãdandã. Sed nos è multis quę de eo sunt tradita, plurima resecantes, aliqua tantũ historię huic inseremus, vt res tanti viri studiosis iocognitæ non sint: quæ sanè iudicio multorũ dignæ visę sunt, vt vel ab ipsis incunabulis repertæ, memoriæ traderentur.

ἀρτιως δ' ἐμπλησθη.

Persequutio sub Seuero imperatore.

In Ægypto potissimum.

Leonides Origenis pater martyr.

Origenis res.

G

De Origenis à puero studiis atque exercitiis, & vt etiamnum adolescens sermone veritatis nihil habuerit antiquius, & vt sese ad certamen pro Christo subeundum praeparauerit. cap. 3.

STatim namque ab initio, tenera exacta ętate à patre diuinis imbutus est literis. Cui illa prima cura fuit, vt filius * non succisiua, sed iusta opera, vnà cũ Cyclicis discipulis eas addisceret. Quapropter ante earum disciplinarum exercitiũ quotidie ab eo, ex sacris scripturis promissiones & certa loca, quæ memoritet didicetat, tequirebat: quę tes minimè præter iudicium & voluntatẽ pueri fuit. Mirifica enim cupiditate magis in hęc studia, quàm in Gręcorum artes ferebarur: vsque adeò, vt non contẽtus esset ex sacris ora-

H culis, quę simplicia & non ita difficilia sunt, discere: * sed curiositate vteretur, & abditos eorũ sensus scrutari conaretur, subindéque quidã arcani sensus in litera lateret, percunctando patri negociũ facesseret. Is porrò apud seipsum ea de causa cũ admiratione stupebat, & valde gaudebat, quòd Deus se patrẽ tali dignatus esset filio. Et quãdoque priuatim simulabat se eum acrius

obiurgate

ὁ παρέργως

Exemplũ pueriles institutionis pulcherrimum.

πολυπραγμονεῖν αὐτῶν.

obiurgare, ne quid supra ætatem suam & simpliceni sensum scrutaretur admonens. Tantopere verò admiratione eius est cōsternarus maximas se datori bonorū Deo gratias debere professus, vt sępenumero dormiēti assisteret puero, pectúsque eius nudatū * cum veneratione multa deosculeretur, perinde atque in eo diuinus Spiritus domiciliū suum haberet. Beatúmque prorsus se tam † felici prolificarione iudicabat. Quæ res magnam præbuit causam & occasiooem, vt puer fidem sacrásque literas ab ineunte ætate assequererur, & rectè admodum educaretur, eundem & patrem & præceptorem habens, magnámque de se præbens expectationem. Hæc atque itē alia bis simila de puerili ætate Origenis sunt prodita.

ἐνβασμίως †*εὐτεκνία.*

Eundem habuit puer Origenes & educatorē & præceptorē patrē.

Lætus Ægypti proconsul.

Origenes adolescētulus martyriū affectās.

Postquam verò decimo Seueri imperátis anno, Lætus Aegypto præfectus est, & Demetrius Alexādriæ Iuliano in Episcopatu successit, ecclesiarúmque persequotio admodum inualuit, ac multi certaminibus magno animo obuiam euntes, coronas reportatunt: tantā dicont martyrij cupiditatem Origeni incessisse, quum in iuuenili admodum adhuc ætate esset, vt exultans iā ardore quodam incredibili, pericula pro Christo toleranda adiret. Et finiuisset ille iam tū martyrio vitam, nisi alia diuinę prouidentię ratione vtilitatis multorū gratia, mater eius intercessisset. Illa enim io cubiculum eius ingressa, supplex ei fuit, vt ne, materno suo erga eū animo & amori parcens, ęgrā se ita relinqueret, & intolerabili luctui & mœrori obicere perseuetaret. Vbi verò pater eius captus & in vincula cōiectus est, maior eum etiā amor, acriúsque martyrij desideriū inuasit, indies id (vt ita dicam) ardore & igne nouo excitante atque accendente. Quapropter quum ita animatum Origenem esse mater videret, omnem eius vestem recondidit, necessitatēque ei domi manendi imposuit. Hic quùm aliod facere non posset, alipten & vnctorem certaminis se patri præbuit, & frequenter cohortatorias ad illum literas scripsit, inter alia verba ista vsurpans: Sustine, & ne quid alterius sententię aut consilij nostra causa capias vide. Atque hoc primum fit euidentissimū à primis (quod dicitur) carceribus, germanę fidei sincerique eius erga Deum animi, specimen atque indicium.

Cursū ad martyriū eius mater inhibuit.

Patrem in carcere Origenes ad martyrium animauit.

De institutione & educatione eius, qui eius consuetudine & doctrina vsi sint. Et vt decem & octo natus annos, Alexandriæ fidelium præfuerit scholæ, clari prorsus nominis adolescens. Cap. 4.

PAtre eius, sicuti diximus, vita per martyrium pro Christo defuncto, nódum prorsus sedecim annos natus, quum apod matrem cum aliis sex natu minoribus liberis esset, & *a* quod patrimonium eius omne imperiali fisco illatū fuerat vnà cum suis erumoose in magna rerum necessariatū angustia & penuria viueret, *b* diuino ei succurrente numine, iocredibile consequutus est auxilium. Siquidem mulier quędam ingentibus diuitijs & clara, & aliter quoque Alexandrię celebris, magni nominis virum Antiochenum genere, & inter hæreticos Alexandrinos primarium, cōsectans, atque complectens, adoptato sibi filij loco Origene, quùm maximi eum fecit, tum ei suísque omnibus ad quotidianum vsum liberaliter & copiosè omnia suppeditauit. Familiariter ergo cum *c* Paulo (hoc enim nomē mariti eius mulieris erat) viuens, nuoquā à coosueta sibi deflexit precatione, communicare preces cū Paulo hæretico nolēs: ecclesiasticásque sanctiones accuratissimè seruans, quum quidē ad Paulum permulti frequentarent, non solum qui ex Gręcorum essent superstitione, sed etiam nostri homines. Græcorum porrò disciplinis iampridē à patre imbutus, magis etiā in Pauli schula proficiebat. *d* Proinde postea ex earum doctrinarum disciplina, cui præibat, abuodè res familiaris ei suppetebat. Posteaquàm autem persequutionis timore omnibus expulsis, nullus Alexandrię sacrorum oraculorū enarrator fuit, multi ex gentibus ad Origenem accedentes, Verbū Dei sunt professi: multique illorum patria sacra detestari, partim vt familiariter cum eo viuerent, partim vt semper ei adessent, pręrebus omnibus studio habuerūt. Ex iis primus esse perhibetur *f* Plutarchus, quùm vitæ sanctitate, tū martyrij corona clarus. Alter ab hoc Heraclas receosetur Plutarchi ipsius frater: qui tantū de se verioris philosophiæ studij specimen prębuit, vt postea in ecclesia Alexandrina Demetrio successor sit surrogatus. *g* Porrò decimumoctauum agens annū Origenes, scholę Catechistes in vrbe Alexādrina est pręfectus. Et quum ibidem sub *h* Aquila præfecto persequutio maximè exundans incrudesceret, magnū consequutus est nomen apud eos qui Christi nomine censentur: quòd & notos sibi & ignotos familiariter excipiens complecteretur: & qui in vinculis erant, sedulò visitaret, alacritatem eorū excitans & adaugens: tum autem, eos qui ad mortem raperētur, cum multa fiducia & libertate produceret atque exoscularetur. *i* Quapropter sæpe est factum, vt ex gentibus plebes furore correpta, lapidibus eum obruere contēderit. Sed illum præter expectationem, cœlitùs dextra Dei præsenti ope est tutata. quemadmodum etiam sæpe aliàs, propter summam alacritatem libertatémque diuioi verbi docendi, insidiis expetitum conseruauit. Tantus porrò aduersus hominem extitit motus, vt plebe ethnica procurante, non contemnenda militum manus, in ea vbi habitabat domo versaretur, & turbam eorum qui ab illo in sacris disciplinis instituerērur, seruaret. Denique vsque eò persequutio aduersus eum inualuit, vt per vrbē omnē, domū domo mutās, clàm circuiret, multitudinis eius gratia, quę doctrina eius adducta ad diuinam accesserat professionē. *k* Siquidem non verba solum, sed facta etiam eius certissimum grauissimæ philosophiæ eius fuere indiciū. *l* Prorsus namque, orationi vita cōngruēs respondebat. Quam ob causam etiam vi & ope diuina auxiliante, multos ad se pertraxit, innumerósque habuit imitatores.

a Patrimoniū eius fisco illatū. *b Paupertati eius diuinitus subsidium venit. Origenes a fœmina locuplete Alexandriæ adoptatur.*

c Apud Eusebium lib. 6 cap. 3. est Paulum istum à fœmina adoptatum, & Origenem cum eo apud illam versatū fuisse. *d Idem cum hæretico habitans, ecclesiasti ca instituta seruat.* *e Idem mercede doctrinæ sumptus tolerat.* *f Familiares & discipuli eius. Plutarchus martyr. Heraclas frater eius.* *g Origenes schola christianæ catechistes, 18. agens annum.* *h Aquila Ægypti præfectus.* *i persequutionem grauem Alexandriæ sustinet Origenes.* *k οἷον γοῦν τὸν λόγον τοιόνδε φασὶ τὸν τρόπον: χαὶ οἷον τὸν τρόπον, τοιόνδε χαὶ τὸν λόγον ἐπεδείκνυτο, itaque ille qualem orationem talem quoque vitā: & qualē vitam, talem etiam orationē exhibuisse dicitur. Euseb. lib. 6. cap. 3.* *l Vita doctrinæ in Origene respondens.*

Vt vitam attigerit philosopho perfectiorem, & præscripta euangelica accuratissimè seruarit. Cap. 5.

ENimoerò vbi quamplurimos ad se discipulos confluere, munere Catechistæ vnà cum schola ea à Demetrio sibi cōmissa, vidit, absurdum (ita vt pai erat) arbitratus, *a* prophanarum literarum eruditionem sacrę commiscere doctrinæ, illicò externarum artium studiū post-

a Idem prophanas literas repudiat.

habuit: quippe quæ tantopere vtiles esse non E possent, & diuersa sacris oraculis afferre solerét. Deinde generoso & virili, planéque (vt amplius quiddam dicam) philosopho animo, ne externo quopiá subsidio indigere videretur, quæcunque ei erant, Græcorum librorum summa elegantia & venustate concinnata volumina, venalia proposuit, & quatuor obolorum in diem quemuis precium sibi ab emptore pendendotú est stipulatus. Vnde plurimo tempore ad eum modum philosophari perseuerabat: causam & materiam omné, quæ allicere eum ad res nouas & illicitas posset, atque concupiscentiam indecentem longè à se propellens.

Et libros Græcarum artium vendit.

Christiani philosophi vita.

Et die sudoribus vt plurimum peracto, noctu etiá multo incumbebat labori, maximam eius temporis partem meditatione diuinarum scripturarum consumens. Si quando etiam somnus obiter degustandus esset, non in strato aliquo, sed in nuda humi iacens, eo parcissimè vtebatur, ieiuniis F plurimùm aliísque philosophicis exercitiis constantissimè semper intentus. Ex Seruatoris præceptis illa maximè seruanda esse iudicabat, quæ prohiberét duas habere tunicas, aut calceamentis vti, aut animum futurarum rerú cura & sollicitudine macerare vetarent. Eáque ipsa seruauit accuratè, in frigore & nuditate, etiá præter ætatem, vitam exigens. Illis quoque rebus animi sui prõptitudinem & ardoré satis declarauit, quòd regiones multas téporibus multis peragrans, nullis vsus sit calceis: vinóque prorsus, aliísque rebus, extra necessarium alimentum, abstinuerit: vsque adeò, vt periculum & perniciem corpori suo conciliarit. Atque hoc modo viuens, exemplóque suo optimom viuendi institutum ostendens, in adourationem quidé sui extulit omnes. Eos autem qui dare aut communicare quicquam cum eo volebant, familiares suos, auersatus est.

Præceptorum christi simplex iuxta literam obseruatio.

Qui ab eo ducti & edocti, martyrij coronis sint exornati. Cap 6.

COmplures sanè ex sectatoribos suis, atque etiam ex eis qui adulterinæ erant doctrinæ, ad eundem philosophandi amorem excitauit. In quorum intimis animis ita diuinú fidei verbum inseuit, vt maturum vberémque deinceps caperet fructum: in tantum, vt ex eis quidam, persequutionum téporibus martyrij coronis sint illustrati. Primus quidem, quem diximus, Plutarchus fuit: qui quum ad supplicium duceretur, parum abfuit quin Origenes quoque ab illius occideretor ciuibus vt qui autor necis illius dictus esset. Idque factum profectò esset, nisi H eum rursum (quæ res eius omnes dirigebat) diuina Prourdentia custodiuisset. Secúdus ab hoc martyr fuit Serenus, qui ex schola illius profectus, spectarant fidei constantiam in igne apertè exhibuit. Heraclides porrò tertium obtinuit locum, quum adhuc in sacra instituerctur doctrina, vt pote catechumenus. Quartus Heró,* symbola adhuc & signa diuinæ lucis circumferens vtrique ij gladio sunt percussi. Quintus ordine scholæ illius alumnus, priori illi cognominis, Serenus alter, post quamplurima tormentorum discrimina, per capitis resectionem, pro veræ pietatis premio, diuinam gloriæ suscepit coronam.

Ex sectatoribus Origenis martyres.

Plutarchus.

Serenus.
Heraclides.
Heron.

** in sacro baptismo susceptá a Neophitus videlicet.*

Serenus alter.

Sextus deinde Basilides, qui decantatam illam Potamiænam, ex commiseratione ab impudicorum multorum petulanti iniuria vindicauit.

Basilides.

De discipula eius Potamiana martyre. (nati. Cap. 7.

EX fœminis auté septima est Rais, quæ adhuc de fide & sacris nostris instituebatur, & baptismo (sicuti alicubi ipse dicit) per ignem suscepto, martyrium compleuit. Octaua porrò Potamiæna, cuius adhuc celebris est apud populares suos fama: vt scilicet plurima, contra amatores pro pudicitia & virginitate sua tuéda, subierit certamina (accedebat enim in ea ad florentis animæ pulchritudinem, etiá forma, & vigor vultus ingenui & liberalis summus) & constanti generositate sua, post intolerabilia tormenta fatis ostensa, ad postremùm vnà cum matre Marcella, in ignem coniecta mortem obierit. Fertur equidem, Aquilam iudicem, quum corpus eius primùm grauiter flagris fustibúsque cecidisset, minatum ei esse, iuuenibus petulantibus se eam ad contumeliam daturum: eámque, quidná ex propositis conditionibus per optioné eligeret, interrogatam, paululú secum tacitam deliberasse, & per quàm generosum animo præsenti respõsum dedisse:* per quod, moribus eorum, impium quiddam proloquuta visa est. Itaque, quú illico sententia damnationis contra eam lata, à Basilide ad locum supplicij abduceretor, & multitudo conuicia atque impudica verba per iniuriam in eam coniiceret, Basilides per commiserationem humanius erga eam affectus, turbam iniuriosorum hominum arcens, ab ea remouit ac propulit. Ibi illa curam officiúmque tale gratum habens, Basilidem confidere, & bono animo G esse iussit: breui se ad Dominum suum euntem, condignam ei relaturam gratiam. Hæc quú ita dixisset, pix ignita per totum eius corpus diffusa, vitam ei ademit. Non multum deinde intercessit temporis, & à Basilide iuramentú non vili de causa inter commilitones suos exigebatur. Ille verò, non licere sibi prorsus iurare, asseuerauit. Christianú enim esse, & id se propalàm omnibus profiteri. Commilitones porrò primùm eum ludere, & ad contumeliam nostram ea verba proferre sunt opinati. Vt auté id perseueranter cõfirmauit, ad Aquilam est productus: apud quem vbi idem disertis verbis est professus, ilicet in vincula est coniectus. Ad qué quú fratres quidá visendum irét, & cum stupore tá repentinam eius mirarentur mutationem: ille eis retulit, vt Potamiæna, tertio antè die, læto planè & & liberali animi corporisque statu sibi insistens, & capiti suo coronam imponens, dixerit: deprecatá se esse pro eo Deú, neq; preces eas frustra fore, breuique se eum secum habituram. Itaque fratres * sigillum ei Christi circumfuderút: postridieque eius diei gladio percussus, martyriú pro Christo absolnit. Non ipse verò tantum, sed & multi alij confertim Alexandriæ, in ea quæ dicta est persequutione, ad Christum transisse memoriæ sunt prodit: quum quidem eodé quo Basilidi modo, Potamiæna eis in somnis apparens, ad meliora eos esser cohortata. Et ij quidé ab Origene catechista eo tempore de fide instituti, diuinum sic consecuti sunt immortalitatis premiú.

Rais catechumena.

Baptismus per ignem.

Potamiæna.

Marcella mater eius.

ὡς καὶ νενομισμένην δόξαν τῷ δικαστῇ, Nicephoro dixisse δίκης ἐδόκει νενομισμένον τι αὐτοῖς ἀσεβὲς ἐπιφθέγξασθαι.

Euseb. lib. 6 cap. 5.

Basilidi carnifici suo martyrium prædicit moritura Potamiana

Christiani olim non iurarunt.

Eiusdem Basilidis martyriú.

Potamiæna ei apparuit.

** Græci Christiani baptismum σφραγίδα, signaculum dixere.*

Alius itidem martyribus.

τὴν ἐν χριστῷ σφραγίδα.

Signaculum crucis, aut baptismú potius intellige.

Quum

Origenē sustinuisse, vt seipsum castraret, vt scilicet cælibem peragere posset vitam. Cap. 8.

QVum ad hunc modū Origenes Adamantius Alexaodrinæ fidelium scholæ præiret, rem quendā aggredi ausus est, imperfectæ quidem illam & iuuenilis mentis, sed fidei castitatísque, firmitatem & stabilitatem satis declarātem. Quoniam enim adhuc iuuenis, non solum viris, sed & mulieribus docēdo salutare prędicabat verbum, volens calumoiam omnem fœdæ suspicionis præcidete, & simpliciùs dicto illo Saluatoris intellecto, Sunt eonuchi quidem, qui seipsos castrarūt propter regnum cœlorum, adimplere id tcipsa in animo habens, seipsum castrauit: summa cura & diligentia familiares suos id factum celare studens, quod tamen difficile factu erat. Permultis enim ea tes inooruit. Quam

Origenes seipsum propter regnum Dei castrauit.

B vbi etiam loci eios episcopus Demetrius rescíuit quùm facinus tale est admiratus, tom fetuorem tantę fidei non improbandum esse docens, booo cum esse animo, nihílque eam ob rē metuete iussit. Atq; tum quidem tali etga eum animo fuit episcopus. Procedente verò deinceps tempote, quum hominem vbique celebrari laudaríqoe videret, humano quodam affectu seductus, ad episcopos scribens, premete atque obscurare famam eius est cunatus, cœptúmq; huiusmodi absurdum in literis suis exposuit. Cæterùm quum in Palæstina, Hierosolymorum & Cæsareæ episcopi, gloria & dignitate cæteris præstabiliores, Origenē maiote dignum duxissent honote, eáq; de causa pet manuum impositionem in presbiterorum otdinem cooptassent, ex eo tempote gloria eius crescente, nominéque & laude virtutis atque sapientię apud omnes fetè homines maximè inualescente: Demetrius,

Id factum Demetrius Alexandrinus episcopus primùm non ægrè tulit.

Postea autem gloria Origenis inuidens, quum is in Palæstina presbyter creatus esset, scriptis traduxit.

C quia non haberet quod in tanro viro reptehenderet, id quod ille aliquando per iuuenilem imperitiam fecerat, ad grauem ttaxit calumniam: & aliquantum etiam eos qui illum dignitate presbytet otnauerāt, notauit. Verùm serius hæc Demetrius est exorsus, ille enim impigrè cum omnibus qui ad se venirent, doctrinam communicabat, tempus omne & studium discipulis suis impertiens. Iotetea Seuerus decē & octo annis imperio flagitiosè administrato, Antoninum Caracallam filium suum successotem habuit.

Antoninus Caracalla Seueri in imperio successor.

De admirandis Narcissi Hierosolymorum episcopi miraculis. Cap. 9.

EA tempestate Alexander, ex illis vnus qui plurima in persequutione sub Seuero pro vera pietate sustinuetant, à Deo seruatus, administrationem ecclesiæ Hietosolymitanæ suscepit: Narcisso, qui ibi munus id gesserat, adhuc superstite. De quo Narcisso eius loci homines quum multa alia admirāda opera memorant, tum hoc etiā in literas telatū tradunt. Dicūt enim, ad vesperam Pascæ oleum ad vsum lucernatum desecisse: qood quum populus ægrè fertet, Narcissum mandasse, vt eius tei ministri ex propioquo puteo aquam haurirent, atque ad se afferrent. Hoc sic facto, illum precatum esse, aquæ benedixisse, & germana certaq; fide, vt in lucernas infunderetur, iussisse. Qua re vt iusserat peracta, diuina vi & efficacia aqua derepentè io

Alexander Hierosolymis Narcisso in episcopatu coadiutor datur.

Narcissus episcopus aquam in oleum vertit.

A olei naturam colore & qualitate versa, igni nooam quandam clarioremque lucem prębuit. Ex quo tempore id oleum à multis miraculi gratia diutissimè est seruatum. Plura prætetea de vitæ eius instituto memotatu digna referunt, in quibus & illud pręclatū est. Homines quidam mali qui pet flagiria omnia & scelera innumeta vitā exegerant, constantiā & seueritatem viri nouerant. Itaque iudicium eius timentes, ne in fœdo deptehensi facinore, quas meriti essent, luerent pœnas, fallaciam quandam antеuertentes comminiscuntur, & grauem ei impingunt calumniam. Atque vt opinionem se vera dicere apud homines consequerentur, sycophantiam periurio confitmant: diris quoque sese, si fallerent, deuouentes: primus quidem, vt igni conflagraret: secundus, vt fontico detestabilique morbo periret: tertius verò, vt oculis priuaretur. Et quanuis

Eidem flagitiosi quidem homines calumniam intendunt, eamque certo suo malo, iuramento confirmant.

B illi calumniam iutaméti & execrationis obtentu contexissent, nemo tamen eis fidem habebat: quippe omnibus Narcissi castitas & virtus spectata erat. Ille autem, quum improbitatem tantam hominum eorum ferre neqoiret, alitérque à negociis semotam, quietam, philosophicámque vitam persequeretur multitudine, arte quadam decepta, profugit, atque annis multis non comparuit. Et ille quidem ita vitam, ac deinde discessionem instituerat. Cæterum magnus ille vindictæ oculus nequaquam cunctabatur, sed quàm celerrimè pestiferos & perniciosos illos homines comptehensos, malis eis quibus seipsos iuramento interposito obstrinxerant, maximè deuinxit. Primus igitur nulla propè de causa, scintilla vnica à lucetna prosiliente domo succensa, voà cum omnibus genere sibi propinquis, atque etiam cum substantia omni, miserabiliter præter opinioоem omnem com-

Narcissus Hierosolymis profugiens, annis pluribus latitat.

C buritur. Secundus morbo grauissimo, qui totum eius corpus inuasit, corripitor. Tertius porrò, quum tam grauem & durum in illis exitum tei videret, & celeritatem omnia speculantis diuinæ vindictæ consideraret, quæ communiter inter se, per dolum & maliciam, contra virum optimum conflaxissent, statim est professus: neque luctus lactymarúmque prius modum fecit, quàm vnà cum illis oculorum vim & aciem diffluere sentit. Sic illi dignum periurij tulere precium.

Exemplum periurij diuinitùs vindicati, in Narcissi calumniatoribus.

Vt Alexander Cæsareæ episcopus, oraculo diuino ad Hierosolymorum episcopatum sit traductus, viuente adhuc decessore eius Narcisso: vtque duo simul episcopi ecclesiam ibi rexerint & de Alexandri scriptis. Cap. 10.

D QVum verò Narcissus profugus longo tempore non appareret, ecclesiarū antistitibus visum est, alium suffragiis creare episcopum. Ita illi Dium quendem Hierosolymorum pręficiūt ecclesiæ: qui qoòd non multo pòst decessit, Germanion successor sufficitur. Atque huic rutsum tertios succedit Gotdius. Sub quo Hietosolymis subitò, veluti ex quadam reuiuisceotia præstò adest Narcissus, episcopatúmque ecclesiæ ibi fratribus plurimùm cogentibus, recipit. Multū porrò venerationis ei accesserat ex Philosophico illo recessu: & præter alia plurima bona, etiā ex vindicta illa nefariorū hominum, qua eū

Absente Narcisso episcopi Hierosolymis creati, Dius, Germanion, Gordius.

Narcissus rursum episcopatum suum reuersus accipit.

etiam absentem Deus fuerat dignatus. Quãdoquidem autẽ propter ætatem decrepitam (iam enim centum & sex annos vixerat) ministerium suum obite nequibat. b Alexandrum, quem diximus, alterius ecclesiæ episcopũ, vnà cum Narcisso, prouidentia & dispositio diuioa Hierosolymitanæ ecclesiæ præficit, noctu per visionem ei designans omnia. Qui etiam ille, veluti diuinum aliqnod oraculũ perficiens, ex ipsa Cappadocia, vbi episcopatũ gerebat, exeitus, c Hierosolymitanam profectionẽ d precationis ergò, atque vt res ibi peractas cognosceret, suscepit. Itaque fratres Hierosolymis affectiooe amica & pia, Alexandrum domũ redire passi non sunt: ex alia videlicet, que eis noctu fuerat oblata & idem bonis ibi omnibus denuociauerat, reuelatione. Acceperant etiam, quũ extra portas obuiam ei honoris ergò progressi fuissent, cœlitùs vocem, dicentem: e Quẽ vobis gratia diuina misit, eum vltro suscipite episcopũ. Hoc vbi sic factum est, finitimis episcopis etiam, qui circumcirca ecclesias regebant, designationi ei acquisceodum esse visum est. Quamobrẽ cogentes, vt ibi maneret, ei necessitatẽ imposuerunt, annuente etiam ipso Narcisso. Eiusmodi cõmunis cum Narcisso episcopitus administrationis, Alexander quoque ipse in epistola ad f Antinoitas ab ipso scripta, circa finẽ hisce verbis meminit. Salutat vos Narcissus, qui ante me locũ episcopatus huius tenuit: & nunc ad centũ & sex annos vita estracta, orationibus mecum incumbit, cohortans vos mecum vt consentientes idẽ sapiatis. Mentionẽ etiã g Alexander Asclepiadæ facit, qui Antiochiæ Serapioni successit, cuius paulo antè quoq; in heresi secundũ Phryges meminimus. Verba eius sic habẽt: Alexander seruus & vinctus Iesu Christi, beatę Antiochenorum ecclesiæ in Domino salutẽ. Facilia mihi & leuia Dominus custodiæ meę tẽpore, vincula effecit, quũ intellexissem, sanctæ vestræ Antiochię ecclesię Episcopatũ, diuina prouidẽtia, Asclepiadæ propter esimiam fidẽ maximè idoneo, demandatũ esse. Eam epistolã per Clementẽ quem etiam cõmendat, se ad eos mittere, hisce verbis indicat. Literas hasce, domini fratrésque mei, ad vos misi, cum h Clemente presbitero beatissimo, insigni, spectatáque virtute prædito viro, quẽ vos nouistis, atque etiam amplius cognoscetis. Is quũ hic esset, per prouidentiã & * visitationẽ Domini, coofirmauit atque ausit ecclesiam Dei. Idẽ Clemeotis quoque & Pantęni, vt familiariũ sibi virorũ in epistola ad Origenẽ meminit, ita scribens: Hæc enim voluntas Dei, vt scis, fuit, vt quæ à maioribus nostris ad nos peruenit amicitia, sarta † tecta, seu potius seruentior firmiórque esset. Patres siquidẽ agnoscimos beatos illos, qui nos præcesserunt, viros: cum quibus nos breui fore peruelim, Pantęnum dico, illũ verè beatum & dominum: & sacrũ Clementem dominũ meum, & benè de me meritum: & si quis præterea fuit eiuscemodi, per quos omnibus modis oprimũ Dominum & fratrẽ meũ cognoui. Scripsit quoque aliã ad Antiochenos epistolã, aliam itidem ad Origenẽ, & rursum aliã contra Demetrium pro Origene: quòd videlicet Origenem, Demetrio bonũ ei perhibente testimonium, presbiterum crearit. Sed & aliæ eius ad alios circunferuntur epistolæ. In persecutione autem sub Decio, Alexander rursum ad Pręfecti productus tribunal, causam dicendo iudicij periculum subiit, graui & propè decrepita senectute venerandus: Cæsaréamque ductus, atque ibi aliquandiu in carcere seruatus, coronam martyrij reportauit.

b *Alexander ei coepiscopus & collega adiungitur.*
c *Profectio hierosolymitana precationis ergò suscepta ab Alexandro Cappadocum Antistite.*
d *εὐχῆς χάριν καὶ ἱστορίας τῶν αὐτόθι ἱερῶν πεπραγμένων.*
e *Hierosolymis iniunctum, ut eum recipiant, & episcopus diuina ordinatione creatur.*
f *Antinous, ἀντινοεῖς. Ægypti vrbs in honorẽ Antinoi, vt suprà dictũ est, ab Hadriano Imper. condita. Vocatur etiam Antinoia, & Hadrianopolis.*
g *Asclepiades episcopus Antiochiæ.*
h *Clemens presbyter Alexandrinus.*
* *ἐπισκοπὴν pantanus.*
† *ἄσυλος.*
Alexandri Hierosolymitani episcopi epistolæ.
Eiusdem martyrium.

De Origenis in sacris literis profectu, & de sextupla ab eo dicta scripturarum translatione. *Chap. 11.*

ORigeni autem Romanæ vrbis visendæ, quum ibi Zephyrinus ecclesiam regeret, cupido incessit. Vbi quum non ita diu mãsisset, & inde Alexandriam rediisset, doctrinę atque institutioni, vt catechistes, ibi præfuit: Demetrij rogatu adductus, vt eo maiore studio operi ei incumberet. Quum verò animaduerteret, abstrusiori se scripturæ sensui scrutãdo atq; eruendo, ita vt volebat, vacare oon posse, quùd ne respirare quidem liberius ei liceret per eos qui quotidię à sole orto ad vesperã vsque scholam eius frequentabant: faciendum sibi putauit, vt tantam multitudinẽm diuideret: & Heraclam, ex sectatoribus suis præcipuũ, virum doctissimum, qui in disciplinis philosophicis & sacrarum literarum eruditione plurimum collocauerat studij, sibi in instituendo socium & adiutorẽ asciceret. Ita factum, vt primum laborem eorum docendorũ, qui fidei elementa nuper assequuti essent, illi demandaret: sibi ipsi verò prouinciam eos instituẽdi qui perfectiores essent, diuinárumque doctrinam veluti in habitum dedusissent, reseruaret. Vsque eò antem accuratam sacrorũ oraculorum inquisitionem & studiũ produxit, vt Hebraicam etiam addisceret linguam, & Hebraicos libros ad prima exemplaria descriptos conquireret: insuper etiã omnes translationes eorum qui sacras scripturas verterunt, & à vulgata interpretatione discesserunt, inuestigaret: Aquilæ denique, Symmachi, & Theodotionis editiones, ex occultis abstrusisque terrę recessibus, vbi longissimo latuerãt tempore, in lucem proferret. Ex quibus omnibus opus quòd ab eo Hexaplum siue Sestuplum inscriptum est, composuit: Cuius operis quæ vis & ratio sit, ex sequentibus intelligitur verbis. Translationes sacræ scripturæ, quæcunque extarẽt, collegit. Primam quidem septuaginta interpretum, deinde eorum qui post Christum natum fuere, Aquilæ Iudæi cuiusdã, qui eam Græcè vertit, post hunc Symmachi, aliam rursus Theodotionis, & aliam deinceps innominati atque incerti cuiuspiam autoris: qui sanè omnes Hebraici & Græci sermonis egregiè periti fuêre. Quarum translationum quandam se * Nicopoli, quę septẽtriooem versus sita est, atque aliam alio loco iouenisse scribit. In Psalmorum autẽ Hexaplis, post quatuor celebriores editiooes non quintam solum, sed & sestam, atque adeò septimã translationẽ se apposuisse ostẽdit, Hierichunte in dolio, temporibus Antonini Seueri filij, repertas. Hasce igitur interpretationes atqne editiones veterum inter se compositas, atque io vnaquaque pagina vnà cũ Hebraici exemplaris annotatione digestas, proposuit. Vnde certus scripturæ sensus vel dissensus certò iotellegi queat. Et sic ille nobis hexapla, siue sestupla reliquit esemplaria: quum quidẽ antea seorsim Aquilæ, Symmachi, Theodotionis, & Septuaginta interpretum translationem

Origenes Romæ etiã fuit.
Idem socium sibi & cooperarium doctrinæ in schola Alexandrina assumit Heraclam.
Origenes Hebraicè addiscit.
Translationes sacræ scripturæ inquisitæ. Opus Bibliorũ Hexaplum.
* *τῇ πρὸς ἀκτίῳ νικοπόλει. Nice. τῇ πρὸς ἀκτίῳ νικοπόλει. Euseb. li. 6. ca. 17. Est enim ad Actiũ promontoriũ ab Augusto Cæsare extructa Nicopolis. Est & alia non longè ab Euxino sita eiusdem nominis ciuitas.*
* *ἐν τοῖς τετραπλοῖς.*

tioné in volumine * quod Tetrassum, siue quadruplum nominauit composuisse.

De Symmacho interprete, et discipulis Origenis, cap. 21.

Symmachus interpres Ebionita fuit.

SCiendum porrò, Symmachum interpretem Ebionitarum sectę fuisse, quæ (sicuti in superioribus exposuimus) inopes quasdam & mendicas opiniones de Christo induait: illum scilicet purum esse hominem, & ex Ioseph & Maria principium & ortum sumpsisse, legémque Iudaico more obseruari oportere confirmans. Edidit quoque Symmachus in sacrum Matthæi Euangelium commentaria, ex quo hæresim suam astruere & stabilire videtur. Ea verò commentaria Symmachi vnà cum eiúsdem scripturarum versione, Origenes scripsit se à quadam fœmina Iuliana recepisse: quæ quidem fœmina eos libros ab ipso autore acceptos, apud se reseruauerit. Interea & Ambrosius quidam hæresi Valentini admodum infectus, ab Origene conuictus; veritatísque luce mentem illustratus, ad sinceram fidei doctrinam transiit. Et alij verò permulti, quorũ aures oratione doctrináque sua Origenes permulserat, vndiquaque ad eum conueniebant, periculũ de perfecta eius doctrina facturi. Atque in iis non pauci quoque ex hæreticis, plerique verò etiã ex viris præclaris & illustribus, qui vtramque philosophiam purè addidissent, magno studio ad eum confluebant. Et quos ille idoneos esse ad mathematicas disciplinas percipiendas videbat, eos ad Geometriã, Arithmeticam, aliásque liberales artes producebat. Insuper autem & ad philosophorũ sectas cognoscendas instruebat, & dogmata eorum illis exponens, & commentarios in res quasuis edens: ita vt apud philosophos quoque magnus haberetur. Quod si qui essent paulo rudiores, eos artes Cyclicas docebat, magnam inde vtilitatem comparari ad sacram disciplinarum do-C ctrinam perhibens. Proindéque & seipsum necessitate quadam ad prophanas literas discendas descendisse testatus est. Confirmant hoc qui eo tempore cũ eo enituere philosophi, in quorum libris multa eius inuenitur mentio. Quandoque etiã illi libros ei suos dedicarunt, nónunquam autem eos iudicio eius summiserunt.

Ambrosium quendam à Valentini errore Origenes ad orthodoxiam perduxit. Plurimi eius sectatores & discipuli.

Eos pro captu cuiusque in liberalibus etiã artibus exercuit.

Artes eiusmodi ad Theologicam doctrinam vtiles.

Origenes apud philosophos etiam magnus habitus.

Quæ Porphyrius de singulari Origenis in eloquentia & omnis generis artiũ doctrina studio scribat: quæ ipse quoq; Origenes de philosophicis studiis suis cõmemoret. Cap. 13.

Porphyrius christianorũ insectator.

** ἐν σκελίᾳ χαλαστάς. In. li. 6. c. 19.*

ET quid opus est aliis? quando & Porphyrius* Siculus, qui plurimum studij ad id cõtulit, vt in Christi annos inueheretur, & literas diuinas perinde atque nihil essent, reprehẽderet & aboleret, mentionem inferens eorum qui in eis elaborarunt, earúmque secretiorem sensũ exposuerunt, quum nihil argumenti & verborũ inopia haberet, quod contra nostra dogmata D criminando afferret, ad conuicia se conuertens, & enarratores eorum carpens, inter eos Origenem, quem in tenera ætate viderat, proscindere conatur. Qua tamen in rẽ commendationem illius legitimam vel ingratis affert, nunc quidem vera memorando, quum scilicet aliud quidem dicere non posset: nunc verò mendacia confingendo, vbi se latere & fallere posse speraret. Siquidem eum vt Christianũ criminatur: rursum verò quum philosophicè viuentem describit, admiratur. Verũ quę de eo commemoret, rectius A ea ipsis verbis intelligentur. Flagitiosæ improbitatis Iudaicarum literarũ non abrogationem, sed solutionem quidem se inuenturos sperantes, magna animorum alacritate ad expositiones & enarrationes se contulerunt, absurdas illas ineptas, & scripturis ipsis minimè congruentes, & non tam defensioné peregrinæ disciplinę, quã quæstum & laudem autoribus ipsis afferentes. Magno enim fastu, apud Mosem, pleraque obscurè dicta, atque ęnigmata prorsus esse, præ se ferentes: & diuinorum oraculorum, quæ arcanorum sensuum & mysteriorum sint plena, autoritatem eis tribuentes, iudicio eorũ arrogantiæ præstigiis fascinato, enarrationes eiuscemodi instituunt. Et paulo pòst. Huius verò absurditatis autor est Origenes, in quẽ ego adolescentulus admodũ incidi, magna tum gloria virum: sicuti etiamnum magnũ eius est, propter ea quæ post se reliquit librorum monumenta, apud eos B pręcipuè qui talia docent homines, nomẽ. Quũ enim Ammonij, qui ætate nostra in maximo fuit precio, auditor esset, plurimùm in eloquentia & disciplinis omnibus apud eum magistrum est progressus: viuendi autem instituto, contrariam illi sequutus est viam. Ammonius namque Christianus, & à Christianis parentibus educatus, postquam sapere cœpit, philosophiámque attigit, illico ad legitimam viuendi rationem se contulit. Origenes autem Græcus & Græcis eruditus disciplinis, animum ad barbaram appulit temeritatẽ, in qua seipsum * doctrinámq; suam ad quæstum exposuit: Christianè quidem ille & legitimè ex instituto professionis eius viuens, in persuasioné autem religionis atque in studiis lucubrationibúsque suis Græcos consectans, & Græcorum dogmata peregrinis subiiciens fabulis. Semper enim versatus est C in Platone, Numenio, Cronio, Apollophane, Lõgino, Moderato, Nicomacho. Plurimum etiam operæ in eorum libris posuit, qui inter Pythagoricos excellunt. Vsus quoque est Chæremonis Stoici & Cornuti libris, ex quibus allegoricum eorũ quæ apud Græcos sunt mysteriorum enarrandi morẽ didicit, & scripturis Iudaicis accommodauit. Hęc Porphyrius, in tertio eorum quos contra Christianos scripsit librorum, refert. In quibus ea quidem quæ de multiiuga viri eruditione commemorauit, vera sunt alia verò apertissimè mentitur. Quid enim ille, more sycophãtę, non cõminisceretur, qui cõtra Christianos ita est debacchatus? Ausus quippe est, Origenem affirmare à Græcorum superstitione transfugisse: Ammonium verò contra à veræ pietatis instituto ad peregrinã religionem transiisse: quum Origeni Christiana professio D patria prorsus fuerit, sicut de eo statim à principio retulimus: Ammonius autem ad extremum vsque spiritum constanter persuasionem fidei in Christum retinuerit. Quemadmodum id lucubrationes eius quibus magnam laudem & gloriam est consequutus, manifestò testantur, pręcipuè verò commentarius eius, qui de Mosæ & Iesu consonantia inscriptus est: ac deinde alij, qui eiusdẽ generis apud studiosos asseruantur. Atque hæc propterea adduxi, vt simul & sycophantiam calumniatoris refellerem, & quantus in externis disciplinis Origenes fuerit ostende-

Verba eius de Origene.

Ammonius Origenis præceptor.

** τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἕξιν ἐγκαπηλεύων.*

Exiguntur ad veritatis examen verba impij.

Ammonij scripta.

rem. Quo nomine, quod scilicet nimium in eas E operæ & studij collocaret, quum à nonnullis reprehensus esset, talibus ad eos in quadam epistola vsus est verbis. Posteaquam totus diuinarum literarum doctrinę incuboi, famáque de iudicio ac studio meo iocrebuit, proindéque frequenter ad me aduenerunt, nunc quidẽ hæretici, nũc autẽ Græcarum literarũ studiosi, & philosophi, in primis visom mihi est, & hæreticorũ dogmata & philosophorũ, quæ se de veritate afferte pollicentur, placita perscrutari. Qua in re imitati sumus, qui nos præcedens moltis plurimnm attulit vtilitatis, Pantænum, non parum artibus profanis instructum: qui nonc in ordine est Alexandrinorũ presbyterorũ, Heraclam, quem ego operam talibus literis nauantem apud philosophiæ magistrum reperi: quũ qoidem quinque annis ille prius sectator philosophi eius fuisset, quàm ego disciplinis talibus vacare inciperem. Quam ob causam quũ antea commuoi vestitu vsos fuisset, eo deposito, postea philosohi habitum sumpsit, qoẽ etiã ad hunc vsque diem gerit. Hæc de studio Gręcarum artium suo Origenes refert.

Quo consilio Origenes philosophicas & prophanas literas magno studio sit consectatus.

Heraclas presbyter philosophicum habitum gessit.

Quòd in Arabiam Origenes quoque venerit, & quòd Cæsareæ nondum presbyter sacras literas publicè in ecclesia exponendo tractarit. Cap. 14.

POrrò quũ ex Arabia literæ venirent, vt verbi doctrinam cum principe regionis eius communicaret, profectus est eò ea ipsa de causa. Sed noo diu ibi moratus, Alexandriam rediit. Atque inde rursus propter motos bellicos secedens, Ægyptúmque itidem propter amorũ discrimen suspectam habens, in Pelęstinam se recepit. Ibi quum Cæsareę degeret, episcopi Palæstini legatione quoque ad eũ missa, ei permisere, vt de sacris literis dissereret, & publicè eas in ecclesia interpretaretur, quaouis nondũ presbyteri honorem esset coosequutus. Id quod cõprobator ex scriptis eis, quæ Demetrius malè erga Origenẽ affectus, vt paulo antè meminimus, episcopis Palęstinis misit. in quibus scriptis, pręter alia, illud erat: Nunquã aotè aoditum, nunquam factum esse, vt præsentibus Episcopis laici cõcionarentur. Quapropter illi, & potissimũ Alexãder Hierosolymitanus & Theoctistos Cęsariensis antistites defensionẽ eius rei ad eũ scripsetunt, non vera illũ dicere asseuerantes. Vbi enim, inquiũt, reperiuntur idonei homines, qui doctrina sua prodesse fratribus possint, si illi sanctorũ episcoporũ iussu & permissione per cobortationes ad populum verba faciant, id offendiculo nõ est: sicuti apud Larãdos Euelpis à Neone, Iconij Paulinus à Celso, Syoadę Theodorus ab Attico, omnibus illis beatis fratribus inuitati fecerũt. Verisimile autem est in aliis quoq; locis, qood nos ignoramus, itidem esse factũ. Tanto in honore Origenes non solum apud ciues & prooinciales suos, sed etiam apud externos episcopos H fuit. Cæterùm quum ei aliquando Demetrios scripsisset, Alexandriam reuersus, docendi ibi monus laborémque solitum obioit. Sed eoim ad ea vsque tempora quamplurimi alii eloquentia & doctrina viri clari floruere, quorum scripta & epistolas in bibliotheca apud Æliam, ad ætatem soam conseruatas esse, Eusebius Pãphili memoriæ prodidit: vnde sibi argumentum & materiam ecclesiasticæ historiæ componendæ suppeditatam esse ait. Eam bibliothecam idem refert instructam esse ab Alexandro, qui ibi vnà cum Narcisso, ex diuino responso, episcopalem administrauit prouinciam.

Origenes in Arabia versatur.

Item in Palæstina.

ibi ab episcopis rogatus nõdum presbyter sacras literas in ecclesia docuit.

Defensio eius rei.

Origenes Alexandriam ad munus suũ obeundum reuersus.

Multi eo tempore docti & eloquẽtes viri.

Bibliotheca insignis Hierosolymis ab Alexandro instituta.

De Beryllo Bostrensi. De Ambrosio: & quę Origenes scripta sacrarũ literarum Alexandriæ exposuerit. Cap. 15.

VErùm enimuerò quum permulti libris edeodis enitereot, plurimáque ecclesiæ cõponerent monumenta, io quibus cootra hæreses maximè decertarunt: inter quos etiam Beryllus Bostrensis Arabs qui elegantia vtiliáque scripta post se reliquit, & * Hippolitus Portuensis episcopus, & Caius, scriptores ecclesiastici fuere, quorum antea quoque nobis facta est mentio: Origenes etiã ipse ad enarrationes scripturę cõponeudas animũ contulit, Ambrosio quodam eum ad id studij & laboris excitãte. qui sanè non admonitionibus verbotum & cohortationibus F tantum est vsus, sed liberaliter etiam sumptus congruenrésque impensas ei suppeditauit. Septem eteuim ei attribuit * celeres notarios, qui certis designatis horis, in scribendi opera sibi inuicem succedebant. Ad hos totidem addidit alios, qui dictata illius * formis pulchrioribus in libris accuratè describerent. Aderant etiã poellæ in scribendo probè exercitatæ, quibus omnibus Ambrosius ex facultaribus suis quotidie abundè sumptus præbuit. Quinetiam aliis pluribus modis ille alacritatem viri, in tali diuinarũ literarũ studio, sedulò auxit, vt libentius prolixiúsque sic inuitatus in editionem cõmentariorum suorũ incumberet. Æquum autem esse puto, quæ studiorum suorum monnmenta reliquerit, in præsentia recensere. Alexandriæ quidem conscripsisse dicitur in Euangeliũ Ioannis libros sex. † In totum Euangelium, libros viginti duos. In nono autem eorũ quos in Genesim G scripsir libro (duodecim autem edidit) eos qui nouum præcessetunt, Alexandriæ etiam commentatum se esse dicit, sicuti & expositiones in viginriquinque primos Psalmos. Præterea in Threnos tomos nouem: in quibus duorum librorum de resurrectione mentionẽ facit Libros itidem de principiis, & quos inscripsit ςρωματεῦς, seu contexta (sunt autẽ decem) Alexandrię quoque composuit. In enarratione autem primi Psalmi, numerum sacrorum librorũ veteris testamenti hisce verbis receoset.

Beryllus Bostrẽsis scriptor ecclesiasticus.

* ἐπίσκοπος ἐτίρας τῆς χώρας αὐτὸς ἐπίσκοπος παροικίας. *Euse. lib. 9. ca. 21.*

Origenes commentarios in Sacram scripturam edit, Ambrosio cũ notarios et sumptus suppeditante.

* ταχύγραφοι, καλλιγράφοι.

Eiusdem scripta.

† εἰς ὅλον τὸ εὐαγγέλιον Niceph. εἰς τὸ πᾶν εὐαγγέλιον, *Suid.* εἰς τὸ πᾶν εὐαγγέλιον αὐτὸ δὴ τοῦτο, *Euseb. lib. 9. cap. 24. Vbi in sexto in Ioannẽ commentario, quinque Alexandriæ eum edidisse, qui sextum præcesserunt, & in totum Ioannis Euangelium tantummodo 22. tomos in manus hominum peruenisse dicitur.*

Quomodo ipse Testamentariarũ siue Canonicarũ Veteris & Noui testamenti scripturarũ meminerit. Cap. 16

SCire peropus est, testamentarios libros, vt Hebræi tradiderunt, esse viginti duos, ita vt is numerus cum elemeotis literarum eorum conueniat. Deinde infert. Suot autem apud Hebręos viginti duo libri isti. Qui apud nos inscriptus est Genesis, apnd eos à principio titulũ habet, Beresith, quod est, in principio. Exodus, Velle semoth: hoc est, Hæc nomina. Leuiticus,

Vaicra

Vaicra: hoc est, Vocauit autē. Numeri, Vaiedaber: hoc est, Locutus est. Deuteronomium, Elleḩaddebarim: hoc est, Hæc sunt verba. Iesus filius Naue, Iehosua Bē Nun: hoc est, Iesus filius Nun. Iudicū, Sophtim Ruth, apud ipsos Iosaphatim. Regum, Melachim primus & Secūdus, siue Samuel: hoc est, à Deo vocatus. Regū, Melachim tertius & quartus, seu regnum Dauid. Paralipomènōn primus & secondus, Dibræ haiamin: hoc est, sermones dierum. Esdrę primus & secundus, Esdras: hoc est, auxiliator. Liber Psalmorum, Spharthelim. Prouerbia Salomonis, Misle. Ecclesiastes, Coheleth. Canticū canticorum, non autem (vt quidā putant) Cantica canticorum, Sirasirim. Esaias, Hieremias cū Threnis & epistola, Daniel, Ezechiel. Duodecim prophetarū liber, Thereasar, Iob, Esther. Præter hos sunt libri Macchabæorum, qui apud eos inscribuntur, Sarbeth Sabanaiel. Atque hæc in eo quem diximus commentario exponit.

Noui Testamenti libri.

B In primo autem in Euangelium secundū Matthæum libro, ecclesiasticum seruans canonem, quatuor tantummodò Euangelia se nosse, sic quodāmodo testatur: Vt quidē ex traditione dedici de quatuor Euangeliis, sola ea sunt certæ autoritatis, & irrefragabilia in ecclesia Dei quæ est sob cœlo. Primū scriptum est ab olim publicano, postea verò Apostolo Iesu Christi, Matthæo, & fidelibus Iudæis sermone Iudaico traditum. Secundū à Marco, sicuti à Petro illi est dictatū, quem is in Catholica epistola sua, eam ob causam filium agnoscit, inquiēs: Salutat vos in Babylone electa, & Marcus filius meus. Tertium secundum Lucā à Paulo laudatum est Euangelium, quod is gentibus scribi curauit. His accessit, id quod secundū Ioannem est. In quinto porrò in Euangeliū Ioannis Enarrationum libro hæc etiam de epistolis C Apostolicis refert: Qui verò dignus iudicatus est minister fieri noui testamenti, non literæ, sed spiritus, Paulus, qui cursus Euangelij ab Hierusalem & circumcirca vsq; ad Illyricum absoluit, nō ad omnes quas docuit, etiā scripsit ecclesias. Ad quas autē scripsit, perpaucis vsus est versib. At Petrus, †super quo ædificatur Christi ecclesia, aduersus quam neque inferorum portę pręualent, vnam citra controuersiam reliquit epistolam. Verùm sit eius etiam altera, quæ tamen in dubiū vocatur. Quid verò de eo dicendum, qui supra pectus Iesu recubuit, Ioāne? qui Euangelium vnū ad posteros transmisit, tot se edere posse professus, quot vniuersus nō caperet mundos. Scripsit quoque Apocalypsim, iussus tacere & non scribere septem tonitruū voces. Reliquit idem admodū paucorum versuū epistolam: sed sit eius & secunda, atque etiam tertia, quas nōn omnes germanas esse putant, & vtraque centū D versus non excedit.

† ἐφ᾽ ᾧ οἰκοδομεῖται ἡ χριστοῦ ἐκκλησία. Eus. lib. 6. ca. 25.

De epistola ad Hebræos.

Ad hæc de epistola ad Hebręos, in eiusdem homiliis hæc refert: Stylus & eloquutio epistolę ad Hebræos inscriptæ, non redolet genuinum & rudiorē Apostoli ductum: qui seipsum rudē esse professus est sermone, hoc est, eloquutione. At epistola ea verborum compositione maiorē habet Græci sermonis venustatem. Id sanè, quicunque de eloquutionum differentiis iudicare potest, profitebitur. Rursum, quòd sententiæ eiusdē epistolæ admirandæ prorsus sint, & à scriptis eis quæ ex professo A Apostolica habētur, minimè secundæ, & id qui attentè in Apostolica lectione est versatus, non negabit. Deinde illa subiungit. Ego quidē iudicium meū declarans dixerim, sententias prorsus Apostoli esse: eloquutionē autem & contextum alicuius qui Apostolica dicta memoriæ gratia in scriptū retulerit, & verba magistri in cōmentariū annotans redegerit. Itaque si quæ ecclesia epistolam eam pro Paulina habet, meritò ea isto nomine benè audiat. Non frustrà enim veteres eam Paulo adscripsere. Qui verò autor eius scripti sit, solus id certè nouit Deus. At enim quę ad nos peruenit memoria rerū, partim à Clemente Romano episcopo, partim à Luca qui Euangelium & apostolorū acta scripsit, editam esse tradit. Atque hęc quidē Origenes Alexandriæ composuit. Quæ verò in Palęstina aut alibi versatus, lucubrans ediderit, paulo pòst recensebimus.

De Mammæa Imperatoris Alexandri matre. Cap 17.

B POst Antoninum, *a* qui annos sex & menses sex Romanæ rei præfuit, Macrinus *b* eam administrauit: qui nondum integro exacto anno extinctus, alteri Antonino imperij summā, quatuor tantùm annos retinendam reliquit. Cuius successor imperator Alexander fuit. Huius Alexandri mater Māmæa nomine, celebritate famæ Origenis permota, explorare atque cognoscere in diuinis rebus ab omnibus laudatā cognitionem & prudentiā eius (piè enim diuina colebat, moribúsque, si quę alia, & ipsa maximè castis & modestis erat) cupiens, quū Antiochię esset, virum eò ad se honesto militaris manus satellitio & comitatu accersiuit. Ille satis diu mā sit e. Quūque eam doctrina sua, ita vt par erat, ad diuini verbi Christianæ que disciplinę amorē excitasset, eidémque Dei in rebus omnibus sibi conC cessam gratiam exhibuisset, ad consuetū sibi inde scholæ suæ laborem est reuersus.

a Antoninus Caracalla à veste talari Gallica, quā militi et populo dedit, sic dictus, fratrem Getam Cæsarem in sinu matris occidit, & nouercam Iuliā vxorē duxit.
b Opilius Macrinus, Antoninus Heliogabalus, Aurel. Alexander seuerus, imperatores Romani.
c Origenes Antiochiæ cum Mammaa fuit.

Vt in Palæstina Origenes ad presbyteri honorem sit euectus, & qui successores eius in schola Alexandrina fuerint. cap. 18.

HVius imperatoris temporibus, ecclesiasticis quibusdam laboribus flagitantibus, *a* in Græciam transmissurus Origenes Palæstinam adiit: ecclesiasticóque ibi presbyterij honorè, per impositionem manuum eius loci episcoporum, Alexandro autore, Cæsareę Philippi ornatur *b*. Verùm quę simultas ea de causa inter ecclesiarū antistites sit exorta, & quantum operę atq; laboris ipse viuida adhuc ętate in sacras literas collocauerit, quòd alterius sint historiæ atq; lucubrationis, ex aliis scriptoribus cognoscere volētibus petere permittimus. Quū autē Alexandria discēdens, in Palestinā se cōferret Origenes, D duodecimo imperij *e* Alexandri anno *d* Hera-

a conuincendorum hæreticorum gratia: Rufin.
b Idē cæsarea Palæstinæ, cū magna quorū dam inuidia presbyter ordinatus.

e imperator iste Aurelius Alexander seuerus doctissimos integerrimosque viros, Vlpianum viri sanctissimi discipulos à consiliis habuit, eósque plurimos, Lāprid. Horum responsis libri Pandectarū iuris ciuilis referti sunt. Tutorem habuit Domitium Vlpianum iurisconsultum. Bello autē Germanico in tumultu militari vnà cū matre Mammea, non longè à Maguntia, ad oppidū Vicelsam, siue vesaniā (Vesalia hodie dicitur) cæsus est. vbi quoq; mater eius iacet sepulta. d Heraclas Alexandriæ in schola Theologica Origenis successor.

clam scholę suæ, in qua diuinũ docuerat verbũ, successorẽ reliquit. Qui non diu sacrę ibi doctrinæ præfuit. Breui enim Demetrius episcopus Alexandrinus, quum quadraginta tribus annis munus ecclesiasticũ ritè administrasset, decessit: cuius locũ in episcopatu eo Heraclas recepit. Dionysius autẽ, qui postea Heraclę in episcopali dignitate successit, tũ quoque pro eo scholæ sacræ Catechistes est creatus, quinto ab ipso Pantęno successionis ordine, loco. Pantænus enim primus fuerat: post eũ Clemẽs presbyter, contextor ille, secundus: Origenes, tertius: Heraclas, quartus: quintus, Dionysius: & post eum sextus Athenodorus. de quo paulo pòst dicemus.

Heraclas episcopus Alexandrinus.

Dionysius Heracla in schola administranda successor.

Quos sacræ scripturæ libros in Palæstina sit interpretatus & de aliis eiusdem libris. Cap. 19.

PORRÒ [a] in Palæstina quum Origenes esset, lucubrationes in Esaiam & in Ezechielem composuit. Quas in partem tertiã Esaiæ, vsque ad visionẽ quadrupedũm solitudine, scripsit, triginta tomis absoluit. In Ezechielem autem, quinque & viginti. Porrò in Canticum canticorum ad quintũ vsque tum progressus est commentariũ: qui quidẽ omnes decẽ sunt numero. Professione autem fidei nostræ magis ac magis, ita vt conueniebat, incrementa sua capiente [b], quum iam sexagesimũ Origenes egressus esset annum, maximamque sibi & expeditissimam ex diuturna meditatione & assuetudine comparasset eruditionẽ, docendi atque disserendi virtute ad summũ progressũ, quæ in medium proferebat præcepta & documenta, quod antea non permiserat, celeribus notariis excipienda dictauit. Quo tempore etiam contra Celsum Epicureũ, qui maximo studio in diuinã doctrinam inuectus fuerat, præclaros illos conscripsit libros. Quinque verò alios in Euangelium secundum Matthæum, alios itẽ plures in duodecim Prophetas. Est etiam in manibus hominũ ad imperatorem Philippum epistola: & præterea ad Seueram coniugẽ eius data altera: & ad alios quosdam aliæ. Scripsit etiam ad Fabianum ecclesiæ Romanę episcopum, & ad multos alios aliarum ecclesiarum Antistites: quæ omnia rectam fidei professionem docent. [c] In persequutione autem sub Maximino Cæsare: maximum enim is, odio eius qui eũ præcesserat, Alexandri imperatoris, qui magna fuit in Christianos beneuolẽtia, omnésque ferè in aula sua nostræ professionis familiares & ministros habuit, contra nos excitauit tumultũ: potissimúmque in ecclesiarum rectores, veluti doctrinæ Euangelicæ autores, in quos solos capitalibus suppliciis sæuire iussit, est debacchatus. Eo itaque tempore præclaram illam orationem, qua ad martyrium cohortatur, composuit, eámque [d] Ambrosio & Protocteto Cæsariensibus presbyteris inscripsit. magna enim eis solicitudo & anxietas propter persequutionis eius vehementiam incesserat. In qua oratione ambo illi rationes explicatas habuerunt, vt fortiter in martyrij stadio certamen pro Christo sustinerent atque perferrent. Sed quid opus est certum scriptorum eius viri numerum inire, quum ea res peculiari indiget ocio & labore? Atqui Eusebius Pamphili, Pamphilum ipsum martyrem dignis prosequens laudibus, summúmque eius in rebus diuinis studiũ celebrans, [e] nomenclaturam & tabellas eum Origenis aliorúmque ecclesiasticorum scriptorum monumentorum in bibliotheca sua repositorum, sex libellis explicuisse scribit, in quo scripto de epistolis quoque eius Eusebius hæc refert: Quarum, inquit, quascunque apud plures variis in locis sparsim seruatas conquirere potui, singillatim in tomos suos digestas, vt ne interciderent, supra centũ collegi. Reperias quoque librorum eius catalogũ in sexto libro eius, quam pro viro eo scripsimus, Apologiæ.

[a] Opera Origenis in Palæstina edita.

[b] Idem dicta ex primum tachygraphis cœpit sexagesimũ egressus annum. Suprà cap. 15. eod.

[c] Per sequutio christianorum sub Iulio Maximino. Alexander in Lurario, hoc est domestico sacello, Abrahami & Christi Seruatoris statuas habuit.

[a] Alexãder Seuerus Christianos esse passus est. Christo tẽplum facere voluit, eúmque inter deos recipere. Quod & Adrianus cogitasse fertur, qui templa in omnibus ciuitatibus sine simulachris iusserat fieri: quæ hodie idcirco, quia non habent numina, dicuntur Adriani, quæ ille adparasse dicebatur. Sed prohibitus est ab his, qui consulentes sacra, reppererant omnes christianos futuros, si id optato euenisset, & tẽpla reliqua deserenda. Alexãd. Seuerus sententiam illam christianã, Quod tibi non vis, alteri ne feceris: vsqueadeò dilexit, vt & in palatio, & in publico perscribi iuberet. Nomina eorum quos publicis præficiebat muneris, proponebat, hortans populum: vt si quis quod haberet criminis, probaret manifestis verbis: si non probasset, pœnam capitis subiret. Dicebátque graue esse, cum id christiani facerent in prædicandis sacerdotibus qui ordinandi sunt, non fieri in prouinciarum rectoribus, quibus & fortuna hominum committerentur, & [illegible] Ael. Lamprid.

[d] Ambrosius & Protoctetus Cæsarienses presbyteri, martyres.

Pamphilus martyr.

[e] Apud Suid. scriptum est, Origenem propterea quòd tam multos composuerit libros, [illegible] vocatum esse, quasi dicas compositorem: qua ex re causa hallucinandi, vt magnopere, erraret fuit.

Quinam de aliis eius discipulis, tũ de Gregorio miraculis edendis claro: & quanto in pretio Origenes apud magnos ea tempestate Episcopos fuerit. Cap. 20.

MVltos verò etiam Cæsareæ Palestinę docens [a] Origenes habuit discipulos, nõ incolarum modò, sed aduenarum quoque, qui patrię dulcedinem, doctrinę consuetudinísque eius viri posthabuere. Inter quos pręclariores fuere Theodorus, qui in Palæstina cum magna gloria sacerdotio est functus: & Athenodorus atque huius frater Theodorus, qui etiam Gregorius, atque insuper † mirificus est cognominatus. De quo, loco suo dicemus: nã postea episcopatũ Neocæsareæ in Ponto gessit. His Gręcarum & Latinarum disciplinarum maximè studiosis, omnémque in eis operam ponentibus, quum Origenes verioris philosophiæ venustatem ac pulchritudinẽ ostẽdisset, facilè persuasit, vt cum ingenti desiderio priora studia sua meliore doctrina cõmutarent. ij quinquennio solo operam in sacris literis apud eũ nauata, tantũ profecerunt, vt eis ambobus adhuc iuuenibus regendarũ in Ponto ecclesiarũ cura rectè demandaretur. Vnà cũ his etiã Dionysius fuit, qui Alexãdrię non solùm diuinã scholã Catechistes, sed etiã ecclesiã Episcopus rexit. Tanta scilicet Origeni disciplinis tradendis inerat facilitas & elegãtia, tantúmq; celebris eius fama plerosque ad spectandã doctrinam & sapientiã eius pertrahebat. Nec tantùm qui studiosi essent dicendi, aliarúmque artium, verumetiam qui pręclarum iam in eis nomen erant cõsequi, ad eum veniebant. Firmilianus quoque Cæsareæ Cappadocum episcopus, tanti hominem fecit, vt aliquando internunciũ ad eum miserit, per quem eum ad se, ecclesiarum suarum emolumenti causa inuitaret. Cęterùm quum ille morarum subinde causas

Discipuli Origenis in Palæstina: Theodorus Palæstinus, Athenodorus, & frater eius Gregorius Mirificus. Theodorus Palæstinus apud Euseb. nõ recensetur.

† [illegible]

Dionysius Alexãdrinus.

Firmilianus Cappadox.

ſas necteret, ipſe in Iudęam profectus, atque ibi aliquandiu cũ illo verſatus: tandẽ multo quàm antea fuerat, ſacrarum literarũ peritior ad ſuos rediit. Sed & Alexander Hieroſolymorum & Theoctiſtus Cæſareæ Palæſtinę epiſcopi, ſemper ferè ibi cum eo vt magiſtro, qui in ſacris doctrinis maior quàm humana natura ferr, eſſet, fuere, operam ei nauantes: & propalàm, quę vel ad eccleſiaſticam doctrinam, vel ſacrarum literarũ interpretationẽ pertinerent, ei cõcedentes.

Alexander Hieroſolymitanus. Theoctiſtus Caſarienſis.

De ſcriptore Iulio Africano, librisque eiuſdem ;
cap. 21.

EOdem tempore cum Origene etiã *a* Iulium Aphricanum vixiſſe, hiſtoriæ tradunt: qui & illius fuerit ſectator, & diligens annalium ſcriptor, quos libris quinque eſt complexus. In eis porrò ſcribit, ſe præclara fama *b* Heraclæ excitum: B profectionem Alexandrinam ſuſcepiſſe. Aphricanus iſte librorum eorum qui inſcribuntur Ceſti, autor perhibetur. Dedit is quoque ad Origenem epiſtolam, in, *c* qua hiſtoriam Suſannæ, veluti adulterinum ſcriptũ, ex Daniele reiicit. Ad quem reſcribens Origenes, eam non illegitimam, ſed germanam potius eſſe ſcripturam; quę ſcilicet plurimùm afferat vtilitatis, oſtendit. Circunfertur & alia Aphricani ad Ariſtidẽ epiſtola, de ea quæ videtur eſſe, quum non ſit, *d* diſſonãtia genealogiæ Chriſti apud Matthęum & Lucam: in qua, ex hiſtoria quadam, quam à veteribus acceperat, Euangeliſtas magis inter ſe conſentire, quàm diſſonantiam aliquam apud eos eſſe, probat. Eam volumini huic noſtro, loco ſuo, in primo Tomo inſeruimus *e* Atque hęc quidem Origenis gloria apud om- C nes fuit, hoc ipſius in ſacris diſciplinis ſtudium in hac quoque Epiſcoporum fuit admiratione, quibus eiſdem etiam vſus eſt diſcipulis. Quantus autem eidem fuerit ardor, contra eos qui peruerſa & peregrina induxerũt dogmata, deinceps oſtendere pergemus:

a Iulius Aphricanus. b Forti hic pro Heracla legendum Origenis. De ceſterum libris Suidas in dictione. Ἀφρικανὸς Scripta Aphricani. c De hiſtoria Suſanna

d Concordantia genealogia Chriſti apud Matthaum & Lucam.

e Origenes egregius hæreticorum confutator.

De Berylli errore, & reſipiſcentia.
cap. 22.

BEryllus, quem paulo antè Boſtrenſem in Arabia diximus fuiſſe epiſcopum, nouas quaſdam, & ab eccleſiaſtico Canone alienas promſit opiniones. Aſſeruit nanque Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum non prius † propriam eſſentiæ ſubſiſtẽtiam habuiſſe, quàm ad nos venerit: neque propriam obtinuiſſe diuinitatem, ſolam autem paternam ſubſiſtentiam & Deita- D tem in eo apud nos verſante extitiſſe. De nouo hoc & maligno dogmate, multi cum homine eccleſiarum antiſtites per diſputationes congreſſi, auertere ab eo tam impiam ſententiam ſunt conati. Verùm ille quã ſemel concepiſſet pertinaciter retinuit opinionem. Poſteaquàm autẽ à multis excitatus, ad eum clariſſimus peruenit Origenes, primùm ſermone cum eo collato, quænã haberet, quæve doceret dogmata, ab eo quæſiuit. Vt verò rem omnẽ ſatis cognouit, firmis atque irrefragabilibus argumẽtis eum nõ rectè ſentire conuicit: & vix tandẽ demonſtrationibus certis perſuaſum, ſenſim & humaniter A cum eo agens, ad ſincerã veritatis reduxit doctrinã, priſtinúmque ei ſanæ ſententiæ reſtituit habitum. Monumenta Synodi epiſcoporũ propter Beryllum coactę, longo tẽpore ſunt aſſeruata, quę ipſius atq; Origenis quęſtiones ſimul & ſolutiones ordine continent. Hæc de Berylli reſipiſcentia,

Erroneum Berylli Boſtrenſis epiſcopi de ſubſiſtentia & diuinitate Chriſti dogma.
† ἰδίας οὐσίας ὑπόστασιν

Per Origenẽ is ad veram doctrinam reductus.

De hæreſi in Arabia exorta, eorum qui animas
mortales eſſe aſſeuerant.
cap. 23.

QVa tẽpeſtate alij quoque in Arabia extiterunt, qui adulterinis opinionibus eccleſiã turbarunt: animã hominis ipſam vnà cum corpore in præſentia mori atque interire, & aliquãdo tandẽ in reſurrectionẽ futura, vnà cum corpore ſuo reuictură eſſe, ac de cętero ad immortalitatem conſeruatum iri arbitrantes. Hęc quũ B illi ſic per inaniloquentiam iactarent, conuentus epiſcoporum ſunt acti: in quibus quum efficere nihil poſſent, Origenes eſt euocatus. Atq; ille nulla interpoſita mora affuit. Et verbis hinc & inde factis, quęſtionéque in medium propoſita, ita ibi vir ille diſſeruit, eáq; ex ſcripturis in conſeſſu illo attulit argumenta, vt aduerſarij deinde quod contrà proferrent, non haberent. Itaque ſtatim ita ſunt conuerſi, vt ſe ipſos erroris condemnarent, pœnáſque à ſe ipſi exigerent.

Arabum hæreſis de animarum mortalitate. Eam quoque Origenes redarguit.

De hæreſi Helceſaitarum.
cap. 24.

POſt has alia illis longè pernicioſior, Helceſae quodam autore, exorta eſt hæreſis: quæ prius eſt extincta, Origene aquis eam repentè ex ſcripturarum torrentibus hauſtis obruente, C quàm in apertum maligni ſpiritus autis exuſcitata prodiret. Helceſaitæ nanque iſti vndecunque fabulis collectis, portentoſum ſibi quendam compoſuêre errorem. Et quidem de rerum omnium principio nobiſcũ conſentiunt. vnum ſiquidem & ipſi rerum omnium conditorem aſſerunt: non vnum autem Chriſtum, ſed plures & diuerſos. Ac vnum quidem ſurſum eſſe, alium autem deorſum: quem in multis antea inhabitaſſe, deinde verò etiam in Mariæ filio Iuſu incoluiſſe dicunt. Ieſum verò aliquando ex Deo eſſe aliquãdo matrẽ habuiſſe virginem referunt: nõnunquam autẽ ne hoc quidẽ aiunt. Spiritum porrò ipſum quoq; trãſcorporari, atq; in diuerſa ingredi corpora, & vnoquoque tẽpore variè exhiberi ſentiunt. Vtuntur inuocationibus atq; incantamentis dęmonũ, atque item baptiſmis * in elementorũ profeſſione. Aſtrologiã & Ma- D thematicum errorem complectuntur, prognoſticos & ariolos ſe nominantes. Diuum Apoſtolum, eiúſque ſcripta, inducunt prorſus & abolent. *a* Librum quendem, quem ipſi compoſuere, de cœlo delapſum eſſe prodigioſè iactitant. Quod ſi quis dignus inuẽtus ſit vt eum audiat, eum aliam quam Chriſtus dederit, peccatorum conſequi remiſſionem. Aduerſus hanc & *b* Alcibiades Apamænus Syrus plurimũ depugnauit: Origenes verò eã conuincenda primas tulit. Eius hæreſis, ad populum pro concione verba faciẽs, in octuageſimo ſecũdo Pſalmo hiſce verbis meminit. Aduenit quidã hoc tempore vir arrogans & elatus; qui ſententiam flagitioſam

Helceſaitarum hæreſis.

** ἐπὶ στοιχείων ὁμολογίᾳ. Mathematicus error, qui tanquam maleficus prohibitus est. c de malefic. et mathemat. a Fraudem hanc deinde imitatus est Mahometes. b Eam hæreſim refellit Alcibiades Apamenus & Origenes*

prorsus & impiam, quæ dicitur Helcesaitarum, promulgat, nuper admodum in ecclesias inductam. Ea quàm perniciosa profiteatur, exponendum vobis putaui, ne quos ad quædã fidei nostræ dogmata abroganda, trasuersos abripiat. Vtitur vniuersæ scripturæ veteris & Euangelicę autoritatibus. Apostolum in ordinem redigit, atque adeò prorsus abolet. Docet quoque *liberum permissumque esse fidem abnegare: quòd qui fidem stabilem in animo conceptã habeat, ore quidem necessitate adductus abiuret, corde verò minimè. Et librum circumferunt, quem è cœlo decidisse aiunt: audiẽtémque & credentem ei, noxarum remissionem, aliam ab ea quã Christus Iesus instituerit, accipere affirmant. Hæc hactenus. Innumera pręterea alia memoria digna de Origene commemorantur, quæ perinde atque non essent præsentis operis, breuitatis etiam causa prætermittere est visum. Ac quę necessaria esse vt huic historiæ insererentur putaui rectè (opinor) & ordine collegi atque contexui. Superest vnum de Origene dicendum, inuidia eius qui malorũ omnium est autor, virum tantum qui simul & verbis & factis eò magnitudinis, continuis studiis suis, in certiore atque absolutiore philosophia processit. à recta quoque via per errorem esse digressum, peruersisque inuolutum dogmatibus, præsentem simul & futuram contaminasse gloriam. Sed non in præsentia. Vbi enim, tum eorum qui imperio, tum eorum quoque qui maximis quibusque ecclesiis præfuerunt, catalogum prius texuero: deinde insana quoque dogmata, & mortem eius impiã persequar: & sic finem quoque Quinto huic libro, vt potero, faciam. Nunc ergo de imperiis dicam.

** ἀδιάφορον*

Horrendus Origenis tanta doctrina & sanctitate viri, lapsus

Catalogus Imperatorum Romanorum, vt alius alij ordine successerit: & vt primus Imperatorum Philippus Christianus sit factus. Cap. 25.

Seuero, qui decem & octo imperauit annis, Antoninus filius successit. Huic, septem annis & mensibus sex rerum potito, Macrinus. Macrino autem, ante integrum annum in imperio exactũ, defuncto, Antoninus id alter, Heliogabalus cognominatus, obtinuit: quod is quatuor annis ad Alexãdrum Mãmeæ filium transmisit. quam fœminã religionis diuinæque pietatis perquam studiosam fuisse, antea diximus. Alexander autem tredecim annos in imperio exegit, atque in eius locum Maximinus Cæsar successit. Quem Alexandri odio, quòd in eius domo plurimi fuerint fideles ecclesiarum antistites solos sedere iussisse scripsimus. Post Maximinũ, qui tribus annis imperiũ gessit, Gordianus imper factus: cui non totis sex annis repub. ab eo administrata, Philippus vnà cũ Philippo filio est surrogatus. Hunc primum aiunt ex imperatoribus ad Christi fidem accessisse: eúmque vltimo Paschatis peruigilio, de reliquiis orationum in ecclesia participare voluisse. non prius tamen in conuentum fidelium accedere, intercessione & impedimento eius qui tum ecclesiæ pręfuit episcopi, permissum esse, ª quàm confiteretur, & pœnitentium numero, qui ordine & loco suo segregari, disciplina certa explorabantur, aggregaretur: quòd non aliter licere ille diceret, nisi hoc fecisset, propter multas eius noxas, cum ecclesię multitudine conuentus eius festi participem fieri. Eum verò rebus ipsis timore diuini numinis religionémque debitam ritè atque sincerè declarentẽ ᵇ obsequutum illi esse ferunt. Philippi, qui * septem imperauit annis, Decius Christi persequutor successor fuit. Atque is biennio in imperij culmine transacto, Gallo rerum summam, annum vnum & menses octo obtinendam reliquit.

Imperatorum Rom. successiones.

Persequutio sub Maximino.

Maximinus cũ filio apud Aquileiam occisus. Mox quoque Maximus enpienus & Balbinus imp lecti, militari tumultu iugulati. & Gordianus iunior solus imperauit.

Philippus primus ex imperatorib. Ro. christianus.

ª Episcopalis libertatis exemplum. Fabianus Rom. Antistes.

b Exemplum principis ecclesiastica disciplinæ sese submittentis, Philippus imperator.

** Eutropius quinque annos habet.*

Qui tum magnarum vrbiũ episcopi floruerint. cap. 26.

Qvi verò sub his imperatoribus ecclesiis pręfuerũt, ij sunt, Romę Alexandro imperante, Vrbano, qui octo annis ecclesiæ ministerium ibi gessit, Pontianus successit. Hic annis sex sub Gordiano episcopatu ritè functus, Anteroten successorem habuit. Quo post mensem vnum in episcopali munere mortuo, diuinitùs sacra administratio ad Fabianum est delata. quem dicunt post Anterotis mortem ex agro Romã venisse, atque ibi cum aliis versatum esse. Quum verò Romæ episcopi & fratres omnes in ecclesia ad episcopum creandũ conuenissent, atque suffragia deligentium, de multis pręclaris & illustribus viris, quibus eam dignitatem collatum iri hominum opinio erat variarent, affuit etiam Fabianus: & quamuis de eo nulli episcoporum in mentem veniret, derepentè tamẽ alicunde aduolans columba, ac capiti eius insidens, eum designauit, & spiritum in eo acquiescere significauit, in columbæ specie apparere solitum: quemadmodũ olim certum Seruatori perhibuit testimonium, vocem cœlestem super ipsum verbũ pertrahens. Qua re tam admiranda vniuersus populus delectatus, eadem alacritate, atque eodem simul ore omnes dignum eum esse & idoneũ acclamauerunt, & continuò in episcopali throno collocarunt. Atque is in persequutione sub Decio spiritualem verticem martyrij corona exornatus, episcopatum ad Cornelium successorem transmisit. Alexandriæ autem, Alexandro Mammęæ filio imperante, post Iulianum Demetrius, qui quadraginta tribus annis sacrarum ecclesiarum regendarum munus obierat, Heraclam Philosophi, primariúmque Origenis discipulum, successorem habuit. Sed & huic, quũ post annum tredecimum episcopatus sui decessisset, magnus Dionysius successit, Gordiano tum imperante. Rursum Antiochiæ sub Alexandri imperio, in episcopali functione Asclepiadæ suffectus est Phil[illegible]s. cuius deinde Zebenus successor fuit. Cæterùm eo quoque sub Gordiano defuncto, Babylas sacer martyr ecclesiæ gubernacula ibi suscepit: qui sub Decio post confessionem fortiter obitam, in vinculis decessit, ecclesiámque * Fabio regendam reliquit. Porrò Hierosolymis post decantatum illum Narcissum, seu potius cum Narcisso (Dio Germanione, & Gordio interuenĩetribus) pastorali munere in ecclesia functus est Alexander: de quo in superioribus multa fecimus verba. Is Origenem per impositionem manuum in presbyterorum ordinem legit. Et quum antea in prioribus persequutionibus confessionem pro Christo cum laude fortiter pertulisset, post episcopalem dignitatem, qua Hierosolymis est functus, multa iam & propè decrepita senectute venerandus, rursus Cæsareæ

Pontifices Romani.

Canonica episcopi Rom. lelectio.

Fabianus columbæ auspicio Antistes creatur. Eus. b. libro. 9 cap. 9

Fabianus martyr annis 12. cathedrã Ro. tenuit, Cornelius annis 3.

Episcopi Alexandrini.

Antiocheni.

Babylas martyr Antiochenus.

** Alij hunc Fabianum vocant.*

Hierosolymitani.

Alexander martyr.

ræ Decio plurimum aduersus fideles sæuiente, ad iudicum subsellia pro Christo tractus, egregiè martyrium obiit, atque in carcere decessit. Quo tempore & * Babylas apud Nicomediam pro Christo fortiter decertauit. Alius hic Babylas est ab eo qui Antiochiæ sub Numeriano pulchram professus est professionē. Hierosolymis post Alexādrum episcopus fuit Mazabenes, cui postea Hymenæus grandæuus admodum successit. Hæc de eorum temporum profanæ simul & sacræ ditionis successionibus. Nunc denuò ad historiam nostram reuertendum.

** Babylas martyr apud Nicomediensis.*

De persequutione sub Decio: & vt Cyprianus episcopus Carthaginensis martyrio sit affectus. Cap. 27.

DEcius ad imperialem euectus dignitatem, propter Philippi odium, qui Christianismum fuerat cóplexus, grauissimam cōtra Christianos persequutionem excitauit. In qua multi quidem sacrum pro Christo obiere certamen: in primis tamen ecclesiarum præsides, & quicunque alios apud eos eloquentia & sapientia antecellerent, infanda crudeliáque tormēta tolerantes, vitam reliquerunt. Sicuti Romæ Fabianus, in Palæstina Hierosolymis Alexander, Antiochiæ autem Babylas (cuius in episcopatu Fabius successor fuit) bonum certamen decertantes episcopalem stolam sanguine multo imbuerūt. Accessit ad hos Carthagine in sapiētia clarus Cyprianus, qui olim magicis libris incubuerát. Quum verò animum per amorem ad Iustinam, eximia formæ pulchritudine præstantem puellā adiecisset, cupidinémque suam dæmoni cuidam * carnali & libidinoso & ad amores illicitos cōciliandos industrio credidisset, neque tamen optatis amoribus perfrui posset, quòd puella virginitatem suam antè Deo consecrasset, & tum (ita vt par erat) ieiuniis, precationibus atq; aliis fidei armis castitatem tueretur: errorem suum agnouit & propalauit, fraudémque & seductionem diutinam, libris magicis in ignem cóiectis, Vulcano dicauit: & per eam virginem Christo pulcherrimè desponsatus, sacráque Christianorum complexus, mox in presbyterorum ordinē templi custos cooptatus, ac tandem toti Aphricæ sacrorum Antistes præfectus est. In qua functione sermonibus scriptísque suis cohortatorius permultos ad certamen pro Christo fortiter perferendum confirmauit: atque ad postremum ipse quoque, vnà cum admiranda illa Iustina, in Deciana persequutione, multis prius exploratus cruciatibus, dignitatem episcopalem capitali supplicio cohonestauit. Quo tempore etiam Christophorus martyr, & Ephesij pueri, & alij propè innumerabiles, certaminibus pro Christo peractis, cum magna laude innotuere.

Sub Philippo, Millesimus Rom. vrbis annus, ingenti ludorum apparatu celebratus est.

Persequutio Deciana.

Cyprianus martyr.

**φιλοσαρκῳ*

Exemplū virginitatis & castitatis conseruandæ.

Fidei arma.

Christophorus martyr.

Ephesij pueri.

** Sæpe etiam magicum cantamen inire per sepulcra, Quo genialе toris ius solueret æstuante nupta. Luxuria rabiem tanta cohibet repentè Christus. Discutit & tenebras de pectore, pellit & furorem, implet amore sui, dat credere, dat pudere facti. Prudentius in hymno de sancto Cypriano, quem ipse sub Valeriano & Galieno passum scribit.*

Quæ Dionysio Alexandriæ episcopo in ea persequutione sub Decio acciderint. Cap. 28.

EIusdem persequutionis tempestate, quum Alexandriæ etiam in Christianos maximè sæuiretur, martyrium ibi quoque obibat ecclesiæ Antistes Dionysius, quem post Heraclam ad munus Episcopale prouectum esse diximus. Verùm illum, diuino nutu & prouidentia, multorum vtilitatis & ædificationis gratia, cœptis conatibúsque persequutorum superiorē ostendit Deus. Primùm namque, qui ad eum inquirendum missi fuerant, cæcitate afflicti, quamuis domi is esset, aduentúmque eorum expectaret, studio tamen & conatu suo potiti non sunt. Deinde autem, quum sua sponte se illius, rebus omnibus domi suæ per eos direptis, vt se abducerent obtulisset, & quidem id factum fratribus * in nuptiis noctu peruigilantibus renunciasset, illico consertim vno impetu omnes consurgentes, celeri cursu cum iubilo & vociferatione cōtinua ad locum eum contenderunt. Atque ibi custodibus in fugam versis, Dionysium crasliore linea veste indutum, & in lecto non strato repositum, exurgere, & se quāprimum sequi coegerunt. At ille ad pedes eorum prouolutus, obsecrat, vt vel abirent, séque ibi relinquerent: vel caput eius milites, qui eum captum abduxissent, auferre pateretur. Quem illi quanuis multa orantem atque obtestantem, ne audire quidem sustinuerunt: sed manibus pedibúsque protractum, & clitellarum instar asino nudo impositum, in episcopalem domunculam reduxerunt. Ac de Dionysio quidem hęc sic sunt acta. Postea autem impij milites in domos, qui rem eam denunciauerant, Christianorum propalàm audacissimè magno impetu irruentes, † res eorum preciosas atque sepositas diripuerunt: eis verò quæ viliores essent, nec facile comprendi aut ferri possent, fractis, abierunt. Quę sanè militum licentia & impunitas, faciem vrbis ab hostibus captæ præbuit. Vbique luctus erat, vbique direptiones, militibus de spoliorum & rapinarū immanitate inter se concertantibus. Non iter, non via, non angiportus exitum & fugam admittebat: diu noctúque clades ea durabat. Præcones per vrbem totam ibant, & magnis clamoribus vociferabantur: vt si quis Christum infaustissimis impurissimísque quibusque verbis nó proscinderet, is passim raptaretur: atque ita fœdissimè raptatus, tandem igni combureretur.

Dionysium Alexandrinū à martyrio cōseruauit Deus.

** γάμῳ διαπαννυχίζουσι.*

Exemplum insignis ouium in pastorem suum amoris.

† κειμήλια.

Tumultus Alexandrinus aduersus Christianos immanissimus.

De iis qui tormentis victi sub Decio, Christi religionem abiurarunt. Cap. 29.

ITaque permultos tum videre erat pallidos, timoréque perculsos, & prorsus consternatos, neque sui compotes, ad impura sacra & impia sacrificia accedere, non illos tanquam sacrificaturos, sed veluti idolis ipsis sacrificandos: adeò vt impij illi homines, sannis & ludibriis, eos qui ita animos despondissent, prosequerentur. Quidam promptius citiúsque quàm iuberentur, ad aras accurrebant, & magnis animis, se ignorare, quidnam Christianus esset, asseuerabant. Atque ij quidem raptores sequebantur, alij fugiebant, alij capiebantur, nonnulli etiam vsque ad carcerem & vincula progressi, prius fidem abiurarunt, quàm ad tribunalia protraherentur: nonnulli autem aliquantum cruciatibus & tormentis toleratis, suppliciis, quę subsequu-

Miseranda facies Alexandria Christianorum quorūdam, martyrij metu Christū abiurantium.

Egregia martyrum constantia.

tura erant, renunciabant. Qui verò firmi stabilésque et tot, totúmque Christum in pectoribus suis gerebant, ab eo confirmati, & condignum inexpugnabilis fidei & constantiæ suæ robur consequuti, præclaros atque illustres se regni eius exhibuerunt testes & martyres. Sed enim in præsentia omnes eos, qui tum pro Christo martyrio vitam finierunt, recensere, ac tempus, locum, & modum tam insignium certaminum exponere, tam id fieri non potest, quàm arenam maris numerare non est. Itaque perpaucas tantum memoriæ gratia, quas à maioribus nobis traditas accepimus, martyrum luctas hoc loco rectè exequemur: quę fortasse non eam fidem & opinionem in ecclesia, quam traditio tulit, sunt consequuturæ. Et faciemus id breuiter, & compendiosè. Quæ autem memoriam nostram subterfugêre, eas secreto diuinæ scientiæ & opinionis relinquemus. Et sic agonibus huiuscemodi F paucis cômemoratis, ad ea quæ supersunt progrediemur.

De iis qui tum martyriũ pertulerunt, Metra sene, Quinta fœmina, Apollonia virgine, Serapione, Iuliano, Besa, Macare, & aliis. Cap 30.

Metra. Alij hunc martyrem Metranum nominant.

SEd primus omnium admirandus ille, senex deprædicetur Metras, quem beluæ illæ crudelissimè raptum, ea dicere cogebant, quæ ad summam iniuriam, contumeliam, & blasphemiam in Christum nihil facerent reliqui. Vt autem ille minus eis est obsequutus, totum corpus eius sæuissimè fustibus diuerberarunt, faciem arundine acuta consciderunt, oculos confoderunt, interiora quoque & latentia corporis loca laniarunt: atque ad vltimum, immanitati suæ quasi renuociantes, ingenti vi lapidum eum ob- G tuerunt.

Quinta.

Quintam verò, fœminam quandam, ad simulacrum adductam, adorare illud iusserunt. Quod quia illa facere detrectabat, alligatis atq; suspensis ex pedibus eius funibus, per mediam eam distraxere Alexandriam. Deinde durioribus atque accliuibus locis raptatam, tandem in eundem, quo paulo antè Metram, locum perductã, itidem vt illum, lapidum corona oppresserunt.

Apollonia.

Post hanc admirãda adducitur Apollonia, virgo senectute iam venerabilis, esca bestiis asseruata: quæ quum lapidum ictibus simul & maxillas & dentes omnes amisisset, quòd ad aram sacrificare prorsus nollet, in pyram, quæ idolis parata fuerat maxima, accẽsam ingenti alacritate prosiliuit: longè præstantissimum esse ducens, vt sic ipsa Deo victima offerretur.

Serapionis.

His accessit Serapion, patria Ephesius: cuius quum mẽbra om- H nia magna flagrorum vi côcidissent, articulósq; corporis locis sedibúsque suis dimouissent, postea præcipitem eum ex superiore loco deiectũ enecarunt.

Iuliani podagrici.

Tum quoque Iulianus, ita pedibus æger, vt neque ambulare neq; mouere se posset, cum duobus aliis, qui eum sublimem sustinebant adducitur. Quorum alter statim ad tantam malorum immanitatem animum despondit, fidem abiurauit, & liber dimissus est. alter autem, cui Ischyrionis nomen *Eunoi autem cognomen fuit, reipsa satis eas appellationes comprobrãs, & persequutoribus fortiter repugnans: quippe * sexcenties potius mori, quàm quicquam de bona professione remittere paratus: ipséque Iu- E lianus, qui in eadem causa erat: camelis sublimes impositi, atque ita per mediam vrbem vecti, flagris cæsi sunt, donec à plebe ferocius insultante in ignem coniecti conflagrarunt.

** εὔνϛ. Ischyrionis Eunus.*

** μυριάκις.*

Besa.

Sed & Besas ibi hoplomachus, seu armatus miles, * victor ope CHRISTI egregius, quòd se in veræ pietatis professiones optimatem spectatum præbuerit, capitis resectionem sustinuit.

** καλλίνικος.*

Macarij. † Φερώνυμος.

Macarius quoque, † verum hoc obtinens nomen, in Libya ortus, quum plurimis esset ad negationem allectus modis, ipse autem immotus permaneret, viuus est combustus.

Epimachi. Alexandri.

Præterea Epimachus & Alexander, posteaquam carcerem, vincula, & super alia nouaculas ferro acuminatas pertulissent, postremò in calcem ardentem proiecti, grauissimè sunt exusti.

De aliis martyribus, qui certamen suum obierunt Alexandria, & in Palæstina. Cap. 31.

Ammonariæ.

MVlieres quoque à tam pulchro certamine non aberant, quæ virilem habentes animum, sanè quàm fortiter depugnarũt. Quarum prima fuit Ammonaria. abducta enim est promissionem suam constanter conseruans: qua se nihil facturam receperat, quod iudex variis tormentorũ generibus cum ea côtendens, eámque expugnare studens, iussisset.

Mercuria. Dionysia.

Post hanc & admiranda illa Mercuria: nec non multorum liberorum mater, & quod maius est Dei amans Dionysia, quum quidem quæsitorem ipsum iam puderet, quòd in immensis carnificinis suis à mulierum constantia vinceretur, ferro sunt necatæ.

Heronis. Asteris. Isidori. Dioscori pueri. Eusebius, Dioscorum à tyranno primum verbis ad Christum abiurandum illectum, deinde verberibus coercitum, ab minime cessisse, lib 16. cap. 41 scribit. Nemesionis.

Deinde Heron. & Aster, & Isidorus, & Dioscorus, qui nondum decimum quintum expleuerat annum, Aegyptij omnes, producti: & cęteri qui- G dem igni sunt combusti, adolescentulum autem iudex dimisit, absurda quadam de eo concepta opinione, quòd illum nondum satis firmum, necdum virum, fraudi & seductioni idoneũ esse putaret: morámque & tempus in eo completurum diceret, quod ætati deesset. Hos consequutus est Nemesion, Ægyptius & ipse, atque inter prædones educatus, quo nômine in iudiciũ fuerat pertractus, postquam autem causa dicta, crimen id à se est amolitus, deinceps vt Christianus in vinculis est detentus. Quæsitor porrò iniquissimus, magis etiam in hunc quàm in illos sæuiens, martyrem inter prædones medium igni exussit.

Amonis, Zenonis, Ptolemæi, Ingenui, Theophili, militum.

Turma deinde succedit militum: Amon videlicet, Zeno, Ptolemæus, Ingenuus, & quidã affecta ætate Theophilus, pro tribunali apparẽtes: qui agonem decertantium martyrum spe- H ctantes, si quem viderẽt ad abnegationem propensum, indignationem præ se ferentes, tingebantur, & aliquando quidem illis innuebant: quandoque verò manus suas extendentes, corpora illorum ad decentem habitum pulchrè côponebant. Quod cum ita facere in flagrãti facto deprehensi essent, ilicet ad quæsitoris tribunal sunt abrepti: vbi tanta fiducia Christianismum sunt professi, vt Præfectus ipse & assessores eius vehementer conturbarentur, & incredibili timore corriperentur: quum illi côtrà fortitudine animi magis implerentur, maioréque quàm quę verbis explicari possit exultarent lætitia, & tam magnifico triompho victoriæ susciperent coronas. Nec minus interea in pagis & villis plurimi ab

rimi ab

Ischyrionis, quem herus suus necauit.

timi ab infidelibus sunt malè accepti. In quibus A & Ischyrion ille fuit, cui à claro quodam eius loci viro, villæ procuratio mandata fuerat. Eum dominus sacrificare ad aram deorum iussit. Et quum id ille recusaret, contumeliis primùm, deinde etiam conuiciis in eum est inuectus. Sed enim quum adhuc in sententia Ischyrion persisteret, scipione maximo comprehenso, per interiora eum ille viscera transfossum occidit. Sed quid opus est turbam eorum recensere, qui in solis locis & montibus oberrãtes, partim fame, partim siti, quidam acriore frigore aut morbo, nonnulli etiam à prædonibus oppressi, aut à bestiis discerpti interiere? Quorum omnium, qui ex eis superstites fuere, idonei extitere testes. De iis, ex pluribus vnum saltem exemplum referre necessarium esse duxi. Chæremon erat, eius quæ Nilopolis dicitur episcopus, vir multa senectute admodum venerandus, is vnà cum * coniuge B sua quum in montem, qui Arabicus dicitur, profugisset, nunquam inde est reuersus; neque cuiquam eorum postea apparuit: sed neq; quò iam corpora eorum peruenerint, cuiquam est deinceps cognitum. Quin multi quoque alij in Arabico eo monte, ab eis qui illum incolunt barbaris capti, vel pecunia ab eis sunt redempti, vel propter æris inopiam miserè ibi perierunt. Atq; hæc quidem Alexandriæ & in Ægypto acciderunt aduersa. Cæterùm non minores luctæ & certamina in Palæstina fuere. Sic passim plurimi martyres cohortatoriis Origenis orationibus viriliter agones pertulerunt.

Fuga & dispersio christianorum in solitudine.

Chæremon episcopus Nilopolitanus.

** συμβίῳ.*

Episcopus coniunx.

Vt Origenes ad tribunal martyrij consistẽs, pietate Christiana abiurata, à seipso degenerarit. Cap 32.

Origenes martyrium nõ pertulit.

ET ille quidem permultos fecit martyres, sed quum omnibus suis copiis hostiliter Satanas bellum ei moueret, omnique vi & conatu aduersus cũ duceret & acrius ei tum quàm aliorum alicubi, infestiúsque immineret, perfecta & absoluta virtute est destitutus: nimirum qui virtutum omnium parente summissione & humilitate, & quæ per illam prouenit immobili & recta animi constitutione atque * indolentia excidisset. Aiunt enim, Deciana persequutione & ipsum comprehensum esse, & vinculis constrictum. Primùm itaque tormentis grauibus corpore toto afflictus, mox deinde in acerbissimũ demissus est carcerem. Ibi ingentis ponderis ferramentum eum distringebat, & insuper supplicium ignis ei intendebatur: aliáque mala partim iam tum inferebantur, partim paulo pòst imminebant, ac diebus pluribus * quatuor vinculorũ catasta pedes eius distinebantur. Quæ omnia generoso & forti animo pertulit. Et ille quidem mortem obire paratus erat. Quæsitori autẽ contẽtiosa quadam crudelitate aliter visum est, hominem à sententia desideriòque suo abducere. Ac gladio quidem eo ipsum animaduertere noluit. aliis verò ærumnis paulatim vita eum priuare constituit. Ad postremum, quum se tormẽtis victũ ab illo intelligeret, ad diabolicũ prorsus consilium animum adiecit. Quòd enim philosophicum planè animum castitatémque viri nosset, ea parte oppugnare eum decreuit. Itaque è vinculis quidẽ eum dimisit, sed ad aram, apud quam obscœnum impudicúmque Aethiopem

virtutum omnium parens humilitas, ταπεινοφροσύνη.

** ἀπαθείας.*

ὑπὸ τέσσαρσι ξύλου διαστήμασι τοῦ ποδὸς ἐντεινόμενος. eus. h. lib 6. cap. 26.

Quæsitor Origeni stuprum per impurum et impudicum Aethiopem cõminatus est.

A collocarat, sacrificare, & thura adolere iussit: quod nisi, vt faceret, animũ induceret, fore minatus est, vt * re detestanda dirísque omnibus execranda, corpus eius ab impudico illo contaminaretur. Et ille quidem hæc ei intẽtauit. Origenes verò optione atque electione rei deterioris, abiurare fidem maluit, † animo præter vtilitatem omnem cõspurcato, quàm sordes aliquas corpore excipere. Atque inde à diuina sententia & gratia delapsus, alienas opiniones, Satana instigante, induxit: per quas multis à sanione sententia seductis longo pòst tempore ab ecclesia Christi per excommunicationẽ est proscriptus. Quales autem (Eusebius inquit) postea reliquerit voces, eásq; plures, ad eos qui auxilio & vtilitate indigerent receptionis in gratiam, quàm plurimæ eius testantur epistolę, veritatem ipsam certò satis complectentes. Ego verò non grauatè B faciam, & verba eius apponam, per quæ manifestè arguitur, eum finibus & constitutionibus apostolicis non perstitisse. Atque vt alias eius absurdas opiniones & blasphemias omittam, harum tantum verbis ipsius meminero. Sic enim scribit.

Eadẽ de Origene. Suid.

Origenes fidẽ abiurat.

** μυσαρὰς ὁμιλίας.*

† τὸν νοῦν ἀπολέσας ὑπὲρ λυσιτελείας.

Errores abominandos inducit.

Excõicatur.

Eusebius Pãphili, sicuti et alij multi patres, benignius de Origene senserunt.

*** Origenis nonnulla opuscula, quæ vir beatus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus. Reliqua autem omnia cum autore suo dicimus esse renuenda. Dist. 15. Sancta Rom. ecclesia.*

De Origenis erroribus & blasphemiis, & vt sub Gallo vitam finierit. Cap. 33.

MEntes, inquit, à principio erant, absque omni numero & nomine, ex vnitate principium ducentibus, & rationalibus existentibus omnibus, substantia, efficacia & virtute eadem. »
C Vt autem eas satietas cœpit diuinæ charitatis & »
contemplationis, iuxta proportionem cuiusque »
propensionis in deterius, vel tenuiora vel crassiora sumpsere corpora & nomina. Vnde cœlestes etiam & * ministrantes substitere virtutes: »
ipse quoq; Sol & Luna & stellæ omnes ab vni- »
tate illa rationalium, ex propẽsione in deterius, »
sunt factæ. Ea verò rationalia, quæ magis à diui- »
na charitate refrixerant, animæ sunt appellatæ, »
& in crassiora corpora nostra coniectæ. Quæ »
verò ad summam maliciæ & vitiositatis fuerant »
progressa, frigidis & caliginosis inclusa corpori- »
bus, dæmones & facti & nominati sunt. Ad hæc »
illa quoque nugatur: Quòd ex angelica quidem »
constitutione animata facta est constitutio, ex »
animata autem, dæmoniaca & humana. Vnam »
porrò mentem ex vniuersa rationalium vnitate, »
inconcussam & immotam à charitate & cõtem- »
D platione diuina permanere, quæ mens & Christus & rex & homo sit facta. Item, quod † perfectus futurus sit corporum interitus: quum ipse Dominus, primùm proprium deposuerit corpus, & reliqui item omnes. Præterea, quòd vniuersi reuersuri ad eandem illam vnitatem, mentésque futuri sint, quales antea in * præexistentia fuerint: ipso videlicet diabolo quoque & reliquis dæmonibus, atque etiam nefariis & impiis hominibus ad eandem vnitatem restituendis, cum diuinis piísque viris, & cum cœlestibus virtutibus eandem vnionem ad Deum habituris, »
quam & Christus habet, quemadmodũ & antea »

Absurda & impia Origenis opiniones.

** λειτουργικαί.*

† παντελὴς ἀναίρεσις.

** προϋπάρξει.*

Non semel in hoc opere Nicephorus Gothos pro Scythis habet, sicuti & hoc loco.

Decius bello aduersus Gothos in Thraciæ palude submersus, & filius eius occisus est. Eutrop.

Virius Gallus christianos quoque affligit.

Christiani pro principibus et republica orant.

Successiones Rom. imperatorum.

Origenis mors.

Anni libri istius.

Secundum chronicos nostros 4236.

eam habētes extiterint: vt Christus nihil prorsus E sit habiturus præ rationalibus præcipuum, neq; substantia neque intelligentia neq, virtute. Hæc ille. Decius autem post duos imperij sui annos, aduersus Scythas, qui Istrum transierant, & ditionem Romaoam vastabant, progressus, supra triginta millia ex eis primùm victor concidit. Secunda autem pugna cum illis congressus, victus vnà cum filio ab eis est interfectus. Sic imperium ad Gallum & Volusianū peruenit. Gallus porrò, quod non animaduerteret qua de causa Decius in tantam cladem inciderit, ad eūdem impegit lapidem. Quum enim imperium pulchrè staret, & res omnes ei ex sententia succederēt, viros sanctos, qui preces ad Deum pro pacata tranquillitate & valetudine eius secunda fundebant, afflixit. Quapropter in eis viris simul etiam vota, & quæ pro eo fiebant orationes est F persequutus. Sic duo isti statim, anno vno & mensibus quatuor imperio administrato, decesserunt. Quibus succedeos Æmylianus, quatuor imperauit menses, & rerum summam ad Valerianum & Gallienum moriens transmisit. Gallo sedenim post Deciū imperāte, Origenes vndeseptuaginta annis peractis, miserabiliter infelix obiit. In quo & nos conuenit finem suum libro huic imponere: cui quidem bonū initium Origenes præbuit, quanuis finis eius principio non respōderit. Habet autem hic tomus annos sexaginta & duos, cuius exordium à primo Seueri anno incœpit, finis autē in Valeriani & Gallieni imperium incidit: anno à mundo coodito quinquies millesimo septingentesimo sexagesi- G mo tertio, à natiuitate verò Christi ducentesimo quinquagesimo octauo.

Origeni in lustria & curiositas causa vt fœdè laberetur, & multis præterea offendiculum exitiique occasio fuit. Quum enim nihil non in sacris literis exponere vellet, seipsum in errorem coniecit. Vnde multa nefanda & exitiosa protulit verba. Ex quibus Arius, sectatorésque eius inæqualem patri filium esse asserentes: & reliqui impij hæretici dogmatum suorum materiam sumpserūt. Profiteri enim est ausus, vnigenitum filium cernere patrem non posse, neque spiritum sanctum ipsum filium: sicuti neque angelos spiritum, neque homines angelos. Et filium non esse ex substantia patris, sed creaturam: eū neque gratia tantum filium dici, & animas hominum præexistere. Atque alia item absurda, blasphema, & impia. Non ille Salomonem audiit dicentem: Fili, caue multos componas libros & ore tuo properet. Cor tuum non sit velox ad proferēdum sermonem coram Deo. Deus namque in cœlo sursum, & tu in terra deorsum. proinde verba tua pauca sint. Multa enim verba multiplicant vanitatem. Noli esse iustus multū, nec plus sapias quàm necesse est. Iustus enim disperit in iustificatione sua. Ab ecclesia porrò proscriptus, contumeliam eam non ferens, Alexandria relicta in Iudæam est profectus. Et Hierosolyma quum venisset, ab ordine sacerdotali, vt verba in ecclesia faceret (erat enim presbyter) rogatus primùm, deinde etiam coactus surrexit, & verba illa tantùm recitauit: Peccatori verò dixit Deus, Quidnam tu annuncias iustificationes meas, & vsurpas testamentum meum in ore tuo? Libróque complicato, cum lachrymis & eiulatu multo consedit, omnibus vnà cum eo plorantibus. Sepultus est autem Tyri. Suid.

ECCLE-

ECCLESIASTICÆ HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS SEXTVS.

Præfatio Tumi dicenda exponens.

CAPVT I.

Dicendorum propositio.

QVINTVS liber res Origenis, & alias præterea quæ ætate eius accidere, cóplexus, vnà cum morte eius finem quoque suum accepit. Sextus autem, qui nobis est in manibus argumētum habebit, magnum Alexandriæ episcopū Dionysium: scriptis eius quæ post se reliquit, per proprias eius voces, materiæ satis suppeditantibus. Exponemus quoque in B eo, quæ post Seueri, Maximini & Decij persequutiones, in ecclesia sint acta. Vnde etiam Nouatus progressus, seipsum nouæ hæresis * Catharorum siue purorum ducem promulgatit. Præterea quomodo is reiectus sit: & illi qui in persequutione lapsi fuerāt, in ecclesiam recepti. Item de diuino lauacro, quod nónulli post persequutionem inducebant: & de aliis hæresibus. Item de tyrannorum Ægypti & Palęstinæ actis. Mentionem quoque faciemus quorundā prodigiorum: item Dionysij epistolarum: adhæc, Nepotis, Pauli Samosateni, & peruersæ Manichæorum opinionis. Postremò diuinos recensebimus viros. qui ea tempestate vsque ad Diocletianum & Maximianum, qui quidem acerbissimè ecclesias oppugnarūt, enituere. Initium C autem inde sumendum.

** καθαρῶν.*

Vt episcopi, qui tum ecclesiis præfuerunt, eos qui sub Decio in persequutione lapsi fuerant, post iustam pœnitētiam in ecclesiam receperint. Cap. 2.

IN persequutionibus, quas recēsuimus, multi Christianorum fortiter per martyria cū hostibus congressi, debitum victoriæ præmiū reportarunt. Plurimi etiam propter animorū imbecillitatem, obuiam quidem illi periculis sunt progressi: sed quum ea perferre non possent, simul & idolis sacrificarunt, & veræ pietatis cultum abiurarunt. Ij verò, persequutionis motu & ærumna conquiescente, quum in animis secum ipsi suis quónam miseriæ calamitatis peruenissent, perpenderent, grauiter afflictis vehemens incessit dolor & pœnitentia. Itaque ad ecclesiarum eius temporis Antistites se contulerunt, pœnitere se atque resipiscere, paratósque esse quidquid illis imperatum esset facere, profitentes. Porrò diuini illi viri, humanitatem & clementiam Dei imitati, non grauatè eos susceperunt, & complexi sunt: & quum legitima atque competenti pœnitentiā inuitatos in ecclesiam

Christiani, qui fidem in persequutionibus abiurauerant, ad pœnitentiā confugiunt.

Pœnitentes in ecclesiam recepti.

A produxerunt, tum tempore * quoque suo stationem & locum eis inter fideles, interueniente solummodo oratione, vnà cum manuum impositione, dederunt: id quod ita ex consuetudine longa in Ecclesia obseruabatur. Quam consuetudinem primus Cyprianus Carthaginensis pastor mutandā esse ** censuit: nó aliter & lapsos, quàm per lauacrum expiandos, & quoscunque ex qualicunque hęresi resipiscentes, admittēdos esse arbitratus. Atque ecclesiarū quidem episcopi ita se gerebant, & quotidie propalàm perlibenter quoscunque reuertentes suscipiebant.

** Exomologesi peracta scilicet.*

Pœnitētia formula.

Cyprianus lapsos & ab hæresi reuersos denuò esse baptisandos censuit.

*** Placuit hoc etiam plerisque omnibus Africæ, Numidiæ, Mauritaniæque episcopis. Ipsum etiam beatum Hilarium aliquando huius sententiæ fuisse, vt ab Arianis baptizatos non reciperet, nisi rursus ab orthodoxis baptizarentur, palàm scribit Hieronymus. Ab hoc dogmate hodie dissentit Ecclesia, & iterationem baptismi prohibent imperiales constitutiones. Nec satis esset tutum eam aperire de sacris ceremoniis fenestram, vt sacerdos impius nihil agere credatur. Quam opinionem obtinuere Donatistæ. Sed enim in Polonia nunc quoque Episcopi, homines ab Orientalibus sacerdotibus, quales sunt in Moscouia & Russia omni, baptizatos denuò tingunt, illis adiectis verbis, Si non es baptizatus. Affui ipse ablutioni huiusmodi susceptor.*

De impuro Nouato, rebúsque eius narratio, & quæ eius fuerit doctrina. Cap. 3.

ROmæ autem eis temporibus presbiter erat Nouatus nomine. Is fastu & iactantia inani C sublatus, omnem (vt in prouerbio est) mouerat lapidem, vt Romanæ ecclesiæ gubernationem consequeretur. Vbi autem omnia expertus, nihil egit (erat enim tumore, ambitione, & gloriæ cupiditate immensa correptus) in desperationē incidit: & tādem aliud quod faceret nō habens, ab ecclesia seipsum segregans, proprios cœtus cogere, & nouam quandam hæresim per defectionem instituere cœpit: secessionis suæ obtentum illum prætexēs, quòd episcopi eos qui Deciana persequutione diis sacrificassent, per condignam pœnitentiam in gratiā recepissent. Breui sanè tempore permultis seductis, suum sibi constituit conuenticulū: & eorum qui propter sordes † Cathari siue puri nominantur, ducem se D fecit. Quum autem eum episcopali dignitate, quam tantopere diu adamauerat, potiri oporteret, per duos quosdam sectæ suæ homines, qui salutem suam prorsus iam desperarant, tres ad se Romam obscuri nominis ex Italia episcopos, eósque simplicibus atq; adeò rusticis moribus, ad simulandum & dissimulandū scilicet minimè idoneos, pertrahit, illo splendido prętextu vsus, vt ipsi partibus suis interpositis, mediatores inter se & episcopos, veteres simultates & inimi-

De Nouato & eius hæresi.

† Per antiphrasin videlicet.

Nouatus fraudulēter episcopus creatus.

habuit: quippe quæ tantopere vtiles esse non possent, & diuersa sacris oraculis afferre solerēt. Deinde generoso & virili, planéque (vt amplius quiddam dicam) philosopho animo, ne externo quopiā subsidio indigere videretur, quæcunque ei erant, Græcorum librorum summa elegantia & venustate concinnata volumina, venalia proposuit, & quatuor obolorum in diem quemuis precium sibi ab emptore pendendorū est stipulatus. Vnde plurimo tempore ad eum modum philosophari perseuerabat: causam & materiam omnē, quæ allicere eum ad res nouas & illicitas posset, atque concupiscentiam indecentem longè à se propellens. Et die sudoribus vt plurimum peracto, noctu etiā multo incumbebat labori, maximam eius temporis partem meditatione diuinarum scripturarum consumens. Si quando etiam somnus obiter degustandus esset, non in strato aliquo, sed in nuda humi iacens, eo parcissimè vtebatur, ieiuniis plurimùm aliisque philosophicis exercitus constantissimè semper intentus. Ex Seruatoris præceptis illa maximè seruanda esse iudicabat, quæ prohiberēt duas habere tunicas, aut calceamentis vti, aut animum futurarum rerū cura & sollicitudine macerare vetarent. Eáque ipsa seruauit accuratè, in frigore & nuditate, etiā præter ætatem, vitam exigens. Illis quoque rebus animi sui prōptitudinem & ardorē satis declarauit, quòd regiones multas téporibus multis peragrans, nullis vsus sit calceis: vinóque prorsus, aliisque rebus, extra necessariam alimentum, abstinuerit: vsque adeò, vt periculum & perniciem corpori suo conciliarit. Atque hoc modo viuens, exemplóque suo optimum viuendi institutum ostendens, in admirationem quidē sui extulit omnes. Eos autem qui dare aut communicare quicquam cum eo volebant, familiares suos, auersatus est.

Et libros Græcarum autum vendit.

Christiani philosophi vita.

Præceptorum christi simplex iuxta literam obseruatio.

Qui ab eo ducti & edocti, martyrij coronis sint exornati. Cap. 6.

Complures sanè ex sectatoribus suis, atque etiam ex eis qui adulterinæ erant doctrinæ, ad eundem philosophandi amorem excitauit. In quorum intimis animis ita diuinū fidei verbum inseuit, vt maturum vberémque deinceps caperet fructum: in tantum, vt ex eis quidam, persequutionum téporibus martyrij coronis sint illustrati. Primos quidem, quem diximus, Plutarchus fuit: qui quum ad supplicium duceretur, parum abfuit quin Origenes quoque ab illius occideretor ciuibus vt qui autor necis illius dictus esset. Idque factum profectò esset, nisi eum rursum (quæ res eius omnes dirigebat) diuina Prouidentia custodiuisset. Secūdus ab hoc martyr fuit Serenus, qui ex schola illius profectus, spectatam fidei constantiam in igne apertè exhibuit. Heraclides porrò tertium obtinuit locum, quum adhuc in sacra instituereretur doctrina, vt pote catechumenus. Quartus Herō, * symbola adhuc & signa diuinæ lucis circumferens vterque ij gladio sunt percussi. Quintus ordine scholæ illius alumnus, priori illi cognominis, Serenus alter, post quamplurima tormentorum discrimina, per capitis resectionem, pro veræ pietatis premio, diuinam gloriæ suscepit coro-

Ex sectatoribus Origenis martyres.

Plutarchus.

Serenus. Heraclides. Heron.

** in sacro baptismo suscepta a Neophitus videlicet.*

Serenus alter.

E nam. Sextus deinde Basilides, qui decantatam illam Potamænam, ex commiseratione ab impudicorum multorum petulanti iniuria vindicauit.

Basilides.

De discipula eius Potamiana martyre. (nati. Cap. 7.

Ex fœminis autē septima est Rais, quæ adhuc de fide & sacris nostris instituebatur, & baptismo (sicuti alicubi ipse dicit) per ignem suscepto, martyrium compleuit. Octaua porrò Potamiæna, cuius adhuc celebris est apud populares suos fama: vt scilicet plurima, contra amatores pro pudicitia & virginitate sua tuēda, subierit certamina (accedebat enim in ea ad florentis animæ pulchritudinem, etiā forma, & vigor vultus ingenui & liberalis summus) & constanti generositate sua, post intolerabilia tormenta satis ostensa, ad postremùm vnà cum matre Marcella, in ignem coniecta mortem obiecit. Fertur F equidem, Aquilam iudicem, quum corpus eius primùm grauiter flagris sostibúsque cecidisset, minatum ei esse, iuuenibus petulantibus se eam ad contumeliam daturum: eámque, quidnā ex propositis conditionibus per optionē eligeret, interrogatam, paululū secum tacitam deliberasse, & per quàm generosum animo præsenti responsum dedisse: * per quod, moribus eorum, impium quiddam proloquuta visa est. Itaque quū illico sententia damnationis contra eam lata, à Basilide ad locum supplicij abduceretur, & multitudo conuicia atque impudica verba per iniuriam in eam coniiceret, Basilides per commiserationem humanius erga eam affectus, turbam iniuriosorum hominum arcens, ab ea remouit ac propulit. Ibi illa curam officiúmque tale gratum habens, Basilidem confidere, & bono aoi- G mo esse iussit: breui se ad Dominum suum euntem, condignam ei relaturam gratiam. Hæc quū ita dixisset, pix ignita per totum eius corpus diffusa, vitam ei ademit. Non multum deinde intercessit temporis, & à Basilide iuramentū non vili de causa inter commilitones suos exigebatur. Ille verò, non licere sibi prorsus iurare, asseuerauit. Christianū enim esse, & id se propalàm omnibus profiteri. Commilitones porrò primùm eum ludere, & ad contumeliam, nostram ea verba proferre sunt opinati. Vt autē id perseueranter cōfirmauit, ad Aquilam est productus: apud quem vbi idem disertis verbis est professus, ilicet in vincula est coniectus. Ad quē quū fratres quidā visendum iret, & cum stupore tā repentinam eius mirarentur mutationem: ille eis retulit, vt Potamiæna, tertio antè die, leto planè & ac libe H rali animi corporisque statu sibi insistens, & capiti suo coronam imponens, dixerit: deprecatā se esse pro eo Deū, neq; preces eas frustra fore, breuique se eum secum habituram. Itaque fratres * sigillum ei Christi circumsiderūt: postridieque eius diei gladio percussus, martyriū pro Christo absoluit. Non ipse verò tantum, sed & multi alij consertim Alexandriæ, in ea quæ dicta est persequutione, ad Christum transiisse memoriæ sunt proditi: quum quidem eodē quo Basilidi modo, Potamiæna eis in somnis apparens, ad meliora eos esset cohortata. Et ij quidē ab Origene catechista eo tempore de fide instituti, dioinum sic consecuti sunt immortalitatis premiū.

Rais catechumena.

Baptismus per ignem.

Potamiæna.

Marcella mater eius.

ὡς καὶ νενομισμένην δόξαν τῶν δικαστῶν, Niceph. δίκης ἐδόκει νενομισμένον τι αὐτοῖς ἀσεβὲς ἐπιφθέγξασθαι.

Euseb. lib. 6. cap. 5.

Basilidi carnifici suo martyrium prædicit moritura Potamiæna.

Christiani olim non iurarunt.

Eiusdem Basilidis martyriū.

Potamiæna ei apparuit.

** Græci Christiani baptismum σφραγίδα, signaculum dixere.*

Alius itidem martyribus.

τὴν ἐν χριστῷ σφραγίδα. Signaculum crucis, aut baptismum potius intellige.

Quum

Origenē sustinuisse, vt seipsum castraret, vt scilicet cœlibem peragere posset vitam. cap. 8.

QVum ad hunc modū Origenes Adamantius Alexandrinæ fidelium scholæ præiret, rem quendā aggredi ausus est, imperfectæ quidem illam & iuuenilis mentis, sed fidei castitatísque, firmitatem & stabilitatem satis declarātem. Quoniam enim adhuc iuuenis, non solum viris, sed & mulieribus docēdo salutare prędicabat verbum, volens calumniam omnem fœdæ suspicionis præcidere, & simplicius dicto illo Saluatoris intellecto, Sunt eunuchi quidem, qui seipsos castrarūt propter regnum cœlorum, adimplere id reipsa in animo habens, seipsum castrauit: summa cura & diligentia familiares suos id factum celare studens, quod tamen difficile factu erat. Permultis enim ea res innotuit. Quam vbi etiam loci eius episcopus Demetrius rescuit B quùm facinus tale est admiratus, tum seruorem tantę fidei non improbandum esse ducens, bono eum esse animo, nihilque eam ob rē metuere iussit. Atq; tum quidem tali erga eum animo fuit episcopus. Procedente verò deinceps tempore, quum hominem vbique celebrari laudarique videret, humano quodam affectu seductus, ad episcopos scribens, premere atque obscurare famam eius est conatus, cœptúmq; huiusmodi absurdum in literis suis exposuit. Cæterùm quum in Palæstina, Hierosolymorum & Cæsareæ episcopi, gloria & dignitate cæteris præstabiliores, Origenē maiore dignum duxissent honore, eáq; de causa per manuum impositionem in presbiterorum ordinem cooptassent, ex eo tempore gloria eius crescente, nominéque & laude virtutis atque sapientię apud omnes ferè homines maximè inualescente: Demetrius, quia non haberet quod in tanto viro reprehen- C deret, id quod ille aliquando per iuuenilem imperitiam fecerat, ad grauem traxit calumniam: & aliquantum etiam eos qui illum dignitate presbyter ornauerāt, notauit. Verùm serius hæc Demetrius est exorsus, ille enim impigrè cum omnibus qui ad se venirent, doctrinam communicabat, tempus omne & studium discipulis suis impertiens. Interea Seuerus decē & octo annis imperio flagitiosè administrato, Antoninum Caracallam filium suum successorem habuit.

Origenes seipsum propter regnum Dei castrauit.

Id factum Demetrius Alexandrinus episcopus primū non ægrè tulit.

Postea autem gloria Origenis inuidens, quum in Palestina presbyter creatus esset, scriptis traduxit.

Antoninus Caracalla Seueri in imperio successor.

De admirandis Narcissi Hierosolymorum episcopi miraculis. Cap. 9.

EA tempestate Alexander, ex illis vnus qui plurima in persequutione sub Seuero pro vera pietate sustinuerant, à Deo seruatus, administrationem ecclesiæ Hierosolymitanæ suscepit: D Narcisso, qui ibi munus id gesserat, adhuc superstite. De quo Narcisso eius loci homines quum multa alia admirāda opera memorant, tum hoc etiā in literas relatū tradunt. Dicūt enim, ad vesperam Pascæ oleum ad vsum lucernarum defecisse: quod quum populus ægrè ferret, Narcissum mandasse, vt eius rei ministri ex propinquo puteo aquam haurirent, atque ad se afferrent. Hoc sic facto, illum precatum esse, aquæ benedixisse, & germana certaq; fide, vt in lucernas infunderetur, iussisse. Qua re vt iusserat peracta, diuina vi & efficacia aqua derepentè in A olei naturam colore & qualitate versa, igni nouam quandam clariorémque lucem prębuit. Ex quo tempore id oleum à multis miraculi gratia diutissimè est seruatum. Plura præterea de vitæ eius instituto memoratu digna referunt, in quibus & illud pręclarū est. Homines quidam mali qui per flagitia omnia & scelera innumera vitā exegerant, constantiā & seueritatem viri nouerant. Itaque iudicium eius timentes, ne in fœdo deprehensi facinore, quas meriti essent, luerent pœnas, fallaciam quandam anteuertentes comminiscuntur, & grauem ei impingunt calumniam. Atque vt opinionem se vera dicere apud homines consequerentur, sycophantiam periurio confirmant: diris quoque sese, si fallerent, deuouentes: primus quidem, vt igni conflagraret: secundus, vt sontico detestabilique morbo periret: tertius verò, vt oculis priuaretur. Et quamuis illi calumniam iuramēti & execrationis obtentu contexissent, nemo tamen eis fidem habebat: quippe omnibus Narcissi castitas & virtus spectata erat. Ille autem, quum improbitatem tantam hominum eorum ferre nequiret, alitérque à negociis semotam, quietam, philosophicámque vitam persequeretur multitudine, arte quadam decepta, profugit, atque annis multis non comparuit. Et ille quidem ita vitam, ac deinde discessionem instituerat. Cæterum magnus ille vindictæ oculus nequaquam cunctabatur, sed quàm celerrimè pestiferos & perniciosos illos homines comprehensos, malis eis quibus seipsos iuramento interposito obstrinxerant, maximè deuinxit. Primus igitur nulla propè de causa, scintilla vnica à lucerna prosiliente domo succensa, vnà cum omnibus genere sibi propinquis, atque etiam cum substantia omni, miserabiliter præter opinionem omnem com- C buritur. Secundus morbo grauissimo, qui totum eius corpus inuasit, corripitur. Tertius porrò, quum tam grauem & durum in illis exitum rei videret, & celeritatem omnia speculantis diuinæ vindictæ consideraret, quæ communiter inter se, per dolum & maliciam, contra virum optimum confinxissent, statim est professus: neque luctus lacrymarúmque prius modum fecit, quàm vnà cum illis oculorum vim & aciem diffluere sentit. Sic illi dignum periurij tulere precium.

Narcissus episcopus aquam in oleum vertit.

Eidem flagitiosi quidem homines calūniam intendunt, eamque certo suo malo, iuramento confirmant.

Narcissus Hierosolymis profugiens, annis pluribus latitat.

Exemplum periurij diuinitus vindicati, in Narcissi calumniatoribus.

Vt Alexander Cæsareæ episcopus, oraculo diuino ad Hierosolymorum episcopatum sit traductus, viuente adhuc decessore eius Narcisso: vtque duo simul episcopi ecclesiam ibi rexerint & de Alexandri scriptis. cap. 10.

QVum verò Narcissus profugus longo tempore non appareret, ecclesiarū antistitibus visum est, alium suffragiis creare episcopum. Ita illi Dium quendem Hierosolymorum pręficiūt ecclesiæ: qui quòd non multo pòst decessit, Germanion successor sufficitur. Atque huic rursum tertius succedit Gordius. Sub quo Hierosolymis subitò, veluti ex quadam reuiuiscentia præstò adest a Narcissus, episcopatúmque ecclesiæ ibi fratribus plurimùm cogentibus, recipit. Multū porrò venerationis ei accesserat ex Philosophico illo secessu: & præter alia plurima bona, etiā ex vindicta illa nefariorū hominum, qua eū

Alexander Hierosolymis à Narcisso in episcopatum cooptatur.

Absente Narcisso Episcopi Hierosolymis creati, Dius, Germanion, Gordius.

a Narcissus rursum episcopatum suum reuersus accepit.

etiam absentem Deus fuerat dignatus. Quãdoquidem autẽ propter ætatem decrepitam (iam enim centum & sex annos vixerat) ministerium suum obire nequibat. *b* Alexandrum, quem diximus, alterius ecclesiæ episcopũ, vnà cum Narcisso, prouidentia & dispositio diuina Hierosolymitanæ ecclesiæ præficit, noctu per visionem ei designans omnia. Qua etiam ille, veluti diuinum aliquod oraculũ perficiens, ex ipsa Cappadocia, vbi episcopatũ gerebat, excinis, *c* Hierosolymitanam profectionẽ *d* precationis ergò, atque vt res ibi peractas cognosceret, suscepit. Itaque fratres Hierosolymis affectione amica & pia, Alexandrum domũ redire passi non sunt: ex alia videlicet, que eis noctu fuerat oblata & idem bonis ibi omnibus denunciauerat, reuelatione. Acceperant etiam, quũ extra portas obuiam ei honoris ergò progressi fuissent, cœlitùs vocem, dicentem: *e* Quẽ vobis gratia diuina misit, eum vltro suscipite episcopũ. Hoc vbi sic factum est, finitimis episcopis etiam, qui circumcirca ecclesias regebant, designationi ei acquiscendum esse visum est Quamobrẽ cogentes, vt ibi maneret, ei necessitatẽ imposuerunt, annuente etiam ipso Narcisso. Eiusmodi cõmunis cum Narcisso episcopatus administrationis, Alexander quoque ipse in epistola ad *f* Antinoitas ab ipso scripta, circa finẽ hisce verbis meminit. Salutat vos Narcissus, qui ante me locũ episcopatus huius tenuit: & nunc ad centũ & sex annos vita extracta, orationibus mecum incumbit, cohortans vos mecum vt consentientes idẽ sapiatis. Mentionẽ etiã *g* Alexander Asclepiadæ facit, qui Antiochiæ Serapioni successit, cuius paulo antè quoq; in hæresi secundũ Phryges meminimus. Verba eius sic habẽt: Alexander seruus & vinctus Iesu Christi, beatæ Antiochenorum ecclesiæ in Domino salutẽ. Facilia mihi & leuia Dominus custodiæ meæ tẽpore, vincula effecit, quũ intellexissem, sanctæ vestræ Antiochiæ ecclesiæ Episcopatũ, diuina prouidẽtia, Asclepiadæ propter eximiam fidẽ maximè idoneo, demandatũ esse Eam epistolã per Clementẽ quem etiam cõmendat, se ad eos mittere, hisce verbis indicat. Literas hasce, domini fratrésque mei, ad vos misi, cum *h* Clemente presbitero beatissimo, insigni, spectatáque virtute prædito viro, quẽ vos nouistis, atque etiam amplius cognoscetis. Is quũ hic esset, per prouidentiã & * visitationẽ Domini, confirmauit atque auxit ecclesiam Dei Idẽ Clementis quoque & Pantæni, vt familiariũ sibi virorũ in epistola ad Origenẽ meminit, ita scribens: Hæc enim voluntas Dei, vt scis, fuit, vt quæ à maioribus nostris ad nos peruenit amicitia, sarta † tecta, seu potius seruentior firmiórque esset. Patres siquidẽ agnoscimus beatos illos, qui nos præcesserunt, viros: cum quibus nos breui fore peruelim, Pantænum dico, illũ verè beatum & dominum: & sactũ Clementem dominó meum, & benè de me meritum: & si quis præterea fuit eiuscemodi, per quos omnibus modis optimũ Dominum & fratrẽ meũ cognoui. Scripsit quoque aliã ad Antiochenos epistolã, aliam itidem ad Origenẽ, & rursum aliã contra Demetrium pro Origene: quòd videlicet Origenem, Demetrio bonũ ei perhibente testimonium, presbiterum crearit. Sed & aliæ eius ad alios circunferuntur epistolæ. In persecutione autem sub Decio, Alexander rursum ad Præfecti productus tribunal, causam dicendo iudicij periculum subiit, graui & propè decrepita senectute venerandus: Cæsareámque ductus, atque ibi aliquandiu in carcere seruatus, coronam martyrij reportauit.

b Alexander ei coepiscopus & collega adiungitur.

c Profectio hierosolymitana precationis ergò suscepta ab Alexandro Cappadocum Antistite.

d εὐχῆς χάριν καὶ ἱστορίας] ἀντὶ τοῦ ἐν ἱεροῖς πεπραγμένων.

e Hierosolymis inuitus, retinetur, & episcopus diuina ordinatione creatur.

f Antinous, ἀντίνοος. Ægypti vrbs in honorẽ Antinoi, vt suprà dictũ est, ab Hadriano Imper. condita. Vocatur etiam Antinoia, & Hadrianopolis.

g Asclepiades episcopus Antiochiæ.

h Clemens presbyter Alexandrinus.

* ἐπισκοπὴν
pantænum.

† ἄσυλος.

Alexandri Hierosolymitani episcopi epistolæ.

Eiusdem martyrium.

De Origenis in sacris literis profectu, & de sextupla ab eo dicta scripturarum translatione. chap. 11.

Origeni autem Romanæ vrbis visendæ, quum ibi Zephyrinus ecclesiam regeret, cupido incessit. Vbi quum non ita diu mãsisset, & inde Alexandriam rediisset, doctrinæ atque institutioni, vt catechistes, ibi præfuit: Demetrij rogatu adductus, vt eo maiore studio operi ei incumberet. Quum verò animaduerteret, abstrusiori se scripturæ sensui scrutãdo atq; eruendo, ita vt volebat, vacare non posse, quòd ne respirare quidem liberius ei liceret per eos qui quotidie à sole orto ad vesperã vsque scholam eius frequentabant: faciendum sibi putauit, vt tantam multitudinem diuideret: & Heraclam, ex sectatoribus suis præcipuũ, virum doctissimum, qui in disciplinis philosophicis & sacrarum literarum eruditione plurimum collocauerat studij, sibi in instituendo socium & adiutorẽ ascisceret. Ita factum, vt primum laborem eorum docendorũ, qui fidei elementa nuper assequuti essent, illi demandaret: sibi ipsi verò prouinciam eos instituẽdi qui perfectiores essent, diuinámque doctrinam veluti in habitum deduxissent, reseruaret. Vsque eò autem accuratam sacrorũ oraculorum inquisitionem & studiũ produxit, vt Hebraicam etiam addisceret linguam, & Hebraicos libros ad prima exemplaria descriptos conquireret: insuper etiã omnes translationes eorum qui sacras scripturas verterunt, & à vulgara interpretatione discesserunt, inuestigaret: Aquilæ denique, Symmachi, & Theodotionis editiones, ex occultis abstrusisque terræ recessibus, vbi longissimo latuerãt tempore, in lucem proferret. Ex quibus omnibus opus quòd ab eo Hexaplum siue Sextuplum inscriptum est, composuit: Cuius operis quæ vis & ratio sit, ex sequentibus intelligitur verbis. Translationes sacræ scripturæ, quæcunque extarẽt, collegit. Primam quidem septuaginta interpretum, deinde eorum qui post Christum natum fuere, Aquilæ Iudæi cuiusdã, qui eam Græcè vertit, post hunc Symmachi, aliam rursus Theodotionis, & aliam deinceps inominati atque incerti cuiuspiam autoris: qui sanè omnes Hebraici & Græci sermonis egregiè periti fuêre. Quarum translationum quandam se * Nicopoli, quæ septẽtrionem versus sita est, atque aliam alio loco inuenisse scribit. In Psalmorum autẽ Hexaplis, post quatuor celebriores editiones non quintam solum, sed & sextam, atque adeò septimã translationẽ se apposuisse ostẽdit, Hierichunte in dolio, temporibus Antonini Seueri filij. repertas. Hasce igitur interpretationes atque editiones veterum inter se compositas, atque in vnaquaque pagina vnà cũ Hebraici exemplaris annotatione digestas, proposuit. Vnde certus scripturæ sensus vel difficilis certò intellegi queat. Et sic ille nobis hexapla, siue sextupla reliquit exemplaria: quum quidẽ antea seorsim Aquilæ, Symmachi, Theodotionis, & Septuaginta interpretum translationem

Origenes Romã etiã suit.

Idem socium sibi & cooperarium doctrinæ in schola Alexandrina assumit Heraclam.

Origenes Hebraicè addiscit.

Translationes sacræ scripturæ inquisiuit. Opus Bibliorũ Hexaplum.

* τῇ πρὸς ἀκτίῳ νικοπόλει. Nic. τῇ πρὸς ἀκτίῳ νικοπόλει. Euseb. li. 6. ca. 17. Est enim ad Actiũ promontoriũ ab Augusto Cæsare extructa Nicopolis. Est & alia non longè ab Euxino sita eiusdem nominis ciuitas.

* ἐν τοῖς τετραπλοῖς.

tioné in volumine * quod Tetrassum, siue quadruplum nominanit composuisse.

De Symmacho interprete, et discipulis Origenis, cap. 21.

Symmachus interpres Ebionita fuit.

SCiendum porrò, Symmachum interpretem Ebionitarum sectę fuisse, quæ (sicuti in superioribus exposuimus) inopes quasdam & mendicas opiniones de Christo induxit: illum scilicet purum esse hominem, & ex Ioseph & Maria principium & ortum sumpsisse, legémque Iudaico more obseruari oportere confirmans. Edidit quoque Symmachus in sacrum Matthæi Euangelium commentaria, ex quo hæresim suam astruere & stabilire videtur. Ea verò commentaria Symmachi vnà cum eiusdem scripturarum versione, Origenes scripsit se à quadam fœmina Iuliana recepisse: quæ quidem fœmina eos libros ab ipso autore acceptos, apud se reseruauerit. Interea & Ambrosius quidam hæresi Valentini admodum infectus, ab Origene conuictus; veritatísque luce mentem illustratus, ad sinceram fidei doctrinam trāsiit. Et alij verò permulti, quorū aures oratione doctrináque sua Origenes permulserat, vndiquaque ad eum conueniebant, periculū de perfecta eius doctrina facturi. Atque in his non pauci quoque ex hæreticis, plerique verò etiā ex viris præclaris & illustribus, qui vtramque philosophiam purè addidissent, magno studio ad eum confluebant. Et quos ille idoneos esse ad mathematicas disciplinas percipiendas videbat, eos ad Geometriā, Arithmeticam, aliásque liberales artes producebat. Insuper autem & ad philosophorū sectas cognoscendas instruebat, & dogmata eorum illis exponens, & commentarios in res quasuis edens: ita vt apud philosophos quoque magnus haberetur. Quod si qui essent paulò rudiores, eos artes Cyclicas docebat, magnam inde vtilitatem comparari ad sacram disciplinarum doctrinam perhibens. Proindéque & seipsum necessitate quadam ad prophanas literas discendas descendisse testatus est. Confirmant hoc qui eo tempore cū eo enituere philosophi, in quórum libris multa eius inuenitur mentio. Quandoque etiā illi libros ei suos dedicarunt, nónunquam autem eos iudicio eius summiserunt.

Ambrosium quendam à Valentini errore Origenes ad orthodoxiam perduxit.

plurimi eius sectatores & discipuli.

Eos pro captu cuiusque in liberalibus etiā artibus exercuit.

Artes eiusmodi ad Theologicam doctrinam vtiles.

Origenes apud philosophos etiam magnus habitus

Quæ Porphyrius de singulari Origenis in eloquentia & omnis generis artiū doctrina studio scribat: quæ ipse quoq; Origenes de philosophicis studiis suis cōmemoret. Cap. 13.

Porphyrius christianorū insectator.

** ἐν σικελίᾳ καταστάς. Eu. li. 6. c. 19.*

ET quid opus est aliis? quando & Porphyrius* Siculus, qui plurimum studij ad id cōtulit, vt in Christi annos inueheretur, & literas diuinas périnde atque nihil essent, reprehēderet & aboleret, mentionem inferens eorum qui in eis elaborarunt, earúmque secretiorem sensū exposuerunt, quum nihil argumenti & verborū inopia haberet, quod contra nostra dogmata D criminando afferret, ad conuicia se conuertens, & enarratores eorum carpens, inter eos Origenem, quem in tenera ætate viderat, proscindere conatur. Qua tamen in re commendationem illius legitimam vel ingratis affert, nunc quidem vera memorando, quum scilicet aliud quidem dicere non posset: nunc verò mendacia confingendo, vbi se latēre & fallere posse speraret. Siquidem eum vt Christianū criminatur: rursum verò quum philosophicè viuentem describit, admiratur. Verū quę de eo commemoret, rectius

A ex ipsis verbis intelligentur. Flagitiosæ improbitatis Iudaicarum literarū non abrogationem, " sed solutionem quidem se inuenturos sperantes, " magna animorum alacritate ad expositiones " & enarrationes se contulerunt, absurdas illas in " eptas, & scripturis ipsis minimè congruentes, & " non tam defensionē peregrinæ disciplinę, quā " quæstum & laudem autoribus ipsis afferentes. " Magno enim fastu, apud Mosem, pleraque ob- " scurè dicta, atque ęnigmata prorsus esse, præ se " ferentes: & diuinorum oraculorum, quæ arca- " norum sensuum & mysteriorum sint plena, au- " toritatem eis tribuentes, iudicio eorū arrogan- " tiæ præstigiis fascinato, enarrationes eiuscemo- " di instituunt. Et paulo pòst. Huius verò absurdi- " tatis autor est Origenes, in quē ego adolescen- " tolus admodū incidi, magna tum gloria virum: " sicuti etiamnum magnū eius est, propter ea quæ " post se reliquit librorum monumenta, apud eos " B pręcipuè qui talia docent homines, nomē. Quū " enim Ammonij, qui ætate nostra in maximo fuit precio, auditor esset, plurimùm in eloquentia & disciplinis omnibus apud eum magistrum est progressus: viuendi autem instituto, contrariam illi sequutus est viam. Ammonius nanque Christianus, & à Christianis parentibus educatus, postquam sapere cœpit, philosophiámque attigit, illico ad legitimam viuendi rationem se contulit. Origenes autem Græcus & Græcis eruditus disciplinis, animum ad barbaram appulit temeritatē, in qua seipsum * doctrinámq; suam ad quæstum exposuit: Christianè quidem ille & legitimè ex instituto professionis eius viuens, in persuasionē autem religionis atque in studiis lucubrationibúsque suis Græcos consectans, & Græcorum dogmata peregrinis subiiciens fabulis. Semper enim versatus est C in Platonē; Numenio, Cronio, Apollophane, Lōgino, Moderato, Nicomacho. Plurimum etiam operæ in eorum libris posuit, qui inter Pythagoricos excellunt. Vsus quoque est Chæremonis Stoici & Cornuti libris, ex quibus allegoricum eorū quæ apud Græcos sunt mysteriorum enarrandi morē didicit, & scripturis Iudaicis accommodauit. hęc Porphyrius, in tertio eorum quos contra Christianos scripsit librorum, refert. In quibus ea quidem quæ de multiiuga viri eruditione commemorauit, vera sunt aliâ verò apertissimè mentitur. Quid enim ille, more sycophātę, non cōminisceretur, qui cōtra Christianos ita est debacchatus? Ausus quippe est, Origenem affirmare à Græcorum superstitione transfugisse: Ammonium verò contra à veræ pietatis instituto ad peregrinā religionem transiisse: quum Origeni Christiana professio patria prorsus fuerit, sicut de eo statim à principio retulimus: Ammonius autem ad extremum vsque spiritum constanter persuasionem fidei in Christum retinuerit. Quemadmodum id lucubrationes eius quibus magnam laudem & gloriam est consequutus, manifestò testantur, pręcipuè verò commentarius eius, qui de Mosæ & Iesu consonantia inscriptus est: ac deinde alij, qui eiusdē generis apud studiosos asseruantur. Atque hæc propterea adduxi, vt simul & sycophantiam calumniatoris refellerem, & quantus in externis disciplinis Origenes fuerit ostende-

Verba eius de Origene.

Ammonius Origenis præceptor.

** τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἕξιν ἐγκαπηλεῦσαι.*

Exiguntur ad veritatis examen verba impij.

Ammonij scripta.

rem. Quo nomine, quod scilicet nimium in eas E operæ & studij collncaret, quum à nonullis reprehensus esset, talibus ad eos in quadam epistnla vsus est verbis. Posteaquam tntus diuinatum literarum doctrinę incubui, famáque de indicio ac studin men increbuit, proindéque frequenter ad me aduenerunt, nunc quidē hæretici, nūc autē Græcarum lirerarū studiosi, & philosophi, in primis visnm mihi est, & hæreticorū dogmata & philosnphnrū, quæ se de veritare afferre pnlli centur, placita perscrutari. Qua in re imitati sumns, qui nos præcedens moltis plurimum attulit vtilitatis, Pantænum, nnn parum artibus prnfanis instructum: qui nonc in numine est Aleaandrinorū presbyterorū, Heraclam, qoem ego npetam talibus literis nauantem apud philosnphiæ magistrum reperi: quū quidem quinque annis ille prius sectator philosophi eius fuisset, quàm ego disciplinis talibus vacare inciperem. Quam ob causam quū anrea cnmmuni vestitu vsns fuisset, eo deposito, postea philosohi habitum sumpsit, quē etiā ad hunc vsque diem gerit. Hæc de studio Gręcarum artium suo Origenes refert.

Quo consilio Origenes philosophicas & prophanas literas magno studio sit consectatus.

Heraclas presbyter philosophicum habitum gessit.

Quòd in Arabiam Origenes quoque venerit, & quòd Cæsareæ nondum presbyter sacras literas publicè in ecclesia exponendo tractarit. Cap. 14.

POrrò quū ea Arabia literę venirent, vt verbi doctrinam cum principe reginnis eius communicaret, prnfectus est eò ea ipsa de causa. Sed non diu ibi moratus, Alexandriam rediit. Atque inde rursus propter motus bellicos secedens; Ægyptúmque indem propter amorū discrimen suspectam habens, in Pelęstinam se recepit. Ibi quum Cæsareę degeret, episcopi Palæstini legatinne quoque ad eū missa, ei permisere, vt de sacris literis dissereret, & publicè eas in ecclesia iorerpretaretur, quanuis nnndū presbyreri honnrem esset consequntus. Id qund cōprnbamr ex G scriptis eis, quæ Demetrins malè erga Otigenē affectus, vt paulo antè meminimus, episcnpis Palęstiois misit. in quibus scriptis, pręter alia, illud erat: Nunquā antè auditum, nunquam factum esse, vt præsentibus Episcopis laici cōcinnarentur. Quapropter illi, & potissimū Aleaāder Hierosolymitanus & Theoctistus Cęsariensis antistites defensionē eius rei ad eū scripseruot, nnn vera illū dicere asseuerantes. Vbi enim, inquiūt, reperiuntur idnnei hnmines, qui doctrina sua prodesse fratribus possint, si illi sanctorū episcoporū iussu & permissione per cobnrtatinnes ad populum verba faciant, id nffendiculo nō est: sicuti apud Larādns Euelpis à Neone, Iconij Paulinus à Celsn, Synadę Theodorus ab Attico, nmnibus illis beatis fratribus inuitati fecerūt. Verisimile autem est in aliis quoq; locis, qund nos ignoramus, itidem esse factū. Tanto in booore Origeoes non solum apud ciues & prooinciales suos, sed etiam apud externos episcopos H fuit. Cæterùm quum ei aliqoando Demetrius scripsisset, Alexandriam teuersus, docendi ibi munus laborémque solitum obioit. Sed enim ad ea vsque tempora quamplurimi alii elognentia & doctrina viri clari floruere, quorum scripta & epistolas in bibliotheca apud Æliam, ad ætatem suam cooseruatas esse, Eusebius Pāphili memoriæ prodidit: vnde sibi argumentum & materiam ecclesiasticæ historiæ componendæ suppeditatam esse ait. Eam bibliothecam idem refert instructam esse ab Alexandro, qui ibi vnà cum Narcisso, ex diuino responso, episcopalem administrauit prouinciam.

Origenes in Arabia versatur.

Item in Palæstina.

ibi ab episcopis rogatus nōdum presbyter sacras literas in ecclesia docuit.

Defensio eius rei.

Origenes Alexandriam ad munus suū obeundum reuersus.

Multi eo tempore docti & eloquētes viri.

Bibliotheca insignis Hierosolymis ab Alexandro instituta.

De Beryllo Bostrēsi. De Ambrosio: & quę Origenes scriptā sacrarū literarum Alexandria exposuerit. Cap. 15.

VErùm enimuerò quum permulti libris edendis enitereot, plurimáque ecclesiæ cōpnnerent mnnumenta, in quibus contra hæreses maximè decertarunt: inter quos etiam Beryllus Bostrensis Arabs qui elegantia vtiliáque scripta post se reliquit, & * Hippnlitus Portuensis episcopus, & Caius, scriptores ecclesiastici fuere, quorum antea quoque nnbis facta est meotio: Origenes etiā ipse ad enarratiooes scripturę cōponendas animū cnntulit, Ambrnsio quodam eum ad id studij & laboris excitāte. qui sanè non admonitionibus verborum & cnhnrtationibus F rantum est vsus, sed liberaliter etiam sumptus cnngruenrésque impensas ei suppeditauit. Septem erenim ei attribuit * celeres ootarios, qui certis designatis hnris, in scribendi opera sibi inuicem succedebant. Ad hns rotidem addidit alins, qui dictata illius * formis pulcbrioribus in libris accuratè describerent. Aderant etiā puellæ in scribendo probè exercitatæ, quibus omnibus Ambrosius ex facultatibus suis quotidie abundè sumptus præbuit. Quinetiam alius pluribus modis ille alacritatem viri, io tali diuinatū literarū studin, sedulò auait, vt libentius proliaiúsque sic inuitatus in editionem cōmentariorum suntū incumberet. Æquum autem esse puto, quæ studiorum suorum monumenta reliquerit, in præsentia recensere. Alexandriæ quidem cnnscripsisse dicitur in Euangeliū Inannis libros sex. † In totum Euangelium, libros viginti duos. In nono autem eorū quos in Genesim scripsit libro (duodecim autem edidit) eos qui nouum præcesserunt, Alexandriæ etiam commentatum se esse dicit, sicuti & expositiones in vigintiquinque primos Psalmos. Præterea in Threnos tomos nouem: in quibus duorum librnrum de resurrectione mentinnē facit Librns itidem de principiis, & quos inscripsit στρωματεῦς, seu contexta (sunt autē decem) Alexandrię quoque composuit. In enatratione autem primi Psalmi, numerum sacrorum librorū veteris testamenti hisce verbis recenset.

Beryllus Bostrēsis scriptor ecclesiasticus.

* ἱππόλυτος ἐτέρας τινὸς ἦγε αὐτὸς ἐπίσκοπος παροικίας. *Euse. lib. 9. ca. 21.*

Origenes commentarios in Sacram scripturam edit, Ambrosio cū notarios et sumptus suppeditante.

* ταχύγραφοι, καλλιγράφοι.

Eiusdem scripta.

† εἰς ὅλον τὸ εὐαγγέλιον *Niceph.* εἰς τὸ πᾶν εὐαγγέλιον, *Suid.* εἰς τὸ πᾶν εὐαγγέλιον αὐτὸ δὴ τοῦτο. *Euseb. lib. 9. cap. 24. Vbi in sexto in Ioannē commentario, quinque Alexandriæ eum edidisse, qui sextum præcesserunt, & in totum Ioannis Euangelium tantummodo 22. tomos in manus hominum peruenisse dicitur.*

Quomodo ipse Testamentariarū siue Canonicarū Veteris & Noui testamenti scripturarū meminerit. Cap. 16

SCire peropos est, testamentarios libros, vt Hebræi tradiderunt, esse viginti duos, ita vt is numerus cum elemeotis literarum eorum conueniat. Deinde infert. Suot autem apud Hebręos viginti duo libri isti. Qui apud nos inscriptus est Genesis, apud eos à principin titulū habet, Beresith, quod est, in principio. Eaodus, Velle semoth: hoc est, Hæc nomina. Leuiticus,

Vaicra

Vaicra: hoc est, Vocauit autē. Numeri, Vaiedaber: hoc est, Locutus est. Deutcronumium, Ellehaddebarim: hoc est, Hæc sunt verba. Iesus filius Naue, Iehosua Bē Nun: hoc est, Iesus filius Nun. Iudicū, Sophtim Ruth, apud ipsos Iusaphatim. Regum, Melachim primus & Secūdus, siue Samuel: hoc est, à Deo vocatus. Regū, Melachim tertius & quartus, seu regnum Dauid. Paralipoménωn primus & secundus, Dibræ haiamin: hoe est, sermones dietum. Esdrę primns & secundus, Esdras: hoc est, auxiliator. Liber Psalmorum, Spharthelim. Prouerbia Salomonis, Misle. Ecclesiastes, Coheleth. Canticū canticorum, non autem (vt quidā pntant) Cantica canticorum, Sitasirim. Esaias, Hieremias cū Threnis & epistola, Daniel, Ezechiel. Duodecim prophetarū liber, Thereasar, Iob, Esther. Præter hus sunt libri Macchabæorum, qui apud eos inscribuntur, Sarbeth Sabanaiel. Atque hæc in eo quem diximus commentario exponit. In primo autem in Euangelium secundū Matthæum libro, ecclesiasticum seruans canonem, quatuor tantummodò Euangelia se nosse, sic quodāmodo testatur: Vt quidē ex tradioone dedici de quatuor Euangeliis, sula ea sunt certæ autoritatis, & irrefragabilia in ecclesia Dei quæ est sub cœlo. Primū scriptum est ab olim publicano, postea verò Apostolo Iesu Christi, Matthæo, & fidelibus Iudæis sermone Iudaico traditum. Secnndū à Marco, sicuti à Petro illi est dictatū, quem is in Catholica epistola sua, eam ob causam filium agnoscit; inquiēs: Salutat vos in Babylone electa, & Marcus filins meus. Tertium secundum Lucā à Paulo laudatum est Euangelium, quod is gentibus scribi curauit. His accessit, id quod secundū Ioannem est. In quinto porrò in Euangeliū Ioannis Enarrationnm libro hæc etiam de epistolis Apustolicis refert: Qui verò dignus iudicatus est minister fieri noui testamenó, non literæ, sed spiritus, Paulus, qui cursus Euangelij ab Hierusalem & circumcirca vsq; ad Illyricum absoluit, nō ad omnes quas docuit, etiā scripsit ecclesias. Ad quas autē scripsit, perpaucis vsus est versib. At Petrus, †super quo ædificatur Christi ecclesia, aduersus quam neque inferorum portę prę ualent, vnam citra controuersiam reliquit epistolam. Verùm sit eius etiam altera, quæ tamen in dubiū vocatur. Quid verò de eo dicendum, qui supra pectus Iesu recubuit, Ioāne? qui Euangelium vnū ad posteros transmisit, tot se edere posse professus, quot vniuersus nō caperet mundus. Scripsit quoque Apucalypsim, iussus tacere & non scribere septem tonitruū voces. Reliquit idem admodū paucorum versuū epistolam: sed sit eius & secunda, atque etiam tertia, quas non omnes germanas esse putant, & vtraque centū versus non excedit. Ad hæc de epistola ad Hebręus, in eiusdem homiliis hæc refert: Stylus & eloquutio epistolę ad Hebræos inscriptæ, non redolet genuinum & rudiorē Apostoli ductum: qui seipsum rudē esse professus est sermone, hoc est, eloquutione. At epistola ea verborum compositione maiorē habet Greci sermonis venustatem. Id sanè, quicunque de eloquutionum differentiis iudicare potest, profitebitur. Rursum, quòd sententiæ eiusdē epistolæ admirandæ prorsus sint, & à scriptis eis quæ ex professo

Noui Testamenti libri.

† ἐφ' ᾧ οἰκοδομεῖται ἡ χριστοῦ ἐκκλησία. Euseb. lib. 6. ca. 25.

De epistola ad Hebræos.

Apustolica habētur, minimè secundæ, & id qui attentè in Apostolica lectione est versatus, non negabit. Deinde illa subiungit. Ego quidē iudicium meū declarans dixerim, sententias prorsus Apostoli esse: eloquutionē autem & contextum alicuius qui Apostolica dicta memoriæ gratia in scriptū retulerit, & verba magistri in cōmentariū annotans redegerit. Itaque si quæ ecclesia epistolam eam pro Paulina habet, meritò ea isto nomine benè audiat. Non frustrà enim veteres eam Paulo adscripsere. Qui verò autor eius scripti sit, solus id certè nouit Deus. At enim quę ad nos peruenit memoria rerū, partim à Clemente Romano episcopo, partim à Luca qui Euangelium & apustolorū acta scripsit, editam esse tradit. Atque hęc quidē Origenes Alexandriæ composuit. Quæ verò in Palęstina aut alibi versatus, lucubrans ediderit, paulo pòst recensebimus.

De Mammæa Imperatoru Alexandri matre. Cap 17.

POst Antoninum, *a* qui annos sex & menses sex Romanæ rei præfuit, Macrinus *b* eam administrauit: qui nondum integro exacto anno exōnctus, alteri Antonino imperij summā, quatuor tantùm annos retinendam reliquit. Cuius successor imperator Alexander fuit. Huius Alexandri mater Māmæa numine, celebritate famæ Origenis permota, explorare atque cognoscere in diuinis rebus ab omnibus laudatā cognitionem & prudentiā eius (piè enim diuina colebat, moribúsque, si quę alia, & ipsa maximè castis & modestis erat) cupiens, quū Antiochię esset, virum eò ad se honesto militaris manus satellitio & comitatu accersiuit. Ille saòs diu māsit *c*. Quūque eam doctrina sua, ita vt par erat, ad diuini verbi Christianæque disciplinę amorē excitasset, eidémque Dei in rebus omnibus sibi concessam gratiam exhibuisset, ad consuetū sibi inde scholæ suæ laborem est reuersus.

a Antoninus Caracalla à veste talari Gallica, quā milito et populo dedit, sic dictus, fratrem Getam Cæsarem in sinu matris occidit, & nouercam Iuliā vxorē duxit. b Opilius Macrinus, Antoninus Heliogabalus, Aurel. Alexander seuerus, imperatores Romani. c Origenes Antiochiæ cum Mammaa fuit.

Vt in Palæstina Origenes ad presbyteri honorem sit euectus, & qui successores eius in schola Alexandrina fuerint. cap. 18.

HVius imperatoris temporibus, ecclesiasticis quibusdam laboribus flagitantibus, *a* in Græciam transmissurus Origenes Palæstinam adiit: ecclesiasticóque ibi presbyterij honore, per imposioonem manuum eius loci episcoporum, Alexandro autore, Cæsareę Philippi ornatur *b*. Verùm quę simultas ea de causa inter ecclesiarū antistites sit exorta, & quantum operę atq; laboris ipse viuida adhuc ętate in sacras literas collocauerit, quòd alterius sint historiæ atq; lucubrationis, ex aliis scriptoribus cognoscere volētibus petere permittimus. Quū autē Alexandria discēdens, in Palestinā se cōferret Origenes, duodecimo imperij *c* Alexandri anno *d* Hera-

a Conuincendorum hæreticorum gratia: Rufin.

b Idē Cæsarea Palæstinæ, cū magna quorū dam inuidia presbiter ordinatus.

c imperator iste Aurel us Alexander seuerus doctissimos integerrimosque viros, vt Vlpianum viri sanctissimi discipulos à consiliis habuit, eósque plurimos, Lāprid. horum responsis libri pandectarū iuris ciuilis referti sunt. Tutorem habuit Domitium Vlpianum iurisconsultum. Bello autē Germanico in tumultu militari vnà cū matre Mammaea, non longè à Maguntia, ad oppidū Vicelium, siue Vesaniā (Vesalia hodie dicitur) cæsus est. vbi quoq; mater eius iacet sepulta. d Heraclas Alexandriæ in schola Theologica Origenis successor.

clam scholę suæ, in qua diuinũ docuerat verbũ, successorẽ reliquit. Qui non diu sacrę ibi doctrinæ præfuit. Breui enim Demetrius episcopus Alexandrinus, quum quadraginta tribus annis munus ecclesiasticũ ritè administrasset, decessit: cui⁹ locũ in episcopatu eo Heraclas recepit. Dionysi is autẽ, qui postea Heraclę in episcopali dignitate successit, tũ quoque pro eo scholæ sacræ Catechistes est creatus, quinto ab ipso Pantęno successionis ordine, loco. Pantænus enim primus fuerat: post eũ Clemẽs presbyter, contextor ille, secundus: Origenes, tertius: Heraclas, quartus: quintus, Dionysius: & post eum sextu, Athenodorus. dè quo paulo pòst dicemus.

Heraclas episcopus Alexandrinus.

Dionysius Heraclæ in schola administranda successor.

Quos sacra scriptura libros in palæstina sit interpretatus & de aliis eiusdem libris. Cap. .19.

Porrò *a* in Palæstina quum Origenes esset, lucubrationes in Esaiam & in Ezechielem F compoſuit. Quas in partem tertiã Esaiæ, vsque ad visionẽ quadrupedũm solitudine, scripsit, triginta tomis absoluit. In Ezechielem autem, quinque & viginti. Porrò in Canticum canticorum ad quintũ vsque tum progressus est commentariũ: qui quidẽ omnes decẽ sunt numero. Professione autem fidei nostræ magis ac magis, ita vt conueniebat, incrementa sua capiente *b*, quum iam sexagesimũ Origenes egressus esset annum, maximamque sibi & expeditissimam ex diutina meditatione & assuetudine comparasset erudirionẽ, docendi atque disserendi virtute ad summũ progressa, quæ in medium proferebat præcepta & documenta, quod antea non permiserat, celeribus notariis excipienda dictauit. G Quo tempore etiam contra Celsum Epicureũ, qui maximo studio in diuinã doctrinam inuectus fuerat, præclaros illos conscripsit libros. Quinque verò alios in Euangelium secundum Matthæum, alios itẽ plures in duodecim Prophetas. Est etiam in manibus hominũ ad imperatorem Philippum epistola: & præterea ad Seueram coniugẽ eius data altera: & ad alios quosdam aliæ. Scripsit etiam ad Fabianum ecclesiæ Romanę episcopum, & ad multos alios aliarum ecclesiarum Antistites: quæ omnia rectam fidei professionem docent. *c* In persequutione autem sub Maximino Cæsare: maximum enim is, odio eius qui eũ præcesserat, Alexandri imperatoris, qui magna fuit in Christianos beneuolẽtia, um-

a Opera Origenis in Palæstina edita.

b Eidem dictare primum tachygraphis cœpit sexagesimũ egresso annis. Supra cap. 15. eod.

c Per sequutio christianorum sub illo Maximino.

Alexander in Lavario, hoc est domestico sacello, Abrahams & Christi Seruatoris statuas habuit.

° Alexãder Seuerus Christianos esse passus est. christo tẽplum facere voluit, eúmque inter deos recipere. Quod & Adrianum cogitasse fertur, qui templa in omnibus ciuitatibus sine simulachris iusserat fieri: qua hodie ideirco, quia non habent numina, dicuntur Adriani, quæ ille adparasse dicebatur. Sed prohibitum est ab his, qui consulentes sacra, reppererant omnes christianos futuros, si id optato euenisset, & tẽpla reliqua deserenda. Alexãd. Seuerus sententiam illam christianã, Quod tibi non vis, altero ne feceris: vsqueadeò dilexit, vt & in palatio, & in publicu perscribi iuberet. Nomina eorum quos publicis proficiebat muneri, proponebat, hortans populum: vt si quis quid haberet criminis, probaret manifestis verbis: si non probasset, pœnam capitis subiret. Dicebátque graue esse, cùm id christiani facerent in prædicandis sacerdotibus qui ordinandi sunt, non fieri in prouinciarum rectoribus, quibus & fortuna hominum committerentur, & capita. Ael. Lamprid.

E nésque ferè in aula sua nostræ professionis familiares & ministros habuit, contra nos excitauit tumultũ: potissimúmque in ecclesiarum rectores, veluti doctrinæ Euangelicæ autores, in quos solos capitalibus suppliciis sæuire iussit, est debacchatus. Eo itaque tempore præclaram illam orationem, qua ad martyrium cohortatur, composuit, eámque *b* Ambrosio & Protocteto Cæsariensibus presbyteris inscripsit. magna enim eis solicitudo & anxietas propter persequutionis eius vehementiam incesserat. In qua oratione ambo illi rationes explicatas habuerunt, vt fortiter in martyrij stadio certamen pro Christo sustinerent atque perferrent. Sed quid opus est certum scriptorum eius viri numerum inire, quum ea res peculiari indiget ocio & labore? Atqui Eusebius Pamphili, Pamphilum ipsum martyrem dignis prosequens laudibus, summúmque eius in rebus diuinis studiũ celebrans, *e* nomenclaturam & tabellas eum Origenis aliorúmque ecclesiasticorum scriptorum monumentorum in bibliotheca sua repositorum, sex libellis explicuisse scribit, in quo scripto de epistolis quoque eius Eusebius hæc refert: Quarum, inquit, quascunque apud plures variis in locis sparsim seruatas conquirere potui, singillatim in tomos suos digestas, vt ne interciderent, supra centũ collegi. Reperias quoque librorum eius catalogũ in sexto libro eius, quam pro viro eo scripsimus, Apologiæ.

d Ambrosius & Protoctetus cæsarienses presbyteri, martyres.

Pamphilus martyr.

e Apud Suid. scriptum est, Origenem propterea quòd tam multos composuerit libros, συνταξιικὸν vocatum esse, quasi dicas compositorem: qua ei rei causa hallucinandi, vt magnopere, errare fuit.

Quinam de aliis eius discipulis, tũ de Gregorio miraculis edendis claro: & quanto in precio Origenes apud magnos ea tempestate episcopos fuerit. Cap. .20.

G Multos verò etiam Cæsareæ Pelestinę docens *a* Origenes habuit discipulos, nõ incolarum modò, sed aduenarum quoque, qui patrię dulcedinem, doctrinę consuetudinísque eius viri posthabuere. Inter quos prẹclariores fuere Theodorus, qui in Palæstina cum magna gloria sacerdotio est functus: & Athenodorus atque huius frater Theodorus, qui etiam Gregorius, atque insuper † mirificus est cognominatus. De quo, loco suo dicemus: nã postea episcopatũ Neocæsareæ in Ponto gessit. His Grę carum & Latinarum disciplinarum maximè studiosis, omnémque in eis operam ponentibus, quum Origenes verioris philosophiæ venustatem ac pulchritudinẽ ostẽdisset, facilè persuasit, vt cum ingenti desiderio priora studia sua meliore doctrina cõmutarent. ij quinquennio solo opera in sacris literis apud eũ nauata, tantũ profecerunt, vt eis ambobus adhuc iuuenibus re- H gendarũ in Ponto ecclesiarũ cura rectè demandaretur. Vnà cũ his etiã Dionysius fuit, qui Alexãdrię non solùm diuinã scholã Catechistes, sed etiã ecclesiã Episcopus rexit. Tanta scilicet Origeni disciplinis tradendis inerat facilitas & elegãtia, tantúmq; celebris eius fama plerosque ad spectandã doctrinam & sapientiã eius pertrahebat. Nec tantùm qui studiosi essent dicendi, aliarúmque artium, verumetiam qui pręclarum iam in eis nomen erant cõsequi, ad eum veniebant. Firmilianus quoque Cæsareæ Cappadocum episcopus, tanti hominem fecit, vt aliquando internunciũ ad eum miserit, per quem eum ad se, ecclesiarum suarum emolumenti causa inuitaret. Cęterùm quum ille morarum subinde cau-

Discipuli Origenis in Palæstina: Theodorus Palæstinus, Athenodorus, & frater eius Gregorius. Mirificus Theodorus Palæstinus apud Eusib. nõ recensetur. Θαυματουργὸς

Dionysius Alexãdrinus.

Firmilianus Cappadox

sas

sas necteret, ipse in Iudęam profectus, atque ibi A aliquandiu cũ illo versatus: tandẽ multo quàm antea fuerat, sacrarum literarũ peritior ad suos rediit. Sed & Alexander Hierosolymorum & Theoctistus Cæsareæ Palæstinę episcopi, semper ferè ibi cum eo vt magistro, qui in sacris doctrinis maior quàm humana natura fert, esset, fuere, operam ei nauantes: & propalàm, quę vel ad ecclesiasticam doctrinam, vel sacrarum literarũ interpretationẽ pertinerent, ei cõcedentes.

Alexander Hierosolymitanus. Theoctistus Cæsariensis.

De scriptore Iulio Africano, librisque eiusdem, cap. 21.

EOdem tempore cum Origene etiã a Iulium Aphricanum vixisse, historiæ tradunt: qui & illius fuerit sectator, & diligens annalium scriptor, quos libris quinque est complexos. In eis porrò scribit, se præclara fama b Heraclæ excitum: profectionem Alexandrinam suscepisse. B Aphricanus iste librorum eorum qui inscribuntur Cesti, autor perhibetur. Dedit is quoque ad Origenem epistolam, in, c qua historiam Susannæ, veluti adulterinum scriptũ, ex Daniele reiicit. Ad quem rescribens Origenes, eam non illegitimam, sed germanam potius esse scripturam, quę scilicet plurimùm afferat vtilitatis, ostendit. Circunfertur & alia Aphricani ad Aristidẽ epistola, de ea quæ videtur esse, quum non sit, d dissonãtia genealogiæ Christi apud Matthęum & Lucam: in qua, ex historia quadam, quam à veteribus acceperat, Euangelistas magis inter se consentire, quàm dissonantiam aliquam apud eos esse, probat. Eam volumini huic nostro, loco suo, in primo Tomo inseruimus. C e Atque hęc quidem Origenis gloria apud omnes fuit, hoc ipsius in sacris disciplinis studium in hac quoque Episcoporum fuit admiratione, quibus eisdem etiam vsus est discipulis. Quantus autem eidem fuerit ardor, contra eos qui peruersa & peregrina induxerũt dogmata, deinceps ostendere pergemus:

a Iulius Aphricanus. b Fortè hic pro Heracla legendum Origenis. De Cestorum libris Suidas in dictione. Ἀφρικανὸς Scripta Aphricani. c De historia Susanna. d Concordantia genealogia Christi apud Matthæum & Lucam. e Origenes egregius hæreticorum confutator.

De Berylli errore, & resipiscentia. cap. 22.

BEryllus, quem paulo antè Bostrensem in Arabia diximus fuisse episcopum, nouas quasdam, & ab ecclesiastico Canone alienas protulit opiniones. Asseruit nanque Dominum nostrum Iesum Christum non prius † propriam essentiæ subsistẽtiam habuisse, quàm ad nos venerit: neque propriam obtinuisse diuinitatem, solam autem paternam subsistentiam & Deitatem in eo apud nos versante extitisse. D De nouo hoc & maligno dogmate, multi cum homine ecclesiarum antistites per disputationes congressi, auertere ab eo tam impiam sententiam sunt conati. Verùm ille quã semel concepisset pertinaciter retinuit opinionem. Posteaquàm autẽ à multis excitatus, ad eum clarissimus peruenit Origenes, primùm sermone cum eo collato, quænã haberet, quæve doceret dogmata, ab eo quæsiuit. Vt verò rem omnẽ satis cognouit, firmis atque irrefragabilibus argumẽtis eum nõ rectè sentire conuicit: & vix tandẽ demonstrationibus certis persuasum, sensim & humaniter A cum eo agens, ad sincerã veritatis reduxit doctrinã, pristinúmque ei sanæ sententiæ restituit habitum. Monumenta Synodi episcoporũ propter Beryllum coactę, longo tẽpore sunt asseruata, quę ipsius atq; Origenis quęstiones simul & solutiones ordine continent. Hæc de Berylli resipiscentia,

Erroneum Berylli Bostrensis episcopi de subsistentia & diuinitate Christi dogma. † ἰδιὰν περιγραφὴν οὐσίας. Per Origenẽ is ad veram doctrinam reductus.

De hæresi in Arabia exorta, eorum qui animas mortales esse asseuerant. cap. 23.

QVa tẽpestate alij quoque in Arabia extiterunt, qui adulterinis opinionibus ecclesiã turbarunt: animã hominis ipsam vnà cum corpore in præsentia mori atque interire, & aliquãdo tandẽ in resurrectionẽ futura, vnà cum corpore suo reuicturã esse, ac de cętero ad immortalitatem conseruatum iri arbitrantes. Hęc quũ B illi sic per inaniloquentiam iactarent, conuentus episcoporum sunt acti: in quibus quum efficere nihil possent, Origenes est euocatus. Atq; ille nulla interposita mora affuit. Et verbis hinc & inde factis, quęstionéque in medium proposita, ita ibi vir ille disseruit, eáq; ex scripturis in consessu illo attulit argumenta, vt aduersarij deinde quod contrà proferrent, non haberent. Itaque statim ita sunt conuersi, vt se ipsos erroris condemnarent, pœnásque à se ipsi exigerent.

Arabum hæresis de animarum mortalitate. Eam quoque Origenes redarguit.

De hæresi Helcesaitarum. cap. 24.

POst has alia illis longè perniciosior, Helcesae quodam autore, exorta est hæresis: quæ prius est extincta, Origene aquis eam repentè ex scripturarum torrentibus haustis obruente, C quàm in apertum maligni spiritus auris exuscitata prodiret. Helcesaitæ nanque isti vndecunque fabulis collectis, portentosum sibi quendam composuère errorem. Et quidem de rerum omnium principio nobiscũ consentiunt. vnum siquidem & ipsi rerum omnium conditorem asserunt: non vnum autem Christum, sed plures & diuersos. Ac vnum quidem sursum esse, alium autem deorsum: quem in multis antea inhabitasse, deinde verò etiam in Mariæ filio Iesu incoluisse dicunt. Iesum verò aliquando ex Deo esse, aliquãdo matrẽ habuisse virginem referunt: nõnunquam autẽ ne hoc quidẽ aiunt. Spiritum porrò ipsum quoq; trãscorporari, atq; in diuersa ingredi corpora, & vnoquoque tẽpore variè exhiberi sentiunt. Vtuntur inuocationibus atq; incantamentis dęmonũ, atque item baptismis * in elementorũ professione. Astrologiã & Ma- D thematicum errorem complectuntur, prognosticos & hariolos se nominãtes. Diuum Apostolum, eiúsque scripta, inducunt prorsus & absolent. a Librum quendam, quem ipsi composuere, de cœlo delapsum esse prodigiosè iactitant. Quod si quis dignus inuentus sit vt eum audiat, eum aliam quàm Christus dederit, peccatorum consequi remissionem. Aduersus hanc & b Alcibiades Apamænus Syrus plurimũ depugnauit: Origenes verò ea conuincenda primas tulit. Eius hæresis, ad populum pro concione verba faciẽs, in octuagesimo secũdo Psalmo hisce verbis meminit. Aduenit quidã hoc tempore vir arrogans & elatus; qui sententiam flagiriosam

*Helcesaitarum hæresis. * ἐπὶ στοιχείων ὁμολογίᾳ. Mathematicus error in qui tanquam maleficus prohibitus est. c de malefic. et mathemat. a Fraudem hanc deinde imitatus est Mahometes. b Eam hæresim refellit Alcibiades Apamæus & Origenes*

« prorsus & impiam, quæ dicitur Helcesaitarum, E
« promulgat, nuper admodum in ecclesias indu-
« ctam. Ea quàm perniciosa profiteatur, exponen-
« dum vobis putaui, ne quos ad quædã fidei no-
« stræ dogmata abroganda, trasuersos abripiat.
« Vtitur vniuersæ scripturæ veteris & Euangelicę
« autoritatibus. Apostolum in ordinem redigit,
atque adeò prorsus abolet. Docet quoque * libe-
« rum permissumque esse fidem abnegare: quòd
« qui fidem stabilem io animo conceptã habeat,
« ore quidem necessitate adductus abiuret, corde
« verò minimè. Et librum circumferunt, quem
« è cœlo decidisse aiunt: audiétémque & creden-
« tem ei, noxarum remissionem, aliam ab ea quã
« Christus Iesus instituerit, accipere affirmant.

** ἀδιάφορον*

Hæc hactenus. Innumera prętерea alia memoria digna de Origene commemorantur, quæ perinde atque non essent præsentis operis, breuitatis etiam causa prætermittere est visum. Ac quę necessaria esse vt huic historiæ insereréotur putaui recté (opinor) & ordine collegi atque contexui. Supereſt voum de Origene dicendum, inuidia eius qui maloru omnium est autor, virum tantum, qui simul & verbis & factis eò magnitudinis, continuis studiis suis, in certiore atque absoluriore philosophia processit, à recta quoque via per errorem esse digressum, peruersisque inuolutum dogmatibus, præsentem simul & futuram contaminasse gloriam. Sed non in præseotia. Vbi enim, tum eorum qui imperio, tum eorum quoque qui maximis quibusque ecclesiis præfuerunt, catalogum prius texuero: deinde insana quoque dogmata, & mortem eius impiã persequar: & sic finem quoque Quinto huic libro, vt potero, faciam. Nunc ergo de imperiis dicam.

Horrendus Origenis tanta doctrina & sanctitate viri, lapsus

Catalogus Imperatorum Romanorum, vt alius alij ordine successerit: & vt primus imperatorum Philippus Christianus sit factus. Cap. 25.

Imperatorum Rom. successiones.

SEuero, qui decem & octo imperauit annis, Antoninus filius successit. Huic, septem annis & mensibus sex rerum potito, Macrinus. Macrino autem, ante integrum annum in imperio exactũ, defuncto, Antoninus id alter, Heliogabalus cognominatus, obtinuit: quod is quatuor annis ad Alexãdrum Mãmeæ filium transmisit. quam fœminã religionis diuinæque pietatis perquam studiosam fuisse, antea diximus. Alexander autem tredecim annos in imperio exegit, atque in eius locum Maximinus Cæsar successit. Quem Alexandri odio, quòd in eius domo plurimi fuerint fideles, ecclesiarum antistites solos sedere iussisse scripsimus. Post Maximinũ, qui tribus annis imperiũ gessit, Gordianus imper factus: cui non totis sex annis respub. ab eo administrata, Philippus vnà cũ Philippo filio est surrogatus. Hunc primum aiunt ex imperatoribus ad Christi fidem accessisse: eúmque vltimo Paschatis peruigilio, de reliquiis orationum in ecclesia participare voluisse. non prius tamen in conuentum fidelium accedere, intercessione & impedimento eius qui tum ecclesiæ pręfuit episcopi, permissum esse, *a* quàm confiteretur, & pœnitentium numero, qui ordine & loco suo segregari, disciplina certa explorabantur, aggregaretur: quòd non aliter licere ille diceret, nisi hoc fecisset, propter multas eius noxas, cum ecclesię multitudine conuentus eius festi participem fieri. Eum verò rebus ipsis timorē diuini numinis religionémque debitam ritè atque sincerè declarentē *b* obsequutum illi esse ferunt. Philippi, qui * septem imperauit annis, Decius Christi persequutor successor fuit. Atque is biennio in imperij culmine transacto, Gallo rerum summam, annum vnum & menses octo obtinendam reliquit.

Persequutio sub Maximino.

Maximinus cũ filio apud Aquileiam occisus. Mox quoque Maximus Pupienus & Balbinus imp lecti, militari tumultu iugulati. & Gordianus iunior solus imperauit.

Philippus primus ex imperatorib. Ro. christianus.

a Episcopalis libertatis exemplum. Fabianus Rom. Antistes.

b Exemplum principis ecclesiastica disciplina sese submittentis, Philippus imperator.

** Eutropius quinque annos habet.*

Qui tum magnarum vrbiũ episcopi floruerint. Cap. 26.

Pontifices Romani.

QVi verò sub his imperatoribus ecclesiis pręfuerũt, ij sunt, Romę Alexandro imperante, Vrbano, qui octo annis ecclesiæ ministerium ibi gessit, Pontianus successit. Hic annis sex sub Gordiano episcopatu ritè functus, Anteroten successorem habuit. Quo post mensem vnum in episcopali munere mortuo, diuinitùs sacra administratio ad Fabianum est delata. quem dicunt post Anterotis mortem ex agro F Romã venisse, atque ibi cum aliis versatum esse. Quum verò Romæ episcopi & fratres omnes io ecclesia ad episcopum creandũ conuenissent, atque suffragia deligentium, de multis pręclaris & illustribus viris, quibus eam dignitatem collatum iri hominum opinio erat variarent, affuit etiam Fabianus: & quamuis de eo nulli episcoporum in mentem veniret, derepentè tamẽ alicunde aduolans columba, ac capiti eius insidens, eum designauit, & spiritum in eo acquiescere significauit, in columbæ specie apparere solitum: quemadmodũ olim certum Seruatori perhibuit testimonium, vocem cœlestem super ipsum verbũ pertrahens. Qua re tam admiranda vniuersus populus delectatus, eadem alacritate, atque eodem simul ore omnes dignum eum esse & idoneũ acclamauerunt, & contiG nuò in episcopali throno collocarunt. Atque is in persequutione sub Decio spiritualem victricem martyrij corona exornatus, episcopatum ad Cornelium successorem transmisit. Alexandriæ autem, Alexandro Mammeę filio imperante, post Iulianum Demetrius, qui quadraginta tribus annis sacrarum ecclesiarum regendarum munus obierat, Heraclam Philosophũ, primariúmque Origenis discipulum, successorem habuit. Sed & huic, quũ post annum tredecimum episcopatus sui decessisset, magnus Dionysius successit, Gordiano tum imperante. Rursum Antiochiæ sub Alexandri imperio, in episcopali functione Asclepiadæ suffectus est Philetus. cuius deinde Zebenus successor fuit. Cæterùm eo quoque sub Gordiano defuncto, Babylas sacer martyr ecclesiæ gubernacula ibi suscepit: H qui sub Decio post confessionem fortiter obitam, in vinculis decessit, ecclesiámque * Fabio regendam reliquit. Porrò Hierosolymis post decantatum illum Narcissum, seu potius cum Narcisso (Dio Germanione, & Gordio interuenientibus) pastorali munere in ecclesia functus est Alexander: de quo in superioribus multa fecimus verba. Is Origenem per impositionem manuum in presbyterorum ordinem legit. Et quum antea io prioribus persequutionibus confessionem pro Christo cum laude fortiter pertulisset, post episcopalem dignitatem, quam Hierosolymis est functus, multa iam & propè decrepita senectute veterandus, rursus Cæsa-

Canonica episcopi Rom. delectio.

Fabianus columbæ auspicio Antistes creatur. Eus. 6. libro. 9. cap. 29

Fabianus martyr annis 12. cathedrã Romanus, Cornelius annis 3.

Episcopi Alexandrini.

Antiocheni.

Babylas martyr Antiochenus.

** Alij hunc Fabianum vocant.*

Hierosolymitani.

Alexander martyr.

** Babylas martyr apud Nicomedienses.*

tecæ Decio plurimum aduersus fideles sæuiente, E ad iudicium subsellia pro Christo tractus, egregiè martyrium obiit, atque in carcere decessit. Quo tempore & * Babylas apud Nicomediam pro Christo fortiter decertauit. Alius hic Babylas est ab eo qui Antiochię sub Numeriano pulchram professus est professionē. Hierosolymis post Aleaādrum episcopus fuit Mazabenes, cui postea Hymenæus grandæuus admodum successit. Hæc de eorum temporum profanæ simul & sacrę ditionis successionibus. Nunc denuò ad historiam nostram reuertendum.

De persequutione sub Decio & vt Cyprianus episcopus Carthaginensis martyrio sit affectus. Cap. 27.

Sub Philippo, Millesimus Rom. vrbis annus, ingenti ludorum apparatu celebratus est.

Persequutio Deciana.

Cyprianus martyr.

** φιλοσαρκῳ*

Exemplū virginitatis & castitatis conseruandæ.

Fidei arma.

DEcius ad imperialem euectus dignitatem, propter Philippi odium, qui Christianissimum fuerat cóplexus, grauissimam cōtra Christianos persequutionem excitauit. In qua multi F quidem sacrum pro Christo obiere certamen: in primis tamen ecclesiarum præsides, & quicunque alios apud eos eloquentia & sapientia antecellerent, infanda crudeliáque tormēta tolerantes, vitam reliquerunt. Sicuti Romę Fabianus, in Palæstina Hierosolymis Aleaander, Antiochiæ autem Babylas (cuius in episcopatu Fabius successor fuit) bonum certamen decertantes episcopalem stolam sanguine multo imbuerūt. Accessit ad hos Carthagine in sapiētia clarus Cyprianus, qui olim magicis libris incubuerāt. Quum verò animum per amorem ad Iustinam, eximia formæ pulchritudine præstantem puellā adiecisset, cupidinémque suam dæmoni cuidam * carnali & libidinoso & ad amores illicitos cōciliandus industrio credidisset, neque tamen optatis amoribus perfrui posset, quòd puella virG ginitatem suam antè Deo consecrasset, & tum (ita vt par erat) ieiuniis, precationibus atq; aliis fidei armis castitatem tueretur: errorem suum agnouit & propalauit, fraudémque & seductionem diutinam, libris magicis in ignem cōiectis, Vulcano dicauit: & per eam virginem Christo pulcherrimè desponsatus, sacráque Christianorum compleaus, mox in presbyterorum ordinē templi custos cooptatus, ac tandem tori Aphricæ sacrorum Antistes præfectus est. In qua functione sermonibus scriptísque suis cohortatoriis permultos ad certamen pro Christo fortiter perferendum confirmauit: atque ad postremum ipse quoque, vnà cum admiranda illa Iustina, in Deciana persequutione, multis prius exploratus cruciatibus, dignitatem episcopalem capitali supplicio cohonestauit. Quo tempore H etiam Christophorus martyr, & Ephesij pueri, & alij propè innumerabiles, certaminibus pro Christo peractis, cum magna laude innotuere.

Christophorus martyr.

Ephesij pueri.

* *Sæpe etiam magicum cantamen inire per sepultura, Quo geniale toris ius solueret æstuante nupta. Luxuria rabiem tanta cohibet repentè Christus. Discutit & tenebras de pectore, pellit & furorem, implet amore sui, dat credere, dat pudere facti. Prudentius in hymno de sancto Cypriano, quem ipse sub Valeriano & Galieno passum scribit*

Quæ Dionysio Alexandriæ episcopo in ea persequutione sub Decio acciderint. Cap. 28.

Dionysium Alexandrinū à martyrio cōseruauit Deus.

EIusdem persequutionis tempestate, quum Alexandriæ etiam in Christianos maximè sæuiretur, martyrium ibi quoque obibat ecclesiæ Antistes Dionysius, quem post Heraclam ad munus Episcopale prouectum esse diximus. Verùm illum, diuino nutu & prouidentia, multorum vtilitatis & ædificationis gratia, cœptis conatibúsque persequutorum superiorē ostendit Deus. Primùm namque, qui ad eum inquirendum missi fuerant, cæcitate afflicti, quamuis domi is esset, aduentúmque eorum expectaret, studio tamen & conatu suo potiti non sunt. Deinde autem, quum sua sponte se illius, rebus omnibus domi suæ per eos direptis, vt se abducerent obtulisset, & quidem id factum fratribus * in nuptiis noctu peruigilantibus renunciasset, illico consertim vno impetu omnes consurgentes, celeri cursu cum iubilo & vociferatione cōtinua ad locum eum contenderunt. Atque ibi F custodibus in fugam versis, Dionysium crassiore linea veste indutum, & in lecto non strato repositum, exurgere, & se quāprimum sequi coegerunt. At ille ad pedes eorum prouolutus, obsecrat, vt vel abirent, séque ibi relinquerent: vel caput eius milites, qui eum captum abduxissent, auferre paterentur. Quem illi quamuis multa orantem atque obtestantem, ne audire quidem sustinuerunt: sed manibus pedibúsque protractum, & clitellarum instar asino nudo impositum, in episcopalem domunculam reduxerunt. Ac de Dionysio quidem hęc sic sunt acta. Postea autem impij milites in domos, qui rem eam denunciauerant, Christianorum propalàm Iudaicissimè magno impetu irruentes, † res eorum preciosas atque sepositas diripuerunt: eis verò G quæ viliores essent, nec facile comprendi aut ferri possent, fractis, abierunt. Quę sanè militum licentia & impunitas, faciem vrbis ab hostibus captæ præbuit. Vbique luctus erat, vbique direptiones, militibus de spoliorum & rapinarū immanitate inter se concertantibus. Non iter, non via, non angiportus exitum & fugam admittebat: diu noctúque clades ea durabat. Præcones per vrbem totam ibant, & magnis clamoribus vociferabantur: vt si quis Christum infaustissimis impurissimísque quibusque verbis nó proscinderet, is passim raptaretur: atque ita fœdissimè raptatus, tandem igni combureretur.

** γάμῳ διαπαννυχίζουσιν.*

Exemplum insigne ouium in pastorem suum amoris.

† χειμήλια

Tumultus Alexandrinus aduersus Christianos immanissimus.

De iis qui tormentis victi sub Decio, Christi religionem abiurarunt. Cap. 29.

Miseranda facies Alexandria Christianorum quorūdam, martyrij metu Christū abiurantium.

ITaque permultos tum videre erat pallidos, H timoréque perculsos, & prorsus consternatos, neque sui compotes, ad impura sacra & impia sacrificia accedere, non illos tanquam sacrificaturos, sed veluti idolis ipsis sacrificandos: adeò vt impij illi homines, sannis & ludibriis, eos qui ita animos despondissent, prosequerentur. Quidam promptius citiúsque quàm iuberentur, ad aras accurrebant, & magnis animis, se ignorare, quidnam Christianus esset, asseuerabant. Atque ij quidem raptores sequebantur, alij fugiebant, alij capiebantur, nonnulli etiam vsque ad carcerem & vincula progressi, prius fidem abiurarunt, quàm ad tribunalia protraherentur: nonnulli autem aliquantum cruciatibus & tormentis toleratis, suppliciis, quę subsequu-

Egregia martyrum constãtia.

tuta erant, renunciabant. Qui verò firmi stabilésque erant, totúmque Christum in pectoribus suis gerebant, ab eo confirmati, & condignum inexpugnabilis fidei & constantiæ suæ robur consequuti, præclaros atque illustres se regni eius exhibuerunt testes & martyres. Sed enim in præsentia omnes eos, qui tum pro Christo martyrio vitam finierunt, recensere, ac tempus, locum, & modum tam insignium certaminum exponere, tam id fieri non potest, quàm arenam maris numerare non est. Itaque perpaucas tantum memoriæ gratia, quas à maioribus nobis traditas accepimus, martyrum luctas hoc loco rectè exequemur: quę fortasse non eam fidem & opinionem in ecclesia, quam traditio tulit, sunt consequuturæ. Et faciemus id breuiter, & compendiotè. Quæ autem memoriam nostram subterfugêre, eas secreto diuinæ scientiæ & opinionis relinquemus. Et sic agonibus huiuscemodi F paucis cómemoratis, ad ea quæ supersunt progrediemur.

De iis qui tum martyriũ pertulerunt, Metra sene, Quinta fœmina, Apollonia virgine, Serapione, Iuliano, Besa, Macare, & aliis. Cap. 30.

Metra.
Alij hunc martyrem Metranum nominant.

SEd primus omnium admirandus ille, senex deprædicetur Metras, quem beluæ illæ crudelissimè raptum, ea dicere cogebant, quæ ad summam iniuriam, contumeliam, & blasphemiam in Christum nihil facerent reliqui. Vt autem ille minus eis est obsequutus, totum corpus eius sæuissimè fustibus diuerberarunt, faciem arundine acuta consciderunt, oculos confoderunt, interiora quoque & latentia corporis loca laniarunt: atque ad vltimum, immanitati suæ quasi renunciantes, ingenti vi lapidum eum ob- G ruerunt.

Quinta.

Quintam verò, fœminam quandam, ad simulacrum adductam, adorare illud iusserunt. Quod quia illa facere detrectabat, alligatis atq; suspensis ex pedibus eius funibus, per mediam eam distraxere Alexandriam. Deinde durioribus atque accliuibus locis raptatam, tandem in eundem, quo paulo antè Metram, locum perductã, itidem vt illum, lapidum corona oppresserunt.

Apollonia.

Post hanc admirãda adducitur Apollonia, virgo senectute iam venerabilis, esca bestiis asseruata: quæ quum lapidum ictibus simul & maxillas & dentes omnes amisisset, quòd ad aram sacrificare prorsus nollet, in pyram, quæ idolis parata fuerat maxima, accẽsam ingenti alacritate prosiliuit: longè præstantissimum esse ducens, vt sic ipsa Deo victima offerretur.

Serapionis.

His accessit Serapion, patria Ephesius: cuius quum mẽbra om- H nia magna flagrorum vi cõcidissent, articulósq; corporis locis sedibúsque suis dimouissent, postea præcipitem eum ex superiore loco deiectũ enecarunt.

Iuliani podagrici.

Tum quoque Iulianus, ita pedibus æger, vt neque ambulare neq; mouere se posset, cum duobus aliis, qui eum sublimem sustinebant adducitur. Quorum alter statim ad tantam malorum immanitatem animum despondit, fidem abiurauit, & liber dimissus est alter autem, cui Ischyrionis nomen * Euoi autem cognomen fuit, reipsa satis eas appellationes comprobrãs, & persequutoribus fortiter repugnans: quippe * sexcenties potius mori, quàm quicquam de bona professione remittere paratus: ipséque Iu-

** εὔνε.*
Ischyrionis Euni.
** μυριάκις.*

E lianus, qui in eadem causa erat: camelis sublimes impositi, atque ita per mediam vrbem vecti, flagris cæsi sunt, donec à plebe ferocius insoltante in ignem coniecti conflagrarunt.

Besa.

Sed & Besas ibi hoplomachus, seù armatus miles, * victor ope CHRISTI egregius, quòd se in veræ pietatis professiones optimatem spectatum præbuerit, capitis resectionem sustinuit.

** χαλλίνικος.*

Macarij.

Macarius quoque, † verum hoc obtinens nomen, in Libya ortus, quum plurimis esset ad negationem allectus modis, ipse autem immotus permaneret, viuus est combustus.

† φερώνυμος.

Epimachi.
Alexandri.

Præterea Epimachus & Alexander, posteaquam carcerem, vincula, & super alia nouaculas ferro acuminatas pertulissent, postremò in calcem ardentem proiecti, grauissimè sunt exusti.

De aliis martyribus, qui certamen suum obierunt Alexandria, & in Palæstina. cap. 31.

Ammonariæ.

MVlieres quoque à tam pulchro certamine non aberant, quæ virilem habentes animum, sanè quàm fortiter depugnarũt. Quarum prima fuit Ammonaria. abducta enim est promissionem suam constanter conseruans: qua se nihil facturam receperat, quod iudex variis tormentorũ generibus cum ea cõtendens, eámque expugnare studens, iussisset.

Mercuria.
Dionysiæ.

Post hanc & admiranda illa Mercuria: nec non multorum liberorum mater, & quod maius est Dei amans Dionysia, quum quidem quæsitorem ipsum iam puderet, quòd in immensis carnificinis suis à mulierum constantia vinceretur, ferro sunt necatæ.

Heronis.
Asteris.
Isidori.
Dioscori pueri.

Deinde Heron & Aster, & Isidorus, & Dioscorus. qui nondum decimum quintum expleuerat annum, Aegyptij omnes, producti: & cęteri qui- G dem igni sunt combusti, adolescentulum autem iudex dimisit, absurda quadam de eo concepta opinione, quòd illum nondum satis firmum, necdum virum, fraudi & seductioni idoneũ esse putaret: moramque & tempus in eo completurum diceret, quod ætati deesset.

Eusebius, Dioscorum à tyranno primum verbis ad Christum abiurandum illectum, deinde verberibus coercitum, alij minime cessisse, lib. 16. cap. 41. scribit.

Nemesionis.

Hos consequutus est Nemesion, Ægyptius & ipse, atque inter prædones educatus, quo nomine in iudiciũ fuerat pertractus, postquam autem causa dicta, crimen id à se est amolitus, deinceps vt Christianus in vinculis est detentus. Quæsitor porrò iniquissimus, magis etiam in hunc quàm in illos sæuiens, martyrem inter prædones medium igni exussit.

Amonis, Zenonis, Ptolemæi, Ingenui, Theophili, militum.

Turma deinde succedit militum: Amon videlicet, Zeno, Ptolemæus, Ingenuus, & quidã affecta ætate Theophilus, pro tribunali apparẽtes: qui agonem decertantium martyrum spe- H ctantes, si quem viderẽt ad abnegationem propensum, indignationem præ se ferentes, ringebantur, & aliquando quidem illis innuebant: quandoque verò manus suas extendentes, corpora illorum ad decentem habitum pulchrè cõponebant. Quod cum ita facere in flagrãti facto deprehensi essent, ilicet ad quæsitoris tribunal sunt abrepti: vbi tanta fiducia Christianismum sunt professi, vt Præfectus ipse & assessores eius vehementer conturbarentur, & incredibili timore corriperentur: quum illi cõtrà fortitudine animi magis implerentur, maioréque quàm quę verbis explicari possit exultarent lætitia, & tam magnifico triumpho victoriæ susciperent coronas. Nec minus interea in pagis & villis plu-

rimi ab

Ischyrionis, quem herus suus necauit.

rimi ab infidelibus sunt malè accepti. In quibus A & Ischyrion ille fuit, cui à claro quodam eius loci viro, villæ procuratio mandata fuerat. Eum dominus sacrificare ad aram deorum iussit. Et quum id ille recusaret, contumeliis primùm, deinde etiam conuiciis in eum est inuectus. Sed enim quum adhuc in sententia Ischyrion persisteret, scipione maximo comprehenso, per interiora eum ille viscera transfossum occidit. Sed quid opus est turbam eorum recensere, qui in solis locis & montibus oberrátes, partim fame, partim siti, quidam acriore frigore aut morbo, nonnulli etiam à prædonibus oppressi, aut à bestiis discerpti interiere? Quorum omnium, qui ex eis superstites fuere, idonei extitere testes. De iis, ex pluribus vnum saltem exemplum referre necessarium esse duxi.

Fuga & dispersio christianorum in solitudine.

Chæremon episcopus Nilopolitanus.

** συμβίῳ. Episcopus coniunx.*

Chæremon erat, eius quæ Nilopolis dicitur episcopus, vir multa senectute admodum venerandus, is vnà cum * coniuge B sua quum in mõtem, qui Arabicus dicitur, profugisset, nunquam inde est reuersus, neque cuiquam eorum postea apparuit: sed neq; quò iam corpora eorum peruenerint, cuiquam est deinceps cognitum. Quin multi quoque alij in Arabico eo monte, ab eis qui illum incolunt barbaris capti, vel pecunia ab eis sunt redempti, vel propter æris inopiam miserè ibi perierunt. Atq; hæc quidem Alexandriæ & in Ægypto acciderunt aduersa. Cæterùm non minores luctæ & certamina in Palæstina fuere. Sic passim plurimi martyres cohortatoriis Origenis orationibus viriliter agones pertulerunt.

Vt Origenes ad tribunal martyrij consistẽs, pietate Christiana abiurata, à seipso degenerarit. Cap. 32.

Origenes martyrium nõ pertulit.

ET ille quidem permultos fecit martyres, sed quum omnibus suis copiis hostiliter Satanas bellum ei moueret, omniq́ue vi & conatu aduersus eũ duceret & acrius ei tum quàm aliorum alicubi, infestiúsque immineret, perfecta & absoluta virtute est destitutus: nimirum qui virtutum omnium parente summissione & humilitate, & quæ per illam prouenit immobili & recta animi constitutione atque * indolentia excidisset.

Virtutum omnium parens humilitas, ταπείνω φροσύνη.

** ἀπαθείας.*

Aiunt enim, Deciana persequutione & ipsum comprehensum esse, & vinculis constrictum. Primùm itaque tormentis grauibus corpore toto afflictus, mox deinde in acerbissimũ demissus est carcerem. Ibi ingentis ponderis ferramentum eum distringebat, & insuper supplicium ignis ei intendebatur: aliáque mala partim iam tum inferebantur, partim paulo pòst imminebant, ac diebus pluribus * quatuor vinculorũ catasta pedes eius distinebantur. Quæ omnia generoso & forti animo pertulit.

ὑπὸ τέσσαρσι ξύλου διαμοις τοὺς πόδας ἐκτεινόμενος. Eusb. lib 6. cap. 26.

Et ille quidem mortem obire paratus erat. Quæsitori autẽ contẽtiosa quadam crudelitate aliter visum est, hominem à sententia desiderióque suo abducere. Ac gladio quidem in ipsum animaduertere noluit, aliis verò ærumnis paulatim vita eum priuare constituit. Ad postremum, quum se tormẽtis victũ ab illo intelligeret, ad diabolicũ prorsus consilium animum adiecit. Quòd enim philosophicum planè animum castitatémque viri nosset, ea parte oppugnare eum decreuit. Itaque è vinculis quidẽ eum dimisit, sed ad aram, apud quam obscœnum impudicúmque Aethiopem A collocarat, sacrificare, & thura adolere iussit: quod nisi, vt faceret, animũ induceret, fore minatus est, vt * re detestanda dirisque omnibus execranda, corpus eius ab impudico illo contaminaretur. Et ille quidem hæc ei intẽtauit.

Quæsitor Origeni stuprum per impurũ et impudicum Aethiopem cõminatus est.

Radi de Origene. Suid.

Origenes fidẽ abiurat.

** μυσαρᾶς ἐμιάνσις.*

† τὸν ποιεῖν ἀρρεῖως ὑπ᾽ λιδ ἀθεῖς.

Origenes verò optione atque electione rei deterioris, abiurare fidem maluit, † animo præter vtilitatem omnem cõspurcato, quàm sordes aliquas corpore excipere. Atque inde à diuina sententia & gratia delapsus, alienas opiniones, Satana instigante, induxit: per quas multis à saniore sententia seductis longo pòst tempore ab ecclesia Christi per excommunicationẽ est proscriptus. Quales autem (Eusebius inquit) postea reliquerit voces, eásq; plures, ad eos qui auxilio & vtilitate indigerent receptionis in gratiam, quàm plurimæ eius testantur epistolę, veritatem ipsam certò satis complectentes. Ego verò non grauatè faciam, & verba eius apponam, per quæ manifestè arguitur, eum finibus & constitutionibus apostolicis non perstitisse. Atque vt alias eius absurdas opiniones & blasphemias omittam, harum tantum verbis ipsius meminero. Sic enim scribit.

Errores abominandos inducit.

Excõicatur.

Eusebius Pãphili, sicuti et alij multi patres, benignius de Origine senserunt.

** *Origenis nonnulla opuscula, quæ vir beatus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus. Reliqua autem omnia cum autore suo dicimus esse renuenda. Dist. 15. Sancta Rom. ecclesia.*

De Origenis erroribus & blasphemiis, & vt sub Gallo vitam finierit. Cap. 33.

Absurda & impia Origenis opiniones.

MEntes, inquit, à principio erant, absque omni numero & nomine, ex vnitate principium ducentibus, & rationalibus existentibus omnibus, substantia, efficacia & virtute eadem. „
C Vt autem eas satietas cœpit diuinæ charitatis & „
contemplationis, iuxta proportionem cuiusque „
propensionis in deterius, vel tenuiora vel crassiora sumpsere corpora & nomina. Vnde cœlestes etiam & * ministrantes substitere virtutes: „
ipse quoq; Sol & Luna & stellæ omnes ab vnitate illa rationalium, ex propẽsione in deterius, „
sunt factæ. Ea verò rationalia, quæ magis à diuina charitate refrixerant, animæ sunt appellatæ, „
& in crassiora corpora nostra coniectæ. Quæ „
verò ad summam maliciæ & vitiositatis fuerant „
progressa, frigidis & caliginosis inclusa corporibus, dæmones & facti & nominati sunt. Ad hæc „
illa quoque nugatur: Quòd ex angelica quidem „
constitutione animata facta est constitutio, ex „
animata autem, dæmoniaca & humana. Vnam „
porrò mentem ex vniuersa rationalium vnitate, „
inconcussam & immotam à charitate & cõtem- „
D platione diuina permanere, quæ mens & Christus & rex & homo sit facta. Item, quod † perfectus futurus sit corporum interitus: quum ipse Dominus, primùm proprium deposuerit corpus, & reliqui item omnes. Præterea, quòd vniuersi reuersuri ad eandem illam vnitatem, mentésque futuri sint, quales antea in * præexistentia fuerint: ipso videlicet diabolo quoque & reliquis dæmonibus, atque etiam nefariis & impiis hominibus ad eandem vnitatem restituendis, cum diuinis piisque viris, & cum cœlestibus virtutibus eandem vnionem ad Deum habituris, „
quam & Christus habet, quemadmodũ & antea „

** λειτουργικαί.*

† παντελὴς ἀναίρεσις.

** προϋπάρξει*

Non semel in hoc opere Nicephorus Gothos pro Scythis habet, sicuti & hoc loco.

ECCLESIASTICÆ HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS SEXTVS.

Præfatio Tomi dicenda exponens.

CAPVT I.

Dicendorum propositio.

VINTVS liber res Origenis, & alias præterea quæ ætate eius accidere, cóplexus, vnà cum morte eius finem quoque suum accepit. Sextus autem, qui nobis est in manibus argumẽtum habebit, magnum Alexandriæ episcopũ Dionysium: scriptis eius quæ post se reliquit, per proprias eius voces, materiæ satis suppeditantibus. Exponemus quoque in eo, quæ post Seueri, Maximini & Decij persequutiones, in ecclesia sint acta. Vnde etiam Nouatus progressus, seipsum nouæ hæresis * Catharorum siue purorum ducem promulgarit. Præterea quomodo is reiectus sit: & illi qui in persequutione lapsi fuerãt, in ecclesiam recepti. Item de diuino lauacro, quod nõnulli post persequutionem inducebant: & de aliis hæresibus. Item de tyranoorum Ægypti & Palęstinæ actis. Mentionem quoque faciemus quorundã prodigiorum: item Dionysij epistolarum: adhæc, Nepotis, Pauli Samosateni, & peruersæ Manichæorum opinionis. Postremò diuinos recensebimus viros, qui ea tempestate vsque ad Diocletianum & Maximianum, qui quidem acerbissimè ecclesias oppugnarũt, enituere. Initium autem inde sumendum.

* καθαρῶν.

Vt episcopi, qui tum ecclesiis præfuerunt, eos qui sub Decio in persequutione lapsi fuerant, post iustam pœnitẽtiam in ecclesiam receperint. Cap. 2.

IN persequutionibus, quas recẽsuimus, multi Christianorum fortiter per martyria cũ hostibus congressi, debitum victoriæ præmiũ reportarunt. Plurimi etiam propter animorũ imbecillitatem, obuiam quidem illi periculis sunt progressi: sed quum ea perferre non possent, simul & idolis sacrificarunt, & veræ pietatis cultum abiurarunt. Ij verò, persequutionis motu & ærumna conquiescente, quum in animis secum ipsi suis quónam miseriæ calamitatis peruenissent, perpenderent, grauiter afflictis vehemens incessit dolor & pœnitentia. Itaque ad ecclesiarum eius temporis Antistites se contulerunt, pœnitere se atque resipiscere, paratósque esse quidquid illis imperatum esset facere, profitentes. Porrò diuini illi viri, humanitatem & clementiam Dei imitari, non grauatè eos susceperunt, & complexi sunt: & quum legitima atque competenti pœnitentia inuitatos in ecclesiam

Christiani, qui fidem in persequutionibus abiurauerant, ad pœnitentiã confugiunt.

Pœnitentes in ecclesiam recepti.

A produxerunt, tum tempore * quoque suo stationem & locum eis inter fideles, interueniente solummodo oratione, vnà cum manuum impositione, dederunt: id quod ita ex consuetudine longa in Ecclesia obseruabatur. Quam consuetudinem primus Cyprianus Carthaginensis pastor mutandã esse ** censuit: nõ aliter & lapsos, quàm per lauacrum expiandos, & quoscunque ex qualicunque hęresi resipiscentes, admittẽdos esse arbitratus. Atque ecclesiarũ quidem episcopi ita se gerebant, & quotidie propalàm perlibenter quoscunque reuertentes suscipiebant.

** Exomologesi peracta scilicet.*

Pœnitẽtia formula.

Cyprianus lapsos & ab hæresi reuersos denuò esse baptisandos censuit.

*** Placuit hoc etiam plerisque omnibus Africæ, Numidiæ, Mauritaniæque episcopis. Ipsum etiam beatum Hilarium aliquando huius sententiæ fuisse, vt ab Arianis baptizatos non reciperet, nisi rursus ab orthodoxis* B *baptizarentur, palàm scribit Hieronymus. Ab hoc dogmate hodie dissentit Ecclesia, & iterationem baptismi prohibent imperiales constitutiones. Nec satis esset tutum eam aperire de sacris caremoniis fenestram, vt sacerdos impius nihil agere credatur. Quam opinionem obtinuere Donatistæ. Sedenim in Polonia nunc quoque Episcopi, homines ab Orientalibus sacerdotibus, quales sunt in Moscouia & Russia omni, baptizatos denuò tingunt, illis adiectis verbis, Si non es baptizatus. Affui ipse ablutioni huiusmodi susceptor.*

De impuro Nouato, rebúsque eius narratio, & quæ eius fuerit doctrina. Cap. 3.

De Nouato & eius hæresi.

ROmæ autem eis temporibus presbiter erat Nouatus nomine. Is fastu & iactantia inani C sublatus, omnem (vt in prouerbio est) mouerat lapidem, vt Romanæ ecclesiæ gubernationem consequeretur. Vbi autem omnia expertus, nihil egit (erat enim tumore, ambitione, & gloriæ cupiditate immensa correptus) in desperationẽ incidit: & tãdem aliud quod faceret nõ habens, ab ecclesia seipsum segregans, proprios cœtus cogere, & nouam quandam hæresim per defectionem instituere cœpit: secessionis suæ obtentum illum prætexẽs, quòd episcopi eos qui Deciana persequutione diis sacrificassent, per condignam pœnitentiam in gratiã recepissent. Breui sanè tempore permultis seductis, suum sibi constituit conuenticulũ: & eorum qui propter sordes † Cathari siue puri nominantur, ducem se fecit. D Quum autem eum episcopali dignitate, quam tantopere duдũ adamauerat, potiri oporteret, per duos quosdam sectæ suæ homines, qui salutem suam prorsus iam desperarant, tres ad se Romam obscuri nominis ex Italia episcopos, eósque simplicibus atq; adeò rusticis moribus, ad simulandum & dissimulandũ scilicet minimè idoneos, pertrahit: illo splendido prętextu vsus, vt ipsi partibus suis interpositis, mediatores inter se & episcopos, veteres simultates & inimi-

† Per antiphrasin videlicet.

Nouatus fraudulenter episcopus creatus.

citias componerent. Illi porrò, propter animo- E rum simplicitatem nihil tale veriti, ad eum venere. Ibi eis in conclaui conclusis, quidā ex eius sodalitate, per animorum crapulæ & ebrietatis grauedinem, vim afferunt, & * imaginaria manuum impositione episcopalem dignitatem homini conferre cogunt. Quod sanè illi, vel inuiti, vi atque necessitate adducti, fecere. Et Nouatus honorem eum, quem tam scelerate, vt videbatur, consequutus fuerat, vsurpabat, eundémque cōtra obtrectatores defendere parabat: homo, in quo Satanas domicilium habēs * Christi nomen & fidem ad prætextum saltem vteretur. Quum enim ab exorcistis de fide institueretur, morbo est correptus graui: c quúmque iam in expectatione mortis esset, aquam petit, qua in ipso lecto, ita vt decumbebat, perfusus, d baptizatus scilicet est: siquidem tinctionē huiusmodi F baptismum vocare licet. Sedenim ille postea reliquis ecclesiæ e symbolis atque cæremoniis, quibus ad eum modum tincti iuxta ecclesiæ sanctiones vti solent, minimè dignus est habitus: † neque quum conualuisset, signaculum ab episcopo deinde recepit. * Porrò quum mystica huiusmodi symbola non sit sortitus, quomodo spiritum sanctum est assequutus? Sed & persequutionis temporibus, per timiditatem presbyteri honorem abiurauit. Postquam enim à diaconis rogatus est, vt periclitantibus fratribus, in tormentorum discrimine maximè auxilio indigentibus, ita vt sacerdotem deceret, præstò adesset: tantum abest vt illis sit obsequutus, vt cum indignatione magna se subduxerit, & de cætero presbyter esse noluerit, aliud scilicet philosophiæ genus sequutus. Aliam quoque ab- G surdam admodum rem in se admisit. Quū enim * oblationes offerret, qui mos sacerdotibus est, & iam ad distributionem panis peruenisset, data cuilibet parte sua, pro eo quòd cum gratiarum eam actione percipere debebant, f iurare miseros coegit g: vtranque enim percipientium manum comprimens, non prius eas remisit, quàm iuratum ab eis esset: (vtar autem verbis eius cōceptis) Adiura mihi per sanguinē & corpus Domini nostri Iesu Christi, nunquam te à me discessurum, & ad Cornelium (Romanus hic fuit episcopus) rediturum esse. Miseri autem illi non prius quòd acceperant, degustarunt, quàm se illi deuouerunt: & pro eo quod Amen, reuersuros scilicet se ad Cornelium profitentes, dicere debebant, minimè se redituros dixerunt. Huius H fraudem, malignitatem, & cacoēthes hæresis, Maximus presbyter, & Vrbanus, qui bis libertimè pro Christo decertarunt, & ingentem ex confessione fructum tulerūt, præterea Sidonius & Celerinus, qui in eodem stadio decurrerunt, primi deprehenderunt: primique cum eo congressi, de eo triumphum in ecclesia egerunt. Ex eis autem qui suffragio & cōsecratione sua Nouatum episcopum ordinarant, vnus non longè pòst ad ecclesiam reuersus, crimine per pœnitētiam & luctum abolito, receptus quidem, sed laici tantum ei concessa sors est, ac in episcoporum eorum locum alij sunt suffecti.

b Nouatus dæmoniacus.
τὸ εἰς χειρῶν ποιῆσαι πρόφασις ἦν.
c Tales olim Clinici dicti.
d Nouatus æger in lecto baptisatus.
† οὔτε ἐπισκόπου ἐσφραγίσθη ὕστερον.
confirmationē hoc nunc vocamus.
e Symbola & cæremoniæ baptismi. Euseb. lib. 6. cap. 43.
** τούτων δὲ τῶν μυστικῶν μὴ τυχὼν πῶς ἂν ἁγίου πνεύματος ἔτυχεν. Niceph. τούτου δὲ μὴ τυχὼν πῶς ἂν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχεν. Eusebius.*
** ποιῶν προσφοράς.*
f Nouatus sacrificiis sua populares iuramento, vt sibi adhærerent in perceptione eucharistiæ obstrinxit.
g ea tēpestate laicis etiā eucharistia in manus dabatur: quod postea in ecclesia est mutatum.
h Episcopis, qui Nouatum episcopū crearūt, dignitas adempta. Eorū autē vnus, vbi pœnitētiam egit, ab ecclesia in ordinem laicorū est receptus.

Quomodo Dionysius lapsorum suaserit receptum, & epistola eius ad Nouatum. Cap. 4.

HÆresi ea longè latéque vulgata, ingens erat tumultus: & multi orationibus scriptis, multi etiam aliis modis aggressi sunt fundamenta eius erroris euertere. Quæ verò in epistola quadam Alexandrinus Dionysius scripserit, audiamus. Diui ipsi apud nos martyres, Christi „ nunc assessores, regnique eius participes, parti- „ cipes etiam iudicij, & pro tribunali cum eo se- „ dentes, lapsos quosdam fratres sacrificiorúmq; „ crimen sustinentes receperunt: conuersionémq; „ & pœnitentiam eorum videntes: atque acceptā „ gratámque fore ei existimantes, qui non vult „ mortem peccatoris, explorata ea atque cōpro- „ bata in ecclesiam admiserūt, & ad eum modum „ receptis locum suum dederunt, orationémque simul & cibum cum eis cōmunicarunt. Quódnā igitur, fratres, nobis de eis consilium datis? quid F faciendum putatis? suffragatorésne & subscriptores illorum sententiæ erimus, iudiciúmq; & gratiam eorū seruantes, benignos nos erga eos, quorum illi miserti sunt, exhibebimus? an iudicium eorum veluti iniquum reprobabimus, atque in sententiam eorum inquiremus, benignitatémque contristabimus, & quod bene est cōstitutum & ordinatum retractabimus, Deúmq; ipsum exacerbabimus? Hæc Dionysius, de eis qui per infirmitatem persequutionum temporibus lapsi fuerant, scripsit. Qualia verò & ad ipsum Nouatum ecclesiam Romæ perturbantē scripserit, æquum est vt hic proferatur. Quum etenim ille sub obtentu quodā, in nonnullos fratres schismatis & dissidij causam, perinde atque ab illis ad consilia cœptáque eiusmodi, per vim descendere coactus esset, conferret, vide quæso G quibus ad eum vtatur verbis. Dionysius Nouato fratri salutem. Si inuitus, vt inquis, hoc consilij cepisti, idipsum, si voluntate & sponte tua in viam redieris, declarabis. Et nō minoris martyrij laudis & gloriæ fuerat, imò meo iudicio etiā maioris Ecclesiam nō scindere, quàm idolis nō sacrificare. Hac enim parte alicubi de vna, eáque sua ipsius anima, suscipitur certamen: in illa autem, de ecclesia vniuersa martyrij subeundus est agon. Proinde si vel persuaseris, vel coegeris fratres ad concordiā redire, * illustrior tibi ipso lapsu fuerit resipiscentia: & quum erratum tibi vitio minimè vertetur, tum castigatio maximè laudi erit. Quod si illos parùm tibi obsequētes, in potestate tua non habes, tuam saltem ipsius animam seruans seruato. Valere te, quatenus, H pacem consectaris, in Domino opto.

De lapsis si pœnitentiā agant in ecclesiam recipiendis.
Pœnitentes in ecclesia ad cōmunionē cibi & precationis sunt loco suo admissi. ad Eucharistia autem perceptionem non statim, & cæ.
Dionysius Alexandrinus fraternè Nouatum ab errore in viam reuocat, & ad resipiscentiā inuitat.
** μεῖζον ἔσται τοῦ σφάλματος τὸ κατόρθωμα.*

De Synodis Romæ & in Africa coactis, quæ hæresim Nouati damnarunt. Caput 5.

NOuatus autem animi arrogantia transuersim actus, propalàm & impudēter magna libertate prædicans docebat, nullam esse salutis spem reliquam eis qui persequutionum temporibus lapsi essent, quamuis omnia quæ ad legitimam & veram pertinent conuersionem & cōfessionem perfecerint. Nec contemnendam ad se pertraxerat atque collegerat multitudinem, & plures ex viris celebribus eius sequebantur errorem: per inflatas eorum mentes, Catharos & puros seipsos vocabant, à duce & imperatore diabolici examinis Nouato * turpiter & impurè ducti. Talem autem ecclesiæ cladem latius serpentem,

** ῥυπαρῶς στρατηγούμενοι.*

† *Rectè ergo Prudentius Cyprianum sub Valeriano & non alieno passum scripsit.*
* *Hoc tantum de Rom. concilio refert Euseb. lib. 6. cap. 43.*
Nouati hæresis in pluribus prouincialibus Synodis damnata.

pentem, quum ecclesiarum antistites, in primis verò Romanæ Cornelius, & Carthaginensis † Cyprianus, (nondum enim sacro martyrio coronatus fuerat) episcopi viderent, ille quidem Romæ, hic autem Carthagine Synodos & conuētus maximos egere: in quibus * sexaginta fuere episcopi, presbyteri autem & diaconi longè plures. Celebrata quoque alia seorsim in multis locis & regionibus concilia: quorum omnium calculo vno decretum est, Nouatum quidē, adhærentésque ei episcopos, & quicunque præterea inhumaniore sententia opinionem illorum comprobarent, ab Ecclesia proscribēdos prorsus: lapsos autem fratres admittendos, humanitérque tractandos esse, condignos pœnitentia exhibentes fructus. Satis hoc ostendunt Romanæ Synodi, atque etiam eorum qui ante eam in Italia & Aphrica (in qua factorum antistes, vt diximus, Cyprianus fuit) coacti sunt conuentu acta & decreta: nec non Cornelij Romani episcopi, atque etiam Cypriani, aliorúmque qui cū eo fuere episcoporum latinè composita scripta: certò confirmantia, omnibus tum visum esse, vt & lapsis in persequutione subueniretur, debitúmque auxilium impertiretur: & autor hæresis, ita vt par erat, vnà cum omnibus sectatoribus suis per excommunicationem proscriberetur. Extat aliud quoque scriptū Cornelij, in quo copiosè côuentus côsulta exponūtur. Aliud item, quod ad Fabianum Antiochenum episcopū est datum, in quo res Nouati vnà cū ipso describūtur. Vnde etiā pleraque de ineptiis & detestationibus eius in nostrâ hanc transtulimus historiā.

Nouatiani excommunicati. Pars epistolæ extat apud Euseb. vt sup.

** *Hippolytus Portuensis episcopus & martyr cum ad supplicium raperetur, vt est apud Prudentium, respondit, fugite ô miseri execranda Nouati Schismata, Catholicis reddite vos populis. Vna fides vigeat, prisco quæ cōdita templo est, Quam Paulus retinet, quámque cathedra Petri. Quæ docui, docuisse piget. venerabile Martyr cerno quod à cultu rebar abesse Dei. Insigne retractationis seu renouationis exemplum.*

De Dionysij epistolis de pœnitentia: & noua narratio de quodam Serapione, qui in pænitētia, sacrosancta mysteria extremum spiritum agens percepit. cap. 6.

* *Alij Fabianū nominant.*

AD * Fabium eum, in Nouati sectam aliquātulum inclinantem, quem modò diximus, diuinus vir Dionysius scribens, plurima de pœnitentia differit: & martyrum certamina iā inde ab initio discernens, sicuti & nos exposuimus, atque alia multa afferens, admiratione quiddam dignum memorat, quod hoc quoque loco tēpestiuè referēdum duxi. Vnum tibi, inquit, exēplum quod apud nos euenit, exponā. Serapion quidam nobiscum fuit senex fidelis, & qui sine crimine ad multum vixisset tēpus, persequutionis autem tempestate lapsus esset. Is sæpe quidē vt reciperetur obtestatus fuerat, sed nemo illi aduertit animum. Idolis enim sacrificauerat. Morbo verò deinde oppressus, tres continuos dies sine voce & sensu iacuit: paululum verò viribus recuperatis, quarto die nepotem ex filia ad se vocauit: &, Quandiu me tandem, inquit, ô fili, distinetis? accelerate quæso, & me quamprimùm absoluite, presbyterorúmque aliquem tu ad me voca. His dictis, rursum obmutuit. Puer

Serapion, qui in persequutione diis sacrificauerat, pœnitentiam egit: & quum in ecclesiam plerè receptus non esset, mori sine eucharistię cōmunione non potuit.

A cursu ad presbyterum côtendit: erat autem nox, & ille æger decumbebat. Quapropter quum ad senem venire non posset, mandarúmque à me haberet, vt è vita decessuri, si opus esset, & maximè si antehac suppliciter precibus id flagitassent, vt scilicet eo meliore spe fatis concederēt, a absoluerentur: paululum puero † Eucharistiæ dedit, infundere atque instillare id in os seni iubens. Puer reditꝫ quū nō longe abesset, priusquā ad illū ingrederetur, erigēs se rursum Serapion, Venisti, inquit, fili? Presbyter quidem venire ad me non potuit: at tu celeriter, quod iussus es perfice, & me dimitte. Instillauit ei puer Eucharistiam, & simulátque ori eius infudit, atque ille paululum id gluttiendo demisit, confestim reddidit spiritum. An non apertè conseruatus eò vsq; in vita permansit, donec absolueretur, * peccatísque per multa quæ egit bona opera extinctis, B confiteri posset? Hæc de Serapione. Idem porrò Dionysius epistolam aliam de pœnitentia ad Ægyptios scripsit, in qua iudiciū suum de lapsis, ordines eorum & discrimina persequens, exponit. Aliam rursum, eadem inscriptionem de pœnitentia habentem, ad Conouem episcopum Hermopolitam. Aliam præterea cohortatoriam ad ecclesiam Alexandrinam. Est item eius alia epistola ad Origenem, de martyrio, alia ad Laodicenses, quorum episcopus fuit Thelymidris: sicuti alia etiam de pœnitentia, ad Armenios, quorum ecclesiæ præfuit Meruzanes. Scripsit quoque ad Cornelium Romæ episcopū, quum ab eo aduersus Nouatum accepisset epistolam. Cui etiam significat, rogatum se esse ab Heleno Tarsi Ciliciæ, & à Firmiliano Cappadocum, nec non à Theoctisto Palæstinorum episcopis, vt C Antiochenam Synodum adiret, vbi nōnulli obtinere atque confirmare Nouati hæresim conabantur. Indicat eidem illud quoq;, Fabium quidem obdormiuisse, Demetrianum verò pro eo ecclesiæ Antiochenæ præfectum esse. De Hierosolymitano autem episcopo, ad eum hisce verbis scribit: Admirandus ille Alexander in carcere feliciter est defunctus. Deinde & alias duas ad Romanos scripsit epistolas, alteram de pace, alterā de pœnitentia. Aliam item ad eos qui ibi fidem sunt confessi, Nouati opinioni adhuc adhærentes: & ad eosdem rursum, quum ad ecclesiam essent reuersi, alias duas. Ad alios quoque plures literis datis, plurimùm omnibus attulit vtilitatis.

a ἀφιεθῶσι.
Olim moribundis quoque Eucharistia communio permissa.
καὶ τῆς ἁμαρτίας ἐξαλειφθείσης ἐπὶ τοῖς πολλοῖς οἷς ἔπραξε καλοῖς.
Dionysij Alexandrini scripta.

D † *Audio quod dicant, mysticam benedictionem, si ex ea remanserint in sequentem diem reliquiæ, ad sanctificationem inutilem esse. Sed insaniunt hæc dicentes. Non enim alius fit Christus, neque sanctum eius corpus immutabitur, sed benedictionis virtus & viuifica gratia perpetua manet in illo. Cyrillus ad Calosyriū Episcopū.*

De quæstione tum temporis de diuino baptismate exorta, & vt tum Sabellius fit exortus. Caput 7.

POrrò quū Cornelius Romæ post tertiū annū Episcopatus sui decessisset, Lucius ei est suffectus: qui nō integris septē mēsibus ecclesiæ administrata, Stephanū habuit successorem ad quē Dionysij primā de baptismo scripsit epistolā. Cyprianus quippe Apher primus opinat' est,

Cyprianus ab hæresi resipiscētes, rebaptizandos cēsuit.

oportere eos qui ab hæresi conuerterentur, lauacro expiari & recipi. Stephanus contrà, † nihil ea in re præter receptam consuetudinem nouandum esse duxit: sufficere scilicet in eis veteri more orationē solam, cum manuum impositione. Itaque ad eum ægrè dissensionem eam ferentem, Dionysius pluribus scripsit: & postremò certiorem eum facit, persequutione sopita, ecclesias omnes nouis rebus Nonati repudiatis, pacem inter se habere. Verba eius hæc sunt. Scito nunc, frater, Orientales, atque etiam vlteriores ecclesias, quæ antea dissidebāt, ad vnitatem esse redactas, omnésque vbique earū Antistites vnanimes & consentientes supra modum de pace & concordia, quæ præter expectationem accidit, lætari. Demetrianum in primis Antiochenū, Theoctistum Cæsariensem, Mazabanem Aeliēsem Alexandri defuncti successorem, Marinum Tyrium, Heliodorum Laodicensem, qui in locum Thelymidris surrogatus est, Helenum Tarsensem, & ecclesias Ciliciæ omnes, Firmilianū, & Cappadociam omnē: præcipuos enim Episcoporum nominaui, ne epistola longior fiat, oē ve multis verbis sim molestior. Sed & vniuersæ Syriæ & Arabiæ: quibus semper aliquid suppeditatis doctrinæ, & nunc etiam scripsistis. Mesopotamia ipsa, Pontus, Bithynia, & (vt semel dicam) exultant vbique omnes, concordia & fraterna charitate glorificantes Deum. Hæc Dionysius ad Stephanum. Ad Xystum aurē, qui illi successit, secūdam de baptismo epistolā idem dedit, Stephani & reliquorū iudiciū in ea ostendēs. Scripserat namque Stephanus prius de Heleno & Firmiliano, omnibúsque finitimis populis, se cum illis non cōmunicaturum, eā ipsam ob causam, quòd hæreticos rebaptisarēt. Er cōsidera, inquit, magnitudinem rei. Certum enim est, de ea in maximis Episcoporum cōuentibus, vt audio, decreta esse facta, videlicet: vt qui ex hæreticis per pœnitentiā cōuertuntur, primùm de rectà fide per catechesin instituantur, deinde abluantur, veteris & impuri fermenti deponētes sordes. Et paulo pòst: Quin & dilectis nostris cōpresbyteris Dionysio & Philemoni, qui ante hac suffragatores Stephani fuere, qnum ad me de hisce rebus scripsissent, prius qnidem paucis, nunc autem pluribus respondi. Et de baptismo nunc hactenus. De hæresi autem Sabellij, quæ tum emergebat, mentionē faciens, De dogmate, inquit, quod Ptolemaide, quæ vna ex quinque ciuitatibus est, recēs orto, impio prorsus, quippe quòd multam blasphemiam in omnipotentē Deum, patrē Domini nostri Iesu Christi, moltā infidelitatē in vnigenitum eius filium, primogenitum omnis creaturæ, inhumanatum Verbum, insensibilitatē aūt Spiritus sancti contineat, quū * vtrinque ad me peruenissent, & decreta, & fratres disputaturi, quædam scripsi pro virili mea, Deo suppeditante, explanatius exponēs omnia.

† μὴ παρὰ τὸ κρατῆσαν ἔθος νεωτερίζειν.

Huic restitit Stephanus Ro. pontifex.

Dionysius Alexandrinus ad Stephanū episcopum Rom. de concordia Ecclesiarum.

Idem ad Xystum Rom. Episcopum, de hæreticorum resipiscentium baptismo.

Idem de Sabellij hæresi. Negauit is Christum filium Dei, & primogenitum omnis creaturæ esse, simúlque spiritum sancti intellectum ademit.

** ἐλθόντων ἑκατέρωθεν πρὸς ἐμὲ καὶ προγραμμάτων καὶ τῶν διαλεξομένων ἀδελφῶν.*

De visione quæ Dionysio apparuit. caput 8.

IN tertia epistola de baptismo, quam ad Philemonem presbyterum Romanum scripsit, hæc refert. Ego verò etiam in scriptis & traditionibus hæreticorū lectione versatus sum opinionibus eorum impurissimis aliquantum animum meum polluens: vtilitarem autem illam ab eis capiens, vt facilius eos apud me ipsum refellam atque repudiem, magisque etiam execrer ac deteſter. Atque eo quidem frater quidam presbyter, ab eis legendis me arcebat, quòd vereretur, ne in cœno maliciæ vnà cum illis inuoluerer, néue anima mea noxam & perniciem contraheret. Eúmque quum vera dicere sentirem, visio quædam diuinitùs exhibita, & vox me confirmauit. Disertè namque & clarè mandauit, dicēs: Omnes versato, quos in manus acceperis, libros. discutere enim, castigare, & explorare † omnia potes, quę tibi etiam ab initio fidei complectēdæ causa fuit. Visionem eam accepi Apostolicæ voci congruentem, quæ firmioribus dicit: † Estote spectati atque probati trapezitæ. Deinde quum quædam de hæresibus omnibus dixisset, talia infert.

Dionysius etiā in hæreticorū libris versatus.

Ea in re visio ei est confirmatus.

† γίνεσθε δόκιμοι τραπεζῖται. Euseb. lib. 7. cap. 7. Omnia legite, quæ bona sunt tenete. Rufin.

De improbo hæreticorum errore & seductione: item de iniquo eorum baptismo, & quas epistolas ea de re Dionysius scripserit. Cap. 9.

HAnc ego regulam & formā à beato nostro Papa Heracla accepi. Ille siquidem quosdā ab hæresibus reuertentes, quòd ab Ecclesia defecissent, seu potius non defecissent, sed quòd conuenire & communicare quidem nobiscum viderentur, indicati autem fuerant * quendam aliena docentem consectari, qua de causa ab ecclesia erant repudiati, obtestantes eos non prius admisit, quàm publicè quæ ab aduersariis audiuissent, omnia exposuissent. *a* Et tum primùm ad ecclesiam eos perduxit, nihil prorsus in eis opus esse baptismo alio iudicans: sacrum enim id lauacrū antehac ab eo obtinuerāt. *b* Ac quæstione hac pluribus tractata, ita infert. Didici illud quoque, non solum nunc Aphricanos hoc perperàm induxisse, sed & ab eis qui dudū ante nos episcopi in frequentissimis ecclesiis fuere, in conuentibus fratrū Iconij & Synadæ, & præterea apud multos ita decretum fuisse. Quorū cōsilium reiiciens, in contentionem, & rixandi studium eos coniicere supersedeo. Non enim mouebis, inquit, terminos proximi tui, quos cōstituerunt partes tui. Quartam autem quā ad Dionysium Romanum de baptismo dedit epistolā, quum adhuc is in presbyterorum ordine esset, scripsit: quem Dionysium Romanū eximium & admirandum quoque fuisse, satis ex nostri istius Dionysij scriptis colligitur. Porrò in epistola quā ad eū dedit, sic etiam Nouati meminit: Nouatum iustis profectò de causis odimus, qui Ecclesiam discidit, fratrésq; quosdā ad impietatē & blasphemias pertraxit, & impurissimas de Deo doctrinas inuexit. Nam benignissimum Dominum nostrum Iesum Christum, vt immisericordem, more sycophantæ traducit. Ad hęc, sacrum abolet lauacrum, fidem Christianam & confessionem euertit: & Spiritum sanctum ex hominū cordibus, si qua spes esset vt vel in eis maneret, vel ad eos reuerteretur, prorsus propellit. In quinta verò epistola ad Xysti Romanū data, dū multa cōtra hæreticos scribit, eiuscemodi quiddam sibi accidisse, hisce verbis refert: Sedenim, frater, cōsilio indigeo, & sententiam iudiciúmq; tuū requiro, posteaquā huiusmodi quædā apud nos res accidit: vereor enim, ne hallucinerer. Fratribus quippe congregatis, fidelis quidā iamdudum ante

** ἑτεροδιδασκαλοῦντι.*

a Id est quòd hucusque resipiscentes exponerent.

b Improbat propalàm in ecclesia per repetitionem, siue reuocationem, errorem suum confitētes exponere.

b Improbat resipiscentium hæreticorū anabaptismum.

Nouatus Christum fecit immisericordē.

Frater quidā non ritè ab hæreticis baptizatus, vt rebaptisaretur à Dionysio petiit: sed id non obtinuit.

dum ante

dum ante meam etiam, imò quoque (vt opinor) ante beati Heraclæ electionem habitus, quum in cœtum nostrum venisset, & eos qui tum baptizarentur videret, interrogationésque & respósiones eorum audiret, accessit ad me flens, seipsúmque complorans, atque ad pedes meos prouolutus: confitens quidem & abiurans baptismum, quem ab hæreticis susceperat, non talem eum esse prorsus, neque quidquã cum hoc habere communionis dixit, quin etiam blasphemiis illum refertum esse asseuerauit. Animã verò suam admodum compunctam esse, séque nõ audere oculos suos ad Deum, propter nefariã impuritatem scilicet dictorum factorúmque illorum quib. initiatus esset, tollere dicens, obrestabatur vt reciperetur, & ad purissimum baptismi nostri lauacrum gratiámq; admitteretur. Quod sanè ego facere non ausus, dixi sufficere ei tam diuturnam nobiscum communionem, qui gratiarum actione exaudita, simul nobiscum Amen accinuerit: quique mensæ assistens manus ad exceptionem sancti alimẽti porrexerit, & id susceperit, corporísque & sanguinis Domini nostri Iesu satis longo tempore particeps fuerit. Proindéque minimè faciendum putaui, vt hæc denuò à principio retexerem atque renouarem. Bono autem animo eum esse iussi, & confidere, firmáque fide & conscientia bona ad communionem sanctorum mysteriorum accedere. Ille autem neque luctui modum fecit, neque præ timore & tremore ad mensam accessit. Atq; ægre tandem eò est cohortationibus perductus, vt orationibus assistere sustineat. Alia quoque extat ad Xystum epistola, in qua multa de hac quæstione verba facit. Iridem & alia de Luciano, & de quæstione eadem ad Dionysium Romanum episcopum data. De Dionysij epistolis in causa baptismi satis.

In manum olim communicantibus Eucharistia data.

De persequutione Valeriani: & qua tum Dionysius Alexandrinus episcopus passus sit. Caput 10.

Licin. Valerianus Galli Hostiliani successor, Christianorũ primùm fautor eximius.

Valerianus post Gallum imperio suscepto, primùm clemens & bonus visus est, atque erga homines Dei beneuolus atque benignus. Neque enim alius quisquam, qui ante eum fuerant Imperatorum, in illos propensior humaniórque fuit, ne illi quidem qui manifestò Christianismum erant complexi. Adeò se ab initio mitem & placidum nobis præbuit. Tota namq; domus eius, diuini numinis cultoribus plena erat: eáque prorsus nihil aliud quàm Dei ecclesia esse videbatur. Sed enim magorũ Aegyptiorum sectæ princeps & doctor, imposturas & præstigias magicas docens, ei persuadet, vt sanctos viros non tantũ domo sua exigat, & quàm longissimè repellat, sed ferro quoque tollat, vt qui artibus incantationibúsque illorum obstarent & resisterent. Restabant enim adhuc, qui perniciosorũ pestiferorúmque dæmonũ actiones visas tantùm aut auditas reprimerent. Talibus igitur consultoribus vsus, Christum confitentes crudelissimè persequutus est: & ad sceleratissima sacra animum adiiciens, impias obtulit victimas, pueros miseros occidẽs, infelicium parentum liberos inhumanissimè sacrificans, recens edita viscera diuidens, & creaturas Dei in minutissimas partes concidens. Atque his rebus

Seductus deinde à magis Aegyptiis, ad nefanda est delapsus sacra.

Inhumana victima.

A felicem se & beatum fore est opinatus. Quapropter & Ecclesiæ hostis factus est, & indignum se benignitate Dei effecit. Ita scilicet magnam istam quoque concitauit persequutionem. Et qui temporibus eis, certaminibus obeundis sunt cõstituti, si ad plenum omnes referri deberẽt, peculiari illi indigerent historia. Tum sanè & Dionysius, quem diximus, malo eo inualescente, quum Aemilianus præfectus Aegyptũ prouinciam teneret, pro tribunali causam dixit: & cum eo Maximus presbyter: præterea duo diaconi, Faustus & Eusebius: & cum Chæremone alter * quidam. Et quum ij vnà cum Hierarcha suo sacrificare iussi essent, renuerunt id primùm, deinde Christianos se esse, fieriq; omnino non posse vt Deum alium vel timerent vel colerent, professi sunt. Hunc namque esse qui cœlum & terrã condiderit: & qui Principibus, designatis B certísque temporibus, in tertis potestatem & imperiũ concedat. Hæc atque alia quum ab eis afferrentur plurima, Æmilianus in sententia perstitit: & quum se hoc illis persuadere non posse videret, nulla interposita mora, Dionysiũ, quantumuis morbo correptum, in solos quosdã & à frequẽtia hominum longè dissitos locus in Libyam relegauit. Ad quem permulti ex vrbe, non paucissimi verò etiam ex Ægypto conuenerunt, atque ibi cum eo doctrinã fidei eius addiscentes manserunt. Deinde verò ad lõgè duriorem grauiorémque erumnam, in regionẽ cui nomen est Cephro, & locum Colythium dictum, exul est deportatus. Porrò beatus Dionysius aduersa omnia magno fortíque pertulit animo. Nec minus & fratres quidã continua consuetudine sua C loci asperitatem lenierunt, cõsolationísque pietatem ei præstiterunt. Qui verò accuratius cognoscere volunt, quæ ea persequutionis tempestate, non ipse tantum Dionysius, sed alij etiã innumeri fratres aduersa pertulerint, ij legere poterunt, quæ ipse ad temporis sui episcopũ quendam, nomine Germanum, obtrectatorem eius, scripsit, ita exorsus. Stultus sanè atque insanus fuerim, si necessitatem eam mihi imponã, vt admirãdam et mei Dei curam atque dispositionẽ scriptis persequar. Sed enim quum (sicuti scriptura ait) arcanũ regis celare pulchrum sit, opera autem Dei deprædicare gloriosum, ad narrationem rerum propius accedam: & cætera.

Idem acerrimus Christianismi hostis et persequutor.

Aemilianus Aegypti præfectus.

** Puto is ex vrbe Rom. frater. Euseb. lib. 7. cap. 11.*

Dionysius cum quibusdã fratribus apud eũ præfectum causam dicit.

Idem semel atque iterum relegatur.

Fratres exilij eius comites & socij.

Reperitur hoc scriptum apud Euseb. lib. 7. cap. 11.

De martyribus Cæsareæ Palestinæ. cap. 11.

D Valeriana antè persequutione plurimi quidẽ alij martyrij coronam tulerũt. Cæsareæ autem Palæstinæ, tres fortiter cum laude magna confessionem Christi perferentes, in diuino decurrere stadio, ad bestias damnati, nomina eorũ sunt: Priscus, Malchus, & Alexander. Ij dicuntur in agro habitantes, seipsos vt segnes & ignauos, in re omnium pulcherrima accusasse: quòd scilicet diuinis propositis prẽmiis, per socordiam ea arripere negligerent: martyrij coronã designantes. Itaque re sic pulchrè deliberata, confestim festinabundi Cæsaream contenderunt, & apud iudicem de professione Christi, quæ opus erant, dixerunt: ac mox bestiis obiecti, felicem sunt consequuti finem. In eadem vrbe fœmina etiam quædam Marcionis sequuta hæresim, vt fertur, eodem est certamine defuncta.

Martyrium Prisci, Malchi, Alexandri.

Fœmina item Marcionis hæresim sequuta.

De pace sub Galieno: & epistola eius quam pro Christianis edidit, & qualis is fuerit. Cap. 12. E

Valerianus in Rhetia à militibus, Galienus eius filius Romæ a Senatu Augusti creati, aqua potestate imperiũ obtinuerunt. Galieni pro Christianis rescriptum.

VAlerianus autem ad eum mundum transuersim raptus, non diu persequutionem cõtinuauit. A barbaris enim captus, & in seruitutem redactus, imperium ad filium Galienum trãsmisit. Qui pro humanitate sua statim edictis promulgatis, Christianorum persequutionem inhibuit, liberiúsque Verbi antistitibus stata solitáq; officia sua peragere permisit. Literæ eius in hæc ferè verba sunt conceptæ. Imperator Cæsar, Publius Licinius Galienus, Felix, Pius, Augustus: Dionysio, Pinnæ, & Demetrio episcopis. Officium & benignitatem liberalitatis meæ per terrarum orbem omnem produci imperaui, vt ex locis omnibus, in quib. piè diuina coluntur, decedatur. Quapropter & vos rescripti mei exemplo vti potestis, vt ne quisquã vobis sit grauis & F molestus: & id quoad eius fieri potest, à vobis adimpleatur, quod à me dudum est permissum.

τάγματος, Niceph. πράγματος Euseb. lib. 7. cap. 13. cœmiteria christianorũ. a Macrinum siue Macrianũ designat. b Galienum. c Aureolum.

Itaque Aurelius Cyrenius summi † ordinis præfectus, constitutionem à me promulgatã seruabit. Circumfertur etiam alia eius constitutio ad Episcopos alios data, per quã, vt Christiani loca cœmiteriorum suorum reciperent, permisit. Talis quidem Galienus fuit. De quo Dionysius hæc quoque refert. Atque ille a eorũ qui ante se fuerunt Imperatorũ, b hunc quidem deserens atque destituẽs, c illum verò cum impetu inuadẽs, cum omni genere suo funditùs statim disperiit. Declaratus autẽ, communibúsque suffragiis ab omnibus renunciatus est Galienus, vetus simul & nouus Imperator. Quũ enim ante eos fuisset, post eos quoq; existit. Iuxta id quod ad prophetã Esaiam est dictũ: Quæ à principio fuere, ecce veniunt, & noua sunt quę nunc exoriũtur. Quẽ- G admodum enim nubes radios solis subiẽs, & ad breue tempus eum vmbra obiecta obscurat, & præ eo prominet: deinde vel prætereunte vel euanescente nube, sol siue subortus seu præ ortus resplendet: ita Macrinus imperium Galieni, cui præfectus fuerat, per tyrannidẽ inuasit. Atq; ille quidem nunc nõ extat, quandoquidem nihil erat: hic autem indé, vt antea fuit, constat: & imperiũ eius, perinde atque senium deposuisset, & adhærens sibi vitium repurgasset, floridius etiã nunc viget, lõgiúsque multo vbique spectatur, auditur, frequentatur. Hæc de illo Dionysius.

* *Valerianus in Mesopotamia à Persarum rege superatus, mox etiam captus, apud Parthos in seruitute consenuit. Et quàm diu vixit, rex eius prouincia, ceruici eius insistens, equum conscendere solitus est. Eutrop. Idem Tammerlanes Scytha in Baiazethe Turca fecit.*

Galienus imperauit annos sex cum patre Valeriano, nouem solus. eo tempore multi in diuersis prouinciis per seditionem creati imperatores. in quibus Macrinus fuit, qui in Illyrico vnà cum filio est interfectus. Odenatum autem ipse Galienus consortem imperij fecit, &c.

† Macrianus, Galieno negligentius rẽpub. administrãte, imperiũ in Oriente arripuit: deinde in Illyrico cũ Aureolo, qui & ipse cõtra Galienũ imperiũ sumpserat, duce Domitiano manũ cõseruit. Sed victus cum filio Macriano est, & exercitus omnis Aureolo deditus. Vterque etiam et pater et filius casus, sicuti et alter filiorũ eius ab Odenato in Oriẽte est interẽptus. Tul. Capitol. in Galieno.

De Marino Cæsariensi martyre. Cap. 13.

Martyrium Marini militis.

EO tempore, quum pax vbique esset, Cæsareæ Palestinæ Marinus quidam opibus, genere & dignitate clarus, pro Christo capite plexus est, per talẽ causam. Vocabat eum disciplinæ militaris ordo ad honorem, Romanorũ more, maiorẽ, gradúmque dignitatis altiorẽ. † (vitem vocabant: & eam qui consequebantur, Centuriones fiebant). Etiam honorem talem recepturus erat, quum alius æmulationis studio ad tribunal procedit, miniméque cõuenire criminando asserit, vt is Romanã dignitatẽ consequatur, qui Christianus sit, & Imperatoribus non sacrificet: proindéque ordinem eũ sibi potius deberi contendit. Ibi Achæus iudex id iniquè tulit, Marinúmque an in sentẽtia perseuerare pergeret, interrogauit. Atque vbi constantem eius in Chri- F stum animum, firmámque affectionẽ vidit, tres ei ad deliberandum extra iudiciũ cõcessit horas. Atque eum sic exeuntem, Theotecnus eius loci episcopus manu apprehensum, in ecclesiam deducit, sermonésque cum eo quos opus erat, cõfert. mox etiam in sacratiorem templi locum admittit, tunicáq; eius deducta, ensem quo accinctus erat, ei demonstrat, simúlque sacrũ Euãgelij librum productum in medio proponit: optionémque ei vt vtrum vellet, acciperet, permittit. Porrò, postquam ille statim dextram ad librum ipsum accipiendum extendit, precatione martyrem armatum producit, eumque vt magis Deo obtemperãdo quàm hominibus adhæreret, cohortatur. Facile enim eum ab illo confortatum, quæ maximè desideraret, consequuturum esse. Illúmque sic cum pace dimittit. Atque vbi constitutum vocaret tẽpus, & præco martyrem rur- G sum citaret, assistens ille, maiorémque quàm antea pro Christo alacritatem ostendens, extemplò inde ad mortem est abductus, & truncatus.

Spartianus in Hadriano. vitem pro centurionatu accipit.

κλῆμα τῶν ἑκάλουν: Niceph. τιμή τις ἐστὶ παρὰ ῥωμαίοις τὸ κλῆμα, οὗ τοὺς τυχόντας φασὶν ἑκατοντάρχους γίνεσθαι τοῦτο σχολάζοντος. Euseb. lib. 7. cap. 15.

Theotecnus episcopus Marinũ ad martyriũ nobiliter, imò sine oratione, libro Euangelico exhibito, cohortatur.

De Asterio, & admiranda fidémque omnem excellente rei per eum gesta historia. Cap. 14.

Asterius Senator Rom. corpus Marini magnificè sepelit.

VErum enimuerò Asterius, vir apprimè Dei amans, Senator Romanus, claro loco natus, copiosus, & magno ab Imperatoribus in precio habitus, proindéque propter nobilitatẽ & opes nemini ignotus, morti martyris affuit: & mox preciosis allatis vestibus, sacrum illud tabernaculum in humeros sublatum, & (sicuti decebat) inuolutum, sanè quàm splendida & magnifica dignatus est sepultura. Huius viri H alia quoque plura sunt memoratu digna facinora. Quod verò is Cæsareæ Philippi, quam Phœnices Paneadem vocant, fecit, referre in historiam nostram non intempestiuum est visum. Propinquum ei vrbi montem esse ferunt, qui Panius dicitur. ad radices eius fontes sunt vberiores, vnde etiam Iordanem profluere dicunt. In eos fontes, patrio quodam more accolæ celebri festóque die congregati, victimã dæmoni nescio cui proiicere solebant. quæ quòd mirificè derepentè vi & opera efficacis illius dæmonis disparebat, pro miraculo ingẽti vbiq; ea res est celebrata. Et quum aliquando ibi adesset Asterius, simúlq; id quod fiebat videret, hominésque eo cõsternari animaduerteret, miseratus primùm errorẽ eorũ: deinde sublatis in cœlum manibus,

Idem Asterius Cæsareæ portẽtosam dæmonis miraculũ cohibet & abolet. Iordanis fontes.

manibus, rerum omnium Deum Inuocat, vt A quum seductorem populi dæmonẽ illum aquis innatantem dispelleret, tum fraude & errore tãto miseros illos liberaret. Et ille quidem sic orabat: confestim verò hostia illa subnatãs emersit. Ita miraculum id, hominúmque de eo portentosa opinio, adeò est sublata, vt deinceps nihil quicquam eiusmodi in eo loco sit factum.

De statua Domini nostri Iesu Christi in Paneade, & ea qua ad hanc statuam creuit herba. Cap. 15.

Mulier sanguinis profluuio laborans in Euangelio, Cæsariensis fuit. Ea monumentũ & statuam Christo Cæsarea pro ædium suarũ foribus erexit.

QVandoquidem autem Paneadis meminimus, nec aliam quandã historiam prætermittendam esse duximus. dignam illã quæ sit in ore omnibus. Ex hac enim vrbe fama fert ortam fuisse mulierem illam, quã sanguinis profluuio laborantem, fimbriæ Christi adtactu sanationem rapuisse, diuinorum Euangeliorum testatur scriptura. Ibi domus quoq; eius magni- B fica adhuc visa est, simúlq; admirandũ tropæum & monumentum collati in eam beneficij Seruatoris permãsit. Pro foribus namque domus eius in columna quadã æreæ duæ statuæ stabant sublimes quarum altera, genibus flexis, manibúsq; protensis, fœminæ habitu, supplicantis faciẽ præ se tulit: altera autẽ ex aduerso collocata, directo viri statu, diploide cum decenti quadã grauitate amicti, manum inclinatæ fœminę porrigere visa est. Ad huius pedes in statuæ ipsius basi herba excrescere, quę quum ad fimbriã æreæ diploidis pertigisset, non altius progrediebatur: eámque veluti sacram fimbriam tangens illa, præsens aduersus omne genus morborũ auxilium habuisse dicta est. Statuam porrò istam à muliere illa sanguinis profluuio laborante, ad Christi formã & C habitũ cõflatam esse, vera certáque, quæ ad nos peruenit, historia tradidit. Atque ea ad Iuliani vsque tempora perdurauit. Neque adeò mirum videri debet, qui aliquid beneficij olim à Seruatore nostro accepere, eos per eiusmodi monumẽta grati ergo eum animi memoriã reliquisse.

Sub ea statua herba ἀλεξιφάρμακος excreuit. Rufi. lib. 7. cap. 14.

De figura & forma sanctorum Apostolorum, & de throno Iacobi fratris Domini. Cap. 16.

Vsus sacrarum imaginum.

QVum etiam sanctorum Apostolorũ Petri & Pauli, ipsiúsque adeò Christi, & quæ eũ supra naturæ captũ mirificè genuit Virginis matris, coloribus adumbratas imagines plurimas ad hunc vsq; diem conseruatas esse nori- mus. Ac Lucas quidem Apostolus primus ipsas accuratè, opus id exorsus, manib⁹ suis depinxit: D deinde verò ex veteribus alij quoque viri, pro eo atque par erat veluti seruatores suos in signis & picturis seruantes, idem fecere: ethnica quidẽ illi fortasse consuetudine ducti, & morem eum colere soliti, absque tamen necessaria * obseruatione obtinere id tradiderunt. Sed ecclesia inde acceptum magis ac magis adauxit, (prouidentia Dei curãte atque disponẽte) non modò effigies & statuas, verumetiam vestes, baculos, & lectos sanctorum illorum virorum cõseruans, ad memoriam eorum sempiternam. Sicuti & Iacobi thronum ad multa tempora seruatũ esse scimus, quem fratrẽ ipsum Domini, primum Hierosolymorum episcopum, ab ipso Christo & Apostolis creatum esse, sacra monumẽta tradidere. Venerati sunt enim hunc successores eius, asserua-

Lucas eas primus pinxit.

** ἀπαραφυλάκτως οἱα σωτῆρας. Niceph. ἀπαραλλάκτως Eusebius vt suprà.*

Vsus defunctorum sanctorum monumẽtorum.

tum: satis apertè declarãtes, quo cultu & studio Deo dilectos viros sint prosequuti. Quemadmodum id ad nos quoque est transmissum, apud quos multa etiam memoriæ gratia asseruãtur. Verùm de his hæc dicta sufficiant.

Thronus Iacobi fratris Domini.

De diuo Gregorio miraculis claro, vt ea ætate floruerit. Caput 17.

Gregorius episcopus Neocæsariensis Mirificus.

GAlieni tẽporibus simul & doctrina & miraculis ingentibus floruit Gregorius, cum fratre Athenodoro ecclesias in Ponto gubernans. Ipsi autem Neocæsariensis obtigerat episcopatus, & ab efficacia miraculorũ edendorum cognomen * Mirifici. Græco autem patre genitus, in fide maximè profecit: & Alexandriæ Origeni operam dans; sacras atque profanas literas summè addidicit. Vbi meretricula, quæ calumniæ causa ad eum venerat, à dæmone correpta, per orationẽ eius sanationẽ est cõsequuta. ** ecclesiæ autẽ præfectus, quum Phædimus ei Amasænus episcopus manus imposuisset, a rupẽ ingentem collis instar, quum ad eam esset perductus, oratione sola mouit, & in aliũ transtulit locum. Deinde sacerdotem profanum templi custodem, † eiecto atque recepto dæmone, ad Christi fidem pertraxit. Et lacum quendam, de quo fratres duo ingẽti contentione decertabãt, siccum aridúmque reddidit. Præterea Lyci fluminis vndas perniciosas repressit, scipione suo defixo, qui hucusque in ingentem excreuit arborem, & à viatoribus ibi cernitur. Iudæum quendã, qui mortuum se esse simulauerat, reuera mortuum effecit. Et quum eum aliquando quidam persequerẽtur, in arborem transformatus, ita orationi intendens constitit, vt à nemine videretur. Pestilentiam infidelibus conciliauit: & fœminam quandam, quæ ad fidem accesserat, à morte liberauit. Huic Dei mater apparens, per Ioannem Euangelistam, professionem fidei nostræ, b quantum ad Theologiam & diuinitatis rationem pertinet, scriptam exhibuit. Ad multam autem peruenit senectutem, & ad Diocletiani vsque c tempora durauit, gratiarum actionis voces edere solitus, quòd vrbem frequentissimam, & infidelitatis plenissimã, ad contrariũ professionis fidei redegisset statum. Quantùm enim ibi eorum adueniens repererat, qui ante se fidem receperant, tantum eorum qui in infidelitate perseuerarent, moriens numerum reliquit. Hæc breuiter & compendiosè de admirando Gregorio sint dicta.

** θαυματουργός. Mirifica eiusdem facta.*

*** ἐπεὶ δὲ τῆς ἐκκλησίας ἐδέξατο, Φαιδίμου αὐτῷ τὰς χεῖρας ἐπιβαλόντος, &c. ἐπεὶ πρὸς αὐτὸν ἤγετο λίθον, &c. Niceph.*

† τῇ τῶν δαιμονίων ἐκβολῇ τε καὶ εἰσβολῇ. Euseb. lib. 7. cap. 25. Rufi. interprete.

a Quum ecclesia in quodã loco artissimo inter montem & fluuiũ posito construi deberet, & spatium sufficiens non esset, ipso sancto in orationibus pernoctãte, mane facto, inuenta est rupes tanto spacio loco cessisse, quantum erat competens pro ipsa Ecclesia fabricãda. Hier. de viris illustr.

b Theologia hæc reperitur apud Ruffinum, Eccles. hist. Euseb. 2. lib. 7. cap. 25. c Imò etiam eius miracula sub Constantino Magno referuntur infra lib. 8. cap. 15.

De Dionysij festis epistolis. Caput 18.

Dionysij Paschales epist.

DIonysius autem Alexandrinus, nondum pace ecclesijs à Galieno reddita, ad eas quas diximus de pœnitentia & baptismo. alias quoque de Paschate † festas cõposuit epistolas. Quarũ vnã quidem ad * Flauianum dedit: aliã ad Didymũ & Domitiũ, in qua etiã octo annorũ canonẽ exponit, nõ aliàs quàm æquinoctio verno Pascha celebrari oportere astruẽs: Aliã rursus ad

† ἑορταστικάς.

** Euseb. Flauium habet libro 7. cap. 20.*

sdé, post aquinoctiũ vernũ. μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν. *Ibid. Idem ab exilio Alexãdriam reuersus.*

Presbyteros Alexandrinos, atque diuersas alias E ad alios scripsit. Pace porrò exorta, ab exilio Alexandriam rediit. Ibi seditione & tumultu ciuili excitato, quuniã Episcopali munere suo fungi non potuit, fratribus scilicet in alterutram partẽ factionis inclinatis, ipsis Paschæ feriis ex ipsa Alexandria veluti exul per literas cum eis est colloqutus. Dedit quoque ad Hieracem Aegyptiũ episcopum festas siue Paschales literas, in quibus seditionis Alexandrinę mentionem faciens, ad hunc modum scribit.

De seditione populi Alexandrini. caput 19.

Paschalis Dionysij ad Hieracẽ episcopum Aegyptium epistola, de calamitatibus Alexandrinæ vrbis, propter seditionem excitatam.

QVid ego admirer difficile esse, cum eis qui magna locorũ intercapedine à nobis sunt dissiti, per epistolas agere? quum in dubium venerim, quomodo ipse mecum colloquar, & ipse animæ meæ cõsulam? Ad ipsa enim viscera mea, F hoc est, ad fratres qui eiusdem sunt cõtubernij, eiusdem animi, eiusdem vitæ instituti, & eiusdẽ ecclesiæ, epistolis opus est: eásq; quomodo perferri curem, durum & propè impossibile est. Facilius namq; aliquis nũ dico in longinquũ exilij locum, sed ab Oriente ad Occidentem trãsierit, quàm Alexandriam ex ipsa Alexandria peragret. Longè quippe solitudine illa deserta atq; inuia, quam duabus ætatibus seu generationibus filij Israel pertransierunt, periculosior & impeditior est mediæ ciuitatis via: & mari item illo, quod illi diuisum, & in parietum formam redactũ, latè habuerunt peruium, in quorum etiam quasi publica via Aegyptij sunt submersi, quieti & tranquilli portus nostri facti sunt procellosiores: ita vt frequẽter propter eas quæ in illis fiunt cædes, rubri maris speciem præbeant. Qui verò per vrbem ipsam profluit amnis, aliquando quidem solis illis & inaquosis locis, per quos Israel incedens vsque adeò siti est pressus, vt ad clamorẽ & vociferationẽ Mosæ, ab eo qui solus admirãda facit, ex altissima & durissima rupe vnda proflueret, visus est multo aridior sicciórq;. Aliquãdo autem in tantũ exundauit, vt vicinam regionẽ vniuersam, viásque & agros omnes diluuio obruerit, eámq; quæ sub Noe fuit, se aquæ inũdationẽ adductutũ esse minatus sit. Sẽper equidẽ crnore, cædibus, ciuiúmq; submersorũ suffocationibus infectus fluit, & contaminatus: qualis ille Pharaonis per Mosen in sanguinẽ cõuersus, & sanguinem olens fuit. Quæ verò fluminis eius quod repurgat omnia, reperietur expiatrix vnda? Quomodo etiã immensus & hominibus impermeabilis Oceanus, huic superfusus, amarũ hoc deteret atque abluebit pelagus? Aut quomodo ingẽs ille fluuius ex Edem, in quatuor ad quæ est designatus regna profluẽs, si in vnã terram Gæon traducatur, cruentam abluet saniem? Quomodo deniq; aer, à cladium vbiq; tantarũ impurissimis exhalationibus infectus atq; pollutus, purgabitur? Tanti à terra vapores, à mari vẽti, à fluuus auræ, à portubus crassiores nebulę feruntur, vt tabescẽtibus ac diffluẽtibus, in omnibus subiectis elementis, cadaueribus, cruore roret. Et admiranturadhuc & dubitãt, vnde cõtinuæ proueniant pestilẽtię, vnde graues morbi, vnde omnis generis calamitates, vnde tot & tã varij hominũ interitus? Quid ita tã ampla ciuitas, non tam frequentes iã habeat incolas, si eos

Cædes in vrbe & portubus. Nilus exsiccatus.

Idem diluuio exundans.

Idem sanguinolentus.

Aeris infectio.

pestilentiæ.

ab infantibus ipsis vsq; ad senes decrepitos recenseas omnes: quàm antea eorũ tantum, quos a crudæ senectutis vocabat, fouit? Aliorũ porrò à quadragenariis vsque ad septuagenarios tanta antehac fuit multitudo, vt illorũ numerũ nunc non suppleãt quum eis accẽseantur & attribuãtur, ad publicã percipiendã annonam, qui quatuordecim annorũ sunt, vsq; ad octogenarios. Sic qui olim erant decrepiti, eorũ nunc quasi b æquales sunt facti, qui c vultu maximè sunt iuuenili. d Et quũ in terris semper diminui atq; cõsumi genus hominũ cõspiciat, internecione omniũ indies gliscẽte atq; grassante nõ cõtremiscũt.

a ὠμογέροντας. *Hominum Alexandriæ mira paucitas.* *b* ἡλικιῶται *c* οἱ νεώτατοι. *d* καὶ οὕτω μειούμενον ἀεὶ καὶ δαπανώμενον ὁρῶντες τὸ ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων γένος, οὐ τρέμουσιν.

De pestilentia sæuissima, quæ Alexandriæ est grassata. caput 20.

POst seditionem autem pestilẽtia admodum in vrbe sæuiit. Et quum Paschalis dies pro foribus esset, ad fratres scripto verba faciens, contagiosi morbi ærumnas huiusmodi ornauit verbis. Aliis equidẽ hominibus, vt nunc se res habent, non videatur esse festi diei celebrandi tempus. Neq; adeò illis est vel tale, vel aliud quodpiam, non † luctuosum dico, sed quod & sit & videatur maximè lætum. Nunc sanè lugent omnia, mœrent omnes, & resonant per vrbem eiulatus, propter tantam mortuorum & quotidie morientium multitudinẽ. Sicuti enim de primogenitis Aegyptiorum scriptũ est, sic nunc quoq; ingens est clamor. Non enim est domus, in qua non reperiatur mortuus. Atque vtinam non reperiretur. nam & eis quæ hæc præcesserunt temporibus, permultas & graues perpessi sumus calamitates. Et quum soli nos ab omnibus affligeG remur & necaremur, nihilominus tamen tum quoque festos egimus dies: & omnis cuiuslibet cladis locus, conuentus agendi nobis præbuit commoditatem: ager, solitudo, nauigium, publicum diuersoriũ, carcer. Omnium autẽ lætissimũ Pascha egerunt, perfecti, qui in cœlo conuiuantur, martyres. Post eas clades bellum & pestilẽtia irruit, quæ vnà cũ gentibus pertulimus mala. Et soli nos quidem, quæ nobis sunt illata detrimenta sustinuimus: vnà cum illis autem, quę inuicem ipsi inter se vel fecerunt, vel perpessi sunt, per tumultum scilicet, tolerauimus dispẽdia. sed Christi rursum exhilarati sumus pace, quã solis nobis concessit. Quum verò paululum admodũ & nobis & ipsis datũ esset, vt respiraremus, contagiosa hæc lues vrbem inuasit: res metu omni illis horribilior, & ærumna quauis calamitosior: H & , vt quidam eorum dixit historicus, a clades vna opinione & spe omnium ** maior:

Infidelibus nullũ est dierũ festorum celebrandorum tempus. † ἐπίλυπον. ἀλλ᾽ εὐχόμενον καὶ ὑπερβάλλοντως περιχαρὲς αὐτῶν ἀρχαῖον...

Christiani in persequutionibus & ærumnis suis quouis etiam loco festos dies festos celebrarũt. *Idem cladiũ quas sibi infideles ipsi creãrunt per seditionem, participes.* *Perfecti martyres.* *Pax Christi.*

a πρᾶγμα μόνον δὴ τῶν πάντων ἐλπίδος κρεῖττον γινόμενον.

** *pestis ista & lues, quæ horribilis & feralis videtur, explorat insticias singulorum, & mentes humani generis examinat, an infirmis seruiant sani, an propinqui cognatos piè diligant, an miserentur seruorum languentium domini, an deprecantes ægros non deserant medici: an feroces violentiam suam comprimant, an rapaces auaritiæ furentis insatiabilem semper ardorem vel metum mortis extinguãt, an ceruicem flectant superbi, an audaciam leniant improbi, an pereuntibus charis vel sic aliquid diuites largiantur & donent sine hærede morituri? Exercitia sunt nobis ista, non funera, dant animo fortitudinis gloriam, contemptu mortis præparant ad coronam. Cypri. in Ser. de mortalit.*

nobis

oobis verò haud quaquam talis, sed non minus atque alia, exercitium atque exploratio. Nou illa quidem à nobis abstinuit, verùm multa maximè in gentes est grassata. Deinceps hęc infert. Plurimi itaque fratres, pro excellenti soo amore & fraterna charitate, sibi ipsis oon parcêres, & alius ab alio inuicem animis dependentes, sine metu omni ægrotos visitarunt: & magno studio & cura illis in Christo inseruientes, vnà cum illis mortui sunt, perquàm libêter aliorum dolore seipsos implentes, morbúmque proximorum in se pertrahentes, ac non grauatè cruciatus deuorantes. Multi curâtes atque confirmâtes alios, ipsi decesserunt, mortem illorum in seipsos transferentes. Ita vulgatum illud verbum, quod † comitatis solius & beneuolentiæ semper visum est factis tum ad implerunt, dum ad eum modum decedentes, se * peripsema omnium esse declararent. Hoc pacto optimi apud nos fratres, presbyteri etiam quidam & diaconi, & ex plebe laudatissimi quique, ex hac vita emigrarunt: vt iam id genus mortis pietate multa & fide roboratum, non multum videretur abesse à martyrio. Et sanctorum cadauera illi supinis manibus, & sinu excipere, oculos repurgare, ora claudere, in humeros tollere, componere, ad se applicare, cóplecti lauare, vestibus funeralibus exornare, & paulo pòst æquali sorte potiti, superstitésque eos qui præcesserant statim subsequi. Gentes porrò omnia fecerût, eos qui ægrotare cœpissent propellêtes, & charissimos quosque refugientes, semimortuos in vias sternentes mortuos insepultos proiicientes, successionémque & communionem mortis auersantes, quam tamen quantumuis multa molientibus euitare facile ooo erat. Deinde quum iam ea in vrbe pacatiores essent res, Dionysius ad fratres in Ægypto Paschalem epistolã, & rursus aliis alias scripsit. Circunfertur etiã eius de Sabbato scriptum & aliud de exercitio: & ad Hermanionem fratrésque Ægyptios literas scribens, ioter alia de Decio & Gallo, prauisque eorũ motibus pleraque commemorat: & tranquillitatis quæ sub Galieno fuit, mentiooem facit.

a Pestilentię & ærumna aliæ infidelibus pre extremis malis sunt: christianis autem, patentia ex exercitiũ, & pietatis probatio.

b Quales se olim Christiani pestilentiæ tempore inter se mutuò gesserint.

† φιλοφροσύνης.

** ἐπιὼν, ἦν αὐτῶν πάντων περίψημα.*

c Quales quoque infideles.

Dionysij scripta.

* *Veteres urbium expiationes anniuersarias facientes, homines sacros, hoc est, qui peste aliáve morbo expiãdo diis immolabãtur, & Catharmi atque pharmaci vocabantur, in victimarum morem redimites, è loco praecipiti in mare deiiciebant, Neptuno immolantes, cum solẽnibus hisce verbis, περίψημα ἡμῶν γίνου, ἤτοι σωτηρία καὶ ἀπολύτρωσις: Sis pro nobis peripsema, hoc est, piaculum, lustio, redemptio nostra, & seruatrix vrbis victima. Suidas, & Nicolaus Leonicus de Varia historia li.3.cap.vlt. Tanquã purgamenta huius mũdi facti sumus omnium peripsema hoc est, Nei tanquam piacula mundi facti sumus, & succidaneæ pro populo victimæ. 1. Cor. 4.*

De Nepote & hæresi eius. Cap. 21.

AD hęc duos libros de promissionibus composuit, quibus argumentũ pręburt Nepos: qui Aegypti episcopus, Iudaica opinione, quę in scripturis sanctis Christi promissa sunt, sensu corporali crassius intelligens, ea ad presens seculum, & designatam quandã mille annorum vitam referebat. Et quòd is ex Apocalypsi Ioannis A opinionem suam se confirmaturum esse opinaretur librum composuit, cui titulũ Confutationis indidit. Cui Dionysius in eis quos diximus libris respondens, in priore quidem sententiam suam de illos dogmate expunit, in posteriore autẽ de Apocalypsi Ioannis agit pluribus. Quãdoquidem, inquit, scriptum quoddã proferunt Nepotis, quo valde nituntur, veluti certò & irrefragabiliter ostendente atque probante, regnum Christi in terris futurum: in aliis quidem multis Nepotem recipio & complector, propter fidem, sollertiam laboris, scripturarũ lectionẽ, & frequentes psalmodias, quibus huc vsque multi delectantur fratres, hominémque ipsum obseruo. Deinde progressus infert. Sed enim si quid rectè dictum sit, laudate id conuenit. Rursum, verò si quid secundum sanã doctrinam non sit scriptum, id castigare oportet. Ac si quidem ipse adesset, satis esset rationũ in colloquio, B per interrogationem & responsionem, ad persuasionem & conciliationẽ eorum quę inter se opponuntur. Quum autẽ scriptum eos satis ad persuadendum compositum in hominum sit manibus, quo scripto legi & prophetis conuiciatur, Euangelia nihil esse ducit, & Apostolicos libros tanquam nullius precij eleuat: ipsum autẽ perinde atque occultum & arcanum mysterium celebratur, simpliciorum fratrum animos nihil permittens magnum & sublime de certa, vera & gloriosa apparitione Christi, aut de nostra à mortuis resurrectione, atque ad ipsum aggregatione & assimulatione, sed humilia quædam & caduca, qualia presentis vitæ sunt, sapere & sentire: perquam est necessarium, vt veluti cum presente fratre nostro Nepote disseretentes agamus. Deinde commemorat, se † in Arsenoite fuisse, vbi huiusmodi emersit hæresis: ibique omnib. C Ecclesiasticis atque aliis item viris præsentibus, tribus cootinuis diebus de Nepotis doctrina, libro eius proposito, disseruisse. * Fratrũmque stabilem ac decenrem motẽ admiratur, qui ritè atque ordine responsionibus assensiones approbationésque suas accommodarint: neque contentiosè defendere preseuerarint, quæ semel apud se constituissent: neque obiectiones legitimas intermiserint, veritatẽ illi cognitam (quod pudore quodam aliqui, quum conuincuntur, non faciunt) profitentes: bonáque conscientia, quæ autoritate diuinarum literarum probata essent, citra simulationem & dissimulationẽ, cordibus ad Deum simpliciter compositis, suscipientes. Addit præterea, vt etiam eius loci doctor Corarion dictos, vocibus eis quæ contra illius opinionem prolatæ fuerãt persuasus, præsentibus omnibus reccperit, veritate iam abundè satis perspecta, sibi de cætero nihil futurum cum D Nepote negotij, neque mentionem se eius factutum neque doctrinam promulgaturũ. Alios quoque fratres dicit lætatos delectatósque esse dissertationibus eis, atque cõmuni omniũ conciliatione & consensu.

Dionysius de hæresi Nepotis. Error & in fabula Chiliastarum.

ἐν Ἀρσενοΐτῃ

Dionysius apud Arsinoen oppidum de Nepotis dogmate disserit, hæresimque eã refellit.

Optimus de rebus sacris, in conuentu publico disputandi professus. Euseb.lib. 7.c.14.

ἔνθα καὶ τὸ εὐσταθὲς καὶ φιλάληθες καὶ τὸ εὐπαρακολούθητον καὶ συνετὸν ὑπερηγάσθην τῶν ἀδελφῶν.

† *Autore Plin.lib.5.cap 9.inter reliquas multas Aegypti præfecturas, quas nomos vocant, Arsenoites numeratur: ab Arsinoe oppido sic dictus, quod Ptolemæus Philadelphus sub nomine sororis suæ, quæ ita nominabatur, condidit. Idem, amnẽ qui Arsinoen præterfluit, Ptolamæum appellauit. plin. lib.6.cap.29.*

Quid Dionysius Alexandrinus de Apocalypsi Ioannis scriptum reliquerit. Cap. 22.

Dionysius de Apocalypsi Ioannis.

DEinde de Apocalypsi Ioãnis sententiã suam profert, quæ omnia quamuis sint longiora, tamen necessariò verbis ipsios commemoranda putaui. Nonnulli eorum, inquit, qui eos præcesserunt, aboleuerunt, & restituerunt rursum librum ipsum, atque eum redegerunt, vt cognosci non posset, & nulla ratione compositus esse videretur. Falsam quoque inscriptionem habere dixerũot: oeque enim Ioannis esse, neque reuelationem vllam habere, qui tam magno & crasso obscuritatis velo coopertus esset: & non modò non ab Apostolo quopiam, sed ne à sancto quidem aut Ecclesiastico viro editum esse. Cerinthum autẽ, qui eius quæ ab eo Cerinthiana dicitur hæresis autor est, voluisse celebri nomine fide dignam autoritatem figmento suo parare. Hoc enim esse professionis suæ dogma, regnum Christi terrenum futurum: & quas ipse corporalis admodum & carnalis concupiuerat res, in eis spem esse, vitã veluti in somnis traductum iri, in ventris scilicet & eorum quæ sub libidine & vbertate: hoc est, cibo, potu, cónobio, & (vt absurditatem tantã speciosis ornaret verbis) diebos festis, sacrificiis, & victimarum mactationibus. Ego verò abrogare librum eum, quem fratres multi stodiosè legunt, non ausim: maiorem aotem quàm pro tenuitate mea decet, de eo concepi opinionem. Nam etsi non intelligo, suspicor tamen altiorem secretiorémque io verbis eius latêre sensum, eúmque longè subliniorem, quàm vt à me percipi queat. Id quod nõ arbitrio meo iudico, sed fidei magis triboo. Non reiicio quidem quæ non perspicio, magis autẽ admiror quod non intelligo. Post hęc scriptora reuelationis omni diligentius & exquisitius perpensa, fieri non posse demonstrat, vt facile quis senteotiam eius assequatur, ac deinde refert: Absoluta verò, vt ita dicã, prophetia vniuersa, beatos propheta renunciat, qoi eam seruauerint, séque adeò ipsum. Beatus enim, inqoit, qui seroat verba prophetiæ libri huius: & ego Ioannes, qui hæc & vidi & audiui. Vocari qoidem Ioannem eom. & Ioaonis esse scriptum id, non repugno. Et sancti alicuius ac diuinitùs afflati viri esse assentior: non facile tamẽ Apostoli esse cócesserim, filij Zebedęi, fratris Iacobi, cuius Euangelium est quod secundum Ioannem inscriptum est, & epistola Catholica. Coniecturam autem facio, ex vtroromqoe scriptorũ more & indole, ex verborum forma, & ex ipsius libri ductu, illius non esse. Ac Euangelista qoidem nosquam nomen suom ascribit: neque seipsum vel in Euangelio, vel in epistola deprædicat. Et paololum progressus, rursum inquit: Ioannes quidem nusquam, neque tanquam de alio, neque tanquam de seipso, qui verò Apocalypsim scripsit, statim à principio seipsum præponit: Apocalypsis Iesu Christi quã dedit illi Deus, palàm facere seruis suis celeriter, & significauit mitiés per angelum suum seruo suo Ioanni, qui testimoniom perhibuit Verbo Dei, & testimonium eios quæcunque vidit. Deinde etiam epistolam scribit: Ioanoes septem ecclesiis in Asia, Gratia vobis & pax. Euange- E lista autem, neque in Catholica epistola nõmen suum præmisit, verùm † ineffabili quodam modo ab ipso statim arcano mysterio dioinę reuelationis est exorsus: Quod fuit ab initio, quod vidimus oculis nostris. Cuius reuelationis nomine etiam Dominus beatum deprædicauit Petrum, inquiens: Beatus es tu Simon Bariona, quoniam caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus cœlestis. Quin oeque in secũda, quæ fertur, neque in tertia Ioannis, quantumuis breoibus epistolis, Ioanoes nominatim præponitur: sed sine adiectione nominis, presbyter scribitur. Iste porrò oon satis habuit, vt semel nomine suo edito, consequentia exponeret: sed id reperit itidem. Ego Ioannes qui vidi & audiui ista. Deinceps indicat, Ioannis quidem esse scripturam eam, illi cognominis sed non dilecti illius: & per coniecturam esse arbitratur Asiatici Ioannis, qui cognominatus est presbyter, de F quo priùs diximos, videlicet quòd duo monumenta, idem Ioanois nomen habentia, Ephesi monstreotur. Multi enim, inquit, propter suam in apostolos † propensionem & affectionẽ, nomina eorum libris suis impooebant.

Cerinthus φιλοσώματος & φιλόσαρκος.

Cerinthi hæresis.

Verum sinceri Theologi iudicium. Hoc ætate nostra etiã Laici non faciunt.

† ἀπορρήτως.

† σχέσιν.

Quibus rationibus idem asserat, Apocalypsim non Ioannis Euangelistæ, sed alterius cuiusdam Ioannis esse. Cap. 23.

Apocalypsim Ioannis Euangelista nõ esse.

OStendit quoque ex compositione dictionis sententiis, & verbis ipsis, alium esse, quàm Ioannem Euangelistam, eius libri autorem, ita scribens. Consona enim sibiipsis suot Euangelium & Epistola, & simile habent initium. Illud enim dicit, In principio erat Verbum. hæc autem eadem † pauxillum motata: Quod aodiuimus, quod vidimus oculis nostris, & manus nostræ cótrectarunt de Verbo vitæ, & vita manifesta est. Hæc enim verba veluti * præludens pręmittit, contra eos contendens, sicuti in se- G quentibus ostendit, qui dicebant, Dominum in carne non venisse. Quapropter accoratè & appositè connexuit, Et quod vidimus & annunciamus vobis: ex seipso nimirum continuè dependens, & à proposito noo digrediens. Et sic per eadem rerum capita & nomina, omnia persequitur: quorum aliqoa nos compendiosè commemorabimus. Qui verò atteotè ea leget, in vtriusque inueniet, multam vitam, multam lucem, detestationem tenebrarum, perpetuam veritatem, gratiam, gaudiom, carnem & sanguinem Domini, iudicium, remissionem peccatorum, Dei in nos dilectionem, fraternæ inter nos charitatis mandatum, præceptorum omniom obseruationem redargutiooem mondi, diaboli, Antichristi, promissionem spiritus sancti, adoptionem filiorum Dei, fidem quæ per om- H nia à nobis exigitur. Et quòd pater & filius vbique designentur, quódqoe omnino per omnia eos vnum atque eundem spectandum cognoscendúmque literis sois propoount & adumbrant. Euangelij quidem & epistolæ formæ & ideæ propositæ sunt. Peregrina autem & aliena prorsus ab his est Apocalypsis, oeque illis cohęrens, neque proximè ad ea aceedens, ex aliqua parte, qoippe quæ, vt ita dicam, ne syllabam quidem communem cum eis habeat. Sed neque mentionem vllam, oeque sententiã, vel epistola

† παρηλλαγμένα.

** προσταχρύεται.*

Consonantia Euangelij & epistolæ catholicæ manus.

Eorundem materia & argumentum.

Apocalypsi nihil cum eu commune.

vel epistola Apocalypsis (omitto enim Euangelium, vel Apocalypsis epistolæ habet: quũ quidem Paulus, aliquid etiã in epistolis suis de reuelationibus suis ostẽdat, quas tamẽ ipsas in scriptũ peculiare non retulit. Præterea discrimẽ eloquutionis Euãgelij & epistolæ ad ipsius Apocalypsis ductũ colligere & notare licet. Hæc enim non solum non vitiosis, iuxta Græcorum sermonem, sed etiã exquisitis & egregiis verbis, syllogismis, cõpositionibus, & interpretationibus scripta sunt. Tantum scilicet abest, vt barbaram in eis vocem aliquam, aut solœcismum, aut omnino rusticitatẽ reperias. vtrunque enim vt videtur, habuit donum, & sermonis & intelligentiæ: vtraque ei à Domino & sapientię & cognitionis concessa gratia. Hunc autem reuelationes quidem vidisse, scientiámque & prophetiam accepisse, non eo inficias: cæterùm in oratione sua eum sermonẽ Græcum accuratè seruare non video. Nam & rusticis barbarismis, & solœcismis alicubi vtitur. Quę quidem ego, ne quis id existimet, non conuiciandi & reprehendendi animo, neque adeò necessario, sed vt dissimilitudinem tantum scripturarum istarum indicarem atque expeditem, dixi. Atque hæc in posteriore libro Promissionũ, cũ Nepote congressus, de Ioannis Apocalypsi, Dionysius scripsit.

De aliis Dionysij epistolis, scriptisque einsdem. Cap. 24

Alia Dionysij scripta.

SVnt & aliæ plurimę diuini eius viri epistolæ: vt contra Sabellium, ad Ammonem Beronicensem episcopum, item quæ ad Telesphorum & ad Euphranorem, & rursum quę ad Ammonẽ & Euporum est scripta. Composuit præterea in eodem argumento libros quatuor, ad cognominem sibi Romanum episcopũ. Insuper aliæ plures sunt epistolę, & orationes prolixę inter epistolas cõnumeratæ: sicuti quas Thimotheo pue- C ro conscripsit, inscriptionem habentes, De natura. Sicuti etiam est ea quam ad Euphranorem composuit, De tentationibus. Ad Basilidẽ autẽ ecclesiarum Pentapolitanarum episcopum scribens, ab initio commeotarios se composuisse indicat, in Ecclesiastem. Diuersę etiam ad ipsum datæ epistolæ. Scripsit itidem contra Paulũ Samosatenum, & Manetem, qui eo tẽpore extiterunt. De eis autem postea dicemus. Quum autẽ ad multam peruenisset senectutem, duodecimo imperij Galieni anno mortuus est, quo tempore contra Paulum Samosatenũ Antiochiæ Synodus est coacta. Quæ verò de Dionysij libris Basilius Magnus ad Maximum philosophum scribat, addendum hisce putaui.

Quæ de Dionysio Alexandrino in quadã epistola scribat magnus Basilius. Cap. 25.

Iudicium Basilij magni de Dionysij Alexandrini scriptis.

D QVę inquiris, inquit, Dionysij scripta, plurima ad nos peruenere. Quòd autẽ librorũ eo. uni copia nobis non est, propterea ad te non misimus. De quibus sic nostra est sententia. Nõ omnia eius viri admitamur opera. Sunt etiam nonnulla quæ protsus abrogamus. Ferè enim impietatis istius, quæ tãtopere nunc celebratur, eam dico quæ κατὰ τὸ ἀνόμοιον, siue de inæqualitate est, quantum ego scio, ipse primus seminarium præbuit: nõ ille quidem improbitate mentis & sententiæ, sed quòd vehementius a-

A crúisque oppugnare Sabellũ voluerit. Quem ego comparare solitus sum insitori, qui quum ineuntem tenellæ arboris statũ sedulò corrigere studeat, deinde immodica attractione peccet, & modò excidat, plantámque ipsam in contrariam diuersamque deducat formam. Simile quiddam enim & in hoc viro factũ esse deprehendimus. Ille enim acrius impietati Libyci hæretici congressus, non sensit, nimio contentionis studio, se in contrarium ferri malũ. Cui satis fuerat ostendere, non idem esse † subiecto ipso patrem & filium, & per hoc * victorię laudem à blasphemo illo reportare. Ipse autem vt apertè admodũ & prolixè illum conuinceret, non tantùm diuersitatem subsistentiarum, verumetiã substantiæ differentiam, & potestatis veluti ‖ remissionem, & glorię * mutationem afferret. Ita vt eum per hoc contigerit malum ipsum malo alio cõmutare, & à recta doctrina aberrare. Itaq; in scriptis suis B varius est. Nonnunquam enim τὸ ὁμοούσιον siue consubstantiale tollit per eum, quo ad substantias abrogandas malè vtitur, librum. Aliquando autẽ id admittit, in eis scilicet, quæ pro defensione eius ad sibi cognominẽ composuit scriptis. Tum autem de spiritu etiã sancto voces emisit, spirituali viro minimè congruentes, ab ea quæ adoratur, eum diuinitate proscribens, & veluti in infimum ordinem creatæ & ministræ naturæ redigens. Ac talis hic quidem vir fuit.

τῶν ὑποκειμένων
** τὰ νικητήρια.*
Errores Dionysij.
† ὕφεσιν
** παραλλαγήν.*
Sabellij hæretica opinio.

De Sabellio, & eius hæresi, & quod ea ætate extiterit. Cap. 26.

SAbellij autem paulo antè meminimus. Nunc verò & quis fuerit, & quę eius fuerint blasphemiæ, clarè exponam. Et ille quidem Libycus genere fuit, Pentapoli eius regionis ortus. Docuit autem, vnam subsistentiam esse patrem & filium & spiritum sanctum, vnamque trinominẽ personam. Et in veteri quidem Testamento, veluti patrem legem dedisse: in nouo autem, quasi filium hominem factum esse: vt Spiritum sanctũ verò, ad Apostolos aduenisse. Huic Dionysius, sicuti à magno illo patre Basilio dictum est, resistens, in contrarium delapsus est malum. Hæc de Sabellio paucis.

Supra cap. 7.
Eodem
τοπαρχήσαντος

De hæresi Pauli Samosateni: & de prima contra eam coacta Synodo. Cap. 27

EO tempore, Demetriano episcopo a Antiochiæ defuncto, Paul⁹ Samosatenus thronũ eius accepit, quum Zenobia * eius loci regnum obtineret. Persæ enim Romanis victis, administrationem ei Syriæ & Phœniciæ tradiderant. Paulus porrò iste, curare eam in religione Iudaizantem volens, plurimúmque operæ & D curę in ea rectè instituenda atque conuertenda ponens, b in Artemonis hęresim impegit. Nimis enim humilia atque humi serpentia de Christo docuit. Communem quippe hominem natura fuisse, neque quicquam pręcipuum prę nobis habuisse, & diuinę substantię expertem extitisse, atque in eo perinde atque in propheta filium Dei inhabitasse, & rursum ab eo discessisse, nũnulláque hisce similia contra Ecclesiasticam doctrinã censuit. Quod vbi rum ecclesiarum pastores cognouerunt, non despiciendã serpentem iam tam contagiosum iudicarunt: pręcipuè quum

a In Oriente Odenatum Persas vicit, Syriã defendit, Mesopotamiã recipit, vsque ad Ctesiphontem peruenit. Deinde verò cũ filio Herode Sapore (victo fuit antẽ Valeriano) Palmyrenorum princeps Odenatus, & à Galieno in societatẽ imperij adscitus) insidiis consobrini sui occisus est. Cuius vxor Zenobia cum Herenniano & Timalo filiis regnũ obtinuit.
b Paul. Samosateni hæresis.

piaculum id domicilium & tanquam adiutricé, tam magnam nactum esset vrbem. c Atque Dionysius quidem Alexandrinus, vir celebris propter ætatem affectam, & grauem imbecillitatem, proficisci eò distulit. Literis autem & ipsum ad officiũ est cohortatus, & eos qui ad eum confluebant, ad ardorem & æmulationem veræ pietatis exacuit, iudiciúmque suum & sententiũ de proposita quæstione ad eos misit. Reliqui verò ecclesiarum antistites, veluti ad vastanté & perniciosam feram conficiendam, d Anthiochiã vndiquaque alius post aliũ congregabantur, resplendentes enses & cuspides, vera ecclesię dogmata, præseferentes. Eorũ primi nominis & maximè celebres, sicuti stellę radiantes præfulgebant: Gregorius magnus ille, miraculis edendis decantatus: & Athenodotus, sententiis, verbis & factis, fraternè illi coniunctus: Ponticarũ ecclesiarum episcopi, Firmilianus Cęsareæ Cappadocum antistes, vir præclarus, & vtriusq; generis literarum summè doctus: Helenus metropolis Tarsi Ciliciũ episcopus: præterea Nicomas Iconij, Hymenæus Hyerosolimorum, & Cęsareę Palæstinæ Theotecnus, episcopi. Maximus insuper, qui fratrib. Bostræ præfuit: Theophilus, Proclus, Helianus, Paulus, * Babylianus, Protogenes, Hierax, Eutychius, Theodorus, Malchion, & Lucius, diuersarum ecclesiarum præfecti. Hi omnes, & alij quã plurimi, vnà cum presbyteris & diaconis, in eam quam diximus ciuitaté conuenerunt. Quum igitur in vnum congregati essent, sæpe multúmq; sermones conferebantur, & in quolibet concessu quæstiones plures proponebantur. Ibi Paulus obumbrare, & quantum posset, hæresim suã tegere & occultare laborabat. Illis autem illud maximè studio fuit, vt illa proferretur, & tãta in Christum blasphemia omnibus propalã nota fieret. Quapropter suadendo primùm & consulendo, conati sunt Paulum à concepta opinione abducere, & in cótrariam sententiam pertrahere. At quum ille, iuramento interposito, apertè errori ei renunciaret, neque se quidnam eiusmodi sentire, sed Apostolicis finibus & doctrinis adhærere, eísque insistere confirmaret: tum quidé illi, communẽ Seruatorẽ Deum de ecclesiarũ cõsensu & cõcordia quũ laudibus concelebrassent. Synodũ soluerũt & pro se quisque ad greges suos redierunt.

c Dionysius eã oppugnauit. Iam Aurelianus non lõge ab Antiochia, magis prælij terrore, quàm prelio, cœpit: quacarum eius triũphanti Ro. præcessit. Eutrop.

d Episcopi Antiochiæ aduersus Paulum Samosatenum congregati.

** Alij Bolanus*

Samosatenus orthodoxum se esse iurat. Conuentus episcoporũ soluitur.

Vt in secundo conuentu confutatus Paulus à Malchione sophista ex Synodo sit eiectus. cap. 28.

SEdenim tẽporis processu, quum rursum vbique fama spargeretur de Paulo, qui ita à verę fidei professione degenerãs desciuisset, celeberrimi illi viri ne tum quidem statim ad illũ deturbandũ sunt progressi, sed literis scriptis, vulnus eius curare sunt conati, lethalẽ se eo modo doctrinã oppressuros esse opinati. Dionysius equidem epistolã dedit, autorẽ erroris eius ne allocutione quidẽ dignãs, sed populũ ecclesiæ Antiochenæ instruens tantum & confirmans. Firmilianus autem Cappadox Antiochiã venit: sed statim dolo ab eo repulsus, resipiscentiã & conuersionẽ denuò pollicente, inde decessit. Postea verò quum rursus cum eo congredi deberet, vt qui toties Deũ negantis audacię eius periculum fecisset, è vita excessit, quo tẽpore etiam Dionysius Alexandrinus est mortuus, duodecimo, vt

Samosatenus in errorem relapsus.

Processus cõtra hæreticum legitimus.

Aliquoties Episcopi propter Samosateni hæresim cõuenere.

E dictum est, Galieni imperãtis anno, quũ quidem decem & septẽ annis rem Ecclesiasticã administrasset. Atque huius successor Alexandriæ Maximinus fuit. Cæterùm quum Galienus quindecim iam annis rerum potitus esset, Claudius ei successit, qui biennium tantũ imperio administrato, Aureliano id reliquit: sub quo vltimus est contra Samosatenum, quamplurimis episcopis confluentibus, conuentus peractus. Postquam enim illi multa admonendo, cohortationes adhibendo, priorum promissionum atque cóuentorum pacta in memoriam reuocando, in inficiatione eum persistere viderunt, & accusatores eum confutaturi institerunt, concilium est coactum. Hic Malchion quidã, qui prius Antiochię Sophisticæ scholæ græcarum disciplinarũ præerat, & postea propter egregiam eius in Christum fidem, singularémque virtutem, ad dignitatem F presbyterij euectus fuerat, cum eo in publico colloquio congressus, celeribus notariis, qui verba omnia chartis exciperẽt, dispositis, illum conuicit: & tectum latentémque eius sensum fraudulenta seductione plenum, ita in lucẽ protulit, vt eum alij quoque manifestò deprehẽderent. Itaque aliena opinari atque docere conuictus, & vt hæresis dux & autor, à catholica & vniuersali, quæ sub cœlo est, Ecclesia proscriptus, non solum fideli cleri ordine motus, sed etiã ecclesia est eiectus: & Domnus pro eo ecclesiæ Antiochenæ gubernacula suscepit.

Et Claudius Galieni in imperio successor. Claudij, Valerianus Aurelianus. vltimus episcoporum aduersus Paulum Samosatenum conuentus.

Malchion presbiter Paulum redarguit.

Paulus excommunicatus.

Domnus episcopus Antiochenus.

Quæ imperator Aurelianus de suffragio & sententia synodali dixerit: & vt idẽ quoque contra Christianos persequutionẽ moliẽs, cœlitus sit præpeditus, Cap. 29.

SEdenim quũ Paulus contrà niteretur, ecclesiæque administrationem retinere conaretur G & in Synodi decreto acquiescere nollet, audacia eius ad Aurelianum tum imperantem est delata. Is sanctissimè de ea re constituit, eis scilicet Episcopatũ mandari iubens, quos Italici & Romani episcopi literis suis comprobassent. Etiãsi enim dęmonum cultui deditus esset, tum tamen quod iustũ esset iudicauit, vt qui in fidei professione consentientibus responsaret, decretúmq; eorum contemneret, ab illorũ sodalitate & collegio resecaretur. Ita Paulus ab ecclesia, nõ tantum à sacra & ecclesiastica, verumetiã à profana & mundana potestate turpiter est pulsus. Aurelianus autem, tum quidem tam æquum se erga nos prębuit. Procedente verò, vnà cum tẽpore, imperio eius, vt alio in nos esset animo, à quibusdã persuadebatur: paulatímque vt ipse persequutionẽ aduersus Christianos moueret incitabatur. Et iã nõ minus rumor de ea passim incre- H brescebat. Quúmq; vix tandẽ suadentibus cederet & scribere literis eis, quę cõtra verã pietatem editę fuerãt, deberet, derepentè diuina affuit vindicta, quę vnà cum ipso cubito improbi scribę manus inhibuit: † omnib. satis declarãs, nõ sem-

Romani episcopi prærogatiua. Euseb. libro 7. cap 30.

Pauli proscriptionem Aurelianus imper. idolatra, sententia sua cõprobat.

Aurelianus & ipse persequutionem contra Christianos molitur. primus hic apud Romanos diadema capiti innexuit, gẽmisque & omni aurata veste, quod ad id tẽpus Romanis moribus incognitum fuit, vsus est. Eutro.

Aureliani cœptum Deus inhibuit, quo tempore suos ea fligari suos permittat.

† *Aurelianus quum persequutionem aduersus Christianos, nonus à Nerone decerneret, fulmẽ ante eum magno circumstantium pauore ruit. Ac nõ multo pòst inter Constantinopolim & Heracleam, Mnestes notarij sui fraude qui ad quosdam militares amicos eius, nomina eorũ annotata pertulit, falso manuũ illius imitatus, perinde atque Aurelianus eos interficere constituisset, occisus est. Eutrop. Fl. Vopiscus.*

per eis

per eis qui in nos cõmouentur, facile esse aduersus ecclesias eius quod cõstituerint perficere: nisi illa arcano occultóque iudicio, quo ei visum est tempore, explorationis, castigationis, & conuersionis nostræ gratia, id permiserit. Porrò Samosateno ad eum modum reiecto, Ecclesiarum pastores conuenientes, ad Dionysium Romanum & Maximinum Alexandrinum episcopos, communem conscripserunt epistolam, eámque ad omnia terræ loca miserunt: in qua plenissimè Synodi acta, videlicet eximiũ studiũ suũ & Pauli morum improbitatem, disputationésque & confutationes publicas, atque impuram impudicámque hominis vitam exposuerunt. Vnde pauca quædam huc afferre placuit.

Epistola Synodi Antiochenæ, immoderatã & luxuriosam Samosateni vitam exponens. Cap. 30.

De improbis Pauli Samosateni moribus.

ET alia quidem prætermittam: quæ verò mores eius, veluti in columnam incisa, declarant, percurram. Ea sic habent. Postquam à canone & regula sinceræ doctrinæ digressus ad illegitima & adulterina dogmata desciuit, nihil opus est actiones eius extra Ecclesiam recensere: neque, quum prius pauper fuerit & mendicus, quippe qui neque à parẽtibus patrimonium aliquod creuisset, neque arte aut studio quopiam quicquam parasset, quod ad immensas opes, per fraudes iniquissimas & sacrilegia peruenerit: neque etiam quæ fratres excutiens exegerit, præmia ab eis quos iniuria affecit capiens, & mercede se eis opẽ laturum pollicens, quos tamẽ ipsos fefellit: frustráque vberes fructus percipiens, ex propensione & promptitudine eorũ qui negocus impliciti eo nomine illi dederunt, vt molestia litium defungerentur, † prouẽtum atque vectigal Dei cultum esse ducens: neque vt ille superbierit, sublatúsque fuerit mundanis dignitatibus, * ducenarius potius quàm episcopus vocari volens: neque vt per forum superbè incesserit, simúlque & epistolas legerit & dictauerit, cum satellitio publicitùs ingrediens, magno numero his præcedẽtibus, illis sequẽtibus: vel vt propter fastum & arrogantiam cordis eius, fidem odio habuerit & execratus sit. Non etiam in Ecclesiasticis conuentibus monstrosam eius superbiam, quam aucupatione famæ & gloriæ, & oculorũ præstigiis, fucorúmque meditatione est molitus, quibus rebus simpliciorum animas conterruit, & consternatione impleuit, gradũ quidem & thronum altiorem sibi construens, non vt Christi discipulus, a secretũ verò sicuti mũdi Principes & habens & nominans: subindéq; femur manu pulsans, & suggestum pedibus quatiens. Quòd si qui hæc non

Episcopus ære scator.

† πορισμὸν ἡγούμενος τὴν θεοσέβειαν. Vtinam hoc probe perpenderent Antistites nostri.

Sensibus hæc tuis, vel cſt nõ parua, repone. Describitur episcopus superbus auarus vanus & planè secularis.

a ἀσήκρητον. Vnde secretarii, & à secretis dicuntur.

* *Ducenarius princeps officij fuit, apud Præfectum Augustalem, vel apud Comitem Orientis, vel etiã apud alios prouinciarum præfectos, adscitus ex schola agentium in rebus, qui adorata clementia principali cum insignibus exibat. Is sub se habebat Cornicularium, Adiutorem, Commentariensem, Ab actis, Numerarios, Exceptores, &c. Scotus de insignibus magistratuum. Ducenariorum mẽtio fit in L. Matriculã, de agent. in rebus. 12. lib. cod. Temporibus nostris, Ducenarii pares esse videntur apud Reges & principes, cancellarij.*

A laudarent, & quod in theatris fieri solet, fasciarum tennium iactatione & cõcussione non applauderent, quíve non acclamarẽt atque itidẽ vt qui circa ipsum stabãt factionis eius exilirẽt, ab eis sibi iniuriam fieri putabat. Sic enim & viri & mulieres concionantẽ indecorè admodum audiebant. Atque in eos qui vt in domo Dei, statu corporis ad grauem decentémque habitum composito sederent, acerbius cum contumelia inuehebatur. Doctores etiam & enarratores verbi, qui ex hac vita migrassent, petulanter proscindebat. Grauis & molestus in publico, & magnifica de seipso prædicans, non vt episcopus, sed sophista & impostor. Psalmis porrò de Domino nostro Iesu abrogatis, tanquam recentib⁹ & à recentioribus compositis, in media ecclesia, magno die Paschæ de seipso mulierculas laudes cantare instituebat, quas nemo sine hor-

B rore audiuerit. Quemadmodum etiam, vt de se pro concione ad populum dicerent, ex finitimis agris & oppidis, per assentationem sibi adulantes episcopos & presbyteros summisit atque disposuit. Filium quidem Dei, non vult nobiscum profiteri, è cœlo descendisse: vt aliquid earum rerum quæ postea scribentur, præoccupãtes afferamus: idque non nudis à nobis dicetur verbis, sed ex commẽtariis, quos ad vos misimus, omnino probabitur. Nõ minus verò etiam alicubi dicit, Iesum Christũ è terra ortum habuisse. Qui autẽ in populo psalmis & laudib. impiũ hunc hominẽ celebrãt, angelũ eum & magistrũ ad se è cœlo descẽdisse canunt. Et hæc ille superbissimus non prohibet, sed ea canentibus adest. Quid autẽ mulieres eius* subintroductas? vt Antiocheni nominãt: quid eius presbyteros & diaconos? quibus & hoc delictum & alia imme-

C

Hæresis Samosateni impia

** ca. 3. Niceni concilij: interdixit per omnia sancta synodus, non episcopo, non presbytero non diacono, non subdiacono non alicui omnino qui in clero est, licere subintroductã habere mulierem, nisi fortè aut matrem, aut sororem, aut amitam aut etiam eas idoneas personas quæ fugiant suspiciones. Dist. 32. Nullus missam audiat presbyteri quẽ scit cõcubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem.*

* συνείσακτοι, *hoc est, subintroductæ, neq; vxores, neque concubinæ, sed certi cuiusdã generis mulieres sunt quas secum presbyteri, &c. non creandæ sobolis, neque libidinis gratia, sed pietatis studio, aut certè pietatis prætextu fouebãt. De quibus præclara extat Chrysostomi homilia. Rufinus in Canonibus Nicænæ Synodi in Eccles. histor. lib. 10. cap. 6 extraneas mulieres vertit. Sicut etiam extraneæ dicuntur in L. eum qui C. de episc. & cler. Gregorius theologus ad virgines Deo dicatas, contra subintroductos:*

Ζωὴ καὶ θάνατος οὐδὲν ἔχουσι μέσον.
Τοὺς δὲ συνεισάκτους, ὡς δὴ φάσκουσιν ἅπαντες,
Οὐκ οἶδ' εἴτε γάμοις δώσομεν, εἴτ' ἀγάμοις
θήσομεν, εἴτε μέσον τι φυλάξομεν, &c.
Ἄρσεν ἅπαντ' ἀλέεινε, συνείσακτον δὲ μάλιστα,
Μάρρας πικρὸν ὕδωρ, παρθένε πειθεό μοι.
Item.
Παρθένε παρθένος ἴσθι καὶ ὄμμασι καὶ κρυφίοισι,
Μηδὲ συνεισαγάγῃς ἄρσενα κηδέμονα,
Χριστὸν ἔχεις ἀγαπητόν, &c. *Hoc est.*

Non medij quidquam vitáque mórsque ferat?
Nempe subinductos, quos dicunt, an ne maritis
Iungemus lectis cælibibúsue magis?
An medium quiddam ponemus, &c.
Quisque vir, in primísque subinductus, fugiendus.
Marra, crede mihi, potus amarus aqua. Item:
Pectore sis virgo, non tantum lumine, virgo:
Marem conducas sub tua tecta caue.
Est tibi dilectus christus, tibi christus amator, &c.

D

dicabilia peccata permittit, eáque cum illis celat, conscius sibi eorum, & simul illos de eis arguens, vt sibi obnoxios habeat, dicamus? Quib. in rebus, verbis simul & factis eis est iniurius, quòd accusare eum, sibiipsis timẽtes, non audeant. Sed eos ille quoque collocupletauit. Quapropter ab eis qui talia consectantur, amatur, & in admiratione habetur. Quid hæc inquam scribamus? scimus autem, dilecti, episcopum & sacerdotalẽ ordinem omnem, multitudini exemplo esse debere bonorum operum omnium. Ne illud quidem ignoramus, perquam multos, qui sibi mulieres subintroduxissent, grauiter lapsos esse. Multos in fœdam suspicionem peruenisse. Atque vt concedamus, vnum aliquem in tali re nihil turpe atque impudicum committere: suspicionem tamen, quæ ex eiusmodi cõuictu nascitur, vitare oportet, ne quem offendat, aut ad imitationẽ malę consuetudinis incitet. Quomodo namq; alium obiurgabit, vel instituet, vt videat ne frequenter cum muliere conueniens labatur, sicuti scriptum est: qui vnam quidem iam repudiarit, duas autem ætate florentes & forma præstantes apud se foueat, atque etiam, si quópiam eat, secum ducat, lasciuiens, atque delicijs diffluens? Cuius rei gratia pij omnes secum grauiter suspirant, & lugent. Adeò autem impotentẽ eius tyrãnidem reformidarunt, vt nullus accusare eũ auderet. Atq; hæc quidem, sicuti diximus, quispiã emendauerit in viro qui catholicæ esset sententiæ & ordini nostro connumeraretur. In eo verò qui tacenda enunciauerit, mysteriúmque prodiderit, & detestãdã hęresim Artemonis (cur enim tandem parentem eius nõ ostẽdimus?) pro ducendo iactarit, non oportet rationem talium delictorum requirere. Deinde in fine epistolæ, epilogi loco adijciunt. Quapropter quũ is tantopere Deo repugnaret, nec cedere vellet: ea nobis est imposita necessitas, vt homine isto excõmunicato, aliũ pro eo, non sine Dei, sicuti persuasum habemus, prouidentia, ecclesię Catholicæ præficeremus: beati Demetriani, qui ecclesiã eam ante hũc præclarè administrauit, filiũ Domnum, omnibus episcopalibus donis ornatũ. Hoc ideò vobis scripsimus, vt ad eum communionis literas detis, & rursum ab eo accipiatis. Samosatenus autem ad Artemonem epistolas scribat: & cum eo etiam, qui Artemonis sententiã probãt, cõmunicent. Res Samosateni sic se habuerunt.

Artemonis qui ab Euseb. Artemas dicitur, lib. 7 capite 30, hæresim Samosatenus renouauit.

Domnus episcopus Antiochenus, episcopi filius. Episcopus coniunx.

De Manete hæresiarcha, à quo Manichæi cognomẽ acceperunt: & de hæresi eius. Cap. 31

NOndum ea procella satis sedata fuerat, quũ rursus alia, priore multo sæuior, coorta irruit, ingentes fluctus secũ trahens, atque acrius insultans. Is Manes erat, mente prorsus captus, & insaniens: qui pro deprauatę mentis peruersitate, lingua etiam armata, verbis diabolicæ hæresis venenatis, se in multorum animos ad eorũ perniciem insinuauit. Fuit autem Persa genere, iugúmque seruitutis longo traxit tempore. Ac quum derepentè herę suę ex testamento hęreditatẽ adiisset, non contẽtus fuit molliore & affluentiore, quę ei præter spẽ obtigerat, vita: & gratiam eam largitori taliũ se debere sciens, instrumentũ se, quantus quãtus esset, veritatis inimico prębens, ad impias fabulas diuertit. Et duo ingenita esse dixit, Deum & Materiam: quorum illũ Lucem, hanc Tenebras appellauit. & Lucẽ quidem bonam, Tenebras malas: vtrunque autem arbores nominauit, congruẽtes ferẽtes fructus. Deum longè abesse à Materia, & Materiã rursus longius à Deo. Deum etiam orientalem, septentrionalem, & occidentalẽ obtinere plagam: Materiã, australem. Et multis postea seculis Materiam seditionẽ mouisse aduersus fructus suos: commissóque prælio, hos quidem fugasse, illos fugisse: eamque contentionem & persequutionem vsque ad Lucem peruenisse. Et Materiam cum dæmonibus & igne & aqua impetum fecisse in Lucem dicit: Deum autem tam repentina exercitus eius impressione conterritũ, non habuisse quo tantam vim vindicaret. Itaque illum partem Lucis arreptam, veluti quandam inescationem, contra Materiam misisse. Hanc verò vulneratam, partéque ea lucis absorpta grauidam esse factam. Quare adactum Deum mundũ condidisse, vt concertationem talem solueret, & ad pacem, ea quæ inter se pugnarent, reduceret, Lucemque Materiæ mixtam paulatim in libertatẽ redigeret. Hominẽ porrò nõ à Deo, sed à † principe materia Seucla fictum esse: & Euam similiter, sed inanimatã creatam, & immobilem. Adã verò † forma feræ, aliáque hisce similia nugatus est. Solem & lunam diuinum quiddam esse putanit, ac de eis multa silentio digna portentosè cõfinxit. Diabolum nunc materiam, nunc materiæ principem vocanit. Coniugium diaboli legẽ & constitutionem esse dixit. Dominum autẽ neque animam neque corpus recepisse, sed hominem tantum visum esse nihil humani habentẽ, asseuerauit: perpessiones verò ei † per speciẽ tantũ & fucum accidisse. Resurrectionem corporum veluti fabulam repudiauit: nullam enim materię particulam dignam salute iudicauit. Animarum autem † transitiones è corpore in corpus & quidem etiam in volucrum & pecorum & ferarum corpora, docuit. Cuius sectatores etiã elementa omnia animata esse arbitrantur. Vtuntur variis imposturis, * nefariáque & execranda peragunt mysteria. Quapropter doctrina eorũ inelutibilis habetur: dæmonum incantationib⁹ animas hominũ, qui ea sunt initiati, obstrictas tenentibus.

Manetis, eiúsque sectatorũ Manichæorum hæresis. Manetẽ hunc quidam etiam Manichen dixere, vnde Manichæi dicti, quod verbum Græcu quodammodo significat insaniam fundetes id verò ipsi Manichæi nomẽ fugientes, Mãnichæos sese vocitarunt. quasi manna fundentes, vt verbi lenocinio rudiores ad se homines pertraherent.

ὑπὸ τῆς ὕλης σωχλα. † θηριόμορφον.

Sic & Basilides ab Abraxa Christũ in phantasmate carnis missum esse blaterauit. Tertull. Itaenim sibi hæretici monstrosa confingunt vocabula.

† φαντασίαι. † μετεμψυχώσεις.

• ἐναγεῖς καὶ μυσαρὰς καὶ ἀθέσμους, μίξεις καὶ ἀρρητοποιίας, hoc est, execrãdos, nocturnos & illegitimos concubitus, & flagitia infanda. Suidas.

** Manes, qui & Scythianus dictus est, Brachmã fuit genere, & præceptorem habuit Buddam, antea Terebinthum nominatum. Buddas in Græcia discipulus Empedoclis hæresim est sequutus, qui duo principia inter se cõtraria esse dixit, contentionem & Amicitiam. In perfide Buddas è virgine se genitum, & in montibus educatum mentitus est. Quatuórque composuit libros, quibus nomina indidit. Mysteriorum, Euangelij, Thesauri, Capitulorum. A dæmone autem tortus interiit. Eius libros cum reliqua hæreditate Vrbicus, qui se Manetem postea nominauit, ab ea fœmina consequutus est, & pro suis venditauit: qua fœmina Buddam funerat, & Vrbicum septem annos natũ ære & libra emit, libertatéque deinde donatum hæredem instituerat. Suidas.*

Vt Manes detracta totius corporis pelle, canibus obiectus sit. Cap. 22.

MAnes autẽ quum tres haberet sectatores, Addam, Thomam, & Hermã: ex iis Addã ad Syros, ad Indos autem Thomam misit, præcones. Qui reuersi, quum se dicerent multa dura passos esse, neque quẽquam doctrinam eius recipere

a Manetis interitus. a Persarũ rex eum virũ vinum excortari iussit, vt filij sui necis autorem. Ægrũ namq; illum citra omnem omnium medicorum opẽ & operã se sanaturum curaturúmque esse pollicitus est: quum itaque medici, quorum cura regius puer erat, dimissi fuissent, breui is mortuus est.

cipere voluiſſe, auſus eſt omnium hominũ importuniſſimus, ſeipſum Chriſtum nominare, & Spiritum ſanctum, aliúmque Paracletum miſſũ eſſe dicere. Et duodecim ſecũ ducens diſcipulos, in Meſopotamiam peruenit, Perſarúmque regnum peragrauit, ac temerario impotentique animo regis ibi filium ſe curaturum eſt pollicitus: qua re maioribus ſe obiecit malis. Poſteaquã enim inde eſt, vt manifeſtus Dei contemptor, repulſus, quum eò rediſſet, à rege comprehenſus a Perſicum ſuſtinuit ſupplicium. Detracta enim cute, ita nudus canib⁹ eſca eſt obiectus. Atque talem impius ille conſecutus eſt finẽ. Quod ſi quis nugamenta eius perſequi velit, cõpluribus is opus habeat libris. Et falſa hæc & impia dogmata, ex innumeris iamdudum extinctis hæreſibus congeſſit atq; accumulauit, eáque ex Perſide in orbem noſtrum veluti quoddã mortiferum venenum euomuit. Tales doctrinas hominum animis verſutiſſimus inſpirauit ſerpens, talibúſque anteſignanis ordinúmque ductoribus aciem contra veritatem ſtruens vſus eſt. Verùm enimuerò facile Dominus mendacium coarguit & cohortem patronorũ eius, ſicuti araneę telã, ſoluit. † Aduerſus hãc hæreſim ſtrenuè libris cõpoſitis depugnarunt, Titus Boſtræ & Diodorus metropolis Ciliciæ, epiſcopi. Scripſit etiam contra eam Gregorius Laodicenſis, vir qui hæreſim quidem Arianam defenderit, ſed Philoſophicis diſciplinis ab ineũte ætate apprimè eruditus fuerit. Præterea Phœnix Euſebius. Hæc de hæreſi b Manentis, à quo multis adhuc nomen Manichæorũ adhæret. Ego porrò ad reliqua iſtius hiſtoriæ deſcendam. Imperatorũ enim magnarúmque eccleſiarum antiſtitum ſucceſſionibus recenſitis, mox etiam quę monumenta tum eccleſiaſtici ſcriptores ediderint, & qui ex eis vſque ad impiorum tyrannorũ perſequutionem eccleſiarúmque oppugnationem vitam produxerint, exponam.

Vetus teſtamẽtum, perinde atque non boni Dei eſſet, Manes quoque reiecit & nouum, tãquam boni approbauit. Chriſtum autem opinione tantum & phantaſia, apparuiſſe, omniáque per fucum geſſiſſe, aſſeruit. Idem. Suidas.

† Qui contra hæreſim eam ſcripſerint eccleſiaſtici viri.

b τὸν μανένθος. μάνης, Manes, genitiuum facit Manetis. sed quia is prorſus inſaniæ aſpirate vocis Nicephorus luſit. μανεὶς enim inſaniens, μανένθος genitiuũ habet: & μανέντα, Manentẽ, hoc eſt, inſanientẽ dixit.

De ſucceſſione Romanorum imperatorum.
Cap. 33.

POſt a Decium Gallus duobus imperauit annis. Ab hoc ad Valerianum & Galienum imperium peruenit. Valerianus autem bello cõtra Perſas moto, quũ ad Edeſſã exercitus eius fame magis quàm ferro occideretur, Perſæ aciẽ cõtra eũ ſtruxerũt. Cuius ille gẽtis impetũ quòd ſe ſuſtinere non poſſe vereretur, conflicturũ ſe cum hoſtibus aſſimulans, ad eos transfugit, pacem cũ eis pacturus, exercitúmque ſuum proditurus. b Quod Romani quia animaduerterunt, fuga ſibi non paucis amicis, conſuluerunt. Ibi ergo apud barbaros & Saporem regem ſeruitutem ſeruiit, & tandem iugulatus imperiũ ad Galienum filiũ transmiſit. Ij quindecim annos imperatores fuere, & Claudiũ ſucceſſorem habuere c Et hic annum vnum & menſes decem rerũ ſumma adminiſtrata, poteſtatẽ eam Aureliano reliquit. Quũ autem is per inſidias in nouo quodam* caſtello fraudulenter cæſus fuiſſet, imperiúmque annos ſex tenuiſſet. Tacitus ei ſucceſſit: qui ſex tantum menſes in imperiali ſublimitate trãſegit. Sub eo magnum illum Charitonem, confeſſionem ſuã peregiſſe ferunt. Poſt Tacitum Florianus impe-A rator factus, menſes tres rem Romanam adminiſtrauit. d Vtrique ij ferro trucidari ſunt, & cęde eorũ imperium ad Probum translatum eſt. Hic annis ſex & mẽſibus quatuor eo potitus, atque in Sirmio occiſus: e Caro, eiuſdémque filiis Carino & Numeriano, poteſtatem ſummam reliquit. Sed & ij, nõ totis tribus annis imperiũ tenuerunt, & ab eis rerum ſumma ad Diocletianũ peruenit. Enimuerò quũ Cari filius Numerianus Antiochiam, quæ ad Orontem eſt veniſſet, in eccleſiam Chriſtianorũ ingreſſus eſſe dicitur: & quum ibi liberè quaſi per trãſennã inſpicere arcana eorũ myſteria vellet, Babylas epiſcop⁹ magno animo in faciem ei conſiſtens, id prohibuit: non licere dicens, eum cruore ex idolorũ ſacrificiis pollutũ, in domũ Dei tam præcipitanter ingredi, & diuina myſteria contaminatis oculis ſpectare. f Quare Numerianus offenſus, excruciatũ B illũ occauit. Et Carus quidẽ quum tentoriũ eius fulmine ictum eſſet, vnà cum eo conflagrauit: Numerarianus autem à ſocero ipſe ſuo * interẽptus eſt. Carinus etiã, quòd turpiter ſe in imperio gereret, à populo eſt * cæſus. His ita ſublatis, Diocletianus genere Dalmata, iamdudum Senator, & conſulatu geſto clarus, quique plurima manu egregia fecerat facinora, & bello ſtrenuus & conſilio promptus, ab exercitu imperator Romanorum eſt renunciatus.

a Succeſſiones in Romano imperio.

b Alij hiſtorici non cæſum eſſe, ſed in fœda ſeruitute conſeniuiſſe Valerianũ ſcribũt.

c. poſt Fl. Claudij mortem, Quintilius frater eius à militibus imperator lectus, & 17. imperij die iugulatus eſt. Eutr.

** Caſtelli nomen eſt Cenophrurium*

d Sic Vopiſcus; ſed Eutr. Tacitum imperij ducẽteſimum imperij diẽ, apud Tarſum febre interiiſſe: Florianum inciſis à ſemetipſo venis obiiſſe, dicit.

e Charito confeſſor.

f Martyrium Babilæ apud Antiochiam. Exemplum epiſcopalis libertatis.

** Apro ſcilicet.*

** Tribuni eius dextra, cuius coniugem polluerat. Eutrop.*

Qui maximis quibuſque vrbibus Epiſcopi præfuerint, & vſque ad eccleſiarum oppugnationem manſerint.
Cap. 34.

HÆc de mundano imperio. Nunc etiam nomina eorũ qui maximas quaſque C eccleſias ſacra adminiſtratione gubernarunt recẽſeamus. Et Romę quidem poſt Cornelium, qui Nouatũ ſuis ſatis ornauit laudibus, & tribus annis eccleſiam rexit. Lucius epiſcopus creatus eſt. Lucius non integris octo menſibus miniſterio eccleſiaſtico obito, ſortem locúmque ſuum Stephano reliquit. Et hic duobus annis epiſcopatu geſto, Xyſtum habuit ſucceſſorem. Atque ij ſub Valeriano fuere. Galieno autem imperante, Xyſtus epiſcopale munus vndecim annis tenuit: eíque Dionyſius ſucceſſit: qui epiſcopatu annis octo eſt functus. Felix autẽ ſucceſſor eius annis quinque eccleſię Romanæ præfuit, eámque Eutychiano gubernandã reliquit. Is vix octo menſibus epiſcopali munere functus, Caium ſucceſſorem habuit. Et hic annis quindecim ſacrã poteſtatem tenuit, & Marcellino eam reliquit, in quem eccleſiarum perſequutio incidit. Alexandriæ porro, Dionyſio illi magno, qui poſt Heraclam decem & ſeptem annis eccleſiã gubernauit, duodecimo Galieni anno, * Maximus ſucceſſit. Poſt hunc, quum decem & octo annos eccleſię præfuiſſet, Theonas eam regendã ſuſcepit. Hic decẽ & nouẽ annis epiſcopus fuit, & Petrũ ſucceſſorem habuit. Qui quidem duodecim annis optimè munere ſuo eſt functus. Nam tribus, ante perſequutionem, faciliorem, reliquis autem duriorem vitam per grauia certamina exegit, cõmunem eccleſiarum vtilitatem quàm maximè procurans. Et nono tandem perſequutionis anno capite plexus, magnificè martyrij coronam

Epiſcopi Romani.

Alexandrini.

** Alij Maximum vocãt.*

Antiocheni est consequutus. Verùm in Ecclesia Antiochena, episcopatu gerendo, Fabio Demetrianus, atque huic Paulus Samosateos successit. Post eũ loco suo pulsum, Domnus Demetriani filius mi nisterio eo est functus. Hic Timæũ, atque is rur sum Cyrillũ, Cyrillus Tyrannũ successorem habuit. quo tẽpore maximus ille aduersus ecclesias exortus est motus, Hierosolymis autẽ in ecclesia sacram functionem post Hymeneũ † Zabdas obiit: qui quidem post annos plures, somno eo qui iustos decet obdormiuit, & ecclesię clauum gubernandũ ad † Hermonem transmisit: atque hic ecclesiã eam, vita in annos multos producta, egregiè Apostolicã sedem tutatus, vsque ad persecutionem administrauit. Ij sunt, qui vsque ad maximã illam Diocletiani & Maximiani persequutionẽ, primi nominis ecclesias, ordine per successiones gubernarunt.

† Alij Zabdas.

Hierosolymitani.

† Alij Thermonẽ legunt.

De aliis eius ætatis ecclesiasticis virũ eloquentia & doctrina præstantibus. *Cap. 35.*

Qvum verò in aliis quoque parœciis sapientes & magnanimi viri fuerint, de eis etiam qua fieri potest breuissimè dicamus. Ac de Gregorio illo miraculis claro, & de Athenodoto eius fratre, præterea de Firmiliano qui Cappadocum ecclesiis præfuit, atque etiã de Theotecno Cęsareæ Palæstinæ episcopo, quæ opus fuit, antea retulimus. Dorotheus autem eo tẽpore Antiochiæ,* Tyranno ibi episcopatũ gerente, presbyter, in omni genere artiũ liberalium apprimè erudit*, floruit. Qui adeò studiosus pietatis fuit, vt diuinarum literarũ gratia Hebraicam linguã egregiè perdidicerit. Fuit is natura ex ipsa natiuitate eunuchus. Quam ob rem illum etiã imperator, vt nouum & insolitum quiddã habẽtem, familiarius complexus, honorem ei detulit, vt Tyri tingendæ purpuræ præesset. Docuit autem populum res sacras pro cõcione, eiúsque auditorem se fuisse dicit Eusebius Pamphili. Alexãdriæ verò clarus fuit & celebris Pierius presbyter dignitate, & quum diuitiarum contemptu, philosophiæque & Gręcarũ disciplinarũ scientiarum sacratum literarum studio & peritia, publicisq; scripturæ enarrationibus & disputationibus admirationem omnium meritus. Episcopatum ibi tum administrauit Theonas. Et vnà cum Pierio, Achillas quoque in presbyterorũ cathedra laudem magnam est consequutus. Sacratum scripturarum doctrinæ præpositus: qua prouincia rectè obeunda multũ ei profuit philosophiæ studium, quæ sincera Euangelij dogmata & instituta clarissimè in apertum protulit. In Ponti autem regionibus Melitius magni nominis fuit: quem, qui Gręcam consectantur sapientiam, mel Atticæ cognominarunt. De eo illud nobis necessariò dicendum est, vt si quis in omnibus præclaris studiis perfectissimum aliquem hominẽ describere velit, ei tanquã absolutum exẽplar Melitius sufficiat. Ars enim oratoria natiua in eo est visa. Ac si eum eo tantũ nomine admiraremur, minus ei quàm meritus sit, tribueremus. In aliis aurẽ omnis generis studiis atque doctrinis amplius quicquam, quàm ille assequutus sit, nemini in mentẽ venire potest. Quod si enim in disciplina quaque absolutissimus quisquã cũ illo de ea verba cõtulisset, in ea sola eum eruditũ atque exercitatum fuisse dixis-

Aliarum quoque ecclesiarũ illustres episcopi. Dorotheus presbyter Antiochenus.

**Eusеb. Cyrillo lib. 7. cap. 32. sedẽ eunuchus natus.*

Idem purpuræ tingendæ Tyri præfectus.

Pierius & Achillas presbyteri Alexandrini.

Profanæ literæ Theologiæ vtiles.

Mel Attica. Vir absolutissimæ in omni disciplina genere eruditionis, & virtutis summa.

E ses. Et rursus de alia arte si quis cum eo egisset, in ea quoque eũm longius excellere, præ eo studio in quo prius primas habere visus esset, iudicasses. Virtutes porrò non solũ cum tam varia eruditione in eo certabant, verumetiam si nihil prorsus doctrinarũ habuisset, hæc satis illi suffecissent. Adeò in eis ad summam laudẽ & gloriam nihil fecerat reliqui. Hic in ipsa grauis persequutione, septem annos in Palestinę partibus mansisse dicitur.

De Laodicensibus episcopis, sapientia illustribus viris. *Cap. 36.*

Laodicensis ecclesiæ sacrum munus gessit post Socratem Eusebius. Is Alexandria profectus, propter Paulum Samosatenum, in quem tum inquirebatur, in Syriam venit. Vnde alius qui ibi diuinarum rerum studiosi erant, in patriã redire est impeditus: quòd fides eius in Deum temporibus illis summa, satis perspecta fuisset. Eius deinde locũ Anatolius obtinuit, † optimi decessoris bonus successor. Huic Alexandria patria fuit. Præcipua certè laus ei in profana fini & sacra philosophia, omnibus omnium præclarorũ virorũ calculis est tributa: vt ei, qui ad summam peritiã Geometrię, proportionis numerorum, Astronomię, Dialecticę, Physicę, ipsiúsque adeò Theologicæ sapientiæ, artiúmque dicendi omnium peruenerit, neminẽmque sibi parẽ esse passus sit. Quẽ fama etiã est dignũ esse iudicatũ, qui primus Aristotelicã institueret scholã. Multáque is Alexãdriæ * Pyruchij obsidionis tempore in ciuili dissensione & famis discrimine, propter annonę angustiam, optimè fecisse, ciuibúsque consuluisse traditur. Et rationes fineíq; certos, Paschæ æquinoctiali tempore celebrandum esse, ostendit: Arithmeticas institutiones decem libellis composuit, aliáque plurima literarum monumenta, quæ eximij eius in honestis G & liberalibus artibus studij satis magno sunt documento. Primus ei Cæsareę Palęstinę episcopus Theotecnus manus imposuit, episcopũque creauit, ecclesię suę successorẽ eum designans atque destinans. Sed ambo non ita diu ecclesiæ ei præfuerunt. Nã quum & hunc Synodus contra Paulũ coacta euocasset, & ipse per Laodiceam iter faceret, nupérque admodũ ibi pietatis nomẽ referens episcopus Eusebius è vita migrasset, à fratribus detentus, ecclesię ei est præfectus. Anatolio huic, quũ post annos complures decessisset, postremus ibi fidelium episcopus, ante persequutionis tempora, suffectus est * Stephanus: satis ille quidem profanis artibus instructus, sed non itidem vt decessores eius, in diuinis literis institutus. Declarauit id persequutionis tempus, quòd virum hunc † meticulosum, ad simulationem & dissimulationem compositũ, alienũ oẽmque esse etiam à philosophia indicauit. Quod si talis H ille fuit, qoid mirum est ecclesiam quoque eius postea à recta fidei professione decessisse? Sed enim, Deo opitulante, se illa etexit atque confirmauit. Theodotus nanque post illum episcopale munus sortitus, nomini suo factis ipsis respondit: & operibus, qualem esse oportet episcopum ostendit, animabus simul & corporibus rectè curandis nemini secondus, humanitatẽque singulari, si quisquam alius, & ipse preditus. Sic

Euseb. Alexandrinus.

Laodicea episcopus.

b Huius ibi successor Anatolius, Alexandrinus itidem.

Anatolius vir doctissimus, & de repub. Alexandrina optimè meritus.

† ἀγαθὸς ἀγαθοῦ διάδοχος.

** πυρουχίου, publicæ annonæ & tritici, quod πυρὸς græcè dicitur, receptaculum atque granarij. Refertur hoc ab Euseb. lib. 7. cap. 32. ὑπὸ τῷ τῷ βρουχίῳ πολιορκίᾳ, Nicephor. ὑπὸ τῷ κατ' Ἀλεξάνδρειαν τῷ πυρουχίῳ πολιορκίᾳ, Euseb. vt supra.*

** Stephanus Laodicensis episcopus profanarum artium quàm sacrarum literarum doctior.*

† δειλιασμόν, ὑποκρίσεώς πλέον.

Theodotus, corporum simul & animarũ medicus.

σύμπαθείᾳ.

Sic ille affectionum accommodatione & * condolẽtia, studium officiúmque pastorale temperauit: atque vtilitatem eorum quisque consuluere, in hac vel in illa medicatione diligenter & fideliter procurauit.

Agapius Cæsariensium episcopus.

De episcopis Cæsarea Palestina, & de Eusebio Pamphili. Cap. 37.

IN Ecclesia Cæsariensi Palæstinę post Theotecnũ, Agapius magnopere est laudatus, quẽ bonũ fidelẽmq; episcopũ fuisse, doctrina simul & vita ipsa declarauit. Rectè enim piéque populo suo præit, & munifica liberalíque manu benignè egentibus facultates suas impertiit. Eodẽ tempore, eruditione iuata & vitæ instituto philosophiĩ Christianũ, & presbyteri dignitate auctum, diuinum Pamphilum floruisse scimus. Cuius vitã & actiones omnes, celebrem etiã quam ibi instituit profanæ diuinæque philosophiæ scholam, preterea constantẽ in variis persequutionibus, confessionẽ, & certamina, egregiúmq; pro Christi nomine martyrium, Eusebius sororis eius filius, eidémque adeò charus vt nomen illi suum imposuerit, copiosè peculiari scripto est persequutus. ad quem eos qui accuratius hęc cognoscere voluerint, reiicio. Eusebius iste disciplinis omnibus perceptis, sacrarũ maximè literarum, in quibus consenuit, scientia enituit, & ad Constantij vsque tempora vixit. Et quum Christianæ professionis studiosissimus esset, egregiámque pro Christi honore æmulationem spiraret, vndecim tomis Euangelicam pręparationem, & decem aliis Euangelicam demonstrationem est conplexus. Et primus ipse manũ pręsenti argumento admouit, primúsque libros eos

Pamphilus presbyter martyr.

Schola Cæsariensis institutio.

Eusebius Pamphili, & eius scripta.

A Ecclesiasticam historiam appellauit, decémque eam tomis absoluit. Est & aliud eius volumen, in quo temporum certam accuratámque rationem digessit, Chronicorum seu Annalium Scripsit quoque de Constantini vita libros quinq;. Edidit & alium ad eundem, quem † Triceonalẽ inscripsit. Ad Stephanum item alium de iis quæ in Euagelijs in dubium seu disputationem vocantur. Sed & alia varia reliquit scripta, quę multũ ecclesiæ afferunt vtilitatis. Verumenimuerò etiamsi talis fuerit, in multis tamen eum apparet Arij sententiam comprobasse, vt qui filiũ (sicuti id ex eius scriptis colligere licet) creaturam vocet. Quamuis Socrates, qui & ipse ex Nouatianis res ecclesiasticas scripsit, in secundo tomo B maximopere persuadere contendit, rectè eum virum sentire, eundémque sycophanticè eo nomine à nonnullis impeti. Atq; vt id magno animo certius comprobet, in defensione sua, dicta illius quædam, ambiguitatem tamen cõplectentia, contexit: eundémque primæ Synodi affuisse, atque vnà cum aliis suffragio suo & calculo εἰς τὸ ὁμοούσιον, siue in consubstãtiale cõsensisse refert. Ego verò, si ille quidem sine scripto rectam complexus est opinionem, Socrati nõ refragor: sin autẽ ex scriptis illius, quę legi, res sit diiudicanda, multum abest vt sanam sincerámque eius de fide sententiam fuisse putem. verùm de hoc C etiam hæc satis sint. Et continet hic quoque huius historiæ liber annorum triginta duorum tẽpus: qui initium sumpsit à primo Valeriani anno, finem autem accipit ineunte Diocletiani imperio: à Mundo cõdito quinquies millesimo † septingentesimo nonagesimoquinto, à diuina autem Domini nostri Iesu Christi natiuitate * ducentesimo nonagesimo anno.

† τριακονταετηρικόν.

Eusebius iste Nicephoro Arianismum redolere videtur.

† Secundum Neotericos Cronologos 4265.

** Al. 287.*

ECCLESIASTICÆ HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS SEPTIMVS.

Expositio dicendorum.

CAPVT I.

Acilis hucusque nobis fuit labor, leuíque & plana via sacra decurrit historia. Quamuis enim antea quoq; grauiter aduersus nos malignus spirauerit spiritus simplex tamen & vniformis ea fuit calamitas. Deinceps verò horret progredi stylus. Interrumpitur namque, & quodāmodo ingenti & violento variarū cladiū impetu inhibetur: atque ei inundatione sanguinis martyrū, pelagi prorsus instar fluentis cursum tenere non permittitur. Sedenim qui semel operi huic manus admouerimus, procedendum nobis est necessariò. Itaq; qui, vt potuimus, priora exposuimus, in hoc libro etiam res sub Diocletiano, eisq; quos ille sibi in imperio adoptione adsciuit gestas persequemur. Sub iis enim maxima omniū persequutio est excitata. Et non ita multis, quæ certis in locis accidêre clamitates, attingemus. Quasdam etiā singillatim memorabimus. Tum autē, quomodo tyranni sæuissimi, qui supra modū crudelitatē in nos exercuerunt, ad palinodiam & tyrannidis suæ recantationem sint redacti, postremóque internecione interierint. Præterea, vt maximus ille Constantinus, Deo annuē.e, salutari instructus armatura inuictęque Crucis signo armatus, regiones & terras omnes à prædonibus repurgarit tyrannis superstitionémque Græcorum nefandam extirparit, & res nostras oppidò quàm inclinatas, ruinámque iam minantes, auxiliari adhibita manu restituerit, atque in perpetuū diuini numinis nutu permansuras confirmarit, referemus. Et res sic habet.

Dicendorum propositio.

E ipsi Romani, & maximi quique magistratus, qui res aulicas & domesticas suas nostris curandas cómiserunt. Eos quippe propter egregiam spectatámque fidē pręesse aliis, atque honore dignitatéque præcellere oportere iudicarunt. Satis id declarauit Dorotheus ille, qui neminē honore ex magistratibus & præfectis omnibus, propter bonæ mentis integritatē & fidē, habuit parē: & pręclarus Gorgonius, atque alij eis pares: qui etiam ad supremū cœlestis regni honorem sunt assumpti, propter fidei sinceritatem. Ac per eiuscemodi viros in locis passim quibusq; ecclesiarum Antistibus non parū accidit opis & consolationis. Ostendunt id quoque plurimorū milliū hominū in oratoriis domibus cœtus & conuentus habiti, quę oratoria, quū propter angustiā, confluentē tantā multitudinē non caperent, cernere erat, ea paruis initiis & fundamentis, in augusta, amplitudine & magnitudine admirāda, in locis omnibus, excitari atque construi tēpla. Quæ ipsa tēporis processu deinde incremēta quoque ampliora cepere, quū qui ea ædificari atque augeri prohiberet, aut per fascinantē inuidiā aboleret, nemo esset. Sic ea cœlestis manus custodiuit, atque extra insidiarū omniū aleam posita esse voluit. Posteaquā autem per multā libertatem nostram, in mollicię & languorem professionē fidei conuertimus: atque inuidia stimolati, armari ipsi contra nos cœpimus: orationibúsque & scriptis pro hastis & spiculis vsi, turpiter fœdas seditiones excitauimus, proindéque * simulatio quædā & dissimulatio quàm potuit maximè in ecclesiam inuolauit, & malitia vires maiores accepit, oculus Dei more suo benignè nos castigando visitauit, & paternè coercuit. Ac primum quidem ærumnæ à fratribus castra & militiam sectantibus incœpere. A quarum sensu quum adhuc longius abessemus, tantū abest vt de placanda iusta Dei in nos ira cogitaremus, vt etiā insuper omne genus malitiæ & peccatorum aliorū ad pristina delicta accumularem*: perinde atq; nō esset qui hęc cōsideraret atq; specularetur, qui ve rationē istorū omniū flagitaret. Cęterùm qui sibi religionis nostræ colūnę esse videbātur & munus pastorale gerebant, diuinis sanctionibus & legibus abiectis, ad cōtentionis studiū prolapsi, & vehemētius inter se ardore quodā cōcitati, dissidiū ex dissidio seuêre, ac mutua odia magis ac magis adauxere, ambitionē & cupiditatē dominandi vindicantes, & tyrānorum more contentiosè ad se pertrahentes. Tum scilicet euenire ea, quę scriptura refert, vidim*: Obscurauit in ira sua Dominus filiā Sion, & deiecit è cœlo in terram gloriā Israel. Destruxit omnes

Dorotheus & Gorgonius aulici, & idē christiani, ecclesiæ multum profuerunt.

εὐκτήρια parua in templa ingentia mutata.

Rebus secundis se Christiani ad ignauiam dedere. Insidia eorūdem intestina.

** ὑπόκρισις καὶ εἰρωνεία.*

Vtres christianorū, quæ antea pulchrè steterant, intestina dissensione atque contentione à diuinæ pietatis cura exciderint. Quæ quidem ad tempus permissione diuina sic accidêre. cap. 2.

ERat aliquando tempus, quū Christiana professio pulchrè staret, gloriáque sua & libertate clara haberetur: Græcis iuxtà & barbaris, quòd diuini verbi prędicatio vbique terrarū vigeret, grata & accepta. Huius rei certa documēta sunt, quum magnorū Principum erga homines nostros egregia beneuolentia & humanitas, ac gentes quędam, quarum prouincię Christianis administrandæ datæ sunt: tum imperatores

Florens rei Christianę status.

nes macerias eius & euertit testamentũ serui sui. Et prosanando prostrauit in terrã, per ecclesiarum vastationem, sanctificationem eius: & quæ sequuntur. Templa nanq; ex ipsis reuulsa fundamentis, solo æquata sunt. Et sactosancta scripta in medio foro conflagrarunt. Qui verò honore inter nos excellebant, hinc & inde cursitantes, fuga saluti suæ coosuluerunt. Alij porrò in fuga excepti, ludibrium fuere eorum qui nobis insultant. Qoum etiam, iuxta alium Prophetam, effusus est contemptus in principes: & errare fecie eos in inuio, & non via. Verùm hæc persequi oratione, nostrum non est: præterquam vt diuinum iudicium indicemus, eique iusticiæ laudem tribuamus, quòd videlicet certa & æqua ratione procedit in omnes. Sed bis nunc omissis, ad sacra martyrum certamina, breuiter ea expositiuri procedemus. Primùm autem, quomodo se Romani imperij res habuerint, dicemus.

Vt Diocletianus Maximianum Herculium socium sibi imperij allegerit, & vt is persequutionẽ cõtra nos instituerit. cap. 3.

Diocletianus consortem sibi imperij legit Maximianum Herculium.

DIoclettianos, vti dictũ est, imperio accepto, quum contra Christũ quantum antea nunquam fuisset, bellũ mouere constituisset, martyrũ Christi magnitudinẽ animi, robur & fortitudinẽ satis perspectã habens, quòd cnm tam eximiis bellatorib. sibi certamẽ fore videret in primis curandũ sibi putauit, vt seipsum confirmaret, atque ita demũ confidẽtius prælium iniret: homine pari secũ ingenio & crudelitate * Maxiximiano Herculio reperto, cum sibi vt æqua potestate imperiũ administraret, adsciuit. Quo tam eximio tyrannorũ pari accomodato sibi prorsus & proprio, maxime vsus fidei nostræ hostis, tanquam volucris supra eam quæ sub cœlo est terram volitauit, omnes in potestatẽ suam redigere, & Christi nomen ex ipsis quod dicitur fundamẽtis eruere satagens. Atque equidẽ primùm noo vno statim impetu persequutionẽ contra nos, sed insidiosè, atque vt ita dicã, clandestinè est aggressus. A principio igitur Christianis affligẽdis, consilij sui in exercitu & castris periculũ fecit. Facilè enim ex sentẽtia cœptũ sibi successurum putauit, si illos sensim quodãmodo & arte circunuẽtos vicisset. Et multi sanè ex ordine militari, propter insignẽ erga diuinũ numẽ pietatẽ, vitã priuatã honoribus quibuscunqoe prætulerunt. Postquã enim lustrator & repurgator exercitus, idẽmque persecutionis autor, optionem militibus Christianis illam obtulit, vt vel ipsi obsequentes ordinibus ducendis honoribúsque gerendis cum aliis participes fierent, vel constitutionũ imperialiũ autoritate contemptã militiã relinquerẽt: quamplurimi tũ Christi milites eã quę videbatur esse felicitatẽ abiecerunt, parati nõ dignitatẽ & honorẽ tãtùm deponere, sed etiã mortẽ, si aduersarius illis acrius instaret, obire. Id quod à principio in vno atq; io altero est perspectũ. Rarius enim id insidiosi cœpti autor est ausus. Certamen nãque cœptũ vsque ad sanguinis fideliũ effusionem producere, simúlque bellom contra omnes excitare, adhuc quadam quasi desidia distulit. Vt autem seipsum nodaoit, totúsque in persequutionem incubuit, oratione

** Al. Maximianum vocant.*

Christianorũ persequutio à castris imperatoris grassari incepit.

A nulla explicari potest, quanta vbique per omnia ferè loca & oppida fortissimorum Christi martyrum multitudo sit exhibita. Primum quidem vbique circunferebantur & proponebantur imperialia edicta, vt templa solo æquarentur, diuinæ scripturæ comburerẽtur, magistratus & honores gerentes cum ignominia in ordinem redigerentur, serui Christianismũ abiurantes libertate donarentur. Deinde verò paruo interuallo alia sont edicta proposita, qmb. imperabatur, vt ecclesiarum præsides, vbicunque locorũ essent, vincirentur: vtque eisdem, quibuscumque fieri posset modis, necessitas diis sacrificandi imponeretur.

Edicta imperialia aduersus christianos.

Vt hoc eodem tempore feriis paschalibus vbi que fieret, institutũ mandatumque fuerat.

De moribus sanctorum qui in ea persequutione fortiter decertarunt. cap. 4.

B IBi tum videre erat, moltos ex eo numero incredibiles tormentorum cruciatus constantissimè perferre. Erant etiam qui animorum torpedine io firmiores, ad primum cederent terrorem. Et varia sanè pœnarum proponebantur genera. Hic enim flagella corpore toto perferebat. ille autem constrictus torquebatur, & vngulas altè penetrantes tolerabat. Cui supplicio quidem etiam immoriebantur, & alij aliter cum cruciatibus luctabantur. Quidã etiam per violentiam protracti, & ad impura sacrificia adducti, quum oon sacrificassent, sed tamen veluti sacrificassent, liberi dimittebantur. Inueoiebaotur quoq;, qui execranda sacra ne conspexissent quidem: sed quod ab aliis sacrificasse iam dicerẽtur, sileotio fraudem eam & sycophantiam tegeotes abibant. Aliquis adhuc spirans & decedens, tanquàm iam mortuus omnioo proiiciebatur, atque eum ipsum alij pedibus tractum, perinde atque cum aliis sacrificaturum corripiebant. Aliquis rursum ingenti clamore vociferãs, dolúm- C que & sycophantiã à se moliens, minimè se sacrificasse, affirmare perseuerabat. Nonnulli ornamento erat, quod Christianum se esse, acclamare pergebat. Alius se neq; sacrificasse, neque vnquam sacrificaturum esse, constanter contendebat. Verùm ne illi quidem malorum expertes erant. milites enim pugnis os, maxillas & facies eorũ diuerberantes pulsabant, atque eos silere iussos repellabãt. Adeò non solum si quod volebant perfecissent, sed etiam si id perfecisse viderentur † pestes illæ plurimi ducebant. Sed hęc aduersus veros & germanos pietatis propugnatores atque decertatores locũ non babebãt: quorum constantię & fortitudinis accuratã plenámque commemorationẽ, nulla profectò potest exequi oratio.

Varij torundẽ cruciatus.

pulcherrimus sanctorũ martyrum sacrificare diis nolentium agon.

† ἀλάστορες.

D *De eo christiano, qui Nicomediæ impium imperatorum edictum concerpsit: & de eis qui ex ipsius imperatorũ aula martyrio sunt perfuncti. Cap. 5.*

EX celebrioribus viris qoidẽ, magnis defunctus honoribus, vbi Nicomediæ edictũ cõtra pietatẽ legi audisset, ardore diuino confirmatus, atq; æmulatiooe vehemẽti in animo suo incẽsus, scriptũ id vt dirum & execrandũ, sicuti pu-

Martyriũ viri praclarissimi, qui edictũ imperiale contra Christianos propositũ conscidit.

blicè propositum erat, arripuit, atque in minutissimas partes conscidit; quum quidem ea in vrbe vterque imperator adesset. Quo commisso facinore, perinde atque in audacissimo atque maximo crimine, grauissimas * vt par erat, pœnas pendens, ad extremũ vsque spiritum, propalàm in summis exquisitissimisque cruciatuũ tormentis, liberum illum quem prius habuerat, generosúmque & constantẽ animũ magnificè ostendit. Secundùm hunc imperatorum domestici & familiares, Petrus, Dorotheus, Mygdonius & Gorgonius, omniũ qui vnquã apud Græcos & barbaros celebrati sunt, quum abundè gratia & existimatione apud heros suos ita pollerent, vt illis non minus quam † germani filij chari essent, pro nihilo tamen ea omnia reliquáque vitæ huius vmbram duxere, pręeo vt pro Christo paterentur, & ad nouos carnificũ cruciatus nouã etiam animorum afferrent promptitudinem & alacritatẽ. Petrus nanque cõprehensus, per mediam Nicomediã est tractus: atque vbi simulachris sacra offerre renuit, denudatus, atque in sublimè suspensus, crudelissimè est diuerberatus, vt vel inuitus & tantis tormentis adactus, quod recusauerat, facere cogeretur. Sedenim quum etiã tum fortiter in sententia persisteret, & iam ossa flagrorũ fustiũmque ictibus nudata apparerent, salẽ aceto mistum tortores in membra diffluentia infuderunt atque intriuerunt. Sed & hoc tormentũ quum ille superasset, ignis est constratus & craticula posita: super hãc G ille collocatus, sic carnes ipsius, aliarum edulcũ carnium instar, paulatim igni tostæ atque frixæ sunt. Et carnifices non prius se remissuros quicquam de tantis supplicijs, quàm ille imperata fecisset, confirmabant. Ille autem quum totus in eo esset, vt fortiter illis resisteret, in ipsis tantis cruciatibus * victoriæ corona ornatus decessit. Ac ille quidẽ martyrio ita est defunctus. Reliqui autem non minus fortasse tormentorũ pertulere, quæ breuitatis causa prætermittimus: & illud duntaxat adijcimus, eos post multos insustentabilésque cruciatus postremò laqueo vitam finiisse. Qui omnes exequiarum quidẽ & sepulturæ iusta consequuti, deinde verò effossi, in mare sunt coniecti: vt ne, sicuti dicebatur, in sepulcris positi, dij esse iudicarentur. H

* οἷα ἦν εἰκὸς παθὼν, Niceph. τοιαῦτα οἷα χρὴ εἰκὸς ἦν ὑπομεῖνας. Euseb. lib. 8. cap. 5.

Martyres imperatorum domestici: Petrus, Dorotheus, Mygdonius, Gorgonius.

† βασιλικοὶ παῖδες. Id. Illustrissimum Petri martyrium.

* στεφανίτας ἀνέδησαν.

Martyriũ reliquorum.

De beato obitu viginti milliũ in Nicomedia martyrũ & de inde eunucho, & Domna, martyribus. Cap. 6.

POst hoc Domna virgo, & Indes eunuchorũ fidelissimus in iudicium sunt producti. Postquam enim Anthimi Nicomediæ episcopi institutione & opera diuinam cõsequuti fuerant gratiam, quicquid habuerãt in imperiali aula fauoris, id omne souendis curandísque pauperibus insumpserant. Et quum Diocletianus expeditionem bellicam aduersus † Æthiopes suscepisset, * præfectus eunuchorum, cui ciuitatis cura mandata fuerat, cognita in Christum fidei professione Indæ, & Domnæ, quæ in aula Principum sacerdos idolorum fuerat, in carcerem eos demisit. Ibi Domna vultu in speciẽ distorto, à dæmonio se correptã esse assimulauit: & ob eam causam a Anthimo episcopo, cuius eximia erat ingentis aduersus dæmones potestatis fama, tradita est. Reuersus eò imperator, vbi eam rem co- E gnouit, eunuchum statim securi percuti iussit: furorémque suum omnẽ contra asceteria emisit & persequutionẽ ab omni humanitate alienissimam in nos concitauit. Quo tempore puellæ multæ, quæ ibi piis studiis * virginitatem conseruare studebant: in Martyrij stadio constantissimè decurrerunt. Cum quibus & Glycerius, inter presbyteros primas tenens, quum varia tormenta egregiè vicisset, totóque corpore neruis bubulis concisus fuisset, igni tandẽ est exustus. Permulti quoque Senatores, & qui ordines in exercitu duxerãt præclari viri, sunt iugulati: quibus omnibus non aliud quàm veræ pietatis crimen est obiectũ. Verumenimuerò quum natalis F Christi festus adesset dies, & multitudo ætatis omnis, quæ Christi nomine censetur, in tẽplo natalem eum celebratura conuenisset, tyrannus veluti opportunũ tẽpus & lucrosam occasionẽ nactus, per quam væsaniam & furorem suũ adimpleret, misit eò qui templũ clauderent, & ignẽ circuncirca accenderẽt. Aderat ibi præco, qui voce clariore promulgabat, vt qui viuere vellet, ex templo exiret, & in proxima Iouis ara thura adoleret: alioqui nisi hoc fecisset, vnà cum domo ipsa conflagraturus. Tum verò in templo ipso quidam pro multitudine ea omni, cum libertate insigni propalàm respondit, & pulcherrimam illam edidit vocem: Omnes nos Christiani sumus, vnum eúmque solũ Deum & regem credimus esse Christum: & ipsi, Patríque eius, & Spiritui sancto sacrificare, atque nos omnes vnà offerre facilè parati sumus. Vix hęc ille dixerat, & ignis est accensus, qui in temporis veluti momento ecclesiam omnem complexus, illos omnes viginti milliũ numerum explentes, in cinerem redegit. Deinde etiam beatæ Domnæ, post supplicia multa fortiter tolerata, gladio caput resecatur. Diuinus autem Anthimus primùm quidem crudelissimè cęditur, subulis igne cãdentibus talos perforatur, super fractis testis reponitur, baculis cum uerberatur, crepidas æreas ignitas induitur, fidiculis alijsque tormentorum instrumentis excruciatur, facibus aduritur, & ad postremum securi percutitur.

Martyrium Domnæ virginis, & Indæ eunuchi.

† τοὺς Αἰγυπτίους. Aegyptios. Aegyptum enim inuasit Diocletianus, & Achilleum incubatorem imperij Alexãdrię vicit.

* ἀρχιευνοῦχος.

a Anthimus Nicomediensis episcopus, egregius exorcista.

* παρθενίας ἢ σεμνείων ἀσκητῶν.

Persequutio Ascetriarum puellarum, earundémque martyria.

Item Senatoriorũ virorũ.

Viginti millia martyrum in ecclesia Natalem Christi celebrantium holocaustum Deo offeruntur.

Domna capite plectitur.

Anthimi episcopi martyrium.

De Melitinis, Aegyptiis, Tyriis, & Phœnicibus martyribus H *Cap. 7.*

HÆc sic apud Nicomediam in initio persequutionis gerebantur. Non minus autem in Melitina * vrbe tyrannis grassabatur. Idem in Syria fiebat. Circunferebãtur enim imperialia scripta, quæ ecclesiarum pastores carcere includi iubebant. Et erat vbique miseranda & grauis rerum facies, quòd plurima millia passim traherentur atque raptarentur. Et quæ antea percussoribus, homicidis, & sepulcrorum violatoribus erant præparatæ custodiæ, hæ presbyterorum, diaconorum, aliorúmque eius ordinis sanctorum virorum choro replebantur: vt iam maleficis, prædonibus, alijsque cõdemnatis hominibus locus in carcere non esset. Nec lõgè pòst, alię superueniũt literę: vt qui in custodijs dijs sacrificarent, liberi abirẽt: qui id facere recusarẽt, omni malorũ genere affligerẽtur. Sedenim quis tandem, qui talia legat, tantam martyrũ turbam dinumeret? qui per prouincias omnes strenuè decertarũt: maximè autem in Aphrica

Generalis martyriorum plurimorũ multis in locis exhibitorum descriptio.

* χώρα. regione. Euseb.

ca, & Mauritania: item Thebaide, & in Ægypto; vnde nonnulli etiam in alias diuertentes vrbes, ibi fortitudinem suam pro Christo, & constantiam exhibuerunt. Quorum quis non, si videat, cum stupore admiretur alacritatem, suppliciáque numero longè superiora? potissimum autem, post hæc omnia, cum agrestibus feris colluctationem? Pardi nanque, vrsi, apri, & tauri syluestres, ferro & igni ad feritatem excitati, grauissimè in eos immittebantur. In quibus omnibus, admirandum spectaculum erat, tanta generosorum & nobilium martyrum cõstãtia & fortitudo. Verùm & illud maximo fuerit miraculo, quòd feræ illæ carnibus humanis vesci solitæ, & longa fame efferatæ, ab illis abstinuerunt, neque martyrum corpora attingere ausæ fuerunt: sed in alios, eos videlicet qui extra arenam stantes, illas contra pios Deóque charos homines prouocabant & concitabant, stridore & impetu multo irruerunt, sacrosanctos athletas, nudis consistentes corporibus, eásque manibus in se adtrahentes, minimè lædentes: Quod si aliquæ etiam incurrere in eos cœperãt, quum quàm proximè ad eos accessissent, derepentè ibi tanquam vi quadam repulsi, retrocedebant. Quod sanè factum, consternatione homines impleuit. Quippe quum in vnum martyrem sæpius multę immitterentur beluæ, infectis tamen ab eis rebus ferarum ductores abirent. Non minorem admirationem mouit strenuorum illorum martyrum animus infractus, & quorundam in imperfecta adhuc ætate senilis constantia. Vidisses enim ibi iuuenem nondum viginti totis expletis annis, vinculis liberũ, manibus recto statu in crucis speciem extentis, intrepido immotóque corde tacitè precibus ad Deum vacantem, neque vel se mouentem, vel genua inclinantem: quum quidem circa eum feræ crudelitatem spirarent, grauitérque rugirent, & iam penè diuinas illius carnes inuaderẽt & laniarent: cœlestibus autem frænis ora eorum obturarentur, & veluti catenis in eos qui post illos stabant retraherentur. Vidisses alium tauro obiectum, qui aliis quidem ex spectatoribus infidelibus cornibus in sublimè iactatis, quum plurimam vitæ partem ictibus disiecisset, minacius autem & ferocius martyri appropinquans, ne stringere quidem eum posset, sed sensim tantummodo cornu peteret, linguáque pedes lamberet, & religiosè quodammodo discederet. Et quum ad eum modum multæ bestiæ in martyres immissæ essent, idémque omnibus accidisset, postremò carnifices ipsi animos despondẽtes, post plurima supplicia, aliámque grauium tormentorum vim illis illatam, ferro crudeliter omnes iugulabant, & in profundũ mare deiiciebant. Atque hæc quidem sunt nobilissimorum Ægyptiorum athletarum, quæ Tyri decertarũt, certamina.

Quædam istorum martyriorum in Palæstina et Tyri in phœnice vidit ipse Euseb. lib. 8. cap. 7.

feræ martyres, qui eis obiecti erant, non læserunt.

De martyriis in Thebaide toleratis, & variis variorũ suppliciorum modis. Cap. 8.

Martyria Ægyptiaca.

QVi verò in patria sua martyrium obiere, quis vel eorum numerum inire, vel tot & tam varia tormẽtorum genera explicare queat? Quandoquidem quamplurimi vnà cum coniugibus & liberis propter Christum vitam ipsam A prodidere, variásq; mortis species adiere. Quorum aliqui post vngulas, flagella, & fidiculas, aliósque cruciatus, ad quorum mentionem solam animus exhorrescit, fortiter præsenti robore toleratos, tandem igni sunt consumpti. Alij, & quidem innumerabiles, scaphis impositi, in alto submersi pelago. Nonnulli etiam resecare volentibus caput magno animo, iugulum præbuerunt. Multi fame enecti sunt, plures in crucẽ acti: & alij quidem eodem quo malefici modo, supplicio affecti: alij autem † inuersi, pedibus videlicet in sublimè sublatis, vitam diu grauitérq; traxerunt, donec in cruce ipsa ita suffixi fame perierunt. Thebaide porrò quæ sancti martyres pertulerint, oratione persequi facile non est. Corpora enim eorum testis vngularum vice tãtisper dum vita illis superesset, tortores dilaniabãt. B Et machinis quibusdam mulierculas in sublime pede vno, capite dependente tractas, victimarum more suspendebant, * neque ea quæ natiuus pudor occulta esse voluit contegentes, & omnibus summæ inhumanitatis & crudelitatis præbentes spectacula. Quidam arborum frondibus alligati, miserabiliter excarnificabantur. Rami enim robustiores vi & arte quadam contracti martyrum crura diducta vinculis distringebant: ac deinde illis in naturalem statum suum redire permissis, subitò membra, vt cuiq; erant alligata, sæuissimè discerpebant. Atq; hæc omnia non breui tempore sunt patrata, sed annis pluribus malũ hoc durauit. Ad decẽ namq;, & triginta, & bis totidem, atque etiam quandoque ad centum quotidie viri, iuuenésque admodum & mulieres suppliciis variis occidebãtur, confertim veluti vna plaga internecionem C sustinentes: ita vt ferri quoque acies continua sanguinis tinctura hebetior fieret, & scindere amplius non valeret: carnificésque defatigati, infirmioresque facti, successores alios acciperent. Animaduertere verò erat in hominibus nostris alacritatem, & fidei in Christum ardorem viuidum: quum enim vix contra priores sententia condemnationis à iudice prolata esset, alij aliunde confluentes, Christianos se esse confitebantur, pro tribunali ipso exultãtes, neque tormentorum acerbitatem respicientes. Sed interrita prorsus libertate pro Christo decertantes, cum magna animorum lætitia libentissimè supremam excipiebant sententiam: vsque adeò, vt cum gratiarum actione ad finem vsque perquàm † decenter hymnos laudésque Deo canerent.

† τοὔμπαλιν κύμβαχοι προσηλωθέντες.

Martyria Thebaidis crudelissima.

** μήτε τῆς ἐπ' αἰδῶ σκέπης μεταλαγχάνοντα.*

Diuina martyrum alacritas.

† εὐρύθμως

D *De philoromo & philea, illustribus martyribus: & quæ Alexandriæ impij contra christianos perpetrauerint. caput 9.*

ET omnes quidem eximij veræ pietatis propugnatores digni sunt admiratione: multo tamen excellentiores, qui diuitiis, genere, gloria, & sapientiæ studiis, præclaram cõsequuti famam, omnia ea Christi desiderio posthabuere. Qualis Philoromus ille fuit, qui primariam dignitatem ab imperatore apud Alexandrinos consequutus, cum splendido militum satellitio, pro dignitate sua, Romano more quotidie tribunali, causam dicens, astabat. Et Philæas Thmuitarum ecclesiæ Episcopus, qui quum

Martyrium philoromi & philea.

muneribus ciuilibus ritè & decenter obeundis clarus fuit, tum maximè philosophicis artibus excelluit. Quum igitur propinqui, amici, & familiares, & alij magnas gerentes dignitates, ipse quoque iudex eos obtestarentur, vt sibi ipsis parcerent, coniugúmque & liberorum per misericordiam rationem haberent, nullo modo adduci potuêre, vt vitæ suæ consulerent, & cultum Christi abiurarent. Itaque illi, constanti sapientiæ, seu potius Dei amantis animæ robore iniurias tormentáque à iudice eis illata, & postremò generosè admodum & fortiter etiam capitale supplicium sustinuere. Quandoquidem autem Philæam paulo antè diximus eloquentiæ vi longè alios antecelluisse, ipsemet prodeat, simúlque & Alexandrina martyria exponat, & ipse sibi verbis suis certum præbeat testimoniũ, quæ verba ipse ex vinculis prius ad ecclesiæ suæ plebem scripsit, quàm extrema in eum est & capitalis lata sententia. Quum enim prolixè martyres, de egregia eorum in Deum æmulatione & Christi imitatione laudasset, hæc deinceps infert. Itaque æmulantes maiora illa dona Christiani martyres, labores omnes & omnigenas pœnarum species non semel, sed aliqui etiam bis pertulerũt. Et omne genus minarum, quum quidem militares satellites cum illis ambitiosa ferocitate contendentes, eas non verbis modò, sed etiam factis intentarent, de cõcepta eos sententia minimè deterruit, propterea quòd charitas perfecta timorem eiiceret. Quorum virtutem, & in cruciatibus omnibus constantiã, quęnam valeat commemorare oratio? Siquidẽ omnibus qui eos conuiciis iniuriísque afficere vellent, potestate permissa, quidam fustibus verberabantur, aliqui virgis, nonnulli flagellis, alij loris, alij rursum funibus. Et tormẽtorum varium spectaculum plurimum laboris & ærumnæ habuit. Hi nanque manibus post terga ligatis è ligno suspendebantur, & machinis quibusdam membra eorum omnia distrahebantur: deinde in corpora ad hunc modum distenta carnifices ex iudicis præscripto atque mandato, nõ quemadmodum aduersus homicidas fieri solet, in latera solum, sed etiam in ventrem ipsum, in suras, & maxillas tormenta variè & crudeliter ingerebant. Illi verò ex fornice manu vna alligati pendebant, quibus cruciatu omni grauior erat articulorum membrorúmque omnium distensio. Alij porrò ad columnas, vultu ad eas verso, ita alligati erant, vt pedibus non insisterẽt. Vnde fiebat, vt corporum mole deorsum vergẽte, vincula quoque ipsa magis constringerentur, grauioremque illis afferrent dolorem. Atque hæc non tantum, quum verba cum eis conferrẽtur, aut præses ipsis instaret, sed tantum non diebus integris sustinebant. Quum enim ille ad alios progrederetur, apud priores cum potestate sua alios relinquebat, qui eis vicem suam adessent, sicubi aliquis tormentis victus de sententia decedere videretur. Iubebat ille quoque vinculis eos acriter constringere, ac deinde anima defectos, atque in terram repositos, hinc & inde trahere. Ita autem erant in nobis discrutiandis in partem omnem solliciti, eáque tormenta excogitarunt & adhibuerunt, vt nequaquam hæc secundas ferrent partes, præ eis quæ aliquando quidam crudelissima aduersus hostes inuenissent. Fuerunt qui post cruciatus in catasta supra quatuor foramina pedibus vtrísque distenderẽtur, & necessariò supini iacere in catastæ ligno cogerentur: quum toto corpore à tot plagis recentia adhuc haberent & intima vulnera, nec substratas sibi testas ferre possent. Alij verò in solum ab omnis generis tormentorum vi proiecti, iacebant, grauiorémque etiam cruciatibus ipsis spectantibus speciẽ pręebebant: varia quippe & multiplicia pœnarum genera corporibus præ se ferentes. Et quum crudelitas ipsa ad hunc modum sæuiret, quidam inter ipsa tormenta decedebant, constantia sua aduersariis pudorẽ incutientes: quidam semineces in carcere inclusi, post dies paucos doloribus constricti emoriebantur. Nonnulli verò à tormentis medicorum cura restituti, diutiúsque in custodiis detẽti, animosiores etiam fiebant. Itaque quum imperatum esset, optione proposita, vt vel contactis diris illis sacrificiis molestia omni carerent, libertatémque quam à seipsis habebant, ab illis consequerentur: vel si non sacrificarent, capitalem sententiam exciperent: illi nihil morati, perlibantes ad supplicium ibant. Sciebant etenim, quæ nobis in diuinis literis sunt proposita atq; præscripta oracula: Nam qui, inquit, diis aliis sacrificat, exterminabitur. Et rursum: Non erunt tibi dij alij, præter me. Hæc Philæas, † non minus Dei quam sapientię amator, sic recenset: ecclesiam suam, vt veram pietatem * tenacissimè retineret, cohortans.

Philæa Thmuita episcopi de Alexandrinis martyribus scriptum.

Contra idololatriam.

† ὑχῆττον φιλόθεος ἢ φιλόσοφος. ἀπρὶξ ἔχεσθαι.

De ciuitate quadam Phrygia, quæ tota martyrium subiit: & de Adaucto martyre. cap. 10.

SEd quid opus est singillatim Deo dilectorũ martyrum fortiter facta & uiua certamina, quæ per orbem omnem obiere, referre? Quum alia afferre liceat, per quæ facilius quum ipsorũ tyrannorum efferatam crudelitatem, tum egregiorum victorum incredibilem erga Christum affectionem & pietatem probare possimus. Nõ enim vnum & alterum, aut etiam plures catervatim, sed oppidum † totum Phrygiæ quoddã, ciues scilicet vnà cum cõiugibus & liberis vniuersos, milites armati circumuallantes, igne iniecto exusserunt. Crimen erat, quòd & præfectus magistratúsq; & populus eius omnis Christum inuocarent, eísque qui idola colere eos iussissent, minus obsequentes essent. Vir etiam quidam Adauctus nomine, omnibus honoribus functus, illustríque apud Italos loco natus, quíque per magistratus & dignitates, quas plurimas gesserat, ad sublimitatem Magistri officiorum peruenerat, pietate autem & confessione Dei facilè omnes antecellebat, in eo ipso munere martyrij coronam accepit.

Oppidũ quoddam Phrygia totam propter Seruatoris Christi confessionem incendio consumptum.

Adauctus martyr. Magister officiorum Catholicus.

De aliis quamplurimis martyribus, plurifariam martyrio affectis. Cap. 11.

SEd quid attinet singillatim martyres ipsos recensere, aut etiam numerum eorum inquirere, suppliciorum denique tam varias species stilo persequi? Quum eorum plerique securi percussi, quod eis in Arabia accidit: nonnullis crura fracta, sicuti in Cappadocia factum: aliqui pede altero ad caput alligato, in sublimè sublati, mollio re igne

Varia martyrum supplicia.

liore igne supposito, fumo ex materia viridiore A prouenienite sint suffocati, quod in Mesopotamia euenisse legimus. Quibusdam nares, labia, aures, manus etiam & pedes amputati, & ipsi veluti quædam victimæ in carnes dissecti: quod Alexandria vidit. Quis verò Antiochena supplicia memoret? vbi ignes & craticulæ fiebant, nó confestim mortem accelerātes, sed sensim martyrum copora torrentes, suppliciáque & pœnas in longum extrahentes. Fuerunt ibi etiam, qui dextras citius igni ardenti comburendas immitterent, quàm execranda sacra & sacrificia attingerent. Reperti quoque sunt, qui prius se ex locis superioribus præcipites darent, quàm periculum tormentorum adirent: mortem potius citam subire, quàm vt impiorum laqueis caperentur, properātes. Horrēda verò prorsus sunt, B & auditu intolerabilia, quæ in Ponto martyres sunt passi. Quibusdam enim in summis digitis præacutis calamis vngues perfodiebantur. Alij verò plumbum igne liquefactum, picémq; bullientem scapulis & dorso excipiebant. Nonnulli partibus eis quæ honestè non nominantur, cruciatus fœdos silentióque tegendos perferebant: quos nobiles illi & fortes viri philosopho planè animo & pia quadam ambitione sibi contra recens inuenta tormenta, exuberantē abundantiam constantiæ esse ostēderunt, generosam quandam contentionem nouis præmiis aduersus spurca & inhonesta supplicia instituentes. Postquam verò victi immanium tormentorum noui artifices, cædibúsque fatigati sunt, adimpleti iam ad satietatem vsque torrentium instar profluente martyrum sanguine, tandem ad adumbratam & fucatam bonitatem sunt conuersi, C vt scilicet amplius tam inhumaniter atque crudeliter nobiscum agere non viderentur. Non enim popularium cruore ciuitas contaminari, neque inhumanitate imperatorum benignitatē calumniis obiici debere, sed potius imperialis potestatis beneuolentiam atque clementiam in vniuersos extendendam esse dicebant. Quapropter edicto cautum est, ne Christiani neci dederentur: quòd perinde id esset, atque si pœnis suppliciísque modus finísque imponeretur. Imperatum verò, vt oculi hominibus nostris effoderentur, & pedum alter abscinderetur. Ita enim fore, vt inhumanitas ipsa humanior, & ad vindictam lenior esse videretur. Factum sanè per eiuscemodi † humanam inhumanitatem impiorum hominum, vt iam verbis complecti non sit, quanta multitudo eorum quibus dextri pri- D mùm oculi ferro excisi sunt, deinde ignis in vulnus ipsum iniectus, veluti errabunda hinc inde circumierit: aut quanta vis fuerit eorum qui sinistros pedes ignito ferro violentius adusti, eos post se trahebant, quasi telluris inutile pondus facti: præterea eorum, qui inhumanissimè per prouincias ad metalla, non illi quidem necessitatis aut vsus alicuius gratia, sed vt ibi summis ærumnis vexarentur, sunt damnati. Alij porrò aliter afflicti perdurarunt: quos referre, quia luctæ certationésque eorum omnem superāt orationem, perquam est difficile.

Martyria Antiochena.

Pontica.

Virtute & constantia martyrum carnifices victi.

Cædes Christianorum prohibetur, mutilatio membrorum in eisdem præcipitur.

† ἀπανθρωπίᾳ τῇ φιλανθρώπῳ.

De virginibus Antiochenis forma excellentibus, quomodo martyrij stadium pudicè decurrerint. cap. 12.

NEc viri tātum, sed multo etiam magis mulieres virilibus animis præclarè se gesserūt. Qualis Antiochena illa fuit, propter virtutem aliáque eximia ornamenta apud omnes admodum celebris. Quæ filias duas forma & ætatis flore excellentes habens, quum ad eustandam inuidiam clam in longinqua terra latens aliquādiu mansisset, & in patriam reuocata esset, à militum manu, vnà cum illis capta est. Atque vt de seipsa & puellis iisdem spem omnem abiecit, quæque expectandæ essent ærumnæ atque calamitates secum ipsa in animo considerauit, & ab improbis illis violentísque hominibus, de fornicationis periculo ea quæ nec summis auribus ferenda esse viderentur audiuit, quum filias ad virginitatem vsque ad vitæ finem inuiolatā conseruandam est adhortata, tum verò idolorū cultum quauis pernicie, ipsáque adeo morte deteriorem esse illis persuasit: vnum esse vtriusque mali effugium sapienter asserens, si ad Dominū perfugerent. Puellæ porrò, quum ambæ in matris sententiam discederent corporibus suis ritè atque decenter eo habitu quem tum tēpus suppeditabat amictis, quia in medio erant itinere, paululum à via digressæ custodibus deceptis in fluuium qui ibi præterfluebat se côiecere. Aliud quoque in eadem vrbe sororum par, nó minus quàm illæ virginitatis dote, vnanimi consensu, pulchritudine vultus, animorum generositate claræ, diuitiis quoque & præclari nominis fama illis non inferiores, studio etiam & æmulatione pares, eodem decurrentes stadio, vt tamen non sola terra eiuscemodi obtineret ornamenta, in sinum maris seipsas præcipitarunt. Hoc enim ita C eas facere, quorum incomparabilis esset improbitas, persequutores simul & impudici homines cogebant. Addam quoque aliud grauis & pudicæ virginis, sanctum quidem illud, sed festiuū etiam atque facetum factum.

Honesta Antiochena vidua filiæ, ne se stupro & idololatria cōtaminarent, matris suasu se in amnem præcipitant.

Euseb. lib. 8. cap. 12.

Aliæ quoque duæ Antiochenæ virgines sorores eadē de causa in mare se coniecere.

De aliis virginibus & monachis, pudicitia simul & martyrio claris. cap. 13.

ALia quædam puella, perpulchrum & inuiolatum testimonio omnium virginitatis ornamentum, quia comprehensa deorum cultum vt summum malum auersata fuerat, impotentibus & impudicis viris ad ludibrium & turpem libidinem tradita est. Et illa iam ita abducebatur: quum ei casu quodam, inter eundum Antistes ecclesiæ Nicomediensis Anthimus obuius fit. Ibique ab illa interrogatus, vtrum sibi è duo- D bus æqualibus malis magis eligendum videretur: respondens ille: Filia, inquit, Euphrasia, pulcherrimum quidem & castæ virginitatis donū, sed maius præstantiúsque fidei præceptū. Quā- „ doquidem enim, si casus aliquis aut necessitas „ ita ferret, multo magis pallam ipsam præstaret „ quàm corpus diripientibus dare: in præsentibus „ quoque malis & tentationibus eodem modo „ rem dispicere conuenit. Et si permissum non est „ vt vtrunque retineas, vt saltem animam incon- „ taminatam conserues, faciendum tibi esse duco: „ vt scilicet mente ipsa per fidem confirmata, carnem iniuriis & contumeliis improborum permittas. Consilio viri eius cognito, animo etiamnum in vtranque partem fluctuante, tandémque se vt vtrunque saluum retineret, confirmante,

Puella Nicomediēsis, quod diis sacrificare nollet, ad prostibulum damnata, arte quadam pudicitiam conseruat, & martyrium subit.

Nam & proximè ad Lenonem damnande Christiana potius quàm ad Leonē confessi estis labe pudicitiæ apud nos atrociorem omni pœna & omni morte reputari: nec quicquam tamen profuit. Tertull. 9.

quò adducebatur sequitur. Atque vbi iam in eodem est conclaui cum improbo iuuene clausa, techna quadam illum circumuenit, veneficam se esse profitetur, mercedémque ingentem conseruatæ pudicitiæ pollicetur, quæ eum à morte conseruet: pharmacum scilicet, quo ille perunctus, in bellorum certaminibus & prælijs nullo prorsus telo aut ferro violari aut confici posset. Quod si de tali remedio, inquit, periculum facere vis, illico id tibi manifestò exhibebo. Ille id statim parari permittit. Tum illa verè sapiēs, ceram oleo liquefactam, manibúsque subactam collo suo circumcirca inungēs illinit: quod vbi perfecit, petere eum iugulum suum ense quibus posset viribus adacto, remediísque eius vim & efficaciam experiri iubet. Atque ille, quàm potuit validissimè ensem in eam demisit, capútque eius ictu vno resecuit. † Consimiliter huic virgo alia libidinosis ad turpem concubitum data, ad eam venientibus, putridum contagiosúmq; vlcus se in tectis membris occultísque locis habere dixit: eosdémque, vt sibi ipsis parcerent, ne scilicet consuetudine Venerea se quoq; eo malo contaminarent, rogauit: dilato fœdi congressus tempore, quàmprimum integram valetudinem recuperasset, se in potestate eorum futuram pollicita. Ad hunc modum insanis amatoribus deceptis, Deus pudicitiam eius tali arte conseruauit, & se illa ab illis absoluit. * Alius enim iuuenis quidam, sub libidinis & petulantiæ prętextu meretricularum curatorem lenonem accedens, noctem puellæ eius quinque numis aureis mercatus, & ad eam ingressus, tunicam quidem ipse suam ei iniecit, eámque vt agnosci non posset, probè contectam exire iussit: ipse autem vestibus illius amictus, & deprehensus, capitis pœnā dedit. Eodem tempore Ascetes quidam, castitatem & virtutes alias piis studiis sedulò meditās, æquali decertauit agone. Is quum expugnari omnino non potuisset, nullámque aduersariis vincendi spem reliquisset, post innumera tormēta in lecto vinculis ligatus reponitur: & mulier impudica ad eum immittitur, quæ illum cōplectens, exosculans, manúsque petulanter ad membra secreta adhibens, procacissimè ad rem illicitam, nihil prorsus lasciuiæ & illecebrarum prætermittens, concitat. Ille aliud quod faceret non habens, linguam ipse suam morsu concisam, dentibúsque comminutam, in faciem meretricis expuit. Quare sibi ipse quidem pro voluptate acres dolores, impudicæ autem illi probrum atque stuporem cum acerbitate, tam vehementibus illis illecebrarum insultationibus superior, conciliauit. Et sicuti in certamine pudicitiæ aduersus eam victor fuit, ita paulo pòst vitam martyrij sigillo confirmauit.

† Puella alia castitatē quoque suam pia techna, quum impudicis hominibus ad cōtumeliā data esset, conseruauit.

** Iuuenis pius puellæ eius pudicitiam morte sua redimit.*

Monachus inter impudicæ mulieris illecebras, linguā suam mordicus rescindit.

De sancto Pantaleemone, & sancto Eustratio, comitatúsque eiusdem, & de aliis magnis martyribus.

Caput 14.

Martyrium Pātaleemonis.

EAdē tēpestate & Pantaleon, qui & Pantaleemon dictus est, enituit, verbísque & factis miraculorúmque prodigiis Christum exaltans magnificauit. Factis quidem, quibus ille insustentabilibus cruciatibus fortiter restitit: depugnauit enim cum ferro secante, plumbo feruente, & tota membra comminuente: atque in E æquore maris innatans, lapidem molarem perinde atque leuem volucrem secum traxit, in mediis vndis non aliter atque in sicco pauimento subsiliens: bestiis quoque & gladiis, vnà cum Hermolao episcopo, Hermippo & Hermocrate superior fuit: & ita corpore solutus, spiritu coniunctus, compactus atque vnitus est. Verbis autem, quibus Dei mysteria & virtutem deprædicans, aduersarium ipsum pudefecit. Hoc ipso anno & clemens Ancyranus episcopus, cū Agathangelo excellentissimum martyrium suum est exorsus. Viginti octo nanque annis pro Christo splēdidissimum absoluit cursum. Siquidem post mundum cōditum quicunque pro Christo certamen igne, ferro, lapidibus, lignis obierunt, quíve cum bestiis depugnarūt, & diuturnis vinculis afflicti sunt: præterea qui diuersis modis in terra, in aëre, in aquis, cum suppliciis sunt col-F luctati: cum autem qui vel frigore, vel calore nimio sunt consumpti, aut qui aliis quibuscunque pœnis & tormentis vitam amiserunt, eos omnes meo quidem iudicio sanctus ille Clemens, & cum ipso Agathangelus longè superauit: primum quidē Romæ, deinde Nicomediæ, qui in feritate & crudelitate aliis præstantes tortores, eis excruciandis, vices per successionem mutantes, ab omni iam tormentorum specie destitue-rentur: ad postremum autem gladio percussi, vitam hanc immortali illa commutarunt. Quomodo verò Eustratium, † comitésque eius pręteream? qui ex Arabracis regione Armeniis finitima ortus, in Græcarum quidem disciplinarum scientiā nemini erat secundus, professionem autem nostram occultè discens, propalàm Lysiæ G Orientis præfecto inseruiuit: qui ibi impiorum imperatorum iussu, cædes piorum hominū patrabat. Enimuerò Eustratius scriniarius, siue Ducalis ordinis scriba factus, quum mirificam nobilium martyrum constantiam vidisset, ęmulationémque eorum in animo concepisset, non alios expectat accusatores sed seipsum ipse defert. Nam impiorum amētiam & vanitatē coarguens, in sublimè extensus, acriter verberatur, igne viscera eius aduruntur, sale & aceto perfunditur: ad hæc fragmentis testarum ita obteritur, vt totus ipse vnum videretur esse vulnus. Vt autem diuino nutu, corpus fortissimi martyris veluti squamis ab eo delapsis, ad pristinum formæ statum est reuersum: idem stadium eiusdem cum eo animi Eugenius ingreditur, & item Auxentius. Lysia autem Nicopolim proficiscente H martyres crudelem in modū tracti atque raptati sunt. Ibi etiam Mardarius est productus. Et Auxentius quidem capite est plexus: Mardarius autem per talos in sublime suspensus, subulísque ignitis perforatus atque dispūnctus, & facibus insuper exustus, vitā finiit. Cæterùm Eugenius, quod in impietatē inuectus esset lingua abscissa, deinde manibus atque pedibus eius fractis, decessit. Sapiens verò Eustratius, cum Oreste, ad Agricolaum Sebastiam abductus, per ignē vterque holocaustum Domino sunt oblati. Multiplices quoque & variæ torturæ Eulampij & Eulampiæ in vrbe Nicomediensi: Anastasiæ etiam, quæ Romæ membris est mutilata: alteriúsque ei cognominis, quam post supplicia alia tolerata ignis tandem cōsumpsit. Insuper Agapæ, Irenæ, & Chio-

Hermolai episcopi, Hermippi, Hermocratis.

Item Clementis Ancyrani episcopi, & Agathāgeli.

Eustratij: † συνοδίαι.

Eugenij, Auxentij, Mardarij.

Orestis.

Eulampij.

Eulampiæ.

Anastasiæ.

Anastasia altera.

Agapa.

Irenæ.

Chioniæ. Sergij. Bacchij.

& Chioniæ, nobilissima martyria silentio prætereunda non sunt. Sicuti neque Sergij & Bacchij, egregiorum sanè victorum, ad finem vsque conseruata fortitudo: quorum alter fustium lethalibus verberibus, alter gladio interemptus est. Aliorum verò innumerabilium, quis vel saltem ipsa nomina, vel martyriorum genera recensere queat?

De celeberrimis martyribus, Georgio, procopio, & Demetrio vnguento scaturiente. Cap. 15.

Georgij.

EIsdem quoque temporibus, Georgius ille, magni inter certatores istos nominis & agminis martyrum coryphęus, laborũ pro Christo toleratorum veros percepit fructus. Hic in Cappadocia adhuc adolescens forma pręstanti, & qui nondum primam produxisset lanuginẽ, fortissimè certaminibus pro Christo perferẽdis martyrium obiit. Captus enim, quòd in dæmones acriter inuectus esset, Imperatorúmque impietatem derisisset, supra naturæ captũ perquàm acerbos sustinuit cruciatus. Namque post carcerem & vincula, vngulæ acutæ eum excepere: mox calce ardenti est adustus, fidiculísque rursum distractus, mucronibus membratim dissectus, plurimísque aliis pœnarũ tormentorúmq; machinis attritus, generosam animi sui constantiam, firmúmque mentis suæ robur satis declarauit. Adhæc Glycerij impostoris † bouẽ euertit ac sustulit, & Alexandrámq; reginã iamdudũ defunctam oratione sola ab inferis reuocauit: tandémque vt virum decet, gladio percussus, ex hac vita migrauit. Nobilis quoque ille Procopius Cæsareæ Palæstinæ natus, inter martyres eodem tempore illustris maximè fuit, cui Diocletianus Ducalem quidem in Oriente sublimitatem dedit, Christus autem eum è cœlo ad se veluti Paulum vocauit. Et is quidẽ illa accepta, inexpugnabili verò crucis armatura perinde atque generosus & fortis miles armatus, primùm aduersus eos qui sensu percipiuntur, deinde etiam in eos qui mente sola perspiciuntur hostes depugnauit. Aureis namque & argenteis, quos sibi fieri curauerat, diis comminutis, eorúmque precio in pauperes expenso, mox etiam cum eis qui friuolos adulterinósque deos propugnabant, bello congressus, illorúmque infirmitate per infamiam notata, ipsius verò Iesu Christi immensa naturámque supergressa potẽtia magnificè laudata, quas non ille pœnas fortiter tolerauit? quæ illum fidiculæ & torturæ præteriere? quibus vngulis cutis eius concisa non est? quos ignes quásve faces membra eius experta non sunt? quorum ferramentorum mucronúmque corpori eius intẽtatorum acies hebetatæ non sunt? Per quæ atque his similia tormenta, quamplurimis ex primis intimísque imperatorum consiliariis ad Deum præmissis, postremò & ipse gladio percussus, cum incredibili lætitia ad dudum sibi desideratum Christũ concessit. Herculius autem, quum Thessalonicam venisset, Demetrium quidem Christi martyrem primarium eius loci virum, ciuitatísque adeò ipsius præfectum, quod ei Christum profiteri delatus esset, custodiri iubet. Ciuitati autem certamina & ludos equestres exhibet. Atque in iis luctatorem & pugilem nobilem atq; inuictum, roboréque & viribus corporis insustẽtabilem, artis militaris & bellicæ peritum, cuius fortitudine Maximianus gloriari etiam solitus fuerat, nomen illi erat Lyæo, in harenam producit. Quum itaque is in medium processisset, neque quisquam esset qui cum illo congredi auderet: iuuenis quidam Thessalonicensis ciuis, aspectu pulcher, moribus autem humanus & gratiosus, ac martyri Demetrio maximè charus, Nestor nomine, celeriter ad Demetrium currit, ab eóq; petit, vt quum ei cum pugile illo congredi permittat, tum oratione sua robur virésque augeat. Demetrius ei benedicit, &, Lyæũ (inquit) vinces, simúlq; pro Christo martyrium sustinebis. Ille in certamen progressus, Lyæum in mucrones, qui in terra sursum versum defixi fuerant, prostratum occidit. Sed & ipse illico, imperatoris iussu, qui ira contra eum exarserat, occiditur. Deinde quoque Demetrius, quod illum precatione confirmasset, hastis per latera pluribus confossus, è vita excessit: & in proximum coniectus puteum, ad hunc vsque diem iugem vnguentorum profert fontem. Hæc de celebribus illustribúsque martyribus. Qui verò reliquorũ multitudinem cognoscere vult, is diligenter Eusebij Pamphili volumen legat, quod de cœtu martyrum composuit, in quo ineffabilis Christi virtutis & potestatis clarissima indicia atque testimonia ostenduntur.

† βοῦν ἀνέστα. *Procopij.* *Demetrij.* *Lyæus pugil.* *Nestoris.* *Eusebij Pamphili de martyribus liber.*

De ecclesiarum episcopis, qui variis in locis curriculum Christi strenuè percurrerunt, & vt res Christiana in melius sit commutata. Cap 16.

NAm vnumquenque eorum nominatim recensere, non modò difficile mihi esse, sed neque omnino fieri posse videtur. Vt autẽ simplicius præclarissimos quosque referamus, primus veluti in publica veræ pietatis columna illustríque loco proponatur Nicomediæ episcopus Anthimus, capitis supplicio defunctus. Secũdus sit, qui vitam omnem sanctissimè peregit Antiochenus Lucianus, ecclesiæ vrbis eius presbiter: qui verbis iuxta & factis Nicomediæ in præsentia imperatoris bonam professionem cõsummauit. Tulit quoque Phœnicia spectatos martyres, rationalísque gregis Christi pręclaros pastores, ecclesiæ Tyri episcopum Tyrannionẽ, & Sydonis presbyterum Zenobium. Syluanus autem, Emesenæ ecclesiæ antistes optimus, cum quibusdam aliis, bestiis obiectus, inter martyres cœlestibus perfruitur gaudiis. Antiochiæ porrò duo præcipui, fortissimè mortẽ perferẽtes, Deo victimam seipsos obtulerunt. alter in vndas maris proiectus, alter (erat is Zenobius, medicorũ optimus) laterum tormentis immortuus. In Palæstina apud Gazam Syluanus episcopus, cum aliis vndequadraginta, ad * Phænæ æris metalla gladio est confectus. Peleus autem & Nilus, Ægyptij episcopi, cum quibusdam aliis nõ paucis, igne sunt combusti. His accenseatur magnus ille & admirandus Cæsariensis Pamphilus, cuius filius (sicuti fertur: vt autem alij putant, sororis eius filius) fuit Eusebius, ecclesiasticus historicus. Alexandriæ verò & in Ægypto omni, atque etiam Thebaide, primas fert episcopus Alexandrinus Petrus, certissimus episcopalis functionis canon & regula. Cum quo eodem

*Anthimus episcopus. Lucianus presbyter. Tyrãnio martyr. Zenobius. Syluanus. Martyr ἀνώνυμος. Zenobius. Syluanus cum 39. sociis. * ἐν Φαινοῖ. Euseb. Peleus. Nilus. Pamphilus. Petrus Alexandrinus episcopus. Episcopi Aegyptij.*

ſtadio decurrerunt, Faoſtus, Didymus, & Ammonius. Præterea autem Phileas, Heſychius, Pachomius, & Theodorus, Ægyptij epiſcopi: & innumerabiles inſuper alij ſatis celebres, qui in literarum monumenta non relati, ab eis apud quos martyrio ſunt defuncti hominib* magnis ornantur laudibus. Eorum verò labores & certamina hiſtoriæ huic inſerere, quod præter inſtitutum noſtrum ſit, viſum non eſt. Reſtat nūc, vt palioodiam & recantationem perpetratæ in nos crudelitatis adteramus. Fuere quidem antea nobis à Romanis imperatoribus res quietæ & tranquillæ, quo tempore profeſſio Chriſtiana omnibus modis quàm maximè floruit: ita vt totis decem atque etiam viginti annis ſplendida pacatáque ſerenitate plurimum fulgente, frequentiſſimos ageremus conuentus, iucunditatibúſq; ac deliciis frueremur, & pace ſecura quaſi diffluéremus, libertate noſtra magis ac magis gliſcente, atque incrementa ſoa indies capiente.

Pax eccleſiarū ante Diocletianum.

a Ecce autem de improuiſo imperatores ſententia mutata, citra clarigationem atrox illud & irrecoociliable contra nos bellum mooent, quod propè perpetuum durauit bienniom. Quum verò nouum inſolitúmq; quiddam autori & duci importunitatis eius & malitię accidiſſet, turſum id mutauit omnia, & ad ſtatum inopinatum addosit, rebus imperij in duas partes diuiſis: quod ante id tempus ad eum modum factum eſſe non legitur. Ego verò motationē eam altius ab ipſo initio repetens, quantum potero exponam.

a Repentina ſub Diocletiano chriſtianorum perſequutio.

Vt Diocletianus generum ſibi Maximinum Gallerium, Maximinus Herculius autem conſtantem chlorum imperatorij ſanguinis generum delegerit, qui cōſtani pater magni Conſtantini fuit. Cap. 17

Diocletianus ipſe viginti duobos omnino annis imperium tenuit: & quarto imperij ſui aono, cum æqua poteſtate, Maximianū Herculiom ſibi adſciuit. Horum Diocletianus generum ſibi in filia Galleria legit * Maximinum, qui etiam Gallerius eſt cognominatos. Maximianus Herculius autem Theodoram priuignā Conſtanti, cui etiam Proceri & Chlori cognomen fuit, Claudij, qui ante Aureliom imperauit. † Amitiano tribuniciam tum obtinenti dignitatem, in matrimonium locaoit. Generi porrò iſti, ambo vxores antea habebāt, ſed eas in imperatorum gratiam repudiarunt. Theodoræ porrò frater erat Maxentios, qui, ſicuti deinceps dicemus, in Miluio ponte interiit. Ex ea Conſtans duos ſuſcepit filios: Cooſtantium, qui impij Iuliani & Galli pater fuit: & Anibalinum, qui Dalmatios qooque dictus eſt, iuoioris Dalmatij patrem: & filiam Conſtantiam, quæ Licinio poſtea Cæſari renunciato nupſit. Gallerios Maximinus Diocletiani gener, duos quoque habuit filios: Maximinum, qui Orientale tenuit imperiū, ſub quo Baſilij magni paterni parentes, propter eius ſæuiſſimam perſequutionem, in ſolis habitarunt montibus: & Seuerum, Romæ Cæſarem declaratum, cuius in locum deinde Romani ſuſfecerunt Licinium, Conſtantino gratificari, cōiugis illius fratri, qui tum in Gallijs & Britannia cum imperio fuit. Conſtans enim Chlorus, aliū quoque ex beata Heleoa ſuſtulit filium Conſtātinum: cui etiam imperium, qoòd Chriſtianam ritè ſuſcepiſſet fidem, reliquit: reliquis, quos ei Theodora genuit, filiis (propter ſegnitiem) abdicatis. Conſtantini eius ortus ſic habet. **

Diocletianus & Herculius bienniū toto continenter Chriſtianos afflixerunt. perſequutionem autē reliquam octo tyranni ſucceſſores. ſunt exequuti. infrà cap. 22.

Nonnulli Maximianum vocant.

De Diocletiano et Maximiano, eorùmque liberis & generis.

Conſtantem alij conſtantium vocant.

† per filiam nepoti. xutr.

Diocletiani } gener { Maximinus Gallerius } ex { Galleria } ſuſcepit { Maximinum, Seuerum.
Maximiani } gener { Conſtans Chlorus } ex { Theodora. huius frater fuit Maxentius. } ſuſcepit { Conſtantiū patrē { Galli, Iuliani; Dalmatiū, patrem Dalmatij iunioris, Conſtantiam, Licinij vxorem

Idem conſtans ex Helena, vxore priore, ſuſtulit Conſtantinum.

De natiuitate, educatione & inſtitutione magni & apoſtolici Conſtantini. Cap. 18.

Tyranni, quos diximus, quum irreconciliabilem prorſus furorem in Chriſtum ſuum ſatis oſtendiſſent, continuò variæ grauéſque diuina vindicta plagæ imperium Romanum obruerunt. Nam Perſæ, Parthi, Sarmatæ qooqoe, & plerique alij finitimi populi, Varacho duce, Romanā ditionē vaſtarunt. Ad quem per fœdera pacta placandum, qui tum rerum potiebantur imperatores, Conſtaotem Roma legatum miſere, vt quum pacem cum eó componeret, tū annua ei dona, redimēdi ſcilicet belli gratia, pollicerernt. Is ab occidente orientem verſus nauigans, ad locum qui † Drepanum dicitur, applicat. Situm autem eſt Drepanum ad Nicomediæ ſinum, in altum mare longius prominens. Ibi Conſtanti deſiderium cōcubitus inceſſit. Quod vbi cognouit hoſpes eius, magnificentia & ſplēdore cohortis eios regio permotus, filiā ei ſuā, venuſta forma ætatíſque flore iam nubilē puellam conciliat. Ille cum ea rem habet, concubitúſqoe mercedem peplum ei purpura intextum donat. Nocte ea Cooſtanti mirifica viſio eſt oblata, qoæ eum timore quodam perculit. Quapropter & puellæ patrem eſt cohortatus, vt filiam, quæ ioſigoe quoddam * donarium gereret, impollutam diligentius aſſeruaret: & quod ex ea natum eſſet, accuratiùs educaret. Vidiſſe quippe ſe ea qua dictum eſt nocte aiebat, in tabernaculo ſuo, præter natoram ab occidentali oceano orientem † ſolem. Cæterum legatione rectè obita, Conſtans alio itinere Romam reuerſos, vnà cum Gallerio Maximino Cæſar eſt creatus: nec ita longè pòſt, vterque Auguſtus factus. Et Diocletianus Herculio imperatore Romæ relicto, ipſe Nicomediam ſe recepit. Accidit deinceps, vt Oratores alij ad Parthos mitterentur, qui & ipſi Drepanom dioerterunt. Et qui Cooſtanti ex hoſpitis filia Heleoa progenitus erat infantulus, puerilem lodens ludum, à quodam ex Oratorum comitum numero offenſus, admodum ei ſuccenſuit, & obiurgationes illius indigniſſimè tulit. Ibi tum mater, Conſtantis eum pverom eſſe indicauit: eámque rem, peplū illud purpura exornatum proferens, confirmanit, & facies ipſa indoléſqoe generoſa filium illius eſſe ſatis teſtabatur. Ea re Conſtans ex legatorum ſermooe cogoita, poſtea comitatu regio puerum vnà cum matre Romam adduci curauit. Veritus autem, ne illis abſurdi quidquam à

Conſtans ad Perſas legatur.

Ab aliis Derpana nominatur.

Drepani Conſtans filium conſtantinum creat.

χαιμήλιον.

φωσφόρον.

Conſtās Chlorus, Maximinus, Gallerius, Cæſares iidem AA.

De Helena conſtantini matre hiſtoriæ variant. Græci eam natiani ſuæ arrogant. Latini Britonū regis filiam fuiſſe ſcribunt.

Pater quippe conſtantini Conſtans Gallia & Britāniæ imperauit.

Theodora

† Posteriore potius.
Constantinus in aula Diocletiani educatus.
Domestici scholarum, quales etiamnum in Principum aulis aluntur regij pueri.

Theodora † legitima vaore sua per zelotypiam & coniugalem æmulatiouem accideret, Constantinum filium Nicomediam ad Dioclesianū, qui ibi cū Gallerio Maximino genero erat, misit. Atque ibi ille benignè susceptus, in palatio apud Imperatorem vixit: & iuter domesticos scholarum adscitus, Græcas disciplinas addicit, simúlque Christianismum est complexus.

Vt magnus Constantinus diuinitùs paternum adeptus sit imperium, & qualis fuerit. Cap. 19.

a Achilles incubator imperij Alexādriæ per mēses aliquot obsessus, & in potestatē redactus, feris à Diocletiano obiectus. Achilleum alij hūc vocāt.
Constantinus parta ex Sarmatis egregia victoria, veritus ex ea laude gliscentem inuidiā, ad patrē transfugit. Rapt. Egnatius.
b Insidias sibi structas Constantinus deuitat.
c Constātinus à patre constāte successor Imperij instituitur.
d Constans Christianis semper fauit.
Cōstās naturæ mitissimus, Italiæ & Africæ imperiū suscipere recusauit, Britannia & Gallia contentus. Pomp. Latus.
e Apud alios reperitur Olympias 272. & hoc rectius.
f Constantis obitus.
Eutrop. Eroci Almanorum regis præcipuè ope & opera Constantinus imperium arripuit.

QVum autem videret illos Christiano gaudere sanguine, abhorrere ab eorum cōsuetudine & contubernio cœpit. Illi porrò Deorū superstitioni, vt nulli alij, quam maximè dediti, auguribus auspicibúsque consultis, occultè coguouerunt, Constātinum non modò toto Romanorum imperio potiturum, verùm etiā Græcorum idololatriæ euersorē, ac Christi & Christianorū eximium amatorē futurum. Itaq; Diocletianus illum Alexaudriæ in Ægypto *a* Achillia rebellioue, quamuis egregia manu edentem facinora, interficere est conatus: & Gallerius in Palæstina ei insidias struxit. *b* Quibus ille compertis, nutu Dei, qui omnia rectè & sapiēter dirigit, Nicomedia soluens, ad patrem in Gallias traiecit: qui illum etiam, Christianorū sacra piè colens, & propediem testamento iam condito moriturus, ad se commodùm euocauerat: quo maiore etiam animi voluptate & lætitia aduenientem eum excepit. Assurgens igitur in lecto, aliis abdicatis, quum ei ipsi liberi, Senatus, populúsque vniuersus, & aduenę quoque permulti adessent, *c* insignia Imperatoria & coronam auream Constātino imposuit, præconis munus ipse pater in filio adimplens. Hæc enim ad Senatum & filium ipsum est loquutus: Nuuc mihi mors vita ipsa dulcior est futura: nunc optatus adest obitus. Teneo siquidem maximum Epitaphium, sepulchraléque monumentum, meum filium. Et quod iu terris Imperatorē relinquo, qui Deo bene iuuāte, Christianorum lacrymas abstersurus & patratam ab impiis tyrannis crudelitatē vindicaturus est, id ego summæ mihi felicitatis loco esse duco. *d* Deinde ad multitudinem conuersus, bono animo esse omnes iussit, qui à vera in Christum pietate non desciuissent, quem deinceps cum Constantino in armis forē dicebat. Constans namque in crapula illa impietatis sobrietate cōseruauerat, & Christi religionem obtinere plurimùm studuerat, atque iu ingenti illa iniquitatis eluuione igniculus inextinctus permāserat. Quum etenim plurimum esset vbique piaculorum, & cædes ciuiles per orbem vniuersum grassarentur, quæcunque sub eius ditione erant vrbes, immunes ab ea contaminatione & clade erant. Et imperium eius velnti tutissimus portus erat pietatis Christianæ, iu quē, quicunque propter Christum affligerentur, rectissimè perfugiebant, ibíque conseruabantur. Constans, Constantino Imperatore facto, *e* primo anno ducentesimæ primæ Olympiadis feliciter *f* decessit, ætatis quinquagesimo sexto, Imperij autē vigesimo tertio: quod ita cum magna gloria administrauit, vt à Romanis quodāmodo in Deorum numerum referretur. Natura namque fuit maximè leni & clemēti, nec vnquā A quidquam contra uos egit: imò nos ille semper fouit & seruauit, sicuti est dictum. Quapropter dignam etiam tali vita est cōsequutus mortem, tā moderato & pio filio successore & imitatore absolutissimo sibi constituto, defunctus. Hęc de Constantino, qui ita diuini numinis prouidētia ad Imperatoriam sublimitatem est euectus, satis sint. Nam hac de re deinceps quoque dicemus.

*** De Constante isto Eusebius lib. 1. de vita Constantini memorat, percharum eum ciuibus & subditis suis fuisse, quos nullis exactionibus grauarit. Et cùm aliquādo siue Diocletianus siue Maximianus per legatos pecuniæ ei penuriam obiecerit, illum opulentissimos quosque, vt se pecunia ad necessarios vsus præbenda adiuuarent, euocasse: Hi verò magna animi alacritate ingentē vim auri & argenti, de occasione principi suo gratificādi, sibi* B *gratulantes, ad illum eis qui dicti sunt legatis præsentibus attulerunt. Tum Constans ad legatos conuersus, nunc demum sibi dixit repræsentatum thesaurum esse, qui dudum apud ciues suos seruatus fuisset. Legati renunciare hoc Augusto iussi, cum admiratione discessere. At Constans ciuibus suis pecuniam eam omnem restituit.*

De Diocletiano & Maximiano, vt imperio deposito interierint, & qui eorum fuerint successores. Cap. 20.

NOn multum intercessit temporis, & Diocletianus vnà cum imperij sui consorte Herculio Maximiano, ex constituto Salonæ cōuenêre: ibíque inter se constituêre, vt die vno ambo Imperiali potestate deposita, priuatorum vestem sumerent: vt quidem Eusebius Palæstinus ait, quod mente capti, desipere cœperint: vt reliqui verò scriptores referunt, quod Græco- C rum philosophorum vitam sibi degendam legerint. Quum etenim satis diu imperio gerendo summa potestate vsi, & deliciis affluxissent, & gloriam magnam sibi comparasse visi essent, generos etiam suos in locum suum surrogassent, ad philosophandnm se etiam per excellentem & superbam ambitiouem contulerunt: vt scilicet, quod se imperium optimè administrasse existimarent, ex philosophica quoque vita gloriam aliquam apud posteros consequerentur. Atque Herculius quidem fune suffocatus, vitam finiit. Diocletianus cùm ad extremam propè peruenisset senectam, miserè quoque periit. Galler. *b* Maximinus autem diuinis expetitus plagis, toto primum corpore tumorem ingentem cōcepit: quo deinde variè disrupto, lentè ita emarcuit, vt blasphema eius & impia lingua, quæ D iniquitatem in altum euomuerat, intra fauces ipsas vermium vim proferret, qui ex ore illius prorepētes fœtore pessimo locum habitationis omnē replebant. Postremò autem more † canis quā maximè latrans, sceleratā & nefariā cū quadā violētia exhalauit animā. Gelasius porrò Cęsareę Cappadocū episcop⁹, literis memoriæ mādauit, eos imperio deposito postea pœnitentia ductos, id recuperare voluisse: sed senatuscōsulto necatos esse. Sunt qui dicūt, per furorē & insaniā aduersus Christū eos imperium abiecisse: quòd propter viriles nobilium & generosorum martyrū & cōstantes animos, illius nomē extirpare, & tollere nō potuissent. Verùm enimuerò illis ad eū modū extinctis, & Cōstante Cōstātini patre in Domino defuncto, *c* in Orientalibus

a Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Mediolani purpurā eodē die posuere. Anni res causa excutitur.
Diocletianus post triumphū de Persis actū, adorari voluit. Et fratrē se solis et lunæ vocari pedésque sibi osculari, auro & gemmis calceamenta exornans, præcepit. Pomp.
b Mors Maximiani & Diocletiani.
De morte Diocletiani Egnatius scribit: obiit duodeoctoginta natus anno vel alienatione mētis, vel veneno hausto, veritus Licinium ac Constantinum qui illum tanquā Maxentij fautorem grauiter increpuerant.

Constantinus in Gallia. ** al. Sapores.* *Saborius rex Persarum.* *d Maxentius Augustus.* *e Maximini et Seueri obitus.* *Licinius Cæsar.* *e Seuerus à Maxentio fusus, Rauennæ captus & cæsus est. Oros.* *Ad tres tabernas extinctus est.* *Eutrop.* † *A factione Maxentij Romæ intra Tabernas oppressus.* *Egnat.* *f Maximinus à Licinio superatus, Tarsi viscerũ morbo periit. Euseb.* *g Herculius imperium repetit, sed frustra.* *h in Illyrico vlcere inguinibus innato, & vermibus vndique erũpẽtibus. Egna.* *i Memoria eiusdẽ abolita.* *a Maxentius sub prætextu Christiani nominis summã fœdissimamq; exercet tyrannidem.* *Oderunt, quæ metuunt.*

partibus Nicomediæ Gallerius Maximinos im- E perium tenuit, in Occidente aotem io Gallus Constantinus summam rerum administrauit. Apud Persas tum * Saborius regnauit, & Romæ post Miltiadem Syluester ecclesiæ præfuit. Eo tempore Romæ à militibus *d* Maxentius Herculij filius, Augustus renunciatus est. Gallerius autem duos filios suos, Maximinnm & Seuerũ, Cæsares diaerat: atque illi Orieotis, huic Italiæ imperium destinauerat. Vterque verò eodẽ perijt tempore:*e* Seuerus morbo † extinctus: Maximinus in Cilicia, quum paternã ad seditionẽ pertrahere conat⁹ esset, turpiter vita defunctus. Quare Licinins Constantiæ sororis Constantini marims, à Maxentio & sacro diuinóque Cõstantino Cæsar est factus. Id verò pessimè *g* * Herculium Maximianũ habuit, qui tum adhuc F tantum Cæsar dicebatur. quod namque natura tyrannicus esset, dignitate Imperatoria arrepta, seipsum postea Augustum creauit:& potestatem quam antea deposuerat, vendicare sibi rursum volens, insidias quas filio Maxentio struxerat, perficere, militibos qui Romæ erant impedientibus, non potuit. Quare desperata, ad Constatinum generum insidus & ipsom circunueoiendum atque tollendnm se conuertit. Sed consilio eius à filia Faosta Constantini coninnge deprehenso, ex Romani Senatus decreto est interemptus. Mortem eios *h* fœdam mox ignominia alia est subsequuta.*i* Imagines enim eius & statuæ in locis omnibus omnes, tanquam impiæ & piaculates, euersæ atque abolitæ sunt. Atque vt eò vnde digressus sum redeã, tyrannis illis sublatis, Coostantinus ditionem paternam io Gallia & G Britannia tenuit. Gallerio Maximino Nicomedia & Oriens paruit. Maxentius Herculij filius Romam atqoe Italiam ipsam cum Imperio habuit:& cum eo Cæsar Licinius.

** † Maximiani Herculij coninnx Eutropia fuit, vnde Maxentium & Faustam suscepit. Eutrop.*

De fœdissimis factis Marentij Roma, & Maximini Nicomedia. Cap. 21.

M*a* Aaentius vt se primùm populo Romaoo arte quadam per assentatiooem insinuaret, pietatẽ adsimulauit:& apud eos qui eius imperio erant subiecti, Christianorum persequutionem edictis propositis iohiboit: fidémque & religionem præ se ideo tulit, vt sub eo obientu decessores suos multis modis flagitiis superaret. Nequamquam enim talẽ se rebus ipsis exhibuit, qualem esse finxit. Et ad impura atque H impia scelera delapsus, ad summam turpitudinẽ & fœditatem nihil reliqui fecit. Nam potestate sua abuteos, vxores à maritis suis per diuortium segregatas corrupit, & corruptas illis remisit: talibúsque iniuriis viros primæ dignitatis; qui in consilio eius erant, affecit, Quã ob causam omnium bonorum vniuersique populi, vnà cum metu, ingens in eum est concitatum odium. Grauissimè enim crudelissima tyranoide vexabãtur, neque spes quæpiam, vt finem aliquando sæuitia tanta caperet, reliqua erat. Per quamuis siquidẽ occasiooem satellites suos immittẽs, maximam vim hominum iugulabat. Etiam cæsorũ ea erat multitudo, vt numerus eorum iniri non posset. In iis non pauci fuere Senatorij, quorũ bonis insidiæ struebantur. Malorum verò taliũ coroni⁹ tandem in magicas imposturas & incantationes euasit. Aliquando nãque mulieres grauidæ sunt discissæ. Nonnunquam tenellorum infantiũ viscera perquisita. Leones insuper mactati. In bellis quædam euocationes & expiationes dæmonum peractæ, quibus ille victoriã sibi conciliari est arbitratus. Et Maxẽtius quidem talis fuit, tyrannorum crudelitatem longè supergressus. Sub quo Romæ tanta rerum necessariarũ fuit penuria, quanta nonquã antea fuisse memoriæ proditum est. Maximinus autem Tyrãnus Oriẽtis, eadem faciens, contentione quadam illius fœdissima scelera vincere, primásq; in flagitiis ferre studuit. apud quẽ magi, & id genus præstigiatores, præcipuos tulere honores. Et quum superstitionis esset quàm maximè studiosus, atq; in idolorũ cultu & errore prorsus immersus, nullã rem vnquam vel minimam facere est aggressus, quin vates & auspices consuleret. Ita scilicet est factũ, vt persequutionẽ aduersus nos susceperit multo acerrimã, ac templa Deorum passim cõstituxerit, sacerdotésque per oppida & loca omnia cõstituerit, & per prouinciã quamlibet Pontificem eis præposuerit, celebrẽ quempiã & præclarum virũ, qui se satellitio militari vẽditaret atq; circumferret. Præstigiatoribus aliísque nominibus impiis hominibus, veluti Deorũ amicis, idẽ maximas quasq; cõcessit dignitates. Exactiones pecuniarum innumerabilium instituit. Populos subiectos grauissimis oppressit & antea inauditis oneribus. Locupletũ domos vel minima de causa & prætextu vndecunque petito cõpilauit, bonáq; eorũ adulatoribus & mimis suis est largitus. Vino autẽ multo deditus, ad summã contumeliam, petulantiam & crudelitatem, quæ ex ebrietate proueniũt, nihil fecit reliqui. Quapropter per sobrietatis tẽpus, graui de flagitiis per vinolentiam admissis, sæpe pœnitentia est actus: & quòd proliaissimè crapula se ingurgitaret, nihil sceleris intentatũ reliquit, familiaribúsq; suis omnibus turpitudinis magister fuit. Disciplina militari soluta, autor fuit, vt exercitus ad deliciatum & rapinatũ studia delaberetur. Ordinũ militarium duces, & prouinciarũ rectores, perinde atq; tyrãnidis eius socij, auariciæ artibus se collocupletarũt. Fœditates porrò quas libidine incitatus perpetrauit, stupráque & adulteria eius, quis quæso exponere possit? Ciuitatẽ præterire potuit nullã, quin pleræque mulieres vitiarẽtur atque raperẽtur. Nec in nos solos, sed in omnes etiã subditos suos res tã graues exercuit. Apud nos quidem in Oriente iuxtà & Occidente, nõ viri tantum propter veram in Deum pietatẽ, aduersus ignẽ, ferrum, gladios, maris vndas, famẽ, æstum & algorẽ, & cõtra bestias, membrorúmque concisiones depugnarunt: sed & mulierculæ diuino consortatæ verbo, eadẽ hæc perferre sustinuerunt. quæ, quum * ad corruptionẽ, stuprũ, & pudicitiæ contaminationem ducerentur, vitã citius quàm corpus prodiderũt. Id quod egregiè ostendit Alexãdrina illa mulier, opibus, vitæ instituto, virtute, & in primis castitatis gloria celebris, quæ libidinosum eius aoimum fortissimè superauit. Quum namq; eũ illa obtestaretur, vt vitã sibi potius quàm pudicitiã adimeret, quòd

Maximinus in Oriente tyrannus.

Idolomania eiusdem, & Christianorũ persecutio.

** εἰς φθοράν.* *Fœmina egregiè de pudicitia conseruanda decertãtes.* *Alexandrina mulier, bona omnia amittere & exulare, quam castitatem perdere, maluit.* *Rufinus eam Dorotheam nominat.*

cupidi-

cupiditate magis, quæ eum in magnam spẽ voto suo potiẽdi sustulerat, quàm ira grassaretur: precibus eius non acquieuit, sed eius in perpetuum actæ exilium substãtiam omnẽ inuolauit, sibiq; vendicauit. Multæ præterea aliæ in plerisque locis, ne summis quidem auribus de stupro se cõpellari patientes, durissima quæque ad mortem vsque pertulere mala. Quæ quidem admirandæ sunt omnes, illa tamen præclara maximè nobilissima in vrbe Romana anima. Maxentius namque, qui libidine Maximinum æmulari in animũ induxerat, eadem in rebus omnibus quæ ille veluti propinquus atque frater, & sentiens & faciens, in ædes eius fœminæ administros stupri miserat: maritúsque eius præfecturam vrbis gerens, timore perculsus, abduci eam iusserat. Ipsa autem domo egressa, quum paululum admodũ processisset, dolosis blanditus à productoribus suis imperauit, vt sibi in ædes ad habitum vestitúmque cultiorẽ sumendum redire liceret. Atq; ibi quum sola esset, cultro seipsam confodit. Sic illa cadauer eis suum reliquit: facto autẽ tali satis declarauit, * rerum omnium maximè inuictam atque inexpugnabilem Christianorum virtutẽ, nihilque esse animo firmo & constanti violentius. Tantus vitiorum flagitiorúmque omnium vno eodémque tempore per Orientem Occidentémque simul, sub duobus hisce tyrannis, fraternos in sceleribus omnibus animos obtinentibus, prouẽtus fuit. Affirmare medius fidius certè possum, quòd illi breui postea in tantum sunt coniecti discrimen, nihil aliud in causa fuisse, quàm eam quæ contra nos excitata est persequutionem. Ea verò vigorem statúmque suum firmiorem est consequuta, quum nos cõsuetam libertatem & constantiam nostram recepimus.

Mulier Romana eandem ob causam sibi ipsi manus attulit.

Sophroniam finus vocat.

Μόνον χρημάτων ἁπάντων ἀνώλεθρον καὶ ἀήττητον ἡ παρὰ χριστιανοῖς πέφυκεν ἀρετή.

καὶ οὐδὲν ἐρρωμένου λογισμοῦ βιαιότερον.

propter Christianorum persequutionem in maximas clades tyranni inciderunt.

** De Sophronia huius casu Prudẽtius scripsisse videtur:*
Aut si nupta torum regis conscendere iussa.
Cœperat impurum domini oblectare furorem,
Morte maritalis dabat indignatio pœnas.

De cladibus quæ persequutionem hanc sunt subsequutæ, & de imperatorum palinodia, seu recantatione & pœnitentia. Cap. 22.

QVum iam decimus persequutionis ageretur annus, nihil illi quoque quod vel ad occultas insidias, vel ad apertum inter se bellum pertineret omiserunt. Bellum enim inter duos istos tyrannos gestum est, & mare infestũ atque innauigable fuit. Quod si id à quopiam nauigaretur, cum quòd vtrinque alios alij captos abducerent, fidiculæ, flagra, tormẽta varia, cruces, & postremò ignis supplicium manebant. Apparabantur vbique thoraces, cuspides & hastæ: præterea triremes, classes, & instrumenta belli omnia in promptu erant, tempoteque eo toto in locis & prouinciis omnibus nihil aliud vel audiebatur vel expectabatur, quàm hostiles incursiones, cædes, rapinæ. Quibus cum malis fames quoq; irrupit & pestilẽtia, de qua suo loco dicemus. Hæ tot & tantæ clades circiter decimũ persequutionis annum, Deo opitulante, prorsus conquieuerunt, finémque suum habuerunt, quum quidem post octauum cessare cœpissent. Quod namque diuina visitatio pro clemẽtia & benignitate sua nos viseret atque respiceret, seu A potius respicere inciperet, qui tum rerũ summã obtinebant, sententia sua mutata, palinodiam & recantationem cecinerunt, & perquàm humanis literis excitatum quàm maximè contra nos incendium persequutionis extinxerunt. Quę res profectò sic non humano consilio euenit. Quî enim ab hominibus prouenire potuit? quî, quũ quotidie crudeli quadã ambitione ducti, noua aduersus nos tormenta inuenirent, sibi ipsis tamen non satisfaciebant? Manifestum porrò est, opẽ eam à diuina bonitate nobis accidisse, quæ populum ipsa suum clementer respexit, autorémque malorum perculit, ac vehementiorem &, vt ita dicam, meraciorẽ iram suam duci persequutionis grauissimæ exhibuit. Quòd si hoc etiam vt tantopere in nos sæuiretur, iudicio & B dispositione atque adeò permissione diuina factum esse concedamus diuinum tamen oraculũ: Væ, inquit, ei per quem scandalũ & offendiculũ venit. Cõfestim siquidem in eum Dei irruit vindicta, à carne quidem illa incipiens, sed quæ dæmonum intẽperiis agitatam animam eius quoque pertingeret. Qualis autem ea vindicta fuerit, Eusebium commemorantẽ audiamus: Circa media enim tectorum occultorúmque mẽbrorum loca, corporis abscessus, & suppuratio repentè extitit, quæ mox deinde in fistulosum altè radicibus actis hulcus euasit. Id incurabili & proserpẽte cõtagione, interiora etiã viscera depascebatur. Inde incredibilis vermiũ vis scaturiens, lethalem fœtorẽ à tota corporis mole excitauit: quæ moles ex nimia edacitate illius, etiã C ante ipsum morbum, ad summum vsque multa aruina obducta fuerat: eáque tum marcescendo diffluens, horrendum maximè & intolerandum accedentibus præbuit spectaculum. Et medici partim ne sustinere quidem summam tam fœdi odoris grauitatem potuerunt: partim quòd tam corpulenta moles magis etiam intumesceret, spe salutis omni abiecta, nihil auxilij, exploratis reb. omnibus, tulerunt. Itaque crudelem in modum sunt interfecti. Ille porrò cum tantis conflictans malis, aliquando tandem nefariam suam ergo pios homines temeritatem atque sæuitiã agnoscit, ac re secum ipse deliberata, primùm rerum omnium Deo flagitia sua cõfitetur: mox præfectos familiarésq; suos ad se vocat. quibus celeriter aduenientibus suadet vt Christianorũ persequutione tandem supersedeatur, constitutione D que & edicto Imperiali nobis permittatur, ecclesias constituere. Addit præterea mãdatum, vt statas solitásque pro Imperatore preces ad Deũ funderemus. Talibus iussis illico ad rẽ collatis, per vrbes passim omnes Imperialia mãdata proposita sunt, quæ palinodiã paratæ in nos persequutionis eiuscemodi verbis continebãt.

Bellum ciuile inter duos istos tyrannos.

calamitates publicæ.

persequutio conquiescit.

Palinodia tyrannorum.

Diuinitus finis persecutioni impositus.

permissione diuina christiani afflicti.

Vindicta diuina in grauissimum morbum Maximinus incidit.

Eusebij de eo morbo verba.

Agnoscit & confitetur impietatem suã sera pœnitẽtia Maximinus.

persequutionẽ christianorum inhibet. christianorũ semper olim fuit, sedulò pro principum salute orare.

De eorundem edictis in scripto pro Christianis editis. Caput 23.

IMperator Cæsar Gallerius Maximinus, Inuictus, Augustus, Pontifex Maximus, Thebaicus Maximus, Sarmaticus Maximus, Germanicus Maximus, Aegyptiacus Maximus, † quinquies Persarum Maximus, bis Carporum Maximus, sexies Armeniorum Maximus, Medorum Maximus, Adiabenorũ Maximus, Trib. pot. xx. Imperat. xix. Cos. viij. Pater patriæ, Procõsul: &

† πεντάκις περσῶν μέγιστος.

** Aliter hæc reperiuntur apud Euseb. lib.8.cap. 17. vbi Licinius*

Imperator Cæs. Flauius Valerius Constantius, Pius, Felix, Trib. pot. v. & * Imperator Cæs. Valerius Licinius Trib.po.iiij.Imper.iij.Cos.Pater patriæ, proconsul, prouincialibus suis salutem. Inter alia quæ ex vsu & vtilitate reipu. promulgauimus, consilium quoque illud antea cæpimus, vt secũdum veteres leges & publicã Romanorum disciplinã ritè omnes viuerent. Prouidere præterea & efficere voluimus, vt Christiani qui à maiorum suorum institutis desciuissent, mentem meliorem reciperent. Tanta namque cõsilio nescio quo eos cupiditas inuaserat, & tanta dementia cæperat, vt ea quæ dudum à maioribus promulgata, & fortasse prius etiam à patribus eorum instituta sunt, reiicerent: & ex sententia sua, prout cuiq; visum esset, leges ipsi sibi conderent, easdem seruarent, & variis in locis varios cogerent conuentus. Et quum edictũ eiusmodi à nobis esset propositũ, vt ad instituta maiorum colenda se accõmodarent, quamplurimi eorum extremo adito periculo, erumnísque & cruciatibus toleratis, omnis generis supplicia pertulere. Nos verò, quòd multos videamus in concepta dementia persistentes, neque cœlestibus diis debitum præstare honorẽ, neque etiã ipsa Christianorum sacra colere, humanitatẽ nobis perpetuámque consuetũdinem nostrã conseruandam esse duximus, per quã ignoscere, veniámq; concedere omnibus hominibus libentissime solemus. Itaque gratiam eam nostram ad id genus hominũ quoque extendere est visum, vt scilicet rursum Christiani sint, & in domibus suis couentus solitos ita agant, vt nihil contra disciplinam publicam committant. Per alias autem literas iudicibus. Quapropter quum hoc illis permittam*, meritò illi Deo suo supplicare debent, pro nostra, reipublicę, & sua ipsorũ salute, vt modis omnibus & publicæ res incolumes sint, & ipsi in domibus suis citra solicitam curam & anxietatem viuere possint.

Edicto hoc promulgato, Galler. Maximinus miserè diẽ clausit extremum. Eutr. Oros. pomp.

De simulata & fucata Maximini pro Christianis sine scripto promulgatione. Cap.24.

ET palinodia quidem sic se habuit. literæque Imperatoriæ per Asiam vulgabantur, & passim in prouinciis & vrbibus legebantur. Maximinus verò Orientis tyrannus, qui præ aliis superstitioni deorúmque cultui deditus, bellum cum rerum omnium Deo perpetuũ gerere constituerat, scriptum eiusmodi approbauit. Itaque præfectos familiarésque suos verbis tantummodò reprimere iussit susceptum contra nós bellũ. Et quod sententiæ eorum, qui potestate & opibus eum antecellerent, repugnare non posset, in ditione sua literas eas ne lectione quidem & recitatione dignatus, edicto sine scripto promulgato, dolosè persecutionem inhibuit. Sabinus verò summum apud eum præfecturæ magistratum, gerens, populorum præfectis Principis sui voluntatem publicè per literas insinuauit: Iamdudum constitutum decretúmque esse vt qui peregrinas consuetudines consectari viderentur, diis cultum suum præstarent: & pertinaciam quorumdam multum excitasse discriminis. Quamobrem Principibus visum esse, si quis Christianorum gentis suæ sacra colere comperiretur, vt is extra periculum esset, eámque ob causam, tormentis non subiiceretur. Longo iam eos tempore ea de se documenta præbuisse, vt à destinata sua constantia non declinent. Scriptũ id Sabini aliis quoque magistratibus demandabat significari, nõ debere amplius eos de Christianis esse solicitos: qui sanè iussa ea veritate niti arbitrati, per epistolas publicè Principis sententiã omnibus declararunt. Et non verbis tantum literísque hæc ita acta, verumetiam ipsi statim quos in custodiis propter diuinum verbum clausos habebant, in publicum productos liberos dimiserunt, & ad metalla dãnatos absoluerunt. Quod quum ita facerent, gratificari se Imperatori suo existimarunt. Sed ea in re admodũ sunt falsi. Hæc rerũ facies quũ sic exhibita esset, statim ex altissimis tenebris ingentẽ lucẽ exortã esse homines viderunt. Ecclesiæ frequentabantur, cõuentus numerosissimi cogebantur, & ex gentibus hæc quisq; cernẽs obstupescebat, mirificámq; rerũ mutationem admirabatur, solum Christianorũ Deum magnũ esse acclamãs. Nostrorũ autẽ hominũ quicunq; generosè & fortiter agonem pertulissent, publicè cum ingenti libertate in veneratione erãt. At qui per animorum imbecillitatem infirmiores in malorũ colluctatione fuissent, lapsus suos per pœnitẽtiam sarcire & curare festinabant, dextras eorũ qui fidem saluam cõseruassent prensantes, eosdémq; summisso & sordidato habitu & spiritu contrito, vt Deum precibus suis propitium sibi redderent, orantes. Ad metallum damnati liberabãtur: lætiq; atque hilares cum libertate multa, incredibili atque ineffabili gaudio pleni, in patriã suam redibãt. Itinera publicęq; vię triũphalibus hymnis & carminibus, viatoribus Deum de inopinata libertate glorificantibus, resonabant. Et qui paulo antè violenter patria sua exacti erant, eos vultu iucundo ad focos penatésq; suos reuerti vidisses: & qui antehac contra nos rugierant, insperatam rerum mutationem cernentes, nobiscum congratulantes exultabant.

Maximinus scriptum hoc in ditione sua publicè non proponit. Sed sine scripto per adictum persequutionem Christianorum inhibet.

Sabinus P.P. nomine eius literis suis, magistratibus reliquis eam rem insinuat. Euseb.lib.9. cap.1.

Edictum exequutioni mandatur.

Christiani reddita sibi quiete exultant.

Pœnitentia lapsorũ Christianorum.

Christianorum pæanes.

De statua noua Antiochiæ, quam Theotecnus rectus erexit. Cap.25.

IN hac porrò sententia Maximinus Orientis tyrannus non bene sex menses perdurauit. Quomodo enim ille qui honestatis omnis inimicus, sæuus, & aduersarius Christi esset, tantopere augeri lætarique Christi gregem pateretur? Ilicet quæ tum esse videbatur pacem dissoluturus, primùm quidem conuentus nostros in cœmiteriis prohibuit: deinde verò techna quadam, ipse ad seipsum Antiochenorũ nomine per ciues eorum legationẽ misit, id agens, vt ne cui Christianorum eam vrbẽ incolere permitteretur: maximámque illos à se gratiam inituros illis significauit, si hoc ipsi aduersus Christianos † per assimulationem facere viderentur. Sed aliis quoq; idẽ vt facerẽt, suggessit. Quorũ præcipu* Theotecnus erat, vir impostor, & ingenio deprauatissimo præditus, nominéq; suo indignissimus, Logistæ siue curatoris & rationalis mun* ea in regione gerẽs. Multa autẽ veluti dux quidã cõtra nos molitus, sycophantiísque plurimũ vsus, id studio habuit, vt nos tanquã fures & prædones abigeret. Quapropter quum multis autor & minister cædis fuisset, postremò simulacrum quoddam

Post patrem suum Maximinus persequutionem Christianorũ renouat.

Technam per assimulatam legationẽ instituit, vt Christiani Antiochia exigantur.

† σφᾶς ταῦ τ' οἴεσθαι δράσαντας

L.Curator. C.de mod. mulct.

Theotecnus Logista Antiochenus idolomaniæ & persequutionis Maximini administer.

Ζεὺς φίλιος.

Simulacrum & oraculum Iouis Amici erigitur.

Iupiter amicus, Christianorum à inimicus: Antiochia eos eiici iubet.

quoddam * Iouis amici incantationum & imposturarum ergo erexit, & sacrificia, initiationes, aliaque detestanda, & impuras impiásque expiationes & purificationes instituit. Quae res vna com eius idoli responsis ad Principem etiã ipsum peruenit. Theotecnus porrò per illiberalem fœdamque assentationem velutí speculatorem Imperatoris conficitere volens, simulacrum ipsum adoersus Christianos concitauit. Dixit enim, eũ Deum iussum, Christianos perinde atque perpetuos & irreconciliabiles hostes ex vrbe & agris circumiacentibus quàm longissimè expelli iubere. Posteaquam hęc Imperatori perplacere, aliarum quoque vrbium duces & praefecti gratificari illi studentes, eadem contra nos constituerunt, popolísque & ciuibus suis denunciarunt. Nec ita molmm temporis intercessit, & tyraonus ipse calculum & sententiam quoque suã ad decretum huiusmodi adiecit. B Itaque acris aduersus nos excitata est persequutio. Et sacerdotes alijs hominibus celebriores per vrbes passim, Pontifices praeterea. qui existimationem & gloriam summam cõsequuti fueraot, deorũmq; cultui maximè studebant, Maximinus cõstituit: atque insuper summa ipsios superstitio subditos suos popolos omnes, qui gratificari illi contẽdebant, ita contra nos commouit, vt saeuitiam eorum quam in nos exercuerunt, verbis persequi non liceat. Maximas quippe se ab eo vtilitates consequuturos arbitrabantur, si nouarum cootra nos rerum iosolentiúmque iniuriam iouentores extitissent & administri. Quo maiore diligentia in id studium, vt nobis incommodarent, incubuere.

De confictis & falsis de Christo cõmentariis. Cap. 26.

Libellus actorum Christi & Pilati commentitiorum.

COmpositis sanè quidem & confictis, qui rerum talium architecto & autori oon displicerent, blasphemiam & maledicentiam omnem exsuperantibus commentariis, interrogationes scilicet Pilati & Seruatoris nostri continentibus, io ditiones eos suas miserunt: epistola quadam, vt scriptum id omnibus publicaretur, praefixa. mandatum etiam additum, vt literatores librom talẽ pueris omnibus, io quo primis rudimentis se exercerent, tenerámque memoriã veneno tali imbuerent, legendum proponerent. Haec quum ita fierent alios quidam, quem Romani ducem vocare solẽt, circa Damascũ Phoeniciae, mulierculis quibusdam circunforaneis & flagitiosis compreheosis vim afferẽs, plagas minitatus est, nisi testimonio scripto confirerẽtur, se aliquando Christianorum sacris initiatas, cõsuetudinem stupri cum eis qoi primae apud oos fuissent dignitatis habuisse, nefariáque † flagitia in sacris aedibus nostris fieri solita. Atque item alia plura hisce similia, quib. doctrinam professionémque nostram calumniarentur, excogitaruot. Voces etiam eiuscemodi in scriptum relatas ille ad Principem misit, quae deinde de consilio eios in ciuitatibus & locis omnibus publicè sunt proposita. At noo multo interueniente tempore, calumniarum talium artifex dux ille, digna iniuriarum Christo contumeliosè illatarũ, sibi ipsi manus afferendo, praemia tulit. Nobis verò sub eo paratae persequutiones, fugae, populorúmque insultationes, & alia prioribus

Pueri in hoc prima in scholis rudimenta addiscerent.

Mulierculae quaedam vi adactae, summas Christianis foeditates falso impingunt.

† ἀθέμιτα ἐν τοῖς κυριακοῖς ἐνεργεῖν.

Noua Maximini aduersus Christianos persequutio.

A illis consentanea, adeò vt oonnulli claro loco geniti magni viri capti, citra recusationem ooo grauatè vltima mortis pertulerint supplicia.

De eius temporis martyribus, & edictis in aereis statuis contra nos promulgatis. Cap. 27.

celebria sanctorum multorum martyria.

Supra cap. 16. eodem.

TVm quidem Emesae, quae Phoeniciae ciuitas est, tres Christum profitentes bestiis sunt obiecti: quorum vnus Syluanus episcopus fuit, iam decrepitus, vt qui quadraginta annos pastorale muous obiisset. Eodem tempore & Petrus Alexandrinus antistes, diuinum prorsus episcopalis functionis exemplar, virtutis causa, & quòd ab ineunte aetate in diuinorum oraculorum literis exercitatus fuerat, correptus, nulla ei iusta obiecta causa (nam id Maximinus ita statuerat) capitis supplicium subiit & cum eo alij praeterea Aegyptij episcopi multi. Lucianus qooque presbyter, qui propter vitae continentiam, & sacrarum literarum peritiam, Nicomediam ductus fuerat. Ibi ille, quod in praesentia Imperatoris fidem, pro qua decertabat, mira cum libertate defendit, in carcerem coniectus, atque necatus est. Tam grauia in nos impius Maximinus facinora edidit. Visus certè quidem est maiorem etiam priore persequutione contra nos concitasse motum. Cuius etiam tanta fuit mentis vecordia, quanta nuoquam antea extitisse memoriae prodita est. Decreta enim vrbium, & Imperialium constitutionum rescripta aereis insculpta columnis, terrẽdorum Christianorum causa in medijs vrbibus publicata: C & pueris in ludum literarium ad magistros euntibus, nihil aliud toto die in ore erat, quàm Pilatus & Iesus, aliaque eius generis ad contumeliam oostram tum primùm conficta & excogitata: per quae omnia summum Maximini in Deum odium, arrogantissimúmque scelerosae eius animae supercilium perspicere licuit. Quam ob causam † diuina etiam vindicta est obstupefacta, quae excubare cõtinua quadam vigilia super impiorum malitia, eosdémque in vestigio conseqoi solet. Ab hac ille perculsus, non multo pòst lege scripta, priori pacificationi contrariũ prorsus de nobis statuit. Vt autem impietas eius manifestò probetur, partem quandam constitutionis eius, quam in columnam incidi curauit, historię huic inserere est visum. Res sic se haber.

Vindicta diuina Maximinum persequitur.

† τὴν ἱερὰν ἐκπλαγῆναι δίκην, ἄγρυπνον οὖσαν ταῖς τῶν ἀσεβῶν πονηρίαις, καὶ κατὰ πόδας ἐπεξιοῦσαν.

D Iam tandem imbecilla humanae mentis audacia, seductionis errorisque obscuritatem atque caliginem depulit & discussit: qui qoidem antehac perniciosis ignorãtiae tenebris, ita ooo tam impiorum quàm miserandorum hominum sensus inuoluit, vt rem veritatémque ipsam cognoscere nõ potuerint. Sed singulari benignitate Deorũ immortalium prouidentia, iniquum atque iniquum (vt ita dicam) librae momentũ, ad iustã rectámque statera est reductũ, vt res omnes vobis gratae, suaues & iucundae eueniant, & vt iam maximum certissimúmque nostrae de Diis ipsis opinionis ac pietatis exter indicium. Sed neque antehac cuiquã ignotũ fuit, quibus ceremonijs & sacris dij immortales à vobis sint culti, quos noo nudis atque inanibus fidei verbis, verùm admirãdis praeclarisque operibus perpetuò venerari & magnificare conuenit. Rectè profectò ciuitas vestra deorũ immortaliũ, propter cultũ

Edictum Maximini contra christianos.

„ timorémque eorum, sacrarium & domicilium vocari queat: & multis indiciis satis constat, eã cœlestium Deorum præsentia florere. Itaq; vrbs vestra quùm rebus omnibus illi peculiariter cõducibilibus posthabitis, tum etiam prioribus quæ cepit detrimentis cõtemptis, quamprimùm rursus homines execrandæ vanitati deditos latè serpere & propagari, ac veluti neglectam atque sopitam auram facibus vim ignémque suum per eam recipientibus, vastum incendium differre ac dilatare sensit, nulla interposita mora confestim ad pietatem nostram perinde atq; ad sacrorum cultúsque Deorum omnis metropolim vrbémque principem confugit, opem & auxilium implorans. Et cætera quæ sequuntur, consimilis impietatis plena, professionémque nostram perstringentia: tanquam diuinum numen propter nos iratum, quidquid est in aëre, in terra & in aquis mali, hominibus immittat.

Idololatræ casuum fatalium clades Christianis adscribere soliti. Eusebius lib. 9. cap 7. qui scriptum hoc Tyri propositum vidit. Persequutionem istam plurima publica consequuntur calamitates.

De fame sæua, quæ eo tempore grassata est, fame & pestilentia. Caput 28.

Eiuscemodi literis cõtra nos publicatis, spes rerum meliorum omnis quantum in nobis situm est, præcludebatur: & electi quoque inter nos, vt est in sacro oraculo, non in mediocre delabebantur scandalum & offendiculum. Verumenimuerò omnibus tam inexpectata rerum mutatione cõsternatis, quùm adhuc passim in itineribus decreta ea essent, & ad multas vrbes nondum perlata fuissent, qui omnia solo nutu & voluntate sua facit & mutat Dominus, gloriosam tyranni superbiam veluti strangulãs, derepentè auxilium cœlitùs tulit. Statim enim solitæ pluuiæ hyberno etiam tempore in nubibus ipsis vinctæ sunt & retentæ: fames mox cõsequuta, & deinde pestilentia. Accessit ad eas clades, qui propter colorem igneum carbunculus vocatur, hulcus odoris pessimi, mẽbra corporis admodum contrahens, & quod latius serpens ingens crearet periculũ, occupatísq; oculorum angulis viros simul & mulieres quas occupasset luminibus orbaret. Bellũ insuper Maximino ab Armeniis illatum, qui antea socij Romanorum fuerant. Belli causa erat, Christiana fides & religio. Quòd enim homines inducere atque persuadere illis voluit, vt quem Christo præstabant, idolis offerrent cultum, ex amicis hostes eos habuit. Quæ mala omnia eodem tẽpore coaceruata, tyranni audaciam furorémque contra diuinum numen conceptum, satis coarguerunt. Et quum per iactantiam gloriosè eo quòd Christianos persequeretur, atque idolorũ cultum propagare studeret, sibi polliceretur, nõ famem, non pestem, non bellum imperij sui ditionem inuasurum esse: clades ex confertim cumulatæ, quùm ineptam iactantiã & audaciã eius represserunt, tum * euersionem interitúmq; eius iamiam affuturum, certò satis indicarunt. Et ipse quidem expeditione bellica cum copiis suis cõtra hostes suscepta, quotidie viribus amissis inferior abibat. In vrbibus autem & locis Imperij sui reliquis, pestis fami implicata sæuissimè grassabatur. Tantæ porrò annonæ erat & rerum necessariarũ penuria, vt medimnus vnus tritici bis mille & quingentis Atticis compararetur. Permulti sanè etiam in vrbibus cadebant, Rusticorum autem, qui in agris mortui sunt, multitudo numerari non poterat. Et ferè eos omnes sæua consumpserat pestis. Nonnulli res sibi charissimas locupletioribus paruo panis frusto diuendebant. Alij possessionibus suis apud creditores depositis, ad summã inopiã redigebantur. Erant qui fœnisecij eiectamenta ruminantes, & perniciosas herbas adiicientes, emoriebantur. Mulieres honesto loco natæ, inopia rerũ omnium ad inuerecundam redactæ necessitatẽ, in foro obambulantes stipem mendicabant, pudore quodam & vestitu mundiore pristinã deliciarum affluentiam & libertatẽ tacitè quodãmodo præ se ferẽtes. Quidam pallidi & summè macilẽti, perinde atque simulacra quædã, rerum omnium egeni, hinc & inde oberrantes atque labantes, proni in triuiis ipsis concidebãt, subsidij omnis expertes: & ad hoc vnum ægrè firmi, vt fame se premi testarentur miserãdáque voce à prætereuntibus cibi frustum sibi præberi suppliciter peterent. Locupletiores porrò propter mẽdicantiũ multitudinem desperantes, quum multa eis largiti essent, tandẽ & ipsi in sæuã famis indigentiã perueniebant: & quum eadẽ quæ indigentes paterentur, non satis humaniter eam sortem ferebãt. Plurimis ergo diebus nuda cadauera passim iacentia, miserrimum adhuc viuentibus præbuere spectaculũ. Iam nonnulli etiã canibus esca erãt: cuius rei gratia frequẽs canũ cædes fiebat, quòd metus esset ne illi in rabiem acti, humanæ carnis cibo assuefierent. Pestilentia verò domos ipsas peragrans, omnes carpebat, atque in primis ditiores cõficiebat. Et quos fames nõ enecauerat, eos cõtagiosa pestis lues tollebat. Itaq; suspiriis omnia plena esse, domus, plateæ, fora, luctus vbique, & væh, cum solitis doloris vociferationibus & plãctibus, exaudiebatur. Et duab^o hisce quasi armaturis, fame & peste, mors ipsa depugnans, generationẽ & populũ eius tẽporis ferè omnẽ sustulit. Eadémque die quamplurima efferebantur cadauera; & innumera quotidie fiebãt sepulchra. Hæc auctoramenta & præmia, edicta contra nos proposita gloriosi & arrogãtis Maximini sunt cõsequuta. Qua tẽpestate multi nostrorũ hominum egregia veræ pietatis suæ edidere documenta. Humanitatẽ enim suam declarantes, cadauera quæ passim insepulta iacebant (erant ea quamplurima) cum cura sepeliebant: quos verò fames vexasset, eis congregatis panes alimentáq; alia præbebãt, pro facultatũ scilicet copia. Vnde longè latéque fama celebris de nobis vulgata, quæ ex omnibus aliis hominibus veræ pietatis cultúsq; diuini laudẽ nobis tribuit, & Christianorũ inspectorẽ curatorémq; Christum magnificè laudauit. Cladibus istis peractis, salutis Deus, tutor & propugnator noster, ostẽsa satis & exhibita ira & indignatione sua, per eas quas cumulatè immiserat calamitates, propter petulantem temerariámque ei illatam iniuriam, susceptásq; aduersus nos inimicitias, prouidentia sua læsiora nobis affulgere tẽpora fecit, & post densas tenebras lucem ineffabilẽ pacatæ tranquillitatis præbuit. Eo profectò tempore certò declaratum est, Deum ipsum spectatorem & moderatorem esse rerum nostratiũ, qui quidem flagello in afflictionibus conuersionis castigationísque suorum gratia, vtitur: coercione autem

Siccitas. Fames. Pestilentia. Carbunculus.

Bellum Armenium.

† καταστροφήν.

Fames sæua.

Miserrima famis ærũna.

Pestilentia lues.

Omnes propè homines cladibus hisce extincti.

Christiani pestis & famis tempore mortuos piè sepeliunt, & esurientibus cibũ præbent. Eam ob causam apud gentes Christiani benè audiunt. Post iteratam afflictionem, Christianis læta diuinitùs aduenit consolatio.

Diuina prouidentia paternè simul castigamur, & erigimur.

ne autem & quasi disciplina, pro eo atque decet A & expedit, peracta, perhumaniter & paternè eos respicit, qui spem salutis firmam in eo collocatam habent. Quemadmodum autem id sapiēter prorsus disposuerit & fecerit, dicere cōstitui.

Vt magnus Constantinus de Maxentio, qui Romæ tyrannidem exercuit, triumpharit, quū etiam signum sanctæ Crucis stellis coruscum in cœlo vidit. Cap. 29.

Constantinus iniurias Christianorum in Maxentio tyranno persequitur & vlciscitur.

ROmę ciues suos fœdissimis, quę diximus, factionibus atterebat Maxētius, Herculij filius. Quod Cōnstantinus (frequentes nāque ad eum Roma veniebant oratores, ne vrbē eam Imperatorum despiceret, nēue ita à sæuissima fera vastari pateretur, orantes) cognouit, admodum est ira cōmotus, grauitérque tantæ indignitatis famā tulit. Nam qui ex præscripto & voluntate Dei viuūt, alijs illatam, suam esse reputant iniuriam. Ac primū per literas admonere & persua- B dere Maxentio, vt à tam nefarijs sceleribus se abstineret, cæpit. Vt autē ea re nihil egit, arma sibi sumenda esse; & iniuriam afflictorū quo ad posset vindicandā iudicauit. Itaque exercitu parato, in Italiam contendit: non tam apparatu belli quā omnigena Dei armatura instructus. Id vbi Maxentius intellexit, nefandis magicarū artium imposturis magis quàm ciuiū beneuolentia cōfisus, ne extra vrbem quidem progredi primùm est ausus. Insidijs autē collocatis, locisque Imperij sui plerisque circumcirca armatorū hominū præsidio imposito, copias alias aduersus Constantiū misit. Ille porrò vno atque altero prælio contra tyranni exercitū victor, in Italiā longissimè progressus, ad vrbē Romam proprius accedit. Ne autē vnius Maxentij causa cum Romanis omnibus bellum gerere necesse haberet, inenarrabili quadam potentia Deus tyrannū longius extra vrbis portas produxit. Ille nāque ponte ex nauibus super eo flumine quod vrbē præterfluit; in quo etiā alius pons qui Miluius dicitur constructus est arte quadam & fallacia cōlecto, exercitū eduxit, & cum magno impetu aduersus Constantium est progressus. Constantinus porrò de euentu belli solicitè cogitabat, & quémnā sibi auditorē aduocaret, considerabat. Hæc illi meditanti, in mentem venit, Diocletianū quidē qui Græcorū superstitione dijs plurimis fretus fuerit, nihil adiutū esse: patrem verò suum Constantē longè felicius vitā egisse, qui maturè Græcorū religioni nuncium remiserit. Quapropter paternū Deū, vt se respiceret, dextrámque sibi in periculis imminentibus porrigeret, ex intimo animi affectu humilimè inuocauit: id quod ad rem statim est collatū. Meridiano enim tēpore iter ei cum exercitu suo facienti, sole iam occidentē versus vrgente, miraculum maius quàm dici possit, oblatū est: ignea scilicet colūna, & lucis fulgor in aëre crucis formam referens, quæ stellis æqualibus in Latinarum literarū figuram expressis, Constantino clarè † in hoc vince, ostendebat. Qua re consternatus, quòd de visione ea secū ipse ambigeret; amicos qui secum erant, an ipsi quoque idem viderent, percontatus est, quod illi quū affirmassent, nocte proxima Christus ei vnà cū horrendo illo signo apparens, tale quiddā eum facere, atque in bellis præferre iussit: fore enim, vt per id omnes vinceret hostes. Et quamprimum dies est exorta, visioni ei obsequens, ex auro signū tale fieri curauit: quod ad hunc vsque diē in Imperatorio & aulico instrumento à tot seculis asseruatur. Id paucis describere, non fuerit intēpestiuū. Hasta longa ex auro elaborata, cornu obliquum habet, in crucis formā compacta: in cuius summitate corona mediam Græcam literam P. * decussatam contrahens, primarijs literis Christi nomē obscurè refert. Ex obliquo autem cornu, quod per hastam est impactum, velum aureū sublime dependet, in quo imago aurea pectore tenus pij Imperatoris liberorúmque eius pulchrè est expressa. Huiuscemodi quiddā pro tempore tum repentè factū sanxit vt in bello præferretur. Quo etiam fretus, alacritèr ad conflictū processit. Cæterùm prælio commisso, Maxentius magna vi est deuictus, & ex B hostibus quamplurimi per crucis armaturā ferro cæsi. Maxentius verò, quem Constantinus Imperator fugientē persequebatur, suo ipsius (quod dicitur) laqueo est captus, Ponte enim diuina virtute rupto, nauibúsque quibus flumen constratum fuerat solutis, transitus ipse pessum iit, & scaphæ subitò cum hominibus omnibus in vndis subsedere. Ipséque miser primus cum propugnatoribus suis in flumine mersus & suffocatus est, sicuti olim cum vniuerso exercitu Pharao: vt fluuius ille, ad eum qui Miluius dicitur pontē, equis & ascensoribus refertus visus sit. Tum verò ea quæ olim cantata fuerant, ad oculum repræsentata videre licuit: Currus Pharaonis & exercitum eius proiecit in mare: electos ascensores satellitésque submersit in mari rubro. Descenderunt in profundum quasi plumbū, cum aquis vehementibus. Æquū C planè fuerit, ad exēplum magni illius serui Dei Mosæ, qui victoriā Deo acceptam tulit, itidem vt ille fecit, nos quoque lætos contra impium istum tyrannū hymnū concinere: Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est. Equū & ascensorē coniecit in mare: auxiliator & protector factus est mihi in salutē. Iste Deus meus, & glorificabo eum: Deus patris mei, & exaltabo eum. Quis similis tibi in dijs Domine? quis similis tibi? Glorificatus in sanctis, admirandus in gloria, faciens mirabilia?

Bellum inter Maxentium & Constantinum.

Pons Miluius.

Crucem victricem medio die in cœlo Constantinus videt.

τούτῳ νίκα.

Labarum seu vexillum crucis exercitum Constantini præit. Euseb. lib. 1. de vita Const.

* *Χριστόγραμμον.*

Victoria Constantini.

Maxentii tyranni, Pharaonis alterius interitus.

Ἐπινίκιον, carmen in victoria Constantini.

Prudentius:

Testis Christicolæ ducis aduentantis ad vrbem
Miluius, exceptum Tiberina in stagna tyrannum
Præcipitans, quānam victricia viderit arma
D *Maiestate regi, quod signum dextera vindex*
Prætulerit, quali radiarint stemmate pila.
Christus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat labarum, clypeorum insignia Christus
Scripserat, ardebat summis crux addita cristis.

Vt Constantinus Roma recepta, Deo grata fecimus fecerit. Cap. 30.

Constantinus victor vrbem Romam ingreditur.

HÆc porrò, atque his similia, Constantinus tam mirificā consequutus victoriā, Deum celebrando canens, & voce clariore triumphando iubilans, vrbē Romanam est ingressus: ciuibus omnibus hilaritate & lætitia summa animis eorū exultantibus, cum plausu felicisque

*στεφάνοις πρότερον τὴν πόλιν πᾶσαν διειλημμένων.

Statua Constantini imperatoris cū vexillo crucis Romæ collocata.

Statuæ eius inscriptio.

Via Constantino in vrbe Ro. opera.

omiue & acclamatione eum tanquā seruatorem E & liberatorē suum, victorię tropæū ferentem, quum quidē * prius vrbem totā coronis obsedissent, producenobus atq; excipieoöbns. Constannnus autē veram erga Deum pietatem à nasura sibi quodāmodo insitam habens, nequaquā applausu tali commotus, vt qui à Deo secundū rerum suarū successum prouenisse sciret, statim crucis signū in sublimi loco statui iussit. Nec mora vlla interposita est, & statua ad formā similitudinēque eius ex ære fabrefacta est que dextra manu ex eadē mareria crucis signū elaboratū teneret. Eam statuā, crucem ita magnifico lætóque habitu tenenrē, Romæ in loco maximè celebri firmis innixā fundamentis collocari pręcepit, cum huiusmodi Latina inscriptione. Hoc saluöfero signo, & vero fortitvdinis documēto, vrbem vestram iugo tyranni solutam libera- F ni. Seuatūque & populū Romanū anöquo splēdori & amplitudini testitui. Romana vrbe in potestatem suam redacta primùm omniū vt sanctorum reliquiæ collectæ, iustæ sepulturæ mandarentur, cōstituit. Deinde illud curauit, vt ab exilio proscripö reuocarentur. Edictum denique proposuit, vt ne quis Christianos persequeretur, vt captiui & vincti soluerentur, vt bona publicata legiömis possessoribus suis restiiuerētur. Ad hæc in primis maturauit ecclesias Dei restaurare, eásq; donariis exornare: simulacrorū verò aras ex ipsis prorsus eruere fundamenös, atque igni conburere: ac si quos illæ habissent prouētus, eos diuinis consecrare templis. Quę omnia mira celeritate suut confecta. Totis autem sepiē diebus ciuitas Romana celebrē ob victoriam eam egit conuentum: simul & autorē illius Deū, triumphalémque crucis armaturam, & victorem ipsum Constantinū laudans, honoribúsque dignis prosequens. Sepömus tum à morte patris imperij Constanöni agebatur annus. Et quū ille vnà cum Licinio, qui uondnm insanire atque furere contra Deum cœperat, debitū Deo præstitisset cultū, ambo cōsenöenobus sentētiis cōstitutionē oprimā pro Christianis edidere. Pręterea quæ à Deo is præter spem & opinionem öminium accidissent res mirificas, & vt Maxenöus deuictus esset, tum autem & constiuuonē eam ad Maximinū Oricnös tyrannū, amicitiam adhuc erga eos pręseferentē, verbis amplissimis perscripserunt. Ille porrò factū id grauiter ferens vt arte quapiā, ne illis obnoxins esse videretur, effugeret, (nā edictū ad se missum reücere, quòd vt potenöores & maiores metuerer, nō facile ei H erat) quidnám excogitauit? Simulauit scilicet & finxit, se cōsilio proprio motum, de Christianis benignius statuisse, & ad populos sibi subditos pro eis literas, res nonnullas cōmemorans quas nunquam fecerat, dedit. Itaque consultò seipsum fallens atque decipiens, mentitus est. Quę autem scripsit, erant huiusmodi.

Supplicationes propter victoriam Romæ peraguntur.

Edictum Constantini & Licinij pro Christianis.

Edictum Maximini pro Christianis per hypocrisim ementitum, & vi ab eo extortum.

De edicto Maximini Gallerij, quod in scripto pro Christianis volens nolens proposuit. *Cap. 35.*

IOuius Maximinus Augustus Sabino. Et fortitudini tuę, & hominibus omnibus notū esse persuasum habeo, Dominos nostros & parētes Diocletianum & Maximinom, quum viderent mortales penè omnes eorum relicto cultu, se E Christianorum genti adiungere, rectè constituisse, vt omnes qui à Deorum immortaliū religioue desciuissent, coercione & vindicta publica ad eorumdem Deorum cæremonias redire cogerentur. Posteaquam verò ego primū felicites & auspicatò in Orientē perueni, atq; cognoui, in quæ loca quamplurimi homines, qui reipub. cōmodi & vtiles esse potuissent, à iudicibus & pręfectis, ob eam quā dixi causam, in exilium acti fuissent, iudicibus eis omnibns mandauit, ne quisquā eorum posthac crudelius quicquam de prouincialibus statueret, sed poöus blādiore eo hortarioue eos ad Deorū sacra reuocaret. Quapropter quū ita iudices, vt par erat iussis meis obsequerentur, euenit, vt nemo prorsus in Orientalibus partibus vel † in exilium mitteretur, vel iniuria atque contumelia afficeretur. Et ple- F rique, quod nihil grauius duriúsque in eos constitueretur, ad Deorum religionem redirre. Postea verò quum anno proximo Nicomediā feliciter ingressus essem, ibique manerem, venerunt ad me eius vrbis ciues cum Deorū simulacris: & me magnoperè rogaruut, vt modis omnibus curarem, ne genti ei in patria eorum domicilium habere permitteretur. Quibus respōdit, me quidem eorū petiooni perlibenter gratificari velle, sed non ab omnibus ex æquo preces eas apud me fieri. Quod si qui in superstitione eorū perseuerarent, liberum id eis, pro vniuscuiusque arbitrio & voluntate esse: neque tamen eös, si ad Deorum religionem agnoscendā redire vellēt, prohiberi. Sedenim & Nicomediensibos & aliarum vrbium ciuibus, quæ & ipsæ eandem peötionem, videlicet vt ne quis Christianorū ciuitates incoleret, magno studio & conteö une apud G me interposuēre, necessitate quadā benignè respondi: me quoque, quooiam id ipsum etiam antiqui Imperatores omnes seruassent, & diis ipsis, per quos omnes homines cum ipsa rerum publicarū gubernarione consistunt, placuisset, peötionem eiusmodi, quę de diuinorum numinū cultu causam ad me referret, confirmare. Proïnde etiamsi antehac deuuuoni tuæ potissimū per literas significatum, & per iussiones itidem mandatum est, vt ne quid cum prouincialibus præfecti, quibus tot tātorúmque populorū cura est iniuncta, durius seueriúsue agant, sed clemēter, moderatè & patienter eos ferant: nunc tamē visum quoque est scripto isto fortitudinē tuā admonere, vt illi neq; à beneficialib9, neq; ab aliis quibuscunque iniuriis afficientur, vexentur, excutiantur: sed poöus vt humanis benignísq; exhortationibus Deorū curam & cultū agnoscere persuadeantur. Itaque siquis iudicio ipse suo Deorum religionē suscipiendam duxit, eum complecti decet: si qui verò cæremonias suas sciunctim sequi malunt, arbitrio potestatíque suæ relinquendi sunt. Dabit ergo deuoöo tua operā, vt quod mandatum ei est, seruetur & vt nemini posthac prouincialium nostrorū à religione sua reuocandorum facultas permittatur. Porrò vt iussa hæc nostra ad uoötiam subditorū nostrorum perueniant, constitutione à te publicitùs proposita curare debebis.

† μήτε ἐξόριστον μήτε ἐξυβρισθῆναι γενέσθαι.

De præcipiti peruersitate & motu Maximini contra Constantinum magnum.

De præcipiti peruersitate & motu Maximini contra Constantinum magnum. Cap. 32.

...rum edictū hoc christianismo profuit.

HÆc quum ita non ex sententia, sed necessitate adductus mandasset, minimè visus est vera dicere, eis qui in animis suis considerabant, paulò cum antè per iudicij sui inconstātiam, longè alia ac diuersa constituisse. Quapropter nemo publicè conuentus cogere, nemo liberè quę legitimi cultus nostri sunt peragere audebat. Neque id rescriptū ipsum volebat, quòd securitatem tantum nobis ab iniuriis & contumeliis concedebat: minimè autem conuentus agere, diuinas domos extruere, & alia quę solita consuetáque nobis sunt facere permittebat: quū quidem ea omnia veræ pietatis pacísque nostræ dux & autor Imperator Constantinus, vna cum B Licinio, literis suis ad eum omnésque ditioni & imperio eorū subiectos populos datis, permisisset. Cęterùm impio illi hæc displicuere: quanuis postea diuina vindicta coactus, vel ingratis eadem quæ illi constituerant, sancire necesse habuerit. Præcipua autē eius vecordiæ causa erat, quòd magnitudinem Imperij quod ei obtigerat ferre atque sustinere non posset: quamobrē cogitationibus & consiliis stultis actus, ineptè & perperam res gerebat. Iam & inani in animo suo inflatus arrogantia, per temeritatem & confidētiam opponere se ausus est Imperatoribus, qui eum multis atque incomparabilibus modis longè antecellebant, genere, educatione, institutione, prudentia, dignitate, vera erga Deū pietate, atque in rebus omnib. officiosa, decenti & mo- C derata animi constitutione: quæ virtutes in eis vt præcipuæ & maximè illustres, præ aliis mirificè elucebant. Ac primùm quidē in solitis quæ publicè fiebant, acclamationibus & votis, primo loco se renunciari curauit: deinde autem amentiā in insaniā vertens, fœdera cū Licinio antea pacta rupit. Et quū in animo secū ipse reputaret, quæ per vim & efficaciā crucis Maxentio acciderant, non solum contra Imperatores, verumetiā aduersus crucifixū Christū arma sūpsit. Et terrore correptus, paulatim rursus persequutionē in Christianos permisit. Quo tempore multi sanè admirādi & fortes viri in martyrij stadio strenuè cursum peregere.

Maximinus aduersus Licinium res nouas molitur.

christianos denuò persequitur.

Magnum Constantinum Romæ à Syluestro sacrosancto baptismo initiatum esse. Cap. 33.

Constantinus de bello maximino inferēdo cogitat.

Actus beati Syluestri apostolicæ sedis præsulis, licet eius qui scripsit nomen ignoremus, à multis tamen in vrbe Ro. catholicis legi cognouimus, & pro antiquo vsu multæ hoc imitantur Ecclesiæ. sed cum huiusmodi scripta ad Catholicorum manus peruenerint, beati pauli apostoli sententia præcedat: omnia probate, quod bonū est tenete. Gelasius papa dist. 15. Sancta Romana ecclesia.

HÆc quū diuus Imperator Constantinus an- D diuisset, atque in primis cognouisset, vt ille apertā aduersus Christianos persequutionē renouarit, quod à puero malitiā & flagitia omnia odisset, animum despondit, séque ipsum curis macerauit, sedulò cogitans quomodo hunc quoque è medio tollere posset. Atque eum talia meditantem, quum nondū sacro tinctus fuisset lauacro, ex improuiso grauissimè ægritudo quædam occupat, plaga certè ingens & prodigiosa, quæ per corpus totum serpēs, atque idipsum exulcerās, ac veluti vnum vulnus efficiens, anhelitum eius quē acerbè & grauiter ducebat, frequenter atque adeò continuè rumpebat, & paulo pòst in lepram radicibus altè actis e corpore toto euadit. a quam curandā multi magi & incantatores, multi etiam ex Perside aderāt impostores. Hi tantùm abest vt quicquā ei pro- A fuerint, vt morbum etiā ipsum adauxerint. His etiam superueniunt b Græci, qui Imperatoris in religione mutationem ægreferentes, per morbū eum, tanquā opportunū quoddā auxiliū oblatum, illum imposturis suis ad partes suas pertrahere conantur: & monstrosè ostendūt, in Capitolio lacum siue piscinam fieri oportere, in qua innocentium puerorum sanguine, eóque recenti adhuc & vaporante repleta, si Imperator lauaret, facile eum curatum, corpúsque eius purgatū iri. Aliter verò, vt à tali lepra mundetur, fieri nō posse. Ea re tam noua quum illi homines decepissent, derepētè infantes plurimi congregātur. Et iam tempus adest, carnificésque se ad illorū cædem expediunt. Adest iam & imperator ipse. B Ecce autem matres puerorū adueniunt, capillis passis, mammillas decenter quodammodo subostendentes, lactis copia angustiā & dolorem illis parientes. c Hę vlulatu & planctu cœlū complent. Porro Imperator causa tāti luctus cognita, misericordia commotus, mulierculis condoler, & pro humanitate sua summa sententiā mutat: potiúsque ęger esse vult, quam per tā abominandū scelus conualescere. Itaq; prolixè illacrymans: Romani, inquit, Imperij dignitas & amplitudo fontem atque radicem verā habet pietatē. vt igitur ex ea me prouenisse omnibus liquidò ostendam, valetudinē meam innocentiū puerorū vitę posthabeo. His verbis dictis solida prorsus beneficentia acerbissimū matrum dolorem solatur & aufert: simúlque domum reuertitur. C Enimuero nocte proxima bonitatis eius fructū percipit amplissimū. Petrus enim & Paulus Apostolorum principes, ei apparent & dicunt: Constantine, nos sumus Petrus & Paulus à Domino Deo ad te missi, vt signum tibi & iudiciū salutis exhibeamus. Deinde eum hortantur, vt Antistitem sacrorū eius vrbis Syluestrē inquirat, apud quem piscina sit, in qua si lauaret, celeriter morbum omnem cessurum: id que ea gratia, quòd innocentibus & incorruptis infantibus vitam donasset. Porrò vt eum somnus reliquit, medicum adstantem longissimè à se repellit, non iam arte aut ope humana se indigere dicens, auxiliū deinceps & salutē ab altissimi manu aduenturam. Itaque medicus ab eo discedit. Vt autē Syluester accitus affuit, & ea qua decuit obseruantia & veneratione considere iussus est, haberét ne deos Petri & Pauli appellatione, diligenter eū Con- D stantinus est percunctatus. Ibi Siluester: Nobis, inqui, ô Imperator, dij multi non sunt, sed vnus, cuius opus est vniuersum hoc. Petrus verò & Paulus, quos dixisti, dij prorsus non sunt, verùm serui & Apostoli Dei: qui quòd pręcipuè propter egregiam fidem, charitatísque ardorem & desiderium Deo chari gratique fuere, sanctitatis arcem occuparūt, primum inter sanctos locū obtinentes. Primi quippe ipsi gentibus omnibus diuinitatem Domini nostri Iesu Christi annunciarunt, atque ab ipsis ecclesię omnes initia sua sumpserūt. Atque illi opere & cursu suo completo, per martyrium ex hac vita migrarunt, & nunc amici sunt Omnipotentis. Vbi verò sacras quoque illorum effigies requisiuit, & Hierarcha eas illi exhibuit: tum re certius cognita, eos ipsos esse quos vidisset, confirmauit. Itaq; propura saccum sumit, & diebus septem ieiu-

a In lepram incidit.

b Sanguinarium remedium Græci contra lepram imperatoris instituunt.

c Id propter pietatem constantinus reiicit.

Imperatoria eiusdem vox constantinus à Deo pietatis mercedē capit.

Petrus & Paulus ei apparent, & remedium morbo indicant.

Colloquium Constantini & Syluestris Ro. Pontificis.

Pia constantini ante baptismum opera.

nio & orationi vacat, idolorũ tẽpla claudit, car- E cetes aperit, per misericordiam multam liberaliter omnes muneratur, & tandẽ ad sacras vndas procedit. Vehemens autẽ & intensa ab ecclesia omni, ita vt Syluester iusserat, oratio fiebat. Antistes porrò ad aquã baptismi respiciens: Hęc (inquit) Imperator, aqua diuina virtute per innocationẽ † viuicæ Trinitatis cõcepta, sicuti extrà corpus hominis abluit, ita etiã animam intrà à sorde & inquinatione omni mũdificans, splẽdiorẽ radiis solaribus efficit. Et iam oleo vnctus lauacrũ ille ingreditur, atque more recepto sanctissimę Trinitatis fit inuocatio. Et ecce lucis inenarrabilis splendor alicunde emicãs, locũ eum illustrat, & sonus quidã admirandus veluti psalterij & lyrę absoluta harmonia & concentu redditus exauditur. Egreditur deinde Imperator optimus è lauacro, totus saluus & incolumis, F perinde atque carne recenti inductus, quibusdã quasi piscium sqamis in vnda relictis. Atque ibi beato quoque Syluestri dixit, se quum adhuc in sacris esset vndis, manus cuiusdã veluti è cœlo missæ attactum sensisse. Vnà cum ipso autẽ Crispus etiam filius eius diuinum participauit lauacrum, & ambo candidam vestem induerunt.

Ecclesiæ oratio pro eo.

† ζωαρχικῆς.

Vis aquæ baptismi.

Baptismi caremonia.

Constantinus in baptismo leprã abiicit.

Quę post baptismum Constantinus magnus rectè constituerit. cap. 34.

MOx deinceps legem primùm fert, vt qui posthac per blasphemiã Christo malediceret, aut quẽquam qui eius censentur nomine, iniuria afficere auderet, dimidiam bonorũ suorum partem amitteret. Et manibus ipse suis ligone accepta, in palatio suo, quod Lateranense G dicitur, primus terram foderet, & ecclesiæ formã in nomen Domini nostri Iesu Christi describere. Deinde promulgauit, quicunque egerent, & Christianorũ sacra colenda susciperent, eis sumptus & vestitum ex Imperiali ærario præbitum iri. Et multi, quibus hoc pij & religiosi viri restarentur, gratiã eam & munus cõsequebantur. Anno eo supra duodecim millia, qui baptizati sunt, virorum, extra mulieres & pueros, in rationem regenerationis sunt relata. Et grex quidẽ Christi quotidie incrementa sua capiebat, simulacrorum autem cultus paulatim diffluxit ac disparuit. Porrò Senatu in basilicam quæ Vlpia dicitur conuocato, sincera mente sanxit, ne de cæterò dij esse vel dicerentur, vel crederentur: non deos hominum esse, sed potius homines deos illorum esse dictitans. Et quũ se ipsum ea in re a- H pertũ manifestúmque haberent exemplũ, vt Dominum nostrum Iesum Christũ vt Deum verũ certúmque in cœlis regnantẽ adorarent & colerẽt. Et ne quis aliquid veteris erroris apud se hęrere suspicari posset, sinceritatis suæ indicium, templũ in Palatio suum ostendit. Populus porrò huiusmodi Imperatoris dictis applaudens, quadragesies Christianorũ Deum verum Deum esse exclamauit. Constituit præterea, voluntarium & non coactum baptismum esse: neque metu humano ad Christianorum cultum quenquam accedere, verùm volentem casto maturóque consilio, sacro illorum numero aggregari debere. Itaque incredibilis in populo fuit lęticia, lege ea publicata: quòd nemo contra animi sui sententiam, ad aliam religionem pertraheretur.

Constantini leges et actiones pro christianis.

Templum Seruatoris in Lateranensi palatio à Constãtino conditum.

Idem seipsum christi fidelibus exemplar, quod imitentur, viuum proponit.

Voluntaria christianorũ religio.

Cum ecclesiis ipsis monumenta sanctorum exornabantur, gratáque & accepta in exiliũ actis præmia constituebantur: & quicunque Christũ profiteretur, is amicus Imperatoris esse promulgabatur.

Monumenta sanctorum.

Refutatio eorum qui dixerunt, postea Constantinum Nicomediæ ab Arianis esse baptisatũ & quòd propter filij Crispi cædem christianismũ assumpserit. Cap. 35.

QVòd autem Romæ à Syluestre sacratus & diuus Constantinus baptizatus sit, post Maxentij oppressionẽ, qui fortissimè sub signo crucis est deuictus, satis ostendit baptisterium, quod ad hoc vsque tempus, eius rei gratia in testimonium certissimum Romæ asseruatur: sicuti hoc de viris natu grandioribus, qui veritatem maximi faciunt, auditur. Nemini verò mirũ videri debet, quòd ante baptismum laudatissimus Princeps tanta gratia dignus iudicatus sit, vt diuinam vocem ad se delatam audiret, vt venerandam crucis formam in cœlo videret, vtque honorandas diuorum & sacrorum apostolorum Petri & Pauli imagines spectaret. Dudum enim antea moribus Christianus fuerat, & nomen eius in cœlis scriptum erat. Et non infidelibus tantũ sed & credentibus signa exhibentur. Qui in Oriente olim Arianę sectæ fuere, Constantiũ Nicomediæ ab Eusebio eius vrbi episcopo iam moriturum baptismum suscepisse, prodiderunt: propterea eum sacrum lauacrum distulisse dicentes, quod id in Iordane fluuio perficere voluerit. Id verò ex eo facilè refellitur, quòd Ecclesia à Sylnestre eum Romæ baptizatum esse certò prædicat. Quapropter testatum omnibus esse volo, vt hoc sic etiam ipsi tuiò & opinentur & credant. Ariani enim malè sentientes, animo & consilio diabolico hoc confinxerunt, non Romæ baptizatum eum esse asserentes, aut fortasse eadem cum illis sensisse astruentes, perinde atq; ab ipsis propterea baptismi gratiam susceperit: quod absurditatis & mendacij plenũ est. Quod si enim nondum sacri lauacri particeps fuit, consequitur eum neque in Nicęna Synodo cum patribus congressum esse, & cum eis diuina mysteria non participasse. Quomodo verò aliter benedictione eorum dignus reputatus esset, & cõmunis mensæ particeps fuisset? sicuti historia tradit. Verùm Ariani quidem hęc sic ludant, nos verò ad historiã reuertamur. Neque sanè ignoro, quę etiam Gręci per sycophantiam & calumniam crimina Constantino impingant. Dicunt enim illi Cõstantinum, quòd quosdam sibi propinquitate & sanguine iunctos interemisset, & Crispum filium suum manu sua occidisset, quem Fausta nouerca, quasi illam de incesto stupro compellasset, apud patrem detulerit, pœnitentia ductum, cũ Sopatro philosopho, qui tum Plotini scholę præerat, de lustralibus purgationibus contulisse, illúmque respondisse, neminem prorsus tantarũ inquinationũ reliquisse expiationẽ. Quúmque ea de causa in maxima esset solicitudine & anxietate, in Christianorum episcopos eum incidisse qui illi polliciti sint, per baptismũ se non ea tantũ, sed multo etiam grandiora piacula purgare posse. Itaque quòd voti sui compos factus esset, vehementer eum lætatum, Christianorúmque sacra admiratũ esse: datoque Christo nomine

Constantinus Romæ baptizatus.

De eius baptismate vt variant autores, sic Constanti fide, quæ de imperij donatione circumferuntur, vti minus similia veri, non probant.

Refutatio calumniæ qua Græci idololatra Constantinum expetierẽ.

Sopater philosophus.

Plotini schola.

Rognat.

nomine, subditis suis eam necessitatē imposuisse, vt Græcorum religionem abiurarent. Verùm hæc manifesta figmenta, quibus Christianorum fidem & pietatem velnti per comœdiam traducere studuerunt. Crispus enim vigesimo imperij eius anno decessit, propter quem illi expiatione eū opus habuisse dicunt. Is quoque multas pro Christianis superstes adhuc cum patre leges tulit, vt qui secundum in imperio locum haberet, & Cæsar esset: sicuti hoc hodie quoque tempora legibus ipsis subiecta satis indicant. Vbi verò Sopater in Constantini colloquium venit: qui soli ei oræ quæ ad Oceanum & ad Rhenum est, præfuit. Quum autem aduersus Maxentium bellum gereret, & in Italia ageret, rebus Romanorum tum dissidentibus, non facile erat se Gallis & Britanis immiscere, apud quos constat Constantinum Christianorum religionem suscepisse, prius etiam quàm contra Maxentium pugnauarit, & Romam atque in ipsam Italiam venerit: id quod etiam & tempora & leges quas pro nobis sanxit, certò testificātur. Et vt concedamus, Sopatrum facile cum illo colloqui, aut per epistolam agere potuisse: non tamen credibile videatur, philosophum tantum ignorasse, quod Hercules post liberorū suorum necem, & Iphiti amici & hospitis cædē, Athenis mysteriis Cereris expiatus atq; purgatus sit. Satis porrò fuerit ostendisse. Græcos etiam ipsos fœdorum flagitiorum lustrales expiationes promittere solitos: eósque qui ista confinxere, Sopatri magis accusatores esse. Non enim persuaderi possum, tam clarum in sapientia virum talia ignorasse. De his satis.

Crispus Constantini filius, & Licinius iunior Constantini ex Constantia sorore nepos, Licinij senioris filius, plurimique nobiles et præclari viri, 20. Constantini imperij anno, fraude Constantini coniugis dolo interfecti sunt. Pomp. Oros. Constantinus imperij sui 22. anno Faustam interfecit in balneas ardentes conuectam. Eutrop.

Herculis post parricidia patrata lustratio. Mysteria Cereris.

De sancta Helena, vt ea Romā venerit: & de colloquiis Iudæorum cum Syluestro. Cap. 36.

IMperatoris mater Helena in prouincia tum Bithynia agebat. Ibi Iudęi Imperatoris mutationem secum ipsi reputantes, matri eius suadent, vt ad filiū scribat, eúmque admoneat: Rectè quidem fecisse, quod ab idolorum cultu discesserit: non rectè autem, quod nouam Nazarenorum religionē sit complexus. Quod illa ita fecit. Cōstantinus verò acceptis à matre literis, ei id quod decebat rescripsit: & ex Iudæis quosdam Romā euocauit, vt cum presbyteris Christianorum sermones per colloquiū conferrent, & quę pars meliora afferre reputaretur, vt ea necessariò pars altera sequeretur. Et iam quartùm, D curante ac præeunte Constantino conuentus in Romana vrbe cogebatur, in quo Romanorum quidem episcoporum viginti quatuor erant: Iudęorum verò sacerdotes centum & viginti, in quibus duodecim reliquis pręibant. In conuentu & colloquio eo, Syluester princeps erat: Aderat in eo & Imperator ipse, mater eius Helena, attentè & diligenter vtrosque audientes. Quum autem sacratissimus Syluester eloquentiæ vi multis modis illos ita superaret, vt eū admiratione delecti illi Iudęi hianti ore stupentes audirent, efficaci responsionum eius persuasione consternari: quúmque postremò taurum ille veneno enecatum, inuocato Christi nomine restitueret, omnes ad pedes eius sunt prouoluti: culiuque suo proiecto, idem de religione cum Syluestre senserunt, ita vt qui eo animo venerant vt alios caperent, ipsimet sint capti. Hoc factum etiam beatæ Helenæ, vt de filio melius iam sentiret, persuasit. Quin & ipsa patriæ religionis cultu relicto, ad Syluestris procidit pedes: ab eóque sacra fidei nostræ mysteria edocta, vera tandem tot tantísque virtutibus præditi filij mater esse apparuit, eodem cum illo ardore & fide in Christum concepto.

Iudæorum & christianorum episcoporū de religione in vrbe Rom. colloquium.

Iudæi per Syluestrem ad christianismū adducuntur. Helena Constantini mater christiana fit.

De conflictu Constantini & Maximini, & de eis qui signū crucis in exercitu tulerunt vexilliferis. Cap. 37.

HÆc quum cognouisset Maximinus Orientis tyrannus, non potuit non impatienter ferre. Quamobrem bellum irreconciliabili odio * maximum mouit, breuíque res omnes miscuit & turbauit, exercitum collegit, ingentes innuB metæ multitudinis copias contraxit, spe & fiducia dæmonum, nec non armatorū plurima turba seductus. Itaque etiam Imperator celeberrimus, vnà cum Licinio Cæsare, Roma terra marique Orientem versus est profectus, cum exercitu forti & robusto: quo tamen ille nō tantum, quantum ipsius crucis armatura, confidebat. Et posteaquam in Bithyniam ad locum qui Astacus dicitur, ventum est, contra sceleratum hostē signa infesta iam inferentē, maxima cum fiducia acie instructa progreditur. Iusserat autem Constantinus magnus crucis signum præferri, quod à Romanis antea Labarū dicebatur, signis militaribus aliis longè præstantius, quod id à militibus † præferri & adorari lege cautum fuerit. Quam ob causam etiam Constantinum puto, C celeberrimum Romani imperij vexiliū in Christi signum mutasse, vt frequenti eius spectaculo & cultu subditi in desuetudinem pristinæ superstitionis venirent, eumque solum Deum esse arbitrarentur, quem Imperator & duces eius colentes, propugnatore aduersus hostes vterentur. Hoc igitur signū præferri, & laborantibus periclitantibusque cohortibus adesse, atque à satellib. per vices in humeris gestari, ordinésque cum eo circuire iusserat. Salutifera hæc armatura quū sic Constantini aciem præiret, Maximinus suis præcipit, vt quicunque collimare certóque iaculari possent, in signum id tela conicerent, atque in ipsum confertim cum impetu ferrentur. Quapropter is qui id ferebat (dicitur autem Græcę superstitionis fuisse) metu perculsus, alij portandum tradere festinauit. Atque ibi alter quidem patre martyre prognatus alacriter admodum prosiluit, thoracem & galeam longè à se abiecit soláque tunica tectus signum Crucis arripuit. Porrò ille qui sibi à telorum ictibus cauerat, lethali vulnere accepto concidit. Qui verò sacratum crucis signum ferebat, quamuis densæ niuis instar tela in eum coniicerentur, à nullo tamen est vulneratus. Nam præter opinionem omnem diuina quadam virtute tela ab hostibus emissa, hastæ signi illisa atque impacta, ab eo qui id ferebat in medio armorum discrimine versante auolabāt. Dicitur præterea, atque à Dei amantibus viris creditur, nec alio vnquam tempore qui signum id tulerit, in sinistrum aliquem decidisse casum, aut vulneratum captúmve esse. Sed enim prælio commisso, tyrannus, qui detestandis magorum imposturis fretus fuerat, interiore quoque tunica abiecta militarique

Bellum aduersus Maximinum gestum.

** pactis violatis quæ cum Licinio inierat, Eusēb.*

Labarū, præcipuum Rom. signorum vexillū, in crucis formam mutatum.

† χαθηγῦσθαι χαὶ προσχυνῦσθαι

Panoplia siue armaturæ victricis crucis efficatia.

Maximinus victus profugit.

habitu sumpto, cum paucis admodum qui ei beue volebant enadens, quàm celerrimè quò eũ pedes ferebant profugit, & vicum alium alio mutans, vix se ex hostium manibus subduxit: rei ipsa verum esse ostendens diuinum illud oraculum, quod dicit: Nõ salnatur rex per multas copias suas, & Gigas non saluabitur in multitudine fortitudinis suæ. & quæ in Psalmo sequuntur. Postquã verò ex turpi fuga in ditionẽ suam peruenir, ita furorémque omnem in sacerdotes & vates suos emisit, quorum magicis incantationibus & imposturis adductus, tantum susceperat bellum: collectósque ex iis clarissimos quosqne, veluti præstigiatores ac sednctores iugulauit. Christianorum autem tutelari Deo; non qualem antea, sed perfectam lam integrámque pro eis cunstitutionem proposuit: nec ita longu pòst tempore, præter fatum fœda morte vitam finiit. Constitutionem eam his annectendam censui.

Idem magos, qui eum seduxerãt, iugulat.

Maximini mors.

F

De edictis quę Maximinus periculo euitato rectè proposuit. cap. 38.

IMperator Cæsar Caius † Valerins Maximinus, Germanicus, Sarmaticus, Felix, Pius, Inuictus, Augustus. Omnibus nos modis continuę prouincialium nostrorum commoditati prouidere, eaqne eis præstare velle, quæ omnium maximè fructuosa sint, & quæ ad vsum vtilitatémq; omnium communem faciant, reique publicæ conueniãt, atque animis omnium chara gratáq; accidant, neminem ignorare: sed vnumquemque hominnm, ad rem ipsam recurrentem, nusse, persuasúmque habere credimus. Quandoquidem autem manifestum antea vobis est, propterea quòd à diuis parentibus nostris Diocletiano & Maximino pręceptum fuerat, conuentus Christianorum tollendus esse, per multos à beneficialib. excussos spoliatósque esse bonis suos, id quod in futurum quoque sic contra subditos, nostros, quorum nos, quod ita facultates eorũ & possessiones diriperentur, curam maximè gerere decuit, procedere debuerat: datis proximo anno ad cuiusque prouinciæ præfectos literis constituimus, siquis consuetudini tali aut obseruationi cultus eiusmodi adhærere vellet, vt is nullo interposito impedimento propositum suum teneret: neque à quopiam, quo minus facile absque timore & superstitione omni quod cuique placuisset faceret, prohiberetur. Ceterũ ne nunc quidem latêre vos potest, iudices quosdã iussiones nostras non rectè † accepisse: quapropter factum, vt de eis homines nostri * dissentire cœperint, lentiúsque ad religiones eas quas ipsi probassent, accesserint. Sedeniu vt deinceps omnis metus suspicio & dubitatio pręcidatur, constitutionem præsentẽ proponere voluimus, vt omnibus sit notum ac manifestum, quicunque sectam religionémque istam complecti volunt licere id eis, vt ad numinis cultum hnnc quem sibi moribus sequendum sumpserunt, se conferãt, ex liberalitate & gratia legis huius facere. Quin & κυριακὰ atque templa sua eis exstruere conceditur. Vt antem maior sit liberalitas hęc nostra, illud quoque sanciendum esse duximus: Si quæ sunt dumus & prędia, quę antea iuris Christianorũ fuerint, & parentum no-

Rufinus habet Gallerius. Idem suprà Iouius nominatus.

Maximini scriptũ pro christianis editum.

G

† παρειθυμοῦντο.

** διςάζειν, ambigere.*

H

Hinc credibile certúmque adeò est, Germanos ecclesias kirchen appellare.

E

strorum iussionibus in ius fisci cessecint, aut à ciuitate aliqua teneantur, siue venditio seu donatio aliqua intercessetit, vt ea omnia in antiquum Christianorum ius reuertantur, vt in eo quoque pietatis & prouidẽtiæ nostræ percipiant fructũ. Hæc ille postea scripsit, fortasse etiam vt Constantinum mitiorem sibi redderet. Edictũ porrò istud propositum est nondũ integro exacto anno, ex quo iussiones eius aduersus nos columnis incisæ fuerant. Et quibus ante hac apud eum non dico regionem aliquam, sed ne solitudinem quidem incolere permissum fuerat, verùm, vt impij Deóqne prorsus carentes, ex locis omnibus eiecti, omnibúsqne malis expositi, atque ferro, igni, bestis, & innumeris suppliciorum, mortisque generibus obiecti, tormenta & cruciatus omnes sustinuerant: ij tandem religionem suam habere, & ædes sacras construere iubentur, iuribusqũe suis illis vti frui permittituc

Diversum hoc prorsus ab priore est edictum.

De interitu Miximini, qui vindicta diuina accidit: & de extrema internecione veritatis inimicorum. cap. 39.

ATqne hæc post fugam, qnasi insigni quopiam beneficio in ea affectns, & aliquid nostra causa, quamuis non ita vt cõmeruerat, passus, perinde atque id propalam confiteretur, scripsit. Qunm antem secundo nobiscum conflictu congrederetur, vitam amisit: sed non ita vt decuerat decertãs, neque cum laude & gloria fortiter cadens. Namque acies quidem eins in loco plano structa consistit. Ipse autem domi se cõtinens, & tela effugiens, veluti qui manus aduersus Deũ sustolleret, diuino in toto corpore suo affligitur flagello. Confestim siquidem dolore ex anxietate summa correptus, in lecto voluebatur, & inedia tabescebat. Incensio autem intra viscera exorta, habitum & formam omnem corrumpebat: extrinsecns etiam specimen eins deformabat, ita vt breui nihil in eo esset reliqui, quàm os aridũ, simulacro persimile, quod horrorem timorémque spectantibus incuteret, & vt corpns eins tanquam animæ sepulchrum, aut culeus quidam altins eam in se defossam continẽs, esse videretur. Et quum cerebrũ omne exustum esset, oculorum orbes loco suo mori exciderunt, eúmque excæcarunt. Ipse porrò doloribus maximis excruciatus, Deóque confessus, mortẽ sibi accelerati orauit: postremóque omnium condignas se pœnas, pro flagitiis ac contumeliis, quibus proternè & petulanter Christũ esset persequutus, dare testatus, execrandam tãdem illam egit animam. Verùm enim verò hoc quoque ad hunc modum, qui tyrannorum omnium acerbissimus fuerat, è medio sublato, ecclesiæ statim ex ipsis fundamẽtis excitãtur, fidei verbum liberins quàm antea prædicatur, idolorum furor potius quàm cultus ignominiosè intercidit. Et ipse Maximinus primùm vt Deo inuisus & tyrannus, literis vbique propositis, publicísque inuectinis declaratur. Statuæ eius & imagines, quęcunque in vrbibus in illius honorem erectæ fuerant, illæ qnidem ex locis editioribus deiectę comminuuntuc: hę autem in facie fuligine coloréque atro oblinuntur, ludúsque & ludicrum illudere ei volentibus propnnntur. Et honores alij veritatis inimicorum abolentur.

Euseb. lib. 9. cap. 10.

Maximini morbus horrendus.

Mors eiusdem. Hic Cæsar quadriennio, Augustus triennio per Orientem fuit.

Diac. Tyranno hoc sublato, Christianismus in Oriente reflorescit.

Statua Maximini deiiciũtur, et memoria eius damnatur.

Amici eiusdẽ malè accipiũtur.

Lucianus: Euseb. Culchianum, Rufin. Quintianum habet.

Deinde

Deinde etiã qui eadem cum illo senserant, partesque eius sequuti fuerant, & superbius sacris nostris illuserant, amici & familiares eius, iustas ferunt pœnas. Qualis Peucentius ille fuit, in magna apud illum veneratione habitus, & amicorũ omniũ intimus, tertiùm ab eo consul creatus, aliísque etiam † honoribus gestis clarus. Lucianus quoque, omni itidem dignitate ac potestate præcipuè ab eo exornatus, qui sanguine Ægyptiorum, Christianorũ honores sibi & magistratus parauerat. Plurimi præterea alij, per quos potestatem Maximinus summam, vt omnibus terribilis videretur, consequutus fuerat. Comprehendit quoque Theotecnũ vindicta non diu morata, propter scelera ea quæ aduersus Christianos cõmentus fuerat. Quòd enim propter nouũ illud simulacrum & figmenta contra nos excitata, honore auctus fuerat, ad B dignitates quoq; primarias est euectus. Et postquam Licinius Antiochiam peruenit, & magorũ atque impostorum turbam ad interitum adegit, affuere ibi recentis illius simulacri sacerdotes, tormentísque affecti causam imposturæ suæ edere sunt coacti. Atque illi vbi Theotecni fraudẽ prodidere, primùm Licinius Theotecnũ occidit, deinde impostoribus illis dignam influxit pœnã. Ad hoc Maximini liberi, & qui vel genere vel amicitia ei coniuncti erant, adiecti, paríque contumelia & pœna affecti, cæsi sunt. Quoniam nõ susceperunt disciplinã, neque intellexerunt vt non confiderent in Principibus, in filiis hominũ in quibus non est salus: In die ergo illa perierunt omnes cogitationes illorum.

Peucentius.
† catholicus rationũ omniũ præfectus ab eo constitutus.
Theotecnus rationalis.
Sacerdotes Iouis Amici,
Liberi Maximini.

De pace beneficio Dei christianis parta & conciliata, & celebratis passim encæniis. cap. 40.

TYrannis Deo inuisis ita sublatis, res imperij totius firmæ atque inconcussæ ad Constantinum & Licinium peruenêre: qui pessimis illis oppressis, satis certò vim diuini auxilij experti, fidei suę generositatem, & ad virtutẽ omnem propensionẽ, pro Christianis omnia monendo atque agendo, & leges pro eorum salute & securitate promulgãdo, abundè ostenderunt. Itaque læta admodum & serena prorsus nulla interueniente nube, vbique illuxit dies; & diuinus quidam mirificúsque ecclesias per orbem omnes splendor illuminauit, & res nostræ tutæ atque extra inuidiam omnem positæ fuerunt. Abundè quilibet eius quæ à Deo immissa factáq; fuerat, pacis particeps factus est: & dominatione iniusta depulsa liberalẽ vnusquisq; cõspexit solem, solũ verũ Deũ piorũ propugnatorem laudibus vehens. Omnibúsque ingens incessit lætitia, res omnes quasi reuiuiscentes cernentibus, quæ dudum pestifera clade & calamitate interierant. Itaque magnifica templa amplitudine & sublimitate ingenti, & longè quàm antea venustate & splendore maiore constructa: & quod omnium nobis est optatissimũ, festi dies encæniorum nouarúmque dedicationum splendidè acti, sacræ ædes recens fundatę, Episcoporum vndique conuenientiũ conuentus celebrati: & Christi membra amanter aliud aliunde confluentia, rursus ad vnam harmoniam corporísque constitutionem decenter compacta: atque, vt cum Propheta dicam, os ad os, & A harmonia ad harmoniam contracta: & quę prętetera per oraculum diuinum prædixit verbum, impleta ea sunt. Vna diuini spiritus vis per omnes peragrare cognita est omnium vna anima, & idem studium: omnibus in ore fuit & ab omnibus exauditus est hymnus vnus, diuinitatẽ verbi Dei consensu pulcherrimo celabrans, cultúsque numinis purus, & sincerum sacrificium, sanctiones & constitutiones eccclesiarum, psalmorũ cantus, frequantati. Ad hęc diuini verbi prędicatio, atque arcana mysticáque ministeria piè sanctéque peracta, & salutifera passionis † inenarrabilia symbola & signa sumpta. Ætas quoq; omnis, & omnis generis homines, orationi & gratiarum actioni incumbentes, conciliatorem iam subitorum bonorũ laudarunt. Conciones orationésque ad populum, pro eo atque tempus B derepentè argumentum suppeditabat, in conuentibus habita. Atque aliquis in tam frequenti ecclesiæ concione humanus atq; modestus piúsque vir, in plurimorum hominum & aliquorũ episcoporum præsentia, decenter & placidè aures præbentium, orationem domi compositam in medium produxit. Qualis illa fuit, quam ad Paulinum Tyri episcopum quidã optimè conscripsit & recitauit. Paulinus porrò iste apud Phœnices clarus, multa magnificè Tyri templa construxit. Atque hæc quidem sic tum agebantur. Mihi verò minus molestum erit, constitutiones eas quas Deo charus imperator pro nobis publicauit, in opus hoc referre. Primo autem loco eam ponam, quam is communiter cũ Licinio, qui nondum in rabiam actus fuerat, C pro rebus Christianorum conscripsit: quæ sic habet.

Ecclesia christiana florens.
Pulcherrimus ecclesiæ Christianæ tranquillus secundísque rebus status.
† σωτηρίου πάθους ἀπόρρητα σύμβολα.
Extat hæc oratio apud Euseb. lib. 10. cap. 4.

Constitutio scripta Constantini Magni imperatoris, vt Christianis loca & res sua restituantur. cap. 41.

QVum re probè deliberata, libertatem religionis non denegandam, sed vniuscuiusque arbitrio & voluntati, vt pro suo quisque iudicio sacra coleret, permittendam esse existimaremus: Christianos quoque professionis suæ sectam, cultúmque diuinum seruare iussimus. Quandoquidem autem multæ ac † diuersæ opiones, in eo ipso rescripto, in quo eis talis est permissa potestas, verbis disertis additæ esse videbantur, factum fortasse est, vt quidam paulo pòst ab huiuscemodi obseruatione religionis " complectenda resilirent. Quum igitur ego " Constantinus, & ego Licinius, Augusti am- " D bo, feliciter Mediolanum venissemus, atque " ibi in consilio quæ ad vsum & vtilitatem rei- " publicæ præcipuè pertinerẽt, inquireremus: in- " ter alia plura, quæ commoda esse omnibus, " seu prima potius visa sunt, constituenda atque " ordinanda esse duximus, ea videlicet, quibus " honor & cultus diuini numinis continetur: hoc " est, vt etiam Christianis liberum prorsus con- " cedamus arbitrium, religionem quam velint " consectandi. Vt quidquid tandem est diuini & " cœlestis numinis, id nobis & qui sub potesta- " te & ditione nostra degunt, omnibus propitiũ " benignúmque esse posset. Itaque sententiam hãc " nostram sana atque recta deliberatione in edi- " ctũ retulimus, vt nemini prorsus potestas præ- " cideretur, quouis tempore Christianorum ob- "

Constãtini & Licinij pro christianis edictum.
† αἱρέσεις secta.

seruationem & religionem complectendi : & quem animo suo commodum congruentémq; esse crederet cultum sequendi, vt diuinum numen in rebus omnibus propensum atque benignum nobis esset. Aequum sanè est, vt hoc sic nobis placere, rescripto isto nostro nunc significemus: vt hæresibus omnino sublatis, quæ in prioribus ad * deuotionem tuam datis literis nostris de Christianis cõtinebantur, si quæ sunt insuper sinistra prorsus & à clementia nostra aliena, ea educantur. Proinde quilibet liberè & apertè, qui Christianas ceremonias obseruãdas sibi esse duxerit, eas sine perturbatione & periculo omni tutò obseruet. Quod ita solertiæ tuæ plenissimè indicatum volumus, vt scias nos liberam absolutámque potestatẽ Christianis religionis suæ colendæ decreuisse. Et quum deuotio tua animaduertat, tam absolutam ipsis esse datam facultatem, aliis quoque ad sacra ea & ceremonias transire volentibus id facere sciat esse permissum. Id quod tranquillitati temporũ nostrorum conuenire manifestum est, vt potestas vnicuique sit, pro eo atque velit, diuinũ colendi numen. Factum id à nobis, ne cui diuino honori aut cultui quiquam per nos diminutũ esse videatur. Itaque & hoc personam Christianorũ decernentes statuimus, vt loca eorum in quibus antea conuenire soliti fuerant, (de quibus, prioribus etiam literis nostris alio tempore ad deuotionem tuam datis formam & modum alium constitueramus) si ea aliqui vel à fisco nostro vel à quopiã alio, emptione interueniente cõparauerint, ipsis Christianis absque pecunia & absque repetitione vlla pretij dari, citra omnẽ cunctationẽ & deliberationem restituãt. Quod si qui talia loca dono à quopiã acceperint, aut etiã ex liberalitate & munificentia nostra consequuti fuerint, ij ad præfectũ cuiusque loci iudicis locum obtinentẽ adeant, vt ipsorum per benignitatem nostrã ratio habeatur. Atque ea loca omnia, nulla interposita mora, corpori Christianorũ omnino reddi curabis. Et quoniã Christianos ipsos non solùm ea in quibus conuentus agere soliti sunt, sed & alia loca habuisse constat, non priuatim ad quenquam illorum sed ad ius corporis eorũ, hoc est, Christianorũ pertinentia, ea quoque omnia qua diximus lege citra ambiguitatẽ omnem Christianis ipsis hoc est corpori ipsorum, & quilibet eorũ conuentui restituenda iubebis: eo quem diximus seruato modo, vt videlicet qui ea absque restitutione pretij, sicuti dictum est, reddiderint, indemnitati eorum à benignitate nostra prouideatur. Quibus in rebus omnibus Christianorum, quod diximus, corpori operã studiúmque tuum, quoad poteris, præstare debebis, vt iussa nostra primo quoque tempore impleantur: & vt per bonitatẽ liberalitatémque nostrã, communi & publicæ quieti consulatur. Ita enim futurum est, quemadmodum prædiximus, vt diuina erga nos gratia & benignitas, quam multis iam in rebus sumus experti, perpetua nobis firmáque maneat. Cæterùm vt eiuscemodi liberalitatis & constitutionis nostræ sententia ad notitiam omniũ perferri queat, consequens est, vt literis tuis præfixis, decretum hoc nostrum passim in locis omnibus proponas, & in notitiam omniũ deducas, ne quempiã munificentiæ nostræ latêre possit.

** καθοσίωσιν*

Restitui iubentur loca & bona sua Christianis.

Alia dua constitutiones, pecunias, dona & immunitatem ecclesiis concedentes. Cap. 42.

SEcundam verò hanc quæ sequitur constitutionem promulgarunt, in solam catholicam ecclesiam liberalitatem talẽ collatam esse significantes. Salue Anyline, plurimùm nobis honorãde. Liberalitatis benignitatísque nostræ modus hic est, vt quæ alieni iuris sunt, non solùm non violenter inuolari, verumetiã restitui velimus, Anyline reuerendissime. Quapropter præcipimus, quam primùm literæ hæ nostræ ad te perlatæ fuerint, vt quæcunque bona ad ecclesiam catholicã Christianorum, vel in vrbibus vel in locis aliis pertinentia, siue à ciuibus, seu à quopiã alio occupata detineantur, confestim ecclesiis ipsis restituantur. Prorsus enim constitutum nobis est, vt quas antea ecclesiæ habuerunt possessiones, in ius earũ redeant. Quum itaque deuotio tua mandati huius nostri iussionem clariorem perspiciat, operã dare debes siue horti, siue ædes, seu quidlibet aliud ad ius ecclesiarum pertinuit, vt hæc omnia eis quamprimùm reddãtur, vt videlicet te iussionibus hisce nostris cum cura & fide paruisse intelligamus. Vale Anyline, nobis admodũ honorande. Aliã quoque constitutionẽ ad eundẽ scripserunt, in qua ecclesiarum ministros & præsides, à ciuilibus muneribus liberos & immunes esse iubent, in hunc modum: Salue Anyline reuerendissime. Posteaquã rebus multis constat, neglectã contemptámque religionem, per quam summa sanctissimi cœlestis numinis obseruãtia & reuerentia conseruatur, ingentia rebus publicis intulisse pericula: eandémque ipsam legitimè atque sanctè receptam & cultã, maximam Romano nomini felicitatem, plurimáque omnibus hominibus beneficia, diuina benignitate suppeditante, conciliasse: placitum nobis est, viros eos qui debita sanctitate & præcipua talium sacrorum cura ministeriis suis per egregium sacræ religionis cultum funguntur, laborum suorum digna referre præmia. Quam ob causam qui intra prouinciam tibi creditam in ecclesia catholica sunt, cui Cecilianus præest, functionémque & operã suam sanctissimæ religioni præstant, quos Clericos nominare solent, eos ab omnibus prorsus muneribus immunes conseruari volumus, vt ne errore aliquo aut lapsu sacrilego, à cultu qui summo numini debetur, abstrahantur: sed potius citra omnem perturbationem, religioni sacrísque suis inseruiant. Qui sanè si cultum suum, qui longê maximus est, Deo ritè exhibeant, plurimum rebus publicis videntur afferre commodi & emolumenti. Vale Anyline, plurimum nobis & honorate & desiderate. Edidit præterea Constantinus quartam quoque constitutionem, in qua ecclesiis pecunias donat, ad Cecilianum episcopũ Carthaginensem ita scribens: Constantinus Augustus Ceciliano episcopo Carthaginis. Quandoquidem visum nobis est, per prouincias omnes Africæ, Numidiæ, & Mauritaniæ, certis quibusdã ministris legitimæ & sacrosanctæ catholicæ religionis, aliquid ad sumptus tolerandos largiti,

Eorundem cõstitutio de bonis ecclesiæ catholicæ christianorũ restituendis.

Hæretici non gaudent catholicorum priuilegiis constantini. L. priuilegia. C. de hæret. & man.

Constitutio de immunitate clericorum. L. Iuxta sanctionem, C. de episcop. & cler.

Catholicum Africa. *De pholli Alciat. de pręterib. & honor. pratur. lib. C. 12. Imperatoris possessionum curator.* *Coertio hæreticorum.* *Vicarius præfectorum.*

largiri, literas ad Vrsum Catholicum Africæ dedi, eique significaui, vt ter mille pholles dinumerandos tibi curaret. Quapropter vbi quam diximus pecunię summam recipiendam mandaueris, omnibus eis qui in breui ad te ab Hosio misso designati sunt, distribui eam iubeto. Ac si quidem deesse quidquam cópereris ei summæ, quo minus liberalitas quã erga omnes eos præstãdam statuimus, impleatur: ab Heraclide possessionum nostrarũ curatore, nulla interueniẽte dubitatione, quod opus esse videris, petere debebis. Ei enim, quum mecũ esset, iniunxi, si quid pecuniæ ab eo exigeres, vt id absque ambiguitate omni tibi expensum ferret. Et quoniam audiui, quosdã non satis compositæ aut sanæ mentis homines populum sanctissimę catholicę Ecclesiæ, praua quadã & subadulterina fraude peruertere velle: scito me Anylino proconsuli, atq; B etiam Patricio Vicario præfectorum, quũ vterque præsens adesset, eiuscemodi mandata dedisse, vt inter alia omnia, ad hanc quoq; rẽ, quã par est maximè, conferant curã: neque si tale quidquã accidat, negligendũ sibi putent. Itaque si aliquos eiuscemodi homines in ea ipsa væsania perseuerare videris, sine omni procrastinatione ad eos qui dicti sunt iudices accedes, & rẽ ipsam eis propones, vt illos quemadmodum pręsentibus eis præcepi, castigent & coerceant. Diuinitas magni Dei te in multos conseruet annos.

Duæ insuper constitutiones, Synodos de ecclesiis concordandis haberi sancientes. Cap. 43.

Constantinus causam Ceciliani episcopi carthaginẽs. antistiti Rom. aliis quibusdã episcopis decidendam committit.

INsuper quintam etiam composuit constitutionem, conuentum episcoporum agi præcipiens, vt concordia fieret, consensúsque vnus ecclesiarum ad hunc modum scribens. Constãtinus Augustus Miltiadi episcopo Romanorũ, & Marco, &c. Quandoquidem plures libelli à clarissimo viro Anylino proconsule Africæ ad me sunt missi, in quibus refertur, Cecilianum Carthaginensis vrbis episcopum à quibusdam eius collegis, qui in Africa sunt, de rebus multis argui & accusari: mihíque id graue & molestum accidit, in prouinciis scilicet istis, quas deuotioni meæ diuina prouidentia suo ipsius arbitrio suáque sponte mandauit, & in quibus frequens est populi multitudo, turbam aliquam & motũ deteriorem ad seditionẽ conciliandã reliquum esse, dissidiúmq; inter episcopos extare: placuit mihi, ipsum Cecilianũ vnà cum decem episcopis, qui eum reum agere videntur, & alios præterea decem, quos ipse ad causam suam necessarios esse arbitratur, Romã in nauim impositos mittere, vt ibi vobis, & item Reticio, Materno, & Marino, collegis vestris præsentibus, quos eius rei gratia Romam properare iussi, audiatur. Vt verò causam totam ad augustissimam legem accommodare, atque plenissimè de re hac omni certiores fieri possitis, exemplar scriptorũ Anylini ad me datorum literis meis adiuncta, ad eos quos dixi collegas vestros misi: quibus firmitas vestra perlectis cognoscet, quomodo ea quę dicta est causa ritè atque ordine sit decidenda, atque ex æquo & bono finienda. Neque enim sedulitatem diligentiámque vestrã latet, ea me veneratione sanctam catholicam Ecclesiam prosequi, vt nullum prorsus dissidium aut seditionem

Non vult imperator vns, aliquid esse inter episcopos

A loco aliquo relictũ velim. Diuinitas magni Dei vos plures annos cõseruet, reuerẽdissimi. Aliam itidem cõstitutionem vulgauit, vt alter quoque conuentus cogeretur, in quo dissidiũ omne ex sacro presbyterorũ ordine tolleretur. Eius verba hęc sunt. Cõstantinus Augustus Chresto episcopo Syracusano. Iam pridẽ antea quum nonnulli prauè & peruersè à sancta religione virtutéque cœlesti & catholica secta secessionẽ facerent, præcidere volentes eiuscemodi eorũ contentionẽ & rixandi studium, constitueramus, vt accitis quibusdã ex Gallia episcopis, euocatísq; ex Africa iis qui inter se hostilẽ in modũ peruicaciter & obstinatè cõtenderent atque certarẽt, præsente quoque Romano episcopo, id quod in cõtrouersiam & concertationem venisset, in præsentia eorum diligenti cura & iudicio decidi cõponíque posset. Quandoquidem verò, sicuti fieri solet, quidam salutis suæ cultúsque & obseruantiæ, quę sanctissimæ sectæ debetur, obliti, odia atque inimicitias amplius exercere nõ desinunt, neque rei iudicatæ acquiescere volunt, per exceptionẽ obiicientes, perpaucos quosdã sentẽtiam tulisse, qui etiam prius ad decisionẽ celeriter & cupidè ferendam accelerarint, quàm omnia quæ inquiri opus fuit, diligenter & accuratè excussissent. Quibus ex rebus omnib9 illud euenit, vt simul & illi quos fraternã concordiam & vnanimitatẽ obtinere decuit, turpi quodam, seu potius detestando more, per secessionẽ inter se dissideant: & hominibus qui à sanctissima religione alieno sunt animo, occasio ridendi atque obtrectandi sit præbita. Itaque prouidendum mihi est, quod dudũ post sententiã latã spontanea C trãsactione cõpositum oportuit, vt id nunc tandem multis præsentibus finem debitum cõsequatur. Posteaquam igitur ex diuersis plurimísque locis episcopos in Arelatensem ciuitatẽ intra Calendas Augusti conuenire iussimus, tibi quoque scribendum esse cẽsuimus, vt accepta à viro clarissimo, Latroniano † Agitatore Siciliæ, publicæ vecturæ tessera: duobúsque aliis ex secundo ordine, quos ipse eligendos putaueris, tibi adiunctis, & pueris tribus qui in itinere vobis inseruiant assumptis, intra eã diẽ in eum quẽ diximus locũ peruenias. Vt per firmitatẽ tuã, reliquorúmque qui ibi conuenient, vnanimem & consentientẽ prudentiã, controuersia quæ hucusque non rectè per fœdã intestini dissidij cõtentionem durauit, omnibus quæ hinc & inde ab iis dicentur, qui inter se dissident, quos adesse ibi D etiam præcepimus, auditis, vel nunc tandem ad debitum cultum, professionem, cõcordiámque fraternam reduci queat. Incolumem te Deus omnipotens multos conseruet in annos.

pos catholicos dissidium. *Commissio imperialis de cõponendis inter dissidentes episcopos contentionibus.*

Propter dissidia Christianorum apud infideles professio nostra malè audit.

** κεντίχθορος.* *Publica vectura principe permittente olim episcopi in profectionibus ecclesiæ causa suscepti vsi sunt. Tanta illorum scilicet fuere opes & copia.*

De impij Licinij peruersitate, & qui sub eo passi sint, martyribus. Cap. 44.

HViuscemodi ille tũ leges constitutionésq; ferebat, quum vberrimè nobis Deus pacẽ, cœlestísque gratia libertatem prolixissimè dedisset. Cæterùm id ferre non potuit antiquus ille generis nostri hostis. Continuò enim Licinium occupauit, eúmque à recta sentẽtia abductum, ad inimicitias aduersus Constantinum suscipiẽdas permouit: quem ille, quòd magnam in bello contra Maximinum gesto gloriã conse-

Licinij contra Constãtinum res nouæ.

** Hæc antea Perinthus dicta.*

quutus fuerat, quum imperatoris nomine decorauit, tũ ei Nicomediæ, * Heracleæ quæ ad Thraciam est, atque Orientis ditionem permisit. Licinius autem quum ea quæ prioribus tyrannis acciderant, nosset, (quæ quidem eum vt saniora sequeretur consilia, abunde satis admonere poterant) & quum sororis Constantini maritus esset, dignitatéque & gloria ab illo secundas obtineret, imitatione eius abiecta, tyrannos, quorũ euersionem atque interitum, si quis alius, & ipse maximè viderat, æmulari maluit. Quapropter quum alia omnia paruipendit, tum affinitatem etiam & fœdera iureiurando confirmata contempsit, varios aduersus Constantinum dolos struens, & benefacta mala gratia compensare studens. Ac primùm quidem insidias occultans, & amicitiam simulans, sæpe fraudibus illum aggressus, nihil tamen egit. Inexpugnabili enim vi, vtpote Deo charus, munitus erat: & quæ hostis ipse in cordis latebris alia super alia struebat, facilimè ipse in lucem producta coarguebat. Tam præsens illi diuini cultus & pietatis armatura auxilium ad salutem attulit. Atque ipse quidem, qui in tanta apud Deum esset gratia, occultos illius conatus ad hunc modum effugit. Ille autem quòd insidiæ clandestinæ ei minus ex sententia succederent, Deo illas in apertum pertrahente, citra dissimulationẽ propalàm se aduersus Constantinum, fortasse autem dicere licet etiam aduersus rerum omnium Deum, quem ab eo coli sciebat, armauit. Primùm igitur paulatim Christianos, qui sub ditione eius erant, premere atq; oppugnare est aggressus. deinde mente ab insita sibi insania captus, manifestam contra ecclesias commouit persequutionem: futurum ratus, vt Constantinus, religione periclitante, summo afficeretur mœrore. Neque eum latebat, ecclesias pro illo orare, atque studere vt sub illius essent imperio. In primis verò delectu instituto, † Christianos omnes è domo familiáq; sua exegit: militésque qui dęmonibus sacrificare nollent, honore dignitatéque spoliatos exauthorauit. Mox leges illegitimas & iniquas tulit, in custodiis conclusis misericordiam omnem claudens: & Christianis deprehensis, easdem quas maleficis pœnas decernens. Quid ergo nunc dicam quæ ille prius inaudita de cõiungiis statuerit? quæ nouo quodammodo in defunctos admiserit? quantam auri & argenti vim à ciuibus exegerit? vt nouas agrorum mensiones instituerit? aliásque adinuentiones excogitarit? & delationes illustri loco natorum & magna gloria virorum receperit? quorum vxores per repediũ ab eis separatas, impotentibus atque impudicis ad ludibrium dedit. Quid etiam dicam quibus ipsemet in extrema etiam senecta vel virginibus vel coniugibus quotidie libidinosissimè illudens, exsatiare tamen impotentem suam petulantiam non potuerit? Sed enim quæ sequuntur flagitia eius, parua hæc & nihili quæ diximus esse coarguunt. Postremò namque furori suo longè maximo quasi victus cedẽs, vim omnem in episcopos conuertit, quos ministros Dei esse sciebat. Horum pręclarissimos quosque clàm fraudulẽter enecauit, cædísque nouus planè & insolitus modus fuit. Ac quæ in Ponto & in vrbibus circũm Amaseam is peregit, sæuitiam atque crudelitatem omnem longè superant. Ecclesiæ namq; partim à radicibus ipsis euulsæ & solo æquatæ, partim clausæ prorsum sunt. Sacerdotes autem magno cum contemptu perinde atque malefici quidam, grauiora etiam quàm homicidæ, propter innumeros eis illatos cruciatus passi tandem ferro in minutas partes dissecti, in mare vt piscibus esca fierent, proiecti sunt. Nam aliorũ piorum cædes quis enumerare queat? Solitudines etiam tum & montes inculti pro vrbibus, frequentabantur. Atque ad eum modum quum animatus esset, quocunque se conferret, diripiebat omnia, & vastabat. Quo tempore etiã exercitus dux Theodorus martyrio est defunctus, spectata fortitudine vir, qui Heracleæ in Ponto habitans, Mariandynorũ genti præerat: & quòd euocatus ad Licinium non venisset, hospitem ipsum habuit, eiúsque Deos comminutos egentibus dedit. Hunc Licinius etiamsi egregiè charum habuerit, multis tamen affecit cruciatibus. Nam & in crucẽ eum egit, & subulas in meatus secretiores corporis eius immisit, postremóque capite trũcauit. Cuius corpus postea in patriam eius Euchaitem magnificè deportatum, & ibi insigni templo cohonestatum est. Alius hic est à tyrone illo, qui in Amasea ciuitate sub Brigone Maximiani profecto holocaustum factus, supplicium ignis fortiter pertulit. Sicuti & ille, qui Pergæ in Pamphilia crucifixus, vitã hanc finiit. Quanuis omnes ij corpus vnũ & spiritus vnus in Christo fuerint. Post Theodorum & Basileus Amasen⁹ episcopus, quũ prius intolerabilia tormẽta esset perpessus, capitale subiit supplicium. Sebastia quoque vrbs in stagno suo quadraginta illos egregios & diuinos viros per frigus & vndam mirificè Deo totos holocausti instar oblatos vidit, quum Lysias adhuc & Agricolaus satellites propugnatorésque eius superstites essent, inueniendísque aduersus martyres nouis cruciatibus apprimè pollerent. Illorum porrò cõiuges, quę & ipsę quadraginta numero fuere, Heracleam Thraciæ abductæ esse ferũtur: atque ibi cum Amone quodam diacono tormentis, quæ quisquam exprimere possit maximis, generosè & fortiter toleratis, cum pulchra professione, per gladium victimæ Deo sunt oblatæ.

Licinius Christianos persequitur.

Fœda eiusdem tyrannis.

Licinij in episcopos sæuitia.

Theodori ducis martyrium.

Theodorus tyro martyr.

Item Theodorus Pergensis.

Basileus Amasenus episc.

Sebastienses 40. martyres.

Coniuges eorundem iidẽ 40. martyres.

Amon martyr.

† confessio Auxentij ex Suida. Erat hic in palatio Licinij inter subscribas, quos Latini notarios vocant, illustri loco. In imperiali autem quadam domo fons aquæ fuit, & super eo fonte Bacchi simulacrum: tum autem vitis ampla, quæ locum eum omnem tegens, multa eum amœnitate obumbrabat. Huc quum Licinius veluti deambulans, Auxentio, & multis præterea aliis eum officij gratia comitantibus, venisset, & botrum ingentem & maturum è palmite pendentem conspexisset, Auxẽtio vt eum deceperet, mandauit. Auxentius nihil prorsus subesse doli suspicatus, pugione quem ex femore suspensum gestabat stricto, botrum resecuit. Tum Licinius ad eum. Ad pedes Dionysij vuas depone, dixit. Auxentius verò: Minimè gentium, inquit, imperator. Christianus enim sum. Licinius rursum: Itaque ex aula, ait confestim abibis, dignitate posita. Alterum tibi duorum istorum necessariò faciendum. Enimuerò Auxentius, nulla interposita mora, cingulum perquàm libenter solutum posuit, & aula discedens valedixit. Hunc aliquãto pòst, episcopi Mopsuestiæ antistitem legerunt.

Vt impius

Vt insignis Licinius captus, violenter vitam finierit.
Caput 45.

AD extremam ergo dementiam ruens, ita vt cœperat, defectionem suam à fide in apertum proferre perrexit: & ad manifestam idololatriam conuersus, sacrificiis & victimis mactatis, se facilius rectiúsque bellum eo modo expediturum arbitratus, dæmones euocauit. Dicunt quoque seductum eum à quibusdam qui victoriam ei pollicebantur, Mileti oraculum Apollinis Didymei siue gemelli consuluisse: eísque de belli euentu percontanti, à dæmonio responsum esse versibus hisce:

Licinius Apostata oracula de belli euentu consulit.

Te grandæue pater iuuenilis pugna fatigat,
Et tua fracta iacet senio grauiore potestas.

Constantinus porrò imperator Deo charissimus, verecundia quadam singularíque humanitate & modestia præditus, talia quum de eo audiret seipsum primùm continuit, vicémque eius qui indignus erat cui quispiam condoleret, admodum est miseratus. Postquam verò ad conatus illius hostiles nihil superesset, rabiésque contra Christum suscepta magis magísque procederet, moderatam pro consuetudine sua aliquantum contrahens mentem, & humanitatem iusticia temperans, subueniendum eis esse qui ab illo tam crudeliter vexarentur, statuit: illud certum compertúmque habens, fructum pietati suo, victoriam, cœlitùs contra hostes suos propositum esse. Quam ob causam honestatis virtutísque amori malitię vitiorúmque odio misto, vna cum pio filio Crispo, contra Licinium salutari armatura duce & auxiliatrice processit. Et tandem ambo acie structa, ad Chrysopolim Bithyniæ vrbem cum illo præliū commisere: omnibúsque rebus eis ritè atque feliciter cedentibus, victoriam ab hoste fortissimè retulere, peditatu illius omni nauali que subsidio in fugam verso. Ille porrò quum quid faceret nō videret, seipsum victoribus dedidit: ille inquā, qui paulo antè minas ferociter spirauerat, atque omnia potestati suæ subiicere contenderat. Imperator sanè more suo solito vsus, vitam quidem illi donauit, cúmque sub custodia esse Thessalonicæ mandauit. Vbi verò ille à moribus suis consuetis non discessit, & fraudulenter insidiosa consilia captans, barbarorúmque multitudinem mercede conducens, vt bello restaurato cladem acceptam sarciret, ad res nouas rursus spectare deprehensus est: Imperatoris iussu vitam ferro cæsus amisit, idem scilicet quod priores tyranni passus. Quandoquidem enim illorum malis & aduersis rebus edoctus ad frugem & officium non rediit, eandémque quam illi impietatē sequutus est, non immeritò in easdē quoque fœdas calamitates decidit. Statuę quoque & quæcunque imagines eius in muris positę atque insertę fuerant, euersæ, erutæ, atque abolitæ sunt. Atque ille quidem ita victus occubuit.

Vim planè Constantini animus.

Victoria Constantini aduersus Licinium. Licinius se Constantino dedit.

Licinij cædes.

Memoria eiusdem dānata.

* ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί, σὴ δὲ βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.

Licinius literis adeo infestus fuit, vt virus ac pestem publicā eas appellaret, illarū tā expers vt ne decretis quidē subscribere posset. illud in eo nō reprehendendum, quod spadonū aulicorúmq; insolentiā mirè cōpescuit. Egnat.

De legibus & constitutionibus Constantini, & quæ benignè christianorum respub fecerit.
caput 46.

TOtus autē Oriēs simul & Occidēs sub Constantini imperium peruenit: quas ille regiones, omnésque circumcirca prouincias, necnon septentrionales atque australes oras, tranquilla pace, metu omni depulso, repleuit. Itaque magnifici vbique cōuentus celebrari, lætis alius alium oculis respicere, feruentiúsque subridere, mœrore pristino tristitiáque eiecta, noua luce loca omnia relucere: in vrbibus & vicis omnibus pæanes & hymni, primùm quidē in rerum omnium Deum, deinde etiam in tantæ prosperitatis subministratorem cani, memoria malorū aboleri, obliuio impietatis induci, omnes præsentibus bonis vbertim vti frui, maior etiā meliórque rerum futurarum spes esse, legum videlicet & constitutionum humanitatis plenissimarum, bonorúmque aliorum quæ tum liberè & propalàm iactabantur, donationum quoque amplitudinem pietatis declarantium: quarum multitudinem quænam oratio enumerare queat? Siquidem publicitùs omnes imperator ipse cohortatus est, vt inprimis diuinum numen piè colerēt. Ita enim fore, vt omnia eis abundè prorsus suppetant, omniáque cœpta cum spe optima feliciter cedant: sin à pietate tali & veri dei religione aberrarent, nihil eos & pace & bello quàm res aduersas expectare debere cōfirmās. Atque hæc quidem nō per iactantiam gloriabundus, sed gratiam Dei agnoscens & profiteus protulit. Ita ille commodum se Deo ministrum prębens, terras omnes ditioni suæ subiecit, vt Christianorum religio quàm maximè augeretur, & qui in ea colenda constanter perseuerarent, illustres maximè dignitatibus & honoribus fierent. Talibus igitur consiliis fretus, quæcunque iam inde ab initio contra nos decreta fuerant, abrogauit, exules reuocauit, honores illis & bona sua, siue militaris dignitas, seu possessio fortè cuiquam adempta fuerat, restituens. Ecclesias ampliores publica pecunia construxit, immunitatem ministris Dei concessit, conuentus fieri permisit, aliáque peragere iussit, quęcunq; ad Christianum pertinent cultum. Postquam ad hunc modum omnes in pristinam reuocauit libertatem, eiusque honores solitos bonáque sua restituit, si qui sententia capitali damnati vitam finiuissent, genere proximos, si qui essent, adire illorum hæreditates iussit: si non essent, loci eius ecclesiam in bona eorū siue priuata seu publica essent, succedere lege lata præcepit. Atque hæc quidem sic imperator rectè constituit, legitiméque cōfirmauit: præterea verò Christianis omnes profanos magistratus gerere permisit. Festos autē Græcorum dies, simulacrorum victimas, & orgia, incātationes, & sacra dæmonū prorsus prohibuit & interdixit. Multa etiam ex prisca consuetudine in melius ab eo mutata. Apud Ægyptios enim cubit* nō amplius in Gręcorū delubra, sed in sacras nostras ędes deportatus, atq; ibi dedicatus est, quo incrementū exondātis Nili mēsum dignoscebatur. Spectaculū singulari certamine cōcertantiū gladiatorū Romæ frequētari solitum, ex eo tempore prohibitum.

Tyrannorum internecione, summa tranquillitas & felicitas ad Christianos peruenit.

per pietatem veram res secundæ consistunt.

Christianismi mirifica propagatio.

Idolomania abolitio.

πῆχυς, cubitus Nili. Plin. lib. 5. ca. 9

L. vnic. c. de glad. lib. 11.

Prostitutio virginum apud Heliopolim sublata.

Phœnices, qui Libanum moutem ad Heliopolim incolebat, virgines suas ante legitimas nuptias ad strupum prostituere desierunt, quod lege antea apud eos fieri receptum erat. Templa altitudine & latitudine ampla extructa. Quę verò antehac iam ædificata fuerant, instrumento Ecclesiastico & donariis exornata. Nonnulla etiam ex ipsis fundamentis excitata sunt. Ad quæ omnia imperator liberaliter impensas contulit, Episcopis eam rem curantibus, magistratibúsq; iussu illius pecuniam ex publico præbentibus.

Sarmatę à Cōstantino victi.

Sauromatæ quoque & nationes Istrū accolentes, imperio eius subditæ, quæ gentium aliarum victrices, solos Romanos qui eis resisterēt, habuerunt. Eas Constantinus miraculorū nocturnorúmque insomniorum denunciationibus deoicit. Quoscunque autem populos bello superauit, perinde atque cum Christo de gloria contenderet, gratiam in se collatam, propagandę religionis studio rependit.

Donatio Constantini.

Omnes namque homines ad hanc solam colendā excitauit. & in omnibus prouinciis partem aliquam publicorum vectigalium ecclesiis tribuit, donationémque eam ratam esse temporibus seculísque omnibus sanxit. Atque vt memoria cōtinua milites Christum colere assuefacerent, arma eorum signo crucis exornauit. Et quum sicuti dictum est, in imperali palatio suo templum construxit: tum † portatilē ecclesiam aliam fieri sibi curauit, quæ vbicunque locorum esset, & maximè in bello circumferri posset, vt ne in solitudine quidem agens, vbi opus esset, Deúmque colere & diuina mysteria participare deberet, ædibus sacris careret: ad quam veluti ad tabernaculum semper præsto † fuere sacerdotes & diaconi, sine intermissione ministeria diuina, iuxta statas ecclesiæ cæremonias, obeuntes.

† μεταφερητή. Portatilis ecclesia.

L. Omnes iudices. C. de feri.

** κυριακὴν.*

Diem eum, quem Iudæi primū numerarunt, & Græci soli dicarunt, * Dominicum appellauit, eúmque festum & feriatum esse omnibus lege lata statuit: similiter & eum qui Sabbatum præcedit, vt in iis precationibus vacaremus, supplicationibúsque Deū exoraremus: alterum quidē, quòd in eo Christus resurrexit: alterum autem propter crucem, à qua plurimum sibi bonorum prouenisse variis modis expertus fuerat. Quam etiā ob causam eam summopere in veneratione habens, in numis suis & imaginibus omnibus insculpi inscribique fecit. Testantur hoc imagines eius, habitu eo & forma propositæ.

Nec illud omiserim, mutata dierū istorum nomina in quę nunc à christianis vsurpantur, autore Constantino principe sicut in illius Græca laudatione meminit Nicephorus. Angel. politian. Miscel. cap. 8.

Crux in numis Constantini impressa.

Supplicium crucis quod Romanis ex lege frequens maximè & vsitatum fuit, ex iudiciis sustulit. Et quum diuini cultus augendi studiosus fuit, tum ferendis etiam legibus laudē & gloriam est consequutus. Nam impudicos illicitósque concubitus, quos ante eum nemo inhibuerat, ipse coercuit: sicuti hoc ex constitutionibus eius legibúsque latis patet. Absurdas etiam illas apud Romanos leges, ne cœlibes in adeunda hæreditate cōiugibus æquarentur, néve præterquam genere propinqui quicquam ex testamento lucrarentur: præterea vt qui liberos non procreassent, dimidia bonorum parte mulctarentur, abrogauit: ne scilicet qui cœlibatum complecterentur, quòd deteriore maritis essent conditione, minus eam sectarentur vitam, quæ se in studis Deo placitis sedulò exercet. Quin vt ij qui per continentiam cœlibatu vitam degunt, E præcipuum quiddam præ illis haberent, sanxit: vt cœlibes scilicet omnes, etiam impuberes, pro eo atque eis visum esset, testari possent: contra consuetudinem quæ olim apud Romanos obtinuerat, qui leges tales tulerant, vt vrbem seditionibus bellisque ciuilibus ante eiusmodi sanctionem exhaustam, ciuibúsque orbatam, matrimoniis liberorúmq; procreatione frequentiorem redderent.

Crucis supplicium abolitum. Illicitis cōcubitus prohibiti. Cœlibatus honoratus.

Veteres leges de cōtrahēdis matrimoniis.

Immunitas ecclesiastica.

Forum cleri.

Qua verò imperator Constantinus obseruantia ergà professionem fidei nostræ fuerit, abundè illud quoque testatur, quòd clericos omnes constitutione lata immunes liberósque esse permisit: iudiciúmque & iurisdictionē in eos episcopis, siquidē ciuilium iudicum cognitionem declinare vellent, mandauit: & quod episcopi iudicassent, id robur & autoritatē sen- F tentiæ omnem habere debere decreuit.

Decreta Synodorum.

Firma quoque & immutabilia esse voluit quæ in Synodis constituta essent. Et quę ab episcopis iudicata forent, vt ea à magistratibus respublicas administrantibus, militarique quæ sub eis esset manu exequutioni mandarentur, atque ad rem collata perficerentur, constituit.

Libertas ecclesiæ.

L. 1. & 2. C. de his qui in eccles. manū.

Libertatē quoque ecclesiæ lege lata concessit, & vt libertate sacerdotibus testibus donati ciuium Romanorum numero ascriberentur. Quę omnia tempus quoque ipsum ad hūc vsque diem, consuetudine probata plurimorum annorum præualente, confirmat. Atque ille quidē magno studio leges eiusmodi condidit, rebus autem ipsis cultum diuinum sedulò propagauit. Sed & ipsa religio per seipsam admodum viguit, propter eorum qui eam colebant virtutem: quod multi adhuc per- G sequutione sopita superessent confessores. Et præter eos alij quoque tum extitere magna gloria boni Apostolicique viri, operibus simul & doctrinis fidem maximè exornantes, de quibus loco suo dicetur.

Confessores christiani.

Vt Constantinus Byzantio bello capto, Byzantios occidione occiderit. Cap. 47.

POstquam verò & belli & religionis res ei feliciter successerunt, Orientis simul & Occidentis regiones in ditionem eius peruenerūt, & ipse solus Romanorū imperator factus est, Christianismus indies magis ac magis propagatus est, & pax tranquilla per omne Romanum imperium fuit. Et tum quidem Crispus maximus natu filius eius, diem suum obiit.

Crispi mors.

Ipse verò reliquis filiis Cæsaribus dictis, & Constantino na- H tu tum maiore Romam misso, contra Byzantios est profectus. Bryzas nanque quidem genere Græcus, temporibus Manassæ Iudæorum regis, vrbem paruam sub nomine suo cōstruxit, quam antiquitùs homines barbari incolentes, propterea quòd suis liberè vterentur legibus, & agrestiores essent, Romanorum imperio subiicere se prorsus renuerunt.

Oppidum Byzantium liberæ conditionis, antea Lygos dictū. plin. lib. 4. cap. 11.

Bellum Constātini contra Byzantios.

Itaque post bellum in Bithynia contra Licinium gestum, Nicomedia soluens Constantinus, bellum eis intulit. Byzātij porrò quum ceruicem ei submittere, & tributū pendere nollent, pertinacitérque Romanę seruitutis iugum excuterent, res ad manus peruenit: ac prælio commisso, sex millia primò in Constantini exercitu, deinde conflictu altero tria rursum millia hominum sunt cæsa. Quo fortunæ successu Byzantij sublati, vt copias Romanorum

norum omnes conciderent, dispiciebant. Pauci A admodum eo tempore cum imperatore milites erant, omnibus ferè, exiguo excepto numero, ad præsidium Romanæ ditionis, quòd de Persarū expeditione & incursione renunciatum esset, missis. Vespera diei erat, & imperator lāguidus & mœstus inopia consilij continuè oculos in cœlum intendit: atque ibi rursum, itidem vt Romę, quum contra Maxentium bellum gereret, scripturam stellarum ordine atque distinctione cōformatam vidit, hoc sic significantem: inuoca me in die tribulationis tuæ, & liberabo te. & glorificabis me. Stupore igitur percitus, rursum oculos in cœlum sustulit, atque iterum Crucē stellis sicut antea effigiatam in cœlo, & inscriptionem circum eam conspexit, cuius hæc verba erant: In hoc ipso signo hostes omnes vinces. Et confestim in memoriam ei quæ antea acciderant, venêre. Postridie ergo classicum canere iussit, prælium̄que rursus cum Byzantiis cōmisit: & quòd B tropæum & signū Crucis prælatū in acie mandasset, fortiter illos vicit, simúlque vrbem ipsam cæpit. Victoriæ autem eius tropæum & signum eo loco statuit, vbi nunc Porphyretica eius columna in magnam altitudinē ampliter excurrit.

Videt iterum signum crucis in cœlo Constantinus.

Constantini victoria.

Vt cognominem sibi vrbem, Constantinopolim scilicet, magnificentißimè construxerit. Cap. 48.

AD tantam sublimitatem quum imperium eius maximum pertigisset, vrbem aliā Romanæ honore & magnitudine æqualem construere, suúmque ei nomen imponere statuit. Erat tum iuxta Hellespontum planicies sub Ilio, ad Aiacis sepulcrū, vbi olim Achęi bellum cum Troianis gerentes, stationem naualem habuisse dicuntur: ibi vrbis forma, quæ ei videbatur descripta, quibus locis portas extrueret; circumspiciebat. Hoc sic eum in animo agitantem, noctu apparens Deus oraculo admonuit, exaduersum Chalcedoni circum Byzantium quod constituisset opus eum perficere debere. Ille porrò iussis obsecundans, locum eum omnem circūiens occupat, syluam repurgat, ciuibus benignitatem gratiámque solitam atque decentem exhibet: naturáque regionis & cœli temperata clementia & situ Inclsublimioris maximoperè delectatus, maximis eum mœnibus circumdat, & de nomine suo Constantinopolim vocat: Regiā magnificè ad mare, variis omnigenísque ornamentis ex oriente omni decoratam, construit. Iuxta hanc ἱππικὸν seu circum equestrem instituit: & † porticus duas coctili in vsum viatorū, vt sub eis ambularent, proiicit: aliáque insuper multa edificia animo simul & manu liberali ambitiosè circumcirca excitat. Addit lauacra, & fontes copiosarum & profluentium aquarum. Et quum † originarios loci eius, magnitudini tantæ vrbis minus sufficere videret, ædes maxi-

Constantinus vrbē Constantinopolitanam condit.

† δύο ἐμβόλους εἰς σκηνὰς εἶναι τῶν ὁδοιπόρων.

† αὐτόχθονας.

*** Ad reliquam felicitatem accedit, quòd mare Constantinopolim pulchriorem situ reddit, circa eam se insinuans quàm maximè, & in pelagus vastum exundās, admodum eam exornat, & tranquillos portus nautis præstat. Duo namque maria, Aegæum & Euxinum, ea parte qua ad Orientem vrbi spectat, confluunt, fluctuúmque mutua collisione commoditatem & amœnitatem plurimam ex parte eius illi afferunt. Procop.*

mas per plateas passim extruit; virísque & opibus & fama celebribus incolēdas attribuit, quos vel ex veteri Roma, vel aliis ex gentibus eò pertraxerat. Tributáque & ad structuram ciuibus; & in alimenta colonis, vt copiis omnibus vrbs ea abundaret atque cresceret, designat. Amplam quoque curiam Senatui ædificat, vrbémque ipsam nouam Romam, & † imperialem, nulla re ab altera illa differentem, nominat. Et maxima profectò illā cepit incrementa, tum cōditoris pietate atque insigni erga Deum amore, tum ciuium ipsorum religione, singularíque ad benignitatem & commiserationem propensione. Tanta certè quidem ei inest ad persuadendum, & ad Christi fidem pertrahendum, vis & illecebra, vt omnes ferè & Iudæos & Græcos ad cōplectendum Christianæ vitæ institutum alliciat. Et ex quo veram pietatem semel colere cœpit, nunquam aras, sacrificia & cultum simulacrorum est experta, præterquam sub impio Iuliano: quæ tamen macula pauxillulum progressa, statim restincta diffluxit.

† βασιλεύουσαν.

Laus vrbis Constantinopolitanæ, propter sincerum verę religionis cultum Sed eam, proh dolor, à Turcis anno Domini 1453. captā amisit.

De operibus, templis, structuris, statuis, et ædificiis aliis, quæ intra vrbem extruxit. cap. 49.

VRbem porrò recens conditam, quum multis aliis decorauit ornamentis, tum præcipuè varij generis simulacris & statuis: quas ex Græcorum templis, ideo solo æquatis, vt obliuionem erroris illis induceret, huc transtulit. His adiecit lapides luculētos, tectorum fastigia, porticus, columnas, aliáque quæcunque spectaculo digna essent. Multa præterea opera arte naturam ipsam æmulantia, ad ea quæ ibi fiebant, aliunde eò misit. Multæ etiam vrbes religione mutata templísque deorum direptis, simulacra, C vt imperatori gratificarentur, Constantinopolim perferenda curarunt. In foro autem, quod, nunc quoque Constantini dicitur, Porphyreticam & maximam illam columnam Roma ad uectam statuit, in qua statuam suam ex ære factā collocauit, quæ dextra manu ingens a aureum malum continet: atque ipsi malo venerāda crux ab eo infixa, cū tali inscriptione: TIBI CHRISTE DEVS VRBEM HANC COMMENDO. Quatuor autem solidis firmísque absidis pulchrè circumcirca basi columnæ fundata, sub ea ipsa basi duodecim cophinos & septē sportas, necnon reliquias septem panum, quibus benedictione consecratis Christus multitudinē pauit: præterea dolabram Noæ, qua ille arcam D construxit, manibus ipse suis imperator, sigillo suo ea omnia obsignata, reposuit. Quæ ad nostra vsque tempora etiamnum vrbi ipsi intactus inuiolatúsque thesaurus permanent. Istrum fluuium, qui Danubius quoque dicitur, ponte saxeo iunxit: eóque trāsito, Scythicam gentē, quæ vltra id flumen coluit, sibi subiugauit. Quo tēpore ei denuò in cœlo salutifera illa armatura apparuit, victoriámque eam, sicuti & antea cōciliauit. Templa porrò, quæ vbique terrarū ædificauit, quid attinet enumerare? Primum quidē manibus ipse suis, quemadmodū diximus, Romæ in Lateranensi palatio describendo confirmauit. Quod sanè palatium ipse quoque ingentibus impēsis magnificè cōstruxit, & CHRISTO sacrauit. In vrbe Nicomediensi, loco illustri, cui

Ornamenta vrbis Constantinopolitanæ.

a Sunt autores, qui propter malum istud aureum à Turcis Constantinopolitanam vrbem Aureum malū dici putant.

Statua Constantini.

In futuro Chrī sti iudicio nec absida gradatæ, nec cathedræ velatæ adhibebūtur. August.

Pons saxeus in flumine Istro.

Tertio crucem in cœlo Constantinus videt.

Lateranense palatiū Romæ. Scythæ subacti.

Templa à Cōstantino condita.

Brachiæ nomen fuit, templum viginti millium martyrum ſplendidum excitauit. Sicuti etiã Antiochiæ κυριακὸν ſeu Dominicum octogonum. Drepani item, vbi genitus eſt, in honorem Luciani martyris delubrum aliud extruxit: eámque vrbem, matri honorem deferens, Helenopolim cognominauit. Tria quoque Conſtantinopoli maxima templa Seruatori Chriſto conſtructa dedicauit: ſanctæ Sophiæ ſiue Sapientiæ, ſanctæ Pacis, & ſanctæ Virtutis. Inſuper celeberrimus Apoſtolis templũ quoque ſuum condidit. Eáq; omnia deinceps etiam à ſucceſſoribus imperatoribus magnificè ſunt inſtructa atque ornata. Diuo itidem Mocio, & Acacio, & Agathonico, & Menæ, martyribus, ſplendida martyria ſeu delubra ædificauit.

Drepanum ſeu Drepana, Helenopolis dicta.

Eccleſia ἁγίας σοφίας, εἰρήνης, δυνάμεως.

De ſtructuris in traiectu ab eo conſtructis: & de eo loco qui Soſthenium dicitur, hiſtoria. Cap. 50.

SEd & † traiectu, & in loco eo qui Soſtheniũ vocatur, eccleſias duas archangelo Michaëli extruxit: ** in quibus ſplendidè exornandis, ad Imperialem magnificentiam nihil omiſit. Mihi verò moleſtum non fuerit, hiſtoriæ huic inſerere earum ſtructurarum cauſam, & vnde loco ei Soſthenij nomen ſit impoſitum. Memoriæ nanque proditum eſt, Argonautas Græcorũ quum ad eum quoque locum perueniſſent, prædari atque diripere regionem eam cœpiſſe: & ab Amyco, qui ibi rerum tum potiebatur, in fugam verſos, palantes in quendam nemeroſum & incultum, propter denſitatem arborum, locum profugiſſe: ibíque eis latitantibus, virtutem cœlitùs adueniſſe, viri ſpecie, alas veluti aquilę in humeris habentis, victoriámque aduerſus Amycum oraculo denunciaſſe. Illos porrò id ſequutos, cũ illo conflixiſſe, victoriam reportaſſe, ipſum vnà cum copiis ſuis concidiſſe. Atque vt gratiam viſioni ei referrent, fanum eos & ſtatuam, ea quæ eis apparuerat forma in loco eo excitaſſe: noménque regioni Soſthenium indidiſſe, quòd ſcilicet robore ibi accepto ſalui euaſiſſent. Eam ſtatuam laudatiſſimus princeps Conſtantinus, quũ in eam oram neceſſaria de cauſa diuertens vidiſſet, familiaribus comitibúſque ſuis rem talem expoſuit: regionémque eam cum ſtupore admiratus, ibi manſit. Somni porrò capiendi tẽpore aſſiſtens illi viſio ſtatuæ eius similitudine: Ego, inquit, ſic † ſum Michael archidux Domini Sabaoth virtutum, Chriſtianorum fidei tutor: qui tibi contra impios tyrannos belligeranti, fideli & germano illius miniſtro, auxiliaria arma contuli. Itaque è ſomno excitatus, regionem

† ἐν τῷ ἀνάπλῳ.

Soſtheniũ locus traiectus Conſtantinopolitano, qui dicitur, e regione oppoſitus.

Diuus archangelus Michael Argonautis apparuit.

† οὕτως.

Diuus Michael Conſtantino quoque apparet.

** *De duobus hiſce ſancti Michaelis templis, Procopius Cæſarienſis ſic ſcribit: Littus vtrunque ad Conſtantinopolim ſingulari pulchritudine exornauit Iuſtinianus. Templa duo archangelo Michaeli, alterum ex aduerſo alteri, ad fretum conſtructa fuere. Alterum in regione quæ dicitur ἀνάπλους, hoc eſt tranſitus, ſiue traiectus, in parte dextra Euxinum pontum nauigare incipienti. Alterum autem in littore huic oppoſito, quem locum veteres προόχθους, hoc eſt promontorium, propterea opinor quòd longius à littore in fretum procurrit, appellarunt. Hæc ipſa templa imperator Iuſtinianus vi temporis deformata denuò ex ipſis fundamentis reſtituit, ſtructura admiranda.*

E

eam pulcherimè excoluit, & ara imperiali, magnificáque manu & liberalitate in parte Orientali conſtructa, celeberrimum id templum ciuibus ſimul & aduenis reddidit. Maximè tamen ſacram eam ædem apparitionibus ſuis illuſtrauit Archangelus. Nullus enim graui quopiam caſu, aut ineluctabili periculo, aut ægritudine incognita, morbo denique incurabili circumuentus, † qui ibi Deum orans implorauerit, non facilè opem & auxilium inuenit. Et certò ſatis creditur, diuum Michaelem Arcangelum apparere ibi ſolitum, ſalutiferum eum efficere locum: cuius rei gratia, ab antiquis etiam Michaelium eſt vocatus. Sedenim quod antiquitùs eo loco Probiano accidiſſe, qui medicus in imperatoria cohorte militauit, audiui, dicam. Grauis correptus erat morbo, ex pedibus admodum laborãs, iuncturis connexionibúſque eorũ longo tempore diſtortis. Cæterùm ęgritudine tali, viſione diuina in eo templo prorſus eſt liberatus. Hic porrò, quòd Græca ſuperſtitione imbutus, ad Chriſtianam pietatem tranſierat, alia quidem religionis noſtrę quodammodo credibilia atque probabilia eſſe dicebat: Crucem autem diuinã ſalutis cauſam eſſe omnino non admittebat. Atque in hac illi ſententia periculoſè ſatis perſeuerãti, Archangeli viſio aſſiſtẽs, Crucis ſignum quod in ſacro Eccleſiæ eius altari collocatum fuerat, exhibuit: diſertíſque verbis oſtendit, ex quo tempore CHRISTVS ſit crucifixus, nullam eſſe rem quę opitulari generi humano priuatim & publicè, finémque debitũ & effectũ conſequi, abſque auguſti huius ligni virtute poſſit, neque apud Angelos, neque apud pios ſanctóque, quicunque veri in Deum amoris teſtimonium obtinerent, homines. Qua perſuaſione ſaniorem ille mentem recepit. Hæc hactenus. Ora autem hæc, ad dextram partem, ex Ponto Conſtantinopolim nauiganti, conſiſtit, circiter ſtadia triginta quinque ab ea, maritimo itinere: ſeptuaginta verò inſuper pedibus fretũ, quod in medio, eſt circumeunti diſtans. Eadam vim & gratiam quoque habet Arcangeli delubrum, quod in ipſo, quẽ diximus, traiectu eſt. Verumenimuerò Aronautę, vt in Pontum Euxinum peruenere, Æetem propter † vellus aureum direptum fugientes, non eadem qua prius vſi erant nauigatione, in Græciam rediêre: ſed mari quod ſupra Scythas eſt tranſmiſſo, per flumina quæ ibi ſunt, ac Italiæ fines appulere: atque ibi hybernantes, * Emum oppidum condiderunt. Æſtate deinde proxima, adiuuantibus eius regionibus incolis, machinis quibuſdam Argo nauem ad quadringenta ſtadia terra trahentes, ad fluuium cui Acylis nomen erat, Eridanum influentem, perduxerunt. Eridanus verò ipſe in mare quod Italiam alluit, prouoluitur. De his autem ſatis. Quam plurima ſanè alia quoque templa vbique Conſtantinus conſtruxit, aliáque omnis generis veræ pietatis opera perfecit: illud maximè ſtudio habens, vt Chriſtianæ religionis profeſſio per terras omnes quas ſol illuſtrat, propagaretur. Id quod et ex ſententia ſuccedere perſpectũ eſt. Pax certè optata Chriſtianorum rebus, ſcandalis impedimentiſque omnibus celerrimè ſublatis, affulſit. Sed iam tẽpus eſt vt ſuus quoque ſeptimo huic libro hiſtoriarum

F G H

Apparitiones ſancti archangeli.

† ἐνταῦθα ἐυξάμενος θεῷ.

Soſthenium etiã Michaelium dictum.

Probianus medicus imperialis podagricus his ſanatus.

Signi ſanctæ crucis virtus ſeu crucifixi Chriſti potius.

† χρυσόμαλλον δέρας.

Argonautarum in Græciam reditus.

Optimus Chriſtianorum ſtatus ſub Conſtantino.

Anni huius libri.

Secundum alios viginti duos.

ſtoriarum imponatur finis; viginti & ſex complectenti annos: quorum ſanè viginti Diocletianus & Maximianus Herculius in imperio per egerunt, reliquis ſex Gallerius Maximinus, Maxentius, & Licinius tyrannidem exercuerunt. Quibus etiam magnus Conſtantinus in Galliis nondum Auguſtus ſalutatus, & in vrbe Roma rerum ſummæ præfuit. Quos annos nō- A nulli Diocletiano tyranno contribuunt: alij verò potius diuo Conſtantino, ſicuti & nos, adſcribunt. Atque iis ſubtractis, reliqui fiunt viginti ſex anni eius, quibus poſt tyrānorum euerſionem ſolus ipſe & vnus Princeps ſincerè ac ritè imperium adminiſtrauit. Et Occidente relicto, in Orientis, quod Nicomediæ fuit, imperiale palatium eſt profectus, & deinceps magno etiam ſtudio vrbem ſibi cognominem condidit. Quo tempore à condito orbe fuit annus quinquies milleſimus octingenteſimus, vigeſimus primus: à Chriſti natiuitate trecenteſimus, ſedecimus.

Anni imperij conſtantius Magni.

ſecundum neotericos. 4294.

* *Plinius libro tertio, cap. 18. Argo nauis flumine in mare Adriaticum deſcendit, nec procul Tergeſte. Nec iam conſtat quo flumine. Humeris traiectam Alpes, diligentiores tradunt. Subiiſſe autem Iſtro, dein Sao, dein Nauporto, cui nomen ex ea cauſa eſt, inter Aemo-* B *nam Alpéſque exorienti.*

** *Vtcunque Conſtantinus optimus princeps & chriſtianiſſimus fuerit, de eo tamen à quibuſdam ſic memoria proditum, vt decem primos annos præſtantiſſimus diceretur, duodecim ſequentibus latro, decem nouiſſimus pupillus, ob immodicas largitiones. Egnat.*

Licinio poſtremùm oppreſſo, Conſtantinus ſolus imperauit annis 26. Cum Licinio & Maximino (Maxentium omitto) circiter annos 6. Ante hos Conſtans Chlorus, Conſtantini pater, & Gallerius Maximinus, poſtquam Diocletianus & Maximianus purpuram poſuere, annos fere 4. Duo iſti ſimul 6. Diocletianus ſolus quatuor annos.

ECCLESIASTICÆ HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS OCTAVVS.

Repetitio eorum quæ dicta sunt, & dicendorum propositio.

CAPVT I.

ἱστοσ τοσ όλυ

Es gestæ † Apostolis ipsis cõparandi Cõstātini, pnstquá hnstiliter cum impio Licinin bello est congressus, vsq; ad cõditum atque in ampliorē vrbem redactum Byzantium, sic se habent. Quaudoquidē verò admodū absurdū mihi esse videtur, tam illustrem imperij administrarionem, veræque in Deum pietaris, vr ita dicam, fundamētum simul & fastigiū, impiissimnrum tyrannorum catalogo & histotiæ ira insertam (qund quidem necessariò prorsus factū est) relinquere: facere non pnssum, quin eam, qunad eius fieri pnteft, ab illis seiunctam, proprio persequar libto: quum scilicet tā ampla sit, & rebus omnibus excellens. Quaprnpter quæ antea Tyrannorum tēporibus coniuncta expnsui, quàm pntero breuissimè nratione perstringam, de patre nimirum eius, de natiuitate, de educatione, quumodo ad rerum administrationem peruenerit: mox etiam veteris Romę imperium consequurus sit, vt triumphale victoriæ signum in cœlo conspexerit, per qund etiam exitiales & execrandos illos tyrannos deuicit: deinde qunmndn diuino Romæ lauacrn sit ablutus, quæ pro Christianis & Ecclesiis ipsis peregerit, quibus cnnstitutionibus pro religinne unsta prnmulgatis effecerit, vt res nostræ breui magna acceperint incrementa: vt postremùm Licinium attriuerit: denique Byzantio captn, prędonibúsque inde pulsis, cognominem sibi vrbem magnificè excitarit, eandémque sacris & profanis ædibus, † prniectis, staruis, agnis, aliísque pnblicis intra & extra mœnia ædificiis exnrnarit. Hisce omnibus, quæ antehac latius sunt explicata, breuiter repetitis, quæ sequuntur fusius commemorabimus: res scilicet impiissimi Arij, primámque Oecumenicam & vniuersalem Nicænam Synodum: & vberem, qui tum flnruerunt, diuinnrum virnrum prouentum, quæ gentes, & quomndo professinnem fidei nostræ susceperint, Ariannrum pnst Synodum improbitate reiecta: quæ Antiochiæ, Tyri, Æliæ, Alexandrię, & Cnnstantinnpnli cnntra Eustathinm & Athanasium veræ pietatis illustratorem acta sint. Deinceps de rebus beatæ Helenæ, qnnmndo ea Hiernsolymis preciosam venerandámque Domini crucem inuenerit, quibus rebus ibi pulcherrimè sacrosancta excoluerit loca, & quomodo tandem diem suum obierit. Multa prætere

Dicendorum propositio.

† ἐμβόλοις.

E rea alicubi insereuntur, videlicet de Asterin & Marcello Melitianis, de Nnuatianis: & qunmodo Arius crepuerit, libello prius verioris pietatis exhibito. Post hæc nmnia felicissimam Cnnstantini mortem, magnificásque & tali principe dignas exequias, qui innumera deinde miracula & prodigia ediderit, referemus. Sedenim manum nperi admouentes, commodè id tali initio ordiemur.

Breuis commemoratio rerum apostolici Constantini, à natiuitate eius vsque ad imperij initium. cap. 2.

Diuo Constantino pater fuit Cnnstans, cui * Proceri, ab aliquibus etiam Chlnri seu virentis cngnomen impositum. Illustri is admndū
F lncn natus, genus ad imperatnrum familiam retulit. Claudij enim, qui ante Diocletianum & Aurelianum ipsum Rnmæ imperauit, † ex filia nepotem fuisse cnnstat. Posteaquàm autem Persæ, Sarmatæ, & insuper Parthi, Varacho concitante, aduersus Romanos bellum mouere: Dincletianus, qui tum imperium obtinebat, Cnnstantem oratorē ad barbatns componendę pacis gratia misit. Hic ex Hesperiis in Orientem pnfectus, ad lncum cui Drepani nomen erat, appulit. Ibi hospes, comitarus eius & cuhortis regiæ splendore captus, filiam ei suam viuida & nubili iam ætate puellam subiicit. Constans amoris concubitúsque mercedem, pallium mulieri, regia purpura intextum atque exornatum,
G dnnat: & puellæ patrem, quod illa procreatura esset, tnllere atque educare iubet: nnuum & id admirandum quiddam fore arbitratus, ex eo quòd cum puella dnrmiens, in Occidente, circnm ipsum lectum, snlem illucescētem se vidisse in cubiculo, dixit. Cæterùm legarione sua ritè defunctus, dnmum rediit: ibíque egit. Interea Diocletianus, pnstquam ad imperium peruenerat, quartn administrationis eins anuo Maximianum Herculium socium sibi imperij adsciuerat. Coustans verò & Maximinus Gallerius, Cęsarum † insignibus decorati sunt. Quorum hic Galleriam Diocletiani, ille verò Theodnram Herculij filiam vxnrem duxit: quum quidem vterque quam antea habuerat cnniugem, prnpter
H eam quam erga imperatnres gerebant animi affectinnē & propensionē repudiasset. Constanti Britannia, Alpes & Gallia superior prouincia obuenit, † inacessæ & non ita multorum vectigalium regiones. Annis aliquot intercedētibus, quò ipse antea legarus missus fuerat, oratores qnoque ire iubet, viros genere claros. Cæterùm & illi quum Deptanum delati essent, hnspitio matris Cōstantini excipiuntur. Vbi pner ludēs, ab vno oratorum ad animi acerbitatem per obiurgationem est commotus. Cuius verba ille ægrè im-

* παντοπορτος.

Parentes & ortus Constantini.

† θυγατριδοῦς

Alij ex filia Crispi, qui fuit frater Claudij, patre Eutropio genitum tradunt.

Constās dicere solitus fuit, Opes publicas melius à priuatis pluribus haberi, quàm intrà vnum principis claustrū reseruari. Eutrop.

* ταινίαις.

† δυσέμβολα καὶ δυσπρόσοδα χωρία

grè impatientérque ferens, lachrymis profusis ad matrem querelam defert. Tum illa rem omnem de puero in medium producit, Regij asseuerans sanguinis esse. Et verba ea facile confirmabant, quum pueri facies, quę Constantis vultum apprimè referebat, tum purpura illa infecta vestis, quam ex arca mulier protulit. Atque ij quoque legatione ex Constantis sententia confecta, in patriam reuersi, quum alias muneris sui res illi exposuere, tum de puero etiam Constantino retulere, formosum eum ingeniosúmque adolescentulum gestus edere regios, & vultum cóstitutionémque eius ferè omnem egregiè referre. Quam ob causam Constans filium statim vnà cum matre ad se adducendũ curauit. Quum verò metueret, ne quid vel puero vel matri ab vxore sua, per zelotypiam & coniugalem æmulationem accideret, Helenæ ipsi, sicuti decebat, prospexit, puerum autem aliquanto pòst Nicomediam ad Diocletianum misit. Ibi ille in imperatorio palatio, perinde atque pignus quoddã degebat, inter domesticos scholarũ cooptatus. Et sortia manu peragens facinora, Christianorũ sacra sensim & occultè est complexus: & imperatores, qui tantopere vanæ superstitioni dediti essent, & plurima martyrum cęde oblectarẽtur, detestatus. Porrò vt incantationibus diuinationibúsque quibusdam Diocletianus cognouit, ipsum Constantinum solum summa rerũ & imperio potiturum, idolorúmque cultum sublaturum, odio erga eum est accensus, cõsiliúmque occidẽdi eius cepit. Qua re comperta, Constantinus ad patrem se contulit: quem iam supremũ propè trahentem spiritum, & circa testamẽtum cõdendum occupatum reperit: in quo illi Christianorum religionem consectanti, imperiũ potestatémque suam reliquit: reliquis, quos ex Theodora susceperat liberis, præteritis: ipse quoque manibus suis, in Britania coronam imperialẽ ei imposuit, quinquaginta & sex ætatis, tribus a verò & viginti imperij, exactis annis: quum quidem omnibus, qui veram pietatẽ colendam statuissent, tutus & tranquillus fuisset portus & perfugium. Eo modo Constantinus paternum est consecutus imperium, ducẽtesima septuagesima quinta ineunte Olympiade: qui annus est à mundo condito, quinquies millesimus octingentesimus quintus decimus.

Constantinus in aula Diocletiani educatus.

Constantinus Constantis successor. 419. vt cæsar, 4. vt Augustus.

Apud alios chronicos scriptores inuenio olympiadem 272. Annum mundi conditi 4271. Annũ Domini 310. Bibliander ponit annũ mũdi conditi 4289. Et annum Domi. 311.

Vt Constantinus tyrannos vicerit, & Christianam amplexus sit religionem. Cap. 3.

Diocletianus autem & Maximianus, viginti annis in imperio administrãdo completis, propter certas causas, & quòd dura quædã perpessi essent, potestatem eam sua sponte sibi ipsis abrogarunt. Qualia autem vel contra nos, vel etiam pro nobis propusuerint edicta, & quot martyrum millibus strennè pro Christi nomine decertantibus, ipsi simul & Maximinus successor eorum necis causa extiterint, plenissimè à nobis paulo antè est explicatum. Maxẽtius porrò Romæ, & Maximinus Nicomedię, hic in Oriente, ille in Occidente, tyrannidem exercẽtes, eisdem detinebãtur studijs, ciuium subditorum bona diripientes, matrimonia aliena violantes, & cædes innumeras quolibet propè die subornantes. Aduersus hos, oppressorum legationi- A bus pluribus excitus è Gallijs Cõstantinus, primùm Maxentio ad vrbem Romam bellum intulit. Quo tempore aleam Martis prælio aduersus eum experturus, paternũ inuocauit Deum. Et derepentè in cœlo salutiferum Crucis signũ longius distentum, Orientem versus meridiano tempore, splendore solem ipsum superante, apparuit: circum quod, in orbem, stellis itidem, vt in cruce literarum latinarum formam referentibus, inscriptio hisce verbis est visa, In hoc vince. quod signum confestim ex auro & lapillis preciosis, ad militaris vexilli instar fieri curauit: & simul Maxentium fortissimè deuicit, in ponte submersum, & Romam in potestatẽ suam recepit. Deinde deorum simulacra comminuẽs, in cinerem redegit, eorundémque delubra solo B æquauit. Mox, manibus ipse suis, Seruatori in Palatio Romæ templum sarculo descripsit & excitauit. Leges pro Christianis tulit, aliáque magno studio pro eisdem egit, quæ paulo antè recensuimus. Et quum eum morbus inuasisset, & medici infantum sanguine id malum discuti purgaríque posse renunciarent, abhorruit resiluítque ab eo facinore Deo charissimus imperator, luctu & eiulatu matrum permotus. Intercedit nox, & principes Apostolorum se ei spectandos exhibent, Romanæque vrbis Antistitẽ accersere iubent, piscinam apud eum esse ostendentes, cuius lauacro ablutum illum saluum subitò & incolumem fore dicũt. Aduenit ille, quæ opus sunt refert, imperatorem baptizat: & morbus ipse aquis innatat, squamarum in morẽ, nõ C ab oculis, verùm à carne ipsa decidentium. Itaq; ille melius habet, vsque adeò vt miraretur ipse, is ne esset, qui antea fuerat Constantinus. Postea Iudæorum turba existit, qui imperatoris matrẽ adeuntes, Constantini quidem ab idolorũ cultu defectionem laudant & admirantur, sed transitionem eius ad Christum valde arguunt & criminantur. Et literæ ea de re ab Helena ad filium datæ.

Bellum Constantini aduersus Maxentium.

Signum Crucis ei in cœlo apparet.

Constantinus Romæ baptisatur.

At ille firmis nixus fundamentis efficit, vt illi ipsi Iudęi cum Syluestre Romanę vrbis Episcopo congrediantur, sermonésque conferant. Atque is magna eloquentiæ vi cum illis agens, facilè eos conuincit. Mox cum Maximino prælio congressus, tropæum Crucis inferri in hostẽ iubet, aduersus quod quum ille iacula emittere iuberet, victus succumbit. Quo è medio sublato, magis etiam res Christianorũ sunt auctæ. Itaq; D encænia, innouatarúmque rerum feriæ, trãquillitate vbique à Deo concessa, celebratæ: aliáque omnia peracta, quæ in eiuscemodi mutationibus & Dei dispositionibus, moribus fieri receptum est. Sub hæc constitutiones in scripto & sine scripto, quę pro eo atque deceret, res Christianorum ordinarent, editæ. Templa quædam de integro constructa, quædam in ampliorẽ decentiorémque formam mutata. Leges latæ, immunitatem ministris Dei conferentes, libertatémque & magnificas donationes templis sacrísque ædibus largientes. Aliæ præterea synodos & conuentus fidelium in vnum cogentes: atque item aliæ concordiam ecclesiarum cõciliantes. Atque hęc quidem tum ad eum modum se habebant. Licinius autem, qui Constantiam Constantini sororem in matrimonio habebat,

Maximinum opprimit.

Christiani Encænia vbique celebant.

Licinium imperij socium Constantinus

Orientémque ad Nicomediã cum imperio ad- E ministrare iussus erat, quòd magnitudinem Imperij moderatè perferre nó posset, rebellionem exitiúmque aduersus eum, à quo summa acceperat beneficia, molitur: conatúmq; suum, occultè Christianos, quorum ille magnus amator erat, occidés, ac multos ex eis in rationem martyriorum referens, declarat. Apud quem quum Constantinus neque cohortando, neque suadendo, neque adeò territando, vt à cœpto desisteret, aliquid efficeret, postremò bello eum aggressus, ad Chrysopolim Bithyniæ prælium cum eo cómittit. In quo superatus ille, in potestatem quidem Constantini peruenit: vitam, victore donante, recipit, & Thessalonicæ sub custodia seruatur: vbi verò tum quoque ad nouas res respectare deprehensus est, ipse in seipsum ferrũ per- F traxit. Quamobrem securi percussus, sibi ipsi quidem vitæ finem, tyrannidi verò & idololatriæ bellicum motum creauit.

primùm in Pannonia, deinde in Macedonia, rursum in Thracia, postremò in Asia vicit, fugauit, & per deditionẽ capit Licinium acerrimum hostem, Dacia oriundum, parentibus armentariis. Vnde et etiam Armentarij cognomen inditum.

canit Constantinus Licinio cedendo, ne idẽ is tẽtaret, quod Maximianus Herculius imperio, quod deposuerat, repetendo fecerat.

De conditione vrbis Constantinopolitanæ, ædificiísque eius: & vt res Christianorum auctæ sint: & de pietate, virtute, ac constitutionibus sancti Constantini.

Caput 4.

Rebus contra Licinium prosperè gestis, vrbem quoque, vt sub nomine suo condat, circumspicit. Byzantij quidam erant sæui admodum, armísque sibi barbaro more plurimùm arrogantes. Hos armis adortus, belli iure vincit: eorúmque vetusto castello diruto, ingentibúsq; & magnificis tributis comportatis, magnã construit vrbem, nihil prorsus rerum omnium, quæ ad eam illustrandam spectarent, omittens, ædes G præclaras struens, ex ipsa Roma aliísque populis incolas eò alliciés: † circum equestrem, porticus, proiecta, aquæductus, fontes, statuas, imagines, & quæcunq; essent præcipuæ artis opera, fieri, eóque comportari, vt splendida ornatáque redderet omnia, curans. Ad hæc, templa Deo, Apostolis & martyribus, & maximã illam * Porphyretici marmoris columnam construens, in qua statuam quoque suam collocauit, in polo seu vertice mundi crucem infixam manu tenentem. Quo ille symbolo indicauit, virtute inuicti eius trophæi & signi, terram omnem & mare ipsum à se esse subactũ. In regione etiam ea quæ Sosthenium dicitur, & * in traiectu, ex apparitione archangeli Michaelis, templa condidit, aliáque plura opera perfecit, quæ illius diuina mente & prudentia, atque etiam in rebus omni- H bus magnificentia digna erant. De cognomine ei vrbe dicitur, non longè ab Ilio, circa Græcorum naualem stationem, eam illum excitare cœpisse. quòd autem noctu oraculo diuino admonitus, circum Byzãtium, è regione Chalcedoni extruere iussus esset, responso ei morem gerentem, amplis ita mœnibus ibi circumdedisse, rebúsque omnibus & ornamentis atque honoribus præcipuis Romæ parem extruxisse, curiam atque Senatum, sumptus, * tesseras frumẽtarias, dignitatísque genus omne, Imperatoria prorsus munificentia ciuibus largitũ esse. Atque ita omnibus rebus ritè atque ordine dispositis, Constantinopolim & nouam Romam appellasse, eadémque cum illa potestate, eisdẽ moribus atque institutis, eisdémque legibus esse iussisse, & insuper † Imperatricem vrbem declarasse, populorũ omnium qui Romanum imperium agnoscẽtes, Septentrionem, Austrum, & solem Orientem versus, & quod in medio est mare colunt ab eis quæ ad Istrum extructæ sunt vrbibus, & ab Epidamno, quæ nõ longè ab Ionio sinu est sita, vsq; ad Cyrenem & proximam Libyam, per totum, quod dicitur, Boreale clima & regionem Arctoam. Et vrbem eam condi cœpisse, à mundo creato quinquies millesimo octingentesimo vigesimoquinto, Imperij eius decimo: absolutam autem prorsus esse, eiusdem Imperij vigesimooctauo anno, qui incidit in cõditi Mundi annũ quinquies millesimum octingentesimum quadragesimum tertium. siue, vt alij tradunt, trigesimum octauum. a De ea illud quoque memoriæ F est proditum: vt Imperator ipse pedibus, hastam manu tenens, ambitum mœniáque eius definiés circumiuit: quòd comitibus eius vlterius quàm conueniret, pomeria vrbis proferre videretur, quendam ex eis ad eum accessisse atque rogasse, Quò vsque tandem here? illúmque disertè respondisse: Eò vsque, dum qui me præcedit ductor, constiterit. Vnde satis constabat, cœlestem quampiam ei præisse virtutem, quæ eum, quod fieri deberet, instrueret. Eam tam magnificè fundatam, almam quoque Romam vocauit, quod verbum Romanis † gloria præclaram significat. Constantinus sanè nunquam non pro Christiana pietate aliquid agens, non Byzantij tantũ, sed & vbique terrarum, pulcherrima ædificauit tẽpla, potissimúmque in metropolitanis sedibus, sicuti Nicomediæ in Bithynia prouincia, Antiochiæ ad Orontem, in veteri Roma, & Hieroso- G lymis ipsis. De quibus, quæ ibi opera perfecerit, postea dicemus. Quum verò res omnes ei ex sententia cederent, etiam extra exteras nationes, finitimas simul & longinquiores, vel iure belli, vel fœderibus pactis pacatas: altissima annis pluribus pax & tranquillitas in orbe Romano floruit, & professio fidei Christianæ vbique terrarum est propagata. Multę quoque feræ nationes sacra nostra sunt complexæ: & mirificum vitæ institutum in ecclesiis, & apud multitudinem ipsam, denique in montibus etiam & solis locis resplenduit, quòd nuper admodum Monachi pullulare cœpissent, & quòd martyres adhuc & confessores superstites essent, sacerdotésque insuper Apostolis donis & miraculis, vitæq; simplicitate vigerẽt. Per quos cœlestem prorsus vi- H tam in terris cernere erat, religione ipsa indies semper & in rebus omnibus augmenta sua capiente: & Constantino studio omni in hoc incumbente, vt apud omnes ea vbique confirmata stabiliretur, & ad ampliorem magnitudinem excresceret: vtque per ipsum, adiuuante Deo Christianismus in serena certáque tranquillitate & altissima pace consisteret. Atque vt simpliciter dicam, ea tempestate res nostræ lætissimæ, iucundissimæ, & florentissimæ fuere: aduersarij autem contrà, in tristicia, summissione, & mœrore summo vixere.

ἱππόδρομον τε καὶ ἐμβόλυς

πορφυρεῶ κίονα.

Constantini statua equestris.

ἐν τῷ ἀνάπλῳ.

Apparitio sancti Michaelis.

σιτηρέσια.

βασιλίδα.

Noua Roma & vrbs Imperatrix.

Terminus Orientalis & cõstantinopolitani imperij.

Tempus conditæ vrbis Constantinopolitanæ.

a Scilicet aut intra tredecimum annum perfecta, aut quinto imperij eius anno ædificari cœpta esset.

Auguriũ auspicatissimum conditæ vrbis Constantinopolitanæ.

Alma Roma.

ἐν δόξῃ.

Iustinian. constantinopolim nouam Romam Deo propitio, melioribus quàm veterem conditam esse augurijs censet, l. Deo authore c. de veter. iure enucl.

Christianismus vbique florẽtissimus.

Constantinopolis construitur & exornatur.

De Arij cum Alexandro contentione: de † Melitio vnde & quomodo, & per quas causas & occasiones ea contentio extiterit. cap 5.

Religio nostra quum in tanta esset gloria & flore, pacem & quietem tãtam intestinum turbauit

λίσχαι.

Tranquillum florentémque rei ecclesiasticæ statum importunitate sua hæretici perturbarunt.

ἀλλά, ὡς παμπόνηρος, καὶ παλαμναῖος.

Diabolus idololatriæ autor et propagator.

turbauit bellum. † Nugæ namque & disputationes contentiosæ, veram pietatem perfectámque diuini nominis cognitionem prætereuntes, de quibus antea inquisitum non fuerat, ea in quæstionem deduxerũt, eáque re ingentes turbas in ecclesiis concitarunt. Siquidem generis nostri * pestis, improbúsque prorsus & exitiosus hostis, nauim ecclesiasticam tam placidè secundis vẽtis ferri, & ab vniuersitatis huius Deo gubernari videns, ferre id nõ potuit: & graue molestúmq; sibi esse putauit, nisi submergendam eam curaret, quæ tam securum citra prauorum dogmatũ fluctus & procellas teneret cursum. Vt enim Græcæ superstitionis præstigias proculcari, dolosósque laqueos eius in apertum protrahi, & manifestò argui atque conuinci, & creaturam quidem (vt antehac) amplius nõ coli, creatorem verò eius, sicuti conuenit, laudibus vehi & adorari animaduertit: apertum rursum contra Deũ B mouere bellum posthabuit, & dolorem clandestinè admodum & fraudulẽter aggressus est. Repertis namque quibusdam, qui Christianã quidem profiterentur fidem, arrogantia autem inanique vanæ gloriæ ambitione & dominandi cupiditate quasi intemperiis quibusdam agerẽtur, eis ipsis veluti instrumentis adinuentionis fraudísque suæ vtens, alio quodã modo rem in priorem reduxit errorem & seductionem, vt conditor scilicet rerum omnium Deus, creaturis ipsis exæquatus & connumeratus, creatura rursus quemadmodum antea adoraretur, cultúsque diuinus adorationi † illius similis fieret. Verùm vnde, quóue modo, & per quem zizania hæc sata sint, re altius repetita, vt potero, exponam.

† ὡς ἴσον εἶναι τῇ ἐκείνου προσκυνήσει.

Tumultus ecclesiastici initium.

Alexandrini episcopi.

Alexandriæ, quæ primaria & præcipua inter Ægypti, Thebaidis & Libyæ vrbes, ciuitas est, amplissima sanè & populosissima, post Theonem, vt antea diximus, Petrus eximius veræ pietatis propugnator, ecclesiam gubernauit: qui certaminis sacri cursu splendidè sub impiis tyrannis peracto, Achillam breui habuit successorẽ. Atq; huic, ecclesiæ clauo dirigendo Alexander suffectus est, Apostolicæ doctrinæ generosus defensor: qui in ea, quam diximus, tranquillitate & pace, diuinis institutionibus quotidie ecclesiam exhilarauit. Ea tempestate Arius quidem erat, in rationem quidẽ ille sacri ordinis relatus, sed qui iam inde ab initio studium suum super dogmate suo satis declarauerat.

Arius Melitij sectator.

Melitius hæresiarcha à Petro antistite Alexandrino excommunicatus, & cum eo Arius.

** μὴ προσιέμενος, non admisit: hoc est, non passus est eum sacramentum baptismi administrare.*

a Melitius sibi ipsi episcopale dignitatem sumpsit.

† Deinde Ptolemais, & Pampolis, ac

Melitio namque nouas res molienti primùm adhæsit: atque eo relicto, se postea ad diuinum, quem diximus, Petrũ contulit, à quo etiam Diaconus est factus. sed ab D eodem rursum ecclesia exactus, eo quòd Petrus Melitiũ sectatorésque eius excommunicauit, & baptismum eius non * recepit, propter nonnullas quidem causas, potissimum autem quòd ille persequutionis periculo non perlato, cultum diuinum abiurarit, & dæmonibus sacrificarit. Eius quippe rei gratia in ordinem redactus, neque aliam quampiam ob causam, quæ probari aut defendi posset, ab ecclesia proscriptus Melitius, iniuria se affectum esse dictitans, conuiciis & maledictis Petrũ proscidit. Et quum sectatores multos haberet, hæresiarcham se & ducẽ eorũ constituit: & a Episcopali dignitate sibi arrogata, in oppido † Lyco, quod ad Ægyptũ est, quæcunq; sunt Episcopalis mu-A neris, citra pudorem timorémque omnem peregit, Petro prorsus præ se contempto. Itaque vnà cũ aliis Melitio fauẽtibus, Arius quoq; quiescere nolens, in Petrũ est inuectus. Vbi verò Petrus accepta martyrij corona, vitæ cursum finiit, b ab Achilla successore eius Arius veniã impetrauit: & rursum Diaconi ministerio fungi permissus, c postea in Presbyterorum quoq; ordinẽ est allectus. Apud Alexandrũ quoque, proximum ab Achilla episcopũ, honesto loco fuit: & quòd cauillationum dialecticarũ nõ imperitus, atque in eiusmodi disciplinis probè exercitatus esset, scripturarũ interpretatio credita ei fuerat. Enimuerò quum nõ benè ferret Alexandrũ Episcopi dignitatẽ obtinere, † quòd non ritè is quoq;, neq; ordine lectus esset, dissidia aduersus eum latẽter & contentiones mouit. Quúmque non haberet quod in vita moribúsque Alexandi carperet, neB que per sycophantiam facilè quicquam confingere posset, ea quidẽ in parte quietus fuit. d quæ verò ille in ecclesia pro concione rectè piéque doceret, in eis repugnare illi instituit. Episcopus namque, filiũ cum patre ὁμότιμον, hoc est, eiusdem honoris, atque eiusdem substantiæ, æqualémque per omnia eidẽ qui eum genuit, esse, ex diuinarum scripturarum sententia & traditione docuit. Arius autẽ inter presbyteros primas tenẽs, verbóque veritatis prorsus repugnãs, creaturam facturámque patris filium vocauit, in absurdas opiniones prouolutus. Ex non existentibus siquidem genitum esse: & fuisse aliquando tempus quum non fuerit, metáque sententiæ & † arbitrij libertate vitij & virtutis capacem esse: aliáque eiuscemodi censuit, quæ opinari eũ par C erat, qui sibi de huius generis rebus differẽdum atque inquirendum esse constituisset. Et quum existimaret episcopum Libyci Sabellij dogma asserere, contendendi & aduersandi studio in errorem ex diametro illi contrarium decidit. Sanè quidem permultos ad nouas eius dogmatis res pertraxit, & ex parui igniculi scintilla ingens est & altum exortum incendium. Ab Alexandria enim doctrina hęc progressa, Aegyptũ, Libyam, & superiorem Thebaidem percurrit, mox etiam ad alias prouincias & vrbes peruenit. Quæstione tali iam in controuersiam vocata, Alexander dissuadere eam est conatus. Sed iam non pauci Episcopi, & plurimi ex clero rectè dicere Arium affirmabant, sententiámque eius complectentes comprobabant. Postquam autem inter se non cõsenserunt, seu potius Arius * furiis correptus D propalàm impietatem docuit: Alexander illum, & cum eo qui partes eius sequerentur, clericos omnes excommunicauit, & sacro ordine mouit. Sentiebant porrò cum eo in Alexãdrina parœcia, Aithalas, Achillas, Carponas, Sarmates, & alter Arius, presbyteri: & Euzoios, Macarios, Iulius, Menas, & Helladius diaconi, multã etiam populi partem secum trahentes. In quo, alij idẽ sibi de Deo sentiendum atque credendum esse quod Episcopus arbitraretur, putabãt: alij verò, sicuti multis euenire consueuit, istos miserabantur, veluti iniuria affectos, & indicta causa ab ecclesia proscriptos. Sunt qui dicũt, contentionis huius aliũ, ante Arium, autorẽ fuisse Alexandrũ, secundo ab Ario loco presbyterum, Baucalim cognomine qui nomẽ id adeptus fuerat, ex

Veneris oppidum steriũ: & in Libyco Lycon, vbi montes finiũt Thebaidem. Plin. lib. 5. cap 9.

b Arius ab Achilla episcopo Alexandrino in ecclesiã erroris gratia impetrata receptus.

c Arius presbyter & sacrarum literarum doctor Alexandriæ ordinatus.

ὑπόψηφος γὰρ, καὶ ὢν τοῖς ἐτύγχανεν.

d Contentio Alexandri episcopi, & Arij presbyteri, de doctrina christianæ professionis.

Arij hæresis.

** αὐθεξουσιότητι γνώμης*

Ea longè latéque grassata.

** κορυβαντιῶν.*

Alexander episcopus Arium cum popularibus suis ab ecclesia proscribit.

Scinditur incertum studia in contraria vulgus.

Alexander Baucalis, presbyter & ipse Alexandrinus dissensionibus autor à quisdam habitus.

supercrescentis carnis pódere in dorso eius collecto, testacei vasis forma, quod Alexandrini vernaculo sermone baucalam nominare solét, hunc inquam, secuodas in ministerio sacro ferétem, dissensionis causam extitisse putāt. vnde postea inter Alexandrum & Arium cótentio commota, & τῦ ὁμουσίου, hoc est, consubstantialis promulgatio exorta fit. Quod namque Baucalis prælatum sibi honore Arium ægreferret, nouationé dogmatis istius illi adscripsit. Alexander verò episcopus, vtrumque à contentione abducere volés, ad disputationes sermonúmq; collationes eos inuitauit: persuasione potius quàm violéta iussione cōtrouersiam sopire, códucibilius esse ducens. Et quum multotiès disputando congressi essent, sicuti fieri assueuit, contentione inter quospiā mota: Episcopus nunc huic, nunc illi beneuolè & cōmodè adhæsit: postremò verò tandem & ipse coæternum & consubstantialem patri filium, ita vti antea semper senserat, disertis verbis pronunciauit, Ariúmque idem sentire iussit. Quod vbi ille, vt faceret, in animū inducere nó potuit, sacris ędibus est ab eo eiectus.

Qui ea tempestate magnarum vrbium fuerint episcopi: & de Episcopis qui ab initio Byzantij ecclesiam rexerunt. Cap. 6.

Primariarum in orbe christiano ecclesiarum Episcopi.

EO tépore Romanæ ecclesiæ Syluester præfuit, Miltiadis successor, qui post Marcellinum egregiè in persequutione ipsa certamine defunctum, sacri muneris suscepit administrationem. Alexandriæ aotem post Theonem & Petrum, Achillas, ac deinde qué dixi Alexander, ecclesiasticam tenuit præfecturam. Antiochiæ, Tyrāno in ecclesiastico mioisterio Vitalis suffectus, pace primùm ecclesiis reddita. Is à tyrannis ecclesiam dirutam denuò excitauit: cuius structuram reliquam Philogonius perfecit, qui ex causidico episcopus factus illi successit, Licinijque temporibus, vti virum fortem decet, ardorem æmulationémque suam pro vera pietate ostendit. Porrò Hierosolymis post Hermonem Macario factum munus creditum, digno tali nomine viro, vt qui omnibus bonis & ornamétis floruerit. Constātinopoli verò, post Metrophanem, Probi Imperatoris ex fratre nepotem, Alexaodro sacrorum cura forte cesserat. Verùm enimuerò hoc loco faciédum mihi omoino videtur, vt altius ab ipsis Apostolis repetitos Byzantios episcopos recenseam, & veluti sacram quandam inscriptionem historiæ huic adiiciam.

Catalogus Episcoporum Byzantiorum ab ipso apostolo Andrea vsque ad Alexandrū, cuius precibus Arius est pessum datus.

Andreas Domini apostolus, Thraciam, Macedoniam, & Euxinum, prouincias sortitus, Byzātij Christum prædicauit. Et quum à Zeuxippo, tyrannidem tum ibidem tenente, ad cædé quæreretur, Argyropolim transiit, atque ibi bienniū conuentus agens, permoltos ad Christi fidem pertraxit. Cæterùm sacra eo loco fundata ęde, & Stachy apostolo episcopo creato, Sinopen cócessit. Stachys sacro eo munere aonis sedecim administrato, ibidem sepultus, Onesimum habuit successorem. Onesimus quatuordecim annos ecclesiam eam gubernauit, eique Polycarpus surrogatus: qui decem & octo anois munere suo cum laude functus, Plutarcho id reliquit. Hic sedenim annis ecclesiæ præfuit, eamque moriens Sedecioni concessit: quo post annos nouem defuncto, Diogenes quindecim annis eā rexit. Illi Eleutherius suffectus: qui septem aonis episcopali munere obito, Felicē habuit successorem. Felix quinque annis sedem Episcopalem tenuit, eámque ad Polycarpum transmisit. Qui sanè omnes, propter infidelium iocursiones, in eo quod memorauimus Apostoli oratorio synaxes & conuentus celebrarūt. Deinceps Athenodorus functione ecclesiastica suscepta, quatuor eam annis obtinuit: ecclesiámque aliam, in loco cui nomen erat † Olea construxit, ibíque synaxim peregit. Eam ædem postea Constātinus Magnus splendidissimè auxit & ornauit. Atheoodori successor Euzoius, sex anois Episcopatū gessit, cui Laurentius succedens, vndecim annis ecclesiæ præfuit. Post huoc Alypins tredecim annis sacrum magistratum admioistrauit. Istius successor Pertinax, vir Consularis, nouem annis Episcopalem dignitatē obtinuit: qui qnum locupletior esset, ecclesiam aliam ad mare, in loco qoem * ficos nominabant, excitauit, eamq; Pacem appellauit. Eum locum Christiani perpulchris & continuis ædificiis io oppidi formā redegerunt. Quapropter eum etiam mœnibns eximiis, magna virtutis gloria pollens Coostantions est dignatus, qnod in eo scilicet Pacis esset templum. Post Pertinacem, Olympianus vndecim annis sacrorum antistes fuit: rursum post hunc Marcus, annis tredecim. Post Marcū Cyrillianus sedecim. Post Cyrilliannm CoostantiOus, septem. Hic primo episcopatus sui anoo, intra Byzantium in parte septentrionali templū ædificauit, atque id Euphemiæ martyri, quæ tū sacrum peregerat certamen, consecrauit. Ad quod templum reliquo vitę tempore transacto, episcopale munus Tito reliquit: qui id supra triginta & quinque aonos administratum, ad Dometium Probi imperatoris fratrem transmisit. Atque huic Probus filius successit. Et Dometius antistitus honorem vigioti quatuor, Probus duodecim annos gessit, cuius Metrophanes frater successor fuit. Hic annis decem cum ingenti laude Episcopale ministeriū cohonestauit. Sub quo etiam Constaotious semper Augustus, cognominem sibi vrbem magnificè condidit. Metrophanis porrò successor fuit Alexander, Apostolicis donis pręclarus. Hæc de Episcopis. Sedenim Alexandriæ episcopus Alexander, quum Arium videret † dominandi furore flagrantem, priuatim illegitimos cōuentus agere, & turbam morúmque ingentem concitare: non modò ad sacros ecclesiarum præfectos, verùm etiam ad fideles passim in vrbibus omnes, de blasphemia eius publicitùs literas dedit. Ex quibus partes certas operi huic intexam; vt mihi verior narratio rerum constet, & nemini confingere quidquam videar. Adiiciam præterea alia, quæ veritati sunt consona, historiámque omnem dilucidiorem reddere possunt.

† ἐλαία. Olea Constantinopolis regio.

Item, vicl. Pacis tēplum.

** συκαῖς.*

Christiani ad hoc templum oppidum construxerunt.

Probi imperatoris frater, et ex fratre nepotes duo, Byzantij episcopi.

† φιλαρχίας, οἰστρῳ πυρούμενον.

Epistola Alexandri Alexandrini episcopi ad Alexādrum Constantinopolitanum episcopum de Arianis. Caput 7.

Alexandri Alexandrini episcopi ad Alexādrum constātinopolitanū episcopum, de rebus in doctrina ecclesiæ nouis Arij, scriptū.

ALexāder itaque iste Alexādrinus, ad cognominem sibi Alexandrum Cōstantinopolitanū hęc scripsit. Reuerédissimo & vnanimi fratri Alexando, Alexander in Domino salutem.

Prauorum

Prauorum hominum, qui dominandi libidine & pecuniæ cupiditate ducũtur, institutum, semper quæ ampliores eis esse videntur, insidiatur ecclesiis: qui vario sanè prætextu pietatẽ ecclesiasticam inuadere solent. Siquidem tanquã stimulis quibusdam, ab eo qui in illis efficax est, diabolo, ad propositam sibi voluptatem incitati, religione omni proiecta, iudicij Dei timorem proculcant. De quibus necessitas mihi imposita est, multa ab eis passo, vt ad pietatem vestram scribã, vt eiusmodi homines caueatis, & ne quis eorum se in parœcias & ecclesias vestras subinsinuare audeat, prouideatis. Instructi enim sunt per simulationem & dissimulationem, ad fraudẽ & seductionem, impostores isti, vt siue per seipsos, seu per literas, per assentationem & vẽditationem falsam arte quadam compositas, trãsuersos agant simplicem atque sincerã fidem cõsectantes homines. Quandoquidem Arius & Achillas, coniuratione nuper facta, Collurhi † dominãdi cupiditatẽ, longè etiã deterius quàm ipse ille, sunt æmulati. Ille namque accusatione aduersus hos ipsos instituta, maligni consilij sui aliquem reperit prætextum. Isti verò, * æruscationem illius sub Christi nomine susceptam videntes, ecclesiæ amplius subiecti esse non sustinuerunt: sed extructis sibi ipsis latronũ spelũcis, cõtinuos ibi peragentes cõuentus, diu noctũq; se in calumniis aduersum Christum & nos excogitatis, meditando exercent, atque omnes pias & Apostolicas sententias reprehendentes, Iudaico prorsus more, Christi persequutricẽ instituunt officinam, diuinitatem Saluatoris nostri pernegãtes, omnibúsque eum parem esse docẽtes; & voces salutiferę eius œconomiæ & administrationis nostráque causa summissionis colligentes, congerere ex illis impietatis suæ dogma cõtendunt, verbáque diuinitatis initióq; simul & fine carentis Paternæ gloriæ eius auersantur. Quaptopter impiam Græcorum & Iudæorũ de Christo opinionẽ corroborantes, laudem ab illis, quam maximè possunt, venantur: omnia ea quibus illis ludibrio sumus, subornãtes atque procurantes, seditionésq; & persequutiones quotidie cõtra nos excitantes: & quùm iudicia aduersus nos, impudicis mulierculis, quas ipsi dolosè seduxerũt, interuenientibus instituentes: tũ Christianismum ad obtrectationẽ traducentes, ex eo quòd per plateas & vicos omnes, nouæ eorũ, adulterata pietate, res temerè vulgãtur. Quinetiã indissolubilem Christi tunicam, quam ne carnifices quidẽ illi diuidere voluerunt, scindere ipsi ausi sunt. Itaq; nos ea quæ moribus improbísq; & apertis conatibus illorũ congruunt, adhibentes remedia, cõmunibus suffragiis nostris, illos ab ea quę diuinitatẽ Christi adorat ecclesia proscripsimus. Consilium illi quoque cœperunt, vt nos fraudulẽter circũueniant, & ad consentientes nobis collegas furtim trãsire, sub obtẽtu pacis atque vnionis, deprecationem quidẽ præ se ferẽtes, re ipsa verò aliquos ex illis in contagionẽ morbi sui pertrahere per † blandiloquẽtiam satagentes, & vt captiosis argutiísq; ab eis acceptis literis, habeant, quas à se in fraudẽ abductis perperam legant: eósque impietati iam assuefactos, prorsus à pœnitẽtia & fuga errorũ, quibus sunt seducti, abstrahant, perinde atque suffragãtes sibi & consentientes haberent Episcopos. Non illi sanè, quæ apud nos malè & docuerunt & egerũt, (quam ob rem etiam excommunicati sunt) confitentur, sed aut silentio ea committũt, aut confictis atque compositis verbis & scriptis adumbrantes tegunt, hominésque decipiũt, atq; † ad persuadendum cõparatis insidiosísque sermonibus pestiferam suam occultãtes doctrinã, seductioni & fraudi expositos abripiunt. Sed & pietatem quoque nostram, passim apud omnes sycophanticè carpere non omittunt. Quapropter illud euenit, quum nonnulli literis eorum subscribant, vt in ecclesiam illi recipiantur: & * collegæ, qui id permittere audent, vt equidem puto, graui calumniæ crimine non careant: qui scilicet non solum id faciunt, quod Apostolicus canon eis non permittit, verùm etiam diabolicam, quæ in illis est, cõtra Christum efficaciam succẽdunt & augent. Eam ob causam nihil cunctatus, dilecti, meipsum excitaui, vt talium hominum vobis ostenderem infidelitatem.

Deinde blasphemias illorũ singillatim exponit, eísque copiose ex diuinis scripturis refutationes obiicit, impietatem ipsorum redarguens: & longius stilo progressus, infert. Multa, dilecti, quũ dicere possem, prætereo: molestæ arrogãtiæ esse ducẽs, eadem sentientes doctores, pluribus admonere. Nã vos ipsi † à Deo docti estis minimè ignorantes, doctrinã hanc Ebionis ipsius, & Artemæ, & Pauli Samosateni esse, quorũ isti impietatis fecibus haustis, nobis nũc, ex nõ existẽtibus, illorũ clam * viuiradices producũt: Arius nimirũ ipse, & Achillas, & quod cum eis est malignantiũ conciliabulum: & tres præterea illi in Syria nescio quo modo creati episcopi, de quibus iudiciũ arbitrio vestro permittimus. Deinceps declaratis summissioribus scripturæ vocibus, quas Saluator † adsciticias nostra causa per exinanitionẽ salutarémque passionẽ suscepit, itidémque eis locis relatis atque expositis, quibus extra initiũ omne principiũ ac Deitas naturalísq; gloria & diuinitas eius exprimitur, hæc prosequitur. Quis verò quod scripturus sum mirabitur, dilecti? si cõtra me, & piissimã plebẽ nostrã, ementitas eorũ calũnias exposuero? Qui etenim aduersus diuinitatem filij Dei aciem struere ausi sunt, cõtra nos quoq; * cum nulla prorsus gratia, probra & cõuicia dicere nõ verẽtur. Qui etiã ex veteribus nullos esse dignos putãt, qui cũ eis conferantur: neq; eis æquari se patiũtur, quibus nos à pueris præceptoribus vsi sumus: sed ne ex omnibus quidẽ qui passim sunt, collegis & presbyteris, quenquã ipsis cõparari volunt, solos se sapiẽtes, possessionũ contemptores, & dogmatũ repertores esse iactãtes: vt quibus vnis reuelatũ sit, quod nemini omniũ qui sub sole sunt hominum in mẽtem venerit. O tumorem impium, & furorẽ immensum: ô opinionem insanam, & Satanicum planè sensum. Sub hęc aliis quibusdam memoratis, & dogmate fidei eorũ fusius exposito, circa finẽ epistolæ hæc adiicit. Hosce igitur anathematis fulmine, de fidelium fratrũ consensu, ictos, nemo vestrûm recipiat, neque vel dicta vel scripta eorũ sustineat. Qui enim mẽtiri omnia cõsueuere, impostores, veritatem certè non proloquẽtur. Vrbes illi circumeunt, nihil aliud agẽtes quàm vt amicitiæ obtentu, per hypocri-

Collurhus.
† φιλαρχίας
* χριστεμπορίας.
Et Collurhus quaedam peruersa docebat, sed non durauit eius heresis: nam statim disparuit. Epiphan. contra Ariomanitas.
Ariana heresis.
Hæreticorum ferè cepta apud plebẽ & infideles homines plausibilia.
Indissolubilis Christi tunica.
Arianorum proscriptio & excõmunicatio.
† χρηστολογίας.
Hæreticorum cõsilia & cepta fraudulenta.
† πιθανωτάταις καὶ βωμολοχικαῖς ὁμιλίαις.
* συλλειτουργοί.
† θεοδίδακτοι.
Hic etiam Artemon supra dictus.
* μοσχεύματα.
† ἐπακτάς.
Hæreticorum arrogantia.
* ἀχαρίστῳ παρρησίᾳ.

sim & adulationem, literas dent & accipiant, E quibus sedocanc, ab ipsis iam deceptas paucas mulierculas peccatis oneratas: Et quę sequūtur. Hosce itaque talia cōtrà Christum ausos, & qui Christianismum quùm publicè ad populū traducunt, tum in iudicijs magno studio & contētione probris manifestis exagitāt: qui persequutionem temporibus pacatis, quantum in eis situm est aduersus nos concitant: qui ineffabile Christi natiuitatis mysterium eneruāt: hosce, dilecti, auersantes, vnanimi nobiscum cōsensu & suffragio, calculis quoque vestris furibundam eorum audaciam iugulate: exemplo collegarum nostrorū, qui in illorum excommunicatione acquiescunt, literis contra eos ad me datis, libelloque damnationis subscripto, quem per filium meum Appionem Archidiaconū misi per Ægyptum omnē, Thebaidem, Libyam, Pentapolim, Syriam, Lyciam, Pamphyliam, Asiam, Cappadociam, & alias circumcircà regiones. Ad horū F sanè exemplum, à vobis etiam eum cōfirmatum iri, persuasum habeo. Multum quidē certè opis à me in eos qui ab illis sunt detrimento affecti, est collatum: sed illud maximū fuerit depellēdorū à seducta plebe malorū auxiliū, si collegarum nostrorū concordi cōsensu illa persuasa, ad pœnitētiam decurrere studuerit. Salutate vos inuicē, eius quę apud nos est cōsentientis fraternitatis nomine. Valete vos in Domino opto, dilecti. Vtinā fructū aliquē vestrorum tantopere Christi amantium animorū percipiā. Deinde anathemate excōmunicatos, in epistola recenset, quos & nos suprà retulimus. In eandē sententiā, Philogonio Antiochiæ, Eustathio Berrϧ in Syria, G atque alijs etiam aliarum ecclesiarū antistitibus scripsit, quos Apostolicā doctrinam cōprobare sciebat. Arius porrò neque ipse sibi cessandū esse putauit. Quapropter necessitate quadam ductus, occupare Episcoporū beneuolentiam voluit: & culpā deprecās, de fide sua ad eos scripsit: simúlq; petiit, si rectè quidē crederet, vt & ipsi autoritate sua id cōfirmarent: & Alexādro, ne sibi suísq; molestiā exhiberet, significarēt: Sin minus, vt quemadmodū credendū esset, ritè doceretur. Nec parum ea res Arij partibus profuit. Opinione namq; tali vbiq; ferè apud Episcopos vulgata, cōmunis omniū de ea quæstio fuit. Itaque alij ad Alexādrū scripserūt, nequaquā prius Arium recipiendū esse, quàm solēniter blasphemiæ suæ nuncium remisisset: alij cōtrà, illum vt pium, & nihil in fidei doctrina nouantē potius, defenderūt. Alexander porrò, quū cerneret multos tum, per speciem sanctimoniæ & grauitatis Arianos ad se admittere: multos etiam instigare, vt ipse ad recipiendum in gratiā Arium persuaderetur: maximè verò Eusebiū Nicomediēsem, virū præclarū, atque in vtraque disciplina summè versatum, & in Imperiali palatio plurimùm honoratum (Diocletianus enim Nicomediæ, & qui ante eū fuere principes, Imperatorū domicilium constituerant) seipsum excitat, atque illis rescribit, Arianos se ad communionem non recepturum. Admodum autē literis suis Nicomediensem Eusebium perstrinxit, quæ sic habent.

Scriptum hoc integrum reperitur apud Theodoritum eccle. suæ historiæ lib. 1. cap. 4.

Cap 5 eod. Arius quoque causam suam per literas apud episcopos agit.

Episcoporum variantes de Arij sententia.

Eusebius Nicomediensis episcopus Arij fautor.

Alia eiusdem epistola publicè vniuersis scripta, in qua Arius excommunicatur: in qua etiam Eusebius Nicomediæ episcopus perstringitur. cap. 8.

CHarissimis & reuerendissimis, qui vbique sunt, per catholicam Ecclesiam, collegis, Alexander in Domino salutem. Quum corpus vnum sit ipsa catholica ecclesia, præceptúmque extet in diuinis literis, vt vinculum concordiæ & pacis retineamus, peræquum est, vt alij aliis inuicem, quæ apud quosque accidunt, perscribamus: vt siue doleat seu lætetur membrum vnum, ipsi inter nos vel condoleamus, vel congratulemur. In ecclesia sanè nostra exurrexerūt nunc viri iniqui & † Christi inimici, defectionē docentes, quam rectè quisquam percursorē Antichristi existimauerit atque dixerit. Constituerā equidem id silentio committere, vt fortè inter solos desertores malum hoc consumeretur: neque in loca alia progressum, simplicium quorūdam aures contaminaret. Quandoquidem verò F Eusebius, qui nunc Nicomediæ est, in se ecclesię res sitas esse existimans, (quoniam in eum, quòd Beryto relicta, oculis cupiditatis in Nicomediēsem ecclesiam adiectis, eam affectatus est, legitimè vindicatum non est) præire desertoribus istis, & ad loca quęuis scribere, eos cōmendans, cœpit, ne fortè ignorātes aliquos in extremā & Christi inimicā hæresim pertrahat, necesse habeo, id quod in lege scriptū est memoria tenens amplius nō silere, sed vobis rem eam omnibus annunciare, vt & defectores ipsos atque inauspicata eorū verba cognoscatis: & quum Eusebius scripserit, animum ad literas eius non attendatis. Dudum namque maleuolentiam suam tempore occultatam, nunc tandem per hos renouare volens, præ se fert ille quidem tanquam G pro his scribat, reuera autem pro seipso id se studiosè facere declarat. Et desertores quidem sunt, Arius, Achillas, Aithales, Carponas, alter Arius, Sarmates, Euzoius, Lucius, * Iulius, Menas, Helladius, Caius, & cum eis Secundus, & Theonas aliquando Episcopi dicti, quę verò contra scripturas adinuenta docent, hæc sunt. * Non semper Deus pater erat, sed erat quum Deus pater non erat: non semper igitur Dei verbum erat, sed ex non existentibus factum est. Qui enim erat Deus, eum qui non erat, ex non existente fecit. Itaque aliquando erat, quum non erat: siquidem creatura & factura est filius. Neque verò æqualis substantia est patri, neque verum & naturale verbum patris est, neque enā vera sapientia eius: sed vnus quidem ex creatis & genitis est, * abusiuè autem verbum & sapientia factus. Et ipse * in proprio seu natiuo H Dei verbo. & in Dei sapientia est, in qua & omnia, & ipsum quoque fecit Deus. Propterea etiam mutationi & alterationi natura obnoxius est, sicuti omnia quoque rationalia. Peregrinum quoque & alienum segregatúmque est verbum à substantia Dei. Et inenarrabilis est pater filio: neque enim perfectè cernere potest verbum patrem, neque perfectè & certò eum cognoscere. Etenim suam ipsius quoque substantiam, vti est, filius non nouit: propter nos namque factus est, vt nos per eum, veluti instrumentum, crearet Deus: neque is substitisset, nisi nos Deus creare voluisset. Rogauit igitur eos quidam, posset ne verbū Dei mutari, sicuti diabolus mutatus est: atque illi respōdere nō reformidarunt, posse. mutabilis enim naturę esse, generationi & mutationi

Socrates eccle. histo. lib. 1. cap. 6.

Eiusdem Alexandri Alexandrini antistitis ad omnes episcopos catholicos de Arianis epistola.

† Χριστομάχοι.

Eusebius Arianus.

Alij Iulianus.

Arianorum impiū dogma.

** οὐκ ἀεὶ ὁ θεὸς πατὴρ ἦν, ἀλλ' ἦν ὅτε ὁ θεὸς πατὴρ οὐκ ἦν, οὐκ ἀεὶ ἦν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος.*

† καθηγεμόνας.

** ἐν τῷ ἰδίῳ τοῦ θεοῦ λόγῳ.*

Ariani in conuentu prouinciali centum episcoporum excommunicati.

mutationi obnoxium. Hæc dicentes, atque his impudenter sese venditantes Arianos, sectatorésque eorum, nos quidé cum Aegyptiis & vicinis Libycis centum numero episcopis, cóuentu acto anathemate iugulauimus. Eusebius verò receptos complexus est, qui mendacium veritati & impietatem pietati commiscere studet. Sed nihil aget. vincit enim veritas. Nulla enim est cómunio luci cum tenebris, nulla concordia Christo cum Belial. Quis enim vnquam audiuit talia? quis ad rem tam peregrinam & insolenté, eam audiens, non obstupescit? aurésque obturat, ne verborum istorum sordes auditum pertingant? Quis Ioannem audiens dicentem, in principio erat verbum: non damnat hosce asserentes, Erat aliquando quum non erat? Aut quis audiens in Euangelio, vnigenitus filius: &, per ipsum facta sunt omnia: non auersabitur sonantes, vnú esse creaturarum filium? Quomodo verò par esse eis potest, quæ per ipsum facta sunt? aut quomodo vnigenitus qui, iuxta eorum sententiam, omnibus connumeratur? Quomodo porrò ex non existéribus, sit, quum pater dicat, Eructauit cor meum verbum bonum: &, Ex ventre ante luciferum genui te? Quomodo inæqualis sit substátiæ patris, qui est imago perfecta, & splédor patris: quique dicit, Qui me videt, videt patrem? Quomodo, si verbum & sapiétia est, filius Dei, erat aliquando quum nó erat? Perinde enim est, atque si dicant, irrationalem & insipientem aliquando Deum. Quomodo mutationi aut alterationi subiectus est, qui de seipso dicit, Ego in patre, & pater in me: &, Ego & pater vnum sumus? Per Prophetá verò: Videte me, quòd ego sum, & non mutor. Etiamsi enim in patrem dictum hoc referri queat, commodius tamen rectiúsque in præsentia de Verbo dicatur: quòd etiamsi homo factum, non tamen est mutatú: sed sicuti Apostolus inquit, Iesus Christus heri & hodie, idem & in secula. Quid verò eis, vt dicerent, suasit, propter nos factum esse, quum Paulus scribat: Per quem omnia, & propter quem omnia? De blasphemia quidé eorum illa, quòd filius non nouerit patré, non est quod miremur. Quum enim semel Christum oppugnare hostiliter constituerint, fraudulenter & calumniosè etiam voces eius deprauant, dicentis: Sicut cognoscit me pater & ego cognosco patré. Si igitur ex parte Pater cognoscit filium, videlicet & filius ex parte cognoscit patrem. Sin hoc dicere nefas est, & pater perfectè nouit filium: certú est & manifestum, quemadmodú pater nouit verbum suum, ita etiam verbum nouit patré suum, cuius etiam est verbum. Atque equidé nos hæc disserentes, & diuinas scripturas explicantes, sępenumero eos cóuicimus: sed rursus veluti chamæleontes mutati sunt, certamine quodam in se pertrahere contédentes illud quod scriptum est: Impius quum venerit in profundum malorum, contemnit. Verum enimuerò, multæ ante eos extitere hæreses, quæ longè plura quàm deceret aut oporteret tentare ausæ, in stulticiá decidere. Isti verò omnibus verbis suis abolere verbi diuinitatem aggressi, * iusticiæ illas laude, præut ipsi sunt, ornauere, quippe Antichristo propinquiores. Quapropter etiam ab ecclesia proscripti, & anathemati subiecti sunt. Dolemus quidé nos perditionem & interitum eorú: & maximè, quod & ipsi aliquando sacra mysteria ecclesiæ didicerint, & núc ab eis desciuerint. Nó miramur tamen, qui nihil noui accidere eis scimus. Idem enim etiam Hymenæo & Phileto euenit, & ante eos Iudæ Seruatoris primùm sectatori, postea verò proditori & desertori. Et de iis nobis nó desunt documenta & præcepta, sed ipsemet Dominus prædixit: Videte ne quis vos seducat. multi enim venient in nomine meo, dicentes, Ego sum, & tempus propè est, & multos seducent, ne sequamini eos. Et Paulus eadem à Seruatore edoctus scripsit, quod in extremis téporibus deficient quidá à fide saniore, intendétes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorú, auersantiú veritatem. Itaque quum & Seruator atque Dominus noster Iesus Christus per se nobis pręceperit, & per Apostolú de istis significauerit, ritè sanè & ordine nos, qui auribus ipsi nostris impietaté illorum audiuimus, eos, sicuti antea diximus, anathemati subiecimus, & alienos prorsus ab ecclesia & fide Catholica declarauimus. Idque propterea pietati vestræ, charissimi atq; reuerédissimi collegæ, significauimus, vt neq; ex eis quenquá, si per temeritaté ad vos accedere ausi fuerint, suscipiatis: neq; Eusebio, aut alij cuipiá de eis scribéti, credatis. Conuenit enim vobis, vt Christianis, omnes qui contra Christum vel dicút vel sentiunt, veluti Dei hostes, & animarú pestes, auersari, & ne salutatione quidé dignari, ne quádo scilicet participes peccatorú eorum fiamus: sicuti beatus annunciauit Ioánes. Salutem dicite, qui apud vos sunt fratribus. Vos, qui mecum sunt, saluere iubent. Hæ literæ ad loca omnia perlatæ, maiorem etiam cóntentioné peperêre, malumque propter dissidédi studium adauxêre. Qui enim Alexádro sunt suffragati, eis subscripsere: alij autem, contra eas venêre. in primis verò Eusebius Nicomediensis in contrariam sententiam est raptus, quòd admodum se in eis perstrictum esse intellexerat. Permulti autem partes eius sequebantur. Atque is crebras ad Alexádrum dedit literas, vt Arianos, quęstione posthabita, reciperet: qué ad hoc maximè literis suis excitans, induxit Arius. Ex quibus aliqua adducam, vt simul & participes eius impietatis manifesti fiant: & Alexandri fides qui nihil perperàm contra eos statuerit, ostendatur. Scribit igitur ad Eusebium Nicomediensem Arius in hæc verba.

Errori Arianus confutatio.

Hæretici sunt veluti chamæleontes.

Ariani reliquis hæresibus improbiores.

ἐδ παίωσαν ἐξ ἑαυτῶν ἐπαίνας.

Hæretici vitandi.

Dissidium ecclesiarum per Alexandri literas auctum.

Quibus de rebus Arius ad Eusebium Nicomediæ episcopum scripserit. Cap. 9.

Arij ad Eusebium Nicomediensem episcopum litera.

Queritur se iniustè ab Alexandro oppugnari.

DEsideratissimo domino, viro Dei, fideli, orthodoxo, Eusebio, Arius, qui iniustè persequutionem ab Alexandro Papa, propter omnia vincenté veritaté, quá & tu propugnas, patitur, in Domino saluté. Proficiscente Nicomediá patre meo Ammonio, rectè me facturú esse putaui, si per ipsum te cópellarem, simúlque insitam tibi charitaté, & quá ergo fratres propter Deum & Christum eius geris affectionem admoneré, magnopere persequi me & oppugnare, omnémque aduersum nos funé mouere Episcopum: vt nos perinde atq; sine Deo homines vrbe eiiciat, propterea quòd nó comprobamus voces eius, publicitùs dicentis: Semper Deus, semper filius:

ſimul pater:ſimul filius: coexiſtit * ingenito Dei filius,† ſemper genitus eſt,*ab ingenito genims eſt, neque notu neque momento aliquo præcedit Deus filium,ſemper Deus,ſemper filius,ſemper Chriſtus,ex ipſo Deo eſt filius.Et propterea qoòd Euſebius fratet tuus Cæſarieñſis, & Theodotus,& Paulinus & Athanaſius,& Gregorins, & Aetius,& Otientales omnes dicunt,† Deum qni ſine principio eſt, præexiſtere filio , anathemafacti ſu nt : eacepto ſolo Philogonio & Hellanico & Macario hæreticis , nulliúſque doctrinæ hominibus. Ea quibus, filium quidam eructationem, aliqui germen, nonnulli coingenitũ dicunt. Quotum impietatem ne audire quidem poſſimus , etiamſi decies mille mortis cruciatus nobis minenmr atque intentent hæretici. Nos verò quid dicimus & ſentimus ? docuimus & docemus? Quòd filius non eſt ingenitus, neque pars ingeoiti vllo prorſns modo , neq; † ea ſubiecto quopiam : ſed quòd voluntate & conſilio ſubſtiterit ante tempora & ſæcula,plenus Deus, vnigenitus,immutabilis:& ptiuſquam gigneretur,aut crearetur,aut deſignaretur, aut fundaretur:non fuerit:ingenitus enim non erat. Affligimur autem, quòd diximus, principiũ habere filiũ, Deum autem eſſe abſque principio: propterea inquà perſequutionem patimur. & quòd diaimus,ea noo exiſtẽtibus eum eſſe. Idque ita diximus, quòd neque pars Dei, neque ex ſubiecto quopiá eſt:hàc ob cauſam affligimur. Reliquum ipſe noſti. Valere te in Domino, memorémque tribulationum noſtrarũ eſſe opto ,* Collucianiſta, verè pie Euſebie. Porrò qui hic enumerantur, ſunt:Euſebius Pamphili dictus,Cæſareę Palæſtinæ epiſcopus:Theodoms Laodiceæ,Paulinus Tyri, Athanaſius Anazarbi, Gregorius Beryti,Aetius Lydæ,quæ nunc Dioſpolis vocatur. hi Arianarum partium fuere. Aduerſarum autẽ nominat Philogonium Antiochenum,Hellanicum Tripolitanum,& Macarium Hieroſolymitanũ,quos ſycophanticè hæreticos vocat,quòd coæteroum & anteſæcularem , * eiuſdémque honoris & eiuſdem ſubſtantiæ cum patre filium eſſe docuerũt. Hoc ſeripto permotus Euſebius, quùm plures alios veneoum hæreſis euomens incitauit,tum ad Paulinum Tyriæ eccleſiæ antiſtitem literas dedit,quas audire conuenit.

** ingenito filius Deo.* † ἀειγεννής. * ἀγεννητογενής. *Arianorum quorundam nomina.* † ὅτι προϋπάρχει ὁ θεὸς τοῦ υἱοῦ ἀνάρχως. *Deum præexiſtere filio ſine principio.* † ἐξ ὑποκειμένου τινός. * συλλουκιανιστά. * ὁμότιμον, ὁμοούσιον.

** Collucianiſtam Euſebium vocat, quaſi cõdiſcipulum, qui ſecum Lucianum presbyterum Antiochenum martyrem,ſacras literas Antiochiæ docentem, audierit.*

Quæ Euſebius idem Paulino Tyrio epiſcopo ſcripſerit.
Cap. 10.

Deum præexiſtere filio ſine principio. Euſebij Nicomedienſis ad Paulinum Tyri epiſcopum epiſtola. a Euſebium Pamphili Cæſarienſem antiſtitem intelligit.

DOmino meo Paulino Euſebius in Domino ſalutẽ. Neque egregium Domini mei a Euſebij pro verbo veritatis , de quo ad nos eſt renunciatũ,ſtudiũ:neque tuum eadẽ de te ſilentiũ, Domine,tacitũ apud nos eſt. Itaq; pro eo atque cõuenit,de domino quidem meo Euſebio lætamur:de te autem dolemus, tanti viri ſilẽtio cauſam noſtram damnati exiſtimantes.Quapropter te,qui nulli prudenti viro minimè omnium cõuenire,vt aliena & abſurda ſentiat, veritatémq; obticeat,hortor,vt ſpiritu mẽtem tuam ad ſcribendum redintegrante ſcribere tãdem de rebus

E iis incipias,quæ & tibi & auditorib* futurę ſunt vtiles:pręcipuè,ſi cõſentanea ſcripturę,veſtigiis verborum & ſententiarum eius inſiſtens,ſcribere animum induxeris.Neque enim duo ingenita audiuimus,neque vnnm in duo diuiſum,ſed neque * corporeum quid perpeſſioni obnoxium didicimus aut credidimus, domine : verùm vnũ quidem ingenitum vnum verò ab ipſo verè , nõ autem ex ſubſtantia eius * factum , protſus naturæ ingeniti noo particeps:neque quod ex ſubſtantia eius ſit,ſed factum planè ſit, aliud natura atque virtute,ad perfectam ſimilitudinẽ diſpoſitiunis & yirtutis factotis ipſius factum. Cuios principium non verbo tantum inenarrabile,ſed neque mente,non dico hominum,ſed eorũ quę ſupra homines ſuot,omnium,comprehenſibile eſſe credimus.Proindéque non noſtris ipſorum F ratiooibus freti , ſed ſacræ ſcripturæ autoritatibus edocti,dicimus,conditum eſſe & fundatum & genitũ ſubſtãria, & immutabili atque inenarrabili natura & ſimilitudine ad factorẽ ipſum,ſicuti ipſe dicit Dominus:Deus creauit me in initio viarum eius,ante omnes colles genuit me.Si verò ex ipſo,hoc eſt,ab ipſo erat , ceu pars eius, aut ex deſluau ſubſtantiæ,non iam creatus ,neq; fundatus eſſe diceretur : id qood ipſe qooque, domine,profectò noo ignoras. Quòd enim ex ingenito exiſtat, conditum iam ab alio, vel à ſeipſo,fundatúmue non ſit,vtpote ab initio ingenitum exiſteos. Si verò genitnm id eſſe dicatur, † indicium quoddam de ſe præbeat , veluti ea paterna ſubſtantia genitum , & ex natura eius * æqoalitatem habens. Scimus autem, quod non de eo ſolo genitum eſſe, ſcriptura, verum etiam de aliis,illi per omnia natura diſſimilibus,loqui- G tur. Nam & de hominibus dicit: Filios genui & exaltaui,ipſi autem ſpreuerũt me. Et, Deum qui genuit te,dereliquiſti. Et in aliis quid dicit ? Qui genuit guttas rotis: non namram ex natura , ſed cuiuſlibet rei quæ generatur, ea voluntate eius, generationem deducens. Nihil enim eſt ex ſubſtantia eius:verùm omnia voluntate eius, pro ſe quodque,genita ſuot, ſicuti genita ſunt. Atque ille quidem Deus , hæc verò ad ſimilitudinem eins † ratione ſua ſimilia futura,& tamen omnia ex Deo. Quę tu accepta & elaborata,pro ea quę tibi diuinitùs adeſt gratia , ad dominom meum Alexandtum perſcribe. Perſuaſum enim habeo, ſi ad hominem ſcripſeris , te eum permoturum eſſe. Saluta omnes in Domino. Valentem te,& pro nobis orantem,diuina gratia cõſeruet, Domine. H

* σῶμά τι πεπονθὸς, *Niceph. Al.* σωματικόν τι πεπονθός. *Sententia Euſebij de perſona filij Dei Arianiſans.* γέγονος. * ὑπόφασίν τινα παρέχει. *Alij habent* ὑπόβασιν, *hoc eſt, diminutionem, decrementum.* * ἀυτότητα, *identitatem.* * λόγῳ.

De Synodis pro Ario coactis, & de turba & confuſione quæ per orbem Arium inuaſit. Cap. 11.

Alexander Alexãdrinus vt Arium ad communionem admittat, perſuaderi non poteſt.

TAlia & iſti ſcripſerunt , aduerſus veritatem bellum inſtituentes. Poſtquam autem diu multúmqoe ſcribeotes , perſuadete Alexandro quod volebant non potuere, perinde atque iniuria affecti eſſent,ægrè id ferentes , magno ſtudio in hoc incubuere , vt Arij dogma obtineret. Et in Bithyniæ primaria vrbe,impietatis inſtituta officina , Euſebius ad pleroſque orbis Chriſtiani Epiſcopos literas dedit,vt Arium ſectatoréſque eius ad communionem admitterẽt. Sic eoim futurum , vt ingentem de dogmate conſequerentur gloriam: & Alexandro,vt idem faceret,

faceret, autores fierent. Vt verò nihilo magis A cœptum cotú ex sententia processit, quod Alexander in eis quę semel decreuisset, constanter perseueraret: desperata ea re Arius, internuncios ad Paulinum, & Eusebium Pamphili, & Patrophilum Sytopolitanum, & ad illorum collegiú misit, vt sibi sectatoribúsque suis populi sui in ecclesia cogendi, sicuti antea fecissent, potestas fieret, petens: quippe qui longo ipse iam tempore ordinem locúmque suum inter presbyteros haberet, & ex consuetudine antiqua vnus quidē omnibus præesset episcopus: presbyteri autem suas ipsi regerent ecclesias, atque in eis populú congregatum pro concione docerent. Illi legationem hominis suscipiunt, & cum aliis in Palęstina conuenientes, petitionémque eius adimplentes, decretum in scriptum referunt: Arium quidem, vt antea, conuentus cogere posse: Alexandro autem subditú esse, deprecarísque & supplicare ei, quo in gratiam vnionem que eius peruenire posset, debere. Sed & alia quoq; in Ægypto Synodus hac de re acta. Ario Melitius etiam sectatorésque eiusdē fauerunt, eúmque maximè iuuerunt: qui & ipsi non ita pridem ab ecclesia desciuerant. & malè erga Alexandrú animati erant. Quis autem Melitius iste fuerit, iam antea diximus. Cæterùm hæresi hac per Ægyptum, & alibi passim in ecclesiis vulgata, dissidiú vbique implacabile excitatum est. Et vulgus iudiciú earum rerum sibi sumebat. Agebatur de his publicè in foro, aliis ad hanc, aliis ad illam partē animi affectione inclinantibus. Eáque rerum facies risum prorsus, tragicúmque præbebat spectaculum. Siquidem non peregrini & aduenæ ecclesias oppugnabant sed ciues ac tribules quotidiana consuetudine inter se coniuncti, bellum intestinú gerebant, linguis pro hastis vtentes, & seipsos inuicem mordentes. In eam sanè indignitatem res euasit, vt publicè Christianismus, ad iocum & ludibrium omnibus expositus esset. Iuueniliter namque inter se decertantes, legationes circummittebant, vtra pars maiorem ad se pertraheret hominú frequentiam. Et quamplurimæ epistolæ, inter se contrariæ, passim mittebantur ab eis qui vel Alexandrum vel Arium opinionibus suis asseuiri cupiebant. Vnde deinceps, quæ sequutę sunt hæreses Arianorum, Eunomianorum, & si quæ sunt aliæ, dissidij & conflictationis occasionem sumpsere.

Arius vt presbyter, conuentum in ecclesia sua cogendi potestatem petit. permissum id Ario quatenus Alexãdro episcopo morigerus esset, Palæstinis episcopis statuentibus.

Melitiani Arij fautores. Vulgus etiam sibi iudiciú ecclesiasticarum cōtrouersiarú sumit. Id quoque ætate nostra vsitatum est.

Hæresum plurium ex cōtentione eiusmodi ortus.

Vt Constantinus audita Ecclesiæ contentione, Hosium Hispanum in Orientem miserit, ad concordiam inter dissidentes conciliandam. Cap. 12.

Constantinus per literas Alexandrum & Arium ad cōcordiam est cohortatus.

QVæ contentio quum ad imperatoris quoque aulam peruenisset, non mediocriter, ea audita, laudatissimus permotus est atque indoluit Princeps. D Et graui in animo concepto mœrore, propriā eam reputauit esse calamitatem. Confestim ergo flāmam accensam extinguere, & quam celerrimè malorum fontem obturare studuit. Verebatur enim, quòd nuper admodum religio vigere cœpisset, multos eiusmodi opinionú dissensione adductos, fidem auersaturos esse. Itaque literis scriptis, & Arium & Alexandrum obiurgans, vicio eis vertit, quòd quæ latêre potuerit, quæstionem in medium attulerint: & nimia ad contendendum inclinatione, ea perperàm vulgarint, que neque prorsus in animú admittere, aut certè, si admisissent, silentio tegere, neque ita inter sese dissidere, quanuis illis tum de dogmate non conueniret, debuissent. Omnium quippe maximè necessarium vnú esse putauit, vt de diuina prouidentia consentiamus & omnes eandem fidem seruemus. Exquisitè verò de eiusmodi rebus inquirere, * secundarum esse partium. Quod si ambiguæ emergerent sententiæ, rectius eas in recessibus mentis, tanquam in vmbra, tegi. Quapropter vt à talibus contentionis nugis alienissimi, idem sentirent, eos est cohortatus. Ægrè sibi esse quàm maximè testatus, homines tales & vrbes Orientales, quamuis vsu publico id flagitante, ipsámque adeò Alexandriam, tanto sibi eius dissidij impedimento obiecto, visere. Talia quædam obiurgatione & suasione temperata, Alexandro & Ario sapientissimus scripsit Imperator. Grauiter B etiam admodú tulit, quòd audisset, quosdam in Oriente festum Paschæ diem nō eodem tēpore, quo reliquos omnes Christianos, celebrare: eósque quum singulare quiddā sibi vsurpare, atque à destinato receptæ ab aliis consuetudinis instituto recedere, tú ferias eas Iudaico quodam more peragere. Quapropter fieret, vt tam lætus & festus Christianorum conuentus obscuraretur, & dissensione deprauaretur. Itaque consentientem statum ecclesiis conciliare volens, vtraque in re inhibere mali currentem impetum, priusquā latius ad plures perueniret, & seditionem ad concordiam reducere studuit. Eius rei gratia, virum & vita & doctrina insigni pręditum, qui quùm aliis in rebus præclarus esset, tum in tuenda fidei professione paulò antea magnam sibi gloriam comparasset, quíque in C maxima apud Imperatorem veneratione & honore præcipuo esset, nomine Hosium, ciuitatis Cordubæ in Hispania episcopum, ex omnibus familiaribus suis delectum, cum literis ad eos qui in Ægypto inter se dissidebant conciliandos, & ad concordiam reducendos: & item ad eos qui in Oriente, ecclesiis aliis se Paschali die celebrando non accommodabant, ad consentientes nobiscum ceremonias pertrahendos, misit. Literarum earum partem aliquam non incommodum fuerit hoc loco inserere. Epistolam enim totam, Eusebius libro secundo eorum quos de Constantino scripsit, de verbo ad verbum retulit. Cuius capita quædam sic habent.

In fidei professione omnes consentire debemus.

*ἐν δευτέρᾳ τίθεσθαι.

Quæstiones ecclesiasticæ non temerè promulgandæ.

Cōtrouersia de tēpore Paschatis celebrandi.

Ad dissensiones eiusmodi componendas Constantinus Hosium Cordubensem episcopum in Aegyptum & Asiā misit.

Euseb. lib. 2.

Epistola Deum diligentis imperatoris, ad Alexandrum & Arium missa. Cap. 13.

VIctor Constantinus, Maximus, Augustus, Alexandro & Ario. Quæstionis præsentis exordium à vobis isthinc extitisse intelligo. Quū enim tu Alexander à presbiteris requireres, quid quisque eorum sentiret de quodam loco scripturæ, seu potius de cuiusdam partis inani quæstione interrogares: & tu Ari, quod vel prorsus in animum non admissum, vel certè admissum silentio mandatú oportuit, imprudenter respondendo exponeres, excitata inter vos dissentione conuentus quidē solennis quibusdam denegatus, sanctissimus autē populus in partes scissus, communis corporis apta & consentiente vnione excidit. Itaque vterque vestrûm ex æquo sen-

Epistola Cōstātini ad Alexandrum & Arium particula.

Dolet Ecclesiasticam vnionē diuisam esse.

tentiã annimúmque animaduertẽs, ad quod vos conseruus & collega vester legitimè ac iustè cohortatus fuerit, id suscipiat. Quid verò hoc ipsum est? Neque interrogare de eiusmodi rebus à principio, neque interrogatũ respondere, ęquũ erat. Eiuscemodi enim quæstiones, quas non aliqua legis & religionis nostrę necessitas iniungit, sed inanes inutilis * ocij nugæ proferunt, etiamsi naturalis alicuius exercitationis gratia proponantur, tamen intra abdita mentis nostrę continere, neque vel facilè in publicos cõuentus producere, vel incautè omnium auribus credere debemus. Quotus enim quisque est, qui res ita magnas & difficiles admodum, aut certò perspicere, aut ritè exponere queat? Quod si quis id sibi facere procliue esse ducat, cui parti plebis id persuadebit? aut quis tandem erit qui contra tales tantarum rerum argutias & subtilitates, sine periculoso lapsu consistet? Quã ob rem inhibenda est in talibus * disputatio longior, ne quo modo, si vel naturæ nostræ imbecillitas, quod propositum sit, exponere non valeat: vel discentium audirorum hebetius ingenium, id quod exquisitè dictum sit, assequi non possit: in alterius istorum, blasphemiæ scilicet, aut schismatis atq; dissidij necessitatem populus incidat. Itaque & interrogatio incauta, & responsio improuida, æquam sibi inuicem in vtroque veniam concedant. Neque enim de præcipuo aliquo legis nostræ præcepto occasionem concertandi sumpsistis, neque nouum aliquod à vobis de cultu Dei institutum est inductum, sed vnam eandémque habetis propositam rationem, sicuti communionis etiam tesseram. Et quum de rebus minimis inter vos contentiosè decertetis, minimè omnium decet, per dissensionem, vos tantã populi Dei multitudinem pro arbitrio vestro ducere. Quod neque decorum, neque prorsus fas esse creditur. Sedenim, vt prudentiam vestram paruo exemplo commonefaciam, non ignoratis sanè, philosophis etiam ipsis de vno omnib* conuenire dogmate, & persæpe eosdem de parte aliqua sententiarum aut breuium dictorum dissentire: sedenim etiam si scientiæ virtute discordent, corporis tamẽ vnione inter se conspirant. Quod si hoc sic habet, quomodo non multo iustius fuerit, vos, qui magni Dei ministri, in tentæ religionis instituto collocati estis, vnanimes inter vos esse? Verùm age, deliberatione maiore consideremus, & cogitatione prolixiore quod dictum est animaduertamus, an rectè propter paucas & vanas verborum inter vos rixas, fratres fratribus aduersentur, & solennes conuentus impia dissensione per vos segregentur, qui de paruis admodum & minimè necessariis rebus mutua contẽtione decertatis. Vulgaria hæc sunt & puerilibus mentibus magis conuenientia, quã sacrorum & prudentium virorum sapientiæ cõgruentia. Decedamus nostra sponte à diabolicis tentationibus. Magnus ipse Deus & Saluator omnium nostrûm, commune omnibus protulit lumen: per cuius prouidentiam, cœptum hoc mihi, illius longè † potentioris famulo, ad finem debitum perducere permittite, vt * per vos, illius populos, mea admonitione, ministerio, & cohortationis contentione ad conuentus communionem reducam. Est enim, quemadmodum

** ἐργαχελ α. Quæstiones de religione non necessaria non facilè proferenda.*

** πολυλογία.*

Exhortatio ad concordiam.

Petit Constantinus, vt sibi permittatur, excommunicatione Arianorum abolita Christianorum populum ad vnanimes in ecclesia conuẽtus reducere.

† τῷ κρείττονι. Dei scilicet.

** id est, vestra pace.*

E dixi, vna quædã in vobis fides, vna instituti vestri sententia, & legis ipsius præceptum omnibus suis partibus in vnum animæ propositũ & voluntatem omnia concludit. Hoc ipsum quod vobis inter vos contentionẽ peperit, quandoquidem non ad totius legis vim refertur, nequaquam apud vos seditionem aliquã & secessionem faciat. Atque hæc dico, non vt omnino necessitatem vobis istam valde puerilem atque incautam, aut qualemcumque tandem quæstionem sopiendi imponã. Potest enim à vobis sincerè solennitas conuentus retineri, & communio omnium seruari, quamuis maximè in parte quapiam inter vos aliqua sit de re minima dissensio. Siquidem non omnibus nobis, in rebus quibusuis, eadem voluntas est, neque vna apud nos natura aut sententia obtinet. Itaque de pro- F uidentia Diuina, vna in vobis sit fides, vna sententia, vnus de Deo consensus. Et verò quæ de minimis istis quæstionibus inter vos exquisitè inquiritis, tametsi ad eandem sententiam non deducantur, conuenit intra cogitationem retinere, atque in animi penetralibus conseruare. Itaque facite, vt ineffabile illud & præcipuum communis amicitiæ & charitatis sacramentũ, & veritatis fides, Deíque cultus, & religionis atque legis nostræ honor & reuerentia, constans & firma apud vos permaneant. Redite ad mutuam charitatem & gratiam, reddite vniuerso populo suos amplexus: & vos ipsi veluti animas vestras expiantes, rursus alter alterum agnoscite. Iucundior namque persæpe, post depositas inimicitias, reconciliatione interueniente, fit amicitia. Reddite mihi quoque serenos dies & no- G ctes securas, vt mihi suauitas aliqua purę lucis, & tranquilla vitę lætitia deinceps seruetur. Quod si non fit, illa mihi necessitas incumbit, vt suspiriis & lachrymis totus extenuer, & neque vitæ huius tempus placidè sustineam. Si enim tot Dei populi, hoc est conserui mei, tam iniqua & detrimentosa inter se decertatione dissideant, quo modo fieri potest, vt ipse deinceps animo consistam? Cæterùm vt summum meum hac de re mœrorem amplius intelligatis, illud se habere: Nuper adeò, quum Nicomediæ essem derepentè nescio quo vrgente, in Orientem cogitaui. Et properantem me ad vos, quum maiore iam ex parte nobiscum essem, nuncius huius rei perculit, & consilium cœptúmque meum disturbauit, méque retrocedere coegit, vt ne oculis conspicere cogerer, quę auribus quoque intoleran- H da esse iudicauit. Aperite mihi deinceps, per cõcordiam vestram Orientale iter, quod mutuis vestris cõtentionibus clausistis. Date mihi hoc, vt celeriter vos omnésque alios populos lætus videre, & pro communi omnium concordia & libertate, orationibus auspicatissimis sanctissimísque verbis, debitã gratiã Deo agere possim.

Propter quæstiones non ita magni momenti vnio & communio ecclesiastica nõ scindenda.

Constantinus insuauem sibi vitam fore putat, nisi res ecclesiastica ad pacẽ & tranquillitatem reducatur.

In Orientem, Nicomedia proficiscens Constantinus, in itinere de dissidio ecclesiarum certior factus, retrocessit.

De prima vniuersali sancta Nicæna Synodo, quæ de ea Eusebius scribat. Cap. 14.

ET Imperator quidem prudenter hęc ita scripsit. Dissidium autẽ magis inualescebat: res omnis pręter spem in deterius vergebat, & contentio impotens reconciliationi locum non relinquebat. Neque enim tam pium Imperatoris studium, neque excellens oratoris virtus, quidquam

Hosias orator infectis rebus ad Constantinum redit.

Constantinus Nicænã indicit Synodum.

quam effecit. Et tantum abest, vel ad gratiam redintegrandam homines persuaderentur, vt amplius etiam ad viodictam sint excitati. Quapropter infectis rebus ad Imperatorem rediit, qui ad pacem componendam missus fuerat, Hosius. Itaque Imperator, malum id ad summum excrescere cernens, decantatissimam illam in Bithynia Nicænam Synodum promulgat: & literis locorum omnium Episcopos ad coostitutam diem eò euocat. Illos publica vehebant vehicula & iuméta, publici equi & muli: nec ipsos tantum, sed etiam qui eos ministerij gratia comitabantur. Conuenere eò ferè ex omnibus prouinciis & vrbibus patres: quorum oomina vnà cũ vrbibus, quibus Episcopali administratione præfuerunt, magnus Athanasius in Synodali suo libro recensuit. Episcopi fuere circiter trecenti decem & octo: nec pauciores sacerdotes & diacooi, eorum comites. Apostolicas sedes tum tenoere Alexandriæ ad lacum Maræoticum sitæ, Alexander: Antiochiæ ad Orontem, ecclesia iam tũ Eustachio commissa fuerat, Philogonio non ita pridem ad Deum recepto, & ad meliorem vitam translato. Hunc Eustathium inuitum admodũ & reluctantem, vi plurima allata prouinciales episcopi, sacerdotes, communísque Domini populus, ex Berrhœa ad eum thronum pertraxerunt. Hierosolymis episcopatum gessit suo respoodeos nomini, Macarius: Romæ Iulius, Constantinopoli Alexander. Et Romanus antistes, propter ætatem decrepitam: Constantinopolitanus verò, propter multam imbecillitatem, in sedibus suis remansere: sed eorum nomine bini presbyteri missi sunt, à Iulio quidem Vitus & Vincentius, ab Alexandro autem duo alij & vita & eruditione plurimũ excellentes. Habebant ij ab illis mandatum & cautionem, vt in conuentu locum illorum obtinerent, & quod ibi ritè atque ordine actum decretúmque esset, comprobarent. In Syoodo ea, multi Apostolicis donis pollebant: non pauci etiã, propter Christianam constanter obitam coofessionem, stigmata & notas in carne circumferebaot: præsertim ex episcopis, Paphnutius superioris Thebaidis, & Spyridõ Cyprius Trimythuntis, & Hosios Cordubæ, & Iacobus Nisibis, (sic enim Antiochia Migdoniæ antea vocata est) qui etiam mortuos resuscitans in vitã reduxit, & innumera alia miracula edidit: Meletius Sebastiæ, Basileus Amasææ, Nicolaus Myrorũ, Gregorius maioris Armeniæ, Paulus Neocæsareæ in Euphratis ripa conditæ: qui ambarum manuum vsu, Licinij improbitate, ignito ferro venis atque neruis, quibus vis mouendi in est, perustis, orbatus fuerat. Et alij, qoibus partim alter oculos stridenti ferro ademptus erat, partim poplites dextri cautecio mutilari, pedes ad gradiendum inutiles reddiderant. Inter quos & Paphuntius Ægyptius fuit: de quo sicut & de Spyridone, postea dicemus. Atque, vt simpliciter dicam, martyrum planè populus in vnum conuenit locum. Affuere ibi etiam plurimi alij, ex præstantibus & laicis, docti & eloquentes, in primísque sacrarum literarum, nec non prophanarum quoque displinarum perítia præclari viri, alterutri parti momentum afferre alacriter parati. De eis porrò qui ibi cõuenere, Eusebius Palæstinus in tertio ad Constantinum libro hæc refert: Ex ecclesiis omnib⁹, quæ per Europam, Lybiam, & Asiam omnem suot, ministrorum Dei columnæ conuenerunt in vna oratiora æde, perinde atque à Deo amplificata: Syri & Cilices, Phœnices & Arabes, Palæstini, eísq; vicini Ægyptij, Thebæi, Libyes, & qui à Mesopotamia venerãt: quio & ex Perside Episcopus aderat. Neque Scytha in eo choro desiderabatur. Pontus quoque, Asia Phrygia, & Pamphylia, delectos suos & præcipuos viros eò miserant. Aderant quoque Thraces, Macedones Achæi, & Epirotæ. Quin & qui iis longinquiores remotioréśque sunt aduenerãt. Ab ipsis quoque Hispanis, * celeberrimus ille vnà cum aliis, ibi considebat. Imperatoriæ sanè vrbis Antistes propter ætatem senilẽ aberat, sed presbyteri eius præsentes vicem eius implebant. Solus profectò & vnus Imperator Cõstantinus post sæcula condita, Christo seruatori suo, corona pacis vinculo cõtexta, de victoria cootra hostes parta, eiuscemodi diuinum * gratiarum actionis consecrauit donarium, & præclarũ hoc Apostolici chori apud nos exhibuit specimeo. Quandoquidem ad exemplum illius, conuentus coactus est ex gentis omnis quæ sub cœlo est viris religiosis: in quibos erant Parthi, & Medi, & Elamitæ, & Mesopotamiã incolentes, Iudæam quoque & Cappadociam, Pontum & Asiam, Phrygiam & Pamphiliam, Aegyptum, & partes Libyæ quæ est ad Cyrenẽ, aduenæ Rom. Iudæi & proselyti, Cretes & Arabes. Præterquàm quòd illic non omnes ex Dei ministris conuenerant: io præsenti verò choro, Episcoporum turba trecentorum numerum excessit. Qui verò eos comitati sunt, presbyterorum, diaconorum acoluthorum, aliorũque plurimorum, neque numerum inire erat. Inter eos aotem Dei ministros, alij quidem sapientiæ sermone, alij autem vitæ motúmque firmitate, & patientiæ constantia enitebant: alij rursum mediocribus dotibus ornati erãt. Nonnulli porrò ætate prouectiore venerationem merebantur, nonnulli iuuenilibus annis animorũque vigore florebant. Quidam etiam non ita dudum functionis suæ susceperaot munus. Atque his omnibus quotidie Imperator sumptus liberaliter præberi curauerat. Hæc Eusebius.

Pauperitas Episcoporũ veterum.

Numerus episcoporum qui ad Synodum eã conuenerũt.

Primariarum ecclesiarum antistites.

Legitima antiquitus Episcopi electio seu postulatio.

Mandatarij Romani & constantinopolitani episcoporum.

episcopi sanctitate vita, miraculis, & confessione christi spectati.

Laici etiam docti & pij ad conuentum Nicænum venere.

Eusebius Pamphili de Nicæno Episcoporũ conuentu.

Hosios, videlicet.

χαριστήρια

Apostolicus episcoporum chorus.

Liberalitas imperatoris in episcopis alendis.

Episcoporum sanctorũ paupertas.

Quæ ante Synodum sint acta: & de duobus philosophis, qui præter omnium opinionem in Christum crediderunt.

Cap. 15.

PLurimi sanè Arij partibus addicti erant, maximéque opinionẽ eius comprobabant: Eusebius olim Beryti, postea vero Nicomediæ antistites: Theognis Nicææ ipsius, & Maris Chalcedonis Bithyniæ, episcopi. Quibus cum fortiter cõgrediebatur Athanasius, inter diaconos Alexandriæ primarius, ipsíque episcopo Alexandro percharus: quippe præclara doctrina & virtute præditus, & disputator grauis & acutus, nõ minima sanè consilij Synodi eius pars, Imperatori ipsi & familiaribus eius egregiè notus. Quamobrem, magnum contra se Arianorũ concitauit odium: sicuti historia procedente postea indicabimus. Prius autem quàm omoes episcopi in publicum coirent conuentũ, pro eo atque fieri consueuit, qui artium disserendi periti erant homines, quasi præludentes certamina, de sentẽtiis

Episcopi Arianisantes.

Athanasius archidiaconus Alexãdrinus.

præludiũ disputationis Nicænæ.

Christiana doctrina non est dialectica arte suffulta.

† christus videlicet, & Apostoli eius.

quas sequebantur, & cootentiones inibant. Et E quum quidam disputationis voluptate lougius prodncetentur, ex confessoribus Laicis aliquis, simplici prudentia ornams, qui ibi aderat: Doctrinam, inquit nostram uon verborum fraude, aut differendi aliqua arte, † primi eius autores atque adeò spectatores prodidere, ᶦsententia & fide uuda boniśq; operibus simpliciter & apertè fundatam. Arianis idem suasit, ne quid de fide ab initio tradita nouarent, sed inexploratò sententiam de numinis diuini cultu complectetentur. At illi nou oportere, dixerunt, antiquorum, uisi inquisita re, recipere sententias. Verùm nónnulli quidem consilium confessoris minimè cótemnendum esse iudicarūt: nonnulli antè, quòd vera eum dicere scirent, sermones cum eo tum uon conseruerunt. Sed & multi ex Græcorum philosophis, disputatiombus se immiscuerunt: F alij quidem, vt quænám esser religio uostra discerent: alij verò, quod indignarentur, per Christianismum nuper admodum ortum, Græcę superstitionis imposturas supprimi & petire. Atq; ij professionem nostram in contennosam controuersiam trahebant, vt propter intestina dissidia pessum iret, minúsque mulnis grata esset. Horum quidam arte dicendi sese ambitiosè venditans, sacerdotibus nostris insultabat, & nugas ac deliramenta dicta eorum esse, ci m reprehensione obiiciebat. Eius tam agnotatam superbiam, simplex quidam senex uon serens (creditur autem celebris ille & magnus Spiridon fuisse) cū eo disputatione est cógressus. Et temerarius quidem ea res risui fuit: qui verò æquiores humaniorisque erant, verebantur, ne ab bomine arte multa instructo, vir Græcarū disciplinarū prorsus eapers, ludus fieret, & tamen dignitate tanta spectatum inhibere refurmidabant. Itaque G quum id ei permisū esset: lu numine Iesu Christi, Philosophe, inquit, audi. Vnus est Deus cœli & terræ, visibiliúmque & inuisibiliū omnium cunditor, qui vniuersa hæc virtute Verbi produxir & sustinet, & sanctitate spiritus eius stabilit & confirmat, Id Verbum, quod à nobis filius Dei nomiuarur, errorem & seductionem humani generis miseratum, natum est ex muliere, & bumanum substantialiter recepit corpus: mortuum etiam est pro nobis, & resnrrexit. Et veniet primo quoque tempore, factorum cuiusque quæsitor & iudex. Hæc sic se habere, citra curiosam inquisitionem credimus. Nec tu, quomodo bæc sint, quære: neque rationem eorū arguere aut explorare aude. Superāt enim hæc ra-H tionem, & cognitionem omnem longè pręcellunt. Et paululū conticescens: Credísne, inquit, hæc? responde. Ad hæc primùm hianti ore consternatus Philosophus: deinde, Credere se disit: victúmque esse statim professus eadem quæ diuinus ille senex sentirer, se qnoque sentire cūstituit: atque vt & alij eundem reciperent animū, operam dedit, iureiurando cōfirmans omnibus, non sine diuino numine religionem complexū sed arcana qnadam vi ad sacra Christianorum se traductum esse. Idem postea Alexandro episcopo Constantinopolitano accidisse dicunt. Vix dum post Synodum Constantinus Byzantium venerat, quum quidam Grecorum philosophi accedentes, eum reprehenderunt, quòd se illegitimo religionis cultui dedidisset, ac res diuinas nouasset, sacra alia quā maiores eius coluissent, &¦ tot seculorum tempora tulissent, sectatus. Et vt periculum eis de noua opinione facere, atque cum Episcopo sermones conferre liceret, rogarunt. Atque ille, tametsi inexercitatus & artium differendi imperitus, vitæque tantum integritate fretus, (erat enim, vt vix alius quisquam, honestus & bonus) tamē Imperatore iubente, colloquij congressum non detrectauit. Et quū permulti Philosopborum conuenissent, vt ex omnibus alus præstantissimus vnus ad disputandum deligeretur, aliisque taciti & quieti sedentes auscultarent, petiit. Ita vni ad certamen progresso: In nomine Iesu Christi, Alexander inquit, tibi, vt ne loquare, impero. Atque ille vnà cum hoc verbo lingua eius impedita obmutuit, eo, quod sibi acciderat, facto, reliquos per nutū admonens atque exterreus. Et quum signis manuúmque gestu, credere se significasset, cum lingua soluta simul vocem recuperauit. Sic scilicet ille experientia ipsa vim & documentū mysterij cepit. Etque hæc sic gesta.

Laici confessoris scitum dictum, eiusdémque consilium pium Arianis datum. Philosophi etiā infideles de professione Christiana disputant, sed consilio improbo.

Spiridon simplex & grādaeuus episcopus Philosophum argutū paucissimis verbis ad religionem Christianam addu

Idem in alio philosopho Alexander constantinopolitanus antistes fecit.

Vt imperator Synodum ipsam ingressus sit: & oratio eius quam ad sacrum episcoporum ordinem habuit.

Cap. 16.

Sanctorum in sacro Nicæno consilio patrū sessio.

IMperator ipse quoque, vbi festo die propter victoriā à Licinio reportatam peracto, Nicæam venit, maximū in Imperiali palatio ædificium eaornanit, & subsellia sediliáque satis multa, qui conuenerant sacris viris, parietibus quoque productis: fieri curauit: & vnicuique congruenti habito bonore, ordine eos omnes ingredi iussit. Quum verò ei videretur, vt & ipse in consilium prodiret, postremus omniū cum paucis ingressus est, digna prorsus admiratione corporis proceritate, vultúque læto conspicuus, & nouam quandam gratam atque decentem, quæ in facie eins insidebat præferens venerationem. Et summissiore, quàm Amplitudo eius ferret, throno, qui ei paratus fuerat, posito: non prius sibi considendū putauit, quàm id ei ab Episcopis permitteretur. Tanta in Imperatore humanitas cum reuerentia, qua viros illos prosequebatur, coniuncta inerat. Et tandem primus ipse in conuentu admonitus consedit, & cum eo simul sacer ille chorus. Ibi, quū altum esset silentium, primus Antiocbenæ ecclesiæ episcopus Eustathius, orationis laudibus perinde atque recens decerptis floribus, Imperiale illius caput exornauit, spectatúque diuinis rebus curandis studium eius legitimo honore & faustis omnibus compensauit. Indem & Pāphili Eusebius assurgens egit. verba enim ad eū, quibus virtutes eius laudibus vehebat, fecit, & per eum gratiarum actiones & hymnos Deo sacrauit. His finitis, silentio rursus facto, Imperator ex ipsa cathedra exhortatione vsus est, qua illos ad concordiam excitauit: & quem quisque priuatim haberet dolorem, eum in pręsentia postponere iussit. Permulti nanque alius alium accusauerant: ac tēpus datū esse putantes, quo, quod cuique ægre esset, auerti curarique posset, de quibus rebus inter se conflictabantur, de eis libellos Imperatori obtulerant. Quos quum non grauatè recepisset, ad certum diem postea de eis se deli-

Sanctis patribus constantinus assidet.

Constantinum meritis ornāt laudibus Eustathius Antiochenus, & Eusebius Cæsariensis episcopi.

Constantinus episcopis concordiā suadet. Supplices criminationum libelli à multis Episcopis imperatori offeruntur.

Ees constantinus recipit, & criminationibus ad iudicium christi relatis, in cōspectu episcoporū comburit.

se deliberaturum dixit: atque in præsens, ad id quod de fide propositum esset, agendum, procedere iussit. Multi siquidem qui libenter diutinas & acres etiam inimicitias gererent, Episcopos quosdam criminabantur, & querelas suas scriptas Imperatori dabant. Quibus ille omnibus colligatis, sigillum annuli sui impressit, eósque diligenter seruari pręcepit. Post conuentionem eam, dies constitutus quum venisset, libellos eos omnes in manibus tenens: Hæ, inquit, querelæ & accusationes magno illi Iudici decidendæ remittuntur, statumque tempus extremi iudicij sit dies: cui iudici occulta etiam manifesta sunt. Mihi quidem homini, errori obnoxio, nefas esse videtur, ecclesiasticorū virorum accusationes recipere & audire. Neque etiā omnino cōuenire puto, Dei ministros tales se præstare debere, vt vel à me vel ab alio iudicentur. Si nanque sacerdotum delicta plurimis innotescant, maxima præbetur eis offendiculi occasio, qui impunè nullo timore peccare constituere. Quapropter agite, Christum æmulati per mutuam veniam alius alij cōmissa remittamus.

Episcopos vt alius alij noxam remittat fraternè admonet.

Oportere siquidem remitti ab eo debita, ille dicit, qui ipse gratiā delicti petat. His verbis dictis libellos in conspectu eorum combussit: iuratus nihil se prorsus, quę in eis scripta essent, legisse. Addidit & illud: Si in Episcopum incideret, alienum coniugium violantem, se purpura sua piaculum id obtecturum esse, ne tam fœdum facinus spectatoribus occasionē mali crearet.

Episcoporū delicta propter offendiculum sedulò tegenda.

Atque hæc quidem sic ante communem conuentum acta. In concessu autem patrum, oratione ad concordiam eos cohortans, de dogmatibus fidei consultare, & sententias per suffragia dicere iussit. Quæ verò tum ad eos dixit, in summa hæc sont: Gratias quidem, inquit, rerū omnium causa, sed huius potissimum conuentus nomine, ago Deo, Patres & fratres charissimi. Rectè enim sic vos appello, quando hanc mihi communis Seruator omnium nostrûm concessit gratiam, vt felicius etiam mihi quàm votis optare sim ausus, res ceciderit. Tantam nanque sacerdotum Dei, in consilio & conuentu vno frequentiam, illo concedente intueri, an non ingentis felicitatis loco habendum? Sed peruelim vos omnes, eadem cogitantes, & animorū consensu in eadem sententia consistentes, videre.

Summa orationis Constantini, quam in primo patrum cōsessu ad eos habuit.

Rebus enim malísque adeò, quæ quis eloqui possit omnibus, longè deterius mihi esse duco, quòd ecclesiam Dei seditionibus inter se dissidentem, & contrariis hostiliter sententiis conflictantem cerno. Quandoquidem autem (quod sanè factum nollem) quæ ad me relata sunt, omnibus iam innotuere: quo dolore animū meum perculsum esse putatis, quū seditionibus inuolutos esse vos audirem? Quod minimè omnium à vobis factū oportuit, qui Dei ministri & pacis præcones designati estis. Quis iam aliis quieta consilia sequi persuadebit, quando vos tā hostiliter arma sumitis, & inter vos depugnatis? Quam ob causam, hanc sacram coëgi Synodum qui Imperator & conseruus vester sum. Et hanc à vobis vnam peto gratiam, quam quum me à vobis recipere, tum vos mihi dare est æquum, vt rebus quæ seditionem hanc peperere in medium prolatis, controuersiisque quietis consiliis decisis, ad pacē, pro ea quæ vobis inest gratia, cunctos redigatis, & doctrinæ concordiam reducatis. Sic enim futurum est, vt ego cum tam frequenti & sacro cœtu vestro, contra inuidum dæmonē, commune statuam tropæum. Qui pestiferis illis tyrannis, quorū opera in rebus omnibus est ex sentētia vsus, quàm celerrimè è medio sublatis, rerum suarum satagens, intestinum hoc cōmouit bellum, inuidens semper, & rebus nostris prosperis imminens. Quod ego vos tanquam Deo præsente, oro, vt pro se quisque, ea quæ animū eius angit molestia abiecta, se ad cōmunis concordiæ commodū adiungat.

Exhortatio ad cōcordiam & vnionem.

Neque enim quisquam vestrûm putet rempublicā rectè administrari posse, si vos ita seditionibus & dissidiis digladiabimini. Et profectò graue admodū & absurdum fuerit, hostibus iam victis, quum nemo contrà niti audeat, vos armis inter vos contendere, causámque inimicis ea re præbere voluptatis, & ironici subdolíque risus: idque de rebus diuinis differentes. Quos doctrina spiritus apertè, quid sit faciendum, docet: Sacrorum namque Euangeliorum scriptura, & Apostolorū diuinitùs inspirata verba, adhæc prisca quoque Prophetarum oracula, manifestè nos, quæ de Deo & dicere & sentire oporteat, erudiunt. Itaque, quæ factum hoc bellum excitauit, contentione quàm longissimè missa facta, diuinis doctrinis controuersiarum inquiramus decisionē. Quod sanè commodum nobis, & inuentu facile erit, si voluerimus.

Intestinis Ecclesiarum dissidiis hostes Euāgelij delectantur.

De quibus rebus Synodus decreta fecerit, & de sancto fidei nostræ symbolo. cap. 17.

HÆc ille, aut certè hisce similia, veluti pius filius, ad Episcopos, tanquam patres, dixit. Alia quoque addidit, quibus disputationem de doctrina moueri permisit, Apostolicā cōcordiā inducere studēs. Et productus est in mediū Arius atq; de eis quę ab ipso in quæstionē deducta fuerant, diligens & accurata disquisitio facta. In primis verò cauebatur, ne temerè atque præcipitāter in alterutram partem sententiæ proferrentur. Quę porrò hisce de rebus in tertio ad Constantinum libro Eusebius memoret, referenda censui. Plurimis sanè argumentis à parte altera prolatis, ac multa primùm disputatione hinc & inde instituta patienter admodū omnia audiuit imperator, & intenta diligentia propósitas quęstiones sustinuit: seorsimq; deinde quæ ab vtraque afferebantur parte excipiens, paulatim eos qui ardore contentionis acrius ferebantur, conciliauit, & placidè cum vnoquoque agens, atq; Græco sermone vtens, quòd & huius imperitus non esset, suauem & iucundum se exhibuit. Et his quidem persuadēs, illis verò sermone silentium imponens, nec nō recta dicentes laudans, omnes autem ad concordiam excitans, in eandem opinionem & sententiam de rebus in controuersiam deductis omnibus omnes perduxit, ita vt in professione eadem fidei consentirent, & eodem tempore omnes se saluiferum festū celebraturos profiterentur. Decreta quoque communia in scriptū relata: & vniuscuiusq; subscriptione roborata. Hæc propterea hic inserui, vt professionis fidei testimonium etiam ab hostiū confessione momentum & pondus aliquod ha-

Processus Cōcilij Nicæni.

Imperator Synodo præsidet.

Euseb. quoque Cæsariēsis subarianisans, vt

Nicephoro videtur decretū Synodi Nicanæ laudat.

beat. Ne quis obiicere aut cauillari queat, idiotas & indoctos prorsus fuisse: qui eam in scriptum retulere. Eorū enim, inquit Eusebius, qui Nicææ conuenerunt, seruorum Dei, alij quidē præcelluerūt sapientiæ sermone, alij vitæ grauitate. Et imperator ipse presens, omnes ita ad concordiam producens, consentientes effecit. Sed enim professio fidei à trecentis & decem & octo Episcopis in scriptum relata, atque ab eisdem, & simul à sapientissimo Constantino annotationibus confirmata, quæ etiam nunc ecclesiis olim tradita obtinet, de verbo ad verbū sic habebat.

Decretum seu symbolū fidei christianæ Nicænum.

Credimus, in vnum Deum, patrem omnipotentem, visibilium & inuisibilium omnium factorem. Et in vnum Dominum IESVM CHRISTVM, filium Dei genitū ex patre, vnigenitum: hoc est, ex substantia patris Deum de Deo, lumen de lumine: Deum verū de Deo vero: genitum, non factum, consubstātialem patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter homines, & propter nostram salutem, descendit, & incarnatus est, homo factus & passus. Et resurrexit tertia die. Ascendit in cœlos, & venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum sanctū.

Arianorū condemnatio.

Qui autem dicunt, fuisse aliquando quū non esset, aut fuisse priusquam genitus sit, aut ex non existentibus factum esse, aut ex alia subsistentia vel substantia fuisse, aut creatum, aut mutationi alterationiue obnoxium: eos anathemate ferit catholica & apostolica ecclesia Dei. Ad hūc modum omnibus inter se conueniat, vt consubstātialem patri filium esse decernerent, & sanam fidem complecterentur.

De Episcopis qui per dissidium contra decretum Synodi pugnarunt: & quæ contra eos, ipsúmque Arium, Synodus & ipse imperator constituerit. cap. 18.

Episcopi Ariani, qui vocem & sententiam τῦ ὁμοουσίου, reprehenderunt.

AT pauci admodum Arij laudarunt opinionem. Paulò pòst tamen & ipsi fidē eam approbarunt: (excepto Secundo & Theona) qui etiam ὁμοουσίου & consubstantialis vocem reprehenderunt. Erant autem hi, Eusebius Nicomediæ, Theognis Nicææ, Maris Chalcedonis, Theonas Marmaricę, Secundus Ptolemaidis, Menophantus Ephesi, Patrophilus Scythopolis, Narcissus Neroniadis (quę secundę Ciliciæ ciuitas est nūc Irenopolis vocata) Episcopi. Dicebant nanque ὁμοούσιον consubstantiale esse, quod ex aliquo sit * per partitionē, aut per germinationem, aut per fluxum. Ac per fluxum quidem, vt paterni liberi: per germinationem, vt ex radicibus surculus: per partitionem autē vt ex massa aurea ramenta duo vel tria.

** μερισμὸν, προβολὴν, ῥεῦσιν.*

Ariani isti formulam fidei Nicenam reijciunt, & Arij exauthoratione improbant.

At quia iuxta nullam talium modorum rationem ex patre filius esset, propterea editam fidei professionem reiicere instituerunt. Et quū ὁμοουσίου consubstantialis vocem prorsus non receperunt, tum subscribere decreto ei, quo dignitas sacerdotalis Ario est abrogata, noluerunt. Quæ res Synodo causam prebuit, vt Arium atque vnà omnes qui eius adhærerent sententiæ, excōmunicatos anatemati subiiceret, ac ne quis eorum Alexandriā ingredi auderet, sanciret. Eadē anathema in voces quoque hęresis eius & librū quem ille contra pietatem compositum * Thaleiam inscripserat, quasi floridum & viridantem, cuius stylus & eloquutio, sicuti ex scripto ipso cognoui, simplex & dissoluta, Sotadisque poëtæ cantilenis persimilis fuit. Ac præterea, si quod aliud eius aut sectatorum eius inuenirent scriptum, vt id igni mandaretur.

Arius & sectatores eius vnà cū libris suis anathemate iugulati.

** θάλειαν.*

Hæreticorū libri ad ignem damnātur.

Eusebio Nicomediensi & Theognidi Nicæno episcopatus adempti.

Quin capite quoque Constantinus sanxit, si quis quidquam eorū pressum occultasse, nec statim exussisse cōpertus esset. Multas insuper epistolas per vrbes passim contra Arium, & qui sectæ eius erant, misit. Eusebium & Theognidem sedibus suis exegit. Et Nicomedienses ad complectendam à trecentis proditam rectam fidem, aliósque Episcopos qui rectè sentirent legendos, * Eusebiúmque obliuioni mandandū, est hortatus.

Exequutio synodalium decretorum.

Qui verò cum Ario sensuri, aut opinionem eius laudaturi essent, in eo grauiter animaduersurum esse, est minitatus. Quibus literis etiam significauit, aliā ob causam inuisum sibi Eusebium esse, vt qui antea Licinij partes secutus fuerit. Itaque non solùm illi sunt proscripti, sed alij quoque in eorum locum lecti. Pro Eusebio enim Nicomedię Amphilō, pro Theognide autē Nicæę Chrestus, episcopi facti, ambo sincerioris pietatis quàm maximè studiosi.

Alij Nicomedię et Nicææ episcopi.

Arianorū professio fidei in Concilio publicè discerpta.

Euseb. Nicomediēsis, Theognis Nicænus, et quidam alij Ariani, Nicænis decretis extra Arij abrogationem dignitatis, subscribunt, metu adacti, &c.

Illud scire oportet, Eusebium & Theognidem, quisq; pręterea factionis eius erant alios fidei suæ doctrinā in scriptū relatā seorsim Synodo obtulisse, eámq; vt adulterinā & impietatis plenam discerptā esse. Quā ob causam, quòd ingens turba excitata, atque omnes propter manifestā impietatem aduersus eos commoti essent, ipsi quoque, præter Secundum & Theonam, Arium quidem * anathemati subiicere: exautorationique illius subscribere nolentes, fidei professioni subscripserunt: quod tamen * simulanter & insincere fecerunt, ab exilio reuersi, sicut postea ostēdemus. Testificabuntur id quoque res eorū aduersus pietatis defensores actæ, & quæ ipsi de rebus his reliquerunt scripta, quæ itidem recensebo.

** ὑπαύλως*

** καθαιρέσει. abrogationi, abdicationi, degradationi.*

Euseb. Pāphili tardiusculè eadem approbauit.

Eusebius sanè alter, cui Pamphili cognomen inditum, affuit & ipse concilio, dubiúsque etiam atque etiam secum considerauit, an promulgatæ fidei professioni assentiri deberet: atq; aliquantulum assensione retenta, eam tandē approbauit, & subscriptione sua confirmauit. ecclesiæ quoque suæ quærenti, professionē & definitionem eam misit, in qua vocem quoque τῦ ὁμοουσίου consubstantialis declarat: ne cui suspectus fieret, tanquam tardius aut neglectim, nulla adhibita cura, illi subscripsisset.

* *Eusebius Nicomediensis ad Constantinum imperatorem, manu vestem suam quam gestabat demonstrans, dicere est ausus: Etiamsi hæc me inspiciente rupta diuidatur, nō tamē eiusdem substantiæ esse dixerim vtrunque, εἰ τοῦτο τὸ ἱμάτιον ἐμοῦ θεωμένου διαιρεθείη οὐκ ποτ' ἂν φαίην τῆς αὐτῆς οὐσίας ἑκάτερον. Qua blasphemia permotus Constantinus, eo procliuius in proscriptionem eius consensit. Sozom. lib. 2. cap. 21.*

Quæ de paschate & hæresiarcha Melitio Synodus decreuerit, & de sacris diuinisque canonibus. cap. 19.

Dissensio paschatis celebrādi ad consensionē reducta.

FIdei dogmate ritè atque ordine confirmato, rursum conuenere, ac de sacris Paschæ feriis disceptarunt. Placuitque omnibus, vt eodem tempore ab omnibus festus is dies celebraretur. Tertio porrò congressu, de eo quem antea diximus Melitio hæresiarcha, eiúsque sectatoribus, atque

Decretum synodale de Melitio & popularibus eius satis benignum.

atque rebns per eum in Ægypto oouatis, inquisitum atque decretum, vt omnes illi Lyci esseot, nudum Episcopatus nomen retioentes, & ne cui eorum postea impooendæ manus potestas esset: Quos autem antea manuū impositioοe dignati essent, vt illi in ministerio suo, quod sortiti fuerant, permanerent quidem, & absque metu omni communicareot, dignitate autem & honore ab alus cuiuscunque ecclesię episcopis secundaa ferrent: atque vt in defunctorum locū deiocepa recens apud eos cooptati surrogarentur, siquidem suffragio digni viderentur, episcopo Alexādrioo legeote: ipsi verò legendi arbitrio suo potestatem non haberēt. Ac rectè sanè & commodè hoc sic Synodus constituit, vt Melitij sectatorúmque eius temeritas atqoe celeritas manuū impooendarum compesceretur. Tam præfracta nanque audacia fuit Melitius, vt pcrsequutioois temporibus quum fugeret atque latitaret, man* imponendæ potestatem, ad celeberrimum illum Petrum Martyrem pertinentem, sibi raperet atque vendicaret. Quare illud euenit, vt tantopere schisma & factio eius per Ægyptū inualesceret.

Melitius propagandę hæresis sua causa, temerè & illegitimè sibi manus imponendę authoritatem rapuit.

His ita peractis, moribus conformandis Concilium leges postremò tulit viginti: Canones nomioare solent. De quibus quum consulatetur. * reliquis quidem cōstituendum esse visum est, vt quicunque sacrum aliquod sortiti essent ministerium, præterquam Lectores, de cæterò cum vxoribus suis nō concumberent quas ante initum sacrum magistratū duxissent. Solus autē Paphnutius, superiorum Thebarū episcopus, de quo antea nobis facta est mentio, intercessione sua rem eam impediuit: veneratione digoum esse matrimonium, neque castitate & pudicitia sua id carere dicens, legitimúmque insuper ius eius sobücens, Synodum rogauit, vt legem eam non perferret: grauem enim vtrisque, sacerdotibus scilicet & cōiugibus eorum, atque etiam fortasse vitæ parum pudicæ causam fore. Quapropter inquit, pro eo atque antiquitùs seruari solitum est, deinceps quoq; obtinere oportet, vt qui sacerdotalem susceperint dignitatem cœlibes, postea quoque à coniugio abstineāt: qui verò vxore ducta in ordinem sacrum cooprati sint, vt à coniugibus suis non separentur. Hæc Paphnutio, qui vxorem nuoquam duxisset, suadente, Synodus comprobauit: atque de hac re, quam arbitrio cuiuslibet reliquit, nihil sanxit. De alis autem, vt ei est visum, ritè atque ordine leges tulit, ad quarum præscriptum conuenit res ecclesiasticas geri. Quæ sanè leges propositæ omnibus sūt & à quouis, si velit, facilè legi possuot.

Canones Nicænæ Synodi de conformatione morum clerı.

** 22. reperiuntur apud Ruffi. Ecclesiast. historiæ lib. 10. cap. 6.*

Paphnutij Thebar. episcopi de cælibatu sacerdotum in concilio Nicęno sententia.

ex trat. lib 1. cap. 11. histo. Ecclesiast.

In sententiam Paphnutij ist. l. Honorij & Theodosij AA. lex est scripta. l. Eum qui. C. de epis. & cleri. qua hodie quoque in Orientalibus ecclesiis seruatur.

Quod etiam Acesium Nouatianorum Episcopum imperator in Synodum acciuerit. Cap. 20.

CÆterùm Imperator Dei amantissimus, de communi concordia solicitè cogitans, Acesium quoque Nooatianorum episcopū ad concilium euocauit, eique & de fidei dogmate, & de die festo decretum Synodi ostēdit: interrogauitque adeò eum, an ea rectè sic ab Episcopis esset constituta. Qui quum ea laudasset, neque noui quidquā definitum esse dixisset, se enim & idem dogma fidei à moribus accepisse, & nunquam aliter Paschæ festum celebrasse: Imperator, Quî igitur, inquit, quum in eadem sis nobiscum sententia, à communione nostra tantopere abborres? Ibi ille dissidij, quod inter Nouatum & Cornelium Romanæ vrbis episcopum sub Decio imperatore fuit, meminit: Nonatum videlicet, eos qui post baptismum peccatū ad mortem patrassent, ac diis sacrificassent, à communione diuinorum mysteriorum reiecisse: solius Dei, & non sacerdotum potestatem eam esse dictitans, talibus hominibus remissionem delicti cōcedere. Ad quem ex tempore imperator: Scalas, inquit, admoue Acesi, & solus in cœlos ascende. Quo dicto, nō Acesium ille laudauit, sed potius, quòd immunē à peccatis se fortè existimauit esse, perstrinxit. Ac res quidem Concilij, sicuti breuissimè exposuimus, fuot gestæ. Mihi verò graue aut molestum non fuerit, ad fidem dictorū certius coofirmandā, quę de dolo furentiū Arianorum Eustathius & Athanasius veræ pietatis propugnacula scripserūt, allegare: quæ itē Eusebius Pamphili, de Synodi cōstitutionibus suæ significauit ecclesiæ: præterea quę à patribus vniuersia sunt cōmuniter decreta: denique quæ Dèo charus Constantinus ad quoscunqne absentes episcopos, de fidei dogmate, de Paschate, de Ario eiúsq; sectatoribus, & de ipso Eusebio Nicomediensi scripsit. Ex iis enim maxime Synodi acta cognoscentur. Et primùm Eustathij Antiocheni episcopi verba exponā, quibus Arianorum blasphemiā redarguit, & rem gestā docet: atque insuper dictum illud, Dominus creauit me ab initio viarum suarum, interpretatur. Qui sic scribit:

De Synodi Nicænæ decretis consentiunt Acesius quoque Nouatianorum episcopus sententiā audit.

Dissidiū inter Cornelium Ro. episcopum, & Nouatum presbyterum de pœnitētibus in ecclesiam recipiendis.

Dicendorū propositio.

Qualia Eustathius Antiochenus, & Athanasius Alexādrinus, episcopi, veræ pietatis propugnatores, de Synodi actis memoriæ mandarint. Cap. 21.

AD rem ipsam, vt gesta est, progredior. Quid igitur est? Postquam eas ob causas Nicææ Synodus coacta est maxima (conueoeruot enim eò ducenti, & septuaginta ferè præterea episcopi: certum eoim numerū, propter tantam multitudinis turbam, referre neqneo, neqne id adeò magno studio sum scrutatus) vbi de fidei ratione est quæsitum, perinde atque manifestum argumentum atque indiciū blasphemiæ, Eusebij scriptum est productum, quod in præsentia omniū lectum, quum varium auditoribus motū; propter peruersam deprauationē, tum authori ipsi probrum attulit maximum. Posteaquam autem conatus fraudulentus Eusebij manifestò est deprehensus, & scriptum iniquissimum in conspectu omnium discerptum, ex composito nōnulli pacificationis nomen præ se ferentes, effecerunt vt qui optimè sententias dicere soliti fuerant, silerēt. Ariani verò metuentes, ne tam frequentis Concilij decreto damnati relegarentur, priores ipsi sententia sua abrogatū dogma anathemate iugularunt, & consentientibus annotationibus professioni fidei manibus ipsi suis subscripserūt & episcopatibus suis per ambitionem & circumcursationem maximā manus plerorúmque prensantes, quòd excidere dignitatibus debuerint, retentis: postea, nunc quidē clandestinè, nūc autē propalàm dānatas docuere opiniones, & variis ea in re vsi sunt argumētis & insidiis. Et quū pāgere vellent zizaniorum plantas, ab hominibus peritis sibi metuentes, Episcopos ipsos deuitarūt, & alios veræ pietatis pręcones atq; profes-

Eustathius Antiochenus de Synodi Nicænæ actis.

Euseb. Nicomediensis eum formula fidei sua non pulchrè in Synodo stetit.

Fraus Arianorum in suo ipsorum dogmate damnando.

sores fraudulenter expugnarunt. Non credimus E autem, impios atq; sine Deo homines diuino numine vnquam fore superiores. Etiamsi enim rursus inualescant, rursum tamen vincentur, iuxta grādiloquum & grauem propheram Esaiam, &c. Hæc magnus ille Eustathi⁹. Qui verò eo vel virtute vel pietatis æmulatione inferior non est, celebratissimus Athanasius, ad Aphros scribens, hæc infert: Episcopi qui conuenerant, quum abolere ab Arianis excogitatas impietatis voces illas (ex non existentibus creaturam esse, & facturam filium, & erat aliquando quum non erat, & quòd mutabilis sit naturæ) atque eas quæ ex professo in scripturis sunt promulgare vellēt, quòd scilicet ex Deo filius natura vnigenitus est verbum, virtus, sapientia sola patris. Deus verus, vt Ioannes dixit: & vt Paulus scripsit, resplendescētia gloriç, & expressa imago subsistentiæ patris: F Eusebiani à propria insanæ opinionis persuasione trāsuersim acti, inter se sunt colloquuti: † Pactum feriamus, nam & nos ex Deo sumus. Vnus enim est Deus, ex quo omnia: & vetera prætetierunt, ecce noua facta sunt omnia, ex Deo autem omnia. In mentem quoque eis venit, quod in pastore scriptum est: Primùm omnium crede, vnū esse Deum, qui omnia creauerit & perfecerit, atque è nihilo in substantiam deduxerit. At episcopi, vbi versutiam illorum atque impietatis malignam fraudem animaduerterunt, dilucidandum esse, quod ex Deo dicitur, rati, † ex substantia Dei esse filium scripserūt: vt creaturæ quidem, quod à seipsis absque autore substantiam non capiāt, sed principium creationis suæ ex Deo habeāt, sic ex Deo esse perhibeantur: filius antē solus æternus, substantiæ patris esse dicatur. Hoc etenim peculiare & ꝓprium vnigeniti & veri verbi patris. Ac scriptionis quidē eius quæ est, ex substantia patris, occasio & causa hæc fuit. Episcopis portò rursus paucos, vt tum videbantur, illos interrogantibus, an filium dicerent non creaturā, sed virtutem sapientiámque solam patris, atque imaginem sempiternam, non variantem, neque differentem per omnia à patre, & Deum verum: deprehensi sunt Eusebiani sibi inuicem innuere atque dicere, hæc in nos quoq; cadere, quod & nos imago & gloria Dei dicamur. Ac de nobis illud dictū esse, Semper enim nos qui viuim⁹: &, Virtutes multæ sunt: &, Exiuit omnis virtus Dei ex Ægypto: &, Erucam atque locustam dici virtutem magnam: &, Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob. Sed & peculiares nos Dei esse, non simpliciter dici, verùm fratres etiam vocari. Quod si verum quoque Deum filium nos dicamus, nihil eos id perturbare: qui quum factus sit, verus sit Hæc sanè est Arianorum peruersa sententia. Quapropter episcopi etiam, dolo eo perspecto, ex scripturis collegerunt, præter subsistentiam, resplendescētiam, fontem, fluuium, expressam imaginem, &, In lumine tuo videbimus lumen: &, Ego & pater vnum sumus. luculentiúsque deinceps & cōpendiosius scripserūt, ὁμοούσιον cōsubstantialem patri. Quæ verba † scripturæ nō esse, Eusebius Cæsariensis episcopus nouit: sed ab eis stultè reprehēduntur. * Præter scripturam enim & ipsi impietatis autores erant. Minimè namque scripturæ verba sunt, Ex non existentibus: &, Fuit aliquando quū non esset. Itaque illi verbis non ex scriptura quidē petitis, sed piè tamen inuentis, conuicti sunt & dānati. Ipsi siquidē veluti è stercore erutis vocibus, planè è terra loquuti sunt. Episcopi autem non ipsi sibi verba confingentes, sed patrum de eis testimoniū habentes, ea in scripto suo vsurparunt. Veteres enim episcopi ante annos propè centū & triginta & in magna Roma, & in nostra vrbe, eos reprehenderūt, qui filiū creaturā, & non consubstantialē patri esse dixerūt. Id quod cognitū est Eusebio Cæsareç episcopo, qui prius * quidē Arianæ fuit sectator hæresis: postea verò ipsi Nicænæ subscribens Synodo, ad suos literas dedit, & cō probauit, ex priscis quoque doctos quosdā & præclaros Episcopos & scriptores in patris & filij diuinitate nomine τοῦ ὁμοουσίου cōsubstantialis esse vsos. Isto igitur morbo suo suppresso, quòd tantā episcoporū multitudinē metuerēt in ea quç decreta sunt, pedibus ierūt, propheticā in se reprehēsionē pertrahētes. Nā & ad eos huius vniuersi Deus exclamat: Populus iste labiis me honorat, corde autē longè abest à me. Theonas porrò & Secundus, quòd idē facere nollent, ab omnibus suffragiis consentientibus, sunt excommunicati, vt qui Arij blasphemiam veritati Euāgelicæ anteferrent. Hæc Athanasius.

Athanasius de eorundem improbitate.

Fraudulentis cauillationibus Arianorū pulchre obuiā cūt patres.

Filius ex substantia patris.

† οὐσία substātia siue essentia dicitur & hoc illo significantius est verbū. Ego verò in vertendo pro essentia substātia verbo vti malui, propter consubstantialis verbum ecclesia etiamnū vsitatißimum.

† συνθώμεθα.

† ὁμοούσιος, hoc est, cōsubstantialis patri.

† ἄγραφοι λέξεις.

Eusebij mentio hic non fit a- pud Theodoritum, cap. 8. li. 1. historiæ suæ eccles.

Etiam veteribus Theologis τὸ ὁμοούσιον quāsumuis ἄγραφος vsurpata.

** πρότερον μὲν συνηγορῶν τῇ Ἀρείου αἱρέσει.*

Assimulata plerorumque Arianorum in decretū Nicænum assensio.

Theonas & secundus excommunicati.

** Stultè Ariani verba catholicorum, Ex substantia patris, & consubstantialis, quòd in scripturis non inueniantur, reprehendunt. quum Arianarum præstigiarum nec voces, nec sententia, in eisdem reperiantur.*

Epistola Eusebij Pamphili ad ecclesiam suam, acta Synodi exponens. cap. 22.

G SEd enim quæ etiam Eusebius Pamphili, ex ipsa Nicæa ad quosdam Arianos, qui proditionem non iniuria ei obiecerant, scripserit, audire conuenit. Ea sanè rabiem quoque eorum manifestò arguunt. Rectius autem consilium intētionémque eius epistola ipsa indicabit, quæ sic habet: Quæ de ecclesiastica fidei professione, in frequenti Synodo Nicææ celebrata, sint acta, aliunde etiam credibile est vos cognouisse: quòd fama plerunque certam accuratámq; rerum gestarū commemorationē præcurrere solita sit. Ceterùm ne rumoribus huiusmodi rei veritas aliter ad vos quā est acta, perferatur, necessariò vobis misimus, primùm à nobis propositā de fide scripturā: deinde etiā alteram, quā ad voces nostras accessionibus quibusdā adiectis ediderunt. Scriptum sanè nostrum in præsentia Deo dilecti Imperatoris nostri recitatum, ac rectè probéque conceptū esse iudicatum, ad hūc se habet modū: H Professio fidei à nobis exposita, sicuti eam à decessoribus nostris episcopis, atque in prima * rerum sacrarū institutione, & quum sacrum subimus lauacrū, accepimus, & sicuti ex diuinis didicimus scripturis, atq; simul & in presbyterio & in ipso episcopatu professi sumus & docuimus, ea est talis. Credimus in vnū Deum, patrē omnipotentē, rerū omnium visibiliū & inuisibiliū factorē. Et in vnū Dominum Iesum christum, Dei verbū, Deum de Deo, lumē de lumine, vitā de vita, filiū vnigenitū, primogenitū omnis creaturæ, ante omnia secula ex patre genitū, ꝑ quē & omnia facta

Theodorit. lib. 1. ca. 11. & 12.

Euseb. Pamphili de Synodi Nicæna actis.

Professionis fidei christianæ formula ab Eusebio Pamphili synodo oblata.

** ἐν τῇ πρώτῃ κατηχήσει.*

facta sunt: qui propter nostram salutem incarnatus, & inter homines versatus, & passus est: & resurrexit tertia die, & ascendit ad patrem, venturus rursum in gloria ad iudicandum viuos & mortuos. Credimus etiam in Spiritum Sanctum: horum quemque esse & subsistere credentes, patrem verè filium, & spiritum Sanctum: quemadmodum & Dominus noster discipulos suos ad prædicandi munus mittens, inquit: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. Quæ sic se habere, & nos sic sentire, sic etiam olim obtinuisse, nósque adeo de tali fidei professione vsq; ad mortem decertaturos esse, etiā atque etiam cōfirmamus: anathemate ferientes omnē impiā, † Deóq; carentē hæresim. Hæc nos sic ex corde & animo, iam inde ab eo tempore, quo nos ipsos nouimus, sensisse, atque B etiā nunc sentire & profiteri verè, omnipotentē Deum & Dominum nostrum Iesum Christū testamur. Declarare quoque certa & fideli probatione, & persuadere vobis possumus, prioribus etiā tēporibus nos sic & credidisse, & prædicasse. Hæc à nobis exposita fidei professione, nullus erat cōtradicēdi locus. Et ipse Dei amātissimus imperator, noster Princeps, quum rectissimè eā conceptā esse testatus, tū ita seipsum sentire professus est: atque vt omnes ei assentirētur, subscriberēt, & voce vna suffragarētur, admonuit: vno duntaxat adiecto τῦ ὁμοουσίυ cōsubstantialis verbo, quod verbū etiā interpretatus est dicens, nō iuxta corporū perpessiones ὁμοούσιον cōsubstantialē dici, neque iuxta diuisionē, neq; iuxta resectionē ex parte subsistere, quòd materię prorsus expers intellectualis & incorporea natura corC poralē quāpiam perpessionē sustinere nequeat: diuina verò & ineffabili ratione debere talia in animo cōsiderari. Atque sapientissimus quidē & piissimus noster imperator ad hūc modū est philosophatus. Illi verò per occasionē & prætextū adiectionis τῦ ὁμοουσίυ consubstantialis, aliam fidei professionē composuerūt (quam paulo antea historię adieci.) Ea porrò recitata, quomodo ab eis, & Ex substātia patris, & Consubstantialis patri, esset dictū, minimè indiscussum atq; inexploratum reliquimus. Interrogationes nanq; & respōsiones interpositæ, ratioq; & sententia dictorum inquisita. Atque equidē illud, Ex substantia, illi professi sunt significare, ex patre quidem esse, sed non vt patrem existere patris. Cui sententiæ, quum recta esse videretur, assensimus: pia quippe doctrina dictante, ex patre esse filiū, non patrem substantiæ eius esse. Quapropter quum sententiam eam approbauimus, tum vocem quoque ipsam non repudiauimus, quòd * pacis signum nobis ob oculos positum haberemus: & preterea, ne à recta sententia exciderremus. Eadem ratione &, Genitum, non factū admisimus. Quandoquidem verbum Factum, communem appellationem esse deserunt reliquarū creaturarū, quę per filium sunt conditæ. Earum quippe nihil habere simile filium: proptereáque non esse eum facturam, eis quæ per ipsum factæ sunt, similem: præstantiorem autem quàm creaturam omnem obtinere substantiam, quam ex patre genitam esse diuina docent oracula: quum quidem modus

† ἄθεον.

Formula hæc à Constantino laudata.

Ei verbum ὁμοούσιος adiectum.

Expositio eius vocis per Constantinū, &c.

Cap. 17. eod. Expositio verbi ex substantia patris.

** εἰρήνης σκοπόν.*

Item Genitum non factum.

A ipse generationis omni genitæ naturæ ineffabilis sit, & inconsiderabilis. Similiter verò ratio probè disquisita, Consubstantialem patris esse filium astruit, non quidem corporum more, neque animantium morti obnoxiorum instar: neque etiam iuxta diuisionem substantiæ, neque iuxta resectionem: sed neque iuxta perpessionē quampiam, aut versionem, aut mutationem patris virtutis: quod aliena prorsus ab his omnib[us] sit ingenita patris natura. Sed quòd consubstantialis patri dicatur, illud significat, atque infert, nullam omnino similitudinē ad creaturas conditas filium Dei ferre: sed qui eum genuit, patri tantum modis omnibus esse similem, & nō esse ex alia quapiam subsistentia vel substantia quàm patris. Cui verbo, eo pacto per interpretationem exposito, rectè nobis visum est assentiri: pręcipuè quum sciremus, ex veteribus eruditos quosdam & spectatos episcopos & scriptores, in exponenda patris & filij diuinitatis ratione, τῦ ὁμοουσίυ consubstantialis nomine vsos esse. Hęc de professione fidei publicitùs edita, sunt dicta. Cui vniuersi assensimus, & quidē non citra disquisitionem, sed iuxta sententias in præsentia Deo dilecti Imperatoris inuestigatas, nobisque expositas, & rationibus quas diximus ex professo consentaneas. Porrò anathema quod professioni fidei ab eis est adiectum, comprobandum esse duximus, vt hominēs vocibus quæ in scripturis non inueniantur, vti prohiberentur, quæ ferè causam omnem confusioni & seditioni ecclesiæ præbuerunt. Nullus sanè diuinitùs inspiratæ, & quæ ritè ordinéq; dictis vtitur scripturæ, sunt illa, Ex non existentibus: & C Fuit aliquando quum non esset. Quare rationi minus consentaneum visum est, ea & dicere & docere, quo facilius calculo etiā nostro ritè decretū anathema cōprobauimus: quandoquidē neq; antè actis tēporibus eiuscemodi verbis vti soliti sumus. Quin & illud, Eum antequā gigneretur non fuisse, anathemate iugulare nō absurdū putauimus: propterea quod omnes profiteātur, eum esse filiū Dei etiā ante natiuitatem secūdum carnē. Iam verò & dei amantissimus imperator professioni inseri curauit, Iuxta diuinam illius natiuitatem, ante omnia illum existere secula. Quum etiā priusquàm * actu gigneretur, potentia fuerit in patre ingenito, patre semper existente patre, sicuti quoq; rege semper & saluatore potentia omnia existente, semperque * secundum eadem & similiter se habente. Hæc nobis, D charissimi, necessariò perscribēda putauimus, vt

Idem consubstantiale patri.

In his est Iustinus martyr.

Cur Euseb. Pamphili etiā in anathema Arianorū decreto Synodali adiectū, consenserit.

De rebus sacris & diuinis, verbis vti, quæ in scripturis non reperiuntur religio est.

Expositio verbi, Natum ante omnia secula.

† ἐνεργείᾳ, δυνάμει.

** κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως.*

Ambrosius de fide; contra Arianos: Quomodo dicis Ariane, in scripturis diuinis non inueniri ὁμοούσιον: Quasi ὁμοούσιον aliud sit, quàm quod dicit Dominus: Ego & pater vnum sumus: Ego de patre exiui, & veni in mundum: Ego in patre, & pater in me est: Qui quum esset in forma Dei, non rapinam arbitratus est vt esset æqualis Deo. Hæc est tamen nominis ratio, vt in patre & in filio vnitatem substantiæ credas: licet rem ipsam, quæ est inenarrabilis, definire non possis. Vt siue lumen de lumine dicas, siue verbum de verbo, siue spiritū de spiritu, siue Dominū de Domino, quodcūque de eo dixeris, vnius tamē essentiæ patrē & filiū credas. ὁμοούσιον enim Græci dicunt, quod nos cum vno aliud ipsum. Cap. 5.

canonibus vel decretis est constitutum, reuerẽdissimus dominus frater, & collega noster Alexander, certius ad vos reuersus perferet, quippe & autor & particeps actorum omnium. Lætum insuper vobis afferimus nuncium, de sanctissimi Paschatis celebrandi consensu. Nam & hæc res, precibus vestris rectè constituta atque ordinata est: fratrésque Orientales omnes qui antea cum Iudæis fecerunt, ex hoc ipso tempore cum Romanis & nobiscum, omnibúsque adeò alijs, qui antiquitùs nobiscum Pascha celebrarunt, id se concorditer acturos consenserunt. Gaudete igitur de rebus ecclesiasticis ordinatis, de pacis cõsensu & cõcordia restituta, & de hæresibus omnibus excisis: atque maiore cum honore prolixioréque charitate suscipite, collegam quidem nostrum, Episcopũ autem vestrum Alexandrũ, qui nos profectò præsentia sua exhilarauit, plurimúmque in hac ætate sua, vt pax quoque apud vos esset, laboris sustinuit. Orate pro omnibus nobis, vt quæ à nobis rectè sunt cõstituta, firma stabiliáque maneant, per Deum omnipotentem & Dominum nostrum Iesum Chistũ, cum sancto Spiritu: cui sit gloria in sæcula, Amen. Non ipsa verò Synodus tantum, sed & celeberrimus Constantinus, ad populum Alexandrinum eius generis dedit literas: quibus ostendit, non simpliciter, temerè, aut neglectim finitionẽ professionis fidei editã, sed exploratione multa atque disquisitione accurata adhibita, quæcũque dogmati consentanea essent, in mediũ producta: primũque inuestigatione diligenti obseruata, quæcunque occasionem dissidij & seditionis creare possent: & sic deinde * finitionẽ ipsam promulgatam esse, & postremò, Dei sententiã concordẽ episcoporum Synodi sententiam vocat, atque Spiritui sancto tot patrũ consensum acceptum refert, per quẽ illi à vera & certa sententia non exciderint.

Decretum, vt vbique eodem tẽpore Pascha agatur.

Commẽdatio episcopi Alexandrini.

Constantinus quoque ipse ad Alexãdrinos de eisdem rebus scripsit.

** ὅρον.*

Epistola magni imperatoris Constantini ad omnes vbique Ecclesias, de sanctæ synodi actis, & de Arianis.
Cap. 25.

IDem & ad Episcopos qui ad conuentũ venire non potuerunt, & ad omnes vbique ecclesias, quæ acta ibi essent declarans, ad hunc modum scripsit: Experientia edoctus, per rerum publicarum prosperitatem, quanta sit diuinæ potestatis gratia, illum mihi propositũ esse debere finem iudicaui, vt à beatissimis catholicæ ecclesiæ populis fides vna, & sincera charitas consentiénsque in Deum pietas seruetur. Sed enim quũ aliter omnino fieri non posset, vt † ordo stabilis & firmus constitueretur, nisi simul omnes, aut certè plures episcopi conuenirent, & de re qualibet ad sanctissimam religionem pertinente diiudicarent: eius rei gratia, quàm fieri potuit plurimis coactis, me quoque perinde atque vno aliquo ex vobis (nõ enim negauerim, quo maximè lætor, conseruum vestrum me esse) præsente, vsque adeò omnia in debitam sunt disquisitionem vocata, quousque * rerũ omnium inspectori Deo placita sententia, ad consentientis vnitatis concordiam stabiliendã, in lucem est protracta, ita vt nihil iam quod ad dissentionem aut professionis fidei ambiguitatem facere posset, sit relictum. Vbi quum de sanctissimo etiam Paschæ die quæstio esset exorta, sententiis omnium decretum est, conuenire, vt id eodem tempore ab omnibus vbique peragatur. Quid enim nobis esse potest vel pulchrius, vel grauius, quàm si is dies festus, vnde spem immortalitatis percepimus, vno ordine & celebri ritu ab omnibus certò & inuiolabiliter peragatur? Ac primùm quidem indigna res fuit, sanctissimum eum diem imitatione atque consuetudine Iudæorum celebrare, qui manibus suis nefario flagitio contaminatis, non iniuria quoque animis sunt excæcati, homines scelerati. Quidni enim liceat, gente ea reiecta, rectiore verioréque ordine: quẽ à primo passionis die hucusque seruauimus ad futura quoque secula obseruationis huius ritũ transmittere? Itaque nihil vobis commune sit cum infestissima Iudæorũ turba. Aliam siquidẽ à Seruatore accepimus viam. Propositus est sacratissimæ religioni nostræ suus cursus, & legitima quæ illam deceat regula: quã vnanimi consensu cõplectantes, nos ipsos à fœda illã consciẽtia & societate retrahamus, fratres reuerendissimi. Et profectò omnium absurdissimum est, illos gloriando iactare hisce obseruãdis nos sufficere non posse, absque illorũ doctrina & præscripto. Quidnã verò illi rectè sentire & sapere possunt, qui post illam Domini cædẽ mentibus capti, non ratione aliqua, sed impotenti impetu, quocunque eos insitus impellit furor, ducuntur? Quam ob causam, quum in hac quoque parte verum non perspiciant, sed, vt semper, affectu vicioso transuersi rapiantur, potius quàm errorem corrigant, eodem anno bis Pascha peragũt. Qua igitur de causa eos sequemur, qui graui errore se implicatos esse confitentur? Bis equidem eodẽ anno Pascha celebrare haud vnquam sustinuerimus. Atque etiamsi hæc vobis non exponerentur, conueniret tamen, vos pro mentis vestræ sagacitate, semper & studere & optare, ne cuiuspiam similitudine & exemplo puritatem animarum vestrarum pollueretis, néve hominum modis omnibus malorũ consuetudinem imitari videremini. Ad hæc illud quoque considerandũ venit, in re tanta, & tam solennibus religionis nostræ feriis, dissensionẽ extare aliquam, longè esse impiissimum. Vnũ namque nobis libertatis atque redemptionis nostræ diem, sanctissimæ scilicet passionis suæ, Saluator noster dedit. Vnã esse catholicam suam Ecclesiã voluit: cuius tametsi partes in multis variisque sunt dispersæ locis, vno tamẽ spiritu, hoc est, diuino arbitrio souetur. Consideret porrò sanctitatis vestræ solertia, quàm graue sit & indecorum per eosdem dies, alios quidem ieiuniis intentos esse, alios verò conuiuiis vacare: & post Paschę dies, hos quidẽ feriari & conquiescere, illos autẽ statis ieiuniis marcerari. Quapropter hanc rẽ, pro eo atque decet corrigi, atque ad vnum institutũ formámque perduci, diuina vult Prouidentia: quantum equidem * extra omnem affectum positus perspicio. Itaque quum hoc sic corrigere conueniat, ne quid nobis cum Domini percussoribus sit cõmune, & decens exter ordo, quem omnes Occidentaliũ, & Meridionalium, Septentrionaliúmque habitabilis orbis partium Ecclesiæ, & quibusdam quoq; in locis Orientales obseruant, ea de causa in præsentiã

Constãtini imperatoris de rebus synodi Nicænæ ad ecclesias quasque literæ.

† τάξις.

Sacrarum synodorum vtilitas.

Imperialis humilitas & summißio.

** τῶν πάντων ἐφόρῳ.*

Hæreses sublatæ.

Celebrandi Paschatis consensus.

Insensus Iudæis Constantini animus.

De Iudæorum cæcitate.

Pascha feriat minimè cum Iudæis celebrandas esse suadet.

Idem viuificã passionis & resurrectionis Seruatoris nostri dies.

Vna in toto orbe catholicã ecclesia.

** ἀπαθῶς σωφρῶ.*

omnibus conuenire visom est, ipséque adeo id solertiæ vestræ placiturum esse recepi, vt quod per vrbem Romanam, Italiã, Aphricam omnẽ, Ægyptum, Hispanias, Gallias, Britanias, Libyã, cunctam Græciam, Asianam atque Ponticã ditionem, & Ciliciam, vno atque consentienti seroatur consilio, id libenter qooqoe prudentia vestra suscipiat: secũ ipsa perpendens, noo modò ampliorem esse ecclesiarum in eis quę diximus locis numerum, verùm etiam idem cõmuniter omnes sentire & velle, esse quàm sanctissimum. Quin & strictior ipsa atque exactior ratio flagitare videtur, ne qua nobis sit cum Iudæorũ periurio commuoio. Et tandem summam rei breuiter dicã. Communi omnium iudicio placuit sanctissimas Paschæ ferias, vno eodémque die peragi. Minimè nanque decet in re tam sancta aliquam extare dissensionem. Et pulchrius F est eam sequi sententiam, in qua nulla sit alieni erroris & peccati cootagio. Ac quum ita se res habeat, libentibus animis * cœleste hoc & verè diuinum suscipite præceptum. * Quidquid enim in sanctis Episcoporum agitur conuẽtibus, id ad diuinã refertur voluotatem. Itaque eis quæ scripsimus omnibus dilectis fratribus nostris significatis, iam rationem hanc & obseruationẽ sanctissimi diei suscipere atque instituere debetis, vt quum in pietatis vestræ (quod dudum mihi fuit in votis) conspectum venero, vno eodemque diei sanctas vobiscũ ferias celebrare valeam, & rebus omnibus vnà vobiscũ ex animo delecter, feritatem diabolicam per vim diuinam operib⁹ nostris sublatam, vestramque vbique fidem pacem & concordiam vigentem cernens. Deus vos seruet, fratres dilecti. Æquum etiam est quæ contra Arium & sectatores eius omnibus passim Episcopis & populis scripsit, cognoscere. Quũ malignos & impios Arius sibi imitandos duxerit, par est, vt eandem cum illis ferat ignominiã.

** πᾶν γὰρ ὅ,τι ἂν ἐν τοῖς ἁγίοις τῶν ἐπισκόπων συνεδρίοις πράττηται, τοῦτο πρὸς τὴν θείαν βούλησιν ἔχει τὴν ἀναφοράν.*

Constantini de Ario, secta que eius populi ibus, & libris eorundem constitutio.

Quemadmudum igitur Porphyrius diuinæ pietatis hostis, iniquis de religione cõpositis libris, condignam reperit mercedem, per quam omnium futuris sæculis probris obnoxius erit, plurimáque obruetur infamia atque insuper impia eius abolita sont scripta: ita & nunc placitũ nobis est, Arium & Arij suffragatores, Porphyrianos quidem nominari, vt quorum imitati sunt mores, eorũ quoque obtineant appellationes. si quod autem scriptum ab Ario compositum reperiatur, vt igni id tradatur volumus, vt non modò improba eius doctrina abrogetur, verùm etiam ne monumeotum quidem aliquod eius relinquatur. Illud equidem prædictum volo, si quis libellum aliquem ab Ario conscriptum celare, nec cootinuò igni comburere, deprehensus foerit, supplicium ei mortis esse constitutum. Illico nanque in crimine tali comprehensus pœnam sustinebit capitalem. Plures etiam alias aduersus eosdem ad loca omnia misit epistolas, † verbis per ironiam ad simulationem compositis, eis illudens. Nicomediensibus itidem, contra Eosebium & Theognidem scripsit: Eusebium perstringens, veluti Licinio aliquando fauentem, sibique insidiantem, atque alium Episcopum legere iubens: quod & factum est. Eas epistolas hoc loco apE ponere, ne longior esse videar, minus conuenire putaui. Ac de his quidem hactenus.

Arianos vult Porphyrianos vocari.

Arianos libros comburendos esse, capitali supplicio constitues, sancit.

† εἴρωνι τῷ λόγῳ.

Socrat. lib. 1. hist. eccles. scripsit alias quoque cõtra Arianos literas.

Quòd Constantinus liberalitatis & munificentia causa à charitatis affectu profecta, Constantinopolim Synodo translata, publicum ei præbuit epulum: & muneribus omnes honoris gratia prosequutus, domum quenque dimiserit. Cap. 26.

CÆterùm rebus ad hunc modum euntibus, commodum euenit, vt vicesimus Constantini imperij annus tum compleretur. Et Romani more recepto, decimo quoque Principis sui imperij anno, communem & publicum agebant, conuentum diémque festum. Itaque & ipse decere id arbitratus, ad epulas Synodum inuitat: & toris plurimis ordine suo collocatis, eodem in loco excipit: multísque & sermonibus & donis honorificentiam & liberalitatem erga illos declarans, præclarissimos quosque eorum mensæ suæ adhibet. Quorum quidem, quum ille mutilata propter CHRISTVM cerneret membra, atque fidei eorum constantiam inde colligeret, labiis ipse suis cicatrices eorum exosculari & venerari dedignatus non est, gratiam se osculo eiusmodi & benedictione eorum percipere confisus. Posteaquam autem finem suum conuiuium id habuit, loco suo exurgens, simplicis more conuentum rogauit, vt qui tantum pertulissent laboris, perpaucos sibi dies dare, & recens fundatam vrbẽ, iam tum perfectam, adire non grauarentur, vt precatiooibos suis munitiooes & muros eius firmarent. Atq; illi statim, quod petierat faciunt, Constantinopolim veniunt, Encænia & consecrationis festum diem celebrant, * incruento saG crificio operantur, precibus votísque vrbem abundè prosequũtur & firmant, eádemque Dei * genitrici didicant, nouam Romam, imperantémque Constantinopolim cognominãtes, Alexandro tum Byzantij ecclesiam regente.

Hic denuò illis epulo exceptis, alia dona obtulit: & literas ad prouinciarum præfectos dedit, vt in vrbe quaque diuino cultui addictis atque sacratis viduis virginibúsque, ad sanctiora diuinorum templorum sacraria excubantibus, annonæ annuæ tribuerentur, quæ ad liberalitatem spleodidam magis quàm ad vsum oecessarium pertinereot.

Has Iulianus quidem postea † accidit, successor autem eius * ex triente præberi curauit. Vbi

Vicennalia sua Constantinus agit, & Synodum conuiuio excipit.

Stigmata episcoporum martyrum exosculatur. inuitat patres Byzantium ad Encænia ibi celebranda, & ciuitatem nouam consecrandam.

** τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἐπιτελοῦντες.*

Constantinopolis Virgini matri dedicatur.

Viduis virginibúsque sacris sumptus annuos Constantinus ex publico abũdè constituit.

† περιεῖλεν.

** τὸ τριτημόριον.*

** Θεοτόκος Græcis Dei genitrix dicitur, quod verbum in solam virginem matrem Mariam cadit. Θεότοκος autem accentu mutato, Deo genitus, qui vnus est Dominus noster Iesus Christus. cui vrbem Constantinopolitanam recens extructam Constantinus dicauit atque commendauit. supra libro septimo, cap. 49. Vtrunque nomen eisdem compositum literis, sed accentu diuerso prolatum, & scriptum datiuum casum habet θεοτόκῳ. Quapropter hic pro, Dei genitrici etiam verti posset, Dei nato Christo, vt hic locus cum superiore illo concordet. Sed librarius in Græco exemplari τῇ θεοτόκῳ scripsit, cùm fortasse τῷ θεοτόκῳ scribere debuerit. potest etiã esse autoris memoriæ lapsus. Qui tamen infra Christo simul & matri eius vrbem eam dedicatam memorat.*

vero

Patres dimittit cum piis mandatis.

vero iam pro se quisque domum redire pararet, cohortatus eos est, vt eandem omnes colerent fidem, mutuámque pacem & charitatem maximè consectarentur: atque vt absque seditione omni, pacati atque tranquilli, rerum vniuersarũ placerent Deo. Et quum multa, oratione longius producta, de cõmuni concordia fecit verba: tum postremò vehementer eos admonuit, vt & pro se, pro liberis suis, & pro imperio Romano orarent, perpetuóque propitium sibi diuinum numen facerent, Synodique decretis stabilem firmitatem conciliarent. Absentibus porrò ea quæ commemorauimus scribens, vt professionem fidei, diligenti atque accurata exploratione tot virorum disquisitam, & de sententia totius vniuersi Dei constitutam, suffragiísque tantæ Synodi patrum comprobatam, susciperẽt atque complecterentur, mandauit. Et illorum quisque tanto affectus honore, domum ad gregem suum rediit. Imperator autem supra modũ lætatus, quòd vnam per vniuersum orbem Ecclesiam, eámque in dogmate cõsentientem cerneret, Deo, de omnium vbique Episcoporum vnanimi concordia † solenniter gratiarum obtulit actiones. E re studiosorum esset, Episcoporum ipsorum nomina, præfecturas vrbium, earúmque appellationes nosse: eáque omnia in Synodali Athanasij libro reperta apposuissem, nisi tædium prolixioris orationis vitarem. proinde ea inquirere volentibus, permitto. Tempus porrò Synodi, sicuti inuenimus, in mensis Maij vndecimam diem † indictionem vigesimã tertiam, & consulatum Paulini & Iuliani incidit: qui annus sexcentesimus trigesimus sextus ab Alexandri Macedonis regno fuit, vigesimus verò imperij Constantini, ex quo rerum in Britania potiri cœpit: tertius decimus porrò, ex quo ad Byzantium venit. Synodus verò ipsa Nicææ annis tribus & paulo longius est acta. Et res Nicænæ talem habuere finem. Cõstantinus autem ex eo tempore prolixius etiam quàm antea religionis accẽsus ardore, ad vrbes & populos Romani imperij omnes, epistolas dedit, vt priori quidem errori nuncium remitterent, Christianam autem doctrinam & religionem amplecterentur. Episcopis porrò sanè quàm liberaliter pecunias mittens, eos ad ecclesiarum ædificationes excitauit, sumptúsque ad id abundè præbuit. Libros itidem ecclesiasticos manibus propriis describere & cõcinnare iussit. Sed consiliũ animúmque scribentis certius indicabit epistola eius, ad Eusebium data, quæ sic habet.

Absentibus episcopis scribit.

Deo solennibus sacris gratias agit.

** ἀντιδίδει τὰ χαριστήρια.*

Tempus Nicæni Concilij celebrati.

Anitius Paulinus, Ceionius Iulian. Camænius coss.

† τρίτης ἐπινεμήσεως λ.

Constantinus amplificandæ religioni christianæ totus incumbit ecclesiis construẽdis, & libris sacris parandis.

17. imperij eius anno Synodus celebrari cœpit 20. autem finita est.

Initium eius in annũ Domini 326. finis in 329. incidit.

Litera Constãtini ad Euseb. Pamphili de structura ecclesiarum.

Epistola magni Constantini, de ecclesiarum restauratione, & sacrorum librorum comparatione. Cap. 27.

Victor Constantinus Maximus Augustus, Eusebio. Tantisper dum ad hoc vsque tẽpus impietas & tyrannis, pro arbitrio suo, ministros Seruatoris Dei persequuta est, credo atq; adeò certò persuasum habeo ecclesiarum omnium opera vel per incuriã pessum isse, vel imminẽtis persequutionis metu minus esse quàm dignitas earum postularet perfecta, frater charissime. Nunc verò libertate reddita, & serpente illo, Dei optimi maximi prouidentia, atque opera nostra, à rerum publicarum administratione depulso, satis in apertum productam esse arbitror apud omnes diuinam potentiam, eósque qui vel metu vel incredulitate vel etiam peccato oppressi fuerant, eo qui † verissimè constat cognito Deo, ad verum rectúmque vitæ statum tãdem peruenisse. Itaque quibuscunque vel ipse præes ecclesiis, vel alios passim episcopos, presbyteros, aut diaconos præesse nosti, eos admone, vt diligenter incumbant in opera Ecclesiarũ quæ supersunt, vel restaurandarum, vel amplificandarum, vel vbi hoc necessitas postulauerit, recens exstruendarum. Petes autem & ipse, & alij per te sumptus necessarios à præfectis & prouincialibus magistratibus. Diligenter nanq; eis per literas est mandatum, vt quæ à sanctitate tua dicta fuerint, ipsi exequãtur. Deus te seruet, frater dilecte. Hæc de ecclesiarum structuris, nõ ad hunc modò, sed & ad reliquos Episcopos scripsit. Quæ autẽ Eusebio Pamphili de librorum cõparatione significarit, hisce subiungam.

† τὸν ὄντως ὄντα.

In candẽ sententiam ad alios quoque episcopos scripsit.

Constãtini ad eundem Eusebium de libris ecclesiasticis comparandis epistola.

Victor Cõstantinus Maximus Augustus, Eusebio. In cognomine nobis vrbe, Seruatoris Dei opitulante prouidentia, maxima hominum multitudo sanctissimæ Ecclesiæ nomen dedit, séque ipsam illi dicauit: vt omnibus illis plurimùm capientibus incrementi, faciendum omnino videatur, vt plures quoque ibi construantur Ecclesiæ. Quapropter, quod iudicio nostro placuit (prudentiæ enim tuæ significandum duximus) id libentissimè accipe, vt cõparatis quinquaginta membranarum codicibus, qui & ad euoluendum, & ad portandum commodi sint, à notariis pulchrè scribendi peritis, qui scilicet probè eam artem didicerint, describi cures diuinarum scripturarum libros, quorum * instaurationem & vsum ecclesiis maximè necessariũ esse iudicaueris. Datæ enim sunt à mãsuetudine nostra * ad Catholicum & dispensatorem generalem prouinciæ literæ, vt omnia quæ ad eam rem portandam cõmoda sunt, præbenda curet. Porrò vt quàm celerrimè codices describantur & concinnentur, procurationis tuæ id fuerit opus. Duorum autem publicorum vehiculorum accipiendorum potestatem, ad librorum deportationem, autoritas harum nostrarum literarum tibi meritò præbebit. Ita enim pulchrè descripti codices, quàm facillimè ad nos perferri poterũt, ex Diaconis ecclesiæ vno ministerium id adimplente: qui quum in conspectum peruenerit nostrum, benignitatem nostram experietur. Deus te seruet, frater dilecte.

** τὴν ἐπισκευήν.*

** πρὸς τὸν τῆς διοικήσεως καθολικόν.*

Quæ magnus Cõstãtinus Macario Hierosolymorũ episcopo, de viuifico Christi sepulchro scripserit. Cap. 28

Sed enim quum facilè quis ex iis liquidò cognoscere Imperatoris erga res sacras studiũ possit, tum id non minus ea etiam quæ de viuifico Christi sepulchro Hierosolymis egit indicabunt. Quũ nanque cognouisset eos olim, * qui idolorum errore tanquam furoris intemperiis acti fuerant, salutiferum monumentũ defodisse, aggere multo molem altissimã excitasse, Caluariæ & resurrectionis vicinum circumcirca locũ occupasse, & lapidibus ingentibus solum eius constrauisse, (vt obliuioni monumenta memoriæ sempiternæ mandarent) & templũ præterea impudicæ deæ Veneris, statuámque eiusdem ibi collocasse, virgineo partui illudentes: vt qui eo

† τῶν τῶν εἰδώλων πλάνῃ βεβακχευμένοι.

Infideles in Caluariæ loco, sepulchro christi obruto, Veneris templum extruxere.

Eo templo diruto, ecclesiam sacrã Constantinus condidit & sepulchrũ Christi restitutum ibi collocauit.

Socrat. lib. 1. cap. 17.

Constantini ea de re ad Macariũ Hierosolymitanũ episcopũ literæ.

loco debitum Christo honorem sibi præstandũ statuisset, simulachro eo exhibere viderentur, processúque temporis obliuio veram premeret atque occultaret causam: quòd nemini liberè eò cõmeare, aut aliis rem indicare fas futurũ esset, funditùs templum ipsum eruere, aggerémque egestum quàm longissimè à ciuitate proiicere, vt qui sceleratis sacrificiis contaminatus esset, iussit: ac templum aliud pulchritudine præcipua amplissimum magnificentissimúmque extruere præcepit. Quod templum luculenter epistola ostendet, Macario Hierosolymitano episcopo, qui & ipse cum reliquis patribus Arij opinionẽ labefactauit, hisce prope verbis scripta: Victor Cõstantinus Maximus Augustus, Macario. Tãta est Seruatoris nostri gratia, vt nulla orationis vis præsenti miraculo dignè suppetere cuiquam possit. Quod etenim monumentum sanctissimæ illius passionis terra iamdudum opertum, tot annorum curriculis latuerit, donec per cõmunis & publici omnium nostrûm hostis oppressionem, ministris eius in libertatem vindicaris, erutum reluceret, omnem profectò stuporem & admirationem excellit. Nam etiamsi qui vbique terrarum esse videntur sapientes homines, in vnum eundémque conuenientes locum, dignum aliquid re tanta dicere velint, ne minimã quidem partem tamen eius eloquentiæ concertatione attigerint. Tantum enim miraculi huius fides naturam, quam humana ratio & cogitatio consequitur, omnem excellit, quanto rebus hominum cœlestia sunt efficaciora & potentiora. Eam ob causam ille mihi semper vnicus & præcipuus consiliorum actorúmque omnium propositus est finis, vt quemadmodum seipsam nouis miraculis veritatis fides exhibet, sic etiã animi omnium nostrûm castitate & consentienti promptitudine * alacriores reddantur. Quod quum omnibus manifestum puto, tum huc maximè tibi persuasum esse volo, rerum omnium illud mihi summopere esse curę, vt sacratum locum, quem iussu Dei, accessione fœdissimorum simulacrorum, veluti quodam imminenti grauíque põdere leuaui, sanctum quidem iam tum ab initio illum iudicio Dei factum: sed sanctiorẽ etiam declaratum, ex quo salutiferæ passionis fidem in lucem protulit, ædificiorum pulchris structuris exornem. Conuenit igitur solertię tuę, omnia sic disponere, & res quasque necessarias procurare, vt non modò basilica aliis quæ vbique sunt præstantior, sed & reliqua omnia ita construantur atque parentur, vt quæcunque in quibuscunq; vrbibus pulchritudine sunt † excellentia opera, à structura ista longè superentur. Atque equidem de parietum opere atque artificio, Dracilliano amico nostro, clarissimorum præfectorum munere fungenti, & prouinciæ rectori, à nobis mandatam esse curam scito. Præceptum enim à pietate nostra est, vt artifices, operæ, & quæcunque præterea sunt ad ædificationem necessaria, quum id ex solertia tua cognouerint, confestim per prouidentiam illorum mittantur. De columnis autem & marmore, quæ præstantissima & commodissima operis ipsius † forma summatim perspecta, existimaueris esse, ad nos fac scribas, vt quot & qualibus opus fuerit, quum ex literis tuis intellexerimus,

Miraculo magno monumẽtum Seruatoris in lucẽ prolatum.

** Erga sanctã legem.*

Institutionem ædificationis eius templi Macario antistiti cõmittit.

† καλλιστεύοντα.

** αὐτῆς συνόψεως γενομένης.*

E ea vndequaque comportari possint. Æquum enim est, locum totius mundi maximè admirandum, pro dignitate sua exornari. Basilicæ porrò camera, lacunaribúsne an alio quopiã opere tibi fieri debere videatur, cognoscere ex te cupio. Si enim lacunaribus extruenda erit, auro quoque illustrari poterit. Quod superest, sanctitas tua quibus diximus magistratibus primo quoque tempore significet, quot operariis artificibúsq;, & quantis impensis sit opus. Quin & ad nos quoque vt celeriter referatur, da operam, non modò de marmore & columniis, verùm etiam de lacunariis, siquidem hæc pulchriora commodioráque esse iudicaueris. Deus te conseruet, frater dilecte.

F *Vt imperatoris mater Helena Hierosolymis fuerit, & ibi crucem sanctam inuenerit, & quæ circa eam inuentionem sint acta. Cap. 29.*

Helena mater Constantino filio literis in causa pietatis christianæ edendis à Secretis fuit.

Eadem religionis ergò Hierosolyma profecta.

Literis porrò eis conficiendis, mater ipsa imperatoris beata Helena, quæ illum talem genuit, administra fuit. ipso nanque Synodi coactæ anno, in somnis oraculo admonita, precationis ergò, locorúmque sacrorum cognoscendorum gratia, Hierosolyma petierat: neque se ea in re vel itineris laborem, vel senectutis molestiam remorari est passa. Ad extremum enim iam vitæ peruenerat, & de rebus atque religione Christianorũ piè admodum sentiebat. Plurimi porrò faciebat, vt crucis lignum & viuificum Christi monumentum inueniret. Et quantumuis difficulter, attamen ea tãdem inuenit, vt quidem nonnulli dixere: Iudæo homine ex paterna quadam annotatione regionẽ indicante: re vera autem, vt equidem puto, Deo signis quibusdam G & visionibus nocturnis ostẽdente. Quum enim Deo visum esset, res diuinas & occultas in lucẽ proferre, minimè opus fuit humanis indiciis. Enimuerò imperatoris iussu, contaminato illo templo diruto, aggeréque exportato, ex eo loco sacratu illud resurrectionis antrum extitit, & tres sparsim disiectæ cruces: & tabula præterea alba inuenta, in qua diuersis literis Pilatus regẽ Iudæorum scripserat, eáque supra caput Christi collocata * in morem columnæ, crucifixum illũ Iudæorum regem esse promulgarat. Cæterùm quòd literæ diffluxerant, & tabula temerè iacta iacebat, difficilis adhuc diuini ligni inuentio erat, quòd ordine confuso cruces disiectæ fuerant. Quid nanque curarent, qui ita illas temerè disiecerant, vt loco suo quanque relinquerent? præcipuè quum milites mortem propter sabba-H tum deproperarent: iidémque præterea inauspicatum esse crederẽt, ad cruces morari virorum, qui per vim illatam mortui essent, quapropter alia alio proiecta. Quum ergo incerta inquisitio esset, dubia animi imperatoris mater Deum obsecrauit, vt ei indicium fieret. Atque ille ambiguitatem quodam dissoluit modo, lignum demonstrans, ad quod Dominicum affixum corpus fuerat, & quod diuini sanguinis stillam defluentem exceperat. Mulier quædam honesto loco nata, graui oppressa morbo, extremo laborabat periculo. ad hanc Macarius vnà cum Helena comitibúsque eius venit: & signum ille dedit, quæ ex crucibus istis fœminę ægrotæ imposita periculum omnino discuteret, eam Christi

Inuentio sepulchri et crucis Domini.

** ἐν εἴδει στήλης.*

Miraculum quod veram Christi crucẽ indicauit.

Ruffinus in Eccles. sua historia c. 7. & 8.

crucem

crucem esse. Atque precatione facta, crucẽ quã-libet seorsim ille adhibuit. Et duabus admotis, in eodem nihilominus mulier discrimine mansit, vitæ iam desperatæ. Vt autem verum ei imposuit lignum, subitò illa respexit: viribúsq; firmiter collectis, lecto statim exiluit. Dicunt quoque, postea mortuo prorsus crucem impositã, in vitam illum derepentè reuocasse. Hoc sanè modo memoriæ proditum est, sacrum in apertũ productum esse lignum. Cuius partem maximã diuina Helena argenteæ cistæ inclusam, Episcopo ad memoriam posterarũ generationum reliquit: vbi etiam sacram Exaltationem quotannis peragendam sanxit. Partem verò ad filium imperatorem transmisit. Quam illum quo animo quis suscepisse dicat? quum fide secum ipse reputauerit, vrbem eam seruatum iri, in qua tam sacrum conseruaretur † donarium. Quapropter eam partem statuæ suæ inclusit, quàm in vrbe à se magnificè condita, super Porphyretica collocauit columna, in eo quod dicitur Constantini foro. Misit illa etiam ad eum ex sacris clauis quosdam, quos tum ad monumẽtum repererat: illis porrò corpus Christi transfixum fuerat. Quorũ altero ille sibi fertur galeam instruxisse, alterum equi freni insemisse, vt in certaminibus tutus à vulneribus illæsúsque maneret, & sic tempore suo prophetia Zachariæ impleretur: Erit, dicentis, in freno equi sanctum Domino omnipotenti. Quæ prophetæ quidem sancti olim cognouerunt, postea verò tẽporibus suis, quum Deo visum est, euentum certum sunt cõsequuta. Atque id nõ admodum est mirandum, quandoquidem & Græci diuinarum rerũ quædam prænunciarunt. Quemadmodum quidem certè & illud Sibyllæ vel ex aduersariis quisque confitebitur, de sancta Cruce antiquitùs dictũ:

Sacra Exaltationis sanctæ Crucis dies.

† χειμήλιον. Nec se Socrat. historic. ex aliorum relatione audita scribere, ait. lib. 1. cap. 17.

Claui, quibus Saluator cruci est affixus.

Sibylla oraculum de sancta cruce.

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit.

ὦ ξύλον μακάρι, ον, ἐν ᾧ θεὸς ἐξετανύσθη.

Plurimi namque apud Græcos, qui cæteris præstare sunt visi, multas nouerãt prophetias, quas versibus grauioribúsque ad populũ verbis veluti quædam oracula incluserunt. Et erat potestatis diuinæ, vt equidem iudico, ad futurarum rerum certiorem consensum, non solùm per peculiares ministros futura prædicere, verùm sensim quoque aduenis & alienis ad id vti: perinde atque musicus quispiam, gratum & iucundũ decantans carmen, superuacaneas quoque percurrit plectro chordas: aut ornatus gratia, supra eas quæ ex vsu sunt, alias etiam adiicit. Hæc etiamsi per digressionem, commodè tamen dicta esse puto: quod à doctrina nostra alieni, † præstantiore quadam Dei ordinatione, futura de Christo prædicarunt.

Apud ethnicos quoque nonnullis futura de rebus sacris manifestata.

† οἰκονομίᾳ κρείττονι.

De ecclesiis quas Helena & Constantinus Hierosolymis & circa ea loca construxerit. Cap. 30.

Templum in caluariæ loco conditũ, noua Hierusalem dictum.

Templa plura Hierosolymis à diua Helena extructa.

Plura in aliis quoque Iudææ regionibus.

IMperatoris mater Helena, amplissimo templo in resurrectionis & Caluariæ monumẽto ita constructo, vt nulli prorsus, quæcunque vel pulchritudine vel magnitudine eximia sunt, cederet, nouæ Hierusalem nomẽ indidit, † exẽplari scilicet veteris illius & iam soluti tabernaculi. Ipsa verò domesticis propriisque impensis alias duas magnificè sacras construxit ædes. alteram in Bethlehem, ad eam in qua Christus natus est speluncam, sexies mille passibus ab vrbe distantem: in cuius sanctiore sacrario humi, & præsepe, & speluncam sacram est complexa. alteram verò in oliuarum monte, ad verticem ipsum, vbi relictis discipulis Christus in cœlos est assumptus. Excitauit quoque mirificum aliud templum in Gethsemani prædio genitrici Dei; atque in sacrario ipso viuificum eius sepulchrũ firmiter inclusit. Quum verò decliuis is sit locus, gradus marmoreos fieri curauit, viatores ex sancta vrbe Orientalem plagam versus ferentes. Multorum quoque sermonibus circumfertur, decliuiorẽ eum locum, Vallem fletus, & torrentem Cedron, atque etiam vallem Iosaphat dici. In propinquo etiam esse hortum illum, in quo proditus est Christus, & in quo orare solitus fuerat. Sanctis itidem infantibus, & vbi Angelus pastoribus lętum attulit nuncium, in eis ipsis locis * sacras extruxit ædes: infantibus videlicet ipsis, & * Verbi puerperæ, nec nõ aliam quoque * sponso Iosepho ædẽ. Inde Bethaniam progressa, Lazaro Christi amico insigne ædificauit delubrum: abest id Hierosolymis passuum millibus duobus. Deinde ad sacrum Iordanem conuersa, circa speluncam vbi olim domicilium Baptista habuit, perpulchrã ædem illi erexit. Aliámq; † ad accliuitatem montis, Heliæ Thesbitæ. Atq; inde quatuor dierum itinere emenso, Tiberiadẽ venit, vbi τὸ δωδεκάθρονον, hoc est, duodecim thronorum templum struxit, quo loco Christus quinque hominum millia pauit. In ea regione est Capernaum, vbi miraculum illud in Centurione editum, & in paralytico, qui per tectũ demissus, statim salutem inuenit: deinde vbi mulier sanguinis fluxu laborãs restituta est. Sistitur etiam in loco qui dicitur ἑπτάπηγος, hoc est, ad septem fontes: vbi ingẽs illud miraculum de septẽ panibus & paucis piscibus, Dominus fecit. Accessit quoq; ad Tiberiadis piscatũ, & in locũ vbi Magdalena sanata est. Et quouis loco diuersa Apostolis construxit templa. Intra vrbem Tiberiadem, socrus Petri domo reperta, diuo Petro pulchrum constituit delubrum. Itidem porrò in monte Thabor fecit, in quo Melchisedech Abrahamum dicitur benedictione prosequutus esse. In ipso autem transformationis loco, qui splendorem illum mirificum conspexere, Apostolis tribus pulcherrimam extruxit ecclesiam. Quo loco multam etiam reliquit pecuniam, in subsidium eis qui ibi manerẽt, locúmque ipsum excolerent. Inde Orientem versus descendens, Nazareth peruenit: & * salutationis Angelicæ domo reperta, Dei genitrici peramœnum excitauit templum. Et in Cana Galilęæ, vbi Simonis Cananæi nuptiæ celebratæ, & * ex occultis incertísque botris vinum factum, aliam quoq; sacram ædem ædificauit. Cæterùm in vrbem sanctam reuersa, in Sion amplissimum longè latéq; construxit templum, in cuius postico domũ circumclusit, in qua, foribus clausis, propter metũ Iudæorum, discipuli fuerant congregati: in qua etiam sacra cœna peracta, sacráque pedũ lotio, nec non Spiritus sancti in cœnaculo aduentus, in qua primus quoque Hierarcha & episcopus Iacobus renunciatus est. In eo templo marmorea quoq; fuit columna, ad quam quum flagellis cæderetur, alligatus est Seruator. In cuius parte sinistra, diui prophetæ Dauidis sepulchrũ

Vallis Iosaphat.

** ἱερὰ φροντιστήρια.*

** τῇ τοῦ λόγου λοχευτρίᾳ.*

** πρὸς τὸ ἀναστῆς.*

Ecclesia δωδεκάθρονος.

ἑπτάπηγος regio.

Mons Thabor.

** χαιρετισμοῦ.*

Simonis Cananæi nuptiæ.

** ἐξ ἀδήλων.*

Sepulchrum Dauidis.

magnificè io sublimi collocatum. Sion ipsa ad Australem vrbis est sita partem, † superiorē eius sortita regiooem, passibúsque mille à Christi resurrectionis loco distat. Et in palatio Caiphæ, Petro Apostolorum principi templū aliud constituit. Atque in fouea Hieremiæ, & ad sootem qui Siloë dicitur, mirifica construair opera. Postremò & agrum figuli apparari curauit, in aduenarum scilicet & peregrinorum sepulturam. Sed & filij Constantini instinctu, ad arborē Mābre, quæ nuoc terebiothus dicitur, quindecim stadiis meridiem versus vicinā habens Hebron, Hierosolymis autem circiter ducenta & quinquaginta stadia abest: vbi vera certáq; fama est, vnà cum Angelis contra Sodomam euntibos, & filium Dei hospitaliter acceptū esse ab Abraham, ab eóque Isaaci procreationem annunciatam, maximum ornatissimúmque templū erexit. Intellexerat enim Constantious sub ea arbore, veteres Græcæ superstitioois aras construxisse, Græcis sacrificiis istuc operatos esse, vinū libasse, thura adoleuisse, bouem, hircum, & gallum sacrificasse, lucernas acceosas oleo infuso apposuisse, placentas obtulisse: quosdā etiam numos & varij generis vnguenta, io vicinum puteū cōiecisse, ita vt rerum coniectarum ingenti copia, aqua inutilis sit reddita. Quod sanè Coostaotini vxoris mater, quum fortè istac transiret, visum, genero ipsi renuociauit. Animaduerterat enim æstiuo tempore, loci incolas, longinquiores etiā Palæstinos, Phœnices, & Arabes, annuas ferias in ea regione peragere. Et cōuentus celebriiásq; ea grata fuerat omoibus: Iudæis quidem, quod Patriarcham generísque sui principem iactarent Abrahamum: Græcis verò, propter Angelorum in eum locum aduentū: Christianis porrò, quòd Deo dilecto illi, ad prędictum fuerat, quod multis postea sæculis de Virgine sumtū fuerat. Qua re Coostantinus cognita, episcopis Palæstinis vitio vertebat, in primísque Eusebium Pamphili perstringebat, quòd sic tam sanctum locū despeaissent. Itaque episcopis Phœnicis mandauit, vt ex ipsis fundamentis aræ euerterentur, simulachra igne comburerentur, ac templum ibi tantæ antiquitatis oomini conueoiens extrueretur, in quo diuinum nomen ecclesiæ recepto ritu colererut, locúsque de cætero à cōtaminatione omni liber esset. Quòd si quis deinceps eiusmodi quidquam facere deprehensus esset, eum graui mulctatum iri pœoa, constituit. Atq; imperata hæc ad rem collata, legitimum consequuta sunt exitū. Nec minus Heliopoli in Phœnicia aliam sacram ædem Constantious ædificari pręcepit, eíque Episcopum suum, & sacrū clerum dedit: veteri sublata lege, quæ cómunes esse vxores, & aduenientibos hospitibus virgines suas prostituere iubebat, vt dubia & anceps apud eos soboles, nullúmq; eius discrimē esset. Hoc tam abominandum scelus abolens, vt gentes familiæque digooscerentur, effecit. Simile quiddam etiam in * Aphacis fecit.

Templum namque Veneris isthic ad Libanū montem demolitus, vnà quoque fœdos & indecentes, qui mixtim fiebant, concobitus prorsus sustulit. In Cilicia porrò Pythonicum euertit fanum, atque incubantem ibi dæmonem eiecit. Non tantum autem ecclesias è fundamētis terrę

† ἱδρυθῆ τῇ προχομιδῇ τῆς ἀναφορᾶς.

Quercus Mambre.

In locis plerísque idolorū sacra & cultum tollēdum, & sacras Christianorum † plus magnificè extruēdis ceremonias instituendas Constantinus curat.

Sicuti in valle Mambre.

Sozomenus ecclesi.histo. lib.2.cap.4. & 5.

Item Heliopolis Phœnicia, vbi vxores cōmunes erant, & virgines nuptura prostituebantur.

Item in Aphacis ad montem Libanum.

** Tripart.li.2. cap. 10. Niceph. ἐν Φαιάκοις. Aesculapij ad Aegas oppidum.*

E extruxit, verumetiam pro sua erga Christū flagranti desiderio & amore, vt in solitudine quoque sancta haberet symbola, ædem sacram è variis linteis fieri curauit, eámque veluti priscus Moses, sicuti à me antea est dictum, secum circumtulit. Quin & plures ecclesias alias, in sanctis illis locis, supra triginta, amantissima Dei fœmina imperatoris mater condidit: & ad charissimum sibi filium, in Occidentalibus post Synodum agentem partibus, est reuersa.

Portatilis Cōstantini ecclesia.

De Deo gratis operibus beata Helena, eiusdémque obitu. Item de cognomine ei vrbe: præterea historia fidem propè excedens de sancto martyre Luciano. Cap. 31.

PErmulta quidem sunt, quæ illius in Deum amorem & pietatem testantur: nō minus tamen eam virtutē, quod nunc dicturus sum, declarabit. Dicitur siquidem Hierosolymis, sacris F virgiotbus ad epulas vocatis, famulæ præstitisse officium. Manibus enim ipsa suis escas illis apposuit, malluuium & aquam præbuit, aliáq, omnia ministeria obiuit, quæ coouiuis inuitatis exhibere moris est. Munera verò plurima & preciosa dooaria. Orientalibus attribuit ecclesiis. Indigeotibus res oecessarias affatim largita est. Et multos io priorem reduxit statum, qui temporum difficultate euersi fuerant. Sic illa captiuorum vincula diuturniora soluit, ad metallum damnatos liberauit, & exules reuocauit. Quam ob causam coodigna etiam à Deo accepit præmia. Etenim in præsenti hac vita, ea est cnosequuta, vt præstantius quidquam nemo ei accidere potuisse putarit. Nam Augusta renunciata est, & numos aureos sub effigie sua procudit, G imperialibúsque thesauris in potestatem suā redactis, pro arbitrio suo est vsa. Quum autem ei finis vitæ instaret, cum celeberrima memoria Romæ decessit, vndeoctuagesimum agens annum: quum quidem in extrema illa alloquutione & valedictione, moritura, de piæ Christianęque vitæ instituto, permulta mandata filio dedisset. Ingentes quoque ei post obitū tribuit honores: quales scilicet eam decebant, quę tam piè sanctéque vixisset. Extra vrbem Romanam sepulta, in templo rotundo marmorea vrna deposita, atque biennio post vnà cum vrna Constātinopolim deportata: est prioceps ipse in imperialia monumenta ædis sanctorum Apostolorū illata, lętísque posthac atque etiam † nocturnis memoriis, vt par erat, est celebrata. Hierosolymis autem venerandæ illæ virgines, quibus veluti H quædam ancilla inseruierat, præcipuis eam sunt memoriis solenniter prosequutæ. Quod si quis mundana hæc in aliquam bonarum vtiliúmque rerum ratiooem referre velit, in eo quoque omnem longè superat obliuionē. Periode enim atque pignus quoddam futura secula habent, ad memoriam eius sempiternam, in Bythinia vnam * & in Palæstina alterā vrbē: quibus imperator filius conditis, memoriā illi tribuit immortalē. Admodū verò beatam Hælenam regione & situ alterius delectatā esse ferunt, quæ antehac Drepanū nominata fuerat: quū quòd ibi orta esset, tum quòd * Lucianum martyrem post martyrium obitum eò à delphioe deportari contigerit. De quo martyre illud est decantatum: moriturum eum, qūum vis tyrannica neque templi

Diuinæ Helenæ pietatis opera.

Exemplū hoc imitātur magni Principes ipsis Eucharisterius.

Præmia pietatis eius in præsenti & futura vita.

† τοῖς ἐξιτηρίοις.

Helenæ mors.

Memoria defunctorum.

† μνείαις παννυχίοις.

** Constātinus duabus ciuitatibus matris suæ Helenæ nomē imposuit idem Ponto quoque nomē, vt Helenopontus diceretur, imposuit. Iustin. de moderat. Helenoponti. Nouel.28.*

** Luciani martyris corpus à delphine Helenopolim Bythiniæ est delatum.*

neque

neque sacrarij cópiam faceret, & vincula quoq; atque plagæ motum prorsus denegarét, † in suo ipsius pectore discumbentem, horrendo illo operatum esse mysterio, ad eúmque modum & ipsum participasse de immaculato sacrificio, & aliis vt itidem communicarent, suasorem fuisse. Saerum id in carcere perficiebamt, & ecclesiæ specimen saeet ille chorus, qoi eum iam † morientem stipabat, repræsentabat. Aliam quoque ob causam ita sacris operabantur, vt scilicet quę à piis peragebãtur, ab iis qui alterius essent opinionis, non coospicerentur. Huius discipulos esse dicuot, Euschium Nicomediensem, Marin Calcedonẽsem, Theognidem Nicænum, Leontium, qui deinde Antiochiæ episcopus fuit, Antonium Tarsi Ciliciæ antistitem, Numenium, Eudoxiũ, item Alexandrũ, & Asterium Cappadocem, qnos ad Græcotum superstitionem deflexisse fama est, tyrannorum crudelitati ceden- B tes: postea autem lapsui atque errori, opem ferente eis ad pœniteotiam præceptore, renunciasse. quanuis iterum ooo idem sibi cum magistro sentieodom esse delegerint, Atij opioionem ex professo cóplexi. De beata Helena hactenus.

† ἐν τῷ οἰκίῳ ἐστεγρῷ ἀνακείμενον, τὴν φρικτὴν ἐπιτελέσαι μυσταγωγίαν, καὶ οὕτως μετασχεῖν τῆς ἀχράντου θυσίας.

Exemplum imaginaria perceptionis eucharistiæ.

† ἀποβιοῦντα.

Luciani martyris catholici plures discipuli Ariani.

¤ Socrates lib. 1. cap. 28. scribit, Constantinum vicos multos amplificatos in formam vrbium extulisse, atque in primis Drepanam, seu Drepanum, à matris suæ nomine Helenopolim vocasse: & ciuitati cuidam ab eo auctæ in Palæstina, à sororis suæ appellatione nomen Constantia indidisse.

De tribus magnificis crucibus, quas in magnis columnis Constantinopoli Constantinus collocauit: & mirifica, de vna earum narratio. Cap. 32.

VErùm enimuerò Constantinus, quũ vbique terratum in illustribus vrbibus delubra, tũ maximè in eognomine sibi ciuitate, ea extruxit: quam statuis & aliis admirandis opéribus exornauit, sicuti in fine proximi exposuimns tomi. Quòd verò re ipsa sanctæ Crucis vim & efficaciam expertus fuerat, sommopere eam semper venerabatur atque admirabatur. Ac post Helenę reditum tres immensa magnitudine cruces fabrefieri fecit, ad exemplum earum quas ter in cœlo viderat: primùm Romæ, contra Maxentiũ depugnans: secundò, quum commisso cũ Byzãtiis prælio tropæum de eis statuit: tertiò autem, quum Istro ponte iuncto, Scythâs vltra id flumẽ subegit. Ad imitationem igitur triplicis istius visionis, tres ex ære fieri curauit cruces, eísque sacra hæc imposuit nomina, ἰησοῦς, χριστὸς, νικᾷ: Iesus Christus vincit. Ex his, cui nomen Iesus C inditum, auro per omnes partes diffuso ornata collocata est super fornicem seu arcum triumphalem in foro, vt obscuriore significatione ardorem pietatis ipsius indicaret. Potẽtia namque roboris eius Græcam superstitionẽ debellauit. Alteram verò venerandam sacrámque crucem, Christi nomen prę́ferentẽ, in Porphyretica Romana statuit colũna, io loco qui φιλαδέλφιον, hoc est fraternus amor dicitur. Tertiam, quam Constantinos quidem νίκη, id est victoriam vocauit, Heraclios autem ἀνίκητον, hoc est inuictã nominauit, in alta marmorea columna posuit, in loco cui nomen est ἀρτοπώλιον, id est forum

Ter signum crucis in cœlo Constantino apparuit.

Tria crucis tropæa cõstantinopoli à Cõstantino locis celebribus statuta.

Apanatium ad quam multæ etiam supra opinionẽ hominum virtutes sunt editæ: atque in primis, si qui * rigore ioflammationis vexarentur, & oculorum doloribus & suffusionibus premerẽtur, sanati sunt. De qua factum quoddam, quod admodum in admiratione fuit, exponam. Ne verò quisquam natrãti mihi fidem non habeat: nihil enim tam pręter opinionem & pręter fidem est, quod Deus non perficiat: neque etiam quidquã quod Deus velit, impossibile est. Dicitur nanq;, & verè dicitur, quum ad eam Angelus Domini ter quotannis per altissimum intempestæ noctis silentium, petinde atque emicans qooddam cœlitùs fulgur, cum splendore insustentabili venit, crucem eum circumire suffitum facientem: suauíqne voce quasi cuiusdam tennis indicis, præsentiam suam illis qui puritate vitæ à vitiis abhorrentes, talia & videre & audire idonei sunt, insinuare: atque vbi caotu ineffabili diuinũ carmẽn ter sancti hymoi psallens concinuerit, rursum illum veluti stellam magnificè emicantem * ad munia redire sua. Hanc sanè venerandã Domini erucem, longo pòst tempore, decimũ octauum annum Mauricio imperante, quòd immẽso terræ motu eorruerat, ferreis quibusdã operibus Heraclius firmauit, & in basi eius huiusmodi incidit inscriptionem: * Opus Deo acceptum imperatoris magni Heraclius firmauit. Quæ inscriptio ad mea vsque tempora durauit. Hęc de tribus crucibus à Cóstantino cóstructis.

** ῥίγει φλογώσεως.*

Sanationes ad crucis signum mirificæ.

Miraculũ ad eandem crucẽ descendentis è cælo Angeli.

** πρὸς τὰ οἰκεῖα ἤθη.*

** ἔργον θεάρεστον βασιλέως μεγάλου ἡρακλείου ἥδρασεν.*

Vt Constantinus Christianismum vbique terratum propagari curauerit. cap. 33.

QVi rerum omniũ illud quàm maximè studuit, vt religio ampliora caperet incremẽta. Neque se eontioere ea in re potuit. Vniuersos oamque homines, quaotum in manu eius id fuit, ad Christum adductos atq; pertractos voluit, Apostolieam prorsus declarans mentem & studium. Quandoquidem autem homines Romano subditi imperio, præter rationem omnẽ, metum atque superstitionẽ, propter conceptam de simulacris opioionem retinebant, ritus patrios complectebantur, & ex antiquitatis autoritate pendebant, inducendam esse cultus eius apnd ipsos obliuionem putauit. Id verò nec aliter nec prius fieri potuit, quàm illi templa, & quæ in eis sunt statuas neglgereot atque contemnerẽt. Coosiliúmque id ad exitum perduxit. Edictis enim Imperatoris passim publicatis, populi metuentes ne de rebus sibi charissimis in periculum venirent, in officio suere. Et templorum custodes sacerdotésque, quom quod agere D reot non haberent, res quæ antea apud eos in honorem fuerant, despexere: & quæ dudum in abstruso latentia à nemine eonspecta fuerant, ex adytis arcanísque locis pertraxere: quæque solis ipsis cognita erant, omnium oculis exposuere. Simulacrorum materia, quæ quidem ingentis esset precij, igni adiudicata, & in minuta frusta cócisa: quæ verò ex ære artificioso opere fabrefacta esset, propter pulchritudinem & præstantiam, in nouam Imperatoris vrbem comportata est: atque ibi per regiones eertas, atque in Hippodromo seu circo equestri, & alibi passim collocata. Abductus igitur est ex Pythij oraculi sede Apollo, ex Helicone Musæ, & Delphis sacer

Propagandi Christianismi gratia edictis propositis, idolorum templa negliguntur, & statua diruuntur, comminuuntur, conflantur, profanantur.

Sacerdotes simulacrorum, superstitione eorum contempta, sua ipsi sacra prodidere. Quod virũ in imperi & diuersa prorsus causa, ætate nostra factum etiam non esset.

Dij Ethnici turpiter stant.

tripos: atque celebris ille Pan, quem Pausanias post Medicum bellum dicauerat. Templa porrò neglecta, prorsus ad ruinas sunt redacta. Omnino etiam tum & apud Ægas Aesculapij * in Syria, & apud * Aphacos ad Libanum montem Veneris delubrum sublatum. Vtrunque autẽ veteribus & celebre & venerãdum habitum. Quæ quum ita fierent, ex sententia Imperatoris res procedebat. Et qui templa deorum, quæ prius coluerant, iacere, stipuláque & storea complexa esse videbant, in contemptum eorum veniebãt, maiorúmque errorem reprehẽdebant. Quidam nos sunt æmulati. Alij Imperatoris ipsios gratia, oportere se Principis mores & instituta colere existimabant. Nonnulli porrò ab episcopis & Monachis, in quos diuinis quibusdam indiciis inciderant, edocti, satius esse Christianam suscipere religionem censerũt. Proinde populi multi & vrbes totæ ad Christianismum se conferebãt. Quemadmodum Gazæorũ † nauale, quod Maiuma dictum erat, maximéque antehac dæmonũ coltui addictum fuerat, totum se ad nos cõtulit. Cuius vt communem & vniuersam transitionẽ remuneraretur, magnum illi habuit honorẽ. Vrbem enim esse promulgauit, Constantiámque cognominauit, propter religionem, locum eum vnios ex filiis nomine cohonestans. Idem consequuta est quæ apud Phœnices Constantina est vocata: nã eandẽ ob causam Imperatoris ipsius ei inditum est nomen. Multæ quoque & aliæ vrbes sua sponte ad sacra nostra colenda sunt adductæ, quæ & simulacra sua libentes euerterũt, & templa in ecclesias Dei commutarunt. Talibus incrementis quum Ecclesia augeretur, professio fidei etiã per barbaras nationes peragrãs, omnem occupauit orbem. Non tantum enim " qui ad amnem Rhenum sunt populi, Christia- " nam religionem susceperunt, sed etiam Galli & Celtæ, qui vltimi ad Oceanum habitant: Gotthi quoque & finitimæ eis nationes, ad Istrum colẽtes, non ita pridẽ fidem in Christum complexæ, ex vita agresti ad humanitatem & mansuetudinẽ se composuerunt. Atque vt verum dicam, barbaris omnibus, vt Christianismum complecterentur, vna occasio fuit: inter Romanos & exteros populos bellum subinde gestum, sub Galieni imperio, & deinceps. Multitudo siquidẽ varia permista in Orientem transiens, eam orbis partem prędabunda peragrauit: atque alij abonde barbari idem facientes, in finitimos excurrerunt Romanos: atque ibi plurimam prædã agẽ- " tes multos quoq; ex sacerdotibus captiuos ab- " duxerunt. Qui apud eas nationes, quum mor- " bos curarent, dæmonésque sola Christi inuoca- " tione exigerent, & integros prorsus atque irre- " prehensibiles vitæ mores exhiberent, barbari " passim viros eos propter virtutem & admirãda " opera veneratione prosequentes, quid eos face-

Idololatria in contemptum venit. *C.lib.11.tit.45.* *† ἐπίνειον ὃ μαϊουμᾶς κέκληται.* *Tota oppida idolorũ cultu proculcato, ad Christianismũ se contulere.* *Gazæorũ naualis id Constantiæ nomen accepit.* *Constantina Phœnicia.* *Barbaræ quoque nationes Christianam passim suscipiunt religionem.* *Religio nostra secum humanitatem & mansuetudinem affert.* *Bella à Romanis cum Barbaris gesta, causam propagandæ apud illos religionis nostræ præbuere.*

* *Rectius suprà cap. 30 eod. in Cilicia. Sicuti etiam apud Sozomen. lib. 2. cap. 5. legitur. Lucan. Et extrema resonant nanalibus Æga.*

† *Hic die certo ad inuocationem & preces quasdã ex summo Libani montis iugo emicant ignis, perinde atque stella in vicino flumine, qui Adonis vocatur, submergebatur: Venerem cælestem ciues esse dixere. Sozom. lib. 2. cap. 5.*

re deceret, ab eis cognouerunt: Deóque per illos cõciliato, cultum numinis meliorẽ sequuti, sincerámque doctrinam complexi sunt, ac postremò ecclesias quoque construxerunt. *Socrat. lib. 1. cap. 20.*

De Iberis, vt ij ad piam Christianæ fidei professionem sint adducti. cap. 34.

SIcuti & Iberi, gẽs barbara & bellicosa, Christiani facti sunt, Constantino Romanum imperium administrante. Habitat autem hæc natio in interiore Armeniæ parte, ad Septentrionem & Euxinum versus. Sunt autem Iberorum in Hispania coloni. Præiit eis in religione colenda captiua quædam mulier: quę quùm aliàs semper pudicè castéque vixerat, tum captiua quoq; nihil de pietate sanctioréque instituto remisit. Nã diu noctúque pietatis exercitia exhibebat, ieiuniis plurimùm vacabat, continuéque precationibus insistebat. Itaque barbari nouo vitæ instituto viso, eam admirati, & quãnã de causa hoc sic faceret, percontari. Illa porrò candidè & simpliciter, sic Christum filium Dei coli oportere, dicebat. Tum barbari & nomine & religione eius qui sic coleretur audito, obstupuerunt. Interea accidit, vt regis filius etiamnũ infans, grauiter ægrotaret, & mater patrio quodam more ad alias eum mitteret mulieres, quo facilius remedium mali reperiri posset. Vt autem puer à nutrice circũlatus est, neque meliusculè habuit, tandem etiam ad captiuam illam est deportatus. Quæ in multorum præsentia, nihil sanè ex materia aliqua compositi remedij admouit, neque enim se quidquam eiusmodi scire affirmauit: sed puero in linteolo, quod ei è pilis contextũ erat, iam lacerum, reposito, simplicem ei fecit medicinã, nomine Christi super eo inuocato. Et ecce qui in ea erat expectatione vt protinus moreretur, quamprimùm precatio est factã, liber à periculo fuit. Ex eo tempore præclara eius mulieris fuit fama, matríque pueri & aliis fœminis innotuit. Nec ita multò pòst, & eam ipsam pueri matrem incurabili oppressam morbo, eodem restituit modo: eámque est hortata, vt deinceps ei diuinum præstaret cultum, gratiámque haberet, qui bonorum conciliator, veræque salutis, vitę, & regni sit dator. Eum esse Christum, verũ verbum. Et postea quotidie ad eam frequentãs, salutaria ei veræ pietatis exhibuit medicamenta. Quapropter regina re ipsa dictorum veritate in se ipsa cognita, hominem in magno habuit honore. Sed cum rex quom è coniuge & celeritatẽ & rationem remedij intellexisset, donis mulierẽ munerari voluit. At illa nihil sibi opus pecuniis esse dixit, cui abundè in Christo suppeterẽt opes omnes: sibique ingentis muneris loco fore, si & ipsi eundem numinis cultum complecterentur. His illa dictis, munus satis grande ad regem remisit. Quem deinde sensim quodammodo vxor persuadebat, pulchrum errorem ei suadens, diuerso prorsus quàm olim Eoa fuerit, animata modo. Colendum enim esse admonebat eum, quem mulier illa annunciaret Deum: magnum quippe illum, qui facilimè quæ vellet facere, regna in placido atque quieto statu conseruare, obscuros illustrare ac locupletare, humiles subitò magnificare, & quosuis in rebus aduersis saluare posset. Hæc quum sic vxor commemoraret,

Iberes Armeniæ populi per mulierem captiuam ad Christianismũ perducti. *De Iberibus... pli. lib. 6. cap. 4. & 10.* *Sozom. lib. 2. cap. 6. & sequent.* *Fœmina ea regis Iberorum filium sãnũ complorátum, restituit per inuocationẽ nominis Iesu Christi.* *Reginam quoque ipsam ægram sanat.* *Hanc ad christianam religionem complectendam exhortatur.* *Donum sibi à rege oblatum non recipit.* *Vbi christus, ibi opes.* *Regina regem suum ad christianismum inuitat.*

Rex ea de re ambigit.

Ambigenti in venatione tenebrarum densarũ plaga offertur.

raret, Iberiæ Prioceps flectebamr ille quidem verbis, ambiguus tamen erat. Suspectas enim habebat res oouas, & præterea immutare verebatur patria instituta. Porrò venatum aliquádo cum familiaribus suis est profectus, & ecce nebulæ densæ è montibus diffusæ, teuebras ingeutes adduxere: opacitatémque syluę cődensantes, diem cőuertêre in noctem. Perangusta venatio erat. & iter impeditum & imperuiű. Metuebant sibi omoes, & quò quemque sors tulit, sunt dispersi. Nec minus & rex ipse solus pererrans, patrios inuocabat Deos. Vt autem nihil de ea calamitate est remissum, pro eo atqoe fieri solet, quű homines inopinatis opprimuúntur casibus, captiuæ illius Dei in mentem ei venit: constituítqoe adeò ipse secum, culturum se eum de cæterò, si malum tam subitum sibíque præter expectatio-B uem oblatum discussisset. Hoc si decreto, caligo statim soluitor, & serenitas ampla radiis in syluá coniectis succedit. Itaque lætus domum redit: vxori, quod acciderat, suauiter recenset: muliérculam illá acciri statim iubet, séque ab ea de cultus eius ratione doceri ardeotius petit. Atq; illa, quum quæ par opúsque fuerat dixisset, cőfestim ipse suos conuocat: & orationem pro concione ad eos habens, beneficia quæ captiua illa in domum eius contulisset, commemorat: & quáuis † uődum dogmate nostro initiatus, populis tameo suis voluntaté soam exponit. Et illi vniuersi simul cultű Christi ambitiosa alacritate complectuntur.* Ac primo quoque tempore descriptione à muliere facta, ecclesiam sanè quàm celebrẽ erigunt. Atque ipse quidem viros cooiunx verò vnà cũ captiua mulieres magno studio ad religionẽ adducebant. Etiam parietes circũcircà exstruxerant. Postquam aotem columnas quoq; funibus quibusdam sursum trahentes. locis suis collocabant, vna quidem & altera columna facile sedẽ suam obtinuere. In tertia verò difficilis admodũ & laboriosa fuit collocatio. neq; enim ars conatui sufficiebat, nèque robur trahentium quidquam proficiebat: & permulti erant, qoi illam machiois adtraherẽt. Superuenit oox, & alij omnes dooiũ quisque petiere. sola autẽ captiua mulier in eo loco permansit, precibus Deũ implorans, vt facilis columnæ in basi sua redderetur repositio. Nam illa ad mediũ vsque erecta, obliqua consistebat. parte altera sublata, immobili prorsus permanẽte altera. Factum id, vt Iberibus priora incepta firmiora, & quæ deinceps de numinis cultu statuerẽt, certiora essent. Diluculo namq; proximo ad ecclesiam veniẽtes, veluti miraculũ & somnio prorsus simile quiddã viderunt. Quæ etenim prius immobilis fuit columna, directa paruo ioteruallo supra basim suã suspensa persistebat. Et illa consternatis omoibus, & Christum solum verum Deum profitẽtibus, in conspectu omnium paulatim sua spőte se demittẽs, melius quàm ars vlla efficere queat, loco suo est adaptata. Postea verò & reliquæ columnæ facilè collocatæ atque firmatæ sunt. Atq; Iberes deinde studio omni opus id absoluerunt: cohortante etiam ea ipsa captiua, legatos ad Coustantinum misere, qui fœdus cum eo paciscerentur, societatémque belli cum Romauis facerent, ac pro eis tebus genti ei sacerdotea atque Dei ministros dari orarẽt. Qui quum publicè quæ apud eos acta fuerant, & quàm paratus esset populus is vniuersus ad Christum colendum exponerent, mirandum io modum ea legatione delectatus est Imperator. Et quàm potuit celerrimè, rebus quas petierant omnibus ex eorũ voluntate confectis, oratores ipsos domum remisit. Hoc modo, Iberes prædicationem Christi susceperuot, & tot anoorum lapsu nonc etiam magis in religionis cultu acquiescunt.

Ibi ad Christianismũ animum appellit.

Mox ciues suos ad eundẽ complectendum cohortatur.

μήπω μυηθεὶς τὰ τοῦ δόγματος.

Ciues principis sui consiliũ sequuntur. Ecclesiam construunt.

Fides eorũ inchoata per miraculum ingẽs [illegible] fidei [illegible] exhibitũ perficitur atque confirmatur.

ἐγχάριοι.

Idem societate belli & pacis cum Constantino per legatos inita, presbyteros & fidei doctores ab eo impetrant.

* *Regis ad exemplum totus componitur orbis. Claudian. Vita principis censura est, eáque perpetua. Ad hãc dirigimur, ad hanc conuertimur. Plin. iun.*

Vt etiam interioris Indiæ populi christianismum sint amplexi, & natio itidem Armeniorum. Cap. 35.

SVb eiusdem imperio, & interiorum quàm qui ad nos verguut, Indorum gens, quæ Bartholomæi doctrinæ expers permanserat, à sacro quodam Frumentio instituta, sacri dogmatis particeps est facta. Ne quis autem putet, Christianismum ab hominibus prouenire: id vel ex eis qui apud Indos fuere Christianis, facile est cogooscere. Indi autem Sabæi primùm, deinde etiam Homeritæ sunt appellati. Nationem eam ex Abraham & Cetura prognatam, regionémq; eam quam Græci magnam & felicem Arabiam nominant, esse, extremómque Oceanum fines eius pertingere dicunt: cuius metropolis & primaria vrbs est Sabba. vnde ad Solomooẽ, fama obtinet, aduenisse reginam illam Austri. Gens ipsa circunciditur, ac Soli, Lunę, aliísque eius re-C gioois incolis dæmonibus sacrificat. Immixta ei quoque est nou exigua Iudæorum multitudo. Hanc regionẽ philosophus quidam Meropius Tyrius, cognoscere & perspicere volens, veteres sapiẽtes Platonem, Empedoclem, & Democritum, qui visendorum locorum gratia, longinqua vsi sunt nauigatioue, maximéque propinquiorem Metrodorum, qui Indos perlustrauit, imitatus, assumptis adolescentibus duobus genere sibi propinquis, & Græcæ linguæ nou imperitis, (liberalibus eoim artibus eos erudierat) eò est profectus. Atque ibi quibus opus erat rebus perspectis, iam in reditu erat, Ægyptia vectos naue. Propter penuriam autem siue aquæ, seu alterius necessariæ rei, ad portum quendam appulere. Euenerat tum vt fœdus & pax inter Romaoos & Iodos pacta, solueretur. Atq; Indi D alicũde incorsione io eos facta, quùm alios plerosqoe, tum ipsum philosophum interemêre: adolescentulos autem capros regi suo douo abduxere. Et ille iuoiorem quidã, Ædesij ei nomen erat, ministerio vini miscendi, Frumeutiũ autem arcano regiarum literarum & pecuniarum curandatũ muoeri (ingeniosum uanque, & ad huiusmodi mutia obeũda idoueum esse cognouerat) præfecit. Et quum annis pluribos egregiã ei fidem præstitissent, morieos rex, vxore & teoero filio relicto, diuturnam illorũ beneuolẽtiam libertate data compensauit, & quocunque loco esse vellent, migrandis eis potestatem permisit. Itaque illi Tyrum, quę patria eis erat, redire properabãt. At Indorum regina, quòd teuer admodum filius eius esset, eos, vt aliqoot adhoc ad tẽpus, pueri regníque curatores coustituti, donec

Indi quoque interiores inopinato modo ad Christianã fidem sunt cőuersi.

Christianismus nő ab hominibus, sed à Deo venit.

Indi, Sabæi, Homeritæ.

Magna & felix Arabia. Plin. lib. 6. cap. 23.

Idololatria Indorum.

Meropius Tyrius philosophus ad Indiã visendã profectus cũ duobus adolescẽtibus. Socrat. lib. 1. cap. 19.

Meropius in reditu captus interficitur. Adolescentes Aedesius & Frumentius in regis Indorum ministerium assumuntur. & libertate donantur.

Mox pupillo Regis curatores cőstituuntur.

Per Frumentium interior India Christiana sacra colere primùm didicit.

ille maior fieret, ibi manerent, rogauit. Obsequuntur illi. verebantur enim heræ optata reiicere: & Indorũ regnũ, quoad potuere, administrãr. Et magis penes Frumẽtium summa rerũ erat: qui, vt equidem puto, instigante Deo, si qui apud Indos Christiani, aut qui nauib⁹ eò frequẽtarent Romani essent, diligẽter perscrutabatur. Eos inuentos perhumaniter accepit, locísque, Christianorũ more, suis cum eis orauit. Atque ea progressus via, orationis domum construxit: & quosdam ex Indis sacris nostris instituẽs, precationibus operari docuit, & religionem profiteri hortatus est. Et filius regis iã ephebus erat. Atque illi quamuis, vt manerent, plurimùm cogerentur, attamen & cum regis & cum matris eius bona venia in patriã suam rediere.

Aedesius & Frumentius in patriam ex India reuertuntur.

Aedesius presbyter Tyri fuit.

Et Aedesius quidem Tyri, propter propinquos suos postea presbyterij assumpsit dignitatem. Frumẽtius F verò Phœnicia relicta, Alexandriam se contulit: atque ad Athanasium quum venisset, qui nuper admodum ad sacra ecclesiæ gubernacula peruenerat, res Indorum ei exposuit, & vt procliues paratiq; ad Christianismum suscipiendũ essent, ostendit. Et insuper, non despiciendam esse tam opportunè oblatam venationem, sed episcopũ eò & clerum illis quamprimum mittendum esse supplicauit. Athanasius porrò verbis eis in animo suo perpensis, Episcopis, qui tum Alexãdriæ aderant, aduocatis, non alium aptiorẽ magísque idoneum ad cultum diuinum ibi adaugendũ iudicauit esse, quàm eum ipsum, qui primus semina Christianorum communionis apud eos iecisset. Atque ille persuasos, episcopatum suscepit: & in regione Indorum reuersus, præco Euãgelij istic omnibus factus est.

Frumentius, suasore Athanasio episcopo Alexandrino, episcopus ab eodem factus, in Indiam propagandæ fidei Christianæ causa redit.

Episcopus corporum simul & animarum medicus.

ἱερωσύνη.

Tantopere verò G eum laudatum esse ferunt, vt parẽ cum Apostolis laudem & honorem tulerit. Clarissimũ enim eum Deus reddidit, prodigijs & miraculis insignibus exornãs. Et locupletem nactus gratiam, plurima Deo constituit templa. Medicúsq; animarum iuxtà & corporum incurabilium diuturna sanauit vulnera. Hæc Rufinus memoriæ prodidit, qui se Ædesium Tyri cõuenisse refert. Et ad hunc quidem modum † sacerdotalis dignitas & administratio apud Indos est instituta: vnde deinceps diuinum dogma finitimas quoq; regiones peruasit.

Armenij etiã christum cognoscunt, per magnum & mirificum Gregorium.

Eisdem ferè temporibus, Armenios itidem Christianam religionem cõplexos esse audiui. Quum enim Gregorius ille, qui miraculis edendis clarus fuit, multa à Teridate propter Christũ passus, & post multas variásque malorum species ad quatuordecim annos foueæ cœnosæ & caliginosæ inclusus esset, Teridates H ipse eius gentis princeps, cum domo sua tota, & cum optimatibus, diuinæ iræ vindictam est expertus.

Homines in sues vindicta diuina cõuersi, iidẽ per Gregorium pristinum statũ recipiunt, & Christiani fiunt.

Ad vitam enim simul & formam porcorum redacti, seipsos deuorabant. Sedenim ex fouea illa extractus diuus Gregorius, vno signo omnibus Christum colere persuasit: & suilla forma atque vita liberatos, institutum nostrum complecti coegit, delubra eis construxit, sacra arcani & mystici sacrificij celebrauit, & nouis miraculis incolas dæmones ex ea regione exturbauit. Sunt qui Gregorium vnà cum Teridate ad Imperatorem magnum Cõstantinum venisse tradunt, eúmque tam miranda & inopinata audientem magnopere lætatum esse, & Gregoriũ E ipsum totius eius regionis episcopum ordinatũ, eò misisse. Gregorius igitur Teridatis suffragio comprobatus, quùm idolorum fana ibi euertit, tum Christo sacra templa erexit, & miraculis præcipuis vniuersam gentem ad fidem nostram redactam baptizauit, atque ad Seruatorẽ Christum adduxit.

* *Alium hunc Gregorium Mirificum fuisse aliquis putet, ab eo quem suprà Origenis discipulum, & episcopum Neocæsariensem in Ponto extitisse legimus. Sed vnus et idẽ est. sicuti colligere est infra ex lib. 11 cap. 19.*

Quid Sapori regi Persarum acciderit: de episcopo Simeone, déque ijs qui cum eo martyrio sunt affecti. cap. 36.

Origo & propagatio christianismi apud Persas.

NOn longè pòst, per finitimos populos ad plurimos dogma nostrum peruenit: à quibus & ad Persas doctrinam tum pertigisse existimo. Nonnulli etenim ex Persis, cum Osroenis & Armenijs familiarius agentes, & cum sanctis quibusdam viris verba conferentes, paulatim virtutem illorum experti, ad vitæ eorũ æmulationem tacitè ferri, & Christianismum amplecti cœpere. Vbi autem cum tempore numerus eorum est auctus, ecclesiæ constructæ, sacerdotum ordo institutus, aliáque quæ nostrorũ sunt factorum peracta, non mediocrem ea res Magis attulit plagam. Ij enim antiquitùs, veluti familia quædam ad quam sacerdotium pertineat, rem diuinam apud eos procurant. Quin & Iudæis qui ibi sunt, ægrè fuit, iamdudum odio atque inuidia aduersus religionẽ nostrã, nobis infensis.

Magis ibi & Iudæis, Christũ coli, dolet.

Ij Symeonem episcopũ Persidis calumniose apud Saporem regem deferunt.

Ij Saporem, qui tum regnum in ea regione obtinebat, adeunt: & Symeonem Seleuciæ Ctesiphontis, primariarum in Perside vrbiũ, episco- G pum, per calumniam deferunt, veluti Romanorum Imperatori amicum, rebúsque Persarũ infestum. Et rex fide illis habita, primùm Christianos vehemẽter vexauit, præfectos illis viros sæuos constituens, & tributa grauia imponens, vt scilicet egestate & exactorum crudeliter expugnati, religionem repudiarent: id quod ei magnopere studio fuit.

Grauis persequutio Christianorum in Perside.

Deinde sacerdotes atque episcopos, tanquam eorum præfectos iugulare, ecclesias demoliri, sacra donaria publicare, & Simeonem perinde atque religioni simul & regno Persarum insidiantem corripi iussit. Itaque Magi Iudæis adiuuantibus, ecclesias statim solo æquant: & Symeones ferreis compedibus vinctus, apud regem sistitur.

Symeones cõprehenditur.

Ad regẽ vinctus adducitur.

Vbi sanè virum se honestum & bonum præstitit. Post multa namque verbera introductus, non amplius, vti consue- H tudo eius fuerat, adorare illum sustinuit. Quapropter ira percitus tyrãnus, quid id tandẽ esset, quod nunc demum præter morem faceret, interrogat. Atque ille: Quòd nonquam antea, inquit sicuti nunc, productus sum, vt mihi illata, vt verum Deum prodã. Quum quidẽ nulla inter nos esset dissentio, quæ moris Persici sunt feci: nunc autẽ nefas id esse duco. De veritate nãque & fide nobis est certamẽ.

Regem legitima de causa non adorat, solita reuerẽtia obseruantia omissa, Symeones.

Idem Soli sacrificare iubetur.

Porrò Sapores illi, vt Solẽ adoraret, necessitatẽ imponit: quod nisi faceret, non ipsum modò, verùm etiam omnẽ quæ ibi esset Christianorum gentẽ, interituram esse minatur. Sedenim quũ neque minis illũ territãs, neque promissis demulcens, quidquam proficeret, ac nulla spes esset reliqua, illum vel sacra sua proditu-

Reducitur in carcerem.

proditurum, vel Solem adoraturum, vinctũ remittit in custodiã. Quẽ, dum abducitur, Vsthazanes vetulus eunuchus, Saporis olim pedagogus, primam in aula regia obtinens dignitatem, assurgens, vt martyrem adorat: tum enim fortè pro aulæ palatio considebat. Symeones verò nè verbo quidem eum dignatus, quasi iniuria affectus præteriit: illud in eo detestans, quod nõ ita pridem † coactus Solem adorandum duxerit.

Vsthazanes eunuchus qui fidem abiurarat, ab eo despicitur.

βιαϑείς.

Adorare est, summissionis gratia se inclinare, aut incuruare.

Tum eunuchus oculos lachrymis suffusus ingemiscit, vestem splendidã ponit, pullã sumit atq; pro ædibus cõsidens luctum gemitu & lachrymis mistum continuat, talia subinde verba referens: O me miserum, qualem erga me futurum sperem, qui à me † nulla adhibita vi pernegatus est Christum? quando Symeones iste veteri cõsuetudine mihi coniunctus, ea de causa ne aspectu quidem me dignatus, præteriit? Hæc Saporem latêre non potuerunt.

Vsthazanis pœnitentis luctus.

† ἀβιάστως.

Itaque accito eunucho, num quid domi suæ ei aduersi acciderit, rogat. Ille, nihil infortunij domi esse dicit: felicitatis quippe id esset, si quid domi esset mali. facilius namque id futurum fuerat, quàm tanta opprimi calamitate. Lugeo autem, inquit, quod & viuo, & solem aspicio, iamdudum qui morerer meritus: propterea quòd non ex animi sentẽtia, tua gratia, diuinum Soli exhibui honorẽ. Itaque vtroque nomine me mori debere iudico, tum quòd tantopere desideratũ, rerũ longè pulcherrimarum proditor factus, negauerim Christum: tum quòd te quoque ipsum decepi. Atq; his dictis, adiurat, haudquaquã se posthac mutaturũ sententiam.

Vsthazanis publica apud regem peccati confessio.

Resipiscentia constans.

Sapores ad tantã eunuchi mutationem cõsternatus, Christianis quàm maximè succenset, imposturis atque incãtationibus talia ab eis agi existẽs. Et propter familiarem consuetudinem gratiámque qua nutritium suum prosequebatur, modis omnibus à proposito illũ deducere tentat, crudelitatem mansuetudine tẽperans. Vt autẽ perficere, quod voluit, non potuit, Vsthazane non tam se esse simplicẽ aut stupidũ dicente, vt pro factore & creatore creaturã colendam esse statuat: ita victus Sapures, caput ei amputari iubet.

Vsthazanes à rege condemnatus, ad supplicium capitale ducitur.

Enimuerò quum iam ille abduceretur, fidelissimum quendã ex eunuchis ad regem mittẽs, hæc renunciari ei iubet. Qua ab ineunte ætate ô rex, beneuolentia in te, patrẽ tuũ, & familiã omnem fuerim, alacriter vobis inseruiens, nihil mihi testibus opus esse credo: scire enim te omnia noui. Sed enim pro eo quòd semper gratificari vobis studui, vnã hanc peto gratiã: quam te quidem, qui multas acceperis, reddere est æquum. Grauiter enim moriturus fero, quòd perinde atque infidus, maléque de familia vestra meritus, pœnas pendã. Quapropter præconem publicè omnibus promulgare iubeto, Vsthazanem morte mulctari, nõ qui in regiã aut regnum quidquã admiserit, sed qui sacra Christianorũ professus, minimè regi parere voluerit, vt quem ardenter coluerit Deo negato, pro illo Soli diuinũ ferret honorẽ, propterea suppliciũ sustinere. Atque internuncius hæc ita significat.

Extremæ Vsthazanis ad regem suum preces.

Non vult is vt maleficus sed vt christianus mori.

Quod satis ad supplicium capitis fuit causæ impetrat hoc à rege, cui contra Christianos id cõmodum visum est.

Sapores autẽ petitionem implet. Rectè namque promulgationẽ eiuscemodi casurã putabat. Etenim si Christiani cũ animis suis reputarẽt, nulli de cæterò parsum iri, quando nutricius, & tam charus regi vir necaretur, celerrimè eos Christũ colere desituros. Præterea verò factum id Vsthazani quoque commodũ accidit. Quemadmodũ enim, quum timore adductus Solem adorauit, multos ex Christianis transuersos egit: ita imitatores eius rursum futuri fuerant illi, quum pro veritate religionis cæsum esse cognoscerent. Atque Vsthazanes quidem ita præclarè vitam suã finiit.

Commodius verò Vsthazani ad christianis, quos negatione sua offenderat, cõfirmãdos fuit.

Vsthazanis martyrium.

Postera autem die Symeonem quoque rex trucidari præcepit. Erat autem ea dies, quæ venerandam Dominicam resurrectionẽ Christi præcedit. Quin & alios itidem centum vinctos, qui ex episcopis & alio sacro ordine erant, tũ iugulari iussit. Symeones igitur productus, neque ipsi regi, neque Soli adorationis cultũ exhibere volens, perquàm liberè & fortiter de dogmate suo decertauit. Maximus porrò Archimagus, siue magorum princeps, quum illos abductos, an viuere, & rem diuinã de regis sui more facere vellent, interrogasset, atque id illi cuncti detrectassent, ad supplicium omnes condemnati sunt.

Symeonis & centum ecclesiast iterũ virorum splẽdidissimum pridie Resurrectionis Dominica martyrium.

Symeones verò præsenti animo esse, & confidere, eos iussit: atque in memoriam eis reuocauit mortem simul & vitam sempiternam, resurrectionẽ quoque, & veram pietatem. Et testimonia quædam sacrarũ literarũ adducens, facile fidem faciebat orationi suæ: Mortem scilicet affirmans esse vitam. At si quis per timiditatẽ cultũ Dei deserat id demũ verã mortẽ. Neque ita multũ abesse tẽpus, etiamsi nemo occidat, quin sua ipsa sponte mors prestò sit: quippe quã nemini, qui genitus sit effugere liceat. Quæ autem futura sint æterna, & æuum ipsum testem habẽtia, nõ omnes ex æquo prorsus consequutura: sed vnicuique certã quandã & exactam adhibitum iri, quæ vitam hic actã examinet, amussim: accepturúmque quẽlibet pro operibus suis bonis præmia immortalia, atque itidẽ rursum supplicia pro malis perpetratis sempiterna. Maximum esse, prorsus vitã pro nomine Dei proiicere, atque apud nos bonorum omnium summum & felicissimum. Eiusmodi verbis Symeones, veluti quidã bonus pædotriba, ad certamina discipulos inungens, ingẽti fiducia illos ad cædem progredi est cohortatus.

Quibus verbis Symeones commartyres suos in extremo supplicio capitis ad cõstantiam & fortitudinem sit exhortatus.

Cæterùm postquam centum illi iugulati sunt, postremò & ipse Symeones gladio est percussus. Inter hos etiam fuere Abdechalas & Aninas, senes iam, & * seniores seu presbyteri ecclesiæ eius. Tremẽti verò Aninæ, dum ad cædẽ præparatur, Pusices regiorum artificum præfectus: Conniue, inquit, paululũ ô senex, & oculos claude, & fidenti animo ensem excipe: statim enim videbis magnũ lumen Dei. Hæc cùm dixisset, correptus, & ad regem tractus est. Vbi quum Christianũ se professus esset, quòd liberioribus verbis doctrinã defendisset, & pro martyribus cõtra regem stetisset, quasi non opportunè aut decẽter dicẽdi libertate vsus esset, nouo quodam modo ad mortẽ est condẽnatus. Ceruice namque perfossa, lingua inde eius est extracta. Præterea verò ex calumnia quorundam, filia quoque eius sacra virgo interfecta est.

Martyres Abdechalas & Aninas. Al. Ananias.

πρεσβύται δὴ καὶ πρεσβύτεροι.

Martyres Pusices.

Aulicus ad animositatem cohortãs martyrio quoque ipse coronatur.

Filia item eius virgo sacrata.

De Tarbula Symeonis sorore: de Acepsima, & Mile, episcopis: alijsque in Perside sedecim millibus martyrum.

Caput 37.

ANno proximo, ipso * luculento Resurrectionis die, edictum Saporis Christiano

Martyrium Azadis eunuchi. *Multitudine martyrũ permotus rex, in antesignanes tantũ & primarios christianorum animaduertendũ esse statuit.* *Veneficium his obiectum.* *παρὰ ἰουδαίων γεγενημένη.* *Martyrium Tarbulæ virginis, symeonis martyris & episcopi sororis. Item puellæ, & viduæ sacræ.*

morte mulctans, passim est propositum. Ibi tum E inumerabilis eorum multitudo dicitur martyrio esse sublata, quod multi etiam ea regia aula sustinuere. Inter quos & Azades, apud Saporem maximè gratiosus, certamen pertulit: propter quem in magnum cóiectus mœrorem rex, multitudinem ipsam postea iugulari non sustinuit, solos autem religionis antesignanos gladio feriendos censuit. Simul quoque tum comprehẽsa est sacra quædam virgo cum famula, eiusdem vitę instituti sectatrice. Cui soror etiam fuit, quę post mariti obitum nuptiis secundis renunciauerat. Tarbula porrò ea, quam comprehensam esse diximus, erat episcopi Symeonæ soror. Erat autem per calumniam in vincula cóiecta, quòd Iudæi eam detulerant, propter fratrem Symeonem iratam cædis eius gratia veneficio insidiatam esse reginæ. Ægrotabat enim ea cum extremo periculo, & calumniam perinde atque vera esset, approbabat. Facilimè siquidem fidem habuit rebus detestandis, quæ sic ærumna oppressa iaceret: præcipuè quum † ex genere Iudæorum esset, institutisq; eorum viueret, eósque sibi sincerè & ex animo bene velle putaret. Quæ res illis satis præbuit occasionis, ad odium explendum. Itaque sacras illas virgines, in partes duas serra discissas, in crucem egerunt: reginámque ægrotam, vt per medias illas iret, † permouerũt, vt scilicet piaculum abominandum in ipsas immitteret. Tarbulã hanc forma atque vultu valde venustam, quidam ex magis, amore eius ea conspectu antea captus, clàm ad se accitam, de concubitu compellauit: atque si se potestati eius cómitteret, mercedem ei calumniæ eius abolitionẽ est pollicitus. Tantum verò abest vt illius cupiditati puella assentiretur, vt contumelia impudicam eius petitionem prosequuta sit, mortiq; potius decreuerit quàm virginitatis pudicitiã prodere. Saporis edicto passim promulgato vt cæteris quidẽ, sicuti supra dictum est, parceretur, in duces autẽ religionis solos capitaliter animaduerteretur: magi, eorúmque principes ea re exultantes, incredibile dictu est, quanta cũ improbitate Persidem peragrãtes, episcopos & sacerdotes occiderint. Potissimum autem in regione Adiabenorum crudelitatem omnem exhibuere. Est porrò ea Persica regio, Christum tota profitens. Eadem tempestate & Acepsimas episcopus ductus est, & cum eo ex eius clero permulti. Atque alios quidem facultatibus eorum direptis dimiserũt: Acepsimam autem magi flagris multis verberatum, ingenti vi ad Solem adorandum adigere sunt conati. Verùm vbi nihil egere, carceri eum inclusetunt. Quem Iacobus quidã di-

† ὡς ἀπὸ τρόπαιον νόσου. Iudæi maleficium piaculo non absimili amoliri instituunt. *Tarbula quũ stupro vitam redimere posset, mori cælebs maluit.* *Magi per Persidem omnem edicto regis adducti, in episcopos & clerũ sæuiunt.* *Acepsima martyrium.*

Iacobus presbyter cum Acepsima episcopo in eũdem carcerem includi rogat. *† pro Iosepho Sozomen. habet Iacobum.* *Aithalas, Ioseph, Azadanes, Abdiesus martyres.*

guitate presbyter, sua sponte sequutus, magos orauit, vt in eundem cum illo carcerem protruderetũr. Ibi episcopo grãdæuo subseruiit, ærumnásque eius sedulitate ministerij sui alleuauit. In eisdem vinculis fuere, Aithalas presbyter, † Ioseph, Azadanes, & Abdiesus, diaconi, plurima flagella propter doctrinam perpessi. Postea verò vbi Archimagus, re cum Sapore cômmunicata, potestatem ab eo in illos, pro arbitrio suo, nisi Soli diuinos offerrent honores, animaduertẽdi obtinuit, regísque sententiã vinctis declarauit, atque illi in cótinenti Christum abnegare, multóque magis Soli diuinam rem facere reclamarunt, multos crudeliter eis intulit cruciatus. Et tum quidẽ Acepsimas cõstantis fortudinis specimine edito, in flagranti certamine vitam finiit. cuius cadauer Armenij quidam, clàm sublatum, sepelıere. Reliqui verò, & quidem plures, loris F corpora cóscissi, pietate tamen nihilominus integri & salui, denuò in vincula sunt coniecti. In iis, Aithalæ, dum tormis neruis extenditur, adeo sunt brachia luxata, humerísque diuulsa, vt deinceps emortua, vsu nullo dependerent, neque ei ad cibum ori admouendum sufficerẽt. Quapropter aliorum ea in re eũ ministerio vti oportuit. Sed & cóplures alios sacerdotes, diaconos, monachos, sacras virgines, aliósq; pręterea singulari in doctrinã Christianam ardore præditos, magnóq; labore in sacris ecclesiasticis versatos excruciauit. Horum numerũ inire non fuit. In quibus fuere episcopi, Barbasymes, Paulus, Gadiabes, Sabinus, Mareas, Mocius, Ioãnes, Hormisdas, Papas, Iacob*, Romas, Maaras, Agas, * Bocchoris, Abdas, Abdiesus, Iuannes alter, Abramius, Abdelas, Sapores, Isaac, & Dausas, in regione Zabdæa (hoc enim illi nomẽ erat) à Persis G bello captus. Ea tempestate, vnà cum * luci eius episcopo Marcade, etiã mortuorũ excitator Milas, cũ clericis ducentis quinquaginta numero, qui à Persis itidẽ captiui abducti fuerant, innotuit. Milas sanè Persicus miles fuerat, mutatóq; viuẽdi more, Apostolicũ sequutus est institutũ. Et oppidi cuiusdã in Perside episcopus factus, quum sæpe multas grauésq; sustinuisset plagas, vbi neminẽ Christianã religionẽ amplecti velle animaduertit, † dira incolis imprecatus, inde discessit. Nõ longè verò pòst, quum primarium ibi magistratum gerentes † maiestatem regiam læsissent, adductu eò exercitu longè maximo, Persa oppidũ diruit, locúmq; eius bobus aratro iunctis proscidit, & tanquã agrum conseuit. Milas autem ex eo oppido, sicuti dixi, discedẽs, sola opera in qua sacrũ Euangeliorũ librũ seruabat, accepta, Hierosolyma precationis ergò venit. H Deinde Ægyptum, ad visendos ibi Monachos, petiit. Quãtus autẽ vir is immẽsis miraculis edẽdis, mortuísque adeò restituẽdis fuerit, Syri ipsi, qui vitã & res eius gestas in literarũ memoriam retulerũt, libris suis testabũtur. Mihi satis fuerit, hæc tantũ de eo dixisse, eorúmque duntaxat meminisse, qui apud Persas sub Sapore diuinũ sustinuere agonem. Ægrè enim quisquam numerũ inierit, & qui nã, & vnde fuerint, aut quomodo, quæúe subierint supplicia. Varij namq;, multorumque generũ cruciatuũ apud Persas fuut modi: qui in eis etiam cum ambitione quadam, laudem & gloriam maximè ostentãt. Quanmm autem ta-

Aithala brachia in tormẽtis loco suo mota, & inutilia reddita. *Episcoporum martyrum in Perside catalogus.* *† Sozom. habet Bochras.* *χωρεπισκόπῳ. Mareades episcopus.* *Milas, alij Milesiũ vocãt.* *Et 250. clerici martyres.* *ἐπηράσατο τῇ πόλει. insultauit oppido. Sozomenus.* *† ἐξαμαρτόντων εἰς βασιλέα.* *Profectio Hierosolymitana religionis ergò.* *Oppidũ quoddam apud Persas contempto verbo Dei in crimen læsæ maiestatis apud regẽ suũ, & deinde in perniciem est collapsum.* *De numero martyrum persarum.*

* κατὰ τὴν ἐπιλύχνιον ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως. Nic. κατὰ τὴν ἡμέραν ἣ τοῦ μὲν πάθους τοῦ χριστοῦ ἡ ἀνάστασις ἐπετελεῖτο, τῆς δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἡ πανήγυρις προσεδοκᾶτο. Sozom. Quibus verbis eleganter parasceues & passionis christi dies significatur.

Ante constitutionem istam, alio saporis edicto, innumeri Christiani in perside gladio sunt cæsi, qui seipses Magis quæstiones oppidatim agentibus obtulerunt, ne silentio Christũ negarent, veriti. Sozom. lib. 2. cap. 11. Vno passionis Christi die ibi sedecim millia martyrum variis supplicijs sublata esse passim in locis multis scribit Hier.

tem ratione complecti licet, eorum qui tum ibi martyrium absoluerunt, & alicuius fuere nominis viri & mulieres, extra multitudinem eā quæ numerum excedit, ad millia sedecim fuisse dicūtur. Quorum nomina recensere operosum iudicantes, qui Edessæ sunt, Persæ & Syri Christiani, hoc tantummodo memoriæ commēdarunt.

Quæ Constantinus Sapori Persarum regi pro Christianis scripserit. Cap. 38.

POsteaquam autem laudatissimus Imperator, Christicolas ibi ita affligi intellexit, ægrè id ferens, magnopere est perturbatus. Et paratus quidem ad opem illis ferendam erat: sed quod faceret vt illi eo quoque loco quietam ducerent vitam, non habebat. Sedenim accidit vt legati tum ex Perside ei adessent: quorū optatis quum satisfecisset, rectè se facturum putauit, si Sapori de Christianis qui sub eius regno essent, quidquam etiam significaret. Itaque epistolam ad eū, dignam profectò illam quæ maximè celebretur, dedit: maximam se illi debiturum esse gratiam ostendens, si quietem eis qui sacra Christi colerent, permitteret. Neque esse quòd religionis eius cæremonias criminaretur: quippe illos non victimis mactatis, quemadmodum ipsos, sed incruentis gaudere sacrificiis: & preces ad Deum fundere, cui non effusus sanguis gratus esset, sed anima virtutem sincerè exhibens, & dogmata veræ pietati maximè conuenientia. Proinde laudandos eos esse magis, qui sibi ita credendum, Deúmque colendum statuerent. Ad hæc Deum illum propitium habiturū esse recepit, si Christianorum pietati consulendum putaret. Atque ad id indicandum, Galienum illum & Valerianum, præterea verò ea quæ sub ipso accidissent, produxit. Illos enim, tantisper dum Christianos quiescere passi essent, facilè imperij cursum tenuisse: eosdem autem, potissimum verò Valerianum, posteaquam, sicuti reliqui Imperatores Romani, persequutionē aduersus Christianos excitasset, ab ipsis Persis victum, in discrimen diuinæ vindictæ incidisse, & apud eos captiuum miserè vitam finiuisse. Sedenim sibi ipsi, propter fidem in Christum, Deum opitulatorem fuisse, omnémque inde Romani imperij ditionem ab ipso vsque occidētali Oceano, cū bona Orientis parte, in potestatem suam peruenisse: multa à se bella confecta, & de grauibus tyrannis diuino nutu tropæa esse statuta. Ad quas res nihil sibi opus fuisse vel hostiarum mactatione, vel vatū ariolorúmque prædictione: sed ad victoriā omnem satis fuisse, solam Crucis, quæ copiis suis præierit, armaturam, & orationem præterea sanguinis prorsus expertē. Ad finem porrò epistolæ hæc etiam verba affert. Hoc hominum genere, Christianorum dico (de his enim mihi est sermo omnis) quomodo me elatum iri lætitia putes, si audiam, Persarum quoque res florentissimas, pro eo atque cupio, plurimùm exornari: vt es simul & tibi pulcherrimè, & illis itidē optimè, atque ita vtrisque ex æquo feliciter eāt. Sic namque vniuersitatis huius Deum clementem habiturus esses, & benignum. Hos igitur, quando ea amplitudine es, tibi commēdo. Hos ipsos, quoniam pietate quoq; præclarus es, tibi trado. Hos congruenti tibi humanitate & bene-

Constantini ad Saporem Persarū regem pro Christianis epistola.

Exempla, Christi persequutoribus principibus res esse aduersas, defensoribus autem Christianorum secundas.

uolētia complectere, à re ipso simul, & à nobis, per fidem, immensam initurus gratiam. Tanta diuino huic viro, de omnibus qui vbiuis locorū in cognitionem Christi venissent, inerat solicitudo. Quapropter talis quum fuerit, abunde quoque diuina cura fretus, Europa, Libya, & plurimis Asiæ prouinciis ditioni suæ subiectis, subditis suis, qui perlibenter ei paruere, beneuolis vsus est. Iam verò & ex barbaris plurimi, partim sua sponte, partim bello subacti, nō grauatè eum coluere. Vbique denique tropæa excitata, victorem Imperatorem eum promulgarūt.

Amplissimus pietatis Constantini fructus.

Subditorum beneuolentia.

Barbarorū nationum obseruantia.

Victoriæ insignes.

De vita monastica, vnde ea initium sumpserit, quid ea profiteatur, & quos habuerit autores. Cap. 39.

ATque ipse quidem eiuscemodi actionibus suis effluctum religionem nostram auctam honestatámque voluit. Sed & ipsa per se ipsam in magna fuit gloria, per eos qui tum ad virtutē aspirabant, homines. Multi enim adhuc ex Cōfessoribus superstites erant, in ecclesiis enitētes. Quinetiam celebrem eam reddidere, fidémque ampliore gloria auxere, morum splendore, qui eo tempore monasticā solitariámque consectabantur vitam. Nam veluti arcana & diuina quædā res, cœlitùs ad homines delapsa est hæc Philosophia: quippe quæ & disciplinarum artes, & disputationum nugas, vt quæ superuacaneæ sint, ociúmque quod in studiis melioribus poni queat, sibi vendicent, impedimentóque adeò ad puritatem vitæ sint, prorsus negligat: soláque natiua vtens virtute, ea quæ ad illam perficiendam, & ad vitia tollenda faciunt, doceat & excolat: quæ verò inter hæc habentur media, eorum nullam ducat rationē, prorsus autem circa res versetur honestas: atque eos qui à vitiis lōgè absint, virtutē autem minus cōsectentur, prauos atque improbos censeat. Non enim ostentationem, sed actionem virtutis admittit: nihil prorsus eam, quæ ab hominibus prouenit, gloriā faciens. Et quùm generosè fortitérque animę perturbationes expugnat, tum necessarias naturæ res parum admodum curat, vilipendens, etiam quascunq; corporis imbecillitates. Viribus autem à diuina mente acceptis, ad immortalem illam mentē sublimis tollitur, nocte diéque illam cogitans atque intuens: mirificis etiā modis colens, continuísque precibus concilians. Puritate verò animi, bonorúmque operū factis, ad sinceritatē religionis grassans: externas expiationes, & quæcunque eius generis sunt, lustrationes despuit, & vnum piaculū esse peccatum ipsum putat. Atq; ita rebus externis superior facta, imperiúmq; (vt ita dicā) in eas obtinens neque ab inordinata vita, neq; ab vlla necessitate, ab honesto debitóque proposito suo transuersa agitur, neque cōtumeliis affecta perturbatur. Sed neq; indignū quidquā patiens, vindictam meditatur. Tantū etiā abest, vt vel morbus, vel rerū necessariarū inopia, eam adurgens, de statu suo deturbet, vt talibus quoq; erumnis magis lætetur, generositatē & mansuetudinē suam declarans. Per vitam itidē omnē illud studet, vt quàm minimo indigeat, atque quantū humanæ naturæ captus permittit, proximè ad Deum accedere nititur. † Transitum autem, siue diuerticulum præsentem existimans esse vitā, neque occupationibus

Religio Christiana sub Cōstantino per seipsam quoque florens.

Propter Confessores adhuc superstites, & propter Monachos.

Describitur vera vita Monastica, qualis omnino etiam esse debet Christians.

οὐ γὰρ ἐπιδείξιν ἐθέλει ποιεῖν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ πράττειν μᾶλλον αὐτήν

† πάροδον.

negotiorum irretitur, neque prouidentia rerum præsentium tenetur. Et habitum hominis * succinctum expeditúmque, qui nullis sit superfluis rebus oneratus, laudās, ad futuram respicit beatitudinem, felicémque illam quietem expectat: omni quoque erga Deum pietate, in animo suo, veluti in domicilio excepta, verborum fœditatem, vt rem ingratam, repudiat. Quas enim illa actiones à moribus suis longè proscripsit, earū neque mentionem verbis facere sustinet. Naturæ verò necessitates paularim constringens, & carnem moderatione domās, lasciuiam castitate comprimit, iniusticiam æquitatis amussi propellit, mendacium exigit veritate, composito viuēdi more omnem accidit inæqualitatem. † Familiarius etiam pro societate humana se hominum moribus accommodādo: & proximorū animis cōnformando, bene viuendi institutum confirmat: extraneorum simul & amicorū, vt eis prouideat, curam habet: egentium res suas, & opes ducit esse communes, & quæ cuique debentur tribuit. Gaudet illa cum gaudentibus, mœrentibus nihil non adhibet consolationis. In summa, ad id † quod reuera summum bonū est, studium omne conuertens, sermonibus castis & cogitationibus spiritualibus se ipsam erudit, cultū formæ superfluum prorsus negligit, maledicta magnopere auersatur: colloquia cum veneratione & honoris præfatione ingreditur, auditorē prius veluti medicamento curans. Longè ab ea abest iracundia, cōuicium, iurgium. Quòd enim vera ratione prædita est, irrationalem omnem declinat motum: & vt semel dicam, perturbationū, quæ vel in anima, vel in corpore sunt, omnium domina existit. Verùm enimuerò autorē diuinæ istius Philosophiæ quidam laudant Heliam illū * æmulatorem, quidam verò Ioannem Baptistā. Philon autem ille, genere Hebræus, secta autem Pythagoreus, temporibus suis Iudæos quosdā, viros graues & venerandos, dicit in regione quadam frequentes habente tumulos, circa lacum Mareoticum ad Alexandriam pertinētem, nouum philosophandi morem complexos esse: quorum domicilia, vitæ consuetudinem, aliáq; instituta omnia, talia aliquis esse ex descriptione eius colligat, qualia prisci apud Ægyptios Monachi sunt consectati. Nam vitæ id genus ingressi, possessiones suas propinquis relinquebant: ac rebus omnibus nuncio remisso, extra oppida viuebant, atque in hortis quibusdam & agris solis habitabant. Erant autem eis & mansiones, quæ monasteria rectè dicantur, vbi solitarij cum grauitate & sanctitate sacris initiabantur, carminibúsque diuinis, hymnis & psalmis Deum laudabant atque colebant. Nullus horum prius cibum, quàm sol occidisset, capiebat. Fuere etiam, qui tribus aut pluribus quoq; diebus sine alimento perseuerarent: vino autem & sanguinolentis prorsus abstinerent, certísque diebus consultò humi decumberent. Cibus eis erat panis, sal, & hysopum: potus, aqua. Prope eos mulieres etiam vetulas fuisse scribit, quæ philosophiæ eius amore, eundem vitæ cursum delegerint. Quapropter & * cōsilio voluntario cœlibatum consectatæ, vitam ita transigebant. Philon sanè in libro quem de Vita contemplatiua, siue supplicum, inscripsit, memoriæ hæc mandauit. Videtur autem eos significare, qui ex Hebræis tum nuper admodum Christianismum susceperint, Iudaicis adhuc opinionibus præditos, morésque eorum seruantes. In nulla enim gente alia, præterquam apud nos, tale vitæ institutum inueniatur. Equidem ab illis Ægyptiis tantopere hoc viuendi genus inualuisse cōiicio. Sunt verò qui dicunt, persequutionum tempora huic instituto derepētè primùm causam præbuisse. Quum enim à tyrannis religio exagitaretur: qui sibi fuga consulebant, in montibus intonsis & saltibus quibusdam versabantur, in quibus ne deprehensi caperentur, do industria errabundi sedes mutabant. Et quum ei vitæ assueuissent, paulatim deinceps institutum id ad mortem vsque producebant: & ad magna incrementa, multis per æmulationem, conuersationem talem & vitā subeuntibus, transmittebant.

τὸ εὔζωνον καὶ ἀπερίττον. — *τῷ κοινωνικῷ τῷ ἤθους καὶ τῷ τοῖς πέλας ὁμοιοῦν.* — *τὸ ὄντως ὂν ἀγαθόν.* — *ζηλωτήν.* — *Philo Iudæus sub Iudæorum quorundā nomine, primorū ad Alexandriam, & in Ægypto, Christianorū monachorum institutum descripsit.* — *Diæta monastica.* — *Ascetriæ.* — *γνώμῃ ἑκουσίῳ τὴν ἀγαμίαν ἀσκοῦσαι.* — *Persequutionū tempora plurimos Monachos fecerunt.*

De vita & instituto clarißimi inter Monachos Antonij magni, & sectatoribus eius: et de Paulo Symplici. Caput 40.

Antonius magnus Monachus.

SEd enim siue Ægyptij, seu priores illi, quos diximus, aut etiam alij quicunque instituti huius autores fuere, & eiusmodi philosophia alijs præiere, illud quidem certè nemo non confitetur, ad summum, & moribus ipsis, & accurata viuendi ratione, institutum hoc, ita vt opinio obtinet, exercuisse celebrem illum & magnum Antonium: quem tum in Ægypti montibus viuentem, propter virtutis præstantiam, germanum sibi amicum fecit clarissimus Imperator Constantinus, frequentibus ad eum datis literis hominem honorans, & vt † de institutis suis se certiorem faceret, rogans. Fuit autem is genere Ægyptius, a primas in patria sua partes ferens, in vico cui nomen erat Conia ortus, qui b finitimus est Arcadū, quæ apud Ægyptios est Heracleæ. In iuuenili autem ætate, relictus à parentibus orphanus, quidquid ei fuit agri, loci eius incolis donauit, reliquam substantiam egentibus distribuit. Ita enim decere existimauit, vt qui philosophari cōstituisset, non, solum pecunias relinqueret, sed etiam pro eo atq; deceret, inopibus eas expenderet. Sanè quidem qui tum rebus pulchris vacarent, eis se coniungens, quæ in vnoquoque eorum præstantissima essent, ea est æmulatus. Quòd nanque sciret optimam quanque vitam consuetudine dulcem gratámque fieri, quāuis grauis primùm sit & molesta, in † compendiosis perfectísque se magis exercuit virtutibus. Et quotidie quasi principio iacto, magis ac magis in vniuersa animi moderatione proficiebat, nouā quandā & vigentem indies præ se ferens alacritatem. Et corporis quidem voluptates ærumnis eius iugibus suppressit, animæ autem inordinatos impetus pertinacia propositi sui constrinxit. Semel autem interdiu post occasum solē cibum sumpsit. Persæpe verò biduum totum, quandoque etiam triduum, escas non attigit. Cibus ei erat panis, obsonium simplex sal, potum præterfluēs torrens præbuit. Per totam autem semper, vt sic dicam, vigilans noctem, aliquam etiam diei partem precationibus dabat. Quod sicubi somnus ei obrepsisset, breuis is admodū fuit: humi

† περὶ ὧν ᾐτεῖτο, Niceph. καὶ ὧν ἐδεῖτο. Sozo. hoc est, de rebus quibus indigeret. — *a τὰ πρῶτα τῆς πατρίδος φερόμενος. Niceph. τοῦ γένους τῶν εὐπατριδῶν Sozo. lib. 1. cap. 13. hoc est, claro loco natus.* — *b ὅμορος δ' αὐτῇ ἡρακλέους τῶν παρ' αἰγυπτίοις ἀρκάδων. Niceph. τοῖς παρ' αἰγυπτίοις ἄρκασι. Sozo. hoc est, Aegyptiorum montibus.* — *Monastica Antonij politia.* — *Hesiod. sententia.* — *† συντόμοις.* — *Fomenta mollitiei.*

verò

verò in nudo solo plurimùm cubabat. Et omnino olei simul vnguini, & lauationis vsui renunciauerat: quòd illum non latêret, robustū quoque & firmum corporis habitum humidis sensim ad mollitiem & luxū conuerti. Haud vnquã eum à quopiam nudum esse visum tradunt. Et quum literas ipse non didicit, tum neque earum peritos admiratus est. Mentem verò bonam, vt literis ipsis antiquiorẽ, taliúmque adeò artium innentricẽ, valde laudauit. Quin neque iis quidquã opus esse dixit, si mens per seipsam valida sit. Mitis porrò atque humanus, vt non magis alius quisquã, & in colloquiis gratiosus maximè atque item acutus † inuictúsque fuit. In disputationibus præcipuè, etiam si qui interdum contentiosè cum eo conflictarentur, ne perturbaretur, seruabat. Præstantiori siquidem sapientia quadã & nouo more, vnà cum diuina prudentia temerè illatum contentionis studium facilè cõtrahere, & ad moderationem conformare nouerat. Vehementiam autem colloquurorum temperans, mores eorum simul reddebat meliores. Diuinam inde cognitionem atque etiam præcognitionem consequutus nihil admodum esse iudicat futura præuidere: vanúmque etiam, quod in ea re collocaretur, studium esse dicebat. Neque virtutem vllam esse docuit diuinare: quòd è diuerso, neque in vitio, cuius gratia pœnam quis metuat, sit, futurū non nosse. Cœterum vnũ illud beatitudinis esse existimabat, ritè Deũ colere, legésque eius & mandata inuiolata seruare. Si cui autem amor futura cognoscendi incessat, puram modò, inquit, habeat animam, & futuri perspectio eum consequetur, Deo veluti per speculum aliquod cognitionem futuri exhibente. Socordiam autẽ detestans, omnes qui rectè viuere vellent, admonuit, vt opus facerent: & vt seipsum quisque in iudiciū & rationem diu noctúque factorū abduceret, atque si quid contra decorum fecisset, vt id literis annotaret. Sic enim fore, vt seipsum vereatur homo, & deinceps ab absurdis animi motibus, ne multa annotata reperiat, abhorreat: fore etiam vt metuat, ne scriptura tali à quopiã deprehensa, improbus ipse manifestò inueniatur. Acriter quoque, si qui iniuriam accepissent, defendebat, eáque causa frequenter vrbes adibat. Multi namque eum accedentes, calamitatésque suas deplorantes, cogebant vt vrbes ingrederetur, & pro eis precator atque intercessor apud magistratus fieret. Illi porrò plurimi faciebant, si ipsum viderent, & Sirenem verborum eius andirent, quũ populum principibus magistratibúsque obedire iuberet. Ipsi enim studio in primis fuit, latêre, & in solis locis versari. Et quod eo esset animo, si quando in publicũ prodiret, confecto quanta potuit celeritate, cuius gratia in vrbem venerat, negocio rursum se in solitudinem recipiebat. Siquidem dicere solitus erat, lethalem esse piscibus extra vndas conuersationem: neque minus Monachum in periculum cœlestis vitę & professionis sanctioris amittẽdæ venire, si moras in vrbibus trahat. Et quum iucundum se omnibus præbuit tum ne summissus nimiū & adulator esse videretur: præterea ne ex eo quòd ab omnibus honore afficeretur, quòdque ei quos iussisset, morem gererent, fastu & arrogantia efferretur: Scri-

Mētis bona nil opus est literis

† ἀκατάγωνιστος.

Antonius nõ magnũ esse putanit futura praiudere & prædicere.

Vera beatitudo.

optimũ Christiana, atque etiã honesta vita præceptum. Virgiliano viro bono consonum.

Oppressorum defensio.

πελαρχία.

Quòd piscis in arido, hoc Monachus in oppido.

Moderatio animi.

A benti aliquando Constantino ad se vt veniret, mirificè enim hominem amabat, detrectauit id primùm dicens: Siquidem ad Imperatorem venero, Antonius ero: sin minus, abbas Antonius, atque eo tandem modo ad illum adire sustinuit. Verùm hæc tanquam gustus quidam & exigua imago Antonij vitæ & instituti, sint exposita: vt ex his vniuersam eius, qualis fuerit philosophiã colligamus. Quã rebus omnibus optimus Athanasius, cui etiam fuit charissimus, copiosè memoriæ posteritatis literis mandauit: certaminibus eius contra dæmones, & artibus quas aduersus illos adinuenit, aliísque vitæ prodigiis & rebus quibussuis conscriptis, vt liber is monastici instituti ceu † finis quidam esset. Itidem vt idem Athanasius * in vita Syncletices fecit, vt B sicuti in hoc mulieres, ita in illo scripto viri, quod sequerentur institutum, tanquam in cõmentario expressum, haberent. Habuit autem discipulos multos, probatos admodum, & qui magistrum vitæ institutione, sapientiæ studio, & virtute reliqua satis feliciter retulerunt. Qui partim in Ægypto & Libya, partim in Palæstina, Syria & Arabia sunt philosophati. Præstantissimi sanè ij sunt, atque itidem successores eorum. Et profectò ingentis esset laboris, vel omnes qui Deo vitam suam dicarint inquirere, vel facienda ab eis addiscere: præsertim quum illi magna cura, vt & ipsi, & eorū facta latêrent, studuerint: non perinde scilicet, atque nostrum temporum Monachi, facientes, qui * fastu & ambitione inani insolenter per forum sese inserentes venditant. Multi sanè spectati fuere sectatores eius: & in primis Paulus ille, qui ex virtute C Simplex est cognominatus. Quem ferunt rusticam vitam agentem, & cum formosa coninge habitantem, & posteaquam eam † in flagranti crimine cum mœcho concumbentem vidisset, grauiter subridentem, adhibito iureiurando, coniunctioni eius renunciasse: eáque statim dimissa, ad Antonium peruenisse. Mitis verò admodum fuisse, & obedientiam præcipuè coluisse dicitur. Monasticis quoque studiis & certaminibus cum magistro contendit, omnem adhibente curam atque diligentiam, ne quid quod ab illo degeneraret, in imitatione eius deprehenderetur. Qui sanè testimoniū ei perfectionis in optimo instituto, monasticáq; philosophia perhibens, nihil ei deinceps præceptore opus esse dixit. Ipsum quippe per seipsum philosophari egregiè admodum, iam senem: qui scilicet studiū D id non à puero esset meditatus, sed non ita pridẽ ad certamen tale descendisset. Sed & Deus cœlitùs, quæ de eo Antonius pronunciauerat, autoritate sua confirmauit: breuíque ita clarū reddidit virum, vt meliore etiam præceptore ad dæmones lucta supplantãdos atque propellẽdos, esset.

Scitè Antonij dictum.

Athanasius vitam Antonij Monachi conscripsit.

† ὅρος.

** ἐν τῷ βίῳ συγκλητικῆς.*

In vitis patrũ Syncletice inter sacras Abbatissas allegatur.

** ni. non omnes.*

Athanasium librum de virginitate conscripsisse testatur.

Discipuli & sectatores Antonij. Paulus simplex.

† τύφῳ καὶ διακένῳ φιλοτιμίᾳ σοβοῦντες καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐμπομπεύοντι.

ἐπ' αὐτοφώρῳ μοιχευομένην.

De sancto Amone: & Eutychiano, qui in Olympo Bithiniæ monte versatus est. Cap. 41.

EOdem tempore & Amon ille Ægyptius itidem viguit, qui à propinquis & familiarib[us] coactus, vxorem quidem duxit: cum ea tamen coniugij more, vti viri consueuere, congressus non est. Quum nanque nuptiarum dies aduenisset, & sponsa, sicuti fieri assolet, in thalamū eius

Amõ Ægyptius.

deducta esset. solus cum sola colloquutus, finem E iam suum nuptias habere dixit: & magnum quiddam fore, si virgines vitam exigerent, docuit: præmiáque cœlibatus commemorans, persuadere ei conatus est, vt solitariam pro se vterque sectaretur vitam. Et puella quidē verba eius laudibus extulit, segregari tamen ab eo prorsus noluit. Itaque Amon decē & octo annos cum ea vixit seorsim cubans, & quod secundum Deum est vitæ institutū colens. Mehercula vero æmulatione illius, & ipsa spe animóque erecta, iniquum esse existimauit, sua causa tantum * virum in obscuro latêre: & vtrunque potius ab altero segregatum, pietatem exercere debere censens, separari à viro petiit. Atque ille relicta mulieri domo, ipse meridiem versus ad lacum Maream in solitudine, circum Scetin & Metriæ montem duos & viginti annos Monasticam est philosophatus, bis quotannis adire & visere mulierem solitus. Multos & hic veluti dux habuit sectatores, & multa diuina edidit opera. Multa dicta eius memorantur, quæ ab Ægyptiis monachis, accuratè talia & studiosè inquirere, veterúmque monachorum facinoribus, siue in scriptum sint relata, siué minus, delectari solitis, per temporū successionem præcepta, hodie quoque feruntur, auditoribus per quàm iucunda. Quorum vt gustum aliquē proponamus, hæc subiungere liber.

Sponsus & sponsa 18. annos cœlibes vnà viuunt.

Seiunguntur tandem, vt rectius monasticam philosophiam colere possint.

* τηλικοῦτον ὄντα οἶκοι χρόνου τε δὴ διαιτᾶν.

Verecundiæ conseruatæ exemplum.

Petebat magnus iste vir solitudinem quandam, cum discipulo suo Theodoro: quúmque fossam quandam vndis scilicet repletam transcere opus haberent, ne vestes altius attollentes, alter alterius nuditatem conspiceret, retroducere paululum Theodorum iubet. Quū verò seipsum quoque nudum videre vereretur, diuino momento in sublime sublatus, in vlteriorem peruenit ripam. Vt autem Theodorus quoque satis madēs transgressus, vltra Lycū (sic enim incolæ fossam eam nominabant) venit, vestémque & pedes G Amon sic eos vidit, precibus senē fatigans, causam eius rei vt sibi diceret petiit. Ille tectum id, quidquid esset tacitúmq; esse voluit. Vt vero magis magisq; Theodorus cōtendit, nihil se de petitione ea remissurū profitēs: Amō tandē pacto prius interposito, se viuo nemini id prolaturū, rē actā exponit. Quapropter is postea præstātioris cuiusdam naturæ virum eum esse credit. Porrò quòd etiam præcognitionis diuinæ plenus fuerit, id quod nunc dicemus, satis indicabit.

Amon diuina virtute vltra Lycum fossam transfertur.

Aliud Amonis miraculū.

Puer quidam parentum iniustorum à rabido cane morsus, in ea expectatione, vt quamprimùm moreretur, erat. Ille: Nō ego, inquit, sed vos, siquidem voletis, eum curabitis. Si enim, quem surripuistis bouem, dominis suis restituere volueritis, statim malo omni puer liberabitur. Bos redditus est, & periculum omne con- H festim profugiens, vacuum ærumnæ omnis puerum reliquit. Quum autem aliquo pòst tempore Amon decederet, animam eius Antonius dicitur in cœlum deduci vidisse, diuinis virtutibus eam comitantibus, veneratione̜que & stipatione multa, atque etiam ineffabili quodam hymnorum carmine prosequentibus. Et quum, qui tum cum Antonio erant, per consternationem in aerem suspiciente, & rei tantæ faciem admirante, causam ab eo requirerent: ille visū id haud quaquam occultum habuit. Et verba eius re ipsa sunt confirmata. Postquā enim à Sceti multi venere, & tempus obitus Amon indicauère, illud ipsum tempus esse cognitum est, quum Antonius stupore correptus in cœlos suspexit. Vterque sanè meritò beatus habendus: Amon quidem, quòd sic è vita præsenti sit subductus: Antonius verò, quòd eum Deus visione ea sit dignatus: quum quidem inter vtriusque habitationis locum, magnum interuallum atque dierū aliquod intercederet iter. Atque hæc quidem de Antonio & Amon memoriæ sunt prodita. Eodē verò tēpore, & in Olympo Bithyniæ Eutychianus ille versatus, monasticæ Philosophiæ nauauit. Tantopere siquidem per virtutē diuinæ gratiæ particeps est factus, vt miracula & prodigia plurima ediderit, morbósque incurabiles sanauerit. Quapropter Constantinus quoque Imperator magno studio amicitiā consuetudinémque eius ambiuit. Accidit tum, vt ex Imperatoris satellitio quidam, tyrannidis affectatæ suspe- F ctus, & circa Olympum occultatus, captúsque in vincula sit coniectus. Et quū perquàm acerbè in carcere cruciaretur, propinqui & cognati eius Eutychianum conuenientes, vt legationem precationémque pro eo apud Imperatorem susciperet, atque aliquo modo prouideret, vt interea vinculis liberaretur, ne scilicet antè legationem obitam acerbitate tormentorum interiret, rogarunt. Atque ille ad carceris custodes, vt hominem vinculis leuarent, oratum misit. Vt verò illi petitioni eius non acquieuere, ipsemet ad carcerem venit. Et ecce custodiæ portæ sua sponte claustris fractis, ad viri præsentiā statim patuere, & compedes ferreæ, numellæ, vinculáque ceruicis vinctum relinquentia, cum strepitu delapsa sunt, & huc atque illuc dispersa. Dein de ad Imperatorem, qui tum Byzantij erat, profectus, illicò reum condemnatum supplicio liberauit. Nihil enim Constantino difficile aut molestum fuit, quod vir ille peteret, quem vehementer amabat, & magno in honore habebat. Fama autem fert, Eutychianum postea * ad Nouati hæresim desciuisse, & ea quæ ei inerat gratia excidisse. Et hæc quidem, aliqua ex parte, nobis de Monachorum instituto & philosophia sint dicta. Qui autem talia scrutari volet, multos inueniet libros, in quibus plurimi, qui ea ætate atque deinceps integritate vitæ enituere, commemorantur. Potissimùm verò, quæ de iis Lausus Præpositus conscripsit. Multam quoque & vtilem de eis historiam Sophronius Hierosolymitanus nobis reliquit, Prati & noui Paradisi titulo, scripto ei indito.

Antonius Amonis morientis longè ab eo dissiti animam in cœlum ferri vidit.

Eutychianus monachus.

Socr. lib. 1. cap. 13.

Is vinctum & ad mortē cōdamnatum liberat.

Lausus præpositus, & Sophronius Hierosolymitanus de Monachis scripserunt.

* αἵρεσιν δὲ τῶν Ναυατιανῶν ταπεινὸν θείας χάριτος μετέσχε. Soz. libro 1. cap. 14. hoc est, Nouatianorū hæresis quum esset, gratiæ diuinæ particeps fuit. Hæc verba apud Sozom. in principio narrationis de Eutychiano posita sunt. Nicephorus autē in toto hoc opere Nouatianus est iniquior.

De sanctis magnorum miraculorum editoribus, Spiridone, Nicolao, & Parthenio, cap. 42.

QVandoquidem verò & Spiridonis, & Nicolai mentionē me facturū esse recepi, hoc loco fidem mihi liberandam esse duxi. De aliis nanque Confessoribus & Hierarchis, qui innumerabilia & mirifica passi sunt & fecerunt, & quorum multi; quæ in eis fuit, gratiæ robore mortuos quoque excitarunt, suprà exposuimus. Ipsi quidem diuo Spiridoni tanta diuini spiritus incessit gratia, vt quæ de eo celebratur fama hoc quoque tempore, virtutem eius astruere possit. Rusticus enim cum esset coniugémque in ma-

trimonio

De Spiridone omnium simul & hominum pastore rustico videlicet, & Trimmythuntis in Cypro episcopo, eiúsque miraculis.

trimonio, & liberos ex ea susceptos haberet, nó A propterea in rebus diuinis deterior aliquo fuit. Tanta nanque is sanctitate erat, vt à pastorali vita non abhorreret (Trimmythus autem, quę vna in Cypro insula vrbiũ* est sorte ei obuenerat) à fastu tam alienus, vt eodem in loco & oues pabulo, & homines doctrina atque vitæ exemplo pasceret optimè. Quum autẽ multa sint, quę de eo liber in ipsius vitam compositus recenset, ne socordiæ sustineam crimen, néue rursus extra propositum longius digredi videar, duorũ aut trium egregiorum eius factorũ meminero. Fures aliquando noctu irruisse dicuntur in sancti viri ouile, insidias gregi eius tẽdentes, & clàm oues aliquot rapere conantes. Et quum nemo eis cõpedes iniiceret, derepentè diuinitùs vincti sunt.

Fures diuinitus per miraculũ vincti, ad meliorem frugẽ redacti.

Aurora illucescente, magnus ille vir adest, manus eorũ post terga redactas inuenit, subridet: vincula illa, quæ sub oculos non caderent, soluit: docens eos admonet, licuisse illis si quid B petiissent, accipere: neque opus fuisse, cur noctu se ærũnosè fatigarent: mores eorum ad meliorem vitã, vt iusto quæstu vitã tolerarent, transformat: & postremò erumnæ eorum misertus, Abite, inquit, & arietẽ hunc accipite, ne noctẽ hanc frustra peruigilasse videamini: reprehensionémque mihi, propter toleratos domi meæ labores, veluti qui vacui abieritis, impingatis. Vnum hoc est quod à Spiridone, non sine admiratione facetè est factũ. Nec illud quidem non admiratione dignũ. Erat beato illi filia Irene germana tanti patris puella. Apud hanc ex notis quidã magni precij gestamen atque* ornamentum deposuit.

*κόσμιον.

Filia Spiridonis Irene è sepulchro iam mortua patri, quo loco ornamentum apud se ab hospite depositum recondiderit, ostendit.

Illa vt rem certam tutámque sequeretur, domi quidquid id erat defossum, terræ seruandũ credidit: nec ita multo post, nullo eius rei indicio post se relicto, è vita migrauit. Venit C breui qui id deposuerat & nunc incusando, nũc orando, molestus erat Spiridoni. Vt verò gestamine tali diu multúmque domi quæsito, id non inuenit, suam ipsius senex putauit esse calamitatem: hospitis, qui tantopere lugeret, capillũ conscinderet, ac sese prorsus cruciaret, iacturã. Itaque, Agedum (inquit) ad filiæ sepulchrum eamus, eámque interrogemus. Vbi eò ventũ, nominatim filiã vocans Spiridon interrogat, quónam loco gestamen deposuerit? Ibi illa subitò apparens, beato illi rem omnẽ exactè exponit, & rursum sepulchrũ subit. Spiridon porrò ornamentũ, quo illa loco indicauerat, inuentum, homini reddit, eúmque dimittit.

Miraculũ huic propè simile de diuo Stanislao Cracouiensi apud Polonos episcopo fertur.

Alteri quoque indigenti homini, & inopia magna circumuento, serpentem ad sepem & maceriam se voluentem, in aurum conuertit, eúmque illi dedit, vt eo mutuã pecuniã sumens vteretur, penuriámque D suam solaretur. Cæterùm, quum se ille inopia depulsa aliquantum locupletasset, Spiridon serpentẽ ita vt tum erat, ad locum suum circa sepem reposuit. Qui viri sancti precatione, pristina recepta natura, rursum reptans, ac sese circumuoluens, latebras suas intrauit.

Serpens in aurum versus.

Verum enimuerò illud quoque factum eius vt memorẽ, conuenire mihi visum est. Mos beato illi erat, sementem & fructus qui ei prouenissent, vendenti, partim pauperibus largiri, partim sine fœnore vtendos dare. Siue igitur daret, seu acciperet quidquam, non id per manus eius gerebatur: sed quæ ei erat repositoria cella, ad se venientibus commonstrata, vel accipere eos, vel vsui acceptum reponere iubebat. Quidam sanè qui mutuum ab eo acceperat, vt debitum redderet, ad eum venit, quum autem is more solito, cellæ rursus inferre quod acceperat, iussus esset, reponens id, sustulit potius.

Infidus commodatarius miraculo in officio esse docetur.

Non enim tantùm debitum non reddidit, sed insuper aliquid quoque harpagatum secum ferens abiit: ita tamen, quasi mutuum dissoluisset. Sed enim celare factũ non potuit. Aliquanto nanque tempore pòst rursus illum, mutuum accipere volens, conuenit. B Et ille ex consuetudine sua hominem ad loculos granarios mittens, metiri quantum vellet, iussit. Vt autem is nihil ibi frumenti inuenit, id patri significauit. Ibi ille: Mirum profectò, inquit, si vni tibi cella vacua videtur. Quapropter considerare conuenit, an quum prius nihil reposueris, recipere nunc quidquam cone re. Sciens enim esto, nisi fallaciæ quidquã subsit, voti te compotem fore. Vade ergo denuò cum certa, te inuenturum esse, fiducia. Atque ita ille demum deprehensus, veniam fraudis petiuit.

Infidus itidem emptor.

Tale quiddam alij quoque, qui oues à viro sancto mercabatur, euenit. Centum erant, quas emerat. At ille capram vnam insuper annumerauerat: quæ quum ab illo vi traheretur, ipsa minimè sequebatur, quodammodo enim resistens, balatu hominis iniquitatem C traducebat. Et ille, quum nihil non ageret, in humeros tandem eam sustulit. capella autem & calcibus & cornibus ceruicẽ eius acrius petens, delapsa est, & in stabulum suum recurrit. Quod vbi Spiridon cognouit, illi vt ritè metiretur & numeraret, suasit. Atque vbi ille factum statim confessus est, hic noxam remisit, captamque sequi illum iussit: quod alacriter sanè illa faciens, sua sponte emptorem est secuta, interdum etiã eundem properans præcessit. Pulchra quidem sunt hæc. Constantiam verò eius viri, ecclesiastico ritu seruando, simplicitatémque diuinis traditionibus colendis, quomodo silentio prætercam? Conuentus aliquando agebatur, in quo Triphyllius ille quoque erat,† Ledrensis episcopus literarum artibus probè eruditus, & legibus discendis diu Beryti versatus.

† τῶν Λήδρων ἐπισκόπου.

Beryti olim præclara docendarum legũ schola fuit.

Hic episcoporum iussu populum docens, Spiridone præsente, quũ D dictũm quoddam referre deberet: quo Christus ad paralyticum est vsus, illud scilicet, Tolle grabatum tuũ & ambula: * pro grabato, lectum dixit: Quod molestè ferens Spiridon: Non tu quidem, inquit, pręstantior es eo qui grabatum dixit: quî igitur, malùm, pudor iste est, verbis illius cum decoro non velle vti? Atque his dictis, in conspectu omnium episcopali sede exurgens, factum & supercilium eorum qui oratione affectata sese efferrent, contrahere est conatus. Rectè enim id facere potuit quamuis apertus omnino & simplex esset. Magna quippe dignitate gloriaque venerãdus, propter mirifica quæ ede-

*σκίμποδι ἀντὶ κραβάτου ἐχρήσατο.

* *Spiridonem istum, cùm episcopus esset, oues pascere non puduisse, per summam humilitatem & simplicitatem, Suid. scribit. Quod in veterum episcoporũ paupertate, non adeò mirum fuit. Eidem Deus ante tempus, promissam mortuorum resurrectionem, per filiam eius redíuiuam, exhibuit. Socrat. lib. 1. cap. 12.*

bat opera, atque ætate prouectiore, sincere & grauiter episcopali munere gerendo clarus erat. Sed & quàm fuerit in amicis accipiendis dexter & humanus, ostendam. Magnum quadragesimæ ieiunium agebatur, & ex amicis quidam ad eum ex itinere longinquo venit, & quidẽ eo quo ipse ieiunaret tempore. Certis enim quibusdam diebus à cibo omni abstinẽs, postea vescebatur. Illũ igitur sacratis eis diebus venientem, quũ de itinere fessum videret, filiæ suæ vt pedes illius lauaret, mensámque propooeret, pręcepit. Atque illa vbi neque panem oeque farinã domi esse, propter præsentẽ abstinentiam & ieiuniũ, dixit: precatione ipse facta, † succidiam ad focũ pendentem recipere eam, & quamprimùm ad ignẽ torrere iussit. Et vt assa satis fuit, hospiti & ipse assidens, cibóque manus admouens, cõmedit, & amicum vt itidem faceret est hortatus. Atque ille quom detrectaret, Christianum se esse dicens, neque tali tẽpore eiuscemodi esca indigere confirmans: Spiridon illũ, ne quidquid id esset cibi, pro ea rerũ inopia aspernaretur, admonuit, diuinũ enim oraculũ extare, qood mũdis omnia mũda esse declaret. Multa porrò alia hisce similia ab illo acta, institutũ nostrum commemorare non permittit, quæ Rufinus primũ Romano exposuit sermone, aliáque præterea plurima ad rem Ecclesiasticam pertinentia. Et de Spiridone hactenus. Floruit etiam tum Nicolaus, apud Myra Lyciæ episcopus, Spiridoni, vita morum simplicitate, naturęque conuenientia par: nec noo miraculis, & accurata certaque doctrinę obseruantia perquã celebris. Huic ea fuisse dicitur gratia, vt qui eum complecteretur, familiariúsq; secum ex animo colloqueretur, diuini quiddam doni hauriret, momentumq́ue inde aliquod reciperet, vitę ad optima quæque opera conformandæ. Eius actiones veluti omnibus notas, prætermitto. Par istis etiã fuit Parthenius, vrbis vuios in Hellẽsponto episcopus, vitæ splendore, humaoitate, & prodigiis ingentibus clarus, adeo vt accepta à Deo potestate, mortuos excitarit, dæmonibus imperarit, & variorum morborum curator gratuitus ac promptus fuerit. Ac de his hactenus. Ad hunc scilicet modũ doctrina fidei in oarionibus, solitudinib*, & vrbibus omnibus magno consensu frequentata est: atque in ecclesia Dei indies incrementis suis eluxit, in cœlum vsque sublata. Cœterùm hisce dimissis, orationẽ ad ea quæ in ecclesia gesta sunt, rursũ conoertã.

Spiridon in accipiẽdo hospite benignus & officiosus.

Magnum quadragesimę ieiunium. Officia hospitalia.

τῶν ἀπηωρημένων ταρίχων κρεῶν τὴν ἐστίαν. veieon.

Succidiam ei hospiti edendã proponit.

Nicolaus Myrensium in Lycia episcopus, alterius Nicolai Mirifici auunculus & decessor.

Parthenius Hellespontiacus episcopus.

* *Non tulit Spiridon, in conuentu publico episcopũ Triphyllium verba Euangelica per affectionẽ mutata allegantẽ. Quid hic uous bene, hodie nostris faceret Theologis?*

† *Penuria, charitas, & bona conscientia, de ciborũ delectu dispensat.*

Quemadmodum Eusebius & Theognis Ariani, libello pœnitentiæ exhibito, suas receperint ecclesias: eósque qui in eorum locum surrogati erant, eiecerint. Cap. 43.

LAudarissimus quidem ipse imperator, omnẽ mouebat funem, vt religio nostra magis ac magis augeretur, & incremẽta sua caperet, quippe qui Apostolico cœlestíque prorsus esset animo. Inter ecclesiarum præsides, rerúmque sacrarum magistratus tum erant, qui non solum cum

Acta Sinodi Nicaenæ in cõtrouersiam retracta.

E illo ędificandũ, verùm etiã destruendum sibi, & ecclesiæ fondamenta funditùs euertendum statuerant: sicuti stilo progressi ostendemus. Arius enim Synodi ipsius atque Imperatoris calculo condamnatus, & exilio mactatus fuerat: atque itidem Eosebius Nicomediensis, sectatorésque eius, qui professioni quidẽ fidei subscripserant, Arij autem exautorationẽ sententiis suis comprobare noluerant. Et Arius non longè post Nicænam Synodum ab exilio quidẽ est reuocatus, Alexandriam autem ire prohibitus. Cœterùm postea quoque ei ab Eusebio, post palinodiam & recantationem, reditus in eam vrbem impetratus est: id quod suo loco dicetur. Breui quoq; & Eusebius & Thrognis ecclesias suas receperunt: eis qui in eorum locum surrogati fueraot, Amphione Nicomedia, & Chresto Nicæa eiectis. Quum nanque pœnitentiæ libellum primariis episcopis misissent, Imperatoris iussu sunt reuocati. Libellos autem is de verbo ad verbum talis fuit: Quum quidem calculis* vestris ante iudicium factum, à pietate vestra damnati sumus, silere debuissemus de pietatis vestræ decretis. Quandoquidem verò absurdum fuerit, silentio ipso sycophantiæ opinioorm & iudicium cõtra nos ipsos præbere: eam ipsam ob causam ad vos referimus, nos professioni fidei coosensisse, sententiáque τοῦ ὁμοουσίου & consubstantialis explorata pacatos prorsus fuisse, neque vlla ex parte hæresi adhæsisse. Certitudiois autem ecclesiarũ causa, quę nobis in mentem venerant, in mediũ protulimus. Atque ipsi tandem certò * persuasi, aliísque etiã quos oportebat itidẽ à nobis persuasis, fidei subscripsimus. Anathemati verò subscribendum oon duximus, non quidem quòd fidem ipsam carperemus: verùm quòd eum qui accusatus fuerat, talem esse noo crederemus. Ex epistolis enim eios ad nos datis, sermonibúsque in faciem collatis, certiores facti sumus, talẽ noo esse. Quod si sancta vestra Synodus de eo sic persuasa est, nos nihil repugnamus. Cœterũ suffragium nostrum ad decreta vestra accõmodantes, per hasce literas, † plena fide consensum nostrũ confirmamus: non oos quidẽ grauiter exilium ferentes, sed suspicionẽ hęresis amoliẽtes. Quod si dignabimini oos in conspectum vestrum admittere, vnanimes in omnibus habebitis, rebúsque vestris iudicatis stantes. Et quum pietati vestræ placuerit, eũ qui * criminis huius nomine est delatus humiliter reuocare: absurdum esse duximus, † posteaquam reus ipse reuocatus, de intenta sibi calũnia caosam dixit vt nos prorsus taceremus, contra nos ipsos reprehensionis occasionem exhibentes. Facite igitur, sicuti pietati vestrę Christianæ conuenit: vt Dei amantissimũ Imperatorem admoneatis, preces nostras eidem offeratis, & quamprimum quæ vos facere decet, de nobis statuatis. Post hanc paliuodiam & recantationem, reuocati Eusebius & Theognis, ecclesias suas receperũt, eis qui illis suffecti fuẽrant repulsis: sicuti dictũ est. Sic illi sub prætextu ouium pellibus amicti, lupos egerunt. Nam Imperatoris humanitate ad seductionis commoditatem abusi, & continuo Imperatoriæ aulæ aditu pristinam dominationem consequuti, quemadmodum deinceps dicemus, res pessimas admiserunt.

Arius ab exilio reuocatus.

Eusebius & Theognis ecclesias suas recipiunt.

pœnitentiæ eorum libellus.

* *κατεψηφισθέντες πρὸ κρίσεως.*

Fidei formula Nicænæ qui subscripserunt.

* *πληροφορηθέντες.*

Arij condẽnationi non itidẽ.

† *πληροφοροῦμεν τὴν συγκατάθεσιν.*

* *αὐτὸν ἐπὶ τούτοις ἀγόμενον.*

† *τοῦ δοκοῦντος εἶναι ὑπεύθυνον ἀπολογησαμένου ἐφ᾽ οἷς διεβάλλετο.*

Eusebius & Theognis imperatoris Constantini bonitate abusi sunt quam Synodo peracta, Socrates in Occidentales partes profectum esse scribit lib. 2. cap. 13.

Vt Constantinus christianismum vbique terrarum propagari curauerit. cap. 44.

TVm temporis post quintum Synodi mensem, Alexander Alexandriç antistes moriturus, sedis suç successorem, diuini iudicij (sicuti coniicere licet) calculo, celebrẽ reliquit Athanasium. Quom nanque Athanasius refugeret atque reluctaretur, Alexandrum ferunt vim illi inferentem, vix tandem vt thronum susciperet, persuadere potuisse: sicuti id quoq; Apollinaris Syrus ad hunc modum scriptum reliquit: Non desijt verò postea quoque belligerari impietas. Sed primùm quidem aduersus beatum viri huius magistrum, cui hic perinde atque patri filius, patronus affuit, arma sumpsit. deinde verò in hunc quoque ipsum, postquam ad episcopatus peruenit successionem, multa quidem ille vsus tergiuersatione, sed tamen consilio Dei productus. Sicuti beato quoque illi viro, qui ei episcopatum quasi in manus tradidit, diuinis indicijs, non alium videlicet quàm hunc successorẽ fore, est significatum. Euocabatur namqueè vita, iámque adeo prope obitũ erat Alexander, quũ nominatum Athanasium vocauit absentem: atq; ibi, quum qui tum aderat eiusdem nominis, vocationi audieos esset, ad eum, veluti quẽ non vocasset, conticuit, denuóque vocatione est vsus. Et quum id ab eo sæpius fieret, consiluit tandẽ Athanasius præsens, declaratus est autem alter absens. Et prophetico demum spiritu beatus Alexander: Athanasi, inquit, effugiturum te credis, sed non effugies. Quo verbo ad certamen eum euocari ostendit. Hęc Apollinaris. † Arij autem tribules iactant, post Alexandri mortẽ communicasse consilia inter se, qui Melitiũ, quíque Alexandrum sequuti fuerant: conuenisseque in eundem locum, ab vtaque parte, ex Thebaide & reliqua Ægipto episcopos quinquaginta quatuor, & decretum ab eis esse vt cõmunibus suffragiis ab eis legeretur, qui Alexandrinæ prçesset ecclesiæ antistes. Septem verò episcopos quosdam, iureiurando proculcato, prætor sentẽtiam & voluntatem omnium reliquorum, electionẽ Athanasij, ad id ab eo coactos, in ea quæ nominatur Dionysij ecclesia, furtim peregisse. Mihi verò magnus iste vir, non absque diuino numine ad episcopatũ peruenisse videtur: qui sanè talis fuit, qualem ea flagitarunt tẽpora, ad intelligendum, dicendum, atqoe etiam scribendum idoneus maximè: & qui quod telo peteret, tangere atque assequi posset, quíque ad resistẽdum iosidiis structis esset firmissimus. Erat prӕterea vir admodum ecclesiasticus & ad sacra peragenda aptissimus, atque (vt sic dicam) in rebus eiusmodi αὐτοδίδακτος, & à seipso doctus. Ferunt nanque, * quum necdum ad ephebos accessisset, à Deo eiusmodi quiddam in eo adumbratum & simulacro quodam repræsentatũ esse. Alexandrum io vrbe sua festum quendã diem insignem agnot, quo die Petrus, qui apud eos ecclesiam texit, martyrio est defunctus. Hasce ferias, vt moris erat, Alexander quoque, prçfectus tum ecclesiæ, celebrabat, & sacris mysticisque cæremoniis operatus sedebat, eos qui cũ eo assurrecturi fuerant, præstolans. Quum verò sederet sublimior, oculos ad mare coniecit, &

Athanasius Alexãdri episcopi Alexandrini in episcopatu successor.

Apollinaris de Athanasii in Alexandrina ecclesia successione.

vel inuitus ab Alexandro Athanasius episcopus substituitur.

† οἱ τῆς ἀρειανῆς συμμορίας

Ariani illegitimè electum esse cauillati sunt.

Diuino nutu Athanasius episcopus est lectus. Sozomeni iudicio & Niceph.

Athanasius episcopus αὐτοδίδακτος.

† ὑπὸ τῷ παρεδρεῦσαι γενόμενα.

Athanasius per ludum, nõdum ephebus à pueris episcopus lectus, ...

A pueros quosdã arena ludentes vidit. Ludus erat rerũ quæ in ecclesia peraguntur imitatio, & episcopi tandem electio. Atque aliquatenus quidẽ id nihil habebat periculi. Vt autem arcaniora mysteria, sacráque non tangenda pueri attigere, grauiter factuoi id tulit: accitisque cleri primoribus, pueros ostẽdit, eósque ad se adduci iussit. Illi vbi sunt adducti, de ludicro eos interrogauit: mox etiam quæ egerint, dixit. Pueri pudore simul & timore correpti, primùm quidẽ rem negarunt: deinde vero, vt verbera eis Alexander minatus est, actum omnem exposuerunt, vt scilicet Athanasius episcopi munus sortitus, multos baptizarit, & impositione manoum io ordinem ecclesiasticũ sacerdotes & diaconos cooptauerat. Inquisiuit etiam rem quanque Episcopus, quum quid vmbratilis † episcopus per ludũ B ritus sacros peragens dixerit, tum quid respoonderint, qui sacris ab eo ioitiati essent. Atque vbi rem qoam liber iuxta ecclesiasticã traditionem seruatam reperit, cum episcopis qui ei tum aderant, re deliberata, non denuò baptizandos esse cẽsuit, qui semel per simplicitatem diuina gratia digni effecti essent. Et tantũmodo ea quæ sacerdotibus facere fas est. in mysterio adimplere iussit. Pueros autem eo quem in ludo cœperant ordine, ipsum Deum testem facieos, io ecclesiam induxit: & propinquis suis traditos, vt ab eis custodiretentur, atque in imitatione ad progressus faciendos instruerentur, qui sic abundè institutionem puerilem assecuti essent, rogauit. Maximè verò id de Athanasio egit: quo deinde notario & familiari vsus, oon ita loogo pòst tempore eum io diaconorum ordinẽ euexit. Atque hinc in grãmaticis literis excitatus, & apud Rhetores versatus, preterea verò etiam in sapientiæ C studiis institutus, quum ex eis artibus tantũ percepisset, quantum ad hoc satis esset, ne ab eis qui in illis eximij sunt & clari percelleretur, Nicçam est perductus, vbi maximè decertauit: quippe qui propter firmitatẽ sermonũ veritatis nõ minima ibi actiooum omnium pars fuerit. Specimen verò ille quoque in ætate iuuenili, sapientis spectati, & † senilis viri præbuit. Postquam autem Alexander mortuus, & ipse successor eius factus est, tum magis gloria eius enituit, virtute ipsius in rebus omnibus seipsam confirmante atque laudante. Quam ingentem quoque reddidit magnus Antonius, quum optima quæque de eo testificans, tum etiam iussis eius morem gerens. Nam & eius causa ex montibus in vrbes frequentius venit, & in ecclesia cum eo est versatus. Tum autem, sententiæ eius, quam de Deo habuit, calculum suom addidit: eis qui inimi- D citias contra eum suscepisseot aduersus, ipsius autẽ Athanasij amicus intim⁹ & summus. Quin & Ariani Athanasium illustriorẽ reddidere, qui vnà cum Melitio Aegyptum moribus cõpleuerant Iosidias enim sine intermissione ei molientes, capere eũ legitimè noo potuerunt. Et nuper admodũ Eusebius ab imperatore ab exilio reductus, non mediocrem sibi vsurpabat libertatem, ab illo in magno honore habitus, perinde atque à praua opinione ad rectæ pietatis sententiam transiisset. Quocirca libertate ea abusus, maiorẽ etiam in ecclesia turbam excitaoit, per eam quæ ei inerat falsam opinionem, eásque quas aduer-

munera obiit. Sozom. lib. 2. cap. 17.

† τὸ τῆς παιδιᾶς ἱερεύς.

Etiam per ludum baptisati, denuò baptisandi non sunt, sed cæremoniæ tantũ solennes in eis implenda.

Athanasius Alexãdri notarius. idem diaconus ordinatus.

Magnus eius in Nicæna Synodo vsus fuit. Præclara Athanasii gloria.

† διαβεβηκότος.

Ariani Athanasium illustrarunt.

Euseb. Nicomediensis Athanasii aduersarius.

Eusebius modis omnibus apud Athanasium, vt Arius Alexandriam reducatur, agit.

ſus Athanaſium ſuſceperat inimicitias, ex quo E in Synodo in ſium, veluti veteræ pietatis propugnaculum impegit. Et primùm quidem electionem eius Euſebiani reprehendebant, tanquam neque legitimè, neque ab idoneis, quæ fidē mererentur, perſonis factam. Vbi verò inſimulationem eam refellit, magno animo pro fide Nicęna decertans, aliam illi texuere telam, eo conſilio, vt Athanaſio exilium ſtruerent, atque Ario reditū in vrbem Alexandrinam pararent. Ita enim facillimū ipſis fore putabant, vt ὁμοούσιος conſubſtantialis fidem eiicerent, & pedetentim impietatem ſuam pro ea inducerent. Tentauítq; adeò, ad Athanaſium ſcribens Euſebius, vt ab illo ſuſciperetur Arius. Sin minus, ſine ſcripto per internuncium, magnum illi minatus eſt malum. Poſtquam autem omnem mouens lapidem, perſuadere id illi non potuit: eos qui in doctrina res nouas induxiſſent, nouámque hæreſim inſtituiſſent, & eam ob cauſam à tam frequenti Synodo proſcripti eſſent, minimè recipiendos eſſe contendenti: alio modo conatus eſt, vt Arius reciperetur, Alexādriámque reduceretur, Imperatori perſuadere. Id quod tandē ſicuti ſuo loco dicā, ægre effecit,

Sed id ei perſuadere nequit.

† διαβεβηκότες dicuntur, apprimè ſpectati, probati, perfecti, ſublimes, & extra iudicij aleam conſtituti qualem ego. Theologus eſſe dixit Baſilium Magnum. Homo Dei, inquit, & fidelis ſerue, & vir deſideriorū: ſed ſpiritualium. Ita enim vocat ſcriptura τοὺς διαβεβηκότας: hoc eſt eos qui ad ſummum euaſere locum, & ſublimes viſibiliáque hæc ſupergreſſos.

De Synodo Antiochiæ congregata, quæ Epiſcopatum Euſtachio magno abrogauit: & de Epiſcopis, qui ei ſucceſſerunt. Cap. 45.

TVm verò alia etiam turba inter coniunctos epiſcopos exorta, eccleſiam excepit, quid de verbo ὁμοούσιος conſubſtantialis † nimirū ſubtiliter inquirētes, eóque ſeſe exercentes, inteſtinū inter ſe ita commouere bellum, * vt concertatio eorum nihil à nocturna pugna differret. Neque enim alius alium intelligebat in eis verbis vnde ſeſe inuicē blaſphemiis expeti putabant. Siquidem qui conſubſtantiale non probabant, opinabantur eos qui id reciperent Montani & Sabellij ſententiam ſequi: blaſphemóſque vocabant, velut qui filij Dei exiſtentiā euerterent. Qui verò conſubſtantiale complectebantur, illos auerſabatur, ac ſi Græciſimum pluréſque deos aſſererent. Potiſſimum verò de iis Euſtachius Antiochenus, & Euſebius Pamphili, congreſſi decertarunt: atque vterque in ſubſiſtentia filium Dei, atque vnum Deum in tribus ſubſiſtentiis profitebantur. Et Euſtathius Euſebium * incuſabat, quòd profeſſionem fidei Nicænam nouaret. Atque hic rurſum acquieſcere ſe in decretis Nicænis dicebat, illi autē Sabellij errorem criminando obiiciebat. Enimuerò ea de re Synodo Antiochiæ coacta, epiſcopatus Euſtathio abrogatur, re quidem vera, quòd Nicęnā fidem propugnās, Euſebiū, Patrophilum Scytopolitanum, & Paulinum Tyrium, quorum ſententiæ Orientales epiſcopi aſtipulabāntur, vt Arianos auerſaretur: ſicuti autem illi ipſi Ariani præ ſe ferebant, tanquā is qui cum Sabellio faceret, aliáſque item non optimas ob cauſas: quemadmodum de omnibus epiſcopis, qui exauctorantur, multa dici moribus eſt receptum. At res tota ſycophantia erat, cum calumnia coniuncta. Veluti enim Epiſcopalem dignitatē impudicæ mulierculæ concubitu, fœdæque voluptatis vſu turpiter cōtaminaſſet, ſancto viro eam ademerunt. Nam meretriculā vultu venuſto, formę ætatíſque florem cuiuis mercede proſtituentem, conductam, vt linguam illis daret, verbíſque ſubſeruiret, permouere. Et conuentu coacto, in quo ducenti & quinquaginta erant, alios quidem omnes exire, mulierculam autem illam rerum vſu proteruam ingredi iuſſere. Progreditur illa lactentem infantem in vlnis gerens, eúmque impudenter ex Euſtathij cōſuetudine ſe concepiſſe & peperiſſe clamat. Euſtathius, ſi quem alium facinoris eius teſtē conſciū, F aut qui tale quidquā noſſet, haberet rogat. Quæ quum id negaret, iuſiurandū ab ea iudices acerbi poſtulant, quum quidem dicertis verbis lex vociferetur, quę de quopiam ſiniſtrè vulgentur, ea duobus aut tribus teſtibus firmitatem obtinere: & Apoſtolus rurſum, aduerſus presbyterū actionem recipi abſque duobus aut tribus teſtibus, prohibeat. At illi nulla legis ratione habita & nullis teſtibus, aduerſus tantum virum iudicium inſtituere. Poſteaquam enim illa verba ſua iuramento confirmauit, infantem videlicet Euſtachij improbę libidinis opus eſſet, ilicet illi veluti contra mœchū calculos produxerunt: Epiſcopis aliis, qui inſidias ſtructas ignorabāt, fruſtra contrà nitentibus, & non legitimè virum damnatum eſſe contendētibus. Porro qui fabulam hanc cōcinnauerant, nulla interpoſita mora G imperatorem adeuntes, eíſque legitimè per ſententiam Euſtathium damnatum eſſe perſuadentes, Epiſcopatu hominem mouere atque exigere ſunt conati: tantum nimirum verę pietatis & caſtitatis defenſorem, & quaſi margaritum. Grauis autem propter illius abrogationem, Antiochię coorta eſt ſeditio: vt parum admodum abfuerit quin eam prorſus euerti atque aboleri cō tigerit: quippe quę in duas diſceſſerit partes, alterique factioni manus militaris opem ferret. quæ res plurimum Euſtathio nocuit. Vbi enim imperator cognouit eccleſiæ ſeditionem, vehemēter indignatus, Euſtathium tanquam hominem factioſum eo nomine ſuſpectum habuit: & quēdam * honoraria militię illuſtris dignitate præditum eò miſit, qui quum tumultum ibi ſedaret, H tum Euſtathium occultè inde abduceret. Itaque ille per Thraciam in Illyricū eſt deportatus, perplacidè calumniā ferens, quod hoc ſic * preſtare iudicaret, vir rebus omnibus honeſtus, bonúſque, & orationibus componendis facundia iucunda & copioſa, ſicuti id opera eius teſtentur: eloquutioníſque priſcę pondere, ſententiarum caſtitate, verborum eleganti gratia, & pronunciationis vehemētia præcipuè pollens. Deinceps verò infelix illa muliercula graui circumuenta morbo, ſycophantię eius actum confeſſa, tragœdiam omnem, vt edita fuerat, expoſuit. Dixit etenim ſacerdotes plurimos, qui eam pecunia corrupiſſent, flagitium id facere auſos: ſeipſam autē non omnino mendacē eſſe, quod ſcilicet ex Euſtachio quodam * illiberalis artis opifice, puerū concœpiſſet. Quum Arianorum phalanx Antiochiæ

Contentio noua inter epiſcopos coniūctos de conſubſtantialis verbo.

ἀκριβολογουμένοις; μηδ' ἐν τῆς νυκτομαχίας διαφέρειν.

Ardor altercandi facit, vt contendentes ſe non intelligant.

** Nicomedienſem.*

Cogitur ea de cauſa Antiochiæ Synodus. Sozom. lib. 2. cap. 19. Euſtathius Antiochenus epiſcopus ibi exauctoratur iniquiſſimè.

Idem per calumniā ſtupri inſimulatur, & condemnatur.

Meretricula ſubornata per iniuriam. Iniquus iudicij corrupti proceſſus.

Obtinet id nunc quoque in quibuſdam conſiſtoriis. vt puellis vitiatis iuramentum à iudicibus deferatur

Seditio pro Euſtathio Antiochiæ orta.

† τῶν ἐν περιφανείᾳ στρατευομένων.

Eam ob cauſam Euſtathius iuſſu imperatoris in exilium abducitur.

** ἄμεινον εἶναι.*

Euſtathij egregia laus.

Meretricula ea tandem fraudem indicij detegit.

† βάναυσον μετιόντος τέχνην.

Ex opiſice quo dam ea pueriū conceperat.

chiæ contra ſanctum virum hæc admittere anſa fuiſſet, ita inſuper ipſi ſecum rationem duxerunt, & conſtimeruntſi imperatori notum quempiam atque eloquentia præclarum virum in Antiocheno throno collocarent, facılimè eos vniuerſos in opinionem ſuam pertracturos Proindéque Euſebium Pamphili, aliis prælatū tradneere in eum locum ſtudere. Qno decreto imperatori ſignificato, aliud præterea addidere, virum eum plurimı à populo Antiocheno fieri; gratioſumqne ibi eſſe. Hoc ſic præcipue ſcripſerunt, qui hoſtili erga Euſtathium animo erant. Ipſe verò Euſebius decreto ei reluctams, literas ad imperatorem, quibus Antiochenam ſedem deprecabatur, dedit. Imperator verò conſilium eius qui ſic eccleſiaſticum canonem ſeruarer, ab eccleſiáque quæ ſemel ei adminiſtranda credita eſſer, ad epiſcopatum alium transferri renueret, admirams: & populo, & ipſi Euſebio reſcripſit, ſententiam eius gratam habens, beatúmque eo nomine vocans: quippe qui non tantū Antiochię, ſed vniuerſi etiam orbis epiſcopatum tecipere dignus eſſet. Ad eundem modum Synodo quoque ſcripſit. Et quòd ſineera fide eſſe opinaretur presbyterum Cappadociæ Euphtoniū, & Arethuſę Georgium, alterum iſtorum, ant alium certè qnenquam, qnem magis idoneum indicarēt deſignate, & ſedi Antiochenæ præficere præcepit. Atque illi ante Euſebij electionem, Eulalium epiſcopum creanerant: qui quū paulo pòſt vitam finiſſet, mm demnm Euſebium transferre properauerant. Quod quia ille refugit, imperatórque tranſlationem eam inhibuit, vacuam ſedem eam fuiſſe annis ordine octo ferunt: deinde Enphronium electum. Qno poſt annum & mēſes aliquot defuncto, Phlacito eius eccleſiæ pręfecturam commiſſam. Omnes autem Ariana cōtagione magnopere erant infecti: qnanuis clandeſtinè eā ſonere viderentur. Cuius ſanè rei gratia multi ex clero & ſacerdotum ordiňe, alıj pręterea qui nihilominus rectè ſibi pietatem colēdam ſtatuiſſent, conuentibos in eccleſiis relictis ipſi ſeorſum congregabantur. Habebant ij Euſtabianorum nomen, quòd ei poſt illius etiam diſſenſum maximè fauerent. Ac quæ Antiochiæ de Euſtachio accidere, hæc ſnnt.

Arıanıſantes epiſcopi Euſebium Pamphili Cæſarea Antiochiam traductū volunt.

Euſebius id detrectat, imperatore conſiliū eius approbāte.

Nicæna Synodi canon eſt de non transferēdis ex vna eccleſia in aliam epiſcopis.

Socrat. lib 1. cap. 24.

Arethuſa Syria oppidum.

Sedes Antiochena octo annis vacat.

Euphronius, Phlacitus, epiſcopi Antiocheni Ariani.

Euſtathiani ſuos ſibi cōuentus cogentes, Antiochia ab eccleſia ſeceſſionem faciunt.

De Romano & Hieroſolymitano patriarchis. Item de Arianorum & Melitianorum coniunctione atque vnione. Cap. 46.

Epiſcopi Romani.

SYlueſtri autem in eccleſia Romana, ante quē prius eam Marcellinus, deinde Miltiades, nō ita diu gubernàuerant, Iulins ſnceeſſit. Poſt Macarium verò ſedē Hieroſolymitanā obtinuit Maximus, qui antea in Dioſpolitana eccleſia, à Macario epiſcopatu accepto, tandem, à Hieroſolymitanis eſt retentus. Quòd etenim ſuperioribns temporibus cōfeſſor extitiſſet, alitérque vir bonūs eſſer, populi ſuffragiis deſignatus fuerat, qui Macario vita functo, epiſcopatū eius reciperet. Vbi verò Dioſpolitani viro eo orbati id ſerre non poſſent, & certamen propterea moneretur, alium antiſtitem Dioſpolitanis legendum: Maximum autem apud Macarium, cum qno vnà epiſcopalem gereret curam & functionem, retinendum: atque vbi ille deceſſiſſet, vt hic in locū illius ſurrogaretur cenſuerunt. Illud porrò ſcire oportet, quod qui hæc diligentius inqniſiuerei de ſententia Macarii multitudinē, quod de Maximo ingenti ſtudio egerat, ſeciſſe confirmant. Macarium namqne poſt illā Maximi electionē, haud quaquam pœnitentia ductum eſſe: atque cum animo ſuo conſiderantē, & quòd vir is rectè de Deo ſentiret, & quòd multitudini propter ſtrenuè obitū confeſſionis certamen, valde charus eſſer, neceſſariò eum qui ſibi ſuccederet, retinendum eſſe cenſuiſſe. Non paruus enim ille animum eius ſubiit metus, ne ipſo morte ſublato, Euſebius & Patrophilus opportunitate temporis arrepta, alicui ex Arianis epiſcopatum ſuum concederent: quādoquidem, ſe adhuc ſuperſtite, oouas res moliri cœpiſſent: & à ſe * excommunicati, nngas tandem ſuas repudiaſſent. Nondū verò, qui in Ægypto quoq; coortus fuerat motus ſopitus erat. Arii nanqne hæreſis à Nicæna Synodo proſcripta. Melitius verò eis quas ſuprà expoſuimus conditionibus receptus erat. Et Alexandro io Ægyptum reuerſo, Melitius quas extra ordinem non rectè tenuerat eccleſias, reſtimerat. Ipſe Lyci agebat. Et priuſquam Melitius deceſſit, Ionnem quendam, † qui eadem cū eo de Synodi Nicænæ dogmate ſentiebat, in locū ſuum ſubſtituit: qui noui rurſus motus in eccleſiis autor fuit. Quod vbi Ariani videre, neque ipſi rerum ſuarum negligentes fuere. Et quod apud factioſos eiuſmodi homines fieri aſſoler, hi quidem Arii opiniooem laudibos ferebant: illis verò magis cōuenire videbatur, vt eccleſiis Melitiani præeſſent, quibus etiā plerique magis erāt addicti. Atque antea quidem vtrique ab alteris diſſidebant. Vbi verò animaduertēre, multitudinem epiſcopos catholicæ eccleſiæ ſequi conuētu coacto, fœdus inter ſe pepigere, communéq; aduerſus pium Alexandriæ vrbis clerum ſuſcepere bellum. Et adeò criminationes ſimul & defenſiones ex æquo cōmuniter decertantes protulere, vt tempore procedente, Ariani vocarentur Melitiani, & Melitiani Ariani. Atqui Melitiani de eccleſiarum prępecturis tantum decertabant, Ariani autem melè ſentiebant de Deo. Veruntamen quòd ſibi communiter inimicitias contra nos ſumpſerant, conſenſū atque cōcordiam aſſimulabant, vtrique arbitrati facilius ſibi eo modo res ex ſententia ſucceſſuras. Cæterùm temporis proceſſu propter perpetuos de rebus eiuſmodi ſermones & colloquia, ad eum peruenere habitum, vt idem vtrique de Deo ſentirent. Sedenim deinde Melitiani, iuxta priſtinam ſeceſſionem, ab Arianis ſunt diſiuncti. Simul nanque vtrorumque clerus & populus alij ab aliorum abborrebant cōmunione. Multáſque vrbeis id peruaſit malum, maximè verò Arianiſmus viguit in Bithynia & Helleponto, necnon in ipſa Conſtantinopoli. Inde adeò, quòd Euſebius Nicomedienſis & Theognis Nicęnus, arte quadam eum cui decretum Nicænæ Synodi aſſeruādum commiſſum fuerat, dicuntur circumueniſſe, ſubſcriptiooéſq̀ue ſuas deleuiſſe: atque liberè & propalam docuiſſe, non oportere filium patri conſubſtantialem dicere. Ii quoque primi Athanaſio autores ſuere, earum quas pertulit ærumnarum. Multa nanqne ab imperatore conſequuti poteſtatem & libertatem, Arium quidem qui cōſentiens & amicus illis eſſet, Ale-

Hieroſolimitani.

Duo eodē tempore Hieroſolymis conſentientes epiſcopi, ſicuti apud nos quoque coadiutores aſſumi ſolent.

Sozom. lib. 2. cap. 20.

Pia Macarij de ſucceſſore et & poſteritate ſolicitudo.

Melitius noui motus moriēs in Aegypto cauſa eſt.

* ἀφοριστέντες.

† τῶν ὁμόξων περὶ τὸ δόγμα τῆς ἐν νικαίᾳ συνόδου. Niceph. τῶν αὐτῷ συνήθων παρὰ τὸ δόγματος &c. Sozom. lib. 2. cap. 21. hoc eſt, familiarem ſuum contra Nicænę Synodi decretū, ut rectius.

Melitiani & Ariani inter ſe diſſidentes, cōtra catholicos coniunguntur: & cōmunes inuicem actiones & defenſiones, ipſaque etiā nomina faciunt.

Iidem rurſus diſiunguntur.

Euſeb. Nicomedienſis, & Theognis Nicænus ſubſcriptiones ſuas in Nicæno decreto fraudulenter inducūt atque delent.

xandrinam reducere: illum verò veluti ex diametro eis repugnantem, abigere inde contenderũt. Et sanè vix tandé consilium id ad exitum suum perduxere. Quomodo autem id cõficere potuerint, & quo pacto imperator vt Arium reciperet, adductus sit quàm potero breuissimè dicã.

Vt Arius sit reuocatus ab exilio rectam deinde doctrinam & religionem se sectaturum pollicitus.

cap. 47.

Qua fraude Ariani effecerint, vt Cõstatinus Ariũ Alexandriã reducendum censuerit.

Presbyter Arianus Constantia Constantini sorori, iniuriam Ario factum esse persuadet.

Idem Constãtino quoque à Constãtia moritura ei cõmẽdatus persuadet.

PResbyter quidam ægritudine Ariana, quanuis ea occultior esset, occupatus, Constantiæ imperatoris sorori, quam Licinius in matrimonio habuerat, familiaris erat, & amicus. Is ex familiaribus colloquiis, quum multa apud eam vteretur sermonum libertate, illata aliquando Eusebij mentione, de Ario quoque verba aspersit, minus rectè de eo statutum esse dicens: per inuidiam quippe & æmulationẽ Alexandri dãnatum, simul & à patria exulem, & ab ecclesia extorrem, in miseria viuere, séque indigna pati, neque ea esse, qua plerique credẽt opinione. Hęc vera esse Constantia arbitrata, apud seipsam celauit. Nihil enim nuuare audebat, confirmatum esse sciens, stabilémque in Synodi decretis imperatorem. Et quandiu superstes fuit rectam tacitámque opinionem eam habuit. At vbi graui est oppressa morbo, à fratre frequenter eam visente, supremã hanc petiit gratiam, vt presbyterum, de cuius eximia pietate testificabatur, familiarem haberet: rectè eum sentire, sincerámque ei beneuolentiam conseruaturum esse. Se quidẽ iam decedere. Ei verò, ne quid pateretur, admodum metuere affirmans, quòd à nonnullis persuasus, viros graues perpetuo mulctasset exilio. Atque illa his dictis, fatis concessit. Presbyter verò libertate inde sumpta, paulatim eosdẽ apud imperatorẽ mouebat de Ario sermones quos ad sororem quoque eius dudum retulerat: nihil scilicet contra Synodi decreta Arium sentire. venientem eum, si ipse iubeat, vera hæc esse: & quòd præter rationem sycophantia circumuentus sit, in faciem ostensurum. Imperator, siue sorori gratificãs, seu presbyteri dictis credens: Si Arius, inquit,* recipit, fidémque facit, se cum Synodo sentire, accipio hominem, cum honore omni Alexandriam eum remissurus. Ad hæc verba, literas quoque eiusmodi ad illum addidit. Victor Constantinus Maximus Augustus, Ario. Iampridẽ firmitati tuę, vt in* aulam nostrã venires, & cõspectu nostro fruerere, significatũ est. Quod te illico non fecisse, valde miratur. Itaque publico vehiculo conscenso, ad nos venire propera, vt beneuolentia curáque nostra adiutus, in patriã redire queas. Deus te seruet, dilecte. Datæ ante Quint. Cal. Deceb. Hæc imperatoris est epistola. Mihi autem admirari in mentem venit, ipsius de vera pietate ardorem & æmulationem. Apparet enim ex iis quę scribit, sępius illũ ab eo ad pœnitẽtiam excitatũ esse. Quapropter eum reprehẽdit, qui multoties literis admonitus, ad veritatẽ non redierit. Ille igitur literis eis acceptis, cũ Euzoio Constãtinopolim venit. Erat autẽ Euzoius diaconus, & ipse ab Alexandro exauctoratus, quum Ario presbyteri dignitas adempta est. Imperator in conspectum suum admissos, an fidei promulgatę assentirentur, rogauit: atque illis id asseuerantibus, libellum eos offerre iussit, qui eorum de Deo sententiam cõplecteretur. Tum illi declinata priore via, quam sententiis quibusdam inueniendis inierant, simplicibus aliis notisque diuinitùs inspiratæ scripturæ verbis, nouam formulam & expositionem texuere: iureiurando confirmantes, ita se ex animo credere & sentire, neque aliter vnquam sensisse. Scriptum id hisce verbis conceptum fuerat. Piissimo Deique amantissimo domino nostro Imperatori Constantino, Arius & Euzoius. Sicuti Deo grata pietas tua Imperator domine præcepit, ita in scripto exponimus fidei nostræ professionem. Et coram Deo testamur, sic nos, omnésque qui nobiscum sunt, quemadmodum subiecimus, credere. Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem. Et in Dominum Iesum Christum filium eius, ex eo ante omnia secula genitum, Deum verbum, per quem omnia facta sunt, quę vel in cœlo, vel in terra sunt, qui venit, & carnem assumpsit: qui passus est, & resurrexit: qui reuersus est in cœlos, & rursum veniet iudicaturus viuos & mortuos. Et in spiritum sanctum, & carnis resurrectionem, & vitam venturi seculi, & regnum cœlorum: & vnam ecclesiam Catholicam Dei, quæ à finibus ad fines mundi est. Hanc verò fidei persuasionẽ ex sanctis Euangeliis accepimus, dicente Domino discipulis suis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen patris, & filij, & spiritus sancti. Quod si non ita credimus & verè recipimus patrem, & filium, & spiritum sanctum, sicuti cuncta Catholica ecclesia, & sanctę scripturæ docent, pro eo atque omnino persuasum habemus iudex noster erit Deus, & nunc & in venturo illo die. Itaque pietatem tuam, Deo dilectissime Imperator noster, cohortamur, vt nos, qui ecclesiastici sumus, fidémque & sententiã ecclesiæ & sacrarum scripturarum obtinemus, per pacificam & diuinam pietatem tuam, matri, videlicet Ecclesiæ, vnias atque coniungas, quæstionibus, & quæ ex quæstionibus oriuntur superfluis, & ad rem non pertinentibus verbis accisis: vt & nos & Ecclesia per pacificationem inter nos conciliati, solitas preces pro pacifico & pio imperio, totáque familia tua communiter omnes peragamus. Hoc scriptum nunnulli insidiosè compositum dicebant. Illos nãque verbis quidem ecclesiæ conciliari, nihilominus tamen prioribus opinionibus suis inhærere, verborum ipsorum significatione id satis declarante, ambiguè in vtramque partem inclinantium, & ad ancipitem sensum vergentium. Imperator autem existimans eos Nicænis decretis assentire, supra modum lætitia efferebatur. Veruntamen ante legitimam, pro recepto more, explorationem atque inquisitionem eorum qui summã* rei ecclesiasticæ tenebant, sibi hoc non sumpsit, vt illos ad communionem admitteret: sed ipsos ad eos qui tum Hierosolymis conuenerãt, episcopos misit, quibus significauit, vt nouam illorum formulã expenderent: humaniter perspicere iubens, siue illi rectè sentientes per inuidiam circumuẽti insidias pertulerint, seu malè opinantes per pœnitentiam in rebus iudicatis tandẽ acquiescerent. Eusebiani porrò* commodũ nacti tempus, imperialium

** συντίθεται*

Euocatur in aulam imperialẽ Constantinus literis Arius.

** στρατόπεδον.*

Socrat. lib. 1. cap. 25.

benigna literarum earum interpretatio.

Arius & Euzoius ad imperatorem veniunt.

Libellus professionis fidei. Arij & Euzoij Constantino oblatus.

Imperator Cõstantinus per credulitatis errorem formulam hanc fidei ecclesiasticæ cõcordiã causa laudat: eámque conuentui episcoporum Hierosolymitano perpendendam mittit.

** τῶν κυρίων τῆς ἐκκλησίας.*

Eusebiani ibi Ariũ & Euzoiũ recipiũt & aliis recipiendos commendant.

perialium literarum prætextu,† Synodo nondũ acta, ad communionẽ eos admisere. Atque hoc quũ fecissent, imperatori rem eam insinuarunt: & ecclesiæ Alexandrinæ, Ægypto, & Libyę omni, episcopisque & clericis earũ suscripserunt, vt non grauatè eos reciperent: quorum & imperator ipse, piam fidem esse testaretur, cuius etiã fidei formulã epistolæ suæ adiunxerunt, imperiali iudicio Synodi calculum addentes.

† ἔρημεῖον χειρὶ· μή πω τῆς συνόδου γεγενημένης.

Vt Athanasius, quòd Arium non susceperit, accusationem sustinuerit ab Arianis & Melitianis & de decantata Arsenij manu.

cap. 48.

Arius Alexãdriam venit. ab Athanasio nõ suscipitur.

HOc modo Arius Alexandriã venit. At *enim mendacij molitio veritati succubuit. Tantũ nanque abest vt eum sacer admiserit Athanasius B vt etiam perinde atque piaculũ aliquod sit auersatus. Arius ibi manens, hæresim rursus commouebat. Et Eusebiani Athanasio scripserũt, & imperatori quoque vt scriberet persuaserunt, vt ita ille rem, quo Arius reciperetur, moderans administraret. Id verò Athanasius facere omnino recusauit, ad ipsum imperatorem literas dedit fieri nullis modis posse, vt ij ad communionẽ admitterentur, qnos tam frequens Synodus, propter veræ pietatis fidem proculcatã, anathemate notasset: præcipuè quum non legitimè pœnitentia ac cõuersione interueniente, resipuissent. Id imperator grauiter tulit: maximo enim studio ad sarciendam ecclesiæ concordiam incumbebat. Itaque Athanasio rescripsit, ne quem ab ecclesia arceret. Ac si contẽptim iussa sua acciperet, missurum se eò qui illũ inde exigerent, est minatus. Qua de re particulam epistolæ Constantini annectere scripturæ huic libet, que sic habet Quũ C igitur voluntatẽ meã perspectã habeas, omnibus quicunque intrare in ecclesiam volent, liberum præbe ingressum. Si enim cognouero quenquã à te ab ecclesia repulsũ, aut ab introitu eius prohibitum esse, præsto ibi confestim erit, qui à me missus, iussione mea exautoratum te ex eis locis deportandum curet. In hanc sententiam Constantinus scripsit, vtilitatem publicam in consilio habens, & ecclesiam scissam videre nolens. Athanasius autem quum imperatori denuò scripsisset, non esse participandam cum Arianis cõmunionem: rursum Ario imminens, Alexandria eum expulit. Tũ demum Eusebiani animaduertentes, se voti sui impotes fore, nisi episcopatu Athanasius detrusus esset: exacerbatum imperatoris aduersus illum animum, in occasionẽ consilij desiderijque sui perficiẽdi arripuerunt. Erãt autem qui contra sanctum virũ conspirauerant: D Eusebius Nicomediæ, Theognis Nicææ, Maris Chalcedonis, Vrsicius Singidonis, & Valens Mursorũ, Pannonię episcopi. Quum verò non satis occasationis haberent ad tantam calumniã ex Melitianis quosdam accusatores eius pecunia clàm conductos subornarunt. Ac primam apud imperatorẽ a Essione, Eudæmone, & Callinico, Melitianis episcopis calumniantibus, illã accusationem sustinuit, quòd Ægypto lineam vestẽ Alexandrinæ ecclesiæ pendendam imperasset, & tributum exegisset. Quam sanè calumniam apud imperatorem, quum eum † fortè fortuna aliã ob A causam Nicomediæ conuenissent, Alypius & Macarius pesbyteri falsam esse coarguerunt. Imperator ergo delatores literis perstrinxit, Athanasium autem ad se euocauit. Nondum autem ad Constantinum venerat, quum ei Eusebiani aliud crimen intendêre: insidias eum clàm Principi tendentem, Philumeno cuidem arcam auro refertam misisse. Quam rem vbi imperator meram itidem esse sycophantiam manifestò deprehendit, in Psamathia, quod ex suburbiis Nicomedię vnum est, rum agens, cum ingenti honore Athanasium Alexandriam remisit: literis datis, quibus omnia quæ in hominem dicta fuerant, ementita esse ostendebat: & insuper testificabatur, perhumanum eum ac rectè credentem planéque diuinum esse virum, qui propter inuidiam crimem sustinuerit, & superior tamen accusatoribus euaserit. Cohortabatur quoque multitu- B dinem, ne dissideret, sed modis omnibus concordiam consectaretur, & Deum suspiceret. Atque ille quidem talia scribendo pacem conciliare studebat. Melitiani autem & Ariani crimina alia aduersus Athanasium instituerunt. Quorum vnum erat, mysticum eum comminuisse poculum, sacram mensam euertisse, & diuinos quosdam libros combussisse. Alterum verò, Arsenij cuiusdam Melitianorum hęresis episcopi, quam ei amputauerit, manuum secum habere, † per quam prodigia ederet. Arsenium porrò apud presbyterum quendam Patrinẽ nomine in monasterio quodam cum cura & diligentia occultantes, humanitate benignitatéque omni fouebant, vt tectus ibi maneret, & neutiquam in publicum prodiret. * Res ** Arsenij huius Ioannes etiam monachus criminator adornauit. Et autores rei istius technis insidijsque talibus stru- C ctis, vbique obambulabant, sermones serentes, & Athanasium traducentes. Vehementius verò in eum inimici eius inuehebantur: & Ischyras ille maximè, qui in Mareote colebat, quæ regio Alexandriæ est plures frequentésque habens vicos, in quibus multæ & magnæ sunt ecclesiæ episcopo Alexandriæ subiectę, cuius vrbis censentur esse parœcię seu viciniæ. Ibi agens Ischyras, * sua sponte & ex sese natus domo prodierat sacerdos: quod quidem facinus pœnam omnem longè supergreditur. Qua in re Athanasio deprehensus, quum in eum inquireretur, fuga sibi consulẽs, Eusebianis Nicomedię est iunctus. Atque illi, pro eo quo aduersus Athanasium ardebant odio, veluti presbyterũ susceperunt, episcopali se eũ dignitate ornaturos polliciti, si accusationẽ Athanasio intenderet. Ille sanè * ea quę dicta erãt, facile instituit. Imperator porrò his ver- D bis auditis, * Censori Dalmatio fratris filio res Antiochenas in Syria administranti scribit, vt de eis rebus iudicet, iustásque exigat pœnas. Mit-

ἀλλ᾽ ἡ τοῦ ψεύδους κατασκευὴ ἥττητο τῆς ἀληθείας ἦν: Nicepho. ὁ μέν τοι γε χρύσου ἡ κατασκευὴ τῆς συμπεπεμένης ἀληθείας ἐγένετο: Socrat. lib. 1. cap. 27.

Imperator indignatur.

Exiliũ Athanasio minatur.

Benigna verborum Constãtini interpretatio. Arium ab Athanasio Alexãdria exigitur Eusebianis consilium, vt Athanasio episcopatus abrogetur, capiunt.

Calumniatores aduersus eum apud imperatorem subornant.

Prima calumnia non procedit.

a Al. Eusioné habent.

† ἐκ τοῦ παρήκοντος. Nicepho. τότε τυχηρῶς ἐν Νικομηδείᾳ τυγχάνοντος. Socrat. vt supra.

Neq; itẽ secunda, crimẽ maiestatis læsæ Athanasio intentans.

Imperator honestè cum prolixa commendatione Athanasium a se Alexandriam remittit.

Noua aduersus Athanasiũ Arianorũ & Melitianorum criminationes sacrorum prophanatorum cædis & magicarũ artiũ.

Ischyras sibi ipsi sacerdotalem arrogans dignitate, Athanasij accusator.

† πρὸς μαγγανείας τινάς Socrat. hoc est Magiæ gratia.

† οἴκοθεν αὐτόματος ἱερεὺς ἀνεδείκνυτο.

Tales multos nostra tulere tempora.

† τὰ εἰρημένα εὐχερῶς ἐσχημάτισε.

Cõstãtinus nouarũ aduersus Athanasium institutarum calumniarũ Dalmatium iudicem delegat, eidémque Eusebium & Theognidem assessores attribuit.

** Legendum puto Cæsari;*

**παρεσκεύαστο δὲ πρὸς τοιαύτην κατηγορίαν καὶ ἰωάννης μόναχος τις ὁ γραφόμενος. Sozom. lib. 2. cap. 23. hoc est, institutus verò ad eiuscemodi quoque criminationem est Ioannes monachus quidem accusator.*

*** Arsenium hunc Eusebius lib. 10. dicit aliquando Athanasij lectorem fuisse. & ob noxam quandam castigationem veritum profugisse, & latuisse. cap. 17.*

ex Eutropio qui de Constantino scribit: Tricennalibus suis Dalmatium fratris sui filium cæsarem legit.

In catalogo Consulū Romanorū, 25. imperij Constantini consul reperitur Dalmatius cæsar.

tit quoque ad eum Eusebium & Theognidem, E vt eis assessoribus iudiciū de Athanasio perageretur. Quod vbi Athanasius ex Censore, qui eum euocauerat, cognouit, secum ipse perpendēs quàm arduum sit causam dicere apud minus beneuolos & ęquos iudices: illorum artibus aduersus eos cōcertat, & modis omnibus veritatē minimè oppressū iri sperat. Et quia difficile ei videbatur, rem omnibus probare, Arsenio non comparante: & ipse secum reputabat, non aliter se innocentiam suam declaraturum esse, nisi viuere eum ostenderet, quem ipsi mortuum esse asserebant, ex familiaribus quendam diaconum in Ægyptum mittit, qui Arsenium quærat. Ille postquam Thebaidem peruenit, vbi ageret cognouit: apud Patrinem scilicet, qui eum occultabat. Atque ipsum quidem ibi non inuenit: aduentu enim diaconi cognito, in inferiorē transF ierat Ægyptum: Patrinem autem, & simul Eliā, qui illū aliò traduxerat, assumptum, Alexādriam adduxit. Qui ambo apud præsidem, viuere Arsenium confessi sunt, qui ab ipsis antea occultatus, eo tempore in Ægypto esset. Hæc ad imperatorē quoque sunt relata. Is Athanasio scribit, suadens, vt cum cura episcopatum retineret atque administraret, Meletianorum delationes non metueret. Et præterea dignas pœnas legibus persoluturos esse recepit, qui tā grauia auderent, & quiescere quidem nollent, tumultus verò in ecclesia concitarent: eos scilicet homines, qui non modò bonis atque innocentibus per inuidiam insidias struerent, verùm etiam ordini † veræque pietati detrimento essent. Hęc quum ad Athanasium scripsisset, publicè is epistolam recitari iussit. Melitiani in metū coniecti, G deinceps † minas imperatoris verentes, conquieuerunt. Et ecclesia in Ægypto pacata est, quæ à tanto Pontifice administraretur. In dies quoque ea augebatur, frequentiórque fiebat: quod multi ex superstitione etiam Græcorū ad fidem accederent, & populi toti ad Christianismum aggregarentur.

Athanasius aduersariorū suorū assessorum forum declinat: & se prudenter ad dicendā in legitimo iudicio causam parat, & probationes quærit.

Constantinus literis suis Athanasiū absoluit.

† εὐταξία. εὐσέβεια.

† τῷ λοιπῷ Nicep.

Sozom. vt supra hoc est, tum.

De Synodo Tyri contra Athanasium coacta, & vt accusationes contra ipsum institutas falsas esse Athanasius arguerit. cap. 49.

Cogitur Cæsareæ Palestinæ episcoporū conuentus, Athanasij causa. sed is eò nō venit. Conuentum eorū aliū dedicandi templi Hierosolymitani gratia

† θείας χάριν

NOn longè deinde pòst aduersariorum technæ rursum Athanasio negotium exhibuere, odiúmque apud imperatorē creauere. Nam accusatorum turba coiit. A quibus vix tandem imperator permotus, Synodum Cæsareæ Palæstinæ cogi iussit. Quò euocatus Athanasius, ad menses triginta aduentū suum distulit, eius qui ibi sacris pręsidebat Eusebij Pāphili, & cognominis ei Nicomediensis, factionísque eorū dolum suspectum habens. Atque eo quidem veni- H re supersedit: postea verò acriore ei adhibita vi, Tyrū venit. Imperator nanque ad dedicandum Hierosolymis templum, quod ipse cōstruxerat, Synodū congregari iusserat: quò, vt † spectaculo essent, Eusebius, & qui factionis eius erant, cū multo & regio apparatu ibant. Eam Synodum imperator ex itinere Tyrum diuertentem, prius Athanasij causam discutere iussit. vt iurgiis nugísque omnibus è medio sublatis pacatioribus animis tēplo Deo consecrando, † mystica sacra perficerent. Tum autem trigesimus imperij Cōstantini agebatur annus. Et aderant ex episcopis

is Tyrū iussu imperatoris, vt ibi Athanasij causam discutiat, diuertit.

† ἐπιβατήρια.

ita etiam Cereris Eleusinæ sacra mystica dicta sunt.

Orientalibus sexaginta numero, quos Dionysius Consularis coegerat. Eò * ferreis catenis vinctus ex Alexandria Macarius presbyter, militari eum ducente manu, venit. Athanasius autē citatus, primùm quidem moras nectebat, non tā criminationes timens quàm ne quid de fide aliter quàm in Nicæna Synodo decretum fuerat, nouaretur cauens. Veritus tamen imperatoris literas, quæ, nisi sua sponte veniret, inuitum eum vi eò abductum iri minabantur, Tyrum venit. Dei autem prouidentia quædam, qui mortuus dicebatur, virū Arsenium eò quoque ire impulit. Non enim rationem habuit vel acceptæ à sycophantis pecunię, vel eorundem de occultatione mandati, quin Tyrum ipse quoque clam veniret quémnam tandem finē res habituræ essent, cognituius. Porrò Archelai consularis ministri in caupona quadā vino & ebrietati vacantes, quū ea quodam, eum qui interfectus esse dictus fuerat, Arsenium adesse, & in quadam domo latitare audisset, rem hero renunciarunt: qui eam statim inquisitam atque compertā pressit, certámque reddidit: & Athanasium secretò per internunciū fidelem, bono animo esse iussit, quod viuens scilicet Arsenius adesset. Atque ille præsens, † quū iam in potestate eorum esset, eum se esse pernegabat. Paulinus autem Tyri episcopus, qui hominem iandudum nouerat, ipsissimum eum esse profitebatur. Et prouidentia quidem rem eam disponens, sic est moderata. Athanasius verò postquam citatus apud Synodum constitit, crimina sibi obiecta partim diluit: partim vt de eis amplius dispiceret, dilationē petiit, (valde nanque difficilis & impedita ei res erat, qui accusatores apud iudices gratiosos esse testes multos ex Arianis & Melitianis, sententias illorū comprobantes, dispositos: & delatores in eis criminibus, de quibus ipse eos conuicerat, venia dignos iudicatos esse videret:) potissimum verò in accusatione de Arsenio: & rursum de muliercula quadam, quam muneribus datis inuitam noctu vitiasse arguebatur. Quas sanè ambas deinde ridiculas esse ostendit. Siquidem deinde quum mulier in medio cōsilio assistens Athanasium incusaret, presbyter quidam Alexandrinus Timotheus, qui ibi aderat, sicuti ei cum Athanasio clàm conuenerat, causam scilicet perinde atque propriā in se recipiens, Itáne tandem, inquit, mulier à me tibi oblatū esse vitiū dicis? atque illa, An verò non à te? (ipsum digito demonstrans) dixit: tempore quoque & modo, vt vis ei illata esset, adiecto. Et hoc quidē crimen, vt rediculū, sic facilè est refutatū. Deinde manus Arsenij producta: & accusatio non iam verbis, sed factis instituebatur. Ille verò dextrè admodum & prudenter criminationi obuiā iit. Interrogauit nanque, an ex præsentibus quisquam Arseniū nosset? Atque nonnullis, nosse se eum dicentibus: Arsenium in concilium adduxit, sub veste manum vtranque tegentem. Et tandem Eu vobis, inquit, mortuus præsto adest, atq; vna illius, mox quoque altera producta manu: Eu, ait, Arsenium habetis, manus duas habentē: tertiæ autem locum vbi quis inueniat, accusatores mihi ostendant. Deus siquidem conditor in principio hominem prorsus * trimanum non creauit. Calumniis his apertè ad eum modum confutatis, doli archi-

tecti

** σιδηροδέσμιος.*

Macarius Alexandrinus presbyter vinctus Tyrū adducitur. Venit eò Athanasius. Itē Arsenius.

Athanasius Arsenium Tyri adesse, certior fit.

† ἀχειροῖ γενόμενος συλληφθείς.

Socrat. lib. 1. ca. 28. hoc est, captus.

Accusationū capita plura, quæ Athanasio sunt intentata, apud Sozom. inueniuntur, lib. 2 cap. 25. Suspectū omni ex parte Athanasij iudiciū.

Calumniā supra pulchrè & sapienter Athanasius à se amolitur.

Arseniū quoque viuū exhibens, cædis crimē refellit.

fecti rerum suarũ satagẽtes, turbæ se immiscue- A re, & fuga sibi cousuluere. Et crimẽ quidem hoc à se Athanasius, Arsenij vita remouit. Deinde Ischyram * exceptione repolit, io primis quòd presbiter oon esset. Insuper etiam, nõn debere quenquam ab inimicis iudicari, allegans, Eusebianos submouit. Et quum alia quoque accusationis capita in mediũ proferrentur, visum concilio est, Mareoten ire: vt * in re præsenti, quæ in controoersiam erant deducta, inquireteotur. Vt verò ad rem inuestigandã electi sunt quos Athanasius per exceptionem iudices reiecerat (Inistebãtur enim eò, Theognis, Maris, Theodorus, Macedonius, Valens, & Vrsicius) ipse reluctabatur, & apud vniuersum concilium, rem * eam insidiosam esse in molitionem, vociferabatur: at si accusator vnà com suspectis & inimicis iudicibus adesset, iniquom id * vniúsqoe tantum partis iudicium esse prutestabatur. Hæc quũ ille diceret, neque quisquam, ac ne Dionysius quidẽ consularis rationem eius haberet, atque insupèr metueret, oe manus sibi per vim & cædem afferrent, ex consensu eo ad imperatorem profugit. Postquam qui Mareoten missi fuerant; rediere, atq; * ad testaoones voiformes, sub vna scilicet persona. vera esse quę aduersus Athanasium accusator dixisset, confecere: Synodus primùm eũ nullo defendente † veluo coutmnacem coodẽnauit: deinde etiam sententiam, qua ei dignitas Episcopalis abrogata est, tulit, in qoa sentẽtia virum conuiociis multis vt seditiosum, & Ægyptũ moribus turbulentis implentem prosciderunt: simul & de muliercula illa, & de Arsenij cęde probtum prætermistreores. Ad omnes quoque locorũ omnium episcopos literas dedere, nè vel sermone vel vsu & commercio aliquo cum èo C communicarent, néve ei Alexandriæ esse permitteretur. Verum qooque esse asserueruot, mystici poculi comminuti crimen: & accusatioourn capita queque attingentes, singulari qnadã arte calumniã pertexuerunt, sycophantas conuictos silentio tegentes, & accusarores eius omoes laudantes. Ioanni quoque illi qui Melitio successerat, sectarotibúsque eius, aut quicúque ex clero eius erant, honorem dignitatémque tribuère. Ipsum etiam Arseniom, qui cæsus esse dictus fuerat, receperunt: qui tum quoque Melitianorum sectatot, & tanqnam Hypselopolitatum episcopus, iniquæ illi Athanasij abrogationi subscripsit. Qua in re illud nouũ mirúmque visum est, quod qoi ab Athanasio iugulatus esse dicebatur, is viuens, quantum in eo situm erat, Athanasiom exautorando iugulauit. Hoc tam iniu- A stum insanúmque iudicium, multi eoam qui ibi affuere episcoporum deprehendere. Nam Paphnutium confessorem tum presbyterem, dicuot, apprehẽsa Maximi Hierosolymitanæ ecclesiæ antistitis mano coosurrexisse, atque vtrique minus conoenire arbitratum esse, qui confessores extitissent, oculósque propter sermonem veritatis effossos & articulorum iuncturas mutilatas circumferrent, vt commune qoicquam com prauis improbísque hominibus haberent, & aduersus veræ pietatis propugnatores sententiam ferrent.

** παραγραφῇ.*
Iudiciũ Ischyræ & Athanasij.
** τοπικῶς.*
Mittuntur ab episcopis Mareoten quidã, qui in re præsenti causã statũ inquirant.
** σκευώρημα*
** ἐκ μονομεροῦς ἀκρόασ.*
Athanasius omnia in iudicio sinistrè agi cernens, ad imperatorem confugit.
** ὑπομνήματα μονοπρόσωπα.*
† ἐρήμην τῶν κατηγορηθέντων.
Testificatio suspecta.
Athanasius vt contumax damnatur.
Dignitas eidẽ abrogatur.
Iudicium corruptorũ fraus & peruersitas.
Arsenius quoque ipso Athanasium sententia sua iugulat.
Paphnutius Thebæus & Maximus Hierosolymitanus episcopi peruersum hoc iudicium dãnant.

** Ischyrę, seu Ischyrionis (ita enim eum Sozomenus nominat) causa in eo statu fuit. Arrogabat is sibi & vsurpabat sacerdotis dignitatem, & quæ presbyteri sunt munia obibat. Eum verò quum Athanasius in facto flagrãti mysticis sacris operantem deprehendisset, mensam sacram euertit, calicem confregit, & impiam temerarij hominis audaciam inhibuit. Qua de re accusante Ischyra, Athanasius causam apud iniquos iudices dixit. Aetas nostra multos vidit Ischyras, Athanasium nullum. verò Athanasius ea quæ modò dicta sunt, per Macarium presbyterum Ischyra exauterando egit, qui & ipse è vinculis causam dixit.*

De consecratione seu dedicatione templi Hierosolymitani, epistola imperatoris ad Synodum Tyri Phœnicia congregatam: & vt Athanasius exul sit factus. cap. 50.

B EO tempore, quo & trigesimus imperij Constantini annus complebatur, & templũ Hierosolymis in Caluariæ loco magnificeotissimè absolutum fuerat, qnod magnum martyriũ dicitur: Marianus quidam ampla dignitate vir, ab imperatorè com literis ad Synodom veoit; quibus quàm celetrimè Hierosolymã adire; propter sacri eius templi dedicationem iubẽbantur. Atque illi protinus vt potuere, Hierosolyma contenderunt, dissidio atqoe discordia omni seposita, templúmque ipsum dedicatunt, donaria simul & ornamenta ab imperatore missa maximi prorsus pretij consecrantes: quæ longo sanè pòst tempore ibi fuere, stupòrem & coosternatiooem planè spectantibus cooiliantes: tanta illorum erat magnitudo, tantum precium. Erat is decimusquartus mensis Septembris dies, qui ab eo tempore in ecclesia Hierosolymitana C quotannis publicè ab omnibus festus & celebris agitatus est, octo ex ordine diebus cõuentibus celebrandis. Quibus diebus ex omni terrarum orbe homines eò cõouenliant, & ad festos cooueotus concurrunt, arcana sacra peracturi, & loca sancta cogniturì. Deinceps verò & decantatam illam ibi egere Synodum, in qua Arium & Euzoium suscepere: Imperatotis videlicet literis adducti quibus ille rectè ços de fide sentire significabat. Scripseruot illi quoque ad ecclesiam Alexandrinam: multam esse, odijs discussis, ecclesijs pacem conciliatam: Arium resipuisse: eúmqne accepto ab homine pœnitentię libello, iterè susceptum, prorsus in ecclesiæ potestate esse: Acta ea ad imperatorem etiam retulere. Atque illi quidem hæc sic * egere. Athanasius aurẽ Constantinopolim contendeos, de iniorijs, D quas acceperat, apud imperatorem est quiritatos. Et quom ibi nonnulli qui eum sentẽöis suis damnaoerant adessent, illud ab imperatore supplex petiit, vt rerum Tyri de se actarum io eius præsenria inquisitio & iudiciũ fieret. Porrò imperator Athanasium æqoom petere censeos, ad episcopos qui Tyri conoenerãt, eos ad se venire iubẽs, io hæc verba scripsit. Ego qoidẽ quæ sint res à Synodo vestra per tumultũ, & quasi procellã quandã iudicarę ignoro videtur tamẽ quodãmodo tumulmenter per inordinatam cõsultatiooẽ veritas esse deprauata, quòd scilicet vos propter oogãdi aduersus proximos studiũ, quod quidem inuictum esse vultis, ea que Deo placita

Episcopi Tyro Hierosolyma ire iubentur, ad templum nouæ Hierusalem dedicandum.
Anniuersarius exaltationis sanctæ Crucis dies.
Profectio Hierosolimitana religionis ergò.
Suprà ca. 47. eodem.
** Proscriptum esse Arium obscutbanare significãtes. Socrat. lib. 1. cap. 33.*
Athanasij ad imperatorem Constantinũ preces.
Constantinus conuentũ Tyrum episcoporum Constãtinopolim ad se euocat.
Mens rixandi cupida, res diuinas perspicere nequit.

sint, peruidere non positis. Eoimoerò diuinæ E prooidentię fuerit, vt quum coutentiosi ardoris vitium manifestò deprebensum discutiatur: tum apertè oobis declaretur, uom in conoeutu isthic vestro curæ vobis veritas fuerit, & res absque odio & gratia sint iudicatæ. Quam ob causam vt properè ad pietatem nostrā veniatis volo, vt & rerum à vobis actarum exactam ratiooē oobis exhibeatis, & de vobis ipsis satisfaciatis. Quare autem vt hæc ad vos scriberē, & vos per literas ad me euocarē, adductus fuerim, ex verbis sequētibus iotelligetis. Ingredieuti mihi iam cognominem nobis & modis omnibus selicem vrbem Coustanrioopolim, (accidit autem vt equo tum veherer) derepentè Athanasius episcopus, cum aliis quibusdam quos secum habebat, in media publica via, ita pręter expectationem obuius est factus, vt coosternarionis etiam præberet causam. Testem autem facio *inspectorem rerum F omnium Deū, me illum primùm qui fuerit non ootiisse, donec nostrorū qnidam quis esset, indicaruur. Atqoe quibusdam de iniuriis quas sostiouit cum percunctantibus, quæ æquum erat reounciauit. Ego quidem eo tēpore cum eo verba non feci, neque colloquutus sum. Vbi verò ille id postulauit, ego autem denegaui, parū admodum absuit quin eum reiici iuberem: ille tamen cum multa libertate uihil peteret à nobis aliud, quàm vt vos præstò essetis, quò necessitate vrgeute, in præsentia vestra, quæ passus esset, satis deplorare posset, & ego id rationi & tempori coouenire duxi, perlibeuter hæc ad vos scribi præcepi, vt omnes quicuoque couueomi Tyrio interfuistis, citra procrastiuationem, iu *aulam mansuetodinis oostræ venite acceleretis, & rebus ipsis iudicationis vestræ sinceritatem & ve- G ritatem, me cognoscente, declaretis: quem sanè germanū Dei famulum esse nou uegaueritis. Per meam certè quidem erga Deum religionem, pacata suot vbique omnia. Quin ipsi etiam barbari uomini Dei ritè laodibus benedicunt, qui hactenus veritatem ignorarūt. Manifestum autem est, *qui veritatem uou norit, eum oeque Deū nosse. Veruotamen, quemadmodum modò dixi, & barbari per me germanum Dei ministrum Deum cognouerunt, & metuere didicerunt. Ipsúmque me vbique tutari, & rebus ipsis mihi prospicere senserunt. Vnde maximè Deum noront, quem illi quidem propterea qoòd nos metuunt, colunt: vos autem, qui arcana sacra benignitatis eius *præferre (quid enim dicam *seruare?) videmini, vos inquam nihil agitis aliud, qoàm quod ad discordiā & odium facit, & qood (vt simpliciter dicam) ad geoeris H humani exitiū refertur. Verùm properate, sicuti dictum est, & ad nos quamprimùm omnes venire maturate: illud persuasum habentes, omnibus neruis cooaturos oos esset, vt iis quæ corrigēda suut emendaris, in lege Dei omnia ritè seruētur, vtque eis oeque probrum nèque praua aliqoa opinio & suspicio inhęrere possit: dissipatis nimirum, prorsúmque attritis, atq; adeò sublatis omnino legis inimicis, qui quidē sub pretextu speciosi oominis, varias atque omnigenas prębent blasphemias, & obtrectandi occasiones. Talia imperator quum suscipisset, alij quidē episcopi maximo territi metu, pro se quisque domū redibant. Eusebiani autem se in oculos imperatoris ingerentes, iustam esse Synodi senteotiam asseuerarunt. Et mulris in Athanasiū conuiciis cóiectis, noo iam de pocolo fracto, aut mēsa, aut viui hominis brachio, quòd vera ea essent, instabant: sed ad nouā aliam confugēre calumniā. Minatum eoim esse Athanasium dixerunt, inhibituros sua suasiooe Ægyptios esse, ne frumentū pro eo atque Constaotious sanxisset, quotannis Alexandria Coostantioopolim sobuehetetur: eáque verba audioisse Adamantium, Anoubiouē, Arbaibiooem, & Petrum, episcopos. Hæc allegantes causam calumoiis obtinuere. *Sepenumero nanque mandacium vincit, quum is qui calumniam struit, bonæ fidei opiniooem coosequitur. Coufestim igitur imperator iracūdia correptus, in Galliam ad Treuiros virum proscribit. Idque ita fecisse Constantioum opinio est, ooo tam qoòd vera esse, quæ in eum dicta fuerant, crediderit, quàm vt ecclesiam ad vnitatem, & episcopos ad concordiā perdoceret. Quod quidem aliter fieri ooo potuit, nisi Athanasios relegaretur. Communiouē enim Arianorum omnino auersabatur. Atque ille ad eum quidem modum ad Treuiros in Galliam est abductus

*ἔφορον.

*στρατόπεδον.

Grauis & imperatoria contentiosorum episcoporum obiurgatio.

*ὁ τὴν ἀλήθειαν ἀγνοῶν οὐδὲ τὸν θεὸν ἐπιγινώσκει.

Deum sibi in rebus omnibus affuisse gloriatur Constantinus.

*προβάλλεσθαι.

*φυλάττειν.

Eusebiani tātum episcopi Constantinopolim veniūt.

*ἰσχύει γὰρ πολλάκις τὸ ψεῦδος, ὅταν ὁ διαβάλλων τὸ ἀξιόπιστον ἔχῃ.

Athanasius calumniis nouis Eusebianorum circūuentus Constantino cēsente, ad Treuiros relegatur.

Vt Arius ex Alexandria Constantinopolim adueniens, negocium facesserit Alexandro Constantinopolitano episcopo: & vt Alexandri precibus Arius sit ruptus, & quomodo Athanasium obitum eius memoriæ commendarit. Cap. 51.

ARius aotem Hierosolymis Alexandriam redit. Quum verò ecclesia Ægypti nihil sibi communionis cum eo esse vellet, ille cum sectatoribus suis denuò turbas ciere, & hæresim suā fraudulenter serere cœpit. Plebs quum ipsius reditum, tum pastoris sui exilum graoiter tulit. Ac imperator vbi Arij seoteutiam prauam esse cognouit, Constantinopolim hominem vocauit, peruersæ opiuionis cœptorúmque suorum rationem redditurum, Coustaotinopoli populos in duas partes discesserat. Atque ij quidem nihil prorsos de Nicæuis decretis mutandum esse dicebant, alij autem Arium rectè profiteri contēdebaut. Et maximo in vrbe motu excitato, homioes plerique vt conuentus cogeretur, conabautur. Alexander porrò Coostantinopolitanæ ecclesiæ antistes, qui dudum Metrophani successerat, vir præter cæteros Dei maxime amans, vt motum eum sedaret, nihil ooo experiabatur. Quod vbi ei minos socceßit, io maximum se demisit certamen. Et quum quod faceret aliud oó haberet, pacem & communionem cum Ario tū deprecatus est. Nefas enim esse, minimèque cōsuetudini ecclesiasticæ conuenire dixit, qoæ ab ipsis, atq; eis etiā qui ex terris omnibus quę sub sole sunt, Nicæam cōcorrerant, decreta essent abrogare. Eusebius autē post cōnicia multa apertè minabūdus grania ei denūcianit, nisi ad certū diē Ariū in cómuniooem admitteret. Absque eo enim si esset, ipsum quidem extorrē ab ecclesia futurum, successorem autē eius cum Ario communicaturum. Hæc vbi suot dicta, tum quidem colloquio soluto discessete: Eusebios quidem etiam

Arius Alexādriam reuersus contemnitur.

Idem Constantinopolim ab imperatore euocatur.

Constantinopolis quoque in religione dissidetur.

Contētio Alexandri constantinopolitani episcopi & Eusebij Nicomediēsis, de Ario.

constituitur Alexādro dies quo Arium in communionē admittat.

Alexander ad preces confugit.

etiam atque etiã, vt quæ minatus fuerat, ad exitũ perducerentur moliens: Alexander verò, ne ad rem conferrentur, quæ fremens ille denunciauerat, precationibus incumbens. Quem, non tãtum vt ipse exautoraretur mouebat, quantũ ne quid de doctrina mutaretur solicitabat. Pertimidũ eum maximè imperator faciebat, qui quodammodo in aduersariorum verbis acquiescere videbatur. Itaque in ea solicitudine & anxietate trepidans diuinus senex, rebus omnibus posthabitis, & arti differendi nuncio remisso, festinabundus † ad sanctius cõfugit sacrarium, ieiunio & orationi sese dedens: neque quidquam rerum earum remittens, quæ ad placandum exorandúmque Deum facerent. Et in ea ecclesia quæ Pacis cognomen obtinet, se clausit: & ore in sacram sanctioris sacrarij mensam procumbẽs & lachrymans, continuè dies noctésque orauit. a Cuius illa fuit oratio, vt siquidem opinio Arij vera esset, ne ipse constitutum conuentui & cõmunioni videret diem: sin quã ipse coleret, sentẽtia maximè veritate niteretur, vt Arius dignas lueret pœnas, veluti malorum in professione fidei omnium autor. Sic episcopus Alexãder precabatur. Sed & imperator periculũ de Ario facere volens, in regiam suam eum accitũ, num & ipse Nicænis decretis assentiretur, rogauit. Atq; ille, citra moram & deliberationem omnem, in conspectu Principis b, decreto Synodi callida simulatione subscripsit. Factũ id admiratus Cõstantinus, iureiurando quæ scripserat cõfirmare eum iussit. Quod & ipsum cõfestim † dolosa adhibita fallacia, sicuti eos qui de hac re memorãt, dicere audiuimus, fecit. Quòd nanque suã de diuino numine opinionem Arius in charta descriptam sub axillis in sinu ferebat, ita se verè sentire, quemadmodum scripsisset, iurauit. Quare imperator persuasus, Alexandro, vt Arium reciperet, seuerius mandauit. Sabbathum erat, & postridie vt ad cõmunionem admitteretur Arius, expectabat. Verùm vindicta neqnaquã morata est, quæ vestigia eius qui tam † absurdis cauillationibus vsus esset, in pedibus ipsis est insecuta. Ex imperatoris palatio à quibusdam Eusebij satellitibus Arius deductus, per forum insolenter gradiebatur, & per mediam vrbem venditãs sese inferebat. Postquam ad Constantini forũ ventũ est vbi ingẽs illa Porphyretica Constãtini ipsius columna magnificè in altum excurrit (serũ autẽ diei erat) timor derepentè ex conscientiæ vulnere Ario incessit, eúmque alui laxitas cõsequitur. Et vrgebatur eo casu maximè: proindéq; secessum publicum, qui in propinquo erat, petit. Ibi animo ei defecto, sua sponte incremẽta effluunt: & † vi naturæ constringente soluta, sedes ipsa procidit, & multus sanguis effunditur, constitutio quoq; interna corporis omnis vnà cùm intestinis epate & splene diffluit. Atque ita ille periit. Quum autem inde non exiret, ingressi quidã propter diuturniorem eius morã, mortuum in fœdo subsellio reclinatum inuenere. Secessus is longo pòst tempore est ostensus retro forum & macelli porticũ: perpetuáque loci eius & mortis Arij est memoria, quippe quem prætereuntes omnes digito semper designare soliti fuerint. Diu verò postea, fama est neminem subsellio eo vsum esse. Omnes enim locũ eum fugerunt, pro A detestando habentes; in quó videlicet Arius impietatis pœnas persoluisset. Postea autem Arianus quidam, vir perquàm opulentus, locũ emit: & forma eius priore abolita, domum magnificã in eo construxit, vt obliuioni res ibi acta mãdaretur, neque amplius mors Arij sempiterna memoriæ successione, * veluti per Comicum ludũ posteritati exhiberetur. Obitu verò eius publicato, variæ de eo hominum fuere opiniones. Quibusdam enim videbatur repentina ægritudine correptus, & per animi liberiorem relaxationem, vt cui res ex sententia cecidisset; ex immensa, quę cor eius affatim offuderit, lætitia, subitò extinctus esse. Alij, impietatis dignum luisse supplicium putabant. Familiares eius, ab obtrectatoribus ex insidiis per incantationem & veneficiũ necatum dicebant. Non mediocris verò B animi solicitudo Nicomediẽsem cepit Eusebiũ. Factum nanque istud nõ vrbem modò, sed vniuersum propè orbem percurrit, fama de eo velociore passim increbrescẽte. Imperator sanè re ea maiorem in modũ est delectatus; & propterea professionem fidei Nicęnam perinde atque à Deo ipso dictatam, magis etiam defendit, Christianæ religioni mirificum in modum addictus.

† τῷ θυσιαστηρίῳ προσέφυγε.

Alexandri precatio contra Arium.

a precatus est Deum, vt vel animam suam susciperet, ne communione Arij contaminaretur: vel inopinatum quidquam faceret, quod & factum est. Epiph.

b Arius Nicænis decretis apud Constantinopolim subscribit.

† σοφιστικῶς subscriptionẽ dolo malo per iusiurandum confirmat. Socrat. lib. 1. cap. 38.

Vindicta diuina eum consequitur.

** τοῖς σοφιστικοῖς ἀποτήμασι.*

Constantini forum.

† φύσεως σφιγκτῆρος.

Repentina & horrenda Arij mors.

In loco eo vbi Arius interijt, ad abolẽdam mortis eius infamiã, magnifica ædes ab Arianis constructa.

† χαμαιδοίῳ.

Varia de morte Arij opiniones.

Locus ipse postulare videtur, vt quæ magnus Athanasius de Arij rebus scripta reliquit referamus. Quæ sic habent. Nam & ipse Arius hæresis quidem princeps & antesignanus, Eusebij verò particeps & socius, studio & opera Eusebij & amicorum eius, vocatus à beato Constantino Augusto, & ab eodẽ vt in scripto persuasionem fidei suæ exponeret flagitatus, in libellũ eam dolo malo, impudentibus de impietate sua dictis C suppressis, retulit: verbáque scripturarũ simplicia, sicuti in eis expressa reperiuntur, itidẽ vt diabolus assimulauit. Deinde quum beatus Constãtinus dixisset, Siquidem nihil præterea tectũ in mente habes, veritatem testimonio iurisiurãdi confirma. Vlciscetur enim te, si falsò iuraueris, Dominus ipse. Iurauit miser, neque habere se, neque aliud quàm tum scripserit, quãuis dictum aliquando ab eo sit, sentire. sed ilicò egressus, tanquam pœnas pendens concidit, & suspẽsus crepuit medius. Atque omnibus quidẽ hominibus cõmunis vitæ finis cõstitutus est mors ipsa: neque cuipiam, etiam si is inimicus fuerit, qui vita defunctus sit, * insultare cõuenit: quòd incertum sit, an nõ idem sibi ante vesperam accidat. Sed Arij obitus quando quidem nõ simplex fuit, dignus propterea est qui commemore- D tur. Quum enim Eusebius se eum in ecclesiã introducturum minaretur, episcopus quidẽ Constantinopolitanus Alexander id futurum negauit: Arius autem vi & minis Eusebij confisus est. Sabbathum quippe erat, & postridie sperabat se ecclesiæ conuentui aggregatum iri. Certamen erat acre: his quidem minitantibus, Alexandro autem orãte. Sed enim Dominus iudicio suo interposito, aduersus homines iniquos iudicauit. Nondum enim sol occiderat, & necessitate eum in locum suum pertrahente, ibi pessum iit, vtroque simul, & communione & vita cõfestim orbatus. Beatus certè quidem Constantinus re audita, admiratus eam est, periurium eius vindicatum esse perspectum habens. Omnibus autẽ nũ manifestum fuit, quum Eusebij minacẽ denun-

Athanasius de Arij periurio & obitu.

† οὐδενί τινος ἐπεμβαίνειν.

Nullius calamitatis insultandum. Nescis quid serus vesper vehat.

" ciationem, tum Arij spem & expectationem frustra fuisse. Declaratum quoque rursum, Arianũ furorem ab ipso Seruatore exclusum esse à communione, & hic, & in primogenitorum ecclesia. Quis igitur non miretur, homines istos magno contentionis studio videns iusticiæ laudem ei tribuere, quem cõdemnauit Dominus? eosdémque cernens hæresim defendere eorum, quos excommunicatos esse conuicit Dominus, ducem eius Ecclesiam ingredi non passus? Hæc de Ario Athanasius.

De ijs quæ postea Alexandriæ acciderint, & de constitutione quam imperator contra omnes tulit hæreses.

Caput 52.

Non persuadetur Constãtinus, vt Athanasium ab exilio reuocet.

EO tam fœda morte sublato, finem tamẽ nugamenta eius non habuere. Neque qui factionis eius erant, vel ad breue tempus desierũt F insidias eis struere, qui in diuersa erant sententia. Populus sanè Alexandrinus frequẽter ad Imperatorem, qui ei de restitutione Athanasij miserabiliter supplicarunt, misit. Et ad eundẽ scripsit multa virtute pollẽs Antonius, ne omnino Melitianis fidem haberet, sed potius vt sycophantiã omnino esse, intentatam Athanasio accusationẽ, crederet, orans. Imperator autem nequaquã persuaderi potuit: sed populo Alexandrino rescribens, dementiam atque * inordinatam cõfusionem obiecit. Sacerdotibus autem, & cœlibatum colentibus Monachis scilicet, vt quieti essent, mandauit. Neque enim vnquam se mutaturum de Athanasio sententiam, neque eum reuocaturum esse asseruit, tanquam virũ seditiosum, & malorum patratorem, præsertim quum ecclesiastico iudicio condemnatus esset. Clàm G quoque Antonio significauit, se Synodi decreta nõ facilè irrita facere posse. Nam etiamsi pauci, inquit, fuerint, qui hostili animo sententia sua illũ iugularint, tamen reliquum cõuentus eius multitudinem bonorum & probatorum virorũ, nõ ita simpliciter & temerè prorsus illorum calculos fuisse sequuturam. Addidit insuper, effreni esse lingua, & contumeliosum virum Athanasium, atque ad seditiones & discordias concitandas idoneum. Ita nanque qui hostili in eum erant animo, apud Imperatorem de talibus criminibus eum detulerant: quum imperatorẽ scirent vitia eiusmodi supra modũ grauiter ferre. Porrò quum multitudinẽ in duas esse sciret factiones diuisam, & aliam Athanasio, aliam autẽ Ioanni fauere, qui Melitij successor, in Synodo Tyria communione vti, honorémque suum in H clero suo, sicuti & sectatores eius, habere iussus fuerat: valde ea re commotus ipsum quoque ab ecclesia proscripsit. Quod quidem præter opinionem Athanasij inimicorum accidit: accidit tamen. Neque Ioanni profuere quicquam, quæ Tyri à Synodo acta decretáque fuerant. Imperator nanque nulla supplicatione aut ** deprecatione flecti potuit, si quãdo suspicionẽ in quenquam, ad seditionẽ eum & discessionem Christianum clerum concitare, concepisset. Scire autem oportet, Arij dogma, quamuis à multis magno studio in sermonibus & disputationibus frequentaretur, sine nomine tamen etiam tum fuisse, neque in corpus proprium coaluisse. Nam præter Nouatianos, Phryges, Valentinianos, E Marcionistas, & Paulianos, omnes alij simul cõmunicabant, & in vna conueniebant ecclesia. Quippe contra quos lege lata, Imperator precatoria eorum aboleri, eósque in Catholicis ecclesiis cum alijs congregari iusserat. Alibi verò illis neque priuatim neque publicè conuentus agere licere, sed in vno cõmuniter omnes loco conuenire voluit. Per quam legem, quãtum ego colligo, multæ hæreses, memoria earum sublata, diffluxere. Superioribus enim tẽporibus, quicunque Christi appellatione censerentur, quamuis diuersarum essent opinionum, eodem tamen loco apud eos qui Græcam susceperant superstitionem, erant: & quum ab illis affligerentur, de discrimine si quod inter eos esset, curiosè ipsi inquirere supersederunt, communibus quippe calamitatibus expositi. Quapropter facillimè F per partes conuenientes conciones habebant: frequẽtiorísque cõsuetudine, quum pauci essent, in factiones multas non discedebant. Constitutione autem ista promulgata, difficile eis fuit publicè seorsim conuenire, multo verò minus clãdestinos cœtus cogere, episcopis loci cuiusq; id obseruantibus. Proinde metu eo coerciti, Catholicæ ecclesiæ sunt vniti. Quod si fortè aliqui in sua sententia perstitere, decedentes nullos reliquere successores, quum neque conuentus eis agere permitteretur, neque liberè hæresim docere possent. At hæreses aliæ vel propter autorũ improbitatem, vel propter dogmatũ † ineptias, non ita multis sunt frequentatæ. Nouatiani autem, vt qui eadem cum vniuersali Ecclesia de Christo sentirent, diutissimè statum suum retinuere, neque illis constitutio ea obfuit. Videtur G verò & imperator ipse non libenter aliquid de rigore & seueritate remisisse, & terrere potius quàm perdere subditos maluisse. Et Accesius, qui tum Nouatianorum episcopus fuit, maximè Ecclesiæ suæ profuit, apud Imperatorẽ propter sanctiorem vitam gratiosus. Phryges verò, præterquàm in Phrygia & locis finitimis, eadem in alijs Imperij partibus, quæ aliæ hæreses, sunt passi. In locis autem suis, ex quo Montanus extitit, sectæ suæ exordio sumpto, longo permãserunt tempore. Eo autẽ anno Eusebius & Theognis, nouas res de dogmate Nicenæ synodi, scriptis moliri cœperunt: & nudo quidem capite, quod dicitur, τὸ ὁμοούσιον consubstantiale reijcere ausi non sunt. satis enim sciebãt Imperatorẽ ipsum ita sentire, & mirificè formulã eã complecti. Aliam autem componentes scripturã, seu formulam fidei, interpretationibus quibusdam H cõplecti eã, ea quæ Nicææ decreta essent, Orientalibus episcopis significarunt. Atq; ex eius verbis, eorúmq; sensu, in disputationem prior quæstio est deducta. Quæ tametsi finẽ suũ cõsequutã esse videbatur, tamen eo pacto in cõtrouersiam est reuocata. Et res quidẽ de Ario sic sunt actæ.

Lex constantini, vt certis exceptis hæresibus, cuiusctinque opinionis Christiani in vna conuenirent ecclesia, neque suos sibi cogerẽt cœtus.

Nouatianorum ecclesia.

Phrygum conuenticula.

Eusebius & Theognis noua fidei formula composita, Nicæna decreta retexuere.

plurimũ Constantinus iudicio conuentus Ecclesiastici, qui Athanasiũ damnauerat, tribuit.

Eidem persuasum erat, Athanasium seditiosum virum esse.

Ioannem quoque Melitianũ episcopũ Constantinus exautorat.

Seditiosorum hominum inimicus constãtinus.

Ariani nondum collegiũ & ecclesiam suam habuere.

* ἀταξίαν.

** ἃ γὰρ βασιλεὺς ἱκετηρίας ἦν καὶ πάσης τοσαύτης παραιτήσεως, ὁπηνίκα ἐν ὑπονοίαις ἔσχε τινὰ εἰς στάσιν καὶ μερισμὸν τὸν χριστώνυμον κλῆρον διερεθίζοντα. *Imperator preces & deprecationes omnes eorum repudiabat, qui suspecti ei erant, quòd ad dissidium & factiones Christi nomen vsurpantem Clerum concitarent. Eusebius de vita constantini.*

De Mar-

De Marcellio, qui Ancyræ minoris Galatiæ episcopus fuit, & de Asterio sophista. cap. 53.

Marcello Ancyrano episcopo in conuentu episcoporum Constantinopolitano dignitas adempta.

SVbidem tempus episcopi Constautinopoli congregati, Marcello quoque Ancyrę minoris Galliæ episcopu dignitatem, veluti qui noua inuexisset dogmata, abrogarũt. Asterius nanque quidam ex Cappadocia sophista, qui ostẽtationis & quæstus causa philosopharetur & doceret, eo studio posthabito, Christianam religionem se culturum professus fuerat. Et libris aliquot compositis, Arij opinionem astruere contenderat. Cum quo itidem Christum Dei virtutem esse scripserat, vti Moses erucam & locustã magnam virtutem Dei esse dixit. Aliáque hisce similia cauillãs, Arianis adhærebat: atque in synodis eis assistens, plurimùm eoa adiuuabat. Illud autem in consilio habebat, vt præclaræ alicuius vrbis episcopatum cõsequeretur. Verùm id quod coustituerat, parum ei successit. Persequutione enim nou tolerata, diis sacrificauerat: eámque ob rem, sacrorum administratio ei est denegata. Porrò quos composuerat libros, in Syria vulgauit. Aduersus quos Marcellus scribens, siue sciens, seu imprudena, in errorem ex diametro illi cõtrarium est delapsus, & cũ Paulo Samosateno Christum merum esse hominem dixit * Quod vbi intellexerunt qui Tyri & Ælię coacti fuerant episcopi, Asterio quidem ipsi nihil obiecerunt, quòd scilicet sacris ecclesiastici ministerij initiatus non esset: Marcello autẽ episcopali dignitate prædito, quum plurima vitio verterunt, tum quòd perperam scripsisset; dicã impegerunt: aboleréque eum libros, qui nihil à Samosateni scriptis differrent, iusserunt. Atque C ille facturum se id pollicitus, minimè tamen fecit. Cæterùm vbi Eusebius inde literis Constantini vocatus Byzantium venit, rursum Marcelli causa in disceptationem est deducta. Postquam autẽ minimè illi visum est, vt impietatis libros, sicuti receperat, igni consumeret: episcopatũ ei Eusebiani ademere, & Basilio cuidam eloquentia & varia doctrina præclaro viro, Galatiæ ecclesiam regendam tradidere. Scripserunt ij quoque, vt Marcelli scriptum, vbicunque reperiretur, prorsus aboleretur: capitibus quibusdam ex eo scripto, vt dissonantibus, epistolæ insertis. Quod sanè scriptum libris tribus, quemadmodũ audiui, pulcherrimè refutauit Eusebius Pamphili: Marcellus autem in Synodo Sardicẽsi postea episcopatum suum recuperauit, quòd non ita sentire existimatus esset. Non enim satis D perpẽsa & intellecta à multis eius scripta: ob eámq; causam, in Pauli eum opinionem incidisse, calumniam homini obiectam esse, sicuti suo loco à me referetur, creditum est. Simúlque dictum, * per modum quæstionum à Marcello scripta ea esse instituta. Et imperator ipse, manifestam esse Eusebianorum coutra eum calumniam deprehendit. Admodum enim infesti illi erant, quòd neque iu Phœnicia quæ aduersos Athanasium ipsi constituerant, neqũe rursus Hierosolymis quæ pro Ario decreuerant, comprobasset. Sed neque iu dedicando Caluariæ tẽplo, quod magnum martyrium est cognominatum, à communione eorum se subducẽs, eis affuisset. Quapropter ad imperatorem scribentes, præter alia viro obiecerant * in imperatorem ipsum con-tumeliam, eo quòd ecclesiam splendidissimè cõditam, cum reliquis episcopis consecrare supersedisset. Hæc de Marcello.

Asterius Cappadox ex sophista christianus factus, sed Arianus.

Is martyrio repudiato, dijs sacrificauit, itaque in presbyterorum ordinem non est receptus.

** Filium enim Dei ex Maria initium sumpsisse, & regnum eius finem habiturũ esse, dixit. Sozome. lib. 2. cap. 33.*

Marcelli Ancyrani hæresis. Libros is suos abolere ab episcopis iussus, dicto audiens non fuit. Basilius episcopus Ancyranus. Marcellus postea episcopatum suum recuperauit. Scripta eius nõ satis à plerisque intellecta.

** ὡς ἐν ζητήσει.*

Eusebiani Marcello infensi.

** ἐς βασιλέα ὕβριστ*

De obitu & testamento Magni Constantini. cap. 54.

IMperator imperio filiis iam diuiso, Constãtino quidem & Constanti partem Occidentalem designauerat, Constantio autem Orientem dederat. Quorum primo imperij sui decennio Constantinum, secundo Constantium, tertio minimum natu Constantem Cæsarem dixit. Deinde anno vno & mẽsibus aliquot peractis, † sexaginta & quinque annos natus, corpure male affecto, Helenopolim Bithyniæ transiit, vt ibi quæ in propinquo sunt, sua sponte profluentibus & naturalibus lauacris vteretur. Quum B verò grauiorem sentiret imbecillitatẽ, lauatione posthabita Nicomediam venit: atque ibi in suburbano agens, quemadmodum Hermes, Socrates, & Theodoritus ecclesiastici scriptores dicunt, diuinum percepit baptismum. Quorũ verba hic apponere visum est. Hermes enim Sozomenus sic inquit. Ibi sanè quum in suburbano ageret, sacro initiatus est baptismo: qua de re vehementer lætatus, Deo egit gratias. Socrates autem: Helenopoli Nicomediam est profectus, ibíque in suburbano agens, Christianum suscepit baptismum. Itidem & Theodoritus: Trigesimus imperij eius præterierat annus, atque anno insuper & mensibus paucis exactis, Nicomediæ in Bithynia agens, ægrotare cœpit. Quum verò quàm incerta sit hominis vita cognitum haberet, diuinum baptismi donum suscepit: quem ad C id vsq; tempus ideo distulerat, quòd in flumine Iordane percipere concupiuisset. Hæc illi quidẽ nescio quomodo dicunt: nos verò Ecclesię vniuersali consentientes, Romæ eum sacro lauacro tinctum esse, Syluestre administrã ei imponente manum, diximus. Ac de his quidem satis. Porrò testamento cõdito, Imperium tribus filiis, sicuti antea distribuerat, reliquit. Et multis veteri Romæ, & cognumini ei vrbi honoribus & pręmiis concessis, vita est defunctus, sexagesimoquinto ætatis anno: quum quidem imperasset annis triginta duobus, mensibus aliquot decollantibus, vigesimoprimo mẽsis Maij die, Feliciani & Tatiani consulatu, qui * ducentesimæ octuagesimę septimę Olympiadis secundus annus fuit. Moriturus reuocari Alexandriam Athanasium iussit, Eusebio aliisque qui ei aduersabantur, præsentiD bus. Nemo verò miretur, quòd tãtos viros deceptus exilio mulctauerit. Nam qui id ei persuasere, Antistites sacrorum fuere, intra se quidem fraudem illi & dolum occultantes, extrà verò splendorem magnificum præ se ferentes: quãdo etiam diuinum & magnum illum prophetã Dauidem nõ pontifex aliquis, sed domesticus verbero seruus decipit. Sibam enim illum, satis scio quòd legeritis: qui coufictis mendaciis regẽ cõtra Miphiboset, vt agros illi auferret, cõcitauit. Quod quidem non ideo, vt Prophetam accusem, dixi: sed vt imperatorem defendã, & naturæ humanæ imbecillitatem declarem: simúlque illud admoneã, ne statim prorsus accusatoribus, etiam si fiut vel præclari, vel * exacta ætate viri, fides habeatur, sed vt auris altera semper aduersario reseruetur. Testamentum apud presbyterũ

Constantinus imperij ditiones inter filios diuidit.

† Sexaginta sex, autrop.

Thermæ ad Helenopolim.

Idem ad Nicomediam baptisatus ab Euseb Nicomediensi episcopo.

In eadem sententia est Rufin. Oros. Cassio. & Pomp. Latus.

Constantini mors. ei bienno antè per insitata magnitudinis cometam denũciata est.

** Quidam ponunt Olym. piadem. 279.*

Hæc temporis obseruatio cum aliorum Chronographorum ratione non prorsus concordat.

Constantinus moriturus, ab exilio reuocari Athanasium iussit, quem ab episcopis deceptus proscripserat.

Theodor. lib. 1. cap. 33.

** διαβεβηκότες.*

Testamentum Constantini.

deposuit, quem Arij laudatorem Constantia soror eius, eadémque Licinij coniunx, moriens ei vt virum bonum commendauerat. Id iuramento interposito, Constantio, quum ex Oriente veniret, dandum præcepit. Ex filiis enim decedenti nullus affuit.

Constantinus spadonum & aulicorum omnium vehemens domitor fuit, quos tineas & sorices palatij appellare solitus erat.

De sepultura eius, item quibus moribus, qua statura & forma corporis fuerit. Cap. 55.

ET ille quidem sic ad meliorem regni felicitatem migrauit. Duces autem & præfecti, satellitiúmque eius omne, arcæ aureæ corpus eius impositum, in cognominem ei vrbé duxere: & in suggestu quodam ei collocato, quicunque viuo honor præstitus, idem quoque defuncto tum à comitatu aulico est exhibitus. Vniuersi etiam perinde atque patre, cuius benignitatem omnes experti fuerant, orbati, perquàm amarè luxere. Sed quid dicere attinet, qua cum sint illi prosequuti bonorificentia & cultu, donec aliquis liberorum eum humaturus adueniret. Atque vbi Cóstantius certior de morte eius factus ex Oriente affuit, magnificentissimè patrem funere elatum, in ecclesia quæ Apostolorú dicitur sepeliuit, vbi superstes adhuc ille sepulchrum sibi ipsi extruendum curauerat, quod Græcorum † ara antea sub duodecim deorum nomine fuerat, admirandum sanè spectaculum. Ibi in vrna marmorea, vnà cum matre Helena repositus est. Vnde mos postea sequutus, vt deinceps ibi quoque Christiani imperatores sepelirentur. Quin & Constantinopolitani, aliique item virtute insignes episcopi in Apostolorum delubro sunt tumulati, perinde atque imperatoriæ dignitati par honore esset sincerè obitus Episcopatus. Idque factú, vt non longè ab Apostolorum reliquiis abesset. Magna enim gloria postea bonorum conciliator Deus virum eum, veluti fidelem ministrum accumulauit, sanationum & miraculorum gratia & vrnæ & statuæ ipsius, quæ in Porphyretici marmoris columna posita est, immissa, vt deinceps nulla ægritudo contrectatis eis non cederet, & fides verbi illius Christi adimpleretur, dicentis: Ego glorificátes me, glorificabo. Maximus autem hic vir Christianæ religionis laudator fuit. Et quum primus imperatorum omnium curam ecclesiasticarum rerum suscepit, tum ita eas auxit, vt ad summam amplitudinem nihil esset reliqui. Et nescio an quisquam alius, vt ipse, quascunq; aggressus est res, perfecerit. Nã & sine Dei numine nihil prorsus egit. Foris in bello fortissimus extitit victor: domi autem tam facilè rempublicam administrauit, atque vt ei visum fuit cóposuit, vt celeriter consilium aliud & senatum & vrbem imperantem constituerit. Græcorum religionem quæ diutissimè magno studio frequentata, ad summam superstitioné peruenerat, plurimúmq; vigebat, facillimè, quamprimum est aggressus, sustulit. Moribus bonus, mitis, & mansuetus admodum, animi fortitudine magnificentiam exhibuit. Mentis acumine, bonarum artium disciplina, recto iustitiæ cultu, & munificentiæ alacritate, omnes superauit. In prælus vir, formæ decore nemini secundus: & quum gratiosus maximè fuit, tum decentiæ ipsi magnificentiam coniunxit. Statura quoque corporis spectãdus. nam neque nimium procerus esse babitus, & exiguã breuitatem longe supergressus est. Humeris latis, sensim ceruicem crassiorem prætulit. Colore corporis rubicundus, minus densum habuit capillum, eúmque flauescentem. Barba mediocriter tenuis & rara, neque admodum demissa erat, ita vt in pleraque faciei parte succrescere nó videretur. Oculi, quales virum decent, & placidi: ex quibus mirifica quædã eminebat gratia, acutioresque illi & grandiores. Nasus subaduncus, cui carnosum quiddam insidebat. Facies ipsa latior, & magnanima admodum. Denique supra alios Dei maximè amans fuit. Totius eius vitæ tempus sexaginta & quinque anni fuere, quorum triginta & duos in imperio egit, mensibus aliquot deficientibus sicuti suprà diximus. Imperium cum summa potestate solus viginti sex annis obtinuit. Complectitur portò octauus iste historiarum liber, à primo Constantini imperij anno, ad obitum vsque eius, annos triginta duos. Quum conditi mundi annus fuit, a quinquies millesimus octingentesimus quadragesimus septimus. A natiuitate autem Domini tum agebatur annus trecentesimus b quadragesimus secundus.

corpus eius Constantinopolim perlatum.

Luctus publicus.

Sepultura Cõstantini.

† δωδεκάθεος βωμός.

commune imperatorum sepulchrum Cõstantinopoli. Ibidẽ quoque episcopi sepulti.

Ingentia miracula ad monumentum Constantini edita.

Constantini laus.

Statura & forma eius.

a Secundum recentiores circiter 4318.

b Al. 340.

ECCLE-

ECCLESIASTICÆ HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS NONVS.

Proœmium, totius libri argumentum exponens.

CAPVT I.

QVÆ catholicæ ecclesię superstite adhuc Cōstātino acciderint, abūdè à nobis dicta esse videntur. Superest; vt quæ consequuta, & à sacro episcoporū ordine sub filiis eius acta sunt, persequamur. Atque equidē in hoc libro commemorabo, quemadmodum Athanasius ex Galliis reuersus, Eusebio restiterit. Et vt imperium ad Constantem simul & Cōstantium, deinde autem ad solum Constantium peruenerit. Dicam præterea de Paulo, Eusebio, & Macedonio, Constantinopolitanis antistitibus, & quæ sub his acta. Et quas res Antiochiæ & Alexandriæ gesserint, qui ibi minus dignè sacro sunt magistratu functi. Et vt Roma cū Constantis & Iulij literis reuertētes Paulus & Athanasius, sedes suas receperint, & mox ex eis rursum sint expulsi. Item de variis & in Occidente & in Oriente conciliis: in Sardica, Sirmio, Mediolano, Palęstina, & Seleucia coactis. Dicemus quoque de Gallo Cæsare, & de quibusdam hæresiarchis, Photino, Aetio, Macedonio, Eudoxio, & duobus Apollinaribus. Faciemus etiam mentionem clarorum quorundam propter virtutem virorum. Præterea Eustathij & Melitij, Antiochiæ & Sebastiæ episcoporum. In fine, quomodo minus laudabili morte vitam finierit Constantius, exponemus. Initium autem inde sumemus.

Dicendorum propositio.

Vt Eusebius Nicomediæ episcopus, eiúsque sectatores, Arij dogma confirmare volentes, per quendam Arianum presbyterum turbas in ecclesia concitarint. caput 2.

Ariani Constātino defuncto animos sumūt.

VIuenti adhuc Cōstantino, nemo apertè cōtra Nicænam fidei professionem niti audebat: quanuis nonnulli clàm eam nō receperint. Postquam autē is decessit, qui in cordis recessu hæresis venenum occultum antea habuerant, & ob id tum quoque suspecti fuerant, confestim alicunde progressi, clandestinis colloquiis posthabitis, nudo (vt dicitur) capite cum omnibus congrediebantur, vt Arij maximè opinio obtineret laborantes. Quorum duces erant episcopi Bithyni, Eusebius & Theognis. Facilius autem consilium suum ad optatum exitum peruenturū putabant, si Athanasij in vrbem Alexandrinam reditum impedirent. Et quum eis sic esset instituta ratio, tum veluti mano quadā in rebus omnibus vsi sunt administro presbytero, qui autor etiā vt Arius reuocaretur extitit, non apud Constantinum tantum, sed etiam apud Constantium maximè gratiosus, quòd per eum res plerasque ex voluntate sua peragebat. Dudum enim Oriētis imperio potiri voluerat: quod ei tum ex tēstamento patris, à presbytero eo illi in manus tradito, permissum erat. Quam ob rem hominē in honore habuit: & libertatem ei multā, simúlque apertum ad Imperialem aulam aditū dedit. Quæ res noticiam ei apud omnes conciliarunt, & gratum veréque charum Imperatoris cōiugi, & qui Imperatorio cubiculo pręerant eunuchis effecerunt: quorum princeps tum fuit Eusebius nomine, maximam quoque in tota Imperatoris domo potestatem obtinens. Hic ex presbyteris eius de rebus sacris institutione, Arij rabie imbutus, acerrimus sectatorum eius laudator fuit, pluresque in aula Imperiali celeriter in sententiā ipse suam adduxit. Quin ipsam quoque Imperatoris coniugem, per mulierculas quæ in Gynæceo erant, & per presbyterum ipsum in impiam opinionem pertraxit. Et malum hoc paulatim per omnem serpens aulam, ad ipsum quoque transiit Imperatorem. Et breui per aulæ interiora vagatum, extra quoque aulam apertè progressum, omnem vbique percurrit vrbem. Ibi tum † bellum quoddam dialecticum atq; disputatorium est exortum. Et in vicis, congregationibus, cauponis, conuentibúsque adeò omnibus, mulieres quoque & pueri non aliud studio habuere, quàm de dogmatibus blaterare: his videlicet Arij opinioni veluti honestę & bonę addictis, his autem decreta magis Nicęna complectentibus, vnde rixæ, æmulationes, & inimicitiæ excitatæ.

Presbyter Arianus effecit, vt Arius ab exilio reuocaretur.

Presbyter is in aula Imperiali gratiosus.

Eusebius Archieunuchus Arianus.

Arianismi propagatio in vrbe Constantinopolitana.

† διαλεκτικός τις πόλεμος.

Disputationes de religione populares.

Vt Athanasius ex Galliis redierit cum literis Constantini Cæsaris, de obitu eiusdem Constantini. Item de Acacio, qui successor Eusebij Pamphili fuit. Cap. 3.

HIc rerum status in vrbibus Orientis erat. Occidentales enim Nicænum decretū inuiolatum retinuere. Porrò Eusebio & Theognidi res, quæ incrementa sua in deterius capiebat, & quotidie, vt ita dicam, magis magísque excitabantur, ex sententia procedebant. Qui in primis studebant, id quod constituissent, ad exitum perducere. Id verò erat, vt vnum aliquem qui opinionis eorum esset, Alexandriæ ecclesiæ Hierarcham præficerent. Sed consilium eorum ab Occidente reuersus impediuit Athanasius, vnius Augustorum, iunioris videlicet Constantini, qui Occidentalibus Galliis imperabat, literis fretus. Is nanque vbi cognouit, patrem co-

Eusebius & Theognis Arianorum antesignani.

Athanasius ex Gallia Alexandriam reuersus.

Constantini iunioris ad Alexandrinos pro Athanasio epistola.

gnominémque suum, Athanasij exilium testamento abrogasse: reditu concesso, vt Alexandriã is reuerteretur, curauit. E Literæ quas secum attulit, hisce verbis scriptæ erant. Constantinus Cęsar populo catholicæ ecclesię Alexandrinorum. Non puto sacris animis vestris excidisse, quã ob causam Athanasius adorandæ legis sacerdos, ad tẽpus in Gallias missus fuerit. Quum enim sanguinariorum infestorúmque inimicorum feritas capiti eius ad periculum creandum immineret, ne per improborum peruersitatem extremũ discrimẽ adiret, sed vt immanitas ea eluderetur, è faucibus ingruentium ei virorum ereptus, in ditione mea viuere iussus est, ita vt in ea qua versatus est vrbe, res ei necessariæ omnes abundè suppeditarent. Quamuis pręclara eius virtus, diuino confisa auxilio, durioris fortunæ graues erumnas maximè subleuet, atque adeò contemnat. Sedenim tametsi Dominus noster beatæ F memoriæ Constantinus Augustus, pater meus, episcopum hunc in locum suum apud grauissimam pietatem vestram restituere cõstituerit: tamen posteaquam humana sorte præuẽtus prius obdormiuit, quàm votum suum impleuerit: cõuenire mihi visum est, consilium diuinæ recordationis Imperatoris, per successionem ad me transmissum, perficere. Qui vir vbi in conspectũ vestrum venerit, qua apud me acceptus fuerit veneratione, cognoscetis. Neque adeò mirandũ est, si quid à me pro eo est factum. Animum namque meum ad id, quùm desiderij vestri facies, tum tanti viri species mouit & excitauit. Diuina prouidẽtia vos cõseruet, fratres dilecti. Secundum hasce literas, suauiter ab Alexandrinis susceptus Athanasius, Ægypti ecclesias administrauit.

Noua aduersus Athanasiũ Eusebij calumnia.

Eusebius verò tanquam telo quopiam, G sic reditu illius ictus, sycophantiis oppugnare eum rursus, & rem ad seditionem perducere est aggressus, negociúmque adeò ei nouis calumnus exhibuit. Citra moram enim omnem Imperatore adito, illum vt virum seditiosum, & qui ecclesiasticas constitutiones ordinémque turbarit, ac citra episcopum sententiam sibi ipsi ingressum in ecclesiam vsurparit, detulit. Tantopere certè Imperatorem permouit, vt illum rursus sede episcopali deturbarit, sicuti postea dicemus.

Eusebij Pamphili mors. Hic Agapius dicitur, Tripart. li. 3. ca. 3. Acacius eius successor.

Eo tempore Eusebius quoque, qui Pamphili cognomen sortitus fuerat, simul & episcopali functione Cæsareæ Palæstinæ, & vita ipsa relicta, † Acaciũ habuit successorẽ. Qui quum magistro illo sacras leges didicisset, ardorémq; & æmulationem illius referret, facundia venusta & faceta celebris admodum fuit. Et cùm libros multos non pœnitẽdos reliquit, tum præceptoris sui vitam pulchrè descripsit. H

Constantini iunioris cædes. Corpus eius in flu. Alsam est proiectum.

Nec multo pòst Constantinus Cæsar fratri Constanti aduersus (nam in ditionem illius impetum fecerat, vnde graue bellum inter eos motum) à ducibus illius nun longè ab Aquileia cæsus est. Sic Romanum imperium quod in Occidentem vergit, Constanti: Orientale autem Constantio cessit.

Vt Alexandro Constantinopolitano episcopo defuncto, Paulus & Macedonius piorum & Arianorum electione locum eius obtinuerint: & vt Paulo in exilium acto, Eusebius Nicomediensis in eius locũ sit suffectus.

Caput 4.

Alexandri episcopi Constantinopo. mors.

Successor eius Paulus.

Constãtinopoli verò tumultus alius ecclesiam inuasit. Alexãdro enim episcopo, qui precationib. Arium expugnauerat, episcopatus quidem sui vigesimotertio, ætatis autem nonagesimooctauo anno, vita defuncto, Paulus in locum eius est surrogatus: vt quidem Ariani calumniantur, sibi ipsi dignitate ea præter Eusebij Nicomediæ & Theodori Perinthi, quæ nunc Heraclea dicitur, episcoporum sententiam (ad quos dudum, vtpote vicinos maximè, Byzantij episcopi electio pertinuerit) vendicata: vt autem veritas ipsa fert, Alexãdri iudicio & designatione, episcoporúmque qui tum ibi aderant, suffragio accepta.

Alexander moriturus, duos per optionem sibi designat successores: Paulũ, vel Macedonium.

Siquidẽ in extrema senectute Alexãder iam moriturus, familiaribus eius eum rogantibus, cuínam sedes ea committenda esset: è duobus alterum eligendum suasit. Ac siquidem episcopus creandus est rebus diuinis probatus, & ad docendum idoneus, Paulum habetis, inquit, presbyterum, qui ętate quidem iunenis est, animum verò senilem obtinet. Sin deligendus, qui rebus agendis aptus sit, & ad cõsuetudinem magnorum virorũ, qui cum potestate rempub. gerunt, accommodatus: ea re, & præterea religionis specioso obtentu multis mòdis præstantior fuerit Macedonius. Et ambos, Macedonij laudatores testimonium ab Alexãdro tulisse dixerunt: Paulum quidem vt doctrina & eloquẽtia clarum, Macedonium autem veluti vita meliorem. Iidem Paulum ob delicias & vitam liberiorem reprehendêre. Videtur sanè Paulus eruditione singulari fuisse, & ad docẽdum in ecclesia valde commodus. Tractandis autem profanis negociis, & in hominum conuictu, posteriores partes tulit. Sicuti pericula, quæ ei accidêre, ostendunt: quorum ille nullum, sicuti harũ rerum periti faciunt, discussit. Et quamuis multitudini vehementer charus esset, malè tamen ab eis est acceptus, qui Nicæna decreta oppugnarunt. Ac prima statim accusatione, quasi non secundum leges viueret, sede deiectus, & exilio damnatus est. In quo etiã, inimicis eius id procurantibus, strangulatus, mortem oppetiit. Sed hæc postea accidere.

Pauli exilium & cædes.

Tum verò de episcopi electione ingẽs motus est exortus. Superstite namque Alexandro, non multa Ariani vsi sunt libertate, superioresque eis fuere qui ὁμοούσιον consubstãtiale profiteri docuere: quòd scilicet Ariũ fœdissima morte, per diuinã prorsus vindictam, absumptum vidissent. Vt verò Alexander mortuus est, plebs in duas partes scissa, ad apertas progressa est inimicitias, & cõtentio dubia multitudinem occupauit.

Dissensio Constantinopoli inter catholicos & Arianos de electione episcopali.

Nicænæ enim fidei sectatores Paulum episcopum designabant: Ariani autem Macedonio sacrã administrationẽ committere contendebant. In ea sanè ecclesia quæ Pacis nomen obtinet, quæque Dei Sapientiæ templo vicina est, cũ prærogatiua defuncti episcopi sententiæ, Paulus episcopus est renunciatus.

Constantius Eusebium Nicomediensem, episcopum Cõstantinopolis facit. Translationes Eusebij ex vno episcopatu in alium.

Quam electionem Imperator grauiter tulit: peregrè enim tum aduenerat, & cõsilio veterum Pauli inimicorum coacto, illum quidẽ vt sacro munere indignum deiecit, thronúmque Eusebio Nicomediensi concessit: quum quidem id Canon ecclesiasticus interdiceret, episcopos ex vna vrbe in aliam transire vetans. Nihil autem mirandum est, qui sic contra Vnigeniti diuinitatem rabie

tem rabie furentes ferantur, si absque timore omni leges quoque eius transgrediātur. Sed hoc ille non tum primùm ausus est. Antea namque quum Beryti episcopatum gereret. Nicomediā quoque inde transiluit. His actis, Constantius Antiochiam venit.

Vt Eusebius coacta Antiochiā Synodo, aliam fidei promulgarit expositionem. Et vt episcopatum abrogarit magno Athanasio. Item de Eusebio Emeseno. Cap. 5.

Per causam Antiocheni templi encæniorum, Eusebius concilium episcoporum cogit.

EVsebius autem, ampliore eo modo auctus potestate, nō moderatè se gessit: sed omnē, vt in prouerbio est, mouit funē, vt quod semel statuisset, efficeret. Et commodùm ecclesia Antiochena decimo tum pòst iacta eius fundaméta anno absoluta erat: quam, Constantio filio administro viis magnificè ex ipsis fundamētis magnitudine simul & pulchritudine nulli secundā Constantinus extruxit. Itaque prætextu & occasione encæniorum, & dedicationis templi eius, peropportunum Eusebio visum est, concilium cogere, ad professionem τῦ ὁμοϛσίϛ consubstantialis apertè abolendam, & decreta Nicæna immutanda. Et conuenere vndequaque Antiochiam episcopi nonagintaseptem numerō: vbi rum post Euphronium, ecclesiæ Phlacitus præfuit: Hierosolymis autem, post Macarium, Maximus: qui consultò ad Synodum eam venire tenuit, secum ipse † considerans, ne quid rursus præter animi sententiā faceret: sicuti antea, quū inuitus etiam Athanasij exautorationi subscripsit. Sed neque Romanus episcopus Iulius Syluestris successor, vel per seipsum, vel per quempiam qui locū eius obtineret, Synodo ei interfuit: quum quidem ecclesiastico Canone sancitum sit, † non oportere ecclesias citra Romani episcopi sententiam in Synodis quidquam statuere. Ex Italia quoque ipsa & prouinciis vlterioribus nemo eò venit. Quintus tum à Constantini obitu annus erat, & Synodus Imperatore præsente agebatur. Eusebiani Athanasium accusarunt, quòd sanctiones ecclesiasticas trāsgressus esset, prius scilicet thronum eum recepisse, quàm ei à Synodali episcoporum cōuentu id permissum esset, asseuerantes. Et quòd multis præterea mortis causa extitisset, seditione in ingressu eius coorta: in qua nonnulli cæsi, nonnulli iudicum quæstioni traditi, pecunia mulctati essent. Multis insuper aliis calumniis in Athanasium textis, primùm Eusebium, qui Emesenus cognominatus est, Alexandriæ antistitē designarunt, de quo postea dicemus. Eo verò Alexandriam adire metuente, Gregorium suffragiis suis delegēre. Deinde quæstione de doctrina mota, nihil illi quidem, quod in Nicænis actis reprehenderent, habuere: opportunitatem tamen crebras Synodos cogendi, aliásque fidei formulas promulgandi præbuere, vt alia atque alia subinde mutatione pedetentim in gurgitem Arianorum homines delaberentur. Hæc quéadmodum processerint, apertius historia ipsa indicabit. Quæ autem ad vbium episcopos passim scripsere, hæc sunt, Nos neque Arij sectatores fuimus: quomodo enim episcopi presbyterum consectaremur? neque aliam quampiam fidem, præterquàm quæ ab initio promulgata est, recepimus. Sed excussa exploratáque eius fide, illum potius recepimus, quàm sequuti sumus. Id quod ex verbis nostris cognoscetis. Didicimus namque ab initio, credere in vnum rerum vniuersarum Deum, omnium intelligibilium simul & sensibilium conditorem & * prouisorem. Et in vnum filium Dei vnigenitum, qui ante omnia sæcula extat, & simul existit cum eo qui eum genuit patre: per quem omnia facta sunt, visibilia iuxtà & inuisibilia. Qui extremis dieb^9, iuxta beneplacitum patris descendit, & carnē ex virgine sancta recepit, & omnem paternā eius voluntatem simul expleuit. Qui & passus est, & resuscitatus: & reuersus in cœlos, sedet in dextra patris. Qui venturus est ad iudicandum viuos & mortuos, & mansurus rex & Deus in sæcula. Credimus etiam in Spiritum sanctum. Si verò addere oportet, Credimus quoque de carnis resurrectione, & vita æterna. Hæc primùm scripta ad episcopos miserunt, silentio, vtrum coæternus sit, aut consubstantialis patri filius, an contrà, prætereuntes. Porrò Antiochiæ morati, perinde atque priorem formulam damnassent, professionem aliam fidei edidere, in omnibus Nicęnæ consonam: nescio tamen an nō occulta verbis eius sententia quæpiam insit. Ea sic habet. Credimus, pro eo atque Euangelica & Apostolica traditio docet, in vnum Deum patrem omnipotentem, rerum vniuersarum conditorem atque factorem. Et in vnum Dominum Iesum Christum, filium eius vnigenitum Deum, per quem omnia facta sunt, genitum ante omnia sęcula ex patre, Deum de Deo, totū ex toto, solum ex solo, perfectū ex perfecto, regem ex rege, Dominum à Domino, Verbum viuēs, sapientiam, vitam, lumen verum, viam veritatis, resurrectionem, pastorem, ostium, immutabilē atque inalterabilem * diuinitatis ipsius, substantiæ, & potestatis, & consilij, & gloriæ patris ipsissimā atq; per omnia similem imaginē, primogenitū omnis creaturæ, in principio existentem apud Deū, verbum Deum: pro eo atque in Euangelio est dictū, Et Deus erat verbum: per quem omnia facta sunt, & in quo omnia cōsistunt. Qui diebus extremis descendit de cœlo, & natus ex Maria virgine, secundū scripturas: & homo factus, mediator Dei & hominum, & Apostolus fidei nostræ, & dux vitæ (quemadmodum dixit, Descēdi de cœlo non vt faciam voluntatem meam, Sed voluntatem eius qui misit me.) Qui passus est pro nobis, & resurrexit pro nobis tertia die: & ascendit in cœlos, & consedit in dextra patris. Et iterum venturus est cum gloria & virtute, ad iudicandos viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctū, qui consolationis & sanctificationis & perfectionis gratia credentibus datus est. Sicuti & Dominus noster Iesus Christus discipulis mandauit, dicēs: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen patris & filij & spiritus sancti. Manifestū porrò est, Patrem verè esse patrē, & filium verè esse filium, & spiritum sanctū verè esse spiritum sanctum: nominibus hisce non simpliciter neque ociosè positis, sed cuiusq; eorum qui nominantur propriam certò significātibus subsistentiam, ordinem & claritatem. Ita vt subsistentia quidem tria sint, † consensione autem vnum. Ad finem porrò hæc adiecere. Hāc igitur obtinētes fidei persuasionem, coram Deo

Margin notes:

ἐπιλογιζόμενος ὡς εἴη ἁρπαγεὶς, καὶ τὰ καθαιρέσει ἀθανασίου ὑπογράψας.

Socrat. lib. 2. cap. 8.

Prærogatiua Rom. Ecclesiæ in Conciliis.

† μὴ δεῖν εἶναι γνώμης ἄνευ τῦ ῥωμαίων ἡγουμένου, τὰς ἐκκλησίας συνοδικῶς κανονίζεσθαι.

Actiones Synodi contra Athanasium.

Eusebius Emesenus.

Gregorius Athanasio successor à conciliabulo Antiocheno designatur.

Crebræ Synodi Ecclesiis obsunt.

Formula fidei Antiochena.

προνοητήν.

Formula eiusdem conciliabuli prolixior.

τῆς θεότητος.

συμφωνίᾳ.

Anathemata.

** κακοδοξίαν.*

& Christo ipso, omnem hæreticam prauámque E anathemate iugulamus * opinionem. Et si quis contra sanam rectámque scripturarum fidē docet, dicens aut tempus aut sæculū esse, vel fuisse, antequā filius Dei fuerit, anathema sit. Et si quis dicit filium creaturam, perinde atque vnam aliquam creaturarum: aut genimen, perinde atque vnum aliquod geniminum, & non sicuti diuinæ scripturæ de prædictis omnib. prodidere sentit: aut si quis aliud docet vel annunciat, præterquā quod accepimus, anathema sit. Nos enim omnia quæ ex sacris literis à Prophetis & Apostolis tradita sunt, verè atque apertè & credimus & sequimur. In hac formula quum immutabilem & inalterabilem filij diuinitatem, imaginémque non differentem à diuina substantia & consilio & potestate & gloria, atque primogenitum omnis creaturæ clarè dixerint: nescio quomodo F etiā consubstantialē ipsum patri dicere detrectarint. Vulgarunt sanè quidā, fidem talem sic se inuenisse scriptam, & à Luciano cōceptam, qui Nicomedię martyrio decertauit, viro diuino, & in sacris literis supra cæteros apprimè erudito: amplitudine, vt equidē puto, martyris, celebritatem potius scripto suo vendicantes, quàm vera dicentes. Interfuit autem concilio huic, Eusebius, qui ex Nicomediensi ad Constantinopolitanam sedem est translatus: Acacius Eusebij Pamphili throni iuxtà & eruditionis successor: Patrophilus Scythopolitanus: Theodorus Heracleotes seu Perinthius, vir pręclarus, qui Euāgeliorum expositiones edidit: Eudoxius Germaniciensis, qui post Macedonium Constantinopolitanā ecclesiam gubernauit: Gregorius, quē ecclesiæ Alexandrinæ episcopum designauerāt, G qui omnes eadem sentiebāt: sed & Dianius Cæsareæ Cappadocum, & Georgius Laodiceæ Syrorum episcopi, aliíque plures insignium thronorum Metropolitana dignitate prædíti Antistites: præter Iulium Romæ & Maximum Æliæ episcopos, qui ob eas quas paulo antè recensuimus causas non affuere. Ad illos etiam Eusebius Emesenus accessit. De eo, qui fuerit, nunc dicā. Hic Edessæ Osroenorū claris parentibus genitus, sacras primùm literas, postea etiā Gręcas disciplinas, ab eius loci magistris didicit. Deinde cum Eusebio Pamphili familiarius agens, atque etiam cum Patrophilo Scythopolita, accuratius in sacris est eruditus literis. Antiochiam venit, quum ibi † Eostathius propter crimen ei intentatū ex autoritate Synodi condemnatus est: atq; cum successore eius Euphronio eisdē in ædibus H egit. Sacerdotalem autem dignitatem deprecatus, scholas Alexādrinas frequētauit. Ibíq; quātum opus erat exercitatus, Antiochiam rediit: & cū Phlacito, qui in episcopatu Euphronio successit, fuit. Hic, Eusebius Constantinopolitanus quum Synodum celebraret, Alexandrinæ sedi hunc destinauit. Quòd enim & eloquentia polleret, & benè honestéque viueret, breui in Ægyptios ab amore & desiderio, quo in Athanasiū ferebantur, abducturus esse existimabatur. Eam functionē vbi repudiauit, id quod res erat secū reputans, iustam nimirū erga se odij causam facilè Alexandrinos reperturos, qui alium neminē pro Athanasio cernere sustinerent episcopum, Emesam est missus: Gregorius autē Alexādriam deductus. Ille calumnia Emesæ expetitus, quasi eius partis Astronomię quæ Apotelesmatica dicitur, responsis scilicet dandis occupata, studiosus esset. Laodiceam ad Georgiū episcopi isthic munere fungentem, veterem amicum profugit: & cum eodem Antiochiā ad Phlacitum & Narcissum profectus, inde apud Emesenos in episcopatum suum restitutus est. Fuit autem & Cōstātio Imperatori pergratus, qui eum secum aduersus * Persas bellum gesturus duxit. Multa namque diuinū numen prodigia per ipsum edidisse, Laodicēsis refert Georgius, qui vitam eius conscripsit. Et quamuis tātus vir fuerit, nō tamē inuidorum, qui honestis imminere soliti sunt, laqueos effugit. Obiectū enim ei est, quòd in eadem esset cū Sabellio sentētia. Tum sanè quidē, vti dixi, Antiochiæ decretis faciendis cum aliis suffragator interfuit. Hæc de Eusebio. Et Synodus Antiochena rebus ita gestis, soluta est.

Consultò in hac formula nomen τοῦ ὁμοουσίου omissum.

Formula hæc Luciano martyri calluidè adscripta.

Primarij episcopi, qui concilio Antiocheno interfuere.

De Eusebio Emiseno.

† Apud Socratem est lib. 2. cap. 9. συνῆκεν τοῦ ἀλέξεν ὑπὸ ὑπερ χειροτονηθέντα τοῦ ἐπισκόπου χαλαιρεθῆναι ὡς σαβελλίζοντα. Eustathius vt Eustathius à cyro verrhæo accusatus tanquam Sabellizans, in ordinem dānatus redigeretur.

Olim episcopis Mathematicā & Astronomiam Apotelesmaticā tractare religio erat.

** Socrates habet, aduersus Barbaros. Ex Eutropio videtur esse legendum Parthos.*

Vt Athanasio eiecto, Gregorius militari manu stipatus ecclesiam occuparit. De Iulio Romano episcopo, quomodo is Athanasij casum ægrè tulerit. Cap 6.

EA verò tempestate res etiam publicæ infeliciter administratæ. Franci enim, gens bellicosa, Galliam occidentalem percurrentes, maximè vastarunt. In Oriente autem loca pleráque sæuis terræmotibus sunt concussa: Antiochia verò maximè. integro namque anno id pertulit malum. Quo tempore cum magna militū manu (quinque hominum millia erant, quos Syrianus ducebat) Gregorius Antiochia Alexandriam est profectus. Milites propterea eū sequuti, vt tutò & absque seditione omni ingredi eam vrbem posset. Incredibili enim erga Athanasium desiderio multitudo tenebatur. Nō parū tamen Ariani quoque, qui Alexādriæ erāt, quomodo Athanasius exigeretur dispicientes, hac in parte profuerunt. Metuebāt enim illi, ne tumultu in plebe excitato, malè ab ea acciperētur. Quod & ipsum Athanasius veritus, sensim fugiebat. Serum iam diei erat, & ipse in ecclesia, quòd Synaxis & cōuentus in expectatione esset, rebus sacris intendebat. Et manus iam militaris ecclesiam per manipulos ordine suo occupauerat: quum ille precatione peracta, psalmodiam continuare iubet. Milites quieti tum erant, quòd intempestiuum, impetum in eum facere, existimarent, quum concentu vno carmina resonarent. Atque interea, quòd omnes vna porta egrederentur, Athanasius in media psalmos canentium turba tectus, incolumis euadit, atque Romam recurrit. Gregorius porrò, illo profugiente, thronum recipit. Propter quod factum multitudo malè animata, ecclesiam quæ apud ipsos sub Dionysij episcopi nomine erat, igni combussit. Eusebius cum suis ea re ad voluntatem suam peracta, magnóque studio episcopis in Oriente catholicis reiectis, & aliis qui eadem secum sentirent insignioribus sedibus, Alexandriæ, Antiochiæ ad Orontem, præfectis, & in ipsa ad Hellespontum imperante vrbe per seipsum sede occupata, admodum morigeros omnium eorum locorum habuit episcopos. Iulius autem Romanus pontifex, & totius Occidentis episcopi, cōstantes Nicænæ Synodi suffragatores & laudatores, rebus quæ in Oriente præter spem

Clades reip.

Franci Galliā vastant.

Terræ motus diuturnus.

Gregorius militari manu in possessionem Ecclesiæ Alexandrinæ perducitur.

Athanasius Romā refugit.

Plebs tumultuās ecclesiam Dionysij incēdit.

Eusebius Arianus regnat.

Occidentales episcopi dissidiis orientalibus perturbātur.

ſpem acciderant, grauiter affligebantur. Ipſum quoque Athanaſium ad ſe venientem perbenignè ſuſceperunt: & virum tantum, eadémque cum eis ſentientem, honore ſunt proſequuti, cauſámque eius ad iudicium cognitionémque ſuam transferendã duxeruot, & ſcriptis eam ob rem literis Synodum ad ſe euocarunt. Quibus literis Euſebius exacerbatus, miſſis ad Iulium legatis, iudicium ei rerum in Tyria Synodo aduerſus Athanaſium decretarum permiſit.

Iidem Synodũ Antiochenã & Tyriam in occidentem euocant.

Vt poſt Euſebium Paulus rurſum ſedem receperit, Ariani autem Macedonium contra eum fouerint. & de cæde Hermogenis ducis: & vt denuò Paulus ſit eiectus. Caput 7.

Euſebij mors.

PRiuſquam autem reſponſum Roma accepiſſet, Euſebius diem ſuum obiit, non diu à Synodo Antiochena ſuperſtes. Portò belua ea ſublata, Conſtantinopoli cœtus piorum ſtudio & ardore, quo erga Nicæna decreta ferebantur, Paulum io eccleſiam reduxere. Tum quoque Arianorum factio, & Theognidis atque Theodori Perinthij (Heracleotem eum nominant) ſectatores, in ea quæ Pauli dicitur eccleſia, conuentu acto, Macedooium Conſtantinopolitanũ elegerunt epiſcopum. In quibus quùm alij multi, tum Vrſicius & Valens, alter quidem Singidonis ſuperioris Myſiæ, alter autem Murſorum ſuperioris Pannoniæ epiſcopi fuere. qui poſtea reſipuere, & libello pœnitentiæ Iulio Romæ epiſcopo oblato, ὁμοουσίῳ conſubſtãtiali aſſeoſere, & ad communionem admiſſi ſuot. Tum tẽporis autem acres Arianæ opinionis æmulatores, oon paruos eccleſiæ motus excitarũt. quorum vnus etiam Macedonius fuit. Ciuili namq; ex ea cauſa bello exorto, plebs qootidie ferè ſeditionem concitabar: & multitudioe vtrinque concurrente, plurimi atterebantur atque peribant. Qua re Imperator cognita, quum adhuc Antiochiæ moraretur, ita percitus, Hermogeni duci, qui tum in Thraciam miſſus fuerat, mandauit, vt ex itinere cum equeſtri manu in vrbem imperatricem diuerteret, & Paulum eccleſia eiiceret. Qui vbi affuit, & Imperata facturus militarem manum adhibuit, plebs ei reſtitit. Eã verò, ad vim vindicandam paratam videns Hermogenes, amplius etiam militari robore inſtitit. Ibi multitudo ad ſeditionem & tumultũ paulatim cõcitata, præter rationem ad impetũ proſiluit: & deinde vna ſimul omnes ruentes, Hermogenis domum incẽdêre, ipſúmque occidêre: fune quoq; ad pedes eius alligato, per vrbis vias traxere. Hęc vbi ad Conſtantiũ ſunt relata, equo vehens Conſtantinopolim venit. Et quum grauiter in multitudinem animaduertere ſtatuiſſet, noxam eiũ, qoòd lachrymantes ei obuiam ierãr, remiſit. Dimidiam tamen circiter frumenti partem ademit, quod Conſtantinus quotannis ex Alexandriæ & Ægypti tributis, ciuibus ſuis largitus fuerat. Melius fortaſſe Conſtantius eſſe ratus, ſic ſeditionum, quàm aliter, aecidere cauſas, quæ ex luxu plorimùm & ſecundarum rerum licentia emergere ſolẽt. Octo eoim myriades medimoorum frumenti quotannis à Conſtantino plebi datæ fuerant, cuius dimidiam partem tum Conſtantius diminuit: ita omni io Paulum conuerſa, quem noo ſolum throno, ſed vrbe etiam A eiecit. Macedonio quoque ſuccenſens, vt ſeditioonum, tumultuum, atque adeò cædis Hermogenis autori: qui iniuſſu ſuo epiſcopatum recepiſſet, atque electione eius neque comprobata neque abrogata, io ea qua conuentus agebat eccleſia, eum ſic manere paſſus Aotiochiã reuertit. Intereà Ariani Gregorium perinde atque io religiooe ſegnem, & Alexandrinis minus gratũ, & propter eccleſiæ, quæ Alexandriæ Dionyſij epiſcopi fuerat, in introitu eius conflagrationẽ, epiſcopatu mouent: & Georgium quendã Cappadocem genere, qui circa panem viliorem & furfur ætatem egerat, ſuccidiæque adeò ſuillæ promus condus fuerat, quòd in religione tuẽda induſtrius eſſet, pro eo in Alexandrina ſede collocarunt.

Nona Byzãtij de electione epiſcopi ſeditio.

Paulus in eccleſiam Conſtantinopolitanam reductus.

Macedonius iterum eius competitor.

Conſtantius ad eiiciendum eccleſia Paulũ, Hermogenẽ ducem Cõſtantinopolim mittit.

Hermogenes à plebe furente interficitur.

Conſtantius dimidiã partem annonæ publicæ plebi, mulcta loco ademit.

Paulum proſcribit.

Alexandriæ Ariani Gregorio repudiato Georgium ei ſubſtituunt.

* *Acta ſunt hæc Conſtantio III. & Conſtante II. Coſſ. quo tempore Conſtans Francorum gentem bello victam B fœdere ſibi coniunxit. Socr. lib. 2. cap. 15.*

Vt Athanaſius & Paulus literis Iulij freti, ſedes ſuas receperint. Cap 8.

ATHanaſius autem Romæ agebat, Conſtãte Conſtantini minimo natu filio toti Occidenti imperante. Venit eò Cõſtantinopolitanus quoq; Paulus, & Marcellus Ancyranus, propter eã quã diximus cauſam. Aſclepas etiã Gazæorũ epiſcopus, qui & ipſe quòd fortiter Arianis reſtiteret, accuſationẽ iudiciúmque, quaſi ſacrificij aram euertiſſet, ſuſtinuit: & ob id epiſcopatũ depooere coactus fuit, quẽ epiſcopatum Quintianus eſt conſequutus. Lucius præterea Adrianopolitanus eodẽ crimioe delatus, & dignitate itidẽ ſpoliatus, Romam cõfugit. Horũ cauſa Iulius antiſtes Romanus cognita, quòd conſentientes ſibi de Nicænis decretis inuenit, communione C eos eſt dignatus. Pro amplitudine autẽ ſedis ſuę, ex veteri priuilegio & prærogatiua, perſuaſum habens, omniũ vbique epiſcoporũ curam & iudiciũ ad ſe pertinere, datis cuique liberrimè ſcriptis literis, ſuas eis eccleſias reddidit, eóſque in Oriẽtem remiſit: eos qui temerè illos exauthoraſſent, perſtringens, vt qui oõ recta ſequerẽtur cõſilia, motúſque & turbas eccleſiis crearẽt, neque ſemel Nicææ factis fidei decretis ſtarẽt. Ad hæc præcepit, vt quidã ex eis ad diẽ conſtitutum Romæ præſtò eſſent, qui rectè ſententiã in condemnatos latam eſſe probarẽt. Sin minus, minas addidit, niſi à rebus nouandis deſiſterent, ſe ab eis ſacras exacturũ pœnas. Athanaſius, & qui cũ eo erant, miſſis ad Orientales epiſcopos literis, eccleſias ſuas recepetũt. Illi contumeliã eſſe rati Iolij obiurgationem, Antiochiæ congregari, de D ſententia omniũ epiſtolã ad eũ miſere, luculenter quidẽ illam ſcriptam, ironiis autem aculeatíſque verbis refertam, forenſémque & iudicialem in modũ compoſitam, & quę ſtyli vi & grauitate minatũ expers oõ eſſet. Scripſerunt enim, Romanæ quidem vrbi ab omnibus obſeruantiã exhiberi & hooorẽ: quippe quę antiquitus Apoſtolorũ domiciliũ & ſchola, veræque pietatis, vt aliquis dicat, Metropolis & primaria vrbs fuerit: quãuis ex Oriẽte præcones eius eò veneriot, ſe tamẽ nõ ideo ſecundas ferre debere, qoòd Eccleſiæ magnitudine ſuperiores nõ eſſent, quum virtute & rebus aliis priores ſe eſſe exiſtimarent. Illud etiam criminis loco obiecere, cõmunicare

Catholici epiſcopi ex Oriẽte Romam profugiunt.

Epiſcopus Ro. profuges epiſcopos ad communionẽ admittit.

Eccleſia Romana vetus priuilegium.

Socr. lib. 2 ca. 15. Soz. lib. 3. cap. 8.

Profugi epiſcopi in integrum reſtituuntur.

Orientalium epiſcoporum ad Iuliũ Ro. antiſtitẽ acres literæ.

Sententia eius ſcripti.

eum cũ Athsnasio animum induxisse: idque indignè tulere, veluti cótumelia Synodi earũ sententiæ irrogata esset. Et factum ipsum, vt quod cõtra sanctiones Ecclesiæ processisset, iniquum esse, sunt calumniati. Atque ægrè id eis esse, rectéque se eum reprehẽdere, quum dixissent: postremò, siquidem quùm sententiam ipsorũ qua illos condemnassent, tum electionem eorum, quoa pro illis ecclesiis præfecissent, comprobaret, pacatos etiam se fore, & secum communicaturoa. Sin aduersari eis pergeret, & ipsos cóiunctos aduersus eum ituros esse, intulere: quum neque maiores eorum cótra Cornelium Romæ episcopum conati aliquid fuerint, quum ille Nouatum presbyterum ecclesia summouisset. De rebus verò Nicænis nihil rescripsere, superfluũ id esse arbitrati, etiamsi plurima quæ scriberent haberet: quæ tamen vt omitterent, res præsentes necessariò efflagitarent. In eam sententiã Orientales episcopi ad Iulium literas dedere.

Vt imperator Paulum per Philippum præfectum in exilium agi curauerit, Macedonius autem in Episcopatum sit restitutus: & vt Athanasius fuga sibi consuluerit. Cap 9.

COnstantio verò Imperatori Antiochiæ agenti scribentes, illos vt seditiosos homines à se expulsos esse, sunt calumniati. Ille vbi Paulum recuperasse locum suũ audiuit, admodum ferociit: & ad Philippum vrbis * præfectũ, secundam ab imperiali potestate dignitaté tum obtinentem, scripsit, vt Paulo vrbe eiecto, Macedonio ecclesiam traderet. Philippus ex Hermogenis casu cautior factus, quòd multitudinis furoré metueret, arte quadã rem est agressus. Priusquam enim ea vulgaretur, perinde quasi de publicis quibusdam rebus cõsilium habiturus, Paulum ad se in Zeuxippum († quod publicum & celebre amplissimúmque est lauacrum, postea Numerorum cognominatum) vocauit eíq; decenti cum honore aduenienti, Imperatoris literas exhibuit. Ac hominem per palatiũ Imperiale, lauacro quod diximus vicinum, ad mare deductum, nauigióque impositum, Thessalonicã misit: quam etiam patriã habere, & à maioribus suis inde oriũdus esse dicebatur. Eidémque Orié te toto interdicens, in Illyrico & vlterioribus terris viuendi liberam permisit potestatem Præfectus ex eo loco, vnà cum impio Macedonio, incitato cursu in ecclesiam ire cótendit: & multitudo ex omni hominum ordine mista, ea re audita, pro se quisque locum antecapere festinans, ad eã ecclesiam cucurrit. Innumeri prorsus, qui eò confluebant, erant. Et militaris manus armata ad tertiotem plebis consequebatur. Atque ea vbi proximè ad ecclesiam venit, nec ei accessus propter vndique cócurrentem turbam pateret, milites vi homines reiicere per audaciam cœperunt. Quum verò illi propter multitudinem oppidò in angustũm redactã, cedere & * considere non possent, resistere eos, milites, neque sponte transitum dare velle opinati, strictis vsi gladiis, veluti reluctantes cecidére, multósque (vt fieri solet) neci dedere. Non pauci etiam inter se conculcati atque attriti interiisse dicũtur, ita vt occisorum turba trium milliũ centum & quinquaginta numerum superauit. Porro Macedonius,

** ὕπαρχον.*
Constātij iussu Paulus episcopus constantinopolitanus in exilium mittitur.
† νουμέρων.
Macedonius in possessionem episcopatus deducitur.
** συνιζάνειν.*
Cædes hominũ multa in ingressu Macedonij in ecclesiam.

perinde atque noui nihil factũ esset, tanquã innocens & purus, in † Epibateriorũ introitúsq; arcanioribus sacris, quasi ex aliqua præstigiarũ scena aliquis, aut Deus (quod dicitur) ex machina, de improuiso Hierarcha apparés, à præfecto magis, quàm ex ecclesiæ cõsuetudine, ab episcoporum ordine in thronũ est deductus. Ad hunc modum, & per has cędes Macedonius & Ariani ecclesiam occupauere. Ita etiã Paulus solũ iniqui exilij gratia vertere est coactus. Athanasius auté Constantij minas veritus, fuga sibi consulens disparuit. Nam ille capite in eum se animaduersurum denunciauerat, quòd obtrectatores eius & insidiatores eum vt seditiosum detulerãt, reditu eius ex vrbe Romana in ecclesiã, multitudinem ingentem conculcatam interiisse allegãtes. Maximè verò Constãtium in eum incitauerat calumnia ab Arianis ei intétata, veluti annonam pauperum, quam Imperatoris pater Constantinus Alexandriæ in egenorum alimenta distribuendam sanxerat, Athanasius vendidisset, atque in pecuniã redegisset. Obseruãdum illud, eo tempore quo Macedonius episcopatum recepit, Constantium magnam ecclesiam absoluisse, quæ σοφία, Sapientia nominata est proximè ad cognominem Paci ecclesiam, quã Constantinus Constantij pater, quum prius exigua fuisset, ad eam etiam quæ nunc cernitur amplitudinem perduxit: ita vt duorum istorum templorum oræ contiguæ, vnúsq; ambitus & muri esse videantur.

† inuestiturã nunc vocant.
Macedonius vir sanguinarius subitò episcopus apparet.
Athanasij fuga.
Per grauẽ calumniam in inuidiam Athanasius apud Constantium adducitur.
sapientiæ Dei templũ, quod Constantinus non perfecit. supr. lib. 7. cap. 49.

Quomodo Iulius Romanus pontifex episcopis Orientalibus pro Athanasio scripserit: item Constantio fratri occidentis imperator Constans. & quomodo, qui ex Oriente in Italiam venerant, aliam fidei vulgauerint expositionem. Cap. 10.

IVlius Romanæ vrbis episcopus literis, quas Eusebius ante obitum suum contra Athanasium scripserat, aliisque quas ij, qui Antiochiæ conuenerant dedere, atque aliis rursus quorundam Ægyptiorum episcoporum, ementita esse aduersus Athanasium omnia declarãtibus, eísq; sic inter se pugnantibus, acceptis, Antiochenis illis rescribés, epistolæ eorum arrogantẽ & præfractam sententiam coarguit: & quòd latenter aggressi essent, cõtra decreta Nicæna, fidem nouare & adulterare. Præterea, quòd præter ecclesiasticam consuetudinem, se quoque in Synodũ vocare intermisissent. Extare enim ecclesiasticũ Canonem, authoritatem omnem eis abrogans, quæ præter Romani antistitis sententiã peracta essent. Rursum, quòd in rebus quas in Tyro vrbe & Mareote decreuissent, non legitimè processissent, inquisitione videlicet vna tantũ præsente parte facta. Arsenij autem manum liquidò apparentem, apertam sycophantiã esse, eis obiecit. Et secũdum ea omnia, æquum esse vt Athanasio & Paulo subueniretur, intulit. Breui namque post, Paulus quoque Corinthum se ire assimulãs, in Italiam venit, & casum suũ miserandũ in modũ deplorauit. Verumenimuerò vbi Iulius scriptis suis apud Orietales episcopos nihil effecit, Occidentis Imperatoré Constantem, de rebus Athanasij & Pauli certioré fecit. Qui ei etiã adito, Arianæ factionis subdolas fraudes exposuere: patris mẽtione illata: vt ille œcumenicã & vniuer-

Iulij ad Antiochenum cóciliabulum responsum.
Autoritas Ro. episcopi. μὴ δεῖν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ῥώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας. Socr. lib. 2. cap. 17.
Athanasius & Paulus apud Constantem impe. quiritantur.

vniuersalem Synodũ coegerit, constitutionéque decreta illius stabilierit, referẽtes, & eum ad paternam æmulationem cousectandam cohortãtes. Constans rebus eis cognitis, casum eorũ virorum calamitaté suam prorsus esse putauit: & ad fratré scribens, eum admonuit, vt paternę religionis incorruptam integrámq; seruaret normã. Ille enim, inquit, vera pietate imperiu stabilito, tum tyrãnos Romanos omnino sustulit, tũ barbaros hostes circũcircà deuicit.

Constantis ad Constantium pro orthodoxia litera.

Tres Orientales episcopi in Occidentem legati.

Significauit eidem etiam, vt tres ex Oriente in Occidentem mitterentur episcopi, qui rationem de Athanasij & Pauli exautoratione exponerẽt. Ad id delecti sunt, Narcissus Irenopolis Ciliciæ, Theodorus Perinthi, & Marcus Arethusæ Syriæ episcopi. Qui in Italiam quum venissent, Imperatori Cõstanti iustam esse, quæ cõtra illos lata fuerat, sententiam persuadere voluerũt. In Athanasij verò colloquiũ venire non sustinuerũt. Porrò vbi de fidei eorum ratione quæsitũ est, aliã eius, quàm quæ Antiochiæ cõposita erat, Constanti formulam obtulere, hisce verbis expressam. Credimus in vnũ Deum patrem omnipotentem, creatoré & factorem vniuersorum: ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Et in vnigenitum eius filium Dominũ nostrũ Iesum Christum, ante omnia secula ex patre genitũ, Deum de Deo, lumen de lumine, per quem facta sunt omnia in cœlis & in terra, visibilia simul & inuisibilia: verbũ existenté, & sapientiã, & virtutem, & vitam, & lumen verum. Qui in extremo dierũ propter nos homo factus, & genitus est ex virgine sancta. Qui crucifixus, & mortuus, & sepultus est: & resurrexit ex mortuis tertia die, & ascẽdit in cœlos, & consedit in dextra patris, venturus in consummatione seculorum ad iudicandũ viuos & mortuos, & reddendũ vnicuiq; secundum opera sua. Cuius regnũ interminatũ in infinita permanet secula. Sedet nanque in dextra patris, nõ solũ in seculo præsenti, sed etiam in futuro. Et in spiritum sanctũ, hoc est paracletũ: quem quum Apostolis promisisset, post ascensionem suã in cœlos, misit, vt doceret & suggereret eis omnia. Per quem etiã sanctificabuntur, quę sincerè in eum crediderẽ, animæ. Eos autem qui ex non existẽtibus dicũt esse filium, aut ex alia substantia, & non ex Deo, & fuisse quandoque tempus quum non fuerit, alienos esse nouit Ecclesia catholica. Hanc exhibuere formulam.

Formula fidei, quam legati isti Impe. Constãti obtulere.

Constans Arianorum fraudẽ & calumniã cognoscit.

Constans autem perspectum habens, eos iniquè contra diuinos viros conspirasse, neq; criminum aliquorum gratia, neque propter vitæ prauitatem, sicuti attestationes declarabant, cõmunioné illorũ auersatos, sed dogmatis dissonãtiam prorsus causam dissidij esse: infecta cuius causa venerant re, eos dimisit. Et Orientalibus atque Occidentalibus veluti chasma seu hiatus fuit, quæ eis intercesserat dissensio. Qua tempestate & in Sirmio, quæ Illyrici vrbs est, Photini hæresis emersit: qui in minore Gallia ortus, & à Marcello, de quo diximus, loci eius episcopo eruditus, ecclesiis ibi præfuit, merũ esse hominẽ Dominũ docẽs. De quo, suo tempore dicemus.

Dissidium inter Orientales & Occidentales.

Photini hæresis.

Vt Occidentalibus & Orientalibus partibus de doctrina fidei triennium dissidentibus, episcopi Orientales expositionẽ fidei composuerint, quam longiorẽ nominarunt, & Occidentalibus miserunt. Cap. 11.

TRiennio deinde elapso, Orietales episcopi scripto alio composito, ad Occidentales id misere: quòd μακρόστιχον, hoc est, longioré vocarunt formulam, seu expositionem, quòd scilicet verba & sententias plures complecteretur. Verùm ne in eo quidem substantiæ Dei nominatim mentionem fecere. Eos verò qui filium ex non existentibus, aut ex alia subsistentia quã ex Deo esse: & fuisse quandoque tempus aut seculum, quum ille non fuerit, dicerẽt, proscripsere. Scriptum id pertulit Eudoxius Germaniciæ antistes, qui etiam post Macedonium Constantinopolitanæ præfuit ecclesiæ: & Martyrius, & Macedonius Mopsuestiæ Ciliciæ episcopus. Occidentales episcopi scriptum non receperunt: sufficere sibi Nicænam fidei professioné, neque se vlterius anxiè nimis & curiose inquirere de ea velle, dicentes: atque illud etiam prætexẽtes, aliena lingua libellum scriptum esse, & se verborum sententiam non intelligere. Longior autem illa expositio ad verbum hæc est complexa.

Orientales per episcopos aliam μακρόστιχον hoc est, longiorem fidei formulam ad Occidentales miserunt.

Episcopi legati. Occidẽtales eã non recipiunt.

Μακρόστιχος, hoc est, prolixior fidei formula.

Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, creatoré & factorem vniuersorum: ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur. Et in vnigenitum filium eius Iesum Christũ, Dominum nostrum ante omnia genitum ex patre, Deum de Deo, lumen de lumine, per quem facta sunt omnia in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia: Verbum existentem, & sapientiam, & virtutem, & vitam, & lumen verum. Qui extremis diebus propter nos homo factus, & ex virgine sancta natus, crucifixus & mortuus & sepultus, tertia die resurrexit: & receptus in cœlos, sedet ad dextram patris, venturus in cõsummatione seculorum ad iudicandũ viuos & mortuos, & reddendum cuique secundum opera eius. Cuius regnum interminatum, & in infinita secula permanet. Sedet enim in dextra patris non tantum in seculo isto, sed & in futuro. Credimus verò & in Spiritum sanctum, hoc est, in Paracletum, quem Apostolis promissum, post ascensionem suam in cœlos, misit, vt doceret & suggereret eis omnia: per quem etiam sanctificantur, quæ sincere in ipsum credũt animæ. Qui verò dicunt, ex non existentibus esse filium, aut ex alia subsistentia, & non ex Deo: & quòd fuerit aliquando tempus, quum non fuerit: eos alienos nouit esse sancta Catholica Ecclesia. Nõ minus & eos, qui dicunt tres esse Deos, aut Christum nõ esse Deum ante secula, neq; Christum; neque filium Dei ipsum esse: aut eundem esse & patrem & filium & spiritum sanctum, aut ingenitum filium: aut quòd non ex proposito neque voluntate pater filium genuerit: anathemate ferit sancta & catholica Ecclesia. Non enim, ex non existentibus esse filium, dicere tutum est: quandoquidem nullibi hoc in diuinitus inspiratis scripturis de eo fertur. Neque sanè * ex alia subsistentia, præter patrem prægredientem: sed ex solo Deo germanè seu natiuè ipsum genitum esse, docemus. Vnum namque ingenitũ & principij expertem Christi patrem, diuinum docet verbum. Sed neque illud, fuit aliquando quum non fuit, quod præter autoritatem scripturæ periculosè dicunt, tãquam temporale interuallum præconsiderandum: sed solus, qui eum sine tempore genuit, Deus contemplandus

** ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως παρὰ τὸν πατέρα προϋποκειμένης.*

Nam & tempora & secula per ipsum facta sunt. Neque verò † simul principij expers, neque * simul ingenitus cum patre filius esse putandus est. Etenim simul principij expertis & simul ingeniti, nullus propriè pater aut filius dicetur. Sed patrem quidem solum principij expertem existentem & incomprehẽsibilem genuisse incomprehensibili, & quem omnes consequi non possint, modo scimus, filium autem genitum esse ante secula. Et neque itidem vt patrem ipsum quoq; ingenitum esse: sed principium habere, qui eum genuit, patrem ipsum. Caput namque Christi Deus. Enimuerò tres confitentes res & tres personas patris & filij & spiritus sancti, secundum scripturas, non tres propterea facimus deos. Quandoquidem * per seipsum perfectum & ingenitum, principióque carentem, & inuisibilem Deum, vnum tantum nouimus, Deum & patrẽ vnigeniti, solum ex seipso essentiam habentem, solum alijs omnibus abundè † existentiam largientem. Neque sanè dum vnum Deum esse dicimus, domini Iesu Christi patrem solum ingenitum, propterea Christum Deum esse antesecularem negamus: quales sunt Pauli Samosateni sectatores, post inhumanationem eum * ex profectu deificatum esse dicentes, eo quod natura merus homo factus sit. Scimus enim ipsum etiãsi subiectus est patri & Deo, tamen genitum ex Deo, Deum natura esse perfectum & verum, & non ex homine postea Deum, sed ex Deo hominem factum propter nos esse, neque vnquã desiisse esse Deũ. Execramur verò insuper, & anathemati subiicimus, eos qui verbũ quidẽ ipsum Dei, sed tantum nudum & * sine subsistentia ficticiè vocant: in alio verò essentiam habẽs, aliquando sanè vt vocale seu * enunciatiuum, aliquando vòer vt * internum seu mentale à quibusdam dictum. Christum autem ipsum & Dominum & Deũ, & mediatorem, & imaginẽ Dei esse ante secula nolunt: sed eum ex eo tempore Christum esse factũ & filium Dei dicunt, ex quo nostram ex virgine carnem assumpsit, ante trecentos quinquaginta annos. Ex eo enim tempore initium regni Christũ habuisse, & finem id habiturum esse post consummationem & iudiciũ, volũt. Tales autem sunt Marcellus & Photinus Ancyrani in Galatia, qui antesecularẽ subsistentiam & diuinitatem Christi, & similiter interminatum eius regnum abolent, eo modo, vt ipsis videtur, monarchiam seu vnius imperium constituentes. Nos enim scimus, esse non simpliciter verbum enunciatiuum, aut internũ: sed viuẽtem Deum verbum, per seipsum subsistentem, & filium Dei & Christum, & ita * præsciẽter simul existentem & simul agentem ante secula cũ suo patre, & ad omnem eius administrantẽ creationem, siue inuisibilium seu visibilium, vt qui * subsistentiale verbũ sit patris, & Deus ex Deo. Hic enim est ad quem pater dixit, Faciamus hominem secundum imaginem nostram & similitudinem, qui & à patribus visus est quum legẽ ferret, & loquutus est per Prophetas: & qui postremò homo factus est, & patrem suum omnibus hominib. manifestauit, quique regnat in secula seculorum. Siquidem nihil nouæ dignitatis Christus assumpsit, sed eum antea perfectum, & patri per omnia similem esse credimus. Atque E itidem, eundem esse patrem & filium & spiritũ sanctũ, & vnius eiusdémque rei & personæ tria hæc nomina impiè accipiẽtes, meritò ab Ecclesia proscribimus: quoniam patrem qui comprehendi nequeat, atque perpessioni obnoxius non sit, & comprehensibilem, & perpessioni obstrictum per inhumanationẽ constituunt. Tales sunt, qui Patropassiani apud Romanos, Sabelliani apud nos dicuntur. Siquidẽ nouimus patrem quidem, qui miserit, in suo immutabilis diuinitatis statu permansisse: qui verò missus est Christum, inhumanationis œconomiã & munus obiisse. Consimiliter autem eos qui impiè, non cõsultò neque voluntate genitũ esse Christum dicunt, necessitatem videlicet quandã imponentes, & substantiam voluntate & delectu carentem Deo tribuentes, ita vt inuitus filiũ ge-F nnerit, impijssimos & à veritate alienissimos cognoscimus. Quoniam aduersus communes de Deo * noticias, atque etiam aduersus diuinitùs inspiratæ scripturæ sententiam, talia de eo statuere audent. Nos etenim * absolutissimæ potestatis eum esse, perfectissimíque * iuris sui Deum scientes, sponte & voluntate sua filium genuisse, piè existimamus. Et cum timore illud * de eo dictum esse credentes, Dominus creauit me in initio viarum suarum ad opera sua: nõ itidem eum vt creaturas factum, aliásque eius genitum esse arbitramur. Impium enim est, & ab ecclesiastica fide alienum, cõditorem cum creaturis per eum conditis comparare, eundémque etiam generationis modum cum eis quæ ab eo sunt aliena habere putare. Solum namque, & solo seu vnico modo vnigenitũ filium germanè seu ver-G tiuè atque verè genitum esse, nos diuinæ literæ docẽt. Quin neque dum filium per seipsum esse, viuere, & existere cõsimiliter patri dicimus, propterea eum à patre segregamus, loca & interualla quædam inter eorum coniunctionem corporaliter imaginãtes. Credimus enim * sine medio, & * sine spacio vllo, ipsos coniunctos esse, & inseparabiliter à seipsis existere, patre quidem complectente, & * pectori applicante filiũ totum: filio verò toto prorsus * deuincto & * applicato patri, eóque solo perpetuò in sinu paterno conquiescente. Itaque in modis omnib. perfectam & sanctissimam trinitatem credẽtes, patrémque Deum dicẽtes, & filiũ, non ipsos duos deos, sed vnum cõsitemur, iuxta diuinitatis amplitudinem, & vnam certam absolutámq; regni coniunctionem. ✱ Vniuersarum quidem rerum per omnia cum summa potestate * imperiũ obtinente Patre omnium, & ipsius filij: filio autem patri quidẽ subiecto, extra verò eũ vniuersa post H eum quæ per ipsum facta sunt regente, & spiritus sancti prolixè ex voluntate patris gratiã sanctis donãte. Ad hunc enim modũ, ordinẽ & rationẽ monarchiæ vnius que imperij in Christo constare, nobis sacra prodidere oracula. Hæc vt post breuiorem fidei formulam fusius exponeremus, necessitas nobis imposita est, non per speciẽ ambitionẽ, siue venditationẽ: sed vt omnem alienam suspicionem contra sententiã nostram cõceptam, apud eos qui res nostras ignorant, abstergeremus: & vt Occidentales omnes quùm calumniæ aduersariorum impudentiam, tum ecclesiasticam Orientalium opinionem cognos-

† συνάναρχος. * συναγέννητος. * αὐτοτελῆ. † τὸ εἶναι. Paulians heretici. * ἐκ προκοπῆς θεοποιηθῆναι. * ἀνυπόστατον. † προφορικόν. * ἐνδιάθετον. Marcellus, Photinus, heretici. * προγνωστικῶς. * ὑπόστατος λόγος.

Patropassiani. Sabelliani. † ἐννοίας. * αὐτοκράτορα. * κύριον αὐτοῦ τὸν ἑαυτοῦ. * ἀμεσιτεύτως. † ἀδιαστάτως. * ὑστερνιζομένου. * ἐξηρτημένου. * προσπεφυκότος. * Παντοκρατοῦντος μὲν καθόλου τοῦ πατρὸς πάντων καὶ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ, &c. Quid etiam aliter, & fortasse rectius ita verti potest: Patre quidem rerũ vniuersarum per omnia cũ summa potestate imperium etiam in filium obtinente, &c. * παντοκράτορος. Socrat. lib. 2. cap. 19.

cognoscant, cui opinioni diuinitus inspiratę A scripturæ, quæ apud eos inuiolatę conseruantur, per nullam coactam aut violentã interpretationem, perhibent testimonium. Hoc quidẽ modo prolixior illa expositio fuerat instituta.

De Sardicensi Synodo. cap. 12.

VT autem ab Occidentalibus est repudiata, Constans Cęsar vnum illud à fratre sibi dari postulauit, vt Paulus & Athanasius sedes suas reciperent. At quum literis suis nihil effecisset, propterea quòd aduersarij contra niterentur: & quum populus ea de causa seditionem moueret, Paulus & Athanasius rursum Constantem adiere, & vt vniuersalis Synodus cogeretur petiere, vt de professione fidei & de eorum causis accuratius rex explorari posset. Exautorationis enim ignominiam se propter fidei sinceritatem susti- B nere affirmarunt. Quapropter de duorum Imperatorum istorum sentẽtia statutum, vt vtriusque imperij episcopi ad diem certum Sardicam, quæ Illyrica ciuitas est, conuenirent. Id quod Constans sic petierat, Constantinus autẽ assenserat vt videlicet seditio solueretur. Atque ex Occidentis partibus circiter trecenti conuenere episcopi, sicuti alicubi sacer dicit Athanasius: ex Oriente verò, Sabino Macedoniano referente, sex & septuaginta Quibus accensus est & Ischyras ille, ex sese ortus presbyter. Ob quã causam, quum negocium ei cum Athanasio esset, in aduersariorum partes cõcessit, apud quos propter mendacia conficta episcopus apud Mareoten est creatus. Reliqui autẽ angustias constituti tẽporis prætexentes, atque alius aliã causam allegantes, nõ comparuere. Potissimùm verò in Iu- C lium culpam eius rei conferebant, quum quidẽ mensibus viginti ante episcoporum aduẽtum dies esset constituta. Decimus is erat annus, ex quo Constantinus, Imperatoris vtriusque pater, ad meliorem migrauerat vitam. Et Orientales, qui * Philoppopolim in Thracia venerãt, Occidentalibus, qui Sardicę iam præstò erant, scripsere, vt Athanasium, eiúsque studiosos, vt quibus sacris ministeriis interdictum esset, à cõcilio remouerent: aliter enim fieri nõ posse, vt in vnũ conuenirent. Quod quidem postea quoque, quum Sardicæ essent, obtinere contendebant. Occidentales autem, atque in primis Hosius Cordubensis Hispanus, & Protogenes Sardiensis, respondẽre, nunquam se communionem illorum deuitasse, neque porrò etiam vitaturos esse: quum Iulius episcopus Romanus causa eorum perspecta iniquè eos insidiis circumuentos D esse iudicarit. Adesse ipsos quoq;. & redarguere iniquum illud iudicium velle. Plura quoque alia vltro citróque & scripsere, & per internuncios alteri alteris significauere. vnde maior etiam inter eos est excitata simultas, maius odium, dies quoque constituta præteriit. Et confestim discessione facta seorsimque vtrisque consilia agitantibus, contrarias alteri aduersus alteros sententias tulere. Orientales namque Philoppopoli connẽtum egere, atque ibi decretis suis in Athanasium, Paulũ, Asclepam, & Marcellum magis etiam confirmatis, Iulio insuper Romæ antistiti magistratum ecclesiasticum abrogauere, quod primus ipso cum illis communicasset. Confesso-

Instituitur cõcilium Sardicense de Constantij & Cõstantis voluntate.

300. episcopi Occidentales Orientales episcopi 76.

Sabinus Heracleæ Thraciç Macedonianorum episcopus. Ischyras αὐτόμαθος.

ἐν τῇ Φιλίππου πόλει.

Orientales Athanasium & Paulum à concilio exclusos esse volunt.

Occidentales iniquũ id esse censent.

Dissidium inter Orientales & Occidentales.

A rem etiam Hosiũ ea de causa, & præterea quod amicus Eustathij & Paulini Antiochenæ ecclesiæ episcoporum fuerit, exautorarunt. Deinde & Maximinum Treuirorum antistitẽ, qui primus ad communionem Paulum admiserat, reditúmque eius in vrbem Constantinopolitanam procurauerat: insuper quòd Orientales episcopos in Occidentem venientes proscripserat. Nec iis tantum sacram ademere dignitatem, sed & Protogeni Sardicensi: quoniam Marcellũ Ancyranum, quem antea calculo suo damnauerat, ope sua sublauaret: atque item Gaudentiũ, quia quos illi per abrogationem ignominia affecerant, multo prosequeretur honore: & quod aliter de rebus diuinis quã Cyriacus sentiret, cuius ipse successor erat. Porrò in causa fidei ὁμοούσιον consustantiale quidẽ repudiarunt, τὸ ἀνομοίου inęqualitatis verò opinionẽ literis in partes omnes scriptis diuulgarunt, in quibus locorum plerorúmque episcopis quoque significarunt, ne eos quos proximè sententia sua notassent, vel in communionem reciperent, vel literis etiam dignarentur. Alij autem dicunt, eos de fide, iuxta prolixiorem quam præmisimus formulam, credere iussisse: in qua ὁμοουσίου consubstantialis, verbo nullo meminere: sed eorum tantùm qui tres Deos esse, aut Christum non esse Deũ, aut eundẽ esse patrem & filium & spiritum sanctum, aut filiũ ingenitum, aut fuisse aliquando tempus aut seculum quum ipse non fuerit, dicunt. Hæc quidẽ episcopi Oriẽtales Philippopoli in Thracia agebãt. Hosius autem, & qui cum eo Sardicæ erant, primùm quidem illos indicta & deserta causa, C propter contumaciam damnarunt: Athanasium receperunt: & quæ aduersus eum Tyri acta fuerant, anathemate sunt persequuti. Marcello episcopatum suum reddiderunt, quòd se diceret nunquam ea sensisse, de quibus per calumniam accusatus esset. Asclepæ episcopatum Gazæorum autoritate sua confirmarunt, qui antea etiam multorum antistitum, & maximè Eusebij Pamphili suffragio Episcopalem susceperat dignitatem, cuius rei certitudinem acta iudicij declarabant. Lucium etiam Adrianopolitam, quòd accusatores eius profugerant, restituerũt. Horúmque parœciis & ecclesiis scripserunt, ne alios quàm hos ipsos haberent episcopos, eorúmque quamprimũ expectarẽt aduentũ. Abrogarunt quoq; episcopatum * Gregorio Alexandrino, Basilio Ancyrano, & Quintiano Gazęo: & vt non modò episcoporum, sed ne Christia- D norum quidem appellatione honorarentur, statuẽre. Idem fecerunt Theodoro Perinthio, Narcisso Irenopolitano, Acacio Cæsariensi Eusebij Pampbili successori, Menophanto Ephesio, Vrsicio † Singidonis, & Valenti Mursię Pannoniorum episcopis. & Laodicensi Georgio, quamuis Synodo Orientaliũ is non interesset. His omnibus dignitate adempta, communione interdixerunt quòd filium Dei à paterna substãtia separarent: & quòd, qui dudum propter Arianã hæresim relecti fuerant, eos recepissent, & ad ampliorem ministerij Dei euexissent dignitatẽ. Eis damnatis, ad omnes vbique episcopos miserũt, vt decreta ea rata haberent & confirmarent, nec non Nicænis placitis consentirent. Quibus robora-

Mutua inter eos exautorationes. Maximinus Treuerensis episcopus

Oriẽtales philippopoli τὸ ἀνόμοιον, hoc est inæqualitatem in Trinitate inducũt.

Occidẽtaliũ episcoporum Sardicæ acta

** Legendum fortè Georgio suprà cap. 7. eod.*

† Singidon hodie Segedinũ dicitur.

Occidentales τὸ ἀνόμοιον in Trinitate damnant.

Occidentales in Trinitate damnant.

tis, τὸ ἀνόμοιον, inæqualitatẽ repudiarũt, τὸ ὁμοούσιον consubstantiale apertè promulgarũt. Et scripto quodam composito, quod diffusius quidẽ quàm Nicænum esset, finitionẽ autem eius seruaret, verbísque non admodum ab illo differret, id passim ad loca omnia miserunt. Ne verò nouare quidquam contra Nicæna decreta viderentur, Hosius & Protegenes, qui tum Synodo præerant, cum certa attestatione ad Iulium literas dederunt, autoritatem suam se Nicænæ fidei professioni integram relinquere: perspicuitatis autem gratia, quæ Nicææ constituta essent, non ita multis latius extendisse, ne scilicet Ariani compendio professionis fidei ad absurdas opiniones eos abducerẽt, qui dialecticæ sunt imperiti. His peractis, domum reuertêre. Et vtrique in ea erãt opinione, rectè ab eis quę sentẽtiis proscriptionis ferendis egissent, esse facta. Orientales quidẽ

Magno cum metu & religione veteres de fide noui aliquid edere.

F quòd Occidentales, quos ipsi sacro ordine mouissent & reiecissent, eos ad communionem admisissent. Occidentales autẽ quòd illi qui Athanasium & alios damnationis sentẽtia notassent, ante publicam cognitionẽ profugissent. Et quòd ij Nicæna decreta complectebantur alij verò ea deprauare & adulterare audebant. In Sardicẽsi concilio Marcello quoque, de quo suprà diximus, Ancyræ Galatiæ episcopatum, sicuti commemorauimus, rursum mandarunt. Nam is Synodo exposuit, à multis libri sui scripta intellecta non esse. vnde illi suspicionem conceperint, eadem se cum Samosateno, Paulo & Sabellio sentire.

Marcellus in Ancyranũ episcopatũ ab Occidẽtalibus restituitur. Eius scripta à multis nõ satis intellecta, & proinde pro hæreticis habita. Eusebius Pamphili cõtra Marcellũ scripsit. Socr. lib. 2. cap. 20.

Quæ Socrates scriptor Ecclesiasticus de opinione Eusebij Pamphili memoriæ prodiderit, & quæ Occidẽtis Orientísque de fide Nicæna fuerit sententia. Cap. 33. G

SCiendum sanè, Eusebium Pamphili tribus libris suspectum illum Marcelli commentariũ refellisse. Scripto nanque eo in partes suas diuiso, deinde confutationem infert: idque in toto opere facit. Ex quib. libris Socrates scriptor ecclesiasticus plurima allegat, quapropter Eusebi° quasi Arianus taxatus sit. Ac deinceps refert primæ Synodo eum interfuisse, aliísque episcopis decretis faciendis consensisse: sicuti Eusebius ipse in tertio ad Constantinũ libro memoret. Profert verò idẽ & piam eius in illud, Dominus creauit me in initio viarum suarum, interpretationẽ, in qua hæc sic scribit. Quòd Dominus seipsum creatum esse ait non hoc sanè ita dicit, tanquam qui antea non fuerit, ac tum primum esse cœperit: vt quemadmodũ reliquæ creaturę, itidem & ipse ex non existente extiterit, quod nonnulli H non rectè acceperunt: sed vt constans quidem & viuens & præexistens atque subsistẽs ante totiua mundi constitutionem, ad * regendum autem & administrandũ vniuersa à Domino suo, ipsius patre, ordinatus: vt eo loco hoc verbum Creauit, pro verbo ordinauit seu constituit, sit dictum. Apertè certè quidem hominũ principes & duces creaturã nominauit Apostolus dicens. Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ, propter Dominum, siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis. Et propheta ex persona Dei dicens, Ecce ego firmans tonitrum, & creãs spiritum, & annuncians ad ho- E mines Christum eius: hoc verbum Creans, non ea sententia, quod antea non fuerit, accepit, non enim tum Deus creauit Spiritũ, quum Christum suum per eũ omnibus hominibus annunciauit, neque recens sub sole fuit. Sed fuerat quidẽ ille, & præextiterat: missus autem tum est, quo tempore Apostoli congregati erant, quum instar tonitrus è cælo sonitus prouenit, tanquam aduenientis flatus vehemẽtis: hoc verbo Creãs, pro eo quod est demittens, aut ordinans seu statuẽs, posito: tonitru verò ipso, alio quodã modo Euangelicam prædicationẽ significante. Tale est & illud, Cor mundum crea in me Deus: vbi non ille quidem tanquam cor non habens, sed vt tandem habenti & purificaretur & perficeretur, precatus est. Et illud, Vt crearet duos in vnũ nouum hominem: pro * cogeret seu congregaret. Vide porro an non tale sit & illud, Induite nouum hominem, secundum Deum creatum. Item illud, Si quis in Christo noua creatura: & quæcunque sunt eiusmodi. Vt ne miteris, si metaphoricè & per translationem in verbis istis, Dominus creauit me in initio viarum suarum: Creauit, pro constituit, aut ordinauit dictum sit. Hæc in tertio ad Marcellum libro Eusebius. Socrates autem hæc quoque hisce verbis pro Eusebio refert: Quum itaque Eusebius Nicænæ Synodi mentionem faciens, soluta esse & constituta, quæ tum in controuersiam deducta fuerant, atque omnes consensu vno eadem sensisse atque dixisse referat, quomodo quidam illum Arianisare suspicantur: Falluntur verò Ariani etiam, qui illum cum eis sensisse existimant. Sed dicet aliquis, in scriptis eius Arianum esse eum videri, propterea quod frequenter dicat, * per Christum. Cui respondemus, hac loquutione sæpenumero ecclesiasticos viros vsos esse, alíísque, quibus œconomia seu munus humanitatis Seruatoris nostri significatur. Et ante omnes istos Apostolus ipse verba hæc vsurpauit: & nũquam tamen veluti prauæ opinionis habitus est doctor. Ac rursum hæc infert: Non enim ostendere habebunt, Eusebium principium existentię tribuere filio Dei, quanuis in libris eius œconomię siue dispensationis humanæ verbis abuti eum inueniant. Maximè verò, quod admirator & æmulator Origenis librorum fuit, in quibus vbique filium ex patre genitum esse reperiũt, qui Origenis librorum acumẽ assequi possunt. Hęc & alia Socrates afferens, sinceritatem doctrinæ Eusebio adscribere contendit. Ego quidẽ talem potius virum eum fuisse velim: Ecclesia autem Catholica non talem fortasse iudicat, quam potius sequi par est. An verò ille certò in pietatis sinceritate sit, sicuti iste qui quidem Nouatianus est, dicit, id accuratè certóque occulta omnia perspicienti Deo reliquendum. Et de his quidẽ satis. Sardiensi verò conuentu ita peracto, domum se quisque recepit. Ac deinceps Occidens ab Oriente per secessionem diuisus est. Non amplius enim Occidentales cum Orientalibus, haud eadem secum sentientibus, negocij sibi quidquam & coniunctionis esse voluere. Et communionis finis Occidentalibus fuit inter Illyricũ & Thraciam, circa montem qui Susacis dictus est. Vltra eum autem locũ propter variantem fidem minimè inter se inuicem communi

care

Eusebij Pamphili verborũ, Dominus creauit me, &c. expositio.

** ἄρχειν.*

Verbum creare in scripturis quomodo accipiatur.

** εἰσαγάγῃ.*

Socratis pro Eusebio Pamphili Apologia, cum Arianis eum non sensisse.

** διὰ Χριστοῦ.*

Offendiculo olim fuit pijs si Christus simpliciter sine præfatione honoris, & Illatione diuinitatis nominaretur.

Socrates Nouatianus.

Dissidium apertum inter Occidentales, & Orientales.

Susacis mons.

care voluerunt. Vt verò fieri solet, in ecclesiis, calumnię & dissensiooes erant. Et ingens turba & confusio Ecclesiam catholicā inuasit. Antea siquidem, etiāsi dissiderent, consuetudine tamē inter se iungebantur, oec adeò grauem eam rem putabant. & consuetudinem eiusmodi, euodem de Christo sensum esse existimabāt.

Dissidij eius magnitudo.

Et vt paucis dicam ecclesia Occidentalis omnis patrię insistens religioni, contentionis expers, & à studio de dogmatibus nugandi aliena fuit, sincerè professionem fidei Nicænam sonans atque profitēs.

Occidentales constantissimè Nicænū symbolū retinuerunt.

Quamuis etiā tum Vrsicius Pannonius & Auxentius Mediolanensis cooati sunt ecclesias distrahere, & ad Arianam opinionē traducere: efficere tamen id nequiuere, sede Romana & aliis Occidentalibus episcopis vigilantibus, & hæresis eius surculos illico exstitpantibus.

Vrsicius & Auxentius Ariani.

Oriens autem post Antiochenum concilium seditiones concitauit, & propalam aduersus Nicænam fidem disceptans iudicio contendit: reuera tamen, sicuti colligere est, plures seotentiā Niceni dogmatis cōprobabant, filiū ex substantia patris esse confiteotes: contentionis verò cupiditate deuincti aduersus verbū τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis, impotentibus animis pugnabant.

Orientales verbum ὁμοουσίου exagitarunt.

Nonnulli quidem, sicuti quidā tradidere, quòd iam inde ab initio contra id verbū stetissent: & quemadmodū eiusmodi homines facere soleot oe victi esse, si cederēt, viderentur, in senteotia propterea persistebant, & vocabulum id abolere studebant: probro sibi fore, si opiniunē mutarēt, arbitrati.

Hominū pertinacis contentionis πάτος.

Nonnulli autē quòd frequenter de his nugati essent, ita opinati ex animi sententia malebant. Et quum semel ab eo quod decchat excidissent, opioionem suam firmiter retinebant. Erant qui indecorum contendenti studium secum ipsi perpendentes, ad gratiosiorem declinarent sententiam, vel propter gloriam aut timorem, vel prupter vim aut familiaritatē, plerunque etiam propter amicitiā, & fortasse alias ob causas, quibus homines adducti, vt sese res tulit, etiam in his quę parum deceot, gratificantes aliis obsequuntur: denique quòd nonnulli liberè & palàm, quæ ab aduersariis obiicerētur, redarguere atque refellere non possent. Nō pauci verò eius temporis hominum, inepias prorsus & superfluas nugas esse existimantes de rebus eiusmodi conflictari, ab illorū consuetudine seiuncti, taciti secum Nicæna decreta complectebantur & colebant.

Hominum à contentione alienorū ἦθος.

De Ægyptijs monachis, Scetiotis scilicet & Tabennesiotis. Atque inibi de duobus sanctis Macariis. Item de Pambo & Pachomio Item de Apollino & de Anub. cap. 14.

SVpra omnes autem qui in Oriente magna cū libertate saniorem doctrinam defenderūt, tenacissimè Nicęna decreta retinuere, Paulus Cōstantinopolitanus, & Athanasius Alexandrinos, episcopi, atque cum iis vniuersus Ægyptiorum monachorum cœtus: quibus præit Antonius adhuc superstes, quique cum eo erant (plurimi autem erant) in Ægypto & aliis Romani imperij locis ascetæ: quorum multi vsque ad Constātij imperium & posteriora etiam tempora durauere: quales fuere (Amonem enim, & Thebæū Paulum omitto) eodem veróque nomine dicti Macarij, hoc est beati: Ægyptius scilicet ille, & cui * Vrbani cognomen inditū fuit. qualęs etiā circa Illyricum & Thraciam Martinus Sabarię ortus Pannonius, & Hilarius Pictauiensis, homines admirandi: de quibus paulo pòst suo loco referemus.

Catholici in Oriente.

præclari eius temporis & ortodoxi viri.

† πολιτικῦ.

Multi denique alij aliter spectati viri eisdem annis viguere, atque in Ecclesiis Dei enituere: inter quos pręcipuè eruditione & eloquentia floruit Eusebius Emescenus episcopus, Titus Bostrensis, Serapion Thmuęus, Basilius Ancbitanus, Eudoxius Germaniciensis, Acacius Cæsariensis Eusebij successor, Cyrillus, qui post Maximum Hierosolymitanā administrabat ecclesiam, & Theodorus Perinthius: qui omnes doctrinę suę fœtus haud pœnitēdos ecclesiis reliquere. Videtur autē omnes hac in parte gloria pręcellere, atque ecclesiam vniuersalē exornare Ephraim Syrus. Tum quoque extitere, Lucifer Didimus, & Ætius, admodum quidem illi eximij viri, sed aduersus veritatem plurimū etiam pugnarunt.

Atque vt summatim dicam, præfecti ea tempestate ecclesiarum exactissimis vitæ institutis dediti erāt, à quibus plebes rite gubernata, Christi religionem constanter coluit, & indies fides est adaucta, atqoe ecclesia sensim pro insita ei virtute atque bonorum operum splendore, & quòd à sacris aliisque ecclesiasticis viris prodigia diuináque miracula fiebant, ad ingeotē gloriam peruenit: Græcorum autem superstitio pessum iit, & ab improbis nugis ad veram fidē transiit.

Christianismus summè floret.

Idolomania interit.

Et quoniam sanctorū istorum virorū facta est mentio, faciendum esse duxi, vt breuiter eos, & si qui insuper eo tempore illustres homines cum laude floruere, oratione persequar. Ac primo loco percelebres illi commemorentur viri, qui Sceris montiúmque eius duces fuere. Vtriq; nomen erat Macario: quorū alter Aegypto ortus erat, alter Alexandriam patriā habuit, & cognomen Vrbani: ambo certè diuini prorsus viri atque in Monastica philosophia admirandi, diuinarum prædictioοum noo expertes, dæmonū industrij expulsores, & prodigiorum sanationūque prompti & expediti autores.

De sanctis eius ætatis Monachis.

Duo Macarij: Ægyptius & politicus, seu ciuilis.

Horum alter, Aegyptius, scilicet, mortuum quoque excitauit vt quendam alieni dogmatis sectatorem, ad credendū mortuos resurgere, persuasione ea adduceret. Hic vltra nonaginta annos vixisse perhibetur, quorum plus quàm dimidiam partē in vita solitaria trāsegit. Et adolescens admodū sapiētiæ studiis excelluit: & ob id παιδαριογέροντα, quasi puerum senilē dicas, cognomeo obtinuit. Presbyteri dignitatem quadragenarius suscepit.

Mortuus ad fidem resurrectionis confirmandā excitatus.

Vrbanus verò breuiore tēpore ad eandem peruenit dignitatem. Exercitia pietatis omnia ad summū excoluit, quæ partim ipse inuenit, partim ex aliis audita modis omnibus absoluere est conatus. Adeò autem extenuatus & macie confectus fuit, vt non esset vnde pili barbæ excrescerent. Et Ægyptius, cum reuerentia quadam austerus; Alexandrinus autem quum in aliis omoibus par Ægyptio esset, in hoc tantum ab illo variauit, quod in colloquiis, hilaris & iucuodus, vrbanis salibus vteos, iuuenes ad studiū & exercitationem pietatis adduceret. Horū discipulus fuit Euagrius, apud quos Philosophię sanctioris * pręcepta factis exprimere didicit, quum antea

Euagrius Macariorum discipulus.

Cathalogus sanctorū Monachorum.

verbis solis sapientiæ studium professus fuisset. Eodem verò tempore, & eisdem in locis, cum illis philosophati sunt, decantatus ille *** Pambo: atque qui angelicam prorsus, si quis alius, & ipse exercuit vitam * Paësius: item Heraclides Crooius, Paphnutius, Putubastes, Arsesius, & magnus Serapion. Præterea Pityrion ille, qui tamen alibi, apud Athenas videlicet, asceterium, seu exercendæ pietatis domicilium habuit. Insuper ingens quoque ille Pachomius, qui dux & autor vitæ Tabennesiotarum fuisse dicitur. Nooa autem quædam illis est vitæ ratio, io quibusdam rebus à reliqois Monachis euatians. Animum enim assuefacit ad virtutẽ aspirare, & terrena proculcare, & sursum respicere semper: vt facilè deinceps sit puluerem hunc deponentibus, in cœlestem perueoire regionem. Siquidem indumentũ illis erat melota seu pellis ouilla: symbolum atqoe monumentum, vt opinor, geoerosę & fortis illius Heliæ Thesbitæ, rei Venereæ & concupiscentiæ macerationis atque mortificationis, vt æmulatione & ardore eiusdẽ cum illo spei, ad continentiam & castitatem strenuè grassarentur. Ceterùm reliquorum quoque Aegyptiorum monachorum amictus, vt opinio fert, ad exemplum aliquod & specimen arcanioris philosophiæ spectat. Noo eoim illi temerè à communi habitu vestitũ suum mutauere. Amiculum namque manicis carens, indicium atqoe institutiouem esse arbitror, ne manus ad iniuriã inferendam faciles sint & pròptæ. Capitis verò tegmen acuminatũ, vt simplices sint, & iniurias non vindicent, puréque & inoocenter viuant: lactentium puerorum instar, quorũ capita eiusmodi lineis mitris operiri solent, qoę partẽ rationis principatum imperiúmque obtinentẽ tegont atque fouẽt. Zona porrò, & quæ humeros & brachia cõprimit ciootura, promptã alacritatẽ in ministerio Dei subobsurè indicat: vtqoę ad implere iussi sunt, succincti perficiãt. Fortasse autẽ alij alias reddiderint rationes monasticæ philosophiæ appositas: mihi hæc dixisse sat est. De

** Hũc Sozom. non habet lib. 3. cap. 14.*

Institutũ vitæ Monachorum Tabennesiorũ, quorum dux Pachomius fuit.

Non temerè Monachis peculiarẽ sibi sumpsere habitũ. Quid sibi velit mysticè Monachorum habitus.

* τὴν δὲ ἔργῳ φιλοσοφίαν ἐκτήσατο, πρότερον λόγῳ μόνῳ φιλοσοφῶν.

** *Pambo quum illiteratus esset, doctorem psalmos exponentem adiit, & quumprimum versum psal. 38. (Dixi, custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea) audisset, discessit, sufficere sibi inquiens versum istum, vt illum factis exprimere addisceret. Doctor cum eo expostulauit, quòd eum ab eo tẽpore totis sex mensibus non vidisset. At Pambo respondens, Quòd nondum re ipsa versum primum assequutus esset, se excusauit. Multi intercessere anni & amico cuidam roganti, num versum eum addidicisset? Vix tandem, ait, decem & nouem annis, factis ipsis eum addidici. Eidem auri certum numerum quidam in pauperum alimenta dedit, & Numera quod datum est, inquit. Tum ille: Numero hac in re opus non est, sed animi affectione pia & benigna. Socrat. lib. 4. cap. 23. Idem Pambo ab Athanasio episcopo euocatus, ex ereme Alexandriam venit. Ibi scenica gesticulatrice visa, prolixè illacrymauit, & amicis fletus causam inquirentibus, duplicem esse respondit: alteràm, mulierculæ ipsius exitium: alteram, quòd ipse non tantum studij in hoc impenderet vt Deo placeret, quantum illa vt hominibus fœdis placeret. Idem ibid.*

E Pacomio verò dicitur, quum primùm in antro quodam constanter philosophiæ huic incũberet, ei angelum cœlitùs assistantem mandasse, vt nouum Monachorum cœtum cogeret. Oportere oamque eum qui ritè veriorem irreprehensibili vita repræsentaret philosophiam, ducem multorum, quibus prodesse posset, fieri, eósque certis instituere legibus. His ille dictis, tabulam ei dedit, & seipsum vt stola indutus fuerat, exhibuit. Quę sanè tabula ad hodiernum vsque diem seruatur. In eo scripto, leges pręscribentis more, expositum erat, permitti debere vnicuique, vt quantum posset & vellet, ederet, biberet, operaretur: atque itidem vt pro arbitrio suo ieiunaret, aut noo ieiunaret. Et vt validius cibum capientibus, duriores labores: qui verò parcius alimẽtis vterẽtur, & ad pietatis exercitium incitatiores essent, leues atque faciles operæ mandarentur. F Domicilia autem religiosa circumcirca eis extrui iussit, in quorum vnoquoque tres manerent. Cibum porrò in vnis amplioribus ædibus vt caperent constituit, ídque cum alto silentio considentes: facie ita operta, vt neque alius aliũ, neque præterea aliud quidquam, quàm mensam & cibum propositum ceroere posset: Cum iis ne alius quisquam habitu alio in eadem mensa cibum sumeret, præterquam si hospes eò diuertens acciperetur. Signis autem quibusdam, manuum impulsione, vel nutibus rem necessariam ab eis quibus sorte, vt mensę pręessent, obuenisset, insinuando peterent. Quod si quis cum illis viuere vellet, vt tribus prius annis mutato paulùm habitu, duriores perferret labores: atque ita tandem arcanis eorum sacris institutus, eodem G cum illis loco esset. Vestimentum autem vt esset sagum pelliceum, & capitis tegmen mitra lanea: quæ mitra quibusdam purpureis distincta filis, puncta sua haberet, crucis formam referentia. Tunicæ autem & zonæ itidem vt lineæ essent: in quibus simul & in sagis considentes, super extructis totis mediocrem caperent somnum. Domicilium porrò vt ita sepimento circumuallaretur, vt id lectum cuiusque concluderet. Primaria autem & Dominica die vt ad communionem & perceptionẽ diuinorum mysteriorum accedentes, solutas zonas & sagula pellicea deponerent. Atque vt duodecies interdiu semper orarent: itidem verò ad vesperam, noctu similiter, & item hora nona tertiò. Et quum cibus esset capiendus, vt orationem quámque psalmus pręcederet. Præterea vt ad numerum Græcarum literarum cœtum monachorum cohabitantium in viginti quatuor ordines diuideret, & cuique or- H dini congruentem, sicuti aoimus, vita & mores cuiusque ferrent, imponeret appellatiunẽ: scilicet vt simpliciores, ι & ο: qui verò praui essent, & minus recti, ζ & ξ vocarentur: atque aliter alij iuxta cuiusqoe institutum, & literæ ipsius habitum, aptum accommodando cognomen. Eiusmodi sanè legibus Pacomius monachos suos rexit. Quiquidẽ humanus maximè & Dei amans fuit, eò amplitudinis progressus, vt res quoq; futuras oó ignoraret: quippe quas pręcipuè ex cõtiooo angelorũ colloquio cognoscebat. In Thebaide aotem philosophię suę officinam habuit, in quadam insula quæ Tabenoa nominata est: à qua hucusque Tabenuesiatæ dicuntur. Qui cum tempore

Monachorum Tabennesiorũ leges.

Asceta cuiusdam scitè dictum est, Monachum, nisi opus facit, auaro homini esse persimilem.

Anni δοκιμασίας, hoc est probationis.

Perceptio sacræ sanctæ Eucharistiæ.

Tabenna insula.

Septies illis einsdem instituti monachi.

tempore magna cæpere incremeota, adeò vt septies mille, & quidē admodum celebres, vitam eis quas diximus legibus ad exactā prorsus rationem agentes extiterint. Intra Tabenoā nanque cum quibus etiā Pacomios erat circiter mille & treceoti fuisse dicuntur. alij autem per Thebaidem, & reliquam Ægyptū coluere. Eorū omnium vnum erat institutū, vnus viuendi modus communia omnia inter se habentiū. Insulam ipsam quasi metropolim quandā esse putabant, & qui ibi rebus præerant, patres. Ex quibus quoq; qui iostituti eios æmulatores erant, cœtui cuique & domicilio præfectos suos accersentes accipiebant. Hæc de Pachomio. Eadē verò ætate & Appollonius ingeoti erga diuinam philosophiā amore flagrans pollebat: qui quindecimo ætatis anno solitariæ philosophiæ initiatus saeris, quadragenarius diuinæ obsequēs visioni in publicū ad loca hominibus habitata rursus prodijt, atque in Thebaide tuguriolū sibi condidit. Et quum in primis Dei esset amantissimus, admiranda edidit opera: nihilque reiū omisit omniū quin in eis præcipuè excelleret, quęcunque ad id geous philosophiæ pertinēt. Moribus fuit optimis & in pietate prolixè docenda magna gratia. In precationibus adeò habuit benigoum & propitium Deū, vt ab eo orans nihil non exorarer. Et pro sapientia sua ea prorsus petebat, quæ facile Deus tribuere solet. Floruit tū quoque Anub ille, quē post confessionē pro Christo in persequotione obitā, ferunt nunquā postea mendaciū dixisse: neque quidquā terrenæ rei concupiuisse: quæ verò à Deo orasset, omnia obtinuisse: angeloque adeò institutore visum, pietatis virtute exercenda ad summum vsque peruenisse.

Apollonius monachus.

Anub.

De Palestina & Syria monachis. cap. 15.

ἰδ ϑηγγϑεῖσα. Hilarion palestinus monachus.

† Thabatha, forte.

SEd enim de Ægyptiis monachis hęc satis est dixisse. Inde verò etiā Palestina peragrata, eandem philosophandi rationē complecti cœpit. in qua primus floruit Hilariō: cui patria fuit vicus nomine † Thebasa, quæ oon minus quàm qoindecim stadiis à Gaza abest, austrū versus ad torrentem sita, qui mare influens vernaculum à vico ipso accepit nomen. Quū autē Alexandrinas frequētaret scholas, Antonij fama quę tū increbuerat audita, videndi eius gratia solitudinē petiit: & aliquantulū cum eo moratus, idem vitæ iostitutū sequi constituit. Quòd verò ad Antooium quotidie multi veoritarent, voti cōpos fieri noo potuit. Itaque in patriam reuersus, quū parētes eius è vita hac migrassent, substantia sua omni fratribus & egenis distributa, nihil sibi ex ea reliquū fecit. Ex mox deinde in loco quodam maritimo, viginti stadijs à vico distante, tuguriū è latere sibi extruxit, congerie fractarū testarum tectum. Cuios tanta fuit latitudo, longitudo, & altitudo, vt stantē eum caput inclinare, recūbere autem valentem pedes ad seipsum † contrahere necessariò oporteret. Hic rebos omnibus per assuetudinem, promptā sibi & facilem faciebat ærumnā. in Atque moderatione & temperantia egregiè elaborans, nullum prorsus ex factis suis concepit fastum, quum quidem ea in re superiorem haberet neminem. Corporis autem voluptates & animæ blanditias edomans, cū inedia siti, frigore, & æstu strenuè conflictabatur. Moribus integris præditus fuit, sermone humanus & placidus: & quęcunque sacrorum oraculorū didicisset, accuratè memoria tenebat. Tātopere porrò pietatis virtute charus Deo factus est vt hodie quoque pro data sibi gratia, multi à morbis incurabilibus liberentur; & dęmones ab eis profugiant, qui ad monumentum eius accedunt, non tantū apud quos prius sepultus fuerat Cyprios, verumetiam apud Palęstinos, ad quos postea peruenit. Quum nanque in Cypro degens vitam finisset, traditus sepulturæ, magno ibi cultus est honore. Postea Helychas, ex discipulis eius celeberrimus, corpus eius arte quadam sublatum, ad domicilium eius in Palæstinam detulit. Ab eo tempore, more eius regionis sic obtinente, publicitùs memoria eius celebratur. Ita nanque Palæstini pręclaros apud se viros cohonestare solent. Sicuti etiam in Abrillo Antedonio faciunt, & in Alexione Betagathonio, & in Alaphio Asaliensi: qui eadem ipsa ætate piè vitā exegere, virtutum abundantia maximopere veræ pietatis religionem adauxere, in vrbibus maxtoiè quę Gręcę essent superstitionis, sub Constantij imperio decertantes. Tū etiā apud Edessā accuratiore & angelico viuendi more magnus ille Iulianus est philosophatus: cuius tanta fuit continentia, vt ossa carnibus careotia cuti constricta habere videretur. Vitam eius Ephraim etiam Syrus conscribendam sibi esse duxit. Porrò Deus ipse hominum opinionē de eo cœlitùs autoritate sua confirmauit. nam & variarū ęgritudinum sanationes homini præbuit, & pellendorum dæmonum potestatem exhibuit; io quibus omnibus voum erat promptum & expeditum remedium, precatio. Multi verò & alij pee eam Edesseni nomi regionem & apud Amidam, & ad montem Gaugalium, qui dicitur, Christianam philosophiam sunt complexi: quorum pręfecti erant Daniel & Symeon. De mooachis Syris hæc in præsentia sint dicta. Deo autem volēte, fusius etiam postea & de eis, & de eorum successoribus dicemus.

† σμυξάνειν

Miracula ingentia ad diui Hilarionis monumentū.

Memoria diui einsdem.

Item Abrilli Alexionis, Alaphij.

Iulianus monachus ad Edessam.

Daniel. Symeon.

De monachis Ponti, Europæ, & Italia. & inibi de Eustathio Sebastiæ episcopo, qui autor & antesignanus eorum fuit item de sancto Ephraim. cap. 16.

APud Armenios verò & Paphlagones, atque in Ponti montibus, Monasticam philosophiam colere primū cœpisse Eustathius fertur, qui Sebastiæ Armeniorū sacris Ecclesiæ rebus præfuit. Tanto aotem studio consectatos esse dicitur institutum, vitam vestitum (quo scilicet vtendum esset, & quo non) morúmque exactum modū, vt etiam qui Basilio magoo adscribitur liber, & Asceticus dicitur, opus istius esse à multis feratur. Vulgatum porrò de eo est nimis eum exacta cura & diligentia in absurdas quoque impegisse obseruationes, Ecclesiastico canoni minimè accommodatas. Sunt tamen qui eum reprehensioni eximunt, & quosdam ex sectatoribus eius eo nomine incusant. Nam illi precationibus, in domibus virorum qui in matrimonio viuerent, etiāsi presbyteri essent, operari recusarūt, eósque nec alloquio dignati sunt. Diebus quóque Dominicis ieiunia seruarunt, & conuentus ecclesiasticos plurimùm domi ege-

Eustathius Sebastiensis Armenia episcopus, antea monachus.

Absurda sectatorum eius obseruationes.

rant. Locupletes extorres prorsus regno cœlotũ E esse duxerunt. Qui vel semel carnes edissent, eos repudiarunt. Vestimm monachorum aliorũ consuetum reiicientes, nouo atque insolito amictu sunt vsi. Sed & alia multa nouarunt. Ab iis multę non obscuro loco natæ fœminæ seductæ, sub continentiæ pretextu, maritos suos quibus adolescentulæ nupserant, reliquere. Postea autem quum continere se non possent, in libidinis lubricum sunt coniectæ. Fuere ex eis quæ capillo cęso, quod mulieribus fas non est, virilem habitum sumpsere. Horum gratia ab episcopis finitimis Gangrẽsis apud Paphlagones Synodus coacta est: in qua decretum, vt ab ecclesia catolica illi excluderentur, nisi ea quæ diximus omnia anathemate consodere animũ induaissent. Quapropter Eustathius, vt ostenderet, non importuni aut præfracti moris causa, sed pietatis erga F Deum exercendæ gratia, se eiusmodi leges tulisse, vestem insolitam mutauit, & habitu eodẽ quo reliqui sacerdotes deinceps vsus, itidem vt illi in publicum est progressus. Et quum vita talis esset sermonem quoque congruentẽ ei habuit, non ille quidem eloquentia pollens, quam exactiore cura & diligentia non didicerat, moribus autem admirandis vtens, facilè multos persuasione sua, quò volebat duxit: adeò vt viros quosdam & mulieres in fornicatione degẽtes, castiorem exactiorémque viuendi rationẽ sequi persuaserit. Ferunt sanè, virum quendem & mulierã per pretextum Ecclesiastico more cœlibatũ colere assimulasse, eusdémque in claudestinę cõsuetudinis infamiam decidisse. Eustathium porrò magnopere persuadere eis annisum esse vt congressu eiusmodi supersederent. Quum autem nihil efficeret, altius suspirio ducto, dixisse, plerasque mulieres quæ cum viris suis secundum matrimonij leges, vt fas est vixissent, ab eorũ virorum conuictu oratione sua adductas desciuisse, castitatémque cumplexas esse. apud hos autem qui inter se contra leges consuessent, inefficacẽ orationis suę suadelam esse. atque hic quidem in eis orbis partibus summi instituti absulutæque philosophiæ dux & autor fuit. In Europa autem per Thraciã & Illyricum, etiamsi homines monasticam consuetudinem ad id vsque tẽpus ignorarent, non omnino tamẽ viris Christianæ philosophiæ peritis regiones istæ caruere. Floruit apud hos Martinus ille, qui Sabariã Pannoniæ patriam habens, quum generis, tũ militiæ splẽdore adeò clarus fuit vt honores etiam sit meritus & ordines duxerit. Sed ille Cęsarianam diuinæ militiæ posthabuit. In Illyrico primũ philosophatus: atque inde variis persequutionibus H & insidiis expetitus, secedere est coactus. Multos nanque ex episcopis, qui Arij contagionem conceperant, manifestò deprehensos coarguit. Ac deinde Mediolani secum ipse vixit. Vnde Auxentij, eius vrbis episcopi non rectè de Nicænis decretis sentientis, insidias veritus, discessit: & se in insulam quandã, quæ vernaculo nomine * Gallinaria dicebatur, abdidit. In hac alimento radicum barbarum vixit. Insula autem ipsa exigua admodum est, & edificiis carens, Tyrrhenũ respiciẽs mare. Atque inde abductus, administrationẽ ecclesiæ Turonensis suscepit. In tantũ verò diuinis resplendit donis, vt & mortuos in vitam restituerit, prodigiáq; & miracula plurima, quæ non multũ ab Apostolicis abessent signis, ediderit. Eodem & tempore & loco simul quoque Hilarius ille viguit, vir diuinus, qui quũ Martinus profugeret, eandẽ sustinuit fortunã: quippe qui eodem cum illo ardore in fidem ferretur. Hic † Pictauiensem gubernauit ecclesiã, atque de fide, & aduersus quosdam qui alienas à sana doctrina afferrent opiniones, libros ad persuadendũ valde appositos cõdidit. Apud Italos sanè & in locis vlterioribus enimere Eusebius & Lucifer, patriæ eloquentiæ vi aliòs omnes antecellentes. Eusebius etiam ecclesiæ Vercellensi præfuit: Lucifer verò, sicuti mox dicemus, nominis sui * hæresi præiit. Præterea Flauianus & Paulinus clari tũ fuere, qui postea Antiochenæ ecclesiæ res administrauere: quib. etiam Leontius, quod sententiis ab eo discordarent, episcopatũ abrogauit. Ii sunt, qui Eustathio in exilium deportato comites fuere: qui sanè nihil prorsus tẽporibus illis, de sacris Antiochenæ Ecclesiæ curis, ac potius de tota sinceriore pietate * vitiari sustinuit. Eadẽ hac ætate Ephraim Syrus pręclarus fuit, qui quidẽ longo interuallo omnes pręcessit. Hic Nisibin patriam habuit, & in monachorum philosophia exercitatus, breui tantũ in lingua Syrorum, quum quidẽ eam prius ab aliis nõ didicisset, neque specimen aliquod aut spem, talem eum fore, præbuisset, profecit, vt quũ pietatis exercitio ad summũ contẽplationis peruenerit, tum splendore, facilitate & suauitate verborum, necnon densitate & grauitate sententiarum, etiam præclarissimos quosque Græcorũ, qui eloquentia antiquitus excelluissent, superauerit. Etenim si quis illorum Græca scripta in Syrorum fortè aut aliorum peregrinã linguam transferret, & florentem illam Græcorum ornamentorum gratia, decentémque nitorem & fucum verborum detraheret, illico quoque adscititiis coloribus deficientibus, sententiarum obscuritas sese prodebat. At Ephraim longè alia erat oratio. Nam quum eo adhuc superstite, atque etiã defuncto, postea libri eius in Græcam linguam converterentur, non longè admodum à propria & natiua decedebant virtute. Mirum quidem auditu est, eundem & Græcè & Syriacè legi. Quã ob causam magnus ille & oratione & virtute Basilius, qui Cappadocũ metropolim episcopatu suo exornauit, summopere virũ est admiratus eundémq; eruditionis nomine beatum censuit. Vt tanti viri tam certò testimonio manifestũ sit cõmuniter quoque à Græcis, qui tũ clarum in eloquentia obtinuere nomen, præstantissimum omniũ Ephraim iudicatũ esse. Vox sanè Basilij talis, non temerè prolata esse existimanda est. Dicitur autem diuinus Ephraim trecentas versuum myriades cõscripsisse. Multi quoque ei fuere discipuli, qui institutionẽ & Philosophiã eius sunt æmulati: in quibus celebriores sunt, Abbas, Zenobius, Abraham, Maran, & Simeon, apud Syros ingẽti gloria viri: & alij quibus cum præterea hunc vitę modũ illi cõmunicauere. In

Fœmina capite raso.

Gangrensis synodus horũ institutum damnauit.

Par fornicatorũ cœlibatum & monachatum præseferens.

Diuus Martinus Pannonius.

** In Mari Tusco contra mõtes Lygusticos sita. mortuorũ resuscitatio, et alia eius miracula.*

Hilarius Pictauiensis.

Eusebius Vercellensis episcopus.

** Quæ & Homonymianorum dicta.*

Lucifer Sardonus.

Flauianus.

Paulinus.

Eustathius Antiochenus.

Ephraim Syrus.

** Ἰυγκατα-λύεσθαι.*

Ephraimum Basilius magnum admiratus est.

Ephraim πολύγραφος.

Discipuli eiusdem.

† Diuus Hilarius coniunx fuit. Nõ nocuit tibi progenies, non obstitit vxor, Legitimo coniuncta toro, nũ horruit illa tempestate Deus thalamos, cunabula, tedas. Sola erat in precio, quæ nunc incognita virtus Sordet, & attrito viuit cum plebe cucullo. Bapt. Mantuanus.

locis

In locis verò eiſdem, facundia maximè præſtantes, Paulonas & Anarad extitere: qui deinde lapſi ſana excidere fidei doctrina. Alij inſuper apud Oſroenos fuere, eodem pręclari modo Bardeſanes, & filius eius Harmonius. Et pater quidem nominis ſui hæreſim inſtituit: filius autem Græcis diſciplinis ſatis eruditus patris vocibus legitimis modis muſiciſque numeris incluſis, * ordine circulari eas cani inſtituit, quos ex eo tépore hucuſque Syri pſallentes vſurpant: nó illi quidē carminibus ipſis, ſicuti ab illo ſunt prodita, ſed ſonis tantum eorũ vtentes. Nam ille ad paternam delapſus hæreſim, eadémque cum Græcis de animæ generatione & corporis interitu, necnon de futura regeneratione opinatus, lyricis modulis doctrinas eiuſmodi aſperſit. Quibus multi ex Syris propter verborũ venuſtatē & ſonorum numeros demulſi, paulatim opinionibus talibus recipiendis ſunt aſſuefacti. Cæterùm diuus Ephraim ea re cognita, quamuis Græcarũ artium expers, Harmonij numeros moderatus eſt: atque eiuſdem modulis, carminibus Eccleſiaſticæ ſententiæ cóſonis, adiectis, Syris ad hoc vſque tempus ea canenda dedit. Nam diuinos hymnos plurimos, quibus Deum in primis celebrat, & laudes pręterea virorũ qui in libero Deo placuere canit, ad Harmonij carminũ leges compoſuit: à quibus, vt equidē puto, per æmulationis ardorem, poſteriores eccleſię cantores modulorum formulas mutuati, magis etiam atque magis augere atque propagare eas ſunt aggreſſi. Qualis igitur is ſermone fuerit, vel ex hoc ipſo conijcere licet. Vita verò ei valde exacta, & bonis operibus ſpectata fuit. Quietam etiam multo ſtudio eſt ſectatus. Et propter morum caſtitatem tantopere calumnias deuitauit, vt ferè à conſpectu mulieris prorſus abhorruerit. Fertur ſanè, quum mulier quædam nulla prorſus vitæ diſciplina, & pudore nullo, in anguſto admodum loco ei obuia facta, ſiue conſultò veluti virum tentatura, ſeu ab aliis vt hoc faceret mercede códucta, oculos ſine intermiſſione in eum cóiiceret, increpans in terram eam proſpicere iuſſiſſe, illámque reſpondiſſe: Sed quomodo tandem terram ego intuear? quum æquius ſit te eam reſpicere, qui ex ea conditus ſis, quàm me ortum ex te habentem, proindéque rectè te reſpectantem. Quod mulieris verbũ ille admiratus, deinde ſcripto mãdauit. Atque id Syri in primis memoratu dignũ ex illius rebus eſſe cēſent. Et primùm quidē is ſæpe ira victus eſt: poſteaquã autē monaſticę philoſophię incumbere cœpit, nunquam cómotus eſſe viſus eſt. Atque aliquando, quum dies multos pro conſuetudine ſua ieiunio trãſegiſſet, & miniſter tempore cibum ei afferret, accidit vt is ollam frãgeret. Ephraim verò pudore iuxtà & timore correptum illum videns: Bono, inquit, eſto animo. Quandoquidem enim obſonium ad nos venire renuit, nos age ad id accedamus, & ad ollæ fragmenta conſedens comedit. Enimuerò vt vana etiam gloria ſuperior fuerit, inde liquidò patebit. Deſignabatur vrbi cuidam epiſcopus, & iam qui ſe ad electionē abducturi erant, aduenie bant. Ac ipſe ſtatim eo cognito, in forum progreſſus, veluti mente captus indecorè gradiebatur, non ſatis honeſtè veſtem poſt ſe trahens, & quæ venalia erant ſurri-

Bardeſanes, Harmonius.

Syrorũ muſica.

* κατὰ χόρον ᾄδειν χορῷ παραδίδου.

Bardeſanæ hæreſis.

Acutè meretriculæ cuiuſdem ad Ephraimũ dictum, quod ipſe verſib. Syrus incluſit.

Ephraim iram in poteſtate ſua habere didicit.

Eiuſdem facetè dictum & factum.

Simulatione inſaniæ, quo minus epiſcopus cõſecraretur, ſit Ephraim effugit.

A piens, propalámque comedens. Sic ille mentis impos exiſtimatus, electionem effugit. Et tantiſper dum alius epiſcopatum reciperet, occultans ſeſe latuit. Plurima ſanè & alia memoratu digna, & qui de eo cóſcriptus eſt liber, & prouinciales eius Romani ſimul & Syri de eo referunt quę cuiuis cognoſcere eſt procliue. Vnum illud ſanè quod memorabile, hiſtoriæ huic inſerere viſum eſt, quod ab eo ante obitum eſt geſtum. Fames ingens Edeſſenorum vrbem premebat: atque ipſe, qui multos annos nō fuerat domo progreſſus, tum philoſophandi ſtudio aliquantum intermiſſo, prodiit: & in homines locupletes, qui ſic turpiter rerum neceſſariarum inopia ciues ſuos pereuntes deſpicerent, acriter eſt inuectus, arguens eos, quòd animarum cura neglecta, ſtudium omne in corpore fouendo col-
B locarent. Illi autem integritatem & paupertatem viri obſeruantes veriti, minimè id ſic eſſe affirmarunt: facile enim & promptum eis eſſe, indigentibus facultates diſtribuere: deeſſe ſaltē, qui in eo miniſterio, pro eo atque deceret, fidelem ſe præberet, omnéſque lucro inhiare, & talia fœdè in quæſtũ ſuum vertere, dixere. Tum Ephraim: Ego verò, inquit, qualis vobis eſſe videor? & illi, Honeſtus atq; bonus, reſpondere: & talis prorſus, qui opinioni quæ de eo fertur, vita ipſa reſpondeat. Itaque, ille ait, paratus ſum omnibus hac in re inſeruire. Et multo ab eis ſumpto argento, trecentas parauit menſas: & * in publicis porticibus eos qui fame affecti erant, acceptos, diligenter & benignè fouit: aduenas quoque, & alios qui inopia affligerétur, humaniter curauit. Idque tantiſper fecit, dum fames ibi eſt graſſata. Ea verò depulſa, ipſe ad philoſophiæ ſuæ officinam reuerſus, ibi paucos poſt dies vita
C eſt defunctus. In eccleſia, clerici miniſterium ſumpſit. Vita autem monaſtica percelebris, ex æquo cum iis qui epiſcopatu, doctrina, & vitæ ſanctitate clari ſunt, laudatur. Hęc pauca ex multis, quę ab Ephraim rectè piéque facta ſunt diximus. Res namque eius omnes ſi pro dignitate earum exponere nos oporteret, aut etiam aliorum qui tum in eodem philoſophandi genere elaborarunt, quomodo ſcilicet eorũ quiſq; vixerit, & quali morũ inſtituto vſus ſit, qualis ipſe fuit, ſcriptore eſſet opus. A nobis certè quidē id pręſtari omnino nó poteſt cùm propter orationis & ſtyli tenuitatē, tum quod res eorum rectiſſimè geſtas ignoramus. Nam illorũ multi in ſolis degentes locis, vt plurimùm latuere. Quòd ſi nonnulli in vrbib. domicilia ſua habuere, quòd viles eſſe apparerent, & nihil ab aliis differre viderétur, cóſultò actiones ſuas celarũt. Nã humana laude repudiata, ſolòque Deo actorũ ſuorũ teſte aduocato, minimè ab hominib⁹ gloriã ſunt aucupati. Atq;
D equidē de viris qui imperij eius tépore monaſticã philoſophiã ſunt ſectati, & ſecundũ eccleſiæ leges perfectè & exactè in pleriſq; Romani imperij locis tum vitã exegere, hęc mihi cõperta ſunt.

Ephraim famis tempore pauperibus eleemoſyna, quam à locupletibus acceperat, diſtribuenda inſeruiit.

* ἐν τοῖς δημοσίοις ἐμβόλοις.

Sancti monachi τὸ λάθε βιώσας. conſectati ſunt.

De Didymo. item de Aetio & Appollinari, hæreticis Cap. 17

Didymus Alexandrinus doctor, & eccleſiaſticus ſcriptor cæcus, naturæ miraculum.

TEmporibus autem eis clarus etiam fuit eccleſiaſticus ſcriptor Didymus, ſcolæ ſacrarũ diſciplinarũ Alexandriæ præfectus. Neque verò laudē in ea eruditione tantũ meritus fuerat verũ etiã omne genus alterius ſapiētię ſtũmo excoluerat ſtudio. Pöeticã nanque & Oratoriã perfectiſ-

simè didicerat, de astronomia autē & geometria E numerorúmque proportionibus & couenientiis nihil eum latebat. In diuersas philosophorū opiniones tāta incubuerat, vt eas exactè perdisceret cura, vt præterea aliud nihil scire videretur, quæ sanè omnia acumine mentis & auditionis perceperat. In pueritia nanque visum prorsus amisit, quum elementa prima discenda ei essent. Ephebus verò artium liberaliū eruditionē adamauit, atque in scholis præceptores audiebat tantum. Eò verò sapientię breui peruenit, amplitudine & celeritate ingenij, vt mathematicarum artiū obscura, & theorematū speculationúmque arcana exactissimè addidicerit. Et quum cœcus esset, literarum notitiam manuū contrectatione assequutus esse dicitur: nam earum formas in tabula altius exsculpas, sæpius tangendo cognouit. Alia porrò, vt syllabas, literarúmque cōnexiones, & F quæ ordine consequuntur cætera, propter naturæ acumen, animo & auditu peruestigata percepit. Præcipuúmque ipse miraculum fuit, quū auditetur & conspiceretur. Multi quidem vel vt vitum eum tantū viderent, vel vt suauē gratámque eius orationem audirent, Alexandriam venere. Pro Nicænis verò decretis pugnans, Arianis restitit, eósque orationis suæ suadela, quā vi nulla adhibere videbatur, pressit. Et ad eos qui secum disputabant, verba faciens, tetū controuersarum iudiciū demisit. Et quum ad morē gerendū & cedendū facilis, tum orthodoxis eo nomine charus maximè fuit. Nec ab his tantū, sed etiā à monachis Ægyptiis magno honore cultus est. Præcipuè verò eū clarissimus ille pietatis exercitio Antonius admiratus est. Quem dicunt, quū Alexandriam venisset, vt Athanasio firmæ certę G que fidei perhiberet testimonium, hæc ad Didymum proloquutum esse verba: Non est Didyme, quod teipsum mœrore conficias, propterea quod oculis careas, quos mures, lacertæ, & vilia animalcula habent. Voluptate potius & lætitia efferri te conuenit, qui itidem vt angeli internis maximè vigeas oculis: quibus clarè immortalem & diuinam cognitionem percipis, veritatémque ipsam exactè perspicis. Hic hosce reliquit libros In totum Psalmorum librum varios cōmentarios, in Oseam & Zachariam libros quinque, in Esaiam libros duodeuiginti, in Euangelium secundum Mathæum & secundum Ioannem non paruos commentarios scripsit. Insuper contra Arianos, & de Spiritu sancto, aliáq; scripta plurima composuit. Floruit eadē ætate Syrus quoque Ætius, qui ab eis disputator admirandus habitus est, qui diuersa à nobis docēt. In altercationibus quippe, vet borúmq; contentionibus, ra-H tiocinationibus, & fallaciis ludificantibus, valde cōmotus, vt qui ex professo in tebus eiusmodi studium omne consumpsisset. Et proinde quod talis esset, quódque facilè quidquid fors tulisset, malè feriatus de Deo theologaretur seu blateraret potius, ἄθεος & contēptor deūm appellatus est. Patria ei fuit Cœlesyria. Cuius pater quū in militia aduersis rebus cōflictatus tandē interiisset, bona eius qui tum rerū potiebatur Princeps publicauit. Qua re vnà cum matre Ætius ad extremā redactus pauperiem, ad aurificū artem discendam se contulit, vt quocúque posset modo victū sibi pararet. Ea arte vbi satis est vsus, propter ingenij vim ad dicendi disciplinā est conuersus: Paulinúmque audiuit, qui ex ecclesia Tyra Antiochiā fuerat translatus. Porrò mortua matre, cuius gratia aurū conformanti arti operā nauauerat, totus statim indicendi studiū incubuit. Breuique certamen subiens, multos disputando conuicit. Postquā autem Eulalius post Paulinū in Antiochena sede est collocatus, multitudo ingens motu aduersus Aetiū concitato, vrbe eū expulit. Quo tēpore Anabarzū Ciliciæ concessit, atque ibi artem rursus suā ita parandi victus gratia exercuit, vt non prorsus dicendi certamē omitteret. Accidit tum, vt Sophista quidā Aetij ingeniū admiratus, artē suam cum eo cōmunicandam duceret. Atque ille in Sophistæ domum receptus, homini inseruiēs, omne(vt fieri solet) famuli ministerium præstitit. Sophista grammaticen & logicē ei tradidit. Ipse verò quum herū ob minus rectā de diuinis oraculis opinionē argueret, mercedē bene de se meritæ domus * abdicationem tulit. Atque inde eiectus, cum Athanasio Anabarzi antistite vixit, apud quē Euāgelistas exactè excutiens legit. Deinde Tarsum ad Antonium, Luciano martyri notū, venit. A quo Apostolum discens, satis diu cum eo, quum adhuc in presbyterorum ordine esset, mansit. Vbi verò Antonius episcopi functionē suscepit, neque iam doctrinę, qua Aetium erudiebat, vacare posset, ille Antiochiam est reuersus. Et ibi quum à Leoncio adbuc presbytero Luciani martyris & hic habitus sectator) prophetas, atque imprimis Ezechielem doceretur, propter linguæ intemperantiam, & sententiæ impietatem, inde rursus est expulsus. Itaque Sophisticam exercens, G & certamine cum eis qui clari eo studio erant congrediens, loca multa circumiit. Postea verò & medicam artem accuratè didicit. Sopolis in tali disciplina doctor eius fuit, vir in eo studio nemini secundus. Ipse etiam Ætius optimus in eo habitus, gratuito pauperes curauit. Quod si aliquando egeret, noctu ad quempiam artis suæ peritum, ne interdiu à studiis potioribus abduceretur, adibat: & aurum, quod accuratiore arte elaborandum esset, petebat: atque opere celeriter perfecto, & à conductore opetæ suæ mercede accepta, vitam toletauit. Leonito verò ad episcopatum Anthiochenum euecto, Ætius ab eo diaconus designatus, & ad munus in ecclesia docendi delectus est. At ipse diaconum suspicere veritus, docendi functionem non reiecit. Atque ibi satis diu versatus, Alexandriam venit, Athanasio oppugnaturus. Vehementer nāque de consubstantiali propugnando Athanasius egit. Et quum à quibusdam ad episcopamm Ætius recipiendum delectus esset, dignitatem eam contempsit. Sanè anrequam Ætius ad Arianos defecisset, tametsi illi ab ὁμόυσιον consubstantiale profitentibus dissidebant, nihilominus tamen preces, hymnos, cōsilia & res propè omnes cum eis communicabant, & mystico duntaxat sacrificio excepto. Ex quo autem ille primus secessionem facere cœpit, omnibus consentientis conuentus amicitiæ, & consuetudinis vinculis ruptis, in aduersas eis qui in alia essent opinione maximè partes per factionē transiere. Tum verò & Eunomius Ætij sapientiæ fama adductus, ex Cap-

Idem in matrē pius.

Aetius antiochia expulsus Anabarzi sophista operam dat.

Sophista eum domo exigit.

* ἀποκήρυξιν.

Sacras literas Tarsi discit.

Anthiochia rursum exigitur.

Idem medicus factus.

Gratuitò egenos curauit.

Sozo. lib 3. cap. 15. Aetiū primum medicū fuisse dicit.

Aetius Antiochenus doctor.

Idem episcopatū contempsit.

Aetio suasore prorsus se Ariani à catholicis seiunxere.

præclarum Antonij Abbatis ad Didymum dictum.

Didymi libri.

Aetius.

γροφαῖς

ἄθεος ìn dictus.

Idem propter penuriam auri faber factus

πλὴν τῆς μυστικῆς θυσίας.

ex Cappadocia Autiochiã profectus est, & Secundo se ibi cõiunxit: qui illum Ætio Alexãdriæ adhuc degenti, cõmendauit. Atque hic alter alteri obstrictus, ille quidem docens, hic autẽ discens, in sacris vterque desudabat doctrinis. Ænus Gallo quoque Cęsari notus fuit: cui quũ religio magnopere curæ, tũ viri qui sacris literis & ecclesiis nauarent, chari fuere. Quapropter talium dissertationum causa, in hoc quoque genere disputationũ vt illi gratior esset, se exercuit. Dictus enim est Aristotelica quoque opera perlegisse, & ad eos qui talia Alexandriæ docerent frequentasse. Cæterùm quod in Galli odiũ, propter peruersam suam opinionem inciderat, iussu illius alterum ei crus perfractũ fuisset, nisi Leontius Antiochenus dissuasione sua condamnationis calculũ amouisset. Verùm enimuerò Gallus in conspectum suũ eum primum admissum charum maximè habuit: & ad Iulianum crebrò misit quum illũ ad Græcismum & idolorũ cultum deficere intellexisset, vt scilicet hominẽ ex impietatis barathro extraheret. Quin & diuinarum literarũ doctorẽ illum Gallus instituit. Hęc de Ætio. Quomodo autem ad episcopatũ euectus, non exigua pars eorum fuerit, qui τὸ ἀνόμοιον καὶ ἑτερούσιον, hoc est, inæquale & altero substantiale docuerunt atque etiam exautoratus solum exilij causa verterit: Eunomius autẽ multo eo deterior, factione eius sycophãtia circumuenta, in locum eius suffectus sit, & de ipso etiã Eunomio, postea dicemus. Eodem tẽpore Laodiceæ in Syria viri etiam duo floruere cognomines, pater videlicet & filius: vtrique enim Apollinaris nomen erat. Et pater presbyteri, filius lectoris ordinem obtinebat. Ambo Græcarum disciplinarum, Grammaticæ pater, Rhetoricæ filius, magistri erant. Senex Alexandriæ ortus, Beryti docuit: & ducta Laodiceæ cõiuge, Apollinarim filiũ progenuit. Et cum Epiphanio Sophisticam profitente, illi simul florentes, eum vt veri amici sunt cõplexi. At Theodotus Laodicensis tum episcopus, quòd metueret ne continua illius consuetudine ad Græcã impietatem declinarent, familiaritate illius eis interdixit. Sed illis Epiphanij amicitia, episcopi edictis potior fuit. Proinde & Theodoti successor Georgius, quum multa tentasset, vt illorum dirimeret coniunctionem, postquam operã suam frustra esse vidit, Ecclesiastica eos prohibuit communione. Quo facto pro insigni cõtumelia accepto, filius Sophisticis fretus * capturis & argutiis, nouam quandam hæresim instituit, nomẽ autoris ipsius referentem. Est & alia opinio, non ob eam quam scilicet diximus causam, illũ à Georgio desciuisse sed quòd Georgius aliena prorsus & absurda opinione nũc Arij defendẽs sententiã, nunc æqualem patri filiũ profitens, cõuentui Seleuciæ acto assensisset: ea illum arrepta occasione, discessionem ab eo fecisse: & quum id nemo curaret, opinionem nouam inducere conatũ fuisse. Docuere autẽ Apollinares, Dominũ carnis œconomiã & functionem factis ipsis obeuntem, animam non recepisse. Ac rursum veluti absurditate ea per pœnitentiam correcta, animã quidem recepisse addidere, eam autem humanam non habere mentẽ. Satis nanque ei pro anima diuinitatem fuisse, quę hominẽ assumpserit. Atque ea re vna

Eunomius Aetij sectator.

Aetius Galli familiaris. Galli in eundẽ odium.

Gallus Iulianum fratrem ab idololatria auertere per Aetiũ studuit.

Duo Apollinares.

Epiphanius sophista Laodicensis, Apollinarij amicus.

Apollinares propter consuetudinem quæ illis cum Epiphanio fuit, excõicati. Hæresis Apollinaristarum.

** πλοκτάναις.*

Socrat. lib. 2. cap. vlt.

A ab Orthodoxis dissidentes, in aliis eadem quæ Nicænorũ decretorum studiosi, sentiebant. Verùm de his postea quoque loco suo dicetur.

De Theophilo Indo. cap. 18.

Theophilus Indus.

FVit tum etiam propter virtutem & doctrinã magnopere laudatus Theophilus ille, qui cognominatus est Indus: non ille quidem hæresis alicuius autor, sed Arianismo plurimũ addictus. Qui sub Cõstantino ab Adiabenis admodũ adhuc iuuenis, † obses, in Romanorum ditionem fuerat missus. Adiabene verò regio est Indica, ampla & celebris. Ac Theophilus consuetudine diuturna adeò mores ad Romanorum instituta conformauit, vt & monasticam delegerit vitam, & diaconi susceperit dignitatẽ, Eusebeo Nicomediensi manus ei imponente. Quum autem legatio à Cõstantio propagandæ veræ pietatis & B confirmandæ fidei gratia, ad Oriẽtales nationes mittenda esset, ambitiosa munificentia eam instituit: & princeps eius quẽ modò dixi, Theophilus designatus est. Cõstantius sanè perquàm magnificè, vt quàm maximè posset gratiosum eũ redderet, ad ducentos generosos è Cappadocia equos nauibus impositos, aliáque insuper dona ad illos perferenda Theophilo dedit, vt scilicet illi simul & liberalitatis eius amplitudinẽ & animi magnitudinẽ admirarentur. Et Theophilus legationem obiit, eámque ad finem debitũ perduxit. Nã qui in regionibus eis regnum obtinebat, à Græca superstitione ad veræ pietatis religionẽ deflexit. Et ecclesias tres in diuersis locis erexit, non tantum quæ ab imperatore missa acceperat donis, sed maximè etiam quos ipse addiderat sumptibus, per animi alacritatem cum illo C concertans. Ecclesiarum istarum vna in metropoli & principe vrbe totius gentis, Thapharum eam nominant: secunda in loco vbi Romanum emporium erat, extrorsum ad Oceanum versum regio Adane vocatur: tertia in alia terræ eius parte, vbi est quod Persicum emporium dicitur, in Persici maris ore constructa. Theophilus porrò reb⁹ apud Homeritas ampliter dispositis, tẽplisque eis cõsecratis, atq; etiã pro rerũ copia exornatis, in Adiabenẽ quam patriã eius esse diximus traiecit: ac deinceps in reliquam quoq; Indiam trãsiit, multáq; quę apud eos non ritè agebãtur, correxit. Etenim considentes Euangelicũ audiebant oraculum, aliáque multa faciebãt, quæ sanctiones Ecclesiasticæ non iubebant. † Ea omnia pulchrè immutans, ad Ecclesiæ placitũ morem composuit. Vna saltem, & quidẽ maxima re incõmodans quod τὸ ἑτερούσιον altero substãtiale colere docuit. Porrò ex India & Arabia magna, D ad Auxumitas Æthiopes est progressus, qui in primis rubri maris littorib. habitabãt, quod Oceanus sese illi insinuãs efficit, quod sanè rubrũ mare, in maximã longitudinem protensum, in duos diuiditur sinus. Horũ alter quidem ad Ægyptũ exundans procedit, vbi etiã nomen sibi suũ ferre desinit: quem antiquitùs filij Israël Ægyptios fugientes, siccis pedibus trãsiere. alter ad Palestinã excurrit, prope vrbem cui vetus nomen est Aela.

† καθ' ὁμηρίας.

Adiabene. Apud Plin. Adiabene Assyriorum est initium, lib. 6. cap. 13.

Theophilus ad Orientales populos legatus à Constantio missus, Christianismi propagandi gratiã.

Thapharum.

Adane regio. Homeritæ Arabici populi sunt. Plin. lib. 6 cap. 28.

Res ecclesiasticas in Oriẽte Theophilus ordinat.

Auxumitæ populi.

Rubri maris duo sinus.

Aela vrbs.

† Apud Suid. est, Theophilũ hunc veluti quandã Apostolicã imaginem fuisse, qui etiã Iudaea cuiusdã mortuum resuscitasse dictus sit. Testatúmque id de eo esse Thalassiũ familiarem eius virũ, in quem mandacij suspicio non caderet: multósque præterea alios, qui ætate ea vixere,

E In rubri istius maris partibus exterioribus, ad sinistram Auxumitę sunt, quorum metropolis est Auxumis. Ante hos verò ad extimum pertingentes Oceanũ, Orientem versus, Assyrij: apud quos etiam hanc appellationem babent, quos Alexander macedo ex Syria pulsos, colonos eò deduxit. Ij ad hoc vsque tempus patria vtuntur lingua. Omnes autem nigerrimi sunt, acutis solis radiis eos adurentibus. Apud quos maxime prouenit xylocasia, & casia, & calamum, & cinamomum: necnon innumerabilis elephantorũ multitudo. Et Theophilus rectè constitutis Auxumitarum rebus, in Romanorũ reuersus est ditionẽ. Atque post reditum in magno habitus honore, suã quidem ille vrbem, aut ecclesiã, cui episcopus preesset, sortitus non est. Vbique tamen locorum propter hominis reuerentiam, in eum vt miraculum quoddam, omnium coniecti oculi erant: F donec Aetio & Eudoxio in exilium, quod consilia cum Gallo communicassent, eiúsque rebus fauissent actis, & ipse Heracleam in Pontum est deportatus, Gallo in intimis habitus.

Auxumis. Assyrij.

Exiliũ Aetij Eudoxij, Theophili.

De Philostorgio, & quæ is scripta reliquerit: de felici Arabia, de quatuor magnis fluminibus, & de paradiso. Cap. 19.

SEdenim quæ Deo inuisus Philostorgius de sententia Theophili, quem diximus memorię literis mandauit, ea nunc paucis perstringemus. Dicit enim in sinũ Persici maris, quod ea in parte Oceanus sese effundens, vastum & circumcirca multas gentes complectẽs efficit, quum alios maximos fluuios, tum Tigrim se vndis suis inferre. Qui cum Apeliotem versus sub Hyrcano mari in Cordyæis manifestò sibi ipsi redditus emersit, iuxta Syriam profluens, simulátque Su- G sidem terram pertingit, Euphrate ibi se ei commiscente, magnus iam & aquarũ vi rapidus, ingenti & fragoso sonitu prouoluitur. Vnde illum Tigridis feræ cognomen accepisse ferunt. Priusquam autem in mare delabitur, in duo ingentia flumina scissus, ostiis duobus longè inter se dissitis, in Persicum se mare conicit, multum terræ in medio concludens: eámque fluuialem simul & maritimam insulam efficiens, quam gens Mesenorum incolit. Euphrates autem fluuius ex Armeniis manifestò apparẽs exoritur, vbi mons est Ararat, ab incolis ita appellatus: ad quem arcam Noæ constitisse, sacræ produnt literæ, cuius etiam nunc ibi lignorũ & clauorũ non paucæ seruantur reliquię. Inde primum exiguus profluens Euphrates, quo longius fertur, eo maior existit, plurima alia flumina in alueum simul & nomen suum excipiens. Maiore autem & minore Armenia emensa: vltrà progreditur, eam quæ peculia- H ri nomine Euphratesia dicta est, deinde etiã reliquam secans Syriã. Hac porrò & illa post se relicta, omniq; * generis qua fluxit, helice diuulsa, vbi Arabiæ propinquaturus est, refringitur: ac obliquè in circulum contra mare rubrũ prolabens, & regionem non paruam sinuosè claudẽs, ad Cæciam ventum cursum conuertit. Inde vbi inter Boreã & Apeliotem medius constitit, & ad Tigridem flumen procurrit, non totum se ei immiscet, sed portionibus tantum quibusdã medio interuallo amissis, parte reliqua, eáque maxima & nauigabili, in Tigrim eundem apud Susas omnis incidit, ac nomine suo amisso, cum illo in Persicum deuoluitur sinum. Id porrò quod intra duo ita flumina protẽditur terrę, Mesopotamię nomen obtinet. Enimuerò Tygris & Euphrates, quibus in locis emergentes appareant, dictum est: sacrę autem literæ nostræ è Paradiso eos profluere, verissimè commemorant. Ex eo nanque fontes & primordia lympharum suarum recipiẽtes, fortasse ad certum vsque locum super terram profluunt. Deinceps verò à vasta & harenosa solitudine excepti, atque ibi in profundum per cuniculos absorpti, nõ prius deorsum versum currere desinunt, quàm ad angusta & lapidosa eius terrę loca peruenerint, progressúmque eorum ad inferiora præcipitem solum durius & solidius prepedierit. Vbi vndæ eorum continuè & confertim confluentes, vi & magnitudine sua directum eos deinde cursum tenere cogunt. Qui deinde subterraneo meatu fluentes partem aquarũ eorum non minimã quę in medio est terra carpente, minores & tenuiores iã ad ea loca perueniunt, vbi ex cuniculis in apertũ erumpunt. Quòd illi autẽ occulti subterraneo cursu longissimè voluantur, id non debet videri incredibile. Sunt enim & alia passim flumina & maxima & rapidissima, quę sub terra feruntur. Apparet id ex eo sonitu, qui ad aures nostras ab eis cũ strepitu & fragore ruentibus perfertur. Et nonnulli, quod quũ supra eos fluuios puteos effodissent, & quod se eis infernè obtulit solũ lapidosum paululũ rupissent, vnda perstrepẽs cursum sorsum versum cum vi quadã moliretur, vix ab eis qui ad summũ putei os constiterant, sunt retracti & recepti. Atque illa subsequuta in riuũ euasit, quem nulla cœli siccitas propter vim & fluxum perpetuum turbarit. Ineffabilis nanque Dei sapiẽtia, tanquã venas quæ opus essent suppeditantes, sic aquarũ procursus tum occultos tum manifestos perfecit. Vnde quoq; propheta Dauid illud cecinit: Ipse super maria fundauit eã, & super flumina pręparauit eam. Maria scilicet quàm maximis terrę sinubus thesauri instar accumulans, solo eorũ robustius consolidato, ad tantã vim & molẽ, quę in ea inferuntur, aquarũ sustinendã. Flumina autem, cõmoda & mirifica constitutione transitũ eis liberũ præbens, regionibus semper ex alto se summittentibus atque recedentibus, & ex sublimioribus ad humiliores oras aquarũ ruentium momentis locũ concedentibus. Idem ipse coniectura ductus, Paradisum ad Orientẽ sub æquinoctiali sitũ esse ait circulo. Primùm ex eo, quòd ad meridiem manifestum est loca ferè omnia esse habitabilia, ad extremum vsque duntaxat mare, quod * iam sol adurit, anno toto radios suos in id emittẽs. Hęc

Ex Philostorgio, de amne Tigride.

Mesene regio. Mons Ararat in Armenia.

Reliquiæ arcæ Noæ.

De Euphrate. Euphratesia Syria.

ἕλικε διασπασθεῖσα διαφοροτέρου ... λοπάτην. [illegible]

Mesopotamia.

Tigris & Euphrates è paradiso profluũt.

Fluuij isti sub terra aliquãdiu fluunt.

Sciunt & experiuntur hoc homines metallarij.

Paradisus vbi sit.

** Hæc quidem veterum prope omnium fuit opinio. Sed patrũ nostrorum memoria inceptore Colũbo Liguri noua Hispanorum nauigatio magnam Africæ partem priscis hominibus ignotam: & plurimas in oceano meridionali, & c. insulas habitabiles inuenit. Vt satis iam constet Oceanũ non esse inertis magnitudinis. Sed insulis atque terris immẽsæ etiam magnitudinis (nouum orbem vocãt) abũdare: quas homines colant. at vniuersum orbem qui vbique sit vitalis auræ particeps, non esse inhabitabilem: id quod antiquitus etiam primũ Posidonium philosophum Panætij discipulum, deinde quoque Auicennam Arabem medicũ obseruasse, quorundã est opinio.*

quippe

quippe est illa quæ media zona dicitut. Deinde, A quod is qui nunc a Hypbasis dicitur fluuius, in scripturis sacris Phison nominatus, & ipse è Paradiso ortum ducens, ex Arctoris magis Orientis partibus meridiem versus profluere videtur, & in eios ipsius orę Oceanú aquas suas conricere ex aduerso Tabrobanę insulę.

Hyphasis, seu phison fluuius idem è paradiso profluit.

Ad cuius fluminis ripas inuenitur quod caryopbyllū vocatur, siue id fructus, seu flos est.

Caryophillum

Et persuasum babent qui ibi habitant bumines, arborem eius, ex eis quæ in Paradiso sunr, vnā esse. Etenim ea quę supra eos est terra, admodū deserta est tota & sterilis. Quod autē is fluuius florem eum adfert, satis constat illum super terrā totū fieri, neqoe vspiā sub terrā in cuniculos demitti. aliter enim, qood ibi uatnm esser, perferre non posser.

Hyphasis vnda febribus medetur.

Haber & aliam flumen hoc oorā terrenę cum Paradiso cōmistionis. Fertur enim, si quis febri laboret B ardēti, & in flumiue eo mergatur, derepētè eūmorbo liberari. Tigris verò & Euphrates, quod terrā subeant, & rursus emergant, uon aliquid inde, vt Hyphasis, efferre possunt. Sed ne Nilus quidem. nā & hunc ipsum inde profluere, inspiraræ Mosæ literæ testantur.

Gæon quoque, Nilus è paradiso fluit.

Gæon ab ipso, à Græcis autē Ægyptius appellatus. His nanque, quantū cooiicere licet, è Paradiso proruens, priusquā habitabilē orbis partem attigir, sub terrá cuniculis immissus, inde Indicum mare subir, sub quo in orbem circumuolutus (vt cōiectura est, quis enim hominum hæc certò asseueret & demonstret?) & præterea sub omni ea quæ in medio protenditur terra, ad mare rubrū procurrens, ac sub eo quoque prolapsus, in alrerū eius defertur littus, sub id quod dicitur Lunæ promontorium, (vbi duos fertur efficere fontes, non parum inter se distantes, & sursum versum magna vi & fragore C prorumpentes) & inde per Æthiopiam prouolutus, in Ægyptū procurrit, per altissimas rupes strepitu immenso pręcipitans.

Lunæ promontorium.

In oriente & meridie terra simul & mari magna creātur omnia.

Cete.

Elephantes.

Addit insupet & illud, tractum illum orbis ad Orientem & meridiem omnem, quantumuis in immenso ardore, maxima tamen & rabustissima ferre omnia, quæ vel tetra vel aqua gignūtur. Io eo eoim mari admirandæ magnitudinis immania cete reperiuntur, quę sæpenumero Oceanom eum nauigantibus pelago innatantia & emergeutia apparuerunt, & terra ipsa elephantos habet longè maximos & vastifsimos: prætetea eos qui † sporij elephanti dicuntur, quorum genos cętera quidem boues sunt maximi, pelle aurem & colore, ipsáq; adeò maguitudine elephanti.

Dracones.

Sunt ibi quoq; dractoues siue serpentes crassitudine trabibus noo minores, longitudine ad quindecim protensi orgyas seu passus, quarum exuuiæ etiam Romā visæ fuot perferri.

Monoceros.

Et apud eas gentes Monoceros, seu voicornis animans, caput draconis habens: & cornu non magnum quidem illod, sed tortuosum. Mentum illi omnè barba obsitum, D collom longum io altum protēsum, & serpentis tractui quàm simillimum. Reliquum corpus cerrio similius: pedes autem sunt leonis, cuius effigiem coloribus expressam à pictōribus conspicere licet.

Camelopardalis.

Diuersum cōfusa genus pāthera, camelo, norat.

Camelopardalis etiam regionis eius est soboles, quæ quidem aliis partibus ceiui magnitudinem refert, proceritate autem cameli corpus imitatur. Collum longissimum, & reliquæ corporis proportioni & conueuientiæ miuimè respoodens, in altum erectum gestat: ac pelle tota à summo capire ad imos pedes versicolore, quàm proximè ad pardalim accedit; pedésque priores posteriobus altiores habet.

Angel. politian. cap. 3. Miscell.

Simiarum varia species.

Est item apud eos qui dicitur Ægopithecus, simia quędam. Plurima enim suor simiarum genera: arctopitheci scilicet, leōtopitheci, & cynocephali, & alię aliis multarum animantium speciebus simiarum forma permista. Quarum permulrę etiam ad uos perlatæ, hoc maoifestò declarant. Ex quibus etiam est is qui dicitur Pan, capire, vultu & cornibos capram rę ferens, & ab ilibus item deorsum versum caprinis pedibus iosistens, ventre autem pectore, & manibus mera simia: quem tum quoque Indorū Rex Constantio misit.

Pan.

Quomodo Græci Panē simiā deū fecerunt. item Satyrum

Quod sanè animal ad tēpus aliquod, quum ferrerur in cauea propter B ferocitatem inclusum vixit. Vbi verò mortuum est, aromatibus coudierunt exenreratum, qui ferebant, & insolitæ formę ostendēdæ grana Constantinopolim seruatum pertulerunt. Videntur autem mihi animal hoc olim vidisse Græci, eósque insolentia aspectus exterritos, Deum sibi constituisse: quom solēne hoc illis esser, vt quę fidē excellereot, ea in deos referrenr. Id quod in Satyro quoque ab eis est factū, qui & ipse simia est, facie rubra, ad motum facilis, & caudam habens. Quio & Sphinx ex genere simiarum est: cuius reliquum corpus, vt aliarum simiarum, hirsutum est, pectus aurem ad collum vsque glabrum.

Sphinx.

Mammas porrò mulieris habet: rotūque corpus, quà nundū est, rubra qoędam & renuis, milij specie, eminentia in orbem circundat, & multum decoris atque gratię colori, qui in medio humanus est, conciliat: facies plusculum ro- C tunda & acuta est, & ad muliebrem inclinans formam. Vox itidem prorsus humana, sed oon articulata, celeriter cum quadam quasi indignatione & dolore obscurum quiddam vociferenti similis: grauior autem est & molestior, si ea acuetur. Ipsum porrò animal ferum admodum est, astutum & maleuolum, neque adeò facilè domatur. Hoc antiquitus mihi videtur Thebas Bœotiæ esse apportatum: & quum fortè in quosdā, qui ad spectaculū eius confluxerant, insiluisset, & vultus eorū vnguibus deformasset, nō ferentem Oepidum ciuium suorum contumeliā, feram interemisse, & nomen inde illustre retulisse.

Fabula de sphinge & Oedipo vnde originē ceperit.

Cæterùm fabulę Oedipo fortitudinis laudem adornantes, alas beluæ isti affingunt, quod celeriter in obuios inuolaret. Eædē illi pectus mulieris & corpus leonis accōmodant: illud propter nuditatis commoditatem & muliebris formæ similitudioem, hoc proprer ferocitatem & quod plurimum quatuor insistat pedibus. Sermonem quoque ei figmentum tribuit, quòd D vox eius humanę conformis esser: tribuit & ænigmata, quod obscura & non intellecta vociferaretur. Neque hoc mirum est. nam & multa alia Græci fabulis fingendis motare coosueuerunt.

Onagri.

Hæc eadem regio & asinos feros magnirudiue iogentes fert, pelle mirificè pręter morem versicolores: albo scilicet & nigro colore admodum inrer se variatis, & zonæ quædam à summa dorsi spina ad latera &

ventrem demissę atque ibi diuisæ, & conuersionibus quibusdam inter se implicatæ, mirificam & oouam efficiunt plicaturam & varietatem.

Phœnix. *Psitaci.*

Sedenim & phœois, decantatissima illa volucris, apud eos est: & psitacum iode ad nos apportari scimus, auium loquacissimam, & ad æmulationē humanæ vocis accommodatissimā. Et item varias punctísque distinctas aues, quas quidā Garamantidas vocant: nomine à gente, vnde plurimæ afferuntur, eis imposito.

Garamenti des aues.

Plurima porrò alia apertè eximia & præstantia ibi gigountur, quorū multitudinem pręsens commemoratio reformidat.

Aurum purissimum.

Nam & aurum hic nascitur purissimū, quasi quibusdā aureis capillamentis sponte sua è terra esistentibus, quæ sibi innicem imposita iacent, & manifestum proueotum præbent. Sunt etiam ibi fructus tū pulcberrimi, tū maximi: ex quibus nota sunt carya.

Bis pomis vtilis arbor.

Verum enimuerò, & tractus earum gentium, quę supra Homeritas suot, vsque ad mare rubrum, bis anoo fructus edit, vnde & regionem eam Arabiā felicem cognomioarunt.

Arabia felix.

Et omnino cuncta quæ ad Orientem solem est, ora, longè reliquam terram rebus omoibus excellit.

Paradisi felicitas.

Paradisum autem (quem extremum mare Orientale alluit, quum totius Orienuis pulcherrimus & purissimus sit, cœlum lætissimū amœnissimúmque habens, & aquis pellucidissimis rigetur, satis constat iocomparabili præstātia, quā terram quæ sub sole est omnem, omnia gignere & ferre meliora. Atque hæc tametsi per digressionem sunt estra institutum argumētum dicta, tamen necessaria vt puto, esse videbuntur doctrinę pię & liberalis studiosis. Pręter hosce verò & alij plures extitere viri, qui sacras literas probè intelleserunt, & de eis copiosè disseruerunt. Eos autem omnes recensere, pręterquàm quod præsentis operę noo est, difficile fuerit.

Hæretici etiā quidam inter orthodoxos viros non temerè recensiti.

Sedenim nemo me rectè reprehēderit, quòd nō nullos hæreticarum sectarum autores aut sectatores, inter eos viros qni optimè de sacris religionis professionísque nostrę senserunt atque scripserunt: cōmemorarim. Non enim nunc de fide nobis & opinionibus eorū, iudicium sumpsimus: sed propterea tantū meotiooem talium virorum, quod ab eloquentia graui & festiua multum valuerint, intulimus. Minimè nanque sicuti diximus, constitutū nobis est de dogmatibus seotentiam ferre: sed simpliciter ita, vt quæque res suo tempore sese dedere, exponere, decreuimus, nihil ea arbitrio nostro temerè adūcientes. De opinionibus sanè quidē aliísque eiusmodi rebus manifesta propalàm extat veritas. Atque de eis, quibus hoc per leges coocessum est iudicium facere possunt. Porro qui tempestate ea virtute insigni & eruditione præclara excelluere, ij sunt. Deinceps verò posteros quoque loco suo recensebimus.

De egregio in christianā religionem filiorum Constantini magno studio, & de opinionibus eorum: & vt aliquantulum Constantinus transuersim actus fuerit, & de dissidio seu contentione super consubstantiali & æquisubstantiali: & de figmento Arianorum. cap. 20.

Propagatio christianismi sub Constantini magni liberis.

NVnc antem historiam institutam prosequamur. Non solùm quos diximus Dei amantes viri, vita & sapientiæ studio pollentes, religionem nouis exercitiis adaugentes cohonestarunt: sed etiam imperatores ipsi ęmulatione paterna res Ecclesiasticas & diuinnm cultum in deliciis habuere. Clerum eoim Dei eiúsque liberos & propinquos insignibus honoribus & immunitatibus decorarunt, boníisque & honestis patriis legibus alios & ipsi pro suo in Deum amore, ad religionem adduxerūt. Qui sanè omnes idolorum cultum simulacrorūque curam sustulerunt: & vbique locorū claustra Græcorum templis imposita sunt, quædam etiam in materiæ * rationem à nostris reuocata, & funditus statim diruta.

† ὕλης λόγον ἐτεῦχον τοῖς ἡμετέροις.

Nec paruo illis studio fuit, sacra ecclesiarum delubra temporis diuturnitate peoè collapsa, restituere, quædam etiam ex ipsis fundamentis cōstruere. Quorum vnum est & pulcbritudine & magnitudine aliis multis præstantins, quod apud Emesam Coostantius cōdidit.

Tēplum apud amesam à constantino cōditum.

Ad hæc lege sanaerunt, ne quis Iudæus mancipium Cbristianum, cuiuscunque tandem sectę, ære & libra emptum haberet. Si quis aliter fecisse compertus esset, seruum eum publicum fore. Quod si eum circūcidisse deprehēsus esset, capitis supplicium eum subiturum, bonis eius publicandis.

Constantini L. vnica est. C. ne christian. mancip. l. Deo nobis paragr. bis ita dispositis C. de episc. & cler.

Quum enim constitutum in animis suis haberent, Christiannm cultum propagare, hoc etiam maximè prouideruot, vt oe temere à Iudæis aliqui in religionem suam pertraherentur: sed potius veræ Ecclesiæ omnes, de quibus aliqua spes esset, conseruarentur, & Christiani fiereot. Christiana enim pietas ea Græcis & gentilibus magis incrementa sua capiebat.

Constans constanter professionem fidei cōsubstātialis retinuit.

Verùm enimuerò primùm Coostantini filij paternam opinionem integram certámque seruarunt: & vterque acer Nicęnæ fidei laudator fuit. Constans quidem ad finem vsque in ea perstitit: Coostaotius verò aliquaodin eam sequotus, postea τῷ ὁμοουσίῳ consnbstantialis verbo passim iactato, aliquantulum de sententia sua cessit: non ille quidem ita prorsus ab ea desciscens, vt non filium æqualē substantia patri apertè profirereiur.

Constātius episcoporum quorundam suasu à verbo eo recessit.

† κατ᾽ οὐσίαν ὅμοιον.

Sed Eusebius Nicomediensis, & alij eius temporis Orientales episcopi, virtute & doctrina magnam gloriam consequuti, differre loquutiones has asseuerabant, τὸ ὁμοούσιον cōsubstaotiale, & † substantia æquale, id quod etiam ὁμοιούσιον æqnisubstantiale dicebant.

Differentia inter ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον. ° ἑκάτερον μὲν κατ᾽ ἰδίαν οὐσίαν.

Subiiciebant nanque ὁμοούσιον cōsubstantiale propriè de corporibus dici, vt puta de hominibus & aliis animantibus, item de arboribus & plantis, qnibus omnibus cōmunicatio & geoeratio ex æquali est, ὁμοιούσιον æquisubstantiale autē, de rebus materia carentibus vsurpari debere dicebant, veluti de Deo & angelis: borum quodlibet, si per seipsum mente & intelligentia quis contempletur, * pro se seorsim subsistat.

Sozom. vtroque iuxta propriam essentiā cogitatione inspexit.

Quibus verbis, vt videtur, Cōstantius seductus, & aliter quàm antea persuasus, aliqnantū transuersim est actus. Atque equidem, quantum coniicio, animo & seotentia idem is cum patre & fratre sensit: verbo autem mntato, minimè se in pietatis cultu labi putauit, videlicet si pro ὁμοουσίῳ consubstantiali, ὁμοιουσίῳ æquisubstātiale diceret. Qnod sanè eis qui id asserebant rectius certiúsque esse visum est. Affirmabant namque, nisi quis hoc sic diceret, periculum deinde

inde esse, ue corpus esse quod incorpoteum est A & diceret & sentiret. Id sauè vt stupiditatis plenum, multis tidiculum visum est. Cæterùm illud eos scire oportebat, quòd rerum, quas meute & intelligentia cótemplamur, nomina à rebus apparentibus † per transumptionem necessariò accipiuntur. Quod verò potest esse in nominibus periculũ, quum in ipsa intelligentia & méte nullus sit lapsus & error? Inde etiam conücere est, magnum illum in Theologia Gregorium, in suis in Iulianum inuectiuis orationibus, dum in laudando Constantio totus est, nou iniutia mirificis eum ornare præconiis, pietatémque eius ita deprædicare, vt illum, à morte scilicet, productum angelicæ etiam virtutes stipantes, nouísque & admirandis honorantes carminibus, sint prosequutę: sicuti in fine Tomi huius exponemus. Neque mirum videri debet, imperatoré rerum administratione occupatum, magnorum B hominũ suasu verbum hoc approbasse: quando mulri tum ex sacris viris animo & sententia Nicæno dogmati assentientes, citra contentionem omnem simpliciter id quoque recepere. Aliqui autem nihil prorsus de vtraque dictione suspicantes sinistri, vno eodémque sensu piæ sententiæ alterutrum vsurparunt. Vnde illud satis constat, rumoré merum & fastum esse, quod Atiani suo videlicet commodo cófinxere. Aiunt euim, post trecétorum decem & octo sanctorum patrum conuentum, episcopos multos, in quibus etiã Eusebius & Theognis Bithyni fuerint, noluisse filium ὁμοούσιον consubstantialem patri dicere, quum quidé formulæ fidei subscripsissent. Qua etiam re commotus Constantinus, exilio eos mactarit. In somnis autem imperatoris sorori diuinitùs oraculo ostésum esse, iniquè illos in exilium actos, qui rectè de Deo opinareutur. C Atque deinde reuocatos eos imperatorem interrogasse, cúrnam ita aliter quam Synodus statuisset, sentirent, qui suffragatores & participes scripturæ rerúmque aliarum in ea fuissent. Atq; illos respondisse, non ex animi sententia se decretis eis assensisse. Timoré enim eos inuasisse, ne contentione ea de te orta, imperator ipse à Christiano dogmate velut inutili & cótrouerso deficeret, & ad pristinã relaberetur superstitionem: qui heri & nndiustertius, vt dicitur, Christianus esse cœpisset, † & non ita pridem baptismo initiatus fuisset, proindéque cousilio mutato persequutor Christianorum fieret. Quibus verbis auditis, Constãtinum exilium quidé illis remisisse, rationémque consilij & facti eotum comprobasse: meditatum verò esse, vt Synodũ aliam cogeret. Atque id facere voleutem morté D impediusse. Coustantio autem, vt filiorum natu maximo, * vt consilium id exequeretut, mandasse: † quod regni administrationem sibi nihil profuturam esse, nisi omnes concordes essent, dixerit. Proinde hunc patris iussa transgredi nolentem, Ariminense indixisse concilium. Sed figmenri istius mendacium, prudenti facile est deprehendere *a*. Vigesimus primus imperij Constantij annus erat, quum Synodus Arimini coacta est: mulris aliis conuentibus ante id tempus celebtatis, in quibus maximè quæstio τῦ ὁμοουσίȣ consubstantialis, & τῦ ὁμοιουσίȣ æquisubstantialis, est disputata. Substautia autem *b* æqualem patri filium docere, omnes omnino renuerunt, donec Aetius Syrus hac de re perperã sensit: propter quem, quod malè opinans, non melius doceret, eodem tempore Arimini & Seleuciæ Constantius omnes vndequaqne episcopos conuenire iussit, opinioné eiusmodi abolituros. Vt iam omnibus liquidò pareat, Constantium non ob eam quam Ariani ementiti sunt causam, Ariminensem instituisse Synodum: sed propter opinionem, quam Aetius perperam vulgauerat. Atque hæc vera esse, historia procedens declarabit. Porrò ista quanuis per digressionem, argumento tamen instituto consentanea, necessariò à me sunt exposita. Sed eò, vnde diuertimus, redeamus.

† κατὰ μετάληψιν.

Greg. Naz. encomiis prolixè Constantium laudauit.

Defenditur Constantij lapsus.

Arianorum figmentũ contra Nicæna decreta.

Apud Soz. 9. est, καὶ ἔτι ἀβάπτιστος ὤν, hoc est, & nondum baptizatus esset. lib. 3. cap. 19.

Ariminensis synodus.

** Si quis illum cum Constante conferat. nam Constantium Constantinus ætate præcessit.*

Commenti Arianorum refutatio.

a Sozom. vigesimus secundus.

b Videtur esse legendum inæqualem: infrà c. 36. eod.

** ὡς οὐδὲν ὄφελος αὐτῷ βασιλείας, εἰ μὴ συμφώνοι πρὸς πάντας τὸ θεῖον θρησκεύοιτο.*

Ariminense & Seleucense concilium.

Vt post Sardicensem Synodum minis Constantis cæsaris adductus Constantius, ab exilio reuocauerit Paulum & Athanasium: & quæ Constantius Athanasio scripserit. Cap. 21.

CONstans Occidentis imperator, actis Sardicensibus cognitis, duobus Episcopis & Saliano dnce quodam, pietate & iustitia claro viro, ad fratrem missis, per literas etiam quę Sardicæ gesta essent, ei declarauit. Et Paulo atque Athanasio, qui iniuria affecti fuerant, ecclesias suas reddere iussit. Quum antem Constantius frustra tempus extraheret, alia epistola ei Constans institit, vt aut Paulum & Athanasium reciperet, eísque thronos suos reddendos curaret: aut nisi hoc faceret, ad bellum se præpararet. Atqne ille re cum quibusdã episcopis deliberata, de eorum sententia, satins esse statuit, Athanasio de ecclesia decedere, quàm ciuili decertare bello. Constantis literæ Laconicè his verbis scriptę erant: Venit ad nos Athanasius, & ad se episcopatum Alexandrię pertinere probauit. Quapropter illum ope tua fac consequatur. Alioqui nãque armis eum meis recuperabit. Hisce literis adactus Cõstantius, Athanasium publica disposita vectura ad se vocauit. Atque illo, quod aduersariorum dolos suspectos haberet, reditum differente, iterum sæpiúsque Constantius literis eum ad se inuitauit: quas ad fidem dictis faciendam, historiæ inserere libet. Constantius victor Augustus Athanasio episcopo. Diutius tanquã sænis pelagi fluctibus te differri & affligi nó patitur mansuetudinis nostræ humanitas: neq; patriis expulsum laribus, boníque spoliatũ, atque in inaccessis ferarum locis oberrantem, despicit indefessa pietas nostra. Equidé dintius ad te animi mei sentétiam perscribere distuli, sponte tua te ad uos venturum, atque labotum remedium petiturum esse opinatus. Verùm quum fortasse cósilium propositúmque tuum timor impedierit, literas hasce munificentiæ plenas, ad firmitatem tuam daudas existimauimus: quo citra metum omnem in conspectum nostrũ quàm celerrimè venite properes, vt quum integrũ statum tuum recipias, tum humanitatem nostrã expertus, in ea quæ iuris tui sunt restituaris. Hac enim de causa & dominnm atque fratrem meũ Constãtem Victorem Augustum pro te rogauimus, vt redeundi tibi facultatem permitteret, quo ad eum modum, vtrisque nobis annuentibns, in patriam reducaris, & hoc nostræ in te gratiæ pi-

Constãs Athanasiũ & Paulum in integrum vult restitui.

Litera Constãtis ea de re ad Constantium.

Constantius literis suis Athanasium reuocat.

Litera alia Constātij eiusdem sententiæ.

gnus habeas. Coostantinos Victor Augustus Athanasio episcopo. Etiamsi prioribus literis nostris tibi significauimus, vt absque solicitudine omoi in comitatum nostrum veoires, quòd te maximè in ios tuum restituere cupiamus: tameo nûc quoque hasce ad firmitatem tuam dedimus. Quapropter te hortamur, vt diffidentiâ metúque omni seposito, publica côscendas vehicula, & ad nos venire contendas, vt quatũ terum recuperandarum desiderio teneris, eisdem potiri queas.

Alia item eiusdem litera.

Côstantius Victor Augustus Athaoasio presbytero: Quum Edessæ ageremus, & presbyteri tui ibi præsto essent, placuit oobis, vt misso ad te presbytero, in comitatum nostrum venire properares: quo in coospectũ nostrũ admissus, confestim Alexandriam proficiscerere. Quandoquidem verò plurimum iam præterût temporis, ex quo literis nostris acceptis non venisti: nuoc quoque commonere te voluimus, vt aduentũ ad oos tuum matures, & sic patriæ tuæ restitui, & voto tuo potiri possis. Misimus autẽ ad te Achetam diaconum, vt plenios hæc ad te referret: ex quo animi nostri volontatem, te scilicet quod optas consequuturũ esse, cogoofcere poteris. Athanasius epistolis Aquileiæ (ibi enim degebat) acceptis, Romam ad Iulium, vt de rebus suis cum eo constitueret, profectus est. Cui quidem Iulio & Romanæ ecclesiæ, ille plurimũ attulit lætitiæ, quum literas eis exhibuisset. Credebant enim Orientis quoque imperatoré eum eis professiooi fidei assentire, qui tam bomaniter ad se Athanasium inuitaret. Et Iulius rebus quibus oportuit illom instruxit, viaticóqoe donauit: & literas insuper ei ad clerum & populum Alexandrinum dedit, quibus se lætari & gratulari eis indicat de tanti præsulis restitutiooe. Ad verbum epistola hoc modo scripta erat.

Epistola Iulij Romani pro sancto Athanasio Alexandriam missa. cap. 22.

Iulij Romani episcopi ad Alexandrinos pro Athanasio epistola.

IVlius episcopis & presbyteris & diaconis & populo Alexandriam incolenti, dilectis fratribus, in Domioo salutem: Congratulor & ego vobis, fratres dilecti vos fidei vestrę fructũ oculis vestris percipere. Id enim verè quispiam fieri dicat, in fratre & coepiscôpo nostro Athanasio: quem & propter vitę eius puritatem, & propter vestras preces, Deus vobis restituit. Ex hoc sanè perspicere est, puras vestras charitatísque plenas orationes semper ad Deum esse delatas. Cœlestium enim promissionũ charitatísque in Deũ memores, quam ex doctrina eiusdem fratris, quẽ diximus nostri addidicistis, illud certò cognouistis, & pro insita vobis recta fide percepistis, oõ ad finem vsque à vobis segregatum eum iri, quẽ in piis vestris animis veluti præsentem semper habuistis. Itaque nõ multis mihi opus est verbis, ad vos scribẽti.

Precum ecclesiæ concordis vis.

Quæcunque enim à me dici vobis possunt, ea fides prios vestra anticipauit. Et profectò impletę sunt per gratiam Christi communes omnium vestrûm precationes. Gratulor igitur vobis, iterum enim id dico, inuictas vos in fide animas vestras conseruasse. Nec minus fratri meo Athanasio gratulor, quòd tametsi luctuosa multa est perpessus, oulla tamẽ hora charitatis vestræ & desiderij in obliuionem venit. Quanuis nanque corpore ad tẽpos à vobis di-E stractus esse visus est, spiritu tamen continuè veloti pręsens vobiscum fuit. Atque equidem dilecti, tentationem & erumnam eius omnem, noo puto gloria sua carere.

Fides in tentationibus perspicitur.

Nam simul & vestra & illius fides multis est perspecta & explorata. Nisi enim hæc intercessisseot, quis tandem credidisset, aut vos tantum iudicium, tantúmque erga talem episcopum obtinere amorem? aut illom tãtis esse accumulatum virtutibus? per quas cœlesti etiam spe non excidet.

Explorant aduersa viros.

Consequutus nanq; est variis modis, & in præsentia, & io foturo gloriosum confessionis martyriũ testimoniúmque: quòd multis terra simul & mari variè procellis iactatus, insidias & fraudes Arianæ hæresis omoes conculcauit, & sæpius per inuidiam in periculum insidiosè coniectus, mortem cõtempsit: præsidio scilicet omnipotentis Dei & Domini F nostri Iesu Christi tectus, ille sperauit simul & iosidias aduersariorum se euasurũ, & ad vos cõsolationis vestræ gratia reditutum. Et simul vobis ex coosciencia vestra, præclara tulit tropæa, per quæ ad orbis vsque terminos explotata vitę sanctitate præclarus cognitus est: multa ille quidem libertate propalàm animi iostituto & cœlesti doctrina vsus, abundè autem perpetuò & constanti se à vobis iudicio esse amatum testatus. Redit igitur ad vos multo etiam splẽdidior, quàm à vobis discessit. Si etenim preciosiorem materiam, aurum dico & argentum ad puritatẽ ignis explorat: qoidnam quisquã pro rei dignitate de viro isto dixerit? qui tot & tãtis erumnarum incendiis & periculis deuictis, vobis redditur purus & insons, non à vobis tantum, sed à cuncta etiã Synodo receptus. Suscipite ergo, dilecti fratres, cũ omni quæ Deo accepta est glo-G ria & lætitia, episcopum vestrum Athanasium, vnà cum eis qoi aduersarum rerum eius participes fuere. Et gaudete, quòd optatis vestris fruimini: & quod pastorem vestrum, vt ita dicã, desiderantem & sitientem pietatem vestram, salutaribus scriptis aluistis & potastis. Siquidem ei peregrè quoque versanti, vos solatio fuistis, eúmque in mediis persequotionibus, procellis, atque inimicorum insidiis, fidelissimis animis & mẽtibus vestris fouistis. Me verò iam exhilarat, quod mecum in animo considero & præuideo vniuscuiosque vestrûm in reditu illius gaudiũ, & moltitudiois sanctissimæ occursationes, nec-noo præclaros & festos concurrentium bominom conuentus. Et quæ tandem & qualis ea futura est dies? quom frater quidem meus restitue-H tur: qui verò aote eum fuere, destituẽtur, & honoratissimus optaossimúsque reditus in lætitiã gaudio plenissimam vos efferet omnes? Quod sanè gaudium maxima ex parte ad nos etiã pertingit, quibus à Deo & hoc concessum est, vt in tanti viri notitiam peruenire potuerimus. Sed enim pulchrum fuerit, epistolã precatione claudere. Omnipotens Deus, atque huius filius Dominus & Saluator ooster Iesus Christus, gratiã hãnc vobis perpetuam esse velit, qui præmiom admirandæ fidei vestræ dedit, quam io episcopo vestro præclaro testimooio exhibuistis: & vt vobis & posteris vestris, & hic & io futuro, booa, ea maneant, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis conscendêre, quæ scilicet præparauit Deus diligentibus se, per Do-

minum

minum nostrum Iesum Christum, per quē omnipotenti Deo gloria sit in secula seculorum: Amen. Valere vos opto, fratres dilecti.

De Antiochenis episcopis, & de maleuolentia Stephani, cui Leontius successit. cap. 23.

Episcopi Antiocheni.

HIsce instructus literis Athanasius, in Orientem Antiochiam Syriæ, vbi tum Constantius agebat, profectus est. Ecclesiam autem ibi regebat eo tempore Leontius. Ex quo enim Eustathius exulare iussus fuerat, sicuti suprà diximus, primus sedem eam obtinuit Enphronius, cui successit Phlacitus: atque huic rursum Stephanus. Hic verò propter dolum & insidias, quas per propinquum quendā suum animo simul & moribus ferocissimum, Onagrum nomine, Roma venientibus Constantis, qui easdē quas Constantius malorum hominum dirimebat * calūnias & cœpta sinistra legatis, Euphratæ & Vincētio episcopis pro Athanasio missis, tetenderat: à Constantio iudice, vt ea dignitate indignus, ejectus est. Veritati enim aduersus omnis generis ærumnis eos qui pro vera doctrina stabant, afflixit. Et forum perambulans, domósque ingrediens, non viros tantum, sed & mulieres pudore & sanctitate vitę spectatas pulsauit, côuiciísque proscidit. Vel ex eo solo quod in legatis admisit, qualis vir fuerit, satis cōncere licet. Metuens nanque ne Athanasius, cuius gratia maximè legatio ista missa fuerat, ecclesias reciperet, ancillam per Onagrum suum è prostibulo mercede conductam, in episcoporū hospitio collocat: deinde non longè ab eo loco improbissimè insidias per homines seditiosos disponit, vt cum impetu in sanctorum virorum irruerent ædes. Quorum alter quum impudicæ illius aduenientis strepitum sensit, dæmonē esse ratus psalmum † succinuit. Huius fabulæ & sycophantiæ, vnde & quomodo instituta esset, quæsitore ipso imperatore, autor repertus Stephanus, vt nepharij sceleris artifex exautoratus est, & Leontius Antiochiæ episcopus delectus. Quem Athanasius propter dogma deprauatum deuitans, cum Eustathianis, qui in priuatis ædibus ecclesias & conuentus agebant, communicauit.

Stephanus episcopus Antiochenus legatis Romanis insidiatus, & propterea episcopatu priuatus est.

Euphrates & Vincentius episcopi.

** Theod. lib. 2. cap. 9.*

† Seruatoris Christi opem implorans Theodorus.

Athanasius Antiochiæ cū Eustathianis communicat.

Vt Athanasius sit receptus, vtque sectatores eius sedes suas receperint. cap. 24.

ET Constantius quidem non illibenter eum suscepit, nihilominus tamen beneuolentiā humanitatémque eius tentauit. Captioso enim sermone eum, aduersariorum suggestione, fallere volens, sic ad eum loquutus est: Ego quidem de cōmuni Synodi, fratrúmque & mea, tibi quod optas perficio, & thronū tibi tuū trado. Æquum verò est, te quoque mihi hanc reddere gratiam, vt vnam Alexandriæ ecclesiam eis permittas, qui à te dissidentes, à communione tua abhorrent. Atque Athanasius: Aequissimum sanè est, ô imperator, inquit, vt mos tibi geratur. Sed eandem rursum te gratiam pero, quandoquidem & Antiochiæ quidam sunt, qui eorum communionē, qui aliter quàm nos sentiūt hic auersantur, iube eos quoque ecclesiam suam habere, in qua liberè placitas sibi & statas peragāt cæremonias. Ad hæc quum imperator quod diceret non habe- A ret, satius esse duxit, aduersarios quietos esse, petitionéque sua vt parum cómoda supersedere. itaq; nihil amplius mouere. Atque illi rectè profectò eam rem putarunt, nihilo scilicet minus Alexandriæ res catholicorum incrementū suum habituras, quum Athanasius non solùm suos à periculo tueri, sed alienos etiam ad se allicere, pro industria sua posset. Si verò Antiochiæ, quod ille petebat, fieret, non exigua augmenta Eustathianis, qui non pauci essent, accessura. Et fortasse eos ad res nouas aspiraturos esse, quum sine periculo quæ consueuissent, agere possent. Ille quoque non minor metus animos eorū subiit, quod etiamsi penes eos ecclesiarum eius loci potestas summa esset, non omnem tamen clerum & populum obedientem haberent. Sententiam enim quam quisque de Deo obtineret, in choro stantes, ad finem psalmodiæ declarabant. Quidam enim patrem & filium eodē honore celebrantes, B nonnulli patrem in filio (præpositione interiecta obscurius secundas partes filio tribuētes) alij, gloria patri per filium in spiritu sancto: quidam etiam, gloria patri & filio in spiritu sancto, canebant. Primū omnium ferunt Antiochenum Flauianum, monachorū coacta caterua clarè accinuisse, Gloria patri & filio & spiritui sancto. Quod quidem, vt nihil habens suspicionis, in ecclesiis Dei obtinuit. Id verò Leontius vidēs, inbibere eos, qui iuxta Nicænæ fidei traditionem Deum laudibus prosequebātur, non audebat, seditionem timens. Atque aliquando caput canis florescens manu demulcēs, dixisse fertur, niuem eam solutam lutum multū subsequuturum esse: ænigmate obscurius subindicans, dissonantium celebrādi Dei apud populum aliquando in seditionem euasuram, neque C eos qui factionis suæ essent, cum reliqua multitudine consensuros. Constantius Athanasio & aliis, scripto quoque edito, ecclesias suas reddendas curauit: cum quo scripto (iubebat enim eos non gratè recipere) illi in vacuam sediū suarum possessionem rediere. Et Asclepam Gazæi facilè admisere. Itidem & Adrianopolitæ Luciū. Ancyræ verò, Marcello reuertente, propter Basilium pulsum non paruus cōcitatus est motus: qui motus aduersariis ad conuiciandū præbuit occasionem. Non inuitus quoque Paulo Macedonius thronum concessit, & non ita diu seorsim in delubro quodam intra vrbem Synaxim & conuentus egit. Ne ipsi quidem Athanasio difficilis in Ægyptum reditus fuit. Constantius enim per epistolam Georgium acciuerat: qui in patriam indignabundus profectus, ibi vitā egit, D suas sibi res gerens. Athanasio verò alias etiam literas Constantius dedit, quibus ei reditū permisit: & ea quæ variis modis in iudiciis contra eum gesta fuerant, aboleri atque obliuioni tradi iussit. Literas eas, atque itidem alteras, hic subiiciendas esse duxi, quæ sic habent.

Constātius ecclesiam vnam Alexandriæ Arianis petit ab Athanasio.

Athanasius itidem constātium, vt Antiochiæ catholicis ecclesia vna detur, rogat.

Constantius petitioni non annuit.

Quur hoc sic ab eo Arianis suadentibus factum.

Antiochiæ variantes de fide, opiniones suas hymnodiis exhibuere.

Hymnus, Gloria patri &c.

Leontij episcopi Antiocheni diuinitatis pulchrè dictū.

Athanasius & alij catholici episcopi in integrum restituuntur.

Epistola Constantij ad Alexandrinos, pro Athanasio. Caput 25.

VIctor Constantinus Maximus Augustus, Episcopis & presbyteris catholicæ ecclesiæ Alexandrinæ. Nō destitutus est diuina benignitate reuerendissimus episcopus vester Athanasius. Sed quamuis ad breue tempus humanę ob-

Constantij ad ecclesiam Alexandrinam, pro Athanasio litera.

† τῷ χρόνῳ ... νος.

iectus est explorationi, tamen debitum ab ea E quæ omnia respicit Prouidentia tulit calculum, voluntate Dei & iudicio nostro patris simul & ecclesia, cuius præfectura diuino ei nutu contigit recepta. Qurm æquum fuit, vt sententia consentanea nostra quoque imitaretur mãsuetudo: videlicet vt omnia quæ antehac contra eos qui cum ipso communione vsi essent, decreta sunt, nunc obliuione obliterentur, suspicióq; aduersus eum omnis deinceps intercidat: & immunitas, quam dudũ qui cum eo suere clerici habuere, pro eo atque decet, literis hisce confirmetur. Quin & illud nostræ erga eum benignitati merito adiiciendum esse iudicauimus, vt vniuersi, qui in sacri ordinis albo sunt, cognoscant securitatem adauctam esse omnibus, qui ei fuere cõiuncti, episcopis simul & clericis. Certum verò F vniuscuiusque rectæ sententiæ indicium erit, si cũ hoc vnitus coniunctúsque fuerit. Quicunq; enim præstantiore sorte & iudicio communionem ipsius sequendam sibi delegerint, eos omnes ad similitudinem, quæ nuc præuenit, prouidentię, hac nostra, Dei voluntate exhibita gratia & benignitate perfrui iussimus. Victor Cõstantius Maximus, populo catholicæ ecclesię Alexãdrinæ. Quum in rebus omnibus proposita nobis sit vestra, quæ ea recta iuris legúmque constitutione prouenit, felicitas: & non ignoramus, satis diu episcopi vos caruisse prouidẽtia: Athanasium antistitem, virum propter insitam sibi fidei sinceritatem morúmque natiuam probitatem hominibus omnibus spectatũ, æquum esse duximus, vt ad vos remitteremus. Eũ ita vt consuetudo fert & decet, suscipientes, precúmq; ad Deum vestrarum adiutorem constituentes, quæ G & vobis congruit, & nobis accepta est, concordiam & pacem, iuxta ecclesiæ sanctionem, prolixè seruare studete. Minimè enim omnium conuenit, discordiam aliquam aut seditionem inter vos concitari in ista temporum nostrorum trãquillitate. Atque eam quidem incommoditatẽ abesse à vobis omnino volumus. In precationibus verò, vt eo quem diximus autore & adiutore sedulò vtentes, diuinis rebus more recepto insistatis, vos admonemus: vt tali animorũ vestrorum proposito ad vniuersorum vota transeunte, ex gentibus etiam qui adhuc idolorũ errori sunt implicati, ad † sacrosancti sacrificij cognitionẽ peruenire, Alexandrini charissimi, maturent. Quare vos iterum admonemus, vt in iis quæ diximus persistatis. Episcopum verò Dei ipsius nutu & sententia nostra ad vos missum, H liberter recipiatis, atque eum ex animo complectendũ vobis esse existimetis. Id quod & vos decet, & mansuetudini nostræ conuenit. Vt enim tumultus & seditionis occasionem omnẽ eorũ † qui consultò deteriora cœpta consectantur, præciderem us, iudicibus qui apud vos sunt, literis nostris mandauimus, vt omnes quos seditiosus esse cognoscerent, legum subiiciãt vindictæ. Itaque quum vtrunque perspiciaris, simul scilicet & diuinam nostrámque sententiam, curã etiã quam de vobis atque cõcordia vestra gerimus, & legitimam aduersus improbos pœnã, ea quæ sacræ religionis sanctionibus conueniunt, ritè seruantes, & quem diximus episcopũ omni honore & reuerentia prosequentes, preces quum pro vobis ipsis, tum pro vitæ totius & reipublicæ prosperitate, ad rerum vniuersarum Deũ patrem fundere sedulò studete. Eodem exẽplo præfectis Augustonicę, Thebaidis, & Libyę scripsit, in quibus & illa fuere. Quod si quando antehac cum ignominia & detrimento eorum qui cum Athanasio episcopo communicarunt, quidquã actum reperitur, abolimus id nũc volumus. Immunitatem nanque quam clerici prius habuerunt, eandem eos recipere statuimus, & constitutionem hanc nostram seruari præcipimus vt reddito ecclesiæ Athanasio episcopo, participes quoque eius quam antea habuere, immunitatẽ retineant: eam scilicet, quam reliqui habent clerici, vt & ipsi ea vtentes gaudeant.

Christi gratia Socr.

ἀμνηστία iniuriarum.

Immunitas ecclesiastica.

Inuitat rectè sententes ad Athanasij cõmunionem.

Constãtini ad populum Alexandrinum.

† ἱερᾶς θυσίας. Niceph. ἱερᾶς θρησκείας. Socrat. lib. 2. cap. 23. Sacræ religionis.

† τῶν ἐθελοκακίᾳ χρωμένων.

Constantius ad Augustonicæ, Thebaidis, & Libyæ præfectos.

Immunitas ecclesiasticas.

Vt ciuitates Athanasium exceperint, & de Synodo Hierosolymis propter eum coacta, et quæ ea Synodus Alexandrinis pro Athanasio scripserit. Cap. 26.

Eiuscemodi literis munitus Athanasius, per Syriam in Ægyptum contendit, & inde per Pelusium Alexandriam profectus est. Peragrans autẽ vrbes in Ægypto, quos ibi Ariano dogmati addictos reperit, illis exautoratis, quorũ doctrinam exploratam probasset, ecclesiarum eis administrationem committebat. Idque itidem, quum per nationes alias iret, fecisse dicitur: siquidem ibi quoque ecclesię Arianis gubernãdę mandatæ fuissent. Quæ res postea ei aliarum criminationum initium & causa fuit, quòd nimirũ in parœciis, quæ ad iurisdictionem eius nõ pertinerẽt, electionem Ecclesiasticã vsurpare ausus esset. Et quum reditu suo non ex aduersariorum sententia instituto, propter Constãtis amicitiã, G maiore esset animo: eo minus contemnẽdus visus est, quo in maiorem illustriorémque honorẽ & gloriam ita euectus fuerat, vt ex aduersariis multi animos despondetint: & quod in eũ gerebant odio deposito, cõmunioni eius se aggregarint. Quemadmodum quidam Palestini fecere, & Maximus Hierosolymorũ episcopus, qui in Licinij persequutione egregium se ostendit martyrem, quum ei ex oculis alter propter verã pietatem effussus est. Expositis nanq; apud hos Sardicensibus actis, & literis imperatoris quæ idem decernebant exhibitis, in sententiã eius suã Athanasius pertraxit. Atque illi, Synodo ex Syria, Palæstina & regione finitima coacta, ad cõmunionem eum receperunt, debitúmque dignitati eius honorem exhibuerunt. Vnde non minima ab eis qui Athanasiu malè volebant, Maximo H prouenit inuidia & reprehensio, quod qui antea Tyri suffragatur Athanasium condemnãtium fuisset, nunc seorsim sententiam pro eo talem misisset, autoritate sua dignitatem illius cõfirmasset, & alacritate summa cum eo communicasset. Quæ verò pro eo Synodus Hierosolymitana in Aegyptum, Libyam, & ipsam Alexandriam ad presbyteros & diaconus & plebem reliquam scripsit, talia fuere. Sancta Synodus Hierosolymis congregata, eis qui in Ægypto, & Libya, & in ipsa Alexandria sunt, presbyteris, diaconis, & populo, dilectis desideratisq; fratribus in Christo salutẽ. Vniuersarum rerum Deo, dilecti, pro rei dignitate debitas agere gratias, propterea quæ semper fecit admiranda, non possumus. Fecit autem nunc quoque cum ecclesia vestra

Pelusium vnum ex ostiis Nili & ciuitas in Augustonica Aegypti parte.

Athanasius Alexandriam reuertens, Arianos ecclesiis exigit, eisque orthodoxos substituit.

Vnde nouę aduersus eũ criminationes sunt exortæ.

Maximus cõfessor.

Athanasius Maximum Hierosolymitanum & alios episcopos in sententiã suã adducit.

Synodus prouincialis Hierosolymitana, ad cõmunionẽ Athanasium recipit.

Synodi eius ad Alexandrinos pro Athanasio scriptum.

† συλλειτουργῷ.

vestra, pastore vestro & domino † collegáque nostro Athanasio, vobis reddito. Quis etenim se oculis suis visurum sperauit, que nunc vos rebus ipsis percipitis? Sedenim verè profectò orationes vestræ exauditæ sunt ab vniuersitatis huius Deo, qui ecclesię suæ curam gerit: quísque lacrymas vestras & luctum respexit, & propterea preces vestras exaudiuit. Eratis namque sicuti oues iactatæ & dispersæ, nõ habentes pastorem. Et verus in cœlo pastor, oues suas curans, reddidit vobis quem desiderastis. Ecce enim & nos, qui nihil pro Ecclesiastica pace non agimus, & cum vestra conspiramus charitate, illũ prius receptum complexi sumus. Et per eum in communionem vos recipiẽtes, hoc scriptum & gratiarum actionem nostram ad vos dedimus, vt dilectionis vinculo nos & illi & vobis vnitos atque coniunctos esse intelligatis. Debetis verò B etiam pro pietate Dei amantissimorum imperatorum orare. Qui sanè & ipsi, tum desiderio in illum vestro, tum sinceritate eius cognita, restituere eum vobis cum omni honore sunt dignati. Itaque obuiis eũ excipite vlnis, & debitas pro eo gratiarum actiones, à quo hanc tantam recepistis gratiam Deo reddere studete, vt perpetuò cum Deo lætari, & Dominnm celebrare valeatis, in Christo Iesu Domino nostro: per quẽ patri sit gloria, in secula seculorum. Hęc Maximus & Palæstina Synodus pro Athanasio scripsit.

communes ecclesiæ preces efficacissimæ.

pro principibus orandum.

Vt Vrsicius & Valens Ariani, libellum resipiscentiæ Iulio Romano pontifici obtulerint: & vt Nicænam fidem amplexi, cum Athanasio in gratiam redierint.

Capur 27.

COeterùm alij quoque, tametsi ingenti erga Arianam religionem ardore essent, in illius tamen concessere sententiam. id quod & Vrsicius & Valens fecere, qui cũ Theognide & aliis apud Mareoten fuere, ea quæ Ischyras dixerat, de confracto mystico poculo, & aliis rebus inquirentes. Ij priore opinione mutata, Romam profecti sunt: atque ibi Iulio episcopo libello pœnitentiæ oblato, victos se ab Athanasio esse sunt cõfessi, simúlque in posterũ se τῷ ὁμοουσίῳ consubstantiali assensuros esse receperunt. Ad ipsum etiam Athanasium scribentes, benignè se cum eo communicaturos esse significarũt. Quæ sanè res publicitùs in maximũ euasit veluti triũphum & documẽtum certum, iniquas esse Tyri dictas latásque in Athanasium sententias. Ad Iulium episcopum Romanum quæ scripserãt, hæc fuere: Beatissimo domino Papæ Iulio, Vrsicius D & Valens. Quandoquidẽ antehac multa & grauia de Athanasio episcopo scriptis nostris suggessimus, bonitatis tuæ literis in sententiam aliã traducti, negotio eo de quo ad te scripsimus impediti, rationem eorum reddere non potuimus. Sedenim præsentibus nũc fratribus nostris presbyteris omnibus apud humanitatem tuã profitemur, omnia quæcunque antea de nomine, quẽ diximus, Athanasij ad aures nostras peruenere, falsa & conficta, modísque omnibus aliena ab eo esse. Quapropter communionẽ eius cupidè affectamus præcipuè quum pietas tua, pro insita sibi integritate, gratiam nobis erroris facere est dignata. Profitemur & illud, si quãdo Orientales malignè, aut ipse etiam Athanasius, nos de A rebus his in ius vocare voluerint, nos præter animi tui sententiam eò non ituros. Arium autem hæreticum, eiúsque defensores, qui dicunt, fuit aliquando quum non fuit filius: &, Christum ex non existẽte esse: &, qui Christum Deum esse & filium Dei ante secula negãt, sicuti & in priore libello nostro Mediolani oblato, ita nunc quoque anathemate mactamus. Hęc autem manuum nostrarum subscriptione annotantes, iterum iterúmque profitemur, nos, quemadmodũ modo diximus, Arianã hæresim & autores eius damnare in seculum. Ego Vrsicius professioni huic meæ præsens subscripsi. itidem verò & Valens. Hæ quidem ad Iulium. Quæ verò ad Athanasium scripsere, sic habebant. Domino fratri Athanasio episcopo, Vrsicius & Valẽs episcopi. Occasionem per fratrem & compresbyterũ nostrum Musæum, qui ad dilectionem tuam proficiscitur, frater dilecte, nacti, compellandum te ex ipsa Aquileia duximus: optantes, vt saluus literas nostras legas. Addes autem nobis fiduciã, si tu quoque scribendo nobis respõderis. Scito nanque pacatos nos esse, & ecclesiasticam tecũ communicare coniunctionem. Indicium earum rerum est, literarum nostrarum isthæc compellatio. Res Athanasij ita se habuere. Et sic ille ex Occidente in Orientales partes reuersus, ecclesias in Ægypto rursus gubernauit. Itidem verò & Paulus, & Marcellus, & Asclepas, & Lucius, sedes suas recepere.

Vrsicius & Valens Ariani Athanasio se coniungunt. Vrsicium alij Vrsacium vocant, conuenient Hungarorum linguæ nomine, quasi orsacum dicerent: Orsacus autem apud eos nobilis & generosus dicitur, siue nobilitas ipsa.

Vrsicij & Valentis pœnitẽtia libellus Iulio episcopo Rom. oblatus.

Pro Athanasij innocentia testimonium.

Vrsicij & Valentis ad Athanasiũ scriptũ.

Vt eo tempore res quoque publica malè habuerit. & de Saporis Persarum regis cõtra Nisibim expeditione, & de Occidentalibus tyrannis Magnetio, Britanione, aliísque qui post mortem Constantis Cæsaris extitere.

Caput 28.

C EA tempestate & respub. laborarunt. Ex trib. enim Constantini filiis, qui natu maximus, patri cognominis erat, à ducib. Constantis fratris ᵃ trucidatus fuerat, non iubẽte illo quidem, sed nec prohibente etiam: sicuti à nobis suprà est dictum. Illud quoque non omittẽdum videtur, vnà cum Constantini, post mortem eius, filiis, imperasse patri suo cognominem Dalmatiũ Cæsarem, prosperrima indole patris persimilem iuuenem, Sed eum breui iugulatum esse à militibus, Constantio sinente potius quàm iubente. Deinde minus quoque feliciter Constantio res in Oriẽte successere. ᵇ maxima nanque à Persis expeditione suscepta, perinde atque nox quædã cõfertim Romanis offusa esset, victoria verè ad D Persas inclinauit, quum Athanasius etiam variis casibus iactatus, & de consubstantiali aduersus eum bellum est excitatum. Nisibim, quæ etiam Antiochia Mygdoniæ à quibusdã dicitur, ᵃ Sapores ad dies septuaginta oppugnauit, tormẽtis per circuitum dispositis, vallo in magnam altitudinem excitato, omni genere armorum bellicarúmque ad expugnandas vrbes comparatarũ machinarum emisso, fossísque & aggeribus ductis. Vt autem res omnes expertus nihil egit, fluuium Mygdonium (ita enim dicitur, qui mediã secat vrbem) longius à muro aggeribus ex vtraque parte prælatis, qui vndas cohiberent, constructis inhibuit, & derepentè quasi tormẽtum quoddã mœnibus immisit. Atque illa quod vim & impetum vndarum non sustinerent, in parte

De Constãtini tribus filiis, ita scribit. Eutrop. lib. 11.

Constãtini iunioris cædes.

ᵃ Ad Aquileiam.

Dalmatij iunioris cædes.

Constantinum primum filiũ decennali suo transalpinis gentibus præfecit.

Constantiũ secundum, vicennali in orientalẽ misit. Cõstãti natu minimo tricẽnalibus Illyricũ Italiã et Africam prouincias dedit.

ᵃ Sapores persarũ rex Nisibim oppugnat.

ᵇ Nocturna siquidẽ pugna inter Roma-

nasij verbis, qui eis rebus interfuit, eásque pertulit, rectius intelligentur. Nam in Apostolico libro, quem de Fuga inscripsit, defensionem aduersus eos qui eum carpserant instituens, mentionem quoque eorum quæ tum ibi acta essent facit, & hisce vtitur verbis: *b* In Alexandriā rursus irruerunt, qui nos vt occiderent inquirebāt. Et facta sunt posteriora, deteriora prioribus. Subitò enim milites ecclesiam circumuallarūt, & pro precatione bellum institutum. Deinde quadragesima ipsa, qui ab eis è Cappadocia missus fuerat Georgius ingressus, clades quas ab illis cognouerat, adauxit etiam Post Paschæ hebdomadam virgines in vincola coniiciebantur, episcopi à militibus vincti ducebantur: pupillorum & viduarum domus & panes diripiebātur, impetus fiebant. Noctu Christiani submergebantur, domus resignabantur: clericorum fratres pro fratribus periclitabantur. Et dura quidem ista: quæ verò subsequuta sunt, duriora. B Hebdomada enim post sanctam Pentecósten, ieiunio absoluto, populus ad cœmiterium oratum, propterea quod cūmunionem cum Georgio omnes auersarentur, egressus erat. Atque eo cognito, improbissimus ille ducem Sebastianū Manichæum excitauit. Et ipse adeò cum ingenti militum arma, strictos enses, arcus & sagittas ferentium manu, ipso die Dominico contra populum processit. & paucis qui precabantur (plurimi nanque iam propter diei horam domum se receperant) repertis, talia ibi fecere, qualia ab eis fieri decebat. Rogo enim accenso, & virginibus ad ignem admotis, vt se Arianæ fidei esse dicerent, cogebat. Atque vbi eas superiores esse, ignémque nihil curare vidit, denudatis eis ita faciem verberibus cōtudit, vt ad tempus aliquod vix cognoscerentur. Et viris quadraginta comprehensis, nouo eos diuerberauit modo. Virgis nanque è palmarum arboribus repētè desectis, quibus adhuc acumina sua inessent, terga eorum tam crudeliter conscidit, vt quidam ex eis sępius à chirurgis propter acumina infixa curati: quidam verò quòd curam eam ferre nequirēt, mortui sint. Reliquos verò simul omnes, atque vnà virgines in magnā Oasim in exilium egit. Mortuorum porrò corpora primùm reddi suis non permiserunt, sed ea insepulta vt volnere celarūt: quòd existimarent crudelitatem tantam se occultaturos esse. Et fecerunt illi hoc, opinione sua seducti, homines dementes. Dum enim defunctorum familiares lætarentur quidem propter confessionem obitam, lugerent autem propter corpora denegata, magis ac magis impietatis simul & crudelitatis contra eos increbuit crimen. Confestim etiam ex Ægypto & Lybia exilio mulctarunt episcopos, Ammonium, Thmuim, Caium, Philonem, Hermem, Plinium, Psenosirim, Nilammonem, Agathonem, Anagamphū, Ammonium alterum, Marcum, Dracontium Adelphium, Athenodorum: & presbyteros, Hieracem & Dioscorum. Eósque tam acerbè exegere, vt nonnulli quidem in itinere ipso, quidam autē in exilio decesserint. * Expulere verò episcopos plures quàm triginta. Studio enim eis erat, iuxta Achab, si fieri posset, tollere veritatem. Et quæ Alexandriæ à Georgio sint acta, talia fuere.

b Athanasius de calamitatibus ecclesiæ Alexandrinæ, quas ille in fuga eius pertulit.

Ieiunium post Pentecosten.

Horrenda Ariani in catholicos admittunt.

Episcopi Catholici ab Arianis in exilium acti.

* ἐφυγάδευσαν.
t. ic Theodor. ἐφόνευσαν. *iugularunt.*

A *Vt eadē & Macedonius Cōstātinopoli, circúmq; ea loca fecerit: et vt martyrio perfuncti sint Marcianus Martyrius, et Paulus Cōstantinopolitanus episcopus. Cap. 30.*

NOn secius verò & Macedonius Constātinopoli post Paulū ecclesia ibi occupata sęuiebat. Accepta enim plurima ab Imperatore potestate bellū cūtra ecclesiam suscepit, nihilq; ad tyrannicā crudelitatē reliqui fecit. Et Imperatore arte circumuēto, cōstitutione eius, rapinas & direptiones suas, quas in ecclesiis peragere decreuerat, cōfirmauit. Circūferebantur per vrbes Imperatoris literæ. Militaris man⁹ sanctionibus subseruiebat: & nō solum ecclesiis, verumetiam vrbibus ipsis pellebantur, qui Paulo fauebāt, & τὸ ὁμοούσιον cōsubstantiale profitebātur Ac primùm quidem persequutionem tantum vrgebāt: deinde verò necessitatē quoque eiuscemodi, vt cum illis communicarēt, eis imponebant, cui ad sæuitiā eā nihil deesset, quæ olim eis qui ad idolorū sacrificia adacti sunt, illata fuerāt. Nō enim proscriptione tātum res agebatur, sed & publicatione atque direptione bonorū, prætetea flagris, verberibus, variiq; generis cruciatibus, & exiliis. Multi plagis cōfecti interiere. Aliis ius ciuitatis ademptum. Quidam in frōte notis compuncti, vt dignosci tanquam stigmatici possent. Clades ea ad cædes etiā processit. Nanque cum multis aliis, & Marcianus & Martyrius, cū magna fortitudinis laude sunt mortui, qui familiares & scribæ Pauli fuerāt. Eos Macedonius pręfecto tradidit, crimen illud obiectans, quòd seditiosi essent, & plurimum opis ad Hermogenis cædē cōtulissent. Horū Marcianus subdiaconus fuit: Martyrius autem psaltes seu cantor, diuinarúmque scripturarū lector. Sepulchrū eorū extra vrbis murum est celebri fano clausum, quod C fanum martyrū monumentum esset. Id Ioannes Chrysostomus primus construere cœpit, Sisinius deinde absoluit: qui postea ambo ecclesiæ Constantinopolitanæ pręfuere. Rectè enim putarunt, dignos esse honore martyrū, qui gloriā à Deo consequuti essent, quum dæmonū eiiciendorum, tùm variorū aliorū morborum cōtactu monumenti sanandorū. Itaque locus is damnatus antea, apparitionibúsque simulacrorū horrendus, expiatus ab eis est, & purgatus. Et Macedonius quidē hæc sic in Orientis vrbibus gerebat. Vrbes verò Occidētis & Græcię ad Illyricum vsq;, nihil eiusmodi pertulere quòd cōcordes essent, & iam inde ab initio Nicænæ Synodi decreta cōstanter retinerent. Cœterùm Paulus, sicuti antea quoque dictum est, Cucusi exulans, impiorū hominū crudelitate * per strangulatio- D nem vitā finiit. Obitus eius Athanasius quoque in defensione fugæ suæ meminit, hisce verbis: Cōstantinopolis enim episcopum Paulū, quum prosequuti essent & inuenissent, propalàm suffocādum curarunt in oppido Cucuso, carnifice ad cædem eam vsi Philippo pręfecto: erat nanq; hæresis eorum antesignanus, & prauorum consiliorum administer. Hæc sic ferebantur.

Macedonij Constantinopolitani sæuitia tyrannica in Orthodoxos.

Marciani & Martyrij martyrium.

Miracula ad monumētum eorum edita.

SoZom. addit, Capite dānatos ibi morte mulctari solitos.

Occidentales in orthodoxia colenda constantes.

Paulus Constātinopolitanus episcopus Cucusi strangulatus.

* *De cæde Pauli lib. 4. cap. 2. SoZom. Paulus ad exilium perpetuum cōdemnatus, & Cucusum Armeniæ deportatus est. vbi etiam vitam finiit, morbóne dicam, an vi ei adhibita, non satis scio. Fama certè hodie quoque obtinet, à Macedonianis laqueo strangulatum esse.*

De hæresiarcha Photino, & de tribus fidei formulis in Sirmio editis, & maximè de Marci Arethusij episcopi fidei expositione. cap. 31.

CONstantius autem ex Oriente in Illyricum aduersus tyrannos exercitum ducebat. Et quæ cōtra eos gesserit, paulo pòst referam. Quū autem Sirmij esset, Photini dogma in disquisitionem adduxit. Qui eloquens quidem, & ad persuadendum idoneus, ecclesiæque Sirmiensis Antistes fuit: noua autem hæresi instituta, multos in sententiam suam pertraxerat. quam etiam in Imperatoris præsentia propalàm & liberè promulgabat. Dogma eius erat, vnum esse Deū omnipotentem, qui verbo suo vniuersitaté hâc constituerit. Antesecularem verò verbi generationem & existentiam prorsus negabat. Ex Maria autem Christum initium sumpsisse docebat. Eo dogmate vbique locorum diuulgato, vniuersi tam in Oriente quàm in Occidente episcopi, siue Nicænam sequerētur fidem, seu Arianam complecterētur sententiam, grauiter id tulere: quòd ex æquo contra omnes, nouas res inducere existimaretur. Ne ipse quidem Imperator mediocriter dissidio eo est commotus. Quapropter etiam concilium ibi coegit. Conuenere eò ex Oriente episcopi, Marcus Arethusius, Georgius Alexandrinus, quem Ariani miserant: Basilius Ancyranus, Pācratius Pelusius, & Hypatianus Heracleotes. Ex Occidente, Valens Mursorum, & propter virtuté magnus Hosius Cordubæ Hispaniæ vrbis episcopus, confessor & Nicænæ Synodi particeps, qui quidem perinuitus tum Sirmij affuit. Arianorum enim dolo non dudum antea in exilium pulsus, annitentibus eis qui Sirmium conuenerāt, Imperiali edicto reductus fuerat. Sperauerant enim illi, si is suffragator eorum siue persuasione seu vi fieret, multum eum ad constituendum stabiliendúmque dogma eorum momenti allaturum esse: vt qui spectata fide testis, & veluti miraculum quoddam eius ætatis hominibus haberetur. Verùm vbi assentiri eis renuit, varios rursum contracto iam extenuatóque grauiore ætate corpore sustinuit cruciatus, adeò vt ad fidiculas & verbera perueneri. Quibus ille coactus, tribus eorum formulis assensit & subscripsit. Sedenim Synodus, quum Photinum cum Sabellio Libyco & Paulo Samosateno facere, eadémque docere manifestò deprehendisset, statim ei episcopalem abrogauit dignitatem. Quod sanè vt ritè atque ordine factum, & tum & postea omnes complexi sunt, & comprobatione debita dignū iudicarunt. Cæterùm illi diutius ibi manentes, perinde atque priores fidei formulas damnarēt, tres alias promulgarunt. Atque vnam quidem Græca lingua Marcus Arethusius composuit, reliquæ Latino sermone fuerant cōscriptæ: quæ simul & verbis & eorum structura atque compositione ab Arethusij expositione prorsus dissidebant. Quin neque eadem quæ priores formulæ, complectebantur. Græca namque neque ὁμοούσιον consubstantialé neque ὁμοιούσιον æquisubstantialem patri filium dicebat. Et eos qui docerent filium principij expertem esse, aut qui filium † dilatatam Dei substantiam facerent, aut qui etiam coniunctum, non autem subiectum patri dicerent, excommunicabat. Itidem verò & altera Latina de substantia agens, ὁμοούσιον cōsubstantialem iuxta & ὁμοιούσιον æquisubstantialem omnino dicendum esse inhibebat: vt quę verba neque in scripturis sacris vspiam inuenirentur, neque † notitiis primis aut cognitione hominum perciperentur. Constituit sanè, patrem maiorem dicendum esse quàm honore & dignitate & diuinitate, tum ipso paternitatis nomine. Decernit etiam cum omnibus filium subiectum esse patri. Et principij quidem expertem esse patrem, omnibus verò (patre excepto) filij generationem esse incognitam. Quam formulam vt minus rectè compositam, posteaquā multis promolgata traditáque fuerat, episcopi retractare contenderunt. Et imperator ipse id serò, coërcionem eis & pœnam qui eam in lucē prolatam non reddidissent minatus, mandauit. Verùm ea quòd in multorum manus peruenerat, non prorsus est abolita. Alteram quidem ex Latinis, ei quæ ab Arethusio Marco edita ēst † connexam, in præsentia referam. Alteram autem quæ postea lecta est, loco suo reponam, quum res Arimini actas commemorabo. Quam Marcus dictauit, sic se habet: Credimus in vnū Deum patrem omnipotentem, creatorem & factorem vniuersorum: ex quo omnis paternitas & in cœlo & in terra nominatur. Et in vnigenitum eius filium Dominum nostrum Iesum Christum, ante omnia secula ex patre genitum, Deum de Deo, lumen de lumine: per quem facta sunt omnia, in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia. Qui est verbum, & lumen verum, & vita. Qui extremis diebus, propter nos homo factus, & natus è virgine sancta, & crucifixus & mortuus & sepultus est. Et resurrexit à mortuis tertia die, & receptus est in cœlum, & consedit ad dexteram patris: venturus in cōsummatione seculi, iudicare viuos & mortuos, & reddere vnicuique secundum opera sua. Cuius regnum interminatum in infinita secula permanet. Sedet nanque in dextra patris non solum in seculo isto, sed & in futuro. Et in spiritum sanctum, hoc est, paracletum, quem quum se Apostolis post ascensionem in cœlos missurum promisisset, vt eos doceret & admoneret omnia, misit: per quem etiam sanctificantur, quæ in eum sincerè credunt, animæ omnium. Eos verò qui dicunt, ex non existentibus esse filium, aut ex alia subsistentia quàm ex Deo: & quòd fuerit tempus aut seculum, quum non fuerit, alienos esse scit sancta Catholica Ecclesia. Ac rursum dicimus, si quis patrē & filiū duos profiteatur deos, anathema sit. Et si quis Deum dicens Christū antesecularem filium Dei administrasse patri in rerum vniuersarū creatione nō profiteatur, anathema sit. Si quis * ingenitum, aut partem eius ex Maria progenitam esse dicere audeat, anathema sit. Si quis iuxta præscientiā, eum qui ex Maria genitus est, filiū esse dicat, & non

Photini Sirmiensis episcopi hæresis.

Cōcilium Sirmiense propter Photini hæresim coactum.

Hosius confessor.

Hosius tormētis coactus, tribus Arianorum fidei formulis subscripsit.

Photinus, Sabellius, Samosatenus, sicuti damnati.

Sozom. lib. 4. cap. 6. Socr. lib. 2. cap. 30.

Triplex fidei formula Sirmij ab Arianizantibus cōposita.

Primæ formula summa.

† *πλατυνομένην.*

Secunda.

† *ἐννοίαις.*

† *συνῆφθαι.*

Formula fidei Sirmij a Marco Arethusio composita.

* *τὸν ἀγέννητον. patrem scilicet.*

†† *Sirmiensem conuentum coactum tradunt post Sergij & Nigriani consulatum: quo anno, neque ex Oriēte, neque ex Occidente quispiam consul creatus fuerit, propter tyrannorum metus, & reipub. perturbationem. Socr. lib. 2. cap. 29. Sozo. lib. 4. cap. 6. Chronici tamen obseruatores, coss. annotant, Constantium Aug. V. Constantium Gallum Cæsarem.*

& non ante secula ex patre natum apud Deum esse, & per eum facta esse omnia, anathema sit. Si quis dilatatam substantiam Dei filium facere dicat, aut dilatationem substantiæ eius filiũ nominet, anathemata sit. Si quia substantiã Dei vel dilatari vel contrahi dicat, anathema sit. Si quis vel † mente cóceptum, vel ore * prolatum verbum dicat filium Dei, anathema sit. Si quis hominem solum dicat, filium ex Maria prognatũ, anathema sit. Si quis Deum & hominẽ ex Maria genitum profitens, Deum ingenitum ipsum intelligat, anathema sit. Si quis illud, Ego Deus primùm, & ego * postea, & prӕter me nõ est Deus: quod de abolitione idolorum, & eorum qui dij non sunt, dictum est: ad abrogationem vnigeniti antesecularis filij Dei Iudaicè accipiat, anathema sit. Si quis illud, Verbum caro factũ est, audiens, Verbum in carnem mutatum, aut conuersionem subiisse, & sic carnẽ assumpsisse existimet, anathema sit. Si quis vnigenitum filium Dei crucifixum audiens, corruptionem, vel perpessionem, vel mutationem, vel diminutionem, vel * abolitionem secundum diuinitatem sustinuisse dicat, anathema sit. Si quis illud, Faciamus hominem, non patrem ad filium, sed ipsum ad se ipsum Deum dixisse profiteatur, anathema sit. Si quis cum Iacob, non filium vt hominem, sed ingenitum Deum aut patrem eius colluctatum esse dicat anathema sit. Si quis illud, † Pluit Dominus à Domino, non de patre & filio accipiat, sed * seipsum à seipso pluisse dicat, anathema sit. pluit enim Dominus filius à Domino patre. Si quis audiẽs Dominum patrem, Dominũ filium, Dominum & Dominum patrem & filium dicat, & Dominus ex Domino dicẽs duos statuat Deos anathema sit. non enim componimus filium patri, sed patri subiectum esse dicimus. neque descendit in corpus absque consilio patris: neque pluit à seipso, sed à Domino, autore patre. neque sedet à dextris à seipso: sed audit patrem, Sede à dextris meis. Si quis patrem & filiũ & spiritum sanctum vnam personam dicat, anathema sit. Si quis spiritum sanctum paracletum profitẽs, ingenitum Deum intelligat, anathema sit. Si quis, sicuti Scriptura nos docuit, nõ alium à filio dicat paracletum: dixit enim, Et alium paracletum mittet vobis pater, quem ego rogabo, anathema sit. Si quis spiritum patrem dicat patris, † aut filij, anathema sit. Si quis patrem & filium & spiritum sanctum tres dicat deos, anathema sit. Si quis * proposito Dei filium Dei vt vnam creaturarum factum esse dicat, anathema sit. Si quis non volente patre genitum filium dicat, anathema sit. non etenim inuito patre, naturali necessitate coactus ille, nolẽs genuit filium: verùm vnà cum ipsa voluntate, & absque tempore, & absque perpessione, ex se genitũ ipsum exhibuit. Si quis ingenitum & principij expertẽ dicat filium, tanquam duo ingenita & duo principio carentia dicens, & duos deos statuẽs anathema sit. caput namque est & principium omnium filius, caput autem Christi Deus. Ita enim ad vnum initio carens rerũ omnium principiũ, per filium piè omnia referimus. Ac denuò Christianismi certius accuratiúsque sententiã inquirentes, dicimus: Si quis Christum Iesum filium Dei antesecularem administrasse patri in rerum vniuersarũ creatione non dicat, sed ex quo Maria genitus est, tum filium & Christum vocatum esse, & principiũ * vt Deus esset cœpisse asserat, eum anathema esse: sicuti Samosatenum Paulũ.

Margin: † τὸ πλατυνόμενον. * προφορικόν. * μετὰ ταῦτα. * ἀναίρεσιν. † ἔβρεξε. *Hæc paulo aliter referuntur apud Socratem lib. 2. cap. 30.* * *Hodie quoque Rabini Iudæorũ, quibus cum mihi hac de re res fuit, & Iudæi antea Christiani, hoc dictũ ita accipiunt, & exponunt.* † *al.* &. * βουλήσει, *voluntate.* * τὸ θεὸν εἶναι, *vt Dei esset. Socrat.*

Fidei formula aliter apud Sirmium Latinè edita, & Græcè versa. Quandoquidem placitum est, vt de fide consideraretur, omnia certò exquisita & exposita sunt Sirmij in præsentia Valentis, Vrsicij, Germinij, & reliquorum: constitit itaque vnum esse Deum patrem omnipotentem, quẽadmodum & in vniuerso orbe annunciatur. Et vnum vnigenitum eius filium Iesum Christum, Dominum & Deum & Seruatorem nostrum, ex eo ante secula genitum. Non autem duos oportere dicere deos: siquidem & ipse Seruator dixit, Vado ad patrem meum & patrem vestrum, & Deum meum & Deum vestrum. Propter quod & omnium Deus est, sicuti Apostolus quoque docuit: An Iudæorum Deus tantùm? non autem & gentium? profectò gentium quoque. Siquidẽ vnus Deus, qui iustificabit circumcisionem ex fide. Et reliqua quidem omnia consona sunt, & nihil habent dubij. Quoniam verò permultos mouet substantiæ verbum, hoc est (vt certius intelligatur) τὸ ὁμοιούσιον æquisubstantiale, siue τὸ ὁμοούσιον, consubstantiale, neminem prorsus mentionem dictionum earum facere, neque eas in Ecclesia docere oportet, propter hãc causam & rationem, quod illæ in diuinis scripturis non reperiantur, & captum humanæ mẽtis & cognitionis excedãt: quódque nemo generationẽ filij explicare possit, quemadmodum scriptum est, Generationem eius quis enarrabit? Soli autẽ patri manifestum est, quomodo filium genuit: & item filio, quomodo ipse genitus sit à patre. Nemini etiam dubium est, maiorem esse patrẽ honore, dignitate & diuinitate, & ipso adeò nomine paterno maiorem esse: ipso etiam testificãte filio, Qui me misit pater * maior me est. Illud quoq; catholicum esse nemo ignorat, duas esse personas patris & filij: & patrem quidem maiorem, filium autem subiectum cum omnibus quę ei pater subiecit. Et patrem principium non habere, & esse inuisibilem & immortalẽ, & passionis expertem: filium verò genitum ex patre, Deũ de Deo, lumẽ de lumine: eiúsque generationem neminem nosse, sicuti dictum est, nisi solum patrẽ. Ipsum porrò filiũ Dominum & Deũ nostrũ, carnem siue corpus, hoc est hominem assumpsisse, quemadmodum & Angelus renũciauerat, & scripturæ omnes docẽt: atque in primis Apostolus ipse gentium doctor, Hominem Christus ex Maria virgine assumpsit, per quem & passus est. Caput autem fidei totius & firmamentũ est, vt Trinitas semper seruetur, ita vt in Euãgelio legamus, Eũtes docete omnes gẽtes, baptizãtes eos in nomen patris & filij & spiritus sancti. Integer autem & perfectus est trinitatis numerus. Paracletus autẽ spiritus sanctus per filiũ missus, iuxta promissionem venit, vt Apostolos & credentes omnes sanctificet & * designet. Hæc ea formula est, cui vt Photinus etiã post episcopatus abrogationem assentiretur, & subscriberet, hominẽ sunt hortati: dignitatẽ se ei episcopalẽ vnà cum throno reddituros polliciti, siquidẽ per pœnitẽtiam quęcũque perperam docuisset, anathemate iugularet. Ille ne audire quidẽ hoc sustinuit, sed

Margin: *Secunda fidei formula Sirmij scripta, quam autores eius magnopere, suppressam voluere.* *Repudiantur omnino verba hæc: ὁμοιούσιον, & ὁμοούσιον.* * *Verbum hoc est temporaneę submissionis & exinanitionis, iuxta illud Minuisti eum, & inferiorem fecisti paulisper angelis. Psalm. 8. Hebr. 2.* * ἀναδείξῃ. *Nã qui spiritũ Christi nõ habet, nõ est eius. Rom. 8.* *Hæretica pertinacia in Photino.*

Disputatio Photini cum Basilio Ancyrano.

Huic disputationi multos adhibuisse cõstãtium Senatorios viros, docet Socrates lib. 2. cap. 30.

Photinus exulat.

eos ad disputationẽ prouocauit. Et iussu Imperatoris die dicta in locum vnum quicunque doctrina, eloquentia & honore antecellere alios videbatur, conuenientibus, conditionem disputandi accepit Basilius, qui tum Ancyranam curabat ecclesiam. Concertatio ea longius producta, & notarij celeres vtriusque dictata excepe runt: quibus longè superior fuisse existimatus est Basilius. Porrò Photinus ad exilium est damnatus. In quo ille degens, opinionem suã Græcè & Latinè (multa enim ei in vtroque sermone erat gratia) scriptis mandauit. Quod verò in eis maximè elaborabat, illud erat, quòd præter opinionem suam, alias aliorum omnes nihil esse, parum decorè probare est conatus. Photini quidem, eiúsque sententiæ res, ad hunc se habuere modum.

Vt tyranni Occidentales sint deuicti, Britanio scilicet & Magnentius. De Iudæis Diocæsariensibus, & vt Gallus sit interfectus. Cap. 32.

IMperator autem aduersus tyrannos exercitũ duxit, & conditionibus pactísque certis bellum cum Britanione decidit, militibus illius vt animos mutarent, & se vnum Imperatorem acclamationibus renunciarẽt, persuasis. Nam insidiis eis cognitis, Britanio ad pedes Imperatoris supplicis habitu miserabiliter est prouolutus. Et Constantius ei Imperij insignia purpuram & coronam detraxit, quietúmque & priuatum esse iussit: Seni magis conuenire dicens, vt in ocio viueret, quàm nomen tumultuum plenum obtineret. Sumptus autem ex publicis vectigalibus ei, vt seni, ad Prusam circa Olympum amplos attribuit: vbi ille degens, postea ad Imperatorem scripsit, gratiásque ei egit, qui se tantis & tam multis curis & erumnis, quæ in Imperio essent, liberasset. Rebus de Britanione prosperè confectis, maximam copiarum suarum, quas secũ habebat, partem, in Italiam aduersus Magnentium misit. Patruelem autem fratrem suum Gallum, Constantij (frater autem hic Constantini magni patris fuerat) filium, in Orientem & Syriam ire iussit, vt prouincus isthic aduersus Persarũ excursiones præsidio esset: eundémque cum nominis sui adiectione Cæsarem fecit, Cæsarem Cõstantium renuncians. Quo sanè tẽpore, illo Antiochiam proficiscente, rursum crucis signum in cœlo ad Hierosolyma apparuit, solem radiis suis præcellens, arcu quem irim vocant ingenti ad instar coronæ circumfusum, hora diei tertia, Pentecostes feriis ineuntibus: Cyrillo tum Hierosolymis post Maximum res ecclesiasticas gubernante. Cæterùm crucis illa lux sparsim non diffluebat, quod in cometa fieri solet: sed multo magnóque fulgore densa & perspicua consistebat. Occupauerat autem cœlo incumbens circiter quindecim stadia. Longitudo eius, quantum colligere licuit, à Caluariæ monte ad eum qui dicitur Oliueti pertingebat: latitudo autem, quæ longitudine ei proportione conueniret. Ad miraculum timor etiam, in re tam insolita & inexpectata, omnibus incessit. Itaque omnes cum coniugibus & liberis ad templum maius Deum laudibus ferentes, relicto à quoque quod tum fortè faceret, opere cõfugerunt. Et ea res in terras omnes promulgata, hominea consternauit,

Britanio à Cõstantio in gratiam receptus

Imperiũ curarum et erumnarum nomen est.

Constantius Gallus Cæsar in Oriente.

Gallus crucem eclucẽtem ferè medio die in cœlo Hierosolymis cernit.

Hierosolymitana precationis ergò profectio.

E quòd eam ex prouinciis cunctis, qui peregrè precationis ergò Hierusolyma venerãt, vbique vulgarent. Multos sanè & ex Iudæis, & ex Græcis, ad Christianismum perduxit. Factus etiam de ea certior est Imperator, familiarium suorũ & ipsius Cyrilli literis. Et diuinitùs ea quasi prodigiũ exhibita esse dicebatur à peritis, vt quæ antiquitùs in sacris expressa esset literis. Splendidũ hoc & venerandum spectaculum, ipsi quoque exercitui non fuit inuisum. Apparuit namque a signum id, quum Imperator ad Occidentẽ Britanionem & Magnentium tyrannos deuinceret: vbi exercitus vario labore fatigatus, miraculo tanto viso, immensa eius luce afflatus & lustratus est. Nam Magnẽtius veteri Roma capta, grauiter ibi sæuiebat, & multos ex Senatu atque ipsa etiam plebe crudeliter necabat. Vbi autem Constantij exercitum adesse cognouit, cedens istinc, Galliam per Alpes Iulias petiit. Ita enim F perangustus trãsitus dicitur, altissimis ex vtraq; parte montibus in locum vnum, vt prupè complicentur, coeuntibus: b angustiis quæ in Thermophylis sunt perquàm similes. Et Alpes quidem Iuliæ Gallias ab Italia diuidunt. Quæ verò vocantur c Susacenses Alpes, inter Daciam & Thraciam sunt. Porrò vbi aliquoties acies inter se concurrẽre, & nunc hi nunc illi prælio superiores fuere: postremò victus Magnentius ad † Mursam Galliæ castellum profugit. Quo loco copias suas casu eo perculsas animare, & ad fortitudinem atque fiduciam excitare conatus est. d Quum autem & ipsæ militari more acclamatione sua illi vt Imperatori fausta ominari deberent, vel inuitæ pro e Magnentio Constantium Augustum promulgarunt. Vnde ille imperium sibi non esse à Deo delatum intellexit: & castel G lo eo derelicto, vlterius est profectus. Verùm quum eum Constantij exercitus magna celeritate persequeretur, solus profugiẽs in vrbẽ Lugdunẽsem peruenit. Atque ibi fratrem Desideriũ, per beneuolentiæ causam scilicet, vt eum hostiũ manibus & iniuriis eriperet, deinde matrẽ, postea etiã si quis ex propinquis suis alius adesset, iugulauit. Et tandem in gladium sibi ipsi intẽtatum incumbens, dorso etiam ipso perfosso, vitã finiit, quum non totos quatuor annos tyrãnide potitus esset. Paulo deinde pòst, qui ei alter erat frater, f Derẽnius Cæsar ab ipso dictus, laqueo etiam seipsum interemit. Sed enim ne sic quidem respub. pacatæ fuere. Statim tyrãnus enim alius, nomine Syluanus, apud Occidẽtales Gallos extitit: quem non ita diu res turbantẽ Constantij duces interemere. Enimuerò Iudæi quoq; Diocæsareæ Romanis rebellantes, & seruitutis iugũ H excutiẽtes arma sumpsere, & Palęstinã vicináq; in circuitu regiones percurrentes vastarũt. Cõtra quos ex Antiochia, vbi agebat, profectus est Constantius Gallos, eísque superatis tropæũ ingens statuit, & vrbẽ eorum ex ipsis fundamentis

a Signum hoc crucis idem Constantij exercitui in occidente apparuit.

Magnentii tyrãnis et exitus.

b Alpes Iuliæ.

c Angustia Thermopylarum.

suprà cap. 13. lib. facta mẽtio montis Susacis.

d Alpes Susacenses.

Prælijs istis vires Romanæ ferè cõsumptæ sunt.

Bellatorũ enim quinquaginta quatuor millia periere. Oro. Eutrop.

† Ad Mursiũ, Egnat.

f Magnentius charissimos sibi quosque primùm, deinde etiam se ipsum necat.

Syluani tyrãni interitus.

g Decentius frater Magnẽtij αὐτόχειρ. Alii Decentiũ vocant.

Iudæi Diocæsareæ rebellantes à Gallo coercitis.

Britanionem magistrum militum in Pannonia ad Mursam milites imperatorem renunciauerant, grandæuum iam, & omnibus charum virum: quippe probum, & priscorum morum, iucundaque ciuilitatis: sed omnium liberalium artium expertem, adeò vt ne primarum quidem literarũ elemẽta, nisi in extrema ætate, addidicerit. Eutrop.

diruit.

Gallus res nouas molitur.

† Magnum Socrat. & Sozom.

Est hoc crimen læsæ Maiestatis.

diruit. Sedenim rebus feliciter gestis fortunam blandientem prosperitatémque eã non bene tulit: nam & ipse ad res nouas aspirare, & tyrannidem meditari cœpit. Sed breui conatus eius manifestò comperit Constantius. Siquidem ille per effrenem audaciam Orientis præfectum Domitianum, & quæstorem † Montium suapte potestate necauit, cædis eius causa Imperatori non significata. Quæ res aliæque insuper ad eam accedentes effecere, vt Imperator eum, vt sibi iniurium, sublatum vellet. Et ira incitatus, ad se eũ euocauit. Atque ille in deteriorem partem eã vocationẽ fieri suspicatus, sibique propterea metuens, etiam inuitus profectus est, vxore sua Cõstantia, quæ pro eo precaretur, præmissa. Ea in itinere mortua est. In comitatu Galli Theophilus etiam Indus fuit, de quo suprà diximus. Nã is medium se inter Gallum & Constantium gerebat, coniunctionem eorum & concordiã cõfirmãs, quum Cæsar Gallus designaretur, & pacta fierent. At Gallus, adempta ei primùm purpura, circa * Phlanonem insulam in Occidentalibus partibus, ex insidiis Eusebij eunuchi † trucidatus est. Quod quidem ita tum fieri iussit Constantius: postea autem eum facti pœnituit. Breui pòst fratrem eius Iulianum ex Ionia accitum, quòd Imperij grauitatem secum perpenderet, Cæsarem creauit: & aduersus barbaros in Galliam misit, qui res ibi turbulentas pacaret & constitueret. Sed de Iuliani rebus in historia sequentia accuratius omnia exponemus.

** περὶ Φλάνωνα τινὰ νῆσον. Socra. lib. 2. cap. 34. Plin. in Illyrici descriptione meminit vrbis Flanonæ, & Absyrtij insulæ libro 3. cap. 21.*

† Galli cædes. Iulianus Cæsar dicitur. Iulianus in Galliã missus. Constantius Romæ triumphat.

Vt denuò Ariani Synodos Antiochiæ & Mediolani celebrantes, Athanasium oppugnarint: & quæ consilia de peruersione fidei Constantius ceperit. Cap. 33.

Constantius cura & periculo tyrannorum liberatus, venit Romã: vbi de tyrãnis triũphum sibi agendum esse duxit. Eodem tempore ad concordiam dogmatis Orientales simul & Occidentales episcopos, sicuti putabat, adducturus, Synodum cogi in Italia præcepit. Iulius, tum viginti quinque annis Romana ecclesia administrata, decessit, prouinciámque eius Liberius sortitus est. Tũ verò opportunitatẽ sibi oblatam esse existimantes, qui professionem fidei Nicænam abrogauerant, calumnias rursum cõtexuerunt, vt τῦ ὁμοουσίου consubstantialis professores, quos antea vt sententiæ alterius sectatores exautorauerant, ecclesiis prorsus exigerẽt. Constante namque adhuc superstite, non ausi fuerant fraudulenta temeritate imperia inter se committere. Quippe bellum fratri Constãs denunciauerat, nisi Athanasium, sicuti dictum est, reciperet. Potissimùm verò Athanasium illi expellere studio omni contendebant: qui sanè etiã Constante nondum cæso, Constantio autem propter illum, Athanasium se complecti assimulante, (tantum illorum erat odium) conquiescere non potuerunt. Sedenim triginta ex maligna eorum multitudine Antiochiæ cõgregati, Narcisso videlicet Cilice, Theodoro Thrace, Eugenio Nicæno, Patrophilo Scythopolitano, Menophanto Ephesio, atque aliis, reditum Athanasij illi tanquam illegitimum culpabant: & omnibus vbique episcopis scribebãt, ne cum illo cõmunicarent, néve ad illum scriberent: sed Georgium honore prosequerentur, quem ipsi episcopum constituerant. Athanasius autem nihil prorsus hæc curabat. Id ita factum, donec Constantius tyrannis sublatis, vnus ipse Orientis simul & Occidentis imperio est potitus. Et Constantius quum in Occidente esset, cum episcopis τῦ ὁμοουσίου consubstantialis fidei assentientibus se coniunctum esse, & cum eis sibi conuenire simulauit: & fortasse in partibus eorum esse omnino cõstituit. Arte certè vsus est, quum vim nullam eis primùm adhiberet, sed tantum persuaderet, vt eandem contra Athanasium, quam Orientales episcopi tulissent, ipsi etiam sententiam ferrent. Sic etenim quodammodo putauit, si omnium Orientalium iuxtà & Occidẽtalium calculis Athanasius damnaretur, facillimum sibi fore, vt religionem pro arbitrio suo cõstitueret atque ordinaret. Itaque in Italia Mediolani conuentus coactus est. Et ex Oriente quidem pauci admodum ibi prestò fuere. Itineris enim magnitudo, & morbus, & ætas grandior, multorum impediit aduentum. Occidentales autem plures quàm trecenti conuenêre. Enimuerò Orientalium consilium fuit, vt Athanasius damnaretur, eique Alexandrina vrbe interdiceretur. Et reliqua Synodus siue errore aut metu, seu etiam ignorantia pedibus in eam ibat. Soli verò ex omnibus Dionysius Albæ, quæ vna ex metropolitanis in Italia vrbs est, & Eusebius Vercellarum Liguriæ, & Paulinus Treuirorum in Gallia, episcopi, & præterea Rhodanus & Lucifer, dolo deprehenso, Orientales euertendi Nicæni dogmatis gratia condemnationem Athanasij vrgere, assurgentes, vociferati sunt: Fraude Christianismũ circumueniri, neque verbis eiusmodi de Athanasio agi: sed insidias decretis ritè atque ordine de Deo olim factis, Imperatorem & Arianos tendere. Hæc vbi dicta, conuentus rebus infectis solutus est. Qui autem liberius sententiam dixerant, condemnari, solum exilij causa verterunt. Inter quos Hilarius etiam Pictauiensium episcopus fuit. Porrò verum fuisse, quòd sub obtentu nominis Athanasij aduersum fidem Nicænam Mediolanensis Synodus sit cõgregata, ea quæ sequuntur confirmabunt. Nam quæ paulò pòst eodem tempore & Arimini in Italia, & Seleuciæ in Isauria, acta sunt concilia, res nouas contra Nicænas constitutiones molita sunt: quemadmodum mox declarabimus. Imperator stomachabundus vniuersale concilium cogere, & episcopos Orientales omnes in Occidentem pertrahere volebat, omnem mouens funẽ, si quo modo facere posset, vt ad concordiam omnes adduceret. At vbi re deliberata, difficile id visum est, quod ei itineris longinquitas obstaret, vnam quidem, sed duobus in locis congregandam esse Synodum statuit. Et Occidentales Arimini, Orientales verò Nicomediæ conuenire, literis suis iussit. Imperator sanè quidem hoc sic concordiam omnium spectans instituit: sed consilium eius aliter cessit. vtrinque enim dissensio inter eos intercessit. Neque enim Arimini qui conuenerant, concordes erãt: magis autem inter eos qui Nicomediæ quidem per terræ motum coire impediti, Seleuciæ verò deinde congregati fuerant, dissidium est ortum. Cæterùm quæ vtrobique sint acta, historia ipsa deinceps ostendet. In præsentia autem, quæ

Liberius Iulij Romæ successor.

Ineũt rursum Ariani fraudulenta aduersus Athanasium & orthodoxos consilia.

conciliabulũ 30. Arianorũ episcoporũ Antiochiæ aduersus Athanasiũ congregatum.

Constantius per vnanimem Athanasij cõdemnationem inter Orientales & Occidentales vnionem fidei conciliare contendit.

Synodus Mediolanensis.

Orientales per damnationem Athanasij callidè Nicæna decreta suppressa volunt.

Lucifer Sardiniæ insulæ metropolitanus dicitur apud Theod. lib. 2. cap. 15. vbi ista fusius referuntur.

Dolum orthodoxi pauci sentiunt.

Mediolani nihil agitur.

Hilarius Pictauiensis & quidam alij catholici in exilium aguntur.

Constantius ecclesiasticæ concordiæ gratia Occidentales Arimini, Orientales Seleuciæ in Isauria conuẽtum eodem tẽpore agere iubet. consilium eius frustrà fuit.

Athanasio per omne Constãtij Imperium acciderint, breuiter referemus, vt ordine suo nobis procedat oratio.

Quas calamitates sub imperio Constantij magnus pertulerit Athanasius, & vt Deus sæpe eum ex maximis liberarit periculis, & vt is multa diuinitùs prauiderit. Cap. 34.

Res & ærumna Athanasij sub Constãtio. Sozom. habet Thebaus lib. 4. cap. 9. & 10.

ILle siquidem auditis quæ aduersus eũ in Imperatoria aula factæ fuerant comminationibus, ad tempus profugit. Deinde quinque qui sub eo erant episcopis delectis, in quibus Serapion etiam † Thmueus, vir Dei in primis amãs, atque in dicendo & scribẽdo grauis, fuit, ad Imperatorem in Occidente degentem eos misit, tribus ex ecclesia sua presbyteris additis: qui, si id Imperator iussisset, aduersariorum calumnias confutarent. Dum illi proficiscuntur, Imperatoris interea literæ, quibus ad eum euocabatur, afferuntur. Itaque ipse cum suis in graui erat cura & solicitudine. Neque enim tutum satis esse putabat, dictu Imperatoris audientem esse, qui in professione fidei hallucinaretur. Neque verò illi morẽ non gerere, periculo carebat. Mansit sanè. Et qui literas attulerat, vacuus ad Imperatorem rediit. Porrò æstate ineunte, alter venit, cũ quodam Alexãdrinæ vrbis illustri ciue: atq; is Athanasium vrbe expellere, & clerum malè accipere incœpit. Sed enim quum plebs rebellãs vim pararet, & ipse nihil efficeret, retrocessit. Postea intempesta nocte ordinum ibi militarium dux, & qui ab Imperatore missus fuerat, atq; hæc curabat, Hilarius, vbi Athanasium in ecclesia occultari intellexit, quæ Theonæ dicitur, cum delecta Aegyptiorum fortíque manu ei institit: & postibus effractis in templum quidẽ irruit, sed Athanasium quęsitum non comprehendit. Diuinitùs enim ei irruptionis huiusmodi consilio manifestato, paulo antè inde exiuerat. Milites autem tardius ad cõprehendendum eum venerant.

Athanasius è manibus militum euadit.

Dicitur sanè hic vir multa & diuersa diuino iudicio euasisse pericula. Quod namque Deo esset perquàm charus, quæ futura erant, indẽ vt præsentia, per gratiam Dei prouidebat. Multa certè admiranda futurorum cognitionem viro ei cõtestantur.

Sæpenumero Athanasius euidentius pericula præsentia effugit.

Idem in specu latitauit sex, vt quidã scribunt, annis. Ancilla infida perfidia mercedem recipit.

Primũ namque Constante adhuc viuente, & Constantio insidias ei struente, quum fuga sibi consuluisset, apud norũ quendã hominem in subterraneo & caliginoso specu, atque olim cisterna, latuit, nemine præter ancillã conscio: quæ quòd fidelis esse videretur, ad vsus necessarios ei inseruiebat. Postquam autem in hoc magno studio aduersarij incubuêre, vt virũ viuũ caperent: & ancilla ea, pecunia ab illis corrupta, mercede eum proditura erat: præueniens Deus, insidias ei indicauit. Ita ipse aliò concessit. at illa, vt quæ cõtra heros suos falsa dixisset, plagas reportauit. Grauis siquidem eĩs constituta fuerat pœna, qui Athanasium celare cõperti fuissent, vt qui contra Imperatoria iussa niterẽtur, & rectã reipub. administrationem tollerẽt. Multi sanè eo nomine res duras sunt experti. Persimíle quiddã alio quoque ei tẽpore euenit. Eandem namque ob causam in Aegyptum profugiẽs, aduerso nauigabat Nilo. Quum autem fuga eius indicata, quidam eum persequerentur, cœlitùs id cognouit, & nautas atque vectores Alexãdriam redire secundo flumine iussit: & in descensu persequutoribus suis præteritis, populi deinde turbæ in vrbe frequẽtissima mixtus, latuit, incolumísque permansit.

In Nilo nauigãs, persequutionem inimicorum eludit.

Quapropter non solùm Ariani, sed & Græci atque Gentiles eum vt magum & præstigiatorem, tales ob res criminati sunt. Aliquãdo namque vrbem eo ingrediẽte, cornix in aere volans crocitabat: & Græcorum quę illic stabat turba, scommate eum veluti impostorem persequens, quidnam cornix diceret, interrogauit. Et ille perquàm vrbanè & suauiter ridẽs: Cras, inquit. Portẽdit namque, crastinum diem vobis non benè cessurum. Mandatum enim ab Imperatore veniens, festum diem vestrum inhibebit, & magnificentia vestra iniucunda vobis erit. Porrò id Athanasij dictum exitum suũ habuit. Ab imperatore enim literæ venere, quibus magistratus iubebantur, de cætero Græcos prohibere, ne ad templa accederent, & more superstitionis suæ dies festos peragerẽt. Et celebritas ea quæ iam aderat, & ab illis plurimi fiebat, venerationéque maxima colebatur, tum soluta est, neq; postea peracta. Declarare hęc satis possunt, diuinum eum virum, & prophetici doni nõ expertem fuisse.

Athanasius ab Arianis & Græcis Magia insimulatus. Abolitionem idolomaniæ Alexandriæ is Græcis prædixit. eiusdem scitè dictum.

Ipso antè, vt dictum est, profugo, clerus eius ecclesias tenuit: donec adueniẽs dux cum armatis, Georgium expectantibus eas tradidit, & ipse postea Georgius adueniens occupauit. Is quòd non apparatu aut more episcopi administrationem suam institueret, terribilẽ se exhibuit. In Athanasij autem laudatores setus admodum fuit: ac viros simul & mulieres arripiens, tanquam sæuus tyrannus, in vincula coniecit. Quamobrem publicum populi odium in se concitauit. Periisset certè quidem, nisi periculo vitato ad Imperatorem procurrisset. Ibi tum sectatores Athanasij ecclesiis pręfuêre, quamuis ad breue tempus. Præfectus namque Ægypti illis eiectis, eas factioni Georgij restituit. Nec longè pòst & ipse rediit, terribilior quidẽ quàm antea. non minus antẽ omnibus inuisus: quippe qui Imperatorem ad iram contra eos commouisset. Infidelis verò, & fastu plenus à plerisque increpitus est: & ab Aegyptiis monachis maximè, quos hominum multitudo in primis, quùm quòd vera dicere existimati sunt, tum quòd philosophicè planè virtutem & pietatem exercere perseuerarunt, sequebatur. Res Athanasij, sicuti sub Constantio vario euentu fuere, breuiter & ordine expositæ, sic se habuere.

Georgij Ariani episcopi Alexandri in Catholicos crudelitas.

plebs fidem monachorum orthodoxorũ est æmulata.

Vt Liberius Iulij Romæ successor, quòd se Constantino opposuerit, in exilium sit actus, & Felix locum eius occupauerit. Cap. 35.

IMperator verò priusquam Romam iret, & solitum ob victoriã triumphum ageret, accito Liberio Romanorum episcopo, Iulij successore, persuadere ei conatus est, vt in sententiã quos secum habebat episcoporum iret: quorũ vnus Eudoxius erat. Quod vbi ille ei resistens se facturum negauit, ad exilium est damnatus. Berrœa autem Thraciæ, quò deportaretur, designata fuerat. Sed & alia condemnationis eius causa fuisse dicta est: videlicet quòd renunciare Athanasij communioni noluerit, eundémque apud Imperatorem defenderit, qui Athanasium accusabat, quòd & ecclesias iniuria affecisset

Liberius exulare iubetur.

causa exilij eius.

& causa

Colloquium Constantij & Liberij.

& causa necis duobus fratribus suis fuisset. Idem comprobandā esse quæ Tyri aduersus Athanasium, per inuidiam alienæ sententiæ sectatorum acta constitutáque fuerant, dicebat. At Liberius pœnitentiæ libellū Vrsicij & Valentis Iulio decessori suo oblatū, Imperatori exhibuit: in quo falsa esse & ementita, quæ apud Mareoten acta erant, significantes, noaç gratiam petierunt. Rogauit insuper, ne ita indicta causa Athanasium damnaret, néve quæ perperam decreta & manifestæ calumniæ essent, comprobaret. De fratribus autem ne prorsus episcopali manu vindicatam iniuriam vellet, dixit: quam manū Deus non ad eiusmodi facta sed ad sanctificationē & omne aliud bonū opus constituerit. Sedenim Constantius nihil omnino illum de sententia sua decedentem videns, biduò ad deliberandū ei permisso, nisi animum mutaret, in Thraciam deportari iussit. Atque ibi Liberius: Mihi verò, inquit, dudum hæc deliberata atque constituta sunt, & paratus adeò sum in exilium ire. Porrò quum iā abduceretur, Constantius ei quingentos aureos misit. quos ille reiecit, & ei qui illos attulerat, Imperatori renūciare iussit: Non indigere se eis: daret eos quos secum in aula haberet adulatoribus, & ad simulandum dissimulandúmque cōpositis hominibus, quorum insatiabilis cupiditatis inopia animis eorum semper insidens, eósque excrucians, nunquam expleri posset. Mihi namque Christus, inquit, patri æqualis, largitor semper alimentorum atque conciliator, & promus condus bonorum omniū erit. Hæ Liberio causæ, vt in Thracia exularet, extitere. Felix autem Romanæ ecclesiæ diaconus, administrationem eius sortitus est. Qui Nicænam quidem fidei professionē retinebat, & in religione reprehensione carebat: vnum tamen illud vicio ei vertebatur, quòd priusquā episcopus creatus esset, cum diuersæ opinionis studiosis communicare sustinuerit. Vbi verò Constantius Romā venit, populi & nobilitatis illustriores fœminæ, pro Liberio deprecantes, vt illum restitueret, ei institere. Et Imperator cum episcopis suis re cōmunicata redditurū se eis hominem pollicitus est, si in eandem cum episcopis suis concederet sententiam.

Ne per episcoporum manus inimicitias exerceueris aut vindicaris Imperator. Ecclesiasticorū namque hominum manus sanctificatione operari debent. Theodor. lib. 2. cap. 16. Liberius exulaturus donum quingentorū aureorum à Constantio sibi missū reiicit.

Felix Romę Liberio substituitur.

Romani restitui sibi Liberiū à Constātio petunt.

De blasphemia Aetij Syri, & item Eudoxij Antiocheni. Item de Synodo Ancyræ coacta. Et quæ Georgius Laodicensis episcopus & Constantius imperator contra Aëtium & Eudoxium ad eam Synodum scripserit. Cap. 36.

Aetii hæresis.

Idem ab Arianis reiectus.

PEr idem tempus, quem suprà diximus, Æcius Syrus manifestò & liberè suam de Deo opinionem diuulgabat. Diaconus tum adhuc erat, sicuti à Leontio Antiochiæ episcopo castrato illo creatus fuerat. Opinabatur autem itidem vt Arius, conditum, & ea non existentibus, atque inæqualem patri filium esse. At quod ingenti contentione acriúsque de Deo disserere auderet variísque vteretur ratiocinationibus, factionis suæ popularibus diuersus esse, atque ab eis dissidere visus est. Quam ob causam ecclesia eorum pulsus, arte quadam per dissimulationem eos vitabat, cōmunionémque eorum detestabatur, veluti qui se Ario post peritium coniunxissent quum ille pœnitentia ductus, Constantino Imperatori consentanea se cum Nicęna fide sentire adiurauit. Sed de his satis. Quū Imperator adhuc in Occidente esset, nuncij venēre, Leontiū Antiochenum episcopum diem suum obiisse. Et Eudoxius Germaniciæ antistes, qui in Imperatoris comitatu erat, per cubicularios eunuchos vacantem eam sedē ambit & vendicat. Assimulans enim locum eum consolatione & custodia indigere, vt sibi in Syriam ire liceret, ab Imperatore petiit. Quod vbi ei est permissum, ingenti celeritate eò venit: ac throno recepto, repentè perinde atque * ex se ipso ortus episcopus Antiochiæ extitit, re cum celebrioribus Syriæ episcopis, vt pote cum Marco Arethusio, Georgio Laodicensi, qui eandem sententiam sequebantur, atque aliis ad quos more quodā patrio electio pertinebat, non cōmunicata. Dictū etiam est, de voluntate Imperatoris, & eorum qui in aula † rerum potiebantur, id factum esse: qui vnà cum Eudoxio Aetij sententiam sequebantur, inæqualem patri filium esse docentis. Postquā verò Antiochiā ita obtinuit, amplioremq; adeptus est potestatē, propalàm iam Aetij opinionem propugnabat, & adiuuare illum maximè conabatur. Et contendebat ille quidem episcoporum cogere concilium, atque illi diaconatus honorem restituere: sed id efficere minimè potuit, quòd apud omnes Eudoxij dignitas & studium post Aetij odium esset. Congregauit tamen tum consentientium ei episcoporum conuentum Antiochiæ: in quibus erant, Acacius Cæsareæ Palæstinæ Eusebij successor, & Vranius Tyri episcopus: qui vnà cum æquisubstantiali & consubstantiale reiiciebat, sub obtentu Occidentalium episcoporū autoritatis, qui hoc sic Sirmij statuerint. Admirandus namq; ille Hosius, atq; vnà cum eo qui ibi conuenerant, quū propter contentionem qua aduersus Vrsicium, Valentem & Germinium vsi fuerant, vim multam, vt diximus, passi fuissent, vt neque consubstantialis neque æquisubstātialis filius diceretur, concesserant, tanquam ea verba tam expressè in diuinis scriptis non apparerent: prætereàque supra humanę mētis captum esset, de essentia Dei subtiliter nimiū & anxiè inquirere. Et quòd eis tū visum esset, cœptis suis Hosij literas multum allaturas esse momenti, epistolā tum Hosij aliorúmque Occidentaliū nomine, Sirmio ad Oriētales dederant, ingentes Vrsicio, Valenti & Germinio agentes gratias: & quod Occidentales rectè tandem sentirent, eius beneficij causam illis asscribentes. Sedenim Eudoxio ita res nouante, multi Antiochia qui rectum dogma defendebāt, & ei aduersabātur, ab illo pulsi, Georgium Laodicensem adiere, eíque quę Antiochię agerentur exposuēre. Atque ab eo literis acceptis, Ancyrā Galatiæ sunt profecti. Basilius enim, qui ibi post Marcellum episcopatum gerebat: plures ex vicinis episcopis ad se dedicandæ quam recēs constuxerat ecclesiæ gratia conuocauerat. Ibi illi per querelam re omni exposita, literas reddidere hisce verbis conscriptas. Reuerendissimis dominis, Macedonio, Basilio, Cecropio, Eugenio „ Georgius in Domino salutem. Aetij naufragium „ penè omnem occupauit Antiochiā. Quos enim „ vos ignominia notastis, execrandi Aetij discipu- „ los, eos omnes Eudoxius receptos in clericorū „

*Eudoxius Germaniciensis arte aulica episcopatum Antiochenū inuadit * αὐτάματος.*

† Eunuchorū præcipuè.

Eudoxius Aetianus.

Eudoxius popularium sectæ suæ conciliabulum Antiochia cogit. Vranius Tyrius ὁμοιούσιον simul & ὁμοούσιον reiicit, Sirmiensis Synodi prætextu.

Ariani Hosij & aliorum catholicorū nomine ementitas literas Sirmio ad Oriētales dederūt.

Ortodoxi episcopi Antiochia ab Eudoxio pulsi.

Pro his Georgius Laodicēsis ad conuentum episcoporū Ancyram scribit.

ordinem cooptat, & Aetium hereticum maximo E honore prosequitur. Subuenire igitur tantę vrbi, ne in illius naufragium orbis totus pertrahatur. Et consilio eorum coacto, quicunque adesse possunt, ab reliquis episcopis subscriptione decretorum vestrorum accepta, postulate: vt quũ Aetium Eudoxius ex Antiochia eiiciat, tum sectatores eius ex sacro clericorũ albo tollat. Aut certè si perrexerit cum Aetio inæqualem dicere, atque eos qui hoc dicere audent, illis qui id non faciunt, honore præferre sicuti modò dixi, Antiochia vobis perierit. Hæc Georgius. At qui Ancyræ congregati erant, quum compertum haberent, eo quòd sibi ipsi Antiochenę sedis dignitatem arrogasset, Eudoxium res nouas incepтare, Imperatori statim rem eam significarunt eundémque obsecrarunt, vt ope sua interposita videret, ne ea quæ Sardicæ, Sirmij, & in aliis conuenti- F bus constituta essent, conuellerentur: in quibus omnibus filiũ patri substantia æqualem esse decretum sit. Legationem etiam ad Imperatorem misere, ipsum Basilium Ancyranum, Eustachiũ Sebastiensem, Eleusium Cyzicænum, & Leontium ex Imperialibus cubiculariis presbyterum. Hi vbi ad Constantinum venere, presbyterum quendam Antiochenũ Asphalium, qui Aetij studiosus masimè quascunque voluisset res ex sententia confecerat, compererunt iamiam cum literis Imperatoriis abiturum esse. Imperator autẽ Ancyranorum oratorũ postulatis cognitis, epistolam quam Asphalius profecturus secum laturus fuerat, retractauit, alióque scripto Eudoxium condẽnauit. Cuius scripti hæc fuere verba. Victor Constantinus Masimus Augustus, sanctæ ecclesiæ Antiochenæ. Eudoxius non à G nobis ad vos missus venit: ne quis hoc putet. Lõgè alia nobis mens est quàm vt eiusmodi hominibus faueamus. Quod quùm alia, tum hoc sic astutè mẽtiuntur, satis manifesti sunt, erga * Deũ eos arrogantes & versutos esse. A quibus enim rebus illi se libenter abstineant? qui potentiam aucupantes, vrbes ingressi, ex vna in aliam transiliunt: & perinde atque coloni quidam solum subinde mutantes, angulos omnes rerum ampliorũ cupiditate curiosè perscrutantur, circulatores meri & fraudatores, quos ne nominare quidem fas sit. Officinę prauæ & impiæ prorsus factionẽ eos esse, vos quoque intelligitis. Et satis ex verbis suis autorem ipsum, sectatorésque hæresis huius cognoscatis. Quorum hoc vnũ est studium, vt populum deprauent. At versuti isti, & ad omnem audaciam prõpti, temerè iam apud quosdam vulgare non dubitarunt, nos electione quam sibi ipsis subornarunt, lætati. Quæ quidẽ H ita ab eis dicuntur, qui talia in vulgus efferre cõsueuerunt, prorsus verò facta nõ sunt. Atque ipsi mihi in animum reuocate doctrinam illam primàm quũ de fidei sententia deliberantes inquisiuimus, in qua Saluator noster & filius Dei substantia patri æqualis declaratus est. Verùm boni isti viri, qui facile quæcunque eis in mentẽ venere, de Deo dicunt, eò processere impietatis, vt etiam alia quædam quàm res ferat arbitrentur: aliósque ea docere cõtendant. Atque ea in capita ipsorũ redundatura esse valde persuasum habemus. Sed nunc satis erit, à Synodis eos & cõuentibus arcere. Nam fere eò productus scribẽdo fueram, vt in præsentia dicerem, quæ illi breui passuri sunt, nisi à rabie ista discesserint. Isti verò (quid enim non inferant mali?) improbissimos quosque perinde atque mandatum haberent, aggregantes: hos inquam heresiũ antesignanos in cleri album referunt, ordinem venerandum tam turpiter dehonestantes, non aliter atque eis concessum sit * agere & ferre omnia. Enimuerò quis † mortalium omnium istos perferat? qui vrbes quidem impietate implent, exilium autem piaculis obtegunt? Vnum illud studio habentes, vt omnibus bonis perperuò sint infesti. Facessat importuna factio & sanctis insidere thronis desinat. Nunc tempus est, vt veritatis alumni in lucem prodeant, quique * medij tales hominum mores fugientes didũ mem sese continuere. Istorum namque sapienter instituta consilia in medium producta iam apparent. Sed nihil nõ quod aggressus fuerit perficiet, qui hosce ab impietate eximet.* Bonorum virorũ fuerit maiorum fide viuere, eámque vnam, vt dictũ est, asserere, neque vlterius quidquam anxiè nimis & curiose inuestigare. Quin & illos admonuerim, vt aliquando tãdem ex barathro protũ pentes, animis mutatis, ad sententiam istam accedant, quam diuina prẹditi sapientia de Deo ritè atque ordine episcopi tulere. Tantum scilicet paruo momento periculum fuit, vt inęqualitatẽ asserentiũ opinio obtineret, nisi Imperator ipse episcoporum opera & diligentia intercessisset.

Sacrum clericorum album.

Legatio ab eo conuentu ad imperatorem ea de re mittitur.

Ariani iam res suas in aula confecerunt. sed hæ à Constantio retractantur.

Constantij ad Antiochenos literæ contra Eudoxium.

* εἰς τὸ χρεῖ [illegible]

Describuntur ambitiosi & rerum nouarũ studiosi episcopi.

* ἄγειν καὶ φέρειν.

† εἰς ζωντας τελῶν.

* μέσοι ὅσοι τῶν ἠθῶν ἐκφυγόντες φόβῳ κατείχοντο πόλαις.

* ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργον τῇ πίστει τῶν προόντων συζῆν.

De rebus in Sirmio actis: & vt Liberius Romam reuersus, cum Felice successore suo episcopatum administrauit, donec paulo poste vnus Felix excessit. Cap. 37.

BReui deinde quum Roma in Sirmium Constantinus reduisset, Occidentalibus episcopis precantibus, Liberius ex Berrœa reductus est. Atque ibi in prẹsentia eorum quos diximus, aliorúmque plurimorũ Orientalium episcoporum, Imperator suadere Liberio vt filiũ non esse patri consubstantialem opinaretur, tentauit. Egit id quoque Basilius, & qui cum eo erant: eámque rẽ illi Imperatori, apud quẽ in magno erant precio, suggessere. Et asserẽtes, quę vel de Paulo Samosateno, vel de Photino apud Sirmiũ constituta fuerant omnia: & præterea formulam fidei Antiochiæ Encæniis in ecclesiæ consecratione, ob ὁμοούσιον cõsubstantialis causam editam allegantes, veluti contenderent quidam hæresim propriam per prætextum & occasionem consubstãtialis instituere, in sententiã suam adducere studuêre Liberium, & Athanasiũ, & Alexandrum, & Seuerianum, & Crescẽtem, Africanos episcopos. Non minus id quoque conabãtur Vrsicius & Valens, & Germinius Sirmensis episcopus, & qui præterea ex Oriente ibi aderãt. Liberius autem aliam quoque seorsim fidei conscripsit professionem, quæ omnes ab ecclesiæ communione arcebat, qui filium patri non secundum substantiam & per omnia æqualem dicerent. Id proptera fecit, quòd Eudoxius, & qui factionis eius fuere non ita pridem Antiochiæ propter Aetij hæresiũ congregati, quum Hosij epistolã in manibus haberent, plurimùm verborum fecerant, quibus Liberium per calumniã traduxerant: perinde atque τὸ ὁμοούσιον consubstantiale repudiasset, & patri filium omnino inæqualem dixisset. Oc-

Constantius & arianisantes episcopi Liberiũ à professione τοῦ ὁμοουσίου abducere conantur.

Formula professionis fidei Liberij.

set. Occidentales legati rebus ita bene gestis assumpto secū Liberio Romam reuerterūt, literas ab episcopis Sirmij congregatis ad Felicem Romanę tum ecclesiæ præfectum, & ad clerum populumque ecclesię eiusdem afferentes: quibus, vt pastorem suum libēter susciperent, admonebātur. Ambobus porrò & Felici & Liberio permissum est communiter sacra curare, & munus Apostolicum administrare. Qui quidem cōcordes fuere, & quidquid medio tempore acciderat rerum aduersarum & tristium, per amnestiā & obliuionē aboleuere. Quòd namque admodum bonus vir esset Liberius, quódque pro recta ecclesiæ doctrina Imperatori constanter restitisset multa pietate & benignitate populus Romanus in eum fuit: vsque adeò certè vt in eius electione per seditionem eius causa motam res ad cædem processerit. Sed paulo pòst Felix mortuus est, & solus Liberius episcopatū administrauit. Quod, sic Deus rectè prouidit, ecclesiæ, ita vt, decebat, rebus consulens: ne primaria Apostolorum sedes fœdam illam & incommodam à duobus gubernata ducibus contraheret notam: quæ res ab ecclesiæ constitutionibus perquàm est aliena, discordiámque vt plurimum conciliare solet. Hæc in Sirmio acta.

Liberius Romā redit.

Duo eodem tēpore Romæ episcopi concordes.

Felix moritur. Liberius solus ecclesiā regit.

Vt instituendam Nicomedia propter Eudoxiū & Aëtium Synodum, motus terræ coortus soluerit: & vt tum Synodum in Oriente & Occidente scindi atque diuidi placuerit. Cap. 38.

ET pulcrè conuenire cum Orientalibus cum Occidentalibus est visum. Res verò aliter se habebat. Imperatoris enim metus id faciebat: cui propter Aetij & Eudoxij in vrbe Antiochena excitatas res nouas, rursum Nicęę Synodum cogere placuit. Quum autem Basilius Ancyranus contrà niteretur, quòd primùm ibi de fide disquisitum esset, magis conuenire, vt id Nicomediæ fieret, est visum. Et ex nationib. iam omnibus, qui vel à prudentia, vel ab eloquentia aliud valerent, episcopi eò contendebant. Quum terræ motus ingens exortus vrbē & simul templū nuper admodū constructū, ex fundamentis ipsis cōcussit atq; deiecit, multósque pro eo atq; hoc vel illo quęque loco deprehendit, vel seruauit, vel interemit: Cecrops quidē Nicomediēsis, & † alius quidam episcopus, paruo momento periculū euasere. Quę res fama vbique vulgata, episcoporum aduentum prohibuit. Atque illa Nicæam quoque, & Constantinopolim, & Perinthum, aliásque Thracię ciuitates tali casu euersas esse promulgauerat. Dictū tum est, Arsatio cuidam, qui sub Licinio confessionem fidei obierat, miléśque antea & leonum ferarúmque aliarum domitor & custos in Imperiali comitatu fuerat, tum autem Nicomedię in turri prçalta pietati studens philosophabatur, cladem eam diuina visione reuelatam: eáque ab eo, ex turri digressō, clero populóque prędictam esse. Sed tantum abest vt fides ei habita sit, vt derisus etiam fuerit, qui casum tam inexpectatum promulgaret. Illum autem rursum in locum suum conscēdisse, suppinúmque in solo iacentem, Deum deprecatum fuisse. Vbi etiā in ipso cladis eius impetu, turri ipsa immota & stabili permanente, orantis habitu martyr mortuus est repertus à multis, qui

Constantius Synodū aliam indicit.

Terræmotus Nicomediæ.

† Bosphoranū hunc Antistitem fuisse, Sozo. ait.

Arsacius cladē hanc Nicomediensem prænūciat.

Mors Arsacij istius.

A eò concurrerant, vt terræmotum ex loco superiore spectarent. a Orasse autem eum precatúmque Deo esse ferunt, vt vitam prius finiret, quā eam vrbis calamitatem videret, in qua Christū cognouisset, & ecclesiastica philosophia initiatus esset. b Multa is etiam supra vim & captum hominum fecit. dæmones namque eiecit, alios quoque casibus afflictos homines restituit, & ad saniorem mentem multos reduxit. Et draconem sine alteratus reptilium generis venenosum feram vitæ publicæ incubantem, & afflatu solo viatores necantem oratione, ex latibulo vt sponte sua prodiret, & per seipsam caput semel atq; iterum terræ illideret, & sic tandem rumperetur protraxit. Multi sanè mortales Nicomediæ ruinis ædificiorū interierunt, multi sibi fuga in solitudinē & agros consuluerūt. d Etenim incendij B flamma è furnis & balneis officináque artificū qui ad ignem opus faciunt coorta, & turribus decidentium culminum circumclusa, materiáq; proxima & sarmentis, vt fieri solet, ei admissis, tabulatí que resinam exsudantibus, & ad concipiendum propagandúmque ignem commodis aucta, tanta alimenti copia in partes omnes prosiliens, & ad seipsam reuertens, veluti vnum (vt ita dicam) ardentem rogum vrbem ipsam effecerat. Quo incendio, quòd ex ædibus transitus non pateret, multi sunt consumpti. Et quoniam Nicomediensis casus episcoporum conuentum interturbauit, primùm quidē Imperatori, vt Nicææ rursum congregaretur, placuit. Basilius autē de eo loco diu multúmque deliberauit. e Et sic in vrbe Nicæna, populo ibi omni terræmotu conturbato, deliberatio hærebat. Porrò Marco Arethusio, Georgio Alexādrino, & Basilio Ancyrano q tūSirmij cū Imperatore in negotio quisq; C suo agebāt, Tarsus Ciliciæ cōmoda visa. Vt verò & hæc aliis minus conuenire existimata est, tandem vt Seleuciæ in Isauria Synodus ageretur cōstitutum. Atque hoc sic decreto, qui a ibi aderāt Valens Vrsicius, & Eudoxius, qui potissimū inę qualitatis opinioni præibant, effecerunt illi, vt episcopi eo loco congregati, formulæ fidei ex tempore compositę subscriberent. In qua formula substantiæ nomen incertum non erat. Ad hæc in animis ipsi secum perpendēre, episcopos Seleuciæ coactos partim Nicænam fidē, partim Antiochiæ in tēpli dedicatione professionem editam complexuros, & per æmulationem ardentius defensuros. Vtraque verò formulam substātiæ nomen habere, & filium patri per omnia similem disertè promulgare. Ac si in locum vnum episcopi conuenirent omnino eos Aetij opinionem, quam ipsi laudantes studio omni stabilire conabantur, repudiaturos esse, illis minimè dubium fuit. Quid ergo faciunt? Dolum instituūt. D vt Occidentales quidē Arimini, Orientales verò Seleucię congregarentur, vt eo facilius quod agebant perficeretur. Procliuius namque putabant paucis quā multis, quod vellent, persuadere & patribus ita segregatis, siquidem possent, vtraque etiam Synodum, dissidio in vtraque instituto: sin minus alterā saltem in sententiā suam se pertracturos esse confidebant, illo prouiso, vt ne calculis omnium heresis eorum damnaretur. Hęc agebant per eunuchum Eusebium, Imperatorię tum aulę præfectum, Eudoxio quàm ma-

a Precatio eiusdem ante mortem.

a Arsacius ite modum ante excidiū Hipponis orasse diuus Augustinus fertur

b Miracula eiusdem.

c Damoniacus quidam ense strictó Nicomediæ per forum currebat, & homines ad conspectum eius diffugiebant. Ubi ei Arsacius occurrit, & Iesum Christū nominauit. ita confestim damonium pulsum est atque miser ille purgatus, & ad frugem bonā reductus. Sozo. lib. 4. cap. 16.

d Terramotū incendium fœdum Nicomedia consequutum.

e Deliberatio de loco synodi celebranda. Consiliū Seleucia Isaurorum coactum.

Formula fidei composita.

Dolosum Arianizantium cōsilium, vt Orientales episcopi Seleucia, Occidentales Arimini congregentur. Eius doli causa.

Eusebium eunuchum aula imperatoria præfectus.

ximè assentientem: & alios quosdam, qui magistratus & honores gerentes, & gratia pollentes, ex sententia omnia perficiebant. A quibus persuasus Constantinus, perinde atque incommodum simul & reipu. propter graues impensas, & ipsis episcopis propter itineris magnitudinem esset, si in eodem loco conuenirent, Synodũ diuisit, eámque Arimini & Seleuciæ celebrare iussit. Atque in literis suis constituit, vt primũ controuersia de fide professione decideretur, deinde de aliis ecclesiasticis sanctionibus deliberatio fieret. Tum autem de eis qui per iniuriam exauctorati, & in exiliũ acti visi essent, in quibus etiã Cyrillus Hierosolymorum episcopus fuit consultaretur: postea de eis quoq; episcopis, qui rei agerentur, inquireretur. Permulti enim accusabantur, & ab Ægyptiis maximè Georgius: quòd scilicet alienorũ bonorum rapinis gauderet, & contumeliosis quibusdam hominibus delectaretur. Postremò, vt per decem delectos legatos se de actis suis certiorem facerent.

Constantius processum Synodi præscribit.

Crimina Georgij Alexandrini episcopi.

De ariminensi Synodo, in qua occidentales ab orientalibus dissenserunt. Cap. 39.

EPiscopi, sicuti Imperator iusserat, conuenêre: & primùm quidẽ Arimini Occidentales quadringenti, & aliquot præterea numero. Et qui grauiter in Athanasiũ animati erant, minimè omnium de eo quidquam mouendũ esse duxere, quòd hoc sic cõmodius esse putarent. Cæterùm postquam de fide quomodo eam profiteri conueniret, quęstio proposita est ibi Valens & Vrsicius, qui primùm Arij opinionem defenderant, medio autem tẽpore libello supplici Iulio Romano antistiti dato, τῷ ὁμοουσίῳ consubstantiali assenserant, quemadmodũ diximus temporib⁹ sese & rebus obtinentibus semper accõmodantes, aliis alia sicuti fieri solet censentibus, dixere, priores fidei formulas abolendas esse, vnámque eam obtinere oportere, quę non ita pridẽ Sirmij lingua Romana composita, ab ipso etiam Imperatore plurimi fieret. Debere quippe Synodum quoque de sententia illius professionem eam approbare, neque vlterius quidquam curiosius indagare: vt eo modo omnis discordię occasio, verbis nihil ambigui habentibus, quæ subtili & accurata exploratione perpensa essent, in formula insertis, præcideretur. * Longè præstantius esse asserentes, cum rusticitate quadam rectam de Deo tenere opinionẽ, quàm ex Græcorũ nugamentis nouis petitis verbis, quæ non intelligerentur inducere vocabula. Quibus illi dictis obscurè innuebant, seu potius propalam τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis verbũ per calumniam reprehenderunt, veluti in sacris literis non expressum. Sub hæc verba charta prolata, legi eam postularunt, in qua æqualem patri filiũ secundum scripturas dicebant: mentionem verò substantiæ in Deo omnino fieri interdicebãt, & pro eo æqualem per omnia filium patri reponi volebãt. Hæc porrò formula illa erat, quàm antea quidẽ pressam seruauerant, tum verò in lucẽ proferebant. Eam maximè probabant Geminius & Auxentius & Caius, & Demophilus. Ea lecta, plurimi nihil opus esse noua fidei formula eo tempore affirmabant, contentos se esse professione Nicæna. In præsentia propterea in locum vnum conuenisse, si quid nouatum esset, vt id inhiberetur. Et vtcunque ea quę tum lecta essent, nihil haberent nouarum rerum: vt dicerent tamen eos qui scriptum id composuissent, atq; vt illi ipsi Arij dogma, quippe quod turbas vbique in ecclesiis concitarit anathemati primũ subiicerent, petebant. Vbi Valens & Germinius petitionem eam repudiarunt, illi formulas hæreticorũ, & itẽ Nicænã in mediũ proferre iussere vt illę quidẽ dãnatæ reiicerẽtur, hæc verò autoritate denuò & suffragiis Synodi cõfirmaretur. Et vt de cætero neq; disputatio de fide moueretur, neq; Synodus peteretur sanxerũt. Sufficere enim quę à maioribus dudũ cõstituta essent: ea cõplecti posteros debere: & perquàm absurdum esse nũc demũ fidẽ conscribere eos qui nuper admodum credere cœpissent: & veterum traditionem abolere, per quam & ipsi & patres eorũ ecclesias gubernassent, ex quibus plures martyrii & obitæ confessionis coronis cõdecorati fuissent. Et ij quidẽ sic dicta sentẽtia, antiquitùs decretis stare, nihílque nouum inducere constituerunt: illi autem, Valens scilicet, & reliqui, quos paulo antè nominauimus, contrà nisi sunt. Sũmoperè namque contenderunt, vt Synodus recẽs compositam Syrmij fidei formulam comprobaret. Tantum autem abest, vt patres id facerent, vt etiam Vrsicium, Valentem, eorúmque complices damnationis sententia exautorarint. Et Synodus professionem Nicænam amplius etiam confirmauit. Illi autem damnationem ægrè ferentes, ad Imperatorẽ confugêre. Porrò Synodus ea non solum formulæ illorũ præfationem, sed ipsam quoque formulam reprehendit. cuius verba erant. Composita est fides catholica in pręsentia Domini nostri Cõstantij perpetui Augusti, consulatu clarissimorum virorum, Flauij Eusebij & Hypatij, Syrmij, ante xi. calen. Iun. Ac deinde. Credimus in vnum solum & verum Deum, patrem omnipotentem, creatorẽ & conditorem omnium, † & in vnum vnigenitum filiũ Dei ante omnia secula, & ante principium omne & ante omne quod mente concipi intelligíque potest tempus, & ante cõsiderationẽ & cogitationem omnẽ, † sine perpessione siue affectione genitum ex Deo: per quẽ secula condita & omnia facta sunt. Genitum verò vnigenitum, solum ex solo patre, Deum ex Deo, æqualem qui ipsum genuit patri, secundum scripturas: cuius generationem nemo nouit, pręterquam solus qui eum genuit pater. Hunc ipsum vnigenitum filium eius scimus nutu paterno aduenisse cœlitùs, ad abolitionem peccati. Et natum ex Maria virgine & conuersatum cum discipulis, & omnẽ œconomiam siue administrationem exequutum, secundum paternam voluntatem: crucifixum, & passum, & mortuum. Qui descendit ad inferos, atque res ibi constituit: ad cuius conspectum infernalium portarum ianitores exhorruerunt. Qui etiam resurrexit tertia die, & cum discipulis conuersatus est. Et diebus quadraginta expletis, receptus est in cœlũ, & consedit ad dextram patris: venturus extrema die cum paterna gloria, & redditurus vnicuique secundum opera sua. Et in spiritum sanctum, quem ipse vnigenitus filius Dei Iesus Christus se missurum pollicitus

Ariminensis Synodus.

Vrsicius & Valens versipelles.

Latinam ei fidei formulam Sirmij cõpositam acquiescendũ.

** κρεῖττον εἶναι ἰδιωτικῶς μετὰ τῆς ἀγροικίας ὀρθὴν ἔχειν δόξαν περὶ θεοῦ, ἢ ξενιζουσαλογίαις ἑλληνικῆς τερθρείας ἀνεπινοήτους ἐπεισάγειν λέξεις.*

Sanior & maior pars episcoporum in Niceno symbolo acquiescit.

Patrum decretorũ defensio.

Nicænam formulam propugnantes, Arianisantes exautorant.

Condemnationis eius causam præcipuã fuisse socrat. scribit, quòd Arianũ dogma Arianisantes dãnare noluerint. lib. 2. cap. 37.

† ἀπαθῶς.

Latina formulæ fit conuersus fidei formula.

τὰ ἐκεῖσε οἰκονομήσαντα.

citus est generi hominũ, paracletũ siue consolatorem pro eo atque scriptum est: Vado ad patrẽ meum, & Rogabo patrẽ meum, & alium paracletum mittet vobis spiritũ veritatis: ille de meo accipiet, & docebit atq; admonebit vos omnia. Et circa finẽ hoc etiam addidère. Nomen assrntiæ per simplicitatem à patribus positũ, non intellectũ verò à populis, scandalo & offendiculo est. Et quoniã scripturę id quoque non habent, placitum est id tollere, & deinceps nullã omnino essentiæ in Deo facere mentionẽ, propterea quod diuinæ scripturę patris & filij substantiæ prorsus noo meminere. Aequalem autem filium patri per omnia dicimus, sicuti sacræ scripturę & dicunt & docent. Ridiculum porrò episcopis visum est, Imperatorẽ quidem perpetuũ seu æternum nominare, filium autẽ Dei sempiternũ vocare nolle: certúmque tẽpus editæ fidei formulę præfigere, manifesta quoque calũnia ea iudicata est aduersus maiorũ fidẽ. Maximè verò eã Athanasius criminatus est vt alicubi ad suos scribens ostendit. Et inseruissem hic confutatoriã † eius epistolam, nisi orationis prolixitatem fugiẽs, studiosis eam inquirendam, atque ex ea rem omnẽ cognoscendã, relinquerem. Damnati illi, sicuti dixi, formulam secum ferentes, ad Imperatorem confugère. Concilium verò, decem ad eũ legatis episcopis, literis quoque rem actam declarauit, quæ in hanc formam scriptæ fuerant.

Usia substantia & essentia dicitur.

Arianisantes verbum substãtia ex Symbolo tollunt.

Quomodo formulam istam Sirmiensem patres catholici acceperint.

† epistolæ illius pars ad finẽ Tomi huius est adiecta.

Epistola Ariminensis concilij, Constantio imperatori missa. Cap. 40.

ET Dei iussu, & pietatis tuæ mandato, quæ antiquitùs constituta sunt, credimus. Ariminum namque ex omnibus Occidentis vrbibus episcopi omnes in locum eundẽ conuenimus, vt simul & fides Ecclesiæ catholicę cognosceretur, & qui aliter sentiunt manifesti fierẽt. Atque vbi rem omnẽ diu multúmque considerauimus, faciendũ esse comperimus, vt quę fides antiquitùs obtinet, & quam Prophetę & Euangelia & Apostoli per Dominum nostrum Iesum Christum imperij tui custodẽ, valetudinisque etiam tutorẽ, promulgarunt, eam à maioribus acceptã seruemus, & seruatã ad finẽ vsque custodiamus. Et absurdum nefariúmque esse putauimus, quæ rectè & legitimè à patribus constituta, & Nicęę cõmuniter vnà cum gloriosissimo parente tuo imperatore Constantino deliberata sunt, ex eis mniare quidquã: quorum doctrina & sententia ad omnes omniũ hominũ aures & animos vulgata peruenit, quæ vnà Arij hæresim expugnauit atque extinxit: per quam non solùm ea ipsa, sed & reliquæ hæreses sunt euersæ: cui omnino vel addere quidquam non tutũ, vel admittere etiam periculosum est. Atque si alterutrum in ea fiat, licentia aduersarijs detur, vt quod libeat, facere eis liceat. Proinde Vrsicius atque Valens, quòd iamdudũ suffragatores & participes Ariani dogmatis fuerint, à cõmunione nostra exclusi sunt. Ad quam tamen admissi sunt, posteaquã se errasse cognouerunt: atque vt ad pœnitentiã admitterentur, & noxę gratiam consequerentur, orauerunt: id quod scriptum eorum attestatur. Qua propter vt in gratiã reciperentur, & venia eis delictorum daretur, obtinuerunt. Factum id eo tempore, quum Mediolani Synodus est coacta, presbyteris quoque Romanæ ecclesię præsentibus. Norunt illi, eum qui etiam post obitũ memoria dignus est Constantinum, omni adhibita exquisitiore cura & diligentiore inuestigatione, fidei professionẽ, quæ edita est, publicasse. Postquã autẽ baptizatus ille, inter homines esse desiit, & ad debitam sibi quietem translatus est, ineptum esse sciunt, nouæ quidquam rei inuehere, & tot sanctos patres cõfessores & martyres dogmatis ipsius autores atque inuentores despicere: qui quidem patres, iuxta veterem ecclesiæ catholicæ sanctionem, omnes in eadem sententia perseuerarunt: eorúmque etiam fidem Deus ad imperij tui tempora transmisit, per Dominum nostrum Iesum Christum: cuius beneficio imperium obtines, rerúmque in orbe etiam nostro potiris. At rursus miserandi & erumnosi illi impia mente nefarióque ausu, præcones seipsos impiæ opinionis renũciarunt, & veritatis constitutionem euertere conati sunt. Postquam enim iuxta mãdatum tuum Synodi conciliũ coactum est, seductionis fraudisque suæ illi consilium detexerunt. Contenderunt nanque versutia quadam tumultuosè sese ingerentes, nouare quiddam, vbi sodalitatis impietatisque eiusdem suæ compertos homines inuenissent, Germiniũ, Auxentium, & Caium, dissidij & seditionis autores: quorum incõstans doctrina blasphemiarum omnium aceruũ impietate sua longè excedit. Vbi verò animaduertere nos non eiusdem hæresis esse, neque prauis opinionibus eorũ assentiri, in consilium se nostrorũ insinuarunt perinde atque aliud quidquam decreturi. Perbreue autem intercessit tempus, quod eorũ sententias in lucem coarguens protulit. Verùm enimuerò ne res ecclesię semper eodem affligeretur casu, turbáque & tumultus prouolutus omnes comprehenderet, tutissimũ visum est, vt quæ antiquitus decreta sunt, integra atque inuiolata seruarentur: atque illi quos diximus, à cõmercio communionéque nostra segregarẽtur. Quã ob causã Oratores nostros ad humanitatem tuam misimus, qui eidem consilij nostri sententiã per scriptum quoque indicent atque declarent: Quibus illud quoque præcipuè mãdauimus, vt ex antiquis legitimísque decretis, veritatis fidẽ faciant, eámque confirment. Declarabunt illi etiã sanctitati tuæ, minimè futuram, sicuti Vrsicius & Valens dixere, pacem, si quid in legitimis constitutionibus immutatũ fuerit. Quomodo nanque pacẽ seruent, qui pacẽ ipsam tollunt? Quin contentio potius & turba per cœpta eiusmodi quũ alibi, tũ in Romana ecclesia exorietur. Itaque humanitati tuæ supplicamus, vt sereno vultu respicias, benignísque auribus oratores nostros audias, neque cum defunctorũ iniuria nouare quidquã & mutare permittas: sed nos in iis quæ à maioribus nostris definita legitiméque constituta sunt conquiescere sinas: quos profectò solerter & prudenter omnia spiritus sancti afflatu egisse diximus. Quæ verò nunc ab istis nouantur, fidelibus quidem incredulitatem, infidelibus autem ferocitatem afferunt. Supplicamus præterea, vt episcopos qui in longinquis alienísque regionibus degũt, & vel ætatis grandioris imbecillitate, vel paupertatis grauioris difficultate premuntur, cum bona venia redire

Literę synodi Ariminensis catholica ad imperatorem Constantium.

Fides Nicæna prophetica, euangelica, & apostolica est.

Excõmunicatio Vrsicij & Valentis.

Vrsicius & Valẽs post pœnitentiam ab Orthodoxia ad Arianismum relapsi.

commendatio legatorum synodi, vt eis fides habeatur.

supplicatio pro episcopis exulibus restituendis.

ad suos iubeas, ne ecclesiæ, episcopis eorum ab E eis disiunctis, diutius in tali solitudine permaneant. Ad hęc insuper omnia, illud quoque te oramus, vt ne quid adimatur, néue addatur ad ea quæ prius extant, quidquam: sed vt omnia intacta integráque permaneant, sicuti à patris tui pietate ad hoc vsque tēpus sunt conseruata. Ac ne deinceps nos itineris labore affligi, atque alie nos longéque dissitos à parœciis nostris esse permittas: sed vt episcopi potius cum populo suo in pace sacris epulis & rebus diuinis vacare possint, pro tua salute, imperio, & pace orantes, quam tibi diuinū numen largiri dignetur prolixam. Legati verò nostri, & subscriptiones & nomina episcoporum secū ferunt: qui quidem etiam ex ipsis sacris literis, de sententia nostra certiorem facient tuā pietatē. Hęc episcopi Arimini congregati, ad imperatorem scripsere.

De episcoporum Arimini congregatorū cum imperatore dissentione: & de synodo dolo malo Nicææ quæ Thraciæ ciuitas est coacta. cap. 41.

Oratores Synodi Vrsicius & Valēs præuenerunt. Constantinus erga oratores eos parum benignus.

SEd valens & Vrsicius legatos pręuenerunt, & imperatori rem omnē arbitratu suo exposuerunt: scriptóque quod legerant ostenso, Synodum apud eum calūniosè prosciderunt, vt quæ formulā non receperit, cui conscribendæ ipse affuisset. Atque ille Synodo succensus, oratores, quibus diuturna mora in aula molesta erat, diem de die diffundans, differebat: contrà autē, quos illi damnauerant, in precio habebat. Et vix tandē excusans se, scripsit, quòd necessitate vrgente, vt contra hostes iret, per expeditionē eam legatos facile videre non potuerit: Adrianopoli autē redeuntem se expectare illos iusserit, vt ibi ab extremis tumultibus liber per ocium & legationē G audiret, & quę opus essent constitueret. Addidit & illud, de rebus diuinis deliberare volentem, negotiis aliis vacuum, animúmque sincerū atque quietum obtinere debere. Ad quę Synodus rescripsit, nihil se aliud omnino quàm decretū esset, etiamsi quidquā prætereà statueretur, factutā. Et non modo scripsit, sed id quoque dicere legatos iussit. Insuper eidem supplicauit, vt placidè oratoribus receptis, & quę dicturi essent benignè acciperet, & quę ipsi scripsissent diligenter cognosceret. Durum etiā quodāmodo esse significarunt, ipso imperāte tot ecclesias tanto tēpore viuis adhuc episcopis orbari. Opúsque esse, si ipsi quoque videretur, prius eos ad ecclesiam quémque suam redire, quàm hyems eos opprimeret. Hæc atque alia hisce similia, ita vti supplices episcopos decebat quum oratione ad persuadendū apposita per epistolā grauē & tersam ad eum scripsissent, atque ipse celeriter eis nihil respondisset, satis diu adhuc ibi morati, H deinde ad sedes suas sunt reuersi. Atque quod episcopi quidem Arimini congregati, Nicænam confirmauerint fidem, satis iam constat. Quòd verò postea multi formulæ ab Vrsicio & Valente ex Sirmio allatæ subscripserint, id quoque declarabimus. Qua de re duplex fertur opinio. Harum altera est imperatorem occasione arrepta à Synodo, quasi non sua voluntate soluta Valēti eiúsq; sectatoribus facultatē permisisse, vt quas vellent in Occidente ecclesias administrarent,

Summa responsi Constantij ad synodū scripti.

Alterarum literarum synodi ad Constantinum sententia.

Arimin nsis Synodus soluitur.

omnibúsque lectam ab eis fidē traderent: & quicunque subscribere illi nolent, sedibus suis deiicerent, atque alios factionis suæ illis surrogarēt. Qua potestate accepta, illos vi omnes, vt quā diximus formulam comprobarent, adortos esse: & qui id facere noluissent, quamprimum ecclesiis expulisse. Primúmque Liberium, quòd dicto audiens non fuisset, vi exactum esse. Quidā sane secundam hanc proscriptionem eius fuisse dicunt alij autem primā, quum ea etiā quę suprà de Felice diximus, acta sunt. Atque illos rebus ita per Italiam gestis, eadem per Orientem quoque facere constituisse. Et per Thraciā euntes, vbi in oppidum quoddam regionis eius nomine Nica peruenissent, conuentū coegisse: fidémque Arimini à se lectam, ex Latina in Græcam linguam conuersam stabilire conatos esse: atque publicè F sermonibus sparsisse, formulā eam Nicę à Synodo vniuersali ritè atque ordine æditam confirmatámque esse: vt videlicet nominum viciunitate per fraudem simpliciores scriptum, id perinde atque Nicææ in Bithynia compositū esset, accipientes, decipere possent. Verùm calliditatem* cauillationémque eam deprehensam, in risum atque ludibrium abiisse. Atque hoc si nonnulli tradidere. Altera autem opinio fuit. Quum episcopi Arimini congregati, quòd imperator responsum differret, quódque illis redire ad sua non liceret, macerarentur: qui alteri sententiæ addicti erant, subornarunt quosdam qui dicerēt, non conuenire, quod quidā vnum substantię verbum tantopere propugnarent, vt proptereà omnes vbique episcopi per seditionē dissideant. Licere æqualem patri filium dicere, & vniuersalē orbis contentionē sopire. Episcopos Orientales, nisi substantię nomen tolleretur, conquietuтos non esse. Hæc quum ab eius sententię studiosis cum versuta quadam grauitate & vi dicta essent, ægrè tandem Synodum adductam esse, vt Vrsicij & Valentis formulę subscribendū putaret. Veritos quippe artifices doli istius esse, ne legati apud imperatorem Occidentaliū episcoporum constantem quam inde ab initio pręstitissent alacritatē, & τὸ ὁμοούσιον consubstantialis tollendi causam exponerent. Quare illud eos inuenisse consiliū, vt Oratores in Oppido Thracię quod dictū est Nica distinerentur: per causæ eiusmodi obtentum, propter hyemis asperitatē & itinerum difficultatē, iumenta progredi & viæ laborē ferre nō posse. Atque in ea interim mora constituisse, fidem ab ipsis compositam ex Latino in Græcum sermonem translatam ad Orientales mittere episcopos. Sic nanque fore quū illi ad sententiam eorū inclinati essent, vt quod agetur perficerent. Fallaciam verò talē non deprehensum iri ab eis, qui rem hanc cōsideraturi essent, conuentum videlicet Ariminensem inuitū ab ὁμοουσίου consubstantialis verbo recessisse: vt pote ab Orientalibus episcopis, qui dictionem eam prorsus reiecissent, coactum. Quod quidē reipsa falsum erat. Ferè enim omnes in Oriente, paucis exceptis, substantia patri æqualem filium sunt opinati. Et controuersia in eo tantum erat, quòd partim quidem ὁμοούσιον consubstantialem, partim autē ὁμοιούσιον æquisubstantialem filium dicerent. Et hæc quidem in Occidentis partibus acta.

Quomodo deinde plures occidentales episcopi vi ex illata symbolo Sirmiensi subscripserint, opinio duplex.

Synodus Nicæ in Tracia ab Arianis coacta.

* σόφισμα.

Qua

Quæ mala Ariani intulerint consubstantiale colentibus de Macedonij crudelitate. Quæ etiã mala Nouatianis propter consubstantiale acciderint. Vt Macedonius translatis in alium locum Constantini reliquiis, tumultum populi concitarit: quam ob causam Constãtius est indignatus. Cap. 42.

Turbæ ecclesiarum Orientalium.

Cyrillus episcopus Hierosolymitanus.

IN Oriẽte verò priusquã Synodus Seleuciæ coiret, nõ minores erant turbę. Arianę enim hæresis propugnatores ingenti confidentia ex imperiali inclinatione concepta, effrenato atque impotenti erant animo, sempérque nouis studebant rebus. Proinde Acacius Cęsariensis, & Patrophilus Scitopolitanus, Maximo exautorato Cyrillo Hierosolymitanæ ecclesiæ curam commisere. Et Macedonius Constantinopolim, vicinásque ei pręfecturas & vrbes miscens turbabat episcopos eis quos rebus suis idoneos esse sciebat, designans. nam Eleusio Cyzicenã attribuit ecclesiam, qui antehac loco splendido in imperiali aula stipendia fecerat. Marathonium autem Nicomediæ sacrorum antistitem creauit, qui ecclesię ipsius diaconus quum fuisset, egregium se præstitisse virum dicitur, indigentium hominũ domiciliis virorúmque & mulierum scholis extruendis atque curandis. Et quum amborũ istorum vita probaretur, affligendis tamen eis qui ὁμοούσιον consubstantialem patri filium profiterentur, nimium erant industrij: veruntamen ea in re Macedonio dissimiles. Is etenim non modò crudeliter eos persequebatur, qui communionẽ eius vitarent, sed in vincula quoque coniiciebat inuitos, & iudicibus tradebat. A cõmunione eius abhorrẽtes, ad eã vi intentata cogebat, multósque religione præclaros pulsabat; & fuste ora eorum diducens, vel inuitis sacra mysteria ingerebat. Qui quidem ingens visus est esse cruciatus tormenta alia longè superans. Ad eundem modũ & mulieres atque pueros, qui de rebus sacris nondum instituti essent aut baptisati, arripiens, ad percipiẽdas sanctiores epulas adigebat. Quod si quis renueret, aut responsaret, eum plagæ, flagra, vincula, carcer, & quæ iis conuenientia sunt, consequebantur. Cæterùm vnius atque alterius exempli eius mentione facta, satis omnino erit, quanta Macedonij feritas, eorúmque qui cum eo viguere crudelitas fuerit & inhumanitas, ostendere. Quarundam enim fœminarum quæ eis auersabantur communionem, mammas arcis & cistis compressas auulsit. Erant quibus easdem corporis partes nunc ouis ad summum igne tostis, nunc fero candenti adureret. Insolitum sanè id, exoticúmque supplicium, ab eis qui Christum professi sunt inuentum, quod ea quæ olim Græcorum tyranni magno studio & ambitione excogitarunt, longè post se relinquit. Quin multas quoque ecclesias solo æquauit, Imperatoris literas præferens, quæ domus precatorias τὸ ὁμοούσιον consubstantiale profitentium statim euertere iubebant. Ex qua causa etiam Nouatianorum ecclesiam, quę in vico τοῦ πελαργοῦ, hoc est ciconię erat, est demolitus, quòd eos quoque τῷ ὁμοουσίῳ cõsubstantiali assentiri sciret. Quo tempore illi egregiũ strenuæ manus opus edidere, forsitan eos vt eiusdem sententiæ assertores adiuuantibus τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis professoribus. Ecclesia enim illa ab eis quibus hoc commissum fuerat, euersa: illi coacta manu vniuersi cum coniugibus & liberis, quod opus erat & conueniebat, pro se quisque afferentes, supra modum laborarunt: & breui temporis momento, in loco cui nomen est συκαί, hoc est † fici, e regione vrbi e uestigiò aliam condidere ecclesiã, eámque ἀναστασίαν, id est vastitiem siue resurrectionem vocauere, ex euentu ipso nomen id ei imponentes. Quam deinceps rursum Iuliano imperante atque permittente, in priorem locum materia ex ficis deportata transtulerunt, opere vtroque incredibili celeritate perfecto. Hęc quũ à Macedonio ita gererentur. Nouatiani ferè & catholicæ Ecclesiæ τὸ ὁμοούσιον consubstantiale profitentes, coniuncti atque vniti sunt, eandem obtinẽtes sententiã, atq; eisdẽ exagitati malis. Pacem nanq; inter se agebant, cõueniebant, orationésque & alia communicabant, nullo ab Arianis qui ecclęsias omnes occupauerant, catholicis relicto templo. Ita consuetudinis assiduitate. & rerum aduersarum æquabilitate, frustra illi esse. si inter se dissiderent existimantes, ad mutuam cõmunionem erant propẽsi. Et perfecta res fuisset, nisi multitudinis alacritatẽ parua quædã inuidia intercedens impediuisset: multis morem rursum vetustũ retinendum, atque communionem imperfectam auersandam esse dicentibus. Eisdem porrò modis Cyzici Eleusius Nouatianos affligebat: templum enim eorum ibi prorsus sustulit. Idem qui Mantinij habitabant, & alij quoque in Paphlagonia Nouatiani patiebantur. Quos eijcere Macedoniani quum non possent, Imperatoris opem implorarunt, qui eis † quatuor millia armatorum attribui iussit: fore ratus, vt illi insolito armorum metu cederẽt atque vincerentur. Verùm res aliter cecidit. Populus enim falcibus & clauis & securibus, aliísque armis vt sors ferebat correptis, cum militari manu pro se quisque congressi sunt. Et prælio vtrinque cõmisso multi quidem etiam ex Paphlagonibus, milites autẽ ferè omnes conciderunt. Quamobrem à multis, popularibus etiam suis, Macedonius est reprehensus. Alienauit quoque ab eo beneuolentię ardorem imperator, neque adeo bene posthac erga eum animatus fuit vt pote qui tot fuisset cędium autor. Et quum aliud etiam quiddam accidisset, Imperatoris erga eum odiũ magis est auctum. Templum in quo vrna & corpus Constãtini situm erat, ruinã minabatur. Atque vbi custodibus eius & sacerdotibus ea de causa nõ minimus incessisset metus, * Macedonius imperatoris ossa in alium transferre locum volebat. Ea re cognita, multitudo tumultuari cœpit, nefas esse vociferans, *a* magnum imperatorẽ ita transferre: quòd ea res nihil à sepulchri violatione differret. Cum quibus verbis etiam concordabant dogmatis Nicęni professores, contumeliã imperatoris translationem eam esse putantes. Ad id accessit quòd de industria Macedonio aduersarentur. Ille autem verbis eiusmodi contemptis, corpus in templum transfert, vbi etiam cadauer *b* Acacij martyris est sepultum. Quod quum fieret, ingens est populi inter se dissidentis facta concursatio. Atque his factum laudantibus, illis autem reprehendentibus, primùm quidem iniuriam arcentes se tuebantur: deinde verò alteri in alteros conuersi, eò væcordiæ processerũt, vt & eam ipsam ędem sacrã,

Eleusius Cyzicenus.

Marathonius Nicomediẽsis.

Macedonius constantinopolitanus orthodoxorum acer persequutor.

Horrenda sæuitiæ eius exempla in orthodoxos edita.

Nouatiani cũ orthodoxis. τὸ ὁμοούσιον pariter profitentur.

Horum etiam templa sicuti & catholicorum, Macedonius est demolitum. ἀνάστασις, & ἀναστασία, vastitatem, & per contrariã significationẽ restitutionẽ atque resurrectionẽ designat in vtrãque sanè partẽ templo ei appellatio ista conuenit.

† Socrat. Ficos tredecimã vrbis Constantinopolitanæ regionem esse scribit.

Catholicorum & Nouatianorum temporanea coniunctio.

Nouatianorũ persequutio.

† τετρακισχιλίους ξιφήρεις, Niceph. τέσσαρας ἀριθμοὺς, Socrat. τέσσαρα τάγματα. Sozo. τετρακισχιλίους στρατιώτας, Suidas.

In ea persequutione Nouatiani Paphlagones vim vi repellentes Macedonianã manum male accipiunt.

** Macedonius multorum bonorum virorũ atque etiã imperatoris Constantij odium erga se concitauit.*

a Idem è loco suo diuĩ Constantini ossa in tẽplum aliud transfert.

b Acacius martyr.

Populi tumultus in trãslatione nova exortus.

& proximum in circuitu locum sanguine & cædibus compleuerint. Imperator autē in Occidēte adhuc degens, vbi quid de paterno sepulcro actū esset intellexit, grauiter id tulit animo. & Macedonio, iniuria ab eo affectū esse patrem, qui illum præter voluntatē suam transferre ausus fuerit: ipsum quoque cędis tantæ multitudinis causam esse, denunciauit. Et postea ex Occidente ad partes Orientales transijt. Et Iulianum patruelē fratrem suum Cæsarem factū, vt prouincijs Occidentalibus præsidio esset, in Galliam misit.

Iulianus Cæsar in Galliā missus.

De synodo Seleuciæ congregata, & alia fidei formula quam Acacius promulgauit. Cap. 43.

Cæterùm vt Macedonius throno suo fit deturbatus, multorúmque malorum exiguam eam luerit pœnā paulo pòst dicam. Nunc ad Synodum Seleuciæ celebrandam transeo, quā Cōstantinus propter viæ difficultatem Ariminensiā æmulā in Oriente agi præcepit. Seleuciæ apud Isauros centū & sexaginta episcopi conuenere. Cum quibus Leonas fuit qui dudū apud imperatorem præclarum in aula obtinebat locū. Sub eo fidei disquisitionem literis Constantius fieri iusserat. Affuit ibi quoq; Lauricius generis eius dux mādato ab imperatore accepto, vt si qua in re opus esset, & illi & episcopis adesset. Vbi in vnum locū conuenere, celeréique notarij affuere, quæcunque ibi dicerentur scripturi: in primo consessu multi abesse comperti sunt, in primis Constātinopolitanus Macedonius, Basilius Ancyranus, & Scythopolitanus Patrophilus. Hic quidem ęgrū se esse, ille autem ex oculis laborare, atque alius aliud quidquā prætexens: ipsa verò quòd accusatorum metuerent ora eōuentum vitantes. Postquam autem propter istorum absentiam, Synodus rerum controuersarū dispositionem instituere detrectauit: Leonas sic quoque vnumquemque, quod sibi visum esset, in quęstionem producere iussit. Ita alij primùm doctrinam constituendam, alij in eorum vitam qui inter ipsos rei agebantur inquirendum esse censuerunt: atque id propter Cyrillū Hierosolymitanum, & Eustathium Sebastiensem, atque alios protulerunt. Cui rei causam etiam imperatoris literæ, nunc de fide primùm, nunc de moribus inquirere iubētes, præbuere. Proinde in verborum contentionē delapsi, alteri alteros malè accepere: & rixandi studio in duas discessere partes. quarum alteri Acacius Cęsariensis præfuit, & Georgius Alexādrinus, & Vranius Tyrius, & Eudoxius Antiochenus, habentes secū alios triginta & duos: alteri autem Georgius Laodiceæ in Syria, Sophronius Pompeiopolis in Paphlagonia, & Eleusius Cyzici episcopus, quos reliquus Synodi cœtus sequutus est. Vicit tamē eorum sententia, qui primùm de fide disputandum censuerunt. Huc vbi vētum, Acacius formulam fidei Nicęę editam abrogandam, aliámque nouā promulgandā esse censuit. Altera autem factio, quæ etiam numero superior erat Nicænam formulam complectendam comprobandáque esse aiens, vt modo vnum τὸ ὁμοούσιον cōsubstantialis verbum induceretur. Contentio hęc ad vesperā vsque extracta est, donec Syluanus Tarsensis ecclesię antistes, voce magna, non opus esse exclamauit, aliam fidei scripturam componere: siquidem ficere enim quę Antiochiæ prius accuratè & subtiliter dictata esset, eam ipsam retinendā esse. Quibus verbis commotus Acacius, cum factionis suæ popularibus ex conuentu abijt. Qui verò ibi remansere, Antiochenam fidei professionem tum in consilio recitari iusserunt. Et sic consessus solutus est. Postridie autem templum diuæ Theclæ ingressi, foribus clausis, sententiis suis quæ lecta fuerant comprobarunt, seorsímque subscriptionibus confirmarunt. Quidam etiam mandatum ab alijs absentibus habentes, lectores & diaconi, autorum suorum nomine eis subscripserunt. Quod factum Acacius reprehendit: quæ* occultò gererentur, minus laudanda esse, atque à sinistra suspicione non abesse, dicens. Conabatur autem nouam inferre fidem: quam etiam, sicuti ipsi visum fuerat, à se compositam, priuatim principibus viris Leonę & Lauricio legit, & obtinere maximè contendit. Hæc in secūdo congressu acta. Tertio porrò die, iam etiam qui abfuerant præstò erant, Macedonius Constantinopolitanus, & Basilius Ancyranus. Cæterùm Acacius cum factione sua in conuentum se venturū negauit, nisi qui ab ipsis & antea exautorati, & tum accusati essent, cōsessu exigerentur. Et multa inde coorta rixa, placitum est tandem, vt illi secederent, quod etiam est factum. Illi enim cessere. Statuerunt hoc sic patres, Acacium causam Synodi soluendæ fingere rati, vt simul & Ætij hęresis præsenti disquisitioni eximeretur, & qui rei agebantur iudicium effugerent: ipsique adeò Acaciani, de quibus arguebantur criminibus, causam non dicerent. Atque vbi illis digressis, Acacius cum suis introijt, Leonas libellum, quem sibi ab Acacio & popularibus eius datum, non fidei † formulam continere dicebat, exhibuit. Simul enim is & clàm & palam eos qui in Synodo aderāt oppugnabat, nec minus libellus apertè & clandestinè lectores infestabat. Illis igitur tacentibus, & confidentibus quòd minimè fidei formulam esse in scripto eo putarent: Acacij tum fidei professio est publicata, cum præfatione ad huuc concepta modum. Nos qui Seleucię Isaurorum imperatoris iussu pridie in cōhesterno die (qui dies erat ante V. Cal. Octob.) conuenimus, omni studio, in hoc incubuimus, debitam moderatione omnē adhibentes, vt pacem Ecclesiæ conseruaremus, & de fide grauiter & constanter, sicuti Dei amantissimus imperator noster Constantius præcepit, iuxta propheticas & Euangelicas voces tractaremus, & nihil præter scriptutam in Ecclesiasticam fidei professionem insereremus. Quoniam verò in Synodo nonnulli quosdam ex nostris iniuria affecere, quibusdam ora, non permittentes eos sententiam dicere, obstruxere, alios exclusere inuitos: atque eos, quibus dignitas adempta est ex varijs prouinciis, vel qui contra canones in ordinem ecclesiasticum cooptati sunt, secum adduxere, ita vt ex omni parte cōuentus turpis repletus sit: quemadmodum id clarissimi viri, Leonas Comes, & Lauricius prouinciæ huius præfectus, oculis ipsi suis conspexere, propterea profitemur, nos non defugere autoritatem fidei, quæ Antiochiæ encænijs ipsis publicata est, quam etiam proferimus. Et quanuis patres nostri tum quæstionis in præsentia propositæ gratia

Acta Synodi Seleuciæ celebrata.

Leonas synodi præsidens.

Lauricius Isauriæ dux

primus consessus.

Disceptatio de processu Synodi.

Duæ Synodi factiones.

Contentio de fidei formula.

Antiochenum fidei Symbolū.

Secundus consessus.

τὰ ἐν ἀποκρύφῳ λέγων γινόμενα πόῤῥω μὴ εἶναι καλὰ, κακῆς δ' ὑποψίας οὐκ ἐκτὸς.

Tertius consessus.

† cōsulto enim id celabat, Acacij partibus fauens. Sozom. lib. 4. cap. 21. Surre pritiè in cōcilio noua fidei formula Acacij Cæsariensis recitatur.

τὸ ὁμοούσιον & τὸ ὁμοιούσιον. reprobantur ἀνόμοιον condemnatur.

gratia conuenerint, quando quidem multos τὸ ὁμοούσιον consubstantiale, & τὸ ὁμοιούσιον æqui substantiale præteritis temporibus atque adeò nunc quoque perturbauit, & nuper admodum quidam per res nouas inæqualem esse patri filiũ promulgarunt: ea ipsa de causa & τὸ ὁμοούσιον consubstantiale, & τὸ ὁμοιούσιον æquisubstantiale, vt, voces à scripturis alienas, reucimus. ἀνόμοιον, hoc est inæquale autem anathemati subiicimus, & omnes qui hoc opinantur alienos ab ecclesia esse censemus. Æqualitatem verò filij ad patrem disertè profitemur, de Apostoli sententia, qui de filio dicit: Qui est imago Dei inuisibilis. Profitemur porrò & credimus in vnum Deũ patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium & inuisibilium. Credimus verò etiam in Dominum nostrum Iesum Christum filium B eius, ex eo genitum citra perpessionem omnem ante omnia secula, Deum verbũ ex Deo, vnigenitum, lumen, vitam, veritatem, sapientiam: per quem omnia facta sunt, quæque in cœlis, quæq; in terra, siue visibilia siue inuisibilia. Hunc credimus in cõsummatione seculorũ, ad abolitionem peccati carnẽ sumpsisse ea sancta virgine Maria, & hominem factũ passum pro peccatis nostris. Qui & resurrexit & receptus est in cœlos, vt sedeat in dextra patris venturus rursum in gloria ad iudicandũ viuos & mortuos Credimus autẽ & in spiritum sanctum quem Paracletum nominauit, & missurum se post abitionẽ suam Apostolis promisit, sicuti & misit Saluator & Dominus noster: per quem & sanctificat in Ecclesia credẽtes, & baptisatos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Qui verò præter hanc fidẽ aliud quidquam prædicant, eos ab Ecclesia catholica esse C alienos. Hæc est Acacij formula. Cui etiam populares eius triginta duo illi subscripsere. Ad quã Sophronius Paphlago Põpeiopolitanus episcopus apertè hæc verba dixisse fertur. † Si quotidie voluntatẽ suam exponere, fidei formulam edere est, destituet nos veritatis ipsius certitudo. Sophronius quidẽ hoc tum sic voce magna dixit. Ego vero censuerim, si & qui ante eos fuere, & qui eos sunt sequuti, itidem de Nicæna fidei professione cogitassent atque egissent, sincerum Ecclesiæ dogma conseruaturos, & deliramẽta omnia longe à sacris mœnibus abfutura fuisse. Ac tum quidẽ quum alteri alteros accusantes, plurima & dixissent & audissent, consessus est solutus. Quarto cõgressu multa similiter nugati sunt. Et Acacius nihil obstare, quin alia fidei ederetur, contendedat, quandoquidem semel Nicæna D formula mutata esset. Semel autem? imò sæpius etiam. Ad quę Eleusius Cyzicenus: Hæc Synodus, dixit, coacta est, non vt addiscat quæ prius nouit, neque vt probatiorẽ inueniat fidẽ, quàm ea est quę à patribus Antiochiæ est promulgata. Nam in eius finibus assensu cõquiescens, quàmuis aliud quidquã ab ea edatur, non tamen vnquam illã relinquet. Cui ego obuians dixerim: Quomodo tandẽ, Eleusi pessime, qui Antiochiæ congregati fuere, patres vocas? Multo enim magis patres te nominare eos cõueniebat, qui Nicææ cõuenientes, vna voce τὸ ὁμοούσιον consubstantiale promulgarunt: quum quod tẽpore sunt vetustiores, tũ quòd qui Antiochiæ coacti sunt, ab illis sacrorum munerum functionem acceperunt. Quod si isti patres suos reprobarunt, parricidas potius quàm patres eos dicas. Quis itaq; tales viros sequatur? Et illorum fides si reproba est, nec electio siue ordinatio eorum protius nõ potest in dubium vocari. Nanque si ante istos illi spiritum sanctum non habuere, qui per impositionem manuum maximè venit, neque isti omnino inter episcopos & sacerdotes censendi. † Quomodo enim dignitatẽ talem ab eis accipere potuerunt, qui illam nunquã habuerint? Hisce verbis quisq; iã contra Eleusium venire potuisset. Porrò disputatione progrediẽte, ad quęstionem aliam peruenere. Et quoniã in formula æqualem dixerant, patri filium, Acacij factio interrogata est, quánam re æqualẽ patri filiũ profiterentur? Atque illa, voluntate sola, non autem B substantia æqualem dicente: alij omnes, etiam substantia æqualem dicendũ esse confirmabant. Qua de re toto eo die maxima fuit contentio. Conuicerunt quoque ipsum Acaciũ, quòd sibi ipsi propter variã scriptionẽ in libris suis quos edidisset, non constaret, in quibus prius æqualem per omnia patri filiũ dixerit, idémque cum ipsis senserit: nunc verò tandẽ substantia, æqualem esse negaret. Ad quæ ille, neque ex recentioribus, neque ex antiquis quenquam ad scriptorum suorum rationem reddendã obstrictum esse, respondit. Contentione inde maximè gliscente, postremò Eleusius Cyzicenus: Siquidẽ Basilius, inquit, aut Marcus, per se aliquid agant, vel ipsi murò sese de quopiam criminentur, nihil id ad Synodũ pertineat. Sed neque quæ ipsi de fide siue rectè seu perperàm perscripsere necesse habemus curiosius de eis inquirere. Pero- C pus autem esse iudico, in professione Antiochena à nonaginta & septem patribus prodita acquiescere. Si quis autẽ aliã subiicere velit fidei formulã, eum æquũ esse vt omnes à vera pietate & ecclesia alienũ esse censeant. Hisce verbis conuentus rursum solutus. Postero autem die Acacius & Georgius cũ sectatoribus suis in cõuentũ venire noluerunt. Atque ipse Leonas, vocatus quoq; non venit. Apertè nanque cũ illis sentiebat, illã præ se ferens causam, ab imperatore se ad Synodi concordiã conciliandã missum esse. Quandoquidẽ verò ita nullo seruato ordine inter se dissiderẽt, non facile ei esse ad eos accedere Si verò ipsi vellẽt, abirẽt, atque in ecclesia sedentes nugas agerent. Ita tẽpus extrahebatur. Et vocabatur quidem cum suis in conuentũ Acacius. Illi autẽ certus episcopos in Leonæ domũ, D vbi frequentes ipsi esse solebant, venire voluerũt atque insuper asseuerarunt, mandatũ se ab imperatore habere, vt alios iudicarẽt. Sed neque eandem cum alijs fidem profiteri, neque ad obiecta crimina respondere sustinuere. Quin etiã ad Cyrilli Hierosolymitani causam audiendã inuitati, quem ipsi episcopatu abire iusserant, nõ affuere. Neq; enim qui eos cogeret, aderat quisquam, At alteri illi non modò liberè hæc egerunt, sed Acacium etiã, & quicunque ad eum confugissent, quippe qui intẽtata eis crimina diluere timuissẽt dignitate priuarunt: Georgiũ scilicet Alexandrinum, Vranium Tyrium, Patrophilũ Scythopolitanum, & Eudoxium Antiochenũ: alios autem excommunicationis canoni subiecere, donec de criminibus eis obiectis per causæ dictionẽ satis-

Sophronij Pompeiopolitani pulchrè dictũ.

Socrat. lib. 2. cap. 40.

† εἰ τὸ ἰδίαν σχέσεις ἡμέρας ἐκτίθεσθαι βούλησιν πίστεως ἐστιν ἔκθεσις, ἐπιλείψει ἡμᾶς ἡ τῆς ἀληθείας ἀκρίβεια.

Quarta sessio.

Refutatio eorũ acuta, qui cornicum oculos configunt, & patrum decreta abolent.

impositio manuum.

† πῶς γὰρ ἂν καὶ λαβεῖν εἶχον παρὰ τῶν καθάπαξ μὴ λαβόντων

Inepta Acacij cæsariensis vox.

Quinta sessio.

Acaciani in consessum venire nolunt. Leonas itidem.

Cyrillus à synodo ad imperatorem prouocauit, & imperator prouocatione approbauit, factum hoc contra Ecclesiastici canonis consuetudinem. socrat.

Hadrianus designatus episcopus Antiochenus, idem in exilium pulsus. Acaciani partim exauterantur, partim ex cōmunicantur. † Socrat. habet ° Anianum.

facerēt. Atqoe id qood de eis actum esset, patœciæ cuilibet perscripsere. Et in Eudoxij locum Antiochię †Hadrianū surrogauere, ecclesiæ Antiochenæ presbyterum: quē confestim Acacius comprehensum, Leonæ & Lauricio tradidit, qui sub militari custodia eum tenuere, & postea exilio condānauere. Et res quidem Seleuciæ in Synodo actæ, sicuti eas compendiosè exponere potui, hunc habuere finē. Qui verò accuratè omnia cognoscere veliot, ea monumentis ea petāt, quæ dispositi notatij diligentia summa confecere. Rebus ita gestis, Acacius celeriter ad imperatorem est profectus. Alij verò domum quisque suam se receperunt.

De rebus constantinopoli post Seleucia synodum actis. Vt Aetio episcopatus abrogatus sit: & vt qui seleucia congregati fuerant, & simul Occidētales Ariminensi sub scripserint fidei: ac deinceps constantinopoli quinquaginta in Synodo congregati episcopi, Ariminensem fidē comprobarint, quibusdam illi verbis ab Acacio additis. Catalogus variarum fidei expositionum. Cap. 44.

Decē legati Synodus Seleuciensis ad imperatorem missi Acacius hos prauenit.

** ὑβρίσας.*

IMperator tum ex Occidentis partibus Constantinopolim venit, quū proconsulari abolita dignitate, Honoratum primum vrbi pręfectum constituit. Syoodus de communi sentētia, decem ad imperatorem miserat episcopos. qui Constantinopolim venientes, decem quoque alios ex Arimino legatos ibi receperunt, atque etiam Acacium cum suis quæ vellet conficientē beneuolentia principis sibi per aulæ purpuratos conciliata. erant enim nonnulli eiusdem cum eo sententię: quidam sacris ecclesiæ * donis corrupti, alij illecebris Acacij blanditiarum deliniti. Noo enim vel in consultando, vel in dicendo, G contemnendus vir fuit Acacius, & ad res quas instituisset conficiendas oon incommodus Ecclesiam quoque celebrem administrabat, & Eusebium Pamphili præceptorem habuerat, cuius etiam episcopatum sortitus fuerat: & quum plurima addiscere contendisset, existimatione simul & librorū, copia quos à Pamphilo relictos habebat, alios antecellere iudicatus est. Et quòd talis erat non difficile ei fuit, ex sentētia res plerasque conficere. Sedenim quū ab vtraque Synodo isthic adessent viginti episcopi legati, & alij item qui eò ob negocium fortè venerant, de Aetio ij primùm concilium babere atque iudicare sunt iussi, multis etiam maiorum gentium sectatoribus pręsentibus, quibus Honoratus qoem dixi præit. Postea verò in præsentia quoque imperatoris, quum disquisitio denuò fieret, deprehensus est Aetius admodū in fide haullucinari. Proinde & imperator, & honores apud eum gerentes malè in eum fuere animati, propter manifestam blaphemiam. H Acacius autem cum populatibus suis per pœnitentiam resipuit, simulans se hæresim eā primùm ignorasse. Ac ille in primis contendens operam dederat, vt princeps obiter & extra ordinem, causam eius iudicandam præciperet, inexpugnabilem esse argumentis Aetiū putans, satisque idoneum ad eos qui secum disputando congrederentur, vel verborum persuasione, vel rationum vi conuincendos, atque ad opinionem suam inuitis omnibus coofirmandā.

Cōstantinopoli de Aetij hæresi agitur.

Error eius deprehenditur.

Acacius resipiscit, & Aetij opinionē reiicit.

E Vbi verò cœptum ei non successit, scriptū Ariminio allatum in medium produxit, atque id decem illos qui Seleucia venerant episcopos recipere iussit. Eisque, quod vehementer resisterent, fieriq; omnioo nō posse dicerēt, vt substātiæ nomen prętermitterent, iuramēti per Dei oomē sacramento interposito, se filium substantia inæqualem non profiteri, paratūque esse, qui aliter sentirent, eos ab Ecclesia proscribere, vt Ariminēsi formulę subscriberent, suasit. Quū verò præter omnem opinionem Occidentales ex Arimino præstò essent episcopi, & substantiæ verbom omitterent, quàm plurimi apud eos esse eiusmodi fidei professionem Acaciani dixere. Existimabant naoq;, si ea formula reciperetur, substātiæ nomine prorsus tacito, τὸ ὁμοούσιον consubstantiale quoq; in alto futurū silētio: quod sanè episcopi Occidentales ob Nicęnæ Synodi reuerē- F tiam magnifaciebant. Sedenim ipse etiam imperator eam formulam apprimè laudauit, Reputabat nanque secum, quum tot Antistites viri Arimini fuerint, oon tantopere lapsuros eos fuisse, vt temerè ὅμοιον, hoc est æqualem profiterētur, antea ὁμοούσιον consubstantialem professi. Nihil quidē apud se, quo ad sensum, referre, si verbis quę sacræ scripturę ignota essent, nō vsus, nomine eiusdē efficaciæ, & quod nihil haberet controuersiæ τῷ ὁμοίῳ æquali scilicet, sententiā suā profiteretur. Hæc quū eius esset ratio, suadere episcopis Seleucia missis nō desiit, donec & ipsi Ariminensem formulā cōprobareot. Acacius verò, atque eius studiosi, Constantinopoli diutius morantes, Bithynos etiam acciuere episcopos in qoibus erāt, Maris Chalcedonis, atque Vlphilas Gotthorū episcopus qui prius Nicænam cōprobauerat fidem, decessorem suum sequutus Theophilum, qui Synodo Nicænæ interfuerat, & calculo suo sententiam confirmauerat. Et quū quinquaginta Antistites conuenisseot, Arimini lectam fidei professionē autoritate sua stabiliere, tuntillo insuper addito, se deinceps in Deo nequaquam substantiam aut subsistentiam nominaturos: & præter eam ipsam, aliam fidei formulam vel antea editam, vel postea edendam, oon recepturos. Et quamuis hanc prius retulimos, faciendum tamen esse duxi, qoum id locus poscere videatur, vt hic quoque quantū fieri posset inserere. Ea cum appendice sua de verbo ad verbom sic se habet. Credimus in vnū solum Deū, patrem omnipotentem. Et in vnigenitū filium Dei, ante omnia secula, & aote priocipiū omne genitum ex Deo, per quem omnia facta sunt, „ visibilia & inuisibilia: genitum aotem vnigenitum solum ex solo patre, Deum ex Deo, æqualem qui eom genuit patri, secundum scripturas: cuius generatiooem nemo nooit, oisi solus qui eum genuit pater. Huoc scimus vnigenitom Dei filium, mittente patre, è cœlis aduenisse, sicut scriptum est, ad abolendum peccatum & mortem: & natum esse de spiritu sancto, ex Maria virgine, secundum carnem, sicut scriptum est. Et versatum cum discipulis: & œcooomia seu functione omni secundum paternā voluntatem completa, crucifixum esse, & mortuum, & sepultum. Et descendisse ad inferos, ipsúmque Orcum eū exhorruisse. Qui & resurrexit à mortuis tertia die, & versatus est cum discipulis. Et diebus

Efficit idē, vt Orientales & Ariminenses legati formulę fidei Sirmiensi Arimini lectæ subscribant.

Eandē formulam laudat imperator.

Theophilus Gotthorum episcopus, qui Nicænæ Synodo interfuit.

Formula fidei Sirmiensis Arimini lecta. supr. eod. cap. 39.

bus quadraginta expletis, receptus est in cœlos, & sedet in dextra patris, venturus die extremo resurrectionis in gloria paterna, vt reddat vnicuique secundũ opera sua. Et in spiritũ sanctum, quẽ ipse vnigenitus Dei filius Dominus & Deus noster se missurum promisit generi hominũ paracletum seu consolatorem, quemadmodũ scriptum est, Spiritum veritatis, quẽ eis misit quum receptus est in cœlos. Substantiæ autem nomen quod simplicius à patribus positũ est, & populis non intellectum, scandalũ seu offendiculum attulit: propterea quòd & scripturæ id non habent, placitum est tollere, & eius decæterò nullam omnino fieri mentionem: quandoquidẽ diuinæ quoque scripturæ, neutiquam substantiæ patris & filij meminere. Neque enim subsistentia de patre & filio & spiritu sancto nominari debet. Æqualem autem profitemur filium patri, sicuti diuinæ scripturæ dicunt & docent. Omnes autem hæreses, & quę iam antea sunt damnatę, & si quæ nouæ sunt ortę, scripto huic promulgato aduersæ, anathema sint. Hæc est fidei formula primùm quidem Arimini, tum verò etiam Constantinopoli lecta. quandoquidẽ verò nos vix tandem ex formularum fidei labyrintho expediuimus, breuiter iam numerum etiã earum inire visum est. Ac primùm quidem professio fidei Nicęę rectè est dictata. Secunda formula Antiochiæ in dedicatione tẽpli dupliciter est prolata. Tertia à Narcisso sectatoribúsq; eius imperatori Constantino iuniori in Gallus est exhibita. Ad has quarta Eudoxij accessit, quæ in Italiam est missa. Sirmij tres aliæ editæ, quarum vna Arimini quoque est recitata. Octauam Seleucię Acacius composuit. Noua & vltima Cõstantinopolitana est, cui etiam Ariminensis appendix addita, ne in Deo vel substantia nominaretur. De his satis.

Socrat. lib. 2. cap. 41.

Numerus symbolorum, seu formularum fidei Christianæ.

Vt Acacius & Eudoxius episcopatibus priuarint Macedonium, Eleusium, Basilium, & Sophronium, non doctrinæ causa, sed propter priuata quædam crimina. cap. 45.

VErùm enimuero Acacius & Eudoxius cum factionis suæ popularibus studio quoque habuere, quum Byzantij essent, aduersæ partis episcopis dignitatem adimere: non religionis quidem, sed aliarum rerum causa. Communiter quidem, quod ecclesias perturbassent, & sanctiones earum commisissent: seorsim autem, vnicuique alij alia crimina intendebãt. Atque illi de fidei professione inter se dissentientes in sententiis exautorationis fidei crimen non inserebant. Et primùm Ætium diaconatu priuant, vt qui turbæ & seditionis in ecclesia autor extitit, disputationibúsque contemiosè Sophistarum more ad ostentationẽ cum mala fama, contra Ecclesię consuetudinem & institutum, abusus fuerit, & eundem in scribendo modum seruauerit. Hunc quidem ita, non ex animi sententia, sed vt opinionem multorũ abolerent, quod ferè omnibus eadem quæ ille sentire viderentur exautorarunt. Imperatoris autem ita quasi quodam subsidio vsi, qua ille quum aduersus alios plerosque, tum maximè in Macedonium commotus fuerat, propter eas quas diximus seditio-

Acacius & Eudoxius Cõstãtinopoli aduersarios episcopos non propter fidem sed alias varias ob causas exautorant.

Aetio diaconatus adimitur.

Exautoratio Macedonij.

A nes & cædes, nec non ob vrnæ cinerum Cõstantini patris translationem: & quòd insuper diaconum in fornicatione deprehensum ad communionem admisisset, ei quoque dignitatem abrogant. Eleusio prętcrea Cyziceno, crimine illo abiecto, quod Heraclium quendam Tyrum, sacerdotem Herculis Gręci dei in vrbe Tyro, manifestum impostorem, inconsideratè ad baptismũ admissum, in diaconorum quoque ordinem legisset, quum quidẽ is Christianismũ tantũ simularet, & propter imposturas Tyro: profugisset: tum autem, quòd quum postea talem eum esse cognouisset, nihilo tamẽ magis sacro ordine mouisset. Præterea quod viros quosdam à Mari, qui tum Constantinopoli conuentui isti affuit, Chalcedone damnatos atque proscriptos, contra canones sacerdotali dignitate ornasset. B Basilium quoque, qui & Basilas, vt binominis, dictus est, & pro Marcello Ancyranam ecclesiam obtinuit, exautorant, quòd hominem quendam pręter rationem omnem ad tormenta tradidisset, & catenis vinctos longo tempore in custodia habuisset. Et quòd graues calumnias clericis quibusdam Antiochenis, Cilicibus, Galatis & Asianis texuisset, quibus indicta causa prouinciarum rectoribus traditis mulctæ exiliique causa extitit. Idem quòd Diogeni presbytero Alexandria Ancyram eunti, chartas quas secum ferebat abstulisset, eundémque verberibus affecisset. Aliam quoque ei impegere dicam, quod imperialibus scilicet mandatis resistere ausus fuisset, quibus præcipiebatur, vt Ætius & alij quidam, ad Cecropium, causam de criminibus quę eis obiiciebantur apud eum dicturi, ducerentur. C Et quod Hermogeni duci atque etiam Syriæ rectori scripsisset, quos & quônam locorum deportandos curaret: pro quibus quũ imperator, in patriam eos reducere iubens, scripsisset, ipse tamen arte quadam vt aliud fieret effecisset, magistratibus simul & episcopis aduersus. Insuper quòd Sirmij, Germinij clerum, ne cum eo cõmunicaret ad rebellionẽ concitasset: quódque in periurio deprehensus fuisset: quod Illyricis, Romanis & Aphris per literas discordiæ & seditionis causã prębuisset: quòd ad Africanos scribens episcopos, Vrsacium & Valentem calumniosè criminatus esset: quòd ancillam vinctam falsum contra herã suam testimonium dicere cõpulisset: quòd virum cum muliere fœda consuetudine viuentẽ baptisasset, eidémque diaconi dignitatẽ contulisset: quòd exploratorem quendã inimicum, qui multis necis causam D attulerat, ecclesia non exclusisset: quòd ad mysticã mensam cõiurationes fecisset, clerúmque ibi iurisiurandi sacramento, ne alius aliũ accusaret, obstrinxisset: id quod dolo ab eo factũ, vt scilicet ipse primam in clero dignitatẽ obtinens, iudicia eo modo effugeret, atq; vt Basilio Ancyrano episcopatus adimeretur, causę hæ fuere. Eustathio autem Sebastię Armeniorum antistiti, primùm quidem quũ presbyter crearetur, quòd eum pater eius *Eulalius præiudicio suo damnauerit, & ecclesia eiecerit, propterea quòd habitu qui sacerdotẽ non deceret, vteretur. Fuit autẽ Eulalius Cæsareę Cappadocum episcopus. Deinde quòd Neocæsareę in Põto à Synodo isthic coacta excõmunicatus fuerit, propterea ꝗ minus fideli-

Eleusij Cyziceni.

Basilij Ancyrani.

Eustathij Sebastensis.

*Socrat. habet *Eulalium lib. 2. cap. 43.*

ter res quasdã sibi commissas gessisset: quã notã ei intulit Eusebius primùm Beryti, deinde Nicomediæ, postea verò etiã Cõstantinopolis, post Paulũ, episcopus. Adhęc, quòd ei in Synodo Gãgrensi, propterea quòd aliter quàm conuenit, & sensisset, & in ecclesia docuisset, episcopalis dignitas sit abrogata. Et quòd in Antiochena Synodo periurij fuerit cõuictus: quódque conatus sit ea quæ rectè in Melitinensi cõuentu cõstituta fuerant abolere. Et quum tot criminibus reus ageretur, iudicis sibi tamẽ partes sumpserit, alienos à fide alios vocans. Eortasiũ verò Sardis episcopatum gerentẽ damnarunt, quod episcopi Lydij electionẽ eius non approbassent. Dracontium autem Pergamenũ, quòd in Galatia prius ecclesiæ episcopus præfuisset: & adempto illi episcopatu posteriore, ad priorem quoque eum redire non permisere. Sophroniũ porrò Paphlagonem quòd auariciæ studio in ecclesiæ pecunia quæstum fecerit: & quod semel atque iterum citatus, vix tandem venerit: & quòd responso Synodum dignatus non sit, profanum iudicem per prouocationẽ appellans. Pręter hos Satalenorum episcopum Elpidium, vt Basilij sociũ, & ordine sublato confusionis & turbæ autorem, qui etiam Eusebium quendã, cui Melitinensis Synodus sacerdotalem ademerat dignitatẽ, temerè citra inquisitionem in presbyterorũ ordinem restituerit: & Nectariæ cuidam, cui propter iusiurandũ violatum, communione interdictum fuerat diaconatum contulerit: & ad honorem ecclesiasticum eam, cùm nũdum iuxta Ecclesiasticæ disciplinę morẽ pœnitentiã egisset, admiserit. Neon autem Seleuciæ pontifex propterea ad episcopatum deponendum est damnatus, quòd ex cõposito in Ecclesia sua Hadrianum Antiochiæ episcopum creari permiserit: præterea quòd nonnullos sacrarum literarũ imperitos, & ecclesiasticarum constitutionum ignaros, maléque insuper viuentes, re non deliberata, episcopos fecerit: qui deinde pecunias Episcopali dignitati præferentes, literis suis attestati sunt, † malle se opes habentes res sacras curare, quàm sine illis episcopatum gerere. Syluanus autem, quòd alus & Seleuciæ & Constantinopoli vecordię causa, fuerit. Porrò Theophilus Castabalenorum ecclesiæ antistes, quòd antea ab episcopis Palęstinę Eleutheropolis episcopus lectus, non ex animi sententia iurauerit, se aliam ecclesiam nõ esse suscepturum. Obseruandum autem illud, quòd Gangrensis Synodus Eustathio Sebastiẽsi, antea quoque in Cæsariensi conuentu exautorato, propterea episcopatum ademerit, quòd multa præter ecclesiæ consuetudinem fecerit atque statuerit. Coniugium enim prohibuit, & à carnium cibo abstinendum esse docuit. vnde factum, vt multi coniugalem coniunctionẽ dissoluerent. Et qui communionem in ecclesia vitarent eis in priuatis ædibus vt communicarent suasit. Seruos, qui Deum colere cum prætextu pietatis constituissent, etiã præter dominorum voluntatem libertate donauit. Et quum ipse singularem sibi & insolitum philosophorum more habitum sumpsit, tum nouas quoque sectatoribus suis vestes dedit. Mulieres ne comam haberent, constituit. Stata ieiunia aduersatus, Dominicis diebus potius ieiunandum

Eortasij Sardiani.
Dracontij Pergameni. Sophronij Pompeiopolitani
Elpidij Satalens. Satala vrbs Armeniæ.
Neonis Seleucens.
† ἐγγράφως εἴλοντο τὰς οὐσίας ἔχοντες λειτουργεῖν ἢ δίχα τούτων ἐπισκοπεῖν.
Castabala Ciliciæ oppidũ.
Syluani Tarsensis.
Theophili Castabalens.
Causa quur Eustathius Sebastiensis in Synodo Gangrẽsi sit damnatus.

E esse docuit. In coniugum domibus precationes fieri prohibuit. Ac si laicus quisquam coniugem in matrimonio legitimo habẽs, presbyter lectus esset, eius benedictionem & communionem perinde atque piaculum abominandũ, deuitare iussit. Hęc ille, atque alia hisce similia & docuit & egit quapropter Gangrẽsis in Paphlagonia Synodus eum exautoratum, cũ institutis suis, anathemate quoque iugulauit.

Vt etiam Cyrillus Hierosolymitanus episcopus episcopatu deiectus sit, & qui in locum abrogatorum suffecti. De improbo & importuno sophismate Eudoxij Constantinopolitani, & de persequutione tum ab Acacio profecta. Cap. 46.

POst hos tredecimũ damnarunt Cyrillũ Hierosolymitanum, ingenti virtute, & ad populum docendum egregium virum: cuius scripta sunt, quæ ecclesia Cyrillia nominat. Vt autẽ dã-F naretur, causæ illæ fuere: primùm quòd cum Eustachio & Elpidio cõmunicauerit, qui Melitinẽsi Synodo, cuius & ipse potissima pars fuerat, aduersati sunt. Et quòd itidem Basilium & Georgium Laodicensem, posteaquã in Palæstina episcoporum ordine moti fuerant, in communionẽ receperit. Insuper quũ Hierosolymorum episcopus creatus Apostolicum thronũ conscendisset, quòd de iurisdictionis ecclesiasticæ finib⁹ & iure Metropolitano cum Acacio Palæstino disceptarit. Qua ex causa in mutuũ adducti odium, alter alterum quod non rectè de Deo sentiret, est criminatus. Acacius enim Arianæ erat sentẽtiæ, Cyrillus autem τὸ ὁμοιούσιον consubstantiale laudantes probabat. Eam ob rem malè in eum animatus Acacius, episcopis Palæstinis qui secum faciebant congregatis, administratione sacrorũ ei interdixit talẽ: insuper maximè præferens causam. Fames Palęstinam affligebat, & plebs in re-G rum necessariarum inopia ad episcopum respectabat. Et quum ille neque pecunias neque frumentum haberet, donaria templi & sacra aulæa vendidit, & quoad potuit penuriam populi est solatus. Et quidam vir honestus donarium suum agnouisse dicitur, † * vestẽ videlicet, qua fœmina ex scenicis atque thymelicis quędam amicta erat. Vbi res inquisita est, à mercatore quodam comparatam esse, qui ab episcopo eam prius emerit compertũ est. Huius prætextu rei Accatius Cyrillum episcopatu abire coegit. Talem quidẽ condemnationis eius causam fuisse audiui, sed non satis certè tum, vt mihi videretur, conuenientem: quoniam fames & penuria venditionis causa fuere. Quibuscunque autẽ Acacius factionísque eius populares dignitatẽ abrogauerant, H eos etiam omnes Constantinopoli expulerunt. Erant autem in ea factione decẽ, qui sententias talium abrogationum calculis suis comprobare noluerunt. Eos in loco certo asseruari iussere, vt ibi priuati agerent, neque rem diuinam attingẽtes neque eorum quidquam quæ episcopalis

Condemnatio Cyrilli Hierosolymitani. Cyrillia.
Cyrillus in summa plebis propter famẽ penuria ecclesiæ aulæis vestimentis & donariis venditis, egenis subuenit.
Acaciani per vim episcopos, qui Constantinopoli fuere, sententiæ suæ assentiri coegerunt.

† * *Apud Teodoritum lib. 2. cap. 27 scriptum est: Vestẽ istam auro contextam, à laudatissimo imperatore Constantino magno Macario, episcopo Hierosolymitano, vt ea indutus episcopus sacrosancti baptismi peragerer ceremonias, donatam esse. Eam quum Cyrillus vendidisset, & deinceps à mercatore Thymelicus saltator emisset atque induisset, in ipsa saltatione eũ exanimatũ cõcidisse.*

muneris

muneris sunt, agêtes, donec condemnationũ sententiis subscriberent. Et nisi intra menses sex per pœnitentiã resipiscerent, & rebus omnibus quę Synodus constituerat assentirentur, ipsis quoq; ademptum ecclesias, aliísque cõmissum iri, qui cum eis cõsentirent, sicut fieri solet, minabãtur. Hoc vbi constituerunt, consiliúmque suum ad exitum perduxerunt, ad episcopos vbique omnes literas dederunt, vt Ariminensem fidei professionem vnà cum adiectione sua seruarent, eámque subscriptionibus suis confirmarẽt. Aliter si facerent, solum exilij causa verterent. Ad quæ imperatoris quoque, cœpta eorum cõprobãs, accessit sanctio. Certiorem quoque de his Patrophilum Scythopolitã fecere, qui se statim Seleucia ad suam contulerat ecclesiam. Et paulo pòst, Eudoxius cum sectatoribus suis, alios aliis in sedibus episcopalibus substituit. Ipse quidem Eudoxius primus Macedonio surrogatus est: Basilio autẽ Ancyrano Athanasius. Porrò Eleusio successit Eunomius, qui etiam hęresis nominis sui princeps extitit. Et pro Eustathio Sebastiæ, diuus Meletius ecclesiæ præfectus. Macedonius Constantinopolitano episcopatu priuatus, ceregionè vrbi Orientem versus in loco cui nomen † Claustra, diutius degens, ibi aduersus Spiritum sanctũ blasphemiã ore minimè clauso euomuit, & malè vitã transegit. Porrò Acacius, & sectatores eius, Eudoxium in possessionẽ vacuam ecclesiæ Constantinopolitanę deduxerũt, lõgè ab eis quæ paulò antè iudicauerant diuersa statuentes. Qui enim non ita pridem Dracontio episcopatum, quod ex Galatia Pergamum transisset, ademerant, non animaduerterunt, se dum Eudoxium non in vnam, sed iam in alteram ecclesiam transferrent, contraria sibi ipsis decernere & facere. Porrò quum is ecclesiam recepit, tum & magna ecclesia quæ σοφία, hoc est, Sapientia dicitur, Encęnia celebrauit, quindecimo Februarij mensis die. Hic ille in throno suo cõsidens, primùm diuulgatam illam in ecclesia edidit vocem: Pater, inquiens, ἀσεβὴς, hoc est, simpliciter accipiatur, impius: aliter, non colens. Filius autem εὐσεβὴς, hoc est, verè pius, & rectè colens. Et tumultu ad talia verba, sicuti par erat, à populo & seditione mota, ne turbam cierent, hortatus est. Pater enim, inquit, neminẽ colit, & sic ἀσεβὴς est: Filius verò εὐσεβὴς meritò enim & rectè patrem colit. His dictis tumultus sopitus est, & magnus subsequutus risus. Atque hodie quoque dictum id ridiculum habetur. Talibus impij illi rebus occupati, & cauillationibus eiuscemodi vsi, ecclesiam ad absurdas opiniones distraxerunt. Omnique prorsus cura & studio & ipse Eudoxius & Acacius summopere in hoc incubuere, vt in obliuionẽ Nicęna decreta adducerent. Proinde Ariminensem formulam cum appendice sua ad loca omnia miserunt: & qui eam non reciperent, sicut dictum est, exilio eos perpetuo mulctarunt. Quod † sanè quum facile rem præter rationem susceptam perfectam esse videretur, aliarum calamitatũ initium præbuit: & non modò ecclesiis, sed & vrbibus omnibus magnum concinit morum. Persequutio namque, quæ nulla in re Græcorum tyrãnidi & crudelitati cæderet, Romanum peruasit imperium. Quamuis enim, quantum ad eorporum supplicia pertinet, minor fuerit: probrum tamen ipsum, maiorem grauioremque eam apud eos qui rem rectè putarunt, fecit. Nam & qui persequerentur, & qui persequutionem exciperent, eiusdem erant ecclesiæ & religionis. Tanto verò id malum propter fœditatem maius fuit, quanto tutius ciuibus quàm aliis infertur bellũ: quum quidem id etiam erga exteros facere, episcopalis functionis prohiberent sanctiones. Et res nouæ tum laudabantur, paulatímque incrementa sua capiebant, atque ad mutationem insolitã spectabant: eóque demum præfractæ temeritatis peruenerunt, vt homines veteres & patrias leges contemnerẽt, & nouas sibi pro se quisque conderet. Atque equidem eadem de Deo plerique cũ turbulentis illis sentire nolebant, sed noua identidem quædam dogmata comminiscebãtur, neque se ab aliis super alias nouis rebus inueniẽdis continere poterant. Talis tum fuit rerum status.

sententiã suã episcopis absentibus assinuant.

eam constantius confirmat.

successores dõnatorum episcoporum.

Macedonius in Claustro priuatus habitans.

πύλαι.

iniquum iudicium.

inepta & impia audoxii constantinopolitani vox, in ingressu ecclesiæ primo, acumen & salé affectãtis.

Eudoxius & Acacius Nicænum symbolum abolere contendunt.

τὸ δὴ δ' ἔξαι τὴν παρ' ὅλο γεγενῆσθαι διαλύσαι σπουδὴν.

Eam rem persequutio grauis catholicorum est subsequuta.

ẩθος hominũ rebus in ecclesia nouis per licentiam studentium.

De hæresi Macedonij, & Marathonij Nicomediæ, & Eustathij Sebastiæ episcoporum, qui primi contra Spiritum sanctũ blasphema proferre verba cœperũt, & propterea Pneumatomachi appellati sunt. Cap. 47.

Macedonius nanque, etiamsi antè idẽ cum Eudoxio & Acacio sensisset, nihilominus tamẽ ex ecclesia sua deturbatus nõ eandẽ porrò quam illi sequebatur opinionem, sed fidei professionẽ Antiochiæ primùm, postea etiã Seleuciæ confirmatã, quam ipse seu potius Marathonius, quem Nicomediæ episcopum fecerat, vt quidam putãt, ὁμοιούσιον, hoc est, æquisubstantialem appellabat, obtinere debere censuit. Verùm non id modò egit, sed etiam in Theologia seu diuinitatis ratione exponẽda, Spiritum sanctum personam vnam Trinitatis dicendam esse negauit. Ac filium quidem Deum perfectum, & substantia patri æqualem esse dixit: Spiritum sanctum autem expertẽ honoris & dignitatis eiusdem statuebat, famulum eum & administrum, Angelicísque ordinibus paulo præstantiorẽ esse docens. Et in eadem cum eo sententia erãt Eleusius Cizicenus, & Sophronius Paphlago & a Eustathius Sebastiensis, qui tamen aliis æquior, neque Deum neque creaturam Spiritum sanctũ dicere maluit. Suffragantur eis & alij multi, & ferè omnes quibus à parte aduersa dignitas abrogata fuerat. Nec minimam secum partem populi in vrbe Constantinopolitana, atque in Bithynia, Thracia, Hellesponto, & aliis vicinis in circuitu populis trahebant. Vita nanque & moribus (quos potissimum multitudo spectare solet) probatis erant. In publicum cum grauitate quadam veneranda prodibant. Instituta eorum non multum à monasticis aberant. Et sermo affectata quadam sanctimonia mistus, vim ad persuadẽdum satis accommodatã præferebat. Qualis sanè & Marathonius fuit. qui publicorũ vectigalium inter milites sub ducibus stipendia facientes † rationalis, loculis probè refertis, postquam eum quæstum posthabuit, egenorum publicis domibus curator præfuit, & ægrotis inseruiit. Deinde asceticam siue monasticã quoq; vitam, Eustathio Sebastiẽsi autore, sequutus est. Insigne is etiam monasterium Constantinopoli construxit, quod ad longum durauit tẽpus. Tam studiosus verò Macedonij hæresis fuit, vt pecu-

Macedonij hæresis.

eiusdem adstipulatores.

a Eustathii sebastiensis de spiritusancto opinio.

Hæreticorum vita sanctitas.

b Eustathii sebastiensis verbum: Ego, inquit, neque Deum spiritũ sanctũ nominare censueuerim, neque creaturam vocare ausus fuerim. Socrat. lib. 2. cap. 45.

† ψηφιστής. Marathonius Nicomediẽsis.

Macedoniani quoque Marathonij dicti.

nia sua expensa, propagandā eam curauerit: Marathonia nósq; populares eius appellãdos esse, illis persuaserit. Et vnus ipse ne prorsus secta ea Cōstantinopoli interiret, obstitisse visus est. Macedouiani nanque, ex quo tempore episcopatu Macedonius est deiectus, neq; ecclesiam neque episcopum postea, eis quos exautoratos paulo antè nominauimus exceptis, donec Arcadius ad imperiū peruenit, habuere. Siquidē Ariani, omnes qui alterius essent quàm suæ sectæ, ecclesiis exactos, plurimis etiam aliis malis afflixere. Cæterùm isti non tātum Macedoniani & Marathoniani, verumetiam πνευματομάχοι, hoc est, oppugnatores spiritus, sunt nominati. Ac qui eo tēpore episcopi sedibus suis sint eiecti, operosum esset omnes recensere: vt autem breuiter dicam, nulla serè fuit in Romano imperio gens, F quæ calamitatem eam experta non sit.

πνευματομάχοι.

Vt Eudoxio Constantinopolim traducto, Meletius ex Sebastia Antiochiam sit translatus: & vt eo eiecto, Euzoius locum ibi obtinuerit. Cap. 48.

QVum Eudoxius ad Constantinopolitani episcopatus opes respiceret, & iam possessionem eius obtineret, nō parua per ambitionē de Antiochena sede orta est contētio. Quod nanque, vt ita dicam, vnusquisque episcopatum eum ad se pertinere putaret, seditiones in clero simul & populo, vt fieri solet, sunt motæ. Et cuiusque opinionis sectatores, in ea episcopatus consequendi expectatione, ea popularibus suis quenquam deligi studuerunt. Ingens namque adhuc in multitudine de dogmate erat dissidiū. G Vnde in psalmodiis quoque non concordabāt: sed vnusquisque pro ea quā obtinebat opinione, carmina conformabat. Et quum talis esset Antiochię status, Eudoxio sectatoribúsque eius placitum est, in eam vrbem transferre, qui dicēdo atque persuadendo egregius, simúlque vitæ cōsuetudine laudatus maximè, eiusdémque antea cum eis sententiæ suffragator fuisset, Meletium. Magnam enim conceperant spem, fore vt multis eius viri primariis dotibus nō solùm Antiochenos in sententiam suam pertraherent, sed etiam vicinas circumcirca vrbes, & eos maximè qui à diuo Eustathio Eustathiani vocabātur, & fidem Nicænam integram seruabāt, suas ipsi sibi synaxes & conuentus seorsim agentes. At enim magnopere opinione sua sunt falsi. Et ad Melitium, H vbi Antiochiā peruenit, permulti Ariani, permulti etiam alterius partis, quæ Paulinū sequuta fuerat, accessere. Et alij quidem propter tanti viri gloriam (celebris enim aduentum eius præcesserat fama) alij autem videndi eius gratia. Quibus quoque studio fuit, ad quam partē inclinaturus esset, rescíscere. Vulgatum quippe rumoribus erat, plurimi eum Nicæna decreta facere: sicuti etiam exitus comprobauit. Ac primùm ille quidem vt de dogmate verba faceret, secundo loco habuit, † doctrinam autem morū publicè coluit. Deinde verò progressus, Nicænā etiam fidem intulit, & τὸ ὁμοούσιον consubstantiale prædicauit. Fertur sanè quidem, clericum Archidiaconum ad illum quum doceret accessisse, cauámque ei manum iniecisse, atque os obstruxisse. Illum autem manu magis quàm voce fidei sententiam indicasse, tres apertè digitos ex-

Meletius episcopus Antiochenus designatur, antea quidem Arianisans, deinde autem orthodoxus.

† ἠθικὴν διδασκαλίαν.

Meletius simul & manus indicio et voce libera trinitatē ὁμοούσιον publicè deprædicat.

E tendētem, eísque rursum leniter contractis, vnū tantum directè erigentem. Qua ille re omnibus per imaginem quandam exhibuit, quæ sentiens dicere non potuit. Vbi verò diaconus ore relicto, manum eius compressit: tum illū ore libero & voce graui disertè sententiam de Deo suam promulgasse, & omnibus Nicænam fidē commendasse: apertè, qui aliter sentirent, eos à recta opinione aberrare testatum. Quum autem non cessaret vel verba faciens, vel manu gesticulans, animi sui sententiam vicissim, vt se res dabat, aduersus Archidiaconi inhibitionē atque contentionem astruere, & concertatio ea inter episcopos, perinde atque pancratio, hoc est, omni certaminum genere & viribus opibúsque omnibus decertantes, diutius duraret, Eustathianos lætitia plenos exultasse & vociferatos esse, Arianos verò pudore atque ignominia affectos cessisse. Et eam ob causam Eudoxium cum suis indignabundum, ab ecclesia Meletiū proscripsisse: eundémque deinde vt sententiæ suæ suffragaturum, (ita enim existimabat) & priora dicta correcturum, restituisse. Nam Meletius Arianorū suffragiis Sebastiæ episcupus creatus, atque inde rursum per eosdem Berrhœam Syriæ trāslatus fuerat, & Seleuciæ in concilio Acacij fidei formulæ subscripserat In Constantinopolitana præterea Synodo affuerat: & cūctis quę eis placita erant, egerat & sanxerat, atque ab eisdē ad Antiochenam sedem euectus fuerat. Sed illi, vt diximus, eum restituêre. Vt autem à recta sententia deduci minimè potuit, Imperator ea re intellecta, exilio eum mulctauit: & Euzoio Arij familiari, cum quo etiam antea damnatus fuerat, ecclesiam Antiochenam commisit. Porrò qui Melitium consectati, doctrinam eius laudabant, ab Arianis seiuncti, suas ipsi sibi ecclesias & conuentus agebant. Paulini siquidem sectatores, & τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis assertores, qui Eustathiani vocabantur, Meletium eiúsque studiosos auersati sunt, neque cōmunionem sibi cū eis esse voluerunt: propterea quod Meletius Arianorum electione episcopus factus, sectatorésq; eius eorundem baptismo initiati essent. Atque ij sanè quamuis sententiis essent coniuncti, tamen propter solam electionis causam à seipsis sunt disiuncti. Ita factum, vt in ecclesia Antiochena dissidium, duabus quæ idem sentirent partibus intercederet. Eodem tempore Constantius Persas res nouas moliri cognouit, & se Antiochiā contulit.

παγκράτιον ἀγωνιζόμενοι.

Meletius ab Eudoxio proscriptus. Mox eidem restitutus.

Idem à Constātio in exilium actus.

Euzoius Antiochenus episcopus.

Paulinians orthodoxi cum Meletianis catholicis Antiochia propter Arianam Meletis electionē, non communicarunt.

Vt Acacius Antiochenus etiam verbum æquale ex Ariminensium fide eximere contenderit: & vt idē, quum præstare id non posset, conquieuerit. & de Alexandrino Georgio, vt is Alexandrinis grauis molestúsque fuerit. Cap. 49.

ACacius, & populares sui quiescere, rursum nō potuerunt: & quum eos rerum suarum pœniteret, priora decreta sua mutare sunt aggressi. Quam ob rem cum paucis Antiochiā venere, atque ibi Euzoio ecclesia gubernante, & imperatore præsente, in fidei formula primùm Arimini, deinde Constātinopoli edita τοῦ ὁμοίου, hoc est, æqualitatis nomen inducere atque obolere constituerunt. Iam enim non occultè, sed propalàm, citra pudorem, per omnia substantia

Acaciani apertè τὸ ἀνόμοιον, hoc est inæquale, in formulā fidei inserere conātur, in conciliabulo Antiocheno.

simul

simul & voluntate inæqualem patri filium,& ex non existentibus genitum esse docebant & prædicabant: sicuti & Arius à principio opinatus est. His autē maximè suffragabantur,quicunque Aerij sententiam comprobarūt:qui primus post Arium eiusce modi nomina in publicum produxit,& liberè cum magna confidentia promulgauit. Vnde ipse quidem ἄθεος,hoc est,cōtemptor Deūm: sectatores autem eius ἀνόμοιοι,hoc est, inæquales & † non existentiales, Antiochiæ ab Homousianis seu cōsubstantialis professoribus cognominati sunt. Qui quidē tum propter Meletium segregati erant, vt à me paulo antè dictū est. Sed enim Ariani à nostris interrogati, cūrnā, quum antea in professione fidei suæ, filiū Deum ex Deo dixerint,inæqualem nunc,atque ea non existentibus,profiteri auderent? Propterea,respondetunt, quòd & Apostolus Paulus: omnia autem ex Deo,inquit. Proindéque vnum etiam esse rerum omnium filium: & ob eam causam in fidei formulis addi illud Secūdum scripturas. Huiusmodi illi cauillationibus responsiones & refutationes suas instituēre. Quarū autor Georgius Laodicēsis fuit, qui non bene loquutiones eiuscemodi assequutus, superioribus tēporibus hæc Origenem inuestigasse, & Apostolicas verborum proprietas fusius interpretatū esse ignorauit. Cæterùm tametsi arrogantet ista in responsionibus suis iactarent, conuicia tamen multorū tum perferre, & per interrogationes eos vrgentibus satisfacere non potuerunt. Et quum quod in aduersarios crimen regererent, non haberēt, confirmata denuò quam Constantinopoli ediderant formula, cōciliabulum suum soluerunt, & se domum receperūt. Eadem hac tempestate Athanasio adhuc latente, Georgius Alexandriæ non eos modò qui diuersum ab opinione sua sentirent, malè accipiebat, sed Græcis quoque ipsis grauis erat. Nam eos etiā, sicuti ipsi visum esset, opinari atque sentire volebat, & facere id nolentes persequebatur: quin vniuersæ quoque vrbis eius plebi molestum se exhibebat: principum maximè virorū obiurgator, & doctis atq; claris, quòd eos contemnebat, nec non multitudini ipsi inuisus, veluti tyrannicus, & qui dominationē sibi quasi iure suo vendicaret. In primis verò Græcæ superstitionis cultores exacerbauit, quod eos patriis suis sacris operari, diésque festos peragere prohibuit. Et militari ex Ægypto adducta manu, deorum imagines atque alia donaria, & quicquid præterea in templis eorum esset ornamenti, diripiēs abstulit. Quæ sanè omnia, vt necaretur, causam præbuere: sicuti libro proximo ostendemus. Cyrillo ecclesia Hierosolymitana, eo quo suprà dictū est modo, adēpta est, & Herennio mandata. Cui Heraclius,atque huic rursum successit Hilarius. isti nanque vsque ad Theodosij imperium ecclesiam eam administrasse traditi sunt, post quos Cyrillus ipse sedē suam recuperauit.

Aerij sententia & Arij eadem.

† ἐξ οὐκ ὄντων.

Quō Ariani τὸ ἀνόμοιον autore Georgio Laodicensi defenderint.

Ariani hæc in parte ab origene refutati.

Georgius Alexandria hominibus omnibus, præter quam Arianis suis grauis et molestus.

Hierosolymitani episcopi.

De imperatoris Constantij obitu, & quæ Gregorius Theologus de eo scripta reliquerit. Cap. 50.

IVlianus sanè Cęsar bello barbaros † ad Rhenum vicit, plerisque cæsis, quibusdam etiam captis. Et quòd militibus tum propter moderationis animi & æquitatis obtentum præclarus esse videretur, Imperator Romanorū ab eis est declaratus. Quæ res vbi Constantio est renunciata, anxia eum cæpit solicitudo. Et Antiochiæ ab Euzoio sacro tinctus lauacro, exercitū inde aduersus Iulianum duxit. Atque vbi ad Mopsocrenas, hoc est, Mopsi fontes, qui inter Cappadociam & Ciliciam sunt, venit, curis confectus, per apoplexiam vitam finiit. Qualis aurē & moribus & religione Constantius fuerit in præsentia commemorarem, nisi vehementissimus orator Gregorius Theologus virtutes eius pulcherrimè ostendisset. Et quum verbis illius qualis is fuerit declarare liceat, superuacaneum esse duxi, aliter res eius referre velle. In prima igitur in Iulianum Inuectiua, veluti reprehendens Cęsarem eum creatum esse, hęc ad verbū pro Constantio refert. Quid hoc fuit imperatorum sanctissime, & Christi amantissime (prouehor enim oratione, vt te veluti præsentem & hæc audientem incusem: quamuis te longè superiorem reprehensione nostra esse sciam, qui ad Deum trāslatus sis gloriæ cœlestis hæres: & tantò longius à nobis secesseris, quanto imperium illud quod cum hoc commutasti, est augustius) quódnam hoc cepisti consilium? qui prudentia & animi fortitudine omnes, non modò qui ætate tua, sed antea quoque fuere principes, longè superasti: qui foris finitimas circumcirca regiones à barbaris repurgasti, & domi tyrannos compescuisti: atque alios quidem verbis flexisti, alios autem armis vicisti: & eo sanè vtrunque modo peregisti, vt alterum in altero nihil tibi afferret difficultatis. Et quum multa sint bello & armis parta, maiora tamen & illustriora, quæ nullo effuso sanguine constituisti tropæa. Ad quem vndequaque legati & supplices ex gentibus variis veniebāt, quarum nonnullæ iam imperata faciebant, nōnullæ autem facturæ erant. Qui quicquid sperasses, cōfectum tibi iam propè fuit. Adeò manu Dei ad consilia & actiones omnes es productus. Cuius prudentia quidem magis quàm fortitudo, magis verò etiam fortitudo quàm prudentia admirationi fuit: amplius autem, quàm vtræque istæ, laudata pietas.

Et paulò pòst: Quis enim eorum etiam qui aliqua saltem ea parte eum nouere, nescit, illum propter veram pietatem, summúmque in nos amorem, & quòd nobis omnia voluerit cōciliare bona, non tantum contemptorum vel omnem generis sui honorem, vel imperij partē verumetiam incolumitatem salutémque nostram imperio ipsa rebúsque suis omnibus, atque adeò anima ipsa, qua nihil est omnibus hominibus charius & præstabilius, commutaturum fuisse? Neminē siquidem vnquam tantus rei alicuius, quantus illi, ardor & amor incessit, vt Christiani aucti honestique essent, & ad summam gloriam & potentiam peruenirent. Non enim tot gentes imperio eius subactæ, non respublica ab eo tritè gubernata, non ingens pecuniæ vis, non gloriæ amplitudo, non quòd regum princeps atque imperator & esset & nominaretur: non aliæ denique res, quęcunque ad hominum felicitatem facere videntur, tantùm eum exhilararunt, quantùm vt nos quidē per ipsum, per nos autē ipse, & apud Deum, & apud homines laudem consequeretur, & constans nobis perpetuáque per-

Iuliani præclara victoria. † prope Argētoratum, Eutrop. Apud parisios, ammian.

Constātij mors.

De constantio imperatore ex Greg. Nazanzeno.

Non satis prudenter cōstantini iulianum Cæsarem creasse.

Constantius princeps christianissimus.

In Christi seruatoris aduētu Romanū auctum imperiū.

manetet potestas. Etenim quum alia multa, tum illud præcipuè sublimus, Imperatoriéque magis quàm alij multi considerans, optimè nouerat, cum Christianorum rebus vnà Romanum auctum esse imperium: atque adueniente Christo, rerum administrationem ad vnius principis, quod antea ex omni parte factum nunquā fuerat, summam potestatem peruenisse. Quam ob causam meritò ille mihi visus est res Christianorum tātoperè ornare, & fouere. Qui etiamsi dolorem aliquem nobis attulit, non id tamen vel per contemptum, vel cum cōtumelia, vel vt aliis præ nobis gratificaretur: sed vt omnes vnum essemus, & idem sentiremus, nec ita sectis atque dissidiis dissecti atque disiuncti essemus, fecit. Deinde eum aduersus obtrectatores, qui illi † ignauiam rerúmq; imperitiam defuncto criminando obiiciebant, defendens, hæc addit: Pudēdum profectò esset, si tanto ab eo honore aucti, & tantum vera pietate excelluisse eū certò persuasi, merito suo eum non defenderemus: quod præstare etiam de nobis nihil meritis debemur, qui verbi & veritatis ministri sumus: post obitū præcipuè eius, quum iam assentationis probrum effugimus, & oratio omni suspicione superior est. Quis enim nō sperauit, Iulianum, si aliud nihil, honore saltem accepto, māsuetiorem? Quis verò non ex fide earum rerum quæ ei creditæ sunt, etiam, præterquam quòd consentaneum esset, æquiorem fore? Et simul maiorem Constantius Iuliani arrogatione obtinuit animum, non tam quòd fidem illius magni fecerit, quàm quòd potentiæ suæ confisus sit. Sed cur hoc sic vrgeo? quum cedens atque victus vincere, & argumentis superior esse possim? Si nanque qui alij credidit malus est, quis tandem is fuerit cui creditum est? Et si mores prauos nō præuidisse, culpa non vacat, quo loco prauitatem ipsam ponemus? Verùm enimuerò ea res est malicia, vt ratione nulla regi & flecti queat: neque fieri potest, vt homines improbos meliores quisquam efficiat. Quando & ille, ex quibus rebus meritò beneuolentior esse, & si quam malignitatis habuisset scintillam, eam extinguere debuisset, ex eis rebus ad maius excitatus est odium: & quo pacto egregia merita atque beneficia, per malā gratiam, in autore suo vlcisceretur, circūspexit.

Perfecta Romana monarchia.

Excusatur Constantius, quòd Arrianisare sit visus.

† i. nāccar.

De eo quòd Constantius Iulianum cæsarem fecerit.

Hæc quidem in priore Inuectiua illa refert. In posteriore autem hæc scribit: Quandoquidem verò etiam nobis funus eius est, qui ante Iulianum è vita excessit, inspiciamus hic quantū duo isti imperatores inter se differant. Siquidem hoc quoque aliquid in defunctis vel ad felicitatem, vel ad infelicitatem confert. Ac nostri quidem funus producitur publico apparatu, auspicatisq; ominibus & acclamationibus: nostris dico, & sanctioribus istis carminibus, item nocturnis hymnis & lucernarum ignibus, quibus Christiani obitum pium cohonestandum censemus. Et corpus ipsum celebri lugentium cōuentu effertur. Quod si verba ista fidem merentur, ad multorum certè hoc quibusdam referentibus peruenit aures: quum defuncti cadauer Taurum mōtem superaret, vt ad patriam vrbem, cognominem eis istam & præclaram dico, duceretur, auditam esse à quibusdam ex superioribus locis vocem veluti psallentium ac producentiū, Angelicarum opinor potestatū, vt honor iste pietati illius & quasi funebre munus datū sit. Si etenim rectam fidei opinionem loco suo mouere visus est, importunitatis errorísque purpuratorum eius id fuerit crimen, qui acceptum in potestatem suam, simplicem eius, facilem & procliuem ad pietatem, & minus barathrum & perniciem prouidentem animum, quò vellent, duxere: & certioris inquisitionis prætextu, zelum & ardorem in prauitatem conuertēre: Sed enim nos communem magis, pietatis scilicet & fidei opinionem, & patrem ob oculos & animū, qui fundamenta Christianitati imperialis potestatis & fidei iecit, sortémque quæ in illum dogmatis nostri constituendi incidit, ponentes, ita vt decuit, tabernaculum corpúsque eius, qui iustè imperasset, & vitam sancta morte finiisset, nobísq; summam potestatem reliquisset, honore iusto prosequuti sumus. Vbi autem ad magnam & imperatricem vrbem appropinquauit, quid dicere attinet, vniuersi exercitus satellitiū, & armatorū ordines, qui tanquam viuo adhuc imperatore affuere: aut splendidæ vrbis effusionem, & omnium qui vel fuere vel futuri sunt, celeberrimū occursum? At strenuus ille & generosus noua purpura sese venditans, atque eo nomine, vt cōsentaneum est superbiēs, fuit & ipse pars aliqua honorificæ istius pompæ, eandem & dans & recipiens gratiam: & illam quidem inuitus, hanc autem libens, sicuti dicunt. Copiæ nanque militares omnes, tametsi præsentis eius potētia vincerentur, plus tamen honoris defuncto habentes, (quandoquidē natura beneuolentiæ affectu recentes erumnas prosequimur) & amoris misericordiæque inclinatione mortuo condolentes, eámque ob causam minimè se continentes, quin illum velut imperatorem honorificè exciperent, apostatæ & desertori persuadent, atque eum simul ferè cogunt, vt defuncto habitu conuenienti obuiam procederet. Erat autem habitus is, vt diadema de capite deponeret, & demisso vultu imperatori extremum præstaret officium, cúmque ad sepulchrū, cum reliquo comitatu in præclarum diuorum apostolorū templum, qui sacrum hoc genus & suscepere, & cōseruant, eosdem propè cum illis honores percipiens, deduceret. Theologus quidem hęc, & alia plura, in Inuectiuis pro Constantio dicit: ne in aliis quidem orationibus suis prauitatem illi, sed simplicitatem potius quàm leuitatem tribuens. Alij verò historici eū non recta in religione sententia fuisse produnt: in quibus est & Theodoritus Cyri episcopus. Ego verò potius propugnatoris veræ pietatis Gregorij magni autoritatem sequor. Nam quidam tradunt, minimè mirandum esse, si in reliquis orationibus illum leuiter perstringēs, in Inuectiuis magnificis prorsus exornet laudibus. Ardorem enim, quo aduersus religionis desertorem incitatus fuit, ita immutasse virum magnum dicunt, vt amicus illi beneuolúsque prorsus factus sit, qui non malicia, sed simplicitate res nostras aliquantum perturbarit. Qui & illum sancti eius patris morem fuisse volunt, vt grauissimas etiam eis noxas cōdonaret, qui eas ignorantia & lapsu aliquo admisissent. Quod ego quidem rationi consonum esse dixerim: in rebus autem pietatis nostræ gratificari

Confertur funus Constantij cum funere Iuliani.

Lucernæ & carmina funeralia.

Quòd in professione, fides hallucinatus sit Constātius, consiliariorū eius culpa id factum.

Iulianus quoque Constantij ad Constantinopolim exequiis interfuit sed cogentibus militibus inuitus.

Sepultura Constantij.

Cur tantopere Gregorius in Inuectiuis aduersus Iulianū orationibus Constantium laudarit, quē in scriptis aliis aliquantum perstrinxit.

Christiani animi in condonandis noxis pietas.

tificari cuiquam voluisse tantum ecclesiæ doctorem, negauerim. Res Constantij sic se habnere. Mortuus enim est, sicut diximus, ad Mopsi footes, tertio Nouembris mensis die, vixit annos quadragintaquinque: imperauit autem ttiginta & octo, cum patre quidem tredecim, reliquos vigintiquinque solus. Quos quidẽ annos nonus iste historiarum complectitur liber: qnum à mundo condito a quinquies millesimns octingentesimus sepruagesimus secundus, à Cbristo aurem nato treceotesimus sexagesimus sepnmius ageretur annns.

Libri huius anni.

a Secundum neotericos 4342.

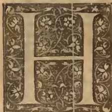
EPISTOLÆ ATHANASII AD AMICOS, DE formula fidei in Sirmio composita datæ, pars: sicuti apud Socratem Ecclesiasticæ historiæ lib. 2. cap. 27. reperitur.

QVid enim in doctrina veræ pietatis Ecclesiæ Catholicæ defuit, vt isti nunc de fide disquirant, & Consulatum præsentium temporum verbis suis, quæ de fide promulgarunt scilicet, adiiciant? Fecerunt sanè Vrsicius, Valens & Germinius, quod neque factũ, neque auditum vnquam est apud Christianos. Quum namque scripsissent, quemadmodũ ipsi voluerunt, credendum esse: Consularum & mẽsem & diem adiecerunt, vt declararent cordatis omnibus, ooo antea extitisse, sed nunc primùm sub Coostantio initũ cepisse eorum fidẽ. Omnes etenim illi hæresim suam spectantes, scripserunt. Adhæc, de Domino sese scripturos assimulantes, alium sibi nomioatim designant dominum, Constantium. Is enim fuit, qui potestarem illis impieratis præstitit. Et dixerunt illi imperatorem suum perpetuum, quum filium Dei æternum negent. Adeò per impietatem Cbristũ oppugnant. Fortasse autem annotandi Consulatus causam & occasionem à sanctorum prophetarũ temporis adscriprione acceperunt. At si hoc ipsum dicere ausi fuerint, inscitiam suam admodum prodent. Sanctorum nanque homioũ prophetiæ tempotũ continent memoriã. Sic Esaias quidem, & Oseas, in diebus Oziæ & Ioatham, & Achaz, & Ezechiæ: Hieremias aurem temporibus Iosiæ, Ezeciel porrò & Daniel sub Cyro & Dario fuere. Atque item alij aliis annis fuot prophetati, tion iacientes veræ pietatis initium. Ante illorum enim tempora, & perpetua ea fuit: quippe quam ante mundi coostitutionem Deus in Christo nobis preparauit. Neque fidei suę illi tempora iodicarunt: nam & antea ea ipsa tempora fideles ipsi fuerãt. Sed rempora promissionum per eos factarum ostenderunt. Promissiones verò de aduentu Saluatoris nostri præcipuè factæ: quibus tanquam accessio quædam & sequela, res in Israël & apud gẽtes futuræ suot annexæ. Et tempora annotata non sunt, sicuti dixi, quod tum cepisset initium fides: sed vt ipsorum prophetarum ætas, qua illi qui talia vaticinati essent, vixere, ostenderetur. At nostri isti sapientes nun historiam commemorantes, neque futura prædicentes, sed scribentes, Promulgata est fides Catholica, statim Consulatum adiecernot, & mensem & diem. Et sicuti sancti viri historiarum & ministerij sui tempora declararũt: ita isti fidei suæ tempus annotarunt. Atque vtinam de sua ipsorum fide expresè scripsissent. Illi verò in initio fidem allegant, quam consectati non sunt. Non enim scripserunt, Ita credimus: sed Promulgata est fides catholica. Itaque quùm consilij eorum temeritas summam declarat impietatẽ, tum nounm insoléńsque scripturæ inuentum Arianum æquat institutum. Atque hoc ita scribentes, satis docuerunt, tum eos primùm credere cœpisse, atque ab eo tempore fidem eorũ in medium annunciari voluisse. Et quemadmodum secundum Euangelistam Lucam, propositum publicè est decretũ descriptionis sine censu agendi, atque idipsum decretum prius quidẽ non extitit, verùm ab eis ipsis diebus esse cœpit à promulgante vulgarum: itidem & isti scribentes, Promulgata nunc est fides, ostenderunt recentem esse hæresis suæ sententiam, nec antehac eam extitisse. Quod si addunt, Catbolica: nõ animaduerterunt, se in Phrygum incidere præuaricatiooem. Ita vt & ipsi perinde atque illi dicant, Nobis primùm reuelata est, & à nobis ioitium cepit Christianorum fides. Et sicut illi Maximillam & Montanum, sic isti pro Christo Dominũ Constantium professioni suæ inscribunt. Quod si iuxta eorum verba, ab annotato Coosulatu fides initiũ habet: quid patres facient? qnid beati martyres? qnid ipsi quoque de eis facient, qui ab ipsis de fide suot instiruti, & ante consulatum eũ obdormierunt? quomodo eos resuscitabuor, vt quæ prius docuerunt, in illis abstergant: & qnæ nunc inuẽta scripserunt, eis inserant? Adeò sunt imperiti, nihil aliod quàm pretextus confingere scientes, eósque absurdos & incredibiles, vt qui secum ipsi statim suam afferant redargutiooem.

ECCLESIASTICÆ HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS DECIMVS.

De vita & institutione praeuaricatoris Iuliani & vt permissione Dei Romanorum imperator sit renunciatus.

CAPVT I.

VNC finem E vitæ Constãti[*] habuit: quẽ quidẽ non parum, quòd aliquid de paterna fidei professione mutauerit, pœnituit. Sed enim quamuis facilitate ingenij & * illecebris religiosis ab episcopis, in quorũ potestate fuit, seductus sit, & τὸ ὁμοούσιον consubstãtialis verbum ex fidei symbolo, sub vnionis coniunctionísque omnium prætextu sustulerit, sinceram tamen dictionis eius sententiam est professus. Quùm etenim Deum verbum germanum filium & ante secula ex patre genitũ dixit, tum certus manifestúsque eorum qui creaturam illum vocare ausi fuissent, hostis extitit.

** εὐλαβείας δελεαστι. Constantius ab episcopis seductus.*

Et absque eo quod diximus, verum is fuit patris sui exemplar in rebus omnibus, maximè verò in pietate & Dei cultu, atque in simulacrorum erroris & superstitionis abolitione. Iulianus autẽ, repugnante nemine, imperium accepit. Postquã verò nos in hunc locum historia ipsa deduxit, paucis de eo, qui fuerit, vnde ortus, & quibus studiis atque institutis ad Imperium peruenerit, est exponendum. Sed paulo altius res repetẽda, non vt verborum atque orationis venustatẽ & elegantiam ostentemus, sed tenui simplicíque stylo, quem etiam sacra historia flagitat, sicuti ab initio propositum nobis est, res gestas persequamur.

Idem patris sui imitator egregius.

Constantinus magnus duos habuit fratres, ex vno quidem secum patre Constante, alia autem matre genitos: Dalmatium, qui alterius Dalmatij pater fuit: & Constantium, cuius filij fuere Gallus & Iulianus. Vbi Constantinus decessit, atque imperiũ ad filium Cõstantium peruenit, tyrannidem metuens, & genere sibi propinquos suspectos habens, nõ bene eos tractauit. Proinde iunior Dalmatius, quum iam Cęsar esset, à militibus cæsus est. Et parum absuit quin & duo isti perierint. Sed Gallum consilio cædis morbus exemit, ex quo propediem moriturus esse existimatus est. Iuliano autem ætas tenerior H profuit, quòd vix dum octauum attigisset annũ.

Res Iuliani imperatoris.

Dalmatij iunioris cædes.

Galli & Iuliani educatio & institutio.

Vbi verò ira Imperatoris aduersus eos deferbuit, primùm eis vt in Cappadocia agerent, permissum est, in loco quodam qui Macellũ dictus est, non longè à Cæsarea ad Argæum montem sito, regiam domum, lauacra, hortos & fontes perennes habente. Ibi pro eo atque decebat, cu- E rati sunt, disciplinísque & exercitiis ętati ei conuenientibus exculti, sacris quoque literis à magistris & preceptoribus eò vsque docti, vt in album postea cleri relati sint, & sacros libros populo legerint. Atque illi non verbis modò, sed & factis studium ardorémque in religione suum ostenderunt. Nam qui sacris dignitatibus exornati, atque aliter etiam boni viri, & propter pietatem virtutémque clari erant, eos ampliter honorarunt: in sacris illi etiam ædibus frequentes fuerunt, & martyrum vrnas honoribus & donariis ornarunt & consecrarunt. Atque vt alacritatem suam martyribus colẽdis veluti spectaculo aliquo exhiberẽt, honorem sepulti Mamæ martyris inter se, vt id magnifico circundarent templo, diuiserunt. Et quum inter se, vt par erat, F decertarent, & ambitiosè splendore & magnificentia structuræ alter alterum superare niteretur, res præter opinionẽ admiranda accidit. Quę profectò incredibilis propè esset, nisi qui ibi præsentes eam viderunt, per traditionis successionem eam vsque ad hęc tẽpora conseruassent. a Ædificium nanq; Galli pulchrè & ex arbitrio eius processit, & quotidie sua incremẽta habuit. In ea verò parte quam Iulianus cõstruebat, partim parietes ipsi iam excitati cõciderunt, partim ex ipsis fundamentis sursum versum, veluti vis quæpiam aduersa contrà niteretur, cementa & materia alia eiecta, atq; in terram tanquã vento valido prostrata sunt. Quidam etiam lapides cõiungi glutinaríque non potuerunt. Admiranda G sanè spectantibus res visa, quæ posterius certius est cognita. b Fuere tamen, qui tum quoque intellexere, nõ ex animo illum religionem colere, sed metu Imperatoris Christianismũ simulare: & proinde minus gratum acceptúmque martyribus cultum accessúmque ad se eius esse. Pietatem Christianam Iulianus primùm ariolorum consuetudine adductus abiecit. Remissa autem amplius etiam ab Imperatore ira, Gallus deinde Ephesi degebat, in scholis studiis operã nauans: vbi etiam paternæ erant possessiones. Iulianus verò Constantinopoli in basilica docentes præceptores audiuit: tenuíq; in publico vsus est vestitu, Mardonij eunuchi ductu. Grammaticẽ eũ docuit Nicocles Lacon: Rhetoricen autem Hecebolius, qui tum Christianam complexus fuerat religionem. Prouiderat hoc sic Cõstantius, veritus ne ad superstitionem, si Græco vteretur magistro, declinaret. Et quum disciplinis discendis præclaro esset ingenio, & cũ multis familiarius viueret celebrem est famam, ad res quoque administrandas idoneum eum esse, cõsequutus. Quia & ad imperium ipsum gerẽdum optimus est io-

Idem sancti Mama martyri templum construunt. Socrat. lib. 3. cap. 1. & ius Eutrop. Gallũ in Ionia, Ephesi, vbi possessiones paternas habuit, Iulianũ autem Constantinopoli, sub magistris & preceptoribus vtrumque doctum atque educatum esse scribunt.

Iulianum in lectorum ordinem cooptatũ esse & in publicis ecclesiæ conuentibus sacros libros populo legisse, Theodoritus dicit lib. 3. cap. 2.

a Galli structura rectè procedit: Iuliani minimè.

b. Al. cl. Iulianus christianismum simulauit.

Præceptores eius.

ἐκ τῆς μεγίστης τῶν πόλεων. Niceph. ἐκ τῆς μεγαλοπόλεως. Socr. lib. 3. cap. 1.

est iudicatus. Quæ de re quum sermones inualescerent, Constantius est perturbatus. Itaque ex vrbe maxima Nicomediam translatus est: vbi ne ad Libanium Syrum Sophistam iret, ei est interdictum. Eo enim tépore à pedagogis vrbe Constantinopolitana expulsus ille, Nicomediæ ludũ aperuerat, vbi aduersus pædagogos stomachum ostendens, orationem contra eos præclarã conscripsit.

Libanius sophista.

Iulianus quum propter religionem Libanij consuetudinem fugere iussus fuisset, quòd tamen summè ei animi beneuolétia coniunctus esset, clàm libros eius comparauit, eósque diligenter imitari studuit.

Oratio eius cõtra pedagogos.

Interea Maximus philosophus, nõ Byzantius ille, sed qui Ephesum patriam habuit, & postea à Valentiniano magicarũ imposturarum conuictus, cæsus est, Iuliani fama permotus Nicomediã venit: cuius quum in Philosophia auditor, tum etiã in superstitione imitator atque amator acerrimus fuit.

Maximus Ephesius philosophus.

B Hic illũ dicitur non mediocriter ad imperandi libidinẽ excitasse: quum, sicuti fama vulgatum est, ariolorum sacris initiatum instituisset, & ad Christianismi odiũ produxisset. Quod quia Constantiũ latere non potuit, in grauium rerũ suspicionẽ incidit. Et spe simul ea, in quam faustis auguriis erectus erat, abductus, capite tóso monachus factus est. Ita ille, quem antea reuera receperat, eum tum falsò præ se tulit Christianismũ. Et occultè philosophiæ operam dedit: apertè autem in lectorũ Nicomediæ ordinem lectus, sacras legit literas. Quare, eam quam de illo Imperator cõceperat, suspicionem aboleuit.

Iulianus monachus factus, propter suspicionem Constantij de se conceptam.

Deinde verò eò est prouectus, vt si quæ ars esset rerum futurarum diuinatrix, scrutaretur, necessarióque eam sibi discẽdam esse putaret.

Idem diuinationibus studet addiscendis.

C Propterea si quem eius rei studiosum cognouit, statim eum sibi amicum fecit. Et paulatim cum plerisque suorum sodalium consilium suum communicauit. Et tum demum vrbes gloria florentes fore, quasi diuinans prædixit, quum ipse ad rerum summam perueniret. Ob quam causam etiam Nicomedia relicta, Asiam petiit: & cum eiusmodi hominum genere quum ibi familiarius viueret, magis atque magis rerum talium studium in eo est confirmatum.

Imperium sibi ipse ariolans pollicetur.

Porrò vbi frater eius Gallus Cæsar factus, & res eum nouas moliri nunciatum est, & hic affectati imperij suspectus fuit, & propterea sub custodia habitus est. Cæterùm quum pro eo Eusebia Constantij vxor precata esset, Athenas ad philosophos est missus.

Eusebia Constantij coniunx.

Et hunc quidem profectionis eius obtendit prætextum, velut Græcis ibi disciplinis operam nauaturus esset. Res autẽ ipsa erat, vt de rebus, quas sibi persequendas statuerat, cum impostoribus ageret magis.

D Atque Athenis agẽs, vnà cum Basilio & Gregorio scholas frequẽtauit, qui ex indiciis quibusdam abditam hominis improbitatem mentis oculis deprehenderunt.

Iulianus Athenis apud philosophos, Basilium & Gregorium Nazanzenũ condiscipulos habet. Idem Cæsar creatus, in Gallias missus est.

Et Constantius, vt paucis rem explicem, illum inde accitum Cæsarem creauit: & in matrimonium ei *a* sorore Constantia tradita, in Occidentalem Galliam misit.

a Constantia soror Constantij, Iuliani coniunx. Socr. Helenam habet.

Stipẽdiarij enim milites, quos aduersus tyrannos Magnentium & Britanionem in Occidẽte Constantius ductos alebat, nulli ei erant vsui. Quin potius barbaro corrupti instituto, Gallias vastabant: & eum detrimento ipsius, imperio Romano subditas vrbes diripiebant. At quòd iuuenis adhuc

A esset, nihil ei, quod sine ducum qui in eius comitatu erant, consilio ageret, permisit. Vbi verò illi non rectè rem militarem administrarent, ipse vt potuit per se bellum gessit, militibus ardorem quendam indidit, animosioresque ad prælia cõmittenda & pericula adeunda cohortationibus præmiísque ob barbaros cæsos propositis reddidit.

Iulianus in Gallia rectè rem gerit.

Quæ sanè res initium præbuit, vt barbari subinde victori inferiores essent, ipse autem & gratia & egregia fama polleret. Atque vbi Constantio ducum languorem & ignauiam indicauit, alios ab eo pro illis accepit: quorum consilio & opera, cum hostibus prælio sæpe commisso, victoriam fortiter reportauit, eósque ad legationem mittendam coegit.

B Cæterùm illis Constantij prætendentibus literas, quibus eos rursum ad fœdus & societatẽ belli cum Romanis ineunda inuitabat, ipse tempus ex industria extraxit, & oratorem eorum vbi aliquandiu distulit, & spem eidem fecit, fœdus acceptũ à Constãtio iri, præter expectationem omnium copiis suis *b* barbaros adortus, maxima victos clade afflixit, † regémque eorum vinctum ad Constantium misit.

Socrat. & Eutrop. legatos in vincula coniectos esse addunt.

b Apud Argentoratũ ingentes hostium copias deleuit. Stabant aceruí cadauerũ mõtium instar, fluebat cruor fluminũ modo. captus rex nobilis Chonodomarus, &c. Eutropius.

Ea victoria ex sententia potitus, à militibus Romanorum Imperator est renunciatus. Atque vbi tum Imperatoriæ coronæ copia non fuit, ex satellitibus quidam, torquem quam in collo gestabat, capiti illius imposuit.

† Iulianus imperator à militibus lectus.

O btinet fama, antea quoque, quum oppidum quoddam ingrederetur, coronam inter duas columnas suspensam, sicuti mos est vrbes exornare, quàm aptissimè in caput prætereuntis decidisse. Quæ res permultis pro omine & indicio accepta est, Imperij quoque summam ad eũ per-

C uenturam esse.

Imperium eius prodigio designatum.

Illud quoque sermonibus vulgatum fuit, ab insidiante vitæ eius Constantio bellum id aduersus barbaros ei mandatum esse, vt cum illis manu conserta interiret. Sed fama ea apud me parum admodũ habet fidei. Cur enim Cæsaris illi primùm dignitatem tribuisset, sororémque ei nuptui dedisset? Cur optatis eius, vt socordibus alij surrogarentur duces, morẽ gessisset: & qui ad prælia cõmittenda strenui essent, bellúmque rectè gererent, misisset, nisi amico & beneuolo in eum fuisset animo? Itaque colligere satis licet, bene ei ab initio Imperatorẽ voluisse, & ob id Cæsarem eum declarasse.

An Constantius Iulianũ, quod perditũ eum vellet, cõtra Barbaros miserit.

At vbi ille se non permittente, Augustus est renunciatus, vel metuentem eum sibi, propter iniurias, quas illi tenero adhuc fratríque eius intulerat, vel partem illius cum suo honorem molestè ferentem,

D per eos qui dicti sunt barbaros, postea fortè insidias ei struxisse. Sed hoc, iudicio cuiusque relinquimus.

† Iulianus hostes ex Gallia vltra Rhenum fugauit. Ad vndecim millia Rom. qui iure belli capti seruiebant, ab Almanis recepit, Agrippina occupata. Idem cum Almanis eisdem bellum gessit, & per Hariobaudem tribunum castra Herculis, Quadribugium, Stricensium, Nouesium, Bonam, Antenacum, & Bingium, ciuitates cepit. Sarmatas item & Quados vicit. Oros. Ammian.

Vt prauaricator & apostata per Thraciam proficiscens, Constantio defuncto, Constantinopolim peruenerit. Capvt 2.

A

Minimè philosophica Iuliani instituta.

AD hunc certè quidem modum Iulianus imperium arripuit. An verò philosophici instituti sint, quæ mox deinde gessit, & idipsum in medio cuique dispiciẽdum relinquo. Nã (quod alioqui fieri solet) nulla ad Constantium adhuc superstitem, à quo heneficia multa se accepisse, seruatúmque adeò esse sciebat, legatione, quæ illum excusaret & defenderet, missa, statim eos magistratu abire exautoratos, quos ille euexerat, coegit, & alios in eorum locum suffecit, omniáque ad voluntatẽ tantum suam egit. Et Constantium ridens, plerisque in locis epistolas eius recitauit, quibus ille barbaros contra Magnentium euocans, in Romanorũ ditionem adduxit.

Constantij viuentis suggillatio.

A Christianismo aperta defectio.

Multitudinem quoque arte circumuẽtam, & ab illo alienatam, in partes suas pertraxit. Ac derepentè simulationi quoque illi, qua Christianum se esse finxit, nuncio remissu, dæmonum templa frequentauit: & sacrificans, simulacrisque sese dedens, Põtificem seipsum vocauit, festos Græcorũ dies peragere permisit, & qui sub potestate eius erant ciues ad eundem cultum suasionibus perducere intendit. Et profectò ciuile ille cõcitasset bellum, & quãtum in ipso situm erat, sanguine fuso de exuberãti philosophia eius iudiciũ factum fuisset, nisi Deus, qui omnia, ignota & occulta ratione in melius dirigit, alterum ad se cum nullo aduersarij ipsius detrimento transtulisset.

diuina prouidentia Constãtius ante bellũ ciuile mortuus

τὸ πάντα σὺν ἀγαθῷ λόγῳ ποιεῖν συμφερόντως.

Quum enim Constantius in Syria excursiones atque expeditioues Persicas cõpesceret, illi interea visum est, Illyricum sine prælio imperio suo subiicere. Atque assimulans se ad Constantium tendere, veluti culpam, perinde atque inuitus imperij insignia recepisset, deprecaturus, vlterius inde Thraciam versus processit: & vbi in eius regionis mõtes peruenit, quùm post vindemiam † Virgiliæ occiderẽt, vites gemmis & vuis recentibus germinarũt, & ros ex aere in ipsum comitẽsque eius ita diffusus est, vt gutta quælibet in sagis illorum crucis formam repræsentaret. Et alij quidem aliter prodigia atque indicia hæc acceperunt. Verùm per vuas immaturas, intempestiuum eius minimẽque diuturnum imperium est designatum. Crux autem Christianorum doctrinam cœlestem esse, omnẽsque ea consignari oportere portendit. Vtrunque sanè posterioribus temporibus verum esse cõfirmatum est.

profectio Iuliani in Thraciam.

prodigiosè vites post vindemiam germinant.

† pleiades.

Sozom. lib. 5. cap. 1.

Ros crucis formam in Iulianũ desidit.

Iulianus vbi in Thraciæ montanis fuit, Constantius extinctus esse ad Mopsi fontes dictus est. Et ipse Cõstantinopolim ingressus, Imperator est salutatus. Ibi Constãtij funus magnificè curauit, atque id dempto è capite suo di[illegible]mate producens sequutus est, mortuum c[illegible] honore afficiẽs, cuius vitam infestis signis petierat. Græci sanè sermonibus tum iactarunt, Iulianum vaticinandi quadam arte eam rerum mutationẽ prædidisse, & ob id in Thraciã properasse. Quod hercle certum haberi potuisset, si suum ipse quoque obitum iamiam ei imminentẽ, qui quasi in somnis imperium tantũm degustauit, vidisset. Esset nanque à stultitia non alienum, si ipse & Constantij mortem, & suam in Persarum finibus cædem prospectam habens, sua sponte ad interitũ prosiluisset. Hoc quidem non aliud est, quàm ipsi inconsultam temeritatem & Imperatoriæ artis imperitiam accommodare: Imperium autem Romanorum in tantum coniicere pericu- E lum, vt id ferè totum, aut maxima certè ex parte Persis sit subditum. Hæc quidem hactenus.

Quid prodigia ea portẽderint.

Iulianus Constantinopoli funus Constãtij curat.

Vt christianismo abiurato, Iulianus idola coluerit: & vt inter sacrificandum in horrenda spectra inciderit.

caput 3.

IVlianos porrò imperio potitus, tam impudẽter & apertè dicitur religionem abiurasse, vt ipsum etiam pernegauerit Christum, & sacrificiis quibusdam dæmonúmque detestandis inuocationibus & victimarum sanguine sacrum abluerit lauacrum, atque seipsum à mysteriis ecclesiæ exauroratum excluserit: & deinceps non modo priuatim, sed publicè etiam, quæcunque Græcis permittuntur sacra & sacrificia, eis vteretur.

Iuliani apostasia.

Enimuerò solennem ei hostiam mactãti, F in ex[illegible] eius crucis signum corona circumdatũ apparuisse dicitur. Quod eis qui illi operam dabant, non paruum incussit timorem, Christi potentiam doctrinámque nostram perpetuò duraturam, suspectam habentibus: quòd corona victoriæ signum esset, & circularis forma omni ex parte initium capiens, atque seipsam definẽs, finem nullum portenderet.

Crux coronata se in extis victima sacrificantis apostata exhibet.

At sacerdos qui sacro præfuit, ne ea re perturbaretur, illum admonuit: victimam enim nouum quiddam ostendere, Christianum scilicet dogma iam comprimi, & ad seipsum reuerti, circuloque ne sicuti prius, finibus nullis constitutis, quocunque vellet loco longè latéque propagaretur, in angu[illegible]um redactum.

sinistra eius portenti expositio.

Alio item tempore, quum celebre quoddam adytum diuinationis gratia subiret, & subitò sese horrenda quædam spectra ingererẽt, G eius rei propter quam ingressus fuerat oblitus (ætate enim prouectiore ad idolorum sacra se contulerat) quòd in reb. dubiis & periculosis crucis signaculo tanquam præsenti auxilio vti consueuisset, veluti discrimine circumuentus ad consuetum præsidium confugit. Per timorem enim se Christi signo consignauit, & confestim omnia euanuere. Ita res quæ tentata fuerat, infecta tum permãsit. Sacri verò eius antistes, quod quid ageret, nesc[illegible]et causam autem cur dæmones disparuissent, non ignoraret: Ausugerũt [illegible], inquit, quod signum hoc perinde atque exec[illegible]ndum piaculum odere. Et admonitum illum, vt forti esset animo, neque quispiam Christianæ rei exhiberet aut cogitaret, rursum ad sacrũ id duxit.

In ipsa idolomania Iulianus spectris diabolicis conterritus, signaculo crucis ea fugat.

Christiani vbi hæc audiere, non mediocriter sunt perculsi. metuerunt enim sibi: & Imperato- H rem sacris eiuscemodi addictum vidẽtes, in persequutionis timorem inciderunt. Et expectatio periculorum periculis ipsis maior fuit. Quum enim aliquãdiu iam ærumnas & calamitates dedidicissent, vel sola veterum malorum recordatio eos terrens, metu contrahebat. Omnes certè animis consternati erant, quòd tantum Imperatoris eius in religionem odium cernerent, qui antea Christianus fuisset, parentibus piis & dogmatis ipsius studiosis progenitos, iuxta ecclesiæ mores & constitutiones productus, sacris literis edoctus, & à sacerdotibus & episcopis educatus. Quapropter tantam illius immutationem insustentabilem fore putabant.

propter Iuliani defectionem Christiani maximopere sibi metuunt.

idololatriam Iulianus, uno ad postrẽ[illegible] integrum restituit.

Vt idolorum templis apertis, vetusta priuilegia & prouentus Christianis adeptos illis dicarit: & quæ Gazæ & Cæsareæ propter idolorum templa fecerit. cap. 4.

Porrò

philocorus dicit, ericthonio regnante, Athenis primum constitutum esse, vt virgines dignitate præstantes canistra in honore deæ ferrent.

in quibus ea erant, quæ ad sacrificia panathenaicis, aliísque conuentibus peragenda, pertinebant.

Suid. Dicuntur hæ κανη-φόροι, hoc est Canistrifera. Cicer.

Habe canephoras, deorum simulacra restitue.

† καθαροί.

b Iulianus idololatris benignißimus, Christianis autem infensißimus.

POrrò quum solus rerum potiretur, statim A quæcunque in Oriēte idolorum templa reliqua fuere, aperuit: & quæ negligentius curata fuissent, instaurari iussit. Si quæ autem prorsus diruta essent, denuò ea extrui præcepit, aras repurgauit: & veteres reditus nobis auferens, illis rursum sacrauit. Antiquos vrbium ritus, prisca sacrificia, & vætanas ineptias renouauit. Neque eum piduit publicè diis sacrificare. Et identidē libans, qui cum eo eiusmodi sacris vacabāt, eos maximis est prosequutus honoribus. Rerum sacrarum præfectis, sacerdotibus, & canephoris, quæ consuetudo prisca tulerat, dedit. Et autoritate sua eos confirmauit: id quod ante Constantinum Imperatores quoque alij fecerant. Rebus eiusmodi vacātibus, immunitatem tributorum sanctione dedit, annonā templorū sacrorúmque ministris donauit: & vt † cathari, hoc est, puri B siue sacrosancti essent, lege lata cauit, & ab aliis hominibus eos secreuit. Nili cubitum Serapidi deo restituit: & vetusta præterea patriáque iura, quæ Constantinus ciues suos ad veram pietatē cohortās, ecclesię Christi tribuerat. *b* Vrbibus, quas sacra Græcorum sequi cognouisset, quas voluere donationes affatim dedit: quas autem in Christi religione ardentiores esse sciret, infestus eis fuit, neque ad eas diuertere voluit. Et persæpe quum legationes ad eum propter casum aliquē qui incidisset prouinciales mitterēt, preces eorū reiecit. Quod sanè ciuitati Nisibenę accidit. Quum enim expeditionem aduersus eos Persæ susceperunt, & ipsi ea de causa Oratores suos ad eum miserunt, non modò auxilium eis ferre noluit, sed etiam minatus est, se vrbem eam C oculis suis non visurum: neque eò venturum, vt quæ sacra & detestāda esset, neque templa deorum aperire, aut Græcorum religionē suscipere vellet. Et Constantienses in Palæstina eodē nomine arguens, ciuitatem eorum Gazæis subiecit.

Constantiam Palæstinæ Gazæis subiecit.

Constantiam nanque, sicuti suprà diximus, quum Gazæorum nauale esset, & Maiuma vocaretur, Constantinus propter egregium eius in fide Christiana ardorem, iure ciuitatis exornauerat, & filio Constantio dicatam, legibus suis vti per constitutionem iusserat: minus cōuenire arbitratus, vt ea Gazæ ciuitati Gręcis ritibus admodum addictæ, subiecta esset. At vbi Iulianus imperium est consequutus, Gazæi aduersus Cōstantienses iure egerunt. Quorū ipse iudex, sicuti antea fuerat, ita Constantiam iuri Gazęorum ad D viginti stadia ab ipsis distantē, adiudicauit. Cōstantij quoque appellationem ei ademit, & portum Gazæ vocauit. Et vnum vtraque loca præfectum, eosdémque magistratus habuere: ecclesiæ solæ duas esse ciuitates ostendêre. vtraque enim sub suo vixit Episcopo & clero, & fines ambarū templa cuiusq; designarunt.

Gaza portus.

Cæterùm Gazæorum quidam episcopus postea, quū suus apud Maiumitas antistes decessisset, hoc egit, vt vtræque in vnam ecclesiam redigerentur: non æquum esse dicens, vt duo essent in vna ciuitate episcopi. Cui quum Maiumitæ resisterēt, Synodus prouincialis rectè rem decîdit, & suum Maiumæ episcopum legit: conuenire arbitrata, vt qui semel à pio Imperatore, propter veram religionem primario ciuitatis iure honorati essent, non aliud per impij principis iudiciū sequerētur & facerent. Proinde ille meritò honore, qui semel eis datus esset, ecclesiæ fruerentur, & res ea loco suo immota maneret. Atque hoc quidē sic non longe pòst est actum.

Cæsaream Cappadocum in ordinē Iulianus redigit.

Tyrānice eam vrbē tractat.

Sub mōte Argeo Mazacā, quæ nunc Cæsarea nominatur. vi. lib. 6. cap 3.

Eodem anno Cappadocum quoque Cæsaream vrbem magnam & locupletem, Iulianus è ciuitatum albo expunxit, & Cæsaris ei cognomen abstulit. Primùm enim Mazacam eam vocatam, Claudius Cæsar appellatione mutata, nomine suo cohonestauit. Summo autem ciuitatē eam odio persequebatur tyrannus, quòd propter eximium in Christū amorem & desiderium maximè celebris esset, & vetusta simulacrorum delubra euertisset: Iouis scilicet πολιέχου, hoc est tutelaris, & Apollinis πατρῴου id est patrij. Vbi verò postea Fortunæ templum sunt demoliti, plurimum toti vrbi succensuit, & Græcos non adeò multos eam incolentes incusauit: ac si quid durius perferendū sit, tum ferendū prò fortuna fuisse, eis obiecit. Trecentas sanè auri libras ab eis qui fines vrbis eius coluere, vi exegit. Clerum autē omnem muneribus & ministeriis militaribus in ea regione attribuit: quod quum sumptibus onerosum, tū ignominia contumeliosum existimatum est. Et Christianis omnibus tributo imposito, vrbe ea perinde atque vico aliquo est vsus. Iure quoque iurando interposito, minatus eis est, nisi quāprimùm tēpla deorum restituerēt, quicquid posset calamitatis ciuitati se illaturum, & postremò capita etiam ablaturum esse Gallilæis: sic enim per contumeliā Christianos nominauit.

Gallilæi à Iuliano christiani nominati.

Atque ille minas eiusmodi ad rem cōtulisset, nisi fatalis necessitas morte eum præuenisset.

Quo consilio idem humaniorem se primū erga christianos esse assimularit.

Neque ab initio per misericordiam humaniorē se erga Christianos exhibuit, minúsq; grauiorem veteribus persecutoribus: sed quòd nihil momēti Græcorum superstitioni constituendæ, Christianorū intolerabilia etiā supplicia afferre, quinetiam dogma nostrum maiora per ea capere incremēta sciret. Ingens enim ex eo Christianis accessit gloria, quòd ex eis multi fortiter mortem sibi obeundā duxerint. Præterea verò laudem eam nobis inuidit. Et à tormentis quidem & igne, & ferro, & pelagi vndis abstinuit, neque viuos vel in barathrum coniecit, vel in terra defodit, quæ alij ante eum persecutores fecerant, quòd hæc necessariò animi sententiam non mutarēt: cohortationibus verò & persuasionibus multitudinē ad impietatem pertrahendam esse censuit. Eo modo facilè se superiorem fore, & quod vellet effecturum esse, ratus est: aut fortasse, vt admirandus esse, & præter expectationem perhumanus in eis videretur, non statim vim eis adhibēdam esse putauit.

Quomodo, vt fauorem plebis aucuparetur, omnes paßim episcopos à Constātio in exilium pulsos reuocarit, cum propter Constantij odium, tumquòd ecclesiam turbari vellet. cap. 5.

EIusmodi agitans consilia, qui à Constantio in exilium pulsi propter religionem fuerant, omnibus potestatem redeundi fecit: & quorum bona publicata fuerant, ea illis restituit. Edicta publicata, ne Christiani iniuriis afficerentur, néue per vim aut contumeliam ad sacrificia adigerentur. Si qui verò sua sponte ad aras accedere vellent, eos prius deorum

Clero Iulianus annonam suā adimit.

placandorum gratia lustrari purgarique debere. Annonam & immunitatem, quam Constātinus pro sua erga Deum obseruantia clericis concesserat, ipse abrogauit, & in publicos prouentus retulit. Quæ verò viduis & virginib. propter inopiam cleri, alimenta è publico largienda destinata erāt, ægrè & difficulter exigebantur. Constantinus namque, quum ecclesias constitueret atque ordinaret, ex cuiusque vrbis prouentibus toti clero, quantum ad vitam tolerandam satis esset, rerum necessariarum tribuit, eámque rem sanctione legis confirmauit, quæ bucusque cōseruatur. Sub Iuliano exactio eorū prouentuum dura admodum & grauis fuit, sicuti id exactorū ipsorum testantur monumēta. Cæterùm parum fuit tyrāno, tam hostili esse erga nos animo, nisi suum aduersus ecclesiam odium ad excidiū eius prorsus conuerteret. Quæcunque enim ei suppeditabant sacra vasa & donaria, ea abstulit, & in dolorum delubris reposuit. Vim etiam illam eis adhibuit, qui sub Constantino & Constātio templa deorum euertissent, vt vel ea celeriter restaurarent, vel æstimationem structuræ eorum persoluerent. Sin hoc minus facerent, vt durius acciperentur, & in vincula coniicerentur, mandauit. Vnde illud satis conjicere licet, in eo quidem illum veterib. persequutoribus, quòd corpora cum contumelia non excruciauerit, moderatiorem fuisse: rebus autem aliis modis omnibus illos exuperasse. Omni namque ex parte ecclesiam affligere, manifestè est visus: & vno tantum modo humanior iudicatus, quòd episcopos sub Constātio exilio mulctatos reuocauit, & in vrbes suas redire permisit. Atque id ille nō misericordia fecit, sicut colligere est: sed vt episcopos inter se committeret, ad intestinum armaret bellum, & suis ipsa diffidiis ecclesia labefactaretur. Fortasse etiam, vt Constantium apud Romani imperij subditos, in odium & inuidiā adduceret: tum Græcos, qui eisdem secum operatērut sacris, fauore prosequeretur: tum episcopos, qui propter Christum afflicti essent, ab iniuria vindicans. Itaque eunuchos quoque imperiali aula exegit. Eusebium autem, qui primum in ea locum tenuerat, morte etiam mulctauit, cui aliā quoque ob causam infensus fuit: suspectū enim velut fraternæ necis suasorem habuit. Syrū autē Aetium, autorem & ducem hæresis Eunomij, & Constantij sententia, qui eum propter familiaritatē Galli suspectum quoque habuerat, damnatum, & in exiliū actum, perquā benignis literis reuocauit, & publica vectura reduxit. Propter Constantium quidem, Eleusinum etiā Cyzicenū impensis propriis, quā solo æquauerat sub Cōstātio Nouatianorū ecclesiam, vno atque altero mēse restituere iussit. Sed & ex aliis plurimis rebus æstimare est, propter Constantij odiū, quū multa in nos ipsum duriter fecisse: tum quæ ab aliis quoque fiebant, eis delectatum esse.

Viduis & virginibus sacris ægrè eam concedit.

Donatio Constantini.

Sacras Christianorū ædes Iulianus diripit.

Quare mitior, quā item samior priori= bus ecclesiæ persequutoribus is fuerit.

Quur episcopos idem ab exilio reuocauerit.

Eusebij eunuchi cades.

Aetius ab exilio reductus.

Eleusius Cyzicenus Nouatianorum ecclesiam diruta restituere iussus.

Vt etiam magnus Athanasius tum apud virginē pudicam occultatus, publicè se commiserit, & ecclesiā receperit, Georgio Ariano à populo interempto. Cap. 6.

Athanasius cū annis aliquot latuisset, subitò Alexādriæ apparet.

TVm Athanasius etiam, qui multis annis latuerat, Constantij morte cognita, noctu Alexandriæ in ecclesia apparuit, & miraculo de- E repentè omnibus quasi mortuus quispiam ab inferis reuersus fuit. Ex quo enim Georgij insidus, & Constantij iussu Ægypti præfectus eum non cepit, atque ipse fuga sibi consuluit, ad Iuliani vsque imperium, apud mulierem quandam virginem Alexandriæ occultatus latuit: quæ tātum forma excelluisse traditur, vt stuporē prorsus ea spectantibus incuteret, & nemo eorū qui castiorem vitam sectari constituissent, in colloquium eius veniret, ne scilicet eo nomine reprehensione non careret. Atque illa tametsi ita florens & viuida esset, pudicitia tamen & sanctitate vitæ nō excidit. Quæ res solæ, quanuis nihil adiumenti à natura ad decorem accedat, ornamento esse solent. Vt propè verum esse nō videatur, quod à maioribus dictum est: Qualia sint corpora, tales etiā esse animos. Quin è diuerso po- F tius, ad animorum instituta, corporum quoque mores conformantur: & quale quisque exercet studium, talis etiam esse apparet, quocunque id accidat tempore. Atque ad hanc rationē si quis rem certò exigat, rectè id sic eum dictūrū, neque quempiam qui reluctetur habiturum esse, existimarim. Athanasius quidem diuina prouidentia ad virginem hanc deductus, atque apud eā seruatus est. Et si quis euentum rei considerare velit, diuinam prorsus dispositionem esse reperiet. Vt enim nihil molestiæ & negocij Athanasio & familiaribus eius exhiberetur, si quis tentare aut iuramento cogere quenquam ex illis, ad eū scilicet prodendū, voluisset: rectè hoc sic institutū, & vt latēs apud mulierem occultaretur, quā nemo id perlaturam esse putauit. Propter formæ verò G venustatem neque in suspicionem cuiquam incidit, apud eam episcopum occultari. At illa viri planè animo virū eum ad se recepit, & prudentia mira ad finem vsque thesaurum tantum seruauit. Tanta autem in eum honestis præstādis ministeriis fuit fide, vt & pedib. lauandis, & cibo aliisque naturæ nostræ necessariis vtilibusq; rebus exhibendis vna ipsa ritè ei inseruierit, & de libris quib. opus habuit, commodauerit. Atque id quum longo tempore fecisset, nemo tamē qui Alexandriam incoluit vrbē, cognouit. Athanasius qui ita subitò apparuit, ab vniuersa multitudine receptus, in ecclesias est deductus. Ariani autem eiecti, seorsim euentus egere, Lucio quodam, qui eis episcopus præesset, lecto. Georgius enim à plebe interfectus fuerat. Postquam enim Constantium decessisse, & Iulianum ad imperij H summam peruenisse cognitum est, statim impetu omni quicquid erat Alexandriæ Græcæ superstitionis sectatorum, ad seditionē prorupere: & clamore vno incursionem in Georgium, tanquam eū interempturi, fecere. Et tum quidem à cæde abstinuerūt, atque carceri eum incluserūt: verùm nō multo post inde extractū, ferro necarunt. Deinde camelo quasi nouum quoddā clitellarum genus impositum, per medium forum, cadaueri per furorem & contumeliam impudēter insultantes, duxerunt: circa crepusculum autē veluti ea iniuria satiati, quicquid à raptatione ea superfuit corporis, igni combusserunt. Arianis quidē hoc sic Georgio ab Athanasij studiosis accidisse videtur: sed res aliter habet. Nam ille odio suo Græcos in se cōcitauerat, eo quòd patria eorum sacra inhibuisset, templa deorum destru-

Virgo formosissima, eadémque castissima Athanasium Latentē fouet.

Diuina prouidentia in Athanasio conseruando.

Lucius Arianorum Alexandriæ episcopus.

Cades Georgij Ariani Alexādrini episcopi.

Abolenda idololatria.

Georgius Alexandrinus odio Ethnicorũ in se ad cædem vsque concitauit.

** in quo olim Græci mithrę sacrificantes homines mactabant. socr. lib. 3. cap. 2.*

† Idolomaniæ fœditas in publicum producta.

† Idololatra sacra sua acerrimè propugnarunt.

Non orthodoxi Christiani, sed gentiles Græci Georgium necarunt.

destruxisset, simulacris conuiciando illusisset, & bona eorum publicasset. Adhæc inuidiã quoque eius auxit, quod multum apud Imperatorẽ autoritate valuisset. Solent enim multitudini, qui aliquam obtinent potestatem, esse exosi. Insuper tum quoque quod † Mithrio * actũ fuerat, tumultum contra eum motum admodum auxit. Nam locum eum diu neglectũ, Constantius ecclesiæ Alexandrinæ donauerat. Georgius autem eum repurgans, vt ædem sacram Deo excitaret, superterraneum antrum reperit in quo simulacra, & alia quædam symbola, & signa Græcarũ nugarum & præstigiarum, vt ita dicam, eorúmq; qui sacris ab ipsis instituti atque initiati fuissent, erant. Quæ sanè ridicula, & noua cernẽtib. sunt visa, proindéque meritò per ludibrium irrisa. † Græci autem pudore propter mysteria & arcana sua reuelata affecti. confertim manu coacta, gla- B dijs, lapidibus & clauis impetum in Christianos fecerunt, & multos occiderunt, quosdam vulnerarũt, & nonnullos etiam ex eis ad dogmatis contumeliam in crucem egerunt, atque abierũt. Georgius cœptum opus imperfectum reliquit. Græci porrò Iuliani imperio tanquam opportunitate quadam oblata, pro eo atque voluere vsi, ipsum etiam Georgium interemere. Hoc ipsum Imperator quoque literis suis, magis scilicet populum Alexandrinum, quam Christianos incusans, restatur: quod ille profectò non fecisset, nisi eũ veritatis vis coegisset: Christianos certè, qualescunque illos tãdem, Georgianæ cædis, quàm Græcos, autores fuisse maluisset. Sed ille minimè rem celauit, quãuis grauius etiã nos perstringẽs. In epistola enim ad Alexandrinos, stomachari se simulans, verbis eos perstringit, coercionem remittens. Id quod se facere dicit, ob reuerentiam tutelaris dei Serapidis, & conditoris eius vrbis Alexandri, atque item auunculi Iuliani, qui Alexandriæ & Ægypti præfectus fuit: vir superstitioni Græcarum nugarũ deditissimus, & Christianorum hostis vehementissimus. Tanto enim is erga nos odio flagrauit, vt citra Imperatoris sententiam, multis autor fuerit, vt ad sanguinem vsque martyrij certamen peragerẽt. Mihi etiam molestum non erit, epistolam eam Iuliani, operi huic nostro annectere, atque etiam quo pacto auunculus eius Iulianus aduersus fidei nostræ professionẽ egerit. Epistola hisce verbis cõscripta fuit.

Iulianus Iuliani Imperatoris auunculus, Aegypti præfectus.

† Mithram Persæ solem esse putant, cui hostias multas sacrificant. Huius sacris non initiabatur, nisi per gradus quosdam tormẽtorum ad ea peruenisset, & sanctum se, perpessionisque expertem esse declarasset. Suid. Mithrion, Solis templum: Mithriaca, Solis sacra. Lamprid. de Cõmodo: Sacra Mithriaca homicidio vero polluit.

Iuliani epistola ad populum Alexandrinum missa, de Georgij cæde. Cap. 7.

Iuliani epistola ad Alexandrinos de Georgij cæde.

IMperator. Cæsar Iulianus Maximus Augustus, populo Alexandrino. Siquidem Alexãdrum, qui vrbem vestram condidit, & præ eo magnum atque sanctiss. deum Serapidem non veremini, quomodo publici commodi, humanitatis & decori nullam prorsus rationem habuistis? addo etiam nostri? quos dij omnes, in primis verò magnus Serapis imperare toti A orbi voluerunt. Conueniebat certè, vt iudicium de iis qui iniuriam vobis intulere, nobis reseruaretur. Sed ita fortasse & furor vos decepit: qui sanè mentem hominibus auferens, grauia solet admittere flagitia. Deinde autem impetu sedato, consilio, quod subitò rectè à vobis captũ erat, mox per contemptum legum, vim publicã adiecistis: neque vos, * qui populi nomine cẽsemini, ea tentare & facere puduit, quæ in illis rectè reprehendistis atque odistis. Dicite nanque mihi, per Serapidem, quę nam ob delicta Georgio succensuistis? Beatissimum, videlicet dicetis, Constantium in nos commouit, deinde in vrbẽ sacram exercitum induxit: Et Ægypti præfectus, vbi sanctissimum Dei tẽplum inuasit, imagines, donaria, & sacrum ornatum diripuit, nobis meritò indignantib. & Deum seu potius bona Dei B defendere volẽtibus. Atque ille armatos in nos iniquè, illegitimè & impiè immittere est ausus, & fortasse Georgium magis quàm Constãtium metuens, qui melius sibi ipsi consuluisset, si moderatè nobiscum & ciuiliter, nec tam tyrannicè egisset. Sed enim eas ob iniurias deorum hosti Georgio infensi, sacram piaculo contaminastis vrbem, cùm illum iudicum calculis subijcere potueritis. Sic enim res ea non cædes, neque legum violatio, sed legitimum fuisset iudiciũ: quod vos quidem innocuos conseruasset, illum autem qui maxima cõmisit facinora coercuisset, atque omnes prętcrea ad meliorem frugem reduxisset, qui deos contemnunt, & tantas vrbes populósque florentes nihili faciunt, potestatisque suæ, aduersus illos seueritatem, periode atque * accessionẽ quandam adijciunt. Conferte hanc cum ea quã paulo antè ad vos dedi epistola, & quantũ inter se differant cognoscite. Quas enim tum ad vos C laudes scripsi? Nũc verò per deos ipsos iuro, laudare quidẽ vos libẽter, facere id autem propter leges violatas nequeo. Audétne populus, vt canes solẽt, hominem discerpere? Deinde illũ eius rei nihil pudet, neque puras manus conseruare curat, vt eas absque sanguinis contaminatione innocuas ad deos tendat? Verùm Georgius, qui talia pateretur, dignus erat: Imò fortasse, ego dixerim, hisce grauiora & acerbiora. Et vestra causa dicetis. Idem ego quoque dico: Sio vt à vobis hæc pateretur, dicatis, id iam non concesserim. Leges enim sunt, quæ delicta coercent. Et maximè quidem pro se quisque vniuersi eas seruare debent. Et quãuis accidat, vt ex ciuibus nõnulli contra leges agant, respub. tamen & populus ipse legib. regi, & constitutionibus parere, neq; quæ ab initio rectè statuta sunt, violare debet. Fœlicitatis loco, viri Alexãdrini, ducere potestis, quod delictũ hoc vestrum in Imperij mei D tẽpora incidit: qui propter reuerentiã erga Deũ, & propter cognominem mihi auunculum, qui Ægypto & vrbi vestræ cũ imperio præfuit, fraternam erga vos beneuolẽtiam conseruo. Non enim populum aliquem audere conuenit, potestatẽ summã, quæ cõtemni non debet, & seueritatẽ sinceritatémque imperij obtinet, despicere: ne temeritatem tantã, sicuti grauem aliquẽ morbũ, acerbiore repurgare opus sit remedio. Exhibeo auté & propono vobis, ob eas quas modò dixi causas, perquàm placidè cohortationem & verba, quib. vos (sat scio) persuadebimini: si

δῆμος ὄντες.

παρέργον.

si quis comprehendatur, vt fortiter consistat, & persequentium tormenta & supplicia generosè perferat, opus est.

De calamitatibus in Phœnice & Heliopoli & Emesa toleratis: & de Aemyliano, & Dorotheo, & Domitiano, & Marco Arethusiorum episcopo. Cap. 9.

SEd enim non apud solos Alexãdrinos & Gazæos ira in nos sæuitum, verumetiam Heliopoli ad Libanum in Phœnice sita, & Arethusæ apud Syros, hisce deteriora atq; crudeliora sunt facta. Quæ vrbes per crudelitatis summę cõtentionem id egere, vt secundas partes, quæ alibi designata essent, habere arguerentur. Heliopolitæ enim (quod quidem incredibile dictu esset, nisi ab eis qui tũ rei gestæ affuere, ad nos relata fuisset) sacras quasdam virgines, quæ etiam viros aspicere non sustinuerint, vestibus spoliatas & nudas in medio populo ad spectaculum & cuiusque qui illudere eis vellet iniuriam, consistere coegerunt. Vbi autem & conspectu tali & rebus aliis pro cuiusque libidine, & sancta illarũ corpora abundè contumelia affecerunt, postremò ab inferioribus eas partibus † totunderunt atq; disciderũt: & superficie vulneris eius atque scissuræ porcorũ alimento, cui illi assueuerant (hordeum autem fuisse, aut simile quiddam verisimile est) comperſa, eos ad consuetas escas prouocarunt. Itaque impetu agresti irruentes porci, cùm secernere alimentũ facilè non possent, simul viscera sunt aggressi: & soliti cibi cupiditate, famísque necessitate adurgente, vna cum hordeo interna etiam membra, quum illæ adhuc viuerent, & cruciatum eum sentirent, depasti.

Sanctimonialium virginũ apud Heliopolitanos martyrium admirandum. Quis talia fando, temperet à lachrymis?

† κάτωθεν ἀνακείραντες.

Existimo autem Heliopolitanos inde eò furoris, vt sic contra sanctas virgines sæuirent, euasisse, quòd patrium eis fuerit, vt virgines prius prostituerẽt, & à quocunque viciari curarent, quàm ad coniugij communionem cum sponsis suis venirent. Quod Constantinus magnus lege lata primus, ne amplius fieret, prohibuit: & Veneris templo ibi diruto, ecclesiam Deo extruxit, quemadmodum suprà loco suo à me est dictum.

Heliopolita in Phœnicia virgines suas ante legitimas nuptias publicitus prostituere soliti.

Quod autem ibidem insuper ausi sunt quomodo silentio præteriri potest? Cyrillo nanque Heliopolitano diacono crudeliter occiso, ventrẽ quoque eius inciderunt, & iecur degustarunt. Verùm talia ausos, vindicta statim diuina consequuta. Quicunque enim tanti piaculi participes fuere dentes, linguas, & palatũ per sæuam putrediuẽ, oculósque adeò ipsos amiserunt. Per quas plagas, vis & efficacia veræ pietatis est depredicata.

Sancti Cyrilli diaconi Heliopolitani cædes. Apud Suidã causa martyrij istius additur, Quòd scilicet Cyrillus sub Constantino & Constantio idolorum templa euertit.

Porrò Emesæ, quæ finitima ei vrbs est, Dionysio muliebri mancipio ædem sacram dedecarunt, atque ibi † statuam Androgyni, ambiguo inter marem & fœminam sexu rediculam, ei collocarunt. Dorostoli autem Thraciæ, Aemylianum inuictum athletam, Capitolinus Thraciæ præfectus viuum combussit. Dorotheus item certator egregius, qui magnam conscripsit ecclesiasticam historiam, & Tyri episcoparum tenuit neci datus. Domitium verò celebrẽ monachum in spelunca sua latentem, prætereuns inhumanissimè aggere lapidum quispiam obruit.

Domitij monachi.

† statua Bacchi Androgyni

martyrium diui Aemyliani, item Dorothei.

Nec Marcus, qui Arethusę grauia perpessus est, tacendus. Per opus autem nobis esset Aeschyli & Sophoclis dicẽdi grauitate, vt martyrij eius tragœdiam recte exponeremus. Hunc enim Arethusij, vbi episcopus diu fuerat, & vita & doctrina, caniciéq; insuper spectatum & venerandum, immaniter occiderunt.

Marci Arethusij episcopi.

Dudum verò antea infensi ei fuerãt, quòd sub Constantio multos Grecæ superstitionis sectatores nõ persuasione, sed potestate quadam grauiore, Christianorum sacra colere coegerit, & templũ celebre structuræque precio & magnificentia nulli secundum solo æquauerit. Porrò rerum statu mutato, quũ simul & vulgus commotum esset, & Imperatoris mandatum accessisset, quo Marcum sententia lata vel æstimationem tẽpli soluere vel id quale antea fuisset restituere iussit: vbi vtrunque facere prorsus non potuit, alterum etiam non dico episcopo, sed ne priuato quidẽ Christiano facere vllo modo fas fuit, primùm quidem fuga vsus est. At vbi multos sua causa affligi, & plurimas calamitates ferre cognouit, ex fuga reuersus, seipsum exhibuit, & populo quidquid vellet de se facere permisit.

Illustrissimum decrepiti senis martyrium.

Et quum admirari virum, qui sic philosophicũ planè animum ostendere decreuisset, debuisset, contemni se arbitrata multitudo omnis in eum irruit. Tractus est per mediam vrbem & senex, & Episcopus: mẽbráque eius omnia, vt sors tulit, diuerberata, lacerata & iactata. In eum quippe ætas omnis, fœminę & pueri cum indignatione & ardore desæuierunt, vsque adeò, vt etiam tenuibus quibusdam funiculis aures seni abscinderint. Pueri quoque in scholã ad magistros euntes ludibrio eum habuere, trahẽtésque, atque in sublime subinde tollentes, graphiis pupugerunt & crudeliter excruciarunt. Et iam toto corpore vulnera acceperat, parúmque adhuc vita conclamata spirabat: quum eum garo & melle perunctum, in sportam ex iunco confectã immiserunt & in sublime ita æstatis tempore sublatum apibus & vespis excruciandum exposuerunt. A quibus inuolantibus & depascentibus, quum viuẽs vraretur, præclarum id verbum dixisse fertur: Vt ego quidem sublimis sum, vos autem humi iacentes despicio? Vnde quæ deinde & ipsi & Arethusiis euentura fuerant, conijcere licet. Prefectus quidem qui Græcorum sacra quàm maximè colens, vir magnus & fortis atque ob eam causam præclarus, tum prouinciæ ei pręfuit, tantam Marci generositatẽ admiratus est: & Imperatorem reprehendit, probro se dignos esse dicẽs, quòd ab vno sene, qui per tantam cõstantiã & fortitudinem tot mala animo magno pertulerit, vincerentur: adeò vt periculum esset, se quidẽ meritò irrisum: eos autem, quibus ea mala inferrent, summa gloria auctum iri. Et ad hunc modũ beatus Marcus, virili planè animo multitudinis furorem, & graues illos cruciatus pertulit, vt nõ modò à nobis Christianis, sed etiam à Grecis ipsis simulacrorum cultoribus meritas tulerit laudes.

De Theodulo & Tatiano Phrygibus: præterea de iis qui Ancyræ in Galacia martyrio sunt affecti, Busyride & Basilio: item de Eupsychio Cappadoce. Cap. 10.

Martyriũ Macedonij, Theoduli, & Tatiani apud Meroen Phrygum oppidum.

EOdem tẽpore & Macedonius, & Theodulus, & Tatianus, Phryges egregiè pro Christo certamen pertulere. In † Meroe nanq; Phrygum vrbe, gentis eius pręses tẽplum, quod diuturno squalore deformatum fuerat aperuit, atq;

† ἐν τῇ μήρῳ

Socrat. lib. 3. cap. 15.
μίσῳ τῶν πό-λεων Φρυγῶν.
Sozo. lib. 5. cap. 11.

repurgauit. At illi quos dixi, noctu in fanum E ingressi, deorum simulachra comminuerunt. Et quum multi eius rei suspecti in iudicium pertrahérentur, ipsi seipsos detulerunt. Atque vbi diis sacrificare, quod per id, si fecissent absolui potuissent, & præfectus vt ea re delictum suû compensarent petiisset, noluere: primùm eos torsit, & tandem nudos craticulis imposuit, ignémque succendit. a Et quamuis tam crudeliter illi vrerentur, attamen ad præfectum dixere: Si Amachi (id enim illius nomen fuit) carnes assas expetis, age in alteram nos verte partem, ne tibi edenti, si semiassi simus, insuauior fiat cibus. Hoc pacto & isti fortiter certamine obito, in craticulis vitam finierunt, voluntaria sacrificia & innocuas victimas seipsos offerentes Deo. b Tum quoque Busirim dicunt splendidè & fortiter confessionem Ancyræ in Galatia propter religionem pertulisse: qui antea hæresis Encratitarum, hoc est, continentium fuit. Quum enim strenuè rem aduersus simulacra gereret, comprehensus, ab eius loci præfecto tormentis est adiudicatus. Itaque in publicum productus ille, ad stipitem tormentorum suspendi præcepit. Busiris autē vtraque manu in caput sublata, latera nuda exhibuit, & ad præsidem conuersus: Ne frustra, inquit, carnifices, vt me in stipitem extollant, & rursus demittant, fatiges, paratus enim sum quàm diu velis, illis ad verbera & tormenta latera præbere. Ibi ille quum promissum viri admiratus, tum magis etiam, vbi periculum constantiæ eius fecit, est consternatus. Nam habitum eum statúmque corporis retinens, & manus constanter sustollens, quàm diu præsidi visum est, excarnificandum se dedit, plagásque intenta fortitudine ex- G cepit. Deinde in carcere vinctus seruatus est liberíque paulo pòst dimissus, vbi Iulianum interfectum esse renunciatum est. Atque is ad Theodosij vsque imperium vitam produxit. Hoc ipso tempore & Basilius, Ancyranæ ecclesiæ presbyter, martyrio est defunctus: atque item Cæsariensis Eupsychius Cappadox, seteri familia locóque claro natus, qui nō ita pridem vxore ducta veluti sponsus adhuc fuit. Eupsychius propter Fortunæ templum, quod euersum non satis fortunatum fuit, & cuius gratia Imperator iram in Cæsarienses vniuersos, sicuti suprà dictum, conceperat, necatus est: & qui authores præterea atq; adeò patratores eius facinoris in fano euertēdo fuere, alij exilio perpetuo sunt mulctati. Basilius verò religionis Christianæ studiosissimus, sub Cōstantio contra Arianos strenuè H rem gesserat: quamobrem Eudoxij populariúmque eius sententia damnatus, publicos conuentus agere prohibitus fuerat. Vbi verò Iulianus imperiū est adeptus, publicè obambulans, Christianos apertè est cohortatus, vt constanter religionem suam retinerent, & se à Græcorum sacris & libationibus piaculisque omnibus abstinerēt nec nō Imperatoris honores floccifacerēt: vt qui fluxi & caduci non aliam mercedem afferrent, quàm perniciem sempiternam. Eam ob causam illum Græcorum sacrorū sectatores suspectum habuere, atque odio prosequuti sunt. Quos etiā aliquando publicè sacrificantes videns constitit & maiorem in modū ingemiscens, ne quis Christianorum in errorem tantum incideret, preca-

a Idem supplicium, eadem vox Laurentij martyris fuit. Conuerte partem corporis. Satis crematū tergiter, et fac periculum quid tunc Vulcanus ardens egerit. coctum est, de uora.
Et experimentum cape, sit crudum an assum suauius. Prudent.
b Martyrium Busiridis.
Ancyrani confessoris.
Basilij Ancyrani.
Eupsichij Cæsariensis.

tus est. Et tandem comprehensus iudicibus traditus est: & cruciatibus omnib' in eo certamine virili animo perlatis, martyrij cursum absoluit. Hæc quamuis præter sententiam Imperatoris, nihilominus tamen facta: & quidem contra expectationem, & amici eius voluntatem. Verùm alios quoque fortes martyres Imperij eius tempore rectè se gessisse scimus: quorum constantiā & certamina omnia singillatim commemorare, ingens & grauis esset operæ. Hosce autem, vt dilucidiorem ecclesiasticæ rei statum facerē, collectos recensui, quamuis diuersa aliquantum eorum tempora martyrij fuerint.

præter voluntatem Iuliani tam praeclara martyria peracta.

De sancto Artemio: item de sanctis Manuel, Sabel, & Ismael: & de beata Publia virgine. cap. 11.

INnumeros namque alios etiam per Græcos F simul * & barbaros excruciauit. Nam & his propter religionis nostræ odium, quidquid vellent, vt contra nos agerent, permisit: & fecerunt illi in nos longè peiora atq; atrociora, quā Græci ipsi. Artemium autem generosum fidei propugnatorem, ducem & † Augustalem Antiochiæ, qui etiam copiarum militarium ductor in Ægypto Constantino imperante fuit, per seipsum torsit: te quidem ipsa quòd Constantio subseruiens, ardoréque diuino flagrans, delubra multa deorum deiecit atque euertit: & quòd diuorum Apostolorum, Andreæ, Lucæ, & Timothæi ossa Patris, & ex Achaia & Epheso Constantinopolim pertulit: obtentu verò & prætextu, quòd fratri Gallo ipse necem struxerit. Bonis enim omnibus martyri spoliato, dignitatéque orbato, post plurimas alias intolerabilésq; G pœnas, tandem & caput resecuit. Afflixit quoque oratores Persas, qui ad eum Chalcedone venerant, Manuel, Sabel, & Ismael, propterea quòd Christianam colerent religionem: neque in eis legatorum ius contra receptum gentium omnium morē, violare est veritus. Sed enim Publia quoque fœmina præcipuum præclarúmque ex virtute nomen est consequuta: quæ quum nō ita diu in matrimonio vixisset, admiratione dignum edidit fructum. Nam Ioannes ille, qui longo tempore presbyter Antiochiæ fuit & quum aliquoties legitimis suffragiis ad sedem Apostolicam recipiendam lectus esset, sempérque dignitatē eam repudiauit, fundi istius germen extitit. Hæc igitur virginum quæ castè vitam sibi degendam constituerant, cœtui præfuit, Deóque continuè seruit, hymnis & laudibus continuis illum celebrans. Porrò quum aliquando pestis H ista harum ædem prætergrederetur, risu eum & conuicio dignum existimantes, illa Dauidicorū carminum verba voce altiore concinuerūt, quæ simulacrorum imbellitatem traducunt: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuū hominū: Similes illis fiant qui faciunt ea & omnes qui confidunt in eis. Quod vbi præuaricator audiuit, silentium eis imperauit. At illæ magis etiam psalmis incumbentes, illud quoque acci-

** pro barbaris ego iudæis reposuerim.*
Martyrium Artemij Augustalis Antiochiæ.
ossa diuorum Apostolorū Andreæ, Lucę, & Timothei, Constantinopolim delata.
Iulianus propter odiū christianismi ius legatorū violauit.
Ioannes presbyter Antiochenus Publiæ filius episcopatum Antiochenum reiecit.
Sedes Apostolica Antiochiæ.
pulcherrima Christianismi confessio publicę Abbatissæ sanctimonialium.

† *Augustales nuncupabātur, qui primos ordines in bello ducebāt, quòd ab Augusto ad id munus delecti essent: Vegetius. Augustalem autem præfectū in Aegypto Augustus constituit, cuius in ff. mentio fit. at Augustamica, pars prouincia Aegyptiis: Ammianus Marcellinus.*

nuere

nuere: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius. Eam ob rem indignatus tyrannus, è pſallentium choro principem adduci iuſſit: & neque venerandam illius ſenectutem, neque è virtute efflorescentem in ea obſeruantiâ veritus, tam acerbè maxillam eius vtramque diuerberari præcepit, vt admodum ſanguine ſuffunderetur. Atque illa honorem potius quàm ignominiâ eſſe rata, quã pro Chriſto pertulerat iniuriam, In domumculam ſuam eſt reuerſa, atque ibi rurſum ſpiritualibus eum cantilenis eſt perſequuta. Et alio quodãmodo debacchantes in eo dæmones, quos ad ſe ille ſponte ſua introduxerat, cõpeſcuit: quemadmodum pſalmorum ille magiſter lyra ſua ſæuentem in Saulo ſpiritum demulſit.

Vt Apoſtata res venales in foro polluendas contaminandáſque mandarit. De ſancto Theodoro tirone: & de ſanctis martyribus Iuuentino & Maximino. cap. 12. B

Res eſculentas venales Antiochiæ ſacrificiorum ſanguine Iulianus polluit. Theodorus Tiro martyr.

PAulùm verò progreſſus deſertor, liberius ac potius impudentius impietate vſus, arma ſua contra pietatem expediuit. Et quum quod faceret non haberet, res in foro venales inquinatione imbuit. Infecta namque ſunt ſacrificiorũ ſanguine & contaminatione eſculenta: panes videlicet, caro, poma, & placentæ. Quæ quum primùm non animaduerterent, qui Seruatoris nomine cenſentur, cœlitus eius rei prouidentia diuina ſunt admoniti. Nã Deus Theodoro martyre arcano modo miſſo vrbis eius epiſcopo (Euzoius is fuit) mãdauit, vt qui piè viuere ſtatuiſſent, eos abſtinere à rebus iuberet, quæ in foro venum propoſitæ eſſent: triticum autem in ollis coquerent (κόλυβα, hoc eſt, frumentum coctũ apud Euchaitas nominare ſolent) eóque inopiam ſolarentur. a Id verò magno ieiunij die preceptum: ex eo tempore facti memoriam re- C nouãs eccleſia, & celebrem agens conuentum, ad hunc vſque diem obſeruat. Theodorus autẽ iſte eſt, qui ex Tironum ordine, Tironis nomen accepit: & ſub Maximino ad ignẽ dãnatus, curſum ſuũ in martyrij ſtadio pulchrè peregit. Ceterùm permulti gemitu & lamentis factum hoc Imperatoris ſunt execrati: nihilominus tamen Apoſtolicis ſanctionibus innixi, quæ proponebantur ſumpſere. Omne enim inquit, quod in macello venditur, edite, nihil interrogantes, propter conſcientiam. Abominationẽ hanc deſertoris duo quidam † ſcutigeruli qui ampla ſtipendia in militia faciebant, in quodam cõuiuio perquàm ſcitè quaſi in triumphum deduxere. Verba enim illa præſtantium in Babylone puerorum concinuerũt. Tradidiſti nos regi iniquo- D & tranſgreſſori, deſertori & peſſimo ſupra omnes gentes terrę. Portò ex conuiuis quidam rem eam ad Imperatorem detulit. Et ille optimos eos viros ad ſe accitos, quidnam id eſſet quod in cœna de ſe dixiſſent, interrogauit. Ibi illi qui in vera pietate educati eſſent, magna vſi libertate, dixere: Optimis ô Imperator legibus reſpublica eſt adminiſtrata, quas laudatiſſimus princeps Conſtantinus & filij eius tulerunt. Nunc autem piaculum tantum in cibis atque poculis cernentes, meritò factum id deploramus. Et quũ domi vicem noſtram lugemus, tum in tua præſentia, vt vides, mœrentes triſtamur. His auditis, tyrannus diuerberari eos acriter iuſſit, & poſt crucia-

Euchaita, populi Scythici ſunt. Plin. lib. 6. cap. 17.

De colybis de [illegible].

a Magnus ieiunij dies.

† ἀσπιδηφόροι.

Duo pij aulici in cõuiuio impietatem imperatoris apoſtatæ traducunt, Iuuentinus & Maximinus.

Eorundẽ martyrium. Iulianus in eis ſe maieſtatẽ læſam vindicare dixit, atque id ita de eis vulgatum voluit. Martyrum nomen & honorẽ eis inuidens. Theod.

tus multos capite etiam plecti præcepit. Atque illi ita abducti ſunt: Deus autem victoribus eis martyrij coronas donauit. Alter horum Iuuentinus, alter Maximinus vocatus eſt. Hos Antiochena ciuitas, vt egregios pietatis propugnatores, meritò non ſolum vrna ſacra honorauit, verùm etiam magnificẽ anniuerſariæ memoriæ conſecrauit.

De reliquijs ſanctorum prophetarum, Eliſei, & Ioannis præcurſoris & baptiſtæ. Cap. 13.

Cineres Eliſei prophetæ & Ioannis Baptiſtæ prophanati

QVùm à Græcæ ſuperſtitionis profeſſoribus vbique talia aduerſus Chriſtianos patrarẽtur, tum illud quoque omnium maximè indignum atque horrendum Sebaſtiæ in Palęſtina admiſſum. Oſſa namque Eliſei prophetæ, & Ioannis Baptiſtæ (vterque enim ſepulcrũ ibi ſuum habuit) loculis ſuis extracta, & irrationaliũ animantium oſſibus (ô immanem audaciam) miſta atque igni tradita in cineres redacta, atq; in aerẽ diſiecta ſunt. Ad hæc Chriſtiani comprehenſi alicubi tanquã victimę ſuper aras accenſas præcipitari: & homines ad alia nefanda flagitia cõtra nos furiis ſunt concitati. Nã Patrophili apud Scythopolim reliquias effoderunt, & earũ partem reliquam diſſiparunt. Caluariam autẽ eius altius ſublatã, contumelia, nihil ad execrandã iniuriam reliqui facientes, ſunt proſequuti. Plurima verò & alia, & ipſe Iudęi & Græci cõtra nos indigna egere. Quæ quum ille audiret, certóque ſciret, non modò eis non offenſus, ſed etiã maximopere grauiſus eſt: quum quidem talium facinorum infamia in alios redundaret, animi autem eius ſententia illorum factis proficeretur. Verũenimuerò vbi per furorem talem, conſiliũ ſuum minus ſuccedere, & Chriſtianorum animos inde augeri magis atque confirmari vidit, fraude alia epiſcopos eos, qui propter cauſam aliquam ſedibus ſuis eiecti fuerant, cum ſucceſſoribus eorum ad certamen, ſicuti antea diximus, impulſos commiſit. & patri vtrique facultatem omnẽ dedit, vt quæcunque poſſent ad res ſuas defendendas atque ſtabiliendas liberè facerent. Ita illi inter ſe congreſſi, multum ignominiæ & reprehẽſionis, quod deſertori ſtudio fuerat veræ pietati attulere. Alia inſuper dolo malo induxit. Nam & in cleri ordinem cooptatos, ſenatorum munere & miniſterio peruerſè fungi iuſſit, & eccleſiarũ annonam dæmonum miniſtris adſcripſit, eámq; illos exigere permiſit. Quibus rebus fore credidit, vt dæmonũ cultus augeretur, religio autẽ veræ pietatis aboleretur. At que hęc quidẽ ſic acta.

In viua ſimul & mortua ſanctorum corpora ſæuitũ. Patrophilus Scythopolitanus.

Iulianus epiſcopos inter ſe commiſit.

clericos in ſenatum legit.

D *De Lucifero & Euſebio: vt Antiochiæ in locum Meletij Paulinus ſit ſurrogatus. Item de Alexandrina ſynodo, quæ conſubſtantialem patri & filio ſanctum ſpiritum diuinitùs aſſeruit, Athanaſio præſidente. cap. 14.*

Lucifer Calaritanus.

† Alij legunt Caralitanus. Vrbs Lybiã contra, Tyria ſundata potenti, tenditur in longum caralis. claudianus.

POſt Athanaſij autem reditum, etiam Lucifer † Calaritanus in Sardina, & Euſebius Vercellenſis Libyum * qui in Italia ſunt, epiſcopi, Imperatoris literis reditu eorum probato, Thebis ſuperioribus in Orientem peruenere. Nam à Conſtantio perpetuo mulctati fuerãt exilio. His porrò quum inter ſe conueniſſet, res eccleſię conſtituere, Euſebius Alexandriam conceſſit, vt cum Athanaſio conuentum cogeret, & Synodi

** τῶν ἐν ἰταλίᾳ λιβύων.*

Euſebius Vercellenſis epiſcopus.

Nicęnæ decreta stabiliret: Lucifer autem Ense bio (ita enim vtrique placuit) diaconum, qui vicem suam Synodo adesset, attribuit: per quem recipiebat, se rata habiturũ quæ ibi constituerentur. Ipse verò Antiochiam profectus est, vbi ecclesiam non parum perturbatam inuenit. Erant enim in populo dissidia: quòd non solum ab Arianis, quibus Euzoius pręfuit, dissentirẽt, verumetiá eos qui Melitij partes sequebãtur, eandémque quam ipsi obtinerent sententiam nõ reciperent. Quum is autem nondum ab exilio reuersus esset, Lucifer Paulino in locum eius substituto, inde discessit. Eusebius Alexandriæ, vnà cum Athanasio, animo magno concilium coegit. Et conuenere eò episcopi multi quibus, quũ magnus Athanasius præiret, non solum Nicęnã fidei professionem roborarunt, sed etiam sermonib. quęstionibúsque de rebus necessariis plurimis habitis, eas deciderunt. Quo tempore diuinitate etiam Spiritus sancti perpensa ὁμοούσιον consubstantialem eum, & ὁμότιμον, hoc est eiusdem honoris cum patre & filio, sunt professi: & trinam vnius deitatem essentiæ τριάδα, hoc est trinitatem nominarunt. Perfectum quoque hominem quem Deus suscepit Verbum, & animo & ore vno deprędicarunt: & quidem non incarnatum solum, verumetiam anima intellectuali animatum quemadmodum & veteribus, qui de diuino nomine philosophati sunt viris placitũ est. Non enim illi fidem aliquam recens excogitatam ecclesiæ tradiderunt, sed quã ecclesia antiquitùs à maioribus accepit: & quæ olim sancti viri, qui prudenter & piè res Christianorum sacras tractãtes prodidere, Irenæus videlicet Lugdunensis episcopus, Clemẽs στρωματεὺς contextor, Apolinaris Hierapolitanus, & qui antiquitùs ecclesiæ Antiochenę pręfuit Serapion, ea illi explicata confirmarunt. Isti siquidẽ omnes quos modò recensuimus, atque itidẽ alij, in lucubrationibus suis Verbum quod hominẽ assumpsit animatũ, quippe ipsis ὁμοούσιον consubstantialem tradiderunt. Synodus præterea propter Cyrillum Philadelphiæ, quæ Arabiæ vrbs est, episcupum congregata, idem in literis ad ipsum Cyrillum suis promulgauit. Ipse quoque sapientia clarus Origenes, in omnibus suis scriptis, animatum quod humanitatem assumpsit Verbum prædicat: & potissimum id apertè astruit nono in Genesim tomo, vbi quidem Christum Adam, ecclesiam verò Euam facit. Locupletes & idonei rei istius testes sunt, Pamphilus scriptor ecclesiasticus, & qui nomen eius est consequutus Eusebius, qui vitam eius viri cõscripsere, aduersarijsque eius defensionibus pro eo compositis H respondere. Hi non primum Origenem sententiæ eius autorem este, sed illum arcana ecclesiæ dogmata à maioribus per traditionem accepta explicantem, eam exposuisse dicunt.

Lucifer Antiochiæ Paulinum Melitio substituit.

Synodus Alexãdrina Athanasio præsidente. Trinitas.

ὁμοούσιος & ὁμότιμος.

Deus verbum hominem animatum assumpsit.

Synodus Philadelphiensis. Philadelphia vrbs in Asia Mysiæ. Stephano Lydiæ. Alia Aegypti, alia Syriæ est.

Quæ eadem synodus Alexandriæ de istis verbis, substantia & subsistentia, euidenter & clarè decreuerit. Cap. 15.

QVandoquidem verò quæstio de substantia & subsistentia nõ mediocriter ecclesias turbauit, & crebræ cõtentiones atque disputationes superioribus temporibus de verbis eis habitæ sunt, significatione & proprietate eo-

E rum Alexandrina quoque Synodus excussa, constituit: Non opus esse in Deo talibus dictionibus. In sacris enim literis nullibi substantię verbum extare: dogmatis verò exponendi necessitate, diuum apostolum Paulum subsistẽtiæ nomine abusum esse. Alio autem modo verba hęc vsurpanda esse sanxerunt, quùm quis Sabellij scilicet opinionem refellere contendat: ne nominum inopia veluti vnam rem trinominem in diuinitatis contẽplatione esse potemus: sed tribus vsurpatis nominibus, res quæque in trinitate tripliciter distincta, peculiari subsistentia sua intelligatur. Primus quidem videtur de substantia & subsistentia mentionem intulisse Hosius ille Cordubensis episcopus, cuius suprà aliquoties meminimus. Ab Imperatore enim Cõstantino Alexandriam missus, vt excitatam ab Ario turbam sedaret, quòd etiam Sabellij Libyci do-
F gma radicitùs euellere conaretur, quæstionẽ de substantia & subsistentia mouit: vnde nugamenta multa exorta. Et quæstionẽ eam Nicęna, quæ postea celebrata est, Synodus indignam esse vt ibi tractaretur iudicauit. Postea autem quum quidam nugari rursum de ea cœpere, concilium Alexandrinum ea quę diximus sapienter mihi de ea constituisse videtur. Hæc sanè Alexandriæ decreta sunt. Quę verò nobis de substantia & subsistentia cognita sunt, ea paucis citra inuidiã exponere hic liceat. Qui à primis initiis philosophiam apud Græcos gentiles docuerunt, ne mẽtionem quidem vllam prorsus subsistentię fecerunt. οὐσίαν, hoc est Substantiam autem siue essentiam variè definierunt. Irenæus grammaticus apud eos in libro quem Atticistam inscripsit, vbi literarũ ordine verba colligit & explanat, dictionem subsistentiæ barbaram vocat, neque eam a-
G pud veteres reperiri, dicit. sin autem reperiatur, diuersam ab vsitata ista eam obtinere significationem ostendit. Sophocles nãque in Phœnice, ὑπόστασιν subsistentiam pro insidiis collocatis posuit. Manander autem idem verbum pro iuris condimento, alius rursum pro vini fece in fundo cadi subsistente vsurpauit. Cæterùm illud obseruandum, quamuis veteres Philosophi dictione ea vsi non sint, recentiores tamẽ frequenter subsistentiam pro substantia accepisse. Substantiæ autẽ diuersas definitiones tradiderunt. At si substantia definitione comprehenditur, quánam ratione propriè & rectè ea vox de Deo dicatur? quem sine vllo concludere non est. Euagrius sanè Ascetes in libro suo monastico, de diuinitate disserere temerè cũ impudenti confidentia dissuadet: & Deum ipsum vt simplicẽ definire vel-
H le prorsus dehortatur. Definitiones enim non simplicium, sed compositorum esse dicit. Idem & illud adiicit: Propositio seu enũciatio omnis, aut genus quod indicetur continet, aut speciem, aut differentiam, aut proprium, aut accidens, aut ex iis compositum. Quod si nihil harum rerum in sancta trinitate deprehendere est: cum silentio id adoretur, quod dici atque proferri non potest. Sed de Euagrio postea memorabimus. Hæc autem quamuis extra institutum nostrum esse videantur, vtilia tamen historiæque conuenientia, neque admodum aliena esse arbitror.

Quid Alexandrina Synodus de verbis substãtia & subsistẽtia, οὐσίας καὶ ὑποστάσεως, decreuerit.

Sabellij hæresis. Hosius Cordubẽsis episcopus.

Perpenduntur verba ista substãtia & subsistẽtia, eorũmque significatio.

Euagrius monachus.

Quarum rerũ sit definitio.

Quæ Athanasius in oratione quam de fuga inscripsit, commemoret. Cap. 16.

Io Synodo

Loca certa ex libro Athanasij de fuga.

IN Synodo ista Athanasius librum etiam dudum à se de fuga compositũ recitauit, ex quo loca quędam argumento ei maximè apposita, operi huic inseram. Orationem autem integram, quæ prolixior est, studiosi ipsi inquirent. Ita autem scribit. Ecce hæc est impiorum audacia. Hęc quũ fecerint, neque pudore in eis quas antea contra nos moliti sunt, insidiis affecti sint: & nunc nos, quod sanguinarias eorum manus affugere potuerimus, criminantur: ac potiùs amarulenter, quod nos è medio prorsus non sustulerint lamentantur. Et tandem causa quęsita, timiditatem nobis exprobrant: neque intelligũt, dum hoc ganniunt, in seipsos se nomen pertrabere reprehensionem. si enim fugere malum est, multo deterius persequi. Qui enim fuga sibi cósulit, ne sinterear, occultando latet: At qui alium persequitur, occidere contendit. Et de fugiendo quidem scriptura extat. Qui autem necare alium conatur legem transgreditur: & ipse magis occasionem sui ipsius vituperandi prębet. Si igitur fugam nobis ignominiosè obiiciunt seipsos potius arguant, qui nos sunt persequuti. Facessant illi cum insidiis suis: & fugere statim, quibus illi malũ struunt, desinent. Sed improbitatẽ suã non relinquunt, & vt nos comprehẽdant, nihil non tẽtant: quum quidem sciant eorũ qui persequutionem ferunt fugam magnum, esse persequutorum ipsorum crimen. Mitem nanque & humanũ nemo fugit, sed potius ferum & improbis moribus hominem. Siquidẽ quicunque erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno, Saulum fugiebant, & ad Dauidẽ profugiebant. Propterea & isti eos qui fugiẽtes occultant, magno studio occidere conantur, vt ne habere videantur improbitatis suæ exprobratores. Verũ & in hoc excæcati prorsus errant. Quanto nanq; fuga est manifestior, tanto quæ ex eorum insidiis prouenit vel cædes, vel expulsio, fit apertior. Siue enim occidant, cædes eo magis aduersus ipsos vociferatur: seu in exilium agant, aduersus seipsos vbique locorũ ipsi monumenta iniquitatis suę constituunt. Itaque si sanam obtinerent mentem viderent profectò seipsos rebus hisce comprehẽsos teneri, & ad sua ipsorum consilia impingere. Quandoquidẽ verò mentem meliorem amisere, nihil mi[...] ad eiusmodi persequutiones producũtur. Et occidere alios quęrentes, suam ipsorũ non cernunt impietatẽ. Etenim si conuiciis eos proscindunt, qui propter percussores immissos latitant, atq; si calũniosè accusant eos qui percussores fu[...]unt, quid rogo facient Iacobo fugienti fratrem suum Esau [...] Mosæ in Madian se recipienti, propter Pharaonis metum? Quomodo verò, qui talia garriunt, Dauidi patro[ci]n[a]buntur, Saulum fugienti? (qui percussores in Domum eius ad illum interficiendum miserat) & in spelunca latenti, faciẽmque suam mutan[ti], donec abiret ab † Abimelech, & insi[di]as sibi structas deuitaret? Quid præterea isti qui temerè omnia effutiunt, de magno Helia dicent? quum eum videant & Deum inuocantem, mortuumque excitantẽ, & propter Achab atq; Iezebalis minas latitantẽ? Tunc etenim qui ad cædem inquirebantur fi[lii] prophetarum, occultabãtur in speluncis latitantes apud Abdiam. An hos quidem vt vetustiores norunt, eorũ auditem qui in Euangelio sunt non meminerunt? Nam & discipuli propter metum Iudæorum secesserunt, sese occultantes: & Paulus Damasci ab gentis ibi principe quęsitu[s], de muro in sporta demissus, percussoris effugi[t] manus. Et quum scriptura de sanctis talia prodat, quem prætextum aut excusationem præcipitis audaciæ suæ inuenire poterunt? Nam si timiditatem probrosè obiiciant, aduersus ipsos velut furentes audacia ipsa facit. Sin quasi præter voluntatẽ Dei hęc fecerimus dicant, seipsos criminentur, scripturas planè ignorantes. In lege enim præceptũ quoque fuit, vt ciuitates refugij propterea conderentur, vt qui ad mortem inquirerentur, quocunque possent modo seruarentur. In consummatione autem seculorum, quum ad nos venisset ipsum idem quod cum Mose loquutum est Verbum patris, rursum mandatum hoc nobis dedit, dicens: Quando persequuti vos fuerint ex ciuitate vnà, fugite in aliam. Et paulo pòst inquit: Quum igitur videritis abominationẽ desolationis quę dicta est à Daniele propheta, stantem in loco sancto: qui legit, intelligat: tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montana: & qui in tecto est, non descendat, vt è domo sua quidquã tollat. Qui in agro, non reuertatur, vt ferat vestiment[a] sua. Atque hæc perspecta habentes sancti homines, id ipsum sequuti sunt vitæ institutum. Nam quę nunc præcepit Dominus, eadem etiam ante aduentum suum in carne, cum sanctis est loquutus. Atqui hic propositus est hominibus finis ad perfectionem ducens, quod Deus imperarit, id vt exequantur. Proinde & ipsum Verbum nostra causa homo factum, non dedignatum est, quum ad cædem quęreretur, sicuti nos, sese occultare: atque etiam quum essent qui id persequerentur, fugere, & insidias deuitare. Ita enim conueniebat hoc Christum experiri, vt quemadmodum ex fame & siti, ita ex fuga etiam hominẽ se assumpsisse indicaret. Statim enim ab initio, quum homo factus infans etiamnum esset ipse, per Angelum mandauit Iosepho, Exurgens accipe puerum & matrẽ eius, & fuge in Ægyptum. Herodes enim quæsiturus est animam pueri. Porrò Herode mortuo, eundem apparet propter Archelaum Herodis filium secessisse in Nazareth. At quum tandem Deum se esse ostendisset, & manum aridam restituens sanasset, Pharisæi quidem egressi consilium cótra eum cæperũt, vt ipsum interimerent: Iesus verò eo cognito, inde secessit. Rursum quum Lazarũ è mortuis resuscitasset: ex ea ipsa, inquit, die cõsilium iniere, vt eum occiderent. Itaque Iesus nõ amplius propalàm inter Iudæos est versatus, sed inde diuertit in regionem soli[tu]dini propinquã. Pręterea, Seruatore dicente, Priusquam Abrahã fuit ego sum: Iudæi quidem lapides corripuerũt, vt illum peterent Iesus. autem abscondit se, & exiuit ex tẽplo, & per medios eos transiens abiit atque discessit. Sed enim quũ hæc videntes, pro eo atque scriptum est non videant, * igni comburi volunt, dum scilicet contra quàm & facit & docet Dominus, ipsi & cogitãt & loquuntur. Postquam nanque Ioannes martyrio est defunctus & discipuli corpus eius sepelierunt, audito eo Iesus secessit inde in nauicula in desertum locum solus. Atque Dominus quidẽ ad hunc mo-

Boni viri malunt commemorare, se quũ perdere possent pepercisse: quã cum parcere possent, perdidisse. Cicero.

Contra persequutores pro fugientibus defensio.

† Abimelech generale & commune nomen regũ Palæstinorum, sicuti Cæsar Romanorum imperatorum.

ciuitates refugij.

** ἐθέλουσι εἶναι πυρίκαυστοι in igne scilicet æterno.*

dum & fecit & docuit. Vtinam verò boni isti viri ita verecundia afficerentur, vt saltem aduersus homines præfracta sua vterentur audacia: & non eo furore abriperentur, vt Seruatori quoque ipsi timiditatis crimen impingerent, qui semel blasphemare & maledictis eum incessere consultò instituerunt. Sed furorem eorum nemo sustinebit. Quin Euangelia quoque eos ignorare conuincemus. Nam huiusmodi fugæ & secessus

† D f nsio. πρόφασις.

rationi consentanea atque vera est, quam Euangelistæ de Seruatore etiã memoriæ mandarunt. † Proinde eandem de sanctis omnibus opinionem habere debemus. Et quæ de Seruatore humano more scripta sunt, eadem communiter ad genus humanũ referre conueuit. Quæ enim nostra sunt, ille suscepit, imbecillitatisque nostræ affectiones in seipso exhibuit. Quod Joannes sic scripsit: Quærebant igitur eum comprehendere, & nemo ei iniecit manus, quod nondum venerat hora eius. Atque etiam priusquã ea venisset, ipsemet matri dixit: Nondum venit hora mea. Fratribus autem, qui dicti sunt, suis: Tempus meum nondum adest. At vbi tempus id venerat, ad discipulos: Dormite iam, inquit, & requiescite. Ecce enim appropinquauit hora, & filius hominis traditur in manus, peccatorũ. Itaque neque ante tempus comprehendi se permisit, neque tempore iam præsente se occultauit. Quin seipsum potius insidias ei struentibus tradidit. Hoc ipsum & beati martyres in persequutionibus, quæ tempore quæque suo acciderunt, obseruarunt. Qui quum persequutione capetiti fugerunt, & se occultare potuerunt, tum inuenti & deprehensi martyrium strenuè obierunt. Hæc sacer Athanasius in fugæ suæ defensione scripsit. Et talem Alexandrina Synodus habuit finem.

Quatenus in persequutione fugere liceat.

Vt eo tempore Antiochiæ tres episcopi fuerint, Meletius, Paulinus, & Euzoius: & vt Lucifer Eusebij reprehensionem ægre ferens, hæreseos sua autor extiterit: & vt Eusebius Vercellensis & Hilarius Pictauiensis episcopi in Occidente, Illyricis, Gallis & Italis Romana simul & Græca lingua sanam Nicænæ fidei doctrinam annunciarint. Cap. 17.

PORrò Eusebius, quem Vercellarum episcopum esse diximus, Alexandriæ Synodo peracta, Antiochiam profectus, plebem ibi inter se dissidere inuenit. Nam qui Meletij partes sequuti fuerant, Paulinum à Lucifero lectum prorsus auersabantur, & suas sibi ecclesias atque cõuentus cogebant. Quapropter Paulini electionem moleste ferens, quòd vniuersis placita non esset, & cum neutra parte communicans, factum id quidẽ non probauit: Luciferi tamen, qua eum prosequebatur obseruãtia, publicitùs nihil proloquutus, inde discessit: & illud modò dixit, Episcoporum conuentu eam quoque rem constitutum iri oportere. Et quum non minimum studij in eo posuisset, vt quod per dissidium scissum erat, vnione coniungeret, sibi ipsi tamen non satisfecit. Interea enim Meletius quoque ab exilio reuersus est. Qui quum sectatores suos, qui eum in precio habebãt, seorsim conuentus agere inuenisset, Episcopali more eis præiit. Ita factum, vt tres eodem tempore Antiochiæ essent, qui pastorali munere fungerentur antistites. Et

Tres eodem tẽpore Antiochiæ Christianorum episcopi.

Meletius ab exilio reuersus.

E ecclesiæ quidem in Euzoij potestate erant, qui Arianis præfuit. Paulinus autem intra vrbem ecclesiam vnam minus celebrem obtinuit, quã ei Euzoius, quòd hominem iamdudum obseruasset, concessit. At Meletius extra vrbem ad portã, conuentus suos agebat. Eo in statu quũ res Antiochiæ essent, Eusebius inde rursum abijt. Cæterùm Lucifer vbi electionem Paulini Eusebio displicere intellexit, perinde atque iniuria affectus esset, ægrè rem ferens succensuit, neque ad communionem cum Eusebio venire voluit. Et quasi in Synodo non ritè res acta esset decreta eius per calumniam reijcere instituit. Et quũ multa quæ damnum, vt fieri solet, afferebant, per tristi eo tẽpore mouerẽtur, multos etiam ab ecclesia ea res alienauit. Qua de causa noua quoque rursus hæresis extitit, à Lucifero appellationem sortita. F Quæ sanè parum decentem iræ causam habuit. Suo enim ipsius laqueo captus tenebatur, qui diacono suo misso, se probaturum quę Synodus constituisset, professus fuerat. Et ipse quidem ecclesiæ sententiã retinens, simultatémque remittens, ad sedem suam in Sardiniam se recepit. Qui verò cum eo dolore se affectos existimabant, in Oriente relicti, sectam sibi suam constituerunt, & longo tempore ecclesiam oppugnarunt. Eusebius quum in Oriente esset, in fide parum firmos veluti optimus medicus curauit, atque restituit: si quid parum sinceri apud eos esset, reijciens: quidquid autem ecclesiæ appositum natiuúmque esset, docens atque instituens. Atque inde in Occidentem profectus, per Illyricũ transijt: atque in Italiã venit idipsum vbique agens. G Ibi & Hilarius Pictauij, vrbis Aquitanicæ episcopus, qui prius eò redierat, primus scilicet ab exilio reuocatus, sanioris fidei semina sparserat: Italos & Gallos quæ vel fugienda vel expetenda dogmata essent, erudiens. Per quam disertus autem Latina simul & Græca lingua fuit, & libros plerosque Romanis cõscripsit, qui quũ Arij opinionem refellunt, tum τῦ ὁμοουσίου consubstantialis sententiam grauiter confirmant. Hæc statim post exulum restitutionẽ facta. Ad hunc sanè modum Hilarius Pictauiensis & Eusebius Vercellensis episcopi, in Occidentali imperio Nicænæ fidei dogma clarè deprædicarunt.

Euzoius. Paulinus.

Meletius.

Lucifer ab Eusebio Vercellensi dissentit.

Luciferianorũ hæresis in Oriente.

Eusebius boni episcopi officiũ facit.

Idem Hilarius Pictauiensis exequutur.

Scripta eius.

De Macedonianis, vt tum magna libertate impietatem suam docuerint. Quid sẽserint, & quibus defensionibus aduersus eorum accusatores sint vsi. Cap. 18.

EAdem tempestate Macedonij sectatores, Cõstantij morte freti, in quibus erant Eleusius H Cyzicenus, Eustathius Sebastiensis, & Sophronios Pompeiopolitanus, apertè Macedoniani vocari cœperunt. Et temporis opportunitate arrepta frequentes liberè diuersis in locis conuẽtus, eis qui Seleuciæ cum eis consenserant conuocatis, egerunt, & sectæ suæ factionem instituerunt. Tum autem qui aduersæ partis erant, Acacianos videlicet, excõmunicarunt: fidémque Arimini editam irridentes, formulam Antiochenã promulgarunt, suffragijsque suis comprobarũt: quę postea Seleuciæ quoque confirmata fuerat, sicuti proximo libro diximus. Verùm enim verò quum à nonnullis propter eiusmodi dissidiũ reprehenderẽtur, eisque obijceretur, Qui nũc tandem

Macedoniani se erigunt.

Acacianos excõmunicant.

Causa, quur Macedoniani se ab Acacianis & homousianis segregarint.

dem se per dissidium ab Acacianis seiungerent, A cum quibus antea & cōsensissent & communicassent. Itale per Sophronium responsum dedere Occidentales episcopi non sanam de Consubstantiab habuere opinionem Aetius autem in Oriente dissimilem substantia patri filium esse docuit: & vtrique recta exciderunt sententia. Illi enim per ὁμοούσιον consubstantialis verbum, subsistentiam patris & filij in vnitatem vnam redigentes, confuderunt: hic verò è diuerso à natura patris proprietatem filij nimium segregauit. Nos igitur vtrorumque lapsum vitantes, mediā absque periculo omnium viam delegimus, pièque magis sentimus, æqualē scilicet patri filium subsistentia docentes. Sic illi quidem reprehensi, defendere se conati sunt. Sed deprehenduntur, B veritatem cauillatione deprauare: quod nō Acacium, sed Aetium, vt inæqualitatis autorem incusant. Videntur illi etiam aliqua ea parte & Arianos & τῷ ὁμοουσίῳ cōsubstantialis assertores vitare: & per vtrosque suis ipsorum vocibus coniunguntur, aliud quidquam noui afferre constituisse: sicuti & Sabinus inquit, qui Latinè acta Synodalia conscripsit.

Macedoniani ... rebus ... vnitre.

De sancto Athanasio, vt ab apostata inquisitus, arte mirifica profugus euaserit. Cap. 19.

IMperator, vbi Athanasium Alexandriæ multitudinis cōuentus in ecclesia propalam agere, & multos Græcorum eloquentię vi & suauitate ad Christianam religionem pertrahere cognouit, excere eum vrbe iussit. Ac si manere ibi se inuito vellet, grauissimas ei denunciauit pœnas. Eiusmodi mandati illā prętendebat causam, quod à decessoribus suis imperatoribus exilio damnatus, sua ipsius autoritate episcopatum occupasset: & quod ipse eis qui à Cōstantio in exilium acti essent, non in ecclesias ingressum, sed in patriam tantum reditum permisisset. Itaque coimperatoris mandato profugere coactus, in eos qui illum circumsistentes mœrebant, & discessum eius grauiter ferebant, oculis coniectis: Bono estote animo filioli, inquit: nubecula est, breui ea euanescet. His dictis, mādata familiaribus suis dedit, & ecclesia bonis viris commendata egressus, nauigio per Nilum in Ægyptum contendit. At qui à prefecto missi fuerant, cōsequebātur, capere virū sanctū studio omni contendentes, & iam in propinquo persequutores D adesse audiebat. Ibi eis qui cū illo in naui erant, fugā in solitudinē conuertendā esse suadētibus: ipse meliorē sequutus sententiā, prudēter militū effugit manus. Fuga enim posthabita ad persecutores nauigiū conuertere, eisque obuiam ire iussit. Et quum fugientes ipsi persequentibus propinqui essent, & illi vbinā Athanasius esset interrogassent: ipsi autem non procul abesse, ac si cursum celerius intēderent, statim eum cōprehensuros esse respondissent: periculum euasere. Ita quidē persequutores callidiate ea illusi, nihil egere. † Athanasius verò clā Alexandriā redijt, atq; ibi latuit, donec persecutio quā fugiebat, prorsus conquieuit. Hæc Athanasio à Græcæ superstitionis sectatoribus accidere.

Iulianus Athanasium exulare iubet.

Senē dictum Athanasij.

† Athanasius Alexandriæ latitat.

† *Athanasius aduerso Nilo nauigans persecutorum manus cursu cōuerso effugit. Hoc Sozom. nō habet lib. 5. c. 15. Et alio loco ab eo sicuti & à Niceph. 9. lib. c. 54. est commemoratum est autem apud Socrat. lib. 3. c. 14. Et forti hic, Athanasius eodem fuga stratagemate est vsus.*

Vt Iulianus denuo idololatriam Græcorū vehementius & acrius cōprobarit, & de Eleusio Cyziceno, Tito Bostrēsi, & Mari Chalcedonensi, episcopis. Cap. 20.

INterea Cyziceni legationē ad imperatorē negotiorū quorundā suorū causa miserunt, cum adiectione illa: Pelopus esse, vt deorum templa restituerentur. Quorum colendis illis religionē admiratus Iulianus, omnia quęcunque petierūt, eis concessit. Et Eleusio eorum episcopo re diuina & vrbe ipsa interdixit, quod delubra deorum solo æquasset, atque illis per iniuriam illusisset: quod monasteria & parthenonas sacrarum virginum instituisset, & cherotrophia & † gerocomia construxisset, aliáque multa Deo grata opera perfecisset: denique quod verborum persuasione (id vero grauissimum erat) Græcis multis vt superstitionē suam negligerēt persuasisset. Legem etiam tulit ne quis Christianorum, qui indigena non esset, Cyzicum adiret: causámque cōstitutionis eius addidit, ne scilicet propter religionem seditio moueretur: inducens popularibúsque cotundē, qui eadem cum eis sacra colerent, opem illis ferentibus, & prætereа Christianis lanificis & monetariis inquilinis ad eos accedentibus. Isti enim maximo numero in frequentissimas duas classes diuisi, multorum imperatorum cōstitutionibus Cyzici cum coniugibus & liberis habitabant, & non minimum tributum C publico inferebant: illi quidem chlamidum militarium, hi autem monetæ nonę, Græcam nanq; superstitionem augere maximè & comprobare volenti, vi publicitùs vti, & tantā hominū multitudinem irrogata pœna opprimere, parum commodum est visum. Aegrè siquidem vrbium rectores vel numerum ipsum Christiani populi inire potuerunt: neque ille etiam in locum vnū eos conuenire & precationibus, vt pro se quisque vellet, vti prohibuit. Satis quippe sciebat, nihil prorsus valere in eis rebus vim adhibitam, in quibus, vt consistant, promptum & voluntariū requiritur iudicium. Clerum autem atque ecclesiarum religionisque præfectos, vt exigeret, maximo contendit opere. Consiliúmque eius fuit, vt staras solitásque multitudinis synaxes, ducibus eorum sublatis, tolleret. Ita enim fore arbitratus est, vt neque conuentus agere, neque docere nobis, multo verò minus de rebus diuinis participare, mysticáque & arcana sacra peragere, facile esset: & vt diuturniore tēpore in obliuionem etiam religionis nostræ prorsus perueniremus. Atque interim obtentum illum prætexuit, quòd clerus facilè causam seditionis multitudini præberet. Eiusmodi sagitans consilia quū neque esset neque metueretur seditio vlla, Eleusium cum suis, sicuti dixit, Cyzico discidere iussit. Dicitur sanè pergrauem Eleusio imposuisse conditionē, vt scilicet nisi intra menses duos, sua ipse impensa, Nonatianorum ecclesiam, quā Cyzici ipse demolitus fuerat, restauraret, ex ea vrbe pelleretur. Tito verò Bostrēsis tū ciuitatis antistiti, edicto publicè promulgato, vt directus fugeret, præcepit: grauia crimina ei & clero eius, si ad seditionē populum cōmouissent, mi-

Iulianus Cyzicenis idololatris quod optant concedit.

† Dicuntur etiam Gerontocomia, Geronte otrophia. Gerotrophia.

Eleusium propter pietatis opera Cyzico expellit.

Christianos quoque adueniat ab ea vrbe repellit.

plurimi Cyziceni lanifici & monetarij.

Frustra vis adhibetur, vbi voluntas spontanea requiritur.

Episcopis & ducibus Christianis ademptis, Iulianus se christianismum abolituram esse sperauit.

Duca Eleusio, de restituendo Nouatianorū templo, proposita conditio.

Sycophanticè prorsus Iulianus Titum Bostrensem vrbe sua exigit.

natus. Titus ea de causa libellum sopplicem ad A imperatorem misit, in quo non minorem esse Christianorum, quàm Græcorũ, in ea vrbe numerum: séque multitudinem suam cohortationibos, ne ad tumultum spectet, deterrere significauit. Impetatot vt populum reliquum aduersua Titum concitaret, ad Bostenses calumniá viro iotentans literas dedit: scripsisse illum ad se non ipsius cohortatiooibus, sed populum suo ipsius consilio, ad seditionem prorumpere. Atque ille clàm plebem eo pacto, vt virũ eum perinde atque insidiatorem & hustem suum ciuitate eiicere, permouit. Plurima verò alia ad eundem modom, quà ipsius iussu, quà vulgi spontanea temeritate & insultu, accidisse consentaneum est. B Quorum ille malorum maximè autot fuit, qui in eos qui talia patrare auderent, legibos animaduerteret, & verbis saltem delicta eiusmodi carperet, rebus autem ipsis ad ea peragenda cohortaretur: quippe in quo altissimè odium religionis nostræ tadices egerit, idque ipse sic præ se tulit. Proinde etiam si palàm ipse persequutionẽ nou exerceret nihilominus tamẽ Christiaoi passim à vulgo graues acceperũt clades. Fana enim Græcorum aperiebantur, & simulacrorum superstitio applausu maximo approbabatur. Ipse autem publicitùs sacra sua peregit. Et Constátinopoli Fortunæ in basilica, vbi eius deæ statua collocata fuerat, sacrificauir. Vbi etiam Maris Chalcedouis in Bithynia episcopus, manu à puero eò ductus, quod in ætate dectepita suffusio oculorum videndi vim ei ademisset, imperatorẽ C plurimùm taxauit: impium eum contemptorem Dei & desertorem, ignominiusè appellans. Ad quæ nun aliud per iram respondit, quàm quod cœçitateio seni exprobrans, verbis tantum illum est vltus. Et quod Christum blasphemia & maledicto petstringens, oon taotum eum posse dixit, quem ille coleret, Gallilæom Deum, vt cœcitati eius medêretur. Sic enim hoc ei solenne erat, vt Christum Gallilæum, Christianos autẽ Gallilęos vocaret. Cui episcopos, magua vsus dicendi libertate, occurrés: Gratias inquit, ago Seruatori meo Deo, qui vt visum amitterem, pro eo atque nunc res habent curarit, ne impurissimum vultum tuum ad impietatem declinantem conspicerem. Et ille placabilitatem quidem assimulans, nihil respondit, sed rem eam tamen grauiter admodum accepit. Nam quum sciret in qoo honore apud Christianos essent, qui sub Diocletiano martyrium obierunt, & insuper alacritatem eorum qui ad idem martyrium aspirarent cerneret, gloriam eis talem inuidens, aliam instituir viam. Quod enim summę esset sæuitiæ, vt per seipsum Christianos excruciandos curaret, id repudiauit: vt eos autem occultè persequeretur, non posthabuit. Quapropter vulgò populis & aliis quicunque tandem velleot in Christianos quidquá committere, id permisit: ita demum superstitionem Græcorum inualiturã arbitratus, si † malorum toletantiam veluti inescationẽ prætendens, placiditatem atque humanitatem etiam erga Christianos simularet.

Grauem sub Iuliano christiani ab idolomanitis pertulere persequutionem.

Iulianus Fortunæ publicè Constátinopoli sacrificauit.

Maris chalcedonensis episcopus cæcus mira in taxãda Iuliani impietate vsus est libertate.

Scitè eius viri dictum.

Iulianus christianis martyrij gloriam inuidit.

† ἀνεξίκακον δέλεαρ, προβαλλόμενος.

Quomodo Iulianus arte & dolo idololatriã confirmaturus religionis nostræ proprios ritus idolorũ cultus accõmodare instituit. Cap. 21.

ET primùm quidem facilem & gratũ se omnibus callidè præbuit: progressus deinde, non eundem, aut sui se similem exhibuit. Vbi nanque calumnia aut criminatio aliqua Constantij esset, alacriter Christianis omnia tribuit. At si ea causa non extaret: odiũ quod in nos cómunitet in pectore reconditum habebat, iu apertum protulit. Et quum hoc vnũ maximè ageret, vt omnes imperio Romano subditi, Gręcam complecterenrentur soperstitiooem, permolestũ ei fuit, quòd religionem suam à Christianismo gloria longè superari videret. Templa qoidẽ, sacrificia, & patrię Græcorum solennitates, festique dies per vrbes ex seotentia ei ferè procedebãt. Illa verò maB ximè solicitudine angebatur, quomodo io posterum quoque cultum talem stabiliret: quod metueret, si is præsidio suo destitueretur, ne breui rorum mutatiooe collaberetur. In primis sanè quasi lethale vulnus ei hoc inflixit, quòd multorũ sacrificulorũ coniuges & libetos & ministros Christianos esse videtet: & quod secum ipse cósideraret, religionem nostram in sanctitate vitæ morúmque integritate eurum, qui eam complectuntur, cósistere: omnem mouit funem, vt Gręcorum mores ad instituta nustra accommodaret. Itaque in idolorũ templis fieri curauit subsellia & primarios suggestus: iostituit lectionea & doctrinas, quæ tamẽ Græcis dogmatibus initeteotur: pręterea sacerdotes & lectores more nostro, item certas certarum horarum & dietũ preces. Scholas etiam & phrootisteria virorum C & mulierum philosophię ethnicæ addictarum, peregrinorúmque & egenorum construxit domicilia, atque aliam insuper ostendit humanitatem, vt Gręcorũ sacra talibus rebus admirationẽ consequerentur maiorem. Delictorum quoque quæ vel à prudentibus vel ab imprudentibus fiunt, ex consuetudine uostra pœnitentia interueniente, cógruentes cóstituit coerciones. Eodẽ etiam studio æmulari conatus est cómendaticiarum literarum tesseras, quas episcopi date solẽt, vt vndecunque & ad quoscunque huc & inde hospites aduenient, moribus nostris excepti benignè curentur, perinde atque noti & amici per tesseræ & signi eius testimonium. Et vt simpliciter dicam, eiusmodi in animo versans consilia, Græcos eodem quo Christianos modo viuere instituit: eósque studiis atque iostitutis aliis noD stris propalam assuescere, extra dogmata tamen & ęquari nobis voluit. Porrò id ita se habere, ex ipsios imperatoris epistola, quam ad Arsacium, sacrorum suorum in Galatia pontificem, dedit, quantum licet ostendam. Scribit autem ad hunc modum.

Iulianus Græcismum etiam ad posteros cõfirmatũ transmittere studuit.

Idem ceremonias, ritus & instituta christiana in cultũ idolorum inuexit.

cõmendaticiæ episcoporũ literæ, de quibus nicænæ concilij extat Canon. Formatas vulgò vocant.

Epistola Iuliani ad pontificẽ Galatiæ Arsaciũ, vt Christianorum mores imitando consectetur. Cap. 22.

GRæca religio noodum ex sententia nostra procedit, idque eorũ qui eã complectũtur colpa. Amplitudo enim & magnificẽtia deorum, optata etiã omnia & spem omnẽ excedit. † Sed absit inoidia dicto. Tantã nanq; tã breui mutationem, ne votis quidem paulo antè expetere qoisquã aosus fuisset. Quid igitur? an sufficere ista putamus: nec ad ea respicimos, quæ maximè impietatẽ deorúque contẽptum auxerunt? ad eã

Epistola Iuliani ad Arsacium idololatrã pontificẽ.

† ἵλαος δ' ἔςω τοῖς λόγοις ἡ μὲν ἡ ἀδράςεια. ἀδράςεια εἴργοις ςομάτων φρόνον, ὃν δ' ἀδράςειαν λέγων.

scilicet

Præscribit leges ecclesiasticas impijs idolorum sacerdotibus.

scilicet, qua aduenas excipimus hospitalitatem, ad curam mortuorum sepeliendorum, atque ad fictam vitæ sanctimoniam: quorum vnumquodque apud nos singulari studio verè fieri oportere arbitror. Nec satis est te vnum talem esse. verùm etiam omnes omnino qui in Galatia sunt sacerdotes, tui similes esse conenit: quos vel terrore, vel persuasione, vt probi sint, adducito: aut sacri ministerij functionem eos deponere cogito: siquidem vnà cum coniugibus, liberis & seruis ad deorũ cultum non accesserint, sed seruos aut liberos aut vxores Galilæas retinuerint: quippe erga deos ipsos impie se gerentes, contemptúmque deorũ cultus eotundem præ se ferentes. Deinde sacerdotem quẽque cohortare, ne in theatro conspiciatur, ne apud caupones potet, néve arti cuiquam aut operæ pudendæ & ignominiosæ præsit. Et morem quidem gerentes honore prosequere, rebelles verò à te repelle. in vrbe quaque frequentia ad excipiẽdos benignè hospites xenodochia extrue, vt aduenæ non nostræ tantum religionis, sed alieni etiam quicunque petierint, aut indiguerint, humanitate nostra perfruantur. Vnde autem ad eam rem pecunia suppediret, prouisum mihi est. Triginta enim millia modiorũ frumenti, & sexaginta millia sextariorum vini, quotannis in eum vsum per Galatiam conferri iussi. Et quintam huius tributi partem eis qui sacerdotibus inseruiunt dari: reliquum autẽ omne aduenis & hospitibus, alijsque petentibus diuidi debere censeo. Turpe siquidem esset, quum inter Iudæos mendicus non sit, & impij Galilæi non suos tantũ, sed nostros etiam homines alant, si opem & auxilium nostrum requirere nostri viderentur. Porrò Græcæ religionis obseruatores, vt ad ministeriũ huiusmodi aliquid etiam conferant: & vicos eorũ, vt primitias frugum dijs ipsis persoluant, doce: hominésque Græcos officiis & benefactis talibus assuefac, antiquitùs nostris moris operisque id fuisse eos admonens. Homerus enim Eumæũ hæc ita dicentem inducit:

Hospes, vel si te hostras pertingeret ades
Aduena deterior, iustos auferret honores.
Ab Ioue nanque venit mẽdicus & hospes eodem:
Et nobis sunt parua quidem, sed munera grata.

Vntp. adrastia viete linguarum inuidiam. cũ inuidia verba faciens.

Non committendum igitur vt alijs bona nostra æmulari permittamus, ipsi autem per socordiam nos pudore afficiamus, seu potius deorũ obseruantiam & religionem prodamus. Atque si hæc te ita exequi audiero, hilarem & lætũ me reddes. Prouinciæ rectores perrarò domi suæ vise: frequenter autem epistolas ad eos mitte. Eisdem in vrbem aduenientibus, nullus sacerdotum obuiã eat: sed quum in deorum templa ingrediuntur, intra vestibulum saltem occurrat. Ne quis autẽ miles eos ædem sacram ingredientes præcedat, sequatur tamen qui volet. Quam primùm enim magistratus solũ delubri attigerit, priuatus redditur. Tu siquidem, quod nosti, intra templum imperium obtines. Atque id diuinæ etiam flagitant sanctiones: quibus qui parent, veri deorum sunt cultores. Qui verò fastu efferuntur, insolẽtes sunt iactantiæ & venæ gloriæ aucupatores. Pessinũti subuenire paratus sum, si ipsi tibi Deũ matrem propiciam reddiderint. Eam verò si neglexerint, non modò id reprehensione non carebit, verum etiam (quod dictu acerbũ est) ne ad inimicitias nos irritent, periculum fuerit.

Apud Pt. lib. 6. cap. 12. inter Galatiæ oppida numeratur Gallorũ Telistobogorũ pessinus.

Non etenim fas est hominum succurrere rebus.
Infensi qui sint dijs immortalibus ipsis.

Quapropter illis persuade, si studium curámque meam sibi conciliare volunt, vt vniuersi simul matri deorum supplicent.

Quæ contra pietatem nostram impius egerit, & vt dolo exercitum ad deorum sacrificia, donatiuo eadẽ causa dato, pellicere tentarit. Cap. 23.

SIc Iulianus, hoc quum ageret & scriberet, citra bellum Christianos se ad patrias cõsuetudines traducturum putauit: omnémque (quod dicitur) lapidem, vt dogma nostrum aboleret, mouit. Sed persuasio difficilis ei fuit. Rursum autem si propalam vim adhiberet, probro id sibi fore credidit, quod tyranni suspicionem fugere contenderet. Non tamen propterea quidquam de ardore studióque suo, vt subditos ad Græcam superstitionem pertraheret, remisit. Et quædam ille per seipsum agebat, quædam per præfectos suos expediebat. Ad Græcam autẽ omnes superstitionem potissimum verò milites assuefaciens, in primis maximum inter Romana vexilla signũ quod Constantinus in crucis formam redactum iuxta diuinam (vt diximus) voluntatem, in exercitu præferri instituit, ad priorem statum reduxit. Et in publicis tabulis seipsum depingi magno studio curauit: atque insuper supremum deorum suorum Iouem affingi, veluti è cœlesti nube despectantẽ, coronámq; & purpuream vestem atq; alia imperij insignia demittentem: Mercurium itidem & Martem, vtráque ex parte eum blandè intuentes, & quodammodo oculorũ nutu testificantes, eloquentia eum excellere, nec minus ab arte bellica pollere. Hæc & alia hisce similia plerósque ad Græcam religionem inuitantia, publicis imaginibus aspergi mandauit. Atque id fecit, per occasionem honoris eius, quẽ moribus imperatori exhibere soliti erant, paulatim eos quoque qui appictũ erant, adorare homines addiscerent, & vetustæ consuetudinis abusus vafriciæ & calliditate omnis subditorum mentem & iudicium furtim subuerteret. Tum enim demum ex sententia consilium sibi processurum esse existimauit, si persuasione huiusmodi quò vellet homines duceret, & deinde quę reliqua essent facilè aggrederetur. Legitimè verò se rursus in eos animaduersurũ putauit, qui et non obsequerentur, & in veteribus Romani populi moribus nouare quidquam instituerent: præsertim quum aduersus longã reipublicæ consuetudinẽ & imperium ipsum delinquere viderentur. Astutiam talem pauci intellexere: qui etiam, quod adorare imagines tales nollent, pœnas luerunt. Vulgus autem, sicuti solet, ignorantia supina & animo minus solicito, tanquam veteri legi parendum esset, ita vt sors tulit, temerè ad imagines accessit. Et ille quum talia excogitaret & ageret, nihil præterea effecit. Enimuerò tametsi fraus eius ita deprehensa esset, aliam tamen tentauit viam, omnia excogitans atque experiens, vt ciues suos in superstitionem vanã pertraheret. Atq; id quod instituit, priori dolo non fuit inferius. Quin potius manifestiore id & maiore violentia est ausus. Quapropter enim

Totus in hoc Iulianus incubuit, vt Græcismum, Christianismo abrogato propagaret.

Labarum ad priorem formã reduxit.

In tabulis publicis se depingi & deos suos addo curauit, vt homines idola colerent.

Crimen læsæ maiestatis.

occasionem multis, qui in aula imperatoria stipendia faciebant, præbuit, vt animos viriles exhiberent. Veluti enim in conflaturæ fornacibus explorati, vt qui habiti sunt, & qui reipsa fuerũt, Christiani palam apparuere. Postquam enim tẽpus aduenit, vt imperator ciuibus congiariũ daret (id quod antiquitùs apud Romanos Calẽdis Ianuarijs præcipuè, imperatorisque & imperialiũ vrbiũ natali die facere receptum fuit) secũ ipse considerans, milites nostros aperti candoris & magnę simplicitatis esse, pecunięque cupiditate teneri, & consueto donatiuo facilè capi posse: arte quadam, vt vel inuiti dæmonibus sacrificarent, consilium inuenit. Lege nanque olim cautũ erat, vt ad munus capiendum accedentes sacrificarent. Atque idipsum illi facere iubebãtur. Propositũmque simul ad ignem erat & thus & aurũ.

Donatiuo dandolo Iulianus ad idololatriam milites christianos allicere vult.

Christianorum militum cãdor & simplicitas.

F Ibi fortem animum quidam declararunt, quod adolere thura nollent, donum contemnentes. Nonnulli naturæ improbitatẽ veteris legis obtentu contegentes, ne intelligere quidẽ ad quod malum delapsi essent, potuerunt *a*. Alij lucrosa iactura, & fortasse fortitudine multorum tumultuum inescati, quanuis errare se intellegerent, tamen quo minus animis excruciarentur, effugere non potuerunt. Atque ex eis qui in tantã calamitatẽ ignorantia sunt prolapsi, illud fecisse traditi sunt. Quum post sacrificium id, consuetudine fortasse sic obtinente, communiter in conuiuio milites hilares epularentur, quod in compotationibus fieri consueuit propinantes inter se *b*, Christum in poculis nominatim aduocabãt. Ibi ex conuiuis quendam verba ea excipientem dixisse ferũt *c*: Perfacetè hercle facitis, qui Chri-

Multi principis donum, quòd diis sacrificare nollẽt, spreuere.

a plerique id accepere, & sacrificauere, ac eis statim pœnitentia est consequuta nõ paucos.

b Inuocatio nominis Christi in propinationibus hilarioribus.

c Pulchrè piéque dictum.

G stum nunc inuocatis, quem paulo antè quũ vos imperator muneraretur, & thura in aram imponeretis, abnegastis. Cum hoc dicto errorẽ erumnámque suam illi agnouerunt: confestim è conuiuio prosilientes, lacrymabundi publicè circũcursitarunt, Deum & saniores contestantes homines se Christianos esse, atque in ea sententia perseueraturos, ignorantiáque peccasse: atque si hoc dicendum sit, manus solas Græcorum sacris operatas, mentem verò immotã permansisse asseuerarunt. Mox etiam libertatis dicendi ardore adducti *d*, Imperatorem adiere, ad pedes eius quod acceperant aurum abiecere, & generoso prorsus animo ab eo petiere, vt suo sibi munere accepto, eos iugularet: nunquam enim se pœnitentia ductum iri, si propter Christum totum corpus pro eo pœnas luat, quòd dextra inconsideratè peccauerit, quę & munus acceperit, & diis sacrificarit. Incidi quoque pedes sibi postulauere, qui tam importunè ad donum ca-

d pœnitẽtes milites, donatiuũ imperatori suũ restituunt, & christianos sẽ liberrimè cum martyrij affectatione profitentur.

H piendum accelerarint. Hæc imperator audiens, ira quidem commotus est: à cæde tamen eorum abstinuit, ne eos martyrij honore dignaretur, qui sic contumeliosi in eũ fuissent. Exutoratos verò ex aula imperiali exegit. In his fuere, Iouinianus ille, Valentinianus, & Valens, qui post eum imperauere. Atque isti quidem sic se gessere. Quicunque verò nõ animo recto sacra Christianorum colebant, & veram beatitudinem honoribus caducis & pecuniæ posthabebant, absque timore ad sacrificandum & imperatori gratificãdum procurrère: qualis etiam fuit sophista Constantinopolitanus Hecebolius, qui veluti quidã

imperator eis cingulum adimit.

Iouinianus, Valentinianus Valens.

E Euripus imperatorum moribus sese accommodauit. Sub Constãtio enim ardore ingenti Christianam religionem coluit: vbi autem Iulianus animum ad Gręcam superstitionẽ appulit, horrendo prorsus modo animum mutauit, Græcasque ineptias & superstitionẽ, siquis alius & ipse quam maximè est complexus. Post hunc porrò rursum Christianum se esse professus est. In faciem enim supinus pro ecclesię foribus prouolutus, mixtis cum clamore lachrymis, miserabiliter est vociferatus: Proculcate me salẽ fatuum. Tales illi fuere: talis & Hecebolius & antehac & postea fuit.

Hecebolius sophista in religione colenda vrtemo.

pœnitentia eiusdem.

De constitutionibus eius contra nos publicatis, & vt pecunias colligere cœperit. Cap. 24.

IMperator tam infesto quum esset in Christianos omnes animo, opportunitate ea arrepta quamuis quòd eis criminis loco obijceret, non habebat: tamẽ quòd sacrificare noluissent, constitutione sanxit, ne illi cum alijs rempublicam administrarent, neve honores caperent, aut in aula imperatoria mererent. Conuentibus solennibus & foro eos exegit. A iudicandi quoque munere, & magistratibus dignitatibúsque gerẽdis remouit. Et legẽ talem ferens, illud addidit: Christianas sanctiones statuere, gladio aduersos eos vtendum non esse, qui capitalia crimina cõmitterent. Occasionem quoque suam esse ratus, bellum quod contra Persas, qui Orientem percurrebant, gerendũ erat, quòd sine pecunia nihil se rectè gesturum existimaret, dolum, vt eam à Christianis exigeret, est commentus. Et quicunque diis sacrificare nollent, eis pecunię mulctã grandẽ dixit. Itaque ferocem tum erat perquàm acerbam Christianorum condemnationem, à quibus ea etiam quæ minimè habebant, exigebantur, quũ quidem alij omnes pro bonorum suorum facultatibus tributũ penderent. Ita Imperator subitò per iniquã pecuniæ exactionem copiosus est factus. Quo tempore etiam Græci liberè quodcunque illis visum esset faciẽtes, nobis insultarunt. Et vndiquaque philosophorum colluuies confluebat, qui vetera gentilium sacra renouarunt, extisque inspiciendi haruspicinæ vacarunt: adeò vt pueros masculos & fœmellas impuberes atque incorruptos, ad aras deorum mactarint, & carnes eorum degustarint. Atque hęc quum alijs in vrbibus, tũ maximè Athenis & Alexandriæ fecerunt. Vbi quod Athanasius episcopus flagitiis tantis obstitisset, studio & opera eorum exilio mulctatus est. Qui naui per Nilum in Ægyptum tendens, cursu deinde conuerso in eandem vrbem rediit, sicuti paulo antè retulimus. Porrò prouinciarum rectores talem Imperatoris religionẽ, opportunitatem suam esse censentes, grauius etiã quàm imperator iubebat, Christianos affligebant, ampliorem pecuniã extorquentes, & plagas etiã eam ob causam corporibus ingerentes. Quod Imperator cognitum parui fecit, & Christianis eum accedentibus, molestiáque propterea ei facessentib' respõdit: Lex vobis à Christo tradita est, vt malè tractati fortiter erũnas feratis & iniuria affecti ne respõdeatis. Et id ex eo satis liquet quod Amachus fecit, vt suprà memorauimus

Iulian. christianos ab aulę dignitatibus, & reip. administratione remouet.

idem à christianis sub prætextu persici belli ingentem extorquet pecuniam.

philosophi & idololatra liberè in christianos illudunt. Humana eorundem victima.

præfecti prouinciarũ christianos maximè affligunt. Iulianus christianos de iniurijs per supplicationesque vẽtes, irridet.

uimus. Verùm non absurdum fuerit, rem eam, quòd in primis memoria digna sit, paucis repetere. In parua prouinciæ Phrygiæ vrbe, delubrū quoddam Deorum à diuturno situ & squalore repurgare, & simulacra diligenti cura restituere is iussit. Idque, vt mandatū fuerat factum. Ea res dolorem maximum Christianis attulit. Nōnulli igitur Macedonius videlicet, & Theodulus, & Tacianus, quòd indignitatem eam ferre nō possent, flagranti æmulatione incensi, noctúque fanum ingressi statuas confregere. Præfectus eo facto ad irā concitatus, multos qui eius rei culpa vacarent, neci dédere instituit. Et ecce facinoris egregij patratores seipsos deferentes adsunt, pulchrius esse ducentes, vt ipsi morerentur, quā alios sua causa nullo illorum commerito periclitari cernerent. Præfectus noxam illis, si sacrificent, remitti iubet. Atque id illis abnuentibus, minas intentat. At præclari illi adamantinis animis viri omnia potius perpeti, quā vt sacrificiis se contaminent, sunt parati. Ilicet ille viros sanctos multis primùm excruciatos tormentis, vbi quod volebat, eis non persuasit, postremò craticulis impunit, ignem plurimum subiicit, atque ita interimit. Porrò illi crudelitatem Præfecti tātam fortitudinis tum suę coronidem esse ostendunt præclara illa edita voce: si assas carnes degustare cupis Amachi, in alterū latus nos verte, ne semicrudi & ad edendum parum tibi suaues reddamur. Ad eum modum generosi isti viri in martyrij stadio decurrerunt.

Reperitur illustre & Laurētiano simile Macedonij Theoduli & Tatiani martyrium.

Vt insuper apostata lege lata, Christianis Græcarum artium & institutionum literis interdixerit: & vt Gregorius magnus, & duo Appolinares Syri, sacras scripturas omni genere carminum expolientes, consilio & instituto eius obstiterint. Cap. 25.

AD hæc, ne Christianorum pueri Græcis disciplinis erudirentur, aut poëtas scriptorésque eorum legerēt, scholásve publicas frequentarent, lege cauit: Ne linguis eorum, inquit, acumine perpolitis, facilè disputatoribus nostris resistere, & sacra quidem sua amplificare, religionem autem nostram refellere facilè queant. Non paruum enim ei dolorem mouêre Gregorius a & Basilius Cappadoces, qui omnigenam artem suam rebus multis declarauerant, eius temporis oratores longè superantes: pręcipuè Gregorius, qui verba etiam variis poëmatum generibus inclusit, eáque* versus nominauit: & alij quamplurimi spectati viri, quorum nōnulli Nicęnam sequebantur fidem, quidam Arij opinionē comprobabant. Syri etiam Apollinares, omni dicendi genere probè instructi, præclari maximè eo studio euasere, pater & filius sibi cognomines, & disciplinarum omnium periti. Et pater quidem grammaticus insignis, filius autem inter Sophistas & Rhetores celebris fuit. Vterq; sanè eo tempore vtilem Christianis se præbuit, opportunè & commodè ingeniis suis & multiiuga doctrina vsi. Grāmaticus enim artis suæ peritissimus, pro Homeri poëmate, heroicis versibus Mosæ libros & veteres Hebræorum res vsque ad Sauli regnum cōposuit: atque id opus in viginti & quatuor libros diuisit, libro quolibet Græcorum elementorum appellatione, iuxta illorum ordinem & numerum, ad Homericæ poësis imitationem inscripto. Edidit quoque, Euripidem æmulatus, Tragicos actus. Pindari etiam lyram attigit, & comica argumēta ad Menandri exemplum tractauit, vniuscuiusque carminis legibus ritè seruatis, atque vt semel dicam sumpta ea diuinis literis materia, argumentis eis tractandis, librísque componendis, numerum Cyclicarum, quæ vocantur, & inter se in orbem cohęrent, disciplinarum æquauit: idque breui admodum tempore est assequutus. Ita vt illi* habitu eloquutione, & dispositione nihil ab eis differrent, qui apud Græcos hisce studiis gloriam sunt adepti, & nullus Græcæ doctrinæ modus Christianis incognitus esset. Alter autem Apollinaris iunior & rhetor, eloquētię consultus sacra Euangelia & epistolas Pauli in Dialogis, Platonis formam & stylum referēs, ita exposuit, vt nisi homines antiquitatis venerandæ prærogatiuam obseruarent, consuetísque delectarentur, nihil profectò eis concederet, qui apud Græcos itidē maximè celebrantur: neque minus nostrorū quā illorū locubrationes admirationi essent & edisce rentur. In primis verò istorum ingenij felicitatē suspicere cōuenit. Veterum enim quilibet in vna quapiam re studium omne posuit. Isti verò in omni doctrina cum laude exercitati, vsu publico flagitante, quum stylum feliciter prius expoliussent, egregiè res & sententias Christianorū tractarunt atque confirmarunt. Et Imperatoris versutam calliditatem strenuè refellerunt, atque adeò librorum solerti acumine fortiter conuicerunt. Ego verò & Psalmorum librum heroico carmine ab patre optimè expressum inueni. Insignem quoque iunior Apollinaris librum elucubrauit ad imperatorē ipsum, siue ad philosophos Græcos, quem de Veritate inscripsit: in quo etiā absque sacrarum literarū testimoniis clarè ostendit, longè eos à recta de Deo opinione abesse. Imperator nanque eas ipsas literas irridens, & religionem nostrā lodibrio habēs, ad primarios eius temporis Antistites hæc verba de libris nostris scripserat:* Legi, Cognoui, Damnaui. Ad quem nomine omniū quendam ita rescripsisse ferunt: *Legisti, Sed Non Cognouisti: Si enim Cognouisses, Non Damnasses. Basilij verò responsum id esse dicunt, qui eo tépore Cappadociæ ecclesias episcopus curauit. Neque adeò dissentaneū est, id scriptū eius esse. Sed siue illius seu alterius sit, admiratione dignus vir talis esse videtur, & dicēdi libertatis & eruditionis causa. Atque hæc quidem Imperator egit, & hæc Apollinares etiā resistentes ei elaborarunt.

Iulianus inuētutē christianā liberalibus Græcorū studijs interdicit. ea hac re verbis illis vsus est: propriis, quod in prouerbio est, pennis, siue sagittis ab eis petimur. Armis enim ex libris nostris sumptis instructi, bellum contra nos mouent.

a Basilius magnus

** ἔπη,*

Grego. Nazazenus. Apollinares duo.

Luculentissima duorū istorum Apollinariū scripta.

** ἤθει, φράσει οἰκονομίᾳ.*

Iulianus libros Christianorum risit & damnauit.

** ἀνέγνων, ἔγνων, κατέγνων.*

** ἀνέγνως, ἀλλ' οὐκ ἔγνως· εἰ γὰρ ἔγνως, οὐκ ἂν κατέγνως.*

De Græcis & Ethnicis artibus & literis, etiam Christianis pietatem consectantibus eas vtiles esse, eásque Christianos addiscere oportere. cap. 26.

VErùm enimuerò Prouidentia diuina, simul & imperatoris consilio atque impetu & nō minus Apollinariū studio & opera, longè fuit potentior. Imperatoris enim cōstitutiones, ipso sublato, sicuti mox oratione progressi dicemus, breui euanuerūt. Et illorū lucubrationes postea nō in magno fuere precio, perinde atq; editę nō fuissēt. Sed occuret mihi fortè quispiā: Quid hoc

Gracarũ artium studia Christianis vtilissima.

est quod dicis? inquiens. Vtile certè Christianæ E reipublicæ minimè diuturnam imperatoris aduersus nos contentionem fuisse, atque id diuinæ Prouidentię accepto ferendum esse, quilibet sanè dicat. Verùm Apollinarium studium, quod Christianismo impenderunt, reucere, & Christianos rursum Græcas disciplinarum institutiones in manibus versare, vix quispiam religioni nostræ cõmodum esse existimauerit: quod Græci libri detrimentum nobis afferant, † Deorum multitudinẽ, fabulas & mendacia docentes. Aduersus obiectionem istã statim responsum nostrum afferemus. Doctrinam Græcorum neque Christus ipse, neque eius discipuli videntur, vel recipiendam esse vt bonam & diuinitùs inspiratam, vel reiiciendam vt noxiam & incommodã, censuisse. Atque id non sine prouidentia Dei fa- F ctũ esse opinor. Non pauci enim apud Græcos philosophi, nõ longè à cognitione Dei abfuere. Declarat id quòd nonnulli præstantibus libris aduersus Epicuri sectatores pugnarunt, qui nullos deos esse asseruit, omniaque fortuito & sua sponte existere sensit, & mundũ prouidentia regi apertè docuit. Eos illi redarguendo, & inscitiã eorum euertendò, confutarunt. Proindeque nõ exiguam vtilitatem nobis, qui veritatem rectæ pietatis sequimur, attulerunt. Sedenim quamuis eò sint progressi, non tamẽ caput ipsum, seu potius doctrinę totius summum verticẽ attigêre, vt videlicet quod in profundo occultatum à sęculis fuit, diuinum inquam Christi mysterium, cognoscerent. Quod sanè sic se habere, Paulus etiã in epistola ad Romanos hisce verbis astruit. Reuelatur enim ira Dei de cœlo super omnem im- G pietatem & iniustitiam hominum, eorũ qui veritatẽ in iniustitia detinent. Quia quod de Deo cognosci potest, manifestũ est in eis: Deus enim eis manifestauit. Nam inuisibilia ipsius ea creatione mũdi, per ea quę facta sunt, intellecta perspiciuntur. Sẽpiterna quoque eius virtus, & diuinitas: ita vt sint inexcusabiles. Quia quũ Deum cognouerint, non sicuti Deum glorificarunt. Ex quibus verbis illud satis liquet, veritatis illos quidem habere cognitionem, quam illis Deus apertam exhibuit. reprehenduntur autem quod Deo cognito, non vt Deum, pro eo atque oportuit coluerunt. Proinde illa verborum istorũ videtur esse nobis relicta sententia, consectandas esse quibus visum fuerit, Græcorum disciplinas neque per ea tectam liberaliorem doctrinam. Et vna quidem ratio nostra sic habet. Altera verò illa est: Seruatoris dicta & diuinitùs inspiratæ H scripturæ, admirandę quidem prorsus doctrinæ sunt & institutiones, rectam vitam & religionẽ veram nobis tradentes, Fidem insuper Deo gratam studiosis exhibent. Minimè verò nos disserendi docent artem: vt satis idonei simus, quum velimus, tẽpore flagitante, pro eis fortiter aduersariis resistere, eásque colluctando defendere. Porrò suis ipsius armis hostẽ ferire, strenui admodũ & fortis viri est. Id verò ipsum Christianis ex lucubrationibus, quas Apollinares reliquerunt, satis addiscere minimè licuisset. Quod quũ certò Iulianus sciret, ne Christiani Græcorum doctrina imbuerentur, lege sanxit. Nõ etiã ignorabat, fabulas ethnicas famam & gloriam ipsius obscuraturas, & criminationis causam aduersus eum allaturas: quas etiam Socrates inter Grę cos philosophos præcipuam laudem consequutus, quum nihil faceret, veluti adulterare sacra Grę corum, & nouos Deos inferre inciperet, condemnatus est. Tertia ratio nostra hæc est * Spectatores numularios nos esse diuinum oraculum iubet, & vt pulcherrimũ quodque ex rebus omnibus deligentes, quod malum est abiiciamus, quod bonum autẽ disquiramus, atque inuentũ retineamus. Attenti quoque præcipuè vt simus, ne quis prędam è nobis agat per inanẽ & vanam philosophicorum dogmatũ seductionem. Id autem quomodo perspicere possimus, nisi in illorum subeamus arma? Non equidem, vt eis vsurpandis eadem quæ illi sentiamus: sed ex abundanti, suis contra eos potius vtamur telis. Et malum quidem auersemur, quod verum autem & opportunum est legẽtes cautè recipiamus. Vbicunque enim aliquid boni est, ipsius veritatis id est. Quod si quis accuratiore persuasione nos hęc contorquere atque affectatè dicere arbitretur, illud mihi consideret velim: ipsum diuinissimum Paulum non solùm Grecis doctrinis nobis non interdixisse, sed etiam alicubi in epistolis suis, verbis earum vsum esse, vt qui eas quoq; attigerit. Videtur sanè multa quæ à Græcis sunt dicta, didicisse. Nisi enim Epimenidis Cretensis oracula legisset, viri * sacra & cæremonias instituentis, quomodo versum illũ protulisset,

Cretes semper mendax, malæ bestiæ, venter ebesus?

Vnde etiam hemystichium illud sumpsisset,

Huius nanque sumus genus:

si Arati Astronomi φαινόμενα, hoc est, de stellis apparentibus librũ non attigisset? Sed & illud,

studiis obest consuetudo improbus bonis:

satis indicat, eum in Euripidis fabulis libenter versatum fuisse. Id quod itidem ante illum Solomon in eandem sententiam dicit. Verùm quid opus est pluribus hanc rem persequi? iam inde enim ab initio, velut consuetudine & studio eo non interdicto, viri sancti fauore & gratia spiritus locupletes, & ecclesiæ nostræ doctores insignes, à tenera ipsa ætate ad senectutem vsque sedulò Græcorum libros legerunt: partim ad linguam sermonẽmque expoliendum, & mentem exercendam: partim vt ex rebus deterioribus id quod inest boni colligerent. Qua re illud etiam sunt assequuti, vt rectè Græcos in eo quòd à decoro exciderunt, & per errorem lapsi sunt, dãnare possent. Indicat hoc Basilius magnus, & Ioannes qui propter eloquentiæ suauitatem Chrysostomi nomẽ accepit: & magnus itidem in Theologia Gregorius, qui hunc etiam locum de Græcis disciplinis in oratione funebri de magno Basilio tractat. Æquum sanè est visum, eum locum tempestiuè huic operi, ad ea quæ agimus comprobanda inserere. Satis namque apparet, non ipsum solum optimè in eis discipulis eruditum esse: sed alios quoque illum ad eas discendas exhortari: simúlque iniuriarum eos accusare, qui eruditionem Græcam affectantibus obstant. Sic enim scribit. Omnes, opinor, qui saniore mente sunt, hoc confiteri, doctrinam inter ea quæ nobis sunt bona, præcipuam esse: non istam solum præstantiorem

Marginal notes (left column):

† πολυθεΐα.

Plerique philosophi Graci propè ad cognitionẽ Dei accessere.

Epicurei.

Iidem ad cognitionẽ summa sapientia non peruenerunt.

Ex athnicis scriptis optima quaque à pij ad christianismum transferenda esse, docet Augus. 2. de doctri. christ. lib. 2. cap. 40. illud tractãs veterum ab Aegyptus vasa argẽtea & aurea, id sedulum libris conteriterum fecit elemens Alexãdrinus.

Marginal notes (right column):

Socrates inter philosophos ante natio quod deos Græcos contempserit.

* λογιμῶς τραπεζίτας.

omnia probanda, qua bona sunt retinenda.

* ὀργιάζοντος ἀνδρὸς τελετὰς Socr.

eloquentissimi Theologi, Basilius, Chrysostomus Gregorius.

Gregorij Nazanzeni sententia de vsu & vtilitate profanarum literarum.

tioré noſtrani, [illegible] ntatinnémque orationis omnem [illegible] iuri vni & rerum intelligendarũ pulchr[illegible] inhæret: ſed exteinam etiam illam, quã nulla Chriſtiani perinde atque inſidiatricem, fallacem, & longius à Deo abd ·centem contemnentes deſpuunt, peruerſa ſanè & periculoſa perſuaſione. Quemadmodũ namque cœlum, terrã, aerem, & quæcunque in his ſunt, quamuis homines nonnulli malè ea accepta, quæ Dei eſſent opera, pro Deo coluerũt: propterea tamen non deſpicimus, ſed quantum vtilitatis habẽt ex eis ad vitæ vſum percipimus: quod verò noxiũ eſt in eis, fugimus: neq;, quod ſtulti faciũt, aduerſus creatorem creaturã ipſam quaſi ad rebellionem cõmouemus: verùm ex rebus conditis conditorẽ deprehẽdimus, & quod diuus Paulus ait, in captiuitatem redigimus intelligẽtiam omnẽ in Chriſtum. At ſicuti ignem, alimẽtum, ferrum, atque alia, per ſeipſa quidem vel vtilia vel incommoda maximè eſſe ignoramus ſed de eis pro eo atque hominibus illis qui eis vtuntur videtur, iudicamus (quum etiã in reptilibus feris quædam ſint, quæ vtiliter ad ſalutẽ pharmacis & remediis miſcemus) ſic quoque ex diſciplinis iſtis quod ad veritatem inquirendam, & iudicium acuendũ, necnon ad contemplationẽ exercendam facit, id recepimus: quod autem ad dæmones ipſos & ad perditionis profundum deducit, deſpuentes reiecimus: propterea quod ex eis rebus in veræ pietatis ſtudio nõ itidem adiuuemur, eo pacto meliora ex deterioribus addiſcẽtes, & imbecillitatẽ illorum in robur doctrinæ noſtræ conuertentes. Non igitur contemnenda eſt doctrina liberalior, propterea quòd hoc ſic quibuſdam faciendum videtur: ſed praui atque inerudíti, qui in ea ſunt ſententia, cenſendi ſunt, qui alios omnes ſibi ſimiles eſſe velint, vt in communi ſui ſimilium frequẽtia latêre, & inſcitiæ ſuæ reprehẽſionem effugere valeãt. Hęc diuus Gregorius. Baſilius verò magnus non ſolùm doctrinam Græcorum diſcere permittit, ſed etiam præclaro libello maximè hoc confirmat, cui titulum fecit, Quomodo iuuenes ex Græcis diſciplinis vtilitatem capere poſſint. Hæc de Apollinaribus, & Græcorum doctrinis dicta ſufficiant.

Baſilius Magnus hac de re libellũ compoſuit.

Vt Iulianus expeditione in Perſas ſuſcepta, Antiochiam venerit: atque ibi propter barbam prolixam ludibrio habitus, contra Antiochenos librum Miſopogona, hoc eſt, barbæ oſorem compoſuerit. cap. 27.

Iulianus Antiochiæ parum prudenter certum rerũ venalium inſtituit precium.

IMperator autem ingenti à Chriſtianis pecunia extorta, expeditionẽ aduerſus Perſas molitus eſt, & Antiochiã Syriæ ſe cõtulit. Atque ibi liberalitatis ſuæ ſtudium Antiochenis probare volens, res in foro venales & neceſſarias ad certum conſtitutúmque precium reduxit: non conſiderans ſecum ipſe, vbi militum ſit frequẽtia, ibi accidi in vrbibus rerum omnium copiã, vicinóſque etiam ea de cauſa annonæ detrimẽto affici. Itaque caupones emere, & rurſum vẽdere res ad victum neceſſarias quæſtus gratia ſoliti, quòd iacturam eam non ferrent, multa contra imperatorẽ vociferati, negociatione ſua ſuperſederunt: eoq; e modo vt rerum neceſſariarum penuria vrbem inuaderet, effecerũt. Antiocheni verò (procliues enim ſunt ad contumelias homines) impudenter & liberè imperatorem riſerunt, & ſcommatibus in barbam eius luſerunt, quòd prolixior ea eſſet, tondi eam ad funiculos plectendos oportere dicentes: atque item in numis eius qui effigiem tauri habebant, cauillati ſunt, perinde atque à præcipiti tauro mundum ab ipſo imperante euerti iactantes. Quum enim ſupra alios omnes admodum ſuperſtitione teneretur, & quotidie tauros ad ſimulacrorũ aras mactaret, & aram & taurum numo ſuo imprimi curauerat. Proinde ira ex ſcommatibus eiuſmodi percitus, malè ſe accepturum Antiochenos minatus eſt, & Tarſum Ciliciæ conceſſit, atque inde res ad bellum neceſſarias exercitui ſuppeditare inſtituit. Cæterùm minas factis executus non eſt: ſed verbis tantum in Antiochenos conuicia retorſit, orationémque præclaram & facetam ira remiſſa in eos conſcripſit, quam Antiochenam & μισοπώγωνα, hoc eſt, barbæ inimicã inſcripſit. Atque eo pacto ſe iniuriam vindicaſſe exiſtimans, Perſicam expeditionem, perpetua nota vrbi Antiochenæ inuſta, eſt proſecutus. Antiochiæ porrò erga Chriſtianos eadem eſt importunitate vſus, omnibus modis id agens, vt Græcorum ſuperſtitio inualeſceret. Verum quid circa Babylæ martyris ſepulcrum, & in tẽplo Apollinis Daphnæi acciderit, periniquum eſſet, ſi ſilentio præteriremus. Id verò inde ordior.

Scõmata Antiochenorum in barbam Iuliani, & numos eius.

Taurus in numis Iuliani.

Oratio Iuliani contra Antiochenos. μισοπώγων.

Quæ præuaricatori huic in Antiochenorum luco Daphnæ acciderint: & de tumulo ſancti Babylæ martyris, & de ſancto Theodoro confeſſore. cap. 28.

INter Antiochiæ ſuburbia præcipuũ quoddã eſt, in quo frequentes florent cupreſſi, locus valde nemoroſus, & variis aliis inter cupreſſos arboribus cõſpicuus: & quæ inter arbores ipſas ſunt loca pro vt anni tempus fert, omnis generis beneuolentes producunt flores. Inſtar tecti autem habet eo loco, quæ ex ramorum & foliorum denſitate vbique prouenit vmbra, & ſolis radios non facilè ſolum ipſum pertingere ſinit, neque quidquam amœnitatis regioni ei deeſt. Non ibi aquarum copia irriguarũ deſideratur, & gratum temporis temperamentum, Zephyríque & alij venti leniter ramis flatu ſuo incidẽtes, ſuauémque ſuſurrum edentes, amœnitatem multam afferunt. Eo loco Græci fabula cõficta, Daphnem Ladonis fluuij filiã ex Arcadia, Apollinem amatorem fugiẽtem, in nominis ſui arborem eſſe conuerſam, ipſum autem Deum eo ſic quidem puellæ deſiderium abiecisse, amorémq; ſuum veluti ſolantem, amarę virginis frondibus caput cinxiſſe, eámque etiam arborem factam complexum eſſe: neque ab ea diſcedere volentẽ, illi cum feſtiuitate quadam aſſediſſe, proindéq; honore diuturnioris moræ eum locum proſequutum, atque aliis locis illuſtriorem, ſibiq; etiã gratiorem effeciſſe ferunt. Hic homines caſti & moderati minimè verſati ſuſtinuerunt, quòd regio ea ad deſidiam & libidinẽ admodũ eſſet procliuis. Iuuenibus autem corruptis iucunda plurimùm & grata viſa eſt, & prorſus amatoria: quos etiam eam in rem fabula ipſa inuitarit. Et duplex eis ad culpæ deprecationem fabulam nõ adeptdam prætendentibus incenſa eſt libido, vt

Lucus Daphnenſis ad vrbẽ Antiochenam.

ſſ. XI. C. titulus, De cupreſſ. ex luc. Daphnen. vel Perſ. per Aegypt. non exc. vel vend. Lambit Apollinei nemoris nutritor Orõtes. Claud.

In vmbroſo Daphnæ luco Conſtantinus magnus matri ſuæ Helenæ ſtatuam collocauit.

a ob eam causam locũ nom. Ἀυγεγεῖον. Augustum nominauit. *Suid. Castalius fons oraculosus.* *a Apollo Daphnæus.* *Hadriano Cæsari responsum ibi datum.*

sine pudore neque ipsi prædici essent, neque prædicos in eo loco esse paterentur. Qui enim ibi sine amica versaretur, illiberalis planè, parúmq; gratus visus, perinde atque piaculũ aliquod detestãdum inde abigebatur. Græcæ autem superstitionis obseruatoribus præcipuè in maximo locus habitus est honore. a Nã statua ibi Apollinis Daphnæi magna vetustate exsculpta, & tẽplum pulcherrimum altitudine & amplitudine mirifica artificiosa manu cõstructum fuit: quod Seleucum Antiochi, qui vrbem eam sub suo nomine magnificè primùm condidit, patrem construxisse ferunt. Creditum etiam longo tempore est, aquam ibi è fonte Castalio diuinatricem, nihil prorsus ab alia illa apud Delphos, vt nomine, sic etiam efficacia differentem, profluxisse. Fama item fert, Adriano Imperatori, quum priuatus adhuc esset, responsum ibi de rebus futuris editum esse, eúmq; lauri folio in fonte tincto futurri cogitionem literis designatam hausisse: & quum responsũ id ad exitũ suum peruenisset, ne alius quoque ad eundem modum res futuras cognoscere liceret, aggere multo fontẽ obstruxisse. Hæc quidem sic Græci traduot. Gallus autem, vbi Cæsar est à Constantio creatus, Antiochiæ vixit, barbarorum ibi impetũ & incursionẽ compescens. Hic vt Christianus, quum maximè eos qui pro Christo & dogmate nostro fortiter decertarunt, veneraretur. locũ talem à diuturna superstitione & improbo illo more liberandum atque repurgandum duxit. Postquam autem nõ aliter se malum tantum extirpaturum esse putauit, nisi contra templum id, orationis domũ cõstrueret opere eo pulchrè perfecto, vrnam etiã Babylæ martyris in Daphnen transtulit: qui ante annos plures Antiochenæ ecclesiæ splẽdidè antistes præfuerat, & sub Numeriano fortiter certamen pro Christo pertulerat. Martyrij eius hæc causa fuit. Episcopatũ Babylas gerebat. Numerianum autem de dæmonii cuiusdam sententia cupido inuasit, ecclesiam Christianorum, quum frequentissima esset, ingredi. Et aduenienti ei, hierarcha ad templi vestibulum astãs, ingressum præclusit: se pro virili sua affirmans, non commissurum, vt ad gregem lupum ingredientem intueatur. Atque ille statim quidem cœpto destitit. Episcopum autem primùm de tanta audacia criminatus est: deinde sacrificare etiam demonibus iussit, eam vnam expiationem criminisque abolitionem, & subsecuturi honoris & gloriæ conciliationis fore denuncians. Cui Babylas ingenti animo resistẽs, martyrij coronam recepit. Eius tum ossa Gallus transtulit. Quod vbi est factũ, dæmonium deinde oracula non edidit. Et multi quidem propterea id consiluisse existimarunt, quòd sacrificiis & cultu eo, quem antea illi exhibuerant, spoliatum esset. Verùm rem aliter se habere, compertũ est. In causa enim verè erat, in vicinia quiescens martyr, qui eam rem non permisit, cœpimus vi maiore prohibens. Sub Iuliano enim, quum ad satietatẽ vsque sanguine & victimis expleretur, nõ minus mutum fuit. Et postremò ipsi illi imperatori de euentu Persicæ expeditionis dæmonẽ cõsulenti (quum frequenter cò venisset, quòd cædẽdis hostiis delectaretur, & multo sanguine Pythium venerareturj causam eius silentij indicauit. Vbi nanque

Gallus cæsar sacram ædem in Daphne cõstruxit. *Ossa Babylæ martyris in eã ædem illata.* *Sancti Babylæ sub Numeriano martyriũ.* *Propter Babylæ cineres oraculum Daphnæum obmutuit.*

E templum ingressus, oraculo, quæ visa essent, fidem eius periclitans, magnificis mactatis victimis Iulianus proposuit: insuper quoque petiit, ne Deus, de quibus rebus inquireret, respõdere grauaretur. Tum ille apertè quidem non significauit, se more suo propter Babylam martyrem non respõdere: sed alio id modo insinuauit. Locum enim eum plenum esse cadaueribus dixit, & propterea se oracula edere minimè posse. Et erãt ibi multi alij sepulti. Verùm Iulianus Babylam martyrem solum responsis obstare iudicãs, confestim vrnam eius transferri iussit. Quapropter Christiani aduenientes, martyrem in vrbem ad quadraginta stadia intulerunt, vbi etiamnum situs est: nomine suo loco ipsi indito. Qui verò vrnam ferebant senes & iuuenes, aliique chorũ F grauem & venerandum efficientes, alius aliũ in via ad psalmos canẽdos inuitarunt, sub illo quidem prætextu, quasi sudorem laborémque viæ leuarent: re autem ipsa, quòd æmulationis ardore ferrentur, vt imperatoris ineptam monstrosamque religionem reprehenderent. Et canendo præibant, qui artem eam accuratius addidicerãt. Inter alia autem multitudo illis succinens, & illã carminibus addidit partem: Confundantur omnes qui adorant sculptilia, gloriantes in simulacris suis. Tum sanè, qui antea philosophũ se esse professus fuerat Imperator, longè alius deprehẽsus. Ita namque commotus, perinde atque iniuria affectus esset, affligere Christianos cõstituit: & eadẽ aduersus illos facere, quæ Diocletianus fecisset. Quòd verò impetũ eiusmodi expeditio Persica, quam vrgebat, moraretur: Salustio, qui G tum præfecti magistratum gerebat, mandauit, vt eos qui præcipui in ea quam diximus psalmodia fuissent, comprehensos coërceret. Ille quamuis vanæ Græcorum religioni esset addictissimus, consilium id tamen non laudauit. Quòd autem mandato Imperatoris reluctari nequiret, postridie multos Christianos comprehẽdit, & carceri inclusit. Et deinde ex eis vnum Theodorum nomine, adolescẽtem adhuc, produxit. Eum quum tormentis ingentibus subdidisset, & ad stipitem tortorium suspẽdi, corpúsque eius satis diuerberari & concidi curasset, quod martyrem inuictũ esse videretur, non deprec[illegible]tem, neque doloris alicuius indicium præbentem, (perinde enim atque non certator ipse, sed spectator earũ rerum quæ in eo fiebant esset, cõstanter cruciatus perferebat: & hesternum illum concinebat Psalmũ, H re ipsa nihil ad se pertinere quæ ab eo per quæstionem requirebantur, ostendens) via tandem ratis pœnis liberauit. Id quod tum demum fecit, quum iam tortoribus via destitutus esse videretur. Atque illius tantam fortitudinẽ & cõstantiam cum stupore admiratus Salustius, vbi ad Imperatorem venit: Nisi, inquit, Christianos affligere destiterimus, ipsis quidem laudẽ & gloriã breui parabimus, nos autem ridendos omnibus proponemus. Porrò Salustij sententia laudata, & captiui illi dimissi sunt, & Theodorus post confessionem eam longo vixit tempore. Dicitur autem postea Rufinus, qui historiam ecclesiasticam latinè vertit, virum eum aliquando cõuẽrum rogasse, sensissétne pœnarum tormenta, an plagas citra dolorẽ omnem pertulisset? Cui ille respõdit: Non se quidem sine sensu cruciatum fuisse:

Babylæ reliquiæ ex luco Daphnensi in vrbem Antiochenã transferuntur. *Hymnodiæ reliquias eas ferentium.* *propter hæc in Christianos exardescit imperator.* *Salustius præfectus.* *Theodorus psaltes grauissimè excarnificatur.* *Salustius fortitudinem & constantiam Theodori vnicè admiratus.* *Diuina consolatio Theodoro in tormentis exhibita. supra cap. 9. eadem.* *Rufinus Ecclesiasticæ historiæ interpres.*

fuisse:

fuisse: ado[illegible] autem quend[illegible] i assistentē, fa[illegible]a ten[illegible] [illegible], & aquam frigidam [illegible], q[illegible] um ardorem refocillant, to[illegible] [illegible]. Spiritui præterea [illegible], & incredibilem in tātis labo[illegible] [illegible]tem suppeditasse. Mihi certè hom[illegible] [illegible]detur, corpus ipsum ita despic[illegible]e, [illegible] præstò sit auxilium. Hæc de adm[illegible]and[illegible] [illegible]heodoro. Atque ob eā quæ dicta est causam, Bab[y]las martyr in Daphnem translatus, atque inde rursus deportatus. Breui verò post rep[illegible] tinū incendiū in Daphnæi Apollinis templum incendit, quod id cum tecto omni & ipso Dei simul[ac]ro conflagrauit. Et quasi tēporis momento p[r]otinus nuda omnia apparuere, muri sol[illegible] cet[illegible] cum lorica sua, & columnæ quę propyleum & *posticū templi sacrariū sustinuerant. Christiani incendium id dæmoni, martyre petente, accidisse putarūt. Græci ad Christianos autores retulere. Ea certè quidem de causa templi sacerdos tormentis subditus est, vt incendiatium indicaret: sed cruciatibus multis toleratis in vinculis, indicare neminem potuit. Quæ res Christianis magnę laudi fuit. Et homines pleriq; non mortalis cuiusquā insidiis, sed diuina vindicta templū id cōflagrasse, igne cœlitùs demisso, existimarunt. Hæc sic se habuere. Cæterùm quū satis colligere ea eo quod factū erat liceret, cladem eam templo in Daphne propter martyrem Babylam accidisse, vbi Iulianus, quem id non latebat, alias etiā diuis martyribus sacras ædes cōstructas esse, prope Apollinem Didymæum siue gemellū, qui ante Milesium est cognouit: Præfectis prouinciæ Cariæ scripsit, vt quę tēpla ędificium altius, & tectū, atque etiā sacram mensam haberent, in ea ignem inmicerēt: quæ verò dimidia ex parte absoluta essent, fundutùs euerterent.

Conflagrat templū Apollinis Daphnæi.

* ὀπισθόδομον.

Incendium id dæmonibus exortum.

Iulianus apud Miletū iuxta Apollinis Didymæi templū sacras martyrum ædes excindere iubet.

De fraude Græcorum oraculorum. Commemoratio etiā quæ per vindictam diuinam passi sunt, qui sacra Christianorum & res diuinas contumeliis affecerūt.

Caput 29.

Sed enim quibus rebus Iulian⁹ & Græci deorum potestatem adaugere atque ostētare studuerunt, ea eis illorum imbecillitas atque seductio, diuina adiuuante Prouidentia, deprehensa sese exhibuit. Nam quęcunque ab oraculis edita sunt respōsa, penè omnia apertè falsa esse, & euētu minus respondentia, cognita sunt. Exercitū quippe aduersus Persas ducturus, Delphos, & Dodonen, qui vates ibi consulerent, misit. Et illi non solùm bellum, verum etiam victoriā denūciauerunt. Tantum verò à veritate ipsa aberrātunt, quantum postea rerū exitus ostēdit. Porrò ex responsis eis vnum ad mendacium redaguendum hoc loco apponere libuit:

" *Nunc Dî Deaque omnes consurgite: summite bellum*
" *Atque fero certum de flumine ferte trophæum,*
" *Dux ego vester ero Mars sanus bellig[e]rator.*

Feram fluuium Tigrim nominauit, qui cognominem sibi animantem habet. Emsce modi oraculis deceptus miser, victoriam somniauit: & tādem confirmatus, se ad Persicum bellū armauit. Aliàs tum quoque, quum oracula simul & seorsim omnia respondissent, Imperatoris auunculū Iulianum ægrum moriturum non esse: responsis ipsis legendis, ærumnose & miserabiliter is vi-

Oracula idolorum falsa Iuliano de euentu persici belli responderunt.

Theodorit. addit Oe^um, lib. 3. cap. 21.

Tigris amnis.

Iulianū auunculum qui que oracula fefellerunt.

A tam finiit. Multi enim qui in Christianos & veram pietatem furore suo debacchati fuerant, iustas dedere pœnas: manifestissimè autem omniū cum eis etiam Iulianus, illustri dignitate præditus, qui tum vniuerso Oriēti cum imperio præfuit, desertoris ipsius (sicuti diximus) auunculus. Præterea Felix imperialium thesaurorum curator, & Elpidius imperatoriæ domus præfectus: Comitem rerum priuatarum Latina lingua vocat. Tres hi gratiosi maximè apud Imperatorem erant: cui vt gratificarentur, posteriores duo veram pietatem abiurauerant. Iulianus incendij Daphnæi templi & simulacri causam inquirēs, Christianos id Deorum odio excitasse suspicatus, tametsi à vicinis agricolis de cœlo fulmine eam ædem tactam esse cognouit, nō temperauit sibi tamen, quin aduersus vniuersarū rerū Deum B arma sumeret. Itaque sacra vasa longè preciosissima ecclesiæ magnæ, quam Constantinus magnus construxerat, in fiscum imperatoris inferri mandauit: & foribus templi, quod tum Ariani habebant, clausis, ne quis eo ingrederetur curauit. Cum Iuliano, Felix & Elpidius imperialium pecuniarum quæstores, publicatum alter, alter priuatarum, in templum id direpturi venerant. Horum Iulianus difficili & incognito morbo correptus, ad dies quadraginta ita distentus iacuit, vt neque loqueretur, neque sentiret quidquam. Causa morbi erat quod sacris vasis, quæ terræ illiserat, pro sedili vsus fuerat: & episcopū Euzoium, qui piaculum tantum inhibere conatus fuerat, in caput vehemēter verberauerat, dicto illo insuper ingesto, Christianorum res à diuina prouidentia non curari. Et valetudine pau-C lulum recuperata, quum seipsum ob nefandam sententiam suam condemnauit, tum vindictā diuinā qua affligebatur sensit. Et quum ita aduersus seipsum impiorum facinorum suorum testis ipse esset, a vētrem deinde eius putredo & omnis generis vlcera conuulserunt, quæ ei mortem etiam attulere. Visceribus enim atque carnis putredine ea corrosis, excrementa non iam per naturalia vim expellēdi obtinentia membra egerebat, verùm os scelestum, quod blasphemiæ & maledictorum effecerat instrumētum, pars corporis obscœna per quam excerneret, est factum. Pudenda ipsa, & quæ circa ea sunt meatus, corrupti itidem sunt, carôque eis in partibus putrefacta in vermes abiit, & morbus ipse medicorū arte longè fuit potentior. Illi enim reuerentia & metu Imperatoris omnia experti sunt, & omni remediorum specie adhibita, pinguedinéq; preD ciosarum auium, quas diis sacrificabant, mēbris corruptis applicata, vermes profundius latitantes, in apertum quasi q[u]ibusdam illecebris euocare contenderunt. At illi in membris occultioribus ad carnē viuā magis magísque prorepsere, neque ante dere hominem destitēre, donec violenta morte miserum enecarunt. Porrò tāta calamitate propterea mactatum esse ferunt, ex ira diuina, quòd sic ecclesiæ & sacris eius vasis insultauerit. b Felix autem vasis tanti precij cōspectis, Constantinus namque & Constantius liberalissimè ea comparauerant, [illegible]dens, & vrbane iocans: Ecce, inquit, qu[ibus] vasis Mariæ filius diuina re peragenda colitur: eámque, nec ob aliam quampiā causam, ex interioribus eius

Vindicta diuina Christianorum persequutores persequuta.

Iulianus auunculus cum Felice & Elpidio Quæstoribus imperialibus templum magnū Antiochiæ diripiunt.

Theodoritus addit, Iulianū ipsum in sacrā quoque mensam minxisse.

Verba cōtumeliosa ad Iulianum apud Theodorit.

Vt laudib. ā vir, Christum seruatorē vehas conuenit, quòd per castigationē pœnitentiam tibi suā exhibuit. Non enim cum cognouisses, quē persequeris, nisi per lōganimitatē suā, dimisisset tibi intulisset plagas.

a Agnouit ille morbi causam, et imperatorē, Ne ecclesiæ quibus adepta fuerat, restitueretur, rogauit. Sed frustra lib 3. c. 13. a Iuliani auunculi ægritudo & mors horrenda.

b Felicis in Christum blasphemia.

Eiusdē miserandus obitus.

venis vna quæ maxima esset, rupta tanquam per fistulam sanguinem per os eius emisit. Sic & ipse horrendum cernentibus omnibus spectaculum factos non totum perdurauit diem; sed circa crepusculum, vnà cum sanguine iam deficiente, simul etiam animam euomuit. At tertius Elpidius, qui blasphemus quoque in Christum fuerat, tardius ille quidem quàm alij pœnas luit: sed tamen inter eos qui tyrannidem affectarunt deprehensus, bonis omnibus exutus, grauésque erumnas alias in carcere perpessus, turpiter vitā finiit, sacer & detestādus ab omnibus iudicatus.

Diuina in Elpidiū vltio.

Præter hos alius quidam cum reliquis in ecclesiam, quam donaria & res alias preciosas prædonum more auferentes, eúmque qui sacra vasa curabat contumeliis afficientes, vastarunt atque diripuerunt, ingressus: super reliquas indignitates, veste subducta sacrificij aram petulantissimè cōminxit. Verùm illico pergraues & acres tanti flagitij tulit pœnas. Per quæ enim peccauerat, ad interiora vsque viscera putredine consumptis mēbris, incredibilis inde vermiū vis prognata, miserādum in modū, vt dicere calamitatem eam pudeat, miserum extinxit.

fœdissima eius mors qui sanctum altare perminxit.

Sed & Heronem illū Thebis Ægyptius ortum, qui episcopus creatus, * casu quodam ad Grecam superstitionē defecerat, subitò putrida inuasit ægritudo, quæ totum illius corpus depasta, abominationē eum omnibus reddidit. Quapropter rebus omnibus desperatis, in viam est proiectus, nullam prorsus à quopiam miserationem cōsequutus. Christiani nanque perinde atque piaculum, omnibus modis eum sunt auersati: Græci autem hactenus tātum eum, quòd se errori & fraudi eorum subiecisset, agnouerunt. Et Heron quidē acerbissimè & miserrimè ita vita excessit.

Mors miseranda Heronis, ex episcopo apostata.

Morbus Gallicus.

* ἔκ τινος συμβάματος.

Alius autē, Theotecnus scilicet quidam, & ipse à nostra ad Græcam religionem prolapsus, carne eius omni putrida carie consumpta, vermium materia factus est: & oculis illorum morsibus amissis, moriens per insaniam quæ eum corripuit, sua sibi dentibus conscissa atque deuorata lingua, è grauibus tormentis ad longè deteriores maioresque cruciatus migrauit. Sed & alij insuper talia quoque ausi, condigna sceleribus suis tulere supplicia. Eiuscemodi multa eo tempore diuinum numen exhibuit miracula, commeritas iustásque ab eis qui impudenter & apertè veram pietatē oppugnarunt, pœnas exigens. De quibus hactenus.

Mors Theotecni, apostata quoque.

De statua Christi, quam in phœnice paneade mulier illa qua fluxu sanguinis laborarat, erexit. cap. 30.

Ciuitas Phœnicia Dan, qua eadē paneas & cæsarea dicitur.

EGo porrò aliud quoque insigne miraculū, potentiam Christi exhibens, & vindictę diuinæ aduersus impios iudicium non minimum ostendens, vi temporum obrui nō patiar. Phœniciæ vrbs est, quæ antiquissimum nomē habuit Dan, appellatione ea ab ipso Dan, ex patriarchæ Iacobi filiis vno, accepta, qui tribus & gētis eius locū eum tum incolentis princeps & autor fuit. Lōgo deinde tempore pòst, Herodis filius Philippus Cæsari gratificatus, de suo atq; illius nomine vrbem magnificè ornatam ædificiis, Philippi Cæsaream cognominauit. Græci autē propterea quòd in ea Dei Panis statuam collocauerint, Paneadem vocarunt. In hac ipsa vrbe fons quidam est. Ad hunc mulier illa quæ sanguinis E fluxu laborauerat, præclarā ex ære Christo erexit statuam, aliquam saltem benefactori suo ob depulsum sibi grauem morbum, officio eo gratiam rependens. Statua ipsa spectantibus plurimum præbuit gratiæ & amœnitatis.

Sup. lib. 6. cap. 15.

Ad huius pedes * herba enata est, præsentissimum ægritudinum omniū, potissimum verò † tabidi morbi remedium. Et quum qui ea curabantur, summa diligentia causam tantæ efficaciæ inquirerēt, inuenire tamen eam omnino non potuere. Temporis enim diuturnitate & obliuione interciderat, cuiúsnam ea statua formam referret, & cuius rei gratia ibi esset collocata. Quòd nanque diuinum simulacrū sub dio astaret, non parū corpus eius etiam est immutatum, & imbres ex locis superioribus limum secum trahentes, statuæ ipsi aggesserāt. quam ob causam cognitio ea, quæ ex F literis omnia indicātibus prouenit, incerta reddita. Cæterùm quum cura & diligentia maiore promanans inde gratia inuestigaretur, terra illa effossa, literæ tū demùm apparētes, rē ipsam certò indicarūt. Et deinceps herba ea, ab eo tēpore, neque eo ipso neque alio loco est cōspecta.

** herba ibi ἀλεξιφάρμακος ad pedes statuæ christi enata.*

† φθινάδος νόσου.

Sed enim Christi statua Iulianus deiecta, suam ipse in locum eius constituit. Et ecce derepentè ignis è cœlo vehemēs deiectus, simulacrū illius circa pectus discidit: capútq; vnà cum collo deiectū, & à pectore abruptū in faciē prostrauit. Atque id longo postea tempore sic durauit, fuliginem eam fulminis apertè, veluti per inscriptionē columnæ incisam, testificās.

In locū statuæ christi iulianus imperator suam reponit. Iuliani statua fulmine deiicitur.

Statuam autē Christi, Christiani tum in Diaconicum ecclesiæ transtulerunt: & honoratiore loco positam, cultu conG uenienti prosecuti sunt. Locum nanque eum libenter frequentantes, & imaginem ipsam inspectāres, desiderium suum & amorem erga statuæ ipsius archetypum, primariúmque exēplar declararunt.

Legitimus & pius statuarū & imaginū vsus.

Impij porrò imperatoris istius tēporibus, qui Paneade fuere Græcæ superstitionis sectatores, concitati, statuam eam, sicuti dixi, loco suo motam, funibus ad pedes vinctis, per mediā traxere viam, omníque impietatis genere cōtumeliosissimè affecere. Ita illi reliquum imaginis corpus comminuerunt, & caput à membris suis diuulsum distraxerunt. Quòd sanè nonnulli, qui flagitio tāto, ita vt par erat, indoluere, clàm sublatum, sicuti potuerunt, cōseruarunt: itidémque & alias corporis partes collectas in ecclesia reposuerunt.

Idololatra christi statuā contumeliosissimè tractarūt.

Herbæ, quam ibi enatam diximus, H species nulli vel medicorum, vel aliorum peritiā talium rerum consectantium, cognita fuit. Mihi verò minimè mirandū videtur, noua hominibus exhiberi beneficia, nouo subinde modo Deo ipso eos inuisente. Nam alia quoq; plurima miracula, quę in certis vicis ac regionibus sunt, solis incolis, sicuti cōsentaneum est, ex vetusta maiorum traditione nota esse, quæ sequitur narratio verissimè declarat.

Herba salutaris.

De fonte qui Nicopoli, siue in Emaus est: & de Persea arbore Hermopoli, morbos incurabiles inuolatu Christi sanante. cap. 31.

IN Palæstina ciuitas est Nicopolis nomine, quæ vicus antiquitùs fuit, sacro Euangeliorū libro cognitus, in quo Emaus nuncupatur. Eam quippe Romani postea, Iudæis fortissimè deuictis, metropolíque eorum Hierusalē capta atque

Nicopolis palæstinæ, quæ olim Emaus dicta.

atque euersa, ex euentu nomine imposito, Nicopolim vocarunt. Ante ciuitatem istam in triuio, vbi videlicet Christus post resurrectionem à mortuis cũ Cleopa comitéque eius iter faciens, in vicum alium se properare finxit: fons quidam est, morborum hominibus omnium, atque etiã variorum animantibus ipsis laborum auxilium. Hic Christum dicunt cum discipulis suis, vbi de itinere longiore fessus esset, quum nobiscum in terris versaretur, pedes lauisse: atque ex eo tempore salubrem ad ægritudines dispellendas eam vndam esse factam. Hermopoli quoque Thebaidis arbor esse, quam Persæam vocant, dicitur, multis morbis medicinam afferẽs, si vel festuca vel folium ex ea ægris applicetur. De qua illa adhuc fama apud Ægyptios obtinet, Dei genitricẽ vna cum Ioſepho Herodem fugientẽ, ductu Iosephi Hermopolim venisse. & quamprimùm vrbis portam attigisset, arborem eam aduentum Christi ferre non potuisse: & quamuis procera admodum esset, ad solum ipsum tamen se demisisse. & paradisi olim saturem adorauisse. De arbore ea, hæc quæ legi, scribenda esse duxi. Ego verò eam quasi quoddam symbolum seu signũ fuisse puto Christi ipsius in vrbem eam aduentus: aut certè, sicuti coniicere licet, eam propter proceritatem & pulchritudinem Græcorũ moribus ab vrbis incolis diuino honore cultã, tum commotam esse, dæmone qui per eam est cultus exhorrascente ad præsentiam eius, qui abolitus & oppressurus eos omnino fuerat. Sed tum quoque cuncta Ægyptiorũ simulacra diffluxere, Christi non ferẽtia aduentum: iuxta id quod de eis ab Esaia est dictum. Porrò dæmone ex arbore ea pulso, ad certum rei gestæ indiciũ, prona & inclinata permansit, fide accedentes sanãs. Harum rerum Palæstini & Ægyptii idonei fidéque digni sunt testes.

Fons ibi salutaris.

Sozom. persidem nominat. lib. 5. cap. 21. Persæa Hermopoli ἀλεξιφάρμακος arbor. Si quis Daphnensis luci in Syria, vel Persæa in Ægypto arborem comparauerit, quinque libri. aut honor. t se esse mulctandum. lib. 1. De empres ex luc. Daphnens. e lib. 11.

Ægyptiorum simulacra diffluentia.

Vt impius religionem nostram extinguere conatus, etiam Iudæis permiserit Hierosolymis templum restaurare: & qua tum ibi fidem propè omnem excellentia euenerint. Cap. 32.

Iulianus Iudæorũ fautor.

IMperator autẽ, quum Christianis infensus, eos semper odio persequeretur, erga Iudæos tamen, eorundémque maiores & duces, nõ paruam exhibuit mansuetudinem & beneuolentiã: & ad eorum populum, vt pro se & imperio suo precarentur, scripsit. Atque id eum fecisse coniectura est, non quòd religionem eorum colẽdam duceret: (non enim ignorabat, veluti parentem eam esse Christiani dogmatis: & quos illa iactat Patriarchas & Prophetas, de eisdem nos quoq; gloriari) sed probè ei implacabile Iudæorũ erga nos odium perspectum fuit. Itaque nobis iratus, per suum in illos studium & curam ægrè nobis facere est conatus. Præterea verò promptos paratósque eos esse arbitratus est, vt primo quoq; tempore ad Græca sacrificia adducerentur, qui verba tantum & literam sacrorum librorum reciperent, neque per contemplationem ad occultiorem eorum sensum respicerent: sicuti Christiani, atque etiam inter Hebræos sapientiores & * præstantiores faciunt. Et sanguine vanáque superstitione ipse gaudens, nisi alios quoque in idem pertraheret malum, pro detrimento ingẽti habuit. Insuper & alia quadam de causa, Seruatoris oracula, quæ Hierosolymis talem denunciant euersionem, vt ne lapis quidẽ super lapide mansurus esset, vanissimus ille mendacij arguere volens, id fecit. Tãtùm verò abest vt aliquid studio suo effecerit, vt inuictas etiam certitudinem & immutabilitatem eorum magis confirmarit. Atque audacia eius, quæ sibi probro affectura videbatur Dominica responsa, eáque prorsus abolitura, non sensit ipsa se, reuerẽtiam illorum in quæ opprobriũ aliquod cadere nequeat, deprædicare. Romanorum enim Imperator ille Hadrianus, qui & Ælius est dictus, & Hierosolyma euertit, vt Iudæorum gẽtem prorsus ab ea vrbe dimoueret atque dispelleret, & ne memoria quidem eis veteris nominis relinqueretur, neque ipsi ex appellatione causam aut occasionem recuperandæ patriæ haberẽt, nomine (sicut potuit) mutato, Æliam à seipso vocauit: ea ipsa re, quamuis inuitus & imprudens, veritatẽ Domini nostri oraculis attestatus. Verùm namque fuerat calida præcipitiáque & periculum temerè aggredientia Iudæorum ingenia, ne per prætextũ diuini cultus, qui lege lata in vrbe ea peragi deberet, exercitu coacto negocium Romanis exhiberent. Iulianus porrò cõtumelias in nos suas adaugens, gentis eius primarios viros patriorũ morum admonuit, & quámnam ob causam non iuxta Mosæ leges viuerent, interrogauit. Atque illi vbi dixerunt, omnibus modis cauendum sibi esse seu † rem abiuratam, ne alibi quàm Hierosolymis, qua vrbe prorsus excidissent, sacra patria peragerent: data illis pecunia, vt quàm possent celerrimè Solomonis restaurarent templũ, eos est cohortatus, vt ad exẽplum maiorũ suorũ veteri more sacrificarent, & rem diuinã facerẽt. Sic quidem ille. Iudæi verò opportunum tandem tempus eius rei, quam dudum desiderauerãt, cõficiendæ nacti, studio omni in id opus incubuere. Et iam aspectu Christianos territantes, séque supra illos extollentes, clades omnes, & quascunque ipsi à Romanis olim perpessi fuerant ærumnas, se nobis illaturos esse sunt minati. Sed miseris illis in mentem non venit, perfici eã rem minimè posse, quam verbis disertis veterũ prophetarum oracula denegent & abnuant. Cæterùm quum tanto studio ad id opus ferrẽtur, quicunque in arte ædificiorum celebres essent congregatis, materiã ad structuram omnem cõparatunt, locúmque ipsum splendidè repurgarunt: & sumptis ex publico impensis, argẽteos etiam fieri curarunt ligones. Tanto verò in opere tali ardore fuere, & alacritate tanta elaborarunt, vt ipsæ mulieres in sinu vestibúsque suis purgamenta exportarint: & quæcunque eis essent monilia, & mundum muliebrem omnem non grauatè in structuram eam impenderint. Et quamuis Græci aliena ab illis essent voluntate, tamen & ipsi eos in studio & labore eo adiuuerũt, conatum talem ad exitum suum perductum iri arbitrati: quo ipsi quoque falsas esse Christi prædictiones, oraculáque eius intercidisse iactarent. Atque vbi iã reliquias structuræ veteris ex imis fundamẽtis effoderunt, & solũ ita repurgarunt, vt ne lapis quidem super lapidem, iuxta responsum illud, permaneret: & postridie vt primum iacerent fundamentum, ad locum eum venerũt, terræmotũ ingẽtem ortum esse dicunt: & quòd

Hebræi quomodo sacra accipiant biblia.

** διαβεβηκότες*

Sicuti Hadrianus imperator, ita Iulianus quoque ingratis veritatem oraculi Iesu Christi de euersione templi Hierosolymitani cõfirmauit.

Iulianus Iudæos ad templum Hierosolymitanum restituendum extimulat.

† ἀπώμοτον

Iudæi studio summo in structuram tẽpli Hierosolymitani incumbunt.

Adiuuantur ea in re à Græcis.

Terræ motus ædificationem disiicit atque impedit.

Denuò Iudæi opus aggrediuntur.

vehementi eius concussione ex ipsis fundamentis lapides eiicerētur, non paucos ex Iudæis eiectos esse, qui vel ad operis spectaculū venerant, vel structurā ipsam curabant. Publica enim ædificia ipsi tēplo vicina soluta, atque cum impetu collapsa, eis quos intus oppressere, sepulchrorū loco fuere. Qui autem effugere voluerunt, semineces iacuere. Fuere qui crura & man⁹ & mēbra alia, pro eo atque clades fortè quemque cōprehendit, repentino casus impetu mutilata retulerunt. Terræmotus vis conquieuerat, & qui reliqui erant, opus rursum aggrediuntur: vt simul & quod magnopere cupiebant perficerent, & inevitabilem indignationem, quæ ea necessitate Imperialis constitutionis eis imminebat, effugerēt. Facilè namque natura homines, quibus delectātur studiis & laboribus, tendere semper ad † detrimentum solent. Qui id vnum profuturū existimant, quod sibi efficiendum proposuere, suo ipsorum ad id protracti errore: neque illi vtilitatem consilii ante cœptū opus capiendo deprehendere possunt: neque periculis inuoluti, & experientia ipsa de eis admoniti, prudenter se, pro eo atque deberent explicant, sicuti & Iudæis tū accidit.

† πρὸς τὸ ἀσύμφορον. Niceph. πρὸς τὸ συμφέρον. Sozo. hoc est, Ad emolumētum. Sed vtrūque verbum quamuis diuersum recta interpretatione ad eādem referri potest sententiam.

De igne, qui tum ibidem repentè est exortus: & quæ vestimentis hominū figura crucis adhæserunt, signis: & de diuino Euangelio in fundamentis inuento. Cap. 33.

Rursum structura igne cœlesti & inferna li impeditur.

IMpedimento nāque tanto obiecto, satis euidenter considerare erat, indignari instituto operi Deum. At illi denuò admota manu, quæ perficere nequirent, sunt aggressi. Sed enim quum iterum structurā experirentur, ignis ex ipsis fundamētis exiliens, & alius itē de cœlo imminens, plures etiā quàm antea cōsumpsisse fertur. Atq; id ita dicitur, & creditur neque quicquam ambiguitatis habet. Illud tantum variatur. Quidā enim aiunt, quum sacrum locum adire contenderent, flammam eis obuiam, id quod dictum est, peregisse. Alij autē, simul atque agger efferri cœptus esset, id accidisse affirmant. Siue autem hoc, siue illud verum est, nihil certè tanto miraculo derogatur. Igne porrò sicuti dictū est, cœlitus demisso, malleis, scalptra, serræ, secures, asciæ, & quæcūque ad ædificationem commoda operarij comportauerant, celeriter in cinerem sunt redacta: quòd incendium tale die toto grassatum sit. Et Iudæi maximo correpti pauore, etiā inuiti Christum verum Deum esse sunt professi: sequi tamē eum nolentes, in errore adhuc Iudaico conquieuerūt. Sed & aliud quod ad hæc accessit miraculum, eos ad fidē non perduxit, quod prioribus & manifestius fuit, & admirandum magis. Nam proxima nocte, sua sponte vestes eorum crucis signis radiorum instar conformatis, sunt consignatæ. Ita omnes vestitum tanquam stellis variegatum, & lanifica arte atque solertia distinctū habuere. Quo illucescente die viso, eluere & detergere crucis notas conati, nihil egere. Hæc, qui tum Hierosolymitanus episcopus fuit Cyrillus, cernens, Danielis prophetæ verbum secum ipse in animo perpendit (quod & Christus postea in sacris Euangelijs authoritate sua cōprobauit) & omnibus prædixit, aduenisse tempus, cum Seruatoris oraculum, Non mansurum scilicet esse lapidem super lapide in templo, exitum suum habeat. Atque hoc quum ille diceret, terræmotus grauis ingruens, lapides reliquos ex fundamentis eiecit atque dissipauit, atque insuper sæua quædam oborta procella, calcē & gypsum innumerabilium medimnorum in aerem ventilando dispulit. Et item qui subitò ex partibus inferioribus proserpsit ignis, innumeros quoque qui vel in opere ipso denuò pertinaciter instituto distinebantur, vel spectatum eò aduenerant, temporis momento consumpsit. Tantum Iulianus effecit, quum Christi prædictiones de Hierosolymis nulla veritatis autoritate niti, ostendere vellet. Neque id modò ille non egit: sed etiam contrarium exhibendo magis etiā certitudinem eam comprobauit. Atque hæc quidem prodigia ad veritatem oraculi comprobandam sufficiunt. Sanè quod modò dicetur, quum mirificum sit, magis rem ipsam confirmabit. Id ego in arcanis prorsus scriptis inuentum, referā. Sic enim habet. Quum fundamenta structuræ iacerentur, sicuti dictum est, & inter lapides vnus, cui extrema basis enapiata fuerat, loco moueretur, speluncæ cuiusdam os petræ incisum sese exhibuit. atque vbi propter profunditatem, antrum id perspici prorsus non posset, qui opus id curabant, rem certā explorare volentes, ex operarijs quendam ad funem longiorem vinctū demisere. Et ille in antrū quum peruenisset, aquam ad mediam vsque suram in eo reperit: & spelunca omni ex parte explorata, quadrangulam eam esse quantum manuum contrectatione colligere potuit, deprehendit. Deinde ad os eius reuertens, in columnam quandam in media spelunca non admodum supra aquam extantem incidit. Quam manu tenēs, libellum in ea positum, qui tenuissimo purissimóq; linteolo inuolutus esset, reperit. Quo accepto, fune ipso signū, vt ab eis qui illum demiserant, retraheretur, dedit. Receptus igitur, quamprimùm libello ostenso, stuporem omnibus incussit: & maximè quòd recens admodū & intactus is esse videretur, atque quòd tam abstruso & caliginoso loco repertus esset. Porrò libellus explicatus, non solum Iudæos verumetiam Græcos consternauit. Statim enim ab initio literis grandioribus promulgauit. In principio erat Verbum, & Verbū erat apud Deū, & Deus erat Verbū. Et vt simpliciter dicā, scriptura ea integrum Euangelium complectebatur, quod Theologica planè virginis discipuli lingua auspicatò annunciauit. Portendit autem id vnà cū reliquis miraculis, quæ cœlitus eo tempore exhibita sunt, haud vnquam Domini nostri Verbū intercisurum, quod extremam templi & vrbis desolationem prædixit. Etenim liber, Deum esse & conditorem rerum omnium eum docuit, qui talia dudū sanxisset. Declarauit præterea frustra esse eorum laborem, qui ædificationem eam tantopere vrgerent: eo quòd diuina & immutabilis sententia extremam templo abolitionem decreto suo constituisset. Atque ex iis & hisce similibus rebus plerique omnes statim censuerunt, vt Christum Deum esse profiterentur, cui templi restauratio placita non esset. Multi sanè ex ipsis breui ad ecclesiam se contulere, & sacris nostris sacratioribus & perfectioribus instituti atque initiati, hymnis atque supplicationibus propter facinora patrata, Christum placarunt. Hæc si cui minus

Instrumentū fabrile omne consumptum.

Iudæorum cæcitas.

Crucis signa in vestes eorū inciderunt.

Cyrillus episcopus Hierosolymitanus veritatem & certitudinem prædictionis Danielis et Christi testu deprehendit.

Tertiò quoque opus structuræ euertitur.

In specu quodam sub templi Hierosolymitani fundamentis liber Euangelij secūdum Ioannem inuentus.

Quid miracula tanta portēderint.

Multi prodigijs istis ad pœnitētiam & Christianismum adducti.

† Sozo. scribit, ætate sua plures adhuc testes eiusmodi superstites fuisse lib. 5. cap. vlt.

° clara alij Iudæorum imitatradunt Solymos a Iminib. Homeri celebratã gentem, eos ita vrbi Hierosolymam nomen è suo fecisse. Cornel. Tacit.

a De Hierosolymorum nomine.

b Hierosolyma longe clarissima vrbiu Orientis. Plin lib 5. cap. 14.

minus vera esse videntur, ei fidẽ faciant, qui ista A † viderunt & audierunt, & scriptis mandarunt: sin minus, Iudæi saltem & Græci persuadeant, qui opus id semiperfectum reliquerunt, seu potius inchoare neutiquam potuerũt. Præter alia, illud quoque obseruare conuenit, *a* Hierosolyma antea Iebus vocata fuisse, eáq; Beniamini tribules habuisse, priusquam Dauid, exercitus ductãdi honoris promissione, per ducẽ suum Ioabum, capta, duciq; ei quod receperat præstito, in maximam vrbẽ redacta, metropolim & principem Iudæorum gentis ciuitatem constituit. & Solymorũ nomẽ loco indidit, qui deinde propter sacrum templũ Hierosolyma cognominatus est. *b* Verùm de Hierosolymorum quæ cæ[r]simata est restitutione, hæc dicta sufficiant.

Vt Iulianus impetu in Persidem facto, per errorem naues B *ad Euphratem exusserit: & prælio commisso, occulta plaga ibi interierit. Cap. 34.*

Iuliani legationẽ Persarũ superbè reiicit.

Eiusdem in Persas expeditio.

Carras clade Crassi nobiles. plin. li. 5. cap. 24.

Assyrias Latio maculauit sanguine Carras Luca.

Iulianus in literis suis Cõstantium proscidit.

Blasphemia eius in Christum, & contumelia in Arsacium Armeniorũ ducem Christianum.

Inconsiderata Iuliani temeritas.

Iulianus ad Ctesiphontem vrbem venit.

TVm verò legati Persarum apud Imperatorem certis conditionibus de bello transacturi aderant, quos ad regem suum remisit, illo responso dato: quòd breui eum visuri essent, & quòd legationes nihil moraretur. Proinde oraculorum omnium responsis præuaricatori persuasus, inuictũ sibi esse aduersus Persas robur, magnificè exercitũ armauit, post Persas, Galilæos, & potissimùm Cæsarienses, propter magnũ Basilium & diuinũ Gregoriũ, se ita vt deberet, accepturũ esse minitatus. Porrò vere primo expeditionẽ maturauit & Euphrate fluuio trãsmisso, Edessam præteriit, propter Christianorũ odiũ, quòd vniuersa ea vrbs Christum summoperè coleret. Carras autẽ venit, atque ibi in Iouis tẽplo sacrificiis precationibúsque peractis, C circiter viginti millia armatorum ad flumen Tigrim, præsidij causa, vt loca ea tuerentur, & vt illorum sicubi opus esset auxilio vteretur, præmisit: & Arsacio Armeniorum duci, socio populi Romani, vt hostes aggrederetur, scripsit. Atqui in eis literis plurimũ pręcipiti temeritate vsus, Constantiũ quidem, cui successerat, vt imbellem & impium conuiciis afficiebat: seipsum autem veluti maximè imperio idoneũ & commodũ. Dijsque amicũ, laudibus ferebat. Et quũ Arsacium Christianum esse audiuisset, cõtumeliã adaugens, aut certè blasphemia & impiè dicto Christum proscindere, qui ei in rebus plerisque omnibus perpetuus mos erat, studẽs, insolenter & gloriosè apud eum iactauit, si negli- D gentius res sibi mãdatas gesturus esset, nõ illum ab eo adiutũ iri, quem ipse Deũ esse crederet. atque vbi se probè res constituisse putauit, per Assyriam Romanas duxit copias, & multa castella, vrbésque plures, vel armis subactas, vel proditione deditas recepit: & temerè, vt sors tulit, progrediens, locorũ quæ post se reliquit, & ad quæ eũ reuerti oportuit, nullam curã aut rationẽ habuit. Quęcunque autem cœpit oppida, prorsus vastauit: annonæ & commeatus horrea quoque partim ex ipsis fundamentis euertit, partim incendio cõsumpsit. Et iter secundũ Euphratis flumen faciens, prope ad Ctesiphontẽ peruenit, vrbem præclaram, atq; à Babylone in eis regionibus secundã: quæ præter cæteras cõmoditates, Regis quoque aulam & comitatum A commodè recipere posset. Ab ea non longè Tigris fluit amnis. Quoniam autem nauibus propter eam quæ in medio est terrã, Ctesiphontem peruenire non liceret, necessariúmque esset aut vrbem ipsam petere, & naues relinquere, aut nauibus retentis illam non adire: captiuo quodã quæstioni tormentorũ subdito, fossam quãdam illius indicio reperit, tẽporis diuturnitate aggere oppletam, per quam antiquitùs nauibus ad vrbẽ accessus fuerat. Itaque qui ei obstabat, aggere perfosso, Euphratem in Tigrim deriuauit, atque eo pacto exercitum vnà cum nauibus ad vrbẽ adduxit. Et Persæ, cum splendido equitum & armatorum apparatu, & cum elephãtis, in vlteriore Tigridis ripa sese ostendêre. Atque ipse quũ inter duo maxima flumina se clausum, & exercitũ in summũ discrimen adductum, siquidẽ manere ibi vellet: sin antẽ reuerti mallet, B per vicos & oppida, quæ combusta iam essent, & rerum necessariarum penuria premerentur, eundũ sibi esse videret, præmiis propositis, milites ad † equestris certaminis spectaculum vocauit. Quod quum fieret, nauiũ præfectos exonerare eas, & frumẽti in exercitus omne & impedimenta in vndas iacere iussit, vt milites sese in summa rerũ inopia & in medio periculo versari cernentes, fortes conciperent animos, & strenuè in prælio cum hostibus congrederẽtur. Et ordinũ ductoribus post cœnam conuocatis, milites nauibus imponere mandauit: noctúque Tigride transmisso, in ripam vlteriorem illi expositi pugnam iniere. Quod vbi Persarum quidam sensere, strenuè eis obuiam procesere. Cũ quibus cõfestim Romani manu conserta, mul- C tos concidêre, multos etiam somno adhuc oppressos interemere. Ac deinde die toto ingens certamen est continuatum: & pluribus reiectis, nec paucioribus occisis, ad fluuium Romani rediere, & ante vrbem Ctesiphontem castra posuêre. Cęterùm Imperatori vt vlterius procederet, consilium esse visum non est: sed magis ei, vt naues incenderentur: propterea quòd earũ causa milites multos à pugna abesse oporteret, placuit. Et iam cum copiis suis reditum in Romani imperij ditionem maturabat, Tigride amne ad sinistram relicto. Ac primùm quidem in regionem fertilem, & rebus omnibus abundantem, captiuorum indicio venerunt. Deinde autẽ senex quidam, qui vitam pro communi Persarũ libertate deuouerat, consultò vt caperetur, no- D ctu is occasionem præbuit. Igitur mox veluti nõ sua spõte captus, ad Imperatorem est adductus. Et de rebus multis interrogatus, veráq; dicere existimatus, ei vt sequatur persuadet. Pollicitus namque est, exercitum se quamprimum ad Romanorum fines ducturum. Iuuari tantum quãdam duorum aut trium dierum itinere regionẽ peragrandam, cibaria & alias res necessarias ferendas, & copias per solitudinem ducẽdas esse, dictitans. Fraude ea atque seductione sapientis seu potius sophistici senis persuasus seductor, qui multos sophistica sua arte deceperat, eundũ esse, quà senex duceret, statuit. Triduo iter progressi, in lucos incultos inciderunt: & viæ dux tortus, consilium suum, sua videlicet spõte propter ciues & populares suos, se ad mortem procurrisse, cruciatúsque omnes perferre paratum

† ἱπποδρομίαν.

Frumentum & impedimenta Iulianus in flumen conijcit.

Fortiter Romani aggressi Persas rem gerunt.

Naues incenduntur. Iulianus in Ro. ditionem regredi parat.

In proditorem Sinonem via duce incidit.

C

Proditor producturum se indicat. esse, professus est. In discrimine summo exercitus versabatur, difficultate itineris & alimentorum penuria confectus: quum splendida Persarum acies derepente adest, & prælio ingenti commisso, turbidus ventus vehementer flare incipiens densa nube cœlum atque solem obscurat, pulverem in aerem sublatum ventilat, caliginémq; & tenebras ingentes excitat. Et Persicus exercitus in nostros irruens, socios atque auxiliares secum Saracenos† hastatos adducebat. *Saraceni Persarum auxiliares. †κοντοφόρους.* Horum aliquis hasta protensa, Imperatorem graviter vulnerat: membrana ea quæ peritoneum dicitur, & extra omnia intrinsecus tegit, ita disrupta, vt cuspide extracta excrementa sanguine mixta eam sint consecuta. *Iulianus lethaliter vulneratur, varia opinio de Iuliani cæde.* * Percussori ea Imperatoris satellitibus quidam caput amputauit. Imperatorem autem ita lethaliter vulneratum, scuto impositum, satellites eius in tabernaculum imperatorium detulerunt. Porrò nonnulli qui vulnus vnde peruenerit, profsuanó videntur, à quopiam familiarium suorum inflictum esse existimarunt. Atque alij quidem Persam, alij Saracenum sunt qui Romanum militem occidisse affirmant, indignatum videlicet, sicuti verisimile erat, quòd imprudenti temeritate & gloriosa audacia tantum perdidisset exercitum. Libanius sanè Syrus Sophista, amicus eius intimus & præceptor, de percussore eius in funebri oratione, quã de eo composuit, talia scribit. *Libanius de cæde & percussore Iuliani.* Quis igitur eum interemerit, audire quispiam cupit? Nomen eius nescio. Non hostem autem percussorem eum fuisse, apertum indicium est, quòd ex hostibus nemo vulneris eius nomine honorem & præmium acceperit, quum quidem Persarum rex per præcones percussorem eius euocauerit: & ingentia, qui sese indicasset, præmia percepturus fuerit. Sed ne eorum quidem cupiditate quispiam est adductus, vt facinus sibi tantum per iactantiam arrogaret. Et multa profectò hostibus debetur gratia, quòd cuius facti autores nõ fuerunt, eiusdem sibi gloriam nõ vendicarunt. Sed nobis, vt interfectorem inquireremus, permiserunt, quibus illum diutius viuere bono non fuit. Sunt autem isti, qui nullis viuunt legibus. *Perstringuntur acerbè Christiani.* Qui quidem quod dudum sunt conati, tum demum quum possent, peregerunt: iniquitate reliqua eos cogente, cui sub illius imperio locus non fuit: & maximè deorum cultu, cui ipsi maximè sunt aduersati. Libanius quidem Christianum fuisse transgressoris percussorem, dicere videtur. Neque dissentaneum est, aliquem ex militibus, qui sub signis eius erant, hæc sic secum cõsiderasse: *Percussoris Iuliani tanquam tyrannicidæ deliberantis cogitatio.* Quòd si qui olim tyrannum sustulisset, is ab omnibus propter communem libertatem asserendam, aut aliquem ex necessariis & propinquis vindicandum, vel cum vitæ periculo facinus tantum ausos, laudem retulit: neque se quoquam reprehensurum esse, si Dei & religionis causa, se in certum periculum conijceret. Mihi verò de his quæ dicta variè sunt, accuratius inquirere minimè necessarium videtur. *Callistus à dæmone Iulianũ cæsum esse scripsit.* Nam & Callistus, qui res eius heroico versu complexus est, rebus bellicis ea positis, à dæmone eum vulneratum occubuisse dicit. Atque is tametsi

* *Sozomenus, percussorem Iuliani post vulnus illis inflictũ latuisse, & equo admisso fuga sibi cõsuluisse dicit.* καὶ τῷ ἵππῳ καταλαβὼν, ὅστις ἦν, ἀπῆλθε λαθών.

E herum sui in honore prosequeretur, hæc tamen scripsit. Et fortasse hoc sic, quamuis ab homine poeta dictum, verum fuit. Non paucos enim Erynnyes vltæ sunt. At enim quemadmodum verissima & constantissima, quæ ad nos quoque peruenit, vbique obtinuit fama, vindicta diuina Iulianum trucidatum esse constat: percussorémque eius, libri nobis clarum illum & magnũ Mercurium esse produnt. *Mercurius Iuliani percussor.*

Quòd visiones diuinis quibusdam apparentes, Iuliani apud Persas necem portenderint. cap. 35.

Hvius rei argumentum est, diuina quædam visio, quæ Iuliano cognomento Sabæ monacho, virtute præclaro viro, est oblata. *Iulianus Sabas Monachus in visione Iuliani cædem vidit.* Qui auditis impij illius minis, sedulò Deum, vt quãprimùm nos ab illius tyrãnide liberaret, orauit. F Et cædes ei quo in Perside peracta est die, reuelata est. Discipulis namque suis, causam ecstasis atque consternationis inquirẽtibus, id ipsam reuelauit, atque illi porrò aliis viri eius dicta indicarunt. Sed enim de visione ea quũ exactior inuestigatio fieret, cõpertum est, qua hora res gesta fuerat, eadẽ illũ eam vidisse. Sed & Didymus philosophus ecclesiasticus domicilium Alexãdriæ habens, in mœrore maximo fuit, quùm propter Imperatorem qui tam impiã sequeretur religionẽ, tum quùd ecclesias tãtopere cõtemni videret. *Didymus Alexandrinus itidem.* Quapropter ieiuniis sese macerauit, & Deũ precibus inuocauit: ac ne oculu quidẽ alimenti quidquã sumpsit. Propter ingentẽ sanè dolorẽ in sella cõsidens, somno obrutus est: deinde cõsternatione correptus, equos candidos per aerẽ discurrẽtes sibi videre est visus: & qui eis insidebant equites, voce clara promulgantes: Renun-G ciate Didymo, hac ipsa hora Iulianum esse cæsum: idipsum Athanasio quoque magno significetur: & Didymus exurgẽs cibũ capiat. Quidã etiã ex necessariis & amicis Iuliani, ad ipsum cõtra Persas bellũ gerentẽ via publica profectus, *Familiaris quoque & propinquus ipsius Iulianũ apostatæ.* quum ex itinere profectionẽ accelerãs, in locũ quendã diuerteret, eo quòd domicilij alterius ibi copia non esset, in ecclesia quadam dormire est coactus. *ὕπαρ. ὄναρ.* Atque ibi vigilans magis quàm somnians, sicuti asseruit, vidit, vt circa se multi conuenientes (erat autem Apostolorum, Prophetarum & Martyrum chorus) Imperatoris aduersus ecclesias contumeliam deplorarint: & quid facto opus esset, alius ab alio requisierit. H Et quum diu multúmque ad eum modum deliberassent, & veluti addubitassent, duos ex illorum cœtu consurrexisse dicit, Artemium & Mercurium, qui alios bono animo esse iussérint, & alacritate singulari diuinum illũ cõuentum reliquerint, quasi ad Iuliani Imperij euersionem itæ properãtes. *Diui Artemius & Mercurius nuntij cædis Iulianæ, ipsius potius percussores eius.* Porrò qui visionẽ hanc vidit, euentum & finem eius metuens profectionem prosequi neglexit. Ac rursum ibi somno oppressus, eundem illum cœtum denuò vidit: eóque qui prius magno studio properantes abierant, & proxima nocte bellum Iuliano inferre crediti fuerant, reuersos, aliis celerrimè renunciare, desertorem necatũ esse, nec de cætero causam esse cur ita sint solliciti. Quæ Iulianus monachus, & ecclesiasticus philosophus Didymus Alexãdrinus, & præterea desertoris ipsius familiaris & propinquus viderint, talia sunt.

Neque

Neque illorum quisquam à veritate aberrauit, quæ cedes postea renunciata cōfirmauit. Quod si quispiam adhuc illum qui sic ecclesias vastauerit, non diuina vindicta interemptum esse cōtendat: id vaticinium persuadeat, quod diuinus quidam vir, Libanij quidem familiaris, institutis autē ecclesiasticis probè eruditus prædixit. Quum namque Iulianus exercitū in Persas duceret, & Libanius illudens ad sanctum illum virum diceret, † Quidnam fabri faceret filius? respondēs ille: Ligneam, inquit, arcam ad mortem Imperatoris tui elaborat. Et parua intercessit mora, quum mortuus ille adductus est, qui superbus & inflatus gloriam Alexandri somniauerat, ac potius longè illum superasse sibi visus fuerat: & iuxta Pythagoræ sententiam animarū transmigrationes magnifaciens, ex corporum transmutatione Alexandri animam se habere, atque adeò Alexandrū in corpore alio se esse, di xerat. Neque satis intellexit, a vincere quidem pulchrū esse: victoria autē per insolentiā abuti, inuidiosum. Seduxit autē eum Maximus etiam philosophus, qui ei aderat, & diuinationibus quibusdam transuersum egit. Sed enim vnde ei clades ea euenerit, quodammodo ipsemet intellexit, neque prorsus calamitatis autorem ignorauit. Dicitur enim, quum è vulnere caua manu sanguinē hausisset, atque eum in cœlum velut Christū conspiciens coniecisset, perinde atque causam cædis suę ioeū referret, vociferatus esse: Vicisti Galilæe, Vicisti. Alij verò tradunt eū Solē natalis horæ suæ * inspectorē, propter astronomicum quendā ambitū accusasse, quòd Persis auxilium tulerit, se autē nō seruauerit. Et, siquidē verum est, iam in orturus, anima secedēte à corpore, diuinius quodāmodo quàm pro hominū captu potuit, oculos intendisse ita fertur, vt etiā Christū viderit: quod sanè affirmare non possum. non multi enim hoc dixerunt. Verū tamen id etiam veli ti mēdacium nō refello. Verisimile enim est, & hoc, & eo adhuc multo admiranda magis accidisse, ne humano cōsilio quæ à Christo nomen habet religionē constitisse, dicete quispiam possit. Atque ille sic se habens, & sanguine diffluēs, disertè, * Saturate Nazarene, exclamauit. Alios quoque deos cōtumelia afficit, malos eos & perniciosos appellās Præstō ei affuit Sardis ortus medicus præstātissimus, Oribasius Lydius. Sed curam eius omnē vulnus illius risit atque cōtempsit. Ita qui se multis seculis victurum credidit, intra triduū est extinctus qui in Cæsaris dignitate quinquenniū, in imperio autem à Cōstantij morte annos duos cū dimidio exegit. Mortuus est ætatis anno trigesimo primo. Toto sanè imperij eius tempore iratus Deus, varias calamitates & innumera mala Romanorum immisit ditioni. Siquidem terra ingenti motu cōcussa effecit, vt neque in domibus tutò homines manerent, neque sub dio etiā rectè versarentur. Sub ipsius quoque imperio decantatissima illa vrbi Alexandrinæ calamitas accidit, quum mare vehementi æstu concitū, & vltra fines suos progressum, ita vt diluuiū aridā & continentem terram inundauit, vt eo in locū suum regresso, in rectorū tegulis scaphæ marinę sint repertæ. Vnde Alexandrini, ab eo tempore quo talis inundatio coorta est, diem festū eum peragentes, faces multas in vrbe accendunt, carminibúsque & gratiarum actionibus itam Dei supplices placāt, solennitatémque anniuersariā cum insigni pietate & religione obseruant. Siccitates enim intensę eo imperante quum fruges extinxerūt, tum aetem quoque pestiferum reddidere. Quapropter hominibus rerum penoria pressis, fames admodū excreuit: adeò vt homines ad insolitas prorsus vitæ agēdæ rationes, & ad irrationalium animantium alimenta sint cōuersi. Famem pestilentia est cōsequuta, quæ corpora infestauit, & varios progenuit morbos, vnde plurimi mortales interiere. Iuliani res hūc habuere finem, omnibus quidem Christianis, præcipuè tamen Antiocheois gratū & iucundū: qui propter cædē eius publico instituto tripudio, Maximum etiam philosophum conuiciis proscinderunt, illud accineotes, Vbi sunt diuinationes tuæ stultæ Maxime? Vicit Deus, & Christus eius. Multa autem capita & corpora hominū iugulatorum in cistis, in puteis, & in locis secretionibus Imperatoriæ aulæ Antiochiæ sunt reperta, quos ille, res futuras ioquirens, clàm mactauit. Sicuti & in oppido Carris. Nam ibi templum ingressus est, foribúsque probè clausis munitis, execrandā peregit per incantationes & imposturas magica sacra. Mulier quoque post eius mortem ibi, ita vt in sublime sublata & ex capillis suspensa fuerat, reperta est, quam futurum inuestigans reseci it.

Eidem sacris Libanio sophistæ a viro christiano prædicta.
† Iosephi dictum.
Μετεμψύχωσις, hoc est, transformationem animarū Pythagorica.
a Νικᾶν μὲν καλὸν, ὑπερβαλεῖν δὲ ἐπίφθονον.
Iuliani a philosopho Maximo seductus.
Idem meritas vindictā Christi agnouit.
** ἔφορον.*
** suprema Iuliani in christū blasphemia.*
Oribasius Iuliani medicus.
Iuliani mors.
Calamitates orbis Romani sub Iuliano.
Terræ motus.
Diluuium Alexandrinum.
Siccitas ingens.
Fames.
Pestilentia.
Antiochenorum in Maximum philosophum scomma.
Post mortem Iuliani magiæ eius & necromantia in publicum producta.

Quæ Libanius in funebri oratione Iuliani contra nos scripserit, ei responsum, dicta eius refellens. cap. 36.

DE impij Principis huius morte lugubrem composuit orationem Sophista Libanius, quam Iulianum siue funebrē querelā inscripsit, in qua multas eius laudes recenset: & res quoq; gestas, prout visum est ei, cōmemorat, mentionem quoque librorū eius faciēs, quos aduersus Christianos composuit, sacta Euangelia oppugnans, & veluti falsa ea esse refellere tentās. Vbi etiā, quòd ea ludibriū nugásque esse ille demōstrauerit, tradit. Quòd si alias illius res Libanius laudare constituisset, silentio ea præteriissem, & ad historiam nostrā continoandā processissem. Quandoquidem autē dicendi vi & arte fretus, illum & libros illius laudibus efferens, religionem nostrā acerbè perstringit: iniuriā veritati facerem, nisi ipsum nugatorē esse ostēderem, & ea quæ nos attigit parte reprehenderem atque redarguerem. Sed prius pauca quædam quæ in illius oratione sunt exponam, & deinde sententiā meam adijciam. Quum hybernę, inquit, noctes longiores essent, incumbens eis libris Imperator, qui hominem Palæstinum Deū & Dei filiū faciunt, ingenti contentione & vi eos refutauit, religionémque eam risum prorsus & nugas esse declarauit. Qua in re sapiētiorem se Tyrio fene præstitit. Sed hoc mihi ignoscat Tyrius iste, & placidè hoc dictum ferat, quòd à filio sit victus. Hæc Sophista ille. Atque ego quidē eum virum optimum fuisse sophistam, & ab eloquētia plurimùm potuisse, vt oratorem egregium, scio. Quapropter apud omnes etiam cōtestor, illum, nisi in eadē cum Iuliano in religione fuisset opinione, plura etiā in illum quàm Christiani dixerint, & quidē vt hominem Sophistam, splendi-

Libanij oratio de funere Iuliani.
Falsò is scripsit, refutatas esse a Iuliano sacras literas nostras.
Libanij verba.
1 dictū amatoris de leuitate & vanitate Libanij.

Porphyrius & Hecebolius sophista.

dius dictorum fuisse: quoniam & in Constantiũ viuentem quidem orationes laudatorias composuit, in defunctum autem inuectiuas conscripsit. Ac si Porphyrius imperiale sumpsisset diadema, scripta illius longè Iuliani libris, stylo ea celebrans, vt equidem puto, prætulisset. Si verò Iulianus artẽ sophisticam exercuisset, eũ ipsum quoque sophistam non bonum fuisse dixisset: sicuti de Hecebolio fecit, in eadem de Iuliano oratione funebri sua. Cæterùm quum ille eiusdẽ

Refutatio verborum Libanij.

** ἐπιβίναι.*

sententiæ cum Iuliano particeps, amicúsq; eius, & si addere libet, sophista, quæcunque ei visa sunt, Iuliano tribuerit: age nos quoque quoad possumus, eum confutemus. * Incubuisse enim illum, inquit, libris, longioribus hyemis noctibus. Videtur autem per verbum Incumhẽdi, significare, studio illi fuisse, Inuectiuas scribere, sicuti Sophistæ studium collocant in adolescẽtibus exercendis. Cõsentaneum verò est, libros istos eum antea nouisse, quibus videlicet in sacro aliquando ministerio vsus fuerit. Et incubuit illis studio & contentione diuturniore, sed eos vi dicendi non redarguit & refellit, vt tu dicis: verùm imbecillitate potius ingenij, & defectu veritatis, vt homo facetus, & * scommatibus libenter ludens, quæ probè fundata sunt, conuellere & traducere est conatus. Nam qui cum alio hoc pugnæ genere congreditur, quædam adulterans atque deprauans, quædã de suo adiiciens, modísque omnibus in re & sententia quaque veritatem supprimens mentitur & fallit: atque odio & inimicitiis infestus, non facere solum, sed etiam dicere hostiliter studet: ac quæcunque sibi insunt mala, inimico ea suo imponere contendit. Sedenim quòd ambo, Iulianus inquam, & Porphyrius, quem Tyrium senẽ vocat, scommatum consectatores fuerint, id ex libris eorum apertè ostendemus. In philosophica enim, quam ita Porphyrius inscripsit, historia, mirum est quantopere vitam Philosophorum coryphæi Socratis cauillando taxet, tot in eum confictis sycophantiis, quot neque Anytus, neque Melitus, qui illum, quòd res nouas contra leges veteres induceret, accusarunt, vnquã excogitarunt. Atque id quidem in Socratem, quẽ propter temperãtiam, iustitiam, & reliquas virtutes, nõ solum Plato & Xenophon, verumetiã reliquus philosophorum cœtus præcipuè miratus, vt diis † charum, & supra hominis captum sapientem, commendarunt, ille fecit. Transgressor verò patrem æmulatus, idẽ eis fecit, quibus successit, imperatoribus. a Omnes namque reprehẽdit, & ne Marco quidem philosopho pepercit. Adeò sanè in Constantinum magnum & Constantium filium eius est inuectus, vt facile existimare liceat, non aliam ob causam illũ scribendi laborẽ suscepisse, quàm vt istos proscinderet: vtpote viros Dei amantes, & qui fortitudine, virtutibus aliis, & vera philosophia laudẽ magnam consequuti essent. Verùm ambos hos conuiciatores fuisse, ampliore probatione mihi opus nõ est. Sufficiunt enim ista, ad certã malevolentis illius animi declarationẽ: & paulo pòst verbis suis mihi admirandus ille Gregorius suffragabitur, qui naturã & mores Apostatæ optimè depinxit. Porrò quòd etiam ante istos permulti doctrinæ nostræ veritatem vi oppugnare

φιλοσκώμμων.

Refutatorum b.stilum.

πάθος.

Iulianus & Porphyrius.

φιλοσκώπται.

Socratis philosophi accusatores Anytus & Melitus.

Hunc Porphyrius scommatibus proscidit.

Iustinus philosophus & martyr christi. Socratẽ & Heraclitũ in eodem catalogo sanctorũ cum Abraã & aliis recẽset, tanquam verbi Dei cultores.

a Iulianus in decessores imperatores inuectus.

Etiam ante Porphyrium

E aggressi sunt, è diuinis oraculis quędam peruertentes, quædã autem ad sensum suum detorquẽtes, non pauci ostenderunt, qui cũ illis cõgressi, cauillationes eorũ cõfutatas in publica monumenta retulerunt. In primis verò doctissimus Origenes, qui longo ante Iuliani m tẽpore fuit, quæcunque in sacris literis turbas ciere, aut lectores earũ perturbare visa sunt, propè distinxit: subiectisque contrariis argumentis, & locis quibusque, ita vt debuit, declaratis, eorum qui eos malè & imperitè acciperent, nugas lõgas & sophisticas aggressiones refellit. Indicant hoc, quæ is ad Galatã Marcellũ cõposuit, *& quæ ad *Porphyrium quẽ diximus luculẽter rescripsit, libellis de rebus eiuscemodi editis, quibus propter copiã verborũ veritatis effecit, vt illi quod contra dicerent, non haberent. Quos libros si F non † ita cursim Iulianus legisset, nunquam ad cauillationes & blasphemias scribẽdas delapsus esset. Sedenim Iuliano studio fuisse vi scommatibus & dicacitate vteretur, nõ apud eos qui solidã pietatis veritatẽ & formam tenent, sed simplices & imperitos homines, ex eo satis cõstat. Vbi enim è scripturis * quæcunque hominum more prout res ferunt ad captũ nostrũ, de Deo, & præcipuè de Christi œconomia, saluti que nostræ administratione dicta sunt, decerpsit, & eius generis dicta quædã collegit, deinde hisce verbis infert: Horũ igitur omniũ, nisi ratio quępiam est, arcanã aliquam, vt ego puto contẽplationẽ habens, multas libri isti de Deo continent blasphemias. Hæc quidem in tertio suo contra Christianos libro refert. In eo autẽ libro quem de * Cynicismo inscripsit, quomodo conueniat G sacras fingere fabulas disserens, hæc scribit. De rebus eiuscemodi veritatem occultari oportet. vult enim natura occultari: & quod de Deorũ essentia occultum est, nudis verbis in aures impuras conici non sustinet. Ex quibus verbis satis apparet, suspicionem eum obtinere mysticũ quiddam & arcanum sacram tegere scripturam. Videtur quoque indignari, non eandem secum omnes opinionẽ de hac habere. Et in Christianos inuehitur, quod simplicius verba oraculorum accipiant. Minimè verò propter multorũ simplicitatem, illum tanto fastu aduersus sacras scripturas efferri oportuit: neque odisse eas aut auersari propterea debuit, quod quas ipse † perperam intellexerit, nõ omnes, sicuti ei visum esset, accepissent. Verùm idẽ ei accidisse videtur, H quod patri & magistro eius Porphyrio euenit. A quibusdã nãque Christianis Cæsareæ verberatus ille, quòd iniuriã eã non benè ferret, veluti atra bile percitus, Christianismi quidẽ abiurauit: eorũ autem qui plagis illum affecerãt odio, ad Christũ & Christianorũ scripturas impiè cõuiciis proscindẽdas est progressus: quem admodũ Eusebius Pamphili inquit, qui eius aduersus nos cõpositos libros optimè refutauit. Iulianus autem per arrogãtiam ingẽtem, propter simpliciores, impetu furioso cõtra Christianos cõcepto, eodẽ modo ad Porphyrij rabiem declinauit. Itaque ambo detestãdi: quippe qui prudẽtes atque sciẽtes impietatẽ complexi sint, & voluntarij propterea cõsultóque admissi peccati supplicium pendant. Enimuero Libanius, dum, veluti nos irridens, Palęstinum hominẽ, loquit, Deum

Deique

& Apostas. multi Christianã doctrinam & religionem taxarunt.

Origenes aduersus Marcellum Galatã & Porphyrium Tyrium literas christianas defendit.

** Hunc Porphyrius cunis scopulus Origenis apud Plotinum magistrum, & vsque ad tẽpora Probi impe. vixit.*

† μὴ παρέργως.

** ὅσα τῆς γραφῆς οἰκονομικῶς ἀνθρωποπαθέστερον τά πάντα.*

Iuliani de sacris libris nostris verba.

περὶ κυνισμοῦ.

† κακῶς. Ita enim legendum etiã apud Socrat. lib. 3 cap. 23.

Causa quare Porphyrius christum abiurarit, & in Christianismum sit inuectus.

Contra Porphyrium Eusebius Pamphili scripsit.

Cur Iulianus quoq; à Christo defecerit.

peccatum ad mortem.

Libanius Iulianum Deum facit, dæmonẽ appellans.

Deique filium faciunt: oblitus esse videtur, quo modo in fine eius quæ dicta est orationis, Iulianum in numerum Deorũ referat: primũ Iuliani obitus nuncium penè lapidibus obrutum esse, veluti is aduersus Deum mentiretur, dicens. Et paucis interpositis verbis, rursum exclamãs: O dæmonum alumne, dæmonum sectator, dæmonum assessor. Et quamuis ille hisce verbis aliud sentiret, tamen nõ vitato cognomine seu æquiuoco verbo, idem dicere videtur, quæ & Christiani ipsi per conuiciũ de Iuliano dicũt. Quòd si Sophista vnum hoc, vt apostatam laudaret, egit, dictionẽ certè ambiguã reiicere debuisset. Quod quidem alibi eum fecisse apparet. Nã de verbo quodam probrosè reprehẽsus, in orationibus suis id induxit. Verùm enimuerò quomodo Christus homo Deus quoque sit: & quod in eo apparet, homo: quòd autem intelligẽtia per- B cipitur, Deus sit: & rursum quemodo idem homo Deus existat, vtrunque satis clarè diuinæ ostendunt literæ. atque id Christiani norunt. Græcæ autem superstitionis cultores priusquã credãt, quomodo id scire queant? Obstat namq; illud, quod diuini spiritus oraculo dictum est: Si non credideritis, non intelligetis. Quin illos obducta veste, pudore potius affici conueniebat, qui homines multos in deorum numerum retulerint, atque eos quósnam quæso? Optandũ sanè esset, ut illos eos & temperantes, aut aliter morum integritate probatos fuisse. Verùm cõtraria omnia in eis reperiuntur: quippe qui iniusticia, ebrietate, & stupris probrosis vitam transegerint. Declarat hoc Hercules, Dionysius, & Æsculapius: per quorum numina dum Liba- C nius continuè in libris suis iurat, non erubescit tamen. Atqui illorum amores insanos & ougamenta alia, si per tempus referre liceret, prolixũ profectò perpetuúmque sanis & prudentibus viris mouerent risum. Sed ad eam rem cuiuis quamprimum cognoscẽdam sufficerit, Aristotelis peplum, Dionysij corona, πολυμνήμων hoc est multa memorans Regini liber, & poetarum turba: qui rebus illorum expositis, deliramenta potius & nugas quàm Theologiam posteris reliquêre. Cæterùm Græcos procliues magis & promptos esse ad homines Deorum honoribus cohonestandos, & quidem præter decorum & rationem omnem, ex iis quę paucis commemorabimus, satis liquebit. Etenim Rhodiis, quum aliquando calamitate graui premerentur, oraculum premulgauit, si Atym insanorum sacro- D rum in Phrygia sacerdotem colerent, fore vt ærumna sua liberentur. Responsum id tale fuit.

Idem non vitauit verbum æquiuocum.

Idololatræ stultissimos etiã homines in deorum numerum retulerunt.

Libri Græcorũ idolomaniam eorum exponunt.

Atys deus.

" *Atyn implorate deum namque alter Adonis,*
" *Alter & est donator opum crinitus Iacchus.*

Oraculum sic habuit, quod Atym Phrigiũ, qui se ipsum præ amoris insania euirauit, eisdẽ cum Adonide & Baccho honoribus colere iubet. Alexandro autẽ Macedoni, quum in Asiam transiret, Pythius dæmon, Amphictyonibus ei fauentibus, tale edidit oraculum.

Euirauit omnes Veneris vaga pueros. Vatr.

Alexander Macedo deus.

" *Supremum celebrate Iouem, celebrate Mineruam,*
" *Et diuum humano latitantem in corpore regem,*
" *Stirpis Alexandrum cælestis, vt ordine recte,*
" *Et mores hominum componat legibus æquis.*

Et oraculum quidem istud potentiæ Alexandri A assentans, Deum illum fecit. Cleomedem verò pugilem præterire nefas esset, quem diuinis auctum honoribus, tali etiam ornaruot oraculo.

Cleomedes pugil deus.

Vltimus heroum Cleomedes Astipaleus.
Iam Deus est facris illum venerantor, & aris.

Quod propter respõsum, Diogenes Cynicus & Oenomaus philosophus oraculum Pythij Apollinis spreuere. Cyziceni Hadrianum Imperatorem tredecimum esse Deum promulgarunt. Sed & ipse * Hadrianus, amasium suũ Antinoum in numerum deorum retulit. Hæc sanè sophistarum præstantissimus Libanius meritò traducat, ludibriúmque & gerras esse rectè dicat: qui quidem, si quisquam alius, & ipse oracula deorum & μονόβιβλον hoc est vnicum illũ librum † quem Alexandrini de Alexandri vita cõscripserunt, maximè nouit. Atque illum etiã, B supra eos quos diximus, b Porphyrium Deum facere non pudet. Propitius enim, inquit, sit senex Tyrius: quòd videlicet Imperatoris scripta illius libris præferat. Hæc sic per digressionem retuli, propter Libanij Sophistæ contumelias, quas in nostram euomuit religionem. Qui & ipse postea dicitur diuini Basilij consuetudine adductus, superstitioni suæ nuncium remisisse, & Christianus factus esse.

Hadrianus deus.

Antinous deus.

† τὸ ἀδριας εἰς τὸν ἀλεξάνδρου βίον ἐπιγραφέν. Socra. lib. 3. cap. 23. Quẽ Adrianus de vita Alexãdri inscripsit. Fortasse enim pro Adria, legendum Arrianus.

b Porphyrius Libanio deus.

Libanius Christianus factus.

* *Quid loquar An tinoum, cælesti sede locatum?*
Illum delicias nunc diui principis, illum
Purpureo in gremio spoliatum sorte virili,
Adrianique Dei Ganymedem, non cyathos Diis
Porgere, sed medio recubantem cum Ioue fulcro,
Nectaris Ambrosij sacrum potare lyæum,
cúmque suo in templis vota exaudire marito?

C Prudent. lib. 1. contra Symmachum.

Ex secunda Gregorij Theologi in Iulianum inuectiua, de ingenio, moribus, gestu corporis, morte & sepultura Iuliani. Cap. 37.

VErum quali morum consuetudine & corporis statu Iulianus fuerit, quomodo vitã finierit, & seipsum Deũ facere voluerit, non locupletiorem adducere testem possum, quam magnum illum in Theologia Gregorium, qui cum illo vixit, easdémque scholas frequentauit, & res eius melius quàm alius quispiam perspectas habuit, easdémque pro eo atque par fuit, risit, atque in Inuectiuis suis traduxit: Igitur in Inuectiua secunda contra Iulianum, & Græcæ religionis sectatores, de eo hæc refert. " Atque hæc quidem aliis experientia & potẽtia D potestatem adepta exhibuit: mihi verù quodãmodo longius antea sunt cognita, ex quo tẽpore Athenis cũ homine fui. Venit namq; eò quoque non ita multo pòst, quam frater eius nouas fuerat cõtra Imperatorẽ res molitus, culpã eam à se amoliens. Et duplicem præ se profectionis Atticæ tulit causam: alteram quidem honestiorem, vt Græciæ res cognosceret & scholas Atticas videret: alteram autem occultiorẽ, & paucis notam, vt sacrificulis ibi & seductoribus de rebus eis quibus maximè studebat, daret operam, impietate tanta nondum apertam obtinente libertatem. Tum igitur non malum me, viro eo cognoscendo, coniectorem esse memini. Et quamuis non vnus ea eis essem, qui in tali arte sunt egregij, tamen me vatem effecit "

Gregorius Nazianzenus ac Iuliani condiscipuli sui vecordia.

motum eius inæquabilitas, & stupor maximus: * siquidem qui bene cóiectat, vates is perhibetur optimus. Non boni sanè hominis indicia mihi esse visa sunt, ceruix non consistens, humeri quos subinde iactaret ac reduceret mobiles: oculi errabūdi & vagi, furibundúmq; quiddam cernentes: pedes instabiles, & genibus, nutantes: nasus contumeliam & contemptum spirãs: † vultus derìdiculus, & idem vicium secum ferens: risus immoderatus, & corpus cachinno concutiens: nutus siue annuens seu renuens, ratione carens: sermo consistens, & respiratione concisus: interrogationes incompositæ, & ineptæ: respõsiones nihilo illis meliores, aliæ aliis immineutes, sibíque minimè constantes, neque ab institutione liberalioris doctrinæ prouenientes. Sed quid ego singula commemorem? Talem eum ante actiones eius esse vidi, qualé in actionibus ipsis cognoui. Ac si mihi adessent, qui tum mecum fuere, & me audière, testes illi essent, postquã ista vidi, statim me dixisse: Deus bone, quantum malum Romanum fouet imperium? Prædixíque adeò ista, & me falsum vatem esse optaui. Et melius profectò id fuisset, quàm vt sic orbis noster tantis oppleretur malis, & tale in eo existeret portentum & prodigium, quale antea nunquam: cùm quidem multæ aquarum vulgatæ sint eluuiones, multæ exustiones, multę concussiones & hiatus terræ, prætetea hominũ inhumanæ & feræ species, monstrosęq; & mistę nouo prorsus & insolito modo naturæ. Verùm dignum quoque tanta væcordia & importunitate exitum tulit. De quo non vna extat opinio, quòd alij aliud dicant & circumferant, tam qui pugnæ affuerunt, quàm qui ab ea lógius abfuerunt. Quidã, à Persis eũ iaculo confossum esse dicũt, cùm temerè incompositis excursionibus, non sine stoliditate nunc huc nunc illuc perequitans, vteretur. Sunt qui tale quiddam de eo memorant. * In tumulum eum editiorem conscendisse, vt quasi è specula exercitum lustraret, & quãtum ex eo bello copiarum superesset, cognosceret. Atque quum ingens ei, spéque adeò sua amplior multitudo esse visa esset, ita eum dixisse: Quàm graue futurum est, si omnes isti in Romanorum ditionem reducẽtur? Quo eius verbo, tanquam illis salutem inuidentis, miliié quendam qui id excepit cómotum, quòd iram non perferret, nulla salutis suæ ratione habita, ense latus eius perfodisse. Alij porrò id ausum esse dicunt, ex barbaris ridiculum quendam ex eis hominem, qui exercitum, vt in mœrore solatio, & in compotationibus ludibrio sint, sequi solent. Nonnulli etiam cædis eius laudem Saraceno cuidam tribuunt. Verùm vtcunque se res habeat, vulnus quidẽ certè ille lethale accepit, orbi vniuerso lætum & salutare. Et ictu vno multorum extorum, quibus male crediderat, persoluit pœnas. Mirum sanè est, quomodo vanissimus ille, qui per aruspicinã omnia se nosse putauit, vnum hoc, plagam scilicet extorum & viscerum suorum non perspexerit. Cæterùm illud quoque hominis factum minimè prætereũdum videtur, quòd inter alia multa maximum dæmoniacæ ipsius mentis est indicium. Iacebat in fluminis littore, grauiter ex vulnere laborãs, & quod multos ante se gloriam esse consecutos sciret, ita vt plus quàm homines atque adeò Dij esse crediti sint, propterea quòd arte quapiam ex hominum numero sublati fuerint: eiuscemodi & ipse laudis atque opinionis amore captus, simul quòd eum huiuscemodi mortis generis & turpitudinis, in quam per inconsultam temeritatem inciderat, puderet: quid ergo molitur, & quid agit? † neque enim cum vita etiam improbitas extinguitur. Conicere se in amnem conatur: in cœpto tam arcano fidis quibusdam adiutoribus, & perinde atque in re quapiam diuina, sacerdotibus vsus. Et nisi ex Imperialibus eunuchis quidã consilio eo deprehẽso, aliísque propter flagitij odium communicato, impetum talé prohibuisset, extitisset ex ea clade apud imperitos homines nouus Deus. Et quæ deinde sequuntur. Mortuum eum a mimi & homines ridiculi, cum omni scenica fœditate duxerunt, funúsque eius prosequuti sunt, tibiis canẽtes, & saltitãtes, religionísque abiurationem, belli cladem, & mortem ipsam, probrosè ei obucientes. Quid enim mali passus non est? quid verò non audiuit earum rerum, quas genus id hominum iuueniliter audet? quod iniutiã pro arte habet: donec eum Tarsensis vrbs excepit, nescio quomodo, aut quam ob causam ad contumeliã talem condemnata. b Ibi ille tumulum habet inhonoratum, & sepulchrum execrãdum maximè & despuendum, neque pij alicuius oculis conspiciendum. Et sicuti ego quidem de quopiam audiui, ne sepulchrum quidem eum recepit: verùm quę eius causa commota est terra, cadauer eius excussit atque reiecit, vt hoc sit futurorum suppliciorum quasi quoddam præludium. Et quidem sic qui imperauerit, sic bellum gesserit, sic quoque turpiter vitam finiuit.

Margin notes: * εἴπερ μάντις ἄριστος, ὅστις εἰκάζει καλῶς. — προσώπου σχηματισμοὶ καταγέλαστοι, τὸ αὐτὸ φέροντες. — Iuliano nihil in terris prodigiosius, aut monstrosius. — Opiniones variæ de Iuliani cæde. — Ridetur Iuliani haruspicina. — Οὐδὲ γὰρ τῷ βίῳ συναπαλείφεται πονηρία. — Diuinitatem Iulianus moriturus affectans, elãpse in amné cõiicere volens. — Diuinitas ei tributa est deorum suorũ respõsis, sicuti hoc Oracula edita declarant, quæ ex Suida excerpta, ad finem huius libri sunt annexa. — a Funus Iuliani. — b Iulianus Tarsi tumulatus.

* *Apud Socrat. est, Iulianum equo insidentẽ, & quidem propter rerum secundarum spem & fiduciam inermem quum circum militares copias obequitaret, eas ad fortitudinẽ cohortando, ex improuiso hasta percussum esse, qua brachium & latus eius perfoderit.*

De imperio Pij imperatoris Iouiniani in Perside. cap. 38.

POstridie autẽ & milites & exercitus duces Iouinianum imperatorem renunciant, virũ quùm rebus aliis, tũ vera pietate illustrẽ, prorsúsq; forma & statura corporis imperio dignũ. Qui tribunus antea fuerat, quũ Iulianus optionem militibus offerret, vt vel Diis sacrificarent, vel cingulum militiæ & dignitatis deponerent. Atque ille alterum hoc facere maluit, quàm impiæ iussioni parẽre. Iulianus porrò necessitate † quod tantopere vrgebat belli adductus, secũ hunc, vt ducem optimum, cum aliis in Persidẽ duxit. Tum aurẽ in hostili regione, vt aliis præstãtior, Imperator lectus, dignitaté eam reiecit, & insignia Imperatoria nõ recepit: a non posse se dicens, qui Christianus sit, imperare viris, qui Gręcissare, superstitionẽ́que sectari didicissent, donec vna omnes voce Christianos se esse sunt professi. Cæterùm in errore medio & rerũ omnium turba à Iuliano relictus, quòd exercitus priore Imperio consternatus esset, rerúmq; necessariarum inopia premeretur, necessitatẽ sibi impositam esse cognouit, vt bellũ pacificatione transige-

Margin notes: Iouinianus imperator declaratus. — † Iouinianus cum Persis de pace trãsigit, et Syriæ partẽ, Nisibimq; eis concedit. Quam rem Græci Antiochie inuidiosè exagitarunt: sicuti ex Suida, in fine huius libri est annotatum. — a Imperatoris Christiani vox egregia.

Gregorij Nazanzeni hæc verba sunt. Theodoritus triennales inducias pactas esse scribit.

† μηδὲ πυρφόρον τὸ τοῦ λόγου, ὑπολειφθῆναι.

transigeret. † Quapropter loca quędam imperij A Romani, Syriam scilicet, & quæ in Mesopotamia est Nisibim, ex pactis conuentis, Persis concessit, & bellum id soluit. Quod quidem è dignitate Imperij ille, necessariò tamen fecit, vt qui nō Imperij, sed cladis successor esset. Ac nisi hoc fecisset, & nisi Persæ moderatè se gerentes & prosperū rerum successum certo fine claudētes, aut aliud quippiam metuentes, conditiones pacis tā humanas & inopinatas proposuissent, nihil profectò obstitisset, quin ex eo bello † ne nuncius quidē, quod dicitur, cladis incolumis euasisset. Quare necessitate adactus vt seruos suos Romano Imperio conseruaret, conditionibus turpibus atque indignis cū hostibus decidit: temeritate magis proximi Imperatoris, quàm sua aut militum suorum timiditate. Me quidē iudice periniquus fuerit, qui illo relicto, culpā eius pacificationis in hunc conferat. Se- B ges enim satoris potius quā messoris est & incendium non eius qui id extinguere possit, sed qui id semel excitarit, esse creditur: quódque apud Herodotum est, Calceum quidem istum consuit Histiæus, induit autem Aristagoras.

Iuliani culpa, non Iouiniani, perniciose cu Persis ac bellu est transactum.

Vt Iouinianus episcopis exultantibus exilium remiserit, & vt flata Christianorum sacra in ecclesiis honorificè restituerit, & idolorum cultum aboleuerit. Cap. 39.

Iouinianus Christianos in integrum restituit.

IMperator Iouinianus experientia edoctus, diuina vindicta Iulianū grauibus malis afflictum esse, ad omnes vbique præfectos scripsit, vt cunctos liberè rem diuinam facere conuent* cogere & Deum ex animo colere paterentur: & vt vna in imperio Romano obseruaretur fides C & religio Christianorū videlicet. Iuráque pristina ecclesiis reddidit. Et quæcunque clero, viduis & virginibus dudum à Constantino & filiis eius, diuini † cultus augendi gratia concessa, legibúsque firmata, à Iuliano autem propter summum eius in fidem nostram odiū, pessimo consilio adempta & accisa fuerant, priuilegia & beneficia restituit. Ad præfectū prætorio quoque generalem dedit constitutionem, vt deinceps capitaliter in eum animaduerteretur, qui sacram virginem non dicam rapere, sed attentare tantummodo, iungendi matrimonij causa aut oculos impudicos ei adiicere auderet. Eámque legem vt promulgaret, adductus est, quòd homines quidam improbi atque impudici, scelestas atque incestas huiusmodi nuptias, vel vi D allata, vel persuasione adhibita, virginibus corruptis contraxerant: sub Iuliani imperio impotenti consuetudine & fœda libidine flagitia talia audere permittente, & religione tum nostra periclitante. Itaque ecclesiæ Dei rursum sunt apertæ Græcorum autem templa clausa, & ipsi dij terræ cauernas & recessus subiere. Et qui ad id vsque tempus vilibus lacernis vsi fuerant, ad communē redìere vestitum. Quæ publicè fieri consueuerant libationes & sanguinariç contaminationes, quibus sub Iuliano ad satietatē abusi erant, finem suum habuere. Quicumqne autem episcopi ab Iuliano reuocati ab exilio non erant, tum reducti, domum quisque suam rediit.

Constitutio Iouiniani, qua matrimoniū sacratissimarum virginū prohibetur. l. Si quis. C. de episco. et cler.

Christianismus reflorescit. Idolomania possum it.

Episcopi exules reuocātur.

† constitutione publicè proposita, Iouinianus restitui ecclesiis annonam iussit Verùm quod fames grauior propter Iuliani impietatem tum grassaretur, & frumentū ægrè penderetur, τριτημόριον, hoc est tertiā eius partē clero exhiberi curauit. Quamprimum autem fames sæuire desiisset, integrum se frumenti numerum eis præbiturum est pollicitus. Theodoritus lib. 4. cap. 4.

Vt Iouiniano etiam Macedoniani Antiochiæ libellum supplicem obtulerint, & vt Synodus ibidem Nicenā fidem approbarit, confeßionémque suam scriptam ad imperatorem miserit. Cap. 40.

PAulo deinde post ecclesiarum pręsides quęstiones de dogmatibus rursus mouerunt. Nam sub Iuliani Imperio, quòd fides omnino periclitata esset quieti omnes esse perseuerauerant: communiter præcibus Deum, vt religionem à tanta liberaret tyrannide, implorātes. Ita B enim quodammodo natura hominum fert, vt inter se quietem, aliunde eis discrimine imminente, ciues agitent: at si pacem cum exteris habeant, seditiones domi concitent. Sedenim ecclesiarum antistites, quòd Principis pietatem nossent, præoccupandum sibi eum esse studio magno putabant. Et pro se quisque omnes, Imperatorem ad factionis suæ fidem accessurum, proindéque se illius autoritate maiorem libertatem contra eos qui sibi aduersari viderentur habituros esse credebant. At ille iam inde ab initio τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis professioni addictus fuerat, & id tum manifestè præ se tulit. Primi omnium affuere Macedoniani, qui quidem hæresim eorum qui ἀνόμοιοι, hoc est inæquales dicebantur, reiiciebant, & τὸ ὁμοιούσιον æqui substāiale pro τοῦ ὁμοουσίου cōsubstantiali C recipiebant. Et libellum ij Imperatori obtulerunt, in quo Deo gratias de Imperio eius agebant: ac deinceps petebāt, vt eis qui inequalitatem asserebant ex ecclesiis expulsis, ipsis illæ gubernandæ cōmitterentur. Præterea vt vel ea quæ Arimini & Seleuciæ statuta fuerant, firma manerent: & quę à nonnullis per vim contra ea acta erant, irrita essent: vel priore schismate atq; dissidio durante, episcopis omnibus quocunq; vellēt loco cōuenire liceret. In quo * cōuentu ne quis profanus adesset: nēue finē suū cōsequeretur, si quis seorsim quidquā egisset, aut fallere instituisset, sicuti sub Cōstantio factū esset, rogarunt. Illud quoque significarunt, se citra Principis voluntatem, in aulam & comitatum Imperialem, ne molesti esse viderentur, non venturos. D Sin id eis permitteretur, perlibenter id facturos esse sumptibus & iumentis propriis ostenderunt. Qui verò Principi ita supplicarunt, fuere, Basilius Ancyranus, Syluanus Tarsensis, Sophronius Pompeiopolitanus, † Paucinicus Zelenus, Leontius Comanenus Callicrates Claudinpolitanus, Theophilus Castabalenus, & alij. Imperator libello supplici accepto, responsum eis non dedit, sed illud tantum dixit † Ego contentionis studium odi concordiæ autē affectatores vnicè amplector & amo. Quod dictum vbi ad aliorum quoque aures peruenit, intentionem contentionis laxauit, & vt Imperatoris consilium succederet, effecit. Altercationis namqne studium, eorum qui Acacij autoritatē sequebantur, & semper opiniones suas

Quæstiones de fide iterātur.

Factiones Christianorū imperatorem ad partes quaquo suae pertrahere nititur.

Macedoniani Iouiniano supplicant.

** μηδενὸς ἀλλου καὶ παρόντος. Supplicantiū nomina. Zela & Comana oppida Cappadocia plin. prçclarissimum Iouiniani verbum. Socrates habet Pasinicus.*

† ἐγὼ ἔφη, φιλονεικίαν μισῶ, τοὺς δὲ τῇ ὁμονοίᾳ προστρέχοντας ἀγαπῶ καὶ τιμῶ.

ad principum arbitriũ apertè accõmodabant, deprehensum est. Nã quum Meletiũ Antiochiæ episcopũ apud Imperatorẽ, qui tum ibi erat, in magno precio esse viderent, cũ eo collocuti, vt rursum Antiochiæ Synodus celebraretur effecere. Meletius autem is fuit, qui paulo antè ab eis seiũctus, ad τοῦ ὁμοουσίου cõsubstantialis professionem accesserat. Itaque cõcilio Antiochiæ Syrorum coacta, Nicęnam fidem, vt scilicet circa controuersiam ὁμοούσιος, Consubstantialis patri filius diceretur, stabiliunt atque confirmant. In ea Synodo fuere diuus, quem diximus, Meletius Antiochenus antistes: Eusebius Samosatenus, Pelagius Laodiceæ Syrorum. Acacius Cæsareę Palestinæ, Irenion, Gazæ Athanasius Ancyræ, per Orphitum & Aetium presbyteros, Titus Bostrensis, atque alij plures * episcopi, viri insignes. Ea re acta, ad Imperatorẽ quoque quæ decreuerant ad hunc modum scripsere. Piissimo, Deique amantissimo Domino nostro Iouiniano, Victori, Augusto, quæ Antiochiæ episcoporũ ex diuersis prouinciis conuenit Synodus. Quòd pietas tua, Princeps, Ecclesiasticam pacem & concordiam conciliare studuerit, & ipsi probè nouimus, Dei amantissime Imperator. Quòd verò & caput eiuscemodi vnionis & signum veræ & rectæ fidei eadem bene perceperis, & id quoque, non ignoramus. Quapropter, ne & nos inter eos recenseamur, qui dogmata veritatis adulterando deprauant, ad pietatem tuam referimus, nos dudum celebratæ sanctæ Nicenæ Synodi fidei professionem recipere, atque tenere. Et quod in ea quibusdam peregrinũ & insolens videtur esse verbum ὁμοούσιον consubstantiale, id nos, certam à patribus accepisse dicimus interpretationẽ. Significat id enim ea substantia patris filiũ esse genitũ, & ęqualem esse substantia filium patri. Neque enim quasi perpessio quæpiã, ineffabili generatione intelligitur: neque iuxta vsum aut cõsuetudinem aliquem Græcorũ, substantiæ verbum accipitur. Sed ad Arium, qui non existentibus nobis filium impiè producere ausus est, euertendum, id vsurpatur. Quemadmodum & nunc qui exorti sunt ἀνόμοιοι, hoc est inæquales, grauiore adhuc audacia & temeritate ad ecclesiasticam concordiam pessundandam, impudenter feruntur. Relationi autem huic nostræ etiam subiunximus exemplum ipsius Nicænæ fidei, ab ipsis qui eam promulgarunt episcopis editę: quam sanè & complectimur. Est autem talis. Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem: & reliqua ipsius formulæ, sine mutatione omni, ita vt conuenit allegat. Atque episcopi quidẽ qui Antiochię conuenerant, hæc decreuerunt, disertis verbis Nicęnam fidem cõfirmantes.

Synodus Antiochena, in qua Nicænum symbolũ stabilitur.

** Horum nomina apud Socrat. lib. 3. cap. 25.*

Synodi eius ad imperatorem scriptũ.

Significatio verbi cõsubstantialis.

De sancto Athanasio, vt ab exilio reuocatus in magno honore apud Iouinianum fuerit, & res ecclesiarũ Aegyptiarum denuò cum potestate administrarit.
Cap. 41.

TVm verò & Athanasius cleri Alexandrini Episcopus, de amicorum concilio Antiochiam profectus cum imperatore fuit: atque ibi rebus quas oportuit ei suggestis, Alexandriam redit. Sunt autẽ qui dicunt, ab Imperatore potius eum euocatum esse, vt illi quæ de religione agenda essent, exponeret. Et quum ibi res ecclesiæ constituisset, & certa apud Imperatorem fidei fundamenta iecisset, domum reuertisse. Qui autem Antiochię Arianorum hęresi præfuit Euzoius, vt opinionis suę ex Eunuchis quidam nomine Probatius ecclesiæ Alexandrinæ præficeretur, maximo studio contendit. Atque eam ob causam Euzoij suasu Alexandrinos quidam Lucius presbyter à Georgio creatus, apud Imperatorem Athanasium vehementer criminando detulit, quòd temporibus superioribus in episcopatu suo semper reus actus, & à prioribus Imperatoribus exilio vt seditionis & discordiæ autor mulctatus fuerit. & proinde alium Alexandrinis episcopum dari petiit. Iouinianus autem, quem non latebat Arianos hostili planè in illum esse animo, criminibus eis minimè motus, Luciũ quietum esse, Probatium autem & reliquos eius Eunuchos, veluti turbæ talis autores, modestius gerere iussit. Athanasium porrò quum sibi temporis eius consuetudine amicissimũ fecisset, in Agyptum remisit, ecclesiásque ei & populũ ibi arbitrio suo instituendum commisit. Porrò plurimum is virũ eum laudasse dicitur, propter virtutem, & vitę innocentiam, orationis etiam festiuę venustatem, prudentia quadam admiranda temperatam: & propter ea quæ is de religione nostra ritè decreta, inscripta retulit.

Athanasius cum Iouiniano Antiochiæ fuit.

Euzoius laborat, vt Probatius Eunuchus Alexãdrinus creetur episcopus.

Athanasius apud imperatorem accusatur.

Accusatores nihil agunt.

De Synodo Alexandrina, cuius decretum magnus Athanasius ad imperatorem misit: & vt professio fidei Nicæna multo iam tempore exagitata, in pristinum statum sit restituta. cap. 42.

SEdenim Athanasius Alexandriam cũ eo, quo par erat, honore reuersus, quod ei Imperator significauerat, vt ad se certã irreprehẽsibilis fidei formulã mitteret, Synodo prouinciali coacta, & spectatissimis quibusq; episcopis ad se euocatis, Principi, vt Nicænã fidẽ inuiolatã atq; integrã, quæ scilicet Euangelicis dogmatibus conueniat seruaret rescripsit. Verùm nihil obstat, quo vtilitatis eorũ gratia qui ista legent, epistolam eius de verbo ad verbum hic apponam. Ea sic habet. Piissimo & humanissimo Victori Augusto Iouiniano, Athanasius & reliqui episcopi, qui nomine omnium Ægypti & Thebaidis & Lybię conuenerunt episcoporum. Admodum, Dei amantem Imperatorem dicendi studium, cælestiúmq; rerum desiderium decet. Sic nanque cùm cor in manu Dei habebis, tum imperium in pace multorum curriculis annorũ administrabis. Quum igitur cognoscere à nobis pietas tua catholicæ ecclesiæ fidem velit, gratiis Deo de tali animo tuo actis, visum nobis est prę omnibus aliis, pietati tuæ à patribus Nicææ promulgatam fidem in memoriã redigere. Quanquam nonnulli proculcata, nobis quidẽ illi varias moliti sunt insidias quod hæresim Arianam sequi noluerimus: autores autem sectarum & dissidiorũ ecclesiæ vniuersali extitere. Ipsa sanè vera & pia in Dominum nostrum Iesum Christum fides, aperta est & manifesta omnibus, ex diuinis scripturis cognita atq; collecta. In qua sancti homines perfectionem consecuti atque consummati, egregiè martyrio sunt defuncti: & nunc corporum vinculis soluti, in Domino conquiescunt. Et permãsisset illa incorrupta

Athanasij & coepiscoporũ suorum sentẽtia ad Iouinianum, de sinceriore fidei professione, scriptum.

incorrupta, nisi quorundā hæreticorum improbitas immutare eā atque deprauare fuisset ausa. Arius siquidem, & populares eius, corrumpere illam, & impietatem aduersus eam *subintroducere conati sunt: filium Dei ex non existentibus, & creaturam factuiámque, & mutationi obnoxium esse dicentes. Ac multos profectò per hæc seduxerunt, adeò vt etiam qui viderentur esse aliquid, in illorū abrepti sint blasphemiam. Sedenim sancti patres maturè illis obuiam euntes, sicuti diximus, concilio Nicęæ coacto, Arianam quidem hæresim anathemate confoderunt, catholicæ autem & vniuersalis ecclesiæ fidei professionem in scriptum retulerunt: vt ea ipsa vbique deprędicata, suborta extingueretur hæresis. Et lecta illa est atque celebrata in ecclesia omni. Cæterùm quū renouare Arianam hęresim nunc quoque volentes, nonnulli quidem à patribus Nicęæ promulgatam fidem abrogare audeant, quidam autem præ se quidem obtentu quodam ferant professionē eius, re ipsa verò eam negent, perperam τὸ ὁμοούσιον consubstantiale interpretantes, qui blasphemia etiam Spiritum sanctum carpunt, eo quod creaturam eum per filium factam & conditam esse dicunt: necessariò ad pietatem tuā, eam ipsam Nicęnā fidei professionem detrimento eo quod ea huiusmodi blasphemia multi populi capiunt, perpenso, mittēdā esse duximus, vt pietas tua quàm accuratè ea scripta sit, cognoscat, & quantum à veritate aberrent, qui præter hanc aliud docēt, videat. Illud scito Christianissime Auguste, à seculo hinc esse prædicatam fidem. Et hanc ipsam professos esse, qui Nicææ conuenere patres. Atque etiamnū suffragiis suis eam comprobare omnes quæ passim sunt ecclesias, in Hispania, & Britania, & Gallia, & *Germania, & Italia omni, & Campania, & Dalmatia, Mysia, Macedonia, & cuncta Græcia, in Aphrica tota, in Sardinia, Cypro, Creta, Pāphylia, Lycia, Isauria, in Ægypto omni, Libya, Pōto, & Cappadocia, atque hisce vicinis terris. Ipsas quoque Orientis ecclesias, paucis exceptis quæ cum Arianis sentiunt. Omnium enim earū quas recensuimus comperta nobis est sententia, quòd ab eis epistolas habeamus. Et scimus, Dei amantissimè Auguste, quamuis pauci quidam fidei isti aduersentur, nihil tamen eos præiudicij afferre posse orbi vniuerso. Atque illi longo iam tempore ab Ariana infecti lue, contentione etiā maiore nunc veræ resistunt pietati. Et vt pietas tua fidem Nicænam cognoscat, quamuis antea cognitam, attamē sicuti ea à trecentis decē & octo episcopis est promulgata, subiūgere literis hisce voluimus. Est autem talis. Credimus in vnū Deū patrem omnipotentem, omnium visibilium, & inuisibiliū factorem. Et in vnum Dominū Iesum Christum filium Dei, genitum ex patre, vnigenitum, hoc est ex substantia patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: genitum, non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt, quæq; in cœlis sunt, quæque in terris. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem, descendit: & incarnatus homo factus, & passus est: & resurrexit tertia die, ascendit in cœlos, vēturus iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt, fuisse aliquando quum non fuerit, & quòd ex non existentibus factus sit, aut ex alia subsistentia vel substantia, aut quòd creatus vel mutabilis vel alterabilis sit, anathemate ferit sancta catholica & Apostolica ecclesia. In hac fide, Dei amantissime Auguste, vt diuina & Apostolica, necessariò, acquiescendū. Neque ea à quopiā mouenda, aut mutanda venit, persuasionis aut contentionis verbis vllis. Id quod Ariomanitæ primùm fecerunt, ex nō existentibus filium Dei esse, & fuisse aliquando quum non fuit, & cōditum creatúmque atque adeò mutationi obnoxium esse dicentes. Quam ob causam etiā, sicuti antea diximus, Synodus Nicæna anathemati subiecit hęresim eam, verámq; fidem promulgauit. Non enim simpliciter patres illi æqualem patri filium dixerunt ne simpliciter Deo æqualis, sed ex Deo Deus verus esse crederetur. Sed & ὁμοούσιον consubstantialem adiecerunt, quòd id proprium sit germani, verique ex vero & natiuo patre filij. Non etiam illi Spiritum sanctum alienarunt à patre & filio: sed potius cum eum patre & filio conglorificarunt, in vna sanctæ Trinitatis fide, propterea quòd vna etiam sit in ea ipsa sancta Trinitate diuinitas. Hisce literis Imperator lectis, solidè est confirmatus: & quam de rebus diuinis obtinuit affectionem & sententiā, apertè statim declarauit. Qui enim Consubstantiale professi sunt, eos obseruauit, & liberaliter muneratus est. Illud quoque is propositū habuit consilium, vt persuasione potius quàm vi, inter dissidentes contentionis dirimeret studiū: nec cuipiam, qualemcunq; tandem consectaretur fidē, molestiam facesseret, neque quicquam ad charitatem summam faceret reliqui. Eis verò qui ad concordiam & vnanimitatem ecclesiā reducere studerent, maximum exhiberet honorem. Id illū fecisse, de eo non solum Christiani, verumetiam qui apud Græcos celebris habetur, Themistius philosophus testatur, in oratione ad eū scripta, quam Consularem nominauit. Virtutibus enim eius commemoratis, diuinisq; additis laudibus, eo illum nomine potissimū effert, quòd vnicuique quam vellet, religionē sequi permisit. Quare illum impotentem adulatorū assentationem fregisse dicit: quos perquàm facetè & luculenter irridens, ex moribus eorum deprehendi ait, purpuram ipsos magis quàm Deum colere: neque aliqua re ab Euripo differre, nunc huc nunc illuc, atque in contrarium adeò momentum refluente.

Ariphagi. ἐπεισαγαγεῖν.

Macedonianorum haeresis.

Symbolum Nicaenum

Anathema in Arianos.

Christiana Iouiniani Imperatoris virtutes.

Themistius Iouinianum laudator. Consularis eius oratio.

Praeclarè adulatorum naturam notauit Themistius.

* *Germaniam nostram inter alias Europæ regiones Catholicam orthodoxámque in Christum Iesum, non ita lōgo post ascensionem eius tempore, integrè coluisse fidem, illustre est apud Irenæum lib. 1. contra hæreses testimonium, ita scribentem: Nam etsi in mundo loquela dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis vna & eadem est. Et neque hæ quæ in Germania fundatæ sunt ecclesiæ aliter credunt, aut aliter tradunt: neque hæ quæ in Hiberis sunt, neque hæ quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriēte, neque hæ quæ in Ægypto, neque hæ quæ in Libya, neque hæ quæ in medio mundi sunt constitutæ. Sed sicut sol creatura Dei in vniuerso mundo vnus & idem est, sic lumen, & prædicatio veritatis, vbique lucet & illuminat omnes homines, qui volunt ad cognitionem veritatis venire.*

Vt imperator Iouinianus in Dadastanis cũ magna puerum omnium iactura, vitam finierit. cap. 43.

AD hunc modum Iouinianus, audaciam eorũ qui tum nugamentis suis turbare ecclesiam constituerant, compescuit. Et Nicæna fides longo, quod interuenit, tempore oppugnata, sub imperio eius ad pristinam rediit gloriam & professionem. Verùm successus is, ne ea ad similem rursus recideret turbam & cõfusionem, minimè futurus erat diuturnus. Non enim eis rebus, quæ ecclesiæ sub Constantio accidêre solis, magni illius patris Antonij diuinatio ad exitum suũ peruenit: sed reliquum adhuc ad improbitatem explendam aliquid fuit, quemadmodum id postea ærumnæ sub Valentis Imperio toleratæ ostenderunt. Priusquam enim sub Constantio Ariani ecclesiis regendis primas obtinerent, in somnis videre sibi visus est admirandus ille & magnus Antonius, mulos cũ impetu in sanctius sacrariũ inferri, atque ibi salientes calcibúsque se petentes, sacram euertere mensam. Quum autem euigilasset, somnium id retulit & exposuit: futurum scilicet, vt adulterinorum monstrosorúmque dogmatum confusio Ecclesiam Dei occuparet, & alienæ doctrinæ assertorum insultus sacram pessundaret mensam. Porrò non vanam fuisse, aut mendacem visionem, simul & interpretationis eius prædictionem, quæ deinde subsecuta, & postea etiam imperante Valente acta sunt, satis declararunt. De his satis. Imperator autem Iouinianus celeritate magna Antiochia discedens, Constãtinopolim contendebat, & Tarsum quum venisset, Iuliani ibi corpus, iustis funeralibus peractis, sepeliuit: non consultò, sed casu potius quodam & errore, cadauere eius ex aduerso tumulo ei qui Maximini continebat ossa, ita condito, vt via publica vtrunque sepulchrũ dirimeret. Ibi verò Consul quoque renunciatus, Constantinopolim proficiscens, ad Bosporum venit, in locum cui Dadastana nomen est, Galatiæ & Bithyniæ limitem. Vbi Senatus ei occurrit, & quem diximus, Themistius consularem de eo editam orationem recitauit: quam postea in vrbe Constantinopolitana etiam magna cum libertate publicauit. Frigus autem ingẽs inualuit: & Imperator in diuersorio quodam auidius copiosiore sumpto cibo, in cubiculo, quod nuper admodum calce erat incrustatum, se confestim ad somnum capiendum composuit. Et quòd ex igne largius accenso tepor humorem ex parietibus recens dealbatis eliceret, atque is sensim se per nares insinuans, meatus per quos accipimus & redditur spiritus, obturaret, strangulationem Imperatori attulit: vnde mors est cõsecuta. Circiter octo menses in Imperio trãsegit, vir bonus & honestus: sub quo & ecclesiasticæ & publicæ res prosperos habituræ fuerãt successus, nisi per aduersam prorsus fortunã, repentina mors, quæ illum oppressit, tantum bonum Romanorum Imperio inuidisset. Obiit autem suo & Varoniani filij, quem Illustrissimum Ancyræ in Galatia renunciauerat, consulatu decimo septimo mensis Februarij die, ætatis anno trigesimo tertio. Porrò decimus iste historiarum liber triennij tempus complectitur: quum quidem à Mundo condito † quinquies millesimus octingentesimus septuagesimus quintus, à Domini autem natiuitate trecentesimus & septuagesimus ageretur annus.

Magnus Antonius monachus in somnis per visionẽ ecclesiasticos tumultus, qui sub Cõstantio & Valente acciderunt, prauidit.

Iuliani Tarsi sepelitur.

Iouiniani mors.

Huius libri anni.

† Secundum recentiores, 4345.

E F G H

DE IVLIANI MORTE
oraculum.

Atque vbi Romanis Persas deuiceris armis,
Vsque Seleucaam bello progressus ad vrbem
cælesti tum te sublatum turbine currus
Vehet igniuomus, magnóque reponet Olympo,
Defunctum curis hominum, duróque labore:
Et patriam æthereæ lucis remeabis ad aulam,
vnde caduca hominis progressus membra petisti.

Quum idem Iulianus ad Ctesiphontem esset, responsum tale à diis suis recepit.

Iupiter inuisam diuis cælestibus omnem
Olim terrigenũm concidit fulmine stirpem,
Ore deum referens Romanorum Imperator
Iulianus, Persis pugnacibus intulit arma:
Et nunc illorum terras & mœnia longa,
Atque alios ferro populos deuastat, & igne.
Ille etiam Hesperiis, per Martia prælia gentem
sæpius Almanam victor prostrauit in oris.

DE IOVINIANO.

Varroniano hic patre, in agro Singidonensi Pannoniæ genitus est. Imperator renunciatus, Græcæ superstitionis cultoribus parum gratus fuit: à quibus Antiochiæ scommatibus multis & conuiciis est affectus. Inuidiã ei Persica pax conciliauit: quæ mox ea re quoq; est adaucta, quòd à coniuge instigatus, templum ibi quod Hadrianus in honorem Patris Traiani tanquã Dei magnificentissimè extruxit, & Iulianus postea in Bibliothecã redegit, vnà cum libris omnibus cremari iussent. Itaque in eum passim famosi libelli vel ad parietes affixi, vel in via sparsi sunt: versibus Homericis, quibus Paridis ignauia & Thersitæ turpitudo traducitur, per parodiam in illum detortis. Quales fuere:

Venisti ex bello, quo te periisse decebat. Item:
Degener, excultor forma, sectator amorum. &c. Item:
Quod nisi detracta tunicáque, togáque, pudendas
Insuper & partes qua cingit veste, prehensum,
Et cæsum plagis ad sanos miserō versas, &c.

Anus etiam quædam proceritate eum & forma conspicuum esse cernens, quum dementem esse audiuisset, Quàm corpulẽta (inquit) est stultitia. Ex plebe præterea quidam in Hippodromo dicacitate eum perstrinxit, & risum ingentẽ omnibus mouit. Inanem enim & frigidã proceritatem eius esse dixit.

ECCLESIASTICÆ HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS VNDECIMVS.

De vita & moribus imperatoris Valentiniani, & de fratre eius Valente.

CAPVT I.

gl. Valer. Valentinianus Pānonius imperator Rom. lectus.

** Februarij 25 die: Socr. Prodigiū, quo imperiū eius designatū est.*

πόλεως Κιβάλεως.

E T ITA quidem Iulianus desertor cæsus est. Ita etiā Iouinianus piissimus imperator, in finibus Galatię & Bithynię è vita excessit. Exercitus autem* die septimo Nicæā venit & ibi Valentinianum Romanorum imperatorem renunciauit: qui quū rebus alijs bonus vir, tum Imperio ipso dignus, † Cibali è Pannonia oriundus fuit, rei militaris (vt qui à iuuenili ætate in castris vixisset) apprimè peritus, animi autē magnitudine præsenti semper fortuna præstantior visus. Affuit verò tum Nicææ ab exilio reuersus. De quo illud fertur, Silentiarium quendam, eum ignis flammā sub Constantio, quum curato corpore cubitum iuisset, circiter vesperā ex ore spirantem vidisse. Silentiarius enim ad accersendum eum negocij cuiusdam gratia ab imperatore, cui id etiam indicauit, missus fuerat. Imperator Constātius prodigij eius nuncio perterritus, offendere quidem & perturbare virum eum, iniquum esse censuit. Vt autem timori suo consuleret, ad Romani imperij fines eum misit, vt ibi in præsidio esset, & barbarorum excursiones prohiberet. Postea quoque legioni a Iouinianorum pręfuisse, & ordinum ductor cum Iuliano fuisse traditur. At postquam ille rerum est potitus, dignitate ea spoliatum b Valentinianum perpetuo mactasse exilio dicitur, illo quidē sub prætextu, quòd copias sibi commissas non ritè in aciem contra hostes duxisset: reuera autem, quū Iulianus in Gallia Occidentali adhuc esset, & † templum quoddam sacrificij gratia peteret, Valentiniano præsente (vetus enim consuetudo erat, vt qui Iouinianæ & Herculianæ, ita ab Ioue & Hercule dictis legionibus præessent, principem à tergo sequerentur) & iam templum ingredientem sacerdos frondibus quibusdam rescidis conspergeret, & gutta vna in Valentiniani vestem incideret, quòd is factū tale ægrè ferens, quum sacerdotem conuicijs proscidisset: iū ipso vidente Iuliano, ense eam partem vestis, in quam humor ex conspersione ea peruenerat, (tanto Christianā pietatem consectabatur ardore) rescinderit atque abiecerit. Vnde deinceps ille Iulianus infensus, non multo pòst eum condemnatum Melitinæ in Armenia perpetuò exulare iussit: eam quā diximus prætexens causam, quòd milites eius segniter rem gessissent. Qua in re ei

Prodigiū, quo imperium eius designatū est.

a Iouinianos Maximianus imperator vocauit milites eos, qui fortiter in Illyrico rē gesserant à Diocletiano Ioue: sicuti alios à seipso, Herculianos.

b Valentinianus ab Iuliano in exilium est actus.

† templum fortuna. Eutrop.

c Exilij eius causa.

Iul. aunt Valentiniano & alijs christianis martyrij

A martyrij honorem, quod pro religione Valentinianus subiturus fuerat, inuidit. Nam eam ob causam alijs quoque Christianis pepercit, quod eos ex periculis huiusmodi laudem & gloriam consequi animaduerteret. Vbi autē Iouinianus ad imperium peruenit, ab exilio est reuocatus. Porrò Iouiniano defuncto, Nicææ totius exercitus, & eorū maximè qui primarias gerebāt dignitates, in primis autē Datij Patricij, qui ex Galatia ad eum literas dederat, secundi præfecti, Arinthei ducis, & Glaiphi, qui domesticis pręfuit, concilio & voluntate imperator est electus. d Et quū imperatoris sumptis insignibus, in clypeo, militari more, circumferretur, exercitus eū, e vt B sibi imperij socium asciscceret, rogauit. Atq; ille manu eis, vt silerent, innuens, graui & imperiali sententia, Vestrū quidem, inquit, fuit, vt priuatū me ad imperialem extolleretis dignitatē: res autem administrare, non iam vestri, sed Principis ipsius arbitrij esse. vos ipsi quoq; dixeritis. Itaque vos deinceps imperata facere, & quietos esse: me autem, quid facto opus sit curare decet. Ac tum quidem militibus non cessit: postquam verò Constātinopolim venit, trigesimo à suscepto imperio die, sociā sibi imperij fratrem Valentem adiunxit. Et prouincias Orientales, & C quasdā etiam Occidētales ad Illyricū vsque fratri concessit: reliquas ad Occidentalem Oceanū pertinentes, & continentem ex aduerso omnē, vsque ad extremos Libyes, sibi attribuit, f vt toti imperaret Occidenti. Breui etiā deinde g Gratianum filium adhuc adolescentulum, ad imperium euectum, moribus institutisque suis assuefecit. Sed enim fratres ambo, Christiani quidem iam inde ab initio fuere, cultu verò & opinione variarunt. Nam Valens ab Eudoxio Ariano baptizatus, acer fuit dogmatis Ariani æmulator: molestūmque ei fuit, quòd non omnes eandem sequi sententiam cogeret. Valentinianus autem D Nicænæ professionis propugnator, ornandos quidem religionis suę populares duxit: nihil autem eis molestiæ, qui ab eo dissentirent, intulit. Cæterum in rebus administrandis pares fuere.

honorem inuidit.

d Ad hunc vsque diem Pannonij hunc morem Magistratibus legendis seruant.

e Milites à Valentiniano vt sibi imperij sociū deligat, petunt.

Memorabilis Valentiniani vox.

gl. Valēs frater eius imperij consors orienti præficitur

f Valentinianus Occidēti praest.

g Gratianus Valentiniani filius Augustus creatus.

Valens Arianus.

Valētinianus Catholicus.

Qui eo tempore in magnis vrbibus ecclesiarum curam per successionem sortiti sint. Cap. 2.

EA tempestate ecclesiæ Romanæ gubernacula tenuit Liberius, Iulij successor. Ante eum autem Sylnester, sub Constantino Ecclesiam eā rexerat. Alexandrię autem, Consubstātialis professioni magnus præfuit Athanasius, Georgio & Gregorio hæreticis surrogatus: qui tamē & ipsi ei successerant. Ante Athanasium Alexāder. ante Alexandrū Achillas, ante hunc Petrus. qui sub Maximiano martyrio est defunct*, episcopus ibi

Episcopi Romani.

Alexādrini.

Alexandria tum Arianis praeest Lucius Socrat.

Antiochenses.

Fuerunt ij duces Procopij.

Nicæam peruenit. Sed mox Procopius à proditoribus Comario & Agelone, quos fidos sibi esse putauerat, captus, & vinctus Valenti est traditus. In vtrúque porrò proditoré nouo supplicij genere, iureiurando quo se illis beneuolú semper fore receperat spreto, animaduertit. Crudelem enim in modú serris dissectus interemit. Procopius auté ad arború duarum non longè inter se distantiú vertices adductos pedibus alligatus, eisdem mox ad naturalé statú suú redire permissis, discerptus est. Sic scilicet tyránnus in duas distractus partes, interijt.

Supplicium proditorum.
Proditores Procopij. Ipsius etia Procopij, Metij, Suffetij suppli cio nō absimile

Imperator auté Chalcedonis, quæ è regione Byzátio sita est, muros dirui iussit. ná id se, sibi ipsi quoque dira precatus facturú esse tyranno deuicto iurauerat, propterea quòd Chalcedonij tyránni partes sequuti, pietaté & fidé imperatori debitá abiecerát. Nam eú, quú ad vrbé eá accessisset, cótumeliosè conuicijs proscissum, portis clausis exclusere. Mœnia igitur principis iussu diruebátur, & saxa statim Cóstátinopolim ad publicú lauacrú, quod Constantianú vocatum est, extruendú transferebantur. Enimuerò quú sic murus dirueretur, in sublimi quodá saxo, literis altius incisis oraculú cóscriptum repertú est, illud denunciás. Vbi copiosiore aqua vrbs abundatura esset, tú fore vt murus lauacro inseruiat: gentes autem innumeræ, Romanorum vastantes imperium, multú afferant detrimenti, tandem verò & ipsæ cesæ intereant. Sed nihil obstat, quo minus, studiosorú causa oraculum ipsum hic apponatur.

Chalcedonis muri, quòd ea vrbs Procopij tyránni partes sequuta, Valentem portis exclusérat, & contumelijs affecerat, diruuntur.
Κωνσταντιαναί.
Oraculum in ruinis muri chalcedonēsis repertum.

In media liquidas quum ducent vrbe choreas,
Vitrea voluentes latæ vestigia nymphæ,
Mœniáque excipient trepidantes lauacra susurros:
Tum varia numerum superantia millia gentis
Effera Mauortis sæui spirantia vires,
Vndis transmissis flaui resonantibus Istri,
Mysos excindent armis, Scythicásque colonos.
Atque vbi Treycios fera gens inuaserit agros,
Hic illos fatum bellantes opprimet atrox.

Accidit porrò postea, vt aquæductus qué Valens extruxit, plurimú aquæ vrbi suppeditaret, & barbaræ nationes maximè aduersus Romanos mouerétur, sicuti pauló post à me dicetur. Alij oraculú hoc alio accepere modo. Eo enim aquæductu perfecto, Clearchus præfectus vrbi in Theodosij foro Nymphæa maxima fieri fecit. Id opus, † copiosa aqua dictum, cuius gratia vrbs anniuersarium conuentum celebrare est solita. atque id ipsum obscurius per oraculum verbis hisce significatum esse existimarunt:

ὑδρεῖον. Nic. ὑδραγωγεῖον Socrat.
Nymphæū Constantinopoli in Theodosij foro.
† Δαψιλὲς ὕδωρ.

In media liquidas quum ducent vrbe choreas,
Vitrea voluentes lætæ vestigia Nymphæ.

Hæc de oraculo. Cæterùm cum Calcedonēsiú muri, sicuti diximus, frangerétur, ciues Cóstátinopolitani & Bithyni, Nicomediéses & Nicæni, Imperatori supplicarunt, ne mœnia tá firma & ampla frustra dirui pateretur. Et ille quáuis ira plenus, ægrè quidé attamé precibus eorum acquieuit: & iuraméto quod debebat tribués, diruendo simul & restaurádo minoribus alijs saxis structurá eá restituit: quod opus ad finé quoq; suú est perductú. Hæc mœnibus Chalcedoniorú accidere. Post bellum aduersus Procopium gestú, grando maxima lapidibus ingentib' persimilis decidit. & motus terræ graues va-

Valens muros chalcedonis reficit.
Fatales sub Valente in Oriēte casus.
Nicæa per terræmotum euersio.

A riis in locis extitere. qui præ aliis locis maximú Nicææ Bithynorú vrbe, ea vniuersa prostrata, damnum dedere. Duodecimus is erat à Nicomediensis subuersione. Nec multum intercessit temporis, quum alius terræ motus obortus, idem Germæ Hellesponti ciuitati fecit. Hæc porrò omnia turbatum ecclesiasticarú fuerunt indicia. Grandinem namq; & terræ motus, multi mortales Dei aduersus imperatorem ira accidisse dixerút, propterea quod multos ad episcopalem dignitatem euectos in exilium egerat: alios autem mox acturus fuerat, qui Eudoxio in fidei sententia non suffragarentur. Atque in eiuscemodi calamitatibus nihil prorsus vel Eudoxius, vel imperator de studio suo remittebat quod vterque à se dissentientes crudeliter abigere conaretur. Multiq. adeò sacri viri ad exilium códemnabantur. Soli autem, diuina prouidentia, propter excellenté virtuté, exulare iussi nó sunt, Basilius magnus Cappadocum

2. Iulij, Ioniano & Luciano Coss.
Socrat. lib. 4. cap. 10.
Item Germæ.
Adscribuntur casus isti iræ Dei aduersus imp. Valenté.
Exilium catholicorum episcoporum.
Basilius magnus.

B ecclesiæ antistes, & Gregorius, qui tú Nazázi (quod tenue oppidum prope Cæsareá situm est) ecclesiæ præfuit. De quib' viris paulo pòst dicemus.

Grego. Nazázenus.

De Eleusio Cyziceno, de Eunomio, item de Agelio Nouatiano episcopo. Cap 5.

IMperator Valens bello contra Procopium prosperè gesto elatus, aduersus ecclesiá rursus arma parauit, vim religionibus omnibus, vt se Arij dogmati accómodarent, inferens Maximè verò contra eos qui Lápsaci conuentum egerant, frendebat, quod non modò Arianis episcopis dignitatem abrogassent, sed etiam fidei formulam Arimini promulgatam damnassent. Et Nicæa profectus, Nicomediam venit, atque eò Eleusium Cyzici episcopum ad se acciuit, qui Macedonij sententiæ magis addictus erat. Congregatóque Arianorum episcoporum cœtu, vt cum illis eandé cómunémque fidem có-

Valens Eleusium Cyzici episcopū Arianam complecti fidem cogit.

C plecteretur, imperauit. Porrò Eleusius primùm generosè & fortiter illorum cómunioné aspernatus restitit. vbi autem imperator exilium ei, bonorúmq; publicationem minatus est, metu perculsus, † libens quidé, sed nó libenti animo quod imperator iussit, fecit. Verùm confestim pœnitétia ductus, quú Cyzicum venisset, apud multitudinem in conuentu publico peccatum suum propalàm est cósessus: † illud insuper addens, vt alium sibi sacrorum deligerent antistité: sibi enim deinceps episcopatú gerere quod fidem suam prodiderit, minus cóuenire. Cyziceni autem, quod summa eum complecterétur beneuolentia, & administratione eius maximopere delectarentur, episcopú alium non receperunt, neque alij ecclesiam regendam permiserút: sed ipsi Eleusio subdiri. sententiá suam

† ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ.
Pœnitentia Eleusij.
Eleusius episcopatum deponit.
† Et simul de vi sibi illata conquestus.
Socrat. lib. 4. cap 6.

D minimè mutauerút. Quod vbi Eudoxius Arianæ sectæ Constátinopoli præfectus cognouit, episcopum illis designauit Eunomium. Putauit nánque fore, vt is eloquétia sua breui per felicé quandá persuadédi vim Cyzicenos demulsos, ad opinionem suam pertraheret. Et postquam Eunomius Cyzicú venit, ecclesias quidé, Eleusio imperatoris iussu expulso vacuas recepit: plebs auté Eleusio obsequens, extra vrbem cóuentus agebat. Sed de Eunomio, & eius heresi, suo loco paulo post dicam. Verumenimuero

Eū retinere Cyziceni conantur.
Eunomius ab Eudoxio Cyzici episcopus designatus.

D

non modo Macedoniani, sed etiam Nicænum dogma comprobantes, Constantinopoli eisdē afficiebantur malis: neque eo minus etiam Nouatiani, & qui ipsi Coosubstantialis professionē complectebātur: quapropter eis quoque ecclesias adimi imperator præceperat. Alios prætetea, quos excluderet, non habebat: antea enim dudum Cōstantius hæreticis reliquis ecclesias eripuerat. Agelium quoque episcopum, qui à Cōstantini temporibus, ad eum vsque diem, Nouatianorū ecclesiis præerat, in exiliū Valens egit. Qui sanè quemadmodum Socrati videtur, admirandam erit vitam. Nam in eo, quod in philosophia maximū est, fuit: possessiones enim nollas, neque quicquā pecuniæ habuit. Et vitæ eius institutū id maximè declarauit. Vnica enim veste contentus fuit: & Euangelicis decretis insistens, calciamentis vsus non est. Cæterùm non multo pòst, ab exilio reuocatus, ecclesias suas recepit, & liberè in eis cōuentus egit. Quod vt fieret, Marcianus quidam effecit, vir vita simul & doctrina admodū spectatus: qui dudū quidem fuerat in imperatoria aula obtinuerat locū: tum autem apud Nouatianos in presbyterorū ordinem cooptatus, Imperatoris filias Anastasiā & Carosam Grammaticæ præcepta docebat, sub quarum nomine publica lauacra Constantinopoli Valens cōstruxit. Eius viri gratia, Nouatianorum ecclesiæ ad breue tempus clausæ: rursum sunt apertæ. Sed ne eo quidem pacto prorsus ab Arianorū turbis fuere immunes: qui eis infensi propterea erant, quòd Nicænæ fidei dogmatis defensores valde amarēt & cōplecterentur, alias opinionibus plurimùm ab illis dissidentes.

catholici, Macedoniani, & Nouatiani, Cōstantinopoli affliguntur.

Agelius episcopus Nouatianorum proscriptus.

Agelij vita sanctitas.

Idem ab exilio reuocatus.

Marcianus Nouatianus presbyter, filiarum Valentis præceptor, vt ecclesiæ restituerentur effecit.

Ariani Nouatianis infensi.

De Macedonianis, & τῷ ὁμοουσίῳ consubstantialis cultoribus, & de legatione piorum Romā missa. cap. 6.

EVdoxio & popularibus eius, aduersus eos qui sincerè Nicænam colebant fidē, conatos probè succedere visi sunt. Nam in maxima ditionis Valentis parte, & potissimùm in Hellesponto, Thracia, Bithynia, atq; aliis in circuitu vicinis & vlterioribus etiam terris, neque ecclesiis iam illi præfuere, neque episcopos suos habuere, Macedonianis autē, qui permulti in regione ea rectā iam consectantes sententiā erant, nō minus infesti, iohumaniter & ipsos sunt persequuti. Atque isti propter imminentia mala oppidò in angustum redacti, alij ad alios per vrbes legatos misere: & tandem ad fratrē Valētis Romā sibi confugiendum, & cum Liberio potius, cuius fidei professionē amplectebantur, quàm cum Eudoxio communicandum esse statuere. Itaque Eustathiū Sebastiæ, cui aliquoties ademta fuerat dignitas & Syluanum Tarsi Ciliciæ, atque Theophilum Castabalorū episcopos Romam legarunt, eisque mandarunt, vt ne cum Liberio de fide contenderent, sed potius cum Romana cōmunicarent ecclesia, ac consubstantialis professionem comprobarent. Illi cum literis eorū qui ab aliis Seleuciæ segregati fuerant, in Italiam peruenere, atque ibi imperatorem Valentinianum, propterea quod in [a] Gallia contra Sauromatas bellum gereret, non viderunt. Quū autem Liberio epistolas quas secum attulerant, offerrēt, recipere is eas renuit: Arianos eos esse, nec ab ecclesia sua agnosci posse, qui Nicenam aboleuissent fidē, dicens. Cui illi respōderunt, se per legitimā pœnitentiam ad veritatis cognitionē rediisse, sententiam τῦ ἀνομοίου inæqualitatis abiecisse, & filium per omnia patri similē professos esse. nihilque ab ὁμοουσίου consubstantiali, κατὰ πάντα ὅμοιον, hoc est per omnia æqualē, differre. Quib⁹ verbis auditis, Liberius professionem eorū in scriptum relatam, ab eis exegit. Atqui illi libellum ei, in quo etiā Nicænā fidē inseruerunt, obtulerūt. Epistolas quidē, quas secū Smyrna ex Asia, & ex Pisidia, Isauria, Pāphylia, & Lycia, vbi cōuentus egerant, attulere, propter prolixitatē hic nō appofui. Libell⁹ autē quē Eustathius cū collegis suis Liberio dedit, sic habet.

Ariani Macedonianos iam resipiscētes persequuntur.

Episcopi eorū tres Romā ad Liberium legantur.

Cibeig hac cinitas est Socr.

[a] Ecclesiastica histo. scriptores videntur Gallos & Germanos pro eadem gente habuisse. In Germaniis rebus infra Almanorum nomē reperitur, & Germania vno atque altero loco.

Liberius non statim eos cepit.

Confessio legatorum Liberio episcopo Romano exhibita. Cap. 7.

DOmino fratri & collegæ Liberio, Eustathius, Syluanus, & Theophilus salutem in domino. Ad euitandas insanas hæreticorū, qui non desinunt ecclesiæ catholicæ offendicula creare, suspiciones, & ad carum causam & occasionem omnem præcidendā synodi Lampsaci & Smyrnæ, & aliis variis in locis ab orthodoxis & rectè sentientibus episcopis celebratæ decreta profitentes, apud bonitatē tuam, & vniuersos Italiæ, totiusque Occidentis episcopos legatione fungimur, & literas afferimus, catholicam nos fidē seruare, quæ in sancta Nicæna synodo, sub beato Constantino imperatore, à trecentis decem & octo patribus promulgata atque cōfirmata, hactenus in statu suo inuiolata atq; immota durauit, atque in perpetuū duratura est: in qua τὸ ὁμοούσιον cōsubstantiale ritè pièque contra Arij improbitatem est cōstitutum. Fidemque eā nos vnà cum eis quos diximus episcopis & seruasse, & vsque ad finē seruaturos esse, manibus ipsi nostris profitemur: condēnates Arium, impiāq; doctrinam, sectatoresque eiusdem, necnō omnem Sabellij, Patripassianorū, Marcionis, Photini, Marcelli ipsiusque Pauli Samosateni hæresim, doctrinamque eorum, necnon omnes eis assentiētes: & si quæ præterea sunt aliæ sectæ, sanctæ fidei, quæ piè atque catholicè Nicææ à sanctis patribus cōposita atque promulgata est, aduersæ & cōtrariæ. Anathemate quoque in primis ferientes formulam Arimini lectam, Nicænæ scilicet fidei prorsus repugnātem. Cui quidem formulæ Nica thraciæ allatæ, nōnulli dolo malo & periurio circumuēti, Constantinopoli per errorem subscripserūt. Est autem fides nostra, atque eorū quorum nomine legatione fungimur, ista. Credimus in vnum Deum patrē omnipotentē, visibilium omnium & inuisibilium factorē. Et in vnum vnigenitum Deum Dominū nostrum Iesum Christum, filium Dei, ex patre, hoc est, ex substantia patris genitum, Deum de Deo, lumē de lumine, Deū verum de Deo vero, genitū non factum, cōsubstantialem patri, per quem omnia facta sunt, quęque in cælo sunt, quęque in terra. Qui propter nos homines, & propter nostrā salutem descendit, & incarnatus, & homo factus, & passus est. Et resurrexit tertia die, & ascēdit in cœlos, venturus inde ad iudicandū viuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Qui autem dicunt, fuisse

Macedonianorū libellus de professione fidei Liberio oblatus.

τὸ ὁμοούσιον laudatur.

Ariani & alij heretici cum dogmatibus suis damnantur.

fuisse aliquãdo quum nõ fuerit, quodque priusquam genitus sit, non fuerit, & quòd ex nõ existẽtibus factus sit, aut ex alia substãtia vel subsistentia, vel mutationi & alterationi obnoxium filium Dei esse, anathemate iugulat catholica & Apostolica ecclesia. Ego verò Eustathius episcopus Sebastię vrbis, & Syluanus, & Theophilus, Lampsacenę. Smyrnensis, aliarumque synodorũ legati, hanc fidei professionẽ manibus nostris, voluntateque nostra scripsimus. Quod si quis præter hanc fidem, contra nos, aut eos à quibus missi sumus, aliquid criminis inẽdere voluerit, ad quoscunque sanctitati tuæ visum fuerit episcopos, nos atque illos cum sanctitatis tuæ literis remitte: vt quum apud eos ipsos iudices causa dicatur, tum in eum qui criminis conuictus fuerit legitimè animaduertatur.

cautio, in dicto fisti.

Epistola Liberii, episcopis Orientalibus missa. cap. 8.

Admittit tandem legatos ad cõmunionẽ Liberius.

Liberii & Occidentalium episcoporum literæ ad catholicos episcopos Orientales.

HOc libello veluti quodam pignore sibi obligatos, Liberius ad communionem admisit, ac deinceps cum huiusmodi literis eos dimisit. Dilectis fratribus & collegis, Hythio, Cyrillo, Hyperechio, Heroni, Elpidio, Maximo, Eusebio, Eucarpio, Fortasio, Neoni, Eumathio, Faustino, Procto, Passinico, Arsenico, Seuero, Didymioni, Britanio, Callicrati, Damabio, Ædesio, Eustochio, Ambrosio, Gelonio, Pardalio, Macedonio, Paulo, Marcello, Heraclio, Aleaãdro, Adolio, Marciano, Sthenelo, Ioanni, Macari, Charisio, Syluano, Photino, Autho, Antonio, Celso, Euphranori. Milesio, Patricio, Seueriano, Eusebio, Eumolpio Athanasio, Diophãto, Minodoro, Diocli, Chrisampelo, Eugenio, Eustathio, Callicrati, Arsenio, Eugenio, Martyrio, Hieratio, Leontio, Philagrio, Lucio, & vniuersis episcopis Orientalibus orthodoxis, & rectam fidem sectantibus. Liberius episcopus Italiæ, & reliqui Occidentis episcopi salutem perpetuam in Domino. Optatissimũ nobis pacis & concordiæ gaudium literæ vestræ, fidei lumine resulgentes, fratres dilecti, attulerunt, quas nobis reuerẽdissimi fratres & episcopi Eustathius, Syluanus, atque Theophilus reddiderũt. Atque eo maximè nomine, quòd sensum & persuasionem fidei vestræ, cum tenuitatis meæ atque Italicorum Occidentaliumque episcoporum omnium sententia, concordare confirmarunt & asseuerarunt. Atque eam ipsam nouimus catholicam & Apostolicam esse fidem, quæ ad Nicænam vsque synodum integra atque immota seruata est: quam etiam patres Nicææ cum ingenti lætitia, non solùm sermone, verùm etiam scriptura intercedente, vt vestigium & scintillam omnẽ absurdæ opinionis extinguerẽt, sunt professi. Eius exemplar necessariò hisce literis subiiciendum esse duximus, ne postea locus & opportunitas hæreticis ad struendas fidei insidias relinquatur: quibus illi improbitatis suæ igniculos excitantes, discordiæ incẽdia more suo dilatare solẽt. Eustathius sanè, Syluanus atq; Theophilus, fratres nostri reuerẽdissimi, nobis vestro nomine receperunt, dilectionẽ vestrã nõ minus atque ipsos fidem eiusmodi semper & antea seruasse, & ad finem vsque seruaturã esse, in Nicęna videlicet vrbe à trecẽtis decẽ & octo episcopis orthodoxis & rectè sentientibus comprobatã. Quæ quòd certam perfectãmque cõplectitur veritatem tota hæreticorum omniũ omnia obstruit atq; euertit. Non casu enim fortuito, sed diuino prorsus nutu, cõtra Arij insaniã, tãtus episcoporũ numerus est coactus, quanto scilicet numero beatus ille Abrahã tot hostium millia fide debellauit. Et fides quum in subsistẽtia & nomine τῦ ὁμοουσίου consubstantialis consistat, perinde atque munitissima quædã & inexpugnabilis ara, impressiones & machinas malignas Arianæ perfidiæ omnes, ita vti decet, cõtemnit. Et quãuis episcopi Occidentales propè omnes Arimini conuenerint, quum ibi concilij in Arianorũ coegisset vecordia, vt insidiosa quadã suasione, seu quod verius est, profana autoritate & potẽtia, id quod in fidei formula tutissimum certissimumque positum fuerat, abolerẽt, aut obliquè negarent, nihil tamen ea profuit † calliditas. Nã omnes ferè qui tum Arimini inescati atq; fraude decepti fuerant, nunc resipiscentes, quum anathemati eorum qui ibi conuentũ egere, fidei formulã subiecerunt: tum vniuersali & apostolicæ fidei, quæ Nicææ decreta est, subscripserunt. Et nobiscũ cõmunicantes, ardentioribus etiam animis contra Arij doctrinam & discipulos eius feruntur. Quã rem ita deprehẽsam esse, vbi oratores etiam vestri cognouerunt, in subscriptione sua vos quoque addiderunt: & Ariũ, & quæ à sectatoribus eius Arimini contra Nicænã fidẽ acta sunt, anathemate iugulantes. Quibus sanè actis, vos etiam iurisiurandi sacramẽto fraudulento circumuenti, subscripsistis. Quapropter conuenire nobis visum est, vt ad dilectionẽ vestrã scriberemus, & iusta petentes adiuuaremus, præsertim quum ea legatorum vestrorũ asseueratione, Orientales vos resipuisse, & cum Occidentalibus rectè sentientibus cõsentire intellexerimus. Scribimus ergo vobis, vt noritis quum Ariminenses blasphemias, quæ tum per surreptionem sunt ab autoribus earum magno ecclesiæ detrimẽto subintroductę, anathemati subiectas, tum Occidentales vniuersos in Nicænã fidei professionẽ conspirasse. Quamobrẽ per vos id omnibus indicari oportet, vt qui vi quadã seducti atq; lęsi sunt, tandẽ à tenebris hęreticis ad diuinũ catholicæ libertatis lumẽ reuerti possint. Si qui verò deinceps venenum perfidiæ respuere, & Arij blasphemias omnes abolere, anathematiq; subiicere noluerint, Arij, eiusq; sectatorum, & cæterorũ serpentiũ Sabellianorũ, Patripassianorum, atque aliarum hæresiũ se complices, ab ecclesiastica cõmunione & coniunctione exclusos & alienos esse, quæ adulterii filios non admittit, sciant. Deus vos incolumes seruet, fratres dilecti. Hisce literis Eustathius & collegæ eius acceptis, in Siciliam traiecerunt. Et postquã ibi Siculorum episcoporũ synodus, eorũ instinctu celebrata, atq; ipsi τῦ ὁμοουσίου consubstantialis fidẽ professi sunt, Nicænamq; formulã autoritate sua cõfirmarunt, acceptis ibi quoq; eiusdẽ sententiæ literis, ad eos qui se legauerãt, sunt reuersi. Atque illi redditas sibi literas Liberii, ad vrbes quasque, per oratores, ad cõsubstantialis fidei propugnatores misere, cohortantes eos, vt cõsentientibus animis Tarsi Ciliciæ cõuenirẽt, ad fidẽ Nicænam cõprobandam, & quæ post-

Nicæna fides catholica est, & apostolica.

Numerus 318 patrum Nicænorum cum numero vernaculorum Abrahæ cogruit.

Episcopi Occidentales, qui Arianorum fraude Ariminensi fidei subscripserãt, per legitimã pœnitentiam resipuerunt.

† πανουργία

Arianorum & reliquorũ hæreticorũ excõmunicatio.

Iidem legati in Sicilia quoque Nicænã fidem profitentur.

ea exortæ sunt, nugas abolendas. Et factũ id forè esset, nisi qui pluritũ apud imperatorem valebat, obstitisset: Eudoxius videlicet, Arianæ religionis præfectus, qui synodo ea indicta magis etiam commotus, maiora illis intulit detrimenta. Quod verò Macedoniani per oratores suos cum Liberio communicarint, & fidem Nicænã approbarint, Sabinus ipse in synodalium actorum collectaneis est confessus.

Ne Orientales catholici Tarsi conueniant, Eudoxius obsistit.

Sabinus iste Macedonian⁹ fuit.

De Synodo Tyana & in Caria coactis. Cap. 9.

EOdem tempore concilium Tyanæ ab Eusebio Cæsareę Cappadociæ, Athanasio Ancyræ, Pelagio Laodiceæ, Zenone Tarsi, Paulo Emesæ, † Otreio Melitinæ, Gregorio Nazanzi, aliisque multis episcopis, qui τὸ ὁμοούσιον consubstantialis verbũ seruandum esse Antiochiæ, F Iouiniano imperãte, decreuerant, celebratũ. Lectæ ibi Liberij & Occidentalium episcoporum literæ, quas secum legati Lampsaco Romã missi attulerant. Quamobrem gaudio exilientes, ad vniuersas scripserunt ecclesias, vt decreta Asiaticorum episcoporum & Liberij, Italorum, Aphrorum, Gallorum Occidentalium legerent epistolas: & tantum ipsis consentientiũ numerũ, qui longè Ariminense concilium superabat, cõsiderarent, & ad sententiam communionémque eorum accederẽt: necnon vt eis eiusdem se esse sententiæ literis ipsi suis rescriberent. Scripserũt præterea, vt ad diem constitutum verno adhuc tempore Tarsum Cicilię conuenirent. Sed enim G dum sic de Tarsensi synodo cogenda agitur: triginta & quatuor ferè Asiani episcopi Antiochię in Caria conuenientes, studium quidem ecclesiasticæ cõcordiæ sarciendæ laudarunt: ὁμοούσιον consubstantialis verò nomen repudiantes formulam fidei Antiochiæ & Seleuciæ compositã veluti quæ Luciani martyris esse crederetur, & à maioribus eorum periculo & sudore multo comprobata esset, confirmarunt. Imperator autem, Eudoxio anniteote, synodum in Cilicia celebrari institutam prohibuit, edictis ea de causa & comminatioonibus publicè propositis.

Tyanæum catholicorũ episcoporum concilium.

† Mentio huius etiã fit in quadam Theodosij constitutione, in C. Theodosiano lib. 2 lt. l. Episcopis. de fide cathol.

Acta eiusdẽ.

Indicitur cõuentus Tarcẽsis.

Antiochię in Caria formula fidei Antiochenæ à quibusdã episcopis confirmatur.

Valens conuẽtum Tarsensem celebrari non permittit.

De ea qua tum grassata est persequutione: & de sancto Athanasio, vt is solus sede sua non sit eiectus. Cap. 10.

PRouinciarũ quoque præsidibus singillatim H mandauit, vt ex ecclesiis eos deturbarent episcopos, qui sub Constantio exautorati, dignitatem pristinam sub Iuliano recepissent. Per eiusmodi iussionem, Aegyptii etiam magistratus Athanasiom ecclesiis simul & vrbe Alexandrina eiicere contenderunt. Non leuis enim pœna imperiali inserta erat edicto, quod præfectis omnibus, & qui sub eorum signis & potestate essent militibus & senatoribus, cum ingentis pecuniæ molcta, corporis quoque coercioné denunciabat. At Christianus populus cõueniens, Præfectum rogauit, vt episcopum causa non satis deliberata non exigeret, sed accuratius literarum imperialium sententiam perpẽderet, quæ eos tantum proscriberet, qui sub Constantio exulare iussi, sub Iuliano ab exilio reuersi essent. Athanasium porrò sub Cõstantio quidem exilij causa solum vertisse dicebant, atque ab eodem E reductum, atque in episcopium suum restitutũ esse: Iulianum autem, quum omnes ab exilio reuocaret, vnum hunc persequutum fuisse, quem tandem Iouinianus restituerit. Hæc quum dicerent, neque Præfecto persuaderent, restitere tamen, & vim fieri nõ permisere. Cæterùm quum vulgus vndique conflueret, & turba ingens atque tumultus, adeò vt seditio expectaretur, in vrbe esset: præfectus rem cã imperatori significauit, Athanasiũ ibi manere permittens. Et diebus plurib. exactis, seditio ea sopita iam esse videbatur, quum Athanasius vespere vrbe egreditur, & in prædio quodam latitat. Ægypti autem præfectus, & copiarum militarium quæ ibi erãt dux, intempesta nocte in ecclesiam, vbi ille † domicilium suum habebat, venit, & in habitaculis etiam superiorib. diligenter eum quætit: sed opinione sua frustratus, re infecta abit. Existimauerat enim quòd plebs tãdem prioris motus, quo excitata fuerat, oblita esset, & somnum omnes carperent, facilè se imperatoris imperata executurum, & vrbem sine seditione pacatam conseruaturum esse. Sed enim præfectus, & qui cum eo erant, quòd Athanasium non inuenissent, valde fuere admirati. Siue enim diuini numinis indicio, seu hominum aliquorum denũciatione secessetit, eòdẽ res recidit. Quòd enim tam necessario tempore insidias sibi structas præuiderit & vitarit, consilij esse visum est, quod captum humanum excederet. Alij verò dicunt, eum quod vulgi insanũ motum præsenserit, & simul veritus sit, si quid inde detrimenti prouenisset, ne ipse autor mali eius esse videretur, † toto eo tempore in paterno monumẽto delituisse. Atque ille quidem sic profugit, & latuit. Non longè autẽ pòst imperator literis suis eum reuocauit, & ecclesiã obtinere iussit. Scriptum hoc præter animi sententiam Valentem edidisse opinor, vel quòd Athanasij gloriam secum ipse reputaret, ac reprehensionem eius rei à Valentiniano, qui Nicænũ decretum profitebatur, expectaret: vel quod motũ eorum qui plurimi illum laudabant, ne qua noua rerum studium respub. aliquid detrimẽti caperet, suspectum haberet. Opinor quoque Arianæ hæresis antesignanos, ita vt par erat, non admodum iam in eius viri proscriptioné vrgendam incubuisse: illud perpendentes, si vrbe eiiceretur, fore vt rursum imperatoribus molestus fieret, occasionemque ex ea re illos compellandi haberet. Valentemque in sententiam suam adduceret, Valentinianum autẽ sibi cõsentientem ad iram etiam commoueret. Plurimum nanque eum metuerunt, virtutem eius in rebus quæ sub Constantio acciderant, experti. Adeò enim tum quoq; inimicorũ cõsilia & insidias propulerat, vt ei illi nõ grauatè ecclesiis in Ægypto cederẽt: & ea de causa ipse vix Constantij literis acquiescens, ex Italia rediret. Causam quidem, quamobrẽ Athanasius nõ itidẽ vt alij, ex ecclesia pulsus sit, hanc esse coniicio. Alij verò episcopi tantum nõ persequutione, quæ illis par esset, quæ ab idololatris excitatæ fuerant, sunt expetiti. Exilia enĩ & deportationes in eos qui non eadẽ cum Valente sentirent, decernebantur, & sacræ ædes iis quidem adimebantur, aliis autẽ cõmittebantur. Ægyptus verò Athanasio adhuc superstite, malorum eiusmodi immunis & expers fuit.

Valẽtis iussione episcopi à Constantio relegati, & à Iuliano restituti, denuò ì exiliũ extruduntur.

Præfectus Alexandriæ Athanasium vrbe expellere conatur.

Obstat ei populi studium.

Athanasius insidias sibi structas præuidet, easq; deuitat.

† καλαγώγιον. Quæritur in nocte domi suæ à præfecto, sed non inuenitur.

Athanasius rursum latitat.

† mensib. quatuor Socrat.

Valens Athanasium ecclesia sua restituit. Causæ expenduntur, quamobrẽ Athanasius non itidem vt alij catholici episcopi, ecclesia sua sit expulsus. Ariani Athanasium timent.

Persequutio catholicorum episcoporum.

Vt Ariani & Eunomiani per dissidium sint seiuncti & de Eunomio & Ætio, & quæ contra orthodoxam fidem nouarum rerum studio sint conati. A

cap. II.

Eunomius ab Eudoxio secedit. Secessionis eius causa.

SVb idem tempus Eunomius ab Eudoxio secessit, & seorsim suos sibi conuentus egit, propterea quod quū sæpius vt præceptor ipsius Ætius in gratiam & communionem reciperetur, Eudoxium rogasset, id impetrare non potuerit. Non ideo autem Ætium auersatus est Eudoxios, quòd hæresim eius exosam haberet, quam scilicet maximè deprædicabat. sed vt populares eius, alterius illum sectæ, existimarent. Atque hæc ipsa causa fuit, cur inter Eudoxium & Eunomium dissensio fieret. Porrò Ætius vehemens & acer Arianæ hæresis assertor & propugnator fuit, arte sophistica bene instructus. B Eandem autem hæresim magis etiam discipulus eius Eunomius defendit, vir, quod Ruffinus ait, & corpore & anima leprosus, atque intrà & extra morbo regio infectus, ipse quoque arte Dialectica præpotens. Hæresim eius quidam ab eius nomine appellant, Alij τῶν ἀνομοίων, hoc est, Inæqualium vocant. Sunt autores quidam, qui Eunomium istum primùm ausum fuisse dicunt instituere, vt diuinus baptismus mersione vna perageretur: & eam quæ ab Apostolis per manus accepta hodie quoque vbique seruatur, traditionem adulterare, & ritum alium in ecclesia Cyzicena, accuratiore sanctioréque grauitate nouitatem suam obtegentem, inuenisse. Fuit autem, sicuti dictum est, & Sozomenus testatur, cuius verba adscribere libet, ad orationes scribendas non ineptus, contentioso disputandi genere & syllogismis gaudens: quales sectatores eius adhuc multos videre est. Non tam enim illi vitam honestam, mores sanctos, & benignā erga egenos misericordiam, si eadem cum ipsis sentiant, quàm si quis contentiosè disserere, & syllogismis atque ratiocinationibus vincere videatur, laudant. Tales nanque pietate maiore supra omnes esse existimantur *a*: sicuti Theophronius Cappadox & Eutychios, sectæ huius studiosi, qui obtinētis huius † Imperij tempore, seipsos ab ecclesia rescindentes, quum in alijs rebus ex Eunomij opinionibus *b*, tum in sacro baptismo res nouas induxerunt, non in trinitatem, sed in Christi mortem baptisandum esse docentes. Eunomium sanè aliqui dicunt nihil hac in re nouasse, sed quemadmodum ab initio cœperat, in Arij sententia permansisse. Postquam verò Cyzici episcopus factus esset, D à clero eum suo, quod noua instituerer dogmata, accusatum esse. Eudoxium porrò, qui tum Constantinopoli Arianæ hæresi præiit, illum accersiuisse, atque vt verba ad populum de doctrina sua faceret, ei permansisse. Et quum nihil in eo damnasset, eum vt Cyzicum rediret cohortatum esse. illum verò dixisse, se de cætero cum eis qui se suspectum haberent, futurum non esse, prætextúmque eum discessionis suæ obtendisse: quum reuera causa illa esset, quòd præceptorem suum Ætium receptum nō esse ægrè ferret: hominémque in cœpto suo perseuerasse, & nihil de priore opinione sua* mutantem priuatum vixisse. † Et hæc quidem alij A ad hunc modū: alij verò aliter tradunt. Sed enim siue Eunomius seu alij quidam traditionem baptismi innouarunt, soli illi periculosa ista ratione diuini baptismi expertes mihi è vita excessisse videntur. Si enim ipsi ab initio recepta consuetudine baptizati *c*, primùm se ipsos rebaptizare non potuerunt, aut quod in ipsis non accidit, primi introduxerunt: quódque neque ipsi per se habuere, neque per alios accepere, id in alios cōtulerunt.* quū super initio & fundamento quod subsistere nequeat, suáque ipsorum arrogantia, dogma hoc instituerunt: tum quæ ipsi non acceperunt, alijs tradiderunt: quod sanè stultum ac stolidum est.** Illud enim sua etiam ipsorū confessione cōstat, qui ipse baptismi sacris initiatus non sit, eum alios baptizare non posse: qui verò traditionis eorum more baptizatus non sit, eum B pro non baptizato ab eis haberi, vt qui non legitimè sacramento eo initiatus sit. Testātur hoc ipsimet dum quoscunque in sententiā suam pertraxere, etiamsi antea statis catholicæ ecclesiæ cæremonijs tincti sint, rebaptizāt. Quæ nouitas non parum religionem turbauit, & Christianismum suscipere volentibus propter dogmatum dissensionem valde obstitit. De Eunomio porrò, & Ætio, illud addere libet, Eunomianæ hæresis autorem primū Ætium Syrum fuisse *d*: qui iuxta Arij sententiam, filium patri inæqualem, creatúmque esse, & ex non existentibus extitisse decreuit. Et qui opinionem eam approbarunt, Ætiani prius suot dicti. Quum autem, quemadmodum antea diximus, quidā filium patri ὁμοούσιον consubstantialem quidā ὁμοιοούσιον æquisubstantialem dicendum esse assererent: & Impe C ratori tum placitum esset, vt de Ariminensis concilij sententia filius patri ὅμοιος æqualis crederetur: Ætius quidem, vt qui blasphemus in Deum esset, exilio est mactatus: hæresis autem eius quodāmodo ad tempus soluta iacuit, quòd

Ætius.

Eunomius discipulus eius. Soz. lib. 6. cap. 26. Eunomiani, qui etiā ἀνόμοιοι hoc est, Inæquales sunt dicti.

Vna Eunomij mersione in baptismum peragēdo.

Eunomiani contētiosi disputatores.

a Theophronius & Eutychius Eunomeani.

b Eunomianorū baptismus.

** ἐφ᾽ ἑαυτῷ διαμεῖναι.*

Cur Eunomi⁹ Cyzice discessserit.

*** Imo etiam ἀδιάνατον. Eunomeanorū Anabaptismus.*

Ætius autor Eunomiana hæresis.

† Theodosij iunioris imperium intelligendū, ad quem historiam suam ecclesiasticam scripsit Sozomenus, cuius ea sunt verba lib. 6. cap. 26. Socrates propterea Eunomium Cyzico Constantinopolim ad Eudoxium reuersum esse, & cum eo mansisse dicit, quòd Cyziceni non ferentes ampullosam eius loquentiam, hominem vrbe exegerint. in prolixitate enim orationis eius & multiloquio, ingens fuit sententiarum penuria. Et quum longos conscripsisset in epistolam Pauli ad Rom. Commentarios, tamē in scopum Pauli pertingere & assequi non potuisse dicitur lib. 4. cap. 9.

** Eodem argumento vti temporibus nostris possemus, in refutandis eis qui manus alijs imponere audent, quū eā potestatē non habeant, & consecrati prorsus nō sint.*

c Eunomiano baptismo baptizati, sine baptismo legitimo obierunt, Anabaptismus in ecclesia prorsus non subsistit.

d Ad declarandā ineptā & improbā Eunomij impietatē & vaniloquentiā, Socrates verba eius ista profert: Deus de sua ipsa substantia nihil amplius, quàm nos, nouit: neque ea magis illi, quā nobis est perspecta. Sed quod de ea nos scimus, idē & ipse prorsus scit: & rursus quod ille nouit, id in nobis quoque similiter omnino reperias, vt supra.

neque alius quispiã, qui alicuius esset nominis, neque ipse Eunomius propalam & liberè de ea disserere auderet. Cæterùm vbi is Cyzicenã ecclesiam pro Eleusio gubernandam accepit, conquiescere omnino non potuit, & in cócionibos ad populum Ærij opinionem rursus in medium produxit. Atque vt fieri solet, quũ homines primùm hæresis istius autorem ignorarent, Eunomianos sectatores eius cognominarunt: propterea quòd post Ætium dogma hoc Eunomius renouauit, & maiore audacia, quam qui id primùm tradiderat, defendit.

De hæresi Apollinarium patris & filij, & quomodo in suam declinarint hæresim. Cap. 12.

De hæresi Apollinaris.

APollinares duos fuisse, patrem & filium, antea diximus. Et pater quidẽ presbyter, filius autem lector fuit: vterque græcis disciplinis valde eruditus. Pater Grammaticus, filius Rhetor insignis. Pater Alexandriæ ortus, aliquãdiu Beryti literas docuit. Laodiceæ verò matrimonio contracto, filium Apollinarem progenuit. Iotima eis cum Epiphanio præclaro sophista, amicitia fuit. A quo vt seiungerẽtur, ne Theodotus quidem episcopus Laodicensis authoritate & interdicto suo obtinere potuit. Permultos hi & vtiles ecclesiæ edidere libros, sicuti antea à nobis est dictum. Deinde verò in hæresim nominis sui fœdè sunt prolapsi. Nã Apollinaris filius, multis ab ecclesia abductis, suos sibi conuentus egit, sociúmque constituendi dogmatis sui Vitalim accepit Antiochenũ, ex eorum numero qui Meletij ecclesiam frequentabant, presbyterum, virum nemini illustri vitæ & morum sanctitate cedentem, & eorum qui fidei eius commissi fuerant curandorum perquàm studiosum, eaque de causa à populo egregiè cultum & veneratum. Paulo pòst enim, quum à communione Meletij discessisset, Apollinari se coniũxit, sectatoribúsq; eius Antiochiæ præfuit, vitæ reuerentia nõ exiguam plebis partem addictam sibi habens: qui etiam nomine ab eo accepto, Vitaliani vsque ad Theodosij iunioris imperium ab Antiochenis sunt vocati. Dicitur autem hoc fecisse, dolore impulsus: perinde atque à Flauiano, qui postea sedem Antiochenam accepit, tum autem presbyter cum illo erat, despectus, & quo minus familiariter cum episcopo esse posset, impedit⁹ fuisset. Quod nanque ea re diminutam esse famam suam putaret, hominum more, dolore eo victus ad Apollinarim se contulit, & cum eo communicauit amicitia eius in primis vsus. Ex eo tempore in alijs quoque vrbibus, sub episcopis suis conuentus habuere, & ritus ab ecclesia catholica alienos celebrauere: & præter receptas sacras cantilenas, numerosa etiam carmina quædã ab ipso Apollinari inuenta decantantes. Nã is præter eruditionem reliquã, in poëtica quoque varij generis versibus componẽdis excelluit. Qua ille oblectatione multis, vt sibi adhærerent, persuasit. Et viri in compotationibus manuúmque laboribus, mulieres quoque in lanificio suo carmina eius psallebant. Ad studij enim & laborum laxamentum, ad dies festos, & ad res alias, prout tempus fert poëmata elaborauit, quæ ad laudem Dei pertinent omnia. Hanc hæresim latius serpere, quũ * primus vrbis Romæ episcopus Damasus, & Petrus Alexãdrinus cognouissent, coacto Romę concilio, alienã esse ab Ecclesia vniuersali statuerunt, *a* Apollinaris etiam ipse itidẽ propter animi imbecillitatem dogmate suo constituendo, res nouas molitus esse dicitur, *b* huiusmodi de causa Athanasius Alexãdrinæ ecclesiæ episcopus, sub Constãtio *c* in exilium actos, quum in Ægyptũ redire iussus esset, & per Laodiceam iter faceret cum Apollinari, *d* quòd amicissimus ei esset, familiariter versatus est. Quòd autem, qui diuersæ erant sectæ, commercium & communionem eius veluti iurisiurandi sacramento abnegatam auersarentur, inter quos & Georgius Laodicensis episcopus fuit: Apollinarim is eo nomine ab ecclesia exclusit, tanquã contra canones & sacras constitutiones cum Athanasio fuisset. Et quum criminis loco id ei obiecit, tum rationem etiam & pœnam veterum atque pœnitentiã obliteratorum erratorum cũ conuicio ab eo exegit. Quum nanque Theodotus ante eum adhuc Laodicensem ecclesiam regeret, maximè tum pollẽs *e* Epiphanius sophista, hymnum in Bacchum recitauerat, quo præceptore iuuenis etiamnũ Apollinaris vtebatur. Recitationi eis cum patre sibi cognomine Grãmatico insigni affuit. Atque vbi Epiphanius orationem eam exorsutus, sicuti eis qui specimen aliquod talium studiorũ exhibent, mos est, * nõ initiatos & prophanos exire & procul esse iussisset, neque Apollinaris, neque eius pater, neq; etiam alius quispiam qui ibi aderant Christianorum, ex auditorio secessit. Id postquam resciuit Theodotus episcop⁹, molestè tulit. Et alijs quidem ex populo aliquatenus obiurgatis, gratiam delicti fecit: Apollinarim verò vtrunque quum eis propalàm peccatũ obiecisset ab ecclesia segregauit. Erant enim clerici, pater quidẽ presbyter, filius verò sacrarũ scripturarũ adhuc lector. Intercesserat aliquid temporis, & eos, postquam lachrymis & ieiunijs crimen admissum pœnitẽtes aboleuissent, Theodotus rursum in gratiam recepit. Vbi autem Georgius episcopatum est adeptus, & Apollinaris cũ Athanasio familiariter fuit, quemadmodum diximus, excommunicatũ eum ecclesia exegit. Atque ille sæpe Georgium dicitur, vt in communionem reciperetur, deprecando obsecrasse. Verùm vbi id illi non persuasit, mœrore correptus ecclesiã turbauit, & dogmate nouo hęresim suam introduxit, quoad potuit, compositis arte orationibus, inimicum vlciscens, & quod se in sacrarum literarũ doctrina illo præstantiorem exautorasset arguens. Ad hunc modum scilicet priuatæ clericorum, tẽpore quolibet, inimicitię, maximo ecclesiam detrimẽto affecere, & religionẽ in sectas multas discidere. Id inde satis liquet. Si enim itidẽ vt Theodotus, Georgius quoq; pœnitentẽ Apollinarim suscepisset, hæresis quæ ab eo nomen habet, vt ego quidẽ puto, non careret. Ingenia nanq; hominum si despici se videant, arrogantem audaciam concipiunt, & contendendi studio res nouas moliuntur. At si id quod æquum est consequuntur, ad moderationem se dant, & sorte sua contenti sunt.

In Græco Nicephori exemplari integer hic sexsternio deest. Defectum eum iuxta capitum annotationem ex alijs ecclesiasticis scriptoribus expleui.

Eunomium

Vitalis socius Apollinaris.

Sozom. lib. 6. cap. 25.

Causa quur Vitalis à fide catholica discessit.

Carmina ecclesiastica Apollinaris.

** πρῶτος δὲ Δάμασος ὁ Ῥωμαίων ἐπίσκοπος.*

a Apollinaris hæresis dãnata.

b Causa cur Apollinaris quoque ab Ecclesia desciuerit, & hæresim suam instituerit.

c Apollinaris propterea quòd cũ Athanasio fuerit, à Georgio Laodicẽsi excomunicatus.

d Apollinaris Athanasio amicissimus.

e Epiphanius sophista Laodiceæ publicè suis hymnũ in Baccum recitauit.

** τοὺς ἀμυήτους καὶ βεβήλους.*

Et recitationi Apollinares affuere.

Apollinares eo nomine excõmunicantur.

Recipiuntur illi post pœnitentiam in ecclesiam.

Georgius Laodicensis deprecantẽ Apollinariũ in gratiam non recepit.

Priuata clericorum odia reipub. ecclesiarum plurimum obsunt.

Vt Basilius & Gregorius, vterque libros refutatorios cõtra Eunomium & Apollinarium scripserint: & quę istorum hæreticorum fuerint opiniones. cap. 13.

Sozo. lib. 6. cap. 27.

Greg. Nazanzeni epist. ad Nectarium episcopum Constantinopolitanum pars, qua Apollinaris hæresim redarguit

† ἐγκόλπιον χακόν.

† παῤῥησία

EVnomium, quod diximus, eadem cũ Aetio sentire, negari nõ potest. Nam & ipse Aetiũ præceptorẽ iactat, & id in scriptis ipse suis apertè testatur. Apollinarim verò etiã accusans Gregorius Nazanzi episcopus, in epistola quadam ad Nectarium Constantinopolitanæ Ecclesiæ præsidem hæc scribit. Et detrimentum quidem nostrum, quod in † sinu nostro souemus, Eunomius minimè eo quòd alicuius nominis sit, cõtentus est: verùm nisi omnes vnà secum in perniciem pertrahat, iacturum id esse iudicat. Sed enim toleranda hæc quidem sunt. Quod autẽ in Ecclesiæ calamitatibus censeo longè grauissimùm Apollinaristarum est † impunitas. Quos F nescio quomodo sanctitas tua negligit, concionandi conuentúsque cogendi licentiã æqua nobiscũ potestate & dignitate sibi ipsi vsurpantes. « Tu quidem, qui per omnia prorsus iuxta Dei « gratiam, in diuinis eruditus es mysteriis, nõ tan- « tum quæ ad patrocinium & defensionem Dei « verbi spectãt, sed ea etiam quæ ab hæreticis ad- « uersus saniorem fidẽ excogitata sunt, tenes: At- « tamen non importunum fuerit, à tenuitate mea « magnificentiam tuam audire aliquid. Incidi in Apollinaris libellum, qui omnem hæreticã improbitatem longè superat. Asseuerat enim, carnẽ † iuxta salutis nostræ administrationem, ab vnigenito filio * naturæ nostræ transmutandæ gratiæ, † non aduenticiam susceptam esse, sed à principio carnalem illam naturam in filio fuisse. Atque perperam acceptum dictum quoddam G Euangelicum, tanquam testimonium tantæ absurditati prætendit, dicens: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui è cœlo descẽdit filius hominis. « Ita vt priusquam descenderit, ipse filius homi- « nis fuerit, & descenderit suam illam deferens carnem, quam in cœlo habuerit ante secularem & † consubstantiatam. Et rursus Apostolicam aliam profert vocem: Secundum hominẽ è cœlo esse. Deinde instituit hominem illũ qui è cœlo venerit, mentem non habere, sed diuinitatem vnigeniti naturã mentis adimplere, vt quæ † pars tertia humanę coagmentationis sit facta, anima & corpore humanitùs circa eam existentibus, mente illis decollante, & verbo Dei locũ eius obtinente. Atque equidem nondum hoc graue est spectaculum. verùm illud omniũ lõgè H grauissimum quod ipsum vnigenitum Deum, iudicem omnium, autorem & ducem vitæ, & vastorem mortis, mortalẽ instituit: ita vt passionem ille in diuinitate sua susceperit, & in triduana illa mortificatione corporis, simul etiam ea cũ corpore commortua, & sic à patre rursum à morte resuscitata sit. Reliqua quæ importunitati tantę ille adiicit, longũ esset recensere. Opiniones sanè Apollinaris & Eunomij quales fuerint, ex iis quæ dicta sunt, quilibet cognoscet. Et vt facilis coniectura est, permultos illi ab ecclesia vniuersali in eorum sententiam pertraxissent, nisi Basilium & Gregoriũ Cappadoces aduersarios inuenissent, qui ex professo multa aduersus eos scripsere. Theodosij præterea, quod paulo pòst sequutũ est, imperium, conatus eorũ

Apollinaris hæresis.

† κατ᾽ οἰκονομίαν.

* ἐπὶ μεταστοιχειώσει τῆς φύσεως ἡμῶν.

* μὴ ἐπίκτητον.

† Legendũ in Græco συνουσιωμένην, pro συνουσιωμένην.

† μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου συγκρίματος τὸ τριμόριον, ψυχῆς τε καὶ σώματος κατὰ τὸ ἀνθρώπινον περὶ αὐτὴν ὄντων.

Quare sibi hæresibus hi sic obstitere.

Theodosius hæreticos ab hominum frequentia in solos locos proscripsit.

E repressit. nam duces ipsos hæresium, ex frequẽtibus & populosis orbis partibus in solos locos relegauit. Obstitere etiam insuper illis eius ætatis monachi. Mordicus nanque Nicæna retinuere decreta, qui in Syria & Cappadocia, finitimísque locis monasticã sunt philosophati. Et regio ea quæ à Cilicia ad Phœniciam vsque tendit, ne in hæresim Apollinaris transiret, periclitabatur. Ab Eunomio autem ne inficerẽtur populi à Cilicia & monte Tauro, ad Hellespõtum & Constantinopolim vsque, metus erat. Non difficile enim vtrique erat, finitimis quoque eorum, apud quos versabãtur, vt sentẽtiam suam sequerẽtur, persuadere. Idem sanè & Arianis contigit. Vulgus enim monachorũ, quos recẽsuimus, virtutem & opera admiratum, quum ipsos rectè sentire credidit, tum aliter opinãtes F propter suspicionem impuræ & adulterinæ doctrinæ auersatum est: sicuti Ægyptij monachos suos sequentes, Arianos pro hostibus habuere.

Vulgus imperitum sanctorũ monacorũ fidem est sequutum.

Theodoret. lib. 4 cap. 10.

De hæresi Anthropomorphitarum & Massalianorum: præterea de Nouatianis, quòd & ij in multas sectas sint diuisi, propter sectarum Pascha mutationem.

capur 14.

EA ætate Audęus quoque quidam, & genere & lingua Syrus, fuit nouorum dogmarum inuentor. Quæ enim mala dudum parturierat aliquando tandem peperit. Primùm nanque quum perperam illud intellexisset, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: Deum humana esse forma opinatus est, eundémque corporalia membra habere existimauit: sacræ scripturæ sententiam nõ satis assequu- G tus, quæ diuini numinis operibus humanarum partium vocabula tribuit. quandoquidem eo modo, qui res subtiliores percipere & audire nequeunt, facilius consiliũ Dei intelligunt. Addidit deinde ad impietatem eam consimilia alia. A Manẽte enim id mutuatus, conditorem vniuersitatis huius Deum neque ignem neque tenebras creasse docuit. Verùm hæc quidem, & quæcunque sunt eiusmodi, qui factionis eius sunt, celant. Dicuntur autem à publicis ecclesiæ conuentibus segregari, propterea quòd nõnulli pecuniam apud nos execrando sœnore locent, nonnulli cum mulieribus extra coniugiũ consuetudinem habentes impiè viuant. Qui verò à talibus rebus sint alieni, liberè cum eis cõmunicare. At ideo illos suo quodam more ab aliis H separatos viuere constat, quòd dogmatũ suorũ occultent blasphemiam & impietatem. Porrò ficta hæc & assimulata sanctitas arrogantiæ est plena. quę scilicet à doctrina Pharisęorum prouenerit. Nam & illi animarum simul & corporum medicum accusarũt, ad sanctos Apostolos dicentes: Cur cum publicanis & peccatoribus cibum sumit magister vester? Et per prophetam de talibus hominibus dicit Deus: Qui dicunt, Purus sum, ne me attigeris, iste fumus furoris mei est. Sed enim amẽtia istorum refellere, temporis istius nõ est. Proinde ad reliqua commemoranda progrediamur. Eodem tempore etiã a Massalianorum pullulauit hæresis b, εὐχῆτας, hoc est, precatores, hos cognominant, qui eam vocem in Græcum transtulere sermonem. Habent autem aliud quoque cognomen, ex re ipsa

Anthropomorphitarum hæresis.

sectatores eius Audiani dicti. l. Arian. c. de hæres. & Manich.

Hæretici isti sub prætextu sinceriores sanctiorisque vita discessionẽ ab ecclesia fecere.

Pharisaica hæreticorum sanctimonia.

a Massalianorum istorum qui & Euchitæ, siue Enthusiastæ dicũtur, mẽtio fit. l. Arian. vt sup.

b Hæresis Massalianorum, qui εὐχῆται dicti sunt, & ἐνθουσιασταί.

natum ἐνθουσιασταὶ enim, hoc est numine afflati nominantur, dæmone quopiam vim in eis suã exercente: quam rem Spiritus sancti præsentiam esse opinantur. Qui verò in hoc vitio perfecti sunt, manuum opus omne & laborem perinde atque improbitatem auersantur. Itaque somno dediti, somniorum visiones & phantasias, prophetiam vocant. Istius hæresis duces fuere Dadoes, Sabbas, Adelphius, Hermas, & Simeones, atque præterea alij. Qui quidem se ab ecclesiastica communione non abstinuerunt, nihil prorsus vel prodesse vel obesse diuinam escam dicẽtes De qua Dominus Christus inquit: Qui mãducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, viuet in æternum. Morbum autem eum supprimere sedulò conantur, & eundem etiam conuicti impudenter pernegant: populaŕésque suos ea quæ ipsi in animis suis circumferunt celant. Letoius sanè Melitinensem gubernans ecclesiã, vir diuino ardore spectatus, quum multa monasteria, seu potius prædonũ speluncas contagione morbi eius corripi videret, eas incẽdit, & lupos ab ouium grege depulit. Itidẽ & præclarissimus ille Amphilochius, qui metropolim Lycaoniæ fidei suę creditam rexit, & gentẽ vniuersam gubernauit, vbi pestem talem eò peruenisse cognouit, eam eiecit: & greges qui ab eo pascebãtur, clade ea liberauit. Porrò & Flauianus, celebri fama vir, postquã Antiochiæ episcupus est factus, & id genus homines Edessæ versari cognouit, veneno suo finitimos inficiẽtes, monachorũ sodalitate quadã ad eos missa, Antiochiam eos pertraxit, & ægritudinẽ suam pernegantes ad hunc modum in crimine ipso deprehendit. † Accusatores enim eorum falsa per calumniam deferre, & testes mendacia proferre dixit. Adelphium autẽ admodum iam senem † blandè compellans, assidere sibi iussit: Et nos, inquit, ô senex, qui iam vitam propè exegimus, certius humanam naturam perspeximus, tum aduersariorum dæmonũ cognouimus molitiones, reipsa quoque gratiæ subministrationẽ perdidicimus. Iuuenes autem isti, qui harũ rerũ accuratius nihil intelligũt sermones spirituales audire non sustinent. Quapropter mihi dicito, quomodo vos perhibetis quum spiritũ aduersarium cedere, tum Spiritus sancti gratiã aduenire? Verbis hisce senex demulsus venenũ omne suppressum euomuit: & nullam vtilitatẽ ex diuino baptismo ad eos qui eo vterentur, peruenire dixit. Solam autem orationẽ sedulam * dæmonum vernaculum eiicere. Vnumquenque enim qui nascatur hominem à primo parente, sicuti naturam, ita dæmonum quoque seruitutẽ trahere. Quibus precatione sedula exactis, deinceps Spiritum sanctum aduenire, præsentiam suam, ita vt sentiatur & conspiciatur, indicantẽ: corpúsque ab affectionũ seu perpessionũ motu liberantem, & animam ab inclinatione ea quæ in deterius fert, ita vindicantem, vt postea neq; abstinentia, & ieiunio corpus castigante, neque doctrina quæ frenus nobis iniiciat, & cópositè ambulare doceat, sit opus. Et cui ita Spiritus sanctus obueniret, eum nõ solùm à corporis titillationibus liberati, verumetiam clarè futura prœuidere, & trinitatem diuinam oculis suis cernere. Hoc pacto diuus Flauianus putido effosso

Hæresis eius autores.

Communionẽ eucharistiæ hæretici isti in adiaphoris posuerunt.

Letoius Melitinensis episcopus domicilia eorũ exussit.

Amphilochius Metropolitanus Lycaoniæ eosdẽ prouincia sua expulit.

Flauianus Antiochenus arte quadam sectæ istius arcana in lucem produxit, & damnauit.

† τοὺς κατηγόρους συκοφαντεῖν, καὶ τοὺς μάρτυρας ψεύδεσθαι.

Adelphius enthusiasta.

† *Qui illis præibat.*

Improba baptismi sacri reiectio.

Adelphius impietatem sectæ suæ apud Flauian indicat.

* τὸν δαίμονα τὸν ἔνοικον.

E fonte, & impio nudato latice, ad infelicem illũ senem inquit: † Inueterate dierum malorum, redarguit te os tuum, nõ ego: & labia tua testimoniũ perhibuerunt contra te. Et pestis ea in apertum prolata, Syria excessit: & in Pamphiliã cõmigrans eam quoque clade impleuit. Atq; hæc quidẽ de absurdis istis & ineptis hæresibus sint dicta. Eodem tẽpore Nouatiani quoque Phrygiam incolẽtes, Paschæ diem festum mutauere. Id porrò exponam, vbi primùm dixero quamobrem Phryges & Paphlagones, ecclesiæ eorũ tam firmiter retineant sanctiones. Nouatus presbyter propterea ab ecclesia Romana discessit, quòd Cornelius episcopus eos ad communionem admiserat, qui in persequutione ab imperatore Decio excitata, Diis sacrificauerant. Hãc ipsam ob causam segregatus, & à consentienti-
F bus sibi episcopis ad episcopatum euectus, omnibus vbique ecclesiis scripsit, ne ad mysteria percipienda eos qui sacrificassent, admitterent: sed ipsos quidem ad pœnitentiam cohortarentur, Deo autem veniæ concessionem permitterent, qui solus facultatem haberet & posset noxas remittere. Eiusmodi literas in prouinciis degentes homines quum accepissent, sententiam earum & iudicium ad mores suos accommodabant. Vt enim ille significauit, non admittendos esse ad mysteria, † qui post baptismum peccatũ in mortem admisissent: aliis quidem acerba & immanis canonis huiusmodi visa est esse sentẽtia: alij autẽ, quòd iustũ & ad vitam morésque corrigendos accommodatum esse cẽserent decretum, suscepere. De quo quum per quæstionẽ ambigeretur, aliæ Cornelij episcopi superue-
G nere literæ, gratiam delicti etiam illis annunciãtes, qui post baptismũ peccassent. Ad hunc modum quum vtrique contraria inter se per epistolas scriberent, & quæ dicebant diuinarum literarum oraculis obfirmarent, pro moribus quisque suis eam comprobabat sententiam, ad quam antea etiam inclinans magis fuerat. Qui enim delinquere & peccare libenter soliti erant, eiuscemodi veniæ concessione tum accepta, per reliquum deinde vitæ tempus ea in delictis omnibus vtebantur. Gens porrò Phrygum populis aliis temperantior, moderatiórque esse videtur. Perrarò enim Phryges iurant. Et * animositas quidem apud Scythas & Thraces dominatur: libidini & † concupiscẽtię
H Orientales populi magis inseruiunt: Paphlagonum autem & Phrygum gens ad neutrum rerũ istarum propensa est. Neque enim ludi * Circẽses, neque spectacula nunc apud eos exhibẽtur. Quapropter illi, atque item alij eiusdem sententiæ mihi tum assensisse Nouati scriptis videtur. Præcipuum namque apud illos tãquam piaculũ & abominatio est fornicatio. Et sanè Phryges & Paphlagones moderatè magis, quàm alias quascunque hæreses, viuere videmus. Eandem causam esse opinor, eis etiam qui in Occidentalibus partibus habitant, & Nouati decreto paret. Porrò Nouatus etiamsi propter exactius vitæ genus suam sibi sectam instituit nõ ille tamen quicquam de Paschæ festo die mutauit. Sẽper nanque, sicuti Occidẽtales partes facere solitæ erant, & ipse pascha celebrauit. Pascha autẽ illę semper agunt iã inde ab initio, ex quo Christiani

† πεπαλαιωμένε ἡμερῶν κακῶν.

Daniel.13.

Socra.lib.4. cap.28.

Quã ob causam Nouatus ab ecclesia Romana secedens, hæresim suam instituerit.

Nouati dogma.

† τοὺς θάνατον ἁμαρτίαν πεποιηκότας.

Contrarium est Cornelij Roma. episcopi decretum.

Hęc ex Soc. excepta: quem Nouatianæ hæresis sectatorem Niceph. esse censuit.

Phryges moderati.

* θυμικόν.

† ἐπιθυμητικῷ.

* ἱπποδρομίαι.

Phryges & Paphlagones Nouati decretum moribus suis conueniẽs receperunt.

Tẽpus paschatis celebrandi in Occidente.

† μετ' ἰση-μερίαν.

Nouatus martyrium obiit.

stiani sunt facti. † post æquinoxium. Hic post-modũ sub Valeriano principe, qoi persecutio-oem aduersus Christianos coocitauerat, martyrio vitã finiit. Qui verò eius nomine in Phrygia censentur, ab institutis & communione eius quum sibi ipsis indulgentes degeoerassent, hoc tẽpore paschale quoque festum mutarũt a. Cõcilio enim in Pazo vico, vbi b Sangaris amnis fontes sunt, coacto, paoci quidã & obscuri per Phrygiam Nouatianorum episcopi statuerunt, Iudæorum azyma obseruanda, & cũ eis pascha celebrandum esse. Hæc sibi renunciata esse Socrates (qui hoc loco non abhorrere se à Nouatianorũ institutis, palàm præ se fert) à sene quodam scribit, qui se presbyteri filium fuisse dixit, quo cum Synodo ei interfuerit. Quum quidem eò non conuenerint vel Agelius Constantinopoli Nouatianorum episcopus, vel Maximus Nicææ, vel etiam Nicomediæ aut Corylij (vrbs ea Phrygiæ est nõ incelebris) episcopi, à quibus tum maximè Nouatianorum religio est administrata. Hæc sic tum acta. Postea verò Nouatianorum ecclesia propter eam Synodum in partes discessit: sicuti suo loco dicemus.

a Nouatiani Phryges in cõcilia: ulo pascha cum iudæis celebrandum statuunt.

b Apud quem fluuius iste Sagarus dicitur, de bello Macedon. lib. 7. Sozom. lib. 6. cap. 24. Socrat. habet Cotyaeum legendum ex Suida, cotyæi.

Vt Eudoxio Constantinopolitano episcopo mortuo, Ariani Demophilum, Catholici autem Euagrium, Eustathio Antiocheno episcopo suffragante elegerint, & quæ his acciderint. Cap. 15.

Socra. lib. 4. cap. 14. & 15.

Sozo. lib. 6. cap. 13.

Eudoxius Cõstantinopolitanus episcopus moritur.

Sufficitur ei ab Arianis Demophilus.

A catholicis Euagrius.

Iussu Valentis & ipse Euagrius, & eius ordinator Eustathius Antiochenus in exilium pellitur.

SEd vt historiam persequamur, eò vnde digressi sumus, reuertendum nobis est. Imperator Valens Constantinopoli soluens, Antiochiã ad Orontem adire properauit. Et quum Nicomediã peruenisset, ibi hac de causa restitit. Eudoxius Arianæ sectæ episcopus statim post discessum imperatoris Cõstãtinopoli vita defunctus fuerat, consulatu Valentiniani & Valentis tertio, quom quidem clauum ecclesiæ Cõstãtinopolitanæ annis vndecim rexisset. Eius in locum Ariani surrogarunt Demophilum quendã. Professores autem ὁμοούσιε consubstantialis, cõmodum se tempus, vt sedem episcopalem recuperarent, nactos esse rati, Euagrium suæ factionis presbyterum episcopum designarunt. Cui manus imposuit Eustathius, episcopus aliquãdo Antiochenus, qui à Iouiniano quidem ab exilio non ita pridem fuerat reuocatus: tum autẽ Coostantinopoli prioatus latebat, vt sua saltem præsentia ὁμοούσιε consubstantialis professores cõfirmaret. Ita factum, vt Ariani persecutionẽ aduersus nostros renouarent. Ea res postqusm est ad principem delata, veritus ille oe seditione & tumultu ciuitas turbaretur, militarem manum Nicomedia Constantinopolim misit, cum mandato eiusmodi vt simul & ordinator & ordinatus comprehenderetur, atque alius aliò exulatũ mitteretur. Eustathius igitur a Biziã, qood Thraciæ oppidum est, Eoagrius in locum alium deportatus est. Proinde b Ariani, quod pleriqoe omnes in rebus secundis faciunt, magis magisq; efferari, orthodoxos & rectè sentientes admodum vexare, cædere, contumeliis afficere, in vincula conijcere, pecuniis etiam spoliare, iotoleranda omnia aduersus eos facere.

a Byzia arx regum Thracæ, à Terei nefasto crimine inuisa hirundinibus. Plin. lib. 4. cap. 11.

b Ariani Cõstantinopoli catholicos persequuntur.

De crudelitate Arianorũ, & vt Valens circa Astacenũ Nicomediæ portũ octoginta ecclesiasticos viros vnà cum nauigio in medio mari igni cõbusserit. Cap. 16.

A PОrrò quũ nostris dura hæc & graoia essent, ad principẽ precatores misere, si quo modo finem erumnæ eius obtinere possent. Cæterùm illi opinione sua plurimum fuot falsi, vt qui iustitiã se ab iniusto imperaturos esse sperauerint. Quum nanque delecti ex ecclesiastico ordino octoginta viri, quibus præfuit Vrbasus, Theodorus, & Menedemus, Nicomediam venissent, preces imperatori obtulissent, & de vi tãta quiritati essent, indignatus ille, in præsentia quidem iram pressit: deinde autem clàm Modesto præfecto præcepit, vt comprehensos eos necaret. Sopplicij eius modus, quia nouus & insolens prorsus fuit, posteritatis memoriæ est mãdatus. Præfectus, si viros religiosos, qui nihil commisissent, propalàm perimeret, ne seditio in vulgo otiretur, veritus est: quapropter eos se in exiliũ B missurum esse assimulauit. In qua illi senteotia magnis animis acquieuere. Ille nauim eos, veluti solum exilij causa versuros, conscendere iussit: & nautis præcepit, vt in medio mari nauẽ incenderent, vt quum eo modo illi interijssent, sepulchri cura carerent. Veotum est in sinũ medium, † qui Astacenus voeatur: ubi nautæ imperata feceruot. Nam ipsi scapha, quæ nauem sequebatur, conscensa, nauigium in quo viri illi vehebantur, incenderunt. Vehementios tũ subsolanus ventus flabat, & proinde nauis eo citius flammam concepit. Durauit ea vsque ad locum Bithyniæ, qui Dacides ouncupatur, ibique vnà cũ piis illis hominibus in littore est absumpta. Sedenim factum tam truculentum vindicta est C prosequota. Fames siquidem repentè tanta est in Phrygia orta, vt necessariò incolæ patriam * relinquerent, & Constantinopolim se atque ad alias diuersas prouincias conferreot.

Catholici 80. ecclesiasticos viros precatores ad Valẽtem mittunt.

Modestus præfectus.

Legati isti, Valete iubente, & Modesto curãte, in nauim impositi sunt, eámque cum in medio mari nautæ per incensa perierunt.

Socrates nauale esse dicit.

Fames maxima in Phrygia.

† *Constantinopoli autem Ariani plures pios catholicósque presbyteros naui, in qua nullum erat instrumentum nauticum, imposuerunt: eámque pelago ventis vndisque temerè ferendam commiserunt. Deinde populares quosdam suos in nauigio alio summisere, qui ignem illi inijcerent. Sic sancti illi viri cũ igne & aqua conflictantes, postremò in mari submersi, martyrij coronam receperunt. Theod. lib. 4. cap. 24.*

* *Constantinopolim Socrates scribit frequentissimam multitudinem alere, propterea quòd mare ei omne genus commeatus suppeditet: & præterea quum opus sit, Euxino ponto ingens frumenti copia eò subuehatur. lib. 4.* D *cap. 16.*

De vita, institutione, studiis, & intima amicitia magni Basilij & Gregorij Theologi: & vt ad sacerdotalem dignitatem sint prouecti. Cap. 17.

QVum verò multa nobis de Basilio magoo & Gregorio theologo dicẽda sint, operæprecinm facturum me esse putani, si pauca quędam de arctissima, quæ tantis viris inter se fuit amicitia & coniunctione, præmitterem. Qood sanè nõ rectius certiúsque fecero, quàm si Gregorij ipsius ea de re verba protulero, quæ io ea oratione soot, quam is de Basilio funebrem cõscripsit. Tempore, inquit, procedente, vbi alter alteri mutuum amorem (factum id Athenis vbi simul vterque literis operam oauauit) indicauit, affectionẽmque eã philosophię gratia conceptã

De arctissima Basilij Magni & Gregorij Nazanzeni coniunctione.

Egregium par amicorum.

esse constitit, tū alter alteri factus est omnia. Sub vno viximus tecto contubernales, & arcta inter nns deuincti coniunctione idem spectauimus: & alter alteri aoimum flagrantem & coostātem præstitit. Corporum nanque necessimdo, quoniam rerum fluaarū est, haud aliter quàm veroi flores, interit. Neque enim materia igne consumpta, flamma durat, sed vnà cum te cremata euanescit: neq; charitas vbi somitis ardor emarcuit, consistii. Diuinus autem & pudicus amor, quandcquidem rei firmæ & stabilis est, propterea soler esse constantior. Et quanto magis amātes rei desideratæ pulchritudinem considerant, tanto inter se conmoguntur magis. Hæc amicitiæ nostræ les erat. Atque quum ad hunc mndū inter nos animati essemos, & tales firmo thalamo, vt Piodatus inquit, aureas columnas substruxissemus, ita deinceps processimus. Deo simul & desiderio mutuo opitulatoribus vsi. Sed qoomodo sine lachrymis necessitudiois tantæ recordet? Eadem erat nobis rei inuidiosissimæ, dnctrinæ scilicet, spes proposita. Sed iouidia abfuit, æmulatio autem vtruoque esercuit: & certamen nobis erat non vter oostiûm primas ferret, verùm vrer alteri eas concederet. Alter enim alterius laudem & gloriam pro sua habebat. Et in vtroque visa est anima vna duo circumferre corpora. Quod si credendū non est dicentibus, † omnia in omnibus esse sita: at nobis id saltem credatur, alterum in altero situm fuisse, & alretū ab altero pependisse. Vtrique opus vnum propositum fuit, virtus ipsa, & vt vitam omnem ad spem futuram dirigeremus, & prius inde animo transferremor quàm cnrpore excederemus: ad quod spectantes, vitam & actionem omnē nostram ita instituimus, vt nos mādatum diuinum duceret, & alter alterū ad virtutē acueret atque excitaret. Et si non insolēs hoc verbum esset, regulam & amussim, quibus quę recta sunt, quæue minus, esplnrātur, alterum alteri fuisse dicerem. Sodalibus nos cōiunsimus nō impudicissimis, sed modestissimis: non contennosissimis, sed pacificis maximè, & quibuscum esse vnlissimum est. quòd scitemus, facilius vitia cootagione cōtrahi, quàm virtutem cum aliis communicari. Quādoquidem & morbus in alios citius, quàm valetudo transfertur. Disciplinas non iucundissimas magis quàm honestissimas consectati sumus. Nam per eas vel ad virtutem, vel ad vitia effinguntur adolescentes. Duæ autem nobis erāt ootæ viæ: altera prior & hooestior, altera posterior, & non eiusdem momenti: illa ad sacra templa, & qui in eis sont dnctores, hæc ad profanos magistros ducens. Reliquas, insistere eis volentibus reliquimus, videlicet dies festos, theatra, spectacula, conuentus publicos, conuiuia. Nihil enim admiiādum & præclarum esse duco quod ad virtutem nō conducat: neque eos qui studio eius tenentur, meliores reddat. Atque aliis quidem alia sunt, vel à patre accepta, vel domo ex quotidianis studiis & actionibus teporiata cognomina: nobis verò ingens momentum suit & nomen, vt Christiani & essemus, & nomioaremur. Athenæ equidem aliis non parum, quantū ad animos pertinet, nocent. Nam id non frustra pij opinantur, quòd plus illæ quàm reliqua Grecia idolis abundant. Et profectò difficile est, non simul aliquem transoersum rapi ab illorum laudatoribus & patronis. Nobis verò qui animis probè munitis atque instructi essemus, nullum ab illis obuenit detrimentum. Quin è diuerso potius, quod quidem dictu mirabile est, ea es re magis etiam in fide sumus confirmati, propierea quòd errorem & impuritatem eorum cognouerimus: ibi dæmones despicientes, vbi dæmnnes sunt in admiratione. Et si quis est aut creditur esse fluuius, qui per salsuginem amaram maris dulcedinem suam retinens fluit: aut animans aliqua, quæ in igne, à quo omnia consumuotur, subsilit: id nos inter æquales omnes profectò fuimus. Et quod pulcherrimum est, sodalitas quædam nobiscum nō ignobilis fuit, quæ ab illo tanquam duce instituebatur atque regebatur, eisdem nobiscū studiis gaudens. Quamuis pedites, iuxta Lydium curium, illius scilicet cursum & morem curreremus. Vnde celebritas quædam oobis contigit apud magistros & commilitones nostros, præterea verò in Græcia omni, apud eos maaimè qui in ea præcipuè clati sunt. Quin iam fama quoq; nominis nostri vltra Græciæ fines, sicuti hoc multorū sermone ferebatur, processit. Tāta nanque præceptorum nostrorum, quanta Athenarum: & tanta nostra, quanta præceptorū laus fuit. Atque adeò par amicotum insigne, sicuti fuimus, ita & habiti sumus: vt nihil simile apud Græcos haberēt vel Orestes & Pylades, vel Molionidæ, Homerici carminis miraculum. Hæc Gregorius de sua & Basilij disciplina & amicitia, quam etiam quum scripta pleraque, tum epistolæ entum magis declarant. Hos sanè viros si quis inter se conferre, vitámque, mnres & virtutem exponere velit, alterū alteri præferre addubitabit. Fuit enim inter eos, & vitę saoctioris, & prnphanæ simul sacræque doctrinæ concertatio. Nam adolescentes adhuc, Athenis Himerij & Prohæresij, qui tum inter sophistas præcipui erant, deinde etiam Antiochiæ in Syria Libanij auditores & discipuli artem rethoricam summè perdidicerunt. Et quum, quod ad philosophiæ studia valde apposin essent, quidam eos ad ludos aperiēdos, & snphisticam vitam complectendam, alij autem ad causas in foro agēdas cohortaientut, studio vtroque contempto, solitariam sunt vitā secuti. Itaque postquā in philosophicis literis satis versati erāt, ex Origenis, & aliorum qui illum vel pręcesserant, vel coosequuti fuerant, libris, sacrarum literarum sententiam addidicerunt. Magna enim tum orbe toto Origenis gloria fuit In eius libris quum se exercuissent, Arianis strenuè restiteruot. Et quia illi autnritates & testimonia ex Origenis scriptis ad dogma suum cōprobandum afferebant, ipsi eos refellerunt, non satis Origenis sententiam assequutos esse ostendentes. Apud multns quidem tum Ariani, atque Eunomius & ipse Arianisans, in magno fuere precio. At illi postquam cū Gregorio & Basilio vel scriptis vel disputanonibos sunt congressi, indocti prorsus esse cōperti sunt. Basilius à Meleno Antiochiæ episcopo diaconus creatus, postea patriæ suæ Cæsareæ Cappadocum antistes factus, cum cura & fide ecclesus præfuit. Ventus enim oe res Arianorum nouæ Ponti etiam ditiones occuparēt, celeriter ad eas partes

Pulchrū exēplum iuuenū virtutis & pietatis studiis incumbētium.

πάντα ἐν πᾶσι κεῖσθαι.

Optimum viuendi institutum.

Sodales Basilij & Gregorij.

κακίας ῥᾷον μεταλαβεῖν ἢ ἀρετῆς μεταδοῦναι.

Studia eorundem.

Athenæ contagione idololatriæ eis nihil nocuere.

Sodalitas literaria.

Per modestiā Gregorius se Basilium in virtutis & pietatis stadio cursu consequi non potuisse fatetur.

Sozom. eodem cap. 14.

Præceptores Basilij & Gregorij in artib. dicendi.

Iidem vitam monasticam sunt sequuti.

Origenem legerunt.

Arianos refutarunt.

Socrates eod. cap. 26.

Basilius presbyter, & postea episcopus.

ἀσκητήρια

partes percurrit, atque monachorum ibi † exercitia instituens, & plerosque sacra doctrina erudiens, in fide etiam fluctuantes cõfirmauit. Gregorio autem, qui Nazanzi mediocri Cappadociæ oppido, patri suo in episcopatu successit, idẽ studium fuit. Circumiens enim & ipse oppida pleraque, eos qui in religione imbecilli erant, confortauit. Pontissimùm verò Constantinopolim frequentius visens, sententia suæ suffragatores in doctrina confirmauit: & posteaquam eã vrbẽ legitimè euocatus, administrationem ecclesiæ ibi multorum episcoporum concursu & suffragio suscepit. Quod nisi diuina gratia, vt is eò veniret, procurasset, quod expulsis omnibus, neq; episcopus neque ecclesia ibi esset, periculũ certè & metus ferè fuisset, ne deinde Nicænæ fidei doctrinæ Constantinopoli locus deesset. Sed hac de re postea suo loco dicam. In præsentia historiam de Basilio persequar.

Gregorius Nazanzi patris sui in episcopatu successor.

Gregorius episcopus Constantinopolitanus electus.

Vt post Eusebium Basilio ecclesia Cappadocum sit commissa: & de insigni eius aduersus Valentem dicendi libertate. Cap. 18.

EVsebio, qui ante Basilium ecclesiæ Cæsariensis gubernator fuit, dissidium quoddam cũ Basilio etiamnum diacono intercessit. Fuit autem Eusebius quum aliis in rebus vir magnus, tum certaminibus & periculis pro pietate subeundis maximè spectatus. Id quod eius temporis persecutio declarauit. Dissidium autẽ quum eis intercessisset, Basilius in pontum secessit, atq; ibi cum monachis philosophicè viuẽtibus fuit. Plebs autem Cæsariensis, atque in primis qui in ea erãt cordatiores, quòd Eusebium suspectum habebant, quasi fugæ causa esset viri tanti, qui virtute & eloquentia aliis clarior esset, eo præcipuè tempore quo hæreticorum ingens multitudo circumcursaret, consilium eius relinquẽdi & seorsim conuentus sibi suos agendi, cœpere. Atque ita quidem Basilius, ne, quantum in eo situm erat, Ecclesiam plurimis tumultibus ab eis qui aliena sentiebant, conturbatam amplius affligeret, quietam in Ponticis monasteriis agebat vitam. Valens autem, & quæ cum eo erat sacra cohors (semper enim illum incitantes episcopi Ariani sequebantur) opportunum se tempus nactos esse dicentes, vt in Cappadocũ Cæsarea quod vellent perficerent: propterea quòd Basilius secessisset, & populus Eusebij odio ad discessionem spectaret, Nicomedia profecti Cæsaream, tanquam & hanc euersuri, venerunt: atque ibi quæ soliti fuerant, peragere sunt conati, videlicet vt recta sentientes ecclesiis exigerent, eásque Arianis traderent. Cæterùm consilium id frustra fuit. Quàmprimum enim hos Cæsareã peruenisse nunciatum est, Basilius monasticis in Ponto scholis vale dicto, Cæsaream & ipse tendit, & Eusebio rebus omnibus aliis posthabitis conciliatur. Quo quidem facto animi sui beneuolentiam maximè ostendit. Et quòd in tempore magno iudicio omnia cũ ratione egit, disputationibusque opportunè est vsus, examen hæreticorum ingens repulit, & ecclesiæ temporibus durissimis profuit. Valens, postquàm ei conatus non successit, vnà cum episcopis suis Antiochiam concessit: atque inde aliquanto pòst in Cappadociam reuersus, Basilium, post Eusebij

Inter Eusebiũ episcopum Cæsariensem, & Basilium diaconum, dissidiũ intercessit.

Basilius episcopo cedens, in Pontũ secessit.

Bini viri indignè cã rem tulere.

Ariani in absentia Basilij ecclesias Cappadociæ occupare conantur.

Tempore Cæsarea adest Basilius.

Eusebium sibi conciliat.

Arianos repellit.

Eusebio succedit.

A mortem ecclesias administrãtem inuenit: quem cum exigere vellet, cœlitùs ea in re est impeditus. Alterum nihilominus † Leonem statim se larua & terriculamento exterriturum esse credens, * ad Præfecti tribunal eum misit. Ibi Præfectus assistẽs, cum interrogat, quãnam de causa religionem Imperatoris non complecteretur. Atque ille, Quod hoc sic Deus non præcepit, inquit. Et insuper Imperatoris errorem reprehendit, atque ὁμοούσιον cõsubstantiale defendit. Vbi verò ille mortem ei minatus est, Basilius gratiam se illi eo nomine habere dixit, quippe qui discedere ex tali rerum statu non grauatè cuperet. † Et quum Præfectus amplius eam rem deliberare iuberet: Basilius, Ego quidem, inquit, & hodie & cras idem futurus sum. Vtinã verò tu teipsum non mutasses. Creatura enim quum sim, creaturam adorare, Deúmque esse profiteri, in animũ
B non inducam meum. Sed neque religioni vestræ me aggregari sustinebo. Tametsi enim vos clarissimi & non minima orbis pars esse existimamini, me tamen minimè decet hominibus gratificari, & propterea fidem in Deum paruipendere: quam ego medius fidius proditurus nõ sum, etiamsi mihi bonorum publicationem, & exilium, & aliud quidquam grauium erumnarum, mortémque adeò ipsam mineris. Nihil enim rerum talium mœrorẽ mihi afferre potest. Quod si facultates meas expetis, pannos hosce & cilicia atque libros paucos qui in mũdo meo sunt si hos inquam adamasti, recipe. Sin vt exilij causa solum vertã mauis, paratus ad id sum. Exul verò quomodo ero, qui semper terram quasi pere-
C grinus peragro, & ad regionem aliam vehementer aspiro? Corpus porrò hoc, vel post primam plagam, sensus omnino expers, & cruciatibus superius prorsus futurum est. Hæc atque his similia alia quum liberrimè † Basilius dixisset, cõsternatus ad viri prudẽtiam Præfectus, celeriter ad Imperatorem percurrit: eidémque, Basilium constantiorem esse, quàm vt à sententia sua suasione deducatur, renũciat. quapropter aut propalàm in eum animaduerteret, aut persuaderi minus illum posse, existimare desineret. Imperator tum quidem quieuit. Quum antẽ † Epiphaniorum festus dies adesset, cum vniuersa † quã secum habebat * phantasia, inanique & splẽdida pompa in ecclesiam venit, & a munus suum ad sacram mensam attulit: atque ibi quòd omnia miro ordine gererentur, ad stuporẽ delapsus, & totus mutatus, in solum concidisset, nisi quidã ex primoribus tunica correpta Imperatorẽ iam
D ruentem retinuisset. Vbi verò sermonẽ quoque

† μορμολυκείοις τὸν λέοντα ἐκφοβεῖν οἰόμενος.

Ad episcopatum eũ, multorum episcoporum suffragiis est electus. Secr. Colloquium Præfecti prætorio & Basilij.

Ad præfecti tribunal Valentis iussu sistitur.

Christiana in fide defendenda constantia.

† θεοφανίων.

** Act. 25.*

† σὺν τῇ περὶ αὐτὸν φαντασίᾳ.

Valens ipsis epiphaniis ecclesiam Basilij ingreditur, atque in ea ordinem rectũ miratur.

a Munus offertorium, quod αὐτουργὸς hoc est, sua ipse manu obtulit.

Greg. Naz.

** Basilius à Valẽte ad exilium damnatur.*

** Socrates, Basilium ab imperatore Cæsarea Antiochiã euocatum, ibi comparuisse, & causam dixisse scribit. lib. 4. cap. 26.*

† Affuit isti colloquio Demosthenes quidam, imperatoris obsonator, qui orbis vniuersi doctorem carpens, barbarè loquebatur. At Basilius subridens, εἴδομεν, inquit, καὶ Δημοσθένην ἀγράμματον hoc est, En Demosthenem quoque illiteratum vidimus. Et quum ille magis etiam excandescens, minas profunderet: Tuum est, Basilius ait, de delicatioribus tusculorum condimentis curam gerere. Diuina enim dogmata, qui aures obturatas habeas, exaudire non potes. Theodor. lib. 4. cap. 19.

cum viro contulit, magis etiam ſapientiam, ſacrìſque obeundis & concionibus atque connétibus peragendis dexteritatem, nec non rerum omnium ordinem pulcherrimum admiratus eſt. E Sed enim poſtea breui aduerſariorum calumniis permotus, * in exilium eum mittere conſtituit. Et iam nox aderat, & currus præparabatur, quū derepentè morb. Imperatoris filium, cui * Gallo nomen erat, inuadit. Tam vehemens autem & periculoſus is erat, vt qui puerum curabant medici inſignes, de vita eius deſperarent. Valens cauſam eam impatientiſſimè ferens, in ſolo voluitur, pro filij ſalute mortem ſibipſi optat, & inſolabiliter luget. Dominica quoque Imperatoris coniux grauiter affligitur, & horrēdis noctu pauoribus territam, atque id propter eam quæ epiſcopo illata eſſet iniuriam, paſſam ſe eſſe confirmat. Proinde Baſilium ſtatim accerſit: eúmque, vt iacentem puerum quod poſſet adiuuaret, rogat. Ipſe namque Imperator, propter recentem etiamnum ei factā iniuriam, quidquā ab eo petere verebatur. Baſilius adeſt, & puer F meliuſculè habet. Imperator nihilominus periculum facturus, ad illum: Si vera inquit, ſunt quę de Deo doces, precare, & deum exora, ne mihi filius intereat. At ille: ſi idem quod ego credis, morbúmque graſſantem ab eccleſiis diſpellere conſtituis, omnino puer conualeſcet. Cœterùm quum Valens id ſe facturū reciperet, & aliter tamen faceret, *b* puer è vita exceſſit. Omnes autē aſſeuerarunt, non periturum fuiſſe puerū, *c* niſi Imperator eis qui aliena ſentiebant, euocatis, precari eos vnà cum Baſilio pro pueri ſalute iuſſiſſet: quos etiam vt puerum baptizarent, eſt exhortatus. *d* Imperator porrò virum veneratione proſequēs, prędia quę ibi habuit pulcherrima, xenonibus ſeu hoſpitalibus eius domibus donauit. *e* Sed rurſum à familiaribus expugnatus, virum ſanctum ad ſe acciuit, & vt ſe aduerſariorū factioni adiungeret, hortatus eſt. Poſtquam autem adamantem permouere ſuaſione non potuit, exulare eum iuſſit. *f* Et iam exilij libellus ſcriptus erat: quem vbi manu ſua Valens G roborare eſt conatus, literam nullam exarare potuit, calamus nanque ſtatim eſt confractus. Quod vbi in altero, & etiam tertio, ad ſcribendum, ſicuti conuenit, adaptato, itidem vt primo accidit, & ipſe adhuc in ſcripto impio cōfirmando perſtitit, manus ei ſupra quā credi poſſit cōcuſſa, tremore intolerabili eſt occupata. Proinde animo perculſus, atq; pauore plenus, chartà correpta, ambab. eā dilacerauit manibus. *g* Paulò verò pòſt Pręfecto quoq; accidiſſe dicūt, vt morbo circumuentus graui, vbi vindictā ſupplex eſt deprecatus, totus conualeſceret. Verum quid hæc ſunt ad alias viri huius primarias virtutes? qui & factis & doctrina mirificā eſt coſequutus gloriam *h*: Multa autē pulcherrima ſcripta vir iſte & Gregorius eccleſiæ Chriſti reliquerunt. H Quæ niſi omnibus fere nota eſſe ſcirē aliquid etiam de eis ſingillatim dixiſſem. Horū plurima Rufinus dicitur in latinam linguā tranſtuliſſe. Atque hæc de Baſilio & Gregorio breuiter ſint dicta.

** γαλάτης. Filius Valentis in morbū lethalem incidit. Dominica Augusta opē Baſilij filio ſeruādo implorat. Eius aduentu puer meliuſcule habet. Baſilius puerū moriturum in vita māſurū eſſe pollicitus eſt, ſi baptiſmū ſacrum à Catholicis ſuſcepiſſet. Theod. 3. Quum autē id non annueret Imperator: Baſilius, De puero, in quit, voluntas Domini fiet. Socr. b Imperatoris filius moritur. c Mortis eius cauſa. d Valens prædia quædam xenonibus Baſilij donat. e Denuò is Baſilium proſcribit. f Sed exilij libello ſubſcribere nō poteſt, quem etiā ſtatim diſcerpit. g Modeſtus præfectus quoque morbo oppreſſus, pænitentia & deprecatione culpa interueniente, conualeſcit. h De ſcriptis Baſilij & Gregorij.*

De fraterna coniunctione & amicitia Baſilij & Gregorij, & de ſancto Gregorio Nyſſeno: & quòd tres in eccleſia fuerint Gregorij, ſanctitatis omnes participes & præterea quartus quidam hæreticus. Cap. 19.

HAbuit autem Baſilius fratres quorum vnus Gregorius fuit eccleſiæ Nyſſenæ lux & ornamentum: vir ſecundum fratrē doctrina, moribus & vitæ ſanctitate ſpectatus. Et quanuis is cōiugem habuerit, rebus tamen aliis fratri minimè ceſſit. Qui Baſilio mortuo, Hexaemeron ſiue ſex dierū opus illius adimpleuit: & aduerſus Eunomiū & Apollinarim cōfutationes ſcripſit. Cōſtātinopoli quoq; in diuū Meletiū orationē funebrē cōpoſuit, aliáq; inſuper plurima opuſcula doctrinis & inſtitutionibus plena eccleſiæ Dei reliquit. Oſtēdunt autem virum talem cùm alia tum præcipuè in Gregorium illum miraculis celebrem oratio ab eo edita. Secundus Baſilij frater Petrus fuit, qui vnà cum illo vitam monaſticam primùm cōſectatus, deinde vrbē Sebaſtiam ſacrorum antiſtes gubernauit. Tertius Naucratius, qui iuuenis in aſcetico inſtituto defunctus eſt. Acceſſit ad hos celebris illa Macrina ſoror, cui Gregorius libellum de Anima dicauit. Ei, ſicuti accepi, hæretici quidā Origenica dogmata iniecerūt. Omnes autem iſti propter vitæ integritatem, in numerū ſanctorū ſunt relati: quemadmodū ſanè & Gregorij Cæſarius frater, & Gorgonia ſoror. Quoniā autem Gregoriorū nominis ſimilitudine in librorū inſcriptionibus diſcernēdis nōnulli errant, ſcire per opus eſt, tres fuiſſe Gregorios in eccleſia Dei præclaros. Pōticum illū, quē diximus Neocæſarea ortū, & reliquis antiquiorē, Origenis diſcipulū: de quo celebris fama eſt Athenis, & Berythi, & in prouincia Pōtica, totóq; adeò orbe, quem miraculis & doctrina percurrit. Hic Cæſareæ cū Origene fuit, ac deinde ab eo nō diſcedens, veriorem philoſophiā perdidicit. Poſtea in patriā reuerſus, primū vt laicus & profanus multa præclarè egit, dæmones expulit, morbos ſanauit, gręcę ſuperſtitionis ſectatores eloquētia, ſeu potius prodigiis ad fidei noſtræ profeſſionem adduxit. Meminit etiam huius Pamphylus martyr in ſuis, quos in Originem elaborauit, commentariis: in quibus oratio laudatoria Gregorij ad Origenem inſerta inuenitur. Tres iſti Gregorij, vt breuiter dicam, fuere: is de quo modò memorauimus: & qui à veteribus Nazanzenus, à nobis autē quòd tali cognomine dignus ſit, Theologus eſt vocatus: & frater Baſilij. Fuit præterea alius Arianus, Athanaſij ſucceſſor, qui † à plebe eſt reiectus. De his ſatis.

Gregorius Niſſenus epiſcopus Baſilij frater. Scripta eius. Epiſcopus cōiunx. Petrus Sebaſtenſis epiſcopus Baſilio frater. Tertius eiuſdē frater Naucratius Aſcetes. Macrina ſoror. Gorgonia ſoror. Gregorij Nazanzeni Cæſarius frater. Tres præclari Gregorij. Gregorius θαυματουργὸς, hoc eſt, mirificus. Socrat. eo. cap. 27. † A plebe Ariana. Suprà lib. 9. cap. 7.

De ſancto Amphilochio epiſcopo Iconij, vt is per Angelum ſit conſecratus: & vt eum diuinus Chryſoſtomus etiamnum adoleſcens, gratia eius quæ ei inerat, egregium de ſe præbuerit ſpecimen. Cap. 20.

TEmporibus eiſdem etiā, qui Iconij eccleſiæ præfuit, enituit Amphilochius: quem amicum egregiè charum habuere *b* Gregorius & Baſilius. Indicant hoc eorum ad illum datæ literæ, maximè verò Baſilij ſcriptum de ſpiritu ſancto in triginta capita relatum, & conſtitutiones: quæ à multis etiam Amphilochia vocantur. *c* De Amphilochio iſto permulta tradita ſunt conſideratione & memoria digna. Fuit enim ſenex ſimplex, in quo doctrina & vita ex

a Iconium Lycaoniæ metropolis. b Gregorius theologus. Gregorius Arianus. c Amphilochia Baſilij.

æquo

æquo inter ſe ita certarent, vt aliquot etiam ediderit libros. Sed enim diuina gratia altàs aliter res noſtras diſpenſans & ordinans, incredibili quodam modo mirificum naturæque captum excedens, atque nouum in hoc viro exhibuit prodigium. Siquidem ad eum in ſolis locis philoſophantem, propter excellentem & vitam & doctrinam eius angelos Deus miſit, qui myſtica & arcana benedictione & *epiſcopali arrogatione eum dignati * intellectuali modo conſecrarunt, & hierarcham ciuitatis Iconij renũciarunt. Ad hunc quoque non longo pòſt tempore eligendum atque ordinandum in eum locum epiſcopi conuenere. At vbi ex eo cognouerunt ab angelis Dei conſecrationem eũ ſuſcepiſſe, data, de tam ſacra & diuina gratia. Deo gloria, vt pontificem Dei, & Euangelij præconem, fideique defenſorem, cum timore reuerẽter hominem admiſere: & ſolita ſalutatione atque oſculo ei imperrito, ea quæ epiſcopalis functionis ſunt, adminiſtrare & exequi permiſere.

Is in ſolis locis ab angelis Dei ſacris initiatus & epiſcopus ordinatus eſt.

* ἀρχιερατικῆς ἀξιώσεως.

† νοερῶς.

Ea ætate Optimus quoque, & Lætoius, epiſcopi extitere, viri qui & vita & doctrina acceptã à maioribus diuinam fidẽ propugnarent. Quorũ hic Melitinenſi, ille Piſidæ præfuit eccleſiæ. Diuus etiam Chryſoſtomus iuuenis etiamnũ, præſtantem ingenij animique vim & ſpecimen Antiochiæ viuens oſtendit. Et * diſciplinã morum admodum conſectans, magis magiſque in ea proficiebat: nondum ille quidem in epiſcoporum cooptatus ordinẽ, ſed inter ſacras functiones diaconi miniſterium adimplens. Cuius quum epiſtolas Baſilius & Gregorius viderẽt, admirati eas ſunt, & egregium quiddam in eo iuuene extare perhibuerunt. Sed de Amphilochio & Ioanne, ſuo loco plura dicemus. Nunc ad impium Valentem progrediamur.

Optimus & Lætoius epiſcopi.

Ioannes Chryſoſtomus diaconus Antiochiæ.

* ἠγάπησε διδασκαλίαν.

Baſilius & Gregorius eius epiſtolas ſunt admirati.

Vt Valens Antiochia maximam perſequutionem contra pios mouerit, in fluuio eos ſubmergens: & diuinum Meletium & Pelagium & Samoſatenum Euſebium, de quorum rebus geſtis breuis inſerta eſt narratio, in exilium egerit. Cap. 21.

QVum is Antiochię, ſicuti diximus, diutius moraretur. & ab externis bellis quietus eſſet, aduerſus eos qui ὁμοούσιῳ cõſubſtantialis fidem ſectãtur, ſe armauit: & non modo ex Antiochena, verumetiam ex finitimis quæ circũcirca ſunt eccleſiis, rectæ ſententiæ propugnatores eiecit. Alios quoq; eos cladibus affligens, cùm varij generis ſupplicijs ſuſtulit, tum maximè in præterfluentem amnem Orontem coniecit & ſuffocauit. Et Meletium quidem, egregium de vera pietate certatorẽ, ex eccleſia deturbatum in exilium miſit. Samoſatis autem diuinum eiecit Euſebium. Præterea vero vt Laodicea egregio paſtore Pelagio orbaretur, & ad viduitatem redigeretur, effecit. Qui adhuc iuuenis, inuitus etiã iugũ matrimonij ſubiit. In ipſo vero nuptiali cubiculo, ad † primam cohabitationem ſponſæ ſuæ perſuaſit, vt caſtitatẽ conſectans, ſororis ſibi potius pietatem, quàm coniugalem conſuetudinem præſtaret. Ac tali quidem pudicitia Pelagius fuit: quàm etiam in eo, reliquæ eius coniunctæ & veluti ſorores virtutes, tãquã in chorea aliqua ſunt conſecutę. Quã ob cauſã omniũ calculis & ſuffragiis epiſcopali honore dignus iudicatus eſt. Verùm tam ſplendida epiſcopalis muneris adminiſtratio eius, flectere impium Principem non potuit. Illicet hunc ille in Arabiam, Meletiũ autẽ in Armeniã, & Euſebiũ in Thraciam deportari iuſſit viros Apoſtolicis donis relucentes. Euſebius iſte antehac quum eccleſias multas vacuas eſſe paſtoribus cognouiſſet, militis habitu ſumpto, & capite epiſcopali tiara, quam ex pileo confecerat, tecto, Syriam, Phœniciam, & Paleſtinã peragrauerat: ordines vacuos in eccleſiis presbyteris, diaconis, aliis ſacris miniſtris ſupplẽs. Alicubi etiã epiſcopos eccleſiis præfecerat, ſi quos eſſet nactus, qui cum eo ſentẽtiæ eiuſdẽ eſſent.

Valens orthodoxos perſequitur. Sozom. c. 28.

Proſcribuntur Meletius Antiochenus, Euſebius Samoſatenus, Pelagius Laodicenſis.

† ἐπ' αὐτῆς τῆς παστάδος.

Pelagius epiſcopus in coniugio cælebs, ſponſam pro ſorore habuit.

Euſebius Samoſatenus eccleſias paſtore clero carentes viſitauit.

Idem in exilium noctu clam vadens, populum fallit, ſeditionis vitãda gratia. Theodo. eo. cap. 14.

Quàm præclarum autem fortis & generoſi animi ediderit ſpecimẽ. in Thraciã exulatũ ire iuſſus, nefas eſſet, ſi ſilentio præteriremus. Quum is qui exilij bellũ ab Imperatore afferebat, circa crepuſculũ aduenisſet vt tacitus eſſet, cauſamq; aduentus ſui premeret, eum admonuit. Si enim inquit, hoc multitudo reſciuerit, ardore ęmulationis excitata, te quidẽ illa ſtatim necabit, me antẽ cædis eius cauſam dicere oportebit. Hæc vbi dixiſſet, ad primã facem vnico ſeruulo, qui ceruical tantũ & libellũ ſecũ ferebat comitatus, ſolus ſe in viam dedit: atq; vbi ad Euphratis ripam venit. qui vrbis eius mœnia præterlabitur, a vbi etiã * tranſitum habere dicitur, piſcatoriã conſcendit nauim, & remiges in ripam alteram eum locum verſus qui Zeugma nominatur, appellere iuſſit. Atque ille quidẽ ſic eſt profectus, At Samoſateni re cognita, in lachrymis & luctu eſſe, & confeſtim traiectus nauigãtibus repleri. Vbi verò eum multa parte fluuij emenſa ſunt conſequuti, plorãtes omnes ſuadere ei cõtenderunt, ne lupis oues proderet. Sed poſtquã multa dicentes, eũ in ſententiã ſuam abducere nõ potuerunt, (nam Apoſtolicũ illud dictũ eis obiecit, Magiſtratibus & poteſtatibus ſubiecti eſtote) alius quidem aliud, aurum ſcilicet & veſtem & famulos ei in terram alienam & lõginquã proficiſcenti obtulit: ipſe verò neceſſariis tantum à familiariſſimis quibuſque acceptis rebus, precatione eos ita vt conuenit muniuit, & vt doctrinam traditam diligenter & accuratè retinerent, hortatus eſt, & ſic ad Iſtrũ vſque contendit. Illi factum id ægrè ferẽtes, vbi in vrbem ſunt reuerſi. parati erant cum lupis manus conſerere. Æquum enim eſt, vt ardorẽ & æmulationem quoque eorum, propter rem honeſtã & pulchram, exponã. Et profectò iniuriam eis me facere exiſtimarẽ, ſi non flagrantem illorum in fide ſinceritatem memoriæ poſteritatis mandarẽ. Nam vbi, qui Arij factionis erant, paſtoribus ex eccleſiis omnibus expulſis, Samoſata quoque pro Euſebio Eunomium quẽdam adduxerunt, nemo hominũ omnium vel pauper, vel locuples, vel iuuenis, vel ſenex, atque vt ſimpliciter dicam, nemo prorſus, ita vt in moribus eſt, eccleſiam eſt ingreſſus. Ipſe verò ſolus in epiſcopalibus ædibus verſatus eſt, nemine eũ reſpiciente, aut conueniente: quũ quidem vir humanus & modeſtus fuiſſe dictus ſit. Quod inde ſatis patet. quum enim in publicum veniſſet balneum, & famuli fores lauacri clauſiſſent, vbi pro foribus ſtare plurimos cognouit, miniſtris, vt eas recluderẽt, pręcepit: atq; vt

a Oppida alluuntur Epiphania & Antiochia, quæ ad Euphratem vocantur. Item Zeugma 27. m. paſſuum à Samoſatis trãſitu Euphratis nobile. Plin. li. 5 c. 24. pulchrum exemplũ τῆς πειθαρχίας. Viatico eum proſequuntur.

* πόρον.

b Conſequuntur Samoſateni Euſebiũ ſed eum non reducunt.

Samoſateni Eunomiũ epiſcopum Arianum ſibi obtruſum nõ reſpiciunt, propter catholicæ fidei Zelum.

Eunomius vir perhumanus.

E

Magnanimitate ea Modestus adductus, Imperatori, vt multitudini ingēti parcat, vix persuadet.

reuersus, Imperatori rem omnem indicauit, & A vt à consilio cœptoq; suo desisteret suasit: turpem & aduersam dicens ex tali facto consecuturam famam, atque Edessenorū nihilo magis alacritatem extinctū iri. Verbis hisce innumeris multitudinem præfectus conseruauit. At imperator vbi illum contumeliosis vocibus proscidit, pugno etiam cecidit: *f* multitudinis nihilominus duces cōprehensos cogi præcepit, vt per optionem vel cum Lyco seu lupo, & non pastore, communicarent: vel citra moram vrbe excederent, atque ad vltimas oras exulatum irent.

f Valens multitudinis eius duces proscribendos censet.

De Eulogio & Protogene, vt magnificè pro fide decertauerint: & vt post reditum ab exilio alter Edessæ, alter autem Carris ecclesiæ episcopi præfuerint. caput 23.

Modestus Imperatoris mādatum plebi exponit.

plebs tacet, vt præpositi eï responderent, expectans.

Colloquium Modesti & Eulogij.

PORrò vbi præfectus illos omnes cōgregasset, Imperatoris mandata in medium protulit, lenibus vtens verbis, stolidumque esse dicens, eos tam paucos & imbecilles homines contra Imperatorem tantū, & tot populis imperantem niti. Illi autem taciti omnes cōstitere, in ducem suum (Eulogius is erat, vir vita simul & doctrina condignam laudē consecutus) respectantes. Ad hunc igitur Modestus cōuersus: Quid ita tandem, inquit, ô senex non respōdes? Atqui respondit ille, responso nihil opus esse, qui interrogatus nō essem, putaui. Rursum præfectus: Multa certè ad vos, quæ vtilia vobis essent, exponēs, verba feci. Tū Eulogius: Illa quidem ad vniuersos sunt dicta. Ego autem ineptū esse existimaui, si multis reiectis, ipse responderem. Quòd si me solum percūctatus fueris, illicò tibi sententiam meā exponā. Ibi præfectus: Ergo vt cum Imperatore tibi communio sit facito. *a* Eulogius verò magna cum gratia facetè admodū arridens: Proficit enim, inquit, & vnà cum imperio episcopatum quoq; sortitus est. Verùm ille ironicum & amarulentum dictum sentiens, grauiter id tulit. & ictis in senem conuiciis, ad alia hæc insuper addidit: Non hoc dixi, attonite & stulte: sed communicare te debere, cū quibus ille præcipit, episcopis. At ego, inquit, & senex sum, & pastoris non expers: cuius vocē vt germanā intelligo, & doctrinā sequor, neque mihi tam perniciosa & pestifera herba opus est. Hisce verbis furore incensus, celeriter *b* octoginta ex eis qui multitudinis essent velut columnæ, cōprehensos in Thraciā relegauit. Atque illi vincti circūeuntes, *c* benignè à multis sunt curati. Vici enim & ciuitates eis obuiā progredientes, tanquam veræ pietatis defensoribus debitum præstiterunt honorem. Porrò inuidia nunquam non in * aulis Principum stipendia faciēs, ad imperatorem mox procurrit, & multorum honorum causam esse dixit, quòd condemnatis imperaretur exilium. *d* Imperatore cognita, disgregari eos, & binos partim in Thraciam, partim in Arabiam, quosdā in Thebaiden, atque alios aliò in oppida dispergi iussit. Si qui etiam inter eos fratres essent, disiungi curauit. *e* Eulogius sanè, & Protogenes, qui secundas ab illo ferebat, * Antinoné Thebæorū oppidū deportati sunt. Quanta autē illorum virtus fuerit, illud indicabit. Quū nanque sententiæ suæ episcopū ibi reperissent, communicare cœprūt, & ecclesiasticos cōuētus egerūt.

a Scitè dictū· προσφυῶς γὰρ ἔφη καὶ μετὰ τῆς βασιλείας καὶ τῆς ἱερωσύνης κεκλήρωται.

Apud Theodor. dictum hoc per interrogationē effertur: an cū imperio episcopatum etiā sortitus? lib. 4. cap. 18.

b Ex Catholicorum multitudine octoginta primores in Thraciā deportantur.

c Magnus honor eis in via exhibetur.

** ὁ φθόνος ἀεὶ ἐν βασιλείοις στρατεύεται.*

d Itaque iussu Valētis seiuncti in diuersas orbis partes proscribūtur. Tripart. lib. 7. cap. 33.

Porrò cum pauci valde ad eos conuenirent, & causam eius rei esse comperirent, quòd Græcæ superstitionis studiosi oppidani essent: vbi pro eo atque decet errorem eorum eluxissent, non cessandum sibi esse, vsque dum ipsi pectora sua plāgerent, duxerunt: sed ita vt par erat, illorū quoque medicinæ & salutis curam gesserunt. *f* Et Eulogios quidem in domunculam quandam se ipsum abdidit, ibique tacitus vixit, rerū vniuersarum deum precibus exorans. Protogenes autē sacras literas edoctus, & in scribendi arte valde exercitatus, *g* ludum literarium aperuit, commodo scholæ puerilis loco inuēto. In ea & pulchrè & celeriter adolescentulos scribere, & sacra docuit oracula, ita vt illi Dauidica carmina, & alia Apostolicæ doctrinæ cōsona addiscerēt. Quum autem ex pueris vnus morbo confectus, B in expectatione mortis esset, *h* Protogenes in domum vbi is iacebat, venit, & manus contrectatione ægritudinē fugauit. Quod vbi aliorum parentes cognouerunt, in suas quisq; ædes seuē adduxerunt: & vt inualidis eorum liberis opem ferret, rogarunt. Tum ille se auxilio eis nō prius esse posse dixit, quàm ægri diuinum subirent lauacrum. Et illi, quod eos desiderium recuperandæ suæ valetudinis adurgeret, statim dicto audiētes fuere: atque ita per corporis morbum, animæ quoque salutem sunt consecuti. Si quis autem valentium quoque ab eo persuasus diuinam gratiam ambiret, ad Eulogium vadens, & fores pulsans, vt ille eas aperiret, & ei quem venatus esset, sigillum in Christo imponeret, rogabat. Atque vbi Eulogius eam rem, quòd in precatione identidem interpellaretur, grauius tulit: Protogenes, Atqui (inquit) longè necessaria magis est errantium ad Christum cōuersio. Id verò C factum admirationi erat omnibus, Protogenem videlicet, qui tanta ederet miracula, & tantam multitudinem ad veritatis lucem produceret, *a* partes primas Eulogio concedere. Et omnes longè præstantiorem superiorémque Protogenis virtutem, ipsius Eulogij vita, esse existimabant. Cæterùm postquam persequutionis procella sæuire desijt, atque vnà cum aliis & isti *b* ab exilio reducti sunt, incolæ eius regionis lachrymantes eos produxerunt: potissimùm verò episcopus ipse, qui auxilio tantu orbabatur. Et Eulogius quidem diuo *c* Barsæ vita defuncto, ecclesię ipsius gubernacula suscepit. *d* Admirando autem Protogeni, Carræ ciuitas Græcarum D præstigiarum spinis obsita, excolēda credita est. qua labore multo repurgata, cœlestem verę pietatis fructum perfecit. Sed de his postea.

Infrà lib. 12. cap. 5.

e Eulogius & Protogenes Antinonem delati.

** Al. Antinoum.*

f Ibi Christianismum inter paganos propagaturi, Eulogius monasticam vitam colit.

g Protogenes ludimagistrū agit.

h Protogenes puerum moriturum restituit. Alios quoque ægros sanat & baptizat.

Valentes autē ad Eulogium baptizandos adducit.

Præclarum Protogenis verbum, præstat peccatores ad christum per doctrinam & sacramētorum administrationem conuertere, quàm cōtinua cōtemplationi & orationi incumbere.

a Protogenes primas Eulogio tribuit.

b Reuersi ab exilio.

c Eulogius Barsæ succedit.

d Protogenes Carris episcopatum gessit.

De sancto Flauiano & Diodoro, vt ipsi gregem Meletij rexerint, cum nondum episcopalem dignitatem suscepissent. cap. 24.

VAlens diutius Antiochiæ commoratus, Euzoio ibi ecclesias regēte, Iudæis, & ethnicis Græcis, atque etiam qui Christianorū nomine censentur, & diuersa ab Euangelica doctrina dogmata complecterentur, omnibus quę animis eorum placita essent, vt liberè peragerent, permisit. Nam impius error sub Iouiniano quidem extinctus, à Iuliano autem excitatus, paulatim reflorescebat, & Dialia, Dionysia, & Cereris sacra, non in angulis, Imperatore veluti

Valens religiones alias omnes tolerat, catholica tantū fidei infensus.

Theod. eodem cap. 24. 25.

præeunte, peragebantur: & homines in medio foro. nemine obsistente, bacchantium qui numine afflantut more, discurrebant. Eorum verò taorum, qui Catholicæ ecclesiæ doctinam seqoebantur, implacabilis hostis erat. Et primum qoidem tecens constructam ecclesiam, quam illis Iooinianus dederat, ademit: deinde verò ex altis quoque eos sacris ædibus exegit. Atque vbi illi sub dio agentes, ad montis radices Deú consuetudine sua hymnis & laudibus celebrarent, & vatias easdémque aduersas aeris mutationes, aliquando quidem cum pluuiis & oiue & immenso frigote conflictati, aliquando autem æstu solis admodum adusti periettent, ne eo quidem loco vt permanetent voluit: & immissis in eos militibus, erumnosum hoc vitæ agendæ institutum dissipauit. Flauianus autem & Diodorus generosi veritatis athletę tum F florebant: qoi imminentes gregi Chtisti fluctus, veluti scopuli quidam, quamptimùm io spumam tedegerunt. Illi enim post Meletium in exiliom eiectum, pto grege Christi decertabant, quum lupis ipsis fottiter obuiam eundo, tum Chtisti ouibus conuenientem doctrinam ptoponendo. Atque vbi ex locis subutbanis deturbati sunt, ad proximi fluminis tipas oues pauerunt: non frustta, petinde atque illi in Babylone captiui, ad salices catminum organa suspédentes: sed liberè Deum, iuxta diuinum Dauidem, in omni loco dominationis eius laudantes. Verùm ne hoc quidem io loco diu eos durare, orthodoxorum & rectè sentientium hostis passus est: sed ptimo quoque rempote inde etiá secedere coegit, conuentúmque eum soluere atque dissipare est conatus. Sed enim diuinum duorum istorum virorum, qui pro pastoribus rem gerebant, par spiritualem gregem, ad id quod in Chtisto est bellum exercuit, atque vbi pabulandum esset, moostrauit. Et generosos qoidem Diodotom, perinde atque præaltus & pellucidus amnis, diuino flumine suos potauit. Adoersos alienos aotem vehemeotius cum impetu ruens, illegitima dogmata diluit & aboleuit: noo magni ille genetis sui præclati splendorem faciens, afflictiones aotem & erumnas pto fide non grauatè ferens. Flauianos verò, qui & ipse ex nobilitate etat, veram pietatem generis clatitati longè quoqoe proposuit. Is veluti quidam ludimagister, Diodoro ad sacrum pietatis * quinqoertium instructo affuit. atque in ecclesiis quidem ille concionati non potuit, quòd iuniot adhuc ad sacerdotij gradum non coosccendisset: sed non pœoitendum enthymematum seu argumentorum, atque ex sctipturis depromptarum sententiarum momentum eis, qui id legitima cohortatione exciti faciebant, suppeditauit. Et illi quidem aduersus Arianos blasphema verba iactantes, cooiinuè arcum intendebant: hic autem veluti ex pharetra quapiam, sic ex sapieoti mente sua, frequentia sententiarum tela subministtabat. Et in ecclesia, quemadmodum diximus, non docoit: domi verò & in publicis disputationibus impiotum retia disrúpit, & nihil ab araneatum telis differre ostendit, quas ipsi irrefragabiles esse putabant, quæstiones atque propositiones.

Orthodoxos omnibus templis excludit.

Ne sub dio quidem eos conuenire agere est passus.

Flauianus & Diodorus pro Meletio exule gregem christi Antiochiæ tuentur.

In fluminis ripa orthodoxi ecclesiam cogunt.

Sed inde quoque sunt depulsi.

πεντάθλῳ ἀθλητῇ.

Flauianus quòd nondum per ætatem presbyter esset, & in ecclesia non doceret, Diodoro & aliis doctoribus argumenta contra Arianos suppeditauit.

E *De sancto Aphraate, & Iuliano: vt monasticam in solitudine vitam relinquentes gregem christi sint tutati* Cap. 25.

NOn parum verò illis tum io certamine hoc opis quoque attulit, insigni vita præclarus ille Aphraates, quam sapiens Vheodoritus in volumine * Dei amantium historiæ coosctipsit. Nam & hic quieto vitæ instituto, gregis Christi salutem prætulit, & monasticum relinquens toguriolum, ouilis Christi curam gessit: & multo diffluens sudore, lupos vndique ab eo tepulit. Cœterùm quàm locuples virtute fuerit, & quæ suprà captum hominis fecerit, is qoem diximus liber, euoluere eú volenti, ostendet. Ego vero vnum quiddam illius actorum huic loco accommodatum, tecensendum in opere hoc duxi. Orones fluuius ab Aquilonari patte Imperialé Antiochiæ domum prætetlabitur. Potticus aoiē quædam maxima doorū culminū, in parte meridionali ad vrbis mœnia, prælatis turtibus vtraque ex parte cóspicua, est extructa. Inter Imperiales ædes & amnem via est, quæ per portam quæ isthic est euntes excipiens, in vicinos suburbanos agtos deducit. Hanc viam aliquádo duos insistebat Aphraates, ad fidei gymnasiū iturus, & ouibus Christi cógruens pabulum allaturus. Eum è superiore loco porticus prospectans Imperator vidit Sisyra enim seu veste ex ouiú villosis pellibus cóluta amictus, & senio multo cófectus, clericus tamen curtebat. Et quidá imperatoti, hunc esse Aphraatem illum, ex quę totius vrbis multitudo penderet, dixit. Et ille è porticu G virum sanctum intertogans, Quotnam, inquit, radis? Atque Aphraates, Pto imperio tuo precaturus, respondit. Atqui, Imperator intulit, domi te, qui leges monachorū sequeris, manere, ibique quietè considenté hoc facere oportuit. Tum diuinos senex perquàm sapientet xit Rectè tu quidem, ô Imperatot, dicis me id facere debere: factuiúsque id adeò constáter fuetam, si pax Christi ouibus esset. Sed quum molta quædam insaniæ caligo loca omnia occuparit, & maximos insupet subrepat timor, ne plutimo imminente periculo, à fetis oues dilaniérur: necessitas mihi quoque incumbit, vt vigilem, omnemque funem moueam, ne quod grex Christi capiat detrimentum. Agè enim, ô Imperator, H si puella essem domi io conclaui abdita, fusos manibus tractans, & lanificium meum cutans: atque alicunde subitò conspiceté flammam exortam, & omoi ex parte paternæ domui circunfusam, fœdo incendio eam iamiam consumpturam, quid me facere oporteret? dic, te per Deum oro. Vtrúmne me sic sedere, & peoates pattios conflagrantes despicere, ignemque proserpentem expectare: an conclaui statim relicto, sursum & deorsum curtere, aquam in manibus habere, & modis omnibus flammam extinguere conari, oportetet? Satis sanè scio, dicturum te, faciendum mihi esse, quod & sagacis sanæque mentis puella faceret. Id ipsum verò nunc quoque fieri debeae existimo. Quum tu enim qoasi fulmen quoddam in paternam domum nostram incideris, & veriorem pietaté omnem igne vastes, vndiquaq; circumcursamus, flammam gliscentem extioguere

sata-

Aphraates monachus vitam theoricá vtilitati christi ouiū, necessitate flagitáte, posthabuit.

Theod. eod. cap. 26.

ἐν τῇ φιλοθέῳ ἱστορίᾳ.

In nullo non conuentu olim Christiani pro principibus fusi orarunt.

Mira modestia simul & grauitate Valenti Aphraates, necessitate se coactum, monastica vita relicta, orthodoxos docere & cófirmare, ostendit: & eiusdem impiā tyrannidem perstringit.

Subita morte cubicularius imperialis, ob malè tractatũ Aphraatem, mulctatur.

satagentes. Hæc qnidẽ ille dixit. Imperator autem ad minas vsq; progressus, silere eum coegit. Ex cubicularijs autẽ imperatnris quidã, qui sanctũ virum prnpter animi temeritatẽ grauius tractauerat, in balneum confestim ingressus, vt Principi lauatinnẽ præpararet, mẽte captus, & in calidas aquas delapsus, ibi vitam finiuit. Imperator aliquandiu expectans, & extrahi ea mora tempus quærens, aliis causam eius rei inquisitam sibi renunciare præcepit. Qui quum eò venissent, & omnia circumspexissent, illũ in calidis vndis morte frigida peremptũ repererunt. Qund vbi Imperator cngnnuit, opus id quidẽ petulantis Aphraatæ sancto illatæ iniuriæ & cõtumeliæ esse, rectè arbitrarus est. De impin autẽ dngmatæ eundem, iuxta indurati cordis Pharaonem, retinuit animum. Et perinde atq; fulmine afflatus & attnnitus, miraculn eo magis B etiam est cnntra verã pietatem cnncitatus.

Valens induratus pharao.

Iulianus eremita quoque Antiochiam venit, ab Ecclesiæ præpositis accitus.

Theodor. eod. cap. 27.

Acacius Berœensis episcopus.

Eadẽ tempestate idem quod Aphraates, plurimũ laudatus ille Iulianus fecit. Nam hic quoque solitndine relicta, Antinchiam venit. Quum enim mendacij artifices, Ariani inquam, per sycophantiam virum sanctum traducere cnnarẽtur, veluti factinnis enrũ esset, & dogmati Ariano cõsentiret: Flauianus, Dindnrus, & Aphraates, veritatis lumina, d Acacium illũ qui pnstea Berœensem ciuitatem sactnrum antistes opimè administrauit, ad celebrem illum virum cũ huiusmodi optatis misere, vt multnrum millium hominum misertus veniret, & quum aduersariorum redargueret mendacium, tum veritatẽ liberè confirmans, fidei doctrinam deprædicaret.

Iuliani miraculis Antiochena ciuitas ad orthodoxiam est reducta.

Et quæ vir iste semel atque iterum Antin- C chiam aduenìens mirificè peregerit, Dei amantium histnria quemuis edncebit. Quod verò vrbs tota npera ipsius ad cnnuentum se & cœrum veritatis contulerit: neminẽ non certò nosse putn, qui rectè res humanas diiudicare consueuerit. Opera nanque præter opininnem hnminum edita, omnes nmnino ad se pertrahere, eandemq́ue cum eorum autnre sententiã complecti, persuadere snlent. Iulianũ pnrrò præcipua quædam & ratinnẽ superãtia miracula perfecisse, nõ nns snlum, sed etiam veritatis accusatores testantnr.

Antonius itidem sub Constãtio Alexandriam visere, & catholicos confirmare solitus.

Idẽ verò Antonius ille mnnasticæ autor vitæ Constantij temporibus fecit. Posthabita enim quandoq; solitudine, Alexandrinam vrbẽ vbiq; perambulans, verbis clarioribus omnibus est attestatus, Athanasium quidem veritatis esse propugnatnrem, & Apostolicnrum dngmatum defensnrem: qui verò Arij rabie affecti essent, à veritate ipsa longè aberrare. Aden rem ipsam rectè putantes diuini illi viri, tẽpnri cuique munia sua tribuerunt, quandn vel quietinrem vitam cnmplecti, vel snlis relictis locis degere in vrbibus deberent, minimè ignnrantes.

De obitu Athanasij, cuius successor fuit Petrus, Præterea de crudelitate Lucij Ariani: quem Ariani Alexandrinæ ecclesiæ, Petro pulso, præfecerunt.

Capnt 26.

Alexandria sub Athanasio

TAlia impius Valens Antinchiæ quoque egit. Transeundum autem hinc ad ea quæ Alexandriæ sunt gesta. Quieta siquidem in Aegypto ecclesia fuit, Athanasio superstite, ob A eas qnas suprà narrauimus causas.

Ecclesia quieta fuit, eo præsente.

Multitudo nanq; ea, quæ veram pietatem sibi sequendam statuerat, Arianã phalangẽ superabat: idq́; propter suum erga Athanasium amnrem. Et quum ea esset ardentior, & ad seditionem mnuendam propensior, metum de se præbuit, ne tumultu cõcitato, respnblica detrimẽtn mactaretur. Proinde diuina quadã prnuidentia immunis à grauibus malis Alexandria permansit, tantisper dũ veritatis propugnatnr superfuit Athanasius.

Athanasij mors.

Petrus eius successor.

Vbi autem ille post pericula plura, nec cornnas pauciores, ad quietem laboris omnis experrẽ, ad quadraginta & sex annos episcnpatu cũ gloria magna functus discessit: Petrus, vir nptimus & clarissimus, in functionem eius successit, suffragio quidẽ primùm beati illius capitis, deinde etiam episcnpnrum prnuinciæ eius vniuer- B sorum, totiusq́ue cleri & eorum qui Alexãdriæ primns honnres & magistrarus gerebant, votis & calculis, plebe etiam cuncta faustis acclamatinnibus concilium id perquàm libentet cnnfirmante.

Vnanimis omnium ordinũ in episcopo creando electio.

Particeps enim diuturnorum sudnrũ Athanasij fuerat, nnnquam à magno illo viro vel dnmi vel peregrè discedens, variisque cum illo periculis colluctãs. Quapropter quicũque erant finitimi episcopi, & qui tranquillã vitã sectabãtur, monasticas relinquẽtes palæstras, maximè hoc egerũt, vt Petrus in illius locũ snbstitueretur. Postquã autem is sacrã recepit sedem, nulla interpnsita mnra genris eius præfectus, cnntracta ex Iudæis & Græcis manu, ecclesiam circumuallauit, & Petrum exire iussit. Qund nisi faceret, se illum vel inuitum inde eiecturũ esse, C minams est. quod quidem ille fecit, qunm voluntari Imperatoris morem gerens, tum maximè impietati ipse suæ † ius suũ tribuens.

Præfectus Aegypti Palladius Petrum in carcerem conijcit.

† ἀφοσιούμενος τὸ εἰκός.

Qnod nanque ex idnlnrum nefaria superstitinne penderet, splendidè se festum diem acturum esse putabat, si veræ pietatis nauem in tempestatem cõduceret. Ac primùm quidem Petrus in carcerem inclusus est: pnstea autem profugiens, quũ scapham cnmmndè nactus esset, Romã ad consentientem sibi eius vrbis episcnpum Damasum traiecit.

Idem Romam ad Damasum episcopũ confugit.

Et breui pòst Euznius, qui Antiochiæ Arianæ præiit religinni, tempos opportunum nactus, cõsiliũ inuenit, vt Alexandriã ipse iret, & ecclesias ibi Lucio Ariano traderet. Quod quũ Imperatori quoque placuit, (adhuc enim is Antiochiæ erat) cum satellitio mnlto, & militari quæ eum sequebatur manu sanè D quàm frequenti prnfectus est, atque vnà cum en Magnus Imperatnris * quæstor.

Euzoius Antiochenus, & Magnus imperatoris quæstor, Palladio adiuuante, Lucio Ariano ecclesiã tradũt.

** ὁ τῶν βασιλικῶν ταμίας χρηματων.*

Habebant ij ab Imperatore ad præfectum prouinciæ Palladium mandatum, vt is quacunque in re opus esset, Lucin & Euzoio nõ deesset. Et Petrus quidẽ, sicuti dictũ est, in carcere asseruatus est: postea etiã Romã nauigauit. At Lucius Arianus in sacram Athanasij sedem est collocatus. Itaque Aegyptij longè grauiores in † exteros animns cõcepere.

† περὶ τοὺς ἀλλαχόσε.

Sæua Catholicorũ Alexandriæ persequutio ab Arianis illata.

Simul atq; enim imprnuiso aduenerat Lucius, statim ecclesias occupare contẽdit. Atque vbi plebs cnntra niti cœpit, bellum aduersus clericos & sacras virgines est institutũ. Et aliæ super alias illatæ calamitates, ecclesiæ Catholicæ sectatores afflixerunt. Perinde enim atque feræ agrestes gregi Christi Ariani imminentes, partim in exilium egere, partim

† ἐπισβέσαντες.

captos in vincula cōiecere: quos rursum ex vinculis productos, variis subdidere suppliciis. Quidā enim vngulis & flagris bubulis cæsi, quidam ardentibus facibus adusti: atque alij bonis primùm spoliati aliis mox sunt affecti cruciatibus. Tormentis verò tam varij generis † superesse, admirabile est visum. Quod si quis prius vita excessisset, quem tanta mala expertus, aut si ad tolerabilius exitium damnatus esset, fortunatum id, & quod alicui inuideri posset, habitum est. Sed quis exponere possit, quæ mala in Lucij iocroitu acciderint? Quorum quidem Sabinus, qui res ecclesiasticas conscripsit, minimè meminit, quòd coniunctorum sibi Arianorum dedecora premere maluerit. Optimè autē ea beatus Petrus, postquam è carcere profugit, in scripto quodam suo tanquam tragœdiam exposuit, & ad omnes vbique ecclesias misit. Quod scriptū, quum prius vnum saltem nefarium impij Lucij F flagitium memorauero, volumini huic inseram.

De persequutione quam Lucius monasteriis Aegypti intulit, & de discipulis Antonij magni: & de duobus sanctis Macariis, vt propter fidem exulantes, multa miracula ediderint.

Caput 27.

Ariani in Aegyptiis ecclesiis regnant.

AC Petrus quidem ille admiratione dignos, ad eum modum Romam concessit. Qui verò factionis Arianæ erant, quantumuis pauci, ecclesiis in Ægypto imperabant. Nec ita multo pòst, mandatum quoque ab Imperatore ad gentis eius præfectum missum est, quod Nicænæ fidei propugnatores à Lucio indicatos Alexandria & omni Aegyptia prouincia eiici iubebat. Porrò Euzoius confectis Alexandriæ ex sententia rebus, rursum se Antiochiam contulit. Lucius verò quemadmodū mandatū fuerat, & Aegyptij præsidij dux, cum magna multitudine ex Græcis & Iudæis & Arianis mixtim collecta, hostiliter prædas egit, & infesta signa contra monachos solitudinem incolentes duxit. Ea enim spe erat, si vs quietem maximè consectantibus molestiā turbulentet afferret, in potestate eos sua fore: proindéque & eos qui in vrbibus essent Christianos, à se deuictum iri. Quandoquidem multi ea tēpestate venerandi in Aegypto & Thebaide viri monasteriis præibāt, Arij opinionē maximè auersantes. Quos plebs ipsa sequuta, vt eadem cum illis de religione sentiret, maximi faciebat. Neque enim illi de dogmatibus nugari volucre, ac ne potuere quidem. Penes eos autem veritatē esse arbitrati sunt, quorum preces Deus exaudiret, miraculorum edendorum facultatem eis tribuens, & qui fidei verbis virtutis facta tanquam H testimoniis confirmarēt: quales tum monachorū duces fuisse nouimus, Macarios duos, Alexādrinum & * Vrbanum, quorum antea meminimus. item Pambo, & Heraclidem illū, qui optimè ab Antonio magno virtutis & Aegyptiorū monasteriorū antistite sunt erudit, & alios eiusdem discipulos. Et quum Lucius secum ipse reputaret, fieri neutiquam posse vt res Arianorum in tuto essent, & ipsi vniuersalem sibi Ecclesiam subiicerent, nisi eos qui inter monachos summi essent, in sententiam suam pedibus ire cogerent, rem eam est aggressus. Et quia sua

Monachomachia Arianorum.

Plurimi in Aegypto monachi Catholici, quorum fidem vulgus hominum est imitatum.

Hoc nostra atate homines plebis non faciunt.

* ἀστόν.

Lucius, quòd plebē in sententia sanctorū monachorū videret ferri, armis eos ipsos monachos in opinionē suam

dendo nihil efficeret, ad vim se conuertit. Itaque armati nudis, & qui ne manum quidem defendendi causa extendere vellent, ingruentes * miserandum in modum eos afflixerunt, ita vt cladem illis illatam verbis exponere non sit. Postremò tamen cœptum id frustra fuit, quòd omnes parati essent iugulum inclinatum gladus præbere: & si opus esset, mori potius alacriter, quàm aliquid de Nicænis decretis mutare. Fertur verò & illud, quum impetum imminentium militum expectaretur, quendam apud eos fuisse ex pedibus propter articulorum conuolsionem à adeò laborantem, vt illis insistere non posset, sed scipionibus quibusdam illorum vicem & vsum expleret. Hunc illi oleo vnctum in nomine Christi, quem Lucius persequeretur, surgere, & domum redire iusserunt. At ille exsiliens, statim iter perfecit, eadem prorsus cum monachis istis colenda esse prædicans, qui bus Deus Lucium accusantibus gratiam suam concederet, & aurem tam benignè præberet, vt se tam diuturno morbo liberarint. Verùm ne iis quidem ipsis rebus eis consiliū cœptique sui pœnitentia incessit. b Noctu enim hos oppressos † atque comprehensos in insulam quādam circumcirca lacu ingenti circundatā mise runt, quum antiquitùs homines superstitionis dæmoniacæ, qui doctrinam nostram prorsus non audissent, incolebant. Erant autem adhuc ibi perniciosi & pestiferi dæmonis antiquissimum delubrum, cuius cultu etiamnum maximè tenebantur. Postquam autem insulam attigerunt, sacerdotis filia à dæmone agitata, ad eos venit. Quæ vbi cursu & clamore indecenti ad eos contenderet, insulæ incolæ nouitate eius rei consternati, eam sunt sequuti. Vbi verò G ad nauem, qua diuini illi senes ad litus appulerant, accessit, dæmonium illam conuellens homi proiecit, & magno per illam clamore edito obleruauit. c Quidnam, inquiens, ad nos veni stis magni Dei ministri? Insulam namque istam iamdudum nos absque molestia & turba omni tenemus, & omnibus propè hominibus ignoti, & lacubus istis circumuallati hic latemus. Quod si deinceps vobis hanc regionem incolere visum est, libentet decedemus. Talia dæmon per puellam vociferabatur. Qui simulatque ab illis increpitus silere iussus est, puella e-uestigiò cum pudore & modestia ad seipsam rediit. Et pater eius atque insula omnis cum incolis vniuersis Christianissimum suscepit: templumque quod ibi erat, repurgatum, atque in ecclesiam transformatum Christo dedicauit. Ea res quamprimùm Alexandriam renunciata, Lucio non parum attulit mœroris. Factum enim inde est, vt non solum alienorum, verumetiam popularium suorum odium incurreret: periode atque is, qui non cum hominibus sed cum ipso prorsus Deo bellum gereret. Itaque occultè statim, e vt Macarij ad studia sua & in solitudinem redirent, præcepit. Satis quidem hæc crudelem Lucij impietatem indicant. Exactius tamen animi eius inhumanitatem diuini Petri literæ declarant: quarum ego prolixitatem fugiens, quæ loco huic accōmodata sunt, ex eis decerpam, & historiæ adiiciam. Scribit autem ad hunc modum.

cogere contendit, sed nihil efficit.

sozomen.

cap. 20.

* *Valēs impietatem quam dudum meditatus fuerat, operibus explens, legem tulit, vt monachi militarent, nolentes, per tribunos & milites fustibus interfici iussit.*

Eutrop.

† *In his Theodoritus fuisse scribit duos Macarios, & Isidorum lib. 4. cap. 21. Theod. ca. ca. 21.*

a Monachi catholici hominem claudum olei vnctione & precatiōe sanāt, in flagrante persequutio, nis ardore.

b Sancti quidam monachi ab Arianis in insulam Aegyptiam ad idololatras deportati.

Miraculo tali insula ea Christianissimum suscipit. c Vbi illis sacerdotis idololatra filiam dæmonia cum plaga sua liberant.

d Dæmō magni eos ministros agnoscit.

Lucius tāquā θεόμαχος.

* *Dei inimicus, etiam apud suos gratia laborat invidia.*

e Lucius monachos deportatos locis suis restituit.

epistola

Epistola Petri Alexandrini episcopi, exponens quæ mala & clades Valens & Ariani in Aegypto pijs intulerunt. Caput 28.

Petri Alexandrini scriptũ, de Lucij summa in catholicos apud Alexandriam crudelitate.

PAlladius gentis præfectus, quum ethnicus & gentibs superstitionis esset, atque ad pedes simulacrorum semper prouolueretur, & quod sæpè antea bellum aduersus Christum meditatus esset, ea quam diximus multitudine contracta, impetum in ecclesiam fecit, perinde atque barbaros subiugare pergeret. Tum sanè, tum res pessimæ sunt admissæ: quas quum dictate tantum vellem, quòd memoria earum dolorem mihi renouaret, ingentem vim lachrymarum emisi. Ac diu profectò in eo luctu permansissem, nisi diuina cogitatione mœrorem eum laxauissem. Postquam nãque in ecclesiam quæ Theonæ dicitur, militaris manus irruit, pro sacris verbis * acclamationes faustas simulacrorũ pro diuinarũ scripturarũ lectione impuros manuũ plausus, & infractas fœdásq; voces edidit. Contra Christi virgines eas cõtumelias euomuit, à quibus proferendis lingua abhorret: turpe enim est eas proloqui. Atque si quis sanæ mentis eas modò audiat, aures obstruat, & surdus potius fieri optet, quàm vt ipse tam fœdorum verborum auditor sit. Sed vtinam verbis contenti, verbis saltem sæuissent, & factis ipsis verborum impuritatem non superassent. Perferri enim ab eis qualecunque etiam conuicium facile potest, in quibus Christi sensus & diuina doctrina est. Isti igitur ipsi qui sunt vasa iræ, præparati ad interitum, nasum deprimentes, sonitũ impudicũ naribus eundémque ingentem, perinde atque (vt ita dicam) ab aqua rum fistulis emiserunt, & vestem sanctarũ Christi virginum, quarum vitæ institutum typum atque formam sanctorum expressam refert, dilacerarunt: atque vt natura ipsa fert, nudas eas per vrbem omnẽ veluti in triumpho duxerunt, lasciuè atque impudicè, quo placitum esset modo, eis illudentes, & (fera prorsus & inaudita, quæ fiebant, erant) publicitus ita nudatas circumagentes. Ac si quis earum propter rei indignitatem misertus, blandis admonitionis vocibus vsus factum inhiberet, is vulnere inde reportato abibat. Sed ô calamitates. Multæ virgines violentam corporis constuprationem sustinuerunt, multæ clauis in caput diuerberatæ ore hianti obriguerunt, quum quidem corpora quoque iustæ sepulturæ mandari non permitterentur. Quapropter ad hodiernum vsque diem parentibus adhuc miserè vociferantibus multa corpora non reperiuntur. Verùm quid ego parua hæc, si cum magnis alijs conferas, commemoro? Quid his immoror, & non potius ad ea quæ maioris sunt indignitatis, statim transeo? quæ vos, sat scio admirabimini, & diutius nobiscũ consternabimini, ad Domini erga genus humanum amorẽ & benignitatẽ, quòd non res simul vniuersas prorsus comminuerit, obstupescentes. Quæ namque, iuxta id quod scriptum est, neque facta sunt, neque audita in diebus patrum nostrorum, ea in ipso sanctiore sacrorũ altari peregerunt impij. Nam veluti in proscenio ludorum dissolutorum, vt puer sexũ masculi abnegans, & mulieris expetens, stibio (sicuti scriptum est) oculis perunctis, & fuco facie rubricata, quemadmodum quæ apud eos sunt simulacra, habitu muliebri, in ipso sanctiore altari, vbi descensum Spiritus sancti inuocamus, conuersione scitè in orbem facta, huc atque illuc manibus gesticulans saltaret, fecerunt prolixè admodum ridentes, atque nefarias voces addentes. Alij autem & hoc ipsum factum non satis ad obscœnam temeritatem esse putantes, & quæ iam patrata fuerant decora potius quàm nefanda existimantes, ex ipsis quendam obscœna fœditate notissimum, veste detracta, & pudenda etiam corporis parte, prout naturæ fert habitus, nudata, ecclesiæ throno imposuerunt, & fœdum contra Christum concionatorẽ appellarũt. nã pro diuinis verbis turpitudinẽ protulit, pro oratione graui & sancta impudicam lasciuiam, pro pietate impietatem ac temperantia fornicationem, adulterium, masculorum concubitum, furtum, cibum & potũ vnà cum alijs eiusmodi ad vitam vtilis & commoda esse docens. Quum hæc ita se haberent, † & ego ex ecclesia secederẽ (quomodo enim id non facerem, quum ibi militaris furor obtineret, quum *a* plebs ad dissolutam licentiam venalis, quum largitiones pecuniarum, quum ethnicorum seu gentilium manus maximis nixæ pollicitationibus regnarent?) successor meus in eam est missus, qui *b* episcopatum veluti probanam dignitatem auro redimit, * Lucius quidam, Lupi improbitatis & actionum studiosus, non rectè sentientium episcoporum consilio, non legitimorum verúmque clericorum calculis, non populi flagitatione, sicuti ecclesiasticæ produnt sanctiones, lectus. *c* Aderant autem ei (simplici namq; & facili introitu vrbem ingredi non potuit) non episcopi aliqui, non presbyteri, non diaconi, non populi cateruæ: non eum monachi hymnos & laudes ex scripturis concinentes produxere: *d* sed Euzoius affuit, qui dudum cùm diaconus nostræ huius Alexandriæ esset, vnà cum Ario in sancta & magna synodo Nicææ, ordine motus, præsidentia sua nunc Antiochenam vastat ecclesiam. *e* Et ex comitatensibus largitionum † Comes qui secum immensam militum multitudinem abduxit, omni genere impietatis semper clarus, nomine *f* Magnus. nam Iuliani temporibus ecclesiam Beryti, quę Phœnicię insignis vrbs est, incendit, quam sub Iouiniano beatæ memoriæ principe impendio ipse suo restituere est coactus: capite etiam propè plexus, nisi multis deprecantibus Imperator humanissimus ei pepercisset. Conuenit ergo ex isto, ardorem vestrum, quem ad vindictam factorum excitari velim, existimare, qualia & quanta in Christi ecclesiã, eo ipso quem diximus tyranno nobis imminente, commissa sunt flagitia. Simulatq; enim qui à pietate vestra & rectè vbique sentientibus Christianis atque episcopis sæpius est damnatus, Lucius in vrbem iustis de causis sibi infestã peruenit. Non enim solum, vt infamis ille in psalmis insipiens, dicit, non est Deus verus Christus: sed etiã studijs suis & ipse corruptus est, & alios corrupit: blasphemiis quæ in Seruatorẽ ab eis effundũtur, qui creaturã supra creatorẽ colunt, gaudens. Quidni autẽ hoc faceret, quum consimilem cum Græcis obtinens sen-

Palladius Aegypti præfectus idololatra manu armata ecclesiã Theonæ occupat. Militum insolentes vociferationes.

* *εὐφημίας.*

contumeliæ eorundem in sacras virgines.

Horrenda petulantis militum impietatis exempla.

† *Romchi virgines sacra denudata à militibus, per vrbẽ Alexãdrinam probrosissimè ducta.*

puer muliebri habitu in sanctiore templi ara saltans atque gesticulans.

Homo spurcissimus nudus in concionem productus, fœdissimam in ecclesia orationem habuit.

a δῆμος πρὸς ἀπεξ[illegible] ἀργυρώνητος b χρυσώνητον ἐπισκοπὴν ὡς ἀξίωμα κοσμικὸν ὠνούμενος.

c illegitima episcopatus occupatio.

d Euzoius cũ Ario Nicææ damnatus.

e Comitatus, aula, comites siue aulici imperatoris: qui etiam propterea comitatẽses dicũtur.

f Magnus incendiarius.

† *Petrus episcopus ex eo templo discessit.*

* *Lucius in id inductus.*

introitus Lucij in ecclesiã.

† *Magnus largitionum comes.*

† *προσφάτῳ θεῷ.*

† *υἱὸν μὴ λέγων.*

sum, cultum audeat exhibere † recens promulgato Deo, homo pestilentissimus? Nam in ipsius conspectu eiusce modi decantatæ sunt laudes: Auspicato aduenisti episcope, † qui filiũ non dicas. Serapis te, cui charus es, adduxit: patrio sic eorum idolo nominato. Confestim momento nullo prætermisso, is quem diximus Magnus, coniunctissimus illi impietatis socius, & satelles acerbissimus, satrapesque crudelissimus, collectis quæ sub eius cura sunt cohortibus, presbyteros & diaconos decem & nouem comprehendit, quorum nonnulli octogesimũ excessere annum. Atque eos non aliter atque in abominando quopiam & legibus Romanis aduerso scelere captos, publico instituto iudicio, cogere (Christianorum virtutis leges ignorans) vt patriam ab Apostolis per patrum traditiones acceptam fidem proderent, conatus est. Eaque re delectatum iri humanissimum Valentem Augustum confirmauit: Sequimini, ô miseri, magna voce dicens, Arianorum sententiam sequimini, & id persuaderi vobis patimini. Ignoscet enim vobis Deus, etiamsi veram colitis religionem, qui non arbitrio id vestro, sed necessitate adducti faciatis. † Necessitati nanque sua reliqua est defensio: voluntate autem sua consultò quidquam facientem, crimen & accusatio consequitur. Quaptopter rationes eiusmodi ob oculos vobis ponentes, nulla mora interposita, propensis animis ad partes hasce concedite, & Ariano dogmati subscribite, quod nunc nominatim Lucius prædicat. illud persuasum habentes, si dicto Principis audientes fueritis, pecunias, opes, & honores accipietis. Sin contrà nitemini, carcerem, fidiculas, tormenta, flagra, & coercionem experiemini: & quum pecuniis simul & possessionibus mulctari, tum patria eiecti, ad loca dura & grauia incolenda condemnabimini. Ita quidẽ generosus (si Deo placet) vir, minas charitate temperans, cohortatione simul & necessitate, à pia sententia omnes abducere volebat. At illi cruciatibus omnibus pietatis proditionẽ acerbiorem esse putantes, & rectè quidẽ, (sic enim res habet) huiuscemodi ei verbis necessariò, virtute & animo præsenti, * insidias simul & minas eius refellentes, obuiam iere: Desine tandẽ, desine talibus nos terrere verbis intermitte vana afferre epicheremata & aggressiones. Nos siquidem neque † nuperum neque nouitium colentes Deum, quamuis fluctibus frustra tumescens despumes, & tanquam violentus vẽtus incumbas, tamen ad mortem vsque in veræ pietatis dogmatibus perdurabimus: non inualidum, non insipientem, non à veritate seiunctum credentes atque colentes Deum: neque qui aliquando quidem fuerit * patrem, aliquando autem non fuerit, iuxta impium hunc Arianum, * temporalem aut temporarium opinantes filium. Nam si, vt furentes Ariani volunt, creatura est filius, non existens patri ὁμοούσιος consubstantialis, eò etiam vt non fuerit, redigetur pater, non subsistente scilicet filio, nõ existens aliquando, secundũ ipsos, pater. Sin semper pater est, subsistente videlicet qui ex eo est vero (filio) & quidem non iuxta defluxum germinis (perpessioni enim Deus obnoxius non

Magnus decẽ & nouẽ presbyteros & diaconos catholicos captos, iudicio instituto, ad Arianismum cogere conatur.

Magni suasiones, quibus se sanctos eos viros flexurum putat.

† τῇ μὲν γὰρ ἀνάγκῃ ἀπολογία περιλείπεται, τῷ δὲ αὐθαιρέτῳ ἀκολουθεῖ κατηγορία.

** Eiusdẽ minæ.*

Sanctorũ virorum responsum.

** ἀπάτην τε καὶ ἀπειλὰς ὑποτάξαντες.*

† νέηλυν. πρόσφατον.

Defensio luculẽta τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis.

** Mihi videtur hoc loco vox ista Patrẽ, esse delenda, sin autem est retinenda, sicuti retineri potest, paulò pòst coniunctio et, addenda erit. & le-*

E est) quomodo non amens & insanus est, qui fuisse aliquãdo opinatur, quum non fuerit filius: per quem omnia vt essent, secundum gratiam, constitere? Nostri igitur ea orbe vniuerso patres, à quibus cadentes isti meritò ἀπάτορες, hoc est, sine patre facti sunt, Nicææ coacti, praua Arij opinione, quam iunior iste nunc defendit, anathemate iugulata, nõ ἑτερούσιον, hoc est, alterius substantiæ, quod nunc nos dicere cogere vultis, filium à patre dixerunt verùm ex eius substantia. Quod sic per piam sententiã ritè intelligentes, ea multis diuinorum verborum argumentis ὁμοούσιον consubstantiale sunt professi. Talia atque his similia quum dixissent, in carcere eos diebus multis habuit, futurũ ratus, vt à pia dimoueret sententia. Illi autem, quemadmodum generosissimi quique athletæ, in stadio

F metum omnem extinguentes, & seipsos per diuinas cogitationes fortib. patrum factis inungentes, fidiculas etiã ipsas & tormẽta pro gymnasio & exercitio virtutis habentes, fortissimam de vera pietate obtinuere mentem. Atque eis qui theatrum & spectaculũ, vt beatus Apostolus scribit. & angelis & hominibus facti essent, sic decertantib. accurrit ciuitas vniuersa, Christi athletas spectatura, qui constantia torquentis quæsitoris vincebant flagra, & per patientiam tropæa cõtra impietatẽ statuebant triumphúmque de Arianis exhibebãt, Quum quidem acerbus iste inimicus, eos per minas & insidias sibi subiectos, se eis qui in Christum impij sunt, dediturum existimaret. Sed enim tormentorum vi & impetu per graues adinuentiones iã defessus, populo omni multifariam ploratu vario quiritante, acerbus ille & ab omni humanitate alie-

G nus quæsitor, collecta rursum ad dissolutam cõfusionem manu illa sua, ad iudicium illos seu potius ad pristinam præiudicatámque condemnationem, in portum maris vocat, quum quidem more suo simulacrorũ cultores & Iudæi contra eos magno redemptos emitterent clamores. Et quia illi in apertam furentiũ Arianorũ impietatẽ pedibus ire nollent, plebe cuncta pro tribunali plangente, sententia fertur: Alexandria eos eiectos, Heliopolim Phœniciæ incolere debere, vbi ea habitatoribus omnibus aliquis Christi nomen (simulacrorum enim cultui dediti sunt omnes) ne audire quidem sustinet. Et euestigiò eis scapham conscẽdere iussis, in portu ipse stãs (in propinquo enim, in lauacro publico, con-

H demnationis aduersus eos sententiam tulit) & strictum ostentans gladium, quòd eo se exterriturum putabat, qui ancipiti mucrone dæmones aduersarios sæpenumero conuulnerassent, sic demum soluta naui abire iubet. quum nihil rerum necessariarum in nauim comportassent, neque aliquod prorsus exilij solamẽ haberẽt. Ipso etiam mari ad tam admirandam & incredibilem indignitatem spumis suis excandescente, & (vt puto) factum hoc grauiter ferente, atque adeò, vt ita dicam, per virorum eorum susceptionem se tam iniquo celeumate polluere nolente. Quæ te ignorãtibus quoque barbaram prorsus iudicis manifestò indicauit sententiam. Verè igitur dici potest, Cœlum ad hoc factum consternatum esse. ingemuit namque vrbs tota, atque etiã nunc plangit. Et ij quidem alternis manibus

gendum, et temporalem aut, &c.

** χρονικὸν, ἢ πρόσκαιρον.*

Ariani ἀπάτορες.

Sancti illi viri acerbè torquentur.

Tormenta omnia vincunt per patiẽtiam.

Heliopolim Phœniciæ deportari per sententiam iubentur à Magno.

Luctus & plãctus Alexandriæ maximus obtã iniquũ iudicium.

pectora

pectora pulsantes, ingentem sonitum edidere. Alij autem manus simul atque oculos in cœlum tendentes, de tanta vi sunt protestati, tantummodo non dicentes: Audite cœli, & auribus percipe terra, quoniam quæ fiunt, iniqua & contra leges sunt, & omnis hæc vniuersitas fletu repleta est, & cantilenæ miserabiles & planctus totam vrbem sunt peruagati. Ac derepentè plorantibus omnibus, lachrymarum fluuius ferè exundatione sua mare obruens, est obortus. Itaque quum is quem diximus in portu astans, remiges tollere, & pandere vela iussit: tum commixtus virginum & fœminarum, senum & iuuenū ploratus & planctus, lachrymis acribus implicitus, clamorque vniuersorum, strepitu suo maris fluctuum aceruos suppressit.

Heliopolis Phœnicie.

B Hoc modo quum illi, quos diximus, Heliopolim, vbi simulacra superstitiosè colunt omnes, (vbi diaboli voluptuaria vigent studia, vbi ferarum sunt horrenda domicilia: montes enim ex omni parte ad cœlum vsque prominentes eam circundant) naui soluta nauigarent, in media de inde vrbe omnes in vniuersum & pro se quisq; miserabiliter vociferando, & verba luctuosa ingemiscentes edēdo, lachrymare quoque edicto præfecti vrbis Palladij sūt prohibiti, qui & ipse summoperè idolis addictus erat. Permulti nanq; qui prolabant, comprehensi, & primùm in vincula coniecti, deinde diuerberati, cæsi & cruciati, ad Phennesia & Proconnesia metalla sunt dānati, homines propter diuinum ardorem egregij ecclesiæ propugnatores: quorum plures mo- C nachi erant, solos locos per virtutis & pietatis exercitium incolantes. Cum quibus (erant autem viginti & tres) paulo pòst diaconus quidā, qui à dilecto fratre nostro Damaso Romanæ vrbis episcopo, ad nos consolatorias simul & cōmunicatorias literas attulerat, reuinctis in tergū manibus non aliter quàm insignis quispiam maleficis latro, publicè à carnificibus est ductus. Atque vbi crudelius etiam quam homicidæ solent, excruciatus saxisque & plumbeis vncis in ceruicibus admodum flagellatus, scapha in mare descendit, atque itidem vt alij signum diuinæ crucis in fronte impressum habens, curæ atque creaturæ omnis expers, Phennesum in metalla, quæ æris sunt, missus est. Insuper quum quæstor tenera puerorum excarnificaret corpora, nō nulli apud ea permanere, cadauera iusta sepul- D tura fraudantes: quum quidem parentes & fratres & cognati, vrbs denique (Vt sic dicam) tota, vnum hoc suos sepeliendi extremum solatiū sibi concedi peterent. Sed ô immensam prætoris & iudicis, ac potius condemnatoris inhumanitatem. Qui pro pietate decertarunt, ne homicidis quidem, corporibus eorum sepultura carentibus, conferuntur. Qui bonum peregere certamen, feris & volucrib. esca proiiciuntur. Qui patribus propter conscientiam pro misericordiæ affectu condolendum sibi esse statuere, perinde atque iniustum quid & impium admisissent, capite plectuntur. Quæ nam Romanorum lex, quæ barbarorum sententia, in eos qui per pietatem patribus condolerent, animaduertit? Vbi veterum quisquam vnquam tam illegitimum & impium facinus fecit? Iussit quondam Pharao Hebræorum occidi masculos. At inuidia & mētus hoc illi subiecit edictum. Verùm quanto illa vetera, quàm præsentia hæc, humaniora? Quanto ad adoptionem iniustæ desiderabiliora? Quāto ad collationem iniquitatis meliora? Quanta vi eiositates à seipsis inter se non disgregentur. Ea quæ dicta sunt, infida, inhumana, grauia, fera, barbara, crudelia, & acerba sunt. Atque hisce reb. qui Arianam insaniam consectantur, gloriantur. Et quum ciuitas omnis in luctu esse (non enim erat vlla domus, in qua nō esset mortuus, sicuti in Exodo scriptum est) non quieuerunt tamen, qui insatiabilem sibi exercitio ad iniquitatem habitum compararunt. Voluntate enim & arbitrio suo ad res deteriores assuefacto, improbitatisque veneno ad prouinciales episcopos vsque extento, largitionum comite quem diximus Magno satellite etiam ad iniustitiam vsi, aliquos quidem curiæ iudicum tradiderunt, aliquibus autem quibus voluere modis insidias tetendetunt, omni ex parte omnes, nihil intentatum relinquendo, ad impietatem quasi venari & pertrahere volentes. Sed enim omnia circumeundo iuxta hæresis suæ patrem diabolum, quærentes quem deuorent, quod de summa rerum desperarent, vndecim ex Aegypto episcopos, viros qui à pueris ad senectutem vsque virtutis & pietatis exercendæ gratia solitudinem incoluere, doctrina & factis voluptates subiugauere, verioris pietatis fidem deprædicare non erubuere, pietatis dogma vna cum lacte imbibere, victoriam sæpe à dæmonibus retulere, virtute aduersariū fregere, & Arianam sectam oratione sapientissima veluti in columnam incisam traduxere, instrumentum feritatis eum quem sæpe diximus habentes, exulatum in orbe nostro apud Domini percussores Iudæos in ciuitatem Diocæsareā misere. Veruntamen, sicuti Orcus seu infernus, fratrum morte nondum expleti vbique tertarū dementes & stupidi mortales sæuitiæ suæ monumentum aliquod relinquere sunt ausi, nobilitatem ex malefactis aucupantes. Ecce enim rursum Ecclesiæ Catholicæ clericos Antiochiæ degentes, vnà cum probatis monachis, qui † eorum insolentes actiones testimonio suo confirmarent, vbi Imperiales aures querelis contra hos institutis obtuderunt, Neocæsaream Ponti proscribi curarunt. Qui breui etiam propter locorum feritatem seu duritiem, vita sunt defuncti. Huiusmodi tempus illud excepit tragœdias, silentio quidem illas & obliuione dignos, sed quæ in scripto hoc insertæ, eos redarguerent, qui linguas contra vnigenitum mouerunt: & qui blasphemiæ correpti rabie, non solum iaculis petere rerum vniuersarum Dominum contendunt, sed & aduersus pios eius ministros infestum & irreconciliabile susceperunt bellum. Hæc quidem diuinus Petrus de eius temporis rebus refert. Et ipse Lucius ad huoc modum Aegyptum turbauit.

Luctus in vrbe Alexandrina hominibus Palladius interdixit.

Lugentes plerique ad metalla dānati.

Interea quoque Damasi Rom. pontificis diaconus, quum prius grauiter excruciatus esset.

Sepultura cadaueribus sanctorum denegata.

Compati & condolere charissimis capitibus, vetitū. Saeuitia ista crudelitatem omnem veterū superauit.

Arianorum tyrannis in Aegyptios episcopos.

Ex eis vndecim Diocæsaream relegarunt ad Iudæos, egregia episcoporum lumina.

Ariani clericos & monachos Catholicos Antiochenos Neocæsaream proscribendos curarunt.

† τὰ τῆς δραματουργίας αὐτῶν διαμαρτύρεσθαι.

Vt propter excellentem virtutem eius temporū Episcoporum, hæresim non inualuerit tempestas: & mentio Britannionis Scytharum episcopi. Caput 29.

Quod autem tum Didymus philosophus in eis regionibus floreret, & alij præclari viri, & maximè qui ibi erant monachi, qui & plu-

plerisque in regionibus Ariani per-

sequentes, eos qui persequutionem pertulere inferiores fuere. Sozom. lib. 6. cap. 21.

† ἐν ἀταξίαις.

res & bonis cum angelorum viuendi instituto E certabant, Lucius efficere nihil potuit. Quanquam enim ecclesia Aegypti persequutionem ferret, longè tamen vnà cum laude & gloria Arianos hominum numero superabat. Quod itidē apud Osroenos accidit, atque itē apud Cappadoces. Diuinum nanque illud amicorum par, Basilius videlicet & Gregorius, inimicorum insultus repellebant. Sola autem in maxima ecclesiastici † ordinis dissolutione erat Syria simul & Antiochia. Plurimi enim ibi Ariani erant, & ecclesias obtinebant: catholici verò pauciores, quos quidem alij Eustathianos, alij autem Paulinianos vocabant. eorum quippe seorsim Paulinus & Meletius conuentus coegerant, sicuti antea diximus. Et quum parum abesset, quin Antiochenorum ciuitas cuncta periclitaretur, & ad Arij rabiē deflecteret, illorum opera simul & Imperatoris impetum & factionis eius vim superauit. Nam quodammodo accidit, vt quòd ecclesiarū administratio penes viros fortes esset, multitudo ab opinione concepta non discederet. Proinde & Scythæ, quia virum magnanimum episcopum nacti fuerant, religionis cultum minimè mutasse tum feruntur. Gens ea namque quamplurimos habet vicos, regiones, & castella. Atque in iis veluti metropolis Tomos excellit, ciuitas fortunata maximè, & magnitudine aliis longè præstātior. Sita ea est in maritima regione G Ponti, qui Euxinus dicitur, ad sinistram sinum eum naui petenti partem. * Ad eum autem vsq; diem vetus ibi consuetudo durabat, a vt vni gēs omnis episcopo parēret. b Eo tempore verò Britanio eis quidam præfuit. Euenit porrò vt Valens tum eò veniret, atque templum ingressus, episcopo, vt se Arij hæresi communione adiungeret, pro eo atque solitus erat, suaderet. Generosus autem vir ille, cum libertate multa de dogmate Nicænorum patrum cum eo congressus decertauit. Atque vbi suasione Imperatorem in sententiam suam adducere nequiuit, eo ibi relicto, in ecclesiam aliam transiit, populo pastorē suum sequente. Cōcurrit eò ferè ciuitas vniuersa. quum Imperatorem ipsum visura, tum noui quicquam factum iri existimans. Ille solus cum H satellitibus suis in templo relictus, factum id nō modeste tulit: sed velnti contumelia affectus, comprehendi Britanionem, & in c exilium deportari iussit. Eundem tamen breui reduxit. nam Scythas metuebat, ne propter episcopi damnationem ad nouas res aspirarent, iracundiam eorum & fortitudinem perspectam habens. Locorum etiam situ: quippe qui quasi medius quidā murus, aduersus eius oræ barbaros obiecti essent, Romanorum orbi per quàm necessarios esse sciebat. Atque quidem Britanio Imperatore superior euadens, ad sedem suam rediit, vir honestus maximè, & vitæ instituto præclarus, vt ipsi testabantur Scythæ: vt autem semel dicam, clerus omnis & ecclesia in Oriente omnis, Imperatoris iram propter religionem est experta. Valens quidem tam grauia in Thracia & Constantinopoli, in Nicomedia & Cappadocum Cæsarea, ad hæc Antiochiæ & in Aegypti ecclesiis patrauit.

In Syria & Antiochia primas tulere.

Quales pastores, tales & oues.

Scythæ propter constantiam episcopi sui, religionem tum nō mutarunt.

** Tomos Scytharum metropolis.*

a Scythæ vnū habent episcopum.

b Britanio Scytharū episcopus contra Valentem Nicænā fidē defendit.

c Britanio in exilium à Valente actus, sed statim reuocatus.

Scythæ Ro. imperio commodi.

Valens toti Orienti propter Arianismum grauis.

De Valentiniani in religionem diuinam reuerenti obseruantia: & de Romana synodo, quæ Trinitatem consubstantialem esse promulgauit: & de Damaso & Vrsitio Romanis episcopis, qui Liberio successerunt. Caput 30.

EGo verò ab oriente ad imperij Occidētalis res transibo: quod quidē immune à talibus ærumnis perdurauit, propterea quòd eam Romani imperij partem Valētinianus administrabat, flagranti in Nicæna decreta amore nulli cō cedens, & singularē maximè erga Deum pietatē obtinēs. Ita vt nihil prorsus siue melius seu de- F terius sibi de rebus ecclesiasticis præcipiēdum, neque noui quidquam præter ea quę semel cōstituta essent, introducendum duxerit. Excedere nanque talia explorationem siue cognitionē suam putauit: quamuis princeps alioqui optimus esset, & rebus ipsis imperio se idoneū esse declararit. Etenim tum quoque, sicuti & antea, quæstio multa per Asiam & Phrygiam orta est, An spiritum sanctum ὁμοούσιον consubstantialem patri & filio profiteri oporteat. Et plurima de tali quæstione vsque adeò erat verborū contentio, vt non minoris momenti ei haberetur, quàm quę antea de Deo verbo fuerat. Nā quidam inæqualem, quidam autē cōsubstantialem G esse contendebant, sicuti & filium. Atque in eo solo parti vtrique conueniebat, quod spiritum sanctum * administrum dicerent: at ordine tertium, honoréque & † substantia aliū esse confirmarent. Erant autem qui quod de filio opinarentur, idem quoque de spiritu statuerent: & veluti filium eiusdem substantiæ & eiusdem honoris & eiusdem gloriæ cum patre colebāt, sic etiā de Spiritu sancto, patri & filio ὁμοούσιον consubstantialē prædicantes, profiterētur. Pro hac opinione fortiter apud Syros Apollinaris Laodicensis, in Aegypto magnus Athanasius adhuc superstes, apud Cappadoces verò & ecclesias Ponti Gregorius & Basilius decertatūt. Hac ipsa quæstione, sicuti dixi, mota. quum de ea ingens contendendi studium increbuisset, H Valentinianus pro insigni sua in Deum pietate, quod diceret, non habebat. Quibus autē talia credita essent, eis vt quid facto opus esset, proferrent & statuerent, concessit. Quo cognito, qui tum ecclesiam Romanam adhuc gubernabat Liberius, finitimis episcopis Principis iussu conuocatis, Orientalibus scripsit ecclesiis, vt trinitatem eiusdem substantiæ & eiusdem gloriæ deprædicarēt. Quod factum, * vtpote re semel à Romana ecclesia ritè & ordine diiudicata, vt quietus quisque esset, effecit. Et quæstio de spiritu sancto debitum finem consequuta, diuturnæ verborū concertationi modū imposuit. Eadem synodus etiam fidem Nycænā autoritate sua roborauit. Subiungam autē vtrasque & imperatoris & synodi literas, quas in Orientem ad eos qui de recta opinione ambigebant dederunt.

Imperatoris sic habebant:

Imperatores Maximi, semper Augusti, victores,

Occidens à religionis motibus liber. Valentinianus Imperator catholicus.

Non sumit is sibi iudicium doctrinæ ecclesiasticæ.

Quæstio de spiritu sancto, an patri & filio sit consubstantialis.

** διακονικόν.*

† οὐσίᾳ hic & Niceph. & Sozo. habent ἐξουσίᾳ, h. e. potestate.

Valentinianus quæstionem eam ecclesiasticis viris decidēdā commisit.

In Illyrico conuentus iste à Liberio actus.

Quæstionis decisio.

** οἷα δὴ κεκριμένα ἐπὶ τῆς ῥωμαίων ἐκκλησίας κανονικῶς ἐγκείσθαι.*

Valentiniani constitutio de consubstantiali sancta Trinitatis.

res, Valētinianus * & Gratianus: Episcopis diœcesis Asianæ, Phrygiæ, Catophrygiæ, Pacatianæ in Domino salutem. Quum tanta in Illyrico acta sit synodus, & quæstio ingens de salutari verbo tractata, ter beatissimi Episcopi decreuerunt Trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem patris & filij & spiritus sancti. Quam qui colunt, nequaquam ministerium & functionem sibi creditam, ita vt par est, defugientes, religionem regis magni colunt: eámque deprædicari nostra præcepit sublimitas. Atque ita quidem, ne aliqui dicant, * religionem imperatoris, qui hanc terram gubernat, consectatos se esse: non satis eum, qui de salute mandatum nobis dedit, audientes. Sicuti enim Euangelium Dei nostri, quod quidem hanc rem decidens diiudicat, dicit, Dāda sunt, quæ Cæsaris sunt, Cæsari: & quæ Dei, Deo. Quid vos verò dicitis episcopi, & salutiferi verbi præfecti? An sic quoque vestra cō parata sunt decreta? *a* Itaque mutua charitate vos inuicem complectētes, maiestate & autoritate imperatoris abuti desinite: & persequi eos qui accuratè & diligenter Deo sacris operantur & seruiunt, supersedete. *b* Eorum sanè precibus & bella in terris sopiuntur, & apostatarum rebelliúmque angelorū incursus repelluntur. Iidem orationibus suis perniciosos omnes dæmones propellere student. *c* Et quū in rempublicam secundum leges quod debent conferunt, tum Principis potestati nō resistūt: sed sincerè & cœlestis Regis mandata seruant, & legibus nostris parent. Vos autē inobedientes apparuistis. *d* Nos quidem vsi sumus tolerantia ab ipso ἄλφα vsque ad ω. vos autem vobis ipsis retribuistis. Itaque vt mundi & immunes à peccato vestro simus, quemadmodū Pilatus in disquisitione & iudicio versantis inter nos Christi quom necare eū nollet, sed in afflictione solaretur, ad Orientis partes orbis cōuersus, aqua flagitata manus suas abluit, dicē̄s, Mundus sum & impollutus à sanguine iusti huius: sic & *e* Celsitudo nostra semper præcepit, non persequendos, neque tanquam fluctibus obruendos, neque æmulatione & inuidia opprimendos, qui in Christi agro opus faciūt, neque adeò reiiciendos dispensatores Regis magni esse, vt ne hodie quidē sub ditione no-

** & Valens Theod. lib. 4. cap. 8.*

a Inhibetur catholici cleri persequutio.

b Efficacia precum cleri Orthodoxi.

c Praclara clerici catholici laus.

d Epiphanius Scholasticus qui Tripartitā historiam vertit, aliam lectionē sequutus, vertit: Nos substinemur ei qui primus & nouissimus, lib. 7. cap. 9.

e christiani principes semper piorū oppressionē dissuadent & inhibent.

**Valentinianum, iuxta Theodoritum scripto huic Valentis quoque nomen inseruit, vel quod adhuc non Catholica sententia esset, vel vt eum tacita cohortatione in viam reduceret. Quorum alterum mihi verisimilius esse videtur. Valentem itidem, vt Valentinianum fratrem, orthodoxum primùm fuisse, sed postea à coniuge, perinde vt ab Eua Adamum, seductum eum esse, cuius suasu ille aduersus Gothos in Thraciam excurrentes non longè ab imperio suscepto bellum gesturus, sacri baptismi lauacrum, priore religionis sententia mutata, ab Eudoxio Constantinopolitano episcopo Ariano susceperit. Theod. scribit, lib. 4. cap. 12.*

** ὅτι ἀνῆκα τῇ θρησκείᾳ βασιλέως, τοῦ διέποντος τὴν γῆν ταύτην. Niceph. Tales quippe supra verba Themistij dicti sunt purpuram magis quàm Deum colere lib 10 cap 42. Theod. ὅτι ἐντήχαμεν τῇ θρησκείᾳ βασιλέως τοῦ διέποντος τὴν γῆν αὐτήν. hoc est, se hoc religione imperatoris qui religionem hanc gubernat, consectandæ tribuisse, lib. 4. cap. 8.*

Astra crescere videamini: at breui pòst, cum flagitatore siue exhortatore necis, ea quæ testamenti illius sunt velut in Zachariæ sanguine patiamini. Cum quo, qui ei consensere à cœlesti imperatore nostro Iesu Christo, ante aduētum etiamnum eius, disrupti sunt, ad iudicium mortis vnà cum consequente eos lethali dæmone traditi. Mandatum hoc edidimus, Amegerio, & Ciceronio, & Damaso, & Dialampone, & Bretesio audientibus. Quin & acta ad vos misimus, vt præclara eius synodi decreta noritis: quorum capita literis hisce adiuncta, hæc complectuntur. Profitemur iuxta sententiam magnæ & orthodoxæ rectéque sentientis Synodi ὁμοούσιον consubstantialem esse patri filiū. *f* Et τὸ ὁμοούσιον consubantiale nō ita accipimus, sicuti & olim quidam non verè ei subscribentes exposuerunt, & nunc alij patres illos

B vocantes, ac vim sententiamque verbi abolētes, literamque sequentes, intelligunt, per consubstantiale æquale significari, quatenus nulli reliquarum per eum factarum creaturarum filius æquiparandus, soli patri similis, atque æqualis sit. Qui enim hoc ita exponunt, præcipuam creaturam esse impiè filium Dei docent. Sed nos, sicuti & nunc Romanæ & Gallicæ synodi, sentimus, vnam & eandem esse substantiam patris & filij & spiritus sancti, in tribus personis: hoc est, in tribus perfectis subsistentiis. Profitemur verò, iuxta formulam Nicænam, filium Dei consubstantialem, incarnatum esse ex sancta virgine Maria, & in hominibus habitasse, & impleuisse * omnem pro nobis functionem, in natiuitate, & passione, & resurrectione, & in cœlos ascensione. Eumque rediturum, *g* vt nobis retribuat similitudinem diuinam à seipso, iuxta vitam cu-

C iusque in die iudicij, carne spectabilem & diuinam virtutem suam exhibentem, *h* Deum σαρκοφόρον, id est carnem seu hominem ferentem: & non hominem θεοφόρον, hoc est Deum ferentem. Ac qui diuersa sentiunt, *i* anathemate iugulamus: nec minus & eos, qui non directè & ex animo anathemati eum subiecere, qui dixit, Non prius filium, quàm genitus sit, extitisse. quique scripsit, Priusquam actu genitus sit, potestate eum in patre fuisse. Hoc nanque & in creaturis omnibus est, quæ non semper cum Deo sunt. At filius perpetuò sempiterna generatione genitus cum patre est. Tales quidem imperatoris fuere literæ. Synodi autem ipsius in hæc verba sunt scriptæ. Episcopi Illyrici, ecclesiis Dei & episcopis diœcesis Asianæ, Phrygiæ, Carophry-

D giæ, Pacarianæ, in Domino salutem. Conuentu à nobis acto, & disquisitione multa facta, de salutari verbo, decreuimus consubstantialem esse Trinitatem patris & filij & spiritus sancti. Et æquom esse duximus, literas ad vos exarare. Non nos quidem, vt arte quapiam cultum Trinitatis perscriberemus: sed summissa humilitate dignos nos ea re existimantes, epistolam hanc nostram per dilectum fratrem & administrum nostrum Elpidium presbyterum daremus. Non enim in manuum nostrarum literis, verùm in ipsius seruatoris Christi Iesu libris scriptum est: Ego quidem sum Pauli ego verò Apollo, ego autem Cephæ. Num Paulus crucifixus est pro nobis? aut in nomen Pauli baptizati sumus? Et

f Expositio verbi ὁμοουσίου consubstantialis.

** τὴν ἅπασαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν.*

g Sic habet Nicepho & Tripartita. Theod. autem, Vt nobis retribuat iuxta cuiusque vitam. &c.

h Filius Dei, Deus est σαρκοφόρος, carnifer: & non homo θεοφόρος, Deifer.

i Condemnatio Arij.

Litera Synodi Illyricæ ad episcopos Asianos de sancta Trinitatis cōsubstantiali.

Elpidius presbyter internūcius Occidentalium episcoporum ad Orientales.

humilitati quidem nostræ satis esse conuenire E que videbatur, nihil prorsus ad vos date literarum, propter horrorem tantum, quem istic omni sub vobis prædicatis prouinciæ, segregantes spiritum sanctum à patre & filio. Sed necessitas imposita nobis est, vt ad vos mitteremus dominum & administrum nostrum Elpidium, ab imperatore Romano literas habentem, exploraturum an ita se habeat prædicatio vestra. Qui enim Trinitatem consubstantialem non prædicant, anathema sint. Et si quis cum eis communionem habere compertus fuerit, anathema sit. Trinitatem autem consubstantialem prædicantibus, regnum cœlorum præparatum est. Cohortamur F igitur vos fratres, * ne aliter doceatis, né vos e cos sentiatis: sed Trinitatem constanter semper cõsubstantialem prædicantes, * cernere poteritis regnum Dei. Hac de re quum ad vos hasce literas scriberemus, commonefacere etiam vos voluimus, de creandis, vel etiã creatis Episcopis eorumque administris, vt scilicet legantur ex sanæ mentis & doctrinæ, qui magistratum * episcopalem gesserint, præfectis, siquidem extent: sin minus, ex ipsis presbyteris. Consimiliter presbyteri & diaconi, ex ipso sacro clericorũ ordine, vt omni ex parte irreprehensibiles sint qui non ex curia vel ex militari magistratu sint lecti. G Propterea verò plura ad vos scribere noluimus quod ex omnibus vnum ad vos miserimus, dominum & administrum nostrum Elpidium, diligẽter perspecturum prædicationem vestram, an ea sic se habeat, vti ex domino & collega nostro Eustathio audiuimus. Quod reliquum est, etiam si aliquando errori implicati fueritis, tamen veterem hominem exuentes, induite nouum. Nã & ipse frater & administer noster Elpidius, verã fidei professionem vos docebit, quòd sancta Trinitas consubstantialis est Deo & patri cum filio & spiritu sancto: sanctificata, glorificata, & manifestata est: Pater in filio, filius in patre, cum sancto spiritu, in secula. Hoc nanque manifestato, manifestè sanctam Trinitatem consubstãtialem profiteri poterimus, iuxta fidem Nicææ dudum promulgatam: quam & patres confirmarunt. Itaque fides hæc si prædicata fuerit, quũ H exitiosi dæmonis plagas effugere: tum en extincto, pacificis literis pacatè viuentes mutuò nos venerari poterimus. Scripsimus sanè vobis, vt exauctoratos esse sciretis insanientes Arianos, qui non profitentur ex substantia patris esse filium, neque spiritum sanctum, quorum nomina subiecimus: Polychronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amantius, Cleopater. Atque hæc quidem ita, in gloriam patris & filij & spiritus sancti, in secula seculorum, amen. Valere vos optam* patri & filio seruatori nostro Christo cum sancto spiritu, multis annorum curriculis. Et laudatissimus quidem imperator, tantam Apostolicorum dogmatum gessit curam.

Damnantur consubstantialis sanctæ Trinitatis oppugnatores.

* μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν: ἑτεροδοξεῖν.

De creatione episcoporum.

* χληροτομήσαι.

Ariani damnati.

ἐκ τῶν ἐν τέλει χρηματισάντων ἐπισκόπων ὑγιεῖς Theod. lib. 4. c. 9. hoc est, sani qui magistratum gesserint episcopi: quod de episcopis et magistratibus ciuilibus etiã intelligi rectè potest quomodo paulo pòst scribitur ex præfecto insubria Ambrosius adhuc cathecumenus episcopus esse factus. Apud Homerum Hector Troianorũ episcopus dicitur. Et Cicero ciuili bello se à Pompeio episcopum oræ Campanæ præfectum esse scribit. Is autem Nicænæ assertor fidei & Catholicæ religionis verus cultor accipiendus est, qui omnipotentem Deum & Christum filium Dei vno nomine confitetur Deum de Deo, lumen ex lumine. Qui spiritum sanctum, quem ex summo rerũ parente speramus & accipimus, negando non violat: apud quẽ intemerata fidei sensus viget, incorrupta Trinitatis indiuisa substantia, quæ Græco verbo ὁμοούσιος rectè credentibus dicitur. l. nullus hæreticis. C. de Sum. Trinit.

Cæterùm Liberio ad quietem illam meliorem translato, in thronum eius Damasus substitutus est, neque vita, neque eruditione & doctrinæ F sanitate illo inferior. Sub quo euenit, vt ecclesia Romana turbaretur, ex causa huiusmodi. Vrsicius quidam diaconus, Damasi competitor, eo quòd in episcopatus petitione spe sua frustratus, repulsam passus esset, non bene iniuriam eam tulit, & suos sibi conuentus agere instituit. Et quum clandestinè à quibusdam episcopis consecratus * esset, seorsim concionari, & multitudinem ad se trahere cepit. Ita factum, vt alij hũc, alij Damasum episcopali munere fungi vellẽt. Ea ex re ingens cõtentionis studiũ obortũ, & ex contentione sensim res ad seditionem procedebat, non ob fidei professionem aliquam, vt G dictum est, sed propter dissentionem, vter duorum istorũ episcopali sedi præesset. Adeò verò seditio est grassata, vt malũ id ad cædes quoque peruenerit: & conflictus plures ex multitudinis conflictatione facti sint. Et clades ea in grauius malum euasisset, nisi præfectus vrbi Maximin*, in multos ex clero simul & ex populo animaduertens; quum Vrsicium cœpto desistere, tum sectatores eius relinquere illum coegisset. De dogmatibus sanè quidẽ neque qui Romanam vrbem habent, neque qui Occidentem reliquum incolunt, sicuti antea quoque dictum est, discreparunt: sed communi consensu omnes Nicænã fidem sunt complexi, & Trinitatem eiusdem substantiæ eiusdemque honoris & potestatis, & coluerunt, & docuerunt.

Damasus Romæ in ecclesia Liberij successor.

Vrsicius illegitimus competitor Vrsicius.

Socr. eo. ca. 29. Soz. eo. c. 23.

Alij Vrsinũ nominant.

** In basilica Sicinini Socrat.*

Seditio popularis Romæ ex dissidio orta.

Maximinus præfectus vrbi eam sedat.

Occidẽtales in Nicæna fide retinenda cõstantes.

De hæresi Auxentij Mediolanensis episcopi, vt à Damaso exauteratus sit: & quæ Synodus de eo episcopis Illyricis scripserit. cap. 31.

VNus modò Auxentius, ecclesiæ Mediolanẽsis curam gerens, cum paucis aliquot, rebus nouis studens, cõtra communem Occidentaliũ episcoporum sententiam & sentiebat & docebat. Arij enim opinionem sectabatur, & constitutionem proximam de spiritu sancto, eiusdem eum esse substantiæ & honoris cum patre & filio prorsus repudiabat. Quum verò nonnulli ex Gallia & Venetia, atque item alij consilium cœptúmque eius indicassent, per multi ex gente omni Occidentem incolente episcopi, Romam cõuenere: atque ibi, certam esse, in primísque coli debere Nicænam fidẽ, actionesque Ariminẽsis conuentus illi contrarias nullius momenti esse cẽsuere: propterea quod ibi Romanus hierarcha non affuisset, & quòd nõ ita multi actionibus eis consensissent: tum autem, quòd nonnullis qui & ipsi eò conuenerant, decreta displicuissent: Auxentium præterea & sectatores eius, qui nugari talia auderent, ab ecclesia vniuersali exclusere. Hæc sic acta esse, etiam ostẽdit ea quæ

Auxentius episcopus Mediolanensis Arianus.

Conciliũ Romanum eius gratia coactũ.

Acta concilij eius.

Scriptum Damasi & aliorum episcoporum, de Rom. Synodi decretis.

A ea quæ à Damaso & episcopis qui Romæ côuenerât, ad episcopos Illyricos scripta est epistola. Ea sic habet. Episcopi qui Romæ in sacro côcilio côuenere, Damasus & Valerius & reliqui epi scopis Illyricis, fratribus dilectis, in Domino salutem. Persuasum habemus professionem fidei nostrę sanctam, doctrina Apostolorũ fundatam, ea complecti, eaque populo proponere, quæ à patrum decretis nullo modo dissonant. Neque enim aliter Dei sacerdotes sapere atque sentire conuenit, à quibus æquum est sapientes erudiri. Verum patrum in Gallia & Venetia relatione, quosdã hæresi nauare intelleximus. Quod quidem malum non solùm, sed etiamsi quæ per imperitiam & simplicitatem nonnullorum veris & genuinis interpretationibus cootraria inducantur, episcopos obseruare conuenit.

Episcoporum est doctrinas ecclesiarũ diligenter obseruare.

B Cauendum sanè, ne per eos qui varias doctrinas cominiscuntur, in lubricum sedocamur: ac potius, qoonescunque illi variantibus consiliis circunferuntor, patrum nostrorum à nobis sententiæ sunt retinendæ, Auaentius quidem Mediolanẽsis, præcipuè hac causa damnatus est. Æquum autem est, omnes Romani orbis doctores coosentientes esse, neqne dissidentibus inter se doctrinis fidem cootaminare. Et profectò qoum primùm hæreticorum improbitas, sicuti nnnc maximè (quod vtinam abesset) Arianorum etiã blasphemia vigere cœpisset, delecti patres hostri trecenti decem & octo, Nicææ disquisitione ac deliberatione habita murum honc aduersus diaboli armaturam constituerunt, atqne antidoto seu remedio hoc lethale venenum propulerunt, vt patrem & filium vnius diuinitatis, vniusque virtutis, atque adeò rem vnam esse credamus. Oportet autem, & spiritum sanctum eius esse substantiæ, persuasum habere. Qui verò aliter sentiat, eum alienum esse à consortio & communione nostra iudicauimos, qnod qoidem salotare decretum, & deliberatione seu sãctionem adorandam, polluere nonnulli voluerunt.

patrum sententiæ retinendæ. Doctorum cõsensus in orbe Romano.

Fides Nicæna Catholica est.

Ariminensis Synodi acta rescinduntur.

C Verùm ab ipso statim initio, per eos qui Arimini sanctione eam rebus nouis immutare, & côtrectatione sua deprauare coacti sunt, hucosque res * correcta est: vt illi alia qoadam loquendi forma subrepticiè deceptos se esse, quã formã patrũ Nicænorum placitis aduersari ignorarint, fateantur. Neque numerus eorum qui Arimini conuenerunt, præiudicium aliquod, quum synodus ea coacta est, afferre potuit: quũ neque Romanus episcopus, * cuius in primis sententiam eaquisitam opportuit: nec Vincentinos, qui tot annis episcopatum inuiolatè conseruauit: oeque aliorum hisce consentientium quisquam ibi affuerit. Et maximè, quemadmodum diaimus, quum isti ipsi qui fraude circumuenti cedere visi sunt, meliorem nunc sententiã sequentes, displicere sibi actiones tales sint testificati. Perspicit igitur sinceritas vestra, solam eam fidem quæ Nicææ inata Apostolorum autoritatem fundata est perpetua cõstantia & firmitate, nobiscum etiam ab Orientalibus, qui se ad catholicam ecclesiam pertinere agnoscunt, retioendam esse, & Occidentales eo nomine gloriari posse. Opinamur verò, breui eorum qui aliter sẽtiunt, * hac ipsa aggressiooe episcopalia oomina à communione nostra segregatum iri: ut populus à fraude & seductione eorũ liberatus, respiret. Nequaquam enim multitudinis error corrigi poterit, si ipsi errore eo teneantur. Itaque vestræ quoque dignitatis sententia cum omnibus Dei secerdotibus concordet, in qoa vos sanctos & firmos esse credimus. Vt autẽ nos ita credere vobiscum debeamus, mutua quę nobis vicissim respondeat dilectionis vestræ pietate, literisque vestris declarate.

** σαφῶς ἡ.*

al. Vincentius ὁ πρὸ τῶν τοσούτων ἐτῶν γνώμην ἐξεζήταζε.

Sola Nicæna fides in Oriẽte & Occidente seruari debet.

** αὐτῇ τῇ ἐπιχειρήσει.*

Vt exorta Mediolani seditione, Ambrosius, qui tum præfecturam gessit, eam seditionem sedare volens, à multitudine episcopus electus sit: & de eius in dicendo libertate. Capur 32.

B Occidentales episcopi ad huoc modom eos qui rebus oouis intendebant, in partiboa eis compescuere, inuiolatúmque ab initio fidei dogma conseruauere, adeò vt perpancos esse contigerit, qni aliter opinandum sibi esse duaerint. Et propè is solus fuit Auaentius. Sed non longè pòst, ipse quoque morte est sublatus. Cæterùm eo eatincto, de episcopi electione multitudo est tumultuata: quod alij hunc, alij illum designarent. Quum igitur in magno esset discrimine Mediolanum: pro se enim qoisque consilio cæptoque ei non succedente, facturum se ea minabatur, quæ fieri in turbis eiuscemodi solẽt. Quorum incompositum motum suspectum habens, qui tum consularem obtinebat dignitatẽ, gentemque eam à Valentiniano pręfectus curaC bat Ambrosius, com multitudine non contemnenda in ecclesiam venit, atque ibi quæ optima esse censeret, vt scilicet à contentione desisterent, & rem iuata ecclesiæ leges agerent, suasit. Deinde de côcordiæ commodis eos, & quę bona pacata consilia capientes coosequi soleant, admonuit. Adhuc ille concionabatur, qoum subito tumultu & seditione sopita, in ipsum honestatis & concordiæ snasorem, omnes episcopatus suffragia confernnt: eumque vt baptizaretur, hortantur, (nondum enim sacramento eo initiatus fuerat) & vt episcopalem apud eos dignitatem suscipiat, supplicantes erant. Eo enim pacto fore, vt ipsi vnanimes sint, & de fide concordes. Atque vbi ille qoidem baptismum libẽter approbauit, & quo ad potuit administrationem sacram distulit, palamque adeò rem eã reieD cit, & multitudo magis etiam ei institit, neqoe se quidquam de consilio suo, quicquid etiam accideret, remissuram cõfirmauit, res imperatori Valentiniano renuntiatur: qua ille audita, precatus primùm est: deinde Deo gratias egit, qui eos ad episcopale munus vocaret, quem ipse reip. administrationi pręfecisset. Et quũ inter se & populi vehementem petitionem, & Ambrosij constantẽ reluctationẽ cõferret, optimè perspexit electionem eius viri ecclesiæ Mediolanensi ad concordiam retinendam bono esse. Quapropter, quam primum initiationem & cõsecrationem eum suscipere iussit. Simulatque autem diuinum baptismũ subiit, & caput cõsecrationi subdidit, plebs vniuersa ad concordiam rediit, & trãqoillitas ecclesiæ reddita est, quæ quidẽ tẽpore multo propter malam Auxentij administrationem dissensione periclitata fuerat. Qnoniã verò reb* hisce agẽdis modis omnibus optim* affuit imperator

Auxẽtij mors. Soc. lib. 4. cap. 30.

Dissidium populi Mediolanensis in episcopo deligẽdo.

Ambrosius præfectus populi contẽtionem sedat.

populus vnanimi consensu Ambrosium episcopum legit. Ambrosij baptismus.

Ambrosius electionem rẽ non approbat.

Res ad Valentinianũ refertur.

Imperator Ambrosium episcopatũ suscipere iubet.

Ecclesia concordia restituitur.

Valentinianus de Ambrosij electione Deo gratias agit.

F

Ambrosius episcopus Valentinianum imperatorem de magistratuum iniquitate admonet. Gratum, id est imperatori

talem Seruatori Deo is cõcinuit hymnum. Gratias tibi, inquiens, ago omnipotens Domine & Seruator noster, quod huic viro ego quidẽ corporum, tu autem animarum curam commiseris & iudicij mei calculum æquum esse comprobaris. Porrò Ambrosius non multo pòst perquàm liberè cum imperatore collocutus, res quasdam non rectè à magistratibus actas reprehendit. Atque imperator: Hanc ego dicendi libertatẽm tuam, ait, iamdudum noram: & quum perspecta mihi ea esset, non modò non inhibui, verumetiam suffragio meo electionem tuam, vt episcopus fieres, adiuui. Perge itaque, sicuti diuina iubet sanctio, sanate animarum nostrarum delicta. Hæc Mediolani acta. Qualis autem Ambrosius

Optimi episcopi exemplũ. Ambrosius.

& vita & doctrina, tum autem egregio in ecclesiam ardore fuerit, & quam viriliter atque diuinè episcopatum gesserit, multa admonendi libertate apud præcipuos magistratus tẽpestiuè F vsus, in sequenti dicetur libro.

Vt magnus Valentinianus è vita excesserit. De Valentiniano iuniore, & de Iustina & Seuera imperatricibus, & de liberis vtriusque narratio. Cap. 33.

Valentinianus Sarmatas à finibus imperij sui repellit. Legati Sauromatarum, homines deformes, pacem ab eo petunt.

Ea tempestate, quòd Sauromatæ Romanam ditionem, eamq́ue imperij partem quæ ad Occidentem vergit, excursionibus vexarent, Valentinianus cum ingenti belli apparatu aduersus eos est profectus. Atque illi tantam imperatoris expeditionem formidantes, legatis missis pacem ab eo petierunt. Quos vbi deformes esse vidisset, an vniuersi tales essent Sauromatæ, interrogauit. Et quum illi dixissent, optimos quosque qui & genere & forma præstarent, ab eis legatos solere mitti: ira atque furore multo correptus, Grauia pati dixit, & maximè infortunatum esse, quòd ad tempora sua peruenisset Romanorum imperium, si Sauromatæ, gens tam barbara &

Memorabile Valentiniani dictum. Eiusdẽ obitus.

informis in qua reliquos isti excellerẽt, sedibus suis contenti esse nollent: sed confidentia tanta impulsi, ditionem suam percurrerent, & bellum titillatione quadam illecti Romanis inferrẽt. Et quum ita indignaretur, & magnopere vociferaretur, nimia vocis intentione conuulsa in eo esse interiora viscera, venamq́ue & arteriam quãdam ruptam dicũt, vnde sanguine plurimo profuso vita eum reliquerit. in castello quodam * Germaniæ, cui Brigitio nomen fuit, decimoseptimo mẽsis Nouembris die, quum quinquaginta quinque propè annos natus esset, & † tredecim annis imperium bene admodum & præclarè administrasset. Eo verò partio monumento illato, sexto die pòst, qui in Italia fuit exercitus H cognominem ei filium iuniorem Valẽtinianum imperatorem, in oppido Italiæ Aquinate renunciauit. Neque ita multo pòst, Imperatores quoque Gratianus frater & Valẽs, suffragio suo imperium eius comprobarunt. Quãuis id primùm molestè tulerint, videlicet quòd milites sine eorum iussu, imperialia ei tribuerint insignia. Illud

** Niceph. hoc loco pro Germania Gallias habet. Sed animaduertere est, cũ aliis quoque locis Germanorum nomen nõ vsurpasse, sed pro eis Gallos posuisse. Socr. lib. 4. ca. 32.*

† Alij dicunt vndecim.

* *Eutropius scribit, Sauromatas se per Pannonias in ditionem Ro. diffudisse, eámque vastasse. Idem. Brigitionem Quadorum oppidum esse dicit. Quados autem nonnulli hodie Austriacos, nonnulli Silesios fuisse opinãtur. Quòd si posterius hoc verum est, ad oppidum Brigam, vt nunc dicitur, Valentinianus mortuus fuerit.*

a Valentinianus iunior imperator lectus quadrimulus. Iustinæ pater Iustus, Picens agri præfectus. b Valentinianus iste Iustinæ filius.

E quippe notandum est, a iuniorem hunc Valẽtinianum magno b Valentiniano ex Iustina progenitum esse, quam viuente adhuc priore eius coniuge Seuera vxorem superindixit. Causa earum nuptiarum hæc fuit. Iustinæ huius pater fuit Iustus. Hic Constantij temporibus Picenum prouinciam habẽs in somnis sibi ipsi visus est, quemadmodum dicitur, imperialem purpurã dextro femore gignere. Somniũ id simplici animo ab eo expositum, sermonibus deinde multorum diuulgatũ est, nec multo pòst ad Cõstantij quoque peruenit aures, qui ex visione ea imperatorẽ illum progeniturum esse coniectans, immisso percussore caput illius rescindi iussit. Porrò filiola eius Iustina, quum ei patre orbatæ res duræ essent, virginitatis tamen florem conseruauit. Deinde verò in noticiã Seueræ imperatoris Valentiniani coniugis peruenit. Et quum frequentius eam adiret, per continuam consuetudinem in amicitiam quoque eius est admissa: atque ea quum magis atque magis familiaritate cõfirmata esset, tandem etiam in lauationis communionem se insinuauit. Et aliquando simul lauantem quum eam Seuera inspexisset, quamuis fœmina esset forma eius vsque adeò est capta, vt de ea etiã marito imperatori diceret: tã præstantẽ scilicet Iusti filiæ esse formã, vt ipsa quoque florẽ pudicitiæ & virginitatis eius adamaret. Imperator Seueræ verbis ictus, cõsilium suum secum ipse celauit. Nam & Iustinam ipsam ducere, & vtramque legitimam habere vxorem constituerat c. Itaque legem † publicè promulgat, vt cuicunque libitum esset, duas legitimas vxores habere liceret. Ita simul & lex ea in vrbibus omnibus proponitur d, & Iustinã imperator in regiã suã vxorẽ induxit eodemq́ue cum Seuera loco G honorificè habet. Atque ex Seuera quidem Gratianum antea Valentinianus susceperat, quem etiam Occidentis imperatorẽ dudum declarauerat. Iustina autem Iuniorem Valentinianum ei genuit, quem exercitus, sicuti dixi, præter duorum imperatorum fratris & patrui sententiam, imperatorem esse iussit e. Huic tres quoque fuere, filiæ, Iusta, Grata, & Galla: quarum duæ cœlibatum in vita sunt complexæ. Gallam verò postea Theodosius magnus vxorem duxit, ex qua ei Placidia filia prognata est. Nam Honorium & Arcadium in matrimonio priore genuerat, ex prima coniuge Placilla, quam prius legitimè sibi coniunxerat, quàm imperium ipsum susceperit f. De Theodosio autem atque eius filiis tempore suo dicetur.

Digamia Valentiniani senioris. Somnium impersium partendens. Iussus Constãtij iussu cæsus. Iustina eius filia in familiaritatẽ Seueræ imperatricis peruenit.

c Valentiniani senioris lex bigamiæ. d Valent. vno eodémque tẽpore bigamus. e Iustinæ filiæ tres. Galla secunda Theodosij magni vxor. f Theodosij liberi.

† *Iisdem ante hac, Iulius Cæsar legem latam voluit, vti vxores liberorum quærendorũ causa quas & quot ducere vellent, liceret, propter impudicitiam suam scilicet & adulteriorum infamiam: omnium mulierũ vir, & omnium virorum mulier. Sueton. Populosas fore tali lege Roma. imperij terras causatus est, perinde atque barbarorũ regiones, apud quos polygamia coleretur. Eutrop. Procopius sanè Cæsareensis alienbi monogamiam plurimum detrimenti Romanis ditionibus attulisse scribit.*

Qui eo tempore in Aegypto floruerint philosophici & diuini viri, discipuli & discipulorum discipuli Antonij magni: Ioannes, Or, Amon, Theonas, Benus, Copres, Hellos, Elias, Apelles, Isidorus, Serapion, Dioscorus, Eulogius, & Apollos. Cap. 34.

Sedenim

De sanctis monachis.

SEdenim ex Occidente rorsum ad Orientes A res transeamus. Atque vbi prius de ecclesiasticis philosophis, ita vt pollicitus sum dixero, (magnus enim tum, & haud scio an alio itidem tempore vnquam, eorum proueotus fuit) ad prophana progrediar. Atque morti impij Valentis aliquãtum cum delectatione immoratus, finem etiam vndecimo huic historiarum tomo imponam. Verumenimuerò, quæ initia monasticæ vitæ institutú habuerint, & quinam eius veluti patres & duces extiterint, in Maximi Constantini, deinde etiam in filij eius Constantij historia commemorauimus. Nam de Antonio, & Paulo Simplici, item de Ammone, & Eutychiaoo, qui in Olympo fuit, præterea de Spiridone, Nicolao, & Partænio hierarchis, edendis miraculis claris, quum historiam de Constantino scribe- B remus, egimus. Antonij autem discipulos, duos videlicet Macarios, Pambo, Paphnutium, Apollonitú, & Anub, io Constantij res gestas coniecimus. In quibus etiam Aegyptios monachos celebrauimus, qui in Sceti & Tabennesio sunt pbilosophati. Præterea qui in Syria & Palestina virtutem piis exercitiis meditati sunt, quique in Ponto & Europa, & Italia ipsa angelicam duxere vitam: atque item alios qui sapientes quidem & religionis nostræ fuere, fidei tamen doctrinam saoam ad fioem vsque nó conseruarút. Hoc autem loco eos qui postea viguerunt, persequemur, qui quum patres priores illos habuere, tum patres ipsi multorum secundum Deum filiorum extitere. Eos in compendio, quantum mihi eorum res cognoscere licuit, breuiter per- C curram.

Ioannes monachus Aegyptius. Sozom. eod. cap. 28.

Imperij istius tempore, secundum eos quos antea diximus Dei amantes viros, in Aegypto Ioannes ille enituit, cui prophetiæ donũ, & rerum quæ multis igootissimæ sunt cognitionem Deus tribuit, vt futuras scilicet perinde atque præsentes, nó minus quàm prisci vates, cerneret. Habuit is alius insuper à Deo acceptum doourn, vt morbis incurabilibus imperaret, atque dicto citius eos fugaret, ægrotosque sanaret.

Or.

Prętet huoc & celeber ille Or tum claruit, qui ab ipsa infantia vitam solitariam in eremo consectatos, oullum laborem alium, prætetqoam Deum laudibus ferre nouit, herbis quibusdam agrestibus, earumque radicibus vitam tolerans. Aquam bibit loco quouis, quancunqoe ei obiter terra in qua versaretur, præbuit. Vbi autem ad senectutem peruenit, visione quadam diuina Thebaidem incolere iussus, multo- D rum monasteriorum dux factus est. Iisdem autem & hic, quibus Ioannes, diuinis locuples fuit donis. Precatione nanque sula non morbos solùm, sed & dæmones abegit. Et quum literis initiatus non esset, minimè tamen ad memoriam libris opus habuit. Quicquid enim semel auditum mente compleaus esset, id supra obliuionẽ omnem conseruabat: & quocunque tempore vsu eius opus esset, promptum ad manus babebat.

Amon Tabennesietes. Benus & Theonas.

Tum verò in eadem regione etiam philosophatus est Amon ille, qui in Tebenna insula monasteriis præsideos, tria millia discipulorum habuit: in quibus erant Benus & Theonas, monasticorum ordinum duces. Ambo verò & præcognitionis & prædictionis gratiam Deo acceptã tulere. Theonam certè quidem dicunt ad summon Ægyptiorum & Græcorum & Romano- A rum sapientiã & disciplioam perdidicisse, & ad trtginta annos silentium coluisse, & ad triginta annos silentium coluisse.

**Abbas 3000 monachorum.*

Beous autem ita vitã instituit, vt nunquã alicui irasceretur, oeque iuraret, neq; mendaciũ diceret. Vocẽ etiã temerariã aut vanam & nihili, nunquam ex ore protulit.

Copres. Helles.

Spectati quoque eo tempore fuere Copres, Helles, & Helias. Io iis Copres dæmonom expellendorum, & variorum morborum sanandorum gratiam acceperat, Helles autem tantũm habuit miraculorum edendorum doom, vt iũ etiam quum monastici iosututi disciplinam disceret, candentes in sinu carbones tulerit, & vestes non adusserit. Quare sodales suos ad æmulationem instituti sui, & vitæ eius bonæ, quæ manifestò prodigiorum exhibendorum conse- B quentem virtutem obtineret, excitauit atque pertraxit.

Helias. Monachus 110 annorũ.

Helias porrò prope vrbem Antinoum monasticæ philosopbiæ suæ habuit officinam, qui centesimum & decimum excessit aonum. Dixit is autem, prius se ad annos septuaginta solũ in solis locis habitasse, quàm eò perueneṙit. Et quum ea esset ætate, ad finem tamen vsque in certamine cœpto viriliter ieiunaos perdurauit, perinde atque eo ipso, aut tertio inde anno monasticæ vitæ studiũ esset ingressus.

Apelles.

Ad Achorin autem & Apelles ille enituit, monasteria Ægypti mirificis factis suis obstupefaciens: quem dicũt aliquando, quum æs procuderet (nam hoc ei erat studium) noctu, & dæmon in venustæ mulieris formam mutatus, pudicitiæ eius insidias tendere conaretur, candentem massam ex car- C bonibus sensim protraxisse, atque in faciem dæmonis coniecisse, eamque vstulasse, atque illum cõfestim luctuosum quiddam stridentem atque vlulantem profugisse.

*Abbates. Isidorus. Socrates Arsenium quendam solitum fuisse dicere scribit monachũ opus nõ facientem, homini auaro, qui aliena appetat, persimilẽ esse, lib. 4. cap. 23. Serapion. 10000. monachorum pater. Dioscorus. Peccatorum confeßio ante Eucharistiæ perceptionem. Eulogius. *τῆς λεπτῆς ἐννοίας κατα στοχαζόμενος.*

Patres autem monachorum celebres tum fuere, Isidorus, Serapion, & præterea Dioscorus. Atq; Isidorus monasterio circũ circa tignis & muro septo, hoc studio habebat, ne quis eorũ qui in disciplina eius erát, forás progrederetur: sed vbi quantum satis est rebus necessariis vsus esset, in loco suo maneret. Porrò Serapion ad decem millia discipulorum babens, circa Arseooiten vixit: qui verò ei parebant, sudore suo victum parabant, eundemq; indigentibus etiam præbebant. Et æstatis tempore mercede metentes, quátum opus esset frumẽti sibi comportabant, & aliis etiã monachis impertiebant. Porrò Dioscoro centum erant secta- tores. Et quum presbyter & sacrorum obeúndo- D rum minister esset, multam & exactam curam in diuinarum rerum dispensationem impẽdit, disquisitione maxima eos qui ad mysteria percipiẽda adirent, explorans. Vt namque mẽs antea repurgaretur, cohortabatur: & conscientiam, ne quid patratorum malorũ haberet, scrutabatur. Erat præterea tum alius quoq;, hoc etiam longè diligentior, nomine Eulogius, qui tanta dicitur prouidẽtia seu pręcognitione, acrimonia* mẽtis collimans, in eis qui ad diuina accederẽt mysteria vsus esse, vt nó tantùm quę manifesto admissa essent peccata argueret, sed etiam quæ in cuiusq; cordis recessu laterent, apperrè perspiceret. Itaq; eos qui mali quicquã perpetrassent, aut de re quapiã viciosè essent affecti, à cómunione tum arcebat, delicta eorum proferens. Quod si ijdem pœnitentia vsi, pro eo atque coouenit

se purgassent, rursus admittebat. Praeter hos & E Apollos, solos locos incoluit: qui annos pubertatis ingressus, monasticam philosophari atque exercere coepit. Et quum annis quadraginta in solitudine versatus esset, speluncam quandam montanam propè habitabilem regionis partem, Dei responso admonitus, subiit, atque ibi habitauit. Plurimis verò miraculis praeclaram famā adeptus, multos ad se pertraxit, & monachorū multorum autor & dux fuit. Erant enim in moribus quoque eius illecebrae quędam nec minus etiam in doctrina insidentes. Sed quale diuinae eius vitae institutum fuerit, & quibus editis insignibus miraculis, eius temporis homines ad stupotem conuerterit, Timotheus, qui Alexandrinam ecclesiam piè gubernauit, scripto peculiari complexus est: in quo non ipsius tantùm, sed aliorum etiam multorum & magnorum virorum meminit.

Apollos.

Timotheus Alexādrinus episcopus.

De Dorotheo, Piammone, Ioanne, Beniamin, Marco, Macario, & Apollonio. Cap. 35

EOdem autem tempore apud Alexandriam, atque in solis, sicuti dicuntur, locis, & circum Mareoten, atque vicinos Libyes, molti viri boni accuratè admodum sunt philosophati, qui duorum milium numerum expleuerent: in quibus veluti illustris quędam stella Dorotheus ille resplenduit, Thebis oriundus. Vita eius haec erat, vt interdiu lapides ex vicino mari colligeret, & domunculam anno quolibet construeret eamque q́ ędificare nō posset, monacho relinqueret: noctu verò ex palmae foliis catenas plecteret, & G sportas conficeret. Cibus ei erat, panis sex vnciae, & tenuium olerum fasciculus: potus, aqua. Et quod ab adolescentia hoc genus diaetae complexus fuerat, in eo quoque semper in extrema etiam senectute perdurauit. Nunquam vero vel in storea vel in lectulo cubare, aut etiam pedes per laxationem seu remissionem extendere, aut sua sponte somnum capere visus est. Nam vel opus faciendi, vel persaepe cibum capienti, magna vi incubuit: hactenus saltem, vt oculis conniueret. Et nonnomquam cum vesceretur, somni violentia cibus ei ex ore excidit. Atque aliquando ingenti vi somni oppressus in segetem inscius concidit: qua re valde commotus seosimque cōuersus intra seipsum: Si effeceris, inquit, vt angeli somnium capiant, persuadebis vt id quoque faciat, homini virtuti nauanti. Visus autem H est quodammodo vel ad somnum ipsum, vel ad daemonem accuratis virtutis actionibus eius obsistentem, haec dicere verba. Et quoniam ad eū modum cum corpore quasi belligerans conflictaretur, conueniens eum quidam: Quid ita, inquir, pater corpus tuum affligens enecas? Cui ipse respondit: Quòd me id enecare contendit. Circa angustias verò terrae quae in Aegypto sūt, à transuehendis nauibus Διολκὸς dictas, Piammon & Ioannes maximè clari, & multorum fratrum duces fuere, † cum sanctitate & cura mul-

Numerus 2000. monachorum.

Dorotheus.

Scitum monachi dictum de carne mortificanda.

† περὶ Διολκὸν τὴν ὀρὸς αἰγύπτου, Nic. περὶ Διολκὸν τῆς αἰγύπτου, Sozo.lib. 6. cap. 29 Διολκὸς à ἀπὸ λεχαίου ἕως κεγχρεῶν τόπος. Hesych. Plin.lib. 4.cap. 4. de isthmo: Angusta ceruice Peloponnesum cōtingit nellas, cornubiacus hinc, illinc Saronicus appellatur sinus. Lechaea hinc, Cenchreae illinc angustiarum termini, longo & ancipiti nauium ambitu, quas magnitudo plaustris transuehi prohibet. Ab ea nauiū traiectione Graeci eas angustias δ ιολκὸν vocāt. Qualis etiā transuectio ad Aegyptum est, de qua Plin.lib. 5. cap. 9. Naues plicatiles humeris transferunt, quoties ad cataractas ventum est. Ad quem fortasse locum monachi isti vixere.

ta. Vterque autem presbyter fuit. Porrò Piammon in mysterio * vidisse dicitur angelum coelestem cum sacra stola ad diuinam mensam assistētem, praesentesque monachos in libro quodam annotantem: eos verò qui à synaxi & communione abessent delentem atque inducentem. Ioannem verò Deus ita miraculis multis exornauit, vt aegritudines multas sanaret, & ex pedib⁹ F atque etiam exarticulis conuulsis & solutus laborantes curaret. Eodem tempore & diuinus Beniamin circa Scetim admodum est philosophatus. Hic donum illud à Deo accepisse fertur, vt absque medicamentis, sola manus contrectatione, aut oleo quodam, cui praecationem addebat, varij generis morbis aegrotos liberarit. Hunc etiam dicūt ita postea esse aqua intercute per corporis tumorem grauatum, vt ex domuncula in qua degebat, per ostium, nisi prius vnà cum eo postes eius detraherentur, exire non posset. Et quum in lecto iacere nequiret, circiter mēses octo in latiore sella cōsedit, & more suo aegros curauit: atq; ipse interim q̄ melius culè nō haberet minime succēsuit. Imò potius & aegros & alios qui ad se visendum veniebāt, cōsolatus est, & vt pro anima eius precarētur petiit: per inde atque nihil de corpore solicitus esset, q̄ & validum nihil profuisse, & aegrum nihil sibi nocuisse dixit. a Tum autem apud Scetim quoque celeber monachus Marcus, virtutem atque pietatem meditatus est: iunior item Macarius. Praeterea Apollonius, & praeclar⁹ Moses Aethiops. Ex quibus diuinus Marcus, ab ineunte aetate mitis valde & modestus fuit: memoria tanta praeditus, vt ea supra alios sacras literas teneret. Adeò autē Deo charus fuit, vt de eo, suo ipsius respōdēs nomini Macarius, Cellarum presbyter, cum graui asseueratione confirmarit: haud vnquam se, sicuti alius, illi tradidisse, quae iis qui sacris ioi tiati sunt, à sacerdotibus accipere fas est: sed angelum descendentem ei dare solitum esse; cuius manum ipse vsque ad * iūcturam eius viderit, af H firmauit b. Macario autem honor ille à Deo obrigit, vt daemonib⁹ imperaret. Occasio ei & causa, vt monasticam philosphiā sequeretur, fuit caedes, quā inconsultò patrauit. Quū enim iā adolescentulus * esset, & oues ad c Mariam lacū pasceret, in ludo aequale quēdam suum interemit: poenam autem delecti timens, in solitudinem profugit: & sub dio ibi agens, post ea tugurium sibi partum condidit, in quo viginti quinque annis vixit. In eo vitae instituto magnas Deo de casu suo egit gratias, caedemque eam salutarem sibi esse dixit, videlicet quod ea sibi philosophiae eius melioris q; vitae causa extitisset. Porrò Apollonius, quū plurimam vitae partem in mercatura transegisset, in aetate affecta Scetim se contulit. Et quum propter senectam iam ingrauescentem & inutilem, neque scribere, neq; aliud quic quā rectè tractare posset, omni genere medicamentorū atq; ciborum, quae aegrotis cōuenire arbitrabatur

*Piammon. * μυστικῶς.*

Ioannes.

Beniamin. Sanationis donum mirabile.

***

idem hydropicus nihilominus aegros sanare perrexit.

Neglectus & contemptus corporis.

a Praeclari monachi de corporis cōtemptu dictum.

Marcus. Memoria donum.

Cella.

Marco isti angelus ad sacram mensam Eucharistiā praebere solitus.

** ἀρχὴν τῷ χειρῶν.*

b Macarius iunior.

c Maria lacus. idem qui Mareotis

** Βουταις*

Hunc inops natum per ludum homicidium, monachum fecit. Salutare infortunium.

Apollonius ex mercatore monachus.

arbitrabatur, ære suo comparato, in solitudine ad monachorum domicilia afferebat: & quotidie ad nonam vsque horam sic circuibat, inualidos curans. In hac ille noua quidem, & ab aliis variante, sibi tamen conueniente, atque à se primùm inuenta virtutis exercendæ ratione, vitam peregit Moriturus autẽ, alij cuidam remedia ea dedit, & idem officium illum obire iussit, † per quod consequendæ etiam salutis spem habuit.

† δι' οὗ καὶ σωτηρίας τυχεῖν ἐλπίδα ἔσχε. σοζ.

De Mose Aethiope, paulo, pachone, stephano, & altero Mose. Caput 36.

Moses Aethiops ex seruo fugitiuo & prædone monachus.

Moses autem Ethiops, conditione seruus, propter naturæ suæ improbitatem ex heri sui domo profugit: atque vbi prædari didicisset, paulo pòst prædonum cohortis præfectus fuit. Et quum nefaria multa scelera peregisset, & ad cædes patrandas audax factus esset, ex præfracta quadam temeritate monasticam ingressus est vitam, philosophiamq; prorsus incepit, strenuè admodũ ad virtutem grassans. Quòd autem priore vitæ instituto, & corporis valida constitutione, rursum ad voluptatem per imaginationes incitatus alliceretur, variis exercitiis carnẽ domare summoperè contendit. Et quandoque quidem solo pane absque obsonio vsus, quandoq; autem plurimo opere perfecto, ad quinquaginta die quolibet precationes fecit. Et sex continuis annis noctes totas peruigilio exegit, stans atque oransita vt neque genua inclinaret, neque prorsus oculis ad somnum propendens conniueret. Porrò noctu monachorum domicilia circumiens, clàm vniuscuiusque hydriam auferebat, eamque aqua repletam in locum suum reponebat. Idque ingentis laboris fuit, propterea quod inde locus vbi aqua fluebat, aliis quidem decem nonnullis autem viginti, quibusdam etiam triginta stadiis abesset. Perlongo verò tempore pristinum suum retinuit robur: quamuis multũ studij in hoc collocaret, vt id debilitaret, & carnem diuturna erumna extenuaret. Dicunt autem aliquando prædones eum quatuor, qui officinã quietis suæ percurrebant, cepisse, vinxisse, atque in humeros sublatos in ecclesiam deportasse, & patribus quid de eis statuerent, permisisse: nefas esse dicentem, vt in posterum mali quicquam alicui ipse inferret. Neque vnquam quenquam fuisse ferunt, qui tantopere mutatus à vitiis ad virtutem summam, quam pertigit, peruenerit. Incredibilis verò fuit dæmonibus terror. Et quu supra opinionem omnium est, presbyter etiam in Sceti factus est quum quidem quamplurimos eo tempore, quo latronum manum duxerat interemisset. Et quia talis erat multos eosque optimos post se reliquit sectatores. Et vitã circiter annum octogesimum quintum finiuit. Eadem ætate etiam floruit Paulus, & Pachon, & Stephanus, & Moses, genere vtrique Libyes, & præterea Pior Aegyptius. Paulus in Phesme, quimos in Sceti est monasticam vitam egit, nò plures quàm quingentos monachos habens. Nihil autem operis fecit, neque à quopiam quicquam, præterquam quod ederet, accepit. In orationibus quotidie sine intermissione se exercens, eas veluti quoddam tributum ad trecentas numero Deo offerebat. Ne autem in eo numero aberraret, totidem lapillos in sinum deposuit, & ad precationes singulas singulos eiiciebat calculos. Quibus ad eum modum consumptis, precationes totidem absolutas ei esse constabat. Pachon quoque in Sceti monasticam exercuit, à iuuentute ad multum vsque senium. Neque verò corpus, quod validum alioqui obtinebat, neque affectio aliqua, atque adeò ne dæmon quidem ipse deprehendere in eo potuit, quod mollius se, aliterque quam virum deceat, intemperantiæ studio & rebus eis quas supprimere philosophũ monasticum conuenit, gesserit. Stephano autẽ circa Mareoten non longè à Marmarica domicilium fuit. Hic accurato atque exacto eius generis philosophiæ instituto, annis sexaginta spectatus fuit monachus. Quòd autem notus etiam Antonio magno fuerat, mitis valde & sapiens euasit. In familiaribus colloquiis tam suauis & commodus, vt facile eorum qui vel maximo tenerentur mœrore, animos verborum gratia demulceret, & ad moderationem & iucunditatem reduceret, quamuis tempore multo illi consolationem omnem auersati essent. Quinetiam in suis ipse erumnis talem se præstitit. Atque aliquãdo incurabili malo correptus, membra quidem affecta medicis curanda atque secanda pẽrmisit: ipse verò perinde atque alius in eo casu esset, solitum laborem continuans, & palmarum folia in manibus habens, catenam complicuit: atque eis qui cum eo erant autor suasorque fuit, ne casus huius vitæ ægrè ferrent, nec aliud quicquam cogitarent, quam quod ad finem bonum Deo adiuuante euaderet. Sibi, quod talibus expeteretur erumnis, idque propter perpetrata fortè peccata, commodum atque vtile esse dixit: quæ peccata hic luere præstaret, quàm vt ad futuram puniendæ reseruarentur vitam. Mosen autem gloriam ingentem mansuetudine & charitate cõsequutum esse accepimus: qui etiam ægritudines plurimas, atque eas incurabiles, precatione sola sanauit.

Coercio carnis, illecebrarumque eius. Quinquaginta precationũ diurnarũ pensum.

Mosa istius ingẽs corporis validi robur.

Idem etiam presbyter factus.

Paulus quingentorũ ascetarum abbas. Diurnarum trecentarum precationum pensum.

Pachon.

Stephanus. Donum mœrentibus & afflictis animis solandis. Memorabilis sententia. Donum sanationum in Mose. Casus humani leuiter ferẽdi. Affectiones et erumnæ huius vitæ hominibus bono sunt.

De Pior, Didymo, Arsisio, Ammonio, & fratribus qui Macri seu Longi appellati sunt. Cap. 37.

Pior a admodum adolescens monasticã philosophiam complexus, quum paternam relinqueret domum, votum Deo nuncupauit, † nũquam se propinquorum suorum cuiquam in conspectum venturũ esse. Postquam verò quinquagesimo anno pòst soror eius viuere illum accepit, continere seipsam non potuit: atque Indicio, quod ei præter opinionem omnem accidet, in immensam sublata lætitiam, summoperè, vt eum videret, expetiuit. Quapropter loci eius Episcopum flens atque vociferans rogauit, vt in Scetim literas daret, quibus efficeret, vt frater ad eam mitteretur. Ille fœminæ senectutem miseratus, monachorũ antistitib, vt Pior veniret, scripsit. Is, vt hoc faceret, iussus, quum contrà niti non posset (nõ enim Ægyptiis, imò enã aliis monachis fas est b, imperata nõ facere) in patriã venit, fratre alio secum ductõ. Atque vbi pro foribus paternarum ædium fuit, præsentiam suã sorori insinuauit. Et quum strepitum pedũ eius sentiset, & ianua aperta strideret, oculis connitẽs, de nomine sororem cõpellans: Ego, inquit, Pior sum, frater tuus: conspectu meo, sicuti visũ tibi est, fruere. atque illa quidem fratrem satis in tuita, Deo, qui desideriũ eius impleuisset, gratias

a Pior. Interdixit sibi is, voto nuncupato, domesticorum suorum cõspectu. † τῶν λοιπῶν μηδένα τῶν οἰκείων ὄψεσθαι. Soz. hoc est: Nunquam se postea propinquorũ suorum quenquã visurum esse. Pior inambulãs cibum capiebat. Cuidã autẽ causam eius rei inquirẽti: Nolo, inquit, cura corporis vt iusto opere, sed succisiuo tantum vti: ne scilicet cibo capiendo aliqua ex parte voluptate corporis animæ fruatur. b πειθαρχία & obedientia monastica. Idem tamen, prepositorum suorum iussu sorori se cõspiciendũ exhibet: ipse verò eam non intuetur.

egit: ipſe autem ad fores precatione habita, rurſum diſceſſit, & io regionem ſolitam reuertit. Quum autem puteum foderet, amaram in eo inuenit aquam: ad quam tamen, ea vtens, ad mortem vſque permanſit. Tam ſublimis verò temperantia eius, poſt obitum primum ipſius cognita eſt. Quum enim alij in loco eo philoſophandum ſibi eſſe ſtatuiſſent, perferre, id non potuerunt. Mea porrò ſententia, niſi ſibi ita perdurandum eſſe propoſuiſſet, non difficile ei fuiſſet, oratiooe ſola aquã eam io dulcem vertere: quippe qui eo loco, vbi nulla eſſet eã elicuerit, Quũ enim Moſes, quẽ diximus, puteũ foderet, & iam ad profundam altitudinem peruentum eſſet, oeque vena aliqua liquorem vllum polliceretur, adeò vt iam deſperaret, & laborem tantum relinqueret: obiter circa meridiem Pior aduenit, & primùm eum ſalutauit, deinde puſillanimitatem & incredulitatem fodientium reprehendit. Sub hæc, vbi in foſſam deſcendiſſet, & ligone tertiùm terram impuliſſet, derepentè ſcaturiens prodiit aqua, & puteum repleuit. Atque vbi petiit, vt ad præcationem abire ſibi liceret: & illi vt cibum cum eis caperet, rogarunt: morem illis non geſſit, oon ea de cauſa, quum iam quod voluiſſet, effeciſſet, ſe eò veniſſe dicens. Eadem tempeſtate multi circa Scetim magni Antonij floruere diſcipuli: in quibus grandæui fuere, a Origenes, Didymus, & b Cronion, qui etiam centum & decem annos oatus, exceſſit. Inſuper eodem cum eis tempore extitere, Serapion magnus, Putubaſtes, Arſion, & Preclatus Arſeſius: qoi in philoſophia hac conſeouerunt, & monaſteriis præfuerunt. Ex eis Didymus nulli cohabitauit homini. ad extremum vſque vitæ diem: quanuis nonaginta vixiſſet annos. Arſeſius autem iuuenibus c lapſis delicti gratiam faciebat, ætate autem & virtute prouectiores excommunicabat, verbis hiſce vtens: Iuuenem quidem, ſi per excommunicaoonem repudietur, * deſpectorem fieri. Qui verò in virtute profeciſſet, eum celeriter obiurgationis ſenſum percipere. Eorum porrò qui in media ſtatáque eſſeot ætate, multi & boni fuere monachi. In eis Ammoonius & Euſebius, præterea Dioſcorus & Euthymius, qui quum fratres eſſent, propter corporis ſtaturam Longi ſunt appellati, Ammonium fama eſt eò laudis io philoſophia hac perueniſſe, & adeò voluptate & delicus omnibus ſuperiorem fuiſſe, vt præter panem ſolum nihil cocti deguſtarit. Valde etiam literarum & erudiooonis ſtudioſus fuit, ita vt Origenis & Didymi & Euagrij ſcripta diligenter & feliciter legeret. Adeò verò à curioſitate abfuit, vt Athanaſium magnum Romam comitatus, ex præclaris præcipuiſque vrbis eius rebus non aliud ſpectandum ſibi cenſoerit, quàm Petri & Pauli martyrium, & ædem eam in qoa illorum corpora veluo theſaurus ſunt condita. Porrò quum ad epiſcopalem aliquando conſecratiooem abducendus eſſet, & ad eos multa, qui illum eius rei gratia conuenerant, dixiſſet, oeque tamen eis quod volebat perſuaſiſſet, amputata ſibi auricula dextra: Vel nunc demum, inquit, abite, quãdoquidem deinceps etiam volentem eccleſiæ conſtituoo non recipit. e Sacerdotem oanque integrum atque immutilatũ eſſe

Amarã idem aquam bibit.
Pior in arido loco fontem per miraculũ elicuit.
a Origenes.
Serapion magnus.
Putubaſtes.
Arſion. Didymus.
Arſeſius. Soz. Arſenium vocat.
b Cronion centum & decẽ annorum monachus.
c Aliter iuuenes, aliter prouectioris ætatis monachi coercendi.
Longi fratres.
** καταφρόνητην.*
Ammonius.
Euſebius.
Dioſcorus.
Ammonij præcipua virtutes.
Pulchrũ exẽplum ἀπεριεργίας.
Ammonius comes Athanaſij, Romæ non aliud, quã S. Petri & Pauli martyriũ ſpectauit.
d Idem epiſcopus lectus, ne munus id ei obire opus eſſet, aurẽ ſibi ipſe reſcidit, linguã quoque niſi ei priuatũ eſſe liceret exſecturus.
e Quatenus integrum ſanúmque conueniat eſſe epiſcopum.

oportet. Atque vbi qui ex præcipuis ad ipſum miſſi erant, ab eo diſcederent: & à Iudæis quidem talia obſeruari & magnifieri, eccleſiam autem Dei paruipendere, ſi modò animo & moribus ſaluus commodúſque ſit epiſcopus, inter ſe dicerent: ad eum reuerſi, comprehendere tentarunt. Ibi ille, Si vim ei inferre pergerent, linguam quoque ſibi reciſurum eſſe, adiurauit. Quibus minis illi perpenſis, in loco ſuo virum magnum reliquerunt. Et ex eo tempore f Ammonius παρώτης, quaſi aure careorem dicas, cognominatus eſt. Hoc idem in g Euagrio philoſopho accidit. Nam quum à Theophilo Alexãdrino ad epiſcopatum traheretur, vbi a tribus variis ſe excuſando vſus eſſet, ſacerdotali dignitati, ſibi ea interdicendo. nuncium * remiſit, nõ tamen ſummo aliquo corporis mẽbro reſecto. Atque is vbi in Ammonium iſtum incidiſſet, vrbanè eum carpſit, male admodum feciſſe, Deoq́ue ob membrum reſectum pœnas daturum eſſe, inquiens. Ad quem ſubinferens Ammonius. Tu verò. inquit, ô Euagri, an non condignas perſolues pœnas h, qui propter φιλαυτίαν, hoc eſt nimium tui ipſius amorem, linguam reſecueris, & ea quæ tibi ad vtilitatem multorum conceſſa eſt gratia, vſus non fueris? Verum de Euagrio paulo pòſt dicemus.

De monte Nitria, & loco à cellis dicto. Item de alio loco, cui nomen eſt Rinocurura: & de ſanctis, Dionyſio, Mela & Selone. Cap. 38.

CIrca Scetim mons eſt, quem accolæ a Nitriam vocant: propterea quod vicus quidam vicinus ei eſt, in quo nitrum colligitur. b In eo monte ingens eſt huius generis philoſophorum multitudo, & monaſteria contigua nõ pauciora quàm quinquaginta. Eorum quædam ſunt, in quibus monachi communiter, quędam io quibus ſeorſim habitant. Eſt & alius locus ad interiorem ſolitudinem vergens, & ab iſtis, ſtadiis ſeptuaginta diſtans, ad monaſticam exercendam perquam commodus c. Cellarum is nomen habet, quod monachorum ibi domicilia non continentur, ſed ſparſim cõſtructa ſint. Tantũ verò ea inter ſe diſſita fuere, vt ea incolẽtes alius alium ne cerrere, nec audire poſſet. In hebdomade autẽ ſemel, primario & Dominico die, in eccleſiam cõuenire ſoliti erant. d. Quod ſi eo die quis non comparuiſſet, ſatis cõſtabat, eum vel erumna, vel morbo aliquo oppreſſum fuiſſe. Porrò ad eum viſendum non ſimul omnes, ſed diuerſo tẽpore veniebant, pro ſe quiſque quod ei ſuppeteret, ad illum curandum, commodum morbi afferẽs remedium. Abſque hoc ſi eſſet, alius alium non adibat: præterquam ſi quis diſcendi caoſa ſermones animæ vtiles & ſalubres auditurus, eum audiret, qui eius rei peritus eſſet. Cellas quoque eas illi inhabitabant, quibus ad ſummum philoſophiæ huius peruenire, & ſibi ipſis ductores eſſe contigiſſet: vt rectè ab aliis ſegregati quietem ſequi, & ſibi ipſis viuere poſſent. De Sceti, & qui ibi philoſophati ſunt monachis. hæc dixiſſe ſatis ſit. Nam ſi ſingula oratione perſequenda eſſeot, metus eſſet, oe in ea prolixius productam, reprehenſionis quiſpiã aculeum immitteret. Et quum illi ſuum ſibi viuendi modum inſtituiſſent, fieri neceſſariò aliter

f Ammonius παρώτης. hoc eſt, ſine aure, cognominatus.
Inuiti olim admodum homines pij ad epiſcopũ euehebantur.
g Euagrius itidẽ epiſcopatum, ſacerdotio ſe abdicãs, reiecit.
h Scitè faceteq́ue dicta Ammonij & Euagrij.
** Et profugit Soz. μηδὲ ἐν ἀκρωτηριάσας τοῦ σώματος.*
a Nitria mons & monaſteria eius.
b Sic hodie in Atho mõte viginti duo inſignia ſunt monaſteria græcorum monachorũ ordinis diui Baſilij, quæ tributi nomine Turcarum tyrãno quotannis ex vineitis & olmetis ſuis pendunt ſex millia obolusũ Turcicorum. Mons is à chriſtianis ἅγιον ὄρος, hoc eſt, ſanctus mons dicitur: à Rutenis, Sunata hora.
c Cellæ & Aſceteria in eis.
d Monaſteriorum iſtorum ſpeciem quandam referunt Carthuſianorum domicilia.
e Rhinocurura & monaſteria eius.
Rhinocurura vrbs Aegy-

pis, ab antiquis incolis sic dicta, quorum mutilati fuerunt nasi.
Stephan.
Dionysius.
Mela.
Solon.

riò aliter non potuit, quin variè vt par est, pro cuiusque ætatis captu opera, mores, instituta, & diætas dispertirent. Alius item locus, cui nomen Rhinocurura fuit, multis ex eo tempore * indigenis monachis celeber fuit. Inter eos insignes fuere: Dionysius, qui ad partẽ vrbis Aquilonarem domuoculam suam habuit: Mela ille, qui eo tempore ecclesiam eius loci gubernabat: & Solon, Melæ simul & frater germanus, & in sede ipsa successor. † De Mela illud memoriæ proditum est. Quum de ecclesiis ὁμοούσιον consubstantialis fidei defensores exigerentur, atque eò qui ipsum quoque eiicerent aduenissent, repererunt eum veluti seruorum extremum ecclesiæ lucernis adornandis hilariter incumbentem. Lucernarũ enim lineos funiculos in manibus habebat, veste simul & cingulo sordidatus. Atque quum illi episcop m requirerent, indicaturum se eis illum respondit, eosque in domum episcopalem duxit: atque vbi is eis de via fessis mensa apposita, pro rerum tenuium copia cibum dedisset, atque edentibus ministrasset sublata mensa manus lauit, & seipsum eis indicauit. Illi virũ admirati, causam aduẽtus sui quum ostendissent, remittere se ei exilium, propter reuerentiam eius, dixerunt. Quod [illegible]aquam accepisset eis respondit, no[illegible]dem, se, quod alij consentientes sibi episcopi fecissent, commissurum esse, vt iouitus solum exilij causa verteret, sed sua sponte in exilium iturum. Atque quum ibi esset, veluti qui ab adolescentia monasticæ philosophiæ ass·euisset, omni genere virtutis pręclarus admodum fuit. Solon autẽ, vbi mercaturæ renunciasset, preciosam mercatus est margaritã. Nam sub fratre Mela, eiúsque loci magistris fideliter atque diligẽter edoctus mutatione vitæ plurimum in rebus diuinis studij ostendit, & morum simplicitate erga proximos bonus maximè fuit. Ecclesia Rhinocururæ postquam tam egregios primùm duces nacta est, longo deinde tempore consuetis constitutionibus vti perrexit, & viros præclaros protulit. Illud porrò nouum, & inter alia maximè insigne in ecclesia ea fuit, quod clerici ibi domiciliũ, mensam, morum institutum, & diætam vnam, aliáque adeò omnia haberent communia. Hæc de Rhinocurura.

Hospitalitatis episcopalis exemplum.

Ille verò monastica vita assuetus sua sponte exulat.

Solon frater Melæ, ex mercatore monachus & episcopus.
Rhinocururæ catholica.

Cleri ecclesiæ eius cœnobiũ.

* *οὐκ ἐπήλυδες τοῖς. ἀλλ' οἴκοθεν ἀνδράσιν ἀγαθοῖς: hoc est, non aduenis, sed originariis bonis viris.*

† *Mela Rhinocururae episcopo, qui ab Arianis ad eum expellendum missi fuerant, propter reuerẽtiam eius exilium remittunt.*

Palæstini monachi.

De Palæstina monachis, Hesycha, Epiphanio Cyprio, Salamine, Ammonio, Syluano, & Zacharia. cap. 39.

IN Palæstina quoque eo tempore plurimi floruere solitarij philosophi. Adhuc enim superstites erant, quos, quum de Constantini imperio ageremus, diximus, scientia & vita monastica effulgentes. Sed & alij cum illis institutis illorum enituere, qui virtutis profectu, non pœnitenda laude & gloria monasteria auxerũt. Horum præcipuus fuit, Hesychas, Hilarioni illi, vita ea quæ secundum Deum est, longè præstantissimo, maximè amicus. Item virtute præclarus Epiphanius, qui lõgo post tempore ecclesię Salamin*æ* in Cypro episcopus præfuit. Et Hesychas quidem quietis officinam apud Gazam instituit, eodem quo amicus seu magister, in rebus omnibus secum consẽtiẽs Hilarion loco. Sacer autem Epiphanius, circa quendam vicum Besanducem, præfecturæ Eleutheropolis, vbi etiam ortus fuerat. Hic in prima ætate optimis vsus præceptoribus, & doctrinæ monasticę gratia longo tempore in Ægypto moratus, apud Ægyptios simul & Palæstinos, per virtutis studium, insignem adeptus fuerat laudem: nec minus etiam apud Cyprios: apud quos episcopum gessit. Vnde coniicere licet, ea de causa præclaram eum famam per orbem omnem esse consequutum. Quum enim in ampla & maritima, eadémque populosissima vrbe sacrorum antistes esset, & cum illustri virtutis gloria ciuiles quoque res tractaret, breui tempore non ciuibus solùm, sed aduenis etiam vndecunque eò appellentibus notissimus fuit, qui eum partim conuenerunt & viderunt, partim ex sermonibus eorum qui illum viderant, cognouerunt. Prius autem quàm in Cyprum veniret, eo quo diximus tempore in Palæstina vitam egit, quum in monasterijs ibidem sanctè & grauiter admodum enitescerent, Salamines, Physcon, Malchion, & Crispion, claro loco nati, & fratres, circa Bethelean vicum præfecturæ Gazæ studia virtutis exercentes. Habuerunt & ij Hilarionem magistrũ. Fertur nanque, quum aliquando simul isti apud eũ fuissent & simul domum reuerterentur, ex eorũ medio Malchionem solum quodãmodo raptũ disparuisse: atque vbi rursum subitò extitisset, idem cum fratribus iter carpsisse, & paulo pòst è vita excessisse, iuuenilem quidem adhuc ætatẽ agentem, sed virtute & Dei amore non multum eis qui in tali studio consenuerunt concedentẽ. Tum Ammonius quoque decem ferè stadiis ab eis distans, & circa vicum Chapharcoborã Gazæ subditum casam suam habens, clarus fuit, ex eo vico oriundus: vir qui accuratè & constanter in instituto monastico perdurauerit. Sed & Syluanus in Palęstina ortus, eo, vt mihi videtur, tempore superstes fuit: qui eum à Deo * accepit honorem, vt angeli ei inseruierint. Et quum primùm in Ægypto philosophatus esset, in montem Sina inde transiit. postea autem in torrente Gerare maximum, pulcherrimum, & clarissimũ bonorum virorum cõstruxit monasterium: cui post eum admirandus præfuit Zacharias.

Hesychas. Epiphanius, postea episcopus Salaminius.
Hilarion Hesychiæ præceptor & amicus.
Præclara eius per vniuersũ orbem fama.
Salamines, Physco, Malchion, Crispion fratres, Hilarionis discipuli.
Malchiõ è conspectu fratrũ derepente raptus, atque eisdem redditus.
Ammonius Syluanus.
* *ὑπ' ἀγγέλων ὑπηρετεῖσθαι γέρας λαβών.*
Zacharias.

De Syria & Edessa monachis, Ephraim, Aphrate, Iuliano, Barse, & Eulogio, qui episcopatum in monasteriis gesserunt. Caput 40.

EX Ægypto & Palæstina, ad eos monachos qui in Syria & finitima ei Perside fulserunt, transeundum: qui cum Aegyptiis quàm maximè certantes, quàm plurimi & virtute clarissimi exstitere. Circa Nisibim ad montem cui Sigaron nomen est, vitæ sanctitate celebres fuere, Baththæus, & Eusebius, & Barges, & Hallas, & Abbus, & Abdaleus, & Zeno, & Heliodorus, & Lazarus, qui episcopus etiã est factus. Qui quòd non ita pridem nouum hoc philosophiæ institutum exercere incepissent, βοσκοὶ, hoc est, pascentes seu pabulatores cognominati sunt. Propterea quòd tecta non haberent, nec

Monachi Syri ad Nisibim in Sigaro monte.
Hi βοσκοὶ, hoc est, pabulatores dicti, seu pascentes.

panem,aut vinum,aut obsonium aliquod gustarent:sed continenter in montibus versantes, de ecclesiarum more precibus atque hymnis Deū colentes celebrarent. Et quum rempus cibi capiendi esset, pro se quisque falcem in manibus habens,& veluti pabulum inquirens circuibat, & herbas commodas nactus,eis vescebatur. Atque ad hunc quidem isti modum nouā agendæ vitæ philosophiam instituerunt. Apud Carras autem philosopharus est Eusebius, qui voluntario carcere seipsum,vt adiri non posset,cohibuit. Item Protogenes,qui post Vitum parœciæ ibi curam gessit: Vitum inquam,inclytum illum monachum, quem ferunt quum primùm inter Imperatores Apostulum Constantinum vidisset, sanctè affirmasse, eum sibi dudum sæpenumero à Deo per apparitionem ostensum esse. Proiodéque sedulò cohortatum esse, vt quod Constantinus statuisset atque iussisset, homines citra exceptionē omnem obsequenter facerét. Porrò Baththæus vsque adeò à cibo sumendo abstinuit, vt vermes etiā ex dentibus eius prorreperent. Hallas † septuaginta totis annis panem prorsus non attigit. Heliodoro tanta fuit temperantia, vt noctes plures peruigilaret, & ieiunium hebdomadibus totis continuaret. Floruit tum etiam in Phadana (quo loco Iacob Isaici filius ex palæstina veniens, vxorem suam virginem in matrimonium duxit, primúmque ibi reuoluto à puteo lapide gregem eius potauit) Aonas ille, quem fama est primum ibi apud Syros accuratum hoc philosophiæ genus colere cœpisse: quemadmodum id apud Aegyptios magnus fecit Antonius. Cum eo fuere & Gaddanas,& Azizus, in eiusdem virtutis laude cócertantes. Multi verò & apud vicinam Edessam,& circum ea loca celebres floruere viri: inter quos clarissimi fuere, Iulianus, atque apud Syros decantatus Ephraim, à quo multi libri ecclesiæ sunt editi: de quibus certius in Constantij imperio commemoraui. Extitere præterea Barses & Eulogius, qui ambo post longum monastici exercitij certamen Episcopi sunt facti, non in vrbe aliqua, sed honoris gratia in monasteriis suis episcopalem consequuti consecrationem: ita vt rectè aliquis dignitatem eam tanquā præmium seu remunerationem pro exactissimo philosophandi instituto eos accepisse dicat. Sicuti & Lazarus, de quo paulo antè, post sanctū Heliodorum, mentionem fecimus.

Voluntarius carcer. Eusebius. Monachi ad Carras. Protogenes. Vitus. Huic per visionem Deus constantinum magnum exhibuit. Baththæus. Hallas. Heliodorus. † Octoginta Sozom. Phadana locus, vbi Iacob in Rachelen incidit. Aonas. primus hic in Syria monachus. Azizus. Gaddanas. Monachi Edesseni. Iulianus. Ephraim. Barses. Eulogius. Duo isti in monasteriis suis episcopalem obtinuere dignitatem. Itidem & Lazarus. Sup. eo. cap. 23.

De Cœlesyria & Antiochia monachis. Item de monachis qui in Galatia, Cappadocia, Bithynia, & ad Pótum Euxinum philosophati sunt: & causa, cur veteres monachi longæui fuerint. Cap. 41.

Monachi Cœlesyriæ. Christianorū est ferre non inferre iniuriam. Valentinus, & alij plures. Paulus Telmisi ortus. Monasterium eiusdem in Iugato.

Cœlesyria autem, & quæ suprà eam est regio, sola Antiochia excepta, serius quidem Christianismum suscepere, non tamen ecclesiasticis philosophis caruere. Qui eo fortius vt viri egregij se gesserunt, quo maius in eos incolarū Græcæ superstitionis studiosorū, atque illis insidiantiū flagrauit odium: non illos quidē vindicta vtentes, sed magno animo illatas iniurias & plagas excipientes. Qualis Valētinus ille fuit, quem alij Emesenum, alij Arethusium genere fuisse tradiderunt. Et alter ei cognominis monachus, & Theodorus, qui ambo à Tittis vico præfecturæ Apameæ oriundi fuere. Item Marosas Mechelis ortus, Bassus, Bassones, & Paulus cui patria fuit Telmius. Hic quum multis in locis multa monachorum cœnobia instituisset, & præclarè plures ad philosophiā hanc consectandam cohortatus fuisset, postmodum in regione cui nomen est Iugatum, insigne & splendidum monachorum construxit domicilium, atque ibi vitam in senectute multa finiuit. Monstratur eo loco adhuc, quod omnibus notum est, sepulchrum eius. Omnes verò propè quos recensuimus monachi, longæui fuere: id quod dispositione & prouidentia Dei mihi factum esse videtur, videlicet vt tam diuturno & exacto vitæ instituto incrementum religio caperet, quod non Syros tantum, sed & Persas atque Saracenos plurimos ad fidem nostram pertraxit, & Græcæ superstitionis sectatores plerique vt cultum suum abnegarent effecit. Ex quibus omnibus plurimi persuasi sunt vt philosophiam monasticā summoperè colerent, & ad eorum quos modò diximus exemplum monachorum sodalitatibus præirent. Facilis autem coniectura est, hoc genus philosophiæ inino inde sumpto, a ad Galatas vsque & Cappadoces, finitimósque eis populos, item ad Euxinum Pontum, Bithyniam, & Hellespontum peruenisse, qui sanè antiquitus doctrinam Christianā flagrātibus animis complectētes, permultos diuinæ huius philosophiæ habuere sectatores. Quorum plures in communibus domicilijs per vrbes & vicos habitarunt, vel quòd nondum traditionibus & exemplis eorum qui dicti sunt assueuissent: vel quod propter hyemis asperitatem regiones illæ, & maximè Pōtus, Cappadocia, & Galatia, natura frigidissimæ sint, proindéque non facile plurimi in solis ibi locis degere possent. Veruntamen non omnino montes earum ab eiuscemodi philosophis vacui fuere. Tempore nanque procedente, vehementi atque ardenti rerum diuinarum studio frigus etiam cessit. Atq; in eis partibus quū multi alij præclarè vixere, quemadmodum alibi à me dictum est: tum post Eustathium & Basiliū magnum, præ cæteris celebres maximè fuere, † Leontius ille, cui deinde Ancyranus commissus est episcopatus: & Prapidius, qui quantumuis senex, admodum multas pro episcopo rexit * vrbes. Præfuit verò nobilissimæ etiā illi hospitali domui, cui cognomen est Basilias. nam à Basilio magno Cæsariensi episcopo cōstructus Xenon, quum nomen eius obtinet, tum ad tempora multa perdurat. Antiochiæ multi alij enituere monachi, in quibus secundum Iulianum & Aphraatem illum. Marianus fuit & Eusebius, Palladius, & Symeones, Abrahames, & alii insuper, qui integrū atque immortale, † id quod ad imaginem Dei conditum est, conseruarunt. In monte eo pratis multis perquam amœno, qui vrbi adiacet, Petrus Galata enituit, & cognominis huic Aegyprius. Præterea Romanus, & Seuerus, & Zeno, & Moses, & Machus, aliiq; multi eo tēpore monastica ibi philosophia splendidi & illustres fuere. In solitudine Chalcidis. Abitus, & Marcianus, & Abrahames, & quàmplurimi alij, non facilè sub numerum cadentes * corpore perpessionibus obnoxio, vitā affectionibus vacuam, excoluere. Item & Paulus

*Sozom. Telmisum vicum esse dicit. Monachi olim ferè omnes lōgæui. Monachorum sanctitas plurimos ex gentilibus ad Christianismū perduxit. Sozo. ad ætatem vsque suā & Theodosij iunioris imperiū nonnullos ex hisce monachis durasse scribit. lib. 6. cap. 34. a Apud Galatas, Cappadoces, & in Ponto multa monasteria in vrbibus & vicis. Earundē terrarum eremicolæ. Eustathius. Basilius magnus. Leontius. Prapidius. † Sozom. habet Leo. * Sozo. vicos Basilias hospitalis domus. Monachi Antiocheni. † τὸ κατ' εἰκόνα. Theodor. lib. 4. cap. 28. Monachi solitudinis chalcidis. Monachi Apameni, itē Zeugmatis. * σώματι παθητῷ τὴν ἀπαθῆ ζωὴν μέλερχόμενοι.*

Cyri. Acepsimas.

Zeugmatius cæcus concionator loca multa circumiens.

† sed et christianæ iã inde ab initio idem qui monastica vita finis est, carnis mortificatio, & spiritus renouatio.

Atqui ille demũ verè christianus est, qui ad veterẽ monachatum quamproximè accedit.

b Commune omniũ monachorũ cõsiliũ & institutũ.

in Appameensiũ eremo Agapetus,& Simeones, & Paulus.In Zeugmatensium autem solis locis Publius & Paulus philosophati sunt.Item in solitudine vrbis Cyri, Acepsimas ille decantatissimus, qui in tuguriolo exiguo inclusus sexaginta anoos sanctè ita peregit, vt neque conspiceret, oeque alloqueretur quenquam. Fuit tum quoque magnus ille Zeugmatius,qui oculis captus, non in casam aliquam se abdidit,sed loca pleraque circumiens, sinceram fidei professionem annunciauit. Quorum vitam singillatim omnium pulcherrimè Theodoritus Cyri episcopus,in Dei amantium historia cõscripsit.† Porrò omnium istorum commune, vt ita dicam b, consilium & institutum erat. vt quàm maximam animæ curam gererent. eamque à rebus & studiis huius vitæ per desuetudinem abalienarent, & longioris vitæ suæ tempus in precationibus, ieiuniis,hymnisq;, & Deũ decentibus laudibus consumerent:corpus autem deliciarúmque eius & voluptatis studium negligerent, nec non pecuniã & negotiorum occupationes omnino à se repellerent & ad vitam angelicam imitatione contenderent.

De Euagrio philosopho, & vita institutísque eius. Caput 42.

Ephraim Syrus.

Didymus Alexandrinus, Euagrius Aegyptiacus monachus Vterque in doctrina hallucinatus est.

De Euagrio monacho Ibere.

* λογισμοί. Sozom.lib.6. cap. 30.

POst Ephraim Syrum, celeberrimi in vtraq. philosophia fuere, Didymos Alexandrinus, & Euagrius monachus Aegyptiacus. Cæterùm de Didymo qui fuerit, & quæ scripta post se reliquerit, in nono historiæ huius libro à me est dictum. De Euagrio autem, æquum visum est hic pauca dicere: quanuis ambo isti in sana fidei doctrina claudicarint, vtcunque plurima scriptorum suorum tela in veritatis hostes intorserint iaculari. Euagrius ex Iberibus, qui circa Euxinum Pontum colunt,genus duxit: vir sapiens & clarus admodum, inueniendo subtilis & ingeniosus, & in eloquendo quod inuenisset grauis & acer. Perfacile etiam, quænam * cogitationes vel ad virtutem, vel ad vitia spectarét, diiudicauit:nec minus idoneus ad subiiciendum & docendum, vt ille quidem excolendæ hæ autem cauendæ essent,fuit. Porrò eam quæ in oratione eius inest gratiam, scripta quæ edidit indicabunt. Morum quoque singulari moderatione fuit à fastu & superbia maximè alienus. Et sicuti iustarum laudum præconiis minimè est ad arrogantiam sublatus, ita etiam conuiciis iniustis haudquaquam ad indignationem commotus.

Euagrius discipulus & Archidiaconus Gregorij Nazanzeni.

Euagrius visione sibi diuinitus in somnis oblata, insidias necis sibi structas effugit.

Sacras literas sub Gregorio theologo optimè addidicit. nam eius quoque fuit archidiaconus, quum ille Constantinopolitanæ præesset ecclesiæ. Quòd autem natura vultu esset venusto, & præterea vestitu eleganti vteretur, ex magistratibus quidam zelotypia erga vxorem laborans, quum eum illi innotuisse cognouisset,clàm ei cædem moliebatur.Et ad rem consilium id collatum fuisset, nisi ea ipsa nocte Deus horrendam quidem, sed salutarem visionem Euagrio dormienti exhibuisset. Videre nanque sibi visus est capitalis criminis causa se captum atque in carcere manus pedésque ferreis catenis vinctum esse. Quum autem iam ad tribunal iudicis sisti,& pœnas dare deberet,accessisse quendam,qui sacrum Euangeliorum codicem ei ostenderit,& tam grauibus vinculis eum liberaturum promiserit, si quamprimum ex vrbe discederet, & facturum se id esse iurisiurandi sacramento confirmaret: séque imposita libro dextra ad eum modum iurasse, simúlque & cõpedibus solutum esse, & è somno euigilasse. Ita ille diuina visione persuasus, * apertè sibi structum atque creatum periculum effugit. Atque vbi in animo constituisset, decere se monasticam consectari vitam, Constantinopoli Hierosolyma venit.Inde in Aegyptum,ad visendos, qui in Sceti philosophabantur, monachos profectus, ad montem Nitriam,monasticam sibi cõstruxit casam:& ibi cum duobus Macariis, Aegyptio, & Alexãdrino, qui alios antecellebant, fuit: quorum quum æmularetur vitam, factis quoque ipsis philosophiam monasticam est cõsequutus Deinde etiã * sub Theodosij iunioris imperio, cum eo quem diximus Ammonio est versatus. Prodigia autem eadem quæ præceptores eius edidit.Libri ab eo plurimi & maximè necessarij compositi sunt, inter quos quidam Monachus, siue de practice & operatrice virtute inscriptus est:quidam γνωστικός, hoc est,cognitor, siue de eo qui cognitionem est cõsequutus. Hic in quinquaginta capita est diuisus.Scripsit etiam librum alium qui confutationem seu inuectiuam continet aduersus tentatores dæmones. id opus in octo diuisit sectiones, iuxta octo deliberationum seu cogitationum numerum. Item Problemata prognostica sexingenta. Et præterea στιχηρά, hoc est, versuum duos libros reliquit: alterum ad eos qui in cœnobiis aut in † comitatibus sunt monachos: alterum autem ad eas quæ virginitatem colunt sanctimoniales. Omnia verò scripta eius admiranda sunt, & sententiis & elocutione ad persuadendum prorsus accommodata. Et qui ea leget, qualis is vir fuerit cognoscet. Peropus autem esse puto, breuiter quædam ex eius operibus in historiam hanc inserere,atque in primis quæ de monachis, commemorat, hisce propemodum verbis.

* τὸν ὑπαρτηρεύμενον κίνδυνον.

Profectio Hierosolymitana religionis ergo

Cum ipso Gregorio Nazanzeno eũ Aegyptum petiisse, Socrates scribit. Socra.lib.4. cap. 33.

Euagrius Macariorum discipulus.

idem Ammonii sodalis.

* ἐπὶ τῆς ἐχομένης βασιλείας. Soz.

Scripta eius.

* λογισμῶν. Nonnulli suggestiones vitiorum vocat.

† συνοδίαις. conuentus hodie vocant.

Soc.eo. cap.33

Quæ Euagrius in quibusdam libris de eius temporis monachis, de verbo ad verbum scripserit. Caput. 43.

NEcessarium quoque est, vias eorum qui nobis præierunt, monachorum ritè inquirere,& ad eas vitam nostram componere. Multa enim ab eis & dicta & acta sunt præclarè. In quibus illud quidam dixit: Aridiorem & * minus inæqualem diætam charitati coniunctam, celeriter monachũ ad † Indolentiæ portum ducere. Idem fratrem quendam, qui subinde noctu pauore turbabatur, spectris liberauit, ægrotis cũ ieiunij cultu inseruire iussum. Non alia enim re facilius, interrogatus respondit, quàm misericordia, eiuscemodi terrores & perturbationes extingui. Antonium Iustum conueniens ex sapientibus quidam, Quomodo ô pater inquit, in monastica vita perdurare potes, qui cõsolatione ea quæ ex libris percipitur, careas? At liber meus, ô philosophe (Antonius respondit) a natura ipsa rerum creatarum est. In eis, quum mihi visum est, oracula Dei legere licet. Interrogauit me aliquando electionis illud vas, senex Aegyptius Macarius, Quid ita iniuriarum erga

Ex Euagrio monachorum quorundam præclarè dicta & facta.

* μὴ ἀνώμαλον.

Indolentiæ portus.

† ἀπαθείας.

Pauorum lemurúmque nocturnorum expulsio.

Imperitorum libri creatura Dei sunt.

a φύσις τῶν γεγονότων

homines memoriam retinentes, vim animæ reminiſcendi enecaremus: aduerſus dæmones autem, quum acceptorum ab eis malorum reminiſcimur, detrimentum nullum ſentiremus? Quum autem ego, quod reſponderem non haberem, atque id diſcere vellé, rogatus ille: Propterea, inquit, quòd prior illa affectio prçter naturam, poſterior autem ſecundum naturam iræ eſt. Adueni aliquando ipſo meridionali tempore ad ſanctum patrem Macarium, & quòd ſiti admodum arderem, aquam ab eo petij. Et ille: Contentus eſto, inquit, vmbra, multi enim viatores & nauigantes hac nunc carent. Deinde quum apud eum verba de continentia & temperantia facerem: Confide inquit, ô fili & bono eſto animo. Ego totis annis viginti neque panem, neque aquam, neque ſomnum ad ſatietatem cepi. Panem nanque meum ad certum libre pondus comedi, aquam ad conſtitutam menſuram bibi, & parieti acclinatus exiguam aliquam ſomni partem rapui.

Cur humanarum iniuriarum memoria molesta est, tolerabilis autem non incommoda itidem.
Vmbra sitim repellens.
Vita Macarij continentissima.

Monacho cuidam nuncius venit de patris morte, atque ille ad nunciantem: Deſine, inquit blaſphemare & impiè loqui: Pater enim meus immortalis eſt. Ex fratribus quidam vnicū Euangelij librum in bonis ſuis habuit: quo & ipſo vendito, precium eius ad eſurientium alimenta dedit, memoria digno verbo illo addito: Propter illud oraculum librum vendidi, quod dicit, Vende ea quæ habes, & da pauperibus. Inſula quædam eſt circa Alexandriam ſeptemtrionem verſus, vltra lacum qui Maria dicitur, ſita. Habitat in ea monachos * Gnoſticorum ordinis celeberrimus, qui omnia quæ à monachis gererentur, ob quinque cauſas fieri dixit: propter Deum, propter naturam, propter conſuetudinem, propter neceſſitatem, propter manuum opus. Idem ipſe vnam eſſe dixit natura virtutem, eiúſque formam in animæ viribus effigiari. Nam & lumen ſolis ait ſine forma eſſe: formam autem id recipere, per quas penetrat, feneſtris. Alius quidam monachus: Propterea inquit, voluptates mihi ſubtraho, vt iræ cauſam & occaſionem præcidam. Scio enim illam ſemper de voluptatibus belligerari, mentémque meā perturbare, & cognitionem ipſam fugare. Ex ſenibus etiam quidam dixit, a Charitatem ciborum & pecuniarum depoſitum ſeruare neſcire. Idem: b Non ſcio, inquit, eadem in re bis à dæmonibus me deceptum eſſe. Hæc ad verbum Euagrius, in eo libro quem Practicum inſcripſit, expoſuit. Quæ verò etiam in Gnoſtico ſuo dicat, audiamus. c Quatuor virtutes, earúmque conſiderationes eſſe, à Iuſto Gregorio didicimus: prudentiam, fortitudinem, temperantiam, & iuſticiam. Et d prudentiæ quidem officium eſſe is dixit, conſiderare & contemplari, verbis non adhibitis, ſanctas & intellectuales poteſtates. Has nanque à ſapientia manifeſtari tradidit. e Fortitudinis autem, in veritate cognita etiamſi bellum & diſcrimen tibi paretur, conſtāter perſeuerare, neque ad res falſas tranſire. f Temperantiæ porrò, ſemina à primo agricola iacta recipere, poſteram autem & furtim aſperſam ab aduerſario ſementem reiicere, g Iuſticiæ verò iuxta dignitatem & commoditatem cuiuſque orationem attemperare, vel obſcurè annūciando, vel per ænigmata & ambages ſignificando, vel etiam apertè indicando, ad ſimpliciorum vtilitatem & profectum. Veritatis autē columna Baſilius Cappadox dixit: Cognitionem ſeu ſcientiam quæ ab hominibus prouenit, continua meditatio & exercitium adauget: eam autem quæ gratia Dei contingit, iuſticia, * placabilitas iræ expers, & miſericordia. Et priorem illam, etiam qui affectionibus obnoxij ſunt, obtinere poſſunt. poſteriorem verò, qui ab affectionibus alieni ſunt, tantum perſpiciunt, qui etiam precationis tempore mentis ſuæ lucem eos circumfulgentem vident. Lux illa Aegypti ſanctus Athanaſius: Menſam, inquit, Moſes ad Borealem partem ſtatuere iuſſit. Sciant igitur Gnoſtici, & qui ſcientiæ ſeu contemplationi nauant, quinam aduerſus eos ventus ſpiret, & tentationem omnem magno ſuſtineant animo, atque alacriter ad ſe venientes alimentis foueant. Thmuitarum eccleſiæ angelus ille Serapion dixit, mentem ſpirituali cognitione & ſcientia imbutam perfectè purgari, charitatem * flammantes iræ partes curare, temperantiam autem affluentes malas cupiditates & libidines ſiſtere. De prouidentia & iudicio ſemper tecum ipſe rationes reputa, magnus ille & doctus doctor Didymus ait, eatúmque materiam fac tecum in memoria circumferas. nam omnes ferè in his hallucinantur. Et doctrinam quidem de iudicio, in varietate corporum, ipſiúſque mundi: de prouidentia autem, in moribus atque modis qui nos à vicijs & ignorantia ad virtutem vel cognitionem ducunt, † inuenies. Hæc guſtus tantum gratia, ex Euagrij ſcriptis appoſuimus.

Christiani vere immortales sunt.
Monachus vnum libri vendens precium pauperibus dat.
** παρεμβολῆς τῶν γνωστικῶν.*
Quinque operum omnium monasticorum causa.
Ira de voluptatibus belligeratur: ea voluptatum suppressione sopitur.
a Apud charitatem nō recte pecuniam deposuerit.
b Monachus eadem in rebus nō labitur.
c primaria quatuor virtutes, earúmque officium.
d prudentia.
e Fortitudinis.
f Temperātia.
g Iustitia.
Basilij magni sententia de cognitione humana & diuina.
** ἀοργησία.*
Athanasij scite piéque dictum.
Moses mēsam Boream versus collocare iussit.
Serapionis dictum.
Mentis lustratio, ira suppressio, libidinis coercio.
Didymus γνωστικός.
Prouidentia & iudiciū diuinum semper ob oculos ponendum.

† Caro quippe noſtra & mundus vniuerſus per ſe ipſum iudicio & contemnationi addictus eſt. quos autem per gratiam ſuam repurgauit à vicijs diuina prouidentia, iudicium illi euadunt.

Breuis commemoratio tāquam in ſumma clarorum eius ætatis virorum, vt eſt diuina prouidentia id tempus tanquam ſcopulos contra immenſos fluctus & tempeſtates tulerit. Caput 44.

EOdem autem tempore multi etiam alij in diuerſis locis & monaſterijs luxere, admirandi & dei amantes viri, quos commemorare hoc loco ſi velimus, & cuiuſque vitā, mores & facta recenſere, ab inſtituto noſtro longè produceremur. Quod ſi quis accuratè ea cognoſcere cupiat, quid illi ſcilicet & fecerint & dixerint ad auditorum vtilitatem, atque etiam vt feræ ſubiectæ ei fuerint, Palladius Euagrij diſcipulus, qui res eorum in vnum collegit librum, optimè expoſuit: quem qui volunt, legere poſſunt. Nam in eo non virorum tantum, ſed & mulierum, quæ cum eis, quos diximus, diuinis viris morum ſanctitate certarunt, vitas piè deſcripſit. Euagrius autem & Palladius, * quod proximè ſequutum eſt, imperio floruerunt. Atque ij quidem monachi ſeduliqúe & diligentes virtutis doctores eo tempore enituere. Inter epiſcopos verò Baſilius magnus & Gregorij ambo, Theologos videlicet, & Nyſſenæ vrbis luminare: alter illius contubernalis, atque in rebus omnibus conſentiens adiutor & ſocius, alter autem frater coniunctiſſimus. Adminiſter etiam eorum fuit,

Palladius Euagrij discipulus vitas sanctorū monachorū conscripsit.
** Post Valētis mortē, Socrat.*
Praclari eius statu episcopi. Basilius. Gregorij duo.

Petrus.

fuit, fraterno prorsus animo, Petrus, eisdem qui bus Basilius parentibus prognatus, prophanis quidem literis non tantopere imbutus, virtutis autem splendore illis non inferior. Isti in Cappadocia fulsere.

Optimus. *Amphilochius.* *Damasus.* *Ambrosius.*

In Pisidia autem Optimus, & in Lycaoniæ metropoli magnus Amphilochius, pro fide à maioribus accepta, fortiter depugnarunt. Et ij tanquam propugnacula sacræ religionis nostræ in Oriente post Athanasium fuere. In Occidente autem, Damasus Romanæ ecclesiæ præfectus, multa veritatis luce coruscauit: & præterea diuus Ambrosius, Mediolanensis antistes: qui quamuis longa locorum intercapedine dissiti essent, multa tamen veritatis tela contra hostes emisere. Insuper & alij plurimi, qui extremas terræ oras incolere coacti fuerant, veluti B quasdam sagittas, in ecclesiæ aduersarios epistolas sunt iaculati, & suos simul scriptis confirmarunt. Vniuersitatis nanque huius moderator, aduersus tantam fluctuum & tempestatis magnitudinem, rectores quoq; ediuerso misit egregios: & contra multitudinem & vehementiam hostium, conuenientem ducum opposuit virtutem: atque aduersus morbum temporum difficultate * vigentem, commoda & præsentia exhibuit remedia, qui tantum tantorum virorum in populi multitudine, in ecclesiis, atque in ipsis monasteriis & montibus, prouentum dederit. Nec eo tantummodo rerum vniuersarum. Deus rebus nostris consulere est dignatus, sed & alterius maximi beneficij † procurator atque conciliator esse visus est. Pertracta namque Gothorum gente in Thraciam, autorem etiam tur- C bæ & confusionis ad Bosporum adduxit, atque in apertam eum tradidit perniciem, qui aduersus solum Deum atque illius ministros bellum gerere nouerat: furiosum dico valentem Id quomodo sit factum, vbi prius vnum eius nefarium scelus exposuero, dicam, & ad finem eius progrediar. Ac de eis qui iusta ecclesiæ sanctiones philosophati sunt, hæc pro eo atque potui, dixi.

Deus contra vim & multitudinē Arianorū egregios opposuit propugnatores.
** ἀκμάζον.*
Quòd Gothi Thraciam inuaserint, & Valentem oppresserint.
Deo acceptum fert.
Sozom. lib. 6. cap. 35.
† πρύτανις.

De interitu Græcorum idololatrarum, propter oracula quadam literis distinctè designata, initio facto à litera θ vsque ad δ. De astronomia. & Themistio philosopho: & quibus is verbis Valentē leniuerit, vt de persequutione nonnihil remitteret. Caput. 45.

Nobilissimi quique ex Gentilibus, & philosophi plurimi a Valente sublati, quòd de successore eius per oracula & tripodē nomē inquisiuissent.
a Oraculum ad primas literas θεοδ. siue Theod. successoris nomen designauit.
† Fuit literarū ordo θεοδ.

QVi verò Græcam superstitionem sequebantur, & qui natalibus præclari erant, ferè talem ob causam interiere. Qui inter eos excellebant, quòd tanta incrementa capere ecclesias nostras & Christianismum viderēt, cámque rem indignabundi ægrè ferrent, consilium cepere, oraculis atque aliis quibusdam incantationibus, quis in Romano imperio Valenti successurus esset, cognoscendi. Et tripode è lauro facto, verbísque & euocationibus quibusdam, vt fieri in talibus mos est, peractis, quod volebant effecere: a vt scilicet literarum, machinis quibusdam tripodis & oraculi eas ordinantibus, † collectione, Imperatoris nomen appareret. Et quum hiantes ad Theodorum respectarent, qui in Imperiali aula stipendia faciebat, superstitione quidem Græcum, doctrina autem & philosophia probè eruditum, quoniam litera- A rum compositio ordine suo vsque ad D pertigerat, & Valentis in imperio successorē indicarat, b oraculum philosophos ita in fraudem & imposturam adduxit, vt quamprimum Theodorum imperaturum esse opinarentur. Ea res vbi ad Valentem est delata, perinde atque vitæ eius insidiæ structæ essent, non moderatè eam ferens, palàm impatientiam præ se tulit. Itaque indignatus & Theodorū & tripodis illius artifices cepit: c atque hos quidem supplicio ignis inhumanissime affecit, Theodorum autem capite mulctauit. Itidem verò per omnem imperij eius ditionem in philosophos est animaduersum. Nec in eos tantum verùm etiam qui vestitu eorum vterentur. Cuius periculi metu etiam si quis alij studio vacaret, * fimbriato pallio non B vtebatur, ne in suspicionem, operam eum dare sacrificiis & oraculis, veniret. Ego quidem vtrosque stulticiæ condemnarim, tum imperatorem ipsum, qui eò iræ & inhumanitatis processerit: tum philosophos, qui per audacem temeritatem atque cupiditatem rem philosophia minimè dignam agressi sint. Ille enim stoliditate plenus, quum se successorem sublaturum esse existimaret, neque inquirentibus, neque ei de quo oraculum editum erat parcēdum duxit. b Hi autem perinde atque in eis situm esset, vt Imperatorem vel exautorarent, vel crearent, ad tantam sunt dementiam producti. At valens, nemini prorsus eorum qui Theodoro cognomines, per eandē aut similē etiam quæ à literis Theo initiū sumeret, appellationē, & aliquatenus rū celebres essent, pepercit. Itaque, c Theo- C dori, Theognosti, Theodosi & Theoduli necati sunt: in quibus etiam † Theodosiolus quidam fuit, vir magna militiæ gloria, ex Hispania, vbi claro loco natus fuerat, genos trahēs. Multi etiam metu territi, vetera sua nomina à parentibus ipsis imposita abnegarunt, eáque aliis temporum periculosa difficultate adducti commutarunt. d Mihi verò cum philosophia istis ita expostulare libet. Quòd si, ô viri boni, ex astrorum cursu talia colligitis, expectare vos quod futurum erat, oportebat. Sin ex consilio diuino ista pendent, quid curiositate ista & inani opera vestra opus erat? Fieri enim non potest, vt præcognitione & studio humano, id quod Deo placitum statutúmque est, inuestigetur. Atque vt vobis id facere licuisse donemus, non scitum sanè fuit, homines vos quamuis sapientia omnibus præstantes, melius quidquam D Deo ipso statuere. e Si verò temerè ita futurorum rerum cognoscendarum cupiditate, vos præter rationem, in apertum discrimen, legibus.

Ordinauit autē eas mendacij & cædis autor satanas.
b Consultatores oraculi Theodorum quendam ethnicum Comitatensem significari existimarunt.
c supplicio affecit ut vna cū Theodoro, cōsultatores ipsi, inter eos plerique fuerunt philosophi.
** τρῖχωτῷ τρίβωνι.*
d philosophi omnes eo nomine pessime à Valente accepti.
a Habitus philosophicus a multis propter periculum reiectus. idem tyrannide sua spectauit Valens, quòd in infanticidio suo Herodes.
b Expenditur simul & consultorum stultorum & ipsius

b At si certa immutabiliáque essent, quæ semel ex astrorum cursu collecta censuissent, statuere eos conueniebat: Quicunque tandem is esset, cui sidera successionem destinassent, eum superstitem fore. Sozo. lib. 6. cap. 35. Imperatoris stultitia. c Quicunque præclari viri nomē haberent, quod initium sumeret à syllabis Theo. contrucidati à Valente sunt Theodosiolus. Eutropius hunc patrem fuisse Theodosij principis scribit. d Expostulatio cū mathematicis, seu potius maleficis philosophis. e Chaldæorum & mathematicorum prædictiones veteribus quoque Romanorum gentilium legibus damnata. Quas philosophi isti violarunt.

quæ iamdudum à Romanis, quum Græcam superstitionem sequi, & diis sacrificare liberum erat, sunt latæ, contumaciter violatis, coniecistis: admisisse vos, quod venia prorsus dignum noo sit, facinus ignorastis. Atque equidem idem vos tum sentire oportuit, quod † Socrates vester sensit: qui iniquo iudicio circumuentus, aconito epoto morimtus, quũ incolumis esse, & è carcere profugere posset, reuerentia legum, sub quibus educatus fuerat, id non fecit. Sed quisque hac de re, vt sibi visum est, & sentiat, & loquatur. Valens sanè Antiochiæ ad Orontem degens, eos qui aliter quàm ipsi videretur, de Deo sentirent, affligere, & modis omnibus persequi & eiicere pergebat: donec ƒ Themistius philosophus eam quam ad illum orationem scripserat recitauit: qua vt indignationem & tumultuationẽ eam tẽperaret, effecit. Cohortatus F enim eum est, ne admiraretur tanquam in te noua, quòd aliqua esset in ecclesiasticis dogmatibus dissensio: eáque minor longè, quàm apud Græce superstitionis cultores. Apud illos enim supra trecentas esse opiniones: in quarum tanto numero, plurimas etiam dissensiones esse contingat. Et fortasse gratum id esse Deo dixit, quod noo facile esset ad cognitionem eius venire, proindéque variam omnes de eo conciperent opinionem: vt eo magis illum quisque vereatur, quo minus cognitionem eius, quæ incomprehensibilis est, percipiat: secum ipse considerans, qualem & quantum eum esse oporteat, cuius tenuem saltem ac mediocrem noticiam sit assequutus. Quapropter eius philosophi oratione adductus, quum se ad moderationem dedisset, non vsque adeò vt antea succensebat, nec suppliciis & cruciatibus sæuiebat. Neque tamen omnino à cœpto destitit, sed pro pœnis capitalibus exilium episcopis & sacerdotibus impooebat: quoadusque graues de republica curæ, quo minus rebus eiusmodi vacare posset, effecere.

† *Socrates philosophus mori, quàm patrias leges violare maluit.*

ƒ *Themistius philosophus sæuitiam furentis Valẽtis oratione leniit. Sozo. eodem cap. 26.*

Somma eius orationis.

De Mauia Arabiæ regina, vt ea bellum contra Romanos ceperit, ac mox cum iisdem pacem sanxerit: & de Mose, primo Arabum episcopo. Caput 46

QVum namque * Saracenorum princeps diem suum obiisset, & pax cum Romanis aliquando inita, soluta esset: a Mauia illius coniunx, res eius gentis administrans, Phœniciam, & Palæstinam, & oram ad Aegyptum vergentem, quæ Nilum aduerso flumine nauigantibus, regione quæ Arabica dicitur, ad sinistram est, inuasit atque vastauit. Bellum id quãuis à fœmina illatum, haudquaquam facile fuit. Nam eam cum Romanis maximam, & haud scio an alias maiore fortitudine, pugnam commisisse dicunt. Res sanè ad eum *metum peruenit, vt copiarum militarium dux in Phœnicia, Orientalis exercitus ducem ad auxilium sibi ferendum euocarit. Atque ille vocationem talem, hostium scilicet contemptu, risit: & rem ita instituit, vt qui eum vocauerat * in acie non esset, sed à pugna segregatus, spectator tantum eius esset. Verum prælio commisso, & Mauia strenuè resistente, Orientis dux cum suis in fugam versus, vix tandem à Palæstinis & Phœnicibus militibus seruatus est. Eorum enim præ-E sectus vbi illum subinde se conuertentem fugere vidit, stultum esse putauit, extra pugnam ita consistere, vti ei mandatum fuerat. Proinde signis illatis, cominus cum Arabibus est congressus. Ita factum, vt ille tempus fugiendi in locum tutum haberet: ipse verò sensim se recipiens, atque etiam terga vertens, tela emitteret, & hostes ingruentes iaculis summoueret. Quæ res à multis diu est memorata, ab ipsis etiam Saracenis carminibus celebrata. Et quia bellum hoc magnum & graue Romanis imminebat, legatos ad Mauiam de pace mittendos esse visum est. At illa primùm pacis conditiones cum Romanis superbè reiecit. Vbi verò doctrina sacrorum nostrorum est initiata, pacem ita recepit, si Moses, qui tum in vicina solitudine philosophicè degebat, episcopus ditionis suæ populorum consecraretur: vir virtute, & vitæ sanctioris seueritate, prodigiísque & signis multis illustris. Quod vbi ita fieri debere Imperator eis significauit, quibus ea imperij pars curanda commissa fuerat, Moses assumptus, & ad Lucium qui eo tempore Alexandrinæ ecclesiæ episcopatum administrabat, vt ab eo cõsecraretur, adductus est. Ibi ille ad eum palàm & liberè in præsentia omnium: Abstine te, inquit, indignus enim sum, qui nomen & honorẽ episcopi obtineã. At si num suo me ea dignitate dignatur Deus, testem illum facio, nunquam te mihi manus impositurum esse, quas cruore & tabe sanctorum virorum conspurcasti. Lucius, non rectè illum facere, dixit, qui prius fidem eius, quàm cognouisset, reiiceret. Quod si calumnia alicuius delatoris adductus ea verba ille protulisset, iudicem eum esse voluit, & vt res suas au-G diret, hortatus est. Moses autem: Atque fidem tuam, ait, liquidò satis ostendit episcoporum & presbyterorum exilium, & illi præterea qui in metallis acerbissimam degunt vitam. An tu verò illas Christi * notas esse putas, quæ à Christo & ab hominibus rectè de Deo sentientibus prorsus sunt alienissimæ? Atque ad hæc verba iuramentum adiecit, nunquam se Lucio caput subiectum esse. Quam ob causam Romani duces, Lucio reiecto, b Mosen ad episcopos, qui in exilio agebant, duxere. A quibus ille c episcopali vnctione accepta, ad Saracenos transiit: & pacificatione rebus inter eos & Romanos compositis, piè sanctéque episcopatum administrauit: & quum paucos ibi Christianos repetisset, omnes propè ad religionem nostram pertraxit. † Mauia autem deinceps pacem cum H Romanis habuit, adeò vt filiam suam Victori duci in matrimonium collocarit. Hæc hactenus.

* *Theodori. habet Ismaelitarum lib. 4. cap. 23.*

a *Mauia Saracenorũ, seu potius Ismaelitarũ regina, bellum strenuè contra Romanos gerit.*

Bellum id Romanis graue fuit.

* *ἀπόμαχος.*

Romani in fugam versi.

Mauia pacem cum Romanis ita paciscitur, vt Moses monachus populis suis episcopus detur.

Moses non sustinet à Lucio Alexandrino episcopo Arriano, episcopus ordinari.

* *γνωρίσματα.*

b *Moses ab episcopis Catholicis exulibus Saracenorum episcopus consecratus.*

A Mose Saraceni ad Christum conuersi.

c *Vnctio episcopalis.*

† *Mauia filiam suam Victori Romano duci nuptui collocat.*

De Ismaelitarum & Agarenorum siue Saracenorum gẽte, vnde initium sumpserint, & quomodo Christianismum susceperint. Cap. 47.

POrrò Saracenorum gens primùm cognomine ab Ismaele accepto, qui Abrahæ filius fuit, Ismaelitæ ab antiquis, de primi eorum parentis appellatione, vocati sunt. Vt autem maculam illegitimi ortus, & seruitutis notam (serua enim fuit mater illius Agar) à se amolirentur,

Ismaelitæ se Saracenos nominant.

Sara-

Saracenos seipsos nominarunt, perinde atque A à Sara Abrahæ coniuge stirpem ducerent. Cæterum ferè genetis inde trahentes, codẽ cũ Iudæis viuendi more viuntur. Nam circumcisionem ita vt illi colunt, & à suillis carnibus abstinent, multaq; præterea illorũ instituta seruãt. Quod si non ea omni parte iuxta illorum ritus viuunt, aut tempori id adscribendum est, aut finitimorum populorum, qui se eis immiscuere, confusioni. Moses etenim, qui longo pòst tempore extitit, profugis tantum ex Aegypto Iudęis leges dedit. At gentes istis vicinæ, idolorum addictæ superstitioni, patrios eorum mores ab Ismaele acceptos, quibus antiquitus Hebræi vsi sunt ante Mosæ legum promulgationem, non scripto iure, sed recepta tantum consuetudine viuentes, corrupere: eundem que eis quem ipsæ haberent religionis cultũ tradidere. Proinde factũ vt illi pariter cum vicinis populis, dæmones & nominarent & colerent: atque eiusmodi depraua- B ta religione, apertè patriarũ legum præ se ferrẽt deprauationem & transgressionem. Atque vti fieri solet, tempus longius ritus quosdam obliuione suppressit: quosdam autem vt colerentur, reliquos fecit. Deinde verò quum quidam ex eis cum Iudęis commercium haberent, ab illis vnde orti essent didicere, & se rursum cognationi suæ adiunxere, Hebræorum moribus & legibus denuò viuentes. Atque ea eo tempore etiamnũ omnes ferè Iudaicu ritu viuũt. Verùm nõ ita diu ante Valentis imperiũ, Christianorum quoque sacris sunt operati, vbi diuinæ gratiæ participes facti sunt, finitimis episcopis & monachis eos ad id ducẽtibus, qui in propinquis solitudinibus sanctè viueores morũ integritate, fa- C ctisque admirandis egregiam obtinebant famã. Quo tempore tribum quandam apud eos omnem ad Christũ religionẽ transiisse ferunt, quum Zacomus eius* tribunus baptismi gratiam suscepisset, per causam & occasionem eiusmodi. Carebat is liberis, ætate iam senescens. & quum monachum quendam magna gloria virum adiisset, quùm alia pleraque ei per colloquium exposuit, tum ærumnam quoque eam & casum deplorauit. † Supra modum enim apud Saracenos magni penditur liberorum procreatio: nec apud eos modò, sed etiam, vt arbitror, apud barbaros omnes. Ille bono animo eum esse, precatione facta, & reuerti domum iussit, fore pol- D licitus, vt breui pater fieret, si modò in Christum sibi credendum esse statueret. Postquam autem dictuio id euentus comprobauit, & filius progenitus, precationem illam veram fuisse confirmauit: & ipse Zacomus religione nostra est initiatus, & tribum eam omnem cui præfuit ad eandem gratiam adduxit. Ab eo tempore tribum istam admodum floruisse, magnáque & numero & amplitudine incrementa cepisse, atque Saracenis & Persis formidabilem fuisse dicunt. Verùm de Ismaelitis, siue Saracenis, vti postea Christianismum susceperint, & de primo eorũ episcopo, quæ comperta mihi sunt, sic habent.

Ismaelitæ ceremonias quasdam Iudæorum soluere. Ismaelitæ à finitimis populis idololatriã per contagionem accepere.

Denuò se illi ad Iudæorum religionẽ contulere.

Paulo ante Valentis imperium quidã ex Saracenis Christiani sũt facti.

Apud Saracenos tribus quadam tota cum tribuno suo Zacome christianismum suscepit.

** φύλαρχος*

Occasio eius mutationis.

† περὶ πολλοῦ ἐστιν ἡ παιδοποιΐα σαρρακηνοῖς εἶμαι δὲ καὶ πᾶσι βαρβάροις.

Declarat id Saracenorum Turcarum polygamia.

Precibus sancti monachi Zacomus liberis prorsus carens, pater factus.

Sozo men. eod. cap. 17.

De Gothorum & Hunnorum gente, quomodo & qua ex causa Istrum transgressi in Romanorũ ditionem impetum fecerint: & de Athanaricho & Fridigerne. Præterea de Vlphila, eorum episcopo: & vt postea moto contra Romanos bello, Valentem ex Antiochia Constantinopolim pertraxerint. Cap. 48.

VErumenimuerò non hæc tantum, sed & alia longè deterior & exitiosior res Valentis impetum cohibuit. *Gothi namque, qui primùm vltra Istrum domicilia habuere, & aliis ibi barbaris imperauere, ab Hunnis inde expulsi, Romanorũ fines trãsiere. Sunt autem Hunni isti, quos veteres † Nebros appellarunt, a Riphęorum montiũ accolas: vnde Tanais fluuius ortum trahens, vndas suas in Mæotidem paludem prouoluit. Hæc gens antehac ignota fuit Thracibus, qui Istrum accolunt, atque ipsis etiã Gothis. Quamuis enim finitimi sibi inuicem essent, alteri tamen alteros ignorarunt. Maximus nam- B que lacus eos dirimens, effecit, vt gens quæque, quam ipsa coleret terram, continentis finem esse, & vlteriora loca immensis maris vndis teneri crederet. Quum autem bos aliquãdo ab œstro ictus lacum traiecisset, & in vlteriorem ripam peruenisset, eumque pastor insequens aquarum terminum vidisset, rem eam popularibus suis indicauit. Alia quoque fama fert, non bouem, sed ceruũ potius, vadosum hunc tramitem, summis aquis tectum, indicasse, quum retia venantium Hunnorum effugisset, qui tum feram persequentes, vltra lacum peruenere, regionemque eam inspexere: in qua & cœlum esset temperatũ, & terra ad agriculturã facilis: eãque admirati, cũ quidẽ ad sedes suas rediere, & duci suo ea quæ vidissent, renunciauere. Postea C verò cũ paucis bello Gothis illato, amplius regionem eã explorarunt: deinde etiam breui cum vniuersis copiis eò transgressi, & bello illos vicêre, & terram occupauere. Illi autem sedibus suis pulsi, Istro transmisso, ad Romani imperij terminos consedere: & ad Imperatorem Oratores, qui se belli socios perpetuò Romanorum fore, iureiurando confirmarent, misere.

Hunni Riphæorum mõtium accolæ.

Occasio per quam Hunni Gothos agris suis ad Istrum exegerint. Sozo. lib. 6. cap. 37.

a Sigismundus ab Herberstain baro Austriacus, perpetuus Cæsarum sui temporis orator, fontem Tanais in latissima infinitaque in Moscouia planicie vidit. proinde que cum multis eruditis viris, de montibus Hyperboreis seu Riphæis addubitat.

D

** Gothi ab Hunnis sedibus suis pulsi, Istro transito, ad Roma. imperij fines peruenerunt. Filmer Gotthorum rex, ex Scantia, siue Scandinauia septentrionali insula cum exercitu progressus, in Scytharum Getarúmque terras, mulieres sagas inter suos repertas, Alraunas vernaculo sermone vocatas, eas ex castris suis proscriptas, in solis Scytharum locis habitare coegit. ibi ex earum concubitu homines syluestres, quos nonnulli Faunos Ficarios vocant (Faunos aut immortales animas non habere, aut humano semine natas esse, Augustinus scribit) Hunnos gentem ferocissimam procrearunt. Quæ supra Mæotidem paludem primùm exilis, terra & inhumana, sedes habuit. Paulus Diaconus, & Iornandes.*

† Al. Neuros, & Neuritas dicunt. Nebros seu Neuros Plin. apud Borysthenem posuit, lib. 4. cap. 12.

quoque Antiocheno episcopo mortuo, Theodorus Heracleæ Perinthi antistes, qui eandem cum defuncto obtinebat sententiam, in illius locum est suffectus: vbi etiam Arianorum factioni præerat. d Animos verò etiam receperunt in vrbibus qui Nicænæ synodi dogma prædicabant: potissimum autem in ciuitate Alexandrina. e Quandoquidem & Petrus rectæ opinionis defensor, Roma, Damasi episcopi Romani literis munitus, quibus & electio eius comprobabatur, & doctrina Nicæna confirmabatur, redierat. Cui etiam Alexandrini ecclesias gubernandas dedere, Lucio eiecto, quem naui aduenientem Constantinopolis excepit.

d catholici animos recipiunt

e Petrus Ecclesiam suam Alexandria recipit. Theod. cap. 31. Lucius Arianus Alexandria Byzantium venit.

Quomodo Valentinianus Valentem arguerit, item quomodo eidem Terentius liberè restiterit: id quod Traianus quoque, & alij duces ordinúmque ductores fecerunt & vt Gothis Thraciam vastantibus, ciues Valentem conuiciis incesserint. cap. 49.

Valens imbecillitatis suæ conscius, ad fratrē qui adhuc superstes erat legatos qui auxiliū peterent, misit. Quem quidem dixisse ferunt, non † æquum piumque esse ei auxilium ferre, qui bellum cum Deo gerat: magis autem conuenire, subsidio denegato, confidentiam illius imminuere. Quod vbi illi renunciatum est, a maiorem etiam quàm anteà mœrorem contraxit. Neque admodum tamen à confidentia sua destitit, magisque à deo etiam veritatem expugnare instituit. b Cum enim Terentio, ducū omnium præstantissimo, pietateque supra alios ornatissimo, & victoriis in Armenia reportatis reuertenti, optionem sua spōte obtulisset, vt à se quod vellet peteret: c atque ille auro, argēto, præfecturis, prouinciis, rebus denique aliis omnibus posthabitis, vnum quiddam rationi consonum & pium postularet, vt scilicet Antiochiæ vnam saltem ecclesiæ Catholicæ propugnatoribus concederet ecclesiam: ipse petitionis libellū lectum lacerauit, & aliud illum petere iussit. Tū Terentius libelli partibus collectis: Habeo, inquit, ô Imperator, & donū teneo, neque aliud petā. * Consilij enim mei iudex erit qui iudex est omnium. Gotthorum autem bellum metuēs Valens, ipse quidem tum Constantinopoli se continuit. Traianum autem ducem, armatum cum exercitu non contemnendo aduersus eos misit. Vbi verò ille, ne primum quidem congressum eorum sustinens, victus rediit, ignauiam ei & timiditatem cum conuicio Imperator obiecit. Ille autem cum ea dicendi libertate, quæ virum fortem & strenuum decet: Non ego, inquit, ô Imperator, victus sum, sed tu ipse sponte tua victoriam à teipso reiicis, qui ita cum Deo belligeraris: momentúmque quod ab eo prouenit repellens, ad hostes potius transmittis. Deus † semper vincit. Et victoria illis fauere solet, qui auspicium ductúmque eius sequuntur. Is nunc ab aduersariorum partibus stat, quòd eum tu bello persequeris. Non enim prorsus nescius es, quibus viris ex ecclesiis eiectis, quos in illorū locum substitueris. Hæc ita se habere, non Terentius, tantū & Traianus, sed & Arintheus & Victor, qui & ipsi belli duces fuere, affirmarūt: Imperatoremq; ipsū, ne reprehensione ea, quæ cū veritate cōiuncta esset, grauius cōmoneretur, rogarunt. Execratione etiam multorum est expetitus, quòd Constantinopoli moraretur. Nā Gothi Thracia omni vastata, & suburbanis etiam ædificiis cunctis direptis, nemine scilicet erumpente, mænia quoque ipsa adoriri contendebant. Id vrbs molestè tulit: & Imperatorem, qui non dudum exisset, sed ita bellum cunctando duceret, accusarunt. Ne à conuiciis quidem abstinuere, quasi ipse socordia sua bellorum esset autor. Postremò ludis Circēsibus propalàm aduersus eum vociferati, arma ab eo, quibus in bello vterentur, petiere. Imperator autem veluti ingenti iniuria affectus esset, furore plenus contra barbaros est progressus, plurima ciuibus comminatus: daturos videlicet illos sibi, si reuerteretur, pœnas condignas, de contumeliis à vulgo sibi illatis, & quòd non ita dudum Procopij tyrannidi se coniunxissent. Quin etiam vrbem ipsam se solo æquaturum, & aratro proscissurum esse, denunciauit.

Valens frustra contra Gotthos à fratre adhuc superstite suppetias petit.

a Extremo etiam periculo pertinax Valentis impietas frangi non potest.

b Terētio duci optimo, etdémque in Armenia victori ecclesiā vnā Antiochiæ catholicis petēti, Valens negat.

c Exēpla pulchra parrhesiæ & libertatis dicendi apud principē.

** σκοπῶ γὰρ κριτὴς ὁ τῶν ὅλων κριτής.*

Traianus dux à Gotthis victus.

idem grauiter Valenti θεομαχίαν obiicit.

† Θεῷ θεῷ νίκη ἕπεται, καὶ τοῖς ὑπὸ θεῷ στρατηγουμένοις προσγίνεται.

† Οὐχ ὅσιον ἐπαμύνειν ἀνδρὶ πολεμοῦντι θεῷ, δίκαιον δὲ τὴν τούτου καταπαύειν θρασύτητα. *Hoc autem non postremo Gotthico, in quo Valens interiit, sed alio & tempore & bello itidem Gotthico factum, superstite etiam tum Valentiniano seniore.*

Commune & publicum Constantinopolis in Valentem odium.

Libera populi in tum belli Gotthici tempus extrahentem voces.

Progreditur tandem cōtra Gotthos Valens, magnum malum ciuibus suis minitatus.

De sancto Isaacio, qui liberrimè Valentem est allocutus, & vt Valens alicubi circa Adrianopolim cum Gotthis acie congressus, ex fuga in tugurium rusticum, in quo multum stramenti fuit, peruenerit, ibique igni consumptus perierit. Caput 50.

Tum etiā Isaacium illū, qui circa Cōstantinopolim monasticā casā habuit, quùm aliis rebus vir bonus, tū quod ad is adire discrimen propter Deū prōptus & paratus, ferunt, quū Valentē vnà cum exercitu exeuntem videret, ad eum accessisse, & manibus frenum equi, quo ille vehebatur, arripuisse, & voce magna dixisse: Quónam ô Imperator proficisceris, qui aduersus Deum bellum geris, neque illius opem tecum trahis? Nam ille quodammodo contra te barbaros excitauit, quoniam & tu aduersus illum impiorum hominum peregrinas & blasphemas linguas exacuisti, eósque qui pro eo atque decet, de illo opinantur, atque illum iurè laudibus vehunt, ex sacris ædibus eiecisti. Redde igitur D rectè sentientibus, & sincerè fidei Nicænæ decretum seruantibus, quas ademisti ecclesias: & labore nullo victor in bello euades. Si enim tu aduersari illi desieris & quieueris, quiescet scilicet & ille quem tu oppugnas. Sin verbis hisce contemptis, in aciem perueneris, re ipsa experiere, quàm durum sit contra stimulum calcitrare, & in cœlum impotentem linguam tollere. Neque enim ipse redibis: & quas tecum ducis copias, perdes. Imperator autem vehementiore ira commotus: Ego verò, inquit, redibo cum præclaro tropæo, & dignas à te temeritatis tuæ sumam † pœnas, prædictionémque tuam falsam esse ostendam. Et confestim comprehendi hominē, & in custodia asseruari, donec rediret iussit. At ille abductus vociferabatur: Ecce etiā, inquiēs si mendacia esse deprehēderis verba mea. Num autē ad rem collata sint sancti viri dicta, res ipsa

Isaacius monachus Constantinopolitanus, euntē aduersus hostes Valentem ad pœnitentiā exhortatur, exitúmque belli infelicem ei prædicit.

† Quemadmodum à Michæa quondā Achab, sic Isaacius in custodia asseruari iubetur.

Valens improuidè simul & infeliciter cũ Gotthis pugnat.

gesta declarabit. Postquam enim cum copiis Imperator est egressus, barbari conuersi retrocesserunt: quos ille insequens, Tracia post se relicta, Adrianopolim venit, quæ in Macedoniæ finibus sita est. Atque vbi nõ longè ab hostibus abfuit, quum ipsi in tuto loco essent, ex improuiso ordinibus non dispositis, neque acie pro eo atque debuit structa, eos est adortus. Quum verò barbari confertim ruentes, equitatus eius impetum & impressionem distraherent, & grauiorem armaturam in fugam verterent, alius aliò se recepit. hostes autem eis imminentes, metu nullo, cædem multam fecere. Imperator quoque ipse quum ex equo per desperationem summam descendisset, quantum poterat fugiens, in quandam villæ domunculam stramentis contectam, cum paucis qui eum sequuti fuerant, latêre ibi volens, se abdidit. Barbari autem impetu & celeritate maxima insequentes, sicuti alia ad quæ venerant tecta, ita domunculam eam quoque incenderunt: quum quidem, vt dicitur, nihil de imperatore suspicarentur. Sic illi vnà cũ vico eo, veritatis etiam hostem in cineres redegerunt. Quo tempore, fama est, Deo dilectum virum Isaacium, quum Valentem in domuncula ea assum sentiens, nidore eius repleretur, eis qui secum in custodia erant, annunciasse: Nunc iam Valens igne torretur, & nares profluentem ab eo odorem ingratum sentiunt. Nõnulli quidem ita Valentem interiisse dicunt. Alij autem illud adducunt, subiisse quidem illum quum occultare se properaret, domunculam, atque ibi aliquantulum latuisse, quod barbari cursum suum tenentes præterirent, & Imperatorẽ ibi occultari nemo suspicaretur. Vbi autem maxima hostiũ

Fugit.

In casa agresti latitat.

Vnà cum casa ab hostibus comburitur.

Isaacius in vinculis interitum eius videt, & indicat.

E pars eo loco superato abiisset, & pauci postea aduenirent, quosdam Imperatoris fugæ comites in tectum domunculæ conscendisse, & tela in barbaros coniecisse. Atque illos tum demum occultari ibi Valentem suspicatos, ingenti clamore & iubilatu, vt pote victores, Valentem isthic esse vociferatos esse. Idque & qui præterierant, F & qui consequebantur, quum audissent, suis porrò significasse: ita vt ferè etiam hostes illi, qui longius abierant, id audierint, atque omnes in eum locum conuenerint. Eósque domũcula circundata, & materia plurima aggesta, ignem deinde in eam iniecisse: vnde mox secũdo, casu quodam, vento afflante, flamma sit excitata. G Atque ita materiam eam vnà cum eis quæ in domuncula erant rebus, & præter alios ipsum quoq; Imperatorem conflagrasse, & in cinerem redactum esse. Alij verò memoriæ prodidere: Quum barbari fugientes insequerentur, Valentem ingenti metu perculsum, habitu mutato, peditibus se immiscuisse. Deinde postquam equites rem prodidissent, & à pugna per desperationem H destitissent, quippe qui hostium impressione disiecti essent, eos omnes concidisse: inter quos ipse etiam inscios latuerit, quòd signum nullum extaret, quod eum imperatorem esse indicaret. Interiit autem Valens annis quinquaginta exactis. Imperauit vnà cum fratre Valentiniano annis tredecim. Post illius autem obitum alijs tribus, & mensibus aliquot. Continet verò vndecimus iste historiarum liber, sedecim annorum tempus: quum à mundo condito † quinquies millesimus octingentesimus nonagesimus primus, à natiuitate autẽ Domini trecentesimus octogesimus sextus ageretur annus.

Alia de cæde Valentis opinio.

Id Aug. sAn. duobus mẽsibus quinque, duobus tredecim. Diacon.

† Neoterici Chronici ponunt 4359.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPULI, TOMUS UNDECIMUS.

De imperio Gratiani & Valentiniani iunioris, & ut socium imperij Theodosium magnum admiserint.

CAPUT I.

Repelluntur ab urbe Constantinopoli barbari. *Auxilia Saracenorum.*

POSTQUAM Valens ita è vita excessit, barbari victoria quę eis prӕter opinionem obtigerat, elati, Thraciam omnem percurrentes, etiam propinqua Constantinopoli circumcirca loca vastarunt. Et quum res in eo discrimine esset, non parum opis auxiliares copiӕ Saracenorum, quas Mauia miserat, tulere. Multi etiam è populo, stipendio à Dominica Valentis coniuge constituto conducti, arreptis quӕ tum tempus offerebat armis, barbaris obuiam iere: eosque fortiter dimicantes, longius ab vrbe propulere. Gratianus autem Valentis quidem ex fratre nepos, Valentiniani vero filius, vna cum fratre Valentiniano iuniore, totius Romani imperij administrationem suscepit. Dudum namque post patris mortem Europӕ imperium obtinuerat: eoque superstite, imperij socius fuerat. Tum autem Asia omnis & quicquid super Libyӕ, Valens absque liberis decessisset, in potestatem eius venit. Et luxit ille quidem patruum, imperiumque Romanum ita vastatum esse flenit. Consilio autem illius & sententia, quam de eis retinuerat qui de religione aliter atque ei placuisset opinati fuissent, improbata, *d* constitutionem vt quam quisque vellet religionem sequeretur, conuentusque Ecclesiasticos semoto metu liberè omnes agere, prӕterquam Manichӕi, & qui Photini & Eunomij sectӕ essent, tulit. *e* Et episcopis, quos Valens ad exilium damnauerat, reditum permisit. Deinde imperij magnitudinem & molem secum ipse considerans, quòd barbari Istrum, accollentes, Illyricum & Thraciam excindere non desisterent, *f* & Almani Gallis Occidentalibus imminerent, eisque extrema damna inferrent: socium imperij sibi accivit Theodosium, claro loco natum, atque imperatoribus artibus celebrem virum, qui pro popularibus suis sӕpe bello decertauerat: & antequàm Gratianus Imperator creatus esset, dignus ab omnibus habitus fuerat, vt ei imperium cōmiteretur. Cuius rei gratia per collegarum suorum, qui eosdem cum eo gerebant honores, inuidiam in Hispaniis † extra militiam viuebat. Ibi enim ortus fuerat, circa Pyrenӕos Iberorum montes, generis nobilitate nemini secundus. Iberiam namque Hispaniam vocant, nomine eo ab Ibero amne, qui per eam fluit, sumpto. Inde Gratianus virum accitum, primùm exercitus ducem legit, & cum eis quas cōtraxerat copiis contra hostes misit. Atque ille fide munitus, in Thraciam aduersus barbaros eam vastantes duxit, & acie oppositè instructa, irruentibus illis occurrit. Qui impressionem eius non ferentes, ordines ipsi suos turbarunt: & mox terga vertentes, magna vi sunt deuicti. Non enim à Romanis solum, sed à suis quoque cӕdebantur. Atque ita quamplurimis cӕsis, quum pauci ad Istrum profugissent, statim rursus Imperatoriӕ artis scientiam ostendit. Copiis enim in vicinas vrbes, vt ibi prӕsidio essent, impositis, itineribus maximis ad Gratianum, vt ipsemet victoriӕ suę nuncius esset, contendit. Res ea quòd prӕter opinionem omnium accidisset, quodammodo fide caruit. Nam qui ei inuidebant, non solùm eum non vicisse, verùm etiam amisso exercitu profugisse confirmabant. At ipse vt aliqui ad rem inspiciendā mitterentur petiit, qui occisorum barbarorum numerum inirent quem ex spoliis facile colligere possent. Imperator certos homines qui rem explorarent misit. Theodosius autem aliquandiu apud eum manens, visionem diuinam vidit, quā ei apertè vuiuersitatis huius exhibuit Deus. Videre enim visus est Antiochenę ecclesię episcopum diuum Meletium. Imperialem sibi chlamydem circundantem, & capiti coronam ex magni precij materia imponentem. Nocturnum hoc visum ex familiaribus cuidam postridie manè exposuit. Et ille nihil ambigui id habere, sed clara satis & aperta, quӕ significarentur, esse dixit. Intercessere dies pauci, & qui ad res inuestigandas missi fuerant, reuersi, plurima barbarorum milia cecidisse renunciarunt. Ea re persuasus Imperator, ita vt par erat, simul & militiӕ ducem & Imperatorem Theodosium, Sirmij creauit, imperiumque ei Valentis omne attribuit. Atque hoc sic in Sirmio confecto, ipse quidē in Italiam est profectus: illum autem ad Orientale, quod ei concesserat imperium, misit.

Dominica Augusta stipendio suo milites conduxit. Sozom. eam publico eam stipendium constituisse dicit. Gratianus, & Valentinianus iunior Impp.

d Gratiani constitutio, vt quam quisque vellet de religione Christiana sequeretur sententiam, certis sectis exceptis. e Episcopos exules reuocat. f Almani Gallias vastantes. g Theodosius a Gratiano imperij consors lectus.

ἀμαχεί.

Theodosius contra barbaros in Thracia victor.

idem victoriӕ suӕ apud Gratianum nuncius.

Visione diuina in somnis Theodosio portenditur imperium.

St. Iannarij, Ausonio & Olibrio coss. Soc.

Qui eo tempore magnarum vrbium sacras habenas tenuerint, & de Macedonianis, vt rursum illi ecclesiam Catholicam turbarint. cap. 2.

EO tempore Damasus ecclesię Romanӕ prӕfuit, Liberij successor. Hierosolymis Cyrillus adhuc superstes ecclesiam rexit. Antiochӕ ecclesia in tres partes diuisa erat. Post Enzoium enim, Theodorus Perinthius ecclesiis prӕfuit, Arianӕ regionis propugnator. ὁμοούσιον consubstantialis verò fidei suffragatores, partim Paulino, partim Meletio, qui nuper admodum ab exilio redierat, paruere. Porrò Alexandriӕ ariani quidem Lucium antistitem habuere, qui tum profugus Constantinopoli degebat. Catholicӕ autem ecclesiӕ, post Petrum, Timotheus frater prӕerat. Constantinopoli Eudoxij successor Demophilus ecclesias gubernauit. ὁμοούσιον cōsubstantialis autem religionis episcopus Euagrius in exilio viuebat. At sectatores eius Demophilum auersantes, à Gregorio Magno curabantur. Atque Hierosolymis exceptis, per Orientem ecclesię propè omnes in Arianorum potestate erant. Enimuerò Macedoniani post initam cum Liberio conciliationem, non admodum à Nicӕni decreti sectatoribus dissensere. Aliquandiu enim in vrbibus simul & in ecclesiis commercia inter se habuere, & veluti

Sacrorum in maximis ecclesiis antistites. Tres eodem tempore diuersarum factionum Antiochia episcopi.

Ecclesias ferè in Oriente omnes Ariani tenuere.

Macedoniani libertatem per Gratiani constitutionẽ religionis quam vellent, colenda consequuti, ad ingenium redeunt.
ὁμοούσιον reiiciunt.
ὁμοιούσιον subiiciunt.
Macedonianis cœptum non successit.

eiusdem sententiæ suffragatores liberè communionem coluere. Postquam autem Gratiani cõstitutio cuilibet, quam vellet religionem complectendi facultatem dedit, episcopi quidem ecclesiis suis, quas sub Valente amiserant, receptis, denuò se ab aliis segregauere. Ij Antiochiæ in Caria conuentu coacto, ὁμοούσιον consubstantialis vocẽ repudiarunt, & pro ea sicuti antea ὁμοιούσιον æquisubstantiale confirmarunt, professionem fidei Nicænam abolentes, & ecclesias suas seorsim celebrantes. Verùm frustra illis id cœptum fuit. nam permulti contentione eorum perspecta, quod ad instar Euripi, nunc in hanc, nunc in illam sententiam pedibus irent, à communione eorum se omnino abstinuerunt, & cõstanter ὁμοουσίου consubstantialis fidei laudatoribus per vnionem coniunxerunt.

Vt Gratiani cõstitutione Ariani relegati, & ὁμοουσίου consubstantialis fidei professores ecclesiis sint præfecti, & quæ per Paulinum & Meletium Antiochia acciderint. Cap. 3.

Gratianus rescripto Catholicos episcopos exulantes restituit, & ecclesias Arianis adimit.
Sapores Gratiani dux.
Dissensio inter Paulinianos & Meletianos in vrbe Antiochena.

GRatianus, quemadmodum diximus, imperij sui primitias rerum vniuersarum Imperatori simul & Deo consecrans, legem promulgauit, per quam cùm exules episcopos restituit, tum Arianos ex sacris ædibus deturbari, easque Nicænæ fidei propugnatoribus reddi permisit. Et Saporem ducem, præclarum admodum virũ, qui eam executioni mandare, in Orientem misit. Et diuina ea constitutio in prouincia quaq; ad legitimum finem suum ritè est deducta. Antiochiæ verò ingens erat in plebe contentio & dissidiũ, ob causam eiusmodi. Qui ὁμοουσίου consubstantialis fidem & Apostolica dogmata defẽdebant, in duas abierant partes. Quidam namque statim post structas Eustathio insidias, ab Ariana rabie abhorrentes, sub Paulino antistite conuentus suos cogebant. Quidam autem ab Euzoij electione impiorum commercium refugientes, sub sapientissimo pastore Meletio pascebantur. Et Paulinus quidem propter excellẽtem humanitatem à Valente in exilium actus non fuerat. Meletius verò quum primùm exilio mulctatus esset, à Iuliano restitutus fuerat: & denuò sub Valente deportari iussus, Gratiani edicto fretus tum Antiochiam redierat, & Paulinum in extrema iam senectute viuentẽ inuenerat. Ibi qui factionis eius erant omnes, omnẽ mouere funẽ, vt in eodem cum Paulino throno Meletius collocaretur. Paulinus eam rem non admisit, factum eiusmodi aduersus ecclesiasticos Canones esse dictitans, quòd Meletius ab Arianis consecrationem accepisset. At populus id non ferens, Meletium in throno templi cuiusdam suburbani collocauit. Quo facto multa verborum rixa est oborta. Et res ex nimio contendendi studio in cœpta absurda abiit: plebeque ex parte vtraque indignante seditio in expectatione fuit. Deinde verò consilio mirifico inuento, ad concordiam res pactis huiusmodi est reducta. Placitum nanque est, vt qui ad episcopalem functionem obeundam, vel iam tum essent, vel aliquando futuri essent idonei, quorum quidem quinq; alij. & Flauianus sextus erat, iurisiurandi sacramento obligarentur, neminem eorum episcopa-

Dissidium id compositum. Inter alios Flauianus etiã

E tum suscepturum, neque ad dignitatem eam anhelaturũ, atque adeò neque electionẽ, si fortè ea de quopiã fieret, approbaturũ esse, tãtisper dum Paulinus & Meletius in vita manerent. Atque vt altero defuncto, alter qui superstes esset, in illius succederet locum: post eius ipsius verò obitum vt vnus ex eis qui suffragiorum calculis digni essent, à spiritu sancto electus, episcopalem cathedram obtineret. Conuentis hisce iuramento cõfirmatis, multitudo ferè omnis consensit: pauci tantum Luciferi sectatores, cõsecrationem Meletij ab alienæ sententiæ suffragatoribus acceptam reprehendentes dissensionem fouerunt.

iurat, se episcopatum Antiochenum non suscepturum Paulino & Meletio superstitibus.
Luciferiani dissensionem sopitam souere pergunt.

De Apollinaris errore, & de sancto Flauiano, & Meletio: quæque sedi Antiochenæ euenerint: & de Sapore præfecto, & Eulalio Amasenorum episcopo.

F *Caput 4.*

Apollinaris hæresis, Deum verbum animam humanã cum carne non assumpsisse, et propterea eam in priore dãnatione permansit.

TVm verò & Apollinaris pietatis persona sũpta, alterius factionis Antiochiæ extitit autor. Nam sub apostolicorum dogmatum defendendorum prætextu, breui mirificus esse veræ pietatis oppugnator apparuit. Adulterinas quippe de æterna & immortali natura opiniones cõmentus, gradus quosdam & dignitates inter se differentes introduxit. Ad hæc salutis etiam nostræ administrationis mysterium imperfectum reddidit, animamque rationalem, qua corpus omne regitur, eius quæ nobis obtigit salutis expertem esse dixit: propterea quòd hanc quoque non itidem, sicuti reliquam corporis naturam, Deus verbum receperit, proindeque ei neque
G sanationem neque honorem aliquem tradiderit. Verùm, *corpus quidem nugatus est in cœlo ab † intellectuali militia omni adorari: a animam verò in terris manentem, vt quæ recepta nõ sit, huc vsque incuratam, peccatique ignominia circũdatam esse. Atque alia etiam absurditatis eiusmodi plena blaterans, aliquãdo quidem & Dominũ ipsum ex virgine carnẽ recepisse, aliquãdo verò eam secum è cœlo descendisse. Interdũ etiam Verbum ipsum in carnem * mutatum, nihil ex carne nostra sumpsisse, dixit. Atque insuper aliis nonnullis deliris & nugacibus fabulis adinuẽtis, diuinis, eas Seruatoris promissionib. coniunxit. Quas singulatim, præterquam quòd de eis antea quoque diximus, in præsentia recensere superuacaneum esse puto. Tum quidem ille non tãtum sectatoribus suis pestem hanc com-
H municauit, sed ex nostris etiam multos ea infecit. Quamuis postea populares eius, suam ipsorum obscuritatem & fidei nostræ splendorem illustrem cernentes, paucis exceptis, omnes ad ecclesiam se Catholicam contulerint, & de communione quidem nostra participauerint, ægritudinis autem suæ venenum non omnino euomuerint, atque id per multis sanam opinionem obtinentibus furtim obtruserint. Vnde etiam tanquam à radice mala, vnam esse & diuinitatis & carnis naturam, & diuinitatem passioni non obnoxiam passionem subiisse (id quod suprà quoque aliquatenus ex Gregorio Nazanzeno retulimus) opinio pullulauit: & alia præterea, quæ & multitudini & eius antistitibus, contentionem maximam bellumque implacabile & * non indictum peperere, prodierunt. Verùm hæc postea

** Terrenum, Theod.*
a Ad imaginẽ Dei cõditam. idem.
† ὑπὸ πάσης στρατιᾶς νοερᾶς. Niceph. ὑπὸ τῶν ἀοράτων προσκυνεῖται δυνάμεων. Theod.
** μεταστραπῆναι*
Apollinaristæ minus sincerè se ad ecclesiã Catholicam contulere.
** ἀκήρυκτον.*

*Sapores dux Gratiani constitutionem de religione promulgata exequutor. Gratianus professionem fidei Damasi Rom. pontificis episcopos alios sequi iubet. Flauianus hypocriticâ professione Paulini & Apollinaris in lucē profert. Damasi orthodoxia. Paulini error. * ὦ φιλότης.*

postea accidere. Tum autem, sicuti dixi, quum A Antiochiæ Sapores dux esset, atque Gratiani cōstitutionem, vt quam fidem Damasus deprædicaret, in ea quoque Antiochia acquiesceret, prætenderet, seruandámque iuberet: Paulinus quidem Damasi partium se esse affirmauit. Idem quoque Apollinaris, morbum celans, dixit Meletius autē vtriusque verba audiens, tacitus sedit. Ibi tum diuinus Flauianus, in presbyterorum etiamnum ordine consistens, duce placidè audiente, ad Paulinum: Si io eadem, inquit, cum Damaso, ô bone, sententia acquiescis, exhibe nobis opinionis coniunctionem & affinitatem. Ille namque substantiam vnam Trinitatis profitetur, & tres subsistētias disertis verbis deprædicat. Tu verò, sicuti verba tua declarant, subsistentiarum trinitatem prorsus tollis. Quapropter ad illius te, per consensum, dogmata B adiunge: & ecclesias, iuxta earum sanctiones, tutò obtine. Atque vbi huoc ita silere coegit, ad Apollinarim conuersus: Valde te admiror, ait, * ô amice, qui tam impudenter mendacio inhians, non erubescas: cùm quidem certò scias, Damasum hominem admirandum, quod Deus Verbum perfectam naturam nostram susceperit, ore pleno propalàm docere. Tu verò contraria prorsus sentis. Non enim ab illo animam & mentem nostram, quæ in natura nostra vt præstantissima, sic etiam lethalia maximè sunt, assumptam esse dicis, & propterea salute vtramque priuas. Quòd si falso te arguimus, at tu nouarum rerum tuarum morbo abiecto, te Damaso diuerso prorsus à te doceri, consentire ostende, & sacrarum ædium curam obtine. Et diuinus quidem Flauianus, ad hunc modum ve- C raci confutatione vtriusque dicendi obturauit licentiam. Meletius autem hominum omnium mitissimus, perplacidè Paulino dixit: * Quandoquidem non tibi soli, sed mihi quoque ratione & * verbis, quæ verus pastor & idem ouium Dominus noo it, istorum curam & administrationē mandauit, & greges vtrique pro eo atque conuenit, inter se communicant, & salutarem herbam noxio illo & lethali hæreticorum pabulo vitato depascunt & carpunt: coniugamus ô amice, si videtur, veræ pietatis oues, easque in ouile vnum aggregemus, atque quæ nobis intercessit de pastorali munere contentione soluta, vterque oues pascat, communitérque eis docendo curam adhibeat. Sin verò, qui in medio est contendendi ac dissidendi studium excitat, thronus, & id sopite statim conabimur. D Oportere siquidem censeo, in medio throno cum reuerentia religiosè sacrum poni Euangelium: nos autem vtraque ex parte considere, in † inferiore subsellio acquiescentes. Quòd si me quidem primùm ex hac vita migrare contigerit, solus ipse throno potiere. Sin tu prior diem tuum obieris, ego itidem pro virili mea gregi præero. Hæc quidem ita pio vultu diuinus dixit Meletius. Paulinus autem conditionem eam non accepit. a Porrò Sapores dictorum talium iudex, Meletio magno ecclesias gubernandas attribuit. b Paulinus verò rursum factioni suæ quam sibi ab aliis seiunctam aggregauerat, præfuit. c Postea verò, sicuti diximus, iusiurandum à designatis episcopatus competitoribus acce-

Apollinaris hæresis.

** λόγοις. Meletius concordiā & vnionis conditionem Paulino offert, vt simul eadem dignitate in eadem ecclesia episcopatum gerant.*

† ὑφεδρίᾳ. a Sapores dux Meletio ecclesias Antiochenas regendas cōmittit. b Paulinus factoribus suis præit. iuramentum designatorum

ptum, & plebs ad concordiam est reducta. Sed enim Apollinaris vbi spe sua excidit, perinde atque ecclesiæ ei ademptæ essent, propalàm & clarè hæresim docuit, & ducem se nouæ opinionis constituit. Lectóque & ordinato Antiochiæ d Vitali, homine vitæ sanctitate, sicuti suprà à nobis dictum est, præclaro, & qui antea quidem ecclesiastica doctrina enituerit, postea autem contagioso Apollinaris morbo infectus fuerit: ipse Laodiceam, vbi plurimum erat, concessit. Permulti verò & alij episcopi ab exilio, quo sub Valentis imperio mulctati fuerant, reuersi, Meletij sententiam sunt sequuti: nihil prorsus de † prærogatiua & præeminentia sedis episcopalis contendentes, sed multitudinis concordiam quam maximè procurantes. Quinetiam Arianos, qui pro eis ecclesiis præfecti fuerant, B precibus interpositis, rogarunt, ne inde discederent, néue per dissensionē ecclesiam Christi conscinderent: quam vnicam existentem atque vnicam à Deo iuxta & ab Apostolis traditam, dissidendi contentio, † primatúmque sedium ambitio, hominum vanæ gloriæ studentium, in multas diuisit: sed vt veram pietatem profitentes, ipsi primos ecclesiarum thronos retinerent. Studio hæc habuere cùm multi alij, tùm Eulalius Amasenæ ecclesiæ ad Pontū procurationē sortitus. Dicitur namque, post reditum alium pastorem * Arianæ sectæ, qui ecclesiam regeret, eos autem qui illi debitam præstarent obedientiam, vix quinquaginta numero inuenisse, eundémque tamen concordiæ desiderio & cupiditate illi conditionem, precibus adiūctis, tulisse: C qua sede honoratiore & prærogatiua throni, tanquam concordiæ opinionúmque coniunctionis mercede proposita, cederet, vt ecclesiam modò ambo administrarent. Ille autem conditionem talem reiecit, nec multo pòst à suis etiam, quibus præibat, est relictus: qui se etiam frequentiori piè credentium multitudini aggregarunt.

episcopatus Antiochia competitorū de quo cap. proximo, in fine. d Vitalis Apollinaristis Antiochiæ præfectus.

† πρωτοπροεδρίας. c Episcoporum catholicorum ab exilio reuersorum egregia animi moderatio, & erga Arianos humanitas. Vna est christiana & Apostolica ecclesia. Eulalius Amasenus prærogatiuam throni Ariano episcopo offert, vt pari potestate ecclesiam concordes administrarent. † φιλοπρωτείας. Catholici Arianis episcopatus non grauate concesserunt, vt modò pietatem orthodoxam cōplecterētur.

† Theod. lib. 5. cap. 3. Quandoquidem & mihi harum curam ouium mandauit Dominus, & tu aliarum regendarum suscepisti prouinciam, &c.
** Arianus conditionem repudiat, & à suis qui pauci erant populoribus relinquitur.*

De Meletio, & Diodoro Tarsensi episcopo. Item de Acacio Berrhæa episcopo, & aliis: & de sancto Ansebio Samosateno episcopo, vt certamen martyrij impleuerit. D

Caput 5.

Diuus Meletius multitudinis concordia conciliata, Diodorum quidem illum, de quo paulo antè diximus, qui personā & habitu alio, vnà cum Flauiano ecclesiæ scapham in sæua illa tempestate præclare gubernauerat, pastorem Tarsi constituit, & Cilicum gentem ei attribuit. episcopatum autem Apamææ Ioanni dedit: qui vir quum generis nobilitate clarus, tum multis splendidísque primariarum virtutum ornamentis spectatus fuit. Præterea verò vitæ sanctitas & doctrina insignis in eo coniunctæ, clariorem etiam eum reddiderunt. Qui & ipse, itidem vt Flauianus & Diodorus, sæuæ procellæ tempore sententiæ suæ populos in officio retinens, doctrina confirmauit. Fuit huic ea in re

Meletius episcopos creat. Diodorum ecclesiæ Tarsensi præficit. Ioannem Apamææ.

Stephanum Germaniciis.

collega quoque magni ille nominis Stephanus, E quem itidem Meletius ad certamen non exiguũ acciuit. Nam hunc Germaniciæ ciuitati, quæ Eudoxij morbo summo cum periculo laborabat, optimum misit medicum. Omni enim liberaliori doctrinæ in sacris simul & prophanis disciplinis operam nauauerat, & conceptã de se spem minimè fefellerat. Spirituali namque † fistula vsus, etiam lupos in oues conuertit.

† σύριγγι.

Eusebius Samosatenus ab exilio reuersus, ecclesiis antistites sacrorũ ordinat. Acacium Berrhœa. Theodotum Hierapolis.

Ad eundem modum magnus quoque Eusebius egit, vbi ab exilio Samosata reuersus est. Nam Acacio illi, cuius propter vitam egregiam ingens erat gloria ecclesiam BerrhϾ regendã commisit. Hierapolim autem admirando attribuit Theodoto, qui vita monastica celebris maximè fuit. Eusebium porrò * Chalcidis, & Isidorum Cyrj episcopum fecit (cuius ecclesiæ breui quoque pòst magnus præfuit Theodoritus) Ambo verò isti diuino ardore & emulatione F clari fuere. Hunc præterea dicunt Eulogium illum, qui cum Protogene in * insulam Antinonem, veræ pietatis ergo deportatus fuerat, Edessam misisse, cùm ibi diuus Barses morte sua simul & thronum & vitam reliquisset. Ipse autẽ Eulogius Protogem certaminum suorum socium Carria præfecit, vrbi ei valde ægrotanti, quasi quendã ἀλεξίκακον hoc est, malorũ depulsorem donans. Insuper diuinus Eusebius oppido Dolichæ Marim episcopum dedit, quod quidem oppidum Ariana contagione infectum maximè erat. Eò Eusebius venit, vt ipse Marim vario virtutum genere refulgentem, in possessionem episcopalis sedis induceret. Sed enim ei oppidum ingredienti, mulier quædam Arianis delitamentis plena, ex superiore loco tegulam in caput coniecit. Et ita tum quidem viri sancti G caput comminutum est: paulo verò pòst, vbi cerebrum putredine correptum esset, moriens ille, ad meliorem migrauit vitam. Quem fama est, iam animam agentem, iureiurando amicos obstrinxisse, ne à fœmina, quæ facinus tantum ausa fuerat, pœna quæpiam exigeretur. Ea in re Dominum suum æmulatus, qui dixit. Pater ignosce illis peccatum hoc, quia nesciunt quid faciunt. Hunc vitæ finem, post varia multipliciaque pro vera pietate obita certamina, consequutus est Eusebius. Qui quum in Thracia barbarorum feritatem effugisset, impiorum hæreticorum manus euadere non potuit, sed per illos coronam martyrij suscepit. Atque hæc quidem postea sunt facta. Diuus verò Meletius concordia iurisiurandi sacramento confirmata. H Constantinopolim appulit, cùm eò multi conuenissent episcopi, necessarium esse rati, vt diuinũ Gregoriũ ex Nazanzo transferrent, eique episcopatum Constantinopolitanum cum summa potestate committerent.

** Theodoritus non habet, Insulam: lib. 5. cap. 4. suprà lib. 11. cap. 23. Eulogium Edessa. Protogenem Carrarum. Eusebium Chalcidis. Isidorũ Cyri. Marim Dolicha. Ibi Eusebium Samosatenum mulier Ariana tegulæ ictu necat.*

Eusebius martyr pro persequutrice muliere moriens orauit.

Meletij & aliorũ episcoporum conuẽtus Constantinopoli.

** Theod. Chalcedonis: sed perperam, vt puto. Est enim etiam Chalcis nõ longè ab Antiochia Syrorũ sita Epiph.*

Vt imperatores Theodosius & Gratianus, hic quidem Almanorum, ille verò barbarorum ad Istrum collectum, res composuerit. & vt Theodosius, quum Thessalonica esset, postea æger ab Ascholio sit baptizatus: & vt idem Theodosius professionem fidei sua publicarit, omnibúsque mandarit, trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem colere, & diuum apostolum Petrum in fide æmulari. Cap. 6.

IMperatores ambo, alter quidem in paternã imperij partem, quam sibi & fratri reseruauerat, se recepit: alter autem ad datam sibi ditionẽ, Illyricum inquam & Orientales prouincias, est profectus. Atque vtrique res bellica ex sentẽtia successit. Gratianus enim Almanos Occidẽtem vastantes deuicit: Theodosius autem rursus cũ barbaris ad Istrum congressus, prælio eos superauit. Qui vero ex cõflictu eo superfuere, socios se deinceps Romanorum fore precibus interpositis polliciti, conditionibus pacis acceptis, & obsidibus datis, in Theodosij potestatem venere. Rebus hisce rectè compositis, Constantinopolim is iturus, Thessalonicã peruenit. a Atq; ibi statim lethali morbo correptus, postquã ab Ascholio, cui tum Thessalonicensis ecclesiæ administratio credita erat, initiatus & baptizatus est, meliusculè habuit. Quòd namque à maioribus F suis acceptam Christianam religionem coluerat, mirificè in Nicænis decretis acquiescebat. Tum autem, quòd & b Ascholius sententiã eam defendebat, admodum delectabatur. Præterea vero quod idem & vita & doctrina bonus ad virtutes omnes quas episcopalis requirit dignitas, appositus esset, atque insuper quod gens Illyricorum ab Ariana rabie abhorreret, magnopere lætabatur. Et Ascholium de aliis populis, quàm de religione obtinerẽt opinionem percunctatus, Occidentem omnem vsque ad Macedoniam, & ecclesias eius, concordes esse intellexit, quod omnes ex æquo cum patre Deũ verbum & spiritum sanctum colerent, & apertè trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem profiterẽtur. Vlteriores verò Orientalis imperij regiones vsque adeò inter se dissidere, vt diuersæ etiam in vulgo hæreses essent, & factiones. Constãtino- G polim verò magis etiã quàm loca alia de rebus talibus blaterare, & magis Ariana peste refertũ esse didicit. Cuius rei causam quoque Ascholius addidit, Occidentem scilicet propterea malis eiusmodi liberum esse, quòd Constantinus Cõstantini maximus, & Constans minimus natu filius, successoré sque deinde eorum Valentinianus & Gratianus ipse, patriam fidem integram conseruassent. In Orientem autem variis ex partibus malum hoc peruenisse dixit: quòd hæresis autor & dux Arius, Alexandriæ in Aegypto ortus, & presbyter ibi factus, blasphemiæ & maledicentium venenum ibi euomuerit: post hunc autem Eusebius a Cæsariensis, & Patrophilus Scythopolitanus, & Aetius Syrus in Palæstina H exatiterint: Paulinus verò, & Gregorius Alexandriæ episcopus, è Phœnicia prodierint. Theodotum præterea Laodicensem, & successorem eius Georgium, atque huius rursum Athanasiũ, & quartum Narcissum Cilicia protulerit: qui malè iacta semina, seu potius zizania, sinistra irrigatione fouerint. Insuper verò Bithyni fuerint † Eusebius Nicomediensis, & Theognis Nicænus, & Menophantus Ephesius, & Maris Chalcedonensis, & Theodorus Perinthius: alios porrò, qui vitiis & malicia celebre nomen sunt consequuti, Thracia dederit. Atque hi omnes longo tempore praua dogmata rigarint atque fouerint. Talibus verò malæ sementis satoribus non parum momenti contulerit Constantij ** facilitas (ne iuxta Gregorium theologum di- †

Gratianus in occidente, Theodosius in Oriente ad Istrum feliciter pugnant. Gratiani exercitus apud Argentariam Galliæ oppidũ, Almanorum circiter tria millia cecidit. Oros. Diac. Theodosius Gotthos ex Thracia expulit, & cum Athanarico eorũ rege fœdus percussit. id.

a Theodosius Thessalonica ab Ascholio episcopo æger baptizatus conualescit.

b Ascholius optimus episcopus.

Occidentales ecclesiæ catholicæ. Orientales in religione variantes.

Quia in Occidente imperatores catholici fuere, propterea ecclesia quoque ibi in officio permãsere.

In oriente per episcopos hæreticos, & imperatores eis fauentes, Arianismus propagatus.

† Hic ille est Eusebius, qui primùm Beryti, mox Nicomedia, & tandem Constantinopolis, per transitionem, ex vna sede in aliam contra sacros canones, fuit episcopus.

*** εὐκολία.*

† χοφότης.

cam

Theodosij constitutio de Nicæna, eademque Apostolica fide L. 1. C. de sum. Trin. & fid. Cat.

cam † lenitas religionem scilicet & pietatem veritus) & extrema Valentis improbitas. Hæc vbi Theodosius cognouit, imperio suscepto in primis faciendum sibi esse putauit, vt de ecclesiis in gratiam & concordiam redigendis cogitaret. Optimum verò esse ratus, vt sententiam de Deo suam ciuibus & subditis declararet (ne cui vim inferre videretur, religionem sequendam illegitimè præcipiens) constitutionem ex Thessalonica Constantinopolim misit. Inde enim veluti ex summa quadam arce scriptũ suum per ditionem omnem, ad alias quoque Orientis vrbes omnino peruenturum esse existimauit. Constitutio talis religionem eam complecti omnes iussit, quam ab initio Apostolorum princeps Petrus docuit, quem tum Damasus Romanæ & Petrus Alexandrinæ vrbis episcopi sequerentur. Adhæc insuper significauit, solam eam nominari Catholicam & vniuersalem ecclesiam, quæ trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem disertè & corde & ore deprædicaret. Diuersum autem sentientes, hæreticos vocari, inutilésque esse, & pœnam sustinere debere, si publicè docere auderent.

a Theodosius Constantinopolim venit. Sozom. lib. 7. cap. 5.

b Constantinopoli Gregorius Nazanzenus in domo quadam catholicos docet.

a Theodoritus, Cæsariensis non habet, lib. 5. cap. 7. At Nicephorus hunc pro fautore Arianorum habens, in nomenclatura illorum hic recenset, Cæsariensis diserte addito verbo.

De sancto Gregorio theologo, vt Cõstãtinopoli in parua domo Synaxes & conciones celebrans, ὁμοουσίου consubstantialis fidei præerit: & de templo sanctæ Anastasiæ. caput 7.

HAc ibi lege lata, a non multo pòst ipse quoque Constantinopolim se contulit. Tum verò Ariani adhuc ecclesias gubernabant, Euagrio eiecto: quibus præfuit Demophilus. b Gregorius autem Nazanzenus theologus, pro Euagrio eis qui trinitatem ὁμοούσιον consubstantialẽ profitentur, præiit, in ædicula quadam conuentus agens. c Quam religionis eiusdem sectatores quidam tum quidem in sacrum delubrum commutarunt: aliquo verò tempore pòst, ex ea celebre templum inter alias præclaras Dei ecclesias Constantinopoli est factum, quod non tantum pulchritudine & magnificentia reliquis præstaret, verùm etiam claritatem ex diuinis, quæ in eo edita sunt, miraculis consecutum esset. Vis enim diuina multis ibi* & re ipsa clarè, & aliquando in somnis apparens, non varios tantum & incurabiles morbos repulit, sed etiã erumnis & casibus grauibus, quæ in hominum vitam incidunt, multos liberauit. Ab hominibus autem bonæ fidei per manus nobis traditum est, Christi matrem semper virginem Mariam eam esse. nam eo habitu & forma esse multis visa est. Vocant autem ædem eam † Anastasiam seu resurrectionem, illam, vt coniicere licet, ob causam: quòd Nicænæ fidei dogma, quod iam Constantinopoli propter ingentem vim & potentiam diuersæ factionis interciderat, & intermortuum fuerat, rursum ibi opera & studio Gregorij excitatum reuixerit, * Audiui quoque ex quibusdam, vera se dicere cõtendentibus mulierem in eo templo grauidam ex a superioribus ambulacris decidisse, atque interiisse. Quum autem populus, qui tum ibi conuenerat, preces pro ea ad Deum fudisset, eam vitæ restitutam, nullo prorsus tali casu fœtui illato damno resurrexisse: atque inde loco ei cognomen inditum esse, quòd Deus scilicet opus id peregisset. Hæc hactenus:

** ὕπαρ τε καὶ ὄναρ. Miracula ingentia in ea edita.*

Ratio nominis Anastasia.

a ἐκ τῶν μετεώρων στοῶν. Efficacia populi precum.

c ax ea domo primùm delubrum, deinde ecclesia præclara facta, cui nomen Anastasia inditum.

** In eo tẽplo fœmina grauida ex superiori loco delapsa, & mortua, precibus populi vnà cum fœtu restituta est.*

† De Anastasia illa, post discessum è Constantinopoli suum, inter alia verba Gregorius ipse sic scribit,

Inclyta Anastasia salue ædes, quæ morientem.
Erexti rectam per mea verba fidem.
Et post fata sui memor ipso, animaque piorum,
Mandabant precibus téque tuósque Deo.

De Arianis & Eunomianis, vt ex ecclesijs eiecti in proprias redierint patrias: & vt Gregorius ecclesiæ catholicæ præfuerit: & de Eunomij vi & grauitate. Caput 9.

IMperator statim cum mandatis ad Demophilum misit, qui ei denunciarent, vt vel Nicænæ assentiretur synodo, pupulúmque ad vnionem & pacem complectendam adduceret: vel, nisi hoc faceret, quamprimum ab ecclesiis discederet. Atque ille minimè faciendum esse ratus, vt conuocata multitudine, &

illos b aduersum, qui possent plura, veniret:

Imperatoris sententia ei promulgata, inter alia hæc dixit verba. Fratres, quandoquidem diuinũ præcipit oraculum, si nos persequantur homines, vt ex ciuitate vna transeamus in aliam: & Imperator nos ex oratoriis expellit: scitote nos die crastino extra vrbis muros ecclesiam & cõuentum acturos. Atque hæc cùm dixisset, abiit. & deinde ad mœnia vrbis cum sectatoribus suis conuenire, & sacra peragere solitus est, non ita vt decuit Euangelica sententia percepta. Fugiẽtes enim huius mundi conuersationem, ad summam vrbẽ, cœlestem Hierusalem, anhelare nos, dictum id fortasse sub obscuriore significatione iubet. Exiit verò cum eo vnà Lucius, qui cùm Alexandriæ Arianam hæresim defenderet, eã ob causam inde pulsus, Constantinopoli morabatur: vbi tum Demophilus ecclesias, ex eis decedens, reliquit. Imperator cum Gregorio eas ingressus, fausta omnia per orationẽ apprecatus, eas illi commendauit. Et postea ibi qui Trinitatem cõsubstantialem profiterẽtur, ecclesias obtinebant. Erat is annus, quo Gratianus in imperio quintùm, Theodosius autem primùm cõsul fuit. d Ex quo autem Ariani sacra templa tenuerant, anni nõ pauciores quàm quadraginta lapsi erant. Cæterùm Demophilus expulsus, in patriam suam Berrhœã se recepit. Theodorus Antiochia eiectus, in Thraciam, vnde ortus fuerat, abiit. Iiidem etiam Hypatius Nicæa Tyrum Syriæ, quæ eum genuerat, rediit. Et alij item aliò dispersi sunt. Porrò Antiochiæ Asterius & Crispinus presbyteri, & reliqui factionis eius quæ Theodori auspicia sequuta fuerat, conciliabulo coacto, ad quod etiam alij multi ex vicinis vrbibus episcopi conuenere, legationem ad Eunomianos misere, cõiunctionẽ communionémq; eorum ambientes. Quibus illi per epistolam, ita se eos recepturos esse responderunt, si suffragia

Demophilus Arianus ecclesiis Constãtinopoli excedit, & extra vrbem conuentus agit.

b πρὸς χρῆμα σοφὰς ἀείφερεσθαι.

Quomodo accipiendũ verbum illud saluatoris. Fugite ex vna ciuitate in aliam.

Theodosius Gregorio Nazan. ecclesias Constantinopoli commendat.

d Ariani episcopi passim episcopatibus suis abeunt.

Ariani rerũ ſuarum ſatagentes, Eunomianis ſe coniungunt.

Eunomiani eos certis conditionibus ſuſcipiunt.

Ariani deinde Eunomianos contumelioſe μετεωρολέσχας vocant.

Iidem rurſus conuentus & eccleſias ſuas liberè agunt.

Animum etiam imperatoris, vt eum ad partes ſuas traducant, tẽtant.

ſua, quibos Aetij lectionem & conſecrationem damnauerant, antiquarent, & ſcripta illius reciperent. Petierunt quoque, vt vitam illi prius loſtrationibus perpurgarent, quòd videlicet impuris quibuſdam inſtitutis inſecti eſſent. Hanc illi petitionem tum quidem receperunt. Poſtea verò eò etiam producti ſunt, vt in eccleſiaſticis conuentibus Eunomio & popularibus ſactionis eius, per maledicta detraherent: μετεωρολέσχας, hoc eſt, de rebus cœleſtibus ſublimibúſque cum ſaſtu & inſolẽtia verborum nugantes, dementiáque & improbitate plenos, qui ſibi talia prætendenda eſſe ſtatuiſſent, eos cognominantes. Porrò Ariani, quòd eorum non mediocris eſſet multitudo, ex momento quod illis iã inde ab initio ſub Conſtantio & Valente acceſſerat, metu nullo conuentos agebant. Et de Deo atq; eius ſubſtantia temerè diſputabant. Animum quoque Imperatoris ipſius, illi per factionis ſuę homines, qui in Imperiali aula verſabãtur, tentandum eſſe duxerunt: illa ſpe concepta, hunc quoque, ſicuti & Conſtantium, in poteſtatem eorum adductum iri. Quæ res eis quoque qui Catholicæ Eccleſiæ erant, magnam attulit curam. Quapropter in maximo fuere metu, Eunomij in diſputationibus vim ſuſpectam habẽtes. Non ita pridem enim is, quum ſub Valentis imperio à Cyzicenis diſſidere cœpiſſet, & ſeipſum ab Arianorum ſodalitate ſegregaſſet, Chalcedonem Bithyniæ è regione Cõſtantinopoli ſitam, vbi priuatus conſidebat, ſe contulerat. Et multitudo ingens è Conſtantinopoli ad eum ventitabat. Alij quoque aliunde ad eum confluebant, qui partim de vita & doctrina eius periculum faciebant: partim, ſi noui quidquam diceret, cupidè eum auſcultabant. Etiam fama quoque nominis eius ad Imperatorem peruenerat. Fuiſſet ille ad colloquium etiam Principis admiſſus, niſi Dei amantiſſima ipſius cõiunx Placilla, quæ iam inde ab initio decreta Nicæna conſtanter profitebatur, cura & ſtudio omni obſiſtendo hoc egiſſet, ne cum illo prorſus colloqueretur. Maximè quippe verita eſt, ne inſtitutorum vitæ illecebris, & verborum vi atque grauitate, Imperatorem ille in ſententiam ſuam abduceret.

Eunomius Chalcedone priuatus cum laude magna vixit.

Ne ad colloquium imperatoris is admittatur, Placilla Augusta ſedulò cauet.

De Amphilochij Iconij epiſcopi ad Theodoſium dicendi libertate. Cap. 9.

Amphilochius à Theodoſio petit, vt Arianorum cõuentus in vrbibus inhiberet, ſed id non impetrat.

HÆc quum ita fierẽt, ac eius rei ſtudiũ apud Arianos vigeret, magnus Amphilochius, de quo antea quoque mentionem fecimus vnus ex eis qui tum Conſtantinopolim aduenerant epiſcopis, non ille quidem in rebus agẽdis verſatus, ſed alioqui ſenex venerandus, atque in rebus diuinis acri mente præditus, Imperatorẽ adiſſe, eíque vt Arianorum conuentus ab vrbibus ſemoueret, ſupplicaſſe dicitur. Imperator autem petitionem eam, quòd durior inhumaniórque eſſe videretur, non comprobauit. At ſapiens ille ſenex tum quidem tacitus abiit, & conſilio deinde ſapientiore facinus memoria dignum fecit. Quum namque rurſum cũ reliquis epiſcopis in aulam veniſſet, & imperatorem ita vt decet, atque vt alij epiſcopi fecerant, piè & ſuauiter admodum conſalutaſſet: filium ipſius Arcadium, qui nuper ad Imperium lectus fuerat, non eadem illi impertita reuerentiæ obſer- E uantia, inhonoratũ reliquit. Verùm ad eum accedens, & veluti cum puero colloquens, manúque eum demulcens, Salue & tu ô puer, inquit. Imperator, quòd ſenem Amphilochium rudiori [a] animo eſſe, & ruſticius agere exiſtimaret, quomodo filiũ ſalutare deberet, docuit. Atque ille, ſufficere ei honorem talem, dixit. Imperator autem ira percitus, & veluti filius iniuria affectus eſſet, grauiter cõmotus, cum conuicio epiſcopum abduci iuſſit. Ille porrò quamuis protruderetur, conuerſus tamen paululum, conſiliúmque in animo occultatum proferens: Vidéſne, inquit, ô Imperator, quàm tu procaciter filio illatam contumeliam non fers, ſed amarulenter † propter ſummiſſiorem compellationẽ, in nos excãdeſcis? Sic ſcilicet exiſtimare te oportuit, ſuccenſere etiam cœleſtem Imperatorem & F patrem vnigeniti, propter eos qui non communem illi tribuunt honorem, ſed diſſimilem & longè minorem patre vocare audẽt. Imperator quum inde rem actam intelligeret, & verba ea admiraretur, quamprimum ad ſe ſacerdotẽ Dei accerſiuit & ad pedes eius prouolutus, veniam ab eo petiit. Neque aliter quàm ipſe dixiſſet, ſe rem habere, profeſſus eſt. Atque in ea ſententia confirmatus, poſtea eos qui aliter quàm Nicææ ſtatutum fuerat, opinarentur, auerſatus eſt. Cõtentiones in ſoro & inanes conuẽtus inhibuit, diſputationibus de Deo & natura eius finẽ omnino impoſuit: & conſtitutione publicè propoſita, periculum qui ei non parẽrent denũciauit: pœnam ei quoque qui cõtrà venire auſus eſſet, comminatus. Ita factum, vt Arianis & Euno- G mianis pulſis, τῦ ὁμοουσίυ conſubſtantialis fidei profeſſores eccleſias moderarentur.

Idem debitam reuerentiam Arcadium in cõſpectu patris imperatoris nõ proſecutus, reipſa pulcherrimè Theodoſio oſtendit, ore patris, ob contumeliam vnigenito filio ſuo ab Arianis illatam iram.

[a] ἰδιωτικώτερον διακεῖσθαι.

† τῆς προσρήσεως ὑφειμένης.

Theodoſius cõuentibus publicis ſectæ Arianæ interdicit. l. 2 C. de ſumm. trin. & fid. Cath.

De ſancta ſecunda vniuerſali ſynodo, qua Theodoſij imperatoris & Meletij epiſcopi Antiocheni ſtudio & opera, Conſtantinopolitanum epiſcopatum Theologo demandarit. Caput 10.

PRoinde primo quoque tempore ſynodum quoque epiſcoporum Imperator in locum vnum, [a] ex imperij ſui prouinciis duntaxat, cõuenire iuſſit, ad Nicæna decreta confirmanda: atque vt ibidem, cuinam Conſtantinopolitanæ eccleſiæ ſedes cõmittẽda, deliberaretur. [b] Quòd autem Macedonianos vniuerſali eccleſię aggregari atque vniri poſſe exiſtimaret, quia non admodum opinionẽ ſua de Deo, ab vtraque parte & factione, diſſidebant, eos quoque ad cone- H tum euocauit. Et conuenerunt ab eis qui Trinitatem ὁμοούσιον conſubſtantialem prædicant, circiter centum & quinquaginta: alterius autẽ ſectæ triginta & ſex, quorum plures ex Helleſponto erant. [c] His præibant, Eleuſius Cyzicenus, & Marcianus Lampſacenus. [d] Inter Catholicos præcipui erant: Timotheus, qui Alexãdriæ in locum Petri fratris ſui, eiuſdémque Athanaſij ſucceſſoris, ſurrogatus fuerat: Meletius Antiochiæ epiſcopus, qui pridem Gregorij cauſa Cõſtãtinopolim venerat: & Hieroſolymitanus Cyrillus, qui cùm antea Macedonij opinionem ſecutus fuiſſet, tum per pœnitentiam reſipuerat: præterea Aſcholius Theſſalonicæ, Diodorus Tarſi, & ſuum rectè gerẽs nomen Acacius BerrhϾ, epiſcopi. [e] Ii ſanè omnes in Nicænis decretis acquieſcẽtes, Eleuſium & populares eius in ſen-

a Imperator Concilium Conſtantinopolitanũ indicit.

** Soz. lib 7. c. 7. Catholicos epiſcopos conuocatos eſſe ſcribit: ex imperij Theodoſij prouinciis duntaxat, nõ addit.*

Et ſynodus hæc Conſtantinopoli, ſicuti plerique omnes tradunt, eſt celebrata. Id.

b Euocantur etiam Macedoniani epiſcopi.

d Numerus epiſcoporum.

e Catholici Macedonianos in ſententiam ſuã adducere contendunt.

in sententiam suam adducere conabantur: in memoriam eis redigentes, quam ad Liberiũ miserant legationem, in qua per Eustathium, Syluanom, & Theophilum, se Nicænam fidem sequuturos receperant. Tum autẽ. quod sua ipsorum voluntate, longo tempore se ab eorum cõmunione non segregassent: non rectè eos facere dicentes, cùm semel flagrantibus animis eãdem cum eis fidem susceperint, quòd ita rectè ab eis constituta rursum antiquarent *f*. At illi cohortatione tali spreta, cùm apertè Arij opinionem iudicio suo meliorem cẽseri, neque vnquã fore vt patri filium ὁμοούσιον cõsubstantialem esse faterentur, quamuis aliter liberio polliciti essent, dixissent, discesserunt: & ad factionis suæ populares, vbicunque in vrbibus essent, vt nequaquã Nicænam fidem complecterentur, literas dederunt. Qui verò ab vniuersali ecclesia stabant, ibi manentes, de eligendo Constantinopolitano B episcopo consilium habebãt. Et primus ibi imperator. *g* Gregorium, propter vitam & eruditionem præstantem admiratus, dignum illum ea sede calculo suo iudicasse dicitur. Qua in re synodus ei, quòd virtutem eius viri teueretetur suffragata est. Potissimùm verò diuo ipsi Meletio, videbatur. Gregorio Constantinopolitanũ episcopatum confirmandum esse, hac in parte canone de episcoporum translatione, quẽ nonnulli consilium hoc reprehendentes obijciebãt. posthabito. Optimè quippe diuinus pater eorũ virorum mentem & consilium, qui illum promulgauerant, tenebat: *h* Synodus nanque illa, vt occasionem * ambitus in ecclesiis præcideret, canonem eum proposuerat, quod multa tum ex competitorum ambitiosa prensatione prouenissent mala. Quod si ambitus abesset, nihil prorsus extare impedimenti censuit, vt modò C vita aut doctrina multis alijs præstantior, aut simul vtraque hæc constarent, aut communis denique & publica cum magna commoditate vtilitas per translationem io expectatione esset.

† Alij in hac synodo centum & octo Patrum, Macedonium etiam damnatũ esse scribunt, spiritum sanctũ Deum esse per negantem.

Macedoniani opinionẽ suã retinentes ex concilio discedunt.

g Grego. Nazanze. episcopus Constãtinopolitanus designatur, Meletio consente, & imperatore approbante.

h Mens & sententia canonis Nicæni non transferẽdis episcopis.

* φιλαρχίας

*† * Ioannes Psellus de secunda œcumenica synodo scribens, inter alios, hos ponit versiculos:*

Αὐτὴ τὸν μακεδόνιον ἀνέσπασε ῥιζόθεν,
τὸ πνεῦμα τὸ πανάγιον ἀλλοτριοῦντα μάτην
τῆς ὑψηλῆς θεότητος, καὶ κτίσμα βλασφημοῦντα. Hoc est:

Resecit hæc Macedonium radicitus
Qui spiritum temerè creaturam vocans,
Deitate summa segregat sanctissimum.

Vt Gregorius, quosdam ex Aegyptiis offendi cernens, propter episcopatus sui mutationem seu translationem, sedem Constantinopolitanam repudiarit: & concordia Ecclesiarum nihil habens antiquius, in propriam redierit patriam, & de Maximo cynico philosopho. Capus II.

Gregorius sedem Constantinopolitanã recipit.

GRegorius sanè primùm munus episcopale suscepit, & thronũ coascendit. Quomodo enim tot & tantorum virorum cohortationem despiceret? Et gregem, quem exiguum receptũ, frequentissimum fecerat, euangelicis humoribus rigans fouit: eósque qui extra illum oberrarent, verborum sagena captos ad ouile adduxit. Vbi verò paulo pòst quosdam, & eos maximè qui ex Aegypto aduenerant, electioni suæ inter- A cedere, eámque reprehendere sensit, oratione ad eos synodali habita, episcopatum rursum deposuit. At enim ab ipsa statim synodo, diuinos Meletius ad vitam leniorem transiit: & à multis, præcipuè verò à Gregorio Nyssenæ ecclesiæ luce, funebribus orationibus est concelebratus. Et ante obitum quoque eius episcopi Aegyptij secessionẽ fecere, inter alia illud carpẽtes, quod Gregorius, quum paternum antea episcopatum & Nazanzenam ecclesiam administrarit, ad Cõstantinopolitanam tum sedem euectus esset. Etiam Timotheus Alexãdrinus Maximom quendam Cynicum philosophum, Gregorij quidem discipulum, * Apollinaris autem labe maximè infectum, in abdito loco. apud Choraulæ cuiusdam domũ, Cynico capillo eios inciso, pastorem Constantinopolitanum legerat atque cõsecrarat. Verùm qui tum ibi congregati erant, faB cinus tam absurdum reprobantes, haudquaquã consecrationem eam laudaront. Nam plerique viri diuino ardore & spirituali sapientia pleni erant. qualis Helladius ille fuit, Basilij magni successor: Gregorios, & Petrus, eisdem cum Basilio parentibus orti: Amphilochius Iconij, quæ Lycaoniæ vrbs est: Optimus Pisidiæ, Diodorus Ciliciæ, Pelagius Laodiceæ: Eulogius Edessæ, Acacius Berrhœæ, Isidorus Cyri, Cyrillus Hierosolymorum, Gelasius Cesareæ Palæstinæ, Acacij, qui Eusebio Pamphili substitutus fuerat, successor, & alij quamplurimi episcopi, egregij virtutis athletæ & concertatores, doctrinam vita ipsa exornantes. Qui omnes factum tale execrantes, se ab Aegyptiis seiunxerunt, & Gregorio magno affuerunt. Nam vnà cum eo conuentus, & sacra, & ritus ecclesiæ, recepto more omnes liberè peragebant. Quos diuinus C Gregorius, si quis alius, & ipse humanus & humilis, maximè adhortatus est, vt concordiam & pacẽ inter se, cuius gratia cõuentus quoque coactus esset, colerent, eámq; iniuriæ hominis vnius quam contemnere deceret, præferrent. Ego enim inquit, curis multis liberatus, exoptatam mihi dudum & gratam quietem persequar. Et vobis simul, post diuturnum illud & inexpugnabile bellum, tanto studio expetita pax continget. Meo quidem iudicio perabsurdum esset, si nuper admodum hostilis pugnæ periculo defuncti arma inter nos ipsos sumeremus: & sicuti sors ferret, tela temerè coniiceremus, robúrque omne in quibus minimè decet certaminibus consumeremus. Sic scilicet hostibus quoD que ipsis, vt clade nostra lætarentur, causam præberemus. Quapropter si consilium meum sequi voletis, viro alicui per disquisitionem inuento, qui diuina mente præditus, sede hac dignus sit, quíque Deo actiones eius gubernante, ritè omnia & ordine faciat atque constituat, ecclesiæ præfectoram committetis. Contra verba hæc, quum quod dicerent, non haberent, vel inuiti ei cesserunt. Et confestim Maximum Cynicum episcopali dignitate nudatum atque excommunicatum, ædibus sacris eiecerunt, quum quod præter rationem illegitimè thronum inuasisset: tum maximè, sicuti dictum est, quod Apollinaris væcordibus intemperiis agitaretur. Gregorius autem sede relicta, in patriam Nazanzum reuersus, vitam quietam * priuatus

Sed breui eius sedem sui propter Aegyptiorum episcoporum inuidiã resignat.

Meletij obitus.

Oratio Gregorij Nisseni in funere Meletij.

Timotheus Alexãdrinus maximũ philosophum cynicum episcopatui Constãtinopolitano præficere conatur.

** Sozo. Maximum Nicænæ fidei professorem fuisse scribit, lib. 7. ca. 9. Id ei non succedit.*

Præclari eius conuentus episcopi.

Alij episcopi extra Aegyptios, Gregorio fauent.

Deus bone, quam libenter vir sanctus episcopatum primaeuũ deponit, & publica paci dignitatem suã posthabet.

Alium pro se episcopum legendũ suadet.

consilium Maximum Cynicum excommunicat.

Gregor. Nazanzum reuersus.

* ἰδιάζων καθ᾽ ἑαυτόν.

Summa animi in eo viro moderatio.

transegit: neque culpam, eo quod sua sponte throno cessit, scandali siue offendiculi occasionem præbuit. Sed enim virum hunc longè sapientissimum, quum alias ob res omnes valde, tum verò hac ipsa de causa non minus admirari libet. Neque enim eloquentia, qua plurimùm pollebat, ad superbiam elatus est: neque ab inani gloria victus, administrationem ecclesiæ tantæ expetiuit, quā ipse, quum propè iam interiisset, ad eam rursum amplitudinem doctrina sua prouexerat: sed illico episcopis depositum reddidit, neque labores quos pertulerat, aut pericula quę aduersus hæreses per intestinum bellū pugnans adierat, prætendit: quum quidem vt sedem eam retineret, & ecclesiam Constantinopoli administraret, alio iam Nazanzi episcopo declarato, vel parum, vel nihil prorsus impedimenti esset. Atque synodus quidem mores priscos conseruans, id quod ei in manus tradiderat, ab ipso nō inuito recepit: nihil omnino diuinas dotes, quæ in eo viro erant, morata.

De vita & moribus Nectarii, Gregorii successoris: & vt vix dum baptizatus, cathedram episcopalem conscenderit. Cap. 12.

Fauor etiam in electionib. episcopalibus obtinet.

Nectarius vir prætorius, profanus, & nōdum baptizatus, mirifice episcopus Cōstantinopolitanus, præter opinionē omnium imperatore maximè comprobante, eligitur.

CÆterùm maxima cura & deliberatio imperatori & episcopis incumbebat, imperatore potissimùm eos cohortante, ad diligentem exactámque disquisitionē adhibendā, vt quàm optimus atque honestissimus vir inueniretur, cui vrbium maximæ rectè administrationis cōmitterentur habenæ. Porrò synodus hac in re nō eundem quem imperator obtinebat animū. Pro se enim quisque, vt ex necessariis suis & amicis quispiam honorem sedis eius consequeretur, laborabat. Quod cōsilium quum episcopi omnes texerent, Nectarius quidam Tarsi Cilicum ortus, primariæ nobilitatis vir, senatoriáq; dignitate elatus, & humanitate morum admirationem omnium promeritus, tum autem prætoris magistratu & honore conspicuus, Constantinopoli degens, in patriam iamiam iturus, ad Diodorum Tarsi episcopum venit, vt ab eo, sub cuius scilicet episcopatu censeretur, cū precatione * benedictionē acciperet: atque si opus esset, literas eius secum ferret. Et commodum tum accidit, vt Diodorus secum ipse consideraret, quémnam ad functionem propositam eligi conueniret. Et Nectarium ingredientem cōspicatus, statim illū in animo suo idoneum ad sedē eam suscipiendam iudicauit. Et intra seipsum affectione propensus in eum fuit, canitiem illius venerandam cernens, speciémque episcopo dignam, morúmque simul humanitatem eximiam perpendens. Et alio quodam sub prætextu eum ad episcopum Antiochenum adductū, mirificè laudauit: & illum vt secum ei faueret, rogauit. Ille verò, quod multi præclari viri designati essent, veluti in re graui & seria apud seipsum subridens, Diodori suffragium abrogauit: Nectario tamen nihilominus vocato pauli per eū secum manere iussit. Interea imperator in charta describi iussit eorum nomina, quem quisq; aptū esse ad tantam ecclesiæ scapham gubernandam putaret: vt sibi illis in scripto repræsentatis, vnius ex omnibus eligendi potestas relinqueretur. Et alij quidem alios, pro vt cuique visum erat, annotarunt. Antiochenæ verò Antistes ecclesiæ, postquam ex sententia sua quos volebat in libello nominauit, extremo loco, vt Diodoro gratificaretur, Nectarium etiam subiecit. Imperator charta in manus accepta, in qua designatorum nomenclatura descripta erat, vbi ad Nectarij nomen peruenit, constitit. Et altius, more suo, rem mente reuoluens, secum ipse consultauit: & digito Nectarij nomini impresso, denuò eorum qui calculos & suffragia episcoporū meriti fuerant, nomina percurrens, vbi rursum ad Nectarium peruenit, diu multúmque re deliberata, eum ipsum præ omnibus sede ea dignum esse censuit. Ad id factū obstupuere omnes, verbísque & ore omnium quærebatur, Quisnam Nectarius iste esset, quæ studia eius, atque vnde ortus esset? Vt verò nondum * quoque initiatū esse cognouerunt, amplius etiam admirati, & ad imperatoris iudicium animis consternati sunt. Ego quidem id etiam Diodorū ignorasse puto: neque enim credibile est, non initiatū eum suffragari tantopere ausurum fuisse. Sed illum iam canum vt æquum fuerat, initiatum fuisse opinatus est. Ego verò nō sine nutu Dei hoc accidisse puto. Atque vbi id Princeps quoque resciuit, quamuis ex episcopis multi contrà niterentur, in sententia tamen sua ille cōquieuit. Postquàm verò, qui conuenerant, omnes imperatoris calculum confirmarunt, ex templo Nectarius baptismo initiatus, atque etiamnum mystica veste indutus, communibus synodi suffragiis episcopus Constātinopoli declaratus est. Hæc sic accidisse, Deo tanquam instrumento ipso Principe vtente, à multis creditum est. Sed verúmne id sit, an secus, affirmare certo non possum. Mihi quidem ipse persuaserim, rem tantam non sine prouidentia diuina actam esse quum propter insolitum nouúmque electionis & cōsecrationis morem, tum propter earum rerum quæ consequutæ sunt magnitudinem, coniecturam hanc faciens. Quòd nanque placidus, & in rebus omnibus bonus fuit, verisimile est, Deum illi per synodum tantam episcopatum commisisse. Cōsecratio quidem Nectarij tale consecuta initiū, auspicatum quoque habuit finem.

** εὐχὴν λαβεῖν*

Accipiebant olim ab episcopis suis benedictionem peregrè profecturi.

** ἀμύητον.*

Mystica baptizatorū vestis.

De quibus rebus sancta secunda vniuersalis Synodus decreta tulerit, diœceses & præfecturas Ecclesiasticas ordinarit: & vt Nicænam fidem comprobans, & de spiritu sancto sententiā exponens, canones cōdiderit. Caput 13.

Senatuscōsulta Synodi Cōstantinopolitani.

Patriarchatus constituti.

** χειροτονίαις*

Ab episcopo Romano Constantinopolitanus inter reliquos antistes primatum obtinet.

** πρεσβεῖον.*

POstea episcopi omnes vnà cum Nectario congregati, vt Nicænæ fidei decretum certū esset, constituerunt, Hæresim omnem damnarunt: & prouinciis diuisis, Patriarchas constituerunt. Sanxerunt quoque iuxta veteres Canones, vt episcopi in ecclesiis suis manentes, nō temerè in aliarum diœcesium fines transirent, nêve se illegitimis * consecrationibus non vocati ingererent id quod antea, quum vniuersalis Ecclesia persequutionibus exagitaretur, factum fuerat. Quæcunque verò apud quosque acciderant, vt gentis eius synodus pro arbitrio suo ea ordinaret & statueret. Præterea, vt secundū Romanæ vrbis episcopum, Constantinopolitanus antistes † primum ac præcipuum obtineret honorem, vt qui nouæ Romę curator sit. Nō enim vrbs

vrbs ea tantum ita nominata est, & populi honoribus magistratibúsque exornata, verumetiã signis, moribúsque & legibus cum Romanis in Italia eisdem gloriatur: a atque vtrique ex æquo paria sunt & dignitatis præmia & honorũ iura. Igitur diœcesibus ordinãdis Nectarius quidem Thraciam sortitus est, & Megalopolim *. Ponticam autem diœcesim à Bithynia vsque ad Armenios, Helladio, qui Basilio in Cappadocia successerat: & Gregorio Nyssæ, quæ & ipsa Cappadocum ciuitas est, episcopo attribuerũt. Prouinciam autem Melitinensem Otreio reliquerunt. Asianam verò administrationem Amphilochius Iconij, & Optimus Antiochiæ in Pisidia episcopi acceperunt. Aegyptus porrò sub Timotheo Alexandrino permansit. Gubernationẽ autem Orientalium ecclesiarum episcopis earũ permisere videlicet Pelagio Laodicensi, & Diodoro Tarsensi. Antiochiæ verò soli sua relinquentes * priuilegia, Meletio etiam adhuc superstiti tribuerunt. Vrbibus autem circa Thraciam & * Scythiam sitis, Terentium Tomitanũ & Martyrium Marcianopolitanum præfecere. Quos quum imperator omnes viros collaudasset, sententia sua calculos quoque eorum comprobauit. Et erat eorum illustris gloria: quippe qui ecclesias, pro eo atque par est, administrarẽt. De Maximo verò decreuere, vt neque esset, neque nomen episcopi haberet. quos verò cõsecrasset clericos, & quæcunque egisset, irrita vt omnia essent. Constitutione quoque imperator sanxit, vt firma & perpetua esset Nicænæ fidei autoritas: atque vt omnes omnium locorũ ecclesiæ illis committerentur, qui in subsistentia trium eiusdem honoris & eiusdem gloriæ personarum, † diuinitatem vnam patris & filij & spiritus sancti profiterentur. Et canonibus quibusdam ecclesiarum exornandarum gratia promulgatis, etiam spiritus sancti gloriam, vtpote similem atque æqualem patri & filio, sancto Nicænæ fidei symbolo adiecerunt: Gregorio Nysseno id quod illis deesset supplente.

a Constantinopolis vrbi R. exæquata patriar. hatũ sine diœcesium ordinatio.
Per Megalopolim, hoc est, magnã vrbem Constantinopolis hoc loco intelligenda.
** Apud Soz. est, Diœcesim istam Ponticã à Bythynia vsque ad Armenios esse cõcessam Helladio Cæsariensi, & Gregorio Nysseno, & Otreio Melitinensi episcopis lib. 7. cap. 9.*
** πρεσβεῖα.*
** Mœsia sub Scythia nunc Gothorum prouincia significari videtur.*
Maximo Cynico dignitas adempta.
† l. 2. c. de sum. Trinit.
Canones ecclesiastici.
Supplementum Symbol. Nicæni de spiritu sancto.

De Cyriaco Adanorum, & Martyrio Cilicum episcopis: & vt reliquiæ sancti Pauli episcopi Constantinopolitani Constantinopolim sint relata, & de Meletio Antiocheno, & vt Meletio Flauianus successerit: & de offendiculis, quæ propter sedem episcopalẽ rursum Antiochiæ sunt exorta. Cap. 14.

HIs ita actis, simul & synodus finem suum habuit, & reliqui episcopi ad sedes suas redierunt. Nectarius autẽ Cyriacũ Adanæorũ episcopũ secum retinuit, vt episcopalem disciplinã ab eo addisceret: hunc enim ad breue tempus à Diodoro Tarsensi petierat. At ille non hunc solum, sed & alios plurimos Cilices apud eum reliquit. In quibus & Martyrius, medicus optimus erat: quem commissorum in iuuenili ætate peccatorum, sibi conscium habebat Nectarius. Eum tum in diaconorum numerum cooptare studebat. Martyrius verò ministerij eius functionẽ refugiebat. Affirmabat nanque, indignũ se esse tanto munere, testemque vitæ malè peractæ ipsum Nectarium laudabat. Et ille: Quid, inquit existimas? Ego qui nunc episcopus sum, an non iuuenis aliquando inconsideratè magis quàm tu vitam egi? Teipsum testem facio, qui administer mihi improbæ sæpe libidinis fuisti. Martyrius porrò: At tu vir beate, ait, nuper admodum per baptismum omnem labẽ abluisti, quum etiam episcopalem dignitatem es consequutus. * Vtrunque verò, & sacrum lauacrum, & munus episcopale, delictorum esse remediũ & expiationem ex sacris nouimus cõstitutionibus. Ac tu quidem nunc nihil mihi differre videris à recens genito infante. Ego verò iamdudum diuino purgatus lauacro, eundem per libidinẽ vitæ cursum tenere perseueraui. His dictis, sacerdotij non subiit iugum. Cuius quum non possim deprecationem pulchram non laudare, vt partem aliquam etiam hoc loco in præsenti historia obtineret, volui. Post synodũ celebratam, vbi imperator cognouit, quid Paulo Constantinopolitano olim episcopo accidisset, vt scilicet in exilio ab Arianis suffocatus enectúsq; fuerit, translato honorificè corpore eius Constantinopolim, in templo id reposuit, quod Macedonius, qui insidiatus illi fuerat, construxit. Id nunc quoque appellationem Pauli retinet, maximum atque pulcherrimum, & quodammodo à paucis aliis secundas ferẽs. Qui verò rem eam ignorant, diuum Apostolum Paulum conditum ibi esse arbitrantur. Sub idem tempus, sacræ etiã Meletij reliquiæ Constantinopoli Antiochiam sunt perlatæ, & proximè apud martyrem Babylã repositæ. Dictũ autem est imperatoris iussu corpus eius in publicis viis omnibus, præter Romanorum morem, intra vrbium mœnia receptum: precationibúsque & psalmodiis alternis in vrbibus decantatis, donec Antiochiam pertigit, honoratum esse. Tantum verò viri huius desiderium in animis hominum omnium relictum esse ferunt, vt illius formam & effigiem in parietibus & tabulis depingi, & in annulis exculpi curauerint. Meletius quidem tanto cum honore humatus est. Cui, ad gregem illius pascendum, Flauianus substitutus est: iusiurandum, quo obstrictus fuerat, paruifaciens. Paulinus enim adhuc viuebat. Proinde vrbem Antiochenam, quæ paululum conquieuerat, turbæ rursum exceperunt. Multi nanque à Flauiano desciscẽtes, Paulino se adiunxerunt. Cuius sanè rei gratia, non solùm Antiocheni ipsi, verùm etiam vicini circumcirca episcopi, inter se dissensere. Aegyptij nanque, Arabes & Cyprij propter Paulinum, velut iniuria is affectus esset indignabantur: Syri autem Phœnices, Palæstini, & qui Armeniam, Cappadociam & Galatiã incolunt, quique ad Pontum Euxinum sunt, maxima * ex parte Flauiano fauebãt. Porrò Damasus Romæ episcopus, & Occidentales antistites, Flauiano plurimùm succensebant: & ad Paulinum scribentes in epistolis, quas Synodales appellare mos est, ei nomen præsulis Antiochenæ ecclesiæ tribuebant, Flauianum autem prorsus auersabantur. Neque verò minus Diodorum Tarsensem, & Acacium Berrhœum, qui illi manus imposuerant, accusabant: quos etiam à communione exclusserunt. Vt verò certius rẽ eam cognoscerent, & ipsi & Gratianus ad eos literas dederunt, ex Oriente in Occidentem eos euocantes.

** Occidentales episcopi Flauiano & ordinatoribus eius infensi.*

Adana Ciliciæ vrbs.
Nectarius episcopalem functionem addiscit.
Martyrius propter malè actam vitam & baptismũ prophanatum, persuaderi à Nectario non potest, vt presbyteri suscipiat dignitatem.
** ἐμφότερα δὲ χαρίσματα ἁμαρτημάτων τὸ θεῖον ἐνομοθέτησε. Sozom.*
Ossa Pauli Constantinopolitani martyris Constantinopolim relata.
Pauli templũ ibidem.
Meletij corpus Constantinopoli Antiochiã deportatum summo cum honore.
Desideriũ hominum erga Meletium defunctum.
Flauianus Antiochiæ, cõtra iurisiurandi sacramentum, episcopatum post Meletij mortẽ suscipit.
Noua dissensio in ecclesia Antiochena.
Dissensio ea in vicinas quoque regiones progressa.

Vt Theodosius imperator secundum coegerit concilium, ad concordiam redigere volens ecclesias. Et qua Sisinnius Nouatianorum episcopus de concordia suaserit: & vt ad exilium hæreticos, vbi voti compos fieri non potuit, Theodosius damnarit. Cap. 15.

Soz. o. lib. 7. Cap. 12.

Propter Arianorum rejectionē noua in eccl. siis turba exorta.

Theodosius cōcilium aliud ducibus hæresium euocatis Constantinopoli cogit.

EOdem tempore, quum Ariani ex sacris ædibus deturbarentur, & Catholici in possessionem earum vacuam inducerētur, non paruæ exortæ sunt turbæ. Quapropter imperator Theodosius éxiguo à priore synodo temporis interuallo, antesignanos vigentium tum hæresium rursum cōuocauit, vt alterum istorū fieret: videlicet, vt vel ipsi aliis opinionem suam persuaderent, vel ab aliis ad aliam complectendam persuaderentur, de rebus quæ in controuersia essent: in vnam eandémque sententiam omnes adductū iri ratus, si in publico auditorio opiniones dubiæ per disputationem discuterentur. Quum autem vniuersi conuenissent (factum id eo anno, quo filium *a* Arcadium Augustum renunciauit) cōsilium de synodo celebranda cum † Nectario Constantinopolitano communicauit, cohortatus, vt quæstiones vnde hæreses otirentur omnes, in publicam deducerentur disputationem, quò quum vna fieret ecclesia, atq; vnum inter omnes consentiens constitueretur dogma, tum vniuersi religionem, ita vti decet, colerent, neque quidquam controuersiæ relinqueretur *b*. Nectarius plurima secum animo reuoluens, Nouatianorum episcopum *c* Agelium accersit, eiusdem cuius ipse erat de consubstantiali sententiæ virum: qui * quod factis potius virtutem declararet, & à verborum nugamentis & fastu alienus prorsus esset, alium vicem suam ad despiciendū quid facto opus esset, atque etiā (si hoc vsus ferret) ad disputandum, designauit *d*, Sisinium nomine, qui tum in lectorū ordine enitebat, & breui pòst episcopatum eius suscepit: hominem ad inueniendum perquàm ingeniosum, & ad id quod inuenisset eloquendum valde commodum: nec minus ad arcanos & latentes sacræ scripturæ sensus inquirēdum eósq; copiosè suaui lingua exponendum. sane quàm idoneum, necnon prophanæ simul & sacræ philosophiæ egregiè peritum. Is, quod rectissimè tum dicere visus est, suasor fuit, ne qua cum eis qui aliter opinarentur, susciperetur disputatio, vt quæ aliam ex alia rixam & contentionem parere soleret: sed vt illi interrogarentur, an eos sacrorum oraculorum interpretes, qui prius extiterint, quàm dissensio in ecclesiis orta sit, admitterent. Ac siquidem sententias illorum reiicerēt, tum fore dixit, vt eos etiam factionis suæ populares eiiciant. Sin verò idoneos illos ad declarationem seu decisionem cōtrouersiarum esse putarent, statim illorum libros in medium proferri debere. Atque hoc sic suasit, quod certò sciret, veteres quum in diuinis literis coæternum patri filium inuenerint, haudquaquā ab initio aliquo generationem eius incepisse, dicere ausos fuisse. Vt autem & Nectario & imperatori optimum hoc consilium esse visum est, omnibus qui euocati fuerant coactis, cognoscere primùm, quid E de veterum scriptis illi sentirent, tentauit. Atque vbi in clamore & admiratione suam erga illos affectionem & pietatem indicarunt, apertè pronūciauit: Si testes illi dogmatis classici & idonei * essent, facile eos quæstionem rei cuiuslibet decisuros, si ipsi in eo acquiescerent, quod illi de controuersiis eiusmodi & senserint & dixerint. Quandoquidem autem etiam de eo hæresium duces dissentiebant (non omnibus enim eadem de veterum opinionibus sententia erat) rem secum ipse perpendens imperator, intellexit propterea illos propositam sibi conditionem repudiare, quòd disputationibus suis confiderent.

a Arcadius Augustus renunciatus.

b Nectarius Agelium Nouatianū episcopum in cōsiliu adhibet.

c Agelius vitæ sanctitate quā disputationis contentione clarior.

** τὴν ἀρετὴν τῶ [?]διὰ τῶν ἔργων φέρων χωμψότητος δὲ καὶ περιθρύας λόγων ἀτριβὴς. Soz.*

d Agelius in consilium id Sisinium lectorem suum mittit.

Optimum Sisinij consilium quomodo contra contentiosos hæreticos sit procedendum.

consilij eius certa ratio.

Imperator synodu huic episcoporum præsidet.

Idē hæreticorum de veterum patrū autoritate & testimoniis sententiam exquirit.

Hæretici disputationibus confidentes.

Quam ob rē iniquam sententiam eorum molestè ferens, hæresim quāmque libellum opinionem cuiusque complectentē, offerre sibi iussit.

iubet imperator hæresim quamque, opinionem suam in scriptū relatam sibi exhibere.

Atque vbi dies constituta aduenit, ex eis qui trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem profitebantur, Nectarius affuit, & Agelius: ex Arianis F autem Demophilus: Hæresis suæ nomine, Eunomius: Eleusius autē Cyzicenus, Macedonianorum partes propugnans. Porrò imperator opinionibus hæreticorum omnibus perlectis, solam admiratus est, & veram esse iudicauit. quę trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem deprædicat: reliquas verò vt veritati repugnantes, cōscidit. Enimuerò eis qui Nouati hæresi laborāt, nihil aduersi accidit: quippe qui Ecclesiæ catholicæ præterquam in re vna, consentirent, & ὁμοουσίῳ consubstantiali admodum inhærerent. Reliquę autem hæreses grauiter episcopos suos accepere, quod non satis cōsideratè cum imperatore egissent. Plurimi etiā ex eis, opinione illorum spreta, ad sententiam laudatam transiere *e*.

Libellum Catholicorum approbat, reliquos cōcerpit.

Aliæ hæreses, duces suos quòd parum prudēter cum imperatore egissent, reprehendunt.

Deinde imperator legem tulit, ne à Consubstantialis fidei professione abhorrentes, conuē-G tus aliquos ecclesiasticos agerent: néve postea de fide docere auderent, aut eligendi consecrā-dique quempiam, potestatem haberent. Sanxit præterea, vt illi partim ex agris & vrbibus pellerentur, partim * ærarij fierent, neque quicquā cum reliquis ciuibus commune haberent. Constitutionibus eiusmodi pœnas graues addidit, si quenquam contra decreta sua commisisse comperisset. Sed eas executioni non mandauit: metū enim tantum hæresium studiosis incutere voluit. Et id maximè studio habuit, vt populi imperio eius subiecti, eādem secū de Deo obtinerent opinionem. Quapropter magno etiam eos prosequutus est honore, quos ab hæreticis ad ecclesiam vniuersalē transiisse cognouit. Quum synodus Constantinopoli iterum, sicuti dictum H est, sub imperatore Theodosio ageretur, ex Occidente literæ venerunt, vt ipsi quoque Romā ad concilium ibi maximum institutum, in quo de rebus etiam Antiochenis inter Paulinum & Flauianum decideretur, venirent.

Noua Theodosij contra hæreticos constitutiones.

e L. omnes vetita. C. de hæretic. & Manich.

** ἄτιμοι. L. cuncti hæretici. cum sl. seq. Cod.*

Theodosius orthodoxos præcipuè honorauit.

Cæterùm qui Constantinopoli congregati erant episcopi, profectionem Romanam vt incommodam detrectarunt. Epistolam autem scripserunt, in qua excitatam in ecclesia ab hæreticis procellam, maximam exposuerunt: & aliquantulum negligentiam & incuriam illorum perstrinxerunt, summatímque Apostolicam

Accipiunt orientales episcopi constantinopoli ab occidentalibus synodalē epistolā, qua Romam ad concilium euocantur.

† Idem cum Nectario, de eo per publicam disputationem celebrando consultat.

† Nouatiani in sententia τοῦ ὁμοουσίου Catholicis assentiuntur, & propterea à Theodosio damnari non sunt.

sententiam

ſententiam inſeruerunt. Sed virilem eorum animum, veràmque ſapientiam, illæ ipſæ literæ declarabunt, in hæc verba conceptæ.

Epiſtola Conſtantinopolitanæ Synodi, ad Occidentales epiſcopos ſcripta. Cap. 16.

Grauiter in Oriente Catholici ab Arianis afflicti.

REuerendiſſimis dominis, & maximè piis fratribus atque collegis, Damaſo, Ambroſio, Britroni, Valeriano, Aſcholio, Anemio, & reliquis ſanctis epiſcopis, in magna vrbe Romana coactis: ſancta ſynodus orthodoxorum & rectè ſentientium epiſcoporũ in magna vrbe Conſtantinopolitana congregatorum, in Domino ſalutem.

Pietatem veſtram tanquam ignaram docere, & ærumnarum vim nobis ab impotenti dominatione Arianorum illatarum commemorare, ſuperfluum fortaſſe eſt. Non enim exiſtimamus pietatem veſtrã, res noſtras tam nihil ad ſe pertinere iudicare, vt de eis commonefacienda ſit, in quibus condolere eam nobiſcum oportuit. Neque tales ſunt quas pertulimus tempeſtates, vt latêre tenuitate ſua potuerint. Et tempus perſequutionum propinquum, recentẽ adhuc memoriam conſeruat, non eis tantum qui afflicti ſunt, ſed etiam qui per charitatem afflictorũ miſerias, ſuas ipſorum ærumnas eſſe reputant. Heri nanque, vt ita dicamus, & nuper admodum, alij quidem exilij vinculis ſoluti, ad eccleſias ſuas per afflictiones innumerabiles poſtliminio redierunt. Quorundam autẽm in exilio defunctorum relatæ ſunt reliquiæ. Quidam etiam poſt reditum, quum in feruentem adhuc hæreticorũ incidiſſent furorem, acerbiora quoque domi, quàm in longinquis & alienis terris, mala pertulere: lapidibus ad necem vſque, ſicuti beatus Stephanus, obruti. Alij variis cõciſi verberibus & flagris, ſtigmata & notas adhuc Chriſti & vibices in corpore ſuo circumferunt. Pecuniarum verò mulctas, & excuſſiones vrbium, & priuatorum bonorum publicationes, inſidias ſtructas, contumelias, & vincula, quiſnam enumerare queat? Reuera profectò in nobis afflictiones multiplicatæ ſunt ſupra numerum, fortaſſe vel quod peccatorũ pœnas perſoluimus: vel quòd benignus Deus pro ſuo in homines amore, per tantam vim & multitudinem malorũ nos exercuit. Quo nomine Deo agimus gratias, qui per tot & tantas afflictiones ſeruos ſuos caſtigarit, & ſecundum multitudinem miſerationum ſuarum nos rurſum eduxerit in refrigerium. Nobis verò diuturno opus eſſet ocio, & tempore multo, ad eccleſiarum reſtitutionẽ, vt perinde atque ex longa ægritudine, paulatim ſedula cura eccleſiæ corpus confirmantes, ad priſtinam valetudinem & ſanitatem reduceremus.

Vel afflictionibus tolerandis vel pœnas cõmeritorum luunt, vel ad patientiam exercentur. Gratiarum actio in ærumnis.

Difficultas reſtaurandarũ eccleſiarũ catholicarum. Hæretici lupi.

Quanquam enim maximè à vehementi iniuria perſequutionum videmur eſſe liberati, & eccleſias diutius ab hæreticis detentas nuper recuperauimus: graues tamen adhuc nobis imminent lupi, qui etiam ex ouilibus depulſi, in ſyluis & ſaltibus greges diripiunt, conuentus contra nos cogunt, vulgi ſeditiones mouent, & nihil quod in eccleſiarum detrimentum cedat, non tentant. Quapropter, quod diximus, ampliore nos ocio & tempore longiore abundare oportebat. Sed enim quum fraternã veſtram erga nos pietatem conſeruantes, & dilectionẽ exhibentes, indicto Romæ de voluntate Dei concilio, per Dei amantiſſimi imperatoris literas, nos quoque, vt membra veſtra propria, eò euocaueritis, vt poſteaquam tum quidem ſoli nos calamitatibus addicti atque adiudicati fuimus, nunc tandem in conſentienti ipſorum imperatorũ de vera pietate, concordia, non ſine nobis regnetis: ſed & nos vnà vobiſcum, iuxta Apoſtolicam vocẽ, regnemus: in votis nobis erat, ſi fieri poſſet, vt ſimul omnes eccleſiis relictis, ſeu deſiderio ſeu vſui veſtro, per gratificãdi ſtudium ſatiſfaceremus. Quis enim nobis alas veluti colũbæ tribuat, vt volitemus, & ad vos perueniamus?

Per gratiani impe. literas orientales epiſcopi in Occidentem euocati.

Quum verò id ſi fieret, prorſus eccleſias nudaret, quæ nuper renouari cœperunt, & res hæc multis omnino impoſſibilis ſit. Conuenimus nanque Conſtantinopolim literis proximis adducti, quas reuerentia veſtra poſt ſynodũ Aquileienſem. ad Dei amantiſſimũ imperatorẽ Theodoſium dedit, ad ſolam hanc Conſtantinopolim vſque, profectionem inſtructi, & de vna hac ſynodo ab eis qui in prouinciis permanſere epiſcopis, aſſenſionem acceptam habentes. De longiore autem profectione neque neceſſitatẽ aliquam expectauimus: neque quicquam omnino prius audiuimus, quàm Conſtantinopoli conuenimus. Ad hæc, ea eſt conſtituti temporis anguſtia, vt neque ad iter longius nos inſtruendi ſpatium habeamus: neque omnes in prouinciis cõmunionis noſtræ epiſcopos, de profectione tali certiores facere, & comprobationẽ eorum accipere poſſimus. Quum hæc, & multa præterea alia, aduẽtum compluriũ impedirent: quod reliquum erat, ſimul & ad res pleraſque corrigendas, & noſtram erga vos charitatem declarandam faciendum duximus, vt reuerẽdiſſimos atque honorandos maximè fratres & collegas noſtros, Cyriacum, Euſebium, & Priſcianum, epiſcopos, quo vix laborem Romam vſque alacribus ſubirent animis, exoraremus: per quos, voluntatem & ſententiam noſtram pacificam eſſe, & vnionis coniunctioniſque conſilium & finem ſibi propoſitam habere oſtendimus: ardorẽmque ſimul pro ſaniore fide noſtrum, manifeſtò declaramus. Nos enim, ſiue perſequutiones, ſeu afflictiones, ſiue Imperatorum minas, ſeu magiſtratuum feritatem, ſiue etiam aliam quampiam tentationem & periculum ab hæreticis ſuſtinuimus, pro Euangelica fide Nicææ apud Bithynios à trecentis decem & octo patribus confirmata, quicquid id fuit pertulimus. Eam enim & nobis, & vobis, aliiſque adeò omnibus qui veræ fidei verbum non peruertunt, complacere oportet, quippe quæ antiquiſſima & † baptiſmo conſentanea ſit, credere nos docens in nomen patris & filij & ſpiritus ſancti, videlicet vt diuinitas & poteſtas vna patris & filij & ſpiritus ſancti, & eiuſdem honoris dignitas, & coæternum regnũ in tribus perfectis ſubſiſtentiis, ſiue tribus perfectis perſonis credatur: ita vt neque Sabellij contagio locum habeat, ſubſiſtentiis confuſis, ſeu proprietatibus ſublatis: neque Eunomianorũ & Arianorum & Pneumatomachorũ blaſphemia ſeu maledicẽtia inualeſcere poſſit, ſubſtantia vel natura vel diuinitate diuidẽda, & increatæ conſubſtantialiſque

accuſatio legitima, cur Orientales ad conuentum Romæ venire recti nequeãt.

Mandatarios ſuos Romam Orientales mittunt.

† ἀκόλουθον βαπτίσματι.

Vera trinitatis vnius Dei theologia.

† μεταγενεστέρας.

Verbi Dei incarnatio.

** οἰκονομίαν.*

& coæternæ Trinitati, † posteriore quapiã siue creata seu alteri substantiali natura inducenda. Inhumanationis etiam Domini rationẽ minimè peruersam retinemus, neque vel anima vel mẽte carentem, aut imperfectam carnis * administrationem credentes. Certò quippe scientes, perfectum quidem ante secula fuisse Deum verbum, perfectum verò hominem in extremis diebus propter salutem nostram esse factum. Et fides quidem quæ à nobis constanter depredicatur, in summa sic se habet: de qua ampliorem etiam animorum consolationem percipere poteritis, si non grauabimini decreti libellum, quod Antiochiæ à synodo ibi coacta factum, & item id quoque quod proximè Cõstantinopoli ab vniuersali concilio promulgatum est, legere. In quibus & fusius fidem professi sumus, & hæreses nuper per res nouas exortas, & à nobis anathemate cõfossas, in scriptum retulimus.

Legitima episcoporum consecratio.

Porrò de singularibus ecclesiarum administrationibus, veterem scitis esse sanctionem, & sanctorũ Nicææ cõgregatorum patrum decretum, vt in prouincia quaque, prouinciæ eius episcopi & cum eis, si illi velint, finitimi quoque electiones & consecrationes, ex vsu publico peragant. Iuxta eiusmodi constitutionem, quum alias apud nos ecclesias ordinari atque administrari, tum in celeberrimis quibusque Antistites renunciatos esse, scitote. Proinde in recens fundata, vt ita aliquis dicat, Cõstãtinopolitana ecclesia, quam nuper tãquam ex ore leonis, sic ex blasphemia & maledicentia hæreticorum eripuimus, per miserationes Dei, in vniuersali synodo, communi & publico consensu in ipsius Dei amantissimi imperatoris Theodosij conspectu, clero omni & ciuitate cuncta suffragante, reuerendissimum & Dei amantissimum Nectarium episcopum legimus.

Nectarij electio.

In vetustissima verò, proindeque Apostolica ecclesia Antiochiæ apud Syros, in qua prima venerandum Christianorum nomen extitit, prouinciales & Orientalis diœcesis episcopi cõuentu acto, canonicè & legitimè reuerendissimum & Dei amantissimum Flauianum antistitẽ crearunt, ecclesia tota cõsentiente, & quasi voce vna virum eum cohonestante. Quam electionẽ vt ordinariam & legitimam, synodi etiam communitas comprobauit.

Flauiani.

Cyrillus episcopus Hierosolymitanus.

In ea verò ecclesia, quæ aliarum omnium mater est, Hierosolymis, reuerendissimum & Dei amantissimum Cyrillũ episcopum esse scimus, ritè iamdudum à prouincialibus episcopis electum, qui sanè diuersis in locis plurimùm aduersus Arianos decertauit. a Quæ quum legitimè & canonicè apud nos acta obtineant, vt in eis pietas etiam vestra læta & gratulabunda acquiescat, hortamur, spirituali scilicet charitate intercedente, & Domini timore fauorẽ hominum omnẽ & affectionis in aliquem inclinationẽ contrahente, ecclesiarúmq; ædificationem & commodum consuetudini & gratiæ alicuius singulari præferente.

Quid in episcoporum electionibus spectari potissimùm debeat.

a Vt Nectarij & Flauiani electionẽ gratã ratámque habeant, petunt.

Sic nanque fidei verbo ad consensum & concordiam redacto, & Christiana charitate cõfirmata illud vsurpare, quod ab Apostolis est damnatum, desinemus: Ego quidem sum Pauli, ego autẽ Apollo, ego verò Cephæ. Sed quum omnes nos Christi esse constiterit, qui in nobis diuisus nõ est, Deo bene iuuante, integrum atque indiuisum Ecclesiæ corpus conseruabimus, & ad tribunal Domini cum fiducia & libertate consistemus.

Vnio & concordia ecclesiæ in primis cõsectanda.

Hæc illi contra Arium & Aetium & Eunomiũ, atque aduersus rabiem & insaniam Sabellij, Photini, Marcelli, Pauli Samosateni, & Macedonij scripserunt. Atque itidem Apollinaris quoque res nouas propalam damnarunt, dicentes: Inhumanationis quoque Domini rationẽ minimè peruersam retinemus, neque vel anima vel mente carentem aut imperfectam carnis administrationem credentes.

Condemnatio hæreticorum.

Et in his Apollinaris Laodicensis.

Synodalis epistola Damasi episcopi Romani, contra Apollinarim & Timotheum scripta. Cap. 17.

SEdenim Damasus, vir celeberrimus, vbi hãc quoque hæresim exortam esse cognouit, non Apollinarim modò, sed & Timotheum sectatorem eius exauctoratum semel atque iterum proscripsit. Atque id episcopis Orientalibus per epistolam significauit: quã vt historiæ annecterem, ex vsu esse putaui. Ea de verbo ad verbum sic habet.

Scriptum Damasi Ro. antistitis ad Orientales episcopos.

Quod Apostolicæ sedi charitas vestra debitam exhibet obseruantiam, vobis ipsis plurimùm, & maximè Ecclesiæ sanctæ eo honore tribuistis, filij reuerendissimi. In qua considens sanctus Apostolus docuit, quomodo nos quæ suscepimus gubernacula regere conueniat. Ac nos quidem iudicio nostro, honore tanto inferiores sumus. veruntamen ea de causa, quocunque possumus modo, operam damus, si aliqua ex parte ad gloriam beatitudinis eius accedere possimus.

Damasus contendit imitari Petrum.

Scitote igitur, Timotheum iam olim impurum ac prophanum Apollinaris hæretici discipulum, vnà cum impio eius dogmate, à nobis exauctoratum, damnatúmque esse. Et haudquaquam credimus, reliquias eius ratione aliqua in futurum robur accepturas. Sin verò serpens ille antiquus, qui extra Ecclesiam est, semel atque iterum morsu enectus, ad suam ipsius pœnam reuiuiscat, & vt mortifero veneno suo infideles quosdam pessundet, tentare non desinat, eum perinde atque præsentem pestem declinate.

Timotheus discipulus Apollinaris cum dogmate suo damnatur.

Et simul memoria retinentes fidem Apostolicam, eámque in primis quæ Nicææ à patribus inscriptum est relata, in fide gradu firmo immobiles fortiter atque perseueranter consistite. Et posthac clericos aut laicos vestros, vanas disceptationes, & abrogatas quæstiones, audire non patimini. Iam enim semel typum & formam proposuimus, vt quicunque se Christianum esse agnoscit, illud seruet quod ab Apostolis est traditum, sancto Paulo videlicet dicente: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit.

Fides Nicæna laudatur.

Siquidem Christus filius Dei, Dominus noster, hominum generi per passionem suam plenissimam contulit salutẽ, vt hominem vniuersum peccatis obnoxium à peccato omni liberaret. Hunc si quis siue in humanitate, seu in diuinitate defectum aliquem habuisse dicat, diabolici is spiritus plenus, gehennæ se filiũ esse ostendit. Quid igitur denuò à me Timothei condemnationem petitis? qui & hic Apostolicæ sedis iudicio, præsente etiam Alexandrinæ vrbis episcopo Petro, damnatus est, vnà cum magistro suo Apollinari. Qui etiam in iudicij die debitas pœnas & cruciatus sustinebit. Sin leuiores

Refutatio breuis hæresis Apollinaris.

quosdam

quosdam homines, ille, perinde atque spem aliquam habens, persuasione sua ducit, quicunque veram in Christum spem professione Apollinaris mutauit: indè vt ille peribit Ecclesiæ canoni reluctans. Deus vos, filij reuerendissimi, conseruet incolumes.

Aliud synodale eiusdem edictum, contra varias hæreses compositum. Cap. 18.

Professio catholicæ fidei Damasi papæ, ad Paulinum episcopum. Hæreticarum opinionum quarundam condemnationes, à suo forte conuentu, de quo supr. cap. 10. eod. Sed is conuentus, Constantinopoli actus.

ENimuerò quædam etiam alia, qui in magna vrbe Roma congregati erant, aduersus varias hæreses scripsere. Ea necessariò operi nostro inserenda esse duxi. Et primùm vniuersalis fidei professionem Damasus Papa ad Paulinum in Macedonia episcopum, qui etiam à Thessalonicæ fuerat, misit. Atque inter alia ille hæc quoque commemorat.

Quandoquidem post cócilium Nicænű error iste emersit, vt quidā impuro ore dicere audeat, spiritum sanctű per filium genitum esse, anathemate eos ferimus, qui non cum libertate omni, vnà cum patre & filio vnius & eiusdem substātiæ & potestatis existere spiritum sanctum prædicant. Anathemati itidem subiicimus Sabellij erroris sectatores, qui patrem & filium eundem esse dicit. Anathemate iugulamus Arium & Eunomium qui tametsi diuersis verbis, pari tamen impietate, filium & spiritum sanctum vnum esse confirmant. Item Macedonianos, qui ex Arij radice succrescentes, non impietatem, sed cognomen tantum mutarunt. Item Photinum, qui Ebionis hæresim renouans, dominum nostrum Iesum Christum ex Maria tantum profitetur. Itē eos qui duos esse filios affirmant, alterum ante secula, alterum post carnem ex perpetua virgine Maria assumptam. Anathemate præterea mactamus illos, qui Dei verbum, pro rationali anima in carne humana versatum esse cótendunt. Hoc ipsum nanque Dei verbum, non pro rationali & intellectuali anima in suo ipsius corpore fuit: sed nostram, hoc est rationalem & intellectualē sine peccato animam suscepit & [b] seruauit. Nó minus anathemate persequimur eos qui dicūt, verbum Dei à patre [c] extensione & contractione segregatum esse, & † subsistere id non posse, aut qui finem id suum habiturum esse blasphemant. Eos porrò qui ex ecclesiis in alias transeunt ecclesias, tantisper alienos à communione nostra esse ducimus, dum ad easdem, in quibus primùm electi sunt, vrbes reuertantur. Si quis verò, alio ex vno loco in alium transeunte, in illius adhuc viuentis locum sit per electionē surrogatus, tandiu ille qui vrbem suam reliquit episcopali dignitate carebit, donec successor eius in Domino obdormierit. Si quis non perpetuò patrem, & perpetuò filium, & perpetuò spiritū sanctum esse dicat, anathema sit. Si quis non dicat, filium genitum ex patre, hoc est, ex substātia eius diuina, anathema sit. Si quis non dicat verum Deum esse Dei filium, sicuti verum Deum patrē eius, & illum omnia posse, & omnia nosse, patriq; similem esse, anathema sit. Si quis dicat, quum in carne degens filius Dei in terris fuit, eundem in cœlis & cum patre non fuisse anathema sit. Si quis dicat, in passione crucis filium Dei & Deum verbum, diuinitate, & non carne vnà cum anima, quam in serui sibi assumpta forma, vt sancta scriptura dixit, induit, dolorem pertulisse: anathema sit. Si quis non dicat Dei Verbum carne passum, & carne crucifixum, & mortem gustasse, primogenitum factum ex mortuis, pro eo atque vita est & † viuificans, quippe Deus anathema sit. Si quis non dicat, eum in carne quam assumpsit, ad dextram patris sedere: in qua etiā adueniet iudicaturus viuos & mortuos, anathema sit. Si quis non dicat, spiritū sanctum verè & propriè ex patre esse, quemadmodum & filium, eundémque Deum Dei verbum, ex diuina substantia, anathema sit. Si quis dicat, spiritum sanctum creaturā, aut per filium genitū esse, anathema sit. Si quis non dicat, patrem per filiū posteà incarnatū & spiritum sanctū creasse omnia, visibilia videlicet & inuisibilia, anathema sit. Si quis non dicat, patris & filij & spiritus sancti vnam deitatem, potestatem, potentiam, vnam gloriam, [a] vnam proprietatem, vnū regnum, vnā voluntatē & veritatem, anathema sit. Si quis non dicat tres esse veras personas patris & filij & spiritus sancti, æquales, semper viuentes, omnia & visibilia & inuisibilia continētes, omnia potentes, omnia iudicātes, omnia viuificantes, omnia creantes, omnia seruātes, anathema sit. Si quis non dicat spiritum sanctū perinde atque filium & patrem ab omni creatura adorandum esse, anathema sit. Si quis de patre & filio rectè sentiat, de spiritu verò sancto hallucinetur, hæreticus est. Quoniam omnes hęreticos, de filio Dei, & de spiritu sancto perperam sentiētes, in Iudæorū & ethnicorum infidelitate hærere constat. Si quis diuinitatem diuidat, † singillatim Deum patrem dicēs, & Deū filium & Deum spiritum sanctum, & contendat [b] tres deos dicendos esse, & non vnum Deū propter vnam diuinitatē in tribus subsistētiis, vnámque potestatem, quam esse credimus & scimus, patris & filij & spiritus sancti: aut ediuerso subtrahens filium & spiritum sanctum, existimet solū patrem Deum dicēdum, vel vnum ipsum Deum credendum esse, anathema sit. Nam nomē deorum & angelis, & omnibus sanctis, à Deo per gratiam impositum atque tributum est. De patre autem & filio & spiritu sancto, propter vnā & æqualem diuinitatem, non deorum nomina, sed Dei nostri nomen significatur & declaratur. Vt credamus, nos in patrem & filium & spiritū sanctum tantum baptizari, & non in archangelorum aut angelorum nomina: sicuti hæreticos, aut Iudæos, aut ethnicos insanos. Ipsa igitur hęc Christianorum est salus, vt fidem habentes Trinitati, ipsi patri & filio & spiritui sancto, & baptizati in ipsam, vnam scilicet Deitatem & potestatem & diuinitatem & substantiam, in ipsum Deum credamus.

Marginal notes: *[b] ἀνέλαβεν.* *[c] τῇ ἐκτάσει καὶ τῇ συστολῇ.* *Aduersus episcopos ex vna sede in aliam transeuntes.* *† ἀνυπόστατον εἶναι.* *† ζωοποιός.* *[a] κυριότητα.* *† ἀνὰ μέρος. Quædam exemplaria non habent, Tres.*

De rebellione Maximi. Et vt Iustina mater Valentiniani, negocium facesserit Ambrosio episcopo Mediolanensi, & populus propter eum seditionem mouerit: & de Beneuolo subnotario. Cap. 19.

Alemanicum bellum. Maximus è Britannia tyrannus prodit.

HÆc quidem Gratiano adhuc superstite acta. Quum autem synodi, quas diximus, celebrarentur, & Gratianus bello Alemanico occupatus esset, Maximus quidam ex Britanniæ partibus coortus, tyrannus extitit. Et quia vniuersum Romanorum im-

perium sibi subiicere in animo habuit, Valentinianum primùm aggressus est, etiamnum adolescentulum, in Italia degentem: quum quidem Probo, qui consularem obtinebat potestatem, rerum ibi administrandarum summa commissa esset. Quo tempore Iustina etiam magni quidem Valentiniani coniunx, iunioris autem mater, Ariana dudum infecta labe, quum marito viuente de ea propalàm non quicquam agere, neq; eos affligere qui ὁμοούσιον consubstantialis fidē profitebantur, ausa fuisset, iuuenili admodum filij ætate tum confisa, Mediolani, quò se receperat, negociū Ambrosio magno, cuius suprà quoque meminimus, exhibuit, & ecclesias ibi turbauit, nouas aduersus vetum dogma res molita. Magnopere nanque, vt a Ariminensis fides obtineret, contendit. Et naturę illecebris atque inescationibus freta, hamum primùm filio, quem ille tener adhuc, neque dum discrimen boni & mali habens, deuoraret, præbuit. Conata verò etiam est Ambrosium in potestatem suam redigere: facile, se rem quam volebat consecturam esse arbitrata, si illum expugnasset. Postquam ille verò magis etiam contraria docuit, & illam quidem vt à cœpto desisteret cohortatus est: filio autem eius, vt paternam simul & religionem & hæreditatem integram retineret, admonito: varietatē quoque dogmatum, quod videlicet ea quā mater induceret sententia prorsus cum Christi doctrina & Apostolorum prædicatione pugnaret, proposuisset: grauiter id ferens Iustina, fraude puerum est aggressa. Et veluti contumelia affecta esset, episcopum apud illum calumniata est: & vt in eum etiā animaduerteretur, postulauit. Atque ille calumniis eis credens, militarem manum misit, & † Cetrarorum agminibus ecclesiā cinxit: qui vi tandem, quum per irruptionem intra sacras ædes peruenissent, confestim Ambrosium correptum traxere, & in exilium agere voluere. Cæterùm vrbis multitudo illi circumfusa restitit: & mortem sibi perferendam potius statuit, quàm vt sic antistitem suum tractari pateretur. Qua re amplius ad iram cómota Iustina, decretum suum lege etiam cōfirmare cōtendit. Itaque Beneuolum, qui in decuria scribarum in sacrarum constitutionum tabulario militabat, ad se acciuit: & furore serueos, quamprimùm legem edi iussit, vt ecclesiæ omnes in decretis Ariminensibus acquiescerent. Quod vbi ille facere detrectauit, erat enim ὁμοουσίου consubstantialis fidei studiosus, hominem inescatione alliciēs, ampliorem illi, si quod ipsa iuberet fecisset, honorem est pollicita. Verùm ne ita quidem id illi persuadere potuit. Cingulum nanque suum sibi detractum ad pedes Principis fœminæ deposuit, neque eum ipsum quem habebat, neque splendidiorem etiam tanquam impietatis præmium, honorem retinendum esse ratus. Sed enim quum insuper ei magis instaret, atque ille nunquam se sententiam mutaturum esse vehementer confirmaret, aliis euocatis, statim legem composuit. Constituit autem, vt tuto atque liberè, qui eadem sentirent, quæ episcopi Arimini, ac deinde etiam Constantinopoli congregati statuissent, conuentus haberent. Quod si qui diuersæ essent opinionis, illis obsisterent, & aliud quàm noua ista imperialis constitutio mādaret, petere auderent, eos morte mulctandos esse sanxit.

Probus res Italiæ administrat. Iustina Ariana Ambrosio negocium facessit. Pessime ibi res geruntur, vbi fœminæ arrogantes regnāt. Ambrosius ei strenuè resistit. a Ariminensem fidem ea inducere contendit. Idem à militari manu in templo capitur. πελταστῶν. † De motu Germanico anni 1546. versiculi Caussam consilius texitis improbis. Qualem perdumata iā probe Gallia Omni. cum peteret Marte tyrannico Vrbes Maximus Italas. Sacrorum titulo perfida filio, Iustinæ arma ferox acrius inferēs Victus succubuit qui sine prælio. Vt Diuūm non sine nomine. Populus ecclesiæ eum defendit. Beneuolus scriba imperialis. Per eum Iustina edictum aduersus orthodoxos episcopos conscribere cogitat. Beneuolus ea in re Iustinæ operam nauare recusat. Fidelis & orthodoxi secretarij exēplum pulcherrimum Beneuolus.

* *Præclarum est apud Theodor. lib. 5. c. 13. Ambrosij ad Valentinianum iuniorem verbum. Tum iuuenis indignatus, propalam è templo Ambrosium exire iussit. At illi Libens id, inquit, non fecero. Neque enim lupis ouium caulam prodam, neque blasphemis templum diuinum concedam. Quòd si necare me vis, in ipsa ecclesia in me ensem aut cuspidem stringe. Ego libenter enim cædem eam tulero.*

Iustina filij sui nomine constitutionē contra catholicos per alios notarios perscribit.

De Gratiano, vt dolo ab Andragathio sit interfectus: & vt Valentinianus iunior tyrannum Maximum timens, in Illyricum peruenerit. Caput 20.

QVum in hoc sic imperatoris mater esset, & studio omni in id incumberet, vt constitutio eiusmodi seruaretur, fama increbuit, Andragathij dolo, qui Maximi tyranni dux erat, Gratianum imperatorem necatū esse. Andragathius enim iste in curru lecticæ imperiali persimili, ad quem mulæ iunctæ erant, latens vehebatur. Iusserat is satellitum Gratiani ductoribus renunciari, imperatoris adesse coniugem, vt scilicet ei ille cum apparatu magnifico obuiam honoris caussa progrederetur. Id vbi Gratianus audiuit, quod non ita pridem eam duxisset, & iuuenis esset, mulierémque vehementer amaret, desiderio eius videndæ ingenti accensus, apud Lugdunum Galliæ vrbem, satis inconsideratè amne superato, in hostiles manus, perinde atque cæcus esset, incidit. Andragathius namque lectica exiliens, Gratianum statim comprehendit: & breui pòst eum vt * bellatorem atque victorem optimū interfecit. Qui vrbes suas moderatè & iustè administrans, & paternam fidei opinionem adaugēs, ita vitam sine liberis finiit, viginti & quatuor annos natus: quum annis quindecim vnà cum Theodosio, solus autem anno vno & mēsibus sex imperasset. Ea clade renunciata, Iustina iram aduersus Ambrosium suā remisit a. Porrò Maximus ingēti atque forti exercitu ex Britānis, & finitimis eorū Gallis & Celtis, aliísque loca ea incolētibus populis coacto, in Italiā ducebat, Valētiniani etiam iunioris imperium ibi in potestatem suam peruenturum esse arbitratus. Iam enim, quod Gratianus habuerat, obtinebat. Copias autem eas ducebat b, illo quidem sub prætextu, vt ne quid de patriis dogmatibus per res nouas immotaretur, & vt ecclesiam constitueret atque ordinaret: non enim, quæ Ambrosio à Iustina acciderant, ignorabat. reuera autē omnē, quod dicitur, lapidem mouens, illud agebat, vt tyrāni opinionem à se amoliretur, & Romanorum imperium non tam vi quàm legibus sibi parasse videretur. Itaque ad Valentinianū scribens, Imperatorem se renunciatum esse significauit: & eum simul, vt bellum cum vera pietate gerere supersederet, paternámque religionem integrā atq; illæsam cōseruaret, cohortatus est: literis eis etiam, nisi obsecūdaret, minis additis. Ea porrò verba factis ipsis cōprobauit. Cū exercitu enim, quē secum habebat, Mediolanum versus vbi ille erat progressus est. Valētinianus autem expeditione atq; aduētu tyrāni cognito, ne quid se indignum pateretur veritus, in Illyricū profugit. Atque inde Thessalonicā venit: experiētia eductus, quem maternorū cōsiliorum perceperit fructū.

Miseranda cædes Gratiani quam in eo patrauit Andragathius, Maximi tyranni dux.

* *χαλὸν ἀριστία.*

Iustina casu Gratiani audito, mitior fit.

a Maximus Gallias in potestatem suam redegit.

b Tyrannidi sua defensionem religionis catholicæ prætendit Maximus.

Idem Italiæ imminet.

Maximi ad Valentinianū iuniorē literæ.

Idē in Italiā aduersus Valentinianum venit.

Valentiniani fuga.

Maximus sibi imperalia symbola sumpsit.

Fuit cum eo ibi & matet & præfectus Probus. Valentinianus etiam temporum necessitate addnctus, vel inuitus, impetialia Maximi, à quo ad cum legati venerant, insignia admisit.

Vt Theodosius sine pugna & sanguine tyrannum vicerit, & de fama ab Arianis contra Theodosium sparsa, & de Symmacho philosopho, vt eum Theodosius venia sit dignatus. Caput 21

Theodosius tyranni res secundas, & Valentiniani casum, persequutioni orthodoxorum adscribit.

LAudatissimus imperator Teodosius vbi vidit quæ aduersus Ambrosium rerum nouandarum studio incepta atque perpetrata fuerant: & simul de tyranni legatione, & præterea quæ is profugo iuniori imperatori scripserat, cognouit, non mirandum esse putauit, quod in tanto metu imperator is esset: tyranno autem tantum suppetierit virium, vt imperatorē in fugam verterit. Ille enim, inquit, rectæ fidei opinioni subsidium fert: imperator verò, dum rectam sententiam oppugnat, contra Deum bellum mouet. Et tu quidē cœlesti armatura nudatus, fugæ te cōmisisti: ille autem recta opinione munitus, superior est, & herum suum vincit. Prorsus enim veræ pietati, autor & legislator eius adesse solet. Atque hæc quidem, quum longè adhuc abesset, Theodosius ad Valentinianum scripsit. Breui verò pòst, exercitu strenuò collecto, contra tyrannum duxit. Metuebat nanque, ne contra iuniorem imperatorem Maximus rem etiam rectè gereret: atque inde maioribus comparatis viribus, Orientis etiam imperium sibi subiiceret. Fuit tum Persarum apud eum legatio, pacem petens. Filius quoque alter, ex Placilla ei nono Septembris mensis die natus est, quem Honorium nominauit. Sed enim exercitu rebus omnibus magnificè instructo, & Arcadio filio Cōstantinopoli relicto, Thessalonicam profectus est, vbi Valentinianum conuenit. Et primum animam eius fide paterna restituta, & morbo mæroris depulso, curauit: deinde bono etiam animo esse, neque de imperio metuere eum iussit. Legatos autem qui à Maximo venerant, neque reiecit prorsus, neque propalàm admisit. Copiisque receptis, ad Occidentem in Italiam contendit. Fama verò inde, pro eo atque cuique visum erat, afferebatur. Consueuerunt enim homines, etiam de rebus quas ignorant, sermones confingere: & maiores quoque, præcipuè si quam habent causam & prætextum de eis quibus fauent, rumores excitare, vt qui rerum semper nouarū cupidi sunt. Quod tum quoque Cōstantinopoli accidit. De bello enim alius aliud commentus, in vulgus id spargebat: omnes verò deteriora magis nunciabant. Et quanuis nemo bello interfuisset, perinde tamen atque in re præsenti bellum geri vidissent quæ ibi accidissent narrabant. Porro Ariani, qui ab ecclesiis repulsi fuerant, in animis ipsi suis bellum agitantes, rumores ferebant, imperatorem scilicet à tyranno victum, & tot atque tot nostrorum cæsos esse, primo quoque etiam tempore imperatorem ipsum in tyrāni manum peruenturum. Et quum alia quædā insuper vulgarentur, quæ ab eis excogitata fuerant, pro veris certísque rebus habebantur. Proinde concursu ingenti facto, vecordi confidentia & impetu, in episcopi Nectarii ędes ignem iniecerūt, eásque incenderunt, propterea quòd ecclesias is moderaretur. Atque hæc quidem sic agebantur. Imperator autem Theodosius bellū ex sententia gessit. Milites nanque quos tyrannus habebat, apparatum bellicum & ingentes Theodosii copias veriti, ipsaque adeo fama earum territi, * tyrānum captum ad imperatoris pedes abiecere. Et Theodosius, quòd se Gratiano, quo cum fœdus pepigerat, iniuriam, si tyranno parceret, neque ab eo cædis patraiæ pœnas sumeret, factutum esse putaret, confestim illum necari iussit a. Andragathius verò, qui Gratianum fraude circumuentum occiderat, vbi quid Maximo accidisset cognouit, cum ipsis armis in præterfluentem amném insiluit, atque ibi interiit b. Ita Valentiniano iuniori imperium omne restitutum est. Et Theodosius bello feliciter confecto, cum imperatore iuniore Romam victor ingressus, clarissimū lætus egit triumphū. Rectè etiam is in Italia Mediolanensium constituit atque ordinauit ecclesiam, quum è vita cōmodum c Iustina excedisset. Theodosius, quum adhuc Romæ esset, è Constantinopoli eò ad se filium d Honorium, valde adhuc tenerum, adducendum curauit. Et quum Romæ victoriæ sacra peregit e, tum clementiam placabilitatémque suam manifestò declarauit: potissimùm verò in Symmacho viro consulari. Hic nāque senatus Romani princeps, in magna propter egregia quæ in eo erant ornamenta, fuit admiratione, maximéque propter eloquentiam & peritiā latini sermonis laudatus est. Multas enim, & admodum præclaras Romana lingua edidit orationes. Scripsit etiam ad Maximum tyrannum adhuc superstitem. Quam ob causam * criminis perduellionis & læsæ maiestatis reus factus, quòd se damnatum iri metueret f, tanquam ad asylum in ecclesiam confugit. Adeò autem imperator ille religiosè Christianismum coluit, & adeò ecclesiæ fuit obediens, vt non eos modò qui eiusdem cum eo essent fidei, magnoperè honorarit, & præclaram illis opinionem conciliare studuerit: verùm etiam Nouatianos, idē nobiscum vna re excepta sentientes, ciuiliter & placidè admiserit g. Itaque Leontius Nouatianorum ecclesiæ tum in Romana vrbe antistes, qui deprecator apud eum pro Symmacho fuit, spe sua frustratus non est. Nā ei gratificatus imperator, peccatum tantum Symmacho remisit. Qui veniam cōsequutus, orationem qua se defendit, ad imperatorem conscripsit. Et bellum quidem Occidentale tali initio cœptum, optatum Deo bene adiuuante habuit finem.

Honorius filius Theodosio nascitur.

Theodosius contra Maximū in Italiā exercitum duxit.

De bello isto vulgus rerū nouarum cupidum varios, eósque vanos & falsos rumores spargunt.

Quam multa dementes in Theodosium cōfixit Arii factio, quæ ducis Clarum prodenāt triumphū vanafuisse Deus probauit.

Ariani propalàm per mendacium aduersa de imperatoris rebus vulgant.

Iidem Constantinopoli domum episcopalem Nectarii incendunt.

At Theodosius cecitè rē gerit.

Maximus tyrannus in potestatem eius peruenit.

** Andragathius αὐτόχειρ in fluuio se submergit.*

b Valentiniano iuniori imperium restituitur.

c Iustinæ mors.

d Honorius Romam perlatus.

Theodosius Romæ triumphat.

ἔνοχος τῶ τῆς καθοσιώσεως ἐγκλήματι. e idem in multis criminis læsæ maiestatis reos, & maxime in Symmachum consularem & oratorē egregium, clemens & benignus.

f quum idololatra esset, in ecclesiā confugit, atque ibi seruatus est.

g Leōtius Nouatianus Romæ episcopus Symmacho impunitatem impetrauit.

* *conferat mihi quæso pius prudensque lector, cum tyrannide Maximi istius, per circunstantias omnes, seditionem & rebellionē Germanicam, eiusque exitum, quē An. 1546. & 1547. vidimus & rem prorsus eandē inueniet. Mores rediisse, qui Theodosii fuere mores, tempore pessimos, cum Maximus bello periret imperii socius rebellis.*

De fœdis consuetudinibus & moribus, quas ex vrbe Roma vicit imperator Theodosius. Caput 21.

THeodosius imperator, quum in Italia moraretur, plurimum emolumenti in Romanam contulit vrbem, quum ea quæ antea non

Theodosius vrbi Rom. multū commodauit.

Socrat lib 5. cap. 18.

habebat liberalitet tribueodo, rũ pleraque quæ antiquitus ei erant fœda atque pudenda adimẽdo Fuit enim Romæ probrũ quoddam tale: Erant ibi ædificia maxima, in quibus annooa vrbis asseruabatur. Qui verò præfecti eis erãt, Romana lingua mancipes dicti, temporis processu prædonum domicilia effecerãt. Quum enim ad latus c..iusque ædificij, iuxta loci situm, in parte inferiori pistrinum esset, qui ei præfuere, tabernis constructis in quibus etiam meretrices ad quæstum prostabant. per illas insidias eis tendebant, qui annonæ comparãdæ gratia ad domos eas veniebant. Erant verò, qui eam tantum ob causam vt fœdæ voluptati inseruirent, eò accedebant. Machina enim quadam ea prostibulo in pistrinũ deferebãtur. Potissimũ vero peregrè aduenientibus & aduenis hoc accidebat. Qui deinde ad eum modũ capti, & necessitate circumuẽti, molere per vitam omnem cogebantur: vsque adeo libertate, & aliquo inde reditu negato, vt necessarij & propinqui eorum iamdudum eos fatis concessisse opinarentur. In hanc decipulã quidam etiam Theodosij miles incidit. Atque vbi illi quoque, sicuti & reliquis, abire inde noo permitteretur, stricto quem ad femur suspẽsum gerebat ense, eos qui se retinebant, interemit. Et alij, ne idem paterentur, metu cõterriti, abire eũ sunt passi. Eam rem postquam Theodosius cognouit, nequã illos homines supplicijs subdidit prædonũq; latebras illas & lupanaria ea fundamẽtis ipsis euertit Atque vnam quidẽ hanc fœditatem in principe vrbe sic Theodosius sustulit.

Latrocinia occulta pistrinacum & fœda lupanaria sustulit.

Alteram autem illam: Si quando mulier in adulterio comprehenderetur, non coercione criminis, sed potius accensione libidinis, Romani in eam animaduertebant. Domunculæ enim arctæ, quæ adulterium commisisset, inclusam impudenter deinde impotentem cuiuslibet voluptatem & petulantiam explere permittebant. Et quod omnem excedit absurditatẽ, tintinnabula sibi homines libidinosi, imputi concubitus tẽpore accommodabant, vt commota illa resonarent, & prætereuntes quandocunque flagitium, tantum non lateret, sed potius tintinnabulorum sonitu pœna ille cum iniuria & contumelia coniuncta indicaretur. Quam & ipsam vbi cognouit, pudicissimus nõ tulit imperator, sed tam impudentem & obscœnam consuetudinem aboleuit. Nam & sistra (ita enim quæ ad H tantam contumeliam extructæ erant domũculæ vocabantur) omnino euertit, & adulteras aliarum legum coercionibus constitutione lata subiecit. Duabus hisce contumelia plenis consuetudinibus diuinissimus imperator vrbẽ Romam liberauit. Et rebus omoibus rectè constitutis, Romam quidem & imperium Occidẽtale Valentiniano administrandum reliquit: ipse verò cum Honorio filio Constantinopolim est reuersus.

Adulteræ Romæ adiculis exiguis publicetus includebãtur & ad libidinem omnium prostituebantur.

Theodosius eã quoque indignitatem sustulit.

Legitimam adulterij pœnã renouauit.

Quatuor eius Constitutiones extant in C. sub tit. Ad leg. Iul. de adult.

Theodosius cũ Honorio Cõstãtinopolim reuersus.

De angelica Arsenij magni vita, qui antea Imperatorum præceptor fuerat.

cap. 23.

Arsenius filiorum Theodosij præceptor.

SVb idem tempus, imperator liberis suis virtutis magistrum præficere volens, Arsenio illi, cuios gloria terram sub sole omnem peruagata est, inuento, eos commisit: quibus ille suscep- E tis, qoum disciplina omni præceptoris, tum liberali educatione patris illis loco fuit. Imperator enim illum, ne quem ex imperij sublimitate conciperet metum sed illis potius vt seruus vteretur, admonuerat. Tantum verò, vt id ille fecerit, abest, vt insigni modestia & moderatione diuersum potius fecerit. Et qoum derepẽte Theodosius ad eos aliquando venisset, pueros quidẽ cum splendore magnifico considentes, Arseniũ autem inter docendũ eis astantem reperit. Qua de causa imperator indignatus, quum illos insignibus principalibus nudauit, tum sempiterna memoria dignum, & verè imperiale illud verbũ est proloquutus: Si tales se præbituri essent, vt mores vitãmque suam ad disciplinam & leges Dei componerent, propensum & illum fore, vt eis imperiom in manus tradat, ad ciuium & sub- F ditorum commodum & vtilitatem accommodatum: sin minus, conducibilius eis esse dixit, vt sic priuati vitam exigerent, quàm doctrina nulla cum periculo imperarent. Sed grauis ea prouincia Arsenio visa est, qui curas eiusmodi odisset, & à talibus turbis & tumultibus alienissimus esset. Proinde Deũ est precatus, vt honesta præberetur causa, qoa præsentibus liberaretur vincolis. Et Deus breui id fecit. Admisit delictum quoddam Arcadius: quod quia impunitum relinquere nõ potuit, ferula illum coercens Arsenius castigauit. Atque ille factum id tanquam iniuriam ægrè ferens, mortem ei est molitus. Consilium id clàm cœptum vbi Arsenius resciuit, insolenti vestitu illo reiecto, quàprimum in Scetim se contulit, & cœlitùs ad se G delatam vocem audiuit: Arseni, tumultos fuge, & saluabere. Et viuẽte quidem Theodosio, latuit. Postquam autem Arcadius ad imperium peruenit, angelicam eum cõsectari vitam innotuit. Proinde imperator ad eum scribens, quum precationem benedictionẽmque eius, tum peccati gratiam ab eo petiit. Eidẽmque, vt Aegypti totius tributũ pauperibus præberet, permisit. Sed hoc ille non recepit. Quum verò ad virtutem summam peruenisset, rusticum se & literarum omnium impetitum esse assimulauit, quum quidem monomenta memoria digna & libros plurimos reliquerit: quos historia, quæ de eo est conscripta, refert. Et ad hodiernum vsque diẽ, in Sceti atque Romæ & Cõstantinopoli monastica eius vita in primis celebratur. Potuissem quidem quædam illius facetè dicta præclaréque acta commemorare. Quum verò propositum argumenmm me alia persequi cogat, ad historiam eius lectorem reiicio: mihíque eò vnde digressus sum, redeundum esse duco.

Seneriũ vult esse præceptorem erga filios suos Theodosius.

Memorabile Theodosij dictum de filiis suis.

Arcadius præceptori, ob illata sibi verbera necem minatus est.

Arsenius præceptor se subducit, & monachatum cõplectitur.

Arcadius culpam apud Arsenium deprecatur.

Arsenij laus.

De episcoporum successione: & de tumultu qui dennò Antiochiæ obortus est, propter Flauianum Paulino defuncto, & vt postea imperatoris & Theophili Alexandriæ episcopi opera, ecclesiæ eius dissidium sit sopitum, magna cum difficultate populo in concordiã redacto. Cap. 24.

Theophilus Alexandrinus Ioannes Hierosolymitanus episcopi.

EAdem tempestate Timotheus, & Cyrillus, qui in Alexandrinæ & Hierosolymitanæ ecclesiæ thronis enituerant, vita defuncti, alter quidem Alexandriæ Theophilum, alter autem Hierosolymis Ioannem successorẽ habuit. Paulò verò

Marinus Constantinopoli Demophilo apud Arianos successit.

verò pòst, quum & Demophilus, qui Constātinopoli Arianæ præfuerat religioni, vitā morte commutasset, qui factionis eius erant, administrationem eam Marino cuidam Thraci, qui alij episcopatui præfectus fuerat, commisere. Sed is quum ibi non ita diu durasset, discessit. Sub quo etiam Arianorum secta in duas factiones est dissecta, sicuti postea dicemos. Et Dorotheus, qui Antiochiæ in Syria *, vt hæresi ei præesset, electus fuerat, tanquam illo ad id munus obeundum magis idoneus, Constantinopolim inde venit, & sectæ suæ præuit.

Pro Marino substituitur Dorotheus.

Antiochiæ Pauliniani Euagrium sibi episcopum aduersus Flauianum legerunt.

Interea Paulino quoque Antiochiæ defuncto, qui autoritatem eius & auspicia secuti erant, suos sibi conuentus, Flauianum auersantes, egēre, veluti qui iusiurandum Meletio præstitum minus decenter & illegitimè violasset: quum quidem illi de dogmate nihil ab eo dissiderent. Euagrium autem quendam postea Paulino surrogarunt. Atque eo breui mortuo, alius in locum eius, Flauiano renitente, substitutus non est.

Pauliniani suos sibi conuentus cogūt.

Qui igitur à Flauiani communione abhorrebant, seorsim sicuti dictum est, conuentus ecclesiasticos celebrarunt. Paulinus quidem, vbi Meletius decessit, vniuersam ecclesiæ administrationem suscipere voluit. Verùm ei episcopotum restitit cœtus. Minus enim conuenire dicebant, vt is post Meletij mortem, locum illius sortiri deberet, qui consilia eius repudiasset: sed vt ille potius ouiū pastor fieret, qui labore multo ouile eius † confetuasset. Quæ sanè res, vti dictum est, simultatē diuturnam inter Occidentales & Oriētales excitauit. Et Occidentales neque post Paulini obitum animorum suorum aduersus Flauianum acerbitatem deposuerunt: post Euagrij etiam mortem illi succensentes, idque Euagrio contra ecclesiasticas sanctiones omnes antistiti designato. Solus nanque Paulinus episcopum eum destinauerat, canonibus multis proculcatis. Nō enim illi moriturо alium in locum suum surrogare episcopum permittunt, sed episcopos prouinciæ omnes ad electionem scilicet coire iubent: quin etiam sine tribus episcopis, episcopi electionem & consecrationem fieri non debere statuunt. Hæc quum intelligere nollent, Euagrium illi quidem susceperūt, Flauianum verò prorsus repudiarunt, vsque adeò vt eius causa, imperatoris etiam obtunderent aures.

Propter Paulinum & Flauianū diuturnum fuit inter Occidentales & orientales dissidiū.

† Euagrius.

Paulinus quoque non rectè moriturus sibi Euagriū substituit.

Legitima episcopi electio, et consecratio

Pauliniani cōtra Flauianū apud imperatorem queruntur.

Imperator Flauianum Romā ire iubet.

Qui cum molestia hac de re sæpius conuentus, quū Flauianum Constantinopolim euocauit, tū Romam etiam adire coëgit. Atque ille hyemis incommoditatem prætexens, vere illucescēte, imperata se executurum esse pollicitus est. Ac tum quidem dimissus, ad gregem suum Flauianus rediit, nihilque non tentauit, vt eos qui per seditionem secesserant, sibi coniungeret. Quod etiā paulatim demum effecit, conciliato sibi postea Alexandrino episcopo Theophilo, per quem optimè quoque Damasi Romani antistitis fauorem est consequutus. Ambo enim isti Flauiano plurimum infensi fuerant, quòd non modò iurisiurandi sacramentum violasset, verumetiā plurimum causæ præbuisset, vt homines idem dogma profitentes, tantopere per secessionem inter se dissiderent. Vbi verò Romam adire Flauianus moratus est, diuus Damasus, & post hūc Siricius, atque huius postea successor Anastasius literis suis pietatē imperatoris perstrinxeruo: illud ei obiicientes, quòd bella ille quidē sua primo quoque tempore conficeret: eos autem qui insolenter se in Christum gererent, illiúsque sacras constitutiones præter rationem omnem contemnerent, tyrannidem suam exercere pateretur.

Flauianus sibi Theophilum Alexandrinū, & per eum deinde Damasum quoque Ro. conciliat.

Ro. 3. episcopi, Damasus Siricius. Anastasius. Romani pontifices Theodosium, quòd Flauianum nō coerceret, perstrinxerunt.

Itaque illi imperator denuò accito, Romanæ profectionis suscipiendæ necessitatem imposuit. Et ille postquam Constantinopolim venit, sapientissimè libertate dicendi apud imperatorem vsus: Siquidem ô imperator, inquit aliqui religionem meam, tāquam minus rectam, aut vitam etiam, veluti episcopali muneri non conuenientem, arguunt & reprehendunt, accusatores ipsos iudices accipio: in sententia quam illi laturi sunt, vel inuitus acquieturus. Sin de throno & cathedra lis est, nihil opus iudicio est: statim nanque cuiuis cedā, & me à præsidendi honore longissimè seiungā. Tu vero, ô imperator, cui placitum est Antiochenam sedem committe.

Excusatio Flauiani, episcopatum Antiochenum Theodosio resignatis.

Tantam viri eius dicendi libertatem & constantiam Theodosius admiratus, in patriam eum suam redire, & quē sortitus fuerat gregem ritè pascere iussit.

Imperator Flauianum in Antiochiam remittit.

At vbi satis longo intercedente tempore, Romam rursus imperator venit, eisdem reprehensionis & accusationis aculeis ab episcopis est expetitus, perinde atque Flauiani † tyrannidem comprimere supersederit. Ibi tum, quódnam tyrānidis genus id esset, vt in medium proferrent, Theodosius eos est hortatus: seipsum Flauianum, & veluti syndicum atque patronum eius designatum esse, subiiciens. Atque vbi illi, cum imperatore iure non contendendum esse dicerent, suasor illis fuit, vt ecclesias postea per concordiam coniungerent, contentionem tollerent, & inutile dissidendi atque iurgandi studium extinguerēt. Paulinus siquidem, inquit, iamdudum viuere desiit. Euagrij autem electio, non secundum ecclesiæ constitutiones processit. Insuper verò ecclesiæ Orientales omnes valde ex Flauiani episcopatu pendent. Ad hæc neque Asianæ, neque Ponticæ, neque adeò Thraciæ ecclesiæ, se ab illius communione abstinent. Illyricum denique omne, illum Orientalium ecclesiarum primatū curam obtinere nouit.

Idem Romæ apud episcopos Flauianum defendit.

• Durauit tamen dissidiū vsque ad imperium Arcadij & episcopatum Chrysostomi.

Talibus imperatoris dictis episcopi Occidentales ad lenitatem adducti, contentionem se soluturos, simultatem depósituros, & legatos, si qui inde venirent, suscepturos esse, receperunt.

Episcopi Occidentales placantur.

Ea re Flauianus cognita, Theophili iram placauit. Qui deinde presbytero suo ad Damasum misso (Isidorus is erat) inimicitias omnes • soluit: E re ecclesiæ esse illi renuncians, vt propter populi concordiam Flauiano delictum, quòd iuramento violato admiserat, remitteretur.

Theophilus Alexandrinus Isidorum precatorem pro Flauiano Romam misit.

Verùm & ipsemet oratores Romam misit ex episcopis, & item presbyteris & diaconis Antiochenis: viros laudatos, quorū princeps erat Acacius, qui ecclesiā BerrhϾ apud Syros gubernabat, & gloriam magnam terra marique consequutus fuerat.

Flauianus ipse quoque oratores suos eo ablegauit,

Eorum princeps Acacius Berrhæus.

In inimicitiis, quæ ad decem & septem annos durauerant, sopitis, ecclesiis concordiam conciliarunt †. Nam communione cum Occidentalibus redintegrata, Antiochena quoque plebs pacem paulatim est complexa. Itidem verò, ea re cognita: Aegyptij episcopi, longi temporis contentione extin-

Innocentius Ro. episcopus. episcopi Hierosolymitani.

† Concordia inter Occidētales & oriētales reconciliata.

Episcopi Alexandrini

Ariani extra vrbē Antiochia conuētus egere.

tincta, ad coocordiam se adiunxerunt. Romanæ tum ecclesiæ præfuit Innocētius, Anastasij successor * Alexādrinæ Theophilus, vir cordatus, & virilem obtinens mentem. Successit is Timotheo, Timotheus fratri Petro, quem magnus præcessit Athanasius. Hierosolymis verò pòst Cyrillum Iuannes, & post hunc Nepos episcopalem sedem est sortitus. Ad hunc modum, Deo charus imperator ecclesiis pacem restituit. Ariani autem, Antiochia omnino relicta, extra vrbis mœnia cunuētus suos habuere. Res Aotiochenæ sic se habuere.

De seditione Alexandriæ propter demolitionem templorum idolorū orta: & de singulari ea in re Theophili episcopi Alexandrini studio & opera.

caput 25.

Theodosij cōstitut. de euertendis idolorū templis.

Quid de earo decessores statuerint imperatores.

Constantinus.

Cōstantius & fratres eius.

Iulianus.

Iouianus.

Valētinianus.

Valens.

Idololatria sub Valente liberè culta.

Ineptiæ idolomania.

EOdem porrò tempore maxima etiā Alexandriæ excitata est turba, talem ob causam. Postquam fidelissimus imperator ecclesiis quātum potuit, pacem præstitit, aduersus Græcos errores omne conferens studium, coostitutiones tulit: quibus sanxit, vt simulacrorum delubra, vbicunque locorum in imperio suo inuenirentur ex ipsis fundameotis euerterentur. Nam Maximus ille Constantinus, qui ingentem quidem, minorem tamen virtute & gloria sua consequutus est laudem, & primus vera pietate imperium exornauit, quum omnē (vt ita dicam) terrarum orbem in idolorum cultu insanieotem inuenisset, sacrificare quidem dæmonibus prorsus prohibuit: aras autem eorum non sustulit, mandato illo promulgato, vt deorum templa clausa, quo à nemine adire possent, seruarentur. Idem filij eius fecere. Crudelitatis enim esse putarunt, repentè prorsus tantam constituere mutationem: satius esse existimantes, quietis consiliis paulatim homines ad veram pertrahere religionem. Iulianus autem, vt impietas reuiuisceret, fecit, errorísque & seductionis flammam plorimum auxit. Post hunc Iouinianus actiones illius abrogans, idolorum cultum suppressit. Idem à Valentiniano, qui Europæ imperium habuit, factum. Huius verò frater Valens, religionem quidem omnem vt statis cæremoniis coleretur, admisit: io eos autem solos qui fidem irreprehensibilem profitentur, apertè hostili fuit animo. Quapropter in imperio eius toto libationes & sacrificia simu- H lacris, ab eis quibus hoc placitum erat, offerebantur, ignis io altaribus accendebatur, epulationes publicæ, & numine afflatorum discursationes, in foro peragebātur, & sacerdotes Bacchi choreas ducebant, & cum scutis discurrentes canes concerpendo oecabant: oihil denique earum rerum reliqui faciebant, quæ primo earum inuentori probrum & fœditatem attestātur. Quæ sanè omnia adhuc celebrari solita, qoum religiosissimus imperator comperisset, radicitus sustulit, modísque omnibus aboleuit. Tum verò Theophili opera iussio promulgata est, vt Alexandriæ idolorum templa euerterentur, procurationem talem ipsi illi iniungēs. Itaque is potestate ea accepta, consultò omoem mouit lapidem, vt Græcorum mysteria cum cōtumelia traducerentur. Euertit igitur a Mithriū, euertit etiam Serapidis templum, atque in illo quidem veluti in solenni pompa, sedes patratas:

Theophilus episcopus mādatum ab imperatore accepit, de euertendis ethnicorū templis.

Fœditas sacrorum gentiliū traducitur.

Gentiles & philosophi in

multis mote pro aris suis pugnant, & multos Christianos cadūt.

a Mithrij & templi Serapidis euersio.

E in hoc autem, spectatoribus Serapidis sacra ridenda proposuit †. Phalli nanque, & Ityphalli, turpiter nudati atque pruducti, Theophyli iussu, per forum trahebantur. At qui Alexandriæ erant Græci, & in primis qui philosophiæ operam dabant, re inopinata coosternati, quum dolorem conceptum ferre nō possent, maou coacta, per impetum & impressiooem insustentabilem, non minus atque antea fecerant, ingentem edidere stragem. Subitò nanque tomultu Christianos inuadentes, plurimam fecere cædem: neque paucos etiam vulnerauere, ac deinde retrocessere. Repugnabant quidem illis Christiani, sed eos cædibus patrandis Græci longè superarunt: neque prius à conflictu eo destitere, quàm animos suos hostium sanguine profuso exatiarunt. Cæterùm Græcos ex ea re metos inuasit, F ali imperatoris vindicta sibi timentes. Quapropter eo quod illis visum fuerat peracto, furoréque cædium cruore extincto, pro se quisque in eum quem sors offerebat locum se vbi latêret, abdebat. Aliqui etiā timore vehementiore correpti patriam relinquentes, in vrbes alias commigrarunt. In quibus duo erant, qui ab ineunte ætate maximè in literarum doctrina fuerant educati, * Helladius & Ammonius: ille quidem Iouis, hic autem * Simiæ sacerdos. Malum id vbi conquieuit, in templorū demolitione, Theophilo plurimùm dehinc operæ nauarunt, militarium in Aegypto ordinum dux Romanus. & Alexandrinæ vrbis præfectus Euagrius. Nam G Græci quidam Serapidis ædem illam pulchritudine & amplitudine celeberrimam, tum autem ornamentis suis dispoliatam, atque fœdè deformatam, in tumulo quodam sitam, occupauerāt: atque inde nō secus atque ex aliqua arce de improuiso prorumpentes, multos ex nostris comprehensos tormentis excruciabaot, & dæmonibus sacrificare cogebant. Si qui verò id vehementius detrectarent, eos in crucem agebant. Quorundam etiam crura frangebant, & alios aliter enecabaot. Porrò quum aliquandiu dimicatio eiusmodi durasset, magistratus quos diximus homines eos adeuntes, vt aliquando tandē conflictationem eam posthaberēt, & templum Serapidis relinquerent, sunt hortati. Quod vbi illi non fecere, res ea ad imperatorem est relata. vt autem in cœpto illi suo obstinatiores essent, conscientia tam temerariæ audaciæ, qua tantopere in re mala vsi fuerant, faciebat. Erat præterea apud eos sophista quidam Olympius, qui autor illis fuit, vt patrios mores & ritus non negligerent, sed ad necem vsque illis defendendis, fortiter in rebus duris perseuerarent. Quoniam autem simulacris comminutis populares suos animos despondere cernebat, ne propterea religionem suam relinquerent, eis suasit. Et simulacra atque imagines, materiam quidem corruptioni obnoxiam, ob eámque causam comminutam esse: quæ autem in illis fuissent, & vim suam exhibuissent, potestates, illis confractis in

Seditiosorum gentiliū fuga. In ijs Helladij & Ammonij.

** Grammaticos hos fuisse præceptoribúsque se eis Constantinopoli iuuenem vsum esse, dicit Soc lib. 5. cap. 16.*

** πιθήκου.*

Idololatra ex Serapidis templo in Christianos excurrentes, pessimè eos tractarunt.

Olympius sophista idololatras ad sacra sua defendenda cohortatur.

† *Sozomenus Theophilum quoque scribit. Dionysij templum sibi, ab imperatore donatum, in formam sacræ ædis redegisse, & isthic quoque in adytis obscœna phallorum & Ithyphallorum simulacra, & monumenta alia sparca reperisse, lib. 7. cap. 15.*

cœ-

cœlos euolasse dixit. Huiusmodi ille verbis Græcorum multitudinem in potestate sua continuit & in Serapidis templo mansit. Imperator ea re cognita, Christianos qui ita occisi fuerant, honore martyrum dignatus est, quòd tantum periculi pro sana fide pertulissent. Percussores autẽ & homicidas illos, venia concessa, pœna cõmerita liberauit: vt tam insigni eius beneficentia consternati illi, ad Christianam fortè religionem se conferrent. Templa verò nihilominus, quæ tantæ seditionis populo causa extitissent, erui, literis mandauit, quibus literis publicè lectis, quod imperator in eis tumultus culpam in Græcæ superstitionis sectatores statim cõtulisset, Christiani acclamatione ingenti rem comprobarunt. Illi verò timore correpti, Serapidis ædem sibi relinquendam, atque inde fugiẽdum duxerunt. Ita Christiani id receperunt †. Olympius autem iste, in multa nocte, quæ eum diem quum hæc accidere præcessit, in ipso Serapidis delubro quendam Alleluia psallentem audiuisse dicitur. Et quum postibus probè obfirmatis in profundo silentio rursus eandem vocem audiret, nec quenquam cerneret, quid sibi ea res vellet, intellexit. Et clàm egressus, nauímque commodùm nactus, in Italiam nauigauit. Proinde templa quidem studio magno solo æquata, & simulacra atque deorum statuæ igni conflata, in lebetes & vasa alia ad Alexandrinæ ecclesiæ vsum sunt transformata. Preciosioris verò materiæ deos in sumptus & alimenta pauperum imperator, illis gratificatus, dedit. Sed enim Theophilus simulachris omnibus comminutis, atque in cinerem redactis, vnum tantum integrum reliquit, quod etiam in publico loco cõstitutum, conseruandum esse dixit, ne temporibus futuris aliquando Græci se talibus diis cultum præstitisse, negare possent. Qua de re plurimum concedit doloris, quem diximus, Ammonius, Simiæ illæ sacerdos: pergraue id Græcorũ religioni accidisse dictitans, quòd ludibrij causa vnus ille deus incendium, quo minus conflaretur, aufugisset: & nõ itidem, vt alij, quod in primis optauerat, conflatus sublatúsque fuisset. Helladius verò in conflictatione illa nouem se viros neci dedisse confirmauit.

Christiani ab ethnicis cæsi pro martyribus habentur

Imperator seditiosis homicidis gratiam cædium facit.

Christiani templum Serapidis post Græcorum fugam recipiunt.

† Olympius in eo templo Alleluia secreto cantari audit. Idem inde cedit, & Italiã petit.

Preciosior simulacrorum materiam alimentum pauperum expenditur.

Simulacrum deæ Samiæ ad perpetuam fœditatis idolomaniæ memoriam, Alexandriæ conseruatum.

À Ammonio maximè doluit.

Vt templo Serapidis solo æquato, Hieroglyphica litera crucis forma inuenta sint, venturam vitam indicantia: & vt Theophilus errorem idolorum manifestò indicauerit, & statuam Serapidis securi fit demolitus. cap. 26.

Qvum Serapidis templum solo æquaretur, & parietes euerterentur, Hieroglyphicas quæ dicuntur quasdam formas & characteres signo crucis persimiles, saxis incisas apparuisse dicunt. Quos & Græci & Christiani cernentes, vtrique religioni suæ accommodarunt. Christiani enim, propter crucem, symbolum id & signum ad se pertinere allegarunt. Græci verò, nihil esse commune Christo & Serapidi: sed figuram eam aliud quidem Christianis, aliud verò græcis superstitiosis, significare & portendere posse, dixerunt. Qua de re quum sic ambigeretur, multi illorum Christianismum susceperе. Qui etiam Hieroglyphicarum literarum interpretandarum periti, characterem sub crucis A forma, vitam futuram significare dixerunt. Quod Christiani plurimum ad religionem suã trahentes, vt permultos ad sententiam suam adducerẽt, occasionem habuere: propterea quòd aliæ quoque literæ apertè declararunt, templũ id Serapidis relinquendum prorsus esse, quum crucis ille character, qui obscurè venturam vitam significaret, in apertum productus esset. Atque id templum ad hunc modum est euersum. Verùm non ita multo pòst, in ecclesiæ formam sub Arcadij nomine est redactum. Ego quidem sacerdotes Aegyptios, qui de Christo nihil prorsus præuiderint, literas eas sub crucis forma nõ exculpsisse puto. Si nanque ab ipsis seculis mysterium (vt Paulus inquit) occultatum, principẽ tenebrarum latuit: multo magis æquũ est, illius quoque sacerdotibus ignotum id fuisse existi- B mare. a Quin potius prouidentiæ diuinæ opus id esse quispiam arbitretur, vt questio scilicet de literis eiuscemodi fieret. Id quod itidem antea in apostolo Paulo euenit. Ille nanque spirituali sapientia plenus, † eadem ratione & arte apud Athenienses vsus, oraculum consilio & causæ suæ accommodauit, & multos ad veram religionem adduxit. Nisi fortè illud etiam quispiam dicat. idem tum Dei verbum per Aegyptios sacerdotes, quod antea per Balaam egerat, fecisse. b Quemadmodũ quoque in Caipha accidisse nouimus. Ambo enim, etiam inuiti, de reb. bonis sunt vaticinati. Verùm de his hactenus. Theophilus autem rebus quæ dictæ sunt, non contentus, hac in parte non constitit: sed fraudem sacerdotum omnibus eis qui seducti fuerant, manifestam esse voluit. c Simulacra enim illi, siue ærea seu lignea, pleraque omnia ita elaborarunt, vt ea caua intus essent, eorum ter- C ga templorum parietibus adaptarentur, occultis quibusdam meatibus in muro relictis. Deinde per alia quædam arcana adyta in simulacrorum cauum subibant, & inde quæ eis visa essent responsa edebant. Et qui sedulò apud ea versabantur, quòd fraudem & imposturam eam non intelligerent, perinde atque Deo iubente. statim imperata faciebant. Tales statuas tum Theophilus comminuens, dolum hominibus deceptis commonstrauit. Vt verò in Serapidis etiam tẽplum ascendit, simulachrum illud vidit magnitudine tãta, vt mole sua horrorem etiam & metum spectatoribus incuteret. De quo opinio etiam falsa, quæ multos seduxit, ferebatur: Si quis scilicet vel digito id attingere fuisset ausus, ter- D ram omnem è vestigio concussum, vrbi autem toti internecionem accitum iri. Quæ omnia Theophilus anilia ebriosarum muliercularum deliramenta esse putans, & molem vastam vt rẽ quampiam exiguam despiciens, quendam qui pone stabat, securim in manu habẽtem, vulnus Deo infligere iussit. Atque ille plagam ingentem vi magna fortiter intulit. Qui verò ibi aderant, id quod dudum fama iactatũ fuerat veriti immensum quiddam, exclamarunt. Atque Deus plaga placidè accepta, quod ligneus esset, neque dolorem sensit, neque vocẽ aliquam emisit, quippe qui mortuus prorsus esset: sed neque defendere se, quum & magnus esset, & magno impetu in terram ferretur, potuit. Vbi verò & caput ei resectum est, mures inde gregatim e-

Helladius nouem cædes cõmisit.

Hieroglyphicæ literæ crucis formã referentes in euersione templi Serapidis repertæ.

Symboli eius mysterium.

Qui confitẽtes peccata sua baptizati sũt. Socr. li. 5 c. 17.

De tẽpli eius euersione prædictio. Templũ id in ecclesiã Arcadij postea redactum

a Diuinitus hieroglyphicas istas crucis forma exhibitas esse, cum Socrate censet Nicephorus.

Sicuti diuus Paulus, Arã ignoti Dei ad christum, sic Theophilus crucem hieroglyficam ad religionem nostram accommodauit.

† τῇ ἰσῃ μεθόδῳ.

b Balam & Caiphas inuiti de veritate sunt vaticinati, Et idem fortè sacerdotes Aegyptij hieroglyphicis istis imprudentes fecerũt.

c Impostura simulacrorum & oraculorũ eorum in apertum producitur.

Serapidis idolum lõge maximum sacrosanctum & inuiolabile habitum, per Theophilum expugnatur & comminuitur.

παραλειψί-αι.

E capite eius simulacri murium examen procurrit.

Caput id per vrbem raptatur.

* *μυωξία.*

merserunt. Murium enim * cauerna & receptaculum omnino deauratus ille Aegyptiorum deus fuit. Cæterū vasto illo idolo in partes minutas dissecto, reliquas quidem igni mandarūt: sacrum autem illud & venerandum caput per vrbem omnem, eis qui id tanquam numen coluerant inspectantibus, & eius quem tantopere honorauerant infirmitatem ridentibus, raptarunt.

De variis apud varias gentes, propter abolitionem altarium, idolorum, seditionibus & tumultibus. & de Marcello Amasceno episcopo, quanto studio demoliendis idolorum templis vsus, postremo martyrio sit defunctus. *cap.27.*

Ciuitates quædam idolomaniam defendentes.

EOdem tempore multi Græcæ superstitioni addicti in vrbibus, de aris deorum contenderunt, & ad mortem vsque decertarunt. Sicuti in Arabia Petræi & Areopolitæ, apud Palæstinos Raphiotæ & Gazæi, apud Phœnices Heliopolitæ: & in Syria maximè templum propugnauerūt Apameni, Axio amni propinqui: quos memoriæ proditum est, ad templorum eiusmodi custodiam & præsidium, socios & auxiliares Galilæos, & quosdam ex vicis eorum qui circum Libanum montem habitant, euocasse, ad extremum autem eò audaciæ & confidentiæ euasisse, vt clarissimum virum Marcellū episcopali ibi fungentem munere interemerint: propterea quòd commissæ sibi vrbis delubra, magis sua erga Deum fiducia, quàm forti multorū hominum coacta manu aboleuisset. Vbi enim Ioannes, cuius antea quoque mentionem fecimus, decessit, rebus omnibus optimus Marcellus iste, pro illo religionis Apamenæ episcopalem administrationem sortitus est, spiritu iuxta diuum Apostolum feruēs. Atque vbi præfectus Orientis cum duob. tribunis in vrbem eam aduenit, eo cōsilio vt idolorum fana demoliretur, plebs quidem, quòd militarem manum metueret, quieta fuit: & præfectus Iouis templū euertere est aggressus, quod quidem & maximum & ornamentis variis & præcipuis pulcherrimum fuit. Verùm quum lapidum & materiæ structuram solidam & firmam admodum præfectus esse cerneret, fieri non posse putauit, in tanta compago solui aut dirui posset. Maxima namque saxa immensis ferramentis & plumbo diffuso, ex omni parte aptè compacta & conglutinata erant. Diuus autem Marcellus præfectum sic laborem eum reformidantem cernens, illum quidem ad alias vrbes transire iussit: ipse autem Deum precatus est, vt rei tam difficilis & desperatæ exitum aliquem daret. Et ecce cum, sole oriente quidam suapte sponte aduenit, qui neque ædes extruere, aut lapides cædere atque polire, neque artem quampiam aliam sciret, ligna tantum & lapides humeris gestare assuetus. Is, Marcellum adiit, duplicémque sibi mercedem stipulatus est: facilè sibi esse, vt templum celeriter demoliatur, dictitans. Eam postquam Marcellus se illi daturam recepit, tale quiddam ille machinatus est. Delubrum id porticum quadratā habebat, quæ in sublime excitata, adaptata & imposita ei fuerat. Columnæ erant maximæ, magnitudine ipsa templo iuxta proportionem respondentes. Columnæ cuiusque ambitus sedecim cubitos habebat. Natura lapidum perquā firma & adamantina fuit, ita vt non facilè lapicidarum cederet instrumentis. Quas circum circa ille suffossas, lignis oleaginis suffulsit. Atque vbi earum tres ad eum modum perfodisset, ignem materiæ subiecit. Et accensa quidem est illa: sed ab igne, pro natura sua consumi nequiuit, Dæmon namque quidam ater apparens, & sese prouoluens, naturalem vim ignis inhibuit. Sed enim ea re sæpius tentata, quum cœptum suum frustra esse viderent, eam ad episcopum meridiantem retulerunt. Ille autem in factum ingressus templum, aquam vasi infusam sub sanctiore altari occultauit: & pro sacris cancellis humi prouolutus, generis humani amantem Dominum supplex orauit, vt depulsa dæmonis tyrannide, illius quidem in apertum proferret imbecillitatem, suam autem ipsius manifestò exhiberet vim & potentiam: ne scilicet maius etiam detrimētum ad eos, qui nondum vt Christianæ parerent religioni, in animū induxissent, perueniret. Hæc quum dixisset, & crucis signum aquę iniecisset, Equitio cuidam diacono eam dedit, flāmā vigentē ea conspergere iubens. Quod vbi est factū, dæmon ille aquæ vim non ferens profugit: & ignis contraria sibi aqua perinde atque oleo vsus, ligna optimè comprehensa, paruo momento consumpsit, & columnarum fulcris euanescentibus, & ipsæ confestim conciderunt, & alias duodecim in eandem ruinam secum traxerunt. Quinetiam insuper quæ eis cooperta fuerat templi pars, cum columnarum vi in præceps abiit. Vnde fragor maximus exortus, confestim omnes eò ad opus inspiciendum pertraxit. Postquam verò dæmonem illum, qui contrà nisus fuerat, fugatum intellexerunt, linguas in laudem & gloriam Dei cierunt. Sed & alia idolorum fana diuinus sustulit episcopus, & multa alia admiratione digna de eo viro cómemorantur atque circumferuntur. Nam & ad victores martyres epistolas dedit, & ab eis literas: quibus ei responderunt, accepit. Postremò verò & ipse martyrij coronam reportauit. Idipsum vero exponendum est. In conualle ibidem * Aulocrenis (locus is in Apamenorum agro est celebris) templum maximum fuit: contra id militibus & gladiatoribus assumptis est profectus. † Ad quod quum propè ventum est, pugna est cōmissa. Ipse autē extra telorum iactum cōstitit. Quod enim pedibus æger esset, neque ad insequendū neq; ad fugiēdū idoneus erat. Quū autē milites & gladiatores magno studio in potestatē suā templū redigere contenderent, & ex Græcæ superstitionis cultoribus nonnulli solum eū in ea parte, vbi pugna nulla esset, cōsedisse cognouissent, subitò eum oppressum comprehenderunt, & pyra accensa combusserūt. Ac tum quidem illi facinore patrato latuere. Posteà verò

Capitis 5. eod. Apameæ Ioānis in episcopatu successor Marcellus.

Præfectus Orientis templum Iouis Apamea diruere parat.

Difficultas eius demolitionis.

Marcellus ad preces confugit, à Deo templi euersionem expectans.

Apparet subitò vir, qui se templum idoli demoliturū pollicetur.

Firmitas structuræ.

Dæmon ei templo incubans, demolitioni obsistit.

Dæmon precatione & lustrali vnda fugatur.

Corruit tandē templum.

Marcellus ad martyres epistolas dedit.

Cædes & martyrium Marcelli.

Sozomenus pro gladiatoribus, qui μονόμαχοι dicuntur, μονάχους h. e. monachos habet lib. 7. cap. 15.

† in euersione templi idolorum, pugna committitur.

Martyrium Marcelli liberi eius iure vindicare à synodo prouinciali prohibentur.

pro martyrio, obitus Deo agēda gratia.

** pro Aulocrenius Nicephorus & Sozomen. habent Aulonem. Plin. li. 5. cap. 29 Marsyas ibi redditur, ortus ac paulò pòst conditus, vbi certauit tibiarum cantu cum Apolline Aulocrenis. ita vocatur conuallis decem millia passuum ab Apamea. idem lib 16. cap. 44. Regionem Aulocrènen diximus, per quam ab Apamea in Phrygiā itur, ibi platanus ostenditur, ex qua pependit Marsyas, victus ab Apolline.*

criminis

criminis eius comperti, à Marcelli liberis ad legitimam pœnam sunt postulati. cędem enim patris vindicare illi voluerunt. Sed id factum synodus prouincialis prohibuit, non vindicandam martyrum mortē, sed gratias potius ea de causa Deo agendas esse, liberósque atque amicos & genus eorum omne gaudio exilire debere censens, quòd illi honor tantus, vt pro Dei nomine mortem oppeteret, contigerit. Idolorum templa eo tempore ad hunc solo æquata sunt modum.

Vt Nectarius primus, presbyterum in ecclesiis antiquitus propter pœnitentes ordinatum, functione sua mouerit. & de loco & modo pœnitentium in Romana ecclesia. Caput 28.

TVm etiam Nectarius, Constantinopolitanę ecclesiæ curator, primus omnium presbytero, qui à multo tempore in ecclesiis, pœnitentibus pręerat, dignitatem abrogauit. Quem etiam ferè Orientales episcopi omnes sequuti sunt. Quid verò id sit, & vnde initium sumpserit, & quam ob causam tum esse desierit, alij alia memoriæ prodiderunt. Ego autem, vt sese res ipsa verè habeat, exponam. Quandoquidem nihil peccati admittere, non humanæ, sed diuinæ & immortalis naturæ proprium est: nos autem per transgressionem semel peccandi hæreditatem adiuimus, delictorum Deus veniam eis concedere iussit, qui legitima & conuenienti pœnitentia vsi, deinceps simul peccatum & auersantur & confitentur. Graue autem episcopis, qui proximè post Christum fuere, visum est, in media plebe, veluti in theatro, noxam confiteri. Quapropter ex presbyteris vnum delegere, qui probata vita esset, & simul taciturnus & prudens, apud quem per pœnitentiam resipiscentes commissa sua proferrent. Proinde factum, vt huic seorsim quæ mala egissent propalarent: atque ille peccatorum confessione audita, quum quid facto opus esset, & quomodo crimen luere conueniret, mulcta imposita ostendisset, permittebat, vt qui peccatum admisissent, ipsi à se peccati sumerent pœnas. Apud Nouatianos huius rei nulla cura est. Quin etiam ritus iste propter eos institutus esse dicitur, quum communicare illi cum eis nollent, qui sub Decij persequutione fidem abnegarent, & postea resipiscentes ad eam redierant. Nam eius temporis episcopi, Nouati resistentes dogmati, ecclesiasticum canonem sequuti, in ecclesia quamlibet presbyterum pœnitentiarium constituerunt, vt ab hoc qui post baptismum peccarent, crimina sua confessi, absolutionem eorum obtinerent. Canon iste longo tempore in aliis quoque sectis est seruatus. In Occidentalibus verò ecclesiis ad hunc vsque diem obtinet, atque in Romana maximè; vbi quoque certus est pœnitentium locus. Stant illi perinde atque iudicio damnati essent, vultu demisso admodum lugentes. Re autem diuina peracta, illi quidem ea sacra non percipiunt, quę eis percipere fas est, qui sacris sunt operati. Cum eiulatu autem & luctu multo se ad pedes eius qui rem diuinam fecit, præcipitant. Directus deinde qui tum ministerium cæremoniæ eius sortitus est, ad eos accurrit: atque itidem collacrymãs, se

Erant olim in ecclesiis Catholicis presbyteri pœnitentiarii.

confessio peccatorum priuata

Propter Nouatianos pœnitentia solennis in ecclesia instituta.

pœnitētia cæremonia in ecclesia Romana

Apud Sozomenum hoc facit episcopus, lib. 7. cap. 16.

A humi sternit. Tū reliqua ecclesiæ multitudo circunsistens, & ipsa flens atque lamentans lacrymis repletur. Postea primus exurgit seu presbyter, seu episcopus, & illos ita iacentes surgere iubet: & per orationem ea quæ pœnitentib. conueniunt precatus, vbi & audiuit & dixit quæ opus est, eos amittit. Atque illi pro se quisque segregati suo loco, pro eo atque eis iniunctū est, se macerant, vel ieiuniis, vel vigiliis, frequentibusque precibus & resipiscētia, vel illuuie, & deliciarum abstinentia, vel aliis etiam modis, constitutum sibi ab episcopo tempus quilibet expectans. Atque vbi ad hunc modum alacritate libenti debitum persoluit, à crimine absoluitur: & simul cū aliis in ecclesia, eodem iure & communione eadem, conuentus frequentat. Hunc ritum iam inde ab initio ad hoc vsque tempus Romani episcopi habuere, qui ab eis inde ad ecclesias alias

B omnes peruenit, præter quam ad Nouatianos, qui pœnitentiam etiam prorsus non receperūt. Auersari autem presbyterum hunc etiam sunt ὁμοουσίου consubstantialis fidei professores, Nectario autore, ob eiuscemodi, quæ accidit, causam. Mulier quædam nobilis, quum peccata sua cōfessa esset, ieiunio & orationi vacare, & in ecclesia permanere, ab eo quem diximus presbytero iussa est. Quod vbi fecit, postea à diacono, qui cum ea concubuerat, se constupratam esse indicauit. Quod factum postquam plebs cognouit, indignè scelus id cum tanta ecclesiæ contumelia commissum tulit. Maxima etiam ex ea re calumnia & criminatio aduersus sacerdotū ordinem increbuit.

C Nectarius porrò quidnam faceret dubius, diacono quidem vt scortatori dignitatem abrogauit. Verùm ecclesia multo etiam magis, propter facinus id, sacrorum virorum detractione, maledictis, & cōuiciis est proscissa. Itaque de quorundam, maximè verò Eudæmonis, ecclesiæ eius presbyteri, patria Alexandrini, consilio, ne postea in ecclesia presbyter pœnitentiarius esset, Nectarius statuit, suadētibus illis, vt cuique permitteretur, pro conscientia * & fiducia sua, communicare, & de immaculatis mysteriis participare. Sic enim fore, vt ecclesia à contumeliis libera esset, & immunis. Et ab eo tēpore ecclesia in tali statu permansit. Ego verò ea te ecclesiam prisca illa & veneranda grauitate excidisse, & † ad arbitrarium inconsideratūque atque negligen-

D tē morē prolapsum esse, & paulatim ab accuratiore disciplina desciscere cœpisse puto. Æquū

* *Et Eucharistiam quidam distribuentes, vt consuetudo fert. Vnumquenque è populo partem sibi sumere permittunt. Vt enim certius quis mysterium hoc vel expetat, vel se ab eo abstineat, conscientia optima dux est. Fundamentum autem firmum huius est. Vita recta cum disciplina debita. Tu autem homines alios spectatos iam & exploratos moribus emendatis imitari commodissimum est & ad Veritatis cognitionem, & ad præceptorum diuinorum exequutionem, via. Quocirca quicunque manducauerit panem & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Exploret verò seipsum homo, atque ita demum de pane edat, & de calice bibat. Clemens Alexand. libr. 1. Stromat.*

Mulier pœnitentiam agēs Constantinopoli à diacono compressa.

Hanc ob causam presbyter pœnitentiarius in ecclesiis orientalibus esse desiit.

a Socrates se ad Eudæmonem istum dixisse, scribit: An cōsilium tuum è re ecclesia sit. Deus ô presbyter nouit. lib. 5. cap. 19.

b Conscientia & arbitrio cuiusque ibi permissum, quando quis Eucharistiam participare vellet.

† εἰς ἀδιάφορον καὶ ἠμελημένον ἦθος

Factū hoc de sublato pœnitentiario cum Sozomeno Nicephorus improbat.

Eundem est tēporum nostrorum, & quidem iustissima querela.

Constitutio Theodosij de diaconissis L. nullaC de episc. & cler.

certè atque credibile est minus antea peccatorum fuisse, quum propter eorum qui peccata confiterentur verecundiam, tum propter iudicium ad hoc constitutorum diligentem inquisitionem. Quamuis nonc quoque id ita vt fors tulerit, & quandocúque cuique libitum fuerit, fiat. Vnde causa illa extitit, vt alter alterius peccata non arguat, neque illud Apostoli seruetur dicentis: Nolite communicare de operibus infrugiferis tenebrarū, sed potius ea arguite. Qua etiam ex causa Theodosiom magnum, immortali & venerandæ Catholicæ ecclesię glorię cōsulentem, tum primùm legem tulisse conucio. Nequaquam mulierem, nisi sexaginta annos nata sit, & liberos habeat, in ordinem ministerij & cleri cooptandam: qoemadmodum & Paulus disertè id constituit, ex ecclesiis quoque exigendas quæ comam totoodissent: & quicunque episcupi eas admisissent, exautorandos esse. Verùm de his satis diximus.

Vt hæreses & sectæ in varias dissectæ & diuisæ sint hæreses, & quòd Theodosius solum Eunomium proscripserit. quibus moribus & institutis Eunomius fuerit, & vt in Cappadocia patria sua mortuus sit.

Cap. 29.

De hæresibus earúmque statu & dissensionibus intestinis.

COnuenit porrò, vt neque ea quæ aliis accidêre, silentio præter eamus: Arianis videlicet, & qui à Macedonio & Eunomio & Nouato cognomen sunt adepti. Postquam namque semel ecclesia Dei diuisa est, res in ea discessione non cōstitit, sed illa rursum in se ipsa per dissensiones dissecta est. Et sectarum autores, parua occasiooe arrepta, & secessione facta, in factiones alias abiere. Quomodo autem, & quando, & quibus de causis secta quælibet à se ipsa per dissensionem secesserit, ex eis quæ dicentur liquebit. Illud sanè scire conuenit, Imperatorem Theodosium hæresim nullam persequutū esse, neque quempiam ad communionem coegisse: sed potius permisisse, vt hæresis quælibet loco suo, pro eo atque ei visum esset, cōuentus agere atque etiam de fide in Christum, pro cuiusque captu, sentire atq; opinari posset. Reliquas quidem hæreses, præter Nouatianos, extra vrbes conuentus celebrare, & ecclesias extruere iussit. Nouatianos autem, quòd secū de ὁμοουσίου hoc est, consubstantialis fide consentitent, intra vrbes liberè ecclesias habere est passus, sicuti antea quoqoe dixi. a Et solum ipse Eonomium exilio mulctauit. Hic enim postquam Cyzicum reliquit, & ab Eudoxio, qui eum consecrauerat, sub prætextu illo, quòd magistrum suum Aetiū proscriptum ille non reciperet, segregatus est, in suburbano Constantinopolis degens, suos sibi conuentus cogebat, & libros quos contra verá pietatem conscripserat, absque metu omni publicabat, multósque orationis suæ fraude io eādem perditionis foueā ita trahebat, vt breui tempore ingentem multitudinem ad se adduxerit, & nonnullos eriam ex Imperatotis cubiculo ad partes snas illuxerit. Theodosius porrò vbi suos illum præter modum obseruare cognouit, eos qoidem ab aula sna proscripsit. Ad Eunomium autem quamprimùm Chalcedone capiendum certos homines misit, eúmque † Halmytidem deportari iussit. Est autem Halmytis Mysiæ in Europa locus, ad Istrum situs: quem breui pòst Barbari, Istro qui glacie constrictus fuerat, transito ceperunt. Eunomius porrò inde Cæsaream Cappadociæ translatus est. Mirificum autem ibi in eum hominum odium fuit, quòd libros contra Basilium eius loci episcopum composuisset. Postea ei vt in agris suis, qui Dacoreni vocabātur, viueret, permissum est apud Cappadociæ vicum, cui Dacora nomen est, præfecturæ eius quæ ad Argæum montem sita est, Cæsareæ. c Nec ita multo pòst à reditu mortuus, sepulturam in patria sua sortitus est. Eunomium hunc plurimùm, vt diuinum hominem, d admiratur ecclesiasticus scriptor Philostorgius. Prudentiam enim & virtutem eius incomparabilem fuisse, apertè nugatur. Et oris formam, & corporis partes decentissimas, cum multa venustate deprædicat, atque ex ore eius orationem fluētem margaritis comparat. Quamuis in laudem eius progressus, balbum fuisse confitetur: quod vitiū tamen in eo ita exornat, vt ei suauem eloquentiam tribuat. Quinetiam † vitiliginem, quæ faciem illius quasi notis quibusdam deformauerat, ornamentum quoddam ori illius attulisse confirmat. Omnes autem alios eius libros diuinis laudibus efferens, præ cæteris excellere epistolas eius dicit.

Theodosius non fuit acer hæreticorum persequutor.

Reliquæ hæreses extra vrbes, ecclesias & conuentus celebrarunt: Nouatiani cū catholicis, in vrbibus.

a Solum Eunomium Theodosius proscripsit.

Hoc loco apud Nicepho. & apud Sozom. lib. 7. cap. 17. Chalcedonensis ciuitas perinde atque ex suburbiis Byzantii vnum designatur. Nam suprà c. 8. eod. & apud Sozo. lib. 7. c. 6 Chalcedone Eunomiū priuatū vixisse dictū est. Socrates quoque Constātinopoli in ædibus priuatis commoratus eū egisse scribit lib. 5. cap. 20.

** Ex eodem alueo & super Istropolim lacus gignitur. 63.*

M. Pambius. Halmyrim vocant Plin. lib. 4. cap. 12.

Eunomius Halmyride Cæsareā Cappadociæ transfertur.

Patria hæc eius fuit.

c Eiusdē mors.

d Philostorgius ineptus laudator Eunomij.

† τὰς ἀλφὸς.

Eunomianorum, Macedonianorum, & Arianorum hæreses, in multas alias hæreses esse diuisas & quibus ex causis quæque earum ab alia sit seiuncta.

Cap. 30.

SIc quidem diem suum obiit Eunomius. Sectatores autem eius in diuersas discessere sectas. Primus Theophronius quidā, genere Cappadox fuit, qui ab eo in contentiosa disputandi ratione edoctus, sectatoribus eius se coniunxit. Et mediocriter, seu crassè potius, vt rectius quispiam dixerit, in Aristotelis Prædicamentis, & eiusdem περὶ ἑρμηνείας, hoc est, de interpretatione seu Enunciatione libro versatus, † compendiū veluti quandam introductionem, de eis quibus ipsi vtuntur syllogismis & ratiociuationibus editum reliquit, quod De exercitio mentis inscripsit. Deinde popularium suorum odiu expetitus, quòd ad ineptam & insanam prolapsus esset absurditatem, quippe qui in magistri sui doctrina acquiescere nollet, reiectus ab eis est. Quod nanque curiosius maximè esset, ex nominibus quæ in sacris scripturis posita sunt, collegit, quòd Deus id quod non extat præsciens, id autem quod extat sciens, atque id quod extitit memoria tenens, non eodem semper modo se habeat: vtpote qui cognitionem transferat ad præsentia, ad futura, & ad præterita. Atque eam ob rem repudiatus, conuentus suos sibi seorsim cogens, sub nomine suo hæresim instruuit. Non multo pòst alius quidam Eupsychius nomine, in vrbe Constantinopolitana, propter frigidam quandam quæstionem ab Eunomianis seiunctus, suæ ipse quoque hæresis autor extitit. * Quum nanque quæstio orta esset, an filius extremam horam norit, & plurimi Euangelica dicta proferentes, ne ipsum quidem horam eam scire dicerent: Eupsychius sententia

Eunomianorū dissectio. Eunomij discipulus Theophronius.

† σύνοψιν.

Is etiā ab Eunomianis repudiatus.

Ineptiæ eiusdem.

Theophronius ab Eunomianis se disiunxit, & sectā propriam instituit.

Eupsychius ab Eunomianis segregatus. Sozom. Eutychiū nominat lib. 7. cap. 17.

** Quæstio, an filius extremā horā nouerit. Agnoetæ hi dicuntur.*

[t]eotia sua io scriptum relata, confirmuit, fi- A lium oon expertem eius cognitionis esse, qui à patre omnia locupletissimè acceperit. Quum autem qui hæresi ei præibant, dicta eius non admitterent, à communione eorum desciuit, & ad Eunomium exulantem se contulit. Quò etiam alij ex vrbe Constantinopolitana Eunomianæ sectæ venêre, vt ibi eum calumniosè arguerent: atque etiam, si vsus ita ferret, de causa cum eo disputarent. Quod vbi Eunomius cognouit, ea quæ Eupsychius proferret laudauit, & ad communionem eum admisit. a : quum quidem id constitutio vetaret. quæ nefas esse decernit peregrè aduenientes † ad communes preces admittere, b si literas secum non afferrẽt, quæ ad eiusdem opinionis populares per notas ita scriptæ, vt ab alijs legi non possint, dantur. Postquam autem breui Eunomius è vita migrauit, hæresis e- B ius post Eunomium Constantinopoli præses, Eupsychium minimè admisit. Aegrè enim is tulit, quod æmulatione quadam ducebatur, se cõtraria Eupsychio, qui nondum clericus erat, sentientem, quæstionem propositam soluere non posse. Quapropter aduersandi studio ille, quum multi ad eum opinioni suæ suffragantes confluerent, ab Eunomianis segregatus, hæresim suam ioduxit c. Porrò quòd diuinus etiam baptismus ita per adulterinum vsum deprauatus est, vt non in trinitatem, sed semel in mortem Christi mersio fiat: non Eunomio, sed discipulis eius Theophronio & Eupsychio, multorum opinione atque sermone ascribitur. Causas hasce breuiter exposuimus, vt quisque norit, quamobrem Eunomiani in diuersas discesserint partes. At qui Theophronium sequuti sunt, d Eunomiotheo- C phroniani: qui verò Eupsychium, † Eunomioeupsychiani cognominati sũt. Disputationes autẽ & orationes omnes quæ de his quæstionibus habitæ sunt, commemorare, per longũ, & prorsus difficile esset, præsertim quum aliud mihi propositum sit institutum. e Tum verò apud Macedonianos etiam ad tẽpus discordia extitit, cuius autor fuit f Eutropius quidam presbyter, seorsim conuentus agens. Ei verò Carterius Macedonianæ sectæ antesignanus restitit. Eodem tempore & ab g Arianis Constantinopoli illud in quæstionem vocatum est, An priusquam filius fuerit (profitebantur enim eum ex non existentibus extitisse) pater tum pater vocari potuerit. Et Dorotheus quidem qui Antiochia acci- D tus, ibi pro Marino administrationem sectæ huiusmodi obtinebat. Apertè decernebat, fieri non posse, priusquam filius subsisteret, pater vocaretur: quod patris nomen ex eis esset, quod † ad aliquid referretur. Marinus verò diuersum censuit: & priùs etiam patrem, quàm filius fuerit, patrẽ profitebatur. Siue quod ita ex animo sentiret, seu quòd Dorotheo aduersaretur, vt qui ei hæresi ea gubernanda prælatus fuerit. Et talem ob causam in partes duas multitudo, quæ eos sectabatur, discessit. Et Dorotheus quidem in sacra sua æde permansit. Qui autem Marini partium erant, nouis conditis ecclesiis, in eis conueniebant. Qui etiam Psathyriani, siue Gotthiani vocati sunt: propterea quod vir quidam ψαθυροπώλης. hoc est, placentarum venditor: quæ ex librorum genere sunt, nomine Theocti-

Eupsychius ab Eunomio in exilio laudatus.

a Communio precum.

† μὴ συνεύχεσθαι.

b Dat ãt olim hæreticis sectatoribus suis proficiscentibus ad populares factionis sua, tanquam sodalitatis tesseras. per notas scriptas literas.

c Deprauatio baptismi discipulis Eunomij à quibusdã adscripta.

Eupsychianorum secta.

d Eunomioeupsychiani.

† Alij Eunomioeutychiani.

e Dissidium apud Macedonianos.

f Eutropius & Carterius Macedoniani inter se dissentiunt.

Dissensionis autores.

g Item apud Arianos.

Dorotheus.

Marinus.

† πρός τι.

Psatyriani Gotthiani.

stus, opinionem hanc magnopere defendit. A Gotthis autem illis nomen inditum, quod Selinas Gotthorum episcopus tantopere ei sententiæ addictus fuit, vt ad eam gentem Gotthicã omnem adduxerit. Nam obsequentes sibi admodum barbaros habuit, omitrom quid ad docendum non solum patria eorum, verùm etiam Græca lingua appositi* fuerit: Vlphilæ illius Gotthorum episcopi, de quo suprà quoque diximus quum res Valentis exponeremus, primùm subscriba, deinde etiam successor factus. Nec ita multa pòst dissidiũ quoque intercessit ei quem diximus Marino & Agapio, qui factionis eius ecclesiæ Ephesi episcopus à Marino creatus præfuit. Quorum discessio parum abfuit quin bellum prorsus, Gotthis maximè Agapio fauentibus, mouerit. Quam ob causam permulti Præ- B fectorum suorum concertationem & dissidendi studium reprehendentes, ad vniuersalem se ecclesiam contulere, qui etiam nullo discrimine ad communionem sunt admissi. Atque hæc quidẽ causa extitit, cur primùm Ariani segregati, in factiones abierint. Et ex eo tempore illi, in quibus sunt vrbibus, seorsim suos quęque conuentus secta agit. Constantinopoli verò, eos triginta & quinque annis dissidentes, tandem ad concordiã vir quidã cõsulares l Plinthas, sectæ eorũ sectator equestribus simul & pedestribus copiis præfectus, magni in aula Imperiali nominis reduxit. Quo tempore synodo etiam ab m arianis coacta statutum est, ne quando posthac quæstiones, quæ secessionem tantam attulissent, in medium proferrentur. Hæc quidem paulo pòst facta. Fortasse autem aliæ quoque in vrbibus pas- C sim sectæ & sectiones Arianorum fuere, quas mihi omnes exactè referre fas non est. Sed satis fuerit nunc, præcipuas & necessarias attigisse, & eas potissimum quæ Constantinopoli, cuius ego alumnus & soboles sum, fuere: quippe quæ præclariores aliis extitere, & propterea latêre non potuerint. Si quis autem consilium eiuscemodi hæresium cognoscendarum cepit, vnde, & quomodo initia sua sumpserint, & quibus autoribus incrementa sua acceperint, † eum vt n Panaria legat hortor: liber autem is ab Epiphanio, qui ecclesiam Cypri administrauit, editus est. * Præterea Theodoritum Cyri episcopum, atque insuper admirandum illum Ioannem Damascenum: nam & hi ambo permulta de iis D disserunt.

* *Theodoritus etiam, & Ioannes Damascenus, apud Græcos de hæreticis scripserunt.*

Vt etiam Nouatiani, per seditionem propter quæstionem celebrandi paschatis inter se dissidentes, sectã Sabbatianorum constituerint. Cap. 31.

PEr idem tempus Nouatiani quoque inter se dissidentes, per secessionem, Sabbatianorum quæ vocatur hæresim constituerunt. Erat enim apud eos persbyter quidam Sabbatius nomine, à Marciano consecratus: qui quòd ex Iudæis ad Christianismum peruenisset, nihilominus præsumptæ & anticipatæ Iudæorũ opinioni inseruire studuit, & clàm etiam episcopatũ affectauit, nec nõ vnà cum Theoctisto & Macario

Selinas Gotthorum episcopus Vlphilæ successor.

Dissensio alia inter Marinũ & Agapiũ.

Per causam intestinorum dissidiorum multi ab Arianis ad catholicos transierunt.

Sozo. addit consularem fuisse

l Plinthas vir clarus Cõstãtinopoli Arianos dissidẽtes ad concordiã reduxit.

m Ariani statuto cauent, ne posthac quæstiones secessionis & dissidij causa proponantur.

n Opus Panariorum Epiphanij de hæreticis

† ἐντυχεῖν προτρέπω τοῖς πανα-ρίοις.

Panarium hoc opus etiam ἀγκυρωτὸν dicitur apud S.cra.lib.5.c. 24.

Sed vtrũque & Panarũ & Ancyroti opus diuerso nomine Græcè & Latinè editum extat: hoc compẽdiosum illud sanè quã prolixum

Nouatianorũ dissidium.

Sabbatianorũ apud eos hæresis.

& ipsis presbyteris, eis adhærentibus, qui sub E Valentis Imperio conuentum in Pazo vico habuerant, festum diem Paschæ cum Iudæis celebrauit. Ac primùm quidem propter vitæ institutum, quam optimam monasticis exercitiis agebat, à Nouatianorum se corpore seiunxit: deinde verò quosdam participatione diuinorum mysteriorum indignos reputans, talémque prætextum obtendens, eum quem diximus diem festū in alind transtulit, de Iudæorum sententia scilicet, tempus. Postquam autem manifestò apparuit, res nouas eum moliri, Marcianus seipsum propter importunam Sabbatij consectationem reprehendit: identidem dicere solitus, melius se facturum fuisse, si spinis potius quàm illi manū imposuisset. Atque vbi is ecclesiam suam in partes duas diuisam, & quosdam ad alium desciscere vidit, episcopos hæresis suæ, qui cum eo communicabant, statim Sangarum conuocauit. Est F is locus Bithynorum prouinciæ, ad mare, non longè ab Helenopoli situs a. Eò quoque ab episcopis congregatis Sabbatius euocatus est. Ibi causam mœroris sui dicere iussus, festi diei eius dissensionem allegauit. Nam eum cum Iudæis, sicuti etiam non ita pridem, qui in Pazo Phrygiæ vico conuenerant, statuissent, peragendum esse dixit. Cæterùm illi propterea hoc eum præ se ferre considerátes, quòd ad episcopatum anhelaret, iurisiurandi sacramento eum obstrinxerunt, ne vnquam episcopatum sibi expetendum statueret. Postquam ille iurauit b, se episcopatū susceptum non esse: non satis causæ esse putantes, cur ecclesia eorum factionibus diuideretur c, placitum eis est, vt omnes consentirent, atque eodem in loco ecclesiasticos conuentus agerent: festum autem Paschæ diem quo quis vel G let tempore celebraret d. Et ea de re canonem promulgarunt, quem ἀδιάφορον, hoc est arbitrarium & indifferentē vocarunt. Statuerunt quoque, ne decretum eorum qui Pazi conuenerāt, vniuersali canoni præiudicaret. Quòd & prisci illi viri, & maximè qui Apostolis proximi fuere, etiamsi de Paschæ festo die plurimum inter se dissiderent, inuicem tamen inter se communicassent, & aliis in rebus omnibus prorsus non dissensissent. Et quod præterea Nouatiani in vetere Roma haudquaquam cum Iudæis, sed post æquinoctium cum reliquis Romanis, qui Petri & Pauli apostolorum traditiones vtebantur, Pascha peregissent: nec ob eam causam, quòd Paschæ festo celebrando inter se dissentirent, discessionem ab eis qui communem cū eis haberēt religionem, fecissent. Proinde re bene de-H liberata, indifferentem, quem diximus, canonem protulere, vt quilibet pro eo atque ei placitum esset, ex consuetudine aliqua, aut præsumpta opinione, Pascha celebrans perficeret: non quidē vt ea res aliquam in communione dissensionem afferret, verùm vt qui sic discrimine nullo festū diem agerent, in ecclesiæ communione concordarent. Eiusmodi canone cōfirmato, Sabbatius, qui scilicet iureiurando obstrictus esset, quum Iudæorum obseruationem sequeretur, præterquam † si festus dies in idem cum illis tempus incideret, receptis statisque ieiuniis alios præueniebat, & clàm solennes ritus perficiens, Paschapeagebat.* legitimóque & vespertino sabbati tempore vigiliis & precationibus aliis interesse solitus, postridie cum reliquis communiter de festo die participauit, diuináque mysteria percepit. Hoc sic cum annis aliquot latenter faceret, diutius seipsum occultare non potuit. Quum enim breui celebritatem ex ea te consequutus esset, permultos ex simplicioribus ad se pertractos æmulatores habuit, & maximè Phryges & Galatas. Qui quoniam patrio more sic ieiunabant, morem eum vt rectiorem confirmari putauerunt. Itaque hunc sequuti, clam etiam vnà cum Iudæis Pascha celebrarunt. Et Sabbatius suos sibi paulatim conuentus agens, à reliquis Nouatianis secessit: & iurisiurandi oblitus, episcopatum apud sectatores suos suscepit, sicuti paulo pòst dicam.

Cum Iudæis is Pascha celebrat.
Sabbatius ex Iudæo Christianus factus & proinde Iudæo christianus.
Marciani Nouatiani episcopi sicut dictum des ab baty ordinatione.
a Synodus Nouatianorū Sangari celebratus.
Sabbatius causam secessionis suæ per simulationem indicat.
b idem iurat se ad episcopatum non anhelaturum esse.
c Decretum eius synodi.
d Canon Nouatianorū de Paschate ἀδιάφορος, quo quis vel les tempore, celebrando.
Non temerè vnionem ecclesiæ suæ scindendam. propter diuersitatem paschatis celebrandi.
Nouatiani cum sent.
† hoc est, si eo nes eodem tépore pascha peragere contingeret. Soz. Sic ille bis eodem anno Pa

scha celebrare quandoque solitus est.
Sabbatius à reliquis Nouatianis seiunctus episcopatum etiam inter suos gerit.
* More Iudæi co scilicet.

Sententia & iudicium autoris de festo Paschæ De quatuor decimanis & Montanistis, vt Pascha celebrent.
cap. 32.

SEd enim ego & Sabbatium & sectatores eius demiror, quid eis in mentem, vt festum hunc diem innouarent, venerit: quum ab initio Iudæi veteres, sicuti Eusebius Pamphili memoriæ prodidit, Iosephum, Philonem, Aristobulum, & non paucos alios testes laudans, τὰ διαβατήρια, hoc est, Paschalia pro transitu sacrificia, sacrificarint, post æquinoctium vernum, sole † duodecimam partem, quæ à Græcis Aries appellatur, zodiaci circuli ingresso: luna autem * per diametrum & rectam lineam soli opposita, tum quatuordecimæ diei cursum tenente. Ad hæc Samaritani, qui præcipuè tempora secundum constitutiones Mosaicas obseruant, non prius festum hunc diem peragunt, quàm * nouos fructus crescentes conspiciant. Nouorum enim, inquiunt, frugum festum in lege dicitur: vt id celebrare, antequam illi appareant, nefas sit: proindeque vernum æquinoctium ferias eas præcedere necessariò debeat. Quapropter quū Iudæos sibi imitandos proposuerint, eos admirot, quòd non potius antiquitatem, quæ apud ens est, laudauerint. Et satis colligere licet, Sabbatianis istis, atque eis qui τεσσαρεσκαιδεκατῖται, siue Quatuordecimani vocantur, exceptis, hæreses alias omnes festum Paschæ cum Romanis & Aegyptiis & Palæstinis peragere. Nouatiani igitur isti resurrectionis diem peragūt, Iudæos & ipsi sequuti. Iu idem verò cum Quatuordecimanis tempus incidunt. Quod si prima sabbati dies non eadem cum decima quarta die lunæ est, Iudæos ponè sequuntur, quorcunque diebus adneniens Dominica dies à præcedente decimaquarta die lunæ absuerit. Montanistæ verò, quos etiam Pepuzitas & Phryges appellare consuetudo est, quadam ratione inuenta, iuxta eam Pascha celebrant. Atque in primis eos reprehendunt, qui propter festum Paschæ lunæ cursum obseruant. Nō illum enim, sed solis orbem, eis qui ritè Paschæ diem inquirere veliut, inspiciendum esse censent. Et mensem quemlibet, dierum triginta, atque principium earum æquinoctium vernum faciunt: quæ dies, secundum

Iudæi antiquitus pòst vernum æquinoctium Pascha celebrarunt.
† τὸ πρῶτον δωδεκατημόριον, Soz.
* κατὰ διάμετρον, Niceph. ἐν διαμέτρῳ, Sozom.
* ὁρᾶν τὸν νέον πλεονάζοντα σῖτον. Soz.
In Asia hi fuere.
Quatuordecimani Soz. lib. 7. cap. 18.
Montanistarū Pascha.
Aequinoctiū vernum ante 9. Cal. April.

** καὶ ἀμφοῖν κατὰ ταὐτὸν τοῦ μηνὸς ἰσας συμβαίνειν τὸ τῆς ἀρχῆς νουμηνίας ἡμέρας μιᾶς.*

Nono Calend. April. initiū creationis.

Montani ſtæ Paſcha celebrant.

Ante 8. April.

ſecundum Romanos, ritè antè 9. Calend. April. A dicatur. Ea nanque etiam magna hæc duo luminaria initium ſuum habuiſſe allegant, per quæ tempora & anni ſignificantur. Idque ex eo liquere aſſerunt, quòd luna per octennium cum ſole conueniat, & ambo initium * nonnm ſumant. Quandoquidem octennalis lunæ curſus nonaginta & nouem menſibus perficiatur: diebus autem bis mille nongentis viginti duobus, quibus etiam ſol octonos abſoluat curſus. Ita vt annus quilibet cenſeatur eſſe dierum trecentorum ſexaginta quinque, & † quartæ vnius diei partis. Ex ea nanque die quæ eſt ante 9. Calend. April. quippe quæ principium creationis ſolis & primi menſis exiſtimetur eſſe colligunt atque computant eam quæ in ſacris literis dicitur, decimamquartam diem, quam eſſe dicunt ante 8. Id. April. in qua ſemper feſtum Paſchæ agunt. B Quod ſi ita, vt ſæpe fit, in eam Reſurrectionis quoque dies concurrat, proxima † Dominica die id feſtum celebrāt. Scriptum enim eſt, inquiunt, à decimaquarta vſque ad vigeſimam primā Paſcha eſſe peragendum. Mihi ſanè nō rectè feciſſe videntur, qui olim de feſto hoc die rantopere diſſidentes contenderunt: multo verò minus, qui hac in parte Iudæos ſibi imitandos eſſe ſtatuerunt. Sed illis, vt opinor, in mentem non venit, quòd Iudaiſmo in Chriſtianiſmum mutato, ex neceſſitate quadā figuræ rei ipſi ceſſerint: ſicuti hoc inde ſatis conſtabit. Nulla namque Chriſti lex Chriſtianis vt Iudaizent præcipit, præcipit autem: imò potius id prohibet: quemadmodum diſertis verbis diuinus Apoſtolus ſanxit, non ſolum de circumciſione, quę legis eſt caput, vetans, verùm etiam de diebus feſtis cohortans, vt nequaquam diſceptantes ſegregemur. Et ad Gal. ſcribens: Dicite mihi, inquit, qui C ſub lege eſſe vultis, legem nō auditis? Atque vbi de hoc pauca diſſeruit, deinde oſtendit Iudæorū populum ſeruum eſſe: libertatem autem eos obtinere, qui Chriſtum ſequuntur. Vbi etiam admonet, non obſeruandos eſſe dies & annos, In epiſtola autē ad Coloſſenſes clara prædicat voce, vmbram eſſe obſeruationes eiuſmodi. Quapropter inſert dicens: Nemo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomenię, aut ſabbati, quę ſunt vmbra futurorū. Ad Hebręos autem hæc omnia veluti ſigillo confirmans, dicit: Tranſlato enim ſacerdotio, neceſſariò etiā legis tranſlatio ſubſequuta eſt. Satis igitur liquet, neque ſacrum Euangeliorum librum, neque diuum ipſum Apoſtolum, Chriſtianis iugum ſeruitutis legis impoſuiſſe: ſed vt & Paſcha & reliquos feſtos dies honorificè, quandocunque eis viſum eſſet, peragant, animi * gratitudini eorum qui beneficio ſunt affecti, reliquiſſe. Proinde quia homines maximè ferias amant, à laborib in eis conquieſcētes, tum ſicuti cuique viſum erat, in regionibus paſſim, conſuetudine quadam per traditionem accepta adducti, ſalutiferæ paſſionis memoriam colentes celebrarūt. Neque enim vel Seruator ipſe, vel eius diſcipuli, lege vlla id obſeruandum eſſe ſtatuerunt: ſed neque in eum qui hoc ita non perageret, condemnationem aut pœnam aut execrationem, ſicuti Moſæ lex facere ſolita fuerat, vel Euangelica vel Apoſtolica ſcripta induxerunt, aut com-

† τῇ ἐρχομένῃ κυριακῇ.

Admiratur Nicephorus cum Socr. lib. 5. cap. 22. eos qui vel pertinaciter de feſto die Paſchæ diſceptāt, vel Iudæos eo celebrandi imitentur.

Libertas Chriſtiana.

Contra ſuperſtitioſam temporum feſtorūmque dierū obſeruationē.

Apoſtoli Paſchatis celebritatem liberum populis Chriſtianis reliquerunt.

** τῇ συγνωμοσύνῃ τῶν εὐεργηθέντων.*

minati ſunt. Diui verò Euangeliſtæ hiſtoria ſua ſcribenda, Moſaici Paſchæ feſti obiter ſaltem mentionem fecere: Seruatorem ſcilicet azymorum tempore paſſum eſſe, quum celebre apud Iudæos ageretur feſtum: vt oſtenderent illi, feſtis potiſſimùm diebus cædes eos perpetrare conſtituiſſe. Ipſis profectò ſanctis Apoſtolis conſilium illud propoſitum non fuit, vt ſibi de diebus feſtis iudicium ſumerent, aut de eis leges ferrent: ſed potius Deo gratam vitam, virtutem, & veram erga Deum pietatem traderent atque inducerent. Mihi quidem videtur, quemadmodum alia plurima pleriſque in locis ſuam obtinuere conſuetudinem, ita id quoque de Paſchæ feſto accidiſſe, quòd ex more quodam apud gentes, quæque ſuam habuit obſeruationem: vt ſatis manifeſtum ſit, neminem Apoſtolorum quidquam de feſto hoc die legis ſanctione conſtituiſſe.

Quid potiſſimum ſancti Apoſtoli doctrina ſua ſpectarint.

Quòd veteres conſuetudine magis antiqua, quàm lege vlla, iuxta patrum traditionem, Paſcha celebrent. cap. 33.

PОrrò quòd ab initio Paſcha moribus magis quàm legibus obſeruatū ſit, re ipſa declarabimus. Qui nanque minorem Aſiam incoluere, plurimi ab Apoſtolorum temporibus ſabbato deſpecto, decimam quartam lunæ diem obſeruarunt. Quod quum facerent, nequaquam ab aliis, qui hoc non itidem facerent, diſſidebant: quoad Victor vrbis Romanæ epiſcopus, plurimùm commotus literis Aſianos quartam decimam diem colentes damnauit atque excommunicauit. Quam ob cauſam è diuerſo Irenæus Lugdunenſis in Gallus epiſcopus, ad Victorem literas dedit, quibus illum obiurgat, & facinus tam calidum reprehendit: perdoctè exponens, quòd quum antiquiores etiam communionem rerum omnium inter ſe in Chriſtianiſmo retinerent, & de Paſchę feſti tempore variarent, nullum id putauerint eſſe præiudicium. Adiiciens prætereà, Polycarpum Smyrnæ epiſcopum, qui ſub Gordiano poſtea coronam martyrij recepit Romam veniſſe, & cum Aniceto eius vrbis epiſcopo communicaſſe, nihil de feſto Paſchæ cum eo diſceptantem. Nam & ipſe Polycarpus patria quadam Smyrnenſium conſuetudine, decimaquarta die Paſcha celebrabat: ſicuti Euſebius quoque Pamphili in quinto eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſuæ libro teſtatur. D Conſtat igitur, ſicuti dixi, quoſdam in minore Aſia decimamquartam lunæ diem obſeruaſſe. Alij verò, qui in ſuperioribus Orientis partibus habitant, ſabbatum feſto eo celebrando magis coluere. Cæterùm de menſe eis maior fuit contentio. Quidam nanque Iudæos ſequi voluerunt, quum quidem iamdudum certiore obſeruatione illi excidiſſent. Aliis verò ab eo abhorrentibus, poſt æquinoctium vernum Paſcha agendum potius viſum eſt: celebrandum id ſemper eſſe dicentibus, quum ſol in Ariete ſit, ſecundum Antiochenos Xanthico, ſecundum Romanos autem Aprili menſe. Qui quidem non eos qui tum delirabant Iudæos, ſed antiquiſſimos, & magnum illum in primis Ioſephum, ſicuti is hac de re in tertio An-

Iam tum ab Apoſtolorū tēporibus chriſtiani paſcha ſeriùs celebrādis variarūt.

Victor Rom. epiſcopus Aſianos eo nomine damnauit.

Sed hic ab Irenæo eſt reprehenſus.

Polycarpus martyr cum Aniceto Romæ paſchate ab eo colendo diſſidens cōmunicauit.

Iudæi veteres etiam poſt æquinoctium vernum Paſcha celebrarunt.

tiqnitatum Iudaicarũ libro refert, sequuti sunt. A Ac illi quidem qui minorem Asiam & superiores Orientis partes tenent, ad hunc modum de festo hoc die dissenserunt. Alij verò omnes, qui Christianismum susceperunt, & Occidentales cuncti ad Oceanum vsque, post vernum æquinoctium Pascha peragere inueniuntur, veruftiorem consuetudinem sequẽtes. Qui sanè vniuersi ita festum Paschæ celebrantes, nunquam inter se discordate visi sunt. Neque verò quemadmodum multorum sermonibus fertur, magna illa sub Constantino Nicææ celebrati Synodus, eiuscemodi diei Paschæ celebrandi errorẽ induxit: sed ipse potius diuus Constãtinus, paucos illos qui à recepta obseruatione dissentiebant, literis suis cohortatus est, vt partem maiorem sequerentur: & eam imitantes, eodem modo cum illa festum diem peragerent. Episto- B lam eam imperatoris totam, in tertio libro eorum quos de vita Constantini Eusebius conscripsit, inuenies. Ea ea autem particulam quæ de festo Paschæ scripta est, hic apponam: quæ de verbo ad verbum sic habet. Est ordo quidam bene institutus, quem omnes Occidentalium " & Meridionalium & Septentrionalium orbis " terræ partium, & quædam etiam Orientalium " regionum ecclesiæ seruant, Quapropter quum " in præsentia rectè omnes id constit ium esse " existimarunt, tum ipse solertiæ quoque vestræ " placiturum esse recepi vt quod per vrbem Ro" manam, & Italiam, Africam, Aegyptum omnem, " Hispanias, Gallias, Britaniam, Libiam, cunctam " Græciam, Asianam & Ponticam prouinciam, " & Ciliciam, concordi & vna prorsus senten" tia seruatur, idem quoque vestra non grauatè suscipiat prudentia: Quæ illud secum consideret, non solùm maiorem esse in eis quos enu- C meraumus locis ecclesiarum numerum, verùm etiam communiter maximè idem omnes velle, sanctissimum esse, accuratiorémque rationem, vt nulla omnino nobis cum Iudæorum perfidia intercedat communio efflagitare. Imperatoris epistola sic habet.

Constantinus magnus in Nicæna synodo literis scriptis Asianos, vt cũ Occidentalibus eodem tẽpor. pascha celebrarent, hortatus est. Constãtini ex eis literis verba.

Ioannes apostolus Quatuor decimanos in Asia pascha celebrare docuit: Petrus & Paulus Romanos.

Verumenimuerò, Quatuordecima nos ferunt à Ioanne apostolo decimæquartæ diei lunæ obseruationem accepisse: Romanis autem & Occidentalibus partibus Petrum & Paulum, Apostolorum maximos, eam quæ ibi frequentatur tradidisse cõsuetudinem. Scriptum quidem hac D de re decretum edere nemo potest. Sapiẽter verò Victor & Polycarpus extinaisse de die festo contentionem videntur. Quandoquidem autẽ Occidẽtales episcopi traditionem Petri & Pauli minimè dehonestandam duxerunt, & Asiani quoque Ioannis Euangelistæ institutum seruãdum esse contenderunt, de communi consilio placitum est, vt quique, sicuti assueuerant, festum diem agerent, mutuam autem communionem nequaquam rescinderent. Stultum quippe quàm maximè esse opinati sunt, consuetudinum eiusmodi variantium gratia, à mutua coniunctione discedere, quum eis de * rebus religionis præcipuis per consentientem concordiam conueniret.

Maiores nostri pascha hoc vel illo tempore peragere ἀδιάφορον esse voluerunt. Cæremoniarũ dissimilitudine non læditur vnitas Ecclesiæ. Greg. papa

** περὶ κε- φαλαίων.*

De variis variarum gentium & ecclesiarum consuetudinibus, per quas nullum Catholicæ religionis vel offendiculum, vel dissidium & discordia est creata. Cap. 34.

QVòd verò consuetudinem potius quàm legem sequuti veteres plerisque in locis, vt quibusque visum erat, Pascha celebrarunt, inde facilè colligitur. Non omnes etenim, quanuis eiusdem opinionis essent, easdem traditiones in ecclesiis seruarunt. Et qui eandem colebant fidem, sæpe consuetudinum obseruatione inter se variarunt. Neque id veræ pietati detrimento fuit. Porrò quum ad hunc locum peruenerimus, æquum visum est, pauca quædam de diuersis ecclesiarum moribus commemorare: qui antea quidem sic variè obtinuerunt, nũc autem per gratiam Dei cum tempore mutati, ad consentientem concordiam apud omnes peruenerunt. Et primùm de obseruatione Paschalis festi dicendum. Quæ enim eas præcedunt ferias ieiunia, variè apud quosque ab initio seruata comperimus. Romani nanque tres continuas hebdomadas, sabbatis & Dominicis diebus exceptis, ieiunarunt. Illyrici autem, & cuncta Græcia, præterea Alexandria & Libya omnis, Aegyptus & Palæstina, sex hebdomadibus ante festum Paschæ ieiunium continuarunt, Quadragesimam tempus id nominantes. Alij rursus ante septem hebdomadas ieiunare inceperunt: sicuti Constantinopoli, & circumcirca ad Phœniciam vsque, † tribus tãtum hebdomadibus qui nos dies ex interuallo, binis septimanis intermissis, à cibis se abstinentes, eũdem Quadragesimam tempus tale vocarunt. Montanistæ verò duabus. Quos mihi demirari in mentem venit, quomodo omnes isti in dierum numero sic variantes, Quadragesimam tamen ieiunij tempus vocent. Quanuis alij aliam rationem texentes, nomini ei honestum prætextum obtendant. Non solùm verò de dierum numero, verùm etiam de cibis ipsis, de aditu ad sacra mysteria, & abstinentia, multum inter se dissident. Quidam enim animata prorsus non attingunt: alij autem attingunt, sed pisces solos. Sũt qui animata quoque cum piscibus volatilia degustant: ex aquis ea quoque progenita esse, vt Moses inquit, dicentes. Nonnulli ab ouis & nucibus siue baccis abstinẽt. Nonnulli verò arborum fructibus vescuntur. Quidam panem siccũ tantum comedunt: quidam verò ne hunc quidẽ attingunt. Diuersum etiam est cibi capiendi tẽpus. Aliqui nanque hora nona, aliqui post occasum solem, quidam post diem vnam sequenti die cibũ capiunt: nonnulli verò ad tres, ad quatuor, ad quinque, & ad septem vsque dies dapibus abstinentes procedunt: pro eo atque quisque cibo carere vel vult, vel potest. Et alia apud alias gentes & populos fiunt, apud quos rerum talium innumeræ extant causæ: de quibus omnibus nullum præceptum, quod in scriptum relatum sit, ostendi potest. Vt satis constet, primos illos Verbi ministros, ab initio obseruationes eiusmodi arbitrio quorumque reliquisse, vt quisque non metu aut necessitate quapiã adductus, quod bonum est, deligere & sequi posset. Porrò in ieiuniis ferias Paschales præcedentibus, & in ie-

De variãtibus apud veteres ecclesiarũ consuetudinibus & obseruationibus.

In ieiuniis ante pascha ferias.

Quadragesimale ieiuniũ.

† τρεῖς μόνας πενθημέρους ἐκ διαλειμμάτων ... Socrat.

in delectu ciborum.

in tempore cibi capiundi.

Obseruationes ἀδιάφοροι.

in synaxibus & eucharistia perceptione.

vna hebdomadis die veteres, sabbato scilicet, cænā Dominicam peragebant.

in ieiunantium cibis, à principio in ecclesiis huiusmodi diuersitas fuit. Verùm in Synaxi plurimam varietatem fuisse inuenimus. Quum enim pleræque omnes per orbē ecclesiæ diebus sabbati consuetudinē haberent hebdomadis vnius tempore diuinis mysteriis operari, Romani & Alexandrini ex antiqua quadam traditione hoc non faciebant. Ægyptij verò Alexandrinis vicini, & qui circum Thebaidem habitant, synaxes quidem die sabbati peragebant: sed non eadem, qua tum Christiani vtebantur cōsuetudine, diuinam sanctificationem percipiebant. Verùm quum abundè conuiuati essent, & omnis generis cibis delicatius se repleuissent, à prandio scilicet, circiter vesperam multam, mysteria † oblatione peracta percipiebant. Quarta hebdomadis die, & ea quæ Parasceue dicitur, Alexādrini scripturas legebant, doctoribus eas interpretātibus: omniáque quæ ad Synaxim pertinēt peragebant, præterquam diuinorum mysteriorum perceptionem. Atque eam illi antiquitùs habuere consuetudinem. Dicunt etenim, & Originem plurimùm diebus istis in ecclesia docuisse, atque synaxes seu conuentus egisse. Qui quum sapientia & doctrina multis præstaret, & perspectum haberet, infirmiorem esse Mosaicam legē, quàm vt vllo modo ad literam * reddi atque exprimi posset, rationem festi Paschæ ad speculatiuā cōtemplationem reuocauit, vnum solum esse verum Pascha dicens, quod Christus peregit, præclarè aduersus hostiles potestates re gesta quum in crucem suffigeretur, longè optimè eo contra aduersarium vsus trophæo. In eadem Alexādria, in lectorem & † notariorum ordine discrimen nullum fuit siue illi iam fideles, siue catechumeni, hoc est, qui sacra doctrina instituerentur, essent, quum ecclesiæ in locis omnibus aliæ fideles tantum in ordinem hunc legerent. In Thessalia & hoc factitatum esse liquet. Licebat clerico cuius, priusquam in ordinem eum cooptaretur, legitimè vxorem ducere. at si postea, † cōsuetudine receptū est, vxorem cognouisset, ordine eo mouebatur: quum in Oriente omnes, atque etiam episcopi, si vellet, pro arbitrio suo non aliqua legis necessitate coacti, vxorum cōgressum declinarent. multi etiam ipso episcopali munere fungentes, in episcopalibus ædibus liberos multos ex coniugibus, quas sibi legitimo matrimonio antea coniunxissent, susciperent. Nunc autem † ne in somnis quidem episcopus cum vxore sua concumbēs, impudicus habetur. Sed enim consuetudo ea quæ in Thessalia seruatur, ab * Heliodoro illo Triccensi episcopo ortū habuit: cuius amatorij libelli hoc quoque tempore circumferuntur, quæ adhuc iuuenis composuit, & Aethiopia inscripsit. Nunc autem ea χαρίκλειαν, quasi gratiarum gloriam dicas nominant. Quo nomine etiam episcopatus ei ademptus est. nam quum lectione eorum opusculorum iuuenes multi in periculum coniicerentur, synodus prouincialis statuit, vel libellos ipsos qui amores accenderent, igni consumptos abolendos, vel qui eos composuisset autori suam functionem episcopalem abrogādam esse. Ille verò episcopatum deponere, quàm scripta sua supprimere maluit. Hæc autem consuetudo Thessalonicæ atque in Macedonia, & Græcia omni,

† προσφέροντες.

In lectione scripturarum, & concionibus.

** ἀποδοθῆναι*

Christus Iesus verū Pascha trophæo crucis aduersarium diabolicū deuicit.

† συμβολαιογράφοι.

In lectoribus & notariis.

In coniugio sacerdotali.

† ὡς δεῖν οἰόμενοι.

** Hunc Heliodorum non dilutæ autoritatis scriptorē esse scripsit Angelus Politianus. Miscellan. cap. 3.*

Heliodorus episcopus Triccensis in Thessalia, episcopatus abire, quam amatoriū suū poema abolere maluit.

In baptismi tempore.

In altarium structura.

† ἀμύητοι.

A seruata est. Alius item in Thessalia mos fuit, vt Paschalibus tantum diebus baptismus perageretur: quapropter multi etiam eo sacramento † nō initiati decessere. In vrbe Antiochena, quæ in Syria est, altaria diuersum prorsus quàm alibi situm * habuere. Sacra enim ara non ad orientē, sed ad occidentem versus collocata fuerat. Hierosolymis, & in Thessalia, atque etiā in Græcia, consuetudo fuit, vt preces in peruigiliis † ad lucernas accensas eodem quo Nouatiani, Constantinopoli, modo peragerent. Consimiliter in Cypro & Cæsareæ Cappadocum: in sabbato, & Dominico die vesperi, post lucernarum accensionem, episcopi & presbyteri sacras scripturas populo exponūt. Nouatiani autem, qui in Hellesponto sunt, non eundem orationis ritum, quē factionis eorum populares Constantinopoli, B seruant, cætimonias obtinentis ibi ecclesiæ Catholicæ plurimum sequentes. Et vt in summa dicam, in opinionibus & sectis omnibus, haud quaquam in precationibus vnum ad alterū consentientem ritum seruatū esse, inuenire est. Scythæ qui ad Istrum colunt, multas & magnas habent ciuitates, & omnes vni subiectæ sunt episcopo. In aliis autem populis, non solùm in vrbibus, verùm etiam in quibusque vicis, episcopos esse scimus. Quæ consuetudo apud Arabes potissimum, & Cyprios, & in Phrygia apud Nouatianos, atque apud eos qui à Mōtano deducti sunt, fuit. a Romæ ad hodiernum vsque diem non plures quam b septem diaconi fiunt, ad eorū instar qui ab Apostolis creati sunt, quibus Stephanus ille præfuit, qui primus martyrij reportauit coronam. Apud alios populos omnes, quem sors tulit, eorum numerus est. C In Romana vrbe itidem quotannis semel Alleluia, paschali Dominico die concinunt. Proinde à multis, iureiurando concipiendo, votisque nuncupandis, vsurpatum est, vt eis Alleluia audire, & cum lætitia canere daretur. Neque episcopus, neque alius quisquam in ecclesia Romę † ad populum docens verba facit. * Alexandriæ autem solus hoc munere fungitur episcopus, quod quidem postea, quum antea mos is non fuerit, est obseruatum. Causam consuetudini nouæ præbuit Arius, qui quòd presbyter esset, & docendi prouinciam accepisset, cōtra veritatis doctrinam res nouas inducens, ecclesiam turbauit. In eadē Alexandrina ecclesia, quod in locis aliis omnibus nouum atque insolens est, olim obtinuisse scio. Episcopus nanque quū sacra c Euāgelia legerentur, non assurgebat. Id verò in vlla D plane ecclesia antiquitùs factum esse, nemo vel vidit, vel audiuit. Sacrum eum librum ibi solus legit archidiaconus: in aliis autem ecclesiis diaconi, in multis verò aliis soli sacerdotes, in nonnullis quoque diebus celebrioribus etiam episcopi. Id quod hodie quoque Constantinopoli fit, & maximè Paschalium feriarum die prima, & primo anni ipsius ingressu. Atque ea lectio dupliciter fit. Quantum nanque Euangelici scripti prior ille recitat, tantum postea quoque diaconus repetit: scilicet, sicuti ego existimo, vt episcopus etiam Euangelium, & non tantum qui ministerium id sortiti sunt, prædicare videatur. Et fortasse etiam, vt id cœlitùs fulminis more intonans audientes, sincere absque simulatione

** Et ipsa quoque ecclesia. Sacra.*

† ἐν ταῖς λυχναιαις.

In precibus peruigiliorū.

In expositione sacrarum scripturarum.

In ritu precationum.

Vnus apud Scythas episcopus.

In aliis populis plurimi.

a Intelligi hoc debet de tempore imperij Theodosij minoris. Sozom. lib. 7. cap. 19.

b Romæ tantū septē diaconi.

Ibidem semel quotannis, Alleluia cātatū.

† προσομιλεῖ τῷ λαῷ.

Conciones ad populum Romæ in ecclesia non habitæ.

At ne nunc quidem vlli nisi monachi concionantur. Et itidē propè in Italia omni.

** Alexandriæ solus episcopus concionatur.*

c Euangelij lectio.

† ὡς ἀντιλ[illegible]

Non ea item in omnibus ecclesiis psalmodia & precationes.

Non itidem etiam libri. Apocalipsis Petri liber.

Dies parasceues.

& deprauatione omni anuunciemus. Episcopus E vero etiam primùm testamenti Euangeliũ legit, † veluti perfectam personam Christi referens.

Item Apocalypsis Pauli.

Porrò precationes itidem & psalmodias, sicuti dictum est, non easdem ecclesiæ omnes habent, sed neque libros aut lectiones easdem. Nã eam quæ dicitur Petri Apocalypsim, vt subditiciã & illegitimam à veteribus iudicatam, apud Palæstinos in ecclesiis quibusdam semel quotannis in die parasceues aliquandiu legi solitam fuisse innenimus. qua die populus magna cũ religione & contritione salutiferæ passionis Christi memoriæ ergô ieiunat. Rursum eam quæ Pauli Apostoli dicta est Apocalypsim, quam ex priscis hominibus nemo vidit, monachi plures cum veneratione admirantur. Fama quidẽ increbuit, hoc ipso imperantis Theodosij tempore, reuelatione diuina repertum esse librum eum, in patria, paternáque domo Pauli Tarsi Ciliciæ, in arca marmorea repositum, & in terra defossum. F Quod sanè falsum esse, presbyter quidam ecclesiæ Tarsensis grandæuus admodum (nam id canicies testabatur) confessus est. nihil enim eiusmodi suo tempore euenisse confirmauit. Quod quum asseueraret, admiratus est, si non ab hæreticis fama ea cõficta esset. Id quod in multis etiã aliis libris factum esse, antea diximus.

Sozo. lib. 7. cap. 19

Romanis mos est, sabbato quouis ieiunare. Cæsareç Cappadocum, qui post baptismum peccassent, eos à communione arcebant: quod itidem Nonariani faciunt. Idem Macedoniani quoque in Hellesponto, & item Quatuordecimani in Asia obseruauere. Nouariani in Phrygia digamos, & eos qui ad secundas nuptias transiissent, nõ recipiunt. Qui verò Constantinopoli sunt eorum populares, propalàm eos neque admittunt, neque reiiciunt. In Occidẽte autem id liberum est G prorsus.

Romani quouis sabbato ieiunant.

Seuera Nouatianorum obseruationes peccantes post baptismum.

Bigamorum reiectio.

Sed enim dissensiones tales in ecclesiis inualuisse opinor, reuerentia eorum qui eis ab initio præfuerũt, & qui illis deinde successerũt. Nam ij tãquam leges quasdam ab illis acceptas, per manus posteris tradidere: quod satis pium, neque ferendum esse arbitrati, si traditiones, in quibus educati essent, non honorificè colerent, sed contemptim reiicerent. At mihi valde laboriosum & difficile esset, variantes per vrbes & regiones omnes ecclesiarum consuetudines enumerare & perscribere. Ferè enim fieri id omnino nequit. Eandem autem priscos homines existimandum est obtinuisse de festo hoc die, cuius gratia in hunc locum digressi sumus, opinionem, quòd scilicet ex consuetudine quadam diuersum habuit festum Paschæ culmen. Nunc verò diuina suppeditante gratia, impedimentis & dissentionibus omnibus temporis cursu sublatis, concordibus sententiis apud omnes in ecclesiis Christi festus dies Paschæ celebratur. Errare autem illi, quemadmodum prius quoque dixi, mihi videntur, quorum sermonibus increbuit. Nicænam fidem Paschæ ferias in errorem & varietatem eiusmodi adduxisse. Nam synodus eam operam potius nauauit, vt populus qui antea à patre maiore dissentiebat, ad vnanimem concordiam pertraheretur.

Causa & occasio variantium in ecclesiis obseruationum.

Solẽnitas Paschatis celebrandi ad cõcordiam redacta.

** *Consuluit Ambrosium hominem Dei Augustinus adhuc cathechumenus, vtrum secundum morem suæ ciuitatis mater eius sabbato ieiunare, an Mediolanensis ecclesiæ more prandere deberet. At ille quid possum, inquit, hic docere amplius quàm ipse facio? Quando hic sum, non ieiunio sabbato. Quando Romæ ieiuno sabbato. Et ad quamcunque ecclesiam veneritis, inquit, eius morem seruate, si pati scandalum non vultis, aut facere. Custodita scilicet eorum inter quos viuimus in his rebus inoffensa societate & cauendo, ne tempestate contentionis serenitas charitatis obnubiletur. August. epist. 86.*

Quòd antiquitus & ab ipsis Apostolorum temporibus dissensiones quædam & variæ obseruationes in cæremoniis fuerint & quòd cæremoniæ veteribus non tantopere curæ fuerunt, sed necessaria tantum & fidem prominentia constanter seruare iusserint.

Caput 35.

Etiam temporibus Apostolorũ diuersa fuere in ecclesiis obseruationes.

ENimuerò quod ab Apostolorum vsque tẽporibus multæ dissensiones propter obseruationes quasdam fuerint, illos ipsos producam testes. Scribit nanque diuus Lucas in Actorum libro: Quum Apostoli dissidium intercessisse eis qui ex gentibus fidem complexi fuerãt, & fidelibus Iudæis cognouissent, congregari simul omnes, constitutionem factam in epistolæ formam redegerũt, per quam fideles à graui legis seruitute liberarunt, & superuacanea ea de re nugamenta inhibuerunt. Certam autem rectioris & ad veram erga Deum pietatem ducentis vitæ formam proposuerunt, quæ necessariò obseruanda sint, disertis verbis prædicantes. Nõ intempestiuum verò esse duxi, vt eam ipsam illorum epistolam, euidentioris cognitionis gratia, in historia hac referrem.

Epistola Apostolorum ad eos qui ex gẽtibus in Christum crediderunt.

„ Apostoli & seniores & fratres, his qui Antiochiæ & in Syria & Cilicia ex gentibus sunt fratribus, Salutẽ. Quoniam audiuimus quòd quidã ex nobis exeuntes G vos turbarint, verbis labefactantes animas vestras dicendo circumcidi vos & legem seruari debere, quibus id non mandauimus: placuit nobis collectis in vnum, eligere viros, & ad vos mittere, cũ charissimis nostris Barnaba & Paulo: hominibus, qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Iesu Christi. Misimus ergo Iudam & Silam, qui & ipsi vobis eadem verbis referrent. Visum est enim spiritui sancto, & nobis, nihil amplius vobis imponere oneris, præterquam hæc necessaria, vt vos abstineatis ab his quæ simulacris immolata sunt, & à sanguine, & suffocato, & fornicatione à quibus vobis cauentes, rectè rem agetis. Valete. „

Hæc Deo placita sunt. Hoc enim inquit epistola: Placuit spiritui sancto, nihil aliud oneris imponere prçterquam quç necessariò seruata oportet. At quidam hæc nihil curantes, omnem quidem fornicationem pro nihilo habent: de diebus autem, H & feriis, & institutis, perinde atq; de anima ipsa decertant: Dei mandata inuertentes, & sibi ipsis leges ferentes: haud secus atque si studiosè hoc agerent, vt contrarias maximè aduersus decreta Dei res agitantes latêre possint. Et potuissemus nos orationem hanc de festo Paschæ magis dilatare. & clarè satis ostendere, quòd ne Hebræi quidem certò id & accuratè seruent: neque typũ seu figuram eius, sicuti eis tradita est, colãt: præterea quòd Samaritani, qui ab eis sunt disiuncti, † certissimè semper ferias hasce celebrẽt. Verùm suo seorsim ad rem hanc fusius explicandã tempore

Res ad salutem necessarias negligentes, de friuolis obseruationibus inquirimus.

† ἀκριβέστατον.

Post æquinoctium semper.

pore est opus. Illud porrò potius nunc dicendũ venit. Qui Iudæos sibi imitandos, & exactā typi & figuræ rationem eahibendam proposuerũt, eos modis omnibus illos * sequi debere. Si nanque accuratam obseruarionem inquirere volũt, non illi dies tātùm obseruare debent, sed & alia quæcunque Christus quum sub lege esset, Iudaico more fecit, aut à populatibos & tribulibus suis iniuria affectus pertulit, aut alio etiam modo omnibus benignè faciēs per figurā agere perseuerarit. Siquidem nauim ille sæpius ingressus, doctrinam promulgauit: & io cœnaculo Pascha primùm parari curauit, & ante id asinā ligatam solui iussit: & hominem aquam in vase fictili gestanrem, eis qui Pascha parare deproperabant, signum proposuit: & multa alia, quæ variè in diuinis Euangelus feruntur. Quæ sanè omnia corpotaliter obseruare non student, qui ferias hasce riè celebrari debere æquũ esse putāt. Quis enim ex doctoribus vnquain iuata typum & figuram iu nauigio docere cœpit? Neq; in cœnaculo seu superioii parte domus, vt ante omnia Pascha celebrans quisquam peragerer, studio habuit. Sed neque ante id asinam ligatam solui mandauit, neque adeò quenquam aliquis vas fictile in humeris ferre iussit, vt ne quod symbolum & signũ Paschæ desideraretur. Fortuita oanque hæc sunt, & Iudaismum potius referre existimantur. Siquidē & Iudæi ea quę sic in corporibus accidunt, maiore studio, quàm si animabus eueoiant, obseruare cōtendunt Proinde etiam eaectarioni obnoaij sunt, vt qui Mosæ legem veluti typum & figuram magis quàm veritatem excipiunt. Et qui illorum res adinirantur & amant, talia * ad sensus speculationesque arcanas & sublimes reuocant. De diebos certè quidem & mensibus irreconciliabile ecclesiæ concitant bellum, contemplationem remotiorē de eis posthabentes. Itaqoe oecessariò cōsequitur, & ipsos hac in patte eaodem cum Iudęis sustinere seotentiam & eondemnationem, in seipsos maledictionis calculum ferentes. Sed de his satis, vt puro, diaimus. Quapropter ad institutum cursum orationem rursus coouertamus. Diximus nanque, ecclesiam, quum primùm factionibus esser diuisa, in eo rerum statu nō permansisse: verùm eos deinde, qui secessiooem fecissent, parua aliqua arrepta occasione, à suis desciuisse, & in sectas alias abiisse. Cæterùm alij aliter diuisi sunt. Nooariani autem per occasionem & prætextum Paschalis festi in partes discessere. Neque illi io vna partium secessione cōstiterũt: sed etiam de diebus & hebdomadibus, aliísque non magni momenti rebus disceptātes, in sectas alias sunt dissecti: qui quidem alicubi segregati, seorsim coouentus egere, alibi autem communiter simul conuenire soliti fuere.

** Decimam quartam paschata celebrādo diem cum Iudæis colentes, alias quoque circūstantias eius seruare debent.*

Iudæi corporalium rerum & typorum studiosi, spiritum & veritatem non curant.

** ἀναγογικῶς θεωρῆσαι.*

Iisdem Iudæorum imitatores hæretici.

Sectarum sectiones.

Nouatianorum dissidia.

De Nouatianorum doctrina, de Agelio, Marciano, & Sisinio. & quòd Sisinius in consuetudine quotidiana vrbanus iucundus, & elegans fuerit. Cap. 36.

Illud obseruandum, ecclesiæ eorum Constātinopoli ad annos quadraginta Agelium præfuisse, à Constantij temporibus ad annũ Theodosij sextum. Qui quum æger esset, & moriturũ se esse putarer, successorem sibi designauit Sisinium. Is presbyter sub eo fuit, vir præclarus, & qui vna cum Iuliano io philosophis disciplinis Maximo philosopho præceptore vsus fuerat. Quum aotem Nouatianorum plebs electionem talem, Marcianum potius, hominem religiosum & celebrem, cuius virtute sub Valenre ecclesia eorum pacata permanserat, designatum oportuisse rata, reprehenderet: Agelius populi sententiæ gratificari volens, Sisinio posthabito, Marcianum episcopum legit. At vbi ex morbo coooualuit, ecclesiam ingressus, per seipsum ad populum retulit: Marcianom verò Sisinom episcopum habituros. Hæc verba proloquutus, breui postea decessit. Sed & Marciano nō multo pòst defuncto, Sisinius episcopatũ recepit: vir quēadmodum dictum est, valde clarus. Simul enim philosophicas & sacras literss accurata diligentia ad summum addidicerat, potissimũ verò singulari cura in Dialectica & differendi arte se eaercuerat. Quamobrem Eunomius etiā, cuios ars ea pręcipuum opus fuit, sæpe disputationem eius declinauit. Vita adeò moderata fuit, vt obtrectatorum quoqite calumnias superarit. Dięta & quotidiani victus ratio non adeò frugalis, sed lætiot quodammodo & sumptuosior erat, ita vt quibusdam videretur, eum in splendore & deliciis tantis pudicitiā & continentiam colere non posse. Et vestitu inprimis exquisito vsus est, & bis interdum die vno in balneis publicis lauit: moribus prætetea iucundus, atque in familiaribus colloquiis gratiosus. Proinde non Nouatianis tantum, sed & episcopis, principibúsque viris, & magistratibus ecclesiæ catholicę charus esse visus est. Quum enim facetè cũ gratia quadam sales & dicta io alios iecit, tum id etiam ab aliis humaniter pertulit. Et vtrúmque ea moderatiooe fecit, vt quàm lōgissimè ab hostili acerbitate abesset. Vt verò etiā cum venustate quadam interrogantibos, aptè atque tempestiuè respōderet, vt Socrati videtur, mirificè promptus erat. Et aliquaodo quodam eum percunctaote, cuius nam gratia quum episcopus esset, bis die lauatet? Quia ter, inquit, non possum. Rursum quum à quodam, qui catholicę ecclesiæ erat, dicto quòd cādidam gestaret vestem, quæ episcopum vel alsena minus deceret, perstrictus esset, statim dicacitatem in eum retorquēs: Tibi verò, ioquit, ostendendum potius est, vbínam scriptũ sit quòd episcopum pulla veste vti oporteat. Atque vbi ille cogitabundus, quia quod responderet non habebat, staret, subintulit ilico Sisinius: Tu quidem ostendere id nō potes, at Salomon me vt id faciam adhortatur, dicens: Sint vestimenta tua semper alba. Verùm & Seruator, in Euangeliis candida veste vsus esse videtur, qui discipulis, qui secum montem Thabor conscēderant, Mosen & Heliam cādidatos eahibuerit. Hæc atqoe his similia quum ita diceret, admirationi hominibus fuit. Quin & illud lepidè, vt ego puto, ab eo dictum, recensendum esse videtur. Aduenerat Constātinopolim Leuntius, Ancyræ minoris Galliæ episcopus, qui tum ibi Nouatianis ecclesiam ademerat. Conuenit hũc Sisinius, & supplicans rogauit, vt corpori suo ecclesiam redderet. Quod vbi ille se facturum oegauit, Nouatianos etiam coouiciis acerbè proscidit, minimè eos ecclesiam habere debere dictitans, quòd pœoiteotiam tollerent, & miseri-

Episcopi Nouatiani apud Constantinopolam.

Agelius.

Sisinius Nouatianus Iuliani condiscipulus.

Marcianus.

Sisinius.

præclaræ eius dotes.

De humanitate & facetijs Sisinij episcopi.

Socra. lib. 6. cap. 22. Sozo. lib. 8. cap. 1.

Bis die vno lauit Sisinius.

Idem candida veste vsus.

Facetè Sisinij in Leontium Ancyranum episcopum dictum.

† μάλαρον.

† Quod te nō. spicio, inquit Soz. m.

Sisinius cum Chrisostomo disputans.

Egregia de pœnitentia vox.

cordiam Dei reiicerent. Talia verò, atque alia hisce similia continuans, quum Nouatianos suggillaret: Atqui, Sisinius inquit, & ego, vt haud sciam an magis quisquam, † pœnitentiam ago. Quum autem Leontius eum, quûnam modo pœnitentiam ageret, interrogaret: respódens ille, † Quod te nunc, inquit, ita animarum video, Vitam is ita prodoxit, vt ecclesiam Nouatianorum adhuc administraret, quum Ioannes Chrysostomus patriarcham gereret. Et ausus etiam est contra eum disserere, quum scripto ille pœnitentiam introduceret, atque ita diceret: Vel † * decies milies per pœnitentiam resipiscens ecclesiam ingredere. Paratus enim ego f m pœnitentem admittere, vt modò deinceps similibus per peccatum non circumueniatur malis. Et accidit aliquando, vt diuus Ioannes inter deambulandum Sisinio occurreret, eíque obiiceret, non debere vnam vrbem duos habere episcopos. Prodibat enim & ille cum splendore & comitatu multo. Cui Sisinius respondens, Minimè eam duos habere dixit: seipsum germanum legitimumque episcopum esse existimans. Eo vero dicto grauius accepto, Ioannes ad illum: Vidéśne, ait te solum esse velle Constantinopolitanum episcopum? Atque ibi rursum Sisinius: Non hoc ego, inquit, dico: sed quum aliis omnibus episcopus sim, apud te vnum is esse non existimor. Et Ioanne excandescente atque inferente: At ego efficiam, vt qui fœdissima labores hæresi, amplius ad populum pro concione verba non facias. Sisinius perquàm facetè verbis eius occurrens: Ego verò, inquit, plurimas etiam tibi agam gratias, si me labore & onere tanto liberaris. Quo verbo tandem Ioannes flexus: Quandoquidem, ait, tibi concionandi † munus molestiam & dolorē parit minimè tibi, quando id Deus fecit, concionibus interdicam. Multa verò alia quoque viri eius vrbanè & scitè dicta, cómemorantur. Quin & libellos multos non inuenustos composuisse dicitur. Magis verò in dicendo quàm scribédo laudatus est. In actione felix fuit, & prononciationem sedulò coluit. Labiis enim eius blanditiæ quædam insidebant: & in voce, vultu, oculis, & habitu motuque corporis omni, gratia singularis inerat, ad auditorum animos alliciendos composita. Iucundus itaque & charus eam ob causam celeberrimis quibusque ex senatu viris, & omnis generis religionibus in admiratione fuit. Potissimùm verò episcopus Atticus magno eum est honore prosequutus. Sed qualis hic vir fuerit, satis, vt puto, loco hoc ex Socratis ecclesiastici scriptoris libris sompto, dixi. Atque hæc quidem propterea commemoraui, vt ostéderem quum propter eorum virtutem qui eis præfuere, Agelij, Marciani, & Sisinij: tum quòd ὁμοουσίου consubstantialis professioni adhærerent,

† Apud Soc. est: At ego tibi colloquiis sine concionibus nō interdicam, quando tibi verba facere molestum est.

Gratiosus apud omnes Sisinius.

† * Μυριάκις μετανοήσας εἴσελθε. ἕτοιμος γὰρ ἐγὼ προσίεσθαι τὸν μετανοοῦντα, εἰ μόνον τῷ λοιποῦ μὴ τοῖς ἴσοις περιπέσοι αὐτοῖς. *Hanc Chrysostomi sententiā cum multa admiratione & laude apud me recitauit in familiari de rebus sacris colloquio, 27. Iunij die, anno Domini 1559. Budissinæ Lusatiorum Philippus Melanchthon. quam non temerè alibi scriptā, quàm hic apud Nicephorum & Socratem, inuenias.*

E rent, Nouatianos aliarum sectarum labe infectos non fuisse, maiorémque eorum partem in ecclesia sua quietam mansisse: eis exceptis, qui propter quæstionē de feriis Paschalibus, quam Sabbathius, sicuti dixi, per res nouas induxit, dissidebant. Multæ verò & aliæ dissectiones, quod & ipsum dictū est eo tempore apud Arianos & Macedonianos & alias sectas fuere. Illis autem ita distractis, magis atque magis ecclesia vniuersalis creuit, quotidie se aliquibus propter mutuas illorum contentiones ad eam aggregātibus. Præcipuè verò qui Græcam idololatriam sequuti fuerant, ad eā confluxere. Nam Imperator vbi consuetudinem præteriti temporis, & loca quæ apud eos religiose obseruabantur, ciues & subditos suos ad patrium cultum pertrahere vidit, statim à suscepto imperio, primùm F quidem aras prorsus adire prohibuit: deinde vero lege etiam lata, quemadmodum diximus, solo eas æquauit. Atque ita illi sacrarum ædium inopia, Christianorum ecclesias frequentare cœperunt. Clàm nanque Græca peragere sacra, maximi erat periculi, si quis in eis deprehensus esset. Et qui eis operari ausus fuisset, capitalis ei pœna & bonorum amissio constitutione imperiali proposita fuit.

Nouatiani quàm aliæ hæreses pacatiores.

Per sectarum dissectiones Ecclesiæ catholica corpus creuit.

Idololatræ multi se ad Christianismū contulere.

L. Nequis. c. de sacrif. pagan.

De diminutione quæ fluuio Aegypti Nilo accidit, & de stella gladij speciem referente, & de duobus monstrosis hominibus, & de incremento Christianæ religionis. Caput 37.

EO tempore Nilum Aegyptiorum amnem circiter primum aquarum auctum & incrementum, tardasse longius dicunt. Quam rem Aegyptij grauiter tulere, indignati, quod minus G eis esset liberum, patrio more flumini sacrificare. Id enim imperatoris metus haudquaquam permittebat. Et Aegyptij præfectus prouinciales ad seditionem spectare cernēs Principi eam rem indicauit. Qua ille cognita, conducibilius esse ei rescripsit, veram erga Deum religionem integram conseruare, quàm fluminis eius vndas, & quæ ex eis proueniat, anniuersariam † fertilitatem fidei præferre. Nunquam enim amnem eum è terra promanaturum fuisse dixit, si talis esset, vt incantationibus & imposturis moueretur, nidoréque gauderet, & sanguinis vndis profluentes è diuino paradiso contaminaret aquas. Non longo post tempore, derepentè ita ille adauctus est, vt altiora etiam loca inundaret. Vbi autem ad iustum modum, parcius etiam H profluens, excreuisset & tum nihilominus vnda insuper eius accumularetur, diuersus Aegyptios cepit timor. Verebantur nanque, ne Alexandriam vrbem & Libyæ potiorem partem exundatione sua obrueret: tam vbertim vndæ eius profluentes excurrêre. Quo tempore fama est, Græcæ superstitionis homines Alexandriæ casu tam inopinato adductos, ita amni illusisse, vt in theatris etiam & spectaculis exclamarint, fluuium enim vt decrepitum & delirum, postremum iam † eminxisse. Eam sanè ob causam quāplurimi Aegyptij patriis cæremoniis nuncio remisso, & superstitione sua damnata, ad Christum se contulerunt. Hæc hactenus. Tum verò & prodigia insolita visa sunt, quæ futura orbi mala portenderunt. Primùm nanque inopinata &

Aegyptij ægre ferunt, quod eis Nilo, cuius auctu terra rigatur, sacrificare nō liceat.

Plin. lib. 5. cap. 9.

Præclarum ea de re Theodosij rescriptum.

† εὐετηρίας.

Subitum Nili incrementum.

Alexandrini vrbi sua ab exundatione tam prolixa amnis metuunt.

Iocularæ in eū fluuium Alexandrinorum dictum.

† ἐξουρῆσαι.

Inopinato Nili incremēto multi gentiles ad Christum conuersi.

Stella prodigiosa apparet.

ta & insolens stella, in cœlo mediæ noctis tempore prope Luciferum resulgens apparuit, circa cum ipsum qui Zodiacus dicitur, circulũ quod propter coruscantes radios ingẽs & lucida esset. non admodom Lucifero cessit. Paulatim verò ad eam ingens etiam aliarum stellarum vis aggregabatur. Spectaculum id si vidisses, apum examini, quæ circa ducem suum in orbem obuolitant, contulisses Et quæ veluti ex mutua & violenta concussione ab omnibus eis emicuit lux, in vnam quandam commista flammam euadebat: & gladij prorsus ancipitis, magni, & horrendi, cum terrore quodam relucens, faciẽ reddebat. Quod enim reliquæ stellæ in idem reciderent visum, & vna, eáque sola, quæ primùm conspecta fuerat, habitu toto, veluti radix aut capulum aliquod appareret, & quodammodo fulgorem exhibitæ illius stellæ omnem proferret, perinde atque ex lucerna funiculus ardens, sic flamma in sublime tollebatur. Hoc quidẽ visum sic nouum quoddam prębuit spectaculum. Motus autem eius prorsus à stellarum omnium cursu differebat. Primùm etenim ex eo vnde diximus loco moueri incipiẽs, vnà cum Lucifero & oriebatur & occidebat. Deinde paulatim ab illo absistens, segniter & pedetentim quasi ad vrsas conuersum, cursum tenebat, & veluti ad spectantes obliquè ad sinistram sua gradiebatur via. Ambitum quidem eundem cum stellis aliis ad quas accesserat communem perficiebat: proprio autem motu, qui ad quadragesimum productus est diem, vix tandem ad vrsam maiorem peruenit. Atque in media astri eius parte, vbi postremùm refulsisset, euanuit. Quo tempore ensifera, seu potius ensis formam referens hęc stella apparuit. Eodem etiam duo hominum corpora visa sunt: alterum quidem in Syria, supra humanam naturã magnitudine excedens: alterũ verò in Aegypto, infra incredibilem staturæ breuitatem consistens. Syrus in longitudinem cubitorum quinq; & vnius palmi excreuerat, quanuis pedes eius reliquæ corporis magnitudini proportione non responderent: introrsum enim intorti & vari erãt. homini nomen erat Antonio. Talem ætate quoque nostra ipse vidi, pro monstro habitum, quem breuis admodum staturæ mulier in lucem protulit. Aegyptius autem tam breuis fuit † vt perdici persimilis esset. * Neque ingratum spectaculum erat, si cum illo in globo (hominem scilicet) conuersaretur, & ad cõtentionem excitatus colluderet. Porrò quod mirabile dictu est, prudentia ei inerat, qualis homini formoso competit: quippe cui corporis exilitas ea de re nihil ademisset. Vox à Musis nõ abhorrebat. Sermo mentis generositatem spectãdam exhibebat. Vterque eodem illo tempore vigẽs, non statim vitam finiit. Maximus enim viginti quinque expleuit annos, minimus autem non multum ab eis absuit. Multa præterea alia tum concurrêre prodigia, quæ singillatim referre nõ huius loci esse puto.

Monstrosi duo homines, alter maximæ, alter minimæ staturæ.

† παραπλήσιον εἶναι πέρδικι. Nanus perdici similis.

† καὶ μὴ ἀχάριστον ἐν χλεύῃ τὴν ἐκείνου εἶναι προσομιλίαν πρὸς ἐριστικὴν μένος καὶ συναθύρειν ἐκείνου.

Quomodo Valentinianus iunior ab Arbogasto duce per suffocationem sit interemptus. Cap. 38.

ET Theodosius quidem hoc modo Orientale gubernabat imperium, magna cura magnificè Deum colens, & quotidie nouis accessionibus Christianismum adaugens. In Occidente verò respublica malè habuit. Siquidem iuniorem Valentinianum imperatorem gula fracta interiisse, renunciatum est. Cædem eam per insidias ei molitos esse ferunt cubicularios eunuchos, atque alios quosdam: Arbogastémq; maximè illum, qui militarium eius copiarũ omnium habuit curam & administrationẽ. Quum enim iuuenem imperio gubernãdo nulla propè re patri inferiorẽ esse, & grauiter pleraque quæ illi statuerent, ferre viderent, consilium eius opprimendi cepêre. Erat autem iræ admodum impatiens. Quæ res etiam apertè cędis ei causa fuit. Cum Arbogaste enim in regia colloquutus, vbi verba in iram insanam euasere, ense præfectum copiarum cõfodere aggressus est. Sed à satellite, cui ferrum extrahere nisus fuerat, inhibitus, tũ quidem verbis Arbogastem acrius obiurgatum placauit Ille autem ex verbis eius opinionem illius in apertum productam accuratius considerando, secum ipse perpendit. Inquirenti enim tanti impetus causam: Allaturum sibiipsi manus esse adolescens respondit, quòd quum imperator esset, facere quod vellet, non permitteretur. Quapropter sibi vita talis ingrata etiam esset. Atque ille tum quidẽ nihil amplius curiosè percontatus est. Postea autem Viennæ in Gallia, quum eum pransum in abditiore regiæ loco, ad fluminis ripam meridiano tempore ludicro cuidam vacantem vidisset, percussores quosdam ex suis ei immisit, qui adolescẽtulum suffocatione necarẽt, quum ex ministris ei nemo adesset. Tẽpus enim illos ad prandendũ euocauerat. Itaque ille sic crudelibus strangulatus est manibus. At cædis eius patratores, ne, si * ex tempore statim percussores inquirerentur, facilè deprehẽdi possent, sudario eius tanquam laqueo circum collum ligato, sublimem eum suspendêre, vt sua spõte sibi ipse gulam fregisse videretur. Adolescentulum istum mirificè imperio dignum visum esse aiunt, propter bonam corporis habitudinẽ, & virtutum multarum concursum, quibus Imperator bonus exornatur. Magnitudine verò animi, & iusticia summa, patrem etiam suũ exuperaturum fuisse, siquidem ei in virum euadere licuisset. Tali ille morte, quum talis esset, vigesimum ætatis agens annum, vitam finiit.

Cædes Valentiniani iunioris.

Arbogastes eius cædis autor.

** ἐκ τοῦ χρόνου.*

De Tyrannide Rugenij in Occidente: & vt hunc quoque Deo dilectus Imperator vicerit, quum eam victoriam diuini viri prædixissent. Cap. 39.

EVgenius autem, Græcæ superstitionis cultor, summam rerum inuolat, & Imperialia sibi sumit insignia, adiuuante Arbogaste: qui quòd barbarus genere esset, Imperio manũ inicere aggressus non est. Eugenius autem Latinas primùm literas docuit: deinde ludo literario relicto, in imperiali aula militauit. Atque ibi in ordimem † antigraphiariorum & imperialis pecuniæ custodum receptus, celebris maximè, & apud Imperatorem in magnum honorẽ fuit, magistrorum etiam dignitatẽ consequutus. Quum autem præsentem fortunam ferre non posset, ad tyrannidem spectauit: indoctus ad id quibusdã. qui se ex victimis, extorũ inspectione, & astrorum scientia, futura certò scire confirmabant. Quùm multi enim alij eo tempore re-

Eugenius primũ ludi magister, deinde Imperialis ἀντιγραφεὺς imperium occidentale inuadit. Magistrorum dignitas.

† contrarotulatores hodie dicuntur.

Haruspices et astronomi Eugenium ad tyrannidem impellunt. Flauianus vrbi Ro. præfectus.

bus hisce vacarunt, tum maximè Flauianus vr-E bis Rom. præfectus, vir in disciplinis præclarus, atque si alius quisquam, & ipse ciuilium tetum valde peritus, reiúmque futurarum (vt ipsi videbatur, vates præcipuus, multum in eis operæ locauit. Qua arte Eugedium, quoque, vt bellum susciperet, permouit, certo illum quidquid aggressus esset, perfectutum pollicitus. Nam sorte tatali Rom. imperium ad eum pertinere, eúmq; belli victorem fore, & religionem Christianam mutaturum esse dixit. Qua spe adductus Eugenius, multitudiue ingeoti coacta, angustias in Italia quas Romani Alpes Iulias vocant, occupauit, eísque præsidium imposuit. Vnicú enim, cúmque aī cissimum transitum, præfractis ingentium montium rupibus, vtraque ex parte firmiter munitæ habent. Et Eugenius ad tyrannidem euectus, ea in Occidétalib. partibus agebar, quæ eum facere æquum erat, qui sic Impe-F rium arripuisset. Theodosius porrò Imperator ea re audita, nó minoribus rursum quàm antea, quum contra Maximum bellum moueret, curis est obrutus. Vbi verò & ipse magnú conscripsit exercitum, secum ipse rem dispiciens, vtrum aduersus tyrannum ire, an illius aduentum expectare deberet, addubitabat. In ea solicitudine, consilio Ioannis eremitæ in Thebaide monachi, vtcodum sibi esse statuit, quem suprà in eorum qui sanctam vitam egerunt catalogo clarissimum, & quàm aliis admirandis operibus tum maximè futurorum scientia celebrem fuisse diximus. Quum enim is gratiam diuinam sortitus esset, multa eú cósulentibus prædixit. Cuius rei periculum & specimen in proximo tyranno præbuerat, incruentam illam victoriam Theodosium reportaturum esse vaticinatus. Itaque G fidissimum sibi eunuchum Eutropium in Aegyptum misit, vt eum virum sanctú si facilè id fieri posset, ad se adducéret: at ab illo, si cóstanter aduétum detrectaret, quid de bello faciendú esset, cognoscere conaretur. Eutropius eò profectus, nequaquam Ioanni vt ad Imperatorem veniret, persuasit. Quapropter illum, vt euentú belli prędiceret, rogauit. Atque ille, Theodosium quidé post cedem multam, victoriá de tyranno consequuturum: non multo autē pòst, ipsum quoque in Italia moriturú esse, respondit. Vtrunque hoc an euentum talem habuerit, historia declarabit. Postquá enim ea quib. in bello opus est, abundè comparauit, Honorium etiam filium Imperatorem renunciauit: Arcadiú namque antea ad Imperiú euexerat. Ambobus filiis Cóstantinopoli relictis ipse cum copiis Orientalib. omnibus in H Occidentem est profectus. Ingens autem Barbarorú qui ad Istrum colunt, multitudo, voluntate sua auxiliú ferés, eú sequuta est. Porrò quú ordinum duces paucitaté sociorú causarentur, & expeditioné differendam suaderent, vt scilicet primo veré exercitus alius contraheretur, & mi nú numero hostes vincerentur, oequaquam in ductorú consilio religiosissimous acquieuit Imperator. Minimè namque tantá tribuendam esse imbecillitaté dixit, omoipotéti crucis armaturę, quę ex aduerso Herculis imagini opposita esset. Exercitui enim meo, inquit, crux præit: illius autem copias Hercules ducit. Hæc verba proloquutus, iter ingressus est. Constantinopoli autem profectus, vbi in* Septimo ad ecclesiam venit, quá ipse Ioanni Baptistæ (eú enim præcipuè honorabat) cóstruxerat, eá est ingressus, vt simul & precationem ad Deum faceret, † & Baptistá ad ferédum sibi auxiliú* † inuocaret quo optatum sibi & Romano exercitui exitum pugna haberet. Re ibi diuina, ita vt par erat, peractá, postea in Italiam peruenit: & confestim ad Alpes contendens, prima tyráni præsidia cepit. Atque vbi transitu præcipiti præterito, accliui itinere io collem quendam cóscendir, planicié omnem innumerabili pediú & equitú multitudine teneri, nec ita longe à tergo alias hostium turmas in vertice mótis, qui tunc quieté quieti erát, sibi imminere vidit. Postquá auté prima acies se de collé demittens, eos qui planicié occupauerant, aggressa est, ingens & dubiú prælió commissum est. Et ibi, quantú in humanis viribus situm est, non facilè seruari posse copias suas, à duobos hostium exercitibus circúuentas, intellexit. Iam enim & illi, qui in summo monte quieti constiterant, à tergo suos aggrediebantur: & qua in parte Romani cum Romanis pugnabant, æquis viribus decertabatur. Vbi auté auxiliares barbari præliabátur, multo illis Eugenij milites superiores erant. Imperator vbi auxilia sua sic concídi vt dixi, vidit, humi prostratus, lacrymis solú rigauit, Deo supplicans, ne sic Romanorú imperiúm in summo internecionis periculo despiceret. Eum vero Deus quàprimùm exaudiit: id quod belli euentus cóprobauit. Interuenit nox, & exercitus animú dei, ódebat. Imperator auté animi anxius, & consilij inops in summo montis, in quo castra & exercitum habebat, vertice, precatoriá domum inuenit. In ea noctem totá, rursum rerum vniuersarum Dominú suppliciter orans, consumpsit. Circiter verò galli cantú, contra animi sententiam somno oppressus, & in nudo solo prouolutus, viros duos videre visos est candida veste indutos, & candidis etiá equis vectos. Qui ad eum accedéres, forti esse animo, & metum abiicere, atque cum diluculo aciem ritè instruere, & aduersus hostes cónfidéter ducere iusserunt: subsidio se à Deo ei missos & in prima acie pugnaturos esse, addentes. Et alter Ioannem euangelistam, alter autem Philippum apostolum se esse dixit. Idem verò ex militibus etiam quidam vidit, qui ordinis sui ductori visionem eá indicauit. Ille eam ad tribonum, atque is ad exercitus ducem retulit. Hic porrò rem talem vt nouum quiddam, apud Imperatorem exposuit. Qua ille audita: Non mea causa, inquit, miles eos vidit. Ego enim prior vidi, & victoriá mihi pollicitis credidi. Verùm ne quis me sic temerè & cupidè ad pugnam progredi, aut somnium fingere putet, vniuersitatis huius Dominus hoc ita procurauit, vt miles meus idé videret, & testis locuples sermonis mei esset. Proinde timore quàm longissimè abiecto, ante signa-os istos, qui in prima acie dimicabunt, sequamur. Ne quis verò nostrûm ex hostium multitudine victoriam æstimet, sed potius alacri fi-

Eugenius Alpes Iulias præsidio imposito occupat.

Theodosius expeditioné aduersus Eugenium parat.

Ioannem Anachoretam Aegyptium de belli euentu consulit.

Ioannes iste Theodosio incruentam aduersus Maximum tyrannum victoriá prædixit. Idé per Eutropiú eunuchum eidem victoriá rursus, sed cruentam contra Eugenium et mortë quoque eius predicit.

Barbari auxiliares in Theodosij exercitu. Ordinú ductores Theodosio bellum differendum suadent. Theodosius crucis armatura fretus contra hostem progreditur. Diui Baptistæ templum in Septimo.

In hoc Constantinopoli proficiscens Theodosius rē diuiná facit.

** ἑβδόμον, hoc est Septimum, ex sub vrbis Constantinopolitanæ ciuitatis vnú est procop. scuti & alia eius vrbis regio est apud eundem δεύτερον, hoc est, secundum.*

In locum periculosum cum copiis suis Theodosius peruenit, antè & à tergo hostes sibi imminentes habens.

Prælium dubium cum eisdé committit.

Theodosius ad preces in summo discrimine confugit.

Oratorium in summo mõtis iugo.

Theod. lib. 5. cap. 24.

Diuus Ioannes euangelista, & sanctus Philippus apostolus in somnis Theodosio apparét. Eot quoque miles quidam vidit. Diuino auxilio confisus Theodosius, & per id milites ad fortitudinem exhortatur.

† εἰς ἀρωγὴν μεταχαλέσασθαι τὸν βαπτιστήν. *Theodosius primum hostiú præsidium ad Alpes capit*

*† σύμμαχον αὐτῷ ἐπικαλέσασθαι τὸν βαπτιστήν. *Sozom lib. 7. cap 24.*

ducia

Eugenius contra vitibus suis fretus, insolenter se gerit. Idem Theodosium viuũ ad se adduci iubet. Exercitus hostium maximus. Copiæ Theodosii exigua. Frigidus flu.

ducia in Deum fixa, præeuntes duces consequatur. Eiuscemodi verbis vbi militibus animũ addidit, ea collis vertice aciem structam duxit. Eugenius vbi Theodosij exercitũ pugnãdi amore teneri vidit, ipse quoque copias suas instructas in aciem produxit. Et in tumulum quendam cõscendit, & Imperatorem sua sponte manus sibi allaturum esse dixit: ducibúsque suis præcepit, vt ne illum occiderent, sed viuum potius ad se adducerent. Postquam acies ita aduersis frontibus constitere, mirifica variarum gentium multitudo in hostium partibus esse visa est. At qui cõtra eos in armis ordine suo stabant, perquàm pauci, ita vt eorum numerus facilè iniri posset, erant. Conflictio prima ad fluuium qui Frigidus dicitur, est facta. Exercitus ductor Bacurius, magno animi robore concepto, tantopere impressione sua hostium phalanges turbauit, vt statim

Bacurius dux, ab aliis Barbarus dicitur: strenuè is cum hostibus congreditur.

Moriturũ sẽcum & è præsenti vita mox decessurum imperatorẽ ante secum structa cõgredi dixit.

Theo. Pars hostilis copiarũ ad Theodosiũ transit.

Diuinitus ventus hostib. aduersus oboritur. Huius vi obruuntur hostes.

sui incurrerẽt, & ordinibus ruptis in fugam eos verterent, qui persequuti eos pridie fuerãt. Porrò duces tyrãnicæ eius aciei, quam à tergo summum montem insedisse diximus, misso ad Theodosium oratore, ad partes eius se trãsituros esse receperunt, si maioris dignitatis eis apud eũ locus esset. Imperator legationem eam suscepit. Et quum chartæ copia non esset, tabula quam ex assistentibus militibus quidam casu quodã ferebat, arrepta, in ea quem quisque illorum præclarum & conuenientem locum apud se habiturus esset, si promissis starent, eáque ad finem debitum perducerent, descripsit. Ad hunc illi modum simul omnes ex hostibus socij Imperatoris sunt facti. Adhuc campestris pugna acriter committebatur, necdum victoriæ impetus in alterutram partem inclinabat, quum ingenti vi alicunde ventus vehementissimus aduersus hostes obortus, qualem nunquam antea flauisse memoriæ proditum est, in ora illorum irruit, & ordines soluit. Et tela atque sagittas, quæ contra Romanos emittebantur, vi quadam reluctãte in eos cõuertens qui illas emiserãt, reiicit: & clypeos, cum multa purgamentorum congerie, & puluere incredibili illatus, ex eorum manibus rapiens, & lora conscindens, eos in illorum ora & membra quæcunque concurriens prouoluit. Quæ verò à Theodosianis iaciebantur tela, acriore etiam in illos impetu ferebãtur. Quam ob causam animis magnis conceptis, & quòd integri etiam permanebant, ingenti fidu-

Victoria penes Theodosium est.

Hoc prælium Claudianus poëta in Panegyrica ad Honorium recens Imperatorem renunciatum, pulcherrimis carminibus est complexus Victoria velox.

Auspicijs effecta tuis pugnasti vterque,
Tu fatis, genitórque manu, te propter & Alpes
Inuadi faciles, cauté nec profuit hosti
Munitis hæsisse locis: spes irrita valli
Concidit, & scopulis patuerunt claustra reuulsis.
Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduersas acies, reuolutáque tela
Vertit in authores: & turbine reppulit hastas.
O nimium dilecte Deo, tibi fundit ab antris
Aeolus armatas hyemes, tibi militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.
Alpina rubuere niues, & Frigidus amnis
Mutatis fumauit aquis, turbáque cadentum
Staret, ni rapidus iuuisset flumina sanguis.

A cia illi in aduersarios ruentes, eos cedunt. Itaq; hostes manifestè opem eam diuinitùs accidere cernentes armis abiectis, ad Imperatoris misericordiam, veniam ab eo petentes confugerunt. Atque ille eos, precibus cedens, statim in gratiã recepit: eósque & transfugas alios, vt tyrannum captum ad se adducerent, misit. Illi verò vociferantes, magna celeritate in tumulum euadunt, in quo ille casus eius etiamnum ignarus cõsidebat. Eugenius ex incitato cursu, & assiduo illorũ anhelitu, noui quicquam eos adferre, atque adeò victoriæ nuncios sibi aduenire ratus, statim an vinctus & viuus, sicuti præceptũ fuerat, Theodosius adduceretur, interrogauit. Cui illi respõderunt: Non illum ad te, sed potius te ad illum vt adducamus, missi sumus. Victoria namque tyrannum detestata, legitimum imperium est sequuta. Sic scilicet hoc rerum omnium guberna-
B tor procurauit. Cum his dictis, ex curru detractum & vinctum eum, qui paulo antè magnas spirauerat glorias, captiuum ad Imperatorem adducunt. Theodosius ea illi, quę in Valentinianum commisisset, & illegitimũ atque iniquum imperium, necnon ciuilia bella in medium proferens, obiecit. Insuper verò etiam auxiliatẽ tutelarémque risit Herculem. Quæ tyrannus audiens, ad pedes se Imperatoris miserabiliter abiecit, & vt vitam sibi donaret, orauit. Quum verò ita illi supplex esset, ex militibus quidã ense stricto caput illi amputauit. Arbogastes autem taliũ tantorúmque malorum autor, vbi biduum in fuga consumpsit, & vitæ tædium eũ cæpit, manus ipse sibi suo vsus gladio attulit. Talis ille fidelissimus Imperator fuit, vt semper in bellis atque prælijs, pro eo atque fieri debet, ex diuino penderet præsidio, quo etiam nunquam est frustratus.
C Fertur sanè & illud, quo tempore præliũ hoc in Occidente est commissum, in * templo Septimi (quæ suburbana Constantinopolitanæ vrbis regio est in quo precatum esse Imperatorem diximus, quum ex ea vrbe in bellũ iret) hominem quendam, qui dęmonis intemperus agitabatur, in sublime raptum, veluti cum Baptista contendentem, cõuicijs illum proscidisse, quod ei caput resectum esset, deinde etiã ferum quiddam hisce verbis exclamasse: Tu me vincis, & meis insidiaris copijs. Qui verò tum in eum hominem inciderant, propterea quòd bellum id tum multis magnæ curæ esset, noui quiddã dæmoniacum dicere opinati, diem in charta excipientes notarũt: & deinde eo ipso tempore prælium factum esse, multorum sermonibus, qui ei pugnæ interfuerant, cognouerunt. Res Eugenij tyranni hoc accidêre modo.

Eugenius à suis captus ad Theodosium adducitur.

Eugenii cædes.

Arbogastes seipsum interemit.

** Sozomen. 9. Deo consecratum hoc templum esse scribit.*

Dæmoniacus quidam Constantinopoli in diui Ioannis Baptistæ templo cladem Eugenij ea qua accidit hora prænidit.

D

De seditione & tumultu Thessalonicæ orto, propter quẽ Theodosius septem millia virorum occidit.

Caput 40.

VErùm enimuerò nõ procliue alicui est, omnes omnino communis aduersarij nostri plagas effugere. Si quis enim fortè impuræ libidinis affectum transiliat, in auaritiam incidat. Hanc verò si etiã superet, inuidiæ lubrico circũuueniatur. Hanc autẽ si quoque cõculcet, fortasse iram nõ vincat. Plures namque perniciosus hostis humano generi struit pedicas, qualicũque vi

Nemo vitiis sine nascitur optimus ille est, Qui minimis vrgetur. Varijs nos tẽtat insidiis diabolus.

Inquisiuit. Et ille, altius vehementi & acti ducto suspirio, prolixiùs fleuit. Deinde ad illum côuersus: Tu quidem, inquit, Rufine ludis, nequaquã enim malorum meorum sensus ad te peruenit. Mihi autem cur gemam & lugeam, causæ extãt, qui tantam quæ mihi accidit, erumoam sentiam. Quomodo verò ego non affligar, quum seruis & mendicis etiam, absque metu omni, diuinum templum ingrediendi libera sit potestas: mihi porrò non modò id tangere non licet, verùm etiam cœlum ipsum clausum esse. Neque enim diuini illius oraculi non memini, qood disertis verbis statuit: Quæcunque à sacerdotibus Dei ligata fuerint in terris, ea etiam in cœlis certò esse ligata. Tum confestim ille: At si, ait, Celsitudini tuæ videtur, conueniam quamprimùm Antistitem, & nihil non tentabo, vt vincula tua soluat. Verùm non obsequetur, Imperator inquit, ille tibi, sat scio. Perspectam enim maximè habeo Ambrosij sententiæ æquitatem. Nunquã ille Imperij amplitudinem diuioo præferret honori. Postquam autem multa proloquutus Rufinus, pollicitus est, se Ambrosium in sententiã suam adducturum: Imperator eum, quod côstituisset facere permisit. Abiit ille. & Theodosius ingentibus illius promissis adductus, paulo pòst eum est sohsecutus. Cæterùm vbi Rufinus cum Ambrosio est colloquutus, verba eius interpellans vir diuinus: To verò, inquit, Rufine, canom impudẽriam plurimum æmulari videris. Quum namque præter ius ô * diuina vindicta, tantam cædem perpetraueritis, & tanta rabie in imaginem Dei sæuieritis, neque metus vobis incessit, neque rubor in ore vestro efflorescit: sed verecuodiæ pudote deterso, cum petitione tali adoenitis. Vt verò Rufinos illi magis ac magis supplicando institit, & Imperatorẽ quoque iamiam aduenire dixit, dioino ardore incensus Ambrosius, cum clamore magno: Ego tibi prędico Rufine, inquit, me iterum aduenientem illum sacris ædib. prohibiturum esse. At si ille imperio æquo posthabito, tyrannidem exercere statuit, perlibẽter ego hac de causa mortem adibo. His verbis auditis, Rufinus per internuncium, ne ædib. Imperatoris progrederetur, Imperatori significauit. Atqoe ille, vbi, inter eundum ounciũ eum accepit: Eo, inquit, merito meo obiurgationem & contumeliam excepturus. Et vbi proximè ad templum accessit, iogredi id quidẽ ausus non fuit. Vbi autem ad Ambrosiom, qui in æde salutatoria coosedetat, venit, vt insolubilia vincula sua solueret, eum rogauit. Ambrosius verò illũ sanctiones diuinas proculcare arguit: & aduentum eius, qui ita Deo repugnatet, tyrannicum appellauit. Ibi Theodosius: At ego, inquit, non id studio haheo, vt cum temeraria confidentia sacrum ingrediar vestibulom. Te autem oro, vt vincula mea soluas, & communẽ Domini benignitatem imitatus, non soli mihi in faciem misericordiæ forea claudas, quas cômuniter omnibus resipiscentibus, & pœnitentia multa vtẽtibus, misericordiæ Dominus aperuit. Ambrosiua verò: Verùm dic age, inquit, quæ tua fuerit, post taotam iniquitatem & effrenis iræ petulantiam, pœnitentia? Qualia tandem incurabilibus affectionibus adhibuisti remedia? Sub hæc placidè Imperator dixit: Tuæ verò, ô

Potestas ligandi.

Rufinus Ambrosio nõ persuadet, vt in ecclesiam Imperatorem admittat.

Ambrosius ad martyriũ obeundum paratus.

Theodosius Ambrosium in salutatoria æde pro templo conuenit. colloquium Theodosij cum Ambrosio.

Ambrosius Theodosio côditionẽ resipiscentiæ praeponit.

A vir diuine, id est operæ, indicare mihi, & temperare sacræ medicinæ remedia. Meum autem fuerit ea suscipere, etiamsi moltum habeãt acrimoniæ & asperitatis. Ibi tum Ambrosius diuino spiritu plenus: Quandoquidem, ait, ira concitatua vindictam illam præcepisti, & sententiam illam non ratio in tranquillo statu suo consistẽs, sed furor insana & vecordi audacia productus tulit, vt legem & constitutionem promulges volo, quę iræ calculos condemnet, & iussionum tuarum administris iniungat, vt publica iudicia, & capitalium caosarum pœnas ad trigesimam vsque diem differant. Et vt sententiæ capitales in scriptum relatæ, rectum & pacatum rationis iudicium expectent. Porrò diebus his elapsia, quibus iudiciorum cura commissa est, scriptum B proferant, vt scilicet quum iam ira deferbuerit, & ratio sibiipsi restituta fuerit, sententiam latam per disquisitionem perpendant, iustáne sit, an iniqua. Ac siquidem contra ius ea concepta fuerit, statim ea conscindet: sin côtrà, multo etiam magis côfirmabit. Et dierum istorum numerus ad id quod conducat maximè cognoscendum proderit. Peræquum enim est, tempus id intercedere, qood quùm Imperatoris iram placet, tum furore languescente humanitati & misericordiæ locum det. Imperator igitur diuini antistitis præscriptum suscepit, & optimum id esse dixit. Confestim etiam * constitutionem côscripsit, & vt io sempiternum robur suum obtineret, manus suæ subscriptione, eam confirmauit. Quo facto, vinculum quoque illius solutũ est, C quum quidem publicè prius Imperator peccatum suum in ecclesia confessus fuisset, & libenter admodum constitutum pœnitentiæ tempus suscepisset. Quo tempore in luctu degens, Imperialibus ornamentis vsus non est. Deinde in sacri templi ædes admissus, noo stans ille, neque genibus flexis, rerum vniuersatum Duminum precibus placauit: sed supinus in solum abiectus, miserabilem illam Dauidis emisit vocem: Adhæsit pauimento anima mea, vioifica me, secundum verbum tuum. Et comam insoper vellens, frontémque diuerberans, & solum lacrymis madefaciens, delicti veniam ad eum modũ petiit. postquam verò tempus aduenit, quom eũ more recepto, munus ad sacram mensam afferre oporteret, lacrymans surrexit, & diuinum sacrarium ingressus est: & dooo ex consuetudine ob- D lato, intra sacros cancellos permãsit, in sanctiore sacerdotum loco, vbi antiquitùs Imperatores consistere mos erat, propter dignitatis sublimitatẽ à plebe segregatos. Quam rẽ quòd Ambrosius adulationis magis quàm ordinis recti esse putabat, Imperialis quoque stationis locum, ita vt par erat, in ordinem suum redegit, pro tabulatis seu cancellis sacrarij sede illi designata: vt

Constãtia Theodosij de iudicijs capitalibus non præcipitandis.

Theodosius antea lege sanxerat, vt aut cõuictum velox pœna subduceret, aut liberãdum custodia diuturna non maceraret. l. de test. C. de custod. reor.

Theodosius pœnitentiæ legibus seruatis absoluitur.

In templũ admissus Theodosius pœnitentiũ ritum seruat.

Munus offerentium Theodosij.

Ambrosius antistes libertatis magna, nihil adulatiõni aulicæ tribuit, sed in ecclesia εὐταξίαν: hoc est, ordinẽ conseruat.

* *Constitutio Theodosij talis fuit: Impp. Valentinianus & Theodosius Augg. Flauiano P. P. Illyrici. Si vindicari in aliquos seuerius, contra nostram consuetudinem, pro causa intuitu iusserimus, nolumus statim eos aut subire pœnam, aut excipere sententiam, sed per dies triginta super statu eorum sors & fortuna suspensa sit. Reos sanè accipiat vinciátque custodia, & excubiis solertibus vigilanter obseruet.*

Imperator honoratiorem quidem præ populo stationem haberet: præ illo autem sacer ordo locum sublimiorem obtineret. Eum ordinem vt optimum Theodosius tum laudauit, posteri quoque confirmarunt: qui inde ad hæc vsque tempora seruatur. Ego vero semel annuo tempore nostræ ætatis Dei amantissimos Principes, magni sabbati die, sacra adyta maximi Dei Sapientiæ templi ingredi vidi, quū sub crucis forma, in sacra mensa noua adolerent aromata, & dona eò inferrent. Sed ad institutū reuertamur. Postquam in sacrarium ingressus est Theodosius, blandè eum, si quid vellet, Ambrosius interrogauit. Ille verò se ibi diuinorum mysteriorum perceptionem expectaturum esse, respōdit. Antistes primario diacono internuncio vsus, ei significauit, sacrarium interius à solis aditū sacerdotibus, reliquos autem omnes se aditu eius abstinere. Exeundum igitur sibi esse, & in communi cum aliis loco standum esse: Purpuram Imperatores, non sacerdotes facere dicens.

Ambrosius Theodosium intra sanctius sacrarium templi consistere non patitur. Facillime Theodosius ad monitionibus Ambrosij obsecundat.

Imperator diuinus illi rursum renunciari iussit, non temeritate se adductum, sed consuetudinē quæ Constantinopoli seruaretur, sequutum, intra sacrarij cancellos venisse. Magnas verò eo etiam nomine de tali institutione se illi gratias agere. Ad hunc scilicet modum & Imperator & episcopus mirifica enituere virtute, vt mihi decernere facile non sit, vtrum alteri præferā. Plurimum sanè illius in dicendo libertatem, huius autem in rebus diuinis religionem: & item illius ardorem, huius sincerā in Deum fidē admiror. Leges eas quas ab Ambrosio didicerat, etiam Constantinopolim reuersus diligenter seruauit. Quum enim & ibi die festo diuinam ingressus ædem, donum suum mysticę mensæ inferret, statim retrocedēs inde exiit. Episcopo autem (Nectarius is tum erat) factum id ægrè ferente, & quānam de causa ex sacrario abiret, inquirente, cum quadam molestia. Via aliquando tandem, inquit, quod discrimen sit inter Imperatorem & sacrorum antistitem, cognoui. Vix veritatis doctorem inueni. Vnum namq; qui pro dignitate sua episcopali nomine rectè vtatur, Ambrosium reperi, quantum commoditatis obiurgatio, affectione vitiosa carens, si in tempore à viro spectatæ virtutis & iusticiæ adhibeatur, adferat, indicans.

Constantinopoli quoque Theodosius postea in templo extra sanctius sacrariū consistere solitus.

Ambrosij huius multa quoque alia sunt rectè facta, episcopali virtuti conueniētia, quę loci eius incolis nota esse par est. Ego autem vnum quoque illud, quod de eo audiui, memoria dignum, historię huic inseram. E magistratib. quidam, Græcorum superstitioni addictus, Imperatorem Gratianum conuicio proscinderat, eúmq; à patre suo degenerasse dixerat. Quo nomine quum accusatus à quibusdā fuisset, capitis damnatus est. Et iam ille ad suppliciū duci debebat, quum Ambrosius pro eo deprecaturus, in regiam se celeritate magna confert.

Crimen eius qui Principi maledixit, Ambrosius hominem ethnicum à Gratiano imperatore ad supplicium damnatum, deprecatione sua liberauit.

* Accidit tum, vt venationis spectaculo Gratianus operam daret, qua se laxandi animi gratia Principes oblectare solent: neque quisquam ex eis qui ad vestibuli custodiam dispositi erāt episcopi præsentiam, quòd eius rei tum opportunum tempus non esset, Imperatori indicaret. At Ambrosius inde discedens, ad fores eas peruenit, per quas feras inducebant, & venatoribus mixtus ita vt ignoraretur, ingressus est. Neque inde prius est egressus, nisi Gratianum & eos qui cum eo erant precatus, quàm ille condemnationis sententia de homine eo inducta, aliam ferret, quæ illum crimine absolueret, qui iam ad mortem raperetur. Nemini verò Ambrosius ecclesiasticis constitutionibus magno studio & cura seruandis cessit. Clero autem in officio cōtinendo, & diuinarum legum disciplina imbuēdo, felicissimus fuit. Ex plurimis verò, quæ ille rectè gessit, rebus, pauca hæc commemorasse satis est. Abūdè enim declarare hæc possunt, quāta propter insitam sibi virtutem, cùm dexteritate quadam, in diuinis negotiis, tum apud principes Rom. vsus sit libertate.

Venationes principum animi laxamenta.

De pietate & virtute Placillæ imperatoris Theodosij coniugis. Caput 42.

Theodosius Imperator plurimum quidem Ambrosij doctrina & constitutionibus est delectatus. Non parum verò occasionis & vtilitatis ei ad pietatem scilicet etiam, attulit eius cōiunx. Quotidie nanque illi diuinas leges quibus ipsa etiam erudita fuerat, in memoriam reuocauit. Nō enim illa se imperiali efferebat potentia, sed potius amorem erga Deum sibiipsi velut thesaurum conseruabat. Quanto namque illa maiora ab eo beneficia acceperat, tanto etiā quotidie charitatem in benefactorem suum adaugebat magis. Itaque eorum qui variis detinerentur morbis, & membris partibúsque corporis mutilati essent, omnis generis curam gessit, ipsa per seipsam in rebus omnibus eis inseruiēs. In illorum enim domicilia ventitabat, & qua quisque indigeret re, eam illi suppeditabat. Et ecclesiarum hospitales domos circumiens, eos qui grauibus morbis lecto affixi erant, curauit. Nō enim tantū illorū attingebat ollas, & iuscula delibabat: sed & patellas admouebat, panem apponebat, ciborū frustra afferebat, pocula eluebat, aliáque omnia promptè & feliciter obibat, quæ seruarum & ancillarum sunt officia. Ad eos verò qui ministeriū eius, quod per manus ipsas suas peragebat, inhibere conabantur, dicere solita erat: Imperio quidem conuenit, vt aurum id largiatur. Ego verò manuum mearum opus pro Imperio ipso, ei qui id semel contulit, offero. Viro autem suo talia verba frequenter subiiciebat: Considerare te semper, coniunx suauissime, oportet, & quisnam antea fueris, & in quem locū te euexerit vniuersitatis huius Deus. Si enim perpetuam eius rei obtinueris memoriam, non prorsus te ob accepta beneficia erga eum ingratum præstabis: sed ex præscripto legū Dei quod ab eo accepisti, gubernabis imperium: & ita eū qui id tibi vt fideli ministro commisit, ritè coles. Eiuscemodi verba accinens, quæ ei insita erant diuina excitauit semina, continuo admonitionum fluxu ea rigans.

Pietatē Theodosij admodū auxit Placilla coniunx.

Pulcherrimū christianissimæ Principis specimen Placilla.

Fœmina princeps pauperibus & ægrotis inseruiens.

Digna christiana Augusta vox.

Aliud cordatæ & sanctæ imperatricis verbum memorabile.

Præceptū omnibus principib. instillandum.

De tumultu & seditione Antiochena, & proterua statuarum deiectione: & vt iram & indignationem ea de causa imperatoris Flauianus episcopus orator lenierit. Cap. 43.

Accidit autem, vt prior hæc coniunx eius fatis concederet. Propter quam cum casu

Magno amore & honore etiā defunctā Placillam Theodosius est prosequutus. Theodosius propter sumptus frequentium bellorum ciuibus suis extraordinaria imposuit tributa.

† Populus ea de causa Antiochia seditionem mouet. plebs furibunda in statuam Placillæ Augustæ ibi sauit. Grauissima Theodosij in Antiochenos ira, qui de eis extrema quæque statuit.

qoodam aliquid postea accidisset, quantus Im- A peratoris in illam amor fuerit, id maximè declarauit: quòd scilicet non coniugij tantum gratia, verùm etiam propter excellentem virtutē eam plurimùm honorarit. Quid id fuerit, exponam. Bellis frequētibus Imperatoris fisco exhausto, tributum is, præter solitum, nooum ciuitatibus imposuit. Et alij quidem vbique locorum tributarij populi pensionem eam quamuis extraordinariam, conferebant. Populus autem Antiocheous vectigal nouum non tulit. Et quum exactores cerneret quum pleraque alia facere, tum ex ciuibus qnosdam suspendere, nonnullos crudeliter trahere, alios in vincula conijcere, † seditionem mouit: multáque & fecit & dixit per tumultum, quæ vulgus solet, vbi occasionem ad ordinem tollendum, & rerum omniū confusionem inducendam arripuit. Postremò verò Im- B peratricis qnoque Placillæ (hoc enim illius oomen erat) statuam æream suo loco impudenter deiectam, & funi pedibus adaptatam, per multas vrbis partes traxit. & pro eo atque plebs furens atque indignans assueuit, contumelijs magnis, quas dicere opus non est, affecit. Quod flagitiū postquam Imperator patratum audiuit, grauiter in eum populū excandduit: & sicuti par erat, qoæ antiquitùs obtinebant priuilegia illis ademit, atque ea vicinæ vrbi concessit. Eo enim modo ægrè se admodum Antiochenis facturū putabat. Iamdudum namque Laodicea inuida æmolatione aduersus Antiochiam tenebatur. Comminatus præterea illis est, se vrbem eā incensurum, ornaméta omnia vetustatis ei ademprurum, in vicum eam muraturū, & aratro proscissurum. In animo etiam habuit, multos ea Antiochenis neci dedere & castigare, ne postea tale qoidquid admittere in animum inducerēt. Qui verò ibi cum potestate magistratus rem administrabant, nonnullos qui facinus tātum ausi fuerant, comprehensos prius necarunt, quàm Imperator factum id resciret. Et Imperator mandauerat qoidem, & tam graues pœnas minatus fuerat, sed eas ad rem non contulit. Obstabat enim ei Ambrosij lex. *b* Porrò vrbis multitudo sola graoium rerum fama consternata, furore relicto in pœnitentiam incidit, & perinde atque ob oculos versari videret, quæ in expectatione erant mala, altius suspirans, & lacrymarum vim profundēs, Deo supplicauit, vt ferocientem imperatoris animum compesceret, & tantopere excitatam iram mitigaret. Et publicas peragens supplicationes, *c* carmina quædam luctuosa, *d* & ad commiserationem mouēdam composita, nomeroso concentu cantauit. Episcopum autē suom diuum Flauianum, qui pro eis deprecareror, ad Imperatorem oratorem misit. Qui legationem eam pro grege suo obiens, quum Princeps vehementer Antiochenis infensus esset, arte quadam adolescentulos, qui ad Imperatoris mensam canere soliti erant, aggressus, vt miserabilia illa carmina, quibus in supplicationibus Antiocheni vtebantur canerent, effecit. Eis Imperatorem delibutum, iram miseratione commutasse: & misericordia victum, poculo lacrymis temperato (euenit enim vt tum phialam in manibus teneret) vrbi ei per libationem

a Profuit illis Theodosij lex, quam ex præscripto diui Ambrosij tulit.

b Antiocheni pœnitentiam agunt. optimus subditorum ad principem sibi iratum placādum processus. Flauianū episcopū suum oratorem & deprecatorem ad Theodosiū mittunt.

c Mirificè eis per carmina cantata conciliatur Imperator.

d Deo ad Imperatoris irā mitigandam supplicant.

A conciliatum esse ferūnt. Tum vero rebus omnibus *e* vigens Antiochiæ diuus quoque Chrysostomus, episcopo in legatione peregrè profecto populum sedulò concionibus est consolatus. Magna enim erat doctrina eius. Atque is, quòd multitudinem propter causam tantam in metu esse videret, ad animi eam libertatem & virtutē excitabat. Seorsim etiam quodammodo imperatorem laudibus eis exornans, quas ad iram quidem extinguendam, ad placabilitatem autem & misericordiam inducendam, commodas esse sciebat. *f* Multæ sunt eius, quas hoc argumento composuit, orationes, quas ἀνδριάντας, hoc est, statuas inscripsit. Fama fert, ea nocte, quæ diē quo tumultus popularis commotus est, præcessit, simulacrum fœminæ habitu visum esse sublime in aëre errare, magnitudine ingēti, & aspe- B ctu adeò truci, vt horrorem multum spectantibus afferret. Id in aëre per vrbis plateas currens, flagello grauiter sonanti aërem diuerberabat: vnde sonitus prodiit, qualem edere consueuerunt quum ad iram & furorem feras concitant, qui earum spectacula edunt. Proinde opinio fuit, pestiferum aliquem dæmonem seditionem eam insidiosè commouisse. Multa verò ibi quoque cędes esset peracta, nisi Imperator Ambrosij cohortationibus cedens, quàmprimum iram fregisset. Plurimum ille etiam propter insignem pietatem episcopalem supplicationem Flauiani est reueritus.

e Fuit tum Antiochiæ quoque Ioannes Chrysostomus.

f Chrysost. quas eo tempore in eo argumento composuit orationes.

Dæmō tumultus eius excitator.

n Quum læsa iustas conciperet minas,
Graues & iras principis optimi,
Et iure, maiestas, refractas,
Coniugis ob statuas Placillæ.
C *Non sana ciues prælia cæsari*
Mouere sacro. tempore sed suo
Fugere sanctas pœnitentes
Ad lacrymas humilésque sordes.
Pacem duorum suppliciter piie
Votis adepti, principis & sui
Flexere sacratas per artes
Carmine compositu furorem. I. L.

De Macedoniano clarissimo monacho, quæ Imperatori Theodosio per eius præfectos de statuarum euersione nunciauerit. Caput 44.

a Elebechus dux, & Cæsarius Gregorij Nazanzeni frater, imperatoria aula magister, ad vindicandam contumeliam Maiestati imperiali illatā, Antiochiam missi.

b Apud hosce Imperatoris mandatarios patrocinatur Antiochenis, Macedonius Anachoreta.

QVom Antiochiam illi peruenissent, qui ab Imperatore eò ad iniuriam vindicandam missi fuerant, *a* Elebechus belli dux, & Cæsa- D rius Gregorii frater, qui tum magistri potestatem in Imperiali aula obtinebat: in metu fuere ciues omnes minis exterriti, & inducias per internuncios & oratores suos ab eis petiere. Monachi nanque qui in summis mōtibus degebāt (multi autem tum virtutem & pietatē exercētes mirificè florebant) tuguriolis suis relictis, in vrbem venerunt, plurimísque cohortationibus simul & deprecationibus cum viris eis egerunt. *b* Quorum vnus erat Macedonius nomine, vitæ ciuilis prorsus imperitus, & neque sacris literis, neque primis literarum elementis initiatus, sed puras die noctéque preces rerum vniuersarum Deo offerre doctus, atque in montium cacuminibus viuere solitus. Tum verò cum reliquis

** βραχὺ τι γεγόνσι. Deu bone, quanta est vera pietatis & sanctitatis reuerentia.*

descēderat, ac neque Imperatoris minas, neque E eorum qui ab illo missi fuerant, terrorem reputans, in media vrbe alterius comprehensa veste, vtrunque ex equo descendere iussit. Et illi exile * filicernium pannis vilibus amictum cernētes, primùm molestè id tulere: deinde à quibusdam de virtute hominis certiores facti, confestim ex equis dissiluere: & ad pedes senis prouoluti, non nouisse se eum affirmarūt, veniámque precibus ab eo postularunt. Ille verò diuina gratia repletus, hisce ad eos verbis est vsus: Vt mandata hæc ad Imperatorem referatis, dilecti filij, oro. Meminisse te ô Imperator oportet, non solū Principem, sed hominem etiam te esse. Proinde non ad Imperij tantùm amplitudinem respice, sed naturam quoque ipsam considera. Quum enim homo sis, hominum tibi imperium commissum est: qui quum eiusdem tecum sunt sortis, & conserui adeò tui: tum ab ipsa creatione imagine Dei cohonestati sunt. Itaque ne tam væsana audacia aduersus diuinam imaginē grasseris, vide. Imaginis enim dominum ad iram concitabis, si in eos qui imaginem illius gerunt, sæuias. Tum autem illud etiam te dispicere decet, te propter æream imaginem multitudini iofensum crudeliter in eam animaduertere velle. Quanto autem imago animata inanimatæ præstet, quid dicere opus est? Nam id eis etiam, qui vel mediocrem obtinent mentem, constat. Illud præterea fac cogites, nobis quidem perfacile esse, plures ex ære facere imagines pro vna illa quam væcordi temeritate insana plebs comminuit: te autē nequaquam efficere posse, quantumuis contendas, vt vel capillum vnum eorum qui cæsi sint, creare valeas. Hæc illi à sene sapiente audita, sicuti simpliciter dicta erant, ita Imperatori renunciarunt. Non parum etiam, sicuti dixi, Flauiani legatio illis profuit, vt iræ flamma in Imperatore extingueretur. Postea namque ira & minis omissis, communem populo scripsit defensionem, crimen illi condonans, in qua iræ etiam causam exposuit. Inter alia enim & illud commemorauit: Etiamsi ego fortè quicquam deliquissem, minimè tamen contumeliam tantam, mulierem omnis virtutis laude dignam, idque quum iam illa ex hac vita migrarit sustinere decuit: ac si quid factum oportuit, aduersus me furore vti conueniebat. Ad finem quoque appofuit: Grauissimè se tulisse, quòd præclaros aliquot in ea vrbe viros, præter sententiam suā, interemptos esse audiuisset. Hunc finem habuit seditio contra statuam Antiochiæ concitata. Atque hæc retuli, vt quantum Ambrosij lex emolumenti attulerit, ostenderem: & dicendi libertatem insipientis illius senis, ab obliuione & temporum vi vindicarem: deóque vt Imperatoris in rebus diuinis religionem, tum autem pastoralem diui Flauiani curam, vt videlicet ille pro grege suo, cui præfuit, laborans, legationem rectè obierit, & principis iram sopierit, indicarem.

Ma edimę deprecatio ad Imperatorem ipsum directa. Verba ista ad omnes pertinent, qui verò capitalium potestatem habent.

Vsque adeò Theodosius Antiochenis est cōciliatus, vt defensionis libellum eis scripserit. Defensionis eius capita quædam.

De Donato episcopo Euroeæ, item Theotimo Scytharum episcopo: & quæ ij ediderint miracula.

caput 45.

EA ætate multi, in omnibus orbis partibus, episcopalem præclarè gerentes dignitatem eminuerunt. In quibus Donatus ille fuit, Euroeæ in Epiro antistes: quem multa edidisse miracula, eius loci incolę testantur. In primis autem illud, quod dracone interfecto exhibuit. Manebat draco iste ad viam publicā: locum eum incolæ χαμαιγέφυρας, hoc est, pontem terreum nominant. Hic non oues tantum atque boues, sed equos etiam & homines prætereuntes deuorabat. Aduersus feram hanc quum Donatus iret, non ensem aut hastam, aut aliud quodpiam armorum genus, quibus tutari nos solemus, secū attulit: sed signo crucis digitis in aëre conformato, serpentis os percussit. qui viri sancti præsentiam sentiens, magnum quiddam sibilans, & caput in sublime tollens, tractúmque corporis prouoluens, deuorare illum contendit. At Donatus F ad crucem illud addidit, vt in os draconis expueret. Et ille saliua ore excepta, identidem se circumuoluendo cōplicans, statim interiit. Magnitudine fera ea eis non cedebat, quæ apud Indos esse dicūtur. Magna enim vi, ab octo boum paribus, in vicinum campum protractam, incolæ igni combusserunt, ne ita iacens atque putrescens aërem inficeret, & contagione pestiferum hominibus afferret morbum. Donati huius celebre quoque ibi monumentum esse audiui, quod etiam orationis domus sit. Oppidum præterea de nomine eius appellatum, ad quod fons est copiosam prouoluens vndam, qui antea quidē non fuerit, precatione autem eis diuinitùs extiterit. Arida namque regio ea ab initio fuerat, neque ibi humor neque latex apparuit. Et quum aliquando ex itinere fessus eò Donatus venisset, & comites suos aquæ penuria languescentes vidisset, primùm ille Deum est pre- G catus: deinde terram manu fodit, atque illicò aquæ fluenta inde profiluerunt, quæ ad hoc vsque profluere non desinunt. Testantur hæc vicini, qui loca ea vbi miraculum hoc accidit, accolūt. Floruit tum quoque in Tumitana vrbe & reliqua Scythia Theotimus ille, genere quidem homo Scytha & barbarus, sed in præstantissima omnium philosophia educatus, & totius Scythicæ ecclesiæ administrationem sortitus: quem Hunni, qui ad Istrum iamdudum habitāt, virtutem eius admirati, Romanorum deum nominabant: multa namque diuina facta in eo experti fuerant. Porrò memoriæ proditum est, iter ei ibi in barbara regione facienti, prædones quosdam occurrisse, qui hostiliter ad ciuitatem Tomitanam excurrebant. Quum autem comites, et ibi in eius discrimine eu circumuenti, statim se interituros putarent, ex equo ipse descendit, & H orauit. Ita factum, vt prædones eandem insistētes viam, neque ipsum, neque comites, atque adeò neque equos quibus vehebātur cōspicati, præterirent. Et quum illi, vtpote qui plurimi essent, Scythis imminentes damna inferrent, (natura enim feri & barbari erant) arte quadā, ex agresti admodum more ad mansuetiorem vitam eos traduxit, conuiuio excipiens, & donis sibi concilians, verbísque humanioribus ferinā illorum eruditatem demulcēs. Sed enim ea eis Hunni, quidam, quibus benigniter faciebat, locupletē eū esse arbitratus, insidias homini fac-to struxit, & capere eum conteodit. Et laqueo parato, quum more quodā suo, clypeo innexus

Donatus Euroeæ in Epiro episcopus serpentem pecori simul & hominibus pestiferum interemit signo crucis, & oris sui saliua. Soz. lib. 7. cap. 25.

Precatione idē in arido loco fontem ingentem eliciut.

De Theotimo Tomitano episcopo, & eius miraculis. Romanorum is deus ab Hunnis cognominatus.

Idem Hunnos ad humanitatem cōposuit. Religio Christiana barbaros emollit.

Manus Hunni cuiusdā Theotimum capere volentis, in aere immota hæsit.

Theoti-

Theotimus ad hostes verba faceret, manu ille sublata conicere in eum funem voluit, vt simul ad se cum eo quæ auspicia eius sequebatur gentem pertraheret. Sed ecce vnà cum conatu manus eius in aëre extenta hæsit: neque prius illa vinculis talibus quæ in conspectum non cadebant, liberata est, quàm Theotimus Deum pro eo exoraret. quod quidem vt faceret, plurimùm eum reliqui barbari rogarunt. Fama quoque fert, quandoquidem comatus, quom se ad id genus philosophiæ contulisset, fuerat, talem eum vsque ad vitæ finem permansisse. Reliqua verò quotidianæ vitæ consuetudo ei simplex valde fuit. Alimenti capiendi non vnum, sed diuersum habebat tempus. tum enim id sumebat, quum esuriret, aut sitiret: Nam & hoc planè philosophi est, rebus his ad necessitatem, non ad voluptatem frui.

Theotimus comatus per vitam omnē tametsi episcopatus permansit.

Temporibus capiendi.

De sancto Epiphanio episcopo Cypri, qualis fuerit, & de admirandis eius operibus.
cap. 46.

De Epiphanio Constantiensi, in Cypro episcopo. Sozo. eo. cap. 26.

TVm verò quoque floruit Epiphanius Cypri episcopus, qui vir non solum viuēs propter vitæ sanctitatem clarissimus fuit: sed eum Deus etiam cohonestans, mirificorum operum patratorem esse ostendit, superstitem simul & defunctum. Et fama obtinet, quod viuo non euenit, id mortuo accidisse: vt scilicet dæmonibus agitati multi ad sepulchrum eius accedentes, plagis ea liberarentur, & multæ præterea aliæ sanationes hodie quoque ad id fiant. Multa verò etiam viuentem cum admiratione omnium fecisse, incolæ eius insulæ ferūt. Ego autem, quod ad me delatum est, exponam. Fuit namque perliberalis in egenos, siue naufragio, siue alio aduersæ fortunæ modo mactati essent. Vbi autem virtute ea rem familiarem suam (quanta autem ea fuit?) consumpsit, ecclesiæ pecuniis est abusus, quas quodammodo in honestum & necessarium vsum dilapidauit. multæ autem hæ fuerant. Nam quibus curæ erat, vt substantiam suam in pios vsus erogarent, & viuentes & morientes plurima ecclesiæ eius donarunt. In bona enim spe erant, virum Dei amantem, & prudenter pecunias distribuentem, ex sententia sua, quicquid ita dedissent, expensurum esse. Et quū aliquando propter frequentem largitionem, pecuniæ admodum decreuissent, quosdam id moleste ferentes, & ecclesiæ œconomum præcipuè reprehendisse eū, quòd tam sumptuosus & prodigus esset, ferunt. Cæterùm ne tum quidem de more suo, quin liberaliter indigentibus largiretur, quicquam remisit. Quum autem iam aurum omne consumptum esset, accedens quidam ad eam domum, in qua dispensator iste agebat, ingentem quandam & magnificam crumenam cum magno auri pondere ei in manus dedit: & statim abiit, neque quis ipse esset, neque cui id misisset, indicans. Perquàm verò mirum visum est latere eum, qui tantam vim pecuniæ dedisset, voluisse: factumque id considerantes homines, diuinam eam esse liberalitatem, coniecturam fecere. Atque hoc quidem sic actum. Aliud verò de eo audio, quod Gregorij illius miraculo simile fuit, qui olim Neocæsareę in Ponto ecclesiam gu-

Largissimus eleemosyna largitor, etiā de bonis ecclesiasticis, Epiphanius fuit.

Diuinitùs ecclesiæ pecunia suppeditatur.

Sancti Dei homines eiusdē generis miracula sæpe edidere.

A bernauerat. Neque propterea fidem non habere prodigij eius testimonio æquum est, quòd idem Epiphanius peregerit: quandoquidem neque Petrus solus Apostolorum coryphæus & princeps, mortuum exuscitauit, sed & Ioannes Ephesi, & alij alibi, immò etiam Hierapoli Philippi filiæ. Sæpe namque euenit, sicuti par & credibile est, vt eadem & olim veteres, & nostræ ętatis Dei amantes homines, miracula edant. Quod autem historia commemorare iubet, sic habet. Aliquando factum hùc Epiphanium duo quidam in via mendici obseruarunt: & quum non pœnitendum aliquid se ab eo accepturos existimarent, alter in solo spiritum continens, perinde atque mortuus esset, iacebat: alter autē veluti familiaris eius lamentans & flens, inopiam eam assimulabat, vt funeris impēsas non
B haberet, & penuriam tantam cum reprehensione eius deplorabat. Porrò Epiphanius præteriens, nihil quidem aliud quàm quòd iaceti illi requiē precatus est, dixit. Exiguum autē quiddam ad illum funerandum ploranti dedit, illa verba adijciens: Curam huius fueris habe, & tandem flere desine. Nam hic nunc non resurget. Mortem autem, quæ communis omnium & ineuitabilis, necessitate quadam obeunda est, animo te forti ferre oportet. Hæc Epiphanius dixit, & abiit, cœptam perfecturus ambulationem.

Mendicus mortuum se apud Epiphanium assimulat.

Non nouum est, defunctis requiem precari.

Quum autem ea in via nemo alius appareret, ille qui finxerat & plorauerat, iacentem, indicio pedis concussione dato, vt consurgeret admonuit: simúlque eum laudauit, qui tam egregiè mortui hominis habitum retulisset, &c. Age tandē exurge, inquit, vt in præsentia versutiæ tuę
C hilarius viuendo fructū percipiamus. Vbi autē ille amplius neq; dicentē audiit, neq; modis omnibus significationē aliquā, se viuere, exhibuit: alter cursu celeri episcopū est consequutus, eiq; fraudem quam inopia coacti commenti essent, indicauit: & iam citra fucum verè flens & lamētans, vt socium suum resuscitaret, supplicauit. Epiphanius autem, postquàm illi, ne factum id grauiter ferret, dixit, hominem dimissum absoluit: quòd Deus rem eam retractatam nollet fidem faceret omnibus volens, vt equidem puto: qui tentare & facere talia in ministris eius audeant, illum ipsum Deum, qui videat & audiat omnia, eos fallum ire, seque adeò ipsos inscios fal-
D lere. Epiphanium verò in naui mortuum esse intellexi: quem comites eius melle oblitum, ne quid fortè ingratum corpori accideret, in Cyprum detulerunt. Hæc pauca ex multis de Epiphanio recensui.

Assimulator iste veri mortuus.

Qui sanctos viros, & per eos Deum fallere volunt, seipsos fallunt.

De Acacio episcopo Berrhœæ item de Zenone, & Aiace sanctis episcopis. *cap. 47.*

BErrhœæ autem in Syria magnus Acacius episcopali munere obeundo celebris fuit, qui ab adolescentia prima in monastica vita accuratè exercitatus fuerat. Huius multa quidē sunt alia rectè acta: illud verò maximum virtutis indicium, quòd perpetuò etiam vel cibi vel somni capiendi, aliarumque rerum tempore, episcopalis mansionis suæ domicilium patens & apertū esse voluit, adeò vt ad eum videndum, & ciues & aduenæ liberè ingrederentur. id quod ego ve-

Acacius Berrhœus episcopus.

Huius mansionis locus apertus semper fuit.

hementer admitor. Aot enim ea re se cum fiducia semper viuere ostendit:aut eum id ita instituisse puto, vt naturæ ad vitia propensionem supptimeret. Quum namque in expectatione esset, vt frequentibus eorum eacubiis, qui derepentè ingrediebantur, in actiooibus suis deprehenderetur, etiam si voluisset. peccare tamen nō potuit, sed studiis suis laudaiis semper incubuit. Eo tempore duo etiam fratres præclari erant, qui non in solitudine, sed in matiimo Gazæ loco, qui etiam Maiuma dicebatur, philosophati sunt. Zeno & Aiax, germaniorum istoium fratrum nomina fuere Egregiam autē in recta religione obtinuere fidem:& sæpenumero à Gręcę superstitionis sectatoribus, vt qui Christum Deum esse profiterentur, sunt dioerberati. Aiaa quidem, quandiu cum cōiuge sua fuit, quam sibi egregia forma matrimonio iunxerat, ter tantum com ea concubuit: vnde etiam tres suscepit liberos. Postea autem nuncio ei eiusmodi cōsuetodinis gratia remisso, monasticam delegit vitam Duos quoque ad idem viuendi institutū pertraxit filios: quibus, vt ne coniugia sequerentur, sed studium omne ad res diuinas conferrēt, persuasit. Tertius autem cum vxore in matrimonio viait. Sapiēter verò & præclarè ecclesiæ Bitolij Aiax præfuit Zeno autem à puero coniunctionem fœminæ auersatus, totus in ministerio Dei erat. administrauit quoque Maiumæ ecclesiam. Arque vbi ad eam a peruenit senectutem, vt etiam centesimum attingeret annum, haud vnquam neglexit aut prætermisit receptos statosque vel matutinos vel vespertinos hymnos Dei, & reliquum sacrum b ministerium suum, c principio psalmodiarnm adesse, eiusque præire solitus, nisi grauis interueniens morbus eum impediuisset. Et quòd in cœlibatu philosopharetur, semper in d solitaria lanificij officina lineā texuit telam. Ex cuius laboris fructu cùm ipse necessariis rebus comparandis vitam tolerauit, tum indigentibus etiam sumptus subministrauit. Et quoad vixit, opus ita facere non destitit: quamuis ætate grandiore, primas apud eam gentem inter episcopos ferret maximæque ecclesiæ præesset, in qua & copiosi & frequentes essent homines. Sed enim tum non episcopi modò, verum etiam in montibus colentes, amantes Dei viri, illustres fuere. Quorum res bene actas si singillatim exponeremus, in ingentem nobis proliaitatem historia eacresceret. In quibus omnibus, veluti quidam præclara stella, etiam is refulsit, cuius suprà meminimus, Arsenius. Paucos autem, vt specimen aliquod tantorum virorum, qui tum episcopalem functionem obiere, recensui. Laboriosum eoim esset omnes referre, quandoquidem plures boni atque honesti fuere, quorum etiam vitæ institutum testimonio ipse suo confirmauit Deus. Orantes enim eos exaudiit, & prodigia noua per eos edidit Et ab eis quoque ita ecclesia Catholica administrara, simul & clerus & populus, ad eundem cum illis virtutis ardorem & æmulationem est excitatus.

Aiax monachus & Bitolij episcopus, ter cum coniuge concubuit, & tres ex ea suscepit filios, ex quibus duo monachatum se penitus, Vnus maritus fuit.

Zeno Aiacis frater Maiumæ, siue Constantiæ episcopus, centum annos natus in lanificium exercuit.

a Oculatus huius rei testis Sozomenus.

b λειτουργίαν

c psalmodiis omnibus affuit.

Non noua est canonicarum psalmodiarū & precum solennitas.

d ἐν ἱστῷ μονήρει.

Plurimi alij eiusdem temporibus sanctitate vitæ & miraculis præclari homines fuere.

De inuentione reliquiarum Abacuc & Michea, veterum prophetarum. Cap. 48.

E Religio verò non per hos tantum maiora capiebat incrementa, verùm eam etiam cohonestarunt, atque vt ęquum est quàm maximè exornarunt, quæ tum apparuerunt veterum atque illustrium prophetarum reliquiæ. Abacuc enim primùm, deinde Micheas, & tandem post hos celebre Baptistæ caput è terra extitere. Abacuc quidem & Michææ reliquias diuina visio, sicuti audiui, in somnis Zebeno ostendit, Eleutheropolis eo tempore ecclesiam gubernanti. Ea autem vrbs Cela. atque etiam ante id nomen, Ceila appellata fuerat, vbi Abacuc inuentus est. Ab ea quasi stadiis decem locus quidam Berathbasia cognominatus distat, vbi Michææ sepulchrum esse dicebatur. Quod fideles ignorantes, vnà cum incolis patria voce Nephsameemana vocarunt. Sed prophetæ Zebeno in F somnis apparentes, quemadmodum dixi, seipsos qui essent, indicarunt.

Inuentio reliquiarum Abacuc & Michææ prophetarum.

Sozom habet Berathsatia.

De inuentione sacrati capitis diui Ioannis præcursoris & baptistæ. Cap. 49.

ADmirandum autem & celebre Baptistæ caput eiusdem Imperij tempore inuentum, in clarissimam vrbem Constantinopolim est deportatum. Id namque Herodias, quòd adhuc Baptistæ reprehensionem timeret, in Herodis regia abstruso quodam loco sepelierat. Sed rem tam sanctam diuina visione admoniti monachi quidam Macedonianæ hæresis inuenerunt: qui primùm quidem Hierosolymis vixerunt, postea autem in Ciliciam commigrarunt. Atque vbi caput id ibi esse comperit Mardonius,* qui pri- G mus inter imperiales eunuchos fuit, inuentionem eam Valenti indicauit: & ille, in Constantinopolim deferri iussit. Quidam igitur missi, cum splendido comitatu in Imperiali curru id vexerunt. Vbi autem ad Pantichium, oppidum paruum non longè à Chalcedone situm, peruētum est, vlterius progredi quæ ad currum iunctæ erant mulæ, quamuis auriga eis vehementius & flagello & calcaribus ad cursum instigās immineret, noluere. Porrò quum graui eo impetu nihil efficerent. noui quiddam Deum significare, non ductores modò & spectatores, sed ipse etiam Imperator existimauit. Itaque placitum est, vt iacet iste thesaurus, tum in vicino vi- H co, quem incolæ Cosilaum vocabant (erat autem in Mardonij dominio) deponerent. Cæterum hoc tempore accidit, siue Deo seu Propheta ipso instigante, vt ad vicum hunc Theodosius veniret. Et quum caput id inde transferre constituisset, sola ei obstitit Matrona. Deo dicata virgo, quæ diuinum hoc caput Baptistæ sequebatur, vt in itinere pro eo atque opus esset, ei inseruiret, custósque eius esset. Eam verò Imperator magno animo obsistentem, minimè vi cogendā ducens, precibus est aggressus, vt translationem eam permitteret. Illa id difficulter tandem annuit, rem eum quam perficere nequiret, sicuti etiam Valenti contigerat, per coniecturā aggredi rata. At Theodosius arcam, in qua sacrum caput repositum fuerat, purpura circumuolutam, ipse manibus suis gestauit, vsque ad septimam quæ dicitur regionem vrbis Constantinopolitanæ: vbi id reposuit, templo diuo

Diui Ioannis capitis inuentio.

Macedoniani monachi id inuenerunt.

** τῆς βασιλικῆς οἰκίας μείζων. hoc est. imperialis domus maior. Soz. lib. 7. cap. 21.*

Matrona sanctimonialis Macedoniana capitis Baptistæ custos.

Caput Baptistæ in Septimum vrbis Constantinopolitana perlatum.

Templum eius in Septimo.

** diuo Baptistæ, quem præcipuè celebrabat, maximo & pulcherrimo constructo. Et quum sæpe multumque Matronã maximis gratissimisque pollicitationibus, vt fidei sententiam mutaret (Macedonij enim hæresis tenebatur morbo) aggressus esset, persuadere id ei non potuit: quũ quidem Vincentius eiusdem religionis presbyter, qui idem cum illa apud arcam Baptistæ præstabat ministerium, & eam ob causam sacerdotalem susceperat dignitatem, statim sententiam mutauisset, & ad vniuersalem ecclesiam accessisset, idque antea, sicuti Macedoniani dicunt, iure iurando interposito, nunquam se opinionem suam relecturum esse. Sed enim eam mutauit, hac sibi præscripta conditione, vt tum demum religionem suam deponeret, & postea sine discrimine vllo cum Imperatore communicaret, si illum Baptista sequeretur. Vincentius iste genere fuit Persa. Quum autem in Perside sub Constantio persecutio esset mota, profugiens inde cum consobrino Adda, in Romanorum peruenit ditionem. Atque hic in clerũ allectus, ad presbyteri dignitatem peruenit. a Addas autem vxore ducta, magnum ecclesię emolumentum genuit, Auxentium filium, in rebus diuinis fidelem, in amicos officiosum, vita moderatum, & sibi ipsi constantem, studiorum doctrinæ amantem maximè, literarum prophanarum atque etiam ecclesiasticarum peritum, modestum præterea, & Imperatoriæ aulæ commodum, præclarum etiam in bello ducem: cuius celebris etiã fama est apud optimos quosque monachos, & alios doctos bonosque viros, qui illum cognouere. Porrò Matrona vitam in vico Cosilao exegit, & pluribus virginibus præfuit, quarum successio in longum tempus durauit, morem Matronæ disciplina dignum & præclaram famam obtinens. De his quæ commoda, vt puto, ad religionis nostræ gloriam, in Theodosij imperium inciderunt, hactenus.

Matrona adduci non potuit, vt hæresim Macedonianam relinqueret. Fecit autem id contra præstitum iuramentum Vincentius presbyter, miraculo in capite diui Ioannis exhibito adductus, capitis eiusdem custos.

a Addas Vincentij huius consobrinus.

Auxentius vir præclarissimus Addæ filius.

Matrona virginum collegio in Cosilao præfuit.

*** Sozom. li. 7. cap. 21. 24. Is deo templũ id constructũ scribit. Templum enim Dei vocat, quamuis antea quoque in honorem S. Baptistæ conditã dixerit ecclesiam eã.*

De clarissimi Imperatorum Theodosij magni obitu. cap. 50.

IMperator is, post Eugenium deuictum, in Italia Mediolani agens, & Occidentis res pro eo atque decuit constituens, ægrotare cœpit, hydropis morbo oppressus: & Ioannis monachi prædictione in memoriam reuocata, finem vitæ propediem aduenturum expectauit. Maioris autem solicitudinis causa ei fuit reipublicæ status, in animo secum reputanti, quantum detrimenti ciuibus & subditis, Imperatore è medio sublato, accidere soleat, quàm mors ipsa. Itaque quamprimùm filium Honorium Constantinopoli acciuit, Imperatorem eum Occidentalibus partibus præficere volens. Quem vbi aduenientem vidit, meliusculè habuit, & ad spectaculum ludorum Circensium ob victoriã celebrandorum prodiit. Et quum ante prandiũ validior fuisset, postea derepentè eum imbecillitas inuasit. Quumque ludicrum id perficere non posset, filio id more solito peragendum commisit, proximâque nocte fatis concessit, decimaseptima Ianuarij mensis die, sempiterna laudis & gloriæ memoria post se relicta: quum ad finem vitæ satis longum peruenisset, atque cum splendidis victoriis solus Romanorum imperium monarcha gubernasset, & duorum Imperatorum pater esset, eisque imperium pacatum relinqueret. Placidè autem in lecto suo beata morte vitam finiit, præmium id fidei erga Deum suæ, & flagrantis aduersus idola & simulacra ardoris consequutus. Vixit annos sexaginta, & menses octo: quorum sedecim cum dimidio, in imperio Romano peregit. Complectitur duodecimus iste historiarum liber annos decem & octo: cùm à mundo condito quinquies † millesimus nongentesimus nonus, à natiuitate autem Domini quadringentesimus * quartus ageretur annus.

Mors Theodosij.

Libris istius anni.

† Secundum recentiores 4375.

** Alij ponunt annum 398.*

ECCLESIASTICÆ HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS DECIMVSTERTIVS.

De imperio Honorij & Arcadii: & vt apud Arcadium quidem Rufinus in administratione rerum primum locum, apud Honorium autem in Occidente Stilico eandem obtinuerit dignitatem: Et vt cum publica, tum ecclesiastica res habuerint.

CAPVT I.

Arcadius Orientis.

Honorius Occidentis imperator.

THEODOSIUS maximus vbi ecclesiam splendidè auxit, duobus filijs successoribus relictis, vita defunctus est. Quorum natu maiorē Orientali: minorē autem, Honoriū videlicet, Occidentali præfecit imperio. Vterque verò in religionis cultu patris sententiam est secutus. Moriens nanque ille nihil eis aliud mā- F dauit, quàm vt veram pietatem integram seruarent, per quam eos asseuerauit pacem habituros, & bella sopituros, tropæáque excitaturos, & victoriam à Deo consequuturos esse. Talia ille quidem mandata filijs relinquens obiit. Illi autem non imperij modò, sed & veræ pietatis eius successores & hæredes extitere. Statim nanque Europæ Imperator Romæ monomachias, hoc est, singularia certamina, & gladiatorum ludos sustulit, ob causam eiusmodi. Vir quidam quietam monasticamque vitam colens ex Oriente Romam venit: atque vbi Romanos armis ita inter se decertare multis ad execrandum id spectaculum confluētibus, vidit in arenam progressus, intercipere pugnam inter eos tentauit. Quod ægrè ferētes qui sanguinario spectaculo gaudebant, & dæmonis qui cruore effuso delectatur intemperiis agitabantur, lapidibus coniectis pacificatorem interemerūt. Quæ res postquam est ad Honorium delata, Telemachum quidem (ita enim monachus ille vocabatur) in martyrum numerum retulit: importunum autē certamen illud aboleuit, † constitutione, ne id postea perageretur, lata. Cum Arcadio in Oriente Rufinus imperium administrauit, vir strenuus & procerus, singularique prudentia præditus, H quam & oculorum motus & orationis extemporanea promptitudo indicabant: in Occidente apud Honorium eundem locum Stilico quidam obtinuit. Et vterque apud vtrunque Theodosij filium, Imperij nomen & habitum esse permittens, summam ipse rerum manu simul & lingua vsurpauit, sub Præfecti appellatione Imperatori ipsi imperans. Verùm neuter istorum, qui ei obuenerat, contētus fuit loco. Siquidem Rufinus sibi ipsi Imperialem, in Oriente dignitatem arrogare conatus est: alter autem in filium Eucherium Occidētale imperium arte quadam transferre studuit. Sed vtrumque ambitio & conatus fefellit. Rufinum enim exercitus Romanus, qui cum Theodosio aduersus tyrannum Eugenium pugnauerat, ad Arcadij, qui more recepto obuiam progressus ei extra portas fuerat, pedes, in loco qui Tribunal dicitur, ferro necauit: propterea quòd id vt facerent, Stilico militibus suaserat: & quòd se illi suspenso naso ab eo derisos compererant, tum autem quòd affectatæ tyrannidis suspectus erat. Ferebatur quoque fama, Hunnos eum, gentem barbaram & feram, in Romanam ditionem immisisse. Tum enim illi Armeniam & quasdam Orientis partes metu nullo plurimam prędam agentes, percurrebant. Fortè autem fortuna peropportunè cædes eius in eam diem incidit, qua ei, qui delectus habendi curam gerebant, tantum non purpuram circumdaturi fuerant. Eam enim ille conceperat spem, exercitum solo ipso aspectu statim Arcadium, quòd nec forma nec reliqua corporis constitutione admodum imperio aptus esse videretur, reiecturum, ipsum autem ad Imperium euecturū esse. Capite verò Rufini resecto, & lapide in os eius immisso, hastæ id infixerūt, & in sublime sustulerunt. Dextram quoque eius abscissam, per vrbem circa opificum officinas circumtulerunt, verbis his vtentes: * Date stipem inexplebilis auariciæ viro. Et ridicula ea mendicitas, multum satis auri collegit. Perlibenter enim in iucundo & grato spectaculo homines G aurum contulerunt. Ac Rufinum quidem imperij affectatio ad eiusmodi vitæ finem produxit. Ad eundem verò modum & Stilico, qui si quis alius, & ipse apud Romanos simul & barbaros potentia multum valuit, rerum summam ad se pertrahere volens, in Italia occisus est sicuti suo loco dicemus. Post Rufinum verò Eutropius eunuchus præpositi sacri cubiculi dignitatem cōsecutus, neque ipse in honore eo, quem præter dignitatem gerebat, acquieuit. Quum namque virilium exectio purpuræ ei spē ademisset, Imperatorem aggressus, vt Patricium se & consulem crearet, ei persuasit. Quapropter eunuchus deinde Imperatoris pater fuit, qui etiam

Extrema Theodosii morituri, quæ filiis reliquit, mandata.

Telemachus monachus dū Romæ dirimere certamen gladiatorum parat, martyrio afficitur.

Honorius monomachiam Romæ lege lata tollit.

Rufinus apud Arcadium præfectus prætorio. Stilico apud Honorium.

† Hæc constit. non extat, sed reperitur Cōstātini l. vnic. C. de glad. libr. 11.

Vterque imperiū affectauit.

Rufini cædes.

Rufinus, dum Gotthica solicitat arma, § vt imperium metu ab Arcadio extorqueret, perfidiæ pœnas dedit.

Erat hic à Theodosio tutor Arcadio datus. agnat.

Hunni Orientem vastant.

Caput Rufini hastæ infixū.

†

** Δότε τῷ ἀπλήστῳ.*

Dextra stipem colligit.

Stilico quoque in Italia cæsus.

Eutro. archieunuchum apud Arcadium patricius fit, & consul.

Patricius, Imperat. pater. inst. Quibus modis ius patr. pot. sol. §. Filius familias.

§ Claudianus de Rufino:
Grauiterque apprensa veste morantem,
Increpat Augustum, scandat sublime tribunal.
Participem sceptri socium declaret honoris.
† Claudianus: Dextera quinetiā ludo cōcessa vagatur.
Aera petens, pœnasque animi persoluit auari,
Terribili lucro &c.
Desinat elatis quisquam confidere rebus,
Instabilesque deus ac lubrica numina discat.
** Claudianus de Eutropio isto:*
Præsidium legum genitorque vocatur
Principis, & famulum dignatur regia patrem.

viliori

c Per veram pietatem victoria parantur.

vilioris sortis filium procreate oon potuit. Sed de Eutropio postea memorabimus. Hæc autem historiæ huic intexuimus, quod non exigua occasio fuerit, vt religio oostra multum caperet incrementi. Imperatores namque certò persuasum habebant, c patri eorum à vera pietate victorias contra tyrãnos obuenisse: cui etiam acceptum ferebant Rufini, qui imperio insidiatus fuerat, absque ciuili bello cædem. Proinde quęcunque decessores eorum pij Imperatores pro ecclesiis statuerant, & ipsi confirmarunt: eaque

d Fidem principum subditi ciues imitantur.

firmiter seruarunt, aliáque insuper Deo grata adieeere opera, perquàm liberaliter in primis dona eis conferentes. Subditi verò omnes ad

Arcadius & Honorius ecclesiarum iura confirmant. l. Si venerabilis. C. de episc. & cler.

principes suos spectaotes, qui græcæ superstitioni addicti erant, ad Christianismum transierunt: qui verò hæreses sectabantur, ad ecclesiam catholicam accesserunt. Siquidem qui Arij & Eunomij hæresim complectebantur, propter eas quas diximus causas inter se dissidebant, eaque gratia minuebantur. B Plurimi nanque non

Ex dissensione hæreticorum ecclesia catholica crescit.

rectè eos de Deo sentire, ex eo opinati, quòd inter se vehementer contenderent atque pugnarent: eis se statim aggregarunt, qui eandem cum Imperatoribus sententiam obtinebant. Maeedoniani autem eo tempore Constantinopoli parum valuere: quibus illud nocebat, quòd epi-

** ἄχρι τῆς ἐχομένης βασιλείας. Intelligendũ autem de imperio Theodosii iunioris.*

scopum suum non haberẽt. Ex eo nanque tempore, quo eis sub Constaotio ab Eudoxio popularibúsque eius ecclesię ademptę fuerant, sub solis presbyteris ad præsens * vsque imperium conuentus suos habuere. Post Eudoxij autem mortem, qui Constantinopoli Eunomianæ sectæ præfuerat, in locum eius Lucianus quidam fuerat surrogatus, Eunomij ex sorore nepos. C

Sozo. l. 8. c. 1. Lucianus Cõstantinopoli in locũ Eudoxii surrogatus. Lucianus Eunomii ex sorore nepos, à religionis Eunomianis deficit, & suam sibi instituit hæresim.

Hunc quòd in auariciam & cognata illi crimina alia delapsus esset, eámque ob causam pœnas se daturum suspicaretur, ab Eunomianorum factione reliqua desciuisse, sodalitatísque suæ pręisse, & non contemnendæ cohortis † ducem factum esse dicunt, omnibus prorsus qui variis infamibúsque delictis obruti essent, ad ipsum confluentibus. Fama obtinet, Eutropij præpositi opera, scripta Eunomij omnia publicè cremata: cadauer autem eius sepulcro extractum. *

*Eunomii libri cremati. † Pessimorum hominum sentina. * Eiusdem cadauer effossũ. * ἐκ Δακόρων εἰς Τύανα μετάφερθαι. Marcianus iste eo die diem suum obiit, quo Rufinus cæsus est.*

Dacoris Tyanam proiectum missúmque esse. Nouatiani, quemadmodum dictum est, quieti tum fuere. Tametsi enim quæstio de festo Paschæ, quam Sabbatius res nouas molitus excitarat, aliquantum eos turbasset: non tamen illi aliis pœnis, quæ in hæreticos legibus decretę fuerant, obnoxij fuere: tum quod itidem vt Ecclesia vniuersalis, trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem prædicarent, tum quòd egregia episcoporum eorum vita esset. Nam Agelio Marcianus, Marciano Sisinius successerat, quum Rufinus cæsus est de quibus suprà etiam diximus. Hæc hactenus.

De puerili institutione & vita D. Ioannis Chrysostomi, & vt doctrina simul & virtute fulgens ad sedem constantinopolitanam sit euectus.

cap. 2.

Maximarum sedium episc.

EA ætate in ecclesia Romana episcopus erat Siricius, Damasi successor. Alexandriæ ecclesias rexit Theophilus, Antiochiæ Flauianus: A Hierosolymis adhuc episcopatum gessit Ioannes, qui Cyrillo successit. Constantinopoli verò enituit Nectarius, de quo fusiùs suprà diximus. Cæterùm eo paulo pòst † mortuo, ingens omnium cura & studium fuit, quémnam antistitem imperantis vrbis legere conueniret. Atque vt fit, aliis alios designantibus, diuque & multũ consilia agitantibus, quum nõ eadem omnium esset sententia, & tempus extraheretur, vniuersis tandem placitum est, vt Antiochia presbyter accerseretur Ioannes, qui propter eloquentiam Chrysostomus est dictus. Præclara enim de eo fama orbem peruolitabat, maximè eum ad docendum appositum, apprimé que clarum, necnõ generis nobilitate & vitæ integritate præstantissimum esse. Patrem namque habuit ducem belli Secundum: matrem autem natalibus, aliisque ornamentis omnibus spectatam, Anthusam. In dicendo & suadendo vi multa, fuit adeò vt ætatis suæ oratores multis modis superaret. B Inuita quotidiana singulari moderatione, & accuratissimo instituto vsus est. In tantum verò æqualibus suis antecelluit, vt etiam Libanij Syri sophistæ in hac laudis parte, testimonium reportarit. Moriturum enim eum, quum sectatores eius, quémnam in sophistica sede successorem esse vellet, interrogarent: Ioannem illum respondisse fama est, nisi virum tantum Christiani rapuissent. Plures autem ex discipulis eius ad ecclesiã adduxit, vt idem secum sentirent, eis persuadẽs. Quum enim ex præscripto Dei viuere studeret, non mediocrem virtute sua æmulationem illius sectatoribus indidit: & facilè eo modo plurimos cepit, eísque vt secum eandem complecte- C rentur sententiam autor fuit, non arte quapiam aut eloquentiæ vi, verùm quod sacras scripturas iuxta id quod res ipsa erat, sincerè exponeret, eos ad se pertrahens. † Oratio enim reuera factis ipsis consona, perfacilè fidem meretur, & assensione digna videtur. Quibus rebus contrà qui caret, simulator potius, & sui ipsius accusator esse apparet, etiamsi multum studij & operę in docendo ponat. Si cui autem contigit, vt vtraque hac laude clarus sit, oibil non qood velit, efficere potest: id quod in illo etiam euenit. Vitę nãque institutum accuratum admodum & moderatum fuit. Et cùm natura ingenióque præstanti fuit, tum perspicua valde & dilucida elo- D quutione vsus est: in qua cum incredibili splendore diuina quædã enituit gratia, ita vt ea quasi insita quadam tyrannide & dominatione auditor demulceretur. Mediocri autem dicendi generi, arcanam amplitudinem, & quæ sub oculos oon caderet vim inseruit. nouámque eloquutionis mixturam contemperauit, frequentibus scatens sententiis: adeò vt omnes ad harmooiam conuenientémque eiusinodi concentum consternarentur, & incomprehensibilem deprehensionem cum sensuum priuatione orationi eius tribuerent. In Rhetorica & dicendi arte præceptorem habuit Libanium: in philosophicis verò disciplinis Andragathium. Et quòd ad

Nectarij mors. † Cæsarij & Attici consulatu Socr. lib. 6. cap. 2. Ioannes Chrysost. episc. Cõstantinop. Parentes eius. Libanius Chrysostomũ laudauit. In Chrysostomo orationi suaui facta pia responderunt. Præceptores Chrysostomi.

† πᾶς γὰρ ἀληθείας λόγος τοῖς ἔργοις συνᾴδων πρόχειρος εἰς πίστιν, καὶ ἄξιος παραδοχῆς φαίνεται, τούτων δ' ἐστερημένος, εἴρων μᾶλλον, καὶ κατήγορος ἑαυτοῦ δοκεῖ.

...cendas in foro caussas appositus esse videretur, vitę id genus sectatus est. At enim quum id iniquum atque improbum esse putaret, faciendum sibi esse statuit, vt primùm diligenter in sacris versaretur libris: & in vita tranquilla, iuxta ecclesiæ constitutiones, philosophicè viueret, Euagrium imitatus. In quo studio præceptores eos habuit, qui tum præclaris monasteriis & scholis præfuerunt, Carterium, & Diodorum illum, quem ecclesiam Tarsensem gubernasse antea diximus. Reliquisse etiam is multos scriptorum suorum libros dicitur, in quibus tantú in literæ ipsius expositione occupatus est, abstrusiorem subliomorémque scripturæ sensum & contemplationum speculationes declinans. Quam in re cum etiam præcipuè est discipulus imitatus. Non solus autem magistros hos Ioannes sectatus est, sed plures etiam alios studiorú socios ex Libanii schola ad eos adduxit: in pri-

... Tar-... episcopi ... theologus.

F mis autem Theodorum, & Maximum: quorum iste postea pastor Seleuciæ Isaurorum, ille verò Mopsuestię Cilicum episcopus factus est. Theodorus autem iste, vir fuit diuinarum literarum Græcarúmque disciplinarum, necnon artis oratoriæ atque philosophiæ egregiè peritus. At quem quum à studiis religionis nostræ desciuisset, diuus Chrysostomus vnam atque alteram dedit epistolam. Quum nanque is leges literásque nostras legisset, & se in diuinorum virorum familiaritatem insinuasset, omnibus rebus posthabitis, & vrbanæ vitæ tumultu reiecto, institutum id laudauit, & vitam suam ad illorum mores composuit. Cæterùm alacritatem eam constanter non retinuit: sed veluti pœnitentia ductus, ad priorem rediit vitam. Et quum diuersam de sacro studio concepisset sententiam, id genus philosophiæ reliquit, & in vrbem est reuersus: melius se ita id quod expeteret consecuturum ratus. Quod vbi Ioannes cognouit, ad res scilicet ciuiles illum esse relapsum, & animum ad nuptias adiecisse, epistolam ad eum dedit, verbis & sententiis selectioribus supra humanæ mentis captum compositam. Scripsit deinde ad eundem quoque alteram. Quas ille cum legisset, ad vitæ quod antea cœperat, institutum se rursum contulit. Substantia enim sua relicta, & nuptiarum ambitioni nuncio remisso, ad philosophicam recurrit vitam, pulcherrimis Ioannis cohortationibus seruatus.

Condiscipuli Ioannis. Theodorus Mopsuestensis. Maximus episcopus Seleuciensis.

Semel atque iterum Theodorum Chrysostomus ad aeternum christianæ vitæ institutum adduxit.

G

plurimú valuit eloquentia Chrysostomus.

Idem acris criminum censor.

Vnde colligere licet, quæ dicendi vis in eo floruerit, quæ ve persuasionis gratia in illius cō-

H sederit labris. Ea enim eos superauit, qui tum secum à dicendo & persuadendo valuere. Proinde etiam multitudiné ad se pertraxit. Et quod maius est, peccantes in ecclesia acriùs obiurgauit, atque iniuriam aliis inferentibus insultauit, non minus ob afflictorum vicem indignans, quàm si ipsi sibi iniuria facta esset. Quod quidem multitudini pergratum fuit, principibus autem viris & magistratibus acerbum visum est: quòd scilicet eis delinquere multa licuit. Eas ob causas præclarus vir habitus est, cùm eis qui eum vidissent, virtutémque eius experti essent: tum eis quoque qui illum nunquam visum fama tantum cognouissent, quæ celebris de eo vulgata, aures omnium impleuerat. Idoneus sanè Romanæ ditionis hominibus visus est, cui

Legitima & canonica episcopi electio.

E Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopatus demandaretur. Suffragabatur verò populi & cleri, multorúmque sententiæ, Imperator etiam Arcadius. Itaque statim qui eum adducerent, misit. Multorum quoque aliorum episcoporum conuentum instituit, splendidiorem ambitiosorémque consecrationem eius esse volens. Porrò vbi Asterius Orientis præfectus imperatoris literas accepit, in suburbanú quendam Antiochię agrú Ioannem ad se euocauit, habere se arcani quidquam, quod cum eo secretò communicaret, renuncians. Eum verò aduenientem illico curtui impositum, Pagras in diuersorium, seu mansionem quandam ita cognominatam duxit. Et postquam eum ibi eis qui ab Imperatore missi fuerant, plurimum reluctantem tradidit, domum suam reuertit. Id autem ita fecit, quòd própter ad seditiones Antiochenos esse sciebat. Haud-

Asterius Orientis præfectus, Chrysostomú Constantinopolim mittit. Inuitus episcopatum suscipit Ioannes.

F quaquam enim illi libentes prius se Ioannis lingua orbari tulissent, quàm graue quidquam & fecissent, & passi fuissent. Vbi Constantinopolim peruenere, atque ibi quicunque euocati fuerant episcopi, præstò fuere, omnes quidem alii suffragio ferendo consensere: vnus tantú Theophilus Alexandrinus Ioannis consecrationi obstitit, gloriæ illius detrahens: Isidoro autem episcopatum tradere studens, qui Alexandriæ presbyter, curam ibi aduenarum & pauperum gerebat, ab adolescentia in Sceti monasticis laboribus exercitatus. Studiosus autem Theophilus Isidori plurimùm fuit, quod is ei dudum rei satis periculosæ conscius esset. Quum enim imperator Theodosius bello aduersus Maximum tyrannum decertaret, Theophilus imperatori munera mittens, binas Isidoro huic dedit epistolas:

Theophilus Alexandrinus Isidoro presbytero suo episcopatú Constantinopolitanú demandari vult. Theophilus Alexandrinus iustus Theodosii amicus, duplici corde vir. Fortunæ, non hominis amicus.

G eúmque Romam misit, cum mandato eiusmodi, vt ibi manens belli euentum expectaret: & cui victoria arrisisset, ei & literas & donum redderet. Legationem eam suscepit Isidorus, & Romæ momento victoriæ intentus consedit. Et quum rem hanc premere conaretur, lector qui cum eo erat, epistolis clàm sublatis, eam indicauit. Quapropter Isidorus sibi ne quid mali pateretur timens, statim Alexandriam profugit. Proinde quòd illum fidissimum sibi cognouisset, pensare tum quòd pro se adierat periculum, gratia aliqua cogitabat, studióque tanto pro eo laborabat. Siue autem eam ob causam, vt dicitur, hoc fecerit, seu quod Dei amantem virum ad episcopatum euectum Theophilus voluerit,

H postremò & ipse consecrationi Ioannis calculum adiecit, sententiámque imperialis aulæ approbauit, quę electionem Ioannis obtinere manifestè studuit. Metuebat verò Eutropium præpositum, qui imperatoris ædibus & cubiculo tum præfuit. Apertè enim is illi minabundus denunciarat, vt vel aliis ipse quoque suffragio suo consentiret, vel se ad dicendam causam contra accusatores suos pararet. Multi enim tum ibi aderant, qui ex Alexandria venerant, libellos aduersus eum, qui coacti fuerant, episcopis offerentes: alii alia crimina ei obiicientes, & diuinas ecclesiasticásque * leges eum violasse accusantes. Hæc verò Theophilus timens, non solùm Ioanni suffragatus est, sed eundem etiam per manus impositionem consecrauit. Lectorem eum, quemadmodum Socrates Ecclesiasticus

Theophilus tandem in episcopalem Ioánnis consecrationem quoque consensit.

Accusationis libelli contra Theophilum

** παρασέμων ἐκείνον γραφόμενον*

sacri diui Chrysostomi ordines.

Idem Basilii magni familiaris.

scriptor

sotra. lib. 6. cap. 3.
Columba capiti Ioannis, quum presbyter consecraretur, insedit.
Scripta Chrysostomi.

scriptor dicit. creauit Zeno Gazæ siue Maiumæ episcopus, Hierosolymis reuerteos. Vixit autem tum diutius, sicuti idem testatur, cum Basilio, qui dudum quidem à Meletio in diaconorum ordinem lectus fuerat, postea verò ecclesiæ Cæsariensi apud Cappadoces præfuit. Quod omnino reiicit Simeon, qui sacri Chrysostomi vitam conscripsit. nam is à Flauiano eum & diaconum & presbyterum creatom esse, memoriæ prodidit: quo tempore etiam diuinam columbam aduolantem, sacro eius capiti insedisse memorat. Socrates autem ab Euagrio cum presbyteri dignitate auctum esse dicit. Post Meletij enim obitum secessisse à Meletianis Ioannem, & trienuium sibi ipsi quietè ita viaisse, vt neque cũ Meletij, neque cum Paulini sectatoribus communionẽ coleret: postea verò ab Euagrio Paulini successore presbyterum creatum esse, refert. Quum in lectorum ordine consisteret, orationes contra Iudæos composuit. Diaconus autem factus, dialogos de episcopali munere. & libro, ad Stagetium, item alios de incomprehensibili & alios tursum περὶ τῶν συνεισάκτων, † hoc est, de puellis non matrimonij neque libidinis causa adoptatis, scripsit. Presbyteri verò hoaore cohonestatus, expositiones diuinorum Euangeliorum, ἀνδριάντας, id est, Statuas, Consolationem, Commentarios in Psalterium, De virginitate, De misericordia, & plurimos alios libros edidit. Homilias verò mysticas in diuinum Apostolum, & in sacra Acta, aliáque præterea plurima, festos dies & conuentus ecclesiasticos varios celebrans, Constantinopoli in episcopatu condidit. Ego verò supra mille eius viri lucubrationes legi, ineffabili quadam suauitate diffluentes. Iam enim inde ab adolescentia amore eius flagraui, atque in illius perinde atque Dei ipsius vocibus acquieui. Atque si quid mihi est eruditionis, id ei acceptum fero. Multis etiam ea sectatoribus meis persuasi, vt omnibus relictis, illum sibi familiarem facerent. Verùm ad argumentum institutum reuertamur.

† Subintroductæ hæ in Canonibus extraneæ in legibus dicuntur.

Nicephorus Chrysostomi studiosissim⁹.

De cura pastorali & doctrina Ioannis: & vt multorum arguens & corrigens delicta, in suspicionem peruenerit improbitatis: & vnde furor & persequutio aduersus eum exstiterit.

Cap. 3.

Chrysostomus post inthronisationem, clerum suũ, & alienum quoque reformauit.

IOannes episcopatum adeptus, primùm cleri sui mores corrigere est aggressus: progressus D eius in publicum, & quotidianæ vitæ institutum perscrutatus. Acrioreque vsus castigatione, nonnullos quidem ad mores legitimos reformauit. Si quos autem sacerdotes non iuxta ecclesiæ constitutiones viuere velle cernebat, eos sacris ædibus exclusit. Neque enim sacerdotum honore eos frui debere dixit, qui verorum sacerdotum vitam æmulari nollent. Nam quom natura ad arguendum & reprehendendom propensus esset, magis etiam postquam magistratum tantum cepit, mos is in eo est adauctus. Natura enim potestatem nacta, promptius etiam aduersus peccantes est concitata. Neque verò clerum ille suum tantum, sed vbique locorum ecclesias, perinde atque pater quidam, ad rectum conformare statum studuit:

A sic scilicet Thraciam omnem, quæ in sex diuisa est præfecturas, Asiamque cunctam, quæ ab vndecim præsidibus regebatur, atque etiam prouinciam Ponticam, totidem præfectis gubernatam, eisdem legibus ad officium reducere conatus est. Vbi verò Phœnices adhuc simulacrorum sacrificiis insanire cognouit, missis eò qui diuino ardore flagrarent viris, legibúsque quæ dudum latæ fuerant confirmatis, quicquid erat de superstitione eorum reliquum, idolorumque delubra ex ipsis fundamentis euertit. Quam ad rem è domo sua impensas præbuit. Fœminis enim nobilibus & locupletibus, vt pecuniam talem liberaliter conferrent, persuaserat. Vt verò Scytharum quoque multitudinem Ariana liberaret contagione, qui eiusdem cum illis, linguæ essent, eis præfecit sæpius quoque B ipse eos viseos, doctrinisque suis per interpretem illustrans, ad veritatem adduxit. Eos verò Scythas etiam qui ad Istrum sunt, vbi veritatis & salutis siti teneri intellexit, eò quoque misit: & homines eos captos, in veritatis potestatem redegit. Ab Osrœnis autem Marcionis morbum, qui altè apud eos radices egerat, repulit: aliaque plurima & Deo grata peregit opera, apostolicam planè de ecclesiis omnibus in animo circumferens curam. Nec iis ille quoque contentus fuit, sed dissensionem quæ inter Orientales & Occidentales ecclesias propter Paulinum & Flauianum extitit, Theophilo consiliato, sustulit: & vt vna Antiochiæ esset ecclesia effecit, Paulino & Euagrio vita defunctis. Quapropter facilem episcopis fuisse, quum C nemo impedimento esset, conciliationem puto. Populus namque dissidiis, quibus iam fatigatus erat, remissis, qui Eustatij primùm authoritatem sequuti erant, sicuti fieri assolet, paulatim ad eos qui sub Flauiano erant accedentes, per vnionem eis suot coniuncti. Talem se quum vir magnus & natura & ardore statim à principio exhiberet, durus quidam & grauis admodum esse visus est peccantibus: potissimum verò eis, qui in clero absurdis gaudebant factis. Itaque magnum aduersus eum odiom est succensum, & multi hostiliter illum declinabant. Multitudini verò, quam assidua doctrina demulcebat, maximè gratus fuit. Neque adeò mirum est, si quibusdam minus bonus visus est. nam mel quoque regio morbo laborantibus amarum videtur. Potissimum verò, sicuti ferunt, vt multos ita offenderet, Serapion eum discipulus induxit. Quem aliquando apertè in cleri præsentia dixisse fama est, illom *a non omnes oratione allecturum esse, nisi eòam flagello omnino eos compelleret. quod dictum in odiũ & inuidiam non mediocrem episcopum apud multos adduxit. Enimuerò multis ita ob varia crimina ecclesia eiectis, illi sententiis se primorum & opomatium accommodabant: & sicuti fieri assueuit, in eiusmodi eorum qui rebus præsunt impotentibus conatibus inter se conueniebant, sodalitatésque & conspirationes non contemnendas instituebant, atque eum non mediocribus capetebant calumniis. Et quæ illi in eum dicebant, fidem obtinebant: b quòd cum aliis cibum capere, c aut conuiuia adire Ioannes deprehensus non esset. Qua ex re criminia

In Phœnicia idololatriæ reliquias tollit.

Scythas ab Arianismo ad orthodoxiã adduxit.
Hunnos ad Christianismũ pertraxit.

Ecclesias Antiochenas ad vnionem reduxit, & Romanum Pontifice Flauiano conciliauit.

Propter vitiorum reprehẽsionem multorum contra se concitauit odium Chrysostomus. Clericis mel amarum est.
Odium id auxit Serapion eius diaconus.
a οὐκ ἄγε δυνήσῃ πάντας λόγοις ἕλκειν, εἰ μὴ καὶ μάστιγι πάντας ἐλαύνειν προθυμηθείης.
a Serapionis istius dictum inuidiosum.
b Chrysost. solus cibum capere solitus.
c Calumniis grauibus ab inuidis & obtrectatoribus. Chrysost. expetitur.
plebi valde charus.

maiota excitabanmr. Quo verò consilio id ille fecerit, nemo clarè dixit. Qui verò eum defendont, diuturnam prætendunt consuetudinem: & quòd ægrum haberet stomachum, qui non facilè cibum concoqueret. Vtcunque autem se res habuit, non paruam aduersariis ad obtrectationem ea præbuit occasionem. Plebs autem propter doctrinæ vbertatem, & quæ inde profluebat vtilitatem, ex eo viro valde pendebat, mirificè illius linguam deamans: adeò vt χρυσόστομον, hoc est, aurei oris hominem cognominaret, tam præstantem illius gratiam eo verbo significans. Neqoe illa quidquam eos qui contra eũ blaterabant, curabat. Quid enim rursum hìc dicere attinet, quales eius fuerint orationes, quales vel ipse scriptas edidit, vel eo dicente notarij celeres plurimas excepere? Quam splendidæ nãque sint, atque ad persuadẽdum simul & demulcendum compositæ, experiri ei licet, qui versare eas & legere, vtilitatémqoe earum percipere, & voluptatem diuinam haurire ex eis velit: adeò vt seipsum diuino quodam modo intemperiis agitati, & moderatè prudentérque insanire crediturus sit. Cæterùm quandiu cum clero tantũ conflictatus est, infirmior aduersus eum fuit furor, neque quicquam efficere potuit. Vbi autem magistratus etiam propalàm arguere cœpit, tum demum maior aduersus eum concitata est inuidia, multáque in eum sunt tentata. Et quisque pro eo atque ei visum esset, aut fortè reprehensione vel odio in illum flagraret, calũniis ei intentatis fidem habebat. Plurimum autem momenti ad obtrectationem illius attulit † oratio popularis eius, cootra Eutropium ab ipso lecta.

Chrysostomi cognomen.

Chrysostomi ana orationis vis.

Viros magnos carpes Chrys. maiorem in se pertraxit inuidiam.

† ὁμιλία.

De Eutropio cubiculi imperialis præposito, & de ea quam is tulit lege: vt idem sit interfectus: & vt odium aduersus Ioannem quidam conceperint, & fouerint.

cap. 4.

EVtropios enim iste cunochorum io imperiali cubiculo princeps, qui ad consulatem dignitatem peruenerat, & pater imperatoris vocatus fuerat, ueque præsentis fortunæ magnitudinem tulit, neque quidquam de rerum humanarum mutabilitate cogitauit: sed vbi vlcisci quosdam in animum induxisset, magnopere contendit, vt imperatores constitutionem ferrent, ne quis ad ecclesiam confugeret: sed etiam si quis ad eam confugisset, & supplex Deo factus esset, atque in templis metus causa versaretur, vt inde extraheretur. Potissimum verò id fecit propter Pentadiam clarissimi ducis Timasij cooiugem, quem magna gloria virum affectatæ tyrannidis criminis reum à se actum, Oasim ad perpetuum exilium deportari curauerat. At ille siti, quemadmodum audiui, oppressus, aut ne peius quidquam pateretur veritus, arenosis ibi locis errans, statim vitam finiit. Et lex quam Eutropius ferendam curauerat, ad finem suum perducta est. Breui verò pòst quum imperatorem offendisset, vt qui in coniogem eius contumeliosus fuisset, primus ipse quam perferri studueraot legem, statim violauit.

Eutropio instigante impp. legem ferunt, ne quis ad ecclesias confugeret.

Timasius dux in exilium actus Eutropij opera.

Eutropius ipse in eam incidit necessitatem, vt ad ecclesiam confugiat.

E Nam ex imperialibus ædibus profugiens, supplex in ecclesia consedit. Tum Ioannes absurdum Eutropij conatum arguens, luculentam habuit* orationem in ambone, seu suggestu, qui mos eius erat, quum populum doceret, vt omnes vocem eius exciperent, sedens a. In ea oratione qoum eorum qui potestatem & magistratus geruot, supercilium & arrogantiã, quantum potoit, taxauit: tum populo rerum humanarum inconstantiam, quæ eodem loco manere noo soleant, proposuit. Sed enim qui hostili erga eum erant animo b, & in hoc ipsum calumniosè reprehenderunt, illud carpentes, commiserari potius casum eius qui de vita periclitatus sit, debuerit, quòd insuper erumnam arguerit, afflictionem illius adaugens, & calamitati iosultans. c Eutropius tam impij facinoris pœnas nõ
F multò pòst, propter multa quoque alia delicta luit, capitali affectus supplicio. Lex autem opera eius lata ex publicis monumẽtis sublata, & nomen eius in catalogo & nomenclatura consulum expunctum est d: ecclesia autem Dei legibus bene dudum constitutis enituit, eo ipso scilicet Deo apertam iniuriam exemplò vindicãte. Ego verò non committam, quin in historia hac potissimam causam cædis Eutropij exponam, vt ne ea res fraudi sit, apud eos qui eã planè ignorant, magno illi viro: si rationem illi nesciant, per quam is virum eum, qui in ecclesiam contumeliosus fuisset, cõtumelia affecerit e, extrahi eum ex sacris ędibus passus. Arcadius post patris obitum vxorem duxit f, cui nomen fuit Eudoxiæ: Gratiani, cui Occidentale imperium sorte, vt quidam memoriæ commendarunt, obuenerat: sicuti autem alij tradunt g, Baudonis fi-
G liam. Fuit autem is barbarus genere, in re verò militari & in imperatoris artibus plurimis in Occidente præclarus. Porrò fœmina ea non itidem vt maritus, segnis fuit, sed nõ minimum de barbarica insolentia obtinuit. h Duas autem filias Arcadio genuit, Pulcheriam primùm, deinde Arcadiam, ac tertiam rursus Marinam: longè verò pòst, filium quoque Theodosiũ, de aui nomine ita appellatum i. Quum ea adhoc duarum filiarum mater esset, cõtumeliosius ab Eutropio accepta est. Super alia enim coouicia & illud minabundus adiecit, breui fore, vt eam ex imperiali aula abductam, ipse domum remittat. Illa autem vehementi feruens ira, filiolam vtrãque in vtrisque vlnis ferens, ad virum accessit, quiritans atque lamentans: liberos etiam commiserationis gratia prætẽdens, prolixè collacry-
H mauit: aliáque insuper fecit, quæ mulierem indignatione flagrantem, & virum ad condolentiam pertrahere volentem, facere par est. Atque Arcadius, coniugem & liberos miseratos, ad iram ipse quoque accensus est, ardentíque iracundia,

** Factum id eum metu cõsernatus Eutropius & humi prouolutus pro sacra mẽsa iaceret. Sec lib. 6 c 5.*

a Homilia Ioannis cõtra factum potentium.

b Oratio ea ab aduersariis eius reprehensa.

c Eutropij supplicium.

d Inhumana illa lex inducta.

e Res Eutropij exponuntur.

f Eudoxia imperatrix.

g Baudo iste, siue Bauto, proximo à Gratiani cade anno, cum Arcadio Cos. fuit.

h Arcadij liberi ex Eudoxia suscepti.

i Eutropius fortuna & potestate sua abusus, male Augustam tractauit. exemplũ monendorum effictuum.

* *Quàm bene dispositum terris, vt dignus iniquo, Fructus consilij primis autoribus instet. Sic multos fluuio vates arere per annos, Hospite qui cæso munus placare Tonantem, Inuentas primum Busiridis imbuit aras, Et cecidit sæui quod dixerat hostia sacri. Sic opifex tauri tormentorúmque repertor, Qui funesta nouo fabricauerat æra dolori, Primus inexpertum Siculo cogente tyranno, Sensit opus, docuítque suum mugire iuuencum. Claudian.*

k Direptas quid plangis opes, quas natus habebis? Non aliter poteras Principis esse pater. Claud.

Eutropius primum ad exilium, mox etiam ad supplicium damnatus.

Ioannes Gainam etiam liberè nimis tractauit.

Gainas Arianis ecclesiam in vrbe Constantinopolitana dari petiit, sed non impetrauit.

Theophilus Alexandrinus Ioannis obtrectator.

iracundia, & verborum potissimum grauitate A k, Imperatorem verum se præstitit. Proinde Eutropium dignitate omni & opibus cunctis spoliatum, in Cyprum insulam exulatum misit. Breui vero pòst, quòd eo tempore, quum consulatum iniit, ornamentis præter dignitatem vsus esset, quæ soli imperatori gestare liceret, accusatus, atque inde abductus, & apud Pantichium, vbi iudicum consilium consederat, Aureliano præfecto, aliisque illustribus viris causam eius cognoscentibus, grauium criminum reus peractus, capitis supplicium subiit. Res Eutropij sic habuere. Atqui non ea de causa solum Ioannes est reprehēsus, verumetiam quòd copiarum militarium ducem Gainam contumeliosè propalā solita sua dicendi libertate vsus, tractauerit, quū ille ab imperatore petere ausus esset, vt intra vrbem ecclesia vna popularibus suis Arianis attribueretur: quam vbi non impetrauit, ad tyrannidem aspirans plurimas Romanis intulit calamitates, ditionem eorum deuastans. Plures vero & alios, præterquam deceret, ab eo reprehensos esse, sunt criminati. Quas ob res permultis aduersus fuit. Non pauca in hūc etiam statim post consecrationē molitus est Alexandrinus Theophilus, multáque & præsentibus, quos conueniebat, per seipsum dixit, & plura illis absentibus scripsit, viro ei illudens, ferum atque crudelem appellans. Non parum namque illum offendebat ardor & libertas diuina Ioannis, atque insuper quòd per illum tantopere sibi dilectus Isidorus ab episcopatu repulsus esset. Res sacratissimi Ioannis in hoc stant erant, & ad hunc modum statim aduersus illum plerique malum parturiebant. Quomodo enim virum tantum capere mūdus posset, quia soli Deo viueret: neque aliud quidquam, quàm solam hominum salutem & verbis & factis lucrifacere contenderet? Sed res eius post ea persequemur.

Res Gothi Gainæ barbari & de libertate dicendi, qua pro ecclesiis & apud imperatorem & apud ipsum Gainam vsus est Ioannes.

cap. 5.

De rebus Gainæ.

Deus præsidio sua imperia conseruat.

Gainas apud Rom. transfugit.

Idem Rom. dux. Qui paulo antè Scythæ, hic Gothi dicuntur.

ORatio autem Gainæ res referre cupidè gestit. Quis fuerit, vnde in Romanum imperium peruenerit, quomodo Ioāni negotium facesserit, vt motus contra imperium concitans, quò magnus ille vir legatione apud eum fungeretur, effecerit & tandem è medio sublatus, interierit. Sub quo res etiam noua prorsus accidit, D per quam Deus ostendit, prouidentia & ope sua vrbem imperantem & imperium Romanū maximis esse periculis liberatum. Gainas iste barbarus genere fuit: ex Scythis, qui ad Istrum colūt, ortus. Hi verò amne eo, quum glacie constrictus fuisset, tradito, confertim in Romanam ditionem irruperunt & Thraciam omnem peruagari, Europam diripuerunt. At ille vbi ad Romanos trāsfugit, paulatim progressus, ex tenui milite breui dux Romanorum factus, equestribus pedestribusque præfuit copiis. Sed enim ad tantum honorem præter dignitatem suam euectus, loco & ordine eo contentus non fuit: sed nisi imperium Romanorum potestati suæ subiiceret, grauem eam rem sibi esse putauit. Hæc

Aspirat ad imperium.

Trigibildus Gothus Comes, Phrygiæ rector.

Phrygiam is diripit.

Aduersus hūc mittitur Gainas.

** Hanc non habent Socra. & Sozo. sed hodie quoque Turca eam Asiæ partem Natoliā vocāt ἀνατολὴν. dicere debētes hoc est Orientē videtur itaque legēdum Natoliam.*

Is hostiliter quoque erga ciues Romanos se gerit.

† τὸν τῆς τυραννίδος ἐξάρχον.

Gaina castra ad Chalcedonem.

quum animo agitaret, populares suos Gothos ex præfecturis eorum acciuit, atque ex eis qui eum genere contingerent, ordinum ductores, centuriones, & tribunos fecit, exercitúmque vniuersum locus suis credidit. Vt autem Trigibildus necessarius & commodus ei maximè, perquam frequenti ordini præesset, procurauit, ei déinque Phrygiæ administrationem cum Comitis dignitate concessit. De quo non ita multo pòst quum nunciatum esset, res eum nouas moliri, vrbes circa Phrygiam & Nacoliam * vastare, & cædem multam facere, assimulauit quidem scilicet se ea de causa indignari Gainas: indiciis autem quibusdam satis ostendit, ad res nouas eum quoque spectare. Ilicet ille, perinde atque Romanis bene vellet, fraudem arte comminiscitur, vt ipse bellum contra illum gerendum B suscipiat, & vrbibus circa Phrygiam, ita vt opus esset, auxilium ferat. Et Imperator commento credens, ei id permisit. Ille porrò ingentem plurium millium multitudinem ducens, statim quod celauerat consilium ostendit, & † Tyrannidis regulum in medium produxit. Tantum enim abfuit, vt vrbes ad quas missus erat defenderet: vt eas etiam quæ reliquæ adhuc erant diriperet, atque vi magna euerteret. aliæ autem idem se ab eo passuras esse in expectatione essent. Atque inde mouens, quæ in medio erant loca omnia Mysorum quod dicitur prædam fecit: & ad eam quę ex aduerso Byzantio est Chalcedonem, castrametatus est. Et quum grauissima quæque se facturum est minatus, ea in verba quoque ad rem ipsam contulit. Quum verò ita vrbes Orientales, maximè autem quæ in Asia & ad Pontum Euxinum sunt, in summo versaren- C tur discrimine: Imperator vnà cum eis qui secum erant amicis, non diutius cunctandum esse censuit. Quòd non tutum esset rempub. Romanam ita à rebus omnibus imperatam esse, contra viros qui in mortem ruerent & de vita semel desperassēt. Tempori autem inseruiens, arte & consilio barbarum est aggressus. Et missis ad Gainam legatis, paratum se esse, quæ ille peteret, facere renunciauit: tum autem per vitam omnem postea gratum eum sibi fore recepit. Accepit is conditionem, neque aliud petiit quidquam, quàm vt ei Saturninus & Aurelianus, viri consulares, quos aduersari sibi suspicabatur, dederentur. Imperator vel inuitus ei hoc tribuit. Atque illi pro republica mortem obire parati, se Imperatoris potestati permisere. Itaque Gainæ dediti sunt: quibus tamen ille receptis pepercit: & sedulò quod maximè cupiebat dissimulans, Chalcedonem aduenit, vbi etiam imperator fuit. Atque ibi diuæ Euphemiæ martyris templum, in quo cadauer illius conditum est, ingressi, accepta ipse & data per iurisiurandi religionem fide, beneuolum se & officiosum fore, arma deposuit: & deinde Constantinopolim transmisit, vbi rursum equitum & peditum curam & administrationem ab Imperatore suscepit. Ast vbi præter dignitatem suam secundas sibi esse res vidit, honorem rursus eum moderatè ferre nō potuit. Et postquā primus ei præter rationē susceptus conatus ex sententia successit, aliū quoque tentandum sibi esse statuit, & tumultum nō minimum

Arcadius legationem ad Gainam cum conditionibus pacis mittit.

Saturninus & Aurelianus viri consulares Gainæ deduntur.

Eis Gainas parcit.

Trāsactio inter Arcadium & Gainam.

Idem rursus militaribus copiis præfectus.

Gainas Arianus.

ecclesiæ concitare aggressus est. Christianus ille quidem fuit, sed religiooem sinceram noo seruauit. Arij enim peste infectus erat. Diximos autem antea, quomodo gens ea Valentis temporibus sub Vlphila ab Eudoxio Arianam receperit contagionem. Iraque siue recentis facinoris magnitudine elatus, seu fortè ab antesignanis hęresis persuasus, sacram vnam ædem intra vrbem consentientibus sibi in religione sacerdotibus ab imperatore postulaoit. Idq̃ue veluti exprobrans fecit. minimè cóoentre dicens, vt ipse Romanæ militiæ dux, in ecclesia extra vrbis mœnia oret. Impetarot incóstantiam animi eius metuens, tyrannidémque quæ ab eo expectabatur, suspectam habens, deliberaturum se, eísque coosulturum esse recepit. Et patre diuino accito, petitionem barbari indicauit, potentiámque eiusdem memoriam illi reuocauit, & meditatam expetitámque tyrannidẽ insinuauit: manifestè denique visus est, se illi quasi supplicem quod peteret daturum esse. significare, vt eiusmodi cnocessione barbari furorem freoatet. Diuinus autem ille vir, non passus est verba ea ad exitũ peruenire, neque tempori cessit: sed episcopis qui tũ Constantinopoli aderant, secum ductis, regiam imperatoris ingressus est. Et per seipsum primũ magno animo apud imperatorem causam egit: Ne sic, inquiens, ô imperator te facturum esse pollicearis, neque tea sanctum canibus proiicere constituens. Ego enim non sustinebo, vt qui rectè de Deo theologantur & sentiunt, eiiciantur: atque eis sacrum delubrom, qui blasphemiã aduersus eum linguam cient, concedatur. Neque barbarum illum timueris: verùm vtróque euocato, tu quidem tacitus animum ad ea quę dicẽtur, aduerte: ego autem linguam illius frenabo, & persuadebo vt minimè ille petat, quę dare nõ couuenit. Imperator verbis his delectatus, vtrúque ad se accersit. Et Gainas, ad finem perduci quæ ei promissa erant, petiit. Auream autem obtinens linguam Ioannes, illi resistens: Non opnetet, inquit, principem quidquam contra Deum audere, siquidem vera pietas illi curę est: sed potius beoe coostitutas leges seruare, & eam potissimùm quæ cótra hæreses alias promolgata est. Suasitque adeò imperatori, cooducibilius esse dictirans, vt imperio potius cederet, quàm per impietatem ædem Dei proderet. Atque sermonem ad Gainam rursum conuertens, oportere se ecclesiam vnam habere dicentem: Omnes, tibi, inquit, sacræ ædes patent. Coi Gainas respondit: At ego alterius religionis s. m, & quod peto, rectè me petere puto, qui plurima pro Romanis pertuli certamina. Verùm tu, contrà Ioannes dixit, maiora laborum habes præmia. Permagnum enim tibi est, quòd Romanorum belli dux & es, & nominaris, & quòd consularia geris ornamenta. Illud verò te quoque coosiderare oportet, quísnam antea fueris, & qui nunc factus sis: & quanta in egestate prius vixeris, ounc autem quantæ tibi suppeditent opes: quem prius habueris vestitum, quàm istium trãsiisti, qui verò nunc tibi sit habitus? Et minores quidem fuisse labores, maiorem autem illorum mercedem esse, memineris. Age ergo, & moderationem obtine: & ne iogratus erga eos sis, qui te cohooestarunt, caue. Patriam tuam considera, & vt ex ea pulsus, & ab imperatoris patre seruatus, iureiurando te amicum Romanis, ipsi illi, eiúsque liberis fore, & leges seruaturum esse. adegeris: quas tu nunc vt irritas arguere, in animo habes: & illam masimè, quam is qui te profugum recepit imperator confirmauit, eos qui alienæ in religione sint sententiæ conuentos, intra Constantinopolitanæ vrbis mœnia cogere prohibentem.

Iterum Gainas ecclesiam in vrbe Byzã tij Arianis petit.

Arcadius ea de re Ioannem consulit.

Id Ioannes quàm maximè dissuadet.

Colloquium Ioannis & Gaina apud imperatorem

E F G H

De defectione Gainæ, & de visione quam vidit angelorum vrbis Constantinopolitanæ custodum: & de legatione qua Ioannes apud Gainam est functus: & vt Gainas in Thracia captus & necatus sit.

Cap. 6.

HÆc verba magnus Ioannes magna cum libertate constanter proloquutus, os Gainæ obturauit, & silere eum coegit: neque de ecclesiis quatum ipse curam gerebat, quidquam nouari permisit. Ille verò non multo pòst ad perfidiam animum adiecit, & cóceptam dudum meditatámque tyrannidem prodidit. Nam vrbem vastare in animo habebat, eandémque diripere meditabatur a. Quas insidias stella illa ensis speciem referens portendit. quę supra modũ splendida fuit (qualem nunquam antea apparuisse, in literarum memoriam relatum est) supra vrbem ipsam relucens, & à summo prope cœlo ad terram ipsam pertingens. Ac primùm quidem in argentariorum tabernas in foro sitas impetum facere constituit, maxima illa spe concepta, ingẽtes se pecuniarum aceruos ibi corrasurum esse. Sedenim vbi eius rei fama vulgari cœpit, & argentarij, quod antea fecerant, pecunias suas & opes publicè in mensis non proposuere b, ingentem barbarorum vim noctu ad imperiales ædes, vt eas incenderent, misit. Illi verò tantum abest vt aliquid egerint, vt cum ingenti etiam metu inde retro cesserint c. Deus nanque tum ostendit, quanta illi prouidentia & cura vrbis fuerit. Cœlestis enim quædam vis ingentibus corporibus insidiatoribus illis appaiẽs, ita eos esterruit, vt terga verterent, & celeriter trepidi Gainæ significarent, nouum ea nocte in vrbem exercitum venisse. Ille autem fidem eorũ dictis non habuit, quòd non alios quàm qui soliti fuerant in vrbe milites esse sciret. d Quapropter proxima etiam nocte alios eò misit. Vt verò & illi eadem quæ priores annunciarunt, ipse eò venit, & spectator oculis suis miraculi eius fuit. Verùm sua gratia milites eos ibi adesse arbitratus, qui interdiu quidem se occultarent, noctu autem vigiliis vrbem & aulam imperatoriam custodirent, à dæmone se agitari assimulauit, & velut orationi vacaturus templum adiit, quod imperatoris pater in Ioannis Baptistæ honorem in Septimo construxit. Exiit autem cum eo magna barbarorũ multitudo, quæ clàm secum arma & vasa fictilia telis cóplera, io muliebribus pilentis, & prætetea aliis etiam quos machinati fuerant artibus, efferebat. Et consiliũ hoc ille in Romanorum scilicet detrimentum cepit. Cæterùm id potius imperio carum booo fuit, vt rei exitus declarauit. Quum nanque à portarum custodibus arma efferre deprehensi essent, atq; ea io re inhiberentur, gladiis illi stri-

Ioãnes Gainæ silentium imponit.

Gainas vrbem Constãt. diripere constituit Sozo. l. 8 c. 4.

a Id malum prodigiosa illa stella portendit.

b Gainas ad ædes imperiales inuadẽdas, barbaros noctu mittit.

Diuina vi illi à capto deterrentur.

c Deus præsidio suo vrbem Constantinopolitanam seruat à barbarorum vastatione.

d Idẽ Gainas sequenti quoque nocte tentat sed frustrà. Præsidium cœleste ii cernit.

Vesaniam assimulat.

Per simulationem rei diuinæ cum barbaris ex vrbe secedit.

Tumultus ea re intra vrbẽ oboritur.

ctis

vrbis portæ clauduntur. Gainas hostis iudicatur Barbari cæduntur.

ctis excubitores interemerunt. Atque vbi, quẽ admodum fieri solet, grauis tumultus vrbem, perinde atque ea illico capi deberet, occopauit, consilium tamen bonum præsentia mala explicuit atque superauit. Nam ciuitas portis clausis atque obfirmatis, in tutum redacta est statum. Et imperator optimum sequutus consilium, publicitùs Gainam hostem iudicauit, & qui reliqui in vrbe erant barbaros intra muros occidi iussit. Quapropter milites magnis animis illos aggressi, plurimos apud eam quæ dicitur

Gotthorum ecclesia.

Gotthorum ecclesiam necarunt. Eò nanque tanquam ad asylum & perfugium confluaerant, quum portis clausis profugere nequirent. Ita ecclesiam eorum igne iniecto cremarunt, & barbaros omnes discrimine nullo conciderunt. Quod

Gainas in Chersonesum venit.

vbi Gainas resciuit, dæmone quem voluntate sua sibi sumpserat, dimisso, quòd sibi fraudulentas insidias suas deinde minus procedere cerneret, inde profectus, per Thraciam in Chersonesum peruenit, traiicere ex eo loco in Orientem cogitans. Existimabat nanque, si in Asia vrbes cepisset, facilè quoque se finitimas in circuitu gentes sibi subiecturum esse. Atque ille quidem B hæc sic moliebatur. Imperator autem oratores rursum sibi ad eum mittendos duxit: sed nemo legationem eam suscipere audebat. Omnes enim pro se quisque feritatem animi eius suspectam habebant, adeò vt neque bello cum eo congredi quisquam vellet, neque legatione apud eum tutò se fungi posse putaret. Omnibus verò aliis relictis, in maximum illum heroem respiciebant. Ille porrò nihil veritus, quod sibi non ita pridem cum eo intercesserat dissidium, Orator statim ad barbarum est profectus. Ve-

Ioannes ad Gainam orator mittitur. Magno cum honore is a barbaro suscipitur. Benedictio episcopalis. Legationem rectè conficit. Sed denuò Gainas tyrannisat.

rumenimuerò Gainas postquam legatum ad se venientem, quisnam esset, intellexit, & libertatẽ dicendi, qua vsus apud se pro veriore pietate fuerat, in mentem reuocauit, nihilominus si C quid aliud, & virtutem viri eius reueritus, quanuis & barbarus & hostis esset, longius ei honoris causa progressus est obuiam, & dextram eius oculis admouit, & osculatus est, liberósque suos adductos sacris illius genibus adhibuit. Et tum quidem ille arma deposuit, & legationi ei morem gessit. Vsque adeò virtus etiam acri hosti pudorem & terrorem incutere consueuit. Breui autem pòst, quum aliud quiddam accidisset, ad ingenium suum Gainas redit, Et vbi Hellespontum traiicere, Lampsacúmque occupare contendit, spes eum fefellit, quum Romani diuini numinis numentum per imperatoris consilia

Barbari in Asiam traiicere per Hellespontum volentes, ab Arcadio opprimuntur.

rursum sibi affuisse senserunt. Postquam enim D barbari nauium copia destituti, ratibus compactis Hellespontum traiicere, & in vlteriorem continentem euadere voluerunt: Imperator terra marique contra eos duxit multis militaribus triremibus subsequentibus. In hoc rerum statu vehementior derepentè zephyrus afflans, rates vi magna dissoluit, atque in eas Romanorum naues impulit. Barbari ratibus disiectis, plures cum ipsis equis in alio demersi sunt: nonnulli fluctibus rapti atque circumacti, hinc & inde in litore eiecti, multi etiam ab imminentibus eis militibus iugulati sunt. Plurimi sanè ex hostibus in transitu periere. Gainas autem cum pau-

Gainas cæditur: Trigibildus itidem.

cis incolumis Thraciam pererrans, & fugã sæpe A mutans, in alias Romanorum incidit copias, atque ibi cum fugæ comitibus barbaris cæsus est. Cuius caput exiccatum, Constantinopolim est delatum. In bello hoc Flauites Gotthicæ gentis vir, Romanis autẽ maximè fidus, & scientia militari præstantissimus, quòd optimè se & splendidissimè gessisset, consul est renuociatus. Quo

Flauites Gothus rem strenuè gerendo, Consulatum meruit. Ab aliis Frauita, itẽ Fabricius dicitur.

tempore etiam imperatori filius prognatus est, modis omnibus bonus, Deóque charus † Theodosius, ano, sicuti diximus, cognominis. Idem, quod Gainas, Trigibildus, quem suprà nominauimus, Gotthus passus est. Postquam enim is victoriam Gainæ per collusionem scilicet prodidit, atque ex pugna profugit, Pisidiam & Pamphyliam percurrens afflixit. Postea plurimis pugnis, & locorum in Isauria incommoditatibus, viribus eius accisis, vix & ipse in Hellespontum saluus euasit. Atque vbi inde in Thraciam traiecit, non multo pòst interiit. Sedenim de audacibus Gainæ conatibus, interituque eius, hęc cursim dicta, vt opinor, sufficiunt. Si quis autem accuratiùs pleniúsque res eo bello gestas cognoscere velit, eum Gaineum librũ legere iubemus,

† Theodosius iunior nascitur.

B quem Eusebius scholasticus composuit, Troili sophistæ sectator. Qui quum rebus gerẽdis spectator ipse belli interfuisset, in quatuor libellis heroico versu id luculenter exposuit. quod scriptum, propter rei nouitatem, in magna admiratione fuit. Sed & Ammonius poëta alter, qui idẽ bellum carminibus composuit, præclarus proximo imperio, sedecimo iunioris Theodosij consulatu, quem cum Fausto gessit (tũ enim poëma id publicauit) habitus est. De his hactenus.

Euseb. Scholasticus Troili discipulus gaĩnea cõscripsit. De eisdem rebus etiam scripsit Ammonius poeta.

Vt Ioannes doctrina sua populum quò vellet duxerit: & vt miraculo, non sine Dei numine, intercedente, Ioannes mulierem quandam secta Macedoniana ad frugem reduxerit. cap. 7.

C Diuus Ioãnes, pro eo atque par est, ecclesiam gubernans, multos ex Græcæ superstitionis sectatoribus, multos etiam ex hæresibus, doctrina sua pellexit. Multos insuper quàm longissimè à viciosis affectibus & perpessionibus, assidua verborum rigatione abduxit. Infinita quoque quotidie multitudo ad eum confluxit, partim eũ auditura, & vtilitatem aliquam ex sermone eius perceptura: partim hominem visura, periculúmque de eo factura. Omnes autẽ ille simul cepit, & idem secum de Deo sentire persuasit. In tantũ verò plebs doctrinæ eius, qua satiari non poterat, inhiabat, vt periculum etiam sibi homines D crearent, dum inter se conferta turba premerentur, cubitis alij alios submouentes, atque repellentes quòd pro se quisque ad eum quam proximè accedere conaretur, quo certiùs clariúsque illum dicentem audire posset. Quam ob causam ille quoque communem se omnibus præbuit: & in lectorum suggestu, in media turba considens, vberem doctrinam, quasi communem quandam gratiam omnibus impertiit. Et ex multitudine quisque suauitate orationis eius delibutus, anticipare locum properabat, die nocteque, vt ita dicam in templo eum præstolans. Non intempestiuum verò videtur, insigne quod sub eo accidit, miraculum hoc loco commemorare. Vir quidam Macedo-

Ioannis doctrina miræ efficaciæ.

Populus eius audiendi cupidissimus.

Miraculum memorabile, quod fœmina Macedoniana in Eucharistia accidit.

Non sustinuit olim secta vna cum alia communicare.

Eucharistia olim communicantibus in manus data.

Panis in lapidem versus. Sozo. cap. 5. lib. 8.

nij morbo laborans, vxorem eadem contagione E infectam habebat. Hic quum aliquando in magnum illum virum incidisset, quomodo de Deo sentiendum sit, differentem, statim priore opinione relicta mutatus, dicta illius laudauit: coniugémque vt itidem & ipsa sentétiam suam mutaret, cogere instituit. Vbi verò illa ea consuetudine & colloquiis quotidianis familiarium muliercularum pendens, admonitionem eius non suscepit, & maritus re sæpius tentata, nihil effecit, postremò ei denunciauit, nisi communem atque eandem secum de Deo obtineret opinionem, minimè se eam secum habitare passurum esse. Mulier postquam id per simulationem annuit, ea ancillis quam fidem sibi esse credebat, vnt, quid factura esset, credidit, vt per fraudem virum falleret. Et sacrorum mysteriorum tempore, accedens illa, donum, sicuti mos erat (qui sacris instituti sunt, quid dicam intelligunt) accepit: atque id retinens, perinde atque orationi F vacatura, se inclinata summisit, mysteriúmque sacrosanctum occuluit: & quæ ei assistebat ancilla, pro eo panem communem domo allatum obtulit, quem illa ori admouens, in lapidis naturam induratum esse, dum dentibus atterere conatur, sensit. Itaque timore percita, ne quid grauius per Dei vindictam pateretur, propter miraculum, quod præter opinionem acciderat, nulla interposita mora, ad magnum illum accedit patrem, rem actam ei exponit, & lapidem ostendit, certò & apertè morsus indicium exhibentem, qui iam materiam priorem ignoraret, nouúmque & alienum colorem obtineret. Et venia delicti petita, deinceps in eadem cum marito opinione perdurauit. Lapis iste ad fidem G miraculi eius faciendam longo tempore inter ecclesiæ donaria asseruatus spectatoribus miraculo fuit.

De frequentibus in diuinis templis populi conuentibus, & de psalmodiis hymnisque alternis decantatis, qua ex causa & quomodo morem eũ psallendi primùm Ecclesia Dei acceperit.

cap. 8.

Hymnodia nocturnæ Arianorum in vrbe Constantinopolitana eorundẽ progressus, siue processiones matutina carmina canẽtiũ. Soz. eod. c. 8

Ioannes inter catholicos eiusmodi quoque psalmodias & progressiones instituit.

PORrò populus Constantinopolitanus nocturnis matutinísque hymnis maxima alacritate incubuit, ex eiusmodi primùm causa. Ariani sub Theodosio sacris ædibus expulsi, ex- H tra vrbis mœnia ecclesias conuentúsque suos agebant. Prius autem nocturno tempore in publicis porticibus congregati, atque in choros suos segregati, carmina quædam alternis antiphonorum modo sibi inuicem respondentia, ad hæresis suæ placita accommodata, concinnè canebant, & noctem multam in eiusmodi psalmodia consumebant. Sub auroram autem publicè eadem concinnentes, extra vrbem in ea vbi ecclesias habebant loca procedebant. Faciebant id maximè solennioribus festorum dierum temporibus, & prima eadémque vltima hebdomadis die, quam Dominicam vocamus: quibus tẽporibus etiam Synaxes in ecclesiis fieri solent. Postea verò cantus tales ad contentionem quoque instituebant: Vbi nam sunt (dicentes) qui trinitatem eiusdem substantiæ & eiusdem honoris colunt? Hæc & alia præterea eiuscemodi verba carminibus aspergebant. Sed enim Ioannes, ne aliqui ex ecclesia sua eius generis cantibus demulsi, ab illis seducerentur, ad eundem modum contra illos psalmodiam suam instituit. Et breui ea celebrior, quàm aduersariorum esset, facta est: vt quæ & multitudine, & honorifico progressu illos superaret. Nam eam cruces argenteæ cæreos incensos habentes præibant. Eudoxia imperatoris coniuge impensas ad eam rem præbente, quæ hoc Brisoni cubiculi sui præfecto iniunxit, vt hymnorum cãtus procuraret, & ad eum vsum quam plurimum *a* lucernarum pararet *b*. Qua re Ariani ad æmulationis ardorem perciti ad vindictam se contulere, *c* & manus cum nostris conserere sunt aggressi. Adhuc enim ex ea quam ante habuerant potẽtia & dominatione animis flagrabant, & ad pugnam cõmittendam parati erant, nostrósque adeò despiciebant. Itaque nocte quadam inter se congressi, non pauci vtrinque ceciderunt: *d* & Brison, quem diximus, imperatricis cubiculariorum eunuchorum princeps, in fronte lapide ictus est. Hac verò de causa commotus imperator, tales Arianorum processiones siue conuentus sustulit. Catholica autem ecclesia principio eiusmodi psalmodiæ hymnorúmque canendorum indesumpto, ad hunc vsque diem consuetudinem eam retinet, & sacris cantilenis operatur *e*. Morem autem Anthiphonorum, hoc est, alternis per responsionem carminum concinnendorũ, ecclesia, antiquitùs iam inde ab Apostolis accepit *f*. Diuinum nanque Ignatium, qui tertius in ecclesia Antiochena à Petro apostolo hierarcha fuit, & cum Apostolis omnibus plurimo tempore vixit, quum per ecstasim animi consternatus esset, visionem nouam vidisse ferunt: sanctos scilicet angelos, alternis & sibi inuicem respondentibus carminibus sanctam Trinitatem hymnis & laudibus vehentes. Et ipse primus hanc concinendi formam Antiochenorũ ecclesiæ dedit. Vnde quasi à fonte in alias ecclesias Dei omnes eiusmodi consuetudo est propagata. Hæc quæ de Antiphonis, & respondentibus sibi inuicem hymnis accepi, memoriæ posteritatis commendanda duxi.

a Lucernarũ gestatio.

b Ariani heretici semper ad arma & vim prompti fuere.

c Ariani Catholicis in processione eiusmodi vi aduersantur.

d Brison Augustæ cantus vulneratur.

Interdicitur Arianis talibus processionibus.

e Apud Catholicos supplicationes huiusmodi hodie quoque seruantur. Socr. lib. 6. cap 8

f Carmina Antiphona primus in ecclesia instituit.

Vt sanctus Chrysostomus in Asiam profectus, eos qui sacerdotio non rectè fungerentur, dignitate ea priuauerit. & de Gerontio Nicomediæ episcopo, & de Serapione de Seueriano & Antiocho & de iniuriis quibus Ioannem illi affecerunt, quibus episcopatum abrogauerat. Et vt dissidium inter Ioannem & Seuerianum Gabalanorum Episcopum ortum, imperatrix Eudoxia composuerit.

Cap. 9.

Episcopis plerisque in Asia Ioannes episcopatum abrogat.

Heraclidẽ monachũ episcopum Ephesi ordinat.

POstquam magnus iste vir ecclesiis in Asiæ quibusdam indignis perperàm administrari audiuit, quòd nonnulli quidem pecunia, quidam autem gratia episcopatus redemptos obtinerent: Ephesum est profectus, & tredecim episcopis dignitatem ademit, partim in Lycia & Phrygia, partim in Asia ipsa, atque in illorum thronos alios substituit. Heraclidem etiam archidiaconum, ex eis qui sub diœcesis suæ administratione erant monachis, qui in Sceti Euagrij monachi discipulus fuerat, virum Cy-

pritum

prium, metropoli Ephesiorum præfecit. Mortuus enim tum ibi fortè fuit Antonius, qui ecclesiæ ei præfuerat. Ille verò Gerontium quoque Nicomediési eiegit ecclesia, diaconus is magni illius Ambrosij, qué Mediolani antistitem fuisse suprà memorauimus, fuerat: qui nescio quomo do affectus, siue monstra portétosè loqueretur, seu spectro quopiam territus, dæmonioue afflatus esset, ad quosdam dixit, noctu se ibi ὀνοσκελίδα, hoc est, dæmonem asininis cruribus adiunctum, eiúsque caput tósurum, atque in pistrinum coniectum esse. Ambrosius igitur illū verba minimè diacono & ministro Dei digna proloquutum coercens, linguam de cæterò continere, & peccatum id pœnitétia repurgare iussit. Gerontius autem, qui artem medicam optimè nosset, & ad dicendum atque persuadendum non ineptus, facilè amicos sibi comparare posset, Ambrosium veluti ridens, Constantinopolim migrauit: atque ibi breui eis se, qui in Imperatoris aula aliquid possent, cum deaterirate quadam insinuás, amicis facilimè vsus est: quorum opera ecclesiæ Nicomediésis procurationem est consequutus. Manus autem sacras ei imposuit Helladius, Cæsareæ Cappadocum post Basilium magnū, episcopatum sortitus. Eámque is illi retulit gratiam quòd autoritate eius, filius suus splendidum in Imperiali aula consequutus esset locum. Porrò vbi id diuus Ambrosius rescisit, ad Nectarium Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopum scripsit, ne illum ita insolescere per contumeliam pateretur, sed episcopatum ei potius adimeret: siquidem illi, quem in ecclesiis conseruatum oporteret, ordinis cura esset. Et Nectarius, vt Ambrosio satisfaceret, multa tentauit. Cæterùm rem aggressus est, quam, vt ita dicam, perficere non potuit. Nam Nicomedienses magnis animis partes eius tuebantur. Ioannes autem via tandem id perficere potuit. Et Gerontio episcopatu abrogato, in locū eius Pansophium subrogauit, qui olim imperatoris coniugis pædagogus fuerat, vir perquam mansuetus, & valde religiosus, Nicomediésibus autem ingratus atque inuisus. Nectarij sané tépore publicè & priuatim seditiosi Gerontij dotes cómemorabant, affluentémque eius doctrinam atque singularem erga omnes locupletes simul & pauperes dexteritatem atque liberalitatem, nec non reliquas quæ ei inerant virtutes referebant. Atque etiam in supplicationibus perinde quasi in terræ motibus, aliisque vel in patria ipsa sua, vel aliis in locis, iræ diuinæ indicius psallebant precantésque Deum orabát, vt sub illo pastore eis esse liceret. Postremò verò sané quàm inuiti, cum immenso luctu & dolore illum quidem amiserunt: & Pansophium, contra animi sui sententiā, cum metu & odio episcopū suscepere. Itaque non solùm illi quibus ita ademptæ erant ecclesiæ, verumetiam quibus aliqua cum illis intercedebat necessitudo, Ioannem criminabantur, perinde atque nouas in Ecclesiam res ipse princeps induceret, & antiqua electionum consecrationúmque episcopalium iura abolere instituerer: & dolore immoderato transuersim acti, etiam ea quæ ratione optima cósultò egisset, opinionem multorum sequentes calumniabantur. At Ioannes amorem erga se vulgi magis

Gerontio episcopatum Nicomediensem adimit.

Ineptū, atque impium Gerontij verbū: ob quod ab Ambrosio episcopo coercitus est.

Idem aulicorū fauore Nicomediensem episcopatum consequutus.

Episcopi filius aulicus.

Nectarius instigante Ambrosio Gerontium ex episcopatu deturbare non potest.

εὐταξίαν, hoc est, ordinem in ecclesiis cóseruatū oportet.

Pansophius Gerontio Nicomediæ surrogatus.

Gerontius Nicomediensibus mirificè charus.

Episcoporum quibus ecclesia adempta, necessarÿ, homines potentes & vitiosi Ioāni infensi.

Causa odij quòd Ioannes acriter vitia taxaret.

atque magis accendit: odiúmque potentiorum, & eorum qui clero non bene vellent, in se concitauit, quoniam homines iniuriam aliis facere solitos arguédo admonebat, delicatósque & diuites, & alios qui parum sanctè viuebát, ad virtutem quoad fieri posset, adducere conabatur. Maximè verò hominum in clerum odiū & contumelias Serapion auxit, archidiaconus eius, genere Aegyptius, vir iracundus, & ad cótumelias oppidò quàm procliuis. Huc accessere agitata consilia & consessus Ioannis cum sacra Olympiade, de qua postea dicemus. Quin ille etiam monachorum multorum inimicitias sibi concitauit. Quicunque enim intra monasteria philosopharentur, & res suas agerét, eos magnopere charos habuit, & honorauit. Et ne illi à quopiā iniuria afficerentur, atque etiam vt rebus necessariis abundarent, plurimùm curæ habuit. Circumforaneos autem, & qui per vrbis plateas cursitarent, notam philosophiæ suæ inurentes, verbis ita vt decebat, reprehendens, acriúsque carpens, repudiabat. Nonnunquam etiam conuiciis eos corrigens incessebat, & conuenienti obiurgatione perstringebat. Atque illi ad eum modum reprehensi, grauiter id ferre, & verba contumeliosa in eum iacere, ferum, crudelé, iracundum, superbum, & furibundum appellare, necnó quietam eius vitam apud multos traare, cauillari & carpere, aggredi. Et persuadete id eis quas diximus rebus potuere, reprehendentea insuper in eo quòd cibum cum nemine sumere videretur, quódque neque in cóuiuio neque in prandio alicuius esset, denique quòd post diuinorum mysteriorum perceptionem pastillū degustaret. Quibus illi scilicet rebus nitì, innumeras aduersus eum texuere calumnias. *a* Non minima verò & illa ei ab imperatoris vxore, per Seuerianum Gabalanorum in Syria episcopum, accidit odij occasio. Nam & hic, vnà cum *b* Antiocho Ptolemaidis Syriæ* episcopo, præclarus fuit: vterque sané ad summum, verbis ad populum in ecclesia faciendis, exercitatus. Antiochus quidem tanta in dicendo facilitate fuit, & tam rotundè simul & suauiter pronunciauit, vt à quibusdam ipse quoque veluti aureum os habens Chrysostomus diceretur. Seuerianus auté sententiarum frequentia & diuinitùs inspiratorum oraculorū testimonio melior habitus est, quod scilicet Syrorum magis densitatem in lingua ferret. Antiochus prior in vrbem venerat: atque ibi pecunia multa collecta, in ciuitatem suam est reuersus. Quem æmulatus Seuerianus, & ipse eò venit. Et quòd beneuolo Ioanne vteretur, sæpe etiam is ei, vt cum populo in ecclesia ageret, permisit. Qua in re eum omnes maximè sunt, sicuti & Antiochum, admirati. Et Ioannis honoribus quum multum apud populum potuit, tum in imperatoris noticiam peruenit, & eiusdem coniugi perquā gratus fuit. Atq; quum Ioanni in Asiam proficisci visum esset, huic ipsi ecclesiam suam commendauit, vt curam eius gereret, & vicem suā populū doctrina pasceret. Putauerat enim ille optimo se eo vsurū amico, qui per assentationem eum tam sedulò assectatus fuisset. At ille studio magis habuit vt multitudini gratificaretur, eámque oratione duceret, & ad se modis omnibus pertraheret, suámque

Alia quadā odij eius causa.

Monachorum circulatorum in Ioannem odium.

a etiam Eudoxia Augusta odisse cæpit Ioanné, propter Seuerianū episcopum Gabalorum.

** phœnicia*

b Antiochus ptolemaidis phœnicia episcopus, ob dicendi vim Chrysostomus quoque dictus.

Seuerianus Ioānis amicus

Ioannes in Asiam proficiscēs, Seueriano ecclesiam suā commendat.

…elotypia … à ductus … …at.

… preu ar… …enus … …no pr… recentis non assurgit. Seuerians lubricū & insolens dictū. Ob id dictū Seuerianus ab vrbe Constantinopolitana proscriptus.

prorsus redderet. Quod vbi Ioannes absens au- E diuit, Serapione instigante, * non tulit sed quã primùm ea Asia Constantinopolim rediit. Eo reuerso accidit, vt Seuerianus alicubi preteriret, & ei Serapion, qui illum viderat, nõ assurgeret: veluti ex composito eis qui aderãt ostendẽs, nihil se virum eum curare. Atque ille plurimùm indignatus, voce maiore exclamauit: Si Serapiõ Christianus diem suum obierit, Christus homo factus non est. Et hoc nomine à Serapione accusatus, à Ioanne vrbe est eiectus, vt qui contumeliosus in Deũ fuerit. Et quum testes in causa producerentur quidam sicuti Seuerianus diaerat, testificati sunt. Qui autem Serapioni fauebant omnia alia celantes, hoc vnum Seuerianũ dixisse asseuerarũt, quòd Christus homu factus non esset. Ioannes verò non id tantùm, an hoc an hoc solum dixisset, sed alia etiam quæ ille se F adiecisse contendebat, in crimine esse diait. Non enim, inquit, etiamsi Serapion Christianus mortuus non fuerit, propterea Christus homo factus nõ est Imperatrix Eudoxia simulátque dissidiũ, quod episcopis intercessit, & d Seueriani proscriptionem ea fautoribus eius cognouit statim eum, quibusdam missis, Chalcedone reuocauit. Ioannes autem, quanuis multi pro illo deprecarentur, colloquium tamen & consuetudinem eius detrectauit: quoad imperatoris coniuna, in ea ecclesia quæ de Apostolorũ nomine appellata est, e Theodosium etiamnum infantẽ, quem Ioannes * per baptismum sibi filium arrogauerat, ad genua eius admouens, multáque deprecans & adiurans, via tandem persuasit, vt se ad placabilitatem daret, & Seuerianum rursum in amicitiam reciperet. Atque hæc sic acta sunt

d Seuerianus ab Eudoxia in vrbem reuocatus.

Theodosius iunior Ioãnis per baptismũ filius adoptiuus.

Eudoxia Ioannem & Seuerianum in gratiam reducit.

e Imperatrix filiũ ad genua episcopi admouet.

** ὃν ἐκεῖνος τῷ βαπτίσματι … ὑιοθετ…*

De quæstione quæ tum in Aegypto est mota, An Deus humana sit forma. & de dissensione, quæ interim Theophilo Alexandriæ episcopo cum monachis Aegyptiis accidit: & de quatuor fratribus monachis, quibus cognomen erat Longorum. Cap. 10.

Anthropomorphitarum error in Aegypto.

Theophilus Alexãdrinus errorem eum refellit.

EOdem tempore in Aegypto, quę paulo antè extiterat, rursum mota est quæstio: opúsne sit, Deũ hominis forma & corporali specie esse, opinari an ab humano habitu prorsus esse alienum credere. Et nonnulli quidem simplicitate imperita, ea quæ in scriptura, ea consuetudine eius, dicuntur eacipientes, ita vt dici audiebant, faciem & manus & alia corporis membra Deo attribuebant. Alij autem abstrusiorem quæ in literæ recessu latet sententiam eius cõsiderantes, contrarium maaimè sentiebãt: atque aliter opinantes impios esse, & blasphemare in Deum dicebant. inter quos præcipuè Theophilus Alexãdrinus fuit. Atqoe is persæpe in ecclesia etiã eos perstrinait, qui de Deo tam crassè opinarentur, vt humana forma eum esse eaistimarent. Quam sentẽtiam in epistolam quoque eam retulit, quã ex consuetudine de paschalibus feriis scribere solitus erat: Oportere scilicet Deum incorporeum & ab humana forma alienum mente concipere, docens. Hoc vbi cognouerunt qui in Aegyptiis Asceteriis viuebant monachi, illis relictis, quàm celerrimè Alexandriam venerunt, tantam eam ob causam seditionem concitantes, vt Theophilum veluti impium & blasphemum hominem sublatum voluerint. Ille autem consilio eo deprehenso, arte quadam rem eam expediuit. Atque in seditiosorum conspectũ veniẽs, assentatione eos fefellit: Sic, inquiens, vos vidi vt faciem Dei Hoc verbum illis, vt iram remitterent, persuasit. Proinde statim intulerunt: Siquidem quod ore profers, corde etiam sentis, Origenis libros te damnare oportet. Nam quia ea monachis nonnulli in eorum lectionem inciderunt, vt ita sentiant, persuasi sunt, oobísque adnersaatur. sin id facere noles, pœnas nunc dabis, qui impiam & Deo repugnantem opinionẽ sequaris. Tum Theophilus: Sed & mea dudum, inquit, hæc fuit sententia: & quod vobis placitũ est, id facere paratus sum. Non minus nanque, quàm vobis & mihi Origenis scripta, quíque ea recipiunt, grauem molestiam afferunt. Atque ille quidem tum monachorum turbam deceptã à se remouit, & seditionem composuit. Fortasse autem quęstio quoque ista finem tum soum habuisset, nisi eam Theophilus inimicitiarũ suarũ gratia, veluti intermortuam, ad vitam, vt ita dicam, reuocasset, apertè Ammonio Dioscoro, Eusebio, & Euthymio aduersatus, qui fratres germani erant, & cognomẽ eum Longorũ, propter corporis proceritatem habebant. Hi præclari dudum, quemadmodum diaimus, in Sceti fuerant: tum autem in Ægypto monasteriis prę sidebant & vitã & doctrina percelebres. Multa autem eorum fama Aleaandriæ, & potissimum apud Theophilum erat, gratia & nomine supra alios Aegyptios monachos pollentes. Frequens cum eis Theophilo consuetudo fuit. Conuiuio G enim eos excipiebat, & summopere honorabat. d Dioscorum quoque, magna vi adactum, Hermopolis episcopum constituit e. Duos autem, vt secum essent, hortatus est. & via eis tandem persuasit, seu potius vt episcopus id eos facere coegit. Itaque eis in cleri ordinem cooptatis, ecclesiæ œconomiam seu dispensationem gereodã demandauit. Porrò illi vi coacti, ita vt decuit, dispensationis eius munere obeundo enituerũt: mœrore autem pleni erant, quòd pro eo atque non semel constituissent, philosophiæ suæ non incumberent. Postquam autem tempore procedente, in animis ipsi suis se lædi putarent, quòd Theophilum per auariciam quæstuosam vitam sequi, atque omnia magno studio in argentum * redigere, omnémque adeò lapidem quod prouerbio dicitur, mouere, vt auri odore perfrueretur. viderent: conuictum eius declinantes in H solitudinem rursum quam vrbanæ vitæ præferebant, se contulerunt. Theophilus, quoad illi rem ipsam celantes, prætextum alium obtenderunt. eos vt manerent, & consuetudine sua vterentur, cohortatus est. Vbi verò se iudicio eorũ condemnatum esse comperit, ira percitus, excãdescere non desiit, & illis se mala omnia facturũ esse minatus est. At illi minas eius nihil morati, in solos, vt dictum est, rursum locos se receperunt. Theophilus autẽ homo vehementissimus, quòd impetu quodam ferretur, insidiosis consiliis adoriri eus constituit: & odisse etiã fratrem eorum Dioscorum cœpit, quem Hermopoli episcopum præfecerat. Dolebat homini plurimùm, monachorum præstantissimos quosque illis fauere, magnúmque præstare honorem: tum autem & illud in animo considerabat, nihil se

Monachi Aegypti eam ob causam tumultũ in Theophilũ excitãt.

Theophilus techna quadã monachorum vim eludit.

Idem à Theophilo, vt Origenis libros dãnet, petunt.

Approbat Ascetarum petitionem Theophilus.

Quatuor germani fratres cognomine Longi Theophilo perchari.

d Ex eis ab illo Dioscorus Hermopolis episcopus factus.

e Duo œconomi ecclesiæ Alexandrinæ creati.

Inuiti illi administrationẽ œconomiæ ecclesiasticæ susceperunt.

** ἐξαργυρίζεσθαι.*

Auaritia Theophili offenduntur.

In solitudinẽ reuertuntur.

Indignissimè id fert Theophilus.

illi

illis detrimenti allaturum esse, nisi monachorũ manum ad inimicitias contra eos suscipiendas commoueret. Re ita deliberata, eiuscemodi cõminiscitur dolum. Quod nanque sæpe cum eo in familiari consuetudine de deo colloquuti essent, certò sciebat eos opinari. Deum incorporeum, & à forma atque specie bumana prorsus alienum esse: Qui enim bumana forma sit, eum etiam affectionibus & perpessionibus humanis necessariò obnoxium esse scientes: id quod à veteribus accuratissimè est disputatum atque decretum, & Origenes potissimum pulcherrimè hoc tractauit. In qua sententia quum Theophilus maximè esset, & vlcisci tamen viros eos statuisset, veluti tempori inseruiens, vt quæ rectè opinaretur, euerteret, graue sibi esse non putauit. Itaque monachorum turbá aduersus eos concitat. Et multos ex eis ad se rapit, viros moribus simplices & idiotas, plures etiam illiteratos. Et literas ad monasteria in solitudine mittẽs non parendum esse Dioscoro & fratribus eius, quòd apertè Deum incorporeum esse opinarẽtur, docuit. Deus nanque, inquit, sicuti diuina scriptura testatur & oculos habet, & aures, manus, pedes, & alia, sicuti & homines, membra. Dioscorus autem, & eius sectatores, nouum quoddam & blasphemum dogma afferunt, Originem sequuti: neque manus, neque pedes, neque aliud quidquam Deum habere asseuerãtes. Hæc sic cauillans, monachos multos ad cõtentionem excitauit, & seditio ingens orta est: parumque decore à disputationibus inter se agitatis, postremò ad cõtumelias peruenere. Atque equidem qui mentem exercitatam & sensuum robur densiùs obtinebant, Theophili cauillatione non mouebantur: & Dioscoro rectè sentienti, & in primis Origeni adhærebant. Qui verò simpliciores erant, & flagrantem quidem, sed non secundum scientiam ardorem spirabant, conflictantes inter se nugabantur, & fratres illos tanquam impiè sentientes proscindebant. Ita factum vt ingens Ascetis inter se intercederet dissidium. Qui Theophili partium erant, Origenistas alios vocabant. Qui autem Deum incorporeum, & à forma alienum esse statuebant, eos qui à Theophilo cõcitati aliter opinabantur, Anthropomorphianos nominabant. Ita inter monachos non paruo conflictu exorto implacabile bellum concitatũ est. Theophilus vbi consilium suum sibi succedere vidit, magna multitudine, militibus etiam consequentibus, montem Nitriæ, vbi plurima erant monasteria occupat, & monachorum cateruas aduersos Dioscorum & fratres eius armis instruit: igneque iniecto monasterium eorum incendit, & prorsus vastat. Atque illi in summũ discrimen coniecti, via tandem nudi ea puteis, quo se abdiderant, euadentes, capitis periculum effugerunt.

Theophilus rectè de Deo sentiens, vt monachos Lõgos vlciscatur monachos Anthropomorphitas aduersus illos concitat.

Cordati monachi nihil mouentur.

Simpliciores aduersus Longos fratres grauiter commouentur.

Monachomachia in Aegypti solitudine.

Longi fratres fuga sibi consulunt.

Vt fratres Longi propter inimicitias Theophili, se Ioãni coniunxerint. item de Isidoro, vt Theophilo sit aduersatus: & vt Augusta eos benignè susceperit.

Caput 11.

HÆc in Aegypto agebatur, & Ioannem tum latebant, qui doctrinæ incumbens maximè enitebat, propter consentientem omniũ de eo famam vbique celebris & clarus. Dioscorus autem cum suis Hierosolyma primùm cõcessit, deinde Scythopolim se contulit: quem locum idoneum sibi atque suis esse ad incolendum putauit, propter palmarum frequentiam, quod earum foliis ad opera sua monachi rectè vterẽtur. Sequebantur autẽ eos solitudinis illius viri circiter octoginta. At Theophilus sibi metuens, statim Constantinopolim suos misit, qui quum illis per calumnias insidias struerent: tum etiam si quid illi ab imperatore peterent, impedimẽto eis essent. De quo vbi Ammonius & Dioscorus certiores sunt facti, confestim & ipsi Constantinopolim nauigarunt. Fuit enim cum eis Isidorus, propter cuius inimicitias Dioscorum quoque, germanósq; eius, Theophilus magis odisse cœpit. Hic vir quidem adeò Theophilo charus antea fuerat, vt illum etiam post Nectarij mortẽ magna contentione episcopum Constantinopolitanum factum voluerit. Tum autem hostili maximè in eũ erat animo a, quum alias ob causas, tum propter hanc potissimùm. Erat Alexandriæ primarius quidam presbyter Petrus, quem Theophilus propter simultatem quandam, quę eis intercessit, vlcisci volens, abrogare homini dignitatẽ ecclesiasticã cogitabat, illo ei obiecto crimine, quòd mulierem quandam Manichææ hæresis, prius ad diuina mysteria percipiẽda admisisset, quàm illa hæresi nuncium legitimè remisisset. Oderat verò eum aliis etiam de causis. Archipresbyter constitutionem ecclesiæ in ea muliere seruatam, eámque ipsius Theophili cohortatione ad mysteria admissam esse confirmauit. Episcopus indignari, & perinde atque sycophanta expertus esset, furere. Petrus ad fidẽ rei faciendam, Isidorum testem laudare, quòd de episcopi sententia mulier ad mysteria recepta esset. Isidorus autem Romæ tum erat, instinctu Ioannis à Theophilo ad episcopum Romanum missus, vt dissidium quod propter Flauiani iuramentum emerserat, tolleret, & episcopos inter se in gratiam reduceret. Dissentiebant enim adhuc à Flauiano, qui Eustathij & Meletij partes sequuti fuerãt, sicuti suprà à nobis est dictũ. Postquam autem Isidorus rediit, verum Petrũ dicere, ex volũtate videlicet episcopi de muliere acta esse omnia testificatus est. Theophilus autem veluti ei calumnia intentata esset, vehemẽtius indignatus, vtrunque ex ecclesia deturbauit. Hæc vna causa est, quam ob rem Isidoro & Theophilo dissidiũ intercesserit. Cognoui verò & aliam, quam & ipsam vt exponerem, conuenire est visum. Pauperum in ecclesia curam gerebat Isidorus, quorum gratia quum hominum liberalitate multa esset collata pecunia, eã Theophilo rapere, & in ecclesiarum structuram impendere volenti, Isidorus dare renuit. Rectius enim esse asseruit, pecunia tali ægrorũ corpora, quæ veriora essent b Dei templa, quandoquidem præcipuè in eum vsum comportata esset, cura conuenienti restituere, quàm parietes inanimatos magnificè excitare atque construere. Siue verò hęc, seu alia inimicitiarum Theophili erga Isidorum causa fuerit, tum quidem ille Alexandria pulsus, ad monachos tanquam amicos in Scetim se recepit, & malè in Theophilũ & ipse animatus fuit. Eiuscemodi offensam Ammo-

Scythopolim cum suis commigrant.

Theophilus homines suos Constantinopolim præmittit.

Conferunt se eo quoque duo Longi, & cũ eis Isidorus.

Theophilus Isidoro, quem antea charum egregiè habuerat, inimicissimus.

a Inimicitiarũ causæ.

Lis inter Theophilum episcopum & Petrum archipresbyterũ Alexandrinum.

Petrus Isidorum testem laudat.

Isidorus pro Petro testimoniũ perhibet.

Theophilus Petrum & Isidorũ ecclesia exigit.

Idem Ptochotrophus & pauperũ curator, pecuniam ecclesiæ egentibus destinatam, episcopo petenti dare nõ vult in templorum structuram.

b Vera Dei templa.

Ammonius Longus deprecatur pro Isidoro apud Theophilum.

Theophilus illũ promissis lactat.

nius abolere volens, ascitis sibi aliis quibusdam E monachis. ad Theophilum venit, & vt Isidoro communio redderetur, ab eo petiit. Id ille se facturum recepit. Vt verò satis multum temporis præterijt, & illi nihil egerunt, Theophilúsque apertè præ se tulit, tempore extrahendo, verbis eos ludere velle: vehementiore ardore eum aggressi, vt promissum ad finem suum perduceret, supplicando postularunt. Et ille quendam ea monachis comprehensum custodiæ inclusit, vt aliis exterritis, molestia ea qua illum frequenter impetebant, liberaretur. Tantum autem abest vt cõsilio eo quicquam effecerit, vt Ammonius vnà cum reliquis quos coegerat monachis, sua sponte carcerem sit ingressus. Quum enim eam de se custodibus præbuissent opinionem, veluti illam ob causam eò venissent, vt vinctis res ne- F cessarias præberent, liberum habuere in carcerẽ ingressum, atque inde egredi noluerunt. Quod vbi Theophilus intellexit, ad se eos venire iussit. Illi autem primùm ei significarunt, vt ipse ibi præstò esset, & exeundi eis potestatem concederet. Oportere enim propalàm eis exitũ permitti, qui tam apertè contumelia ab eo affecti essent. Vix autem deinde ei cedentes, ad eum sunt progressi. Ille deprecatione interueniente, pollicitus se is postea molestum non fore, sed re ipsa promissum expleturum esse, eos absoluit. Intra seipsum autẽ se excrucians indignabatur, & mali quidquam viris eis facere moliebatur, quos antea nõ secus atque suam ipsius animã dilexisset. Quum autem animi dubius esset, quomodo tã- G dem ægrè illis faceret, qui præterquam corpora nihil possiderent, & res omnes monasticæ philosophiæ suæ postponerent, quietem eorum interturbare aggressus est, & quæstionẽ eã de Origenis opinione quæ dicta est, eis criminis loco obiecit. Has fuisse causas cognoui, cur Isidorus, quem diximus, cum Dioscoro & fratribus eius Constantinopolim venerit: nimirum vt publicè sub imperatore ipso & Ioãne iudicibus, iniuriæ atque insidiæ, quibus expetiti fuerãt, cognoscerentur. Existimabant enim Ioannem pro consueta sibi libertate, qua legitimè vtebatur, à iure & æquitate non aberraturum esse. Ille viros benignè acceptos, in honore habuit, & ad communes in ecclesia preces adhibuit: ad diuinorũ autem mysteriorum communionem non admisit. Neque enim fas erat, ante causam cognitam ea cum illis communicare. Ad Theophilũ verò H pro eis literas dedit, vt vel illis communionem redderet, qui rectè de Deo sentirent: vel idoneũ aliquem Constantinopolim mitteret, qui cum illis ambigeret, siquidem ei visum esset, cum eis iudicio contendere. Et quum diutius in vrbe monachi morarentur, & imperatrix Eudoxia in publicũ progressa esset, Ammonius cũ fratribus suis ad eam in via accessit, & Theophilum propter iniurias eis insidiosè illatas accusauit. Illa autem vbi iniquè cum eis actum esse sensit, honorem viris exhibens, constituit: atque ea imperiali curru prospiciens, capite eis annuit: & † Benedictionem, inquit nobis impertire, & Deũ pro imperatore, * & me, liberísque nostris orate. Ego verò quàm celerrimè curabo, vt Theophilus hic præstò sit. Hæc postquam illa dixit, vlterius processit.

Idem monachum quendã in carcerem conicit.

Eum monachum Ammonius & alij in custodiam sequuntur.

Absoluit & amittit à se monachos Theophilus.

Quietem eorũ mox monachomachia instituta perturbat.

Dioscorum & Isidorum Cõstantinopoli Ioannes benignè suscipit.

Preces cum eis communicat.

Eucharistiam non item.

Longi fratres Theophilum apud Eudoxiã accusant.

Benedictionem Eudoxia à Longis petit.

† εὐλογῆστε

** Et pro imperio Romano. Sozom.*

Vt Theophilus Ioanni aduersans, se in amicitiam Epiphanij Cyprij episcopi, cui antea fuerat inimicus, insinuauerit: & Ioannem tanquam Origenistam per calumniam arguerit. Synodósque coegerit, qua Origenis scripta aboleuerunt, in hoc vt Ioannem & Longos commendando traduceret. Caput 12.

FAma verò falsa Alexandriam peruenit, Ioãnem cũ illis mysteria cõmonicasse opémque illis ferre constituisse. Porrò Theophilus varia in animo agitabat consilia, vt non solùm Dioscorũ & germanos eius vlcisceretur, verumetiã Ioannem, si fieri posset, episcopatu deiiceret. Atque hæc secum ipse tacitus voluens, & insidiosè moliẽs, ad vrbium plerarunque episcopos scripsit, cõsilium quidem quod parturiebat occul- F tans: Origenis autem libris insultans, quibus Athanasius ille multorum certaminum victor antè eum ad fidem suam comprobandam, in lucubrationibus suis aduersus Arianos æditis sæpenumero est vsus. Postquam autem ei in mentem venit, multum cœpto suo profuturum esse, si Epiphanium * Salaminis in Cypro episcopũ ad conatus eius societatem sibi asciscerет, ætatis suæ perquam celebrem, vitáque præclarum & virtutis reuerentia spectatum virum, statim ad eum misit, sibíque amicum fecit, quum quidem dudũ ab illo dissensisset, vtpote qui Deum * humana forma esse opinaretur, tum autem, veluti per pœnitentiam ipse Theophilus rectam complexus esset sententiam, suffragator ei est factus. G Ea scilicet mente Theophilus fuit, vt qui humanam formam Deo tribuentes rideret, propter quorundam inimicitias auersari se ea quæ rectè opinaretur, significationẽ per fucum de se præberet. Tum igitur, quemadmodum dictum est, vbi Epiphanium amicum sibi reddidit, consentire ei se in opinione de Deo assimulauit, eodẽque ad librorum Origenis calumniosam suggillationem, periode atque prauorum dogmatum causæ essent, incitauit. Epiphanius autem, qui dudum Origenis scripta exosa habebat, quòd simplex esset, & in summa religione viueret, facillimè pedibus in Theophili sententiam iuit. Et illico episcopis in Cypro cõgregatis, Origenis librorum lectionem edicto inhibuit. Et synodi eius decretum quum ad alios multos, tum ad Constantinopolitanum antistitem misit: quẽ H etiam hortatus est, vt synodo coacta, idem de Origenis scriptis statueret, ac deinceps sibi ipsi eorum lectione intercederet. Theophilus, vbi Epiphanium multos habentem laudatores, qui propter vitæ eius præstantiam, quod ipse sentiret, opinione sua comprobabãt, ad partes suas pertraxit, conuocatis & ipse qui sub eo erant episcopis, decretum in eandem sententiam fecit, & prolixam Origeni intendit calumniam, qui etiam ante ducentos annos è vita excesserat: nõ ille quidem hoc præcipuè propositum sibi con-

Theophilus Ioanni etiam struit insidias.

Athanasius multum Origenis scriptis adiutus.

** Constantia. Socrat.*

Sic enim quoque ea vrbs est dicta.

Theophilus Epiphanium Salaminum episcopum ad partes suas pertrahit.

Epiphanius Anthropomorphita.

Socrat. lib. 6. cap 10. Sozom. lib. 8. cap. 14.

Epiphanius instigante Theophilo, in prouinciali synodo libros Origenis damnat.

Idẽ persuadere Ioanni vt itidem faciat, contendit.

Theophilus quoque cũ episcopis suis eosdem libros damnat, vt Dioscoro ægrè faciat.

** Mirum profectò est, quòd Nicephorus, Sozomenum sequutus, antropomorphitam Epiphanium esse scripserit. Cùm eum diuersa sententiæ assertorem fuisse constet, in Panario opere contra Audianos hæreticos disputantem. Qui opinati falsò sunt, quòd Deus ad imaginem & similitudinem suam hominem creauerit, propterea Deum hominis formam obtinere.*

filium

filium habens, sed illud maximè agens, vt Dioscotum vlcisceretur At admirandus Ioanoes res eiuscemodi indigniores esse putauit, quàm vt corũ cura & studio occuparetur, Epiphaniíque & Theophili literas nihil prorsus est moratus. Verùm consuetis sibi doctrinæ laboribus incũbens, in ea maximè florebat: insidiarum quæ ei sinistrè tendebantur, nullam habens rationem. Vbi autem manifestò constitit, Theophilum id studio omni conari, vt Ioannem throno dicesret: tum verò qui hostili in eum erant animo, ex clero quidem multi, non pauci verò etiã ex magistratibus, & eis qui potentia & autoritate valerent, cõmodum se tempus inuenisse rati, quo vindictæ suæ in Ioannem cupiditatem ostenderent obtrectationes vndequunque calumnus & sycophantus emendicatis texuerunt, atque vt ingens synodus in vrbe Constantinopolitana celebraretur instituerunt: episcopis quibusdam ea de causa scribentes, plures aotem sine scripto euocantes. Er Theophilus ea re cognita, studiũ etiam suum magis intendit: & Ægyptius episcopis, vt Constantinopolim traicerent, autor fuit: Epiphanio autem, & alus in Oriente episcopis scripsit, se celeriter Constantinopolim conferrent. Ipse porrò pedestri itinere eò profectus est.

Ioannes doctrinæ episcopali incumbit.

Obtrectatorũ Ioannis opera synodus frequens episcoporum Constantinopoli cogitur.

De Ioannis & Epiphanij in vrbe Constantinopolitana dissidio: & vt pœnitentia ductus Epiphanius in Cyprum nauigans, vitam morte commutarit, ita vt Ioannes prædixerat. Caput 13.

Parua intercessit mora, & Epiphanius primus naui aduectus, ad Sepnimum venit, decretum contra Originem scriptum secum ferens: in quo nõ Origenem ipsum excommunicauit, sed libros tantum eius damnauit. Et postquam in eius loci ecclesia precationem peregit, & diaconum cõsecrauit, Cõstantinopolim est ingressus: quem Ioannes aduenientẽ, clero omni honorificè ei obuiam misso excepit. Ille autem apertè præ se, Theophili suasionibus se duci, tulit. Nã admonitus vt in ædibus ecclesiasticis maneret, cõditionem eam repudiauit: & in eundem cum Ioanne locum conuenire, Theophilo nimirum gratificarus renuit. Episcopis etiã aduenis seorsum ad se euocatis, abolitionem Origenis scriptorum exhibuit: non ille quidem, quod contra ea diceret, habens, sed de Theophili sententia reiicere ea tentans. Et reperti quidam sunt, qui sua erga Epiphanium obseruantia decretum id chirographis suis confirmarunt: plurimi verò id facere detrectarunt. a Porrò Theotimus Scytharum episcopus, Epiphanium etiam verbis propè perstringens: Ego, inquit: ô Epiphani, nefas esse puto, contumelia eos qui dudum sunt mortui, afficere: neque ita temerè vetustiorum scripta abiicienda censeo. Extra blasphemiam enim non est iudicium illorum proculcare, & quæ ritè atque ordine ab eis statuta, & tempore ipso comprobata sunt, abrogare, minimè mihi videtur prudentium virorum esse. Cum hisce verbis librum quendam Origenis in medium produxit, atque vbi quàm necessaria & vtilia ecclesiæ in eo essent indicauit: Absurdè, dixit, faciunt, qui hæc calumniari studenr. Non enim hæc tantum, sed ea etiam de quibus io libris tra-

Epiphanius Constantinopolim venit.

Ioannes clerũ et suum honoris gratia obuiam mittit.

Epiphanius consuetudinẽ Ioannis deuitat.

Episcopi quidam decreto Epiphanij de abolendis Origenis scriptis assentiuntur.

a Theotimus Scythicus episcopus scripta Origenis defendit.

Verbum Theotimi præclarum.

A ctatur, periculosè contumelia afficere videntur. Ioannes Epiphanium, quòd extra ditionis suæ fines consecrandi prouinciam sibi vsurpasset, non reprehendit: sed potius virum reueritus, vt secum in ecclesia conuentus ageret: atque etiam si placitũ ei esset, hospitio domus suæ vteretur, hortatus est. Ille aotem vtrunque recusauit, nisi prius & ipse Origenis libros dãnasset, & Dioscorum cum fratribus suis vrbe eiecisset. Postquam verò Ioannes nihil temerè & cupidè extra publicum cõuentum agendum esse dixit, & causam talem differendam censuit, obtrectatores illius aliud Epiphanio suggessere consilium. Suadebant enim, quum synaxis maxima celebranda esset, in diuorum Apostolorum templo, vt in id progrederetur, & publicitùs Origenis libros B damnaret: Dioscorum etiam & sectatores eius, vt qui cum illo eadem docerent, proscriberet: Ioannis denique, qui illis coniunctus esset, opinionem & gloriam taxaret atque criminaretur Hoc ita illi agebant, quòd eum sic existimarent cum populo conflictaturum esse. Atque Epiphanius eius rei gratia progressus, nõ longè ab ecclesia abfuit, quum Serapion ei ab Ioãne missus occurrit. Audierat is nanque, quæ illi maleuoli suasissent. Proinde illum consilia capere artestatus est, quæ vt illegitima, ei nequaquã profutura essent. Primùm nanque, inquit, in ecclesiis meis consecrandi potestatem tuapte autoritate ministerio tibi eo non commisso, sumpsisti. Deinde ad communionem inuitatus, eam detrectasti. Nunc porrò etiam, sicuti audio, rem C indignam incipere cogitas. Cauendum verò tibi est, ne seditione ea de causa excitata, ipse causa dicenda periculum subeas, veluti turbæ & confusionis tantæ autor. Epiphanios hisce verbis cautior factus, à cœpto destitit. Accidit interea, vt Imperatoris filius graui corriperetur morbo. Et Augusta de puero ne quid humanitùs ei accideret, cum timore solicita Epiphanium accirũ, vt pro salute eius oraret, petiit. Et ille, puerum conualiturum esse pollicitus est, si Dioscorus cum suis vrbe exigeretur. Eudoxia aotem: Filius quidem, inquit, meus, si Deus volet, viuet. Sin eum qui dedit, auferre constituit, eius voluntas fiat. Tu verò si mortuos exuscitare posses, archidiaconus tuus defunctus non esset. Nuper enim D admodum Crispion vitam finierat, qui frater fuerat Physconis & Salaminæ, præclarorũ virtute monachorum: horum autem in historia Valentis meminimus. Crispionem sanè quum familiarẽ habuisset, in locum etiam archidiaconi Epiphanius euexerat. Ammonius & Dioscorus, hoc sic Eudoxia iubente, ad Epiphaniũ venere. E quum illos Epiphanius, quinam essent interrogaret: Ammonius subinferens b: Lõgi, inqoit, Domine. Cæterùm an vnquã in scripta aut sectatores nostros incideris, scire percupio. Atq; illo negaore, rursum Ammonius interrogans: c Quid ita igitur, ait hæreticos eos censes, quorum sententiam non exploraris anr redargueris? Quod id ita audiuisset, Epiphanius respondit. At nos, ille intulit: contrà fecimus. Nam & cum discipulis tuis fuimus, & scripta tua legimus, & ex eis illud maximè, qnod ἀγκυρωτὸς, hoc est, ancborarij inscriptionem haber. Quum aotem multi conuiciatrices acuerent linguas, vt

Epiphanius à Ioanne ad hospitij ius cõplectendum, & communionem precum inuitatus, oblationẽ eius reijcit.

Epiphanium contra Ioannẽ inuidi excitant.

Ioannes per Serapionem Epiphanium, ne in Apostolorum templo sicuti constituerat, conuentum agat, deterret.

Epiphanius Augustæ pollicetur, ægrum eius filiolum conualiturum esse, si illa Longos fratres vrbe exigat.

Augusta dictum hoc eius ridet.

b Longi Epiphanium conueniunt.

Ridiculè & perperam damnantur, quæ non cognoscũtur.

c Colloquium pulchrum Ammonii Longi et Epiphanii.

Οὔκουν ἐχρῆν ἐξ ἀκοῆς ἐρήμου καταδικάζειν οὐκ αὐτὸς ἀφ... χατέγνως ὅτι τοιαύτην ἀμοιβὴν τοῖς εὐλογοῦσιν ἀποδοῦναι.

id proſcinderet, & tanquam hæreticum calum- E niari aggrederentur, nos optima ratione patrem defendimus, atque illius ſcripta veluti rectiſſimè compoſita propugnauimus. * Proinde minimè conueniebat, vt nos ita indicta cauſa veri quadam ſimilitudine adductus reiiceres, quos ipſe non condemnaſti: aut talem referres gratiā eis, qui tecum ſunt in rebus bonis & boneſtis coniuncti. Epiphanius hiſce verbis ad pœnitentiam coniectus, modeſtius homines & accepit & dimiſit. Quum autem non diu quaſi ſententia ſua ſeipſum damnans, morandum ſibi Conſtantinopoli duceret, aut Deus etiā, vt ego puto, mortem ei ſuam oraculo indicaret, in Cyprum nauigauit, atque inter nauigādum mortuus eſt. Et quum epiſcopi eum ad mare deducerent, & & ipſe nauim cōſcendere deberet, dixiſſe ad eos fertur: Vrbem hanc & Imperatoriam aulam, vitæque huius † actionem & ſamulam vobis re- F linquo: ego verò ab eo, in ciuitatem aliam tranſire properans. Illud quoque ſempiterna memoria dignum verbum protuliſſe eum dicunt, quòd hodie quoque in auribus multorum perſonat. Quemadmodum enim Ioannes Epiphanio mortem in mari prædixerat, ſic ipſe illi epiſcopatus abrogationem prænunciauit. Nam quum inter ſe diſſiderent, Epiphanius Ioanni dixit: Ego te epiſcopū moriturum eſſe nō puto. Ad quem Ioannes contrà: Ego verò, inquit, ſcio te in Cyprum peruenturum non eſſe. Et habuit vtrunque hoc dictum euentum ſuum. Neque enim Epiphanius in ſedem ſuam rediit, & Ioannes paulo pòſt throno ſuo eiectus eſt. Sicuti hoc hiſtoria procedens docebit.

Epiphanius humanior, ben gnior que fit longi idem i ōſtantinopoli diſcedit.

Dictum eius celebre.

Epiphanii mors.

† ὑποκρίσιν.

Ioannes Epiphanii mortē, Epiphanius Ioannis exiliū prædixit.

De diſſidio inter Ioannem & Eudoxiam imperatricem, & de Theophili aduerſus Ioannem inſidiis, & de Cyrino epiſcopo Chalcedonenſi. Cap. 14. G

POſtquā Epiphanius diſceſſit, Ioannes à quibuſdam certior fit, Epiphanium ab Imperatoris coniuge aduerſus eum excitatum eſſe, quum varias alias ob iniurias quas ſubditis illa intulerat, tum maximè propter vineam illam viduæ Callitropę. Quam rem Ioannes cum reprehenſione carpere prius non deſiit: quàm illa mulierculæ poſſeſſionem ſuam redderet. Et vt ille in eiuſmodi delictis corrigendis ardētior atque in concionibus acrior erat, orationem in eccleſia pro concione habuit, qua cōmuniter in mulieres malas inuectus eſt. Multitudini autem viſum eſt, orationē eam quaſi ſub inuolucro con- H tra Auguſtam maximè ab eo compoſitam eſſe: quæ etiam ab aduerſariis eius excepta, ad eā eſt delata. Et illa maritum ſtatim adiit, & apud eum contumeliam ſuam deplorauit, iniuriam eā mariti communem eſſe dictitans. Confeſtim etiam vt Theophilus aduenirer, curauit, atque vt quāprimum ſynodus aduerſus Ioannem cogeretur, egit. Adiuuabat autem eam Seuerianus quoque Gabalanorum epiſcopus, dolorem adhuc ſuum tectum in animo fouens, quippe qui nondum maleuolentiam in Ioannem ſuam depoſuiſſet. Cæterùm ſiue Ioannes caſu quopiā huiuſmodi in eccleſia habuit orationem, ſeu ſuboſcurè in Imperatricem eſt inuectus, propter eam quę ſibi cum Epiphanio interceſſit contētionem, quod affirmare certò non poſſum: Theophilus quidē

Concionibus ſuis Ioannes effecit, vt Eudoxia ademptam Callitropę viduæ vineam reſtitueret.

Ioannis Homilia in mulieres malas, in qua obliquè Eudoxiā perſtrinxit.

Theophilum Conſtantinopolim euocat.

Multi epiſcopi contra Ioannē Conſtantinopoli cōueniūt.

Eudoxia apud Arcadium Ioannem criminatur.

profectò non multo pòſt affuit, & multi præterea epiſcopi, partim Imperatoris iuſſu, partim Theophili inſtinctu, Conſtantinopolim aduenere. Potiſſimùm verò magno illi ſtudio concurrerūt, quibus in Aſia à Ioanne legitimè epiſcopatus adempti fuerant, quique ei alias etiam ob cauſas hoſtiliter aduerſabatur. Iam naues quoque quas Theophilus expectarat, ex Ægypto appulerant. Atque vbi Chalcedone Bithynorum congregati omnes cōuenere, quomodo rem aduerſus Ioannem aggredi deberent, conſultarunt. Erat tum Chalcedone epiſcopus Cyrinus, Theophili popularis, Aegyptius videlicet. Hic multum illi gratificari ſtuduit, Ioanni quam maximè inimicus. Itaque progreſſus, Ioānem conuiciis plurimùm proſcidit, impium illum, inſolentem, & inflexibilem nominans: quibus dictis epiſcopi ſunt delectati. Verùm illum F parua intercedente mora, ob iniurias eiuſmodi diuina vindicta perſequuta eſt. Maruthas enim Meſopotamiæ epiſcopus, imprudens alterum pedum eius calcauit: vnde ille malè habere cœpit, & propterea cum reliquis epiſcopis Conſtantinopolim proficiſci nequaquam potuit, quamuis ad ſtruēdas Ioanni inſidias neceſſarius eſſe videretur. Deinde autem quum deteriores multo res eius fierent, crus ei à medicis etiam eſt reſectum. Putredo enim inde exorta, ita reliquū corpus inuaſit, vt contagione alterum quoque itidem pedem occuparit. Quin nō multo etiam pòſt, ea ipſa plaga vitam finiit: gratiam eā contumeliis, quibus virum ſanctum affecerat, acceptam ferēs. * Cuius thronum Arſacius recepit.

Initur conſiliū Chalcedone contra Ioannem.

Cyrinus, ſiue Quirinus.

Chalcedonenſis epiſcopus in Ioannem inuehitur.

ſentit is ſtatim vindictā diuinam.

** Hæc verba de Arſacio apud Socratē & Sozom. non reperiuntur.*

Quirini epiſcopi ſucceſſor Arſacius.

De ſynodo ad baſilicam, cui nomen erat Rufini, contra Ioannem congregata: & vt Ioannes abſens indicta cauſa ſit damnatus. Caput 15.

VBi verò Theophilus Conſtātinopolim peruenit, nemo illi pro recepta conſuetudine, ex Conſtantinopolitano clero obuiam proceſſit: quod omnibus conſtaret, inimicum eū epiſcopi eſſe. Nautæ verò Alexandrini, & maximè qui frumentum eò aduexerant, congregati, cum fauſtis acclamationibus cupidè eū ſuſceperunt. Et quòd eccleſiaſticū hoſpitium auerſatus fuerat, in Imperiales quaſdam ædes, quæ inſtructæ ei fuerant, diuertit. Placidianæ hæ nominantur. Tum verò nulla librorū Origenis mentio erat, ſed ad alia abſurda crimina animos conuerterunt. Atque vbi multi accuſatores conuenere, H Theophilus ex voluntate ſua rebus diſpoſitis: Conſtantinopoli in ſuburbanum nauale Chalcedonis trāſiit, cui nomē eſt δρῦς, hoc eſt Quercus: quod etiam ad hunc vſque diem Rufini cōſularis appellationem obtinet, ſplendidā regiam eccleſiámque maximam & celeberrimam habens, quam ille in Petri & Pauli apoſtolorum honorem conſtruait, locúmque ἀποστολεῖον, hoc eſt, Apoſtolatum, ſiue Apoſtolorum ædem nominauit, in propinquo quoque plurima monachorum, qui in eccleſia cleri munia obirent, domicilia ædificauit. Ibi epiſcoporum conuētu coacto, Theophilus librorum quidē Origenis non meminit: monachos autem, qui ex Sceti venerant, primùm ad pœnitentiā inuitauit. † præteritarum iniuriarum ſe obliturum, neque eos poſtea offenſurū eſſe pollicitus. Et quum Theophili

Aduenienti Theophilo è clero, nemo Conſtantinopoli obuiam eſt progreſſus.

Fecerunt hoc Alexandrini nautæ.

Theophilus in ædes imperiales diuertit.

Idem ad Quercū ſuburbanum Chalcedonis nauale epiſcoporum conuētum agit.

Theophilus & monachi Sceti inter ſe conciliantur.

phili partium studiosi, & ipsa synodus, pro ipsis * per simulationem & fucum supplicum more deprecarentur: monachi ea re seducti, & quod in multorum episcoporum præsentia, etiamsi ipsi iniuria affecti essent, faciendum hoc sibi esse putarent, solitum illud verbum, * Ignosce, dixerunt. Theophilus porrò nó grauatè eis indulsit, eosdémque ad communionem admisit. atq; ita inquisitio de eis finem suum habuit. Quod quidem iudicio meo factum non fuisset, si Dioscorus & Ammonius adhuc vixissent. Dioscorus nanque Constantinopoli prius mortuus, in téplo Mocij martyris sepultus est. Ammonius autem breui pòst, quum synodus adornaretur, valetudine affecta in Quercum quidem venit: sed illic morbo propter traiectionem inualescente, paulo pòst & ipse diem suum obiit, atque ibi à monachis suis honorificè est tumulatus. De morte eius certior factus Theophilus, illachrymasse, atque illud propalàm exclamasse fertur: a Nullum iam esse, qualis Ammonius fuerit monachum reliquum: etiamsi ille ipsi turbarũ causa fuerit. Cæterùm mors quoque ea ex sententia eius cecidit. b Theophilus & synodus ipsa Cõstantinopolitanæ vrbis clerum omnem enocauit, dignitatis abrogationem, si quis aduentum differret, comminata. Illi verò Ioãnem quoque, vt causam diceret, ibi adesse, & cum eo Serapionem quoque & c Tigrium eunuchum presbyterum, & Paulum quendam lectorem venire iusserunt. Hi nanque vnà cum illo rei agebantur. Sed enim Ioannes quum alios quosdã familiares ex clero suos, tum Demetrium Pessinuntiũ eò misit, & concilio verba hæc renunciari præcepit: Nó ego iudicium fugio, paratusque adeò ad dicendam causam sum, si modò qui accusatores mei sint, cognouero, d & quæ illi mihi crimina obiiciant prius dispexero. In maiore autem frequentioréque synodo respondere cõstitui: neque enim tam sum stupidus, vt rem talẽ subire, & tam manifestorum inimicorum iudicium ferre velim. Grauiter hoc episcopi, perinde atque ille synodo tantæ minus parêre cõstituisset, accepere. Et qui ab eo legati fuerant, reuersi ad eum non sunt e Demetrius autem, & qui inanem gloriam post Ioannis consuetudinem habuere ad virum sanctum redière. Eo ipso die notarius & cursor expeditus ab Imperatore missi, Ioannem quidem vt in synodum veniret actiote mandato iusserunt: episcopis autem, vt sibi sententia differenda negotium non facesserent, significarunt. Vt autem ille quater citatus non comparuit, iudices illos vt sibi inimicos exceptione summouẽs, & ad vniuersalem synodum prouocans, illi contumacia viri condemnata, episcopatum ei abrogarunt: nihil in eo reprehendentes aliud, quàm quòd quater euocatus, iudicio se non stitisset.

De priore Ioannis exilio, populique ob id concitati tumultuoso clamore: & vt inuitus sedem suam receperit. pacem atque benedictionem populo precatus.

Caput 16.

PLebs Constantinopolitana vbi circiter crepusculum factum hoc rescijit, ad tumultum maximum excitata, atque ecclesiam ingressa, cùm quàmplurima alia verba vociferata est: tũ A Imperatorem cõuiciis proscidit, & causam eam iustiori synodo committendam esse censuit. Eis denique qui ab Imperatore vt illum throno suo detraherent, missi fuerant, fortiter restitit: atque ibi pernoctans, in exilium Ioannem abduci non permisit. Porrò Ioannes, ne quid alterius criminis ei impingeretur, quòd vel contra imperialẽ iussionem veniret, vel populum ad seditionem commoueret, timens tribus à condemnatione diebus elapsis, postquam multitudo circa meridiem dispersa, alius aliò in domicilium suum se contulit, illos fallens, se eorum potestati qui eũ abducerent, permisit: & porta Oriẽtali egressus, primùm ad id quod ad Pontos situm est, ἱερὸν, hoc est, sacrum (ita enim statio nauium illa vocatur) venit, deinde per Bithyniam ductus est. Multitudo hoc molestè ferre, grauiter tumul- B tuari, Imperatorem perstringere, nec minus Seuerianum & Theophilum conuiciis proscindere. Ambo enim insidiarum illi structarum autores erant: præcipuè quod Seuerianus in ecclesia rum docens, condemnationem Ioannis tãquam iustam laudabat: etiamsi nihil aliud criminis esset, quam ob rem ita celeriter Ioannes exautoratus esset, sufficere tamen vnum hoc dicens, quod superbus & insolens esset. quod alia quidem delicta Deus hominibus remitteret, arrogantibus autem manifestè resisteret: quemadmodum sacra testaretur scriptura. His ab eo verbis dictis, populus magis etiam factum propter eius indignitatem reprehendit, irámque renouauit. Et tumultu ingenti commoto, homines neque in foro, neque in templis taciti esse C potuerunt, sed questibus atque lamentis cum precibus mistis ad imperialem domũ progressi, pastoris reuocationem flagitarunt, eúmque videre magnopere desiderarũt, ex cuius ore quotidie aureum (vt ita dicã) lac hausissent. Et quod sæpe fieri solet, non pauci qui hostili erga eum erant animo, sententia mutata, sycophantiis virum eum expetri affirmarunt, cuius paulo antè abrogationem quàm maximè concupiuerant. Proinde plures contra Imperatorem & synodum atque ipsos episcopos, in primis verò aduersus Theophilum vociferati sunt. Latère enim eis cum sinistris machinationibus suis, propter multa manifesta indicia, non potuit. Itaque Augusta ipsa, populi precibus exorata, & terræmotu qui noctu factus fuerat adducta, viro suo persuadet, vt sancti viri restitutioni annuat: D & Brisonne fidissimo cubiculario suo misso, a ex Proneto Bithyniæ emporio, ex aduerso Nicomediæ sito, Ioannem reduxit, immunem se & alienam ab insidiis contra illum structis esse testificata: atque insuper eum de cœtero se vt sacerdotem Dei, liberorúmque suorum in rebus † diuinis doctorem, qui per * diuinum lauacrum sacri partus cum ea societatem atque communionem inierit, reuerituram esse pollicita. Ioannes reuersus, sub vrbe, ad † transitum, in regione quæ b Mariana dicitur, moratus est, neque ante frequentioris synodi disceptationem atque iudicium vrbem ingredi voluit, vt manifestò appareret, per iniuriam iniquè ei episcopatum ademptum esse. Quum autem ad eum modum ingressum in vrbẽ proferret, magis etiam plebs est indignata, cõuiciis Principes

M

Margin notes, left:
* ἐν προσ-ποιήσει.
* συγχώρη-σον.
Ammonij mors.
Dioscori mors.
a Ab inimico Ammonio is praclaram fert laudem.
b Clerus Constantinopolitanus ad synodũ citatur.
c Eunuchus presbyter. sed Sozom. eunuchum non habet. Socrates habet.
d Ioannes iudices sibi inimicos reiicit, ad concilium iustum prouocat, per internuncios.
e Imperator Ioannem ad synodum ire iubet.
Idem iuditiũ maturari pracipit Ioanni à synodo tanquam contumaci episcopatus abrogatur.
Populus Byzantius Ioannem in exiliũ abduci non patitur.

Margin notes, right:
Ioannes propter παῤῥησίας tertio à condemnatione die in exilium it.
Tumultus plebis commota.
Seuerianus condemnationem Ioannis pro concione laudantis.
Idem Ioannẽ tanquam superbum hominem taxat.
Plebs restitutionem Ioãnis ab Imperatore flagitat.
Obtrectatores quoque eius nonnulli sententiam de eo suam mutant.
Reuocatur ab exilio per Eudoxiã Ioãnes.
a Ioannes liberorum imperialium in baptismo susceptor & ió-pater.
† μυσταγωγόν.
* τῆς θείας κολυμβήθρας τῦ ἱερῦ τοκῦ αὐτῆ κοινωνήσαντα.
† ἐν τῷ ἀνάπλῳ.

Causam suam legitimè cognosci cupit. b Ioannes in suburbana regione Mariana resistit. Restituitur in ecclesiam suam Ioannes. Absolui se à condemnatione iniqua vult. Benedictio episcopalis. Oratio Ioannis in reditu suo ad populum habita. Orationis eius summa.

perstringens. Quapropter tãta sibi imposita necessitate, oppido quàm inuitus vrbem est ingressus. Tum nauigaoribus Bosporus repletus, & piscatoriis nauibus mare contectum est, & plebs vniuersa ei statim obuiam prodiit, cereos accensos ferrens, & psalmodias ad rem præsentem aptè & eleganter compositas concinens, eumque ad ecclesiam produxit, reluctaoté admodom, & affirmantem eos qui sententia sua se iniqnè condemnassent episcopos, legitimè rursus, pro eo atqoe par esset, absoluere debere. Vi autem eum plurima cogentes, in sede episcopali collocarũt, vt pacem populo ex superiore loco annunciaret & precaretur. His rebus ita ex necessitate quadam actis, orationem tum quoque ex tempore ad populum habuit, arguméɫis cum magna gratia appositis vsus. Dixit enim, Theophilum per contomeliam conatum esse ecclesię suæ iniuriam facere: perinde atque rex olim Aegyptiin patriarchæ Abrahæ coniuge insanierit, quemadmodum hoc Hebræorum libri cõmemoraot. Et plebis propensam alacritatem laudibus prosequutus, beneuolentiam quoque Principum erga se celebrauit, & multitudiné vt Imperatorem & Imperatricem faustis auspicatisq; vocibus ornarent, adeò excitauit, vt orationem ad finem perdocere non posset, sed in dimidia eius parte dicere desisteret.

De iis quæ denuò Theophilus malè perperámque egit: & vt fuga sibi consuluerit, populo per seditionem in partes discedente. & de sancto Nilamone monacho, librísque Origenis: præterea de synodo pro Ioanne coacta. Caput 17.

Ioannes inuitus episcopalibus officiis fungitur.

THeophilus in hoc rerum statu consilij dobius, quamuis propalàm Ioannem calumniari percuperet, vt qui post abrogationem nihilominus episcopalibus fungeretur muneribos, facere id tamen nõ audebat. Certò nanque sciebat, se ea re Principes offensurum esse. Illi enim propter volgi motum, Ioannem vt id faceret, per deprecationem reluctantem, coegerant.

*Theophilus iudicium dat aduersus Heraclidẽ Ephesium absensè. Actio iniuriarum. * Sozo. habet, ipsius Heraclidis fautores. Tumultus propter id iudicium inter Alexandrinos & plebẽ Constantinopolitanam. Theophilus se eum suis subducit. Apud oppidum Geras Nilammõ monachus episcopus legitur.*

Itaque Heraclidæ accusatoribus quamuis absentis, iudicium iniuriarum dedit. Inde enim facilè se ad Ioannis abrogationem peruenturum esse putauit. Heraclides quidem, vt dixi, non affuit: abseos tameo accusabatur, quòd per vim quosdam pulsatos, & catenis vinctos, per mediam Ephesiorum vrbem veluti in triumpho duxisset. Porrò qoum * Ioannis fautores absentem reũ agi non debere dicerent: & qui à Theophili partibus stabant accusatiooes Heraclidis admittendas, iodiciúmque etiam contra absentem dandam esse contenderent, qui episcopali functione indignus esset, rixa inde inter Alexandrinos & plebem Cõstantinopolitanam exorta est: & quòd res ad conflictũ peruenit, multi vulnerati, nõ pauci etiam cæsi suot. Proinde Theophilus impetum multitudinis metués, atque iidem qni eum eo erãt episcopi, præterqoàm qui Ioanni coniuncti erant, Constantinopoli profugientes, ad sua se quisque recepit. Theophilus vnà cum Isaacio monacho hyeme incunte Alexandriam venit. Acciditautem vt geras appelleret, oppidum circiter quinquaginta stadia à Pelusio situm. Quod auté ibi tum episcopus mor-

Nilammon electionis non assentitur.

E tuos esset, incolæ & ciues in locum eius Nilamonem legerunt, virum bonum & propter virtutem percelebrem, monasticáque philosophia præclarum. Degebat autem ante oppidum paruæ casæ inclusus, cuius adiiũ saxis obstruxerat: & quum episcopalem dignitatem suscipere detrectaret, Theophilus, ei, vt a se consecrationem susciperet, suasit. Postquã verò eum sæpius pernegantem non expugnauit: Cras ille tandem, inquit, si ita placet, ô pater, quod constitueris facito: me autem hodie res meas agere atque disponere sine. Vbi postridie Theophilus ad eum venit, pro eo atque inter eos conuenerat, & fores aperire iussit, Nilammon: Agè verò, inquit; Deo primùm precationem offeramus. Approbauit hoc Theophilus, & orationem peregit. Nilammon autem inter precandum vitã finiit: idque tum Theophilus, & qui cum eo foris stabant, ignorabant. Atque vbi plurima diei pars F præteriit, & clamorem eorum Nilammon non exaudiit, reuolutis ab ostio saxis, mortuũ illum repererunt: eúmque, sicuti conuenit, coopertũ atque compositum magnificè sepelierunt. Super sepulchro eius ciues precatoriam domum condidere, obitúsque eius diem ad hoc vsque tempus festum læti peragunt. Ita Nilammoo mortem oppetiit: siquidem mors dicenda est, quam sibi ipsi potius precibus votísque exoptauit, a quàm vt episcopus fieret, indignum se ea dignitate propter modestiam & summissionem animi esse ratus. Verumenimuerò rebus his ita gestis, b Theophilus ab omnibus damnatus est: qui hominum erga se odiũ eò etiã magis auxit, quòd rursum citra dissimulationem, reformidans, libros Origenis eos in manibus habebat, G quos paulo antè condemnauerat. Et ioterrogatum aliquando à quopiam, cur quæ antea abolenda iudicasset scripta rursum versaret: respondisse dicunt, Origenis lucubrationes prati instar esse, quod varios & bene olentes flores proferat. Quapropter se si quid in eis fructuosum reperiret, colligentem decerpere: si quid auté spinosum se ei offerret, id auersari, & tãquam perniciosum præterire, dixit. Hoc sic Theophilus fecit, oon satis Solomonis secum reputans dictum, quòd verba sapientum tanquam † boum stimuli sunt, aduersus quos calcitrare nõ oporteat eos, quibus contemplationum & veritatis stimulos sentire contigit. Quis ob causas, in immensa omnium condemnatiooe Theophilus fuit. Diuus autem Ioannes Constantinopolim H reuersus, in eum amorem & gratiã popoli peruenit, vt cupiditate eum è throno suo docentem videndi, magis atque magis accensi flagrarent. Conuenerũt autem eò propè sexaginta episcopi, qui irrita esse quæ in Quercu acta fuerant, sanxerunt, & Ioannem episcopatum nihil metuentem retinere iusserunt. Ita deinceps episcopalia munia obiens, clerum consecrabat, aliáq; peragebat qui episcopum exequi fas est, ecclesiam quamoptimè administrans. Quo tempore etiam Serapionem, propter quem multorum in eum odium maximè accensum fuerat, Heracleæ in Thracia episcopum fecit.

Theophilus illum episcopũ cõsecrare vult. Ante consecrationem inter precãdum Nilammon moritur.

Sozo. lib. 8. cap. 9.

a profectò enim indignus est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus inuitus l. si quenquam C. de episc. & cler. sanciti olim sancti viri fiebãt episcopi.

b Theophilus malè audit, quod libros Origenis à se damnatos legit. Theophilus libros Origenis prato assimilat.

Socr. lib. 6. cap. 12.

† βούκεντρα.

Publicum hominũ in Theophilum odium.

Communis omnium in Ioannem amor.

Sexaginta episcopi Cõstãtinopoli congregati. Theophili acta abolent.

Serapion Heracleæ episcopus.

De altera synodo aduersus Ioannem conuocata, & de abrogatione exilióque eiusdem. Caput 18.

Nou

Argentea Eudoxia statua pro diuinæ Sapientiæ templo. Varij generis ludicra apud hāc fieri solita. In ea inuehitur Ioannes Eudoxia irascitur.

NOn longè pòst bellum aliud aduersus Ecclesiam rursum motum est, ab huiusmodi initio. Statua argentea in porphyretici marmoris columna sub nomine Eudoxiæ Augustæ in meridionali parte ecclesiæ, pro magni consilij curia, in sublimiore loco chlamyde amicta stabat (non adeò propè, neque adeò longè à templo cui Sapientiæ nomen est.). Latior enim intercedebat via. Ad hanc plausus & spectacula publica saltationum inimicorū ludorum, ingentésque clamores edebantur. Ioannes autem cum ecclesiæ contumelia hæc fieri arbitratus, solita libertate dicendi sua excitata, auream linguam aduersus eos mouit, qui ludicris eiusmodi nauabant: atque in concione quadam vehementer est in eos inuectus. Imperatrix autē priores adhuc dolores in recenti memoria retinens, dicta ea rursum in se contulit: & ita perciita synodum B aliam cogi quamprimùm curauit. Ioānes porrò vbi id sensit, tantum abest vt verba sua retractarit, vt apertius etiam in ecclesia alia proloquutus, ad iram illam accensus sit, quum decātatam illam & celebrem orationem in templo ad populum habuit, eiusmodi eam verbis exorsus: Rursum Herodias furit, rursum turbas ciet, rursum saltat, rursum Ioannis caput in disco excipere festinat. Atque illud insuper in Homilia quadam sempiterna memoria dignum vsurpauit verbum: An non semper εὐδοξίαν hoc est, veram gloriam odi: ἀδοξίαν autem, hoc est, infamiam dilexi? De Iesabele & sacerdotibus turpitudinis historiam insuper adducens. Quod vbi ad aures Eudoxiæ peruenit, magnopere animum eius ira accēdit. Breue intercessit tempus, & quum alij plerique episcopi, tum Leontius Ancyræ minoris Galliæ, Ammonius Laodiceæ, C in Pisidia, Brisson Philipporum Thraciæ, Acacius BerrϾ in Syria, & nonnulli alij antistites affuere: apud quos causa prior renouata est. Ioānes autem magnum obtinens animum, petijt, vt de criminibus in medium productis quæreretur. Etiam natalis Christi festus dies instabat, atque Imperator de more suo pristino in ecclesiam non venit: & Ioanni denunciauit, nō prius se in eius conspectum venturum esse, quàm ille se de obiectis criminibus purgasset. Porrò vbi Ioannes se alacriter ad dicendam causam quicunque eum accusaret, exhibuit, aduersarij eius timore capti, criminari eum ausi non sunt. Et episcopis visum non est, denuò eum in iudicium trahere, cui qualicunque de causa thronus antea esset ademptus. Et quum de rebus alijs inquirere supersederūt, tum vt de eo solo causam Ioannes diceret postularunt: Cur post abrogationem eius, synodi decreto & autoritate non intercedente, ipse sibi episcopatum contulisset, thronúmque innolans conscendisset. Atque vbi Ioannes suffragia sexaginta, qui cum eo cómunicauerant episcoporum prætendit, Leontius & qui cum eo erant: Sed plures, dixere, erant, ô Ioannes, qui te condemnarunt. Et accedit, qui hoc fieri prohibet, episcopalis Canō. Tum ille: Atqui is nō Ecclesiæ sed Arianorum est canon, qui quum Antiochiæ aduersus ὁμοουσίου cōsubstantialis fidei professionē decertarent, & Athanasio per sycophantiam circumuēto, ecclesiam Alexandrinam adimerent, rerum mutationem A veriti, canonem istum ediderunt: hoc præcipue magno studio agentes, vt ea quæ ipsi contra illū insidiosè machinati fuerant, ne scilicet malitia eorum & improbitas deprehenderetur, in disquisitionem non vocarētur. Contra hæc verba illi quum nihil dixissent, condemnationis sententiam Ioanni tulere. Ille decreto eorum cognito, conuentus in ecclesia amplius non egit, sed in episcopali domo tacitus permansit. Quadragesimæ verò diebus exactis, ipso magni sabbati die, missis ad Ioannem quibusdam, Imperator ei, vt de throno tandem à duabus synodis * a exautoratus descēderet, significauit. Ibi magnus ille vir: * b Ego, inquit, à Seruatore ad episcopale munus vocatus, thronum non relinquam. At si tibi, ô Imperator, hoc ita visum est, vi me inde deturba. Illi verò, ne graue quicquam rursus B acciderat metuētes, tum quidem eum in domicilio manere passi sunt. Quum autem ipse ibi quietè ageret, qui partium eius erāt, ab ecclesia, vnde eiecti fuerant, secedentes, ferias Paschales in publico lauacro, cui Constantinum nomen est, celebrarunt. c Cum quibus episcopi multi, & presbyteri, aliíque ecclesiastici ordinis, ab eo tempore varijs in locis conuentus agentes, Ioannitæ sunt cognominati. Sacra verò ea nocte quā luculentus Paschæ feriarum dies consequitur, Imperator episcopis cōuocatis, quid facto opus esset, & an ea quæ sic gererentur, Deo placita essent, interrogauit. Qui vno ore simul omnes exclamarunt: In capita nostra abrogatio seu cōdemnatio Ioannis redundet. Sectatores porro Ioannis in eo quod diximus lauacro illustrē resurrectionis Christi ad lucernas peragentes cōuentum, perquàm grauiter à Ioannis inimicis, C dissolutisque & improbis quibusdam, qui eos aggressi fuerant, sunt accepti. Qua de re quid opus est dicere, quum eam eius ipsius aurea lingua accuratissimè cōmemorare liceat? Qui enim generosè ea mala pertulit, verè quoque ea referret. Igitur ad Innocentium vrbis Romæ episcopum, de rebus suis scribens, hæc quoque addit.

Ioannes episcopatus administratione supersedet.

a Ioānis verbū vsurpauit Ambrosius apud Valētinianum iuniorem lib. 12. cap. 19.

b Thermæ Constantianæ.

c Episcopalis Ioannis ad Arcadium [illegible], ad martyrum ebcundum parati Ioannis sectatores ab [illegible], [illegible] conuentus egere, Ioannitæ appellati.

Ioannitæ in publico lauacro peruigiliū paschale agētes, ab aduersarijs malè accipiuntur.

ᵃ Ἐγὼ παρὰ τοῦ σωτῆρος ἱερατεύειν κληθεὶς οὐ μεθίσω τὸν θρόνον, εἰ δὲ σοὶ τοῦτο κατὰ γνώμην, ὦ βασιλεῦ πρὸς βίαν με ἔξωσον.

Epistola diui Chrysostomi, ea quæ ei acciderunt commemorans: & de iis qui ei exilij tempore præstò fuere.
Caput 19.

Criminis loco ei obiectum quòd post exauctorationem eius, ipse sibi episcopalem dignitatem autoritate propria vendicasset.

Canonem Arianū Ioānes refutat.

Querela Ioānis ad Innocentiū Rom. episcopum, quomodo sue ex ecclesia Cōstantinopoli. fuit eiecti.

D QVomodo verò tandem quæ sic acta sunt, & tragœdiam omnem longè superant, explicē? Quæ oratio ea recenseat? Quæ aures sine horrore excipiāt? Quum enim nos ea quæ antea diximus, prætenderemus, militaris manus confertim ipso magni Sabbati die iam ad vesperam vergente, in ecclesias irrumpēs, clerū omnē vnà nobiscū per vim * eiecit, & armis baptisterium circumuallatum est, & mulieres eo tempore in

* Tempore Paschali præcipuè olim catechumeni baptisabantur, per hebdomadam totam, sicuti & per septimanam pentecostes Beatus Rhenanus hoc obseruauit, in Tertul. annotationes scribens: & testantur hoc nunc quoque cantilenæ solemnes, hymni & precationes ecclesiæ.

ædibus sacris propter baptismum vestibus depositis, nudæ præ timore grauis eiusmodi impressionis profugere: neque eis honestum suum habitum, qui fœminas maximè decet, sumere seque amicire permissum est. Multæ verò vulneribus etiam acceptis expulsæ sunt. Lauacra ipsa sanguine repleta, & sacri latices purpureo sanguinis colore infecti. Verùm ne in hoc quidem erumna hæc constitit. Sed vbi † sanctum repositum est, eò milites ingressi: quorum nonnulli sicuti accepimus, Christianis sacris initiati non erant, penitius omnia perlustrarunt: & sanctissimus Christi sanguis, in tanto scilicet tumultu, in eorum qui dicti sunt, militum vestimenta effusus, omnia denique perinde atque in barbara captiuitate per audaciam acta sunt. Plebs ad solitudinem eiecta, & populus vniuersus extra vrbem egit. Ecclesiæ in tanto die festo vacuæ hominibus fuere: ac plures quàm quadraginta episcopi nobiscum cōmunicantes, vnà cum populo & clero præter causam omnē pulsi sunt. Vlulatus & luctus passim in domibus & solitudinibus auditi, & quæuis vrbis pars calamitatibus hisce repleta est. Nam propter immensam iniuriæ tantæ immanitatem, non solum qui eam ferebant, verumetiam qui nihil tale sustinebant, nobiscū doluere: nec qui nostræ opinionis sunt modò, sed etiam hæretici & Iudæi, & Græcæ superstitionis cultores, non aliter quàm vrbe vi & armis capta. Adeò in tumultu & turba & plāctu erāt omnia. Atque hæc quidem audacissimè, præter voluntatem & sententiam piissimi Imperatoris, noctu sunt acta, episcopis procurantibus, atque in locis omnibus militatem manum ducentibus, & belligerantibus: quos nō puduit campiductores pro diaconis anteambulones habere. Die portò exorta ciuitas tota extra muros secessit, sub arboribus & in syluis, veluti oues dispersæ, ferias Paschales celebrantes. Hæc aurea illā lingua. Cæterū eiuscemodi fructū ipso Paschæ festo die boni illi pastores, quibus animarum cura & præfectura credita est, ei qui à mortuis resurrexit, obtulerunt. Quid verò præterea factum? Mandata passim diuulgata, quibus populo Ioannis nomine & communione interdicebatur: quæ sanè longè diuersum habuere exitum. Plurimùm nanque eos qui affligebātur, confirmabat, quæ videlicet Dei lex & constitutio est, & eiusmodi tēporibus dispositione quadam præcipuè exercetur. Quapropter & ecclesiæ ipsæ, & eorum qui Ioanni cupiebant numerus, in horas augebatur, & incrementum maximum sumebat.

† ἔνθα τὰ ἅγια ἀποκεῖνται. viraque sacra eucharistia species in loco sacratiore templi seruata.

Luctus vbique pauor, & plurima mortis imago.

Excusatur Arcadius. Culpa omnis in episcopos tyrannicos.

Interdicitur populo nomine & communione Ioānis.

Ioannitarum vero numerus magis etiam magisque augetur.

Plura de iniusto exilio Ioannis, & quæ ad sectatores suos abiens dixerit: & de populi erga eū affectione.
Caput 20.

VBi autem Pentecostes dies aduenit, *a* episcopi rursum Imperatorem adierūt, eúmque verbis hisce sunt aggressi. *b* Tibi quidem humanorum negotiorum administratio à Deo, nobis autem ecclesiasticarum rerum procuratio commissa est. Itaque ne tu vel sacerdotibus sacer magis, vel canonibus rectior & æquabilior esse velis: sed nobis episcopis Dei, talium rerum curam cede. Diximus enim antea tibi, & nunc iterū repetentes dicimus, in capita nostra condemnationem Ioannis redundare debere. Quapropter te considerare æquum est, ne vnum hominē defendens non exiguam multitudinē perdas. Hæc vbi dixere, confestim ille ad Antistitem misit, qui ei indicarent: Accusatores tui propter iudiciū tuum, quomodocunque se id habeat, & cōdemnationis tuæ sententiam, capita ipsi sua deuouerunt. Proinde causa tua Deo commissa, ab ecclesia discede. Quid hoc rei est, virorum omnium leuissimè, & ad imperium administrādum ineptissimè atque inconsideratissime? Vbi est pristinū illud studium tuum, & ardor, quam tum obtinuisti, quum ex ipsa Antiochia virū tantum euocasti, eique Ecclesiam Christi regendam attribuisti? cuius nō solum doctrinam, verumetiā virtutē plurimā expertus satis es? Tantū igitur, & tam animo tuo charum virum, temerè adeò ecclesia eiectum, exilio mactas: Ecclesiam Christi rectore tanto orbans? cum quo, iuxta diuinū Paulum, vt cōparetur, vniuersus mūdus dignus non est? Sed enim te quoque mulier seduxit, miserandúmque in modum faciles aures tuas titillādo decepit. Quemadmodum enim Eua per serpentē, primo generis nostri autori: sic & tibi per sodalitatem bonorum istorum episcoporū, illa clàm venenum immisit. Hęc vbi magnus ille audiuit, non degenerem se exhibuit, sed virum præcipuè esse ostendit. Cum episcopis enim qui cum eo erant, in diuinum sacrarium ingressus, vbi angelo Ecclesiæ, quæ opus erat, commēdauit, & ad illos quæ conueniebat proloquutus, & vt constanter fidem retinerent eos cohortatus est, secum ipse, quomodo absque tumultu vrbe egrederetur, dispexit. Iam enim multitudo cōfluebat, vt eo viro orbaretur, haudquaquam commissura. Iumentum igitur quod conscensurus erat, Occidētali porta abduci iussit, ipse autē Orientali exiit. Episcopos porrò & sacerdotes, qui ad eum conueniebant, plorantes atque lugentes admonuit, ne spiritum eius affligerent, sed res præsentes boni consulerent, nec ab ecclesiis discederent. Per † multas tribulationes patandum esse regnum cœlorum, docēs. Atque sibi ex illis sermonem eius excipiens quidam: At, inquit, si in magistratibus ecclesiarum permanserimus, necessitas nobis, vt cum ecclesia tibi aduersante communicemus, & condemnationi suæ subscribamus incumbet. Tum magnus ille maius quiddam quàm pro hominis captu cogitans, & occasionem schismatum & dissidiorum in ecclesia præcīdens, voce summissiore subintulit: Vt quidem cum aduersariis meis cōmunicetis, concedendum vobis esse duco: vt autē abrogationi meæ calculum vestrum adiiciatis, nō permitto. Nullius enim rei, cur condemnatione dignus sim, mihi conscius sum. Hæc proloquutus, in sacrum baptisterem ingressus est. Atque vbi ad beatam Olympiadem, eiúsq; sectatrices peruenit, vehementer propter orbitatem & abitionem eius plangentes, consolatus illas est, eásque se amplius non visuras esse prædixit. Aliisq; plurimis verbis inter festinandum congestis, postremò & illa addidit: Hoc à vobis, inquiēs, postremo loco peto, ne quid de solita vestra circa Dei templum, cui assidetis, assiduitate & fide remittatis. Et quicunque thronū hunc conscēderit (haudquaquā enim Ecclesia episcopo prorsus care-

a Episcopi ab Arcadio petunt, vt Ioannem extorrem vrbe faciat.

b Discreta sūt politica & ecclesiastica munera.

Episcopi propter Ioannis condemnationem seipsos iterum diris deuouent.

Expostulatio cū Arcadio.

Arcadius Ioannem ab ecclesia discedere & exulare iubet.

Ecclesia angelus.

Discessus Ioannis ex vrbe Constantinopolitana. Extrema eius ad episcopos & amicos mandata.

† διὰ πολλῶν θλίψεων τὴν τῶν οὐρανῶν δεῖ πράγμα τεύξασθαι βασιλείαν.

Vale dicit sanctæ Olympiadi, & sanctimonialibus eius.

Queritur Ioannes iniquè sibi iudicium legitimum esse denegatũ. Ioannes Cucusum ad exilium condemnatus.

ὦ δίκη καὶ νόμος θεοῦ.

(..s carebit) vt ei ipsi non minus atque mihi capita vestra inclinetis, & dilectionis meæ in orationibus vestris memineritis. Talibus verbis dictis, Orientali exiuit porta: nihil aliud questus, quàm quòd iniquè contra leges per vim expelleretur, iudicio videlicet sibi denegato, quod legibus, adulteris quoque & homicidis & maleficis daretur. Cęterùm ad mare deductus soluit, & celoce paruo in Bithyniam inexhaustum sapientiæ pelagus traiecit: atque inde iter ceptum prosequutus est ad oppidulum Armeniæ quoddam, in finibus imperij Romani: ad os Ponti, in solitudine ingēti situm (* ô vindicta & lex Dei) impiè abductus Imperatoris literis ad eũ locum inhabitandum condemnatus. Vernaculum oppidi ei nomen Cucusus fuit. Insidiatorum verò eius manus secum ipsa reputans, populum Dei qui in ecclesia erat, si factum id resciscet, rursum illum prosequuturum, vimque adhibiturũ, & viro magno vt rediret, persuasurum esse, alius alium præueniendo, templi postes clauserunt.

Trepidatio tumultuosa multitudinis.

Vt autem qui in plateis ambulabant, quique extra templum circumcirca stabant, rem eam cognouerunt, partim quidem quàm potuerunt celerrimè ad mare, comprehensuros se esse bonum pastorem existimantes properarunt: partim verò timore perciti, fugerunt, seditionem & tumultum grauem, Imperatoris etiam iram metuentes. Qui verò ad templi custodiam constiterant magis etiam magisque exitus ipsos, ad quos multitudo aliis alios inter se protrudentibus cōfluebat, obstruxere. Et vix tandem ingēti & aduersa repressione turbatum, à tergo postibus imminētium, quarundam etiam saxis fores confringentium, magna violentia, ædes sacræ apertæ sunt, & populus confertim ad mare percurrit.

Populus ad mare procurrit.

Postquàm verò illum ibi consequuti nō sunt, sed in mari fluctus multa celeritate secantē viderunt, & armati quidam ex Imperatoria cohorte ibi præsto fuere, qui modis molitionibúsque omnibus hominum impetum inhibebant, illi veluti re desperata, vitam potius quàm illum amittere optauerunt. Atque vbi orbitatē suam & boni pastoris abitionem vehementer deplorarunt, & lachrymarum vi cum fluctibus decertarunt, mœsti atque flentes, quantum oculis consequi potuerunt, nauiculam intuiri, tandem ægrè in vrbem sunt reuersi, cum eo plāctu, quem nemo vnquam à seculo hominum vel vidit vel accepit.

Summus eius planctus & luctus.

De subornatis Ioanni percussoribus & trucidariis, & de igne à vindicta diuina de cælo in Ecclesiam & Imperatoris ædes misso. Caput 21.

Percussor Ioãnis subornatus.

Illud porrò luctu cūturbatus parum abfuit quin præterirem, quod paulo ante discessum Ioannis seu potius in ipso discessu eius factum certo argumento manifestóque indicio est, cùm improborum illorum malitiæ & iniquitatis, tũ diuinæ de magno illo viro curæ atque prouidētiæ. Malignum namque conciliabulum illud, quandoquidem cædem etiam eos super alia facinora patrare oportebat, seruum presbyteri cuiusdam Elpidij nomine, quinquaginta aureis dextra eius conducta, ad cædem sancti viri summiserunt. Cuius quum accelerati ad episcopalē A domum cursus causam quidam ei fortè obuius requireret, eumque vt potuit retiuere talle nullo responso dato, statim hunc ense transuerberat: deinde alterum quoque iugulat, qui ad primi illius ictum exclamauerat. Tertium insuper confodit. Et quum, sicuti fieri solet, tumultus & vociferatio exorta esset, ille tamen violenter effugit: multísque eum persequentibus, atque clamoribus signísque denunciātibus, vt percussor in fuga exceptus comprehenderetur, ex balneo quidam post lotionem casu quodam progressus, hominem comprehendit. Verùm & hic quoque confestim pugione ictus concidit, & mortuus est. Vbi autem in partes omnes profugiens, à multitudine, quæ eum circumdedit, captus est, in Imperialem domum eum illa abduxit. B & cùm ab eo, qui vnus ex illis qui Ioannem odissent esset, tum ab eis qui illum ad facinus tantum produxissent, pœnas sumendas esse flagitauit. Præfectus verò hominem suscepit, veluti ad supplicium eum conseruaturus, clamorémque plebis compescuit.

Plures cædes percussoris patrat.

Alius item percussor subornatus.

Alius quoque dæmonio agitari se assimulans, pugionem manu tenens ad cædem sancti viri se parauit: sed scelere nondum pātrato comprehensus, tanquam ad flagitium id mercede conductus, ad præfectum itidem abductus est. Priusquam autem tormenta illi adhiberentur, Ioannes missis qui cum eo erant episcopis, supplicio eum exemit, quòd neminem sua causa pati quidquam vellēt.

Eum ipsum Ioannes à supplicio liberauit.

Incendium ecclesiæ, quũ Ioãnes in exilium iret.

Senatus curia quoque conflagrauit. Ex Ioannitis autem quidam eo ipso die ecclesiam incenderunt. Socrates lib 6. cap. 18.

accidit quoque aliud quiddam, quod sanè prouidentiæ Dei factum extitit, ministri autem eius C esse visum est. id hic ad terrorem & commotionem hominum præcipitanter audacium & temerariorum, quantum potero exponam. Eo namque die quo magnum ecclesiæ sidus veluti occidēs, in exilium abiit, ignis ex medio throno, in quo doctrinæ illa lux considens coruscauerat, à nemine coniectus, emicans derepentè per sacras catenas in sublime prorepsit, & ecclesiam ex omni parte carpsit, eámque prorsus percurrens depastus est: deinde tecto quoque consumpto, ad tergum sacrarum ædium conuersus, & vehementi violentóque inde vento exceptus, proximam meridiem versus Senatus curiam, quamuis longiusculè dissitam, inuasit. Cernere erat rem diuinam ferè, & valde admirandam. D Flammam nanque veluti animata esset, ædificia quæ in medio erant præteriens transiliit, ne videlicet proxima quæque carpendo, humanum id quispiam factum esse putaret. Tribúsque horis opus tantum, quod longo durasset tempore, materia quidem longè preciocissima, forma autem multò pulcherrima constructum, ad excidium vergens conflagrauit. Porrò incendium hoc proserpens, ædificiis omnibus in circuitu consumptis, a ab ædicula ea sola se abstinuit, vbi sacra vasa sunt asseruata. Ac ne id quidem absque diuino numine factum esse puto, vt ne calumniatoribus occasio esset, sacrarum rerum iactura insignem sycophantiam suendi, virúmque sanctum per reprehensionem carpēdi. Flamma quæ circiter crepusculum grassari cœperat ad auroram vsque, & vlterius progressa, materiam quæ reliqua erat, occupauit & combussit.

Aduersarij Ioannis incēdium hoc in sectatores eius retorserunt.

At illi cōtra factum in aduersarios regesserunt, quasi eos vnà cũ ecclesia comburere viuos voluerint. Sozo. lib. 8. c. 21

a In templi conflagratione sacrorum vasorum ædes intacta permansit.

De persequutione, quam ij pertulerunt qui Chrysostomo fauerunt & vt Ecclesia propter iniustum eius exilium sit diuisa. Capüt 22.

Persequutio Ioannitarum, veluti ipsi incendij talis autores fuissent.

SEd enim homines peruersi, quum id quod æquum erat concipere atque intelligere inde deberent, occasione potius alia arrepta, Ioannis fautores criminati sunt: atque in eos, veluti illi grassati incendium id excitassent, grauiter animaduerterũt: multósque episcopos, nec paucos sacerdotes & clericos, aliósque item qui in Ioannis partibus erant, & cum eo vrbe exierant, statim comprehensos, Chalcedone in vincula coniecerunt. Alij porrò in vrbe passim obambulantes, si quis eis vt Ioannis studiosus indicatus esset, eum quoque citra moram rapuerũt, atque custodiæ mãdarunt, & vt anathemate virum sanctum ferirent coegerũt. Alios autem quibus ecclesia malignantium exosa erat, exilia, bonorum confiscationes, neces & tormenta varia disiunxerunt. Erant autem isti, episcopi & sacerdotes, & monasticæ philosophiæ sectatores. Oportebat enim pastore bono impiorũ manibus tradito, oues quoque dispergi, & earundẽ cum magistro erumnarum participes fieri. Itaq; alij custodias proximas compleuerunt: alij in vlteriorem iussi continentem, vastum traijcere mare, insulas inhabitaturi, quum quidẽ multis prius tormentis essent affecti. Quæ verò illis in profectione aduersa acciderint, quænam oratio tragicis verbis exposuerit? Feris enim & improbissimis commissi hominibus, crudeliter & inhumaniter ab eis sunt tractati: neque eis quapiã in re est parsum. Et nonnulli quidem præter cõmiserationem omnem in via ita tractati sunt. Nonnulli verò sine amiculo clitellarum instar nudis iniecti sunt mulis, haud aliter quàm hostiæ aut victimæ in caput deorsum versum sublati. Despicientiam verò, conuicia, ludibria, graues sannas, illusiones, quæ acrius animum penetrant, aut plagas, & alternata flagra, quæ mortẽ optabiliorem reddidere, quæ verba satis expresserint? Et quod in horum pudore & infamia sibi delicias facerent, in lupanaria, atque alia fœdissima domicilia, & non in honestas ædes diuerterunt, aliísue idoneis locis hos incluserunt, execratione pleni homines. Quæ tamẽ parua prorsus & pro nihilo potius isti habuere, quàm vt à Ioannis partibus seiungi se paterentur. Quod si nonnulli eorum profugere potuerunt, nihilominus, ipsi à seipsis pœnas sumpserunt, ad loca sola inuiáque & extremas ad oras seipsos condemnantes. Cum feris quippe illi quam cum hominibus tam agrestibus & truculentis, habitare maluerunt. Eiusmodi iniuriam seu iniquitatem summopere Europæ detestati sunt episcopi. Nã ab eorum qui talia admiserãt cõmunione discreti, in partibus constituere. Illyrici quoque, & plurimi in Oriente episcopi, factionis Ioannis fuerunt, ecclesiæ autem corpus non diuiserunt. Et magno hoc patre defuncto, episcopi Occidentales non prius Aegypti, Orientis, Bospori, & Thraciæ episcopos ad communionem suam admiserunt, quàm nomen diuini illius viri in mortuorum episcoporum catalogum retulere. Sed neque Arsacium successorem eius vel compellatione sola dignati sunt. Quin & Atticum,

Ex Ioannis sectatoribus quidam in exilium missi, & grauissimè tractati.

Ioannitæ quidam in solos profugerunt locos.

Aegerrimi tã indignitatem tulere episcopi occidentales.

Ioannis nomẽ in episcoporũ albũ relatum.

E qui Arsacio substitutus est, & legationes multas ad eos misit, sæpéque per pacificationem conciliari eis studuit, longo pòst tempore susceperũt, vbi magni viri nomen sacris tabulis inscripsit. Sicuti paulo pòst dicemus.

De Tigrio presbytero, & Eutropio lectore: & ea quæ propter ipsum facta est in somnis Sisinio visione. Caput 23.

Optatis vrbi præfectus quæstionem crudeliter de incendiarijs habuit.

EO tempore maximo excitato motu, quoniam plebem quietã deinceps per seditionem nihil moturam esse constabat, vrbis præfectus Optatus publicè pro tribunali de incendio hoc, & quæ conflagrauerat Senatus curia, quæstionem exercuit, multósque eo sub prætextu F grauiter torsit. Quod enim superstitionẽ Græcam profitebatur, in nostris malis veluti delicias consectãs, & ecclesiasticis cladibus illudẽs, casu eo delectabatur, & presbyterum quendam cui nomen erat Tigrius, arripuit: eíque vestibus detractis, nudo flagris in tergo plagas intulit: & eo vsque hominem excarnificauit, donec articuli eius soluerẽtur. Manibus enim pedibúsque arctè vinctus, quàm maximè fieri potuit, distẽtus est. Tigrius verò iste genere barbarus quidem & eunuchus non ab ipsa natiuitate fuit. Et quoniam in herili domo, pro eo atque debuit seruitutem seruiit, præclariorẽ quàm pro serui captu laudem sibi comparauit. Quapropter libertate donatus, propter morum humanitatem & modestiam, multo intercedẽte tempore ad presbyteri euectus est dignitatem. Erat nanque mode- G ratus admodum, & æquabilitate vitæ insignis. Erga indigentes, si quis alius, & ipse valde commodus, & in hospites qui ad eum diuertissent, benignus. Deinde Eutropius etiam lector productus est, cum quasi incendiarius per indices delatus fuisset. Et primùm quidem † buris distẽtis sæpius tortus est, postea autem ei fustibus & clauis ossa comminuta, vngulis deinde membra, latera, & maxillæ concisæ, postremo flammam accensam inferioris corporis partibus is excepit. Atque vbi nihil est confessus, post eos qui dicti sunt cruciatus custodiæ inclusus est, quum iuuenis & tenero maximè corpore esset. Vbi etiam correptus putredine membris, breui vitam finiit. Verumenimuerò graue mihi non fuerit, somnium quoque quod de eo accidit, hi- H storiæ huic attexere. Sisinio nanque episcopo dormienti, assistere visus est vir quidam forma & proceritate illustri, habitu etiam honesto & graui, ad sanctiorem sacrificij aram templi, quod Stephano protomartyri dicatum est. Cõsternata verò admiratione mente eum esse apparuit, quòd viros bonos non inuenerit, cuius rei gratia totam perambulauerit vrbem: & quòd in tanta proborum hominum penuria solus præclarus esset Eutropius. Hac visione propter nouitatem rei Sisinius ad stuporem redactus, celeriter consurrexit: & cuidam presbytero qui sub eo erat, somnium exposuit: eundémque per vrbem circumeuntem, si alicubi Eutropius quisquam adesset, inquirere iussit. Atque ille coniectura ductus, eum confestim esse dixit, qui nuper diutissimè illata in quæstione sibi à præfecto tormenta fortiter pertulisse ferebatur.

Presbyter eunuchus.

Tigrius ex seruo presbyter, grauissimè eo nomine tortus.

Egregia presbyteri laus.

Eutropius lector quoque veluti incendiarius excarnificatus.

† Βοέιαις κατατείνω μάσ[ι]ν ἠκίζετο.

Eutropius in carcere expirat.

Sisinij episcopi Nouatiani somnium de Eutropio.

ferebatur. Et in ipso carcere diligenter, si quis ibi Eutropius nomine esset, inquisiuit: quem vbi inuenit, colloquutus cum eo, & Sisinij somnio commemorato flẽs, vt pro se precaretur, ab eo petiit. Hæc de Tigrio & Eutropio.

De beata & sancta Olympiade, ministra magni templi Constantinopolitani: & singularis quadam rerum eius gestarum commemoratio.

cap. 54.

De sancta Olympiade diaconissa.

IN hisce ecclesiasticis calamitatibus virilis admodũ animi specimen exhibuit beata Olympias, diaconissa, quæ vel solo nomine satis est clara & manifesta. Facerem verò historiæ huic iniuriam, nisi eius quoque res referrem, cuius semel iam atque iterum mentio est facta. Sed laxanda venit oratio, vt nos virtutibus quoque eius oblectemus. Genere ipso parentibus præclaris orta fuit, diuitiis, formæ venustate, & omnibus vitæ ornamẽtis perquam illustris. Et collocata quidem illa viro in matrimonium est, nõ tamen prorsus virginitatis cœlibatu orbata. Viginti nanque mensibus in cõiugio cum illo exactis postquam illum ei mors ademit, quãquam ea esset ætate, vt secundas non dehonestaret nuptias, pudicitiam tamen complecti, atque in ea per vitam omnem acquiescere maluit. Et cum Imperator eam ad cognatorum suorum connubium alliceret, præmiaque & honores conuenientes deferret, nihilominus tamen illa persequẽdum sibi esse quàm maximè iuxta ecclesiæ constitutiones philosophandi genus duxit. Proinde delicias omnes repudiauit, alieniores eas esse à præstantibus nobilitate fœminis rata. Et quum abstinentiæ se non cibi tantum, sed & somni, & crassiorum materiæ affectionum seu perpessionum dedisset, tam accuratè corpus exercuit, vt administro illo, non insidiatore vsa sit: pudicitiam verò non modò in contactu quorumcũque sensuum, sed in mente ipsa constitutam habuit. Tum autem cum domina facultatum multarum esset, primùm quidam prout sors tulit, petentibus eas distribuit. Quum verò eam hoc sic facere insigne ecclesiæ lumen Ioannes videret (Nectarius enim eam diaconissam legerat) Consilium sanè, inquit, & institutum tuum, ô mulier, de vanis hisce mundi rebus admiror. At dispensandi largiendique modum tenere cũ oportet, qui ad perfectæ virtutis fastigium contendit. Ac tu quidem, quæ habentibus substantiam tuam distribuis, mari ipsi aquam inferre & mutuam dare videris. Illud autẽ te maximè spectare decet, quandoquidem tua sponte Deo ipsi bonis tuis cessisti, & dominio possessionũq; pecuniarum renunciasti, vt eas de cætero veluti diuini iuris factas, rectius maiore cum equitate dispenses, obnoxiamque te rationi reddendæ, si quid de eis præter rationem factum fuerit, esse scias, Itaque liberalitatem, si mihi obsequêris, petentium indigentia metiêris. Plures enim hoc modo abundabunt, & misericordiam simul & dispensationis curam, quam in diuina pecunia consectari conuenit, cõseruabis, compensationemque & gratiam congruentem consequêris. Ex eo igitur tempore in solam sanctorum curã opes suas impendere constituit, & liberali manu virtutis amatores prosequuta est, largitione conuenienti cum hilaritate vsa. Ac multos illa quidem alios propter excellentem hospitalitatem liberaliter & benignè excepit: in primis autem in Theophilo, amicum illum & charum Deo esse rata, magnanimitatem suam ostendit: quamuis & ipsa improbitatem & contumelias linguæ eius non effugit, ob causam illam, quòd & Dei amantes viros illos Ammonium & Isidorum hospitio excepit, eisque benignè fecit. Et cùm qui piè secundum Deum viuerent omnes honorauit, flagrantique animo illos competenti cura dignata, eis inseruiuit: tũ præcipuè Chrysostomo patri addicta, & familiaris quàm maximè fuit, tota ex illius nutu & ore pendẽs, & vestes atque cibum crassæ huius materiæ expertẽ, cultumque illum pro eo atque decuit ritè patrans, necnon in aliis rebus omnibus ei inseruiens, & quodammodo perinde atque Thecla altera Paulum consequens. Sed enim incendij huius prætextu & ipsa tum ad præfecti tribunal constitit. Atque illo interrogante, quid ita tandem Christianorum ecclesiam incendisset? cõposito placidóque animi statu illa: a Non hoc ait, ô præses, vitæ meæ institutum est. Substantiam enim, quod ipse quoque nosti, meam non exiguam ferè omnem in sacrorum fanorũ structura insumpsi. Vbi verò ille subobscurè se illis vitam scire significaret, Olympias: b Proinde iudicis munus, inquit, relinque, accusatorisque personam sume, & alius nobis detur iudex. c Porrò quoniam crimen obiectum testimoniis confirmare non potuit, eãque legitimè arguere non licuit, ad alia sensim præfectus transit. Et quasi consiliarij locum suscepisset, eam reprehendit, quòd Ioannis necessitudinem retineret, & propterea ecclesiæ communionem non reciperet: cùm ei resipiscenti facile esset, negocio molestiáque omni liberari. Verùm beata illa nefas esse dixit, eam quæ publicè per sycophantiã delata, & in iudicio de crimine obiecto non cõuicta esset, ad alterius rei, quæ in crimen atque iudicium non venisset, causam dicendam transire. Quod si tibi, inquit, videtur, iube me patronos producere criminum eorum, quæ proximè mihi sunt intentata. Nam si cogere voles, vt me contra leges synaxis & communionis, cuius minimè decet, participem faciam: facturam me nõ esse scito, quæ eis facere permissum non est, qui piè sibi viuendũ esse statuerunt. Præfectus postquam intellexi, persuaderi eam, vt cum ecclesia communicaret, non posse: tum quidem ille eam aduocatos sibi quærere permisit. Alio verò tempore in ius citatam, magno auri pondere per condemnationem mulctauit: sententiam eam suam, ob causam talem, mutaturam esse arbitratus. Verùm illa hæc pro nihilo duxit, neque quidquam de proposito consilio suo remisit. Quocirca Constantinopolim etiam reliquit, & Cizicum, vt vbi degeret, se contulit. Deinde verò ex eo loco ad exilium in Nicomediam Bithynorum est damnata. Abundè verò res necessarias Ioanni exulanti suppeditauit, adeò vt ille ex ea liberalitate multorum quoque inopiam subleuaret, & non paucos ex Isaurorum captiuitate redemptos suis restitueret. Ibi cum illa annos plurimos transegisset, tentationúmque procel-

Viginti mensibus in matrimonio vixit. Secundas nuptias non attigit.

Continentia eius.

Substantiam suam distribuit.

Ioannes Olympiadi eleemosyna danda modum praescribit.

Pecunia eleemosynæ destinata diuini iuris est.

Theophilo Alexãdrino Olympias benignè fecit. Ammonio quoque Longo, &c. Eadẽ Ioannis ministra.

† αὔλον ἐχεῖν τὴν τροφήν.

Olympias altera Thecla.

a Eadẽ apud præfectũ tanquã incendiaria causam dicit.

b prudenter admodum Præfecto ad obiectiones respondet Olympias.

c Reiectio indicit suspecti.

Olympias nõ persuadetur vt cum persequutoribus Ioannis communicet.

Eã ob causam à Præfecto mulcta ei dicitur.

Olympias Nicomediæ exulat.

las & afflictiones varias egregio io Deū amore E fortiter sustinuisset, c patientiæ tandem coronā suscepit. Monasterium quod Constantinopoli constituit, Marinæ cognatæ suæ relinqueos, d eam monasterij regulam inuiolatam conseruare iussit. Fuit id prope sanctæ Pacis & Verbi Dei Sapientiæ pristinum templum & vsque ad seditionem eam, quæ Nικα, hoc est, Vince dicebatur, durauit. Tum verò Sapientiæ templo exusto, & ipsum conflagrauit. Cæterùm maximo eo longe pòst templo restituto, monasterium hoc pristinam quoque recepit venustatem, atque ad veterem restitutum est dignitatem. Sergia ei præsidente, quæ etiam beatæ huius fœminæ vitam conscriptam reliquit, in qua illud quoque eam commemorârem audire licet: Quòd postquam Nicomediæ sancta Olympias diem suum obiit, F priusquam sepulturæ mandaretur temporis eius Nicomediensi episcopo in somnis præcepetit, vt venerandas reliquias arculæ impositas alto mari committeret, & quocunque locorum illa cursum teneret, ibi corpus eius sepeliretur. Id ab episcopo factum, & arca ad maritimum locum delata est, vbi apostoli Thomæ delubrū positum est: ab incolis locus is Brochii dictus. Ibi diuina visiooe admoniti qui regionem eam incolunt, exierunt, & sacras illius reliquias ad sanctiorem sacrificij aram reposuerunt, quas innumerabilium morborum cura, dæmonumque expulsione, aliisque prodigiis, quæ supra hominum opinionem ibi sunt exhibita, Deus dignatus est. Memoriæ quoque proditum est, postea incursione hostili templum hoc Apostoli incensum esse, & quòd reliquiæ istæ prope maris vndas sitæ essent, arcam quidem igni consumptam, G ipsas autem in fluctus maris proiectas esse. Quo verò loco illæ erant, vndam ipsam cruentam constitisse, Deo veluti exhibente martyris illius confessionem. Sergium porrò, qui tum patriarcham gessit, Ioannem presbyterum eò misisse: cúmque sacra eius ossa collecta monasterio illios intulisse, quod ipsa (sicuti dictum est) loco medio inter duo Sapientiæ & Pacis templa excitauit. Presbyter, quem diximus, confirmauit, quum reliquias eas colligeret, magnam vim sanguinis se super eis scaturientem vidisse, adeò vt vestem quoque eius contigerit, atque inde defluxerit. Eadem alius quoque vidit. Et cum multi confluerent homines, sanationes mirificæ exhibitæ sunt, dæmonibus plurimis eiectis: quorū vnus talo mulieris incubās, abactus est. Hæc de beata Olympiade.

Obitus eius.
d Monasterij sanctimonialium regula.
Monasterium suum Marinæ cognatæ suæ Constantinopoli reliquit.
Statio Constantinopolitana.
Sergia monasterij Olympiadis præses.
Miraculū in cadauere Olympiadis
Brochii. Sepultura Olympiadis.
Reliquiæ eius Constantinopolim perlatæ.
Sergius patriarcha Constantinopolitanus.
Sanationes mirifica apud eas reliquias.
Dæmon talo mulieris incubans.

De conuersatione & vita sancta Nicaretæ Nicomediensis. Caput 25.

ERant aotem aliæ quoque plures eodem cursu cum illa concertantes, eademque erga magnum patrem charitate flagrantes: quarum vna bona admodum fuit, a Nicareta Bithyna, nobilibus maximè parentibus apud Nicomedienses orta. Genus ei præclarum erat: perpetua verò virginitate & reliqua vitæ virtute valde celebris fuit. b Fastu prorsus caruit, humilitate inter eas quæ idem studium sequebantur, præcipuè insignis Ordinem in moribus sermone & vita quotidiana seruaoit. Res humanas ad mortem vsque diuiois posthabuit. Ad fortitudioem quoque composita fuit, & rerum difficultates facillimè pertulit. Et quòd diuitiæ multæ ei ablatæ essent, non ægrè ei fuit: atque eo quod ei ex illis reliquum fuit exiguum admodum, optimè dispensando ad necessitatem est vsa: cum quidem ad multam peruenerit senectutem, aliisque etiam liberaliter impertierit. Et quum mundiciæ studiosa esset, remedia etiam egregia promptitudine condidit, ad variorum morborum vsum commoda, quæ plurimis ægrotis dedit, qui nihil opis & adiumentis à consuetis medicis retulere. Diuiniore enim quodam nutu quascunque aggrederetur res finem bonum illæ capiebāt. Atque vt in summa dicam, in fœminis quæcunque apud nos laudatæ fuere, non aliam reperire fuit moribus, sanctitate & virtutibus reliquis præstantiorem. Et talis quum esset, per paucis tamen nota fuit. Propter morum nanque modestiam, & mediocritatis studium, vt lateret potissimum operam dedit, adeò vt neque diaconissæ honorem suscipere, neque sacrarum virginum cœtui præesse voluerit, quamuis ad id Ioanoes patriarcha eam sæpe cohortatus sit & excitarit. Talis quoque suo ipsius respondens nomini Nicarera fuit. Sed oratio oobis ad reliquam historiam redeat.

De sancta Nicareta virgine.
a Hanc sibi cognitam Sozomenus Cōstantinopoli quoque, cum plurimis aliis in voluntariū exilium discessisse scribit. lib. 8. cap. 23.
b Absolutum Christianæ vitæ exēplum.
Nicareta medicina perita.

De perfectione Ioannis in locum cui nomen Cucusus: & de episcopo Adelphio, & de admirabili visione quam is de Chrysostomo vidit. Caput 26.

FOrtis ille veritatis propugnator io oppidū Armeniæ Cucusum abductus est, ad quod G tum multi excurrebant Isauri. Consultò verò id quoque factum puto, vt in seuiorum hominum manibus esset, quàm illi qui eū eò abduxissent, fuissent. Quanuis id diuina prouidēria ita etiam disposuerit, vt etiam illi qui veritatis lucem non vidissent, per ipsum manu ducerentur. Id quod accidit. Siquidem doctrina & factis mirificis multas ibi cepit gentes. episcopos & presbyteros ibi creando & sacras scripturas eos docendo. Sed enim apud oppidum Cucusum Adelphius quidam Arabissi episcopus, visione diuinoa admonitus, eum excepit. Hunc fama est, post Ioannis obitum, quum in mœrore ingeoti esset, Deum orasse, vt sibi indicaret, quanam sede & statione illum dignatus esset. Atque quum io ecstasi consternatus esset, sanctos quidem omnes H circumcirca ordine consistentes vidisse, illum autem in eorum numero oon cōspexisse. Quod vbi grauiter tulit, angelum ei astantem doloris molestiam ademisse, atque dixisse, aliam Ioanni sedem, Deo propinquiorem, honoréque præstantiorem, vt vnà cum angelis Deum laudibus vehat, datum esse, ad stationémque eam perspicere non moltis permissum esse. Abi itaque, inquit, & animi dolorem omitte. † Quod enim hunc non vides, non propterea is non adest. sed potius supra multos est: atque id excellentis est honoris iodiciom. Ille sanè, sicuti diximus Ioannem excepit. Quæ verò ei io itinere accidêre, tragœdia alia, seu malorum Ilias prorsus fuot. Quàm variis enim cum erūnis colluctatus sit, à oemine ea quàm ab ipso commemorante iucundius

In exilio quoque Ioannes Christianismum propagauit.
Adelphius Arabissi episcopus per ecstasim locū Ioannis in cælo inquisiuit.
† τὸ γὰρ μὴ ὁρᾶν τοῦτον ἢ τὸ μὴ παρεῖναι τὸ δὲ τῶν πολλῶν ὑπερεῖναι τὸ τέλειον τῆς μεγίστης τιμῆς.

cundius aot verius quisquam cognooerit. Nam ea quoque mala, aurea illa lingua, ita vt decuit, optimè exposuit. Ad Constantium siquidem presbyterum ex ipsa statim Nicæa scribens, hæc verbis talibus significat.

Epistola diui Chrysostomi pro ecclesiis Dei: & singularis de exilio eius narratio.

cap. 27.

Scriptum Ioannis ad Constãtium presbyterum. Hortatur Cõstantium, vt strenuè ecclesiasticum munus persecutionis tempore administret.

Nicæa quarto mensis Iulij die soluturus, hanc ad pietatem tuam dedi literas, ad id te cohortans, ad quod nunquam cohortari desij: quamuis grauior præsente tempestate procella, maioresque fluctus ingruant, vt ne intermittas ea quæ officij tui sunt, in ea quam ab initio cepisti administratione, adimplere: Græcæ superstitionis exterminationem dico, ecclesiarũ ædificationes, animarum curam. Neque te supinum aut socordem rerum difficultas faciat. Neque enim gubernator, vbi mare ipsum concitari & furere videt, à nauis clauo & gubernaculis discedit: neque medicus, vbi ægrum morbo corripi cernit, curatione supersedet: sed tum maximè vterque istorum artem suam & promptitudinem adhibet. Non te ad socordiam redigant præsentia mala.

Homines sapientes, turpitudine, non casu, & delicto suo, non aliorum iniuria commouentur &c.

non enim de eis quæ nobis inferuntur calamitatibus, rationem reddemus, quin potius mercedem accipiemus. Si verò ea quæ in nobis sunt in ecclesiam non contulerimus, sed desides fuerimus, nihil nos ea in re adiuuabit aut defendet malorum tumultus: quandoquidem & Paulus carcerem incolens, in vinculis officium suũ fecit. Et Ionas in ventre beluæ marinæ inclusus fuit, & tres pueri in camino versati sunt: neque tamen horum quenquam vincula varia ad desidiam redegere. Hæc ipsa tecum reputans, Domine mi, ne omiseris Phœniciæ, Arabiæ, & Orientis ecclesiarum curã gerere: illud persuasum habens, locupletem te mercedem recepturum esse, si tot & tantis intercedentibus impedimẽtis, ea quæ in te sunt eis contuleris. Neque tibi graue sit, creberrimas ad nos dare literas. Nam sicuti nunc cognouimus, nõ Sebastiam, sed Cucusum exulatum ire iussi sumus. quòd tibi literas mittere facilius erit. Scribes igitur nobis, quot anno quolibet ædificatæ sint ecclesiæ, & qui viri sancti in Phœniciam sint missi, & si quę maiora accesserint incrementa. Et cùm Nicænũ quendam monachum casæ suæ inclusum reperissem, ei vt ad pietatem tuam iret & in Phœniciam proficisceretur, persuasi. An is ad te venerit, fac sciam. De Salamis regione, quæ non longè à Cyro sita, & ab hęresi Marcionistarum oppressa est, acturus cum quibus oportuit, & rem omnem rectè conformaturus fueram, nisi eiectus essem.

σαλάμιος.

Curam gerit ecclesiarum exul Ioannes.

Quod si dominum meum Cyriacum episcopum Constantinopoli esse cognoueris, scribe ad eum hac de causa, & perficere is omnia poterit. Cohortare omnes, & potissimum qui fiduciam erga Deum habent, vt multùm & assiduè orent, vt præsens orbis naufragium cooquiescat.

Cohortatur ad orationem assiduam.

Intolerabilia enim Asiam, aliasque vrbes & ecclesias inuasere mala: quæ singillatim, ne molestus esse videar, enumerare supersedeo: atque vnum illud dico, multa omne & assidua peropus esse precatione. In alia rursus epistola ita inquit. Quòd si in carcere degitis, catenisque vincti, & cum squalidis & sordidis hominibus in custodias inclusi estis, propterea quòd istorũ iniquitati non consentitis, exultate eo nomine & gloriamini, quoniam ingentis lucri hæc vobis occasio sunt.

Aliud Ioannis scriptum.

Exultandum in afflictionibus.

Quandoquidem & nos attriti, consumpti, & sexcentis mortis generibus confecti sumus: id quod renunciare certò possunt, qui breui etiam momento nobiscum fuere: cum quibus colloqui non potui, propter continuas febres, quibus sum occupatus, quibúsque dio noctuque afflictus, iter tamen facere necesse habui, æstu oppressus, insomnia labefactatus, rerũ necessariarum penuria, curatorumque seu defensorum inopia confectus.

ἐμπορίας ὑπόνοιας.

Aerumnæ quas in itinere pertulit Ioannes.

Nam & iis qui vel in metallis opus faciunt, vel carcerem incolunt, longè duriora & passi sumus, & etiamnum patimur. Et vix tandem Cæsaream ex tempestate in portum venimus. Sed ne portus quidem iste recreare nos ex fluctuum & vndarum erũnis potuit: adeò nos præteritum tempus prorsus accidit. Verumtamen Cæsaream quum venissem, nõ parum sum refocillatus, quòd & puram biberim aquam, & panem non sordidum atque durum sumpserim, neque in doliorum fragmentis lauarim, sed balneum qualecunque repererim, & quòd in lecto tum cubare permissum mihi fuerit.

παραγινομένων.

Possem quidem plura istis commemorare: verùm ne nimio vos dolore afficiam, in his cõsistam. vno illo adiecto, † non debere vos exprobrare eis casum scilicet nostrum desinere, qui nos diligũt.

† μὴ παύσητε ὀνειδίζοντες τοὺς ἀγαπῶντας ἡμᾶς.

Nam cum tot habeamus nostri studiosos, tanta potestate & autoritate præditos, neque eas res impetramus, quas * damnati etiam homines impetrant, vt in amœniorem viciniorémque locum condemnaremur.

Querela de exilio loco.

** κατάδικοι.*

Verùm quum & corpus erumnas hasce tolerare deneget, & metus Isaurorum omnia circumuallet, paruam hanc & tenuem gratiam obtinere non possumus. Sit eo quoque nomine Deo gloria. Non enim glorificare eum in omnibus desinimus. Sit nomen eius benedictum in secula. Scis namque, loca omnia tumultibus & turbis esse plena: nec pro Constantinopoli sola, sed pro vniuerso orbe oratione & cohortatione * opus est.

** παρακαλεῖν.*

Inde enim initio sumpto, sicuti dictum est, malum loca omnia peruadens, ecclesias omnes turbat. Septuaginta diebus in itinere consumptis, aliquando tandem Cucusum peruenimus: locum totius orbis, propter solitudinem, grauissimum. Proinde reuerentia vestra colligere potest, quæ & quanta pertulerimus mala, insustentabilibus febribus conflictati, & metu Isaurico circumuallati. Atque hæc quidem dico, non quòd velim quenquam cuiquam molestum esse, & petere vt aliò inde transferat. Nam quod durissimum fuit, viæ scilicet erumnam, pertulimus. Sed illam à vobis gratiam peto, vt crebrò ad nos scribatis, & ecclesiarum curam geratis.

Commendatio ecclesiarum.

Et rursus inquit: Quandoquidem & nos tertium iam annum in exilio agentes, in fame, peste, bellis, continuis obsidionibus, solitudine incredibili, morte quotidiana, ensibus Isauricis, non mediocriter animat & consolatur affectionis vestræ abundantia, & constantia, & fiduciæ stabilitas. Quapropter etiam si solo & mœnibus vrbis eiecti sumus, vera tamen ciuitate exacti

Consolatur se amicorum fidorum egregia erga se charitate.

Non putat se exulare Ioanneo, dum amici Constantinop. memoriam eius retinent.

non sumus. Si enim vos ciuitatem facitis, & nos E vobiscum semper & in vobis sumus, satis constat, etiam dum hic agimus, vrbem nos illam incolere. In animis enim vestris versamur: & vbicunque sumus, omnes vos vehementes nostri amatores in mente nostra circumferimus.

De Arsatio patriarcha Constantinopolitano, qualis is fuerit. & vt Ioannis sectatores persequutus sit, & paulo post mortuus.

cap. 28.

Arsacius successor Ioānis.

EPistolæ sic habent. Non multo verò pòst episcopus Constantinopolitanus eligitur Arsacius, Nectarij, qui ante Ioannem episcopatum eum gessit, frater: vir placidus quidem iudicatus, & erga Deū maximè religiosus. Gloriæ autem eius clerici quidam obtuerunt, qui quicquid voluere, fecerunt, & culpam omnem in eū contulerunt. Deteriorem verò eum multo fece- F re ea, quæ Ioannis sectatoribus accidere. Postquam enim cum eo & cum ecclesia eius, in qua insidiatores & sycophantæ Ioannis multi aliis permisti essent, communicare & orare noluerunt, & suos sibi conuentus in extremis locis & porticibus ciuitatis egerunt, rem eam ad Arcadium imperatorem detulit. Itaque ad eos congregatos quidam cum non contemnenda militum manu missus est. Illi multitudinem fustibus & saxis pulsantes, inde depulerunt. Quicunque autem inter illos ardentiore erga Ioanem animo, & quasi multitudinis columnæ, aliisque præclariores erāt, eos custodia excepit. Et quod in eiusmodi turbis accidere solet, cum res nouæ militibus permittuntur, mulieribus quæ ibi simul congregatæ erant, multis capitis velamen- G ta, aureæ zonæ, monilia, torques, & ornatus earum reliquus direptus est. Erant etiam, quibus vnà cum infima auricula inaures ablatæ sunt. Et cum ingens clamor & luctus in vrbe esset exortus, tantum abest vt illi suum erga Ioannem amorem mutarent, vt etiam ea ex re numerus eorum auctus sit, & ad partes eorum plures accesserint. Verumenimuerò publicè illi deinceps nō conueniebant: multi verò etiam neque in forum neque in balnea prodibant. Quibusdam etiam domi manere periculosum erat, qui sibi ipsis exilio imposito vrbem reliquerunt, & quò cuique visum est, concesserunt. Multi sanè & alij honesti bonique viri, sed non minus mulieres, pari in Ioannem ardore inter se decertarunt: inter quas Olympias & Bithyna Nicareta fuit, de H quibus paulo antè diximus. Arsacius porrò vbi non longius quàm decem & quatuor menses in sede episcopali vixisset, diem suum obiit: cum quidem, vt aliquis dicat, nullum viuentis hominis opus peregisset, longo tempore per frigidiorem naturæ ignauiam & stuporem quasi confectus, nec minus ante naturalem finem præmortuus. Proh pudor, quis enim inquit Simeon: quasi quidam, vt ita dicam, † vetus truncus, multa principum facilitate, substitutus est? vir octogesimum supergressus annū, tumulo magis quàm throno appositus, delirus quidam & desipiens, ad dicendum quidem ineptissimus, ad cogitandum autem de rebus decentibus stupidissimus, ad faciendum verò ignauissimus, parum admodum ab inanimatis dissidens, lecto & angulo dignus: qui quum per seipsum esset inutilis, & populus Ioannis amore teneretur, quòd is ei ex parte altera obstaret, † ingratus prorsus omnibus & † illaudatus fuit. Talis Arsacius erat: & quum breui tempore ecclesiæ præfuisset, ita è viuis excessit.

Arsacius efficit, vt milita ri manu, iubē te Arcadi, Ioannitæ in cōuentibus suis malè tractentur.

Exemplū militaris licētiæ.

Ioannitæ sententiam suam non mutant.

Multi Cōstātinopoli discedunt.

Arsacij mors.

Confertur successor.

Arsacius cū Ioanne decessore.

† γεράνδρυον.

† ἀπόστοργος.

† ἀπόρρητος

De Attico patriarcha, & persequutione eius tempore facta. Et quæ Ecclesiis in Asia tum acciderint.

Cap. 29.

PErmultis autem ecclesiā ambientibus, quarto post Arsacij obitum mense ex presbyteris Attico ea committitur: qui in cleri ordinem allectus, vnus ex Ioannis obtrectatoribus fuit, Sebastiæ Armeniorum ortus, ab adolescentia autem philosophiæ operam nauauit, sub magistris quibusdam monachis Macedonij hæresim sectantibus, qui tum Sebastiæ philosophiæ suæ officinam habebant. Erat autem Eustathij disciplinæ, quem Sebastiæ episcopum & monachorum optimum ducem fuisse, in superioribus exposuimus libris. Cuius scriptum pulcherrimum quidam esse ferunt, quæ Basilij magni Ascetica, seu Monastica dicuntur. Non hic autem est Eustathius, qui postea Antiochiam est translatus, & propter quem in ecclesia offendicula illa inter Paulinum & Meletium, & Flauianum & Euagrium extitere. Atticus vbi inter † viros census est, Macedonij opinione reiecta, ad ecclesiā vniuersalem se contulit, non tam doctrina quàm natura prudens: quapropter in rebus agēdis facile quod voluit assecutus est, instruendis simul & effugiendis insidiis dexteritate mira. In moribus eius hæ fuerunt illecebræ, vt ferè omnibus gratus & charus esset. In orationibus ecclesiasticis simplex fuit, easque tales edidit, vt neque ab auditoribus transcriberentur, neque omnino doctrina liberaliore & elegantia carerent. Et cū vir summa diligentia esset, opportunum tempus nactus, subinde oratores Græcos celebriores legendo se exercuit. Tum demum, quum idiota seu rudis esse videretur, testimonia ab illis mutuatus, eos etiam qui eruditè cum eo agerent, fefellit. Cúmque studiosissimus & placidus maximè erga eiusdem sententiæ sectatores, tum eis qui aliter quàm ipse sentirent, formidabilis plurimum fuit. Eis facillimè, dummodo vellet, timorem incutere potuit. & rursum totus mutatus, ad comitatem se retulit. Talis ille fuit: sicuti qui eum cognouere, memoriæ mandarunt. En autem ecclesiam gubernante, ingentem Ioannis studiosi tulere persecutionem, cum quidem maxima & Orientis & Occidentis pars ecclesiæ eius communionem auersaretur. Quo tempore Ephesij impunitate arrepta, quæ eis visa sunt, omnia mouere & mutare voluerunt. *a* Itaque viros à bono pastore ritè, & sicuti Deo gratum est, in thronis collocatos eiecerunt: *b* eisque profanos quosdam & impuros prorsus homines substituerunt, nulla exploratione manuum impositioni præeunte. quippe ita vana & facilis ea res visa est, vt ad episcopatum promptissimè suscipiendum satis esset, si quis id modò vellet, aut aliquid donaret. *c* Proinde qui dudum à Ioanne exautorati fuerant, commodè rerum ta-

lium

Atticus successor Arsacij

Eustathius Sebastiensis.

Ascetica Basilij magni.

Eustathius Antiochenus.

Atticus ex Macedoniano orthodoxus.

† τοὺς ἄνδρας τελείους.

Atticus Ioannis sectatores persequutus.

a Ephesij per temporū impunitatem episcopos à Ioāne ordinatos ecclesiis exigunt.

b Illegitima episcoporum substitutio. nulla interueniente doctrina & vita exploratione.

c Episcopatus pecunia redempti.

d Heraclidē annis quatuor in carcere detinent. Eunuchū impurum ei substituunt.

lium contemptores aggressi, in ecclesias sunt introducti, episcopatu (proh pudor) pecunia redempto. d Qui etiam Heraclidem illum, quem magnus Ioannes Ephesi episcopum creauerat, suffragantibus ei aliis quoque septuaginta episcopis, ad annos quatuor crudelissimè carceri incluserunt: & postea dignitate † ei abrogata, execrandum & manifestum cinædum, detestationis omnis plenum, tribuni Victoris eunuchum, in cœlibis viri throno (ô vindicta & patientia Dei) indignissimè collocarunt.

† Nemo gradum sacerdotij venalitate precij mercetur. Quantum quisque meretur, non quantum dare sufficit, æstimetur. Non precio, sed precibus ordinetur antistes. l. si quenquam. C. de episc. & cler.

De impurissimo Porphyrio, qui Antiochiæ Flauiano in episcopatu successit: & temporis eius persequutione, & de constitutione quam Arcadius promulgauit.

cap. 30.

Flauiani Antiocheni mors.

Porphyrius vir malus, sedem eius inuadit.

TVm quoque magno Flauiano, Antiocheno episcopo, qui se cum Ioanne aduersarius nó coniunxerat, & ad quietem æternam translatus fuerat, Porphyrius successit: vir quidam grandæuus, non minus improbitate veterator, quippe quæ cum illo diligenti cura nutrita coaluerat, quàm ætate vetulus. Nam vita in libidine peracta, ne tempore quidem ipso quicquam de eo impetu remisit, atque in rebus turpibus ipsam quoque naturam vincere atque superare summopere contendit. Vbi verò eum etiam Antiochenæ ecclesiæ sedis per tyrannidem occupandæ cupido capit, cum vrbs tota more recepto, tempore suo ad spectaculo in luca Daphnes effusa esset, Seueriano & Acacio, necnon Antiocho in amicitiam suam allectis, & administris tyrannicæ cupiditatis assumptis (simile enim simili amicum prorsus est) a prædonum more thronum conscendit, veluti lupus quidam non pastor: eademque ipsa hora consecrationem ab eis accepit. Adeò autem illis ea res depproperata est, vt receptos ritus plurimos in sacra initiatione prætermiserint. Porrò operum tenebrarum patratores, sine suo maleficio tanto imposito, postea discesserunt, impudenti sibi fuga consulentes, & per montes inuios ad sua reuertentes. At ciuitas vbi factum id sensit, ignem & materiã aliam incendio aptam manibus rapientes & cõgerentes, ardore scilicet diuino & ipsi flagrantes, vnà omnes aduersus eum iere, ipsum simul cum episcopali domo comburere volentes. Vitam nanque eius quàm improba & detestanda esset, non ignorabant. Quod sic agi pòstquàm ille cognouit, præsidi pecunia corrupto suadet, vt & ipse furorem alium contra pietatis cœtum obarmet. Ilicet armatorum manus contracta, & cohors malorum contra illos coacta est. Proinde illi in conspectum istorum contrà euntium venire ausi non sunt. Interea ingens etiam persequutio excitata est aduersus ecclesias Dei, Attici instinctu (neque enim cum hoc quoque communicare quisquam, propter eum quo Ioannem maximè prosequebantur amorem, volebat) iussiones imperiales passim circumfere-

a Furtiua & imperfecta Porphyrii ordinatio.

Ritus in consecratione episcopali.

plebs Antiochena aduersus Porphyriũ insurgit.

Porphyrius se contra illam militari manu defendit.

Atticus persequutionem contra plerásque ecclesias excitat.

A bantur in hæc verba conceptæ. Si quis episcoporum cum Theophilo, Attico, Porphyrio, communicare noluerit, extorris ecclesia esto, & facultatibus priuator. Ex laicis autem seu popularibus qui magistratus gerunt, dignitate excidunto, milites cingulos deponunto. Vulgus autem & opifices auro multo mulctati, exilio, sicuti decet, damnantur. Itaque qui sincerè honestatem sequebantur, & res præsentes non magni faciebant, ne quid absonum & veræ pietatis instituto indignum committerent, ad solitudines inhabitandas profugerunt. Quidam inuiti etiam communicare cum illis coacti sunt, quibus scilicet gloria & opibus excidere magnum visum est. Monachi verò in Syria plurimi ab ecclesia seiuncti, synaxes & conuentus suos egere: quam ob causam multas etiam experti sunt ærumnas.

Imperiale scriptũ pro Theophilo, Attico, Porphyrio.

Piorũ secessus. Multi se rebus præsentibus accommodãt.

Monachorum sanctorũ persequutio.

B *De legatione quam pij Romam de Ioannis iudicio miserunt.* *Caput 31.*

QVum ecclesia ita affligeretur, episcopi quidam & clerici diuino ardore pro Ioanne & ecclesia, cuius tam malus & miserandus status esset, flagrantes, ex Oriente Romam veterem sunt profecti, grauemque tragœdiam istam Honorio Imperatori & Innocentio Romæ episcopo commemorarunt. Nam post magnum illum Damasum, Siricius quindecim annis episcopatum Romanum tenuit. Ei autem defuncto, Anastasius surrogatus est: qui vbi post triennium decessit, Innocentius locum eius per successionem C cepit. Tres illi secum attulere epistolas: quarum vna anreæ illius linguæ erat, calamitates omnes exactissimè recensens: secunda totius Constantinopolitanæ vrbis cleri communis: tertia, quadraginta illorum episcoporum, qui communionis & partium Ioannis erant. Eis redditis, tantũ in illis ardorem accenderunt, propter calamitates eas dolentibus, vt ambo ad Imperatorem Arcadium literas dederint, diuturnum in rebus huiusmodi somnum eius reprehendentes. Carpebant verò alterum quoque exilium, quo Ioannes præter ecclesiasticas sanctiones affectus fuerat: oportere affirmantes, si quæ illi veræ honestatis & ecclesiæ tranquillitatis cura esset, episcopum in sedem suam reduci: & synodũ Thes-D salonicæ, quæ in medio è Roma & ex Oriente venientibus sita sit, cogi. Theophilum etiam Alexandrinum, qui omnia ea miscuisset, acciri: atque ita demum canonico, nullisque affectionibus corrupto iudicio, Ioannis causam omnem ritè & ordine decidi. Cuius rei gratia se Italos aliquot episcopos misisse addiderunt, conscientiam bonam & iudicium rectũ in cordibus suis obtinentes. Hæc sic ad Arcadium Honorius & Innocentius scripsere. Quę verò Ioanni etiam & clero rescripsere, eiuscemodi verbis continentur: quæ ego ex Romano sermone vtráque in græcam linguam translata inueni, & historiæ huic adieci. Epistola ad Ioannem sic habet.

Orientales de statu ecclesiarum suarũ Honorium & Innocẽtium certiores faciũt.

Rom. Pontifices, Damasus, Siricius, Anastasius, Innocentius.

Honorij & Innocentij ad Arcadium scripta.

Rectißima scriptorum eorum sententia.

iudiciũ legitimum & Canonicum.

Innocentij papæ Romani epistolæ duæ, sancto Chrysostomo exuli & clero Constantinopolitano missæ.

Caput 32.

TAmetsi innocentem bona omnia expectare, & à Deo misericordiam petere conue-

Responsum Innocentij ad Ioannem.

Conscientia recta per spem bonam cum inimicis colluctans.

Bona conscientia.

Piorum probatio.

niæ:tamen nos quoque, qui tolerantiæ malorum suasores sumus, literas hasce, pro eo atque decuit, cum Cyriaco diacono ad te dedimus, ne aduersariorom iniuria plus possit quàm bona conscientia, dum in spe cum illa luctatur. Non enim opus est doceri te, tot populorum doctorem & pastorem, optimos quosqoe sæpe atque adeò semper probati, an in vigore patiētiæ persistant, neque alicui dolorum labori cedant. Et est profectò res stabilis & firma consciētia bona in malis, quæ iniustè accidunt omnibos, quæ nisi quis patientia vincat, indicium de se malæ suspicionis præbet. Omnia nanque sustinere debet, qui Deo primùm, deinde suæ quoque confidit conscientiæ. Quandoquidem bonus atque honestus vir exerceri ad patientiam maximè potest, vinci autem non potest. Nam mentem eius diuinæ custodiunt scripturæ. Abundāt autem exemplis lectiones sacræ, quas populo tradimus: & omoes propè sanctos variis modis & continenter malis afflictos esse, cum fide attestantur: quippe qui tanquam in aliquo iudicio explorati, tandem sic ad coronam patiētiæ peruenere. Consoletur igitur charitatem tuam, frater reuerendissime, conscientia tua, quæ in tribulationibus solatium virtutis obtinet. Inspiciente nanque ipso Domino Christo, in portu pacis, pura constabit conscientia. Hæc Innocentius ad diuum Chrysostomum scripsit. Epistola autem ad clericos hæc est. Innocentius episcopus presbyteris & diaconis, totiq; clero & populo ecclesiæ Constantinopolitanæ, quæ sub Ioanne episcopo est, fratribus dilectus, salutem,

Viri sancti semper afflicti.

Corona patientiæ.

Innocentii ad clerum Constantinopolitanum epistola.

Ex literis dilectionis vestræ, quas per Germanū presbyterum & Cassiaoum diaconum ad nos dedistis, scenam malorum, quam ob oculos posuistis, anxia solicitudíne cognoui: & quibus ærumnis malisque fides laboret, repetita sæpius lectione perspexi. Cui rei sola patientiæ consolatio medetur. Dabit enim breui Deus noster afflictiooibus tantis finem, quas sustinuisse proderit. Sed enim hanc ipsam necessariam consolatiooem, io initio epistolæ dilectionis vestrę positam, consilium propositúmque vestrum laudantes iotelleximus, multa patientiæ testimonia complectentem. Consolationem nanque nostram, quam ad vos scribere debuimus, literis ipsi vestris præoccopastis. Eam siqoidem laborantibus Dominus noster præbere patientiam solet, vt in ipsis tribulationibus seipsos Christi serui soleotur, secum ipsi reputantes, eadem antea sanctis, quæ ipsi patiuntur, accidisse. Sed & nos ex ipsis literis vestris afferre vobis solatium possumus. Non enim ab eo, vt vobis condoleamus, alieni sumus: siquidem & nos in vobis affligimur. Quis nanque ferre possit, quæ ab illis designantur, quos maximè cooueniebat pacificæ tranquillitatis & concordiæ studiosos esse? Nunc insolito more sedibus ecclesiarum suarū innocentes eiiciuntur episcopi. Quod sanè primus frater & collega noster, episcopus vester Ioanoes, per iniuriam est passus, causa indicta, & crimine neque obiecto, neque aodito. Quæ verò hæc prohibita ratio est, vt iudicij specimē non seruetur, aut de causa non quæratur? In locum viuentium episcoporum alij surrogantur, quasi qui * ab eiusmodi delictis prorumpnot, à

Patientiæ in afflictionibus consolatio.

Dabit Deus his quoque finem.

Et hæc olim momentisse iuuabit.

Sanctorum afflictio.

Ioannes indicta causa proscriptus.

Iniquè in locū episcopi viuētis alius substituitur.

** ἐκ τοιούτων πλημμελημάτων ὁρμώμενοι.*

quopiam iudicari possint rectè quicquam vel dicere vel facere posse? Nunquam sanè patres nostros talia ausos fuisse, sed potius vetuisse cognouimus, ne cui io locum viuentis per consecrationem alium substituendi sit potestas. Minimè enim cōsecratio siue electio reproba honorem adimere episcopo potest: quandoquidē neque episcopus ille esse potest, qui iniquè substituitur, quoniam hæc cootra Canonum obseruationem sunt. Canonibus porrò obsequendum esse scribimus, qui Nicææ sunt decreti: qnos solos consectari decet ecclesiam catholicam, & iuxta eos iudicare. Sin alij à quopiam proferuntur, à Nicænis canonibus dissonantes, & hæreticos autores referentes, ij à catholicis episcopis reiiciuntur. Hæreticorum nanque inuenta catholicis canonibus non sunt annectenda. Semper etenim illi per contraria & nefaria decreta, patrum Nicænorum consilium minuere intendunt. Quapropter non solùm hoc dicimus istos sequendum nō esse, verumetiam cum hæreticis & schismaticis seu dissidiosis dogmatibus condemnandum: quemadmodum antea in Sardicensi cōcilio ab episcopis, qui nos præcesserunt, factum est. Nam quæ sic perperàm subintroducuntur, magis damnare conueuit, quàm vt quæ directè contra Canones statuuntur, aliquam habeant, fratres reuerendissimi, firmitatem. Cæterùm quid contra istos in præsentia agendum? Synodali cognitione peropus est, quam dudum etiam cogendam esse censuimus. Sola enim illa talium procellarum motus sopire potest: quam vt obtineamus, vtile hunc fuerit, medicinam & opem hanc ad voluntatem magni Dei & Christi eius, Domini nostri, referre. Omnia quæ diaboli inuidia, ad fidelium exploratioonem sunt perturbata pacabantur. Stabilitate fidei nihil non sperare à Domioo debemus. Nos quidem multum deliberamus & dispicimus, quomodo vniuersalis synodus congregetur, vt de voluntate Dei turbulenti isti motus compescantur. Itaque interea sustineamus: & patientiæ muro circunuallati, omnia auxilio Dei nostri restitutum iri speremus. Quæcunque verò vos sustinuisse scripsistis, ea quoque omnia antea, quanuis diuersis maximè temporibus, à collegis vestris episcopis, Demetrio, Enlysio & Palladio, qui Romam venerunt, & nobiscum fuerūt, percūctatione accurata cognouimus. Hæc sunt, quæ ad clericos ab Innocentio datæ literæ continebant: ex quibus colligere licet, quæ illi sententia & studium de Ioanoe fuerit.

Soli Nicæni canones legitimi.

Hæreticorum canones reiiciendi.

Synodi ecclesiastica dissidia sopiunt.

Synodus à Deo petenda.

οἰστέον καὶ ἐλπιστέον.

Patiendum & sperandū.

De legatis Romæ missis, qualia ij Eudoxiæ & Attici suggestione sint passi.

cap. 33.

Literæ ipsæ tales fuere *a*. Insuper verò synodi decreto, quæ Ioannis causa in Italia coacta fuit, in manus recepto, Dei amans *b* Æmylius Beneuenti episcopus, Cathegius, & Gaudētius, cum Valentio & Bonifacio presbyteris, Roma Byzantium profecti sunt. Sequebantur eos Cyriacus & Demetrius, vnà cum Palladio & Eulysio, qui Ioanuis partium studiosi eò venetaot, & tragœdiam malorum omnem illis exposuerant. Quum autem in Græciam peruenissent, in

a Synodus propter Ioannem in Italia coacta.

b Legati Roma Constantinopolim missi.

manus

Sic Zos. scribit, episcopos quinque, & presbyteros duos ecclesiæ Rom. ad Honorium & Arcadium esse missos, qui locum & tempus synodi cogendæ peterent. lib. 8. ca. vlt.

c Eudoxia dolo ij excipiuntur.

d Athyras suburbana Constantinopolis regio.

e In vincula coniiciuntur.

Torquentur.

Literæ eis & viaticum adimuntur.

manus tribuni cuiusdam, qui insidias eis tetendetat, inciderunt c. Non enim latêre potuerunt fœminarum pessimam Eudoxiam legationis eius mandata. Et quòd eorum sententiæ seu consilio, qui legationem eam miserant, arte quadam aduersaretur, actiones eorum contrariis actionibus præuenit. Quapropter Thessalonicam illis videre, atque Papæ literas, quas ad eius vrbis episcopum Anysium ferebât, reddere permissum non est. Sed duobus nauigiis impositi, postquâ in vnum ex suburbiis Constantinopolitanæ ciuitatis, d quod Athyras vocatur, peruenerunt, e per vim in custodiam sunt coniecti: quibus per calumniam obiectum est, quòd ditionem alienam vltra terminos suos turbarent, & eum Orientalis imperij contumelia ibi adessent. Romani igitur & Cyriacus episcopus, quique cum eo erant, seorsim quisque in custodias inclusi, torti B sunt: & ærumnis plurimis affecti, vt literas flagitatas proferrent. Postquam autem illi se eas nô prius daturos esse affirmarunt, quàm Imperatorem vidissent, vtpute ad eum legati: postremò Valerius quidam, ex feritate & temeraria audacia nomen & celebritatem aucupans, episcopi vnius, apud quem literæ erant, pollice fracto, scripta ipsa & vascula quædam, adhæc quicquid illis ad res necessarias parandas erat argenti, ei eripuit: id quod ille non sine maligno consilio fecit, vt sumptibus omnibus spoliati, facere aliquid illi, quod prohibitum est, necessitate adigerentur. Postridie eius diei alij plurimi affuere, siue ab ipsa Augusta, seu ab Attico missi: qui ab illis petierunt, vt tribus millibus nummorum aureorum receptis, cum Attico communicarent, Ioannis autem causam despicerent. Hoc illi se facturos prorsus negarunt. Accidit enim diuinitùs quiddam, quod eam rem prohibuit. Nam vni ea Æmilij diaconis, Paulo nomine, viro casto & moderato, diuum Apostolum Paulum apparentem dixisse ferunt: Videte quomodo accuratè seu circumspectè ambuletis, dies enim mali sunt: promissam fortè fraudem sic inhibentem. Sedenim quum illi promissionem seu conditionem oblatam non reciperent, sed reditum in Romanam vrbem precibus peterent: Valerius, qui egregium illud viri optimi facinus in pollice patrauit, ad malè agendum strenuus, immundo & vetustate squalido nauigio eos commissos, exitium eis struens videlicet, Romam reuerti iussit. Illi cum summo periculo nauigantes, ægrè Lampsacum appulerunt. Inde naui mutata quatuor mensibus elapsis Romam peruenere: & apud Innocentium Papam singillatim quæ eis accidêre, renunciarunt: nihil scientes, quid vel Cyriaco eiusque comitibus, vel Ioanni ipsi accideret. Hæc tum fugitem Arcadiû latuere, id quod postea animaduertere licuit. Hisce verò de causis Innocentius Romanus episcopus plurimùm indignatus, epistolam compositam ad Arcadium, Atticum & Theophilum dedit, qua illos excommunicationi & exauctorationi subiecit: quum quidem cognouisset, non multo pòst patrem illum mortem oppetisse, in longius exilium abductum, quemadmodum paululum progressi exponemus. Epistola verbis huiusmodi conscripta fuit.

Agitur cum eis vt tribus millibus aureorum receptis, cum Attico communicent. Conditionem eâ illi respuunt.

Rebus infectis Romam reuertuntur.

Arcadius socers.

A *Epistola Innocentij papæ Romani ad Arcadium & Eudoxiam, excommunicationi eos subiiciens, Caput 34.*

Litera Innocentij papæ, quibus Arcadium, Atticũ &c. anathemati subiicit Ioannes re & causa indicta damnatus.

VOx sanguinis fratris mei Ioannis clamat ad Deum contra te, ô Imperator, sicuti quondam Abel iusti contra parricidam Cain: & is modis omnibus vindicabitur. Nec id modò admisisti, sed etiam pacis tempore persecutionem magnam aduersus Deum & ecclesiam eius ecitasti. Eiecisti è throno suo, re non iudicata, magnum totius orbis doctorem, & vnà cum eo Christum persecutus es. Neque de illo ita queror (sortem enim, seu hæreditatem cum sanctis Apostolis in Dei & Seruatoris nostri Iesu Christi regno consecutus est) quamuis intolerabilis iactura ea sit: sed affligor propterea, quòd primùm de animarum vestrarum salute, deinde de B eis qui sapientissima spirituali & diuina doctrina & institutione eius orbati, fame verbi Dei conficiuntur, sum solicitus. Non enim ecclesia tantùm Constantinopolitana melliftuæ illius linguæ iacturam fecit, sed & orbis sub sole totus ad orbitatem redactus est, viro tam diuino amisso, persuasione vnius mulieris, fabulam hâc & spectaculum exhibentis. Verùm excipiet illa & præsentem hic pœnam & futurum sempiternum supplicium non post multos hosce dies ei aduenient. Tametsi enim beatus Ioannes vitam reliquit, fide seruata, & fluctuantibus confirmatis: in æterna tamen secula sempiternarum deliciarum & immortalis vitæ hæreditatem est côsequutus. Noua autem Dalila Eudoxia, quæ paulatim te erroris seu seductionis nouacula totôdit, execrationem ex multorum ore sibi ipsi in- C troduxit, graue & quod gestari nequeat peccatorum pondus colligans, atque id prioribus peccatis suis superaddens. Itaque ego minimus, & peccator, cui thronus magni apostoli Petri creditus est, segrego & reiicio te & illam à perceptione immaculatorum mysteriorum Christi Dei nostri. episcopum etiam omnem, aut clericum ordinis sanctæ Dei ecclesiæ, qui administrare aut exhibere ea vobis ausus fuerit, ab ea hora qua præsentes vinculi mei legeritis literas, dignitate sua excidisse, decerno. Quòd si, vt homines potentes, quenquam ad id vi adegeritis, & canones vobis à Seruatore per sanctos Apostolos traditos transgressi fueritis, scitote non paruum id vobis peccatum fore, in horrenda illa iudicij die: quum neminem huius D vitæ honor & dignitas adiuuare poterit, arcana autem & abdita cordium sub oculos omnium effundentur atque exhibebuntur. Arsacium, quem pro magno Ioanne in thronum episcopalem produxistis, etiam post obitum exautoramus, vnà cum omnibus qui consultò cum eo communicarunt episcopis: cuius etiam nomen sacro episcoporum albo non inscribatur. Indignus enim eo honore est, vt qui * episcopatum quasi adulterio polluerit. Omnis siquidem plâtatio, quæ à Patre nostro in cœlis plantata non est, eradicabitur. Ad Theophili abrogationem addimus excommunicationem, anathematismum, & absolutam à Christianismo alienationem. Hæc Innocentius pro Ioanne pugnâs scri-

Summum malum Eudoxiæ minatur.

Cum Ioanne defuncto optimè actum.

Eudoxia altera Dalila.

Excommunicatio.

Ligandi vinculum.

Extremum Christi iudicium.

Arsacius defunctus exautoratur.

** μοιχεύσας τὴν ἐπισκοπήν.*

Sacrum episcoporũ albũ.

psit. Neque verò etiam atticum, qui post Arsacium thronum magni illios inuolauit, non accusauit. Verùm vt ea res composita postea sit, historia loco suo ostendet.

De incursione gentium barbararum in fines Romanos, eo tempore facta: & de exortis tyrannis, Stilicone, Alaricho, Attalo Saro, & aliis: & vt ab Alaricho Roma sit capta: & de formosa cuiusdam Romanæ mulieris castitate. Cap. 35.

EAdem tempestate, sicuti in omnibus episcoporum dissensionibus reperire est, res etiam publicæ tumultibus sunt repletæ. Hunni nanque Istrum transgressi, Thraciam vastantes percurrerunt. † Huldam ducem habentes Et Isauri quidam prædones perquam feri, ingenti coacta multitudine Phœniciam atqoe Cariam, & quę in medio sitæ sunt vrbes, excursiooibus extremisque cladibus vexarunt. Stilico quoque Honorij socer, opúmque & copiarũ illius omnium dux, vir summus, simul & Romanorum & barbarorum ad nouas res spectantium studia sibi consiliata habens, cum præfectis eorum egit, & committere inter se Imperatores tentauit. Atque vbi, a vt Alaricho Gothorum duci ducendarum Romanarum copiarum dignitas tribueretur, suffragio suo effecit, in Illyricos mouit: b & eo Iouium quendam præmisit, te ita composita, vt & ipse cum Romanis arcadij ducibus congrederetur, & regionis etiam eius populos Honorij imperio subijceret. Alarichus autem exercitu ex Dalmatia & Pannonia terra barbara suscepto in Epirum venit: * Græciaque c & Athenis captis vicinam quoque Dalmatiam vastauit. Deinde Illyricum ingressus, atque aliquandiu ibi moratus, per Alpes in Italiam rediit: Stilicone angustias earum illum transire * permittēte, vtpore qui insidias Imperatori strueret. Postea Alarichus cùm inde proficisci vellet, d Hooorij literis, ne cœptum iter persequeretur, prohibitus est. e Deinde verò & Stilico Honorium impediuit, quo minus Constantinopolim propter fratris filij curam concederet, vt fideles prefectos ei constitueret, qoi non ita pridem pupillus factus fuerat: veritus scilicet ille, ne propter teneram ætatem f Theodosius puer aduersi quicquam pateretur. Impedijt hunc igitur Stilico, necessariò eum in Italia manere debere dicens, propter proximam g tyrannidem apud Arelate à Constantino excitatam. Hoc cùm illi persuasisset, alterum ex sceptris, seo vexillis potius arripuit, quod Romani † Labarum vocant: simulque quatuor militum ordines, & Imperatoris literas, quibus ei profectio Orientalis permittebatur, accepit, atque io expeditionem se dedit. h Vbi verò fama increbuit, tyrannidem illum filio Eucherio, eis adiuuantibus, qui cum potestate apud ipsum erant, parare: milites seditione mota, primùm Italiæ & Galliæ præfectum, aliósque quibus imperatorij magistratus commissi fuerant, necarunt: deinde paulo pòst Rauennæ à militibus & ipse Stilico, mox etiam filius eius Eucherius iugulatus est. Atqoe isti quidem, quòd aduersus Imperatorem conspirasse deprehensi essent, ad hunc modum interiere. Post eorum aotem interitum, qui cum illis fuerant barbari, ei quem diximus Alaricho Gottho coniuncti, k Romam expugnare aggressi sont. Ibi Alarichus de pace oratores ad Honorium misit. quam vbi non obtinuit, aliis quoque multis barbaris adductis, Romanam vrbem obsedit, & Tyberim amnem qui per vrbem mediam fluit, † cohibens, ne res necessariæ ex portu in vrbem importarentur, effecit. l Portus autem maximum nauale Romanorum est (sic enim illi nauium stationem appellant) tres habens receptus, amplitudine paruam referens vrbem. m Cùm igitur annonæ penuria, fames simul & pestis exorta esset, & iam serui ad Alarichum transfugerēt, Romanis senatoribus Græcæ superstitioois, vt in Capitolio & templis omnibos n sacrificia fierent, placuit. o Acciti autem Thusci quidam, tonitru & fulminibus se barbaros inde propulsuros esse polliciti sunt. Nam id illi ad vrbem aliam, cui numen * Larniæ, fecerant: quam vrbem Alarichus obsessam non cepit. sed consilium cœptúmque id frustrà fuit p. Siquidem qui rectam obtinebant mentem, vindicta diuina Romanos hæc pati existimarunt, propter iogentes delicias, & quas exhibebant libidioes, Id quod aliquando ipse quoque Alarichus ostendit. Nam bono cuidam q viro eum cohortanti vt Romæ parceret, neque tot malorum aotor fieret, dixisse fertur, inuitum se eam rem aggredi. Continuè enim quendam sibi immioentem, molestum esse, Romámque vastare iubere. Quod etiam tandem fecit r. Ac tum quidem pecuoia accepta, obsidionem soluit: quum Romani pacti cum eo essent, Imperatori se suasuros, vt pacem cum eo initet. Et legatione missa, qui Alaricho aduersabantur, impedimento, ne pax ea constaret, fuere. Atque Innocentio legatiooem obeunte, imperatoris literis persuasus Alarichus, ad Ariminum vrbem concessit, quæ ducentis & decem stadiis Rauenna distat s. Ibique cum eo è muro colloquutus t Iouius Italiæ præfectus, petitionem eius imperatoris ostendit, debere eum per literas ducem præfici exercitus vtriusque censens. Atque ille alia quidem ei concessit: dignitatem autem eam vt conferret, noodũ statuit u. Iouius inconsultò imperatoris decretum Alaricho legi iussit. Itaq; ille propter dignitatem sibi denegatam, perinde atque iniuria affectus esset, indignatus, tuba classico cani iusso, Romam contēdit. Iouius autem metu percolsus, ne in suspicionem, perinde atq; barbaro faueret, apud imperatorem incideret x, impudentius etiam quàm antea iurisiurandi sacramento suos adegit, ne pacem vnquam cum barbaro facerēt. Porrò Alarichus dignitate cōtempta,

* *Similiter hæc ita dicuntur apud Paulum Diac. de ipso Alaricho: Qui quum discedens voluisset, Honorij literis retentus est, sicut ipse confessus est.*

† *Adeò fames Romæ inualuit, vt homines pro frumento castaneis vterentur. Creditum quoque est, quosdã humanis carnibus non abstinuisse. Sozom.*

§ *In legatione posteriore Alarichus petiit, vt in societatem belli à Romanis susciperetur: & vt sibi cum mediocri frumenti pensione loca aliqua, quæ Romani non magnifacerent, incolenda darentur. Sozomenus.*

Hunni Thraciam vastant, Isauri Phœniciam & Cariam.
† Al. Huldin vocant.
† Huldas dux Hunnorum.
Stilico imperatores fratres bello inter se committere voluit.
a Alarichus Gothus Rom. dux copiarũ. Theodosio iussu bona nauauit operam in bello contra Eugen. gesto.
b Iouius Illyrici præfectus.
** Hoc Sozom. non habet lib. 9. cap 4.*
c Alarichus Græciam & Dalmatiam vastat.
d Honorius Stiliconum in Italia retinet.
e Retinet is rursum ibi Honorium, Cõstantinopolim ire volentem.
f Theodosius Arcadij filius pupillus.
g Tyrãnis Cõstantini apud Arelate.
† Labarum.
h Stilico filio suo Eucherio Orientale imperium parare contendens vna cum eo a militibus trucidatur.
i Quidam scriptores Romæ vtrunque trucidatum esse tradunt.

k Alarichus romã obsidet Sozo. Alarichum præsidium militũ frequens ad amnem Tyberim collocasse dicit.
† στόχον. amne occupato. Sozo. ὑπὲρ ὄχθας Τύβριδι
l Portus Ostiensis.
m Fames & pestis in vrbe Rom.
n Sacrificia romani idololatra in templis instituũt.
o Thusci fulminibus se hostẽ abacturos pollicentur.
** Videtur legẽdum Narniæ.*
p Vindicta diuina vrbs Rom. obsessa & direpta.
Larniam Sozo Thusciæ oppidum esse dicit.
q Monacho. Sozom.
r Romani obsidionem Gothicam auro redimunt.
Diuinitùs ad affligendã Romã instigatus Alarichus.
s Innocentius apud Alarichũ Orator.
s Petit Alarichus ducem sẽ Romanarũ copiarũ cõstitui.
t Iouius Italiæ præfectus.
u Iouius imprudenter Alaricho dignitatem eã denegatam esse indicat.
x Iurarunt hi per salutem imperatoris.

tempta, mihi y amplius quod Romani habe- A reni petat. Et vbi bis episcoporum legatione missa, quod postulauit, non impetrauit, Romam rursus obsidione cinxit z: portúque capto, Romanos vi, vt Attalum, vrbis tum præfectum, imperatorem crearent, coegit. Id illi fecere a. Attalus autem, cùm Romanis mulris magistratus concessit, tum Alarichum vtrarúmque copiarū ducem fecit b, Adaulphúmque coniugis eius fratrem præfectum † equitum constituit. Et multitudine conuocata, splendidam ad eam orationē habuit, patria iura inuiolata senatui se conseruaturum, Orientémque vniuersum & Aegyptum Italis subiecturum pollicitus. Atque ille sic elatus, non integrum imperauit annum, quòd Alaricho, vt Honorij militiæ duces exautoraret, non paruerit. c Et Honorius oratores ad Attalum misit, eúmque ad imperij societatem, si arma poneret, inuitauit. Ille id respuit: & Honorium insulam incolere, priuatámque vitam, si vi- B uere vellet, deligere, summoi úmque corporis membrorum amputatione salutem suam redimere iussit. Alarichus vbi Attalum non facilè vel sibi vel necessariis aliis parère animaduertit d, ab Honorio sibi metuens, clàm cum eo conditionibus acceptis, de reconciliatione pactus est. Atque omnibus ad vrbem Rauennam congregatis, Alarichus Attalo persuasit, vt imperij insignia, ducésque eius ciugulum quisque deponetent. Honorius omnibus veniam dedit, ita vt quisque quem antea habuisset honorem obtineret, & dignitatem e. Attalus ad infima tribunalis subsellia positus, vbi se Honorij potestati permisit, postea duobus tantum digitis ei amputatis f, in Liparam insulam deportatus: g Adaulphus à familiari quodam suo ense postremò necatus est h. Alaricus autem non multo pòst Alpibus (locus is circiter sexaginta stadia à Rauenna est situs) occupans, de pace cum Imperatore egit i. Et Sarus quidam, qui post Stilicoonem

† *Ad reliquas imperij Rom. clades accessit, quod Gildo comes Aphricæ Theodosio defuncto, Libyam, & bonam Aphricæ partem per tyrannidem occupauit. De quo in fine huius libri annotatio reperitur.*

* *Attalus Gotthorum instinctu denuò in Galliis tyrannidem arripuit, Qui deinde à Gotthis ipsis captus, Constantio deditus, & ab Honorio Romæ in triumpho ante currum ductus, in Liparámque deportatus est.*

i Sarus præfectus militum Alarichum prælio vincit & Rauenna eiicit. Prima direptio vrbis Rom. à Gotthis facta, An Christi. 412. & hoc ad finem huius lib. ex Procopio annotatio Baptista egnatij reperitur. D

Dum hæc aguntur in rebus terribilis de occidente rumor affertur, obsideri Romam, & auro salutem ciuium redimi, spoliatósque rursum cruciari, vt post substantiam vitam quoque amitterent. Itaret vox, & singultus intercipiunt verba dictantis. Capitur vrbs, qua totum cepit orbem. Imo fame perüt antè quàm gladio. Et vix pauci qui caperentur, inuenti sunt. Ad nefandos cibos erupit esurientium rabies: & sua inuicem membra laniarunt, dum mater non parcit lactanti infantiæ, & recipit vtero, quem paulo antè effuderat.

Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet, aut possit lachrymis æquare dolorem?
Vrbs antiqua ruit, multos dominata per annos.

Hieron ad Principiam.

y ὡς ἄν συμμάχοις τυχάνων.
z Portus Rom. capitur.
a Attalus imperator creatur.
b Adaulphus equitum domesticorum præfectus.
† Quos domesticos vocant. Sozom.
c Attalus ab Honorio ad imperij societatem inuitatus, insolentissimum dat responsum.
d Alarichus sibi Honorium reconciliat.
† n Attalus & duces eius se Honorio dedunt. Sozo. li. 9. c. 8.
f Attali exilium.
Adaulphi cædes. Nā apud Barcinonem ſtande fuorū occisus est. Paul. Diac.
g Id aliquanto post factum etiam iterum rebellasset.
h Alarichus denuò cum Honorio transigit.

præfecti militaris dignitatem ab Honorio acceperat, in arte bellica summè exercitatus, & Alaricho ipso propter priores inimicitias suspectus, quod minimè sibi bono futora esse pacta inter Romanos & Gotthos fœdera arbitraretur, circiter trecentos sui studiosos viros fortissimos secum habens, subitò Alaricum aggressus, non paucos ex militibus eius occidit: & victoria in prælio potitus, Rauenna eos eiecit k. Eam ob rem Alarichus ira percitus, Roma obsessa, proditione eam cepit: suósque Romanorum opes quantum possent diripere, & domos expilare, atque vni solum l, in quo apostoli Petri tumultus est, templo, quod ingens & amplum est, parcere iussit. Quæ res in causa fuit, ne Roma omnis funditùs interiret. Quum enim eò propter timorem quamplurimi confluxissent, ob Apostoli reuerentiam seruati, vrbem denuò ædificiis restaurarunt m. Ille porrò quum Campaniam vastaret, morbo interiit. Et cum barbaris pace facta Honorius, vt Romam molta perpessam mala, communiter cum aliis incolerent, eis permisit: eamque rem manu simul & ore magnopere applaudens comprobauit. n In eo bello mulier quædam maximum exhibuit pudicitiæ specimen. Quòd nanque & ætatis flore & formæ venustate præstaret, ex Alarichi militibus iuuenis quidam pulchritudine eius, quum eam vidisset, captus, ad concubitum eam pertrahebat. Quum autem illa piaculum id aduersaretur, miles ense stricto mortem ei minatus, veluti cum amore concertans, per misericordiam summum tantum collum vulnerauit. Illa vetò cruore diffluens, iugulum ferro subdidit: me- C lius sibi esse rata, vt cum pudica mente mortem oppeteret, quàm cum viro alio concumberet. Et postquam ferocius etiam barbarus illam aggressus est, plurimúmque eam oppugnando nihil egit, ad castitatem eius cōsternatus, in Apostolicum diui Petri templum eam duxit, ecclesiæque custodibus commendauit, sex illis aureis nummis datis, vt puellam viro suo conseruarēt. Tales calamitates in Oriente atque Occideote, tum Dei, vt opinor, ira accidere.

n Miles barbarus castitatem eius admiratus, mulierem seruauit & honorauit.

De multis, quæ vrbi acciderunt, malis: & admirandis prodigiis in cælo, terra, & mari editis: & vt omnes qui chrysostomo aduersati fuerant, malè perierint. cap. 36.

Tanta enim eo tempore hominum cędes facta est, quantam ætas nulla à seculo condito nouit. Eam porrò cladem stella illa gladij formam referens, obscurè portendit. Non etenim milites tantum interiere, neque in aliqua orbis parte mala hæc cōstitere, sed omne genus hominum cōcisum est, & tota prope periit Europa. Asiæ quoque pars non exigua attrita est, plurima item Libyæ, potissimum verò quæ Romanis tributaria & subiecta fuit. † Interitus nāque multitudinē hostilis barbarorum demetuit ensis. Reliquā autē fames & pestilentiæ, necnon agrestiū ferarū greges absumpsere. Præterea mot* terræ ingētes, funditùs vrbes & domos euertē-

k Alarichus Romam capit & diripit.
l Templo diui Petri, & qui ad id confugissent, parcere milites iubet.
m Alarici mors.
Honorius barbaris Romam incolere permisit.
Alarichus Gallam Placidiam Honorij sororē Romæ captam, Adaulpho vxorē dedit: quæ blāditiis suis apud maritum effecit, vt vltrò ipse à Romanis pacem peteret. Diac. in direptione vrbis formīna pudicissima mori maluit, quàm militi constuprari.
Totius orbis clades tanta prodigiosa stella prædicta.
† τῆς φθοράς ἀπάντων
Tempestatis eius clades.
Bella,

*Fames. Pestis Terraemotus. Chasmata. Eluuiones. Exustiones. * τάφος αὐτοσχέδιος.*

tes permultos ineuitabile exitium cooiecere. Multis etiam in locis terra hiatibus rupta, sepulchrum iocolis * extèmporaneum spontaneúmque facta. Insuper aquarum pluuialium illuuiones, & apud alios flammeę siccitates, apud quosdam fulmina coniecta, variam & insustentabilem edidere calamitatem. Quinetiam pluribus in locis grando saxis manuariis maior, & circiter octunatum librarum pondus trahens, deferri visa est. Denique niuium vis & frigoris immanitas, quos plagæ aliæ non præripuerant, occupatos extinxere. Quæ omnia euidenter satis diuinam deprædicatuot indignationem. De quibus singillatim commemorare, supra vires hominis fuerit *b*. Tum verò tantum etiam solis deliquium fuit *c*, vt stellæ etiam medio die refulserint, quod deinde tanta siccitas est subsecuta, vt more iosolito multi mortales, & alia etiam animalia interierint. Cùm autem sol defecit, fulgor F quidam simul in cœlo apparuit *d* coni siue metę speciem gerens: quem ineruditi quidam cometam crinitamque stellam esse duxerunt. Nihil enim, quæ io eo visa sunt, cometę simile fuit. Nec fulgor is in comam abiit, neque stellæ prorsus speciem retulit: sed veluti lucernę cuiusdam magnæ flamma per seipsam substitere visa est: nec radij eius aliqui stellæ cuiusquam formam subiere. Ipso quoque motu variauit. Nam ea parte qua sol per æquinoctium oritur, fulgor is moueri cœpit: & inde iuxta eam quæ in Vrsæ cauda sita est stellam vltimam sensim euadens, ad Occideotem cursum tenuit. Postquam autem cœlum est dimensus, motu suo quatuor mensibus longius perfecto, disparuit. Vertex eius aliquando quidem io magoam & acutam longitudinem abiit, vt coni rationem excederet: noonunquam autem ad mensuram illius contractus est. Alia G quoque monstrosa præbuit spectacula, qoibus à natura solitarum apparitioonum discessit. Videri autem cœpit ab æstate media, ferè vsque ad autumni finem. Id ipsum quoque miraculum ingentium bellorum, & incredibilis hominum interitus indicium fuit. Deinceps verò terræmotus esse cœperant, qui non facilè cum eis qui antea extiterant, conferri possent. Cum terræ motibus igois quoque cœlo quasi rupto delapsus, salutis spem omnem præcidit: cladem tamē hominibus non intulit. Diuina namque benignitas vento vehemeoti demisso, & igne vndequaque prouoluto, in mare eum abiecit. Videre tū erat spectaculum oouum, fluctus ipsos perinde atque regiones quasdam marinas plurimùm igni ardere, quoad vsque flamma prorsus in vndis extincta est. Cùm in multis terræ locis tanti essent terræmotus, laquearia & tecta ædium, à seipsis ita magno cum sonitu & fragore dirimi visa sunt, vt qui intus in domibus erant, *a* clarè oculis cœlum conspicerent. Et post eiusmodi rupturam ita rursum sunt inter se aptè coniuncta, vt nemini tam nouæ rei significationem aliqoā præberent *b*. Idem etiam io oauibus & domorū pauimentis, multis io locis accidit. Quędam námque granaria in partibus ioferioribus habitantes, frumento confertim & subitò in eos per rimas patentes effuso suffocarunt, solúmq; ipsum tam commodè compactum reddiderunt, vt homines addubitarent, vode frumētum illud quod

Grando max. Vis niuium. Eclipsis solis. Siccitas summa.

Stella in cælo medio die visa. Fulgor coni forma in cælo apparens.

Terræ motus grauissimi. Ignis cælestis in terram delapsus. Idem in mare coniectus. Mare ardens. In terræmotu tecta & pauimenta domorum derepentè rupta, & rursum coniuncta sunt.

a itaque intra tecta ab hominibus cælum visum.

b in nauibus idem quod in domibus factum.

c Theologicū de prodigiosis casibus iudicium.

E cædem talem patratur, profluxerit. Ad hæc, alia quoque eius generis mala rum nouo prorsus modo extitere, quæ satis ostenderunt, non naturali aliqua ratione hæc, sicuti Græcæ superstitionis sectatores delirantes dicuot, prouenire *d*, sed diuinæ indignationis flagella ea hominibus immitti. Multi certè quidem eo tempore visum est, irato ea Deo accidisse, propter tam apertam, quæ maximo illi ecclesiæ luminari Ioanni illata est, iniuriam. * Siquidem & imperatoris coniugem Eudoxiam tum vita excedere contigit, vermibus escam factam. *e* Et vrnam, cui imposita est, moueri cernere erat: Deo videlicet eum, qui per illam in ecclesia concitatus fuerat, motum ostendente. Et Theophilus paulo pòst laterum morbo correptus interiit. Atsacius etiam, quemadmodum à me dictum est, paruo intercedente tempore fatis concessit. Et Cyrinos Chalcedonis episcopus, ex eo casu quo in pede circumuētus est, † vtroque crure diffecto, miserabiliter vita est defunctus. Et alij aliter vitam finiere. Antiochus & Seuerianus sectatorésque eorum malè quoque diem suum obiere. Deo ab ipsis pœnam sumente, propter sacra (proh dolor) iniquè prodita. Inter homines quoque esse imperator Arcadius breui desiit. Verùm Ioannis primùm, deinde etiam Arcadij obitu exposito, vnà cum vtriusque fine, decimo tertio quoque historiæ huius libro, Deo adiuoante imponam finem.

d Flagella Dei homines castigantia.

Deus sanctorum suorum iniurias vindicat.

** Soc. lib. 6. cap 19. hæc exēpla occulto Dei iudicio indicād. permittis.*

e Eudoxiæ vrna moueri visa.

Eudoxiæ mors. Theophili. Arsacij. Cyrini.

† Sozo lib. 8. cap. 27.

Antiochi. Seueriani. Arcadij. Ioannis Chrysostomi.

De vlteriore exilio Chrysostomi, librisque eius: & vt vita hac relicta, ad Deum migrauerit.

Cap. 37.

G Cucusi Ioannes quum esset, ab Adulphio episcopo benignè exceptus atque tractatus est. Atque ibi multos quidem pane, plurimos verò diuino verbo, quod verè corda confirmat, & mentes illustrat, pauit. Permultos verò etiam vtiles atque oecessarios libros composuit. Nullæ enim quæ ei accedère ærumnæ linguam eius, fluminis instar fluentem, cohibere potuerunt. De patientia quoque, & de eo quòd non solùm nos ad socordiam ooo dare, verumetiam in rebus duris non offendi debeamus, non paoca cōscripsit. Plurimas etiam tum ad sanctam Olympiadem epistolas dedit. Vniuersæ hæ quindecim sunt, mirificam patientiæ gratiā complectentes. In quibus solum peccatum esse, ad quod exhorrescere nos conueniat, dicit. Ærumnas etiā quas in itinere perpulit, in eis commemorat: & vt † eā H à desperatione reuocatā, ad spem bonam futuri congressus erexerit: atque vt feruente maximè æstate iter faciens, cum vehementissima febri sit colluctatus, scribit. Refert insuper stomachi ipsius vitia: & improbum, qui virum iustū in exiliū abduxit, Gallum: necnoo diuersoriorum mansionúmque

Acta & scripta Ioannis quæ Cucusi edidit.

Epistolarum carā summa.

Epistola eius ad Olympiadem.

Ad solū peccatum exhorrescendum.

† ὡς ἀθυμήσαν ἀπελπιστομένος ἐκ ἀνέλπιστον τὴν εἰσαῦθις ἐντυχίαν ποιεῖται. Potest hoc etiā de congressu in futuro seculo intelligi.

§ Tu tibi persuade, præter culpam ac peccatum, homini accidere nihil posse, quod sit horribile, aut pertimescendum. Cicero. Scimus ea mente, quam ratio & veritas præscribit, vt nihil in vita nobis præstandum, præter culpam, putemus: eâque quam careamus, omnia humana placatè & moderatè feramus. Idem.

§

mãsionumque incommoditatem, ministrorum inopiam, rerum necessariarum penuriam, item quod medicum non habuerit, & de Isaurorum terrore. Quemadmodum etiam * monachi aduersus eum furentes, domicilium eius incendere voluerint: & quomodo rebus eius in itinere cóploratis, non solùm ipsi eius miserti non sint, sed etiam misericordiam aliorum, extrema omnia comminati, impedierint. De via denique queritur, vtpote ardua, lapidosa, difficili, & molesta, quam ob caosam beatam illam fœminam rogat, vt in orationibus suis illa meditetur, ne longior eius fiat profectio, sexcentis exiliis laborem itineris faciendi grauiorem sibi esse dicens. Hæc omnia, atque alia hisce similia epistolæ istæ, & aliæ præterea ad episcopum Cyriacũ datæ, complectuntur. Porrò quum ei aduersarij, quòd Cucusi maneret, inuiderent, Arabissum abductus est. Ductoribus enim eius hoc studio fuit, vt transitione frequenti labefactatus ille, vitam miserè finiret. Sed enim quo pluribus obiectus est erumnis, eo casibus omnibus propter sanctiorem philosophiam superior fuit, splendidúsque refulsit: quemadmodum in igne flamma, si materiam copiosiorem sibi iniectam habeat. a Inde verò Pityuntem (ita enim mandatũ fuerat) ductus est. Oppidum id est grauis solitudinis, ad finem Pontici maris situm, sæuissimis barbaris conterminum. Eò quum duceretur, & iam ad Deum migraturus esset, noctu ei oranti, qui vitæ eius duces fuerant, & Petrus & Ioannes assistẽtes, perquàm amicè cum eo sont colloquuti: eique quum aduersus dæmones victoriam, tum postremò migrationem ad Deum, & quæ eum exceptura essent bonorum perceptionem cum lætitia annunciarunt. Dein † cœlesti & ineffabili eum esca pauerunt: ex quo tempore nihil postea cibi sumpsit. Dicta hæc ab eis sunt, quibus ille ea secum versantibus concredidit. Hinc etiam ille ad maiora progressus est certamina. Illi porrò quibus magnus vir ducendus commissus fuerat, magis itineribus proficiscebantur, aliquando immensis pluuiis exundantibus, aliquando solis radiis maximè vrentibus. Merces enim eorum crudelitati in illo exercendæ, maiorum dignitatum honores, proposita fuerat. Cæterùm Pityuntem videre non potuit, sicuti Epiphanij vaticinium prædixerat. Ad Comanenos autem Armeniæ quum venisset, ad tẽplum Basilicis martyris ductus est, qui episcopus fuisse, & sub Maximino Nicomediæ martyrij certamen obiisse dicitur. Ibi in somnis ei apparens martyr: Bono, inquit, animo esto, Ioannes frater, vtrunque crastina dies coniunget. Ille etiam custodi templi vt locum Ioanni pararet, præcepit. Ex eo loco cum triginta stadiorũ iter confecissent, præter opinionem recta via excidentes, errabundi ad martyris ædem reuersi

Fortasse pro pro monachis, legendum monomachi: hoc est gladiatores, vt milites intelligantur, qui eum in exilium abduxerunt.

Epistolæ Ioannis ad Cyriacum episcopũ.

Ioannes Arabissum abductus. Rebus aduersis Ioannes magis ac magis enituit.

a idẽ pityuntem duci iussus.

Morituro Ioãni Petrus & Ioannes apostoli apparuerunt.

Idem eum cœlesti cibo pauerunt.

† τροφῇ ὑρανίᾳ καὶ ἀπορρήτῳ τοῦτον ἔθρεψαν. (Greek margin note, approximate reading)

Basiliscus martyr apud comanenos.

Idem Ioanni in somnis apparet.

Perceptio Eucharistiæ ante obitum.

* *plin lib. 6. cap. 5. de regione Colchica: In intimo eo tractu Pityus oppidum opulentissimum ab Heniochis direptum est.*

† *Comana oppidum est Cappadociæ: plin. lib. 6. cap. 3. Secundum Strabonem lib. 12. in conuallibus Antitauri. Comanensium mentio est l. quum antea. C. de agric. & censit. lib 11.*

A sunt. Itaque cum res suas disposuisset, linguam ad docendum mouisset, lætius se ita vt calceos quoque indueret, vestibus suis ornasset, & a per communionem diuinam sanctificationem percepisset: Gloria tibi, inquit, Domine de rebus omnibus. Et seipso signo crucis, sub qua vixerat, obsignato, beatam illam ingressus est profectionem, cum Christo viuens & regnans, pro quo labores longos pertulit, suo quidem nomine per migrationem talem fœlix & beatus, eis autem qui eum cognouerunt, & vel mediocriter mellitam eius doctrinam degustarunt, deplorandus. Obitus eius in eam diem incidit, qua viuificæ Crucis exaltationem celebramus, Septẽbris mensis decimamquartam. Sic enim conueniebat, eum qui vitam omnem sub cruce transegerat, & gloriam non in alia re quam in cruce Christi collucauerat, festo ipsius die, quem ex B materia ista acceptum circumferebat cinerem, deponere, atque ad Deum in sublime ferri & exaltari. Eò verò tum innumerabilis propè viuẽtium virorum & fœminarum multitudo ex Syria, Cilicia, Ponto & Armenia cõfluxit: qui postquam eum piis manibus propè Basiliscum martyrem sepelierunt, rursum inde abierunt.

a τῶν θείων κοινωνήσας ἁγιασμάτων.

signaculum Crucis.

Ioannes in die exaltationis sanctæ crucis moritur.

De obitu Imperatoris Arcadij. cap. 38.

POst Ioannis mortem, Arcadius quoque anno tertio defunctus est, sicuti & antea coniunx eius Eudoxia. Imperij successorem is fi- C lium Theodosium reliquit: iampridem à lacte remotum. Reliquit etiam filias, Pulcheriam, Arcadiam, & Marinam, admodum teneras, quæ in virginitate cœlibes permansere. Dehinc multo pòst Honorius quoque Romæ hydrope periit, sororis suæ Gallæ Placidiæ & Constantij filium Valentinianum tertium, & filiam eiusdem Honoriam, post se in ea vrbe relinquens. Arcadius ante finem vitæ, Deo chari hominis opinionẽ, talem ob causam obtinuit. Ædes quædam Cõstãtinopoli est maxima & pulcberrima, Καρύαι, hoc est nucem, eam incolæ nominant, quòd in ea media nux arbor, spectaculum non contemnendum, stetit: ex qua arbore Acacium martyrem suspensum, martyrium suum peregisse fe- D runt. Propter hanc ædem alia precatoria domus contiguè exstructa est, ad quam spectandam Arcadius venit: precibusque in ea peractis, inde * abscessit. Concurrit ad locum eum, ad imperatorem vidẽdum, multitudo innumerabilis, & plena erant foris hominibus loca omnia. Simulátque verò imperator paululum est progressus, confestim maxima illa ædes funditùs diruta cõcidit, ita vt neminem detrimento aliquo afficeret. Itaque clamor statim exortus est, imperatoris precibus cunctos præsenti exitio esse liberatos. Atque hoc sic actum. Mortuus est autem Arcadius, quum octennis filius eius Theodosius esset. Vnà cum patre is tredecim, solus autem quatuordecim imperauit annos. Quos annos etiam tredecimus hic liber continet: quum à mundo condito quinquies * millesimus nongentesimus vigesimustertius: à natiuitate verò Domini quadringẽtesimus decimus octauus ageretur annus.

Arcadij mors. Arcadij liberi.

Item Honorij, qui sedecimo post Arcadiũ mortuus est anno.

Arcadius sãctitatis famã obtinuit.

Accacius martyr.

Constantinopoli domus quædam postquam ex ea progressus est Arcadius, sine detrimento vllo hominũ corruit.

Libri istius anni.

Secũdum neotericos. 4388.

HISTORIA GILDONIS tyranni Aphricani.

Gildo secundum duos in Europa tyrannos, Maximum & Eugenium. quos ope diuina Theodosius magnus oppressit, eo mortuo, in Aphrica tyrannidem inuasit: eandemque ita saeua dominatione obtinuit per annos duodecim, vt vrbem Romam, quòd ex Libya frumentum eò exportari non pateretur, annonae charitate & fame affligeret. Libyam sibi ab eo ademptam, Roma apud Claudianum hisce queritur versibus:

Hanc quoque nunc Gildo rapuit: sub fine cadentis
Autumni, pauido metimur carula voto.
Puppis si qua venit, si quid fortasse potentò
Vel pudor extorsit domino, vel praeda reliquit,
Pascimur arbitrio Mauri: nec debita reddi,
Sed sua concedi iactat, gaudétque diurnos
Vt famula praebere cibos, vitamque famémque
Librat barbarico fastu, vulgique superbit
Fletibus, & tanta suspendit fata ruinae.
Romuleas vendit segetes, & possidet arua.
Vulneribus quaesita meis —— Et rursum:
——Iam solis habena.
Bissenas torquent hyemes, ceruicibus ex quo
Haeret triste iugum, nostris iam luctibus ille
Consenuit, regnúmque sibi tot vendicat annis.

Quo minus autem hunc armis Romani imperatores Arcadius & Honorius, quos ille propter iuuenilem eorum aetatem contemnebat, vindicarent, Barbarorum in vtrúnque & Orientale & Occidentale imperium excursiones, & Attali tyrannis impedimento fuere. Habuit Gildo fratrem Macezerem, egregiè fidem Romanis praestantem. Huius filios eam ob causam per parricidium ille crudelissimè necauit. Honorius tandem Macezerem contra fratrem cum copiis misit. Qui cum quinque millibus armatorum Gildonis exercitum ingentem vicit atque fugauit. Gildonis ex fuga retracti gula, velo nautico fracta. De expeditione Macezeris, & victoria, atque de parricidio Gildonis, apud eundem Claudianum, historicum potius hac in parte quàm poëtam, in consilio imperatoris Honorij ita agitur.

Est illi patribus, sed non & moribus iisdem,
Macezer, fugiens qui dira piacula fratris,
Spésque suas, vitámque tuo commisit asylo.
Hunc vbi tentatis frustrà mactare nequiuit
Insidiis, patrias in pignora contulit iras:
Quósque manu pueros paruos gestauerat vnà
Occidit iuuenes, inhumatáque corpora vulgò
Dispulit, & tumulo cognatas arcuit vmbras.
Naturámque simul, fratrémque hominémque cruentus
Exuit, & tenuem cassis inuidit harenam.

E
Nunc quoque, nunc Gildo, tanto quem funere mersit:
Nunc doleat venisse ducem, sesique minorem
Supplicibus sentiat esse suis quem sede fugauit,
Nunc praeceps fugiat: fregit quem clade, tremiscat:
Agnoscátque suum, trahitur dum victima, fratrem.
Haec, ita vt Claudianus scribit acta. Postremóque:
Tertius occubuit nati virtute tyrannus.

HISTORIA ALARICHI, QVOmodo is primùm cum Gotthis suis vrbem Romam ceperit, & diripuerit.

F *Obsiderat Romam Alarichus iam biennium nec Honorius, qui Rauennae desidebat, aut ferre suppetias vrbi poterat, aut audebat. Nam quum nihil minus quàm de vrbis eius salute solicitus esset, Stilicone interfecto, ducē exercitus idoneum minimè praefecerat, qui rem tum aduersus Gotthos rectè administraret, vnde Gotthis obsidēda vrbis cogitatio, Romano milite vel dilapso, vel segniter rem gerente. Verùm eam frustra obsessam, cum expugnare vi non posset, ad dolum hostis barbarus vertitur. Profectionem in patriam simulat, trecentósque iuuenes* G *corporis & animi vi praestantes deligit, quos Romanis principibus dono det, instructos prius vt omni obsequio dominos suos demererentur: & ad certum diem circa meridiem, quum Romani principes somno vel ocio vacarent, ad portam Asinariam aduolent: interfectísque improuiso insultu custodibus, portam sibi praesto futuro aperiant.*

Interea Gotthi quum reditum, alia atque alia deesse sibi simulantes, differrent, trecenti illi iuuenes occasione egregiè vsi, portam constituto die suis aperiunt & intromissus Gotthus, maiore ignominia quàm damno vrbem H *omnem populatur. Sunt qui Probae illustris foeminae & opulentissimae opera patefactam Gotthis portam existiment, quum plebem Rom. passim fame & morbis pecudum more cadentem miseraretur. Duo sunt cognitu non indigna. vnum, edictum ab Alaricho fuisse, vt quicunque in templa diuorum confugerent, praecipuè Petri & Pauli, his nulla vis inferretur: quod & summa fide seruatum. Alterum, quod quum renūciatum Honorio esset Romam periisse, de pugnaci ille Gallo, cui nomen Roma erat, significatum sibi esse crediderit, quo eum paulo antè festiuissimè luserat. Adeò socordis ingenij princeps, nec quicquam omnino paternae & auitae virtutis referens fuit. Quod & Arcadio fratri eius vitio datum. Nam Eudoxiae vxoris addictus, cùm alia improbè fecit, tum Ioannem Chrysostomum, antistitem sanctitatis & eruditionis egregiae, plus aequo vxori inseruiens, in exilium egit.*

ECCLESIASTICÆ HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS DECIMVSQVARTVS.

De imperio Theodosij iunioris, vt id à tutore Isdigerde Persarum rege sit administratum, rebus plerisque omnibus ab Anthemio, cui Troilus sophista familiaris fuit, gestis.

CAPVT I.

Arcadius filio Theodosio curatorem testamento designauit Isdigerdem Persarũ regem.

IOANNES igitur, aurea lingua vir, labore certaminũ pro christo obitorum veluti aurum obryzum ad summum per exploratonẽ probatus, ad hunc modũ vita est defunctus. Post hũc & imperator Arcadius mortuus est, adolescentulo admodum Theodosio filio, octauum videlicet ingresso annũ, relicto qui cum trimulus esset, mater quoq; eum relinquens, ad futuras transiit† pœnas. Arcadius porrò, puero ne quid contingeret metuens, ante mortem Isdigerdem Persarum regẽ curatorem eius, & simul imperij, donec ille in virum coaderet, testamento instituit. Quod vbi Isdigerdes cognouit, re ea minimè neglecta, nouum quoddam admirãdæ virtutis exhibuit specimen, Pace nanque prolixa, centum aurorum induciis cum Romanis initis, imperium Theodosio, quo minus periclitaretur, conseruauit: & Antiochum quendam, virum admirandum & præclarum, delectum veluti tutorem & pædagogom, ad eum, cum literis in hæc verba ad senatum Romanum conceptis, misit. Quum Arcadius imperator vester me filij sui curatorem instituerit, qui officio meo fungatur, virum istò misi. Ne quis igitur puero insidias struere audeat, ne bellum ipse implacabile aduersus Romanos moueam. Et Antiochus vbi Constantinopolim venit, puerum ita vt imperatorem decet, educauit: illud prouidens & curans, vt simul puer & magnificẽtiam in publicum progressus retineret, & rebus bellicis optimus esset. Quum autem quadriennium cum eo fuisset, discessit. Rerum autem omniũ administratio Anthemio præfecto commissa est: qui ex filio nepos eius Philippi fuit, qui Paulo Constantinopolitano episcopo eiecto, væsanum Macedonium pro eo in ecclesiã induxit, sicuti libro decimo diximus. Anthemius iste mœnia Constantinopolis demolitus, pomœria vrbis prolaturus, latericio ingenti qui nunc cernitur muro eã circumdedit. opere eo per menses duos magna & ferè incredibili celeritate confecto. Et quum prudentia multos antecelluit, tum incõsultò nihil sibi agendum duxit. At cum multis quidem ille aliis de rebus gerendis consilia cõmunicauit: Troilo tamen sophista familiariter maximè vsus est: in quo, præter cæteras virtutes, prudentia etiam A quædam reipublicæ administrandæ Anthemij æmula fuit. Illud sanè animaduertẽdum, Anthemiũ imperatoris iussu, vnà cum Cyro præfecto vrbi longo pòst tempore vrbis mœnia construxisse. De Antiocho & Anthemio imperatoris pædagogis hæc dicta sufficiant.

† Sixes.

Inducia centum annorum inter Roman. & Pers.

Antiochus delegatus ab Isdigerde Theodosij tutore.

Educatio pueri imperialis

Anthemius Orientalis imperij administrator.

Latericius murus vrbis Constantinopolitanæ ab Anthemio celerrimè extructus.

Troilus sophista Anthemij familiaris.

Cyrus præfectus vrbi.

De vita, institutione, administrationéque rerum publicarum. item de diuina pietate & virtute Pulcheriæ, sororis Theodosij imperatoris, Caput 2.

PRouidentia autem diuina, illud præcipuè curans, vt pius maximè Theodosius imperator fieret, alium quoque tutorem germanũ magis, imperio eius præfecit: Pulcheriam nimirum sororem, quæ à prima statim ætate ita sapuit, vt virtute & ciuili prudentia eis non cederet, qui B in his rebus maximè excellunt. Vnde colligere satis possumus, Principibus ad salutem, solam satis veriorem esse pietatem: sicuti contrà, absq; illa nihil prosunt exercitus, equi, satellites, copiarum vis, virorúmque innumérabiles, copiæ, aurum item, & argentum, plurima terræ iugera, & quicunque alius præterea est apparatus. Etenim ipsa nondum quindecim nata annos, sapiẽtiorem diuiniorémque quàm ætas ferret, obtinuit mentem. Et primùm quidem virginitatem se per vitam omnem conseruaturam esse Deo vouit: deinde vt idem facerent sorores, eis quoque persuasit, ne † æmulationem atque contentionem in imperialem aulam induceret. Quare C omnem insidiarum occasionem præcîdit. Sederũ quum consilium decretúmque suũ pignore aliquo stabiliendum esse putaret, Deo ipsi, sacro sacerdotum ordini, & subditis ciuibus, certum sententiæ suæ testimonium exhibuit. Nam admirandum quoddam incredibili pulchritudine ornamentum, ex auro & preciosis lapillis confectum, in sacræ mẽsæ formam redactã, pro virginitate sua, fratrísque imperio, catholicæ Constantinopolitanæ ecclesiæ dedicauit, * in corona quadranguli eius, consilio causáque cõsectationis eiusmodi, nouis quibusdam literis insculpta. Itaque vbi pro virili sua natura Imperij curam suscepit, quàm optimè, ita vt cõuenit, D cum ingẽti decore rem Romanam administrauit: quàm celerrimè de rebus agendis consultauit, simúlque eas in scriptum retulit. Nam & in scribendo, & in dicendo, summopere est exercitata, sermone vtroque, Latino scilicet & Greco. Et quæ ipsa agebat, perinde atque à fratre constituta essent, in illum retulit. Illud plurimùm curauit, vt in imperatoriis artibus is educaretur, atque disciplinis ætati cuique conuenien-

Deus tutelæ sorori. Pulcheria Theodosiũ commisit.

Eximia Pulcheriæ laus.

Imperia per pietatem potissimùm consistunt.

Votum virginitatis perpetuæ.

† Per suas scilicet aut sororum suarum nuptias. Sozo.

Donarium preciosissimum Pulcheria templo Constantitano dicat.

** ἐπὶ τῶ στεφανῳ τῆ τετραγώνε ταύτης. Niceph. ἐπὶ τῦ μετώπου τῆς τραπέζης, in fronte mensæ. Sozo. lib. 9. cap. 1.*

Educatio & institutio principis Christiani.

tibus instrueretur. Ita ille rem militaré & equestrem, ab eis qui rerum talium accuratè periti erant, didicit. Vt autem in publicis progressibus quouis tempore, ita vt imperatorem decet, magnificus esset & splendidus, ab ipsa edoctus est: quemadmodum scilicet vestem sibiipsi circumdare, quo modo considere, incedere, & risum moderari deberet: vt in rebus quibusq; se, prout tempus ferret, vel placidum vel terribilé exhiberet, & commodú audiendis supplicantium precibus præberet. Potissimùm verò eum docuit iustitiam & veram pietatem, sicuti conuenit, colere, precari cótinenter, templa adire frequéter, ædes sacras Deo constructas vasis, donatus & ornamentis locupletare: sacerdotum ordinem, simúlque viros bonos, qui Christianorum legibus optimè viuerent, plurimi facere. Hæc eius erant institutiones.

Summa pulcheria principis religiosissima laudes.

Quinetiam nonnullis religionem adulterinis dogmatibus, nouísque rebus deprauare conantibus, vt firmiter illa in statu suo permaneret, ipsa quoque effecit. Et quo minus eo tempore noua quæpiam hæresis ecclesiam inuaserit, in causa ipsa maximè fuit: quemadmodú suo loco historia ostendet. Et quia ardenti animo diuinú numen coluit, non facilè quispiam enumerare possit, quæ illa sacra templa magnificè excitarit, quæve Dei amantium virorum domicilia atque monachorum cœnobia construxerit, perpetuas in ea impensas, & res omnes eorum qui in eis pietati vacarent necessarias constituens. Ex multis verò pauca quædam, quæ vim temporum superarunt, id iudicabunt. Opus enim eius est sacrum Dei genetricis templum, quod Blachernæ dicitur, dignum ipsa illa Verbi matre, quod inhabitaret, iudicatum domicilium: sicuti filio eius, quod Sapientiæ vocatur. Cuius diuinum tumulum, & sepulchrales fascias inuentas, cum veneratione maxima ibi reposuit. Templum item, quod τῶν ὁδηγῶν, hoc est, viæ ducum cognomine clarum est, in quo diuinam illius imaginē, quam Lucas apostolus in tabula depictam reliquit, sacrúmque † pensum, & Seruatoris ipsius fascias, perinde atque thesaurum, quem ad eum Eudocia Augusta, quum Hierosolyma profecta est misit, seruandas curauit. Præterea & sacrum in * fabrorum foro delubrum, cui † sancti sepulchri nomen est. Vtraque verò hæc fana pulchritudine simul & amplitudine ambitiosa, magnificè sunt constructa. Deus sanè fœminā eam propter vitæ institutum charam habens, preces eius exaudiuit, & in rebus agendis sæpe ei apparuit. Et vt mihi quidem videtur, † amorem Dei homines non cósequuntur, nisi seipsos idoneos factis ipsis præbeant. Ad eundem etiam modum sorores institutæ, eadem studia erga sacerdotes, erga templa, præterea erga egenos, mendicos, & aduenas liberaliter præstitere. Vita quotidiana, instituta, atque progressus, noui omnibus fuere. Diu noctúque hymnis laudibúsque Deú celebrarunt. Ocium sacram telam texentes, & id genus opus facientes, vitarunt. Institutú nanque, propter quod virginitatem erant cóplexæ, nó decere ignauiam existimarunt. Proinde vitia eiusmodi, & reliquam imperialem consuetudinem à vita sua repulerunt. Itaque factú, vt quòd Deus eis propitius esset, domus earum rectè administraretur, ætásque imperatoris optata caperet incremēta: & aduersariorū insidiæ, bellàque orta, omnia sua sponte, Deo adiuuante, subluerentur: & imperator ipse in dies rebus bonis accumulatus, laudatis sororis consiliis, veluti vera effigies & statua in optimi imperij formam expulita esset.

Opera pietatis eiusdem.
Templa & sacræ ædes à Pulcheria cōstructa.
Blacherna.
Tumulus virginis matris, & alia eiusdem generis reliquiæ.
Imago eiusdē à diuo Luca picta.
Via ducum.
† ἄτρακτον, τὸ τι θεῖον ἐκείνης γάλα.
* τῶν χαλκοπρατείων.
† ἁγία σορός
† θεοφιλίαν.
Virtutes sororum Pulcheriæ.
Ocii fuga.
Theodosius Christianissimi principis exemplum.

De virtute, quam à puero imbibit, Theodosij: & de moribus, beneficētia, placabilitate, & de insigni religione & pietate eius. *Caput 3.*

VErùm res quoque eius, sine dispendio & iactura, silentio committere non possumus, non omnibus protsus notas. Primùm nanque ita vt imperatorē oportet institutus atque educatus, nullum de se ignauiæ & molliciei indiciū præbuit: sed ita quum nostrarum, tum earū quæ supra nos sunt rerum peritus fuit: vt qui cum eo colloquerentur, humanæ mentis captum eum exuperare iudicarent. Adeò etiam fortis & laborum patiens, vt facilè vicissitudinem & mutationem temporū sustineret, cúmque æstu iuxtà & frigore cócertaret. Ieiunio frequenti se assuefecit, & maximè quarto hebdomadis, & eo qui Parasceues nomen sortitus est, die: Christianismum ad summum excolere volens. Atque vt aula eius imperialis re nulla ab asceterio differret, sedulò curauit. Manè consurgens, hymnos Deo cum sororibus alternis cecinit, & spiritus verba semper in ore habuit. Cum episcopis & sacerdotibus congressus, obscuros locos & † nodos scripturarum, haud aliter quàm si sacris ipse initiatus esset, explicuit. Sacrorum librorū, eorundémque interpretū congerendorū adeò fuit studiosus, vt ea laude Ptolemæo inferior nō esset. Noctu eis legendum operam nauauit: lucerna se sponte sua, machina quadam mouente, sibique ipsi oleum infundente, comparata: vt ne quis ministrorum eius in laboribus eiusmodi molestiam quampiam subiret, neque vim naturæ cum somno colluctans inferret. Manu ipse sua pulcherrimè scripsit: ac multa scriptorū eius ad hoc vsque tempus sunt conseruata, temporū vi superiora, Euangelia videlicet, & alia quædā, aureis omnino literis distincta, quorum paginæ crucis formam referunt. Quo labore eum vitæ sumptus tolerare potuisse, fama est. Malorū tolerantia omnibus, præcipuè autem qui eo nomine apud Græcos clari fuere, post se relictis, multis modis eos prætergressus est. Illi siquidē quum verbis se philosophiam exhibituros esse polliciti essent, re ipsa eam præstare nequiuerūt. Ipse autem Aristotelis perplexibilibus inuolucris valedicto, factis philosophiā exercuit, iræ, dolori, & voluptati moderando. Iram adeò in potestate habuit, vt neminem vnquam à quibus læsus fuisset, vltus sit, neque eum quisquam succensentem viderit. Atque aliquando ex familiaribus cuidam dicenti, neminem ab eo illorum morte mulctatum esse, qui iniurij ei fuissent, respondēs. Vtinam, inquit, eos etiam in vitam reuocare possem, qui iamdudum mortui sunt. Ad alium quendam eadem propè referentem, dixit: Nihil esse noui, si quis homo quum sit, è vita excedat. Vnius autem Dei esse, eum qui semel mortuus sit, a per pœnitentiam ad viam reuocare.

Theodosii virtutes.
Aula imperialis asceterio monachorū persimilis.
† γρῖφα.
Bibliotheca Theodosii Lucerna αὐτόματος.
Theodosius fuit Calligraphus.
philosophus μέχρι τοῦ πρᾶξαι
ἀοργησία. *Theodosii.*
a Per pœnitentiā, homo renouatur ad vitā.

b Theodosius ad supplicium damnatos, si illi ad ciuitatis portas ad mortem ducti non peruenissent, per misericordiam absoluit.

care. Vsque adeo autem virtutem hanc coluit, b si quando quispiam capitale crimen admisisset, neque enim condemnationis senteña vsque ad vrbis portas produxisset, statim eum misericordia prosequeretur. Et quum aliquando Constantinopoli in amphitheatro venationis spectaculum praeberet, & populus exclamaret, aduersus grauem feram generosum quenquam periclitatorem, qui cum ea congrederetur, mittendum esse: An nescitis, inquit, nos humanioribus spectaculis delectari solere? Et deinceps indem populum spectaculis vti docuit. Religione tanta cum sinceriore pietate vsus est, vt sacerdotes omnes apprimè honoraret, maximè verò quos sanctitate vitae enitere cognouisset. Et quum ex episcopis quidam, qui Deo charus fuisse perhibebatur, diem suum obisset, sagum illius squalore multo imbutum, eum petisse, & sub imperiali chlamyde gestasse dicunt: quòd bona spe esset, se aliquid de viri eius sanctitate imitatione consequuturum. Longior aliquando pluuialis tempestas extitit, & ipse solitos † Circenses ludos populo more recepto gratificans exhibuit. Quum verò vberiores etiam deciderent imbres, ibi tum egregiam suam erga Deum pietatem declarauit, per praecones populo denunciari iubens, conducibilius videlicet esse, vt spectaculo repudiato, Deum qui praesenti calamitate eos liberaret, precibus placarent. Id quod cófestim est factum. Litania instituta est. Supplicantes procedere laudibus Deum vexere, atque vnà concors ecclesia ciuitas tota facta, & ipse medius hymnis canẽdis, praeiit habitu priuato incedẽs. Minimè verò eum opinio fefellit. Statim enim coelum aërem turbidum serenitate cómutauit, & frumenti non mediocrem inopiam ingens quędam frugum copia & vbertas est consequuta. Atque omnibus ille quidem, vt ita dicam exornatus fuit bonis: non minus verò eum cohonestauit misericordia, placabilitas, & animi serenitas, tempestatis procellam non admittẽs: atque insuper fides sincera & probata, vnà cum religione non ficta, sicuti inde conijcere licet. Vir quidam asperiorem durioremque virtutis vitã consectans, praefracto eum adiit animo, vt ab eo quidquam peteret. Atque vbi id saepius expertus non impetrauit, vinculis ecclesiasticis imperatorem à communione arcẽs subdidit. Postquã autem imperator in regiam suam venit, & epulę appositę sunt, conuiuaeque omnes affuerunt, non ille prius cibum sumendum esse, quàm vinculis sibi iniectis solutus esset, censuit. Quapropter ad antistitem Constantinopolitanum famulum quendam misit, petens, vt eum ipsum soluere se, qui ligasset, iuberet. Quum id episcopus recusaret, & pro vinculo habendum non esse, quod à quocunque ligatum esset, significaret, solutumque adeò iam esse diceret, nondum calculo eius acquiescendum esse duxit. Multò verò labore is qui ipsum ligauerat inquisitus, cũ absoluit. Ac si tãdem imperator cibum sumpsit. Adeò religiosus Theodosius fuit vitámque suã accuratissimè ad diuinas leges composuit. Quã ob causam quicquid fuit ex idolis reliquum, ita est funditus disiectum, vt posteris eius ne vestigium quidem prioris fraudis & seductionis ece-

Theodosius episcopi Chebronensis defuncti viri sancti sagulũ gestauit.

† ἱππικῶν.

Supplicatio pro serenitate & clementia aeris impetrãda.

εὐδίαν εὐετηρίαν.

Theodosius illegitimã quoque monachi excommunicationem non contempsit.

Idolatria prorsus euersa. l. omnia loca. C. de sacrifi. pag. & templi.

nere sit datum. Sententiam verò de eis suam in constitutionem retulit.

Vt bene pium principem defenderit, bella omnia inspiratis admirandisque rebus statim confecerit. Cap. 4.

SI quando bellum motum est, ad Deum cõfugiebat, diuinum musicúmque Dauidẽ aemulatus, quòd in illius veluti proximi condi potestate bella esse sciret: & quòd illum certum haberet curatorem, condignos spe bona percepit fructus. Ego verò veritatem promulgãs, ex plurimis pauca referam, quanuis extra institutum argumentum ferri videat. Roilas ingenti Scytharum Nomadum exercitu coacto, & Istro trãsito, Thraciam vastauit, & ad vrbem quoque imperantem venit, subitò primo clamore atque impetu, sicuti ipse putabat, eam direpturus atque excisurus. Verùm Deus coelitùs imperatoré propugnans, violento tonitru & fulmine demisso, non modò ipsum vstulatum in cineres redegit, sed innumeras quoque copias eius concidit. Idem etiam aduersus Persas fecit. Quum enim praedatoria illorum manus, pace repudiata, derepentè finitimos aggrederetur populos, neque auxilia aliqua, quae oppressis opem ferrent, adessent, ducibus copiisque militaribus aliis bellis occupatis, imbre vehementissimo & grandine maxima Deus illos persequens, progredi vltrà passus non est: equósque eorum ita † pedicis cohibuit, vt diebus viginti, totidem stadia cursu perficere non possent, quoad vsque exercitus congregatus fortiter hostibus restitit. Antea quoque quum Persae quidam Gotanne duce, cognominem imperatori vrbem oppugnarent, Comnisque generis machinis adorirentur, & turres extra muros contra eam excitarent, neque quidquam efficerent, ridendos se dedere, Eunomio eius episcopo machinas hostiũ omnes perfringente. Quum nanque nostri propter oppugnatorum multitudinem animos desperatione desponderent, precibus ipse cõtra illos pugnãs, vrbem saluam conseruauit. Ex satrapis tum ibi qui sub Gotanne erant quidam ad blasphemias conuersus, itidem vt Rabsaces & Senuacherim, animo furibundo minatus est, sacrum se eius ciuitatis templum igne consumpturum. Contumeliam eam non ferens diuus Eunomius, tormentum bellicum saxa iaciens ad propugnaculum cui apostoli Thomae cognomen fuit, disponi, ingentémque lapidem eò in os blasphemi illius emitti iussit. Ilicet saxum balista ea tortum, maledici illius satrapae os detestandum percussit, faciémque eius omnem comminuit, capite rectissimè attrito, cerebróque omni disperso. Quem vbi Gorannes conspexit, expugnatione vrbis desperata, fugiens inde discessit, re ipsa victum se esse clamans. Metúque correptus, decoetero per pacta conuenta cum Romanis inita pacem est complexus. Tantam Deus ipse fidelis ministri sui imperatoris eius curam gessit: qui eo nomine illi gratias egit, eundémque religione dedita coluit. Porrò bella in Occidente contra ipsum, & patruum adhuc viuum mota, quo modo Deus soluerit, quid dicere attinet?

Deus manifesti bella à Theodosio repulit.

Roilas Scytha cum copiis suis fulmine coelesti extinctus.

Persarum excursio in fines Ro. imbribus & grandine inhibita.

† πέδαις κατέσχε.

Goranes Persarum dux

Theodosio polim Eunomius episcopus precibus ab immani vi Persarum seruauit.

Pars Persica, praesidio suo. Deus Theodosium tutatus est.

De tyrannis in occidente contra imperatorem Honorium exortis, & de genere eius Constantio. Cap. 5.

i.

tius autem quum & ipse itidem saluus euadere A posset, facere id recusauit. *d* Nunychiæ coniugis amore obstrictus. Cum ipso autem diluculo, hostes domum in inferiori parte incenderunt. *e* Et quum Gerontio nulla salutis spes reliqua esset, primum ille Alani caput non illibenti, resecuit: deinde & vxoris, quum illa lamentaretur, & lacrymans se ferro admoueret, precaretúrque vt prius extremū hoc munus à marito ferret, eiúsq; gladio interiret, quàm in aliorum peruenire potestatem. Atque illa dignam se religione sua exhibens (Christiana enim erāt) virili prorsus animi instituto, ita vitam finiit: præclarioré, quàm vt obliuione premi possit, memoriam ad posteros transmittēs. Postremò verò Gerontius, quū tertiò sibi ipsi ferrum adegisset, nec letale vulnus inflixisset, quem ex femore suspensum habebat, pugione stricto, cor conuulnerauit. Et sic Gerontius quoque interiit. Enimuerò Honorij exercitu, cui Constātium præfuisse indicauimus, Constantinum circumuallente, *f* ille obsidionē sustinuit, Edouichum, quem vltra Rhenum ad Francos & Almanos auxiliares adducendos miserat, expectans. Quod veritus Constantius, retrocedere Italiam versus, ibíque cōfligere cum *g* Edouicho voluit. Idque ita constituit quòd in propinquo Edouichum castra habere audiuerat. Itaque cum copiis Rhodanum transiit. Et ipse quidem cum peditatu omni hostibus exitiū molitus est: nec minus *h* Vlphilas equitum præfectus, non longè ab eis loco alio clàm in insidiis cōstitit. Postquam autem hostes Vlphilam inscij prætergressi sunt, & iam pugnam inire cū Constantio deberent, signo dato ille subitò se ostendit, & hostes à tergo aggressus est. Ordinibus ergo turbatis, alij se in pedes dederunt, nonnulli trucidati sunt: quidam abiectis armis veniā petiere, qui etiam quamprimùm in gratiam sunt recepti. *i* Edouichus autem equo conscenso, in agrum Ecdicij cuiusdā veteris amici, qui multa ab eo acceperat beneficia, peruenit. Et ille quidem vt amicum eum excepit. *k* Noctu autem capite ei amputato, ad Constantium id, magna se pro eo munera accepturum sperans, pertulit. Constantius gratias homini de facinore eo egit, & caput recepit. Quum verò manere cum eis ille conaretur, *l* discedere inde iussus est. Minimè namque sibi & exercitui bono putauit fore infidi hospitis consuetudinem. Quapropter Ecdicius in amico & hospite aduersis rebus presso, quum flagitium tam impium designarit, lupus (quod in prouerbio dicitur) frustra hians esse visus est. Post victoriam istam, vbi exercitus ad vrbis obsidionem amne transmisso redijt. & Constantinus ea quæ Edouicho acciderant cognouit, sua sponte Imperatoria deposuit insignia. *m* ecclesiámque ingressus, presbyteri suscepit dignitatem. Et ciues oppidi iureiurādo prius accepto, portas Constantio aperuere: qui etiam omnes seruati sunt: atque ex eo tempore, subditi eius regionis omnes in pristinum statum restituti, Honorio fideles fuere. tyrannus autem cum filio Iuliano in Italiam ducti priusquam ad destinatum locum peruenere, trucidati sunt. Breui quoque pòst † Iouianus, Maximus, quem diximus, Sarus, aliíque præterea qui Honorij imperio insidiati sunt, cæsi interiere. Qui sanè Honorius, sicuti dictum est, per sororem Gallā Placidiam, in affinitatem Constantium, qui Constantini tyrannidem exterminauit, asciuit: eundemque propter plurimas præclarè bello res gestas in Imperij societaté recepit. Ipsius etiam filio Valētiniano, quem illi Placidia progenuerat, Illustrissimi dignitatem concessit. Constantij imagines, id quod eis facere mos erat qui pridem ad fastigium Imperiale euecti essent, in Orientem missę sunt. eásque cum iunior Theodosius non admitteret, & ob talem contumeliam bellum Constantius moliretur, simul & vita & curis eiusmodi eum mors adueniens soluit, cùm non longius quam mensibus sex imperasset.

d Præclarum exemplū amoris coniugalis Nunychia Gerōtij coniunx.
e idem salute desperata, primùm Alanum fidum comitem deinde coniugem suam postremò seipsum interficit.
f Constantinus Constātij obsidionem sustinet.
g Edouichus cum suis à Cōstantio præbo vincitur.
h Vlphilas equitum præfectus.
i Edouichus ex fuga ad Ecdicium amicū fugit.
k ab Ecdicio fraude occiditur.
l Exemplum amicitiæ & hospitij violati
l Constantius à castris suis proditionē repellit.
Constantinus ex tyrāno presbyter factus.
Constantius per deditionem Arelate recepit.
† Nōnulli hūc Iouinū alij Iouium nomināt: cuius frater Sebastianus itidem est casus.
Illustrißimi dignitas.
Gallia pacata.
Constantius et filij eius Iuliani cædes. Aliorum item tyrānorū Constantij mors.

De tyrannide Ioannis Gotthi: & de Aspare & Ardaburio, belli ducibus Caput 7.

B INterea verò Ioannes, vnus ex iis † qui Imperatori commentarios scribunt, præsenti secundarum rerum statu non contentus, *a* imperio arrepto tyrannus alius extitit. Placidiam is, & Valentinianum expulit, qui etiam Byzantium ad Theodosium nauigarunt. Ea re Honorius cognita, dolore immenso correptus. postea hydropis morbo periit. *b* At Ioannes tyrannidi incubans, legationem ad Theodosium misit, quę vt ipse Imperator reciperetur, peteret. *c* Legati verò nihil egere: sed primum in custodiam coniecti, deinde in Propontidem exulatū missi sunt. Porrò Placidiam & Valentinianum Thessalonicam duci Theodosius curauit, atque ibi Cæsaris dignitatem nepoti tribuit: bellum autē aduersus tyrannum gerendum Ardaburio duci, C & filio eius Aspari commisit. Qui sanè Placidiā & Valentinianum secum ducētes, postquam ad Pæones & Illyricos peruenere, Salonas Dalmatiæ oppidum vi cæperunt. *d* Ex eo loco Ardaburius classe contra tyrannum profectus est. Et primùm ille quidem secunda fortuna vsus est, postea autem naualis expeditio ei non bene cessit. Nam subitò violentus & incommodus ventus exortus. *e* in tyranni manus eum coniecit. Et ille ad pacificationem spectans, humaniter Ardaburium tractauit. Ardaburius in securitate multa, quum eos qui à tyranno ducum ordine mori & exautorati fuerant, mœstos esse videret, insidias etiam cōtra illum magis struxit: & filio Aspari clam denunciauit, vt quàm celerrimè ad occasionem rei bene gerendæ adueniret. Tyrānus Ardaburio capto spe elatus, in eam necessitatem Imperatorem cecidisse cēsuit, vt cōmuni calculo petitionem suam approbaret, & se Imperatorem reciperet, siquidem ducem suum saluum esse vellet. Et profectò in maximo Imperator erat discrimine, ne quid à tyranno aduersi Ardaburio accideret: *f* Aspar equitatu accepto, celeritate aduētus sui sensum præuenit, & Aqui-

† Vocantur is hypomnematographi. l. Si quos spōtaneos. C. de decurion. lib. 10. ††
a Ioannes ex scriba tyrannidem occupat. Honorii mors.
idem se in societatem imperii recipi à Theodosio petit.
c Legati eius male à Theodosio accepti.
d Ardaburiū ducē cum filio eius Aspare aduersus Ioannem Theodosius mittit.
e Ardaburiū Ioannes capit. Ardaburis magnanimitas.
f Aspar Aquileiam rapit.

†† Honorius cum patre, fratre, & fratris filio triginta imperauit annis, & tricennalia celebrauit. Ab eodem Placidia Augusta, Constantio marito eius mortuo, cum Valentiniano & Honoria liberis pulsa, à Theodosio in Oriente suscepta est Diac. Pomp. cassiod. *Huic soboles nulla fuit. Nam duæ Stiliconis filiæ, Maria & Thermantia, altera post alteram ei nupta, Dei iudicio inopinata morte præuenta, ex hac luce migrarunt.* Diac.

etiam vrbem magnam recepit: eamque facilè. E Placidiam & Valentinianum secum habeos, cōfirmauit. Metus autem ei vlterius progrediendi, quòd barbarum plurimorum millium exercitū contraxisse audisset, incessit. *g* Verùm tū quoq; maximè Imperatoris precatio enituit. *h* nam angelus Dei pastoris habitu sumpto, copiis Asparis præiit, & per lacum eas, qui Rauennæ (ibi enim tyrannus in potestate sua Ardaburium habens agebat) subiectus est duxit, vnde neminem vnquam aduenisse memorię proditum est. ** Deus sanè ipse qui in mari rubro vndas discidit, quod iouiū erat, omnibus peruium exhibuit. Sedenim perinde atque solum siccum copiæ Asparis vnà cum equitatu omni, lacus vndas transeuntes, primo aduētu vrbis portis captis, potiti ea sunt. Ibi cum prælium exiguum commissum esset, tyrannus proditione suorum captus est, & Aquileiam ad Placidiam & Valentinianum missus. Vbi ei primùm manus resecta, deinde etia caput amputatum est, quum annum sesquialterum tyrannidem exercuisset. Imperator more suo rursum qua esset erga Deum religione ostendit. Postquam enim ei victoria de tyranno reportata, ludis Circensibus renunciata est, ad populum vociferaus: Agite, inquit, si ita videtur, ludicro hoc dimisso, in ædem hanc precatoriam eamus, & carmina gratiarum agendarum autori victoriæ Deo concinamus. Hæc vbi dixit spectaculum neglectum est: & per circum medium contes omnes, concentu vno cum hymnis & carminibus pulcherrimis † gratissimísque, in proximam Dei domū sunt ingressi. formámque prorsus ecclesiæ vnius cūcta retulit ciuitas, populo omni in templo diem eum cōsumēte. Postea cura illa animū subiit Imperatoris, vt quénam Occidenti Imperatorem omnino præficeret, deliberaret. Quapropter Valentinianum sororis filium, idoneū ei imperio iudicauit, quòd matrem haberet, quæ curam ibi rerum administrationis ferre posset. Properabat verò & ipse in Italiam proficisci, vt nepoti imperium constitueret, prouincialésque ibi, ne facilè tyrannis se committerent, doceret. Et ea de causa Thessalonicam progressus est. Sed quo minus vlterius procederet, morbo impeditus est. Proinde per Helionē patriciū, imperij insignibus illi missis, ipse Byzantium est reuersus. Aetius verò, qui secundum ducendis militaribus copiis locū apud tyrannum habuerat, post tertium à cæde illius diem, sexaginta barbarorum millia ducens aduenit. Cum quo vbi Aspar conflictum habuit, & cædes vtrinque ingens facta est, postea pacificatione inter ipsum & Placidiam atque Valētinianum interueniēte, Comitis dignitatem tulit. Qui verò cum eo mercede conducti erant barbari, auro corrupti, & ipsi simul & iram & arma abiecere. Obsidibúsque datis, & fide rursum accepta, in patriam rediere suam.

Supplicium Ioannis.

Theodosius pro victoria gratias Deo agit.

εὐχαριστοι.

Valentinianus 3 Rom. imperator in occidente cōstitutus.

Helio patricius.

Aetius per trāsactionem Comitis dignitatem accipit.

g Efficacia precum Theodosij. Consideret lector æquus, quid in Albi flumine ad oppidū Mulbergam anno Domini 1547 acciderit. h Aspar angelo Dei duce per lacum itinere facto, Rauennam & Ioannē tyrannū capit.

I. L. de bello Saxonico. 1547.

*** Hostes vt albis cedere terrios.*
Conspexit, alto flum inu alueo.
Progressus agrestem coloni
Induitur faciem Menalcæ.
Et vada monstrat peruia Cæsari,
Illúmque Cæsar consequitur ducem,
Cælo sibi credens ab alto
Omine dexteriore missum.
Eques deinceps transit impiger
Nymphis natantum flumina regentibus.
Quas Martis insuetas furentis
Dulcis amor stimulabat oci.
Nec ante feruens desinit impetus
Tenere cursum saltibus auiis,
Victoribus quàm det supinas
Ipse manus inimicus hostis.

Vt Deus imperatorum delectatus virtute, multa corpora illustrium olim sanctorum sub terra latentia, in lucē produxerit: & de propheta Zacharia inuētione. F

Caput 8.

VErùm de tyrannis qui tū extiterunt, & prouidentia Dei diffluxerunt, satis dictum esse puto. Neque nos illorum obiter, & quasi per digressionem meminimus: sed vt certò declararemus, sufficere principi, maximè ad præsidium & custodiam imperij, rerum diuinarum curam diligentem, & cultum rectum: quæ in Theodosio & sorore eius Pulcheria fuere. Deus etenim omnino administratione eorū delectari visus est: nō eo solum quòd bella ita composuit, vt subditi eorum ab hostibus liberarentur, atque iidem præter opinionem omnium, cum ingēti magnificentia rectè gubernarētur: verumetiam, quòd multa sacra corpora eorū qui olim veriore pietate excelluerunt latentia, Imperij illorū tempora honore prosequens, visionibus quibusdam è G sinu terræ produxit, & publicè in apertum protulit. Id quod eo tempore accidit in Zacharia veteriore propheta, in Stephano primo diacono & martyre, atque in Sebastiensibus quadraginta sub Licinio gelu concretis martyribus. Quorum omnium quum noua sit inuentio, vt eam Deus exhibuerit, necessariò dicendum esse videtur. Ac primùm de propheta, vt qui primùm apparuerit, memorabo. Circa Eleutheropolim Palæstinę, vicus quidam est Chophar dictus, vnde Zacharias ortus fuit. Præfuit huic Calemerus quidam † agricola, ergà agri possessorē quidem beneuolus maximè, in finitimos autem rusticos durus admodum & grauis. Et quamuis ille talis esset, propheta tamē ei insistēs, seipsum H aperrè ostendit, & ad hortulum quendam eo ducto: Hic, inquit, in duorum cubitorum altitudinem fodito, à septo in hortum ipsum, eam viam versus quæ in Bithrerebin oppidum ducit: & arcas duas inuenies, exteriorem ligneam, interiorem plumbeam. Reperies præterea apud loculos eos vas quoddam aqua repletum: ac cuius partē vtrámque, mediocres duo innoxij & placidi serpētes (cicures eos dicas) circumuoluuntur. Hæc quidem, qui per visionem apparuit, dixit. Calemerus verò viso ei obsequutus, imperatū opus perfecit, atque vbi sacra illa arca iuxta prædicta signa extitit, diuus propheta apparuit, sacerdotalem indutus stolam: quippe qui etiam, vt puto, sacerdos fuerit. Extra vrnam eam, ad pedes, puer etiam quidam tener admodū iacuit, qui quidē ex nobilitate fuisse, & ad reges genus

referre

Hunnos fuisse scribit Diaco. Castinus magister militum apud Ioannē, cuius consilio potissimum is tyrannidē inuaserat, exilio mulctatus. Id pietas vera certissimum imperiis præsidium est.

Multa sanctorum corpora sub Theodosio reperta.

Inuentio Zachariæ propheta.

† ὁμόδουλος τῶ ἀγρῶ, seruus glebæ. Sozom. lib. 9. cap. vlt.

Ad pedes eius filius regius quoque repertus.

referre visus est. Caput enim eius corona aurea A lapillis & margaritis distincta redimitum erat. Calceos quoque deauratos habuit: vestis item magni precij, & auro exornata fuit. Porrò cum sapiẽtes eius temporis & sacerdotes de eo puero, quisnam in tali habitu esset, addubitarent: Zachariam illum, qui tum in Geraris monastico contubernio præfuit, dixisse ferunt, se in vetustam Hebræorum scripturam quandam, non ex eis quæ à maioribus sunt traditę, & in ecclesiam receptæ, sed aliam incidisse, quæ scriptura præter alia illud quoque complexa sit: Quum Ioas Iudææ rex Zachariam vatem occidisset, grauem eum septimo pòst die domi suæ accepisse cladẽ, & ex filiis quem gratissimum habuerat, morte amisisse. In quam erumnam cum se ira diuina coniectum esse intellexisset, puerum eũ ad prophetæ pedes sepelisse, veluti causam de iniuria illi illata dicentem. Huc quidem sic iudicatum B est. Ipse verò propheta cum multis hominum ætatibus seu generationibus in terra iacuisset, nihil tamen in corpore eius deficere visum est. Ad cutim vsque tonsus, rectum habuit nasum, mentum mediocriter demissum, caput paruum, & oculos paulo altius superciliis contectos. Sic quidem diuinus propheta est manifestatus.

Zacharias abbas Gerara

Corpus prophetæ propè integrum.

De reliquiis Stephani primi martyris, quàm magnificè eas Pulcheria venerata sit, tẽplo ei in Regia extructo. *Caput 9.*

Ciuitas autem Capargamala est in qua post martyrium obsolutum, Gamaliel, qui Paulum apostolum veluti pædagogus instituit, vnà cum Abibo filio, Stephani primi martyris corpus sepeliit. Vbi verò & ipsi postea mortem oppetiere, proximè circa reliquias eas positi sunt. a Cœterùm quemadmodum illæ repertæ Constantinopolim deportatæ sint, satis constat. Senatorium videlicet † virum, propter singularẽ eius aduersus primum martyrem amorem, precatoriam domum in Palæstina ei construxisse: eundémque mandasse, vt & ipse post obitũ suũ in simili itidem vrna prope diuum Stephanum tumularetur. Postea verò quum coniunx virum Byzantium transferre deberet, inter properandum illa imprudens pro viri vrna Stephani loculus recepit, & quàm potuit celerrimè Constãtinopolim * contendit. Sedenim quod ipsa secũ in itinere ferebat latêre minimè potuit, quòd id nouus quidã odor, & innumera miracula proderent. Vbi Constantinopolim perrigit, vrbs effusa thesaurum talem obuiis excepit vlnis. Comitatu & satellitio plurimo in aulam Imperatoriam ducebatur. Martyr autem eo loco manere dedignabatur. Quum enim mulæ, quæ eum vehebant, b ad Constãtinianas thermas venissent, vlterius progredi haudquaquam sustinuerunt. c Vbi verò plurimum flagris atque stimulis sunt concitatæ, humana vsæ lingua, eo loco martyrẽ reponi iusserunt. Ita ille ibi conditus est, locúsq; fano pulcherrimo cohonestatus. Hoc sic factũ esse sub Constantio, proditum est. d Pars verò quædam reliquiarum istarũ nescio qua de causa à quibusdam fidelibus occulrata fuerat: quæ & ipsa, quum primùm Pulcheria princeps lucem hanc solis aspexit, in Palæstina in apertum pro- A ducta est, e Ioanne episcopatus munere Hierosolymis fungente. Producta autem, quum eam martyr ipse ineffabili quadam visione noctu presbytero cuidam Dei amãti viro, cui Luciano nomen erat, apparens ostendisset. Pulcheria ergo, incredibili erga primum diaconum amore flagrãs, & quòd simulárque ipsa nata esset, pars ea è terræ recessu in lucem prodiisset, desiderio illius marcescens, summo studio in hoc incubuit, vt partẽ reliquam sacrorum illius ossium nancisceretur. Itaque Theodosio fratri suasit, vt Prayllio episcopo Hierosolymitano pecuniam, quam ille ibi egenis largiretur, mitteret. Theodosius persuasus, non solum pecuniam, sed & crucem auream magni ponderis lapillis & margaritis exornatam, vt ea in Caluariæ loco reponeretur, misit: f Prayllius episcopus rebus eis acceptis, vt gratiam aliquam Imperatori eius- B démque sorori referret, g reliquias dextræ manus primi ab Apostolis constituti diaconi, eiusdémque primi martyris, sancto Passalione diacono administro vsus, remisit. Passalio itinere acto, postquàm in nauale Chalcedonis e regionè Byzantio sitæ peruenit, martyrum princeps eum præueniẽs, noctu Pulcheriæ seipsum ostẽdit, talibus eam alloquens verbis: Oratio tua ad aures Domini zabaoth virtutem peruenit, petitióque tua optatum cõsecuta est exitum: & ipse in propinquo præstò tibi sum, Chalcedonis hospitio vtẽs. Visionem eum simulátque cum fratre communicauit: confestim ciuitas tota se in mare dedit, vndísque perinde atque continenti vsa est: ipsáque etiam Pulcheria cum fratre subsequuta est, reliquiisque exceptis, in regiam eas lætitiæ summæ plena, cum maxima obseruantia C & magnificentia produxit, ibique reposuit: templo insuper ingenti & pulchro, auri & lapillorũ fulgore relucenti, propter præcipuum quo protomartyrem prosequuta est honorẽ, extructo. Quæ de his comperi, hæc sunt.

Gamaliel, & filius eius Abibus, Stephanũ sepeliere.

† Alexandro ei nomen erat, coniugi autem eius Iuliana.

Religionis ergo ij Hierosolyma profecti fuerant.

a Reliquiæ diui Stephani e Palæstina Constantinopolim translata.

** Factum id ab ea annis 7. elapsis.*

b Suprà Constantianarum thermarum est mentio. lib. 13. cap. 18.

c Mulæ humana voce loquuta.

d Pars quadã reliquiarũ sacrum Hierosolymis ad Theodosium missa.

e Ioannes episcopus Hierosolymitanus.

f Prayllius episcopus Hierosolymitanus.

Theodosius crucem aureã Hierosolyma mittit.

g Dextra diui Stephani manus.

Templũ diui Stephano Pulcheria cõstruit.

** Sub Theodosij iunioris imperio reliquiæ S. Stephani. Laurentij, & Agnes, in martyrio S. Laurentij deposita sunt. Et celebratur illic ipsorum memoria vsque in hunc diem. Theodorus. Lectore.*

De inuentione reliquiarum sanctorum quadraginta martyrum, qui ad Sebastiam in lacu martyrio sunt perfuncti. *Caput 10.*

D Vetumenimuerò, quod manifestum est pietatis fœminæ eius indicium & propterea Ecclesiasticæ historiæ insertum, quanuis aliquo pòst tẽpore accidit, nouum quiddam & admirãdum habens, de inuẽtione reliquiarum quadraginta martyrum, stylo, persequar. Eusebia quædam fœmina Macedonij sectæ, & diaconissæ in Macedonianorum ecclesia munere fungens, extra muros Constantinopolitanæ vrbis domicilium & hortulum habuit: vbi reliquias quadraginta militum, qui in lacu ad Sebastiam temporibus Licinij certamen pro Christo obiere, asseruauit. Ea moritura quibusdam eiusdem religionis monachis locũ eum relinquens, iureiurãdo eos adegit, vt eam ibi sepelirẽt, & supra caput eius tumulo exciso, martyrum ossa in eo reponerẽt, neque cuiquã rem eam reuelarent. Id illi ita fece-

Eusebia diaconissa Macedoniana.

De reliquiis XL martyrũ Sebastianorũ, qui sub Licinio sunt passi.

se: martyribúsque gratificari, & cultum debitum præstare, tum autē promissa integra seruare volentes, ne externorum quispiam id sciret, subterraneum delubrum circa tumulum Eusebię excitarunt, superiorémque eius partem solo quondā plano ex latere cocto contegentes, scalas latentes quæ ad martyres ducebant, struxerunt. Postea autem Cæsarius quidam vir, qui ad magnas opes peruenisset, ita vt & consulatus & præfecturæ honore functus sit, coniugem suam mortuam iuxta Eusebiæ tumulum humauit. Hoc enim sic vtrique adhuc superstiti, pro mutua inter se gratia, & concordi eiusdem religionis obseruantia placuerat: quæ res in causa fuit, vt Cæsarius locum eum emeret, in animo & ipse habens, communem ibi cum vxore sepulturam sortiri. Monachi, quum nihil de martyribus indicassent, sicuti conuenerat, Constantinopoli discedentes, aliò migrarunt. Postquam verò ædificium super tumulo eo antea apertè constructum, temporis vi dirutum concidisset, & ruderibus locus congestus esset, tota ea regio exæquata est: quum videlicet quem diximus Cæsarius Thyrso martyri gratificans, magnificū ibi Deo ædificauit templum. Deo autem ipsi visum est, ea composito locum eum ita obscurum fieri: & tam longum tempus intercedere, vt eam illustriorem martyrum inuentionem & inuentricis erga se amorem redderet. Erat ea Pulcheria princeps, cui tertiùm ancta imminens martyr Thyrsus, conspectus terra martyres indicauit, eósque ex sinu terræ extractos eodem secum loco & honore ornari iussit. Non ille verò solum, sed & ipsi quadraginta, insolitas nonásque induti chlamydes, se ipsos ei ostenderunt. Res ipsa dubia atque admiranda erat, fidémque excedere videbatur. Neque enim quisquam, qui ætate multa in clero prouecti erant, de martyribus quidquam dicere: neque etiam externorū aliquis vbi illi essent, ostendere potuit: donec desperantibus omnibus ex familiaribus Cæsarij Polychronio cuidā viro decrepito, qui olim presbyter factus fuerat in memoriam Deus reuocauit monachos illos, qui aliquando locum eum incoluerant. Hic Macedonianos clericus, qui nimirum eiusdem cum monachis opinionis essent, conuênit, & an quisquam illorum in vita adhuc esset percunctatus est. Vbi reliquos quidem defunctos, vnum autem duntaxat superstitem esse cognouit (Deus porrò hūc inter viuos ad rem eam de qua ambigebatur ostendendam, conseruasse visus est) Polychronius, eum num reliquiæ martyrum in loco designato conditæ essent, vt diceret rogauit. ille silentij arcanum Eusebiæ conseruans, rem eam se scire subnegauit. Polychronius contrà ei apparitionem diuinam signúmque quod martyres Pulcheriæ hanc ob causam exhiberent, nec nō dubios desperantésque omnium animos exposuit. Hoc postquam ille intellexit, veram esse principis visionem professus est. Adolescentulus enim, inquit, quum essem, & à senioribus monachis monasticæ vitæ institutum addiscerem, satis scio, martyres hic ad Eusebiæ tumulum cōditos esse. Loco autem ipso in aliam quam nunc videre est formā redacto atque mutato, & maximè multo interea tempore exacto certò scire nequeo, sub

Cæsarius vir præclarus.

Sozo. lib. 9. cap. 2.

Thyrsus martyr.

Reliquiæ illæ Pulcheriæ principi indicantur.

Polychronius presbyter decrepitus.

Cæsarij ne fano, an alibi defossi sint. Ego verò, Polychronius subintulit, non idem quod tu patior. Quia enim quum Cæsarij vxor sepulturæ mandaretur, affui, ea publica quæ hic proximè est via coniecturam faciens, illam sub ambone, qui lectorum suggestus est sitam esse puto. Tum monachus: Quærendus igitur, ait Eusebiæ quoque tumulus est, qui non longè à coniuge Cæsarij abest. Quādoquidem superstites ipsæ multam inter se habuere consuetudinem: & pactum eis intercessit, vt defunctæ contigua haberent monumenta. Itaque vbi ex signis & coniecturis eiusmodi, sacras hasce reliquias, Pulcheria iubente, inquirentes fodere cœperunt, primùm circa ambonem coniugis Cæsarij arca apparuit, quemadmodum coniecturis quibusdam collegerat Polychronius. Deinde verò pauimentum quoddam latere coctili distinctum extitit, sub quo marmorea tabula eiusdem magnitudinis iacuit. Et sub ea Eusebiæ tumulus, atque subterranea illa sacra ædes reperta est, affabrè admodum constructa, candidóque simul & porphyretico marmore incrustata. Operculum verò tumuli in formam sacræ mensæ elaboratū erat. Porrò in summo capitis loco, vbi martyres siti erant paruum quoddam foramen patebat, in quod ex comitatu Imperiali quidam ibi assistēs, virgam quam tenuem secū ferebat, dimisit: deinde eam reductam vbi naribus admouit, incredibilem suauitatis odorem percepit. Vnde iis, qui operi præerant, quique ei incumbebant, bona concepta spes est: nulláque interposita mora, monumento aperto Eusebiam inuenerunt, pulchrè admodum collocatā. Et monumentum ad caput eius situm & ad arcæ formā ita vt eminenter pulcherrimè exculptum, operculo etiam alio intus obfirmatum erat. Vtrumque verò operculorū labrū, ferrū impositum habebat, plumbo diffuso compactū, atque id quod interius erat in medio simile priori foramen ostendit. Quod sanè manifesto indicio fuit, martyres ibi conditos esse. Hæc vbi renunciata sunt, cum festinatione omni & Pulcheria & vrbis ipsius episcopus Proclus ad Martyrium accurrit. Et postquā ferrea illa vincula arte quadam soluta, & operculum facilè dimotum est, vnguēti multum sub eo fuit: & in vnguento ipso vascula † ansis catēta duo, argento elaborata, inuenta, in quibus religiosè sacræ reliquiæ positæ erant. Proinde Pulcheria, quam Deus reuelatione eiusmodi dignatus esset, sacrificia gratiarū actionis, de sanctarum reliquiarum inuētione, ei obtulit. a Deinde pretiosæ arcæ impositas, martyribus gratificans, iuxta martyrem Thyrsum collocauit. Festúsque maximè dies is, pro eo atque par fuit, cū decenti honore actus: b & pompa atque apparatus splendidus, faustis acclamationibus vnguentorúmque odoribus additis celebratus est, omni propè ætate & ciuitate propter martyrum honorem extra vrbem effusa. Hæc quoque sic gesta cognoui. Fama sanè obtinuit, in aliis quoque multis rebus Deū principi huic puellæ futura prędixisse, maximéque religionis & pietatis ei atque sororibus eius, quæ & ipsæ idē vitæ institutū coluere, testimonium perhibuisse. Nam & Laurentij martyris & Agnes reliquias inuentas Constantinopolim intulit, cuius rei gratia

& am-

Proclus episcopus Constantinopolitanus.

† ἀλαβαστροθῆκαι

a Reliquiæ eiusmodi in templo Thyrsi martyris repositæ.

b Pompa huic se affuisse testatur Sozom. lib. 9. cap. 2.

Pulcheria & sorores eius Deo charæ.

Reliquiæ diui Laurentij.

Diua Agnes.

Anastasia venefica. Gennadius episcopus Constans. * *φαρμακολυτρίας.* *Martyrium Anastasiæ. Samuelis prophetæ. propheticum Samuelis.*

& amplitudine maximũ structura ipsa pulcherrimum delubrum construxit. Eiusdem imperij tempore Gennadio ecclesiam Constantinopolitanam curante reliquiæ etiam sanctæ Anastasiæ * incantatricis ex Sirmio allatæ, in martyrio eius sunt repositæ, quod proximè ad porticum quæ Domini dicitur, situm est. Attico verò Episcopatum gerente, prophetæ quoque Samuelis ossa allata, & in prophetico eius fano, quod prope Septimum conditum est, collocata. Cæterùm de his abundè satis à nobis dictum esse puto. Proinde ad reliquas Ecclesiasticæ historię res nobis redeundum.

* *Historia Anastasiæ pharmacentriæ, ex Suida, in fine libri annexa est.*

De successione magnarum episcopalium sedium: & vt Synadæ Theodosius eius loci episcopus admodum per persequutionem Macedonianos afflixerit, & potissimùm Agapetum eorum episcopum. Postquam autem Theodosius Byzantium percurrit, vt Agapetus orthodoxa religione suscepta, Theodosij sedem receperit: ille ab Attico quiescere, & priuatim viuere iussus.

Caput 11.

primariarum sediũ episcopi.

EA tempestate Romæ ecclesias Innocentius rexit, Anastasio surrogatus, qui Siricio, Siricius autem Damaso successerat. Alexandriæ adhuc Theophilus ecclesiis præfuit. Apud Antiochenos execrandus Porphyrius episcopatum, post diuum Flauianũ gessit. Hierosolymis post Cyrillum. Ioãnes etiamnum sacrum munus administrauit. Constãtinopolitanam ecclesiã post admirandum illum Ioannem, & Arsacium, Atticus curauit. Qualis verò is genere, vita, eruditione & doctrina fuerit, proximo exposuimus libro. Quæ verò res ecclesiasticæ memoria dignæ sub eo acciderint, nunc commemorabo. a Synoda Pacatianæ Phrygiæ vrbs est, vbi tum Theodosius quidam pastorale sortitus fuerat munus. Hic Macedonianæ religionis sectatores (perquàm frequentes autem ij erant) crudeliter ibi non vrbe tantum ipsa, sed proximis etiã agris expulit. Fecit autem id, neque de orthodoxæ rectæque sententiæ Ecclesiæ more, quæ semel persecutioni omni nuncium remisit: neq; ardore aut æmulatione probatæ fidei: sed auaritiæ morbo captus, ad pecuniam vndequaque, atque etiam ex eis qui aliter atque ipse sentirẽt, corradendam, plurimum posuit studij. Proinde omnem contra Macedonianos quod dicitur, lapidem mouit, bellum cum ipso clero gerens, sexcentásque instituens vias, in ius eos vocauit, atque in vincula & custodiam coniecit. Præcipuè verò c Agapeto ecclesię eorum præsidi grauis fuit. Atqui vbi ei prouinciæ rectores ad illos persequendos minus sufficere visi sunt, d ad Imperatorem confugit, iussiones ad prouinciã omnem petens. Et cum ille ea de causa Constantinopoli moraretur, tempúsque ita extraheretur, e Agapetus vnà cum clero suo optimum texuit consilium. Populo namque qui sub eo erat, cõgregato, inuentum solers proposuit: persuasitq; adeò, vt patria hæresi relicta, *ὁμοούσιον* consubstantialis fidem complecterentur. Quare satis confirmata, vnà cum eapsa multitudine in ecclesiam se cõtulit: atque ibi precatione peractã, cum pacem populo, sicuti mos est, precatus esset, thronum conscendit, in quo Theodosius sedere solitus erat. Et plebe inter se coniuncta, deinceps *ὁμοούσιον* consubstantialis fidem docens, ecclesias Synadæ in potestatem suam redegit. Hac re sic acta, paulo pòst Theodosius Constãtinopoli eò venit, & * auxilium à Præfecto in prouinciam totam secum ferens, neque eorum quicquam quæ ibi acciderant sciens cum † instituto propositóq; suo ecclesiam est ingressus: atque inde ab omnibus expulsus, rursum se Byzantium contulit, & apud episcopum Atticum casum suum deplorauit, videlicet quòd contra receptos mores & Ecclesiæ catholicæ constitutiones, è throno suo deturbatus esset. Atticus secum ipse rem eam in Ecclesiæ vtilitatem cessisse considerans, quamuis ei præter rationem nonnihil admixtum esset, illum quidem oratione benigne consolatus, & vt decœterò priuatã quietámque ageret vitã cohortatus est, publica priuatis maximè præferenda esse docens. Ad Agapetum autem, episcopatum eius autoritate sua confirmans, scripsit, postponendum despiciendúmque esse, quicquid illi ex inimicitiis Theodosij accidisset aduersi. Hoc sic Ecclesiæ perquàm vtile Attici temporibus euenit.

a Theodosius Synadæ episcopus, Macedonianos tyrannicè persequitur. Theodosius πλεονέκτης & auarus. b Ecclesia orthodoxa neminem persequitur. c Agapetus Macedonianorũ episcopus. d Theodosius Constantinopoli opem Imperatoris contra Macedonianos implorat. e Agapetus interea cũ suis ad orthodoxiã transit.

Et populo vniuerso in fide cõiuncto, thronum Theodosij occupat. * *ἐπαρχικὴν βοήθειαν.* † *ὡς εἶχε φρονήματος.* *Theodosius reuersus ab ecclesia repellitur. Casum suum rursum Constantinopoli apud Atticũ exponit. Atticus Theodosium Constantinopoli retinet. Agapeto episcopatum Synadæ confirmat.*

De Iudæo paralytico baptizato: qui in ipso baptismo sanitatem recepit, sacris præsidente Attico episcopo Constantinopolitano. Caput 12.

CÆterùm nec insignium miraculorum, sanationúmque mirificarum expers temporum eorum status fuit. Iudæus enim quidam multis iam inde ab annis paralyticus, in lecto velut pondus quoddam iacebat. Et cùm Iudaica precatio omnis & medicorum ars de vita eius animos despondissent, postremò ille rebus omnibus desperatis, diuinum cepit consilium, baptismi Christiani subeundi: illo solo se deinde ad opem & salutem commodo remedio vsurum esse sperans. Hoc vbi Attico renunciatum est, de rebus sacris * more nostro eum instituit, & spem bonam in Christum habere per Euangelium ritè docuit, lectóque ita affixum ad sacrum ferri lauacrum iussit. Ibi ille fide sincera baptismi gratia suscepta, in baptisterio statim morbum reliquit, saluúsque inde prorsus rediit, ita vt deinceps nihil in corpore suo de priore illa, quę longo tempore sedes in eo fixerat, peste paralysis circumferret. Tantam vim omnipotens Dominus, præter opinionem omniũ, tum baptismi gratiæ immisit, per quam multi quidẽ ea superstitione græca ad baptismum complectendum confluxerunt. Iudæis verò, qui semel sibi signa requirenda statuerunt, ne hoc quidem tam euidens miraculum, vt idem facerent, persuasit. Tanta prodigia tum quoque Christus hominibus spectanda exhibuit. Verùm tamen permulti signis quoque editis, ad improbitatem suam & malitiam rursum veluti suos renoluti sunt. Non solum enim illi signis admirandis non crediderunt, sed si quibus etiam * nugari mos esset, eos sequentes, opinionem eandem & sententiam complecti animaduersi sunt.

Iudæus Constantinopoli in desperato casu paralyticus per baptismũ morbo eo liberatur. Catechesis & institutio sacra ante baptismũ. * *κατηχήσεως ἔθος.* *Eo miraculo multi Græci ad Christianismum pertracti. Iudæi pertinaciter in induratione sua persistunt.* * *ἐρεσχελεῖν.*

De Nouatianorum & Arianorum successione & qua turba Nouatianos quoque exagitauerint, propter Sabbatium, qui illegitimè episcopatum inuasit.

Caput 13.

Sabbatius Nouatianus episcopatum affectans, à Nouatianorum ecclesia secedit. Arcadij forum, idem lectionem. Euangelistam adulterat. Xerolophus, ξηρόλοφος. Hic locus declarat locum. § item lex Cornelia inst. de pub. iud. In peruigilio Sabbatianorum, panico, siue potius dæmoniaco terrore tumultus excitatur, & cædes multa fit.

NAm Sabbatius ille, cuius antea quoq; méminimus, ordine atque honore suo non contentus: sed episcopatum affectans, cum non haberet apud quos episcopatum gereret, à Nouatianorum ecclesia discessit, sub festi Paschæ obseruationis prætextu. Itaque illegitimos conuentus agere incipiés, apud Arcadij forum *b*, cui Xerolophi, hoc est, sicci tumuli cognomen est, multùm fuit: ibíque facinus aggredi ausus est, grauissimo supplicio dignum. Quum enim in quodam frequenti conuentu partem illam Euãgelicæ lectionis pronunciare deberet, quę dicit: Erat autem dies Iudæorum festus, qui dicitur F Pascha: diuinis verbis alia de suo attexuit, quæ neque scriptura, neque auris quæpiam vnquam percepit. Quænam verò sunt ista? Execrandus (inquit) est, qui extra azimorum dies Pascha celebrat. Quod dictum ex eo auditum, & ad multos diuulgatum, ad illum ipsum etiam eos qui sinceri apud Nouatianos erant, quodammodo rapuit atque pertraxit. Verùm non diu homini talis profuit cauillatio: nam in deterius ei commentum hoc cessit. Non multo pòst per anticipationem de concepta sententia sua is festum agebat diem, & ad eum ingens confluxerat multitudo. Quum verò in peruigilio solito, pro eo atque conueniebat, sacras cæremonias obirét, rumor ad eos perlatus est dæmoniacus. Sisinium episcopum cum multitudine magna contra eos G venire. Proinde ingenti excitato tumultu, quum & nox esset, & angustiæ loci eos premerent, illi inter se conflictati, & supra septuaginta eorum euecti sunt. Quæ sanè res fecit, vt multi à Sabbatio discederent. Non pauci tamen cum eo manentes, agrestem illius opinionem sunt secuti. Porrò Sisinio mortuo, Chrysanthus ad præfecturam Nouatianorũ ecclesiæ vocatus est, Marciani, cui Sisinius in episcopatu successerat, filius, qui cùm ab adolescentia in aula Imperiali militasset, & sub Theodosio primùm * Consularis Italiæ, deinde etiam Britanniæ insulæ Vicarius factus esset, in rerumpub. administratione admirationem & laudem meritus erat. Aetate verò iam prouectus, Constantinopolim venit, & præfecturam vrbis ambiens, ad episcopatum est protractus. Sisinius enim è vita excedés, mé- H tionem eius viri fecerat, idoneum eum esse ad episcopatum gerendum dicens. Quam illius vocem perinde atque certam legem populus eius excepit, atque Chrysanthum inuitum per vim ad præfecturam ecclesiasticam traxit. Cum autẽ ille profugisset, *e* Sabbatius opportunum sibi id tempus esse ratus, vt quod studebat perficeret, episcopis quibusdam obscuris ad amicitiã suam adductis, vt sibi manus imponerent persuasit, iureiurando quod antea iurauerat posthabito. *d* In consecratoribus eis Hermogenes etiam ille fuit, qui propter blasphema quædam scripta cõposita, ab eo damnatus atque excõmmunicatus erat. Verùm ne sic quidem Sabbatio ambitiosa episcopatus petitio successit *e*. Populo namque exosus fuit: & quod improbo consilio, omnem E funem mouens, episcopatum consequi contenderet, ab eo reiectus est. *f* Chrysanthus autem rursum inquisitus. Qui in Bithynia, vbi latebat, inuentus, etiam reluctans ad episcopatum est euectus. Is quòd prudens admodũ & castus vir esset, ecclesiam Nouatianorũ magnis incremẽtis auxit. *g* Pecuniam enim ipse suam in pauperes erogans, nihil ea ecclesia percipiebat præterquàm *h* duos benedictionis panes quos diebus Dominicis habebat. Adeò autem ecclesiasticæ rei promouendæ studiosus fuit, *i* vt Ablabium nobilissimum oratorem, Troili sophistæ auditorem, sibi adiunxerit, & in presbyterorum ordinem cooptarit: cuius etiam conciones populares, suaues & vehementes, diu excelluerunt. Hic postea Nouatianorum ecclesiæ in Nicæna vrbe præfuit, * Sophisticam etiã tum professus. Sed enim Alexandriæ Nouatianorum ecclesiæ clausæ, & donaria ornamentáque earum publicata fuerant. Nudus etiam Theopompus episcopus eorum erat. Neque illi Romæ melius habebant. ecclesiis enim eis ademptis, in locis obscuris conuentus agebant. Hactenus nanque quum & multis & frequẽtibus ecclesiis floruissent, per episcopos catholicos illis eis tum adẽptis. neque conuentuum cogendorum libertas permissa fuerat. Et cùm ablata eis omnia tum in † iudicia ipsi quoque sunt protracti. Constantinopoli verò non eadem passi sunt. Præterquã enim quòd expulsi non sunt, intra vrbem etiam ecclesias cogere eis licuit, propter vnam hanc causam, quòd ὁμοούσιον consubstantiale deprædicarent, sicuti fusiùs antea à nobis est dictum. G Hæc de Nouatianis. Eo tempore defunctus etiã est Dorotheus Arianæ religioni Constantinopoli præfectus, quum ad centesimum & vigesimum vitæ annum peruenisset: quẽ quòd strenuè sectam suam tueretur, Ariani ex Antiochia Cõstantinopolim transtulerãt. Cuius successor fuit Barbas, sub quo Ariana religio duos eximios habuit viros, presbiteros ambos alteri Georgio alteri Timotheo nomen erat. Georgius Græcorum magis disciplinis pollebat, Timotheus diuinis literis plus delectebatur. Et ille in Aristotele & Platone semper versabatur: hic Origenẽ spirans in ore habebat, & sacras literas publicè docens, in Hebræorum quoque lingua desudabat. Timotheus promptus paratúsque fuit de sacris literis respondere: & facilè quæ in diuinis oraculis obscura inueniirentur, soluere & expli- H care potuit, atque in locis omnibus Origene maximè teste vsus est. Quapropter vtrunque admirari mihi in mentem venit, quomodo scilicet vt Arij dogma sequerẽtur, animum induxerint, alter Platonem, alter Origenem prorsus spirãs. † quòd & Plato secundam & tertiam causam, vt ipse nominare solet, initium essentiæ cepisse nõ dicat: * & Origenes vbique in scriptis suis, verbis disertis coæternum patri filiũ esse profiteatur. Nihilominus tamen in ecclesiã illorum permanserunt. nisi quòd Arianorum religionem sensim & clàm corrigendo in melius traduxerunt. Multas nanque Arij blasphemias in libris suis repudiarunt. De his satis.

*Chrysanthus Marciani episcopi filius vir Consularis, & Britanniæ Vicarius, inuitus episcopus à Nouatianis creatur. * ὑπατικὸς τῆς ἰταλίας. Chrysanthus electionẽ fugit. e Sabbatius contra iurisiurãdi religionẽ illegitime episcopus ordinatur. d Hermogenes Sabbatij ordinator, antea ab eo propter blasphema scripta excõmunicatus. e populus Nouatianus*

*Sabbatiũ episcopum non recipit. f Chrysanthus inuitus episcopatum suscipit. g Episcopi boni exemplũ. h Panes benedictionis, ἄρτοι εὐλογιῶν. Troilus sophista. i Ablabius Nouatianorũ Nicææ episcopus. * σοφιστεύων. Nouatiani nõ bene steterunt Alexandriæ. Item Romæ. Iz. Quo statu Ariani tum fuerint. † ἐκκλήσιᾳ ὑπὸ θεοῦ προσήγοντο. Constantinopoli locum suũ retinuere. Dorotheus episcopus Arianus 120. annorum. Barbas eius successor. Georgius & Timotheus Ariani presbyteri docti, alter Platonicus, alter Origenicus. † Plato τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον αἴτιον initium substantia ὑπάρξεως accepisse negauit. vnde Iustinus martyr. aliquam rationem Trinitatis sanctissimæ Platonem habuisse opinatus est.*

** Secundum Origenem filius patri συναΐδιος. Georgius & Timotheus multa in Ario improbarunt. Theophilus Alexandriæ episcopus moritur.*

Vt post

Vt post Theophilum Cyrillus nepos ex sorore eius sedem Alexandrinam sit consequutus, & de Iudaeorum Alexandria concitata seditione. cap. 14.

QVinto Theodosij Imperij anno lethargico morbo correptus Alexãdriæ Theophilus, quindecima Octobris mensis die diem suum obiit. Et quum de episcopatus petitione contentio exorta esset, quibusdam placebat, vt Timotheus quidã, qui Archidiaconus eius ecclesiæ erat, episcopus legeretur: alij Cyrillo magis fauebant, qui Theophili † ex fratre nepos erat, prophanarúmque simul & sacrarum literarum peritia multis modis omnes superabat: virtutis etiam genere omni, in qualibet laudem & gloriam consecutus, excellebat cuius ad hæc vsque tempora scripta plurima circumferuntur, quorũ longè optimũ est, quod Thesauros inscripsit, ex omnibus sacrarum literarum scriptis, syllogismorum ratiocinationibus & demonstrationibus mysterium sanctæ trinitatis ostendens. Aliud præterea, cuius titulus est τὰ γλαφυρὰ, hoc est, scita seu elegantia, in quo ea quæ in veteribus scripturis figuratè dicta sunt, ad Christum & ecclesiam nostram refert. Liber item alius, qui de spirituali cultu titulum habet. Alius etiam ad Palladium, in dialogo de Spiritu sancto compositus. Alius insuper, quem contra Iulianum pro sacro euangelio conscripsit. Alij denique plures, atque etiam epistolæ. Qualis autem is vir fuerit, cùm res Nestorij & tertiæ synodi persequemur, satis liquebit. *a* Enimuerò seditione in populo de episcopi electione mota Thimothei partibus non parum momenti attulit Abundantius, qui tum militarium ordinum dux erat. Tertio verò die, post Theophili scilicet mortẽ, factio altera quæ Cyrillum designauerat, vicit: *b* & ad episcopatum maiore fastu, profanorũ magistratuum more, Cyrillus, quàm decessores eius episcopi, progressus est. *c* Vnde adeò initium sumptum est in ecclesia Alexandrina, vt episcopi magis etiam prophana negocia curarent. *d* Porrò Cyrillus iam inde à principio hæresim nullam Alexandriæ publicè coli passus est. *e* Iudæorum quoque gentem inde ob eiusmodi causam exegit. Cùm vulnus omne, vt in summa dicam, seditiosum est, facilliméque ad tumultus bellicos permouetur: *f* tum Alexandrinus populus eis maximè gaudet, & procliuis ad turbas est: ac si exiguam saltem occasionem arripuerit, illico accenditur: nec prius absistit, quàm intolerabilia deciderit mala, & citra sanguinem fusum nõ facilè dirimi atque componi motum patitur. Itaq; multitudo tumultuari inter se cœpit, non necessitate quapiam abducta, sed propter communẽ, *g* qua tum omnes propè vrbes innaserat, calamitatem. Relictis porrò rebus omnibus, studium omne in saltatorum spectaculis ponebant. *h* Sabbati die in theatro ad saltatores spectandos frequentiores conueniebant homines, Iudæis nimirum ocio non ad legem audiendam abutentibus, sed in spectacula potius incumbentibus. Quam ob causam eo die maior inter populi factiones extitit pugna. Et quamuis eius rei gratia Alexandrinæ vrbis præfectus, cum instructa* cohorte sua ibi adesset: nihilominus tamen Iudæi imminebant, veluti alteri factioni resistentes. Quorum natio quũ infesta semper Christianis est, pietatémque se præstare Deum persuasum habet, si quàm plurimorum nobis malorum causa sit: tum eo potissimum tempore, propter eos quos diximus saltatores, plurimùm etiam † aduersus seipsos sunt concitati. Et cùm Orestes Alexandriæ præfectus populo πολιτείαν, hoc est, institutum quoddam ciuile (ita enim descriptiones seu ordinationes publicas nominare mos est) ederet, affuerunt etiam quicunque episcopo Cyrillo fauebant instituta eiusmodi visuri. In his Hierax erat † ludimagister, tãtopere ex Cyrilli doctrina pendens, vt nihil aliud faceret libentius, quam illum vt audiret, & plausus cieret ad illius sentẽtias studeret. Hunc vbi Iudæorum multitudo conspexit, statim vociferari cœpit, non aliam ob causam illum in theatrum venisse, quàm vt seditionem in populo excitaret. Præfectus Orestes antea quoque præter rationem vsurpatam episcoporum potentiam oderat, quòd illi multa ex publicis negociis quę ad iurisdictionem eius pertinebant, ad se pertrahere volebant. potissimùm autem, quòd tum quoque Cyrillus instituta sibi exactè perspicienda, * curiositatémque (vt aliquis dicat) in aliena re exercendam statuerat, commotus, *n* rapi cõfestim Hieracem iussit, verberibúsque subditum valde afflixit. Quod vbi diuinissimus Cyrillus cognouit, primores Iudæorũ ad se accitos, ita vt par erat admonuit: postremò etiam male se eos accepturũ esse minatus est, nisi populum cõmouere, & aduersus Christianos plurimùm concitare, desisterent. Minarum denunciatione eiusmodi audita illi magis etiam exacerbari, plurimas ad perniciem Christianorum excogitarunt fraudes & machinationes. Quarum præcipuam, aliásque, vt ita dicam, malignitate excellentem (quæ etiam in causa fuit, vt Iudæi Alexandria eiicerentur) sicuti potero exponam. Nam communi consilio coacto, de signo & tessera inter se conuenerunt, vt vnusquisque videlicet annulũ è cortice surculi palmę gestaret, & noctu Christianos aggrederetur. Proinde nocte quadam, nonnulli per vrbis vicos procedentes exclamarunt, Christianorum ecclesiam quæ nomẽ ab Alexandro episcopo habet, ardere. Quod vbi ad illorum aures statim peruenit, alius aliò discurrit, ecclesiæ suæ opem laturus. Quos Iudæi subitò aggressi occiderũt, à seipsis quidem propter annulorũ tesseram manus abstinentes: Christianos autem, in quos incidebant iugulãtes. Postquam antẽ dies illuxit, ex strage ea flagitiũ in aperto fuit: & Cyrillus æmulatione percitus, cũ multitudine magna ad synagogas eorum venit, eásque illis ademit, & substantiam eorum omnem multitudini diripiendam dedit, ipsósque simul omnes vrbe expulit. Ita Iudæi, qui ab ipsis vsque Alexandri temporibus vrbem eam incoluerãt, rerum omnium egeni, inde discessere quò quemque sors tulit dispersi. Vnus autem ex eis Adamãtius no-

† ἀδελφιδοῦς.
Cyrillus eius nepos illi succedit.
Cyrilli scripta.
a Seditio Alexandriæ in electione episcopi.
b Cyrillus profana põpa episcop. Alexandriæ suscepit.
c Episcopi Alexandrini secularia negocia tractare cœpere.
d Cyrillus Alexandria hæreses tollit.
e Iudæos vrbe exigit.
f Alexandrini supra alios homines seditiosi.
Tumultus Alexandrinus.
g Omnium ea tempestate vrbium cõmunis calamitas.
h Saltatorum spectaculum sabbato Alexandria exhibitum.
Iudæi etiam spectaculo huic adsunt.
** ἐν τάξει κατασάντος.*
Iudæi semper christianis infensi.

† καθ' ἑαυτῶν.
Orestes præfectus Alexandriæ.
† γραμματῶν τῶν παίδων διδάσκαλος.
Hierax ludimagister Cyrilli studiosus.
Iudæorum aduersus eum vociferationes.
Orestes nõ bene aduersus episcopos animatus.
** περιεργάζεσθαι.*
n Hierax Orestu iussu rapitur, & verberatur.
Cyrillus Iudæos ad consilia pacata exhortatur.
Exhortationi addit minas.
Iudæi pertinaciores fiunt.
Constituunt inter se tesserã gladiatoriam.
Nocturnam ex insidiis cædẽ Christianis moliuntur.
Noctu ecclesiã Christianam ardere vociferantur.
Itaque christiani multi ad eam vosè accurrentes occiduntur.
Iudæi per Cyrillũ vrbe Alexandrina pulsi.
Adamantius medicus iudæus Constantinopoli christianus factus, Alexandriã reuersus.

† Apud Suidã theologi veteris sententia reperitur πολιτικὴν ἀρετὴν ἢ ἱερωσύνῃ συνάπτειν συγκλώθειν, ἐστὶ τὰ ἀσύγκλωστα. hoc est: Ciuilẽ virtutẽ episcopali functioni applicare velle, ea coniungere est, quæ inter se maximè natura dissident, & connecti nequeunt.

mine, artis medicinæ peritus, Constantinopolim venit, ibique episcopum Atticum adiit, & Christianorum sacra complexus, multo pòst tēpore Alexādriam reuersus, eam vrbem incoluit.

De dissensione Cyrilli contra præfectum Orestem: & vt lapide Orestes in fronte ictus sit, & de zelo Nitriensium monachorum. Caput 15.

Orestes Cyrilli factum ad Imperatorem refert.

Cyrillus quoque sibi apud Theodosium non deest.

Idem Orestem sibi conciliare, sed frustrà, studet.

** προΐσχετο.*

Monachi Nitrienses Alexandriæ contra Orestem pro Cyrillo pugnant, sacra. lib. 7. cap. 14.

ORestes autem Alexandriæ præfectus grauiter id ferens, & pro ingenti detrimento habens, ciuitatem tam præclaram tot hominibus orbari, rem ad imperatorem retulit. Ipse quoq; Cyrillus non cessauit. Nam Iudæorum is quoq, absurdam audaciam ad Principem scripsit: nec minus de redintegranda cum Oreste amicitia egit, quod vt faceret, plebs Alexādrina eū coēgit. Postquam verò Orestes orationē de gratia re- F conciliāda non admisit, Cyrillus sacrorū Euāgeliorū codicem * protulit, ob reuerentiā eius se Oreste placabiliore vsurum putās. Cæterùm cum tum quoque ille iram nō remitteret, atque inter eos implacabile bellum commotum esset, illud euenit. Monachi quidam mōtes finitimos incolentes, & Nitrienses maximè, ardore & æmulatione accensi, eodem modo pro Cyrillo pugnarunt, quomodo & patruum eius defuderant, cùm eos Theophilus præter rationē omnem contra Dioscorum & Ammonium armauit. Hi quum plures quàm quingēti essent, monasteriis relictis Alexandriam venerūt, & Orestem curru vectum in publicum prodire inuenientes, conuiciis eum affecerunt, idolorum sacerdotem & Græcum appellantes, aliísque eius generis contumeliis proscindentes. Ille quòd G hæc instinctu Cyrilli fieri existimaret, Christianum se esse professus est, & Constantinopoli ab Attico baptismi mysteriis initiatum. Monachi autem eum ne responso quidem dignati sunt. Atque vnus ea eis, cui nomen Ammonij erat, saxum quoque in Præfecti faciem coiecit: vnde ille totus sanguine conspersus est. Porrò apparitores militésque eius, paucis exceptis, alius aliò, lapidum ictus metuētes, diffugerunt. Quod vbi populus audiuit, ad opem præfecto ferendam omnes confluxere. Itaque monachi saluti suæ fuga consuluerunt. Ammonius autem comprehensus, ad iudicis tribunal ductus est: in quē ille lege agi iubens, eū vsque excruciādum curauit, donec vitam morte commutaret. Rem hāc Imperatori & Orestes & Cyrillus significarunt. Cyrillus Ammonij corpus in ecclesia quadam sepeliit, mutato illius nomine. Pro Ammonio enim Thaumasium, hoc est, Admirandum vocauit, eundémq; martyris honore dignatus est: atque in ecclesia libertatem & ardorem illius, qui certamen videlicet pro veriore pietate pertulerit, cum admiratione deprędicauit. Sed enim * permultis popularibus Christianis illegitimus honor tantus esse visus est, præcipitis audaciæ pœnas eum dedisse, & non vi aliqua adductum, quę ei nulla vt Christum pernegaret, allata esset, moriendum sibi in tormentis esse statuisse, dicētibus. Quapropter & Cyrillus paulatim consilio suo absistens, obliuioni Ammonij res mandauit. Verumenimuerò dissidium inter Orestem & Cyrillum non eò tantum indignitatis pro-

Ammonius Orestis faciem saxo vulnerat.

Populus Oresti opem fert.

Ammonius à iudice inter tormenta necatur. Idem à Cyrillo in martyres relatus.

An rectè pro martyre Ammonius habitus sit.

Quæ res martyrem verum faciat.

** τοῖς ὀλλοφύλοις.*

E cessit: sed accedens aliud isto non minus quod postea accidit, absurditatem eam obliterauit. Quid autem id sit, dicendum.

De philosopha Hypatia, vt à clero Cyrilli sit necata & de vindicta quam Iudæi pertulerunt, propter irrisa Christianorum sacra. Caput 16.

De miserando Hypatiæ doctissimæ & honestissimæ fœminæ, cæde. †

ALexandriæ fœmina quædam Hypatia erat, patrem habens Theonem philosophum, à quo rectè instituta, tantum disciplinis excelluit, vt non solum temporis sui, verumetiā qui lōgè antea extitissent philosophos superarit: & in Platonica schola à Plotino deducta, successerit. Prompta illa erat, quibuscunq; studiosis, disciplinarum cognitionem proponere. Proinde quicunque philosophiæ amore tenerentur, ad illam veniebant, non tantum propter eam quæ illi inerat honestam grauémque in dicendo libertatem, sed etiā quòd castè & prudenter principes adiret viros. Nec indecorum esse videbatur, eam inter viros mediam adesse. Reuerebantur & obseruabant eam omnes propter excellentem pudicitiam: & omnibus illa cum admiratione in ore erat. Aduersus hanc tum se inuidia armauit. Quòd namque frequentius cum Oreste esset, calumniam id ei apud Cyrilli clerū peperit, perinde atque ipsa, quo minus gratia inter Cyrillum & præfectum coalesceret, impedimento esset. Quapropter ex illis quidam flagranti Cyrillum prosequentes amore, quibus Petrus quidam ex lectorum ordine præiit, redeuntem eam alicunde insidiosè obseruantes, ex curru detraxerunt atque in ecclesiam quæ à Cæsare nomen habet, rapuerunt: atque ibi vestibus nudatam, testarum fragmentis enecarunt: deinde membratim dissectam, in locum qui Cinaroo dictus est duxerunt, atque vstularunt. Facinus hoc maximè in Cyrillo & ecclesia eius reprehensum est. Nam à Christi sectatoribus alienæ prorsus sunt inuidiæ, dissidia, contentionis studia, pugnæ, cędes, & quæcunque sunt generis eiusdem. Facta hęc sunt quarto episcopatus Cyrilli Alexandrini, Theodosij autem sexto Imperij anno, mense Martio, cum ieiuniorum sacra celebrarentur. Nō ita multo pòst Iudæi rursum, quum detestandum in Christianos cōmisissent flagitium dignas persoluerunt pœnas, in loco quodam cui Mestar nomen est, inter Chalcidem & Antiochiam, quæ ad Orontem amnem H est sita. Consueto namque ludicro operam nauantes Iudæi, lasciua proteruitate atque ebrietate extra decorum progressi sunt, & non solum Christianos, sed ipsum quoque seruatorem Christum illudentes traduxerunt: & salutiferum crucis lignum, eósque qui spes suas in eo sitas habent, ridentes, horrendum eiusmodi quiddam instituerunt. Puerum enim Christianū comprehensum in cruce suspenderunt, eumque ludibrio & sannis primum prosecuti, deinde

Suidas potius Alexandrinorum audaciæ & tumultui necatā esse putat: qui de ea plura scribit.

Cæsarium dictam esse, ait Socr.

Reprehēditur quàm maximè cædes ista.

Iudæi in Mestar seruatori Christo, & Christianis, puero in cruce excarnificato, impiissimè illudere.

† Hypatiā istā ad stuprum promissis & persuasionibus multis solicitauit iuuenis venustus. Illa verò cum dissuasionibus aliis à cœpto suo repellere nequiret hominem, pannum menstruum suorum protulit, & sorditate inconcessi & libidinosi concubitus commonstrata illum absoluit. Suidas.

alienatis

Quapropter graues illi tãte impietatis pœnas luere.

alienatis prorsus mentibus, flagris ad mortem vsque conciderunt. Quid verò postea factum? Multi quidem ab illorum, multi etiam à nostra parte inter se concurrentes depugnarunt, & cõflictus vtrinque grauis factus, adeò vt plurimi trucidarentur. Atque id factum vbi Imperator rescíuit, ad prouinciæ rectores scripsit, vt in autores maximè mali tanti, ita vt par esset, animad terent. Et Iudæi comprehensi, iustas flagitij per ludum commissi soluerunt pœnas mulcta, ferro, & aliis pœnis mactati.

De iudæo qui dolo sæpe baptizatus, postquam ad Paulum etiam Nouatianorum episcopum venit, lauatro baptismi rite parato, vt subitò aqua euanuerit, Deo importunitatem eam miraculo coarguente.

Cap. 17.

CHrysanthus Nouatianorum episcopus, vbi septem annos munus suum administrauit, B vita defunctus, successorem in episcopatu habuit Paulum. Qui quum primum latinarum literarum doctor esset, remisso illis nuncio, ad vitam asceticam se contulit, & philosophorum virorum monastico instituto, præstantiorem quam qui in solitudine degunt, vitam egit. Talis enim erat, quales Euagrius eos esse debere dicit, qui in solis locis versantur, monachos: ad quorum mores vitam quoque suam Paulus composuit, ieiunans continenter, pauca admodum loquens, ab animatorum cibo abstinens, plurimũ neque vino neque oleo vtens, indigentes quam maximè amore prosequens: custodię inclusos, si quis alias, & ipse frequentet, visitans: pro, eis C apud principes viros deprecans: qui etiam non grauatè, quod ille petebat, faciebant, propter in signem quæ in illo erat religionem. Res sub eo accidit digna prorsus quæ obliuioni & silentio non committatur: quam apud Socratem inuentam, ipse eorundem historiæ huic apposui. Iudæus quidam Christianismum cumplexus sæpius baptismum subiit arte quadam & nundinatione vsus, vt aliquid pecuniæ conquireret. Atque ibi ferè ad religiones omnes, Arianorum videlicet & Macedonianorum, baptismo aptus se suscepro, transiisset, neque alij quos deinceps deciperet, reliqui essent. postremò ad Paulum hunc Nouatianorum episcopum venit. Et postquam confictis verbis cupere se, vt manibus illius baptizaretur, dixit, vt desiderio suo satisfieret rogauit. Porrò ille ardorem huminis complexus, non prius ad baptismum eum admisit, quàm more recepto in verbo fidei institutus esset, solimmque etiam ieiunium compleuisset. Ille quum ieiunio eo, quod præter opinionem suam ei impositum erat, premeretur, frequentius vt voto suo potiretur instit. Paulus ardorem eius videns, mora longiore permrbare illum noluit, & ea quæ ad baptismum pertinent, ritè parauit. Veste nanque insigni subornata, & baptisterio aqua, sicuti mos erat, repleto. Iudæum nudum baptizaturus ad id adduxit. Ecce autem ineffabili quadam diuinæ prouidentiæ vi, vnda derepentè euanuit. Vbi verò aqua alia (episcopo ipso & eis qui ibi astabant, rem eam nescientibus, sed aquam per

Paulus episcopus Nouatianus vir egregius.

lib. 7. cap. 17. Iudæus aruscatur lucri gratia baptismũ idetidem reiterans.

catechesis ante baptismum. Item ieiunũ.

Aqua mirifice semel at-

A subiectum meatum, quo emitti illa post initiationem solebat, effluxisse putantibus) infusa diligenterque ne ex lauacro illa proflueret prouisum, & Iudæus denuò adhibitus est, rursum eodem quo prius modo aqua disparuit. Paulus re cognita: Aut flagitium, inquit, ô homo facis, aut ignorare videris te baptismum adiisse. Ad eius rei famam multi accurrerunt mortales, quorũ vnos Iudæum agnouit, quòd scilicet antea ab episcopo Attico baptismum suscepisset. Non † obiter hoc quidem recensui, verùm vt scire possumus gratiam diuinam persæpe etiam se apud indignos exhibere, nullo inde contracto detrimento. Maximè verò illa admiratione digna est, quæ sic variè rebus nouis se ostẽdat per dignus simul: & aliquando etiam, si hoc vsus postulet, per indignos.

que iterum in baptisterio euanescẽt, fraudem Iudæi anabaptistæ indicante.

† παρέργως.

Gratia diuina se etiã apud indignos exhibet.

Vt etiam apud Persas Christianismus sit propagatus, per Marutham Mesopotamiæ, & Abdam Persidis episcopos.

Cap. 18.

EOdem tempore in Persarum quoque regione magna Christianismus cepit incrementa. Quum namque Isdigerdes Theodosij à patre institutus tutor, & Romanis amicus maximè esset, frequentes extitere causæ, quamobrem inter Romanos & Persas crebræ vltro citròque mitterentur legationes. Itaque necessitate flagitante, Maruthas quoque Mesopotamiæ episcopus, quem paulo antè Cyrini Chalcedonensis episcopi pedem protriuisse diximus, oratot eò est missus. Et postquam is ad Persas venit, propalàm rex eum in magno habuit honore, vt virum Deo charum & multa pietate præditum. Magi vbi tantum honorem Romanæ ditionis episcopo haberi viderunt, qui plurimum apud regem autoritate valent, apud seipsos macerabantur, variisque cogitationibus æstuabant, ne vnà cum ea qua illum prosequebatur affectione, religionẽ quoque eius complecteretur metuentes. Nam capitis quoque dolorem grauem & diutumum, quo Isdigerdes afflictus fuerat, Maruthas precatione Deo exorato, statim curauerat: quòd Magi cum omnia tentassent, atque egissent, efficere se posse desperauerant. Quapropter dolo regem aggtedi statuerunt. Quandoquidem Persæ ignem tanquam Deum colunt, & Magos eos appellant qui elementa in numerum deorum referunt, & rex ex D consuetudine perpetuum ignem adorauit, virũ quendam in fossam sub terrã eo tempore quo rex aduenire solitus erat, demiserunt, eumque verba hæc Magi proclamare iusserunt: Exite oportere regem quem Deus impium iudicaret, quòd tãtopere episcopum Christianorum Deo charum existimans, amaret. Quod vbi Persa audiuit, Marutham honestè quidem & tenetenter, omnino tamen à se reiiciendi consilium cepit. Maruthas pro suo erga Deum amore, precationibus, vehementius incumbens, persacilè Persarum dolum edoctus est: & Isdigerdem adiens: Ne ita illudi tibi, ait, patere ô rex. Sed sacrarium ingressus, quum ad te perferri vocem senseris, effodi terram iubeto, & dolus ipse statim parebit. Ignis enim vocem edere, vt qui inanimatus

Maruthas Mesopotamiæ episcopus, apud Persas Rõ. legatus, in magno est apud regem honore.

Idem capitis dolorem diuturnum in rege precatione dispellit.

Magi Marutha aduersantur.

Persæ ignem pro deo colũt. Magi callido facinore efficere instituũt, vt à se Maruthã rex dimittat. Latens sub terra homo disposi tus, ex tre c. sacrario ignis regem iubet.

sit, haudquaquam potest: sed fraude humana fabula hæc instituta est. Rex verbis eis obsequitur. Atque vbi rursum in ædiculam eam in qua perpetuus ignis asseruabatur, ingressus, & eadē vox ad eum delata est, illico effodi eum locum iubet, & qui sub terra deum se assimulauerat, mortalis esse deprehenditur. Itaque ita percitus Persa, Magorum genus * decimauit. Qua re ita acta, Maruthæ præceptum est, vt quocunque vellet loco, in Persarum terra ecclesiam extrueret. Vnde Christianismus indies, vt ita dicam, etiam in Persarum finibus liberè propagatus est. Maruthas legatione eo tempore rectè cōfecta, Constantinopolin est reuersus. Et quum iterum Oratorem in Persidem mitti oporteret, denuò legationem eam obiit. Magi autem idem quod antea moliebantur, hoc agentes, vt ne rex eo sicuti prius vteretur, nève apud eum in tanto esset honore. Et arte atque machinatione quadā eo loco intolerandum excitarunt fœtorem, quo rex more suo deambulabat: atque insuper calúniam confinxerunt, fœtorem eum à Christiani episcopi comitibus esse subornatum. Princeps verò Magos, ex eo quod antea fecerant iudicans, & eorum quoque id inuentum esse suspectos habens, studio omni autores eius rei inquisiuit. Atque, vbi illi rursum pessimi illius odoris patratores esse comperti sunt, permultos denuò suppliciis subdidit: Marutham autem maiore etiam prosecutus est honore. Proindéque Romanos dilexit, & mirificè amicitiam eorum coluit. Quinetiam amore desiderioque ingēti ductus Christianus fieri voluit, alio Maruthæ facto allectus, quod ille vnà cum Abda Persidis episcopo fecit. Nam orationibus continuis incumbens, à filio eius dæmonem, qui illi molestus erat, propalàm expulit.

Dolum cū rex à Marutha admonitus deprehendit.
** ἀποδεκάτωσεν.*
Christianismꝰ per Maruthā in Perside propagatur.
Maruthas iterum apud Persas Romanorū legatus.
Deprehēditur iterum Magorū Maruthæ structa fraus & grauiter coercetur.
Maruthas & Abdas Persidis episcopus regis filiū dæmonio liberāt.

Vt Abdas templum sacrati ignis demolitus sit, vnde & ipse & alij martyrij certamen pertulerunt, & de acerbißimis tormentis, quæ Persæ contra Christi fideles excogitarunt.

cap. 19.

SEd Isdigerdes prius vita excessit, quàm omnino Christianus fieret: regnum autem eius ad filium Varanem deuolutum est, qui non eodem quo pater in Christianos animo fuit. A Magis enim, qui illis hostiliter infensi erant, persuasus, quum fœdera cum Romanis icta soluit: tum Christianos qui ibi erant, nouis Persicis suppliciis excogitatis crudeliter persecutus est. Quæ autem belli ibi aduersus Ecclesiā ab initio causa extiterit, paulo altius repetēs exponam. Episcopus Persidis, quem paulo ante Abdam nominatum esse diximus, multis præcipuis virtutis ornamentis refulgens, æmulatione & ardore pro Christo maximè enituit. Quo aliquando in re minus necessaria vsus, πυρεῖον, hoc est, sacrum focum Persarum demolitus est. πυρεῖον namque apud illos ignis templum, & ignis apud eosdem deus est. Hoc vbi magorum & Persarum rex Varanes intellexit, Abda accito, mediocriter primùm eum, factum id reprehendens, perstrinxit: postea autem sacram etiam ignis ædem † in speciem restaurare iussit. Quum autem ille resisteret, minimeque se id facturum esse confirmaret, E Varanes ecclesiis Christianorum omnibus incēdium minatus est, minasque eas ad rem ipsam contulit. Ita Ecclesię dirutæ prorsus sunt, quum quidem diuinitus ille vir prius necatus, coronā martyrij reportasset. Mihi verò parum rectè sacri foci euersio facta esse videtur: quandoquidem à diuo Paulo, quum idolis addictas Athenas venisset, nulla quæ isthic colebatur ara destructa est. Et ille verbis mendacij amentiam arguens, veritatem pro eo induxit, & per aram adeò ipsam homines potius ad veram pietatem manuduxit. Quòd autem euersum ignis delubrum, quum id facilimè facere posset, restaurare noluerit, sed potius quàm id committeret, cædi se obtulerit, hoc ipsum admiror maximè, & multis dignum duco coronis. Idem namque est, ignem ipsum adorare, & fanum eius construere. Sed enim ea ex re tempestas coorta, graues & sęuos admodum aduersus ecclesiæ alumnos fluF ctus excitauit. Et ad triginta annos procella ea durauit, Magis tanquam turbulentis quibusdam ventis eam augentibus. Magos autem apud Persas eos vocari diximus qui elementa pro diis colunt. Suppliciorum autem magnitudinem, inuentionesque & formas acerborum tormentorum, non facile lingua clarè expresserit quibus pios homines sunt persecuti. Quibusdam enim manus vtraque securi resecta, nonullis terga excoriata sunt, aliorum capitibus pellis detracta à fronte ad mentum vsque: quorundam corpora tota calamis * diffissis illi operientes, cuspidibusque eorum acuminatis carni infixis, & vinculis solidioribus insuper à capite ipso ad pedes G vsque circumligatis, magna vi calamum quemque extrahebant, vinculis ipsis alius carnem subeuntibus: vt tractione tali eam corporis partem quæ cum propinqua est diuellēres, acerbiores dolores redderent. Sed & fossas magna cura sepiētes, muscarum examina multa in eas demisere, & deinde alimētum eis veræ pietatis alumnos præbuerunt, manibus pedibusque eorum arctiore vinculo constrictis, ne à se illas abigere conari possent. Muscæ autem fame acriore confectæ, sanctorum carnes, intensum admodum & grauem illis dolorem inserentes, vorarunt. Multas verò & alias hisce sæuiores erumnas, pernicioso & veritatis inimico dæmone magistro in rebus eiusmodi vtentes, excogitarunt. H Veruntamen generosam virorum illorum fortitudinem non retuderunt. Sua namque sponte illi se certamini, ad * immortalem mortem & sempiternæ vitæ conciliatorem aspirantes, obtulerunt.

Varanes filius Isdigerdis in regnū successor.
Christianos persequitur.
persequutionis eius primaria causa.
Abdas episc. apud Persas Ignis delubrū diruit.
Abdas martyrio affectus.
Ignē Persæ sacrum & æternum vocant.
Q. Curtius.
† ἐπὶ σχήματι.
Ecclesia Christianorum in Perside euersa.
Quòd Abdas πυρεῖον diruerit, improbatur.
Paulus Apostolus nihil tale fecit. Quòd restituere πυρεῖον noluerit laudatur.
Hoc factum persecutio ecclesiarum subsecutum.
Supplicia quibus Christiani apud Persas sunt affecti.
** εἰς δύο διαιρεθέντας.*
Christiani martyres tormentis omnibus superiores.
** ἀθάνατον θάνατον ἐφιέμενοι.*

De Achemenide, & Saane, & Beniamin diacono: vt ij apud Persas sæuißimè excruciati, martyrij sint adepti coronam.

Cap. 20.

ACHemenides quidam apud Persas erat, qui & Hormisdes dictus est, præfecto patre genitus, vir admodum illustris & locuples: quem vbi Christianum esse rex audiuit, in medium produxit, & Seruatorem abnegare iussit. At ille regis imperata non solum iniqua, verumetiam illi ipsi incommoda esse respondit. Cui enim ea necessitas imponatur, vt facillimè vniuersitatis huius

Pulcherrima Christianæ cōfeßionis exempla.
Athemenides vir illustris, liberrimè Christianismum

apud Varanē rege Persarū defendit. Maius est crimen, diuinam quàm regiam lædere maiestatem. Varanes Achemenidem bonis spoliatum, camelos aulæ curare iubet. Idem eum benignitate flectere, & à Christianismo abducere intendit. Sed id frustrà fuit.

huius Deum abiuret, huic longè facilius fore dixit, regem despicere, atque ad alium trāsire. Regem nanque etiam, homo cùm sit, naturam satis obnoxiam sortitū esse. Quod si, inquit, animaduertēdum tibi esse in eum videtur, qui dominationem tuam abneget, sceptrumque nihili faciat, rectius multo, vt puto, supplicium pendet, qui rerum vniuersarum Dominum abiiciat. Rex cum obstupescere potius ad tantam viri libertatem debuisset, opes ei adimi, dignitateque insuper priuatum, nudum, & subligari tantum præcinctum, aulici comitatus camelos ducere iussit. Perpauci intercessere dies, cum rex ex superiore porticu prospectans, præclarum illum virum æstu solis adustum & puluere oblitum vidit: & patris eius gloriam in mentem reuocans, eum reduxit, & linea tunica vestiuit. Et cum labore & ærumna illum confectum humanitateque & misericordia ei exhibita adductum, faciliorem iam B eum & propensiorem ad gratiam à se ineundam fore putaret: Vel nunc tandem, inquit, errore priore repulso, fabri filium ex animo tuo eiice. Atque ille exardescens, tunicam illam conscissam abiecit, & voce magna: Si huius, inquit, gratia me religionem longè optimam mutaturum putas, en munus tuum tibi, vnà cum impietate habe. Rex autem tam forti illum animo esse cernens, nudum regia exegit.

Saenes quoque mille militum præfecturam & coniugem relinquere, & seruo suo seruire, quàm Christum negare maluit.

Alius erat Saenes nomine, qui regi restitit, neque rerum cunctarum Dominum pernegare voluit. Rex ex famulis illius multo deterrimum elegit, potestatemque in mille ministros illi ademptam, ei attribuit, atque etiam huic illum seruire iussit, consurre quoque thori & domina illi coniuncta. Nam ita demum se persuasurum veritatis amatori, vt animum & sententiam suam mutaret, existimabat. Verùm C minimè ei consilium successit. Non enim in arena, sed in petra mentis illius domus fundata fuerat.

Bēiamis diaconus bienniū in carcere trāsegit. Hunc vinculis orator Romanus liberat. Christianus homo non potest non super talēto suo fœnerari.

Beniamin etiam diaconum quendam comprehensam custodiæ mancipauit, in qua cū duos exegisset annos, & orator Roma. ex causa quadam apud Persam esset, medium se is interposuit, vt diāconus vinculis solueretur petens. Rex hoc se legato daturum promisit, si modò Beniamis se obligaret, se nulli ex Magis, vt Christianam susciperet religionem, suasurum esse. Legatus porrò rem eam & quid Persa quæreret, ad Beniamin retulit. Atque ille fieri non posse dixit, vt luce ea quam copiosam recepisset, non fœneraret. Quæ enim pœna ei constituta sit, qui talentum sibi datum defoderet, apertè admodū diuinorum Euangeliorum codicem ostendere. Quam rem ignorans rex, liberum eum esse iussit. Et ille rursum solitum officium suum fecit, eos qui erroris caligine detinerentur capiens, & ad diuinam atque intellectualem lucem adducens. Præteriit annus, & quæ Beniamis agebat, regi indicata sunt: qui eum ad se productum, pernegare quem sincerè prædicaret Dominum iussit. Atque ibi ille ad regem: Quidnam, inquit, commeretur, qui imperium tuum abnegās, ad alium se conferat regem? Mortem, rex ait, & supremum supplicium.

Iterum apud regem Beniamis Christum generosissimè profitetur.

Tum Beniamis: Quodnā igitur, intulit, satis dignum homo ferat supplicium, qui vniuersitatis huius Domino seruatore & rectore abiurato, non illi cultum honoremque debitum, sed ex conseruis suis vni præstet? A Verbis hisce rex grauiter commotus, æqualem cum digitis manuum atque pedum calamorum numerum exacui, & vnguibus illius infigi præcepit.

Illustre Beniamis per grauissima supplicia martyrium.

Vt verò athletam corona decorandum, tormentum id perinde atque ludum iocumque excipere vidit, calamum alium in cuspidem acuminatum membro eius virili immisit: quem freqoentius subinde infigens atque retrahens, incredibilem intolerabilemque illi creauit dolorem. Postquam autem hoc quoque acerbissimū supplicium generosè pertulit, aliud intulit, quod priora illa secundas partes ferre ostēdit. Virgam enim crassiorem afferre, ex parte omni densos ramorum vncos prætendentem, & in sedem decertatoris iniici, ac deinde identidem per eam attrahi & retrahi iussit. Quem cruciatum cum amplius tolerare non posset, spiritum fortis ille veritatis propugnator & athleta reddidit. Infinita verò alia ab audacibus & impiis illis quoque tentata sunt.

Iacobus Persa ex Christiano ethnicus. Idem denuò christianus. Iacobo istius luculētissimū martyrium. Membra omnia articulatim, & postremò caput ei resectum.

Quale videlicet & illud est in Iacobo Persa patratum. Is enim cum Christianus antea fuisset, propter intercedentem sibi cum Isdigerde Persarum rege amicitiam, paternam religionem reiecerat. Postquam autem per matrem & coniugem rursus ad fidem Christi admonitus reuertit, & eam rem princeps ægrè tulit, acerbam quandam, & propter nouitatem admirandam, post supplicia multa, subiit mortem. Nam vbi *articulis & iuncturis quibúsque, incommoda & apta totius corporis membrorum conformatione, ex manibus, brachiis, pedibus & suris ei resectis, reliquum nihil quàm vnà cū ventre caput solum habuit, quoniam ne tum quidem fidem in Christum abiecit, & idipsum postremò ferro amputatum est.

Deus per longanimitatem suam tyrannicos ecclesiæ persecutores sustinet.

Minimè verò C mirandum, si rerum vniuersarum Dominus feritatem illorum sustinuit. Nam & qui Constantini imperium præcesserunt principes, rabiem suam aduersus veræ pietatis amatores euomuerunt. In primis verò Diocletianus omnium grauissimus, ipso augustæ & venerandæ Passionis die ecclesias sub imperio Rom. vbique omnes euertit.

Diocletianus vno Soteriorū die omnes Christianorū ecclesias diruit. Sed illa post nouenniū magnificētius sunt restituta. Persecutionē. Ecclesia prædixit Dominus. Persecutio ecclesia bono est.

Et nouem elapsis annis, illæ quidem ad priorem florentes rediere statum, ac potius & pulchritudinem & amplitudinem multò præstantiorem recepere. Diocletianus autem postremò disperiit, & cum impietate extinctus est. De bellis autem & persecutionibus hisce, ipse vaticinatus est Dominus. Nec id modò, verumetiam ecclesiæ ipsius inuictum & insuperabilem statū prædixit. Res ipsa hoc testatur. Quodammodo D namque pace ipsá nobis bellum vtilitatem affert maiorem. Propterea quòd tentationes istæ, vt ecclesia magis etiam refulgeat, efficiunt. Pax enim molles nos, desides & timidos reddit. Bellum autem, cùm animos nostros acuit, tum rebus præsentibus non affigi non patitur: sed vt eas despiciamus, & fluxa hæc atque caduca pro nihilo habeamus, suadet.

* μίας ἑκάστης τῆς ὁλομελείας τοῦ σώματος ἁρμονίας τμηθεὶς ἀπὸ χειρῶν καὶ βραχιόνων καὶ ποδῶν καὶ κνημῶν.

Vt propter Christianorum persequutionem pace cum Persis fracta, ingens certamen inter Persas & Romanos sit commissum. Quum autem Romani virtute vicis-

sent, simul & bellum & persequutio Christianorum finem habuerit, pace denuò inter Romanos & Persas firmata. cap. 22.

Christiani è Perside ad Romanos perfugiunt.
Iniuriæ aliæ Romanis inibi illatæ.

CHristiani apud Persas in tolerandis, quæ aliæ super alias inducebantur, erumnis pressi, ad Romanos cõfugerunt, opem eorum petentes, & ne ipsi ita afflicti despicerentur rogantes. Episcopus Atticus benignè supplices eos suscepit, & vt quantum posset eos adiuuaret propensus fuit: & Imperatorem Theodosium pro eis compellans, ad eos vindicandos excitauit. Eo tempore alia quoque acciderunt, vt Romani non mediocriter à Persis affligerentur, propterea quòd Romanæ ditionis hominibus qui mercede in aurifodinis opus ibi faciebant, redire inde non permittebatur, & Romanorum mercatorum merces diripiebantur. Ad quas iniurias Christianorum in vrbem Constantinopolitanam accessit perfugium. Et res in bellum euasit. Persa namque legatione missa, perfugas sibi dedi à Romanis petiit. Romani autem id facere noluerunt, non modò quòd illos tanquam supplices & precatores seruare voluerint, sed etiam quòd pro religione sua facere quiduis & & pati potius parati fuerint, quàm vt eos quibus cùm communem fidem haberent, despicerent. Proinde pace soluta, bellum graue inter Romanos & Persas est ortum, quod paucis perstringere commodum esse visum est. Ardaburius ille ex Imperiali aula cum non ita multis copiis missus dux, per Armeniam in Persidem excurrit, & prouinciam eius quandam Azazenem vocatam vastauit. Aduersus quem à rege Persarum dux alius Narses venit, ingẽtem secum ducens exercitum. Hic commissa cum Ardaburio pugna, cum ingenti suorum clade victus in fugam se dedit. Ex qua conuersus, per Mesopotamiam Romanorum ditionem, præsidio omni vacuam inuadere, & acceptę cladis ignominiam abolere statuit. Verùm consilium quod Narses ceperat, Ardaburium latêre non potuit: *a* qui quàm maxima potuit celeritate, regione Azazena summè vastata, & ipse, Mesopotamiam petiit. Narses quamuis varij generis copias coaceruasset, ingredi tamen Romanorum fines ausus non fuit. E Nisibi autem ciuitate, quę in finibus Persarum & Romanorum sita est. Persis tamen subiecta, hominibus certis ad Ardaburium missis, *b* de conditionibus pugnę committendę, loco & die constituto, certiorem eum fecit. Cui ille renunciari iussit: Romanos, non quando ille vellet, sed quo tempore ipsis commodum visum esset, prælium facturos. Et cum Persam magnis viribus copias suas inuasurum putaret, spe belli omni summoperè in Deum collocata, maximas & ipse vires contraxit. Sed enim diuino auxilio, quo maximè fidebat, adiutum eum esse, inde satis constat. In vrbe Constantinopolitana, in anxia solicitudine quum ciues essent, & addubitarent, cuinam parti victoria arrisura esset, angeli Dei quibusdam in Bithynia, propter negocium certum Constantinopolim petentibus apparuere, eósque ibi annunciare iussere, *c* vt illi precationi admodum incumberent, & animum fortem obtinerent, ac Deo crederent, victoriam Romanorum fore. Illud insuper addentes, *d* indices ipsos inde & nuncios victorię, qui Romanis præsentem maximè opem ferant, à Deo missos esse. Quæ res vbi ad aures hominum peruenit, non modò ciuibus ipsis animum addidit, sed etiam militum fortitudinem confirmauit. Itaque vbi bellum, sicuti dictum est, ex Armenia in Mesopotamiam translatum est, Romani eos qui in vrbe Nisibi clausi atque circũuallati erant, obsidione premẽtes, turres ligneas fecerũt, quæ rotis quibusdam & machinis prouolutæ, mœnibus admouebantur: & ex eis longiore, pro muro, pugna commissa, multi è superiore loco vrbem propugnantes cedebantur. Varanes autem Persarum rex vbi Azazenam regionem excisam, & suos Nisibi inclusos muralium tormentorum vi affligi cognouit, copiis quas tum paratas habebat omnibus, fortunam belli experiri aggressus est. Quum verò Romanorum virtutem metueret, Saracenorum auxiliis vsus est, quos Alamundarus vir fortis & bellicosus duxit: qui quum multa eorum * millia secum adduxisset, bono animo regem Persarum esse iussit, quamprimùm se primo cõflictu Romanos superaturum, atque ipsi vnà cum magna Syrorum vrbe Antiochia subiecturum esse, dicens. Hæc ille quidem iactabat, sed verba eius minimè ad exitum peruenere. Quibus namque rex fidebat, Saraceni, præter † rationem terrore correpti, & per imaginationem se à maximis Romanorum copiis circundatos propelli opinari, atque in magnum tumultum coniecti, ita vt neque quid faciendum eis, quoue effugiendum esset, scirent, vnà cum armis in Euphratem amnem se præcipitarunt. Opinio sanè obtinet, centum ibi virorum millia periisse. Atque hoc sic quidem accidit. Romani verò, qui excitatis expugnatoriis vrbium machinis Nisibim obsidebãt, quum audissent, Persam magnã elephantorum multitudinem adducere, & ea de causa metu consternati essent, machinis eis omnibus igne consumptis, ad loca sua sunt reuersi. Cœterùm quot postea prælia sint commissa, & quomodo alius Romanorum dux Areobindus singulari certamine eum qui apud Persas omnium fortissimus habitus est, interemerit: & quomodo Ardaburius septem Persarum ductores insidiis exceptos trucidarit: adhęc vt Vitianus, alius Theodosij dux, reliquias Saracenorum optimè extinxerit, prætermittendum esse censeo, ne lõgius extra propositũ digrediar. Imperator Theodosius res in eo bello gestas, Palladio quodam cursore celeri vsus, quamprimùm cognouit. Vir quum corpore fortis, tum animo adamantinus fuit: qui tanta celeritate equo insidens vectus est, vt diebus tribus in fines, qui medij inter Persas & Romanos sont, peruenerit, totidémque postea diebus Constantinopolim reuersus sit. Ob eam verò celeritatem, non ad Persarum fines tantum, sed ad reliquas etiam orbis partes, quò eũ Imperator misit, expeditissimè peruolauit. Quapropter aliquando ex præclaris viris quidam, celeritatem eius admiratus dixit: Virum eum tam amplam Romani imperij ditionẽ angustam expedita celeritate sua reddidisse. Ad hanc etiam Persarum rex obstupuit, quòd legatione fungens, multorum dierum iter tam celeriter perficeret. Hæc de Palladio. Theodosius Imperator

Persarum rex per legationes dari sibi profugos christianos ab Imperatore postulat.
Bellum inter Romanos & Persas exortũ.
Azazene à Romanis vastatur.
Bellum Persicum.
Ardaburius Roman. dux Narsen Persam vincit & fugat.
a Idem cum ne per Mesopotamiã Romanæ ditioni detrimẽtum inferat, impedit.
Ardabury cautum responsum.
b Narses insolenter Ardaburio diẽ, locũ & cõditiones pugnæ nũciari iubet.
Ardaburius cõfidit Deo.
c Supplicationes belli tempore pro victoria.
d Angeli victoriæ Romanorum nuncij & adiutores.
Socrat. lib. 7. cap. 18.
Romani Nisibim obsident.
Saraceni auxiliares Persarum.
* μυριάδας Socr.
Saracenæ insolentia.
Saraceni panico metu correpti, in Euphrate submerguntur.
† ἀλόγῳ φόβῳ.
Romani obsidionem Nisibis soluunt.
Singulare certamen.
Areobindus Rom. dux.
Vitianus Rom. dux.
Victoria penes Romanos est.
Expeditissimus & celerrimus cursor Palladius.
Ardaburius fortissimè rem gessit.
Palladius celeritate sua Romanorum ditionem amplissimã, angustã reddidit.
Theodosius

Rebus quoque suis secundis de pace cum Persis trāsigit. Helionem in Orientē legat.
** τάφρον.*
† Maximinū ad regem mittit.
Maximinus ducum Rom. non Imperatoris nomine legatione apud persam fungitur. Barbarus dolus Persarum. ἦθος anlicum.
† ἀθάνατοι Persarum.
Persæ legationem Rom ludificantes, ex insidiis Romanos adoriūtur.

Imperator Constantinopoli degens, vbi Romanorum diuinitus concessam victoriam resciuit, tam bonus honestúsque fuit, vt etiam secundis rebus suis, pacis tamen consilia caperet, & cum hostibus fœdus inire vellet. Helionem igitur ducem illustri præditum dignitate, ad pacem cum Persis faciendam misit. Atque is postquàm in Mesopotamiam peruenit, vbi Romani * fossam altam, quæ præsidio eis esset, duxerant, Maximinum, virum præclarum, & eiusdem cum Ardaburio dignitatis, qui de pace ageret, ad Persam legauit. Maximinus apud regem se à ducibus, non ab Imperatore ipso missum esse dixit. Illum enim bellum hoc nescire: atque etiam vt id maximè sciret, parui tamen facere. Porrò Varane legationem eam recipiente, quòd fame maxima exercitus eius premeretur, qui apud eum * immortales vocantur (decem millium numerum ij, delectorum admodum & fortium virorum, B complent) eum adiere: & ne prius pacem susciperet, quàm impetum in Romanos parum cautos ipsi fecissent, admonuere. Quibus rex obsequutus, oratorem quidem in abdito loco clausum asseruauit: Immortales autem illos insidias Romanis struere iussit. Qui bifariam diuisi, in medio partem quandam Romani exercitus non minimam, circumuentam concludere voluerunt. Romani ad turmam hostium eam, quam conspexerant, conuersi ferebantur. Nondum enim alteram, quæ derepentè procurrerat, videbat. Etiam inter se acies concurrebant, quum Dei prouidentia, aliæ Romanorū copiæ ex colle quopiam prospiciētes apparuere, Procopij ducis signa sequentes, qui ciues suos in discrimen coniectos videns, contra Persas duxit, eosque à C tergo aggressus est. Ita factum, vt qui paulo antè intercipere Romanos voluerint, ipsi ab illis sint circumuenti. Nostri omnibus illis occisis, ad eos inde qui ex insidiis prodibant, conuersi, itidem illos quoque iaculis confecerunt. Ad hunc igitur modum qui apud Persas sunt Immortales, subitò mortales omnes esse comperti sunt, ipso à Persis pœnas sumēte Christo, propterea quòd plurimos eius cultores insigni pietate præstantes, acerba morte mulctarint. Rex autem Persarum clade ea accepta, nihil se earum rerum scire assimulauit, & oratore è custodia emisso, legationem recepit: pacem se non vt Romanis gratificaretur, sed oratori ipsi prudentia omnes excellenti honorem eum haberet, complecti testatus. Porrò bellum Persicum, quod initium propter persequutiones aduersos Christianos motas D sumpsit, finem tum habuit. Cum ipso autem bello persequutio quoque conquieuit.

Romani Deo opitulante vnam atque alteram hostium manum concidunt.
Immortales Persarū casi.
Vindicta diuina persa victi, qui tantopere in sanctos martyres sæuierint.
Pax persica.
Quies Christianorū apud persas. ἦθος barbarum.

** ἀθάνατοι, hoc est, immortales, lectissimi decies mille Persarum viri, quos Xerxes Darij habuit. Hos sub Theodosio Ardaburius concidit, atque extinxit. Suid. proximi ibant, quos Persæ immortales vocant, ad decem millia. Cultus opulentiæ barbaræ non alios magis honestabat. Illi aureos torques, illi vestem auro distinctam habebāt, manicatásque tunicas gemmis etiam adornatas. Q. Curtius.*

De Acacio Amidensi episcopo, vt is ex sacris ecclesiæ vasis nummis factis, Persarum captiuos redimens, domum eos remiserit: quæ res magna Persis fuit admirationi.
Cap. 22.

Acacius Amidenus episc. donariis ecclesiæ conflatis hostium, Persarum videlicet, captiuos redimit.

A ERat autem in ciuitate Amidensi episcopus Acacius nomine, quem tum facinus pulchrū illustriorem omnibus atque clariorem reddidit. Quum etenim exercitus Romanus Azazena regione vastata, supra septem millia Persarum cæpissent, eosq; nullo modo Persæ redimere vellent, atque illi fame paulatim afflicti interirent, eaque res non parum molestiæ regi afferret: Acacius ea cognita, non ita prætermittendam cēsuit, sed qui sub eo erat, clero coacto: Deus (inquit) noster, filioli, neque discis indiget, neque pocula curat. Egestati enim minimè obnoxius, non edit, neque bibit. Quum igitur multa sint ecclesiæ eius donaria, aurea quidem plurima, multa etiam argentea, quæ benignitate & liberalitate eorum qui se ad eam contulerunt, parauit, vtendum eis censeo ad Persas captiuos redimendos, & famelicos alendos. Hæc atque alia hisce similia loquutus, statim diuina illa donaria B conflauit, atque ex eis æstimationem militibus quæ eis visa fuerat, persoluit, & captiuos recepit: deinde alimentis eos abundè refectos, viatico etiam prosecutus, ad regem suum misit. Id episcopi factum, plurimùm persarum regem ad consternationem adegit: quòd Romanis vtrunque hoc studio esset, vt simul & bello & benefactis egregiè vincerent. Dicitur verò, Persam etiam desiderium cæpisse viri eius videndi, vt eius & conspectu frueretur, & colloquio dignaretur. Idque sic imperatoris Theodosij iussu factum esse, fama obtinet. Victoriam hanc tantam postquam Deus concessit, quicunque eo tempore eruditione pollebāt, libros in laudem Imperatoris publicè conscripserunt, eique obtule- C runt: alij quidem, vt eloquentiæ vim quam longo collegissent tempore, ostenderēt: alij autem, vt se in notitiam illius insinuarent: atque alij itē causam aliam prætendentes. Eadem porrò illi virtutis ornamenta testimoniis suis Imperatori tribuerunt, quæ & nos de eo suprà commemorauimus, ex plurimis pauca saltem breuiter perstringentes. Non solùm autem hoc, qui in arte dicendi studium posuerant fecere: sed & ipsa Augusta imperatoris coniunx, heroico versu poëmata marito & principi suo composuit. Erāt enim præclara admodum, & docta. Quandoquidem verò eius memini, in tempore hoc loco me expositurū puto, quæ ea, & vnde fuerit: & quomodo præ aliis quæ in communionem connubij imperatoris Theodosij veniret, delecta sit. Res sic habet.

Facinus id rex Persarum vehementer est admiratus.
Multi à multis de victoria persica & imperatoris virtutibus compositi libri.
Eudoxia imperatrix Theodosii quoque laudes heroicis versibus scripsit.

D ** Si necessitas fuerit in redemptione captiuorum, tūc & venditionem sacratissimorum atque arcanorum vasorum vel vestium, cæterorúmque donariorum, quæ ad diuinam religionem necessaria sunt, & hypothecam & pignerationes fieri concedimus. Quoniam non absurdū est, animas hominum quibuscunque vasis vel vestimentis præferri. L. Sancimus. C. de sacrosanct. eccles.*

De Eudocia Augusta, quæ Athenais est dicta, qualis ea & vnde fuerit, & quomodo matrimonio Theodosio imperatori sit coniuncta: & vt vouerit, se religionis ergò Hierosolyma profecturam, & de one magnitudinis admirandæ, aliisque quæ ei accidere rebus.
Cap. 23.

φιλόχαλον.

PVlcheria Augusta quòd * honestatis studiosa esset, quum imperatoriam ad ætatem maturam peruenisset, vt ei coniugem matrimonio iungeret, deliberauit. Et generis cuiusque & familiæ puellas, eas etiam quæ ex gentibus forma, diuitiis, & aliis dotibus præclaræ essent, dispexit. Atque hoc quum illa sic ageret, percommodè accidit, vt mulier quædam, cui nomen Athenais erat, adhuc virgo, ex Athenarum vrbe ad Augustam veniret. Ea Leontij philosophi filia, & quidem ingeniosissima, omni genere non solum Græcarum, sed etiam Latinarum disciplinarum à patre erudita, tantùm in philosophia effectrice simul & cõtemplatrice, atque ea quoque quę circa dicendi artem, probationésque & confutationes versatur, quantum alius nemo, profecit. In Astronomis etiam, Geometria, & numerorum proportionibus, plus quàm alius ætate sua quisquam, est assecuta. Hanc vbi pater ita educauit atque instituit, moriturus ille, filios suos Valerium & Aetium bonorum suorũ hæredes reliquit, filiam autem exhæredauit: Fortunam ei & quam ex doctrina consecuta esset, gratiam sufficere dicens. Quum verò ei res esset perangusta, ad Pulcheriam Augustam de fratrum iniuria conquerens accessit. Illa prudentiam, venustatem & miram in rebus (vt ita dicã) omnibus dexteritatem puellæ quum cognouisset, fratri eam connubio coniungẽdi consilium cepit. Atque vbi ei vt Christianorum sacra coleret persuasit, accito Attico episcopo, ad diuinum baptismum eam in eo quod diximus Stephani protomartyris templo adhibuit: & per cum ipsum baptismum, aliósque item plures modos, in filiæ locum sibi atrogatam, vxorem fratri dedit, pro Athenaide Eudociam cognominatam a. Hæc Theodosio Eudoxiam filiam genuit, quæ Valentiniano Placidiæ filio, Romæ rerum summam obtinenti, & propter affinitatẽ nuptiarum Thessalonicæ, quò ex Occidente venerat agenti, in matrimonium est collocata. Atque ea Valentiniano filias duas, Placidiã & Eudociam, progenuit. Verùm Eudocia Theodosij coniunx, quum desiderio coniugij Eudoxiæ filiæ videndæ teneretur, voto seipsam obligauit, vbi nuptiæ filiæ confectę essent, se Hierosolyma adituram, vt simul & loca sancta veneraretur, & debitas Seruatori, ob innumerabilia ab eo accepta dona, ageret gratias. Ad quas causas † pręclaræ etiam illa ouis occasio accessit, quam ouem, vtpote ingentem & admirandam, festo † luminum die à Phrygisco quodam adductam, quum illi eam ob rem imperator centum nummos præbuisset, imperatrici Eudociæ dono dedit: eámque alia deinde simplici animo (* perliberalis enim erat) magistro Paulino, qui principi apprimè charus, domi ex podagra decumbebat, misit. Paulinus autem, quod de oue factum fuerat, ignorãs, ea perinde atque miraculo quopiam imperatorem muneratus est. Qui postquã eam cognouit, coniugem explorando, de ea, an illa ipsa esset, † salutem suam verbis prætendẽs, percontatus est. Eudocia verò, quod imperatoris consilium explorandíque voluntatem non intelligeret, eam esse negasset, domi suæ illam suauiter pasci dixit. Qua re quum in grauem suspicionem apud imperatorem incidisset, Paulinus quidem statim in Cappadociam relegatus, capitali supplicio est affectus. Ipsa autem ea de causa immenso correpta dolore, votum Deo nuncupatum soluit, & illico Hierosolyma concessit. Dispositione diuina id profectò factum, vt ibi quicquid esset bonum atque vtile, perficeret. Quid nanque opus est admiratione digna dicere opera, quæ eo loco in sacris templis, monachorúmque domiciliis, atque apud sacerdotes & pauperes, de quibus paulo pòst referam peregit? Vnum illud in præsentia memoria dignum de ea & Pulcheria recensebo. Quòd nanque natura apertus & simplex Theodosius esset, & omnibus benignè facere cuperet, sæpe etiam literis, quibus minimè oportuit, sententia earum non perspecta, subscripsit. Quæ verò ei diuinitus quasi fidelis custos data erat, in rebus omnibus magnifica moderata, & sapiens Pulcheria Augusta, id ipsum quoque, morem absurdum coarguens, correxit. Syngrapham enim inter eũ & seipsam venditæ coniugis eius raptim compositam ei proposuit, cámque ille scripturę vim nesciens, continuò manus suæ annotationẽ cõfirmauit. Postridie eius diei imperator cõiugem ad se vocauit, quam Pulcheria se ei reddituram, plurimum negauit: emptionis libellũ, vt testem qui accusari aut reuinci non posset, prætendens. Tanta illa prudentia atque festiuitate fuit. Atque illa negligentiam eius arte quadã arguens, moderatione mira improuidam literarum subscriptionem sic in eo emendauit. De his hactenus.

Athenais Leontij Atheniensis philosophi filia doctissima.
Eiusdem fratres.
Athenais à patre exhæredata.
De exhæredatione ea apud Pulcheriam queritur.
Athenaidem in baptismo per spiritualẽ arrogationẽ, siue cõmaternitatem filiã sibi Pulcheria adoptat.
Athenais Eudocia cognominata, Theodosio matrimonio iuncta.
Eudocia ex voto Hierosolymitana religionis gratia profectio.
a Theodosij & Eudoxiæ filia, Eudoxia, Valentiniani tertij cõiunx. Filiæ huius, Placidia & Eudoxia.
† περιφανοῦς μήλου.
† τῶν φώτων ἑορτῇ.
** φιλοτίμως ἔχουσα.*
† τὴν σωτηρίαν αὐτῆς προβεβλημένος.
Paulinus eadẽ Ouẽ mira magnitudinis Theodosius.
Eudocia donat.
Eudocia eam Paulino magistro dono misit.
Paulinus ea Theodosium muneratur.
Eudocia apud imperatorem aliã eam ouẽ esse perhibet, & in suspicionem venit.
Eudocia hierosolyma profecta. Theodosius quibus suis literis facilè subscribere solitus.
Errorem eum mirificè in eo Pulcheria correxit.

De Attici patriarchæ episcopali administratione. Et quòd is vrbanus admodum & facetus, necnon in imponendis rerum nominibus acutus fuerit. Cap. 24.

ATticus autem episcopus Constantinopolitanus, vt ecclesia incrementa sua caperet, mirificè operam dedit. Summa enim prudentia eam administrans, continua doctrina populum ad studium virtutis excitauit. Et ad misericordiã atque largitionem tam procliuis fuit, vt non modò eis qui in parœciis eius erant, egenis prouidendum duceret, sed etiam vicinis Constantinopoli ecclesiis pecuniam multam, ad pauperũ consolationem mitteret. Porrò ex vna eius epistola, quam ad Calliopium Nicænum presbyterum dedit, missis simul trecentis aureis, qualis ea re vir fuerit, satis patebit. Ea sic habet. Calliopio presbytero Atticus in Domino salutẽ. Decies mille in vrbe vestra egenos piorum commiseratione indigere cognoui. Decies mille dũ dico, multitudinem ipsam, non certum pauperum numerum ostendo. Quandoquidem verò certum pecunię numerum ei acceptum fero, qui perliberali manu ritè eam dispensantibus donat, & nonnulli indigent, explorãdorum eorum gratia, qui habent quidem, sed illis non dant, acceptis à me, ô charum mihi caput, trecentis aureis istis, vt voles eos expende. Voles autem eis maximè, qui mendicare erubescunt: nõ illis, † qui in vita ventrem ad nundinationem proponunt. Quum igitur pecuniam largiẽris, religionis hac in parte rationem non habebis: hoc vnum spectans, vt indigentes alas: neque eos pręferas qui moribus nostris viuunt. Pauperũ sanè etiam

Atticus Constant. episc. in alienos etiam per eleemosynã liberalis.
Scriptum Attici ad Calliopiũ Nicænum presbyterum, cui in vsum pauperũ 300. mittit aureos.
Quare Deus nonnullos egere patiatur.
Quibus sit dãda eleemosyna.
† ἐμπορίαν τῆς γαστρὸς προτιθέντες [partly illegible]

Atticus superstitionis etiã occasiones præcidit.

etiam qui longius abessent, ita curam Atticus A gessit. Verùm ille quoque vt quorundam superstitionem minueret, magnopere curauit. Et cum audisset Sabbatium illum, qui propter Paschæ diem Iudaico more celebrandum à Nouatianorum ecclesia secesserat, & gregem sibi suum coegerat, Rhodi, vbi exulare iussus fuerat, vitam finisse: popularésque factionis eius, corpore illius inde translato, circa sepulchrum eius preca-tiones peragere, & veluti viro sancto reuerétiam cultumq́ue prçstare: noctu hominibus certis missis, cadauer Sabbatij sepeliri in loco alio curauit. Porrò sectatores illius vbi tumulũ violatum repererunt, cærentomas superstitionémque suam ad sepulchrum eius posthabuerũt. Et quoniam in nominum inuentione, aptè illis rebus ipsis imponendis, elegans & felix fuit, nauale quod ad angustias Euxini ponti non longè à transitu situm, veteres φαρμακία, id est veneficum appellarunt, quòd ipse ibi conuẽtus cogeret, ne locus is infamiem obtineret appellationé, nomine mutato θεραπείαν, hoc est curam, seu culturam vocauit. Ex suburbiis etiam Constantinopolis aliud, Argyropolim, per mutationem nominis ob causam eiusmodi appellauit. Chrysopolis antiqua nauium statio est, contra Byzátium, in Bospori initio posita. Multi eius antiquorum historicorum meminere, sicuti Strabo Geographus, Nicolaus Damascenus: & qui Cyri historiam optimè conscripsit, vi eloquentiæ magnus, & historico stylo admirandus Xenophon, in sexto Cyri expeditionis: sed & in primo Hellanicorum, seu Græcę historię libro, vbi de ea hæc quoque memorat, quòd Alcibiades ille muro Chrysopoli munita, * decimarum accipiendarum sedem ibi constituerit. Quicunque enim mercatores ex Ponto præternauigarent, decimas eo loco mercium præbuerunt. Atticus igitur locum e regione Chrysopoli, commodè cum non mediocri amœnitate situm cernens, Argyropolim eũ nominari oportere dixit: quod verbum regioni statim cognomen indidit. Quibusdam dicentibus, incommodũ esse, quòd Nouatiani intra vrbem Constantinopolim conuẽtus agerent: Ignorare videmini, inquit, quæ sub Constantio & Valente perpessi sumus. Præterea verò testes isti nobis sunt fidei veraces. Quum enim iamdudum ab Ecclesia vniuersali secesserint, nihil illi aliud de fide quàm pœnitentiá nouarunt. Et quum Nicææ aliquando esset, consecrandi ibi episcopi gratia, Asclepiadem Nouatianorum ecclesiæ antistitem, senem admodum D conspicatus, quotnam annis episcopatum gessisset, interrogauit. Atque vbi ille quinquaginta dixisset, sermonem excipiens Atticus. Beatus, inquit, es ô pater, qui tam longo tempore bonum opus curatis. Apud eundem Asclepiadem illud quoque intulit: Ego, inquiens, Nouatum quidẽ valde laudo: qui verò ab eo prouenere, eos minimè recipiendos esse duco. Vocem hanc vt nouam, postquam ille audiuit: Quomodo, ait, hoc dicis episcope? Propterea, Atticus inquit, illum probo, quòd ad communionem eos qui diis sacrificauerant, non admiserit: id nanque & ipse, si affuissem, fecissem. Nouatianos autem auersor, quòd exiguarum rerum gratia homines à communione excludunt. Ad quæ verba Asclepiades respondit: At non sacrificia deorum tantum, sed multa etiam alia sunt peccata ad mortem. Quorum causa vos quidem clerum, nos verò etiam laicos reiicimus, soli Deo, qui nouit omnia, omnia committentes. Dicunt etiam obitum eum suum præuidisse, & ad Calliopium Nicææ presbyterum ab eo discedentem, verbis hisce vsum esse: Quòd si me rursus viuum videre voles, ante autumnum exactum celeriter Constantinopolim te venire oportebit. Sin tardius eò concesseris, superstitem me non inuenies. Id quod ita accidit. Nam vigesimoprimo ministerij sui anno, decimo Octobris mensis die mortuus est, vndecimo Theodosij consulatu.

corpus Sabbatij ad cuius sepulchrum Sabbatiani sacra peragebant, alibi clã sepeliri curauit.

Atticus rectè rebus apta nomina imposuit Chrysopolis.

Nauale Constantinopolit. pro venefico, curationem vocauit.

** Δεκαδευτήριον.*

Argyropolis, Chrysopolis opposita. scitè dicta Attici.

Nouatianos is non improbauit.

Asclepiades Nouatianorũ episc 50. annis episc. gessit.

Episc. administrare bonum opus est.

Quatenus Atticus Nouatum laudarit, Nouatianos autem nõ item.

peccatum ad mortem.

Qua Nouatiani à catholicis dissideãt.

Tempus mortis suæ prædixit Atticus.

De Alexandro Antiochiæ episcopo: vt primus ipse memoriam & nomen diui Chrysostomi in sacros codicillos retulerit, atque Atticũ, itemq́ue alios idẽ facere curauerit, & Ioannis studiosos tranquillitati & paci restituerit: id quod Cyrillus facere detrectauit.

Caput 25.

NOuum autem, & admirandum quiddam, quod prius perfecit, quàm defunctus est, ita vt reprehensionem eam quæ exortus est, quòd Ioannis sectatores malè acceperit, à se amolitos, aliis obuelauerit bonis, exponam. Antiochiæ Porphyrius, cuius suprà meminimus, decessit: & sedem ecclesiæ Alexander sortitus est, congruentem episcopatui agens vitam. Monasticis enim antea studiis exercitatus, fortis admodum decertator extitit, consona vitæ facta exhibens, pietatis sanctiorisq́ue philosophiæ meditatione, diuitiarum contemptu, eloquẽtia, C & multis aliis donis atque ornamentis mirificè abundans. Alexander iste, eos qui propter Eustathium suos sibi celebrabant conuentus, cohortatione & persuasione tandem reliquo ecclesiæ corpori (quod Paulinus, & post illũ Euagrius, impedierant) coniunxit, cõuentumq́ue ecclesiarum per vnionem tantum coegit, quantum nũquam aliquis vidit. Eis enim qui idẽ sentiebant, & ex clero & ex populo ipso assumptis, ad illorum venit conuentum: atque illis etiam inde, ita vti psalmis atque hymnis Deum laudabant, receptis, cantilenam eandem vno ore concinnè canente, ab ea quæ ad Occidentem versa est porta, vsque ad templum maximum, totum quod in medio est forum, hominum multitudine compleuit: veluti spiritualem quendam amnem instituens, re nulla ad similitudinem, ab eo qui D vrbem præterfluit flumine differentem. Quod vbi Iudæi & qui adhuc pauci reliqui erant Gręcæ superstitionis sectatores, & Ariani ipsi, fieri fluuiosq́ue vndecunque promanantes in catholicæ Ecclesiæ pelagus inferri viderunt, vehementer ingemuerunt, atque lamentati sunt. Alexander itaque & vita & doctrina optimus, ardore ingenti Ioannis causam fouens, primus illius nomen in ecclesiasticum retulit album: atque ad imperatorem omnesq́ue vbique episcopos, vt idem & ipsi facerent, & ea re pacem certam & constantem ecclesiæ conciliarent, scripsit. Cæterùm quum Atticus quoque episcopus propter Ioannitas ecclesiam esse scissam videret, de Principum sententia ipse quoque mentionem illius fieri in precationi-

Alexander optimus Antiochenæ ecclesiæ antistes.

Eustathianos is ecclesiæ catholicæ coniunxit.

Frequentissimus ecclesiæ conuentus.

Cõiunctio talis Iudæis, Græcis & Arianis dolorẽ ingentẽ attulit.

Alexander primus Chrysostomi nomẽ sacris inseruisse codicillis.

Atticus itidẽ Ioannitas ecclesia sua ante obitum adiunxit.

Episcoporum defunctorum in precibus mentio.

Alij quoque episcopi memoriam Ioannis receperunt. *† καθάπερ εἰώθει τοῖς γενέσθαι χρὴ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ἀπολελοιπότων τὸν βίον.*

bus iussit: quemadmodum id & in alijs episcopis qui vita excessissent, fieri solitum erat. Atque ea eo tempore pax extitit, donec postea quoque reliquiæ eius vrbi imperanti illatæ sunt. Atticus inuidiam in quam propter diuinum Ioannem deciderat, hoc modo magnificè aboleuit. Nec ille modò id fecit: sed alijs quoque Ioannis memoriam precibus inserere recusantibus, & Cyrillo maximè Alexandriæ præsuli, qui hostiliter Ioannem oderat, quòd ille à Theophilo patruo suo dissensisset, persuasit. Sed non intempestiuum fuerit, historiæ huic epistolas eorum, certioris fidei gratia, annectere: quæ de verbo ad verbum sunt tales.

Epistola Attici patriarchæ imperātis vrbis, ad sanctum Cyrillum Alexādrinum, in qua eum ille cohortatur, vt nomen beati Ioannis sacro albo inscrat.

cap. 26.

Charitas & vtilitas publica de seuera constitutionum semper aliquid remittit. *° εὐ τραπέλω* *Epistola Attici ad Cyrillum, de Chrys. in episc. matriculā inserēdo.* *° ἐν τῷ θεσμοθετῆσαι τὰς ἐκκλησίας σοφῶς τὰς ὑπολεγομένας οἰκονομήσαντα.* *† ἀφελεῖσι συμβ(ε)χλείσμοῖς.* *Dissidium ecclesiæ Constātinopolitanæ.* *μεγαλόπολιν.*

ATticus Cyrillo * felicitatem. Incidimus eò, quòd non putaueramus: & acquiescimus necessitate in eo quod minus ex sententia nostra processit, vtilitatem iustitiæ præponentes. Et cognitionibus nostris ad populi cōcordiam inclinati, canonibus quidē patrum detrimentū nullum afferimus: exactæ autem verborum obseruationi, voluerit orbis pacem præferimus. Non ignoro equidem & beatum Paulum, cum * ecclesiasticas ederet constitutiones, sapienter occasionibus prouida dispensatione visum esse. Scio etiam, quum sanctorum numero censentur, patrem tuum apostolicum Theophilum, in confusione & turba à Græcæ superstitionis studiosis excitata, eaactam ad breue tempus obseruationem paci posthabuisse. Maximè enim quęque vrbes pelago fluctibus exagitato persimiles, ex sententia ciuium, non tam summa legum & constitutionum obseruatione, quàm † expeditissimis consilijs atque iudicijs, ad pacem & concordiam facientibus, regi atque administrari solent. Qua verò de causa literas hasce scribā, accipe. Nouit sanctitas tua, ac potius illis ipsis oculis, quibus qui in sanctis est, pater noster Theophilus, conspexit, qualis & quàm ingens turba, † magnam hanc inuaserit vrbem: atque vt in ea sanctior fides & pietas, ne funditus euerteretur, periclitata sit: adeò etiam, vt populus maiore ex parte per factionem scissus, extra muros conuentus egerit: & plerique sacerdotes & collegæ nostri episcopi, à mutua communione descifcentes, bonam plantationem Domini Iesu Christi, parum abest quin euulserint, pacis cōmoditate scilicet aliquantulum distracta. Sedenim multo sanè labore, multo sudore, & periculis multis desperationis plenis, plurima & maxima quæque communium patrum nostrorum atque etiam pietatis tuæ precibus & conspiratione sopita sunt mala. Et turba quidem illa cōquieuit, concordi à verò & serena tranquillitas in orbis vniuersi ecclesijs obtinet. Cùm verò nonnulli nomen tantum beati Ioannis mysticis tabulis inscribi vellent, beatus episcopus Alexander, Antiochenum istum dico, Constantinopolim venit, & multa * ore confidenti verba fecit. vehementerque eaciuare populum voluit, vt vel oobis inuitis, necessario eius quem diximus, nomen ita inscriberetur. Quam rem accuratè prorsus pietati tuæ, ministri Dei religiosissimi diaconi, Petrus & Aedesius exposuerunt. Præteriit tempus longum, & nos * necessitate ea quæ à populari fit administratione prouenit, premi incipiebamus, neque tamen quidquā scissuræ & dissidij reliquias curabamus: cū ad nos ea Oriente Dei amantiss. episcopus Acacius literas dedit, religiosissimum antistitē Antiochiæ Theodotum à populo, vt nomen Ioannis in fastos referret, coactum esse, vt veniam rei ei quam necessitate ille adductus fecisset, daremus, petens. Et tum bonus ille qui literas ad nos pertulit presbyter, causam aduentus sui indicans, tē hanc in vulgus magnæ vrbis propalauit, & sententiam datæ ad nos epistolæ populo vulgauit, adeò vt parum abfuerit, quin tumultu plebis vniuersæ vrbs repleta sit. Ibi verò ego, ibi demum perturbatus, & de rebus maximis discrimē summum veritus, piissimum Imperatorem adij, & cū eo de pace & tranquillo rerum statu egi. Atque ille, nihil esse periculi aut incommodi respōdit, si defuncti viri nomen, tranquillitatis, pacis & populi concordiæ gratia inscriberetur. Itaque ego ea re persuasus (quomodo enim necessitate præuentus id non facerem?) † ne religionis nostræ res, ex multitudinis arbitrio, exemplo vno permisso, penderent, néve vrbem ipsam populari administrationi assuefacerem, nomē id in album referri iussi. Quare, vt equidem puto, neque in sacros canones commisi, neque iudicio patrum fraudem feci. Mentio nanque eius fit cū defunctis non solùm episcopis, sed & presbyteris, diaconis & laicis ipsis, mulieribúsque, cum quibus omnibus nobis sacerdotij communio, aut earum reru quæ in sacra mensa mysticè percipiuntur, * participatio nō est. Magna enim est inter defunctos & superstites differentia: ita vt etiam libri, propter differētem eorum quorum memoria conseruatur statum, discreti sint. Nihil enim Dauidi obfuit honorifica Sauli sepultura, neque apostolis Arij impietatis sectator Endoxius, sub eadem sanctiore sacrificij ara positus: neque Paulinus & Euagrius ecclesiæ, qui schismatis & dissidij duces in ecclesia Antiochena fuere, quòd post obitum, non paucis hinc ab annis, propter populi pacem & concordiam mysticis tabulis sunt inscripti. Quam ob causam ipse quoque Ægypti ecclesijs, ecclesiarum orbis totius pacificandarum gratia, vt mortui illius nomen inscribant, præcipe. Ita enim cùm patrum canones non transgrediere, tum ecclesiarum simul omnium concordiam plurimi facies. Te verò ea nobis, quæ conueniit, rescriptorum esse, ad communem consensum & & fraternitatem respicientem, persuasum habeo. Fraternitatem, quæ tecum est, omnem, ego, quique mecum sunt, saluere iubeo. Ad Cyrillum Atticus hæc scripsit. Rem autem istam magis etiam vrgens, aliam quoque epistolam ad Petrum & Aedesium diaconos eius, hisce verbis dedit. Ad Dei amantissimum episcopum, fratrem nostrum Cyrillum, ita vt decuit, per epistolam scripsimus, ea quæ nomine Ioannis in ecclesiasticas tabulas relato, acta sunt. Nihilo verò minus & ad pietatem vestrā scribimus, quæ melius quàm alij res nostras nouit,

Alexander Antiochenus episc. Constantinopoli hortator fuit vt Ioannis nomē in sacras tabulas referretur. *° θρασυστόμως.*

Petrus & Aedesius diaconi. *° ἡμῶν βιαζομένων τῇ ἐκ τῆς δημοκρατίας ἀνάγκῃ.* *Quibus tandē rebus adductus Atticus, Ioannis nomē in episcoporū matricula sacra inscribere.* *Theodotus episcopus Antiochenus.* *Imperator ipso inscriptionē nominis van nis in sacris tabulis probauit.* *° Non cō mittendum, vt populus de causis religionis quiddam cōstituat.* *† ὥστε μὴ γενέσθαι τὰ ἀκολουθίας τὰ ἐν τὰ τῆς μάτην μὴ ἐθίζεσθαι δημοκρατίαις τὴν πόλιν.* *° μετάδοσις.* *Non vult esse sancti defunctis cū viuentibus communionem Attitus: argumento praesenti, vt opinor, inseruiens.* *Scriptū Attici eiusdē argumenti ad Petrum & Aedesiū diaconos Cōstātinopolitanos. Reuocat ad se diaconos Atticus propter consuetudinis eorum suauitatem.*

nouit, ad pacem videlicet & tranquillitatem eas euasisse, de sentẽtia præcipuè pijssimorum Principum, & omnium deinde Orientalium episcoporum, ipsorumque adeò Occidentalium quoque de Ioanne sacris tabulis, non vt episcopo, sed qui aliquando episcopus fuerit, inserto, vt memoria eius, propter communem orbis vniuersi pacem coleretur. Scribimus autem, ne cõcordia, vt ita dicam, vbique obtinente, solis nobis ei non assipulantibus, simul & pijssimis Principibus aduersari videamur: & summè necessarius rebus nostris, ventis aliquibus aduersis obortis, & Ecclesiæ Christi noceamus. De his hactenus. In magnum verò desiderium nos profectio vestra adduxit, quòd non eandem ea eorũ qui nunc nobiscum sunt, quam ex vestro conuictu percipiamus iucunditatem, adeò vt nouitate familiaritatis eorum, quæ à consuetudine vestra multum differt, ferè perturbemur. Quapropter rebus omnibus postpositis, operam date, vt deinceps ad nos recurratis, propter morum, quod experti sumus, discrimen, apud uos vehementiorem quàm antea repertur charitatem. Literis eiusmodi Cyrillus receptis, maximopere rem eã auersatus est, sicuti ea literis eius satis liquet. Nam quæ Attico rescripsit, sic habent.

Epistola contraria sancti Cyrilli ad Atticum, nomen Ioannis admittere detrectantis.

Caput 27.

Cyrilli Alexandrini ad Atticum responsum: qui quòd Ioãnem pro laico habeat, minimè probat, vt in episc. catalogo recenseatur, & canones ecclesiasticos seruandos esse censet.

LEctis quæ à pietate tua ad me missæ sunt, literis, Ioannis nomen sacris inscriptum esse tabulis intellexi. Vbi verò eos qui inde ad nos venere, interrogaui, non in laicorum, sed episcoporum catalogo ascriptum esse audiui. Porrò dispicienti mihi, atque in animo reputanti, an qui hoc fecere, Nicænorum patrum decreta sequantur, & aliquantulum mentis luminibus in magnam illam synodum intendenti, vniuersum sanctorum illorum patrum collegium, quibusdam veluti oculis renuere, & viribus omnibus, quo minus ad rem eam comprobandam accurram, obsistere videntur. Quomodo nanque inter sacerdotes Dei censebitur, illorúmve feret sortem, cui sacerdotalis dignitas abrogata est? Quomodo verò in catalogo sacrorum ministrorum erit, qui ecclesiasticis mœnibus eiectus est? Aut enim professione nostra indignum est, vt sacerdotij nomen nihil esse, & rem ipsam communem omnibus esse, quæ tamen eis solis qui ad eam vocati sunt, asseruata est dicamus: aut si magnum quiddam est, quod sacerdotalem functionem à populi multitudine dirimit, † nõ miscenda quæ misceri non possunt, sed eorum quę diximus quodvis in ordine suo conseruandum, & honore debito cohonestandum nobis erit. Quomodo igitur aut inter episcopos laicus: aut inter germanos & legitimos, qui talis non sit, consistet? Honora, te hortor, eos qui magnarũ & splendidarum rectèque actarum rerum tulere testimonium, ne contumelia sanctum patrum chorum afficias. Considera eos qui superstites adhuc in vita manent, quomodo rem hanc acceperint. An non illi dolore se omni repletos esse rectè dicant, si in eundem cum eis ordinem, is cui dignitas adempta est referatur? Verùm id pietati quoque tuę persuasum esse puto. Quamobrem & illis & nobis mœroris abole causam. Tolle omnium tristitiæ occasionem. Nam † facilè & expeditè ea quæ præter opinionem accidunt, disponere & administrare, boni & sapientis esse dixerim: sed tum demum, cùm nihil detrimenti afferat. Non enim, quamuis gregem Christi propagare, frequentioremque efficere studeamus, ex anima hæresium, si errorem suum non repudient, recipimus. Et proinde non omnino prompta quadam dispensatione* facilem cum eis complecti pacem debemus, aduersus quos pugnare præstet. Dispensationis sanè laudatæ opus fuerit, si quandoque ita à debita ratione deflectere videamur, vt in rebus vtilibus & commodis detrimẽtum euitemus. Sic & beatus Paulus omnibus factus est omnia, non vt exiguum quiddam lucrifaceret, partem autem quampiam damno afficeret, sed vt omnes lucrafaceret. Videamus ergo, eiusmodi rerum inuestigationi insistentes, an non plus huic causæ insit mali, quàm illa videatur habere boni. Totiam præteriere anni, ex quo pietas tua thronum suũ tenuit: neque quisquam est, qui conuentus in ecclesia tuos vitet: quin etiam si ab initio nonnulli dissidendi amore seipsos ab illis segregarunt, tamen & illi per vim & gratiam Christi reuocati sunt. Ea magistratibus verò quis non pietatis tuæ dictis audiens est? quis ob hanc ipsam causam est, qui extra ecclesiam maneat? Nemo hercule est. Non enim hoc det Deus. Itaque quémnam ad salutem reuocãs, aut ad legitimos in ecclesia conuentus reducens, quin omnem potius ecclesiæ mœnibus eijciens Ægyptum, regionem etiam * Augustalem, & Arcadiam, & Thebaidem, & Libyam & Pentapolim, & tot ecclesias dolore afficis? non vt quenquam lucri facias. omnes nanque lucrifecit gratia Seruatoris. Remitto te hac in re ad ipsam pietatis tuæ doctrinam. Ne contra teipsum celebres atque illustres eos, qui aduersandi studio in partes discessere, neque vnquam iustum de seipsis iudiciũ accipiunt. An ita conniuere & cessare nos pietas tua suspicatur, vt non diligenter de præclara fama tua, & quomodo Seruatoris greges regantur atque manuducantur, inquiramus? Vna nanque hæc, etiamsi locorum intercapedine disiuncti simus, episcoporum est cura. Sed enim in hoc proliator esse, & pietati tuæ contraria sentire videar: esto vt pauci admodum sint adhuc seditiosi, qui se pro illius malignitate periculo exponunt: apud nos autem tot sunt ecclesiæ, quæ de Ioãne decreta obtinere debere cõtendunt. Quibus igitur suffragari æquum est? quínam vt lætentur, Deo placitum est? Illíne qui Ioãni patrocinantur, quum tanta designauerit: an qui pœnã homini irrogarũt ei, qui quum alios dolore afficeret, pro nihilo duxit? Quod si cõcordiam ecclesiarum conseruare, minimè contemnendum videtur solue id rogo. quod eam scindit, Mitte gladium in vaginam suam. Iube ex episcoporũ nomenclatura Ioannis nomen eximi. Nã si parui id facimus, & dicimus, non affert dolorẽ apostolorum choro Iudas proditor, in eodem cũ illis ordine census: Iudæ autem nomine in eorum numerũ relato, quo deinde loco Matthias nobis prouetur? Quũ igitur nemo Matthias eiecto apo

Sacerdotalis dignitas eorũ tãtum est, qui ad eam sunt vocati.

μὴ μιγνύειν τὰ ἄμικτα.

† ἐν μεταχειρίσει τὰ παρεμπίπτοντα διοικεῖν.

Dispensationis finis.

* οἰκονομικήν τινα καὶ ἀπειργασμένην εἰρήνην.

Paulus quomodo factus omnibus omnia.

* *Augustonica ea dicitur.*

Præcipua episcoporũ cura.

Suadet memŏ Ioānis in albo episc. inducēdum esse.

stolorum choro Iudam ascripsetis, maneat & E seruetur, hortor, post celebris memoriȩ Nectarium, secundus laudatissimi Arsacij gradus, ne quid per vim perperam & illegitimè inductum, memoriam beati viri esplodat. Sed pauci fortasse hoc ægrè ferunt, (permitte autem mihi vt liberè quæ volo dicam). Omnes equidem saluos fieri optem. Si quis verò imperitia sua ab Ecclesia secedit, & illius constitutionibus refragatur, quæ einsmodi hominis est iactura? An non ipse quoque Seruator nos, idipsum docens, & formam in omnibus proponens conducibilia quidem ad eos qui ad eum accesserunt locutus est, inobedientes autem & renuentes discedere permisit? Atque tantū abest vt aliquam talium hominum rationem habuerit, vt etiam ad ipsos dixerit discipulos: An & vos abire vultis? Obsequentibus sanè multam nos impendere curam æquum est. Aduersarius autem & inobediens, F maleuolentiam ipse suam accuset, medicinam odio habens. Audiet ille verò iustum iudicem, dicentem: Quandoquidem loquutus sum, & nō obediuistis & extendi sermones, & animum nō *aduertistis: & quæ sequuntur. Nos quidem, qui docemus, quibúsnam rebus aliquis laudem sibi apud Deum paret, studiosè admodum id facere atque instituere decet, atque cum Paulo resistētibus dicere, Obsecramus per Christum, reconciliamini Deo. Inobedientes verò potestati Dei commendare, illud vsurpantes: Medicati sumus Babyloni, sed sanata non est: relinquamus eam, quoniam peruenit in cœlum iudicium eius. Cōsequens igitur non est, propter aduersos quorundam sermones, siquidē prorsus aliqui sunt, funditùs sanctiones ecclesiasticas conuelli, vt laicus sacerdotali dignitate enitentibus accenseatur, & honorem eundem consequatur. Neq; enim hoc communem orbis vniuersi pacem, sed concisionem potius quidam vocent. Ego quidem tum demum obtinere debere & nomen & rem ipsam pacis censeo, cum sanctorum sententiis non aduersemur, neque illorum decretis repugnemus. Quòd si enim beatus Alexander, *confidentis prorsus oris vir, iuxta pietatis tuæ verba, aliquos ex religiosissimis fratribus & collegis nostris Orientalibus episcopis inani dictorum fuco decepit, & ad huius rei comprobationem raptos pertraxit: non propterea mos hic prorsus obtinere, & animas omniū depascere, sed potius veluti quędam lippitudo, ecclesiæ oculum infestans, à vobis repurgari debet. Vt illa rursum directè ad patrum decreta respiciens, meritò à Christo audiat: Oculi tui columbarum. Accepi & ego à Dei amantissimo, qui ad extremam feliciter peruenit senectutem, Acacio literas, in quibus religiosissimum Antiochiæ antistitem, vi coactum à quibusdam esse, vt Ioannis memoriam celebraret, asseuerat. atque illud præterea apertè commemorat, valde eū virum ea in re dolore affectū fuisse, viámque qua a tam præfracta audacia liberaretur quæsisse: & literas hac de causa à nobis & pietate tua, ne simul cum quibusdam in eundem errorem duceretur, neve eiuscemodi consilia agitantibus cederet, impetrare voluisse. At nos, qui ad curā & medicinam faciendam vocati sumus, (da enim hoc mihi, vt pro animi mei dolore, liberè dicere possim) ne accessio vulnerum fiamus, sed potius opinionem eam, qua temeritatē aliorum secuti esse videri possimus, fugiamus. Demiror verò hoc quoque, si Alexander, quem diximus, ad dicendum promptus & copiosus, & qui non paruo tempore vobiscū isthic versatus sit, aliquos ad hanc rem suasione sua adducere non potuisse visus est, quàm tabellarius vnus efficere tantū, sicuti rumoribus fertur, potuit, vt populum cōmouerit, causámque tempore longiore sopitam denuò excitarit. Quod omnino est incredibile. Verùm sit hoc quoque, & ita factum esse credatur. Sed noui pietatem tuam * præclaram in eloquentia esse. Docebit ea prorsus quæ opus est, homines ad tumultum excitatos. Vberem habes sacratum doctrinarum gratiā. Persuadebis, scio piissimis etiam Principibus, vt more suo in canonum decretis acquiescant. Quòd enim veræ pietatis studiosi & Christi amantes sunt, constitutionibus suis ecclesias administrari permittēt, paternæque virtutis æmulatores maiorum exempla imitabūtur. Ne igitur Iechonias reiectus cum Dauide & * Samuele prophetis censeatur: neque si quibusdam iniquè placitum est, vt Eudoxij reliquias eo quo scripsistis reponerent loco, propterea nos quoque prophanum vt sacrū in album referamus. Oportuit nanque à nobis tes illius corrigi, non illum nobis pręscribere, & quæ post eum acta sunt constituere. Atque hæc dicimus, non quod iacenti & mortuo illi insultemus: non enim hoc dat Deus: neque quòd abeuis, sicuti scriptum est, lætemur malis: non enim hoc Christianorum est consilium & institutum: sed id quod homini condolemus, ad vtilitatem Ecclesiæ conferimus, canonibus illius nihil G præstabilius esse ducētes. Si namque illos sartos tectos conseruare, atque exautoratum inter episcopos cēsere liceret, rectè profectò, qui id quo minus fieret impedirent, feri atque immites dicerentur. Quandoquidem verò altero obtinente, alterum consistere non posse necesse sit sanctiones Ecclesiæ vincant: & ex sacro catalogo, qui sacrorum minister non est, moueatur. Hoc enim ecclesias ad pacem seruandam coniungit, hoc animorum consensum omnem perficit. Itaque illud nobis dato, vt purè nos conuentus agere, & cōmunicare cum pietate tua possimus, atque tu vnius, eiúsque defuncti, amorem, post eorum qui adhuc viuunt dilectionem, ac potius post Ecclesiæ sanctiones, habeas.

Quæ pax Ecclesiastica probanda.

* *θρασύστομος.*

Contra Alexandrū Antiochenum episcopum.

Ridet abunde partem quandam epistolæ Attici de Alexandro.

* *ἀριστίνδην ἐν λόγοις*

* *Fortè legendū Solomone.*

H *Vt diuus Cyrillus per visionem diuinam nomen Ioannis susceperit conceptumque antea odium, Dei genitricis intercessione, ei remiserit.*

Caput 28.

Cyrillus postea errorē suū de Ioanne correxit.

HÆc quidem Cyrillus de sacro Chrysostomo & scripsit & sensit, præsumptę opinioni inseruiens, quam dudum patruum suum Theophilum sequutus conceperat. Quoniam verò dissidium hoc quidem ex emulatione, quamuis non secundum scientiam, non autem ex inuidia, neque diabolica contentione manauit, non oportere virum & doctrina & virtute præstantem, hac vna in re claudicare, quo minus ad summam perfectionem perueniret, Deo visum est. Homines enim illi erant, & humanis-

& humanis affectionibus obnoxij. Quapropter A aliquanto pòst Cyrillus cum magno illo viro, etiam post eius mortem, in gratiam rediit, errorémque suum quum multis alijs conciliantibus tum maximè Isidoro Pelusiota nunc reprehensione nunc admonitione eum cohortante, diuina etiam & arcaniore quadam reuelatione accedente, correxit. Videre namque visus est, seipsum sacris ædibus expulsum esse à Ioanne, comitatu & diuino, qui circa eum erat, satellitio maximè freto: & matrem Domini pro ipso deprecantem, atque cùm multa etiam alia, tum illud præcipuè quod pro ipsius gloria plurimum ille decertarit, sicuti dicetur, referentem, vt in sacra templa reciperetur, orare. Hanc visionem quum diuus Cyrillus cogitabundus in animo secum volueret, se ipsum quòd in sanctum virum inuectus esset, damnauit: & deinde ipse quoque recognitæ ecclesiæ Chrysostomi addictus, virum eum admiratus est, valdéque eum, B quòd contra illum impudens prorsus irritatus fuerit, pœnituit. Proinde diuersum omnino à priore consilio faciens, synodum prouincialem cogit, & Ioannis nomen simul & ipse & reliqui magnarum sedium antistites, in sacro albo proposuerunt. Illi verò minus verè dicere videntur, qui Cyrillum libros alios magni patris aboleuisse perhibent. Nam si qua scripta eius abolenda erant, hæc quæ adhuc extant, quod consilium † institutumque eius in eis maximè expressum est, abolita oportuisset: nisi Deus vtilitati hominum curam gerens, ea conseruasset. Hoc cum in arcana Nicetæ philosophi, qui & Dauid dictus est, historia, & apud alios item inuenerim, operi huic meo inserẽdum esse quoque duxi: ne cui ambigere in mẽtem veniat, C quomodo tanta luminaria, inimicitias mutuas exercentia, ambo ad summam sanctitatem peruenerint, & Ecclesiæ * columnæ extiterint, inimicitijs huiusmodi nullum illorum gloriæ detrimentum afferentibus. De his hactenus.

Isidorus reprehensione. Errorem sui visione diuina admonitus est Cyrillus.

Cyrillus Ioannis nomen in sacrum catalogum episc. reponit.

Falsum est quòd Cyrillus libros Chrysostomi aliquos aboleuerit.

Opera Chrys. diuina prouidentia conseruata.

† τὸ σκοπιμώτατον ἐκείνου.

** θεμέλιοι.*

Nicetes philosophus, qui idem Dauid dictus.

Post Atticum ad sedem episcopalem Sisinius est euectus Philippus Sidetes ei postpositus. Qualis is Philippus fuerit. Vt Proclus Cyzicenorum episcopus lectus, & tandem non receptus privatus otiosúsque Constantinopoli egerit.

Cap. 29.

Attici mors. Electio episc. Constantinop. Philippus, Proclus, Sisinius, presbyteri.

ATtico autem, quemadmodum diximus, defuncto, ingens de legendo atque consecrãdo episcopo contentio extitit: quòd vnusquisque prout alicui faueret, ei thronum committi cupiebat. Proinde quibusdam Philippus presbyter ad sacram sedem euehendus esse videbatur: nonnulli Proclum ei, Chrysostomi discipulum, præferebant. Erat autem & is presbyter. Communiter verò omnes Sisinium idoneum maximè censuerunt. Qui ipse quoque presbyteri dignitate enitebat, non equidem Constantinopoli, sed in suburbano eius vico, cui nomen est * Olea, qui ex aduerso vrbi situs est: quo in loco vrbs ipsa cum ciuibus omnibus festũ diem Seruatori Christo, quo in cœlum assumptus ad patrem reuertit, celebrat. Populo vniuerso charus præcipuè Sisinius fuit, cùm propter virtutis claritatem, tum ob eximiam in pauperes, supra vi- A res etiam eius, curam. Quapropter plebs vi effecit atque euicit, vt is in thronum sit sublatus. Quare offensus Philippus presbyter, quòd ille scilicet sibi prælatus esset, electionem & consecrationem eius plurimũ reprehendit, in ea quæ ab ipso conscripta est Christiana historia. Non Sisinium verò tantum, sed & consecratores ipsos & populum calumniosè perstrinsit, atque in eos ita inuectus est, vt quæ ille dixerit, nemo historia digna iudicet: neque quispiam ei, tam temerariæ audaciæ, qui scribere talia sustinuerit, veniam concedat. Et quia eius mentionem fecimus, æquum est vt pauca de eo dicamus. Philippus iste Sidæ in Pamphylia ortus est, vnde etiam sophista Troilus genus duxit, eiúsque adeò cognatum se Philippus esse dixit. Diaconus quum esset, cum magno Ioanne episcopatum Constantinopoli gerente, multum fuit. Quòd verò in scribendo elaboraret, multos & varios collegit B libros. Multa etiam, Asianum affectans dicendi genus, conscripsit. Opus verò magnificum, in quo Iuliani contra sacra biblia scriptum euertit, reliquit. Aliud quoque volumen composuit, quod Christianam historiam nominauit. In eo triginta & sex libri sunt, quorum quisque tomos plures habet: adeo vt omnes ad millenarium ferè numerum pertingant, & habet suum tomus quisque argumentum. Multam vero in opus id materiam congessit, declarare volens, non imperitum se Græcarum disciplinarum esse. Frequenter nanque Geometricarum, Arithmeticarum, Musicarum, & Astronomicarum commentationum mentionem facit. Prosequitur quoque insularum sitos, & montium. Arbores describit, & alia quædam, ad argumentum institutum nihil pertinentia. Proinde lucubratio ea, vtpote ad ostentationem composita, laxa & soluta est: & propterea indoctis simul & doctis inutilis esse videtur. Indocti enim, styli elegantiam non perspiciunt: eruditi autem, * eandem rem alijs verbis repeti, & multa intempestiuè scribi, reprehendunt. Verùm de scriptis eius, vt quisque volet, iudicabit. Historiæ verò tempora confundit. Nam imperij Theodosij memoriam faciens, actiones magni Athanasij tanto post tẽpore repetit: & consuetudinem hanc, non in illo tantùm, verumetiam in multis alijs seruat. Hæc de Philippo. Porrò Cyziceno episcopo mortuo Sisinius diuinum Proclum ecclesiæ Cyzici episcopum legit. Sed enim quum Proclus, vt eò trãsiret, in procinctu esset, homines ibi episcopum D designarunt Dalmatium quendam, virum venerãdum, & in monasticis laboribus exercitatum. Id illi fecerunt, sanctione illa contempta, quæ præter sententiã episcopi Cõstãtinopolitani electionem fieri vetat. Hoc vbi ita est factum, Proclus non oppugnauit: & ecclesiæ quidem nulli præfuit, in Constantinopolitana autem ecclesia docẽdo floruit. De quo postea loco suo dicam.

** ἐλαία Olea suburbana Constantinopolis regio.*

Eleemosyna in viros ecclesiasticos Christiano populo gratissima Sisinius Attici successor.

Philippus Sidetes Sisinij electionem reprehendit.

Scripta eiusdem.

** ταυτολογίαι.*

Sisinius Proclum Cyzici episc. designat sed Proclus intellecto, quòd Cyziceni Dalmatium sibi episc. legissent Constantinop. mansit. Socrates dicit, legem hanc de vnius Attici persona constitutam fuisse lib. 7. cap. 28.

De maximarum episcopalium sedium præfectis, alijsque virtute atque doctrina præstantibus diuinis viris.

Cap. 30.

SIsinius postquam in episcopatu nõ duos integros exegit annos, decessit, castitate vitæ & pauperum cura, quemadmodum diximus, celebris. Moribus affabilis & simplex fuit, à

Sisinius episcopus, minimè mundanus.

negociis & rerum actionibus abhorrens, quam ob causam in eos qui curiosè se negociis immiscent, acerbior erat, apud quos contrà & ipse non admodom decentem glorism est consecutus.

Episcopi Romani, Alexādrini, Antiochens.

Innocenrio, optimo vrbis Romæ episcopo, Bonifacius successir: atque huic Zosimus, Zosimo rursum admirandus Celestinus. Alexādriæ verò, diuino Aleaandro Theodotus in episcopatu surrogaius est, castitatis decus & ornamentum, morum vir māsuetudine (si quis alius) & ipse & præterea exacta viuendi ratione maximè ornatus.

Theodotus Antiochenus. Apollinaristas ad ecclesiā catholicam reduxit.

Hic sodalitatē Apollinaris scissam, reliquo orthodoaorum & rectè sentientium gregi, precibus apud Deum interpositis, immiscuit, vna ecclesia facta. Verùm sic quoque multi in instituto suo permanserunt, labem pristinā veluti præclarum quiddam retinentes.

Hierosolymitani episcopi.

Hierosolymis Cyrillo diuinus Ioannes successerat. Deinde autem post Nepotem, ecclesiæ ibi habenas sibi commissas gubernauerat Praylius, re ipsa suo nomini respondeos: quo mortuo, locum eius per successionem Iuuenalis obtinuit.

Theodoritus ecclesiasticus scriptor.

Eis ipsis annis ecclesiam Cyri quoque gubernauit sapientia & doctrinis magnus Theodoritus, vir in Græcis iuxtà & Christianis disciplinis preclarus, qui libros multos Ecclesiæ vtiles reliquit.

Theodorus Mopsuestiens. Theodorus ille Chrysostomi condiscipulus, & Arianorū antagonista.

Viguit tum etiam Theodorus ille Mopsuestiensis ecclesiæ antistes, qui cùm ecclesiarum omnium doctor fuit, tum aduersus hæreticorum phalanges fortiter, vt primarium virum decet, rem gessit: quique cum Diodoro magno familiariter viuens, doctore eo vsus est: & sodalis atque condiscipulus diui Ioannis, pariter cum eo Diodorum audiuit. Sex is & triginta annos contra Arianam factionem aperto Marte pugnauit, & aduersus Apollinaris prædoum more structas insidias constanter decertauit: * hæreditarium autem Christi populum doctrinis optimis & præceptis fooit.

** κλῆρον.*

Polychronius Apamenus.

Erat huic etiam frater Polychronius, qui optimè viait, & itidem optimè docuit, vitæ scilicet ex æquo doctrina respoodente. Apamenorum hic ecclesiæ pastorale muous sortitus est.

Nonnus Edessenus. Dinam Pelagiam is christo lucrifecit.

Ecclesiæ verò Edessenæ diuious ille præfuit Nonnus, qui primariam in vrbe Antiochena luau perditam Mænadē, verborum persuasione adductā, & præter opinionem omnem Deo consecratam, nympham & sponsam purissimam illi repræsentauit, pro Margarita Pelagiam eam cognomioans, io qua certè meritò aliquis diuini iudicij pelagus admiretur.

Euthymius monachus. Simeon Columella. Monachi præclari.

Viguit verò tū maximè quoque in Ascetica palæstra præcipuus, & vita monastica illustris, magnus ille Euthymius, qui solitudinem in vrbis formam redegit. Et Simeon qui primus domicilium in columna habere instituit: insuper Nilus, Asceres venerandus: Isidorus Pelusius, & decantatus monachus Marcus, Ioannis magni discipuli. Proclus præterea ille admirandus, † quietam degens vitam: & alij quamplurimi, de quibus postea dicam.

† σχολάζων. Al. διάγων.

Vt post Sisinnium Nestorius hæreticus episcopus lectus, per arrogantiam turbis & tumultibus complere ecclesiam instituerit. *cap. 31.*

Sisinij mors. Principibus viris aliunde episcopum postulandū esse videtur.

SIsinio patriarcha defuncto, sicuti dictum est, eis qui hooores & magistratus gerebant, placuit, neminem ex eius ecclesiæ clero episcopum creare, propter vanam eorum qui honorem talem temerè, quibus ipsi fauerent, inandatum volebant, gratiam. Rursus enim alij Philippo, alij verò Proclo cupiebaot: sed aliunde quempiam designare visum est.

Nestorius Antiochia accersitur Constantinopolim.

Erat tum Antiochię Germaniciensis patria, vocalis & facundus Nestorius: huoc quòd in dicendo promptus & facilis esset, Antiochia accercendum statuerunt, qui laodem etiam castitatis meruerat maximam. Præterierāt menses tres, & ille adducitur, & episcopos Constātinopolitanus creatur.

Nestorij in prima eius concione verba satis insolentia.

Qualis verò is vir fuerit, prima statim eius concio indicauit. Illico nāque post coosecrationem, decātatam illam propalàm apud populum, ad imperatorem verba dirigens, emisit vocem: Da mihi, inquiens, ô imperator, terram ab hæreticis liberam & puram, & ego tibi cœlum reddam. Tu mihi hæreticos extirpa, & ego tibi Persis delendis adero.

Imploratio brachij secularis.

Hęc eius dicta multi quidem comprobarunt. Qui verò certò sciunt animum ex verbis diiudicādum esse, illi mentis eius leuitatem, animum arrogaotem, & vansm glotiam affectantem, deprehenderūt propterea quòd, quum nondū quidquam ibi satis degustasset, ad eiuscemodi productus sit verba.

Nestorius ecclesiæ Arianorum ignem inijcit.

Ardorem verò & æmulationem deinde pro Ecclesia spirans, ędem precatoriam Arianorum demolitus est. Atque illi templum suum dirutum cernentes, igne insuper coniecto, non id modò, sed & magnam vicinorum ædificiorum partem concremarūt.

Nouatianos idem affligit item Thessaresdecatitas.

Deinde Nouatianos quoque turbare aggressus est. Non eos verò solum, verumetiam qui per Asiam, Libyam & Cariam, & qui præterea Mileti & Sardis erār, Quatuordecimanos, quorum multi seditione & tumultu propter ipsum concitato interiere.

Antonius Germēsis episcopus insidijs Macedonianorū interfectus.

Et quū Macedoniani Antonium episcopum Germeosem, qui eos Nestorij iussu admodum affligebat, percussoribus quibusdam summissis, qui voluptatem hooesto pręferunt, iugulassent, occasionem eam & causam arripuit, & ecclesias eis Coostātinopoli, Cyzici, & in Hellesponto ademit.

Macedonianis ecclesiam adimit.

Ea quibus nonnūlli vi ea adacti, se ad ὁμοούσιον coosubstantialis fidem contulere. Accidit porrò, vt qui alios ita ecclesijs expelleret, ipse quoque eijceretur, cum derepentè bellum acre aduersus ecclesias concitasset. Id bellum iode sumpsit exordium.

Vt Nestorius in ipso flagranti crimine per discipulum suum Anastasium sit deprehensus, Christum dominum nudum hominem dicere, & sanctam Christi Deiparam matrem Christi genitricem appellare. Et quæ de eo memoria prodiderit Socrates ecclesiasticus historicus. Et de prodigio quod in ecclesia accidit.

Caput 32.

Nestorius à vera pietate excidit.

ANastasius quidam presbyter in maximo apud Nestorium honore fuit, comes profectionis eios, quum ille se ad episeopatum ineundum conferret. Qoo tempore etiam ad Theodorum Mopsuestiensem diuertit, dogmatibusque eius auditis, à vera pietate Nestorius ipse traosuersim actus est: quemadmodū Theodulus in epistola scribit. Anastasius igitur iste, acer Iudaicorum dogmatū & actionum Nestorij suasor, verba aliquando in ecclesia Coostantinopolitana ad Christi fidelē populū faciēs, hoc

propalàm

Errorem suũ Nestorius per Anastasium presbyterum prodit.

propalàm & apertè dicere ausus est, Mariã θεοτό-κον, hoc est, Dei genitricem nemo vocato. Maria enim homo fuit. Vt autem ab homine Deus gignatur, fieri non potest. Dolum huoc quũ primum Eusebius rhetor deprehendisset, eundemque deinde & clerus, & pietate in populo præstantissimus quisque grauiter ferret, & elocutionem eiusmodi blasphemiam esse putaret, non paruus tumultus excitatus est. Dudum enim de theologia & Christi diuinitate edocti fuerant, quòd videlicet ille œconomiæ seu administrationis gratia veluti homo purus, haudquaquam à diuinitate secesserit. Ea in re apostoli Pauli verbo fidem habentes, qui dicit: Etiamsi Christum secundum carnem cognouimus, nunc tamen non cognoscimus. & rursum: Quapropter relinquentes eum qui de Christo rudes instituit sermonem, ad perfectionẽ cõtendamus. Turba tali, sicuti fieri assolet, gliscente, Nestorius impietatis dux non solùm Anastasium non reprehendit atque inhibuit, verumetiam studiosè laudauit, & dictis eius assensum prorsus suum præbuit: eum quem in precio habebat, vt blasphemiam arguere nolens. Et quòd contendendi studio teneretur, frequentius in ecclesia docuit, & vbique vocabulum Dei genitricis exterminauit, à seipso pleraque illegitimè & subrepticiè statuens atque confingens, apertéque animi sui venenum eructans, ad blasphemiam se dedit. Proinde quæstione huius rei apud omnes diuulgata, atque aliis aliter eam accipientibus, dissidium in ecclesia ortum est: atque homines, sicuti in nocturna pugna inter se sunt cõflictari, nunc hæc nunc illa affirmantes & negãtes. Nestorius verò à multis existimatus est, Dominum merum hominem esse opinari, atque olim Pauli Samosateni & Photini inter mortuũ dogma renouare, & in ecclesiam sensim inducere. In tantum sanè quæstio hæc agitata est, vt vniuersali etiam opus esset synodo. Porrò Socrates, qui ecclesiasticam historiam conscripsit, de Nestorij opinione hæc commemorat. Ego, inquit, quum edita à Nestorio scripta legerem imperitum hominem esse reperi: atq; id ita verè dicere possum. Neque enim odio ductus, tenuitatis eius qua aliis inferior fuit, memineto: neq; cuiquã gratificatus, quibus alios superauit do-

Blasphemia ista grauiter a pio populo accepta.

Nestorius Anastasii verba laudat.

Dissidium ea de re in populo.

Nestorius Samosateni & Photini hæresim reducere visus.

Socratis de Nestorio iudicium.

* *Blasphemia Nestorij in virginem matrem. Apud Suid est, Nestorium tertium fuisse ducem Iudaicæ hæresis pauli Samosateni, & Theodori Cilicis, eùmque perpetuum gessisse contra Virginem matrem bellum, qui scilicet Theodorum ipsum patrem habuerit, & Cilicem inter maiores suos numerauerit.*

** *Firmissimè crede, ipsum verbum Deum suæ carnis acceptione cõceptum. Augustinus ad Petrum cap.15. Dei verbo ad vnitatem commixtus est homo. Idem O mixtura noua. O temperamentum admirandum? Gregorius Nazanzenus. Non separari fas est filium hominis à filio Dei. Augustinus. Nascitur Deus assumptions nostræ, patitur innocentia, moritur vltions. Hilarius lib.9. de Trinit. Innouatur natura, fitque Deus homo. Gregorius Nazanze. Firmissimè crede nõ carnem Christi sine diuinitate conceptam. Augustinus. caro sine semine ex homine, Spiritus cum semine ex Deo Tertull. Nouè nasci debebat noua natiuitatis dedicator. Id.*

A tes exponam. Non mihi videtur Nestorius vel Paulum Samosatenum, vel Photinum imitatus, merum hominem Dominum dicere: sed vocabulum ipsum tantum sicuti larua formidat, idque propter multam imperitiam facit. Quum nanque naturali quadam facundia præditus sit, probè quidem eruditus esse putatur: re autem ipsa indoctus fuit, & veterum interpretũ libros versare noluit: siquidem expedita linguæ volubilitate elatus, animum ad illorum scripta non accuratè intendit, sed seipsum omnibus præstãtiorem esse duxit. Itaque illud statim ex catholica Ioannis epistola, quod in vetustis exemplaribus scriptum est, ignorauit: Quòd spiritus omnis, qui Iesum soluit, ex Deo non est. Nam sententiam hanc, qui ab administratione hominis in Christo diuinitatem segregare voluerunt, ex antiquis exemplaribus sustulerunt. Quapropter & prisci interpretes hoc ipsum indicaruot, fuisse nimirum quosdam, qui epistolam eam deprauaB rint, hominem à Deo soluere volẽtes. Assumpta autem est à diuinitate humanitas, & iam nõ duo sunt, sed vnũ: quo veteres freti, Mariã θεοτόκον, hoc est, Dei genitricem dicere non dubitarunt. Sic enim & Eusebius Pamphili in tertio de vita Constantini libro, hac de re ad verbum inquit: Nam & natiuitatem qui est nobiscũ Deus, nostra causa subire sustinuit, & locus natiuitatis eius in catone ominatim apud Hebræos Bethleem prædictus est. Quamobrem etiã Dei amãtissima Helena Augusta, gestationem vteri Dei genitricis admirandis monumentis conhonestauit, & sacrum illud antrum multifariam exornauit. Origenes verò & ipse in tertio Commen-

Nestorius veterum scripta paruifecit.

Locus.1. Ioan. 4. bene tractatus.

†

Eusebius Pamphili de natiuitate Christi.

Diua Helena speluncã vbi Christus natus est, exornauit.

Origenes vocabulum Dei genitrix recte exposuit.

*

C

† *In tantũ sibimet duæ naturæ in Christo vnitæ sunt atque coniunctæ, vt idem atque idem Christus, Deus & homo aliquando res aut agat aut loquatur humanas, aliquando diuinas Augustinus. Naturam Dei in virtute resurrectionis intellige. Dispensationem hominis in morte cognosce. Et cùm sint vtraque sui gesta naturis, vnũ tamen Christum Iesum memento esse, qui vtrunque est. Hilarius lib.9. de Trinit. Vidésne christum Deum & hominem ita prædicari, vt mors homini, Deo verò carnis excitatio deputetur: non tamen vt alius sit qui mortuus, est & alius sit per quem mortuus resurgit. Id ibidem. Tametsi Iesus Christus in partu ac passione & morte, natura nostra rem peregerit, res tamen ipsas omnes virtute naturæ suæ gessit, dum sibi ipse origo nascẽdi est, dum pati vult quod eum pati non licet, dum mo-*D *ritur qui viuit. Id.*

* *Secundum id quod Deus est, glorificat suum: secundũ hoc vtique quo Dominus gloriæ est, & tamen Dominus gloriæ crucifixus est. August. lib.1. de Trinit. cap.13. Scitote verbum non aliter soluendam hominum mortem, nisi pro omnibus ipsum moreretur. Quia vita erat, & Dei verbum, oportebátque mortem pro omnibus fieri, mortale corpus assumpsit. Athanasius de incarnat. verbi. Verè crucifixus est Deus, verè mortuus. Quod Dei indignum est, mihi expedit. Passio Dei vnica spes totius orbis, atque necessarium decus fidei. Mors Christi summum Euangelii fundamentum. Filius traditus est Dei qui erat in filio hominis. christianorum est etiam mortuum Deum credere, & tamen viuentem in æuo æuorum. Sufficiat Christum filium Dei mortuum dici, & hoc quia ita scriptum est. Tertullianus sparsim de car. Chri-*

tariorum in epist. ad Rom. tomo, quomodo Dei genitria dicatur eaponens, copiosè id eaplicat. Apparet igitur, Nestorium lucubrationes veterum ignorasse. Proinde, sicutt dixi, loquutioné solam oppugnat. (Quin ille non vocabulum ipsum modò, sed prorsus etiam Deum esse, qui genitus est, negauit. Qui enim ea virgine sancta natus est, idem crucifixus quoque est, qui quidé Dominus est gloriç, quemadmodum Apost. ait: Si enim cognouissent, Dominum vtique gloriæ non crucifixissent. Nestorius autem inquit: Ne glorieris Iudæe, Deum non crucifiaisti. perinde atque Dominus gloriæ crucifiaus non esset.) Quandoquidem quod Christum, non purum hominem dicat, sicut Photinus, aut Paulus Samosateous, homiliæ seu populares eius conciones editæ docent. Nunquam enim Dei verbi subsistétiam tollit, † sed vbique id in carne subsistere, & earur ioesse profitetur. Nec ille, sicuti Photinus & Samosatenus, subsistentiam eius abolet. nam id Manichæi & Montanistæ quoq; opinari sunt ausi. Sic ego Nestorium sentire iouenio, atque id simul & ex libris eius qnos legi, & ea sectatorum eius dicti animaduerti. Non paruam verò turbam orbi vniuerso ineptię Nestorij peperere. Hæc Socrates. Et cum ille sic blaterans nugaretur, vt detestandum quiddã in Ecclesia fieret, accidit. Nam primarij cuiusdam magistratus serui crudeliter ab hero accepti, ad ecclesiam confugêre: & fertum in manibus habentes, ad sanctiorem sacrificij aram irruêre: iussique inde atque coacti exire, haudquaquã paruere, diuinas ceremonias impedientes: & diebus pluribus strictos & coruscantes enses præ se ferétes, vt obuios omnes ferirét, parati fuere. Atque vbi clericũ quendã trucidarunt, aliúmq; insuper vulnerarunt, postremò tandem seipsos interemerunt. Porrò ex eis qui affuere, quidam mali ominis esse, templi profanationé & inquinationem, prædiait: poetæ cuiusdam iambos allegans eiuscemodi.

σημεῖα καὶ γὰρ ταῦτα γίγνεσθαι φιλεῖ,
ἅπαντι ναοῖς ἐν καταστῇ μύσος.

Assueuit omen fieri triste, sanctius,
Si fortè templum polluat piaculum.

Nec ille prorsus non vera dixit. Cùm enim diuisionem populi & dissidium, tum eius qui seditiosæ eiusmodi discessionis autor esset, abrogationem prædicere visus est. Enimuerò Nestorius non aliis tantum, sed Proclo quoq; per dissensionem aduersatus est. Quum enim ille in ecclesia docens, Nestorio præsidente, orationé in hæc verba conceptam haberet: Virginalis hodie, ô fratres, celebratur conuentus: Eaultet natura, choros ducat hominum conditio: Coegit & conuocauit nos sancta Dei genitria, impollutum decus atque ornamentum virginitatis. Ob eam causam ad contentionis studium delapsus Nestorius, dissidere quàm maximè à Proclo cœpit.

Socrat. negat Nestorium in Samosateni et Photini hæresim incidisse. † ἐνυπόστατον αὐτὸν ὁμολογεῖ, καὶ ἐνούσιον.

Serui armati ad ecclesiam confugere, ibique cæde facta seipsos etiã interemere.

Mali ominis loco id factum cõceptum.

Pia Procli verba Nestorius ferre non potest.

De epistolis sancti Cyrilli ad Nestorium. item de duodecim capitibus, in quibus illius carpit peruersam opinionem. præterea quæ de Nestorio scripserit Celestinus. Cap. 33

Sed enim diuinus quoque Cyrillus vbi Nestorij blasphemias audiuit, vnam atque alteram ad eum dedit epistolam, in quibus disertis verbis eos qui non apertè Christum Deum profiterentur, sed blasphemiis verbis hominé † deiferum atque organum seu instrumentum diuinitatis esse dicerent, anathema esse proclamauit. Cui Nestorius literis rursus obuiauit, conuiciis simul & blasphemiis rem agens. Eis verò Nestorij literis ingentes hæresis fluctus eructantibus acceptis cum quatuor quibusdã aliis, prouincialem Alexandriæ synodum congregauit, atque ei vtriusque vltrò citróque datas epistolas exhibuit, quarum eaempla & synodi ipsius decreta ad veteris Romę episcopum Cœlestinũ misit. Ad Nestorium insuper tertiam dedit epistolam, cui multum celebrata illa duodecim capita, vnà cum anathematismis adiunait: quæ vt hic insererem, æquum esse duxi. Ea sic habent. Si quis non profitetur verum Deum esse Emanuelem, proindéque virginem Mariam Dei genitricem genuit enim illa carnaliter eum qui caro factus est, Deum scilicet ea Deo Verbum* anathema sit. Si quis non profitetur carni secũdum subsistétiam vnitum esse id quod est ex Deo patre Verbum, vnúmque esse Christum cum propria carne, eundem scilicet Deum simul & hominé anathema sit. Si quis in vno Christo subsistentias diuidit post vnionem, sola eas connectens coniunctione, quæ secundum dignitatem siue autoritatem aut potestatem est, & non potius vnione naturali, anathema sit. Si quis duabus subsistentiis in Christo, voces in Euangelicis & Apostolicis scriptis, vel à viris sanctis, vel ab ipso de seipso tributas diuidit, & alias quidé vt homini, extra id quod ea Deo patre est Verbum, propriè conuenientes, alias verò veluti Deo congruentes ei soli quod ea Deo patre est Verbo accommodat, anathema sit. Si quis dicit hominem Christum Deiferum, & nó potius verum Deum esse, vtpote vnum & quidem natura filium, pro eo atque Verbum caro factum est, & & nobiscum † æqualiter de sanguine & carne (eatra peccatum) participauit, anathema sit. Si quis dicit Deum aut Dominũ Christi esse, quod ex Deo patre est verbum, ac non potius ipsum Deum profitetur & hominem, quum Verbum caro factum sit, secundum scripturas, anathema sit. Si quis dicit veluti hominem Iesum à Deo verbo agitatum, eique præclaram vnigeniti gloriam circundatam esse, vt qui alius ab ipso existeret anathema sit. Si quis dicere audet, hominem assumptum vnà cum Deo Verbo coadorari

** In Emanuel, quoniam vnus est filius & Dominus, incarnatum & inhumanatum Dei Verbum, vna eius est omnino persona, ipsique tribuimus & humana propter dispensationem in carne, & diuina propter natiuitatem ineffabilem ex Deo patre. Christus Dei & hominis filius vnitus & gerens homo vniuersa quæ Dei sunt: loquens deinde & gerens Deus vniuersa quæ hominis sunt.*

Et vt credatur secundum veritaté factus homo, propria facit humana. Cyrillus de concil. Ephes. Christo pro qualitate generum ac naturarũ alium in sacramento hominis necessè est sermonem fuisse nondum nato, alium adhuc morituro, alium iam æterno. Hilar. libr. 9. de Trinit. operationes omnes non vlli seorsim naturæ, sed personæ vni & indiuisæ tribuuntur. August.

† θεοφόρον.

Nestorius Cyrillo respõdit.

Cyrillus prouinciali synodo coacta, Nestorij errorẽ damnauit.

Duodecim Cyrilli capita.

Hic communicatio idiomatum, quam vocant, tolli videtur.

† παραπλησίως.

Cyrillus Alexãdrinus Nestorium erroris sui admonuit per literas.

τουμνημα-τίζειν.

rari & conglorificari & collaudari, † dicique A Deum debere, sicut alterum cum altero (particula enim Con adiecta, semper id cogitare atque intelligere cogit) ac nō potius Emanuelem adoratione vna honorandum, & vnam ei glorificationem tribuendam esse, pro eo atque Verbum caro factum est, anathema sit. Si quis dicit Dominum Iesum Christum glorificatum esse à Spiritu, perinde atque aliena virtute vsus sit, & ab illo acceperit, vt efficax contra impuros spiritus esset, & diuina miracula inter homines ederet posset, ac non potius proprium ipsius spiritū profitetur, per quem diuina fecit miracula, anathema sit. Si quis pontificem & apostolum confessionis nostrę factum esse Christum, sicuti diuina refert scriptura (obtulit enim seipsum pro nobis in odorem suauitatis Deo patri) si quis inquam pontificem & apostolum nostrum factum esse, non ipsum Dei verbum, quum caro B & sicut nos sumus homo factū est, sed tanquā alium propria & peculiari quadam ratione ab eo qui ex muliere est, hominem praeterea si quis eum etiam pro seipso, & nō potius tantum pro nobis oblationem obtulisse dicit (neque enim oblatione opus habuit, qui peccatū non nouit) anathema sit. Si quis non profitetur carnē Christi viuificam & propriam ipsius, quod ex Deo patre est, Verbi, sed alterius cuiusdam ab ipso esse, veluti ei iuxta dignitatem coniuncti, quasi solam diuinam habitationem in ea habuerit, & non potius (quemadmodum diximus) viuificā, quae Verbi propria facta sit, omnia * viuificare valentis, anathema sit. Si quis nō profitetur Dei Verbū carne passum esse, & carne crucifixum, & carne mortem gustasse, atque primogenitum ex mortuis factum esse, vtpote Deus, a anathema sit b Caelestinus Rom. episcopus diuini Cyrilli literis acceptis, & graui praeterea de Nestorio fama audita, ad eum scripsit: decem exactis diebus, si adhuc in eadem impietate perseueraret, non amplius eum ad communionem admittendum: sed potius omnino sacerdotū Christi catalogo eximendum: illósque adeo ad communionem recipiendos esse, qui propterea ab eo quod pro fide recta stetissent, excōmunicati fuerāt. Porrò non Nestorio modò Cyrillus & Caelestinus, c sed etiā Ioanni Antiocheno, Theodoto successori, & Iuuenali Hierosolymitano, haeresim Nestorij exponentes, scripserunt. d Ipse quoque Ioannes ad Nestorium epistolam dedit, admonens hominem, ne à patria fidei professione deficeret, sed rectè filium Dei ex sancta Deigenitrice Maria genitum esse profiteretur, neque in duo eum partiretur, neque etiam iuxta progressum † seu profectum Deificatum esse diceret. Apostolicā illi etiam vocem subiciens, quae est: Misit Deus filium suum factum ex muliere. Et simul illi suasit, ne sententiam ipse suam vt rectā & certam retineret, sed potius quod in cōmune commodum atque vtile esset, sequeretur. Misit insuper ad eum quas Caelestinus & Cyrillus scripserant literas. e Nestorius sibiipsi * obsequutus est Et quoniam sciebat ecclesiarum praesules in ecclesiae turba haudquaquam tacituros, Theodosium permouit, f vt Sacram ad Cyrillū mitteret, in qua multa illi obiicebat, & multa

Pontificatus & sacrificiū christi.

* ζωοποιεῖν χωροῦντος.

a Anathema: ita christiani calculum & sententiam vocare solent, quam eā velut in columna incidentes, propalam adversus blasphemum & impium omnibus proponunt Socra.

b Caelestini. Rom. pontif. ad Nestorium litera.

c Item ad Ioā. Antiochenū. & Iuuenalē Hierosolymitanum.

d Ioannis Antiocheni ad Nestoriū scriptū.

† κατὰ προκοπήν.

* ὡς ἑαυτὸν γενόμενος.

e Nestorius recta suadentib. non paret, sed seipsum, hoc

minabatur, nisi in Nestorij decretis acquiesceret. Et quum talibus literis se illum pessundaturum existimaret magis etiam commotum excitauit. Accepto namque spiritu diuus Cyrillus, ad ipsum imperatorem & eius sorores libellos doctè compositos misit, quibus simul certā rectae fidei professionem, & peruersam Nestorij vecordiae opinionem ostendit: tum autem vt synodus vniuersalis cogeretur petiit, vt Nestorij res certò in apertum proferrentur.

est pessimum consilium sequitur.

Cyrillus synodum œcumenicā ab imperatore petit.

f Nestorius ab imperatore ad Cyrillū Sacrā impetrat, ad eum terrendū.

† *Ineffabiliter & vltra quàm possit mens humana intelligere, Verbum humanitati coniunctum, totam in seipsum ita reduxit, vt indigentia vita* (τοῖς ἐν δεῖ τῆς ζωῆς) *posset viuificare. Cyril.*

De tertio sancto vniuersali Ephesio concilio, in quo Nestorio episcopatus est abrogatus. Cap. 34.

Theodosius imperialibus literis suis in metropoli Ephesi locorum omnium episcopos conuenire iussit, sacram Pentecostes diem, qua conuenirent, constituens. In ea quippe die Spiritus viuificator ad sanctos Apostolos peruenit. Literis ipsis illud quoque adiecit, neminē se vel apud Deum vel apud homines excusaturum esse qui non statim ad designatam sanctae Pentecostes diem praestò ibi esset. Qui nanque, inquit, ad episcopalem sacrum conuentum vocatus non alacriter accurrit, non bonae is conscientiae esse apparet. Nestorius, qui non longè ab Epheso abesset, cum turba multa statim post festum Paschae dicm Ephesum venit, multos ibi iam congregatos episcopos reperiens. Cyrillus C quoque cum suis ante destinatum diem affuit. Quinta post Pentecosten die, Iuuenalis cū Palaestinis episcopis venit. Quibus ita conuenientibus, celebris & magnus ille Euthymius Petro Saracenorum episcopo abeunti praecepit, vt Cyrilli Alexandrini & Acacij Melitinensis omnino sententiam sequeretur, columnas & fastigia tectae fidei eos esse testatus. Caelestinus autē Romae episcopus, propter nauigationis pericula, ipse synodo adesse detrectauit: ad Cyrillum tamen, vt locum ibi suum obtineret, scripsit. Ex quo tempore, fama est, mittam illum & Papae appellationē, atque vt orbis vniuersi iudex appellaretur accepisse. Quae deinde omnia per successionem ad eos etiā peruenerint, quibus forte Alexandrinae ecclesiae thronus legitimè obuenisset sacros episcopos. Solus Ioannes Antio-D chenus antistes cum Orientalibus suis episcopis, longè etiam post diem constitutum, tardius affuit: non dedita ille opera moratus, sicuti se pluribus verbis excusauit: sed quod tam celeriter episcopos qui sub eo essent, cogere non potuerit. Magna enim locorum interuallis ditionis eius vrbes distant, ab ea quae olim quidem Antiochia nunc autem Theopolis dicta est. Duodecim nanque dierum itinere, & aliquo * praeterea exiguo, homini expedito & succincto absunt. Tum autem Antiochia ipsa Ephesο triginta dierum via maximè distat. Confirmauit ille etiam, ad designatum se non venturum fuisse diem, si à nouo qui dicitur Dominico die collegae sui in sedibus suis esse perseuerassent. Vbi post diem constitutum dies quindecim praete-

Theodosius concilium generale Ephesum indicit.

Euthymius Petrum episcopum Saracenorum, Cyrilli & Acacij sententiam in concilio sequi iubet.

Priuilegia episcopo Alexandrini a Rom. antistite accepta.

Cyrillus Alexandrinus in synodo Ephesina Romani pontif. mādatarius & locū tenens.

Iustinianus Antiochiam post terramotum auspicatiore nomine Theopolim vocauit.

Noua Dominica.

* μικρόν τι πρός.

* ἡ κα χιρια- λῆ.

prima synodi sessio.

† Secundum neotericos 4412.

Qui in computatione annorum secunde & tertia synodo intercedentium cū hac quoque ratione non conueniunt.

riète,& Antiochenus præsul nō aduenit,multique episcopi morbis & ærūnis alijs pressi sunt. de communi sententia vigesimo mensis Iulij die, episcopi congregati sunt circiter centum & triginta, à condito mundo † quinquies millesimo nongentesimo decimoquinto, à secunda autē synodo quadragesimo, & vno anno, præsente Iuuenali & diuino Cyrillo, qui Cœlestini locū tenuit, Romani (vt diximus) episcopi. Die primo Nestorius etiā præstò fuit. Atq; vbi de quæstione eius agi cœptum est, Cyrillus Alexandrinus in prima velitatione iacula fortiter iaciens, Nestorium admodum perstrinxit, Hostili enim iādudum erga eum erat animo. Et quum Christo sententiis suis diuinitatem multi tribuerent, vnúmque & eundem esse filium, ex patre quidē ante secula genitum, extremis autē temporibus ex perpetua virgine hominem factum, neq; aliū atque alium, sed vnum atque eundem, & virginem Mariam propriè & verè θεοτόκον Dei genitricem dicēdam esse assererent, assurgens Nestorius: Ego, inquit, bimestrem aliquem & trimestrem Deum non dixerim. Proinde purus sum sanguinis vestri, & postea ad vos non veniam. His verbis dictis, cum sex episcopis egressus est, & deinceps cum illis conuenire solitus fuit: alijs quoque assumptis, qui prauam eius fidem sequebantur. Ita synodus in partes duas diuisa est. Cyrillus, & qui cum eo erant, postridie cōsilio coactu, vt mos est, tribus episcopis missis, Nestorium vt in conuentum veniret citarūt. Ille id cōtempsit, & haudquaquam comparuit, synodum in Antiocheni episcopi aduētum differens. Vt autem ille iterum atque tertiò vocatus, responsum nullum, quo se defenderet, dedit, & conuiciis atque contumeliis eos qui ad se missi erant remisit: synodus sancta trecentorum illorum & decem octo diuinorum patrum symbolum in mediū, & Cyrilli atque Nestorij, quas vltrò citróque de dogmate dederant literas, sacram item illam Cœlestini ad ipsum Nestorium scriptam epistolam protulit. Atque vbi Theodotus Ancyranus & Melitinensis Acacius blasphema eius verba, quibus apertè Ephesi multis præsentibus vsus fuerat, indicauere, & multæ eximiorum & sanctorū virorum voces auditæ, insupérque alia Nestorij impiè dicta congesta sunt, impium illum exauctorauit, sententia hisce verbis concepta. Quum præter alia reuerendissimus Nestorius, neque vocationi nostræ audiens esse voluerit, neque à nobis missos sanctissimos & piissimos episcopos admiserit, necessariò eò descendimus, vt de impietate eius inquireremus. Et quoniam quum ea epistolis & scriptis eius, quæ lecta etiam sunt: atque itē ex verbis quibus in metropolitana hac vrbe vsus est: tum ex testium dictis, impiè eum & sentire & docere deprehendimus: necessitate nobis à canonibus, & sanctissimi patris collegæque nostri Rom. ecclesiæ episcopi epistola, imposita, diu multúmque lacrymantes, ad tristem hanc peruenimus sententiam. Qui igitur ab eo blasphemiis expetitus est, Dominus noster Iesus Christus, per præsentem sanctam synodum decreuit, Nestorium à dignitate episcopali, & sacerdotali conuentu omni esse alienum.

Recta de christi diuinitate & natiuitate sententia.

Blasphema & impia Nestorij vox.

Nestorius se à patribus synodi seiungit.

Secunda sessio Nestorius euocatus in synodū non venit.

Nestorius damnatur.

Vt triduo post Ioannes Antiochenus & Theodoritus aduenientes, Cyrillum & Memnonem Ephesium episcopali dignitate priuarint: synodus autem ipsos id ausos, rursum episcopatu abire iusserit. Vt Theodoritus contra duodecim Cyrilli capita dixerit, huicque rursus Cyrillus responderit. Vt Nestorius Oasim exulatum ierit. Vt Ioannes & Cyrillus in gratiam redacti idem senserint, & iussu imperatoris Nestorij abrogationem ratam habuerint. Epistola Cyrilli, quam per Paulum Emesenum ecclesiæ Antiochenæ scripsit.

Caput 35.

Post latam hāc legitimam sententiam, Ioannes Antiochenus cum sacerdotibus & episcopis suis duobus & viginti, triduò à Nestorij condemnatione aduenit. Et re sicuti acta fuerat cognita, Cyrillo valde succensuit, qui sic ad Nestorium exauctorandum deproperasset. Et facta à synodo discessione, consilióque cum Nestorio coacto, Cyrillo & Memnoni Ephesi episcopo, sicuti illi videbatur, dignitatem abrogauit. Cyrillus & Memnon, postquam libellos suos synodo, quæ cum eis congregata fuerat, obtulerunt, (quanuis Socrates per ignorantiam aliter scripserit) Ioannes vnà cum suis euocatus est, vt rationem de condemnationis sententia, quam illegitimè tulisset, redderet. Vbi verò ille non comparuit, post tertiam citationem, sicuti mos est, Cyrillus quidem & Memnon à sancta vniuersali synodo, à condemnationis sentētia præter rationem lata absoluti sunt: & qui eos damnauerant, in † vincula ea deciderunt. Nā & à diuina communione sunt exclusi, & sacerdotalis eis autoritas omnis adempta est, Ioanni videlicet, & qui in partibus eius erant episcopis, in quibus etiam fuit sapiēs ille Theodoritus Cyri episcopus: donec seipsos condemnantes, errorē suum professi sunt. Theodoritus sanè Ioānis vicem ægrè ferens, in Cyrillum inuectus est: confutans etiam, quæ tertiæ ad Nestorium epistolæ duodecim capita Cyrillus adiūxerat, perperàm ea exponendo. Quod quum nō ritè fecerit, Nestorio quàm maximè patrocinari iudicatus est. Aduersus quod scriptum Theodoriti, ea quæ diximus capita Cyrillus doctè tutatus est, ea pro eo atque decuit interpretando, & latētem in eis sententiam declarando. Hæc omnia quum ab vtraque parte ad imperatorem sunt relata, tū episcopi eidē præsto fuere, qui acta factionis vtriusque renunciarūt. Imperator primùm Nestorij condemnationem ratam non habuit. Oriētales enim episcopi Nestorium secum abductum in annum tertiū per vim in episcopatu retinuere. Quarto autem ab illius condemnatione anno, Ioannes Antiochenus iudicium Dei metuēs, & multos præterea praua Nestorij opinione interire videns, Theodosio imperatori, vt quàm primùm eum ea Orientali ditione eiiceret, significauit. Et imperator postquam blasphemiam illius certò cognouit, confestim Nestorium quidem Oasim deportari iussit. Ad Cyrillum autē & Ioannem piè scriptas literas dedit, vt quum inter se consentirent, tum vterque latam aduersus Nestorium condemnationis sententiam cōfirmaret, & dissidio omni ecclesias Dei liberaret. Porrò Nestorius vbi communionem, quæ sibi cum Ioanne Antiocheno intercesserat, in conten-

Ioannes Antiochenus Ephesum post Nestorij condemnationem venit.

& Nestorio se coniungit, & Cyrillo atque Memnoni dignitatem adimit.

Cyrillus & Memnon per synodum legitimè absoluuntur, Ioannes autem Antiochenus cū suis excommunicatur.

† δεσμῷ τῷ γέγραπται.

Theodoritus Cyri episcopus vnà cū Ioāne proscriptus.

Idem contra Cyrilli duodecim capita scripsit.

Cyrillus scriptum suum defendit.

Acta synodi ad imperatorē referuntur.

Nestoriū Orientales episcopi in episcopali dignitate retinent.

Nestorius quarto condēnationis suæ anno Oasim deportatur.

Nestorij fucata pœnitētia non recipitur.

contentionem & dissidium euasisse cognouit, pœnitentia ductus, Mariam θεοτόκον. Dei genitricem vocauit: Dicatur, inquiens, etiam Dei genitrix Maria, & contentiones tristes facessant. Verùm nemo prorsus id eum per pœnitentiam dixisse arbitratus est.

Ioannes Antiochenus cum Cyrillo in gratiam redit.

Ioannes Antiochenus episcopus imperiali iussioni cedens, Paulum Emesenum episcopum Alexandriam ad Cyrillū cum libello misit, in quo germana & sincera fidei professio, necnon amicitiæ conciliatio, & scandalorum seu offendiculorum amolitio expressa est.

Cyrillus ad Ioannem scriptum.

Venerandus autem ille Cyrillus libello accepto, atque professione fidei ei inserto cōprobata, & veteres sanctos patres, & seipsum ita sensisse confirmauit. Atque epistola ea vehemēter laudata, hisce verbis Ioanni rescripsit.

De concordia episcoporum gratia Deo aguntur.

Principes laudantur.

Letentur cœli, & exultet terra. Diturū enim est interstitium maceriæ: & quod mœrorē fecit, conquieuit, modúsque discordiæ omnis sublatus est, en quòd Seruator omniū nostrûm Christus ecclesiis suis pacem conciliauit, & ad eam nos piissimi & Dei amantissimi Principes vocarunt. Qui maiorum pietatis æmulatores optimi, quum ipsi in statu suo certam atque immotā conseruant fidem rectam, tum præcipuā de sanctis ecclesiis gerunt curam, vt simul & præclarā in æuum gloriam habeāt, & quàm celeberrimā imperij sui administrationem reddant. Quibus etiam ipse virtutū Dominus manu liberali bona tribuit: simúlque dat, vt & aduersariis imperent, & victoriam ab eis reportent. Non enim fallit is qui dicit: Viuo ego, dicit Dominus, quoniā glorificantes me glorificabo.

Commēdatur Pauli Emeseni episcopi pacificandi studium.

Quum igitur Alexādriam venisset Dominus meus, piissimus frater & collega Paulus, animi voluptate & gaudio repletus sum: ac meritò quidem, quòd tātus scilicet vir partes suas vt mediator interponeret, & supra vires tantum laborem adiret, vt diaboli inuidiam superaret, ea quæ diuisa erant cōiungeret: & sublatis è medio scandalis atque offendiculis, concordiæ & pacis corona vestras simul & nostras cohonestaret ecclesias. Et post alia. Quòd verò superflua prorsus & importuna ecclesiæ, præterque causam suscepta discordia fuerit, nunc maximè certior sum factus, ex quo piissimus dominus meus Paulus episcopus libellum † extra calumniæ aleam positum attulit, fidei professionem complectentem: quem à sanctitate tua & piissimis isthic episcopis compositum esse confirmauit. Libellus is quibus conscriptus erat verbis, epistolis adiunctus fuit. Porrò de Dei genitrice, & quæ sequuntur: Sanctis hisce vocibus vestris lectis, ita nos quoque ipsos sentire inuenimus.

† ἀδιάβλητον.

Gratulatio de vnitate fidei.

Vnus enim est Dominus, vna fides, vnum baptisma. Quapropter rerū vniuersarum seruatorem Deum glorificauimus, mutuò nobis congratulantes, quod congruentem cum diuinitùs inspiratis scripturis & traditione sanctorum patrum nostrorum nostræ simul & vestræ ecclesiæ habeant fidem. Verùm hæc qui inquirere volet studiosus, in synodi eius actis reperiet.

Qualia se passum esse Nestorius ipse de se scribat. Et vt ad Oasim innumerabilibus toleratis erumnis, postremò corrosa & consumpta à vermibus lingua, interierit. Cap. 36.

Res Nestorij post condemnationem.

POstquam Nestorius eiectus est, quid postea ei contigerit, vt vitam præsentem finierit, & digna blasphemiarum præmia tulerit, historici non prodiderunt. Et profectò vis temporis obliuionis profundo hæc immersisset, nisi in librum eius incidissem, ex quo historiam eius decerpsit. Itaque ipse blasphemiæ pater, qui non super petra, sed in arena fundamenta fidei suæ iecisset, ad quosdam qui ei obiecerant, nō rectè illum res nouas molitum esse, neque ex Reipub. vtilitate, vt Ephesi synodus ageretur, perisse defensionem blasphemię suæ scripsit, ad eam scilicet necessitatem se peruenisse, Ecclesia sancta in partes duas scissa, dictitās. Et quum alij quidem Mariam ἀνθρωποτόκον, id est, hominis genitricem: alij autem θεοτόκον, hoc est, Dei genitricem dicendam assererent: se mediam excogitasse vocem χριστοτόκον, id est, Christi genitricem. In ea defensione refert, Theodosium propter cōmiserationem, primùm reiectionem eius autoritate sua non cōfirmasse. Vbi verò episcopi quidam Constantinopoli venissent, vt in monasterium suum reuerteretur, permissum ei esse, quod extra Theopolim situm est. Nomen quidem illius non expressit: ab Euprepio tamen appellationem accepisse legi. Stadiis id duobus ab vrbe ea distat: vbi annos quatuor se in honore omni exegisse ait. Deinde commemorat, vt Theodosij sanctione apud Oasim exulare iussus sit, sed causam exilij primariam celat: quod videlicet tali etiam rerum suarum statu à blasphemia nō destiterit. Alium quoque librum ad Aegyptium quendam diserrius scripsit, in quo de exilio ad Oasim fusius agit. Ex alus quoque literis colligere est, quæ mala propter blasphemias tulerit, quum † inspectorem rerum omnium oculū fallere non potuerit. quas literas ad Thebarum tū præfectum dedit, indicans quandoquidem hominibus condignas pœnas non dederit, diuinitùs se iustæ vindicta expertū esse, atque in ærumnam & captiuitatem miserandam maximè incidisse.

† τὸν πάντων ἔφορον ὀφθαλμὸν μὴ λαθών.

Blemmyarum captiuus Nestorius.

Miserabilis eius mors.

Confertur is cum Ario.

Quum verò eum maiores calamitates experiri oporteret, ex potestate quidē Blemmyarum ille dimissus est, (eorum enim captiuus fuerat) Theodosij autem, qui reduxisse eum intellexerat, iussionibus, in extremis Thebarum oris, locum ex loco mutans, versatus est. Vbi terra rupta coopertus atque oppressus, vitam hanc pro eo atque blasphemiæ eius cōueniebat, amisit: Arius alter vltimo vitæ suæ actu habitus, qui quidem satis quæ præmia in Deum iactas blasphemias maneant, declarauit. Vterque sanè ex æquo in Christum blasphemus fuit: quē Arius quidem creaturam, iste autem merum hominem esse dixit.

Nestorius fraude Cyrilli se circumuentum esse questus est.

Refutatio eius querelæ.

Ad quem acta Ephesiæ synodi, quasi Cyrilli versutia & nefanda rerum nouatione instituta sint reprehendentē, perlibenter dixerim: Cur tandem à Theodosio, qui vicem tuam valde miseratus est: postea nullo relicto venię loco, expulsus es? & tot ostracismis atque exiliis mulctatus, turpiter vitam finiuisti, si non de sententia & iudicio diuino Cyrillus, & qui cū eo fuere episcopi decretum suum fecere? Et ambo vos quidem iam ex vita hac excessistis: quo tēpore, sicuti quidam ex prophanis sapiētibus dixit, nihil obstat quo minus libera quisque hominū beneuolentia, nullo intercedente aduersario co-

Confertur cū Cyrillo Nestorius.

Euagrius lib. 1. cap. 7.

larur. Ac tu quidē vt blasphemus, & hostis Dei extremos, ab omnibus damnatus es: ille autē veluti quędam Ecclesię tuba, fines terræ personās, & propugnator Ecclesiæ fortissimus, ab omnibus celebratur, & omnibus in ore est. Sed enim ne crimen falsi apud quospiam sustineamus, age illum ipsum in mediū producentes, verbis eius res suas exponamus. Et tu epistolam fac audias, quibus illam literis, ad eum quem diximus Thebarum præsidem composuisti, ex Ephesiis de religione sanctissima recentibus actis prolaram. Oasim, quæ & Ibis dicitur, Imperiali sanctione incolumis Et post quædam verba infert: Quandoquidem locus, quem diximus, barbarorū incursione, captiuorum abductione, atque igne, & cædibus ex ipsis fundamentis dirutus atque vastatus est, & nos à barbaris derepentè nescio quo modo misericordiam consequuti, ita liberi dimissi sumus, vt illi attestatione coniunctis minis nos terrerēt, & quamprimùm regione ea excedere, vtpote quam † Maxici post eos, nulla interposita mora, occupaturi essent, iuberent, in ditionem Thebarum, cum captiuorū reliquiis, quos ad nos barbari misericordia moti (quid sibi voluerint, dicere nequeo) adduxerunt, venimus. Atque illi quidem ad optata & placita quisque loca se receperunt. Nos autem ad Panis vrbem diuertimus, manifestò id indicantes. Veremur nanque, ne quis captiuitatem nostrā cōsultam molitionem & fraudē esse dicens, calumniosè profugisse nos accuset, & alterius criminis machinationem confingat. * Ferax enim generis omnis calumniarum est malitia. Quapropter amplitudinem tuam rogamus, vt tibi captiuitas nostra, pro eo atque legibus constiturū est, curę sit: & ne maleuolentiæ & fraudi hominum captiuum ad iniurias & contumelias dedas, ne videlicet omnibus deinceps generationibus & ætatibus tragica vociferatio, seu quiritatio inualescat, melius esse vt in barbarorum aliquis potestate captiuus sit, quam ad Romanorū imperium supplex confugiat. Et iuramento interposito, petitionem talem subiunxit: Patere nos hic ex Oasi reuersos manere sicuti id nobis barbari permisere: vt nunc etiam, quod Deo visum est, de nobis constituatur. In alia rursum epistola ad eundem hæc scribit. Siue scriptum hoc, vt amici, ad magnificētiam tuam, epistolam, seu vt patris ad filium cōmonitionem accipias, nō reiice, te quæso, quæ in eo est, quam fieri potuit breuissimam de rebus multis narrationem: cùm Oasis, quæ etiam Ibis dicta est, dudū à Nomadum multitudine, qui in eam excurrerūt, vastata sit. Et postea. Hæc quum sic acciderint, nescio qua de causa aut qua arrepta occasione, magnificentia tua nos per barbaros milites ex Panis oppido ad quandam Elephantinā, quę Thebææ prouinciæ finis est, deportari curauerit. Et cùm ad illam per ea quę diximus militaria auxilia raperemur, & maiore itineris parte confecta affligeremur, rursum à fortitudine tua iussionē sine scripto accepimus, vt in ciuitatem Panis reuerteremur. Et itineris, quod iussu tuo susceperamus, casibus confecti, corpore morbo simul & senio labefactato, necnon manu & latere conuulso, in Panis oppidum reuersi sumus, animo quodammodo vix laboribus deficientes. Adhuc cruciatibus dolorum affligebamur, & ad aliud rursum fortitudinis tuæ aduolans scriptū mandatum, ex Panis vrbe in alium ditionis eius locum translati sumus. Et quum talia aduersus nos conquieturia putaremus, & quid de nobis * victores Principes statuerent expectaremus, aliud subitò sine gratia omni, de longinquiore alio, & quarto iam exilio, mandatum compositum est. Et paulo pòst. Sed acquiesce tandem in eis quæ facta sunt, rogo, & tot aduersus corpus vnum exilia decernere desine, & tot calamitatibus quæ à magnificentia tua pertulimus, contētus esto. Et nobis per homines, quos conuenit, sententiam victorum Principum nostrorum explorare humaniter quæso permitte. Hæc nostra veluti patris, ad te tanquam filium, consilia sunt. Sin ea indignè feres, tum tu nunc quoque, sicuti antea, quod placitum tibi est, facito: siquidem sententiam tuam oratio nulla flectere aut vincere potest. Nestorius igitur in literis quoq; ipsis, pugnis & calcibus impetit atque insultat, Imperatoriam etiam potestatem, sicuti vides, blasphemans: atque tot quoque mala passus, nō tamē resipiscit. Peruenit in manus meas scriptū quoddam, obitum eius exponens, quē & ipsum memoriæ mādare in hac historia visum est. Cōmemorat enim, lingua eius à vermibus corrosa, ingemiscentem & lamentantem, ad maiora & sempiterna supplicia eum pœnas debitás soluturum migrasse. Deinde & Theodosius diuino nutu commotus, sententiis & calculis omnibus, impium illum anathemate iugulatum condemnauit. hisce verbis in constitutione vsus, quæ Iustiniani volumini, quod codex nominatur, inserta est, tertia numero, in primo primi libri titulo. Præterea, inquit, sancimus, qui impiā Nestorij fidem æmulantur, aut nefariam eius doctrinam sequuntur, vt si quidē episcopi sint, aut clerici, ecclesiis eiiciantur: sin verò laici & populares, anathemate feriantur. Sed plures quoque alias constitutiones religionis nostræ gratia edidit, quæ flagrantem illius erga Christum ardorem declarant. Hunc impius Nestorius finem vitæ habuit, atque hæc sic in tertia quam diximus vniuersali Ephesia synodo sunt acta. Porrò pernicioso Nestorio exautorato, grauis rursum contentio in Constantinopolitanæ vrbis ecclesiis mota est. Populus enim de Nestorij placitis agens, in duas partes abijt. Clerici sanè omnes communi suffragio eum anathemati subditum reiecerunt: sic namq; Christianis mos est sententiam contra blasphemum ferre, quum eam tanquam † statuæ incisam, omnibus publicitùs proponere volunt.

† *Apud Stephanum Mazices, Nomades Libyæ sunt. Suid. autem, sub Anastasio vrbes Libyæ excursionibus eorum qui Lazici dicuntur, vexatas scribit, vt fortasse hoc etiam Lazici sit legendum.*

Vt post Nestorium Maximianus, ac deinceps Proclus patriarcha Constantinopolitanæ ecclesiæ præfectus fuerit, Caput 37.

ILlo verò sublato, non mediocris de episcopi electione quæstio exitit. Multi enim ad eum qui dictus est Sidensem Philippum respiciebant:

Epistola Nestorii ad Thebaum præfectum.

Nestorius ex barbarorū captiuitate ad Panis vrbem venit.

Panopolis vrbs & nomus, Panopolites apud Plin. est. lib. 5. cap. 9.

* εὔπορος διαβολῶν παντοδαπῶν ἡ κακία.

Vt ibi sibi manere liceat, petit.

Queritur se sæpius exilii locum mutare coactū fuisse. Elephantina 820 stadiis à Thebis Aegyptiis distat.

* χρηματικοί

In summis & plurimis cruciatibus Nestorius vt resipisceret, animū inducere nō potuit. Lingua Nestorii ante mortē à vermibus corrosa.

Constitutio Theodosii, qua hæresis Nestorii damnatur. Hæc cōstitutio hodie non extat.

Damnat autē Nestorianos hic Imperator, l. Damnato. C. de hæret. & Manich.

Dissidium in plebe Constantinopolitana de Nestorii condēnatione.

Anathema quid apud christianos sit.

† στηλιτεύοντες.

Philippus Sidites et Proclus competitores archiepiscopatus Byzantii. Canon de non transferendis episc. &c.

E F G H

ciebant: omnes autem ferè Proclum cathedra ea maximè dignum esse iudicabãt. Et exitum suum consilium horum habuisset, nisi qui multũ tum apud Imperatorem valebant, impedimẽto fuissent. Ecclesiasticum canonem perperam prætexentes, qui designatum ciuitatis alicuius episcopum in ciuitatem aliam trãsferri vetare debeat. Is est eiusmodi. Si quis episcopus electus in parœciam, cui destinatus est, non ierit, non culpa ille quidem sua, sed propter populi reiectionem aut aliam non ab ipso electo prouenientem causam, is cum dignitate ministerio fungi (vt modò rebus ecclesiæ, vbi conuentus agit, nihil afferat turbæ) & acquiescere in eo debet, quod prouinciæ synodus de controuersia in medium producta iudicans decreuerit. Hic canon publicatus plebem, quæ Proclum episcopum designabat, vel inuitam quiescere coëgit. Quatuor menses à Nestorio exautorato effluxerãt, & ecclesiæ procuratio Maximiano commissa est, qui in ordine presbyterorum erat, & in monastica vita vixerat. Religionis hic maximè laudem cõsequutus fuerat, ex eo quòd propriis sumptibus monumentis constructis, in eis piè defunctorum reliquias reponeret. Et propterea quòd doctrina exigua fuit, alienam à rebus agendis delegerat vitã. Quam ob causam ecclesia sub eo externis rerum fluctibus libera, pace multa lætata est. Atque vbi annos duos & menses quinque pacificè ecclesiam administrauit, septima ieiunij dierum septimana, ea quæ dicitur Magna quinta die, mortuus est. Tum verò Imperator Theodosius, & Pulcheria Augusta maximè curam eius rei suscepit. Ne enim rursus negotium eis exhiberetur de electione episcopi, vnde misceri ecclesiæ res & confundi potuissent, nulla interposita mora, quum adhuc Maximiani corpus insepultum esset, episcopos quoscunque inuenire potuerunt, coactos, inthronisare atque in vacuam ecclesiæ possessionem inducere Proclum iussit. Quum namque deliberatum antea de eo esset, Cœlestinus quoque Romæ episcopus suffragatus ei per epistolas fuerat, ad magnum illũ Cyrillum & Ioannem Antiochenum & Rufum Thessalonicensem scribens, & modis omnibus docens nihil obstare, quo minus qui alterius vrbis aut sit, aut saltem designatus sit episcopus, in aliam transferatur vrbem. Proclus igitur in sede sua collocatus, postea funus & exequias Maximiani, omnibus patriarchæ insignibus vsus, curauit. Sed de hoc quoque pauca quædã historiæ annectenda duxi.

Maximianus episcopus Constantinopolitanus.

Obitus eius, ἡ μεγάλη πέμπτη. Magna quinta.

Proclus Maximiani successor. Cœlestinus Rom. Pont. eum canone soluit.

De Proclo, qua doctrina, quáue vita fuerit. Et vt illum imperator charum gratúmque habuerit. Et quod idem competenti & debito sermone, res quæ eo tempore præter opinionem hominum mirificè acciderunt, in Deũ autorem referens, apud omnes in admiratione fuerit.

Caput 38.

Res Procli episcopi.

A Primo is capillo præceptoribus vsus, in arte dicendi potissimùm elaborauit. Et post adolescentiam exactam, in iuuenili admodum ætate, in lectorum ordinem cooptatus, primùm diui Ioannis Chrysostomi Constantinopolitanam ecclesiam administrãtis sectator, minister, librisque scribendis adiutor, & corporis eius curator fuit. Hic Paulum Ioanni magno in

A aurem dictitantem, atque arcaniorem epistolarum suarum sensum reuelãtem, per ianuæ rimas prospectans vidit. Atque vbi ille in exilio vixit, ab illius affectione non desciscens, cum successore eius Attico episcopo fuit, orationum illius scriba. Quem ille in diuino vitæ instituto progredientem, in diaconatus gradũ sustulit. Deinde verò cum in presbyterorum cathedra dominum laudaret, à Sisinio ecclesiæ Cyzicenæ designatus est antistites. Lõgo verò tempore pòst, quemadmodum diximus, Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopatus ei commissus est. Et quòd moribus atque institutis placidus maximè vir esset, quæcunque in Ioanne & Attico eximia erant, expressit. Malorum tolerantia illis etiam superior fuit. Atticus namque sæpius etiam eis qui in fide à se non dissentirent, terribilis esse visus est. Hic verò & erga illos, & in alios om-

B nes placidus & lenis admodum fuit, beneuolentia potius quàm vi pertrahere illos ad se in animo habens. Et quoniam nemini turbarum causam præbuit, ecclesiæ dignitatem in humanitate & mansuetudine consistentem, integram conseruauit. Hac in parte Theodosium Imperatorem imitans, nam & is haudquaquam Imperiali seueritate, aduersus eos qui supplicia commeriti essent, vsus est. Iste autem minus curauit, si quis de Deo non itidem vt ipse sentiret. Sed doctrinæ iugiter incumbens, placidè, non violenter, plebem sibi deuinxit, Qua ex causa & Theodosius magnopere eũ est complexus. Nam & Imperator ipse sacerdotali,

C vt ita dicã, animo fuit: eosque qui persequendos homines esse suaderent, minimè audiuit. Dixerit verò aliquis quòd & aliis rebus in primis autem mansuetudine, apertè episcopos eius temporis omnes longè superarit. Et quod de Mose Numerorum liber dixit, eum supra homines omnes in terra longè mitissimũ fuisse: id si de Theodosio etiam dicas, haudquaquam, vt puto, fallaris. Vnde quispiam colligat, Deum illo valde delectatum, etiam extra bellorũ certamina hostes ei imminentes aboleuisse. Declarauit hoc in Ioanne tyranno, & qui cũ eo excurrerant, barbaris. Quæ namq; antiquitùs in viris iustis accidisse audimus, ea quoque prꝫter opinionẽ omnem in eo Deus peregit. Cùm enim multi atque adeo innumerabiles Barbari excurrere & imperatori atq; Romanis negocium facessere agressi essent, Imperator, sicuti facere solitus erat, res illorum Deo cõmisit & frequentius orationibus vacãs,

D confestim quod petijt, confecit. Dux siquidem eorum Roilas nomine (quod antea quoque retulimus) fulminis telo ictus, ex hominibus sublatus est. Et postquam sæua pestis exercitum eius inuasit, crudeliter eum est depasta. Quicquid verò ex eo superfuit, id cœlesti igne crematum est. Itaque in timorem magnum barbari deciderunt, non tam quòd contra generosam & fortem gentem Romanorum ad manus conserendas ire ausi fuissent, quàm quòd Deo adiuuante, illos tropæa statuere, victoriámque reportare deprehendissent. Tum sanè & admirandus Proclus, in tanta à Deo concessa victoria, ad populum in ecclesia verba faciẽs & Ezechielis prophetiam ingeniosè & aptè verbis suis accommodans, in magna fuit admiratione.

Exemplũ placidi episcopi.

Theodosius quoque Imperator animo placidissimo fuit.

Deo charus Theodosius.

Precatione Theodosius hostes suos deuicit.

Roilas Scytharum suis diuinitùs oppressus atque extinctus est. Quidã hunc Rugam nominant.

Ad cœlestem hanc victoriã Proclus pro concione pulchrè Ezechielis verba accommodauit.

« Prophetia talibus verbis concepta est. Et tu fili hominis, vaticinare contra Gog, & principem † Ros, Mosoch & Thobel. Iudicabo enim eum morte, & sanguine, & imbre demergenti, & lapidibus grandinis. Atque ignem & sulphur pluã super eum, & omnem exercitum eius, superque populos multos qui cum eo sunt. Et magnificabor atque glorificabor, & notus ero in conspectu multarum gentium, & cognoscent quod ego sum Dominus. Talis quidem Proclus erat, peropportunus & commodus in omnibus, mansuetudine autem & humanitate quàm maximè excellens.

† Ros) Hoc sacra Biblia nostra non habent. Reperitur tamen apud Socrat. quoque lib.7.cap.43. Nomine autem isto vniuersa Russorum siue Ruthenorum gens, quæ magna ex parte nunc Christiana est, & Slauonica vtitur lingua, intelligitur. Vulgò Ruiß dicuntur. Nec in Genesi, nec in alio scriptura loco, ac ne in Iosepho quidē, qui omnia Hebraicarum gentium in primo Antiquitatum libro exposuit nomina, hæc gens inueniri potuit. Hiero. sup. Ezech. 38.

De translationibus episcoporum ex sede in sedem aliam & quòd consuetudo ea antiquitùs in ecclesiis obtinuerit. Quódque talis translatio bene instituto ecclesiastico ordini nihil afferat detrimenti, vt modò ea ritè & ordine fiat. Cap. 39.

In Proclo inuidi reprehēderunt, quòd cùm Cyzici episcopus designatus fuerit, Constantinopolitanum susceperit episcopatum.

QVandoquidē autem nōnulli inuidia ducti, diuinum virum reprehendunt, ecclesiasticum canonem prætendentes, quòd Cyzici episcopus creatus, in Constantinopolitanæ vrbis thronum translatus sit: æquum esse duxi, pauca quædam de translationibus eiuscemodi hic perstringere, vt simul & Proclus crimine absoluatur, & Ecclesia classicum hoc ad certitudinem diuinitùs proditum habeat exemplum, ne cuiuis facere id volenti procliue sit, res Ecclesiæ ritè atque ordine actas, temerè per reprehensionem carpere. Nam qui tum rem hanc taxare conati sunt, vel inuidia ferri, vel ignorare mihi visi sunt, canonum sensum & mentem, atque ea quę variè in ecclesiis per dispensationem & vtilitatē seruata sunt & gesta. Diuini siquidem canones, & veteres ecclesiæ antistites liberum esse voluerunt, quotiescunque legitima suaderet vtilitas, ex vrbe vna in aliam episcopum transferre: videlicet si sincerior pietas, vel ecclesiasticæ fortè tranquillitatis constitutio translationem flagitaret. † Transitionem namque prohibet, non translationem. Hæc enim, id quod præter volūtatem & præter institutū fit, omnino significat, & vox ea veluti in inanimatis vsurpatur: illa verò, de animatis, & quodammodo de eis dicitur qui per arrogantiam fortè miscendarum rerum gratia, in thronos insiliunt. Eam verò rectè canon, sicuti paulò pòst fusius exponam, inhibet: legitimam autem translationem nequaquā. Nā primus apostolorū ille princeps Petrus, Rom. vrbis gubernauit ecclesiam: deinde primus etiā Alexandriam * forte transiit. In quibus ecclesiis vbi Linum & Marcum episcopos creauit, alias rursus vrbes adiit. Eusebius autem Pamphili in sexto Ecclesiasticarum historiarū libro, Alexan-

Non tā verba quàm mens Canonum inspicienda.

Canon transitionem, non translationem episcoporum prohibet.

Exempla trāslationū episcopalium legitimarum.

† μετάβασιν, οὐ μετάθεσιν.

** κλήρῳ μετέβαινε.*

E dtum quendam ecclesiæ in Cappadocia cuiusdā episcopum, Hierosolyma sacrarum locorū spectandorum & precationis sibi faciendæ gratia profectum, atque à Hierosolymitanis retentum, in throno sacris Narcissi adhuc superstitis collocatum esse, & per vitam omnem Hierosolymitanæ ecclesiæ præfuisse, memoriæ mandauit: cuius & nos in quinto Operis huius libro. cap.10. mentionem fecimus. Quòd verò & multi alij, necessaria vtilitate vocante, in alias transierint ecclesias, satis patet. Ego verò, etsi non omnes, aliquos tamen in historia hac recensebo. Magnus ille Eustathius à Berrœa (quæ est ipsa Chaleb) in Antiochiā translatus est, Constātino primo Christiano Imperatore imperium Rom. administrante: sub quo & Maximus ex Diopoli Hierosolyma trāsiit, magno Macario succedēs. Sed & Eudoxius ille, prauæ prorsus contra nomen suum opinionis, ex Germanicia primùm F Antiochiā, & inde postea Constātinopolim est trāslatus. Diuus Meletius primùm Sebastiæ episcopus est renunciatus, deinde autem cū magna gloria Antiochiam ad Orontem est vocatus. Itē diuus Gregorius Sasimorū primùm, Cappadocum vrbis, deinde Nazanzi, patriæ suæ, episcopatum sortitus: postea à secunda synodo & Meletio Antiocheno, pro eo atque decuit, in præclaram Constantinopolis sedē translatus est. Patris in Achaia Perigenes episcopus designatus est: quē vbi ciuitatis eius incolæ non receperūt, Romanus episcopus in thronū metropolitanæ vrbis Corinthi, vbi sacrorum antistes nuper admodū vita defunctus fuerat, induci iussit, atque ille ita translatus, pacificè ibi per vitam omnem ecclesiam rexit. Dositheum Seleucię episcopum G Alexander Antiochenus Tarsum Ciliciæ transtulit. Reuerentius Arcis Phœniciæ episcopus lectus, Tyrum inde transiens, episcopali ibi munere est functus. Ex Gordo, quæ * in Lycia est, in Proconnesum Ioannes transmissus, magnificè episcopatum ibi gessit. Et Palladius ab Helenopoli Bithyniæ Aspunam transiit. Et alius ex eiusdem vrbis ecclesia episcopus Alexander, Adrianos traductus est. Ex Apamea Asiæ Philippus Eudoxiopolim missus est, cui vetus nomen Salambria fuit. Polycarpus ex Antapristena Mysiæ vrbe, Nicopolim Thraciæ: Hierophilus ex Trapezuntopoli Phrygiæ, Plotinopolim Thraciæ venit. Optimus ex Agdamea Phrygum, Antiochiam Pisidiæ. Troadem Philippopoli Thraciæ Syluanus transiit. de quo admirādum quiddam H memorabo. Is quum artem oratoriam primùm apud sophistam Troilum didicisset, studium postea omne ad Christianismum transtulit, asceticámque consectans vitam pallium monasticum nō tulit. Hunc sibi coniunctum Atticus episcopus, Philippopolis episcopū declarauit: in qua vrbe postquam triennium exegit, loci eius hybernum rigorem non ferens (exiguum enim & imbecille ei prorsus corpus erat) Atticū vt aliū in locum suum episcopū substitueret, rogauit, non aliam quàm frigoris causam petitioni suæ prætendens. Porrò episcopo alio ei surrogato, Syluanus Cōstantinopoli degens, cura summa monasticā coluit vitā, humilitatis & paupertatis tam studiosus, vt in vrbe frequentissima obambulans, † sparteis sit sandaliis vsus. Eo tempore non

Profectio Hierosolymitana precationis ergo.

Berrœa eadem quæ Chaleb. εὐδόξιος ὁ κακόδοξος.

Sebastia.

Romani episcopi autoritas.

** Socrat. in Lydia.*

Syluanus Philippopolis primùm deinde Troadis episcopus.

Lituanicum hoc est, sparteis is calceis Constātinopoli vsus.

† χόρτινα ὑποδήματα σανδάλια.

non multo exacto, Tsoadis episcopus mortuus est. Quapropter Troes Cõstantinopoli affuere, episcopum petētes. Cùm autem Atticus, quemnam illis antistem designaret, deliberaret, Syluanus visendi eius gratia ad eum venit. Quem vbi conspexit, statim ei Troæ episcopatum mādauit. atque ad eum cõuersus: Deinceps, inquit, omnis tibi ecclesiasticæ functionis defugiendæ præcisa est occasio. Multus enim Troade calor est, opportuníque & commodus tibi à Deo paratus est locus. Proinde nihil morare, sed profectus Troiam proficiscere. Itaque Syluanus eò transiit. Atque ibi miraculum insigne manibus editum est, quod profectò dignum est vt commemoretur. In littore Troiano ingens onetaria nauis, quæ magnas columnas ferret, constructa fuerat: Platem, à latitudine, eam nautæ nominant. Hanc cùm opus esset in mare prouoluere, multi qui funibus eam in vndas traherent, confluxere. Illa verò diebus pluribus moueri loco non potuit: & homines immobilem eius stationem dæmonis efficaciæ ascripserunt. quapropter episcopum Syluanum adierunt, & ab eo vt precationem super ea faceret, petierūt, eam ipsam solam ad commouendam nauim suffecturam esse credentes. Ille pro modestia sua, non ipsius, vt hominis peccatoris, id opus, sed alterius cuiuspiam, in quo diuinum numen cõquiesceret, esse dixit. Vbi verò illi magis etiam ei multa precati institere, petitioni eorum vix tandem cedens, ad littus aduenit: & oratione peracta, funem vnum attigit, & alios operi ei insistere iussit. Paululum nauis ab illis impulsa est: & illa perinde atque animata esset, celeritate multa prouoluta, ad mare peruenit. Hæc res in prouinciam omnem vulgata, religionem magnā Syluano est attestata. a Et cùm vir optimus esset, quoniam qui sub eo erant clerici, in causis & nugis, vndecunque inter eos qui iudicio contēderent, prouenientibus veluti nundinationem instituerent, † ne quis ex clero postea causam quampiam iudicaret, constituit. Sed supplicantium libellos acceptos, vni ex fidelibus laicis, quem præcipuè iusti & æqui studiosum esse sciret, accito dedit, eique iudicio causarū cõmisso, iure contendentium nugamenta reiecit. Hæc de Syluano, quamuis per digressionem, non tamē, sicuti puto, ab historia nostra aliena, dicta sint. Deinceps verò multi quoque alij ex throno in thronū sunt missi. Sicuti sapientissimus iste Proclus Cyzico Constantinopolim est translatus, Cœlestino Romano Papa rem eā cõprobante, epistolis tribus ad Cyrillum Alexandrinum, & Ioannem Antiochenum, & Rufum Thessalonicensem scriptis: in quibus asserit, canonibus nō obesse, episcoporum ex vrbe in vrbem legitimā eiusmodi translationem. Ego verò ab instituto digredi, eósque qui deinde trāslati ita sint, operi huic annectere cogor: rerum talium studiosis, vt equidem puto, gratificaturus. Præter eos, quos diximus, Zenone imperante, Petrus Mongus, Acacij Constātinopolitani episcopi suggestione, ab Euchaitis Alexandriam trāsmissus est: sicuti postea de hoc & alijs, si Deo visum fuerit, dicemus. Anthimus Trapezuntius, sub Iustino Imperatore, in sedem Constantinopolitanā traductus est. Rem hanc confirmat admirādus etiā

Syluanus nauem latā onerariam immobilem e littore in mare oratione prouoluit. Socr. lib. 7. cap. 37.

† Syluanus causarum cōtrouersarum iudicium non clero se laicis, ne nundinatione illa veretur, commisit.

a Absurdum clericis est, imo etiam opprobriosum, si peritos se velint ostendere disceptationū esse forensiū. l. Repetita C. de Episcop. & cler.

Nemo militās (Deo) implicatur vita negocijs vt ei qui se in militiam delegit placeat. 2. Tim. 2. & 21. quæst. 3. placuit, & c. Cœlestinus Rom. antistes. Procli translationem comprobauit.

Alia episcoporum translationes.

A ille confessor Germanus, qui Anastasio imperāte, Cyzico quoque Constantinopolim transiit. Item Thomas Thessalonica Alexandriam, de septimæ synodi sententia, Constantino & Irene imperantibus. Diuinissimus quoque patriarcha Ignatius, sub Basilij Macedonis imperio, Basilium Csetensem episcopum Thessalonicā transmisit. Sub eodem imperio Ioannes Maiumæ episcopus Alexandriam, & Amphilochios Cyzicenus Nicæam, atque inde beatus Theodotus Laodiceam translati sunt. Porrò Leone Sapiente Imperium regēte, & Phucio sacrum munus administrante, Gregorius Syracusanus in metropolim Nicænam transiit, & eiusdem vrbis episcopus Nicon Hierapolim. Præterea Daniel Nicopolis, quæ in Græcia est, antistes, Ancyram Galatiæ: & Simeones, nouis Patris Laodiceam: & Ioannes Larissæus, Synadam translatus est. Ad hæc ex Amasena vrbe Stephanus euiratus Constantinopolim patriarcha transiit, sub Romani senis imperio. Et Antiochenos Pœmenarches, hoc est, primatius pastor, ecclesiæ magnæ primum officium transtulit. Ex episcopatu autem Flauiadis, quæ sub Anazarbea metropoli est, Nicephorus Phocas episcopum eius Eustratium transferens Antiochiæ patriarcham fecit: cùm quidem episcopatum eum ab Anazarbe diuulsum, patriarchatui Antiocheno vniuisset. Agapius Seleuciæ in Pieria antistes, Antiochiam & ipse translatus est, Basilio Porphyrogeneta Romanis imperante. Sub eiusdem imperio, Theophylactus Sebastia Rosiam, & Alexander Antiochia Hierosolyma: tum autem Ioānes, cui Codonati nomen & celebre cognomen fuit, ex magna Antiochia in metropolim Tyri transiit. Et rursum Tyri episcopus castratus, vt ecclesia eius à Persis capta est, Hierosolyma profugit. Et quum thronum ibi vacuum esse, episcopo suo orbatum, cognoscerent, Hierosolymitani, Persarum principi vt illi ecclesiam Hierosolymis committere possent, supplicarunt. Qui etiam Constantinopolim, sexies millesimo sexingētesimo & decimoquinto à cōdito mundo anno, Alexio Comneno imperante, adueniens, à sacra susceptus est synodo, quum Nicolaos Theoproblectus patriarcham ageret. Eodem Nicolao ecclesiam Constantinopolitanam gubernante, Pentacles ille, Rossianus archiepiscopus Lemni factus est, eidémque etiam Maronis ecclesia addita. Nicephorus verò metropolitanus Gangræ † veluti feriatus, metropolim etiam habuit Amastrim. Ad eundem modum & Leopolis antistes, Arcadiopolim tenuit. Episcopo item Alexiopolis * ocianti, Abydus tradita, postea etiam Apros. Multæ etiam ecclesiæ vnitæ sunt, sicuti Parus & Naxos, Sugda & Phula, Alama & Soteriopolis, Angelos Isacio imperante. Dositheus Hierosolymitanus Constantinopolim est transtatus: † quum Hierosolyma inde Mascus, qui † Florus dictus est, transisset. Deinde Dositheus rursum Constantinopoli selicta, in Aeliæ thronum reuersus est, eo qui Florus nominat * est, inde prætet ius & æquū omne expulso. Postea verò vtraque & Aeliēsi & Cõstantinopolitana sede posthabita, Dositheus * priuat * vixit, & decessit. Hęc superioribus temporibus sunt acta. Aetate verò

B, C, D (section letters in the middle margin)

Imperium Cōstantini & Irenæ.

Basilij Macedonis. Leonis sapientis.

Episcopus ἐκτομίας & castratus.

Romani senioris.

Nicephori Phocæ.

Basilij porphyrogenita.

Episcopus eunuchus.

Alexij Comneni.

Episcopatuum quorundam vnis.

† ἀπὸ σχολάζων.

** σχολάζοντι.*

Angeli Isacii.

† ὁ χατὰ φλῶρον

** χαθ' ἑαυτὸν γενόμενος.*

Aetas Nicephori Callisti.

*** Hic locus meo iudicio, testari potest Nicephorum Ecclesiasticam historiam suā ad tempora propè sua, tractatu præsenti deduxisse: in prologo præfatum, satis longè ante tēpora sua eam esse suspēsam.*

mea quatuor sublimium sedium antistites ex E trāslatione. ecclesiæ rebus præesse memini. Post magnum enim Arseniū illū, Nicephorus Ephesius, & Germanus Adrianopolitanus in Constantinopolitanam ecclesiā sunt transmissi. Multo deinde pòst, Niphonem etiam ex Hellesponti Cyzico in eandem ecclesiam deductum esse vidimus. Athanasio quoque Alexandrino, qui Nicolao successerat, Gregorius Aegypti episcopus surrogatus est. Antiochiæ quatuor per eiusmodi translationē episcopos successisse noui. Post Euthymium namque, ex Tripoli Arsenius trāsmissus, sedem eam sortitus est. Cui Cyrillus Tyrius successit atque huic Pópeiopolitanus Dionysius: Dionysio rursus Cyrillus alius, qui deinceps successorem habuit clarum illum Dionysium Mopsuestiensem: atque hic rursum Sophronium Tyrium. Hierosolymis itidem duos per translationem successisse vidimus. nam So- F phronio defuncto, in locū eius Athanasius Cæsareæ Philippi episcopus suffectus est. Cuius sedem Gabriel quidam Cæsareæ Philippi & ipse nuper episcopus renunciatus, dolo rapuit: & paulò pòst fatis concedens, vel inuitus eā rursus Athanasio priori reliquit. Hæc de episcoporum translationibus, quæ vel antea vel pòst facta esse cognoui, volumini huic annexui. Fortasse autē plures alios quisquam inuenerit, qui historias studiosè euoluat. Canon nanque, sicuti à me est dictum, * translationē eam rem appellat, & nō permutationem, aut transitionem: quòd hæc verba de animatis, & eis quæ proprio arbitrio & voluntate mouentur: Transferri autem, & Translatio, de inanimatis, atque eis quæ veluti ab aliis mouentur, dicatur: ita vt transmutatio & transitio eorum sit, quæ ex sede sua in subliniores inuolant thronos: Translatio autem, eorum qui ipsi inuiti ab aliis aliò producuntur. Id quod & Cœlestinus Romæ episcopus, in suis, sicuti ipse appellat, secretis, capite secūdo. hisce vtens verbis ostēdit. Si episcopus vtilitatis gratia transferatur, ne id per seipsum faciat, sed fratribus cogentibus. Et rem eam sacræ huius sedis autoritate expediat, non inanis gloriæ, verùm vtilitatis communis aut necessitatis ergò. Eadē & Anterius collega eius refert, ita ad verbum dicens. Translationem episcoporum communis vtilitatis aut necessitatis gratia scitote fieri licere, non autem cuiuslibet cupiditate, aut dominationis affectione. Siquidem Petrus doctor & dux noster, ecclesiasticæ vtilitatis causa ex Antiochia Romam translatus est, & inde postea H Alexandriam transiit, vt qui isthic prodesse magis ecclesiæ posset. Eusebius autem ex oppido quodam paruo, Apostolica autoritate Alexandriam est traductus. Atque eodem modo, & Felix ex ciuitate quę ei ciuium electione obtigerat, propter eam qua prędirus erat egregiam doctrinam & vitam, de communi episcoporum reliquorúmque sacerdotum atque † Apostolicorū

Exponitur sententia verborum.

Translationis Transmutationis, Transitionis.

** μετάθεσιν, μετάστασιν, μετάβασιν.*

Cœlestini Romani episcopi ea de re verba.

Quæ episcoporum translationes legitimæ sint.

Item Anterij episcopi 7. quæst. 1.

Non oportet mutationes.

† Alij, populorum.

** *De hac re ipse Nicephorus in Catalogo Episcoporum Constantinopolitanorum.* Ἀρσένιος ἄριστος ἐν ἀρχιθύταις, τῆς ἐφὲ σου πρόεδρος ὁ νικηφόρος, τῆς Ἀδριανοῦ γερμανὸς ἀρχιθύτης. *Hoc est: In archimystis optimus Arsenius, Ephesique præsul inclytus Nicephorus, Germanus vrbis Adriani episcopus.*

virorum filio, Ephesum transiit. Non enim ciuitatem ciuitate mutat, qui id nū cupiditate sua aut vanæ gloriæ studio facit: verùm propter vtilitatem aliquam, aut necessitatem, aliorum autoritate maiore pollentium cohortatione & consilio, ex minore in maiorem vrbem transiit: non inani gloria aut voluntate ipse sua ductus, sed autoritati potētiorum obsequutus, aut sede sua expulsus, aut etiam vtilitate loci vel populi permotus: & quidem non arroganter, sed humiliter ab aliis productus. Cæterùm de translationibus istis hæc, iudicio meo. satis prolixè dicta sunt. Quapropter ad reliquum historiæ contextum reuertamur.

De Iudæis qui in Creta vagati, postea Christianismum sunt complexi. Item vt tum vltra flumen Rhenum, gens Burgundionum Christi religionem susceperit:

Caput 40.

ET diuinus quidem Proclus ad sacra Ecclesiæ gubernacula consedit, & res ecclesiasticas composuit. Eo autem tēpore multi in Creta Iudæi Christianorum sacra sunt complexi, per causam eiusmodi. Vir quidam ex eorum genere erat, qui quum per fraudem & dolum vitā peregisset, postremò se etiam Mosen illum esse assimulauit: & cœlitùs in Cretam à Deo propterea missum esse confinxit, vt eius loci Iudæos ipse per mare, perinde atque olim Israelitas per rubrum sinum, duceret. Et passim insulam ipsam anno toto peragrans, vt se illum esse crederent, G suasit: atque vt opes quas haberēt, pecuniásque & possessiones omnes aspernarentur, cohortatus est: se illos per mare nō aliter quàm in arida, in promissionis terram ducturum esse pollicitus. Atque illi vanis illius promissis decepti, res operásque suas vbique neglexerunt, & facultates suas temerè quibuscunque diripiendas permisere. Vbi dies constituta aduenit, qua proficisci debebant, ipse quidem confidentia & fastu plenus, eis præiit: illi verò hominem, vnà cum coniugibus & ætate imbecilliore consequuti sunt. Itaque eos in summum quendam scopulum in pelagus excurrentem duxit: atque inde coniicere seipsos in mare, veluti natantes & * vrinantes, iussit. Idque ex illis quidam, statim vt imperatum eis erat, fecerunt neque deinceps apparuerunt. Quidam etiam in præcipitio saxis allisi interierunt. Et vniuersi illi vel in vndis. vel in præcipitibus saxis periissent: nisi Dei prouidentia, vix piscatores & alij mercatura victum quæritantes, Christiani homines, subitò affuissent, eósque modis omnibus extrahentes seruassent, tum primum fortasse qua demētia capti essent sentientes. Hi alios, quo minus se in fluctus proiicerent, prohibuerunt: eorum, qui antea id fecissent, interitum illis indicantes. Qui sanè ægrè in animo rem secum reputantes, & fraudem sine iudicio susceptæ fidei & crudelitatis deprehendentes, vt miserabilem in modū enataret, sustinuerunt: & tandem Pseudomosen illum comprehendere sunt agressi. Verùm perficere id minimè potuerunt: confestim enim ille disparuit, & magnam suspicionem præbuit, perniciosum quempiam dæmonem sub humana specie gentem eam in exitium produxisse. Proinde multi.

Pseudomoses in Creta.

Pollicitus is est se Iudæos per vndas maris tanquā per continentē ducturum.

** ἐγκυβιστῶντας. Sed is ipse multos mortales in perniciem abducit.*

Pseudomoses iste disparet, quippe Dæmon ἀλάστωρ.

Multi Iudæi in Creta Christianismum suscipiunt.

de multi Iudæorũ superstitioni nuncio remisso, in Creta Christianam religionem constanter susceperunt. Horum innumera propè fuit multitudo. Simile quiddam aliud quoque eodẽ tempore accidit, quod & ipsum commemorabo. Gens quædam barbara vlteriorem Rheni amnis ripam accolit, Burgundiones dicuntur, tranquillitatis & ocij valde studiosi. Fabri namque tignarij omnes ferè sunt, & ea arte vitæ sumptus tolerant. Porrò Hunnorum natio eis imminens, frequentes excursiones in eos faciebat, & regionem eorum diripiendo vastabat. Multi etiam ex illis cum hostibus pugna congressi, interficiebãtur. Quum ergo propter cladem eiusmodi de rebus suis desperarent, vt Deo alicui res suas cõmitterent, consiliũ cepere: quumque in mentem eis veniret, Christianorum Deũ cultoribus suis vt acerrimum auxiliatorem plurimum opis ferre, de communi omnium cõsensu, ad religionem eius & fidem accesserunt. Quam ob causam & in quadam Galliæ ciuitate episcopum, vt eos Christianorum religionem edoceret, & diuino baptismo dignaretur, obtestati sunt. Ille verò vbi eis septem dierum ieiunium indixit, eósque quæ opus erat de sacris rebus instituit, octauo die baptizatos, vnà cũ episcopo quem eis attribuit, domum redire iussit. Et ea re fiducia concepta, contra hostes tyrannidem tantam exercentes processerunt: neque eos spes & expectatio sua fefellit. Nam Vptaro Hunnorum duce ex crapula nimia rupto, de improuiso hostes duce orbatos adorti, multos admodum telis confecerunt: atque ipsi quum trium tãtum millium numerum explerent, decem Hunnorũ millia interemerũt. Ea eo tempore Burgundionum gens ardenti ad Christianismum summè conseruandum amore flagrauit. Ita Deus alia per alia quam sapientissimè dispensat, prouidẽtiæ arcano longè optimè omnia administrans. Hæc hactenus. Ego verò aliam quoque rẽ memoriæ mandabo, vt cognoscere omnes possint, Deum persæpe etiam per indignos solita consueuisse prodigia exhibere.

Burgundiones ab Hunnis infestati, Christianam religionem complectuntur.

Ieiunium & catechesis ante baptismum.

Burgundiones Christiani cõtra hostes Hunnos victores euadunt.

Vptarus Hunnorum dux crapula crepuit.

Iidem constãtes Christiani.

De Paulo Nouatianorum episcopo, & quæ ille admiratione & memoria digna ediderit. Cap. 41.

EO enim tempore Nouatianorum episcopus Paulus, Chrysanthi successor miraculũ quoddam edidit, & præclaram sibi per id pietatis & amoris diuini apud suos famam parauit.

Incendiũ Cõstantinopoli lõgè maximũ, quod biduum durauit.

† * Tripart. historia & Paul. Diac. habent Thermas Achilleas. Et est thermarum mentio quæ Achillea dicuntur, in l. omnis seruitus. C. de aquaduct. Sed nescio an ea lex ad vrbem Constantinopolitanam pertineat, quòd in ea aquæductus Hadriani mẽtio fiat: vt fortasse ibi de aquaductibus Antiochiæ agatur, quam vrbem præcipue Hadrianus exornauit. Nicephori verba hæc sunt: ὁ ἐμπρησμὸς τὸ πλεῖον τῆς πόλεως ἐπέδραμε, ὡς καὶ τὰ μέγιστα τῶν ὡρείων καταναλῶσαι, καὶ τὸ δημόσιον ὃ ἀχιλλεὺς ἐπώνυμον ἦν, ἀχίλλειαι κριθαὶ, καθαραὶ καὶ εὐγενεῖς h. e. Farra pura & generosa. Suid. Aristoph. ἀχίλλειον ἀπομάττη. h. e. primario vescẽris pane. ἀντὶ τοῦ σιτήσεως τῆς ἐν πρυτανείῳ μετέχεις. h. e. pro eo quod est, in prytaneo epularis.

A Graue in vrbe grassatum est incendium, quale haud vnquam aliàs illa sensit. Plurimam nanque eius partem flamma peruasit, adeò vt maximaquæque horrea & frumenti granaria conflagrarint atque in eis publicum quoddã, cui a Achillei cognomen fuit. Porrò ignis ædificia circũquaque depastus, etiam contra Nouatianorum ecclesiam, quæ prope eum locum fuit, qui b Pelargus dicebatur, versus est. Quum autem ea sic in periculo esset, Paulus in sanctius sacrarium ingressus, Deum vt ecclesiam conseruaret, supplex orauit, pro vrbe ipsa simul & templo precari ibi non intermittens. Et Deus nescio quo modo precibus eius exauditis, delubrum id inuiolatum seruauit. Ignis namque per ianuas & fenestras iam omnes inuolans, ei non nocuit: sed quum circumcirca ædificia simul multa cõsumpsisset, templum præterijt intactum id atque inuiolatum à tanto flagello relinquens. Et B quod maximum est, quum incendium biduum totum grassatum vbique esset, ne vestigiũ quidẽ fumi in muris & tignis ecclesiæ eius apparuit. Nouatiani ex eo tempore quotannis, 17. Augusti mensis die obseruatum templum † sacra celebrantes, celebrem eum locum reddidere: & multos etiam ex Græcæ superstitionis cultoribus in fano eo propter factum id augusto, rem diuinam facientes ad se pertraxere. Aliud itẽ memoria dignum facinus Paulus iste iam moriturus fecit, quod & ipsum non intempestiuè historiæ huic inferetur. Illud namque nobis propositum est consilium, vt ex omnibus quod cõmodum est & vtile, colligamus, & nonnunquã etiam ex serpentibus Andromachen conficiamus. C Paulus, sicuti dixi, moriturus sacerdotum qui sub eo erant, ordine omni accito: Curæ, inquit, vobis sit, dum ego adhuc spiro, vt episcopum designetis, ne in ecclesia vestra, me defuncto, turba aliqua oriatur. Atque vbi illi non sanum rectũmque ea in re se iudiciũ habere, propterea quòd alius alij pro affectione fauerent, dixerunt, electionẽmque ei permiserunt, inferens ille sententiam consensumque vestrum in scriptum relatum mihi date, in eo scilicet vos quẽ ego delegero acquieturos esse, & ego id facere sum paratus. Illi imperata statim faciunt, & Paulus in lecto sedens, charta accepta, Marciani cuiusdam nomen in ea clàm cõscribit: qui presbyter quidem erat, & sub eo * monasticam vitam coluerat, tum autem peregrè profectus fuerat. Paulus postquam ipse sigillo suo chartam obsi- D gnauit, idémque & presbyteri alij iussu eius fecere, libellum Marco Scytharum episcopo, qui tum in vrbe erat, credidit, hisce eum alloquutus verbis: Si Deus me diutius in vita manere voluerit, libellum hunc perinde atque depositum asseruatum mihi reddes: sin illi, vt me ad se euocet, visum est, charta resignata, quem ego communi omnium calculo episcopum delegerim inuenies. Vbi ille mortuus est, & triduo pòst libellus magna multitudine præsente apertus est, legitima ab omnibus etiam Pauli electio iudicata est. Atque illi nulla interposita mora, homines qui Marcianum adducerent, misere: qui eum Tiberiopoli in Phrygia inuentum, dolo bono vsi, vel inuitum adduxere, &

a Achilleum Cõstantinopolis granariũ.

Ecclesia Nouatianorum in medio incẽdio illæsa conseruatur, Pauli Nouatiani epĩscopi precibus.

b Pelargus vrbis Cõstantinopolitana regio.

† σύγγραφ. θύοντες.

Paulus idem moriturus, prudenter, quibus oportuit consentiẽtibus successorem sibi designat.

Prouerb. ἐξ ὄφεων τὴν ἀνδρομάχην σκευάζομεν.

Bonus episcopus posterorũ etiã & tranquillitatis eorum rationem habet.

** h. e. cælibem vitam.*

Marcus Scytharum episcopus.

Marcianus Pauli successor.

in ecclesiæ throno collocauerit. Hæc de Paulo dicta sint.

Vt episcopus Proclus Thalaßium præfectum comprehendens, iamiam in Illiricum profecturum, post Firmum Cæsareæ crearit episcopum. Cap. 42

Proclus præter opinionem omnium, ex Thalaßio Illyrici præfecto episcopum Cæsariensem facit.

EAdem tempestate, decimoseptimo consulatu Theodosij, patriarcha Proclus nouum quiddam præter ecclesiasticam consuetudinem fecit. Quum namque Firmus Cæsareæ Cappadocum episcopus mortuus esset, & Cæsarienses Constãtinopolim, vt episcopus eis deligeretur, petentes venissent, cuinam episcopatum eum committeret Proclus deliberauit. Sabbati dies erat, & commodum tum accidit, vt vnà senatores omnes ad episcopum visendi eius gratia venirent: in quibus etiam Thalassius fuit, vrbium earum quæ in Illyrico sunt, præfecturam gerẽs. Et iam is inde in Orientem profecturus fuerat, munus sibi ab Imperatore commissum administraturus: quum Proclus subitò manibus iniectis, eum pro præfecto episcopum Cæsariẽsem creauit. Atque ille etiam contra animi sui sententiam in Ecclesiæ gradum conscendit, eámq; ritè administrauit: quum quidem tam subitum factũ Imperator ægrè ferret, mox tamen id sanctione sua comprobaret. Facinus hoc Procli insolitũ, & auditu admodum mirum est.

De reductione sacrarum reliquiarum sapientißimi Ioannis Chrysostomi. Capùt 43.

Idem plebe Cõstantinopolitana petente, corpus diui Chrysostomi, de consensu Imperatoris Constantinopolim perferri curat.

FEcit præterea præclarum aliud quiddã gloriáque eius prorsus dignum. Quum enim sciret ecclesiam dudum scissam esse, propter abrogatam Chrysostomo dignitatem, consilium quæsiuit, quomodo Ecclesiam à dissidio & seditione conseruaret, & hominum mœrorem consolaretur. Rem eam Dei ductu mirabiliter est aggressus. Quinto patriarchatus eius anno plebs, quæ piè propter Ioãnem tumultuata fuerat, congregata, Proclo persuasit, vt legatione apud Imperatorẽ fungeretur, vt sanctus ille vir ab iniusto exilio reuocaretur, populúsq; & Ecclesia orbitate liberaretur, petiturus. Id Proclus statim non grauatè fecit. Et qui corpus eius adducerent, missi sunt. Tumulus autem immobilis prorsus fuit: Et quum multæ multorum manus ad eum mouendum adhibitæ essent, nihilo magis loco moueri potuit. Quod vbi Imperator cognouit, statim causam eius rei intellexit. Itaq; literis rubrica scriptis, virum sanctum, vt adduci se pateretur, obtestatus est. Literæ ipsæ supra pectus eius positæ, & peruigilium actum, precésque ad Deum fusæ sunt. Ita tumulus se abducentibus facilem præbuit, & sanctus ipse, pondus eius leuius redditum, vnà cum baiulis simul ferre visus est. Literas Theodosij ad eum scriptas, hic referre visum est. Orbis totius doctori, & spirituali patri, Ioanni sancto, & aurei oris patriarchæ, Theodosius Imperator. Corpus tuum itidem vt aliorum mortuum esse putantes, pater honorande, transferre id & adducere ad nos, sicuti filij parentum amantes, desiderauimus. Quum autem debitum prorsus honorem, & quantam opus fuit summissionem & modestiam, eam in rem non contulerimus, Imperialis fortasse fastus leges in rebus, quibus nos magis quàm Imperio ipso honestos esse decuit, sequuti: non immeritò voto nostro excidimus. At tu pater patrum verè reuerẽdissime (nunc enim veluti viuentem alloquimur) ad desiderium potius nostrum, quàm ad cœptum tuum spectans, veniam da pœnitentibus, qui longè magis quàm alius quisquam pœnitentiã docuisti, & nos vicisti: idoneúmque castigationis, desiderio flagranti errorémq; suum agnoscenti animæ, eo quòd huc vsque reditum ad nos tuum detrectaris, exemplum exhibuisti: redde teipsum nobis quæso, redde. Vt enim longiore mora & dilatione nos amplius etiam affligas, neque commiserationis visceribus tuis, neque amori & expectationi nostræ dignum est: qui non solum corpus & cineres, sed solam etiã vmbram tuam cernere cupimus. Literæ tales fuere. Postquam autem itinere confecto, in littus ex aduerso Constantinopoli ad Chalcedonem cum reliquiis sancti viri peruenere, transiit eò Imperator & senatus Imperatorius: transiit etiã patriarcha, & iudices, magistratúsque omnes, deinde generis & ætatis homines omnis, per fretum in mari perinde atque in continente vadentes, & ad Propontidem os Bospori ardẽtibus funalibus tegentes, sacrum tumulum Imperatoria triremis excepit. Tum sanè miraculum quoddam edidit Deus, prodigiis quæ vnquam visa sunt longè maius. Quum enim certa & constans esset in mari tranquillitas, repẽtina subitò exorta est procella, & naues innumerabilis illius classis aliæ aliò diuersæ saluti suæ cõsulentes dispersæ sunt. Ea autem quæ sacrum illud pondus & præclarum thesaurum vehebat Imperatoris triremis, funibus derepentè ruptis, diuina gubernata manu ad viduæ agrum appulit: viduæ inquam illius, propter quam sponsa Christi Ecclesia pastore tanto viduata fuerat. Et rursum post mortem quoque iusto iudicio legitimam ille tulit sententiam, agrum viduæ autoritate sua attribuens atque confirmans: Deo nimirum magnum illum glorificante, & iniquum exilium eius apertè deprædicante. Et quoad eius fieri potuit, petram nauis discîdit, quod miraculum hodie quoque cernitur, & egregij illius viri ardorem eximium quouis præcone clarius attestatur. Hoc vbi factum est, serenitas rursum aduenit, & naues aliæ aliunde collectæ, cum apparatu & comitatu maximo, carminibúsque debitis, virum sanctum producentes, in vrbem imperantem deportarunt. Eúmque primùm, circa † Amantium magni Thomæ templum excepit: inde verò in sanctæ Pacis delubrum delatus, postea porrò imperiali curru tumulus vectus, in sanctorum Apostolorum fanum illatus est. Ibi Imperator sacro tumulo chlamide tecto, & fronte atque oculis vrnæ impositis, communem supplex precationem pro parentibus fecit. Dudum enim illi mortui fuerant, in pupillari ætate eum tenerum adhuc relinquentes. Seorsim verò pro matre quoque precatus est, vt tumultuarius motus atque strepitus consisteret. Triginta enim & quinq; annos iam is quatiebatur, quo tẽpore scilicet & ipsa Ecclesiam concutiebat. Nec ille id non exorauit. Cõfestim namque vrna eius cõstitit. Atque vbi sacer Proclus virũ sanctum

Theodosij literæ ad Chrysostomum defunctum, quibus eum Constantinopolim reuocat.

Theodosij cõpater.

Infertur honorificentissime Chrysostomi corpus in vrbẽ Constantinopolitanam.

per tempestatem subitam, corpus sanctũ ad viduæ velut agrũ appellit, cuius ab Eudoxia adeptus fuerat, etc.

† περὶ τῦ ἀμαντίου.

Theodosius pro parẽtibus suis defunctis precatur ad diui Ioannis tumulum.

Cadauer chrysost. in epis. throno collocatum, pacem populo precatur. *Ad basim sanctioris aræ in diuorū Apostolorum ecclesia id cōditū.* *Sectatores tādem Ioannis omnes prorsus ecclesiæ coniūguntur.* *Socrat. de vāne Chrysost.* *Confertur per dissimilitudinem Ioannes cum origene.* *Post fata Origenē inuidia, Ioannē fauor est cōsequutus* *Reliquiæ diui Ignatij Roma Antiochiam translata.*

sanctum in eundem secum thronum colloca-uit, plebs circunfusa ore vno exclamauit: Recipe, inquieos, thronum tuum, ô pater. Fermt ipse quoque tum, quæ dudum clausa fuerant, labris rursum apertis, ad populum dixisse, pax vobis: sicuti id circunstantes homines, & Proclus patriarcha, se audiuisse testati sunt. Porrò sacris mysterijs peractis, ad reliquiarum eius repositionem itum est. Et episcopū manibus magnus antistes ad basim sacræ & diuinæ mensæ, veluti iacet & inuiolabilis thesaurus, conditus est, episcopis episcopus, martyribus quanuis sine sanguine martyr, prophetis Christi & apostolis magna atque aurea Ecclesiæ Christi tuba, omnes omnium aures personans, & pia dogmata & precepta claiè musicis planè modulis accineos. Factum id vigesimoseptimo mēsis Ianuarij die. Ingenti autem facinore isto, illi etiam qui propter ipsum secesserant, persuasi, Ecclesiæ omnes coniuncti atque vniti suot. Admirari verò, Socrates ecclesiasticus inquit mihi libet (vt Nouatianus clàm virum sanctum, vt opinor, perstringens) quomodo inuidia Origenem defunctum impetierit, Ioāni autem pepercerit. Ille namque post ducentos ferè annos, ab obitu suo, à Theophilo excommunicatus est: Ioannes verò trigesimoquinto anno post mortem suam à Proclo in communionem est receptus. Adeò diuersis à Theophilo moribus Proclus fuit, Sed hęc quomodo & antea acta sint, & adhuc semper agantur, viros prudentes non fugit. De reductione diui Chrysostomi hactenus.

Vt etiam sit relatus diuinus Ignatius Roma Atiochiam.
Cap. 44.

τυχαῖον, siue Fortuna templum, in martyriū Ignatij Antiochia redactum. *Diui Babyla martyrium ibidem.* *Deus sanctos suos etiam defunctos glorificat.* *Honor martyrum defunctorum.*

EIsdem tēporibus diuinus quoque Ignatius Roma Constantinopolim delatus est. Quū nāque ille, sicuti ei visum fuerat, io Amphitheatro Romæ in ferarum aluus sepultus esset. quæcunque superfuere firmiora solidioraque ossa, condita ibi sunt. Theodosius autem Dei opt. max. præstantissima suggestione, magnopere ingenti atque illustri cum hooore ea ad gregem suum referre studuit. Quapropter reliquias eas inde receptas, cum magnifico apparatu post tēpus longum Antiochiam reduxit, & in eo loco quod cœmiterium vocatur, veneratione magna reposuit, & delubrum ingens dæmonibus olim dicatum, quod ab incolis τυχαῖον quasi Fortunæ templum dicas, vocabatur, in sacrosanctum fanum mutatum, diuino martyri consecrauit: in quo etiam reliquiarum tumulus repositus est, curru Imperiali cum sacro apparato & satellitio in vrbem eam illatus, vbi quoque anno quolibet publicè & magnificè festus dies est actus, Deo diligentium se memoriam sanctè à funere etiam ipso glorificante, sicuti antea quoque in Babyla accidit. Deo nanque iouisus Iulianus propterea quòd Daphnæus Apollo oraculum eius consulenti nihil respōdisset (martyre quippe qui in propinquo loco conditus erat, diuina potentia os illius obturante, sicuti id dæmon inuitus confessus est) nous quadam translatione martyrem cohonestauit, vt commodius faciliusque dæmones res suas agerent, quemadmodum Iuliano obscurè polliciti fuerāt. Sed id, A sicuti videtur, prouidentiæ diuinæ fuit, vt simul & martyrum potentia manifesta fieret, & sacræ eorum reliquiæ longè ab idolorum nidore abessent: & sacro loco repositæ, debito, pro eo atque conuenit honorarentur delubro: sicuti & accidit. Templum enim ei ante vrbem & magnitudine amplum, & forma pulchrum extructum est, io quod etiam eius vrna illata est.

De sanctis septem pueris, qui Ephesi resurrexerunt, ad fidem communis resurrectionis stabiliendam.
Cap. 45.

Disputatio de resurrectione mortuorum Constantinop. orta.

SVb idem tempus, disputatio ingens in vrbe imperante, de mortuorum resurrectione extitit, & populo maxima incessit concertatio. Quidam enim, vnà cum Sadducæis, resurrectio- B nem prorsus non esse opinati sunt: quidam autem ægrè quidem, sed crediderunt tamen, defunctos excitatum iri, apertis & irrefragabilibus sacrarum scripturarum testimonijs adducti, alio prorsus & mutato corpore. Vt primum enim corpus illud, quod varijs modis solutum abolitumque sit, resuscitetur, fieri non posse: sed prętер id aliud nulla precedente materia, diuina, quæ omnia perficit, voluntate denuò restitutū, vnà cum anima resurrecturum esse existimarunt. Huic tantę ætatis eius hominum ignorantiæ, & de proposita quæstione ambiguitati, qui priusquam existant, omnia nouit Deus, perinde atque medicus optimus, idonea præparauit remedia, vt tempore suo curam adhibens, animarum sanaret imbecillitatem. Itaque ante annos C trecentos septuaginta duos, rem fecit, quæ nulla ex parte miraculis antiquitùs ab eo supra naturæ captum editis cedat: quam hoc loco commemorare aggrediar. Ephesi in Ionia septem pueri, corporibus iuxtà & animis fratres fuere, à parentibus per manos eis traditæ religionis nostræ cultores. Tanto verò illi erga Christum flagrarunt amore, vt persequutionem eam quā Decius Romanus eo tempore Imperator grauissimam perquam crudelitér exercuit paruifacerent. Ei quum propalàm Christum confessi essent, postea non longè ab vrbe ea secesserunt: & in vicino quodam antro, propter imminens periculum seipsos occultarunt. Eius antri aditū & fores, persequutores à parte exteriore probè circumuallatas muniuere. Illi porrò præ anxio animi mœtore in somnum sibi profundum D delabi visi sunt, atque ita ad annos trecētos septuaginta duos dormierunt. Perinde enim atque angeli prouidentia diuina & spiritu sancto obumbrati, & veluti sensu orbati, suaui & molli somno, eo quo diximus tēpore ita sunt detenti, vt neque corpora neque vestimēta eorū difflo-xerint. vbi autē tēpore suo sub præsenti. de quo nunc agimus, Theodosij imperio spelūcæ fores reclusę sunt è somno illo euigilarunt: vnumque ex eis in vrbem rerum necessariarum comparandarum gratia miserunt Quum autem is ciuibus Decij numisma proferret, noua atque insolita monetæ forma adducti, in thesaurum eum illi incidisse opinati sunt, iuuenemque ad vrbis rectorem duxerunt, neque leuia ei, vt aurum inuentum indicaret, adhibuerunt tormenta. Et postquam flagris abundè concisus, vix apud

Historia septē fratrum apud Ephesum dormientium. *Ea mortuorū resurrectio certissimè indicatur.* *Simile quiddam Paulus Diaconus de septem quoque dormientibus in Germania refert, de gestis Langobar. lib. 1. cap. 3.*

seipsum esset, exclamans: Quis tandem, inquit, imperium nunc obtinet? mihi dicite. Atque illi suauiter & facetè subridentes: Num tu, responderunt, Theodosium nunc feliciter imperium administrare ignoras? Tum iuuenis: Bona verba quæso, ait: an non Decius, sed Theodosius Romanum obtinet imperium, qui me & sex alios mecum multo timore territos per præfectum vrbi speluncam hanc vbi occultatemur, subire coegit, vnde me illi fame pereuntibus ad panes emendos præmiserunt? His illi verbis auditis consternati, celeriter omnes ad antrum illud accurrerunt, aditúque magis dilatato, lapidibúsque hinc & inde disiectis, in tabulam inciderunt, in qua Decij nomen, ipsorum, in Christi religione profitenda libertas, fuga simul & occultatio, necnon sepulturæ tempus percommodè expressum erat. Proinde cum reuerentia debita eos inde duxerunt, & de re omni celeriter Imperatorem certiorem fecerunt. Cæterùm Imperator fidelissimus, vbi eam rem cognouit, quòd semper quæ grata Deo & accepta essent faceret, pietate sua indignum duxit, vel illos ad se transferri curare, vel alios ad eos videndos mittere, ipsum autem domi manere: alterum enim arrogantiæ, alterum autem socordiæ omnino esse iudicauit. Et rebus omnibus, præ eo vt ad illos veniret, contemptis, quàm potuit celerrimè Ephesum contendit, atque ibi illorum conspectu se oblectauit, & cum eis colloquutus, & ad satietatem consuetudine eorum vsus est: tum autem in communi etiam mensa cum eis, ita vt par erat, cibum cepit, septemque totos dies cum eis fuit, omne eis curæ & officij genus præstans. Vbi verò etiam longiore tursus somno & obitu sancto in Christo obdormierunt, debito eos prosequutus est honore: & præclaro ea de causa triumpho acto, magnificeque tursum eis in antro repositis, Constantinopolim est reuersus. Ea re quæstio de dogmate sopita est. Satis enim constabat, qui vt pueri illi tot annos, veluti nocte vnam nullo corporum detrimento quiescentes superessent, effecerit, eosque vnà cum animabus excitarit: cù quoque potestatis suæ abundantia, omnes homines cum suis, non alienis corporibus, in momento vno, veluti ex somno, tempore suo excitatum esse. Hæc hactenus.

Imperator Theodosius ad eos videndos Ephesum profectus.

Quæstio Constant. de resurrectione mortuorum per miraculum istud decisa.

De maximis terræmotibus: & vt propterea in campo supplicationes facta. quibus cùm imperator & Proclus adesset, subitò puer in aerem surreptus, ter sanctum hymnum audiuerit: id quod ita rursum demissus populo retulit, & statim conciderit exspirauit. Et vt Theodosius vrbem renouarit, pluráque ædificia Antiochiæ construxerit.

cap. 46.

ADhuc Theodosio imperabat, & terræmotus magnus & admirãdus extitit, qui priores omnes magnitudine, celeritate & temporis diuturnitate facilè superauit. Nam ad menses sex maximè durauit, & non ex intervallo, sed motu continuo omnia concussit, idque per orbem ferè vniuersum: adeò vt non solum in vrbe imperante turres in præceps ierint, & murus variis in locis ruptus sit, verumetiam circa Chersonesum, ædificium id quod μακρὸν τεῖχος, hoc est longum murum vocant, simul omne concidetit: & innumerabilia vbique locorum, magnorum operum templorúmque ædificia pessum ierint. Terræmotus iste Alexandriam quoque attigit. Antiochiæ autem impetu vehementiore imminens præcipua quæque spectacula maximè comminuit. Et innumerabiles accidêre casus, non terra tantum, verumetiam mari. Alicubi enim terra dehiscens, vicos frequentes absorbuit: alicubi fontes non exigui subitò exaruere: quibusdam in locis vbertim aqua profluxit, quæ ibi antea esse solita non fuerat. Arbores multæ vnà cum truncis suis radicitùs euulsæ. Aggetes plurimi derepentè existentes, in montes ingentes conformati. Mare terminos suos transgressum, pisces ingentis magnitudinis mortuos velnti funda eiecit. Insulæ plures vnà cum incolis suis submersæ, hodie quoque non apparêt. Naues vndis confestim decentibus in arida medio mari immobiles consistere visæ. Cladem ex eo terræmotu plurimum sensere Bithynia, Hellespontus, vtraque Phrygia, & Orientis pars maxima: sicuti dictum est. Inuasit quoque Occidentis regiones plures. Et quum longo duraret tẽpore, non ea qua cœperat vehementia grassari perseuerauit, verùm sensim de impetu aliquid remisit, donec prorsus conquieuit. Clades ea talis fuit. Byzantij autem in maximum coniecti metum, à ruinis & ædificiorum sibi timentes, muros reliquerunt: & extra vrbem in Campo, qui dicitur, morati sunt, vnà cum Imperatore Theodosio, & patriarcha Proclo continuis precibus incumbentes, Deumque vt propitius eis esset & ab imminenti calamitate orbem liberaret, obtestantes. Et quum aliquando motu eo grassante, terra veluti fluctuans concuteretur, & homines per metum eam ex fundamentis ipsis extirpatum iri vererentur, & omnes litanus & supplicationibus dediti collachrymarent, & ex profundo intimoque animo misericordiam diuinam implorarent: tum miraculum præter opinionem omnium, quod sensum & mentem omnem excedat, subsequutum est. Subito namque è medio inspectantibus omnibus, diuina quadam vi puer in aërem sublimis ad cœlestem vsque tractum, ita vt iam non appareret, sublatus, diuinam vocem qua angelis Deũ laudibus ferre mos est, audiuit: eáque voce percepta, rursum priore per aërem via reuersus descendit: & episcopo Proclo, ipsique Imperatori & multitudini omni supplicationibus operanti, Deúmque hymnis celebranti, ab angelis canentibus se verba hæc audisse renunciauit: a Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nostri. Quæ vbi Proclus intellexit, statim ad eum modum populum psallere iussit: b & terræmotus statim etiam constitit, omninóque conquieuit. Imperator porrò Theodosius, & inter fœminas admiratione omnium digna Pulcheria, tanto miraculo perculsi, c constitutione Imperiali confestim, vt per orbem omnem diuinus hymnus iste concineretur, decreuerunt. Et ex eo tẽpore Ecclesia Christi eum acceptum, non quolibet tantum die vsurpat, sed etiam (vt simplicitet dicam) cuiuslibet carminis & laudis Dei initio, ante omnia pleno ore præmittit. Puer verborum eorum ministerium exequutus, statim vita

Terræmotus magnus & diuturnus sub Theodosio Euagr. lib. 1. cap. 17.

Macrõtichos.

Casus varij & admirandi in eo terræmotus.

Constantinop. cum imperatore extra vrbem manent.

Litaniis & supplicationibus operãtur.

Puer mirificè in aerem sublatus, & inde remissus.

a τρισάγιος h. e. ter sanctus angelorũ hymnus, Deum trinum & vnũ celebrantium.

b Terræmotus conquiescit.

c Theodosius, vt hymnus talis in ecclesia omni canatur, instituit.

vita defunctus est, & in magna ecclesia quæ Pacis nomen obtinet, conditus. Locus autem in quo ille in sublime actus est, postea ὕψωμα θεῖον id est, diuina exaltatio vocatus est, Notum ventum pro vrbe Constantinopolitana spectans. Imperator vbi terræmotus timore liberatus est, ilico Constantinopolitanæ vrbis muros reficere aggressus est: & maiorum mœnium partem, quæ in sicco loco sunt, per dies sexaginta, in eã quæ nunc cernitur formam Anthemius restaurauit, ingenti vrbi amplitudine pomeriis prolatis adiecta. Cyrus autem præfectua vrbi, reliquum qui conciderat, & vi temporis labefactatus fuerat, murum renouauit, atque in sublimem altitudinem, vrbe veluti in nouam redacta formam, construxit. Et quum aliquando imperator in Hippodromo equestre exhibens certamen staret, Byzantij structura Cyri delectati, magnificam illam emisere vocem: † Constanti- B nus condidit, Cyrus restaurauit. Qua ex causa ira percitus princeps, præfecti dignitatem, illo sub prætextu quòd Græcæ superstitionis cultor esset, homini ademit, & substantiam eius omnẽ publicauit. Ille animum despondens, ad ecclesiã confugit: & in sacrum sacerdotum ordinem allectus, Smyrnæorum præfuit vrbi. Smyrnæi vbi illum audiuere Græcorum sacra coluisse, communionem eius sunt auersati. Cyrus autem ad eos in ecclesia talia verba fecit. Viri amici, natiuitatem Dei & seruatoris nostri Iesu Christi silentio colamus, quoniam auditu etiam solo in virgine sancta conceptum est Dei verbum. Ei gloria sit in secula, Amen. Ac deinde gratus ciuibus fuit, & ecclesiam piè gubernauit. Huius quoque opus est templum Dei genitrici dicatum, quod Cyri dicitur: in quo, fama est, & Romanũ C illum cantorem eximium, propter carmina decantata honorem & præmium virtutis à Dei genitrice recepisse. Tẽplum autem id huiusmodi occasione isthic est erectum. Cupressus in eo loco ingens & procera fuit, in qua superioribus temporibus nescio quomodo imaginem Dei genitricis, quidam occultauit. Quum autem multum præterisset temporis, & imago lateret, ipsa seipsam indicauit. Cupressus enim immenso coruscans lumine perinde atque fax vna ardere visa est, & ingens etiam miraculorum vis ab obscura & latenti efficacia manauit. Vbi autẽ quidam curiositate laudata arborem conscendit, imago ea, vnde miraculorum vis profluxit, apparuit. Quapropter Cyrus loco ei honorem

Murus collapsus restituitur per Anthemium & Cyrum.

Populus Constantinop. muros refectos Cyro acceptũ fert.

Cyrus proscribitur.

Cyrus ex præfecto vrbis episc. factus.

Præclarus hic etiã fuit poeta.

† κωνςαντῖνος ἔκτισε, κῦρος ἀνενέωσε.

Idem episc. fit Smyrnesis.

Celebre eius ad populũ proćtione verbũ.

Templũ virginis matris sub Cyri nomine.

Romanus cãtor eximius.

Miracula ad imaginem Dei genitricis edita.

De Cyro isto hæc apud Suid. reperiuntur: Cyrus panopolites poëta sub Theodosio iuniore vixit. Apud quem præfectus prætorio, & præfectus vrbi, consul & patricius fuit in admiratione ab Eudocia Augusta, qua poëmatum studiosa erat, habitus. Eudocia autem, quum aula relicta, in Oriente Hierosolymis esset, Cyrus ab aduersariis insidiis circumuentus, in Phrygia Cotyes episcopus factus est, & vsque ad Leonis Imp. tempora durauit. Mentio eius fit l. si quis. C. vt nem. ad suum patroc. lib. 11. Et ad hunc scripta est l. qui sub prætextu. C. de sacros. eccles.

† Conceptum virginis spiritus, non caro, fides non libido, prauenit. credendo, non concumbendo, fœcundata est virginitas. Aug. de trinit. lib. 13. cap. 18.

Ahabens, pulcherrimum & maximum Dei genitrici construait delubrum. De his hactenus. Verumenimuerò Imperator magnam exhibens liberalitatem, non imperantem tantum, sed & alias restaurauit vrbes, quæ valde dirutæ fuerant. Et alias quidem aliter restituit. Antiochiam verò Mennonium & Zoilum & Callistum, religione nostra admodum prestantes viros, rectores misit. Ibi Mennonius perquàm decenter & magnificè, quod * Psephium dictum est, ab ipsis fundamentis restituit: in cuius loco medio hypæthram & subdialem aulã reliquit. Zoilus autẽ Imperialem erexit porticum, ad Austrum spectantem, in Rufini porticus latere, cognomine suo loco ei relicto. Qui verò mihi cognominis fuit Callistus, præclarum & magnificum vrbi ei reliquit ædificium, quod Callisti porticus nominatur, pro iudicum curia, ex aduerso ei foro vbi pulcherrimæ constructæ sunt ædes, in quibus duces belli habitant. Insuper Anatolius quoque dux, militarium in Oriente ordinum prefectus, eò missus, cognominem sibi porticum, omnis generis materia & arte præcipua exornatam, splendidè excitauit. Hæc etiam si per digressionem historiæ inserta, non tamen studiosis inuenusta aut ingrata erunt.

Vrbium restauratio.

** ψηφίον. à calculis qui ψῆφοι dicuntur, seu suffragiis ferendis dictũ videtur quasi comitiũ Romano more dicas.*

Antiochia restituta. Psephiu. porticus Rufini.

Extructa porticus Callisti.

Porticus Anatolij.

Vt post Proclum Flauianus, post Cyrillum Dioscorus, ecclesiæ susceperit administrationem. De dissidio inter Pulcheriam & Eudociam, propter Chrysaphiũ. Item de synodo iterum Ephesi celebrata, & prædatoria cognominata.

Caput 47.

POstea quum diuinus Proclus vndecim annis in Constantinopolitana sede, & admirandus Cyrillus in Alexandrina triginta duobus eminuissent, eodem tempore ambo ad immortalem transiere vitam. Sed & Ioannes Antiochenus moriens Domno thronum reliquit: & Leo magnus, Cœlestino ad cœlestem recepto vitam, in veteris Romæ ecclesiam est inductus. Porrò Iuuenalis adhuc superstes, ecclesiis Palæstinæ præfuit. Proclo Flauianus successit, sacrorum donariorum ecclesiæ magnæ custos, dignitate presbyter, vita autem cœlesti præclarus. Post Cyrillum in Alexandriæ throno Dioscorus impietatis officinam instituit: qui quum rebus aliis pessimus fuit, tum diuino Cyrillo & Flauiano inimicissimus, tertiæ synodi decreta non recepit. Et quòd Constantinopolitano Archimandrita † infelici Eutychetæ, & præterea Chrysaphio primario D inter Imperiales cubicularios eunucho amicissimè vteretur, vt secunda Ephesi synodus cogeretur effecit, quæ λῃστρικὴ, hoc est, prædatoria dicta est. Eius celebrandæ tale fuit initium.* Chrysaphius iste multum apud Imperatorem autoritate valuit, & quòd consecrationem Flauiani, propter anticipatam opinionem, minus gratam probatamque haberet: Imperatori sub-

Præclariorum ecclesiarum antistites.

Flauianus iste in l. quoniam C. de episc. & cler. Fabianus dicitur.

Flauianus Procli successor.

Dioscorus Cyrilli.

† δυςυχεῖ εὐτυχεῖ. *Eutyches abbas.*

Secunda Ephesia synodus, Prædatoria dicta.

Audet Eunuchus munus benedictionis procle

ctione à Flauiano, quod Imperatori mittat petere. Chrysaphius eunuchus. Cur eunuchus iste Flauianum oderit.

** Apud Suidam est plurimum autoritate eunuchos aulicos apud Theodosium valuisse, & res plerasque ex arbitrio eorum perperam actas esse.*

iecit, vt patriarchæ significaret, quo ille † electionis atque consecrationis gratia benedictionis munus sibi mitteret. Diuus Flauianus panes puros misit. Crysaphius contra, a aureum benedictionis donum mittendum esse dixit. Cui patriarcha respondit, non esse sibi talium rerum copiam: nisi forte ad hoc sacris vteretur templi a donariis. Ipsum verò Chrysaphium optimè nosse, Ecclesiæ sacra vasa Deo & pauperibus esse consecrata. Atque inde offensio locum habuit, quum eius rei Pulcheria Augusta nihil animaduertisset. b Chrysaphius eam ob rem inuidia percitus, omnem mouit funem, vt patriarcham sede sua deturbaret. Quum autem id omnino, Pulcheria summam rerum administrante, fieri non posse videret, Eudociam Augustam, quæ nondum in Palæstinam ierat, solicitauit, eamq; paulatim aduersus matrem Pulcheriam concitans, vt Præpositum illi ademptum sibi asciscerer, suadere ei cœpit. c Præpositus enim Pulcheriæ parebat, vt quæ rerum summam administraret. Eudocia non parum Imperatoris tentauit animum, vt Præpositum à Pulcheria abduceret. At ille ab ea persuasus non est, petitionem Eudociæ refellēs: quòd Pulcheria soror eius in imperio genita atque educata esset, & quàm optimè remp. administraret. Postquàm Chrysaphio cœptum id non successit, aliud est expertus, & rursum Eudociæ molestus fuit, Imperatorem vt instigaret, quo ille patriarchæ secretò insinuaret, vt Pulcheriam diaconissam legeret. Hoc Eudocia quum ageret, frequenti suggestione tandē mitissimum Imperatoris animum flexit. Nam & lapidem aquæ gutta frequentius defluens, excauare solet. Theodosius patriarchæ ad se vocato, G arcanum indicauit. Et ille in mœrorem coniectus, Imperatori quidem quod ei gratum esset, facturus esse visus est: Pulcheriam autem literis secretioribus certiorem fecit, vt nequaquam in conspectum eius veniret, ne scilicet quod & sibi ipsi & illi parum gratum esset, facere cogeretur. d Pulcheria statim quid ageretur intelligens, Præpositum transire ad Eudociam iussit: & ipsa vrbe egressa, ad Septimum tranquillam priuata vitam egit. e Imperator autem & Eudocia Flauiano deinceps, quòd arcanum illud consilium propalasset, maximè succensuerunt. Pulcheria ad hunc modum eiecta, per Eudociæ manus resp. administrabatur. quo tempore etiam suspicionis illius occasio locum habuit, de celebri illa oue, propter Paulinum magistrum, quemadmodum suprà dictum est. Hæc quum sic gererentur, f Eusebius, de quo H in synodo tertia antea diximus (nam primus ipse Nestorij vesaniam deprehendit atque redarguit, si quis alius, & ipse artis Rhetoricæ peritus: tum autem Dorilæus episcopus erat) quòd Eutycheris familiaris esset, de fide aliquando cū eo est collocutus. Atque vbi eum non rectè sentire animaduertit, libellum ea de re patriarchæ Flauiano obtulit. g Flauianus synodo prouinciali Constantinopoli coacta, ad quam quadra-

† *Synodos prouinciales patriarcha & Archiepiscopi olim, quum hoc sic vsus ferret, cogere potuerunt: concilia œcumenica & vniuersalia sine voluntate Imperatoris, minimè.*

† τὰς ὑπὲρ τῆς χειροτονίας εὐλογίας.
a χρυσᾶς εὐλογίας.
a i. e. nisi sint vasa & donaria Ecclesiæ.
b Initur à Chrysaphio consilium vt Flauianus è sede sua deturbetur.
Chrysaphius per Eudociā frustrà Pulcheriæ præpositū adimere contendit.
c Præpositus aula Augustæ.
Struitur ab eodē consiliū aliud vt Eudocia diaconissam creari Pulcheriam curet.
Significatur id ab Imperatore Flauiano, & ab hoc Pulcheriæ.
d Pulcheria Præpositū ad Eudociā mittit, & priuatam in Septimo complectitur vitam.
e Imperator Flauiano irascitur.
Eudocia rerū in aula potitur.
f Eusebius Dorylæus hæresim Eutychetis in colloquio deprehendit.
†
g Synodus prouincialis Constantinopoli propter Eutychetē coacta.

E ginta episcopi venerant, Eutychetem citauit. Ille porrò primùm sistere se recusauit. Vbi autem coactus aduenit, fœdissimo morbo laborare deprehensus est. In medio enim consessu: h Ego, inquit, ex duabus naturis genitum esse profiteor Dominum nostrum Iesum Christū, ante vnionem. Post vnionem autem, vnam eius esse naturam, & diuinum eius corpus neque consubstantiale nobis, neque eisdem nobiscum perpessionibus obnoxium esse prædico. Quæ verba postquam synodus audiuit, illico quòd ille pœnitētia non duceretur, legitimè & iuxta certum canonum iudicium, i hominem, dignitate ei adempta, reiecit. Ille Imperatorem adiit, & vt causa denuò iudicaretur, perinde atque acta & decreta contra eum facta à Flauiano conficta essent, rogauit. Itaque Principis iussu alia in suburbano F Constantinopolis coacta est synodus, in qua multi etiam alij episcopi, & ex senatu quidam affuere. k Porrò vbi illi acta & decreta legitima esse autoritate sua comprobarunt, Chrysaphius eunuchus, qui idem cum illo sentiebat, quum contumeliam ferre nequiret, iram aduersus Flauianum suam maximè auxit: l & Dioscuro Alexandrino impio illi indicauit, se illi in rebus quę ei placitæ essent, gratificaturum omnibus, si Eutychetem periclitantem defenderet, Flauianum autem & Eusebium Dorilęum oppugnaret. Eodem etiam modo Eudociam Augustam excitauit, quum multa alia, tum ea potissimum dicendo quæ ei à Pulcheria acerba accidissent, propterea quod Flauianus rem secretò sibi creditā, & tectam tacitamque non seruasset. Hi ambo Theodosium permouent, vt alteram Ephesi sy- G nodum, quæ Eutychetis & Flauiani causam disceptaret, celebrari iubeat, sententiarumque ferendarum iudicium Dioscoro impio committat, & eundem synodo præficiat: copias etiam militares, quæ satis sint, mittat, quæ rem iudicatam exequerentur. Vbi id Imperator mandauit, & synodus quæ prædatoria vocatur, Ephesi cōgregata est: præsidens ei Dioscorus, notariis alus reiectis, suos tātum adhibuit, vt acta ex sententia eius in scriptum referrentur. Affuerunt concilio ei quos suprà nominauimus ecclesiarum antistites, * cum sacerdotibus suis: Leone veteris Romæ pastore excepto, cuius locum Iulius episcopus eò missus obtinuit. Theodosius inter alia, hoc sic verbis eiuscemodi sanxerat. Qui antea iudices religiosissimi archimandritæ Eutychetis fuere, adsunto quidem, & tacento. iudicum autem ordinem non habēto: cœterùm H communem sanctissimorum omnium patrum sententiam expectanto, quandoquidem de rebus ab eis iudicatis nunc iudicium agitur. Vbi autem de quæstione actum, ab Eutychete petitum est, vt ea quæ de Deo sentiret, apud synodum exponeret: tum ille, quæ antea quoque dixerat, in medium proferens professus est. E duabus quidem naturis genitum esse saluatorē ante vnionem, post hanc autem vnam ei esse naturā. Dioscorus porrò subinferens: Et nos omnes ait, eiusdem opinionis sumus. Ibi Leonis papæ locum tenētes, illius ad Flauianum & synodum ipsam datas literas legi petierunt. Vt verò Dioscorus eas reiecit, mandatarij transuersum Dioscori impetum animaduertentes, è synodo discessere,

h Eutychetis hæresis.
i Eutyches non resipiscens dānatur. Idē ab Imperatore, vt alia Constātinopoli cogatur synodus, impetrat.
k Ea prioris synodi decreta comprobat.
l Eunuchus Dioscorum Alexādrin. & Eudociam aduersus Flauianum commouet.
Imperator synodum aliam Ephesi iterum celebrari iubet.
Synodo ei Dioscorus præficitur.
Aulica tales practica nimiè episcopos decent.
** Iuuenalis scilicet, Domnus, &c.*
Lex Theodosij quomodo in concilio posteriore.
Ephesio procedendum.
Eutychetis hæresis.
Dioscorus ei succinit.

Literas Leonis Rom. episcopi reiecit Eutychete restituit. Flauianū & Eusebiū exauctorat.

cessere, & Romam recurrere. Dioscorus, cum factionis suæ popularibus, Eutychetem, reddita ei dignitate in integrum restituit: eam verò Flauiano & Eusebio Dorilæo abrogauit: canonem illum, quem ipse foriè transgressus est, obtendens, nullam aliam fidei formulam, præterquam quæ Nicææ est facta, promulgandam esse statuentem. Porrò Flauianus, vir sanctissimus, post eiuscemodi illegitimam condemnationem, turbolentis impulsionibus & calciū ictibus à Dioscori & Chrysaphij factione ex synodo eiectus, tertio pòst die vitam feliciter finiit, quo illo ipse Dioscorus calcibus in ventrem etiam veritatis ipsius propugnatoris defuncti insiluerit. Et postridie episcopi, militum qui eos armis sublatis circonsteterant, vi actis aduersus sanctum illum editis subscribere sunt coacti. Cum quibus & Domnus, Ioānis in ecclesia Antiochena successor, annotatione sua ea tum confirmauit. At idem potestati * suæ redditus, quòd illis cessisset, retractauit Dioscoro & principibus ex aula Imperiali viris resistens & contra decreta, vtpote quæ aduersus ecclesiasticas constitutiones facta essent, vociferans, synodumque impiam appellans, & subscriptionem denique suam reddi sibi flagitans. Verùm synodus ea de causa huic quoque sacerdotalem ademit dignitatē: in qua & Ibas ille Edessenorum episcopus, & sapiens eruditusque Theodoritus ecclesiæ Cyri pastor, præterea Daniel Carrarum, item Irenæus Tyri, & Aquilinus Bibli episcopi exaotorati sunt. Decreuit hęc synodus quoque de Sophronio quędam, qui tum Constantinopolim, visendæ eius gratia, venerat, & alia insuper quæ in actis continentur. Prædatorium Ephesi conciliū ad hunc solorum est modum.

*Flauianum vi e synodo eiicit, & malè tractat. Flauiani mors. Huic etiam mortuo Dioscorus calcibus insultat. Episcopi decretis synodi prædatoriæ subscribere coguntur. * εἰς ἑαυτὸν γενόμενος. Domnus Antiochensem subscriptionē suā recantat. Domno, & aliis piis episc. dignitatē conciliū abrogat.*

Confutatio eorum qui christianorum sacra malignè exagitant: & Græcarū Gentiliumque nugarum traductio.
Cap. 48.

Apologia aduersus eos qui religionem Christianam propter hæreses subinde exorientes, exagitant.

NE verò ex eis quisquam, qui aliter opinantur, & idolis addicti sunt, nos rideat, perinde quasi per res nouas semper aliquid ad fidem afferamus, & apud nos posteriores prioribus derogent. Nos etenim ineffabilem atque incomprehensibilem Dei erga nos benignitatem & misericordiam inquirētes, eamque summopere colere atque magnificare contendentes, eo quòd rem eam assequi non possumus, huc atque illuc nos conuertimus. Nullus sanè eorum qui in hæreses delapsi sunt, illud in consilio præcipuè habuit, vt diuinum numē blasphemus maledicto aut cōtumelia afficeret: sed præstantius quidquam se prolaturum esse, quàm maiores fecerint, si hoc vel illud promulgaret, existimauit. Vniuersi equidem communi omnium cōcordia, quæ † præcipua religionis nostræ sunt, & quæ cultus diuini causam continent, capita, profitemur. Trinitas enim in vnitate naturæ diuinæ à nobis deprædicatur: & ante luciferum supersubstantiali patri genitus Deus verbum, quod natiuitate altera incorruptè propter immensam erga creaturam suam misericordiam carnem assumpsit. Quòd si præterea propter obscuram numinis cognitionem, homines noui quidquam afferunt, non nouum id est: quòd Deus, vt equidem puto, propterea * libero arbitrio locum dederit, vt Ecclesia eius Catholica & Apostolica hinc & inde ad diuersas opiniones appellans, dicta omnia, pro eo atque decet, captiuet, & ad veriorem pietatem referat, eaque ad vnam rectam planamque viam, veritatis scilicet inuentionem, deducat. Cui sententiæ illud dictum valde consonum ab Apostolo est prolatum: Oportet autem hæreses etiam in vobis esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant. Qua in re ineffabilem quoque Dei sapientiam mirari libet, quæ olim per Apostolum suum prædixit: Virtus enim mea, inquiens, in infirmitate perficitur. Ex eo namque quod propter imbecillitatem verę cognitionis, partes quædam ab Ecclesiæ structura resectæ sunt, dogmata recta & plana per ædificationem constituta sunt, & incrementis maioribus ad cœlestem sublimitatem vniuersalis & apostolica ecclesia excurrit. Qui verò in seductione & errore Grecę superstitionis educati sunt, propterea quòd neque Deum, quidnam sit, neque ineffabilem eius & incomprehensibilem curam atque prouidentiam inuenire velint, alij aliorū inter se, atque ipsi quandoque suas etiam ipsorum sententias refellunt. Et multos variosque comminiscentes deos, nominibus eos quæ affectionibus suis conueniant, prosequuntur. Et cùm alios super alios sibi ipsis designant & eligunt, veniam, vt aliquis dicat, impuris libidinibus suis aucupantur. Sic qui apud illos est summus.

In summa & capite fidei Christianæ vniuersi cōsentimus.

† κεφάλαια καὶ συνεκτικώτερα. Nic. συνεκτικὰ καὶ κύρια.

Euag. lib. 1. cap. 11.

Commodum quod ex hæresibus prouenit.

** τῷ αὐτεξουσίῳ.*

Aduersus philosophos ethnicos, & impurissimā eorum idololatriam.

Hominum pater atque deorum.

Natura sua in anem versa, fœdi stupri gratia adolescentulum Phrygen rapuit, & pro mercede impuri flagitij poculum ei dedit, potestate illa permissa, vt sibi ille † beneuolentiam & amorē propinaret, & vterque simul cum nectare constuprationis probrum & dedecus potaret. Qui insuper multis aliis nefariis scelerihus, quæ etiā nullius precij hominibus concessa non sunt, in varias irrationalium animantium species transformatus, turpiter sibi vitam degendam statuit: & androgynus, ancipitique inter marem & fœminam sexu Deus factus, non equidem in ventre, sed femore vterum * gestans, imperfectum tulit fœtum: vt ea quoque res præter naturam fieret. vnde Dithyrambus seu bis genitus infans prodiit, qui vtrique naturæ ignominiæ inureret notam, muliebri motu saltans semiuir Deus: ebrietatis, crapulæ, vinolentiæ, temulentæ grauedinis, aliorumque inde profluentium malorum autor. Huic Deo altitonanti & ægifero admirandum etiam aliud nomen indiderunt. nam parricidam vocarunt, cui apud omnes homines extremū & primū cōstitutum est supplicium: vt qui Saturnū patrem suū (pro eo atque decuit faciens) quod talem ipsum ille in vitam protulisset, turpiter regno exuerit. Quid verò de meretricia fœditate apud eos in numerum deorum relata dicam? cui tutelarem deam Venerem ipsam Cypriam concha genitam præficiunt. Ea verò, pudicitia veluti piaculo quodam repudiata, absurdis & turpibus flagitiis omnibus ferè delectatur, atque eis ipsis etiam coli atque placari vult: cum qua Mars turpiter se dans, arte & fallacia Vulcani, diis reliquis ludendus atque ri-

Spurci tenis flagitia.

† προπίνειν τὴν φιλοτησίαν.

Bacchus impuritatis deus.

** κυοφορῶν.*

Iupiter parricida.

Venus impudica dea.

Mars adulter Vulcanus. φαλλαγωγία.

Pan. Priapus. Sacra bonæ deæ.

dendus tanqoam spectaculum eshibetur. Phalli E verò, & Ithyphalli, & obscœnitatis omnis domicilis apud illos, quem non merentur risum? Quid Pan ipse, & Priapus, qui præter naturam, informi membro cum magna graria colitur? Quid mystetia & atcana sacra Eleusinę deæ sibi volût? quæ quû quàm maximè oderim, vno tamen nomine tantum laudauerim, quòd talia ipsi ea esse, quæ sol non aspiceret, iudicaruot: & quum re ipsa se digna parrarent facinora, quòd ea teoebrarum caligine & obscuritate condemnarunt. Verùm nos turpibua hæc cultoribus relinquentes, orationem ad metam constitutam reducamus: quæ reliquæ sunt Theodosij imperij res, memoriæ prodituri.

Vt post prædatoriam synodum Theodosius, cognitis quæ ibi gestæ sunt rebus, Chrysaphium quidem occiderit, grauiter autẽ in coniugem Eudociã commotus fuerit. Idem sororem Pulcheriam reuocat: quæ Flauianum secum adducens seplit, & in foro ærario magnificè Dei genitricis templum condit.

Caput 49.

Suggestione Leonis episcopi Valẽtinianus & Eudoxia ad Theodosiũ de synodo prædatoria scripserunt.

POst prædatoriam illam synodum, Leonis papæ mandatarij via Romam venerant, quum Leo illi quomodo ipsius literæ reiectæ, & iniquæ tẽtiæ latæ essent, præterea Dioscori & Chrysaphij arrogantem confidentiam, & vt illi diuinum virum Flauianum necaoerint, exposuere. Eisque rebus perturbatus Leo, lachrymabũdus Valentinianum Placidiæ filium, Romæ adhuc imperantẽ, & simul Theodosij atque Eudociæ, quæ etiam Athenais dicta fuerat, filiam Eudoxiam adiit, & ab ipsis periit, vt ad Theodosiom literas darent, quibus ille ad vniuersalem synodum aliam cogendam moueretur: in qua synodo, quæ Ephesi præter ecclesiasticas constitutiones perperàm acta fuerant, ritè corrigerentur. Illi à Leone persuasi, statim ad Theodosium scripsere, petitione Papę literis inserta. Et Theodosius filiæ Eudoxiæ rescribens, hæc quoque verba addidit: Illud verò suauitatem tuam scire volo Flauianom diuino iudicio ex rebus humanis sublatum esse, vt controuersia & contentio sanctarum ecclesiarum omnis conquiescat. Deinde verò Theodosius, vbi re secum perpensa, se Chrysaphij astutia deceptum esse comperit, perquàm grauiter & impietatem in Flauiano perpetratam, & aliis episcopis nefariè illatam contumeliam & condemnationem tulit. Et quum dolori suo mederi non posset, in Chrysaphium legitimum iustumque effudit furorem. Itaque illum primùm dignitate, mox etiam substantia omni spoliatum, in insulam quandam relegauit. Cuius iudicium quòd cœlestis quoque calculus comprobaret, in mari nauigantem assequutus est. Postea coniugem quoque Eudociam per acrem obiurgationem malè admodum accepit, quippe quæ malorum inualescentium causa fuisset. Ad hæc, iniuriam quoque germanæ suæ Pulcheriæ, quæ eius causa Imperiali aula eiecta esset, factam adiecit: atque insuper illam de Paulino suspicionem, & contentionis ouem vehementer eam perstringens, in medium protulit. Illa consilij dubia, quum in magnom esset coniectametum, vt sibi Hierosolyma petere li-

Verba Theodosii ad filiã Eudoxiam de Flauiano Theodosius tandem rem rectè cõsiderat

Chrysaphium relegat Chrysaphij mors. Eudociã grauiter obiurgat Theodosius.

τὸ μῆλον ἔριδος. Allusio per agnominationem & parodiam ad Cõtentionis siue Discordiæ malum.

cerer, periit: ad quam profectionem se voto nũcupato Deo obligauerat, si in matrimonium collocatam filiam vidisset. Imperator confestim in Septimum misit, & sororem Pulcheriam septimum iam ibi annum agentem reuocauit: quæ quamprimum cum apparatu comitatuque multo in Imperialem aulam rediit: Ephesum certis hominibus missis, sacrum Flauiani corpus inde in vrbem imperantem transtulit, atque id per mediam ciuitatem cum obseruantia & pompa celebri illatum, intra adyta sanctorum discipulorum Christi templi splendidè & religiosè reposuit. Postea Iudæorum synagoga † in fabrorum foro, in templi formam redacta, pulchritudineque simul & amplitudine exornata, insignem Dei genitrici ædem sacram construxit. Vbi minoribus aliis adiectis ædificiis, venerandam & sacram Deimatris in ipso sanctioris F mensæ tumulo zonam reposuit: & ex eo tempore ea Dei genitricia ædes, * Sacri tumuli nomen est consequuta. Atque hæc quidem sic acta.

Pulcheria è Septimo in aulam Imperialẽ reducitur. Eadẽ Flauiani corpus Epheso Cõstantinopolim trãsfert. Templum Dei genitrici cõstructum sub Sancti tumuli nomine.

† ἐν τοῖς χαλκοπρατείοις.

Zona diuæ Virginis.

** ἁγιασορὸς*

Vt imperatrix Eudocia Hierosolyma petierit: & quæ ibi construxerit ædificia. De vita & conuersatione Palæstinorum monachorum. Vt imperatrix Eudocia è vita migrarit.

Cap. 50.

EVdocia verò Augusta profectionem in sanctam Christi ciuitatem adurgẽs, tandem eò peruenit. Et quum populus ibi ad spectandam eam confluerer, postremò ad verbum illud perquam scitè carmen dictis aliis adiecit:

ὑμετέρης γενεῆς καὶ αἵματος εὔχομαι εἶναι.

Et stirpis vestræ me dico & sanguinis esse.

G Subobscurè eò antiquitùs colonias ex Græcia ductas esse significans. Eas qui cognoscere vult, Strabonem Geographum & Phlegontem, & Diodorum Siculum, tum etiam Arrianum, & Pisandrum poëtam, præterea Vlpianum, Libanium, & Iulianum sophistas egregios legat. Quo tempore etiam Antiochiam eam profectam, ciues ibi statua ærea sabertinè facta cohonestarunt, quæ ad posteriora etiam tempora perdurauit. Qua re Theodosius permotus, maximam mœnibus partem adiecit, vsque ad portam quæ in Daphnem fert, in latitudinem eis promotis. Eamque suburbanam regionem cernere quisque potest. Nam ad hoc vsque tempus vestigia veteris muri, reliquiis eius sese secum admiratione oculis inserentibus, deprehenduntur. Aliis autẽ H videtur, à maximo Theodosio mœnia esse dilatata. Atque ab eodem in lauacri Valentis, aliquibus ex partibus incendio diruti, refectionem * aurum ducentorum põdo librarum datum esse dicitur. Fama verò est, bis Eudociam Hierosolyma venisse, vbi plurima ad honorem Christi peregit. Nam & multa sacra monasteria excitauit: & lauras, quæ vocãtur, angustas scilicet monachorum cellas, scholasque diuinas condidit, quarum varium quidem est institutum, & varia viuendi ratio: sed hæ ad vnum prorsus pietatis finem spectant. Quidam namque simul eisdem in ædibus viuunt, re nulla quæ homines in terram deprimit, distracti. Apud hos neque aurum est, neque aliud quodpiam metallum: sed neque vestis alicuius propria, neque rerum aliarum quidquam,

Eudocia religionis ergò Hierosolyma venit.

Coloniæ ex Græcia Hierosolyma & in Iudæã missa. Statua Eudociæ apud Antiochenos. Antiochia per Theodosium amplificata. Euagr. li. 1. cap. 20. & 21. Refectio thermarũ Valentis Antiochiæ. Opera Eudociæ Hierosolymitana. Diuersa monachorum viuendi studia. Monachorum cœnobia, in quibus eis omnia sunt communia.

** χρυσοῦ διακοσίας ὁλκὰς λίτρας.*

† τελβώνιον ἢ ἐξωμίδια.

quicquam, quod ventrem demulceat. Quod námque hodie † pallium aut humerale hic fert, eo cras alium indutum conspicias: adeò vt vnius vestem vnam omnium, & rursum omnium vnius esse putes. Omoibus autem communis proponitur mensa, non conditis variisque & exquisitis cibariis, eas quæ sub ventre sunt corporis partes ad lasciuiam irritans, sed paucis quibusdam oleribus atque leguminibus, quaotum ad vitam saltem tolerandam satis sit, conuiuas excipiens. Communes itidẽ eis sunt ad Deum supplicationes & preces, quas interdiu, & sæpe etiã nocte tota, com timore, habitu statuque corporis summisso peragunt. Labore seipsos ita conficiunt, vt viuentes adhuc super terram, mortuos prorsus esse dicas. Ij sæpius in biduum & triduũ ieiunium proferunt. Sunt qui diebus quioque, & longius, cibum non attingunt: eumque tandem necessitate vrgente, & quidem cum parsimonia molta sumunt. Aliqui verò diuerso ab eis qui ita simul viuunt modo, seipsos à multis segregantes, solitarij deguor, exiguis maximè ædiculis se includentes, quæ ea sunt latitudine & altitudine, vt neque directè stare, neque facilè cubare possint, speluncis quibusdam & terræ † cauernis, sicuti Apostolus inquit, incubantes. Nõnulli sub dio cum feris habitantes, aliqui verò occultis sub terra hospitiis vtentes, ibi cum solo colloqnnotur Deo. Verumenimuerò aliud quoque genus conuersationis diuinæ ab illis excogitarum est, quod omne virilis constantiæ & fortitudinis specimen longè superat. In solitudinem enim quandam sole adustam se abdentes, & eam solam corporis partem quam naturę necessitas rectam esse vult velantes, non viri modò, sed & fœminæ, eodem inter se vitæ instituto cooceitantes, nullam reliqui corporis gerunt curam, frigore ingenti atque æstui variisque aëris mutationibus seipsos committentes, algorẽ iuxtà & calorem tolerant: & quouis loco, ita vt sors tulit, stant & cubant: omniq́ue humano alimento omnino repudiaro, herbis quibusdam & radicibus, quas terra sua sponte fert, viuunt: qui etiam ab eiuscemodi victus geoere *βοσκοὶ*, hoc est, pabulatores dicti sunt. Illi etiam tempore ipso specie eorũ mutata, feris assimilantur, & mentem quoque à reliquis hominibus alienam obtinent. Quos si quando fortè coospicati fuerint, fugiunt. Quòd si etiam insequentem quempiam sentiant, celerius se in pedes coniiciunt, propter leuitatem prorsus in aëre sublimes volantes. Nonnuoquam quoque inaccessa sub terra loca subeuntes, subitò disparent: plurimique id, si ita vitam ducentes lateant, faciunt. Aliud præterea monastici exercitij geous, quod patum abfuit quin præterirem, cõmemorabo. Id præ aliis meritò primas ferre censetur, & apud paucissimos reperitur. Sunt nanque nonnulli, qui quum per multos virtutis labores eò euaseriot, vt ἀπαθεῖς, hoc est, indoleotes, & affectionibus perpessionibusque omnibus liberi sint, in mundum recurrunt. Et gestibus quibusdam incompositis † dementes se esse assimulantes, ita vanam contemnunt gloriam, quam extremam tunicam (iuxta Platonem philosophum) anima deponere solet. Io ἀπαθείᾳ, hoc est, indolentia philosophantur, sine affectione atque animi cõmotione, in cau-

Ieiunium diuturnum.

Monachi solitarij.

† τῆς γῆς ταῖς ὀπαῖς.

Monachi & eremitæ nudi in solis locis viuentes, βοσκοὶ, h. e. pabulatores dicti.

Hoc verè est λαθὲ βιώσας.

Monachi ἀπαθεῖς, h. e. indolentes.

Vanæ gloriæ contemptus.

Admiranda indolentia instituta & exempla.

† παράφορους.

A pona. aut si opus sit, in lupanari cibum capiẽtes, & neque conspectum cuiusquam, neque locum aliquem reuerentes. Balnea qooque ingrediuntur, & cum mulierculis sæpe etiã vt natura fert, nudis lauant, & cum eisdem habitant. Adeò verò affectionibus perpessionibusque superiores sunt, vt naturæ vim superent, & tyrannidem in eam exerceant: denique vt neque aspectu neque contactu, neque adeò ab arte peritis osculis, atque muliebribus complexibus, ad eam quę propria naturæ est, concupiscentiam commoueantur. Cum viris illi versantes viri sunt, cũ mulieribus mulieres. Et quũ vtriusqoe sexus vim obtinere videantur, vnum obtinẽt. Atque vt semel dicam, in hoc vitæ genere, quod captum naturæ superat, virtus naturæ aduersas leges fixit, vt in nulla earum rerum quæ necessariæ sunt, satietas ipsa locum habeat. Ita illi semper esuriunt & si-

B tiunt, temperantiamq́ue & cootinentiam in rebus omnibus retinere leges eorum iubent. Adeò etiam illæ corpus constringere præcipiunt, vt vi etiam necessitas comprimatur. Tam ęqua etiam per exactissimam rationem statera vita eis libratur, vt dum lanx vtraque per diametrum & lineã mediam inter se distat, nullum seotiatur momentum. Et tantopere res inter se cootrariæ in eis & extant & miscentur, diuina gratia ea quę misceri nequeunt coniungente, & tempore rursum suo disiungente, vt quod auditu mirum est, in eodẽ corpore & vita simul & mortificatio habitet, quæ natura ratione, & re ipsa inter se maximè sunt, pugnantia. Quum enim affectio quæpiam seu perpessio subrepsit, tum corpus videas mortuum & nihil agens, perinde atque in sepulchro

C repositum esset. Quum autem egregium virtutis opus peragendum, & preces ad Deum fundendæ suot, tum robur nouum & corpus mirificè vigidum cernas etiamsi id senio iam coosectum & * exoletum admodum sit. Vitam vtranque illi, præsentem videlicet & futuram, ita complicant & coniungunt, vt carne prorsus in obitu mortificata atque deposita, semper viuant, & qoodammodo cum viuentibus simul conuersentur, corpora illorum variè curantes, & supplicantium preces ad Deum referentes: itidem vt in priore vita degentes, præterquam quòd rebus necessariis non indigeant, & loco oullo circumscribantur. Omoibus in momento adsunt, omnium voces audiunt, & cum omoibus versantur. Horum opus est frequeotes genuum inclinationes & graues rursum statiooes, desi-

D derio, solo corpora eorum sustineote, & voluotariam imbecillitatem recreante. Illi athletæ qoidam sunt carne carentes, & luctatores sanguinis expertes. Illis conuiuia splendida & delicię summę sunt, assiduum ieiunium: & mensa opipara, vt quoad eius fieri potest, nihil cibi degustent. Quòd si alicunde hospes adueniat, matutino etiam tempore, tam beoignè & amanter nouo hospitalitatis geoere eum excipiuot, vt nihil aliud eos per vitam, quàm ad eum modum deliciari studuisse, putes: aliud mox rursus ieiunij genus excogitantes, cibumq́ue arbitratu suo capere nolentes, adeò vt res ea omnibus in stuporem euadat, quum ad victum sufficientem tantum eis desit, quomodo tam exiguo alimento viuere possint. Inimici ij sibi-

** ἔξωρον.*

ipsis sunt, voluntariisque propriæ & naturæ destinatione animi iamdudum concepta, proditores, vt in rebus omnibus delicias carnis longè à se reiiciant, & anima eis in statu suo pulcherrimè consistat: quæcunque Deo placita sunt, prudenter deligens atque conseruans. Felices illi prorsus eiusce modi conuersatione & vitæ instituto: longè autem feliciores sua ea hac vita migratione, ad quam illi semper aspirant, ad optatum illum desideratumque videndum anhelantes. Itaque Eudocia Augusta, cum multis id genus monachis collocuta est, & multa (sicuti dictum est) monachorum domicilia & habitationes construxit. Hierosolymorum etiam muros protulit, & renouauit. * Episcopalem præterea domum ibi ex fundamentis ipsis erectam pulcherrimè exornauit, eidemque millenum illum tum reditum attribuit. In Photdisiis pauperum domicilium ædificauit, vbi quadringenti sacro morbo laborantes habitarent. Alia item pauperum hospitum & viduarum diuersoria condidit, eisque substantiam suam donauit. Ecclesiis, nosocomiis seu ægrotorum domibus, sacrisanctis ædibus, & monasticis virorum & mulierum domiciliis, † vigesies mille quadringentas & octoginta aureæ monetæ libras dedicauit: præter alios quos aliò conuenit sacros prouentus, & varij generis donaria, quæ sanctis quibusdam locis consecrauit. Et aliquando die festo Paschæ templum ad sanctam Christi resurrectionem celebrandam ingressa, in lucernarum rationem decies mille sextarios olei retulit: & choris memoriam sacræ Christi resurrectionis colentibus, annuum prouentum quadringentorum numismatum constituit. Postremò templum ingens amplitudine & forma præclarum, ex ipsis fundamentis, admirando illi & primo diacono simul & martyri Stephano, stadio vno ab Hierosolymis exstruxit: quo loco à percussoribus Domini saxis ille obrutus, immarcessibilem coronam reportasse dicitur. In quo templo aliquo pòst tempore & ipsa, quum ad immortalem emigrasset vitam, condita est, quarto magni Leonis imperij anno, quum hic piam Deoque placitam exegisset vitam. Defuncta autem est ætatis sexagesimoseptimo anno. nam viginti annos nata, Imperatori Theodosio coniuncta est. Et in aula imperiali sub matre eademque Augusta Pulcheria, viginti nouem transegit. Ipsa verò sola absque Pulcheria, imperium annis septem administrauit. Porrò Hierosolymis vndecim transegit. Ex eo tempore quatuor vixit annos, vniuersalis Chalcedonis synodi acta non approbans, sicuti postea dicemus. Postquam autem synodi eius decreta rata grataque habuit alios etiam transegit quatuor: & tandem mortua est. De qua prophetam Dauidem illud etiam dixisse ferunt, Benefac Domine ἐν τῇ εὐδοκίᾳ, hoc est, in bona voluntate tua Sion, & ædificentur muri Hierusalem. Res Eudoxiæ Imperatricis ad hunc se habuere modum.

Eudocia pietatis opera Hierosolymis edita. * ἐπισκοπεῖον *Largißima Eudocia eleemosyna.* † δὶς μυριάδας καὶ τετρακοσίας ὀγδοήκοντα χρυσίου λίτρας νομισμάτων. *Diui Stephani templum ad Hierosolyma.* *Eudocia mors*

De sancto Symeone, qui primus vitam & stationem in columna inuenit. cap. 51.

HOc ipso tempore etiam magnus Simeones, sanctæ & celebris recordationis, qui primus stationem in columnis inuenit, viguit: & celebre consequutus est nomen, domicilium super columna bicubitale vndequaque habens: quo tempore Domnus sacras Antiochenæ vrbis habenas tenuit. qui etiam ea re audita, quum ad eum venisset, totus consternatus est, & cum eo mystico arcanoque congressu conuenire exoptauit. Conuenerúntque adeò ambo, & † sacrificio immaculato atque incruento peracto, alter alteri viuificam communionem porrexit. Magnus igitur vir iste, etiam in corpore deorsum versum vergente, angelorum viuendi institutum imitatus, rebus negociisque omnibus nuncium remisit: & vi naturæ illata, ad sublimia aspirauit, atque medium inter cœlum & terram domiciliũ sibi fixit, vt extra turbam & tumultũ omnem positus, Deum glorificaret, & perpetuis cum angelis hymnorum laudibus celebraret. Hinc quidem veluti mediator quidam supplicantium hominum preces ad Deum referens, inde autem affluentem atque immensam benignitatis gratiam illis impertiens. Cuius admiranda opera à multis quidem, qui ea oculis ipsi suis viderunt, memoriæ prodita sunt. Commodè autem & pulchrè ea Theodoritus Cyri episcopus, in * Dei amantium historia est prosequutus. Sedenim vbi terrenus iste angelus, atque etiamnum in carne supremæ illius Hierusalem ciuis & incola Simeones, à nemine antea tritam nouamque planè viam ingressus est, summos montium vertices incolentes patres perbenignè erga eum animati, delectos ex eorum numero quosdam ad eum misere, eique hæc renunciare iussere: Quid sibi vult insolens hæc & peregrina habitatio: cur tritam hanc & à sanctis ferè omnibus calcatam viam relinquens, aliam quandam & prorsus ignotam semitam iniisti? Illud præterea mandatum eis dederè, vt descendere illum, & electorum patrum vestigia sequi iuberent. Ac siquidem promptum se, vt ex columna descenderet, præberet: permittere ei, vt quam vellet viuendi rationem persequeretur, præceperunt. Obedientiam nanque eius, si Deus instituti eiuscemodi dux esset, declaraturam esse censuerunt. Sin cupiditati ipse suæ inseruiret, & contra sibi nitendum esse duceret, neque celeriter statim mandatum huiusmodi exequeretur, pedibus vi arreptum illico detrahere iusserunt. Vt illi ad eum venerunt, & patrum mandatum exposuerunt, confestim ille altero pede prolato, ad descendendum, & absque vlla deliberatione & dissensione, ad præceptum eorum implendũ promptus paratusque fuit: & gratias illis egit, qui tantam de eo gererent curam, veluti quidquam præter voluntatem & sententiam Dei facere occepisset. Porrò illi eum in instituto, quod sibi proposuerat, permanere sunt passi: potestati eius permittentes, vt quẽ cepisset cursum teneret. illud insuper adiicientes: Fortis esto, & viriliter age. Videris nanque diuinitùs ad hanc viuendi viam productus esse, antea ignotam. Itaque deinceps magna ille cœpta fiducia, cœptũ id magis est prosequutus. Tam prolixè autem diuina in eo viro enituit gratia, vt quum Theodosius sanctione quadam Iudæis synagogas in vrbe Antiochena à Christianis ex adeptas restituere

Simeones Stylites, siue Columella, qui primus in columna vita monastica institutum inuenit. *Sacrificium Eucharistiæ.* † τὴν ἄχραντον καὶ ἀναίμακτον θυσίαν τελέσαντες, τῆς ζωοποιοῦ κοινωνίας ἀλλήλοις μετέδωσαν. *Theodoritus vitam eius descripsit.* * φιλοθέῳ ἱστορίᾳ. *Legatio monachorum religiosorum ad Simeonem.* *Ratio ab eo noui istius instituti requiritur.* *Obedientia Simeonis monachorum patribus exhibita instituum eius ex Deo esse ostendit.* *Theodosius auctoritati Simeonis in magnis reipub. rebus obsecutus.*

Simeones centum & tres annos vixit.

tuere iussisset, & Simeones magna dicendi & obiurgaudi libertate vsus, literas ad eum dedisset, princeps is iussionibus suis abolitis, ea quæ sancto viro & Christianis placuissent, fecerit. atque præfecto ei, cuius suasu res ea instituta fuerat, tum dignitatem ademerit: precatoresque maaimos ad aëreum martyrem miserit, qui illum, vt pro se Deum exoraret, & preces suas secum communicaret, rogareot.

communio precum.

Quæ autem ille admitanda ediderit faciuora, & quàm commodè cum quibusque colloquutus sit, quis singillatim exponat? quæ si quis nosse velit, eum ad historiam eius legendam remittimus, quam post magnum Theodoritum optimè cognominis ei Simeon Metaphrastes cõscripsit, nouum quoddam & admirandum in ea ex omnis geoeris cibariis conoiuium omnibus proponens. In hoc vitæ instituto decertans, quinquaginta & sex peregit annos. Nouem enim in priore, vbi principiis sacræ religionis imbutus est, schola, consumpsit: quadraginta autem & septem, in ea quę dicitur Mandra: siue vt alij tradunt decem hic in angustiis quibusdam peregit, septem verò in minoribus columnis, & tandem in columna quadraginta cubitorum longitudinis vnde triginta transegit annos.

Simeon Metaphrastes, Simeonis istius Columellæ vitam quoque composuit.

Cuius sacrum cadaoer post tot certamina & mortem ipsam obitam pustea sub Leonis magni imperio Antiochiam est perlatum, Martyrio, qui tum ibi episcopatum gerebat, atque Ardaburio Oriẽtalium copiarum ductore, cum militibus suis, & aliis plurimis magistratibus præsentibus. Qui simul omnes, maaimo eos comitante exercitu, ad diuinum illud tuguriolum aduenere, & veuerandum illius & vitale cadauer cum reuerentia & comitatu multo (multi oanque etiam ex monasticis philosophis vodiquaque ex vicinis locis, ad sacram corporis illius productionem & pompam eò se contulerant) asseruarunt, ne finitimę vrbes coufluentes id raperent: quod illæ inter se, quænam illud sortiretur, decertarent. atque id via tãdem saluum, multis in itinere miraculis exhibitis, Antiochiæ repositum est.

cadauer eius honorificentissimè Antiochiam illatum. Euagr. lib. 1. cap. 13.

Id etiam postea imperator is ab Antiochenis sibi dari petiit. At illi precatoribus ad eum missis, inter alia & hæc precibus suis addidere. Propterea quoò vrbs nostra murum non haberet, qui magno terræmotus imperu corruit: sacrosanctum Simeonis corpus huc adduximus, vt nobis pro muro & vallo esset. Quibus verbis ægrè Leo exoratus, precibus eorum cessit, † & sanctum Simeonis corpus eis reliquit. Quod ibi posterioribus tempotibus ad hoc vsque tempus seruatum esse scimus.

† Preces Antiochenorum ad Leonẽ imperatorem, vt corpus S. Simeonis Antiochiæ relinquat.

De hoc mirandum quiddam, qui id viderunt, memorant. Nam capitis eius & barbę capillos non eacidisse, neqoe tempore longissimo intercidisse aiunt: qui vi temporis superata, formam adhuc viri sancti veluti viuentis & inter humioes versantis couseruarint. Integra etiam eius dicta est fuisse cutis omnis, atque in fronte præcipuè labore & temporc multo rugosior atque durior facta. Oris item dentes, illis exceptis quos fidelium magnus propter egregium in eum amorem abstulere. Quæ sanè omnia staturam eius & habitum, qualis & quantus Dei homo Simeones fuerit, declarant. Iuxta corpus eius etiam torques ferreus positus est: qui & ipse, quòd constanti illi & forti in certaminibus variis corpori affuerit, hunorem eum à Deo consequutus est. Nam quantumuis defunctum Simeonem amans illius, dicam etiam amatum ab illo ferrum, non reliquit, tanquam ab illius pulchra consuetudinc resiliens: sed iuxta illum situm est, veluti corpus illius perficiens.

Torques ferreus diui Simeonis.

Ingens verò mihi cupido incesserat, res eius singillatim recensendi, vtilitatem & mihi commemoranti, & historiam hanc legenti allaturas: nisi ab eis, quos dixi sanctis viris pro eo atque decet, luculenter & copiosè essent descriptæ: præcipuè quum ad alia quæ instituti promissique nostri sunt referenda nobis properandum sit. Quare vnum saltem quod ab illis prætermissum est, nunc commemorabo. Mandram, sicuti dictum est, monastici exercitij eius locum incolæ nominant, appellatione tali ei à sancto ipso viro imposita. Distat à Theopoli stadiis plurimum triginta, ad accliuem mootis verticem sita. Ascensus arduus stadiorum viginti est, vbi & templum viro sancto, in crucis speciem conformatum, & ex quatuor partibus porticibus exornatum, eacitatum est. Iuxta porticus eas ex saao polito columnæ decentissimè constructæ sunt, quæ summam testudinem perpulchrè in sublime attollunt. In medio hypæthra, siue subdialis aula est, arte eaquisita ad summum elaborata. In media ea columna illa quadraginta cubitorum stat, qua sanctus ille vir & carnalis angelus tanquam scalis vsus, ad cœlestem conscendit regionem.

Mandra Simeonis stadiis triginta à Theopoli.

Templũ eiusdem ibid.

In eo templo stella emicans, ipso diui patris memoriæ die refulget.

In eis quas dixi porticibus, ad fastigium summum cancelli (quidam fenestras appellare consueuere) sunt, porticibus ipsis & subdiali quæ dicta est aulæ respondentes, locumque volentibus dantes, vt ex ipso templo extrà, & rursum ab exteriori templi parte in templum prospicere possint. Vbi ad læuum columnæ latus in cancellorum vno emicantem cernere est immensam quandam stellam, per fenestram discurrentem & splendidè coruscantem, & modò veluti cessantem, mox verò rursum derepentè affulgentem. Id quod eis tantum diebus fit, quibus memoria sancti viri colitur.

Hanc stellam se vidisse scribit Euagrius. lib. 1. cap. 14.

Suur etiam qui memoriæ prodideruot, ipsius quoque Simeonis faciem illam huc atque illuc volitaotem ad columoam videri, barba, sicuti eam gestauerat, summissiore, & capite tiara tecto. uam sic quoque ille incedere solitus fuerat. Miraculum hoc spectant omnes, mulieres quoque, sed eatra templum ad postes stantes. Ianua enim vna ea aduerso stellæ fulgeoti locata est. Ne enim mulier quæpiam sacram ædem fortè iugrediatur, etiam atque etiam nescio quàm ob causam per custodiam loco ei impositam cauetur. Viri autem, etiam ex rusticis, vnà cum iumentis suis, ingrediunrur, sæpius columnam ipsam circumeuotes. Hæc de Simeone.

Memoria Sanctorum.

Mulieres templum id non ingrediuntur.

† *Corpus Simeonis vsque ad Euagrij scholastici tempora integrum durauit. Huius caput se cum multis sacerdotibus vidisse scribit Euagrius Episcopum Antiochiæ agente celeberrimo Gregorio, cùm Philippicus orientalium copiarum dux præsidij causa sibi sacras Sanctorum reliquias mitti postularet.*

De sancto & magno Euthymio, aliisque qui sanctè piéque vitam exegerunt.

Caput 52.

Euthymius monachus. *ἐξ ἐπαγγελίας γεγεννημένος.*

SVb eodem imperio magnus etiam ille & inclytus Euthymius in Palæstina excelluit. Qui sub Valente quidem ex * promissione natus, à magno autem Otteio & Acacio Melitinensis ecclesiæ episcopis ritè doctus atque eductus: deinde in presbyterorum ordinem allectus, sacrarum tantum rerum curam gessit. Postea in Palæstina vnà cum admirando Theoctisto in antro quodam virtutis statuit officinam: multísque & variis cellis, sanctioris philosophiæ mellis stipandi gratia constructis, ingens condidit monasterium. In tantum autem virtute enituit, vt quum canon esset & formula instituti monastici, tum miraculis etiam edendis præclarum obtineret nomen. Nam Persarum cuiusdam tribuni filium morbo liberatum ad incolumitatem reduxit, & cœli ianuas aperuit, atque sterili terræ fertilitatem orationibus conciliauit.

Miracula eiusdem.

Effecit etiam, vt ex paucissimis plurimi panes fierent, quibus quadringenti viri refecti sunt: mulieres steriles fœcundas reddidit. Quum sacris mysticis operaretur, lux cœlitùs perinde atque columna affulgens, eum circundedit: veluti voce emissa, quanta vitæ puritate viris esset indicans. Et quo quisque eorum animo esset, qui ad sacram communionem percipiendam accedebant, per arcanam reuelationem perspiciebat, quod clarissimum prorsus sanctimoniæ eius summæ indicium fuit.

Euthymius. 97. ann. vixit

Migrauit autem vir beatus ad Dominum, quum nonaginta & septem annos exegit, Leone magno imperãte. Vita moderatus, & moribus perquàm simplex fuit: colore candidus, & ad femora vsque promissam, eamque densam habens barbam.

Mors monachi hypocritæ horrenda.

De quo illud historiæ memorant. Quum monachus quidam moreretur, qui egregiam virtutis & castitatis famam obtineret, impudicus autem prorsus esset, sanctum hunc virum angelum horrẽda specie tridente graui animam illius, crudelem in modum, è corpore extrahentem vidisse: & vocem simul cœlitùs, occulta turpitudinis facinora apertè reuelãtem, audisse.

Mors mendici optata.

Alium quoque pauperem quendam nudum in solo iacentem ab eo conspectum esse, lacerum prorsus & pannis vilibus obsitum: cuius animam, qui multi ei præstò aderant angeli, reuerenter euocarint. Cui Dauid quoque cum summi concentus cithara sua affuerit, carminibus illam veluti demulcens H atque producens.

Theoctistus, Gerasimus abbates.

Sub idem tempus alij itidem plurimi floruerunt: qualis ille fuit Theoctistus & Gerasimus, magnorum cœnobiorum præsides, qui ad nouum quendam canonem vitæ suæ rationem instituerunt. De his singula scribendi nunc locus non est.

Eudocia Eutychetis hæresi irretita, resipiscit.

Tum quoque Eudocia Augusta, quæ à recta via aberrauerat, veritate rursus cognita ab Eutychianorum factione secessit.

Sabbas monachus.

Ad Euthymium etiam virtute præclarus Sabbas adolescens adhuc venit. quem vbi ille vidisset, qualis futurus esset clarè prædixit.

Titus Bostrẽsis. Sanctæ quædam fœminæ.

Eisdem temporibus & Titus Bostrẽsis viguit: item Bassa, Tatiana, & admiranda Melana. Præterea celebris illa Xena, in qua virtutis perfectionem satis corona illa insignibus stellis contexta de- E clarat.

Xenophon ex senatore monachus.

Decantatus quoque Xenophon ille, qui in senatorum ordine prius fuerat, non minus internis animi dotibus, quàm externis diuitiarum opibus enitens.

Berytus olim studiorum iuris ciuilis mater.

Miserat is Berytum, quæ Phœniciæ vrbs est, disciplinæ & legum discendarum gratia, Arcadium & Ioannem filios suos. Quum autem naufragium eos in mari passos esse intellexisset, ad inquirendos eos vnà cum coniuge sua profectus est.

Arcadius & Ioannes filij eius monachi. Coniunx itidem eius monachatum cõplexa.

Porrò vbi eos Hierosolymis monasticam exercentes reperit, ipse quoque, & vnà secum vxor, tranquillioris vitæ vestitum sumpsit. Ad eam verò omnes virtutem peruenere, vt à Deo miraculorum edendorum honorem & præmium acceperint. Et quum per vitam placiti Deo fuerunt, tum ea exacta ad illum emigrarunt.

Auxentius monachus.

Eodem etiam tempore virtutis incremẽtis longè processit, celeberrimus ille monachus Auxentius, in monte Bithyniæ eo qui F ea aduerso Constantinopoli situs, omnes circumcirca colles altitudine superat.

De sancto Isidoro Pelusiota. Et quæ Cyrillus, & item alij de sacro Chrysostomo scripserunt.

Cap. 53.

Vita proba doctrinæ piæ respondens facilimè summũ bonum assequitur.

NOn virtute tantum egregij tum floruere viri, sed & doctrina factis ipsis consona enituit. Vtraque enim philosophia si concurrat, celerius mentem in sublimè tollit, & bono ei quod desiderio votoque omni expetimus, vnit atque coniungit. Nam veluti duabus alis, cui vtraque illa contigit, vtitur: atque in cœlum euolans, quàm celerrimè progressu pleno peruenit. Quales viros ea tempestas protulit, virtute & doctrina magnam gloriam consequutos.

Isidorus Pelusiota. Nilus. Marcus. Theodoritus.

Talis G Isidorus ille fuit, qui in Pelusio monte monachis præfuit: Nilus & Marcus præclari ascetæ, & sapiens item Cyri † ecclesiæ antistes Theodoritus, quorum magna in poëtica gloria est. Præceptore ij in vtraq; philosophia magno vsi sunt Chrysostomo. Igitur diuinus Isidorus iam inde ab adolescentia ita in monasticis laboribus desudauit, & ita carnem, animam arcanis sublimioribusque doctrinis fouens, macerauit, vt euangelicam prorsus degeret vitam, & viua animatáque monastici instituti diuinæque contemplationis columna, & veluti primarium quoddam exemplum flagrantis æmulationis doctrinæque spiritualis esset.

Isidori scripta.

Multa ab eo scripta sunt, variæ vtilitatis plena: potissimùm autem, epistolarum omnis generis diuina simul & humana gratia refertarum, propè Chiliades decem, in quibus scripturam omnem clarius exponit, & omnes omnium hominũ mores instituit, quippe qui dicendi genere ad docendum accommodato

† *Cyri oppidi, vbi Theodoritus ecclesiasticus historicus episcopatum gessit, sæpe in his libris facta est mentio. Situm est in Syria, à Iudæis, quum ex Palæstina à Medorum exercitu in captiuitatem abducti, & à Cyro rege Persarum in patriam restituti essent, vt aliquam illi pro tanto beneficio memoris animi referrent gratiam, conditum. Id admodum aliquandiu neglectum, Iustinianus postea instaurauit, muniuit, & exornauit, propter diuos Cosmam & Damianum, qui ad id oppidum sepulti erant. Procop.*

modato in eis vtatur. Satis quoque ille declarat, quo ardore erga honestatem, erga Ecclesiam, & eos qui temerè iniuria afficerentur, flagrauit. Multùm præterea in lucubrationibus suis inuehitur in eos, qui non ritè episcopali sacerdotalique munere fungerentur. Et quòd apertè Chrysostomum defenderet, vehementer Arcadium & Cyrillum, atque huius patruum Theophilum perstringit, eorumque sinistras aduersus virum eum susceptas molitiones taxat. Quæ illum eodem cum eis tempore viguisse testantur. Cyrillum sanè quidem vt hominem turbulentum refellens, hæc quoque scribit. * Fauoris quidem affectio acutum non videt, hostilis verò animi odium nihil prorsus cernit. Quòd si vtroque hoc vitio te purgare ipsum & liberare vis, ne violentas sententias extorqueto, sed iusto iudicio causas committito. Quandoquidem & Deo, qui omnia priusquam fiant nouit, perhumaniter & benignè placitum fuit, vt descenderet, & clamorem Sodomorum videret, certæ & exactæ inquisitionis nobis proponens exemplum. Multi nanque qui Ephesi tecum congregati fuere, publicè te traducunt, quòd inimicitias tuas persequutus sis: & non ritè atque ordine, iuxta rectæ fidei sententiam, ea quæ Iesu Christi sunt, quæsiueris. Theophili, inquiunt, quum ex fratre nepos sit, morem quoque illius imitatur. Quemadmodum enim ille apertam insaniam in sanctum & Deo dilectum Ioannem effudit, ita & iste gloriam eodem affectat modo. Quanuis causæ ipsæ & res de quibus controuersia est magnopere inter se dissideant. In alia rursus epistola, hæc scribit. Terrent me quæ in diuinis scripturis prodita sunt exempla, & quæ opus est necessariò scribere cogor. Siue enim pater, sicuti ipse dicis, iudicium & condemnationem Heli metuo, quòd filios peccantes non coërcuerit: seu filius tuus, qui magni Sauli personam refers, sum, id quod magis agnosco, Ionathæ pœnam trepidus exhorresco, quòd patrem † Pythonissam consulentem non impedierit: & propterea prius ipse qui prohibere id potuerit, quàm qui peccauerat, pater, in bello occidit. Itaque ne ego quoque condemner, & ne adeò ipse etiam à Deo condemneris, contentiones sopito: nec iniuriæ propriæ vindictâ, quæ ab hominibus prouenit, viuentem Ecclesiam per astutas actiones fallito, neque ei perpetuam sub pietatis prætextu dissensionem conciliato. Et de Chrysostomo rursum: De diuini Ioannis tragœdia quæris. Eam verò exponere nequeo, propter rei ipsius insolentiam atque indignitatem. Pauca tamen sic habeto, quæ vicina Ægyptus more suo designauit. Mosen auersata est, Pharaonis mancipata: humiles flagris concidit, laborantes afflixit: ciuitates extruxit, & mercedem operis non persoluit. Et quum in studiis istis se exercuisset, * insano lapillorum amore flagrantem, aurúmque veluti Deum colentem, produxit: Theophilum quarundam administris, seu potius desertoribus suis circumuallatum, qui Deiamantem Deúmque deprædicantem virum hostiliter opprimeret, quum quidem illi eas quas aduersus cognominem meum gesserunt inimicitias, occasionem & causam impietatis suæ arripuissent. Sed domus Dauid confortatur: Sauli autem, sicuti vides, infirmatur: quanuis ex vitæ huius tempestate ille euaserit, & ad cœlestem tranquillitatem transierit. Idem verò mirificam Chrysostomi dictionem laudibus vehens, hæc quoque ad Ophelium grammaticum scribit. Celebris Ioannis linguam, dictionísque venustatem, & sententiarum densitatem, non aliis dico (parum enim hoc fortasse apud multos esset) sed ipsi Libanio, qui apud omnes in eloquentia præclarus habetur, magnæ admirationi fuisse, indicio est Libanij ipsius epistola, ad illum etiamnum iuuenem, quum orationem in imperatorum laudem habuisset, scripta: in qua non ipsum modò felicem esse prædicat, qui sic dicere potuerit: verumetiam principes ipsos quos laudauit beatos putat, quòd laudatorem illi talem nacti sint. Ea sic habet. Libanius Ioanni. Orationem tuam prolixam & pulchram accepi, & viris qui & ipsi orationes conscribunt legi. Nullus in eis fuit, qui non exiluerit, & vociferatus sit, eáque omnia fecerit, quę per stuporem consternati solent. Me illud delectat, quòd dicendi artem, quam agendis in foro causis exhibere potuisti, ad huius generis orationes conferre malueris: téque beatum iudico, qui tantopere principes laudibus ornare potueris: nec minus fortunatos illos esse puto, & patrem scilicet qui dederit, & filios qui acceperint imperium, quòd laudatorem talem sint consequuti. Hæc Libanius. Plutarchus verò orationem dilucidam & facilem verè & germanè Atticam esse censet. Sic enim, inquit ille, oratores dixerunt. Gorgias autem Leontinus primus vitium hoc in orationes ciuiles, sublime & figuratum dicendi genus affectans, inuexit, & perspicuitatis luminibus obstruxit. Vitium hoc etiam admirandum Platonem contigit. Quòd si hac in re Plutarcho credendum est, multis modis alios omnes præclarus superat Ioannes, qui in orationibus suis Atticismum refert, & perspicuitatem ita, vt haud sciam an alius quisquam magis, retinet. Hæc diuinus Isidorus.

Isidorus Chrysostomum defendit.

Isidori scriptū ad Cyrillum Alexandrinum.

Exemplum diuinum, neminem causa incognita condemnandum esse. Humanissima Cyrilli obiurgatio.

Aliud eiusdem ad eundē scriptum.

Dehortatio à dissidiis.

Isidori verba aduersus Theophilum, pro Chrysostomo.

Isidorus de phrasi & stylo Chrysostomi.

Libanius orationem Chrys. laudat.

Stylus Chrys. Atticismum refert.

* προσπαθεία μὲν οὐκ ὀξυδορκεῖ, ἀντιπάθεια δὲ ὅλως οὐχ ὁρᾷ.

† ἐγγαστρίμυθον.

* λιθομανῆ, χρυσολάτρην.

* * ἐγγαστρίμυθοι γυναῖκες, τὰς τῶν τεθνηκότων ψυχὰς ἐξεκαλοῦντο. μία δὲ αὐτῶν ἐχρήσατο σαοὺλ ἥτις ἐξεκαλέσατο τὴν ψυχὴν σαμουὴλ τοῦ προφήτου. *hoc est, Ventriloquæ mulieres, mortuorum animas euocabant, quarum vna vsus est Saul, ea animam prophetæ Samuelis euocante. Suid. ἐγγαστριμάντις. στερνόμαντις. αὐτὸ. Idem.*

De sancto Nilo: de Marco monacho, & de Theodoreto Cyri episcopo.

Caput 54.

ADmirando autem Nilo patria Constantinopolis fuit, cuius etiam propter egregiam generis nobilitatem præfectus fuit. Potentia autem & opibus affluens, asceticam illis prætulit vitam: quippe qui ad exemplum diuini Dauidis, ad domum Dei abiici, quàm in tabernaculis peccatorum habitare maluerit. Et quum eloquentiæ vi polleret, diuinæque gratiæ neruis validus esset, scripta varia quæ vitæ monasticæ exercitium instruunt, reliquit, verbis & sententiis ita composita, vt lectoris animum gra-

Nilus ex præfecto vrbis Constantinopolit. monachus factus.

ὁ ἀ. ἱ. & οἰ. ϰ ἄγ. idem mons. Suid.

tia incredibili recreent. Scripsit quoque diuino- E rum patrum in monte Sina obitum martyrium facundia & affectu tanto, vt satis inde colligere liceat, quàm eximia doctrina iuxtà & virtute vir is fuerit: vbi etiam suas & filiorum res paucis commemorat, miserabiliter veluti in tragœdia captiuitatem eorum exponens, quum barbari Blemmyæ excursione sua cædem ingentem fecere: quod opusculum tanquã spirituale quoddam oblectamentum, studiosis reliquit. Alios item libros optimos edidit, spiritualis gratiæ nõ expertes: inter quos primas eum ferre puto, quem ad Græcæ superstitionis sectatores scripsit. Et rursum qui ab eo ad Eulogium compositi sunt. Capita autem collegit aliqua quidem fusius, multa autem compeodiosius tractata. in quibus spiritualem fructum, perinde atque nectar aut ambrosiam aliquam, oculis subiectum, ita vt facilè percipi posset, proposuit. Quem vita F defunctum, Iustinus posterior inde translatum, in fundamento sacratioris mẽsæ, in eo quod ab ipso, Petro & Paulo apostolorum principibus, ad Orphanotrophium constructum est, templo reposuit.

Marci monachi scripta.

Ipse quoque Marcus in monastica prius versatus, multa post se reliquit scripta. Eorum qui ad nos peruenerunt, libri octo sunt, vniuersalium affectionum numerum æquantes: & alij triginta & duo, in quibus vias totius asceticæ vitæ omnes prosequitur, ad quæ loca secedendum, & quomodo ad voluntatem Dei gressus dirigendi sint: quomodo etiam homo dæmonum tentationes superet, mentemque repurget, atque ad veterem dignitatem progrediatur, & cum Deo cœleste institutum sectatus viuat. Theodoritus verò natione quidem Syrus fuit, sectator autem magni Ioannis Chryso- G stomi, illumque sibi quasi primarium exemplar stylo conformãdo propositum habuit. Etenim fluidus admodum & copiosus, in elocutione facilis, & Atticam gratiam redolens.

Theodoriti scripta.

Lucubrationes ab eo compositæ hæ sunt. Enarrationes in vetus testamentum, cuius etiam obscuriorum locorum expositiones in peculiarem contulit librum. Opus aliud in sedecim Prophetas aliud itidem in Psalterium de Prouidentia liber alius. alius in Apostolum. Aduersus hæreses omnes volumen, quod mendacij & veritatis discrimen inscripsit. Liber quem contra duodecim capita Cyrilli conscripsit. Item Ecclesiastica historia. Et rursum φιλόθεος, hoc est, Deiamantium historia: in qua institutum eorum qui ætate sua vitam sanctè transegerunt, persequitur. Libri tres de diuinis dogmatibus in dialogo conscripti. H Legi præterea supra quingentas eius epistolas, Græco sermone optimè compositas. Hæc de Theodorito. Quæ autem ei acciderint, postea indicabimus.

De Synesio Cyrenensi episcopo: & quomo is opinionem obtinens, ad sacerdotalem prouectus sit dignitatem.

cap. 55.

De Synesio qui episcopus factus est ex philosopho.

CVm his & Synesius, cuius magna toto terrarum orbe gloria est, floruit: qui, si quisquam alius, & ipse ætate ea doctus fuit. Tantum verò operæ nauauit philosophiæ Platonicæ, & adeò ad summum eius peruenit fastigium, vt eũ non solùm Græci homines, verumetiam Christiani sint admirati, qui de rebus nulla affectione infecti sincerè iudicant. Huic tanto viro, qui præterea placidus & modestus esset, Theophilus Alexandrinus, vt salutarem susciperet regenerationem, persuasit: postea verò etiam, vt idẽ sacerdos vngeretur, cum eo egit. Atque ille ad alia quæ Christiani profitentur, promptum se & facilem præbuit.

Difficile fuit Platonico philosopho resurrectionẽ mortuorũ credere.

Platonicis autem sententiis seductus, resurrectionis doctrinam primùm minimè recepit, nefandam eam & detestandam esse iudicans. Et quamuis ea esset opinione, Ecclesia tamen, vt sacerdotij obiret munus, homini permisit. Quæ hoc tum fecit, illa certa coniectura adducta, quòd propter reliquas eius virtutes, eum etiam aliquando tandem flexum, resurrectionis professionem comprobaturum, diuinamque gratiam rem illi tantam deesse, qui multis insignibusque primariis donis eniteret, passurã non esse putaret. Neque illa opinione & spe sua falsa est. Paulo nanque pòst, resurrectionem & credidit, & professus est, certam hanc esse, maximéque conuenire Ecclesiæ ipsi sentẽtiam. Qualis autem & quantus vir fuerit, testantur quæ ab eo post sacerdotalem susceptam dignitatem, perquam eleganter scriptæ sunt epistolæ: & alij insuper libri, qui concinna ipsa compositione, dictione, & sententiarum frequentia, scripta alia omnia longè post se relinquunt.

Scripta Synesij.

Lucubrationes ab eo editæ hæ sunt. Epistolarum volumen centum & sexaginta. Theodosio iuniori de imperio administrando dicatus liber, doctrinam & formam reip. ab imperatore regendę complectens. Opusculum de Insomniis. Ad Pæonium de dono liber. De prouidentia libri duo, quos Aegy- G tios nominat. Item laus caluicij. Et hymni quidam ad Deum perquàm scitè ab eo compositi. Cæterùm ego, qui veritatem proferre studeo, epistolam ipsius hic apponam, quam ad fratrem † Euopium dedit: vnde intelligere licet, de quibusnam rebus illi ambigenti, per *commodam dispensationem sacerdotij dignitatem suscipere permissum est.

† Al. Euoptium.

** κατ᾽ οἰκονομίαν.*

Epistola Synesij ad euoptiũ fratrem, quũ à Theophilo Alexandrino episc. Ptolemaidis Cyrenaicæ regionis designatus esset.

Ea est talis. Inconsideratus sanè essem, nisi multam haberem Ptolemaidis ciuibus gratiam, qui me honore eo, quo meipsum indignum puto, honestum esse volunt. Verùm non an illi magna tribuãt, sed potius an ea à me recipienda sint, deliberare conuenit. Quòd si enim homo diuino propè fruatur honore, siquidem iustus sit, dulcissimum percipiat fructum: sin dignitate ea longè sit indignior, acerbam futuræ pœnæ sustineat expectationem. Porrò non H nouus hic, sed vetustus admodum est metus, † ne quid in Deum committam, honorem ab hominibus ferens.

Episcopalem dignitatẽ diuini honoris esse putat, & se ea indignũ esse censet.

† μή τι περὶ θεὸν ἀμπλακών, τιμὰς πρὸς ἀνθρώπων ἀμείψω.

Ego sanè qui meipsum noui, ineptiorem omnino cõperio, quàm vt sacerdotali dignitati gerẽdæ idoneus sim. Proinde apud te de animi mei motibus & cogitationibus agã. Non enim alium habeo, apud quem id rectius faciam, quàm te, percharum mihi mecúmque educatum caput. Te nanq; æquũ est participẽ esse curarũ mearũ, ac noctu vigilantẽ deliberare, & interdiu cogitantẽ considerare, vt & boni mihi aliquid cõtingat, & mali quicquam effugiã.

Fraternæ charitatis officiũ.

Accipe igitur quo loco res meæ sint, quæ tibi etiam maiore ex parte cognitæ sunt. Fasce exiguo sublato, pulchrè mihi videor hucusque philo-

sophiam

sophiam ipsam pertulisse. Quum verò ab hominibus non prorsus perperàm in ea versatus esse censeat, laudatum à quibusdam, ampliore nunc honore me ornatum esse volunt, qui de idoneis animi mei viribus iudicare non possunt. Vereor autem, ne si per ineptam ambitionem dignitatẽ oblatam recipiam, neutrum cõsequar: videlicet neque laudem ex honore contempto, neque gloriam ex dignitate minus rectè gesta. Rẽ ipsam sic mecum consideres. Rebus duabus semper tẽpus omne tribuo, studiis & ludo. Literis vacãs, & præcipuè diuinis, solus sum. Ludo operam dans, quam plurimos admitto. Nosti enim, quũ à libris exurgo, totum me in ludis esse: à ciuilibus autem curis & natura & animi destinatione abhorrere. Sacerdotem autem oportet esse virum diuinum, & ad ludum omnem perinde atque Deum difficilem & durum, qui vt propositum institutumque suum teneat, innumeros in se plurimorum conuersos habet oculos. Ad quos nulla, vt certè parua peruenit vtilitas, nisi aliquis probè instructus & cordatus sit, & à † suauitate animi omni alienus. Rem diuinam faciens non priuatim solus esse potest, sed in communi conuentu inter plurimos versatur, quum legis doctor sit, & nihil aliud quàm quod legitimum sit sonet. Negotia eum gerere oportet, quæ simul omnes tangunt. • Quæ enim communia omnium sunt, vnum ipsum curare opus est, nisi criminibus omnibus obnoxius esse velit. Quomodo igitur non maximi fortissimique animi sit, tantum curarum molem ita ferre, vt mens non obruatur, & extincta in anima particula diuina non negligatur, si quis tot studiis & actionibus variis destineatur. Neque ignoro esse quosdam, qui hoc præstare possint: & felicem eorum naturam atque beatam, ipsosque verè diuinos viros esse censeo, qui quũ in multis humanis versentur negotiis, non tamen diuini numinis cura excidant. Ego verò meipsum, qui in vrbem descendere & per vrbẽ deambulare soleã, rebus inuolutũ quæ ad terrenas curas trahunt, atque inquinationibus repletũ esse, quarum non facilè quisquã magnitudinẽ dixerit, scio. Nã quæ ad natiua & propria aliunde adueniunt piacula, in accessionis rationem conferuntur. Corporis robur mihi non est, interiora animi bona non rectè se habent. Ab externis etiam aliqua ex parte distimor: tum autẽ conscientiæ mœrorem ferre nequeo. Et quotiescunque me quispiam rogat, disertis verbis statim dico, Sacerdotem in rebus omnibus maximè à probris debere esse alienum, quippe qui aliorum quoque sordes expiet. Verumenimvero illud quoque literis ad fratrem datis inserere conuenit. Permulti enim epistolam hanc legẽt, & ea gratia illam potissimùm dictaui, vt quum res ipsa nota omnibus fiat, tum vtcunque ea procedat, & apud Deum & apud homines, nec minima apud ipsum patrem Theophilum culpa caream. Siquidem quum res meas in medium protulerim, & potestati eius quicquid velit de me statuẽdi permiserim, quomodo crimini alicui obnoxius sim? Mihi & Deus ipse, & leges, ipsaque sacra Theophili manus vxorem dedit. Quapropter omnibus prædico, testatúmq; esse volo, me illam prorsus deserturum non esse, ne-

Synesius vt philosophus studiis & ludis deditus.
Ardua res est, & diuina, episcopatus.
† γλυκυθυμίας.
Vxorem legitimã propter presbyteri seu episcopi magistratum dimittere non vult.

A que cum illa veluti furtiuum clandestinam cõsuetudinem habiturum. Alterum enim minimè pium, alterum minimè legitimum est. Quin potius & volo & opto, plures mihi & probos nasci liberos. Hoc ipsum electionis autorem & principem ignorare nõ oportet. Sciant id amici etiam nostri Paulus & Dionysius, quos legatos hanc ob causam à populo lectos esse audio. Illã verò rem Theophilo non significari, sed in memoriam tantum reuocari opus est. De ea autem pluribus dicam, cum qua quidem vna quisquã alia omnia collata parua esse iudicet. Difficile est, atque adeò fieri omnino non potest, vt animus dogmata, quæ per eruditionem & scientiã in certam necessariámque persuasionem euaserint, fluctuare, & in dubium vocari sinat. Nosti porrò, philosophiam admodum diuulgatis istis B Christianorum aduersari opinionibus. Itaque haud vnquam adducar, vt * posterius animam quàm corpus gigni credam, neque mundum ipsum & partes eius alias interituras esse dicam. Resurrectionem deprædicatam † sacrum quiddam, & minimè vulgandum esse duco: neque conceptis vulgi opinionibus assentiri possum. Mens philosophia exculta verum perspicit. Ea necessitate adducta, mendacium permittit. Et habet rationem seu proportionem suam lumẽ ad veritatem, & oculus ad † mentem. Quatenus ergo oculus lumine copiosiore in deterius abutatur, aut lippis tenebræ commodiores sint, hactenus mendacium quoque populo vtile esse, & veritatem noxiam eis puto, qui aciem mentis in euidentem rerum claritatem intendere C nequeũt. Quod si sacerdotes nostri hæc mihi permittũt, potero sanè ego quoque sacerdotis munere fungi, qui domi quidem * Philosophiæ incumbo, in publicum autem progressus, sermonibus & colloquiis hominum delector, • neq; docens neque dedocens, sed in anticipata opinione quemque persistere permittens. Sin illi sacerdotem ita animatum & opinionibus manifestum esse oportere dicant, omnibus me palã ostendere intermiserim. Quid enim rei est populo cum philosophia? Rerum quippe diuinarũ veritatem minimè vulgari oportet. Populus autem more & assuetudine alia indiget. Rursum igitur & sæpius repetens dicam, nulla cogente necessitate, neque arguere neque argui sapientis esse. In sacerdotum autem ordinem cooptatus, non committam vt dogmata præter animi sen- D tentiam assimulem. De his Deum, de his homines testes inuoco. Veritas Dei propria est, apud quem in rebus omnibus inculpatus esse volo. Hoc vnum tamen non dissimulo. Quando quidem ioci & ludorum studiosus sum: ita vt iam inde à puero crimẽ illud sustinuerim, plus quàm deceret, † armis me & equis delectatum esse, tristis quidem ero. Quid enim cum charissimos canes feras nullas persequi, & sagittas à teredinibus exesas esse videro, faciã aliud? Sed tamen constantiam, si Deus voluerit, obtinebo: atque, quamuis à curis alienus, macerabor, * causarúmque & negociorum quantumuis graue ministeriũ hoc, Deo confisus, sustinebo. Dogmata autem per dissimulationem non tegam, neque mihi mens à lingua dissentiet. Hoc sic quum & sentiam & dicam, Deo placere puto: neque ser-

Platonicas sententias cũ Christianis dogmatib. pugnantes, retinendas sibi esse censet.
† ἱερὸν ἀπόρρητον.
• ψυχὴν σώματος ὑστερογενῆ νομίζειν.
Al. πρὸς λήμην, ad lippitudinem.
Et rectius.
Philosophia quandoque admittit mẽdacium.
• φιλοσοφῶν
† φιλομυθῶν
• εἰ μὴ διδάσκων. ἀλλ' οὐδὲ μεταδιδάσκων, μένειν δ' ἐῶν ἐπὶ τῆς προλήψεως.
† ὁπλομανῶν ἱπποματῶν.
• δικαστικὰς καὶ πραγμάτων λειτουργίας.
Forum, seu iurisdictio episcopalis.

monis illius de me occasioné relinqoere volo, me, quòd qui fuerim ignoratus sim, electionis suffragia tapuisse. Cæterùm Dei amantissimus pater Theophilus, qoum me norit, postquam mihi se id scire significauerit: sic tandem de me consilium, quid statuat, capiat. Tum enim aot in instituto meo viuere me & philosophari patietur, aut postea vt me in iudicium vocet, vel sacerdotum ordine moueat sibi ipsi potestaté nó relinquet. Aliæ insuper opiniones & sententiæ omnes nugæ fuerint. Veritatem enim. satis scio Deo esse gratissimam. Sedenim sacrũ caput tuũ, atque in primis veritatis tutorem & inspectoré Deum testor, ægrè mihi esse. Quomodo enim nó sit. qnum qoodammodo è vita solita in vitam aliam transeundum mihi sit? Quòd si eebus bis inpublicũ prolatis (laté eenim eas & premi nolo) is cui potestatem hanc concessit Deus, in ordinem sacerdotum me legerit, s. bibo eã necessitatem, & veluti diuinum decretum suscipiá. Sic enim existimo, si vel imperatore, vel infelici † Deóqne inuiso Augustali quopiam iubente, impetata non facerem inobedientiæ pœnas me daturum esse: * Deo autem ipsi volentes nos parere conuenit. Sin me ad sactum obeundom ministerium non admittit Deus, ab ipso statim initio in me rem diuinissimam veritatem ipsam cóplecti. neque per id quod illi maximè repugnat, mendacium scilicet, functionem ipsius suscipere decet. Fac igitur vt scholastici hæc sciant, & ad illum referant. Synesius quidem hæc scribẽs, apertè sacerdotalem dignitaté auersatus est, sed tamen sacrum munus non effugit. Hæc ego eo consilio hic adieci. vt scire possimus quæ variè † per dispensationis rationem Ecclesia egerit, non illa leges certas statuẽs, sed pro vt * tempus ferret, quæ decerent & commuda essent faciẽs. Hæc de eximio philosopho Synesio. Multi verò præterea alij tum philosophati sunt, doctrina simul & virtute celebres: quorum omnium mẽtionem facerem, nisi me loogè ab instituto digressurum esse scirem.

Reformidat episcopatum Synesius.

*† κακοδαιμονος ἀυγουσαλίου τινὸς. * τῷ θεῷ δ' ἐθέλοντι πείθεσθαι.*

*† κατ' οἰκονομίας, hoc est, per dispensationem, Ecclesia se quãdoque temporibus accommodat. * τοῖς καιροῖς τὰ πρέποντα πράττουσα.*

De Valentiniano, qui Romæ imperauit. De gente Gottorum: in quas nationes sit diuisa, & quæ tenuerint loca. Præterea de Bonifacio, Aetio, & Aspare ducibus: & vt Libya occidentalis Vandalis subdita fuerit. Capvt 56.

Porrò Valẽtinianus Placidiæ filios, & Theodosij gener (nam Eudoxiam filiam eius, quã ei Eudocia genuerat, in matrimonio habuit) Occidentalis imperij habenas obtinens, haudquaquam à sanis ecclesiæ dogmatibus desciuit, verioris pietatis atque religionis acer sectator. Quòd autem in cósuetudine & vita quotidiana nullum certum seruaret modum, multísque vteretur impostoribus, atque incantationibus gauderet, & alijs eiuscemodi vitijs teaoluersim ageretur, non solùm Britaniam: Hispaniam & Gallias, quæ imperio eius ademptæ fuerant, recuperare non potuit: sed Libyam etiam omnem & Aphricã perdidit. quindecimo imperij sui anno, ob causam huiusmodi. Duo belli duces Cóstantinopoli fuerunt, Bonifacius & Aetius: quos Theodosius imperator ad Valentinianum, qui hoc petierat, misit. Qnum autem Bonifacio Occidentalis Libya prouincia obtigisset. Aetius id æqno animo ferre noo potuit; sed inuidię stimulis actus, calumniam aduersus eum cócinnauit, ad rebellionem eum spectare, imperatoribúsq; parũ fidum esse, criminatus. Hoc sic clàm apud imperatoris matrem Placidiam, vt prouincia ei adimeretur suadens egit. Atque interim etiam longè alia ad illum scripsit: videlicet ne prouincia, si principes eum reuocarent, decederet. Delatum enim eum apud illos esse, necessitatémq; illi eam incumbere, vt fraude eorum pereũdum sibi esset, affirmauit. Literis talibus Bonifacius acceptis, Aetio, quem sibi verum & fidũ amicũ esse putabat, credidit: & qoamuis sæpius ab imperatore reuocatus, haudquaquam tamen vt prouinciam relinqueret, iussionibus eius paruit. Quapropter principes Aetio, tanquam homini fido & beneuolo, qui dudũ hostilem illius animum iudicasset, fauerunt, & cum eo contra Bonifacium dolum texuere. Ea tempestate plurimæ maximæque Gothicæ gentes, in septentrionali parte ad Istrum passim dispersæ erant. Inter qnas præcipuæ quatuor iodicio ipsarum celebres fuere, Gottbites scilicet, Vissegotthi, Gepides, & Vandali, non alia re quàm nominibos solis inter se dissidentes. Omnes enim lingua vna. & eodem viuendi instituto vtebantur, detestandam a Arij doctrinam sequentes: sicuti in historia Valentis commemorauimus Hi Honorio & Arcadio imperantibus Danubiũ transgressi, in finibus Romani Orientalis imperij cóséderunt. Gepides quidem, qui in duos populos diuisi fuot, b Longobardos & Abares. orã eam quæ ad Singidonem & Sirmium est, incoluere: Vissegotthi autem, Alaricho, de quo suprà diximus, duce, Romam & Italiam populati, atque in Galliam inde profecti, cùm omnia istbic in potestatem suam redegerunt, tum Constantinũ Britannię tyrannum occiderunt. Porrò Gotthi, qui antea Pannoniam, vsque circunquaque vicina loca occupáuerant, Theodosij iunioris decimumnonum annum imperantis permissu, in finitima Thraciæ regione habitarunt. Atque vbi isthic annos quinquaginta octo transegere. Zenone Romanũ imperium administrante, atque iubente, Theuderiche principis eorũ ductu inde transeuntes, Occidentale occuparunt imperiũ. Vandali verò Alanis sibi & Germanis, qui nuoc Franci dicuntur, coniunctis, * Gongidisclum: ducem tum habentes, amnem Rhenum transierunt, atque in Hispania sedes fixerũt: quæ prima ab Hesperio Oceano Europe regio est. Bonifacius igitur Occidentalẽ Libyam obtinens, vbi quæ contra eũ struerentur intellexit, profectus inde fretum traiecit, atque in Hispania cũ Vandalis fuit: & quod Gongidisclus vita defunctus fuerat, filios eius Gootarem & † Gensenchum, qui paternũ regnum administrabant, vt cómuniter secum bellũ gererent, hortatus est: Hesperiam Libyã eis se daturũ pollicitus, in tres ita diuisam partes, vt cuique eorum pars vna sorte cederet. Siue autem ob hanc, seu aliam ob causam bellum motum est, frater certè vterque se ei coniunxit & eiusmodi societatis conditionibus acceptis, Vãdali freto transmisso, ex Hispania in Aphricam venere: eámque ab Oceano ipso ad Tripolim vsque in ditionem suam redegere.

Valẽtinianus tertius orthodoxus.

Is Occidẽtale imperium omne, Italia excepta, amittit.

Bonifacius dux Lybiæ Occidentalis præfectus.

Is tanquam perduellionis reus apud imperatorem per calumniã ab Aetio duce defertur.

Idem Aetius delatione sola tecta, Bonifacium, ne ex prouincia reuocatus decedat, clàm literis admonet.

Barbara gentes ad Istrum consedere.

Gotthi, Vissegothi, Gepides Vandali, nomine solo dissidentes.

a Gotthi quondam Ariani.

b Longobardi Abares.

Migratio istarum gentium ab Istro.

Theuderichus Gotthus.

Germani & Franci ijdem.

Alij Madogisclum vocant.

Bonifacius se Vandalis in Hispania coniungit.

† Alij Gizerichum nominant.

Vandali ex Hispania in Aphricã transeunt, eãque occupant.

degere. Cæterum illis digressis, e Vissegotthi ex A Gallia in Hispaniam profecti, eam cepere: postea verò Galliam etiam rursus occupauere. d In senatu imperiali Bonifacij amici quidam dolum Aetij, quem aduersus illum struxerat, Placidiæ & Valentiniano indicarunt, epistolámque illam ad Bonifacium ab eo scriptam exhibuere. Illi ad tantam fraudem & improbitatem Aetij consternati, apud illum quidem se quicquam eius rei scire dissimularunt: e ad Bonifacium verò iusiurandum in scriptum relatum, quo * iniuriarum præteritarum omnium obliuionem induerūt, misere. Interea Gontare mortuo, Vandalorum regnum ad vnū Genserichum peruenit. Bonifacius imperatoris iuramento recepto, bellū Vandalis intulit. Nam exercitus ingens Roma simul & Byzantio, Aspare duce, qui Bonifacio auxiliū ferret, missus fuerat. Et pugna forti cōmissa, victoria Vandalis fauit: & Romani deuicti fuga sa B luti suæ consuluere. Bonifacius autē cum Aspare & aliis qui se fugæ cōmiserant, Romam salua peruenit, atque ibi conceptam de se suspicionē diluit. At Libya, quæ & Aphrica dicitur, omnis in potestate Vandalorum fuit: Genserícho solo, quemadmodum dictum est, regnum apud eos obtinente. Ita à Vandalis Aphrica occupata est.

e Vissegotthi Hispaniam simul & Galliam obtinēt.
d Apud imperatorem Valentinianum Aetij dolus aduersus Bonifacium detegitur.
** ἀμνηςίας χαχῶν.*
e Bonifacius Imperatori cōciliatus, prœliū cum Genserícho cōmittit, & vincitur.

De Attila, Alaricho, & Gilserico Gotthis: & vt ab eorum expeditione bellica, vetus simul & noua Roma sit liberata. Et de aliis bellis, quæ varij scriptores memoriæ commendarunt. Cap. 57.

GEnserichus, vbi Vandali ad tātas vires peruenere, & tantū terræ atque maris sibi sub- C iecere, regem se primus renunciauit: & non veterem solum, sed & nouam ipsam Romā, & qui ei imperauit Theodosium afflixit. Theodosius insolentem barbarorum audaciam non ferens, classem maximā mille cētum & septuaginta nauium instruxit, eíque Areobindum & Germanū præstantissimos belli duces præfecit: qui quum in Sicilia essent, Gensérichus sibi metuens, ad Theodosium legatos, qui de pace cum eo agerent, misit: & classis Aphricam præternauigauit, quid imperator faciendum statueret, expectans. Verùm cum necessitas alia superuenisset, Theodosius pacē cum Genserícho fecit, & classem retrocedere iussit. Attilas enim Gotthus ex Gepidum gente originē ducēs, Numedij filius, apud quem Hunnorum imperium erat, cum multorū millium exercitu simul contra vtrunque imperium bellū mouit, expeditione & impetu incredibili & veterem & nouā Romam potestati suæ D subiicere aggressus. Et quòd vir fortis & confidens admodum esset, Thraciam ingressus vastauit: vrbibúsque omnibus quæ vel maritimæ, vel in continenti sitæ essent, subactis, ad Athyrā amnem vsque omnia depopulatus est. Aduersus quem, cum copiis non pœnitendis Theodosius

Gensérichus regem Aphricæ se nominat.
Numerosissimam classem Theodosius aduersus Gensérichū mittit.
Areobindus, Germanus, classis præfecti.
Attila Hunnorum regis expeditio aduersus vtrunque Rom. imperium.
Gensérichus oratores de pace faciēda ad Theodosiū mittit.
Omnia castella & ciuitates in potestatem redigens præter Adrianopolim & Heracleam, Diacon.

** Gensérichus in Aphrica Carthaginem & vrbes alias expugnauit: Hipponem quoque regium obsedit. Obsidionis eius mense tertio, diuus Augustinus, eius ciuitatis episcopus, Deum precatus, vt vel vrbem Hipponensem ærumna expugnationis liberaret: vel si hoc non fieret, è viuorum se numero eximeret: ætatis septuagesimo sexto anno, clericatus quadragesimo, in Christo obdormiuit. Paulus Diaconus.*

Asparem & Areobindū misit. Postquā autē Attilas quotidie viribus validior factus est, Theodosius ei sexies mille auri libras, vt ditionis suæ finibus excederet, se daturū, atque insuper mille minarum stipendium annuum pensurū esse pollicitus est, si deinceps sorte sua contentus quietúsque esset. Ille auro eo accepto, Thraciam reliquit. Vbi autē vi magna in fines veteris Romæ irrupit, Aetius, quē antea diximus, primū Romę dignitatis locum tenens, & barbari insolentiā non ferens, ad Theuderichum Galliam administrantem, quanuis Romanis pro eo atque suprà diximus, inimicū, se contulit: magnísque & variis promissis barbaro persuasit, vt ingētes vires suas cū copiis suis cōiungeret. Itaque ex improuiso Attilam vltra Danubium castra habentem aggressus, ingentem n cædem fecit, multáq; hominum millia interemit. Vbi etiam † Attilas B hasta confossus interiit, sicuti & ipse Theuderichus sagitta ictus occubuit. Ita ope diuina eo tēpore & vetus & noua Roma Gotthorū impressione liberata est. Et Gensérichus * solus nationibus eis imperauit. Verùmenimuerò plurimi quoque alij motus sub Theodosio in Oriēte & Occidente extitere, quos terrestribus & naualibus copiis oppressit. A Persis quoque magnam illam quam retulimus reportauit victoriā: quibus etiam quum legationē ad se misissent, pacē concessit. Quo bello Ardazanes Persa & Areobindus Gotthus singulari certamine congressi, prælium diremere: & Gotthus Persam in æquo campo † equo insidentē & cataphractum vicit, C & occidit. Ea pax ad longū durauit tēpus, vsque ad duodecimum videlicet imperij Anastasij annum. De quibus rebus cùm multi alij scripserūt, tum eleganter eas in compendiū redegit * Eustathius Epiphaniensis Syrus, qui etiam Amidę expugnationem descripsit. quo tempore Claudianus & Cyrus poëtæ floruere. Cyrum verò fama est summum etiam præfecturæ honorem gessisse, qui præfectus aulæ antea dictus erat, & Occidentalium copiarū dux fuerat, Carthagine à Vandalis capta, quum Gensérichus barbaros eos regeret. Plurima porrò & magnifica ędificia in vrbe imperante & alibi imperator iste cōstruxit, & Alexandriæ maximum templum erexit.

Theodosius pacem ab Attila auro redemit, eidemque tributū pendit.
Aetius contra Attilam Theudericū Gotthum sibi coniungit.
Attilas cæsus. Itē Theuderichus.
n In campis Catalaunicis siue Cottalaunicis, Egnat.
Aliter hæc ab aliis historicis commemorantur.
** μοναρχήσας.*
Theodosii victoria de Persis.
Areobindus Gotthus Ardazanē persam monomachia vicit.
† ἔφιππον χαὶ ἑσοπλον.
Cyrus et Claudianus poetæ.
Sub hoc principe Venetiæ mediis in aquis habitari cœpta. Egnat.
Summa præfectura.
Præfectura aulæ.
Theodosii structura.

† Certamen & prælium hoc, cuius post hominum memoriam simile nullum reperitur, circiter nonam diei horam cœptum est. Et vtrinque centum octoginta millia hominum cecidere, Gotthorum rege cæso, & Attila D fugato. Romani Aetio duce vicere. Diacon.

Attilas deinde viribus recuperatis, Aquileiam expugnauit, Honoriam Valentiniani germanam vxorem sibi dari postulauit. Atque insuper aliam Ildiconem nomine duxit: nouísque nuptiis crapula & vino indulgens, in Pannoniis mortuus est. Cass. Diac.

** Eustathius Epiphaniensis compendium, siue Epitomen Chronicam nouem tomis condidit, ab Aenea vsque ad Anastasium imperatorem. Suid.*

De obitu Theodosii iunioris, vt in monumēto patris sui sit sepultus, in celeberrimo sanctorum Apostolorum templo. Caput 58.

ET quum obitus eius appropinquaret, Ephesum venit, diuum Ioannem illum cœlibem & euāgelistam honoraturus: templúmque illius

Per reuelationem diuinam Theodosius successorem suum videt.

ingressus, orationi sese dedidit: in qua etiã, quis E ei in imperio Romano successurus esset edoceri se à Deo petiit. Quod vbi per visionem ei Deus ostendit, Cõstantinopolim rediit. Nec ita molto pòst exercitu ex bello aduersus Attilã gesto, reuerso, vrbe egressus est, vt equitatione & venatione se recrearet. Atque inter equitãdum equo delapsus, a spinæ vertebrã luxauit. Quapropter lectica in vrbem relatus est. Atque vbi se moriturum esse sensit, cum Pulcheria sorore secretò ad se euocata, de Martiano b Tribunitio loquutus est: Deo gratum placitúmque esse dicens, vt ille post se Romanam administraret ditionem. Et ille quidem quum hæc dixisset, mortuus est.

a τὰ περὶ τὸν σπόνδυλον πλήττεται.
b ἀπὸ τριβούνων.

Nondum autem imperatoris morte comperta, Pulcheria Martianũ accersit, virum prodentia & grauitate morum præclarũ, & senio iam venerandum, & consilio de imperij successione cũ eo cõmunicato: Te, inquit, ego ex senatu, omni F præ cæteris imperio dignũ iudico. Proinde iorisiurandi religione interposita, te vitæ & potestati, maximè auté virginitati meæ, quã à prima adolescentia Deo consecraui, non insidiaturum esse, imperium ipsum cape. Postquam ille quod Augusta volebat peregit, patriarcha Anatolio, qui Flauiano successerat, & senatoribus conuocatis ad Septimũ, statim eũ imperatoré creauit. Theodosius auté postea mox in paterno c monuméto Romani lapidis repositus est, in dextra sublimi sanctorũ Apostolorum templi porticu: in qua porticu, eodémque lapide, pater quoque Arcadius, & mater Eudoxia, necnõ auus Theodosius siti sunt. In sinistra autem quę ea aduerso est porticu sacri eius templi, Iouinianus iacet. Mortuus est imperator Theodosius, annos quinquaginta & vnũ natus: ex quibus quadra- G ginta & duos maxima cũ pietate imperauit, ita vt vitam ipse & administrationem suam tanquã imperij formam posteritati reliquerit. Complectitur decimus quartus iste liber annos quadraginta duos, quum à mundo condito quinquies d millesimus noningentesimus sexagesimusquintus, à diuina autem Domini natiuitate quadringentesimus & sexagesimus ageretur annus.

Theodosius in venatione e quo delabitur. Idem moritur. Pulcheria de volũtate Theodosii morituri Martianũ imperatorem renunciat. Anatolius patriarcha Flauiani successor.
c ἐν λίθῳ ῥωμαίῳ.
Libri istius anni.
d Secundum Graecos. 4431.

DIVÆ ANASTASIÆ HISTORIA: EPISTOLA ANASTASIÆ Martyris ad Chrysogonum.

SAncto Christi confessori Chrysogono. Anastasia salutem. Etiamsi quàm maximè pater meus simulacra coluit, mater tamẽ Flauia per vitã suam omnem Christiana, simulátque me in lucem protulit, Christianam etiã fecit. Post obitum autem eius viro importunissimo sum coniuncta. Cuius coniugiũ tandẽ gratia Dei effogi, quum diu noctúq; Christũ obsecrassem, vt me ab impuro idolorũ cultore liberaret. Is sanè deinde substantiã meam omnem cum idololatris, aliísque execrandis hominibus consumpsit, & me tanquam veneficã & sacrilegam in grauissimum coniecit carcerem: in quo tẽporanea hæc mihi vita dispeiit, neque quidquam præter animam reliquũ est. Quapropter, vt cum bona Dei spe moriar, precor. Et quanuis in confessione Christi mei glorier, valde tamen mihi dolet, impurum illũ bona mea, quæ seruis Dei, ita vt upE tabam, donata oportuit, dæmonom cultoribos impẽdere. Itaque te famule Christi Dei oro, vt etiam atque etiã Deũ pro me obsecres, vt siquidem hoc sic cõstituit Deus, in Christũ Publios vir meus credat. Sin minus, vt ille quidem in errore suo pereat, ego auté ab eo liberer. Melius nanq, mihi fuerit vt moriar, quàm vt filium Dei abnegẽ, & credentibus in eum offendiculo sim. Ipsum autem omnipotenté Christum testé inuoco, quum à seductione & fraude hac liberata fuero, me sedulò & constanter cũ sanctis cõuersaturã, & curam illorũ, ita vt cœperam, ad finem vsque gesturã esse. Vale serue Dei, mei memor.

Chrysogonus Anastasiæ salutem.

LAborante tibi in vitæ huius procellis, qui in fluctibus ambulauit, auxiliũ ferat, vt diaboli vim verbo eius opprimas. Magno ergo animo, F vt quæ in medio mari verseris, Christo, vt te visitet, crede: atque ad te ipsam conuersa, vnà cum propheta exclama, dicẽte, Vt quid tristis es anima mea? &c. Duplicata enim Dei gratiæ vis tibi exhibebitur. Nam & temporalia hæc exuberabunt, & cœlestia adiiciẽtur Deus auté eos auersatur, qui eũ de bonis non cõpellant. Siquidem gratia eius tenuis nõ est. Caue verò illud te perturbet, quòd piè tibi in Christo viuenti, contrà quàm speraris, res eueniant. Non enim in errorẽ seducit, sed te explorat Christus. Neque certa est ab hominibus opitulatio, sicuti tu existimas, Scriptura dicente: Maledictus homo qui confidit in homine, & benedictus qui sperat in Deo. Fac igitur generosè, vigilãter, & prouide lapsum peccatúmque omne effugias, & consolationem à Deo implores: cuius mandata serua. Iam enim G tibi salutis tempus aduenIet, & perinde atque in nocte caliginosa, præclara lux Dei illucescet, atque post tempestatem tempus lætum & serenũ arridebit: & sicuti omnibus aliis, qui propter Deum affliguntur, temporalem tibi præbebit patientiam, per quam sempiternam percipies mercedem. Vale in Domino, & pro me ora.

Chrysogono confessori Christi, Anastasia salutem.

QVãdoquidem finis adest corpori meo, ora pro me, vt ille animam meã suscipiat, propter quem afflictiones istas perfero. Vale.

Ancilla Dei Anastasiæ Chrysogonus.

SAtis manifestum est, lucem abscondere tenebras: sic etiam post infirmitatem aduenit salus, & post mortem vita dignis conceditur. H Eondem sanè & secundæ & aduersæ humanorũ negotiorum res habent finem, vt scilicet neque humiles ad mœrorẽ se deiiciant, neque superbi gloriãtes efferantur. Vnum nanque est mare, in quo corporis nostri decurrũt nauigia, atque ea ab vno gubernantur rectore. Quorum igitur naues carinis firmis probè munitæ sunt, nullo detrimento cursum per vndas tenent. Infirmæ autem etiam absque fluctibus cælo tranquillo periculum incurrunt. Non longè enim à pernicie & interitu absunt, quæ ad salutis portum nõ contendunt. At tu condemnationis expers ancilla Dei, tota anima tua crucem conserua, ac te ipsam ad salutem para, vt in Martyrum Christi numerum referaris. Vale.

ECCLE-

ECCLESIASTICÆ HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS DECIMVSQVINTVS.

De Martiani imperio. Quæ signa præcesserint, imperium ei portendentia: quibusque is fuerit moribus.

CAPVT I.

MARTIANVS ubi firma Imperij sui fundamenta iecit præstatiorem se, quàm de eo spes concepta fuerat, præbere perseuerauit. Verùm age si videtur de eo, quis & vnde fuerit, & quomodo ad imperium peruenerit, referamus. Celeberrimus Martianus iste, sicuti & Priscus rhetor inquit, genere Thraa fuit militari patre genitus. Quo mortuo, quum ipse paterna sibi studia sequenda statuisset, Philippopolim se cõtulit, vbi rectè se nomen militiæ daturum iudicauit. Quum autẽ in itinere eo esset, in cadauer recens cæsi hominis incidit, quod temerè in terra proiectum iacebat. Restitit ad id paulisper, quòd præter reliqua egregia ornamẽta, quibus abũdè pollebat, humanitate quoque & misericordia excelleret: & casum hominis miseratus, pro eo atque conuenit, corpus eius sepulturæ mandauit. Vbi autem eum nonnulli in cadauere humando occupatum esse conspexerunt, magistratibus Philippopolitanis rem eam indicarunt: qui deinde illum aduenientem comprehenderunt, & cædis quæstionem cõtra eum instituerunt. Porrò quum res verisimilis esse videretur, & coniecturæ ab initio eius conceptæ, plus quàm oratio Martiani crimen obiectũ negantis, & veritas ipsa, valerẽt: homicidij ille pœnas dedisset, nisi quidam diuino nutu cædis patratorẽ in iudicium produxisset: qui capite suo sceleris supplicium pendẽs, Martiani caput seruauit. Iudicio eo præter opinionem absolutus, ad ordinem ibi militum sacramentum dicturus venit. Atque illi virum eum esse egregiũ ea aspecto & signis pluribus iudicantes, perbenignè suscepere, in ordinémque non postremum militaribus legibus legẽre, dignitate ei præclara viri cuiusdam iam defuncti, cui Augusti nomen fuerat, concessa, & nomen eius sic quodammodo in album militum relato Martianus, qui & Augustus. Vt inde satis liqueat vnà cum appellatione etiam purpuram Augosti ad eũ peruenisse: perinde atque cognomen tale in eo absque dignitate ipsa manere noluerit, & rursum dignitas quoque non aliud ad magnificentiam nomẽ requireret: ita vt idem in vno conueniens, simul & nomen proprium & cognomen fieret vna videlicet appellatione & dignitatem & nomẽ indicante. Et hoc quidem primum omen & indicium in Martiano fuit, quod eum ad imperialẽ dignitatem conscensurum esse portendit. Accidit autem aliud quoque, vnde imperaturum eũ

Martianus Philippopolim petens, in cadauer hominis paulo antè cæsi incidit, et id sepelit.

Is propterea cædis reus fit.

Sed tandẽ percussore comperto absoluitur.

Omen futuri imperij Martiani.

Martiano dũ in catalogum militum refertur, per errorẽ quidem, sed non sine futuræ dignitatis omine, Augusti nomen tribuitur.

Aspar Rom. dux. Genserichus Vandalus.

A esse, per coniecturam colligere licuit. Militauit sub Aspare contra Vãdalos Martianus: & postquã illi victoria sunt potiti, ipse quoque captiuus cum aliis ea acie abductus est. Gensetichus Vandalorum dux, captiuos vnà cum aliis mancipiis videre voluit. Atque vbi in loco quodam congregati sunt, ipse in sublimiore colle considens, spectaculo tantę captiuorum multitudinis se oblectauit. Et quum sic tempus extraheretur, illis tum quod quisque vellet facere permissum est. Genserichi enim mandato vinculis soluti erant. Atque alij quidem aliud fecere: Martianus autem, propter ingentem solis ardorem, in solo concidens somnum cepit. Et aquila alicunde aduolans, alis submissis ex aduerso solis, iuxta B perpendiculum volatum instituens, aëream nubem & vmbram quandam fecit, qua illũ diuino nutu nõ mediocriter refrigerauit. Id barbarus vidẽs, statim quid futurum de eo esset, apertè coniecit: & accitum ad se Martianum, libertatéque donatum, iurisiurandi religione sibi obstrinxit, vt ad Imperialem sublimitatẽ euectus, sibi & Vandalis fidus esset, neque vnquã aduersus eos bellum moueret. Id quod Martianus, sicuti ille volebat, iuramento interposito fecit, fidémque ei re ipsa seruauit, sicuti Procopius scribit. Ad hęc, aduersus Persas quoque Martianus iturus, quũ in Lyciæ oppido, cui nomen est Sidena, morbo correptus esset, cum duobus fratribus viris prę C claris, Iuliano & Tatiano, amicitiam summam contraxit: qui etiam domus suæ hospitio exceptum, ita vt par erat, curarunt: & postea venatũ cum eo progressi, tempore meridiano somno omnes sunt sopiti. Atque vbi Tatianus primùm somno excitatus est, spectaculum admirandum vidit: aquilam nimirum ingentẽ, alas supra Martianum extendẽtem, & vmbram quodammodo inducẽtem. Is fratri excitato, prodigiũ id ostendit: & vterque volucris per benignum studium admiratus, Martiano, quod de eo futurum esset, prædixerunt. Et ab eodem quónam loco, si id quod diuinarẽt succederet, in aula futuri essent, sciscitati sunt. Ille, se eos patrum loco habiturũ esse, dixit. Quare illi hominem deinde auro hoD spitaliter locupletatum, Constantinopolim deduxerunt. Vbi verò omen illud ad rem collatum est, Martianus ex Lycia eos euocatos, patricios suos creauit: & Tatiano patriæ suæ præfecturã, Iuliano autem Lyciæ administrationẽ concessit. Hæc prodigia Martiani imperiũ præcessere. At nos ad institutũ argumentum reuertamur. Martianus, quantum vix alius quisquam, verioris erga Deum pietatis iustitiæque cultor fuit: diuitias opésque veras esse putans, si non studio omni aliena bona corradere, sed indigentium

Secundum futuri imperii prodigium in Martiano.

Martianum sibi Gensetichus amicitia fide obstringit.

Tertium omen imperiũ Martiano designans.

Tatianus & Iulianus Martiani patricij.

Præclara Martiani virtus.

penuriam liberalitate sua subleuare posset.

Iudicium Pulcheriæ, quæ Martianum imperatorem legit, ab omnibus comprobatur.

Formidabilis etiam maaimè habitus est, noo tam exemplis pœoarum editis, quàm expectatione & metu suppliciorum. Quæ virtutes fecere, vt non hæreditatis successionem, sed virtutis mercedem Imperium acceperit, senatu ipso & omnibus sorronæ cuiusque hominibus calculis suis Pulcheriæ Augustæ sententiam cóprobantibus. Quæ in aula quidem imperatoria cum eo vixit, & vnà imperiũ administrauit: cœlebs autẽ ad senectutem & mortem vsque permãsit, Martiano ei fidem per iurisiurãdi religionem datam seruante. Postmodum & Valẽtinianus, qui Romanam vrbem regebat, vbi de virtute eius certior est factus, suffragio suo imperium ei confirmauit.

Martianus ecclesiam dissidentem coniũgere studet.

In primis verò illud Martianus studoit, vt vnum & communem ab omnibus, sublatis è medio hæresibus, Deo offerret cultum, & ecclesia per coniunctionem vnita sententiam & religionem vnam coleret.

Quibus de causis sancta vniuersalis Synodus quarta, Chalcedone in Bithynia sit coacta. Cap. 2.

Agitur de œcumenica synodo cogenda.

HOc illum sic animo agitantem, literis insuper suis Leo Papa excitauit, vt in vniuersali concilio, de atroci iniuria quã Entyches & Dioscorus fidei Christianæ & celebertimo viro Flauiano irrogare ausi fuissent, inquireretut. Accesserunt etiam, quicunque ab illis contumelia affecti fuerant, vt de eorum causa iudicaretur petentes: maximè verò ex omnibus Eusebios Dorylæi antistes, solicitatinne sua eã rem egit, insidiis Chrysaphij, qui Theodosij iuribus abusus esset, & sibi & Flauiano propterea dignitatem ademptam esse memorando: quòd Chrysaphio Flauianus aurum electionis consecrationisque suæ nomine petenti, paupertatem suam prætendens, & illi auaritiam a quodammodo exprobtans, sacra ecclesiæ vasa obtulisset. Adiecit is illud qooque, Chrysaphium eaodem cum Eutychete complecti religionem.

Plin. Dorilaũ vocat. lib. 5. cap. 29.

a ὡρὸς ἐντρέπων.

Flauiani cædes.

Et quod maximum esset, Flauianum à Dioscuro crudelẽ io modum prædarorio cousessu eiectum, calcibus proculcatom, & enectum esse. Earum rerũ gratia impetatorum literis, locorum omniũ episcopis cóuocatis, syoodus Chalcedone est coacta, quæ quidem primum Nicææ conuenerat: quò etiam Romanæ vrbis episcopus Leo, per Pascasini & Lucentij b & aliorum ministerium, literas miserat. Sed ea Chalcedooem Bithyoiæ est translata, quòd Imperator ipse synodo ei adesse H vellet, magnum Coustantioum imitatus: cũ quo quàm maaimè de gloria concertans, sacrum illum conuentum duplicauit, pro trecentis decem & octo, sexcentis triginta sea patribus coactis. Zacharias quidem Rhetor affectione adductus, Nestoriuio quoque ad concilium hoc vocatum esse scribit. Sed quòd aliter se res habeat, illud clarissimè indicat, quòd vbique ferè à synodo anathemate mactatus fuerit. Et apertios etiam hoc ostẽdit Eustathius Beryti episcopus, ad Ioannem episcopum, & alterum Ioannem presbyterum de syoodi actis scribens, in quibus literis hæc etiam verba sunt: Prodierunt verò illi dennò, qui Nestorij c reliquias quæruot, & aduersus synodum vociferati suot: Quam ob

Synodus Chalcedonensis.

Leonis Rom. episcopi mandatarij.

b Et Bonifacij presbyteri

Euagr. lib. 2. cap. 4.

636 Patres in concilio Chalcedonensi fuere. Alij tantum 630 numerant.

Nestorius ei nõ interfuit.

c τὰ λείψανα.

E causam viri sancti anathrmate feriuntur? adeò vt indignatus imperator, satellites illos longè reijcere iusserit. Quomodo igitur syoodus eum euocarir, cuius desũcti reliquias illi quæsiuerũt, colligere nequeo.

Descriptio templi sanctæ & celebris martyris Euphemiæ, quod Chalcedone à primis fundamentis est constractum. Caput 3.

Diuæ Euphemiæ Chalcedonæ templum & loci eius amœnitas summa.

SYnodus postquam Chalcedonem peruenit, in sacro Euphemię martyris inclytæ sano coacta est, quod Chalcedone constructum est, & duobus maaimè stadiis à Bosporo abest, in loco peramœno & molliter accliui situm, ita vt ambolationis laborem, qui in martyris templum ascendere vult, non sentiat, & facile statim in basilicam eam veniat: & ex edito loco oculos circ- F comagens, subiectum campum omnem herba tenera virescentem, altóque frugum prouentu fluctuantem, & omnis generis coositas arbores habentem, adhæc colles pulchrè se io sublime attollentes, & oonnullos sensim sese incoruantes densamque comam prætẽdentes cernat. occurrant etiam illi variæ maris vndę, aliæ quidem paulatim serenitate & trãquillitate purpurea resonantes, placidéqoe & suauiter littori colludẽtes: quædam autem strepẽtes fluctibus & tumescentes, æstu verò ipso concharum testas, algas & quascunqoe alias res leues circumuoluentes, & facilitate plurima collidentes.

Euagr. lib. 2. cap 3.

Intelligit vrbẽ Constantinopolim, cuius vrbis Chalcedon quasi suburbanus vicus est. De qua Plin li. 6. cap. vlt. Chalcedon libera, Procerastis antè dicta, dein Compusa postea. Cæcorum oppidum, quòd locum eligere nescissent, septem stadia distante Byzantio, tanto feliciore omnibus modis sede.

Templum verò ipsum è regione vrbi cõstructum, ita iacet, vt ex situ ipso colligere facile sit, vrbis tantæ aspectu id conspicuum amœnumque esse. Tribus autem ingentibus structuris ædes hæc sacra distiocta G est: quarum vna hypæthra & subdialis aula est, in magnam longitudinem extensa, & frequentibus columnis ornata: secunda æqualem cũ illa habet, pauciotibus tamen columnis, amplitudinem & longitudinem, vna hac re ab illa varians, quòd tecto è coctili latere contecta est. Ad cuius Boreale latus, qua parte sol oritut, ædes rotundior erecta est, multa arte elaborara, columnis & ipsa materiæ magnitudinis & colotis eiusdem, veluti in choro in circuli formam stantibus, templi interioris partem cohonestans. Super quibus porticus sublimis eadem sub testudine constructa est, vbi cuiuis diuinæ rei mysticisqoe sacris adesse, atque etiam ad Orientem cóuerso † precationem ad Martyrem ipsam facere licet. Intra porticum ipsam sacrarium aliud H est longè pulcherrimum, vbi martyr posita est, in tumulo longiore, quem nonnulli etiam Lungum vocãr, argento arte diffuso pulchrè admodum ex omni parte inclusum, & ad præcipuam pulchritudinem redactum.

† τῆς μάρτυρος δῆλαδὴ.

Miracula ad sepulchrũ sanctæ Euphemiæ edita.

Cæterùm quæ olim semper martyt ea ediderit miracula, Christianis omnibus constar. Loci namque eius persæpe episcopum, in somnis sese ei eahibens, aut alium etiam quempiam præclarè viam agentem, obiret templum eius ingressum, vt miraculorum talium fructum perciperent, est cohortata. Quod vbi in vrbe Constantinopolitana innotuit, vniuersæ eò populi turbæ sunt profectæ: ipse etiam Imperator, & qoi sacras ecclesiarum habenas regũt, quiq; honores & magistratus alios in republica gerunt, vt quæ ibi peragerentur, viderent.

Atque

Oleũ in vrna eius mirificũ & ἀλεξιφάρμακον.

Atque etiam inspectantibus omnibus, episcopus Constantinopolitanus cum sacerdotibus suis templum id, vbi martyris corpus repositum est, visit. In tumuli læuo latere fenestella quędã admiranda est, operculo quàm maximè obfirmata, per quod ferramentum longiusculum, cui in extrema parte spongia alligata esset, immittebant, spongiámque ipsam in sacrosanctis martyris reliquiis obuolutam, & guttis cruore illius delibutis refertam, extrahebant. Hanc vbi plebs cõspexisset, homines statim in terram inclinati, vociferatione maxima Deum honorabant, miraculóque eo stupefacti manus sustollebant. Tãtus autem inde profluxit vbertim humor, vt nõ solum Imperatores & episcopi, populúsque qui ibi congregari solitus fuit, affatim eo perfruerentur, verumetiam quocunque quiuis vellet locorum de eo aliquid secum auferret. Neque guttæ tempore ipso defecere, neque diuinus ille sanguis aliqua ex parte mutatus est, sed is semper colorem suum summè rubrum conseruauit. Facta hæc non certo aliquo tẽporis curriculo, sed pro eo atque episcopi ipsius vitæ morúmq; sanctitas ferret. Sic enim fertur, quum is qui ecclesiam gubernaret, præclarè viueret, & virtute exornatus esset, frequentius miraculum hoc exhibitum esse. Quum autem antistes sacrorum talis non esset, rarius eam rem tam admirãdam, nec tam facile à martyre processisse. Hoc sic factum esse noui. Sedenim quod neque dies neq; tempus vllum intercipit, sed perpetuò omnibus fidelibus simul & infidelibus affluit & accedit, id nũc dicam. Si quis in sacratum id, vbi tumulus & sanctæ martyris reliquiæ perinde atque thesaurus nunc repositæ sunt, veniat, odor immensus & naturæ captum, odoréque omnes quos ars humana conficit, supergrediẽs, ad eum perfertur. Eum siquidem qui ex prato versicolore colligitur, longè superat: neque alicui eorũ similis est qui ex bene olentissimis rebus profluit. Tum autem neque ei par est, quem vnguẽtarius odoribus suauibus ad certum modum tẽperatis miscet: verùm multis modis qui inde redditur præstantior est, vim & potestatem eius à qua redundat declarans.

Odor ad monumentum eiusdem multo optimus.

† * *Et ipsa concilia, quæ per singulas regiones vel prouincias fiunt, plenariorum conciliorum autoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere ipsáque plenaria sæpe priora posterioribus emendari, cum aliquo experimẽto rerum aperitur quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat, sine vllo typho sacrilegæ superbiæ, sine vlla inflata ceruice arrogantiæ, sine vlla contentione liuidæ inuidiæ, cũ sancta humilitate, cum pace catholica, cũ charitate Christiana, Aug. de baptismo, contr. Donatist. lib. 2. cap. 3.*

Acta Synodi: & vt episcopatus Dioscoro, eiusque sectatoribus abrogatus sit. Cap. 4.

Synodi in templo diuæ Euphemia consessus.

IN hoc sacro martyris delubro, quam ex Nicæa transisse diximus, congregata est synodus, trigesimo à tertia synodo, à mundo autem condito quinquies millesimo oningentesimo & sexagesimo sexto anno. In dextra tẽpli parte Romani, Byzantij & Antiocheni: in sinistra, Alexandrini & Hierosolymitani: medio autem inter hos loco Principes & Senatores considerent. Et quum ea quæ Eutyches Constantinopoli & Dioscorus Ephesi nouandarum rerum studio designauerant, in medium producta essent, Dioscorus ad rerum actarum ignorantiam, qua se excusabat, confugit. Et quòd obiecta sibi crimina effugere nequiret, animi dubius fuit: Vbi verò veritate in apertum prolata, necessitatẽ apertam causæ dicendæ declinare non potuit (nam qui in prædatoria illa synodo ei assedebant, eum redarguerunt, dolúmque eius & illatam sibi per Imperiales minas vim & necessitatem ostenderunt) in ruborem magnum & probrum coniectus est. Atque equidem qui violentiæ eius administri fuerant, venia petita in gratiam sunt recepti, & ex sinistro in dextrum latus transiere, quorum vnus Iuuenalis Hierosolymitanus fuit. Dioscorus autem, quod aliud ex alio ei obijceretur crimen, quum veniam à iustis illis iudicibus consequi non posset, in synodum venire supersedit. Postquam verò Synodus canonem sequuta, ter illum citauit, & ipse dicto audiens nõ fuit, communibus omnium suffragiis, ipso Dei amante Imperatore præsente, & ipsum & Eutychetem exautorauit, & anathemate iugulauit. Deinde decreta sanctarum vniuersalium synodorum, stabiliendæ fidei gratia edita, eius videlicet quæ Nicææ, & Constantinopoli, & Ephesi primùm coacta est confirmarunt. Tertio porrò consessu admirandi Cyrilli ad Nestorium datas epistolas in sua retulerunt acta: quibus epistolam etiam Leonis Papę ad diuinum Flauianum, & libellum insuper quem idem Leo ad synodũ & Imperatorem Martianum dederat, columnã orthodoxiæ seu tectæ fidei appellatum, coniunxere. Leo namq; iste rebus Eutychetis & Dioscori cognitis, prouincialem synodum Romæ coegerat, in qua vtrumque, & eos præterea qui illorum sequerentur opinionẽ, reiecit: actáque eius concilio Chalcedonensi & Imperatori miserat, videlicet vt eos ipsos qui confusionem commutationémque duarum Christi naturarum inducerent, illico citra prætextum & exceptionem omnem damnarent. Exhortatus quoque fuerat, doctrinis hisce ædificari & stabiliri ecclesias docens, si homines scirent vnum Christum subsistentia Deum esse perfectum, patri & eundem hominem perfectum nobis consubstantialem, ita vt in ipso citra commistionem, citra mutationem, citra alterationem, & citra confusionem, duæ naturæ diuinitatis & humanitatis vnitæ, quæ scilicet in eo cognoscuntur, & in eo verè sunt, considerentur.

Dioscorus Alexandrinus non bene stat.

Iuuenalis Hierosolymitano culpam deprecanti gratia facta.

Dioscorus per per contumaciam & Eutyches damnati.

Acta synodi Chalcedonensis.

† *

Libellus Leonis Rom. Pontificis. στήλη ὀρθοδοξίας.

Idem Eutychetem & Dioscorum præiudicio suo in concilio Rom. damnauit.

Leonis ad Imperatorem Martianum & concilium Chalcedonense scriptum.

* *παγνεῖ διδάσκων.*

† * *Epistolæ beati Leonis papæ ad Flauianum Episcopum Constantinopolitanum textum aut vnum iota si quisquam idiota disputauerit, & eam non in omnibus venerabiliter acceperit, anathema sit. Gelas. papa dist. 15 Sancta Rom. ecclesia.*

De miraculo quod ad monumentum sanctæ Euphemia accidit, super decisione duplicis fidei decreti orthodoxorum & hæreticorum. Cap. 5.

QVom autem ea de re disputatio magna excitata esset, (inexpugnabilis namque & contentionis maximè studiosa improbitas est)

Martyrium sanctæ Euphemiæ.

spiritui sancto & egregiis illis qui conuenerant viris placuit, vt decretum fidei in libello describeretur, & controuersiæ iudicium atque decisio laudatissimæ martyri & virgini Euphemiæ committeretur. A maioribus illa suis, ciuis & alumna vrbis Chalcedonensis fuit. Sub impio autem Diocletiano, pro detestandi cuiusdã præsidis tribunali consistens, Christum Deum esse & Dei filium clara voce deprædicauit. Quapropter plurimis primum cruciatibus excarnificata & bestiis tandem obiecta, vrsæque morsu enecta, certamine pro Christo peracto, coronam recepit: & diuinum corpus eius integrum atque incorruptum asseruatum apud ecclesiam Chalcedonensem marmoreo tumulo repositum est, talia edens prodigia, qualia paulo antè commemorauimus.

Iudiciũ fidei Christianæ Catholici atque etiam hæretici ad arbitriũ martyris Euphemiæ defunctæ referunt. Per illustre miraculum, Euphemia, hæretica prauitate reiecta, orthodoxiam approbat.

Itaque immaculato & sacro corpori eius veluti sincero iudici, orthodoxi & rectam sententiam obtinentes, simul & qui aliter opinarentur, fidei suæ arbitrium committentes, vterque seorsim fidei formulam in libellum suũ relatam, & chartam vtramque clausulis atque sigillis obfirmatam, ad martyris pedes deposuere. Et nocte proxima precationibus consumpta, postridie venerunt. & monumẽti operculo remoto, spectaculum nouum rectóque indicio dignum conspexere. Nam orthodoxorum rectéque sentientium libellus perquàm tenaciter victricis illius martyris manibus continebatur: alter autem tanquam res vana & nullius precij, temerè ad pedes illius proiectus iacebat. Posteaquam verò post cœlestem hunc calculum adhuc impudentia contra veriorem fidem pugnaret, condemnatio amplius etiam vt valde legitima confirmata est: & qui decretis Synodi consentire noluerunt, ij ignominiam & probium, à Deo & hominibus sunt consequuti.

condemnatio hæreticorum.

Hæresis ipsius dux Gangram exul abductus est. Qui autem à Dioscoro condemnati proscriptíque fuerant, de Synodi sententia & Imperatoris consensu reuocati sunt. Atque vbi alia etiam pleraque acta sunt, decretum Synodus hisce conceptum verbis promulgauit.

Decretum fidei sanctæ vniuersalis quartæ Synodi. Caput 6.

L. quoniam venerabilis. C. de episc. & cleric. L. quicũque in hac. C. de hæret. & Manich. Senatusconsultum Concilij Chalcedonensis.

DOminus & saluator noster Iesus Christus, fidei doctrinam discipulis confirmans, Pacem, inquit meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Vt nemo à veræ pietatis dogmatibus dissonet, sed ex æquo omnes veritatis doctrinam prædicent. Et postea sancto Nicæno symbolo, & centum atque quinquaginta sanctorum patrum decreto lecto, intulerunt: Satis igitur ad perfectam veræ pietatis cognitionem & confirmationem est, sapienter conceptum & salutare istud diuinæ gratiæ symbolũ. De patre etenim & filio & spiritu sancto absolutam doctrinam continet, & inhumanationem Domini cum fide eam recipientibus astruit. Quandoquidem autem veritatis inimici, qui abolere per hæreses suas prædicationem contendunt, inani loquentiam peperere: & nonnulli sacrosanctam Domini nostra gratia susceptam † administrationem adulterare, & vocem hanc θεοτόκος Dei genitrix pernegare ausi sunt: aliqui verò confusionem mixtionémque inducentes, vnam esse carnis & diuinitatis naturam consideratè fingunt, diuinámque vnigeniti naturam per confusionem perpessioni obnoxiam prodigiosè asserunt: hæc ipsa nunc sancta & magna vniuersalis Synodus, omnem illis fraudem & machinationem aduersus veritatem præcludere volens, & integritate firmitatémque veteris doctrinæ vindicans, in primis statuit, vt sanctorum trecentorum patrum fides inuiolata constet.

† οἰκονομίαν. Aduersus negantes virginem matrẽ θεοτόκον. Dei genitricẽ esse, & naturas duas in domino Saluatore confundentes. Synodus Chalcedonensis confirmat decreta concilij Nicæni & Constantinopolitani.

Deinde & eorum qui in vrbe Imperante aduersus Spiritus sancti hostes posterioribus temporibus conuenerunt, centum qoinquaginta patrum, de Spiritus essentia doctrinam, autoritate sua confirmat: quam illi patres omnibus notam esse voluerunt, non vt aliquid quod maioribus ignotũ fuisset, inducerent, sed vt spiritus sancti naturã quædam de illius * potestate obtinere volentes, testimoniis in scriptum relatis, clarius promulgarent.

** τὴν αὐτοῦ δεσποτείας αὐθέντην ἀθετοῦμενοι. Aduersus eos qui Christum merum hominem esse dicunt. Confirmantur Cyrilli Alexandrini epistolæ synodales. Item epistola Leonis Ro. ad Flauianum Constantinopolitanum. † κοινή τις στήλη.*

Propter eos verò qui œconomiæ & administrationis mysterium deprauare audent, & qui ex Maria virgine natus est, merum hominẽ esse imprudenter & conuiciosè dicunt, beati Cyrilli, qui Alexandrinæ ecclesiæ pastor fuit, synodales epistolas ad Nestorium & Oriẽtales episcopos datas, quod rectè scriptæ sint, quũ ad Nestorij væsanam dementiam refutandam, tum ad sententiam salutaris symboli, eis qui eam pro ardore requirunt, declarandam, recepit: quibus epistolam quoque maximæ vrbis veteris Romæ antistitis, beatissimi & sanctissimi archiepiscopi Leonis, ad eum qui in sanctis est archiepiscopum Flauianum, refellendæ Eutychetis maleuolentiæ gratia scriptam, quæ beati Petri confessioni conuenit, & aduersus perperam & malè sentientes, quasi quædam communis & publica † columna est, ad dogmata recta confirmanda, meritò coniunxit. Nam aduersus eos qui administrationis mysterium in duos filios distrahere conantur, pugnat: & eos qui vnigeniti diuinitatem perpessioni obnoxiam esse dicere audent, sacris conuentibus excludit. Tum antẽ eis quoque qui in duabus Christi naturis mixtionem & confusionem comminiscuntur, resistit. Eos præterea qui cœlestis aut alterius cuiusquam essentiæ esse delirant, quam ex nobis sibi assumpsit serui formam, proscribit. Eos denique, qui duas quidem ante vnionẽ Domini naturas profitentur, vnam autem post vnionem faciũt, anathemati subijcit. Itaque patrum vestigiis insistentes, vnum atque eundem profitemur esse filium, Dominum nostrum Iesum Christum: & vna voce omnes deprædicamus perfectum eundem in diuinitate, & perfectum eundẽ in humanitate, Deum verum & hominem verum, eundem ex rationali anima & corpore, consubstantialem patri secundum diuinitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem, per omnia nobis æqualem absque peccato, ante secula quidem ex patre secundum diuinitatem, in extremis autem diebus eundem propter nos & propter nostram salutem, ex Maria virgine & Deigenitrice secundum humanitatem genitum, vnum & eundẽ Iesum Christum filium & Dominum vnigenitum in duabus naturis † inconfusè, immutabiliter, indiuisè, insegregabiliter cognitum atque deprædicatum: haudquaquam

† ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον.

naturarum

naturarum differentiam vnione tollente, sed proprietatē potius vtriusque naturæ conseruāte, quæ in personam vnam & subsistētiam vnam concurrit: non veluti in duas personas dispertitum aut diuisum, sed vnum & eundem filiū vnigenitum Deum Verbum Dominum nostrum Iesum Christum: quemadmodum antiquitùs Prophetæ, & ipse de seipso nos docuit Christus, & symbolum patrum nobis tradidit. His igitur cum cura & diligentia omni à nobis constitutis, sancta & vniuersalis Synodus decreuit, vt nemini liceat aliter sentire, aut fidem aliam proferre, vel conscribere, vel componere, vel alios docere. Quicunque autem ausi fuerint fidem aliam componere, aut proferre, aut docere, aut symbolum aliud eis tradere qui ex Græca superstitione & Iudaismo, vel alia quacunque hæresi conuertere se ad veritatis cognitionem voluerint: eos, siquidem episcopi aut clerici fuerint, ab episcopatu & clero alienos: sin autem monachi aut laici fuerint, anathemati subiectos esse debere.

Non esse edendas nouas fidei formulas.

De reliquis rebus, quas Synodus statuit. Caput 7.

Alia Synodi Chalcedonensis actiones.

POst hæc Imperator Martianus, qui Synodo interfuit, vbi ea quæ par erat, pro concione dixit, in Imperialem est reuersus aulam. Synodus autem controuersiam, quoque quæ Maximo Domini in ecclesia Antiochena successori, & Iuuenali Hierosolymitano episcopo, de prouinciarum finibus intercessit, ritè & ordine decidit. Adhęc & Theodoritus, & Ibas, thronos suos receperunt. Constitutum etiam ibi, vt sedes nouæ Romæ, secundas à veteri Roma, ab aliis autem thronis primas ferret. Plurima insuper alia in concilio hoc acta, quæ omnia initio altius repetito, in fine huius tomi, pro eo atque potero oratione persequar, vt quiuis clarius res ibi gestas cognoscat. Importunū nāque quodammodo esse duxi, si in præsentia eas referrem, ne historiam perpetuam interpolarem. Qua etiam de causa fusius ea nunc tractare nolui. Proinde qui exactè synodi istius res cognoscere cupit, compendiosam illam narrationem, quę ad finem quindecimi huius libri adiecta est, legat. Nunc porrò ad historiam continuandam progrediar.

Secundū Romanum antistitem episcopus Constantinopolitanus præ aliis primatum obtinet.

De seditione Alexandriæ, propter Proterij successoris Dioscori electionem coorta. Cap. 8.

SYnodo huic interfuere ex veteri Roma Pascasinus, Lucētius, & Bonifacius, Leonis Romani antistitis locum obtinentes. Interfuit & Anatolius nouæ Romæ episcopus, Maximus Antiochiæ ad Orontem. Iuuenalis Hierosolimorum, & ipse Dioscorus Alexandriæ, præsules: qui, sicuti diximus, exautoratus, & ad exiliū damnatus, Gangrensem regionem in Paphlagonia incolere est iussus. Porrò episcopatum Alexandrinum communi synodi consensu diuinus Proterius sortitus est. Et quum in thronum suum reciperet, ingēs multitudini incessit certamen, turba, & tumultus, vulgus in varias scindens sententias. Quemadmodum enim eiusmodi temporibus euenire solet, alij fortiter quæ maxima pars erat, nouum pastorem defendebant: alij Dioscorus ecclesiasticæ prouinciæ administrandæ idoneus magis esse videbatur. Et res in magnum discrimen processit. Priscus namque orator in historiis suis, se eo tempore scribit ex Thebæorum prouincia Alexandriam venisse, & turbam ingentem vidisse, seditionem aduersus magistratus mouentem: & quum milites inhibere eam contenderent, pro telis, saxis ipsis, quæ ex tēpore passim iacētia rapuit, vsam, illos fugere compulisse, ad templum quod olim Serapidis nomen habuit. Fuit autem Serapis, Iupiter, aut Nilus, aut † Apis quidam in vrbe Memphitica vir, qui famis tempore de suo Alexandrinis frumentum subministrauit. Ei verò defuncto templum & statuam sacrarunt, in quo etiam bos insignia quædam & notas habēs nutritus est, in agriculturæ, quantum conijcere licet, signum atque indicium: quem ipsum Apim quoque, eodem scilicet cum hero suo nomine vocabant. Hominis autem istius tumulo, qui Græcè σορὸς dicitur, in templum translato, Sorapim statuam eius nominarunt, aut Serapim etiam, per literarum mutationem. Cuius templū pulcherrimum fuit, & simulacrum longè maximum, maximéque horrendum, ex varia materia ita compactum, vt vtraque manu vtrunque parietem attingeret. In medio verò simulachro * templum aliud erroneum fuit, in quo effigies alia ærea nō magna suspensa erat, cuius capiti ferrum immiserant. Et quum in tecti laquearibus magnetem lapidem iuxta perpendiculum collocassent, sublimem eā in aërem ita promittebant, vt neque terram, neque tectum ipsum attingeret. In hoc ipsum templum populus magistratus compulit, & deinde viuos captos igne concremauit. Quæ res vbi ad Imperatorem est delata, duo millia militum eò misit, qui secundo vēto sexto die ad magnam Alexandriæ vrbem appulerunt. Ii petulanti insolentia in coniuges & filias Alexādrinorum vsi, grauioribus eos quàm quas antea experti fuerant, affecere ærumnis. Plebs autem indignè eas ferens, à Floro eādem, qui rem militarem administrabat, tum autem ibi vrbanas quoque res curabat, quū ad ⁴ Circenses ludos spectandos congregata esset, petiit, vt quæ ei ablata fuerat, frumenti solitam largitionem relinqueret, balneáque & theatra, aliásque res quibus in tam dissoluto & perturbato ciuitatis statu abstinere cogebatur, redderet. Quod ille, sicuti vulgus voluerat, pollicitationibus interpositis se facturum recepit. Atque ad eum modum seditionem sensim sedauit. Res Alexandrinæ sic habebant.

Dioscorus ad exilium damnatus. Proterius Alexandriæ episcopus à synodo lectus. Seditio et tumultus ea de causa Alexādriæ exortus.

Plebs furens magistratus fugat.

Suid. addit, aut Ioseph. Scribit is quoque, in capite eius fuisse modium & cubitum, quo Alexandrini auctum Nili mēsi sunt & tēplū id ab Alexandro esse conditum.

** ναὸς ἕτερος πλάνης.*

Magnetis lapidis vis.

Plebs eadem magistratus suos viuos cōbussit.

† *

Coercio plebis. Florus vrbis Alexand. præfectus.

Per ademptionem frumenti plerunque lasciuiens populus coercetur.

⁴ ἀνὰ τὴν ἱπποδρομίαν.

† * *Vnde factum est, vt in quodam templo lapidibus magnetibus in solo & in camera, proportione magnitudinis positis, simulachrum ferreum aeris illius medio inter vtrumque lapidem, ignorantibus quid sursum esset & deorsum, quasi numinis potestate penderet. Aug. de ciuit. lib. 21. cap. 4. Democrates architectus Alexandriæ Arsinoes templum concamerare inchoauerat, vt in eo simulachrum eius è ferro pendere in aere videretur. intercessit mors & ipsius & Ptolemæi, qui id sorori suæ iusserat fieri. Plin. lib. 34. cap. 14*

Vt in Palæstina quoq; seditio extiterit, à Theodosio quodam monacho excitata: qui etiam Hierosolymorum inuasit sedem, Iuuenali expulso, & quæ sub eo acciderint. Item de Athanasio diacono cõfessore. Cap. 9.

Monachi quidam in Palæstina contra synodũ Chalcedonensem fremunt.

Theodosius monachus sedem Hierosolymitanam fraudulenter Iuuenali absente, occupat.

In alias quoque ecclesias et episcopos illegitimos mittit.

Seuerianum Scythopolis episcopũ necat.

NEc verò in Palæstina tranquillitas fuit. Siquidem monachi quidam, qui synodo interfuerant, & diuersa à decretis eius sentiebant, quum Hierosolyma venissent, proditam esse fidẽ clamitarunt, lamentantes, & monasticum ordinem cócitare atque impellere satagẽtes, vt quæ in synodo ritè acta erant, rescinderent. Vbi autẽ Iuuenalis sedẽ suam recepit, atque illi eum vt synodi acta aboleret, & anathemati subiiceret, cogere voluere, in Imperatoris vrbem concessit. Turbæ totius dux Theodosius monachus quidam erat. Hic Eudocia Augusta (adhuc enim in vita erat) in partes suas rapta, & sodalitate monachorum omni sibi cóciliata prædonis & sanguinarij hominis more, quòd Iuuenalis (sicuti diximus) Constantinopolim petierat, Hierosolymorũ thronum occupauit, adiutoribus ea in re vsus, qui synodi constitutionibus aduersabãtur, & Eudociæ gratificabantur. Et quũ episcopi nondum à synodo reuersi fuissent, alios ipse delectos, in vrbes quasque misit. Seuerianum autẽ Scythopolis episcopum, quòd maleuolentiæ illius suffragari nollet, oppido exactũ interemit. Magnam quoque mouit persequutionẽ in ciuitate sancta, aduersus eos qui communicare cum eo nolebant. Quosdã namque tormentis excruciauit, aliquibus substantiam ademit, aliorũ ædibus ignẽ iniecit, ita vt vrbs à barbaris capta esse videretur. De quo postea monachorũ ordo ad Alcisonem literas dãs, illud scripsit: quòd quum vt maleficus & episcopo suo infidus deprehensus esset, monasterio suo expulsus, & quia Alexandriæ quoque rebellis Dioscoro fuerat, quòd verberibus multis affectus, tanquam homo seditiosus per vrbem ibi camelo insidẽs traductus sit. Idem quoque Palæstinæ vrbes circumiens, eas vt sibi episcopos legerent, coegit. Quorum vnus etiam fuit Petrus, ex Iberia oriundus, Gazæorũ ciuitatis, cui Maiumæ nomen est, episcopus. Adeò vt Athanasius quidam in diaconorũ ordinem cooptatus, in media ecclesia Hierosolymis cum multa dicendi libertate, iniquitatis abominatione throno sanctissimo insidẽte, vocem illam præclaram emiserit: Desine Theodosi tantam cædẽ committere, desine Christo bellũ inferre, & gregem eius in prædonum morem è diuino ouili euccre, & aliquando tandem beneuolẽtiam erga verum germanúmque pastorem nostram cognosce. Hæc quum diceret, à satellitibus Theodosij arreptus, & ex ecclesia tractus est. Atque insolentis petulantiæ & cruciatuũ genus omne propter Christũ perpessus, & flagris multis concisus, postremò etiam ferro vitã amisit. Cadauer eius ex pedibus per vrbem omnem raptum, canibus tãdem esca proiectũ est. Porrò Dorotheus, qui Palæstinam prouinciam ab Imperatore acceptam administrabat, & tum apud Moabitidem bello aduersus barbaros occupatus erat, vbi ea quæ in vrbe sic gerebãtur cognouit, celeritate summa cum exercitu sorti rebus præsentibus consulturus accurrit. Cæterùm Theodosij & Eudociæ satellites, portis clausis, non prius eum admisere, quàm eis pollicitus

Theodosius maleficus. Euag. lib. 2. cap. 5.

Petrus πετρόπουλος.

Gazæ episcopus.

Athanasij diaconi Hierosolymitani libera ad Theodosium oratio.

Athanasii martyrium.

Dorotheus Palæstinæ præfectus.

Theodosius ecclesiasticus tyrannus manus Dorothei effugit.

E esset, se quoque ad partes eorum defecturum, sicuti monachorum omnium ordo & vniuersa ciuitatis multitudo fecisset. Ita menses viginti exitiosus Theodosius tyrannidem in sede Hierosolymitana exercuit. Quam rem postquã Martianus intellexit, à Dorotheo ille electus est: quẽ is capere quidem (sic enim Imperatoris præceperat iussio) conatus est: sed id ab eo fieri nó potuit, propterea quòd pestis illa in Synçum montem profugerat. Quam ob caosam plurimi, qui partibus eius fauerant, tormentis subditi sunt, non plebeij tãtum homines, sed etiam qui propter habitum in monachorum ordine censi fuerant. Post Theodosij fugam, Iuuenalis in thronum suum restitutus, omnibus quos ille consecrauerat, dignitatem statim ademit. Multa præterea alia tristia hinc & inde prouenientia multi-F tudini accidẽre, quæ antmus ei, inuido & Deo inuiso dæmone, per vnius literæ mutationem, suadente, suggessit: ita vt alterius literæ pronunciatione, aliud prorsus inducere liceret. Adeò etiam, vt multa à pluribus mutatio fieri, & sententia in contrariam prorsus & ex diametro repugnantem significationem ferri, & alteram per alterã tolli existimaretur. Nam Christum ἐν hoc est. in duabus naturis profitens, ἐκ, hoc est, ex duabus dicebat. Et si in diuinitate & humanitate Christum confiteretur, ex diuinitate & humanitate vnitum esse proferebat. Et qui ex duabus diceret, professionem tamẽ in duabus inferebat. Si ex diuinitate & humanitate Christum dicere debebat, in diuinitate & humanitate consistere ipsum profitebatur, † neque carne in diuinitatẽ eunte, neque rursum diuinitate in carnem eua-G dente: vnde ineffabilis illa existit voio vt & per loquutionem ex duabus, hic commodè loquutio in duabus. & per in duabus etiam ex duabus intelligatur, & alterum ab altero non differat: quandoquidem & * iuxta abundantem loquẽdi rationem non solum totum ex partibus, sed etiã in partibus totum percipitur. Et tamen separata hæc inter se sic esse homines opinati sunt, quadam de Deo opinionis consuetudine: vel quòd ita destinatione animi voluerint, & formas dicẽdi omnes perperam intellexerint: vel quòd ad rei ipsius, vt sese habet, assensionem venire contẽderint: Quam ob causam, quæ à me dictæ sunt confusiones extitere. Hæc sic apud Alexandrinos & apud Palæstinos accidẽre.

Iuuenalis in integrum restitutus.

Dæmon contentionum & dissidiorum autor.

Confusionem meditatam quarundã loquutionum, & sectarum dissectionũque causam & occasionẽ vnius literæ mutationi, & duabus præpositionibus ἐν et ἐκ, hoc est, in & ex, apud homines contentiosos, adscribit.

† οὔτε τῆς σαρκὸς εἰς θεότητα μεταβληθείσης, οὔτ' αὖ τῆς θεότητος εἰς σάρκα χωρησάσης.

* κατὰ τὸ περιὸν.

De fame simul & peste, quæ ciuitatibus Orientalibus incesserunt: & vt sua sponte terra anno sequente fruges protulerit. Caput 10.

H EIsdem temporibus ingens fuit siccitas, famésque simul & pestis in Phrygia, Gallatia, & Cappadocia: quæ calamitas etiam ad Ciliciã vsque progressa est, vt earum quas diximus regionum incolæ in summa penuria ad eas angustias peruenerint, rebus necessarijs deficiẽtibus, vt prohibitis insolitis & exitiosis alimentis vterentur. Et fame tantopere inualescente, homines victus ratione mutata, in ægritudines inciderunt. Corpora namque propter maximas inflammationes tumore cócepto, oculos primùm amittebant: deinde tussi accedente, die tertio moriebantur. Contra pestem eam nullum vsquam fuit auxilium. Qui autem ex ea periculo superfuere, eis opem seruatrix omniũ Prouidentia attulit,

Temporis eius casus fatales.

Pestis grassat.

Fames. Alimentum aerium. Manna. Fruges αὐτομάτως crescentes.

attulit,& fami subuenit. Eo enim anno quo fruges non prouenerunt, alimento aërio eos fouit, sicuti olim veteribus Israelitis fecisse memoratur, manna illis (quod dicitur) cœlitùs demittēs. Proximo autē anno vt fruges sua sponte excrescerent, effecit. Hæc mala Palæstinam etiam,& plurimas alias regiones peruaserunt. Et calamitates eiusmodi Orientalem orbis partem omnem peragrarunt.

De Valentiniani cæde, qui Occidentalibus imperauit: & de Eudoxia coniuge eius, liberisque eiusdem. Et vt Gensericbus vrbem Romam ceperit. Item de eis qui post Valentinianū per successionem Romæ imperarūt.

Caput II.

Aetij præfecti vrbis Rom. cædes.

HÆ Orientis ærumnæ fuere. Porrò Occidēs alias, eis quas diximus non minores, sensit. B Nam Aetius vrbis Romanæ præfectus, miserādum in modū vitam amisit: & oræ Hesperię Imperator Valentinianus recta quidē ecclesiæ dogmata, quemadmodum suprà à nobis dictū est, retinuit. In quotidiana autē consuetudine vitæ plurimū deliquit. Quum enim vultu venusto,& rebus aliis ornatā maximè in matrimonio haberet coniugem, iunioris Theodosij filiā Eudoxiā, alienas nuptias turpiter fœdauit, & apertè per multos curiosarum artium sectatores familiares habuit,& tandem vitam fœdissima morte finiit.

Valentiniani Imp. Occid. vitiosa vita. Valentinianus Aetio cæso, quasi dextram sibi ipsi manū amputauit.

Maximi nanq; qui Gratiano Imperatore cæso tyrānidem arripuit, & à magno Theodosio postea necatus est, ex filio nepos, auo cognominis, patriciatus dignitatem primariam gerens, quum insidias Valentiniano Imperatori strueret, propterea quòd is vxorem eius stuprasset, Aetiū Imperialem aulam gubernantē (consiliis enim suis C is obsistebat) metuēs, perduellionis crimine per calumniam apud Imperatorē detulit. Atque vbi ille eā ob causam miserabiliter cæsus est, labore nullo Maximus Imperatoris regiam ingressus, illum interemit, & coniugem eius Eudoxiā rapuit, eidēmque per stuprum vim intulit. * Per quæ enim aliquis peccat, per eadem etiam castigatur. Postea verò ille imperiū quoq; sibi vsurpauit. Enimuero Eudoxia tanta cōtumelia affecta, quòd tam inopinatum flagitiū ægrè ferret, omnē sibi quod dicitur iaciendū esse talum statuit, vt iniurię autorem vlcisceretur, qui facinus tantū in marito suo patrare, & insuper † ingenuitatem libertatémque suā contaminare ausus fuisset. Acris enim esse solet fœmina, nec vllo modo ea flectitur aut exoratur, vt dolorē statim ponat si pudicitia ei, quā retinere contendit, per vim adempta sit: & quidem ab eo qui etiam castitatis, dignitatis & existimationis suæ custodē sustulerit. Hæc secum in animo volutans Eudoxia, quandoquidem nullam ex Byzantio auxilij spem esse putauit, quòd pater eius Theodosius dudū diem suum obiisset, & tempore plurimo diua Pulcheria Imperio ibi potiretur, quæ nondum conceptam aduersus matrem Eudociā irā deposuisset, dona maxima in Libyā ad Gensérichum misit, eundémque vt sibi in tanta ærumna subueniret, séq; Maximi improbitate liberaret, rogauit: spe illa barbaro oblata, si modò se moueret, præter opinionem eum classe ingenti Imperium Romanorum cōsequuturū, quod se illi facile tradituram recepit. Itaq; Maximus quum

Maximus tyrannus Valentinianum necat, & eiusdē coniugē Eudoxiam constuprat.

** δι᾽ ὧν γάρ τις ἁμαρτάνει, διὰ τούτων καὶ παιδεύεται.*

† τὸ ἐλεύθεριον.

Valentinianus 3. à Thraustila percussore in campo Martio cæsus est. Pōp. Cassiod.

Ad tyrannū Maximū vlciscendum Eudoxia Gensérichum ex Aphrica Romā inuitat.

Maximus cæditur.

A neque vnum quidem annum tyrannide potitus esset, interemptus est: Gensérichus verò vbi cū ingentibus copiis aduenit, Romam cepit. Qui quòd barbara mente & instabilis atque inconstans esset, Eudoxię fidē non seruauit: * sed vrbe direpta, spectaculísque eius incensis, in Libyam reuersus est Eudoxia secū & duab⁹ eius filiabus Eudocia & Placidia captiuis abductis. Multa quoque inde ecclesiastica & preciosa abstulit vasa, inter quę non pauca etiam Hebraica fuere, quæ Vespasianus & Titus Hierosolymis vastatis Romam secum attulerant. Gensérichus maiorem natu filiā Eudociam filio Honoricho matrimonio iunxit. Placidiā autem, quòd Olibrio patricio Senatus Romani principi, qui tū vrbe Roma capta Byzantij profugus erat, desponsatam esse cognouisset, B vnà cum matre Eudoxia, cultu magno & regio comitatu tradito, Byzantium, Martianum placaturus, misit. Qui vehemēter ira aduersus eū percitus fuerat, cùm quòd Romam incendisset, tum quòd sic in Imperiales liberos illusisset. a Olibrius, Martiano iubente, Placidiam vxorem duxit. Verùm post Maximū Romę b Auitus rerū potitus est mensibus octo, qui vbi vitā fame finiuit, Maiorianus biēnio imperium tenuit. Postquam autem is ab Recimero Romanę militiæ duce dolo cæsus est, c Seuerus tres annos ibi imperauit. Post hūc Anthemius, cui Martianus filiam suam despōdit, Occidētalibus Romanis id per legationē petentibus. Vbi verò & hic, quum Christianissimus esset, fraude peremptus est, Olibrius à Recimero Imperator renunciatus est, Huic successit Glycerius. Atque illi rursum vbi annos quinque dignitatem eam C gessisset, Nepos, qui d Glycerium apud Salonas Dalmatiæ vrbem episcopum fecit. Sed & hunc Orestes imperio spoliauit. Cui Romulus filius, qui & Augustulus dictus est, successit, vltimus Romanorū Imperator, à Romulo primo rege e mille trecentis & tribus exactis annis. Post hūc Romanorum Imperium Odoacer inuasit: qui † Imperiali cognomine reiecto, regem se primus vocauit. Quo tempore & Leo magnus ex hac vita migrauit.

Roma à Gensericho capitur & diripitur. Gensérichus Eudoxiam cū liberis & spoliis amplissimis Romæ in Aphricam transfert. Eudocia Eudoxiæ filia Honoricho Genserichi filio nubit. Placidia Olibrio patricio. Occidentales Imperatores. a Al. Liberiū vocant. Auitus. Maiorianus. b Diaconus Auitum placentiæ episcopum factum esse scribit. c Al. Seuerianum nomināt. Seuerus. Anthemius Martiani gener. Olibrius. Glycerius. Nepos Orestes. Augustulus. d Idem Glycerium portuensem episcopum ordinatū dicit. e Secundum alios ab Vrbe cōdita circiter annū 1221. Odoacer rex.

* *Quum Gensérichus Carthaginem (ex quo annis 585. in ditione Ro. fuisset) anno Domini 441. cepisset, cuius cladis meminit L. 1. in princ. C. de of. præf. Prat. tandem Romam quoque, anno Domini 457. fœdißimè vastauit. M. Varro Vectium se Romæ, in augurio non ignobilem, & ingenio cuius parem, audiuisse scribit, dicentem: Quoniam CXX annos incolumis præterisset po-* D *pulus Ro. ad M.CC. peruenturum. Quidam eruditi tempus direptionis istius Vandalicæ, cuius Iustin. meminit C. de off. PP. Afric. designari per Varronis verba putant. Alij potius ad Totilæ vastationem referunt, quæ sub Iustiniano accidit.*

† *Circiter hæc tempora Paulinus Nolæ episcopus, multos à Vandalis captiuos redemit, & tandem viduæ filium, seipsō in seruitutem dato, liberauit. Diac. Odoacer, quòd bellicosus esset, id nomen à vastandis & excindendis agris accepit. Sicut & apud Vandalos siue Bohemos, rex Odoacrus, vir fortißimus, antè Premislaus nominatus. Fuit autem Odoacer Herulus, sub quo Romani maiestas imperij in occidente ferò admodum ad Francos peruenit.*

Vt imperatrix Eudocia Pulcheria Augusta sit conciliata, & de iuniore Eudocia, Eudociæ filia.
Caput 12.

Eudocia Pulcheriæ conciliata.

EVdocia Augusta in Palæstina adhuc degens, de filiæ Eudoxiæ, maritique & liberorum eiusdem rebus certior facta, ad extremam coniecta est animi anxietatem. Proinde funem omnem, vt in prouerbio est, mouens, per Valerium & Olibrium patricios Pulcheriæ reconciliata est: à qua etiam petiit, vt eis qui in captiuitate essent, opem ferret. Et quum pax inter Genserichum & Martianum facta esset, Eudoxiam Genserichus, & Placidiam Pulcheria petente, sicuti dixi, Byzãtium misit. Iunior autẽ Eudocia apud maritum Honorichum in Aphrica mansit, cum quo sedecim annos vixit, eidémque filium Hulderichum genuit. Porrò quum parum grata ei esset viri coniunctio, qui Arianam profitebatur religionem, arte manus eius elapsa, & auiam Eudociam imitata, ad sancta loca concessit, & sepulcrum illius longè pòst exosculata est. Vbi & ipsa non diu vixit: sed somno beato sopita, iuxta auiæ tumulum in præclaro & ipsa reposita est monumento. Quidquid autem ei erat facultatum, id pauperibus & sanctæ Christi * resurrectioni consecrauit.

Eudoxia cum filia Placidia Byzantium missa.
Huldericus Honorichi filius.
Iunior Eudocia Hierosyma quoque visit.

* *In cuius honorem templum Hierosolymis constructum fuerat. Euagr. lib. 2. cap. 5.*

Vt procuratione & arte Pulcheria, Eudocia sanctam quartam approbarit synodum, persuasione Symeonis Stylitæ siue Columellæ & magni Euthymii inducta. *Caput 13.*

Eudocia senior ab errore Eutychiano ad orthodoxiã reducitur.

PVlcheria Augusta quamprimùm Eudociæ reconciliata est, fratres & filiam eius hortata est, vt crebras ad eam darent literas, quò ab Eutychetis & Dioscori opinione desciseret, & sanctæ Catholicæ ecclesiæ communionem amplecteretur. Literis eiusmodi Eudocia acceptis, quum etiam beata Bassa semper ei, vt eadem secum in religione sentiret, molesta esset: metuens illa, ne id non ex sententia Dei faceret, faciẽdum sibi esse putauit, vt de ea re ad diuinos patres referret, qui se de vero pietatis cultu certò edocerent. Proinde loci eius episcopo Anastasio accito, ad sanctum Symeonem Stylitem seu Columellam per illũ scripsit, qui tum virtutibus suis orbem illustrabat. Ad eum literis quoque manu sua conscriptis, conscientiam suam reuelauit: complexuram se esse, quod ille decreuisset, pollicita. Sanctus autẽ vir ille ad eam in hæc verba rescripsit. Scito filiola, quòd diabolus virtutum tuarum diuitias cernens, te expetiuit vt cribraret sicuti triticum. Et exitiosus ille Theodosius
" vas & instrumẽtum mali illius factus, Deiamãti
" animæ tuæ tenebras offudit, eámque conturba-
" uit. Sed confide. Non enim deficiet fides tua.
" Ego quidem illud valde admiratus sum, quòd
" quum fontem apud teipsam haberes, eúmque
" ignorans, longius aquam hauriendam peteres.
" Habes igitur diuinum virum Euthymium: hu-
" ius doctrinam & præcepta sequere, & salua eris.
" Literis lectis, Eudocia minimè se negligẽtiæ de-
" dit: verùm ad se Euthymium in eam quam re- E cens construxerat turrim euocauit. Atque vbi ille venit, incredibili repleta voluptate, & ad pedes eius prouoluta, magnum exclamans: Nunc, inquit, cognoui, quòd Dominus indignam me aduentu & præsentia tua visitauit. Sanctus verò vir benedictionem ei impertiit, & attentiorem decæterò esse iussit. Quæ namque, inquiens, accidêre res tristes & duræ, non aliam ob causam accidisse eas tibi scito, quàm quòd cum impio Theodosio communicare sustinueris. Itaque contendendi, quod præter rationem suscipitur, studio prorsus posthabito, in tribus sanctis vniuersalibus synodis, in ea videlicet quæ primùm Nicææ aduersus impium Arium, deinde quæ contra Macedonium Constantinopoli, & quæ rursum Ephesi prima aduersus Nestoriũ coacta F est, conquiesce. Tum autem decretum etiã quod in concilio Chalcedone cõgregato factum est, recipere te: & Dioscori communione reiecta, ad Iuuenalem Hierosolymitanum accedere, & quæ in ecclesia solita tibi sunt facere oportet. Hæc postquam ille dixit, & precationem pro ea ad Deum fudit, in Mandram suam reuersus est. Eudocia autem ciuitatem sanctam petiit, & in Ecclesia catholica quæ fas est peregit. Magna porrò vnà cum ea multitudo ex plebeiis & monachis, qui Theodosij errorum sequuti fuerãt, sacram communionem perceperunt. Qui verò exemplum eius imitari noluerunt, solita adhuc ipsius Eudociæ munera receperũt, sed * propter receptam affectionem tantum, nõ etiam ob sententiæ & opinionis conuenientiam & coniun- G ctionem. Postquam autem vniuersali se dedidit ecclesiæ Eudocia, omni animi propensione cõsternata, opiniones illorum non ritè conceptas est, admirata. Et non longè pòst puluere hoc in terris relicto, vt dixi, felici & beato obitu ad Deum migrauit.

Per Euthymiũ Eudocia ad frugem bonã adducitur.
Sacrosancta quatuor vniuersales synodi.
Eudocia cum Catholica ecclesia sentit & communicat.
* *συμπαθείας ἕνεκεν, ἀλλ' οὐ προσπαθείας.*
Eudocia mors.

De piis Pulcheria Augusta operibus, & de tribus quæ maxima Dei genitrici construxit templis: vno, sancti loculi, in ærario foro: altero, quod ὁδηγῶν, id est viæ ducum dicitur. tertio, cui nomen Blacherna. Et quæ memoriæ prodiderit Iuuenalis de sancta obdormitione sanctissimæ Dei genitricis, deque eiusdem fasciis sepulchralibus. *Caput 14.*

CElebertima hæc Pulcheria multas per vitam præclarè res gessit, multa publica hospitum & pauperum condidit domicilia. Aduenarum H etiã sepulchra & alia ædificia construxit, piæ mentis eius indicia: in quibus etiam est martyris Laurentij delubrum. Tria quoque Dei matri ex ipsis fundamentis templa erexit. Quorum vnum est, in Chalcoprateio, siue fabrorũ foro, † Sacri tumuli nomen habẽs. In hoc veluti thesaurum, Dei genitricis deposuit zonam: de qua paucis libro proximo capite secundo mentionẽ fecimus. Hoc in tẽplo, vt quarto quoque hebdomadis die peruigiliũ & supplicatio ad lucernas & lãpades fieret, constituit, quã & ipsa pedes frequentare solita erat. Secundum templum ὁδηγῶν, viæ ducum est, vbi Antiochia missam Verbi matris imaginem dedicauit, quam diuus Apostolus Lucas suis ipse manibus depinxit, illã adhuc viuẽte, & tabulã ipsam vidente, gratiámque adeò illi formæ suæ imminente. Hæc imago primùm

Pulcheria Augusta opera.
† *ἁγίας σορῦ.*
Templa tria beatæ virginis.
De reliquiis vestiũ eiusdẽ.
Imago Dei genitricis à diuo Luca picta.

Pulcheriæ Eudociæ imaginem matris christi, quam Lucas apostolus pinxerat, Hierosolymis misit. Theodorus lector.

primùm in loco qui Tribunal dicitur, fuit: vbi ea, quæ nunc quoque fiunt, miracula peracta sunt. Porrò in templo isto, vt tertio quoque septimanæ die peruigilium itidem & supplicatio peragere tur, curauit: quod ad hunc vsque diem seruatur. Tertium autem Verbi matri incredibiliter pulchritudine & omnis generis materia ornatum consecrauit templum cui Blachernæ cognomen est: quo abundè per ambitionem quãdam & liberalitatem decorato, Martiano Romani Imperij sceptra tenente, magnopere vnà cum eo operam dedit, vt modis omnibus venerandum, immaculatum, Deiferumque illius tabernaculum inueniret, & in ecclesia ea reponeret. Itaque Iuuenalem Hierosolymorum archiepiscopum, & Palæstinos episcopos, qui cõcilij celebrandi causa Chalcedonem venerant, accitos interrogauit, an diuinum Dei genitricis B templum & sacrosanctum tabernaculum adhuc apud Palæstinos in eo tumulo, quo primùm repositum esset, reperiretur: velle se id inde translatum, in templum hoc eius inferre, vt imperantis vrbis * custodia esset & præsidium. Quum enim & vrbs ipsa & templum illi dicatum esset, æquum esse dixit, vt sacrum etiam eius tabernaculum ab eis non abesset. Ad quæ verba Iuuenalis respondit: In sacris diuinitúsque inspiratis scripturis obitum sanctæ semperque virginis Dei genitricis Mariæ minimè referri. antiquissima autem & verissima omnino traditione receptum esse, instante illius obitu, Apostolos ex ipsis orbis terrarum finibus, vbi ad prædicationẽ obeundam dispersi erant, sublimes in aëre Hierosolyma venisse, visione auspicatiore hymnos diuinarum potestatum exanditos esse: & absque strepitu aliquo, mirifico planè modo, Verbum & filium eius aduenisse, atque in manus suas diuinum illius spiritum suscepisse. Sacrosanctum autem corpus illius angelica simul & Apostolica hymnodia elatum, in tumulo quodam, in regione Getzemani repositum esse, & in tertium vsque diem eo loco carmina angelos perpetua in honorem & laudem Dei genitricis cecinisse. Et cùm eodem tertio die, is qui in obitu virginis matris choro Apostolorum non affuerat, aduenisset, & sacrum illum cœtum, vt tumulum recluderet, quo & ipse Verbi matri debitum supremumque persolueret honorem precibus summoperè solicitasset, atque sigillo ablato sepulchrum apertum esset, sacrum illius corpus prorsus repertum non esse: sed sepulcrales illius D fascias tantum suo loco intactas atque inuiolatas, perinde atque corpus ea paulo ante reliquisset, repertas, & quidem inenarrabili odoris suauitate redolentes: eaque illos abunde afflatos, signaculo rursum tumulo imposito abiisse, ad miraculum tantum consternatos, atque illud solum, pro eo atque decebat, animo secum meditatos, illum ipsum Deum Verbum & Dominum gloriæ, qui subsistentia sua pro beneplacito suo, eo quem neque verbis neque intelligentia assequi liceat modo, carnem ex ea suscipere, & deinde post ineffabilem illam vteri gestationem & partum, virginitatem illæsam conseruare dignatus sit. illum inquam ipsum, etiam post obitum, & ex vita hac migrationem, mirificè immaculatum, impollutum, & modis omnibus

** φυλακτήριον.*

De obitu Dei genitricis Mariæ, eiusdemque funere & assumptione.

A sanctum corpus eius ante destinatum quoque & communem omnium resurrectionem, immortalitate cohonestasse: eoque per angelorum ministerium in loca quædam cœlestium regionum lucidissima, & à corruptione alienissima, translato, honore præcipuo prosequutum esse, ne vnà cum reliquis vel celeberrimis laudatissimisque hominibus resurgeret. Porrò cum discipulis ibi tum affuisse addidit, sanctissimum illum Timotheum, Dionysium Areopagitam, magnumque diuinum & sapientem Hierotheum: quemadmodum hac de re Dionysius ipse in suis ad Timotheum de beato Hierotheo scriptis testatus sit. cuius testimonium libro secundo, capite vigesimosecũdo, à nobis est relatum. Hæc vbi Iuuenalis dixit, principes ipsi ab eo, vt sanctum eum tumulum, vnà cum sacris vestibus probè obsignatum ad se mitteret, rogarunt: eúmque ita à Iuuenali transmissum, in maximo quod ab eis constructum est Blachernarum tẽplo, piis consecrarunt atque deposuerunt manibus proximè ad sacram diuinámque mensam. Factum id Martiano adhuc superstite. Veneranda enim vestis eius aliquanto pòst, sub Leone est allata: & in rotundo templo, quod Leo magnus ædificauit, collocata est, sicuti in historia eius dicemus.

Tumulus beatæ Dei genitricis.

Vestis eiusdẽ.

De obitu Pulcheriæ & Marciani: & vt post eum Leo magnus Romanorum imperator sit promulgatus. caput 15.

BEata Pulcheria sexto Imperij Martiani anno, illustri post se relicta laude & gloria, & C virginitate sua ad extremũ vsque finem integra conseruata, quum post plurima maximáque benefacta, substantiam suam omnem Dei templis & pauperibus dedicasset, in fata concessit. Donationem eam Martianus gratam habuit, facultatésque illius quæ plurimæ erant, distribuit. Ipsa autem in templo diuorum Apostolorum cõdita est. Postea annis duobus non omnino exactis, Martianus quoque inter homines esse desiit, multa religione & sanctitate vir: vt qui in supplicationibus publicis alius præierit, & maximam indigẽtibus pecuniam præbuerit: si quis alius, & ipse Christianissimus Imperij administrationem veluti monumentum vitæ piè agendę hominibus omnibus reliquit. Eo imperante, in Romana ditione tranquilla pax fuit, ita vt tũ aurea existimarentur esse secula. Cæterùm eo ad D meliorem vitam translato, communi Senatus calculo, Leo * Tribunitius, Thrax ipse quoque genere, Imperator Romanorum salutatus est, & à patriarcha Anatolio diademate coronatus. Hic Maceles cognominatus est, quòd Asparem ex militiæ ducibus maximum, qui eum ad Imperium euexerat, & patrem eius Ardaburium, propter imperium affectatum, interemit.

Pulcheriæ mors.

Martiani obitus.

Martiani pacifici Principis illud præclarum verbum fuit: Dum in pace esse possumus, arma nõ induamus.

** ὁ ἀπὸ τεϱβούνου.*

Leo eius successor.

Cognomẽ eius Maceles.

Egnatius Asparem & Ardaburium fratres facit.

Vt rursus Alexandriæ seditione orta, ab eis qui non assentiebantur sanctæ quartæ synodi decretis, Proterius Alexandriæ episcopus occisus sit, & per vrbem pedibus tractus, instinctu & dolo Timothei Æluri, qui episcopalem sedem occupauit. Et vt isto à Leone pio expulso, Alexandrini alium Timotheum legerint, cognomento Salophaciolum. Et vt Anatolio mortuo,

Gennadius sedem Constantinopolitanam obtinuerit. E
Caput 16.

Tumultus Alexandrinus cōtra synodum Chalcedonēsem & Proteriū episc. Alexandrina plebs in primis ad seditionem est procliuis.

A Lexandriæ autem plebs ipsa, atque etiam primores viri Dioscoro addicti, Chalcedonensis synodi decretum non suscepere: & Marciani obitu cognito, furore multo rursum aduersus Proterium concitati sunt, ardorem eo expellendo plurimum ostendentes. Populus quidem vbique vniuersus facilè ad iram impellitur: & materiam quamque quam sors offert, veluti scintillam atque fomitem tumultus arripit. Alexandrina autem plebs ad res eiusmodi non minus procliuis & prompta est, ex innumera quæ vndequaque confluxit multitudine coaceruata. Proinde præter rationem omnem audacia vtitur, & impetu dæmoniaco effertur. Aiunt quippe, cuiuis liberum ibi esse, quacun- F que temerè arrepta caussa & occasione, populum celeriter ad seditionem intemperiis quibusdam excitare, & quocunque velit ducere. Et maxima ea parte iocis † ludicrisque rebus populus, sicuti inquit Herodotus, de Amaside scribens, deditus est. Plebs ea, quantum ad hanc partem pertinet, talis est: in rebus autem aliis haudquaquam contemnenda. Quum igitur eo impetu irati ferrentur homines, illa etiam temporis opportunitate, oblata quòd Dionysius Orientalium copiarum ductor apud interiorem Aegyptum esset, Timotheum quendam cognomento Aelurum, ad episcopalem euehere dignitatem constituerunt: qui monasticam egerat vitam, & deinde presbyter ecclesiæ Alexandrinæ factus fuerat. Et quòd magnopere in Chalcedo- G nensem synodum inueheretur, idoneusque ad res miscendas esset, atque episcopatum mirificè expeteret, fuligine nigróque colore oblitus, noctu circum monachorum cellas obambulauit & quemque per calamum scirpeum excauatū nominatim euocauit: atque illi quum eum audirent, ipse se ex spiritibus administris vnum esse assimulauit, & cœlitus propterea missum omnibus dixit, vt admonitu eius à cōmunione Proterij discederent, & Timotheum Aelurum in episcopali sede collocarent. Adhuc Proterius episcopatum gerebat, & munere suo fungebatur, quum Timothei partiū studiosi in ecclesia magna, quæ de Cæsaris nomine dicta est, congregati, Aelurum ipsum patriarcham Alexandriæ designarunt. Consecrarunt eum, Eusebius Pe- H lusij, & Petrus ex Iberia ortus, Maiumæ, quod Gazæorum nomi oppidum est, episcopus, quibus dignitas sacerdotalis à Proterio dudum adempta fuerat. Qua de re certior factus Dionysius dux, maximis itineribus Alexandriam venit, seditionis recens etiamnum incendium restincturus. Timotheus sibi, ne è throno deturbaretur, metuens, seditiosos quosdam ex populo Alexandrino homines aduersus Proterium irritauit, qui illum audaci furore pleni aggressi sunt, & episcopum tantum, quum ad sacrosanctum baptisterium confugisset, crudelem in modum (ô diuina vindicta) ferro in viscera eius adacto, vt imperata Timothei exequerentur, contrucidarunt: & deinde ex fune suspēsum, passim per viam publicam rapuerunt, cadaueri eius vt homines furibundi insultantes, atque cum contumelia illudentes, & quòd Proterius necatus esset clamitantes. Et postquam id per vrbem omnem distraxere, postremò igni etiam vstularunt, cinere qui superfuit in aërem disiecto, visceribúsque eius crudis (nā & ab hoc facto nō abhorruere) degustatis. Vnà cum Proterio alij præterea sex idem certamen obiere. Hæc res vbi ad piissimum Imperatorem Leonem est delata, nō ille rursum synodum cogendam esse duxit, sed † circularibus per orbem literis ad ecclesias missis, quibus sententiam suam inseruit, opinionem episcopum quenque suam rescribere sibi iussit, cùm de Chalcedonensis synodi constitutionibus, an sequi illas vellent: tum de electione & consecratione Aeluri, quæ ita, sicuti dictum est, facta esset, reprehenderéntne eam, vt quæ minus legitimè processisset, an episcopatum illum gerere permitterent. Leo hæc sic ad omnes vbique episcopos scripsit. Illi autem, quanquam locorum intercapedine inter se dissiti, simul tamē omnes, quum supra mille essent, suffragiis omnibus Chalcedonensem synodum comprobarunt, decretúmque eius egregiè confirmarunt: Timotheo autem, vt qui illegitimè in thronum insiluisset, eisdem calculis dignitatem abrogarunt, disertisque verbis hominem excommunicarunt. Ille ad hunc modum condemnatus, & Alexandria eiectus, Gangram, quò etiam magister eius Dioscorus deportatus fuerat, exulatum missus est. Aelurus iste multa diuini Cyrilli scripta nondum vulgata dogmatibus suis adulterinis aspersis deprauasse dicitur. Eo autem abducto, Alexandrini Timotheum alium, eiusdem quam Proterius complexus fuerat sententiæ virum, ecclesiæ suæ episcopum legunt quem quidam Basilicum, quidam autem Salophaciolum cognominarunt. Qui propterea quod plebs eius gratia tumultum exciuerat, Canopi degebat. Eodem tempore quum Anatolius simul & vita & episcopatu in vrbe imperante defunctus esset, in locum eius Gennadius substitutus est: atque huic postea Acacius, qui ea in vrbe pupillorum domicilio præfuit.

† πανηγύρεων

Dionysius Orientis dux. Timotheus Aelurus imposturā mirifica monachos angelum se esse assimulans, à Proterij communione abstrahit.

Aelurus, viuo adhuc Proterio, episcop⁹ Alexandrinus creatur.

† χειροτονίαν Ordinatio illegitima Aeluri.

Proterij martyrium.

Admiranda hæreticorum in orthodoxos crudelitas. Sex martyres Proterij socij.

† ἐγκυκλίοις γράμμασι. h. e. circulares litera Leonis ad episcopos emnes.

Episcopi omnes Leoni rescribentes, Chalcedonensem synodum laudant, & Aelurum dānant.

Aelurus Gāgræ exulat. Idem Cyrilli librorum deprauator.

Timotheus Salophaciolus Alexandriæ episcopus.

Byzantij Anatolio succedit. Gennadius, Gennadio Acacius.

Episcoporum & clericorum Aegyptiorum libellus supplex, de ecclesiarum suarum rebus, & de Proterio & Timotheo.
cap. 17.

M Ihi verò molestum non erit, & difficile, Aegyptiorum episcoporum & Alexandrini cleri ad Leonem missas preces, Proterij ferè historiam omnem complectentes, atque etiam circulares Leonis literas hic apponere. Preces illorum hisce conceptæ fuere verbis. Ad piissimum, Christianissimum, & à Deo renunciatum victorem, triumphatorem, & Augustum Leonem, episcoporum Aegyptię diœcesis omnium, & maximæ vrbis Alexandriæ ecclesiæ clericorum preces. Non immeritò, qui cœlesti gratia quasi quoddam donū orbi huic datus es, quotidie secundum Deum reipub. consulere, Imperator omnium sanctissimè, pergis. Et post alia. Quum tranquilla pax orthodoxi rectéque sentientis populi apud nos & Alexandrinos esset, Timotheus rursum seipsum statim post Chalcedonensem sanctam synodum, presbyteri dignitatem

Aegyptiorū episc. supplicatio ad Leonē Imperatorem.

Aelurus cum suis rectè dānatus.

tarem tum gerens, ab vniuersali Ecclesia & fide segregauit atque resecuit, cum quatuor aut quinque tantum episcopis paucisque monachis, Apollinaris eiusque sectatorum praua opinione & hæresi infectis. Quam ob causam canonicè & legitimè à diuinæ memoriæ Proterio & vniuerso Aegyptio conuentu ita illi sunt exauctorati, vt Imperatoris indignationem, & soli exilij causa vertendi condemnationem, meritò sint experti. Et post pauca. Et migratione ad Deum per sanctum obitum Martiani Imperatoris ille comperta, veluti is * qui legibus solutus suo ipse arbitrio viueret, impudenter aduersus eum blasphemis & maledicis vocibus ferociens, & sanctam vniuersalem Chalcedonensem synodum perfricta prorsus fronte anathemati subiiciens, ex plebe venali & incomposita multitudinem ad se pertraxit, bellúmque contra sacros canones, ecclesiasticas constitutiones, rempublicam & leges ipsas cepit, & in sanctam Dei ecclesiam seipsum cóiecit: quum illa tum pastorem & doctorem suum haberet, sanctissimum patrem nostrum archiepiscopum Proterium, quum stata sacra & conuentus solitos peragétem, tum preces in supplicationibus ad omniū nostrûm seruatoré Christum pro pio Imperio & Christianissimo palatio vestro fundentem. Et deinde. Et quum vna intercessisset dies, & amantissimus Dei Proterius, sicuti mos est, in episcopali æde sua esset, assumptis secum duobus episcopis & clericis, qui legitimè exauctorati & ad auxilium pariter damnati fuerant, Timotheus, consecratione que ab eis accepta, quum nullus prorsus ex diœcesi Aegyptia rectè sentientium episcoporum adesset, (id quod moribus in eiuscemodi Alexandrini episcopi electione fieri solet) archiepiscopalem cathedram, sicuti ipse existimauit, occupauit, adulterium manifestè inferre ecclesiæ ei ausus, quæ suum sibi haberet sponsum, rem diuinam in ea facientem, canonicéque & legitimè munus suum obeuntem. Et post alia. Nihil aliud facere beatus ille vir potuit, quàm vt locum daret iræ, iuxta id quod scriptum est, & ad sacrosanctum confugeret baptisterium, illorum qui ei ad cædem patrandam imminebant fugiens impetum. In quo loco barbaris etiam ipsis & feris hominibus omnibus, qui venerationem & cultum eius, scatentémque inde gratiam ignorant, metus incessit. Sed enim homines illi qui consilium cœptúmque Timothei ad exitum suum perducere contendebant, ne in incóntaminato quidem illo templo saluum eum esse passi, neque religionem veriti sunt vel loci, vel temporis. Agebatur enim tum salutiferi Paschæ festi diei conuentus. Sed neque sacerdotalē exhorruerunt functionem, † quæ media intercedit inter Deum & homines. Interfecerunt igitur hominem innocentem, & crudeliter ipsum vnà cum sex aliis mactarunt, & reliquias eius vndequaque conuulneratas per omnia ferè ciuitatis loca, ferum in modum tractas atque raptatas, miserabiliter traduxerunt: sine misericordia omni corpus quod iam plagas non sentiret, discruciantes: & in frusta eo conciso, bestiarum more viscera eius degustarunt, quem * mediatorem se nuper inter Deum & homines habere existimarunt: postremóque quidquid ex eo superfuit, id igne concremarunt, & cineres ventis differendos permiserunt, feritatem belluarum omnem longè superantes. Atqui malorum istorum omnium autor sapiens, si Deo placet, Timotheus fuit. Porrò Zachariæ Rhetori de his in historia sua scribenti, aliter hæc referre libuit: tumultum videlicet Alexandriæ per Proterium potius excitatum: neque populum hæc, sed ex militum ordine quosdam ausos esse. Fidémque verbis eis astruit per epistolam quandam à Leone ad Timotheum missam: quam rem iudicaturus atque vindicaturus aliquis etiam à Leone missus sit. Literas circulares ad omnes vbique episcopos Leo dedit, ad ipsum etiam Constantinopolitanæ vrbis antistitem Anatolium, eósque qui monastica vita enituerunt, sententiam eorum (quemadmodum dixi) de synodo Chalcedonensi Timotheique consecratione requirens: Ægyptiorum episcoporum libello supplici, precibúsque insuper eorum qui vel Proterij partium, vel Timothei factionis erant, sicuti ad eum missæ fuerant, adiunctis. Circulares literæ Leonis in hanc sententiam scriptæ erant.

** ὡς αὐτονόμος.*

Aelurus violentas episcopatus Alexandrini occupatur.

Christiani pro principum salute sedulò orant.

In baptisterio, prætexto percusseres ab Aeluro immisso non pepercerunt.

Cædes Proterij crudelissima.

Functio sacerdotalis.

† μεσιτεύουσα θεῷ καὶ ἀνθρώποις.

** μεσίτην θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.*

Zacharias Rhetor hæc aliter retulit.

Epistola Leonis ἐγκύκλιος hoc est circularis, ad Anatolium & reliquos episcopos de Synodo Chalcedonensi contra Timotheum Aelurum missa.

Caput 18.

IMperator Cæsar Leo, pius, victor, triumphator, maximus, † semper colendus Augustus, Anatolio episcopo. In votis quidem pietati meæ fuit, vt vniuersæ orthodoxæ, rectéque sentientes & sanctissimæ Ecclesiæ, nec non vrbes sub Imperio Romano omnes quiete altissima fruerentur: neque quidquā, quod statū illarū & trāquillitaté turbare posset, intercederet. Quid autem nuper admodū apud Alexādrinos acciderit, sanctitaté tuā iā nosse credimus. Vt verò plenius de rebus omnibus, & quæ causa tanti tumultus & confusionis extiterit, certior fias, exépla precum quas religiosissimi episcopi & clerici ex Alexandriæ vrbe & diœcesi Aegyptia, aduersus Timotheum in vrbe Constantinopolitana pietati meæ obtulere: atque itidem supplicum libellorum exempla, quos à Timotheo interuētij eius Alexandria aduenientes serenitati nostræ in comitatu nostro dederunt, ad pietatem tuam misimus: vt quid actum sit, ab eo quem diximus Timotheo, quem sibi populus Alexandrinus, & qui ibi magistratus gerunt, ciuésque & naucleri, seu nauium gubernatores, episcopum petunt, & aliis quoque de rebus quas supplicationū complectitur contextus: adhæc, de synodo Chalcedonensi, cui nequaquam quidam assentiuntur, quemadmodum libelli adiuncti ostendunt, clarius sanctitas tua cognoscere possit. Itaque pietas tua, orthodoxos omnes & sanctos episcopos, qui nunc in vrbe hac imperante degunt, & religiosissimos clericos confestim ad se conuocet, & rebus omnibus cum cura & fide tractatis atque deliberatis, quandoquidem hoc tempore Alexandrina ciuitas turbulenta, & status eius tranquillitásque nobis maximè curæ est, nobis sententiam suam, de Timotheo ipso, & concilio Chalcedonensi, timore humano omni, gratia etiam & odio semoto, solum omnipotentis Dei

† ἀεισέβαστος αὔγουστος.

Circulares Leonis ad episcopos literæ.

Hæ literarū earum exemplum ad Episcopum Constantinopolitanum datum: τὰ ἴσα.

metum ob oculos ponens, significet. Scitis nanque, nos omnes de negocio tanto immaculatæ Diuinitati rationem esse reddituros. Vt in eo de re omni literis vestris abundè edocti, congruentem & debitam sententiam ferre possimus.

Quæ Leo de sancta quarta Synodo ad omnes vbique monachos, & ad ipsum Symeonem Columellam scripserit: & epistola eiusdem sancti Symeonis pro eadem Synodo.

Caput 19.

Præclari monachi.

Simeones Stylites.

Varadatus.

Iacobus Nisibenus.

AD hunc modum Leo ad Anatolium, & omnes vbique episcopos scripsit. In eandem sententiam quoque literas dedit ad illustres monachos, & qui vitæ sanctitate præclari erant alios, mores suos ad vitam spiritualem dirigentes: inter quos celeberrimus omnium fuit Simeones ille, qui primus stationem super columna inuenit, cuius antea etiam meminimus: præterea Varadatus, & Iacobus Nisibenus, quorum etiam Theodoritus in Dei amantium historia mentionem facit. Porrò Leo Romanus episcopus primus Chalcedonensi synodo comprobata, electionem atque consecrationem Timothei vt illegitimam improbauit: cuius epistolam Leo Imperator Timotheo Aeluro per Silentiarium misit. At enim Aelurus ad Imperatorem rescripsit, Leonis epistolam refellens, & Chalcedonensem synodum quàm maximè reprehendens. Episcopi reliqui, itidem vt Papa fecerunt. Solus Amphilochius Sidites ad Imperatores scribens, Timothei quidem consecrationem damnauit, synodi autem Chalcedonensis decretum non recepit. Quæ omnia à Zacharia Rhetore in historiam sunt relata, qui Amphilochij etiam epistolam ei inseruit. Non episcopi verò solum, sed & celebris memoriæ Simeones de his rebus epistolas duas dedit, alteram ad Imperatorem Leonem, alteram ad Basilium episcopum Antiochenum: quam quòd breuior sit, hic apposui, verbis hisce conscriptam. Domino meo piissimo & sanctissimo, Dei amanti Basilio archiepiscopo, peccator & humilis Simeones in Domino salutem. In tempore nunc dicere possumus Domine: Benedictus Deus, qui non reiecit precationem nostram & misericordiam suam à nobis peccatoribus nō remouit. Acceptis enim sanctitatis vestræ literis, ardorem & veram pietatem Dei amantissimi Imperatoris nostri erga sanctos patres, & certam stabilemque eorum fidem admiratus sum: quam pietatem ille & antea exhibuit, & etiam nunc exhibet. Atque hoc quidem donum non ex nobis ipsis, quemadmodū etiam sanctus Apostolus dixit, sed ex Deo est, qui illi eam animi alacritatem propter orationes vestras indidit. Et post pauca. Proinde & ego humilis & tenuis, atque adeò abortiuus monachus, Imperiali eius celsitudini institutum meum de fide sanctorum patrum, qui Chalcedone sexingenti trigintasex conuenere, in qua persisto, & per quam confirmor, vtpote quæ à spiritu sancto manifestata sit, significaui. Quod si enim duobus aut tribus in nomine eius conuenientibus, medius inter eos est Saluator: quomodo ad tot & tam sanctos patres ille aduenisset, nisi ab initio cum eis spiritus sanctus fuisset? Et pòst alia. Itaque fortis esto, & in vera pietate viriliter age, quemadmodum & Iesus Naue filius, seruus Domini, in populo Israelitico. Clerum religiosum, qui sub sanctitate tua est, omnem, & benedictum fidelissimúmque populum verbis meis consolare. Quapropter, sicuti dictum est, Aelurus quidem Alexādria eiectus est. Timotheus autem alter, qui & Salophaciolus dictus, & ex Proterij partibus erat, pro eo in ecclesiam inductus. De his hactenus.

Amphilochius Sidites Chalcedonensem synodum non recipit.

Simeonæ Columellæ literæ ad Basilium episcopū Antiochenum, de pietate Leonis Imperatoris, & Synodo Chalcedonēsi.

ἐκτρωμάτων μονάχος.

De horrendo qui sub Leone accidit terræmotu, & diluuio, alijsque item orbis calamitatibus: & de puluere qui è cœlo decidit.

cap. 20.

Terræmotus graues præcipuè Antiochia.

LEone iam alterum annum imperante, ingens terræmotus & fremitus vsque adeò extitit, vt multæ quidem in locis omnibus ruinæ consequutæ sint. Antiochia autem omnis ferè concuteretur. Clades ea veluti prooemium futurorum malorum fuit, propterea quòd ciues ipsi à diuinis legibus alieni tāquam beluæ feri animis essent, & vecordiæ intemperiis omnibus agitarentur. Grauissimus enim qui vnquā fuere omnium terræmotus vrbem eam inuasit, quingentesimo sexto ab ea condita anno, decimoquarto mensis Septembris die, quarta noctis hora: ab eo terræmotu, qui ibi sub Traiano fuit, trecentis quadraginta septem annis exactis. Ille nanque quum centesimo vigesimo nono † suis legibus, vt libera repub. ea vrbs vteretur, illam afflixit. Iste autem sub Leone quingentesimo sexto anno eam oppressit, sicuti hoc à studiosis repertum est. Et domos eius ferè omnes disiecit, quum quidem populosissima foret: ita vt in ea solitudo nulla, aut locus quisquam inhabitabilis aut neglectus esset. Magnificentissimè autem exornata fuerat, propter ambitiosam multorum principum liberalitatem, qui operibus ibi extruendis inter se concertarunt, & de gloria superare alij alios conati contenderunt. Conciderunt igitur Imperiales ædes vna atque altera: aliæ periculum euasere, vnà cum vicino lauacro, quod sanè vrbem † incommoditate pristina liberauit, propterea quòd reliquæ balneæ violenta inundatione ei incommodassent. Disiectæ quoque quæ pro Imperatoriis ædibus fuere porticus, & quod eis impositum erat tetrapylum. Præterea Hippodromi pro foribus turres, & quædam eis insistentes porticus. In veteri autē vrbe domum aut porticum vllam non attigit. Concussit insuper & Traiani & Seueri & Adriani lauacra. Plurima item ædificia & porticus in ea quæ Ostracina dicitur vicinia, atque etiam quod vocatur Nymphæum: quæ omnia copiosissimè Ioannes Rhetor in historiis suis refert. Terræmotus istius gratia, & propter ædificia diruta, Imperatorem ferunt vrbi ei mille auri talenta tributi annui remisisse, multam quoque pecuniam ad publica ædificia renouāda dedisse. Eadem tempestate Thracia etiam & Hellespontus, Ionia omnis, & quæ vocantur Cyclades insulæ concussæ sunt. Ædificia plura in Gnido & Co collapsa. Constantinopoli verò & in prouincia Bithynia imbres immensi, in tertium & quartum

Causa earum, impietas hominum.

Antiochia multos pertulit terræmotus αὐτονομία.

Clades eius vrbis ex terræmotu.

ἀχρηστίας ἀπήλλαξεν

Ioannes Rhetor.

Liberalitas Leonis principis erga Antiochenos maxima.

Casus fatales varij & admirandi.

quartum diem iugibus aquis cœlitùs in firminum morem decidentibus durauerunt: montes in planiciem deciderunt, vici maximi diluuio dissipatuerunt. Ex ingenti purgamentorum copia in quibusdam lacubus insulæ extiterunt: sicuti in Boane, quæ ad Nicomediam est, accidit. Alia prætetea multa euenere. Signa quoque in cœlo conspecta. Nubes enim tubæ specie ad dies quadraginta visa est. Quo tempore cinere etiam Constantinopoli, nubibus iu ignem versis, plnit, qui cinis palmi minoris propè altitudine in tegulis iacuit: id quod euidentissimum indicium immioemis incẽdij fuit. Itaque cum tremore omnes vrbe egressi, Deum precibos placarunt, ignea pluuia Deum abolere velle omnia dicentes. Porrò Deo ad misericordiam conuerso, flamma extincta, & cinis horrẽdus iu terram delarus est. De hoc Procopius etiam Cæsariensis alicubi memorat, ex Bebio eum monte ortũ habuisse scribens, vnde ille quum plurimus redditus esset, vento violento in sublime actus, eo loci vbi ille conqoieuit, deciderit. fortasse autem & Deus illum ita in sublimi aëre iactatum, in ea loca quæ pœna coercenda erant, coniecit. Terrę quem diximus motu ita ingruente, Imperator Leo sibi metuens, circa sanctum Mamantam tabernacula posuit, ad sex menses ab vrbe ingredienda abstinens, eoque modo se diuinam iram declinaturum existimans.

Boano insula.

Pluuia cineris.

Leo mensibus sex extra vrbem sub tabernaculis mansit.

De Constantinopolitano incendio. *cap. 21.*

TUm quoque maximum iucendium Constantinopoli grassatum est, quod illi maiorem quàm terræ motus intulit cladem. Initium sumpsit in parte maritima, quam Bosporum seu Bouis transitum, incolæ nominant: quum perniciosus quidam dæmon lucubrationum horis muliercula victum labore mauuum quærenti assimilatus, lucernam ad rerum omnium venalium forum, salsamentorum aliquid empturus, siue etiam mulier verè exitioso dæmone agitata illa fuerit (nam dicere id non possum: vtrunque sanè fertur) detulisset. Lucerna igitur alicubi posita est, & mulier ipsa abiit. Ignis autem nescio vnde stuppa correpta, ingentem prouoluit flammam, & ædificium id ilicò consumpsit, atque inde ad vicina serpens circumquaque quàm facilimè proxima tecta depastus est, nec illæ tantum quæ facilè ignem concipiunt ædes, verumetiam quæ è lapide secto amplitudine & altitudine ingenti constructę erant domus, conflagrarunt. Incendium id liberè, in quæcunque incidisset, ædificia consumẽs, in quartum vsque durauit diem. Adhibita quidem est aduersus ignem omnis generis defensio, sed vis eius illam modis omnibus superauit, adeò vt media pars vrbis omnis à Septentrione Austrum versus prorsus conflagrarit, in lougitudinem quinque, in latitudinem verò decem & quatuor stadiorum spacio, neque quidquam in medio de publicis priuatísque porticibus & ædificiis relictum est. Columnæ quoque & durorum natura lapidum materia, perinde atque sarmenta quædam, quæ facilè accenduntur, arserunt. Clades ea ex parte boreali, vbi etiam nauale vrbis est, à Bosporo ipso ad vetus vsque fanum, quod ab Apolline cognomen habuit, ex australi verò regione à Iuliani portu vsque ad præclarum ædificium templi eius, quod Concordiæ dicitur, processit. Medius inter hæc locus à Constantini foro, vsque ad id quod Tauri forum dicitur, fuit. Itaque quæ inter ea quæ diximus in medio fuere ædificia, deforme & miserandum facta sunt spectaculum. Quęcunque enim ad sublimem amplitudinem & formam extructa, & ad incomparabilem exornata magnificentiam, maximo commodo publica & priuata ædificia fuerant, omnia simul subitò in aceruos & hiatus vastos & iouios redacta sunt, varij generis materia in cumulum vuum congesta, & priore facie rerum adeò mutata, vt neque ædium ipsarum incolæ quid fuerit, quóve loco quæuis prius opera steterint, discernere potuerint.

Incendium fœdissimum Constantinopolis quatriduanum.

ἐπὶ τὸ παντοπώλιον.

Constantini forum: & Tauri forum.

De sancto Martiano, magno ecclesiæ Constantinopolitanæ œconomo. Et de sancto Daniele Columella, aliisque qui sunt monastica vita insignes fuerant. *caput 22.*

COrripuit quoque incendium id sanctæ Anastasiæ templum, quod Marcianus celebris vir, sumptibus suis erexit: & item sanctæ Pacis delubrum, ad mare situm. Eo enim tempore præclarus vir iste claruit, operibus bonis enitens, humanitateque & misericordia maximè insignis: & qui virtute eò processerit, vt etiam mortuos excitarit. Sed alia quoque is templa præclara & magnifica Deo construxit. Tũ porrò ignis carpere iam sanctæ Anastasiæ templum instituerat, sed ei ille obstaculo fuit. Quum enim iam flamma serpens ecclesiæ appropinquaret, accepto in manus sacro Euangelio, per tegulas in tectum conscendit, precibúsque & lachrymis Deum implorauit. Ignis autem ad eum accedẽs, veluti virum sanctum reueritus, atque in sublime sublatus, & in arcus speciem admodum incuruatus, ædem eam intactam prorsus relinquens transiliuit. Cum hoc eo tempore Daniel quoque floruit, qui ad Transitum perquàm diu stationem super columna pertulit. Is ex Simeonis Mandra prodiit, cuius precibus & cohortationibus adiutus, eximia subiit certamina, & pietatis exercitium supra naturæ captum, Boreæ continuè expositus, peregit: quapropter etiam ab agonothete siue certaminis muneratione ingenii gloria est condecoratus, à quo exitiosorum dęmonum expulsionem, & variorum morborum sanationem accepit. Ad quem sæpe etiã in tenui habitu veniens Imperator obstupuit, benedictionemque ab eo & communionem precum petiit. Perliberaliter quoque magnifica prope columnam construxit ædificia, templum item & domicilium circa virum sanctum monachorum statuit, & † columnam ipsam extulit, omniáque adeò viro sancto factus est. Incendij eius tempore, Daniel ex columna tãdem digressus, in vrbem venit: atque in eius pręsentia ignis confestim extinctus conquieuit. Sub Basilisco verò, qui à religione excidit, & Chalcedonensem Synodum contempsit, ardore inde ductus rursum descendit, & cum Acacio Constantino-

Sanctæ Anastasia templũ precibus Marciani viri sancti, illæsum ab incendio permansit.

Mortuorum resuscitatio.

Daniel Stylites.

Miracula Danielis. Daniel à Leone Imperatore admodũ cultus.

† ἀνύψωσε τὸν κίονα.

Incẽdium ad Danielis aduentum constitit.

De venerāda sanctissimæ Dei genitricis veste, vt ea Hierosolymis allata, in rotundo atque acuminato téplo, cuius nomen est Blachernæ, sit reposita.

Cap. 24.

Vestis diuæ virginis è Palæstina Constantinopolim deportata.

LEone imperante, venerāda immaculatæ Matris vestis Constātinopolim hoc modo perlata est. Hāc sicuti diximus, mater Dei ad filium migrans, mulieri Hebrææ cœlibi seu viduæ reliquit, quæ etiam vsque ad illud ipsum tépus incorrupta permansit, & multa miracula edidit. Postquam autem Candidus & Galbius germani fratres patricia dignitate præditi, Hierosolyma profecti, omnia ibi loca perlustrarunt & exosculati sunt, atque inde etiam in Galilææ partes venerunt, & thesaurum hunc apud Iudæam quandam asseruatum repererunt, consilium eius auferendi ceperunt. Et Hierosolymorum vrbe peragrata, & sancto quoq; loco salutato, ex Palæstina discessuri, arcam eadem longitudine & latitudine qua illa erat, in qua diuina Deimatris vestis reposita erat, fieri curarunt: eámq; vacuam solito ornamento coopertam, per fraudem in loco suo deposuerunt: alteram autem illam cum sacrosancta veste receperunt, & cum ea quā celerrimè Constantiopolim recurrerunt, in suburbana regione, cui Blachernæ nomen erat, occultare diuinum thesaurum volentes. Quandoquidem verò rem tentare quæ fieri nequiret visi sunt, ingratis etiam eam ad imperatorem retulere. Atque ille incredibili elatus voluptate, rotundo in eo loco vbi asseruabatur constructo templo, cum magna veneratione sacram arcam in eo collocauit: vbi nunc quoque venerāda illa vestis integra seruatur, veluti inuictū perpetuumque vrbis præsidiū, quæ varios repellit morbos & miraculis quæ in ea fiunt, naturam & vim téporis superat. Pulcheria quidem celebris imperatrix, ingens sub Marciano Deimatri condidit templum, vbi sepulchrales fascias reposuit, Leo autem magnus aliud construxit, in quo magnificè vestem illius consecrauit.

Blachernæ. Rotundum Dei genitrici Leo cōstruxit templum, in quo vestis ea reposita.

De templo sanctissimæ Dei genitricis ad fontem & vt is fons admirando miraculo Leoni oblato repertus sit.

Caput 25.

Templum diuæ virginis ad Fontem.

LEo iste aliud quoque templum virgini matri in loco qui Fontis nomen habet, erexit, vbi densæ & ingentes cupressi, pratum etiam teneris referrum floribus, quasi quidam paradisus amœnus & pulcher, fons insuper pellucida & potabili aqua tacitè scatens: & vt semel dicam, quæcunque sacrum templum decerent, omnia erant. Vtrunque hoc delubrum pro vrbis mœnibus constructum est: alterum in Blachernis ad maris littus, alterum autem ad eam quæ dicitur Aurea porta quæ ad arcis finem est, vt vtraque ædes inexpugnabile vrbi propugnaculum esset. Abest ab vrbe regio hæc stadio vno, dotes quas terra habere potest omnes obtinens, antiquitùs matri Dei consecrata. Optimum ibi est cœlum locus ipse variis consitus arboribus, platanorū prouentu plurimo & cupressorum proceritate perquàm amœnus fuit. Herbam protulit mollē & copiosam, diuersi generis flosculos præten-

E dentem, toris commodam, nec minus pascuis vtilem. Fons vbertim & pellucidè profluens, qnū loco ipsi gratiam ingentem & amœnitatem præbuit, tum pulchrum eum & conspicuum reddidit. Diuina præterea gratia aquæ ipsi indita, ad miraculorum edendorum prouentum efficacem eam præstitit. Intercessit tempus longum, & cœnum paulatim vndæ aggestum fontem obruit, intimúmq; quà vnda proflueret obstruxit. Arborum etiam densitas, aditu ad fontem obstructo, quum diuturnitas insuper téporis accessisset, obluuione locum obduxit, ita vt limus vliginosus esset, & humore tantū tenui dignosceretur. Verumenimuerò Leo iste, quum nondum diuino notu imperiali dignitate exornatus, priuatus degeret, & circa eum locum alicubi deambularet, in hominem cœcum tota via errantem incidit: & vicem eius miseratus (erat enim vir bonus,

F misericors, & in rebus omnibus consideratus & prouidus) manu eum duxit: oculi ei vicem præstans, gressūmque eius per loca plana dirigens, si quid in itinere spinarum aut duri esset, quod incedentem offendere posset, remouit. Atque ille quidem hunc ducebat, hic autem sequebatur. Et iam itinere aliquāto confecto, prope cœnosum hunc locum venerāt: cœcusque ille siti plurimū conficiebatur, & quin cóciderer parum aberat, ita humor omnis in eo æstu vehementissimo exaruerat. Itaque Leoni valde institit, ab eóq; crebrius contendit, vt siti eius mederetur, & viæ laborem in vmbra quapiam aliquantulum recrearet. Erat hoc inenarrabilis cognitionis & sapientiæ Dei, quæ mirificè omnia instituit. Ille igitur misericordia erga pauperem motus, densam sylG uam omnem perlustrauit, & si quis aquæ humor ibi scateret, scrutatus est. Vt verò post fatigationem multam infecta re ad illum redut, & anxiè admodum quiritaretur, quòd misero illi in tali casu nihil solatij conferre posset, vocem incredibilem præter opinionem omnem ex alto ad se delatam audiit, quæ diceret: Non ita anxietate te macerari oportet Leo, ecce aqua propè est. Proinde noua hac voce cósternatus, denuò vndam inquirere instituit. Sed & ipse cœcus prorsus fuit. Circum eam enim versabatur, minimè tamen eam videbat: quòd & sylux densæ opacitas ei obstaret, & cœnum prufundiùs illum inde removeret. Quapropter partim indignans, quòd quem manu duxerat cœcus ærumnam eam pateretur: partim vocem eam in animo fixam considerans, & aquam rursum inuestigans, deH nuò eam ipsam exaudiit suaue quiddam & facetum cœlitùs sonantem vocem. Nam & de nomine eum compellauit, & imperialem dignitatem primo quoque ei tempore aduenturam certò denunciauit, ita inquiens: Leo imperator, densum hunc & vmbrosum lucum ingressus, turbidam aquam hauri, eáque sitim hominis ægri refice: & limum cœnosum manibus cape, quo cæci oculos inungas. Quæ verò sum, dudum hunc obtinens locum, cóque me oblectans, mox scies. Tu fac vt ædem hic mihi sacrā construas, in qua identidem verser, & suauiter deambulem: in qua etiam precantibus omnibus, locúmque hunc cum ardore & fide certa adeūtibus, optata præstem omnia. Neque quidquam est prorsus, quod mihi aduersetur, & non

Leo adhuc priuatus cæcū hominem in via ducens, in fontem mirificum incidit.

Leoni cælitus imperium promissum.

Templum Dei genitrici condere iubetur.

Cæcus fontis cœno oblitus illuminatur.

cõtinuò potestati meæ cessurum sit, etiamsi dæmon sit, aut morbus qui omnem superet medicinæ curam, aut aliud quidquam quod, factum non sim, dummodo ritè pieque sit petitum. Verbis eis Leo parens, cœnum & vndam ad cæcum parum id iam curantem, vt in quo spiritus propè extinctus esset, attulit: & oculos eius luto, nõ secus atque Seruator illius à natiuitate cæci, liniuit: deinde etiam aquã præbuit, oculos attrectanti. Ecce autem maiestas & magnificẽtia tua, ô Dei genitrix, se exhibet, & misero illi aqua turbida & lutum Siloë fit. Confestim enim visum recipit, & diuturnas abiicit tenebras, oculis prę ter spem omnem, solem, seu potius cœnum & lutum inspiciens. Sicuti nanque sol primùm, qui visui lucem primus dat, ab eo cõspicitur, sic tum lutum, quod lumen illi subministrarat, primùm ab eo est conspectum. Qua in re illud etiam admirandum fuit. Nã quod oculis valentibus maximè aduersatur, id tum natura & vi sua deposita, salutare est factum.

Lutum oculis salutare.

Descriptio sacri templi, cui Fontis nomen inditum, à Leone conditi.

cap. 26.

Structura templi Virginis matris ad fontem.

Leo postea, pro eo atque ei Dei genitrix prædixerat, ad imperiale sublatus fastigium, statim pro tanto illius in se beneficio ei gratiam rependit. Et loco eo repurgato, & fontis vena altissimè inuestigata & restituta, quidquid erat cœni & terræ aggestæ eiiciendum curauit: & fonte ipso circuoquaque structura solida probè munito, delubrum Dei matri construxit, & ædificium ipsum supra fontem statuit. Structura ita cõ- G parata est, vt non minus ædificij subter terram sit, quàm super terram emineat. Nã iudicio meo ex ipsius terræ fundamentis excitata est, & in † quadrangulum ita coagmentata, vt eam formam ædi sacræ præstet, qua aliquatenus longitudo latitudinem superet, & longitudini quę assis rationem habeat, latitudo quadrãtis proportione respondeat, sed ædificij muri sub terra nihil habent varietatis: quam primũ autem supra terram eminent, statim variant. Nam in quatuor porticus conformantur, quarum duæ, cõtra Orientem altera, & Occidentem solem altera, in vacuum aërem sublimes feruntur: alteræ duæ vtrinque proximis suffultæ parietibus coniunguntur, eisque incumbunt. E superiore parte H structura quædam apsidum & arcuum molliter ædem ipsam attollens circumit, & porticibus quibusdam ęquis inter se spaciis distantibus fulcitur, quæ spacia veluti inter columnia luminis immittendi gratia instituta sunt, per quę lux immensa in fontem influit, & splendoris abundantia lumine multo locum omnem illustrat. Super his tholus in sublimè eminet, cum testudine rotunda & alta, paulatim sese deorsum versum incuruante, & aliquantulum in sublimè euadente: cuius tam prolixa est pulchritudo, vt cœlo relucenti & igni ardenti similis videatur. Superiorem sacri adyti partem, aliud supra fontem ipsum ædificium terminat, firma porticu exornatum, vt formæ pulchritudinem, † longitudine altero tanto latitudinem superante adimpleat. Gradus etiam quosdam architectus, viginti- E quinque opinor, ex vtraque parte aptissimè construxit, qui facilem ad fontem ipsum descensum præbeant: cancellis marmoreis additis, qui & pulchritudinem aliquam operi afferant, & descendentes, ne lubrico humoris labantur, manducant. Gradus alij directè accliues sunt, alij verò aliquantulum incurui. Testudo summa, seu potius vertex ipse templi auro puro prolixè exornatus est: atque is luce per frequentia specularia immissa, & marmoris quo parietes incrustati sunt fulgore vibrato, veluti coruscans templum omne tanquam fulgure illustrat. Fons in medio ferè templo est. parum enim id abest. Latitudo eius bis senum pedum, vndam habet iugem, frigidam & pellucidam. Structura marmorea quadrangulari continetur, cuius labrum aquantibus percommodum est. Intra id eis quos diximus F pares gradus sunt, quidam semicirculi figuram, alij quadratam formam referentes: seni vtrinque qui deorsum versum ad fontem quemuis ferunt. Mediocris præterea phiala paululum excauata ad os fontis stat, hydriam statim exceptura. Habet ea foramina quædam, vt effluenti latici locus sit. Hunc cauũ aliud in solo pro fontis influxu excipit, quod aquæ effluere satagenti meatum exitumque ex parte omni præbet. Cuniculus per mediam ædem protenditur, aditum diuidens, probè vbique munitus. Caua supernè duo habet: alterum lapide rotundo cõstructum, in medio templi loco: alterum ad adytum appropinquat, labrum longius quàm latius habens: vnde etiam sacrum illud & lustrale lutum vasculo in coclearis formam facto illi hauriunt, quibus id ministerium commissum est. Aquæ istius per incredibilem mistionem mirifica est temperies. neque enim supra modum gelida est, & à tepiditate multùm abest: ita vt eam omnigenam & qualem quisque velit esse contingat, non secus quàm decantatum illud Manna. Est autem pellucida maximè, & leuis, spiritus aura sacro quodammodo extenuata. Et quod alia omnia superat, res quoque contrarias vnda hæc curat. De quibus enim ægritudinibus frigore homines affligentibus ars medicorum curandis desperauit, eis statim in illa medicinam inuenias. Tale delubrum Leo Deimatri erexit, atque id Fontem nominauit: opus si videas, insigne: pręstantius certè quàm vt verbis explicari queat. In fontis vnda, ea quam diximus gratia enituit. Postea verò alij quidam ędificiorum accessionibus H locum eum exornarunt, pulchritudinem adiectitiam ei addentes, & decentiorem illi amœnitatem adiicientes: quemadmodum & Iustinianus post modum maximam & pulcherrimam extruxit domum, gratiam eam pro beneficiis acceptis virgini Matri referens. De miraculis quæ ad fontem ipsum quamplurima edita sunt, librum conscripsimus, à piis quibusdam viris, vt hoc faceremus, excitati. Vnde etiam ea quæ de fonte diximus, in opus hoc transtulimus. Sed iam ad reliquam historiam progrediamur.

† ἐν πτερυγώνῳ ξυγκειμένη ἑτερομήκη δὲ τὴν βάσιν καθιστᾶσα τῷ δόμῳ, ὡς συμβαίνειν τριτημόριόν που εἶναι τοῦ μήκους τὸ εὖρος.

† ἑτερομήκη

Fons mirificus.

Vt Leo mille & centum naues contra Genserichum miserit, Basilisco coniugis suæ Verinæ fratre classi præfecto, qui instinctu & consilio Asparis & Ardaburij classem hostibus prodidit: & vt Aspar & Ardaburius

daburius à Zenone Isauro trucidati sint. Quam ob causam Ariadna Leonis filia in matrimonium ducta, is gener eius est factus.

cap. 27.

GEnserichus Vandalorum rex, qni Aphrica, quemadmodum à me dictum est, poritus, ad magnas peruenit opes, post Martiani obitũ, ditionem Romanorũ excursionibus plutimùm afflıait: vrbium omnium, præterquàm Carthaginis, mœnia diruit. Et quidquid pecuniç & agri occidẽtales Libyes habuere, id illis ademprum, popolaribus suis dedit subditisque suis, tributa trıbutis accumulando, apprimè grauis fuir. Quibus erumnis incolæ pressi, profugerunt. Porrò quum id Leo ægre ferret, ex ditione sua omoi mille & ceotum naues contraxit, armisque & copiis oon pœnitendis impositis, eas aduersus **B** Genserichum & Vandalos misit. In eam classem mille & ducenta centenaria auri pondera impendisse, eidemque supra septem millia remigũ attribuisse dicitur. Decem ei cum imperio Basiliscum præfecit, coniugis suæ Verinæ fratrem germanum: qui quod oculos † ad Imperium adiecisset, Asparem sibi & Ardaburium coocilıauit. Nam per eos se facilimè, quod volebat, confecturum esse putabat. Vt autem ipsi ad imperialem digu̇itatem peruenireut, fieri omnino non potuit, propterea quod Ariani essent, quorum religionem Byzantij vehementer detestabantur. Verùm vt imperium aliis concederent, in procliui eis erat: quemadmodum & Leoni fecerant, qui quum curator eorum esset, sine sanguine ad imperium eum extulerunt. Atque ille imperio potitus, quòd ab eis regeretur, grauiter tulit. Et **C** ipsi, quòd Ecclesiam sibi turbandam esse constituissent, io multis necessariis rebus ei aduersati sunt, & plurima eum perperàm agere dixerunt: superatum etiam iri asseuerantes à Genserichо, quòd minus sanam coleret religionem. Multo enim Gensetichi opinionem, qui Arij dogma profiteretur, Deo gratiorem esse quàm Leonis ipsius: quem malè facere, quòd Nicænâ & Chalcedonensem fidem defenderet, non rectè putabant. Atque vt vera dicere viderẽtur, clàm cum Basilisco congressi, sceptrum imperiale ei se tradituros polliciti sunt, si Genserichо victoriam concederet. De qno quum eis conuenisset, Basiliscus cum classe omni in Aphricam nauigauir, & io colloquio Genserichо, pro eo atque cum Aspare pactus fuerat, classem statim prodidit. † **D** Itaqne militibus somno sopitis, Genserichus illam incendit: & qnum vehementior ventus flãmam in sublime tolleret, naues aliæ ab aliis ignẽ conceperunt: & Vandali contis imminentes, si qoi milites ex incendio eo profugerent occiderunt. Ex classe tãta ne vna qnidem nanis reliqua fuit. Basiliscus ægrè cum paucis admodum profugiens, Byzantium venit, & ad magnam ecclesiam confugit. Cuius soror Verina Augusta eum periculo liberauit, & Perinthum Thraciæ, vt ibi **A** degeret, misit. Leo imperator Asparem & Ardaburium ad se acciuit, vt quum ab absurda eos opinione abduceret, tum ab insidiis imperio struendis anocaret. Quaptopter Ariadnam filiam, quam ea Verina susceperat: filio Asparis consuli & patricio in matrimonium collocauit. Cæterùm illi pro semel concepta malicia, dolos contra Leonem texere non desierunt. Qnod vbi Constantinopolitani cognouerunt, contra eos concitati sunt, & in Hippodromo coouiciis eos acerbè prosciderunt. Illi plebẽ metueotes, Chalcedonem, exercitu eos omni consequente, traiecerunt: & in templum Euphemiæ martyris cõfugerunt. Imperator patriarcba ad eos misso, se fidem eis seruaturum esse, si ex Ecclesia ea discederent, pollicitus est. Ipsi verò se loco eo excessuros, nisi imperator ipse adesset, negarunt. Proinde **B** Leo eò concessit, & viros eos præter rationem ad se pertraxit, & ad mensam suã adhibuit: & alia præterea multa, iniuriarum amnestiam illis pollicitus, fecit. Alia autem ea parte Zenoni Isauro, qui fidus ei maximè esse videbatur, vt is illis per balneas in imperialem regiam venientibus, subito impetu capita resecaret, præcepit. Aderant illi, & Zeno Ardaburio primùm caput amputauit. Quod vbi Aspar vidit, indoluit: & magna voce exclamãs, Dignum (inqnit) fert exitium senex canus, qui frustra gloriatus est, neq; vnquam admonitioni meæ audiẽs fuit. Persæpe enim ei dixi: * Prius Leonem deuoremus, quàm ille nos sibi in prandio apponat. Hæc vbi dixit, & ipse ferro cæsus vitam amisit. Filium autem eius, patricium illum, à filia sua Ariadna per repudium seiunctum, in exilium misit: & Ariadnam **C** Zenoni, vtpote qui insidiatores sustulisset, coniugem dedit. Zeno iste ab incunabulis Aricmesius nominatus fuerat: verùm vnà cum imperatoris filiæ coniugio id oomen mutauit, & Zeno appellatus est: nomine eo à quodam, qui apud Isauros ad magnam peruenit gloriam, sumpto. Huic ex ea quam dixi Leonis filia, Leo minor progenitus est.

Ingentem classem Leo in Aphricã contra Vandalos misit.

Centenaria põdera: Plin. hoc est, cẽtum librarum.

Classis dux Basiliscus.

† τῇ βασιλείᾳ ἐποφθαλμίζων.

Aspar & Ardaburius duces Ariani.

Genserichus Arianus.

Basiliscus classem Vandalis prodit. Asparis & Ardaburij suasu.

Filio Asparis Patricio Ariadna Leonis filia matrimonio iungitur.

De Asparis & Ardaburij cæde.

** φάγωμεν λέοντα, πρὶν ἡμᾶς αὐτὸς ἀριστήσηται.*

Filius Asparis Patricius exulat.

Ariadna Zenoni nubit Leo minor.

† *Procopius, vel per ignauiam, vel per proditionem Basiliscum rei bene gerendæ occasionem & victoriam amisisse, scribit. De classe Rom. cremata, mentionem nullam facit. De bello Vandal. lib 3.*

De Martyrio Antiocheno episcopo. De Petro Cnapheo, qui primus ter sancto hymno addidit: Qui passus es pro nobis. Et de successoribus eius, Stephano & Calãdione. De cæremoniis à Cnapheo in ecclesia institutis. De Iuuenali & Anastasio & Martyrio, Hierosolymitanis episcopis.

Caput 28.

D ZEno simulátque imperatoris gener factus est, in Orientem missus est: in qua profectione, Petrus cognomine Cnapheus eum seqnutus est templi sanctæ Bassæ martyris apud Chalcedooem Bithyniæ presbyter. Is vbi cum illo Antiochiam venit, & sedes episcopalis ibi ei perplacuit, Zenoni persuasit, vt sibi in episcopatu eo recipiendo adesset: quem tum Martyrius gerebat, Maximi, qui quartæ synodi suffragiis dignitatem eam consecutus fuerat, successor. Et quũ Martyrius in vrbe imperiali, necessitate id flagitãte, diutius moraretur: Petrus tumultus Antiochiæ ooo minimos excitauit, res plerasque apud plebem per confusionem miscens, & insolita quædam aduersus fidem inducens: quódq; maximũ est, omnes eos qui Deum crucifixũ & pas-

Zenone adiuuante Petrus Cnapheus, viuente adhuc Martyrio episcopo sedem Antiochenã inuadit.

Cnapheus hymno ter sancto clausulam illam, Qui crucifixus es pro nobis, adiecit.

sum esse non crederent, anathematis fulmine ia- E ciens. Atque vbi opinionem suam confirmauit, tet sancto illo hymno accessionem istam, Qui crucifixus es pro nobis, tandè adiecit. Quæ verba ad hunc vsque diem apud Theopascitas obtinent. Quibusdam etiam hominibus ex Apollinaris partibus sibi ascitis, multa aduersus Martyrium episcopum molitus est, & populum per varia dissidia in partes plures diduxit. Martyrius Antiochiam rediit, & multitudinem seditionem aduersus se & veram de Deo sententiam mouere, Zenonémque quàm maximè Cnapheo fauere reperit. Atque vbi post frequentem cohortationem persuadere illis, vt sententiam talem mutarent, non potuit, populi publicitùs concione conuocata, episcopatum deposuit, verbis hisce in præsentia omnium vsus. Clero rebelli, & populo inobedienti, & ecclesiæ contaminatæ, nuncium remitto, sacerdotalem mihi teseruans dignitatem. Hoc vbi ille dixit, & secessit, Cnapheus in Antiochenum thronum insiluit. Chalcedonensem synodum plurimum proscidit, atque omnes accessionem illam tersancti hymni vsurpare coegit. Quę res postquam est ad piissimum Leonem delata, cōtinò Cnapheum ad exilium condemnauit. Id verò vbi ille cognouit, fuga saluti suæ consuluit, & in domicilio Insomnium monachorum clàm latuit. Cnapheo Stephanus substitutus est, quem Antiocheni pueri, quòd scilicet Cnapheo adhuc addicti essent, acutis calamis veluti cuspidibus iugularūt: & in amnem, qui vrbem eam præterfluit, coniecerunt, sicuti Ioannes Rhetor tradit. Stephano in episcopatu Calandion, qui tum Constantinopoli propter negocium certum erat successit. Hic quartam synodum defendens, neminem prius ad communionem admittebat, quàm Petrum Cnapheum & circulares quę postea à Basilisco tyranno editę sunt literas, anathemati subiecisset. Idē Cnaphei actionibus resistens, accessioni illius in eo quem diximus hymno, præmisit, Christe rex.

Theopaschitæ.

Martyrij episcopatu abeūtis grauitas dictum.

Cnapheus in exiliū agitur.

Apud Insomnes latet.

Stephanum Antiochiæ episcopum pueri trucidant. Calandum eius successor.

Petrum Cnapheum quatuor ista Ecclesię Catholicæ commodissima reperisse dicunt: * vt sacrum vnguentū in populi totius præsentia cōsecraretur: vt ad vesperam sanctorum Theophaniorum vnda in sactum lauacrum infunderetur: vt symbolum sanctum, quod semel tātum antea magno & sancto Parasceues die dici solitū fuerat, in synaxi & conuentu ecclesiæ quouis decātaretur: & vt in precatione omni Dei genitrix nominaretur, † & diuinum eius nomen inuocaretur. Paulo pòst vbi Iuuenalis in extrema senectute Hierosolymis diem suum obiit, episcopale eius munus Anastasius sortitus est. Cui deinde successit Martyrius.

** θείου μύρου κατασκευή. Petri Cnaphei quatuor in ecclesia vtilia inuenta. Theophania eadem quæ Epiphania. † καὶ πάντοτε τὴν θείαν κλῆσιν ἐπικαλεῖσθαι. Anastasius & Martyrius episcopi Hierosolymitani.*

† *Hodie quoque Græci & orientales christiani precationi cuiuis intercessionem τῆς θεοτόκου, hoc est, Dei genitricis inserunt.*

Vt Leo magnus fatis concesserit, Leonem minorem imperij successorem relinquens. Et vt paulo pòst hoc quoque vita defuncto, pater Zeno filij imperium susceperit, diademate ab eo accepto.

Caput 29.

LEo magnus imperator, Zenonis & Ariadnæ filiæ filium Leonem minorem Cæsarem primùm, deinde etiam imperatorem Romanorū renunciauit, manibusq́ue ipse suis imperij insignia ei contulit. Zenonem enim, quòd in religione variaret, Imperatorem legere dignatus nō est. Deinde Leo morbo oppressus, Byzantij imperium vnà cum vita deposuit, quum id annis decem & septem administrasset. Post quē Zeno purpuram sumpsit, vt Leonis gener: quòd eum Verina, Leonis coniunx, imperij socium Leoni adhuc tenero, qui etiam patri imperij insignia imposuit, asciuerit. Porrò quū Leo minor post annum vnum decessisset, Zeno solus Romanorum imperium gubernauit, minus feliciter. Quæ verò sub eo acta sint, & quæ eo tempore acciderint alia, Deo opitulante, ea quæ sequuntur, ostendent. Quindecimus iste historiarum liber vigintiquinque complectitur annos, quum ab orbe condito quinquies * millesimus nonin- F gentesimus nonagesimus, à natiuitate Domini quadringentesimus octogesimusquintus ageretur annus. *

Leo senior moritur.

Leo minor itidem.

Zeno pater Leoni filio in imperio succedit.

Libri huius anni.

** Secundum nost. Chronologos 4454.*

* *Leone Imperatore aliquando Eulogio philosopho tesseram frumentariam dari iubente, ex cubiculariis eunuchis quidam, militibus largitionem talem dari debere, dixit. Ad quem conuersus Leo: Vtinam, inquit, ô sit temporum meorum status, vt mihi liceat stipendia militum in literarum magistros conferre. Suid. Apud quē etiam de Malchi sententia est, grauem censum prouinciarumque suarum Leonem istum compilatorem fuisse.*

Breuis & succincta expositio sanctæ vniuersalis quartæ Synodi actorum, ad finem huius tomi est apposita, vt historiæ ordo citra confusionem conseruaretur. G

Caput 30.

SANCTÆ VNIVERSALIS quartæ Synodi Acta.

AMundo cōdito quinquies * millesimus nongentesimus sexagesimus sextus agebatur annus, quum diuina & sacra vniuersalis quarta Synodus, in prouincia Bithyniæ Chalcedone, in Euphemiæ martyris templo est congregata. Leonis veteris Romæ episcopi locum ibi obtinuere Pascasinus & Lucentius episcopi, & Bonifacius presbyter. Episcopatum Constantinopolitanum tum Anatolius administrauit, Alexandrinum Dioscorus, Antiochenum Maximus, Hierosolymitanum Iuuenalis: qui in Sy- H nodo ea vnà cum aliis episcopis affuere. His accessere magistratus, & qui in Senatu summo primas gerebant dignitates. Vbi omnes consederunt, statim Leonis mandatarij dixere, Dioscorū illis assidere non debere. Hoc enim à Leone sic constitutum esse: alioqui se, si id facere cogerentur, ex conuentu eo abituros. Senatus, quânam de causa id fieri deberet, rogauit. Atque illi responderunt: Dioscorum reum agi, proindéque iudicis personam eum sustinere, Romano antistite non permittente, non posse. Hæc vbi dicta sunt, & Dioscorus de Senatus sententia medium cepit locum: Eusebius Dorylæi episcopus affuit, & quas imperiali obtulisset celsitudini preces, legi publicè petiit, hisce vsus verbis. Iniuria affectus sum à Dioscoro, iniuria affecta est fides.

** Secundum nostros chron. 4435. Anno domini 457.*

Maximarum ecclesiarum episcopi.

Romani pontif. autoritas.

Non potest idē in concilio esse reus & index.

Actio Eusebij Dorylæi episcopi contra Dioscorū Alexādrinum.

Eiusdem supplicatio principibus exhibita.

fides. Episcopus Flauianus cæsus, & vnà mecum iniquè ab ipso eaautoratus est. Iubete rogo supplicem meum libellũ legi. Quod vbi permissum est, supplicatio lecta est, in hęc verba cõscripta, Libellus Eusebij episcopi Dorylæi, qui suam & orthodoxæ fidei, & qui in numerum sanctorum relatus est, Flauiani episcopi olim Constantinopolitani, causam agit. † Cõsilium institutumque imperialis vestræ potestatis est, vt quum alijs omnibus subditis, tum eis maximè qui in ordinẽ sacerdotum allecti sunt, iniuria affectis, curam eorum gerentes, dextram porrigatis. Qua in re diuino numini, pio cultu obsequimini, à quo imperiũ vobis & orbis potestas tradita est. Quũ igitur præter æquitatem & rationem omnem, ea quæ in Christum est fides, & nos, grauem acceperimus iniuriam à religiosissimo magnæ Alexandrinæ vrbis episcopo Dioscoro, ad pietatẽ B vestram confugimus, vt ius nostrum consequamur petentes. Res tota in hoc sita est. In ea quæ proximè in metropoli Ephesiorũ celebrata est synodo (vtinam autem celebrata non esset, nec orbis terrarum tumultu & malis multis repleretur) bonus Dioscorus, nulla iustitię, nulla timoris Dei habita ratione, quòd eadem cum vesano & hæretico Eutychete opinaretur & sentiret, multis ille quidem tum ignotus, sed postea seipsum manifestauit & prodidit, opportunitatem nactus per institutam à me aduersus opinionis suæ popularem Eutychetem accusationem, & promulgatam contra eum à sanctæ memorię & quietis Flauiano episcopo sententiam, multitudine turbulentorum dissolutorúmque hominũ contracta, & potestate pecunia sibi comparata, piam orthodoxorum rectéque sentientiũ, quantum in eo fuit, religionem afflixit, & prauam Eutychetis monachi opinionem confirmauit, quæ iam inde ab initio à sanctis patribus est condemnata. Quãdo igitur non parua sunt, quæ ille aduersus fidem in Christum & nos designare ausus est, ad amplitudinem vestram prouoluimur, obsecrantes, vt amplitudo vestra sanctione sua ipsum religiosissimum Dioscorum causam dicere de criminibus sibi à nobis obiectis iubeat: necnon monumenta & acta contra nos ab eo edita in sancta Synodo legi mandet, per quę probare possumus, illum longè ab orthodoxa & recta fide alienum esse, & hæresim impietatis plenam confirmasse, nobisque iniquè dignitatem ademisse, & grauem iniuriam intulisse: vt diuinis venerandisque mandatis vestris ad sanctam & D vniuersalem piissimorum episcoporum synodũ datis, ab ipsis de nostro & Dioscori causa inquiratur, & actiones omnes ad pietatis vestræ cognitionem, sempiternæque sublimitatis vestræ arbitrium referantur. Atque hoc sic consecuti, orationes perpetuas ad Deũ, pro æterno vestro imperio piissimi Principes fundere non intermittemus. Itaque Dioscoro iuxtà & Eusebio ita petente, acta Ephesia in medium producta & lecta sunt. Ex quibus constitit, epistolam Leonis publicè lectam non esse: quum quidem, vt id fieret, multi semel atque iterum postulassent. Dioscorus causam eius rei dicere iussus, semel atque iterum se, vt id fieret, præcepisse dixit: testésque Iuuenalem Hierosolymorum & Thalassiũ Cæsareæ primariæ vrbis Cappadocum episcopos

† σκοπὸς

Supr. lib. 14. cap. 47.

Acta synodi Ephesia prædatoriæ in cõcilio Chalcedonensi lecta

A laudauit, qui secum synodo ei præfuissent. Iuuenalis se sacrum id, quod synodo præiret, scriptũ legi iussisse testatus est, postea autem neminem eius mẽtionem intulisse. Thalassius autem professus est, se vt id legeretur non obstitisse: sed neque tantum sibi autoritatis, vt solus ipse legi id iuberet, vsurpasse. Quum actorum lectio continuaretur, episcopi quidam voces quasdam quasi fictitiæ assimulatęque essent, reprehenderunt. Et Stephanus Ephesi antistes interrogatus, quínam subscriptores aliorum etiam nomina subscripsissent, Iulianum Lebedi episcopum † postremũ eos subscripsisse dixit, & Crispinum: subscriptores verò Dioscoro id non permisisse, sed subscribentium digitos inhibuisse: ita vt etiam, ne res omnium fœdissimas paterentur, periclitati sint. Idem Stephanus subiotulit, vno eodémque, quo B Flauiano dignitas abrogata est, die, subscriptionem etiam factam esse. Ad quæ Acacius Ariarathiæ episcopus addidit, omnes in chartam purã subscriptionis annotationẽ retulisse, vi adactos, quod militibus armatis cincti fuissent. Porrò quum quædam voces aliæ legerentur, Theodorus Claudiopolis episcopus neminem ea verba protulisse retulit. Quum lectio per capita progrederetur, locus quidam complectebatur, Eutychetem dixisse: & eos qui dicunt, carnem Domini nostri Iesu Christi de cœlo descendisse. Et Eusebium contrà intulisse, quòd ille dixerit quidem hoc verbum, de cœlo: verbum autem, † A quo non addiderit. Et Diogenem Cyzici episcopum institisse, vt à quo tãdem diceret: sed eis vt amplius quærerent, permissum non esse. Adhæc ea ipsa acta indicant, Basiliũ Seleucię Isaurorum C episcopum sic dixisse: Adoro vnum Dominum nostrum Iesum Christum, filium Dei, solum Deum verbum, qui post incarnationem & vnionẽ in duabus naturis cognoscitur. Ad quæ verba Ægyptij magna voce clarè exclamarint. Qui indiuisibilis est, eum ne quis diuidat, vnum filium, non duos dicere conuenit. Orientales autẽ sub hęc vociferati sint: Anathema in eũ qui dispertit, anathema in eũ qui diuidit. Eadẽ acta inferunt, Eutychetem interrogatum esse, an duas esse in Christo naturas diceret. Illumque respondisse: ex duabus quidem naturis Christũ se nosse ante vnionem, post vnionẽ autem naturam eius vnã. Sub hæc Basilium dixisse: Nisi post vnionẽ duas naturas, quæ segregari & confundi etiã non possint, profiteretur, confusionem eum prorsus & commixtionem asserere. Sin adderet incarnatam & inhumanatam, & itidem, vt Cyrillus, incarnationem & inhumanationem intelligeret, idem eum nobiscum dicere. nam aliud quiddam esse diuinitatem ex patre, aliud quiddam humanitatem ex matre. Quum autẽ interrogati essent, cur condẽnationi Flauiani subscripsissent, actorũ * commentarij Oriẽtales exclamasse prodũt: Omnes peccauimus, omnes veniã petimus. Lectio eorundem actorũ procedens rursum ostendit, episcopos interrogatos esse, quãnã de causa Eusebium in conuentum non admiserint. Et ad id Dioscorum respondisse: Elpidium commonitorium produxisse, & asseuerasse, Theodosium imperatorem, ne Eusebius publicè quidquam & liberè diceret, statuisse. Idemque Iuuenalem Hierosolymitanum dixisse acta de-

Multi episcopi vi adhibita, subscribere decretis Ephesijs sunt coacti

† ὕστερον

Euagr. lib. 2. cap. 17.

† πόθεν: Vnde.

Eutychetis hæretica opinio.

* Chalcedonensium.

clarant. Cætariensem autem Thalassium retulis-
se, quod admittendi eius potestatem non ha-
buerit, neque ea quæ Principes damnassent, re-
scindendi. Tum autem non hanc esse fidei, de
qua agere propositum esset, defensionem. Ad
hæc, acta asserunt, Dioscorum ea quę fiebant re-
prehendisse, & dixisse: quomodo nunc Canones
seruantur, quum Theodoritus quoque in con-
uentum venerit? Senatum autem respondisse,
quòd accusatoris locum obtineret, propterea il-
lum ingressum esse. Dioscorum porrò intulisse:
† ἐν τάξ{ει}. Euagr.
Atqui in episcopi † subsellio ille sedet. Et rur-
sum Senatum imperialem intulisse: Et Eusebi-
um & Theodoritum accusatorum vices gerere,
sicuti & Dioscorum rei partes sustinere. Atque
vbi acta synodi posterius Ephesi celebratę om-
nia, vnà cum sententia contra Flauianum & Eu-
sebium lata, lecta, & ad clausulam illam ventum
Vociferationes synodi aduersus Dioscorum.
esset, ibi Hilarius episcopus dixit, Orientales e-
piscopos & qui cum eis erant, vociferatos esse,
anathema in Dioscorum: hac ipsa hora Diosco-
rum Christus condemnauit: Flauianus à Dio-
scoro exautoratus est: tu illum Domine sancte
vindica, tum illum orthodoxe imperator vindi-
ca: Viuat, viuat in multos annos Leo: viuat diu-
tissimè patriarcha. Sub hæc vbi reliqua quoque
lecta essct, quæ alios quoque episcopos in Fla-
uiani & Eusebij condemnationem consensisse
declararunt, laudatissimos principes in hũc mo-
dum verba fecisse. De orthodosa recta & Ca-
tholica fide postea frequentiore conuentu coa-
cto, certiorem inquisitionem fieri debere de-
cernimus. Quandoquidem verò Flauianus piæ
memoriæ, & Eusebius Dorylæi religiosissimus
episcopus, per commentariorum lectorum te-
Sentẽtia principum virorũ laicorum in synodo aduersus Dioscorũ, &c.
stimonium, & voces ipsas eorum qui tum syno-
do illi principes præfuere, lapsos se esse, perpe-
rámque illis dignitatem qui in fide hallucinati
non fuerint, abrogasse confitentes, iniquè con-
demnationem eam factam esse probarunt: æ-
quum nobis esse pro eo atque Deo placet, si di-
uinissimi & piissimi Domini nostri accesserit
calculus, videtur, vt eadem pœna Dioscorus re-
Pœna talionis.
ligiosissimus Alexandriæ episcopus, & Iuuenalis
religiosissimus episcopus Hierosolymorum, &
Thalassius reuerendissimus Cæsareæ episcopus,
** Amenia. Eu··τ sed perperam.*
& Eusebius religiosissimus * Ancyrę episcopus,
& Eustathius religiosissimus Beryti episcopus,
& Basilius religiosissimus Seleuciæ Isaurorum
episcopus, qui cum autoritate ab eis vsurpata,
synodo præfuerunt, afficiantur: videlicet, vt per
sacram hanc synodum, iuxta Canones, episco-
pali excidant dignitate. Reliqui verò omnes qui
illos secuti sunt, diuinæ Maiestati cogniti sunt.
Adclamationes episcoporum sententiis variantium.
Ad quæ verba Orientales exclamarint: Hoc iu-
stum est iudicium. Illyrici autem vociferati sint:
Omnes errauimus, veniam omnes poscimus. Et
Orientales rursum: Hoc iustum est iudicium:
Christus Dioscorum exautorauit, Christus mar
tyres vindicauit. Hic Senatum, episcopum quẽ-
que fidei suæ professionem in scriptum referre
iussisse: quibus etiam is, vt scirent, indicarit, Dei
amantissimum imperatorem, iuxta formulam à
trecentis decem & octo, & rursum à centum
quinquaginta patribus editam, & iuxta epistolas
sanctorum patrum Gregorij, Basilij, Hilarij, A-
thanasij, Ambrosij, & duas illas Cyrilli, quæ in

E priore Ephesia synodo publicatæ esset, credere,
& religiosissimum Romanæ ecclesiæ antistitem
Sessio secũda. Actio Eusebij aduersus Dioscorum.
Leonem Eutychetem damnare. Conuentu seu
congressu eo soluto, aliũ rursum institutum esse,
in quo soli sanctissimi episcopi consederint. Eis
libellum alium de se & Flauiano conscriptum,
Eusebium Dorylæi antistitem obtulisse, in quo
Dioscorũ eo etiam nomine criminatus sit, quòd
idem cum Eutychete sentiret, cuius rei gratia &
Flauianus & ipse ab eo exautorati essent. Addi-
disse quoque pleraque verba, quæ tum dicta nõ
essent, commentariis actorum * esse aspersa. Et
** secundæ Ephesiæ synodi.*
quòd subscriptiones in charta pura factæ essent.
Petiisse insuper vt communi eorum qui sic con-
gregati essent suffragio, quæcunque in posterio-
re Ephesia synodo acta essent, autoritate eis o-
mni adempta, perinde atque acta non essent, ab-
F olerentur, ipsis dignitas restitueretur, & impiũ
illud dogma anathemate iugularetur. Post libel-
li lectionem eundem postulasse, vt aduersarius
quoque adesset. Ibi episcopos inter se colloqu-
tos, adesse eum debere statuisse. Aetium primi-
cerium inter notarios reuersum, ad eos dixisse,
accessisse se ad Dioscorum, sicuti etiam ad reli-
quos. Illos autem dixisse, venire se propter ad-
uersariorum insidias non posse. Ibi colloquium
Dioscorus per internuncios in solorũ episcoporum consessum aliquoties vocatur.
rursus habitum, & decretum esse, vt Dioscorus,
prius quàm cõsessus fieret, quæreretur. Eo verò
non inuento, Anatolium nouæ Romę episcopũ
dixisse, æquitatem & iusticiam, vt ille adesset, ef-
flagitare. Itaque quæsitum esse, & qui ad eũ missi
erant reuersos, hoc sic eum dixisse renunciasse,
Insidias sibi fieri. Sin ei tutò venire permittere-
tur, paratum se vt in sanctam Synodum veniret,
G esse, Himerium illud addidisse, quum à Diosco-
ro digressi essent, Boethum eis & magistro diui-
norum officiorum obuiam venisse, cum quo e-
piscopi ad Dioscorũ reuersi, habere se dixerint,
quod cum eo ex scripto agerent. Quod vbi le-
Dioscori ponsum.
ctum esset, Dioscorum hęc verba dixisse Actorũ
liber refert: Quum de meipso deliberarim, & id
quod vtile cõmodúmque est considerarim, hoc
sic respondeo: quandoquidem in proximo con-
sessu magnificentissimi considentes Principes in
consilium iere, & multa post multas interloqu-
tiones decreuere: & nunc ego in consessum aliũ,
ad * ea quæ dicta sunt reuocanda atque abolen-
** εἰς ἀνα[…]σκευήν. Idem ad principes & senatorios viros laicos prouocat.*
da euocor, ad magnificentissimos qui proximè
Synodo interfuere Principes, & sacrum Senatũ,
vt de iisdem rebus denuò inquiratur, prouoco.
Ad quæ verba, acta Acacium ita respondisse te-
H stantur: Nõ ita sancta & magna Synodus sancti-
tatem tuam adesse iussit, vt ea inducantur, quę in
præsentia magnificentissimorum Principum &
sacri Senatus acta sunt. Sed nos ad te misit, vt in
consessum eius venires, & ab eo sanctitas tua
nõ abesset. Ad quem Dioscorus: Modò, inquit,
mihi dixistis, Eusebium libellum contra me ob-
tulisse. Quod si id factum est, iterum peto, vt de
rebus meis in Principum & Senatus præsentia
disquisitio fiat. Et aliis quibusdã huiusmodi ver-
bis interpositis, alios rursũ missos esse, qui Dio-
scorum, vt rebus agendis adesset, accerserent.
Quod vbi factum esset reuersos illos, hisce eum
verbis vsum esse retulisse: Antea quoque pietati
vestræ indicaui, valetudine aduersa me correp-
tum esse, & petere, vt magnificentissimi Prin-
cipes

cipes & sacer Senatus nunc quoque rerum inquisitioni & iudicio adsit. Quum verò valetudo mea inualuerit, diffundi ob eam causam diem postulo.

Commentarij actorum porro indicant, Cecropium Dioscoro dixisse: Nihil eum antea de valetudine allegasse. Proinde illum, pro eo atq; deberet, canonibus satisfacere oportere. Cui rursum Dioscorus responderit: Semel se dixisse, Principes adesse debere. Sub hæc Rufinum Samosatenum episcopum retulisse: Canonicè Synodum atque consessum institutum esse, ad quê si veniret, liberum ei, vt quæ vellet diceret, fore. Et quum Dioscorus, an rebus agendis etiam Iuuenalis & Thalassius & Eustathius interessent, rogaret: nihil illos ad rem id pertinere, respondisse. Ad quæ verba Dioscorum acta subiunxisse tradunt: Imperatorem Christianissimum † exhortabor, vt Principes viri, & qui * mecũ do causa decreuerunt, adsint. Tum verò eos qui missi ad eum fuerant dixisse: Eusebium solũ eum accusare, & omnes adesse debere. Atque ibi Dioscorum, eos quoque præstò oportere esse, dixisse, qui vnà secum iudicis munere functi essent. Nihil enim, inquit, mihi priuati negocij aut criminis cum Eusebio est, quod non cum alijs qui mecum condemnationis sententiam tulerunt, commune sit. Et quum eius rei gratia diutius internuncij apud eum morati essent, Dioscorum tandem hisce verbis eis respondisse: Semel vobis quæ dicenda erant dixi, & quod amplius dicam non habeo. Quæ vbi ad episcopos fuissent relata, Eusebium, cum vno Dioscoro, neque cum alio quopiam iudicium sibi esse, dixisse: Dioscorúmque tertiò etiam citari postulauisse. Ibi tum Aetium significasse, paulo antè quosdam, qui se clericos esse dixissent, & alios ab Alexandria laicos & populares homines, libellos sibi aduersus Dioscorũ obtulisse, eósque pro consessus foribus vociferantes astare. Dedisse autem libellum primum Theodorum Alexandrinæ ecclesiæ diaconum, deinde diaconum alterum † Ischyrionem nomine, & Athanasium presbyterum Cyrilli ex fratre nepotem, & item Sophronium: in quibus libellis blasphemum illum esse, & per vim pecuniam hominibus extorsisse, & de * corporalibus insuper quibusdam supplicâtes retulerint. Sub hæc, tertiò Dioscorum, vt se sisteret, citatum esse. Et eos qui ad illum missi fuerant, reuersos, verba eius memoriæ mandata retulisse: Dioscorum scilicet dixisse, Abundè satis se antea respondisse, neque iam quod insuper diceret habere. Atque vbi internuncij ei identidem instituissent, & ille eadem sæpe verba repetisset, Pascasinum episcopum dixisse: Tertiò etiam euocatus Dioscorus haudquaquam comparet, propterea fortasse quòd eũ conscientia mordeat: episcopósque eum interrogasse, quidnam is commeruisset? Et quum illi in canones eum commisisse dixissent, Proterium Smyrnensem episcopum proloquutũ esse: Quum Flauianus cæsus est, nihil tum ordine legitimo de eo est actum. Et Leonis veteris Romæ antistitis mandatarios in hæc verba sententiam dixisse, commentarius Synodi perhibet. In lucem producta sunt, quæ Dioscorus, qui magnæ Alexandrinorum vrbis episcopus fuit, aduersus canonum sanctiones & ecclesiasticas cõstitutiones facere ausus est, per inquisitionem in cõcessu primo institutã, & per ea quæ hodierno die sunt acta. Ille enim, vt multa omittamus Eutychetem opinionis suæ popularem, canonicè & legitimè ab episcopo suo, eo scilicet qui inter sanctos degit, patre nostro & archiepiscopo Flauiano, exautoratum, autoritatem sibiipsi arrogans contra canonum sentẽtiam, prius etiam ad communionem admisit, quam pijs & Dei amantibus episcopis Ephesi assederit. Sed enim sedes Apostolica, aliis gratiam de rebus quas contra voluntatem & sententiam eius admiserunt, fecit: atque illi ad hunc vsque diem sanctissimum archiepiscopum Leonem, & sanctã vniuersalem ecclesiam sequi perseuerarunt. Quamobrem in communionem etiam suam ipsos, vt eiusdem fidei cultores, recepit. Iste autẽ ad præsens etiam tempus se gloriose de rebus eis iactitat, propter quas anxiè eum lugere & summisse terram spectare oportuit. Ad hæc epistolã quoque beatissimi Papæ Leonis legi non permisit, ad beatissimum Flauianum ab eo scriptã, quum quidem de ea legenda, ab eis qui illam attulerãt admonitus, iureiurando interposito, lectionem eius pollicitus esset. Quapropter ea non lecta, per scandala & offendicula sanctissimæ in orbe ecclesiæ plurimum cepere detrimẽti. Nos verò, tametsi talia ausus sit, de prioribus tamen eius impiè factis, vt misericordia eum, sicuti & alios Dei amantissimos episcopos, qui nõ eam quam sibi vsurparunt iudicandi habuere potestatem, dignaremur, † prospeximus. Quandoquidem autem ille priora facinora posterioribus flagitiis superauit, & excommunicationem aduersus sanctissimum & pijssimum magnæ Romæ archiepiscopum Leonem dictare & promulgare ausus est, atque insuper libellum contra illum criminibus iniquis plenũ sanctæ & magnæ Synodo obtulit: semel denique iterum ac tertio à pijs episcopis canonicè citatus, dicto audiens non fuit, conscientia scilicet ipse sua ictus, multósque ritè atque ordine à pluribus Sinodis dãnatos contra leges & constitutiones suscepit, sententiam ipse aduersus seipsum ecclesiasticis sanctionibus varijs modis proculcatis tulit. Proinde sanctissimus & beatissimus Archiepiscopus magnæ & veteris Romæ Leo, per nos & Synodum præsentem, vnà cum ter beato & celeberrimo Petro Apostolo, qui est petra & basis Ecclesiæ Catholicæ, fundamentúmque orthodoxæ & rectæ fidei, episcopalem ei abrogauit dignitatem, & ab omni sacerdotali ministerio alienum esse decreuit. Itaque sancta hæc & magna Synodus, de eo qui dictus est Dioscoro, iuxta sententiam canonum, calculis suffragiísque suis, quòd ei videbitur, statuet. Hæc omnia, quũ autoritate sua Anatolius, Maximus, & cæteri episcopi, præter eos qui vnà cum Dioscoro exautorati fuerant, confirmassent, relationem de omnibus rebus Synodalem ad Marnanum imperatorem missam, esse acta dicunt. Cui sententia quoq; qua Dioscoro dignitas abrogata est, adiuncta fuerit de verbo ad verbum sic habens, sicuti etiam ipsi Dioscoro est insinuata. Scitote propter sacrorum Canonum contemptum, & quam sanctæ isti vniuersali Synodo exhibuisti

Marginal notes:
† παρακαλέσω.
* σὺν ἐμοὶ δὲ δικάσαντας.
† siue Ischyram.
† περὶ σωματικῶν.
præiudicium mãdatariorũ Rom. pontif. quo Dioscorus dãnatur.
Pœnitentibus episcopis gratia facta.
† ἐπεσχοποῦμεν.
Sententia Synodi Chalcedonensis, qua Dioscorus est condemnatus.

inobedientiam, propterea quòd præter crimina E alia, de quibos manifestò conuictus es, tertiùm à saucta hac & magna Synodo, iuata sacros Canones citatus, vt ad dicendam causam adesses, oon comparueris, decimotertiò verteotis huius Octobris mensis die à sancta & vniuersali Synodo exauroratum, ab episcopatn & omni ecclesiastica *cōstitutione alienum esse. Post hæc, vbi de his rebus literæ ad episcopos Aleaandriā scriptæ, & edicta contra Dioscorum composita fuissent. finem etiam suum cōgressum istum habuisse. Cæterùm quum rursum conuenissent, de recta fide tractatum, & ne formula vlla alia conciperetur, decretum esse: & posteaquam res Eotychetis finem suum accepissent, & ab episcopo Rom. per constitutionem coosormatæ essent, quam etiam omnes comprobarint, omnes eadē se dicere, sæpiúsque repetere, eaclamasse. F Postquam etiā principes postulassent, vt patriarcha quilibet vnum aut alterum episcopum ex diœcesi & administratione sua designaret, qno vniuscuiusque sententia manifestò apud omnes proferretur: Florentium Sardensem episcopum, episcopis vt re deliberata id facerer permittentibus, & Cecropium Sebastopolis episcopū, sic postea verba fecisse. Fides ritè à trecenris decem & octo sanctis patribus in formulam redacta, & rursum à sanctis patribus Athanasio, Cyrillo, Cœlestino, Hilario, Basilio, Gregorio, atque nunc denuò à sanctissimo Leone cōfirmata est. Rogamus igitur, vt sanctorum trecentorum decem & octo patrum, saoctissimique Leonis scriptum legatur. Id vbi factum esset. Synodum vniuersam exclamasse: Hæc orthodoaorum rectéque seotiētium fides est: ita omnes credimus: G Papa Leo sic credit: Cyrillus sic credidit: Papa fidem sic exposuit. Porrò colloquio & deliberatione alia habita, vt etiam quæ centū & quinqoaginta patres ediderunt, legerentur, lecta ea quoque esse. Ad quæ Synodus rursum exclamauerit: Hæc omnium nostrûm est fides, hæc orthodoxorum est fides: ita omnes credimus. His dictis, Aetium archidiaconum progressum, in manibus se habere diuini Cyrilli ad Nestorium Epistolam, dixisse, quam manibus suis patres Ephesi confirmarit. Et aliam item Epistolā ipsius Cyrilli ad Ioannem Antiochenum, itidem vt alteram illam confirmatam: eásque publicè legi petiit. Itum igitur in cōsilium, & vtrunque scriptum publicè lectum esse. Epistola prior hisce verbis cōposita fuit. Religiosissimo & piissimo collegæ Nestorio Cyrillus. Blaterant, vt audio, oōnulli, de suspicione mea, quam de pietate tua conceperim: & id crebrius faciunt, solicitè admodum, vt cum magistratibus propterea congrediantur, opportunitatem obseruātes, & fortasse alicubi auribus se tuis inseruire putantes. Et post pauca. Sancta igitur & magna Synodus profitetur, inqoit ipsum qui ea Deo & patre natura genitus est, filium vnigenitum, ex vero Deo Deum verum, lumeo de lumine, per quē pater condidit omnia, descendisse: incarnatum & hominem factum, & passum esse: resurreaisse tertia die, ascendisse in cœlos. Quę & nos seqoi oportet, doctrina simul & eaemplo illud nobiscum reputantes, quid sibi velint verba hæc, Deū verbum incatnatum & hominem factum esse. Non enim dicimus, Verbi naturam trāsmutatam carnem factam: sed neque in totum hominem ex anima & corpore constantem, versam esse. Verùm illud potius, carne rationali anima aoimata sibiipsi secundum subsistentiam vnita: Verbum eo, qui verbis exprimi & intelligētia percipi nequeat, modo, hominem factum, & filium hominis dictum esse. Atque id quideio non iuata voluntatem aut beneplacitū solum, sed neqoe veluti per sohus personæ assumprionem, & quòd diuersæ ad vnionem veram cōuenerint naturæ: verùm quòd vnus ex vtriusque Christus & filius factus sit, non quòd naturarū diuersitas per vnionem sublata sit, sed quòd illæ nobis potius vnum Dominum & Christum & filium ea diuinitate atque humanitate ineffabili & inenarrabili ad vnitatem cōcursu perfecerint. Et rursum F post pauca. Quandoquidem verò propter nos & nostram salurem, vnita sibiipsi, iuxta subsistētiā, humanitate processit, ex muliere, carnaliter etiam genitos esse dicitur. Non enim primùm communi more ex sancta Virgine homo genitus est, & deinde in eum Verbum peruenit: sed id ex vtero ipso vnitum, carnalem oatiuitatem subiisse dicitur, vtpote carnis suæ natiuitatem propriè sibi asciscēs. Sic ipsum dicimns passnm esse, & resurrexisse, non quòd Deus verbū propria sua natura passum sit, ant plagas aut clauorum fiauras aut vulnera reliqua exceperit. * Diuinitas enim perpessioni obnoxia non est, propterea quod etiam iocorporea est. Quoniā verò corpus, quod propriè eius factū est, passum est, propterea verbum ipsum pro nobis passum esse dicitur. Nam † id à perpessione liberum, in cor G pore perpessioni obnoxio fuit. Alterius porrò epistolæ partes pleræque antea in hoc opere insertæ sunt. In ea autem dictum quoddam est, à Ioanne quidem Antiocheno prolatū, à Cyrillo verò suffragiis omnibus comprobatum, qui sic inquit. Virginem sanctam, θεοτόκον, hoc est Dei genitricem profitemur, propterea quòd Deus verbum ea ea cato & homo factus sit, & ab ipsa vsque conceptione assumptum ex ea templū sibi vniuerit. Euangelicas verò & Apostolicas voces de Domino, diuinos illos viros scimus partim communiter velnti de vna persona protulisse partim verò tanquam de duabus naturis discreuisse. Et alias quidē magnificè, sicuti Deum decet, iuata diuinitatem Christi: alias autem summissè & humiliter, secundum humanitatē eius tradidisse. Quibus intulit: Sacras hasce voces vestras vbi legimus, sicuti & nos ipsos, sentire vos comperimus. Vnus enim Dominus, vna fides, H voum baptisma. Itaque rerum vniuersarum seruatorem Deum glorificauimus, alteri alteris cōgratulantes, quòd coogruentem diuinitùs inspiratis scripturis, & traditioni sanctorum patrum nostrorum, nostræ simul & vestræ ecclesiæ habeant fidem. Hæc vbi lecta suot (acta Synodi habent) Synodus eaclamauit: Omnes ita credimus, papa Leo ita credit: Anathema in eū qui vel diuidit, vel confundit. Hæc ipsa Leonis archiepiscopi est fides, Leo ita eredit, Leo & Anatolius ita creduot: Omnes ita credimus: & Cyrillus ita credidit. Sempiterna est memoria Cyrilli: epistolæ Cyrilli ita sunt, sicuti sentimus, sicuti credidimus, sicuti credimus. Leo archiepiscopus

Marginal notes:

*θεσμῶ.

Non esse componendas nouas fides formulas.

Symbolum Nicaenum cōfirmatum.

Secunda vniuersalis Synodi decreta comprobata.

Epistola beati Cyrilli ad Nestorium.

Dua natura in vno Christo.

Incarnatio Saluatoris.

Passio. Resurrectio.

* ἀπαθὲς τὸ θεῖον.

† ἦν γὰρ ἀπαθὴς ἐν τῷ πάσχοντι σώματι.

Epistola Cyrilli ad Ioannem Antiochenum.

Virgo Maria θεοτόκος.

Verba scripturæ de Christo.

Gratulatio de cōcordia fidei.

Acclamationes assentiētis Synodi.

Leonis episcopi Rom. epistola lecta.

pus ita sentit, ita credit, ita scripsit. Atque vbi de A Leonis epistola legenda colloquuti essent patres, sicuti in Græcum sermonem translata fuerat: & ipsam lectam esse commentarius refert, eamque de verbo ad verbum actis annexã. Post cuius lectionem episcopi vociferati sunt: Hæc ipsa patrum fides est, Hæc ipsa Apostolorum fides, omnes ita credimus. Nos orthodoxi & rectè sentientes ita credimus, Anathema in eum qui ita non credit: Petrus per Leonem ista protulit: Apostoli ita docuerũt: piè & verè Leo docuit: Cyrillus ita docuit: Leo & Cyrillus ad eundem modum docuerunt: Anathema in eum qui non ita credit: Hæc vera est fides, orthodoxi ita credunt: hæc fides est patrum. Cur hæc Ephesi lecta non sunt? Dioscorus hæc suppressit. Illud quoque in actorum commentariis reperitur.

Vociferationes synodi Leonis scriptum cõprobantis.

Particula epistolæ Leonis Ro. episc.

B Postquam pars quædam epistolæ Leonis lecta est, hoc complectens: Et ad naturæ nostræ debitam culpam luendam, natura diuina ei quæ perpessioni obnoxia est, vnita est, vt quod ita sanationi nostræ affine commodumque esset, vnus & idem mediator Dei & hominum Christus Iesus mori ex altero posset, ex altero prorsus non posset. De hac voce Leonis Illyricos atque itidem Palestinos episcopos contendisse: & eum qui dictus est. Aetium archidiaconum sanctissimæ ecclesiæ Constantinopolitanæ, sententiam aliam Cyrilli, hisce verbis compositam protulisse. Quandoquidem propriũ eius corpus, gratia Dei, quemadmodum inquit Apostolus Paulus, pro omnibus mortem gustauit, oppetiisse mortem pro nobis ipsum (Verbum scilicet) dicitur: non quòd id periculum mortis adierit, C quantum ad naturam ipsius pertinet (nam hoc dicere, aut sentire, attoniti stuporis est) sed quòd sicuti modò dixi, caro eius mortẽ gustauit. Rursum ad epistolæ Leonis dictum, quod sic habet: Operatur nanque vtraque forma, cum alterius communione, quod ei propriũ est: Verbo quidem, id quod Verbi est, perficiente: corpore autem, quod corporis est, absoluente. Atque illud quidem in eo miraculis relucet, hoc autem iniuriis & contumeliis subiacet. Ad hoc inquam dictum Illyricis & Palæstinis rursum ambigentibus, Aetius aliud Cyrilli capitulum legit, quod sic habet: Quædam sanè voces quàm maximè Deum decent, quædam autem rursus homini conueniunt, quædam porrò medium obtinent locum, filium Dei Deum simul & hominem esse significantes. Post hæc, de alia epistolæ Leonis parte, quos diximus, episcopi addubitarunt, cu- D ius hæc sunt verba. Etiamsi enim in Domino Iesu Christo Dei & hominis persona vna est, aliud tamen illud est, ex quo in vtroque communis est iniuria & contumelia: & aliud, ex quo communis consistit gloria. Ex nobis enim in eo est minor patre humanitas, ex patre autẽ æqualis ei cum patre diuinitas. Ibi tum Theodoritus æqua lance verba ea ponderãs, beatum quoque Cyrillum de verbo ad verbum hæc dixisse retulit. Et homo factus, eo quod eius proprium fuit, non mutato, id quod erat permansit, & alterum in altero habitat, videlicet natura diuina cũ hominibus. Sub hæc, amplissimi principes, si quæ adhuc reliqua esset controuersia, interrogarũt: & omnes, minimè se ambigere dixerũt. Deinde

Cyrilli verba Leonis verbis respondentia.

Leonis dictu.

Hoc Theologi quidam Communicationem idiomatum dicunt.

Cyrilli simile verbum.

Aliud Leonis scriptum.

Item Cyrilli et simile.

A Atticus Nicopolitanus episcopus permitti sibi postulauit, vt in diebus paucis, animo trãquillo & quieto, Dei & diuinorum patrum decretum in constitutionem referre posset. Epistolã quoque Cyrilli ad Nestorium dari sibi petiit, in qua illum Cyrillus, vt duodecim capitibus suis, ita vt alij omnes fecissent, assensionem suã præberet, admonuit. Et principes collocuti, dierum quinque tempus ei concessere, vt cum Anatolio Constantinopolitano antistite congrederetur. Et episcopi omnes faustis acclamationibus hæc laudarunt, vociferantes: Nos sic credimus, Omnes ita credimus, & Leo. Sic credimus, Nemo nostrûm ambigit. Nos omnes subscripsimus. Deinde verba hæc dicta sunt: Non necesse est vt omnes conueniamus. Cæterùm quoniã æquũ B est, ambigentium fidem confirmari, religiosissimus episcopus Anatolius ex subscriptoribus deliget, quos ad ambigentes docendos iudicauerit esse idoneos. Ibi Synodus intulit: A patribus petimus, vt patres Synodo restituant, vt voces & preces orthodoxorum ad imperatorẽ referant: Omnes peccauimus, omnibus venia detur. Tum ecclesiæ Constantinopolitanæ clerus exclamauit: Pauci vociferantur, non Synodus hoc dicit. Post quos Orientales dixerunt: Aegyptium in exilium. Illyrici autem exclamarunt: Omnium imperator misereatur, oramus. Et Orientales: Aegyptium in exilium. Et quum cõtrà ex æquo Illyrici vociferarentur, Constantinopolitani exclamarũt: Dioscorum in exilium, Aegyptium in exilium. Hæreticum in exilium, Dioscorum Christus exautorauit. Et Illirici rur- C sus: Omnes peccauimus, omnibus gratiã facito: Dioscorum Synodo, Dioscorũ ecclesiis redde. Et quum alia quædam in eundem modum fierent, consessus quoque in finem suum cepit. In proxima deinde sessione, postquam Senatus per interloquutoriam sententiam, vt decreta concilij in constitutionis formam redacta legerẽtur, statuit: progressus Constantinus secretarius, ex scheda hæc recitauit: Posteaquam Synodus orthodoxæ & catholicę fidei gratia coacta est, post vnam amplius etiam exactam & accuratam magis inquisitionem & deliberationem fieri debere, censemus. Et quia Flauianus diuinæ memoriæ antistes, & Eusebius religiosissimus episcopus, ex actorum commentariorũ, qui lecti sunt, testificatione, & dictis ipsis quorundam qui Synodo tum celebratæ præfuerunt, quique hallucinatos se esse, & perperam dignitatem eis ab- D rogasse, qui nihil à fide aberrauerint confessi sunt, iniquè condemnati esse probati sunt: videtur nobis, pro eo atque Deo æquum esse placet, quatenus hoc etiam diuinissimus & religiosissimus noster Dominus arbitrabitur, vt eadẽ pœna mulctentur, Dioscorus religiosissimus Alexandrię episcopus, & Iuuenalis religiosissimus Hierosolymorum episcopus, & Thalassius religiosissimus Cæsareæ Cappadocum episcopus, & Eusebius religiosissimus Ancyræ episcopus, & Eustathius religiosissimus Beryti episcopus, & Basilius religiosissimus Seleuciæ Isaurorũ episcopus, qui tum Synodo præierunt: videlicet vt iuxta sacros canones ab episcopali dignitate sint alieni. Qui verò illorum autoritatem sunt sequuti, eos diuinæ maiestatis cognitioni per-

Atticus Nicopolitanus episcopus synodi senatusconsulta inscriptum refert.

Principes viri nomine imperatoris synodo præsunt.

Voces variæ episcoporum, Dioscorũ vel damnari vel recipi in gratiã volentiũ.

Sententia & pœna, talionis in Dioscorum & factionis eius populares.

Epistola Leonis Ro. episcopi cū prima & secunda Synodi decretis concordat.

mittimus. Er post quarundam sententiarum lectionem, episcopi qui ibi congregari erant, interrogati sunt, an fidei trecentorum decem & octo, & rursum centum & quinquaginta patrū, literæ Leonis Papæ consonæ essent? Tum Anatolius Constantinopolitanus episcopus, & reliqui, quàm maximè epistolam Leonis cócordare cum eis qui dicti sunt patribus responderūt:

Vociferationes assentientium episcoporum.

& confestim eam omnes manuum suarum annotatione roborarunt. His ita actis, Synodus vniuersa exclamauit: Omnes assentimur, omnes comprobamus, omnes idem credimus, omnes idem sentimus: Omnes ita credimus, Patres

Eorundē pro damnatis restituendis preces.

Synodo reddantur, subscriptores Synodo reddantur: Viuat Imperator Augustus, Viuat Imperatrix Augusta. Patres Synodo reddantur: qui idem nobiscum credunt, synodo reddantur. Viuat in multos annos Imperator. Qui nobiscum in sententia concordant, Synodo reddantur. Multos annos viuat imperator. Omnes fidei suscepimus. Sicuti Leo ita & nos sentimus.

Interloquutoria principum sententia.

Sub hæc, interloquutoria sententia ita promulgata est: Retulimus ad diuinissimum & piissimū Dominum nostrum de eis, & sententiam pietatis eius expectamus. Religio autem vestra & de Dioscoro, cui dignitatem † amplissima celsitudine nobisque ignorantibus abrogastis, & de quinque istis pro quibus precati estis, denique de rebus in Synodo hac gestis vniuersis, Deo rationem reddet.

† τῆς θεοπνεύστης κορυφῆς.

Restituuntur episcopi damnati, præter vnum Dioscorum.

Sentẽtiam eam acclamationibus episcopi probarunt, dicentes Dioscorum Deus exautorauit, Dioscorus iustè dānatus est, Dioscoro Christus dignitatem ademit. Postquam à Martiano responsum allatum est, quo episcopis quid de exauthoratis illis statuerent, permisit, sicuti hoc à principibus indicatum est, Synodus hoc sic ad verbum dixit: Rogamus eos vt ingrediantur, Synodo qui eiusdem nobiscum sententiæ sunt restituantur, Synodo qui cum ea idem opinantur reddantur, ad Synodum qui Leonis epistolæ subscribunt, reuertātur.

Aegyptij episcopi orthodoxiam profitentur.

Postea supplices episcoporum Aegyptiæ diœcesis libelli Martiano oblati, lecti sunt, in quibus præter aliá hęc fuere. Quemadmodum trecenti decem & octo in Nicæna vrbe patres promulgarunt, ita & nos sentimus: & anathemati subiicimus hæresim omnem Arij & Eunomij, & Manetis & Nestorij. & eorum qui dicunt carnem Domini nostri de cœlo venisse, & non ex sancta Dei genitrice atque perpetua virgine Maria assumptam esse iuxta similitudinem omnium nostrûm, absque peccato. Adhæc Synodus exclamans dixit: Cur Eutychetis etiam dogma anathemate non feriunt? Epistolæ Leonis subscribere debent, Eutychetem & dogmata eius anathemate iugulā-

Eutychetis tamen hæresim ijdem non dānant.

res: Leonis epistolæ consentiant: Illudere nobis & discedere volunt. Ibi tum Aegyptij episcopi dixere: Multi sunt in Aegypto episcopi: neque nobis, vt eorum personam qui absunt sustineamus, integrum est. Er Synodo supplicarunt, vt eis, quoad Archiepiscopum suum haberent, expectare liceret: sentẽtiam & authoritatem illius, iuxta Synodorum consuetudinem, sequuturis. Si enim præter eius consilium qui eis præiret, statuere aut facere quicquam in animum inducerent, malè se à prouinciæ suæ episcopis acceptum iri, dixerunt. Er magna inter eos & syno-

E dum contentione mota, vix tandem eis, vt quoad episcopus eis designaretur, expectarent, concessum est.

Monachorum quorundam supplicatio.

Deinde preces monachorum quorūdam productæ sunt, quarum hoc erat caput, ne eis necessitas chartis aliquibus subscribendi imponeretur, donec synodus vniuersa. quam imperator ipse cogendam sanxisset, congregata esset, & ipse decreta eius ritè in scriptum relata legisset. Eis lectis Diogenes episcopus Cyzici dixit, Barsumam vnum inter eos qui ibi conuenissent esse, qui Flauianum iugulauerit. Ipsum enim, σφάξον, hoc est, iugula exclamasse: neque rum legitimè, quod in supplici libello nominatim insertus non esset, in synodum venisse.

Barsumas percussor Flauiani.

Ad hæc verba episcopi omnes exclamarunt: Syriam omnem Barsumas vastauit, & mille nobis monachos induxit. Atque vbi synodus colloquuta, F eos qui conuenissent, synodalem cōstitutionem præstolari iussit: monachi, vt libelli ab eis cóposita legerentur, postularunt. Quorum pars quædam erat, vt Dioscorus, & qui cum eo erant episcopi, in confessum admitterentur. Cæterùm ad petitionem eam episcopi omnes exclamarunt: Anathema in Dioscorum, Dioscorum Christus exautorauit. Monachos hosce eiice: contumeliā synodi tolle: vim synodo illatam tolle: probrum synodi tolle.

Synodi clamor cōtra Dioscorum & deprecatores eius monachos.

Atque aduersum ea monachi contrà vociferati sunt: Monasteriorum contumeliā tolle. Et quum synodus rursum vociferationes suas repeteret, per interloquutionem reliqui illorum libelli legi sunt iussi: qui dictabant, non rectè Dioscoro dignitatem ademptam esse: & quæstione de fide proposita, disquisitione opus esse, atque illum in confessum venire debere. Sin G minus, vestimenta se excussuros, & ab episcoporum qui ibi cōuenissent communione secessuros esse, dixerunt. His verbis auditis, Aetius archidiaconus canonem de eis legit, † qui seipsos segregarent, atque vbi contentio inter episcopos orta est, & monachos, qui partim Dioscorum & Eutychetem anathemate mactarunt, partim id facere recusarunt, per interloquutoriā statutum est, vt Fausti preces, & aliorum monachorum, clarius, quo exaudiri possent, legerentur: quæ preces hoc complectebantur, vt imperator rogatus eos monachos recipere non dignaretur, qui rectis dogmatibus aduersarentur: inter quos Dorotheus etiam Eutychetem orthodoxum & rectè sentientem vocauerat, & ab eis in principum præsentia variæ de Eutychete opiniones sunt productæ.

† περὶ τῶν ἀφοριζόντων ἑαυτούς.

Preces contra Eutychetem.

Postea in confessu H quinto, Principes omnibus satis liquere dixerunt, ea quæ de fide essent constituta. Et Asclepiades Constantinopolitanæ ecclesiæ diaconus in medium processit & synodi * decretum legit, quod hic referre visum nō est. Ei nonnulli quidem reluctati sunt, plurimi autem assensi. Porrò postquam variæ vociferationes editę sunt. Principes dixerunt, Dioscorum retulisse, propterea se Flauianū exautorasse. quòd duas naturas esse dixerit: decretum autem hæc verba, Ex duabus naturis, habere. Ad quæ Anatolius intulit, non propter fidem Dioscorum damnatum esse, sed quòd Leonem in † excommunicationem coniecerit, & ter citatus non comparuit. Atque ex eo tẽpore Principes, vt sententiæ epistolæ Leonis decreto insererentur, iusserunt. Quum autẽ

** ὅρον.*

Decreti synodi lectio.

Cur Dioscorus damnatus sit.

† ἀκοινωνησίαν ἐπιγαγόντι.

episcopi

Post Nicænā, formulā aliā fidei nō tradendam.

episcopi respondissent, decretum & formulam A fidei aliam, quod prior illa rectissimè concepta esset, fieri non debere, res ad imperatorem est relata. Imperator ex Orientalibus episcopis sex, ex Pontica diœcesi tres, ex Asiana tres, ex Thracia item tres, & ex Illyrico quoque tres deligi, eisque Romanos mandatarios & Anatolium adesse iussit: qui in martyrio celeberrimæ Euphemiæ conuenientes, professionem fidei rectè constituerent: atque vt aut quisque eorum fidē suam declararet, aut synodū in Occidentalē orbis partem translatum iri sciret. Et interrogati vt dicerent, Dioscorúmne qui ex duabus naturis Christum profiteretur, an Leonem qui duas naturas in Christo concurrere doceret, sequerentur, cum Leone se credere, & qui aliter dicerent, Eutychianistas vocari exclamarunt. Ita

Duæ naturæ in vno Christo.

B Principes decreto duas naturas quæ non mutarentur, non diuiderentur, non confunderentur, in Christo vnitas esse, iuxta Leonis sententiam addi iusserunt. Porrò postquam Principes cum Anatolio & Leonis mandatariis, in martyrium sanctæ Euphemiæ peruenerunt, vbi quoque aderant, Maximus Antiochenus, Iuuenalis Hierosolymitanus, Thalassius Cęsariensis, simuláque isti omnes è templo egressi sunt, Synodi decretū in hanc sententiam lectum est. Dominus noster & Saluator Iesus Christus: & reliqua, quę in historiæ contextu inseruimus. Post hæc vbi om-

Decretum Synodi lectum, ab omnibus approbatur.

C nes exclamarūt: Hæc ipsissima patrum fides est, Metropolitani ei mox subscribant. Hæc fides Apostolorum est: huic omnes assentimur, omnes ita sentimus. Principes inter se colloquuti responderunt, se ea quæ à patribus constituta, & ab omnibus comprobata essent, ad * sacram Celsitudinem relaturos esse. In consessu sexto Martianus ipse affuit, & primùm pro concione ad episcopos verba de concordia orthodoxæ & rectæ fidei fecit. Deinde iussu eius ab Aetio archidiacono fidei decretum lectum est, eique omnes subscripserūt. Post hæc imperator, num de consensu omnium decretū cōscriptum esset, percunctatus est: atque id per faustas acclamationes omnes confirmarunt. Et imperator rur-

** θείαν κορυφήν.*

Canones ecclesiastici.

D sum orationem habuit, eámque omnes collaudarunt. Sub hæc, Imperatore cohortante; canones episcopi condiderunt, & Chalcedonensi ciuitati metropolis iura concesserunt. Imperator quoque episcopos tres aut quatuor dies expectare, & quemlibet eorū quod vellet proferre, vt in Principum præsentia quod æquum esset decerneretur, iussit. Et sic cōsessus is solutus. Ad

A alium postea consessum ventum est, & in eo canones compositi. Deinde autem conuentu alio coacto, vnà cum aliis Maximus Antiochenus & Iuuenalis Hierosolymitanus cōsedit. Ibique constitutum, vt Antiocheno antistiti vtraque Phœnicia & Arabia ipsa: Hierosolymitano autem, tres Palestinæ prouinciæ parerent. Atque hæc ab episcopis & principibus stabilita sunt. In sessione noua, de Theodorito Cyri episcopo actum, qui assurgēs anathemate Nestoriū dānauit, verbis hisce. Anathema in Nestoriū, eúmque qui sanctam virginem Mariam Dei genitricem non dicit, & qui in duos filios diuidit vnum filium vnigenitum. Ego etiam decreto & Leonis

B epistolæ subscripsi. Itaque de cōsensu omnium, sedem suam recepit. Rursum in congressu alio, Ibas Edessæ episcopus, vt de rebus eius dispiceretur, obtinuit. Lecta eius est epistola, quā Photius Tyri & Eustathius Beryti episcopi in iudicio oppugnarunt. Sententia eius rei in proximā sessionem dilata. quæ postquam vndecima est coacta, pluribus episcopis præsentibus, nónulli quidem vt sacerdos tantum esset, statuerunt: alij verò, vt episcopi dignitatem etiam obtineret, iudicarunt: aduersarios eius pro foribus esse, & vt ingredi eis liceret petere, dicentes. Quæ de eo acta & decreta erāt, lecta ibi sunt. Quum autem principes ea legenda esse censerent, quæ E-

Ibas Edessenus itidem.

C phesi de eo ipso constituta essent: episcopi illis responderunt, quæ in posteriore Ephesia synodo gesta essent, vt pro irritis haberentur, iudicatum esse: electione & consecratione Maximi Antiocheni sola excepta. Qua de re preces Imperatori obtulere, vt ille sanciret, ne quid earum rerum quæ Ephesi secundò actæ essent, obtineret: synodo, quæ ibi primùm sanctissimo Cyrillo Alexandrino pastore præeunte celebrata est salua. His ita dictis, Ibas synodi iudicio episcopatum suum recepit. Porrò cōsessu duodecimo Bassiani Ephesij episcopi res agitata est: & tum vt ille episcopatu abiret, cúmque Stephanus reciperet, decretum est. Id per alium quoque conuentum confirmatum. Sessione tredecima, de

Decretorum posterioris Ephesia synodi abolitio.

Bassiano Ephesio episcopo episcopatus abrogatus.

D Nicomediensi Eunomio & Nicæno Anastasio actum, qui de finibus prouinciarum suarum administrandarum inter se contēdebant. Coactus quoque decimusquartus consessus, in quo de rebus Bassiani est tractatum. Et postremò omnium synodus Constātinopolitano throno ius illud tribuit, & confirmauit, vt alterum statim à Romana sede locum & ordinem is obtineret. Atque ita finem suum synodus accepit.

Constantinopolitanus antistes secundū Rom. episcopū primatum obtinet

ECCLESIASTICÆ HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS DECIMVSSEXTVS.

De Zenonis imperio: & quòd is, quum indoctus esset, & dissoluta prorsus vita, multa Rom. imperij perdiderit loca.

CAPVT I.

VÆ sub Martiani & Leonis piorũ imperatorũ rerum administratione in ecclesiis acciderunt sic se habuere. Zeno autem postquã Imperiũ accepit, non rectè se eorũ summã gubernare posse putauit, nisi voluptatibus omnibus cũ potestate summa perfrueretur. quibus adeò se à primis, quod dicitur, carceribus corrumpẽdum permisit, vt nihil prorsus esset, quod impetum eius in facinora teterrima inhibere posset. Ita siquidem turpibus flagitiis se contaminauit, vt existimaret, si clàm intra regiæ penetralia scelera patraret, obscurum id & minus generosum esse. Sin publicitùs & apertè in conspectu omnium absque pudore omni flagitiosus esset, id demum Principe & imperatore dignũ esse censuit. Quod ille sic seruiliter admodum & periculosè arbitratus est. Ego verò dixerim, non ex eo verum imperatorem, qui legibus solutus, † arbitrio ipse suo viuat, quòd alius imperet, æstimari: verùm si in seipsum potius potestatẽ exerceat, neque praui quicquam animum suum subire sinat: vnde ille aduersus fœditatem & turpitudinem inuictus, & à libidine omni alienus, perinde atque animata virtutum effigies, ciues subditósque suos vniuersos ad imitationem sui pertrahat. Zeno igitur quum voluptatibus sese dedidisset, ignorasse mihi videtur, * seruũ se omnium fœdissimum, aut mancipium, propter momenta ea quibus ad deteriora semper paulatim raptus est, factum esse: non aliter quàm seruus quispiam inutilis, subinde dominos mutans. Et habuit is certè dominas voluptates plures quã numerari possent, eo quòd perpetuò sibi inuicẽ succedentia scelera eum haudquaquam ad finẽ peruenire passa sint: & voluptates quibus in præsentia deditus erat, nunquam constiterint, sed veluti initium & igniculus succedentis libidinis fuerint, sempérque deteriora alia facinora inuitarint & conciliarint. Id quod sic necessariò procedit, quoad imperator verè quispiã euadat, & † turbulẽtum voluptatũ statum ita sibi captiuum subiuget, vt deinde illis imperet, & haudquaquam tyrannide illarum prematur. Alioqui accessionibus libidinum tacitis & voluptatum illecebris delibutus, veluti seruus miserrimus improbæ dominæ ad extremum vsque momentum seruit, donec tãdem suppliciis infernalibus dedatur. Talis ab ipso statim initio & ingressu

Zeno imperator flagitiosus.

Verus imperator quis sit.

† ἀυτοκράτωρ.

** τρίδουλον ἄιχιστον ἀνδράποδον.*

† ἡδονῶν ὀχλοκρατίας.

E imperij Zeno fuit, vir incompositus, dissolutus, intemperãs, & corruptus. Quã ob rem & ei qui sceptrum illi tradidit, honorem debitum piis operibus non tribuit, & imperium malè administrauit. Proinde populi subditi omnes in Oriẽte simul & Occidente afflicti sunt. Nam qui ab ipsa Agar originem ducunt populi Mesopotamiam vastarunt. Thraciam autẽ innumera Hunnorum, qui antea Massagetæ dicti fuerant, & tũ Istrum transierant, multitudo, nemine obsistẽte, liberè percurrit. Si quid verò ex illorum direptione fuit reliquum, id ipsum Zeno per vim abstulit, qui non minus quàm barbari ipsi hostiliter eam inuasit. Nec ille longinqua modò loca detrimentis affecit, verumetiam domum
F suam per absurdas fœdásque voluptates vastam dedit.

Agareni Mesopotamiam vastãt, Hunni Thraciam.

De tyrannide Basilisci, Vt Zeno imperio sit exutus: & vt Timotheus Aelurus, & Petrus Cnapheus, recuperatis sedibus suis, quartam synodum oppugnarint. Cap 2.

PARuo siquidem elapso tempore, Basiliscus Verinæ Augustæ frater, aduersus eum consurrexit. Ille verò nihil quod virum & Imperatorẽ deceret, sed illiberale & summissum quiddam cogitans (desperata enim prorsus quædam res est, libidinibus dedita impietas, effœminatũ
G satis animum, eo quod voluptatibus victa manus dat, indicans) & Verinæ dolum suspectum habens, per aduersam tempestatem celeriter in Isaurorum regionẽ, Ariadnam coniugem quæ à matre tandẽ fugerat, & qui præterea fidi ei erãt, secum habens, se contulit. Porrò Basiliscus imperio tanquam spolio quodam sine sanguine arrepta, Imperiale sibi ipsi imposuit diadema, & Marcum filium suum Cæsarem creauit: exercitúmque ingentem ad Zenonem Seleuciæ apud Isauros, in qua vrbe sicut prius in lucem editus fuerat, ita tum profugus latebat, obsidendũ misit, & bellum id aduersus Zenonem gerendum Illo & * Trocundo cõmisit. Atque vbi res suas,
H sicuti ipsi videbatur, probè constitutas esse putauit, minus sibi legibus parendum esse duxit. Ac nisi contrà quàm Leo, & qui ante eum imperauerant, fecerant, rempub. administraret, ne imperandum sibi quidem existimauit Ad eã rem autem eum maximè coniunx nomine Zenonis, quam etiam Augustam dixit, incitauit. Cum qua aduersus fidei professionem bellum cepit. Ac primùm quidem ad quorundam Alexandrinorũ legatorum petitiones, Timotheum Aelurum ab exilio, in quo decem & octo annos vixerat, reuocauit: quum Acacius Orphanotrophus & pupillorum curator, post magnum Gennadium Constan-

Zeno profugus Seleucia Isaurorum latet.

Basilisci tyrãnis.

Marcus filius eius.

Illus & Trocundus duces aduersus Zenonem mittũtur.

Basiliscus scelerosus.

** fort. legendũ Leontio, infra cap. 13. Eod.*

Timotheus Aelurus ab exilio reuocatus.

Acacius episcopus Cõstãtinopolitanus.

Aelurus pedẽ frangit.

Constantinopolitanæ ecclesiæ præesset. Aelurus A in vrbem Imperialem venit, atque ibi cohortē hominum dissolutorum secum trahens, magnificè processit: atque asino insidens, ex Imperiali palatio templum supplicationum gratia petiit. Cæterùm quum iumentum id casu quodā procidisset, ipse pede fracto, cum ignominia indè est profectus. Petrum quoque Cnapheum Basiliscus ex Insomnium monasterio, vbi abditus latebat, acciuit: & Aeluro quidem Alexandrinum, Cnapheo autem Antiochenum rursum thronum, Timotheo qui Proterio successerat, & sacto Calandione pulsis, concessit. Isti quamprimùm sedes eas receperūt, armis strenuè sumptis, quartam Synodum anathemati subiecerunt. Multis præterea aliis Basiliscus licentiam multam permisit, quoscunque ecclesiasticis opinionibus aduersari satis posse sciret. Prius autem quàm thronos suos Aelurus & Cnapheus reciperent, quum adhuc Constantinopoli essent, Basilisco persuaserunt, vt ad episcopos vniuersos † circulares daret literas, quibus concilium Chalcedonense, & Leonis libellum, per anathema damnaret. Qui illis facilè obsequens, ita scripsit.

Cnapheus ab exilio redit.

Isti Chalcedonensem synodum damnāt.

† ἐγκυκλίους συλλαβάς.

† Zeno Imperator suis victis, in castellum quod Cōstantinopolim accolæ nominant, casu quodam profugit. Itaque ad fuga comites cum alto gemitu: Ludibrium, inquit, Dei prorsus est homo, qui me quoque sic ludificat. Vates quidem consulti, mense hoc vtiq; ex necessitate quadam me Constantinopoli esse oportere, responderunt: & ego me in vrbem Constantinopolitanam venturum esse putaui. Nunc verò fugiens & desertus ab omnibus, tumulum hunc miser teneo, castello vrbis cognomine reperto. Suid.

Circulares Basilisci literæ aduersus sanctam quartam synodum, procuratione Timothei & Petri scriptæ.

Caput 3.

Basilisci circulares literæ aduersus Chalcedonense Cōciliū, & Leonis Rom. episcopi Tomum.

IMperator Cæsar Basiliscus, pius, victor triūphator, maximus semper colendus Augustus & Marcus, illustrissimus Cæsar: Timotheo religiosissimo & Dei amantissimo magnæ vrbis Alexandrinorum archiepiscopo, atque omnibus per Orientem & Occidentem sacerdotibus Dei. Quascunque, qui ante nos fuere piissimi Imperatores, qui beatam, immortalem, & viuificam Trinitatem rectè coluere, pro recta & Apostolica fide sanxere leges, eas veluti toti mundo salutares, non modò tempore vllo negligi & aboleri nolumus, verum etiam perinde atque constitutiones proprias promulgamus. Et quum veram pietatem, flagrantemque erga Deum & Seruatorem nostrum Iesum Christū, qui nos condidit, & ad tantam gloriam extulit, ardorem studiis rebúsque humanis omnibus præferamus, atque insuper coniunctionem gregis Christi salutarem ipsi ciuibúsque & subditis omnibus firmúmque adeò fundamentū atq; inconcussum Imperij nostri murum esse credamus, meritò certè diuino mentis zelo permoti, vnionem sanctæ Ecclesiæ imperij nostri primitias Deo & seruatori nostro Iesu Christo offerentes, constituimus, vt fundamentū firmamentúmque * felicitatis humanæ, hoc est trecentorum decem & octo sanctorum patrum, qui Nicææ olim cum sancto Spiritu in conuentu ecclesiastico congregati fuere, Symbolum, quod nos atque omnes qui ante nos fuerūt certa fide profitentes, baptismum suscepimus, solum in omnibus sanctissimis Dei ecclesiis obtineat, & ab orthodoxo rectéque sentienti populo vsurpetur: quippe quod solum veræ rectæque fidei contineat autoritatem & decretum, satisq; cùm ad omnes in vniuersum hæreses abolendas, tum ad vnionem summam sanctarum Dei ecclesiarum conciliandam valeat. Et ad diuinum istud Symbolum confirmandū robur suum habeant, ea quæ in imperante hac vrbe aduersus eos qui in spiritum sanctum blasphemi fuere, à centum quinquaginta sanctis patribus, tum autem quæ etiam in metropoli Ephesiorum aduersus impium Nestorium & sectatores eius sunt acta. B Ea autem quæ vnionem & ordinem bonum sanctarum Dei ecclesiarum, & pacem orbis totius turbant, videlicet Tomum Leonis, & omnia quæ Chalcedone per formulam seu decretum fidei, aut editionem symboli, aut expositionem, aut doctrinam, aut disputationem, per res nouas, aduersus id quod diximus sanctum sanctorum trecentorum decem & octo patrum symbolum dicta & acta sunt, sancimus, vt & hic & vbique in ecclesiis omnibus à sanctissimis vbicunque fuerint episcopis, apud quos reperta fuerint, anathemate feriantur, atque igni tradantur: propterea quòd hoc sic etiam ab eis qui ante nos fuere, & nunc pia & beata quiete fruuntur, Constantino & Theodosio minore Imperatoribus de hæreticis dogmatibus omnibus constitutum est. Hæc sic abolita, prorsus ex C ea, quæ vna & sola catholica Apostolica & orthodoxa Ecclesia est, eiiciantur: vtpote quæ sempiterna & salutaria trecentorum decem & octo, atque etiam centum & quinquaginta, qui professionem de sancto spiritu promulgarunt, & eorum etiam qui Ephesi congregati fuere, sanctorum & beatorum patrum decreta tollūt. Neque prorsus cuiquam vel sacerdoti, vel laico & populari homini diuinam sancti symboli cōstitutionem violare aut transgredi liceat. Præterea autem, vnà cum rebus omnibus Chalcedone aduersus sacrum symbolum nouatis, anathemate iugulandam censemus hæresim eorum, qui non profitentur filium Dei vnigenitum ex Spiritu Sancto, & sancta Dei genitrice sempérque virgine Maria verè incarnatum & hominem factum esse: sed aut de cœlo venisse, D aut per phantasiam atque imaginationem hominem existimatum esse, prodigiosè blaterant. Omnem denique hæresim aliam, & si quid aliud tempore, modo, & loco orbis vniuersi quocunque vel verbis, vel sententiis aduersus sacrum symbolum nouatū est. Sed enim cùm Imperiali prouidentiæ maximè conueniat, nō præsentibus modò, verumetiam futuris temporibus consulere, & ciuibus subditisque accurata deliberatione de certa tranquillitate prospicere, statuimus, vt sanctissimi vbique episcopi sacris hisce circularibus literis publicatis subscribant, verbisque disertis declarant, soli diuino trecentorum decem & octo sanctorum patrum

Confirmatur Nicænū symbolum.

** ἀνθρωπίνης εὐζωΐας.*

Decreta item Constantinopolitanæ synodi comprobantur. Ephesiæ itidē.

Tomus Leonis & Chalcedonensia Decreta damnātur.

Hæreses omnes dānantur.

" symbolo assentiendum esse: quod autoritate sua E centum & quinquaginta sancti patres coofirmarunt, sicuti decreto etiam suo postea, qui in Metropoli Ephesia conuenere pijssimi patres censuerunt, quod videlicet soli sancto trecentorum decem & octo patrum symbolo & fidei decreto assentiri conueniat. Atque vt anathemate configant actiones Chalcedonenses omnes, & ex ecclesijs prorsus eiiciat, veluti orthodoxorum populorum offendiculum, totiúsque orbis & nostræ felicitatis impedimentum. Eos porrò, qui post diuinum hoc scriptum nostrũ, quod ad exoptatam ab omnibus sanctæ Dei ecclesiæ vnionem conciliandam ex sententia Dei promulgatum esse persuasum habemus, ausi vnquam fuerint, vel in disputatione, vel in doctrina, vel in scripto qualicunque tâdem tempore & modo & loco, Chalcedone aduersus fidem res oouatas proferre, aut saltem nominare, vt turbarum & seditionis in sanctis Dei ecclesiis & in Romana ditione omni autores, & Dei salutisque nostræ hostes, iubemus iuxta constitutiones dudum ante nos ab eo qui io beata & sancta qniete est Imperatore Theodosio aduersus eiuscemodi maleuolentiam latas, & sacro huic circulari scripto nostro adiuo- ctas, siquidem episcopi aot clerici sint, dignitatem amittere: sio monachi, aut laici & populares, exulare, bonorúmque votuersorum publicatiooi & vltimis subiacere pœnis. Ita namque, quæ semper à pietate nostra adorata est sancta & ὁμοούσιος consubstantialis, quæ res vniuersas condidit, atque viuificauit, Trinitas, etiamnum à nobis, per eorum quæ memorauimus zizaniorum abolitionem, rectarúmque & Apostolicarum sancti symboli traditionum confirmationem, culta animabus nostris subditisq; omnibus placabilis & propitia erit, nobiscúmque semper manebit, & res humanas pacabit.

L. Arriani. C. de haeret. & manich.

De ijs qui circularibus Basilisci literis subscripserunt. Epistola Asianorum episcoporum sanctam quartam synodum perstringens. Caput 4.

Circularibus istis non modò Timotheus & Petrus, quos diximus, consenserunt: sed Anastasios etiam, qui post Iuuenalem Hierosolymitanam tenoit sedem, facillimè subscripsit, & quamplurimi alij ecclesiarum antistites, quio gentis non pauciores. qui omnes Leonis tomũ, & Synodum Chalcedonẽsem repudiarunt. Declarat id verum esse, libellus supplex ab Asianis episcopis Ephesi congregatis, ad Basiliscum scriptus, qui ad verbum hæc complectitur. Modis omnibus piissimis & Christianissimis Dominis nostris, Basilisco & Marco, perpetuis victoribus, Augustis. Et post pauca. In rebus omnibus lõgè piissimi & Christianissimi Principes declarastis, cum inuisa & hostili fide vos egregiè bellum gerere. Et post alia. Horrendom profectò quoddam, quod eis imminet iudicii, & diuini, ignis ardor, & iustus serenitatis vestræ motus, aduersarios ad pedes vestros abiiciet: qui potentem Deum & fide confirmatum imperium vestrum soperbæ vindictæ telis petere audent, & tenuitati nostræ multis modis oon parcentes, calumniis & mendaciis sycophanticis nos semper perstringunt, quasi vi & necessitate quadam adacti, diuinis vestris & Apostolicis circularibus literis subscripserimus, qoum id com lætitia & alacritate omni fecerimus. Et postea. Ne igitur alias quàm sacras circulares vestras literas edere atque proponere velitis. Atque illud quod diximus scitote, orbem omnem rursum euersum, & parua ea visum iri, quæ in Chalcedonensi synodo accidêre mala, quæ quidem infinitas etiam illas patrarunt cædes, & orthodoxorum iniquè atque iniustè sanguinem effuderunt. Et post pauca alia. Attestamur corã Saluatore nostro Iesu Christo, liberam esse & innocentem pietatem vestram: à qua iustam & canonicam & ecclesiasticam aduersos illos, & maximè contra eum qoi impiè episcopatom in vrbe Imperante gerere multis modis deprehensus est, condemnationis & exautorationis sententiam ferri petimus.

Episcopi plurimi circularibus istis subscripserunt.

Asianorum episcoporum Ephesi congregatorum scriptum, circulares Basilisci laudantium.

De Eutychianis: qua ad hos fecerit verba Timotheus. De Paulo Ephesi episcopo. Et de prærogatiua patriarchatus eiusdem vrbis, quam ei quarta synodus ademit, Timotheus verò Aeluri restituit. Cap 5.

Circularibos istis publicatis, vt Zacharias inquit, qui Eutychetis opinionem somniabant, & monasticam sectabantur, perinde atque in locum & commodum per circularia scripta, & Timothei honorem inexpectatum incidisset, celeriter ad eum accorrerunt: & cum eo colloquuti, vbi Dei verbum oobis iuxta carnem, & rursum patri iuxta diuinitatem ὁμοούσιον consubstantiale esse audiuere, ad loca sua reuersi sunt. Idem memoriæ prodidit, Timotheum ex vrbe descendentem, veluti Alexandriam nauigaturum, Ephesum appulisse, & Paulum in throno episcopali collocasse: qui antea quidem à prouincialibus episcopis, quemadmodum antiquo more receptom erat, consecratiooem susceperat, sede aotem ioa deturbatus fuerat. Et Ephesiorum etiam vrbi antiqua patriarchaius iura, quæ ei Chalcedonensis Synoodus ademerat, restituisse: atqua ibi eis rebus peractis, Alexandriam venisse. Vbi statim omnibus persuasit, vt Chalcedonensem Synodum anathemate condemnarent, sicuti antea quoque à me est dictum. Multi etiam ei restitêre: & ab eius factione pleriq; alij, & in primis Theodotus ille, vnus ex eis qui à Theodosio Ioppæ consecrati fuerant, resiluere. Theodosius autem ille est, qui prædonis more, qum Iouenalis Byzantij esset, Hierosolymorum ecclesiam occupauerat.

Eutychiani in Aegypto, Aeluri capta laudant.

Paulus per Aelurum sedem Ephesiam recuperat.

Multi in Aegypto etiã Aeluro resistunt. Theodotus. Theodosius prædo ecclesiasticus.

Vt Acacius Constantinopolitanus & Daniel Columella Basilisco persuaserint, vt contrarias prioribus pro sancta synodo circulares conscriberet literas. Caput 6.

Hæc vbi sic Basiliscus egit, Acacio qooque vt circulares eius literas reciperet, & Synodum

Acacius Constantinopolitanus episcopus, Daniel Columella, & populus vrbis Constantinopolitanæ, magnis animis Basilisco, circulares eius reiicientes, resistunt.

nodum Chalcedonensem anathemati subiiceret, per vim instituit: quum id iam tres magni throni fecissent. Illum verò vehementer indoluisse, seque ipsum & thronum suum, atque etiam sanctiorem sacrificij aram pulla veste obduxisse, opinio est. Qui deinde, plebe & monachorum Constantinopolitanorum ordine congregato, strenuè tyranno restitit. Quo tempore etiam Daniel ille magnus ex columna descendit, & cum Acacio ecclesiasticos conuentus egit. Basiliscus motum plebis vrbanæ veritus, in ædes Imperiales ex templo reuersus est, & Senatus indixit, ne molestiam Acacio exhiberent, quod multitudo ad incendendam vrbem parata esset. Daniel verò plebis & monachorum multitudine assumpta, ad tyrãnidem accessit, & propalàm liberè apud eum de rectis dogmatibus disseruit. Ille igitur ab Acacio & Daniele coactus, circulares priores literas abnegauit, & cõstitutionem quæ circulares eas surreptitiè impetraras prorsus induceret atque aboleret, edidit, & eam priori illi contrariam in orbem vulgandam misit, qui aliter longè quàm circulares illæ scriptæ fuerant, composita, Synodum Chalcedonensem defendit. Cæterùm Zacharias, qui rem eam omnem affectibus ductus conscripsit, in historia sua contrarias prioribus circulares literas prætermisit: quas ego alicubi inuẽtas hic apponam. Earum verba hæc sunt.

contrarias prioribus Circulares Basiliscus publicat.

Contrariæ circulares Basilisci literæ.
Caput 7.

IMperatores Cæsares, Basiliscus & Marcus. Fidem Apostolicam & orthodoxam, quæ iã inde ab initio in Catholicis ecclesiis vsque ad nostri Imperij tempora obtinuit, & sub imperio nostro obtinet, atque adeò in perpetuum obtinere debet, in quam etiam baptizati sumus, quam & credimus, eam ipsam solam inuiolatam atque inconcussam obtinere, & obtinenté perpetuò celebrari in omnibus orthodoxorum catholicis & Apostolicis ecclesiis, neque quidquã aliud requiri debere, sancimus. Proinde quicquid sub Imperio nostro actum editúmque est, siue circulares breræ seu scripta alia quæcunque tãdem ea sint, professionis fidei aut ecclesiasticæ constitutionis gratia promulgata, irrita & abrogata esse iubemus. Nestorium & Eutychetem, nec non hæreses omnes, & eos qui idem cum illis sentiunt, vniuersos anathemate condemnamos. Decernimus quoque, de fidei causa neque Synodum cogi, neque quæstionem aliã inferri, sed hæc quæ approbamus firma & inconcussa manere: Prouincias etiã reddi debere sanctissimo & religiosissimo patriarchæ & archiepiscopo Acacio, quarum antistitum electionem & coosecrationem Imperantis huius & inclytæ vrbis thronos habuit: ita videlicet, vt Dei amantissimi qui nunc sunt episcopi, in sedibus suis permaneant: neque post obitum illorum, præiudicium aliquod aduersus iura electionis sacri throni imperãtis huius & inclitæ vrbis creetur. Atque diuina hæc sanctio nostra vim sacræ cõstitutionis habens, ne cui in dubium aut cõtrouersiam vocetur. Hæc sic acta.

Nestorius & Eutyches damnantur.

Iurisdictio Põtificialis Constãtinopolitanæ sedi integra restituitur.

Vt Zeno in imperium suum sit restitutus, Basiliscus autem interierit. Caput 8.

POrrò Basiliscus quòd aduersus fidem libellum gereret, odium omnium incurrit. Quod vbi cognouere, quibus Zenonis obsidio commissa fuerat, iuramento interposito se fidos illi futuros, Zenoni conciliati sunt: eoque recepto, ad vrbem Imperantem ire contenderunt: cùm quidem dona ab eo partim iam accepissent, partim se accepturos esse stipulati essent. Ferunt sanè quidam protomartyrẽ, quæ multũ & strenuè decertauit, Theclam, arcanis, quibusdam visionibus illi restitutionem Imperij confirmasse. Quapropter Zeno vt martyri de eiuscemodi denunciatione gratiam referret, in metropoli Seleuciæ, delubrum amplitudine maximum & pulchritudine præstantissimum condidit, quod multo auro & Imperialibus donarijs exornauit. Basiliscus de Zenonis motu certior factus, consobrinum suum † Harmatium copiarum in Thracia ducem, qui progressum illius impediret, aduersus eum misit, eumque iureiurando sanè quàm horrendo, ne se vnquam Zenoni cõiungeret, obstrinxit. Harmatius cum Zenone ad Nicæam congressus, in eum illum coniecit metum, vt frustra se rem quam conficere nequiret, aggredi putarit: nisi donis ac pollicitationibus Harmatium, se videlicet Basiliscum filium eius Cæsarea tænia exornaturum esse, expugnaret. Atque ita hũc quoque iurisiurandi religionẽ parui facientẽ, Zeno aduersus Basiliscum in partibus suis habuit. At Basiliscus his rebus cognitis, statim sententiam mutauit: & Imperiali corona sacræ mensæ imposita, supplex ipse cum † Zenonide ad baptisterium confugit. Zeno confestim Constantinopoli exceptus, primùm ecclesiam magnam, deinde cum apparatu & comitatu maximo Imperialem regiam ingressus est. Basiliscus autem quum viginti mẽses in Romano imperio tyrãnus fuisset, in Cappadociam moriturus missus est: atque in mãsione quadam seu * militari diuersorio, cui Acusi nomen est, cum vxore & liberis interfectus est. A Zenone statim Circenses ludi editi. Deinde is, pro eo atque paulò antè se facturum iurauerat, Harmatij quidem filium Basiliscum ad Cæsaris dignitatem extulit: postea autem Harmatium, quòd eum non magis sibi, quàm Basilisco fuisset, fidum fore arbitraretur, iugulari iussit: filiũ porrò eius Cæsarem sacerdotẽ fecit, qui deinde multo pòst ecclesiam Cyzicenã optimè administrauit.

Duces Basilisci Zenoni cõciliantur

Zeno Theclæ protomartyri Seleuciæ sanctorum tẽplum condidit.

Basiliscus Harmatium ducẽ aduersus Zenonẽ in Thraciam euntem mittit.

† Procopius Harmatium nominat.

Basiliscus Harmatij filius.

Harmatius quoq; ad partes Zenonis transit.

† Alij Zenobiam vocant.

Zeno Constantinopolim redit.

Basilisci cædes.

Basiliscus Harmatij filius Cæsar.

Basiliscus ex Cæsare sacerdos fit, & episcopus Cyzycenus Harmatius cæditur.

* *Basiliscum tyrannum cum vxore & filiis, Zeno in Cappadociam misit hyemis tempore, eósque neque veste neque cibariis iuuari iussit. Vnde hi eius se inuicem complexi, collacrymantes miseri perierunt. Procop. Hic inexplebilis auaritiæ fuit. Nam & ob ecclesiarum antistitibus pecuniam exegit: & à tenuibus opificibus, manuum labore vitæ sumptus tolerantibus, exculendo non abstinuit. Quapropter ob eiusmodi exactiones lacrymis plena erant omnia. Sub Leone is pro Rustico copiarum militarium dux lectus. Suid.*

Episcopi Asiani libellum pœnitentiæ ad Acacium mittunt, de synodo eum placantes.
Caput 9.

Asiani episcopi resipiscentes.
Circulares priores Basilisci literas antea laudatas damnant.

ZEnon simulátque in Imperium restitutus est, E per constitutionem scriptam quamprimù, quicquid à tyranno Basilisco per circulares literas cõtrà fidẽ nouatum fuerat, abrogauit. Quod vbi Asiani episcopi intellexerunt, missis ad Acacium Constantinopolitanum episcopum pœnitentiæ libellis, gratiam sibi fieri petierũt: illa deprecatione vsi, quòd non sua sponte, sed vi maxima adacti circularibus subscripsissent. Eámq; rem non aliter se habere, & se Chalcedonensi Synodo assentiri, atque iuxta eius decretum & antea credidisse, & nunc credere, iuramento cõfirmarunt. Episcoporum scriptũ hoc erat. Acacio sanctissimo & piissimo sanctissimæ quæ apud imperantem Constantinopolim, nouã Romã, est Ecclesiæ patriarchę. Et post pauca. Rectè
« sanè ad nos venit, qui locum etiam vestrum ob-
« tinebit. Et rursum. Per libellos supplices significamus, subscripsisse nos non ex animi sententia,
« sed necessitate coactos, literis tantum & verbis,
« non autem animi destinatione. Circularibus illis assentientes. In acceptabilibus enim precationibus nostris, annuente Deo, quæ à totius
« orbis luminaribus trecentis decem & octo, &
« rursum à centum quinquaginta sanctis patribus
« accepimus, adhæc quæ à diuinis patribus Chalcedone cõgregatis, piè & rectè constituta sunt,
« ea credimus. Hæc episcopi scripsere. Siue autem Zacharias, qui hæc affectibus ductus cõscripsit, sycophãticè hoc illis impegit, sen ipsi episcopi, quòd præter animi sententiam circulari constitutioni subscripserint, quum ita ad Acaciũ scriberent, mentiti sunt, dispicere & pronunciare certò non possum. Hæc certè sic habuere.

Euagr. lib. 3. cap. 9.

Vt Zeno Petrum Cnapheum, & item alios Antiochia expulerit, & calandioni episcopatum eius commiserit. De reductione reliquiarum san. cti Eustathij Antiocheni.

Caput 10.

Cnaphei & aliorum sub introductorũ episcoporum expulsio.

ZEno Petrum Cnapheum, vt qui à Basilisco reuocatus esset, Antiochia expulit. & Calandioni Stephani successori episcopatum restituit. Paulum etiam Ephesо exegit, Nestorium item Tarso, & Cyrum Hierapoli, Romanum Chalcedone, Samosatis Eusebium, Mopsuestia Iulianum, Paulum Constãtia. & Andream Theodosiopoli. Calandion autem neminem ad communionem admittebat, qui non prius Petrum & circularia Basilisci anathemate confodisset. Ac de Zenonis voluntate & cõsensu, diui Eustathij qui Philippis apud Macedones in exilio vitam finierat, reliquiæ cum reuerentia multa Antiochiam reductæ sunt: quas cum lętitia summa ciuitas ea, ad decimum octauum ferè lapidẽ extra vrbem effusa excepit. Atque illi qui ad longum vsque tempus ab ecclesia secesserant, annis centum elapsis, ecclesiæ tandem prorsus vniti sunt.

Eustathij cineres Antiochiã perlati: ecclesia ibi e era perfectã que vnio.

Vt Alexãdriæ Timotheo Æluro Petrus Moggus, Moggo Timotheus Salophaciolus, huic porrò Ioannes Tabennesiotes, huic autem rursus Petrus Moggus, eis qui Proterium sectati fuerant, ad se receptis, & Zenonis Henotico, hoc est, conciliatorio seu pacificatorio edicto comprobato, successerit.

Caput 11.

Ælurus moritur.

COnstituerat Zeno Timotheum quoque Ælurum Alexandria eiicere. Postquam autem ad multam eam senectutem peruenisse, & iam non longè à sepulchro abesse cognouit, consilium mutauit. Atque ille paulò pòst ad inferorum migrauit iudicium. Alexandrini autem potestate sibi & autoritate vsurpata, pastorẽ sibi delegerunt impietate Æluro longè deteriorem, Petrum cognomento Moggum, quem vnus & alter, sicuti ferunt, episcopi cõsecrarunt, quibus legitimè dignitas adepta fuerat. Quod vbi Zeno resciuit, eos qui illum episcopum legerãt, morte mulctauit. Timotheum autem Salophaciolum, Proterij successorẽ, qui Canopi (sicuti diximus) degebat, in sedẽ suam restituit, cui Moggus diebus triginta sex incubauerat. Ac Timothe⁹ quidem Imperatoris literis thronum suum recupe-
F runt, legatum ad Imperatorem mittendi Ioannẽ presbyterum Tabennesiotam, qui œconomus templi honorandi præcursoris & Baptistę creatus fuerat: vt vbi episcopus eorũ inter homines esse desiisset, Alexandrini potestatem episcopi quem vellent eligendi haberẽt. Qui legatus vbi compertus est sibi ipsi episcopatũ procari, quẽadmodum Zacharias inquit postquam Imperatori iurauit, haud vnquam se Alexandriæ thronum recepturum esse, domum reuersus est, & Imperator constitutione, vt post obitum Timothei, Ioanne excepto, cathedram episcopalem Alexandriæ, quem ibi clerus legisset sortiretur, sanciuit. Non multo pòst Timotheo defuncto, Ioannes pacta conuenta & iusiurandum patui pendẽs, pecunia quibusdam, vt idem Zacharias ait, corruptis, ad episcopatum cõscendit. Quod vbi factum est, Zeno illum quidem reiici iussit,
G suggestione autem Acacij scriptum ad Alexandrinos, quod ἑνωτικὸν, hoc est, vnionis conciliatorium vocauit, dedit: in quo præcepit, vt thronus Petro Moggo redderatur, siquidẽ ille scripto ei subscribere, & Proterij sectatores recipere, quartámque Synodum approbare vellet. Hanc rei eius dispositionem, & Acacij sententia (sicuti dixi) constitutam, Pergamius, qui nuper admodum Aegyptiæ prouinciæ præfectus declaratus fuerat, Alexandriam pertulit. Is postquam eò peruenit, & Ioãnem Romam profugisse cõperit, cũ Petro Moggo colloquutus, vt Henoticum Zenonis scriptum reciperet, ei persuasit: & eos preterea ab ecclesia secessissent. Ille tomo ei statim subscripsit: & quum Alexandriæ publicus populi cõuentus celebraretur, quia Henoticum Zenonis omnibus placuit, eos quoque
H qui propter Proterij partes secesserant, admisit. Atque vbi orationem non ita longam ad populum habuit, quam ad ecclesiasticum plebis conuentum composuerat, postea etiam Zenonis constitutionem multitudini recitauit, hisce verbis compositam.

Petrus Moggus ei Alexãdrię successit.
Eo reiecto, Timo. rursus sedem suam recipit.
Ioannes Tabennesiotes episcopatum Alexandriæ non receptorum esse iurat.
Idem tamen Salophaciolo mortuo ep. potitur.
Petro Moggo episcopatus restituitur.
Vnio ecclesiæ Alexandrinæ.

De Zenonis edicto, quod Henoticum, hoc est, pacificatorium est dictum, neque reiiciens neque comprobans Chalcedonensem synodum. Cap. 12.

Zenonis Henotica constitutio ad Alexandrinos.

IMperator Cæsar Zeno pius, victor triumphator, maximus, semper colẽdus Augustus: Alexan-

Alexandrinis, & qui per Aegyptum & Libyam & Pentapolim sunt teligiosissimis episcopis & clericis, & monachis & laicis. Cùm Imperij nostri initium & conseruatiooem, tum autẽ opes atque armatutam inexpugnabilẽ persuasum habeamus esse, solam rectam & veram fidem quã diuina inspiratione Nicææ trecenti decem & octo sancti patres congregati promulgarunt, & Constantinopoli centum quinquaginta itidem sancti patres coacti confirmauetunt; diu noctúque precationibus studiis legibúsque nostris omnibus hoc agimus, vt per eam vbique locorum sancta Dei Carholica & Apostolica ecclesia incremẽta capiat, quæ incorruptibilis & immortalis sceptrorum nostrorum mater, & pij populi nostri in pace & religionis diuinæ concordia persistentes, acceptabiles pro imperio nostro preces vnà cum Dei amãtissimis episcopis & piissimis clericis & Archimãdritis & monachis fundant. Cùm enim magnus Deus & Saluator noster Christus Iesus, qui ex sancta virgine & Dei genitrice Maria incarnatus & natus est, glorificationem & sacrum cultum nostrum consentientem laudauerit, benignèque susceperit, tum gentes hostiles conterentur atque extinguentur, & omnes colla sua Imperio secũdum Deum nostro summittent: pax etiam, & quæ ex pace proueniunt bona, cœli salubritas, frugum vbertas, aliáque quæ hominibus commoda sunt, liberaliter suppeditabunt. Itaque quum fides irreprehensibilis & vos & imperiũ Romanum sic conseruet, preces nobis à piis Archimandritis & eremitis, aliísque venerandis viris oblatæ sunt: qui cum lachrymis nobis supplicarunt, vt vnionem in sanctissimis ecclesiis fieri & membra membris coniungi, quæ honestatis pietatisque inimicus ab annis plurimis segregare est conatus, curaremus. Qui quidem inimicus bene nouit, si integro & cõiuncto ecclesiæ corpori bellum inferat, victum se iri. Qui etiam effecit, vt infinitæ gentes & generationes, quas tot annorum tempora ex hac vita subduxerũt, partim absque lauacri regenerationc obierint, partim sine diuinæ communionis perceptione ad ineuitabilem illam omniũ migrationem transierint: & vt cædes innumerabiles patratæ sint, ita vt sanguinis vnda nõ solum terra, verumetiam aër ipse contaminatus sit & infectus. quæ omnia quis est qui non in melius mutari exoptet? Quapropter scire vos volumus, neque nos, neque quæ vbiq; locorum sunt ecclesias, aliud symbolum, aut doctrinam aut formulam fidei, aut fidem etiam, prætetquam quod (sicuti dictum est) à trecẽtis decem & octo sanctis patribus editum, & à centum & quinquaginta, quorum meorionem etiam fecimus, sanctis patribus comprobatum est sanctum symbolũ vel habuisse, vel habere, vel habituros esse, neque aliquos qui habeant scire: atque si quis etiam habeat alienum illum putare. Nam id solum symbolum, quemadmodum diximus, Imperium nostrum conseruare confidimus. Et populi vniuersi, qui salutarem consequuntur illuminationem, hoc solo recepto baptizãtur. Hoc etiam sequuti sunt sancti patres Ephesi congregati, qui impium Nestorium & opinionis eius postea sectatores cõdemnarunt, quem sanè Nestorium vnà cũ Eutychete, quòd diuersa ab eis quæ dicta sunt sentiant, anathemate ferimus: duodecim etiam capita illa à sanctæ memoriæ Cyrillo sanctæ catholicæ Alexandriorum ecclesiæ Archiepiscopo promulgata recipientes. Profitemur autem vnigenitũ filium Dei & Deũ (qui verè homo factus est, Dominum nostrum Iesum Christum, qui consubstantialis est patri secundum diuinitatem, & idem cõsubstantialis nobis iuxta humanitatem: & qui descendit & incarnatus est ex spiritu sancto, & Maria virgine & Dei genetrice) vnum esse, & non duos. Vnius enim esse dicimus & miracula & perpessiones, † † quas sponte sua carne pertulit. Eos verò qui eũ diuidunt aut confundunt, aut phantasiam seu spectrum inducũt, haudquaquam approbamus. Et pura labísque *a* peccati omnis expers, veráque, ex Dei genitrice incarnatio, *b* accessionem filij nõ attulit: & trinitas, vno trinitatis eius Deo verbo incarnato, trinitas permansit. Quum igitur sciamus neque sanctas quæ vbique sunt, & orthodoxas Dei ecclesias, neq; qui eis præsunt Dei amãtissimos sacerdotes, neque Imperialem nostram sublimitatem symbolum aliud, aut fidei decretum præter eam quam diximus sanctã doctrinam & formulã, vel antea tulisse, vel nunc ferre, *c* cõiunximus nos per vnionem inter nos ipsos, nihil addubitantes, nihilque cunctantes. Atque hæc scripsimus, non vt noui quicquã de fide afferremus: sed vt vos per certã perfectámque doctrinam cõfirmaremus. Quemlibet verò qui aliud quicquam sensit, aut sentit, aut nunc, aut quandocunque, vel Chalcedone, vel in qua cũque synodo alia, anathemati subiicimus: præcipuè verò quos diximus, Nestorium & Eutychetem, & qui cum eis idem sentiunt. Coniungite ergo vos per vnionem spirituali matri Ecclesiæ, & diuina ipsius in ea communione fruimini, per id quod dictum est vnum & solũ trecẽtorum decem & octo sanctorum patrũ professionis fidei decretum. Ipsa enim sanctissima mater vestra Ecclesia, vos vt germanos natiuósque filios, circunfusis vlnis amplecti desiderat, & suauem vestram vocem aliquando tandẽ audire cupit. Itaque vos ipsos incitate atque vrgete. Quod si feceritis, tum Domini & Seruatoris & Dei nostri Iesu Christi, benignitatem vobis ipsis conciliabitis, tum ab Imperiali nostra amplitudine laudem eximiam feretis. Quibus literis lectis, Alexandrini vniuersi sanctæ catholicæ & apostolicæ Ecclesiæ coniuncti vnitique sunt: & quæcunque in medio fuere offendicula & impedimenta, sustulere.

Imperium cõseruatur per orthodoxam fidem.

Symbolum Nicænum.

Commoditates consentientis & concordis Christianæ fidei.

Insidias diabolus ecclesiæ tendit per sectas & dissidia intestina.

Vnum Nicænũ fidei symbolũ obtinere debet.

Confirmatum à synodo Constantinopolitana, & Ephesia priore.

Duodecim Cyrilli capita.

Vnum solummodo Christũ Dei Patris Verbum cum propria carne cognoscimus. Cyrill.

a ἀναμάρτητος.

b προσθήκην τῷ υἱῷ ποιεῖ.

c ἑνώσαμεν αὐτοὺς μηδὲν ἐνδοιάζοντες.

Vnio ecclesiarũ per concordem fidei Nicænæ professionem.

† † *Genuit ex se virgo corpus, sed quod conceptum esset, ex spiritu. Hilar. In natura humana susceptione gratia quodammodo illi homini naturalis facta est, quæ nullum peccatum posset admittere. Aug. at Greg. Nazanz. virginem matrem ante conceptionem filij sui & anima & corpore cælitus sanctificatam esse scripsit. Talis erat illa susceptio, quæ Deum hominẽ faceret, & hominẽ Deum. Aug. Virgo carnem Christi non peperit de peccati propagine. Id. sup. Ioan. tract. 79 Erronea ergo fuerit magistri Sententiarum illa lib. 3. dist. 3. sententia: Sanè dici potest, & credi oportet, iuxta sanctorum attestationis conuenientiam, ipsam (carnem Verbi) prius peccato fuisse obnoxiam, sicut reliqua virginis caro fuit.*

Vt Calandion in exilium sit actus, & Petrus Cnapheus in eius rursum insilierit sedem: & de inconstantibus ac versipellibus Petri Moggi moribus. Cap. 13.

Calandion in exilium mittitur.

POrrò Calandion Antiochenus antistes ad Acacium & Zenonem scripsit, & Petrú mœchum vocauit, quum propter ea quæ de illo accidissent, tum quòd Alexandriæ anathema in sanctam quartam Synodum coniecisset. At Calandion, quòd per eam causam, occasionem arripuit, vt Illi & Leontij & Pampiepis, qui á Zenone defecerant, & tyrannidem affectabant, partes foueret, ad Oasim exilij causa incolendam damnatus est. Atque ille quidem sic rursum Antiochia eiectus: Petrus autem Cnapheus fraude in negocio peragendo vsus, in desideratam sibi Antiochenam sedem rursum inductus est, postquam henotico Zenonis subscripsit. Dedit is ad Petrum Moggum Alexandriæ episcopum, & vicissim ab eodē accepit synodales literas. Martyrius itidem Anastasij Hierosolymis successor, ad eum more recepto epistolas eiuscemodi misit. Coniunctus quoque ei est, qui Constantinopolitanam gubernabat ecclesiam, Acacius. Verùm non multum intercessit temporis, & nōnulli qui Petri Moggi partium fuerant, quum eum cōsilium mutasse viderent, à communione eius secesserunt: quòd ex eo scilicet tempore Chalcedonensem synodum in ecclesia anathematis sententia damnasset, & Timothei cadauer effodisset. Eam rem vbi Acacius Constantinopolitanus audiuit, grauiter factum id tulit, & magnopere est perturbatus: adeò certè, vt quosdá Alexandriam mittendos duxerit, qui rei veritatem cognoscerent. Eos verò Petrus postquam diligenter inquisitos adesse resciuit, certiores fecit, nihil se earum rerum admisisse: & multitudine quadam contracta, attestationes conscripsit, quæ indicabant, Petrum nihil earum quæ auditæ essent rerum fecisse. Ille verò re ipsa veluti cothurnus quidam, aut Proteus Pharius atque Euripus, versipellis scilicet homo fuit, & sibi ipsi non constitit: verùm pro eo atque ei visum esset, semper se temporibus & rebus ipsis accommodauit. Et aliquando quidem Chalcedonensem synodum comprobauit, aliquando autem perinde atque palinodiam canens calculis omnibus reiecit, & anathemate condemnauit. Ex literis autem eis quas ad Acacium Constantinopolitanum episcopum, qui dolum eius per inquisitioné scrutatus est, dedit, qualis fuerit, liquebit. Scripsit autem in hæc verba.

Illi, Leōtini, Pamprepes, tyrannidem affectans. Petrus Cnapheus Antiochenam sedē recipit.

Petrus Moggus synodum Chalcedonensem damnat. Idē sepulchri violator.

Petrus Moggus homo varius, ex eodē ore calidū & frigidū efflat.

Epistola Petri Alexandrini ad Acacium missa, Imperantis vrbis episcopum. Cap. 14.

Litera Moggi ad Acacium Constantinopolitanum.

ALtissimus Deus remunerabitur sanctitati tuæ labores & sudores tantos quos tot annorum curriculis, fidei sanctorum patrum professione conseruanda subisti: quam sanè assiduè prædicans confirmasti. In ea symbolum quoque sanctorum trecentorum decem & octo patrum rectè positum reperimus: in cuius scilicet professione baptizati, & antea credidimus, & nunc quoque ei credimus. Id quod etiam comprobarunt centum & quinquaginta sancti patres,

E qui Constantinopoli congregati fuere. Itaque quum assiduè omnibus in recta via præeas, per vnionem sanctam Dei coniunxisti Ecclesiam: & nobis certissimis argumentis persuasisti, nihil esse contra hæc actum in sanctissima vniuersali synodo Chalcedonése celebrata: quippe quę cū sanctis Nicænis patribus concordet, eorúmque decretum confirmet. Et quum in actis Chalcedonensibus noui nihil reperissemus, sponte nostra illis assensimus & credidimus. Cęterùm certiores facti sumus, monachos quosdam, qui cōiunctioni nostræ fraternæ inuident, de iniuriis criminibúsque quibusdam ad vos remisisse, quibus tamen illi non facilè sanctitatem vestram permouêre. Primùm, quòd reliquias eius qui in sanctis est patris nostri beati archiepiscopi Timothei in locum aliùm transtulerimus: quod F factum neque Deo placet, neque legibus cōuenit. Deinde, ad conuicium aliud quod non consistit, & priore illo deterius est, peruenere. Quomodo nanq; anathema iaculari in sanctā Chalcedonensem synodum possimus, cui credidimus, & quam confirmauimus? Non latet autem pietatem vestram populi nostri feruor & leuitas, & monachorum etiam ad nouas res spectātium motus: qui quum in animo habeant, cum quibusdam consulta animi destinatione improbis ab Ecclesia resilire, populum secum auellere conātur. Porrò vestris adiuti precibus, re deliberata, rationem quæ mederi malo imminenti posset, inuenimus nihil sanctæ Chalcedonensi synodo, in qua nihil noui scimus esse actum, derogantem, vt simul ea ipsa ratione & simplicibus per persuasionem satisfaceremus, & eos G qui nobiscum conuētus agunt, per apollogiam defenderemus. Id vt diceretur, curauimus. † Atque in eo quum toti essemus, mox etiam prohibuimus. Certiorem verò sanctitatem vestrā facio, ne nunc quidem cessare eos qui semper zizania seminant, monachos: & tanquam instrumenta sibi asciscere quosdam, qui monasteria non incolunt, sed passim vagantes, rumores varios contra nos & ecclesiasticam Christi pacem & tranquillitatem spargunt: neque nobis, pro eo atque decet, canonicè quicquam in sancta Dei catholica ecclesia facere permittunt. Illúdque sedulò agunt, vt nobis populus hic potius præeat, quàm pateat: & facere id quod Deo non placet, student. De sanctitate autem vestra, nobis persuademus, eam omnia ad * sacratissimum orbis terrarum dominum relaturam: curatúrámque esse, vt constitutio à serenitate eius H edatur, in qua de ecclesiastica pace, ea quæ & Deum ipsum & Imperatorem deceāt, & in quibus omnes acquiescant, præcipiat. Atque hæc cothurnus ille Petrus, homo inconstans & versutus, fraudulenter ad Acacium scripsit.

Laudat Nicænam fidem.

Item Chalcedonense concilium.

† τοῦτο λέγειν πεποιήκαμεν. καὶ τοῦτο πολὺς γενόμενος ταχέως ἐκώλυσε.

Consultò hoc sic obscurè dictum.

** θειότατον δεσπότην τῆς οἰκουμένης.*

Vt Ioannes Tabennesiotes Alexandriæ episcopus Romam profectus, Felici Rom. episcopo persuaserit, vt is Acacio repentè & inconsultò episcopatum abdicaret. Caput 15.

IOannes autē Alexandriæ episcopus Tabennesius, cuius antea quoq; fecimus mētionē, quum inde profugisset, Romā venit, & turbam conciuit:

Ioannis Tabennesiota astuties Romæ.

Simplicius Ro. episcopus.

conuicit: propterea se throno suo excidisse di-A cens, quòd Leonis doctrinam & Chalcedonensem synodum defenderet: aliumque qui ab his prorsus diuersum sentiret, in locum suum substitutum esse. Querela ea permotus Simplicius Romæ post Leonem episcopus, ad Zenonem illegitimam Ioannis electionem reprehendens scripsit: eique Zeno, non aliam illum ob causam sede sua expulsum esse, quàm quòd periurij cōpertus esset, rescripsit. Postquam Simplicio Felix successit, non intermisit Ioannes molestus illi esse, de Petro, quem Acacius Constantinopolitanus prius tanquam hæreticum reiectum, tum admodum complecteretur, referens. Et quum frequentiùs ei instaret, tandem Felici persuasit, vt literas statim ederet, in quibus Acacio, quòd cum Petro Moggo communionem haberet, dignitatem abrogauit. Quas literas contra ec-B clesiasticam traditionem compositas, sicuti Zacharias scribit, monachi quidam ex Insomnium sodalitate, Acacio obtulerunt. Acacius autem non recepit.

Felix Rom. episcopus. Is dignitatem literis suis Acacio abrogat.

Euagr. lib.3. cap.18.

Porrò Zacharias rem ipsam vt acta est ignorare, & summam tantum eius, ita vt refertt eam audiuit, exponere videtur. Ego verò illam certò mihi compertam commemorabo.

Quæ propter Acacium inter Felicem & Zenonem acciderint. De Cyrillo, contubernij Insomnium monachorum præceptore & duce. Vt Rom. legati & Acacius Constantinopolitanus à synodo Rom. dignitatibus suis priuati sint.
Caput 16.

IOannes libellos supplices Felici aduersus A-C cacium, quòd præter rationem cum Petro communicaret, & res pletasque alias non ea præscripto sanctionum ecclesiasticarum ageret, dedit. Et Felix ad Zenonem Vitalem & Siminum episcopos misit, cum mādato & decreto huiusmodi, vt Chalcedonensis synodus calculis omnibus obtineret: Petrus, vt qui non sanam colere religionem, Alexandria euceretur: & Acacius Romam aliquos mitteret, cum Ioanne in iudicio, si quam haberet actionem, experturus, aut causam dicturus, & legitimam actionū suarum rationem redditurus. Prius autem quàm Vitalis & Siminus Roma Constantinopolim venerūt, sodalitatis Insomniū præfectus Cyrillus ad Felicem Papam scripsit, moram eius tantam accusans, per quam tot res nouæ in ecclesiasticis cōstitutionibus inducerentur. Literis eius acceptis, Felix legatis suis scripsit, ne quid prius agerent, quàm Cyrillum cōuenissent, & ab eo quid agendum esset cognouissent. Dedit quoque alias ad Zenonem literas, quibus illum de synodo Chalcedonēsi, & de ea quam in Aphrica Honorichus cōcitauerat, persequutione admonebat. Quin & ad Acacium scripsit, maximam cum nouatarum in Ecclesia rerum causam esse dicens. Zeno eadem quæ antea Felici rescripsit, Ioannem scilicet frustra illi molestiam exhibere, qui hand quaquam se thronum ecclesiæ Alexandri-

Vitalis & Siminus episc. Rom. Pontificis Legati apud Zenonem in Ioānis causa.

Cyrillus Insomnium monachorū præfectus.

Litera Felicis ad Zenonem.
† Item ad Acacium.
Responsum Zenonis ad Felicem.

† *Honorichus rex Vandalorum, plusquàm trecentis triginta quatuor episcopis in exilium pulsis, eò quòd Arianus esset in Catholicos admodum sæuiit. Diac.*

næ consensum esse iutauerit, iurisiurandi religionem violarit, episcopatum per sacrilegium arripuerit, & alia grauia facinora admiserit. Nec Petrum Moggum, inquisitione nulla præeunte ad sedem peruenisse, sed illum priusquam eam acceperit, manibus suis fidei Nicænorum patrū quam comprobarit subscripsisse: cuius fidei vestigiis Chalcedonensis etiam synodus innitatur. Illud quoque † iutamēto interposito verbis hisce Zeno scripsit. Debent certò & pietas nostra, & qui dictus est sanctissimus Petrus, vniuersæque adeò sanctissimę ecclesię, recipere & colere Chalcedonensem sanctam synodum, quæ cum professione fidei Nicænæ synodi concordat. In rerum istarum actis, eius quem nominauimus Cyrilli aliarumque in vrbe Imperiali Archimādritarum, atque etiam Aegyptiæ diœcesis episco-B porum & clericorum, ad Felicem cōtra Petrum, & eos qui cum eo communicabant, veluti hæreticos, datæ epistolæ reperiuntur. Et nonnulli ex Insomnium monasterio Romam profecti, apud Felicem de Simino & Vitali questi sunt, quòd ad aduentum vsque eorum Byzantij clàm & occultè Petri nomen in sacris codicillis fuisset, atque ex eo tempore ad eum vsque diem esset, & quòd propalàm ferretur, contra canones Vitalim & Siminum cum Petro & Acacio commercium & communionem habere. Aegyptiorum quoque epistolæ eadē significabant. Et præterea, Ioannem quidem orthodoxum esse, ecclesiæque sentire, & sedem secundum canones recepisse: Petrum autem à duobus tantum qui eandem prauam opinionem sequuti fuissent consecratum esse, eundemque post Ioannis discessum nihil rerum grauium aduersus orthodoxos agere intermisisse. Hæc omnia quum Acacius ex eis qui Byzantium Roma venerant cognouisset, tantum abest vt autoritate sua rebus huiusmodi, quum facile posset, intercesserit: vt etiam administrum se Petri actionum præbuerit, & ferè omnes cum illo communicare coëgerit. Quæ omnia adauxit, & vera esse confirmauit Simeones qui ex Insomnium monasterio ad Felicem missus, qui apertè Siminum & Vitalim quod cum hæreticis communicassent conuicit, quodque ipsis præsentibus propalàm Petri nomen ex sacris tabulis promulgatum esset, quum ne per prætextum quidem grauiter sed id illi ferre ostendissent. Quapropter factum, vt permulti ex simplicioribus ab hæreticis seducti sint, qui à Romana etiā sede receptum esse Petrum dicerunt. Addidit & D illud Simeones, quum variæ quæstiones in medium productæ essent, Vitalim & Siminum cum nullo orthodoxo colloqui, aut per literas ei respondere voluisse, neque eos etiam de rebus in religione nouatis accuratiùs disquisiuisse. Monachorum quoque dicta presbyter quidam Syluanus, qui cum Vitali & Simino in vrbe Imperante fuerat, comprobauit. Tum autem & Acacij epistola ad Simplicium prodncta est, quæ ostendebat Petrum dudum vt noctis filium exautoratum esse. Quas ob caussas Simino & Vitali sacerdotalis dignitas abrogata, & ipsi lōgissimè à communione sancta repulsi sunt. Et communibus suffragiis synodus Romana hæc sic ad verbum decreuit, Petrum hæreticum, qui olim per sententiam, episcopali cathedra ei adempta,

† ἐπωμοσάμενος. Hoc verbum Euagrius non habet, lib.2. cap.20.

Libelli accusationum varij ad Felicem contra Moggum missi.

Vitalis & Siminus legationis suæ præuaricatores.

Acacius nimium Moggo addictus.

Simeones Insomnis ad Felicem missus.

Vitalis & Siminus, propter συμπρεσβείαν, & perperam obitam legationem damnati.

Synodus Romana Moggū damnat.

Acacium mēdacis arguit.

damnatus, proscriptus, & anathemate cōfossus est, ecclesia Romana non recipit. Cui quidem si " aliud nihil quod obiiceretur esset, illud sufficeret, quòd quum ab hæreticis consecratus sit, orthodoxis præesse non potest. In sententia ea illud quoque fuit: Acacium Constantinopolitanum maximo crimini obnoxium esse, res ipsa indicauit, propterea quòd ad Simplicium scribens, Petrum hæreticum appellauerit, & id Imperatori non indicauerit: quum certè id, si Zenonem diligeret, facere debuerit. Proinde sicuti apparet, cōmodi sui desiderio Imperatorem complectitur, fidem autem non complectitur.

De seditione propter Moggum, quòd is quartam synodum anathemati subiecerit, Alexandriæ orta. Et de Felice Rom. atque Acacio Constantinopolitano episcopis.
Caput 17.

Moggus Alexandriæ insolentissimè se gerit, orthodoxiam damnanans.

ACacius dissidium quod interuenit tollere, & vnionem inducere volens, ad episcopos & clericos Ægyptios, atque ad ipsum Petrum scripsit. Sed enim quum id malum Alexandriæ magis magisque inualesceret, Petrus quibusdā episcopis & Archimandritis, vt secum communicarent, persuasit: & in acta Chalcedonensia, Leonisque tomum, atque eos qui Dioscori & Timothei scripta non reciperent, anathemata coniecit. Eos verò qui ei non parebant, monasteriis suis exegit. Quæ omnia postquàm Zeno ex Nephalio quodam qui Alexandria Constantinopolim venerat, intellexit, magnoperè conturbatus, ex satellitibus Cosmam quendam Alexandriam misit, qui admonitionibus omnibus funem, vt in prouerbio est, omnem moueret, vt plebem & Petrum inter se conciliaret: atque eis qui aliter facerent, minas ingentes denunciaret. Verùm ille seueritate sua tantum abest vt quod per dissidium ruptum fuerat, coniunxerit, vt seditionem quoque auxerit, & infectis rebus ad Imperatorem redierit: eis tantum qui monasteriis suis exacti fuerant, restitutis. Postea à Zenone Arsenius militarium ordinum in Ægypto præfectus, vnà cum eo qui dictus est Nephalio, Alexandriam missus, de reconciliatione & vnione egit. Quum autem nihil efficeret, multos ex Alexandria Byzantium misit, qui cum Zenone colloquuti, multa de Chalcedonensi synodo disseruerūt: nihil autem ad rem ipsam collatum est, propterea quòd Zeno prorsus Chalcedonensem synodum non reciperet. Basilius Cilix memoriæ prodidit, Felicem etiam Acacio condemnationis sententiam, qua dignitas ei abrogaretur, misisse, eamque ei in sanctiore sacrario à monachis Dij monasterij redditam esse. Et eam ob causam sectatores eius multos ex eis quos diximus monachis occidisse, quosdam vulneratos reiecisse, nonnullos verò custodiis inclusisse: atque Acacium vsque adeò cōdemnationem eam non respexisse, vt mente sensuque omni captus, primus ipse Papæ nomen è sacro albo exemerit. Et ille ita & animo & corpore vinctus, breui pòst communem omnibus ingressus est viam.

Cosmas ad pacificationē instituendam Alexandriā à Zenone missus. Cosmas autem nihil ibi agit.

Nihil itidem Arsenius militum dux.

Zeno ipse Chalcedonensem synodum nō probauit.

Acacius exauctoratus.

† *

Acacius contrà velut is nomen in sacro albo inducit, & moritur.

† * *In ecclesiasticis censuris & excommunicationibus, causa in primis valet. Origen. Cùm aliquis exit à veritate, à timore Dei, à fide, à charitate, exit de castris ecclesiæ, etiamsi per Episcopi vocem minimè abiiciatur. Sicut è contrario aliquis nō recto iudicio foras mittitur: sed si antè non exiuit, id est, si non egerit vt mereretur exire, nihil læditur. Interdum enim qui foras mittitur intus est: & qui foris est, intus videtur retineri. 24. quæst. 3. Aug. Custodi intus innocentiam tuam, vbi nemo opprimit causam tuam, prævalebit in te falsum testimonium, sed apud homines. Nunquid apud Deum valebit? vbi causa dicenda est. Quando Deus erit index, alius testis, quàm conscientia tua non erit. Inter iustum iudicem & conscientiam tuam noli timere nisi causam tuam. 11. quæst. 3. Quid obest homini, quod ex illa tabula vult eū delere humana ignorantia, si de libro viuentium nō deleat iniqua conscientia? Aug. ibid.*

De Flauita Acacij successore, vt is dolo malo sedem episcopalem inuaserit.
cap. 18.

Flauitas eius successor. Euagrius habet Phrauitas.

POst hunc Flauitas Constantinopolitanum suscepit episcopatum: vir, qui quidem presbyter esse visus sit, sed vsque adeò ad audaciam & improbitatem summam peruenerit, vt id quod dicturus sum facinus, satis, qualis is fuerit, indicare possit. Zeno chartam puram in sacro reposuit altari, atque in charta alia per scriptum Deo supplicauit, vt per angeli manū, quæ in hominum conspectum non veniret, nomen eius adscriberet, quem cœlesti calculo Constantinopolitanæ ecclesiæ hierarcham præfectum vellet. Atque ob eam rem quadraginta dierum ieiunium indixit: & Deum omnes orare, vt qui illi placitus esset, ostenderet, iussit. Hæc vbi Flauitas cognouit, auro multo templi custodem, qui idem princeps Imperialium cubiculariorū erat, corrupit, vt in charta pura nomen eius annotaret, eámque rursum Imperatoris sigillo obsignaret. Hoc vbi factum est, atque vbi constitutum ieiunij præteriit tempus, sigillo in charta sublato, de repentè Flauitas ingenti gloria, perinde atque à Deo designatus esset, affluens, correptus est, & magnifico saltu in patriarchæ thronum is conscendit. Verùm enimuerò piaculum id omnipotens prouidentia non diu latere passa, illusionem eam scenicámque actionem quāprimùm in apertum produxit. Infelix enim ille quum non totos quatuor menses in sede ea trāsegisset, morte repentina ex hominibus sublatus est quum ne dimidiam quidem partem † muneris eius, quo episcopalem dignitatē redemerat, corradere potuerit. Argentarij hæredibus eius instirere, & pecuniam nuper admodum mutuò datam exegere. Atque illi quòd soluendo non essent, Zenonem adiere, eique vt eos ab acerbis illis creditoribus liberaret, supplicarunt, & rem ipsam secretò ei ipsi qui de illa inquirebat, indicarunt. Zeno ea audita, obstupuit: & postquam non Christum, sed Chrysum, hoc est aurum potius, Flauitæ nomē in libello illo ascripsisse cognouit, iudicium reuera & iusticiam (iuxta psalmum) fecit: atque eunuchum quidem, qui sibi diuinam existimationem & gloriam arrogasset, tolli, pecuniam autem creditam ex substantia eius dissolui argentariis iussit. Ipsam verò ecclesiam episcopis permisit, vt illi suffragiis suis

Repentina Flauitæ mors.

Per sycophanticam impostur am episcopatum is consequitur.

† τὸ ἥμισυ τῆς δωροδοκίας ἐγχειρίσασθαι.

Sycophantia Flauitæ indicatur.

Redit in autorem scelus, iusto Zenonis iudicio.

Canonica episcopi Euphemij electio.

quem

quem idoneum esse procurationi ei iudicarent, eligerent. Sic citra moram omnem, Euphemius ecclesiæ presbyter, vir clarissimus, orthodoxę fidei & virtutis omnis studiosissimus, ecclesię gubernandæ præfectus est.

De literis synodalibus Flauitæ, Petri & Felicis, & de Euphemio, qui post Flauitam episcopatū gessit.
Caput 19.

QVum Flauitas adhuc thronum obtineret, synodales ad Petrum Alexandrinum epistolas dedit, & eiusdem generis literas ab eodem accepit, in quibus eadem de Chalcedonensibus actis, anathemati ea subiiciens, scripsit. Quum autem Flauitas ex rebus humanis excessit, quatuor tantum mensibus episcopatu gesto, & Euphemius ecclesiam administrandam suscepit, vt ei Petri ad Flauitam Synodales literæ redderentur, accidit: in quibus vbi res Chalcedonenses anathemate damnatas comperit, perquàm est conturbatus, & se à communione Petri subduxit. Apposuissem hic & Petri & Flauitæ literas, nisi me prolixitas illarum absterruisset. Et Flauitas ad Felicem scribens, se communionis illius esse, Petri autem coniunctionem auersari, significauerat. Idem ad Petrum literas dans, fecerat: communionem se illius recipere, Felicem autem reiicere insinuans. Quas literas vbi Felix à pua quibusdam ad se perlatas accepit, legatos Flauitæ cum contumelia Roma expulit. At Euphemius simulátque episcopatum iniit, nihil moratus*, suis ipse manibus in sacris tabulis Moggi nomen expunxit, & Felicis appellationem reposuit: atque in sacro suggestu considens, synodales more recepto epistolas Romam ad Felicem dedit. Porrò Papa scripta quidem illius recepit, & Euphemio veluti orthodoxo fauit, sed illum in episcopalem communionem non admisit; propterea quòd Acacij quoque & Flauitæ nomen in sacro libro non induxisset.

Flauitas in epistolis suis synodalib. δίλογος, hoc est, bilinguis, simulque albus & ater.

Legati eius ea de causa contumeliosè Roma exacti.

Euphemius Constantinop. episc. Felicis nomen in sacro codice reponit, Moggi nomē eximit. Is tamen à Felice in communionem episcopalem nō receptus.

Vt Petro Moggo Athanasius, & Cnapheo Palladius successerit, deque eorundem successoribus.
cap. 20.

ET quum Euphemius & Petrus inter se dissensuri, & synodos in prouinciis suis, alter aduersus alterum, propter Chalcedonensem synodum congregaturi essent, Petrus Alexandriæ è vita excessit, eique Athanasius cognomento Celetes siue Heruiosus, in episcopali throno successit. Atque is quum multa quoque experiretur, vt dissidentia membra coniungeret, nihil tamen egit. In multas namque & varias opiniones discesserant. Non multo verò pòst, & Petrus Cnapheus Antiochię defunctus, Palladium successorem habuit. Cuius suffragator etiam fuit Anastasius Dicorus, qui post Zenonem Romanum malè administrauit imperium. Porrò Athanasius synodalia scripta ad Palladium mittens, eadem & ipse quæ Moggus de Chalcedonensi synodo retulit. Idem fecit Ioannes quoque, qui post eum Alexandrinæ præfuit ecclesiæ. Sed & Palladio Antiocheno mortuo, & Flauiano procurationem eius sortito, Solomon quidam Antiochiæ presbyter Alexandriam cum synodalibus literis missus est, solitas rursum eiuscemodi epistolas à Ioanne ad Flauianum allaturus. Ea quoque scripta idem de synodo pronunciabāt. Huic verò Ioanni Ioannes alter Alexandriæ successit, de quibus paulo pòst dicemus. Nam ad aliquod vsque Anastasij imperij tempus, ad hunc modum res ecclesiarum processere. Euphemiū namque ille expulit. Hæc verò ita ordine exponere, quo faciliùs intelligerentur, coactus sum. Et ecclesiæ quidem tum sic se habebant. Nos autem orationem ad alia conuertamus.

Successor Moggi Athanasius.

Cnaphei Palladius.

Athanasij Ioannes.

Palladij Flauianus.

Ioannis Ioannes alter.

Ab omnibus hisce Chalcedonensis synodus exagitata.

De Theuderici Scythæ vastatione, & vt is interierit.
Caput 21.

THeudericus Scytha magnis comparatis opibus, aduersus Zenonem arma cepit. Et cum copiis in Thracia coactis Romanam ditionem ingressus, obuia quæque diripuit, & vsque ad os Euxini peruenit. Atque ille Imperialem etiam ferè cepisset vrbem, nisi ex necessariis eius quidam vitæ eius insidiati fuissent. Quas veritus, retrocessit. Neque ita multum intercessit temporis, quum vitam etiam finiuit, per causam huiusmodi. Hasta expedita patrio more pro tabernaculo eius sublimis collocata erat. Quum autem corpus exercere deberet, equum adduci iussit, atque moræ impatiens, ex terra in illum insiluit. Quòd autem ex pascuis & equitio is nuper admodum venisset, ferocitatemque spiraret, necdum Theudericus rectè ei insedisset, priores pedes in sublime iactans, posterioribus tantum institit. Theudericus autem cum equo concertans, neque freno cohibere eum potuit, (ne scilicet fera super eum resupina concideret) neque satis certò aut firmiter illi inhæsit. Atque quum ita cum equo huc atque illuc in gyrum verteretur, nescio quomodo hastam illam concussit, & illa obliquè in eum illata, latus eius vulnerauit. Ex quo vulnere lecto affixus, vbi viscera eius ex conuulsione & inflammatione commarcuerunt, breui vitam amisit.

Gotthos autor pro Scythis habuit.

Theuderichi Gothi mors.

* *Theodericus Theodemiri filius, Ostrogotthorum rex, à Zenone patricia & consulari dignitate est exornatus. Blond. Idem Odoacrum vicit & Italiam obtinuit.*

De Marciani tyrannide, Anthemij qui Romæ obtinuerat imperium, filij: & vt idem Marcianus captus, sacerdotali dignitate sit decoratus.
cap. 22.

POst hunc aduersus Zenonem bellum mouit Martianus, Antemij qui non multo antè Romæ imperauerat, filius, Leontiam Leonis Romani Imperatoris Zenonis soceri filiam in matrimonio habens. Is enim ad se magis quàm ad Zenonem Imperium pertinere putabat: quòd minorem natu Leonis filiam, quam illi Verina imperij tempore genuit, coniugem haberet: Ariadnam autem Leo adhuc priuatus ex vxore sua sustulisset. Eam ob causam Martianus ad tyrannidem spectauit. Et pugna ad Imperiale palatium commissa, cædes vtrinque facta ingens, & victoria Martiani fuit. Atque ille & sceptro potitus esset, & palatium occupasset, nisi rem in crastinum distulisset. Celerrima namque aquila

Bellum inter Martianū & Zenonem.

Martianus victor victoria & temporis opportunitate vsus non est.

χαιρὸς, hoc est occasio rei benegerendæ facile amittitur. Occasionis pictura.

est, temporis opportunitas & occasio: quæ ad E pedes aduolans, capi à quopiam potest: sin aufugiat, in altum aerem sublimis sublata, eos qui se persequuntur ridet, neque vt ad eos redeat, in animum inducit. Proinde quicunque imagines vel pingunt, vel fingunt, occasioni caput humanum tribuentes, comam in fronte demittunt, occipitium autem ad ipsam vsque cutim tondent: subobscurè quidem, sed sapienter admodum indicantes, si ea à tergo tardius nos sequatur, coma prolixiore teneri fortasse comprehensam posse: sin præcedat, minimè prehendi facillimè auolantem, neque persequenti quicquam quo teneatur præbentem. Id tum Martiano accidit. Quum namque tempus opportunum neglexisset, consciscere id deinde haudquaquam potuit. Postridie enim diei eius à suis desertus, solus ad sacrorum Apostolorum templum sup- F plex confugit: vnde per vim extractus, Cæsaream Cappadocum missus est: & paulo pòst inter monachos quosdam latitare & fugam meditari deprehensus, Tarsum inde Ciliciæ abductus est, vbi capite raso presbyteri dignitate est cohonestatus. Quam rem Eustathius Syrus rhetor, qui hæc conscripsit, sanè quàm eleganter memoriæ prodidit.

Martianus à suis desertus, ad Ecclesiam confugit. Idem tandem presbyter fit. Eustathius rhetor.

De Illi & Leontij tyrannide, & de structuris atque ædificiis Ammiani.
Caput 23.

Verina obitus.

IDem Eustathius quoque refert, Zenonem socrui Verinæ variè insidias tetendisse, & postremum eam Tarsum in Ciliciam relegasse: quæ postea quum in Papirij castello esset, quo tem- G pore Illus & Leontius, quibus ipsa Imperij insignia contulerat, tyrannidem exercuerunt, vitam ibi finiuit. Historiam Illi Eustathius quoque stylo terso prosequitur: quemadmodum videlicet is Zenonis insidias effugerit, & Zeno eum qui ad Illum necandum percussor summissus fuerat, iugulari præceperit: capitis supplicium pro eo quòd Illi cædes ei non successisset, veluti mulctam reportantem. Zenonem deinde rem eam consultò premere volentem, Illum Orientalibus copiis præfecisse: illum autem Leontio & Pamprepe in societatem ascitis, tyrannidem in Cilicia apud Tarsum arripuisse. Adhæc, Eustathius idem addit, nihil illis tyrannidem profuisse, eo quòd Theudérichus Gotthus cum gentibus prouincialibus simul & externis copiis aduersus eos à Zenone missus sit, cuius etiam iussu miserandum in modum sint occisi: condignam ab eo, quòd illum in Imperium restituissent, gratiam ferentes. Addit Rhetor idem illud quoque: Theuderichum, quem Zeno consulem & Thraciæ ducem renunciauerat, vbi insidias sibi ab eo strui sensit, aduersus veterem Romam exercitũ duxisse, Odoacrum bello vicisse, & regia veste sumpta, regem se dixisse: multas præterea Occidentales gentes absque prælio, item Vandalos, magnam vrbem Romam, & (vt semel dicam) Hesperiam plagam omnem cepisse, atque ditioni suæ subiecisse. Sunt qui dicunt, Zenonis suggestione ea Theuderichum egisse. Eodem tempore & Mammianus, vir curuli honore clarus, & senatorius in Daphne, qui suburbanus An- E tiochiæ lucus fuit, ædificium construxit, quod ab illis Antiforum dictum est. Intra vrbem autem Imperiales duas porticus magnificè admodum, magni precij & varij coloris lapidibus exornatas condidit: inter quas Tetrapylum medium ingentibus columnis & ære conspicuum statuit, solo lapide Proconnesio constrato. Hæc hactenus.

De rebus Illi qui Imperium aduersus Zenonem affectauit, & Leõtij atque Pamprepis sociorũ eius: ex Eustathio.

Rei Theuderichi Ostrogothi, cuius mors paulò antè descripta est.

Præclara Mãmiani apud Antiochiam ædificia.

De obitu Zenonis, & electione Anastasij Diceri.
cap. 24.

a Zenone principe incendiũ sæuissimum fuit, in quo præter maximam vrbis partem cõflagratam, centũ & viginti millia librorũ disperiere. Et in his & Homeri poema intestino draconis 120. pedum aureis literis descriptum. Euagr. Annotatio est de Zenone ex Suida in fine huius libri.

ZEno finem vitæ sibi appropinquare videns, ex eis qui futura prædicere existimantur, Maurianum quendam, quisnam post eum (liberos enim ex lumbis suis procreatos nõ habebat) imperaturus esset, consuluit. Qui respondisse dicitur, ex Silentiariis aliquem, non imperiũ modò, sed & vxorem eius recepturum esse. *b* Zeno autem, quòd Pelagium designari putabat, virũ præclarum & sapientem, ferro eum cædi iussit: atque insuper alios etiam nihil commeritos, occari curauit. Et morbo comitiali correptus, quòd vim eius non ferret animam egit, Pelagij nomen in ore habens. Fertur etiam, quòd cum Ariadna coniunx odisset, quum epilepsiæ doloribus distenderetur, & speciem defuncti præberet, viuum adhuc ab illa sepulcro inclusum esse. Alij verò tradunt, quum ex ebrietate sensum omnem amisisset, in tumulum coniectum esse: & postquam ad seipsum per sobrietatem rediisset, in ipso monumento exclamasse, vitam se solam, non etiam Imperium petere, paratumque esse cuiuis iureiurando interposito eo cedere: neminem autem illum ea dicentem, propterea quòd G cõiunx Ariadna id prohibuisset, miseratum esse. Hic ad hunc modum vitam finiuit, quum decem & septem annos in Imperio tyrannidem exercuisset. Quibus annis Basilisci etiam menses cõnumerati sunt. *c* His ita gestis Longius Zenonis frater, quòd ad magnam potentiam peruenisset, Imperium se sibi vendicaturum sperauit. Verùm ille opinione sua falsus est. *d* Nam Ariadna vnà cum Senatorum ordine, *e* Anastasio * Dicoro, qui nondum in Senatum lectus, adhuc in Schola Silentiariorum erat, Imperatoriam imposuit coronam. Eustathius, cuius paulò antè meminimus, scripsit, ab initio Diocletiani tyranni imperij, vsque ad finem Zenonis, & designationem Anastasij, intercessisse ducentos & septem: ab eo autem tempore quo Augustus monarcha factus est, quingentos triginta duos annos & menses H septem: ab Alexandri Macedonis regno, annos octingentos triginta duos, menses septem à Romulo porrò annos *f* mille & quinquaginta duos, menses septem: & à Troia capta mille sexingentos octoginta sex annos, menses septem: à diuina Domini incarnatione, annos quadringentos & nonaginta duos: ab ipso denique Adamo annos quinquies mille *g* noningentos octuaginta quatuor.

b Zeno viros aliquot bonos necat, successorem se suum sublaturũ sperans.

Memoranda Zenonis mors.

c Longinus Zenonis frater frustra ad imperiũ aspirat. Schola Silentiariorum.

d Anastasius Dicorus vna cum imperatrice.

e Ariadna Imperium romanum accipit.

Synopsis & ratio temporũ ab Adã vsque ad Anastasium.

Postremum hoc Euagrius non habet, lib. 2. cap. 29.

f Rectius 1244.

g Secundum neotericos à mundo condito 4470.

* *Dicorus cognominatus est à discoloribus oculorum pupillis, quæ κόραι dicuntur, quarum dextra nigricans sinistra cærulea fuerit.*

De ecclesiarum eius temporis statu, qua quaque fuerit de Chalcedonensi synodo opinione, & de exilio Euphemij Constantinopoli. *Cap. 25.*

Anastasius

Longinus magister aulæ Imperialis exactus.

ANastasius diademate sumpto, quum nondũ A
matrimonium contraxisset, Ariadnam vxorem duxit: & Epidamnum patriam suam, quæ nunc Dyrachium dicitur, vt natale solum honore prosequeretur, pulcherrimè exornauit, & validissimè muniuit. Et primùm Longinum magistrum, aolicorum scilicet ordinum præfectum, Seleuciam, vbi ortus fuerat, misit: deinde reliquom etiam Isaurorum genus eiecit. Atqoe idipsum Longius, & qui cum eo relegati fuerant, indignè ferentes, ad tyrannidem aspirarunt: sicuti postea dicemos. Anastasius quum pacificus esse, neque quidquam rerum nouarum in Ecclesiæ statu excitare vellet, plurimumque studij in eo collocaret, vt sanctæ Christi ecclesiæ tumultibus, & verborum contentionibus, disputationibus, & dissidiis ecclesiasticis simul & ciuilibus omnibus soblatis, homines in multa tranquilli- B
tate viuerent, & subditi populi pacati essent: euenit, vt temporibus eius Chalcedonensis Synodus, oeque propalàm per ipsum constitutionibus Imperialibus edendis promulgaretur, neque etiam reprobaretur. Verùm sicuti quibusque ecclesiarum præsidibus videbatur, ita de ea sentiebant. Nam qui eam fortiter defendentes propugnabant, non verbum vnum io eius decretis, ac ne syllabam quidem, aut literam, aut apicem saltem loco moneri aut mutari passi sunt, & per libertatem magnam à commercio & cómunione aliorum resiliere: adeò vt oe in ædes qoidem suas eos admitterent, qui ea quæ rectè ibi decreta essent, non reciperent. Fuere autem qoi eam non tantum non approbarét, sed etiam publicè vnà cum Leonis tomo anathemate iugularent. Alij de henotica Zenonis constitutio- C
ne itidem faciebant, atque à seipsis ioter se dissidebant: ita vt quidam duas naturas io Christo, quidam vnam dicerent: atque ij quidem literis iosidiosè compositis, per fraudem deciperentur: ij autem pacem sibi consectandam esse putarét. Id malum eò processit, vt Ecclesia quælibet in factiones suas dinideretur, & episcopi à consuetodine mutua abhorrerent. Proinde io multas sectas, Orientales Occidentalesque atque etiam Libycæ partes dissectæ sunt. Neque enim Oriés consentire cum Occidéte, neque rursum Libya conciliari hisce voluit. Et quod omnium indignissimum est, neque ipsi inter se Orientalium ecclesiarum antistites ad commnnionem conoeniebant, neque Eoropæi atqoe Occidentales, D
neque etiam Libyci episcopi conueotus ioter se agebant: nedum cum eis qui extra regionom suarum fines essent, coogrederentur. Tanta cófusio mentiumque caligo orbem vniuersum incessit. Porrò Anastasius tametsi tranquillitatem sibi conseruandam esse proposuerat, neque mutare quicquam in Ecclesiis voluerat, inconsulta tamen eorum temeritate, qui ad res oouas spectabant, permotus, quoscuoque præter morem nugas agere, & vel impudenter Synodum sanctam damnare, crodeliterque anathemate configere, vel rursum apertè eãdem & clarè io sacris templis deprædicare intelligebat, è thronis vtrosque deiiciebat, inhumaniterque exigebat. atque ad eum modum permulti episcopi multati sunt, & in primis, sicuti antea etiam diximus, Coostantinopolitanom ille Eupbemium pro-

Libertas professionis fidei sub Anastasio.

Dissidia ecclesiarum.

Anastasius acerrores & defensores & oppugnatores Synodi Chalcedonensis è thronis suis deturbat.

Euphemij & Macedonij episcoporum Cõstantin. proscriptio.

A scripsit: deinde post huoc & Macedonium, cui Timotheus successit.

De Macedonio Constantinopolis episcopo, vt & is sede sua sit expulsus, & quem vitæ finem habuerit. Item de episcopis Alexandrinis.

Cap. 26.

VErumenimuero veluti † Patroclus, prætextus hic ab Anastasio contra eos obtendebatur, quòd res nouas in ecclesias inducerent, sed quæ occultè Anastasium malè habebant, longè alia erant: præclara scilicet Euphemij pietas, & quòd is aorea Anastasium ecclesia excluserat, propterea quòd opinionem de se præbuisset, contagione Dioscori infectum esse: & quòd turbam concitare volens, comminatus Euphemio B
esset, se illi accepta à Zenone potestate caput tõsurum, cathedramqoe eius euertisset. Præterea quum Ariadna purpuram Anastasio circundaret, Euphemius sacrorum antistes animo forti restiterat: neque prius se quæ statæ cæremoniæ postularét, facturum esse dixerat, quàm ille graui iurameoto in scriptum relato confirmasset, fidem se inniolatam seruaturum: neque quicquã rei nouæ Imperij sui tempore in ecclesiam illaturum, necnou Chalcedonensem synodum ex animi senteotia reliquis tribus additurum esse. Coosenserat conditionibus his, & eas in scriptum retulerat Anastasius, & sub hæc cæremonias solitas in eo episcopus peregerat. Non longè verò pòst Euphemiuoi adortus Anastasius, libellum eum abeo repetiit: & quòd eum ille non reddidit, solum exilij causa vertere iussus C
eò. Vitæ quoqoe eius ita insidiatus est, vt ex familiaribus Euphemij quidam nomine Paulus, vir procerus, & † humeris ipsis superextans, quod aduersus eum dispositum circumferebator ferrum, exceperit. Atque hunc, ob eum modum, & ob talem causam in exilium egit, quum quidem id populus ęgerrimè ferret. Macedoniũ autem, cui Euphemius syngraphã stipulationis suæ crediderat (nam ei sacrorum quoque donariorum custodia commissa fuerat) io sacram sustulit cathedram. Fecerat autẽ ea quæ dicta sunt Euphemius, quum ob eas quas commemorauimus causas, tum quòd * Manichęorum hęresim Anastasius moltis fouere visus esset, quippe cuius etiam mater eam ardore ingenti consectaretur. frater quoque eius, Anastasij scilicet auunculus Clearcbus, Ariaoismi compertus fuerat. D
Quapropter & Manichæis & Arianis purpura sua Anastasius lætitiam attulit, mutationem aliqoam futuram expectantibus. Macedonius vbi episcopalem thronum conscendit, ab eo quoque promissi soi scriptum Anastasius recipere contendit: contumeliam iniuriamque sibi fieri ratus, si libellum suum qui vitam eius redargueret, post se relioqueret. Cæterùm quum & ipse itidem vt Euphemius, constanter ei aduersaretur, & fidei omnioò proditionem esse, si libellũ eum redderet, existimaret, fortiterque prorsus contra eum contenderet, varia Anastasius iniit consilia, vt & hunc è sede deturbaret: tentauitque adeò omnia, vt qood conabator efficeret. Sed enim quum quod faceret non haberet, hæreticorum consessu collecto, per vim Macedo-

† Prouerbialiter hoc dictum. Erasmus Roterod. in prouerb. Patrocli occasio. Causa odii Anastasij in Euphemium.

† ὑπερωμίας.

Anastasius Manichæus.

** Eutychianæ quidẽ heresi eum adhæsisse constat.*

cur Anastasius Macedonium sit persequutus.

nium, vt Synodum Chalcedonensem damnaret, cogete voluit. Quod vbi multitudo sensit, ad eum locum accurrit, & apertè exclamauit: Martyrij tempus adest, Nemo longiùs à pastore absistat. Et conuicia in Imperatorem coniecit: Manichæum, qui imperio indignus esset, vocans. Et Anastasius sibi metuens, ad fugiendum paratus fuit: Macedoniumque quæsiuit, quem antea se neque respectutum esse adiurauerat. Macedonius cum libertate multa Anastasium, veluti rei ecclesiasticæ hostem obiurgauit. Atque ille tum in verbis eius acquieuit: seque placabiliorem præbens, summisit. Postmodum autem propter animi improbitatem accusatores aduersus eum mercede conduxit. Et præstò fuere adolescentuli quidam, qui non minus seipsos quam Macedonium per sycophantiam calumniosè detulere, & flagitium obscœnum & fœdū mendaciter produxere. Sed enim postquam in continenti illorum confictam calumniam Macedonius, tunica subducta, virilibus se carere ostendens, conuicit, ad concilium aliud fraudis plenum confugit. Nam per Celerem aulæ præfectum libellum confici iussit, in quo duæ Synodi reliquis duabus omissis conscriptæ erant, eumque se recipere professus est. Quę res à Macedonio approbata, & quòd præterea henotico Zenonis is subscripsisset, reprehensione nó caruit. Quamuis postea quum in Dalmati monasterio esset, in oratione quadam omnibus pietatem consectantibus, offendiculum id & crimen obiectum diluit, disertis verbis sanctam quartam Synodum comprobans: & eos qui illam non reciperent, hæreticos vocans. Anastasius Celere magistro ad se euocato, per eum clàm Macedonium ex throno deduxit, & Euchaitem in exilium misit. Senatus & populus Constantinopolitanus eam ob causam in magno fuit mœrore. Nam & vitæ sanctitatem & doctrinæ sinceritatem in Macedonio admirabātur, & pietatis studio dignitateque sacerdotali is valde enitebat, vt qui à Gennadio eductus atque doctus fuisset, cuius etiam ex, † fratre nepos fuit. Contra sectatores eius postea grauis persequutio orta. Quidam enim exilio, nōnulli relegatione, aliqui accusationibus iniquis, alij bonorum publicatione afflicti sunt. Multi etiam qui fuga sibi consuluerunt, Romam peruenerunt. Imperator illico Chalcedonensium actorum libellum, quē Macedonius discedens in sanctiore ara deposuerat, per Calopodium quendam furtim sublatum concîdit, atque igni tradidit: & Macedonio qui sic abducebatur, condemnationis sententiam misit. Atque is interrogauit, an illi qui se damnassent, Chalcedonēsem Synodum recepissent. Et vbi illi qui ad eum sententiam attulerant, id inficiati sunt: ipse, si (inquit) Ariani aut Macedoniani condemnationis libellum ad me miserunt, num recipere eum possum? At ille ita Euchaitem ductus est. Quum autem Hunni, qui

Criminatores in Macedoniū ab Anastasio subornati.
Hos facile ille refellit.
Alius criminis prætextus contra Macedonium quæsitus, quasi Synodum Chalcedonensem nō cōprobarit.
Macedonij exilium.
† ἀδελφιδοῦς.
Persequutio sectatorum Macedonij.
* †

† * *Multi sacerdotum culpam zelo Dei persequi profitentur, sed dum indiscretè id agitur, sacrilegij facinus incurrunt: & dum præcipites quasi ad emendandum ruunt, ipsi quoque multo magis in deterius cadunt. 24. quæst. 3. Apud Deum & eius ecclesiam neminem potest grauare iniqua sententia. Aug. 21. quæst. 3.*

E Saberi vocabantur, eruptione per * Caspias angustias facta, Orientem vastarent, Gangram inde metus causa Macedonius successit. Quod vbi Anastasius cognouit, percussoribus summissis eum trucidauit. Corpus eius in templo Callinici martyris innumera miracula edens repositum est. Macedonium ferunt, quum iam mortuus iaceret, manu sua seipsum sacro crucis signaculo consignasse. Eundemque in somnis Theodoro cuidam piè viuenti apparuisse, & cum vehementia quadam verba hæc Anastasio renunciari iussisse: Ego quidem ad patres meos abeo, quorum fidem sinceram seruaui. Tu verò scito, me Deū precari desiturum non esse, quoad vsque & tu primo quoque tempore ad id tribunal, quod munera non acceptat, mecum iudicio concertaturus, steteris. Post Macedonium Anastasius ecclesiam Timotheo presbytero eius, sacrorum F que vasorum custodi commisit, qui † Celon & Litrobunes cognominatus est, appellationibus eis propter actiones quasdam ei conuenientibus impositis. Hic templum ingressus, nō prius rem diuinam fecit, quàm Macedonij imagines, quæ tum ibi erant, sustulisset. At Imperator impurissimus eiuscemodi ob causas Flauianum quoque Antiochenum, & Heliam Hierosolymitanum, qui Salustio successerat, nec non Ioannem Alexandrinum in exilium egit. Idem in Ioanne Tabennesiota fecit. Qui vbi Romę cognouit Anastasium Imperatorem esse factum, in Orientem sedem suam recepturus venit. Amico enim Anastasio Alexandriæ vsus fuerat, & eum ex naufragio nudum receperat, hominique quam conueniebat curam & benignitatem præstiterat. Ille G verò per ingrati animi vitium, pro liberalitate sibi exhibita exilij gratiam ei retulit. Ioannes autem iste profugiens, in veterem se rursum Romam contulit.

Hunni ex Caspiis claustris erumpentes.
Macedonij cædes.
* τῶν κασπίων ἀποκληθεισῶν πυλῶν.
Macedonius Anastasium ad tribunal Christi euocauit.
Timotheus Macedonii successor.
Anastasius in exiliū mittit episcopos, Flauianum Antiochenū, Heliam Hierosolymitanū, Ioannem Alexandrinum, Idem erga Ioannem Tabēnesium ingratus.

† Κηλωνόθερμος εἰς συνουσίαν. Suid. hoc est, ad rem veneream calidus.

De Xenaia hierapolitano, & Flauiano Antiocheno episcopis, narratio. cap. 27.

DE Flauiano Antiocheno hęc memorię prodita sunt. Xenaias quidam erat (Philoxenū græca lingua rectè vocet) genere Persa, & fortuna seruus, peridoneus sathanæ minister: qui sub Calādionis episcopatu, quum ab hero suo pro- H fugisset, ad Ecclesiam Dei accessit, clericum se esse affirmans, quum quidem nondum diuino regenerationis lauacro initiatus esset. Calandiō vbi hominem eum, & latentem in eo maleuolentiam ex signis & coniecturis quibusdam cognouit, ab ecclesia eum proscripsit. Vbi verò Calandioni Petrus Cnapheus successit, Xenaiā ille non solum recepit: verum etiam nondum baptismo initiatum, vicinæ Hierapolis episcopū creauit, & Philoxenum nominauit. Et Petrus vbi tandem se episcopatum viro nondum baptizato mandasse intellexit, dixisse fertur, sufficere ei pro baptismo consecrationem. Xenaias iste primus (ô audacem animum, & os impudens) vocem illam euomuit: Christi, & eorum qui illi placuere, imagines † venerandas nō esse. Itaque impietatis

Xenaias ex se ipso natus presbyter.
Idē episc. nōdum baptizatus.
Hic imagines Christi & sāctorum eius venerari prohibuit.
† μὴ δεῖν προσκυνεῖν.

Tumultus monachorum cõtra Synodum Chalcedonensem Antiochiæ. plurium monachorum cædes.

Alius ibidē monachorum tumultus.

impietatis istud mancipium magno cum tumultu, multis sibi ex prima Syrorum gente ascitis, & non exigua ex Cynegico siue Venatico monasterio multitudine assumpta, vnà cum innata sibi improbitate in vrbem peruenit: & Flauiano vim maximam intentauit, vt Chalcedonensem Synodum & Leonis tomum ille anathemate dānaret. Quod quum Flauianus se facturum non esse confirmaret, & monachi ei contrà imminerent, populus episcopum suū periclitari audiēs, pro se quisq; statim vt potuit consurgens affuit, & cædes tanta monachorum facta est, vt corpora eorum propter multitudinem in Orontem amnem, vt vndas eius pro sepulcris haberent, coniecta sint. Ad hæc etiam isto non minus accidit malum. Monachi nanque in * Cœlesyria Flauiano valdè addicti, propterea quòd is in vicino quodam loco, cui Tilmognus nomen erat monasticam egisset vitam, turba ea cognita, Antiochiam se contulerunt, Flauianum omnibus modis defensuri. Atque ibi tum non minor accepta clades. Propter hunc igitur & illū casum, Flauianus fraude quadam in exilium abductus est, petram quādam præruptam & sublimem in Palæstinæ finibus incolere per vitam iussus. Hæ causæ sunt, quam ob rem tanti viri Macedonius & Flauianus, sedibus suis exacti sint. De quibus etiam monachi Palæstini ad Alcisonem scribentes, hæc verbis hisce commemorant.

* *Dicitur hæc etiam secunda Syria.*

Exilium Flauiani.

Quæ Monachi Palæstini ad Alcisonē de Macedonio & Flauiano Antiocheno scripserint: & de ecclesiarū eo tempore confusione. Cap. 28.

Palæstinorum monachorum ad Alcisonē scriptum.

PEtro vero defuncto, rursus inter se dissidere cœperunt Alexandria & Ægyptus, & Libya: & factio quælibet suos sibi conuentus egit. Reliquus etiam Oriens ab aliis ecclesiis segregatus est, quòd occidentales non aliter communicare cum eo voluerint, quàm si Nestorium, Eutychetem & Dioscorum anathemati subiiceret, eisdemq́ue Petrum Moggum & Acacium adderet. In hoc statu quum ecclesiæ orbis vniuersi res essent, qui germani Dioscori & Eutychetis sectatores fuere, ad maximam paucitatem redacti sunt. Et quum res illorum eò recidissent, vt quàm primum in terra deficerent, ampliusq́ue non extarent, Xenaias re ipsa nomini suo respondens († alienus quippe prorsus à Deo) nescimus quo consilio, quáue aduersus Flauianum inimicitias vindicans, sub obtētu fidei, sicuti plerique aiūt, contra eum commotus, veluti Nestorianum calumniosè criminari cœpit. Atque vbi ille Nestorium vnà cum opinione sua anathemate confodit, ex eo tempore rursum ad Dioscorū, Theodorum, Theodoritum, Ihan, Cyrum, Eleutherium, & Ioannem transiit, & nescimus quos alios insuper & vnde collegit. Quorum quidam verè Nestorij dogma profitebantur: quidam autem eius hæresis suspecti, anathema in Nestorium contorserant, & in ecclesiæ communione acquiescebant. Eis ita collectis ad Flauianum: Hosce, inquit, omnes Nestorij cōtagione infectos, nisi anathemati subdideris, Nestorianus es, verū que vel decies millies illum vnà cum dogmate suo anathemate confodias. Per literas quoque Dioscorianos & Eutychianos permouit, eisque A persuasit, vt sibi patroni aduersus Flauianū adessent: secum petituri, vt ille non in Synodum, sed in eos quos diximus viros anathema iacularetur. Eis verò Flauianus episcopus diu multúmque restitit. Sed enim vbi alij quoque contra ipsum cum Xenaia coniuncti sunt, Eleusinus videlicet quidam secundæ Cappadociæ, Nicias Laodiceę Syrorum, atque alij aliunde episcopi, quorum * pusillanimitatis erga Flauianum causam, non nostrum: sed aliorum potius est exponere: tandem per eos ipsos se illos ad pacem adducturum esse arbitratus, contentioni ei cessit, & in scripto anathema in eos qui dicti sunt viros coniecit, atque id ad imperatorem misit. nam & hunc quoque contra eum veluti Nestorianum commouerant. Verùm Xenaias hisce non contentus, rursum anathema in ipsam Synodum, & eos qui duas naturas & carnis & diuinitatis in B Domino profitentur, faciendum à Flauiano petiit. Atque vbi ille ei nō paruit, vt Nestorianum rursus criminatus est. Et cùm de his rebus multa agitata essent, & patriarcha formulam fidei composuisset, in qua synodum quidem propter Nestorij & Eutychetis condemnationem, non autē vt vim decreti & doctrinæ fidei haberet, recipiendam esse profitebatur: rursum eum, vt qui occultè Nestorianos esset, aduersarij, nisi anathemati etiam synodum ipsam, & duas naturas carnis & diuinitatis in Domino profitentes subiiceret, criminari cœperunt. Adduxerunt illi quoque multa verborum fraude in sententiam suam Isauros: & scripto de fide edito, in quo synodū vnà cum eis qui duas naturas aut † proprietates in Domino esse dicūt, anathemate condēnarūt. C Itaq; à Flauiano & Macedonio secesserunt: & cū aliis se coniūxerunt, qui scripto ei subscripsere. Interea etiā ab Hierosolymitano antistite de fide scriptum exegere, qui id compositum ad imperatorem per ipsos Dioscorianos misit. Atque id illi, anathema complectens in eos qui duas naturas dicunt, proferunt. Ipse autem Hierosolymitanus episcopus deprauatum id ab eis esse asseuerat, aliudque scriptum sine eiuscemodi anathemate producit. Neque id mirum, siquidem scripta patrum quoque adulterarunt: & multos Apollinaris libellos per inscriptiones ipsas Athanasio & Gregorio mirifico illi & Iulio attribuerunt, per quos maximè ad impietatem suā multos pertrahūt. Efflagitarunt verò à Macedonio etiam scriptam fidei formulam quam ille quoque edidit: solam se trecentorum decem & D octo & rursum centum & quinquaginta patrum fidem nosse confirmans. Nestoriumq́ue & Eutychetem, atque eos qui vel duos filios aut Christos opinantur, vel naturas diuidunt, anathemate feriens: neque Ephesiæ à qua Nestorius damnatus est, neque Chalcedonensis quæ Eutychetis dignitatem abrogauit, synodi mentionem faciens. Quam rem monasteria Constantinopoli ægrè tulere, & ab episcopo Macedonio defecere. Interea Xenaias & Dioscorus multis sibi ascitis episcopis, superbi & intolerabiles facti sunt: motusq́ue aduersos eos, qui in anathema non consentirent, graues concitarunt: inter quos, si qui illis prorsus non cederent, eos modis omnibus in exilium pellere sunt conati. Atque ita tandem Macedonius & Flauianus,

De rebus Flauiani & Xenaiæ.

† ὁ τῷ θεῷ ξένος ἀληθῶς.

* μικροψυχίας.

† ἰδιότητας.

De Helia Hierosolymitano.

Hæretici studiosè libros veterum deprauarunt.

De Macedonio Constant.

** Euagr. habet vlaiti.li.1. cap. 31.*

& Ioannes insuper,* Palti episcopus, solom exilij causa verterunt. Hæc hactenus.

Vt post Flauianum impius Seuerus sedem Antiochenam innaserit. De eiusdem vita, & vt confestim synodum Chalcedonensem anathemate mactauerit.

Caput 29.

† Seuerus Antiochenus episcopus.

FLauiano ad hunc modum exacto, Seuerus impius & ἀκέφαλος, hoc est, nullius capitis vir, alter omnino improbitate Eutyches, aut Dioscorus, Antiochenum conscendit thronum: qui Sozopoli Pisidiæ ortus, Beryti legum scientiæ & actionibus forensibus operam dedit. Atque vbi Christianam addidicit doctrinam, confestim animo mutato, baptismi lauacro initiatus est, in Leōtij illustris martyris templo, quod in maritima regione Tripolis in Phœnicia situ est. Et deinde monasticam vitam in domicilio quodam inter Gazam & Maiumã oppidum coluit: vbi Petrus etiã ille ex Iberia, qui episcopus Gazæ declaratus, vnà cum Timotheo Aeluro proscriptus est, eodẽ vitæ genere culto, celebrẽ de se famã posteris reliquit. Porrò Seuerus sermonem primum disputando cum Nephalio cótulit, qui eiusdem cum illo opinionis antea fuit, naturam vnam in Christo professus: postea autem & ipse Chalcedonensem synodum, & eos qui duas naturas perhibent, tutatus est. Et quum se confidentius arrogantiúsque Seuerus in disputationibus gereret, vnà cũ popularibus suis, alijsque etiam plurimis, eandem opinionem cósectantibus, monastico domicilio suo à Nephalio eiectus. Atque ille inde in imperialem concessit vrbem, Imperatori supplicaturus, vt sibi atque suis, qui cum eo pulsi fuerant, phrontisteria sua restituerentur. Ita factum, vt in imperatoris & Senatorum notitiã perueniret: sicuti hoc qui Seueri vitam conscripsit, refert. Ioãnes porrò qui † cum illo iudicio contendit, scriptum reliquit: Seuerum, cùm consecrari deberet, iuramentum in scriptum relatum imperatori Anastasio obtulisse, à quo die throno Antiocheno potitus esset, haudquaquam se synodum Chalcedonensem anathemati subiecturũ esse. Eumque eo ipso quo consecratus est die à sectatoribus suis instigatum, pro concione ea ambone anathema in eã iecisse: idemque disertis verbis, cum synodales literas scriberet, fecisse. Qua de re literæ illæ quas diximus, ad Alcisonẽ scriptæ, hæc referunt.

Leontius martyr.

Petrus monachus.

Seuerus à Nephalio monasterio pulsus.

Seuerus consultò periurus

† ὁ αὐτῷ διαχειρότονος. Niceph. μετὰ Σεβήρου διαχειρότονος.

Theodorus lector, lib. 2.

† ἀκέφαλος αἱρεσίς τις, ἧς ἦν Σέβηρος ἔξαρχος, *hoc est, Acephalorum, id est, capite carentium hæresis quadam est, cuius autor Seuerus fuit. Suid.*

Ex literis ad Alcisonem missis excerpta verba, de impio Seuero. *Cap. 30.*

Scriptum monachorum Palæstinorũ ad Alcisonẽ, de statu Syriæ & Palæstinæ ecclesiarum.

SYnodales Timothei Constantinopolitani episcopi hic in Palæstina receptæ sunt: Macedonij autem & Flauiani condemnatio recepta non est, sicuti neque synodalia scripta Seueri. Quin illi etiã qui eas huc attulere, cóuitijs atque contumelijs, pro eo atque cóuenit, affecti, vrbe profugerunt: propterea quòd aduersus eos populus & monachi commoti essent. Ac res in Palæstina quidem sic se habuere. Antiochiæ autem nonnulli in sententiam eorum abducti sunt, in quibus etiam est Marinus Beryti episcopus: quidã autem necessitate & vi adacti, eisdẽ Seueri synodalibus literis, anathema simul & in synodũ, & in reliquos qui duas naturas aut proprietates carnis & diuinitatis Domini profitentur, cóplectentes, assensere. Aliqui porrò, quoniam vi & metus causa assensi fuerant, sententia mutata errorem reuocarunt: inter quos sunt, qui sub Apamea censentur episcopi. Quidam verò omnino eis non consensere, in quibus sunt Iulianus Bostrensis, & Epiphanius Tyrius, alijque (vt dicunt) episcopi quidam. Sed enim Isauri nunc resipiscentes, cùm priorem suum condemnant errorem, tum Seuerum factionisque eius populares anathemate iugulant. Alij qui sub Seuero sunt episcopi & clerici, ecclesijs relictis fugerũt: quorum vnus etiam est Iulianus Bostrensis, & Petrus Damascenus, qui hic sũt. Sed & Mamas, qui vnus ea Dioscorianis est, duas naturas ab initio (incarnationis Verbi, sed postea vnam tantum naturam) profitentibus à quibus etiam Seuerus transuersim ductus est, cùm illorum antea præfractam temeritatem condemnasset. Et post quædam. Monasteria autẽ quæ hic sunt, & Hierosolyma ipsa, in recta fide Deo duce concordant, aliæque etiam plurimæ cum episcopis suis vrbes, pro quibus omnibus, atque item pro nobis, Domine sanctissime & reuerẽdissime pater noster, ne in tentationem incidamus, fac ores.

Qualia de Seuero, cui episcopatus ademptus est, ipse Epiphaniensis Euagrius scripserit. *Cap. 31.*

QVæ verò de Seuero Euagrius Epiphaniensis memoriæ mandarit, verbis hic eius apponam. Scribit enim ad hunc modum. Quandoquidem literæ istæ Palæstinorum monachorum Apamenos episcopos à Seuero resiluisse ostendunt, age afferamus huc, quod à patribus per manus acceptum, quamuis hucusque in historiã relatum non sit, ad nos peruenit. Cosmas patriæ nostræ Epiphaniæ episcopus, quam Orontes alluit, & Seuerianus vicinæ Aretusæ antistes, cùm ad synodales Seueri epistolas perturbati essent, & se à communione eius disiunxissent, libellum quo illi dignitatem abrogarunt, ad eum, cùm adhuc Antiochiæ episcopus esset, miserunt. Eum libellũ Aureliano primario ecclesiæ Epiphaniẽsis diacono ad illum perferẽdum dedêre. Atque is, quòd Seuerum & episcopatus tanti amplitudinem metueret, vbi Antiochiã venit, muliebri habitu sumpto, Seuerũ adiit, delicatius molliusque incedens, ac gestu omni fœminã se esse assimulans: & supplicis more lamentans, atque ex animi penetralibus cum gemitu illum obsecrãs condemnationem accedenti illi dedit: & per cósequentem hominum turbam omnibus deceptis, prius per fugam saluus euasit, quàm Seuerus quæ in libello scripta essent, legit. nihilominus tamen Seuerus libello accepto & sententia eius intellecta, in sede sua vsque ad Anastasij obitum permansit. Postquam Anastasius rem eam, sicuti Seuero acciderat, cognouit (memoriæ enim tradendum perhumanum aliquod Anastasij factum) Asiatico Asianam Libanesiæ in Phœnicia procurationem gerenti mandauit, vt

Seuero Cosmas Epiphaniẽsis, & Seuerianus Arethusius episcopi, libellum exauctorationis astu pio insinuant.

Euagr. lib. 3. cap. 34.

Clemens Anastasij dictum & factum.

Cosmam

Cosmam & Seuerianum ecclesiis suis, propter missum Seuero condemnationis libellum, eiceret. Qui postquam in Orientis partes peruenit, multosque mortales Seueriani & Cosmæ dogma defendere, & ciuitates suas fortiter illos tueri reperit, ad Anastasium retulit, sine sanguine fuso viros eos thronis suis expelli non posse. Et Asiatico Anastasius rescripsit: nihil se, etiamsi magnum & eximium quicquam sit, procedere & obtinere velle, si vel gutta sanguinis effundenda sit. Atque hæc quidem non multo pòst sic acta sunt.

De Helia Hierosolymitano episcopo, vt propter Synodum Chalcedonensem imperatori restiterit. Et vt magnus Sabbas ad imperatorem missus, inter ipsum & Heliã offendiculo sublato transegerit. *Cap. 32.*

IMperator autem Palæstini quoque throni episcopo Heliæ, Passarionis filio, qui Salustio B Martyrij successori successit, vt cum Chalcedonensis synodi obtrectatoribus communicaret, institit. Helias autem, quòd grauis inter ecclesiarum antistites seditio esset (Romani namque à Byzantiis dissidebant, quòd Acacium in sacrum album retulissent: Byzantij autem Alexandrinos auersabantur, quòd illi Dioscori communionem admisissent, & synodum Chalcedonensem anathemate prosequuti essent: Palladius verò Antiochenus quæ grata imperatori essent faceret synodum eam auersatus, & Alexandrinorum acta, quę Anastasius comprobabat, complexus) Helias inquam quum tanta rerum confusio esset, cum solo Euphemio communicandum sibi esse statuit. Atque vbi ille propter fidem orthodoxã, sicuti dictum est, proscriptus esset, & Macedonius episcopatum eius recepisset, proscriptioni Euphemij, quod contra canones facta esset, haudquaquam assentiri voluit: Macedonij autem, vt qui sanam deprædicaret doctrinam, communionem admisit. Quandoquidem verò Palladij Antiochiæ successor Flauianus, sanę addictus doctrinę, idem cum Helia & Macedonio sensit, * fortissimus in impietate tyrannus iram continere, & tantorum virorum concordiam ferre non potuit: sed furore feruens, & quã maximè ferociens, Macedonium vrbis imperantis pastorem, per eas quas diximus calumniosas criminationes, cum ignominia Ecclesia eiecit, & episcopalem thronum Timotheo tradidit. Meditatus ille quoque est, quomodo Flauianum & Heliam in exilium mitteret. Tum verò temporis, vt eos Timotheo coniungeret, operam dedit. Et illi communicandum sibi quidem esse cùm Timotheo, qui orthodoxæ doctrinę assentiri videbatur, statuerunt. Macedonij autem exilium minimè ferre potuerunt: vt quod per violentam potius dominationem, quam ecclesiæ sanctionem decretum fuisset, sicuti etiam ante eum in Euphemio acciderat. Quam ob causam imperator aduersus illos furiosè excanduit, eáque res magnos ecclesiis motus creauit. Anastasius Sidone contra diuinos eos viros Orientalium & Palęstinorum episcoporum conuentum coëgit: cui præfuêre Cæsareæ Cappadociæ Sotirichus, & Hierapolis Xenaias, verè à Deo alieni, episcopi qui vehementer in synodum Chal- A cedonensem inuecti sunt, ac si qui alij, & ipsi vt Eutychetis & Dioscori res in Oriente obtinerent, studuerũt. Huius rei certior factus Helias, Hierosolymitanus hierarcha, vt imperatori cõciliaretur, consilium cepit, precatore vsus Sabba illo, qui in pietatis exercitio & diuina philosophia magnus extitit. Hic cum eiuscemodi ab Helia literis ad Anastasium venit. Heremi incolas, & cum illis Sabbam, solitudinis caput, oratores pro ecclesiis ad Celsitudinem tuam mittimus. Tu verò, ô Imperator, diuinos eorum labores atque sudores reueritus, finem, quod contra ecclesias susceptum est, bello imponito, neque cladem hãc vlterius progredi sinito. Curæ namque tibi esse, vt quæ Deo grata sint facias, qui tibi diadema concessit, persuasum habeo. Ille vt potuit, animo constanti cum imperatore congressus, tumorem illius aduersus Palęstinum antistitem conceptum sedauit. Et synodus aduersus Heliam & Flauianum à Sotericho & Philo- B xeno congregata, nihil egit. Isti autem postea inuidia flagrantes, apud imperatorem viros eos, quasi illum conuitus proscidissent, & actiones eius risissent, per calumniam detulerunt. Et cùm potestatem sibi in patriarchas homines detestandi sumpsissent, quid dicere attinet, quę mala lachrymis & luctu prosequenda patrarint? Tum quidem ea in Flauiano fecere, quæ suprà paucis exposuimus. Atque insuper eum sede sua eiecerunt, impium Seuerum ei substituẽtes. Qui postquam in ecclesiam Antiochenam peruenit, infinita quæ verbis exprimere non sit, mala, à communione sua abhorrentibus, intulit.

** ὁ τὴν ἀσέβειαν ἀνδρειότατος τύραννος.*

Anastasius synodum Sidoniam contra Flauianũ & Heliã cogit.

Helias per Sabbam monachũ sibi imperatorem recõciliat.

Calumniosè apud imperatorem Flauianus & Helias deferuntur.

Flauiani exilium.

C *De dicendi libertate magnorum & sanctorum monachorum Sabba & Theodosij cœnobiarcha, reliquorũque in Palæstina monachorum sanctam synodum defendentium.* *Cap. 33.*

EXperti virum eum sunt, quum monachi in Palæstina omnes, tum eorum præsides maximè, Euthymij magni discipuli, quorum immensa & numerum propè superans multitudo fuit. summè enim eo tempore in regione ea monasteria floruêre, quæ à præfectis egregiis luminaribus gubernabantur: Euthymium præclarum dico, & Theoctistum magnum & Theodosiũ cœnobiorum principem, & Sabbam solitudinis ciD uem quorum certamina diuinosque labores retulissem, nisi me ab instituto argumento digressurum esse scitẽ: quum opere illi peculiari propter copiam & amplitudinem rerum maximè indigeant, quæ tamen manifestæ satis sunt, & linguis ecclesiisque omnibus celebrantur. Proinde nobis venia debetur, si eas fusiùs non commemoramus. Et tum quidem Sabbam & Theodosium illi vi adorti sunt, si eos in partibus suis haberent, omnia se consecturos rati. Atque vbi animos eorum tentarunt, præclarus ille virtute Theodosius suggestum cõscendit, ac veluti dux quidam & imperator pro concione monastica phalange aduocata, postquã multitudini silẽtiũ manu designauit, voce maiore sublata, hoc sic tonitrus in morẽ detonuit: Si quis quatuor synodos quatuor Euangelijs nõ exæquat, anathema. His verbis dictis, perinde atq; angelus quidã multitudine in stuporem coniecta, cum silẽtio

Seuerus Catholicorum persequutor.

Egregij monachi. Euthymius, Theoctistus, Theodosius, Sabbas.

Præclarè hi Chalcedonensem defenderunt Synodũ. Theodosij grauiter dictum.

omnibus inspectaotibus per mediam turbam processit: & homiues omnes cum animi cósternatiooe viriEius ranquam egregij in bello ducis consilium factumque, quo sanctas quæ dictæ sunt synodos sacris libris accenseodas esse, veluti lege lata statuit, admirati sunt. Er literas ad imperatorem dantes, certamen se de eis ad sanguinem vsqoe subituroa: neque etiamsi quid accidat, se vllo modo à patrum traditionibus discessuros esse, indicarunt atque confirmarunt. Deinde circumquaque ciuitares peragrantes, veluti inuicti belli duces omnibus facti sunt omnia, homioes confirmantes, ad sortitudinem cohortantes, socordiam eaciantea, hæreticam insaniam præuenientes, prædicantes, deuique Dei verbum idem, simul Deum quidem & hominem, vnam verò eius subsistentiam siue personam esse, natura vtrumque hotum, diuinitatem videlicet & humanitatem habentem: id quod synodus quoque Chalcedonensis docuit, qoæ etiam hæreticorum ex vtraque parte errores decliuauit. Eo enim quod personam vnam profitetur, Nestorij vesaniam repodiauit. Quòd verò duas naturas deprædicat, Eutychetis & Dioscori contractionem reiecit. Non enim illa iuxta Nestorij opinionem in filios duos & totidem subsistentias vnum Christum diuisit: sed neque itidem vt Eutyches & Dioscorus, atque etiam Seuerus, in voam oaturam diuinitatem & humaoitatem vnius Christi confudit. Quum namque istorum quilibet longiùs quàm oporteret procedetet, miserandom in modum eò reciderunt, vt Nestorios quidem diuisiooem, Dioscorus autem cootractionem, atque ille quidem duos filios, hic verò ne vnum quidem propriè profiteretur. Siquidem Nestorius confusionem metueos, * σχέσει, hoc est habitu rantum adueotitio, siue autoritate acquisita, diuinitatis vnionem cum humaoitate factam esse dixit: ita vt cum naturis, duos filios & subsistentias duas prædicaret, atque voum quidem filium ex patre peculiariter genitom: alterum autem qui ea virgioe oatus sit, gratia modo honorem adoptionis filialis sortitum esse. Infelix autem Eutyches & Dioscorus, atque item Seuerus, qui se postea illis cooiunxit, absurdam Nestorij sententiam refellere volentes, malum malo medicari sunt, & stultè ad absurdiorem hæresim deflexerunt, oaturam vnam diuinitatis dico & humanitatis, dicere, & quantum in eis situm est, naturam dioinitatis perpessioois expertem ad perpessionem deducere ausi. Si enim concedamus vnam esse, quæ duæ in Christo diuioitatis & humanitatis concurreruot, oaturam, iuxta illorum deliramenta, particeps prorsus etiam mortis fuerit diuinitas. Verùm os istis obrurat Petrus Christi discipulorum corypheus, qui Christum pro nobis passum esse dicit carne, non adiiciens etiam diuinitate. Tametsi enim diuinitas Christi iuxta subsistentiam carni voita est, haudquaquam tamen passionis particeps fuit. Quomodo enim hoc fieri potest, cum diuinitas † perpessiooem prorsus oollam in se admittat? Rectè quoque synodus pro autoritate sua statuit, duas naturas Christum esse, inconfusa, immutabili, atque iooariabili ratione vnitas: & in vna subsistentia Dei verbi incarnati coli, eundem ante secola ex patre iuxta rationem diuinitatis: & rursum eundem in extremis diebus nouo naturæ humanæ modo ea sancta virgioe genitum, æqualem patri & matri, iuxta vtranque substantiam, vnigeoitum secundum patrem, & primogeoitum secundom matrem, per quem sibi multos io baptismo in filiorum iura adoptauit pater. Hæc illi passim circumeuntes docuerunt. Imperator autem impius ira accensus, ad exilium eos condemnauit: quoadusque in illum breui ineuitabile illud exiliom, istam videlicet ex hac vita migrationem, vindicta diuina decreuit, per quam ingentes Ecclesiæ fluctos conquieuere: atque illi ab exilio reuocati, ex erumnis ad optatã quietem rediere.

Christus θεάνθρωπος.

Chalcedonensis synodi doctrina. Contra Nestorij & Eutychetis hæreses.

** σχέσει μόνον ἐπακτὸν αὐθεντίᾳ. Vt ista sint cõtraria natura, τῇ φύσει.*

Christus θεάνθρωπος, carne passus.

† In abstracta, vt dicitur: secus in cõcrete.

** ** Et aliud est, in carne dicere passum: aliud simpliciter passum dicere natura diuinitatis. Cyrill.*

Monachi isti sancti ab Anastasio in exilium acti.

Adoptio filiorũ Dei per Christum in baptismo.

* ἡ σχέσις ἐπὶ τῶν πρός τι λέγεται οἷον πρὸς πατέρα υἱός, *hoc est, Habitus de eis dicitur, quæ inter se mutuam relationem habent: sicuti ad patrem filius, & contrà. Suid.*

* * *Verbum quippe Dei ἀπαθὲς impassibili carne assumpta παθητὸν passibile factum. Nec enim alius se carnem exuit (Coll. 2.) nisi Dei filius, qui carnem se induit. Amb. lib. 2. de fid. Et nihil passus est, qui non verè passus est Tertu. Deus natus in homine. Hilarius. Deus natus in homine, mortuus resurrexit. Hieronymus. col. 2. Si Christus Deus & homo vnus est, sicuti & est: cur eum formidas dicere passum, quem non formidas credere vnum? Virgil. lib. 2. Rectè credimus & prædicamus tum Apostolo Deum crucifixum & mortuum in humana natura idem Sed, & in ipsis iniuriis agnosce diuinitatem Ambrosius. vbi supra. Ipse gloriæ Dominus passus est carne. Cyrillus. ecclesiæ fides scit in Christo dispensationem, sed nescit diuisionem. Hilar. lib. 10. Dei filius hominem assumpsit, & in illo humana perpessus est. Hæc medicina hominum tanta est, quanta non potest cogitari. August. de agon. Christ. Verbum Dei incarnatum suspensum est super lignum. Iren. lib. 5.*

Rursus de Helia & Ioanne Hierosolymitanis patriarchis: & vt per resipiscentiam Ioannes, recepto saniore dogmate, & in eos qui quarta synodi decreta non complectereutur, contorto anathemate, in communionem à sanctis patribus sit receptus.

Caput 34.

VErùm noodum de eo dicẽdum est: priusquã enim id accidit, Seuerus in throno sedit, tyrannidemque aduersus veram pietatẽ grauissima quæque faciens exercoit. Mittebat autẽ is more recepto ad patriarcham Heliam epistolas synodales: quæ cùm ab eo propter ingentem impietatem uon reciperentur, ad irã rursom prioceps commotus est. Atque ia magnam armatorum manum Hierosolyma, aduersus eos qui Seuero asseotiri, & Synodalibus eius subscribere nollent, misit, eósque sedibus suis pelli, atque vim etiam, si opus esset, afferre eis iussit. Porrò cùm Helias admodum premeretur, impietate ita sæuiente, admiraodi illi viri, mooachis rursum collectis, eos qui à Seuero & imperatore missi fuerant, tumultuanter ex ecclesia eiecerunt. Atque vbi postea alia quoque eorum multitudo confluxit, in illorum conspectu, magna cum fiducia, eos qui cum Seuero communionem habebant, anathemati subiecerunt. Imperator verò

Seueri ecclesiastica tyrannis.

Monachi catholici Hierosolymis Heliã aduersus Seuerum & militarem manũ strenuè defendunt.

rò amoliri à se hoc tantum dedecus volens, O- A lympium quẽdam, cui militares in Palęstina copias attribuit, aduersus eos misit: qui imperata pro imperiali potestate, Ecclesiasticis sanctionibus neglectis, exequeretur. Hic simulatque Hierosolyma venit, diuinum Heliam sede episcopali eiecit, atque in eius locum Ioannem quendam Martiani filium, cum Seuero quidem communicantem, synodum autem Chalcedonẽsem deprædicantem surrogauit. Qua de re certior factus Sabbas, & quæ cum eo erat sacra cohors, in stadium rursus procurrit. Atque quòd Olympius rem ipsam tandem secum in animo considerans retrocesserat, cũ Ioanne patriarcha Sabbas colloquutus, ei suasit, vt se à Seueri communione abstineret, & Chalcedonensem synodum vel cum sanguinis effundendi periculo tueretur. Quod ille etiam patrum persuasionibus reue- B renter susceptis, & pactis conuentis cum Olympio initis neglectis, fecit. Ea verò re imperator offensus, Olympio magistratum ademit, & in Palæstinam ducem Anastasium in illius locum suffectum misit. Qui vbi eò peruenit, præter rationem exequi ea quæ imperator vellet', in animo habens, Ioannem statim, ne verbo quidem cum eo communicato, in carcerem coniecit: eumque vi vt synodum Chalcedonensem despiceret, atque Seueri communionem amplecteretur, cogere aggressus est. Ioannes, quod cum Zacharia Cæsareæ Palæstinæ antistite secretò colloquutus, audierat tempore flagitante † opportuna fraude res gerendas esse: Duci se quod ille vellet, facere paratum esse, pollicitus est, si modò post duorum dierum curriculum è custodia emitteretur: ne scilicet, inquit, videamur vi, non C persuasione adducti, id quod imperatori placitum est, facere. Atque id ita factum. Et patriarcha custodia liberatus, monachorum cohortem in templum primi diaconi Stephani, vt præfractam hæreticorum temeritatem frænaret, conuocauit: atque aliud quoddam domo cõsilium, quo rerum gerendarum spectaculum conspicuum magis fieret, attulit. Nam Dux ipse aduenit, vt illo nimirum teste præsente synodus aboleretur atque damnaretur. Ioannes suggestum conscendit, ex vtraque parte Sabbę & Theodosij propugnatorum fidei manibus vtrisque suffultus. Atque vbi se paululum continuit, & multitudinem etiam mussitare audiuit, minus sanam fidem anathemate condemnari debere, fiducia plenus eiuscemodi protulit verbum: Si quis Eu- D tychen & Nestorio & Seuero & Soterícho Cęsareæ Cappadocum episcopo assentitur, anathema. Si quis quatuor vniuersalium Synodorum dogmata non sequitur, anathema. Dux vbi eam quasi fabulam perspexit, multitudinis impetum metuens, bene secum actum esse, quòd fuga saluti suæ consuleret, putauit. Patres autem ipsi, cùm scirent imperatorem ea re audita iratũ fore, epistolam libertatis plenam ad eum dedere: in qua cùm illum arguebant, tum dogmatis sui certitudinem astruebant. Absurdum quippe etiã esse scripsere, cùm Hierosolymitani essent, vndè dogma ipsum tanquam è fonte profluxisset, si tum primùm † tanquam seri discipuli, id quod optimum esset, discere deberent. Scire se quidem, à trecentis decem & octo patribus Nicææ A promulgatam fidem: tenacissimè autem aliã quoque tria concilia, vt quæ prioris illius vestigiis inniterentur, retenturos: neque quicquam, etiamsi duri aliquid accidat, se de primis traditionibus remissuros: sed eas ad sanguinem vsque, si opus sit, defensuros esse. Patriarcha Ioannes vnà cum sanctis illis viris, postquam non breuissimo tempore superuixit, Petrum ecclesię suæ & pietatis simul successorem habuit, virum præclarum. Heliam dicunt cum beato Sabba colloquutum, & longè à Constantinopoli dissitum, cùm Anastasius mori deberet, migrationis eius horam prædixisse. Res Palæstinæ ad hunc se habuere modum.

Olympius dux Palæstinæ. Helia pulso Ioannes substituitur. Sabbas Ioannem ad orthodoxiam adducit. Olympio Anastasius dux suffectus.

† τέχνῃ τὰ πράγματα μετελθεῖν τοῦ καιροῦ κατεπείγοντος.

Ioannes Hierosolymitanus contra Anastasij ducis expectationem orthodoxiam pro concione deprædicat. Scriptum istorum sanctorũ monachorum ad imperatorẽ

† ὀψιμαθεῖς. Hierosolyma

Christianæ doctrinæ fons. Petrus Ioãnis Hierosolymis successor. Helias mortẽ Anastasij prævidit.

De Timotheo Constantinopolis, de Symmacho & Laurentio Romæ episcopis. De sanctorum apostolorum Petri & Pauli feriis. De Theuderícho Scytha. Item de Deuterio & Alamundaro Saracenorum ducibus.

Cap. 35.

TImotheus autem Constantinopolitanus episcopus, magnopere à Macedonio, qui ante eum episcopatum gesserat, dissensit: qui & ipse, veluti cothurnus, facillimè animum ad ea quæ hominibus placita essent, converteret: nũc quidem Chalcedonensem synodum complectens, nunc autem contrà eandem anathemate configens. Quid verò is in * Studij monasterio fecerit, commemorare libet. Monasterij eius curator diem suum obiit: atque ibi Timotheus, vt alium illi præficeret præfectum, affuit. Et quum is qui procurationem eam suscipere debebat, asseueraret, iurisiurandi se religione ne suffragiũ aut electionem præfecturæ eiusmodi ab eo susciperet, qui non ex animo Chalcedonensi synodo assentiretur, obstrictum esse: Timotheus in eum per damnationem anathema, qui synodum eam non reciperet, coniecit. Atque ita, qui designatus fuerat, electionem ratam habuit. Ibi tum primarius eius diaconus progressus, conuiciis Timotheum incessit, quòd non in vna sententia persisteret, verùm nunc huc, nunc illuc, adinstar Euripi, per animi æstum & fluctuationem se conferret. Rem eam diaconus ad Imperatorem retulit, qui Timotheum accitum grauiter obiurgauit. Et ille vt probrum hoc aboleret, diuersam prorsus à priore sententiam publicè promulgauit, & anathema in hominem quemque, qui Chalcedonensem reciperet synodum, torsit. Nonnulli vt Macedonium, perinde atque trecentorum & decem octo illorum symbolum non comprobarit, calumniarentur, Timotheum hunc, non Petrum Cnapheum instituisse dicũt, vt in synaxi & conuentu ecclesiastico quouis, symbolum id diceretur, quod antea semel tantũ anno quolibet parasceues passionis sanctæ die in ecclesia legi solitum fuerat, sicuti suprà di-

Timotheus Constantinopolita cothurnus. Is synodum Chalcedonensem cõprobat. Idem mox eandem damnat. Symbolũ Nicænum antiquitùs semel tantũ in anno Parasceues die cantari solitum in ecclesia.

* *Studius dynasta celebre templum & monasterium condidit, quod Studitarum cognominatum est. Et consulatum gessit. De qua re versus illi sunt editi:*

Magnificam postquam construxit Studius ædem,
consulis accepit mercedis nomine honorem. Suid.

Στύδιος ἄγλαον οἶκον ἐδείματο, καρπαλίμως δὲ
Οἱ χειλῶν εὕρατο μισθὸν ἑλὼν ὑπατηΐδα ῥάβδον.

† κεφ. τηχ...

ximos, quum episcopum † primas religionis no E strae institutiones docere oporteret. Haec de Timotheo. Tum verò apud veterem quoque Romam ingens confusio & turba excitata est, talem ob causam. Vir quidam Festus nomine, Senator Romanus, propter reipub. Romanae vtilitates quasdam Constantinopolim profectus, & cum Anastasio colloquutus est. Atque vbi ex animi sententia negotium cōfecit, postea etiam ei supplicauit, vt ibi Petri & Pauli apostolorum memoria, maiore reuerentia & cultu, sicuti Romae fieri soleret, celebraretur. Ea enim nulla cura, atque vt ita dicam, sicuti sors tulisset culta antea fuerat. Anastasius petitioni eius non grauatè cōsensit, & constitutione promulgata sanxit, vt magnificè ab omnibus conuentus ecclesiasticus in Apostolorum eorum honorem ageretur. Ab eo tempore conuentus eius celebritas magna cepit F incrementa, atque ingenti cum laetitia est frequētata. Et quòd adhuc in ecclesia Constantinopolitana Macedonius eniteret, per Festum quem diximus, is synodalem epistolam ad episcopum Romanum Anastasiū, vt ille magis ac magis synodum Chalcedonensem confirmaret, dare decreuit. Sed id imperator Romanus quum resciuisset, impediit. Et Festus in secreto colloquio imperatori, Anastasium, Romanum antistitē se facilè adducere posse, vt Zenonis Henotico assentiretur, & manu sua subscriberet, significauit. At vbi Romam sedijt, Anastasium episcopū decessisse comperit. Proinde operam dedit, vt vel per speciem & simulationem, ea quam pollicitus fuerat, subscriptio perficeretur. Itaque quibusdam pecunia corruptis, praeter receptū morem effecit, vt illi Laurentium quendam Roma- G num episcopum legerent. Populus autem alium creandum decreuit. Ita seditione orta, eodem tempore duo designati sunt antistites. A pluribus namque Symmachus diaconus, à parte autē altera Laurentius episcopus destinatus fuerat. Verùm seditio ea quae ad triennium † non sine caedibus, rapinis, alijsque calamitatibus, quae in eiusmodi tempora incidere solent, durauit, sopita est.* Nam Theudericus qui tum Romam obtinebat, etiamsi Arianus esset, synodum tamen episcoporum coëgit, & Symmacho episcopatum confirmauit. Laurētio autem pulso thronum Nuceriae attribuit. Porrò Laurētius haudquaquam quietus esse voluit, sed episcopatum Romanum affectans populum ad seditionem concitauit. At Symmachus sacerdotali quoque homini abrogata dignitate, in exilium eum misit: atque ita Romae seditio quieuit. De Theudericho huiusmodi quiddam historiae tradunt.

Celebratio memoria sanctorum apostolorum Petri & Pauli.

Schisma in ecclesia Romana.

Duo ibi lecti episcopi, Laurentius & Symmachus.

Seditio Romana.

Malum id sopitum.

Theudericus Arianus a-

† *In dissidio isto potissimùm saeuitum in sacerdotes, & virgines sacras. Blond. Diacon. Trasamundus Vandalorum rex in Aphrica CCXX. episcopos catholicos in Sardiniam relegauit, quibus Symmachus Romanorum episcopus subsidia eleemosynae suppeditauit. Diaco.*

* *Theudericus rex Romam votis omnium tenuit: mitis, affabilis, in plebem liberalis: populo annonam donauit, captiuos redemit, ciuitatis adificia restituit. In Italia oppida pleraque extruxit & ornauit. Cassiod. Blond. hic est, qui Tetricus Veronensis, seu Dietrichus à Berna nominatur.*

Ministrum is quendam saniorem fidem sectantem, efflictim amore insano prosequebatur, & ad voluptatem eo abutebatur. Et ille, vt quae grata placitáque ei essent faceret, ab τῆς ὁμοουσίου consubstantialis fide desciscēs, ad Arianismum. Quod vbi Theudericus comperit, caput illi quem tantopere amauerat resecuit, inquiens: Si Deo fidem synceram non seruasti, quomodo mihi qui homo sum, conscientiam sanam praestabis? Eadem tempestate episcopus quidam Arianus, cui nomen Deuterij fuit, in vrbe Constantinopolitana, Barbam quendam quum baptizaret, veluti Domini traditionem abolens, praeter morem receptum dicere ausus est: Baptizatus Barbas, in nomen patris per filium, in spiritu sancto. Ecce tibi autem, vnda quae in sacro lauacro erat, de repentè disparuit. Et Barbas inde profugiens miraculum id omnibus promulgauit. Eodem tempore Scenitae barbari incursionem in Mesopotamiam fecerunt, Armeniam quoque & vtramque Phoeniciam populati sunt. Impetum verò in fines etiam Palaestinae Alamūdarus Saracenorum Phylarchus, & † Zarethas praeterea persarum dux fecerunt. Qui malè ex parte omni à Romanis ducibus accepti, postea cum Romanis pace facta quieuere. Alamundarus Christianorum quoque sacra suscepit. Seuerus tum Antiochenum administrabat episcopatum, qui ex episcopis suis duos ad Alamundarum, vt cōtagione sua eum inficeret, misit. Deus autem illum praeueniens, fecit, vt ille à sectè sentientibus & Chalcedonense concilium comprobantibus, per initiationem meliore religione imbueretur. Porrò qui à Seuero submissi fuerant, Phylarchum transuersum agere, & ad professionem verae doctrinae contrariam abducere contenderunt. Atque ille mirificam quandam fabulam, qua dicta eorum conuinceret, confinxit literas se accepisse dicens, in quibus esset, Michaëlem archangelum nuper admodum vita defunctum esse. Quum verò illi talem eam rem esse dicerent, quae prorsus fieri non posset: subinferens Phylarchus, Et quomodo (inquit) purus Deus more nostro crucem suscepit, si non duarum naturarum fuit Christus Deus noster, quandoquidem ne angelus quidem pati aut mori possit? Porrò Seueri sectatores cum dedecore turpites indè abscessere. Hic status ecclesiarum vbique fuit, quādiu Anastasius imperium obtinuit: quem propterea quòd synodo Chalcedonensi H aduersari quidam iudicarent, ex sacris exemerūt libris. Hierosolymis verò, quum adhuc superstes esset anathemate cōdemnatus est. Caeterùm ab instituto alienum non fuerit, si ea quae sub imperio eius gesta esse comperi, & digna memoratu sunt, operi huic annexuero.

masium suum propter defectionem à fide iugulauit.

παιδικά σου ἀγαπητόν τῷ ἀφρονι.

Deuterius Arianus baptismi verborum praeuaricator.

Miraculum aquae disparētis.

Cum barbaris victis Romani pacem faciunt.

Scenita Arabes: Plin. lib. 5. cap. 11.

Apud Procop. hic Zarethas dicitur alicubi etiam Azarethus.

Alamundarus Saracenus Christianus fit.

Alamundarus acutè dicto Seuerianos refellit.

Anastasius vmens in sacro codice expunctus, Hierosolymis quoque anathemati subiectus.

De rebellione Longini Isauri, alteriusque Longini. De administratione regni Persarum Peroza, Blasi, & Cabada, vt cum Romanis pacem fecerint.
cap. 36.

LOnginus Zenonis frater fuit, vt suprà diximus. Hic ab Anastasio in patriam relegatus, exercitu quindecim millium ex Isauris collecto, aduersus illum aperto cum eo Marte congressurus

Conon Apamenus episcopus bellator.

gressurus, bellum mouit. In huius castris quum A plurimi alij, tum Conon ille Apameæ apud Syros episcopus fuit. Is episcopali functione militari munere commutata, Isauris Isaicum in bello præfuit. Postremò verò prælio commisso, quum

Longini & Theodori tyrannorum cædes.

Isauri internecione cæsi essent, Longini & Theodori capita Constantinopolim allata sunt. Quæ Imperator hastis prælógis infixa, in loco eo qui Ficorum nomen obtinet, & aduerso Byzanno est, sublimia collocari iussit, vt gratum Constantinopolitanis essent spectaculum, qui quamplurimis ab Isauris affecti fuerant malis. Longinus

Longinus Selinuntius & Indes tyranni capti in triumpho Constantinopoli trahuntur.

verò alius quoque Selinuntius cognominatus, & cum eo Indes quidam, qui diu tyrannidem exercuerant, captiui à † Ioanne militiæ duce, cui Cyrti, hoc est, gibbosi seu incurui cognomen erat, ad Anastasium missi sunt.

Ioannes Cyrtus dux.

† Hunc Scytham, seu potiùs Gotthum fuisse, ait Euagr. lib. 3. cap. 35.

Periucundum ij imperatori & Byzantiis spectaculum præbuere, quum grauibus catenis vincti tyranni, in triumphum & maxima hominum B frequentia, per circum maximum & vias publicas traherentur. Vndè in imperatorium ærariũ Isautica, quæ antea vocabatur, pensio illata est. Erat autem ea quinque millium minarum, quæ barbaris istis quotannis pendebantur. Persarũ quoque res Perozes Nephtalitis Hunnis bello illato, inglorius in regnum suum redijt. In angustiis enim quibusdam, vbi eos persequebatur, agmine eorum conferto, circumuentus, & exitu earum omni præsidio clauso, ab eis captus est. Itaque ad necessitatem eam redactus, pacem ab illis petiit. Nephtalitarum autem dux non prius conditiones pacis admisit, quam Perozes corpore inclinato adorationis ei honorem præstitit, & sponsione vnà cum iuramento interposito confirmauit, nunquam se Nephtalitis bellũ illaturum esse. Et ille vel inuitus rem eam, quæ præter rationem esset, temporis necessitate adactus fecit, & cum dedecore maximo domum reuersus est. Postea verò ignominiam eam non ferens, a contra iurisiurandi religionẽ, cũ exercitu contra eos profectus est. Et quum illi rursum insidias ei struxissent propter iusiurandum violatum b cæsus est. c Persæ Cabadæ, minori natu filio eius, regnum tradidere. Quod quum D ille administraret, lege lata, vt communes omnibus vxores essent, constituit. Quam ob causam Persæ regno Cabadæ abrogato, in custodiam insuper eum coniecerunt: & Blasum, alterũ Perozæ filium, regem crearunt. Cabadæ in carcere vxor eius, quæ debuit officia, præstitit. Et quòd ea venusta forma esset, carceris custos pulchritudine eius victus, & amore captus, inseruire ei & quod illa vellet facere constituit. Illa autem quoniam casta erat, & virum amabat, custodis amorem ei indicauit. Ille porrò eam voluntati amatoris obsequi iussit. Flagitium id vbi perfectum est, libertiùs ad maritum deinde mulier accessit, conuenientem ei curam præstans. Erat Cabadæ amicus quidam quàm maximè charus, qui per vxorem ei insinuauit, paratos se in loco certo equos & viros habere, cum quibus si fugere vellet, facile regnũ recuperare posset. Vbi nox aduenit, Cabades coniugi persuasit, vt vestem illa suam indueret, atque in carcere consideret: ipse verò habitu illius sumpto, eam ipsam se esse probè assimulauit, & custodia egressus

Isautica pensio in fiscum redacta.

Nephtalitæ Hunni Perozem regem Persarum capiunt, deinde etiam in bello cædunt.

Procop. Enthalitas Hunnos vocat, hoc est albos.

Quapropter apud eũ quidã pro Enthalitis Leucalitas legunt. lib. 1. de bell. Persic.

b Vindicta iurisiurandi violati.

c Cabades Persarum rex.

Lex de communione vxorum.

Blasus, seu Blases eius frater.

Cabades beneficio vxoris è carcere euadit, & regnũ ope Nephtalitarum recuperat.

A est. Id vbi factum, Cabades Seæ ductu (ita enim amicus ille nominabatur) quã celerrimè saluus ad Nephtalitas peruenit. Quorum princeps illi & filiam matrimonio coniunxit, & exercitum attribuit, quem in Persas, regnum suum recuperaturus, duceret. Cabades vbi Persas præter expectationem subitò aggressus est, regnũ nullo propè labore recepit: fratrem Blasum cepit, excæcauit, & carceri inclusit. Et quòd Cabades vir sagax atque industrius esset, regnum postea quàm tutissimè tenuit. Et anno administrationis suæ vndecimo, pacẽ primùm cum Romanis fecit: deinde verò, vbi mutuam ab Anastasio pecuniam accipere voluit, atque Anastasius ei respondit, cautionis syngrapham eum, si pecuniã recipere vellet, dare debere, absque ea ne vnum quidem obolum accepturum esse: eam ob causam pacis fœdus rupit, & aduersus Romanos bellum suscepit. Inter Persidem & Indiam oppidum fuit, Tzundadaer nomine. In eo Cabades B maximam pecuniæ vim, preciosósque & pellucidos lapillos clàm asseruari intellexit. Eis vt vnà cum oppido potiretur, nihil intentatum reliquit: sed quo minus quod volebat efficeret, dæmones, qui thesaurum eum custodiebant, obstitere. Et postquam Persicas euocationes & imposturas expertus, dæmonibus videlicet locũ eum firmissimè obtinentibus, nihil egit, per Iudæos rem expedire aggressus est: atque vbi per eos quoque optatis votísque suis potitus non est, per Christianos tandem se quod conabatur confecturum esse arbitratus est, quos aduersus dæmones potestatem recepisse audiuerat. Itaque Christianorum, qui apud Persas erat, episcopũ ad se vocauit. Qui ea de causa synaxi & conuentu C ecclesiastico popularium suorum coacto, & † diuinis sanctificationibus perceptis, eísdémque Christianis qui ibi cõuenerant datis, signo crucis qui locum eum incolebant dæmones exegit, & Cabadæ statim sine labore vllo oppidũ tradidit. Quare cõsternatus Persa, primo subsellio episcopum Christianorum cohonestauit, quum ad id vsque tempus Iudæi & Manichæi sedes primarias obtinuissent. Atque ab eo tempore, vt deinceps quicunque vellent, Christianorum sacra colerẽt potestatem liberam omnibus permisit: quos ille antea excruciauerat, adeò vt etiã multis membra & partes eas per quas vox editur, ademerit: qui tamẽ illis quoque sic amissis, non minus quàm antea, clarè sunt locuti.

Hunc Seosem Procopius nominat.

Pax Romanorum cum Cabade.

Cabades bellũ aduersus Anastasium ob denegatam sibi pecuniam mutuam suscipit.

Idem oppido Tzundadaer cum maximis opibus, quibus dæmones incubabant, christiani episcopi opera, potitur.

Synaxis christiana.

† μεταςχόντων θείων ἁγιασμάτων, μεταδοὺς τε τούτων καὶ τοῖς συνιοῦσι χριστιανοῖς.

Cabades ex persecutore protector Christianorũ fit.

Miraculum. Christiani linguis eis excisis clarè loquuti.

D

De Persarum pugna, de Theodosiopoli & Dara oppidulis. Et de sacris reliquiis Bartholomæi & Barnabæ apostolorum.

Caput 37.

SEd enim, sicuti diximus, Persæ pace violata, fines suos transgressi sunt, & primùm Armeniæ bellum intulerunt: & Theodosiopoli oppido capto, ad Amidam vrbem Indè peruenerũt, intra duos illos amnes sitam: quam etiam expugnarunt, & Anastasius postea impensis magnis recuperauit. Si quis autem pleniùs atq; exactiùs obsidionem expugnationémque eius vrbis cognoscere velit, is Eustathium Syrum legat, qui sanè quàm luculenter res eas conscripsit, atque vbi historiam ad id tempus duodecimũ scilicet imperij Anastasij annum, produxit, ad locum

Persarum aduersus Rom. bellum.

communem profectus, cũ plurimis esse cœpit. Postea imperator locum quendam Daras nominatum, qui & ipse intra duo flumina in Mesopotamia, ad Romani imperij finas, nostræ & Persicæ ditionis terminus, situs est, firmis mœnibus muniuit, & in vrbis formá redegit. Aedificiis variis, templis, ædibus magnificis, imperialibus porticibus, lauacris publicis, aliísque præterea structuris, quibus celebres vrbes lætantur, excitaris. Locum autem eum à Dario nomẽ accepisse fama est, quòd illum ibi Alexander Philippi filius posteriore pugna deuicerit. Vrbe ea condita, postquam indè discessit, in somnis ei Bartholomæus Apostolus assistens, per oraculũ commissam sibi à Deo mœnium eorum tutelã esse significauit. Anastasius verò visionem eam ad rem ipsam cõtulit, nam reliquias illius repertas, ibi reposuit. Sub eiusdem imperio corpus etiam Barnabæ Apostoli in Cypro, sub arbore quæ * Siliqua dicitur, inuentum est: super cuius pectore sacrum & diuinum Euangeliũ Matthæi euangelistæ repertum fuit, ipsius Barnabæ manibus scriptũ. Hac de causa primùm Cyprij metropolim liberi iuris sui habuere cœperunt: neque deinceps sub Antiochia, cui antea subiecti fuere, censi sunt. Confirmauit id ius postea magis Iustinianus, propter coniugem suam Theodoram, cui Cyprus patria fuit: quemadmodum etiam patriæ ipse suę Achrido honorem habuit, quam primam Iustinianam vocauit. Eo etiam tempore Immeres, gens bellicosa, sub ditione Persarum, ad extremos Noti fines habitantes, Christianismum complexi sunt: & missis ad imperatorem oratoribus, episcopum, & alia quæ eos habere oportuit, acceperunt. Ii vnà cum regina Austri ad Solomonem visendum venisse dicti sunt. Et quum ab origine Iudæi fuissent, longo pòst tẽpore ethnici & gentiles facti sunt. Tum verò ex Iudæis & Gentibus mixti, ardentibus animis religionẽ Christianam susceperũt.

Anastasius imperator Daras munit, & Anastasiam nominauit.

D. Bartholomæi ossa apud Daras reposita.

Corpus sancti Barnabæ inuentum. Item Euangeliũ Matthæi.

Metropolis Cypri.

** κερατώνιον.*

Achrido primò Iustiniana Iustiniani patria.

Immeres christiani facti.

Regina Austri Solomonem visit.

De tyrannide Vitaliani. De Hunnis, qui ex angustiis Caspiis proruperunt. Et de insula Rhodo. Caput 38.

TYrannus item alius, natione Thrax nomine Vitalianus, bellum Anastasio intulit: qui Thracia ab Vlyssopoli & Anchialo vastata, Imperantem quoque vrbẽ capere est conatus, vagam Hunnorum multitudinem secum ducens. Aduersus quem Hypatius dux, vt impetum progressúmque eius moraretur, missus, à suis proditus, & ab illo captus, ingentíque pecunia ab Imperatore redemptus est. Cyrillus deinde copiis militaribus præfuit. Et quum æquo Marte pugnatum esset, & aliquoties nunc hi nunc illi fugissent, per socordiam suorum, quamuis ipse dux hostibus superior esset: tamen & ipse in potestatem illorum peruenit, atque ita tyrãnus vsque ad Ficos ipsas, locis omnibus vastatis atque euersis, peruenit: ingenti illa spe concepta, Imperantem quoque vrbem se capturum, atque Imperium arrepturum esse. Vbi Vitalianus ad Ficos castra posuit, Marinum Syrum aduersus eum Imperator cum copiis maritimis misit, & quum exercitus vterique non longè inter se abessent, in aciem non descenderunt, sed leuia tantum prælia commiserunt. Tandem verò ad ea quæ vocatur Bytharia, nauali pugna inter se cõgressi: Vitalianus * puppi impulsa, quàm maxima potuit celeritate, copiis suis magna ex parte amissis, fugit: eúmque sui tanta velocitate sunt consequuti, vt postero die nullus prorsus hostis vel ad vrbem, vel ad transitum appareret. Vitalianus Anchiali paulisper moratus, tyrannidem postea reliquit, & sua sponte quietus fuit. Aliud quoque Hunnorum genus, Caspiis angustiis superatis, Romanorum ditionem ad Orientẽ vastarunt: & Rhodus eo tempore tertium etiã intempesta nocte terræ motu ingenti quassata est.

Vitaliani tyranni aduersus Anastasium bellum.

Hypatius & Cyrillus Romani duces, ab eo capti.

Marinus Syrus dux rectè rem aduersus eum gerit.

** χρύμμασ χρυσουμένος.*

Vitalianus tyrannide supersedet.

Hunni Caspij.

Terra motus Rhodi.

De muro cui nomen Longo, quem Anastasius construxit, ab Ponto Euxino ad Thracium vsque mare porrectum. Caput 39.

ANastasius idem, opus maximum & illustre memoriáque prorsus & imperiali magnificẽtia dignum perfecit, quod μακρὸν τεῖχος, hoc est, Longum murum appellauit, ad Thraciã exornandam constructum. Constantinopoli ducentis octoginta plurimùm stadiis abest, & ad vtrũque pertingit mare, instar freti, ad quadringenta viginti stadia excurrens, & Cherronesum peninsulam in insulæ propè formam redigens. Facilè etiam quosuis traiicere volentes, ab eo quod os Ponti dicitur, in Propõtidem & Thracium mare deducit: & barbaros effundi atque excurrere ex partibus eis, quæ supra Euxinum Pontum sunt, tum autem ex Cholchide, & à palude Mæotide, præterea ex locis quæ supra Caucasum sunt, atque eos etiam qui per Europam sparsi sunt, prohibet.

Plin. lib. 4. cap. 11.

Macrontichos Anastasii opus.

* *Opus hoc ab vrbe Constantinopoli distat miliaribus sexaginta. Habet in longitudine miliaria quinquaginta, in latitudine pedes octo. Suid.*

De turpi & impio portorio Chrysargyro, hoc est, aurargenteo dicto, quod pro imperiali virtute, ex imperio Romano Anastasius sustulit. Caput 40.

ALiud insuper operum eius longè præstantissimum, & diuinũ illud facinus est, quòd ex Romanorum imperio tributum, quod antiquitùs χρυσάργυρον, id est Aurargenteum dictum est, omninò sustulit. Quam rem pro dignitate oratione exequi, Thucydidis linguæ atque eloquentiæ sit. Ego verò eam non verborum vi sed facto ipso egregio confisus exponam. Imperium Romanum, quod tanta amplitudine & magnificentia exornatum est, antiquitùs portorium instituit, absurdum admodum, miserabile, Deoque inuisum: non Romanis tantis illud & tam egregio illorum Imperio, verumetiam fœdissimis quibusque barbaris indignum. Quod nescio quo modo ad eius vsque tempora per conniuẽtiam toleratum, ipse Imperiali omninò animo expugnans totum aboleuit. Quod quum multis aliis, velut id quod citra exceptionẽ deberetur, qui sæpe mendicata vitam tolerabant:

Euagr. lib. 3. cap. 29.

† *Anastasius portorium Aurargenteum sustulit, quod sub splendida appellatione omnium fuit fœdissimũ.*

tum

tum etiam eis mulierculis impositum erat, quæ A vndecunque & vbicunque in solarum occultarúmque regionũ vrbis lupanaribus prostabant, & florem ætatis, quibuscunque ex locis venirent, petulantibus viris, propter quæstum prostituebant: adeò, vt non modo naturæ ipsi, verum etiã reipublicæ administrationi iniuria inferretur. Quum enim lege constituta, pensio ea tribueretur, apertè illa potestatem permissam esse eis, vt quæ facere vellet, & quæ facere nefas esset, clamitabat. Et detestandum atque imporũ vectigal istud, quarto quoque anno, quorum quidem non minima tributorum pars esset, ad principem referebatur magistratum: quem qui gerebat, inter præclaros viros censebatur. Eam indignitatem, quæ tanquam execrandum piaculum per res nouas in Romani imperij administrationem surrepsit, vbi Anastasius cognouit, exactionis eius libris, vt rem eam omnem quasi B quoddam holocaustum Deo offerret, in ignem coniectis, flagitium tantum suppressit: & sanctione, ne cui post ipsum imperatori in rerum publicarum administratione vetustum probrũ renouare liceret, cauit. Postquam id fecit, indignari se eam ob causam assimulauit: & seipsum stultitiæ arguit, qui inanis gloriæ captatione, tãtum vectigal antiquitùs institutum perperã abrogasset: neque in animo secum pericula imminentia, & tot tantáque quæ in milites erogãda essent, stipendia reputasset. Proinde, consilium suum premens, tributum id, quod diximus, se renouaturum esse pollicitus est: & apud familiares suos, pœnitere se facti, neque habere quo errorem commissum corrigeret, quandoquidem libri in quibus eiusmodi exactio descripta fuisset, cremati essent, per simulationem finxit. Ibi illi ab eo ita decepti, non vultus fictione, sed C reipsa, de tributo eo & nefandi flagitij mercede perturbati, doluere: neque se consilium, quo iacturæ ei mederentur, habere præ se tulere. Ille eos ad loca omnia ire iussit, vt si qua commentariorum combustorum exempla in † catholicis, & vniuersalibus exactionis tabulis extarẽt, scrutarentur: & sumptibus eam in rem impẽsis, homines passim qui exempla eiusmodi comportarent, disposuit: videlicet, vt si quis talis inueniretur commentarius, ad ipsum afferretur, quo diligenti & accurata deliberatione res disponi atque ordinari posset. Postquã autem nõ paruo interposito tempore, illi quos ad inquirenda exempla talia miserat, reuersi, ea quæ inuenerant attulere: magnopere Anastasius, quod voto suo potitus esset, lætatus est. Et per fraudem aliam, quomodo, & vbi, & apud quos ea inuenissent, D & an aliud aut simile quidquam adhuc alicubi reliquum esset, percunctatus est. Illi magno studio se ea comportasse asseuerarunt: & iuramento, nullam reliquam chartam in omni imperij ditione, quæ indicare portorium id posset, extare cõfirmarunt. Itaque Anastasius rursum chartas illas congestas in flammam coniecit, & cinerem earum aque conspersum, in aërem sparsit, vt res ea penitus aboleretur, neque post vstulationem eam vel puluisculus & reliquiarum aliquid, aut vmbra etiam literæ alicuius, de re tam nefaria apud posteros extaret. Verumenimuerò ne, dum factum hoc tantopere efferimus, igno-

† ἐν τοῖς καθόλου πρακτικοῖς τῶν εἰσφορῶν.

rare videamur, quę veteres etiam affectibus ducti, hac de re scripserunt, ea ipsa huc afferam, demonstraturus ex ipsorũ verbis falsa esse, quæ de nefanda hac exactione memoriæ mandarũt.

Digressio ad Zosimum: qui et in imperatorum omnium celeberrimum Constantinum per blasphemiam acerbè & amarulenter detorserit, Caput 41.

Zosimus enim, superstitioni Græcæ quàm maximè addictus, in Constantinum imperatorem, veræ pietatis propugnatorem, & fidei ducem, quòd ia ab idolorum cultu ad Christianorum fidem, detestanda eorum execratione relicta, transiit, malè animatus, per blasphemiam scriptis mandauit, eum primum exactionem τῷ χρυσαργύρῳ Aurargentei tributi inuenisse, & vt quarto quoque anno fœdissimum id vectigal penderetur constituisse. Verùm non hæc ille tãtum maledicta in pium, magnificque doribus ornatum Principem coniecit, sed etiam alia plurima intoleranda eundem † contra artes & scelestas omnes fecisse, & Crispum filium crudeliter interfecisse. Faustam item coniugem suam balneo ad summum calefacto inclusam enecasse dicit. Et quum tanti flagitij expiationem apud sacerdotes Græcos quæsisset, neque inuenisset, in Aegyptium quendam virum, ex Iberia venientem, cum incidisse, & ab eo quòd Christianorũ fides peccatorum omnium abolitionem inducerent, audiuisse: proindéque animum statim mutauisse, patriam opinionem & idolorum (vt ille inquit) colendorum reiecisse, & Christianorum sacra suscepisse, refert. Cæterùm falsò hæc Zosimum, calumnia imperatorem magnum suggillare volentem, scripsisse, per confutationem vetam ostendam. Sed de Aurargenteo vectigali primùm dicam.

Defensio Constantini imperatoris contra vitilitigatores ipsius.

Zosimus falso scriptis mandauit ea talem in autore Constantinũ retulit.

Aliæ eiusdẽ Zosimi in Cõstantinum calumnia.

† κατὰ πάσης ἐξεργεῖν τύχης, h.e. *contra omnes omnium fortunas aliquid excogitasse. Euagr.*

Refutatio eorum quæ de apostolica Constantino Zosimus dixit. Caput 42.

In historia, homo exitiose, memoras, quòd ille vrbem aliam Romanæ similem condere volẽs, primùm inter Troadem & Ilium locum, veluti operi instituto idoneum, cæperit, fundamenta iecerit, & murum supra terram extulerit. Postquam autem Byzantium commodius esse comperit, consilio mutato, vrbem eam celeriter mœnibus firmis cinxerit, magnificque turribus opere longè latéque producto, & tam pulchris porticibus, aliisque ædificiis ita exornarit, vt Romæ re nulla cederet, quæ tantorum ornamentorum & amœnitatum paulatim annis plurimis incrementa cepit. Refers etiam, publicè eũ frumenti tesseras, & auri multum, eis qui se eò contulissent, ad priuatarum ædium structuram donasse. Inter alia hæc quoque sic scribis. Constantino mortuo, ad Constantium filium eius, post fratrum eiusdem obitũ rerum summa peruenit. Atque vbi Magnentius, & Britanio tyrãnidem arripuere, persuasione Constantius Britanionem in potestatem suam redegit. Quum enim ex vtraque parte exercitus coacti essent, Constantius pro cõcione, militibus patris erga eos sui liberalitatem in memoria reuocauit, eũ

Calumniarũ talium refutatio.

Amplissimũ Zosimi de egregia Constantini liberalitate & munificentia testimonium.

quo bella multa gessissent, maximis ab eodem E colionestati donis. Id verò vbi milites audiuére, detracta Britanioni purpurea veste, in priuati hominis habitu eum ad Constātium abduxēre. Atque is nihil se indignum passus, sed à Constātio seruatus est, quum in illum & patrem eius maledicta multa iecisset. Itaque te rogo, quem liberalitate & munificentia tanta gauisum esse scribis, quomodo tursus eundem tam sordidū & auarum fuisse dicis, vt tam detestandū, Deóq; inuisum portorium, insolito nouóque modo in Romani imperij administrationem inuexerit? Ego certè quidem colligere id nō possum. Clarissimè etiam tibi ostendam, neque Crispum filium, neque coniugem Faustam, ab eo necatum esse: neque etiam eundem vel cum Aegyptio eo fuisse, vel religionem nostram, postquam eā est complexus, ab eo accepisse. Eusebiū Pamphili F audi, qui illorum tēpore viguit, & cum eis plurimùm fuit, consuetudine & amicitia eorū admodum vsus. Tu nanq; † audita duntaxat summatim scribis, non veritatem ipsam: qui longo pòst tempore, sub Honorio & Arcadio, quibus historiam tuam dedicasti, & fortasse post eorum etiam tempora, longiùs vixeris. Quæ verò Eusebius, qui cum Constantino & Crispo vixit, in octauo Ecclesiasticæ historiæ suæ libro de eis scribat, audi. Plurimùm intercessit temporis & imperator Constātinus, quum uitam omnē per summam erga ciues & subditos suos mansuetudinem & beneuolentiam, & acceptissimā Deo pietatem trāsegisset, filio suo Constantio, imperatore Augusto, in locum suum substituto, iuxta communem omnibus naturæ legem decessit.

princeps laudatissimus et liberalissimus nefarium portorū instituere non potuit.

† μόλις ἀκοῇ ἢγ γράφεις περιττηρασμένην.

Constantinus Crispum filiū non necauit Eusebii Pamphili testimonium.

Et post alia, Huius filius Constantius, quàprimùm venit, Imperator summus & Augustus ab G exercitu, & multo antea ab ipso * imperatore omnium Deo renunciatus, æmulatorem se in doctrina & professione nostra paternæ pietatis præstitit. Et ad finem historiæ eius, hæc quoque dicit. Qui verò omni veræ in Deum pietatis virtute enituit, maximus victor Constātinus, cum Dei amantissimo & rebus omnibus patri simillimo filio Crispo Cæsare, in Orientem venit. Quomodo Eusebius, qui post Constantinum superstes fuit, Crispum tantoperè laudasset, si à patre is interemptus fuisset? Et Theodoritus, qui post Eusebium res ecclesiasticas cōscripsit, circa vitæ finem, Constātinum Nicomediæ cōmemorat regenerationem suscepisse: quā propterea distulerat, vt ea in Iordane amne potiretur. Cuius hæc verba sunt. Trigesimus imperij eius præterierat annus: & anno insuper & mensibus paucis exactis, Nicomediæ Bithynorum agens, ægrotare cœpit. Quòd verò probè, quàm incerta humana vita esset sciret, sacri baptismi donum recepit: quem ad id vsque tempus propterea distulerat, quòd eum in Iordane fluuio suscipere concupiuerat. Hæc Theodoritus.

** παμβασιλέως θεοῦ.*

Constantinus ante mortem Nicomedia baptizatus.

Testimonium Theodoriti.

Constantinus in extremo vitæ sua actu apud Nicomediā baptizatus est, non solum tribus Ecclesiasticis scriptoribus, Theodorito, Socrate & Sozomeno, verum etiam Hieronymo & Ambrosio &c. testantibus.

Ad hæc, hominum omnium maximè † execrāde, detestande, nocentissime, impurissime, scelerosissime, adiicis: Imperium Romanum ab eo tempore quo Christiana religio floruit, prorsus intercidisse atque interiisse. Tu verò vel nihil prorsus eorum quæ per historias memoriæ mādata sunt, legisse: vel tua sponte excæcasse te ipsum, ad veritatem perspiciendā, videris. Quod nanque verbis tuis maximè est contrarium, per Christianorum videlicet fidem Romani imperij res multis modis maxima cepisse incrementa, facilè quis inuenerit.

† ὦ κατάρατε, ἐξάγιστε, μιαρὲ παμμίαρε.

Zosimus idem redarguitur: & probatur, quòd aduentu in terras Christi, res Romana maxima incrementa ceperit. Cap. 43.

Illud te considerare oportuit, vnà cum aduētu Seruatoris nostri Iesu Christi, Macedonū regnum à Romanis omninò sublatum esse: & Albaniam præterea, & Iberiam, Colchos etiam & Arabes seruitutis cōditiones à Romanis accepisse: C. insuper Cæsarem, post centesimam octagesimamtertiam Olympiadem, Gallos, Germanos & Britanos ingentibus bellis superasse, & iugum illis seruitutis imposuisse, eundémque Romanæ ditioni, ad eas quas prius habebat, quingentas populosas vrbes adiecisse: quemadmodum illi qui hæc conscripserunt, ad memoriam posteritatis trāsmisere. Qui Cæsar primus, post Consules, monarcha & princeps vnus declaratus est ea re veluti præiens & viam sternēs, vt Romani imperij ciues & subditi ex plurium deorum cultu, & turbulento reipublicę statu, ad vnam, quæ sola obtineret, religionem, per appropinquantem Christi monarchiam adducerentur. Cuius rei gratia & Iudæa omnis, & vicinæ circumquaque regiones, Romano imperio ita subditæ sunt, vt tum primùm census actus, & descriptio facta sit, in qua & Christus ipse ascriptus est, vt prophetia de ciuitate Bethleē, apertè exitum suum haberet, quā de ea luctuosus Hieremias hisce verbis prædixit: Et tu Bethleē terra Iuda, haudquaquam minima es in principibus Iuda. Ex te enim progredietur dux, qui pascet populum meum Israël. Post ineffabilem verò Christi Dei nostri natiuitatem, Aegyptus quoq; in potestatem Romanorum peruenit, Antonio & Cleopatra, in quam postremam Ptolemæorū regnum incidit, ab Augusto Cæsare prorsus deuictis: sub quo & Dominus noster Iesus Christus natus est. Antonio Cornelius Gallus ab Augusto in regiones Aegypti missus successit, & primus post Ptolemæos Aegyptum prouinciam administrauit, sicuti hoc Historici testantur. Quas verò clades Persæ acceperint à Ventidio, Corbulone & Neronis ducibus, atque item à Seuero, Traiano, Caro, Cassio, Odænatho Palmyreno, & aliis, & quoties Seleucia & Ctesi- H phon, atque etiam Nisibis, quæ nunc huc nunc illuc transiit, capta sit, & quomodo Armenia & aliæ vicinæ prouinciæ in Romanorum peruenerit ditionem, vnà cum aliis, tu quoque in historiis tuis exponis. Quomodo autem alia dicā, quæ tu scribis sacratissimum Constantinū præclarè gessisse: quum is pietatem nostram professus, rempublicam Romanorum administraret? Atque etiam quas, quantásque clades Iulianus, tuus maximè † choreis ducendis sodalis, & eorundem tecum orgiorum sacerdos, pertulerit? qui sanè innumera atque intoleranda Romano imperio vulnera inflixit, atque ea incurata post se reliquit. Num verò quidquam eorum, quæ de vniuersitatis huius interitu prædicta sunt, vel initium cœperit, vel finem habiturum sit, maius id pro-

Contra Zosimum, Romanum imperiū vnà cum religione Christiana quàm maximè floruisse.

Monarchia Christi.

Michea 5. Memoria lapsus.

Gallus Aegypti præfectus.

† θιασώτης.

id profectò est, quàm vt tu de eo iudices. Verùm A age, si tibi videtur, qui hæc dicis, consideremus, quomodo & qui Græcam superstitionem sunt professi, & qui Christianorum sacra coluere imperatores quisque vitam aut imperium amisetit. Ah non primus monarcha, qui vnus sibi imperium vsurpauit, C. Iulius Cæsar dolo cæsus est? Ao non Caium alterum Tiberij nepotē milites quidam ferro necarunt? Quid Nero? num ille à familiari quodam non iugulatus est? Galba sanè & Otto & Vitellius eadē sunt passi: qui tres sedecim tantum mensea imperarunt. Titum, frater germanus Domitianus occidit. An non ille rursum à Parthenio & Stephano miserandum in modum trucidatus est? Quid? Commodum à Narcisso peremptum esse negabis? Pertinaci verò & Iuliano nō idem accidit? Antoninus Seueri filius, an fratrem Getam non necauit? Non ille à Martiale idem est passus? Macrinus oбone ad * Byzantium veluti ad mancipium raptus, ab eaercitu suo interemptus est? Aurelius Antoninus † Semræ filius, vnà cū matre iugulatus est. Eadem fortuna fuit successoris eius Aleaandri, qui itidem cum matre Mammæa peremptus est. Quid de Maaimino dicā, quem exercitus suus interemit? aut Gordiano, qui insidiis Philippi sublatus, in * commnne domicilium abiit? Tu verò ipse de Philippo & Decio memora, vt ab hostibus trucidati sint: atque etiam de Gallo & Volusiano, quique milites sui vitam ademerūt. Nū Aemilianus nō enndem exitum habuit? Nónne Valerianus, quum in Persarum potestatem peruenisset, captiuus ab eis ductus est? ân non Galienus dolo cæsus: & post hunc Catinus quoque interemptus, Diocletiano imperiū reliquit? qui imperij sibi socium Maximianum asciuit. Ex quibus Maximianus Herculius, ac deinde filius eius Maaētius, & postremus omnium Licinius, fœdissimam obiere mortem. Ex quo tempore autem, qui gregi Christi præfuit, celeberrimus Constantinus imperiū suscepit, & cognominē sibi vrbem magnificentissimè constructā Christo & matri eius dicauit, ipse dispice, si quis princeps imperialem dignitatem consequutus, lōgissimo tempore vel à familiaribus & domesticis, vel ab externis interemptus est. Aut si vnquam tyrannis, quàm legitimum imperium, potentior fuit. Iulianum excipimus, tuum vatē, sacerdotem, canephorum, & imperatorem: & tuū etiam Valentem. Fidem enim tibi habeo, qui optimè ea oratione eaequutus es, quæ illi Christianis intulerunt mala. Quapropter etiam vterque condignas impietatis tulit pœnas. De alio verò ne tu quidem ipse simile quidquam diaeris. Ego autem Basiliscum etiam addam, qui motum aduersus Zenonem concitauit: cui ille non tyrannidem modò sed vitam etiā ademit. Hæc quaonis fortasse minus ad historiam Ecclesiasticam pertinere videntur, vtilia tameo admodum & † instituto operi commoda esse, & loco huic maaimè conuenire puto: propterea quòd historici græcæ superstitionis cultores, consultò & * malitiosè veritatem oppugnantes, propter Christianæ religionis odium, perperam & falso pleraque scribunt. At nos ad reliquam Anastasij historiam reuertamur.

Idololatrarū imperatorum propè omniū, præcipuè verò tyrannorum cruentus exitus.

** Eutrop. apud Archelaidem. Chalcedenem Herodianus.*

† Alij hanc Soemidem. alij Semiamiram vocant.

* τὸ κοινὸν χειλαγώγιον ὑπῆλθεν.

Alia Christianorum & piorum principum fortuna fuit.

† συντακτικὰ πρὸς τὸ προκείμενον.

* ἐθελοκακοῦντες.

De vectigali, quod nouum Anastasius instituit, vnde multæ ærumnæ sunt subsequutæ.

Caput 44.

Portorium χρυσάργυρον, Aurargenteum, ad eum quem diaimus modū, Anastasius aboleuit, & imperiali prorsus animo sustulit. Alia verò contrà, se indigna instituit: χρυσοτέλειαν videlicet, id est, pensionem auri: & populos suos vectigales, bellicis impensis per nundinationem vēditis, supra modum grauauit: eaactionémque † tributorum curialium abrogādo, in quibusq; ciuitatibus eos qui vocantur Vindices constituit, Marini Syri, sicuti dicunt, suggestione, qui primariam apud eum gessit dignitatem, quam Præfecturam aulæ antiquitùs nominarūt. Qua- B propter factum, vt vectigalia magna ex parte interciderint, & ciuitates minus floruerint. Antiquitùs oamque, qui nobiles & claro loco nati erant, in earum album referebantur, eósq; vrbs quælibet in curiis senatorum loco habebat atque constituebat.

Anastasius exactionibus plurimis subditis suis grauis fuit.

† Συντελεστικοὶ φόροι. Vindices. Præfectura aulæ.

** Anastasius in imperio Romano aristocratiā, hoc est, optimatū administrationē instituit, magistratus & honores vēdidit, iniustis hominibus pepercit. Et ad insatiabilem pecuniæ cupiditatem cōuersus, prouincias expilauit. Ad insolentem nouúmque morem, quem induxit, viri boni sunt consternati. Barbaros nanque imperio imminentes, non armis propulit, sed pacem auro mercari solitus est. Defunctorum bona curiosè inquisiuit, & publicam passim omnibus conciliauit inopiam. Suidas.*

C *Vt Anastasio, ter sancto hymno adiicere volente illud, Qui crucifixus es pro nobis, tumultus à populo sit concitatus: vsque adeò, vt is timore perculsus, imperiū deposuerit. Et vt paulo pòst Anastasius vitam finierit.*

Caput 45.

Omnium autem malorum, quorum ipse autor fuit, illud eatremum erat, quod propter accessionem illam, Qui crucifixus es pro nobis, quam & ipse ter sancto hymno additam voluit, ingens exorta est seditio: perinde atque religionem christianam euertere homines vellēt. Eius dogmatis Petrus Cnapheus autor fuit, sicuti dictum est. Seuerus autem in Macedonium, qui paulo antè hierarcha Constantinopoli fuit, & D in clerum eius rem eam confert, ad Soterichum scribens, quum nondum in episcoporum ordinem cooptatus esset, sed in aula imperiali eo tēpore versaretur, quo cū eis quos antea diximus, monasterio suo est exactus. Coniectura autem est, talium aliarúmque calumniarum gratia, Macedonium è throno suo deiectum esse. Quòd verò præter causam in virum eum inuectus mētiatur, satis ea quæ dicentur ostendent. Postquā enim Macedonius ab imperatore dissentire cœpit, permultum imperator ei insidiatus est. Proinde etiā eos qui à Macedonio descinerant, turbulenter congregatos, in Archangeli tēplo tersanctū carmē cum adiectione ipsa canere iussit. Idem non proximo Dominico die in templo magno ab eis factum, quum illi etiam baculos eò intulerunt. Populus autem flagranti ardore exitus, turpiter illos ecclesia expulit. Imperator postea apertè monachis desertoribus & trāsfu-

Anastasius imperatori clausulā, Qui crucifixus, &c. ter sancto hymno additā voluit Supr. cap. 35 eo. Macedonium clausula eius adiiciēda autorē nō fuisse.

Imper. Anastasius Macedonium grauiter persequutus.

gis,& principibus etiam viris, vt indignas coo- tumelias in episcopum impudenter côncerent, præcepit. Quorum vnus erat Iulianus Halicarnassi in Curia episcopus, ¦& Seuerus etiam tum monachus: simul & fidei. & Macedonij, eorúmque qui secum erant hostes. Quomodo igitur eum, quem tyrannico more accessionis eios gratia iniuriis contumelijsque afficere voluerût, autorem eius esse dicemus, & ducem confusionis tantæ in ecclesia recipiemus? Porrò quû imperator accessionem eam propalàm hymno addere vellet, populus impatienter id fereos summopere animi discruciabatur. Et multi magistratus in periculum maximum inciderunt, multáque insignia ædificia incensa sunt. Atque io Marini Syri ædibus monacho cuidam deprehêso homines nonnulli caput amputarunt, eúmq; adiectionis eius suasorem esse dixerunt: & capite conto in sublimè sublato, publicè per ludibrium exclamarunt, illum ipsum Trinitatis hostem esse asseuerantes. Eò verò tumultus iste magnitudinis processit, consilio remedióque omni proculcato. vt & imperator ipse tam graui periculo permotus, absqoe corona & cõsueto imperiali habitu, io Hippodromum procurrerit: & per præcones populo denunciarit, paratum se esse imperio cedere. Satis verò se scire, fieri omnino noo posse, vt vniuersi dignitatem eam, quę plurimos minimè ferret, capesseret. Vnum autẽ prorsus oportere esse, qui sibi succedens, & administrationis habenas tenens, Imperium gubernaret. Quod vbi populus Coostaotinopolitanos audiuit, subitò veluti diuino quodam momento animum mutauit: & imperatori statim, vt coronam imponeret, seditionem se soluturû, & deinceps quieturum esse pollicitùs supplicauit. Perbreui autem deinde Anastasius tempore vixit, paolo pòst † defunctus, quum viginti septẽ aooos, menses tres, & totidem dies infeliciter, & cum animæ suæ exitio, imperium Romanó administrasset. Côtinet sedecim* iste historiæ liber annos quadraginta quatuor, & menses tres: quû à côdito mondo sexies * millesimus trigesimus quartus, à diuina autẽ Domini natiuitate quingentesimus vigesimus nonos ageretur annus.

Tumultus Côstantinopolitanus aduersus imperatorem Anastasium propter adiectionem clausulæ, Qui crucifixus, &c.

Ibi Anastasius imperium deponere paratus.

Anastasii mors.

Anni huius libri.

† Fulmine afflatus post 88 vitæ annum.

** Sicuti recentiores volunt 4496.*

DE ZENONE IMPERATORE.

Zeno Romanorum imperator, non eâ à natura, qua Leo ante eum fuit, crudelitate: neque ita irasci fa-

E *litus est, vt placari semel commotus nequiret, quod Leo facere consueuerat. Ambitionẽ & liberalitatem in rebus multis præ se tulit. Et res plerasque, vt gloriam & admirationem hominum sibi pararet, ex ostẽtatione magis quàm ex animo fecit. Rerum gerendarum experientiam non habuit: neque artes eas, quibus certò ac tutò imperium administratur, tenuit. Lucris & auaritiæ nõ itidem, vt Leo, effusim inhiauit, neque aduersus copiosos & locupletes homines calumniosè crimina confinxit: nõ tamen prorsus à cupiditate pecuniæ vacuus fuit. Sanè quidem non malo principe Romani vsi fuissent, nisi Sebastianus, qui secûdum Zenonem potestate plurimum valuit, quocûque vellet, illum duxisset. Is perinde atque in foro quodam venalia habebat omnia: neque quidquã in aula esse, de quo non cauponaretur, passus est. Proinde*

F *magistratus omnes vendidit, suam sibi, suam etiam imperatori emungens à mancipibus pecuniam. Quòd si quispiam aduenisset, qui paulo plus pretii dinumeraret, is præcipuus habebatur. Neque in palatio imperiali quidquam fuit, quod ille, si emptorem inuenisset, non vẽdiderit. Zeno ipse si quando honorem dignitatémve alicui familiarium suorum contulisset, Sebastianus tanquã* πολιτοκάπηλος, *hoc est, respublicæ caupo quidã, eam ab illo paruis redemptam, aliis pluris vendidit, imperatori aruscationem huiusmodi acceptum ferens. Zenonis huius filius, qui etiam in imperij administratione successit, siue Zeno, vt apud Suidam est, siue Leo, vt alii scribunt, nominatus, in spem imperii natus, adolescentulus admodum ad dignitates est euectus. Hunc in exercitiis corporis pater, quo maturiùs adolesceret, educari at-*

G *que institui curauit. Quapropter illum iuuenem, qui cũ potestate et imperiali aula fuere, vt affatim reip. bonis perfrui addisceret, Sybaritica crapulæ & ingluuiei assuefecerunt, lenocinantes puero, eúmque ad illicitos & abominandos concubitus, quos nominare fas non est, erudientes. Itaque cum vita quotidianæ consuetudine summum bonum in voluptatibus & fastu collocaret, & in ipsa imperii expectatione inflatam arrogantiam vultu gestúque corporis exhiberet, sublimis incedere, collum altius sustollere, & (vt semel dicam) homines omnes tanquam mancipia despicere cœpit. Enimuerò quæ omnia respicit diuina prouidentia, tanta eius, quæ vel natura insita, vel institutione ei instillata erant vitia cernens, æquum esse res hominum miseratа iudicauit, vt ante diem præter fatum decederet. Quod sanè ita est*

H *factum: quum ille in profluuiũ, quod non sentiret, ventris, diebus aliquot lectum ipse suum percacans, incidisset.*

ECCLE-

ECCLESIASTICÆ HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS DECIMVSSEPTIMVS.

De imperio Iustini primi & vt ab eo interfecti sint Amantius eunuchus, Theocritus, & Vitalianus.

CAPVT I.

Iustinianus imperator lectus.

VÆ quidem sub Zenone & Anastasio ecclesiis accidere, talé habuere modum. Vbi verò Anastasius ad infima concessit iudicia, Panemi mensis, qui apud Romanos Iulius dicitur, die nono, Iustinus Thraciã patriam habens, purpuram sumpsit, ordinum aulicorum dux, à custodibus corporis Imperatoris, quibus præfuerat, præter spem omnem princeps declaratus. Multi verò tum opibus & copiis, necnon Anastasij cognitione ad magnam processerant gloriam, qui imperium tantum suscipere possent, quique id adeò pro rerum omnium licẽtia ad se pertraherent. Præter alios Amantius Imperialiũ cubiculariorum præfectus fuit, qui ingentes sibi opes comparauerat. Porrò quum ipsi qui virilibus careret, ad tantum Imperium aspirare minimè liceret, † Theocrito cuidam quo amico maximè vtebatur, Imperij coronam imponere conatus est. Et Iustinum hunc accitum pecunia ingenti tentare eos iussit, quicunque Theocrito purpuram circundare vellent & possent. At hic sibi ipsi imperium quærens, statim pecunia populum corrupit. eorúmque qui Excubitores dicuntur, beneuolẽtiam auro redemit. Et purpura sumpta, Amantium primùm & Theocritum è medio sustulit: deinde & alios quoscunque idoneos ad Imperij fasces suscipiẽdos esse putabat, occîdit. Vitalianum autem, qui sub Anastasio ad tyrannidem aspirauerat, in Thracia agentem, cũ honore multo ad Imperialem vrbem accersit, opes eius, spectatámque militarium artium industriam, & præclaram insuper apud omnes famam suspectam habens: & illud simul maximè per timorem in animo voluẽs, quòd hominem Imperij amore teneri sciret. Cæterùm cum probè nosset, non aliter illum tolli posse, nisi se ei amicũ esse assimularet, personámque haud contemnendam imponeret, ducem ilico maximorũ ordinum legit: * Præsentes lingua Latina ordines eos vocat. Indies porrò illecebra & fraude maiore vtens, ad consularem quoque dignitatem eum euexit. Eò amplitudinis vbi peruenisset, quom versari in aula Imperiali necesse haberet, ad quandam in media aula ianuam dolo occiditur: dignas opinor, scelerum pœnas luens, quibus antea in Romanum imperium per præcipitem audaciam illuserat. Hæc paulo pòst acta sunt.

† Al. Theocritianum nominant.

Cædes Amãtii & Theocriti.

Nem Vitaliani.

Præsentium ordines.

Suprà lib. 16. cap. 35.

A B C D

** Quod Proconsulis legatus, id ferè imperatori præsens fuit. Iul. Capitolinus in Aelio Vero. Filio suo Pyrrhi Præsentis filiã iunxit, nuptiis celebratis exẽplo priuatorum. Idem id Marc. philosopho.*

Qui ea ætate sacris administrandis summarum sedium fuerint episcopi. De Seuero, Paulo, & Euphrasio, Antiochiæ episcopis. Capus 2.

ECclesiis eo tempore præfuerunt Romæ, Hormisdas post Laurentium & Symmachum: Hormisdæ autem Agapitus, huic porrò Agathon episcopus successit. Byzantij post Macedonium, Timotheus: post Timotheum, Ioannes Cappadox thronum est sortitus. Alexandriæ post Ioannem Dioscorus ecclesiam rexit. Hierosolymis, post Ioannem qui Heliæ successerat, Petrus adhuc sedẽ obtinebat. Antiochiæ verò, Seuerus Flauiani successor thronum per tyrannidem tenebat, plurimùm in Chalcedonensem synodum inuehens. Is cum ita animatus esset, quotidie (vt ita dicam) anathemati Synodum eam subiecit: potissimùm verò in eis quæ Enthronisticæ siue synodales dicuntur epistolis, quas ad loci cuiuslibet patriarchas mittebat. Vnus autem eas Ioannes, qui priori Ioanni Alexãdriæ successerat, atque item Dioscorus & Timotheus, recipiebant per quos nugamenta multa aduersus Ecclesiam sunt inducta, & populus in innumerabiles opiniones diuisus. Sedenim Imperator fidelissimus primo Imperij sui anno, Seuerum commeritas petulãtis verborum lubricitatis pœnas pẽdere, linguámque eius radicitùs exscindere iussit. Rei ei, sicuti de eo fama percrebuit, Irenæus præfuit, militarium ordinũ Antiochiæ dux. Quod sanè verũ esse, literis suis Seuerus ipse confirmat, Irenæum videlicet pœnam sibi eã tumultus cõcitati gratia molitũ esse. Ad amicos enim quosdã Antiochenos scribẽs, exilium suum fugámque cõmemorat, & quàm plurima in Irenæum scommata & cõuitia iacit, propterea quòd diligentius ille custodibus dispositis hominẽ, ne ex vrbe Antiochena profugeret, seruarit. Noui ego quosdam qui scribũt, à Vitaliano pœna hac Seuerũ esse affectum, quum primas adhuc apud Iustinum ferẽs, linguã illius ab eo petiisset: quòd scilicet in scriptis suis Seuerus, conuitiis sæpe illum impetiisset. Verùm thronũ Antiochenum deseruit Gorpiæo mense, quem Septembrẽ Romani vocant. Eius discessu in sedẽ eam Paulus cõscendit, qui perinde atque ille aduersus quartam Synodum occultè per rabiem latrauit. Ac tum quidẽ ille Synodum eam

Primariarum ecclesiarum episcopi.

Alium Romanorum põtificum catalogum texunt Latini.

Seuerus Synodi Chalcedonensis oppugnator, & dissidij multi autor.

Huic lingua, Iustino iubẽte, excindi debuit.

Euag. lib. 4. cap. 4.

cesilaus autem vnà cum iis qui tum ibi præstò erãt, verbis eiuscemodi præter omnem opinionem auditis, stupefactus, horam eam notauit: & postea ea ipsa hora, qua hoc Zosimas, diuino afflatus numine prædixerat. Antiochenam vrbẽ in maximas concidisse ęrumnas comperit. Plura verò & alia quæ opinionem omnem superant, virum hunc fecisse dicunt: quæ singula commemorare, quoniam numerum exuperant, temporis huius non est. Vnum tamen aut alterum exponere conabor. Eodẽ tẽpore vnà cũ magno hoc viro vir quidã viguit nomine Ioannes, virtuti illi non multũ cedens, in casa monastica cui Chuzica nomẽ erat, ad torrentẽ in parte Septẽtrionali vię publicæ, quę Hierosolymis egressos Hierichontẽ defert, sita. Hic quũ dudũ antea in ea quam dixi Cæsarea Palæstinæ episcopatum gessisset, monasticã tum, & rebus mundanis omnibus carentem consectabatur vitam. Cuzicithes igitur iste tum vbi Arcesilai, quem diximus, coniugem, alterum sibi oculum radio textorio excussisse inaudiuit, nulla interposita mora, fœminam eam visurus accurrit. Et postquam pupillam illi excidisse, & oculum in modum liquoris diffluere vidit, vnum ex comitibus spongiam quàm celerrimè afferre, & humorem diffluentem in locum suum cogere, spongiamq́ue ipsam quantum posset fasciola colligare iussit. Aberat autem domo Arcesilaus, & cũ Zosima in phrontisterio siue monastico tugurio, quod ad vicum Sida cognomine situm erat, & à Cæsarea stadijs propè quingentis distabat, conuersabatur. Colloquenti verò ei cum Zosima, celeriter domo accurrentes famuli, casum vxoris renunciant. Quo derepentè audito, ille in prolixiorem incidit luctum, & capillos vellens in aërẽ iactitabat, & mœrorem cohibere non poterat. Causam eius conturbationis Arcesilao commemorante, sermonemq́ue suum gemitu frequenti interpolante, Zosimas cognoscit, Arcesilaum ita miserabiliter affectum statim reliquit, & in ædiculã vbi illi mos erat, pro eo, atq; par est, seorsim cũ Deo colloqui, currit. Atq; paulo pòst inde egressus, veluti lætus & exultans, vultu subridenti & hilari Abi (ad Arcesilaum inquit) Abi. Chuzicitæ gratia data est, & vxorcula tua modis omnibus valet: quòd nequaquam obesse illi, propter Chuzicitæ præsentiam, casus acerbus potuerit. Neque id falsum fuit. Nam eadem in re vterque miraculum pariter edidit. Nouum præterea Ioannem istum peregisse vitæ genus ferunt, ita vt cuniculatim meatum quendam tortuosum sub terra effoderit: ibiq́ue turbam frequentem auersans, quietem consectatus sit. De Zosima autem illud quoque memoriæ proditum est. Ibat vir sanctus aliquando Cæsaream, asellum secũ trahens: cui res quasdam necessarias gestãti, subitò insiliit leo. Atque is iumento rapto aufugit. Cõsequutus autẽ eum per syluã est tardiore gradu senex. Leo, quoadusque ad eum Zosimas peruenit, asini carnibus interea exsatiatus, discedere ab eo parabat. Porrò Zosimas hianti ore hilariùs leonem inspiciens: Atqui, inquit, ô amice, mihi ea vis nõ est, vt humeris asini clitellas portare valeam, qui eò ætatis peruenerim, & egestate emarcuerim. Subeundum igitur tibi onus est, & naturæ prærogatiua reiecta, contrà quam A recepta iura ferunt, faciendum. siquidem liberari à me & fera amplius esse vis. Ibi tum leo perinde atque semel feritatem abiecisset, sensim ad Zosimam accedit, cauda hominem distringit, & in rebus omnibus se illi pariturum ostendit. Senex autem Zosimas imposito humeris leonis fasce, Cæsaream vsque eum duxit: satis apertè declarãs, omnia obedire homini ei, qui ex prescripto Dei vitam sibi degendam, constantérque gratiã & datas cœlitùs leges, extra errorem omnẽ cõseruãdas statuerit: haud aliter quàm olim generis nostri principi Adam.

Ioannes Chuzicites monachus.

Miraculum Zosimæ & Ioanni isti cõmune.

Ioannes in cuniculis terræ habitans.

Zosimæ leo ferus paret, & clitellas eius gestat.

Zosimas alter.

Maria Ægyptiaca.

De altero sancto Zosima. De Maria Ægyptiaca, & Theodora Alexandrina. Caput 5.

B ALter verò tum quoque enituit Zosimas, nõ ille quidem solitariam degens vitam, sed in quodam Palæstinæ cœnobio inter monachos commune certamen persequens. Quem sacerdotio fungentem, rem diuinam arcanorum mysteriorum Ægyptiacæ illi fecisse aiunt. Illi inquam Ægyptiacæ, quæ tantopere primùm carnis voluptate diffluxisse dicitur, vt nihil prorsus carnalis petulantiæ intentatum reliquerit: eoq́ue vitiosæ libidinis peruenerit, vt eam verbis eloqui nemo possit. Deinde verò ad summam virtutem ita euasisse, vt altera ab altera illustraretur. Sed enim vt illa in Ægypto prognata, & quo vitæ genere vsa, multos libidinis magnitudine in potestatem suam ceu mancipia redegerit: & vt diuino nutu ad sacrosanctum lignum venerandum excita, in viam se dederit, atque inde diuertens Iordanis quoque flumen transierit, & in C anteriorem solitudinem se abdiderit, neque cum quopiam homine pręterquam vno isto Zosima colloquuta sit, ciboq́ue simul & vestitu abstinuerit: denique vt inter precandum in sublime sublata, cum Zosima hæc verba contulerit, vitámque hanc finierit: & de diuina communione participauerit, necnon vt illi leo sepulchrum effossum parauerit, & vitæ ipsa exemplum pœnitentiam agere volentibus commodissimum reliquerit: Sophronio, qui olim Hierosololymitanam sedem antistes exornauit, memorandũ relinquemus, qui eleganter sanctæ eius fœminę & Zosimæ vitam descripsit. Mihi namque ad alia exponenda properanti, his immorari non licet. Cæterùm paulo ante hoc tẽpus, Theodora illa inter fœminas admirãda, illustris fuit, quam * ad Alexandrinæ vrbis regionẽ Nonam animo ma- D gno monasticæ vitæ certamẽ pertulisse fama est. Fraude enim quadã furtim in stuprum adducta, postcaquam se diuinum numẽ læsisse cognouit, diuitias omnes atque generis splendorẽ mãdato Dei posthabens, & sub virili habitu muliebria occultans, eã quæ supra naturã est vitam exegit. Eãnque rẽ ita contexit, vt crimen etiã illud subierit, quasi pueri procreati pater fuisset. Quã illa apertam calumniam ita fortiter sustinuit, vt puerum perinde atque ipsius esset, mandata sua monasticáque cella expulsa receperit eundémque coacta tenerum, quoad in virum euasit, educauerit: quum crimine se, exigua corporis parte exhibita, liberare potuisset. Illa verò ad finem vsque sexũ, sicuti instituerat, celare perseuerauit.

Sophronius Hierosolymitanus vitam eius descripsit.

Theodora sub virili habitu in monastica vita pœnitentiam egit.

** κατὰ τὸ τῆς ἀλεξανδρείας ἔνατον.*

Calumniam sibi intentatã patientissimè tulit.

Maximis etiam gratiarum donis est cohonestata, adeò vt & feris imperarit, eámque de rebus quibusque precãtem Deus exaudierit. ad quem tandem, laborum suorum præmia receptura, migrauit. Eam portò migrationem monasterij præfecto ostendit autor ipse & conciliator bonorum, † ascensum videlicet quendam mirificum, & domum longè splendidissimam, per quam Theodora ipsa à comitatu & satellitio illustri producebatur.

† ἄνοδον.

Quæ res in ciuitate Negra acciderint, & de sancto Aretha martyre.
Caput 6.

Arethas martyr. Negra ciuitas Arabiæ, martyrio defuncta.

EAdem tempestate & Arethas martyr certamen pro Christo obijt, in ciuitate cui Negræ nomen est. Et ille totà maioribus ipsis Deo dicatæ præfuit. Sita verò est alicubi ad fines Arabiæ felicis. Hanc rebus plerisque florere, & quæ Deo grata essent facere, humani generis inimicus minimè ferens, sæuam aduersus eam concitauit procellam. Namque in Iudæum quendam illapsus, Mosen quidem patrem & legislatorem se habere gloriantem, re autem ipsa prorsus à legibus & iure naturæ abhorrentem, atque in finitima Homeritarum regione tyrannidem exercentem, contra eam, quam dixi, consurrexit vrbem. Ac posteaquam illam adortus, omniaq; expertus nihil egit, quòd simul & mœnibus munitissimis, & militum virtute, quos in vrbe habebant, tyrannum ciues repellerent, ad veterem patris sui † armaturam, mendacium scilicet ipsum, se conuertit: & amici persona sumpta, pacem cum illis pepigit, atque vt sibi cum paucis videndæ vrbis gratia eam ingredi liceret, petijt, iureiurando per patrij Dei nomen interposito, nihil se mali aut cogitaturum, aut facturum. Illi verò sunt assensi. At vbi tyrannus intra muros acceptus est, non diu moratus, persona & figmenti scena posita, cum Christi ouibus lupus est congressus. Et postquam periculum ciues à Christo auertendi fecit, atque à scopo cõsilij sui aberrauit, alios tandem ferro, alios autẽ igni & tormentis varijs, ciuitatem videlicet vniuersam holocaustum Deo obtulit. Inter quos Arethas generosissimus martyrij recepit coronam. Egregium quoque ibi virilis animi specimen edidit alius quidam, mulierculæ vnius, ex eis quæ ad pyram accensam rapiebantur, filius. Hunc etenim tenerum adhuc, tyrannus retinens, distrahere à matre conabatur, demulcens illum, & quicquid ad animum adolescentuli alliciendum faceret, obiiciens. Ibi verò puer matrem aspiciens, femur tyranni momordit, & ad illam procurrit, atque ita vnà cum matre sacrificium suaueolens per litationem ad Deum est transmissus. Ac ciuitas quidem vniuersa ad hũc modum ferro & igni Deo est oblata, & veluti pulchra & irreprehensibilis sponsa immortali coniuncta sponso. Verumenimuerò quum vniuersitatis huius Deus libẽter admodum sanguinem illorum reciperet, nõ tamen sustinuit, quin debitas tam impiæ & flagitiosæ crudelitatis pœnas sumeret. Porrò Dunaan ipse (hoc enim tyranni nomen erat) ciuitate ita capta, nõ animaduertit, se inuitum quoque illam ad sempiternam

Iudæus Homerites pseudomoyses.

† πανοπλίαν

puer martyr, qui cum matre cremari maluit, quàm in tyranni blanditijs acquiescere.

Elesbaan dux Aethiopum, nutu Dei & Iustini instinctu, pseudomoysen Dunaan bello vlciscitur, & Christianum sanguinem vindicat.

E transmittere, sibiipsi autem cum probro temporaneam hanc adimere vitam, miserãdúmque in modũ se ad perpetua deiicere supplicia. Postquam enim Iustinus quæcumq; Homerites aduersus vrbem eam fraudulenter instituisset, & contra sanctos facere perrexisset, intellexit, ob factum id vehementer commotus, & ira percitus est. Ilicet ad Elesbaam Aethiopum ducem Christianorum sacra apprimè colentem scribit, ad legitimam illum vindictam de periuro illo & impio æmulatione sancta sumendam concitans: vt apparatu belli omni & expeditione militari, quæ regem deceret, illum quidem contereret, pœnam autẽ cõdignam pro cæsis Christi ouibus exigeret. Ille porrò sua quoq; spõte, pro

F suo in Christum amore ad id propensus, auxiliis ab Imperatore non pœnitendis, ex militaribus quæ in Oriente & Aegypto erant copiis, acceptis, armatura crucis se instructum munit, & aduersus Hebræum ducit. Atque terra marique cũ exercitu hostem, cuius ditio plurima ex parte maritima erat, adortus, fortiter admodum cum eo signa confert, & virtute maiore in prælio victor euadit, hostémque vnà cum multis aliis genere sibi coniunctis viuum capit, & omnes eos ferro cædit. Et præterea oppidi eius regione omni expugnata, atque prorsus deuastata, gloriã sibi princeps inclytus parit sempiternam. Cæterùm quum beatus ille Elesbaam probè sibi conscius esset, belli se socium auxiliatorémque habuisse rerum omnium Deum, cuius ope internecione aduersarium crucis Iudæum cõcidisset: Quod quidem, summe Imperator, inquit, tibi

G pro eo atque par est, pro subministrato mihi tãto auxilio reddam, non habeo. Quod vero mihi est regnum (id quod apud omnes habetur charissimum) tua gratia hodie depono. Atque cum hisce verbis purpura diademateque abiecto, sacram ædem ingressus est. Et capite raso, asperáque monachorum lacerna sumpta, in angustam quandam cellam, ita vt per vitam omnem adiri non posset, se abdidit. Ibique pane solo & oleribus quibusdam pro cibo vsus est: & deinde vita sanctè finita, ad felicem & sempiternam transiit mansionem. Verùm, ne talia multa mihi recensenti, ad proliziorem magnitudinem institutum excrescat opus, ad reliquam historiam exponendam reuertor.

Elesbaam monachatũ suscipit.

H *Vt Iustinianus magnus imperio suscepto, professionem & fidem Chalcedonensem defenderit. Theodora verò coniunx eius, magis ad partes eorum qui vnam naturam Christo tribuunt, fuerit inclinata. Cap. 7.*

ANnum octauum, & præterea mensem nonum, diémque tertium in Imperio Iustinus agebat, in extrema iam constitutus senecta, atque ad rerum publicarũ administrationẽ minimè idoneus erat, præterquam quòd morbo etiã quodam graui distinebatur. Iustinianum igitur sororis suæ filium, patricium, ducémque summum, Imperij sociũ legit. Iustinianus more solẽni Augustus declaratus primo Aprilis mẽsis die, auunculũ prima deinceps Augusti (tum enim is extremum diem suum obiit) amisit, cum quo menses quatuor imperauit. Integrum autem imperij

Iustinianus Iustini in imperio successor.

imperij Iustini tempus annorum nouem triúmque dierum fuit. Iustinianus porrò vbi Imperio toto solus potitus est, synodus Chalcedonensis Iustini sanctioonibus in omnibus vbique ecclesiis obtinebat, quemadmodum suprà à me dictum est. Adhuc tamen in quibusdam prouinciis res ecclesiasticæ propter turhas in statu suo non erant. Potissimum verò id mali in vrbe Imperiali, & Alexandria ipsa obseruabatur: vbi etiã non ita liberè prorsus iactabatur. In vrbe imperante post Epiphanium, qui Ecclesiæ aoois sedecim præfuerat, & Ioãni scholastico (is autem annum vnom episcopatum gessit) successerat, Anthimus Trapezunte traosllatus, oulla gloria episcopatum administrabat. Alexandriæ verò Dioscori, quem diximus, successor Theodosius, sacra curabat. Vterque verò, & Anthimus & Theodosius, vnam oaturã in Christo esse, post voionem opinabantur. Verùm Iustinianus magno animo Chalcedooensem synodum defendebat, sanctionibúsque eius admodũ addictus erat. Coniuna autẽ eius Theodora, eos qui vnã profitebantur naturam, idipsum magis veritati consentaneum esse arbitrata, tuebatur. Si quãdo enim de fide oboritur controuersia, oou modo parentes à liberis, & contrà, sed etiam coniuna à marito suo, & vir à coniuge per seditionẽ dissentit. Iustinianus saoè & Theodora, nescio quo pacto) fortasse autem ex composito) opiniones diuiserant, ita vt ille quidem duas oaturas io Christo post vnionem profitentes propugnaret, hæc autem vnam asserentibus naturam adhæreret. Neque sibi inuicem quidquam concedere videbantur: Iustinianus scilicet in Chalcedonensibus decretis fortiter admodum persistens, eáque defendens: Theodora verò aduersæ maximè parti addicta, quæ eis quæ oaturam vnam deprædicabant, multam curam pręstahat, neque nostrates interim prorsus negligens. Illis verò tum ingentem impendebat pecuniã, eósq; quàm maximè adiuuabat.

Episcopi Constantinopol. Epiphanius Ioannes, Anthimus Alexandria, Dioscorus, Theodosius. Iustinianus Chalcedonẽsem tuetur synodum.

Theodora Augusta cõtra nititur.

Vt Seuerus reuocatus sit. De epistolis eius. Et vt Anthimo perniciem corruptelámque suam communicauerit. Et vt in omnibus ecclesiis quarta synodus laudata sit, & prædicata. Caput 8.

Seuerus Constantinopolim euocatus.

CVius quum ea esset sententia, sępius illa Iustinianum aggressa, via tandem ei persuadet, vt Seuerum Constantinopolim euocet. Circunferuntur hodie quoque Seueri ad Theodoram Augustam & Iustinianum ipsum epistolæ, per quas ostendit, quum primùm quidem ille profectiooem ad eos suam, ex quo Aotiochenam reliquit sedem, distulerit, postea autem ad Imperantem peruènerit vrbem: se & Aothimũ eadem sensisse, eandémque secum de diuino numine opinionem illum obtinere reperisse: séque illi etiam, vt thronum suum relinqueret, persoasisse. Scribit autem hæc quoque ad Theodosiũ Alexandriæ episcopum, in quibus literis gloriari etiam videtur, quòd in eam sententiam eum ipsum Anthimum adduxerit, vt eiusmodi detestanda dogmata temporaneæ etiam isti gloriæ supremæque cathedræ præferret. Sed & Anthimi hisce de rebus, atque itidem Theodosij ad

A Seuerum & ad Anthimum epistolæ extant: quas eam ob causam prætermisi, ne ingentem taliom scriptorum copiam in hoc opere accumularem. Eoimuerò quòd cum Imperatore non consentirent, sed contra illius iussiones venirent, & Chalcedonensem Synodum non reciperent, vterque & Anthimus & Theodosius è sedibus suis deturbati suor. Itaq; in Alexandrina Zoilus, in Cõstantinopolitana autem Menas successit. Accidit tum, vt in ecclesiis omnibus Synodus Chalcedonensis clarè prædicaretur, & vt oemo illam vel anathemate vel calumnia eapetere auderet. Qui verò aliter facerent, omnibus modis adigebantur, vt pedibus in eandem sententiam irent, io eáque conquiescere cogerentur. Promulgauit quoque constitutionem Iustinianus, B in qua Seuerum vnà cum aliis anathemate ferit: & præterea quicunque illi addicti essent, opinionémque alienam complecterentur. Atque eosdem etiam grauibus pœnis subiicit. Ita factũ, vt timore omnes percellereotur, & cunctæ vbique ecclesiæ idẽ sentirent, oeque postea schisma siue dissidiũ aliquod in ecclesiis reliquum esset: sed vt omnes omoium ditionum patriarchæ inter se conuenirẽt, & locorum quorumque episcopi duces suos sequerentur, propalámque per orbem vniuersum in ecclesia quatuor taotum Synodi celebrarentur: prima, Nicæna trecentorum decem & octo patrum: secunda, Constantioopolitana: tertia, Ephesia prior: quarta, Chalcedonensis. Coacta verò est quiota qooque Iustiniani iussu, de qua loco suo dicemus.

Zoilus Theodosii Alexãdria successor: Anthimo Cõstantinop. Menas. Chalcedonẽsis synodus comprobatur. Const. 42. Nouell.

l. Reddentes honorem. §. suscipimus autem. C. de summa Trinitate.

C *De synodis, quæ contra Anthimum, Petrum, Seuerum, & Zooram sunt coacta. Vt sancta quarta synodus vbique locorum sit comprobata. De Agapeto, Agathone, & Ioanne, Romanis episcopis. Vt ii Byzantium venerint.* Cap 9.

ILlud notare coouenit, eum quem diximus Anthimum Epiphanij successorem, verbo quidem sanctam quartam Synodum recepisse, reuera autem abominatum esse atque damnasse. Et quum comprobare eam, atque anathemate eos iugulare, quos illa reiiceret, adigeretur, & id ipsum facere differret, alias ex aliis causas moræ confingens: interea accidit, vt Agapetus veteris Romæ hierarcha Constantinopolim veniret. D Qui quum de Anthimi rebus ioqoireret, multósque ab Archimandritis eius vrbis, & ab aliis libellos oblatos acciperet: illi ne in coospectum quidem admisso, episcopatum abrogauit. Cuius calculũ monasteria etiam Palæstinæ, & Petrus Hierosolymitanus antistes, necoõ reliqui ecclesiarũ præfecti cõprobarunt. Húc Anthimum post Agapeti obitũ synodus Constantioopoli coacta, atq; ipse etiã † Agathoo, Agapeti in ecclesia Romana successor adhuc superstes, cohortati sunt, vt pœnitentiæ libellũ exhiberet, eáque quæ in illum dicta essent, falsa esse probaret, atqoe ita ad priorẽ episcopatum suum Trapezuntẽ rediret. Porrò quum ille latitaret, & Synodus iterũ atque tertiò illũ compatere, & causam dicere, obiectáque sibi crimina cõfutare, & priorem sedem Trapezunte recipere propalam iuberet, atque ipse propter timorem

Agapetus Ro. antistes Constantinopoli Anthimum exauctorat. Nam ibi apud Imperatorem Iustinianũ Theoderici siue Theuderichi legatus fuit.

† Latine dictus Bonifacius.

Synodus Cõstantinopolitana prouincialis.

se occultans, copiã sui nõ faceret, Syoodus sen- E tentia cõtra illum publicata, dignitate sacerdotali omni eũ priuauit. Post Anthimum autẽ Menas ad thronũ episcopalẽ ascẽdit, sicuti dictum est: cui Agathon papa, quod antea nunquã factũ est, manus imposuit. Quũ Agathon adhuc in rebus humanis esset, a altera Constãtinopoli prouincialis Synodos coacta est: cui Agathon & Menas præfuit. In hac Seueri Antiochiæ, & Petri Apameæ Syriæ episcoporum, necnũ Zooræ monachi Syri res, in quæstionem deductæ sunt. Aduersus quos Palæstinæ, vrbis Constantinopolitanæ, & secundæ prouinciæ Syriæ monasteria libellos obtulerunt. Sed enim postea quàm deprehensi sunt rebus illicitis inuoluti esse, & quod maximum est, Chalcedonensem synodum anathemate configere, præterea Anabaptismos, aliáque * nefandæ obscœnitatis plena facinora F peragere, & naturã in Christo vnã docere, & ipsi & quicunque cum eis in eadem erant sententia explosi sunt atque reiecti. Lata quoque lex, Seueri scripta conseruari non debere: atque sicubi reperirentur, vt igni comburerentur: sin minus, vt capitis supplicio in eũ animaduerteretur, qui scripta talia sibi seruanda esse statuisset. Hoc idẽ Otmisdas quoque, qui ante Agapetum & Agathonem episcopatum gessit, celebrata Romæ Synodo decreuit. cuius etiam actorum epistolæ circunferũtur. Ad hæc Synodus sanxit, vt sancta quatuor œcumenica concilia, & diuus Leo, eiusdémque Tomus per vniuersum orbẽ prædicarentur. insuper vt Euphemius & Macedonius Constãtinopolitani, & Flauianus Antiochenus, episcopi, in integrum restituerentur, atque in sacrarum tabularum albũ referrentur: quippe qui G egregiè pro veritate decertassent, rebus omnibus quæ aduersus illos cœptæ actæque essent, abolendis. Quæ aliarũ quoque prouinciarũ atq; ecclesiarũ ephori approbantes confirmarũt. Atque equidem quæ in vrbe imperante aduersus Anthimum, Seuerũ, Petrũ & Zooram. ante sanctam magnã vniuersalẽ quintam Synodũ gesta sunt. sic habent. Porrò quum episcoparũ Epiphanius superioribus temporibus gereret. Ioãnes quoque Papa Cõstantinopolim venit, quũ eum * Theuderichus Roma vrbe potitus, legatos ad Iustinũ misisset. Arianã namque is religionẽ defendens, legationẽ pro Arianis misit, vt ne desciscere ab opinione sua cogerentur. & legationi minas addidit: quòd si Iustinus id facere nollet, se itidẽ per Italiã in Niceni synodi cultores sæuiturũ esse. Ibi Ioanoes ad parẽ inuitatus H sessionẽ, vt scilicet Constãtinopolitano antistiti assideret, non prius Apostolicæ sedis a prærogatiuã deserere sustinuit, quàm supra Epiphaniũ in throno collocaretur. Idẽ Ioannes alios omnes, præterquam b Timotheum Alexandrinum, ad communionem admisit. Hæc sic habuere.

Agathon Rom. pontifex Menam Constantinopolim consecrat. Hunc Latini Bonifacium nominare videntur.

Constit 41. Nouell.

Anabaptismi damnatio.

a Altera synodus constãtinopoli prouincialis.

Acta eius aduersus Seuerum, Petrũ, Zooram.

* ἀῤῥητουργίας.

Synodus Rom. prouincialis.

Euphemius, Macedonius, Flauianus, defuncti etiam, in integrum restituti.

Legatio Theuderichi regis ad Iustinũ pro Arianis.

* *Alij hunc etiam Theodatum dicũt.*

a πρεσβεῖον. *Prærogatiua sedis Romanæ præ Constantinopolitana.*

b Fortè legẽdum Theodosium.

a Ioannis papæ collegæ in legatione isti fuere Agapetus & Patricius coß. Theodorus & Importunus. Sed á Iustino episcoporum hæreticorum restitutio denegata est. Blond. Ioanem, cæterósque legatos Theudrichus Rauẽnæ post reditũ in carcere fame occidit. Idẽ. Deinde 98. die Theuderichus profluuio ventris diem suum obiit. Idem.

De historiis Procopii Cæsariensis Quæ de Persica pugna is scribat. De seditione & tumultu populari Constantinopoli moto: quæ seditio νίκα, hoc est, Vince, dicta est. Capui 10.

NOn intempestiuum verò fuerit, reliquias etiã Iustiniani Imperatoris res gestas memoratu dignas, neque prorsus ab ecclesiasticis rebus abhorrentes, in historia ista recensere, & quoad eius fieri potest contexere: quæ à Procopio Cæsariensi eleganter admodum & doctè in temporum suorũ historia sunt conscripta. Quatuor autem volumina is ad antiquitatis stylum accedentia composuit: quorum vnum Persica nominauit, in quatuor partes diuisum opus: Secundum pari diuisione, Gotthica: quæ scripta, bella ab ipso Iustiniano & Bellissario in orbe Romano feliciter gesta complectuntur. Tertiũ † Aedificia inscripsit, magnificè admodum cõmemorans, quæ opera Iustinianus construxerit: templa scilicet, regias, oppida & vrbes, pontes, atque alia ad publicum vsum spectantia. Quartum opus, * retractatio est earũ orationũ, quas apud Iustinianum laudibus eum vehẽs habuit, quasi quædam palinodia seu recantatio minus rectè ab eo dictorum Bellisarii res describens, cuius comes in expeditione bellica illi subseruiẽs fuit, primùm commemorat, quomodo Cabades Persarum rex, Chosroæ filiorum suorũ natu minimo regnum relinquere volens, in adoptionem eum Romanorũ Imperatori dare statuerit, quo iuueni certius firmiúsque regnum esset. Quod vbi illi non successit, Proclo impediente, qui apud Iustinianum quæstoris dignitatem gerebat, inimicitias grauiores contra Romanos suscepit. Et bellum Procopius inter Romanos Bellissario duce & Persas gestum, elegantia mira optimè exequitur. Primùm, vt Bellissarius vnà cum Hermogene exercitus ductore Persas ad Daras & Nisibim vicerit, scribit. Et victoriæ eorundem trophæa in Armenia erecta attexit. Item Alamondari Scenitarum barbarorum ducis, bello aduersus Romanos ab eo moto, res gestas. Qui Timostratum Rufini fratrem vnà cum plurimis aliis comitibus eius captum, postea ingẽti pecunia redemptum, reddidit. Perquam † miserabiliter autem memorat ipsius Alamundari & Azareti aduersus Romanorum imperium expeditiones: quemadmodũ copus eorum militaribus per vim in regionem suam redire contendentibus, in Euphratis ripa Bellissarius occurrerit, atque cum eis prælium cõmiserit. Et quomodo Bellissarij milites, quòd cõsilio eius parẽre noluerint, Paschalium feriarum diebus instantibus sint concisi. Quomodo denique Rufinus & Hermogenes perpetuam, quæ dicitur, pacem cum Persis fecerint. Deinde seditionem popularem Byzantij ortam subiungit, quæ cognomen sortita est Νίκα, Vince: quòd tesseram eam in ipso conflictu perduelles habuerint, vt eo signo se earundem partium sectatores cognoscerent. Quo tempore Hypatius & Pompeius Anastasium genere contingentes, populo cogente, tyrannidem affectarunt. Sed ij postea plebe, Narsæ & Bellissarij ductu, victa, Iustiniani iussione capita amiserunt. In eo tumultu Procopius triginta millia hominum ex plebe concidisse

Procopii Cæsariensis scripta.

† κτίσματα.

* ἀντίῤῥησις.

Res gestæ sub Iustiniano.

Bellum Persicum.

Bellissarius, Hermogenes, duces.

Alamundarus scenites.

Azarethus.

πανελεῶς.

Pax persica ἀπέραντος.

Seditio Constantinopolitana, νίκα, h. e. vince, dicta.

Hypatij & Pompeij cædes.

Conflagratio templi Sophiæ.

ἐπιμήκας.

concidisse dicit. Per quos, addit, odio Iustiniani incensum esse verus Sapientiæ Dei templum, quod † longiusculum fuit. Id Constantius olim funditus à Constantino constructum, & à se absolutum, Deo sacrauerat. Quapropter illis tantam impietatem patrare ausis, permissione, vt opinor, Dei, quale id deinceps futurum esset sciens, Iustinianus post victoriam, partim vt illos vlcisceretur, partim vt de eorum coaceruata cæde Deum placaret, templum id ab ipsis fundamentis excitatum, ad eam quæ nunc cernitur, amplitudinem perduxit.

restitutio eiusdem.

† Vltra Pelusiacum Arabia est ad rubrum mare pertinens, & odoriferam illam ac diuitem, & beata cognomine inclytam. Hæc Catabanum & Esbonitarum, & Scenitarum Arabum vocatur, sterilis, præterquam vbi Syriæ confinia attingit, nec nisi Casio monte nobilis. Plin. lib. 5. cap. 11.

Res Vandalorum. De Honoricho: & eius temporis martyribus. De Cabaone Mauro, & quæ pro Christianis egerit. cap. 11.

Res Bellissarij contra Vandalos gestæ. Vandali, Gõgidisclus, Gõtaris, Genzerichus. Honorichus persequutor catholicorum plus quã 334. episcopos orthodoxos solũ exilij causa vertere coëgit. Diac.

IDem Procopius res Bellissarij Vandalicas cognitu dignas mirificè admodum exequitur. Arcadio nanque & Honorio imperantibus, sicuti suprà dictum est, Vandali & Alani cum rege suo Gongidisclo Hispania occupata, inde in Libyam Occidentalem transierunt, eandemque possederunt. Gongidisclus vbi fatis concessit, Gontaris & Genzerichus filij eius in regno successerunt. Altero porrò ex his, Gontari scilicet mortuo, ad vnum Genzerichum summa rerum Vandalicarum peruenit. Hic Carthagine principe Aphrorum vrbe, sedem regiam constituit. Ac deinceps Romã quoque cepit: & mortuus est, quum regnum vnde quadraginta annis obtinuisset. Reliquit autem is filium Honorichum: qui Arianam religionem propugnans, Christianos Nicæna decreta fortiter defendentes, in Libya crudeliter tractauit. Ariúque opinionem profiteri coëgit. Qui verò mandatis eius parẽre nollent, eos innumeris affecit suppliciis, igni & aqua & aliis acerbissimis tormentorum generibus è vita tollens. Erant verò, quibus etiam linguas ferro rescidit: quos se Procopius, quum Constantinopolim venisset, vidisse ait, atque per colloquium conuenisse, haud aliter, quàm qui nihil tale passi essent, verba facientes. Horũ linguæ ex ipso vsque gutture excisæ erant: vocẽ autem tam claram & articulatam edebãt, vt miraculum nonum spectantibus atque audientibus exhiberent. Meminit quoque eorũ in quadam constitutione † Iustinus. Ex his, Procopius inquit, aliquanto pòst duo quòd lubricitate lapsi essent, & rem cum fœminis habuissent, vocem prorsus amiserunt, martyrij gratia amplius apud eos manere nolente, sed propter illorum degenerationem ab eis desciscente. Recenset præterea aliud quoque admiratione dignum, quod Deus eo ipso tempore fecit, in hominibus, non illis quidem sacris nostris initiatis, sed qui tamen tum quæ sancta essent, facere delegissent. Scribit nanque de Cabaone quodam Maurorum, eorum qui circa Tripolim sunt, duce. Ca-

Christiani catholici excisis quoque eorum linguis disertè loquuti.

L. dicta, vt suprà.

Gratia miraculorum per peccatum supprimitur.

Cabaones Libys infidelis ea quæ christianorũ sunt religiosè facienti, ope Dei Vandalos deuicit.

A baones igitur iste (illius enim qui hæc perquàm luculenter commemorat, verbis vtar) postquam Vandalos bellum aduersum se mouere audiuit, hæc fecit. Primùm ciuibus subditisque suis præcepit, vt ab iniquitate omni & cibo qui ad delicias faceret, abessent, omniúmque maximè se à congressu mulierum abstinerent: & binis castris positis, in alteris quidem ipse cum viris in armis fuit, in alteris autẽ mulieres inclusit, mortis supplicium minatus, si quis fœminarum vallum ingressus esset. Sub hæc exploratoribus Carthaginem missis mandauit, vbi Vandali in expeditione militari in templum christianorum aliquod per iniuriam contumeliosè quidquam facerent, vt ipsi quidem, ea quæ fierent, spectarent: postquam autem Vandali ex eo loco decessissent, diuersa & contraria omnia in delubrum id, vnde illi abiissent, facerent. Illud etiam eum dixisse ferunt, se quidem Deum quem Christiani cole- B rent, ignorare: consentaneum verò & par esse, siquidem, quod diceretur, fortis potensque esset, vt quum contemptores numinis sui vlcisceretur, tum cultores tueretur. Itaque speculatores, postquam Carthaginem venerunt, per ociũ ibi quieuere, Vandalorum apparatum belli spectantes. Vbi verò exercitus eorũ Tripolim versus iret, viliori habitu sumpto, subsequuti sunt. Porrò Vandali die primo in Christianorum tẽplis manserunt: & inductis in ea equis & iumẽtis aliis, nihil de iniuria contumeliáque aliqua reliqui quidquam fecere. Et lasciuia libidinéque sua vsi, sacerdotibus quos arripuissent, colaphos impegerunt, & plagis multis in tergo affecerunt, subseruiréque eos sibi coëgerunt. Postquam verò celerrimè inde discesserunt, Cabaonis exploratores, quæ ipsis mandata erant, fece- C re. Templa nanque confestim repurgarunt, & purgamentis aliisque rebus, quæ ibi minus sanctè positæ erant, cum cura & diligentia eiectis, ritè omnia dispensuere, lucernas omnes incendẽre, sacerdotes veneratione ingẽti coluere: & humanitate alia omni prosequuti sunt. Argentum quoque mendicis, qui circum sacras ædes considebant, dederunt. Hoc pacto illi Vandalorum copias sunt sequuti. Et ab eo tempore in profectione & itinere toto Vandali ad hunc ipsum modum peccarũt. Speculatores verò peccatum eorum correxerunt. Sed enim quum Vandali iam D non longè ab eo, quem petebant, loco abessent, præuertentes eos exploratores, Cabaoni omnia ea quæ & Vandali & ipsi in Christianorum templis fecissent, retulerunt, atque hostes iam propè adesse renunciarunt. quibus ille rebus cognitis, pugna cum illis est congressus. In eo certamine multi Vãdali, sicut ipse inquit, interfecti sunt: multi ab hostibus capti, pauci sanè ex eo exercitu domum reuersi sunt. a Hæc Trasamundo Vãdalo à Mauris acciderunt: qui non multo pòst vitam finiit, quum viginti & septem annis Vandalorum genti præfuisset. b ante hunc autẽ Gundanus Honorichi filius, Genzerichi autem nepos, duodecim, Honorichus verò octo annos regnum administrauit. Trasamundus iste eximia forma, animique magni vir, ad Theodericum Gottorum regem legationem, Amalasuntham sororem eius in matrimonium sibi petens, misit. Ille verò mille quoque dedit armatos, atque

Vandali in orthodoxos & eorum templa contumeliosissimi.

a Trasamundus Vãdalus orthodoxorũ hostis acerrimus, in Aphrica 220. episcopos in Sardiniã relegauit, quibus Symmachus Rom. antistes eleemosynã quotidianã summisit. Diac.

b Gãdamam alij Gãdabyndum vocant, crudelem catholicorũ persequutorem.

insuper quinque alia virorum millia, quæ satellitum ordinem implerent. Hoc autem defuncto, e Huldenchus Honorichi ex Genzericho prognati filius regnauit, vir mitis, & Christianis minimè grauis, & qui haodquaquam facilè ad bellum mouēdom excitaretur. Gelimer autem quidam genere ei propinquus, tyrannidi iocumbens, Huldenchum, postquam septem annis regnasset, tegno exoit. Is quòd ad res gereodas industrius esset, Gotthorum geotem attriuit.

e Hulderichus Gelimer hunc Vandali regē constituerunt: & Hulderichum, Amerem, & Euaginem, in custodiam incluserunt.

Thrasamundus decessurus Hulderichum, quem alij Childerichum appellant, sacramento iurisiurandi obstrinxit, ne Catholicis vnquam faueret, nam propensum eum ad illos complectendos esse animaduerterat. At ipse regno potitus, episcopos orthodoxos ab exilio reuocauit, eisque ecclesias reformandas demandauit. Quæ res ei apud Vandalos Arianos fraudi fuit. Diacon.

Vt Bellissarius Vandalis deuictis, triumphum maximum Constantinopoli egerit. Et de sancto martyre Cypriano. Item de Maurorum gente atque origine eius.

cap. 12.

VErū enimuerò Iustinianus Christianos, qui ibi ita affligebantur, miseratus, exercitum coëgit. Soggestione verò Ioaoois præfecti aulæ, consilium expeditionis eius mouendæ mutauit. In somnis porrò mandatum accepit, ne à cœpto desisteret. Vindictam eoim Christiaoorū à Vandalis victoriam reportaturam esse, ei dictum est. Itaque magno animo cōcepto, circiter æstiuum solstitium Bellissarium ad bellum Carthaginense conficieodom misit. Atque vbi prætoria nauis ad littus, quod ad imperialem domum est, constitit, & vrbis episcopus Epiphaoius, pro eo atque par est, preces solenoes dixit, quosdam etiam milites recens baptizauit, atque in prætoriam nauim Bellissarium produxit, imperatori res de Cyptiaoo martyre, oon oratiooe tantum, sed etiam memoria digoa renuociata est, de qua Procopius hæc ad verbum refert. Cyprianum virum sanctum maximè omnium Carthagioenses venerantur, eique templum magoificum pro vrbis mœnibus ad littus maris statuerunt. Atque præter cultus alios quos ei exhibent, festum quoque anniuersarium diem celebrant, quem diem Cypriana nomioāt. Et eodem, quo festum eum conuentum, nomine, tempestatem quandā procellosam appellare solent oautæ: quādo quidem in id tempus incidere consueuit, quo tempore Libyes festum huoc diem celebrandū semper lege statuerunt. Hoc templum Vandali sub Honoricho rege catbolicis Christianis per vim ademptum euertēre, eiectis inde cum multa cōtumelia sacerdotibus, & deioceps id vtpote Arianis commodum, restauraruot. Quum autem vicem eam dolerent atque deplorarent Libyes, persæpe Cyprianum ferunt io somois quibosdā apparentē dixisse, Christianos minimè de se solicitos esse debere: ipsum eoim se tempore suo vindicem atque vltorem fore. Eam rem vt auspicatum omen Imperator accepit. Et prædictio hæc oraculatis in Bellissarij tempora rectè incidit, quo duce Carthago Romano imperio subiecta est, oooagesimoquioto anoo, postqoam

Expeditio Iustiniani aduersus Vandalos. Copias militares episcopus ad mare producit & precatione prosequitur.

Sanctus Cyprianus cladē Vandalorum prædixit.

Cypriana, dies apud Libyas festus. Cypriana tē tempestas.

Victoria de Vandalis. Aphrica intra tres mēses subacta. Diaco.

E templum id Christianis est ademptum. Eo bello Vaodali omnino sunt expugnaō, & Arianorum opinio ex Libya eiecta. Christiani autem templa sua recuperarunt, iuxta Cypriani martyris prædictionem. Ad hæc Procopius illa qooque memoriæ posteritaris commendauit. Bellissarium, vbi de Vādalis victis trophæa statuisset, Byzantium redijsse cum spolijs & bello captorum hominum multitudine ingenti: io qoibus & Gelimer illorum dux fuit. Triumphum egit Bellissarios in Hippodromo, in quo quū alia multa admiratione digna, tum præcipuè dooaria ingeoti vi pecuoiarum æstimata, portata sont: quæ donaria Geozerichom antea diximos Romæ coouasasse, quum ibi in regiam receptus esset, & tēpla inuasisset. Quo tempore scilicet Eodoxia Valeotiniani, qui Occidentale gubernaoit imperium, cooiunx, sub Maxioio tyranno, postquam
F simul & virum per cædem amisisset, & in castitatem eius illusum esset, eum euocauit, ductum ei atque iogressum in vrbem Romanam pollicita. Ibi verò ille & Romam igni vastauit, & Eudoxiam cum duabus filiabus ad Vandalos abduxit. Eo ipso tempore vnà cum aliis eximiis vrbis ornameotis enam donaria quæcunque Vespasiani filius Titus, captis Hierosolymis, Romam pertulerat, & Solomoo quondam Deo, quem in primis coluit, dicauerat, Genzerichus rapuit. Quæ quidem omnia Iustinianus Christum Deū nostrum mirificè hooorans, Hierosolyma, vbi prius quoque consecrata fuerat, remisit. Dicit insuper idem Procopios, Gelimerē tum in Hippodromo vbi imperator præsidens triumphi pompam spectabat, homi proiectum patria lingua illam Solomonis sententiam protulisse: Va-
G nitas vanitatum, omnia vanitas. Aliud quoque Procopius recenset, quod oemo præter cum ex antiquis scriptoribus memoriæ prodidit miraculi admirationem omnem excedens. Dicit nanque, Mauros Occidentalem Libyæ gentem, aotiqoitùs Palæstina expulsos, in Occideotali ea Lybiæ ora consedisse, eos verò esse, quos Gergesæos sacræ literæ, & Iæbusæos vocant: aliasque insuper gentes, quas Iesus Nauæ filius deuictas domibus suis eiecit. Hanc rem veram maximè esse, vetusta quadam inscriptiooe confirmat, quam se ille legisse testatur, Phœnicum compositam literis ad fontem quendam, vbi duæ quoque columnæ ex cādido lapide excitatę fuerint. Literatum sculptura eò aduenientibus hęc pro-
H mulgabat: Nos sumus, qoi à facie Iesu prædonis filij Nauæ profugimus. Ac de his quidem ad hunc ille modum scribit. Libya verò in potestatem Romanorom redacta, annoa vectigalia, sicuti & antea, in ærarium intulit. In eadem Libya Iustinianos centum & quinquaginta oppida cōstruxisse dicitur, qoæ partim ante id tempus non extiteraot, partim vetustate collapsa fuerant. Ea verò magnificētissimè restitoit, summoperéque oroauit, priuatis simul & publicis strocturis, mœnibus, & diuersis aliis beneficiis, per quæ & vrbes illustraotur, & diuinum oumeo maximè placatur, aquæ ductibus qooqoe, qui vtilitatem simul & amœnitatem abundè ciuitatibus afferrent. Eorum ooonulli tum primùm, quum antea oon fuerint, constructi sunt: nonoulli verò quum aliquando quidem fuerint, sed postea corruerint,

Triumphus Bellissarij, in quo Gelimer est ductus. Spolia Romana à Vandalis recuperata.

Sacra donaria Hierosolyma remissa.

Iustinianus Gelimeri loca quadam in Gallia habitanda tribuit. Diac.

Mauri Palæstinorum infidelium coloni.

Iesus seu Iosue, filius Naue seu Num. Palæstinos sedibus suis eiecit.

Libya in potestatem Romanorum denuò redacta.

corruerint, tum temporis ad vetustum reducti A sunt statum.

De rebus in Italia à Bellissario & Narse gestis: & varia Romanæ vrbis per hostes occupatione. De Syluerio & Vigilio episcopis. Item de eis gentibus, quæ Christianam suscepere fidem. Et de Narsæ ducis imperatoriis artibus, & erga Deum pietate.

Cap. 13.

Theoderici mors.

Administratio regni muliebris.

Atalarichus seu Adelrichus immaturè perit.

Theodotus regno cedit.

Roma ex Gotthorum manibus à Romanis recuperata.

Syluerius episcopus Rom.

Vigilius ei surrogatus.

Heruli christiani facti.

POrrò quæ in Italia quoque gesta sint, referemus, quæ & ipsa Procopius in historiam retulit. Postquam Theudetichus, sicuti suprà à nobis dictum est, Romam recepit, & Odoacrum tyrannidem ibi exercentem sustulit, rerumque Romanarum potitus decessit, † Amalasuntha vxor eius, communis filij Atalarichi tutelam suscepit, & regnũ virili animo administrauit. Cæ- B terum quum prouidè rerum curam gereret, primã Iustinianum ad bellum aduersus Gotthos sumendum excitauit. Quum nanque insidiis ab eis expetita esset, Oratores ad imperatorem misit. Sed enim filio Atalaricho in tenera adhuc ætate extincto, Theudatus Theuderichum genere attingens, Occidentis imperium sumpsit. Qui postquam Bellissarium Imperator in Occidentem misit, regno cedẽs, literarum doctrinis magis quàm rebus administrandis incubuit, ad res bellicas tractãdas minimè idoneus. Copiis Occidentalibus tum Vittigis pręfuit. Bellissarius, vt Italiam est ingressus, Vittigis quidem Roma relicta, inde discessit: Bellissarius verò vrbi appropinquans, à ciuibus est in eam receptus, fores omnes & corda insuper ipsa Romanis ei patefacientibus: maximè verò Syluerio throno eius C præsidente, eam rem suadente atque procurãte, qui ad Bellissarium, Fidelem, qui Atalarichi assessor & consiliarius fuerat, legauit. Ita absque certamine Roma in ditionem Romanorum, post annum sexagesimum, mense Decembri rediit, vndecimo imperantis Iustiniani anno. Scripsit & illud Procopius, vbi postea Gotthi denuò Romam oppugnarunt, Bellyssarium Syluerium episcopum suspectum fuisse: quapropter eum in Græciam transtulerit: Vigilio autẽ antistiti thronum ecclesiæ commiserit. Memoriæ prodidit Procopius idem, eisdem temporibus, quum Anastasius imperium obtineret, Herulos Istrum transiisse: atque eos postea vniuersos liberaliter à Iustiniano tractatos, & ingentibus pecuniis allectos, Christianorum religionem suscepisse, & vitam ad humanitatem mutasse. Ad hæc, Bellis- D sarij reditum ex vrbe Romana in vrbem Constantinopolitanam refert. Atq; vt ille Vittigem, perinde atque mancipium quoddam, inter spolia Roma secum duxerit: & vt † Totilas imperium Romæ arripuerit, atque vrbs ea rursum in potestatem Gotthorũ redierit. Deinde vt Bellissarius in Italiam reuersus, Romam rursum receperit: atque inde, Persico bello in Oriente orto, ab imperatore reuocatus sit. Recenset quoque, Abasgos tum Christianismum complexos esse, sequeque ad humaniorem viuendi morem composuisse. Et Iustinianum imperatorem eunuchum gentis eorum, Ephratam nomine ad eos misisse, qui prohiberet de cætero quenquam ea parte † corporis qua viri sumus, apud eos ferro naturæ iniuriam inferẽte priuari. Siquidem plurimi qui in principũ cubiculis versantur ministri, * quos eunuchos siue cubicularios vocare solemus, ex gente ea erant. Tum verò etiam Iustinianus Dei genitrici templum in Abasgorum regione, pulchritudine atque amplitudine præstans ædificauit: sacerdotes ei attribuit, & alia quę ad cultum diuinum faciunt, ritè constituit. Vnde populo ei accidit, vt accuratissimè in Christianorum dogmate exerceretur. Scribit item, quomodo populi Tanaim amnem accolentes (vocant autem loci eius homines Tanaim, maximæ quoque paludis Mæotidis vsque ad Euxinum pontum in B longum excurrentem tractum) ad Iustinianum legatos miserunt, vt episcopum illis daret, supplicantes: quorum ille precibus reipsa annuerit, & episcopum illis libenter miserit. Admodum verò terse illud etiam idem recenset, quomodo Gotthi Mæotidis accolæ, Iustiniano imperium administrante, plurimas excursiones in Thraciam fecerint. Præterea, vt sæui terræmotus in Græcia fuerint, & Bœotia atque Achaia, & sinus Crissæus ad extremum concussus sit: loca plurima sub numerum minimè cadentia, & vrbes similiter in præceps ierint, & solo æquatæ sint. Plerisque in locis terra submersa pessum ierit, atque alicubi quidem chasmata rursum coierint: alicubi verò hiatus perpetui ad hoc vsque tempus permanserint. Quale quiddam etiam ciuitati Ciliciæ Pompeiopoli acciderit. Quum enim terra diuisa vrbem eam cum incolis omnibus vniuersam absorbuisset, vox ex infima voragine exaudita est, hominum eis qui superstites circum ea loca relicti essent, supplicantium, vt se ęrumna ea liberarẽt. Commemorat etiam, vt Narses eunuchus à Iustiniano copiarum militarium dux electus, expeditionem in Italiã suscepit, ac Totiã vicerit, deinde verò & Teiam, & vt vrbs Roma quinquies capta sit. De Narse, qui familiariter cum eo vixêre, illud perhibent: ita ipsum ex diuino numine pependisse, atque id omnis generis pietate coluisse, & virginem eandemque Dei genitricem ita veneratum esse, vt illa manifesto ei apparens, quando præliũ committendum esset, præciperet: neque illum facilè prius in aciem descendisse, quàm tempus opportunum ab ea cognouisset. Plures insuper alias & maximas, Narses res gessit, qui Buselinum & Silduandum bello vicerit, & regiones vsque ad Oceanum omnes Romano imperio subdiderit, quas res potissimùm, post Procopium Agathias rhetor in literas retulit.

† Totilas ita flammis Romã vastauit: vt in ea homines habitare non possent. Itaque ferarum habitaculum est

facta iuxta prædictionem Domini. Apoc. 18.

** τῆς ἀρρενίας στερίσθαι.*

Bellissarius de Vittigi triumphat.

Roma à Totila Gottho capta.

Idem Badiulla dictus.

Abasgi christiani fiunt.

Christianismus homines ad humanitatem componit.

Ephratas Abasgus eunuchus.

Cõstitutio qua eunuchismus prohibetur.

Tractus Tanais amnis Christianismũ suscepit.

Gotthorũ excursio in Thraciam.

Terræmotus.

Chasmata.

† τῷ θείῳ ἐξέχεσθαι.

Pompeiopolis in Cilicia ἀνάστατος, hiatu terra absorpta.

Narsæ eunuchi ducis res gestæ in Italia.

Teia Gotthorũ dux. Apud Agathiam ij dicuntur Bultinus & Sinduald.

Alij hunc Sisualdum nominant.

† *Amalasuntham sunt Himmelsuitham, alij filiam Theoderici fuisse scribunt, vt Diaconus suprà cap. 11. eodem. Amalasuntha soror Theoderici Trasamundo, Vandalo nupsit.*

† *Imperator multa ad eos adiuuandos & educandos multis donauit, restitutósque liberaliter pecunia prosequutus est. Diacon.*

* *Procopius de bello Persico libro secundo, vbi de Iberũ finibus & monte Caucaso agit: Hic gentes, inquit, quum alia multa, tum Alani & Abasgi habitãt. Insuper Zecchi, & post eos Hunni, qui & Saberi dicuntur. Qui postea populi Hungariam & Bohemiã occuparunt.*

Vt Chosroes per inuidiam pace fracta, Romanum inuaserit imperium. Et de Antiochiæ, aliarumque vrbium hostili occupatione.

Cap. 14.

Chosroes Persarum rex bellum contra Rom. mouet.

Vittigis ad Persam legatos misit, ad bellum Rom. eum excitans.

Proco. lib. 2. belli Persici. Bellum Persicum.

Captum surũ.

Berrhœa, apud Procopium Euphemius dicitur Rom.

Antiochia. Lucus Daphnæ. Seleucia. Apamea ope dei seruata. Thomas Apamenus episcopus cum Chosroe ludos Circenses, vt eum ciuitati suæ placaret, spectauit.

a Thoma episcopi apud Chosroem in tẽpore liberè dictum.

IN historia Procopij illa quoque sunt: Chosroen, vbi Romanorum in Libya & Italia res bello gestas cognouisset, ad ingentem inuidiam commotum esse: & prætesius contra Romanos fingentem, quod fœdera violata & pax perpetua soluta esset, dixisse. Ac primùm quidem Iustinianum oratores ad Chosroen misisse, qui significarent, nullam se causam præbuisse, vt quæ pacta esset pax perpetua, frangeretur: neque quidquam detrimenti conuentis intulisse, proindéque petisse, vt de rebus controuersis disquisitio fieret: & causæ quæ in mediũ prolatæ essent, pacatis consiliis amicè componerentur. Chosroes verò, quòd grauem, qua in animo suo flagrabat, inuidiam non ferret, nihil quod rationi F conueniret, respondisse: verum exercitu maximo ex populis suis coacto, Romanorum ditionem adortum esse, decimotertio imperij Iustiniani anno. Describit igitur, quomodo Chosroes Surum ad Euphratem situm oppidum, expugnatum ceperit, ciuibus partim per pacta conuenta allectis, partim per arma deuictis, quippe qui improbè se gesserit, & pacta minimè seruarit, dolo magis quàm belli iure ciuitate ex potitus. Quomodo etiam Berrhœam incensam igni vastarit. Item quomodo inde Antiochiam peruenerit, in cuius tum throno Euphemius eminuit: qui, quum ei quod agebat, nihil ex sententia procederet, Ecclesiam reliquit, eamque profugiens vnà cum vicinis ædificiis seruauit, sacris donariis ordine publicitùs propositis, vt redẽ- G ptionis essent ecclesiæ precium. Præterea perquàm miserabiliter commemorat, quomodo à Chosroe Antiochia sit capta, qui omnia ibi ferro concidit, & incendio vastauit. Deinde quomodo in suburbanum Daphnæ lucum, & in vicinam Seleuciam venerit: & vt ad Apamcam quoque applicuerit, Thoma tum ibi episcopatum administrante, & vita & doctrina illustri viro. Quem vnà cum Chosroe, apud quem legatus erat, dicit equorum certamen in Hippodromo, præter receptum morem, sapienter spectasse: vt illum scilicet tali officio mitem placatumque prorsus redderet. Eum quum facerè admodum Chosroes interrogasset, An ille se ad hunc modum in vrbe sua videre vellet: veritatem rebus omnibus præponentem respondisse dicit, H quòd non libenter eum visurus esset. Quod dictum quum Chosroes propter veritatem plurimi fecit, tum antistitem eum mirificè est admiratus.

De miraculo, quod Apameæ ad salutiferũ crucis signũ accidit. *Cap. 15.*

Pars crucis Dominicæ magnitudine cubitali. proc. Miraculum Apameæ in crucis ligno editum.

τῆς χατ' ἔτος ἐξαλ[...]πτηρίας. χυ[...]είας ἡμέραις τῶν προσχυνήσεων.

POsteaquam verò ad hunc locum peruenimus, aliud quiddam recensebo, præsenti historiæ conueniens quàm maximè. Quum Apameni vrbem Antiochenam iam incensam esse audiuissent, Thomam, quem dixi, episcopum à Chosroe reuersum obsecrarunt, vt præter solitum morem viuificum crucis lignum proferret, atque in medium proponeret, vt postremùm in- E tuerentur exoscularenturque vnicam eam hominum salutem: & quasi viaticum, adorationem illius, ad meliorem illam vitam migraturi, sumerent. Annuit precibus eorum Thomas, & lignũ vitale protulit, certis productionis eius indictis diebus, vt vicini quoque fluerent, & medicina salutari perfruerentur. Quum autem omnes cõuenissent, totis manibus Thomas sublato in sublimè ligno, maledictionis amuleto, sacram ædẽ circumiit: quod statis tantum supplicationum diebus fieri consueuit. Porrò Thomam procedentem magna vis resplendentis ignis subsequi visa est, non adurentis quidem ignis, sed qui locum vnde ille iret, comburere putaretur. Neque id semel aut iterum, verùm sæpenumero accidit, quod antistes locum omnem circumiret, & multitudo congregata illum, vt idem sępius faceret, rogaret, quo crebius videlicet diuino fulgore frueretur. Ea res futuram Apamenis salutẽ portendit. Et miraculi eius imago atque monumẽtum ad Basilicæ testudinem summam, omnibus nouitatem rei testificaturum, propositum est. Quod quidem vsque ad Ardaamani & Persici belli tempora integrum permansit: quo tempore vniuersa vrbs, & Ecclesia ipsa, vastata est, & cum ea imago simul conflagrauit. Atque hæc quidem sic acta. Chosroes verò recẽs initorum pacificationis pactorum rursum oblitus, denuò quoque eadem hostiliter fecit, leuitati quidem morum & inconstantiæ eius conuenientia, virum autem præclarum ac regem pręcipuè haudquaquam decentia.

Apamea alio tempore vastatio. Euagr. lib. 4. cap. 26.

Chosroes bellũ contra pacta conuenta redintegrat.

De re mirifica Edessæ, supra opinionem & fidem omniũ, ab imagine Domini Dei & seruatoris nostri Iesu Christi non manu facta, gesta.

cap. 16.

Edessa contra vim Persarũ oppugnata, per imaginem Saluatoris est seruata.

Oppugnatio vrbis Edessenæ.

INsuper etiam Procopius memorat ea, quæ à veteribus quoque de effigie Christi memoriæ sunt prodita, quæ Augaro Edessæ principi est missa. Et quomodo Chosroes ea, quæ de illa fama increbuerant, quòd scilicet Edessa nunquam in potestate alienigenarum futura esset (id quod in literis ad Augarum missis non reperitur: quẽadmodum ex Eusebij Pamphili historia cognoscere licèt, qui epistolam eam legit & ad verbum operi suo inseruit, & nos quoque in secundo tomo exposuimus) falsa esse conuincere voluerit. Apud fideles quidem ita & canitur, & creditur: res ipsa quoque prædictionis eius fidem, quòd vera maximè sit, & sibupsi consentiens, confirmat, Chosroes nanque maximo impetu vrbem adortus, atque omnia ferè expertus, innumerabilibúsque tentatis vus, tandem aggerem tantum excitauit, vt ciuitatis etiam mœnia superaret: aliásque infinitas præterea molitus artes & fraudes, cum probro tamen re infecta inde discessit. Quæ verò is contra vrbem eam tentarit, pro eo atque potero, exponam. Lignorum multam vim & materiam aliam quæcunque facilè ignem concipit: milites suos, aliis rebus relictis omnibus ad vrbem aggerere iussit. Atque vbi id dicto citiùs factum, & materia circumcirca cõstructa est, terram deinde ingessit, & aduersam aciem contra vrbem duxit: & celeriter propugnaculis in strue lignorum & aggere collocatus,

Defensio eiusdem.

tis, eam oppugnauit. Vsque adeò verò vrbem A altitudine operis superauit, vt ea munitionibus tela in defensores vrbis coniicerentur. Itaque quum obsessi aggerem veluti montem aliquem vrbi imminere viderent, & hostes ex locis superioribus pedibus quàmprimum in vrbem excursuri existimarentur, sole oriente ex aduerso aggeri † cuniculos agere instituerunt, & ignem subiicere, vt lignorum materia flamma consumpta agger pessum iret, opusque totum corrueret. Cæterùm igne immisso, cœptum eos consilium fefellit, quòd flamma exitum non haberet: quam aërem concipere, atque ita materiam comprehendere, sicuti consueuit, oportebat. Itaque vbi eos cõsilium prorsus destituit, in extremam deiecti desperationem, ad supernam anchoram, diuinitùs scilicet acceptam imaginem, confugerunt, quam nulla hominis manus fecerat: ipse verò Christus Deus Augaro videre eũ cupienti, B facie in linteum impressa, miserat. Hanc ipsam imaginem ad cuniculum produxerunt, & aqua conspersam contra pyram miserunt. Et subitò diuina virtute inuisibili quodammodo eorum fidei, qui hoc faciebant, succurrente, facilè admodum quod desperatum antea fuerat, est perfectum. Siquidem confestim ligna ignem conceperunt, & quam celerrimè combusta imminenti statim materiæ eundem ignem immiserunt, carpentem & consumentem omnia. Obsessi ciues postquam fumum exilientem ex aggeris mole viderunt, talia insuper sunt moliti. Vasculis siquidem quibuscunque fictilibus collectis, & sulphure, pice, aliisque rebus ex materia quæ facilè flammam corripit, completis, fundis ad cuniculi fossam coniecerunt. Quæ fumum emittentia, C igne scilicet iactus impetu accenso, effecerunt, vt fumus qui ex aggere promanabat, prodire inde non existimaretur. Omnes enim fumum omnem ex ollis excitari autumabant. Triduo verò pòst, vbi ignis quæ in medio erant consumpsit, flammas eius terra reddidit: & qui in aggere cõstiterant Persæ pugnatores, tandem intelligere cœperunt, in quódnam discrimen peruenissent. Tum Chosroes, veluti aduersus virtutem diuinam contrariis cœptis eundem sibi esse existimaret, quæ vrbem præterfluit aquam, cõtra pyram ardentem, extinguere eam volens, immisit. At illa magis magisque accendebatur, aquarum vim omnem perinde atque sulphur, aut oleum, aut liquorem alium ad inflammãdam materiam idoneum excipiens, in sublime eò vsque ferebatur, D donec agger omnis in fossæ cuniculis considens, in cineres est redactus. Itaque Chosroes rebus ipsis ad desperationem abductus, tandem vim eam quæ vrbem defenderet cognouit: & pudore perculsus, in regnum suum rediit, pœnitentia ductus, quòd tantos frustrà labores subiisset, per quos ita manus contra Deum tollere voluisset. Atque equidem hæc sic habuere. Dicam verò itidem, quod alibi Chosroæ apud Sergiopolim euenit, rem quæ referatur, ac memoriæ posteritatis sempiternæ tradatur, admodum dignam,

Qui aggestũ dicitur.

† ἄγεϛα πολεμικὸν μηχάνημα ἐκ λίθων καὶ ξύλων καὶ χοῦ ἐγειρόμενον hoc est, Aggestũ bellica est molitio è lapidibus & lignis & terra excitatum. Suid.

Defensores ad imaginẽ Christi αὐτόματον Augaro olim missam confugiunt.

Aqua diuinitus ignem alit & auget.

De cruce magni pretij, quam Iustinianus Sergiopoli dedicauit. Et de miraculo ibi propè incredibili edito.
Caput. 17.

Institit & huic, iugum seruitutis imponere contendens. Et postquam mœnia est aggressus, & vrbem expugnare coactus: de salute dehinc vrbis, vt ea seruaretur, vtrinque ab obsidẽtibus simul & obsessis, hinc inde verba sunt facta. Postremò inter vtrosque conuenit, vt sacris templorum donariis ciuitas redimeretur. Quibus & crux, quam Iustinianus & Theodora eò miserant, est annumerata. Etiam ab vrbis eius antistite, aliisque qui cum eo missi fuerant, ad Chosroen omnia deportata fuerant. Atque ille, num præterea in vrbe quicquam reliquum esset, interrogauit. Affuit ibi quidam, verum dicere solitus: & Chosroæ, alia quædam pauca admodum in vrbe à ciuibus occultè asseruari renunciauit. Ac auri quidem vel argẽti reliqui nihil esse, sed alterius longè præstantioris & Deo dicatæ materiæ in qua ossa Sergij martyris asser- B uarentur, vrnam sublongam ex argento fabrefactam restare. Hoc vbi Chosroes audiuit, illico exercitum omnem ad excidendam vrbem ex castrorum munimentis eduxit. Confestim verò innumerabiles propugnatores supra vrbem apparere, seque ad eandem defendendam parare, atque per muros vbique discurrere visi sunt. Porrò vt hoc, qui ad oppugnandum missi fuerant, viderunt, euestigiò ad Chosroem reuersi, quum defensorum ciuitatis multitudinem, tum timorem suum, qui eos exarmasset, stupefacti commemorarunt. Chosroes autem, vbi curiosè omnia scrutatus, valdè paucos vel † immaturæ vel exoletæ ætatis homines in vrbe esse, robustis omnibus è medio sublatis comperit, rem e- C am sublimioris alicuius potestatis, & martyris præcipuè esse suspicatus est. Ac timore correptus, Christianámque religionẽ magnopere admiratus, statim obsidionem soluit, atque in ditionem suam reuersus est. Fama verò obtinet, Chosroen istum paulo ante obitum, sacris nostris initiatum, atque ad diuinum lauacrum admissum esse. Sedenim & pestem eam quæ tum grassata est, ita vt potero prosequar, quæ omnem (vt ita dicam) terrarum orbem depasta est, quinquaginta & duos annos, quod auditum nunquam est, in terris sæuiens.

Salutem Sergiopolis episcopus sacris ecclesia donariis redimit.

Per martyrem Sergium vrbs Sergiopolis defensa.

† ἀώρους τι καὶ ἐξώρους

Chosroes miraculis diuinis adductus, christianismũ suscipit.

De sæuißima eius temporis pestilentia & contagione, qua orbem quinquaginta & duos annos incessit.
Caput 18.

D Capta à Persis Antiochia, biẽnio pòst morbus pestilens obortus est, aliqua quidem ea parte ei quem Thucydides describit persimilis: aliquo verò modo multum ab eo dispar. Ortum cepit ex Æthiopia: vniuersum verò propè peruasit orbem, veluti incedens, & sensim transiẽs, ita vt neminem ferè eius temporis hominem intactum præterierit. Quædam ciuitates adeò sunt à morbo eo occupatæ, vt vacuæ prorsus ab incolis fierent. Fuere quas leuius carperet, & statim inde transiret. Nec ille certa quapiam periodo grassatus est: neque vbi grassari exorsus est, eundem cursum tenuit: verùm quibusdam in locis in principio hyemis sæuire cœpit, in aliis verno tempore, in nonnullis æstate prima. Alicubi autumno iam progresso: in quibusdam oppidis partem aliquam attigit, à reliqua autem absti-

ἐπιδήμιος, hoc est, popularis & communis morbus in toto orbe perquàm diuturnus.

nuit. Et videre erat in ciuitatibus peste hac affectis, domos prorsus omnes consumptas, in aliis vnam atque alteram ad vastitatem redactam, reliquas verò intactas. Fuerunt homines qui certius deprehenderent, quæ ædes nunc immunes à lue ista fuissent, eas proximo deinceps anno solas illam sensisse. Illud verò in hoc malo nouum esse visum est, quòd si ciues aliqui earum vrbiũ quas pestis inuasisset, aliò migrassent, soli ipsi ea corripierentur, qui ex infectis scilicet iam vrbibus inter intactos versarentur. * Porrò malum hoc potissimum sæuiit eis cyclorum periodis, quos Epinemeses Græci, hoc est depastiones vocant. Internecione autem propè interiere homines secundo πεντεκαιδεκαετηρίδος, hoc est, eius qui annos quindecim complectitur cycli anno. Et variæ erant pestis huius ægritudines. In quibusdam enim à capite incipiens, oculos sanguinolentos, & faciem tumentem efficiebat. Deinde gutturi incessens, vitam adimebat. Quosdam ventris profluuium inuadebat. In aliis bubones etiam extabant, & acres accedebant febres. Moriebantur intra biduum & triduum, periode atque nihil paterentur, ratione & valetudine in vigore suo permanentibus. Nonnulli verò mẽtis impotes moriebantur. Item carbunculi exorti, homines celeriter inflammarunt & extinxerunt. Erant qui semel atque iterum malo eo capti & liberati, postea tanquam postliminio correpti peribant. Diuersa etiam fuit contagio, rationem excedens omnẽ. Nonnulli enim morbum ex conuersatione tantùm & consuetudine ægrotum contrahebant, alij solo contactu illorum mortem sibi creabant. Erant qui quum in domum saltem prospexissent, inficiebantur: aliis id in foro contingebat. Nonnulli qui periculum euaserant, ex pestilentibus vrbibus excedentes, contagionem morbi ad integros & valentes transmittebant. Quidã verò peste ea correpti prorsus non sunt, quãuis familiariter cum multis ægris vixissent: & non solùm eos ipsos ægros, verùm etiam ex peste ea defunctos homines contrectassent. Multi denique erant, qui magno studio vt morerentur agebant, propter liberorum aut totius familiç internecionem. Quam ob causam ægrotis immixti, cum morbo ipso quodammodo colluctabantur. Nihilo tamen magis, pro eo atque cupiebant, ex hac vita migrabant. Lues ista, sicuti dixi, ad quinquagesimum secundum annum, pestilentias priores omnes longè post se relinquens, grassata est. Philostratus pestem sui temporis, quæ quindecim annos durauit, admiratur. Sed illam hæc multis modis superauit. Ego verò ad reliquam historiam reuertor, reliquas Iustiniani res commemoraturus.

*ἐπινέμησις, depastio. Iliad. 6. Πάντα χερσὶ ὅσα τε γαῖαν ἐπὶ νομέῃ τε καὶ ἕρπει, hoc est, omnia quæ terrã depascunt, quæve pererrant. Depastiones & grassationes huiusmodi pestilentiæ & morbi epidemici atque populares (Cyprianus mortalitatem vocat) sicuti eluuiones exustionésque terrarum tempore certo accidere solent.

Margin: ἐπέσκηπτε δὲ τὸ πάθος μάλιστα ταῖς περιόδοις τῶν κύκλων ἃς ἐπινεμήσεις καλοῦμεν. Πανωλεθρία δὲ σχεδὸν συνέβαινε τοῖς ἀνθρώποις ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς πεντεκαιδεκαετηρίδος τοῦ κύκλου.

Margin: Et tempore eo Dionysius abbas nouum cyclum magnũ inchoauit.

Margin: Euagr. quoque hac peste se infectum fuisse scribit lib. 4. cap. 39.

Quæ Euagrius historicus de inexplebili pecuniarum cupiditate Iustiniani scripserit. Cap. 19.

QVæ autem de eo Euagrius narret adiiciam, ne ipse in tantum imperatorem inuectus esse videar. Sic enim ad verbum de eo ille loquiquitur. Iustinianus inexplebilis auaritiæ fuit, & alieni vsqueadeò appetens, vt ciues subditósque omnes auro venales habuerit: & magistratibus ipsis, vectigaliúmque mancipibus, atque aliis insidias nulla de causa aduersus homines struere solitis, vẽdiderit. Quàmplurimis autem, quibus essent diuitiæ & possessiones, causa aliqua & prętextu præter causam & prætextum omnem per colorem quempiam conficto, bonorum omnium mulctam dixit. Ac si qua mulier se assimulasset meretricium quæstum facere, & oculum alicui Venereæ consuetudinis gratia adiicere, illico in leges comminiscebatur. Atque ea vbi Iustinianum ad societatem tam turpis lucri asciuisset, opes eius qui per eiusmodi sycophantiam deceptus esset vniuersas, ipse in domum suam congerebat. Pecuniæ verò prodigus etiam, multas sacras ædes & templa vbique construxit, aliásque pietatis causa domos ad affectæ vel imperfectæ ætatis, & cum variis morbis conflictãtium virorum & mulierum curam, ædificauit: ingentibus, vnde illi fouerentur, eis reditibus attributis. Alia quoque innumerabilia pietatis opera Deo placentia fecit: siquidem ea ex proprius autoris, qui de suis ipse puris factis fructũ ferat, facultatibus procedant. Hæc quidẽ Euag.

Margin: Ex Euagr. de Iustiniani immani auaritia, & immensa prodigalitate.

Margin: ἐποφθαλμιῶσα τῷ

Margin: προσεταιρισαμένη.

Margin: ἐξ ὀρθῶν τε καὶ καθαρῶν.

Descriptio Augusti templi Dei Verbi Sapientiæ, quod Iustinianus Deum sanctissimè colẽs instaurauit. Caput 20.

IVstinianus porrò multa delubra passim in orbe terrarũ pulcherrima excitauit: potissimùm autem Constantinopoli pręclarissima templa, præstanti forma & magnitudine construxit. In quibus ingens illa & incomparabilis, neque vnquam antea visa basilica est, augustum Sapientiæ * verbi Dei templum maximum sanè illud, atque decentissimum, & quod orationis vim omnem longè supergrediatur. Eius structuram ex Procopio hoc loco inserere visum est: cuius verba hæc sunt. Homines aliquando gregarij & leue vulgus Christianorum, ecclesiam incendere ausi sunt. Sophiam Byzantij templum id, commodissimè cognomen hoc Deo tribuentes, vocant. Permisit id hominibus nefariis, vt impietatem tantam patrarent, quod præuiderit ad quãtam pulchritudinem fanum id aliquando restitutum, peruenturum esset. Itaque ecclesia exusta tota tum iacebat. Iustinianus autem ita eam aliquando pòst expoliuit, vt si antea quispiam cognouisset, & descriptionem ædificij nunc extantis ostẽdisset, in votis habiturus quilibet fuerit, vt ecclesia prorsus disperiret: quo ea forma, in quam est in præsentia redacta, conspiceretur. Artifices nanque imperator ex prouinciis omnibus omnes euocauit, atque in primis Anthemium Trallianum † architecturæ & artis mechanicæ, quæ ingenio & manu fit, non tantùm inter eos qui sua ætate, sed etiam qui superiori-

Margin: Hoc (facite vobis amicos de Mãmona iniquitatis, &c. Luc. 16.) quidam malè intelligendo rapiunt res alienas, & aliquid pauperibus largiũtur, & putant se facere quod præceptum est. De iustis laboribus facite eleemosynas. Ex eo quod recté habetis date. Noli velle eleemosynas facere de fœnore & vsuris. fidelibus dico. Eu quibus Christi erogamus dico. Aug. serm. 35 de verb. Domi. in Euang. secundũ Luc.

* *De structura templi Sophiæ Constantinopolitani.*

† *Anthemius Trallianus, Isidorus Milesius architecti nobiles.*

bus

bus temporibus ædificiis accuratè & commodè extruendis præclari fuere, propterea verò qui futuri erant, structurarum formas & effigies præscribendi peritissimum: & Isidorum Milesium egregium fabrum. Spectaculum igitur ecclesia multo pulcherrimum facta est, conspicientibus quidem mirificum, audientibus verò incredibile prorsus. Nam altitudine cœlum propè attingit: & veluti ab ædificiis aliis abducta, vrbi reliquæ imminet atque incumbit, eaornãs quidem illam, quod scilicet illius sit: spectandam autem seipsam præbens, quod illius cùm sit, illamque supergrediatur, tantum eminet, vt ea ea perinde atque è specula vrbs tota perlustretur. Ea autem latitudine atque lõgitudine quam rectissimè est eaornata vt non immeritò & lõgior & latior dicatur. Tum autem incredibili pulchritudine est insignis. Moles quoque ipsa ornamento illi est, & magnitudinis cõueniens & apta ratio & proportio, neq; ad nimiam amplitudinem excedẽs, neque se ad viliorem humilitatem demittẽs. Nã & solitis ædificiis grandior est, & immoderatis structuris venustior atq; decentior. Lumine verò & solis splendore mirificè abundat. Non extrinsecus locum eum sole illustrari, verùm intus oriri lucem dicas. Tanta vis lucis in templũ hoc diffunditur. Facies eius, pars scilicet Orientem solem respiciens, vbi mysteria & arcana Deo sacra fiunt, ad hunc modum est extructa. Aedificium quoddam dimidia ex parte rotundum & turbinatum, quod artis huius periti hemicylindrũ nominans, in sublimitatem immensam excurrit. Operis huius altitudo, * in quartã orbicularis figuræ partẽ euadit. Desuper structura alia lunata forma, ab ædificij artificibus ei imposita eminet, decenti quidem pulchritudine admiranda illa, sed quæ periculosa compositionis coagmẽtatione horrendum quiddam prorsus esse videatur. Videtur nanque in rem præsentem venientibus, non satis firmo loco collocata, atque non sine discrimine in sublime sublata esse. Illa verò certa & stabilis maximè constat. In huius templi parte vtraque, columnæ in solo sunt, & apices earum ex ingentibus saxis constructi, riteque coagmentati. Quæ columnæ aliunde aliis artificiosè inter se situ ipso respondentes, in magnam sublimitatem pertingunt: scopulis eas, si cernas, præruptis compares. Quatuor in iis arcus † quadranguli forma extant. Porrò arcuum istorum duo, qui ad orientem & occidentem solem pertinent, in vacuum aërem pertinent. Reliqui autem duo ex inferiori paululum parte, ædificium quoddam & quasdam columnas habent. Eisdẽ verò ex superiore quoque parte rotunda structura ad turbinatam formam vergens, imminet: vnde semper dies primum illucescens apparet. Et quum ædificatio ita diuisa sit, commodi illud habet, quòd affatim lucem templo sufficit. Hæc verò ipsa (vt opinor) fieri non potest, vt lingua balbutiens & parum vocalis exponat. Namque propter structuram infractam, non in terra consistere, sed cœlitùs catena aurea suspensa esse videntur. Et qui hæc contemplantur, quidnam potissimum præ aliis admirentur, dicere nequeunt. Verùm cùm animo omnia circumspexerint, & supercilia super omnibus contraxerint, structuræ artem assequi non possunt: sed quod oculis perspicere eam non sit, consternati inde discedunt. Porrò si quidem auro testudo summa tecta est, amplitudinem pulchritudine temperans. Tum autem lapidum splendor cum auri fulgore concertans, excellit. Ex vtraque parte porticus duæ sunt: vtriusque culmen, tholus, & aurum, tectorium est. Harum altera quidem viris orantibus, altera autem mulieribus idem facientibus cessit: neque prorsus quidquam inter se variant, aut differunt. Quis verò sublimiores gynæconitidis stationes exponat? aut varias enumeret porticus & columnis frequentibus conspicuas aulas, quibus templum hoc circundatum est? quis columnarum & lapidum enumeret aptam & conuenientem speciem, quibus sacra ædes exornata est? In pratum se quispiam floribus vernans incidisse existimet. Admiretur namque meritò, aliorum quidẽ colorem purpureum, aliorum verò viridantem, in quibusdam autem puniceum florere. In nonnullis candidum fulgere videat. Insuper verò in quibusdam obstupescat, quos aduersantibus inter se coloribus, in modum pictoris, natura ipsa variè cohonestarit. Porrò templi eius donaria omnia, quæ vel ad vsum sacrorum parata, vel ex argento & lapillis magni precij fabrefacta sunt, accuratius persequenti, eloqui omnino non est: quæ Imperator duntaxat iste dedicauit. Ex vna autem re tantùm, coniectura, qui hæc legent, opes ecclesiasticas colligere poterunt. Sanctius etenim templi huius sacrarium, quòd soli sacerdotes adeunt, † quadragies mille argenti libras continet. Ex arcubus, quos loros mechanici vocant, vnus Orienti soli obuersus, nondumque perfectus, magnitudine sua bases columnarum pressit. quæ pondus tantum non ferentes, derepentè quodammodo disruptæ, non ita multo pòst pessum ituræ videbantur. Et Anthemius atque Isidorus ea re perterriti, ad Imperatorem eã retulerunt: neque quidquam ea arte spei reliqui habuerunt. Imperator autem diuinitùs edoctus, statim eis arcum absolutum iri pollicitus est. Ipse etenim, inquit, in seipso assurgẽs, inferioribus columnarum basibus non egebit. Ita arcus certa firmitate in sublimi suspensus, experientia ipsa veritatem inuentionis Iustiniani confirmauit. Atque hoc quidem sic hac in parte elaboratum est. In aliis verò arcubus Meridiem & Boream ventum spectantibus, tale quiddam accidit. Lori qui vocantur, per ædificationem nouam mole magna in sublime tollebantur. Eis verò inferiora ædificia pressa laborabant, & columnæ quæ eò loci erant, lapides paruos perinde atque expolirentur, ea sese iactos reddebant. Rursum igitur animos despondentes mechanici, propter casum eum Imperatori periculum tale renunciarunt. Tum ille huic malo remedium illud excogitauit. Laborantium enim ædificiorum partes summas, & arcus ipsos adimere, atque in præsens quidem seponere, postea verò rursum imponere, quum structuræ humor induratus euanuisset, præcepit. Illi imperata fecère. Aedificatio verò ipsa deinceps firma stabilisque constitit. Restaurauit quoque Iustinianus sanctorum Apostolorum templum, quod nulli primas vult concedere. In eo Imperatores & antistites recepto more sepeliuntur.

Sanctitas templi sacrarium.

* εἰς σφαίρας τεταρτημόριον ἀποχάριται.

† ἐν τετραπλεύρῳ.

ἐγκαλλώπισμα.

Ingens vis argenti in templo isto.

† μυριάδας τέσσαρας λιτρῶν.

Iustinianus architectura peritissimus.

Diuorum apostolorum ecclesia.

De imperatoris eiusdem amore potius quam furore, erga Cyaneum seu caeruleum colorem.

Caput 21.

ATque hæc quidem præclara, atque præclarorum longè præclarissima sunt Iustiniaoi Imperatoris, opera. Verùm in eo, quòd beluinam feritatem omnem excedit, siue errore, seu ingenij timiditase (dicere id enim nequeo) fuit: initium ex seditione ea quæ Νίκα id est, vince, dicta erat, initium ducens. Mirificè nanque alteri populi factioni, Cyaneæ inquam, addictus fuisse visus est: adeò sanè, vt non solùm eos interdiu in media vrbe cædes aduersariorum facientes legitima pœna facinoria exigenda, non cohibuerit, sed præmiis etiam prosequutoa sit. Proinde homicidæ plures facti, & impunitas cædiũ aucta. Audebant illi etiam domos aduersæ partis ingredi, & preciosas sepositásque ciuium res diripere, ita vt illi salutem suam auro redimere cogerentur. Si quis verò ea magistratibus non iniquo cohercere, sed inhibere tantum facinora eiusmodi voluisset, ne vita is periclitabatur. Quapropter quidam Orientis præfectus, quoniam nonnullos scelere tali res nouas molientes cõprehendisset, & neruis proteruitatem eorum castigasset contumeliosa pompa per mediam vrbem tractus, neruis est concisus. Et alium quendam Callinicum nomine, Ciliciæ præsidem: quòd in duos percussorum istorum, Paulum & Faustinum, qui interficere eum conati fuerant, animaduertisset, in crucem egit, pœnas ab eo, rectè prudenterque facti, & legum conseruatarum, sumens. Itaque qui diuersæ factionis erant, quòd possessiones suas relinquere coacti essent, & à nemine prorsus reciperẽtur, sed veluti quædam detestanda piacula vrbe expulsi essent, prædonicam exercebãt: & itineribus obsessis, ex insidiis viatores adoriebantur & cædebant, nihilque adeò quòd non committerent malorum omittebant: & quotidie ad homines interficiendos atque dispoliendos, flagitiáque alia peragẽda, audaciores fiebant. Sæpenumero autem ad factionem alteram conuersus, & in ipsos lege agere iussit: suppliciisque eos subdidit: quos antea vbique facinora impia committere, & grauissima quæque flagitia de barbarorum more patrare permiserat. Cæterùm exactè hæc commemorare, neque temporis huius est, neque orationis nostræ quæ assequi ea non potest: Et hæc ipsa satis esse possunt, ad reliqua Imperij horus, quæ hic non recensentur, res coniectura colligendas.

Iustinianus factioni populi Constantinopolitano Cyaneæ aduersus Prasinam nimium addictus. Licentia & impunitas gladiorũ. Iustinianus iniquissimè in magistratus cædes Cyaneorum coercẽtes animaduertit.

Per indignitatem eam Prasini ad latrocinia exercenda quoque sunt adacti.

Iustinianus tandem Cyaneos quoque afflixit.

Apud Suidam est, Iustinianum imperatorem literas planè ignorasse, ἀναλφάβητον, hoc est, alphabeti imperitum fuisse.

*De Barsanuphio monacho. item de Simeone propter Christum * fatuo.*

cap. 22.

SVb Iustiniano multi in multis orbis partibus diuini, & vita & miraculis ab eis gestis admirandi viri floruere, in quibus vnus etiam Barsanuphius Ægyptius genere fuit, qui in carne minus carnalem egit vitam in phrõtisterio quodã, quod in præfectura Gazæ situm erat. Hic quum prodigia multa edidisse dicitur, tũ in tugoriolo seipsum inclusisse, atque ibi vltra quinquaginta annos ita vixisse creditur, vt neque à quopiã visus, neque re quapiam terrena vsus sit. Quæ quũ de eo fama vulgata essent, eisque Salustius Hierosolymorum episcopus fidẽ non haberet, postquam perfodere domunculam, vbi homo Dei habitabat, iussit, ignis alicunde exortus omnes consumpsisset, nisi sibi fuga consuluissent. Alius quidam vir Simeonea nomine, apud Emesam, nouam quandam & insolitam vitam egit. Quũ enim & sapientia omni & gratia plenus esset, dementem se esse assimulauit, & vanam gloriam tanquam veram ignominiam reiecit. Sanctus igitur vir iste diu solitarius vixit, latens prorsus: neque cuipiam, vt cognosceret, quãdo, aut quomodo preces ad Deum funderet, aut quo tẽpore, & quibus cibis vel vteretur vel abstineret, aditum ad se permittens. Persæpe verò etiã in plateis vesana mẽte excidisse, neque quicquã consistentis pectoris solertiæ, & sagacitatis habere visus est. Aliquando incõpositè in cauponas insiliens, cibis se quos reperisset famelicus implebat. Quòd si quis cõsilio eius intellecto, vel obseruantiam vel honorem ei exhiberet, indignatus ille quàm celerrimè ex eo loco discedebat, ne id quod celatum volebat, deprehenderetur, virtusq; eius manifestaretur, veritus. Et ille quidem ita se propalam atque in medio foro gessit. Habuit autem familiares etiam quosdã, quibuscum quandoque fuit, scena & simulatione posita. Cuidam ex iis ancilla erat, quæ à quopiam per libidinem constuprata, vbi partus instituit tẽpus, ab heris patratorem probrosi facinoris eius & patrem pueri indicare coacta est. Illa per calũniam, Simeonem clandestinè secum cõsuetum esse, seque ex eo grauidam esse dixit, & rem ita se habere iuramẽto confirmat: idque si opus esset, in faciem illi se dicturam promisit. Hoc vbi ad aures Simeonis peruenit, factum ipse quoque non negauit, carnem scilicet, se quoque circunferre, lubricam peccandi procliuitatem insitã sibi esse dicens. Postquam autem eo nomine sermones apud omnes de eo increbuerũt, & ipse, sicuti videbatur, pudore perculsus est: licet per fraudẽ, sub verecundiæ prætextu seipsum subduxit. Et iã fatalis & constituta pariendi dies aderat, & muliercula sedili solito insidebat, doloresque vehementes exoriebantur, cruciatum intolerabilem afferentes. Ac misella vltimum discrimẽ adibat, neque fœtus prodibat: cùm in tempore ipso Simeonem aduenientem, vt preces ad Deum profunderet, mulierculæ aliæ rogarunt. Ibi ille propalàm non prius fœtum solem aspecturum esse, quàm mater patrem clandestinũ proderet, prædixit. Quod vbi fœmina professa est, & patrẽ verum nominauit, confestim infans maternis locis exiuit, veritate ipsa quodãmodo obstetricis illi officium exhibente. Alio insuper tẽpore Simeones iste in ædiculam mulieris impudicæ ingressus, foribus clausis, solus cum sola manens, aliquantum temporis extraxit: deinde ostio aperto profugit conspectum omnium, ne quis eũ conspiceret, vbique cursu citato vitans. Quo facto, opinionis nõ bonæ causam de se præbuit. Quapropter qui hoc viderant, mulierẽ conuenerũt, diligẽterque quid sibi illius ad eam ingressus & tam

** σαλὸν. Simeonem σαλὸς, μωρὸς, ἄφρος, μωρός.*

Sanctus Barsanuphius Ægyptius monachus.

Euag. habet Eustochium. Salustius episcopus Hierosolymorum. Sanctus Simeones propter Christum fatuus. Contemptus vanæ gloriæ.

Meretricula grauida stupri Simeonem insimulat. Simeones crimen de industria non refellit.

Partus ipse & veritas calumniam talẽ redarguit. Suspicionis Simeones rursũ occasionẽ hominibus fornicationis, qui mulierculæ elegantissimæ cibum potũque attulerit de se præbuit.

tam diuturna mora voluerit, percontati sunt. Ibi illa adiutauit, se in tertium vsque diem penuria rerum necessariarum, præter aquam, nihil degustasse. Illum autem, qui hoc cognouisset, cibum ad se, & vini aliquantulum attulisse. Deinde ianuis clausis, mensam apposuisse, cibum capere iussisse, dapibus eam repleuisse: & reliquiis earum receptis, abiisse. Quum terræmotus maximus regionem eam concussurus esset, (quo tempore, præ ciuitatibus aliis, vrbes Berytus, Biblus, & Tripolis cladem ingentem acceperunt) lorum manu circumagens, & quàm plurimas in foro statuas diuerberans, ad alias: State (inquit) vos breui namque saltare debetis. Et cùm viri eius factum nullum ociosum aut † frustaneum esse iudicaretur, qui ei rei affuere, animis suis quasnam statuas præteriens non pulsasset, considerarunt. Nam illæ ipsæ terræmotu impetu summo ingruente corruerunt, concussionis eius * opus primarium factæ. Multa præterea ab eo memoria digna sunt gesta, quæ scripto alio alibi sum prosequutus.

Idem terræmotum prævidit. Berytis & aliarũ vrbium excidium.
† πάρεργον.
** ἔργον.*

De Thoma, qui & ipse vitam tacitam extra hominum strepitum est complexus.
cap. 23.

Thomas monachus sibi ipsi, & Anastasio qui eum contumeliose verberauit, mortem prædicit.

IN Cœlesyria alius quidam, cui Thomæ nomen fuit, in eodem vitæ genere decertauit. Qui Antiochiã venire solitus (illius enim ecclesiæ censebatur) annuis alimentis receptis, in mansionem suam ibat. Hunc Anastasius ecclesię eius minister & œconomus, quòd frequenter molestus ei esset, manu in facie verberauit. Eam rem quum illi qui cum eo erant, ęgrè ferrent: ipse neque Thomam dixit de cætero quidquam ab ecclesia accepturum, neque Anastasium daturum esse. Et vtrunque iuxta prædictionem eam accidit. Anastasius siquidem postridie eius diei vita defunctus est: & Thomas ad tugurium suum reuertens, postquam in Daphnes suburbanum vicum peruenit, in ægrotorum hominum diuersorio, ad meliorem illam vitam migrauit. Cadauer illius, eius loci incolæ in communi aduenarum monumento reposuerunt, alio atque rursum alio cadauere illi superingesto. Postquam verò Deo ministrum suum cohonestante, corpus ipsius, identidem ea re tentata, semper superiorem teouit locum, cadaueribus reliquis diuina quadam vi longè admodum ab ipsius corpore semotis, miraculi eius spectatores, ad Euphemium episcopum rem retulerunt, qua ille ita vti erat cognita, publicam atque honorificam funeris pompam indixit, & corpus magnificè Antiochiam tulit, atque cum gloria multa in cœmiterio sepelit. Qua cadaueris translatione ille etiam pestilentem, qui tum grassabatur, morbum dispulit. Huius Thomæ anniuersariam memoriam magnificentissimè, festum diem agentes, Antiocheni celebrarunt.

Thomæ istius sepultura honorifica.
ἐν σπηλύδων πολυανδρίῳ. Polyandrium aduenarum.
Suprà Euphramium.
Cœmiterium.

Vt Magnus Sabbas, & Theodosius Cœnobiarcha sub Iustiniano vitam finierint.

Cap. 24.

Theodosij monachi mors.

IVstiniano adhuc imperium administrante, & magnus ille Sabbas, & præclarus Theodosius, eremi præsides, superstites erant. Verùm prior Theodosius ad Deum transiit. Sabbas autem nonagesimum tum agens annum, ab Aeliensi antistite legatus iterum Constantinopolim ad Iustinianum, in tenui atque imbecilli admodum senecta fluctuans, profectus est. Samaritani namque Iuliano quodam rege sibi creato, plurimas Christianis superbè iniurias tulerant. Ecclesias per sacrilegium compilatas igni vastauerãt: eos qui secundum Deum piè viuendum sibi statuissent, post multa & inenarrabilia supplicia conciderant: & circum vicos discurrentes, atque sanctorum monumenta violantes, in ignem coniiciebant. Ea verò circa Neapolim acciderant maximè, cuius episcopũ ense occiderant, & presbyteros quosdam comprehensos, & deinde in frusta dissectos, vnà cum quibusdam martyrum reliquiis in sartagine frixerant, à nulla prorsus temeritate & contumelia contra Christianos abstinentes. Quæ vbi Iustinianus intellexit, multa manu cum illis congressus, quum alios multos, tum Iulianum ipsum occidit. Captus quoque Syluanus quidam Scytopoli, & igni crematus, per quàm acerbam vitæ catastrophen subiit: vir qui plurimùm per effrenatam petulantiam in Christianos illusisset, & diuina vindicta ad id tempus conseruatus esset, vt debitas ad eum modum persolueret pœnas: quemadmodum & diuinus Sabbas ei prædixerat. Arsenius autem quidam nomine & dignitate illustris, eius quem diximus Iuliani a comes, Constantinopoli erat, & calumnias quasdam falsò aduersus Palæstinos suebat, perinde atque tyranno multis in rebus adiutores fuissent. Horum gratia Sabbas, sicuti dictum est, orator rursum Constantinopolim venit. Eum verò veluti angelum, & cœlestis Hierusalem ciuem, cœlitus venientem, perquam celebri pompa Imperator excepit: quidquid in vrbe illustrium esset virorum, ipsumque adeò Epiphanium patriarcham obuiam illi mittens. Porrò vbi longè aduenientem Imperator agnouit, eximiam capiti eius coronam imminere vidit: quod & ipsum Anastasius olim, quum ad eum veniret, conspexit. Itaque illi occurrit, & benedictione accepta, sanè quàm libenter cum eo fuit & facillimè quod is volebat fecit. Qui inde reuersus & ipse ad æternam immortalemque vitam, condigna laborum præmia recepturus transiit.

Iudæi duce Iuliano in christianos crudelissimè grassati.
Rebellionis pœnas pendit Iulianus, item Syluanus.
Diuus Sabbas monachus orator & deprecator Palæstinorum apud Iustinianum.
a ἀκόλουθος.
Magno cum honore Imperator eum excepit.
Sabbæ mors.

De miraculo insigni, quod puero Hebræo à sanctissima Dei genitrice accidit.
Cap. 25.

ANthimo verò quemadmodum dixi, episcopali throno in vrbe Imperiali deiecto, & Mena pro ipso ab Agathone papa electo atque consecrato, miraculum quoddam Constantinopoli, dignũ quod memoretur, accidit. Quod sanè ita vt potero exponam. Consuetudo à multo tempore Imperanti vrbi fuit, vt quum plusculum de partibus immaculati diuinique corporis Domini & Dei & seruatoris nostri Iesu Christi reliquum esset, sacerdotes pueros † incorruptos: ex eis qui ad præcep-

Apud Euagrium Anthimo throno Cõstantinopolit. eiecto, Epiphanium episc. creatum, & Epiphanio Menã successisse, scriptum est. lib. 4 cap. 36.
† ἀφθόρους.

Reliquiæ Eucharistiæ pueris innocuis Constantinopoli dari solita.

rores in ludum literarium eunt, accerserent, qui E ieiuni reliquias eas ederent. Quod quidem mihi quoque sæpenumero, quum puer admodum essem, & maximè à prima ætate in sacris ædibus versari studio haberem, cótigit. Tale quidam sub Mena quoque patriarcha euenit. Cum pueris ad id delectis, puer quoque viri religione Iudęi vitro conficiendo vitam tolerantis, aggregatus est. Puer is, vbi diutius vltra solitam horam moratus domum venit, & causam tardioris reditus parentibus diligentius eam inquirentibus, quòd scilicet cum aliis pueris in æde sacra diuinas partes edisset, renunciauit. Pater re noua audita, furore percitus, fornacem vbi vitrum conformabat, succendit, & puerum arreptum, in eum prunis flamma suffocata candentem coniecit, ob factum tale iratus: quamuis filius sciens, nihil admisisset. Porrò mater vbi puerum diutius non comparentem quæsiuisset, & F non inuenisset, vrbem omnem circumiit, perquam acerbè plorans atque lugens: & die tertio ad officinam mariti consistens, ingenti planctu seipsam lanians, prolixiúsque ingemiscens, filiú vocauit. Atque ille materna voce agnita, respósum è furno reddidit. Tum mater ostio furni fracto, cum miraculo maximo, in mediis prunis puerum stantem vidit, ita prorsus incolumem, vt ne capillum quidem flamma læserit. Et vbi causam incolumitatis quæsiuit, mulierem quadam illustrem, purpurea amictam stola, frequentiùs ad eum venisse, aquam sibi infudisse, & flammam ea appropinquantem extinxisse, cibum etiam cum esuriisset præbuisse, dixit. Hæc postquam Iustinianus cognouit, puerum cum matre diuino regenerationis lauacro adhibuit, Deoq; G dicauit, Patrem autem, qui Christianorum sacra suscipere non sustinuit, veluti patricidam, in † ficum arborem, perinde atque in crucé egit. Verùm hæc quidem sic accidêre. Nos autem ad institutum orationis cursum reuertamur.

Puer iudeus, qui reliquias etiam Eucharistiæ perceperat, mirificè in igneo & candenti furno saluus conseruatus.

Puer & mater eius christianismum suscipiunt.

† ἐκ συκῆς ὡς παιδοφόνον ἀποσκολόπισεν.

Apud Ficos vt parricidá in crucé egit. Euagr.

Pater, qui puerum in fornacem ardétem cóiecerat, parricidij pœnas dat.

De episcopis magnarum eius temporis vrbium, & de dissidio Menæ & Vigilij episcopi Romani.
Cap. 26.

Vigilius Rom. antistes.

Maximarum ecclesiarum episcopi.

Episcopi Hierosolymitani.

Vigilius Pontifex Rom. Constantinopoli fuit.

EO tempore Romæ ecclesiam regebat Vigilius, post Syluerium, qui Agathoni successerat, episcopus creatus. † Constantinopoli verò synodi tempore Menæ successit Eutychius. Menã porrò Anthimus, hunc autem Epiphanius præcesserat. Alexandriæ post Theodosium throno, H sicuti dictum est, deiectum, Zoilus episcopus surrogatus, superstes adhuc erat. Atque vbi is paulo pòst decessoribus suis est aggregatus, Apollinaris cathedram eius accepit. Apud Antiochenos, in locum Euphræmij Dominus substitutus est. Hierosolymis autem, post Martyrium & Salustium, & Heliam suo respondentem nomini, Ioannes episcopatum administrauit. Post hunc rursum Petrus ille admirandus, & post Petrum Macarius, cùm Imperator nondum episcopatum eius comprobasset. Quapropter etiam ecclesiastica deturbatus est cathedra. Dicebatur enim, quantum alius nemo, Origenis dogmata vulgare. Hoc verò repudiato, Eustochius in sacram sedem conscendit. Illud nó prętereundum, Roma à Gothis iterum capta, Vigilium profugientem Constantinopolim venisse. vbi quum ab Imperatore magnificè esset acceptus, ad vnionem se ecclesiam reducturum esse, ita vt * tria quoque fidei aduersantia capitula anathemate iugularet, pollicitus est. Eò verò insolentiæ progressus est, vt & Menam à cómunione quatuor mensibus excluserit. Idem sanè & Menas aduersus illum fecit. Sed enim Iustinianus rebus huiusmodi ad iram commotus, qui eum comprehenderent misit. Vigilius autem sibi metuens, ad Sergij martyris aram confugit: & sacris ibi fistulis implicitus, non prius F inde extractus cessit, quàm illas euertit. Erat namque magnus, & corporis statu vastus. Postea vero quum eius rei Iustinianum pœniteret, partibus suis interponente imperatrice Theodora, Vigilium suscepit: atque ille rursum Menam ad communionem admisit. Quo tempore encænia vigesimonono Iunij die templi sanctorum Apostolorum sunt celebrata, & sacrę Apostolorum reliquiæ in curru aureo à Mena circumuectæ. Hoc ipso anno Menas decessit: & Eutychius, sicuti diximus, thronum eius recepit, qui monachus & presbyter, necnon † antistius Amaseni responsorum dandorum minister fuit.

† *Syluerius papa, Theodora Augusta iussu, quòd Anthimum Constantinopolitanum episcopum hæresis damnatum restituere noluerit, in Pontiam insulam relegatus, ibi oppetiit mortem. Diac.*

* τὰ προσιστάμενα τῇ πίστει τρία κεφάλαια.

Vigilius ob eãdem, quam decessor eius Syluerius, causam, indignatione Augusta Constantinopolim ductus, indeque in exilium actus est. Dia.

Encænia ecclesia sanctorum Apostolorum

Circumuectio sacrarum reliquiarum.

† τοῖς λογοῖς τῷ ἀμασιίας ἀρχιερέως ὑπουργήσας (?) — as printed: †τοῖς λογοῖς τῷ ἀμασιίας ᾀχχονέμενος.

De sancta magna quinta vniuersali Synodo.
Caput 27.

Eutychius episcopus Constãtinopolitanus.

Sancta quinta vniuersalis synodus Constant. coacta.

Causa concilij talis cogendi.

Theodorus Ascidas Eustochij aduersarius.

Origenis dogmata.

ITaque episcopatum veteris Romæ administrante Vigilio, nouæ autem primùm Mena, deinde Eutychio: Alexandriæ Apollinari, Antiochiæ Domino, Hierosolymorum autem Eustochio: quum eis etiam adesset Gregorius Agrigentinus, vir vitæ sanctitate, eloquentia, & veritatis doctrina omnibus propè superior: Imperator Iustinianus sanctam quintam Oecumenicam synodum, episcopis ecclesiarum omnium euocatis, coëgit, eiusmodi ob causam. Eustochius Hierosolymorum episcopus, quum permulti in Palæstina, qui Origenis dogmata profiterentur, florerent, potissimumque ibi ea secta in noua quæ dicebatur Laura, obtineret, magno studio vt eos inde abigeret, egit. Proinde ea ipsa quam dixi noua, Mandra occupata, illos veluti communia & prosana piacula ecclesia exegit. Illi autem vndequaque dispersi, multos ad partes suas pertractos, vt auxilium eis ferrent, rogarunt. Et non paucos auxiliares habuere socios. Maximè verò eos defédit Theodorus, cognomento Ascidas, Cæsareæ Cappadocum episcopus, idemque Iustiniani imperatoris assessor, consiliarius gratus illi & fidus maximè visus: quippe qui ob res dextrè ex sententia Principis agendas ei placeret. Hic vbi, quantum potuit, aulam Imperialem commouit, impietatémque quæ nefanda omnia flagitia excelleret, Eustochij rem in Palæstina actam, vocauit, in vrbem Imperantem cum Eustochio præcipuè euocantur, Rufus magni Theodosij, &

Eustochius Hierosolimitanus episc. monachos nouæ Lauræ propter Origenis hæretica dogmata ab Ecclesia proscripsit.

Rufus & Conon abbates.

Conon

Acta finodi. Prima sessio. Iudicium de scriptis Origenis, Didymi, & Euagrij.

Conon magni Sabbæ mansionis præfectus, eremi vterque dux, quum phrontisteriorum quibus præibant causa, tum propter virtutem suam maximè. Venere cum illis alij quoque, non multum eis gloria cedentes. Postquam partes ibi in loco vno conuenere, causam in primis Origenis, Didymi & Euagrij, in medium protulere: videlicet quòd Græcorum opiniones rectis ecclesiæ doctrinis perperam illi immiscuissent: easque opiniones tollendas esse censuere. At Ascidas ex altera parte Theodori Mopsuestiensis, & Theodoriti, & Ibæ Edesseni opiniones produxit, Deo hoc sic quàm sapientissimè disponente, vt hinc & inde noua & profana dogmata longius reiicerentur. Prima conflictatione facta, quæsitum est, An tum demum iam olim defunctos anathemate ferire liceret. Ibi tum Eutychius, Mena adhuc superstite, vir sacrarum literarum summè peritus, minus tamē celebris, quòd episcopo Amaseno, quemadmodum dictum est, à responsis esset, eos qui in conuentu congregati erant,† non modò non recta, sed ridenda etiam atque contemnenda sapere videns, disertis verbis, neque consilio, neque deliberatione vlla eam rem egere dixit: propterea quòd & Iosias rex non tantum viuentes dæmonum sacerdotes olim iugularit, sed & eorum qui longo antè tempore mortui fuerant, sepulchra effoderit. Quod verbum bene ab eo dictum esse, omnibus videbatur. Iustinianus certè virum ob id admiratus, Mena eis diebus defuncto, in Imperialis vrbis thronum extulit. Porrò Vigilius, etiamsi ei scripto interueniente, cum Eutychio conueniret, assidere tamen illi noluit: sed is Synodo finita, quemadmodum à me dicetur, Constantinopoli Romam profectus, in itinere fatis concessit. Synodo, sicuti dixi, coacta, Iustinianus, quidnam de rebus Theodori, Mopsuestiensis, & Theodoriti, eiusdémque scriptis, quæ aduersus duodecim capita sancti Cyrilli composuit, & præterea de Ibæ ad Marim Persam missa epistola dicerent, interrogauit. Atque vbi multa Theodori & Theodoriti dicta lecta, & clarè satis demonstratum est, non tum solùm, verùm antea etiam dudum Theodorum Mopsuestiensem ab ecclesia proscriptum, & ex sacrarum tabularum albo eiectum esse, hæreticosque etiam post eorum mortem damnandos esse: nulla interposita mora, Theodorum ipsum, & præterea quæcunque Theodoritus contra duodecim diui Cyrilli capita & rectam fidem scripsisset, atque insuper Ibæ epistolam, anathemati subiecerunt, decreto in hæc verba composito. Quum magnus Deus & saluator Iesus Christus, iuxta Euangelicam parabolam. Et deinceps. Condemnamus verò, & anathemate confodimus, præter alios omnes hæreticos, à sanctis quatuor conciliis, & à sancta catholica & apostolica ecclesia condemnatos, atque anathemate iugulatos, Theodorum etiam, qui Mopsuestiæ episcopus dictus est, impiaque eius scripta: & quæ impiè quoque Theodoritus aduersus rectam fidem; & duodecim capita eius qui in sanctis est Cyrilli, & contra priorem sanctam synodum Ephesiam: denique, quæcunque idem Theodoro & Nestorio patrocinatus scripsit. Adhæc anathemate ferimus impiam etiam epistolam, quæ ab Iba ad Marim Persam conscripta esse dicitur. Et post verba pauca, quatuordecim capitula de recta & irreprehensibili fide exposuerunt. Hæc quidem sic acta. In secunda autem sessione, postquam ab Eulogio, Conone, Cyriaco, & Pancratio, monachis Hierosolymitanis, libelli contra impia Origenis, qui & Adamantius dictus est, dogmata, & contra impietatis & seductionis eius sectatores oblati & lecti sunt: Iustinianus rursum Synodum de eis sententiam dicere iussit, libellis quoque qui Vigilio papæ de eis rebus scripti erant, in medium prolatis. In quibus erat, Adamantio studio fuisse, vt Græcis nugamētis & Manichæis zizaniis, Apostolicorum dogmatum impleret puritatem. Synodus itaque rem decernēdam ad Iustinianum, post exclamationes in Origenem, & qui itidem vtille seducti essent, factas retulit. Quarum quędam in hæc concepta erant verba, sicuti ea ex commentariis Synodi istius excerpsimus. Qui animum obtines cœlestis participem generositatis, Christianissime Imperator. Et deinde. Effugimus igitur, effugimus istam, quam ignoramus, externam vocem, & tanquam furem atque prædonem eiusmodi hominem anathematis laqueis arctè districtum atque suffocatum, extra sacra ecclesiæ mœnia abiecimus. Et post pauca. Actorum verò nostrorum, ex eorū lectione, vim cognoscentis. Hisce coniunxerunt capitula, quæcunque Origenis sectatores professi sunt: quæ capitula cōsensionem simul & dissensionem eorum, atque etiam multiplicem errorē ostendunt. Quintum ea iis capitulum est, blasphemiarum certarum quarundam eius quæ noua Laura dicta est, personarum hisce verbis scriptum. Theodorus Ascidas Cappadox dixit: Quando nunc apostoli & martyres miracula edunt, & in tantum sunt honorem, si in restitutione & instauratione rerum Christo æquales non fuerint, qualis eorum restitutio futura est? Iidem monachi perquàm diligenter etiam Dydimi & Euagrij & Theodori alias plures blasphemias, ex eorum perperàm scriptis libris collectas, ad Synodum retulerunt: quas omnes anathemate conciderūt, ordineque omnes exposuerunt. Quibus capitalia addiderunt, quæ Origenis studiosi ex scriptis eius excerpta profitentur: in quibus & hæc furiosus ille docet: Ante corpus ipsum anima est, quæ quidem in cœlis peccata cōmiserit. Ad hæc. Cœlum, solem, lunam, stellas, & aquas quæ supra cœlos sunt, animatas, & rationales quasdam virtutes esse. Præterea quòd in resurrectione, corpora hominum rotunda & orbiculari specie excitabuntur. Et quòd omnium impiorū hominum, ipsorumq; etiā dæmonū tormenta, finem habebunt. Quodq; impij & dæmones in priorē suum ordinem & statum restituentur. Insuper quòd pro dæmonibus quoque Christum crucifigi, atq; idipsū sæpius seculis futuris pati oportebit, à spiritibus malignitatis, qui in cœlestibus sunt. Verū omnes illius blasphemias sigillatim exponere, longū fuerit. Illud porrò scire oportet hunc ipsum esse qui insano * Maneti, & Sabellio, Ario & Eunomio, atq; reliquo malè sentientiū choro, primus in scriptis eorū zizania aspergendi seminandique autor fuerit, vt qui finibus certis terminatam vim Deum habere, filium pa-

An in defunctos anathema sacere liceat. Eutychij ea de re grauis sententia.

† οὐκ ἐν φρονήματι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν καταφρονήματι τοὺς ἀλισθέντας ἱεραχοὺς.

Vigilius Eutychio assidere noluit.

Affuerunt huic Synodo patres 165.

Damnantur impia scripta Theodori & Theodoriti Cyri episc. & Ibæ Edesseni.

Secūda sessio. Iudicium de Origenis zizaniis.

Vociferationes Synodi aduersus Origenem, ad Iustinianum.

Blasphema Theodori Cappadocis vox.

Absurda & impia Origenis dogmata.

Origenistæ quoque Adamum & paradisum dixere incorporeum Psellus.

Origenes hæreticis propè omnibus materiam erroris præbuisse creditur.

* μανέντι.

tre minorem, & rursum spiritum filio inferio-E rem: Filium creaturam & germen patris, atque per omnia filium patre minorem, eundemque merum hominem & creaturas coæternas esse Deo, dixerit. Alia denique huius generis absurda prorsus & aliena, impiè per blasphemiam effutiit, Platonicis opinionibus simplicem Apostolicorum dogmatum synceritatem miscens atque confundens. Sed ex ipsis anathematismis, quos in eum Synodus contorsit, qualis is vir fuerit, manifestò patebit. Qui de verbo ad verbum sic habent.

De blasphemiis Origenis, & anathematismis, quibus est à synodo mactatus: & de quibusdam ecclesiasticis caremoniis. Cap. 28.

† διὰ ψύξιν νόας.

SI quis dicit, aut sentit, hominum animas † veluti prius extantes, intellectuales mentes siue naturas & sanctas virtutes præexistere, contem-F platione verò diuina exsatiatas atque in deterius prolapsas, & quòd in eis charitas Dei refrixerit, inde ψυχὰς, id est, animas quasi refrigescentes nominatas, & pœnæ gratia in corpora demissas esse, anathema sit. Si quis dicit, aut sentit, animam Domini præextitisse, vnitamque esse Deo verbo ante incarnationem & natiuitatẽ ex virgine, anathema sit. Si quis dicit, aut sentit, prius formatum esse corpus Domini nostri Iesu Christi in vtero virginis sanctæ, & deinceps vnitum esse ei Deum verbum, atque animam, vt quæ prius extiterit, anathema sit. Si quis dicit, aut sentit, omnibus cœlestibus ordinibus assimilatum esse Dei verbum, ita vt ipsis Cherubin factus sit Cherubin, & ipsis Seraphin factus Seraphin, omnibusque adeò supernis virtutibus prorsus esse exæquatum, anathema sit. Si quis dicit, aut sentit, in resurrectione rotundæ & orbicularis figuræ hominum corpora exuscitatũ, neque confitetur † erectos non excitatum iri, anathema sit. Si quis dicit, cœlum & solem & lunam & stellas & aquas quæ supra cœlos sunt, animatas quasdam esse & materiales virtutes, anathema sit. Si quis dicit, aut sentit, Dominum Christum in seculo futuro pro dæmonibus, quemadmodum & pro hominibus, crucifixum iri, anathema sit. Si quis dicit, aut sentit, virtutem Dei terminatam esse, eamque tantum in creatione condidisse, quantum complexa sit, anathema sit. Si quis dicit, aut sentit, temporanea esse dæmonum & impiorum hominum tormẽta, finemque ea tempore aliquo habitura, sine restitutionem dæmonum aut impiorum hominum futuram, anathema sit. Anathema sit Origeni, qui & Adamantius dictus est, & hæc promulgauit, vnà cum detestandis eius & execrandis dogmatibus, & homini omni qui hæc sentit aut asserit, aut aliqua ex parte quocunque prorsus tempore ea defendere audet. In Christo Iesu Domino nostro, cui gloria in secula seculorum, Amen. Post Synodum Imperator troparium, a seu cantilenam, cuius initium est, Vnigenitus filius & verbum Dei, composuit, atque eam ecclesiæ inter psallendum vsurpandam tradidit. Ea porrò ad hoc vsque tempus, veluti lege insolubili frequentatur. b Idem Imperator tum primùm c Seruatoris exceptionem

† ὀρθίας. rigidos. lactat.

a Cantilena à Iustiniano cõposita.

b Itẽ Natalis Christi ani dies

c Festus dies τῆς ὑπαπαν-τῆς, hoc est, exceptionis Domini, primùm institutus. Est is idem qui Purificationis dies.

toto orbe terrarum festo die honorare instituit, sicut Iustinianus de sancta Christi natiuitate fecit. Atque non ita longo pòst tempore, Mauricius sacrosanctæ Dei genitricis dormitionem quindecimo Augusti mensis die celebrari præcepit. Patriæ quoque suæ Achrido præcipuum honorem habens Iustinianus, Archiepiscopali dignitate eam decorauit: ecclesiamque ibi liberam, quæ ipsa sibi caput esset, cum plena potestate constituit, & primam Iustinianam mutato nomine vocauit. Quemadmodum & in insula Cypro postea secundam d Iustinianam, eandemque Archiepiscopalem, parem ei cum Achrido honorem tribuens, fecit, in coniugis suæ Theodoræ Augustæ inde ortæ fauorem. Porrò Achrido vrbs est in excelso tumulo constructa, prope lacum maximum, qui Lychnedus nominatur, antiquitùs autem Dassarites vocatus est. In eo maxima vis piscium capitur. † Drinus verò fluuius se inde quoque pro uoluit, septentrionem versus fluens. Ex cultioribus etenim quę ad Deabolim sunt partibus manans, & quem diximus lacum secans, & quasi Alpheus quidam pelagus scindens, atque ad Arethusam fontem sensim marinis aquis innatando contendens, circa Boreale latus inde profluit, & ad paludis finem, eis quæ ab incolis Strudę dicuntur, inuentis, eisque ipsis sibi coniunctis, maximus euadit fluuius. Deinde se ad Occidentem inclinans, in Orinum se effundit, circa castellum * Hillissum nomine, quod totius Bulgariæ antiquitùs metropolis fuit. In eo etiam olim sedes regia Bulgarorum constituta fuerat. Verùm hæc hactenus.

† †

d Prima Iustiniana olim Achrido dicta. Dassarita Plinio Thraciæ, Stephano Illyrici populi. Item assumptionis Mariæ. Iustiniana prima, Iustiniana secũda archiepiscopalis sedes.

† Drinus Illyrici fluuius. De vtraque Iustiniana, ad finẽ libri huius, ex Procopio annotatio est.

* Quid si legas Clissum.

De Bulgaris ex Suid. annotatio est ad finem libri præ- G *sentis.*

† † ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων, καὶ καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας, σταυρωθείς τε, χριστὸς ὁ θεὸς θανάτῳ θάνατον πατήσας, εἷς ὢν τῆς ἁγίας τριάδος συνδοξαζόμενος τῷ πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, σῶσον ἡμᾶς.

Tũ est: Vnigenitus filius & verbũ Dei, qui quũ immortalis esses, dignatus es propter salutẽ nostram incarnari ex sancta Dei genitrice & semper virgine Maria: & immutabili ratione homo factus, & crucifixus. christe Deus, morte mortem proculcasti. Et qui vnus es sanctæ H *Trinitatis, & conglorificaris cum patre & sancto spiritu, salua nos.*

Vt Iustinianus recta fide excidens, impatibile ante passionem Domini nostri corpus fuisse, professus est. cap. 29.

PRæterijt interea temporis aliquid, & Eutychius, quòd Imperatori resisteret noua quędã inducere volenti, è throno deturbatur. Ioanni verò ex vico cui Sirmis nomen est, in Cynegyca regione, non longè ab Antiochia sita, ortũ ducenti, sedes ea committitur. Quæ verò nouæ istæ res fuerint, quas Imperator inducere constituerat, quamobrem etiam Eutychius episcopatu expulsus est, dicere pergam. Nondum multum sicuti dictum est, à quinta Synodo prætererat

Eutychij expulsio.

Ioannes eius successor.

Non fert diabolus trãquillum ecclesiæ statum.

sierat tempus, & vetus zizaniorum sator, quòd nequaquam tranquillum ecclesiæ statum cesnere posset, vt eam perturbaret, deprauata rursum dogmata quasi quasdã machinas ei admouit. Quum namque Seueri doctrina ea ecclesia reiecta, & qui illam secuti fuerant, atque etiam Origenis & Didymi & Euagrij, aliorúmq; aliena atque absurda dogmata, necnõ ante hos Anthimi & Petri & Zooræ impiorum hominum opiniones, anathemate cõfossæ essent: Seueritę, quos diximus, à Iuliano Halicarnasseo & Gaino progressi, sub pietatis prætextu cum quibusdam fortiter congressi, eis persuasere, quòd ea quam ea virgine Saluator Christus assumpsit caro, ante passionem incorruptibilis fuerit. Quorum ista fuere verba. Nos quidem per necessitatem naturæ, affectiones eius, famem scilicet & sitim, & reliquas circũferimus: Christus verò, vtpote qui sponte sua passus sit, non itidem atque nos, naturæ legibus subseruiit. Aduersus quæ verba, pij homines retulerunt. Quamuis spontanea Christi passio * fuerit, æqualem tamen nostræ fuisse. Quomodo verò posset, quod qualicunq; tandem modo pateretur, id incorruptibile propriè, & nõ corruptibile, † perinde atque de nobis ipsis loquimur, dici? Ad quod illi rursum: Quomodo vos corpus Christi incorruptibile post resurrectionem, & nobis ὁμοούσιον, hoc est, consubstantiale dicitis: eodem modo & nos incorruptibile id ante resurrectionem dicentes, ὁμοούσιον cõsubstantiale nobis esse confitemur. Contra hæc nostri rursum intulerunt: Tametsi corpus Dominicum incorruptibile post viuificam resurrectionẽ confiteamur, nõ natura tamẽ id incorruptibile esse dicimus, sed gratia. Atque vbi illi contrà dicerent: Quòd etiam ante resurrectionem per diuinam gratiam incorruptibile fuerit. Nostri rursum: Ea quæ de Christo dicuntur hoc minimè admittere, responderunt. Ante resurrectionem namque & esuriisse & sitisse, atque alia passum esse dicitur. Quomodo autem id quod talibus perpessionibus subditũ esset, incorruptibile esset? Post resurrectionem sanè nihil quidquam talium perpessum esse legitur. Quapropter satis inde manifestũ esset, ante resurrectionẽ corruptibile fuisse Domini corpus, post resurrectionem verò extitisse incorruptibile. Quòd namque cibum post resurrectionem ceperit, non id famis gratia, sed * per œconomiam siue dispensationem manifestę ex mortuis resurrectionis, ab eo est factum: vt ea liberet se eum ipsum, qui ex mortuis resurrexit, esse. Quo nimirum modo clauorum etiam fixuras ostendit, vt reuera se resurrexisse, neque spectrũ esse probaret. Proinde scripturam non dicere, quòd post resurrectionem ea mortuis vel esuriens mãducauerit, vel sitiens biberit: sed quòd simpliciter tantum ederit & biberit, propterea quòd incorruptibilis post resurrectionẽ fuerit. Quòd si fortè sanctorum etiam quorundã oracula illi adduxere, in corpus Domini corruptionem prorsus non cadere, de alia corruptione, quàm quæ nunc proposita esset, illos verba facere, nostri dixere. * Corruptionis enim vocabulum duo significat. Eius enim nomine naturales istæ & irreprehensibiles carnis affectiones siue perpessiones veniunt sitis scilicet, fames, fatigatio, & angor, & aliæ. Ad quem modum corruptibile Domini corpus, vtpote ὁμοούσιον cõsubstantiale nobis dicimus. Eas quippe perpessiones omnes voluntate sua Deus verbum, propterea quòd homo propriè & verè factus sit, suscepit. Atque hoc ipso modo Domini corpus incorruptibile dicere, de Iuliani Halicarnassei & Haini sententia, summæ impietatis est. Et corruptio quidem vna hæc est. Est autẽ & alia, corporis scilicet in ea elementa, ex quibus compositum est, solutio, & carnis ipsius inquinatio: iuxta quam significationem & nos corpus Domini incorruptibile prædicamus, quòd inquinamentum nullum inuadere & pertingere potuerit. Post diuinam quidem resurrectionem, etiam secundùm priorem verbi corruptionis significationem incorruptibilem carnis Domini assumptionem esse sentimus: sicuti & corpora nostra post resurrectionem Deo dante erunt, ante resurrectionem verò secus. Atque hæc ipsa est Aphthartodocitarũ hæresis, qua multi mortales sunt correpti, non solùm ea eis qui honores & magistratus gesserũt, sed etiam Hierarchæ primarij, & monachi viri illustres, & ex sacerdotali ordine alij, atque adeò ipse etiam imperator Iustinianus. Et is plurimùm opinioni ei inhæsit: non ille altius dogma tale inuestigans, verùm verbi ipsius significationi artius insistẽs, videlicet qui haudquaquam tale quiddam de Christo propter summum ipsius erga illũ amorem & desiderium, audire constituerit. Princeps etenim iste tanto in Christum pietatis ardore flagrasse, ab eis qui res illius memoriæ posteritatis mandarunt, dicitur, quanto alius qui ante eum imperium obtinuerunt, nemo, ter, maximo illo Constantino semper excepto. Itaque propter vehementem in Christum amorem, illius gratia multa * etiam violentes fecit. Hebræos namque Pascha ante Christianos celebrare passus non est. Et Samaritanos, quòd à sententia sua discedere nollent, afflixit. Plurimis quoque tẽplis vbique terrarum numen diuinum honorauit, quæ magnificentissimè construxit; quippe qui Deum honoribus eiuscemodi præcipuè colere voluerit. Alia insuper hisce consimilia peregit, vt † omnibus certò abundantem & veram, quam in intimo gerebat animo, erga Deum pietatis affectionem palàm faceret. Tum vero is

Aphthartodocitarũ hæresis.

††

Disputatio de ea hæresi.

** ἐπιούσης ὑμῖν ὑπνοχῆ.*

† κατὰ τὸ ἡμέτερον.

Imò natura etiam cui gratia quodammodo secundum Augustinum naturalis etiam iuxta hominem fuerit. Et in illo inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter. Coll. 2.

** κατ' οἰκονομίαν τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως.*

Quomodo & cur post resurrectionem Christus cibũ gustauerit. Factum id quoque per συγκατάβασιν h. e. condescentiam & accommodationem propter discipulos.

Corruptio in sacris literis duo significat.

** φθορᾶς.*

Iustinianus quoque in ea hæresi fuit.

Iustinianus inter imperatores, secundũ Constantinũ, Christianissimus.

Documenta multa flagrantis erga Deum pietatis Iustiniani.

** πολλὰ τῶν βιαίων.*

† τὸ περιὸν τῆς εἰς θεὸν γνώμης καὶ ἐνδιαθέτου στοργῆς πᾶσιν ἀριδήλως φαίνεσθαι ἐθελόμενος.

†† *Aphthartodocitæ isti non satis perspexerunt sacramentum assumptionis hominis, quod sacramentum Dei vocat Hilarius: non item minorationem & exinanitionem verbi Dei, formámque serui, non exaltationẽ & glorificationem hominis Christi eiusdémque primogenituram ex mortuis. Pater minorauit filium modico citra angelos, ad terras demittendo: gloria tamen & honore coronaturus illum, in cælos resumendo. Tertull. aduer. Praxeam. Vt recedente infirmitate agnoscatur diuinitas. Ambr. Primogenitus mortuorum Dominus, & in sinum suum recipiens pristinos patres regenerauit eos in vitam Dei. Ipse initium viuentium factus, sicut Adã initium morientium factus est. Propter hoc & Lucas initium generationis inchoans, in Adam retulit: significãs quòd non illi hunc, sed hic illos in Euangelium vitæ regenerauit. Iren. lib. 3. cap. 33. Et ideo primogenitus vocatur, quia in ipso primo deificati sumus. Cyrill. in thesaur. lib. 10.*

Idem tamen via regia excidit.

λεωφόρυ.

Ioannes Catilinus: Vigilij in sede Rom. successor.

Latini historici pelagium habent.

Primariarum ecclesiarum antistites.

Edicto & vi Iustinianus in sententiā suā clerum omnē adducere conatus est, sed frustra.

imperator à recta planáq; & regia via dilapsus, atque insuetum diuísque Apostolis & patribus intactum iter ingressus, in spinas & tribulos incidit. Et quum Ecclesiam in sententiam suā adducere veller, consilio opinionéque sua falsus est: quod rectam publicámque viam septo firmissimo Dominus ita communiisset, vt non facilè quiuis inuadere eam & destruere posset. Tū autem & Vigilius minimè pedibus in Iustiniani sententiam ingressus, quum Italiam peteret in itinere mortuus est. Ioannes autem qui & Catilinus dictus est, principis Apostolorum episcopatum sortitus est. Cæterùm Catilino Ioanne in veteri Roma, Ioanne autem cui patria Sirimis fuit, in noua Roma, Apollinari Alexandriæ episcopatum administrante: apud Theopolitanos verò post Domninū Anastasio, qui ex Sina mōte progressus est, antistite lecto, & Hierosolymis Macario in thronum suum reducto (restituit nanque hunc Iustinianus, quum Origenem & Didymum & Euagrium anathemati subiecisset, post Eustochij exautoratione) edictū (ita enim latinè dicitur) idem imperator scripsit, in quo corpus Domini incorruptibile & in quod irreprehensibiles etiam perpessiones non caderent, vocauit: ita Dominum ante passionem edisse dicens, sicuti & post resurrectionem ederit, quòd non minus ab ipsa corporis in vtero Dei genitricis conformatione id mutationis aut alterationis alicuius, in spontaneis istis & naturalibus perpessionibus, quam post resurrectionem, pro eo atque sanctissimum esset, capax non fuerit: & quod idem corpus, incorruptibilitatem ipsam non post passionem, tantum, id quod catholica ecclesia profitetur, verùm etiam ante passionē: ab ipsa vsque diuina seminísque experte conceptione obtinuerit. Vt verò in sententiam suam sacer ordo in Oriente simul & Occidente leuē & futilem iret, vi adhibita cogere cœpit. At vniuersi oculis in Anastasium Antiochenum coniectis, vt ab eo quid facto opus esset discerent, cupidè expectabant. Per quam illi causam, primā eius conflictationem sapienter repulerunt.

De Anastasio Theopolis episcopo Sinaita. Caput 30.

Anastasius Antiochenus episcopus optimus.

ANastasius iste diuinarum rerum peritus maximè fuit. In morum autem & quotidianæ vitæ integritate, tam accuratæ obseruantię, vt & leuiculis quoque negociis moderationem adhiberet: & non modò in rebus grauibus, & ad diuinum numen pertinentibus, sed etiam in minimis à constanti certóque proposito haudquaquam transuersim excideret. Mentis verò habitum quàm optimè temperauit. Non enim facilè admodū adire se passus est, ne temerè quos minimè oporteret, ad se admitteret: neque austerus adeò & tetricus fuit, vt se difficilē aditu eis quibus deceret, exhiberet: & cum tempus feriæ rei agendæ esset, in parato aures habebat, & lingua eius fluminis instar scatebat, celeritérque quæ ei proponebantur soluebat. Porrò in negociis ociosis, & ad rem minus pertinentibus, simul & aures prorsus obturabat, & linguam frenabat, ita vt quum orationem rationis tēpestiuo modulo metiretur, tum sermone quandoque silen-

E tium eius præstabilius esset. In hunc perinde atque in propugnaculum quoddā Iustinianus impegit, omni illum arte aggressus, rectè hac secū, vt illi videbatur, ratione deliberata, eum si concussisset, nō difficili opere se orbem omnem in potestatem suam redacturum, vera & germana dogmata euersurum, & Christi gregem in captiuitatem abducturum. Anastasius verò fidei petra firmiter est nixus, & adeò aduersus imperatoris imperiū diuina prorsus sublatus mēte substitit, vt propalàm disertis verbis, demōstrationes quoque arte maxima compositas adhibendo, illi dixerit, corruptibile fuisse ante passionem Domini corpus, naturalibúsque & irreprehensibilibus obnoxium perpessionibus. Idque ita & sacros Apostolos tradidisse, & diuos patres

Anastasius fortiter animo magno Iustiniano in hæresi aphthartodocitarum refellenda restitit.

F sensisse atque prædicasse. Quę sanè omnia etiam ad monachorum primæ & secundæ Syriæ ordinem, qui illum de eis consuluerant, manifestè & liberè rescripsit, omnes vt ita sentirent, confirmans, & quasi quidam aliptes ad certamen pro pietate obeundum excitans. Dictúmque illud quod vas electionis protulit, omnibus subiiciēs atque proponēs: Si quis vobis, præterquàm accepistis, euangelizauerit, anathema sit. Illi porrò omnes in eadem sententiæ æmulatione perstiterunt. Quam ob causam, vt sibi ita resistentem in exilium ageret, Iustinianus consilium cepit. Id verò vt Anastasius audiuit, compositam statim orationem, in qua † argumētis cum aduersariis congrederetur, Antiochenis, vt ea se defenderent, si opus esset, obtulit. Ea autem verborum

Scriptū Anastasii aduersus eam hæresim.

† συνταχτήριον λόγον.

G elegantia & enthymematum densitate est confecta, necnon dictorum ex sacris literis depromptorum vbertate, ad rem ipsam ita accommodata, vt maximam autor libri eius consequutus sit admirationem. Sed scriptum id, quòd Deus meliori quadam ratione ecclesiæ suæ cōsultum voluerit, editum non est.

Vt Iustinianus mortuus sit, & de opinione & fide eius. Caput 31.

Iustiniani mors.

IVstinianus namque, quum Anastasij sacerdotúmque eius, qui eodem cum illo ardore flagrabāt, exilij libellum dictaret, inuisibili ictus plaga, ex vita hac excessit, triginta & octo annis, mensibúsque octo in imperio transactis: quum quidem Aphthartodocitarum opinionem non

De fide & pietate eius iudicium, ex Actis sextæ vniuersalis synodi.

H aboleuisset, quippe qui sententiam eiusmodi ad honorem Dominici corporis magis facere existimauerit. Nonnulli certè quidem veniam illi concedunt, neque eum ob talem opinionem, itidem vt hęreses alias, ab ecclesia proscribendum esse dicunt. Id ex præfatione sextæ Synodi magis liquet, quæ Iustinianū beata * quiete dignatur; verbis eiuscemodi. Quandoquidem sanctæ & œcumenicæ duæ Synodi, quæ in imperante hac & religiosa vrbe coactæ sunt, altera quidem Iustiniani diuinæ quietis temporibus, altera vero sub piæ memoriæ imperatoris nostri Constantini clementiæ tuæ parentis, &c. Sedenim acta quoque eius concilij, quum mentio eius faciēda est, semper eum qui in sanctis est Iustinianum dicunt. In quibus & scholium siue breuem annotationem inueni, quod Ioannes Chalcedonis † filius, quum Constantinopolitanæ prę-

** μακαρίας λήξεως.*

Constantinus pogonatus.

† ὁ τοῦ χαλκηδόνος.

esset

Memoria Iustiniani anniuersaria celebrata.
**ἐπιςήθιος.*
Iustinianus Eutychii restitutionem moriens mandauit.

esset ecclesiæ, Alexij Comneni ætate, in ipso Dei A verbi Sapientiæ templo, quotannis magnificè memoriam eius celebrari, populi vniuersi concione ad rem diuinam coacta. Memoria eius Ephesi quoque in delubro discipuli eius * qui supra pectus Saluatoris recubuit, culta: quod delubrum ipse Iustinianus construxerat. In quacunque verò ille demum apud Deum & homines est existimatione, tum quidem hanc etiã ob causam illum sacrum Eutychium, atque alios plures throno expulisse aiunt. Cæterùm moriturus, sicuti diuus Constantinus Athanasij, ita & hic Eutychij restitutionem in testamento Iustino successori suo mãdauit. Equidem opinor, non autem decerno, propter alia ipsius egregiè & rectè facta, & præstantem in diuinum numen æmulationem, piámque in omnibus religioné, interueniéte quoque mirifico Dei verbi Sapiétiæ tépli opere, si quid tum in eo est desideratũ, B id infinita Dei misericordia resarctum & contectum iri.

De Auxumitis, vt Christianum cultum susceperint: & de aliis quibusdam. Cap 32.

Auxumitæ Indi propter Romanorum cõmerciũ impeditum Homeritas bello aggressi vicerunt.

EO verò adhuc imperium gubernãte, Auauctus, mitarũ Indorũ rex, Græcorum sacrorũ consectator, prælium cum Homeritis Indis, Iudaicam religionem colentibus commisit, belli eius causam Romanis præbentibus. Per Homeritas enim, qui Aegypto appropinquãt, merces vltro citróque datæ & acceptæ, ad Auaumitas inferebatur. Porrò quum ab Homeritarũ principe Damno, Romani insidiis expetiti essent, vt profectio ad Auaumitas impediretur, accidit. Quare ad animi acerbitatem commotus Auxumita, bellum contra Homeritas mouit, voto Christianorum Deo noncupato, illorũ se sacra suscepturum esse, si victoriam ab Homeritis reportaret. Itaque conflictu facto, victor fortiter euadit, ipsúmque illum Damnum viuum capit: & votum Deo Dauid Auxumita persoluens, ad Iustinianũ legatos mittit, vt quæ solennia Christianis essent, ipsis præstaret.

Auxumitæ Christianismũ complexi.

Iustinianus autem valde ea re delectatus, delectum virum sanctum, episcopum eis dedit: qui plurimis bonis operibus gentem eam omnem subegit, & baptizauit. Atque ex huiusmodi sanè causa interiores etiam Indorum populi Christianismum sunt complexi. Et tum primùm inde metaxa * Constantinopolim est allata. Prodigia quoque quamplurima Iustiniano imperante extitere. Ingentes terræmotus, cõcussiones & hiatus, stellarum faces admirandæ, atque exundationes maris, quod propè ad quatuor miliaria in Thraciam excurrit. Et catellus cæcus nouas quasdam res peragebat, atque cuilibet suum tribuebat, & arcaniora quædam signis commonstrabat. In Pontifices etiam, quos admodum de

Metaxa primũ ad Rom. allata.
Fatales casus & prodigia.

* *Metaxa sericum villosum dici videtur, quod velutum vulgò vocant. Quadam ex parte hanc dictioné referunt Bohemi, qui sericum tale Axamit appellant. Metaxa mentio fit l. Iubas. C. de murileg. & gynaciar. lib. 11. Et metaxariorum negociatorũ l. fin. C. de pignor. Serici vsus è Persis ad Græcos hoc tempore transiit, iampridem desitus, Egnat.*

A Sodomorum hæresi insanire cœperat, acerbè, seu potius fœdè, Iustinianus animaduertit. Et quum fames Byzantij increbuisset, rerum necessariarum inopia, imperator secunda statim ieiunij hebdomade, carnes in foro venales proponendas promulgauit. Et hoc quidem sic per vim actum. Populus autem, qui pietatem sibi consectãdam statuisset, neque eas emebat, neque edebat: mortem sibi potius adeundam esse censens, quàm vt quidquam de patriis moribus & traditionibus mutaret. Hæc de Iustiniano dicta sint. Faciendum autem mihi esse statui, vt Iustini etiam imperium libro huic intexeré: vt promptius esset lectori trium principum, Iustini, Iustiniani, & Iustini iunioris ecclesiasticas actiones cognoscere.

†
Sodomitarum coercio.
Quadragesimali tépore in penuria piscium, Iustinianus carnibus homines vesci iussit.
Populus tamẽ pius ab esu carnium abstinuit.

B † *Designabat is mulieres vterum gestantes, scortatores, adulteros, auaros, magnanimos. Quapropter spiritum Pythonis habere creditus est. Andreas quidã Italicus circulator eum habuit, & circumduxit.*

De Iustini iunioris imperio moribúsque eiusdem. Caput 33.

Sepultura Iustiniani.

VErumenimuerò eiuscemodi opinioni addictus eam ob causam turba & tumultu plena omnia relinquens, ad alterum illũ rerum statum Iustinianus transiit: & in magnifico monumento, ab ipso lapide Sardio in Apostolorum templo constructo, sepultus est, ad dextram eã ædẽ ingredienti partem. Nepos verò ex sorore eius C Iustinus iunior, cui imperialis aulæ administratio credita fuerat (curatorem Palatij Romanorum lingua vocat) purpureã vestem & reliqua imperij insignia sumpsit: quum nõdum quisquã præter familiares eius, vel Iustiniani morté, vel ipsius successionem nosset: quoadusque derepentè in Hippodromo apparuit, quæ imperatorum essent, more solito actutus simul & passurus. Atque vbi res, ita vt ei videbatur prosperè succederet, neque quisquã per res nouas rebus eius resisteret, in aulam reuertitur: & primam scripto iussioné promulgat, qua omnibus vbique episcopis & sacerdotibus exilium, in quod præterea acti fuerant, quod periculum pro recta religione adiissent, remisit: eósque sedes suas recipere, & religionem more solito colere, neque quicquam postea de fide nouare præcepit. Hoc ille sic vt dignum erat, & imperatorem decebat, D peregit. In rebus cæteris nihil quod monarchæ esset, habebat. Nam intemperanter maximè & dissolutè viuens, deliciis & voluptatibus vacabat. Supra modum verò & iste, perinde atque auuoculus, turpi lucro victus, aliena appetebat. Et non modò publica commoda illicita mercede venalia habebat, verumetiam de sacerdotiis idem facere haudquaquam verebatur. Nam & hæc venum exposita, quibusuis precio vili vendebat.

Fl. Val. Iustinus iunior eius successor.
Clerus ab exilio reuocatur.
Ignauia & auaritia Iustini.
Sacerdotiorũ nundinatio.

Vt is Iustinum cognatum suum, item Aetherium & Addæum, homines impios & perniciosus, occiderit. Caput 34.

Iustinus dux Iustini imperatoris cognatus.

ET quum natura timidus esset, ferocé se magis exhibebat, perpessioni vtrique turpissimè obnoxius. Itaque cognatum suum Iustinum,

Abares à Turcis Hyperboreis pulsi, ad Istrum permittente Iustiniano, conse-dêre.

† στρατιωτῶν ἀπομάχων γενομένων.

Abarum nomen adhuc in Hungaria retinet, Sabaria, D. Martini patria.

His quoque Banaros nomen suũ acceptum ferre debere verisimile est.

† τῶν συγκομένων.

** τῇ κατὰ κόσμον κενότητι.*

Iustini ducis cades.

cuius præclara vulgo fama erat, virum bellicis E artibus, aliorúmque honorum gradibus illustrẽ, acciuit, qui ad Istrum eacubabat, & eacursionibus Abaium ibi obuiam ibat. Abares autem Scythæ sunt, ἁμαξόβιοι hoc est, in plsustria degentes, & campoa qui vltra Caucasum sunt, incolentes. Inde autem confertim vniuersi ab Hyperboreis Turcis, à quibus malè accipiebantur, pulsi, fuga sibi consoluere: & ad Bosporum, Euxini Ponti littoribus relictis, vbi multæ barbarę gentes consederant, pleræque à Romanis sedibus suis exactæ, vrbes quoque, castella & naualia, quum vel † milites veterani vacationẽ militiæ obtinuissent, & loca ea recepissent, vel imperatores colonias eò deduaissent, constructa erant, venere: & inde expeditionem contra eos qui illis obuij fierent, barbaros suscepere, donec ad Istri ripas venientes, ad Iustinianum imperatorem legationem misere. Ea eis locis Iustinus, quem dixi, euocatus est, perinde atque particeps fieri cum nouo imperatore † pactorum conuentorum, imperióque frui deberet. Quòd nanque & genere & * mũdana ista vanitate pares essent, ea æquo etiam ad vtrunque imperium pertinebat. Post multas namque disceptationes, tandẽ illis conuenerat, vt qui imperij administrationẽ coosequeretur, alteri proaimum honorem concederet, ita vt is ea secũdis imperij partibus primas præ alijs ferret. Aduemente igitur eo, multa benignitate, sicuti præ se tulit, erga hominẽ imperator est vsus: eundémque vt ducem insignẽ, & genere sibi propioquum, varia humanitate tractauit. Deinceps autem causas quasdam cõmentua, paulatim quos ille milites satellites & corporis custodes habebat, illi detraait, progredíque eum in publicum vetuit: & postremò in G celebertima Aleaandriæ vibe domi clausum, ita vt in lecto iacebat, in multa nocte miseranda cæde sustulit. Hanc generosus ille vir beneuolæ propter cognationem affectionis, plutimarúmque ab hostibns victoriarum mercedem tulit.

Imperator cũ cõiuge sua caput eius illudit.

Aetherij & Addai virorum non bonorum cades.

Neque verò prius & ipse Iustinus & coniunx eius Sophia conceptam aduersus illum iram remiserunt, aut expectatione grauium malorũ liberati sunt, quàm caput ipsius allatum inspexerunt: cui etiam pedibus proculcato, per risum illuserunt. Non multũ intercessit temporis, quum & Aetherium simul, & Addęum, principes senatus, qui res magnas sub Iustiniano administrauerant, lęsæ maiestatis legibus interrogat. Atque Aetheriua quidẽ in quæstione grauiter tortua, voluisse se veneno imperatorem tollere, consilíique eiua conscium, atque in rebus omnibus H socium sibi fuisse Addæum, cõfessus est. Hic aotem graui iureiurando se nihil earum rerũ scire confirmauit. Verùm vtrique caput amputatum. E Addæus quum iugulari deberet, per meram calumniam crimen id sibi obiectum esse, de quo accusatua esset, dixit. Vindicta autem diuina, quę omnia perspiciat, se meritò suppliciũ pati, propterea quòd incãtationibus quibusdam Theodotum aulę præfectum sustulerit. Sedenim quomodo hæc vltione cœlesti acta sint, nõ est mihi dicere promptum. Ambo tamen nefarij perniciosíque fuere: Addæus quidem, puerorum masculorum corruptor: Aetherina aotẽ sycophanta magnus, qui per calumniam viuorũ & mortuorum bona imprudeorer atque crudeliter deuorate, raperéque sub imperatoriæ domns prætextu, cui sub Iustiniano præfuit, solitus esset, ea re illi per quàm vtilis. Atqoe hæc quidẽ ad hunc modum sese habuere.

Vindicta diuina exẽpla.

Raro antecedentẽ scelestũ. Deseruit pede pœna lenso. Horat.

† Sub Iustino Narses eunuchus, apud eum Sophia Augusta criminante delatus, & ad pensa ancillarum vocatus est. Quam ille indignitatem non ferens, Langobardos in Italiam allexit. Qui deinde Romæ mortuus est. Langobardi Pannonia Hunnis Attila reliquiis, à quibus Hungaria denominata est relicta, in Italiam venerunt, rege Alboino ducente: & Veronam, Vincentiam, Mediolanum, &c. per deditionẽ receperunt. Blond. Et ab Alboino rege vsque ad Desyderium per ducentos & quatuor annos tenuerunt. Egnat.

F

De edicti literis, de fide publicato, quod Iustinus ad omnes vbique misit ecclesias, ne quid in professione fidei nouaretur. cap. 35.

IVstinus autem edictum derepentè compositũ, ad Christianos ditionis suæ omnes misit, vt nihil in ecclesiia nouarent: sed antiquis patrum decretis insistentes, rectè diuinũ numen colerent atque adorarẽt. Scriptum de fide hisce fuit verbis conceptum. In nomine Domini nostri Iesu Christi Dei nostri: imperator Cæsar Flauius Iustinus, fidelis in Christo, clemens, maximus, beneficus, Alanicus, Gotthicus, Germanicus, Anticus, Francicus, Hereulicus, Gepidicus, pius, felia, gloriosus, victor, triumphator, semper colẽdus Augustus. Pacem meam do vobis, inquit Dominus Christus, verus Deus noster: G pacem mẽam relinquo vobis, idem promulgat hominibus omnibus. Id verò aliud non est, quàm vt in eum credentes, † in vnam & eandem Ecclesiam conueniant, cõsentientes quidẽ animis in recta Christianorum sententia: auersantes autem eos qui contraria dicunt aut opinantur. Primaria namque salus hominibus omnibus constituta est, ipsa rectæ fidei cõfessio. Quapropter & nos Euangelica præcepta, & sanctorum patrum sacrum symbolum siue doctrinam consectantes, vt ad vnã eandémque Ecclesiam & sententiam simul accedant, omnes cohortamur, credentes in Patrem & Filium & Spiritum sanctum, Trinitatem ὁμοούσιον cõsubstantialem, Deitatem siue naturam & essentiam verbo & reipsa vnam. Vnam etiam virtutem & potestatẽ & ἐνέργειαν, hoc est, efficaciam in tribus subsistentiis

Iustini scriptũ de fide christiana, & cõcordia eiusdẽ.

H *† Salus credentium mysterium Trinitatis est. Hieronymus. Deum esse multis notum est. Sed quod pater sit, & filium habeat, paucis. August. Pater manifestaui nomen tuum hominibus, &c. Ioan. 17. Et creditur à nobis sine confusione coniuncta sancta Trinitas, sine separatione distincta. Augu. εἷς θεὸς ἐν τρισί, καὶ τὰ τρία ἕν. Vnus Deus in tribus, & tria hæc vnum, vnus Deus pater, ex quo omnia: & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia: & vnus Spiritus sanctus, in quo omnia. Eo, ex quo & per quem & in quo, non naturas dissecantibus, verùm vnius & inconfusæ naturæ proprietates designantibus. Atque id ex eo clarè patet, quòd in vnum rursus colliguntur. Ex ipso, & per ipsum, & in ipsum omnia: ipsi gloria in secula, Amen. Greg. Nazianz.*

stentiis seu personis profitentes, in qoas baptizati sumus, in quas credimus, & quibus professiooe addicti sumus. Vnitatem siquidem in trinitate, & trinitatem in vnitate adoramus, distinctionem simul & vnionem, præter opinionem omnem, babentem. Voitatem quidem secundũ essentiam siue Deitatem, Trinitatem verò secuodum proprietates siue subsistentias seu personas. (* Distinguitur nanque indistinctè, vt ita dicamos: & coniungitur distinctè. siquidem vnum est in tribus ipsa Deitas: & tria, in quibus Deitas est, seu, quod certius dicitur, quæ Deitas sunt, vnum) Deum patrem, Deum filium, Deum spiritũ sanctũ, quum persona quæq; per seipsam spectatur, a mentis ipsius sensu, quæ insegregabilia sunt, segregante: Deũ vnum tria hęc simul b mentis acumine intellecta. propter eundem motum, & naturam eandem. Quandoquidem peropus est, & vnum Deum profiteri, & tres subsistentias siue proprietates prædicare. Cõfitemur verò ipsum vnigenitum filium Dei, Deum verbum, ante secula quidem, & absque tempore ex patre genitum, nõ factum. In extremis autem diebus, propter nos, & propter nostram salutem, descendisse de cœlis: & incarnatũ ex Spiritu sancto, & domina nostra sancta gloriosa Dei genitrice & semper virgine Maria, & ex ipsa natum esse. Qui est patri & spiritui sancto æqualis. Non enim quartæ, per incarnationem vnius, ex sanctâ Trinitate Dei verbi, personæ accessionem suscepit Trinitas sancta: sed est vnos & idem Dominus noster Iesus Christus, consubstantialis patri & Deo ioxta diuinitatem, & idem consubstantialis nobis secundũ humanitatem: passioni obnoxius carne, & passionis idem expers diuinitate. Nãque nõ alium Deum verbum, quod miracula edidit, & aliud quod passum est, nouimus: verùm vnum & eundem confitemur Dominum nostrum Iesum Christũ Dei verbum incarnatum, & perfectè hominem factum: necnõ vnius & eiusdem miracula simol & passiones, quas volũtariè carne sustinuit, propter nostram salutem. Non enim homo aliquis seipsum pro nobis tradidit: sed ipse Deus verbũ c immutabili modo homo factus, spontaneam simul passionem & mortem pro nobis carne subiit. Atque dum Deum ipsum esse cõfitemur, nõ inficiamur eum etiam hominem esse. Et hominem ipsum confitentes, Deum ipsum quoq; esse negamus. Proinde vnum & eundem ex vtraque diuinitatis scilicet & humanitatis natura compositum, profitentes Dominum nostrũ Iesum Christum, vnione confusionem non inducimus. Nõ enim quòd secundum nos homo factus est, propterea Deus esse desinet. Neqoe sanè qoòd Deus natura est, & in eum similitudo nostræ naturæ non cadit, propterea homo esse negabitur. Verùm quemadmodum in humanitate Deus, ita nihilominus in sublimitate Deitatis homo permanet: vtrumque verò in eodem est, & vnus Deus simol, & homo, ipse Emanuel. Porrò eundem confitentes in diuinitate perfectũ: atque etiam in humanitate perfectum, ex qoibus etiam compositus est, diuisionem aut sectionem in partes, vna eius * composita subsistentia, non inducimus. Differentiam verò naturarum, quam vnio nõ tollit, indicamus. Nam

** διαιρεῖται ἀδιαιρέτως. συνάπτεται διῃρημένως.*

a τῷ νοῦ χωρίζοντος τὰ ἀχώριστα. b μετ' ἀλλήλων νοούμενα.

In Verbo intelligo æternum Dei filium. In carne agnosco verum hominis filiũ & vtrunque simul in vna persona Dei & hominis ineffabili gratiæ largitate coniunctum. August. de trin. lib. 13. cap. 19.

c ἀτρέπτως.

** ὑποστάσεως συνθέτου.*

A neque natura diuina in humanam est versa, neque humana natura in diuinam mutata. Intelligentiæ autem acie vtranque considerãte, & potius vtraque in propriæ naturæ fine & ratione existente, factam quidem vnionem dicimus, secundum subsistentiam: ipsa verò secundum subsistentiam vnio ostẽdit Deum verbum, hoc est, ex tribus Deitatis subsistentiis subsistentiã vnã, non præexistenti homini vnitam esse, sed eam in vtero dominæ nostræ sanctæ & gloriosæ Dei genetricis sempérque virginis Mariæ, sibi ipsi ex ea condidisse in propria subsistentia carnem nobis ὁμοούσιον consubstantialem, & eisdẽ perpessionibus per omnia obnoxiam, absque peccato, anima rationali & intellectuali animatam. In ipsa nanque † subsistentiam habuit, & homo
B factus est. Et est vnus atque idem Dominus noster Iesus Christus, qui cum patre & spiritu sancto conglorificatur. Cæterùm ineffabilem eius vnionem considerantes, rectè naturam vnam Dei verbi incarnatam carne, quæ anima rationali & intellectuali est animata, profitemur. Rursum differentiam naturam contemplantes, eas duas esse dicimus. diuisionem nullam introducentes. Vtraque enim natura in eo est. Vnde vnũ & eundem profitemur Christum: vnum filium, vnam personam, vnam subsistentiam, Deum simul & hominẽ. Omnes verò qui aliter vel senserunt, vel sentiunt, anathemati subiicimus alienos eos esse à sancta Dei catholica & Apostolica Ecclesia iudicantes. Itaque quum recta & à sanctis patribus nobis prodita dogmata sic prę-
C dicentur, vniuersos vos vt in vnam & eandẽ catholicam & Apostolicam Ecclesiam conueniatis, hortamur, seu potius rogamus. Non enim graue nobis est, quamuis in fastigio imperij collocati simus, Christianorum omnium consensionis atque vnionis gratia, eiusmodi verbis vti: vt vna ab omnibus laus & glorificatio tribuatur Deo magno, & Seruatori nostro Iesu Christo. De cæterò autem, ne quis causam aut occasionem vllam de personis aut syllabis (siue fidei formulis) per intestina dissidia contendendi capiet, quoniam ad vnam & eandem rectam fidẽ & sententiam syllabæ (seu formulæ) producunt consuetudinis & status eius. qui hucusq; in sancta Dei catholica & Apostolica Ecclesia obtinuit, & per omnia citra innouationem aliquam firmus stabilísque deinceps in tẽpus omne per-
D manebit. Edictum hoc omnes vbique episcopi & sacerdotes catholici comprobaruot, rectè promulgatum esse dicentes. Qui verò se ab Ecclesia segregauerãt, in schismate & dissidio persistentes, haudquaquam cum ea vniri voloerũt: non aliam quidem ob causam, quàm qoòd ad finem scripti disertis verbis adpositũ esset, etiã temporibus futuris professionem fidei talem absque rebus nouis stabilem conseruatum iri.

† ἔσχε τὴν ὑπόστασιν

Duæ naturæ Christi in vnã coeuntes denominationem & deitatem. Theologus.

Anathema in hæreticos.

Cohortatio ad vnionem & concordiam fidei.

Persona hic eorũ accipienda, qui fidei professiones cõposuerunt.

Hæretici in sententia sua persistunt.

De magnarum vrbium episcopis, & Gregorio Theopolis antistite. Caput 36.

IVstinus, postquam Ioannes cui Sirimis patria fuit, vitam simul & thronum imperantis vrbis morte abiecisset. Eutychium ab exilio, sicuti Iustinianus testamento iusserat, reuocatum, in ecclesiam suam restituit. Qui quatuor exactis

Eutychius ab exilio reuocatus.

Huius Constantinopoli successor fuit Ioannes ieiunator.

annis, Ioannem νηστευτὴν, hoc est ieiunium, successorem habuit. Vbi verò Ioannes etiam Carilinus in veteri Roma sedem vacuam reliquit, & ad vitam illam migrauit. Bonoso episcopatus gubernacula mandata sunt. cui Ioannes alius, atq; huic rursus Pelagius successit. Post Apollinarium autem Ioannes Alexandrinæ in pastoralem conscendit thronum, & huic deinceps surrogatus est Eulogius. Hierosolymis episcopatum deinuò post Eustochiū gubernauit Macarius. Post eum hierarchicam cathedram sortitus est Ioannes, qui puram & inopem vitam in Insomnium monasterio optimè egerat. Apud Theopolim autem Iustinus Anastasio Domini successore pulso, Gregorium substituit, nullis tum in ecclesia nouis rebus motis. Imperator verò crimen illud Anastasio obiecit, quòd sacram pecuniā in alios, quàm episcopum deceret, conferret sumptus, & quòd conuitio & maledicto imperatorem ipsum petiisset. Quum nāque interrogatus à quodam Anastasius esset, cur ita profusè pecuniam sacram dilapidaret, & non potius in vsus decentes eam impendens, ita vti opus esset, dispergeret: disertè per cauillationem dixisse fertur, ne à communi pernicie Iustino auferretur. Fama autem vulgatum est, propterea illi Iustinū infensum fuisse, quòd pecunias ei petenti, ille dare noluerit. Affinguntur præterea viro ei alia quædam à nonnullis, qui imperatoris cœptum tegere aut excusare voluerunt. Postquam Anastasius episcopatu abiit, Gregorius sicuti dictū est, sedem eam accepit: cuius magna est in pœtica laus. A primis enim capillis, in monasticis exercitatus studiis, strenuè ad summos gradus, quum nuper admodum se in eo lanugo prima exhibuisset, contendit. Primùm verò Byzantij monasterio præfuit, vbi etiam ab initio vitam rerum omnium expertem degere cœpit. Postea Iustino iubente, pastorale munus in monte Sinæo suscepit: in quo à Scenitis barbaris obsessus, non minimis circumuentus est periculis. Quibus etiam, vt pacificationem inirent, suasor autorque fuit. Apud hoc quum res magnas peregisset, in sacram deinde prouectus est cathedrā. Animo & consilio in rebus omnibus optimo fuit: & ad quodcunque negocium se conuerteret, id quàm facillimè cōficiebat. Metu minimè perturbabatur. Potestatibus autem, vt facilè illis territus cederet, flectendum se haudquaquam præbuit. Liberalis quoque, & admodum munificus, magnificè pecunias largiebatur: vsqueadeò, vt quocunque, pro eo atque opus esset, progrederetur, quàm plurimi homines eum stiparent atque sequerentur, eorum etiam quibus nihil cum eo intercederet consuetudinis, & qui nihil ad eum pertinerent. Alij insuper qui eum prodiisse audiissent, vel vidissent, ad eum cōfluebant, & honorem mundanis dignitatibus debitum, præ viri eius obseruantia, secundo loco habebant, auidè sua sponte & videre & audire eū cupientes, etiam de rebus non magni momenti plerunque verba facientem. Erat siquidem ad arcanum desiderium eorum animis, qui illum quomodocunq; cōueniebant, insinuandū quàm maximè idoneus, aspectu admodum admirandus, in colloquiis valde iucūdus: & si quis alius, & ipse ad id quod deceret cognoscendum acu-

pro Bonoso, legendum puto Benedicto. Maximarum ecclesiarum episcopi.

Anastasij Antiocheni exilium.

Causa exilii libere nimis dictum.

Gregorius episcopus Antiochenus, vir magnus.

E tissimus, & ad faciendum quàm facillimus. Ad consilium aliis dandum, atque ad res domesticas & externas diiudicandas, promptissimus. Quapropter multas res optimè gessit, negotia in crastinum differre nō solitus. Terrori verò erat nō tātum Romanis imperatoribus, quum publica tractaret negotia, quātum necessitas postularet, & tempus flagitaret, verumetiam Persarum ducibus: sicuti suo loco à me dicetur. Varius etiam fuit. Aliquando namque multa vtebatur vehementia: nonnunquam iratum se esse præ se ferebat. In primis autem, quum opus esset, maximè in eo eminebat lenitas & mansuetudo. Adeò vt quam commodissimè in eo, quam laudem Gregorius Theologus per virtutis & pietatis studiū consequutus fuerat, eniteret † austeritas reuerentia temperata: ita vt altera ab altera non læderetur, sed vtraque per alteram illustraretur.

Gregorij magnanimis virtus.

† τὸ αὐστηρὸν αἰδοῖ σύγκρατον. Euagr. lib. 5. cap. 6.

F

Vt pacta conuenta inter Persas & Romanos soluta sint. Caput 37.

VErumenimuerò primo Gregorij episcopatus anno, Persarmenij qui prius magnæ Armeniæ incolæ nominati fuerant, & Romanis paruerant: à Philippo autem, qui post Gordianum apud Romanos imperium obtinuit, Sapori Persarum regi ita proditi fuerant, vt Armenia quidem quæ minor dicitur, Romanis subdita maneret, maior autem Christianorum sacra moribus colens Persis fit tradita: Persarmenij in- G quam isti, quòd grauiter à Persis affligerentur, legésque suas transgredi vi compellerentur, clàm ad Iustinum oratores miserunt, vt sub ditionem Romanorum reciperentur precantes, quò liberè absque molestia sacros ritus, pro religionis consuetudine, deo peragere possent. Iustinus preces eorum comprobauit, pactis conuentis quibusdam ab ipso interpositis, quæ etiam iureiurando confirmauit. Itaque Persarmenij magistratibus suis interfectis, vnà, quod dicitur, vniuersi Romanorum imperio commiserūt, in societatem suam finitimis eiusdem generis populis, atque itidem alienis pertractis. Apud quos Ardaamanes principem locum habuit, vir genere & dignitate, necnon bellicis & imperatoriis artibus præstans. Hac verò de causa quum Chosroes imperatorem incusaret, tale ab eo responsum tulit: Finem suum pacis pacta conuēta H habere: insuper autem fieri haudquaquā posse, vt Christianos pacis finitæ tempore, ad populares suos confugientes ipse non reciperet. Hæc quidem ille, atque his similia alia respondit. & quum talia diceret, minimè tamen se ad bellū instruxit: sed ocio solito deditus, deliciis diffluxit, post rationes & voluptates suas omnia habens. Virum autem quendam genere sibi propinquum, Martianum nomine, Orientalibus copiarum ducem designatum, aduersus Persas misit, neque exercitu iusto, neque apparatu belli alio satis instructum. Hic cum manifesto periculo, & quod dicitur, cum ipsius Orientis enectione, in Mesopotamiam primùm est profectus, paucos admodum milites, eósque inermes secū ducens: ad quos accedebant fossores & sarcitores, & boum actores vndequaque coacti. Et cū Persis apud Nisibim leui certamine cōgressus, quum

Maior Armenia Persis à Philippo imperatore dedita.

Persarmenij ad Iustinū defecerunt.

** παρσούνι. Ardaamanes dux.*

Iustini ignauia.

Martianus non satis instructus aduersus Persas missus.

Is occasionem rei bene gerendæ prætermittit.
Prodigia.
Bos biceps.

quum meliore loco res eius essent, Persis nondum satis para[...], vrbē eam obsidere quàm hostes per[...]qui m[...]r. Oppi[...]ni port[...] propter tam splēdi[...]di t[...]c elo[...] p[...]aitu [...]ntemptū, portas non cl[...] r [...] lti[...]ma etiam in Romanum exe[...]tm o[...]tia fecerunt. Plurima verò p[...] Romano[...] futuras clades portendent[...]um vi[...] nt: & bos recens genitus [...] initio [...]elli conspectus est, ex cuius ceruice duo capita eminebant.

Vt Chosroes incursione in Orientale imperium facta, & castella ceperit, & prædam multam abduxerit. Caput 18.

Persarum aduersus Rom. expeditio.
Circesium oppidum.
Martianus Nisibim obsidet.

POsteaquam autem Chosroes se ad bellum probè instruxit, Ardaamanem aliquatenus productum, Euphratem in regno suo transmittere, & ad Circesium (quod dicitur) in Romanorum ditionem excurrere iussit. Est autem Circesium oppidum commodissimū & munitissimū, ad fines Romanorū imperij situ̅. Muro nanque firmissimo atque altissimo circundatum est. Quin & Euphrates & Aboras fluuij id circumfluentes & in insulæ formam redigētes, inexpugnabile efficiūt. Ipse autem cum copiis suis Tigri amne traiecto, magnis itineribus celeriter ad Nisibim venit: quæ sicuti dictū est, à Martiano obsidebatur. Hæc ita à Persis agi, Romani ignorabant: vsqueadeò, vt Iustinus multorū sermonibus addoctus, qui Chosroem iam mortuū esse, aut non longè à morte abesse nunciabant, Martiano valde succēseret, quod Nisibis expugnationem protraheret: ad quem etiam quosdā misit, qui illum ad claues portarum quàm celerrimè afferendas excitarent. Vt autem res minus ex sententia successit, & Iustinus risu & probro se dignum exhibuit, qui apud talem & tantā vrbem, quæ efficere nequiret, conaretur, ad quam scilicet tā exiguus exercitus assidebat: res ea primùm Gregorio Theopolis antistiti ab episcopo Nisibeno renūciata est. Erat enim is Gregorio, à quo pecuniam ingentem acceperat, amicus quàm maximè. Et dabat præterea operam, vt vrbs ea propter ęrumnas, quas à Persis patiebatur, in potestatem Romanorum rediret. Itaq; is Gregorio, quæ in Perside gererentur, suo quęq; tempore insinuando, significabat. Ea porrò ad Iustinum Gregorius scribebat: de subita etiam Chosroæ expeditione certiorem eum faciens. Atque ille more suo delicijs & luxuriæ deditus, fidem habere episcopi scriptis supersedit, ea quę cupiebat geri etiam ratus. In hominibus namq; molliter & dissolutè viuentibus, ad ignauam socordiam gloriosa † audacia accedere solet. Neq; illi euentis rerum fidem habent, si alium quàm ipsi volunt, exitum consequantur. Iustinus ergo Gregorio rescribēs, ea quæ is renuntiasset, tanquam falsa omnino essent, reijciebat. Atque vt etiam vera essent, Persas tamen vrbis expugnationem nō præuenturos esse. Quin etiamsi præuenirent, eos tamen inde fœdè atque turpiter repulsum iri dicebat. Et Acacium quendam delectum, virum proteruum, † confusionem planè dicas, ad Martianū misit, cum eiusmodi mandato, vt etiamsi Martianus vrbem cepisset, & pedem alterum in ea posuisset, dignitatē statim

Ridicula Iustini ad Martianum mandata.
Nisibenus episcopus Gregorium Antiochenum, atque is Iustinum de rebus Persarū certiorē facit.
Scripta talia Iustinus contempsit.
Ignauorū hominū πάθος.
† ἐπὶ τῷ ἀγεννεῖ χαὶ τὸ θράσος.
Marciano Acacius suffectus.
† σύγχυσιν.

deponeret, eámque ipse sibi Acacius sumeret. Quod sanè is fecit, Imperatoris iussa non ex illius commodo exequutus. Postquam enim eò venit, Martianum illico in hostili terra dignitate priuauit, re ea mil[...]bus nō renunciata. Sedequum qui in exercitu ordines ducebant, vbi ducem magistratum deposuisse cognouerunt, vlterius perseuerare in castris nequaquam voluere: sed paulatim hinc & inde palantes diffugere, ridicula illa obsidione soluta. At Adaarmanes copias secum martem spirantes non [...]um ex Persis, sed etiam barbaris qui Scenitæ dicuntur, delectas ducens, Circesio præterito quam plurimum Romanorum rebus intulit detrimenti. Ferro namque & igne pleraque loca vastans, neque moderatum quidquam, propter defensorum solitudinem, vel cogitans vel faciens, non pauca castella cepit. Et quòd ibi nemo cum imperio esset, tum autem quòd Romani propugnatores in castello Daras à Chosroe clausi forent, faciendum sibi liberè quod vellet statuit. Castris autem inde motis, Theopoli animum adiecit: & partem copiarum maximam, ipse non profectus, eò misit, quæ spe sua f[...]lix, & ab vrbe ea sunt reiectæ. propterea quod, nulli in ea, aut sanè quàm pauci ciues mansissent. Profugerat verò etiam episcopus ipse, & sacra secum vasa & donaria extulerat. Nam & magna muri pars corruerat: & plebs nouarum rerum studio sicuti eiuscemodi temporibus accidere solet, tumultum mouerat: & tandē desertam relinquens vrbem, inde excesserat, nemine prorsus hostibus resistere aut obuiam ire conante. Adaarmanes postquam voto suo & Theopolis direptione excidit, ignem olim quidem Heracleæ, postea autem Gagalicæ dictæ vrbi iniecit: & ad * Seleuciam, quam Nicanor Seleucus condidit, locupletem quidem illam primùm & populosam, postea verò tempore collapsam, & ad paucitatē redactam, progressus est. Hęc quum resistere illi non posse, pacto quodam interueniēte, in eam est receptus. Vbi sanè præter conuenta multa egit: & ciuitate direpta, vicinis quoque locis circumcirca dispoliatis, inde abiit. In præda reliqua & episcopum & magistratum vrbis summū cepit. Nec pauciores in reditu ille clades Romanæ ditioni intulit, nemine videlicet prohibēte, præter paucos admodum milites, qui ab Imperatore missi [...]uerant. Horum ductor magnus erat, qui antea argentariæ mensæ in vrbe Imperante præfuerat, postea autem vnius ex Imperialibus ędibus curam susceperat. Ii quum terga vertentes fugerent, parum abfuit quin ab hostibus fiot excepti. Hisce rebus confectis, Adaarmanes Chosroem nondum vrbem quam obsidebat cepisse reperit. Magnum autem adueniens illi attulit momētum, quòd quùm suis animum addidit, tum hostes plurimùm exterruit. Inuenit vrbē muro nudatam, & aggerem ingētem prope illam factum. Helepoles extructæ stabant, & catapultæ quas vulgus † machinas seu tormēta, saxa ex edito loco iaciētia, vocare cōsueuit, quibus vrbem hyemis tempore Chosroes in potestatem suam redegit. Cui Ioannes Timostrati filius præfuit. Hic eius obsidionem non admodum curauit, sed vrbem potius ipsam pr[...]dit. Nam & hoc tū sermonibus ita iactatū est. Ob[...]

Chosroes ipse oppidum Daras obsidet.
Persæ Theopolim desertam & vacuam inuadunt.
Gagalicam incendunt, olim Heracleam dictam.
Seleuciam diripiunt.
* *Euagr. Apameam habet, & Nicanoris Seleucum.*
Episcopum & præfectū eius capiunt.
Magnus Rom. dux.
Daras oppidū Persæ recipiunt.
† μηχανὰς λιθοβόλους.

dit eam Chosroes mẽsibus quinque, & aliquot insuper diebus: cepítque, nemine propè propugnante. Et ciuibus ex vrbe multitudine varia ductis, partim eos ferro concîdit, partim viuos in captiuitate seruauit. Vrbẽ ipsam, vtpote opportunã & cõmodam, pręsidio imposito retinuit. ipse verò tropheo eo superbus, domũ est reuersus.

Vt Iustinus immenso dolore correptus, in morbũ phrenitidem inciderit, & Tiberius rempublicam administrauit. Et vt arte quadam Chosroem aggressus Tiberius, pacem cum eo fecerit. Caput 39.

Iustinus phreneticus.

EA te Iustinus cognita, nihil prorsus rectè aut prudenter mente agitans, neque casum talem humaniter ferens, in phrenitidis morbum & insaniam incidit: ita vt nihil quicquam earum rerum quæ fierent, intelligeret. Imperiũ autem à Tiberio administrari cœptum, qui honorẽ præcipuũ Iustino acceptũ ferebat, ex Thracia oriũdus.

Tiberius imperium Rom. administrat.

Hunc pridem Iustinus cum plurimis militarium copiarum milibus aduersus Abares miserat: & captus ille statim in prima congressione ab eis fuisset, militibus eius nequaquam barbarorum conspectũ sustinentibus, nisi eum diuina Prouidentia inde ereptũ, Romanorum imperio manifestò conseruasset. Quod sanè Imperiũ ad id discrimen peruenerat, metuendum vt esset, ne Iustini præter rationem omnem susceptis actionibus, vnà cum repub. corrueret, & in barbarorum potestatẽ perueniret.

Imperium Ro. in summum adductum discrimen.

Quum igitur Iustinus tam grauiter morbo affectus esset, neque quidquam earũ quæ agerentur rerũ animaduerteret, Tiberius consiliũ commodũ, rebúsque præsentibus opportunũ admodũ cępit, quo casum & errorem omnem correxit. Traianũ enim, virum præclarũ ex senatu, canicie & prudentia multos antecellentẽ, ad Chosroem mittit: & legationẽ nõ Imperij aut reip. sed solius Sophiæ Augustæ Iustini coniugis nomine, ad Chosroem instituit.

Legatio & litera ad Chosroen, nomine Sophia Augusta, missa.

Cuius etiam literæ ad eum regem scriptæ sunt, quibus illa ærumnã casúmque mariti & rẽpub. principe carentẽ deplorabat: nequaquã decorũ esse addens, illum viduæ mulieri, & principi iacẽti, reipublicæque perturbatæ insultare. Nã & ipsum aliquando ægrotantem nõ solùm in persimilem casum incidisse, verum etiam præclarissimos quosque medicos ex ditione Romana ad eum missos venisse, qui arte sua & cura debita ægritudinem illius depulissent. Legatione tali audita Chosroes flexus est: & quum in animo habuisset, primo quoque tempore expeditionẽ in Romanorum terram suscipere, triennales tamen inducias Orientis partibus concessit: ita vt nihilominus † Armeniam, quę bellum aduersus eum parasset, nemine res Orientales * turbante, aggrederetur.

Induciæ triennales cum Persis.

† ἀρμενίας ἐπελθεῖν.

** παρενοχλοῦντος.*

Porrò rebus Orientis in eum statum adductis, Sirmium à barbaris captum est, quòd Gepides dudum tenuerant, & Iustino donauerãt, sua spõte inde decedẽtes.

Sirmium à barbaris captum.

Interea Tiberius Sophiæ instinctu Cæsar à Iustino, qui meliusculè morbo remittente habebat, declaratur.

Vt Iustinus Tiberium in imperio sibi substituerit: & quæ ad eum moriens, de imperio administratione verba fecerit. Caput 40.

Iustinus Tiberium Imperatorem creat.

CÆterùm coronam imperatoriam ei impositurus, ea verba disertè ad eum est prolo- E quutus, quæ memoriam omnẽ veterem & nouã longè excellunt. Quum namque Iustinus commodè per * dilucidum interuallum scilicet compos mentis esset, idque diuina Prouidentia, vt simul & peccata errat áque ipse sua proferret, & in remp. ordinem meliorem inferret.

** ἐν ἐνδιέτῳ γενομένῳ.*

Quumque omnes, atque ipse etiam Ioannes sacrorum antistes, cuius antea meminimus, cum sacerdotibus suis in hypæthro siue subdiali Imperialis aulæ palatio, cõgregati essent, quo loco hæc agi celebraríque fas est, Imperatoriã coronã sustollẽs, purpureámque vestẽ, vt ea Tiberio imponeret, qui comes antea excubitorum fuerat, ita propalam verba fecit.

Iustini ad Tiberiũ verba.

Ne te vir optime, vmbra ista phantasiæ seu apparatus huius, & vestis hæc decipiat: quibus & ipse, pręterquam deceret, F transuersim raptus, non sensi meipsum supremis pœnis obnoxium reddere. Tibi verò curæ erit, vt peccata quoq; mea corrigas. Corriges autem, si rectè & benignè rẽpub. administrabis, nec omnino istis tibi parendum erit (principes demonstrãs) nam & ipsi me in eas quas cernis ęrumnas coniecerunt.

Princeps non semper consiliariis suis parere debet.

» Alia insuper eius generis adduxit, quæ ad consternationem & lachrymas prolixas auditores commouerũt. Postremò verò omniũ intulit. Honora Deũ & Ecclesiam eius, & olim quidẽ heram & dominã, nunc verò matrẽ tuã. Qui facultates & possessiones habeot, habeant: quibus eæ desunt, eis tribue. Perinde atque in teipsum, ita in omnes animum intende. Nosce verò & quis antea fueris, & quis hodie factus G fis. Si peccare non vis, ne arrogans & superbus fueris. Ipse namque vides, quis ego paulo antè fuerim, & quid nunc sim. Paupéres imprimis dilige, & eleemosynæ apud te nõ deficiant.

Præcepta saluberrima de Imperij administratione.

Et quũ precatio ab episcopo facta esset, Tiberius ad pedes Imperatoris se abiecit. Atque ille subinferens: Si, inquit, volueris, sum: si nolueris, non sum. Deus qui fecit cœlum & terrã, omnia quęcunque tibi dicere oblitus sum, ipse in animum tuum subiiciat, confirmans, atque ab ipso nunc initio instituens te sanctissimo timore suo: per quem omnia tibi rectè atque fœliciter euenient bona.

Precatio in imperatoris coronatione.

Iustinus iunior vbi in imperio cũ Tiberio annos tres exegisset, vita excessit. Ipse solus annis duodecim, & mensibus decem cum dimidio Imperium gubernauit: cũ Tiberio annis tribus, mẽse vno minus: ita vt Imperij eius anni omnes quindecim sint, & menses nouem cum dimidio.

Timor Domini.

Iustini mors.

H Iustinus, quæcunque templa Iustinianus magna vsus liberalitate magnificè construxit, ea accessionibus, donariis & sacris vasis pluribus ipse exornauit. Et summam magni templi testudinẽ collapsam, & quindecim cubitos sustulit, & decentissimè, ita vt hodie cernitur, restituit.

Liberalitas Iustini in ecclesias.

Et quũ pietatis esset studiosissimus, in vita quotidiana tamen perquàm dissolutus fuit. Liber hic historiarum decimus septimus, tempus complectitur sexaginta & quatuor annorum: quum ab orbe condito sexies millesimus † nonagesimus octauus, à diuina autem Domini natiuitate quingẽtesimus nonagesimus tertius ageretur annus.

Huius tomi anni.

† Neoterici numerãt 4554.

D 8

Computatio annorum istorum cum aliis Chronicis scriptoribus non concordat. Secundum quosdã enim obitus Iustini in annũ Domini 582. secundum alios in 576. incidit.

DE PRIMA ET SECVNDA IVSTINIANA, & item de Iustinopoli.

APud Dardanos Europæos: qui ad Epidamni fines accolunt, regio Tauresia dicta fuit. Iustiniani qui orbem terræ ædificiis exornauit, patria. Locum eum breui muro circundedit, in quadranguli formam structura redacta, atque in angulo quoque turri vna excitata, τετραπυργίας, hoc est, quatuor turres habentem effecit, & ita nominari curauit. Ad hanc, vrbem præclarissimam condidit, quam Iustinianā primam vocauit, nutricia hæc præmia altrici suæ tribuens. Ibi verò & aquæ ductum, vt ciuitas lymphis affatim abundaret, fieri fecit. Addidit alia insuper egregia opera, Dei templa plurima, domicilia principum virorū magnifica, porticus amplas, iudicum curias pulchras, fontes, plateas, vicos, balnea, rerum venalium fora. Vrbs ipsa ingens & populosa, & tractus eius totius metropolis: vt quæ Illyrici vniuersi archiepiscopum sit sortita, cuique oppida eius gentis reliqua omnia, pro magnitudine sua, debitum exhibuerint honorem. Et auxit illa Imperatori ei gloriam, quæ alumno tanto celebretur. Atque ipse ambitione & liberalitate quadam illi, qui eam ita ædificiis excoluerit, gratiam referre contendit. Erat præterea in Dardani oppidum vetus, Vlpianum nomine. Huius mœnia, quòd nulli vsui essent, demolitus, ad eam quæ nunc id spectatur, pulchritudinem perduxit. Vrbem hanc Secundam Iustinianam appellauit. Nō longè ab hac vrbem quoque aliam, quæ nulla antea fuerat, condidit: quam de auunculi nomine Iustinopolim vocauit. Procop. lib. 4. de ædificiis Iustiniani.

DE BVLGARIS. περίεργως.

TErbelis Bulgarorum dux, sub Iustiniano Rhinotmeto floruit. Et Iustinianus ipse, Constantinúsque Heraclii filius, vectigales eius fuere. Hic aurum & argentum, quo arcas impleuerat, dextra quidem aurum, sinistra autem argentum promens militibus suis, quòd Abares prorsus bello Bulgari ipsi sustulissent, distribuit. Interrogauit autem quosdam Abarū captiuos, quamnā ob causam princeps eorum vnà cum gente vniuersa interiisset. Cui illi responderunt: Quòd criminum delationes & accusationes inter eos inualuissent, quibus fortissimi & prudentissimi quique Abares sublati essent. Ac sic deinceps factum, vt homines iniqui & fraudulenti in societatem & decuriam iudicum peruenerint. In causa etiam fuit ebrietas. quum namque vini prouentus exuberaret, ebrii omnes fuere. Deinde auarorū iudicum sordes. Consilia præterea fraudulenta, quibus alius alium circumuenit. Omnes enim venales facti, & alter alterum dolis est aggressus. Ex his ipsis causis internecio nostra processit. Terbelis hisce verbis auditis, Bulgarisque suis conuocatis, leges tulit. Si quis prodiret accusator, vt non prius audiretur, aut assensus præberetur, quàm de crimine probè esset quæsitum: Ac si criminator per calumniam mentitus esse comperiretur, vt is morte pœnas penderet. Ne quis homini furi & fraudatori alimenta præberet: id verò si quisquam facere ausus fuisset, vt publicatis bonis eius, ipse proscriberetur: Furis autem & fraudatoris crura frangerētur. Porrò vineta omnia radicitus excindi iussit. Et mendicantibus quidquam dari vetuit, vt scilicet pro se quisque sibi ipse victum quæreret, neque ad egestatem delaberetur. Legum talium transgressoribus, bonorum publicatio & proscriptio proposita. Ex Suid.

Causa internecionis gentis Abarum.

Præcipuè hoc de iudicibus correptis intelligendū, quos Alexander Seuerus Imp. fures appellauit.

ECCLESIASTICÆ HISTORIAE NICEPHORI CALLISTI XANTHOPVLI, TOMVS DECIMVSOCTAVVS.

De Imperatoris Tiberii imperio, qua Imperiali dignitate & magnificentia fuerit.

CAPVT I.

SVSCEPTA imperiali administratione Tiberius, ad partes omnes reipub. se conuertit, vt quum disciplinã rectissimè ciuilem restitueret, tum bellicis expeditionibus cómodissimè omnẽ Romani imperij ditionẽ recuperaret, & constitueret. Fuit autem Tiberius procera corporis statura, & vultu nõ solùm inter principes viros, verumetiam omnes propè homines decẽtissimo. Ita vt forma quidem Imperio dignus, animo autem placidus esset, & qui humanitate & misericordia quàm maximè gauderet: ipso solùm aspectu, vt ita dicam, omnes ad se inuitãs atque alliciẽs. Eas autem diuitias & copias amplas sibi esse putabat, si prolixè non solùm ad necessitatem, sed etiam ad abundãtiam aliis largiretur. Nec ille respiciebat, quid recipere petẽtem oporteret: sed quid Imperatorem Romanorum dare deceret. Quòd si auri quidquam ad eum perueniebat, violenter cum subditorum lachrymis collectum, adulterinum id & venenosum esse existimabat. proinde ciuibus ditionis suæ omnibus annuum etiam tributum remisit: G & quoscunque agros Adaarmanes expeditione sua vastauerat, immunitate & libertate summa donauit, vltra modum etiam, & detrimenti accepti rationem. Magistratibus quoque & dignitates gerentibus pensiones illegitimas condonauit, quibus priores principes subditos ipsi suos vendere soliti fuerant.

Statura, mores & virtutes imperatoris Tiberii.

Vt Tiberius magno & forti exercitu coacto, & per Iustinum in Persidem irruptione atque impetu facto, multa castella munitáque loca recuperauerit. vtque Chosroes sit mortuus. Caput 2.

ITaque pecunias non rectè exactas in vsum decentem conuertens, ad bellum hostibus inferendum splendidè se armauit: & exercitu he H roico ex subalpinis populis, & Rhenum accolẽtibus gentibus, præterea ex Massagetis, Pæonibus, Mysis, vnà cum Illyricis & Isauris, atq; etiã ex Scythis, optimis strenuissimísque quibusque viris delectis, ita vt centum milia & quinquaginta * turmas fortissimorum equitum haberet, conscripto, expeditionem aduersus Chosroem suscepit. Quum ille statim post Daras castellum captum, Armeniam ingressus esset, atque inde circa messis tempus ad Cæsaream contendere in animo haberet: quæ principem locum apud E Cappadocum gentem sortita, primas inter vrbes reliquas ferebat. Vsque adeò verò iam res Romanorum contemnebat, vt etiam oratores qui ad eum venerant, in conspectum suum non admitteret, sed ad Cęsaream vrbem eos se sequi iuberet, ibidem postulata eorum auditurus, responsúmque eis re deliberata daturus. Eò autẽ vbi peruenit, & exercitum Romanorum, qui eũ præuenerat (quem Iustinianus ducebat, frater Iustini illius, à Iustino imperatore miserandum in modum cæsi, rei bellicæ & ipse egregiè peritus) conspexit, & iam tubæ classicum canebant, signáque militaria sublimia ferebantur, ac dux ipse vnà cum tam splendido apparatu animum F magnum spirabat, atque ex aduerso vociferabatur, equitatúsque tantus aderat, quantum nemo vnquam imperatorum in animo saltem est imaginatus: apparatu tanto & re tam subita atque inopinata consternatus, ex intimo pectore ductis suspiriis, altius indoluit atque eiulauit, neq; pugnæ initium facere voluit. At ipso tẽpus prælij extrahente, atque arte & fraude dilationem texente, Curs Scyta, cuius curæ dextrum cornu cómissum fuerat, impetum in eum facit. Huius vim confertã quum Persæ sufferre nequirẽt, ordinésque suos relinquerent, multi ex eis cædũtur. Deinde extremum hostium agmen Curs aggreditur, vbi instrumentũ aulicum Chosroæ & exercitus eius apparatus erat. Hic preciosissimas quasque res eius & instrumentum omne, ipso inspiciente & tolerante Chrosroe, † quod facilius is impressionẽ suã quàm ipsius Curs sustineri posse existimaret, diripit. Et derepentè ingẽtis pecoris dominus factus, immẽta quoque vnà cum impedimentis abducit: in quibus etiã qui ab eis perinde atq; Deus colitur, ignis erat. Et Curs Pæana canens, Persarum aciẽ circuit, & tãdem circiter primam facem ad suos redit: qui adhuc ordines suos, sicuti acies structa fuerat seruabant, quòd neque Chosroes aggressus eos esset, nec ipsi initium pugnæ fecissent. Paucis verò velitaribus præliis vnis tãtũ aut binis ab vtraq; acie congressis, sicuti fieri assolet, commissis, Chosroes frequentes per noctem ignes accẽdit, nocturnũ prælium experturus. Et quum Romanorum exercitus in duas partes diuisus esset, nocte intempesta, vigiles earum copiarum quæ Boreæ plagã versus excubabãt, inuadit: eísque repẽtina impressione dissipatis, exercitu vniuerso Melitinẽ, quæ in propinquo erat, cõtendit: quã ab incolis & custodibus vacuã Persæ incendũt, seque ad Euphratem traiiciẽdum instruũt. Porrò quum eos Romanorum copiæ à tergo cóse querẽtur, saluti suæ timẽs Chosroes, elephante cóscẽso, fluuiũ tranat, & multos ex militib' suis in amne eo, qui illis pro sepulchro fuit, amittit.

Multos

Copia militares eius aduersus Persas contracta.

Equitatus Tiberii maximus.

* ἴλας, alas. Euagr. lib. 5. cap. 24.

Iustinianus Romanus dux.

Curs Scytha in Romanorũ partibus secũdum cum Persis equestre certamen committit.

Ignem Persæ pro Deo colũt.

† ἀπεχθοτέραν τὴν ἑαυτοῦ ἐπιστροφὴν τοῦ κούρς ἡγουμένου.

Chosroæ clades & fuga.

Multos etiam qui ex vndis traiicientes euaserant, secum abducit. Huiusmodi ille summá pœnam postquam pro iniuriis Romano imperio illatis persoluit, vlterius in partes Orientales est progressus. Vbi eiuscemodi inducias vt eum nemo aggrederetur, babuit. Iustinianus auté cũ exercitu omni Persidem est ingressus: ibique hyeme transacta, qui ei resisteret, inuenit neminem: Atque exercitu non diminuto, circiter æstiuum solstitium inde reuersus, cum magna & præclara gloria. circa confinium, æstatis reliqnum consumpsit. Exinde Cbosroes rebus desperatis, doloréque ingenti confectus, & fortunæ vicissitudine exanimatus, cum dedecore vitam amisit: & perinde atque sempiterná columnam atque monumétum fugæ suæ, legem illam, ne qnis postea Persarnm rex aduersus Romanos bellnm gereret, post se reliquit. Ab eo regnnm ad Hormisdam filium peruenit, de quo postea dicemus.

Iustinianus dux rectè rem gerit.

Lex Chosroa, ne postea versa Romanis bellũ inferant. eiusdẽ mors.

Hormisdas Chosroa successor.

De terræmotu, qui Antiochiæ, & in luco qui Daphne dicitur, fuit. Caput 3.

Terræmotus Antiochenus.

TErtius iam imperij Tiberij agebatur annus: & Antiochiæ rursum maximus terræmotus circa meridiem coortus, publicas & priuatas ædes ad ipsa vsque fundamenta concussit, minimè tamen in terram prostrauit. Ipsa verò vniuersa Daphne, quasi * succisiuũ eius opus facta, corruit. Euenere tum alia quoque non solùm Theopoli, verumetiam in vrbe ipsa Imperante, memoratu digna, quæ ciuitates eas maximis motibus concitans conturbarunt atque perterruerunt. Quæ quum initium ab ardore & æmulatione diuina sumpsissent, legitimum etiam finem sunt consequuta.

** πάρεργον.*

De Anatolio mago, & eius aduersus Gregorium Theopolis episcopum fraudulentis insidiis. Caput 4.

Anatolius Antiochiæ diis sacrificauit.

Euagr. eod. cap. 8.

ERat Theopoli Anatolius quidam, ex plebe is ille quidem & ignauis vnus, sed qui postea multis se & variis negotiis ingesserit, & Theopolitanorum res potissimùm administrarit: qua ex causa in Gregorij, vrbis eius sacerdotũ antistitis, amicitiam peruenit. Et qnnm eo nomine frequentius ad eum iret, potestatem maiorem ex eius consuetudine est consequutus. Anatolius iste crimine sacrificiorum diis oblatorum accusatus. vnà cum aliis, vt sacer & execrabilis, res graues & absurdas admisisse compertus est. Cæterùm quum Orientis præfectum donis expugnasset, parum abfuit quin vnà cum popularibus suis (multi namque cum eo piaculi eius participes capti fuerant) euaserit. Multitudo autem motu concitato, consilio tali obuiam iit. Illusit ea antistiti quoque, quasi & ipse detestandorum illorum hominũ socius esset. Et dæmon quidam seditiosus & pestilens nónullis persuaserat, quòd Gregorius etiam cum Anatolio sacrificasset. Atque is propè à plebe vehemẽter infesta & irata interfectus est. Et in tantum fama eius rei increbuit, vt Tiberius qnoque Imperator non aliter atque per ipsius Anatolij vocem, criminis eius veritatem inuestigare voluerit.

Idem flagitii cum reus agitur.

A Itaque Anatolium, & qui cum eo capti erant, Constãtinopolim venire iubet. Quod vbi Anatolius cognouit, ad Dei genitricis imaginem in carcere alicubi ex funiculo depẽdentem, † versis in tergum manibus, procurrit, supplicantis scilicet & deprecantis in morem. At illa impurũ & execrandum illum detestans, simul & criminis tanti arguens, totam se ab eo auertit: miraculo mediusfidius horrendo, & memoria sempiterna digno: quod captiui omnes, qui in custodia seruabantur, & quibus cura carceris cõmissa fuerat, oculis ipsi suis viderunt, & omnibus renunciarunt. Imago ipsa fidelibus etiã quibusdam conspecta est, eos ad contumeliam suá vindicandam concitare, filio suo ab Anatolio contumeliosè iniuriam factam esse dicens. Post B quam verò Byzantium Anatolius venit, & flagris qnàm maximè tortus est, nihil est contra episcopum proloquutus. Verùm ibi quoque magnorum malorum & seditionis populo ipse cũ popularibus suis causa fuit. Quum namque quosdam, sententiis ferendis, non iugulandos, sed ostracismo mulctãdos esse, iudicatum esset, plebs ardore diuino accensa, vniuersam vrbem turbnlento motu repleuit: sæuiensque & grauiter eam rem ferens, eos qui ad exilium damnati fuerãt, raptos, & piscatoriis nauibus impositos, igni viuos cõbussit. Et quùm populus eiusmodi sententiam tulit, tum conuitia etiam in Imperatorem iecit, & aduersus episcopum suum Eutychium vociferatus est, perinde atque illi fidem abiecissent. Quin multitudo Eutychium quoq;, eósque quibus quæstio mandata fuerat, in locis C omnibus inuestigatos interfecisset, nisi quæ omnia gubernat diuina Prouidentia, illos quidem è medio surripuisset: ferocientis autem multitudinis ardorem paulatim ita restinxisset, vt nihil absurdi committeretur. Porrò Anatolius bestiis primùm in amphitheatro obiectus, & abundè ab illis dilaniatus, in crucé postea est actus. Verùm ne sic quidem impiorum flagitiorũ pœna est defunctus. Siquidem execrandum illius corpus (quod nunquam historiis proditum est) lupi inde detractum deuorarunt. Quidam verò Antiochiæ fuit, qui res eas illi obuenturas diuinauit. In somnis enim se vidisse dixit, Anatolij cõplicúmque eius iudicium plebi, quæ de eis sententiam ferret, commissum esse. Vir præterea magnus Imperialibus ædibus præfectus, quam D uis Anatolium defenderet, proloquutus tamen est, conspectam sibi esse Dei matrem vehementer se obiurgantem, & talia ferè dicentem: Quousque tandem Anatolium propugnas, qui tam impudenter supra modum in me & filiũ meum illusit? Sed hæc hactenus.

† ἀπίσω στρέφας τὰς χεῖρας.

Diua virgo preces eius supplicantis reiicit.

Constantinopolitana plebis tumultus, præter leniorem in idololatras iudicum sententiam.

Anatolii graue supplicium.

Vindicatorum gentilium sacrorum exemplum.

Vt Tiberius ducem Orientis legerit Mauricium, eundémque deinceps moriens Imperatorem crearit. Caput 5.

TIberius porrò vbi Iustinianum non eadem fortuna, qua antea, rem aduersus barbaros gerere cognouit, illi quidem præfecturæ Orientalis dignitatem, post Iustini obitum, abrogauit: & Imperatoria corona dudum sumpta, ducem alium militarium in Oriente ordinũ creauit Mauricium, qui paulo pòst successor etiam

Mauricius in præfectura Orientis Iustiniani successor.

† τὸ αὐτεξούσιον δ' ὅσα παρέχουσα

Mauricij ducis in Oriente præclara res gesta.

Tiberij fuit. De eo mox, loco suo dicemus. Qualis enim & quantus fuerit, ex imperio eius colligendum, quod virum eum clarius manifestiúsq; hominibus exhibuit, quum illi † summã quodcunque vellet, arbitrio suo faciendi potestatem dedisset. Qua re etiam factũ, vt domesticæ eius res & arcanæ in publicum proferrẽtur. Hic igitur Mauricius copijs militaribus receptis, vltra Romani imperij fines progressus, & quæcũque erant idoneo commodóque loco Persis castella adortus, ea cepit: tantámque prædã inde egit, vt vrbibus & insulis & agris, quicunque deserti antea fuissent, colonos imponeret, & quæ à multo tempore vacuæ iacuissent terræ, eas ad fructum vbertim ferendum cultura præpararet. Ex eis colonis strenuas etiam & fortes conscripsit copias, quæ contra alias quoque gentes egregium bello robur ostenderunt. Effecit is etiã, vt domus vniuersæ seruis complerentur: & vt in abondanti rerum omnium copia, leui facilè precio omnia vænirẽt. Conflixit quoque cum fortissimis quibusque inter Persas viris, Imperatoriáque arte celeberrimis: cum Tamichosroe videlicet illo, & Adaarmane, qui cum validissimis exercitibus cum eo sunt cõgressi. Sed enim quomodo ille, & quid prælio cum illis cõmisso gesserit, in præsentia mihi dicere facile non est, ad alia quæ instituti nostri sunt properanti. Tum quidem in ipsa pugna Tamichosroes non equidem Romani exercitus virtute, sed religione sola, & syncera in Deum fide ipsius ducis cecidit. Adaarmanes autem prælio excedens, habenis omnibus quàm maximè laxatis fugit, non paucis suorum amissis. quum quidem Alamundarus qui Scenitas barbaros ducebat, victoriã prodidisset: quippe qui Euphratem traijcere, & Mauricio in prælio adesse, contra Scenitas Arabes pugnanti, noluerit. Ea namque Arabum gẽs inuicta maximè, equis celerrimis, ventisq; ipsis velocitate simillimis insidens, sicubi concludatur, non capitur, & locis ad insidias capiendis hostes facilè præuenit. Sed & Theoderichus * Scythicorum ordinum dux, in pugna non affuit: verùm extra telorum iactum quàm maximè consistẽs, se cum suis effusæ fugæ commisit. Ab ea victoria cum amplissimis trophæis reuersus, triumphum egit, atque omnium hominum ore celebratus est. Summi verò honoris via progressus, etiam ad Imperiale fastigium conscẽdit: quum Tiberio iam vitæ finis adesset, qui illi filiam Augustam, & cum ea loco dotis Imperium ipsum dedit. Non ille quidem longo admodum tempore in Imperio transacto, sed monumento tamen sempiterno ad æuum omne relicto, per res quas per vitam bene egit. Eas verò verbis complecti, non ita facilè videtur. Maximum autem probè ab eo gestorum, & quasi quædã hæreditas, quam Imperio post se reliquit, illud est, quòd Mauricium, virum admirandum, Imperatorem renunciauit. Quin etiam nomina sua genero & filiæ indidit, Mauricio quidem Tiberij Augustæ verò Constãtinæ nomine imposito. Itaque quum Tiberius videret, ex hac deinceps vita sibi migrandum, naturæque legibus cedendum esse, atra illum bili affligente, Mauricius Imperator dictus, purpura cõspicuus honorem & dignitatem meræ summæque potestatis recepit.

Tamichosroes, Adaarmanes, Persæ.

Ii à Mauritio victi.

Alamundarus Scenites rem Romanã prodidit.

** Hi quoque Gothi Scythæ dicuntur.*

Res Tiberij Imperatoris.

Electio & renunciatio Mauricij Imperatoris.

Tiberius etenim in hypæthram illam Imperialis palatij aulam progressus, Antistitem sacrorum (Ioannes autem tum adhuc ecclesiæ clauum gubernabat) eò euocauit: atque insuper cõuentum sacrarum dignitatum coëgit, satellitúmque suorum & corporis custodum, eorum quoque qui Imperiali honori accensentur. Tum autem quicunque in populo præclari erant, ad se acciuit: vbi nomine eius Ioannes verba fecit, Orator egregius, & Romanarum legum peritus, & propter insignem eloquentiam Imperatoris iussa pro concione exponere solitus, & quæstoris dignitatem gerens. Aderat igitur Imperator ipse in noui Principis electione, vnà cum filia Constantina, quam Mauricio vitæ simul & fortunæ sociam dederat. Prius autem quàm Imperatoris noui renunciatio promulgaretur, ad conuẽtum eum ita verba fecit.

Oratio Tiberij Imperatoris in electione & designatione Mauricij, ad populum dicta.

caput 6.

Oratio Tiberij Imperatoris decessuri, de Mauricio surrogatione.

† ἀφθονία τῆς ἐξουσίας.

Viri Romani, præclarissimum apud omnes gentes nomen, & propter amplitudinẽ gloriæ omnibus omnium linguis celeberrimum: Magnæ me nunc curæ & solicitudines circumstant. Quarũ alteræ, vt quæ me relinquere oportet, ea rectè constituam, adurgent: alteræ verò, migratione ipsa, qua à vobis disiungar, exterrẽt. Ea namque rationem actæ hic vitæ vniuersitatis huius conditori reddere cogit. Et nunc vxoris para mihi dudum libertas & securitas, in timiditatem ingentem est conuersa. Quibus etenim † prolixior est faciendi quæ velint potestas, eos peccata plura consequuntur. Sed enim quam de Imperio concepi curam, acrius me vrget, vt videlicet non temerè quiduis de republica decernam: sed qui eam rectè administret, substituam. Quandoquidem nec mihi Imperiũ ad voluptatem & delicias corporis consectandas commissum fuit. Neque verò fortuna tantum animum meum angit, verùm etiam natura ipsa. Eodem enim & imperium & coniunx & liberi concurrunt. Nam imperium sapientem gubernatorem requirit, coniunx viduitatis curatorem æquissimum: liberi porrò, qui eos ducat & defendat, tutorem, propter ætatis imbecillitatem, & naturæ maximè muliebris, infirmitatem. Cæterùm naturæ sæpenumero cõtemno necessitudinem, morbo ingruente: despicio etiam liberos, & coniugẽ nihili facio, mihíque iam mori videor, & solicitudinis eiusmodi libertatem cõsequor. Vix autem cogitationes tales depono, quum mihi Imperij cura incessit. Non solùm enim certaminum omnium multo maximum est, creditum sibi sceptrum pro eo atque par est conseruare: verumetiam hæreditatẽ Imperij, ita vt decet, ad eos quos oportet, transmittere. Equidem æquum esse admodum arbitror, decessoribus principibus successores debere esse præstantiores, vt illorum errata isti corrigant. Quod nisi fiat, Imperij ipsius ditionem omnem, propterea quòd imbecillibus fundamentis nitatur, labi & corruere necesse est. Talibus curis quũ animus meus cõficeretur, ea quę res omnes respicit Prudẽtia, laboribus nostris succurrit cõsiliúmque

nostrum

ἡ πάντοι ἔφορος τροφοῖα.

Tiberius Mauricio filiam simul & imperium committit.

nostrum auspicata, autoritate sua confirmauit: A & eum qui post me magnificè imperaturus est, declarauit: Mauricium istum, virum rei Romanæ perquam vtilem & commodum, qui plura & magna certamina pertulit, & quasi quendam arrabonem, vt ita dicam, futuræ suæ de ciuibus subditisque curæ & prouidentiæ apud rempublicam deposuit. Hunc ipsum hodie Imperatorem conspicietis. Tanta autem persuasione & fiducia illum maximæ omnium administrationi adhibeo, haudquaquã mẽte claudicãs, aut errãs, vt nõ modò Imperium ei, verùm etiam filiolam credam, pignore tanto naturæ ipsius, bono vos animo esse iubens. Id quod veluti consolationis viaticum, mecum mihi laturus ad linguam istã, vnde reuerti non liceat, migrationem videor. Vos ipsi autem idonei & fide digni pulcherrimæ huius ordinationis testes mihi estis, ea eo, quòd eorum qui imperium nostrum dudum administrarunt, & huius præcipuè viri periculum B fecistis, qui prudentissimè nos est † consectatus.

† συμπαρομαρτῆσα.

Pulcherrimũ decedentis Principis Epitaphium, bonus successor.

Tu verò Maurici, pulcherrimum mihi epitaphiũ Imperium tuum facere perge, & sepulchrum meum virtutibus tuis exorna: neque spem eorum qui tibi concrediti sunt, per dedecus fallẽs, neque virtutes ipse tuas obliuioni tradens, & veluti pristinam animi tui generositatem fugiẽs. Proinde † potestatis insolentiam ratione iam frenes, & philosophiæ artibus sapienter potentiæ scapham gubernes. Imperium nanque res quædam est sublimis & excelsa, in altum qui ei insidet sustollens, & sectè cogitata excutiens. Minimè verò opinionem eam, quod prudentia omnibus ante eas, concipe: quamuis fortuna, quę tibi sublimis contigit, omnes superes. Porrò ciuium & subditorum beneuolentiã potius quàm metum fac consecteris: & obiurgationem magis, perinde atque magistrum quendam, quàm assentationem, complectare. Potestas nãque res quædam est, quæ admoneri docerique nolit, & castigationem ægrè ferat. Ante oculos tuos assidens Iustitia excubet, † quæ vitæ nostræ actionum remunerationem, pro summa sua potestate constituit. Purpuram perinde atque vilem pannum tibi iniectum esse, per philosophię studium existima. Coronam autem qua caput tuum cinctum est, nihil à lapillis qui circa marinum littus fluctibus alluuntur, differre puta. Ipse purpuræ flos, quòd subtristior est, exhortari mihi Principes videtur, vt moderationem animi rebus secundis seruare assuescant, neque nimium lætentur, aut luctuosa ista monarchiæ stola superbiant. Imperij siquidem sceptrum non immoderatam potestatem, sed splendidam potius A seruitutem exercere admonet. Iam imperet humanitas & misericordia, arrogantiæ autem timor. Nam & apibus natura duces dedit: earumque regem aculeo quasi quadam spontanea & naturali potestate armauit, vt pungere etiam eũ possit, qui legitimè non pareat. Sed apis minimè tyrannicum, verùm communi vtilitati commodum & iustum aculeum habet. Itaque illius saltem erimus imitatores: siquidem ratio ipsa, cõsilia meliora subiicere non valeat. Equidem ad te hæc, veluti productor tuus & parens. Consilij autem nostri iudicem habebis * potestatem, ab affectione omni & muneribus incorruptam: simul & virtutes ipsas remunerantem, & vitia coërcentem.

† ἐξουσίας ἀγέρωχον.

† φυλάττουσα τὴν τῶν βεβιωμένων ἀντίδοσιν.

* ἐξουσίαν ἀδέκαστον.

De somnio & morte Tiberij Imperatoris.

cap. 7.

Mauricius Imperator coronatur.

B QVum igitur Imperator finem orationis fecisset, ciues & subditi propter dolorẽ quo afficiebantur, multam vim lachrymarum profuderunt. Deinde sublatam Imperator coronam & purpuream chlamydem, Cęsari circumdedit. Ibi tum subditorum acclamationes & gratulationes exauditæ, partim tãm commodi consilij autorem, partim ipsum renũciatum principem, propter eas quibus se Imperio dignum præstiterat virtutes, admirati. In primis verò laudibus earum rerum omnium conciliatorem, qui vniuersa commodissimè dispensat, extulerunt. Vbi verò ad hunc modum Mauricius Imperatoris cæremoniis princeps est declaratus, Imperator ipse in lecto suo repositus, in somnis viri speciẽ ea forma, quæ neque verbo, neque scripto exprimi queat, & veste tam candida, vt cubiculum C ipsum illustraret, vidit. Vir is manu protensa, talia verba ad eum est profatus. Hæc tibi Tiberi * ter sanctum numen renunciat: tyranni impij, Imperij tui temporibus non extabunt. Postquã autem euigilauit, & somnium istud amicis exposuit, legibus deinde naturæ, quamuis Imperator esset, obsequutus, terrenam tunicam deposuit, anima eam veluti vmbraculum quoddam relinquente, & ad sedes supernas euolante. Imperio Tiberius cum Iustino tribus, solus autem quatuor annis præfuit: qui posteaquam in Imperatorum sepulchro repositus est, homines omnes ad Mauricium, perinde atque satellites conuersi: & lachrymæ, quibus Tiberij funus prosequuti fuerant, eo ipso die restinctæ sunt. Non enim homines tantùm præteritorum meminisse, quantum præsentia curare & colere, solent.

Visio Nocturna Tiberij.

* Τρισάγιον.

Mors eiusdẽ. Paul. Diaconus, annos septem Tiberium imperasse scribit: Euagrius solùm annos quatuor. lib. 5 cap. 22. Ita vt reliquos tres cum Iustino imperarit.

† *Antigonus rex filium intuitus subditis violentius vtentem ac superbius. οὐκ οἶδα, inquit, ὦ παῖ τὴν βασιλείαν ἡμῶν ἔνδοξον εἶναι δουλείαν. hoc est. Nescis fili, Dominatum nostrum splendidam esse seruitutem. Pindarus quoque, omnem regiam & aulicã phantasiam, sicut eam Lucas Act. 26. vocat, ἐμφανὲς esse eius ἄλγος, hoc est, illustrem miseriam.*

* *Non constat inter autores, rex nullum ne solus habeat aculeum, maiestate tãtum armatus: an dederit eum quidem natura, sed vsum illi tantũ negauerit. Istud constat, imperatorem aculeo nõ vti, &c. Plin. lib. 11. cap. 17.*

De Mauricij coniugio, & coniuge eius Augusta. Qualis, quibus moribus, quo genere, & quibus animi affectionibus Mauricius fuerit.

Cap. 8.

Nuptiæ Mauricij cum Constantina Augusta.

VBi Mauricius Imperium suscepit, & Tiberiũ satis eduxit, nuptias primùm parat: Augustamque, quæ & Constantina dicebatur, matrimonio solenni Imperatorum ritu sibi iungit. Nuptiæ magnificè prorsus Imperiali pompa celebratæ, & epulationes splẽdidæ publicitùs per vrbem omnem populo datæ. Apparatui tanto

E affuêre, vera in Deum pietas, & Imperatoria Maiestas, satellitio Mauricium eiusdemque coniugem decentissimè stipantes, & dona eis quàm honorificentissimè offerentes. Illa nanque canicie veneranda, decentibusque rugis, quod antea memoriæ proditum non est, patris atque matris, nuptias sanctificantium, fratrumque venustorum, coniugalem apparatum exornantium, vicem præstitit. Hæc autem, ex auro contextam vestem, purpura & Indicis margaritis distinctã, necnon coronas auro multo & lapillis pellucidis resplendentes præbuit, atque omnes qui dignitates magistratusque gerebant excitauit, vt splendidè, quo dignosci possent, coronati, faces nuptiales accenderent, conuentumque sponsalitium hymnis atque carminibus celebrarẽt. Ita vt conijcere liceret, nunquam apud homines apparatu eo splendidius quidquam extitisse. Demophilus sanè res Romanas describens, Plutar-

Splendidissimus Imperialium nuptiarum apparatus.

F chum Chæroneum disertè dixisse refert, propter solam vrbem Romam, † virtutem & fortunam inter se fœdus pepigisse: ego autem dixerim, * veram etiam in Deum pietatem & felicitatem, in solo Mauricio coniunctione inita cõuenisse, quod pietas scilicet felicitatem in potestatem suam redegerit, eandemque etrate & labi prorsus non permiserit. Postea etiam Mauricius illud studio habuit, vt non modò corpore, sed animo quoque purpuram atque coronam circũferret. Solus nanque ex prioribus Imperatoribus sibi ipse imperauit, & verus cum summa potestate princeps ochlocratiam seu turbulentum affectuum statum ex animo ipse suo eiecit, atque aristocratiam siue optimatium gubernationem

† ἐσπείσαντο πρὸς ἀλλήλας ἀρετή τε καὶ τύχη.

** Θεοσέβεια καὶ εὐδαιμονία συνῆλθον, τῆς θεοσεβείας βιασαμένης τὸ εὐδαιμον καὶ περιβέποδαν παντάπασιν οὐκ ἐάσαντος.* ;

Veri Imperatoris forma.

G in cogitationibus consilijsque suis constituit, viuam seipsum virtutis statuam, vt ciues atque subditos ad imitationem sui erudiret, præbens. Hic nomen & genus vetustius, ex veteri Roma traxit, propinquiorem autem cognationem ex Arabisso patria habuit, quę gentis Cappadocum est. Fuit autem vir prudens & solers maximè, in vita quotidiana & victu accuratus admodum. Veneri minimè indulsit, necessarijs tantum & frugalibus cibis vsus, constantem se & immotum in rebus omnibus præbuit. A multis adiri se & conueniri non facile passus est: neque in hominibus audiendis dissolutus aut remissus fuit. Alterum enim contemptum adfert, alterum autem assentationi aditum præbet. Itaque non frequenter, & tantum de rebus grauibus acturos

Mores & instituta Mauricij Imperatoris.

H ad se homines admisit, & aures sermonibus inutilibus & fatuis clausit & obturauit: non cera ille quidem, sicut apud poëtas est, sed ratione potius quàm commodissimè tanquam clauem, sic opportunitatem cum modo coniunctam illis imponens, quæ in colloquiis rectè & tempestiuè sermonem aperiret simul & clauderet. Inscitiam verò, iactantiæ & ferocitatis parentẽ, timiditatẽque sociam eius & comitẽ, ita à se reiecit, vt † rerum agendarum aggressio bene cœpti cõsilij, intermissio autẽ & tarditas certæ securitatis esset. Quum interim fortitudo & prudentia se ad tempus accommodarent, & gubernacula ad res ex vsu gerendas converterent: † remissionemq; atque intentionem cœptorũ, vt moderatione quadam & ordine instituerentur, curarent.

† τὸ κινδύνευμα εὐβουλίας εἶναι, τὸν ὄκνον ἀσφάλειαν.

† τὴν ἄφεσιν καὶ ἐπίτασιν αὐτῶν τῶν ὁρμῶν μέτρῳ τινὶ καὶ ῥυθμῷ γίγνεσθαι.

* Θεοσεβείᾳ τε καὶ βασιλείᾳ δορυφοροῦσαι τὰ ἐκπρεπέστατα, καὶ δωροφοροῦσαι τὰ τιμιώτατα.

Quæ præsagia præcedentia Mauricio imperium portenderint. Cap. 9.

PRodigia quoque diuinitùs accidêre, quæ imperium Mauricio portenderunt. In multam enim noctem rem diuinam eo faciente, atque incensum offerente, in basilica sacri Dei genitricis templi, quod à Iustiniano apud Antiochenos nomen habet, velum quo sacrosancta mensa cõtegitur, igne comprehenso arsit. Ita vt in stuporem & consternationem coniectus Mauricius, ad eam rem expauesceret. Gregorius autem vrbis eius hierarcha, qui ibi præsens astabat, diuinum quiddam id esse, atque res nouas & sublimes denunciare dixit. Quum verò in Oriente aliquando Mauricius esset, Christus ei † euidenter & manifestò apparuit: & ab eo, vt contumelias sibi illatas vindicaret, petijt. Quæ sanè certa de Imperio eius diuinatio fuit. A quo nanque Christus vindictam, præterquam ab Imperatore, atque eo tantopere in illum pio, exigendam efflagitaret? Alia præterea memoratu digna, qui eum in lucem produxerunt, de eo renunciarunt. Pater nanque retulit, quum procreaturus eum esset, in somnis se maximam vitem vidisse, quæ ex cubiculo suo orta emerserit, omnisque generis maturos botros circumcirca pendentes protulerit. Mater verò ipsa partus tempore, è terra nouum quendam & variantem suauitatis odorem redditum esse dixit. Illud insuper, quòd anicularũ est, & mihi propè incredibile, addens, persæpe eam quæ Empusa vocatur, alius verò Gilo dixerit, infantem ex cubiculo, veluti eum deuoratura, extulisse: nihil tamen detrimenti ei afferre potuisse. Quin & Simeones ille, qui prope Antiochiam stationem in columna habuit, quanquam vix alius quisquam, bonis operibus peragendis commodissimus, & omni virtutum genere clarissimus, non modò multa per diuinationem dixit, sed fecit etiam, quæ Imperium eius designarunt. Sed enim talibus parentibus procreatus, atque ad hunc modum educatus simul & doctus, talis etiam sponsus & princeps, Augusta, quæ & Constantina appellata est, vxore domum ducta factus, Mauricius ad Imperium peruenit. Quas verò etiam res gesserit, historia ipsa, diuino opitulante auxilio, ostendet.

Prodigiis quibusdam imperium Rom. Mauricio prædictum.

† ὕπαρ.

Empusa. Gilo.

Res Mauricij.

De clementia & misericordia Mauricij, & de administratione bellica Philippici. Cap. 10.

ILlud igitur ei in primis studio fuit, vt ne alicuius qui perduellionis & læsæ maiestatis reus ageretur, sanguinem effunderet. Sic Alamundarũ Scenitarum barbarorum ducem, qui rempub. prodiderat, non interfecit, sed vnà cum vxore & liberis quibusdam in insulam quandam prope Siciliam deportari pręcepit. Idem filio eius Naamani fecit, qui nota prorsus & probrum ciuilis administrationis fuit, & quamplurima flagitia in vtranque Phœniciam & vtranque Palæstinam ita admisit, vt cohors eius barbara prouincias eas

Mauricius in maiestatis violatæ reos non seuerus.

eas rapinis compilarit atque diripuerit. Quum A-lamundarus à Romanis captus esset, & quũ Naamanem omnes sententiis suis ad capitale supplicium condemnarent, Mauricius ipse hominem in libera custodia inclusit, neque grauius quidquam de eo constituit, quemadmodum ab eo de aliis plurimis idem est factum. Orientalium copiarum ducem primùm Ioannem Thracem creauit, qui sanè rebus quibusdam perperàm, quibusdam etiam bene peractis, nihil admodum memoria dignum gessit. Post hunc præfectura ea Philippico demandata est, Mauricij necessario. Nam alteram sororum eius Gordiam in legitimo matrimonio habuit. Hic vltra confinium progressus, omnia vasta dedit, & ingentem prædam egit, plurimosque ex nobilitate Nisibena, quasi aliud agens, ferri gladiorumque opus succisiuum fecit. Idem verò & ad Tigridem amnem egit. Conflictu quoque magno cum Persis facto, plurimi ex hostibus, qui aliis præstabant, in acie ceciderunt: non pauci viui capti sunt. Cohortem insuper quandam Persarum, quę opportuno loco in tumulo consederat, cum capere posset, nullis affectam malis dimisit. Quæ se persuasuram regi suo esse receperat, vt primo quoque tempore Oratores ad eum de pace mitteret. Multas præterea res in præfectura sua egregiè gessit, quum ab exercitu quidquid esset molle atque inutile reiecisset, & omnia quasi quibusdam frenis ad † disciplinam honestam & ordinem bonum apud copias militares redegisset. De quibus rebus æquũ esse duxi, aliis scriptoribus, vt memorent, relinquere: quorum oratio partim ignorantiæ lubricitate claudicans, partim vel affectione sibi indulgens, vel odio etiam inseruiens, à vero plerunque longiùs discedit.

Ioannes dux.

Philippicus dux, Mauricij sororis, secundum Diaconum gener.*

Res eius gestæ.

Disciplina militaris conseruatio.

† πρὸς τὸ κόσμιον καὶ εὔτακτον.

De facilitate simplicique apparatu Prisci belli ducis. Et vt hunc exercitus reiecerit: Germanumque, vt exercitum duceret, legerit.

Cap. 11.

Priscus dux.

HVic autem, præfectura militarium copiarũ suscepta, successit Priscus: qui & ipse non facilè se conspici patiebatur, & tantum à necessariis & amicis adibatur. Eo deinum modo se multa confecturum esse ratus, si in publicũ non prodiret, neque se communem omnibus præberet. periode atque ex ea causa, qui potestati eius subditi erant milites, metu adducti, imperata facturi essent. Postquam autem supercilio sublato ad splendorem superbè instructus, ad exercitum est progressus, & ad milites verba quædam de fortitudine in bello, & accuratione armatura, tum autem de præmiis quæ ex publico recepturi essent, fecit, quæ illi antea cognita habebãt, in apertum ira eorum prorupit. Itaque impetu in tentorium eius facto, prædonum aut barbarorum more, quicquid ibi repererunt, diripuerunt: & quascũque habuit splendidè comparatas magnique precij res, eas sustulerunt. Ipse quoque in eo exercitus tumultu iugulatus fuisset nisi equo conscenso Edessam profugisset. Quam, missa eò copiarũ parte, dedi sibi fugitiuum ducem postulãtes, obsidere sunt aggressi. Cæterùm vbi Edesseni id nõ fecere, Priscum quidem illi reliquerunt: Germanum verò, † militarium in Libanesia Phœnices ordinum ducem, multa ei vi adhibita, exercitui, præfecere: parumque adeo abfuit, quin eum etiã, quantum in illis situm erat, Imperatorem delegerint. Postquam enim vi hominem aggressi sunt atque ille eis vehementer restitit, contentio inter vtrosque exorta est: illo quidem, ne vi expugnaretur, contendere: his autem, vt quod cœpissent, perficerent, ita laborantibus, vt cædem ei quoque, nisi oblatum imperium susciperet, minarẽtur. Sed enim quum Germanus se ad cædem perferendam potius, quàm ad tyrannidem suscipiendam paratũ esse ostenderet, ad contumelias quasdam, & verbera indigna, se milites, minimè illum ea perlaturum esse, quod nec naturam nec ætatem ipse suam ita despecturus esset, arbitrati conuenerunt. Et iam iniuriis plagisque virum afficere cœperant, cum religione quadam parcius de eò periculum facientes. Quum autem alacriter etiam tum in sententia sua perseueraret, iureiurando tandem ab eo accepto, ad fidem eis seruandam illum coëgere. Sic ille, pro eo atque milites voluêre, inuitus imperata facere adactus, imperauit. Et potestati subditus, potestatem gessit: atque in seruitutem tractus, dominationem apud eos exercuit. Quicunque verò erant ordinũ ductores, vel præfecti, vel tribuni, vel centuriones, vel decuriones, eis reiectis, quibus ipsi milites volebant, potestates tales demandarunt, * & manifestò in maiestatem Imperialem deliquerũt. Et mitiores quidem illi in vectigales & tributarios populos, quàm barbari esse solent, fuere. A propugnatoribus verò, aut defensoribus reipub. aut quo tandem eos nomine appellem? quàm lõgissimè abfuere. Neque enim mensura aliquibus aut dimensis frumentum sibi sumebant, aut vetere distributione contenti erant, stationibúsve designatis se continebant: sed quod cuique eorũ consilium & voluntas sua suggessit, id demum fas modusque & mensura erat. Hisce rebus cognitis, Imperator Philippicum sororium suum, qui eas rectè constitueret, ad exercitum remisit: quem tantum abest vt milites receperint, vt quicunque inter eos vel genere hominem contingere, vel affectione illi bene velle viderentur, extremum, nisi se silentio tuerentur, adierint periculum. Verumenimuerò quum se ita res haberent, ex vrbe Imperãte Gregorius antistes Theopolitanus discessit, celeberrimo illo certamine per victoriam defunctos, quod hoc loco commemorare non intempestiuum fuerit.

In aulà eius.

Motus militarum aduersus Priscum.

Successor eius Germanus.

Valens nolens præfecturam Orientis suscipit Germanus militibus cogentibus. Militarum licẽtia.

** ἀναφανδὸν εἰς τὴν βασιλείαν ἐξύβριζον.*

Militum aduersus Philippicũ in castra missum tumultus.

† Τὸν ἐν λιβανησίᾳ τῆς φοινίκης τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων τὴν ἀρχὴν ἐπιτεταγμένον. Nice.
Τὸν ἐν φοινίκῃ λιβανησίας στρατιωτικῶν ταγμάτων ἡγούμενον. Euagr.

De lite inter Asterium & Gregorium Theopolis episcopum: & vt Gregorius causam obtinuerit.

Cap. 12.

ASterius quidam ea tempestate Orientem regebat. Et quum contentio ei cum Gregorio intercessisset, Principes ciuitatis Asterio fauẽtes, hostiles partes sunt secuti. Idem à magna populi parte, & ab opificibus factum. Pro se enim quisque, perinde atque grauissimam iniuriam acce-

Tumultus aduersus Greg. episc. Antiochiæ excitatus autore Asterio præfecto,

pisset, contendit. Et plebi, vt maledictis pontificem proscinderet, permissum est: vnoque sumpto consilio illi omnes in viis publicis & theatris deambulantes, conuitiis quæ in episcopum conuiciebantur, cum risu lętabantur. A quibus etiam Scenici ipsi non abstinebant. Ea verò de causa magistratus Asterio abrogatur: eumq; Ioannes quidam Imperatore iubente init, quęstionem habere de rebus motis, & causam primariã excitatæ contentionis inuestigare iussus: vir non ita magnus, nec admodum consideratus, & qui non modò talem & tantam causam minimè diiudicare, sed ne paruam quidem litem decidere, aut certius cognoscere posset. Porrò vbi vrbem Antiochenam magnis aduersus Antistitem turbis impleuit, & edictis propositis, si quis experiri iure contra illum vellet, se eum ad agendum admissurum esse promulgauit, non exiguos aduersus Antistitem libellos à quibusdam argentariæ mensæ præfectus accepit: in quibus Gregorius insimulabatur, quòd cum sorore sua, viro alij coniuncta, per incestum consueuisset. Præterea quòd felicẽ pacatumque vrbis statũ persępe perturbasset. Sed enim de ciuitate turbata crimen sibi obiectum, pro eo atque potuit, refellit. De reliquis autem causis ad iudicium & cognitionem Imperatoris & Synodi prouocauit. Itaque Cõstantinopolim causam dicturus venit. Affuere ibi iudicio tali patriarchæ omnes, qui vel sua spõte, vel acciti cũ se contulerant, nec pauci etiam metropolitanarum ecclesiarum præsides, & sacræ curiæ Senatores multi. A quibus omnibus, quæstione diligẽter & accuratè agitata, post multum certamen & contentionem, Antistes ita in causa victor euasit, vt accusator ipse neruis bubulis cæsus, & in foro circumactus, tandem ostracismo mulctatus sit. Exinde igitur innocentia sua probata, ad sedem suam Gregorius est reuersus. Quo tempore copiæ militares per seditionem imperium quàm maximè detrectabant, & frenos Imperiales reiiciebant. Philippicus autem ad Berrœam & Chalcidem vrbes, quónam res euasuræ essent prospiciens, morabatur.

Ioannes Asterij successor.

Is de motu ciuili quærere iussus.

Grauissima Gregorio crimina intentantur.

Gregorius ad Imperatoris & concilij iudicium prouocat.

calumniæ pæna.

De maximis grauissimisque terræmotibus: & vt Antiochia tantum, ad sexaginta millia hominum ruinis sint oppressa.

Caput. 13.

POst reditum Gregorij, menses quatuor transierant, quum post vnum & sexagesimum à prioribus grauioribus terręmotibus annum, circiter tertiam noctis horam, vnà cum sonitu multo, ingens terræ concussio & ebullitio subitò exorta, vniuersam Antiochenorum vrbem ex fundamentis ipsis conuulsit: & quum quæ in altum sublata fuerant ædificia deiecit, tum verò quæ firmamentis suis profundiùs innitebantur, ex inferioribus locis in sublime excutiens proiecit: ita vt structuræ omnes sanctissimæ ecclesiæ præcipites pessum ierint, & ipsum duntaxat hemisphęrium loco suo permanserit: quod Euphræmius episcopus è Daphnes luci lignis, quum sub Iustino terræmotus grassatus esset, construxerat. Aliis nanque terræ concussionibus in parte septentrionali labefactatum fuerat, eaque de causa tigna, quæ id sustinebant, habuerat. Ea tum ingenti vehementique motu ita humi prostrata sunt, vt hemisphærium haud aliter quàm regula quadam in locum suum restitutum sit. Quin & ædificia multa in regione vrbis quæ Ostracina dicitur, concussa corruerunt: atque id etiam, quod nomini suo respondet, † Psephion dictum: item ea quę vernacula lingua Brysia nominata sunt: & insuper ædes quoque Dei genitricis vicina, vbi media porticus sola mirificè est conseruata. Labefactatæ etiam admodum sunt omnes in planitie turres, mœnibus aliis, præterquam solis propugnaculis intactis: atque in eis ipsis propugnaculis saxa quædam in diuersam partem conuersa, non conciderunt. Multæ præterea aliæ sacræ ædes cladem eam senserunt: & vtrunque publicum lauacrum, ex pulcherrimo statu, ad eã quæ ex diametro est deformitatem collapsum. Magna verò etiam multitudo ruinis oppressa est, adeò vt nonnulli coniecturam ex annona capientes, circiter sexaginta millia hominum ea calamitate interiisse putent. Gregorius ipse vrbis episcopus, præter spem omnem seruatus est. Nam tectum & habitatio, vbi consederat, omnis paulo pòst concidit: neque periculum id quisquam euasit, præterquam ipse, & qui ei præstò erant: qui ipsum vnà cum lectulo sublatum fune demiserunt, quum alius terræmotus locum alium ruinis ad id patefecisset, per quem periculum imminens effugerunt. Alia quoque res salutaris vrbi ei accidit, benigno & misericordi Deo bonitate & lenitate sua minas comprimente, miserationisq́ue & misericordiæ virga castigare hominum vitia statuente. Nam nullum exortum est incendium, quum quidem multus vbique in vrbe esset ignis, in focis ipsis scilicet, priuatisque & publicis lucernis, fornacibus, balneis, culinis, & officinis aliis, in quibus opifices artes suas exercent. Multi autem ex claris & insignibus viris eo terræmotu interierunt. Quorum vnus etiam fuit, quem paulo antè diximus, Asterius, concussionibus eiusmodi & ruina exanimatus.

Terræmotus Antiochia, & clades ex eo accepta.

† *Ψηφίον.*

Clades 60000. hominum.

In ea calamitate Gregor. episc. seruatus.

Vt milites militarem disciplinam reliquerint: ad quos Imperator, vt eos ad officium reducere tentaret, Gregorium misit.

Caput 14.

ATque vrbis ipsius publicam cladem Imperator pecunia data solatus est. In exercitu verò eadem erat defectio atque rebellio: adeò vt finitimi barbari confertim excurrere in Romanam ditionem auderent. Persuasum nanque habebãt, se, quòd illis nemo obuiam venturus esset, ex sententia quæ vellent facturos. At enim hoc sic illis opinantibus, Germanus cum eis quas secum habebat copiis occurrit: & tanta fortitudine victor eos concidit, vt ne nuncius quidem cladis eius Persis relictus fuerit. Imperator vbi eam rem cognouit, ingentem pecuniam exercitui donauit, & ducem ipsum inde cum quibusdam qui cum eo erant euocatum in iudicium produxit. Ibi iudices omnes capitali illos supplicio condemnarũt. Princeps verò non modò in illos non animaduertit, sed honoribus etiam & præmiis eos dignatus, benignitatéque alia liberaliter prosequutus est. Atque quum hoc in statu res Orientis esset, Abares bis in id quod vocatur Macron Tichos

Præclara Germani de Persis victoria.

Mauricius Germanum à iudicibus dãnatum honoribus est prosequutus.

Abari Gracciam vastât.

chos expeditione facta, Singidonem & Anchialum, Græciamque omnem, atque vrbes & castella alia expugnarunt, hostiliterque diripuerunt: aliis quidem igne consumptis, aliis autem crudeliter in modum excisis. propterea quod illis resisteret nemo. & maxima pars copiarum militarium in Oriente moraretur. Quo Imperator Andream Imperialium satellitum præfectum misit, qui exercitum, ut priores ordinum ductores & præfectos reciperet, persuaderet. Sed enim quum milites mandata ea ne audire quidem sustinerent, Gregorius eam rem expediuit. Erat siquidem vir ad res maximas conficiendas idoneus: & exercitus vniuersus, vt ita dicam, multum ei obseruantia simul & reuerentiæ exhibebat honorem. Quidam enim pecunia data ab ipso conciliati fuerant, quidam vestem acceperant. Nonnulli potu ciboque, & aliis insuper rebus, quæ hominibus in terra aliena degentibus ad vsum & necessita- B tem commodæ sunt, abunde ab eo refecti erant. Tum autem quicunque delectu habito per sacramentum militare in catalogum adscripti erant, per ipsum id consequuti fuerāt. Et primùm ille ad loca omnia, nuntiis ad eos missis qui principem locum in exercitu obtinebant, milites in Litarbis, regione à Theopoli circiter trecenta stadia distante, congregauit. Ad quos quum ipse quoque deinde venisset, ita vt in lecto decumbebat, eiusmodi verba fecit.

Militaris rebellio & seditio sedatur.

Gregorius apud milites gratiosus.

Oratio Gregorij Theopolis episcopi, ad defectorem exercitum. Cap. 15.

Oratio Gregorij Theopolitani episcopi, ad milites rebelles, qua eos ad πειθαρχίαν adducit.

** χλόσιω.*

** σιάγῳ.*

Viri & verbis & rebus ipsis Romani: Arbitratus quidem sum dudum vos ad me venturos fuisse, vt de eis quæ acciderunt rebus mecum sententias communicaretis, consiliumque caperetis. Idque vetus, quæ mihi vobiscum intercessit, beneuolentia pollicita est: quæ quidem officiis erga vos prioribus certo confirmata est, quū nauali vestro * motui, & qui eum subsequutus est * tumultui, rebus necessariis præbitis succurri. Sed id hactenus factum non est, quòd fortasse diebus superioribus occasio ad eam rem præbita non sit: scilicet vt Persæ verè Romanorum fortitudinem, ab eis viris qui duce carerent, victi atque profligati, perspicerent: atque vt syncera vestra in rempublicam beneuolentia temporis opportunitate spectata, ipsorumque ipsarum testimonio comprobata, ex parte omni cognosceretur. Declarastis siquidem, quum aduersus duces D vestros dolore commoti, malè animati fuistis, nihil vobis esse republica antiquius & præstabilius. Verùm agedum, si vobis videtur, communiter quid facto opus sit, dispiciamus. Vocat vos ad se benignus Imperator vester, amnestiam seu obliuionem atque impunitatem præteritorum delictorum promittens, & egregium vestrum erga rempublicam animum, belloque gerendo fortitudinem, pro supplicantium gratiamque petentium frondibus recipiēs. Certo nimirum pignore isto veniam vobis concedens, atque hæc ipse secum reputans. Quandoquidem qui res vniuersas manu sua continet Deus benignitati plurimum, errata condonando, tribuit, & per fortitudinem vestram, rationem de criminibus reddendam remisit, manifestissimumque gratiæ omoi- A nis factæ indicium exhibuit: quomodo ego quoque diuinum calculum, qui mihi remittendę noxæ necessitatem imponit, non sequar? Proinde si parére mihi volectis, Romani, confestim credetis, neque tantam temporis opportunitatem præterire patiemini, ne quum illa effugerit, comprehendi postea nequeat. Non facile nanque postquam præteruolauit, capitur: quodammodo, vt aliquis dicat, indignè ferens, quod neglecta contemptáque sit. Atqui incomprehensibilis prorsus esse non sustinet. Itaque patrum vestrorum obedientiæ hæreditatem cernite, sicuti in fortitudinis eorum laudem successistis. vt omni ex parte vos Romanos esse declaretis, neque reprehensio vlla vobis incessat, quæ illegitimam vos & adulterinam sobolem esse arguat. Qui nanque ita, vt Romano genere dignum erat, vos procrearunt maiores, regibus & consulibus subditi, ritè B imperata faciendo, & rem pro insita fortitudine præclarè gerendo, vniuersum terrarum orbem Romano Imperio subiugarunt. Manlius certè Torquatus suum ipse filium corona exornatum securi percuti iussit, fortitudine quidem illum plurimùm præstantem. imperio autem minimè parere volentem * Bono nanque ducum consilio, & prompta militum obediendi voluntate, plurimæ & maximę res prosperè conficiuntur. At si alterum ab altero seiungatur, claudicare partem alteram, & collabi euersam necesse est, optimo duarum istarum virtutum pari diuiso. Proinde ne amplius cunctamini, mihique qui sacerdos Dei sum, & partes meas medius inter Imperatorem & exercitum interpono, parēte. Atq; C ostendite, non tyrannicum morem, sed iustam indignationem, ad breue tempus, quod aduersus duces vestros minus legitimè imperantes egistis, fuisse. Nisi enim quàm primùm ad Imperatorem vestrum accurreritis, ego quidem simul & egregiam in rempublicam voluntatem, & singularé erga vos amorem, pro officio meo, sanctè præstiterim. Vobis autem etiam atque etiam vidēdum fuerit, qui ita tyrannidem exerceretis, quæ præposita sint præmia. Quorsum enim vobis res præsentes euadent? Nam vt in hoc ipso permaneant statu haudquaquam facilè fieri potest. Vnde verò erit victus, & frugum maturarum ex agris, aut earum quæ mare continent ipsi, pro eo atque par est, opem ferendo suppeditat, rerum importatio? Bellum ergo popularibus vestris Christianis inferentes, & bellum ab eisdem excipientes, res omnium fœdissimas & facietis, & patiemini. Et vbi tandem postremò, hinc & inde dispersi, vitam degetis? Et consequetur à tergo vos vindicta diuina, quæ peruicaciam vestram sustinere, aut veniam vobis de cætero dare minimè poterit. Quapropter dextras nobis inuicé & reipublicæ iūgamus, & rem ipsam, pro eo atque æquum est, consideremus: idque nunc quàm maximè, quum salutiferę passionis & sanctissimę resurrectionis Seruatoris nostri Iesu Christi dies festos, qui nobis ad res meliores opem & auxilium ferunt, agimus.

Quomodo auctum sit Romanum Imperium.

Quomodo res rectè gerātur.

** τῶν ἀγόντων εὐβουλίᾳ, τῶν ἀγομένων εὐπειθείᾳ.*

Vt exercitus Gregorio parens, rursum Philippicum ducem legerit. cap. 16.

Gregorius hæc atque alia plura cum lachrymis locutus, diuino quodam nutu in mo-

** κατ' ἑαυτοὺς γενόμενοι.*
Parent amissis sancti suasionibus milites.
** Ab eo otio à iuramento præstito.*

mento temporis animos omnium in [illegible] m sententiam traduxit. Itaque [illegible] t eis ex consentu se [illegible] e dere li[illegible]tet, * quo se [illegible] debbe[illegible] re [illegible] e eo [illegible] uod æquum esset [illegible] ostent, petierunt: [illegible] pau[illegible] re[illegible] ne[illegible]li. potestati Antistit[illegible] se perm[illegible]serunt. Atque [illegible] Philippicum [illegible]ominatim, vt il[illegible] denuo ducem sumere[illegible], al[illegible] & exercitum omnem turthura[illegible] religione [illegible]str[illegible]m esse, Philippicum posi[illegible] ducem à se nimim[illegible] [illegible]ptum [illegible], dixerunt. Adhæc Gregorius nihil con[illegible]ctatus: sacerdotem se per di[illegible]inam grat[illegible]m esse, & potestatem [illegible] di & lig[illegible]ndi in cœlo & in terra habere di[illegible]: diuinamque s[illegible]per e[illegible] iussionem in medium prod[illegible]t. Tum verò militibus morem ei gerentibus, precationibus diuinum numen pl[illegible]auit: † & re atcauprum mysteriorum diuina perac[illegible]a, immaculatum corpus omnibus communicauit. Dies enim qui sanctam passioné C[illegible] præcedit, t[illegible]m agebatur. Deinde c[illegible] eo[illegible] quum circiter duum milium numerum explerent, toti[illegible] [illegible]ramine dispositis, exce[illegible]it, & postridie inde ab[illegible]it. Conuenit autem inter ipsos, vt quo vellent loco congregarentur. Gregorius Philippicum [illegible] morantem a[illegible]ersit, qui tum Constantinopolim petere properabat. Et eo Antiochiam euocato, Imperatorem de rebus hisce, & exercitus de Philippico precibus certiorem facit. Philippicus vbi Theopolim aduenit, exercitus ei obuiam pro[illegible]essit, atque eis sibi, qui ad diuinam regene[illegible]tionem admissi fuerant, supplicum mo[illegible] ad[illegible]in[illegible]is. ad pedes eius milites procubuerunt. Et [illegible] ext[illegible]a [illegible] eo, obliui[illegible]ni q[illegible]e præteritarum iniuriarum fide accep[illegible], in exp[illegible]ditionibus b[illegible]llicis eum sunt c[illegible]nse[illegible]tat. Res hæc inter exercitus ducem, & Antiochenæ vrbis præsulem Gregorium, ad hunc modum est acta.

† τὴν θείαν τελέσας μυσταγωγίαν, τῷ ἀ[illegible] αὐτοῦ σώματος ἅπασι μετέδωκε.
Accipiunt milites ducem suum Philippicum.

Vt Sittas Martyropolim prodiderit, & de Philippici obsidione. Cap. 17.

Sittas decurio Martyropolim Persis prodit.

EO tempore Sittas quidam nomine, inter militares copias decutionis dignitatem obti[illegible]ens, iniuria à quopiam ordinum ductore affectus, quum ne[illegible]ligentius custodiri Martyropolim animaduertisset, vrbem eam pro[illegible]it. Persicam nanque manum, perinde atque Romana esset, noctu int[illegible]oduxit, atque vrbem cepit: Romanis opportunam maximè. Et quæcunque ibi erant ætate florẽtes fœminæ, eas retinuit: reliquos verò mortales omnes, seruis quibusdã exceptis, inde eiecit. Philippicus igitur statim eò expeditionem conuertit, atque cum copiis omnibus vrbem eam obsessam oppugnare cœpit. Et quam[illegible]uis tormenta ad vrbem e[illegible]pugnandam idonea non haberet, vtcunque tamen potuit, oppugnationem eam est pro[illegible]quutus. Et cuni[illegible]uli ac[illegible]is vt turris vnà conci[illegible]eret, effecit: m[illegible]nime tamen vrbem ipsam capere, & ad dedit[illegible]o[illegible]m cogere potuit. Nam Persæ partem eam qu[illegible]o æquata fuerat, no[illegible]tu refectam sa[illegible]is muniuerunt. Porrò vbi Romani fortiter expugnati[illegible]nem tentantes, fortius reiecti sunt [illegible]ta nanque in eos ex superiore lo[illegible] [illegible]iebant tela, [illegible] vt ipsi plus de[illegible]rent, q[illegible]n oppidanis inferrent) ob id[illegible] [illegible]uerunt & paululum retrogressi, cast[illegible] po[illegible]uerunt: hoc vnum agentes, vt ne auxilia alia Persis adderent[illegible]. Mauric[illegible]o autem iubé-

Romani frustra eam per expugnationẽ recuperare cõtendunt.

te, Gregorius [illegible] ad [illegible] ut de[illegible]ut [illegible] sit Ver[illegible]m[illegible]n, q[illegible] d[illegible] ti ad n[illegible]os [illegible]endos ue[illegible] destituere [illegible], nihil am[illegible] Promd[illegible] con[illegible] re[illegible] a [illegible]ncessi[illegible] sequentibus, pax [illegible] i[illegible]positis, ne Persæ sib[illegible] iam [illegible]terent. Ac [illegible] copiæ sunt [illegible]actæ. Et quod Persæ etiam aduen[illegible] [illegible]gna ad Martyropolim [illegible]min[illegible] est, ex q[illegible] vi[illegible]o euasit Philippicus. [illegible] Persi mu[illegible] cæsi & [illegible] prost[illegible]to, [illegible] quod illis studio maxim[illegible] fuerat M[illegible] po[illegible] peruenit. Ro[illegible] ani e[illegible] id[illegible] op[illegible] de[illegible]stiterunt: q[illegible] eam ad dedi[illegible] posse, pr[illegible] Septem[illegible] vero ab ea [illegible], vrbem al[illegible] tuerunt: vt [illegible]de hosti[illegible]us mol[illegible] excursionibus [illegible] damnum que inferrent [illegible] quod [illegible] æstiuo tempore [illegible] fiebat. Hyeme autem aduentente, in [illegible] de recipiebant.

Vincuntur à Rom. Persæ.
Vrbem aliam propè Martyropolim Romani extruũt.
** Nomen eius [illegible] ut Marozas Diacon.*

De Varamo Persa, & de [illegible]dis contra Hormisdam Persarum regem structis.
Cap. 18.

Commẽtiolus Philippici successor. Imperator rursus à Prætura Philippico amoto Commentiolũ orienti præto rem dixit.
Heraclius autem prosperatus in bello Prætorem Persarũ peremit.
Asarthato vero perẽpto fugiũt Persæ, & insequuntur Romani.
Diacon. lib. 17.

PHilippico successor da[illegible]s Commentiolus, gen[illegible]e [illegible]rax, qui magna virtute [illegible]m Persis con[illegible]testus est. In eo certamine Persarum dux vna cum equo in terram deiec[illegible] [illegible]teri[illegible], nisi ex latel[illegible]tibus, quidam eum in equum, q[illegible] eum secum d[illegible]cebat, [illegible] latum e præl[illegible]o subd[illegible]xiss[illegible]t. Reliqui verò Persæ quam maxim[illegible] e[illegible]ain, ducibus suis relictis, fugerunt, & se Nisib[illegible] r[illegible]ceperunt, ad regem suum redi[illegible]e [illegible]eriti. Nam ille capitale supplicium [illegible]minatus fuerat, si duc[illegible]ores suos desererent. Ibi verò [illegible]ngregati tyrannidem aduersus Hormisdam [illegible]ntur. Consilio ei Va[illegible]mus Persic[illegible]um ordin[illegible]m dux præsui[illegible], qui à pugna aduersu[illegible] T[illegible] facta cum suis redierat: si[illegible] suo lo[illegible]o de[illegible] à me dicetur. Interea Commentio[illegible] Martyropol[illegible]m circumsidet. Atque ibi quidem plurimam [illegible]piarum partem [illegible] linquit, ip[illegible]e verò vnà cum optimi[illegible] & delectissimis quibusque, a[illegible] Ocbas, longe munitissimum castellum, ex aduerso Martyropolin vlteriore ripa, in præcupto scopulo ita situm, vt [illegible] vrbs tota [illegible] posset, excurrit, castellum id oppugnat: & nihil intentatum relinquens, partes quasdam munitionem tormenti[illegible] saxa [illegible]entibus deiicit: tandemque ei[illegible] superatis, magna vi id capit. Quapropter ad desperationem Persæ de Martyr[illegible]poli deciderunt. Hæc quum sic a[illegible]erentur, iidem Persæ regem suum Hormisdam Chosroæ, quem Cabales genu[illegible]. filium interemerunt: regum omnium iniustissimum, non solùm quod iniquè subditos pecunia mu[illegible]ctarit, verumetiam quòd nulla de causa variis suppliciorum [illegible]neribus crudelem in modu[illegible] [illegible]los necauerit. Et Chosroem filium in [illegible]egno [illegible]bstituerunt. V[illegible] hæc acciderint, pulchrum esse puto, vt altius repetita exponam.

Persæ à Romanis fugati, cõsilia aduersus Hormisdam regem captãt.
Turcicum nomen tunc primum Asia auditũ Egna.
Commentiolus Ocbas ad Martyropolim capit.
Hormisda regis Persarum cædes.

Rex iniustus & crudelis. Paulus Diaconus, Turcis deuictis Hormisdam adeo gloria & opibus creuisse scribit,

vt

vt deinceps annuum quadraginta millium auri tributum à Turcis acceperit, quam summam ipse eis antea quotannis persoluerit.

De tyrannide Varami. Et vt Hormisdas Persarum rex à Chosroe filio suo sit occisus.

Caput 19.

De rebellione Persarum aduersus Hormisdam regẽ suum per Varamum concitata.

HOrmisdas Varamum exercitu iusto probè instructum, aduersus Romanos expediuerat. Et contra hunc Mauricius Romanum, qui illi occurreret, miserat. Varamus copiis Romanorum illusit. Romanus autem decem tantum fortissimorum lectissimorumque millibus acceptis, cum illo est congressus. Et multis vtrinque cædibus patratis, in Albanię regione, victoria barbarum detestata, penes Romanos fuit. Quam suorum cladem, postquam Persarum rex Hormisdas intellexit, præfecturæ dignitatẽ Varamo ademit, eidemque muliebrem stolam misit. Ille ad res nouas animo adiecto, tyrannidem affectare, & conuitia ei qui prior iniuriam illi intulisset, pro conuitiis reddere, & epistolæ verba hæc inscribere: Hormisdæ Chosroæ filię Varamus, nec non exercitum sub signis suis merentem ad defectionem concitare, confictas ferè aduersus omnes Hormisdæ nomine literas exhibens, crudelitatemque illius & pecuniæ insatiabilem cupiditatem in memoriam eis reuocans: vt scilicet ille primarios viros omnes vel ferro occiderit, vel in Tigride amne submerserit, tali eos & sepoltura & exequiis eiusmodi dignatus. Sermonibus eius generis exercitu seducto, ad maximam eum tyrannidem & rebellionem excitauit. Itaque iuramento Varamo, quo tutior esset, præstito, adimendi Hormisdæ regni consilium ineiunt. Hormisdas aduersus hunc, cum multitudine magna Pherocanem mittit.

Perochanis Persici ducis cædes.

† ἐπῆλθεν.

Quem & ipsum Varamus † subit, Minimè Persas inter se belligerari oportere, sed eos durum & violentum imperium, & præterea sanguinarium ingenium, & inexplebilem auariciam Hormisdæ scire, & beneuolentiam sibi inuicem pręstare debere, dicens. Quæ vbi vera esse exercitus Pherochanis sensit, ducem suũ necat, & ad Varami partes accedit. Exinde confertim & populariter congregati, Hormisdam aggrediuntur, & diademate de capite eius detracto, è regio throno deturbant.

Hormisdas captus in custodiam conicitur, & excæcatur.

Mox in ipsius conspectu coniugem & filium vnum iugulant: eumque oculis effossis in custodiam coniiciunt, & alterum filium eius Persarum regem promulgant. Hic ad tempus aliquod, benignum se patri præbuit: & inuitum se regnum suscepisse deprecando allegauit, affatimque victum ei subministrauit. Patrem verò contumeliis filium afficere, & proncere à se quæconque ille mittebat, non intermisit. Quare commotus Chosroes filius, rusticis fustibus patrem interimi iussit. Ea verò indignitas Persis dolorem incossit, & odium aduersus illũ non paruum excitauit.

Hormisdas per parricidiũ cæditur.

Vt Chosroes iunior ad Romanos profugerit, eorúmque auxilio regnum suum recuperarit.

Cap. 20.

Chosroes Varamum fugit, & ad Mauricium imperatorem confugit.

POrrò Chosroes, quandoquidem Varamum aduersus se exercitum ducere cognouit, cum copiis non contemnendis aduersus eum in planiciem quandam, ad Zabam flumen, est progressus. Sed enim quum suos sponte sua cedẽres Varamo fauere, & sibi insidias struere vidit, multos occidit: & tumultu in exercitu moto, celeriter ad Circesium profugit, vnà cum coniugibus, & liberis tribus infantibus, & Persis præterea quibusdam nobilitate generis præcellentibus, qui voluntate sua eum secuti fuerant. Ad eum autem locum, quemadmodum ipse retulit, peruenit, quum Christianorum Deum seruatorem & viæ ducem inuocasset: eò se equum rectà ire, quò ab illo duceretur, permissurum testatus. Inde ad Mauricium oratores misit: Probo insuper, vt res acta esset, literis eidem indicante. Misit sanè & Varamus ad imperatorem legationẽ, quæ ab eo, ne opem Chosroæ ferret, petebat.

Contigit autẽ vt eu Probus patricius, qui illic erat, susciperet. Diac.

Vita humana instabilis.

Filium suum sibi Chosroen regẽ Persarũ Mauricius faciens. Diac.

At Mauricius, qui humanarum rerum statum instabilem, & cothurnum prorsus esse sciret, & vicissitudines volubilesque mutationes humanæ & miserabilis huius vitæ nosset, atque hæc rectè in animo suo deliberando perpenderet, regem sibi supplicem perhumaniter & libenter suscipit: & pro exule atque fugitiuo, amicum sibi & filium per arrogationem germanum facit, donis regiis & liberalitate benignitatéque reliqua prolisè inuitatum. Nec ipse modò ad eũ imperiali munificentia quæ decebat misit, sed & Augusta ipsa coniugibus eius, & liberi liberis eandem præstiterunt pietatem.

Reducitur in regnum suum Chosroes, ope Mauricij.

Neque officiis iis contentus, Hierapolim quoque ad exercitum vniuersum & Ducem eius Commentiolum scripsit, qui Chosroen regio prorsus satellitio & comitatu produceret, & quocunque vellet sequeretur. Atque vt maiorem ei honorem haberet, Melitinensem quoque antistitem Domitianum, cognatum suum, ad eum legauit, virum prudentia mentisque solertia multis ante euntem, verbisque simul & factis præstantem, & ad negocia maxima conficienda commodum.

Domitianus episcopus Hierapolitanus.

Adiúxit huic Antiochenæ sedis præsidem Gregorium. Qui ambo Chosroen verbis, muneribus tempestiuisque colloquiis & suasionibus ad stuporem & consternationem compulerunt. Chosroes vbi Hierapolim, quæ principem locum in Euphratesia obtinet, peruenit, in regnũ inde rediit, quũ id è re eius Mauricius esse censeret: qui maiorem gloriæ & laudis suæ partem, ex commodo & vtilitate supplicis regis est messus. Magna certè pecuniæ vi, quod nunquam à quopiam in literas relatum est, donatum Chosroen, quibusdam etiam Persis impensis suis in militiam eius conductis, satis quàm magnificè in Persidem remisit, cum vtroque exercitu, Persico simul & Romano.

† Narses Ro. dux Chosroæ opem ferens, Varamũ vincit.

** sex millia vincta ad Chosroem adduxit, Diac.*

Verũ Narses rediturus ad propria Chosroæ dixit.

† Narses Romanis copiis præfuit: qui cũ Persis prælio congressus, * sexaginta millia Persarum manu cepit, eósque ad Chosroen adductos hastilibus confixit. Ex iis si qui Turci erãt, eos Chosroes imperatori Byzantium misit. Porrò Romanæ copiæ, Varamo qui turpiter ex pugna solus profugit, debellato regnum suum Chosroe in manus tradiderunt, eumque in regiam suam deduxerunt. Is in throno suo considens, Romanis audientibus verba hæc proloquutus est. Rex Chosroe, diei huius perpe

Memor ſit Chosroe, præſentis dici. Romani tibi regnum donant. Diaco. proditoris ſupplicium.

† ϲϑοίχα χαρίζον.

Martyropolis & Daras Romanis redditur.

Turci cruce aliquãdo notati.

tuòre meminiſſe, atque hoc in animo tecum cõſiderare oportebit, quòd Romani regnum tibi Perſarum † dono dant. Choſroes ab inſidus ſibi Perſarum metnens, mille à Mauricio Romanos milites pertut: quos ei ille beoignè attribuit. Sittas exinde à Perſis in crucem eſt actus. Et Martyropolis, atque idem Daras caſtellnm, decedentibus ex eo Perſis, Romanis redditum. Turcos, quos Choſroes Conſtantinopolim miſerat, ſtigmaticos liquato atramento cruces in frõtibns impreſſas imperator habere videns, interrogauit, quánam gratia qnæ non colerent circumferrent ſigna? Illi grauem ante plures annos in Perſide & patria ſua peſtem coortam eſſe dixerunt, à qua quum multi mortales infecti interirent, Chriſtianos qnoſdam, qui ibi fuere, hominibus, ſi boc feciſſent, ſaluti ſuæ conſulturos eſſe, regionémque eam à lue tali intactam liberámqne fore perſuaſiſſe. Idque ita eſſe ab eis factum. F Res Hormiſdæ & Choſtoæ Perſarum, eiuſmodi habnere exitum.

De crucibus à Choſroe Gregorio Theopolitano miſſis, & quæ de eis ille ſcripſerit.

Caput 21.

CHnſroes in poſſeſſionem regni ſui reſtitutus, Gregorio Theopolitano crucem illam miſit, quam Theodora Iuſtiniani vxor auro multo & lapillis reſplendentibus ornatam, in honorem victoris martyris Sergij Deo dedicauerat, & Choſroes Hormiſdæ pater vnà cum aliis donariis variiſque precioſis è Serginpoli, ſecum abſtulerat: ſicuti antea à me eſt dictum. Cum iſta aliam quoque crucem miſit, quam Choſroes ipſe ea ingenti auri pondere fieri curauerat cum eiuſmodi Grecarum literarum inſcriptiooe. Crucem hanc Choſroes rex regum, filius Hormiſdę, quæ tempore propter diabolicum inſtinctum & dolum malnm perditiſſimi Varami, & qui cum eo fuere Caballariorum, in Romaniam conceſſimus: & quòd perditus Zadepram cum exercitu Niſibim veniret, abducendorum Niſibenæ partis Caballariorum gratia, vt nobis reſiſterent, & oppugnando rebellarent, nos quoque Caballarios cum duce ſuo in Charchas miſimus: & propter ſancti Sergij, venerandi illins & celebris viri fortunam, quandoquidem datorem eum eſſe votorum atque petitionum audieramus, primo regni noſtri anno, menſis Ianuarij die ſeptimo, vo- H tom nuncupauimus: ſi Caballarij noſtri Zadepram occidiſſent, aut cepiſſent, crucem auream nos lapillis diſtinctam in ædem Sergij, venerandi nominis eius ergô, miſſuros eſſe. Portò quom nono Februarij menſis die caput Zadeptam ad nos allatum fuerit, voti rei, & optati noſtri compotes facti, vt manifeſtum id certúmque cuiuis ſit, in venerandum eius nomen, crucem hanc à nobis factam, vnà cum cruce à Iuſtiniano Romanorum imperatore in templũ eius miſſa, & belli tempore, quod inter duo hęc regna geſtum eſt, à Choſroe rege regum filio Cabadæ aui noſtri huc delata, & inter theſauros noſtros reperta, in ædem venerandi Sergij miſimus. Cum hac inſcriptione Choſroes cruces miſit: quas Gregorius ad ſe allatas, & de Mauricij ſenteotia acceptas, E cum pompa & comitatu multo, obſeruanter ſimul & religioſè in templu martyris ſacrauit & repoſuit, nihil prorſus ab ethnicis donariis Eccleſiam detrimenti capere arbitratus.

Choſroes diuo Sergio crucẽ auream dedicat.

Crux aurea à Iuſtiniano Cæſare diuo item Sergio conſecrata.

De donis, quæ idem Choſroes maximo martyri Sergio miſit. Cap. 22.

NOo longè autem pòſt, Choſroes etiam alia munera fabrefacta, & in ſacrum ſancti martyris delubrum miſſa, atque diſcum etiam non paucarum minarum ponderis aureum, cui ſermone Græco eiuſcemodi inſcripſit literas, donauit. Ego Choſroes rex regum, filius Hormiſdæ, hæc diſco iſti inſcripſi: non vt ab hominibus ſpectentur, neque vt verbis meis magnitudo venerandi nominis tui inootefcat, ſed propter ſcripti ipſius veritatem, & plures gratias, F pluraque beneſacta à te in me profecta. Felicitatis enim loco mihi eſt, vt nomen meum in ſacris tuis vaſis circumferatur. Quum eſſem in Beramis, petij à te vir ſancte, vt in auxilium mihi venires, & Sira in vtero conciperet. Et quandoquidem Sira Chriſtiana, ego autem Græcæ ſuperſtitionis ſectator eſſem, & leges noſtræ nobis libertatem vxorem eam habeodi non permitterent, propter meam erga te beneuolentiam, eius gratia leges ipſas deſpexi, eámque de die in diem inter coniuges vero ſynceróqne amore habui & habeo. Atque ita mihi vlſum eſt, bonitatem tuam vir ſancte implorare, vt hæc in vtero conciperet. Petij boc à te, & vbro conſtitui, ſi vterum geſtaret Sira, vt crucem quam illa circumfert, ve- G nerando templo tuo inferrem. Verùm eius rei gratia ego & Sira conſilium cepimos, vt monumentum nominis tui, vir ſancte, apud oos eſſet, crucem eam retinere: ſtatuimuſque pro ea, & precio æſtimationéque eius, quater mille & quadringentos ſtateres miliareſios non excedẽte, qoinquies mille ſtateres mittere. Et ex quo apud me ipſum votum tale concepi, atque hæc in animo volutaui, quoad uſque Roſochoſrũ peruenimus, non plures quàm decem interceſſere dies. Et tu vir ſancte, non quòd ego dignus fuerim, ſed quòd ea tua ſit benignitas, in ſomnis mihi noctu apparuiſti, tertiumq; ad me, quòd Sira ventrem geſtatura eſſet, dixiſti. Et ego in eadem ipſa viſione tertiùm tibi reſpondi, Rectè. proinde quòd præſtare vota petitionéſque ſoleas, ex eo die Sira, id quod fœminis accidere conſueuit, non vidit. Ego verò mecũ ipſe de hoc ambigẽs, ſi verbis tuis fidem non haberem, & propterea quòd ſanctus ſis, datórque votorum, non crederem, quòd poſthac Siræ muliebria fluere * eſſent deſitura, ex eo viſionis efficaciam, & verborum tuorum veritatem cognoui. Itaque eam ob cauſam, & crucem talem, & precium eius in ſacroſanctam ædem tuam miſi. Et ea eo precio diſcũ vnum & pocnlum in rationem diuinorũ myſteriorum, atque item crucẽ quæ in ſacra menſa figeretur, & thuribulum, aurea omnia: & amphithytum Hunnicum auro ornatum, fieri præcepi.

Diſcus aureus à Choſroe eidem diuo Sergio voti cauſa inſcriptus.

Euag. lib. 6. cap. 21. Quæ hic diuo Sergio Choſroes gentilis tribuit, ea chriſtiani vni Deo, in quo ſpes & opes ſuas omnes collocat, tribuunt.

μιλιαρήσιον, τὸ τοῦ νομίσματος δέκατον. Suid.

** τὰ γυναικεῖα ἐπαύσατο.*

† *Amphithyrum Hunnicum, iudicio meo, carceres ſiue cancelli ſunt, ſacratiorẽ aræ menſam vel circundantes, vel populum ab ea arcẽtes, in quorum parte vtraque ianua ſit, & aditus ad eam ferens, opere Hunnici.*

Quæ

Quæ verò ex eiusmodi æstimatiune reliqua essent miliaresia, sancto templo tuo dicaui: vt per prosperantem fortunam tuam, vir sancte, in rebus omnibus, præcipnè verò in petitione ista, mihi & Siræ auxilium feras: & quod intercessione tua nobis obtigit, vt pro booitatis tuæ misericordia, & pro mea atque Siræ voluntate, ad finem debitum perueniat: vt scilicet & ego & Sira, atque adeò voiuersi in mundo homines in virtutem tuam speremus, atque io te eredamus. Hæc Chusroæ dooaria ita renunciabant, à prophetia Balaam noo diffidentia: Deo Opt. Max. ineffabili quadam ratione, hęc sic dispensante, vt per Græcorum siue ethnicorum linguas tam salutaria & crederentur, & proferrentur verba.

De Naamane Saracenorum principe, quomodo christianismum sit complexus.

cap. 23.

Naamanes Scenites cum suis christianismum suscipit.

QVum Choroes talia scriberet, & mitteret, Naamanes etiam Scenitarum barbarorum dux luxuriosus, saeer, impurus, seu potius omnium impurissimus, ethnicæ superstitioni deditus vir, ita vt sua ipse manu homines mactaret, atque diis suis ad aras immolaret, præter opinionem diuino captus amore, per inopinatam visionem ad Christianorum sacra transiit. & sacro suscepto lauacro, regenerationem temporalis natiuitatis atque renouationem cœlestem sobiit: & secum populares suos omnes multitudine innumerabili, quæcunque ad religionem nostrã pertinent, edoctos, ad diuinum adduxit baptismum. Postquam autem Chosroes eas quas diximus cruces dedicauit, Gregorius nutu diuino solitudinẽ quæ Limetarum nomen habuit, peragrans, & loca ibi omnia circumiens, Seueri dogmata, quæ in eis partibus inoaluerant, exterminauit: & sana doctrina ecclesiis proposita, multa castella & vicos populósque frequentes, clerum simul & monasteria, ad veram orthodoxorum & rectè sentientium ecclesiæ disciplinam adduxit.

Grego. Theopolitanus hæresim Seueri exterminat.

De sancto Simeone Thaumasturita, hoc est, mirandum montem incolente.

Cap. 24.

De Simeone Stylite, siue Columella.

INterea ei Simeonem illum in admirando monte lethaliter decumbere & extremum spiritum ducere, nunciatum est. Itaque pleno cursu supremis verbis virum sanctum salutaturus, ad eum contendit. Minimè verò desiderio suo est potitus. Simeones autem iste admodum ætatis suæ homines virtute superauit: quippe qui ab ineunte ætate vitæ genus in columnæ statione mutasse, in quam eiuscemodi ob causam ascendit. In tenera adhuc valde ætate erat, & ludens atque saliens in sublimem ascendit collem, duci quem sequeretur commendatus. Et quum beluæ sæuæ, pardum nominant, occurrisset, zona soluta eam in feræ collum iniecit: atque illam ferocitatis oblitam, perinde atque loru tractam duxit. & in domicilij locum pertraxit. Quod vbi præceptor, qui & ipse vitam in columna agebat, vidit, quidnam id esset, quod adduceret, interrogauit. Et ille, ælurum esse dixit, quem catum de consuetudine nominant. Ex qua coniectura præceptor, quanta illius virtus futura esset colligens, in columnam eum recepit. Atque in eo ipso, & alio item monte, accuratissimè viuens, in tali vitæ institutæ ad sexaginta & octo annos perstitit. Infinita ei diuinitùs contigere dona. Nam dæmones fugauit: & morbum ægritudinémque omnem oratione manuśque contrectatione euestigio curauit, & futura perinde atque præsentia & vidit & prædixit. Sicuti & Gregorio significauit, ipsum mortem suam non visurum esse, & res postea eius ignoraturum. Et quum Euagrius Epiphaniensis liberorum amissionem ægrè ferret, secúmque ipse ambigeret, quánam de causa Græcis & gentilibus qui multos procrearent liberos, idem non contingeret, neque tamen cuiquam absurdas eiusmodi cogitationes crederet: Simeones ad eum scripsit, vt rebus eiuscemodi supersederet, minimè enim cogitata talia grata Deo esse. Notarij eiusdem Euagrij vnius coniunx lacte, quod constiterat, destituebatur. Quapropter qui ei erat infantulus, in vltimum venerat vitæ discrimen. Simeones ergo manu dextræ viri eius imposita, papillis fœminæ illam admouere iussit. quod vbi factum est, illico quasi ex quodam fonte vbertim lac prorupit, adeò vt vestis mulieris abundè immaduerit. Sed & puerum quendam à comitibus suis in syluis in multa nocte per obliuionem relictum, cum ibi erraret, leo in tergum suum sublatum, ad Simeonis mandram illæsum prorsus pertulit. Deinde Simeonis iussu, qui puero inseruiebant, noctu egressi, intra oppidum eum, ita vt sine discrimine omni à leone seruatus & custoditus ferebatur, deduxerunt. Cæterùm multa quoque alia numerum superantia Simeones egit, quæ sanè tempore longiore, & lingua politiore, tum autem opere peculiari indigent. Ea hucusque sermone omnium celebrantur, à Simeone Magistro (quanuis non ita doctè vt magnitudo rerum eius flagitaoit) conscripta. In quem librum & nos, abundantem copiam & vim operum sancti viri cum stupore admirati, incidimus. Ex omni nanque non Romanorum tantum, verumetiam omnium (vt ita dicam) barbarorum ditione homines ad eum ventitabant, & ab eo quarum indigebant rerum fructum continuò capiebãt. Et rami ei arbustorum in monte exortorum escas semper præbuere, cibo omni & potu præstabiliores.

Alius hic est Simeones ab eo de quo supra est, lib. 14. cap. 51.

Quid simeones de Euagrij Epiphaniensis cogitationibus quòd liberos amitteret, indicauerit.

Miracula eiusdem. Lib. 6. cap. 24

Simeon magister vitam Simeonæ Stylitæ conscripsit.

De sancta Golinduch martyre, quæ in Perside certamen martyrij superstes sibi peruicit.

cap. 25.

De diua Golinduch post martyrium superstite.

TVm temporis verò etiam Golinduch martyr viuens enituit. Magis Persicis prognata, Asmodoch scilicet patre, & Myzuch matre: quæ pro illorum religione, ignem & alias Persarum abominationes colens, & ipsa execratæ Deoq́ue detestatæ idolomaniæ & magiæ dedita erat. Primario autem ea senatu viro in matrimonium collocata, duos progenuit filios. Et post triennium per ecstasin extra seipsam rapta, ab angelo diuino dispensationis salutis no-

stræ mysterio est initiata. Proindeq́oe Magis tradita, mulisq́ue verberibus & tormentis, qoæ omnia superauit, expetita, miracola infinita & prodigia mirifica ediditi identidem angelo, qui dux eius fuit, ad eam veniente, & vt leuiter & facilè omnia perferret curante. Multas etiam res arcanas indicauit, vtpote prouidentię gratiam à Deo consequota. Postquàm verò per multos annos tormentis excruciata, coronam martyrij ferre concupiuit, qui ei sæpius apparere solitus erat angelos assistens, & iuuenem quendam ensiferum producens, desiderio eius satisfecit. Præcipiente nanque illo, iuuenis ferro caput eius resecuit: & sanguis è iugulo profluens, in interiorem eius lineam vestem femoribus tenus cruentatam, manauit. Quæ vestis innumera visa est edere miracula. atque illa etiam post resectionem capitis deinceps superstes vixit. Et cum in Romanorum finibus ad Circesium & Daras morata fuisset, etiam ad Hierosolymorum partes peruenit, nooum spectaculum omnibos fidelibus, quippe viuente adhuc corpore stigmata Christi circunferens, visa. Hæc sanè quum grauiter à martyrij ærumnis afficeretur vrbes circuibat, angelo duce progrediens. neque qoicquam medicinæ doloribus adhibuit, natiuis tantum thermarum lauacris vsa. Et quum domesticos suos, & familiares omnes, atque alios prætere ad Christum adduxisset, tandem Hierapoli, seculo hoc relicto, ad immortalem illam vitam concessit. Quæ viuens adhuc, ab imperatore in vrbem suam accita, imperio eius non paruit. Eius vitam Stephanus Hieropolitanus episcopus composuit, qui cum illa fuit, & res quasque ex ea didicit: honorificè etiam & splendidè, corpore sepeliendo, funus eius prosecutus.

Quomodo post Gregoriū Anastasius Sinaites sedem suā receperit: & de aliis patriarchis.

cap. 26.

Gregorij Theopolitani mors. Maximarum vrbium sacrorū antistites.

TVm Gregorius quoque podagrico morbo, qoo affligebatur, confectus, quum pharmacom io potione, quæ bermodactylus vocatur, à medico qoodam data, sumpsisset, vitam finiuit. Mortuus autem est, Gregorio veteris Romæ throno præsidente, qui Pelagio successit. In noua verò Roma Ioanne Ieiuno ecclesiam gubernante, de quo paulò pòst dicemus: Alexandriæ tum Eulogius episcopum gessit: Theopoli autē, post Gregorium Anastasius, anno vigesimotertio, in sedem est restitutus. Hierosolymis Ioannes hierarchicam dignitatem obtinuit, cui non ita multò pòst defuncto, Neamus in episcopatu est subrogatus. Quo tempore doodecimus, Tiberij Mauricij imperij aoous erat. Sed hæc hactenus.

Quæ Chosroes de Romanorum imperio prædixerit. Præterea quæ idem probo Chalcedonensi episcope de Dei genitrice dixerit.

Cap. 27.

QVod verò de Chosroæ rebus propè omisi, id ita vt potero, historiæ mandabo. Magnum illud bellum qood Romanis cum Persis E fuit, conquieuit, pacta conuenta ex æqoo Romanis atque Persis seruantibus. Non autem committam, quin ea exponam, quæ Chosroes in operosa vanitate Chaldæorum astronomiæ diu multumq́ue exercitatus, diuinando prædixit. Ea verò tum ad Ioannem Armeniarum copiarum ducem, quum bellum maximè vigeret, dixisse fertur. Quum nanque Ioannes Chosroen acrius obiorgando reprehenderet, qoòd moribus esset sinistris, & animo ad res gerendas alieno & inepto, qoódque regem minimè talem esse oporteret: huiusmodi quiddam duci barbarus respondisse dicitur. Nisi quodammodo tempora ipsa nos per tyrannidem suam affligerent, haudquaquam tu scommate perstringere magnum inter homines regem ausus fuisses. quandoquidem autem te rebus præsentibus magnopere effers, audi quid à diis de temporibus futu- F ris sit cōstitutum. Redundabunt, vt sis sciens, in vos Romanos calamitates, & gens Babylonia Romanæ reipub. trib. in circulum circumactis hebdomadibus dominabitur. Postea verò quinta annorum hebdomade Romani Persas in seruitutem redigent. His ita peractis, dies illa vespera carens hominibus aduenier, & expectatos imperij finis aderit. Quo tempore corruptio abolebitur, & viuendi ratio ex instituto Dei obtinebit. Quæ verò præter opinionem omnem Probo etiam ipsi ad episcopatum Chalcedonensem recens euecto, quum Ctesiphontem à Mauricio missus est, responderit, dicam. Acciuerat hunc meridie flagrante in regiam suam Chosroës. Et quum sudore plurimo difflueret, ab episcopo, vt sibi Dei genitricis imaginem spectandam ex- G hiberet, petiit. Atque ille sacram virginis matris effigiem, quam in tabella depictam ferebat, protolit, & ad conspectum eius Persarum regem admisit. Persa adoratione tabolam veoeratus, archetypum siue primarium exemplar noctu sibi astitisse, & dixisse retulit, Alexandri Macedonis victorias se illi concedere. Ibi Probus episcopus in hæc verba regi respondit: Dudum id ei contigisse, quum in regnum restitutus esset, & eaiiiosos tyrannos virtute & robore imperatoris vicisset. Idemq́ue eum iureiurando stantem consequuturum esse, si quid adhuc reliquiarum veterum illorum igni excoctorum laterum, sicuti de eis à sacrosancto Mose scriptum est superesset. Vetumenimuerò quum rebus Orientis satis dio immorati simus, & bellum Persicum legitimum, Deo adiuuante, finem ceperit, ad res H ab imperatore in Europa gestas se stylus conferat: vt & nos ad portum consilij institutiq́ue nostri appellamus, & onus factorum actorum expouamus.

πολυπραγμοσύνη Chaldæorum astronomiæ.

Chosroæ de imperio Romano prædictio.

Probus episcopus Chalcedonensis.

Visio nocturna eiusdem Chosroæ.

Hinc patet vltimum esse hunc historiæ Ecclesiasticæ Nicephori librum.

De rebus in Europa inter Romanos & Abares, quorum Chaganus dux fuit, gestis.

Caput 28.

Res Mauricij in Europa gesta.

ITaque ineonte vere, translatis ex Oriente copiis, Maoricius Byzātio soluit: & multis impedimentis interuenientibus, Anchialum contendit. Eò nanque escurrere velle Abares audierat, post aoream illam mensam & elephantis spectaculum, multorúmque talentorum auri largitionem:

nem: quia illis imperatur, pacem sibi complectendam ratus, petentibus tribuit. Ac primùm perinthum, quam nunc Heracleam nominant, quum quidem in terrores plures, & in maximam tempestatis procellam incidisset, venit. In qua vrbe Glyceriæ martyri, quæ ibi ęde sacra magnificè constructa honoratur, debitam religionem persoluit. Et graue quiddam à barbarorum excursionibus passus, exercitus duce in Europa Prisco creato, inde in vrbem imperantem est reuersus. Abarum verò & Slauinorum gentes, Istro traiecto sub Chagano Hunno militantes, Thraciamque percurrentes, & omnia passim diripientes, vsque ad Heracleam peruenerunt. Quin, Prisco duce Turuli se continente, Didymothicum quoque stratagemate ceperunt. Eorum impetum arte & consilio quodam admirando imperator inhibuit, qui se classe instructa in eorum sedes expeditionem facturum assimulauit. Quæ res metum illis ingentem incussit, & vel inuitos ad sua redire coegit. Post quorum discessum imperator ad transitum Istri, ne rursum barbari facilè in Thraciam excurrerent, firma militum præsidia collocauit. Priscus autem Byzantium reuersus, de † manubiis accusatus est: & militarium copiarum præfecturæ dignitas ei abrogata, Petróque Mauricij fratri data. Verùm quum & is nihil præclarum ex sentẽtia imperatoris gereret, adempto illi magistratu, eodemque Prisco reddito, domi ipse consedit. Priscus in Europa pacta cum Chagano inita soluit. Ille siquidem prior bello repetito, derepentè cum innumerabili exercitu in Romanorum ditionem excurrerat, plurimáque castella ceperat. Templum quoque Alexandri martyris incenderat, eiusque venerandas reliquias homo detestandus ex loculis suis eiectas, multa nefanda in eis patrans, maxima contumelia affecerat. Quapropter septem vno die liberos amisit, dignas eiuscemodi contumeliæ pœnas persoluens. Exinde idem Istrum, ea parte qua in mare protumpit, transmisit, & grauia damna dedit, Mysorum prædam (quod dicitur) omnia faciens. Quanuis Mauricius ex desperatione quadam, Commentiolum ducem, cum plurimis hominum millibus, exercitum contra illius copias ducturum miserit. Qui se in quodam occidentali castello, nihil agens, periculúmque effugiens, continuit. Longè verò pòst missa legatione Mauricius Chagano, vt pacatiora consilia sequeretur, persuasit.

Priscus Romanorum in Europa dux.
Abares & Slauini Thraciam vastant.
† τῶν λειας συλήμασι ἄγεται.
Chaganus Hunnus in Alexandri martyris cineres contumeliosus.
Impietatis eius pœna.

Quomodo Prisci legatus Chagano vetus exemplum adducens persuaserit, vt pacem rursum complecteretur.

Cap. 29.

PORrò quum Chaganus Priscum, quo minus amnem traiicere posset, quo tempore prædã plurimam Priscus agebat, impediret: Theodorũ is Medicum, virum cordatum, sagacitatéque & prudentia multos excellentem, ad eum misit. Qui quum barbarum frementem maximè, & superbientem, & verborum fastu exultantem (nationum enim omnium dominum se esse, minabundus iactabat) vidit, veteri quadam narratione barbaricum legatus leniit tumorem. Inquit enim. Audi Chagane veterem & vtilem oratiunẽ. Sesostris Aegyptiorum rex, illustris admodum A & felix, plurimas & maximas sibi subiecit nationes. Atque ex eo successu in proteruam arrogantiam sublatus, currum sibi aureum pellucidis preciosisque lapillis exornatũ fieri fecit. In quo considens, quatuor ex deuictis regibus currui, qui eum traherent, iugo illis imposito, iunxit. Hoc verò quum sæpius fieret, & celebri quodam festoque die, ex quatuor istis regibus vnus oculis conuersis continuè retrospiceret, & rotæ volubilitatem intueretur: Sesostrisque eum, cuius rei gratia tam frequenter oculos in rotam coniiceret, percontaretur, respondisse is fertur: Cum stupore admiror rotam, quum eam instabili modo ferri, atque aliàs aliter volui, & nunc quidem sublimia demittentem, rursus autem demissa sublimantem conspicio. Sesostris porrò vbi dictum id intellexit, statuit, ne illi posthac currum traherent. Barbarus verò subridens, satis se B pacem complecti indicauit: & Priscus ei † pro trãsitu bonam spoliorum partem, maxima quæque concedendo dedit: & se Romanorum ditione cedere (Romanum nanque id solum esse) significauit. At Barbarus Romanos armis & iure belli id amisisse respondit. Et quum Chaganus ad hunc modum familiarius cum Prisco rixaretur, Priscus ei, quòd ex oriente profugisset, conuitij loco obiecit.

Barbaricus Chagani fastus & insolentia.
De fortuna volubilis instabilitate exemplum pulchrum.
† ὑπὲρ τῆς διαβάσεως.

Expositio longior per digressionem, de Abarum origine vt ex Oriente in Occidentem transierint. Et de monte Icar. Et de veteribus Persarum moribus & institutis. Item de Vrbibus Taugast & Cubdam, quæ ab Alexandro Macedone conditæ esse feruntur.

C Caput. 30.

QVandoquidem autem Caucasiorum atque item Borealium Scytharum mentionem intulimus, age quę consecuta sint, perinde atque adiectitias narrationes, quanuis ad historiam non pertineãt, exponamus. Ante eos annos Chaganus, qui in Oriente à Turcis laudibus celebratur, Abdelarum, (alius autem, Ephthalitarum dixerit) gẽtis principe fortiter debellato, populi eius imperium sibi sumpsit. Ea victoria magnopere elatus: & Stembischagano socio sibi belli ascito, Abarum quoq; nationem ditioni suæ subegit: non eorum Abarum qui in Europa & Pannonia sedes ceperunt, falsò nanque sibi isti nomen id vsurparunt, quum ante Mauricij tempora eo aduenissent. Vnde verò & ij genus ducant, D paulò pòst dicam. Itaque Abaribus à Chagano deuictis, ad eos illi, qui Taugast tenuere, confugerunt. Est autem Taugast ciuitas Turcorũ perquam celebris, Indis finitima, cuius populus omnium est fortissimus, gentem in vniuerso orbe, quæ ei comparetur non habens. Inde verò ad vicinam nationem Mucritorum venerunt, cui & ipsi nationi magnũ est robur, & continua ad pericula, quæ magnis animis fortiter sustinent, studia. Chaganus porrò gentẽ quoque Sogor aggressus subegit, robustissimam & populosissimã. Hæc ad amnem Tel accolit, quem Turci Nigrũ, & antiquissimi principes Ver, Οὐὰρ & Cuni nominarunt: à quibus nominibus quędam etiam gentes appellationem sunt sortitæ. Porrò Iustiniano imperante, ex antiquis eius gentis optimatibus pars quædam profugiens, in Europam

Antiquitates Turcicæ.
De Caucasen & Borealib. Scythis historia.
Chaganus Abdelarum, siue Ephthalitarum in Oriente victor.
Item Abarũ.
Taugast ciuitas Turcorum.
Mucriti populi.
Sogor gens.
Tel. flu. idem Niger, Ver. & Cuni.
Abares pop. ex oriente in Europam sub Iustiniano venerunt.

Barsilt Vnigu ri Saberi pop. †

venit. Hi Abares seipsoa nominarunt, ducémque suum Chagani cognomento exornarunt. Sedenim populi Hunnici Barsilt & Vniguri & Saberi, vbi partem gentis Ver & Cuni appropiquare sibi viderunt, in timorem maximum inciderunt: Abares illos formidatos, in regionem eã venisse rati: eámque ob causam muneribus eos inuitarunt, & per ipsos Albania potiti sunt. Et fugitiui ipsi animaduertentes, commodam sibi eã appellationem esse, Abares deinceps seipsos nominarunt. Inter Scythicas nanque nationes ea gens longè bellicosissima, & ad excursiones faciendas aptissima esse perhibetur. Ad hodiernum sanè vsque diem Pseudabarea isti generis ortu diuisi, partim ab Ver, partim à Cuni appellationem habent. Posteaquam autem de rebus Pseudabarum diximus, ad historiam contexendam redeamus. Sogor igitur deuicta, & Tucoch gentis principe ore gladij à Chagano sublato, vnà cum hoc nationis eiusdem cæsæ sunt triginta myriades, ita vt continuata interemptorum cadauera dierum aliquot inhibuerint iter.

Cædes triginta myriadum barbarorum.

Ciuile inter Turcos bellũ. Turum. chaganus.

Quum verò hæc tam præclara Chagano obtigisset victoria, ciuile inter Turcos coortum est bellum. Siquidem Turum quidnam Chagani conatus, res nouas molitus, copias magnas contraxit, quibus Chagano congressus superior fuit. At ille aliis tribus Chaganis in societatem belli vocatis, contra tyrannum progressus est: & pugna ad regionem Icar commissa, inter cædes multas tyrãnum interemit, & ditionem suam recuperauit. Victoriæ eius gratulatio cùm aliis Principibus, tum Mauricio ipsi est significata. Prooemiũ gratulationis eius tale fuit. Romanorum imperatori magnus Despotes septem gentium, & septem orbis terræ climatum dominus.

Confundi videtur hic Persarũ & Turcorum nomina. Icar mons aureus.

Enimuerò montem aureũ Persæ vocant, Orientẽ versus situm, propterea quòd frugum est feracissimus, pecoribusq́; & iumentis frequentissimus. Persis autẽ lex est, vt potentissimo Chagano aureum hunc montem concedant. Iidem duabus hisce rebus prorsus se gloriantes efferunt, quòd nunquam epidemiam pestilentiæ viderint, & quòd rari in regione eorum sint terræmotus.

Terra Gabat. Sogdoane Turcorum religio.

Terram autem Gath & Sogdoanem concussiones & pestilentias experiri dicunt. Turci sanè summopere ignem colunt, aërem & aquam honorant, terram hymnis celebrant, & eam solam adorant. Deúmque, qui cœlum & terram condidit, nominant: cui etiam equis, bobus, & ouibus sacrificant. Sacerdotes quoque habent, qui de rebus futuris diuinare existimantur: apud Medos verò septem populi ordines, rea præcipuas expediunt.

Apud Medos septem populi ordines.

Et lex antiqua partiri aliter negocia non permittit. Qui enim Arsacidarum ordo dicitur, regnum apud se retinet, & regi diadema imponit. Ordo alius rei militari præest: alij politiæ curæ est. Alius controuersias de quopiam, quod arbitrario iudice indigeat, inter ambigentes exortas decidit. Quintus populi ordo equites regit. Qui hunc consequitur, tributum à ciuibus & subditis exigit, & regio ærario præest. Septimus regis equos curat, & vestem militarem seruat. Hasce leges in aula regia Darium qui Hystaspis dictus est, sacrasse ferunt.

Darius Histaspis.

Cæterùm ea ætate Turci ea Ver & Cuni profugientes, in Europam venerunt, & se Abaribus, qui sub Chagano erant, ad decem ipsi millium numerum pertingentes, coniunxere. Turcorum autem Orientalium Chaganus bello ciuili confecto, prosperè res administrauit, & missis ad incolas Taugast legatis, fœdus cum illis legitimum iniit, regnumque suum pacauit. Princeps verò in Taugast, Taisan nomen sortitus est, quod lingua nostra Dei filium sonat.

Taisan princeps in Taugast.

Pacatum & seditionibus vacuum regnum regionibus eius princeps obtinet, propterea quòd gens tota administrationem ei deferre solet. Statuas colunt, leges apud eos iustæ sunt, vitam sobriè semper degunt. Constitutionem sacrosanctam habent, ne quis virorum se auro exornet, quanuis auro & argento propter commoditatem mercimoniorum abundent.

Lex saluberrima.

Disterminat eam ditionem amnis, inter duos maximos inter se dissidentes populos fluens, quorum alteri nigra, alteri coccinea vestis est. Qui atro amictu gaudent flumine traiecto rubram gestantibus vestem bellum intulerunt, & fortiter imperium omne obtinuerunt, quo tempore Mauricius Romanum imperium administrauit. Coniuges ibi regum aureos currus habent, qui à singulis bobus trahuntur. Boues isti auro & magni precij lapillis splendidè sunt ornati. Eisdem freni quoque aurei sunt. Et qui regnum in Taugast suscepisset, cum septingentis fœminis noctem totam consumebat.

† ὁ τὴν ἡγεμονίαν τῆς ταυτὰς ἀνειληφὼς ἑπτακοσίαις γυναιξὶ κατεπαννυχίζετο.

Vxores autem illustrium ibi virorum argenteis pilentis vtuntur. Porrò Taugast vrbem condidisse Alexandrum Macedonem, barbari dicunt, cum Bactrianos scilicet & Sogdoanem subegit, duodecim barbarorum myriadibus in ea combustis.

Ciuitatis Taugast conditor Alexander magnus.

Cædes duodecim myriadũ barbarorum.

Aliam quoque vrbem non ita multis miliaribus inde dissitam, idem Alexander statuisse fertur, quam Chubdam vocant.

Ciuitas Chubdan.

Cuius præfectum mortuum, lege hoc ita iubente, coniuges eius perpetuò lugent, neque vnquam à sepulchro discedunt, pulla veste indutæ, & capite nouacula raso. Chubdam duo maximi amnes diuidunt, quorum ripis cupressi frequentes imminent. Multi in ea regione sunt elephantes. Mercimonia autem ciues cum Indis exercent, corporibus quàm maximè cãdidis. Sunt ibi quoque vermes quàm plurimi, fila Serum nentes, multiplici & vario colore. Eos barbari magno studio curant.

Bombyces.

De his hactenus: quæ quidem non frustra exposui. Quum enim de Abarum gente, & eorum duce Chagano dixerim, vt ille propter Alexandri martyris malè tractatas reliquias pœnas dederit, & rem maximam mirificè à verbi matre gestam hic commemoraturus essem, eam ob causam paululum à proposito digressus, hæc retuli. Sed iam historiam nostram ad carceres ipsos reuocemus.

Quæ Mauricius ad tumulum sanctæ & inclytæ martyris Euphemiæ fecerit.

cap. 31.

† *Populi qui hic commemorantur prope omnes in Pannonia consederunt. De Abaribus siue Saberis, dubium non est, qui Sabariæ nomen reliquerunt. Ver Slauorum lingua, etiam nunc pannonie siue Hungarus dicitur. Vri & Vrzi Hungari sunt. Vnigri ipsissimi Hungari sunt. Cunorum nomen & gens ipsa nunc quoque Hungariæ partem retinet, &c.*

De sanguineo vnguenta è corpore diuæ Euphemiæ Chalcedone profluente. Miraculum hoc curiositate sua inuestigauit Mauritius.

HOc loco autem, quid Mauricio in celeberrima martyre Ephemia acciderit, dicã. Iners namque cogitatio imperatori incesserat, vt anxiè nimis de ingentibus eius miraculis inquireret, & fallaciam hominum prodigia ab ea edita esse putaret. Ex aduerso Constantinopoli inclyta Chalcedonensium ciuitas sita est, vbi sanè templum quoque est magnificè constructum. Diximus autem nõ ita dudum, sacrosanctas eius reliquias olim in hoc ipso templo, in vrna marmorea repositas esse. Atque in eiusdem memoria, miraculum insigne, atque eis qui id non viderunt, propè incredibile fieri solere. Ex quo enim illa in martyrij stadio decurrit, & corpus eius in monumẽto conditum est, ipso passionis eius die, in conspectu omnium, loci eius episcopus, spongiis quibusdam ex defunctæ corpore sanguinis liquorem haurit. Sanguinem sanè veluti ab recens cæso corpore vulnerum tabo mistum, & vnguentis quibusdam ex seipsis natis temperatum cernas, quem exiguis vitreis vasculis episcopus exceptum atque diuisum, turbæ aduenientι donat. Hoc igitur auditum, sicuti dixi, animi quadam væcordia in dubiũ vocans Mauricius, quum tempus appeteret, argenteum ornatum ex sepulchro detrahit, & imperiali signo monumentum martyris obsignat. sic enim hoc incredulitatis volebat audacia. Postquam autẽ tempus ipsum quod debebat, aduenit, curiosè mysterium indagat, accuratiúsque experimento solicito miraculum explorat. Ecce tibi verò rursum, sicuti antea, sanguis vnguento cõditus, instar riuuli è monumento promanat, & spongiæ sanguine suaueolẽti pinguescunt. Et martyr ipsa tum, vt prolixius sanguinis fons proflueret, fecit: atque illa ad hunc modum imperatoris incredulitatem erudiens, castigauit. Ipse autem digitis sanguini admotis, eóque humore delibutis, seipsum sanctificando conspersit: & reipsa, vt id crederet, persuasus, deinceps cum admiratione laudes suas clara voce martyri tribuit.

De insigni miraculo, quod ad monumentum Glyceriæ martyris vnguento scaturiens, ad Heracleam Perinthi accidit. Cap. 32.

De consimili vnguento ad diuæ Glyceriæ tumulum miraculo. Item de idololatrarũ per id expiato piaculo.

MInimè verò abs re fuerit, si celeberrimæ martyris istius prodigio, admirandæ Glyceriæ, & ipsius martyris, miraculum coniunxero. Vir quidam, cui Paulino nomen erat, obscuro loco natus, in bonis tamen disciplinis admodum educatus, manifestò in impostorum & maleficorum barathrum demersus esse deprehẽsus est. Incantatori huic & mago argentea fuit peluis, in qua detestandum cruorem excipiens, per eum execrandus ipse cum apostatis virtutibus colloquebatur. Vasculum in necessitate flagitáre argentarius vendidit. Qui precio numerato lanceam eam receperunt, venalémque & ipsi pro foribus cuiuis prætereunti emendi liberam facultatem faciẽtes proposuerunt. Accidit autem, vt Perinthius antistes Byzantij esset, & peluim eam, ita vt venundabatur, compararet. Itaque cum vasculo empto se in sedem suam recepit, & ob reuerentiam vnguenti martyris Glyceriæ, sublato priore vase æneo, argenteum istud reposuit, cultui † diuinitùs manantis vnguenti id

† θεαρρύτου μύρου.

maximè conuenire arbitratus. Atque ille quidẽ hoc sic fecit. Riuus autem vnguenti constitit. Martyr enim ipsa piaculum tantum detestata, gratiam & donum id cohibuit. Haudquaquam enim fas esse, tacens enim dicebat, vt mundum immundo contingeretur. Hoc postquam diebus plurimis fieri cognouit episcopus, oppidò quàm grauiter tulit, variásque curas in animo ipse suo, quod ipsius culpa Ecclesia commoditate tanta orbari deberet, volutauit. Proinde ad lachrymas & preces conuersus, Deo supplicauit, vt rem tam grauẽ auferret, & facti eius caussam latentem ostenderet. Deus verò ritè abominationem eam amoliens, & insciriam misericordia legitimè prosequens, antistiti in somnis lancis piaculum manifestat. Ille statim argenteam phialam subducit, & priorẽ illam æream, perinde atque puram & quasi virginem atq; immaculatam ministram cultui religioso restituit. Et ecce tibi, derepentè vnguentum cursum scaturit, & miraculorum latex denuò exundat. Piaculum autem execrandum manifestò in apertũ producitur, & non aliter quàm in publicis columnis incisum proponitur, vbíque gloria sua redditur. Ea res vbi ad imperatoris aures, per primariæ sedis episcopũ (Ioãnes is ieiunus erat) relata est, princeps ab eodem episcopo ad reos capitali supplicio persequendos excitatus est, (nam is resipiscentia atque pœnitentia crimen corrigere voluit) iudicium igitur maximum cogitur, & maleficorum multitudo ingens producitur. Qui in grauem carcerem coniecti, ad supplicia, debitas persoluturi pœnas traditi sunt. Inter quos Paulinus in * palum summa parte hiãtem actus, turpiter vitam finiit: quum prius cædis filij sui spectator fuisset. Siquidem & hunc abundè impiè imposturæ & maleficij portentis imbuerat. Atque hoc ita est gestum. Quod verò præter opinionem omnem aliud à Verbi matre eodem tempore est actum, id quoque referam.

** in crucem scilicet.*

Vt dignas vindicta diuina pœnas, exegerit ab eis, qui contra immaculatam Dei matrem, blasphemam ausi sunt mouere linguam. Caput 33.

Exemplũ vindicatæ humanitus simul & diuinitùs in virginem matrem blasphemiæ.

GRæci quidam siue Gẽtiles in cuiusdã domo conuiuantes, & vino sese inuitantes, post prandium simulátque satis adbiberãt, blasphemare & conuitiis proscindere Verbi matrẽ cœpere: postremum hoc compotationi adhibentes studium, vt quæcunque aliquis eorum excogitare posset, absurda atque indigna, per ea ridens œconomiæ & dispensationis salutis nostrę mysterio illuderet. Impietas ea postquam innotuit, illi quidem condignas petulãtis linguæ pœnas dedere. Aedium autem, in quibus confidentes graui blasphemiæ indulserant, dominus à sacris nostris non alienus, tum quidem, quod res ita tulerit, periculum effugit. Non multo verò pòst, noctu ei dormienti in somnis Dei genitrix astitit, cui diligentius, Ecquid se, quænam esset, nosset, percunctanti: postquam ipse, nosse se eã professus est: illa ei cõtumeliarum indignitatem in memoriam reuocauit. Tum ille miser supplex illi esse, veniámque delicti petere: & ne tam citò morte mulctaretur, sed tempus ei pœnitẽtiæ ta-

linqueretur, orare. Illa, daturum se hoc ei, neque in præsentia ipsum ita morte pœnas luiturum, promittere: vimine autem, quod manu gestare videbatur, genua eius circumcircà veluti exarās, circumscribere. Id vbi factum, auolās, ei postea non apparuit. At ille somno discusso, membra ea quæ vimine notata fuerāt, statim ab * reliquo corpore disrupta inuenit, recenti sanguine profluente. Et in publicum productus, iustum omnibus iudicium promulgauit. Qui verò id audierunt, laudes Deo, propter tam inopinatum miraculum, cantarunt. Matrem indem Dei celebrarunt, quæ ita semper Christianorum genus tueretur, quęque nouo quodammodo affectionem erga nos suam, quamuis præter naturam eius sit, vt quenquam puniat, vt quadam adacta ostenderet, vt scilicet religio nobis stabilis & firma esset.

* διαῤῥαγέντα εὐθὺς τῆς ὁλομελείας.

Ad finem huius libri ex Suida annotatiu est de Cōstantino copronymo, imperatore Constantinopolitano, qui longè pòst imperauit, in virginem matrem contumeliosus. Res est huic argumento congruens.

De sancto Ioanne Ieiunio archiepiscopali dignitate Constantinopoli ornato. Capur 34.

Ioannis Ieiunij archiepiscopi Constantinop. mors.

TVm verò etiam hierarcha vrbis Constantinopolitanę Ioānes, post episcopatus sui annos tredecim, ex hac vita decessit. Qui quod voluptates expugnarit, animique perturbationes coërcuerit, & imperium in ventrem exercuerit, νηστευτὴς, hoc est ieiunator, à Byzantiis cognominatus est: vir ex idiotarum quidem ille & opificij non inhonesti ordine progressus, sed qui propter præstātem virtutem ad episcopatus fastigium sublatus sit. De quo quum multa alia memoratu digna prædicātur, tum illud maximè celebratur, quòd propter suam erga pauperes affectionem & misericordiam, † pluribus ab imperatore talentis mutuò sumptis, syngraphā illi dederit, qua substantiam suam mutuæ pecuniæ tāquam hypothecam opposuit atque impignorauit. At postquàm is è vita migrauit, Mauricius antistitis facultates inquirens, paupertatem eum magnopere consectatum fuisse comperit: cúmque de virtute tanta admiratus, syngraphā statim discerpsit: & lectulum tantum ligneum, qui in bonis eius repertus est, & amiculum laneum tenue admodum, necnon penulam quandā deformem (fuerat nanque Ioannes malè vestitus, frugalitate vitæ conspicuus) in aulam imperialem inferri iussit, eáque rebus omnibus prętulit. Et ieiuniorum solenni tempore deinceps, lectis ex auro & lapillis preciosis cōcinnatis, sericisq; vestibus, & aliis imperialibus deliciis valedicto, ligneo præsulis eius toro noctibus totis vsus est, gratiam quandam diuinam ex eo se consequuturum existimans. Tum quoque Maurorū gēs in Libya visa est, à Germanis ducibus bello locis suis expulsa.

De eiusdem sanctimonia. Alii Ioannē Eleemosynariū nominant. Cuius sacri cineres in arce Budensi fuere.

† *Inter Ioannem istum & Gregorium episcopum Romanum contentio fuit: quòd Ioannes Oecumenicus episcopus nominari voluerit, cui propterea Gregorius restitit. Blond. Greg. Epist. lib. 4. cap. 29.*

Qualia indicia cædem Mauricij Imperatoris præcesserint: & de quibusdam portentis. Caput 35.

EOdem tempore plurima etiam indicia apparuere, imperatoris mortem portēdentia. Primùm enim cometa maximus visus est pluri-mis coruscans diebus. Et alia quæ accidit res, clarius etiam id ostendit. Nam vir quidam qui quàm tenuissimè vixerat, & in vita solitaria sese contemplatione rerum arcanarum exercuerat, vitæque isti mundanæ renunciauerat, strictum gladium in foro (celebris hic verbis locus est) vsque ad vestibulum aulæ imperialis gerēs, processit, & voce magna prædixit, breui imperatorem vnà cum liberis & cōiuge ferro cæsum iri. Æstatis verò tempore, Herodianus etiam quidā, id quod de imperatore futurum esset, propalàm renunciauit: atque is non sine diuina sorte sibi prædictionem eam manifestatam esse confirmauit. Alia insuper prodigia tum tēporis accidere, quæ nunquam antea aliquis vel vidit, vel audiuit. In Thracia siquidem mulier puerum genuit monstrosum prorsus, naturęq; ipsius * piaculum. Oculis nanque palpebris, & superciliis caruit, neque reliqua corporis constitutione formam & effigiem iustam habuit: quippe cui neque manus, neque brachia essent, & cui ad † coxendices cauda piscis illis innata dependeret. Quod portentum vbi imperator vidit, interfici id iussit, gladiúmque statim exosculatus est. Mater autem quæ monstrū ipsum protulerat, quandoquidem sua culpa ad inopinatum miraculum nihil contulisset, crimine absoluta est. Tum etiā ex imperialibus equis præstantissimus, & aureo ornatu spectatissimus, derepentè concidens, ruptus est. In suburbanis autem imperantis ciuitatis vicis, alia quoque monstra nata sunt: puer videlicet quatuor pedes habens, & biceps alter, vterque verò ferro concisus est.

Signa Mauricii mortem præeuntia.

Prodigiosus partus.

* πλημμέλημα.

† πρὸς τοῖς ἰσχίοις ἰχθύος οὐραῖον ἦν αὐτῷ συμφυές.

De animantibus humana forma, quæ in flumine Nilo apparuerunt. Cap. 36.

DEcimonono imperij Mauricij anno, Mena præfecto Ægyptum gubernante, etiam in flumine Nilo portēta quædam extiterunt. Postquam nāque præfectus in Delta (locus hic apud Aegyptios præclarus est, ex literæ eius figura nomen adeptus) venit, & ipso diluculo ad amnis ripā iter fecit, subitò ex fluminis alueo qui quidam horrorem secum afferēs, prodiit vultu Giganti similis, aspectu graui, capillo subflauo & canis

Menas Aegypto præfectus.

Apparitio duorum hominum aquatiliū, in amne Nili.

Autores habeo in equestri ordine splendentes, visum ab his in Gaditano Oceano marinum hominem toto corpore absoluta similitudine ascendere nauigia nocturnis temporibus, statimque degrauare quas insederit partes: & si diutius permaneat, etiam mergi. Plinius libro nono, cap. 5. Volaterranus ante annos plusquam ducentos extitisse scribit in Apulia iuuenem in mari viuere inter beluas assuetum, qui cum antea Nicolaus, postea hanc ob causam Colapisces est nominatus. Aetate nostra apud Batauos marinus homo visus est à plurimis, qui etiam supra duos annos ibi detentus est, mutus erat & iam incipiebat fari. Verùm bis pestilentia ictus, in mare est remissus gaudens & exiliens. Ludo. Viues lib. 2. de verit. fid. Christian.

Tritones isti in Nilo flumine cōspecti, vbi Pharao tyrannus Israeliticos infantes submersit, duplicis tyrannidis monstrosam dominationem portenderunt.

canis resperso, pectore ingēti, dorso & brachiis heroicum quiddam præ se ferens, atque pubetenus quum subinde ex vndis subsiliret, spectādum se præbens, reliquo verò corpore sub aqua latens: veluti enim erubesceret, sic arcana naturæ occultauit. Eum vbi dux conspexit, solenniter eum identidem adiurauit, siquidem dæmonium esset, vt è conspectu abiret, & in solitudinem se reciperet: sin creatrix aliqua vis id protulisset, vt ne prius spectandum se subduceret, quàm omnes inopinato aspectu satiati essent. Itaque animans id (hominem enim dicere non ausim) diutius constitit adiuratione constrictū, séque omnibus conspiciendum præbuit. Tertio deinde die, sub auroram, aliud etiā animās muliebri forma (nam id natura satis indicabat) ex vndis emersit. Nam vultus ipsius leuitas, comæ prolixitas, necnon reliqua corporis cōstitutio, & capilli partim complicari, partim soluti, formæque splendor, fœminam esse denunciabant: sed coma ei subnigra, facies candida, nasus mediocris, & digiti in manibus decentes erant. In ore tenera florebant labia, vbera leniter intumescebant, & papillæ à pubertate recēti paululum prominere conspicienti videbantur. Reliquas mulieris partes flumē occultabat, arcana thalami coniugalis mysteria spectatoribus perinde atque eis qui sacris secretioribus initiati, non essent, subducēs. Dux igitur ipse & cohors eius vsque ad occasum solis spectaculo eo oculos pauere, quo tempore & animalia ea intimos amnis recessus subiere, quum silentio sese vidēda exhibuissent. Muta namque taciturnitate cōspectum sui amatoribus præbuerunt. Ex omnibus verò infaustis hisce indiciis, imperator grauem rerum exitum coniectando colligebat. Et iam tum futuri casus metu perturbabatur: propterea quod, qui diligēter historias conscripserunt, haudquaquam commoda rebuspubl. eiuscemodi prodigiorū ostenta esse, memoriæ prodiderant.

Mauricii imperatoris, propter prodigia eiusmodi perturbatio.

Quomodo Commentiolus & Priscus, duces regionum Europæ, cum Abaribus congressi, supra triginta millia hostium ceciderint. Et rursus quædam de Chosroe. Caput 37.

Priscus & Commentiolus rectè aduersus barbaros rem gerunt.

NOn multum intercessit temporis, quum Priscus & Commentiolus regionum Europæ præfecti, soluta ea, quam arte quadā cum Chagano Abare pepigerant, pace, clàm id iubēte principe, ratibus Istrum traiecerunt. Atq; vbi primùm in Viminacium (insula ea est in Istro flumine sita) delati, & deinde subitò cum barbaris & quibusdam aliis congressi sunt, vnius mēsis spatio plurimis præliis supra triginta millia Abarum, Gipedum, & Slauinorum interimerūt: eorundémque vltra quindecim millia ceperunt: & victoria tali potiri, qualem vix vnquā aliquis ab hostibus reportasse cognitus est, retrocesserunt. Captiuos porrò Chagano per legationem petenti, Mauricius restituit. Hyberno autē tempore, quum Romanorū copiæ, vi cogente Cōmentiolo, stratam lapidib. Traiani viam, Gerontio vetustæ nobilitatis viro, qui cētum & duodecim annos natus erat, duce transiissent: acerrimo frigore exorto, multi interiere. Et Cōmentiolus quidem Byzantium est reuersus: Priscus verò in Thracia remansit, excursionibus hostiū si quæ fierent, obuiam iturus. Sed enim primo vere quum Constantinopolim venisset, denuò dux declaratus est. Decimonono imperij Mauricij anno nihil magnum à Romanis & barbaris gestum. Tum verò Mauricius Theodosium filium sponsum ingenti cum apparatu fecit, legitimo matrimonio ei Germani filia coniuncta, viri præstātissimi & Senatoris præclarissimi. Sed & Chosroes Babylone tum degens, à sociis nostris Syris, & finitimarum eis regionum populis incitatus, rumpere pacta cum Romanis fœdera cogitabat. Verum vbi imperator legationem ad eum misit, pacta quidem rursus cōfirmata sunt. Orator autem ipse legatione obita, malè est acceptus: propterea quod imperatori dixerit, Persarum regem verba hæc audientibus satrapis in medium protulisse. Propter oratoris ipsius virtutem bellum intermitto. Eam enim rem vbi imperator audiuit, indignè tulit, & Georgio (id nanque oratoris nomen erat) periculosus legationis eius lapsus fuit. Ita nāque res fert, vt oratio si non ea qua opus est, ratione dispensetur, magnas eis calamitates, qui illa abutuntur, pariat. De his hactenus.

Theodosius Mauricii filius Germani filiam in matrimonium ducit.

Exemplum arrogantis & insolentis legati & oratoris.

Legitimus linguæ vsus.

Quomodo Byzantij plebs contra Mauricium seditionem & tumultum excitarit. Et vt Chaganus captiuos omnes, quos Mauricius redimere supersederat, ferro necauerit. Caput 38.

Petrus Mauricii frater, Europæ præfectus.

VIgesimum iam in imperio Mauricius princeps agebat annum, quum Petro fratri præfecturam Europæ demandauit. Et pestilentia subitò coorta, vehementer imperantem vrbem afflixit. Postquam verò tempus natalis Christi aduenit (consueuerat quippe princeps vnà cum populo festum eum diem in templo agere) & tū pro consuetudine sua, Mauricius multitudini honorem eum habuit, nonnulli ex plebe rebus nouis solicitati, seditionem aduersus eum mouerunt: eundémque saxis petentes, conuitiis insuper prosciderunt. Ibi tum ille ægrè periculo vitato in Dei genetricis tēplum, quod Blachernas populus nominare consueuit, saluus confugit. Magna autem religione delubrum id Byzātij colunt. Dicitur namque, & creditur, vestes Mariæ virginis, & partem quandam admirandę eius zonæ, capitísque etiam amiculum in aurea vrna ibi asseruari, sicuti à me suprà dictum est. Imperator porrò adeò leniter in seditiosos animaduertit, vt præclariores ex rebellibus resipiscere, moderatioráque consilia sequi iusserit: reliquos autem se punitorum esse assimulauerit. Itaque ira soluta, reuertendi eis in vrbem, potestatem fecit. Porrò Petrus cum Romanis copiis Palastolum profectus, atque ibi æstate moratus, ineunte autumno in Dardaniæ angulum concessit. Ibi namque congregari Abarum multitudinem, & castra ad Absirh habere audierat. Hortabatur autem Petrum Mauricius, vt

Seditio plebis Constantinopolitanæ aduersus Mauricium principem.

Mauricius in templum Blachernarū confugit.

Nimium leniter Mauricius in seditiosos animaduertit.

* *Apud Diaconum est, hos etiam aureo nummo Chaganum singulorum captiuorū caput Mauricio redimendum obtulisse, illúmque conditionem eam non accepisse.*

quicquid tandem posset aduersus Chaganũ faceret, neque exercitum inde exire pateretur, sed arte quadam & callida administratione † prodetet. Indignabatur enim præteritarum iniuriarum memor militibus seditione atque rebellione gaudentibus. At Chaganus clam progressus Macedoniam percutit: & infinitam multitudinem hominum secũ ducens, propè ad Constantinopolim accessit, duobúsq; aureis virũ quenque redimendum obtulit. Quum autem ea conditio Mauricio grauis videretur, & tam vilẽ redemptionẽ auaritia victus reiiceret, furore percitus tyrannus, captiuos multorum milium omnes ense concîdit. Cuius rei gratia Deum infensum ei factum esse, creditur. In somnis etenim ei apparens Christus, Phocæ eum ordinis militaris ductori traditum esse dixit. Et Mauricius à somno excitatus, Philippicum sororium suum acciri è vinculis iussit. Primæ enim nominis eius literæ successionem quàm maximè suspectã habebat. Atque ob eam causam vinctum eum tenebat, Imperium ad illum deuolutum iri existimans. Philippicum ergo eum, si quem militem Phocam nosset, interrogauit. Atque quum ille respondisset, Phocam eum esse, qui non ita pridem imperio eius impudenter restitisset: Imperator, quibúsnam is moribus esset, percunctatus est. Et vbi timidũ esse cognouit: Si timidus reuera, inquit, profectò & percussor est. Verum enimuerò Mauricius ob tantę multitudinis cædem, odium omnium incurrit, conuitiísque ab omnibus est proscissus.

† χειλιατροδιδόναι. Milites rebelles Mauricio & ducib. ei°. Mauricius captiuos plurimos vili mercede à Chagano non redimit. Viso numinis irati, Mauricio ostẽsa oblata. Idem de Phoca inquirit. Odium hominũ erga Mauricium. Omnis homicida timidus.

Quomodo exercitus in Europa, seditione facta, centurionem Phocam Romanorum imperatorem declararunt. Cap. 39.

QVum exercitus diutius in Mysia esset, & milites à Petro quietis gratia, belli finem atque missionem, reditúmq; ad sedes suas peterent: Petrus autem muto persimilis, Principis imperio potius parendum, copiásque vltra Istrum continendas esse censeret, mirum est quã id multitudo, Imperium detrectãs, ægrè tulerit. Et Petrus viginti miliaria ab exercitu recessit. Ad quem milites octo viros delectos, inter quos etiã Phocas perniciosissimus tyrannus erat, miserunt. Postquam ille in sententia sua perstitit, & imperatoris mãdatum esse, vt exercitus vltra Istrum permaneret, asseuerauit: multitudo ipsa ira feruens, Centurionem Phocam sibiipsi præfecit, Petro repudiato. Postea etiam Phoca in clypeo sublato, electionẽ eius cum plurima acclamatione renunciauit. Quod vbi Petrus resciuit, profugit, & ad imperatorem rem omnẽ retulit. Mauricius tribunis plebis euocatis, populi numerũ inuestigauit: nihil prorsus de eo, quod desertor Phocas præfectus renunciatus esset, solicitus. Idem vrbem ipsam imperãtem & suburbanos eius vicos dispositis custodiis muniuit. Deinde etiam ad multitudinem illam rebellem legationem misit. At tyrannus minimè mãdata eius curauit, ratione omni & oratione reiecta. Et exercitus Romanus seditione mota, ad Theodosium Mauricij filium, ad Callicratiam venationibus sese oblectantem, epistolã dedit, vt vel imperium susciperet, vel eo Germano socero cederet. De cæterò namque minimè se passuros esse denunciarunt, vt Romanas copias à Mauricio gubernari cernerent. Hæc postquã imperatori sunt significata, Germanus, veluti suspicionem de se præbuerit, propterea exercitũ res nouas molitum esse, vt ipsum ad rei Romanæ summam administrandam legerent, supplex in Dei genitricis templum confugit: a quod Cyrũ construxisse fama est, qui consul sub Theodosio fuit, bonus admodum vir, & eloquẽtiæ doctrinæque omnis perquàm studiosus, quas singulari amore & † sana quadam insania est prosequutus. Postea verò Germanus etiam ad templum maximum, quod Iustinianus ambitione summa & magnificentia, magnis sumptibus rerum vniuersarum Deo construxit, transiit. Eam sanè ob causam Princeps filium Theodosium fustibus cædi iussit, suspectum eum habens, quòd arcano consilio Germano socero, vt ad opem diuinam confugeret, subiecerit. Et missis hominibus certis, Germanum inde extrahere tentauit. Plebs autem vrbana vbi id resciuit, tumultum mouit, ius templi defendens: Germanóque, qui eò confugerat, vt se ibi contineret, persuasit. Atque furore tãquam duce eis præeunte, scommata plurima plerique in Principem cõtorserunt, eique quòd cum Marcione sentiret, cum cõuitio obiecerunt: cuius hæresis cum stulta quadam religione, fatua & contemptibilis est. Quum igitur ingens tumultus maximè sæuiret, qui vrbis mœnia seruabant custodes, hisce rebus auditis, relictis se tumultuanti multitudini ipsi quoq; immiscent. Et plebs vndequaque concurrens, & mali eius tempestate fluctuans, in ædes Constãtini, cui Lardy cognomen erat, impetum facit: quem virum Mauricius inter reliquos patricios charum maximè habebat. illustris enim erat, & ex primariis senatoribus vnus ad patriciatus dignitatis sublimitatem euectus, tributis etiam Orientalium regionum præpositus: eum Romanis præfectum prætorio appellare mos est. Huius ædibus omniuoro igni traditis, cœptóq; eo per audaciam ratione omni carentem furibundè peracto, inde abiere.

Rebellio militum aduersus Petrum præfectum. Iidem, Petro reiecto, Phocã sibi præficiũt. Hungaricum hoc est. Iidem Theodosio Mauricii filio imperium deferũt. Germanus affectati imperii suspectus, ad ecclesias confugit. † σωφρονι τῇ μανία. a Cyrus consulatus. Theodosius à patre fustibus cadi iussus. Hungaricum & hoc. Tumultus vrbis Constantinopolitanæ.

Mauricii fuga. Et aduentus tyranni in imperantem vrbem, & Mauricii liberorúmque eius cædes. Caput 40.

ITaque Mauricius de rerum summa desperans, & multitudinem cædis odio ad tyrannum deficientem, ipsúmque etiam Cyriacũ (qui post Ioannem dignitatem Hierarchicam susceperat, quum prius presbyter & œconomus ecclesiæ magnæ fuisset) conuitiis proscindentem videns, de media nocte imperiali prætexta posita, priuatáque veste sumpta, simul cum cõiuge & liberis, dromone conscenso, in Orientẽ profugere conatur, non exiguam secũ pecuniæ vim portans. Et postquam in sinum Nicomediæ, ad templum Autonomi martyris (Soræum vernacula lingua nominatur, Constantinopoli autem plurimùm centum & quinquaginta stadiis abest) venisset, tempestate sæua circumuenitur: & præterea consueta sibi podagra derepentè correptus impeditur. Cuius morbi sanè quàm infelix prouentus & vbertas obuenire eis solet,

Plebs furiosa Constantini Lardy patricii ædes incendit. Mauricii ex vrbe Constãtinopolitana fuga. Cyriacus episcopus Constãtinop. Constantinopoli frequẽter sunt podagrici.

qu

qui continuè imperialem vrbem incoluit. Ex eo A loco Theodosium filium ad Chosroem legat, qui opem ab eo peteret: eique in memoriam reuocaret, quòd & ipsi de summa regni periclitanti Mauricius id conseruarit. Aequum quippe plúmque esse, vt ille parem sibi referret gratiam, quum eius domus simul omnis in maximũ esset adducta discrimen. Sed enim Germanus Theodosij Mauricij filij socer, quum velut in naufragium, sic in imperium Romanum, nullis fulcris aut fundamentis nixum, incidisset, gubernacula eius regere est aggressus. Verum Prasini (ordo hic & factio Romanæ plebis est) spes eius inciderunt. Proinde & ipse per desperationem rerũ, se ad beneuolentiam tyranni contulit: cúmque, ad quem vt ita dicam fortuna inclinauit, adorauit. Statim namque Prasinorum factio imperia- B lem regiam occupauit, & tyranno imperatoriis acclamationibus applausit. Phocas Theodoro quodam viro insigni misso, vrbis antistitem (patriarcham hunc appellare homines soliti sunt) & populi delectos acciuit. Qui quum in templo Ioannis Baptistæ, in ea suburbana ciuitatis parte quæ Septimum dicitur, conuenissent, coronam imperatoriam pestiferæ beluæ imposuerunt. Atque ille cuestigiò apparatu præclaro Byzãtium ingreditur, aurum ad instar imbris vbique spargens, & Byzantios ciues ea munificentia in introitu suo exhilarãs. Postea verò Leontiã quoque vxorem Augustam renunciat, & splendido triumpho in aulam imperialem deducit. Porrò quum populi factiones grauiter odiis inter se decertarent, † altera earum vulgò dixisse fertur: Vade, præsentem rerum statum cognosce: Mauricius enim nondum mortuus est. Quibus verbis tyrannus exauditis, tum quidem multitudinem oblatrãtem compescuit: postera autem die totus ad cædem Mauricij, veluti furiis quibusdã raptus est. Itaque illum cum podagræ & chiragræ doloribus conflictantem, ea eo quem diximus sinu, vnà cum cõiuge & liberis, inter quos etiam Theodosius ea itinere legationis retractus erat, e regione Constantinopoli, vbi Chalcedonensis ciuitas est, in Eutropij portum traduxit: & primùm liberos ipsos in conspectu patris occidit, in quorum cuiusque cæde verba illa pater protulit: Iustus es Domine, & iustum iudicium tuum. Deinde verò & ipse Mauricius resectionẽ capitis sustinens, ferro cæsus occubuit, egregia animi virtute in summa ea calamitate exhibita. Quum namque liberorum nutrix infante vno imperiali subtracto, puerum ipsa suũ † lactẽtem ad cædem protulisset, Mauriciũ astãtem percussoribus arcanum suppressi pueri sui consilium indicasse ferunt: quòd minimè æquũ esse duceret, vt in alium, quum ab ipso Deus pœnas expeteret, animaduerteretur. Atque eo infante iugulato, cædes eiusmodi pro sanguine lacteum liquorem profudit. Ad hunc modum imperator, qui naturæ legibus superior esse visus fuerat, vitã finiuit, postquam sexaginta tres ætatis annos transegisset, viginti autem ex eis in imperio exituisset.

Germanus se Phocæ permittit.

Prasinorum Constantinopoli factio.

Phocas imperator Rom. coronatur.

† Factio hæc Venetorum fuit. ὑπάγε, μάθε τὴν κατάστασιν.

Miseranda Mauricij suorúmque cædes.

Eiusdem in vltimo vitæ actu pietas, & animi fortitudo.

† γαλουχούμενον.

De nudatione imperialium cadauerum, & de aliis tyranni cædibus. Et de prædictione imperialis cædis Alexandriæ facta. Cap. 41.

CAdauera autem imperialia, oppidò quam lachrymosum ludicrum, ibi in littore maris iactata sunt, ita vt illius vndam purpureo sanguinis cruore infecerint: nunc quidem fluctibus ipsis in terram leniter appulsa, nunc verò reciprocante maris impetu reducta. Ea eo deinde loco translata, prouentum lacrymarum eis tulerunt, qui illa nudata & ad spectaculum exposita conspexerunt. Adeúmque etiam modum à tyrannicis militibus spectata, in Tribunali (ita enim dicitur campus qui ad Septimum est) temerè proiecta sunt. Sic enim per eiusmodi spectaculum exercitum ab omni humanitate alienissimum, piaculi quoque participem fieri oportebat: vt scilicet * quod fraudem & malitiã odit, nullísque corrumpitur donis Dei iudicium, omnes eos retributionis irretiret plagis. Perniciosus nanque & execrabilis exercitus ille, grauissimis maximísque circumuentus ærumnis, per varias clades vitam hanc morte commutauit. Postquam enim Persica rursum expeditio sumendorum armorum libertatem accepit, Chosroe admissum in Mauricio piaculũ indignè ferẽte, bellum scilicet motum est: & exercitus variis modis simul & diuinæ vindictæ pœnas, & ipsorum præliorum casus subiit: quum quandoque ipso conflictus tempore, sæuum in modum cœlesti igne peteretur: quandoque autem fame & direptione multimoda, captiuitatéque post victoriam amissam affligeretur. Maxima verò eius pars ore gladij concidit, & † ferri quasi aliud a- C gentis opus facta est. Neque prius à Persis victoria discessit, quàm impius iste & tyranni cõsectator exercitus totus interiit. Quod sanè satis ex eo quod modò dicetur, conijcere licet. Non enim multo pòst, nondum quatuordecim annis elapsis, quum Heraclius aduersus Razatẽ bellũ gereret, & delectum militum haberet, duos tantum ea ex multitudine, quæ tyranno fauerat, reliquos is inuenit. Sedenim vbi tempus ipsum nouas militum copias Romanis tribuit, & exercitus ille vitiosus omnis pessum iit, res secundæ apud Persas mutatæ sunt, & postquam Babylonius ille draco Chosroes Hormisdæ filius, nulla misericordia interemptus est, Persicum bellum finem suum habuit. Verum enimuerò tyrannus impiis flagitiis ebrius, se ad aliorũ etiam cædes armauit. Proinde Petrũ Mauricij fratrem ferro necat. Occiditur præterea, cuius sæpe facta mẽ- D tio est, dux Commentiolus: item Georgius Philippici filius: Prosecutinus etiam, cui curas & cõsilia sua Petrus crediderat. Postremò verò & Theodosius Mauricij successor, ex itinere, sicut dictum est, retractus. Fama autem obtinet, percussorem Theodosio parcentem, alium pro eo admodũ illi similem ense iugulasse. Ipsum verò Theodosium profugum, in locis multis multa expertum, postea morbo interiisse. Atque ea quidẽ fama per omnes Romani imperij ditiones vulgata est. Sed eam barbatus quidã error, perquàm tenui coniectura id facere ausus, protulit: propterea quod caput eius solum, vnà cũ aliis qui cæsi sunt, exhibitum non sit. Verùm inquisitio ipsa satis solicitudine summa defatigata, Theodosium etiam mortuum esse cognouit. Ipsam imperatricem Constantinam cum tribus filiabus tyrannus in priuatorum ordinẽ redegit:

Cadauera imperialia ludibrio habita.

* μισοπόνηρος τῦ θεοῦ καὶ ἀδέκαστος κρίσις.

Milites omnes defectores, qui ad Phocã desciuerunt, malè disperierunt.

† ξίφος ἀλλότριον ἔργον.

Cognatorum & fautorum Mauricij cædes.

Constantinæ Augustæ filiarúmque eius cædes.

& primùm quidem eas in vili quadam & exili E domuncula inclusit, postremò verò ferro etiam interimi iussit. Eorum autem cæterorúmq; imperialium corporum (decem autem fuere) reliquiæ, longo pòst tempore in Mamantis martyris templo, propè murum cui Xylocercus nomen est, repositæ sunt. Templum autem id Pharasmanes eunuchus construxit, qui sub Iustiniano imperialis cubiculi præfectus fuit. Porrò in communis sepulchri eorum monumento Epigramma hoc insculptum est:

Epitaphium eius.

" O ego mille modis regum miseranda duorum,
" Mauricii coniunx, filia Tiberij:
Edocui regina satis, fœcundáque mater,
*Quam * fint multorum commoda sceptra ducũ,*
Militis insidi iaceo, populique furore:
" Et mecum coniunx progenitésque iacet.
" Na misera Niobes ego sum vitale cadauer:
" Plurâne cissais, plura Iocasta tulit?
" Esto, iurè pater: quur pignora parua necantur?
" Humani prorsus nescia turba doli.
Non iam Roma meis carpes à frondibus vmbram.
Eruta Threicio stirps Aquilone iacet.

** ὡς ἀγαθὸν τελεθῇ ἡ πολυκοιρανίη.*

Interitus Mauricii, cædis ipsius tẽpore, Alexãdriæ nũciata.

Illud etiam haudquaquam silentio pręteribo, dignum in primis quod memorię rerúmque gestarum tabulis mãdetur. Siquidem ea ipsa hora, qua Mauricius interemptus est, res ea omnis, vt gesta est, Alexandriæ, statuis quæ in Tychæo celebri vrbis eius regione stabant, & tum basibus suis dilapsæ erant, voce clariore quid imperatori Mauricio accideret, referẽtibus, viro cuidam præclara vita insigni, noctu ibi deambulanti, indicata est. Quam rem Alexandriæ Augustalis, & Petrus Aegyptiæ prouinciæ præfectus, accuratius signis certis notatam, veram fuisse, nono die postquam acerbus nuncius iste in Aegyptũ G peruenit, compererunt. Multa verò eiusmodi, quæ rem futuram portenderunt, accidisse cognouimus. Ea vero si singula scripto persequi velimus, tempus nos prorsus defecerit.

† *Interea calligraphus quidam Alexandriæ venerabilis vir, ex matutina vigilia domum vadens, media nocte videt statuas ex metallo æris abstractas, & voce grandi dicentes, interemptum Mauricium & filios eius. Diac.*

Quomodo Mauricius Deum orauerit, vt ei hic pœnas dare diuinæ vindictæ liceret. id quod assequutus est. Et de ædificiis ab eo constructis. Caput 42.

Mauricius sanè imperator, aliquo ante cædem tempore metuens propter conscien- H tiam sibi, quod captiuos despexisset, eósque vili precio, pecuniæ cupiditate victus, quos Chaganus furore percitus concidit, non redemisset, in celebrioribus orbis terrarum templis, missis eò literis supplicari pro se vni ex supersubstantiali Trinitate Christo Deo mandasse, & ab hominibus virtute præstantibus, vt deum exorarẽt petiisse dicitur: quò scilicet suorum per vitam actorum ipse remunerationẽ in mortali hac vita, satisque obnoxio mundo, recipere liceret. Et imaginem quandam Christi clarè & euidenter vocem edidisse ferunt, qua illi fore prædictũ est, vt desiderij votique sui compos fieret, & in hac vita pœnas penderet. Nonnulli eam imaginem

Mauricius Deum, vt in hac vita delictorum suorũ pœnas lueret orauit.

Ante æneam Palatii portam. Diaco.

τῶν βασιλείων τὰ προπύλαια καὶ ἠχαλν μέτη χαλκή

esse volunt, quæ in † ærea Palatij: alij vero maximè, quæ in speciosa porta templi sanctorum quadraginta Christi martyrum sita est, & pictura sua quàm proximè ad similitudinem vultus Christi accedit. Mauricius imperator summoperè viros eloquentia insignes coluit: liberalis etiam erga eos qui pulcherrimis optimísque disciplinis præclaram operam nauassent. Celebria quoque opera in Romani imperij ditione construxit: quorum vnum est, quadraginta sanctorum delubrum, quod Tiberius antea ædificare aggressus fuerat. Sacrã item Apostoli Pauli ædem Tarsi Cilicum, hunc construxisse ferunt. Fertur & illud quoque de eo, quòd terriam partem pensionum vectigalium subditis suis remiserit: quódque liberaliter Byzantiis triginta talẽta donauerit, vt aquæductuum meatus reno- F uarent. Idem præclarum illud stemma & ornamentum, quod et Sophia Augusta socrus & cõiunx Constantina ambitiosè admodum & magnificè elaborauerant, quum id ne semel quidẽ gestasset, maximo Dei templo intulit, & diuinæ mensæ consecratũ, aurea catella suspendit: quod a ipsum ornamentum vsque ad b expugnationẽ vrbis durauit. Sub ipso quoque † Philippicus, & Petrus frater eius, ille quidem Chrysopoli monasterium, hic verò Constantinopoli, eã quę Areobindi dicitur ædem construxit. Vtrumque autem templum Dei genitrici dicatum. Sed & Cyriacus patriarcha, Mauricio imperante, diaconissæ magnificum erexit monasterium. Mauricij imperatoris res eiusmodi finem habuere.

† In visione ante æneam palatii portã imaginis saluatoris se videt assistere. Diac.

a Leo impe. Constantinopolitanus Cõstantini Copronymi fil. coronam à Mauricio principe Deo dicatam nefario capiti suo imposuit, captus gẽmarũ & auri splẽdore. Egnat.

b Non semel à Mauricii tẽporibus Byzantium hostiliter captũ est, & direptum.

† Philippicum diaconum etiã Mauricii generum fuisse scribit.

Vt Chosroes propter Mauricii cædem pace soluta, Oriẽtem hostiliter peragrans, ad Chalcedonem vsque excurrerit. Et de aliis quæ Romanorum imperium peruaserunt, calamitatibus. Caput 43.

Vbi autem a Phocas imperium suscepit, multorum statim generum mala Romanorum imperio incubuere. Quinto namque ab inito imperio mense, literas ad Chosroem, quòd cõsuetudo huiusmodi à multo tempore Romanis & Persis fuerit, per Lilium familiarem suum, qui etiam Mauricij cædem patrauit, misit, quibus literis ad Imperialem dignitatem conscendisse se significabat. Ille verò irę intemperiis actus, legitimam Mauricio vindictam præstare volens, pacta cum Romanis fœdera rupit, & perniciosum illud orbi classicum cecinit. Id namq; Persarum simul & Romanorum fœlicem tranquillúmque statum soluit. Eóque initio Persicũ bellum est ortum. Et Persæ Syriam, Palæstinam, Phœnicem quoque breui subegere. Ditioni quoque suæ Armeniam, mox Cappadociã, Galatiam, & Paphlagoniam adiecere. Quin impetu quem cohibere non esset ducti, ad ipsam vsque Chalcedonem, quæ ex aduerso Byzantio sita est, aduenere. Parte verò alia, Abares Europam omnia vastantes percurrerunt, & cædes hominum plurima grassata est, qualem haud quisquã vnquam vidit: non tantum ciuibus passim sed ipsis etiam militaribus copiis interemptis. Animantia item occidentia cladem plurimam accepere, & prouentus omnis generis frugum nullus fuit. Accessere fames & pestilentiæ. Hyemes

a Aduersæ res Rom. imperii sub Phoca.

Persarum aduersus Rom. res prospera.

Barbarorum incursiones.

item

item ingentes, naturam ipsæ suam superantes, ita vt mare frigore congelatum pisces postea mortuos eiecerit. Aetas quoque hominum generis omnis cæsa, & rēpla atque alia quæcunque ædificia venustè splendidéque constructa, frequentibus Persarum incursionibus pessundata: quòd Chosroes, sicuti dictū est, pacem propter Mauricium videlicet resciderit. Ac ille quidem foris omnia igne vastans, rempublicam affligebat: Phocas verò domi vrbē peius accipiebat. Proinde in equestri quodā ludicro certamine, quòd eum nonnulli scommate perstrinxissent, ebrium esse dicentes, furore flagrans, non paucis ea clarioribus ciuibus captis, quibusdam membra amputauit, nōnullos in altum mare coniecit, alios verò in carcere inclusit.

(margin: * Phoca imperitanias & crudelitas.)

* *Circensibus ludis prasini conuitiis eum lacessentes, clamarunt: Iterum Ingabasta bibisti! Iterum sensum perdidisti! Diaco.*

De seditione inter Iudæos & Christianos Antiochiæ orta: vt in eo tumultu etiam Anastasius Sinaites episcopus cæsus sit. Et de Cyriaco, Thoma, & Sergio, Constantinopolitanis episcopis. Cap. 44.

Antiochiæ verò grauis tumultus fuit, quòd Hebræi rursum aduersus Christianos, per res nouas insurrexerint. In ea seditione Iudei superiores fuere. Ingentem namque Christianorū multitudinem aut ferro conciderunt, aut igni, quem in ędes eorum coniecerant, ean fferūt. Eos Phocas, impij & flagitiosi facinoris pœnas sumens, tormentis subdidit, atque vrbe eiegit. Illi verò & ciuitatis eius antistitē Anastasium, Gregorij successorem, è throno suo deturbatum, funéque pedibus alligatū, per vrbem tractū, fœdā morte affecerunt. * Pudendas namque naturæ partes inter trahendum ense excisas, in os eius iniecere. Postea verò illum perinde atque holocaustum quoddam, igni tradidere: virum sapientia & virtute pręclarum, primariúmque dogmatum ecclesiæ doctorem: quippe qui lucubrationes multas eidem reliquerit. Huius liber est cui nomen ὁδηγός, hoc est, viæ dux, & ecclesiæ dogmatum † fines, aliáque præterea multa. Item in sextum Psalmum liber, in ingressu ieiuniorum editus. Ego verò orationem etiam eius quandā legi, ad Antiochenos, in introitu suo scriptam. Et pacificatoriam aliam, quam trigesimo tertio anno in thronum suum postliminio reuersus cō posuit. Mauricio imperium obtinēte: quem etiā in eo scripto, quod ab exilio reuocatus sit, laudibus effert. Huic Anastasio, propterea quòd in Syoæo monte philosophatus sit, & sensum ibi carnis domuerit, Synaita cognomen inditū est. Atque ille quidē in populi tumultu peremptus, vitam finiit. Post eum autem quum sex annis à tedium in episcopatu exituisset, pastorale munus Antiochiæ Anastasios alter suscepit. Et ante hūc Cyriacus etiā, Constantinopolitanæ vrbis episcopus, vndecim annis in sacra functione transactis, sedem eam Thomæ reliquit: qui diaconi & sacellarij in ecclesia munus obiens, ad Pontificium thronum conscēdit. Hic verò tribus annis, & duobus non amplius mensibus sacro

(margin: Tumultus Antiochenus inter Iudæos & Christianos. — Martyrium Anastasij Antiocheni episcopi. — * τὴν τῆς αἰδοῦς φύσιν. — † ὅροι. — Anastasij huius scripta. — Anastasius alter, eius Antiochiæ successor. — Cyriaci Constantinopolitani successor Thomas, Thomæ Sergius.)

A munere functus, impleo Sergio sede cessit. Thomas iste domum maximam in ædibus * episcopalibus extruxit: quæ domus, nomen à conditore suo acceptum, in hodiernum vsque diem retinet, & Thomaitis vocatur. At Sergius diaconus quidem ecclesiæ fuit: sed à Syris & Iacobitis generis originem traxit.

(margin: * ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ.)

De schismaticis, qui post quartam & quintam sanctam Synodum in ecclesiam irrepserunt. Caput 45.

Qvis verò Iacobus fuerit, vnde Iacobitæ nomen acceperunt & alia præterea quæ in historia hac omissa sunt, æquum esse puto vt hic referam. Altius autem narrationem petam. Postquā Eutycheti & Dioscoro à sancta quarta B Chalcedonensi Synodo dignitas abrogata est, qui illorum dogmata defenderunt, facta ab ecclesia catholica defectione, διακρινόμενοι hoc est, segregatos siue ambigentes, seipsos appellarunt: neque vllo modo, vt quæ rectè in concilio sancto statuta essent, comprobarēt, adduci poruere. Ii in duodecim sectas dissecti sunt. Ex quibus multa millia hæresum pullularunt. Ex quarum sectatoribus quidam Eutychianistæ vocati, quòd Dioscorum tanrum & Eutychetem reciperent: qui Christum docuerunt patri quidem consubstantialem esse, nobis autem minimè: propterea quòd nobis non assentiuntur, veram esse in Christo humanam naturam profitētibus. Postquam antē imperator Leo diē suum obiit, atque Zeno & Anastasius imperij administrationem susceperunt, quam maximā libertatem sibi qui quartæ Synodo restiterunt, vsurC pauēre. Eodem tempore & Acephali, quorū dux Seuerus Antiochenus fuit, vnam verbi & carnis naturam malè prædicantes: & præterea Iacobitarum, Theodosianorum, Iulianistarum, & plurimorum aliorum cateruæ, ecclesiæ insultarunt, qui Monophysitæ appellati sunt, quòd vnam verbi & carnis naturam, post ineffabilem vnionem in Christo esse sentiant & doceant. Acephali henoticum Zenonis imperatoris scriptum, quo scilicet ad vnionem ecclesias perducere voluit, propterea quòd ille sanctam quartam Synodum anathemati non subiecisset, minimè receperunt. Acephali autem ob eam causam dicti sunt, quod sub episcopis non fuerint. Proinde episcopis & sacerdotibus apud eos defunctis, neque baptismus, iuxta solennem & receptum ecclesiæ morem apud eos administratur, D neque oblatio aut res aliqua diuina facta, ministeriúmve ecclesiasticum, sicuti mos est, celebratum est. Communionem verò illi à plurimo tempore asseruatam habētes, feriis paschalibus in minutissimas incisam partes, eam neophytis se hominibus dederunt. Quo tempore quam quisque voluisset, placitam sibi sumebat potestatem. Et propterea quod quilibet, quod sibi visum esset, fidei iosertū voluit, quamplurima defectorum & hæreticorū turba exorta est: Tritheitarum, Agnoetarum, Theopaschitarum, Iacobitarum, Armeniorum, Seueritarum, & Aphthartodocitarū, initio à Iuliano Halicarnassæo sumpto: qui creatum quidē Domini corpus esse opinatus est, sed idem ab ipsa

(margin: De Iacobitarū, eorūque hæresum sectis. — Eutychianistæ. — Acephali. — Monophysitæ. — Hæresis ἀκέφαλος. — Conseruatio Eucharistiæ etiam apud hæreticos. — Multarū hæresum auctor Iulianus nuncupatus est. — Phantasiastæ Manichæi. — Oppugnatio synodi Chalcedonensis.)

fuit admirãdus: in Platonis & Aristotelis doctrina maximopere versatus. Quapropter eorum, potissimùm verò Aristotelis, obscurè dictorum luculentissimas reliquit enarrationes: quæ hodie quoque extant. Hic etiam impio Sergio Cõstantinopolitanæ tũ ecclesiæ hierarchiæ, admonitus ab eo, vt hæresim eiusmodi constitueret, librum acutissimum composuit, qui διαιτητής, hoc est arbiter, siue de vnione inscriptus, decem capitulis omnem eam hæresim contexit. Ad comprobandum autem piaculare suum dogma, omnem prorsus accuratissimè mouit Philosophiam. Multa præterea alia scripta Philoponus iste edidit, ad Græcos & hæreses reliquas, & ad alios quosdam: in quibus hæc etiam, impium † dogma instituens, refert. Omnia hæc sensui atq; oculis subiecta corpora, iuxta materiam & formam, ex eo quod non est, in id quod est, producta, à Deo sunt: corruptibiliáque sunt, & corrumpuntur, secũdum materiam & formam. Pro hisce verò corporibus corpora alia visibibbus istis longè præstantiora, incorruptibilia & sempiterna, à Deo conduntur. Ad hæc, consummationem siue interitum visibilis huius mundi, ac rursum noui mundi creationem alteram, asserit. Statuit etiam mortuorum resurrectionem esse, rationalium videlicet animarum cum corruptibili corpore indissolubilem vnionem. Quibus sententiis renitens Conon, ipsum iuxtà & lucubrationes eius, sicuti à me dicetur, reiecit: quãuis eas antea receperit. Conon ipse corpora dixit non secundum materiam, sed tantum iuxta formam occidere, eáque denuò cõformari, præstabiliorem speciẽ materia ipsa recipiente. Mundi ille quoque creationem iuxta materiã & formam, interitum autem eiusdem iuxta formam solummodo, non autem secundum materiam, ferre dicit. Resurrectionem verò mortuorũ esse corporis istius cum anima rationali vnionẽ indissolubilem decernit. Enimuerò Philoponus præter ea quæ diximus, hæc quoque † philosophatur: seu potius, vt verius dicam, * nugatur. Itaque natura quælibet non simpliciter, id quod est, dicitur, sed dupliciter. Vno enim modo quum communem cuiuslibet naturæ rationem ipsam per seipsam contemplamur, veluti hominis aut equi naturam, in nullo indiuiduorũ extantem. Alio verò modo, quum eam ipsam cõmunem naturam in indiuiduis existentẽ, & particularem maximè in quolibet eorum subsistentiam recipientem, neque cuipiam alij, pręterquã illi ipsi soli de cæterò conuenientem, consideramus. Quod namq; in me est animal rationale & mortale, nulli reliquorum homini commune est. Neque quæ in hoc ipso animante est natura, in alio quopiam fuerit. Quòd verò has ipsas notiones de naturis & subsistẽnis ecclesiæ doctrina habeat, ea eo constat, quòd naturam quidem patris & filij & spiritus sancti profitemur, tres autem horum subsistentias siue personas prædicamus, per quas quælibet proprietate quadã à reliquis discernitur. Quænam etenim sit natura vna diuinitatis, quàm communis diuinæ naturæ ratio, ipsa per seipsam considerata, & nuda contemplatione à proprietate cuiusque discreta? Et quòd propriè & peculiariter rursum naturæ nomen consideremus, dum rationem naturæ in quolibet indiuiduorum siue subsistentiarum communem, propriam atque peculiarẽ cuiuslibet factam, quæ nulli deinceps alij, quod sub communem speciem cadat, coaptari possit, contemplamur, ex eo patet, quòd in duabus Christi naturis, vnionem diuinitatis inquam & humanitatis docemus. Non enim communem, quam in sancta Trinitate consideramus diuinitatem, incarnatam esse dicimus: sic etenim & patris & spiritus sancti incarnationem prædicaueremus: sed neque communem humanæ naturæ rationem vnitam esse Deo verbo opinamur. Eo nanque pacto, & qui ante Verbi aduentum extiterunt, & qui postea futuri erant, hominibus omnibus, vnitum esse Dei verbũ rectè dicatur. Cæterùm satis liquet, nos hic diuinitatis naturã dicere eam, quæ est in subsistentia Verbi, non communis diuinitatis naturam. Itaque etiã vnã naturam Dei Verbi incarnatam esse profitemur, disertè eam à patre & spiritu sancto secernẽtes: ita vt hic quoque communem naturæ rationem, propriam iam Dei Verbi esse intelligentes, Verbi naturam incarnatam dicamus. Et naturam itidem humanitatis vnitam Verbo dicentes, particularem maximè illam subsistentiam, quam solam ex omnibus Verbum assumpsit, sentimus.

† δογματί-ζων ἀθέως. Ioannis Philoponi acutè quidem, sed non rectè dictum.

Conon aduersarius Philoponi.

† φιλοσοφεῖ. * φληναφεῖ. Eiusdem Philoponi subtiles nugæ de sententia Monophysitarũ.

De monacho Leontio, & Georgio Pisida.
caput 48.

SEd Philoponus cum sectatoribus suis, communem humanam naturam, ipsámque etiam diuinam, quam indiuisibilem dicimus, in plurimas partitur personas, discernens eam, & singulatim indiuiduis tribuens, & tribus supersubstantialis naturæ subsistentiis dispertiẽs. Id verò ipsum à rectè sentientibus prorsus est alienum: quemadmodum hoc magnus in theologia vir Gregorius clarissimè, in libro ad Euagrium monachum de diuinitate scripto, astruit. Quinetiã post illum eruditi quidam homines, ea quę perperàm à Philopono prolata sunt, refelleruut. Et quùm plerique alij scriptis suis ea oppugnarũt, tum Leontius monachus omniũ maximè egregium librum triginta capitum contra illum cõscripsit, quo simul & hęresim eam prorsus euertit, & piam nostram sententiam valde cõfirmat. Post hunc & admirandus ille diaconus atq; referendarius Georgius Pisides, æqualis siue coætaneus illius, quamuis ætate aliquanto iunior, iambis pulcherrimis, quos scribere consueuerat, cum dicta hæresi congressus, rem seriam ludicro temperando, ad hunc modum refert, absurditatem illius refutans:

ψηφίζεται θάτερον μίαν τε καὶ μίαν.
εἰ γὰρ μίαν τε καὶ μίαν λέγῃς μίαν,
γέλως τὸ λεχθὲν γίγνεται καὶ παιδίοις.
Vnam atque mox vnam lapillo computat:
At vnam & vnam fortè si vnam dixeris,
Pueri vel ipsi tale dictum riserint.

Quod autem versiculis hic expressit, sic habet. Profiteris, inquit, Philopone, philosophorũ omniũ laboriosissime & sapientissime, duas naturas in Verbo vnitas esse: vnam diuinitatis, & vnã humanitatis. Si ergo duas naturas dicis in eo conuenisse, quomodo duas in vnã rursus cõ-

Refutatores Philoponi. Gregorius Nazianzenus.

Leontius monachus.

Georgius Pisides.

trahis? Vna namque & vna duæ sunt, non vna. E Itaque si quis in eadem subiecta re, duo quædã prædicando indicet, eáque ipsa rursum in vnum redigat, ridendum se meritò præbeat. Talis Monophysitarum fuit hæresis, impij Nestorij hæresi prorsus contraria. Nestorius enim, propter duas naturas, duas etiam subsistentias numerat: isti verò propter vnam subsistentiam, vnã quoque subsistentiam & naturam. Verùm Nestorij hæresis, vt de hac rursus agamus, non dicit Deũ hominem factum esse, neque de cœlo descendisse, & humanæ naturæ substantia ipsa vnitum esse, sed habitu quodam & affectione. Vnitum namque Deum Verbum sic homini ex Maria prognato refert, vti se amicus amico per affectionem vnit. Et multos Nestorius, vnionẽ Dei & hominis nominans, latenti quadam fraude fallit: reipsa autem diuisionem, nõ vnionẽ apertissimè docet. F Si namque dicas, non substantia ipsa Deum Verbum homini, sed amica quadam affectione vnitũ esse, non vnio certa, sed disiunctio vera fuerit. Quapropter eundem & tenuem & sublimem hominem idem Nestorius dixit: tenuem quidem, veluti substantiali Dei vnione destitutum: sublimem veró, tanquam à prima natiuitate virtutibus perfectum. Proinde etiam reuera Dei genitricem, non Dei genitricẽ homo nefarius nominauit, sed Christi genitricem vocauit: perinde atque diuinum hominem & Deo amicum genuerit, qui vnctionem quampiam à Deo propheticam videlicet aut regalem & põtificalem dignitatem acceperit, non autem substantia etiam ipsa Deo vnitus per incarnationẽ fuerit. Atque hæc quidem Nestorius. *Infœlicissimus autem melioribus etiam rebus suis Eutyches, Deum quidem natum esse ea immacu- G lata virgine & Dei genitrice profitetur, idq́ue ipsum solum rectè piéque posuit: † fictam verò carnem eius fuisse opinatus est, & quæ præterea ille alia perperàm docuit. Ipsum namque Deum verbum dixit immutabili * modo mutatum & carnem factum, in speciem † finxisse atque assimulasse salutis nostræ œconomiã & administrationem. Itaque corporalia omnia in speciẽ phãtasia quadam simulata atque ficta ei affuisse asseruit. Et hoc ipsum, quòd natura illa diuina, quæ circumscribi & comprehendi nequit, cruci affixa sit, in speciem per phantasiam gestum esse statuit. De duabus hisce hæresibus inter se prorsus, sicuti diximus, contrariis, Nestorianorum inquam, & Monophysitarum, quibus postea Ioannes Philoponus Alexandrinus præiit, hactenus sit dictum.

Monophysitarum hæresi contraria Nestorij hæresis.

* σχετικῇ τινι διαθέσει.

ἀτυχέστατος τὰ κρείττονα Εὐτυχής.

Eutychetis hæresis.

πεπλασμένην.

* ἀτρέπτως.

† φαντάσαι τὴν οἰκονομίαν.

De diuisione & dissidio Tritheitarum, à Seuero profectorum. Caput 49.

Hæresis Agnoetarum, & Contobabditarum, & Theodosianorum.

Ferunt sanè, sectæ istius ducem primum Seuerum fuisse: postea autem Ioannem Philoponum eam defendisse. Porrò autem post Seuerum hæresim hanc primùm recepisse Theodosium, qui apud eos Alexandriæ Papa factus est. Deinde & alios: à quibus & qui Agnoetæ dicuntur, & Cõtobabditæ, à loco quodã nomine hoc sumpto, prodierunt. qui & Theodosiani, quòd scilicet eum, quem diximus, Theodosium potissimùm consectati sint, sunt appellati: sed postea ab illo anathemati subiecti sunt. Ita † vt ignorantiæ hæresis incidens, ignorantiæ mãdata sit. Alij autem, quod scriptum eius de trinitate compositum non receperint, Contobabditæ à loco, sicuti diximus, nominati sunt. Ij quoque, quòd Seuerum tantum receperint, Seueritarum nomen habuere. Est alia etiam Seueritarũ cohors, qui & Theodosiani vocantur: propterea quòd ambos hosce admiserint, tertiúmque insuper Paulum cognomento Nigrum. Tertij præterea Seueritæ sunt, qui & ipsi Theodosiani dicuntur, & Angelitæ, & Damianistæ. Ij episcopos suos quoque habent, à quibus congruentia nomina accipiunt. Episcopos soli Contobabditæ non recipiunt. Porrò Seueritæ isti, qui iidem & Theodosiani & Angelitæ, necnon & Damianistæ sunt, alium esse dicunt patrem, aliũ F filium, & alium paracletum, spiritum videlicet sanctum: non esse autem horum quemque per seipsum naturam, sed habere communem Deũ siue deitatem in eis existentem: atque de ea deitate indiuisibili modo participantes, quemlibet esse Deum. Vnam autem subsistentiam opinantur esse, patrem & filium & spiritum sanctum: communem verò ipsum Deum, substantiam & naturam. Cæterùm Angelitæ isti ab aduersariis ita appellati sunt, à quodam Alexandriæ loco, Angelij nomen habente: in quo scilicet, qui primas apud eos ferunt, conuentus cogebant. Hos iidem aduersarij Sabellianistas etiam, & Tetraditas nominarunt. Sunt rursum alij etiam quarti Seueritæ, iidémque Petritæ, nomen id ab episcopo quodam suo Petro cõsequuti: qui Seuero & Theodosio recepto, Paulum & Damianũ nõ admiserunt, quippe opinionem vtriusque im- G probantes: & quòd cum ecclesia catholica cõmunicantes, synodum quartam approbarũt, eos reiicientes. Profitentur siquidem illi Deum, secũdum veritatem & essentiam & naturã quamque per seipsum: patrem & filium & spiritum sanctum dicentes, non numero, sed per * omnia simili essentia. Eos Paulus & Damianus Tritheitas nominarunt: sicuti illi hosce quandoque Tetraditas, quandoque etiam Sabellianistas, sicuti modò dixi. Insuper alia quoque quinta Seueritarum & Theodosianorum secta est, & Cononitarum, qui Seuerum & Theodosium, & episcopum præterea apud eos quendam Cononem, à quo etiam nominati sunt, probant. Profitentur sanè & isti, reuera Deum quidem esse & naturam & essentiam quamque, patrem videlicet & filium & spiritum sanctum: ad hæc, H tres quoque personas dicunt, ipsam nimirum sanctam trinitatem, & subsistentias tres. Tres autẽ numero substantias & naturas per omnia similes, secundum deitatem dicentes, vnámque substãtiam siue naturam, & vnam deitatem siue Deum, sanctam & consubstantialem profitentes trinitatem, non numero, sed per omnia simili deitate, tres deos aut tres deitates omnino dicere tergiuersantur. Isti sanè neque Damianũ, neque Paulum, neque adeò postremũ apud eos Petrum receperunt. Quos ipsos Damianistæ & Pauliani & Petritæ, Tritheitas primi appellarũt. Discesserunt autem ab eis, propterea quòd illi tres deos, siue tres deitates dicere, patrem & filium & spiritũ sanctum, renuentes, tres quoque dicere

† τὸ τῆς ἀγνοίας ἀγνοήμασι περιπεπτωκός.

Seueritarum multiplicatio.

Angelitæ.

Tetraditæ.

* ἀπαραλλάκτῳ οὐσίᾳ.

Cononitæ.

dicere numero substãtias similes, & nihil prorsus euariantes detrectant. Hi autem tres quidem deos seu tres deitates dicere supersedẽt, tres autem numero substantias seu naturas quasdam similes profitentur. Sed enim Cononitæ, quom primùm Ioannis Philoponi Alexandrini Grammatici scripta, quæ ab ipso contra Græcos seu Ethnicos, & de aliis quibusdam argumentis ab eo cõposita sunt, comprobassent, postremò omnium & ipsum & lucubrationes eius reiecerunt, & anathemate confixerunt.

De opinione Agnoetarum. Caput 50.

Themistius Agnoetarum dux.

IOannes iste Philoponus Alexandrinus, ita vt diximus, Tritheitarum hæresis præfectus fuit: perinde atq; olim Themistius philosophus sub Valente primùm Agnoetarum sectæ præiit. Quæ secta tempore quidem ipso extincta fuerat: tum autem sub eis quos diximus Seueritis reuiuiscẽs, plebem maximè est depasta. Eam Seuerus Acephalus in apertum rursus produxit. Sectatores huius non solùm Agnoetæ, sed & Seueritæ cognominati sunt. Hi dicunt, Deum quidem Verbum omnia nosse, humanitatẽ verò secundum subsistẽtiam ei vnitã permulta ignorare. Nescire sanè horam & diem mundi totius consummationis, vtpote patre minorem: propterea quòd in Euãgelio secundum Matthæum & Marcum dicat, De die autẽ illa & hora nemo nouit, neque ipsi angeli in cœlis, neque adeò filius, præterquàm pater solus. Itaque cum huiusmodi vocibus primùm Arius & Aëtios & Eunomius hæresiarchæ, & deinceps alij progressi, impietè simul & impiè proloquuti sunt, alterius esse naturæ patrem, alterius filium. Et illum quidem principio carentem: hunc autem creaturam, qui temporale principium sumpserit, minus per omnia patri æqualem. Id vero per manus acceptum Themistius philosophus magis etiam confirmauit, & defendit. Liceat autem hæresim hanc riuum quendam Ariani dogmatis dicere. Ac veteres quidem eius autores, quum pietas reluxisset atque inualuisset, vnà cum inuento suo disperierunt. Eo verò ipso tempore Seueritæ malum id magnopere propagarunt. Non longè autem pòst id rursum euanuit, & hæresis ea ignorantiæ profundo immersa est.

Hæresis eorũ.

De hæresi Theopaschitarum. Caput 51.

ADhæc, eo ipso tempore, Theopaschitarum hęresis denuò repullulans, plurimùm incrementi quotidie augescens cepit. Paulisper enim sopitam Seuerus eam, & quæ ex illa prognata est multicipitem hydrã, maximè excitauit. Primus verò eius parens Petrus ille fuit cognomento Cnapheus, qui tersancto hymno, quemadmodum à me suprà dictum est, appẽdicem impiè adiicere est ausus. Tersanctum porrò carmen id, vt apparet, & mihi videtur, iam inde ab Apostolis, etiam ante Theodosij iunioris & Procli patriarchæ tempora, per manus ecclesiæ Christi traditum est: sicutì & cantilena illa, Lux hilaris: pro eo atque ad Amphilochium, in triginta capitulis celebris & magnus testatur Ba-

De tersancto hymno.

A silius. sicuti. Gloria patri & filio & spiritui sancto, à Flauiano Antiocheno, adiuuante Chrysostomo, est inuentum. Sub Theodosio sanè iuniore, Proclo patriarcham gerente, quum quidam eo tempore perpessionem diuinitati ipsius vnigeniti affingere contenderent, & ingentium terræmotuum gratia publicè à populo omni supplicationes fierent, derepentè in conspectu omnium puer in aërem (quemadmodum in decimiquarti Tomi, quadragesimo sexto capite dilucidè diximus) raptus, auribus ipse suis, ita etiã simpliciter, tersanctum eum hymnum absque adiectione, ab angelicis ordinibus concinnè prorsus cantari audiuit. Vnde ecclesia omnis hymnum talem ad eundem modum continenter Deo canere consueuit. Sanè quidem qui car-

B men hoc primus composuit, ab angelis mutuatus est: canentibus Sanctus, sanctus, sanctus. Quod verò sequitur, à suauissimi concẽtus lyra & psalmo quadragesimo Dauidis acceptum, venustissimè adiecit, vbi dicitur: Sitiuit anima mea ad Deum † fortem viuentem. Et hymni ipsius autor hæc verba, Deus & fortis, integra, neque vlla ex parte mutata, sicuti ea apud Psalmistam inuenit, conseruauit: & dictionem, Viuum, duntaxat in eiusdem significationis nomen Immortalis commutauit. Ille etiam Deo addidit Sanctus nomen id idolis opponens, quæ abominationis omnis plena, & humanæ manus opera sunt. Sicuti & Fortis posuit, propter simulacrorum imbecillitatem atque infirmitatem summã,

† τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα.

C quæ loco se mouere prorsus non possit. Atque itidem Immortalis: vt statuarum truncos traduceret, qui vita carentes, neque spirare possunt, neque sensu aut mente diriguntur. Veruntamen verò Theopaschitæ, qui à Petro & Seuero originem duxerunt, admirandũ hũc maximè hymnum non diuinæ Trinitati accommodare volẽtes, sed incarnato Verbo accinere satagentes, accessionibus quibusdam corrumpere ausi sunt, verbis hisce, Sãctus, Immortalis: clausulã illam, Qui crucifixus est pro nobis, malignè adiicientes. Quod malũ primus instituere cœpit Petrus Cnapheus, & post eũ deinde Seuerus Acephalus, seu potius hydra multiceps. Quamuis sectatores eius calumnia Constantinopolitanũ Macedonium expetentes, adiectionem talem illum exorsum esse dicant. Fuit certè, sicuti videtur, vetus hæc hæresis: quemadmodum satis clarè,

D * qui multa pertulit certamina Athanasius, dictis suis declarat. Nisi fortè sanctus ille pater tã præuiderit atque euerterit. sicuti scilicet & alias plurimas scriptis suis sustulit, tametsi post obitũ

Athanasius magnus. πολύαθλος.

* φῶς ἱλαρὸν ἁγίας δόξης, ἀθανάτου πατρὸς οὐρανίου ἁγίου μάκαρος Ἰησοῦ Χριστέ. ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν, ἰδόντες φῶς ἑσπερινὸν ὑμνοῦμεν πατέρα, καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα θεόν. ἄξιος εἶ ἐν πᾶσι καιροῖς ὑμνεῖσθαι φωναῖς αἰσίαις υἱὲ θεοῦ, ζωὴν ὁ διδούς. διὸ ὁ κόσμος σε δοξάζει.

Lux hilaris sanctæ gloria, immortalis cœlestis sancti beati patris, Iesu Christe. Quum ad solis occasum peruenerimus, lucem cernentes vespertinam, laudamus patrẽ & filium & spiritum sanctum Deum. Dignus es tẽpore quouis celebrari faustis vocib. fili Dei, vita dator. quapropter te mundus glorificat.

eius primum exortas. Hæc ipsa ergo hæresis à Cnapheo primùm producta, deinde à Seueri sodalitate admodum aucta & frequentata, non ita multo pòst ab ecclesia Dei abolita, prorsus euanuit. Quæ huc vsque apud solos Armenios retinetur, Catholicis traditionibus parêre nolẽtes, neque pueri illius in aërem raptum approbantes, qui tersancti istius carminis diuinã vocem & doctrinam è sublimi demissus apertè indicauit. Et hymnum eum Chalcedonensis sancta Synodus recepit, simplicitérque ita canendũ tradidit. Itaque risus planè & iocus fuerit, si ab angelis & Seraphim ipsis proditum atque decantatum carmen, atque à tot sanctis sacræ Synodi patribus comprobatum & confirmatum, quod vnam in tribus subsistentiis diuinitatem disertè deprædicat, Cnaphei primùm, & Seueri deinde opinione proculcetur, atque eorum (si Diis placet) arbitrio, perinde atque Cherubim superarent, corrigatur. Sed enim qui hoc ita senserunt, Theopaschitæ vocati sunt, autores primarios Cnapheum Petrum & Seuerum, quemadmodum dictum est, & deinde Iacobum, habentes. Atque ij sanè exinde vnam in Christo naturam astruere contendunt, ita dicentes: Si duas in Christo demus esse naturas, consequentur eas necessitate quadam omnino duæ etiam voluntates. Si verò hoc concessum fuerit, eadẽ necessitate duæ inducentur personæ, & duæ virtutes operatrices inter se contrariæ prorsus.

Armenij.

Monophysitæ.

De Iacobo Syro, & Iacobitis.
Caput 52.

Iacobitæ.

IAcobus porrò, à quo nunc quoque Iacobitarum hæresis denominata celebratur, Syrus genere fuit, obscurus prorsus, & nulla gloria, vir qui etiam Zanzalus propter summam tenuitatem est cognominatus. Hic Eutychetis & Dioscori, Cnapheique præterea Petri atque Seueri dogmate recepto, magnopere id apud Syros propagare studuit. Ecclesia sanè Catholica Dominum nostrum Iesum Christum subsistentiam vnam è duabus naturis consistentem, Deitatis inquam & humanitatis, profitetur, ita vt vtraque harum post vnionem proprietates suas saluas conseruet, & duarum istarum naturarum vnio mixtionem & confusionẽ, mutationémq; & alterationem nullam admittat. Ipséque idem Deus sit & homo, & volũtates virtutésq; operatrices duas, diuinam videlicet simul & humanam, habeat. Eutyches autem duas quidem & ipse ante vnionem naturas dixit, deinde vnitas. Post vnionem autẽ in vnam eas naturã abiisse, confusasque esse, & mixtionem subiisse, opinatus est. Adeò vt & diuinitas ea quæ humanitatis fuere passa sit, & contrà. Proinde hæc ita opinãtes, Monophysitas & Theopaschitas diui patres nostri cognominarunt. Ea ipsa opinione Dioscorus Alexandriæ patriarcha, & Petrus Cnapheus, Seuerúsque Acephalus, episcopi Antiocheni, atque insuper alij transuersim abducti sunt. Enimuerò eo quem diximus Iacobo Monophysitarum opinionem apud Syros prædicãte, magnum exortum est dissidium. Nam qui rectæ opinioni adhæserunt, Melchitæ appellati sunt, quòd sanctam quartam Synodũ & imperatorem ipsum (Melchi enim Syris rex est) consectarentur. Qui autẽ diuersum senserunt, multa variáque habuere nomina. Iacobitæ tamen maximè sunt cognominati, propterea quòd ei quẽ dixi Monophysitarum hæresis studioso Iacobo adhærerent. Qui etiam anathemati traditi sunt, vt Monophysitæ scilicet, & Theopaschitæ.

Iacobus Zanzalus.

Catholicæ Ecclesiæ περὶ θεανθρώπου χριστοῦ sententia.

Eutychetis error.

Monophysitæ & Theopaschitæ iidem.

Melchitæ apud Syros.

Postea verò aliud etiam hæresum examen ad se pertraxere, quæ trinitatem consubstantialem credentes, vnam naturam post vnionẽ in Christo esse docuerunt, sacram quartam Synodũ repudiantes, ac deinceps omnes sanctos patres reiicientes. Et quod maximum est, diuinitati ipsius vnigeniti perpessionem tribuerunt, Tersancto illi hymno appendicem hanc, Qui crucifixus est pro nobis, annectentes.

De abominanda Armeniorum hæresi.
Caput 53.

TAlis Iacobitarum hæresis radix extitit. Iacobus autem Armeniorum quoque sectę dux fuit. Ea sanè hæresis multiplex est, & vt quispiã dicat, hæresum omnium confluens † sentina. Nam illi cum Ario aberrant in eo, quòd Deum Verbum naturam mutationi obnoxiam, habentem carnem anima carentem, assũpsisse dicũt. Cum Apollinari autem, quod corpus Domini mentem non habere, eidémque diuinam naturam sufficere, mentísque vim operatricem perficere dicunt. Atque hæreticis multis laudatis, deprauatas ipsorum opiniones sibi ipsis arrogant. Magistri horum, illi quos diximus fuere: & Euchanius insuper Mantacunes. Et quandoque illi Deum Verbum, incorruptibile, & increatum, & cœleste, & à perpessione alienum atque subtile, nobísque non consubstantiale corpus recepisse, atque ea quæ carnis sunt, nobis in speciem tantum spectri more exhibuisse, exequutúmque esse opinantur. Quandoque autem carnem eius in naturam Deitatis conuersam, eidémque consubstantialem factam esse dicunt. Multoties verò etiam Deum Verbum, humanum ex virgine corpus assumpsisse negant: sed ipsum immutabili modo mutatum, & carnem factum, transitum tantum per virginem fecisse: & cruci diuinitatem, quæ circumscribi & definiri nequeat, vnigeniti affixam, eandémque sepulchro traditam asseuerant. Atque fidẽ etiam natiuitati Christi secundum carnem derogãtes, & eam in speciem tantum, phantasmatis instar, factam esse dicentes. Et non sicuti nos, per interualla, particulatim, sed ad quindecimum Ianuarij mensis diem ieiunij tempus extendentes. * Annunciationem simul & natiuitatem, & baptismum Christi celebrant. Quin multa etiã diuini Euangelij dicta, suam ipsi opinionẽ astruere conantes, tollunt atque inducunt, ac veluti Monophysitarum, & Theopaschitarũ, & Aphthartodocitarum, & Monothelitarum hæresim hæreditate creuerint, Cnaphei Petri accessionẽ Tersancto hymno annexam valde complectuntur. Ecclesiam Catholicam iam inde ab initio hymnum eum ita decantasse: post pueri autem illius raptum, vt is aliter caneretur, constitutum esse dicentes. Quem quidem raptum, tanquam falsum scilicet omnino, negant. Neque triũ subsistentiarum

Armeniorum hæresis.

μισγάγγεια.

Euchanius Mantacunes.

εὐαγγελισμὸς.

Hoc ex Græcorum & orientalis ecclesiæ ritu & sententia dictum. Quid sibi velit incruento sacrificio vini & aquæ mistio.

sistentiarum Deitati, sicuti Diui patres docent, sed vnigenito verbo Christo carmen eiusmodi coccini dicunt. Iidem ipsi te diuina facienda azymo non pane vtuntur, & ad eam vinum aqua non temperatum adhibent: vnam ea re in Christo naturam designantes, neque sicuti nos, calicem miscent, per quam mistionem duarum naturarum vnionem declaramus. At erga Deum impij illi, Pascha quoque Iudaico more celebrant, boues & oues, iuxta ritum Iudaicum, immolantes, & sanguine agni ædium postes inungunt. Non illi corpus & sanguinem Domini percipientes, sed agnum Iudaicè sacrificantes, atque igni torrentes, de eo participant. Crucem non prius honore debito prosequuntur, quam perinde atque hominem baptizauerint. Atque in media ipsa cruce clauum figunt, eumque sanguine victimæ vngunt. Hoc verò faciũt in Christi nomen, vnam sanctæ Trinitatis personam crucifixam esse ostendentes: nec interim intelligentes, quòd eo modo simul etiam Patris & Deitatis naturam * coocrucifigunt, quæ vna est & eadem. Tres verò cruces connectentes, sanctam Trinitatem cognominant: eo pacto fortè insinuantes, sanctam Trinitatem crucifixam esse. Imagines etiam patris & spiritus sancti effigiant, quod perquàm est absurdum. Imagines enim corporum eorum sunt, quæ videri & circumscribi possunt: non eorum quæ inuisibilia sunt, & intelligentia comprehendi nequeunt. Imagines sacras honorant illi quidem, sed non osculantur. Ac digito tantum eas contingentes, huic osculum figunt. Communionem nostram nihil esse dicunt. Et oblationem oleo subigunt, & vngunt. Dicuntur verò constitutiones habere multifariam diuinorum ministeriorum, præter ecclesiæ traditionem & consuetudinem. Atque vt Monophysitas se esse satis ostendant, digito vno à læua dextra versus seipsos cruce consignant. Et crucem sanctam magno Parasceues die sub terra abscondunt, vsque ad magnum Dominicum diem. Tum verò cum lumine per plateas & angulos circumeuntes, hinc & inde eam quærunt, & inuentam proferunt. Tempore autem procedente alias etiam ἀδιαφορίας, hoc est ritus & ceremonias, quę pietate salua vel obseruari vel omitti possunt, compleui sunt, peculiaria ieiunia instituentes, & sabbatis atque diebus Dominicis magnæ sanctæ quadragesimæ lac, caseum & oua comedentes, & per panem azymum sacrificium peragentes: atque id quod Arziburi dicitur ieiunium, paulo ante eum diẽ, quo carnium esus interdicitur, seruantes.

** Clauum videlicet figẽtes in cruce in nomine S. Trinitatis baptizata. Imagines Patris & spiritus sancti.*

Ieiunium Arziburi.

De schismate Chazinzariorum apud eosdem. cap. 54.

Chazinzarij Staurolatræ.

Maximè autem hæc retinent, qui apud eos Chazinzarij nominantur. Factio autem non minima hæc dogmatis eorum est, Staurolatræ scilicet. Chazus namque crux ab eis dicitur: propterea quòd crucem tantum adorare & colere dicantur. Qui sanè per omnia illis consentientes, te eiusmodi maximè à sectis talibus, & Iacobitis in primis, dissentire videntur. Quin & isti non vnam cõfusè naturam, sicut illi, in Christo esse opinantur, sed duas: quemadmodum & nos. Cæterùm aliam peregrinam impietatẽ perperam inducũt, quia duas personas in vno Christo esse, fabulantium more, nugantur: iuxta Anthropolatriam, id est, hominem adorantem Nestorium. Ita vt passionis tempore, alteram personam in cruce passam, alteram autem ab ea segregatam, seorsim stetisse, passionisque spectatricem fuisse dicant. Insuper alia quoque generis eiusdem, impietate omni referta deblaterant. Atque illi quidem nunc ex traditione, quæ ratione nulla nititur, hæc faciunt. Veteres autem eorum legislatores & doctores, magnæ Armeniæ Gregorium illum antistitẽ, ritus eiusmodi eis per manus tradidisse, calumniosè iactant: maximè verò oblationem azymam, & absque aqua poculum, propterea quòd in mystica illa cœna azymum etiam sacrificium & † vinum solum fuerit. Quarum rerum nullam Apostolica ecclesia admittit, veterem traditionem legitimè seruans. Porrò de ieiunio Arziburi interrogati, quandoque propter Adami proscriptionem eam se seruare: quandoque propter Niniuitas, dicunt. Nonunquam verò eam esse referunt, qua olim se Armenij à cibis abstinuerunt, quum baptizari à sancto Gregorio debuerunt. Aliquando etiam celebrari id asserunt, propter Sergium quẽdam, qui olim apud eos martyrio sit defunctus: veram eius originem & causam commemorare detrectantes, quæ eiusmodi est. Sergius quidam apud eos doctor canem habuit, quo ille à dæmone agitato, plurimùm aduentus sui designatore atque indice vsus. Huic Atziburi nomen indidit, quod Armeniorum lingua mandatorem significat. Quum ergo in oppidis & vicis habitantes discipuli & sectatores eius canem præcedentem viderent, obuiam illi magistro suo ibant, eũ demque præeuntes producebãt. Euenit autem, vt canem lupus deuoraurit. Et Sergius post eum diem, quo canem præmiserat, ad eos quò ille missus fuerat, profectus est: & quum, qui ei obuiam prodiret, inueniret nemicem, grauiter eam rem tulit. At postquam certior factus est, à lupo canem deuoratum esse, Armenijs mandauit, vt quotannis, diebus statis, ob canis eius obitum ieiunarent, lugerent, atque mœrerent: quòd videlicet tantum bonum è medio sublatum esset. Nomenque canis ieiunio ei, Arziburum cognominans, imposuit. Sed hactenus de Monophysitis, & Tritheitis, & Agnoetis, & Theopaschitis, atque Aphthartodocitis, de quibus proximo libro fusius scripsimus: atque item de Iacobitis, Armeniis, & Chazizaris, & aliis. Quorũ multi superioribus temporibus duces fuere & doctores, Nestorij quidam, Eutychetes, Dioscori, Cnaphei, Seueri, Theodosij, Iuliani Halicarnassei, Gaini, & alius eiusmodi infœlicium mortalium chorus. Quorum impiorum dogmatũ sectator atque restaurator, quem diximus Iacobus fuit: à quo maxima ex parte Syrorum gens ad hodiernum vsque diẽ Iacobitæ sunt denominati. Sedenim eius morbi contagione Sergius etiam, qui non ita pridẽ archiepiscopatus Constantinopolitani gubernacula susceperat, maximè infectus est, per quem Monothelitarum heresis admodũ est propagata. De his satis. nam ad historiam cõtinuandam reuertor, finem quoque decimo octauo huic historiarum libro impositurus.

† οἶνος μεμονωμένος.

Ieiunium Arziburi.

Sergius patriarcha Constantinopolitanus hæresi infectus.

Phocæ abrogatum imperium per Heraclium, Priscum & Gregoram. Cap. 55.

Tyrannici in phoca crudelissimo mores.

QVum Phocas imperium suum, sicut ei videbatur, confirmasset, filiam Domentiam Prisco duci matrimonio iunxit. Is certis de causis suspicione concepta de vita se periclitari, tyranno ob crudelitatem infensus, omnem funem, vt illum Imperio deiiceret, mouit. Mirum verò quanto etiam in illum odio multitudo flagrarit: adeò ebrietati & sæuitiæ deditum, vt effuso hominum sanguine cótinuè gauderet, & tollere è medio omnes in animo haberet, in quibus nobilitatis aut gloriæ aut prudentiæ indiciũ aliquod inesset. Narsen equidem, ducem optimum igni combussit. Igitur Priscus gener eius, & quicunque Senatorij ordinis erant, consilio inito, secretò † Heraclio, Heraclij qui post Phocam imperauit, patri, in Occidentali Aphrica & Libya cum militaribus copiis multis rempub. administranti scribunt, vt modis omnibus populum Romanum impia tyrannide liberare contenderet, neque illum ita pereuntem in conspectu suo negligeret. Erat dicto duci Heraclio legatus Gregoras. Hi consilio inter se communicato, filium vterque suum cum fortissimis copiis pedestri naualique apparatu, aduersus tyrannum misit. Heraclius Heraclij filius classi præfuit: Nicetas Gregoræ filius pedestres ordines duxit. Enimuerò Heraclius secundis ventis cursu confecto, in * portum Sophiarum illatus est: Niceta deinde terrestri itinere lentiùs subsequuto. Atque Heraclius cum Phocæ copiis prælio commisso, fortiter victoriam ea eo prælio reportauit, maximo animo certamẽ id ingressus: quòd audiuisset, vxorem suam genus ex Aphrica ducentem † circumscriptam esse. Non parum certè & Crispus hunc adiuuit, præfecti dignitatem obtinens.

Cõspiratio in eadem phoca.
† Al. Heracleonẽ vocãt.
Heraclius Heraclij filius.
Nicetas Gregoræ filius.
** Ad portum Sophiæ Diac.*
Vincitur ab Heraclio nauali prælio Phocas.
Crispus præfectus.
† παρειλημμένην.

De fœda cæde Phocæ, nefandissimi & perniciosissimi tyranni. Cap. 56.

Photinus vir illustris.

REbus hisce ita actis, tumultus ingens vrbem inuasit. Et ex illustribus & præclaris viris, Photinus Phocæ quam maximè infestus (nam vxorem eius ille constuprarat) cum multitudine magna Imperialem regiam ingressus, tyrannum throno suo detraxit, eique, amicis ministrisque eius huc atque illuc dilapsis, purpuream vestem ademit, & pullam iniecit, ac mox vinctum ad Heraclium adduxit. Ille porrò quum perlibenter id vidit, tum conuitiis plurimis coniectis, calcibus ei insultauit. Et statim tyranno manus & pedes resecari, deinde petulantem eius luxuriam veluti publico monimento traducens, propterea quòd coniugibus multis vim intulisset, pudibũda exscindi, postremoque omnium caput amputari iussit. Corpus infelicis eius hominis in bouem æneum, qui pergamo allatus fuerat, coniectum, atque in cineres, pro eo atque par erat, redactum est: genere eius reliquo vnà cum illo extincto. Hic tyrannidis malorum Phocæ pessimo finis fuit, qui annis octo Romanorum imperio insultauit. Res ecclesiasticæ sub huius imperij administratione handquaquam rebus nouis expetitæ sunt, rebus profanis in Oriente simul & Occidente ęrumnarum calamitatibus omni ex parte turbatis atque confusis. Eo tẽpore Romanam ecclesiam post Gregorium magnum gubernauit Innocentius. In vrbe Imperãte, post Thomam, ecclesiasticum clauum obtinuit Sergius. In Alexandrina sede post Eulogium, qui ei annos vigintiquinque præfuit, Theodorus Scribo biennio episcopalem obiit functionem. Cui Ioannes Misericors Cyprius cum laude successit. At Antiochiæ post Anastasium, Anastasius alter episcoparum gessit. Hierosolimis autem, Ioannis successor fuit Neamus. Huius autem, Isaac. Deinceps verò ante captam direptamque eam vrbem, Zacharias sacrum ibi antistes administrauit munus. Porrò decimus octauus iste historiæ liber, triginta duorum annorum tempus continet: quum ab orbe condito sexies millesimus centesimus & trigesimus, à diuina autem Domini natiuitate sexingentesimus & vigesimus quintus ageretur annus.

Cædes phocæ.
Vnum in hoc hominelaudes quòd Romanum Pontificẽ principẽ omnium iure declararit. Egnat.
ὦ κόλαξ.
Genus eiusdẽ omne extinctum.
Maximarum ecclesiarum antistites.
Anni huius libri.
Secundũ neotericos Chronologos 4688 610.

† *Alij post Gregorium Rom. pontif. qui in Diuos relatus est, ponunt Sabinianum, qui ecclesia Romana præfuit anno 1. mensibus 5. diebus 9. Post hunc rursum Bonifacium tertium. Ad cuius petitionem Phocas, antistitẽ Rom. principem episcoporum omnium dixit. Blond. li. 9.*

* *Sub Phoca Chosroes Persa multas inuriente vrbes & regiones occupauit, vrbem sanctam diripuit, & crucem Seruatoris nostri inde secum abstulit. Sub eodem, ab Imperio desciuerunt Langobardi, Hispani, Galli, Germani, &c.*

FINIS.

DE CONSTANTINO COPRONYMO Imperatore Græco, in virginem matrem contumelioso, ex Suida.

Constantinus Imperator Romanorum, Leonis imaginum oppugnatoris Isauri filius (Copronymus nomine à stercore sumpto, dictus) fuit. Ex leone verò exortus est versicolore pelle & more vario pardalis, ex semine serpentis aspis perniciosa, & coluber volatilis, ex Dan Antichristus. Hic per successionem Imperij, administratione & impietate à patre accepta, lasciua luxuria & dæmonum inuocationibus, alisque prauis studiis quibus operam nauauit, delectatus est, egregium atque commodum valdè patris & magistri sui diaboli instrumentum: Eò namque dementiæ & vecordiæ peruenit, vt publicitùs populo sanctionem vniuersalem proposuerit, ne quis omnino ministrorũ Dei sanctus diceretur, sed vt reliquiæ eorum inuentæ despuerentur: néue intercessio illorũ, quòd nihil possent, peteretur. Quin mortalium omnium impurissimus præcipere est ausus, ne quis Mariæ intercessionem imploraret: Non enim, inquit, opitulari cuiquam potest. Et ne ea Dei genitrix appellaretur, sanxit. Atque acceptis in manus auro refertis loculis, eisq; multitudini ostensis, quanti eos æstimaret, interrogauit. Atque vbi illa, Plurimi dixisset: ex eisdem loculis auro effuso, rursus, quanti illos faceret? quæsiuit. Et postquam populus, Nihili, subintulisset: Ad eundem, inquit, modum Maria (neque enim Dei genitricis nomine miser eam est dignatus) quoadusque Christum gestauit in vtero, honore digna fuit: cum porrò vbi enixa est, nihil fœminis aliis dignitate præstitit. O audacem Saracenorum fidei & Iudaicæ sententiæ consectatoris blasphemiam. Atqui Venerẽ ille coluit, & victimas humanas ex aduerso vrbi sacrificans obtulit: vbi diuæ Mauræ templum fuit, quod solo æquatum, & per cædes profanatum, Mauram deinde locum ipse appellauit: in quo noctu sacra facere, & pueros mactare solitus fuit. Testatur hoc cæsus Flauij filius: quem quum in occulto ad aras ille mactaret, factum id Deus in apertum protulit.

QVINQVE LIBRORVM QVI IN HOC VOLVmine non extant, Argumenta: ita vt aliis aliorum librorum Argumentis, in primi libri capite primo annexa sunt, hic in fine adiicere visum est.

XIX. IN decimonono tomo agetur de ipso Heraclio, liberisque & nepotibus eius, & rebus sub eis gestis. Agetur præterea de Persarum aduersus Christianos motu. Item de sacrosancto hymno, & Hierosolymorum captiuitate. Et vt execrabilis & abominandus ea ætate † Machometus coortus sit. Item de hæresi Monothelitarum, & qui eam sectati sunt, Sergio, Pyrrho, Paulo, & Petro. itẽ de Maaimo, diuino confessore. item de pio imperio Constant. Pogonati, siue Barbati. item de sancto sexto vniuersali Concilio, rebusque in eo & post id gestis, tempore Iustiniani Rinotmeti, & succedentium Imperatorum, vsque ad integrum imperium Anastasij Anthemij, & Theodosij Atramyteni imperatoris.

† τὸ τι αἱ σαρακηνοὶ ἤρξαντο τῆς τῦ παντὸς ἐρημώσεως. *Niceph.*

Sexta vniuersalis synodus.

XX Vigesimi tomi materia erit: Leo Conoo Isaurus, imaginum debellator. vnde etiam hæresis & secta imagines debellantium est exorta. Præterea Constantinus Copronymus, & quæ ab eo impiè sint facta. In eodem tomo mentio quoque fiet Germani, Ioannis Damasceni, & Stephani iunioris, & item reliquorum Deo inuisorum factorum eiusdem Constantini: & vt ipse, filiúsque eius Leo, cognomen à Chazara siue secessu adeptus, interierint. Complectetur idem Tomus res gestas pij imperij Constantini & Irenæ, & sanctæ sepomæ vniuersalis Synodi acta, & restitutos sacris imaginibus honores. Agetur quoque de Tarasio & Nicephoro. Item de Platone, & Theodoro Studito, & quę horum temporum fuerint schismata & dissidia: & quomodo Nicephorus nobilis, Stauratius, & Michaël Rancabę vitam finierint.

Septima œcumenica synodus.

XXI Vigesimus primus tomus impij Leonis Armenij gesta: & quomodo secundũ imaginibus bellum sit illatum, quis eius belli autor. Et vt ea de causa Nicephorus patriarcha, Theodorus Studius, & complures alij in exilium sint acti, recensebit. Complectetur quoque imperium Michaëlis Amoræi, & res Methodij patriarchæ. Item res sub imperio Theophili gestas. Item dicendi libertatem sanctorum eo tempore virorum, præcipuè in pictis imaginibus defendendis. Agetur item de sancto Methodio, & Iosepho hymnorum scriptore. Et vt in fine propè vitæ Theophilus sacras imagines approbarit.

In vigesimo secundo recensebuntur, quæ sub imperio Michaëlis, & Theodoræ matris eius, sanctę fœminæ, Ecclesiæ acciderint. Et restitutio sacrarum imaginum. Dicetur quoque de Ioannicio Magno, de meditationibus Methodij, de impiorum abrogatione sacerdotum: de eius tẽporis dissidiis & schismatibus, pręcipuè verò de Lizicianis & Manichæis, vt gens Bulgarorum Christianismum susceperit: Ignatio & Photio patriarchis, & quæ odedio inter istos tempore acciderint. Item quæ inter Photium & Nicolaũ Papam sint acta. Et vt Bardas Cæsar, & imperator Michaël sit occisus. XXII

Vigesimi tertij tomi argumentum erit Basilius Macedo, & filij eius, Leo sapiens & Alexander, & quæ sub his ecclesię euenerint. Et rursum res Phoöj & Ignatij. Item acta eius quæ dicta est • octaua vniuersalis Synodus. Præterea scandala & offendicula, quæ tum per Photium extiterũt. Item vt * gens Rhutenorum sit Christiana facta. Item de patriarcha Stephano, qui Photio successit, & schismate propter ipsum Stephanum exorto. Insuper de quatuor coniugiis Imperatoris Leonis sapienos, & schismatibus syoo disque ea de causa habitis. Item de Nicolao & Euthymio patriarchis Constantinopolitanis, rebusque sub eis actis. Postremò, vt Leo sapientissimus Imperator sit mortuus. XXIII.

* τὸ ἔθνος τῶν ῥῶς.

• *Octaua vniuersalis synodus.*

SIBYLLÆ ERYTREÆ DE EXTREMO IN TERRIS DOMINI ET SERVATORIS NOSTRI Iesu Christi iudicio vaticinium, è Græco latinè à Ioanne Lango versum.

Acrostichis, hoc est, primæ carminum literæ,
IESVS CHRISTVS DEI FILIVS SERVATOR. CRVX.

I udicij metuet sudans præsagia tellus,
E t rex æternus magno descendet Olympo,
S ublimis carnem mundumque vt iudicet omnem.
V num suspicient numen prauique bonique
S ummum, supremo cum sanctis tempore mundi.
C arnifer ille homines iudex inquiret in omnes.
H orrida terra vias cœli spinæque tenebunt.
R eijcient simulachra viri, gazamque repostam.
I lle domos cæcas & Ditis claustra refringet.
S anctior à mortis iam nexu libera lucem
T urba hominum cernet, scelerosos flamma piabit
V ltrix perpetuum: mala quæ quis cunque patrauit
S ontica, suppreßitque diu, producet in auras:
D eteget & furuis Deus obsita corda tenebris.
E rumnæ & stridor dentis regnabit vbique.
I psum deficiet Solis decus, astra colore
F usco obducentur, argentea luna peribit.
I nsurgent valles, consident ardua montis.
L uxus sublimis mortales deseret auras.
I mmensos colles æquabunt marmora campi.
V eliuago nulli cernentur in æquore nautæ,
S uccendet terram fulmen, vaga lympha vapore
S olis arescet ripis, fontesque dehiscent:
E t tuba de cœlo tristis clangore sonabit
R aucisono, mundi clades pereuntis acerbas.
V astum terra chaos Stygio monstrabit hiatu,
A tque Dei solio sistetur iudicis omnis
T urba ducum, regumq́; pluet tum sulphure & igni,
O mnibus extabunt ligni vexilla verendi,
R obur & auxilium populo exoptata fideli,
C erta pio generi vita. ast offensa malignis,
R ore bonos lustrans bisseni fontis ab vnda:
V irgaq́, qua pecori dat ferrea iura magister,
C arminis auspiciis qui crimina morte piabit
S eruator rex æternus Deus ipse patescit.

F I N I S.

HISTORIAE
ECCLESIASTICAE
QVAM TRIPARTITAM VOCANT
LIBRI XII. NVNC ADHIBITIS ALIQVOT VETVSTISSIMIS EXEMPLARIBVS, A MENDIS PROPE INFINITIS REPVRGATI, AC PRISTINO suo nitori non oscitanter restituti.

Cuilibet etiam Historiæ annum à Christo nato margini adiecimus.

DEVTERON. XXXII.

Memento dierum, cogita generationes singulas: interroga patrem tuum, & annunciabit tibi. Maiores tuos, & dicent tibi.

PARISIIS,

Apud Ægidium Gorbinum, sub insigne Spei, è regione Collegij Cameracensis.

1574.

AGNVS Aurelius Caßiodorus Rauennas antiquae nobilitatis vir insignis, & suo seculo admodũ eruditus, ingenioq; singulari ornatus, ob eius doctrinã praeceptor Theoderico Gothorũ Regi primùm traditur. A quo deinde per omnes dignitatis gradus sublevatus est. Senator etenim creatur, vir quoque clarißimus & illustris, atque sacri Palatij Quaestor, tũ Consul ordinarius tum Magister officiorum, Patricius item Romanus, quae suprema erat dignitas. Fuit & post haec Praefectus praetorio, ac totius Italiae Nomophylacis honorẽ grauißimè sustinuit. Cũ itaque per omnes dignitates nullo fastu trãsiisset, clarißimorũque virorum, Consulũ & Senatorum fortunas valdè afflictas ob Gothorum intemperiem cõspiceret, abiectis muneribus publicis Christo domino se deuouit. Factúsque monachus & Abbas coenobij Rauennatis, ab humanis disciplinis discedens, se totum diuinis scripturis & contemplationi dedidit, vitámque felicẽ ad annos nonaginta amplius traduxit. Vixit autem sub Anastasio imperatore, vsque ad Iustinos, seniorem atque iuniorem scilicet ad annum domini, 575.

Infinita propè monimenta literis mandauit, non indigna ob cognitionem rerum multarum, quae ab omnibus legantur.

Rhetoricae nimirum compendium.
Dialecticae compendium.
Arithmeticae compendium.
Musicae compendium.
Geometriae compendium.
(Haec simul excusa sunt Basileae per Io. Bebeliũ in quarto, anno domini, 1528. char. 6. cum dimid. Deinde Parisiis, apud Vascosanum & Vuechellum.)

De Etymologiis lib. 1.

De origine actibúsque Gothorum, vt ipse fatetur in proemio libri Epistolarum, quas excerpsit Iornandes lib. 12.

De Schematibus & tropis lib. 1 De orthographia lib. 1.

Chronica, siue Consulum Catalogum lib. 1. qui excusus reperitur.

Variarum Epistolarum, in quibus ea notat quae sub Theoderico & Athalaricho regibus, & Amalasunta regina, in republica gesta sunt, ac multa alia lib. 12. Qui excuduntur in folio.

Historiam Tripartitam, quam Sozomenus, Socrates, & Theodoritus Graecè scripserunt, & Epiphanius Latinitate donauit, in bonã redegit seriem lib. 12. qui excusi leguntur. In vniuersum Psalterium commentarios scripsit: qui excusi leguntur.

De ratione animae lib. 1. Basileae, apud Rob. Vuinter excusum.

De charitate Dei & proximi, ac vera amicitia. in Cantica canticorum lib. 1.

Complexiones in Apocalypsim li. 1. In epistolas Canonicas lib. 7.

In actus Apostolorum lib. 1. Memoriale Scripturarum lib. 1.

Introductorium in diuinarum literarum seriem, lib. 2. Scripsisse etiam dicitur & alia pleraque, quae nobis videre nondum contigit.

Curauit insuper & alios non paucos de Graecis libros transferri in Latinum sermonẽ, quemadmodum in introductorio libro idem ipse testatur: in quorum numero viginti libri Antiquitatum Iosephi, praeter eam versionem quae hodie Ruffino tribuitur, à doctißimis viris commemorantur.

CASSIODORI SENATORIS
SERVI DEI IN HISTORIAM ECCLESIAſticam, quam Tripartitam vocant, ex tribus Græcis autoribus, Sozomeno, Socrate, & Theodorito, per Epiphanium Scholaſticum verſis, excerptam & in compendium à ſe redactam.

PRÆFATIO.

VTILITER nimis in capite libri præfatio ponitur, vbi futuri operis qualitas indicatur. Quid enim commodius quàm prius per eam aliquid diſcere, ne dictio poſſit inopinata confundere? Hanc igitur hiſtoriam eccleſiaſticam, quæ cunctis Chriſtianis valde neceſſaria comprobatur, à tribus Græcis autoribus mirabiliter conſtat eſſe conſcriptam. vno ſcilicet Theodorito, venerabili epiſcopo, & duobus diſertiſſimis viris, Sozomeno & Socrate quos nos per Epiphanium ſcholaſticum Latino condentes eloquio, neceſſarium duximus eorum dicta deflorata in vnius ſtili tractum (Domino iuuante) perducere, & de tribus autoribus vnam facere dictionem. Sciendum planè quod prædicti ſcriptores à temporibus diuæ memoriæ principis Conſtantini, vſque ad Auguſtæ recordationis Theodoſii iunioris quæ ſunt geſta, digeſſerint. Nos autem eorum relictis operibus, vnumquemque cauta mente tractantes, cognouimus, non æqualiter omnes de vnaquaque re luculenter ac ſubtiliter explanaſſe, ſed modo hunc, modo alterū aliam partem melius expediſſe. Et ideo iudicauimus de ſingulis dictatoribus deflorata colligere, & cum autoris ſui nomine in ordinem collocare. Legat ergo intrepidus qui ad hæc opuſcula (Domino donante) peruenerit, multum vtilitatis atque notitiæ lucraturus, ſi quæ poſita ſunt per hos duodecim libros, memoriæ ſuæ ſolicita mente condiderit. Præterea ne quempiam res indiſtincta turbaret, per vniuerſum textum huius operis titulos cognoſcat appoſitos: vt ſuis locis exigere poſſit, quod ſub numero competenti prædictum eſſe cognoſcit.

Theodoritus Sozomenus Socrates Epiphanius Scholaſticus interpres.

A Cōſtantino vſque ad Theodoſium iuniorē.

Historiæ Ecclesiasticæ, quam Tripartitam

VOCANT, EX TRIBVS GRÆCIS AVTOribus, *Sozomeno, Socrate, & Theodorito, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorum Senatorem in Epitomen redactæ.*

LIBER PRIMVS.

SOZOMENI PRÆFATIO AD THEODOSIVM AVGVSTVM.

Allocutio Sozomeni ad Theodosium Imperatorem.

CAPVT PRIMVM.

In exemplari scripto, erat Salam Hermiæ Sozomeni.

IVNT antiquis principibus diligentię studiũ fuisse, vt eis amatores quidem ornamẽtorum, purpuram atque coronã, & his similia præpararent: librorum verò habentes intentionem, circa fabulas quasdam occupati conscriptiones agerent, quæ audientiũ corda mulcerent. Porrò bella sectantes, vt sagittam opportunè dirigerent, bestiam prosternerent, lanceam bene iacularentur, aut equum decenter ascenderent. † Præstabant enim singuli regalibus eorum studentes rebus, quæ quisque gratissima dominanti arbitrabatur. Alius itaque lapides pretiosos difficilè compertos offerebat: alter trincturam purpuræ clariorẽ: plurimi Poëmata aut diuersas conscriptiones insinuabant: alius bona cingula, aut optimum armorum pandebant vsum. Maxima verò & Imperialis putabatur huius popularis virtutis pars illa, ad quã tunc amantis intentio declinabat. De pietate autẽ (quæ est verus imperij ornatus) nulli studiosè quodammodo sermo fuit. Sed tu potentissime Theodori (vt complexiuè dicam) cunctam superasti (Deo iuuante) virtutem. Purpura siquidem & corona qua videris propter inspiciẽtes (quia est maiestatis signum) circundari, pietatem tibi & elementiam intrinsecus semper enutriunt. Vnde conscriptores & Præfecti, ac reliqui subiectorum, circa te tuósque laborant actus. Decertator autem positus iudéxque librorum, non camerato eloquio caperis, aut qualibet figura furtum pateris veritatis, sed perfectè meritis vtrunque, sermonem proprium aptans causæ, figuram quoque dictionis, & partes, & ordinem, & congruentiam, & eloquium, & compositionem, & collectiones, & sensum, & historiam profundè discutiens. Compensas autem recitã-

† Præsentabant.

Historici.

Liberalitas Theodosij in doctos.

A tibus & tuo iudicio & fauoribus opportunis: necnon aureis imaginibus, & positione simulachrorũ, & donis, & honoribus vniuersis. Qualem verò te circa recitantes præbes, tales dudũ fuerunt iudices Cretes circa dulciloquum Homerum, aut Aleuas circa Simonidem, aut Dionysius Siciliæ tyrannus circa Platonem Socratis discipulum, aut Philippus Macedo circa Theopompum historiographum, aut Seuerus Cæsar circa Oppianum, qui metris piscium genera & naturas captionémque narrauit. Cretes siquidem mille nomismata carmini cumpensantes Homerico, & tanquam de excellentissima largitate gloriantes, in publica statua mu-B nera conscripserunt. Aleuas autem, & Dionysius, & Philippus, nequaquam animo parciores fuere Cretensibus, de superba se republica philosophiáque iactantibus, qui velociter illorum statuam imitari poterant, nisi opere fuissent minores in munere. Seuerus autem pro metrico poëmate per versum vno aureo donans Oppianum, tantum præbuit de largitate miraculum, vt aurea carmina Oppiani hactenus apud plurimos nominentur. Hæc dona fuerunt olim amantium literas & doctrinam. Tu verò potentissime principum, nullo priorum excel-C lentia minor inueniris, largitatibus tuis circa dictiones exhibitis. Sed mihi videris non incongruè talia facere. Nam cum omnes virtutibus euiceris, studiosè ad incrementum semper quæ tua sunt euehis: quoniam historiam rerum olim gestarum apud Romanos & Græcos integerrimè cognouisti. Aiunt etenim te per diem quidem exerceri armis & corpore, subiectorúmq; negotia disceptare, iudicare simul & agere modo seorsum, modo communiter quę sunt agẽda consyderare, noctibus libris incumbere. Fertur autem tibi ad eorum scientiam ministrare cãde-D labrum arte mechanica factũ, & sponte fundẽs oleum in lucernam, vt nullus circa regalia cõstitutus, in laboribus tuis cogatur affligi, & naturæ vim faciat, somno repugnans. Sic equidem clemens & mansuetus circa proximos & circa om-

Oppiani singulos versus Seuerus cas. singulis aureis remunerauit.

Theodosij virtutes.

nes exiſtis, cœleſtem regē mum imitando patro- E num, cui gratū eſt ſuper iuſtos & iniuſtos pluere, & ſolē facere oriri, & alia ſimol inuidia recedēte largiti. Per multam verò doctrinam audio te etiam lapidem ſcire naturas, poteſtatéſque radicum effectúſque curarum, nō minùs Salomone Dauid filio, magis autem pollere virtutibus. Ille ſiquidem factus libidinis ſeruus, pietatē nō cuſtodiuit ad terminum, quę illi cauſa fuerat bonorū & ſapientiæ. Tu verò (ô potentiſſimè) negligentiæ obiiciens rationem, videris nō ſolùm hominibus iuſtè ſed etiā corporis & animę paſſionibus imperare. Si autē oportet & hoc dici, audio te etiā totius cibi vel poculi deſideria ſuperare, & neque poma dulcia, neque aliud quicquam ſpecioſum appetere, niſi quantum ad tactum conuenit, & ſolummodo ſapori congruerit: primo tamen benedicere omnium creatorē. F Sitim verò, æſtum, & frigus ferre cōſuetus, quotidianis exercitationibus iam ipſam continentię putaris habere naturam. Dudum ſiquidem in Ponto ciuitatem Heracleam ab Hercule nominatam videre feſtinans, & laborantem longo tēpore ſubleuare, in æſtatis ardore per Bithyniam faciebas iter. Sole verò circa diem medium vehementer vrente, vidēs te quidam iter agentem ſudore multo, ſimul & puluere ſqualētem, quaſi præſtatum s occurrēs obtolit tibi poculum valde perſpicuum, & velut radiis emicans ſuauiſſimum quendam in id potum mittens, & aquam frigidam ſuperfundens. Tu verò (ô potētiſſimè) ſumens, laudaſti quidem pro ſua magnanimitate virum, & largitate principali poſt paululum cumulaſti: ſed cūctis militibus ad illius poculi claritatem nimis inhiantibus & beatificātibus qui eſſet bibiturus, id ruſus ei poculum reddidiſti, G præcipiens vt quo vellet vteretur eo. Vnde mihi videtur iuſtè tuis virtutibus ſuperatum etiam Alexandrum, de quo narratur ab eis qui opera illius mirantur, quia ei dum per inaquoſa loca properaret cum Macedonibus, diligens quidam miles aquam inueniens, hauſit, & in galea obtulit ei, ille verò non bibit, ſed corpus infudit. Vt ergo abſolutè dicatur, omnium priorum principum principiorem (ſi dici fas eſt) te vocare debemus ſecūdum Homerum. Alios etenim reges nihil dignum habuiſſe comperimus: alios autem vnà aut duabus rebus ornaſſe imperium. Tu autem (ô ſereniſſimè) omnes ſimul virtutes amplectens, vniuerſos dinoſceris euiciſſe pietate, clemētia, fortitudine, caſtitate, iuſtitia, largitate, atque magnanimitate, dignitati imperiali conuenięte. Sine ſanguine autem & purum à cæde, ſuper omnium priſcorum, tuum cuncti gloriantur imperium. Res ſtudioſas cum delectatione ſubiectos præcipis edoceri, fauorémque & reuerētiam circa tuum amorem & communem vtilitatem cunctos oſtendere. Quapropter horū omnium cauſa neceſſarium videtur mihi, eccleſiaſticam hiſtoriam conſcribenti, te primitus alloqui. Cui namque hoc potius adſcribam, multorum ac venerabilium virtutes vtique narraturus, & ea quę circa catholicam eccleſiam prouenerunt, vel per quantas ipſa tranſiens tempeſtates, ad tuos paterúmque tuorum portus acceſſerit? Age nunc omnia ſciens, omnémque virtutem habens, & pręcipuè pietatem, quam principium eſſe ſapientiæ ſermo diuinus docet, ſuſcipe à me hanc ſcripturam, & libenter examina, tuæque integritatis adiectiones & detractiones adhibens, tuis eam laboribus purga. Indubitanter enim quodcunque tibi placuerit, vtile legētibus clarúmque videbitur: nec quilibet reprehendet, quod tu probaueris. Procedit autem mea conſcriptio à tertio Conſulatu Criſpi & Conſtantini Cæſarum vſque ad ſeptimum decimum tuū, viſúmque eſt mihi bene ſe habere in nouem decīſiones opus omne diuidere. Cōtinebit autem primus & ſecundus Tomus ea quę ſub principe Conſtantino eccleſiæ prouenerunt. Tertius autem & quartus, ea quæ ſub eius filiis. Quintus & ſextus, quæ ſub Iuliano conſobrino filiorum maximi Conſtantini, & Iouiniano, necnon Valentiniano & Valente geſta noſcuntur. Septimus autem & octauus nobis aperiet Tomus, quæ ſub Gratiano & Valentiniano fratribus acta ſunt vſque ad tempora imperij iucundiſſimi aui tui Theodoſij, quando ſcilicet veſter (clemētiſſime principum) ſacratiſſimus pater Arcadius paterno ſuccedens imperio, vnà cum piiſſimo patruo tuo Honorio Romanum orbē gubernare fortitus eſt. Nonum verò librum Chriſtiano ac venerabili veſtro apici dedicaui, quem Deus ſempiternè cuſtodiat magnanimitate inconuertibili hoſtibus præualentem, & habentem ſub pedibus, vniuerſos, & ad filiorum filios pium imperium dirigentem, annuente Chriſto, Cum quo Deo patri gloria, vnà cum ſancto Spiritu in ſecula ſeculorum. Amen.

Heraclea.

Alexander magnus.

Tomi nouem operis ſ. Sozomeni non autem tripartita hiſtoria, quæ lib. 12. continetur.

Cur gentiles facilius quàm Hebræi fidem Chriſti perceperint. Caput 2.

COgitatio aliquando mihi prouenit, cur putas aliis quidem hominibus velocior fuerit circa Domini verbum fides, Hebræis autem incredibilis, cùm ab initio diuina mandata perceperint etiam de Chriſti præſentia, & quomodo hæc forent implenda, antequam fierent didicerint per Prophetas. Abraham etenim princeps eorum generis & circuncīſionis exiſtens, inſpector & conuiua filij Dei eſſe promeruit. Iſaac eius filius, imitatione ſacrificij honoratus eſt, typo crucis à patre vinctus & oblatus altari, ſicut contigit & in Chriſti fieri paſſione, vt aiūt qui ſcripturas ſacras integerrimè collegerunt. Iacob autem expectationem gentium in eo nūc exiſtentem, necnon & tempus quo venit, prænunciauit, vbi ait tunc deficere duces Hebręorum ex genere Iudæ principis tribus eius. H Significabat autem principatum Herodis, qui cum Idumæus eſſet genere paterno, Arabs autem à matre, commiſſa eſt ei gens Iudæorum à Senatu Romano & Cæſare ſimul Auguſto. Sed quidam etiam aliorum Prophetarū clarè Chriſti generationem prædicauerūt, & illum ſacrum ineffabilémque conceptum, & matrem poſt partum virginem permanentem & genus & patriam: alij verò paſſionem, & reſurrectionē à mortuis, & aſcēſionem in cælos, & euentum ſingularum præſignauerunt rerum. Sed hæc quidem eos nō ignoraſſe ſcire poterit, qui ſacris literis incūbit. Ioſephus autem Marhatiæ filius atq; ſacerdos, vir apud Iudæos nobiliſſimus, necnon & apud Romanos

Hebræi.

Abraham.

Gene. 18.a.

Iſaac.

Gene. 22.b.

Iacob.

Gene 42.

Herodes.

Ioſephus.

Ioseph. antiq. lib. 18. cap. 6.

Romanos, dignissimus erit testis de veritate Christi. Vocare nanque eum virum non audet, tanquam factorem insignium operũ magistrúmque sermonum veracium: Christum verò apertè nominat, & pœnæ crucis adiudicatum, & tertia die apparuisse viuum, & alia infinita miracula de eo à Prophetis sanctis non ignorat esse prædicta: sed etiam multos tunc extitisse, quos elegit Græcos atque Iudæos, & in eius permanere dilectione: atque gentem ab eo nominatam nequaquam defecisse testatur. Et mihi videtur quoniam hæc referẽs, quasi clamare videtur, operibus Deum esse Christum, rerũ quippe miraculis obstupescens. Cùm autem hoc dixisset, etiam ipse medius transcurrit, in nullo tamen contradicens credentibus in eum, potiúsque consentiens. Hęc autem cogitanti mihi, dignè mirabile visum est, Hebræos etiam ante alios homines ad Christianitatem non potuisse conuerti. Nam licet Sibylla, & alia responsa apud Gentiles, ea quę in Christo erant ventura prædixerint, non tamẽ ob hoc omnes Græci de incredulitate culpandi sunt.

Græci.

Pauci nanque qui videbantur eruditiores, præcipuè huiusmodi prophetias intellexerunt plerunq; metricas existentes, & disertioribus verbis prolatas ad populum. Erat itaque, sicut mihi videtur, supernæ prouidentiæ, vt ad concordiam futurorum non solùm propriis prophetiæ ventura committerentur, sed etiam ex parte gentilibus: veluti si quis melodiæ compositor, propter vbertatem peregrini soni alias chordas plectro discutiat, aut super eas quæ sunt, alias adiiciat. Hebræi siquidem pluribus & manifestioribus prophetis vtentes, in præsentia Christi minores sunt inuenti quàm Græci. Sed neque hoc extra rationem videbitur, cur ex aliis gentibus tantum ecclesia † crediderit. Primùm quidem, quoniam Deo gratum est, ex miraculis nasci mutationes in diuinis maximísque negotiis. Deinde quia nõ fortuitis virtutibus præsulũ eius ab initio † dispetata repetitur esse religio. Nam licet linguam ad elocutionem aut pulchritudinem sermonis disertam non habuerint, neque verbis aut probationibus philosophicis vterentur, ad suadendum tamen non ob hoc minus studium fuit eis, sed exuti substantiis, & bona propria contẽnentes atque nudati, & velut in aliis corporibus plurima pessimaque tormenta suscipientes, & neq; ciuitatum populis submissi, neque iudicum blãdimentis illecti, neque terroribus fortè deterriti, clarum fecerunt vniuersis, quoniam pro maximis præmiis huiusmodi certamina sustinerent. Quapropter neque suasione verborum opus erat, dum per domos & ciuitates ad credendum res ipsæ compellerent, quæ nequaquam primitus videbantur auditæ.

Gentiles.

† al. creuerit.

† dispensata.

B C D

Quæ fuerit intentio Sozomeni historiam conscribendi, & ex quibus priorum gesta collegerit.
Caput 3.

TAnta ergo diuina & mirabili mutatione in orbe facta, ita vt prior religio & leges patrię spernerentur, crudele nimis erat Calydonium quidem aprum & Marathonium taurum, & alia similia per prouincias & ciuitates facta, aut fabulis diuulgata, tanto nobilitari studio, vt

A multi Græcorum, & probatissimi conscriptores circa talia laborassent, scribendi habentes ingenium: me verò vim meæ non inferre naturæ, & historiæ Ecclesiasticæ gesta enarrare. Reor enim quoniam argumento rei huius non ab hominibus instituto, conscriptor quoque inopinabiliter apparebit non inops Deo. Nisus sum etenim primo quidem hoc opus ab origine mũdi digerere: sed considerãs quoniam & alij id fecerunt vsque ad tempus suum, id est, Clemens & Egesippus viri sapientissimi, successionẽ sequentes Apostolorum, Aphricanúsque conscriptor, & Eusebius cognomine Pamphili, vir in diuinis scripturis & Græcorum poëtis atque Rhetoribus perscrutator eruditissimus: tunc ego quæcũque in ecclesiis contigerunt post Christi Ascensionem ad cœlos, vsque ad Licinij deiectionem colligens, redegi in duobus libris: nunc autem B fauente Deo, quæ postea prouenerunt, aperire tentabo. Quocirca memorabo caussas quibus interfui, & à scientibus aut contemplantibus eas audiui, tam in nostra quàm ante nostram generationem gestas. Cæterorum verò explanabo notitiam ex legibus positis, caussa religionis, & ex Conciliis per tempora constitutis, ac nouitatibus factis, & imperialibus & sacerdotum epistolis, quarum aliæ hactenus in Palatiis ecclesiisque custodiuntur, aliæ verò passim apud diligentes inueniuntur. Quarundam rationem potius complecti, in hoc opere melius approbaui, propter magnitudinem lectionis, vt sensus earum breuiter indicetur, nisi fortè quędam venire possint in dubium, pro quibus est apud multos diuersa sententia. Tunc enim, si quamlibet scripturam inuenire potero, propter probationem veritatis eam ponere non omitto. Vt autem nullus ignoratione rerum accuset mendacem esse conscriptionem, contrarias legendo forsan epistolas, sciendum est quoniam occasione dogmatis Ariani, & eorum qui postea sunt exorti, discordantes inter alterutros Præsules ecclesiarum, singuli de quibus studebant suis consectatoribus scribebant. & per consilia congregati, decernebant quæ vellent, & sibi contraria sapientes, per absentiam se sæpè damnabant, & per tempora principes ac proceres eorum qua poterant virtute flectebant, & sibimet vnanimea faciebant, vt eorum consensu rectè colere putarentur. Alij siquidem istis, alij verò fauentes illis, collectionem fecerunt epistolarum pro hæresi propria directarum, & eas sibi contrarias reliquerunt. Porrò nobis difficilè valde fuit, vt inueniremus omnia quæ de talibus prouenerunt. Quia verò præcipua cura veritatis habenda est, propter historiæ puritatem, necessarium mihi visum est etiam literas huiusmodi, vt fuit possibile, perscrutari. Si igitur etiam seditiones ecclesiasticas inter alterutros gestas de præsulatu, vel honore primatus, propriæ hæreseos explanauero, non graue aut malæ voluntatis esse videatur. Primo nanque, vt dictum est, conscriptorẽ omnia decet veritati postponere, deinde dogma Ecclesię Catholicę veracissimè declarare. Quod scilicet inuenitur sæpè quidem aduersariorum insidiis impeditum, & tamen tanquam diuinitus roboratum in propria mansisse virtute, & vniuersas ecclesias & populos ad suam traxisse veri-

Clemens Alexandrinus.
Egesippus
Aphricanus.
Eusebius Cæsariensis.

Acta conciliorum.

tatem. Quum itaque vellem (si tamen deceret) ea sola conscribere, quæ ad meam notitiam videbantur peruenisse de ecclesia in Romano imperio constituta, placuit tamen quantum valuero, vt etiam apud Persas & Barbaros quæ sunt gesta de religione, conscribam. Non autem absurdum erit ab historia Ecclesiastica, si in hoc opere etiã illi referantur, qui quondam patres ac præceptores fuerunt monachorum, aut qui post eos per successiones vtiles visi sunt, sicut audiuimus, atque probauimus. Non enim aut nos ingrati videbimur, taciturnitati tradẽtes virtutem eorum: aut illi eaortes erunt huius historiæ, qui tantæ philosophiæ exempla reliquerunt, quibus vtentes posteri, beatissimo & felicissimo fine potirentur. Sed hæc quidem sermo procedens, vt potuerit, obseruabit. Conuertar nunc ad narrationem rerum, cooperatorem inuocans Deum. Hinc enim habebit præsens scriptura principiũ. F

A quo tempore historiæ fecerit initiũ. Et quomodo Constantino signum fit crucis ostensum, & qui imperatores & Cæsares per idem tempus fuerint.

Caput 4.

Syluester Romæ, Alexander Alexandria, Macarius Hierosolymis.
An. do. 322.
Eustathius Antiochia.

CRispo & Constantino Cæsaribus atq; Cõsulibus, Romanæ quidem ecclesiæ Syluester præsidebat. Alexandrinæ autem Alexander, & Hierosolymorum Macarius. Antiochiæ verò, quæ est apud Orõtem fluuium, post Romanum nondum quisquam fuerat ordinatus, persecutionibus scilicet prohibentibus. Non longo post tempore, hi qui in Nicæa collecti sunt, sapientia & eloquiis admirantes Eustathium dignum approbauerũt sedi Apostolicæ præsidere, & quum G esset episcopus vicinæ Berrhœæ, eum in Antiochiam transtulerunt. Tunc ergo Christiani Orientales quidem vsque ad terminos Ægypti circa Libyam commorantes, non præsumebant apertè in ecclesias conuenire, quum Licinius fauorem quem in eos habuerat, permutasset. Sed neque per Occidentem Helladici, vel Macedones & Illyrij licenter in religione durabant propter Constantinum, qui princeps erat in his partibus Romanorum. Huic enim viro & alia quidem plurima postea prouenisse percepimus, quibus flexus est Christianorum dogma venerari, præcipuè tamen signum quod ei diuinitus est ostensum.

Licinius & Constantinus persequuntur Christianos.
Signum crucis Cõstantino ostensum.
An. do. 315.

SOCRATES.

ET quoniam ad hæc venimus, paulò latius aliquid referamus. Quum Diocletianus & Maximianus Herculius priuatam elegissent vitam, & Maximinus Galerius, qui cum eis imperauerat, tenens Italiam duos Cæsares fecisset, Maximinum in Oriente, & Seuerum in Italia, tune Constantinus in Britannia patre mortuo ordinatur imperator, primo anno cclxxj. Olympiadis, † xxvij. die Iulij mensis. Romæ verò à Prætorianis militibus Maxentius Maximiani Herculij filius instituitur imperator. Hinc eius pater imperandi cupidine voluit filium regno priuare, quod facere nequiuit. Post hæc autem Tarso Ciliciæ moritur. Porrò Seuerus Romam contra Maxentium veniens, militum proditione peremptus est. Maximinus autem Galerius instituens Licinium Augustum, moritur. Proinde Maxentius Romæ velut tyrannus habebatur, adulteria impudenter exercens, & earum viros occidens. Quem volens Constantinus opprimere, & Romanos à cladibus liberare, cogitabat quem in bello Deum haberet auxilio, sciens nihil prodesse deos quos Diocletianus venerabatur, & quia potius ei pater Paganorum contempta religione, feliciter aduixisset.

Diocletianus & Maximianus Augg.
Maximinus.
An. do. 305.
† xxv.
Maxentius.
An. do. 312.

SOZOMENUS.

IN his ergo sollicitudinibus constitutus, in somnio vidit crucis signũ cœlo splẽdidè collocatum: mirantique visionem, adstiterunt angeli dicentes: O Constantine, in hoc vince. Fertur autem & ipsum Christum apparuisse ei, signúmque monstrasse crucis, ac præcepisse vt figuram similem faceret, & in prælijs auxilium hoc haberet, quo victoriæ iura conquireret. Eusebius itaque Pamphili cum iureiurando ipso Imperatore dicente audisse se refert, quia circa meridiem, declinante iam sole, crucis signum ex lumine factũ, & scripturam consertam ei dicentẽ, In hoc vince, vidisset ipse & milites qui cum eo tunc essent. Pergente nanque aliquò cum exercitu per iter, hoc, inquit, ei miraculum est ostensum. Dumq; cogitaret quid esset, nox superuenit, & dormienti Christus apparuit cũ signo quod vidit in cœlo, iussitque vt fieret eius signi figuratio, quę foret auxilium in prælio tum congressionibus.

An. do. 315.
Apparet Constantino Christus.

Quomodo Constantinus Christianum dogma cognouerit, & de miraculo crucis, & de morte Maxentij.

Caput 5.

CVmque iam non opus esset interprete, sed apertè imperatori monstratum fuisset, quid de Deo credere conueniret, mox die facta sacerdotes Christi conuocans, de dogmate consolebar. At illi sacros libros offerentes, de Christo loquebãtur, suáque dicta ea prophetis comprobabant. Signum verò quod apparuerat ei, dicebant trophæum esse victoriæ aduersus inferos, quam victoriam ascendens in cœlos egit Christus, crucifixus, & mortuus, & tertia die resurgens: secundum quod sperandum esse dixerunt, quia post huius vitæ terminum circa finem seculi præsentis, omnes homines resurgent & immortales existent: alij quidem ad præmia rerum quibus bene vixerunt: alij ad supplicia, eò quod H ab eis mala sint gesta. Esse tamen etiam in delictis quæ committuntur hic, occasionem salutis purificationemque peccati: nondum initiatis quidem baptismatis adeptionem, secundum ecclesiasticam legem: initiatis autem custodiam ne delinquant. Sed quia hoc agere omnino paucorum sanctorumque virorum est, docebant quoque purificationem secundam ex pœnitentia cõstitutam, clementem enim esse Deum, & veniam tribuere delinquentibus, si pœnitentiam ageotes, studeant eam operibus roborare. Hæc sacerdotibus explanantibus, admiratus imperator prophetias de Christo ita promissas, iussit viros eruditos ea auro & lapidibus preciosis in vexillũ crucis transformare signũ, quod Labarum vocant

Constantinus mysteria fidei edocetur.
pœnitentia.
Labarum.

cabatur. Hoc enim signum bellicũ inter alia pre- A ciosius erat eo, quòd imperatorẽ præcederet, & adorari id à militibus moris esset. Vnde præcipnè Constantinum reor nobilissimũ decus imperij Romani in signũ mutasse crucis, vt frequẽti visione atque cura desuescerent à priori more subiecti, & eum solum arbitrarentur deũ, quem coleret imperator, vel qoo duce atque auxiliatore vteretur aduersus hostes. Semper enim hoc signũ proponebatur ante ordines vniuersos, qnod maximè laborantibus aciebus io prælijs adesse præcipiebat. *Signiferi.* Constituit itaque certos signiferos, qui in eo laborarẽt: qoorum opos erat, vt vicibus humeris id veherent, & omnes acies ita lustrarent. Fertur enim quidã eo quòd aliquando ferens hoc signum, repéte hostibus inuadentibus eapauisset, dedisse illud alteri deuehendnm: cúmque se prælio subtraaisset, & iacula declinasset, subito percussus interiit. Ille verò qui sacrum susceperat trophæum, multis se iaculantibus permansit illæsus. Mirabiliter enim diuina regente virtute, sagittæ hostium figebãtur in signo, à signifero autem inter pericula protinos euolabant. Dicitur autẽ neque alium vnquam huius signi ministrum, vt solet, in bello vulnere mortuum, aut cladem captiuitatis perpessum.

SOCRATES.

† Fuluinus & ibidem põs
Congressus ergo circa pontem † Miluinm vicit, in flumine necato Maxentio. Erat enim annus septimus imperii Constantini. Inter hæc Diocletianus Salonæ desunctus est. *An. do. 315*

SOZOMENVS.

De derogatione Paganorum contra Constantinum.
CAPVT VI.

An. do. 316 Crispus Cõstantini F.
Non autem ignoro quia Græci referunt Cõstãtinom, eo qnòd aliqnos genere proaimos occidisset, & cooperator extitisset in nece filii sui Crispi, pœnitentia ductum, de purificatione consnluisse Pbilosopbnm Sopatrum, qni tempore illo præerat in sede Plotini, illúmque respondisse, nullam esse in huiosmodi delictis purgationem. Constantinum verò hac interdictione turbatum, inuenisse episcopos qni pœnitentia seu baptismate promitterent eũ ab vniuerso posse pnrgari delicto: Tunc gauisum in illis qui dixerant quod volebat: admiratúmq; dogma, factum deinde Christianum, & ad sui similitudinem deduxisse subiectos. Mihi autẽ videntur hæc ficta ab eis, qui studẽt religioni Christianæ detrahere. Chrispus etenim, propter quem dicunt Cõstantinum eguisse purgatione, vigesimo anno imperii paterni defunctus est. Qui cùm adhuc viueret, multas cũ eo pro Christianis posuit leges, secundo quippe loco honoratus imperii & Cæsar existens, sicut etiam nũc principum nomina & tẽpora legibus subiecta testantur. Sopatrum verò non est credibile ad colloquium Constantini venire potuisse, in sola Oceani circa rhenũ parte regoantis: propter intentionem verò contra Maxentiom habitam degebat. In Italia tunc Romana respub. turbabatur, & non erat facilè vt Britanni & Galli conuenirent cum D illis tunc apud quos constat Christiana religione Constantinum participatum, nisi dnm contra Maxentium castrametaretur, & transiret ad Romam: *† ad vrbem Romam.* Testes autem, sunt rursus horum tempora, nec nõ & leges quas pro religione sanait. Vt autem concedamus facilè potuisse principẽ loqui Sopatro, aut per epistolã suam consnluisse pro quibus vellet, nõ est tamen verisimile ignorasse Philosophũ, quia Hercules Alcmenæ purgatus Athenis est post filii necem in Cereris sacris: & quia post Iphiti necem, peregrinum & amicum iniustè peremit. Quũ igitur Græci in huiusmodi delictis purgationes annuntient, sufficiant quæ dicta sunt, vt accuseot de mendacio eos, qui Sopatrum contraria Constantino respondisse finxerunt. Non enim credo hæc ignorasse tunc nobilissimũ apud Græcos eruditione literarum.

An. do. 329 Cõstantinus Cæs. degebat in Gallia circa Rhenum.

B *De legibus quas Constantinus pro Christianis protulit, & de mutatione rituum Paganorum, Christianorúmque profectu. Et de victoria eius, & de veneratione sanctæ religionis.* Caput 7.

Igitur ecclesiæ sub teginine Constantini alacriter agebant, & indies augebantur (fauente & vnanime principe) multis eius beneficiis eleuatæ, quas etiã prius incõcussas dominus à periculis turbísq; seruauit. Nam cùm persecntiones diuersas ecclesiæ in alio terrarum orbe paterentur, solus Constantinus Constantini pater licẽter Christianis in sua consistere religione concessit. Denique tale aliquod eum miraculum & memoria dignũ egisse cognoui. Is enim probare volés quosdam in suo Palatio Christianos, si boni & solidi essent viri, euocans vniuersos præcepit dicens, vt si quidem venirent ad sacrificandum, & eius colerent deos, circa eũ essent, & in † suo cingulo permanerent. Si verò refugerent, egrederentur de Palatio gratias agentes quo minimè punirentur. *† sua dignitate.* C Quúmque io vtroq; apparuissent, alii quidem religionis desertores, alii verò diuina præsentibus præponentes, deliberauit eis amicis & coosiliariis vti, qui in melioribus fideles constantésque permanserant. Alios autem velut effœminatos auersatus, expulit à suo colloquio, credens nnnqnam eos circa principem deuotos fore, qui fuerint Dei sui sic paratissimi proditores. Et ideo adhuc superstite Constãtio nõ videbatur contra legẽ quẽpiã esse Christianũ, apud eos qui vltra Italiã Galliásque & Britanniam, & qui circa Pyrenæum habitabant montem vsque ad Oceanum Hesperiũ. Quum verò Constantinus in eius successisset imperium, † potiores ecclesiæ efflorueruut. Maxentio enim Herculii filio perẽpto, cùm eius pars Cõstantino cessisset, iam licenter in religione vigebãt, qui circa Tiberim fluuium & Eridanum (quẽ Padum prouinciales appellant) commorabantur. & qui circa Aquilam commanebant, in quem locum sermo fertur aduectam nauigio Argo, & ad Tyrrheoum pelagus fuisse perductam. Argonautæ enim ventum validum declinantes, nõ eodem nauigio in regressione sunt vsi, sed transeuntes mare quod super Scythas est, per hæc flumina venerunt ad terminos Italorum, & hic hyemantes, condiderunt ciuitatẽ quæ nuncupatur Æmona. Aestate verò superueniente, cooperantibus eis prouin-

Constantij consilium de explorãda Christianorum constantia.
Cingulum militare.
† potius res.
Argonautæ.

cialibus ferè quadringenta stadia arte mechanica E trahētes Argo per terram ad fluuiū Aquilam deduxerunt, qui permiscetor Eridano. Eridanus autem fauces habet in Italicum mare. Post prælium itaque, Cibalæ, Dardanii, & Macedones, & qui circa Histrum tunc morabantur, nec nō & Hellas & Illyriorū gena omnis sub Cōstantinū redacta est.

Quomodo Licinius fugatus & Christianos fuerit persecutus, & nouissime victus.

CAPVT VIII.

An. domini. 320. Licinius Cæsar aduersus christianos.

POrrò Licinius hinc fugatus, cùm prius sectator fuisset dogmatis Christiani, mutata volútate, plurimos sacerdotū in suæ patris afflixit imperio, multos quidem & aliorum, precipuè tamen de collegio militari. Nimis enim Christianis erat infensus propter Cōstantini bellum, æstimans eū posse contristari propter calamitatē suæ religionis. Simul etiam arbitratus, quia orarent & studerent redigi sub illius solius imperio. Super hæc autem pugnaturus denuò contra Constantinū, spem F victoriæ habebat per diuinationes & sacrificia, & seductus ab aliquibus promittentibus, quia bello vinceret Constantinum, in paganitatem conuersus est. Denique etiam Græci dicūt tunc eum expertum diuinationem apud Miletum Didymęi Apollinis, eique cōsulenti de bello, respondisse demonium per hos Homeri versus:

An. domini. 325.

Ω γερὸν ἦ μάλα δή σε νέοι τείρυσι μαχηταὶ
Σὴ δὲ βίη λέλυται χαλεπὸν δὲ σε γῆρας ὀπάζει.
O senex, valde te iuuenes domant pugnaces
Tuáq; vis soluta est, sæuáque te senectus impellit

Ex plurimis ergo rebus visum mihi est dogma christianorum diuina prouidentia constitisse, tantóque processisse cremēto, maximè tamē ex persecutione Gentilium. Futuro onq; Licinio persequi ecclesias in suo imperio constitutas, bellum in Bithynia factum est, quo nouissimè pugnauerunt inter alterutros ipse & Constantinus. Tantóque diuino suffragio adiutus est Constantinus, vt per terram & per mare vinceret inimicos: & amissis Licinius pedestribus & nanalibus, semetipsum in Nicomedia traderet, priuatúsque Thessalonicæ aliquanto tempore permaneret, ibíque G perimeretur. Vir ergo primordiis imperii sui, prælijs, aliísque rebus valde profectus, & sororis Cōstantini nuptiis honoratus, huiusmodi fine defunctus est.

Licinius perimitur. Anno domini 326.

De diuersis confessoribus, eorúmque conuersatione.

CAPVT IX.

Commēdat Cōstantinus religionem christianā.

COnstantinus igitur cùm ad eum solum omne Romanorum peruenisset imperium, edictis publicis vsus est, vt Orientales subiecti imperio eidē religionem colerent Christi, & diligenter diuinitati ministrarent. Diuinitatem quippe solā eam crederent, quæ & reuera esset & sufficientes haberet omni tempore potestatem: & quoniam qui talibus studerēt, omnia bona vberrimè eis acH cederent: & quæcunque aduersa putarent, cū meliori potius spe fruerentur. qui verò circa Deum delinquerent, communiter & seorsum in bellis & in pace, omnia eis difficilia prouenirent. Gratiásque referens non sibimet arrogans, adiecit in E eam legem dicens: quia ministrom opportunum eum habere dignatus fuerit Deus sui consilii, & à Britannico mari vsque ad loca orientis adduxerit eum, quatenus augeretur christiana religio, & qui propter Dei culturam durabiliter permanserunt in cōfessionibus martyrij, clariores eius honoribus apparerent. Hæc igitur concionatus, & alia multa dicens, per quæ credebat subiectos ad cultum religionis adducere, infirma esse sanciuit, quæ cōtra religionē fuerant cogitata vel gesta sub persecutoribus ecclesiarū, remissionémque cunctos habere decreuit, qui propter confessionem Christi migrare in insulas, aut alibi præter voluntatem propriā commorari iussi sunt, aut in metallis affligi, aut publicis operibus, aut muliebribus aut lanificiis ministrare, aut daricuriis, quū curiales primitus nō fuissent. Eos autem quos infamea illi fecerant, ab infamia relaxauit. Militia verò priuatos, in sua voluntate reliquit, vtrum esse in schemate quo fuerant, an certè cum honorabili quiete liberam vellent habere vacationem. Cúmque F omnes ad priorem libertatem & consuetos honores reuocasset, etiā substantias † reformauit vniuersis. Si qui verò morte damnati, substantia quoque nudati sunt, præcepit proximis generi eorum deferendas hæreditates: nullo autem horum existente, vnamquāque prouincialem ecclesiam ad ius hæreditatis accedere: & siue apud priuatum siue apud publicum de tali substantia esset aliquid, restitueret. Eis autē qui ex ærario publico aliquid comparauerant, aut donationes acceperant, secūdum possibilem decentémque modum se prouidere promisit. Hæc igitor, sicuti dictum est imperatori placuerunt, & lege firmata sunt, insigniterque omnia decenti fine completa. Christiani verò tunc omnes Romanorum dignitates administrabant: & de cætero cunctis sacrificare negabatur, immolationibúsque aut diuinationibus non erat locus. Sed nec idola dedicare, aut celebritates paganas agere iam licebat. Plura verò etiā per ciuitates gentium, de antiqua cōsuetudine mutabantur. Ab illo denique tempore apud Ægyptios nequaquam secundum priores solennitates in paG ganorum templa Cubitus, sed in ecclesias magis offertur, quo significatur crementum aquæ Niliacæ. Apud Romanos autem tunc primum gladiatorū spectacula sunt remota. Apud Phœnices verò, qui in Libano & Heliopoli cōmorantur, phas vlterius non fuit virgines fornicari, antequam legitimis iungerentur viris, nempe post turpitudinem experimenti primi nephandæ permixtionis. Sanctæ verò domus, quæ quidem magnitudinem videbantur habere sufficientem, corrigebantur. Aliæ verò cremento altitudinis & latitudinis augebantur. Alibi autem quum non essent, à fundamentis ædificaræ fulgebant: Pecunias verò ex regiis thesauris imperator affluentius impendebat, scribens per singulas ciuitates episcopis atq; præsidibus populorum, vt sacerdotes sicuti vellēt iuberent, isti autem iubentibus obedirent, quatenus H citò perficeretur opus. Lætanti siquidem eius imperio, etiam religio valde florebat, et in tantum etiam post bellum cōtra Licinium gestum felicissimus fuit in prælijs aduersus alienigenas præparatis vt etiā Sarmatas vinceret, & qui vocantur Gothi, tunc nouissimè causa gratiæ apud eum fœdera

Exulantes christiani reuocātur.

Christiani honorificentissime habentur.

† restituit.

Cubitus.

Tēpla Christianorum.

Sarmatæ. Gothi.

celebrarent. Hęc autem gens habitabat quidem tunc trans flumen Histrum. Cúmque esset in bellis prompta, & multitudine atque magnitudine corporum armis semper exercitata, aliis quidem barbaris præualebat, solos autem Romanos habebat sibimet repugnãtes. Fertur enim etiã & hoc prælio demonstratũ Constantino per signa vel somnia, quanta Dei prouidentia regeretur. Qui cũ superasset omnia bella quæ sub eo sunt gesta, veluti repensans Christo, in eius religionis studio magis magísque feruebat, hanc solam veram fatendam, & salutarem existimare subiectos iubens. Ex terra verò subdita sibi, ex vnaquaque ciuitate detrahẽs publico, certum vectigal ecclesiis prouincialibus cleróque distribuit, & donationẽ validam in perpetuum esse sanciuit. Assuesceus autem milites, vt, sicut ipse, Deum colerent, signo crucis eorum arma signabat. In regalibus quoque oratoriũ fabricatus, etiam tabernaculum ad instar ecclesiæ circũferebat, dum aduersus hostes castra metaretur, quatenus nec in itinere degens vel ipse vel exercitus sacro lumine priuarentur, quo deceret laudare Deum & orationes offerri. Sequebantur autem pariter sacerdotes & diaconi tabernaculo seruientes, qui secundum legem ecclesiasticam sacrorum ordines adimplebant. Ex illo autem Romanorum cohortes, quæ nunc Numeri nuncupantur, singulæ fecerunt tabernaculum proprium: & sacerdotes atque diaconos distributos habebant. Die verò qui dominicus vocatur, quem Hebræi primum vocant, Gręci autem soli distribuunt, & qui ante septimum est, sanciuit à iudiciis aliisq; causis vniuersos habere vacationem, & in eo tantùm orationibus occupari. Honorabat autẽ dominicum diẽ, quia in eo Christus resurrexit à mortuis: alium verò, quia in eo fuerat crucifixus. Maximam namque culturam sacratissimæ crucis habebat, tam pro iis quæ ei prosperè prouenerant eius auxilio, in prę-liis contra aduersarios institutis, quàm pro indicio quod ei diuinitus pro ea videbatur ostensum. Denique supplicium crucis quod primitus apud Romanos erat in vsu, lege prohibuit. In figurationibus autem Solidorum & in imaginibus, hoc signum iussit inscribi semper & figurari: vt testantur hactenus eius imagines hoc schemate decoratæ. In omnibus siquidem rebus, præcipuè tamen in legislationibus studebat placare diuinitatem.

An. do. 333.

Numeri.

Dies dominicus.

Dies veneris.

Apparet enim luxuriosas & valde fatuas permixtiones ante eum non prohibitas, tunc fuisse correctas, sicut ex ipsis quas posuit legibus inuenitur. Sed nunc quæ ad honorem & statum religionis ab eo sancita sunt, pandere necessarium est, cùm partes esse ecclesiasticę videantur historiæ. Apud Romanos dudum fuit lex, à xxv anno non habentes vxores prohibens à priuilegiis, habentium coniuges, sed & alia multa iubens vt nihil de testamento lucrarentur, licet generis proximitate consisterent: qui verò filios non habuissent, medietatem relictorum sibimet amittebant. Posuerũt autem has leges antiqui, volentes Romam esse populosam, omnémque subiectam terram, & quia non multum ante has leges plurimos in ciuilibus bellis amiserant. Videns igitur Imperator idcirco malè tractari eos, qui propter Deum virginitati & sine liberis esse studebant, fatuum indicauit diligentia & studio hominum videri eorum augeri genus, cum natura semper superna distributione diminutionem suscipiat & augmentum. Et legẽ populo proposuit vniuerso, quatenus æqualibus priuilegiis fruerentur, qui sine coniugibus & liberis erant, quibus illi qui hæc se habere gaudebant. Sed etiam amplius habere sanciuit eos, qui in continentiæ virginitate degebant, licentiam eis præbens masculis fœminisque licet ætate minoribus, testamentum facere contra communem legẽ. Omnes enim bene cogitare iudicauit quorum opus esset Deum placare semper, & Philosophiæ veraci vacarẽ. Huius enim rei causa & antiqui Romanorum licenter testari virgines Vestales etiam sexto ætatis curriculo decreuerunt. Indicium itaque maximum reuerentiæ pij principis circa religionem fuit, quia vbique administrantiũ sententias imperfectas esse voluit, & ad episcopos per appellationem refugiendũ esse sanciuit, si qui vellent ciuiles iudices refutare: firmam verò illorum iudicans sententiam potiorémque iudicum aliorum & tanquam ab Imperatore prolatam, ob omnibus obseruandam, & inconuertibiles esse terminos synodales. Illud quoque nos relinquere dignum non est, quod pro vtilitate sancitum est eorum qui in ecclesiis manumittuntur. Cùm propter subtilitatem legum etiam inuiti possessores difficultatem paterentur circa dationem melioris libertatis, quam ciuilitatem Romanam vocant tres posuit leges, decernens omnes in ecclesiis manumissos sub testimonio sacerdotum, per hanc piam adinuentionem Romana ciuilitate frui cuius indicium præsens etiam tempus seruat.

Lex cœlibes remissa.

Cœlibibus licet cõdere testamẽtum

Ad episcopos prouocare permisit.

Nam moris erat de libertate leges scriptas in manumissionibus anteponi. Constantinus igitur hæc sane studens in omnibus honorare religionem. Erat quippe & per semetipsam gloriosa propter virtutem plurimorum tunc in ea pollentium.

Libertas sub testimonio sacerdotum conferebatur.

De Spyridione episcopo, qui fures ligatos absoluit.

CAPVT X.

Itaque persecutionibus iam cessantibus adhuc multi cõfessorũ superstites, ecclesias ornabant, vt fuit Osius Cordubæ pontifex, & Amphiõ Epiphaneiæ Ciliciæ, Maximus qui post Macarium Hierosolymorum tenuit Præsulatum, & Paphnutius Egyptius, per quẽ aiũt plurima miracula operatum Deum, dæmonésq; subiecisse, variarúmque passionum condonasse ei sanitates. Fuerunt autem Paphnutius & Maximus ex illis confessoribus quos Maximianus Imperator in metallis opera exercere damnauit, oculos eorum dextros euellens, & sinistras suras incidens. Secundum eos autem fuisse percepimus Spyridionem Tremithuntis Cypriorum episcopum, ad cuius virtutem demonstrandam sufficere puto, quæ hactenus de eo seruatur opinio. Quanta per eum diuino presidio gesta sint, plura quidẽ nouere prouinciales, ego autem quæ ad nos valuerunt peruenire non tacebo. Fuit enim iste rusticus habens vxorem & filios, sed non propterea in rebus diuinis minor. Aiunt autem aliquando per noctem venisse malignos viros ad caulas ouium eius, & cum rapere niterentur, subitò vinctos nullo ligante fures. Tunc illum die facta venientem inuenisse ligatos eos, & soluisse quidem ab inuisibilibus

Osius

Amphion

Maximus

Paphnutius.

Spyridion.

vinculis, culpasse tamen & dixisse: Cur fratres dũ A liceuisset quæ desiderabatis accipere, elegistis potius ea rapere, & noctem ducere uigiles infelicẽ? Tum miseratus eorum, magis autem ad meliora eos erudiens, ait: Abite hinc, sumentes arietem: laborastis quippe vigiliis, & decet vos sine querimoniis recedere ab ouibus meis. Quod quidem quilibet iustè poterit admirari. Nihilominus etiã illud mirandum. Apud filiam eius virginẽ Irenem nomine quidam notus eius † speciem aliquam deposuerat: quæ sumens depositum, sub terra recondidit, vbi cautè credidit custodiri. Contigit interea mori puellam nihil confessam patri. Venit homo depositũ repetens, ignorãte Spyridione quid loqueretur. Cũmq; in tota domo requisisset, nec inueniret, flebat, capillósque vellebat, & morti vicinus esse videbatur ille qui deposuerat. Hęc Spyridion fieri vidẽs, & cursim veniens ad sepulchrũ, vocauit nomine puellam. Qua respondente, de caussa depositi requisiuit. Et dum ab ea didicisset, reuersus & inueniẽs vbi puella significauerat, reddidit homini quod petebat. Quoniam quidem ad B hunc veni sermonem, non est incõgruum etiam istud adiicere. Mos erat Spyridioni isti ex fructibus qui nascebantur ei, alios quidem pauperibus erogare, alios autẽ gratis mutuari volentibus. Sed neque per se dabat, neq; per se recipiebat, sed solùm cubiculum demonstrabat, inuitans petentes, vt quantum opus haberent tollerent, & denuò † reuocarent quantũ se nouerant abstulisse. Quidam verò dum mutuum recepisset, reuersus est post aliquantum quod tulerat redditurus. Quem dum secundũ cõsuetudinem iussisset reponere in cubiculo quod fuerat exinde mutuatus, ad iniustitiam ille conuersus & credens latere Spyridionẽ, non reddidit quod debebat, sed auferẽs debitum quasi reddidisset abscessit. Quod tamen lõgo tempore non erat ignorandum. Post certum nanque tempus venit, rursum petens ab eo mutuum. At ille misit eum ad horreum, data potestate vt ipse sibi metiretur quantum opus haberet. vacuum verò eundem locum inueniens, & hoc oculata fide cognoscens Spyridioni nuntiauit. Ille respondit ei: Mirum est ô homo quod loqueris. Quomodo C tibi soli visum est horreum necessariis defecisse? Sed considera potius apud temetipsum, ne fortè mutuatus alia vice quod debueras primitus non solueris. Si enim hoc non est, indubitanter nõ priuaberis quibus eges, sed rursum accedens inuenies. Sic igitur ille captus, quod ei deliquerat indicauit. Dignum est igitur huius sacratissimi viri mirari puritatem, & ecclesiastici ordinis valde custodiam. Dicitur itaque quodam tempore pro aliqua vtilitate in vnum Cyprios episcopos conuenisse, & inter eos fuisse hunc Spyridionem, & Triphyllium Ledreosem episcopum, virum eloquio & sapientia, necnon Beryto legibus eruditum. Cũ itaque collecta celebraretur, iniunctum est Triphyllio vt faceret sermonem in populo. Cúmque ille locus venisset ad medium, tolle lectũ tuum & ambula, cubile dixit pro lecto mutans nomen. Spyridion autem indignatus in eum, & exiliens de cathedra sacerdotali: Tu melior es, inquit, eo qui lectum dixit, quia eius verbis vti confunderis? Hoc D autem fecit populo conspiciente, mediocritatem docens eum qui eloquij supercilio prætumebat.

† tale quid — *† referrent* — *Triphillius.* — *Collectã vocat conuentum christianorum.*

Erat enim idoneus ad pudorem incutiẽdum: quia esset venerandus & operibus gloriosus, simúlque senex æuo atque sacerdotis officio. Qualis autem circa peregrinorum susceptiones fuerit, hinc apparet. Instante iam quadragesima, quidam ex itinere venit ad eum, quibus diebus consueuerat cũ suis cõtinuare ieiunia, & die certo comedere, medios dies sine cibo consistens. Videns itaque peregrinum valde defectum, Perge (inquit suæ filiæ) laua peregrini pedes, & cibos appone. Cúmque virgo dixisset, nec panem esse nec ἄλφιτα (quatũ rerum solebat nihil habere reconditum propter ieiunium) orans primum veniámque petens, filiæ iussit vt porcinas carnes quas domi salitas habebat, coqueret. Quibus coctis, sedẽs cum peregrino positis carnibus comedebat, & rogabat vt vnà cum eo ederet peregrinus. Quo recusante, Christianúmq; se profitente: Propterea magis, inquit, refutare nõ debes. Omnia enim munda mundis, sicut sermo diuinus edocuit. Hæc quidem de Spyridione dicta sufficiant.

Spyridion comedit carnes porcinas in quadragesima. Hoc est farinas. — *Christiani hominis libertas.* — *Tit. 1. d.*

De diuersis monachis, & eorum institutione.

CAPVT XI.

PRæcipuè verò insignissimam ecclesiam demonstrauerunt, & dogma dilatauerunt vitæ virtutibus, qui cõuersatione monachica illo tempore fruebantur. vtilissima nanque res ad homines venit à Deo ista philosophia, quæ multarũ doctrinarum & dialecticæ artis studia despicit, tanquam sit minuta & melioris operis tempus impediat, atque ad rectè viuendum nihil ostendat. Hæc ergo Philosophia cõuersatione miranda, naturali simplicíque prudẽtia docet omnino quæ nequitiam perimant, & reperientur vtilia. Nõ enim prædicat virtutẽ, sed magis exercet, nihili pendens humanam gloriam, viriliterque resistens passionibus animæ, & neque naturæ necessitatibus se subdit, nec corporis infirmitati succumbit. Diuinæ virtutis mentem habens, semper contemplatur omniũ creatorem, & eum nocte diéque colens, orationibus & letaniis placat indubitanter. Animæ verò C puritate & bonorum actuum cõuersatione ad ministeria se diuina componens, purgationes aspersionésque cõtemnens, solas verò pollutiones peccata putans, extrinsecus irruentes casus exuperat, & omnium absolutè huiusmodi dominatur. Non per stabilitatẽ necessitatémque vitæ qualibet voluntate mutatur: non mala patiens vlciscitur: non languore aut indigentia necessariorum compressa mordetur, sed potius gloriatur in talibus. patientiam, mansuetudinem, mediocritatẽ, in omni vita meditatus, & quantum naturæ humanæ possibile est, Deo esse vicinum: veluti in transitu vtens præsentibus, neque circa possessionem rerum occupata, constringitur, neque vltra quàm opus est in præsenti prouidere forsan vrgetur. Semper autem simplicitatẽ & exercitium huius instructionis laudans, beatitudinem contemplatur æternam & ad fœlicem terminum omni viuacitate festinat. Timore diuino sine intermissione suspirans, turpiloquia respuens, & nec vsque ad vocẽ emittere patiens, quorum actiones suis actibus noscitur exoluere. In breui comprehendens necessaria naturæ, & cogens corpus mediocribus indigere, casti-

Monachorũ hoc est, eremitarum philosophia. Dialectica. — *Officiũ monachorum.*

tati

tati luxuriã subdit:iustitia punit iniustitiã,& veritate médacium. Disciplina rerum omniũ mensuras participatur:cũ proximis in vnanimitate& communione consistit:amicorũ prouida est atque peregrinorum:quæ propria sunt, cómunia facit egentium,& tuetur vtilia singulorum:neq; gaudentibus importuna,& tribulatis remedium consolationis apponens. Ad verũ bonũ diligentiam suã semper extédens, sermonibus castis sapientibusq; cósiliis,ornatu ac vano eloquio remotis,erudiés, atque curãs veluti quibusdã medicaminibus audientes,cũ honore & reuerentia dispositiones suas celebrans, cótentione, certaminibus,iraq; priuata. Nã cùm sit rationalis,omnem motum irrationalẽ fugit, generaliter passiones corporis deuincit & animæ. Huius itaque elegantissimę philosophię princeps quidẽ fuit,sicuti quidam dicunt,Helias propheta,& Baptista Ioannes. Philo autẽ Pythagoricus suis temporibus refert vndique egregios Hebræorũ in quodam prædio circa stagnum Mariã in colle posito philosophatos. Habitaculũ verò eorum & cibos & conuersationem talem introducit, qualẽ & nos nũc apud Ægyptiorũ monachos esse cóspicimus. Scribit enim inchoãtes eos ad philosophiã, cedere omnibus sibi cópetentibus rebus, cunctisq; abrenũtiare permixtionibus, & extra muros in solitariis agris & hortis inhabitare. Domos autẽ eis esse sacraria, quæ apud nos monasteria nuncupantur:& in eis cóuersatione solitaria honesta celebrare mysteria,diligenterq; psalmis & hymnis placare diuinitatem: & ante solis occasum non gustare cibum, alios autẽ per tres dies & amplius: certisque diebus in pauimento habere cubilia, vino semper & sanguinẽ habentibus abstinere,cibum eum esse panis, & salis,& hyssopi,& potũ aquæ: Mulieres eis cohabitare, seniores virgines propter amorem philosophiæ spontanea voluntate nuptiis abstinentes. Et Philo quidem hoc modo referens, videtur aperire, quia hi qui ex Hebræis secúdum eum Christiani sunt facti,adhuc Iudaicæ viuerent, eorúmque constitutiones seruarent. Apud alios enim non inuenitur huius vitæ conuersatio. Vnde cóuicio ex illo apud Ægyptios hanc philosophiam habuisse principia. Alij verò dicunt huic causam fuisse cóuersationi persequutiones,quæ religionis caussa per tempora prouenerunt. Et quoniã fugientes in montibus & vallibus desertisque morabantur,admodũ se vitæ huius assueuerunt. Sed siue Ægyptij siue alij quidam huic ab initio philosophiæ præfuerunt, illud tamen apud omnes constat, quia ad summam reuerẽtiam atque perfectionem,moribus exercitationibúsque decentibus, hanc conuersationem vsque perduxit Antonius maximus monachorum, quem tunc in desertis Ægypti morantem propter gloriam virtutis eius, Imperator Constantinus amicum fecerat,literis honorabat, & vt pro quibus vellet ei rescriberet, expetebat. Fuit autem iste vir Ægyptius genere,ortus insigni vico in loco Heracliæ apud Ægyptios constituto. Is puer relictus orphanus, paternos donauit agros conuicaneis suis: aliam verò substantiam disponens, pretium pauperibus erogauit, studiosi existimans philosophi, non solùm semetipsum spoliare pecuniis,sed eas dispensare proficuè. Iunctus autem studiosis secundum se viris, virtutes aemulabatur vniuersorum, probans bonam vitam suauem fieri ipsã consuetudine, licet fuerit primo difficilis. Modos adinueniebat abstinentiæ potioris, & quotidie exercitatione crescebat. Tanquam semper incipiens aliquid innouabat, afflictionibus corporis puniendo libidinem, sacræ verò sapientiæ voluntate passionibus animæ repugnando. Erat enim eius esca solus panis & sal,potus aqua, prandiique tempus solis occasus. Frequenter enim duos & amplius dies sine cibo manebat. Vigilabat(vt ita dicatur)semper quidem iugi nocte,& orationibus contingebat quidem diem:si verò somnus incumberet, stando paululum dormiebat, plerumque pauimento iacens, solámque terram stratum refectionis habens:olei siquidem vnctionem, lauacrorum aquæ similium vsum modis omnibus euitabat,quia humectatione sua in mollitiem robur corporis immutarent. Aiunt enim neque nudum eum aliquando visum. Literas verò neque sciebat, neque mirabatur, sed potius mentem bonam tanquam antiquiorem literis: quarum tamen inuentorem iure laudabat. Fuit autem præcipuè clementissimus,castus,fortis,gratus colloquentibus,sine vlla tristitia. Et licet qui cum illo disputarent, certatiuè quæstiones inferrent, tamen more suo sapienter & disciplinabiliter crescentem sedabat sæpe contentionem, & ad mensuram debitam protinus transferebat: loquentiúmque sibi strepitum temperabat, eorúmque mores veluti quadam regula componebat. Tantis itaque virtutibus diuinæ prouidentiæ redundans, se futura præscire non æstimabat esse virtutem: & propterea nec laborandum inuitet circa talia suadebat, quando nec ignorantem futura pœnæ succumbere, nec scientem propterea sanctum esse declarabat. Veram namque beatitudinem,in cultura Dei & legum eius obseruatione dicebat. Si cui autem hæc esset cura, docebat vt purgaret animam quo posset inspicere, & futurorum notitiam possidere, Deo videlicet præscientiam declarante. Vacare autem nec ipse patiebatur,& bene victurum semper operari præcipiebat:ac semetipsum discutere, & secum ponere rationem eorum quæ gessit die noctúque: si quid autem indecens ageret,conscriberet,vt de cætero parceret in delicto semetipsum scilicet erubescens, si plurima sui delicta competisset:simul etiam metuens, ne per conscriptionis indicium fieret aliis manifestus. Erat enim laboriosus & maximus pro † solatiis oppressorum. Quis etenim alter sic feruentissimè fuit studiosus, quorum gratia sæpe veniebat ad ciuitates? Plurimi nanque vi compellente cogebant eũ legatione fungi apud iudices & magistratus, quorum singuli vel videre eum iudicabant nimis egregium, loquentẽ audire & præcipienti parere gloriosum. Qui cùm talis esset, studebat tamen ignorari & latere per eremum. Si verò necessitate faciente venisset in ciuitatem, disposito negotio pro quo venerat, ad desertum continuò reuertebatur. Pisces nanque dicebat per humectam nutriri substantiam, Monachis autem ornatum ferre solitariam vitam. Et sicut illi terræ tactu rabescunt,sic gloria monachorum ad vrbes acce-

Philo Hebræus. — *σεμνεῖα.* — *Caussa secessus.* — *Antonius monachus. An. do. 334.* — *† consolatis.* — *Monachi ne vagentur per vrbes.*

dendo fœdatur. Obedientem verò se gratumque E conspicientibus exhibebat: Studebátque vt neq; haberet tumentē superbámq; naturam, nec putaretur eiusmodi. Sed hæc quidem pauca virtutū Antonij dicere sum cōpulsus, vt tāti viri per hæc exempla cōsideremus philosophiam. Plurimos autē atq; probatissimos habuit auditores, quorum alij quidem in Ægypto & Lybia, alij verò in Palæstina & Syria & Arabia claruerunt, & vnusquisque eorum non minus se quàm doctor, apud quos est commoratus, exercuit, multósq; docuit, & ad similem virtutem philosophiámq; perduxit: ita vt quorundā hic labor esset circum ire per ciuitates & prouincias, vel per agros, & diligenter Antonij discipulos eorumque requirere successores. Sed quomodo poterant inueniri facilè, quibus erat studium diligentissimum sua vita latere, & non sicut plurimi nunc hominum elati per gloriam, semetipsos † expromunt F & cunctis insinuant? Fuerunt itaque probatissimi discipuli, quos percepimus Antonij, alij quidem multi, necnon & Paulus appellatione simplex. Hunc aiunt cùm rusticus esset, bona specie coniugem habuisse, & ea in ipso facinore adulterij deprehensa, tacitè subrisisse, & iureiurando firmasse nunquam se cum ea esse miscendum. Tū ad adulterum: Habe inquit, eam. Et repente discessit ad eremum ad Antonium. Dicunt enim eū mansuetissimum & patientem valde fuisse. Denique cùm iam senex esset ad vitā monachicæ perdurationis insuetus, omnibus eum Antonius experimentis exercens, in nullo inuenit inferiorē, perfectæq; eum philosophiæ esse testatus, seorsum præcepit habitare, tanquam non egentem doctore. Confirmabat autem Deus Antonij testimonium & operibus ostendebat virum esse G gloriosum, ipsóque doctore superiorem, atque ad affligendos & expellendos dæmones præparatum. Circa hoc itaque tempus philosophabatur & Ammon Ægyptius, de quo sermo fertur, quia cogentibus parentibus duxisset vxorē, nec tamen eam fuisset expertus. In principio nanque nuptiarum sponsam tanquā sponsus in thalamo percipiens, & solus cū ea remanens, ait: Nuptiæ quidē (ô mulier) nostræ vsque ad hoc celebratæ sunt tempus. Et quale bonum sit posse virginem permanere, & sacris edocebat literis, ac seorsum solus manere tentabat. Sed quoniā de virginitate quidem sermones virgo laudauerat, diuidi autem ab eo graue iudicabat, in alio cubiculo dormiens, annis decem & octo cum ea mansit, neque tunc à monachica abstinentia se suspendēs. Interea mulier viri zelata virtutem, æstimauit nō H esse iustum tantum virum domi cælari propter se, sed oportere potius seorsum vtrunque philosophari, & ob hoc supplicauit viro. At ille gratias agens Deo pro huiusmodi cogitatione mulieris: Tu quidem, inquit, hāc habe domum, ego mihi aliam fabricabo. Et in meridianam partem deserti stagni Mariç veniēs circa locum † Schyti ad mōtem qui dicitur Nitriæ, duobus & viginti annis ibi philosophatus est, annis singulis visitās secundo mulierem. Huius itaq; sacratissimi principis horum monasteriorum, multi fuerunt dignique discipuli, sicut successiones ostendunt: plurimáque & venerāda per eum prouenerunt, quæ præcipuè apud Ægyptios monachos perfecteque seruantur. Nam cum maxima diligentia per successionē traditionis alterutræ curant virtutes antiquorum memoriæ tradere monachorum. sed à me illi memorandi sunt, qui ad nos vsque peruenerunt. Contigit igitur huic viro & Theodoro eius discipulo euntibus aliquod trāsire flumen quod dicunt Lycum. Ne verò alteruter se nudum videret, iussit Ammon vt recederet Theodorus. Cumque etiam semetipsum erubesceret nudum intueri, repente diuina virtute translatus est ad vlteriorē ripam. Transiens verò Theodorus aquam, & videns nec vestem eius nec pedes infusos, supplicabat seni vt ei causam rei depromeret. Cumque ille dicere refutaret, ille verò non aliter se properaturum nisi cognosceret, promittente Theodoro nulli se eo viuo rem fore dicturum, confessus est quod euenit. Proximum verò miraculū huic quoque rei contigit quod narrabo. Iniusti parentes alicuius à cane rabido percussum filium & penè moriturū obtulerunt ei, & eiulantes deprecabantur vt curaretur. Tum ille ad eos: Non eget, inquit, mea curatione, sed vos si vultis reddere bouem quē rapuistis dominis suis, ægrotus repente sanabitur, quod etiam contigit. Nam vt restitutus est bos, passio mox recessit à puero. Quādo autem Ammon iste moriebatur, dicitur Antonium vidisse animam eius in cœlum ferri, diuinis potestatibus cum psalmodia præcedentibus eam: cōsulentibusque eis qui circa eum erant, caussam huius miraculi non abscōdit. Sciebat enim quoniam aërem intento obtutu respiciens, cum stupore miraculi cuiuspiam respiceret visionem. Cumque venientes postea quidam de Scyti nūtiassent horam visionis Antonij, & conuenisset cum transitu illius viri, beatificauerunt ambos: illum quidem, quia ad verissima bona transisset alterum verò, quia tātam à longè meruisset cernere visionem. Multorum enim dierum iter est locorum medio positorū, quod degebat alteruter. Et hæc quidem ita relata sunt. In hoc itaq; præsulatu audiui probatissimè philosophatum Eutychianum, qui in Bithynia circa Olympum morabatur. Erat quippe gratia diuina repletus, ad curationes passionum, & miracula rerum & operum, ita vt ipsi Constantino propter virtutem vitæ amicus esset. Illo siquidē tempore vinctus quidam spatarius, qui in suspitionem venerat quasi assumpta tyrannide, fugit, & requisitus circa Olympum comprehensus est. Rogantibus autem necessariis eius Eutychianum, vt pro eo ad principē legatione fungeretur: Prius, inquit, prouidendum est, vt is homo liberetur à vinculis, ne crudeliter constrictus intereat. Tunc dicitur ad vinculorum diresisse custodes, rogans vt eum ab huiusmodi necessitate releuarent. Qui cum hoc facere noluissent, sponte ianuæ clausæ reseratæ, & vincti catenæ sunt repente disruptæ. Postea verò ad principem veniens Byzantij tūc agentem, paratissimè beneficiū promeruit quod poposcit. Non enim poterat Constantinus eius petitionibus denegare, cum ei summi honoris cumulum exhiberet. Hæc itaque breuiter à nobis dicta de monachis qui tunc clarè sunt philosophati, sufficiant. Cui verò de his subtilior cura fuerit, quærens inueniet plurimorum vitas hic non esse conscriptas.

† expenant.

Paulus simplex.

Ammon Ægyptius.

† schyti.

Theodorus.

Eutychianus.

Monachi eremitæ.

Quomodo

Quomodo contra ecclesiam Arius sit exortus. cap. 12.

ET licet ita per omnia floreret ecclesia, nó tamen pertulit inimicus, eleuatam simul atque splendentem valde respiciens, sed maleuola cœpit mouere consilia, cótendens gubernatá à Domino & vniuersorum creatore submergere. Videbat itaq; Paganorú errorem fuisse nudatum, capraq; varia dæmonú machinamenta, & creaturá à plurimis iam nó adorari, sed creatori hym nos decenter offerri. Ea gratia iá non apertè cótra Deum & saluatoré nostrum excitabat bellú, sed viros inueniens Christianos quidé se vocabulo profitétes, sed amore honoris & vanę gloriæ seductos ad seruituté, organum eos suæ machinationis habuit: per quos plurimos ad pristinum reduxit errorem, non quidem creaturá rursus adorari præcipiens, sed ipsum creatorem & mundi opificem, coæquatum astruens creaturæ. Vbi autem hoc principium, & quemadmodum hæc inimicus zizania seminauerit, enarrabo. Alexandria ciuitas est maxima, & hominú multitudine copiosa, nó Ægyptiorum solummodo, sed etiam Thebæorum & Libycorum circa Ægyptum obtinens principatum. In huius itaque ciuitatis Præsulatu, post Petrum illum inclytum propugnatoré, qui sub impiis tyrannis Diocletiano & Maximiano nouissimé imperium spóte deponentibus, martyrij coroná susceperat, successit Achillas. Is enim sub illo egregio Petro Arium ordinatum diaconum, captumque in Melitij nouitatibus, & ab ecclesia pulsum, rogatus à fidelibus, denuò eum suscipiens, ministrare pręcepit. Post Achillam verò Alexander fortissimus euangelici dogmatis prædicator ordinatur episcopus. Hoc tempore Arius in ordine quidem presbyterorum erat, & expositionem diuinarum scripturarum videbatur habere commissam. Videns autem Alexandrum Pontificatus gubernacula suscepisse, euentum temporis nó portauit, sed & mordacitate compulsus, litis quærebat initium. Porrò laudabilem videns viri conuersationem, nequaquam calumnias contexere præualebat: veruntamen quiescere illum prohibebat inuidia. Hunc igitur inueniens inimicus veritatis, per eum nisus est in ecclesia excitare tempestatem. Apostolicis enim Alexandri doctrinis instabat apertè resistere. Et ille quidem diuina sequens eloquia, æqui honoris cum patre, & eandem substantiam habere cum Deo genitore filium prædicabat. Arius autem è diuerso veritati repugnans, creaturam filium, facturamque dicebat, adiiciens: Erat aliquando, quando non erat: & alia quę ex illius literis indicantur insana. Hęc ergo non solúm in ecclesia persistebat dicés, sed etiam in extraneis conuentibus atque conciliis: & domos circumiens, quibuscunque poterat, suadebat.

Alexandria. *Petrus Alex. martyr.* *Achillas.* *An. do. 310.* *Arius.* *Alexander.* *An. do. 321.*

SOZOMENVS.

Reprehendens autem quidam huiusmodi visos Alexandrum quoque culpabat, tanquam nó vtiliter sileret, dum contra dogma fieri ét nouitates. At ille arbitratus meliose de dubiis sermonem ex vtraque parte proponendú, vt non videretur ex necessitate, sed potius ex satisfactione certamen allatum, iudex cum clero residens, ad altercationem deduxit vtranque partem. Vt autem euenire solet circa certamina verborum, vtrique superare nitebantur. Arius autem nullatenus adquiescere volebat, quod consubstantialis filius & coæternus esset patri.

THEODORITVS.

Alexander autem Apostolicorum dogmatum prædicator, prius quidem eum reuocare admonitionibus & cósiliis nitebatur. Cum verò eum superbire vidisset, & apertè impietatis facinosa prædicare, ex ordine sacerdotali remouit. Audierat enim clamante diuina lege: Si oculus tuus dexter scandalizat te, abscide eum, & proiice abs te. Hoc itaque tempore Romanæ quidem ecclesiæ Siluester retinacula gubernabat, Miltiadi succedens, qui post Marcellinum clarificatú in persecutione gentilium susceperat iura Pótificatus. Antiochiæ verò post Tyrannum ecclesiæ incho ante pace, Vitalis præsul extabat. Qui etiam antiquam ex multis temporibus destructam à tyrannis ædificauit ecclesiam. Post qué Philogonius Pontificatum sumés, & reliqua ædificij superaddidit, & zelum pietatis Licinij temporibus demonstrauit. In Hierosolymis autem post Hermonem Macarius ordinatus est, vir nomine suo dignus, & omnibus bonis ornatus. Eodemque tépore Constantinopoli Alexander Pontificatum sacri ministerij possidebat, Apostolicis donationibus valde clarus. Tunc igitur Alexander Alexandrinus, videns Ariú amoris iudiciarij aculeo stimulari, & multos ad blasphemias deceptos erigere, conciliáque propria celebrare, ecclesiarum præsulibus eius blasphemiam suis literis indicauit.

Siluester. *An. do. 314. Vitalis Antiochia.* *Philogonius.* *An. do. 316. Macarius Hierosolymis Alexander Cóstantinopoli.*

SOCRATES.

Epistola Alexandri Pontificis Alexandrini, ad vniuersas ecclesias aduersus Arium. cap. 13.

DILECTISSIMIS ATQVE CHArissimis vbique catholicæ Ecclesiæ commilitoribus, Alexander in domino salutem.

CVm vnum Catholicæ sit corpus Ecclesiæ, mandato existente in sacris scripturis, vt seruetur vinculum vnitatis & pacis, consequens est debere nostris scribere, & alterutris quæ apud singulos aguntur, insinuare, vt siue patitur, siue gaudet vnum membrum, compatiamur aut congaudeamus adinuicé. In nostra igitur parœcia nunc egressi sunt viri iniqui, & Christo rebelles, docétes apostasiam, quam rectè quilibet præcurrere suspicetur Antichristo. Et volui quidé hoc taciturnitati contradere, si quomodo in ret solos apostatas consumeretur hoc malum, & non loca alia penetrando simpliciú sordidaretur auditus. Sed quoniá Eusebius nunc Nicomediæ, putans in se cósistere caussas ecclesiæ, qoia cum reliquisset Berytiorú ciuitaté, & concupisset Nicomediensem ecclesiam, non est in eo vltio sub-

παροικία. *Eusebius Nicomediensis.*

secuta:patrocinatur etiam is apostatis,& scribe- E re vbique molitus est,commendans ens,si quomodo ttahat aliquos ignorantes ad hanc pessimam hæresim & Christo rebellem. Ideóque necessarium iudicaui, sciens qnnd in lege conscripium est, vlterius nó tacere,sed vobis omnibus indicare,quatenus etiam vos sciatis apnstatas,& aorum hæresis verba nequissima caueatis.Si ergn scripserit vnbis Eusebins, ne recipiaris eum, nec eius scripta suscipiatis. Antiquam enim calliditatem tempore compressam, nunc per istos renouare volens,fingit qnidem se quasi pro istis scribera,opere verò demnnstrat,quia pro semet ipso talibus studere festinat. Apostatæ verò sunt isti,Arins,& Achillas. Cum eis autem apostatauerút hi Æithalns,Carponus,alter Arins,Sarmatns,Enzoius,Lucius,Iulianus, Menas, Helladius,Gaius,Secundns, & Theonas,qui episcopi a- F liquando sunt dicti. Ea varò qnæ opinantes lo-

Arij doctrina.

quuntur,huiusmodi sunt,Non semper, inqniút, Deus pater fuit,non sempet fuit Deivetbum,sed fuit quando Deus pater non fuit. Dei autẽ vetbum ex non existentibus factum est. Existens enim Deus,non existentem ex non existente fecit. Quapropter .fuit aliquando, quando non fuit. Creatura est enim & factuta filins, neqne similit est patri secundum substantiam, neque vetus est,neqne veta sapientia eius est, neque verũ naturaliter patris veibum est,sed vnus quidẽ creaturarum & facturarum est. Abusiuè autẽ dicitnr verbum & sapientia factus & ipse, & existens in proprio Dei verbn,& in Dei sapientia,in qua & omnia,& ipsum fecit Deus. Vnde & conuertibilis est & mutabilis per naturam, sicut & vniuersa ratinnalia.Petegrinum enim& extraneum, G & remotum est verbum à paterna substantia, & inutsibilis est filio pater. Non enim perfectè & integrè nouit filius pattem, neque eum perfectè videte potest. Nam nec suam substantiam nnuit filius,sicut est. Propter nos enim factus est, vt nns per eum tanquam per insttumẽtum crearet Deus:& nequaquam substitisser, nisi nos Deus facere voluisset.Requisiuit ergo quidam eos,an pnssit Dei verbum connerti sicut diabnlus est connersus:& nequaquam dicere timuetunt,vtique potest, tanquã naturæ cnnuertibilis existẽs: factus asunt,& conuertibilis est. Hæc itaque dicentes,id est,Arius & qui cum eo sunt: & in his impudenter instãtes ipsos & sequaces eorũ. nns quidem cnm episcnpis Ægypti & Libyatum penè centum conuenientes, anathematizauimus. Qui verò circa Eusebium sunt,eos susceperunt, H miscere studentes veritati mendacium,&impietatem cum pietate sociare:sed non pręualebunt. Vincet anim veritas,nec vlla communio est luci

2.Cor. 6.c

cum tenebris,neque concordia Christi cum Belial.Quis etenim talia audiuit aliquãdo? Aut quis

Ioan.1.a

nunc hæc audiens verba, non metuet, aut aures cntinuò nó obturabit,ne sordibns talium verborum eius polluatut auditus?Quis andiens,dicente Ioanne:In principio erat verbum,non reprehendat istos dicentes: Fuit aliqnando qnádo non fuit?Aut quis audiens in Enangelio:Vnigenitus filius,& Per ipsnm omnia facta sunt, non odio habebit dicentes, qnia vnns creaturarũ est filius? Quomodo ergo potest vnus esse horum, quæ per eum facta noscũtur?Aut quomodo vnigenitns, qni omnibus secundum illos cnnnumeratur?Quomodn etiam ex nnn existentibus erit, patre dicente: Eructauit cor meum veibum bonum:& iterum: Ex vteto ante luciferũ genni te? Ant quomodo dissimilis patri substantia quũ sit imago perfecta & splendor patris,qui dicit:Qui me videt,videt & pattem?Qunmodo si verbum & sapientia Dei est filins,fuit aliquando quando non fuit?Simile est enim ac si dicant, sine uerbo & sine sapientia fuisse aliquando Deũ. Vel quomodo est & conuertibilis & mutabilis,qni dicit per se:Ego in patre,& pater in me:& iterũ: Ego & pater vnnm sumus.Per Prophetá verò:Videte(inquit)me, videte qnia ego sum & non mutabnr.Nam licet in eo verbo illud dictum sit Apostoli, qnia factus est homn,tamen mutatus nnn est,sed sicnt dixit apostolus: Iesus Christus heri & hndie,ipse & in secula.Quæ putas caussa sua sit eis vt dicerent,qnia prnpter nos est factus,cũ Paulns scribat:propter qnem omnia, & per quẽ omnia?Vnde vetò blasphement,quia nescit perfectè filius patrem, mirandum nnn est. Nam semel babentes prnpnsitum rebellandi Christo, repercutiunt etiam vocẽ eius dicentis:Sicut nouit me pater, & ego agnosco pattem. Si ergo ex parte pater nouit filium, palàm est quia & filius non perfectè nnuit patrem. Si autem hnc dicere impium est (nouit enim perfectè filiũ pater) palàm est quia sicut nouit pater suum verbum, sic & verbum nouit proprium pattem: & aliter nó est.Hęc dicentes & reuoluentes sanctas scripturas,frequenter conuincimus eos:& rursum tanquam chamæleontes mutantur,studentes ad semetipsos trahera quod scriptum est:Cùm venerit impius in profundum malorũ,spernit.Multæ siquidẽ ante eos hęreses fuerunt,qnę plus quàm decet præsumentes, cnrruerunt in imprudentia sua. Isti verò per omnia verba sua nitentes erigi ad interniιionem diuinitatis verbi, per hæc illas hæreses firmare potius cnnati sunt, Antichristo facti propinquiores: quapropter & abdicati & anathematizati sunt ab ecclesia. Contristamur itaque pro eorum perditinne,& maximè qnia & ipsi aliquandn quæ ecclesiæ sunt audierunt, & nunc ab ea prorsus exiliunt: non tamen admiramut, Hnc enim & Hymenæus & Philetus passi sunt,& ante eos Iudas: qui quum esset sequutus Saluatnrẽ,postea proditor factus est& apnstata. Sed de his quidem ipsis,non sumus ignari. Dominus enim prædixit: Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes quia egn sum, & tẽpus prnpè est, & multns errara faciẽt, ne ergo eatis post eos. Discẽs enim hęc à Saluatnre Paulus,dixit:Quia nouissimis tẽporibns apnstatabunt quidã à fide sana,attẽdentes ad spiritus arroris,& dnctrinasq; dęmonum, quæ veritatem auersantur Dnmino siquidem & Saluatore nostro Iesu Christo per semetipsum pronunciante, & per Apostolum designante da talibns,consequenter nos per nosipsos audiẽtes impietatem eorũ anathematizauimus ens, sicut prædiximus, ostendentes eos extraneos à fide, Ecclesiaque Catholica.Indicauimns autem hæc vobis dilectissimi atque charissimi cõministri, ne quos eorum (si fortè tentauerint etiam ad vos venire)suscipiatis, neque Eusebio vel cuilibet aliorum scribenti pro eis obediatis. Decet enim

Psal. 44 a
Psal.109.b
Ioan.14.b
Ioan 14.b
Ioan. 10.f
Malac.3 b
Ioan.10 e
Prouer.18.a
Matt. 24.a & Mar.13.a
1.Tim. 4.a

enim nos tanqoam Christianos, vt omnes contra Christum loquentes & sapientes, quasi Deo rebelles, & animarum corruptores, tons viribus auersemur: & neq; Aue huiusmodi dicamus hominibus, ne fortè etiam peccatis eorum cómuni
2. Ioan. 1.c
care videamur, sicut beatus Ioannes ait: Salutare
3. Ioan. 1.c
fratres qui apud vos sunt. Salutant vos qui nobiscum sunt.

THEODORITVS.

Non solùm autem hanc, sed etiam ad Aleaandrum Constantinopoleos episcopum, missam eius epistolam, huic operi inserere non omittam, quæ clatè omnia eius ostendant, ne quis suspiceerut hæc me fictè conscribere, & post eam ipsius Arij, & cæteras quoque epistolas, quibus vtique narratio eget historiæ: quatenus de scripturę veritate testentnr, & apertè quæ gesta sunt perdoceant. Scripsit enim Alexandrinus hęc Coostantinopoleos Alexandro.

Eiusdem ad Alexandrum Constantinopolitanum. Capue 14.

CHARISSIMO FRATRI ET VNAnimi Aleaandro, Alexander in Domino S.

APpetitus potentiæ homiuum pessimorum, auarinæque propositum veritati quę creditur esse præcipua, solet insidiari, per varias scilicet occasiones resistetes ecclesiasticę pietati. Impulsi nanque maleuoli à diabolo in eis operáte, ad propositam sibi libidinem, & ab omni reuesentia resilientes conculcant iudicij Dei timoré: De quibus mihi necessarium fuit patientis reuesentiæ vestrę significare, vt ab huiusmodi caueatis, ne quis fortè præsumat eorũ in parœcias vestras accedere, vel per se, vel per alios. Valent enim Magi ad seducendum figmétis vti, vel literis falsitate compositis, quæ possint facere præstigium simplicem fidem purámque respicientibus.
Arius.
Arius igitur & Achillas coniuratione nuper
Achillas.
facta. Coluthi superbiam, & multo deterius illo,
Coluthus.
secuti sunt. Ille nanque hos ipsos culpans, pessimæ voluntatis suæ inuenit occasionem. Isti verò dignam illius negotiationé respicientes, nequaquá iuri Ecclesiæ subiacere pertulerunt, sed speluncas sibimet latronum ædificantes, incessabilia in eis conciliabula celebrant, noctibus & diebus contra Christum agentes & contra nos, prauisque libidinibus exercentur, qui omnem piam & Apostolicam accusantes gloriá, Iudaico schemate Christo rebellare instituerunt sibimet officinam, diuinitatem & æqualitatem cũ patre Saluatoris nostri Iesu Christi negantes: omnémque eius salutaris, dispensationis & humilitatis propter nos habitæ vocem decerpentes, prolatione harum impietatis suæ prædicationem exercere nituntur, quippe diuinitatis eius rationem & ineffabilis gloriæ, quam à principio habuit apud patrem, penitus euitantes, Paganorũ & Iudęorũ impiam de Christo confirmant sententiam, & laudem propriam (vt assolet) aucupantes, omnia quidé quę contra nos possunt derisiones afferre negotiantur, seditionesque nobis quotidie ac persequutiones instituunt, tam iurgia proponentes per additiones mulierum impudétium quas

A seducunt, quàm ipsi communi Christianitati derogantes, dum eorum iuneneulæ omnes circumeunt vicos, insuper † irrumpibilem Christi tunicam quam milites diuidere noluerunt, isti scin-
† irruptam Ioan. 19.c
dere præsumunt. Et nos quidem vitam ipsorum & nephanda conamina, eo quod laterét tardiùs cognoscentes, nunc generali decreto ab ecclesia adorante Christi diuinitaté eos expulimus. Conati tamen sunt illi discursionibus vti, & aduersum nos machinari, qui apud vnanimes comministros nostros figuram pacis & vnitatis dignitatem se exercere fingunt. Quod autem verum est, abripere quosdam eorum ad pestem propriá per boniloquia ficta, festinát, & literas ab eis manifestas & indubitatas exigunt, vt relegentes eas seductis à se personis, sine pœnitentia eos in delictis suis faciant remanere, tanquam vnanimes habentes eadem secum decernentes episcopos.
B
Non enim quæ apud nos malè docuerunt & egerunt ea fatentur propter quę etiá sunt expulsi: sed hæc aut taciturnitati contradunt, aut fictis ea ratiocinationibus & quibusdam obũbrationibus sepiunt: verisimilibus verò & pomposis corruptibilem doctrinam suã velantes eloquiis, attrahunt in deceptionem quemlibet incautum, non abstinentes etiam apud omnes nostræ pietati calũniari. Vnde contigit quosdam eorum literis subscribentes in ecclesiam suscipi, maximo (sicuti reor) imminente periculo, præsumentibus talia comministris, eo quod neque Apostolica hoc regula patiatur, & effundunt super eos diabolicam efficaciam contra Christum. Quapropter in nullo segnis, ô charissimi, ad insinuandam vobis perfidiam eorum, memetipsum erexi. Dicunt enim, quia fuit aliquando, quando nó
C fuit filius Dei, & postea factus est, qui prius non fuerat talis factus, quia & aliquando factus est, qualem & omnem hominem esse contigit. Cuncta enim, inquiunt, Deus ex non existentibus fecit, omniũ rationalium & irrationaliũ creaturis miscere volentes & filiũ Dei. Quibus verbis cósequenter aiunt eum mutabilis esse naturæ, virtutis malitiæque capabilem, cũ ex non existentibus esse dicatur: diuinas quippe scripturas quibus ostenditur eũ semper esse, perimentes, quibusque palàm designatur inconuertibilitas verbi & sapiétia atque diuinitas, quæ sunt Christus. Possumus ergo, inquiunt isti polluti, & nos fieri filij Dei, sicut & ille. Scriptũ est enim: Filios genui & exaltaui. Cumq; illatũ fuerit eis quod sequitur, id est: Ipsi auté spreuerunt me, quod naturale non est Saluatoris, cum naturæ sit immuta-
D bilis, omni reuerétia spoliantes semetipsos, aiũt: Nec aliquã habet proprietaté ad Deum, sed cùm sit ipse natura mutabilis, sciuit de illo Deus præsciétia & pręcontéplatione, quia cũ nó esset spre-
Esa. 1. a
turus, eligendus foret ex omnibus. Nó enim, inquiunt, natura quasi præcipuũ inter alios filios aliquid habet. Nã nec naturaliter Dei filius est, nec aliquã habet ad Deum proprietaté, quando etiã ipsum naturæ mutabilis existétem, propter moderationem, diligentiam, & virtuté, non mutatũ ad deterius, elegit deus, cùm etsi Paulus vel Petrus ad hoc peruenisset, nihil Iesus poterat ab horũ filiatione differre. Propter reprobationem igitur huius vęsanę doctrinę, etiã diuinas literas reuoluentes, proposuimus illud quod in Psal-

Psal. 44. b mis de Christo dictum est: Dilexisti iustitiam &
odisti iniquitatē, propterea vnxit te Deus Deus
tuus oleo lætitiæ prę consortibus tuis. Quia ve-
rò filius Dei neq; ex non existentibos factos est,
neque fuit aliquando quando non fuit, sufficit
Ioan. 1. b nos erudire: Ioanoes Euangelista scribens de eo:
Vnigenitus filius qui est in sinu patris. Prooidē-
te quippe Deo, vt ostenderet alrerutrius indiui-
sas res, nominaoit patrem & filium existentem
in sinu patris. Sed quia inter hæc qoæ ex nō exi-
stentibus facta sunt, verbom Dei nequaquā con-
Ioan. 1. a nomeratur: Omnia, inqoit, per ipsum facta sunt.
Propriam nanque eius substantiam designaoit,
dicens: Io principio erat verbum, & verbū erat
apod Deum, & Deus erat verbum. Hoc erat in
principio apud Deum. Omnia per ipsum facta
sunt, & sine ipso factū est nihil, quod factū est. Si
enim per ipsum omnia facta sont, qnomodo qui
creaturis vt esseot donauit, ipse aliquaodo ooo
fuit? Non enim vlla ratio est, vt qui facit, eius na-
turæ sit, cuius illa quæ fiuot. Si ipse qoidē erat in
principio, omnia verò per eum facta sont, ex nō
existentibus fecit: & cootrariū videtur his quæ
non existentibus facta sunt, hoc quod extat, &
valde discretum. Inter patrem siquidem & filiū
nullum demonstratur esse spatium, nec vsque ad
aliquam cogitationē hoc animæ phantasia per-
cipiente. Ex noo estantibos autem creatus mū-
dus, nouellam habet substaotiæ recentéque na-
tiuitatem, à patre per filium huiusmodi vtique
Eccle. 3. c substantialitatem cunctis accipientibos. Altius
igitur adhuc contēplatus verbi diuinitatem, &
creaturarum voiuersam intelligentiam transcē-
dentem reuerēdissimus Ioannes genituram eius
nec facturam dicere voluit, nec per elemeta syl-
labatum factorem ingenitū. Vnus enim ingeoi-
tus pater. Sed qnia excedit Euangelistarum, puto
quia & angelorū perceptionē, & transcendit v-
oiuersa vnigeniti filij ineffabilis substantia. Non
ergo reor, quia de pietate cogitantes, de hac ali-
quid interrogare præsumant, propter quod di-
ctum est: Altiora te oe quęsieris. & difficiliora te
noli examinare. Nam sicut aliarum plurimatū, &
huius noritia humanę perceptioni celata est, qua
Esa. 64. b le est apud Paulū: Quę oculus oon vidit: nec au-
& 2. Cor. 2. c ris audiuit, nec in cor hominis ascēdit, quæ præ-
Genes. 15. b parauit Deus diligentibus se. Sed etiā stellas, io-
quit Deus ad Abrahā, non potes enumerare. ne-
que arenā maris: & guttas pluuię quis eoumera-
bit? Quis ergo audear exterius perscrutari subsi-
steotiā Dei verbi, nisi forrè væsanus sit? De qua
Esa. 53. c propheticus spiritus dicit: Generationē autē e-
ios quis enarrabit? Nam & ipse Saluator noster
præstare volēs omnibus in hoc mūdo colūnis,
huius notitiā ab eis exonerare festinauit, signifi-
cās vltra naturā esse omniū rerum hāc animad-
uersionē, soli verò patri tantùm adiacere huius
Matth. 11. d scientiæ sacramentū: Nullus, inquit, nouit quis
Ioan. 1. a est filios, nisi pater: & patrē nemo nouit, nisi fili-
us. Nō reor igoorare sapieotes, quia væsanū est
sapere, ex oon existentibus factū filium, cùm vti-
qoe habeat temporale priocipium quod ostēdi-
tur ex non existentibus factū. Nam si tēporibus
inesse oporteret hoc qood aiunt, erat quādo nō
erat, aut spatio seculi cuiuscunque: & si verum
est, quia omnia per ipsum facta suot: palàm est
quia omoe seculū, & tēpus, & spatia, & aliquan-

E do, inter quæ reperitur quod aiūt, fuit quādo nō
fuit, per ipsum facta sunt. Et quomodo nō est in-
credibile, eum qui & tempora fecit. & secula &
momenta, inter quę est illud, fuit quādo nō fuit,
dicere aliquādo non fuisse? Stultum enim est, &
omni peccato plenū, eum qui causa est alicuius,
eondem posteriorē dicere illius genitura, cuius
causa est. Præcedit enim secundum eos sapientia
Dei, quæ creauit voiuersa, illud spatiū, in quo di-
cunt nondum factum filiū à patre, mentiente se-
cundū eos scriptura, quæ dicit, primogenitū eū
esse vniuersæ creaturæ. Cōsona siquidē istis cla-
mat & magniloquus Pauls, dicens de eo: Quē *Coloss. 1 b*
posuit heredem omnium, per quem & secula fe- *Heb. 1. a*
cit. Sed etiā in ipso ereata sunt omnia quę in cœ-
lis & qoę in terra visibilia & inuisibilia, siue prin
cipatus, siue potestates, siue domioationes, sioe
sedes, omnia per ipsum & in ipso creata sunt, &
F ipse est aote omnia. Cùm ergo impia esse mōstre
tur argumētatio, qua dicūt ex non existētibus fa-
ctum, oecesse est patrē semper esse patrem. Est e-
oim pater semper filio præsente, propter quem
appellatur Pater: semper sibi præsente filio sem-
per est pater perfectus, & sine defectione consi-
stens, non tēporaliter, neque ex spatio, neqoe ex
oon existeotibus generans vnigenitū filiū. Quid
autē amplius sit scelestū, quàm dicere non fuisse
aliquando sapieotiā Dei? quæ dicit: Ego eram a- *Prouer. 8. c*
pod eum coaptās, ego eram cui adgaudebat: aut
dicere virtutem Dei aliqoando non extitisse? aut
verbū eius accepisse principiū: aut alia ex quibus
filius agnoscitur & figuratur pater? Nā qui splē- *Heb. 1. a*
dorē gloriæ nō dicit extare, vna perimit & prin-
cipale lumen cuius splendor est. Si autē & ima-
G go Dei oon fuit semper, patet qoia nec coius i-
mago est: sed etiā cùm non est figura subsistētiæ
Dei, vnà perimitur, & ille qoi in omoibus ab eo
figuratur. Ex quo apparet filietas Saluatoris no-
stri, oullam habens communionem ad cæterorū
filietatem. Quemadmodū enim ineffabilis eius
subsistentia incomparabili excellentia transceo-
dere probatur vniuersa, quibus ipse donaoit vt
sint: ita & filietas eius naturalis existens paternæ
diuinitatis, ineffabili sublimitate differt ab eis
qui per eum in adoptionem adoptati sunt filij, Is
enim inconuertibilis existens, natura perfectus
est, eo nihil in omnibus egens. Hi verò in vtroq;
mutabilitati subditi egent eius auxilio, In quo e-
nim proficere poterit sapientia Dei, aut in qoo
eius veritas augeatur? Aut Deus verbū quomo-
do potest meliorari, cùm sit vita verúmq; lumē?
H Si autē hoc est, quaotò magis væcors est dicere,
sapientiā aliquando aut dei virtutē fuisse iofirmi
tatis capabilem, aut irrationabilitatis verbum, &
per hoc rationem obscuratam, aut verò luminis
tenebras esse permixtas, Apostolo dicente: Quæ
communio luci ad tenebras? aut quæ concordia *2. Cor. 6 c*
Christi ad Belial? Necnon & Salomone claman
te impossibile est vel vsqoe ad opinionem inue- *Prou. 30. c*
oire vias serpentis super petram, quæ secundum
Paulum Christus est? Porrò creaturæ eius ho-
mines & angeli benedictiones acceperunt, vir-
tutibos proficere contendentes: mandatisque
legitimis quatenos oon peccarent. Dominus
verò noster oaturaliter filius patris existens,
ab omnibus adoratur. Illi deponeores spiritum
seruitutis, ex bonis operibus & profecto spi-
ritum

ritum filiationis accipientes, per naturalem filiū A
adiuti, fiunt & ipsi adoptionis filij. Istius autem
propriam & naturalem præcipuámque filiatio-
Rom. 8. f. nem Paulus etiã manifestauit de Deo dicēs: Qui
proprio filio non pepercit, sed pro nobis, id est,
qui natura non sumus filij, tradidit illum. Ad di-
stinctionē nanque nō propriorū, illum propriū
Matth. 3. d filium esse dixit: In euangelio namque: Hic est fi-
17. a lius, inquit, meus dilectus, in quo bene compla-
Marc. 1. b cui. In psalmis verò Saluator ait: Dominus dixit
9. a ad me, filius meus es tu. Germanitatē naturæ de-
Luc. 3. c clarans, significat nō esse eius naturales quosli-
Psal. 2. b bet alios filios præter istū. Quid etiã quod ait:
Psal. 109. b Ex vtero ante luciferum genui te? Nónne clarè
naturalē demonstrat paternæ generationis filia-
tionem, quam non morum diligentia & exerci-
tatione prouectus, sed proprietate naturæ sorti-
tus est? Vnde & intransgressibilē habet filiatio- B
nem, vnigenitus patris. Rationabiliū verò filia-
tionē non eis naturaliter existentem, sed oppor-
tunitate morum, & dono Dei etiam mutabilem
ratio nouit. Videntes enim, inquit, filij Dei filius
Gene. 6. a hominum, acceperūt sibi vxores ex ipsis. Et ite-
Esa. 1. a rum: Filios genui, & exaltaui, ipsi verò me spre-
uerūt, per Esaiam Deū dixisse didicimus. Multa
dicturus dilectissimi transeo, onerosum esse pu-
tans plurimis verbis vnanimes admonere do-
ctores. Vos enim ipsi estis diuinitus eruditi, nō
ignorantes quia doctrina quæ nuper cōtra pie-
Hebion. tatem surrexit ecclesiasticã. Hebionis est, & Ar-
Artemon. temonis, & zelus Pauli Samosateni de Antio-
Paulus Sa- chia, synodali omniū episcoporū iudicio ab ec-
mosatenus. clesia pulsi. Cui succedens Lucianus, extra syna-
Lucianus. gogas mãsit triū episcoporū plurimo tempore.
Quorum impietatis fecem sorbentes isti, nunc
nobis de nō existentibus illorū plantationes ab- C
Arius. sconditas pullulare fecerūt Arius & Achillas, &
Achillas. cū illis cōcilium malignantiū: & nescio quomo-
do in Syria tres ordinati episcopi, eo quòd cō-
senserint eis, & ad peiora flammati sint. De qui-
bus sententia in vestra sit probatione reposita,
qui salutaris passionis humilitatē & exinanitio-
nē, voluntariã paupertatem & voces quas pro-
pter nos Saluator suscepit, memoria retinetis.
Igitur ad ostensionē supernæ & antiquæ diuini-
tatis eius hæc cōgruunt, significantiúsq; sermo-
nibus naturalis eius gloria & imperiū, & apud
Ioan. 10. f patrē mãsio clarius explicatur. Quale est illud:
Ego & pater vnū sumus, non patrē semetipsum
appellãs, neque substantialiter duas naturas, quę
est vna declarãs, sed quia paternã seruandi ple-
nitudinem filius habet perfectè naturã, per om-
nia similitudinem patris gerens, & immutabilis
imago eius existens, atque principalis causæ ex- D
pressa figuratio. Vnde etiam tunc Philippo cu-
pienti videre patrem, Dominus sine inuidia se
demonstrat. Nam cùm diceret: Ostende nobis
Ioan. 14. b patrem, ait: Qui videt me, videt & patrem: tan-
quam per speculum sine macula, & animatum
tum per diuinam eius imaginē contemplaretur
patrem, quē similiter in Psalmis sanctissimi viri
canunt, dicentes: In lumine tuo videbimus lu-
Psal. 35. men. Quapropter & qui honorat patrē, hono-
rat & filiū: & qui honorat filium, honorat & pa-
trem, & rectè. Omnis nanque vox impia, quæ in
filio dici præsumitur, ad patrem quoque refer-
tur. Sed mirum non est, quod scripturus sum ô

charissimi, si falsas aduersum me derogationes,
& contra piissimum nostrum populum delatas
insinuo. Hi enim qui contra deitatem filij Dei
castra constituunt, neque contra nos ingratas
calumnias exercere formidant quoniã nec pris-
corum quempiã dignatur sibimet comparare,
neque præceptoribus se, à quibus nos ab infan-
tia erudiri sumus æquari patiuntur, neque com-
ministrorū quenquam nunc vbicunque consi-
stentium in mensura sapientiæ reputant, quasi
soli sapientes, & nihil habentes, atque nouorū
dogmatum inuentores: & quibus solis reuelata
sint, quæ à nullo altero sub sole intellecta no-
scuntur. O scelesta superbia, immensa væsania,
vanæ gloriæ furor, sapientia Satanæ in animas
eorum nequissimas vehementer insiliens. Non
deterruit eos antiquarū scripturarum Deo ama-
bilium explanatio non comministrorū consors
reuerentia de Christo ferocitatem eorum man-
suefecit, quorū scelesta opera nec dæmones fer-
re patiuntur, quando vocem blasphemã contra
filium Dei promere non præsumunt. Hæc igitur
iacula secundum præsentem virtutem dirigãtur
aduersus eos, qui inerudita materia cōtra Chri-
stum exacuuntur ad bellum, & aduersus pietatē
eius calumnias inferre contendunt. Aiunt enim
nos aduersantes fabulas, ex quibus inuentū est
dici, ex non extantibus impiam & non scriptam
contra Christū blasphemiã prędicare, id est duo
ingenita: ipsi potius duorū alterum necessario
esse oportere dicentes inerudití, aut ex non extã-
tibus filiū esse sapiendum, aut indubitanter di-
cere ingenita duo. Ignorãtes imperiti, quia mul-
tum est inter patrē ingenitū, & ea quæ ab eo ex
non extantibus sunt creata rationalia & irratio-
C nalia, quorum media existens natura vnigenita,
per quam vniuersa ex nō extantibus fecit pater
Dei verbi, ex ipso verò patre natiuitatem habet,
sicut & ipse Dominus alicubi testatus est, dicēs:
Qui diligit patrē diligit filiū qui ex eo natus est.
De quibus nos ita credimus, sicut apostolicæ
placet ecclesiæ, in vnū ingenitū patrem, nullam
habentem causam vt esset, inconuertibilem &
immutabilem, semper idem & similiter se habē-
tem, nec prouectum, nec imminutionē recipiē-
tem, legis, prophetarum, euangeliorúmque da-
torem. Patriarcharum & Apostolorū dominū,
omniúmque sanctorū & in vnū dominū Iesum
Christum filium Dei vnigenitū, natum non ex
non extante, sed extante patre, nō secundū cor-
porum similitudines incisionibus aut diuisionū
effluxionibus, sicuti Sabellio & Valentino pla- *Sabellius*
cet, sed ineffabiliter & inenarrabiliter secundū *Valentinus.*
D eum qui dixit (sicuti supra posuimus) Genera- *Esa. 53. c*
tionē eius quis enarrabit? subsistentia videlicet
eius omni creatæ naturæ imperscrutabili existē-
te, sicut & ipse pater imperscrutabilis est, eo
quòd nō capiat rationaliū natura scientiam, qua
pater genuit Deum. Quod quidē non à me cō-
uenit dicere, viros spiritu veritatis impletos.
Erudiente quippè nos Christi voce, qua dicit:
Nullus nouit quis est pater, nisi filius: & nullus *Matth. 11. d*
nouit quis est filius, nisi pater: & asserente eū in-
conuertibilē & immutabilē, se sicut patrē nihil
egentē perfectum filium, æqualémque patri soli
ingenito. Imago enim est integerrima & immu-
tabilis, patris, & omninò imaginē conuenit esse

plenam, per qnam non desit aliquid ab æqualitate eius cuius imago est, sicut ipse Dominus *Ioan 14.d* *Heb.1.a* docuit dicens: Pater meus maior me est: secundũ quod semper etiã esse filium ea patre credimus. Splẽdor enim est gloriæ, & figura paternæ substantiæ. Sed nullus hoc, semper, ad suspicionem ingeniti sumat, sicut putant qui sensus animæ cæcatos habent. Nã neque erat, neq; semper, neque ante secula, idem est quod ingenitũ, sed neque quilibet humanus intellectus ab hominibus nominatus indicare valet hoc quod dicimus ingenitũ, sicut & vos æstimare credo, & de omnium vestrorum cõfido proposito, nullo modo cuiuslibet nominibus ingenitũ declarantium. Videtur enim hęc nomina veluti temporũ esse productiua, dignè tamen ipsius vnigeniti diuinitatẽ, & veluti dicam antiquitatẽ nequaquã significare valentia, cùm sancti videlicet viri secundum suam vnusquisq; virtutẽ sacramentum hoc aperire conati sint, veniã poscentes ab auditoribus per satisfactiones rationabiles, dicendo de se: Protulimus quod pertingere prævaluimus. *Semper. erat Ante secula.* Si quid autem vltra hominẽ expectãt, quicunque viri & ad maius nituntur, eloquium illud quod ait: Ex parte cognoscimus, iam putãtes esse destructũ, palàm est quia multũ spe sua deficiunt. Igitur erat, & semper, & ante secula, quodcunque sit, nõ tamen est ingenitũ. Ergo ingenito quidẽ patri propria dignitas est seruãda, nullã dicentes causam fuisse vt esset: filio verò cõgruus distribuatur honor. Sine principio enim a patre sciamus eius esse natiuitatẽ, culturã ei (sicut prædiximus) tribuẽtes piè, atque cum bona opinione super eo, erat, & semper, & ante secula, prædicãtes, diuinitatẽ quippe eius perscrutãtes sed imagini & perscrutationi patris perfectã æqualitatẽ per omnia deuouẽtes. Propriũ verò solũ dicentes patris quod ingenitus est, cùm & *1.cor.13.d* ipse Saluator dixerit: Pater maior me est. In hac itaque pia de patre filióque sententia, sicut nos diuinæ scripturæ docent, vnum sanctũ spiritum cõfitemur, qui repleuit & veteris testamenti sanctos homines, & noui sacratissimos præceptores: in vnã & solã catholicam apostolicámque semper ecclesiã, quæ & inuincibilis est, licet omnis mundus aduersus eam pugnet, & victrix totius aduersæ impietatis existit, securos nos faciẽte patrefamilias eius, cùm clamat: Habete fiduciam: Ego vici mundum. *Ioan.14.d.* Hoc nouimus actum post resurrectionem à mortuis, quorũ primitiæ factus est dominus noster Iesus Christus carne vera indutus, & non putatiuè ex Dei genitrice Maria, qui in nouissimis tẽporibus pro damnatione peccati ad humanũ genus adueniẽs, crucifixus & mortuus est, sed nõ propterea diuinitate sua minor factus. Resurrexit enim à mortuis, assumptus in cœlũ est, sedet ad dexterã maiestatis. *Ioan.16.g* Hæc igitur ex parte hac epistola figuraui onerosum credens singula sub scrupulositate conscribere, eo quòd sciam sanctũ studiũ vestrum talia non latere. Hæc docemus, hæc etiam prædicamus, hæc sunt apostolicæ ecclesiæ dogmata, pro quibus etiam morimur, & destruere ea volẽtes, nullatenus formidamus. Qui licet verberibus nobis extorqueãt, nos tamen spem nũ aduersamur nostrã. Horũ igitur aduersarij, id est, Arius & Achillas, & qui cum eis sunt veritatis inimici, E ab ecclesia procul sunt expulsi, alieni facti à pia doctrina nostra, secundũ beatũ Paulũ dicentem: *Galat.1.* Quicunq; vobis annunciauerit præter id quod accepistis, anathema sit, licet angelum de cœlo esse se fingat. Sed etiam si quis aliis sermonibus domini nostri Iesu Christi & doctrina quæ secundum pietatem est, inflatur, nihil sciens, & reliqua. Hos igitur anathematizatos à fraternitate, nullus vestrũ suscipiat, aut haberi patiatur ea quæ ab eis dicũtur vel cõscribuntur. Cuncta enim velut magi homines mẽtiuntur, quia veritatẽ loqui nõ possunt. Circumeunt denique ciuitates, nihil studẽtes aliud, quam vt amicitiarũ schemate, & nomine pacis per figmenta & blãdimenta literas dent & accipiãt, vt errare faciãt per hęc deceptas à se mulierculas. F Hos ergo qui contra Christũ tanta præsumunt, quíque Christianitati tam publicè detogauerunt, qui inter iudicia persecutiones nobis, quantũ in ipsis est, excitare non cessant, & ineffabile sacramentum natiuitatis Christi eneruare moliuntur, auersamini dilectissimi, & vnanimes atque cõcertatores nobiscum contra eorũ væsanam estote præsumptionẽ ad similitudinẽ cõministrorum nostrorũ qui indignati sunt, & aduersus eos mihi scripserunt, & in Tomo quem etiam vobis direxi per filium meum † Archidiaconum subscripserunt, tam totius Ægypti & Thebaidis, quàm Libyæ ac Pentapolis, Syriæ, Lyciæ, Pamphiliæ, Asiæ, Cappadociæ sacerdotes, aliorúmque prouinciarum, ad quorum instar etiam vos cõfido *† Abás Archidiaconum.* G eum suscipere. Multis itaque mihi contra nocẽtes remediis existentibus, etiam hoc inuentũ est vtile medicamen, quia conuertuntur seducti ab eis populi, nunc nostris sacerdotibus obedientes, & ad pœnitentiam per eos accedere festinãtes. Salutate ad inuicem fraternitatem quæ apud vos est. Valere vos in domino opto charissimi. Sunt autem qui anathematizati sunt, ex presbyteris quidem Arius, ex diaconibus autem Achillas, Euzoius, Æthalis, Lucius, Sarmatus, Iulianus, Menas, alter Arius, & Helladius.

Consona his direxit & Philogonio Antiochenæ Præsuli ciuitatis & Eustathio, qui tunc Barrhœensem gubernabat ecclesiã, & aliis Apostolicorum dogmatum defensoribus. Sed neque Arius quiescere passus est: scripsit enim & ipse concordibus suis. Quod verò nihil falsi contra eum scripserit sacratissimus Alexãder, ipse Arius H literis suis scriptis ad Nicomediensem Eusebiũ protestatus est. Quam Epistolam inserere non omitto, vt cõmunicatores impietatis eius ignorantibus possim facere manifestos.

Epistola Arij ad Eusebium. Caput 15.

DOMINO desiderabilissimo homini Dei, fidei, orthodoxo Eusebio, Arius qui persecutionem ab Alexandro Papa patitur iniustè propter omnia vincentem veritatem, quam tu quoque defendis, in Domino salutem.

PAtre meo Ammonio veniente ad Nicomediam, rationabile iudicaui te salutare per eũ, sciẽs dilectionẽ pariter & affectum, quem circa fratres propter Deũ habere dignosceris. Vehementer nos vastat atque persequitur, & omnem

beni-

Prouerbium.

benignom animum mouet aduersum oos episcopus, ita vt etiā de ciuitate nos expulerit, veluti homines sine Deo: quoniā nō concordamus ei publicè dicenti: Semper Deus, semper filius: Simul pater, simul filius: Corxistit ingenito Deo filius. Semper genitus est. Ab ingenito genitus est. Neque cogitatione, neq; atomo aliquo pręcedit Deus pater. Semper filius ex ipso Deo est. Et quooiam Eusebius frater tuus Cæsariēsis, & Theodotus, & Paulinus, & Athanasius, & Gregorius, & Aetius, & omnes per Orienrē dicunt, quia præexistit Deus filio sioe principio, anathema facti sunt, præter solum Philogonium, & Hellanicum, & Macarium homines hæreticos, ineruditos, quorum alij quidem dicunt filium eructnationem, alij verò propositiooem, alij coingenitum. Quas impietates nec audire possumus, licet innumeras mortes nobis minentur hæretici. Nos autem quoniam dicimus, & sapimus, & docuimus, & docemus, quia filius non est ingenitua, nec ingeniti pars vllo modo, neq; ex aliquo subiecto: sed quòniā voluntate & cōsilio subsistit ante tempora, & ante secula plenus Deus, vnigenitus, incōuertibilis: & antequā generaretur aut crearetur, aut prædestinaretur, aut fundaretur, non erat: ingenitus enim, oō erat: persecutionē patimur, quia diximus: Principium habet filius, Deus autem sine principio est: & quia diximus, Ex nòn exstantibus est (sic autem diximns secundū quod nec pars Dei est, nec ex aliquo subiecto) propterea persecutionem patimur. De cætero tu nosti. Valere te io Domino opto, memorem tribulationom nostrarum Collucianista verè εὐσέβιε, id est, pie.

Eusebius itaque Cæsareæ erat episcopus, Theodorus Laodicææ, Tyri Paulinus, Athanasius Anazarbi, & Gregorius Beryti, Aëtius autem Lyddæ. Lydda verò est, quæ nunc Diospolis appellatur. Hos ergo Arius concordes se habere gloriabatur. Hostes autem vocauit, Philogoniū Præsulem vrbis Antiochenæ, Hellanicum Tripoleos & Macarium Hierosolymorum, aduersus eos sarciendo calumnias, quoniam æternum & ante secula filium & cum patre æqui honoris, eiusdémque substantiæ prædicabant. Hanc igitur Eusebius dū suscepisset epistolam, & ipse venenum suæ impietaos euomuit, scopsitque hoc modo Paulino episcopo Tyri.

Philogonius. Hellanicus. Macarius.

Epistola Eusebij ad Paulinum episcopum Tyri. Caput 16.

DOMINO MEO PAVLINO, Eusebius in Domino salutem.

NEqne domini mei Eusebij studiū pro veritate verbi tacitū est, sed vsque ad nos peruênit, neque tuum domine super hac causa silētium. Et vt consequens erat, de domino quidē meo Eusebio lætati sumus: de te verò tristamor, arbitrantes taciturnitatem tanti viri oostrā esse deuictionem. Quapropter rogo te, scientē quoniā indecens est virum sapientem alia sapere, & tacere veritatem, vt spirituali ratione cōmotus ad conscribēdum, de huiusmodi rebus incipias, cùm & tibi sit vtile, & audientibus te: maximè dum per consequentiā scripturæ & vestigia ser-

A monū eius & volūtatis scribere volueris. Quooiam neque duos ingenitos audiuimus aliquando, neque vnum in duos diuisum. Neque corporale aliquid passum esse didicimus, aut credidimus, domine meus sed vnum quidem ingenitū, vnum verò ab eo vere, & non ex eius substantia factum. & vniuersaliter dicendū) nequaquā cum ingenti natura participantē, aut existētē ex eius substantia, sed factū perfectè, aliud natura atque virtute, quantum attinet ad integram similitudinem, affectum, potestatémque factoris factū scilicet inenarrabiliter: quod etiam cogitationi oō solùm humanæ, sed etiā quæ vltra omnas homines est, incomprehensibile iudicamus & credimus. Et hæc quidē ooo rationibus nostris obstricti, sed ex scriptura sancta discentes, dicimus creatū esse & fundatū & genitū substantia, & in-
B conuertibili & ineffabili oatura, similitudine factoris, sicut ipse Dominus ait: Dominos creauit me initio viarū suarū, in opera sua, & ante secula fuodauit me, ante omoes colles genuit me. Si autem ex eo, hoc est, ab eo erat, quasi pars eius vel ex fluxu substātiæ, nequaquā creatus aut fundatus esse diceretur. Neque tu ignoras hoc, domine vere, quia quod ex ingenito cōsistit, creatum iā ab alio quàm ab eo, aut fundatum nō erit: ab initio ingenito eū dicere, ostensionē quandam præbet, quasi ex paterna substantia sit natus, & habeat ex eo æqualitatem naturæ. Scimus enim quia nō de eo solo genitum dicit scriptura, sed etiā de dissimilibus ei natura per omnia. Nā & de hominibus ait: Filios genui & exaltaui, ipsi veró me spreuerūt. & iterū: Deum qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es domini creatoris. Et in aliis quidē ait. Qui peperit guttas roris, non na-
C turā ex natura narrās, sed vnuscuiusque creaturę ex eius volūtate nacuitatē. Nō eoim ex eius substantia sunt: sed omnia volūtate eius facta, sicuti facta sunt. Ille siquidē Deus est, hæc autē ad similitudinē eius verbo similia futura, secundum spontaneum motū facta. Et omnia quidem per eum à Deo facta, cuncta tamē ex Deo. Quæ percipiēs & exponēs secundū datam tibi diuinitus gratiā, scribere domino meo Alexandro festina. Confido enim, quia si scripsetis illi, cōuertetur. Saluta omnes qui in domino sunt. Valentē te, & pro nobis orantē gratia Dei custodiat domine.

Prouer. 8.c

Esa. 1.a Deut. 32.c Iob. 38.c

SOCRATES.

De potentia Eusebii Nicomediensis. Cap. 17.

D TAlia & isti alterutris scribebant, contra veritatē se armātes ad prælium. Et peius fiebat malū ad contentionis incendiū, per eos qui hæc scripta suscipiebant. Consentientes igitur Alexandro etiā in eius tomo subscribebāt, alij verò contraria faciebāt. Pręcipuè verò mouebatur ex aduerso Nicomediēsis Eusebius, quooiā in epistola sua grauiter eius memoriā fecerat Alexander. Poterat autem illo tempore plurimū Eusebius, quia tūc Imperator Nicomediæ morabatur. Nam ibi ante paululū tēporis Diocletianus, & qui circa eū erant, Regalia constituerāt. Propterea ergo multi episcoporū obediebāt Eusebio. Et ille frequēter scribebat, Alexandro quidem, vt deserēs quæstionē quæ moueret tumul-

Eusebius Nicomediēsis.

& non promptè in publica conciliabula deportare, nec omniũ auribus incõsultè committere. Quantus enim est vnusquisque hominum, vt possit ita magnarum rerum & valde difficilium virtutẽ, aut ad perfectum inspicere, aut interpretari dignè? ac si quis hoc faceret, difficile tamen possit, quantæ parti populi suadebit? Aut quis quæstionum subtilitates extra lapsus sui periculum sustinebit? Ergo fugienda sunt in talibus multiloquia, ne fortè dum infirmitate nostræ naturæ minimè quod proponitur explicatur, mẽte discentium auditorum pro tardiori intellectu ad perfectam quæstionis perceptionem peruenire non valente, ad necessitatem blasphemiæ aut schismatis populus adducatur. Quapropter & interrogationes incautæ, & responsiones improuidæ, æquam alterutris veniam tribuant ex vtroque. Non enim pro summo legis mandato, apud vos occasione certaminis inflammata est, neque noua quædam pro Dei religione hæresis introducta, sed vnam eandémque rationem habetis, sicut etiam vnum communionis signũ. Vobis enim inter alterutros pro paruulis & valde modicis contendentibus caussis, tantum Dei populum, quem vestris orationibus & prudentia conuenit gubernari, discordare ne decet, nec omninò fas esse, credibile est. Vt autem paruo quodam exemplo sapientiam vestrã commoneam: Nostis etiam ipsos philosophos, quia in vno quidẽ dogmate cuncti consentiunt, cùm verò in quadam sententiæ parte discordãt, licet disciplinæ virtute separentur, tamen ad inuicẽ corporis vnitate conspirant. Cùm hæc ita sint, quanto potius iustum est vos magni Dei ministros in voluntate religionis alterutris esse concordes. Consideremus itaque ratione maiori, & ampliori intelligentia cogitemus, si rectè se habeat propter parua & vana sermonum certamina fratres fratribus insultare, & honorẽ concilij per vos impia contentione discerpere, dum ad inuicem pro sic paruis & nequaquam necessariis litigatis. Vulgaria sunt hæc, & infantũ magis fatuitatibus commodanda, quàm sacrorum virorum & prudentium intelligentiæ consona. Recedamus ergo volentes à tentationibus diabolicis. Magnus noster Deus Saluator vniuersorũ, commune omnibus lumen effulsit, cuius prouidentia hoc meum ministri Dei studium ad perfectionem venire permittite, vt vos illius populum mea adlocutione, & ministerio, & monitionis instãtia, ad synodalem possim reuocare communionem, quia (sicut dixi.) Vna quædam in vobis est fides, & vnus secundum vos hæreseos intellectus, legísque præceptum cum suis partibus in vnius voluntaris propositũ tendit. Hoc ergo quod vobis inter alia contentionem excitauit, quoniam non attinet ad totius legis virtutem, separationem quãdam & seditionem inter vos non debet efficere. Dico autem hæc non tanquam cogens vos omnibus modis huic satis optimæ & qualiscunque sit cõsentire quæstioni: potest enim & honor Concilij à vobis integer custodiri, & vna atque eadem omnibus communio cõseruari, licet aliqua in vobis particulariter ad inuicem pro paruo quodam contentio generetur: quoniam non omnes in omnibus idem volumus, neq; vna in nobis natura versatur, aut voluntas vna cognoscitur. De diuina siquidem prouidentia vna quædam in vobis sit fides, vna prouidentia, vnus in Deo sensus. Quæ verò pro his friuolis quæstionibus inter alterutros disputata sunt, licet non in vnam sententiam colligantur, manere tamen intra sensum debent, mentis ineffabilitate seruata. Communis autem charitatis præcipuum sacramentum, & veritatis fides, & honor circa Deũ atq; religionẽ legis apud vos inconcussę permaneat. Reuertimini ergo ad alterutros amicitia atque gratia, reddite vniuerso populo vestros amplexus, vósque ipsos velut proprias animas expiantes, alterutros rursus agnoscite. Suauiores enim crebro sunt amicitiæ post inimicitiarum caussas ad concordiã restitutæ. Reddite ergo mihi trãquillos dies noctésque securas, vt quædam iucunditas puri luminis, & vitæ iam quietæ apud me lætitia conseruetur, alioquin fuerit necessitas ingemendi & semper lachrymis ingrauari, & neque seculũ libenter ferre viuendi. Dei namq; populos, id est, consamulos meos, sic iniustè & noxia vestri contentione diuisos, congregari iã tempus est. Vt autem huiusmodi tristitiæ meæ magnitudinem sentiatis, audite: Pridem veniens ad Nicomediensem ciuitatem repente ad Oriẽtem pergere festinabam. Cúmque ad vos tẽderem, & plurima iam parte vobiscũ essem, huius rei nuntio sum retentus, ne oculis videre compellerer, quæ impossibile iudicabam ad sensum posse aurium peruenire. Quapropter aperite iã mihi per vestram concordiam Orientis vias, quas contentione clausistis alterutra, velocitérque mihi concedite, vósque ipsos & alios vniuersos populos videre lætos, & pro communi omnium concordia ac libertate, debitam gratiarum actionem fauorabilibus eloquiis Deo persoluere.

Quòd tam pro Ariana quæstione, quàm pro pascha definienda festiuitate, in Nicæa fecit Constantinus celebrari concilium. Caput 21.

ALexandro siquidem & Ario, nunc culpãdo, nunc admonendo hæc scripsisse dignoscitur. Grauiter autem ferebat, audiens aliquos cõtra omnium statutum agere Paschæ festiuitatẽ. Tunc etenim in vrbibus Orientis discordantes quidam ob hoc, alterutra quidem societate diuisi non erant, Iudaicè tamen festiuitatem dominicam celebrabant, & (vt assolet) splendorẽ Collectæ tali discretione fœdabant. Propter vtraque igitur quietam reddere ecclesiam festinabat princeps, séque putans hoc malum posse præoccupare, antequam ad plurimos perueniret, misit virum circa se fide & vita simul insignem, & confessionibus priorum temporũ pro dogmate comprobatum, qui compacaret Ægyptios propter dogma tumultuantes, & Orientales propter pascha discordes: fuit autẽ Orosius Cordubæ ciuitatis episcopus. Cúmque præter spem caussa procederet, & hæresis potius quam pax sperata valuisset, nihil impetrans remeauit, qui fuerat pro pace missus ecclesiarũ. Tũc illud famosissimum in Nicæa cõcilium feruor principis excitauit, publicis asinis atque mulis, & curacibus equis, episcopos, & qui cũ eis erant, ad synodum venire præcipiens.

Signum communionis.

Paschalis diei obseruationis diuersitas.

Orosius episcopus Cordubensis.

HISTORIÆ ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER SECVNDVS.

SOZOMENVS.

De Præsulibus ecclesiarum qui interfuerant Nicæno concilio. CAPVT PRIMVM.

An do.327. Nicænum concilium.

OMMVNIcabant igitur Nicæno concilio ex Apostolicis quidem sedibus Macarius Hierosolymitanus, Eustathius iam præsidens Antiochenę apud Orontem † & Alexander Alexādriæ, quæ est apud stagnū Mariam. Iulios autem Romanos episcopus propter senectutem defuit, eránque pro eo præsentes Vitus & Vincentius presbyteri eiusdē ecclesiæ. Super hos autem & alij plurimi boni & optimi ex diuersis gentibus conuenerunt. Alij quidem ad intelligēdom & dicendū valde idonei, scientiáque sacrorum librorum & alia eruditiooe disciplinati, vitæque virtute præclari. Alij verò in vtroqoe probatissimi viri, quorom vtile iodico etiam oomina memorare.

† plurimum sita.

THEODORITVS.

Iacobus episcopus Antiochiæ Mygdonicæ.

Tanquam stigmata domini Iesu in corpore circunferentiū secundum sacrū apostolum. Erat enim Iacobus Antiochiæ Mygdonię, quam Syri & Assyrij Nisibin appellant, qui mortuos resuscitauit, viuos curauit, & alia innumera probatur operatus esse miracula. Sed hæc superfluum arbitror huic operi rursus inserere, † quę in Deo amabili historia latios enarraui. Paulus Neocæsateæ, quod est castrum positum iuxta ripas Euphratis. Is eoim Licioij rabie demolitus est. Ambas enim manus ligatas habuerat, ignitóq; ferro combustas, quo fuerant nerui articulorum eios à sua mubilitate siccati atque mortificati. Alij verò dextros oculos effossos haboerunt, alij dexteras suras abscissas. Vous horum erat Paphnutius Ægyptius. Et absolutè videbatur ibi populus athletarum Christi & martyrum in vno loco congregatorū. De quibus & Eusebius Pamphyli tertio libro in Constantini vita hæc ita dicit.

† quæ in historia philotheos inscripta.

Paulus Neocæsariensis.

SOCRATES, EX EVSEBIO.

Cunctarum igitur ecclesiarum quæ totā Europam, Libyámque & Asiam replebant, simul erāt mioistrorum Dei congesta cacumina, vnáque orationis domus, tanquàm à Deo dilata intrinsecus ferebat omnes in idem. Syros simul & Cilicas, Phœnicásque & Arabes, atque Palęstioos. Inter hos & Aegyptios, Thebæos, Libyas, oecnoo & qui ex Mesopotamia oriuntur, sed etiam Persa ad concilium venit episcopus. Verum nec Scytha defuit ex eorum choro, Pontúsque & Asia, Phrygia & Pāphilia, viros probatissimos præbuerunt. Aderant Thraces & Macedones, Achiui & Epirotę, & his qooque interius habitātes. Ipse autem Hispanorum valde famosus Osius vnus erat & simul plorimis assidebat. De regia verò ciuitate Præsul Alexāder propter senectutem defuit, presbyteri verò præsentes locum eius implebant. Talem itaque solos à seculo vnos Imperator Constantinus Christo coronam vinculo pacis exornans, soo saluatori de victoria ioimicorum & hostium Deo † docibilem dedicauit, gratiarum actionis imaginē secundum nos apostolica plausione constituēs. Tunc igitur ille sermo complemis est: Collectos ex omnibus gentibus quæ sub cœlo sunt viros religiosos, inter quos erant Parthi, & Medi, & Elamitæ, & qui habitaot Mesopotamiam, Iudæam & Cappadociā, Pontum & Asiam, Phrygiam & Pamphyliam, Aegyptum & partes Libyæ circa Cyrenem, & adoenæ Romani, Iudæi, & Proselyti, Cretes & Arabes. Verontamē hoc illis deerat, quod non (sicut isti) omnes ex Dei ministris vndique cōsistebant. In præsenti siquidem choro multitudo erat episcoporū numerū trecentorum excedens, sequentibus eos presbyteris ac diaconibos & acolytis, quorum numerus non poterat cōprehendi. Ministrorum verò Dei alij sapiētiæ sermone fulgebāt, alij continētia vitæ & patiētia coruscabant, alij verò medio modo horum virtutibus ornabatur. Erant igitur inter eos alij temporis honorati lōgitudine, alij iuuentute & animi robore præmicantes, qui nuper venerāt ad huius ministerij cursum. Quibus videlicet & omnibus Imperator diebos singulis cibaria largissimè ordinarat expeodi. Hæc itaque de his qui ibi collecti sunt, Pamphili recitauit Eusebius. Cúmque celebrasset Imperator victricem cōtra Licinium festiuitatē & ipse occurrit ad Nicæam. Clarebāt autem inter episcopos, Paphnutius ex superiori Thebaide, & Spyridion Cyprius. Cuius autem rei caossa horum meminerim, postea sum dicturus.

Patres Nicænæ synodi.

Osius Cordubensis episcopus.

† decorā, vel decibilem: sic legitur in vetusto codice.

Act. 2.b

Constantinus victum suppeditauit patribus concilij.

ἐπινίκια. Constantini aduersus Licinium.

De libellis oblatis imperatori, & ab eo iussis incendi, & de disputatione dogmatis Ariani. Caput 2.

SOZOMENVS.

ADerant itsq; eū episcopis viri disputationis experti, verbi studentes prodesse cōcilio. Vt autem assolet fieri, plurimi sacerdorum tanquā pro caussis propriis decertare collecti, tēpus se inuenisse putatūt, quo corrigeretur quod cōtristabat eos, & de quibus aliū vnusquisque fortè culpabat, libellū offerēs principi, quæ in eo fuerant

tant commissa, narrabat. Cúmque hoc quotidie facilè accideret, præcepit Imperator certo die singulos de quibus alius alium culparet, facere manifestum. Cúmque dies constituta venisset, libellos oblatos suscipiens: Hæ quidem accusationes, inquit, habebunt proprium, id est, diem magni iudicij, iudicem verò illum, qui tunc futurus est omnibus iudicare. Mihi ergo homini constituto, de huiusmodi rebus nō licet habere auditorium, sacerdotum scilicet accusantium & simul accusatorum, quos minimè cōuenit tales debere monstrari, qui iudicentur ab aliis. Age nunc imitantes diuinam clementiam in alterutrorum veniam accusationes aboleamus alterutras, & de his quæ ad fidem pertinent agere studeamus, cuius huc gratia venimus. Hæc quidem Imperator dicens, vniuscuiusque scripturam vt aboleret libellos iussit ardere, diémque diffiniuit, qua solui quæ erant dubia, conueniret. Ante constitutum verò diem conuenientes apud semetipsos episcopi, euocauerunt Arium & propositis in commune suis opinionibus disputabant. Cúmque, vt assolet, ad diuersas quęstiones caussa traheretur, alij quidem suadebāt nihil innouandum circa antiquam fidei traditionem, & maximè quando morum simplicitas sine perscrutatione traderetur, accedentibus ad fidei sacramentum. Alij verò respondebant, non oportere sine examinatione sequi sentētias antiquorum. Plurimi verò tunc conuenientium episcoporum & sequentium eos clericorū, scientes disputare, huiusmodi elocutionum arte exercitati claruerunt, & Imperatori, atque his qui circa eū erant, noti sunt facti. Ex illo enim & Athanasius tunc diaconus existēs, dum cum Alexandro esset episcopo, huius studij pars esse maxima videbatur, necnon & quidam Gręcorum philosophorum opportunè harum disputationū quæstione participati sunt. alij quidem quale esset hoc dogma studētes agnoscere: alij verò nuper inchoātę Græcorum religione deperire, Christianis infensi, dogmatis sacramenta ad verborum certamina protrahebant, ita vt contra se seditiones exercerent, certamináque sibimet inferrent, & sæpius ex aduerso contenderent.

Constantinus nolebat iudicare de caussis sacerdotum.

Athanasius disputator. Græcos vocat Gentiles.

SOCRATES.

De Laico simplici confessore virum dialecticū superante, & de sene simplici, Philosopho Christianismum dogma pandente. Caput 3.

CVmque plurimi disputationis delectatione traherentur, vnus quidam ex confessoribus laicis simplicē habēs sensum, Dialecticis obuiauit, dicens: Audite igitur, Christus & Apostoli non nobis artem Dialecticam tradiderunt, vanámque verborum fallaciam, sed puram scientiam fide & bonis operibus obseruandam. Hæc dicente iuuene & animo sene, pręsentes quidem mirati sunt, dictúmque probauerunt. Dialectici verò satisfactione suscepta, cessarunt, rationem videlicet simplicem veritatis audientes.

In dialecticos.

SOZOMENVS.

Fertur enim & aliud: dum quidam eorum magnificentia sermonum extolleretur & illuderet sacerdotibus, non protulit eius fastum quidam senex simplex & innocens ac probatissimus cōfessorū, sed accessit aduersus eum proferre sermonem. Hoc itaque factum petulantibus quidē & simplicem scientibus confessorem, risum mouit, maturioribus verò formidinem, prouidentibus, ne à viro verbis artificè deduceretur ad risum: veruntamen cedētibus vt quod vellet ediceret, resistere nanque ei cum talis esset nimium verebantur: In nomine, inquit, Iesu Christi, ô philosophe, audi dogmata veritatis: Vnus est Deus cœli & terræ, omniúmque visibilium & inuisibilium creator, qui hæc omnia verbi sui virtute fecit, & spiritus sui sanctitate firmauit. Hoc itaque verbum quod nos, inquit, filiū Dei nominamus, habita misericordia super homines, ab errore eos & ferali religione liberauit, passus ex muliere nasci, & cum hominibus conuersari, & mori pro eis, veniétque denuò iudicaturus singulorum vitā. Hæc ita se habere sine perscrutatione credimus. Noli igitur inaniter laborare quærens destruere ea quæ fide percepimus. Noli inuestigare modum, quo fieri hęc, aut non fieri potuerint. Si enim credis consulenti mihi, ad ista responde. Obstupefactus verò Philosophus, credo, inquit. Tunc gratias pro deuictione persoluens, eadem quæ senior æquè sectatus est, & prioribus consectatoribus vt vnanimes sibimet essent persuadebat, non improuidè mutatum se iurans, sed ineffabili quadā virtute ad Christianitatem protinus inuitatum.

Christianus idiota philosopho Christi religionē persuadet.

Quomodo in conflictu Alexander Constantinopoleos fecerit philosophum obmutescere paganorum. Caput 4.

DIcitur autem proximū huic miraculo, quiddam gestum per Alexandrum Constātinopolitanæ ciuitatis episcopum. Cùm enim venisset Imperator Constantinus Byzantium, adeuntes eū quidā philosophi, quęrebantur quasi non Deū coleret vt deceret, & circa sacra nouitates exerceret, nouam in republica introducēdo culturam, præter ea quæ eius maioribus visa sunt, & Gręcorū Romanorúmque principibus quos habuerunt, transacta secula, placuerunt: volebántque cum Alexandro episcopo disputare de dogmate. Ille verò huiusmodi exercitatione verborum inexpertus erat, de vitæ qualitate confidens. Fuit enim vir magnus, & conuersatione mirandus. Cúmque certamen Imperatore præcipiente suscepisset, conuenissetque philosophi, omnibus loqui volentibus, vt vnum ex se quem vellet eligerent postulauit sanctæ memoriæ pater noster Alexander, cæteros verò quicunque essent, silentium tenere præcepit, & tantummodo his quæ ab vtroque dicerentur, intendere. Suscipiente autem vno eorum disputationis vniuersæ negotium, ad Philosophū sanctus Alexander: In nomine inquit, Iesu Christi impero tibi ne loquaris. Et vnà cum eius sermone opus impletum est. Repente namque ille homo vt sermonem audiuit, obligato ore conticuit. Putásne iustum fuit considerare, vtrum maius hoc miraculum videretur, vt homo & quidem Philosophus, sic facilè officiū locutionis amitteret, an certè vt lapis violē-

Alexander melior quam doctior.

Alexander philosopho silētium imperat per miraculum.

tra verbi manu diuideretur? quod quidam aiunt Iulianum fecisse Chaldæum. Et hæc quidem sic acta referuntur.

THEODORITVS.

De prima sessione episcoporum in Nicæno palatio, & de abdicatione Arij. Caput 5.

Sessiones in Nicæno concilio & de Arij dogmate.

INterea sacerdotes sæpe conuenientes Arium ad medium deducebant, subtilémque examinationem de eius propositionibus agitabant. Temerè enim in qualibet parte metuebant proferre sententiam. Hæc itaque sacra & venerabilis turba, à permixtione aduersariorum non videbatur aliena. Erant enim inter eos quidã, pauci quidem, sed callidi, & breuia imitantes, celantésque calliditatem & Arij blasphemiam nõ defendentes apertè. Conuenientibus igitur vniuersis, maximam donum præparauit in Regalibus Imperator, sedes & subsellia in ea poni præcipiens, quæ sufficerent ordini sacerdotum: ita decentem præparans eis honorẽ inuitauit ingredi, & de præsentibus habere concilium. Introiuit autẽ & ipse princeps vltimus cum paucis, laude dignam sui magnitudinẽ habens, & mirabilem speciem, mirabilioremque gerens dignitatem pudoris in fronte. Minore verò sede quàm aliis posita, in medio eorum sedit, primò tamẽ petẽs sibi hoc episcoporum iussione concedi. Tum cũ eo resedit sacratissimus ille chorus. Primus itaque magnus Eustathius Antiochenæ sortitus ecclesiæ Præsulatum (nam Philogonius, cuius dudum meminimus, ad meliorẽ iam transierat vitam. Et hunc venerabilem virũ, etiam nolentẽ ad regimen eius ecclesiæ decreto communi põtifices ac sacerdotes, & omnis populus Christianus venire cõpulerat.) Is ergo præconiorum floribus caput principis exornauit, & studio eius quod habebat circa sacra, benedictiones exhibuit. Post hũc autem Eusebius cognomine Pãphili. Quibus iam reticentibus, celeberrimus Imperator protulit de vnanimitate cõcordiáq; sermones, tyrannorũ eis crudelitatem rememorans, & honorabilem pacem quæ sub eo est collata diuinitus: simul & quia pessimum & valde crudele videretur, vt destructis hostibus, nullóq; præsumente resistere, sacerdotes alterutros iacularentur atque cõfunderent, & impiis atque sine Deo personis delectationẽ risúmque præberẽt: cùm vtique de diuinis tractarent rebus, & sancti spiritus doctrinã in scriptis haberent: Euangelici enim libri sunt, inquit, & Apostolici, antiquorúmque prophetarum sanctiones, quæ nos erudiunt quid de sacra lege sapiamus: Expellẽtes igitur hostile certamẽ ex verbis diuinitus inspiratis, solutionem quæstionũ mẽte percipiamus. Hæc & his similia, tãquam filius amator patris, sacerdotibus veluti patribus offerebat. Apostolicorũ dogmatũ studens conciliare concordiã. Concilij verò plurima pars his quæ dicebantur obediebat, & inter alterutros vnanimitatem & dogmatum salubritatẽ libenter amplectebatur. Pauci verò quidam, quorũ iam meminimus, & super illos Minophantus Ephesius, & Scythopolites Patrophilus, Theogonius Nicænus episcopus, & Narcissus Neroniadis, quæ est secũda

Eustathius.

Constantinus ad patres concilij.

Euangelici & Apostolici, Propheticique libri.

A Ciliciæ vrbs, quam nunc Irenopolim vocat. Et cum his Theonas Marmaritanus, & Ptolemaidis Ægypti Secundus, Apostolicis resistẽtes dogmatibus, Arium defendebant: dictantes enim fidei petitionem cœtui communi dederũt. Quæ cùm lecta fuisset ab vniuersis, repente disrupta est, & adultera fraudulentáque pronunciata. Turba siquidem & tumultu contra eos ab omnibus habitis, cunctísque proditionem ab eis factam accusantibus pietatis, formidantes surrexerunt, & primi Arium abdicarunt, excepto Secundo & Theona. Cùm ergo fuisset impius ille destructus concordiret vniuersi fidem gloriámque dictantes, quæ hactenus in ecclesiis permanet, & subscriptionibus roborantes soluêre cõcilium. Dolosè tamen & non salubriter prædicti
B viri in fidei termino consenserunt, vt testantur tam quæ postea ab eis machinata sunt contra pietatis propugnatores, quàm quæ ab ipsis cõscripta noscuntur.

Arius damnatur.

Relatio Eustathii Antiocheni de Nicæno concilio. Caput 6.

EVstathius itaque Antiochenus episcopus, cuius primitus memini, hæc de eis retulit, docens quæ facta sunt, eorúmque redarguens blasphemiam, vbi illud etiam Prouerbiale interpretatur eloquium: Dominus creauit me principium viarum suarum in opera sua. Pergo itaque iam hinc etiam ad ea quæ gesta sunt. Cùm igitur
C propter hæc synodus maxima in Nicæam venisset vrbẽ, & quæreretur fidei modus, aperta quidem impudentia Eusebius blasphemiæ scripturam protulit, quæ coram omnibus lecta, repẽte cladem importabilem caussa diuisionis audientibus irrogauit, confusionem tamen incurabilẽ suo prouidit autori. Cúmq; officina capta fuisset, indubitanter Eusebij, disrupta iniquitatis scriptura in conspectu omnium, quidam ex tractatu nomen exponentes pacis, compescuerunt omnes iustam querimoniam facientes. Ariani autem metuentes, ne congregato in idem tanto concilio pellerẽtur, exilientes anathematizauerunt interdictum Arij dogma concorditer subscribentes literis, suáque manu consentientes, & similiter se sicut omnis synodus, sapere profitentes. Cùmque præsulibus (vt ita dicam) mala calliditatis arte præualuissent, qui magis debue-
D rant agere pœnitentiam, tunc quidem latenter, postea verò clarè damnatas cœperunt allegare sententias, sæpe ponentes insidias eis quibus videbantur esse conuicti, volẽtésque zizaniorum germina † radicare. Et tunc timentes declinantésque tanti concilij cognitores, occultè postea pietatis prædicatores debellare tentabant. Sed non credimus homines sine Deo posse præualere contra sacram adorandámque legem, euangelicámque doctrinam. Nam licet ad modicum roborentur, rursus fortiter & magnificè deuincuntur, secundum prophetam gloriosæ vocis Esaiam. Hæc itaque magnus Eustathius.

Eustathius Antiochenus.

Prouerb. 8.

Eusebius Nicomediensis fautor Arii.

Ariani ex metu subscribunt.

† plantare.

Relatio Athanasii ad Aphros. Caput 7.

HVius autẽ cõcertator & veritatis propugnaculi turris Athanasius successor Alexandri celeber-

Athanasius ad Aphros.

celeberrimi præsulis, quādo scripsit ad Aphros, A etiam hæc adiecit: Conuenientes enim episcopi studuerunt verba quidem impietatis ab Arianis inuenta perimere, hoc est, ex non existentibus, & quod dicebant, creaturam & facturam filiū: &, fuit aliquando, quando non fuit: & quia mutabilis est naturæ. Scripturarum verò manifestas posuere dictiones, quia ex Deo filius naturaliter vnigenitus est, verbum, virtus, sapientia sola patris. Deus verus, sicut Ioannes ait. Et sicut scripsit Paulus, splendorem gloriæ, & figuram substantiæ docens esse filium patris. Qui verò circa Eusebium erant, propria tracti vesania loquebantur alterutris, & dicebant: Consentiamus, nam & nos ex Deo sumus. Vnus enim Deus ex quo omnia: &, Vetera transierunt: ecce omnia noua ex Deo sunt facta. Cogitabant autem & illud quod in Pastore conscriptum est: Primum B omnium crede, quia vnus est Deus, qui creauit vniuersa atque perfecit, & constituit ex non extante vt sint. Porrò alij episcopi malitiam videntes illorum & pessimam impietatis artem, apertius &, vt ita dicatur, manifestius dixerunt ex Deo, id est, conscripserunt ex substantia patris esse filium. Vt creaturæ quidem, eò quòd nō habeant à semetipsis vt sint, sed habeant principiū existendi, dicātur à Deo: filius autem solus proprius ex substantia credantur patris. Hoc enim proprium vnigeniti est, & veri verbi patris. Hęc itaque fuit occasio, vt ex substātia diceretur patris. Rursus autem requirentibus episcopis paucos eorū qui Ariani esse putabantur an dicerent filium non esse creaturam, sed virtutē & sapientiam solam patris, & imaginem sempiternam, & indissimilem per omnia patri ac Deum verum, capti sunt qui circa Eusebium innuentes alterutris, quia & hæc veniunt etiam ad nos. Nam & nos, inquiunt, imago & gloria dicimur Dei. De nobis enim & dicitur & dictū est: Semper enim nos qui viuim*, & virtutes multę sunt, & egressa quidem est omnis virtus Dei ex terra Ægypti. † Campa quoq; & locusta dicitur virtus magna, & rursus: Dominus virtutū nobiscum. Sed etiā proprij nos Dei sumus. Habemus hoc non simpliciter, quando & fratres vocauit nos. Si autem & verum Deum dicunt filium, non nos contristat. Eo enim verus est. Hæc est Arianorum corrupta mens. Sed etiam hic episcopi videntes eorum dolum, collegerunt ex scripturis splēdorem, fontem, & fluuium, & figuram ad substantiam pertinere. Et illud: In lumine tuo videbimus lumē. Et: Ego & pater vnum sumus. Et clarius iam ac breuiter conscripserunt consubstantialem patri filium. Omnia namque prædicta hanc significationem habent. Murmuratio siquidem eorum, quasi verba hæc non fuissent ex scripturarum autoritate prolata, per eos quoq; inanis esse conuincitur. Ex non scripto namque ipsi impiè proferentes, quippe quod nusquā penitus inuenitur, ex non extantibus: &, fuit aliquando, quando nō fuit, alios culpant: proptetea ex non scriptis sermonibus, piè tamen intellectis damnari sunt. Ipsi namque veluti de stercore † reperiētes, hæc verè de terra locuti sunt. Verū episcopi non sibimet adinuentęs verba, sed habentes hæc à patribus, testimoniū cōscripserunt. Veteres enim sacerdotes ante eos, penè

Hebr. 1.a

Libellus Pastoris, qui etiam nunc extat.

Ex Deo, id est, ex substantia.

† Eruca. Psal. 45.c

Psal. 35.c Ioan. 10.f

† reperientes.

centum triginta magnæ Romæ ciuitatisque nostræ, accusauerunt omnes qui dicunt facturam aut creaturam esse filium, & nō consubstantialem patri. Et hoc sciebat Eusebius Cæsariensis episcopus, qui primum defendebat Arianorum sectam, nouissimè verò subscripsit Nicæno cōcilio. Scripsit autem & ciuibus suis, confirmans quia & antiquorum aliquos doctos & illustres episcopos & conscriptores agnouisset, nomine consubstātialitatis vsos in patris & filij deitate. Isti ergo concilium metuētes, expositæ fidei cōsenserunt, secundum Prophetæ increpationem, dicētis: Populus hic labijs me honorat cor autē eorum longè est à me. Theonas autem & Secūdus oolētes adquiescere, condemnati sunt. Postea vero in concilium venientes, viginti conscripserūt de cōuersatione ecclesiastica sanctiones.

Matt. 15.a & Mar. 7.

SOCRATES.

De Sabino Macedonianorum episcopo. Caput 8.

SAbino itaque non credamus, qui eos idiotas vocauit & imperitos. Sabinus enim Heracleæ Thracensis Macedonianorum episcopus, habita congestione eorum, quæ per diuersa cōcilia sacerdotum ex scripto prolata sunt eis qui in Nicæa conuenerunt, velut idiotis & simplicibus derogauit, non sentiens quoniam & ipsi Eusebio cum multa probatione profitenti fidē, velut idiotæ noscitur derogare. Et aliqua quidē volens præterijt, aliqua verò mitigauit, cuncta tamen secundum propriam sumpsit intentionē. Et laudat quidem tanquam fide dignum testem C Eusebium Pamphili, laudat simul & principem, tanquam ea quæ sunt Christianorum dogmatizantem. Culpat autem expositam in Nicæa fidē, tanquam ab idiotis & nihil sentientibus traditam: & quem velut sapientem & sine mendacio testem vocare consueuit, eius voces sponte contemnit. Ait enim Eusebius: Quia ex viris Dei Nicææ conuenientibus, alij quidem sapientiæ sermone micuerunt, alij continentia vitæ laudati sunt: & quoniam Imperator præsens omnes ad vnitatem suam concordes & consectatores esse perstruxit. Sic ergo contraria dicta Sabini, necnon Eusebij atque consortum eorum sibimet adgnoscuntur. Et si quidem alicubi opus fuerit, de Sabino memorabimus. Cōcordia ergo fidei D à magno in Nicæa prolatæ concilio, ab Eusebio clara voce laudata, hæc est.

Eusebius Cæsariensis.

De fide Nicæni concilij. Caput 9.

CRedimus in vnum Deum patrem omnipotentē, omniū visibilium inuisibiliúmque factorem. Et in vnum dominum Iesum Christum filium Dei natum ex patre, vnigenitum, hoc est, ex substantia patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verū ex Deo verò, natū nō factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt, & quæ in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos homines & propter nostram salutē descendit, & incarnatus & homo factus est, passus, & resurrexit tertia die, & ascēdit in cœlos & venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiri-

Fides Nicæni concilij.

tum sanctum. Dicentes autem: Erat, quando nō erat: aut, non erat antequam fieret: aut, quia ex non extantibus factus est: aut, ex altera substantia vel essentia dicētes esse: aut, creatū aut cōuertibilem filium Dei, hos tales anathematizat catholica & Apostolica ecclesia. Hanc venerabilem fidem, trecenti quidem decem & octo & agnouerunt & amplexi sunt. Et (sicut ait Eusebius) consonantes & vnanimes in scriptis explanauerunt. Quinque verò solummodo non receperunt, verbū consubstantialitatis reprehēdentes, Eusebius Nicomediæ Præsul, Theogonius Nicenus, Maris Chalcedonensis. Theonas Marmaricenus. Secundus Ptolemaidis, dicentes cōsubstantiale esse quod ex aliquo est, aut ex partitione, aut ex decursione, aut ex plantatione quidem, sicut ex radice germē: ex decursione verò, sicut paterni filij: ex partitione autem, sicut ex massa aurea anuli duo vel tres. Secundum nullū autem horum, inquiunt, & filius Dei. Propterea ergo dicebant in fide non esse consentiendum. Plurimū siquidem verbo cōsubstantialitatis derogantes prædicti viri, in Ariana depositione subscribere noluerūt. Ideóque synodus Arium, & consectatores eius anathematizauit omnes, adiicientes neque accedere eum in Alexandriā. Præceptúmque principis repente eundem Ariū & qui circa Eusebium, & Theogonium, & qui cum eis, exilio deportauit.

Ariani qui nolebant ὁμοούσιος vocē recipere.

F

Quomodo Eusebius & Theogonius dato pœnitentiæ libello recepti sunt. Caput 10.

EVsebius igitur & Theogonius post modicū tempus exilij, libellū pœnitentiæ porrigentes, in fide Consubstantialis consenserunt, quod declarabimus procedentes. Tunc autem in synodo Eusebius cognomine Pamphili & Cæsareæ Palæstinæ sortitus episcoparum, paululum animaduertens atque considerans, vtrū oporteret suscipi terminū fidei vnà cum aliis omnibus, hoc est, vniuersa multitudine consensit atque subscripsit, necnon & populo sub sua diœcesi constituto scripsit terminum fidei, & vbiq; destinauit sermonem subtiliter consubstantialis interpretatus, vt nequaquam penitus suspitionem aduersam de eo quisquam habere potuerit. Sunt autem quæ ab ipso Eusebio conscripta sunt huiusmodi verba.

Epistola Eusebij Pamphili de fide Niceni Concilij ad Palæstinos. Caput 11.

ARbitramur, & vos dilectissimi etiam aliunde didicisse, fama consueta præcurrere perfectum de his quæ gesta sunt sermonem. Sed ne ea huiusmodi auditu veritas vobis aliter nuntietur, necessariò misimus vobis primū quidē scripturam à nobis de fide propositā. Nam & Dominus noster ad prædicandum discipulos suos mittens, ait: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. De quibus & affirmamus ita habere & ita sapere, sed etiam dudum sic habuisse & ita sapuisse, & vsque ad mortem pro hac instare fide, anathematizantes omnē sine Deo hæresim, hæc omnia ex corde sapuisse & anima. ex quo nonimus nosmetipsos, & nunc sapere & dicere corā

Eusebius Cæsarien. ὁμοουσίου vocabulū subtiliter interpretatur.

Matt. 28. d

E omnipotēte Deo & domino nostro Iesu Christo cū veritate testamur, ostēsuri probationibus & satisfacturi vobis, quia & præteritis temporibus ita credidimus & prędicauimus. Hac autem à nobis exposita fide, nulli relictus est resistendi locus. Sed & ipse primus Deo amabilis Imperator noster, rectissimè eam habere testatus est, & sic etiam se professus est sapere: & in hac omnes consentire & subscribere, & in his dogmatibus concordare præcepit, vno solummodo scripto & inserto consubstantialis verbo. Quòd etiam ipse interpretabatur, dicens, quia non secundū corporeas passiones consubstantialis dicitur, neque secundum diuisionē, neque secundū quandam decisionem ex patre subsistere. Non enim posse naturā sine materia intelligibilem incorporeámque corporalem aliquam subsistere passionē, sed sacris quibusdam ineffabilibúsque rationibus magis intelligendam. Et sapientissimus quidem atque piissimus Imperator ita philosophabatur. Fidei ergo explanatione dictata quēadmodum ab eis dictum sit ex substātia patris, & patri consubstantialem non est sine examinatione derelictū. Consultationes enim & responsiones deinde mouebantur, & mens perscrutabatur dictorum sensum. Et hoc ergo quod aiebant de substantia constabat apud eos significatiuum quidem esse ex patre, non tamen tanquā partem esse patris. Propterea nobis quoque videbatur bene se habere, vt mente cōsentiremus piæ doctrinæ dictanti ex patre filium esse, non tamen partem eius esse substantiæ. Quapropter & nos mente consensimus, neque vocem Consubstantialis refutātes, posita præ oculis nostris pacis intentione, & ab intellectu rectissimo nō

De substantia.

G cadentes. Secundum hoc etiam natum & non factum suscepimus: quoniam factum commune esse dicebant opus reliquarum creaturarum factarum per filium, quarum nihil simile habere filium confitemur & prædicamus. Vnde non eum esse factură dicimus, quod cōgruit his quæ per eum facta noscuntur, sed superius quam facturæ, totius esse substantiæ, quam ex patre natā diuina docere videntur eloquia, modo quidem generationis inenarrabili & incogitabili existēte vniuersæ naturæ factæ. Sic autem & consubstantialem esse patri filium ratio examinata cognoscit, non secundum corporum modum, neque mortalibus animalibus proximum. Nam neque per diuisionem substantiæ, neque perfectionem aut mutationem paternæ substātiæ vel virtutis. His enim omnibus ingenita natura patris extra-

H nea est. Sed prædicandum est esse consubstātialem patri filiū, eò quod nullā æqualitatē ad creaturas factas Dei filius habeat, sed soli patri genitori per omnem modum sit similis, & nō sit ex alia qualiber substantia vel essentia, sed ex patris. Quod etiā ipsum hoc modo interpretatū bene se habere visum est ad consentiēdum: quoniam & priscorum episcopos aliquos conscriptores eloquētes & nobiles agnouimus in patris & filij θεαλογία (id est, diuina ratiocinatione) nomine consubstātialis vsos. Hæc itaq; de exposita fide sint dicta, in qua vniuersi consensimus, nō sine animaduersione, sed secūdum sensus expositos corā ipso Deo amabili examinatore imperatore & prędictis rationibus cōcordantes anathema-

tismum

tissimum post fidẽ in eis prolatũ sine tristitia esse credimus, eò quod non scriptis vti vocibus prohiberent. Vnde penè omnis facta est confusio & indisciplinatio cunctis ecclesiis. Nulla siquidem scriptura diuinitus inspirata dicente, ex non extantibus: aut fuit aliquando quando non fuit, & reliquis quæ proferebant, irrationabile nobis visum est hæc dicere vel docere. Quoniã neque priore tempore huiusmodi consueuimus vti sermonibus. Hæc vobis necessariò scripsimus dilectissimi, iudicium nostræ examinationis ac cõsensum vobis significantes. Et quàm rationabiliter tunc quidẽ, quoniam nos scripta quædã modis aliis offendebant. Postea verò indubitatè ea quæ erant, sine cõtristatione suscepimus. Quapropter magnanimiter nobis sensum verborũ discutiẽtibus, placuit cõcordare in his quę à nobisipsis in fidei expositione confessa sunt.

Hæc itaque Eusebius Pamphili in Cæsariam Palæstinæ, literis explanauit. Alexandrinæ verò ecclesiæ, Ægyptiacis, & Lihyæ, & Pentapoleos, & quæ vicinæ sunt, hæc scripsit communi decreto Concilium.

THEODORITVS.

Epistola Niceni concilij ad Alexandrinum & Aegyptum destinata. Caput 12.

SANCTÆ MAGNÆQVE DEI gratia Alexãdrinæ ecclesiæ, & dilectissimis fratribus per Ægyptum, & Libyam, & Pentapolim constitutis, congregati & magnam sanctámque synodum Nicææ celebrantes episcopi in Domino salutem.

Literæ Nicenæ synodi ad Alexandrinos & Aegyptios.

QVoniã Dei gratia & Deo amãtissimi principis nostri Constant. congregantis nos in vrbe prædicta ex prouinciis diuersis & ciuitatibus, magna sanctáque synodus celebrata est, omnimodis necessario visum est, ab hoc sacro sanctóque concilio, etiã ad vos literas destinari, vt noueritis quæ quidẽ mota & examinata, quæ verò placuerint atque firmata sint. Ante omnia siquidem exquisita sunt impia & iniqua & sine deo dogmata Arij, atque consentientium, sub præsentia Deo amantissimi Imperatoris nostri Constantini. & omnium decreto cõplacuit anathematizari impiã eius sectam, & iniqua & sine Deo verba, simul & nomina quibus vtebatur, filium Dei blasphemans & dicens ex non extantibus esse. Et iterum: Fuit aliquando, quando nõ fuit. Quomodo enim fuit, aut quomodo iterum non fuit? & pro libero arbitrio malitiæ atq; virtutis capabilem filium Dei dicentis, & creatorã nominantis eum atque facturam. Hæc igitur omnia fatua & anilia, & blasphema anathematizauit sanctum & vniuersale concilium, & nec vsque ad auditum impiæ sectæ atque furoris huius, aut intellectum iniquorum sensum accommodauit. Ea quidem quæ de illis gesta sunt. qualem terminum habuerint, omnia iam aut audistis, aut audietis, ne nos fortè videamur viro obloqui, propter delictũ suum improperia digna puttanti. Tantum enim valuit eius impietas, vt etiã Theonas Marmaricenus, & Secundus Ptolemaidis ea † potirentur. Idem enim & illi damnati sunt.

Arius cum suis sectatoribus dãnatus.

† vterentur.

A Sed quoniã ineffabilis gratia Dei illas quidem malas sectas. & blasphemias, & discordiam, & audaciam personarum, & diuisionem prædicta commotione destruẽs liberauit Aegyptum, relinquebantur autem quæ per petulantiã Melitij gesta sunt, & eorum qui ab eo sunt ordinati, etiam ex hac parte quæ placuerint synodo, vobis insinoamus charissimi fratres. Placuit ergo Melitium quidem clementi concilio (dum subtili veráque ratione nullam veniam mereretur) manere quidem in propria ciuitate, nullam verò omnimodis habere potestatem, neque eligendi, neque ordinandi, nec in prouincia, nec in qualibet ciuitate videri, putúmque nomen tantummodò possidere. Eos autẽ qui ab ipso sunt constituti, mystica ordinatione firmatos habere B honorem & ministeriũ, vt tamen sequentes sint modis omnibus vniuersorum in singulis parœciis & ecclesiis à charissimo cõministro nostro Alexandro consecratorum: & vt his nulla potestas sit placitos sibi eligere, aut nomina eorum præferre, aut omninò aliquid agere præter voluntatem ecclesiæ catholicæ Pręsulis Alexandri. Gratia namque Dei & orationibus vestris in nullo schismate repertos, sed sine macula in Catholica & Apostolica Ecclesia permanentes, dignum est potestatem habere & eligendi quemlibet, & nomine eorum dandi, qui clero sint digni: & absolutè facere omnia secundum legem & sanctiones ecclesiæ. Si quem verò contigerit requiescere in ecclesia, tunc prouehi in honorẽ C defuncti eos, qui nuper assumpti sunt, solummodò si videantur digni, & populus eos elegerit. condecernente simul & designante maximæ Alexandriæ ciuitatis episcopo. Hoc itaque aliis quidem cõcessum est omnibus. In persona verò Melitij nequaquam eadem placuerunt propter priorem indisciplinationem eius, & procacitates eius, ac petulantiæ voluntatem, ne vlla daretur autoritas vel potestas homini, qui posset rursus easdem indisciplinationes instruere. Hæc sunt præcipua & competentia Aegypto, & sanctissimæ Alexandrinorum ecclesiæ. Si quid autem aliud ordinatũ est aut dogmatizatum, præsente domino atque clarissimo comministro & fratre nostro Alexandro, ipse præsens vobis poterit subtilius aperire, tanquam autor gestorum, & communicator existens. Euangelizamus autẽ vobis & de consonãtia sanctissimi paschæ. quia vestris orationibus est correctum etiam hoc D opus, ita vt omnes Orientales fratres, qui cum Iudæis primitùs celebrabant, consonè cum Romanis & vobiscum, & cum omnibus ab initio Pascha custodientibus, ex hoc tempore debeãt custodire. Exultantes itaque in his quæ gesta sunt, & in communi pace atque concordia, & in eo quod omnis radicitus hæresis est auulsa, cum maiori honore & ampliori charitate suscipite comministrum nostrum, vestrum pontificẽ Alexandrum, qui nos præsentia sua lætificauit, tantúmque laborem pro pace vestra etiam in hac ætate sustinuit. Orate simul & pro nobis omnibus, vt quæ bene placuerunt, firma permaneant per Dominum nostrum Iesum Christum, secundum bonam voluntatem facta (sicut credimus) Dei & patris in spiritu sancto, cui est gloria in secula. Amen.

Melitio potestas episcopalis adempta.

Nota antiquum morem.

De obseruatione paschæ.

TRINITAS CONSVBSTANTIALIS & æterna.

SOCRATES.

Quod Nonatianorum episcopum Acesium euocarit Constantinus ad concilium. Caput 13.

EX hac igitur epistola synodi manifestum est, quòd non solùm Arium & consortes eius anathematizanerint, sed etiã verba sectæ ipsius: Et quod de pascha concordantes, hęresiarcham Melitium susceperint. Mouet autem me feruor imperatoris, etiam ex alia re eius voluntatis habete memoriam, & quemadmodom pro cócordia cogitabat. Habens enim ptooidentiam pacis ecclesiarum, vocauir ad synodum & Acesium Nouatianorum religionis episcopom. Postquã F ergo scripta & subscripta est à concilio fidei definitio, requisiuit imperaror Acesium, an & ipse consentiret in fide & Paschalis definitione festiuitatis. At ille: Nihil, inquit, noui ô Imperator synodus definiuit. Sic enim olim & à temporibus Apostolorum ipse petcepi, & terminum fidei & tempus Paschalis festiuitatis. Porrò denuò Imperatore requirente: Cur ergo te à communione separas? Ille ea quæ sub Decio gesta sunt persecutionis tempore, replicauit, & subtilitatem acerbissimæ regulæ deduxit ad medium, quòd non oporteat eos, qui post baptisma peccant, peccato quod ad mortem esse scripturę diuinæ pronuntiant, communicatiooe sacramentorum fieri dignos: sed inuitãdos quidẽ ad pœnitentiam, spem verò remissionis nõ à sacerdotibus, sed à Deo solummodo sustinere, qui potestatem habet peccata remittere. Hæc cùm dixisset Acesius. imperator ait: O Acesi, pone, scalam, & si potes ascẽde solus in cœlum. Hæc nec Eusebius Pamphili, nec alij diaerunt. Ego verò audiui à viro nequaquam mentiente. qui & valde senex erat, & tanquam qui vidisset ea quæ fuerant in Concilio gesta referebat.

SOZOMENVS.

Quod Canones ecclesiastici in Nicæa conscripti sint, & de Vicennalibus Constantini. Caput 14.

Canones Nicæni conc.lis.

SYnodus autem cortigere volens hominum vitam & in ecclesiis commemorantium, posuit leges, quas Canones appellamus. Io quorum tractatu videbatur aliquis introducere legem, vt episcopi, & presbyteri, diaconi & subdiaconi, cum coniugibus quas ante consecrationem duxerant, non dormirent. Surgens autẽ H in medio Paphnutius confessor contradixit, honorabiles confessus ouptias, & castitatem esse dicens, coocubitum cum propria coniuge. Suasitque cõcilio oe talem ponerẽt legem, grauem asserens esse caussam, quæ aut ipsis, aut eorũ iugalibus occasio fotnicationis existeret. Et hæc quidem Paphnutius, licet noptiarum esset inexpertus, exposuit. Synodúsque laudauit sententiam eius, & nihil ex hac parte sanciuit, sed hoc io vniuscuiusque voluntate, non in necessitate dimisit. His à concilio ita dispositis, contigit Vicennalia Constantini principis prouenire. Et ea E consuetudo Romanorum, vnumquodque decennium imperatorum, publica deuotione celebrare. Opportunũ ergo iudicans Constantinus, inuitauit tũc ad cõuiuia synodom, & donis cõpetẽtibus honorauit. Admonitósque de cõcordia fidei, & cõmuni inter alterutros pace, petita ab eis oratione, valedixit vniuersis in Nicæa, scribens absentibus quæ fuerint in concilio celebrata, & inuitans vt ab omni discordia recedentes, concordarent in exposita concilij fide, quæ nihil aliud nisi Dei sententia videretur ex consonantia tantorum & talium sacerdotũ sancto Spiritu coostituta, & post inquisitionem subtilissimam & animaduersionem dubitationum omnium comprobata.

De cælibatu sacerdotum.

Vicennalia Constantini Aug. An.do.329.

SOCRATES.

Epistola Constantini de Ario & scriptis eius. caput 15.

VICTOR CONSTANTINVS Maximus Augustus, episcopis & populo.

MAlignos & impios Arius imitatus, dignũ est vt illorũ quoq; suscipiat vltionẽ. Sicut ergo Porphyrius, diuinæ pietatis inimicus, iniqua volumina contra religionẽ proferẽs, dignã promeruit inuenire mercedẽ, & talem, per quã in posterũ esset opprobriũ, & plurima compleretur infamia: & nunc placuit Ariũ & consectatores eius vocari Porphyrianos vt quorũ mores imitati sunt, eorũ vocabulo perfruãtur. Super hæc autẽ, si qua cõscriptio ab Ario facta reperitur, igni tradatur, vt non solùm praua eius G doctrina depereat, sed neque vlla eius possint remanere cõmenta. Hoc etiã præcipio, si quis cõscriptiones Arij cælasse cõperitur, & nõ repente proferens, igne consumpserit, mortis supplicio subiacebit. Mox enim vt in hoc fuerit captus, capitalẽ suscipiet vltionem. Deus vos custodiat.

THEODORITVS.

Epistola ad Eusebium Palæstinæ de confectione sacrorum librorum & de repurgatione dominici sepulchri. Cap. 16.

VICTOR CONSTANTINVS maximus pius, Eusebio.

VT in nostri nominis ciuitate cognouim*, Saluatoris Dei nostri prospiciẽte solatio, maxima hominũ multitudo sanctissimæ se dicauit ecclesiæ, vt hoc cremẽto valde proficiẽte, dignũ esse videatur etiã ecclesias in ea plures ædificari. Quapropter quod visum est nostræ voluntati, ac decuit nos tuæ notum facere sapiẽtiæ, quatenus quinquaginta mẽbranaceos codices bene cõfectos, & ad vsum habiles, ab artificibus antiquariis, & perfectè artem sciẽtibus scribi præcipias diuinarũ videlicet scripturarũ, quarũ maximè confectionẽ & vsum necessariũ ecclesiis esse nosti. Missæ sunt enim literæ à nostra tranquillitate ad prouinciæ Iudicẽ quatenus omnia cõfectioni eorũ necessaria præbere curet. Vt enim citiùs codices cõscripti cõficiantur, erit opus diligentiæ

Publica vehicula.

ligentiæ tuæ. Nā & duo publica vehicula ad deferendos eos ex autoritate rescripti nostri te percipere cōuenit. Sic enim & maximè bene cōscripti vsque ad nostrū perducētur aspectū, vno videlicet tuæ ecclesiæ hoc exequente disconn: qui dū ad nos venerit, experietur nostræ munificentiā pietatis. Deus te custodiat frater charissime.

Sufficiant quidē hæc ad coniiciendum, magis autem apertè noscendū, quemadmodū celeberrimus Imperator suum studiū circa sacra constituerit. Attamen adiiciam, quæ etiā circa salutare sepulchrum gesserit. Agnoscens enim quoniam elati & circa culturā bacchantes idolorū, sepulchrum domini sordibus operuerant, obliuione tradere contendentes memoriam salutarem & desuper templū ædificauerāt luxuriosissimæ dæmonis, id est, Veneris, vt illic virginum cantibus insultarent, præcepit destrui sceleratissimum tēplum, ipsūmque puluerē funestis sacrificiis violatum eiici & procul à ciuitate dispergi, deinde sacrarium ædificari Deo, maximum atque pulchrum: sicut designatur ex eius epistola ad Macarium ipsius ciuitatis episcopum destinata.

SOCRATES.

Libellus pœnitentiæ ab Eusebio & Theogonio datus. cap. 17.

Libellus pœnitentiæ quem Eusebius Nicomediensis & Theogonius ad episcopos miserunt.

EVsebius igitur & Theogonius pœnitētiæ libellum summis episcopis mittētes ab exilio reuocati sunt Imperiali præcepto, & suas ecclesias receperunt expellentes eos, qui in ipsorū locis fuerāt ordinati, i. Eusebius Amphionē, Chrestum verò Theogonius. Cuius libelli exemplar C hoc est: Dudum quidē ante iudiciū condēnari à reuerentia vestra, patiēter ferre, quę decreta sunt à sancto vestro concilio debuimus. Sed quia nimis absurdum est, contra nosmetipsos dare calūniatorib⁹ de taciturnitate probationē, propterea referimus, quoniā nos & in fide vnà cucurrimus & sensum examinantes de Cōsubstantialitatis sermone cuncti pacificati sumus, nequaquā sequentes hæresim, sed cōmemorantes ad cautelam ecclesiarū, quæ nostræ subueniebant menti. Et satisfacientes eis, quibus per nos suaderi debuerat, in fide subscripsimus. Anathematismo autem nō subnotauimus, non tanquā fidem accusantes, sed vt velut non credentes talē esse eū, qui fuerat accusatus, certi de eius missis ad nos epistolis, & inter nos disputationibus habitis. Si igitur satisfactum est sancto vestro concilio, nō D reluctantes, sed consentientes decretis vestris, etiam hac conscriptione satisfacimus vobis, non exilium grauiter ferentes, sed suspitionem abiicientes hęreseos. Si enim dignamini nunc in vultu vestro nos recipere, habebitis in omnibus consonantes & vestra sequentes pariter constituta, quando etiam eum qui in his accusatus est, placuit vestræ reuerentiæ clementiā promereri atque reuocari. Absurdum nanque est, si is qui putatur esse reus, reuocatur ad satisfaciendum in quibus ei derogabatur, vt nos contra nosmetipsos præbeamus per taciturnitatē increpationis † iudicium. Dignamini ergo sicut conuenit vestræ venerationi, & Deo amantissimum principem commonere, & preces tractate nostras, & A velociter de nobis quæ vobis cōueniunt, cogitare. Hic quidē libellus est reuersionis Eusebij & Theogonij. Ex verbis autē eius cōicio, quia isti quidem dictatę fidei subscripserunt, damnationi verò Arij consentire noluerunt. Ex quo & Arius ante istos reuocatus agnoscitur. Sed licet hoc ita se habere videatur, tamen Alexādriam accedere prohibitus est. Hoc autem ostēditur ex eius cogitationibus quas postea molitus inuenimus, figmento pœnitētiæ suæ: sicut opportunè patefiet.

† iudicium.

De dedicatione & ornamentis ciuitatis, & de cultu Hierosolymorum & ligno crucis, atque clauis quibus transfixus est dominus. Cap. 18.

Vicennalia Constantini.

IMperator interea post Concilium degebat lętus. Celebrata ergo festiuitate publica Vicēnalium suorum, mox ad erigēdas ecclesias festinus B accessit. Hocque faciebat per singulas ciuitates, & in vrbe cognominis sui.

SOZOMENVS.

Nam cùm ei omnis prosperè cederēt, propriā voluit habitare ciuitatē. Veniensq; ad campum ante Ilium positum iuxta Hellespōtum super Aiacis tumulum, vbi Achiui contra Troiā pugnātes habuerunt castra, ciuitatē designauit, portásque fecit quæ hactenus videntur à nauigātibus. Hęc agenti, per noctem Deus apparuit, monens vt alium quæreret locum, eumque monens ad Byzantium Thraciæ, illic eum habitare iussit.

SOCRATES.

Byzantium Anno 333. Cōstantinopolis.

Quæ cùm prius Byzantium vocaretur, auxit, & maximo eā muro circundedit. Et diuersis ornatam fabricis ęquā Imperiali Romę constituit. Et denominatam Constantinopolim, appellari secundam Romam lege firmauit, sicut lex ipsa in marmorea † platona noscitur esse conscripta, & in Strategio iuxta equestrem statuā eius constituta. In hac quoque ciuitate duas quidē ædificauit ecclesias, quarum vnam nominauit Irenen, aliam verò appellauit Apostolorum. Nō solùm autem sicut dixi, auxit Constantinus Christianorum dogmata, sed iam Paganorum templa destruxit. Simulachra nanq; ornata publicè in Cōstātinopolitana vrbe proposuit. Et tripodas Delphicos in Circo ad spectaculum dedit, quæ cum ipso videantur aspectu superfluè referuntur.

† columna.

Helenopolis. Helena vadit Hierosolyma. Tres cruces, Claui. An. do. 325.

Interea mater Imperatoris Helena (cui cognominem vicum Drepani princeps ciuitatem dicauit Helenopolim) admonita per somnum ad Hierosolyma properauit, & quondam Hierusalem, desertam sicut pomorum custodiam inueniens, requisiuit sepulchrum Christi. Quod licet difficillimè, tamen inuenit. Ita repentè templum illud scelestissimum deiici iussit. Et palam facto domini monumento, apparuerunt circa id suffossæ tres cruces, & claui, simul & titulus, literis Hebraicis, Græcis Latinísque conscriptus: Iesus Nazarenus rex Iudæorum.

SOZOMENVS.

Sibylla vaticinium de ligno crucis.

Dicitur autē quia iā mortuus crucis tactu surrexerit. De hoc ligno Sibylla dixit apud paganos: O ter beatū lignū, in quo Deus extensus est.

conttadicetent) qoieti vacarent, nudati solatio multitudinis templorũ cultores & sacerdotes, simulachra apud se reposita preciosissima tradiderunt, & quæ Iouis fulmina vocabantur: & per semetipsos hęc edocebant ea adytis & templorũ latentibus locis: quæq; prius † inuisa apud cæteros erant, & solis sacerdotibus manifesta, facta suut omnibus valde vilissima. Aliæ verò imagiues & statuæ ex preciosa confectæ materia, igne crematæ sunt, & pecuniæ publico sociatæ. Quæ verò ex ære mirabiliter facta videbãtur, ad Cõstantinopolim sunt aduecta ornatus caussa, & hactenus in publico collocata, & per plateas, & in circo, atque regalibus: id est, Pythia diuinatoris Apollinis, & Musæ Heliconides, & Delphici tripodes. Spoliataque sunt ianuis templa, & alia laqoearibus sunr nudata, alia verò neglecta ad sordes vsque ruinámque perducta sunt. Tunc itaque perierunt & penitus sunt euersa, id est, in Ægea Ciliciæ templum Æsculapij, & in Aphacis iuxta montem Libanum & Adonem fluuiũ, Veneris domus: vtraque apud illos insignia: eo quòd Ægeatę gloriaretur, quasi languentes corpore curarentur apud eos dęmone noctibus apparente atque curante: In Aphacis autem, quod per inuocationem quandam certo die de summitate Libani moutis, ignis fulgens veluti sydus in proximum flumen velocirer occumbebat, quod dicebant Venerem esse.

† inaccessa.

An. do. 335.

Templum Aesculapij Aphaca.

De conuersione Barbarorum. Caput 21.

INterea eum multitudo magna ex diuersis gẽtibus confusorũ barbatorum ea Thracia transisset in Asiam, & alij aliũde barbari hoc egissent, contra Ro multi sacerdotũ Christi capti cũ eis erant. Cumq; langueutes curarent & dæmones essugarent. Christum solummodo nominantes, & filium iouocantes Dei, insuper & conuersationem eaercentes inculpabilem, & omnẽ maculam virtutibus euincentes, admirati barbari virorum vitam, & opera simul egregia, bene se sapere crediderũt, & Deum habere propitium si meliores imitarentur homines, & sicut ipsi, colerent Deũ. Et constituentes sibimet ex eis bene agendi pręceptores, edocebantur, & baptizabãtur, & consequenter in ecclesias occurrebant.

THEODORITVS.

Quod Eusebius Nicomediensis Constantinopoleos inuaserit episcopatum, & de literis Cõstantini aduersus eũ. Cap. 22.

FAutores igitur Arij nequissima non reliquere cousilia. Huius enim caussa in confessione fidei etiam manibus consenserunt, qui postea imitati sunt gesta luporum. Nã cùm sanctissimus Alexander, qui suis orationibus Ariũ fuerat iaculatus, id est, Byzantij pontifea (sic enim tunc vocabatur Constãtinopolis) ad meliorẽ translatus fuisset vitã, Eusebius defensor impietatis paruipendens regulas, quas ante paululum cum aliis pontificibus ipse conscripserat, repente Nicomediam deserens, Constanrinopolitanã arripuit sedem, regulis è diuerso clamitantibus, episcopos & presbyteros non licere ex alia transire ad aliam ciuitatem. Sed mirum nõ est, vt qui sic insaniunt aduersus vnigeniti deitatem, liceuter etiã

Euseb. Nicomedien. anonum transgressor.

A alias trausgrediantor leges. Non enim tunc solũmodo hãc nouitatem fecir, sed etiam olim aliud simile perpetrauit. Qui dũ in Beryto esset episcopus, transiliuit in Nicomediam, & ex ea denuò post conciliũ insania apertæ impietatis exactus est, & cum eo Theogonius Nicęnus. Quod Imperator Constantinus literis manifestum fecit. Ego verò huic operi finẽ epistolæ inserere iudicaui. Scripsit enim hæc Nicomediensibus: Quis est qui ita populum docuit innocentẽ? Eusebius vtique tyrannicæ crudelitatis eacultor. Quòd enim vbiq; tyranni noscatur esse cliens, ex multis rebus apparet. Hoc nanque veracium episcoporum testatur interitus hoc etiam Christianorum crudelissima persecutio clamat apertè. Nihil enim de iniuriis mihi factis nunc dico, per quas quando maximè aduersarum partiũ insidiæ discurrebant, iste etiam oculos contra me habebat B intentos. Cui hoc defuit solum, quod non & armatum ministeriũ tyranuo licérer exhibuit. Neque me quispiam putet ad horum probationem minus instructum. Indicium nãque manifestum est, quia presbyteros & diaconos sequentes Eusebiũ, apertè constat à me deprehensos. Sed hæc quidẽ transeo, quæ nunc non indignationis gratia, sed ad illorũ confusionem à me probata noscuntur. Hoc solum formido, hoc cogito, quod vos ad communionem criminis vocari conspicio. Propter Eusebij nanque seductionẽ & subuersionem, conscientiã percepistis à veritate separatam. Sed erit huius rei non tarda salubritas, si episcopum fidelem & integrũ uunc sumentes, respiciatis ad Deum Quod vtique ad præsens in vobis est, & istud dudũ oportuerat in vestro pẽdere C iudicio, nisi prædictus Eusebius pessima consciorum suorũ tuitione venisset huc, & ordinem rectitudinis impudẽtissimè confudisset Sed quoniam de memorato Eusebio apud vestram charitatem nos breuiter loqui decet, audite: Meminit vestra patientia factũ in Nicæa ciuitate cõcilium: cui & ego ipse conscientiæ meæ cultũ decenter exhibui, nihil aliud volens quàm concordiam omnibus fabricari, & præ cuuctis arguere & remouere hanc caussam, quæ principiũ quidẽ habuit per Arij Alexandrini superbiã, corroborata verò est per Eusebij prauum pestiferúmque votũ. Sed ipse Eusebius (ô amabiles atque charissimi) cum quanta putatis discursione, quippe conscientia sua victus, cũ quanta cõfusioue mẽdacio vndiq; declarato degebat? Immittẽs mihi quidẽ diuersos, qui pro eo deposcerent: petens D verò à me quoddã solatiũ, ne tauto malo conuictus, suo honore priuaretur. Testis est mihi Deus huius rei, qui & in me & in vobis benigno amore cousistat. Nã me etiã ille dioertit, & indecenter abripuit, quòd vos quoq; nostis. Tunc enim omnia gesta sunt sicur ipse desiderabat, quia omne malũ in sua cõscientia recondebat. Sed vt cętera peruersitatis eius omittã, quid maaimè cum Theogonio nequitię suę participe egerit, audite, deposco: Alexandrinos quosdã à nostra fide recedentes, huc destinari pręceperam, quoniã horum ministerio mentis flammas vrgebat. Sed isti benigni & optimi nimis episcopi, quos simul cõcilij veritas ad pœniteutiam reseruabat, non solùm receperunt eos & apud se seruauerunt, sed etiam malis eorũ voluntatibus cõmunicare de-

Pars epistolæ Constãtini ad Nicomediẽses de Eusebio Nicomediensi.

Theogonius.

Deportatio.

creuerunt. Quapropter hoc circa istos ingratos decreui peragere, vt abrepti procul deportarentur exilio. Nũc itaque vestrum est, ad Deum illa fide respicere, qua semper & fieri cõuenit, & esse decet, & agere. Episcopos enim purificatos & orthodoxos atque clementes nos gaudemus habere. Si quis autem ad memoriam illorum pestilentium, aut ad laudẽ, improuidè præsumit forsitan excitari, repentè in sua præsumptione ministri Dei hoc est, in eo opere comprimetur. Deus vos custodiat fratres charissimi.

Quod rursus Eusebius apud Constantinum impetrata venia pro Arianis egerit. Cap. 23.

Appion Nicomediæ.
Chrestus Nicææ.

TVnc igitur isti & damnati, & ciuitatibus sunt expulsi. Et Nicomediæ quidem Appion episcopus ordinatus est, in Nicæa autem Chrestus: Sed rursus cõsuetas machinationes exercẽtes, & imperatoris clementiam accessi talẽ suis fallaciis inuenientes, restituti sunt, priorẽque potentiam receperunt. Eusebius etenim (sicut iã dixi) etiam Constantinopolitanũ tenuit tyrannicè Præsulatum, & potiorem percepit præsumptionem, frequenter ad Imperatorem veniens, & fiduciã ex crebra collocutione mercatus, contra veritatis propugnatores suoas contentiones instituit. Et primùm quidem cupere se Hierosolymorum loca professus est, & Imperatorem tanquam celebre illud visorus ędificationis opus, prouida cogitatione captauit. Quapropter cum multo honore dimissus est, Imperatore ei vehicula & alia distribuente solatia. Profectus igitur est cum eo & Theogonius Nicęnus, particeps malignorum consiliorum eius, sicut iam diximus.

Euseb. Nicomediæ vsurpator sedis Constãt.

Qua fraude Eustatius Antiochenus sit episcopatu depositus, & in exilium deportatus, & qui post eum fuerint ordinati. Cap. 24.

Ariani conueniunt Antiochiæ.

VEnientes autẽ in Antiochiã, & amicitiarum induti vultum, maxima ministratione potiti sunt. Veritatis enim propugnator magnus Eustathius, largã eis hospitalitatem fraternitatis exhibuit. Cumq; ad sacratissima loca peruenissent, & cõcordes vidissent suos, hoc est, Eusebiũ Cæsariensem. Scythopolitã Patrophilũ, & Aetium Lyddæ, Laodiciæ Theodotũ, & alios qui lepram Arij susceperant, nuntiauerũt eis quod cogitauerant, & cum eis venerunt in Antiochiã. Et schema quidẽ sub honore præmittebatur aduentus eorũ, quod vero propinabatur, erat pietatis bellum. Mulierem nanque prostantẽ mercede conducentes, & linguã eius sibi impendi persuadentes, ad conciliũ venerunt. Proinde alios omnes foras ire præcipientes, miserrimam introduxere mulierẽ. At illa infantulũ sub mammilla demonstrans, aiebat ex concubitu Eustathij illum se & concepisse & generasse, cumq; clamabat sæpius impudentẽ. Is autem qui calumniæ eius iã manifestæ conscius erat, iussit vt hanc rẽ si qui scirent, deducerentur ad mediũ. Illa verò dicẽre nullum se habere accusationis testem, iusiurandũ ei iustissimi iudices intulerũt, lege tamen apertè clamãte: In duobus aut tribus testibus credi esse veracia quæ dicũtur, necnõ & Apostolo præcipiẽte, vt nullus aduersus presbyterũ accusationem factam extra duos aut tres testes accipiat. Sed isti sacras contemnentes leges, contra talem virum accusationem sine testimonio receperunt. Cum ergo illa mulier iusiurandum præbuisset, adiecit, affirmans quod ille infans ex cõcubitu esset Eustathij. Tunc itaque tanquam aduersus adulterũ isti amatores veritatis protulere decretum. Aliis quippe Põtificibus (cùm vtique multi adessent, & pro Apostolicis dogmatibus repugnarent, & omnimodis quæ fuerant concinnata, nescirent) apertè reclamantibus & magnum Eustathium collaudantibus, decretumque illorum iniquum suscipi prohibentibus. Hoc igitur facto, velociter huius noxæ concinnatores ad Imperatorem profecti sunt, eique persuaserunt quod vera fuisset accusatio & depositionis Eustathij iusta sententia, quem tanquam adulterum atque tyrannum expelli fecerunt exercitatorẽ pietatis simul & castitatis egregium. Et ille quidem per Thracias ad Illyrici deductus est ciuitatem. Isti verò primo quidem pro eo ordinauerunt Eulalium. Quo, tempore pauco, viuente, Eusebium Palæstinensem illuc transferre voluerunt: eoque fugiente mutationem, & simul imperatore prohibente, fecerunt Euphronium. Quo etiam, anno & paucis mensibus in episcopatu defuncto, Placito illius ecclesiæ tradidere Pontificatum. Isti verò omnes pestem Arij habuere celatam. Propterea nanque multi piè viuentium & sacerdotum & reliquorũ, ecclesiastica relinquentes collegia, apud semetipsos conueniebant. Quos vniuersi Eustathianos appellabant, quia post egressum illius seorsum congregabantur. Porrò mulier illa miserrima passionem crudelissimi languoris incurrens, manifestauit insidias: & illam tragœdiæ compositionem pariter enudauit, non duobus vel tribus, sed multis admodum sacerdotibus quæ concinnata videbantur insinuans. Ait enim pro pecuniis illã se facere præsumpsisse calumniam. Iusiurandũ tamen nõ omnino fuisse falsum, quia ille infans, de quo iurauerat, filius erat cuiusdam Eustathij nomine, fabri ferrarij.

Calumnia adulterij ab Arianis imponitur Eustathio. An. do. 331.

Eusebius.

Euphronius

Alter codicum Græcorum. πλακιττιω habebat, alter πλακέττω.

Eustathiani.

SOCRATES. cap. 25.

Seditio Antiochiæ.

TVnc igitur in Antiochia grauis seditio in Eustathij depositione commota est, & postea de episcopatus electione tãtus ignis accensus est, vt penè ciuitas vniuersa periclitaretur, populo in duas partes dissidente: & aliis quidem Eusebium Palæstinæ transferri contendentibus in Antiochiam, aliis autem studentibus vt reuerteretur Eustathius. Erat enim in vtraque parte & populus ciuitatis & militaris manus, & tãquam aduersus hostes ita cuncti mouebantur, vt penè vsque ad gladios perueniretur, nisi Deus & timor principis cohiberet. Nam Imperator suis epistolis seditionem compescuit. Eusebius autem Palæstinæ repudiauit, quod admiratus Imperator scripsit ei, propositum laudans, eumq́ue beatum vocans, & quod non vnius ciuitatis, sed totius orbis potius dignè decerneretur episcopus. Deinde autem per annos octo dicitur Antiochenæ ecclesiæ vacasse sedem. Tandem verò studio inimicorum Nicænæ fidei, ordinatur Euphronius. His igitur in hoc volumine ritè contextis, tempus est sequentis libri ordiamur initium.

Euseb. Pamphili laudatur ab impe.

Euphronius Antiochiæ fit episcopus.

❧HISTORIÆ ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER TERTIVS.

SOZOMENVS.

De conuersione gentis Indorum atque Persarum.
CAPVT PRIMVM.

Indi. Iberi. Armenij Tiridates.

N temporibus religiosi Principis Constantini, & Indorum gens & Iberorum Christiani dogmatis rudimenta susceperunt. Sed & Armenios tunc primum audiui christianos effectos. Aiunt enim Tiridatem regem tunc gentis illius ex quodã mirabili signo Dei, quod circa eius domum euenerit, Christianismũ fuisse factũ, & omnes simul eius ditioni subiectos vna præceptione iussisse, vt similiter Deo colla submitterent. Vnde & ad cæteros confines Christianum dogma transiuit, & multitudine dilatatum est. Apud Persas autem initium Christianitatis existimo celebratum, dum quidam eorum occasione commercij ad Osroënos & Armenios venientes (vt fieri solet) sanctis illis colloquerentur viris, & eorum virtutes experirentur.

Osroeni Armenij.

Quomodo Iudæi Christianos accusauerint apud Persas. Qui vel quanti vel quibus modis passi sint apud Persas. cap. 2.

An. do. 334. Magi, Persarum sacerdotes Iudæi.

Cumque tempore procedente crescerent, etiam ecclesias & sacerdotes pariter cæterósque ministros habere cœperunt. Hoc autẽ factũ non mediocriter cõtristabat Magos, qui religionem Persarũ veluti quædam sacerdotalis tribus per successioné generis ab initio cõmissam habere noscuntur. Afficiebatq; id etiã Iudæos naturaliter quodammodo Christiani dogmatis inimicos. Quapropter accusauerũt apud Saporem tunc regem, Symeoné archiepiscopum Seleuciæ & Ctesiphontis ciuitatũ in Perside regaliũ, tanquam amicus esset Cæsari Romanorum, eique Persarum negotia propalaret. Credens autem † derogationibus his Sapores, primum quidem tributis immẽsis christianos afficiebat, eò quòd plurimos eorum agnosceret, quod paupertatem magis eligerent: crudelibusque viris huiusmodi exactiones iniunxit, quatenus ex egestate pecuniarum & nimietate exactorum vim passi, propriæ religionis iura contemnerent. Post hæc autem sacerdotes ministrosque Dei gladiis minacibus interemit, ecclesias subuertit, & vasa eorũ omnia publicauit. Symeonem verò deduci iussit ad se, tanquam proditorem Persarum regni atq; religionis. Magi siquidem auxiliantibus sibi Iudæis, cum festinatione sanctas ecclesias destruebant. Symeon autem cõprehensus, ferróque vinctus, ad regẽ vsque deducitur. Quo vir effectus est magnus, & omni fortitudine preciosus. Nam cùm eum torquendum Sapores iussisset introduci, neque timuit, neque adorauit. Pro qua re vehementius efferatus rex, inquisiuit cur non adorasset, quippe quod prius facere consueuerat. Ad quem Symeon: Prius quidem non vinctus adducebar vt negarem veri Dei culturam, & nihil in hoc dubitans, quæ sunt solẽnia regis, implebam: nunc autẽ phas mihi non est hoc agere. Veni nanque pro nostro dogmate & pietate decertaturus. Hæc dicentem præcepit rex adorare Solem, & facienti, plurima se daturum cum maximo honore munera compromisit: reluctantẽ verò interminatus est esse moriturum, & omniũ Christianorum gẽtem. Cumque nec terroribus potuisset mouere Symeonem, nec mulcere promissionibus, sed fortiter permaneret nunquamque adoraret Solem, ne proditor suæ religionis existeret, præcepit, eum in vinculis retineri, credens eum posse lõgo tempore inflecti. Cumque duceretur ad carcerem, vidit eum Vsthazares senior quidam eunuchus, nutritor Saporis, & maior regiæ domus. Et consurgens adorauit eũ: sedebat nanque ante ianuas regis, quem Symeõ increpauit iniuriosè, & cum furore clamauit, auersatusque despexit. Is enim dum Christianus esset, non ante multũ tempus vim passus adorauit Solem. Quo facto, repente flens eunuchus, cum gemitu quidem vestem claram, qua indutus erat, exutus est, & lugubrẽ accipiens amictũ, ante domum regiã sedebat flens atq; gemens: Heu, inquit, qualem credam esse circa me Deũ, quem ego negaui, dum pro hac caussa dudum amicissimus Symeon neque verbũ mihi reddiderit, & sic auersatus cum furore transierit? Cumque hæc Sapores audisset, euocans eum, caussam luctus inquisiuit, aut si qua ei circa domũ eius noua contigerit. Respondens Vsthazares, ait: O rex, nihil in huius seculi domo infortunij passus sum. Vtinã pro his quæ mihi nunc euenerunt, in vniuersas calamitates alias incidissem. Lugeo nanque cur viuo, qui dudum mori debueram? Video Solem quem tibi parere volens, non voto meæ voluntatis adoraui. Quapropter pro vtroq; me mori iustissimum est, quia & proditor sum Christi, & te quoque decepi. Et ille quidẽ hæc dicẽs, iurauit per cœli & terræ creatorem, suam vlterius non se mutare sententiam. Sapores autẽ admiratus eunuchi constantiã, amplius sæuiebat aduersus Christianos, tanquam maleficiis hoc agere præualerent. Parcens autẽ seniori, nunc lenitate, nunc minis omni virtute eũ se subuertere posse iudicabat. Cumq; nil ageret Vsthazare profitẽte nunquàm se fore sic fatuum, vt præ deo creatore cunctorũ, illa coleret potius quæ à Deo creata sunt: tũc ira cõmotus, iussit gladio caput eius

Sapores rex Persarum. Symeon archiepiscopus Seleuciæ & Ctesiphontis.
† delationib⁹.

Symeõ ad Saporem adducitur.

Vsthazares eunuchus.

abſcindi. Cumq; duceretur ad necé, rogauit ſpiculatorem, vt paululũ ſuſtineret, tanquã aliquid regi mandaturus, & vocaos quendã fidelium eunuchorũ, iuſſit vt diceret hæc Sapori: Pro fauore quem hactenus à iuuentute habui circa veſtrã domum (ô rex) patri tuo & tibi miniſtrás ſtudio cópetenti, teſtibus non indigeo, tu nanque bene noſti. Pro omnibus ergo, quæ aliquando vobis impẽdi, redde mihi cópenſationem huiuſcemodi, ne quis ignorantiũ putet me ſupplicium ſuſtinere tanquam infidelem regni, aut malę cuiuſpiã volũtatis, ſed vt potius manifeſtum fiat quod agitur, præco elamans denunciet vniuerſis quod Vſthazares capite trũcatur, non regis inimicus, ſed Chriſtianum ſe eſſe profeſſus, & Deum proprium apud regem negare contemnẽs. Hæc quidem eunochos regi nunciauit. Porrò Sapores ſecundum petitionem Vſthazaris pręcõnẽ clamare fecit. F Exiſtimabat enim alios poſſe à chriſtianitate reuocare Chriſtianos, ſi mente perciperent quod nulli parceret Chriſtiano, qui ſenem outritorem & deuotum ſuæ familaritatis occideret. Vſthazares autẽ ſtuduit clamari cauſſam ſuæ necis, credens qood quũ per terrorẽ adoraſſet Solem multos Chriſtianorum deduxerit ad timorem: nunc autẽ cognoſcentes pro religione moriturũ, imitatores multos ſuæ virtutis efficeret. Hoc itaq; modo Vſthazares glorioſiſſima morte tranſlatus eſt. Symeon autem id cognoſcẽs in carcere, gratificos pro eo hymnos obtulit Deo. Altera verò die, quæ erat ſexta feria ſeptimanæ maioris, in qua ante reſurrectionis feſtiuitatẽ annoa ſalutaris paſſionis memoria celebratur, etiã Symeonẽ decreuit rex ferro perimere. *Dies paſſionis paraſceue.* Deductus enim rurſus è carcere ad Palatiũ regis, valde in- G trepidè loquebatur Sapori de dogmate, & nec illum, nec Solẽ ſuſtinuit adorare. Eademq; die ſimiliter interimi iuſſi ſunt & alij centũ in carcere conſtituti. Nouiſſimè verò Symeonẽ occidi pręceptum eſt, ita vt mortem videret vniuerſorum. Erant etenim horum alij quidem epiſcopi, alij presbyteri, alij diuerſorum ordinum clerici. *Centum chriſtiani interfecti.* Cũque omnes ducerentur ad mortem, adueniens ſummus princeps Magorũ, interrogabat eos an vellent viuere, & regis religionẽ colere, & Solẽ pariter adorare. Cumq́ue hanc nullus eligeret vitam, ſpiculatores circa necem martyrũ laborabant. Symeon autẽ aſſiſtens confortabat vniuerſos, & de reſurrectione & pietate loquebatur, atque de ſacris ſcripturis adhibẽs fidem, dicebat: *Symeonis ad martyres confortandos oratio.* Vitam quidem veram eſſe ſic mori, mortẽ verò manifeſtam, negare Deũ: adiciẽs, quia poſt pau- H lulum etiam nullo petimente ſponte mors accidat. Hic eſt enim omnibus natis finis ineuitabilis. Poſt hæc autẽ perpetuitas nó omnibus ſimiliter accidit, ſed velut ex quodã pondere omnem rationem reddẽt homines huius vitæ, & eorum quæ bene geſſerunt retributionẽ, & pœnas malorũ ſine dubitatione recipiẽt. Maius autem inter omnia bona nihil eſt, ac beatius, quã eligere mori pro Deo. Hæc dicẽte Symeone, & tanquã filios edocẽte in certaminibus ſacris (modo quo docebat) vnuſquiſq; exercitatus alacriter currebat ad necem. Cumq́ue omnes centũ ſpiculator trãſiſſet, nouiſſimè venit ad Symonẽ, & Abedecallã, & Ananiã: ambo tanq; ſenes, cani ſub eius eccleſia conſtituti, cum eo fuerãt comprehenſi, *Abedecalla Ananias Puſicius.* E & erant in vinculis. Tũc itaque Puſicius, qui ſuper omnes artifices regis erat, ibi cóſiſtens, & videns Ananiã trementem quum præpararetur ad necẽ, ait: Paululũ (ô ſenex) claude oculos, & ſecurus eſto, mox enim Chriſti videbis aſpectũ. Cũq́ue dixiſſet hoc, repente comprehenſus, ductus ad regem, & Chriſtianus eſſe manifeſtatur, eo quod pro dogmate fuiſſet locutus libera intentione martyribus. Tunc rex extraneo quodã & crudeli modo eũ mori præcepit, ita vt perforata ceruice exinde linguã eius eiicerent. *Puſicij filia martyr. Paraſceue.* Hoc itaque facto, quibuſdam accuſantibus etiã filiam eius, virgo ſacra tunc cóprehenſa perẽpta eſt. Sequẽti verò anno die quo paſſionis Chriſti memoria celebrabatur & expectabatur reſurrectionis feſtiuitas, crudeliſſima Saporis præceptio per omnem Perſarum cucurrit terrã, morte condẽnans F eos, qui ſe profiterentur eſſe Chriſtianos. Quo tempore fertur vltra numerũ, multitudinẽ Chriſtianorum gladio cecidiſſe: alios nanque per ciuitates & vicos diligenter Magi requirentes, celatos inueniebant: alij verò ſponte nullo dicente ſemetipſos offerebãt, ne taciturnitate Chriſtum negare viderentur. Igitur cum omnes Chriſtiani perimerẽtur, neque vlli parceretur, etiam multi in ipſis Regalibus ſunt occiſi, cũ quibus & Azanes eunuchus regi maximè gratus. *Azanes eunuchus.* Quod dum Sapores audiſſet, triſtis factus, hanc generalem peremptionem remouit, & ſolũmodo præceptores religionis iuſſit occidi. Illo ſiquidem tempore ægritudinem incurrente regina, Symeonis epiſcopi ſoror nomine † Tharbua comprehẽſa *† Thrabula.* eſt cum famula ſuam ſequente vitam quas contigit teneri per inſidias Iudæorum accuſantium, G quaſi maleficia reginæ feciſſent, propter Symeonis mortem. Regina verò (quũ ſoleant languentes huiuſmodi ſpebus aures accómodare) ſuſpicata eſt verã eſſe † detractionẽ, & maximè à Iu- *† delationem.* dæis factam: quum & ipſa ſimilia ſaperet, eóſque ſine mendacio, & ſibi fauentes arbitraretur. Sumentes autẽ Magi † Tharbuã & alias, mortis a- *† Trabulam* cerbæ perculere ſupplicio. *Tharbua ſoror Symeonis epiſcopi.* Stipitib⁹ enim alligatas, ſerráq; findentes per mediũ, eas crudeli nece lacerauerunt, & quaſi expiantes reginã per medios ſtipites tranſire fecerunt. Ferunt autẽ iſtam † Tharbuam ſpecioſam valde fuiſſe, & à Magis *† Trabulam.* quibuſdã adamatã, & latenter ad concubitũ petitã, promiſſa mercede ſaluris ſuæ, & aliorum, ſi conſentiret ad vitiũ. Quæ nec auditum libidinis paſſa eſt ſuſtinere, ſed obiurgatoriis verbis pro turpi petitione relatis, alacriter acceſſit ad mor- H tẽ, ne proderet ſanctã virginitatẽ. Cúmq; circuirent Magi & † principes eorũ vniuerſam pro- *† Archimagi.* uinciã ſecundũ Saporis præcepta, vt ſacerdotes & doctores tantũ dogmatis apprehenderẽt chriſtiani, puniebãt epiſcopos & presbyteros, & maximè per regionem Adiabenorũ. Hic nãque locus eſt Perſicus, in vniuerſum Chriſtianorum. Hoc enim tempore & Acepſemam epiſcopum *Acepſemas.* apprehenderunt & multos clericorũ eius: tenenteſque Præſulem, ſufficere ſibi crediderũt, alios nudatos ſubſtantiis dimittentes. Iacobus autem quidam presbyter Ponti ſequebatur Acepſemã, *Iacobus presbyter Põticus.* & ſupplicans Magis, identidem meruit irretiri. Tunc enim & ſeni alacriter ſeruiebat, & eius cladem aliquatenus leniebat, plagáſque vt poterat curare non deſinebat. Poſt paululum verò pœ-

nis

nis crudelibus eum Magi torserunt, cogentes vt adoraret Solem. Quo respuente, miserunt eum rursus in vincula. Sed & multos alios presbyteros & diaconos habebant in carcere post flagella. Pauco tempore prætereunte, princeps Magorum de eis consuluit regem: acceptáque potestate vt ageret quod vellet, si Solem non adorarét, mandauit eis in carcere regiam volūtatem. Quibus apertè respondentibus, nunquā se fore proditores Christi, nec adorare Solem, sic vt nulli parceretur, verberibus eos laniauit. Cum quibus Acepsemas pro confessione dogmatis viriliter est defunctus. Quidam verò Armeniorum qui essent obsides apud Persas, corpus eius auferentes latenter, sepulturæ debitæ tradiderunt. Alij verò licet non minus flagellati, præter spem vixerunt: & non mutantes volūtatem, denuò ad vincula sunt reducti, cum quibus erat Aithales, B cuius, dum nimis tensus cæderetur, humeri sunt disiuncti, ita vt mortuas postea manus portare videretur, aliśque eius ori cibos offerrent. Sub hoc itaque regno testimonio bonę vitę translati sunt presbyteri, diaconi, monachi, & sacræ virgines, & in alijs officijs ecclesię constituti, ac pro dogmate laborantes innumeræ multitudines. Eodemque tempore passus est vnà cum Marea Bichor episcopus, atque clerici circiter ducenti & quinquaginta, qui cum eo capti à Persis fuerant comprehensi. Tunc etiam Milesius nomine, martyrio coronatus est, qui primum quidem militabat apud Persas, postea verò relicta militia conuersationem æmulatus est apostolicam. Dicitur enim quod dum in ciuitate Persica episcopus fuisset ordinatus, multa sæpe sit passus, & verberatus atque tractus, virili mēte sustinuerit. C Cumque nulli potuisset illic suadere vt Christianus esset, grauiter ferens maledixit ciuitati, & exinde discessit. Post paucum verò tempus primstibus eius loci in regē peccantibus superueniens exercitus cum trecentis elephantis ciuitatē subuertit, & velut desolatam regionem arantes seminibus tradiderunt. Milesius autem episcopus solummodo peram circumferens, quæ sacrum codicem euāgeliorum habebat, perrexit orationem facturus ad Hierosolymam, & inde in Ægyptum, vt videret monachos ibidem conuersantes. Qualis igitur iste sanctus & miraculorum fuerit operator, Syri sunt testes, qui eius actus vitamque scripserunt. Fertur itaque eorum qui tunc martyrio coronati sunt sub regno Saporis virorum ac mulierū fuisse millia quasi sedecim. D

Aithales.

Martyres.

Marea Bichor.

Milesius.

Milesius circūfert peram codicis Euangelici.

xvi. m. martyrum in Persis.

THEODORITVS.

Epistola Constantini ad persarum regem pro Christianis.

Cap. 3.

IN Perside verò fautoribus pietatis Constantinus Augustus sponte prospexit. Agnoscens enim eos ab impijs vehemēter affligi, eorúmque regem erroribus sæuientem diuersa eis inferre pericula, scripsit ei per legatos, qui tunc aderant, monita pietatis, rogans vt cultores Dei apud eum digno honore potirentur. Sed melius studium pij principis per eius literas valebit agnosci.

A EPISTOLA CONSTANTINI Imp. ad Saporem regem Persarum, de prouidentia Dei erga homines.

Sacratissimam custodiens fidem, veritatis luce participatus sum: luminis veritate gubernatus, sacram cognosco fidem. Denique per hæc (sicuti res ipsæ confirmant) venerabilem religionem esse conspicio, & doctrinam agnitionis sanctissimi Dei omnibus offerentem, huiusmodi cultum me habere profiteor: quia huius Dei virtutem in auxilio habens, inchoans à finibus Oceani, omnem terrarum orbem firmissima spe salutis obtinui, ita vt vniuersi qui per tot tyrannos cladibus quotidianis fuerant subiugati, & ad oblscuritatem vsque perducti, resumentes communiū rerum vindictam, rediuiua quodammodo curatione resurgerent. Hunc Deum colo, cuius signum Deo dicatus meus exercitus portat in humeris: & à quo dum iusto sermone aliquid poscitur, impetratur. Ex ipsis autem trophæis insignibus beneficia repente suscipio. Hunc itaque Deum immortali memoria me honorare profiteor, eumque summa puráque mente super omnia esse credo. Huoc inclinatis genibus inuocabo, fugiens cunctum abominabilem sanguinem & odores horribiles ac fugiendos, omnémque terrenam flāmmam omnis euito. Quibus omnibus nephandus & ineffabilis error multos gentium, ac genera vniuersa prostrauit, & inferno contradidit. Quæ enim Deus omnium propter hominum prouidentiam sua clementia vtilitatis caussa produxit in mundum, hæc ad vniuscuiusque desiderium trahi non patitur. Sed puram tantummodo mētem & immaculatam animam, ab hominibus exigit, virtutis & pietatis actus exquirit, mansuetudinis & clementię delectatur operibus, mites amat, habet odio turbulentos, diligit fidem, punit perfidiam, omnemque potentiam cum fastu † despicit, superborum punit asperitatem, ad fastum eleuatos interimit, humilibus autem ac patientibus digna retribuit. Sic itaque etiam regnum iustum magni pendens adiutorio suæ virtutis expendit, sapientiamque regiam pacis tranquillitate custodit. Non ergo videor mihi errare frater mi, hunc esse confitendo Deum omnium principem atque patrem, quem multi regnantes apud nos væsanis erroribus seducti, denegare tentarunt. Sed illos omnes finis comprehendit exitiosus, ita vt omne genus hominum post eos exurgens clades eorum pro maledictionis exemplo præponere videatur. Horum igitur vnum esse reor Valerianum, quem velut quædam virga iracundiæ diuinę de nostris terris expellens, vestris partibus tradidit puniendum. Qui scilicet verecundiæ suæ nobilissimum apud vos trophæum demonstrasse cognoscitur. Sed hoc quidem in bonam partem controuersum est, vt in nostro sæculo huiusmodi supplicium fieret manifestum. Vidi nanque & ego illorum finem, qui nuper nefandis præceptionibus Deo deuotum populum turbanerunt. Quapropter multas Deo refero gratias, quoniā integra prouidentia omne genus humanum, colens legem diuinam, redditā sibi pace decenter exultat. Vnde etiam nobis ipsis credo, quo-

† deiicit & euertit.

Valerianus.

niam optimè cauteq; vniuersa proueniunt, quã- E do per illorum puram probabilémque religionem, diuinamque cócordiam, vniuersa io se dignantur erigere. Igitur de tali hominum collegio, id est, Christianorum (pro quibus omnis est mihi sermo) quàm me libenter credis audire, quando etiam eminentia loca Persidos per eos amplius quàm cupio decorantur? Tu ergo optime gubernaueris, si fueris sicut illi, & habueris commune quod illi. Sic enim habebis omnium dominum, mitem placidúmque atque propitiũ. Hos igitur, quoniam tantus ac talis existis commendo tibi, quniã & pietate probaris insignis. Hos dilige competẽter, & facito clementiæ tuæ participes, tibi simul & nobis præbiturus gratiæ immensa iura per fidem.

Hæc igitur optimus Imperator pietate decoratus egit, curam non solùm subiectorum habens, sed etiam eorum qui sub alienis guberoaculis regebantur. Quapropter & ipse diuina protectione potitus est, & Europam vniuersam atque Africam, super has etiam maximam Asię partem tenens subiectos habuit vbique deuotos. Sed etiam Barbarorũ, alij quidem sponte seruiebant, alij deuicti. Vbique triumphi videbantur, & victor cernebatur in omnibus imperator.

De Alexandri pontificis Alexandrini fine & initio præsulis Athanasij. Caput 4.

Athanasius fit episcopus Alexandriæ. An. do. 328.

INterea Alexãdro mirabili sene, qui Arij prostrauerat blasphemias, defuncto, post menses quinque Nicæni concilij, Aleaandrinorum ecclesiæ suscepit Athanasius præsulatũ, Cuius persecutiones, fugas, contumelias, crebráque peri- G cula transferre distuli, quæ Ruffinus suo nobilitauit eloquio.

SOZOMENVS.

Quæ contra Athanasium gesta sint, & quomodo confugerit ad principem. Cap. 5.

Athanasius Constãtinum adit.

POst plurima verò cõsilia turbis seditionibusque completa, & clamores accusatorum poscentium vt Athanasius tanquam Magus violẽtus & indignus sacerdotio damnaretur, missi ab imperatore metuentes, ne eum aliqua inuasione perimerent, latenter eum de concilio subtraxerunt. At illo sciens non sibi fore tutum cõtra tot accusatores agere, iudicibus etiã inimicis, synodum relinquẽs venire festinauit ad Imperatorẽ. H

THEODORITVS.

Arianorum conuentus apud Mareotẽ.

Igitur Athanasius ad principem veniens, omnem præsumptionem contra se factam episcoporum edocuit. At illi apud Mareoten conuenientes. quosdam concordanoũm ipsis sacerdotũ miserunt ad principem, id est, Theogonium Nicænum, atque Theodotum Perinthium, & Nariu Chalcedonensem, Narcissum Cilicem, & similes horum, mendacia texentes, & quædam commenta fingentes, & nudas admodum calumnias quasi veras accusationes sibimet cõponentes. Quo facto venerunt ad Æliam ciuitatem. Præceperat enim Imperator, vt omne conciliũ à Tyro veniret ad Æliam. Necnon & alios vndique congregari præceperat, vt templa ædificata

E dedicarentur. Misit itaque pariter deuotos Iudicum pietate ac fide clarissimos, omnia largissimè expendi præcipiens, non solùm pontificibus ac sacerdotibus, sed etiam egentibus vniuersis qui vndique concurrebant. Porrò fuerat exornatum eoam sacrum altare palliis regalibus atque vasis, auro & lapidibus preciosis decoratum.

Æliam, hoc est, Hierosolyma à Tyro synodus transfertur.

SOZOMENVS.

Quomodo sit Arius ab exilio reuocatus & quem libellum dederit Constantino, & de fraudibus Arianorũ. Caput 6.

Arius reuocatus.

IMperator interea Arium de exilio reuocauit, iussitq; vt quod de Deo crederet scriptura currente proferret. Tunc ille nouitatem nominum quam prius adinuenerat declinans, aliam explanationem cõtexit, simplicibus verbis eam & di- F uina lectione confirmans, iusiurandum quoque præbuit ita se credere, & hæc etiam mente sapere, nihilque aliter intelligere. Tenus enim eius expositionis huiusmodi est.

PIISSIMO ET DEO AMANTISSIMO domino nostro Imperatori Constantino, Arius & Euzoius presbyteri.

Fides Arij quã apud Constantinum Aug. professus est.

Sicut præcepit Deo amabilis pietas tua domine Imperator, exponimus nostram fidem, & scriptis profitemur coram Deo sic credere & nos & omnes qui nobiscum sunt, sicuti subiectum est. Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, & dominum Iesum Christum filium eius, qui ex eo ante omnia sęcula natus est, Deũ verbum, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlis & quæ io terra: qui venit, & carnem assumpsit, & passus est, & resurrexit, & ascendit in cœlos, & iterum venturus est iudicare viuos & mortuos: & in spiritum sanctum, & carnis resurrectioõẽ, & vitam futuri seculi, & in regnum cœlorum, & in vnam sanctam catholicam Dei ecclesiã, quæ à finibus vsque ad fines est. Hanc autem fidem percepimus ex sanctis Euangelijs, dicente domino discipulis suis: Euntes docete omnes gentes, baptizaotes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Si autem non hæc ita credimus atq; suscipimus, verè patrem, & filium, & spiritum sanctum, sicut omnis catholica ecclesia & sanctę edocent scripturę, quas per omnia sequimur, iudex noster erit Deus & nunc & in futuro die. Quapropter tuam pietatem rogamus, Deo amabilis Imperator, vt cùm ecclesiastici simus, & fi- H dem & sensum ecclesiæ sanctarumque scripturarum habeamus, vniri nos per pacificam & Dei cultricem pietatem tuam matri nostræ ecclesiæ iubeas, quæstionibus vtique & superfluitatibus inquisitionum sublatis: vt & nos & sancta ecclesia inter nos pacificati, solennes orationes pro pacifico pióque imperio & omni tuo genere omnes communiter celebremus.

Matt. vlt.

Hanc fidei expositionem alij quidem dicebãt artificiosè compositam, vt videretur princeps placari sermonibus, & ita Arij dogmatibus circumferri, vt per expositionem omnium ei fiducia præberetur, & vtrumque haberet intellectũ. Arbitratus autem Imperator Arium & Euzoium similia credere his qui in Nicæa conuenerant, valdè gauisus est. Non tamen sibimet persuasit, vt eos in ecclesię communionem susciperet

Arij professio mittitur synodo Hierosolymitana examinanda.

ret ante iudicium & probationem congruarum A personarum secundum acclesiæ legem: sed destinauit eos ad episcopos tunc Hierosolymis congregatos, scribens vt fidem eorum expositionis examinarent, & clementem super eis proferrent sententiam, si rectè credentes inuidiæ gratia essent iniustitiam passi, seu dū non haberent vnde iudices suos culpare peterent per pœnitentiam reuocarentur. Porrò sumpta occasione, fautores Arij per scripta Imperatoris eos in communionem susceperunt. Et hoc cùm fecissent ipsi imperatori rescripserunt, & ecclesiæ Alexandrinæ, & in Ægyptum & Thebaida, & Libiam episcopis vniuersis, & clericis, præcipiétes, vt eos alacriter susciperent, Imperatore testante rectam eorum esse fidem, quam etiam propriæ epistolæ subiecerunt. Hæc quidem in Hierosolymis gesta noscuntur. Athanasius autem fugiens de Tyro, Constantinopulim venit, & quę passus esset adi- B to Imperatore narrauit: petens vt quæ in Tyro fuerant gesta, examinarentur sub eius quoque præsentia. Porrò Constantinus Impecator rationabilem eius petitionem iudicans, hæc scripsit episcopis qui in Tyro conuenerant.

Athanasius Constantinopolim venit ad constantinū.

SOCRATES.

Epistola Constantini euocantis episcopos, vt Athanasij caussas ipse cognosceret. Cap. 7.

IGitur Imperator missa sacra concilium euocauit, vt in sui præsentia Athanasij examinaret caussam, cuius verba sunt hæc:

VICTOR CONSTANTINVS PIus episcopis in Tyriorum vrbe Collectis.

Ego quidem ignoro quæ vestro concilio tur- C bulenter atque cum tempestate decreta sint. Apparet enim quòd quadam tumultuosa indisciplinatione veritas sit oppressa, vobis videlicet non consyderantibus quæ Deo placent, propter iurgia quæ contra proximos vestros habetis: & vota vestra ineuincibilia esse contenditis. Sed erit opus diuinæ prouidentiæ vt & hęc contentio apertè deprehēsa possit euacuari, atque nobis palàm fieri, si quid illic conuenientes siue qualibet vel gratia, aut inimicitiarum caussa gessistis. Quapropter cum omni festinatione vos omnes ad meam reuerentiam volo concurrere, vt gestorum apud vos integritatem per vosipsos possitis ostendere. Verùm qua gratia hæc scripserim vobis, vosque ad me literis euocauerim, per ea quæ sequuntur agnosceris. Pergenti iam mihi ad cognominis nostri fœlicissimę patrię ciuitatem, D cùm essem conscensurus equū, repentè Athanasius episcopus in media platea cum quibusdā sacerdotibus quos circa se habebat, sic inopinatè nos adiit, vt nobis daretur subitò cuiusdā caussa formidinis. Testis enim mihi inspector omnium Deus est, quoniā nec cognoscere eum quis esset prima fronte præualui, nisi quidā nostrorum, & quis esset, & quā pertulisset iniuriam tūc narrasset. Et ego quidē neque consabulatus cū eo sum illo tempore, nec aliqua locutione participatus. Cumque ille se audiri deposceret, ego verò resistatem, & penè repelli eum præciperē, cum maiori fiducia nihil aliud à nobis quàm vestrū postulauit aduentū, vt nobis præsentibus quæ passus est necessario posset suis gemitibus expla-

Constantinopolim intelligit.

preces Athanasij apud Constātinum.

nare. Vnde quia mihi rationabile videtur & tēporibus opportunum, scribi vobis libērius hæc præcepi, vt omnes quicunque apud Tyrum concilium celebrastis, indesinenter ad expeditū nostræ mansuetudinis locum cōcurrere festinetis, ipsis operibus ostensuri puritatem & rectitudinem vestri iudicij coram me videlicet, quē Dei ministrum proprium neque vos abnegabitis. Igitur vbique pacificatur Dei nomen, & integrè benedicitur per meam in Deo culturam, etiam apud ipsos Barbaros qui veritatem hactenus ignorabant. Certum namque est, quòd qui veritatem ignorat, neque Deum scire potest. Veruntamē sicut prædictum est, etiam Barbari per me fidelem ministrum cognouerunt, & Deum metuere didicerunt, quem vtique protectorē meū vbique ac prouisorem ipsis operibus est ostensum. Vnde præcipuè etiam Deum sciunt. Et illi quidem propter nostrum timorem reuerentur Deum. Vos autem qui sancta mysteria eius clementiæ proferre videmini, n ó dicam custodire, vos inquam, nihil agitis, nisi quæ ad contentionem noscuntur & odia pertinere, & (vt absolutè dicam) quæ ad humani generis tendere vidétur interitum. Sed festinate, sicut dixi, ad nos venire contionò, scientes quòd omni virtute conabor, vt quæ in lege Dei sunt, ea præcipuè sine aliqua titubatione seruentur. Quibus vtique neque vituperatio, neque mala superstitio poterit implicari, dispersis vtique ac palàm contritis & penitus exterminatis sacratissimę legis inimicis, qui sub schemate sancti nominis blasphemias varias ac diuersas inuciunt.

In malos episcopos & sacerdotes.

Quod venientes episcopi Ario fauentes Athanasio detraxerint, ita vt in exilium mitteretur. Cap. 8.

HÆ siquidem literæ ad æstuationē perduxerunt eos qui fuerant in synodo congregati, quoniam plures quidem ad proprias redierant ciuitates. Qui verò circa Eusebiū, & Theogonium & Mario, Patrophilum & Vrsatium, & Valentem erant, ad Constantinopolitanam venientes vrbem, nequaquam de calice fracto, aut altari subuerso, aut Arsenio perempto, quod in synodo concinnauerant, quæstionem fieri permiserunt, sed aliam inuenêre detractionem, suggerentes Imperatori, quòd Athanasius interminaretur non se missurū ab Alexandreia frumēta solenniter ad Constantinopolitanam vrbem. Et hæc audiuisse dicebant, Athanasio dicente ad Amaotium, Anubionem, Arbathionem, & Petrum episcopos. Multum itaque derogatio præualet, quando detogator creditur fide dignus. Hac subreptione ad furorem perductus Imperator, Athanasium relegauit in exiliū, & habitare eum præcepit in Gallus. Aiunt enim quidam hoc Imperatorem propterea fecisse, vt vniretur ecclesiæ, quoniam Athanasius communicare Arianis euitabat. Et ille quidem degebat in Treuirensi Galliarum ciuitate.

Constantini senioris liberalitas in pauperes.

THEODORITVS.

Sed nemo miretur si tantus vir deceptus deliquit sacerdotibus falsa loquentibus, cùm diuinus quoque Dauid propheta, non à pontifice, sed à seruo Siba contra Miphiboset mendacia proferente deceptus sit.

Athanasius apud Treuiros metropolim galliorum degebat.

SOZOMENVS.

Quomodo Marcellus Ancyranus depositus sit, & de Asterio sophista. Cap. 9.

Marcellus Ancyranus abdicatur.
Asterius Rhetor.

IGitur episcopi in Constantinopolitana vrbe congregati, Marcellum Ancyræ Galatiȩ deposuerunt pro huiusmodi caussa. Asterius quidā in Cappadocia exercēs artem sophisticam, eam relinquens, Christianitatem se promittebat assumere: tentáuitque libros conscribere, qui feruntur hactenus, & per quos Arij dogma firmatum est. Dicebat enim Christum sic esse virtutē Dei, sicuti dictum est apud Moysen: Locustam & erucas virtutem Dei: & his multa similia. Cōueniebat autem is Asterius frequenter apud episcopos, qui Arianā præcipuè non euitabant hæresim. Nam & ad concilia cōcurrebat, episcopatum in aliqua ciuitate quærens. Sed sacerdotio quidem frustratus est, eò quòd persecutionis tēpore sacrificasse probaretur. Cumq; circumiret Syriæ ciuitates, libros quos confecerat, ostendebat. Hæc agnoscens Marcellus, contra eum scribere volens, mensuram contrarietatis excessit. Purum nanque hominem, sicut Samosatenus Paulus, præsumpsit, dicere Dominum Christū. Hæc agnoscentes qui tunc Hierosolymis cōuenerant, de Asterio quidem nullum habuere sermonem: quoniam neque erat in ordine sacerdotum. Marcellum verò tanquam sacerdotio functum rationem exigentes libri sui, eumq; comperientes Samosateni dogmate maculatum, iusserunt vt à tali secta recederet. Qui reprehēsus, librum se promisit exurere. Cumque hoc studiū deferbuisset, episcoporum collegium, euocante Imperatore, venit ad regiam ciuitatem, pręsentibusque Eusebio, & qui cum eo erant episcopis, in vrbe Constantinopolitana rursus † studium de Marcello fiebat. Et dum Marcellus, sicut promiserat, illicitam conscriptionē nollet incēdere eum ab episcopatu deposuerunt. In cuius locum Basilium in Ancyram miserunt. Sed hāc quidem conscriptionē Eusebius tribus destruait libris, superstitionē eius valdè redarguens. Postea verò Marcellus in Sardicensi concilio recepit episcopatum, dicens non intellectum suum librum, & proptetea quasi Paulianum fuisse depositum.

Inquisitio in Marcellum.
† inquisitio.
Marcellus recipit episcopatum suum.

Quomodo Arius dum studet ab Alexandro Constantinopoleos in communionem suscipi, sit extinctus. cap. 10.

Arius venit Constantinopolim, noui concilij causa.
Terretur Alexander.

IGitur dum post cōcilium Hierosolymitanum Arius venisset in Ægyptum, Alexandrina ecclesia eius euitante communionem, rursus venit ad Constantinopolitanam vrbē, concurrentibus illic consectatoribus eius, & obedientibus Eusebio Nicomediæ episcopo, & conciliū celebrari volentibus. Horum studiū sentiens Alexāder, tunc Constātinopolitanus episcopus, nisus est soluere tale conamen. Cúmque hoc non valuisset implere, apertè Arij nisibus interdixit, non licere eum ecclesiasticū esse dicens: nec infirmādam sententiam episcoporum penè totius terrǣ secum conuenientiū in Nicæna vrbe. Eusebius autem, & qui circa eum erant, dū primò sermonibus flectere nequiuissent Alexandrū, postea cū terrore minabātur, quòd nisi susciperet Arium, certa die ipse quidem deportaretur in exilium, Arius autem in communionē susciperetur vniuersorum. Et post hæc ab alterutris recesseruut.

E Illi quidē definitam diē expectantes vt suas minas implerent. Alexander autē orabat, ne ad effectum verba Eusebij peruenirēt. Maximè autē ei terror ingerebatur, eò quòd Imperatori iā penè persuaserāt, vt faceret quod ipsi volebant. Ante vnum verò cōstituti tēporis diē prosternens semetipsum sub altari, tota nocte iacuit pronus, rogans Deū vt impediret terminū inimicorū eius.

SOCRATES.

Alexander in precibus.
Arius subscribit decreta Nicæni cōcilij
Arius in communionem recipitur.

Hæc igitur Alexander pronus orabat. Imperator autem de Ario experiri volens, eum ad palatium euocauit, percunctatusque est, an Nicæni cōcilij decreta seruaret. Ille verò nihil moratus, repentè subscripsit, decreta fidei per subscriptionem arte callida circūueniēs. Et imperator quidem miratus, ei intulit iusiurandū. Qui etiā hoc fraudulenter egit, quodammodo iusiurandū arte deludens. Quod autē audiui de hac machina- F tione scribo. Ferunt enim conscripsisse Ariū hæresim suam in charta quam sub ala ferebat: vnde verè se iurare credidit, dicens sic se sapere sicut scripsisset. Hoc enim ita factum audiens ego cōscripsi: quòd verò & iusiurandum præbuerit, ex epistolis Imperatoris agnoui. Credēs igitur imperator, suscipi eū ab episcopo Constantinopolitanæ vrbis Aleaandro in communionem præcepit. Erat enim tunc sabbatum. Et sequenti die eos communicare expectabat alterutris: sed pręsumptiones Arij iudicia Dei secuta sunt. Nam dū egressus ex Imperiali fuisset aula, obsequiis honorabatur satellitum Eusebij, & per mediā tunc ciuitatem perspicuus apparebat. Cumq; venisset iuxta locū cui est vocabulū Constantini forum, vbi columna Porphyretica collocata est, terror G eum subitò ex quodam conscientiæ secreto cōstrinxit, & cum formidine secuta est vētris effusio. Percunctatúsque an secessus esset in proximo, & agnoscens esse post Constantini forum perrexit illuc. Quo facto, defectus eum quidam cum effusione corripuit, & vnà cum stercoribus anus quoque prolapsus est. Tunc ergo concidit, & sanguinis multitudo cum subtilibus intestinis subsequenter effluxit: decurrebántque pariter cum splene etiam interna iecoris. Et ita factum est, vt repentè sequeretur & mors. Secessus verò vbi talia gesta sunt, in Constantinopolitana vrbe monstrabatur, sicuti dixi, post Constantini forum atque macellum in porticu constitutum. Omnes transeuntes digito notabant locum, detestabilem Arij recordātes interitum.

Arij mors.
An. do. 340.

SOZOMENVS.

H Post aliquod tempus quidam fautorum Arianæ væsaniæ diues ac potens studium habuit eūdem locum à publico comparare. Et destruens quod erat primitus domum ibi constituit, quatenus obliuio facti procederet, & per successiones huiusmodi memoria deperiret. Fama tamen per omnem cucurrit ciuitatem & orbi terrarum mortem Arij declarauit.

Quod prius Ariani cum orthodoxis conueniebant, atque communicabāt, & de lege Constantini, qua iussit hæreticorum oratoria ecclesias appellari. Cap. 11.

Nouatiani Phryges. Valentiani Marcionistæ.

ARij verò dogma licet apud multos disputationibus extolleretur, nondū tamen in proprium discernebant populū, aut in nomine cōstabat autoris, sed omnes simul in ecclesia cōue-

Paulianistæ Hæretici simul cum cæteris adimuntur ecclesia.

niebant atque commuoicabant, præter Nouatianos, & qui vocaotur Phryges, & Valétinianos, & Marcionistas, & Paolianistas, & qui alias hæreses colebant. Contra quos omoes Imperator imposita lege sancioit auferri eorum oratoria, & ecclesiis applicari, & neque in domibus priuatorum, eos congregationes, nec publicè celebrare. Melius enim iudicabat in ecclesia catholica cómunicandum, & io eam cunctis cooueoire soadebat. Propter quam legem arbitror hæresium memoriam fuisse destructam. Nam priorū priocipum temporibus Christi cultores licet sectarum diuersitate differreor, apud Paganos tamen Christiani esse putabantur, & similiter passionibus subiacebant, ac semetipsos propter communes persecutiones examinare non porerant, & propterea facilè inter se conuententes missas celebrabant Er licer esseot pauci, non ramen videbantur esse diuisi. Post hanc verò legem oeque publicè io ecclesias poterant conuenire, neque lateorer, dum episcopi ciuitatum & clerici obseruantes talia prohiberent. Hinc ergo plutimi metuentes, ad ecclesiam se catholicam contulerunt. Alij verò manserunt in sua sententia, non tameo successores hæresis reliquerunt.

SOCRATES.

Quomodo & vbi Constantinus Imperatores tres filios suos ordinarit, & percepto baptismate sit defunctus.

Cap. 12.

Constantinus Aug. filios suos Cæs. fecit.

CVmque religiosissimus Imperator potius Christianitate gauderet, & verè Dei testimonio fidem Nicænā roborari cognosceret, io his quæ fuerant de Ario gesta, lætabatur. Qui cùm tres habuisset filios, eos Cæsares nuncopauit, & singulos eorum per decennarios anoos imperij sui principes esse constituit. Id est, primum quidem filium sui nominis Constantinum Hesperiarum partium io Deceonali suo fecit habere principatum: secundum verò aui nomine nuncupatū Constantiū in Vicennalibus suis Cæsaré in Oriente constituit: minorem verò Constanté in suis Tricennalibus ordinauit. Anno verò post hæc transacto ingressus quadragesimumquiotū ætatis annum, ægritudine captus, ea vrbe Constantinopolitana quasi ad calidas aquas egressus est.

Constantius Constans.

THEODORITVS.

Constantinus Aug. baptizatus.

Qui cum Nicomediæ degeret, lāguore grauatus oec ignorans vitæ huius iocertum, gratiā sacri baptismatis est adeptus: Distulerat enim vsque ad illud tempus, in Iordane fluuio hoc promereri desiderans. Porrò autem tres filios imperij reliquit hæredes, & Athanasiom magnum reuerti præcepit in Alexandreiam, licet Eosebius præsens esset, & niteretur contraria suadere.

An. do. 339. *Athanasius redire iubetur Alexandream.*

B

SOZOMENVS.

Nicomediæ in suburbano sacri baptismatis domi initiatus est.

SOCRATES.

Constantinus Aug. moritur.

Ita facto testameoto, tribus filiis cōstitutis hęredibus est defunctus. Corpus autē Imperatoris in aureo loculo collocatū, ad Constātinopolim est deuectum, & in palanj celso loco repositum. Quod in multis honoribus atque veneratione quasi viueret habebatur, donec aliquis filiorum eius assisteret. Postea verò ab Oriente Constantio venieote, eum imperialibus, exequiis suous eius sepultum est in Apostolorum ecclesia: quā propterea fecerat, ne Imperatores & sacerdotes reliquiis priuarentur Apostolorum. Vixit autem Constātinus Imperator aonis sexaginta & quinque, regnauit autem triginta & vno. Defunctus est, Consulatu Feliciaoi & Taciani, vicesima secunda mensis Maij, qui erat annos secuodus ducentesimæ octagesimæ Olympiadis. Aliàs, ducentesimę septuagesimæ octauæ.

C

HISTORIÆ ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER QVARTVS.

SOZOMENVS.

Quomodo per quendam presbyterum dogma Arij pullulauerit.

CAPVT PRIMVM.

Dogma Nicæni concilij iterum in quæstionem venit.

Gitur sub imperio Constantini per ecclesias talia acciderunt. Quo moriente rursus ad quæstioné venit dogma Nicæni concilij. Nam licet viuente Cōstantino non id omnes suscipe rent, tamen apertè renuere oō audebant. Quo moriente, plurimi ab eo se indubitanter abstinuêre concilio. Erant enim isti qui etiam primitus videbantur esse suspecti: præcipuè vero Arij sectatores Eusebius & Theogonius, cuius dogma se firmare credebant, si reuerti Athanasium prohiberent, & consectatori suo Ægyptiacæ diœceseos iura contraderent. Et illi quidem hæc agebaot, ministrante ipsis presbytero, per quem Constantini temporibus Arius fuerat reuocatus. Erat enim is presbyter Constantio quoque gratus, eò quòd paternum ei seruauerat testamentum, ita vt vsque ad principem palatiique potentes haberet accessom. Eusebius autem in aula imperiali videbatur ita perspicuus, vt

Euseb. Nicomediensis & Theogonius Arianorum principes. Presbyter testamentarius.

† Augusti proceres.

suos consectatores faceret † Augustos ac proceres. Quamobrem de dogmate rursus priuatim & publicè disputationes crebrò proferebantur: & simul iniuriæ, inimicitiæ, & plurima quæ ex talibus solent sæpius euenire.

Quomodo Athanasius fauore Constantini minoris Alexandriam remearit, & eiusdem epistola.
Cap. 2.

An.do.341.

INterea ab occidentali parte Athanasius in Alexandreiá est reuersus quem etiá Constantinus viuês redire mádauerat. Fertur auté quod etiá testamento voluerit hoc cóscribere, sed quoniá ita defunctus est, eius maior filius Constantinus Hesperiarú partiú princeps, hoc egit, literásque huiusmodi ad populum destinauit Alexandrinú.

CONSTANTINVS CÆSAR POpulo ecclesiæ catholicæ, Alexandriæ constituto. F

Epistola Constantini iunioris ad Alexandrinos pro Athanasio.

Neque vestram sacratissimá mentem arbitror ignorare, propterea Athanasium adorandæ legis prædicatoré, ad tempus in Gallias fuisse missum, quoniam ferocitas crudelium inimicorum eius in exitiú sacri eius capitis imminebat: ne forsan per malignorum calliditatem aliquid incongruú sustineret. Vt ergo hoc euitaret, ab imminétibus sibi necessitatibus est ablatus. Et ita me præcipiéte habitare iussus est, vt in ea ciuitate in qua degabat, bona ei necessaria nó deessent. Talis enim est eius venerabilis virtus, diuinis freta solatiis, vt etiam molestias asperioris fortunæ contênat. Quapropter licet ad charissimam reuerentiam G vestram dominus noster beatæ memoriæ Constantinus Pius, meus pater, eundem episcopú in suum locum restituere proposuisset, tamé quoniam humana sorte præuentus, antequam hæc compleret vota, requieuit, consequens arbitratus sum voluntaté diuinæ memoriæ Imperatoris implere. Qui dum ad vos remeauerit, qualem à me venerationé habuerit, agnoscetis. Nó enim mirabile si quid in eo gessimus quod laudetur. Meam nanque animá imago desiderij vestri, & schema táti viri ad hoc monit & inuitauit. Diurna prouidétia vos custodiat fratres dilectissimi.

De insidiis Arianorum aduersus Athanasium.
cap. 3.

HIs literis fretus Athanasius, Alexandreiá venit. Libenterque eú plebs Alexádrina suscepit. Ariani veró cóiuratione facta aduersus eum frequentes seditiones subinde suscitabant, per quas occasio præbebatur Eusebio, vt derogaret ei apud Imperatoré, quod non decernente communi concilio episcoporum, autoritate sua arripuisset ecclesiam. Tantumque his derogationibus actum est, vt indignáte Imperatore de Alexandrina vrbe proiiceretur. Eodé tépore Eusebio moriente episcopo Cæsareæ Palestinæ cognométo Páphili, † Agapius discipulus eius suscepit episcopatum, qui & alios plurimos ædidit libros, & de vita doctoris sui multa conscripsit. H

Athanasius opera Eusebij iterum Alexandrea pellitur.
Cæs. moritur.
† Acacius Agapius succedit.

De morte Constantini minoris. Cap. 4.

An.do.343.
Constantinus iunior occiditur.

NOn multo post tépore & Constantinus Imperator, Constantini maioris filius, dú nititur inuadere partes iunioris fratris Constantis, circa Aquileiam congressione facta perimitur, consolatu Acindyni & Procli. Quamobré Romani imperij principatus Occidentalium quidé partium peruenit ad Constátem, Orientalis auté ad Constantium.

THEODORITVS.

Quod Athanasius Arianis bella ipsi denuò suscitantibus, ad partes decesserit Italiæ. Caput 5.

IGitur tempore quo Constantinus ad perenne transiuit imperium, testamento filiis téporale distribuens regnú (nullus enim eorum erat præsens) presbytero à sorore propria ipsi commendato suum credidit testamentum, præcipiens id Constátio dari, qui inter alios videbatur esse vicinior, & prius venire posse credebatur. Hinc iste Constantio factus notus, tradito testamento accepit ad eum ingrediendi fiduciam. Qui videns faciem Constantij voluntatem, & velut calamú ventis accedentibus agitari, præsumpsit contra Euangelica dogmata bellum assumere, & aduersus ecclesias asperrimam erigere tempestaté. dicebat enim esse culpabiles, qui Consubstantialitatis vocem, quæ scripta nó inueniretur, in fidei doctrina pósuissent, quod inter sacerdotes & eos discordiam generaret. Hinc ergo Athanasium & eius sectatores accusans, insidias instruebat. Huius cooperatores erant Eusebius, & Theogonius, & Theodorus Perinthius, qui eloquentior videbatur, & scripsit explanationes Euangeliorum, quem plurimi Heracleioten vocant. Isti námque sæpius velut propinqui Imperatori, reuersionem Athanasij multorum caussam asserebant esse malorum: & non solùm Ægyptum, sed etiá Palæstinam & Phœnicem, vicinásque gentes eius gratia dicebant esse turbatas. Proinde huiusmodi verbis leuissimam obsidentes Imperatoris intentionem, suaserunt vt Athanasium ab ecclesia rursus expelleret. Qui agnoscens eorum consilium, ad partes Hesperias abiit.

Accusatur Athanasius apud Cæsarem.
An.do.341.
Athanasius in Italiam.

Quid de Athanasio Iulius decreuit episcopus.
Caput 6.

Iulius pótifex Rom.

VErùm Eusebius, eiusq; consortes, calumnias in Athanasium factas Iulio Romano Pontifici destinauerunt. Qui ecclesiasticá sequens legem, etiam ipsos Romá venire præcepit, & venerabilem Athanasium ad iudicium regulariter euocauit. Ille continuò euocatione suscepta venit, calumniarum verò fartinatores Romá quidem profecti non sunt, scientes facilè suú posse capi mendacium. Sed videntes oues pastore desolatas, lupum super eas pro pastore constituerunt, id est, Gregorium, qui sex annis bestiis ferocibus crudelius vsus, pœnam malitiæ suæ soluit, ab omnibus amarissimè laniatus.

Greg. Alexád.

Quod Constans imperator partes fouerit Athanasii. cap. 7.

An.do.346.
Athanasius queritur de Arianis.

ATHanasius auté veniens ad Constanté, postquam Cóstátinus iunior fuerat bello defunctus:

ctus. Arianæ cohortis cum gemitu referebat insidias, & bellum contra Apostolicam fidē gestū, paniíque eius nomen maximíque cōcilij ab illo celebrati mentionē faciebat, & quòd communi lege synodus roborata videretur. Hæc insinuādo cum lachrymis, ad paternum zelum excitauit Imperatorē. Mox namque vt hæc audiuit, mandauit fratri monens vt paternæ pietatis inuiolabilem seruaret hæreditatem: cùm & ille pietate gubernando regnū, & Romanorū euicisset tyrannos, & gentes positas in circuitu subiugasset.

Constans pro Athanasio.

SOCRATES.

De morte Alexandri Constantinopolitani Pontificis, & ordinatione apud orthodoxos Pauli, apud Arianos Macedonii. Caput 8.

EA porrò tempestate Constantinopolim altera, priore superior, turba ex huiusmodi caussa processit. Alexander Cōstantinopolitanæ Præsul ecclesiæ, post decertationem cum Ario terminatam ex hac vita excessit, episcopatus tricesimo tertio, vitę anno nonagesimo & octauo, nullúmque in suum constituit locum, sed mādauit vt vnū ex duobus quos ipse nominaret, eligerent: Et si quidem vellent † docibilem simul & vitæ optimæ testimonio decoratū, Paulū à se presbyterum ordinatū, virum quidem ætate iuuenem, sed sapientia senem, episcopum sibimet ordinarent. Si verò ex habitu solummodo reuerentiæ eligere vellent, Macedoniū facerent, tunc diaconum existētem, qui ætate maior videretur. Ex hac caussa maior contentio pro episcopi ordinatione surrexit, ecclesiámque turbauit, cùm populus vtiq; in duas diuisus esset partes: aliíq; defenderent Arianorum dogma, alij verò Nicæni decreta concilij. Igitur donec Alexāder viueret, Homousiani potiores erant Arianis, quia hi quotidie conuicti minuebantur. Cum verò Alexander obiisset, contentio rursus ex vtraq; parte commota est. Quapropter Homousiani Paulū ordinauere pontificem, Ariani verò Macedonium. Et in ecclesia quidem Irenæ cognomine, quæ est vicina iuxta basilicam Sophiam, Paulus est ordinatus, in quem potius Alexandri sententia prolata videbatur.

Alexander Constantinopolitanus moritur.
An. do. 346.
† docendi facultate.
Paulus.
Macedonius.
Factiones Homousianorum & Arianorum.
Irena Sophia.

Quod remoto Paulo Eusebius Nicomediensis, Constantinopoleos innaserit episcopatum, & de Antiocheno cōcilio, & de ordinatione Eusebii in Alexandriam & post eum Gregorii, & transformatione Nicæni concilii. Caput 9.

POst paululum verò tēporis Imperator Cōstātinopolim veniēs, indignatur ob ordinationē factā Arianorū. Episcoporum autem constituto cōcilio Paulum quidem remoueri fecit: Eusebiū verò ex Nicomedia trāsferens Cōstantinopolim, episcopum esse decreuit. Quo facto Antiocheiam profectus est Imperator. Eusebius itaq; nullo modo cessare patiebatur, sed omnia commonebat donec suū propositū perduceret ad effectū. Egit ergo vt in Antiochia Syrię synodus fieret, sub occasione quidē dedicationis ecclesię quam pater Augustorū fabricari cœperat, & posteriùs obitum Constantius decimo anno eā à tempore fundationis expleuerat: in veritate

Euseb. Nicomediensis. Constantinopoli præficitur.

A autem ad subuersionem atque destructionē Nicæni concilij. Ad quā synodum conuenerunt ex ciuitatibus diuersis episcopi nonaginta. Maximus tamē Hierosolymitanus Macarij successor nō affuit, cogitans quod ipsi posset subripi, vt in damnationē subscriberet Athanasij. Sed neque Iulius interfuit maximæ Romæ Pręsul, neque in locū suum aliquem destinauit, cùm vtiq; regula ecclesiastica iubeat, non oportere præter sententiam Romani Pontificis concilia celebrari. Fit ergo synodus in Antiochia sub præsentia Constantij principis, Cōsulatu Marcelli & Probini. Erat autem quintus annus mortis Constantini patris Augustorū. Præsidebátque tunc ecclesiæ Antiochenæ Flacillus successor Euphronij. Fautores igitur Eusebij operæpretium iudicantes Athanasio derogare, primum quidē calumniati B sunt quasi præter regulam egisset, quā tunc ipsi decreuerant, quoniā non ex sententia cōmunis concilij episcoporum receperat sacerdotiū, sed sibimet arrogādo in ecclesiam fuisset ingressus, Deinde quoniam eius aduentu turba generata, plurimi seditione sint mortui: & quia aliqui ab Athanasio cæsi, Iudicibus dicerentur esse cōtraditi. Hac derogatione tunc habita cōstituerunt episcopū in Alexādreia, primo quidē Eusebium cognomēto Emisenū. Quo ordinato, & in Alexandreiam ire metuente, Gregorium fecerūt episcopū. His ita gestis, transformauerūt fidē, nihil quidē culpantes Nicæni concilij, sed principiū præbentes vt frequentibus cōciliis alia subinde mutantes & recitantes, efficerent vt definitio fidei paulatim in Arianam vęsaniam relaberetur.

An. do. 346. Conciliū Antiochiæ 90. episcoporum.
Autoritas Rom. pont.
Athanasius accusatur ab Arianis.

C *Epistola Antiocheni concilii, & de fide, & bello Francico, & de Antiochia terræmotu. Caput 10.*

NOs neque sequaces Arij fuimus, quomodo enim episcopi presbyterū sequeremur? neque aliā quampiā fidem absque exposita antiquitus suscepimus. Sed etiā nos examinatores & cognitores eius fidei facti sumus: & iudicauimus potius quàm secuti sumus. Didicimus enim ab initio credere in vnū Deū omniū, vniuersorum intelligibiliū sensibiliúmque creatorē & prouisorē, & in vnū filiū vnigenitū ante omnia secula existentē, & cū suo genitore manentē, per quē omnia facta sunt visibilia & inuisibilia, & qui in nouissimis tēporibus per bonā voluntatem patris descendit, & ex sancta virgine Maria carnē assumpsit, & omnem voluntatē patris D sui impleuit: passus est, & resurrexit, & in cœlos ascendit, in dextera patris sedet, venturus iudicare viuos & mortuos, & rex permanet in æternū & Deus. Credimus & in spiritum sanctū. Si autem adiiciēdū est, credimus & de carnis resurrectione, & vita perpetua. Hæc in prima scribētes epistola ciuitatibus mittebāt. Sed pòst paululum aliam in Antiocheia dictauerūt. Eodem tempore etiam rempublicam cōtigit valde turbari. Gens namque Frācorum circa Gallias constituta, Romanis erat infesta. Tunc etiam terræmotus maximus in Oriente factus est, & præcipuè in Antiocheia, quæ anno iugiter est commota.

Fides Arianorum Antiochia.
Franci.
Terræmotus Antiochia.

Quomodo Gregorius Alexandreiam venerit, & inde fugerit Athanasius, & quæ mala per Gregorium gesta sint. Caput 11.

Syrianus.

INterea Gregorium deducebat in Alexandriã Syrianus magister militiæ, & cum eo armati milites, numero quinque millia, quibus etiam aderãt Arij sectatores illic habitantes. Sed quomodo Athanasius ecclesia pulsus, ne caperetur effugerit, arbitror esse dicendũ. Erat enim vespera, & populus in vigiliis obseruans, sperabatúrque futura Collectio. Inter hæc venit Magister militũ, & circa ecclesiam per cohortes suos milites ordinauit. Athanasius autem videns quę fierent, cogitauit ne propter se vlla læsio populo proueniret. Et præcipiẽs diacono vt compleret orationẽ, rursus psalmũ fecit imponi. Cúmque consonantia psalmodiæ celebraretur, per vnam ianuam ecclesiæ egrediebantur omnes. Quo facto milites quidem sine commotione steterunt. Athanasius autem inter medios psallentiũ illæsus abscessit. Et hoc modo fugiens, Romã profectus est. Porrò Gregorius Alexandrinæ tunc præsedit ecclesiæ, Alexandrinorum verò plebs non ferẽs quod erat gestum ecclesiam quę Dionysij nuncupatur, incendit.

Vigiliæ.

Psalmodia.

F

Quod mortuo Eusebio Paulus in ecclesiam rursus introductus sit, & ab Arianis Macedonius cõstitutus. Caput 12.

Iulius pontif. Ro. iudex in caussa Athanasij.

Eusebij mors.

Paulus reducitur Constantinopolim.

Vrsatius Valens.

EVsebius autem legationem misit ad Iulium Romanæ vrbis episcopum, rogans vt cõtra Athanasium iudex esset. Sed quæ de Athanasio decreuerat Iulius Eusebius non occurrit vt cognosceret, quia dum paucum tẽpus vixisset post concilium, vita priuatus est. Quapropter Constantinopolitæ Paulum rursus in ecclesiam introduxerunt. Idem & Ariani in ecclesia, quæ nunc dicitur Pauli, ordinauere Macedonium. Et hoc gerebant fautores Eusebij successorésque præsumptionis, id est, Theogonius Nicænus, Maris Chalcedonensis, Theodotus Heracliæ, & reliqui. Sed Vrsatius & Valens hæretici, postea libellum pœnitentiæ Iulio offerentes episcopo, & consentientes ὁμοουσίῳ verbo, communicare meruerunt.

Quomodo Hermogenes magister militum, volens Paulum ecclesia pellere, à populo sit peremptus, quæ vindicta processerit. Caput 13.

INterea propter Macedonium ingẽs præliorũ flamma surgebat, & intestinũ bellũ Christianorum in ciuitate multi sanguinis effusione pullulabat. Quod cũ audisset Cõstantius Antiochiæ positus Imperator, Hermogeni magistro militũ Thraciarũ iniunxit, vt Paulũ ecclesia pelleret. Qui Constantinopolim veniens, maximas turbas cõmouit, cogẽs vt pelleretur episcopus. Facta autẽ seditione, populus erat paratus ad vltionem. Cumque Hermogenes insisteret vt militari manu expelleret Paulum, accensus populus (vt fieri solet in talibus) irrationabiliter ei resistebat, eiúsque domum incendẽtes, ipsúmque trahentes interemerunt. Hæc gesta sunt cõsulatu Constantij tertio, & secũdo Cõstantis. Quo tẽpore Constãs quidẽ Francos Romanorũ subiecit imperio. Constantius autem de interitu Hermogenis actus ab Antiochia veredis Cõstantinopolim venit, & Paulum quidẽ expulit ciuitate, vrbẽ verò damno multauit, auferens ei fru-

Paulus pellitur Constantinopoli.

Hermogenes Mag. militum occiditur.

Franci. Germani.

Constantius Imp priuat. Constantinopolitanos frumentariis stipendiis.

H

E

mẽti à suo patre collati vltra quadraginta millia modiorum, quæ quotidie frangebãtur. Nam penè octoginta millia per dies singulos, vrbe Alexandria mittente, primo ministrabantur. Hoc itaque facto Macedonium distulit statuere vrbis episcopum. Irascebatur enim etiam illi, non solùm quia præter ipsius voluntatem fuerat ordinatus, sed quia propter seditiones inter eum Paulúmque factas, plurimi perierant, simul & magister militum fuerat interemptus. Permittẽs ergo eum Missas facere in ecclesia in qua fuerat ordinatus, denuò est profectus in Antiochiam.

Quod Gregorius ab Alexandria remotus, & Georgius Arianus illic fuerit euocatus. Caput 14.

ARiani præterea Gregorium remouentes ab Alexandria tanquam odiosum, & quia propter eum factum fuisset incendium, necnon & quia minus ipsorum soueret errorem, euocauerunt Georgium Cappadocem hominem Arianę vęsaniæ.

Gregorius Alexandri. Georgius Cappadox recipitur.

SOZOMENUS.

Athanasio Paulo & aliis orthodoxis episcopis Romæ positis quid Orientalibus Iulius Romanus scripserit. Caput 15.

G

IGitur Athanasius relinquens Alexandream, Romam profectus est. Cõtigit autem eodem tempore etiam Paulum Constantinopolitanum Pontificem illuc vnà concurrere, & Marcellum Ancyræ, Asclepámque Gazæ. Qui dum Arianis esset aduersus, calumniam passus ab his, quasi subuertisset altare, damnatus est. Pro quo Gazæ cotum ecclesia Quintiano committitur. Lucianus autem Hadrianopolites episcopus, ob aliam accusationem ecclesia sua priuatus, degebat in vrbe Roma. Cognoscens ergo Romanus episcopus crimina singulorũ, & omnes Nicæno concilio concordare comperiens eos in cõmunionem suscepit, tanquam omniũ curam gerẽs, propter sedis propriæ dignitatẽ. singulísque reddidit suas ecclesias, & Orientalibus scripsit episcopis, culpans quod nõ rectè tractassent viros inculpabiles de suis ecclesiis eos expellentes, & quod constitutiones Nicæni cõcilij minimè obseruarent. Quorum paucos ad certam diem sibi met adesse præcepit, vt coram eis ostenderet iustum se super illis protulisse decretum. Et deinceps non se passurum interminatus est, nisi ab huiusmodi turbis & nouitate cessarent. Et ille quidem hæc scripsit. Athanasius autem, & Paulus epistolas Iulij Orientalibus episcopis miserunt, & singuli eorum suas sedes adepti sunt.

Athanasius. Paulus. Marcellus. Asclepas. Quintianus. Lucianus. Romana sedis dignitas. Iulius pont. Ro. Orientalibus scribit.

Quid Orientales Iulio rescripserint. Caput 16.

An. do. 346.

VErùm Pontifices Orientis grauiter hoc ferentes, & in Antiochia congregati Iulio rescripserũt epistolam, ornato quidem stilo compositam, ironia verò maximè plenam, & nõ sine interminationis qualitate cõfectam. Fatebantur enim circa omnes Romanorũ ecclesiã esse munificã, veluti quæ apostolicã haberet curã, & antiquitus mater pietatis existeret, licet ab Oriẽte

Romana ecclesia.

ad eam prædicatores dogmatis aduenissent. Se verò noo propterea secundo loco habétes existimabant, eo quòd non magnitudine aut multitudine abundarent ecclesiarum, cum vitæ qualitate noo cederent: crimenque Iulio imponebant, eo quòd Athanasij sectatoribus commnnicasse videretur, & tanquam ipsorum concilio cootumelias irrogasset, eorúmque sententiam, destruxisset: & veluti iniustum eius factum, ecclesiasticísque sanctionibus dissonans arguebát. His ita conscriptis addiderunt, quod si susciperet Iulius damnationem ab ipsis factam, & ordinatos episcopos in damnatorum locú firmaret, pacem cum eo & communionem haberent. Si verò placitis ipsorum resisteret, contraria celebrarent: quippe cùm Orientales episcopi non restituissent, cum Nouatus à Romana pelleretur ecclesia. De his autem quæ prætet cómuoe placitum de concilio Nicæno gesserant, nihil ei rescribere maluerunt.

SOCRATES.

Quid Athanasio Alexandreiam remeante prouenerit. Caput 17.

Ariani quidam apud Alexandriam suffocati.

HÆc itaque Orientales episcopi Iulio Romano Pontifici rescripseruot. Cùm verò Athanasius Alexaodreiam fuisset ingressus, cópressio populi partis Gregorij, qui illic fuerat ordinatus episcopus, vehemens facta est. Et ex hoe dicebant turbas & neces hominum prouenisse, & huiusmodi crimina in Athanasium velut autorem sceleris referebaut: cùm hæc in certaminibus frequenter eueniant. Ob quam causam Sabinus Macedooiaoæ Præsul hæreseos, Athanasium frequenter accusat. Qui si cogitaret quáta mala contra Athaoasium & Homousianos Ariani gesserint: aut quanta concilia propter eum celebrata sint, aut quanta cótra omnes ecclesias Macedonius hæresiarches gesserit, erubescens fortè tacuisset.

Sabinus Athanasiū traducit.

Macedonius hæresiarches.

Quomodo Paulus denuò Constantinopoli sit expulsus, & qua neces introducto in ecclesiam Macedonio sint facta. Caput 18.

Paulus è constantinopoli pellitur.

† Mandatū suum.

COnstantius igitur Imperator in Aotiochia degens, cum audisset rursus Paulum Constantinopolitanam recepisse sedem, iratus † sacta sua misit ad Philippū, qui tunc habebat maximam ioter alios Iudices potestatem, & post principem secundus appellabatur: vt Paulū ecclesia pelleret, & Macedooiū introduceret. Præfectus autem Philippus seditionem populi metuens, arte est vsus aduersus Paulum Et visionē quidem priocipis celauit. simulans autem publicum se habiturum esse tractatum, processit ad Thermas vocabulo Zeuxippi: quo etiam cū honore quasi necessario vocauit Paulum. Cúmq; venisset, repenté Præfectus † sacra monstrauit Imperatoris, & episcopus quidem illic iniustam seotentiam patienter tulit. Porrò Præfectus metuens multitudinis impetum quæ ibi conuenerat, propter timoris famam, vnam fenestram Thermarum iussit aperiri, per quam ad palatiū ductus Paulus, & missus ad nauē ad talia paratā, velociter ductus est in exilium. Iussitque Præfectus vt Thessalonicæ seruaretur, ex qua Paulus fuerat oriundus, vt illic liberè viueret, & in alijs illyrici ciuitatibus, non tamen vt ad partes Orientis accederet. Hoc itaque modo Paulus ioopinato de ecclesia pulsus est. Philippus autem à Thermis ad ecclesiam properabat, cū quo Macedonius, resideos io vehiculo cum Prefecto simul & militibus armis induris. Hoc facto terror populum apprehendit, & ad ecclesiam concurrerunt vniuersi simul Homousiaoi & Ariani. Cūque Præfectus cum Macedonio ad ecclesiā peruenisset, & populum & milites irrationabilis timor inuasit. Cumque esset ingés multitudo, nec posset introire Præfectus, milites cœperunt populum violenter impellere, & cùm propter angustiam loci cedere non possent, putantes eoa milites sibi velle resistere, euagioatis gladiis in eorum necem grassabantur. Tunc ergo (sicuti fertur) perempti sunt circiter tria millia centum & quinquaginta. Alij à militibus interfecti, alij verò compressione sunt mortui his actis. Hac via Macedonius tanquam nihil mali gerens sed veluti mundus & inoocens à Præfecto magis quàm ecclesiasticis regulis, traditum sibi recepit episcoparum: tántísque oecibus ipse & Ariani ecclesiæ iura tenuerunt. Hoc tempore Imperator maiorem ecclesiam fabricabat, quæ núc Sophia vocitatur, & est copulata ecclesiæ, quæ dicitur Irene, quam pater Imperatoris, cùm esset prius modica, ad pulchritudinem magnitudinemque perduxerat: quæ modo velut sub voo circuitu contineri noscuntur.

Thermæ Zeuxippi.

† Mandatum

Paulus exulat

Macedonius in ecclesiam deducitur.

Supra 3000. interficiuntur.

Sophia, opus Constantij. Irene.

Denuo de calumniis contra Athanasium. Caput 19.

Calumnia in Athanasium.

INterea contra Athanasiū alia machinatio concinnata est. Ecclesiæ nanque Alexādrioorum Augustorum pater erogando pauperibus frumenta donauerat: quæ dixerunt Athanasiū vendere, & suis vtilitatibus applicare. Quod Imperator credens, eum iussit occidi. Hoc sentiens Athanasius, latenter aufugit. Tūc igitur Iulius Romanæ vrbis episcopus, cognoscens Arianorum insidias aduersus Athanasium machinatas, postquam Eusebij susceperat literas, euocauit Athanasium, cùm audisset locum vbi erat absconsus. Inter hæc suscepit etiam literas Ægypriorum episcoporum, asserentium falsa esse quæ contra Athanasium dicebantur. Quo facto Iulius rescripsit eis qui fuerant in Antiochia congregati, culpaos eos primum de iniuriis literarū deinde cur se ad synodum suam noo vocassent canonibus nimirum iubétibus præter Romaoum nihil decerni Pontificem: insuper quod latenter corrūpereot fidem: & quod Tyri gesta per subreptiooem fuerint & arte composita: & quia contra ius ex vna parte confecerint mouumenta gestorum, referens id ad falsitatem de Arsenio concionatam. Epistolas ipsas ponere, propter fastidium longæ lectionis omisi. Post modicum verò tempus, Paulus à Thessalonica simulans se habere iter ad Corinthum, in Italiā venit, & vnà cum Athanasio causam suam Imper. Constanti indicauit.

Iulius Athanasium ad se vocat.

Autoritas Romani Pōt.

SOZOMENVS.

De legatis Orientalium episcoporum ad Constantem missis pro his quæ gesserunt. caput 20.

† Neropolis. Narcissus Theodorus, Marcus, in Italiam mittuntur.

IMperator autem fratri suo Coostantio scripsit, vt aliquos Orientalium episcoporum satisfacturos de qoorundam damnatione mitteret. Quapropter eligunt tres, Narcissus † Ieenopolites Cilix episcopus, Theodorus Heracliȩ Thraciæ, & Marcus Arethusæ Syriacæ. Qui venientes ad Italiam, facta propria vindicabãt, oitentes Imperatori persuadere Orientalis concilij iustam esse sententiam. Cumque fidei suæ cõfessionem exigerẽtur, fidem quidem Antiochiæ expositam, celauerunt. Aliam verò conscribẽtes confessionem obtuleruot, multum tamen à Nicæno concilio dissonantem. Videns autẽ Constãs iniustè grauatos homines, nec crimina fuisse vera, pro quibus dicebantur à communiooe suspensi, sed id factum propter dissonãtiam fidei, cùm satisfacere nequiuissent pro quo venerant, remisit eos ad propria. Post tres autẽ annos rursus Osientales episcopi Occidentalibus aliam epistolam miserunt, quam Multorum versuum nominauere coosc:riptioné, eò quòd vltra priores prolixo eloquio confecta videretur. In qua de substantia quidem dei nullam fecere mentionem. Eos autem qui dicunt ex nooexistentibus Dei filium, aut ex alia essentia & non ex Deo, & quia fuerit aliquando rempus aut seculum, quãdo noo erat, abdicarunt. Potrò Eudoxiam Germaniciæ episcopum, Martyrium atque Macedonium baiulos epistolarum, Occidentales ooluerunt suscipere sacerdotes, dicentes dogmata Nicæna sufficere, & nihil vlterius oportere tractari. Cúmque Constans à fratre petẽs, vt Athanasius suam reciperet ecclesiam, resistentibus hæreticis nihil impetrare potuisser, tunc Athanasius & Paulus adeuntes poposcerunt fieri synodum, eò quòd pro defensione sectorum dogmatum expulsi probarentur.

Orientales consubstantialitatem negant.

Eudoxius. Martyrius. Macedonius.

THEODORITVS.

Quod Constans fratrem pro fide monuerit, & quod Cõstantius Sardicæ concilium conuocari præcepit. Caput 21.

QVod audiens Constans, scripsit fratri, moneos vt paternæ pietatis inoiolatã seruaret hæreditatem, cum & ille imperium gubernãdo & Romanorum tyrãnos euicisset, & in circuitu gẽtes Barbaras subiugasset. His literis motus Cõstantius, præcepit Sardicæ (quæ est ciuitas Illyrici) & Orieniales & Occidẽtales cõuenire Pótifioes. Multi siquidẽ etiam alij casus medicinam synodicam sequirebãt. Nã & Paulum Constantinopolitanæ vsbis episcopũ, pro rectis dogmatibus, Ariani ad periculum mortis vsq; perduxerant, tanquã seditionis autorem, & alia quædã adiecerant quæ calũniatoribus sunt amica. Quẽ tamẽ tonc populus Sardicam propser inimicorum insidias abduci nõ est passus. Paulò post autem defuncto Constãte, flectentes Atiaoi leuissioã ptincipis voluntatẽ, & à regia ciuitate pelleotes Paulum, eum ad ciuitatulam Cucusenam (quæ tunc erat Cappadociæ, nũc verò secundæ Armeniæ) trãstulerunt. Sed non satis est in hoc

Sardicam concilium indicitur.

πόλις ἰλλυριχὶ τῶ δυτικῶν ἔθνους τρίπολις.

Paulus Cucusum translatus, paulò post occiditur.

E cuncta turbantibus, vita Pauli mirabilis, licet in solitudine constituti. Mittentes enim ministros necis, eum morti violentissimæ tradiderunt. Et hoc beatus Athanasius sefert in Apologia propriæ fugæ, ita dicens:

Athanasii relatio de nece Pauli Constantinopolitani Pontificis. Caput 22.

EPiscopum namque Cõstantinopoleos Paulum persequentes atque inuenientes, palàm suffocandum esse censuerunt in Cucuso Cappadociæ, autorẽ habentes Philippum Præfectum. Erat enim eorum hæreseos tuoc patronus, & consiliorum minister iniquorum. Huiusmodi enim crudelitates blasphemia Arij psotulis. Cõtra Vnigenitum namque insaniunt ministri præF sumptionum eius. Hoc itaque modo Paulo defuncto, imò magis ad cælestia segna pesducto, Macedooium statuerunt episcopum quasi consectatoretu suum quoniam proximè sancto spiritui blasphemabat. Sed paulò post expulerons & eum, dum creaturam non confireretur eum quem filium sacræ scripturæ dicũt. Quapropter damnatus ab illis, hæresis propriæ autor apparuit consubstantialem quidem nec iste patri filium esse dicens, similem tamen per omnia genitori docens, creatum verò Spiritum apertè denominans. Hæc itaque oon multo post (sicuti diximus) acta sunt.

Philippus Præfectus.

Macedonius propellitur.

SOCRATES.

De conuentu episcoporum in Sardicense concilium. Caput 23.

G VNdecimus autẽ annus erat ab obitu patris duorum Augustorum. COSS. verò tunc fuere Ruffinus & Eusebius, quando celebratum est Sardiceose cõcilium. Ea Hesperiis ergo partibus conuenerũt episcopi quasi trecenti, sicut Athanasius ait. Ex Orientalibus sex & septuaginta tantummodo, sicut Sabinus dicit. Inter quos annumerabatur & Ischyras tanquã Mareotis episcopus, quem damoatoses Athanasij in episcopum huius prouinciæ ptouexerant. Excusauerunt se etenim alij per infirmitatem corporis: alij angustas inducias accusantes, & ob hoc Iulium Romanum culpãtes episcopum: cũ vtique ante anoum & sex menses syoodus fuerit prædicata, & Athanasius Romæ degeret, expectans iudicium synodale. Cùm ergo Sardicæ Orientales conuenissent, ad aspectum OccidẽH talium venire nolebant, dicentes, non aliter se ad verba venturos, nisi suo collegio Athanasiacos & Paulianos expellerent. Cumque Protogenes Sardicẽsis episcopus, & Osius Cordubæ Hispaniæ non paterentur à coocilio se submoueri Pauli defensores & Athanasij, illi repeotè discesserũt. Et veniẽtes ad Philippopolim Thraciæ, seorsum facere concilium, & apertè iã Consubstantialitatẽ anathematizauerũt. Et sectã inæqualis substantiæ epistolis subscribentes, vndiquaque miserunt. Qui autem in Sardica conuenerant, primum quidem horum damnauere væsaniam, deinde accusatoses Athanasij digoitate priuaoerunt. Et † terminum fidei Nicænæ corroborantes, & tractatũ de diuinæ substantiæ

An. do. 350.

Orientales.

Hæresis inæqualis substantiæ.

Definitionem.

inæqualitate respuentes, Consubstantialitatem apertiùs tradiderunt, etiam ipsi vndiqnaque scripta propria mittentes. Ex vtraque ergo parte arbitrati sunt rectè se facere, Orientales quidem eò quod à se damnatos illi susciperent, Occidentales autem quoniam ante cognitionem damnatores effugerant: & quoniam hi quidam Nicænam seruabant fidem, illi verò eam adulterare præsumpserant. Reddiderunt ergo locũ Paulo & Athanasio, necnon & Marcello Ancyræ Galatiæ, qui dudum (sicuti iam dictum est) fuerat condemnatus.

THEODORITVS.

Litera Sardicensis concilii ad vniuersos episcopos. Caput 24.

An.do.350. Sardicensis concilii litera.

QVæ verò Sardicæ gesta sint, concilij literæ clariùs edocebũt quas propter modũ explanationis huius scripturæ interponere nõ omisi.

SANCTA SYNODVS DEI GRATIA SARDICÆ

cõgregata ex vrbe Roma, Hispaniis, Galliis, Italia, Campania, Calabria, Aphrica, Sardinia, Pannonia, Mysia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiris, Thracia, Rhodope, Asia, Caria, Bythynia, Hellesponto, Phrygia, Pisidia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, altera Phrygia, Pamphylia, Lydia, insulis Cycladibus, Ægypto, Thebaide, Lybia, Galatia, Palæstina, & Arabia, vniuersis episcopis & comministris S. & Apostolicæ ecclesiæ dilectissimis fratribus in domino S.

MVLTA quidem ac sæpius Arianam vesaniam sequentes præsumpserunt aduersus Dei seruos, & rectã fidẽ custodientes. Adulterã namque doctrinam proponẽtes, orthodoxos expellere sunt conati: & in tantum insurreaerunt aduersus fidẽ, vt neque auditus deo amabiliũ lateret Imperatorũ. Igitur gratia dei cooperãte, etiã ipsi piissimi principes ex diuersis nos prouinciis & ciuitatibus colligẽtes, sanctũ hoc conciliũ in Sardicẽsium celebrari vrbe præceperunt, vt ablata omni discordia, & omni perfidia procul expulsa, sola Christi pietas apud omnes inuiolata seruetur. Venerunt enim Orientales episcopi à piissimis Imperatoribus inuitati, præcipuè propter famã quæ de charissimis nostris fratribus & comministris fuerat diuulgata, id est, Athanasio Alexandrino, & Marcello Ancyræ Galatiæ, & Asclepa Gazæo, forsan etiam ad vosipsos detractiones huiusmodi peruenerunt, quomodo etiã nostras aures vẽtilare conati sunt, vt ea quæ cõtra innocẽtes referunt, vera esse credãtur, & iniqua hæreseos celetur opinio. Sed hæc diutius facere permissi nõ sunt. Etenim Præsul ecclesiarum dominus est, qui pro bis & pro vniuersis mortem sustinuit, & per eas ascensum ad cœlos nobis omnibus condonauit. Pridem itaque Eusebius, & Maris, & Theodotus atque Theogonius, Vrsatius, & Valens, & Minophãtus, & Stephanus scripserũt Iulio cõministro nostro ecclesiæ Romanæ Põtifici cõtra prædictos cõsacerdotes nostros, id est Athanasiũ episcopũ Alexãdriæ, & Marcellum episcopum Ancyræ Galatiæ, & Asclepham Gazæ. Scripserũt quoque ea aliis

Athanasius. Marcellus. Asclepas.

Iulius Pont. Romanus.

A partibus episcopi, testimoniũ perhibentes puritati Athanasij consacerdotis nostri, & ea quæ ab Eusebio & cõsectatoribus eius gesta sunt, nihil aliud quàm mẽdaciis & calumniis plena esse affirmantes. Cũ vtique euocati à charissimo & cõsacerdote Iulio, & nõ occurrentes (sicut scriptis einsdẽ episcopi Iulij cõprobatur) apertè videãtur calumniatores existere. Nam si de gestis cõtra eos habitis præsumpsissent, non cunctarentur occurrere. Veruntamen etiã ex his quæ fecerunt in hoc sancto magnóque concilio, eorum machinatio euidenter apparet. Venientes enim in Sardicensium ciuitatẽ atque videntes fratres nostros, Athanasium, Marcellum, Asclepam, & cæteros ad iudiciũ accedere timuerunt. Et nõ semel, nõ secundo, sed etiam frequenter citati, B vocationibus obedire noluerunt: congregatis videlicet in concilio Osio longæuo (qui propter ætatẽ, atque confessionẽ, tantúmq; laborẽ omni honore dignus apparuit) & reliquis, sustinentibus & innitãtibus eos ingredi iudicium, vt quæ contra absentes cõsacerdotes diffamauerãt atq; conscripserant, præsentes ostẽderent. Sed (sicuti prædiximus) euocati nõ venerunt, vt etiã in hoc calumniam propriam ostenderent: & quodammodo respuendo iudiciũ, insidias suas & molimina proclamarent. Nam qui de suis dictis confidunt, etiam ad faciẽ probare nõ fugiunt. Quia verò non occurrerunt, nullum de eis ignorare confidimus (si forsan rursus illic quicquã machinari voluerint) quod nihil habẽtes quo possint C consacerdotes nostros arguere, absentibus detrahunt, præsentes effugiũt. Fugerũt enim (charissimi fratres) non solũ propter calumniam aduersus istos instructam, verũ quia suos pro diuersis criminibus accusatores occurrisse viderunt. Proferebãtur enim vincula & catenæ. Venerant homines ab exilio & cõsacerdotes, necnõ cognati pariter & amici eorum, qui propter eos mortui dinoscuntur. Et quod est admirandum aderant episcopi, quorum vnus quidẽ catenas gestabat & vincula, quibus vinctus fuerat propter eos. Alij verò eorum insidiis mortẽ sibi testabãtur inflictam, quia ad tantam superbiam sunt perducti, vt etiam episcopum occidere conarentur: quẽ nisi fuga liberasset, obierat. Venit enim consacerdos noster beatus Theodulus, fugiens eorũ molimina, quibus fuerat iussus occidi. Alij verò gladiorum vulnera demonstrabãt: D alij famem se ab eis passos ingemiscebãt, & hæc non quilibet homines testabãtur, sed omnes ecclesiæ pro quibus hi qui occurrerunt, & qui legatione fungebãtur, insinuabãt violentiarũ pestes, armatos milites, populos cum fustibus, iudicum terrores, falsarũ literarum obiectiones. Lectæ sunt enim literæ Theogonij cõtra consacerdotes nostros, Athanasiũ, Marcellũ & Asclepam, vt etiam Imperatores mouisse viderentur. Quas literas diaconi Theogonij vulgauerunt, super hæc autẽ virginum nuditates, ecclesiarum incẽdia, carceres cõtra sacerdotes nostros adhibitos. Quæ omnia prælia nõ nisi pro detestabili Arianorum hæresi commisisse noscuntur. Quisquis enim eorũ respuisset ordinationem atque communionẽ, his necessario subdebatur iniuriis. Cõspicientes igitur facinorum suorum angustias, confusi recesserunt. Et vlterius hæc nõ va-

Osius Cordubensis.

Theodulus.

lentes abscondere, in Sardicensium venerũt vr- E bem, vt per aduentum suũ quasi talia se nequaquam perpetrasse monstrarent. Videntes autem quibus calumnias irrogauerant, & oppressos à se simul accusatores, & increpationes præ oculis suis habẽtes, euocati ad iudicium ingredi nequiuerunt. Athanasio quippe, Marcello, & Asclepa, nostris cõsacerdotibus fiducialiter agẽtibus, & valde ingemiscentibus, & imminẽtibus atque prouocãtibus eos, & promittẽtibus, non solum se calumnias euidenter ostendere, sed etiã quæ in eorũ ecclesias deliquissent: illi verò tãto conscientiæ terrore constricti sunt vt fugerẽt, & per fugam suas calumnias aperirent deliđáque sua iudicij declinatione faterentur. Et licet non solum ex prioribus, sed etiam ex istis malitia eorum atque calumniæ pateſiant, tamen vt neque per fugã occasionẽ alterius iniquitatis accipiãt, curauimus contra veritatem facta eorum molimina examinare. Et hoc proposito, ex his quæ F gesta sunt eos calumniatores inuenimus, & nihil aliud nisi aduersus cõsacerdotes nostros insidias institutas. Nam Arsenium, quem dicebant ab Athanasio peremptũ, hic viuit, & inter viuẽtes cõmorari dignoscitur, ex quo etiã alia probantur esse cõficta. Quod verò etiam calicẽ diuulgauerunt fractum à Macario Athanasio presbytero, testati sunt qui de Alexandreia & Mareote venerunt, nihil tale fuisse gestum. Sed etiã episcopi Ægypti Iulio consacerdoti nostro scribentes, valdè affirmabant, quod neque suspicio fuisset huiusmodi. Proinde dixerunt monuméta aduersus eos confecta quæ tamen probatum est ex vna parte celebrata: in quibus gestis pagani examinabãtur, & Catechumeni: ex quibus vnus catechumenus inquisitus, ait intus se fuisse quãdo Macarius venerat ad eundem locum. Alter autem interrogatus, dixit illum famosissimum Ischyram tunc ægrotasse, & in cellula tacuisse, vt ex hoc appareat nihil gestum ea omnibus sacramentis, eò quòd & catechumeni intus fuissent, & Ischyras non adesset, sed iaceret ægrotus. Is namque malignissimus Ischyras mẽtitus, quod Athanasius quosdam sactos incendisset libros, illo tempore ægrotasse declaratus est, quando Macarius ibi fuit. Vnde etiam ex hoc calumniator apparuit. Denique pro huiusmodi calumniæ mercede dederunt Ischyræ nomen episcopi, qui neque presbyter fuerat aliquãdo. Duo namque presbyteri qui cum Melitio aliquando degebãt, & postea à beato Alexandro episcopo ciuitatis Alexandrinæ suscepti sunt, & cum Athanasio constituti, testati sunt nunquam illum presbyterum fuisse Melitij, neque habuisse Melitium in Mareote ecclesiam vel ministrũ: & qui penitus nec presbyter fuerat: nunc eum velut episcopum produxerunt, vt eo nomine in suis calumniis terrere viderẽtur auditores. Lecta sunt enim & literæ consacerdotis nostri Marcelli, & inuenta est Eusebij simulãtio, nequitia. Nam ea quæ veluti querimoniam faciens Marcellus dixit, hæc tanquam ipse confirmaret accusauerunt. Hęc ergo sunt lecta, & reliqua, & præcedentes pariter quæstiones rectáque huius viri fides inuẽta est. Nõ enim à sancta Maria sicut isti cõfirmabant, dedit deo verbo principium, neque finẽ habere asseruit eius imperium, sed regnum eius & sine principio & fine termino esse conscripsit. Asclepas autem comminister obtulit monimẽta Antiochiæ confecta sub accusatorum præsentia, & Cæsariensis Eusebij, & ex sententia iudicantium episcoporum se ostendit innoxium. Rectè siquidem (ô charissimi fratres) euocati frequẽter, obedire noluerunt, rectè quoque fugerunt. Cõscientia nanque sua perterriti per fugas, suas calumnias indicarunt: & quæ præsentes accusatores super eis dixerant, etiam probauerunt. Ad hæc autem etiam eos qui dudum accusati propter Arianam hæresim fuerant & proiecti, non solum susceperunt, sed etiã in maiori ordine posuerũt, diaconos ad presbyterium promouẽtes, presbyteros ad episcopatũ, non ob aliud nisi vt impietatem seminare & dilatare possent, & fidei corrumpere pietatem, sunt antè horum principes, Eusebius, Theodorus Heracliæ, Narcissus Neroniadis Ciliciæ, Stephanus Antiochiæ, Georgius Laodiciæ, Acacius Cæsareæ Palestinæ, Minophãtus Ephesius, Vrsatius Sigiduni, Valẽs Mursiæ Pannoniæ. Isti namq; conuenientes cum Orientalibus nõ sinebant eos nec in sanctũ cõcilium ingredi, nec omninò accedere ad ecclesiã Dei. Et venientes in Sardicam cõciliabula apud semetipsos per loca singula faciebãt, & acta quęq; dã cum terroribus concinnabant, vt nihil penitus ad iudicium peruenire, neque sanctũ possemus celebrare conciliũ. Hæc omnia cognoscere potuimus à consacerdotibus nostris, Macario Palæstino, & Asterio Arabiæ, qui cum eis venerant, & ab eorum perfidia recesserant. Hi namq; ad sanctum concilium venientes, violentiã quã passi fuint narrauerunt, nihil dicentes apud eos G agi rectum: insuper adducientes, quod quũ essent rectæ fidei, prohibiti fuissent ab eis ad hæc loca venire, & propter interminationem vix ab eis discedere potuissent. Ob hanc caussam Sardicen venientes, in vna domo cuncti manserunt, neq; breui tempore à se recedere patiẽtes. Quia verò tacere non decuit, nec sine vindicta relinquere calumnias, vincula, neces, vulnera, concinnationes falsarum epistolarũ, verbera, nuditates virginum, exilia, destructiones ecclesiarũ, incendia, migrationes à minoribus ciuitatibus ad maiores ecclesias, & præ omnibus aduersus rectã fidẽ nunc Arianã væsaniam per eos crudeliter insurgentem, propterea charissimos quidẽ fratres nostros & cõministros Athanasium Alexãdrinæ ciuitatis episcopum, & Marcellum Ancyræ Ga- H latię, & Asclepam Gazę, comministrantes Christo innoxios & puros esse decreuimus, scribentes ad vniuscuiusque parœciam, vt singulatũ ecclesiarum populi cognoscentes sui episcopi puritatem eum se episcopum & habere & sperare cognoscant: Eos autem qui in eorum ecclesias luporũ instar ingressi sunt, id est, Gregoriũ in Alexãdreia, Basilium in Ancyra, Quintianũ Gazę, nec episcopos nominandos, nec Christianos, nec quamlibet penitus cum eis habendam esse communionem, nec eorum literas habendas, neque scribendum eis. Theodorum verò Heracliç Europç, & Narcissum Neroniadis Ciliciç, Acacium Cæsareæ Palæstinæ, & Stephanum Antiochiæ, Vrsatium Sigidini Mysiæ, Valentem ex Mursia Pannoniæ, Menophantum Ephesi, & Georgium Laodiciæ, licet metuentes ab Oriẽte non

Marginalia: *Arsenius.* | *Iulius Pont. Romanus.* | *Ischyras.* | *Asclepas.*

E nnn venerint. tamen cn qund à beato memoriæ Alexandrn ciuitatis Alexandrinæ Pontifice sunt damuati, & eo qund secum Arianos habeant, & propter crimina eis illata, generali eos decreto sanctũ cócilium episcopatu depnsuit: & decreuimus nnn solum episcopos eos nõ esse, sed neque communinnem cum fidelibus promereri. Eos enim qui diuidnnt à paterna substãtia & diuinitate, & alienãt verbum à patre, diuidi ab ecclesia cathnlica conuenit, & esse alienos à nomine Christiano. Sint igitur à nobis & omnibus anathema. eo quod verbum veritatis videãtur esse cauponari. Apnstnlicum namque præceptum est: Si quis vobis annuntiauerit præter qund accepistis, anathema sit. *Gal. 1. b* His ergo nullum communicare denuntiate: nulla enim cõmunio luci ad tenebras. Hos pellite procul ab nmnibns: nnlla enim cócordia Christo ad Belial. Seruate vns, fratres charissimi, vt neque scribatis eis, neque eorum scripta susciptatis. Studere si-F mul (vos charissimi fratres & comministri) tanquam spiritu præsentes nostro concilin consentire. atque subscriptinne vestra decernere, quæ ab omnibus vbique comministris nostris cnnsonantia vna seruentur. Abdicamus autem illos, & extra terminos ecclesiæ cathnlicæ procul abiicimus, qui affirmant: Qund Deus est Christus, sed verus Deus nnn est: Quod filius est, sed verus filius nó est. Quod genitus est simul & ingenitus. Sic enim se intelligere genitum profitẽtur quia sic dixerunt, est, quod genitum est. Et quia cum Christus ante secula sit, dederunt ei principium atque finem, quod nó in tépnre, sed habet ante secula. Proinde duę viperę ex aspide Arrana progressę sunt, Valens & Vrsarius, qui gloriãtur *Valens Vrsatius.* G & non dubitant se dicere Christianos, prnfitentes quoniam verbum, & quoniã spiritus; & vulneratus, & interfectus est, & mnrtuus est, & resurrexit: quodque cnhnrs studet hæreticorũ diuersas esse substantias patris, & filij, & spiritus sancti prnnuntiant, & eas esse diuisas. Nns anté hanc percepimus, & eruditi sumus, hanc habemus cathnlicam apnstnlicámque traditinné, & fidem atque confessinnem, vnam esse substantiã patris & filij, & spiritus sancti. Et si quæriãt quæ sit filij substãtia, prnfitemur eam esse quæ patris, indubitanter, nunquam patrem sine filio, neqne filiũ sine patre fuisse credentes, nec esse posse, vt quod est verbum spiritus sit. Absurdum nanque est dicere, aliquando patrem non fuisse patrem. H Patrem enim sine filin neque nominari, nec esse posse, est ipsius filij testimonium. Ego in patre, *Ioan. 14. b* & pater in me: &, Ego & pater vnum sumus. *Ioan. 10. f* Nullus nnstrum negat genitum. Sed genitũ ante omnia, quæ inuisibilia & visibilia nuncupantur opificem archangelorũ & angelorum, & mũdi, & humani generis, qunniam ait: Omnium artifex sapientia docuit me. Et omnia per ipsum facta sunt. *Ioan. 1. a* Nõ enim semper esse potuisset, si sumpsisset exordium: quandn quidem verbum quod semper est, non habet initium, Deus autem nunquam terminnm habet. Nnn dicimus patrem filium esse, neque rursum filinm patrem esse: sed pater. pater est: & filius patris est filius. Cnnfitemur virtutem esse patris filium. Cõfitemur verbum Dei patris esse præter quod aliud non est, & verbum verum Deum, & sapientiam & virtutem, verúmqne filium tradimus. Et non sicut ceteri filij nominantur, ita filium dicimus: quoniã illi aut gratia generationis dij erunt, aut eo qund digni fiant filij nuncupantur, neque propter vnã substantiam quæ est patris & filij. Confitemur item & vnigenitum & primngenitnm, sed vnigenitum verbum dicimus, quod semper fuit & est in patre: primogenitnm autem quantum ad hominem. Sed tamen differt creatura cnmmuni, qunniam & primogenitum à mortuis: confitemur vnum esse Deum. Cõfitemur vnã patris filíjqne diuinitaté, neque quisquã negat aliquando patrem filio mainrem, non prnpter aliam essentiam, non prnpter differentiã, sed quia ipsum nomen patris maius est filio. Hæc autem illorũ blasphemia atque corruptibilis interpretatio est, hac gratia eum dixisse contendunt: Ego & pater vnum snmus, propter cõcordiam & vnanimitatem. *Ioan. 10. f* Sed reprobauimus nmnes catholici intellectum eorum fatuum & abiectum, sicuti mortalium hominum. Qui quoniam corrumpi cœperunt, nffendentes discordare noscuntur, & ad permntatinnes ascendunt hoc modo distantiam & discnrdiam inter patrem Deum omnipotentem & filium esse posse, dicẽtes: qund absurdnm est intelligere & aliquatenus arbitrari. Nos autẽ & credimus & affirmamus, & sic intelligimus, qnoniam sacra scriptura sic loquuta est: Ego & pater vnnm snmus, propter essentiæ vnitatem, quæ est vna & eadem patris & filij, & credimns semper sine principin & sine termino hunc regnare cum patre, & nnn habere nec tẽpus nec defectum eius imperium, quia semper est: nunquam enim esse cœpit, ideóque nec deficere pnterit. Credimus & percipimus paracletũ sanctum spiritum, quem nobis ipse dominus promisit & destinauit, & eũ credimus missum. Sed is passus nõ est, sed homn, quo indutus est, quẽ assumpsit ex Maria virgine, qui pati potuit sicut mortalis. Deus antem immortalis est. Credimus quòd tertia die resurrexit, nnn Deus in homine, sed homo in Deo resurrexit, quem & nbtulit patri suo donum, quẽ vtique liberauit. Credimus autem qunniam opportuno tẽpore atque definito nmnes, & de omnibns ipse iudicabit. Tãta siquidem eorum stultitia, & ita crassitudine tenebrarum eorum mens excæcata est, vt nequeant lumen cernere veritatis, nec intelligere qua ratione dictum sit, Vt & ipsi in nobis vnum sint. Palàm verò est id cur dixerit vnnm, quoniam Apnstoli spiritum sanctum Dei acceperunt, sed tamen ipsi nnn erant spiritus, nec aliquis enrum aut verbnm, aut sapientia, aut virtus, aut vnigenitus erat. Sicut egn & tu (inquit) vnum sumus, sic & isti vnum in nobis sint. Certissimè igitur scriptura diuina hoc distinxit: In nobis (inquit) vnum sint, non ait, sicut nns vnũ snmus ego & pater, sed discipuli in semetipsia coniuncti & copnlati vnum sint, fide confessione, in gratia & pietate Dei patris, & domini saluatoris nostri cnncessinne, & charitate vnum esse possint.

Ex his literis cognoscitur & accusatnrum calumnia, priorum iniquitas iudicum, & dogmatum vera sanitas. Non solùm enim de diuina nos beati patres dncuere natura, sed etiam eruditionem dispensationis esplanauerunt.

De legatis Sardicensium ad Constantium destinatis, & de nephanda machinatione contra eos à Stephano Antiochenus præsule concinnata. Cap 25.

HÆc Constans cognoscens, doluit quidem, leuitatem fratris inspiciens, & infremuit aduersus instigatores malorum, & Imperatoris facillitatem ita decipientium. Duos autem episcopos ex Sardicensi concilio electos cum literis misit ad fratrem, cum quibus & magistrum militum Salianum pietate iustitiaque fulgētem. Literæ verò non solum monitionē habuerunt atque consilium, sed etiam interminationem pio principi condecentem. Primùm quidē denuntiauit fratri, vt episcopis præberet auditū & iniquitates à Stephano aliisq; præsumptas agnosceret, necnō & Athanasium gregi proprio restitueret, patefacta quidē calumnia, priorumque iudicū iniquitate, & crudelitate releuata: adiecitque quòd nisi vellet quod iustū est facere, ipse Alexandriam proficisceretur, & Athanasiū suis desiderantibus restitueret, inimicorúmque cateruas procul expelleret. Hanc autem epistolam Constātius Antiochiæ suscipiens, promisit se factorum quæ turbarum illarū particeps fuisset. Sed cùm hoc doleret veritatis impugnatoribus, nephandissimum machinati sunt scelus. Diuerterat enim per illud episcoporum quod Conciliū miserat in domum ad montem sitam. Magister autem militū alibi diuersorium acceperat. Porrò Stephanus tunc Antiochenus episcopus, cū aliis tyrānicis cooperatoribus naues naufragio præparabat, cum quibus assertores rectorū dogmatum variis nitebatur absorbere calumniis. Horum itaque erat dux quidā iuuenis Onager nomine, licenter viuens, & iniqua conuersatione congaudens, qui non solum in plateis diuersos violentia afficiebat, & fustibus pulsabat, sed etiā domos impudenter inuadens, viros & mulieres honestissimas abstrahebat. Et ne longius eius extendam flagitia, contra optimos viros præparatam narrabo præsumptionē. Is enim Onager ad quandam fornicatriā veniens, ait modo quosdam venisse peregrinos, & noctu habere opus meretrice. Porrò sumens quindecim seditiosus nebulones, & eos in vicino episcoporum diuersorio circa sepem celans, profectus est cum meretrice ad ianuā vbi illi viri quiescebāt. Eámque apertam inueniens, persuasit vni puerorum domesticorum, pecunia data, vt mulierem introduceret intra ianuam quam ipse demonstrabat, vbi quidem vterque sacerdotum dormire videbantur, eámque mulierē intrò præcepit accedere: ipse verò vocaturus socios est egressus. Cōtigerat enim alterum episcoporum Euphratā nomine, in loco exteriore dormire. Vincētium autem (sic enim vocabatur alter) in interiori cubiculo quiescebat. Cumque intra ostiū puella venisset, sonum pedum Euphratas sentiens, cùm esset obscurū, quis ambularet interrogauit. Illa verò loquente, conturbatus Euphratas dæmonem putās esse, mulieris imitatū vocem, repentè Saluatorē Christum ad suum vocauit auxilium. Onager autem dux iniquitatis huius, hoc facto cum sociis est ingressus, iniquos clamans eos, & iniquitatis iudices destinatos. Multo clamore facto concurrerunt & serui, surrexitque Vincē-

Salianus magister militū.

Legatio Constantis ad fratrem Constantium pro Athanasio.

Euphratā & Vincentiū legatos Ariani traducūt falsò.

Stephanus homo dolosus.

Onager nebulo conductitius.

E tiua, & claudentes ianuam domus, septē quidem calumniatorum comprehēdere potuerūt. Onager verò cum reliquis fugit. Detenta tamen est cum illis & mulier. Diluculo autem magistrum militum qui cum illis venerat, excitantes, ad palatium processerūt, & præsumptiones Stephani proclamantes, dicebant iam non egere iudicio, neque verberibus iniquitates eius. Magister verò militum præcipuè clamitabat, rogās vt iuberet Imperator, nō synodicè, sed iudicialiter potius iniquam examinari præsumptionē, promittens primùm se episcoporum clericos tradituros, & oportere etiā ministros Stephani ita cōtradi. Cùm autem ille impudenter contenderet, dicens clericos non subdendos esse verberibus, placuit & Imperatori & Iudicibus, vt intra pala-
F tium causæ fieret examinatio. Et primum quidē interrogauerunt mulierem, quis eam ad metatū duxisset episcoporum. Quæ dixit quendam iuuenem ad se venisse, & aduētum indicasse peregrinorum, & quid opus haberent, & quòd vespere veniens duxisset eam ad habitaculū quoddam, eámque intra ianuam domus & porticum introire præceperit. Adiecit etiam inquisitionē episcopi, & terrorem factum, & orationē eius, & superuenientium repentinas inuasiones. Hæc iudices cognoscētes, captum inter alios omniū maximè iuuenem in medium deduxerunt. Qui non expectans necessitatem verberum machinatum consilium patefecit, & Onagrum hæc omnia perpetrasse confessus est. Qui deductus
G ad medium, Stephanum dixit hæc omnia præcepisse. Sic itaque Stephani cognoscentes iniquitatem, præsentibus tunc episcopis permiserunt vt eum damnarent, & ab ecclesia procul expulsus est. Non omninò tamen ab Ariana peste ecclesia liberata est. Nam Leontius post eum ordinatur genere Phryx, voluntate nequissimus. Verùm Constantius ea quæ contra episcopos fueram machinata, experimento cognoscens, scripsit Athanasio maximo, & semel, & secundo, & tertio, inuitans eum vt à partibus remearet Hesperiis: sicut ipsis literis indicatur.

Metatum vocat diuersoriū à metando.

Stephanus Antiochenus abdicatur.

Leontius succedit.

SOCRATES.

Epistola Constantij ad Athanasium vt ad se veniret. Caput 26.

H CONSTANTIVS VICTOR AVgustus Athanasio episcopo.

PLurimum te circumferri & fluctuare ferocibus maris vndis, nostræ mansuetudinis clementia nō permisit. Patria quippe terra nudatum & priuatum propriis rebus errantémque per loca inuia bestiarū, defessa nostra pietas non despexit. Igitur diu distuli scribere volūtatis meę propositum, sperās spontè te ad nos fortè vēturum, & laborum satisfactionē à nobis exigere. Veruntamen quoniā fortè timor impediuit voluntatis tuæ propositū, literas largitate plenissimas ad tuam beatitudinem destinauimus, vt sine metu nostris aspectibus velociter tuā præsentiam præbere festines, vt desiderio tuo potius experiaris nostram clementiā propriis restitutus. Hac etenim causa & dominū meū fratrēq; Cōstantem

ſtantem Victorem Auguſtum pro te rogaui, vt tibi poteſtatem ad nos tribuat veniendi, vt ambobus nobis annuentibus, reſtitutus in patriam, habeas maximum gratiæ noſtræ pignus.

Alia epiſtola eiuſdem pro eadem re.
Caput 27.

CONSTANTIVS VICTOR AVguſtus Athanaſio epiſcopo.

LIcet prioribus literis ſignificauerimus, vt ſine ſollicitudine ad noſtrum debeas venire Comitatum, eò quòd maximè velimus te ad propria deſtinare, tamen & nunc has literas ad tuam miſimus ſanctitatẽ, per quas inuitamus, vt ſine aliqua diffidentia vel metu aſcẽdẽs, publicis vehiculis ad nos venire feſtines, vt quæ deſideras poſſis adipiſci.

Tertia Conſtantii epiſtola pro eodem.
Caput 18.

CONSTANTIVS VICTOR AVguſtus Athanaſio epiſcopo.

DVm in Edeſſa degeremus, præſentibus preſbyteris tuis placuit, vt ad te deſtinatis preſbyteris ad noſtrum debuiſſes feſtinare Comitatum, vt videns noſtros aſpectus, repentè properares ad Alexandreiã. Sed quoniam plurimũ præterit temporis, ex quo ſuſcipiens à nobis literas nõ occurriſti, propterea etiã nunc cõmonere te feſtinauimus, vt vel nũc tuam præſentiã nobis velociter præſentare cõtendas, & ita poſſis patriæ tuæ reſtitui, tuaq; ſecurus oratione frui. Ad plenã verò cognitionem Achitũ diaconẽ diſtinauimus, à quo poſſis cognoſcere etiã noſtri animi volũtatẽ, & quòd ea quæ optas impetrare poſſis.

Has epiſtolas ab Aquileia ſuſcipiens Athanaſius (illic enim relicta Sardica agebat) Mox recurrit Romã, & oſtendens literas epiſcopo Iulio, in maximo gaudio eccleſiam fecit eſſe Romanam. Putabatur enim etiam Oriẽtis Imperator ipſorum fidei conſentire, eò quòd ad ſe Athanaſium fiducialiter euocaret. Iulius autẽ Alexandriæ clericis atq; plebi hæc de Athanaſio ſcripta miſit.

Epiſtola Iulij ad Alexandrinos pro Athanaſio.
Caput 29.

IVLIVS ARCHIEPISCOPVS preſbyteris & diaconis, & plebi, habitantibus Aleſandriam, dilectiſſimis fratribus in domino Salutem.

Epiſtola Iulii ponti. Ro. de Athanaſii reditu.

COngaudeo vobis & ego dilectiſſimi fratres, quòd fructum veſtræ fidei ante oculos iã videtis. Hoc etenim verè geſtũ, quilibet inſpiciet in fratre & coëpiſcopo noſtro Athanaſio, quẽ propter puritatẽ vitæ ſuæ & veſtras orationes reſtituit vobis Deus. Ex hoc itaq; creditur, puras & charitate plenas orationes veſtras aſcẽdiſſe ſemper ad Deũ. Memores enim eſtis promiſſionũ cœleſtiũ atque dilectionis, quã ex doctrina prædicti fratris mei Athanaſij didiciſtis, & integrũ cognouiſtis ſecundũ inſitã vobis fidẽ quã percepiſtis: quoniã non vſque ad finẽ in à vobis poſſit abduci, cuius orationes in ſanctiſſimis animabus veſtris tanquã præſentes ſemper habuiſtis. Ergo non plurimis mihi verbis A opus eſt vobis ſcribere. Quæcunque enim vobis à me poterior dici, hæc iã fides veſtra præceſſit, & diuina gratia communis orationis veſtræ vota compleuit. Congaudeo ſiquidem vobis: iterum enim dico, congaudeo: quoniam inexpugnatas animas in fide ſeruaſtis. Sed etiã ipſi fratri meo Athanaſio nõ minus cõgaudeo quia licet multam ſit paſſus triſtitiam, ne vnam tamẽ horam veſtri deſiderij & charitatis oblitus eſt. Nam licet corpore ad tẽpus à vobis ſit abſtractus, ſpiritu tamen vobiſcum ſemper degere videbatur. Et ego quidem chariſſimi fratres omnẽ tentationem contra eum ſurgentẽ reor ſine gloria non fuiſſe. Nam & veſtra & eius fides cognita eſt vniuerſis & comprobata. Si enim nõ tanta & talia accidiſſent, quis crederet quia aut vos tale iudiciũ, tantámque charitatẽ circa talem exB hibuiſſetis epiſcopum, aut ille potuiſſet tãtis circundari virtutibus, per quas ſpe cœleſti fraudatus non eſt? Promeruit igitur quolibet modo & nunc & in futuro etiam, confeſſionis glorioſum martyrium. Frequenter enim terra marique plurimum æſtuans, omnẽ prauitatẽ Arianæ cõculcauit hæreſeos, & crebrò per inuidiam vſque ad periculum impulſus cõtempſit mortẽ, munitus omnipotẽte Deo & domino Ieſu Chriſto ſaluatore noſtro, ſperans & inimicitias declinare, & cõſolationi veſtræ reſtitui, deferẽs vobis maiora trophœa ex fortiſſima cõſcientia, pro quibus & vſque ad terminos terræ totius apparuit glorioſus. Fiduciã itaque habens ſui propoſiti, cœleſtiſque doctrinæ, clarificatus eſt immortali iudicio. & ad vos reuertitur. Diligẽdus igitur apud vos clarior nũc eſt quàm tũc, quãdo profectus à vobis eſt. Nã ſi materias pretioſas, id eſt aurum C atque argentũ purgãdo ignis probat: quid dignũ dici poterit de tali tantóque viro, qui cùm tãtas tribulationes & pericula deuicerit, redditur nũc vobis immaculatus: nõ à nobis ſolũmodò, ſed comprobatus ab omni cõcilio? Suſcipite igitur nũc fratres chariſſimi cum omni diuina gratia paſtorẽ veſtrũ ac præſulẽ tãquã verè ἀθλητὴν, cum his qui tantorum laborum eius participes ſunt effecti: & gaudete fruẽtes orationibus quibus paſtorẽ veſtrum, vt ita dicam, eſuritis atque ſititis, quando etiam ipſi veſtrã ſanctitatẽ ſalutaribus ſcripturis cibaſtis atque potaſtis. Nam cùm degeret inter peregrinos, vos ei conſolatio fuiſtis, & in perſecutione atque periculis refouiſtis eum fideliſſimis veſtris animabus & mentibus. Ego ſiquidẽ iã exulto cõſyderãs & ratione proſpiciens, in eius reuerſione vniuſcuiſque veſtrũ D gaudiũ & plebis votiuas occurſiones, & cõcurrentium glorioſam feſtiuitatẽ: & qualis ille vobis erit dies, & quantus, remeante ſcilicet fratre meo, & quieſcentibus priſcis malis quorundam machinatione factis: nec non pretioſa ac votiua reuerſione, cunctos in quadã pleniſſimi gaudij lætitia copulãte. Huiuſmodi verò gaudiũ vſque ad nos magnitudine ſua pertingit: quibus diuinitus hoc etiã conſtat eſſe conceſſum, vt & nos debeamus in laudẽ tanti viri cõſurgere. Sed melius eſt, vt epiſtolam oratione claudamus. Deus omnipotens & huius vnigenitus filius dominus & ſaluator noſter Ieſus Chriſtus hoc gaudiũ vobis præbeat in æternũ, dignũ tribuẽs pmiũ admirabili veſtræ fidei, quã circa põtificẽ veſtrũ glori

Athanaſius Alexãdrinus.

1. Cor. 2. b

oſo teſtimonio demonſtraſtis: vt & vos, & qui vobiſcũ ſunt, hic & in futuro meliora poſſideatis: quæ oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem & cum quo omnipotenti Deo gloria in ſecula ſeculorum amen. Valere vos opto chariſſimi fratres.

Quid Conſtantius petierit Athanaſium, & quid Athanaſius à Conſtantio, & quomodo orthodoxis Pontificibus recipientibus ſuas eccleſias heretici ſint expulſi. Caput 30.

An. do. 350. Ariani cupiunt vnam ſaltem habere eccleſiam oppidatim.

HIs itaque literis cõfidens Athanaſius ad Orientem venit. Quem Conſtantius Imperator nõ tunc moleſtè ſuſcepit, ſed eum circumuenire tentabat molitione ſubmiſſus Arianorũ, & dixit ad eum: ſedem equidem tuam decreto concilij, nobíſque cõſentientibus recepiſti. Sed quia ſunt aliqui in Alexandria populi tuam declinantes communionem, vnam eos in ciuitate eccleſiam habere permitte. Ad hanc propoſitionem Athanaſius mox occurrit, & ait: O Imperator, poteſtatem habes iubere ſimul & agere quęcunque volueris. Sed etiam ego beneficium à te depoſco, quod mihi concedi precor. Principe verò continuò ſe daturũ eſſe pronunciáte, repentè ſubiunxit Athanaſius, idem beneficium ſibi largiri petens, quod quęrebat Imperator accipere. Vnam enim & ipſe eccleſiam poſtulabat dari per ſingulas ciuitates, declinãtibus Arianorum communionem. Igitur Athanaſij ſententiã inutilem ſibi cognoſcentes Ariani, hoc quidem differendum eſſe dixerunt, & agendũ quod placeret Imperatori, quia Imperator Paulo & Athanaſio & Marcello, & Aſclepæ, Gazæ & Lucio Adrianopoleos, ſecundum ea, quæ in concilio Sardiceno placuerãt, proprias reſtituerat ſedes. Vnde principalia ſacra per ſingulas ciuitares ad eorum mittebantur eccleſias, quibus iubebatur vt eos repentè ſuſciperent. Igitur in Ancyra expulſo Baſilio & pro eo introducto Marcello, non fortuita turba prouenit, quę derogationem contraria ſapientibus irrogauit, Aſclepam verò continuò Gazæi ſuſceperunt. In Conſtantinopolitana ciuitate Macedonius ad modicũ tempus Paulo ſucceſſit, apud ſemetipſum in eccleſia remota collectiones agens. Pro Athanaſio tamẽ ſolo Imperator epiſcopis, & clericis, atq; plebi ſcripſit, vt eum libenter ſuſciperent. Inſuper etiã quæ contra eum in iudiciis acta fuerant, aliis literis aboleri iuſſit. Quæ verò de vtraque re ſcripta ſunt, hæc eſſe noſcuntur.

Idem petit Athanaſius pro orthodoxis.

principalia ſacra, ſacra litera principis.

Marcellus Ancyrana ſede ſua potitur. Aſclepas. Macedonius.

Epiſtola Conſtantij, per quam omnia geſta contra Athanaſium habita ſunt caſſa. Capu 31.

VICTOR CONSTANTIVS, MAximus, Pius, epiſcopis & presbyteris catholicæ eccleſiæ S.

An. do. 350.

REuerendiſſimus epiſcopus Athanaſius non eſt Dei gratia derelictus: nam licet breui tẽpore humana fuerit probatione ſummiſſus, tamen debitum prouidentiæ vniuerſa proſpicientis noſcitur ſuſcepiſſe decretũ, recipiens voluntate Dei noſtróque iudicio patriam ſuam, pariter & eccleſiam, cuius diuino nutu præſul extabat. Huic enim conſequenter oportebat noſtrã adeſſe manſuetudinem, vt omnia aduerſus eos, & eius communicatores definita, omníſque ſuſpitio & illuſio contra eum geſta, deinceps ſit inanis & vacua: & reuelatio quam dudũ clerici eius habuerunt, competenter firma permaneat. Sed etiam hoc eius gratiæ adiiciendũ eſſe cẽſuimus, vt omnes ordines † ſacri cognoſcant, conceſſum omnibus ipſi coniunctis, vt ſine timore ſint, ſiue epiſcopi, ſiue ſint clerici: Sufficit enim vnicuique circa eũ rectæ volũtatis vnio. Quicũque enim meliori iudicio atq; parte cõſtituit huius eligũt cõmunionem, hos omnes præcipimus ad inſtar præcedẽtis prouidẽtiæ, etiam nunc voluntate Dei, noſtræ gratiæ largitatem adipiſci.

Alias ſacra ſ. γράμματα id eſt literas.

Epiſtola Conſtantij ad Alexandrinos, vt reciperent Athanaſium. Caput 32.

VICTOR CONSTANTIVS MAXImus, pius, populo Alexãd. eccleſiæ catholicæ S.

IN omnibus perhibentes noſtræ æquitatis intentionẽ, ſcientéſque quoniam diu prouidentia veſtri contemplatoris eſtis alienati, id eſt, Põtificis Athanaſij, qui propter inſertam rectitudinem ſuorúmq; motum prudentiam cunctis innotuit, eum denuò ad vos deſtinare cenſuimus. Hunc itaque conſuetè & competenter ſuſcipiẽtes, & apud clementem Deum adiutorem orationum habentes, vobis congruam ſimul & nobis placitam concordiam atque pacem ſecundũ eccleſiæ ſanctionem vbique probatæ ſufficiẽter feſtinate ſeruare. Non enim rationabile eſt aliquam diſcordiam inter vos agitari, aut inmultũ, noſtrorũ temporum diſciplinæ contrarium: & hoc quidem abeſſe à vobis omninò volumus. Orationibus autem ſufficienter, eo ſcilicet præſule & adiutore apud Deum, vos inſtate ſolenniter admonemus, vt tali propoſito ad omnium vota perueniente, etiam Gentiles idolorũ errori hactenus ſeruientes, ad cognitionem ſacræ religionis ſub alacritate feſtinent. O chariſſimi nobis Alexandrini, rurſus igitur admonemus, vt in his quæ dicta ſunt perſiſtatis, & omnes epiſcopum decreto ſuperno noſtráque ſententia deſtinatum libenter & piè ſuſcipiatis: & toto animo, totáque voluntate amplectendum exiſtimetis. Hoc enim & vos decet, & noſtrę manſuetudini noſcitur conuenire. Vt autem omnis turbę ſeditionis occaſio perimatur, iudicibus apud vos habitis, literis noſtris pręcipimus, vt omnes quos ſeditioſos agnouerint, legitimæ vindictæ ſubiiciant. Vtraque igitur perſpicientes, & noſtram cum Deo ſententiam & rationem profeſſionis veſtræ necnon & ſupplicium contra ſeditioſos indictum, competenter & congruè ſacræ religionis iura ſeruate. Prædictúmque Deo amabilem virum omni reuerentia & honore colite: & orationes vnà cum eo pro vobis ipſis, & noſtræ vitæ fauore omnium ſaluatori Deo lætantes offerte.

Seditioſi iubẽtur puniri.

Epiſtola Conſtantij pro Athanaſio, vt aboletur quidquid pro Athanaſio geſtum eſt. Caput 33.

VICTOR CONSTANTIVS Augustus Nestorio S.

EAdem verò forma præsidibus Augustæ, Nicææ, Thebaidis, & Libyæ scriptū est. Quicquid pridem ad læsionem & iniuriam Athanasio episcopo communicantium reperitur actū, hoc nunc aboleri præcipimus. Nam & ministerium, quo priuati fuerant eius clerici, eosdē rursus volumus obtinere. Hanc itaque præceptionem nostrā seruari censemus, vt Athanasio episcopo suæ ecclesiæ restituto, communicatores eius habeant ministerium quod semper habuerunt, quod etiam reliqui clerici habere noscuntur, & ipsi gaudio potiantur.

Quomodo Athanasius Alexandriam sit reuersus. Caput 34.

Athanasius impetrat Syrorum & Palestinorum synodum.

TAntis & talibus epistolis munitus, sanctissimus Athanasius, per Syriam aggressus venit in Palæstinam, apprehendénsque Hierosolyma, & episcopo Maximo significans gesta Sardiceni concilij, & quòd Constantius Imperator illorum decreto iudicióque consensisset, præparauit vt episcoporum in illis regionibus habitātium synodus ageretur: Maximus autē in nullo segnis de Syria atque palæstina vniuersos euocauit episcopos. Factóque concilio restituit & ipse beato Athanasio communionem & dignitatem. Scripsit etiam ipsa synodus Alexandrinis omnibus in Aegypto & Libyis episcopis, clericis, C atque plebi, ea quę de Athanasio gesta atque decreta sunt. Ob quam rem valdè Maximo detraxerunt Athanasij derogatores episcopi, quòd primitus deponens eum, rursus ex pœnitentia tāquam nihil fuisset actum, sententiā pro Athanasio protulerit, quæ communionem ei dignitatémque præberet. Hæc cognoscentes Vrsatius & Valens, qui circa Arianum dogma studiū primitus ardens habuerant, declinātes à priori voluntate Romam profecti sunt, libellúmque pœnitentiæ Iulio offerentes episcopo, & in Consubstantialitatis consensere sermone, & literas Athanasio miserunt, seque ei deinceps communicare professi sunt. Sic itaque tunc Vrsatius & Valens gestis Athanasij superari, conuersi sunt. Athanasius ergo per Pelusium pergebat Alexādriam. Transiens autem per ciuitates, edocebat vt Arianos vniuersi declinarent, & Consubstā- D tialitatis dogma amplecterentur. In quibusdam ecclesijs & ordinationes fecit. Et hoc fuit initiū alterius querelæ aduersus eum: quia in aliorum ecclesijs ordinare præsumpsisset. Hæc itaque de Athanasio prouenerunt.

Vrsatius & Valens Ariani resipiscunt.

Athanasius constituit sacerdotes in alienis ecclesijs.

Quibus occasionibus tunc Respub. turbaretur, & de diuisione Antiocheni populi propter fidem. Caput 35.

INterea Respublica fortuitis casibus vrgebatur: vnde quæ sunt summaria non est incongruum breuiter explanare. Igitur quod ædificatore Constantinopolitanæ ciuitatis moriente tres eius filij imperium susceperint, in præcedētibus est narratum. Sciendum autem, quod cum istis imperauit cōsobrinus eorum nomine Dal-A matius, vocabulum patris habens: qui dum aliquantisper imperasset, a militibus interemptus est, non iubente Constantio vt occideretur, nec tamen prohibente. Cum verò Constantinus iunior fratris partes inuaderet, & ipse à militibus congressione facta peremptus est. Hoc autē iam sæpe dictum est. Post mortem verò Constantini iunioris, Persicum contra Romanos motum est bellum, in quo Constantius proficere non valebat: nam cum nocte prælium circa fines Romanorum atque Persarum fuisset gestum, validiores tunc Persæ ad breue tēpus inuenti sunt. Quo tempore neque Christiani sub quiete degebāt, sed per Athanasium de Consubstantialis verbo circa ecclesias erat pugna.

Dalmatius Cæsar.

Constantinus iunior.

Bellum persicum.

ὁμοούσιος.

SOZOMENVS.

B Denique apud Antiochiam non concordabant in professione sua clerus & populus, sed per choros, vt est consuetudo, ad hymnos dicēdos deo in fine psalmorum monstrabant propriam voluntatem. Et hi quidem patri & filio, velut æqui honoris gloriam dicebant: hi verò patri in filio, per interpositionem præpositionis filium secundum esse monstrātes. His ita gestis, hærens quid ageret Leontius, qui illo tempore ex hæresi aduersa sedem Antiochię gubernabat, cum prohibere non auderet eos, qui secundum traditionē Nicæni concilij psallerent Deo, quia metuebat ne seditio nasceretur in populo, hoc dixisse fertur, tangens caput suum iam canum: Hac, inquit, niue soluta, lutum cogetur immen- C sum: Per hoc ostendens, quod ipso defuncto seditionem populo generaret illa discordia, quæ in hymnis fiebat, non patientibus suis successoribus cum populi varietate sentire. Athanasius igitur veniens ad Ægyptum, explicauit synodales epist. Iulij Rom. Pont. Insuper & synodalem Maximi Hierosolymitani, quæ talia continere dignoscuntur.

Diuersitas cleri & populi in templo psallentium.

Leōtij episcopi Antiochiæ dictū argutum.

Epistola Hierosolymitani concilii ad Aegyptiacos episcopos. Caput 36.

SANCTA SYNODVS HIEROsolymis congregata, per Ægyptū, Lybiā, & Alexandriā cōstitutis presbyteris, diaconis, & plebi, fratribus desideratissimis in domino salutem.

CVnctorum deo dignè gratias agere nō va- D lemus, fratres charissimi: in quibus enim miracula semper egit, etiam modo cum ecclesia vestra fecit, pastorem vestrum & dominum cōsacerdotémque nostrum Athanasium vobis sua pietate restituens. Quis enim aliquando sperauit oculis carnalibus intueri, quem nunc & nos & vos inspicitis, respicientes quem videre desiderastis? Sed veræ orationis vestræ à Deo omnium sunt auditæ, qui curam habet ecclesiæ suę, & vestras lachrymas atque gemitus semper inspexit quapropter vestras audiuit preces. Eratis enim sicut oues abiectæ & fatigatæ, non habentes vtique pastorem. Propterea visitauit vos cœlitus pastor verus, & de proprijs ouibus curam gerens, restituit vobis quem noscimini concupisse. Ecce enim & nos omnia pro ecclesiastica pace faciētes vestræq; dilectioni conspirātes in eius amplexu præcessimus, & communicātes

Imp. Constantius & Constans.

ei per eum vos alloquimur, scriptáque præsentia destinamus. Itaque secũdum gratificata vota vestra, scitote nos quoque cum eo vinculo charitatis obstrictos. Debetis ergo etiam pro pietate deo amabiliũ nostrorum Imperatorum incessanter orare: quoniam & ipsi cognoscentes vestrum desiderium, vobis restituere destinarũt. Omni ergo honore tensis manibus suscipiẽtes illum, gratificas orationes offerte Deo, qui vobis talia condonauit. Festinate autem semper in Deo gaudere & glorificare dominum, per quẽ, & cum quo patri gloria in secula seculorum, amen. Veniens igitur Athanasius in Ægyptum, quos quidem agnouit Arij sectatores, deposuit. Quibus à se depositis, ecclesias eorum præcepit fidem tenere Nicæni concilij, eámque summo studio custodiri.

† Betranione.

De Magnentio tyranno & † Britannione atque Nepotiano. Caput 37.

Magnentius tyrannus. An. do. 352. Constans occiditur à Magnentio.

SIc itaque se rebus habentibus Magnẽtius tyrannus circa partes emersit Hesperias. Qui Constãtem Imperatorem occidentaliũ partium facto dolo circa Gallias interemit. Quo gesto, intestinum inflammatum est bellum. Magnẽtius etenim tyrannus totam tenebat Italiam, Apbricámque & Libyam, simul & Gallias. In Illyrico verò & in Syrmio aliud rursus à militibus excitatum est bellum per tyrannum nomine † Britãnionem. Sed etiam Romam tumultus non fortuitus detinebat. Fratruelis namque Constãtini Nepotianus nomine imperiũ assumpserat, gladiatorum virtute suffultus: & Nepotianum quidem Magnentij milites deposuerunt, Magnentius autem procedens vniuersas partes vastabat Hesperiæ. Horum igitur omnium malorum immensa conflictio breui tempore generata est. Quarto enim anno post Sardicense concilium, hæc acta noscuntur consulatu Sergij & Nigriani. His itaque nuntiis apparebat, quod ad Constantium solum imperij iura peruenissent: quo prouectu, contra tyrannos semetipsum (vt poterat) præparabat.

Britannion tyrannus. An. do. 353. Nepotianus.

An. do. 353.

De insidiis contra Athanasium gestis, & de leuitate Constantii. Caput 38.

ADuersarij verò Athanasij, opportunum se tẽpus inuenisse iudicantes, rursus aduersus eũ calumnias instruebant. Tunc Imperatori Constantio suggesserunt, quod omnem Ægyptum subuertisset & Libyam. Inuidiam verò maximè auxit eius, quod ordinationes in parœciis fecisset alienis. Athanasius interea cum venisset Alexandriam, synodum Aegyptiorum congregauit

Athanasius concilium cõuocat Alexãdriam.

E episcoporum. qui consona decreuerunt Sardiceno concilia, atque Hierosolymis celebrato. Constantius igitur Imperator, pridem & ipse Arianorũ secta præoccupatus, omnia quę paulò ante ei placuerant, in contrarium demutauit. Et primum quidem ecclesiæ Constantinopolitanæ pontificem Paulum deportari iussit in exilium: quem deducentes in Cucusum Armeniæ suffocarunt. Marcello autem denuò proiecto, ecclesiam Ancyranam Basilius rursus inuasit. Lucius autem Adrianopoleos ferro vinctus, in carcere moritur. Tantúmque valuerunt, quæ de Athanasio dicebantur, vt in immensum furorem cadens Imperator, eum vbicunque reperiretur, iuberet occidi: cum quo Theodulum & Olympium præsules ecclesiarum Thracensium. Igitur Athanasium voluntas Imperatoris non latuit, sed F præsentiens, fuga dilapsus est, & minas principis declinauit. Cuius fugam † dilatauerũt Ariani, præcipuè Narcissus Neroniadis episcopus, Gregorius Laodiciæ, & Leontius tunc Antiochenæ præsul ecclesiæ. Is enim cum presbyter esset dignitate priuatus est: quia cum muliere Eostolia nomine, degens, & turpem suspicionẽ celare volens, genitalia sibimet noscitur abscidisse: & deinceps quidem fiducialiter cum muliere viuebat. Postea verò studio Imperatoris Cõstantij in Antiochena ecclesia ordinatur episcopus post Stephanum qui primitus successerat Placito. Hæc igitur de his dicta sufficiant.

Constantius iterum arianissat.

Paulus Constan. deportatur.

Marcellus eiicitur.

Lucius.

An. do. 353. Constantius Athanasium iterum persequitur.

† Infamia notarunt.

Leontius ex ordine sacerdotum summouet.

De Macedonio eiusque crudelitate. Caput 39.

EO tempore Constantinopoli Macedonius tenebat ecclesias, Paulo scilicet amputato G prædicto modo. Qui de Imperatore præsumẽs, Christianis commouit bellum, & non minus quam quod Tyranni eo tempore faciebat: suadens enim Imperatori, vt sibi ecclesias vastanti ferret auxilium, egit vt lege firmarentur quæcunque pessimè agere nitebatur. Muniens enim semetipsum monasteriis plurimis, quæ ipse propria voluntate in Constantinopolitana vrbe cõstituit, & pactis episcoporum in circuitu positorum, frequẽter dicitur afflixisse Pauli dogmata sequentes. Et primum quidem eos ex ecclesia expulit: deinde verò communicare sibi coëgit, ita vt plurimi plagarum immanitate deficerent: alij verò substantiis, alij humana ciuilitate priuarentur: aliis in frontibus characteres ponerẽtur, vt essent huiusmodi signo notari. Hæc itaq; faciebat per omnes Orientis vrbes, præcipuè H tamen Constantinopoli. Quam persecutionem primo repentem Macedonius auxit episc. Helladicæ verò ciuitates Illyrici, necnon & Hesperiæ partes manebant immotæ.

Macedonii Ariani bellũ aduersus orthodoxos.

HISTORIÆ ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER QVINTVS.

THEODORITVS.

Quod defuncto Constante, rursus Ariani Constantium aduersus Athanasium incitauerint. A
CAPVT PRIMVM.

Ariani incitant Constantium in Athanasium.

Reui autem tempore elapso, cum vita functus esset Occidentis Imperator Constans, Constantium fautores Arij compulerunt, Athanasiũ illi in memoriam reuocantes, quasi ipse fuisset, qui ei fratrem fecerit inimicum, ita vt penè disruptis naturæ vinculis vsque ad bella descenderent. His incitationibus Constantius motus, non solùm expelli, sed etiam perimi sacratissimum Athanasium imperauit. Et mittens quendam Sebastianum ducem, cum maxima militari manu, velut erroneum iussit interimi. Quomodo autem & ille cum exercitu venerit, & iste diffugerit, ipse qui passus, & mirabiliter liberatus est, melius enarrabit: nam in Apologia suæ fugę sic ait.

Sebastianus dux mittitur ad occidẽdum Athanasium.

Quid Athanasius in Apologia fuga sua retulerit. cap. 2.

VEruntamen exquirant modum etiam discessionis, & cognoscant à suis. Erant enim Ariani cùm militibus concurrentes, vt eos accenderent, & ignorantibus nos ostenderent: & licet sine vlla compassione sint, vel audientes tamen confusi quiescant. Erat itaque iam nox, & aliqui populorum ad Vigilias venerant, expectabatur futura die Collectio. Dux autem repentè astitit cum militibus plusquam quinquies millibus habentibus scilicet arma, & gladios enudatos, arcus, sagittas & vectes: & ecclesiam quidem ipse circundedit, statuens milites sibimet cohærẽtes, vt nullus posset egredientium ab ecclesia eorum manus euadere. Ego verò irrationabile iudicaus in tanta confusione populum relinquere, & non magis ante illos pericula sustinere: residẽs in sede præcepi, vt diaconus psalmum legeret, populi responderẽt: Quoniam in seculum misericordia eius: & sic omnes in domos suas abirent. Sed duce postea ingrediente, & militibus sacrarium circundantibus, vt nos capere possent, clerici quidem qui sunt inuenti simul & populi clamabant, poscentes vt & nos discederemus vnà cum populo. Ego verò magis è diuerso dicebam, non nos discedere, nisi omnes singillatim prius exirent. Surgens itaque oratione facta, sic præcepi vniuersos abscedere: melius esse dicẽs, me periculo subiacere, quàm quenquam eorum excipere læsionem. Egredientibus igitur plurimis, & reliquis subsequentibus, quidam monachi, qui ibi nobiscum fuerant, & aliqui clericorũ ascendentes traxerunt nos: & ita, testis est ipsa veritas, militibus aliis sacrarium circundantibus, aliis per ecclesiam discurrentibus, per medium eorum domino iter dante atque custodiente pericula cuncta transiuimus, Deum magnificè glorificantes: quoniam neque populum neci tradidimus, sed etiam ut saluaretur actum est. & manus quętentium nos effugere præualuimus.

Vigiliæ Christianorum cõuentus.

Psal. 117. 4

SOCRATES.

B *Quid rursus Athanasius de gestu Georgij in libro de fuga sua retulerit. Cap. 3.*

QVæ etiam Georgius eodem tempore in Alexandria gesserit ipsius Athanasij qui hæc passus est voce narremus. In libro enim, quẽ de fuga sua scripsit, hæc ait: Igitur in Alexandria surrexerunt denuò nos quærẽtes occidere. Et facta sunt nouissima peiora prioribus. Repentè nanq; milites circundantes ecclesiam, pro orationibus prælia celebrabant. Ingrediente nanque quadragesima, Georgius ex Cappadocia ex eis missus, auxit mala, quæ illorum calliditate didicerant. Post septimanam itaque Paschæ, virgines mittebantur in carcerem. Episcopi vincti à militibus ducebantur, orphanorum & viduarum domus
C diripiebantur, & inuasiones in domibus agebãtur. & noctu Christiani deponebantur. Obsignabantur domus, & fratres clericorum pro fratribus pericula sustinebant. Hæc quidem pessima, sed grauiora postea sunt præsumpta. Septimana enim quæ fuit post sanctam Pentecosten, populus ieiunans est egressus ad cœmiterium orationis caussa, eò quòd omnes communionẽ Georgij declinarent. Sed hoc cognoscens ille nequissimus ipse concitauit Sebastianum ducem Manichæum, qui cum multitudine militum arma, gladios euaginatos, arcus, sagittasq́ue ferentium facto impetu in ipso die Dominico super populũ irruit, & paucos orantes inueniens (quum iam
D plurimi discessissent) talia gessit, qualia ab eis decebat impleri. Incendio nanque facto statuens virgines secus ignem cogebat eas, vt se profiterentur Arianas. Cúmque eas cerneret esse victrices, & de igne nullo modo cogitare, sic earũ vultus lacerauit, vt vix agnosci post tempora potuerint. Tenens autem & quadraginta viros tormẽto † nouiore discerpsit. Sectis nanque de palma virgis & habentibus suos aculeos, eorum dorsa ira verberibus lacerauit, vt quidam eorũ sępius à medicis incisi sint propter spinas, quæ eorum dorsis inhærebant: alij verò dũ non ferrent tormenta, mortui sint. Eos autem qui viuere potuerunt, & quandam virginem in exilium deportauit in maximam Oasim. Corpora verò mor-

Sebastianus dux Manichæus.

† recentiore.

tuorum primo quidem reddi noo passus est, E sed celauit, insepulta relinquens ea, vt quasi tāta crudelitas latere videretur Hoc autem agūt, qui mentis errore desipiunt. Nam cū parentes mortuorum gauderēt quidem propter confessionē, flerent autem propter corpora defunctorum, maiora eorum impietatis indicia personabant. Post hæc autem ex Ægypto atque Libyis in exilium deportauerunt episcopos, Ammonium, † Muium, Gaium, Philonem, Hermen, Plenium, Psenosirim, Nilammonem, Agathonem, Anagamphum, Ammooium, Marcum, Dracōtium, Adelphium, Athenodorum: & presbyteros, Hieracem & Dioscorum: & sic eos acerbissimè per itinera pepulerunt, vt quidam eorum in ipsis itineribus, alij verò per exilia morerentor. Profligarunt autem episcopos plusquam trigiota, habentes studium secundum Achab, vt, si posseot, amputarent penitus veritatem.

† Thmuin.

THEODORITVS.

Super hęc igitur Athanasius etiam consolatorios libros virginibus illis scripsit, quæ crudelissimas pertulerūt passiones, dicēs inter hæc: Propterea nemo vestrū sit tristis, licet & sepulturam vobis denegent impij & prohibeant vos efferri. Nam vsque ad hoc nequitia peruenit Arianorū vt & portas clauderent, & circa sepulturarū loca veluti dæmones residerēt, ne quis sepeliretur fidelium dilectorū. Hæc ergo & his similia Georgius in Alexandreia faciebat. Sanctus autem Athanasius nullum locum munitum cautelę suę putabat: cum vtique aut viuum eum deduci, aut mortuum decollari, & caput eius Imperator si- G bi iussisset afferri Pro qua re præmium maximū compromisit huiusmodi aliquid nuntianti.

SOCRATES.

Quemadmodum Britannion sit priuatus Imperio. Caput 4.

An. do. 353.
Constantius in Illyricum profectio.

IMperator interea in Illyricum castrametatus est, cogebat eum publica necessitas, & maximè Britānionis, qui per milites Augustus fuerat appellatus. Cúmque venissent in Sirmium, mutuis fœderibus factis Britannionem vidit. Actúmque est vt milites qui eum constituerant, transirēt ad fauorem Constantij. Quo facto, solū Cōstantiū Imperatorem Augustum voce emissa clamauerunt. Cúmq; de Britannione nulla memoria fie- H ret, ille repentè sentiens se proditum, ad pedes se prostrauit Imperatoris. Porrò Constantius auferens ei coronam simul & purpuram, clementer ei locutus est, monens vt sub schemate priuato quiesceret, quod vtique eius ętati potius conueniret, quàm habere nomen sollicitudinibus onustum: iussitque ei sumptus vberrimos ex publicis functionibus exhiberi. Cúmque in Prusa Bithyniæ Britannio ageret, Constantius scripsit ei, narrans quod multorum bonorum ei caussa fuisset, quem à tātis cogitationibus & malis ipsi prouenientibus liberasset. Nec se bene fecisse, quia quę sibi prętare debuerat, illi potius impēdisset.

Britannis senex, electus imperator.
An. do. 354.

Est in Bithynia Prusias, est & Prusa paruum oppidum.

De Gallo Cæsare, & de signo crucis, quod tunc in cælis apparuit. Caput 5.

TVnc igitur Imperator Gallum cōsobrinum suum Cæsarem fecit. Cui nomen suū imponens in Syriam Antiochiæ destinauit, vt partes per eum custodirentur Orientales. Quo Antiochiam venienre, circa Orientē signum Saluatoris apparuit. Columna nanque sub specie crucis in cœlo visa, maximo miraculo conspicientibus fuit. Alios autem suos duces cum multo exercitu contra Magnentium destinauit. Ipse verò in Sirmio morabatur, & rei expectabat euentū. Tunc igitur & Photinus ecclesiæ præsul apertè dogma quod ipse comperterat, exponebat.

Gallus Cæs.

Constantius aduersus Magnentium.

SOZOMENVS.

Dicebat antē: Deus quidē omnipotens vnus, qui proprio verbo cōdidit vniuersa Ante secula F verò natiuitatem & existentiam filij dicere fugiebar, sed ex Maria natum docebat Christum.

An. do. 355.
Photinus hæreticus.

SOCRATES.

De Photino hæresiarcha, eiúsque damnatione. cap. 6.

QVamobrem tumultu surgente, iussit Imperator concilium in Sirmio congregari. Cōuenitq; illic ex Orientalibus quidem Marcus Arethusæ, & Georgius Alexandrinus, quem remoto Gregorio ordinauerant Ariani. Venit etiā Basilius expulso Marcello Ancyræ præsule, Pācratius Pelusij, Hypatianus Heracliæ. Occidentalium verò Valens Myrsenus, & tunc celeberrimus hominum Osius Cordubæ pontifex, pariter inuitus. Isti siquidem post Consulatum Sergij & Nigriani (quo anno propter bellorum turbas nullus Consulum fuerat solenniter ordinatus) conuenerunt in Sirmio. Et Photinum (dogma Sabellij Libyensis, & Pauli Samosateni, sæpe cognosceotes) repeotè damnauerunt.

Conciliū Sirmij aduersus photinum.
An. do. 355.

SOZOMENVS.

Fides exposita in Sirmio, cum capitulis subiectis. cap. 7.

POst hæc de fide propositiones ædiderunt, vnam Græcè, alteram Latinè, multum sibimet textu sensúque concordes.

SOCRATES.

H Tunc etenim quasi antiqua fidei dogmata reprehendentes, alias propositiones de fide sanxerunt. Et vnam quidem Attica lingua Marcus ædidit Arethusæ. sed cum Romana lingua concordiam non habentem, neque sermone neque cōpositione, sed nec ipsi Græcitati conuenientem. Vnam itaque Latinè à Marco compositam hic subiungam: secundam verò, quam in Arimino postea relegerunt, loco proprio ponemus. cum ea quæ ibi gesta sunt dixerimus, vtraque tamen in Græcam linguam conuersa est. Marcus ergo hoc modo expositionem de fide dictauit. Credimus in vnum Deum patrem, omnipotentem, creatorem & factorem vniuersorū, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur: & in vnigenitum eius filium Dominū nostrum Iesum Christū, qui ante omnia secula ex patre natus

Marcus Arethusius.

Expositio fidei apud Sirmiū.

tus est, Deum ex Deo, lumen ex lumioe, per quē A facta sunt omnia in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia: verbum existens, & sapientia, & lumen verum, & vita: qui nouissimis diebus propter nos humanatus est ea sancta virgine, & crucifixus, & mortuus, & sepultus, & resurrexit à mortuis tertia die, & ascendit in cœlum, & seder in dextera patris: & venturus est in consummatione seculi iudicare viuos & mortuos, & reddere voicuique secundum opera sua. Cuius imperium sine fine existens in secula permanet infinita. Erit enim sedens in dextra patris, non solùm in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et in spiritum sanctum παράκλητον, id est, consolatorē, quem promittens Apostolis post ascensionem ad cœlos esse mittendum, vt doceret & commemoraret eis vniuersa, transmisit. Per quem etiam sanctificantur animæ credētium in eo veraciter. B

Eos autem qui dicūt ex non existentibos filiū, aut ex altera essentia, & nō ex Dei: & quia erat tēpus aut seculum, quando nō erat, alienos nouit sancta ecclesia catholica. Rursus igitur dicimus.

1 Si quis patrem & filium duos deos dicit, anathema sit.

2 Et si quis Deum Christum ante secula filium Dei, ministrantem patri ad creationem vniuersorum, non confitetur, anathema sit.

† alias. par- 3 Si quis ingenitum, aut patrem † eius ex Maria
tē eius ex Ma- natum dicere præsumit, anathema sit.
ria genitū. 4 Si quis secundum præscientiam ante Mariam
Ioan.1.a diaerit filium esse, & nō ante secula ea patre genitum apod Deum esse, & per ipsum omnia facta, anathema sit.

5 Si quis substantiam Dei dilatari aut coottrahi dixerit, anathema sit.

6 Si quis dilatatam substantiam Dei filium dixerit facere, aut dilatationem eius substātiæ filium nominauerit, anathema sit.

7 Si quis affectiuum aut prolatiuum verbum diaerit Dei filium, anathema sit.

8 Si quis hominem solum dixerit filium qui ex Maria est, anathema sit.

9 Si quis Deum & hominem ex Maria dicens, Deum ingenitum eūdem intelligit, anathema sit.

Esa.44.a 10 Si quis illud quod scriptum est: Ego Deus primus, & ego postea, & præter me nō est deus; cū in destructionē idolorum & deorū non existentium dictum sit, ad destructionē magis vnigeniti ante secula Dei, Iudaicę percipit, anathema sit.

Ioan.1.b 11 Si quis audiens verbum caro factum est, verbum in carnem mutatum putauerit, aut conuersione facta suscepisse carnem, anathema sit. D

12 Si quis vnigenitum filium Dei crucifixum audiens, corruptionem aut passionem, aut conuersionem, aut mutatiooem, aut peremptiooem sustinuisse dicit, anathema sit.

Genes.1.e 13 Si quis quod scriptum est: Faciamus hominē, non patrem ad filium dicere, sed ipsom ad semet ipsum asserit dixisse Deum, anathema sit.

Genes.32.f 14 Si quis contra Iacob non filium tanquam hominem luctatum esse, sed ingenitum Deum aut patrem eius dixerit, anathema sit.

15 Si quis illud quod scriptum est: Pluit dominus à domino, nō de patre & filio perceperit, sed ipsum à semetipso pluere diaerit, anathema sit. Pluit enim dominus filius à domino patre.

16 Si quis audiens dominum patrem, aut filiū dominum, & dominum patrem & filium, & dominus à domino dicens, duos asseruerit deos, anathema sit: non enim coaptamus filium patri, sed subditum nouimus. Neque enim descendit in corpus sine voluntate patris: neque pluit à semetipso, sed à domino, autoritatem videlicet Psal.109.
præbente patre. Neque sedet à deatris à semetipso, sed audit dicente patre: Sede à dextris meis.

Si quis patrem & filiom & spiritum saoctum 17
vnam personam dicit, anathema sit.

Si quis spiritum sanctum paracletum diceos, 18
ingenitum asserit Deum, anathema sit.

Si quis, sicuti docuit nos, non alium dicit pa- 19 Ioan.14.b
racletum præter filium. Ait enim: Et alium paracletum mittet vobis pater, quem rogabo ego, anathema sit.

Si quis spiritum dicit partem patris aut filij, a- 20
nathema sit.

Si quis patrem & filiom & spiritum sanctum 21
tres dicit deos, anathema sit.

Si quis consilio Dei tanquam vnam creatura- 22
rum factum asserit filium Dei, anathema sit.

Si quis nolente patre natum filium dixerit, a- 23
oathema sit. Non etiam inuitus & vim passus pater necessitate natorali quasi nolens genuit filium, sed ilico vt voluit, etiam sine tempore & sine passione ex semetipso genuit eum.

Si quis ingenitum & sine principio dicit filiū 24
tanquā duos sioe principio, & duo ingenita dicens, & duos faciens deos, anathema sit. Caput enim & principium omnium filius: caput autem Christi Deus. Sic enim ad vnum omnium principium quod est sine principio, per filium piè omnia referuntur. Rursus autem subtiliter inspicientes Christianum sensum, dicimus. C

Si quis Christum Deum filiū Dei ante secula, 25
miostrantem patri ad omnē creationem oon diaerit, sed ea quo ex Maria natus est, ex eo dicit fi- Paulus Samo
liū & Christum esse vocatum, & initiū accepisse satenus.
vt Deus esset, anathema sit, sicuti Samosatenus.

Alia fides exposita Sirmij Latinè, quam nos ex Græco transtulimus, & de disputatione Photini.

Caput. 8.

QVoniam de fide aliquem placuit fieri tracta- Fides apud
tum, omnia cautè quæsita sunt & exposita Sirmium ex-
Sirmij sub præsentia Valentis, & Vrsatij, atque posita.
Germani, & cæterorum. Constat vnum Deum esse patrem omnipotentem, sicut etiā omni orbe terrarum annuntiatur. Et vnum vnigenitum filium eius Iesum Christum dominum & Deum saluatorémque nostrum ex eo ante secula genitum: Duos autem deos non oportere dici, quooiam & ipse dominus ait: Ibo ad patrem meū & patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrū. Propterea & omnium Deus est, sicut etiam Apostolus docuit: Iudæorum Deus non solùm, nónne & Græcorum & Gētilium vtique. Quo- Roma.3.d
oiam circuncisio ex fide. & præputiū per fidem, & cætera quidē omnia consonāt, & nulla remanere videtur discordia. Quia verò multos mouet dictio Latina substantiæ, quæ Græca lingua dicitur οὐσία, vt scrupulosissimè cognoscatur ὁμοού- ὁμοούσιον.
σιον, hoc est, eiusdem substantiæ, aut ὁμοιούσιον, ὁμοιούσιον.
i. similis substātiæ, non oportet horū vocabulorum aliquā omninò fieri mētionem, neq; de his

Esa. 53.c exponi apud ecclesiam: propter hanc caussam ac rationē, quia in sanctis scripturis nihil tale conscriptum est, & quoniā hæc vltra humanā scientiam & intellectū sunt, & quia nullus potest generationem filij enarrare sicut scriptū est: Generationē eius quis enarrabit? Hoc enim sciendū, solum patrem nosse quemadmodum filium generauerit: & rursus filiū, quomodo ipse de patre *Ioan 14.d* genitus. Nulli verò dubiū est, maiorem esse patrē honore & dignitate, atque diuinitate, & ipso nomine paterno esse potiorem testificāte filio ipso: Qui me, inquit, misit pater, maior me est. Et hoc esse catholicū, nullus ignorat, duas personas esse patris & filij: Et patrem quidem maiorem, filiū verò subiectum cum omnibus quę ei pater subiecit eius: Patrē verò initiū non habere, & inuisibilem, & immortalē, & impassibilē esse: filium verò natū ex patre, Deū ex Deo, lumen ex lumine, & huius natiuitatem, sicuti prædictū est, nullum nosse nisi solum patrem: Ipsum verò filium dominum & Deum nostrum, carnē seu corpus, hoc est, hominē assumpsisse, sicut & angelus annunciauit, & omnes scripturæ docent, & maximè ipse Apostolus doctor gentiū: hominem assumpsit Christus ex Maria virgine, per quē passus est. Apex autem totius fidei & firmamentum est, vt Trinitas seruetur semper, sicut in Euangelio legimus. Euntes docete omnes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Integer autem atque perfectus est numerus Trinitatis. Paracletus verò spiritus sanctus per filium missus, venit secundum promissionem, vt Apo- *Matt. vlt.d* stolos & omnes credentes sanctificaret. His igitur explanationibus, etiam post damnationem, Photinum consentire & subscribere suadebant, promittentes ei reddendum episcopatum, si per G pœnitentiam anathematizaret dogma quod ipse compererat, & in ipsorum sententia cōsonaret. Ille verò eorum quidem propositum non suscepit, sed prouocauit eos ad disputandū. Quapropter definito die, Imperatoris voluntate, conuenerunt præsentes episcopi, & Senatorum non pauci, quos præceperat adesse disputationi princeps. Inter quos restitit Photino Sabinus ecclesiæ tunc Ancyræ præsul, exceptoribus voces eorum conscribentibus. Magnaque certamina sermonum inter vtranque partem facta noscūtur, victúsque Photinus dānatus est. Et in fuga consistens, postea libros vtraque lingua cōficiebat, quando neque Latini sermonis videbatur ignarus. Scripsit quoque contra omnes hæreses, pro priū studens dogma firmare, Et de Photino quidem hæc dicta sufficiant. Sciendum tamen quoniam in Sirmio conuenientes episcopi pœnitentia ducti sunt de expositione fidei Latina lingua prolatæ. Post editionem namque, sibi eam contrariam iudicabant. Quam studuerunt ab episcopis qui eam iam descripserant reddi, quoniam celabatur à plurimis. Imperator autem edictis quæri præcepit æditionem ipsam, supplicium minatus, si quis eam celasse comperiretur. Sed neque terror destruere potuit quod semel fuerat institutum, eò quod apud multos habeteetur. Et de his quidem ista dixisse sufficiat.

Photinus disputat, dānaturque, & libros cōscribit. Sabinus ancyranus antistes Photini. Exceptores notarij.

Pœnitet Sirmiensem synodum suæ definitionis de fide.

De Osio Hispano. Cap. 9.

Osius Cordubensis vt adi- Quia verò & de Osio Hispano inuito illuc veniente fecimus mentionem, breuiter etiā de eo dicēdum est. Ante paulum temporis iste vir molimine Arianorum fuerat missus in exilium. Tunc autem studio eorum qui Sirmij conuenerunt, eum enocauit Imperator, volens eum aut suasione aut necessitate concordare cū præsentibus. Hoc enim si fieret, maximum fidei eorum putabatur esse testimonium. Quapropter (sicuti diai) ex necessitate venit. Et eùm eis consentire respueret, tormenta longæuus plagásque perpessus est. vnde etiam necessitate vehementi expositionibus tunc æditis consensit atque subscripsit. Hunc ergo terminum habuerunt, quæ tunc Sirmij gesta noscuntur. Imperator autem Constantius agebat Sirmij, & belli, quod gerebatur contra Magnentium, expectabat euentum. *gitur vt Sirmiensi synodo subscribat.*

De Magnentio tyranno, & de tyrannide Syluani. Cap. 10.

Interea Magnentius ad antiquam perueniens Romam, multos peremit Senatorum ac populi. Et cognoscens vicinos esse contra se Constātij milites, abscessit ad Gallias partis Occidentalis. Cūmque illic bellum sæpius inter se exercerent, modo isti, modo illi victores esse videbantur. Nouissimè autem deuictus Magnentius, fugit in Mirsam, quod est Galliæ castrum: videnśque suos milites quasi de perditione tristes, stās celsiore loco, eos nitebatur allocutionis consuetudine confortare. Tunc illi fauorem solitū Magnentio exhibere præparati, è diuerso nolentes, clamauerunt omnes, Constanti Auguste, tu vincas. Hoc augurium Magnentius traxit ad semetipsum, tanquam ei non diuinitus concederetur Imperium. Et propterea relinquens castrum ad vlteriora tendebat. Sequentibus autem Constātij militibus circa † moorem Seleucū facta congressione, solus fugiens venit in Lugdunensem vrbem, compeniensque suam matrem & fratrem quem Cæsarem constituerat interfectos, nouissimè interficit & semetipsum. Consulatu Constātij sexto, & Constantij Galli secūdo, Augusti die quintodecimo. Non post multum verò tēporis etiam Decentius alter eius frater, semetipsum strangulauit. Sed neque sic ad rempublicā quies venit. Nam post paululum apud Gallias Occidētales Syluanus quidam tyrānus est exortus, quē duces Constantij velociter peremerunt.

Magnentius Romæ sæuit. Fugit in Galliam. Mirsa. Seleucus mōs. An.do.355. † locum Mu- rsa/ Seleucum. Confecit sibi mortem. Magnentius Decentius sylvanus tyrannus.

De insultatione Iudæorum, & de tyrannide Galli Cæsaris atque peremptione. Cap. 11.

Porrò Iudæi in Diocæsarea Palæstinę resistētes, vicina locatorbabant: & sumentes arma, H tentabant insultare Romanis. Post hæc itaque Gallus Cæsar cùm Antiochiæ degeret, exercitu destinato eos apprehendit, ciuitatemque vastauit. Cumque videretur sibi prosperè gessisse, fœlicitatem non ferens, accessit ad tyrannidē. Et non insinuans Imperatori suam intentionem, Quæstorem vocabulo Magnum, & Domitianū Præfectum Orientis occidit. Ob quam rē Constantius indignatus, euocauit eum. Qui cùm contēnere non posset, veniebat ad principem. Cúmque contra insulam Phlauonēsem venisset, eum illic Constantius præcepit interimi.

An.do.356. Iudæi tumultuantur. Gallus Cæs. Iudæos compescit. Mōtius Quæstor. Domitianus Præfectus Orientis. An.do.356.

De Iuliano Cæsare, & quod Iulio successerit Liberius. Cap. 12.

Post

An.do.357. Iulianus in Gallias mittitur.

POst paululum verò temporis Iulianum Galli A fratrem Cæsarem constituens, contra Barbaros misit in Gallias Gallus verò, qui & Constantius, septimo Constantij Consulatu, & sui tertio, ita perimitur. Iulianus sequenti Consulatu Arbitionis & Lolliani, constituitur Cæsar, die septimo mensis Nouembris.

Iulianus fit Cæsar.

SOZOMENVS.

Constantius Romã venit. Iulius pont. Ro. moritur. Liberius succedit. An.do.351.

Sublatis itaque tyrannis, requiem à malis videbatur habere Cõstantius, & deserens Sirmiũ, veniebat ad antiquam Romam, illic volens triumphum de tyrannicis exercere manubiis. Credens autem ea occasione posse vtriusque partis episcopos in dogmate concordare, rursus synodum in Italia celebrandam constituit. Interea Iulius papa cum ferè quatuordecim annis Romanam rexisset ecclesiã, moritur, cui successit Liberius. B

SOCRATES.

De Aëtio hæretico. Cap. 13.

An.do.358. Aëtius hæresiarches.

POrrò in Antiochia Syriæ alter hæresiarches emersit Aëtius, cognomento ἄθεος, id est, sine Deo. Ia enim eadem quæ Arius sapiebat, sed ab Arianis se segregabat, eò quòd Arium in suã communionem recepissent Qui sicuti prædictũ est, aliud mente gerens, aliud voce confessus est; cùm terminum synodi Nicænæ suscipiens subscripsisset, volens circumuenire tunc principem: propterea ergo Arianos Aëtius declinabat. Erat nanque is Aëtius prius hæreticus, & feruentissimè defendere Arij dogma videbatur. Eruditus enim aliquantulum Alexandreia reuersus est. Et C Et veniens Antiochiam Syriæ, vnde oriundus erat, à Leontio tunc Antiocheno præsule diaconus ordinatur. Tunc ergo venientes ad se, disputationibus sophisticis eludebat. Hoc enim faciebat sequens Categorias Aristotelis. disputans & quædam commenta concinnans quę non intelligebat, neque ab eruditis intentionem Aristotelis cognouerat. Ille nanque propter Sophistas tunc deridentes philosophiam, hoc opus iuuenibus exercitationis caussa conscribẽs, dialecticam Sophistis per huiusmodi contentiones opposuit. Contemplatiui autem philosophi, libros Platonis & Plotini declarantes, ea quæ artificiose ab Aristotele sunt conscripta, redarguunt. Sed Aëtius contemplatiuum doctorẽ non habens, in cõmentationibus sophisticis perdurauit. Quã D obrem nec intelligere potuit, quomodo sit ingeniti generatio: & quemadmodum quod nascitur, coęternum sit generanti. Parum ergo eruditus erat Aëtius, & diuinarum literarum ignarus, tantummodo ad contentiones paratus, quod etiam quilibet rusticus facere potest. Et quũ nec veteres qui eloquia Christiana fuerant interpretati legisset, asserebat se multum gaudere libris Clementis, & Aphricani, necnon Origenis, cum vtique fuerint illi viri totius sapiẽtiæ virtutibus eruditi. Fecit igitur is epistolas ad Imperatorem Constantium, & alios quosdam, contentiones inuoluens, & quædam commenta conficiens. Quamobrem etiam ἄθεος, id est, sine Deo vocabatur. Et licet eadem, quæ Arius, vindicaret, tamen à suis non valentibus intelligere perplexiones syllogismorum eius, cum eadem, quę ille, saperet, putabatur hæreticus. Et propterea eorum pulsus ecclesia credebatur, cùm ipse illis potius communicare noluisset. Hactenus enim ex illo sunt. qui tunc quidem Aëtiani, nunc autem Eunomiani vocantur. Postea nanque Eunomius notarius eius, eruditus ab eo ęditionem eius hęreticam diuulgauit. Sed de Eunomio locis conuenientibus explanabimus.

Aëtius Antiochenus à Leontio diaconus ordinatur. Aristoteles in quẽ vsum scripserit sophistica. Aëtius sophista. Clemens Aphricanus Origenes Aëtius. ἄθεος. Aëtiani qui post Eunomiani.

SOZOMENVS.

De inimicis Athanasij. cap. 14.

Athanasius semper odio habitus Arianis. Arianorum conuentus apud Antiochiam.

INimici quidem fidei, putantes se tempus inuenisse contra defensores eius, valde apud principem laborabant, vt de ecclesiis pellerẽtur omnes, qui ab eis videbantur esse depositi tanquam alterius fidei, vel quia viuo Constante, imperatori Constantio restitissent, ita vt fuisset penè ad bella peruentum. Præcipuè tamen Athanasium accusabant, ob nimiam inuidiam, neque Constante viuo & Constantio eum se diligere profitente, ab eius molestia recedebant: sed Antiochię congregati, Narcissus Cilix, Theodotus Thraciæ, Theogonius Nicænus, Pattophilus Scythopoleos, Minophantus Ephesius, & alij circiter triginta, scripserunt omnes vniuersis episcopis, quod contra sanctiones ecclesiasticas Alexandreiam reduisset, nec in concilio sine culpa fuisset inuentus: & iubebant vt neque communicarent ei, nẽque scripta mitterent, sed Georgio, qui ab eis fuerat ordinatus. Verum Athanasio nullus hinc sermo fuit.

De synodo apud Mediolanum facta. Cap. 15.

Constantius cupit efficere vt Occidentales subscribãt Arianis.

IGitur deuicto Magnentio, quum solus Constantius Romanorum tenuisset imperium, omni studio laborabat, vt Occidentales episcopi consentirent eis, qui consubstantialem esse patri filium denegabant. Et hoc faciebat, nolens à primordio apertè vim facere, sed eis callidè suadere, vt decreto contra Athanasium ab Orientalibus episcopis habito consentirent. Sperabat enim quod si cõmuni decreto damnaretur Athanasius, facilius suam voluntatem in religione compleret.

An.do.359. Concilium Mediolani. Orientales, hoc est, Ariani aduersus Athanasium. Paulinus. Treuerensis Dionysius Albanus. Eusebius Vercellensis.

Tunc igitur in Italiam conuenerunt episcopi Orientalium non multi, quoniam plurimos eorum aut senectus aut itineris longitudo prohibuit. Occidentaliũ verò vltra trecentos, vt præcepto principis cõcilium Mediolani celebraretur: vbi conuenientes Orientales, ante omnia contra Athanasium decretum fieri cõmune poscebant, vt hoc facto penitus ei aditus Alexandreiæ clauderetur. Quod cum sensissent Paulinus Gallicanæ Τρεβέρεως, Dionysius Albæ metropolis Italorum, & Eusebius Vercellensis, episcopi, quòd ad destructionem fidei Orientales contra Athanasiũ agere molirẽtur, surgẽtes magna voce clamabant, dolum & circumuentionẽ per ea quæ gerebantur, Christianitatis dogmatibus irrogari. Non enim veras contra Athanasiũ culpas esse dicebant, cum ad retractationẽ fidei talia probarentur inuenta. Illis ergo talia proclamantibus, concilium tũc soluitur, episcoporum.

THEODORITVS.

De exilio episcoporum orthodoxorum, quod Athanasius in fuga sua satisfactione descripsit. Caput 16. E

Ariani in exilium acti.

DEposito deinde Athaoasio, aliam hæretici fidei exponete sunt nisi doctrinam. Sed neutrum horum perduci potuit ad effectum, cum præseute principe clamaretur, quod iniustè ageretur & impiè. Quo facto & ipsi ecclesiis sunt expulsi & in vltimis terræ finibus babitare iussi. Quod rursus mitabilis Athanasius boc modo in illa Apologia descibit:

An.do. 360. *Paulinus Treuirensis.* *Orthodoxi exultant.*

Quis tantum poterit memorare, quantum illi gessemnt? Tunc enim ecclesiis pacẽ habentibus, & populis per Collectas orantibus, Pótifex quidem Romæ Liberius, & Paulious Galliarũ metropolitanus episcopus, & Diooysius Italus, Lucifer Metropolitanua iusularum Sardiniæ, & Eusebius ex Italia, omnes episcopi boni & prædica- F tores veritatis, abripiuntur & traduutur exilio, nullam habentes culpam, nisi quod in Arianam noluerint consentire væsaoiam, neque in calumniis subscripserint nostris. De maximo autem & optimo sene & verè confessore Osio, etiam loqui credo superfluum. Omnibus enim uotum est, quod etiam hunc in exilium deportari fecerunt. Non enim ignobilis, sed omnibus noscitur esse notissimus. Cui uanque nó præfuit synodo, aut rectè loqueos non satisfecit vniuersis? Quæ ecclesia huius patrocioij memoriam non habet? Quis aliquando dolens cum veniret ad eum, oó discessit saoos? Quis indigens quum petisset, nó meruit quod poposcit? Et tamen etiam contra hunc talia præsumpserũt, quòd impia eorũ molimina cognoscens, noluerit propria subscriptione firmare.

Osius Cordubensis.

SOCRATES.

An.do. 361.

Igitur Imperator illos quidem mittit in exiliũ. Generale verò concilium fieri cogitabat, vt omoes Orientales episcopos venieotes ad Occidẽtem, si posset, cócordes efficeret. Quod cùm propter itineris spacia difficile videretur, duplicem tractauit synodum celebrari, vt in Arimino quidem Itali qui tunc aderant conuenirent: Orientales autẽ in Nicomedia Bithyniæ ciuitate. Hoc ergo Imperatore tractante, effectus nó euenit vt voluit. Neutrũ enim conciliũ sibimet concordauit, sed vtrumque diuisum est. Nam neque in Ariminuo coouenientes inter se consonate potuerunt, & Orieotales in Seleucia Isauriæ congregati, aliud schisma sunt passi. quod suo loco narrabitur.

Conciliũ Ariminense pro Occidẽtalibus. Conciliũ Nicomediæ pro Orientalibus.

THEODORITVS.

Dialogus inter Liberium & Constantium habitus, & quomodo Liberius in exilium fuerit missus.

cap. 17.

Dialogus Cõstantii & Liberii ponti. Rom.

EGo quidem Liberij per omnia celeberrimi habitum pro veritate dialogum cum Constantio volo referre, quandoquidem à fidelibus illius temporis est conscriptus. Is enim post Iulium Syluestri successorem, Romanam gubernauit ecclesiam. Constantius Imperator dixit: Nos, & eò quòd Christianus sis, & episcopus nostræ ciuitatis, dignum hoc iudicauimus, vt euocantes te, moneremus vt communionem scelestissimi Athanasij & ineffabili superbia detenti, abnegate non differas. Hoc enim terrarum orbis bene fieri comprobauit, & synodali sententia alienum ecclesiastica communione, decreuit. Liberius episcopus dixit: O Imperator, Iudicia ecclesiastica decet cum maxima proferri iustitia. Quapropter si videtur pietati tuę, disceptationem iube constitui: & si apparuerit Athanasius condẽnatione digous, tuoc secundũ ecclesiasticæ consequentię formam proferatur in eum digna sententia. Non enim possibile est condemnare virum, de quo nihil examinatum est. Constaotius Imperator dixit: Vniuersus muudus adiudicauit eius facinora, sed ille (sicut ab initio) tempus eludit. Liberius episcopus dixit: Quicuoque subscripserunt oon ipsi viderunt quæ gesta sunt, sed propter gloriam & timorem, & ne à te contumelias paterentur, acquieuerunt. Imperator dixit: Quid est gloria & timor & contumelia? Liberius dixit: Quicuoque gloriam Dei non diligunt, tua magis dona præponunt. Quem ergo isti non viderunt, non examinantes adiudicauerunt, quod est à Christianitate alienum. Imperator dixit: In facie vtique coudemnatus est io concilio Tyri, & in concilio cootra eum pariter decreuerũt omnes totius orbis episcopi. Liberius dixit: Nunquam in pręsentia sua homo ille adiudicatus est. Quicunque enim tunc coouenientes condemnauerunt eum, discedente Athanasio à iudicio sententiam protulerunt. Eusebius eunuchus dixit: In Nicæno concilio alienus à catholica fide probatus est. Liberius dixit: Quinque soli iudicauerunt ex his qui cum eo nauigio venerunt in Mareoten, quos miserunt ad accusationem eius, vt contra eum gesta cooficereut. Horũ itaque qui destinati sunt, duo sunt mortui, Theo- G gonius, & Theodorus, reliqui verò tres viuunt, hoc est, Maris, Valens, & Vrsatius. Ab his qui missi sunt Sardicam, propter hanc caussam synodus celebrata est, qui io synodo libellos obtulerunt, veniam postulantes, quooiam in Mareote per calumniam ex vna parte contra Athanasium gesta confecerint. Libellos eorum nunc prę manibus habemus. Cui horum nos credere & communicare conuenit Imperator? his qui primitus damnauerunt, & veniam postea poposceruot, an eis qoi adhuc hæc accusare contendunt? Epictetus episcopus dixit: O Imperator, oó fidei caussa hodie neque iudiciorum ecclesiasticorum sermonem facit, sed vt apud Senatores io Romana constitutos vrbe glorietur quasi superauerit principem. Imperator ad Liberium dixit: Quota pars es totius orbis? quoniam tu solus homi- H nem vindicas nephandissimum, & orbis terrarum pacem ecclesiæque dissoluis? Liberius dixit: Non eò quòd ego sum solus, fidei caussa minuitur. Nam & antiquitus tres soli reperti sunt resistẽtes præcepto regis. Eusebius eunuchus dixit: Imperatorem nostrum Nabuchodonosor fecisti? Liberius dixit: Non. Sed ita irrationabiliter adiudicatus est homo, qui non est examinatus. Sed & ego peto primitus generalem proferri subscriptionem, confirmantem fidem in Nicæa prolatam, vt ita reuocatis ab exilio fratribus nostris, & in loca propria restitutis, si hi qui nunc turbas pariunt ecclesiis, visi fuerint Apostolicæ fidei cósentire, tunc apud Alexandreiã cóueniẽtes omnes, vbi & accusatus, & accusatores sunt & defensor eorum, examinata caussa possimus

Eusebius eunuchus præpositus cubiculi.

proferre

Cursus publicus. Vnde curiosus, cursus publici præsentalus, & curiosi per omnes prouincias, qui erant sub dispositione viri illustris Magistri officiorum. Vide librum de imaginibus magistratuum Rom.

proferre saotentiam Epictetos episcopus dixit: Sed cursus publicus non sufficit subuectui episcoporũ. Liberius dixit. Ecclesiasticæ caussæ publico cursu noo egent. Ecclesiæ nanque sufficiũt vsque ad mare perducere suos episcopos. Imperator dixit; Quæ dudum susceperunt formã, solui non possunt. Plurimorum nanque episcoporum debet valere sententia. Tu solus es qui amicitias illius scelerati defendis. Liberius dixit: Imperator, nuoqoam aodiuimus, abseote accusato, Iudicem eius scelera profetentem, oisi quia propria videntur hæc odia. Imperator dixit: Omnibus quidem nocuit in communi, nulli tamen ita sicuti mihi. Cui cùm nnn sufficeret interitus fratris mei maioris, ne beatæ quidẽ memoriæ Cõstantem cessauit in mei inimicitias frequẽter impellere, nisi oos maiori mansuetudine detenti, B impellentis momenta temperassemus. Nulla itaque mihi victoria est, neque cnntra Magneotiũ vel Syluanum nisi illum scelestum ab ecclesiasticas rebus espulero. Liberius dixit; Noli per episcopos tuas vindicare inimicitias. Manus enim ecclesiasticorum ad † sanctificandum vacare debent. Quapropter si tibi videtur, iube vocari ad loca propria sacerdotes, & si concordes apparuerint ei quem nos in præsenti defendimos secundom fidem orthodoxam in Nicæna synodo constitotam, tunc coouenientes prouidebũt pro mundi pace, vt homo qui non peccauit, non reprobetur, iniustè. Imperator dixit: Vnũ est quod quæritur. Volo enim te amplectentem ecclesiasticam cõmunionem Romam denuò destinare: & propterea concorda pace, & subscribens Romam reuertere. Liberius dixit: Romæ iam fratribus vale dixi. Maiores enim sunt ecclesiasticæ C saoctiones, quàm Romanæ habitatiò ciuitatis. Imperator dixit: Ergo trium dierum spatium ad deliberationem habes, an velis subscribens Romam reuertere, aut cogitare in qoem velis deportari locum. Liberius dixit: Spatium trium dierum rationem oequaquam mutare potest. Quapropter quò voles mitte me.

† sacrificandum.

Imperator autẽ post duos dies examinato Liberio, & nequaquam à suo proposito reuocato, iussit eom in Berœam Thraciæ in exilium deportari. Egredienti Liberio, Imperator ad expẽsas quingentos solidos destinauit. Tũc Liberius deferenti dixit: Vade, da eos Imperatori: opus enim habet suis militibus erogare. Similiter & Augusta totidem ei misit. Liberius dixit: Redde hæc Imperatori: opus enim habet his ad expẽsas mi- D litum suorum. Si autem Imperator his nõ habet opus, det eos Auxentio & Epicteto. Illi enim his opus habent. Cumque ab eis nihil accepisset, Eusebius eunuchos obtulit ei alios solidos. Cui Liberius ait: Totius orbis ecclesias desolasti, & tãquam damnato mihi hæc affers? vade prius disce esse Christianus. His ita gestis, post tres dies nihil accipiens, missus io exilium est.

An. do. 361.

Quomodo Liberius per additionẽ Romanarum matronarum ab exilio sit reductus. Capue 18.

Liberius apud Berœam Thraciæ exulat.

An. do. 363.

VEritatis itaq; propugnator & victor in Thraciam (sicuti iussum fuerat) vsque peruenit. Duobusque transactis annis Constantius Romam venit. Procerum verò Senatorumq; coniuges rogabant viros suos, vt Coostantio suppli- A carent, vt pastorem gregibus restitueret. Aiebãt enim, quod nisi flectesent animũ principis, eos ipsæ relinquerent, & ad pastorem illum maximũ properarent. At illi dixerunt: Nos furorem principis formidamus, nec fortè aliquam veniã promeremur. Sed vobis, inquiunt, magis rogãtibus forsitan parcet, & alterũ è duobus fiet, aut preces suscipiet, aut si flecti nequiuerit, sine aliqua iniuria vos dimittet. Hoc consiliom mulieres illæ laudibus maximis efferendæ percipientes, cũ ornatu solito adierunt Imperatorem, vt ex veste sublimi insignes eas & nobiles arbitratus, reuerentiam ipsis exhiberet & parceret. Adeũtes verò principem tali voce clamabant: Miserere tantæ ciuitatis pastoris prouidentism non habẽtis, quæ luporum patet insidiis. At ille respondit, nõ egere pastore alio ciuitatem. Esse nanque pontificem qui eorum curam haberet. Post magnum nanque Liberium quidam diaconorum eius Felix nomine, fuerat ordinatus. Is expositã in Nicæa fidem ioconcussè seruaoit, sed corruptoribus eius sine discretione communicabat. Nollus tameo Romæ habitantium in basilicam ingressus est, cùm ille intus astaret. Hoc autem etiã matrooæ illæ Imperatori dixerunt: Qua gratia flexus, præcepit illum inter omnes egregiũ reuocari, & vtruoque ecclesiam gubernare communiter. His ergo literis in Circensi spectaculo relictis, populus clamabat, iustam principis esse sententiam: sicut enim dupliciter coloribus diuisi sunt spectatores, sic oportere alterum his, alterum aliis præsidere. Cùm ergo primitus principis literis sic fauissent, postea commoti cõmuni voce clamauerũt: Vnus Deus, vnus Christus, vnus episcopus. Ipsas enim voces & ego iustum ponere iudicaui. Post has verò Christo amabilis populi pias & iustitia exornatas voces sanctissimus quidem Liberius est reuersus. Fœlix autem recedens habitauit in alia ciuitate.

Matronæ Romæ sollicitæ de reditu Liberij.

Felix loco Liberij pontifex ordinatus.

Vox populi Romani.

SOCRATES.

Quomodo Eudoxius Antiochenum vsurpauerit episcopatum. Caput 19.

EA tempestate Leontio moriente, qui hæreticum Aëtium diaconum ordinauerat, Eudoxius Germaniciæ episcopus, quæ est ciuitas Syriæ, cùm esset tũc Romæ præsens, finxit sibi caossam necessitatis incũbere, & imperatori callidè locutus, quasi ciuitas Germaniciaoorum ipsius D prouideotia atque custodia indigeret, petiit vt remearet ad propria. Quem princeps nihil prospiciens, abire promisit. At ille cubicularios cooperantes habens, relicta ciuitate sua Antiochenũ vsurpauit episcopatum. Fouere nanq; studebat Aetium. Ob quam rẽ nisus est conciliũ facere sacerdotũ, & ordinationẽ ei restituere diaconatus. Quod nequaquam factũ est, eò quod magis valeret odium contra Aëtium, quàm Eudoxij desiderium. Et de his quidem tantum nosse sufficiat.

Eudoxius Germaniciensium episcopus vsurpat Antiochenã sedẽ.

Eudoxius nititur Aëtiũ restituere.

De Ariminensi Concilio & contentionibus ibi factis. Caput 20.

An. do. 361. Synodus Ariminensis. Vrsatius. Valens.

EOrũ igitur qui in Arimino cõuenerũt, oriẽtales ea quę de Athanasio gesta sunt, silentio tradẽtes, ad cõciliũ se occurrisse dicebãt. Quorũ studio cohęrebãt Vrsatius & Valẽs, qui ab initio

F

Germinus, Auxentius, Demophilus, Gaius.

quidem Arianum dogma tenuerát, in medio aoté Homoousianis consenserát, dato libello Romano pontifici, sicut iam dictum est. Isti nanque semper ad partes pro tempore Valentiñ declinabant. Quorum adiotores erát Germinus, Auxentius, Demophilus, & Gaius. Dũ ergo in coocilio præsentium alter aliud proponere conaretur, tũc Vrsatius & Valens dicebant, omnia quæ de fide dicta sont, debere suspendi: & suscipiendam nouellã expositionem, quam paulò ante Sirmij conueniẽtes ædiderát. Hęc dicentes & chartulam præ manibus habentes legi fecerunt secũdum expositionem fidei Sirmij prolatam, quam ibi quidem (sicuti prædiai) celauerunt. Arimini autem ostensa est: Cuius exemplum hoc est:

EXPOSITA FIDES APVD SIRmium præsente D.N. Constantio Aug. COSS. Eusebio & Hypatio XI. kalend. Iuoias.

Fides Sirmiẽsis synodi, lecta Arimini.

Credimos in vnum & verum Deum, patrem omoipotenté, creatorem & opificem omnium. Et in vnum vnigenitum filium Dei ante omnia secula, & ante omne principiom, & ante omne quod cogitari potest tempus, & ante omnẽ perceptibilem cogitationẽ natum impassibiliter ex Deo, per quem & secula perfecta & omnia facta sunt. Natum autem vnigenitũ solum ex solo patre, Deum ex Deo, similem generanti patri secũdum scripturas: cuius generationem nullus nouit, nisi solus, qui genuit eum pater. Hunc nouimus vnigenitum eius filium nutu paterno venisse de cœlis ad destructionem peccati, & natũ ex Maria virgine, & cum discipulis conuersatum, & omnem complesse dispensationem secundũ paternam voluntatem: crucifisum & mortuum, & ad inferos descendisse, & quæ ibi erant dispensasse: quem ianitores inferni videntes expauerũt: & tertia die resurresisse, & cum discipulis conuersatum: & quadraginta diebos expletis, in cœlos ascendisse, & sedere dextris patris: & venturum nouissima die in gloria patris, ad reddendũ vnicuique secundum opera sua. Et in spiritũ sanctum, quẽ ipse vnigenitus Dei filius Iesus Christus mittere compromisit generi hominum cõsolatorem, secundum quod scriptum est: Vado ad patrem meum, & rogabo patrem meum, & alium consolatorem mittet vobis, spiritum veritatis, ille ex meo accipiet, & docebit, & commemorabit vobis omnia.

Ioan. 14 b

Nomen substantiæ.

Nomen verò substantiæ eò quod simpliciter à patribus positum, à populis ignoreretur, & scandalũ faciat, & quia nec scripturæ hoc continent, placuit abrogari, & omnino nullam memoriã substantiæ in Deo esse deinceps, eò quòd de diuinæ scripturæ nusquã patris substantia filijque meminerint. Similem verò dicimus filium patri per omnia, sicut sanctæ scripturæ dicũt, & docent. His itaq; lectis, cõsurgentes quibus hæc displicebant, aiunt: Nõ fide egẽtes huc venimus (integram nanq; seruamus quã percepimus ab initio) sed magis vt si qua circa hæc nouitas sit, omnino prohibeamus. Si ergo hæc quæ lecta sunt, nullam faciunt nouitatem, apertè iam anathemizare hæresim Arianã, sicut & alias hæreses regula ecclesiæ tanquã blasphemas adiecit: Quot enim blasphemum Arij do-
E gma turbas ecclesiæ, quæ etiam nunc fiunt, excitarit, atque seditiones, toto orbi terrarum valde notum est. Hæc ergo propositio dum ab Vrsatio & Valente & reliquis suscepta non fuisset ad plenum, diuisit ecclesiam. Alij namque his quæ Arimini sunt lecta, consenserunt: alij verò Nicænam denuò roborauerunt fidem. Deriserunt autem conscriptionem illius lectionis, & maximè Athanasius Alexandrinæ ciuitatis episcopus in epistola quam suis familiaribus destinauit: quam qui legit, inueniet quam forti dictione sit plena.

Schisma.

Athanasius aduersus synodum Ariminensem.

THEODORITVS.

Dicebant autẽ Ariani conuenientes in Arimino volẽtes Hesperiis suadere simplicibus, quod nõ F oporteret propter duo verba, quæ nec inuenirentur scripta, separari corpus ecclesiæ, sed similem per omnia profiteri filiũ genitori, substantiæ verò tacere nomen. Sed fallaciã sentientes horũ Homuousiani pontifices, eos abdicauerũt. Atq; literis insinuauerunt Imperatori propriam voluntatem, dicentes filios se esse patrum Niceni concilij, pariter & hæredes.

SOCRATES.

Hoc tamen sciendum, quoniam synodus quidẽ Vrsatium, & Valẽtem, Auxentium & Germiniũ Gaium & Demophilum, eorũmque socios condemnauit, Arianum dogma anathematizare fugientes. Qui propter hanc damnationem indignati, ad principem celeriter venerunt, portan- G tes lectam in concilio fidem.

Ariani damnati.

THEODORITVS.

Apertiùs autem integram fidei regulã eorum epistola ad Constantium scripta mõstrauit: Cuius verba sunt hæc:

Epistola concilij Ariminensis Orthodoxorum episcoporũ, ad Imperatorem Constantium. Caput 21.

Diuina iussione, & præcepto pietatis tuę olim dogmatizata credimus. In Ariminum nanque ex vniuersis Occidẽtalibus ciuitatibus omnes cõuenimus simul episcopi, vt & fides catholica cognosceretur ecclesię, & qui contraria sapiunt, panderentur. Multum nanque disceptãtibus nobis inuenimus optimũ esse, statutã fi- H dem antiquitus permanere, quã etiam Prophetæ, Euangelia, necnon Apostoli per Iesum Christum dominum nostrum prędicasse noscuntur (qui & tui regni protector, tuęque salutis auxiliator est) vt hanc tenentes custodiamus, & custodientes ad finem vsque seruemus. Incongruũ enim nephariũmq; videtur, ex his quę rectè iustéque definita sunt, aliquid immutare, id est, horum quę Nicęę cõmuniter cum gloriosissimo Cõstantino tuo patre & Imperatore, deliberata atque defixa sunt. Quorum doctrina atque sensus discurrit & prędicatus est in omniũ hominum auditus atq; mentes. Hęc fides sola Arianã hęresim expugnauit & perdidit, per quã non illa sola, sed etiam reliquę hęreses sunt dãnatę: Cui verè addere quicquã incautum est, & auferre periculosum. Et siquidem horum alterum fiat, erit inimicis facultas agendi quę vo-

Vrsatius, Valens.

sunt. Quapropter Vrsatius & Valens quoniam participes & concordes Ariani dogmatis erant, à nostra sunt communione segregati. Quam vt reciperent cognoscentes delicta quibus peccauerunt, pœnitentiam atque veniã impetrare poscebant: & rescripta eorum hęc ita habere se testantur, per quæ criminum veniã consecuti sunt. Erat enim tẽpus quo hæc gesta noscuntur, quãdo Mediolani synodus celebrata est, præsentibus ecclesiæ Romanæ presbyteris. Cognoscentes verò simul etiam post mortẽ dignũ memoria Constantinũ, cum omni integritate & examinatione conscriptam exposuisse fidẽ, qui cùm ab hac luce baptismate percepto discesserit, & ad pręmia debitæ pacis abierit, incongruũ esse iudicamus post illũ aliquid nouitatis admittere, tantosque sanctos confessores & martyres, & huius dogmatis conscriptores, inuentoresque despicere, qui secundum antiquam ecclesiæ sanctionem per omnia sapuisse noscuntur. Quorum fidem Deus in tempora imperij tui transmisit, per dominum nostrum Iesum Christum, per quem tibi imperium tale concessum est, vt etiam nostri orbis terminos obtineres. Rursus ergo infelices isti, & sapientia vilissimi, præsumptione nephariaimpiæ cogitationis prædicatores semetipsos annuntiarunt, & veritatis terminum mutare cõtendunt. Dum enim secundum tuum præceptum cõcilij iura celebrarentur, illi consilium suæ fallaciæ nudauerunt. Nitebantur enim calliditatequadam atque seditione aliquid nouitatis inferre. Huiusmodi enim malitiæ captos inuenimus Germanum quendam & Auxentium atque Gaium hęresim contentionẽque facientes. Quorũm doctrina vna quidẽ existens vniuersam molem blasphemiarum transcendere comprobatur. Qui cùm viderent nos neque ipsorum voluntatis esse neque cõcordes his, quæ malè sapere videbantur, à nostro se concilio mutauerunt, vt quasi aliud conscribere viderentur. Erat verò tempus breue, quod etiam eorum aperuit volũtates. Sed vt non semper ecclesiasticæ caussæ in easdem incurrant concussiones (nam turba atq; seditio repetita, vniuersa confundit) firmam nobis visum est, vt quæ dudum decreta sunt, legaliter immutabilitérque seruentur. Prædictos autem viros à nostra cõmunione secreuimus. Qua de caussa legatos ad tuam mansuetudinem misimus, concilij sententiam per nostram denuntiaturos epistolam. Legatis autem pręomnibus ista præcipimus, vt veritatem affirment ex priscis & iustis rationibus exponentes, qui etiam tuam religionem instruant: quoniam non (sicut ait Vrsatius & Valens) erit pax, si quid iustarum sanctionum fuerit immutatũ. Quomodo enim pax esse credenda est apud eos, qui pacis iura subuertunt? Contentio enim & seditio per hęc inter reliquas ciuitates & ecclesiam Romanam potius oriretur. Quapropter tuę mansuetudini supplicamus, vt placidis auribus nostros Legatos audias & oculo tranquillo respicias: neque ad iniuriam defunctorum noui aliquid immutari permittas, sed permanere nos sinas in his, quæ progenitoribus definita atque sancita sunt, quippe quos omnia cum deliberatione atque sapientia & spiritu sancto celebrasse confidimus. Ea enim quæ ab illis nunc innouantur, credentibus quidem

Vrsatius videlicet & Valens.

A incredulitatem inferunt, non credentibus verò, credulitatẽ. Supplicamus itaq; vt præcipias eos, qui per diuersa loca detinentur, quos & ætatis grauamen & angustia paupertatis affligit, ad propria remeare: ne desolatæ tublaris episcopis videantur ecclesiæ permanere. Super hæc autẽ etiã hoc rogamus, vt nihil his, quæ iam terminata sunt, aut addatur, aut adimatur: sed omnia inuiolata permaneant, quæ & à pietate tui patris & tuis quoq; sunt conseruata temporibus: neq; deinceps nos fatigari. & à propriis parœciis alienos esse permittas quatenus episcopi cũ proprio populo in pace orare, & diuino cultui vacare possint, supplicantes Deo pro pace tui imperij pariter & salutis, quam tibi diuinitas in perpetuũ largiatur. Nostri verò legati episcoporum subscri- B ptiones & nomina deferũt, qui etiam lectione diuinæ scripturæ religionẽ tuã poterũt edocere.

SOZOMENVS.

Hęc itaque synodus scripsit, & per episcopus destinauit. Vrsatius autem & Valens eorum pręuenientes aduentum, derogauerunt concilio: ostendentes imperatori expositionem fidei quam portabant. Imperator Ariano dogmati fauẽs, indignatus aduersus synodum, Vrsatium atq; Valentem potius honorauit. Quamobrẽ qui à cõcilio fuerant destinati, tardauerunt, non valentes impetrare responsum. Serò tamen ad Synodum Cõstantinus per pręsentes episcopos huiusmodi scripta misit.

C *Epistola Constantij ad Ariminense concilium. Cap. 22.*

CONSTANTIVS VICTOR AC triumphator Augustus, vniuersis episcupis Arimini congregatis salutem.

SEmper equidẽ & præ omnibus cogitare nos de sacra & adoranda lege nõ ignorat vestra benignitas. Nũc autem viginti, quos vestra sapiẽtia destinauit, Episcopos, Legationis suę caussa interim videre nequiuimus, cũ sit nobis necessariũ circa Barbaros iter, & (sicut nostis) deceat animo puro ab omni cogitatione vtilitatẽ diuinæ legis examinare. Iussimus igitur episcupos in Adrianupoli nostrã expectare regressionẽ, vt cũ vniuersa respublica fuerit benè disposita, tunc quæ gesserint audire possimus. Vestræ autẽ sanctitati non videatur onerosum eorum expectare D regressum, vt dũ redeunt nostrum vobis referentes responsum, perducere possitis ad terminum, quę ecclesiæ catholicæ vtilia esse noscuntur.

Viginti episcopi legati.

Has literas suscipientes episcopi, talia rescripserunt: epistola Ariminensis concilij ad imperatorem Constantium. Caput 23.

LIteras clemẽtię tuę suscepimus domine, deo amabilis Imperator: in quibus continetur, quod propter necessitatem publicam interim non potuisti nostros videre legatos nosque iubes vt eorum expectemus aduentum donec ea quę à nobis decreta sunt, & nostris progenitoribus consonare noscuntur, ab eis pietas tua cognoscat. Quãobrẽ & nunc per has literas profitemur atq; firmamus nequaquã nos à proposito nostro recedere. Hoc etiã nostris Legatis iniũximus. Supplicamus igitur, vt animo trãquillo &

Litera synodi sirmiẽsis.

præsentes nostrę mediocritatis literas relegi iubeas,& illa quæ per legatos nostros mãdauimus libenter accipias. Illud itaque nobiscũ considerare tua mansuetudo debet, quanta sit modò tristitia, quãtusq; mœror, vt felicissimis tẽporibus tuis, tantæ ecclesiæ priuatæ videantur episcopis. Et propterea rursus tuam clementiam deprecamur domine Deo amabilis Imperator, vt ante asperitatẽ hyemis (si tamen tuę placet pietati) nos ad nostras ecclesias remeare pręcipias, vt etiam nũc possimus omnipotẽti Deo, & domino saluatori nostro Christo, eius filio vnigenito pro tuo imperio solennes orationes celebrare cum populo.

Episcopi exules.

Quod discedentibus episcopis fuerit Constantius indignatus. Caput 24.

CVm hæc scripsissent, & modicum expectassent tempus, Imperatore nullũ dante respõsum, ad ciuitates proprias redierũt. Princeps autem cum & prius cõtenderet Arianã sectam per ecclesias seminare, occasionem iniuriæ suæ illorum habuit discessione, dicens se contemptum, eò quòd præter iussionẽ ipsius consilium videretur esse solutum. Quapropter Vrsatio, & his qui circa eum erant, permissionem dedit contra ecclesias agendi cõfidenter quodcunq; placuisset. Explanationem verò lectæ in Arimino fidei iussit per ecclesias Italiæ destinari, præcipiens vt nolentes ei subscribere pellerentur ecclesiis, & in eorum locum alij subrogarentur episcopi.

SOCRATES.

De Synodo in Nicæa Thraciæ celebrata, Cap. 25.

VRsatius autem eique consentientes ab Italia discedentes, venerunt ad ciuitatẽ Thraciæ nomine Nicæam: vbi breui tempore cõmorantes aliud fecere concilium. Et lectã in Arimino expositionẽ fidei Græco interpretantes eloquio publicatam confirmauerũt: & postea diuulgabãt eam esse fidem, quæ ab vniuersali concilio & dictata esset & ædita Nicææ, vt similitudine nominis Nicæni simpliciores hac subreptione deciperent. Putabãt enim in Nicæa Bithyniæ esse dictatam fidem. Sed nihil profuit eis tale commentũ. Paulò post nanque confusi atque derisi sunt.

Nicæa Thraciæ.
Nicæa Bithyniæ.

SOZOMENVS.

Quomodo Athanasius furorẽ Constantii denuò declinauerit. Caput 26.

INterea sentiens Athanasius sibi insidias parari, nequaquam ad Imperatorem venire præsumpsit: neque hoc vtile iudicauit, sed electos ex Ægypto quinq; episcopos, inter quos Serapionem Thmuiensem virum præcipua vita sanctũ, & ad loquendũ valde copiosum, mittit ad Principem tunc in Occidente degẽtem (cum quibus etiã tres presbyteros) per quos sibi placaret Imperatorem, & pro derogationibus satisfacerent inimicorum, aliaque facerent, quæ ei vel ecclesiis expedirẽt. Quibus nauigantibus, paulò pòst literæ venerunt Imperatoris euocãtes eum. Ob quam rẽ & Athanasius & populus est turbatus, cum neque hęretico Imperatori obedire consul-

Athanasius vocatus ad Constantium.

E tum esset, neque reluctari periculo vacaret. Veruntamen ire distulit, & literarũ baiulus sine effectu reuersus est. Superueniente autem æstate veniens alius ab Imperatore nuntius cum prouinciæ iudicibus, cogebãt eum, cleroque nimis erat infestus. Porrò populum paratum videns ad bellum etiam iste reuersus est. Non multo post tempore congregantur ex Ægypto & Lybia Legiones. Et cum nunciatum fuisset celari Athanasium in ecclesia quæ vocatur Theonæ, assumens milites dux eorum, & Hylarium ab Imperatore denuò destinatum, inopinato fractis ianuis in ecclesiam introiuit, & vbique requirens Athanasium non inuenit. Fertur enim, quòd sępius diuino nuntio pericula multa effugerit, sicut etiam Deo prouidente hoc discrimen euasit.

Ecclesia Theonæ.

F *Quomodo Paganis insultantibus, futuram tristitiã prædixerit. Caput 27.*

EX his & huiusmodi factis, ei à Deo prænuntiatis, à paganis & hæreticis appellabatur Magus; Sermo nanque fertur, quod aliquando eo procedente per ciuitatem, contigerit auolãtem corniculã clamitare. Quo facto astans multitudo paganorum, velut Mago derogantes, petebant vt eis aperiret quid cornicula illa significaret. Ille verò fertur silentio dixisse subridens: Cras Latina lingua dies ventura significatur. Hoc ergo clamans, tristem vobis crastinum significat diem, per Imperatoris Romani iussionem. Et ita contigit, vt Athanasij sermo licet derisus fuerit, venerit ad effectum. Altera nanque die principis literæ venerunt ad iudices, iubentes vt pagani G sua ingredi non permitterentur templa; neque solennes superstitiones festiuitatesque celebrarent. Tunc ergo festiuitas eorum venerabilis, generalisque destructa est.

Athanasius insimulatur magia.
Athanasii vaticinium.

Quæ mala per Georgium in Alexandria gesta sint. Caput 28.

CVm igitur frequenter (sicuti dictum est) Athanasius pericula declinasset, clerus & populus ei fauens tenebat ecclesias, donec Præfectus (vt dictum est) Ægypti, & dux militum † eiicientibus eos & sustinentibus, Georgio eas contraderent. Qui non multò post venit, & ecclesias suo iure possedit. Qui dum præter schema & mores sacerdotij violentus existeret, & maximè circa Athanasij laudatores, quibus vtique H vincula & plagas viris & fœminis velut tyrannus inferebat, accensus populis penè peremerat eum, nisi vix ereptus fugisset ad principem. Quo facto rursus sequaces Athanasij ecclesias multo tempore tenuerunt. Quas iterum veniens dux Ægypti Georgij noscitur tradidisse fautoribus. Post hæc autem Exceptore principis veniente, multi Alexandrinorum supplicio traditi sunt. Post quem etiam ipse Georgius terribilior superuenit, & priore tempore magis exosus tanquam qui mouerit principem ad multorum necem. Cui vtique derogabant Ægyptij monachi, quorum gloriam multitudo vniuersa sequebatur, & vera eorum testimonia iudicabãt, quia in summæ philosophiæ virtute degebant.

Forte sic erat vertendum, † eiiciẽtes eos, & interim tenentes.
Georgius fugere cogitur.

THEODORITVS.

Quod autem expositam fidem in Nicæa Thraciæ omnes accusent milites veritatis, & præcipuè inhabitantes Hesperiam, testantur literæ ab eis ad Illyricũ destinatæ. Quarum literarũ autor fuit episcopus ecclesiæ Romanæ tunc Damasus, qui post Liberium pontificatus iura susceperat multis virtutum ornatus insignibus. Habuitque in his literis nonaginta consortes ex Italia, atq; Galliis in Romana vrbe conuenietes. Quorum nomina propter multitudinem ponere distuli. Textus autem epistolæ talis est.

Anno 358.

Litera Damasi & cæterorum ad Illyricum, contra concilium in Nicæa Traciæ factum *Caput 29.*

DAMASVS, ET VALERIANVS, ET cæteri episcopi, dilectissimis fratribus in Illyrico constitutis episcopis in domino salutem.

Litera è synodo Rom. missa in Illyricum. † locus mendosus. & Græce.

CRedimus sanctam fidem nostram in Apostolorum eruditione fundatam, hanc vos tenere, & hanc populis vniuersis exponere, quæ videlicet à constitutionibus patrum nulla ratione dissentiat, per quos iustum est cæteros erudiri. Sed relatione † Gallicanorum & Venetorum fratrum, quosdã hæresibus fauere cognouimus. Quod malum non solùm cauere debent episcopi, sed etiam reluctari contra ea, quæ gesta sunt imperitia aut simplicitate quotuodã, prauis interpretationibus deceptorũ. Variis ergo doctrinis non decet labefactari, sed magis patrum nostrorum roborari sententiam. Auxentium igitur Mediolani præcipuè in hac caussa damnatum esse præscriptum est. Vnde iustum est, omnes in vniuerso Romanorum orbe doctores legis, ea quæ legis sunt sapere, & nõ fidẽ doctrinis variis maculare. Itaque cùm primùm hæreticorum cœpisset nequitia pullulare, sicut etiam nunc blasphemia nephandorũ patet Arianorum, tunc patres nostri trecenti decem & octo electi, habito tractatu in vrbe Nicæna, hunc murum firmissimũ contra arma diabolica statuerunt: & hoc remedio venena mortifera sunt depulsa, vt patet & filius vnius diuinitatis, vnius virtutis, vniusque magnitudinis debeat credi, vniusque essentiæ siue substantiæ simul & spiritussanctus. Aliter verò sapientes alienos esse à nostra communione iudicauerunt. Quem terminum salutarẽ, adorabilemque deliberationem, corrumpere quidam aliis cogitationibus atque temerare voluerunt. Sed in ipso principio ab his ipsis qui in Arimino renouare atque retractare compellebantur vsque ad hoc caussa correcta est, vt confiterẽtur alia sibi circumuentione subreptũ: aut certè quia non intellexerint patrum sentẽtiæ, in Nicæa cõstitutæ, hoc esse cõtrarium. Neque enim præiudiciũ aliquod fieri potuit per numerum Arimini congregatum, quando constat neq; Romanum episcopũ, cuius ante omnia decebat eos expectare decretum, neque Vincẽtium, qui tantis annis episcopatũ inuiolabiliter custodiuit: neq; alios talibus præbuisse consensum, maximè cum (sicut prædiximus) isti ipsi, qui per conuentionẽ declinasse videbantur, ipsi denuò vtentes meliori cõsilio, hæc sibi displicere testati sint. Perspicit itaque vestra integritas hanc solã fidẽ, quæ Nicææ apostolorũ autoritate fundata est, esse perpetua firmitate seruandã: & simul Orientales hoc facere nobiscum qui se catholicos esse agnoscunt, Occidentales etiam gloriari. Credimus autẽ istos, qui ab hac deuiant, & dissentiunt, & persistẽtes in isto conamine, nõ multo post à nostra separandos esse communione, & ab eis episcopatus nomen auferri, vt populi eorũ liberati errore respirent. Nullo enim modo à deceptione poterũt corrigere populum, qui deceptionis laqueo detinentur. Concordet igitur cum omnibus Dei sacerdotibus etiã charitatis vestræ sentẽtia, in qua vos stabiles ac firmos existere iudicamus. Sic ergo etiam nos vobiscum rectè credere debemus. Vestræ nos charitatis lætificare reciprocis literis. Valete fratres charissimi.

Autoritas Rom. pont.

Sed & maximus Athanasius in epistola quam scripsit ad Aphros, taliter de Ariminensi concilio disputauit.

Ex literis Athanasij de Ariminensi concilio. *Caput 33.*

HIs itaque prolatis, quis recipiat eos qui Ariminense aut aliud conciliũ præter Nicænũ nominare præsumunt? aut quis non habeat eos odio, qui respuunt quidem constitutiones patrũ & ea quæ nuper Arimini contentiosè atque violenter cõposita sunt, præponunt? quis istis concordabit hominibus qui propria quidẽ recipientibus? Nam in suis decem & amplius (sicuti prædixi) conciliis alio tẽpore aliud conscribentes, manifesti sunt, quia singula eorũ accusare noscũtur. Et hoc patiuntur, quod tunc Iudæi proditores perpessi sunt. Nã sicut illi relinquentes solũ fontem aquæ viuentis, lacus sibimet foderũt, qui aquam continere non possunt, quod scriptũ est apud Hieremiam prophetã: sic & isti reluctãtes vniuersali cõcilio, foderũt sibi multa cõcilia quę apud eos inania & virtutem non habere cõstat.

X. concilia Arianorum.

Non igitur patiamur eos qui præter Nicænũ Ariminense præsumunt, vel aliud nominare cõcilium: quum & ipsi qui Ariminense suscipiunt, ignorasse quæ in eo gesta sunt noscantur, nã tacere potuerant. Nostis enim charissimi, cognoscentes & vos à vestris qui tunc adfuerunt Arimini, quod Vrsatius & Valens, Eudoxius & Auxentius, simulque Demophilus condẽnati sint, volentes aliud quam statutum est Nicææ, cõscribere, quãdo compulsi anathematizare Arianam hæresim respuerunt, cui potius patrocinari conati sunt: Episcopi verò, verè integri domini serui recteque credentes, ferè ducenti conscripserunt sufficere Nicænam solummodo fidem, & nihil amplius nihilque minus præter illam quærere velle seu sapere. Hæc enim etiã Constantio significauerunt, qui iusserat celebrari cõcilium.

Hierem. 2. c.

CC. episcopi Ariminensis synodi aduersus Arianos.

SOCRATES.

Quæ mala Macedonius in Constantinopolitana vrbe commiserit & quod post hæc offenderit imperatorem. *Caput 31.*

INterea Macedonius vicinas Cõstantinopolitanę vrbi prouincias ciuitatesq; turbabat, excitãs ministros proprii languoris aduersus ecclesias & in Cyzico quidẽ Eleusium fecit episcopum, in Nicomedia Marathonium, qui primũ diaconus

Macedonii tumultus, & factiones & edictũ. Eleusius Marathonius.

fuerat, habens studium constituendi monasteria E virorũ ac fœminarũ. Is itáque Macedonius episcopatu potitus, affligebat eos qui ipsi consentire fugiebant, & non solùm orthodoxos, sed etiã Nouatianos, sciens eos quoque Consubstantialitatis nomen suscipere. Quorum episcopos Agelius persecutione faciente fugit. Plurimi verò insignes viri detenti, nolentésque ei communicare, puniti sunt. Qui post tormenta violenter cõmunionem ore suo suscipere & tenere cõpellebantur. Ligno nanque ora hominum aperientes eis sacramenta inserebant. Porrò mulieres & paruulos arripientes, cõmunicare cogebant. Si quis verò cõtradiceret, mox plagæ, vincula & tormẽta sequebantur, ita vt etiam fœminarũ cõmunicare nolentiũ mammillas in arca comprimentes abscinderent. Aliarũ verò aut ferro aut ouis ardẽtibus eadẽ membra cõburerẽt. Quod ego ab Auxonio sene, qui eadẽ supplicia est passus, audiui.

Auxonius

Hæ igitur Macedonij pro Christianitate ortæ sunt actiones, cædes, pugnæ, sollicitationes, intestina bella. Quæ non solum apud eos qui lædebantur, sed etiam apud familiares ei odium vehementer excitauerunt. Offendit autem etiam ipsum Imperatorem, & pro hoc, & pro alia huiusmodi caussa. Domus in qua erat arca Constantini principis corpus habens, ruinam minabatur. Ideóque custodes eius & qui ad orationem intrabant, erant positi sub timore. Macedonius ergo cogitauit Imperatoris ossa transferre, ne arcam ruinæ casus comprimeret. Hoc cognoscẽtes populi prohibebant dicentes, non oportere principis ossa transferri, ne quasi exsopiri viderentur. G Ob quam rem in duas partes populus est diuisus aliis dicentibus nullam esse translato mortuo læsionem, aliis asserentibus esse nephas. Cùm quibus etiam erant ὁμοούσιυ defensores. Macedonius autem paruipendens verba contradicentiũ, transtulit corpus Imperatoris in ecclesiam vbi corpus iacet martyris Acacij. Quo facto, concursus discordantium populorum ad illam venit ecclesiam, & ad manus vsque peruentũ est, ita vt multi hominum morerentur, & vestibulum ecclesiæ ac vicina porticus sanguine compleretur. Hoc cognoscẽs Imperator, irascitur Macedonio, propter eos qui mortui sunt, & quia corpus patris eius absque ipsius consilio transferre præsumpserit. Relinquens ergo gubernatorem Hesperiarum partium Cæsarem Iulianum, ipse proficiscebatur ad Orientem.

Constantius Aug. succensit Macedonio.

re pestem, modo amore populi, modo formidine pressus Imperatoris, qui filium dissimilẽ prohibuerat dici. Ea tempestate Aëtius magister Eunomij, qui Arij blasphemiam suis opinionibus auxerat, in Diaconatus ordine ministrabat. Sed Flauianus & Diodorus monachicam quidẽ amplectentes vitam, clarè autẽ pro apostolicis dogmatibus laborantes, episcopi Antiocheni Leontii redarguerunt quas contra pietatẽ gerebat insidias, dicentes, eum elegisse virum studiis malis imbutum, qui impietatis caussa culmen sumpsisset potentiæ, atque ad ecclesiæ cladem diaconatus haberet nomen. Minabantur autem etiã ab Apostolica eum cõmunione suspendi, & ad Hesperiam venientes, ea quæ callidè gerebãtur aperire. Hoc metuens Leontius, ab officio suspẽdit F Aëtium, aliis tamen rebus fouebat eũ. Porrò mirabilis illa societas, id est, Flauianus & Diodorus sacerdotali ministerio nondũ politi, populis tamen admodũ placentes, noctibus ac diebus cunctos ad zelum pietatis armabãt. Isti nanq; primi in duas partes choros psallentium diuidentes, ex successione Dauidicã melodiam cantare docuerũt. Et hoc in Antiochia primitus fieri cœpit: & dispersum ad terminos totius orbis vsque peruenit. Isti diuinos amatores ad sepulchra martyrũ prouocantes, Vigilias celebrabãt, cum illis laudantes Deum. Hæc Leontius intuens, prohibere quidem iudicauit inconsultũ, cum videret multitudinem valde viris illis optimis adhærere. Sed vtens mansuetudine verborum, poscebat ab eis vt has festiuitates in ecclesiis potius celebrarent. G Cuius quidem calliditatẽ integrè cognoscentes, quod iubebatur egerũt, & amatores suos ad ecclesias cõgregarunt, vt alacriter Deum concordi voce laudarent. Sed Leontius flexus non est, vt à sua malitia temperaret. Vultũ nanq; mansuetudinis gerens, Stephani & † Laciti celauit iniquitatem. Hos enim aduersarios dogmatis recti suscipiens, licet turpem habentes vitam, ad presbyteratus tamen ordinẽ & diaconatus euexit. Eos autem qui vniuersis virtutibus ornabatur, & apostulica dogmata defendebant, absque honore deseruit. Hac gratia clerus quidem multos habebat hæreticos: populus verò maximè pro dogmatum rectitudine decertabat, ita vt neque doctores illorum blasphemiã suam nudare præsumerent. Quid autem † Lacitus & Stephanus atque Leontius impietatis atque iniustitiæ Antiochiæ gesserint, opus propriæ conscriptionis requirit. H Nos autem ad reliqua veniamus.

Aëtio interdicitur vti officio diaconi.

Flauianus Diodorus.

Institutio psalmodiæ.

Vigiliæ apud sepulchra.

Stephanus Lacitus.

† placiti.

† Placitus.

THEODORITVS.

De Leontio Antiocheno episcopo, & Aëtio qui magister fuit Eunomii. Caput 32.

Leontius Antiochenus.

LEontius autẽ Antiochenus episcopus, cùm esset Arianus, languorem suum celare nitebatur. Videns itaque diuisos sacerdotes, & populum, & alios dicentes, Gloria patri & filio: alios, Gloria patri per filium & spiritui sancto, ipse sub silentio dicebat orationem, & nihil aliud audiebant adstantes, nisi cum diceret, in secula seculorũ. Et si quidem hoc nõ malo animo fecisset, diceretur quod pro concordia populi fieret. Sed quia etiam contra milites veritatis acuebatur, & nõ nisi hæreticos prouehebat, ostẽdebatur cela-

De Eudoxio, qui Antiochenum inuasit episcopatum, & terræmotu in Nicæa Bithyniæ facto. Caput 33.

GErmanica ciuitas est in termino Ciliciæ, Syriæ, & Cappadociæ cõstituta. Huius vrbis ecclesiæ præsidebat Eodoxios, qui moriẽte Leontio, arripuit Antiochiæ sedem, & cœpit sua ferocitate vineam vastare dominicã. Neque iam celabat (sicut Leõtius) malitiã suam, sed apertè apostolicis dogmatibus repugnabat, & orthodoxos multis cladibus affligebat. Eo tẽpore Ancyranæ ecclesiæ post Marcellum Basilius præsidebat. Eustathius verò Sabastiæ Armeniæ: qui iniquitatem Eodoxii & rabiem cognoscentes, Constantio in Occidẽte posito literis suis indi-

Eudoxius accusatur apud Constantium.

cauerunt. Erant enim Imperatori noti, & propter claritatem vitæ eius fauore potiebantur. Quod cùm cognouisset Constantius, scripsit quod non ipse Eudoxio ecclesiæ cõcesserit Presulatum, sicut ille vulgabat: ipsumque Eudoxiũ expelli, & pœnas gestorum suorum in Nicæa Bithyniæ dare præcepit, iubens ibi celebrari concilium. Ipse enim Eudoxius egerat apud potẽtes Palatij, vt in Nicæa synodus ageretur. Sed omnium præscius Deus, cognoscens futura ac si iã fuerint gesta, quodam terræmotu terribili prohibuit concilium celebrari. Plurimam namque ciuitatis partẽ terræmotus ille destruxit, & multos habitantium interemit. Hoc cognoscentes qui conuenerant, ad suas reuertuntur ecclesias. Arbitror enim hoc Dei sapientia factum: in illa namque ciuitate aduersus Arium à sanctis patribus apostolicæ fidei doctrina prolata est. Et forte secunda cõgregatio potuit illic sancire cõtraria, vt Arianis occasio eo nomine præberetur, quo magis simpliciores capere possent, tanquã illã veterem synodum proferentes. Sed ecclesiarum prospector citius soluit tale conciliũ.

Concilium alterum in Nicæa Bithyniæ.

An. do 364.

SOZOMENVS.

In momento sanè temporis ciuitate cõcussa, ne fugere quidem potuerunt, sed primo experimento periculi sunt perempti. Fertur autem antequam fieret ea clades, quendam † Vrsatiũ militem præuidisse genere Persam, qui sub Licinio Confessor effectus, relictáque militia, in turri ciuitatis diuinam philosophiam exercebat. Cui superna visitatio apertè præcepit exire de ciuitate passura, quæ paulò post fierent manifesta. Quo facto, cum velocitate ad ecclesiam currẽs, nuntiauit clericis vt domino supplicarent, qui eos ab imminenti periculo liberaret. Quibus cũ videretur esse ridiculũ, reuersus ad turrim, pronus lachrymas cœpit effundere. Interea terræmotu superueniente plurimi perierunt, reliqui verò per agros & montana dispersi sunt. † Vrsatius autem in illa turri repertus est mortuus, pronus iacens, sicut solebat orare. Sermo tamen est, quod antequam moreretur, rogauerit Deũ, vt prius ipsius finiret vitam, quàm cladem inspiceret ciuitatis, in qua prius Christũ cognouerat, & ecclesiasticam videbatur participatus esse philosophiam. Is enim conuersatione digna etiam dæmones effugabat. Quodam nanque tempore cum quidam dęmonio vexaretur, euaginato gladio cœpit per totam discurrere ciuitatem: cunctísque fugientibus, occurrẽs ei solus & nominans Christum, verbo mundauit virum, & fecit ab illo furore quiescere. Inter cuius diuersa virtutum ornamenta, etiam hoc meminisse cõuenict. Erat draco ante Nicomediam, qui transeũtes suo flatu perimebat, habebátq; cubile circa quandam vallem. Quò veniens † Vrsatius, orauit. Tum sponte egrediẽs ille serpens, ac secũdo caput percutiens, interẽptus est. Quod hi mihi retulerunt, qui eundem † Vrsatium viderunt.

† Arsatium.

Arsatius vir sanctus miranda patrauit.

† Arsatius.

† Arsatius,

† Arsatium.

SOCRATES.

De concilio Seleuciæ celebrato.
Caput 34.

Nunc igitur de alia synodo, quam instar Ariminensis concilij in Oriente Constantius Imperator fieri iusserat, pauca narrabo, Egerat enim primitus, vt in Nicæ Bithyniæ cõgregarentur episcopi. Quorum conuentum prohibuit maximus terræmotus. Hoc enim contigit Consulatu Tatiani & Cerealis, octaua die mensis Augusti. Tractabãt ergo transponere synodũ in vicinam Nicææ ciuitatem. Quod cùm displicuisset, rursus volebant in Tarso Ciliciæ conuenire. Deinde placuit apud Seleuciã Isauriæ, quæ vocatur Aspera, celebrare concilium. Quod actum est Consulatu Eusebij & Hypatij. Fuerũtque qui conuenerũt, numero centum sexaginta. Cum quibus aderat vnus in Palatio clarus, nomine Leonas. Quo præsente, quæstionem fidei proponendam Imperatoris iubebat oraculum, simulque præceptum fuerat adesse Lauritiũ militem Isauriæ ducẽ, vt in quo opus esset, episcopis ministraret. Conuenerunt ergo vicesimaseptima die Septembris mensis, & sub gestorum confectione disputabãt. Aderãt etiam Exceptores, vtriusque partis verba signantes: quæ simul apud Sabinum collecta reperiuntur. Nos autem capitulatim ista describimus. Primo siquidẽ die Leonas iussit, vt quæ viderẽtur vnicuique, proponerent. Porrò qui præsentes erant, non prius dixerunt aliquam mouendam esse quæstionem, nisi reliqui cõuenirent. Erãt enim absentes episcupi. Macedonius Cõstantinopolitanus, Basili[us] Ancyræ, & alij quidẽ accusari timentes. Et Macedonius quidem languorẽ finxit. Patrophilus oculorum dolorem, & alij similes adinuenerunt occasiones absentiæ. Cumque Leonas etiã illis absentibus proponendam diceret quæstionem, rursus aiebãt episcopi, non aliter quicquã fieri, nisi impetitorũ vita discuteretur. Accusati nãque iam fuerant, Cyrillus Hierosolymorum, Eustathius Sebastiæ Armeniæ, & alij quidam. Ob quã rem contentio inter præsentes exorta est. Alij namque dicebant vitas accusatorũ discutiẽdas: alij verò ante fidem nihil esse quærendum. Mouebátque quæstionẽ Imperatoria diuersa sententia: cuius literis nunc de fide prius agendũ, nunc de accusatorum conuersatione, legebatur. Hæc causa præsentes ad schisma perduxit, & in duas partes synodi multitudo diuisa est. Vnius enim partis dux erat Acacius Cæsareæ Palestinæ, Georgius Alexãdriæ, Vrsatius Tyri, Eudoxius Antiochię, quos alij triginta duo sequuti sunt. In altera parte fuit Georgius Laodiciæ Syriæ, Sophronius Põpeiopoleos Paphlagonię, Eleusius Cyzici, quos plurimi sequebãtur. Cumque placuisset vt prius de fide quæstio moueretur, hi quidẽ qui erant partis Acacij, Nicænã fidẽ apertè negauerũt: aliámq; fidem dictare nitebantur. Alterius verò partis numero plures, omnia quidẽ Nicæni cõcilij receperũt: de verbo Cõsubstãtialitatis tantùmodo quærebãtur. Multis igitur inter se contentionibus vsque ad vesperã generatis, nouissimè Syluanus Tarsensis presul ecclesiæ, voce magna clamauit, dicẽs nõ oportere nouam dictari fidem, sed pridẽ in Antiochia expositam tempore dedicationis debere seruari. Quo dicto sequaces sunt egressi. Alterius verò partis protulerunt fidẽ Antiochiæ recitatam, quam relegentes soluerũt illo die Conciliũ. Altero verò

An. do. 360 Concilium apud Seleuciã Isauriæ.

An. do. 361.

Leonas Comes Vicarius Augusti, Lauritius dux Isauriæ.

Sabinus conciliorum acta describit.

Litera Constãtij.

Schisma Nicæa.

Fides Antiochena synodi

dic conuenientes in oratoriū Seleuciæ ianuásq; claudentes, relectæ fidei subscripserūt. Subscribebant autem etiam pro absentibus præsentes lectores atque Diaconi, per quos tatam se fecte hanc definitionem absentes profitebantur. Acacius autē & alij partis eius querebātur, eo quod ecclesia clausa subscriberetur, dicentes: Ea quæ occultè geruntur, improbitatis suspicione plenissima sunt. Hæc autem faciebant, cupiētes aliā fidei explanationem. Ipse quoque eam quā præparatam habebat legit, ibi quidē Iudicibus, & auritio & Leonæ, studens ei robur acquirere. Hæc ergo die secūdo sunt gesta. Tertio verò die Leonas rursus congregare patres festinabat episcoporum: quo die nec Macedonius defuit Constātinopolitanus, nec Basilius Ancyræ. Cumq; in vna parte conuenissent, denuò qui circa Acacium erant, occurrere noluerunt, dicentes oportere prius de concilio eiici eos qui pridem fuerant condemnati, & qui accusabātur in præsenti. Cumque contentio cresceret, egressi eis qui positi in accusatione videbantur, etiam qui circa Acacium erant sunt ingressi. Tunc itaque Leonas ait, libellum sibi datum ab eis qui cum Acacio erāt, celans dogmatis esse dictatiunem. Et cū præsentes episcopi tacuissent, aliud quiddam non expositionem fidei libellum cōtinere iudicantes, mox fidei Acacij scriptum cum proœmio hoc modo relatum est.

[Margin: Acacius Caesariensis.]

[Margin: Fides Acacij Caesariensis. An. do. 361.]

Nos qui cōgregati sumus in Seleucia Isauriæ, secundum Imperatoris volūtatem hesterno die quinto Calēd. Octobriū, omne studium habuimus cum disciplina ecclesiasticam seruare pacē, & de fide cogitate cōstāter, sicuti præcepit Deo amabilis Imperator noster Constātius secundū propheticas euangelicásq; voces, & nihil preter scriptutas adducere in ecclesiasticā fide. Quia verò quidā in concilio alios nostrū iniurijs affecerunt, alios loqui prohibuerūt, alios recluserūt inuitos, & damnatos secū ex diuersis prouinciis habuerunt, necnon & eos qui cōtra regulas ordinati sunt, introduxerunt secum, ita vt vndique tumultu synodus repleretur, sicuti & vir clarissimus Comes Leonas, & vir clarissimus Dux prouinciæ Lauritius inspexerūt: propterea hæc interloquimur, quod nō declinamus expositā cū autoritate fidē in Antiochena dedicatione, proferentes eam: licet patres nostri illo tempore ad subiectam concurrerint quæstionē quod multos turbaret Cōsubstantialitatis nomē, præterito tempore, & vsque ad præsens. Nūc verò quia dicitur nouiter à quibusdam de dissimilitudine filij apud patrē, hac ergo gratia ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον, id est, eiusdē substantiæ & similis substātiæ nomē abiicimus tanquā scripturis extraneum ἀνόμοιον, id est, dissimilitudinis verbū anathematizamus. Et omnes huiusmodi existentes ab ecclesia alienos existimamus. Similē verò filium apud patrem apertè profitemur, secundum Apostolum dicētem de filio: Qui est imago Dei inuisibilis. Confitemur autē & credimus in vnū Deū patrē omnipotentem, factorem cæli & terræ, visibilium omniū & inuisibilium. Credimus autem & in vnū Iesum Christū filiū eius, ex eo, natum impassibiliter ante omnia secula. Deum verbum ex Deo vnigenitū, lumen, vitā, veritatē, sapientiam, voluntatem: per quem omnia facta

[Margin: Leonas Comes V.C. Lauritius Dux Isauriæ V.C.]

[Margin: Col. 1.a]

E sunt in cœlis & in terra siue visibilia siue inuisibilia. Hunc credimus in cōsummatione seculorum pro destructione peccati assumpsisse carnē ex sancta virgine Maria, & hominem factū, passum pro peccatis nostris, ac resurrexisse, & assumptū in cœlos, sedere in dextera patris & iterum venturum in gloria iudicare viuos & mortuos. Credimus & in spiritum sanctum, quem παράκλητον, id est, consolatorē nominauit Saluator dominus noster, promittens postquā iret, discipulis eum esse mittendum, quem etiā destinauit, per quem & sanctificat credētes in ecclesia, & baptizatos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Eos autē qui præter istam fidem aliud quicquā prædicāt, à catholica ecclesia decernimus alienos existere. Hęc est Acacij de eius F fide prolatio. Cui subscripsit & ipse, & consentiētes ei, numero quem paulò ante prædiximus. Hac fide lecta, Sophronius Pōpeiopoleos Paphlagoniæ hæc verba proclamauit: Si per singulos dies propriā ædere lcuent fidem, veritatis integritas non manebit. Hæc quidē Sophronius ait. Ego autem dico, quod si ab initio hæc verba de Nicæna fide dixissent qui ante eos & post illos fuerunt, omnis potuisset cessare contentio. Tūc ergo plurima inter se ob hoc, & propter eos qui fuerant accusati verba dicētes & audiētes, abierunt. Quarto verò die conuenientes omnes, rursus mouebant cum contētione sermones. Inter quos Acacius his verbis suam sententiam patefecit: Si semel Nicæna fides mutata est, nihil pro- G hibet etiam nunc aliā dictare fidē. Ad hæc Eleusius Cyzici hæc verba respondit: Præsens cōcilium celebratū est, nō vt anathema discat, neque vt fidei explanationem suscipiat, tanquā nō habens eam, sed possidens patrum fidē, hanc vsque ad vitā mortémque custodiet. His ergo verbis Eleusius sententiæ occurrit Acacij, fidē patrum vocans, Antiochiæ declaratā. Cui rectè quilibet poterit obuiare, dicens: Quomodo patres hos nominans, ò Eleusi, cum illorum nō recipias patres? Hi namque qui in Nicæa conuenerunt cōcordantes in Cōsubstantialitatis verbo pro fide sancito, propriè dicuntur patres, eò quòd & tēpore præcesserunt: & qui postea Antiochiæ cōuenerunt, ab illis sacerdotij iura susceperunt. Si autem hi qui Antiochiæ congregati sunt, patres proprios negauerunt, consequenter istorū posteri patrū destructores secuti sunt. Quomodo H ergo & quorum illi fidem velut improbam respuerunt, isti quasi probabilē susceperunt? Si autem illi non habuerunt Spiritum sanctū, qui per officiū manus impositionis accipitur, neque isti sacerdotium perceperunt. Quomodo enim acciperent à non habentibus quod dabatur? Hæc obijcere ergo respōsa poterit quilibet Eleusio. Cùm hæc ita gererentur, ad aliam venēre quæstionem. Quod enim Acacius in fide quæ lecta est, similem dixit filium patri, consulebant alter alterum, secundum quid esset similis filius patri. Et qui circa Acacium erant, dicebant, secundum voluntatem solummodo, non secundū substantiam patri similem filium esse. Alij verò omnes etiā secundum substantiā declarabāt. In hac ergo contentione toto manserunt die. Et Acacium arguerūt, qui in suis sermonibus quos conscripsit, similē per omnia patri filium dixit, nūc autē

[Margin: Sophronius Pompeiopolitanus.]

[Margin: Acacius & eius doctrina. Eleusius Cyzicensis.]

secundum substantiam similem denegauit. Quibus multum cootendentibus, & ad nullam concordiam venientibus, surgens Leonas conciliū soluit. Et iste fuit termious syoodi Seleuciæ cōgregatæ. Altera namque die rogatus vt interesset, noluit, dicens: Missus sum ad concordiā cōcilij: vobis discordātibus adesse nō possum. Quo facto, nec qui circa Acaciuoi erant, ad syoodum cōcurrere voluerunt. Altera verò pars in ecclesiam veniens, Acacium & qui erant cū eo vocauit, vt de Cyrillo Hierosolymorū episcopo haberetur examinatiu.

Cyrilli Hierosolymitani causa discutitur Seleucia.

Libellus appellationis.

Sciendum itaque quod Cyrillus iam pridem fuerat accusatus atque damnatus, quooiam sæpe euocatus ad iodiciū, duobus annis iugiter declinauerat, metueos accusantes. Cōdemnatus autem, appellationis libellū cōdemnatoribus destinauit, iudicium maius appellans. B Cui appellationi consensit etiam Constaotius Imperator. Hoc itaque solus & primus præter ecclesiasticam consuetudinem atque regulam Cyrillus fecit episcopus, vt sicut in publicis iudicijs libellis vteretur appellatorijs. Tunc ergo in Seleucia adfuit iodicandus. Et ob hoc episcopi Acacium eiusque coosentaneos euocabant, vt de accusatiooibus cognoscentes decretum commune proferrent. Euocabant etiā alios quosdam qui fueranr accusati, & semetipsos cōtulerant ad Acacium. Quos post crebrā citatiooem noleotes occurrere, dānauerunt.

episcopi damnati.

Et ipsum Acacium, Georgium Alexandrinum, Vranium Tyri, Theodulum Chetspenum Phrygię Theodosium Philadelphiæ Lydiæ, Euagrium insulæ Mitylenæ, Leōtium Tripoleos, Lydiæ, & Eudoxium, qui primò qoidē Germaniciæ fuit, postea C verù Antiochiæ Syriæ inuasit episcopatum, dānauerunt pariter & Patrophilum, quia & ipse à Dotothєo presbytero accusatus, euocatus noluerat obedire. Hos itaque damnaueruot.

Excommunicati.

Excōmunicauerunt aurem Asterium, Eusebium, Abgarum, Basilium, Phœbum, Fidelem, Eutychiū, Magoum & Eustathium, si eos manere decerneotes, donec habita satisfactione, accusatiooibus semetipsos exuerēt. His actis, damoationem celebratam eorum parœciis iodicaruot. Inque locum Eudoxij Anianom constituerunt episcopum. Quem comprehendentes qui circa Acacium erant, Leonæ & Lauritio tradiderunt, à quibus in exilium destinatus est.

Anianus.

Quo facto episcopi qui ordinauerant Aoianom contestatiooē obtulerunt Leonæ & Lauritio cootra Acacium & consentaneos eius, dicentes synodi iudicium D fuisse violatum. Cumque nihil agerent, Constātinopolim sunt profecti, vti quæ gesta fuerant, pandereotur Imperatori.

SOZOMENVS.

De legatis concilij Seleuciæ, & de examinatione Aetij, & gestu Ariminensium. Caput 35.

Acta concilij Seleuciæ.

HVnc terminum habuir synodus in Seleucia constituta. Qui verè voluerit subtiliter vniuersa cogooscere, Exceptorom debet Acta relegere. Post hæc ergo talia gesta sunt. Consentientes qoidem Acacio, ad impetatorem quàm propere peruenerunt.

Decē episcopi ad Constantiū mittuntur tāquam legati concilij.

Alterius verò partis episcopi singuli ad propria sunt reuersi. Decem A tantummodo eorum communi decreto missi, venientes ad principem, inoenerunt missos decem ab Arimioeosi concilio.

Acaciani.

Acacius Cæsariensis.

Porrò sequaces Acacij iam agebāt, vt potentes Palatij ipsorum tuerentur partes: & per eos fauor illis arridebat Imperatoris. Dicebaot enim alios quidem cōseoure, alios autē ecclesiasticis pecunijs esse corruptos, alios incoogruis falli seductionibus. Hęc agebat Acacius natura versutus, & paratus ad intelligēdum atque dicēdum, cum etiam insignem haberet ecclesiam, id est, Eusebij Pāphili, post qoem eius tenebat episcopatum, & gloriabatur eum se habuisse doctorem. Et cùm talis esset, persuadebat facile quod volebat. Cum igitur Constātinopoli ex vtroque concilio essent episcopi viginti, & alij qui casu præsentes erāt, primò quidem iubentur vt de Aëtij quæstiooe iodicareot B præseotibus maximis proceribus Hooorato, quē non ante multum temporis Imperator ab vrbe Roma reuertens, primū Præfectum vrbis Constantinopolitanæ coostituerat.

Honoratus præfectus vrbis Constantinopolitanæ.

Postea verò etiā ipso Constantio cum Iudicibus audiēte, deprehenditur circa fidem Aëtios ægrotare, ita vt etiā Imperator & alij quasi circa blasphema eius verba commouerentur. Fertur autem Acacium eique cooseotientes primum se haoc hæresim ignorare finxisse, & sob velamento qoodā egisse cum Principe, vt ipse cum suis Proceribos iudicaret, credens Aëtium nō posse vinci verbis, & magis necessario rapi iudicantis aoditus, ac sine cōtentione præualere cooamen hęreseos. Cúmque hoc perfici nequiuisset, proferri scripturam prolatā ab Atimino, & à Seleuciæ synodo mis-C sos hanc suscipere, deposcebāt. Et cùm quæstio esset de substantiæ nomioe, iureiorando firmabant, quod oullatenus dissimilem secundū substaoriam filiom faterentur, seqoe paratos hanc hæresim abdicare dicebant. Et quoniam inopinare Occidentales nomeo substantiæ in Arimino reliqoerant, necessariam huiusmodi scripturam esse fatebātur. Dicebanr autem, quod si nomeo substantiæ taceamr, cum oomine substātiæ etiam illud quod de Consubstantislitate decretum est, sine dubitatiooe tacebitur: qood plurimi Occidentalium sacerdotum pro reuerentia Nicæni concilij valde amplectebaotur. Hāc aotem etiam Imperator ioductus est vt laudaret cooscriptiooem, considerans multitudinē Arimini congregatam: & quia non peccaret, qui similem patri filium diceret, idem esse virtute credens, D Consubstantialem, & similis substantiæ professionem: nihilqoe intellectu differens, nisi oominibus, quæ scriptura diuioa nesciret.

Similis substātia.

Nouus Consulatus initur calend. Ianuarij.

Haoc ergo sententiam habeos, episcopos concordare præcepit in Ariminensis fide concilij. Cumque se altero die pararet ad Coosulatū (quod prima die mensis Ianuarij Romanorum more celebrabatur) totam diem & maximam noctis partem impendit, inter episcopos certamen habens, donec scripturæ ex Arimino allatæ subscriberent episcopi ex Seleucia venientes.

Quomodo affirmauerint fidem Ariminensis concilij, & Aetium deposuerint simul & alios. Caput 36.

Ad synodum constantinop.

ACacius autē & qui cum eo erant aliqoantū temporis Constantinopoli commorantes,

Acacius episcopos è Bithynia euocat. Vlphilas episcopus Gotthorum.

euocauerunt episcopos ex Bithynia, inter quos E erat & Macarius Macedoniensis, & Vlphilas Gotthorũ episcopus. Qui omnes numero quinquaginta conuenientes confirmarunt Arimini lectam conscriptionem, adiicientes vt deinceps nequaquam substantia vel essentia nominarerũt in Deo. Et præter hanc scripturam omnes alias aut factas aut faciendas penitus abdicari. Quo facto Aetiũ de Diaconatus ordine deposuerũt, tanquam hæreticè sapientem. & qui contra ecclesiasticam consuetudinem, quædam humanæ sapientiæ facta conscriberet, & dialogos plenos blasphemia dictaret, atque turbarum ecclesiasticarum & seditionis autor extaret. Fertur autẽ à quibusdam, quod non eum integro corde deposuerint, sed volentes se principi commendare, eo quod dicerentur similia sapere. Videntes autem Imperatoris indignationem quam circa F Macedonium tunc habebat, etiam eum deposuerunt, & Eleusium Cyzici, & Basilium Ancyræ, & Ortasium Sardicorum, Dracontium Pergami. Et cum in dogmate viderentur habere discordiam, tamen tempore depositionis memoriam eorum fidei non fecerunt, sed culpas eis omnibus inferebant singulariter, per quas eos asserebant in ecclesiasticis regulis deliquisse.

Episcopi abdicati.

Pro qua caussa fit Cyrillus Hierosolymorum depositus.
Caput 37.

Cyrillus vendidit suppellectilem ecclesiasticam donatam à Constantio.

INter quos Cyrillum quoque Hierosolymorũ deposuerunt, tanquam Eustathio Elpidióque communicantem. Hi enim contraria sapuerant eis qui in Militene fuerant cógregati. Inter quos etiam ipse conuenerant, & tãquam post depositionem in Palęstina factam, communione participatus fuerat cum Basilio & Georgio Laodicęę ciuitatis episcopis. Cũ enim Cyrillus Hierosolymorum suscepisset episcopatum, de iure Metropolitæ contendebat cum Acacio Cæsareæ Palęstinæ, tanquam sedis Apostolicæ pontifex. Hinc ergo in Antiochia cõstituti, derogabant alterutris tanquam non saperẽt rectè de deo. Nam & prius vterque sibimet in suspitione esse videbatur. Alter quidem Arij dogma laudabat, Cyrillus autem prædicantes Consubstantialem patri filium, sequebatur. Inueniens ergo tempus Acacius cum consentientibus ipsi episcopis, Cyrillum pro huiusmodi caussa deposuit. Cum fames Hierosolymorum prouinciam occupasset, tanquam in episcopum necessitate ciborum turba respiciebat egentium. Cumque pecuniæ ad consulendum penutiæ non essent, vasa sacratáque vela distraxit, & populi necessitati subuenit.

THEODORITVS.

Imperatoris igitur animum hoc commouit, & maximè quod Acacius cõtra Cyrillum noscitur machinatus. Sacrã namque vestem quam inclytus Imperator Cõstantinus ad honorẽ Hierosolymorum ecclesię dederat Macario illius ciuitatis pontifici, vt ea circũamictus, ministeriũ sacri baptismatis adimpleret, quoniam erat auro sericóq; cõtexta, Cyrillũ asseruit vendidisse, eámq; vestem emisse quendam Thymelicum saltatorẽ: & dum ea fuisset indutus, in ipsa saltatione cecidisse, atque contritum morti contraditum.

SOZOMENVS.

Episcopi condemnati pelluntur ex vrbe Constant.

Hanc ergo causationem Acacius habens, Cyrillum episcopatu deposuit. Damnatos igitur episcos ex vrbe Constantinopolitana fugauerũt sectatores Acacij. Ipsis autem consentientes, in depositionibus tamen illorum nolẽtes subscribere, cùm essent numero decẽ, apud semetipsos interim habitare præceperunt, & neque ministerio fungi, neque ecclesias gubernare, donec subscriberent. Et si non agerent pœnitentiã intra menses sex, & omnibus placitis atque gestis in illo concilio præberent scripto consensum, etiam ipsi deponerẽtur, quo facto consentiẽtes ipsis episcopi per singulas prouincias alios ordinarent. Cumque talia cogitassent, cunctis episcopis atque clericis scripserunt, vt hæc obseruarent atque perficerent. Ex hoc ergo non post multum temporis Macedonio succedit Eudoxius, Basilio Athanasius Eleusio Eunomius, qui postea Eunomianæ princeps fuit hæreseos. Porrò pro Eustathio Melitius ecclesiæ Sebastenæ suscepit episcopatum.

Episcopi substituti.

SOCRATES.

Lecta est etiam in Constantinopolitana vrbe cum adiectione expositio fidei. Sed nos labyrinthum expositionum vix aliquando reperientes, eorum numerum quoque digerimus.

Enumeratio expositionum hæreticarum post Nicænum concilium. *Caput 38.*

Nouem expositiones fidei.

G POst Nicænum nanque concilium in dedicatione Antiochena, expositionem geminã dictauerunt. Tertia verò est, quæ à Narcisso apud Gallias Constantio Imperatori oblata dinoscitur. Quarta Eudoxij, quæ in Italiã destinata est. In Sirmio tres dictatæ sunt, quarum vna in Arimino cum Consulatu relicta est. Porrò octaua in Seleucia ab Acacij socijs ædita est, vltima Cõstantinopoli cum adiectione recitata est. Erat enim additum, vt neque substantia neque subsistentia diceretur in Deo. In hac Vlphilas Gotthorum episcopus tunc primum cõsensit. Nam tempore præcedenti Nicænam amplectebatur fidem, sequens Theophilum Gothorum episcopum, qui præsens in Concilio Nicæno subscripserat. Acacius igitur & Eudoxius cum suis Cõstantinopoli de quibusdã alterius partis episcopis condemnandis certamen habebant, Vidẽtes H indignari contra Macedonium principem, primum condemnauerunt eum, tãquam plurimorum necis autorem, & quia diaconum in fornicatione captum in communionem susceperat,

Vlphilas Gotthorum episcopus. *Theophilus.* *Macedonius condemnatur.* *An. do. 363.*

Quòd Eudoxius Arianus post Antiochenum Constantinopoleos inuaserit episcopatum, & de praua Aetij doctrina. *Caput 39.*

Eudoxius cõstantinopolitanam sedem vsurpat.

EXpulso siquidẽ Macedonio, Eudoxius spernens Antiochiæ sedẽ, Constantinopolitanã inuasit ecclesiam, studio iutus Acacij. qui obliti suorum, suis iudicijs cõtraria sanciuerunt. Nam cùm prius Dracõtium deposuissent, eò quod ex Galatia transisset in Pergamum, non cogitantes

quod actum fuerat, Eudoxium ad sedem aliam transtulerunt. Quo facto, lectam fidem Arimini cum augmento quod ipsi in Constantinopolitana vrbe adiecerant, vndiquaque miserunt, mandantes vt qui non subscriberent, iussione Imperatoris in exilium mitterentur. Aperueruntque sua gesta & alijs Orientalibus sibi concordibus, & Patrophilo Scythopoleos episcopo, qui de Seleucia ad propriam mox redierat ciuitatem. Eudoxio porrò constituto Constantinopoli, tunc etiam maior ecclesia, quæ dicitur Sophia, dedicatur Consulatu Constantij decimo, & Iuliani Cæsaris tertio, quintadecima die Februarij mensis. Eudoxius autem cùm sedisset in sedem, illam prius vocem, quæ vbique vulgata est, protulit, dicens: Pater ἀσεβὴς, filius εὐσεβής. Ista duo Græca verba, diuersos habent apud Græcos intellectus. ἀσεβὴς enim dicitur & impius & sine cultu: εὐσεβὴς dicitur & pius & bene colens. Cumque dixisset hæc verba, turba generatur in populo, quasi patrem dixisset impium, filiũ verò piũ. Quo facto, Nolite, inquit, turbari ad ea quæ dixi: Pater enim ἀσεβής est, quia nullũ colit: filius autem εὐσεβὴς, quia colit patrem. Hæc cùm dixisset Eudoxius, turba quidem sedata est: multus verò risus compleuit ecclesiam. Et hactenus illud dictũ cũ derisione permansit. His enim Hæresiarchæ seductionibus sermonibúsq; vacãtes, ecclesiam lacerarunt. Huiusmodi ergo terminõ etiã synodus Constantinopolitana conclusa est.

Sophia templum Constantinopolitanũ dedicatur.

An. do. 362.

Eudoxij de Constantio Magno & Constantio filio opinio.

SOZOMENVS.

Igitur Acacius & eius socij non cessabant, sed congregati apud Antiochiã quæ ipsis dudũ placuerant, destruebant: & ex conscriptione, quæ Arimini & Constantinopoli fuerat lecta, nomẽ similitudinis abscindere nitebantur, & per omnia substantiam atque voluntatem dissimilẽ esse patri apud filium, & ex non existentibus factum introducebant, sicut Ario primò placuerat, quibus Aëtiani consentiebant. Is enim Aëtius post Ariũ primus apertè his nominibus vti præsumpsit. Quapropter eius ἄθεος, id est, sine Deo, vocabatur: eiusque sequaces propterea Dissimiles & non existentiales sunt dicti ab his, qui Antiochiæ Consubstantialitati consentiebant. Hos ergo cùm requirerent cultores Nicæni concilij, cur in expositione fidei suæ Deum ex Deo filiũ dicentes, Dissimilem, & ex non extãtibus nominare præsumerent, his verbis respondebant: Sic dictum est Deum ex Deo, sicut habetur apud Apostolum: Omnia autem ex Deo, vnus ergo omnium etiam filius Dei: & propterea positum est in expositionibus, Secundum scripturas.

Aëtius Dissimiles, Non existentiales.

SOCRATES.

Huius verbi princeps fuit Gregorius Laodiceous episcopus: qui cùm talia doceret, ignorauit quemadmodum Apostoli proprietates superiori tempore Origenes latius examinarit, atq; interpretatus sit.

Gregorius Laodicenus.

SOZOMENVS.

De crudelitate Georgij apud Alexandriam, & qui post Cyrillum Hierosolymorum tenuit episcopatum.
Caput 40.

INterea dum adhuc Athanasius celaretur, Georgius Alexandriæ crudeliter Paganos affligebat, & aduersantes ipsi Christianos: vtrosque enim cogebat ad ipsius venire sententiam, & respuentes affligebat. Erat enim apud sapientes exosus, quasi despiciens eos, & Iudicibus imperans. Apud populum verò quasi tyrannus, & vltra potentes elatus: præcipuè tamen Paganos opprimebat, quos sacrificare & paternos festiuitates agere prohibebat. Tunc enim militem & Ægypti ducem, armatos in ciuitatem introduxit, imagines ornamẽta templorũ abstulit: quod ei postea causam necis adduxit. Cyrillo verò deposito (sicut prædictum est) occupauit Hierosolymorũ ecclesiam Herennius, & post illũ Heraclius, post quem Hilarius. Hos enim tunc illã ecclesiam gubernasse percepimus vsque ad imperium Theodosij principis, quãdo rursus Cyrillus ad proprium reuersus est episcopatum.

Georgius Alexandrinus.

Templa Gentilium spoliãtur opera Georgij.

Cyrillus.
Herennius.
Heraclius.
Hilarius.

SOCRATES.

De Macedonio & Macedonianis. Cap. 41.

IGitur Macedonius Constantinopolitana pulsus ecclesia, damnationem non ferens, quiescere respuebat. Declinauit enim ad eorum partem, qui apud Seleuciã Acacium cum socijs deposuerant. Misitque legationem ad Sophroniũ & Eleusium, vt defenderent expositam prius in Antiochia fidem & postea Seleuciæ roboratã, & similis substantiæ fidem diuulgãdam esse cõmonuit. Ad quem cõcurrunt multi familiarium, qui nunc ab eo Macedoniani vocantur. Quicũque enim in Seleuceno concilio Acacium declinauerunt, apertè verbum similis substantiæ sancierunt, cùm prius hoc non manifesto iudicio declarassent. Est enim opinio apud multos, quòd non inuentum sit Macedonij, sed magis Maratonij Nicomediensis episcopi: vnde etiam Maratonij vocitantur: ad quos Eustathius expulsus de Sebastia confugit. Cumque Macedonius sanctum spiritum comprehendere in tractatu diuinæ trinitatis declinaret, tunc & Eustathius: Ego, inquit, neque Deum nominare spiritum sanctum patior, neque creaturam vocare præsumo. Propter hanc ergo causam spiritui repugnantes appellãt huiusmodi personas, hi qui in Consubstantialitati expositione concordant.

An. do. 363.

Macedonius similis substantiæ assertor.

Macedoniani.

Maratonius.
Maratonij.

πνευματόμαχοι.

SOZOMENVS.

Cum itaque Macedonius de ecclesia Constantinopolitana fuisset expulsus, non ea quæ Acacius atque Eudoxius sapiebat, sed tradebat magis filium Deum, per omnia & secundum substantiam similem esse patri. Sanctum verò spiritum non earum rerum esse participem, sed ministrum, & exhibentem officium, & quæcunque de sanctis angelis dici possunt.

SOCRATES.

De his quæ rursum ab Arianis contra ipsos Arianos gesta sunt, & quomodo Eustathius nequitiã patefecerit Eudoxij. Et epistola Constantinopolitani cõcilij ad Georgiũ Alexãdrinum condemnantis Aëtiũ cum scriptis eius. Caput 42.

An.do.363. Acaciani Antiochiæ conueniunt.

IGitur seqoaces Acacij in Antiochiam magno studio conuenerunt, acti pœnirentia quòd similem diaetant filium patri. Et consulatu sequẽti id est, Tauri & Florennj, cùm Euzuius eã gnbernaret ecclesiam, Imperatore ibidem coostituto, pauci quidem rursus mouebãt ea, quæ dudum placuerant, dicentes, oporrere sermonem similis substantiæ anferri ab espositione fidei traditæ, tam in Arimino quàm Constãtinopoli: oon celantes, sed apertè dicentes, quòd per omnia dissimilis filius est patri: non solùm secundũ substantiam, sed etiam secundum voluntatem, & ea non extantibus esset, sicuti prædicauerat Arius. Cum quibus erant sectatores Aëtij.

THEODORITVS.

F Ea quidem tempestate, cùm perfidia accusaretur Endoxij, inter alios Eustarhius, quoniam de fide, inquit, examinationem vis fieri ô Imperator, Eudoaij consydera blasphemias. Obtulitque ei exposinonem inter alia sic habentem.

Quæ dissimiliter proferuntur, dissimilia secũdum substantiam sunt.

Vnus Deus pater, ex qno omnia, & vnus dominns Iesus Christus, per quem omnia.

Aëtius in exilium.

Dissimile autem est, ex quo, & per quem, dissimilis igitur filius Deo & patri. Hac lectione cõmotus Imperator requisiuit Eudoxium, an fateretur suam. At ille negauit, dicẽs, esse Aëtij. Quẽ dum iussisset Imperator adduci, reqnisitus, licet eins non fuerit, suam esse professus est: & ideo in exilium missus. Eustathius tamen etiam Eudoxium ita sapere proclamabat, exigens vt scripturã anathematizaret Aëtij. Quod licet tardè, G fecit tamen: & damnauit quod prins & postea prædicabat. Deinde etiam ipse exigebat, vt ille ὁμοούσιον anatbematizaret, quod scripturæ non haberent. Tunc Syluanus, & ex non existẽtibus, inquit, & Creatura, & Alterius substantiæ, scripta nusquam sunt. Iustum ergo est hæc abrogari, Quod Imperator quoque decreuit vt fieret: quod (licet cum difficultate) fecerũt. Quo facto, exigebant vt ipsi & ὁμοούσιον abrogarent. Tunc disputatiuè atque veraciter Syluanus ait: Si ea non eaistentibus non est, neque creatura nec ex alia substantia Deus verbum, igimr consubstantialis est genitori patri sicut Deus ex Deo, & lumen ea lumine, eandémque habet cum genitore naturam. Tunc Imperator iratus, exilium interminatus est eis. Ar illi: Potestatem, inquiunt, habes puniendi, nõ tamen nos patrum statuta destruimus. Tunc Imperator illos pelli iussit ecclesiis, & pto eis alios ordinari. Tunc Eudoxius cùm tyrannicè Constantinopoleos teneret ecclesiam, pulso Eleusio Cyzici, Eunomium ordinauit episcopnm. Et Aëtium io sctiptis abdicaoerunt: cuins videbantur esse consortes: scripseruntque Georgio, quod fuerat gestum.

SANCTA SYNODVS CONstantinopoli congregata, domino honorabili Alexandrinæ ciuitatis episcopo Georgio S.

Synodo reprehendente Aëtium propter nephandas eius & plenas scandalis scripturas, secundum conseqoentiam ecclesiasticarũ sanctionum super eo ab episcopis actũ est quod decebat, Diaconatu namqne depositus est, & ab ecclesia factus extraneus. Et à nobis hæc monita processerunt, vt neqne ad lectionẽ cuiuspiá veniant nephandæ eius epistolæ, sed abuciãtur, eò qnòd vehementer inutiles sunt. His adiicimus etiam anathematizãdum eum, si permaneat io eo proposito, cum sequacibns suis. Consequens enim erat, vt omnes in synodo conuenientes episcopi deponetent autorem scandalorum & schismatũ in omni terrarũ orbe factotũ inter ecclesias, & concordarent in sententia cõtra eum iustè prolata. Sed præter vota spémqne nostram, Serras & Stephanus, Heliodorus & Theophilus, in oostra sententia concordare noluerunt, neqne io eius depositione subscribere, cùm scilicet Serras etiam aliam vesanam arrogantiam eiusdẽ accusaret Aëtij. Dicebat enim eum asperiora præsumere atque dixisse: quoniam ea quę Deus hactenus celasset Apostolis, reuelata sibimet affirmaret. Post huiusmodi vesanos superbósq; sermooes à memorato Serrade Aëtio protestatos flecti precibus nequiuerunt, vt in nostra fierẽt determinatione concordes. Veruntamen nos longanimitate detenti, molto tempore sustinuimoe eos, nunc indignantes, nunc rogantes, nunc interminantes, nnnc iterũ supplicantes vt conuenirent nobiscum, & consona omni cõcilio definirent. Sustinebamus ergo si forsitan audirẽt, si forsitã intelligerẽt, si fortè prospicerẽt. Cumque multo tempore nobis perdurãtibus non flecterentur, sequi sententiã super prædicto viro prolatã ecclesiæ honorabilius esse, quàm horũ virorum amicitias indicantes, finiuimns cõtra eos excommunicationẽ tẽpus sex mensium ad agẽdum pœnitentiam eis dãtes inducias, vt si intra hoc tempus conuerrerentur & consentirent definitionibus fratrum suorũ, susciperentur in ecclesiam & propriam fiduciam charitatémq; reparatent. Si verò sine pœnitentia permanerent, amicitiásque hominum regulis ecclesiæ & concordiæ nostræ præpooerent, tunc eos episcopatus dignitate esse iudicamus extraneos. Quibus depositis, necessarium erit vt in eorum locis alij constituantur episcopi, vt legalis ecclesia cõpetentem sumens ordinem, sibipsi cõcordet, episcopis videlicet vniuersis seruantibus vinculum charitatis, eadémque cum perfectione dicendo in vno intellectu vnáque essentia. Vt ergo coH gnoscas, quæ concilio placuerint, hæc tuæ reuerentiæ scripta transmisimus, orantes vt gratia Christi ita custodiens, pacificè & legitimè regas sub te constitutas ecclesias.

Serras. Stephanus. Heliodorus.

Aëtij vox superba.

De Eunomio, & quomodo in Cyzico fuerit ordinatus, & inde rursus expulsus hæreseos autor extiterit.

Caput 43.

Eunomius episcopus Cyzicenus. Eudoxius Constantinopolitanus quid consuluerit Eunomio.

HVnc porrò Aëtium Eunomius in suis libris extollit, & hominem Dei vocat, multisque fauoribus honorat. Sed tunc & abdicantiũ eum numero interfuit, & ab illis episcopalem ordinatinnem ipse suscepit. Eudoxius igimr & Acacius cum suis præbentes consensum his quæ in Nicęa Thracię gesta sunt, pro Basilio & Eleusio alios cõstituerunt episcopos: de quibus superius

caneum

caueum loqui nunc censeo. De Eonomio solum A habito sermone narrabo. Igitur cùm Eleusio viuo Cyzicenam ecclesiam accepisset Eunomius, & populi sanitatem videret Eudoxius, atq; Imperatorem conspiceret sæuientem contra eos, qui crearum profitebãtur vnigenitum Dei filiũ, eum compulit vt celaret bonũ sensum, nec eum aperiret inuestigantibus accusatoribus: dicens Eunomio quoque, quoniã opportuno tempore prædicabimus quæ modò celamus & ignorãtes docebimus, & contradicẽtes aut flectemus, aut cogemus, aut puniemus. His promissionibus persuasus Eunomius, obumbratam proferebat impietatẽ. Sed qui diuinis sunt enutriti literis, vidẽtes dictorum calliditatem molestè quidem ferebant. Apertè verò contradicere temeritatis opus esse & non sapientiæ iudicabant. Circumponentes ergo speciem sibimet hæreticæ praui- B tatis, & hoc se esse fingentes, accesserunt ad domum eius, rogantes vt eis exponeret apertè dogmatis veritatem: nec pateretur huc & illuc eos diuersisque ferri doctrinis. Tum ille factus audacior sensum quẽ celabat, aperuit. Quibus dicentibus valde esse iniquũ, vt non omnes sub eo constituti veritate fruerentur, his & huiusmodi seductus verbis, in conuentu ecclesiæ suã blasphemiam reuelauit. At ille zelo suas animas accendentes, Constantinopolim profecti sunt. Et primùm quidem apud Eudoxium accusarũt Eunomium: quo eos nõ suscipiente adeuntes principem pestem illius cum gemitu panderunt. Dicebant enim magis istius dicta impia esse, quàm Arij. Pro his indignatus Imperator, præcepit Eudoxio, vt deduceretur Eunomios, & conuictus sacerdotio priuaretur. Cumque frequenter ab accusatoribus importunitatẽ passus Eudoxius C declinaret, adierunt rursum Imperatorem, ingemiscentes, quòd nihil eorum quæ præceperat, fecisset Eudoxius, sed tantam contemneret ciuitatẽ blasphemiis Eunomij pereuntẽ. Tunc Cõstantius expulsurũ se interminatus Eudoxium est, nisi Eunomium iudicandum deduceret, & conuictũ in accusatione puniret. Hoc metuens Eudoxius scripsit Eunomio, vt de Cyzico fugeret, sibique id imputaret, qui nequaquam ipsius monitionibus obedisset. Verũ Eunomius metuens abscessit quidem: sed contumeliam non ferens, proditionis accusabat Eudoxiũ, læsumque se & Aëtium asserebat, ac deinde gregem propriẽ cohortis instituit. Quicunque enim eius dogmatis concordiam sequebantur ab Eudoxio recesserunt proditionẽ accusantes eius, sociãtes semet- D ipsos Eunomio, qui hactenus ab illo nomẽ habere noscuntur. Hinc ergo hæresiarches factus Eunomius, impietatis cumulo auxit Arij blasphemias. Quod verò ambitionis seruiẽs passioni, proprium probetur fecisse collegiũ, ipsa quæ sunt gesta clamant. Nam cùm abdicatus Aëtius fuisset & expulsus, cum eo regressus nõ est, licet doctorem eum & Dei hominem nominaret, sed mansit cõiũctus Eudoxio. Cùm autem impietatis pœnas exigeretur, tatum non habuit concilij decretum, sed ordinauit episcopos atque presbyteros episcopali dignitate priuatus.

Eunomius accusatur apud imp.

Eunomius fugit

Eunomiani. ἀρχὴ ἀρχηγός.

SOCRATES.

De Apollinare patre simul & filio & eorum hæresi. Capat 44.

PEr idem tempus in Laodicia Syriæ duo erãt viri, eodẽ nomine nuncupati, pater & filius: vterque dicebatur Apollinaris. Pater presbyteri dignitate fungebatur, filius autem habebat Lectoris officium, Græcarum ambo doctores literarum. Pater Grammaticus, filius erat Rhetor. Pater sanè cùm fuisset Alexandrinus genere, & prius docuisset Beryti, postea venit Laodiciam: & veniẽs duxit vxorem, & filium habuit Apollinarem. Tum igitur ambo exercebãtur cum Epiphanio Sophista: & cùm essent eius amici, valde fouebant eum. Hoc metuens Theodotus Laodicensis episcopus, ne frequenti confabulatione Sophistæ laberentur in Paganismum, prohibuit ne ad eius scholas accederent. Qui paruipendentes episcopum Epiphanij amicitiã magis amplectebantur. Postea Georgius Theodoti successor, cum eos prohibere nõ potuisset, ambos communione priuauit. Tum Apollinaris filius putans esse iniuriam, & fretus eloquij tumore Sophistici, nouitatem & ipse introduxit, hæreseos, quæ nunc fertur nomen ab inuentore gerens. Aiunt enim quidam excitatos eos aduersus Georgium, non tantum propter prædictam causam, sed quòd viderent eum varia dogmata proferentem: & nunc quidem profitentẽ similẽ patri filium, sicut erat Seleuciæ constitutũ: nunc autem in Arianam declinare sententiam. Quapropter velut opportunam sumẽtes occasionẽ, abscedunt. Cùmque nullus de eis curaret, sub schemate religionis pestem hæreseos introducunt. Et primum quidem dicebant, animam à Deo verbo in dispensatione incarnationis non assumptam. Deinde quasi pœnitentia ducti corrigentes semetipsos adiecerunt: Animã quidem assumptam, quæ tamen non haberet mẽtem, sed Deum verbum esse pro mẽte in homine assumptum. Circa hoc itaque solum dicũtur esse corrupti, qui nunc illorum nomine vocitantur. Nã trinitatem consubstantialem esse profitentur.

Apollinaris Grãmaticus. Apollinaris, Rhetor. Epiphanius Sophista gentilis.

Dogma. An.do.379. Apollinaristæ.

THEODORITVS.

Quomodo Iacobi episcopi orationibus, Persarum rex nõ valuerit prænalere Romanis. capat 45.

CVm inter hæc Sapores rex Persarum cõtra Romanos expeditionem mouisset. Constantius cum magno exercitu veniens Antiochiam, fugauit hostes. Quod non militia Romanorũ egit, sed Deus qui colitur à Romanis. Modum autem enarrabo victoriæ. Nisibis quã quidam Antiochiã Mygdoniam vocant, in confinio posita est Persicarum Romanarũmq; terratũ. Huius erat episcopus atque rector & dux Iacobus Apostolicæ gratiæ radiis illustratus. Cuius admirabilia notáque miracula alibi profectus hic rursum enumerare superuacaneum iudicaui. Sed vnũ tantũmodo eius opus, istius causa narrationis exponã. Huius igitur ciuitatem Romanis subditã Persarum exercitus obsidebat. Et cùm septuaginta dies iugiter obseruaret, & multas quidẽ cepisset ciuitates, plurimáq; circa hãc molimina posuisset, & vallos atq; fossas pro capienda vrbe fecisset, eã nequaquã valuit obtinere. Postea verò Persæ impetũ Mygdonij fluminis ciuitatẽ mediã diuidẽtis à lõgè retinentes & vtrasque ripas eius faciẽtes celsiores, vt aqua lo

An.do.357. Sapores rex aduersus Ro.

Nisibis quæ & Antiochia Mygdonia. Iacobus episcopus Nisibenus.

Sapores rex obsidet Nisibim. Mygdonius fluuius.

tur Vetus, conueniebat. Annis namque triginta A postquàm magnus Eustathius fuerat expulsus, orthodoxi Arianorum onera sunt perpessi, rerũ mutationem vtilem sustinentes.

SOZOMENVS.

Schisma. Sequacibus enim Melitij cõmunicare noluerunt hi qui ab initio Nicænum dogma seruauerant, dicentes, quod ex Ariano decreto Melitius fuisset ordinatus, & sequaces eius ab illo essent baptizati: ob quam rem Antiochena ecclesia in aliam diuiditur partem.

THEODORITVS.

Ariani triumphant. Cumque viderent orthodoxi, hæreticorum crescere magis impietatẽ, & Apostolici dogmatis defensores apertè debellari, sanctũmque Meletium pulsum & Euzoium hæreticum ordinatum, verborũ meminerunt, quę dicta sunt Loth: *Genes. 19. e* Salua (inquit) salua animam tuam. Ad hæc etiam *Matth. 5. e* Euangelici verbi dicentis: Si oculus tuus dexter scandalizat te, aufer eum & proiice abs te. Idem & de manu & pede domino sanciẽte, qui etiam adiecit, dicens: Melius est enim tibi, vt pereat vnum membrũm tuum, quàm totum corpus in gehennam mittatur.

De constantia Eusebij propter Meletium. Capùt 49.

Decretum Melitij repetitum ab Eusebio Samosatensi. Ariani. Porrò mirabilis Eusebius, cui modo memini decretum fuisse commendatum, videns prævaricationem pactorum circa Melitium meditatam, ad suam reuersus est ciuitatem. Ariani verò scriptum testimonium metuentes Constantio suaserunt, vt mitteret qui decretum de Melitio factum, ab Eusebio reuocaret. Tunc missus est veredarius, qui hæc velociter adimpleret. Quũque venisset, & Imperatoris verba nuntiasset, tunc Eusebius admirandus, commune, inquit, depositum non restituam, nisi omnes qui tradiderunt, dicant. Quod dum qui fuerat missus renunciasset, indignatus Imperator, denuo misit vt redderet quod acceperat, adiiciens scripto, vt si raddere nollet, dexteram manum eius abscinderet: verbo tamen iubens illi quem misit, ne faceret quod habebatur in literis. Quumque epistolam legisset Eusebius, & inuenisset pœnã ab Imperatore dictatam, cum dextera manu obtulit & *Eusebij constantia.* sinistram, ambas incidi petens. Nam decretum, inquit, non dabo clarum Arianæ pestis indiciũ. Hanc eius firmitatem Constantius videns, lau- D dauit egregiè. Mirantur enim & impij tantam resistentium sibi laudes, cũm gestorum magnitudine superantur.

SOZOMENVS.

Quomodo Iulianus negata Christiana religione bellum contra Constantium parabat, & de morte Constantij. Cap. 50.

Hæc igitur apud Orientales agebantur ecclesias. Interea Iulianus Cæsar bello deuincens Barbaros apud Rhenum fluuium residentes, alios quidem peremit, alios cepit: claràque victoria decoratus, cum mediocritate vitæ atq; mãsuetudine militibus gratus esset, ab eis appellatur Augustus. Hoc facto, nihil de Constantio cogitans, Iudices ab illo factos honoribus mulcebat: & ad illius inuidiã literas proferebat, quibus ostẽderet eum propter bellum contra Magnẽtium gestum, in Italiam Barbaros induxisse. *An. do. 363. Victoria Iuliani aduersum Alemãnos circa Argentoratum. Iulianus appellatur Augustus.* Repẽte verò religione mutata, cũm prius Christianus esse putaretur, semetipsum Pontificẽ nominauit: & veniẽs ad templa Paganorum, sacri- B ficabat, subiectísq; talia colere suadebat. Cumq; Constãtius propter bellum Persicum apud Antiochiam moraretur, sperãs ille quod sine bello posset Illyricum occupare, ad eos agebat iter, dicens se velle Constantio satisfacere tanquã non sponte sed voluntate militum infulas imperij suscepisset. *Vocat se Pontificem Gentilium.* Fertur itaque cùm ad hus terminos accessisset, vindemia iam collecta, circa occasum Pleiadum vuas denuò fuisse prolatas. *Prodigia.* Insuper etiam imbre ex aëre descẽdente, in eius veste simul & cæterorum guttas singulas crucis formasse signacula. *Nota crucis in vestibus.* Hoc facto, videbatur & ipsi & aliis, quod botris extra tẽpus illatis, bonum rei panderetur indicium: imber autem cadens vestẽ supra quam ceciderat, roboraret. Alij verò dicebant, vuarum signum, quod præter tempus sit, significare perditionem Imperatoris instar hu- C iusmodi botrorum, & parui temporis fore eius imperium. Porrò de cruce dicebant prænunciare hoc signum, quod sit cœleste dogma Christianorũ, & oporteat signari cunctos crucis indicio. Vnde cognoscitur quod † diuersus interpretari quã dixerat Imperator, veritate fraudari non fuit: vtrunque enim opportunè dictum sequens tempus ostendit. Cum audiret itaq; Cõstãtius cõtra se venire Iulianũ, instructiune belli Parthici omissa, Constantinopolim veniebat. *† Diuersa.*

SOCRATES.

Et apud Mopsucrenem inter Cilicas atque Cappadocas, nimia cogitatione, apoplexiæ passione defunctus est. Consulatu Tauri & Florentij, tertio die Nouembris mensis, anno vitæ suæ quadragesimo & quinto: ex quibus tredecim regnauit, vigintí quinque post illum. *Mopsifons Constantius Aug moritur. An. do. 363.*

SOZOMENVS.

Quo defuncto, Iulianus quidẽ iam Thracias obtinebat. Et non post multum Constantinopolim veniens, appellatus est Imperator. *Iulianus imperator fit. An. do. 364.*

HISTORIÆ ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER SEXTVS.

SOCRATES.

De Iuliani genere ac disciplinis, & quomodo peruenerit ad imperium.

CAPVT PRIMVM.

Constantinopoli unde dicta.

Vnc igitur de Iuliano pauca dicẽda sunt, eiusq; genere, ac eruditione, & quomodo venerit ad imperium. Constantinus, qui Byzantiũ suo nomine Constantinopolim appellauit, duos habuit ex eodem patre, non ex eadem matre, germanos, quorũ vnus Dalmatius, alter Constantius vocabatur. Et Dalmatius quidẽ habuit sui nominis filium: Constantius autẽ duos habuit natos, Gallum, & Iulianum. Post mortẽ Constantini conditoris Constantinopolitanæ ciuitatis, quum milites iuniorem Dalmatiũ peremissent, tũ & isti defuncto iam patre, penè mortis periculum cum Dalmatio sustinuerant, nisi Gallum quidẽ ægritudo, quæ putabatur ineuitabilis, liberasset: Iulianum verò ætas infantilis: erat enim annorum octo. Cumq; ab eis seruor Imperatoris quieuisset, Gallus circa Ephesum apud doctores erat, vbi etiam à progenitoribus possessiones habebat. Porrò Iulianus crescẽs, in auditoriis Constãtinopolitanæ vrbis exercebatur in Basilica vbi doctores erant, habitu priuato procedens. Habebátque pædagogum eunuchum nomine Mardonium, Grammaticũ Nicoclem Laconem, Rhetoricã verò legebat apud Ecebolum Sophistã tũc Christianũ. Quod prouidentia sanè Constantij factum est, ne apud Paganum Sophistam legens, ad eius superstitionis dogma declinaret. Erat enim Iulianus ab initio Christianus. Cumque lectione proficeret, fama per populum volitabat, quod posset etiam Romanam gubernare rempublicam. Quod dum latius pãderetur, æstuationem induxit Imperatori Constantio. Quamobrem amouit eum ab vrbe regia, & misit Nicomediam, præcipiens ne accederet Libanium Sophistam, Syrum. Tũc enim Libanius à pædagogiis Constantinopolitanis expulsus, Nicomediæ degebat. Prohibebatur autem Iulianus apud Libaniũ legere, eo quod Paganus esset: veruntamen librorum eius lectionibus vtebatur. Cumque proficeret in Rhetorica, superuenit Nicomediã Maaimus philosophus, non ille Byzantius pater Euclidis, sed Ephesius, quẽ postea quasi artes Magicas exercẽtem, Valẽtinianus Imperator præcepit occidi. Tũ igitur nõ ob aliam caussam Nicomediam venerat, nisi

Dalmatius Constantius Gallus Iulianus.

Gallus Ephesi instituitur, Iulianus Constantinopoli. Mardonius. Nicocles. Ecebolus.

Libanius sophista.

Maximus philosophus.

E Iuliani fama pertractus. Apud quem Iulianus cũ studia philosophica prægustasset, cœpit etiã doctoris imitari religionem. Is enim etiam imperij cupidinem animo eius immiserat. Quum hęc non laterent aures Imperatoris, inter spem metúmque constitutus, suspicionem celare volens (quia qui dudũ integer fuerat Christianna, postea proditor est effectus) tonsus monachicam simulabat vitam: & latenter exercebatur in philosophia, in manifesto autem sacros Christianorum legebat libros. Denique in ecclesia Nicomediæ Lector est constitutus: & sub hoc habitu furorem declinauit Imperatoris. Hæc equidem ex timore faciebat, nequaquam à spe recedens quam mente conceperat. Dicebátque plurimis amicorum suorum fœlicia fore tempora, quibus ipse rerum potiretur imperio. Dum hæc F itaque contra eum sic agerentur, Gallus germanus eius Cæsar constitutus venit Nicomediam visurus ipsum, cum proficisceretur ad Oriẽtem. Paulò post verò perempto Gallo, repente Iulianus quoque fit suspectus Imperatori qui etiã eũ custodiri præcepit: & cùm fuga elapsus fuisset, diuersa loca circũeundo, seruatus est. Vixque tandem vxor Imperatoris Eusebia cælatum inueniens, supplicauit Imperatori vt nihil mali pateretur, sed vt potius ad philosophandum mitteretur Athenas.

Iulianus fingit se Christianum.

Iuliani fuga. Eusebia vxor Constantij.

THEODORITVS.

Cœpit igitur Iulianus Imperialia sceptra desiderare. Quamobrem discurrens per vniuersam G Hellada, vates quęrebat responsa reddentes, cõsulens an ad suum imperium perueniret: inuenitque virum qui illi desiderata se dicere fateretur. Is eum perducens ad quendam idolorũ locum, & introducens in adytum, seductores dæmones euocauit. Quibus solenniter apparentibus, terrore compellitur Iulianus in fronte sua crucis formare signaculũ. Tunc dæmones trophæi dominici figuram respicientes, & suæ recordati deuictionis, repente disparuerũt. Quod cognoscens Magus, cœpit inculpare Iulianum. At ille & terrorẽ significauit, & de crucis se dixit obstupuisse virtute, eo quod videntes hoc signum dæmones euanuissent. Porrò Magus Nõ H hoc suspiceris, inquit, ô bone vir, eos timuisse sicut ais, sed abominati hoc signum potius abscesserunt. Et ita capiens miserum odio repleuit Christiani signaculi Iulianum.

Consulit vates.

Miraculum.

SOCRATES.

Post hęc igitur Imperator euocauit Iulianũ & cõstituit Cæsarẽ: dansq́ue ei coniugem Helenã sororẽ suã, cõtra Barbaros eũ destinauit ad Gallias. Hi nanq; Barbari, quorũ Imperator Cõstã-

An. do. 360.

Helena vxor Iuliani Alemanni.

tius contra Magnentium auxilia perierat, eũ nihil profuiſſent contra tyrãnum, Romanorũ vaſtabant vrbes. Quum eſſet ergo adoleſcens Iulianus, iuſſit Imperator vt præter conſiliũ Ducũ nihil moliri præſumeret. Quumq́ue illi accepta poteſtate neglig?tius agereot, & propterea Barbari ſuperarent, tuoc Iulianus Duces quidẽ delitiis vacare permiſit. Sumens autẽ milites, eiſq́; ſpolia peremptorum hoſtium compromitteos, initium vincendi Barbaros fecit, & amotem ſui milttibus inſeruit. Fertur itaque cum in quandã ciuitatem fuiſſet ingreſſus, quod corona laorea, quibus ſolent ciuitates ornari, intet columnas pendens, rupto fune ſuper eius capot deciderit, eumq́ue aptiſſimè coronauerit. Quo facto, cuocti clamaueruot id ei ſigoum fore imperij. Aiuot verò quidã, Conſtantiũ propterea eum contra Barbaros miſiſſe, vt ibi interiret. Sed neſcio an B vera ſuſpitio ſit: nã qui ei germanam dedit vxorem, ſi hoc cogitaſſet, contra ſe magis inſidias excitaret. Quum igitur Iulianus apud Imperatorem de Ducum negligẽtia quereretur, alter mittitur magiſter armotum, eius alacritati conueniens. Cuius miniſterio cum barbaris confidenter eſt congreſſus: & quum illi per Legatos litteras Imperatoris eos ad prouincias inuitãtis oſtẽderent, tunc ille Legatos eorum coniecit in vincula: factáque congreſſione vicit, ita vt etiã captum regem Cooſtãtio mitteret. Hac fœlicitate prouectus, à militibus appellatur Auguſtus. Quumq́ue corona deeſſet Imperialis, vnus ſigniferorum torquem quem habebat in collo ſumẽs, Iuliani capiti circumpoſuit. Hoc ergo modo Iulianos Imperator eſt factus. Quæ verò poſtea geſſerit ille Philoſophus, iudicẽt audieotes. C In ipſo namque principio non miſſa Legatione ad Conſtantiũ, nec animũ benefactoris placans, quicquid ſibi viſum eſſet, agebat, modo Iudices immotando Prouinciales, modo derogãdo Cõſtantio, & per vrbes ſingulas publicè relegendo ab illis Barbaris definitas epiſtolas. Quãobrem plurimi eum ſequebãtur, à Conſtãtio recedẽtes. Tunc igitur etiã figmentũ Chriſtianiſmi quod habebat, abiecit. Et quom circũiret dioerſas vrbes aperiens templa idolis offerebat, & ſeipſum Paganorũ Põtificem nominabat. Cumq́ue talia gereret, inteſtinom bellom cootra Conſtantium quæſita occaſione parabat: & quantũ ad eũ perfici potuit. Non enim ſine multo ſanguine ſtudium eios philoſophiæ poterat adimpleri, niſi Deus cooſiliorũ iudex, alterũ ſine alterius concertatione ſuſtuliſſet. Nã cũ veniſſet Iulianus ad D Thracias, ountiatũ eſt mortuũ eſſe Conſtantiũ. Et hoc modo ioteſtino bello Romanũ liberatur imperiũ. Veniens autẽ Iulianos Cõſtantioopolim cogitare cœpit quemadmodũ ſibi populum cõplacaret, & illius fauorẽ decenter acquireret. Quod hac arte fecit. Bene namque ſciebat Conſtantiũ ab omniboa populis nomen Conſubſtantialitaris amplectẽtibus odio haberi: ob quã rem ab eccleſiis videbantur excluſi, & epiſcopi cõfiſcati, inq́ue exiliũ relegati. Simul etiam nouerat & Paganos fuiſſe contriſtatos prohibitione ſacrificiorũ, & deſiderare adipiſci tẽpus quo ipſorũ aperirẽtur tẽpla, & haberent idolis immolandi poteſtatẽ. Sic igitur vtrunq́; popolũ mœroribus exulceratũ à defuocto cognoſcens,

Alemanni profligati à Iuliano.

Iulianus populi fauorem conatur ſibi comparare. Ann. do. 363.

A & communiter omnes de Eunuchorũ violẽtia, & præcipuè Euſebij rapinis iogemiſceotes, apud omnes ſeipſum artificioſo velamine cõmendauit: & aliis quidem fingebat, aliis autem per vanam gloriam largus erat. Omnibos tamẽ in cõmuni qualis eſſet religione monſtrabat. Et primùm quidem crudelitati Conſtãtij circa ſubiectos derogans, & eum coram populo voiuerſo redarguens, iubet epiſcopos in exilium deportatos teuocari, & confiſcatas eorũ reddi ſubſtãtias. Templa qooque Paganorũ velocitet ſuos oeceſſarios præcepit aperire. Eos autem qui fuerant ab Eunuchis oppreſſi, recipere quæ malè eb eis fuerant abrepta ſanciuit. Euſebium verò præſidentem Imperiali cubiculo morte damoauit, non ſolùm quia multos oppreſſerat, ſed qoia Gallum quoque fratrem ſoum eius accuſatiooe B audierat interemptum. Et corpus quidem Cooſtaotij regio bonore ſepeliuit. Expulitque palatio Eunuchos, tõſores, & cocos. Euouchos quidem quia eius vxor obierat, poſtquã oon duxit aliam. Cocos aotem, eo qood cibis ſimplicibus vteretur. Tonſores autem, vnos (ioquit) ſufficit multis. Scriptorũ autem plurimos fortunæ antiquæ reſtituens, reliquis ſuam mercedẽ ſcripturæ dari præcepit. Abſcidit quoque etiam Publicũ curſum mularum & caballorum, qoos publicis iuſſit vtilitatibus miniſtrari. Hæc eius opera laudaot pauci, plurimi vitoperant, quod remoto faſtu Palatij contemptibilile videretur Imperiũ. Is etiam ooctu vigilans conſcribebat libtos. Et deſcendens in Senatu publicè recitabat. Solus enim Imperatorum à Iulio Cæſare in curia Senatus recitauit orationes. Honorabat quoque diſciplioarum cultores, maximèq́; philoſophãtes. C Quamobrem vndique fama cõgregabat huiuſmodi viros confluentes circa Palatia, qui circũamicti palliis magis habitu quàm magiſterio agnoſcebantur. Erantq́ue graues voiuerſis Chriſtianis, ſeductores viri, & Imperatoris ſemper religioni fauentes. Habens itaque Iulianus immodicũ vanæ gloriæ vitiũ, cunctos ante ſe priocipes lacerauit in libro quẽ de Cæſaribus ſcripſit. Hac ergo arrogantia motus, etiã cõtra Chriſtianos conſcripſit libros. Vt ergo cocos atque tõſores expelleret, opus philoſophi, non tamen Imperatoris fecit: vt autẽ detraheret atque laceraret, neque Philoſophi, oeque principis fuit.

Euſebius eunuchus.

Iuliani geſta & ſcripta.

SOZOMENVS.

D *Quomodo Iulianus ad ritum deuenerit paganorum, & de ſacrificiis Idolorum.* Caput 2.

FErunt itaque mox in ipſo principio Iulianũ adeò apertè & impudeoter oegaſſe Chriſtianam fidem, vt quibuſdam ſacrificiis & iooocatiooibus, quas expeditiones Pagani vocant, & ſanguioe immolationũ, ooſtrũ baptiſma ſtuderet ablui, & ab renũtiare eccleſiaſticæ profeſſioni. Ex illo enim tẽpore tã ſecretè quàm publicè & in tẽplis, licenter Pagani ſacrificia celebrabãt. Fertur verò, quod cùm aliquãdo ſacrificaretor, oſtẽſum ſit ei in viſceribus pecoris immolati, ſignaculum crucis cotooa circundatũ. Quo viſo, alios quidẽ ſacrificij miniſtros fuiſſe perterritos, reputãtes videlicet huiuſmodi religionis virtutẽ & Chriſtiani dogmatis æternitatẽ: eo quod co-

Iulianus Auguſt. abluit baptiſmum.

Prodigium coronatæ crucis in extis viſæ.

rona quæ circundabat crucem, victoriæ esset indicium: & quia ambitus circuli à suo principio nusquam terminaretur, sed magis reuerteretur in semetipsum. Cumque cæteri mirarētur, princeps huius scientiæ consortauit eos, dicēs, prospera & vtilia sibi indicia fuisse monstrata, & quod magis signum dogmatis Christiani coerceretur, nec ei quò vellet dilatari, liceret, termino circuli circumsepto.

THEODORITVS.

Iulianus lector est ordinatus ob metum.

Iulianus enim metuens Constantium, quod genere proximos tyrannidis formidine petimeret, Lectorum sociatus est choro, & diuinos codices in ecclesia populo audiente legebat. Nam & Basilicam martyrum ædificauit, quam diuina prouidentia non suscepit.

SOZOMENVS.

Quomodo etiam ante Imperiū latenter fuerit Paganus. Caput 3.

Iulianus & Gallus templū Mamæ erigēdum locant. Prodigium.

CVm adhuc pueri Gallus & Iulianus in Cappadocia agerent, aiunt, habuisse eos tunc studium, vt maximam Basilicam ad sepulturam martyris Mamæ extruerent: & inter se diuiserūt opus. Cumque ambo certarent in ędificio, vt alter alterum superaret, fertur quoddā prouenisse miraculum: & nisi hactenus superessent, qui hęc se audiuisse ab inspicientibus narrarent, videretur forsitan incredibile. Galli nanque pars augebatur & omninò crescebat: Iuliani verò labores, alij quidē fodiebantur, alij terra ipsa vomēte ruderibus implebātur. Aliquando deposita fundamenta terræ copulari non poterāt, perinde ac si quædam violenta virtus ex loco inferiore ea repercutiēdo depelleret. Quæ causa cunctis apparabat esse prodigiosa. Ex illo nanq; colligebāt non esse verū illū in religione Christiana sanum.

Quàm fuerit Iulianus Christianis infensus. Caput 4.

An. do. 364.

CVm igitur solus tenuisset imperium, templáque reserasset, & alia repararet, omnem deuotionem etiam ministris templorum affluētius impendebat. Sæpe verò ciuibus in cōmune rescripsit, vt ad paganos accederent ritus, & eius donatione fruerentur, Christianis se inimicum apertè designans, ita vt neque venire ad se eos vellet, neq; Legationes eorū susciperet. Deniq; cum Persæ mouissent bellū, Legationem mittētibus Nisibinis tanquam omnibus Christianis, & neque templa reserantibus, neque ad eorū sacra venire volentibus, interminatus est, non se auxilium præbiturum, nec legationē quasi pollutæ ciuitatis esse suscepturū, neque ad eos prius accessurum, nisi cognosceret in Paganismū esse mutatos. Hoc etiam apud Palæstinam questus de Constantiensibus delegauit. Hic enim locus cùm esset Gazæ portus, & Maioma vocaretur, essetque Christianis plenus, à Constantino dignitatem meruit ciuitatis, & ex filij eius nomine Constantia nuncupata est. Iniustum enim arbitratus est Constantinus, vt Paganis subdita vi-

Maioma & Constantia.

E deretur esse Gasensibus. Tunc ergo Iuliano regnante, litem Gazæi Constantiensibus intulerunt. Quo Iudice residente, Constātiam rursum eis subdidit, distantem propemodum stadiis viginti. Et ex illo, sublato priori nomine Gazæ Maritimæ vocabulo nuncupatur. Habebat enim cō munes Iudices atque Duces: sola verò iura ecclesiæ duas videntur ostendere ciuitates: vtraq; enim suum episcopum habet & clerum. Et Vigiliæ martyrum atque Collectarū apud eos seorsum fiunt, & termini vtriusq; episcopatus ecclesiæque constituti sunt. Quodam tempore defuncto Maiomeno pontifice, quidam pręsulum ecclesiæ Gazæorum studuit vtrunque clerū suæ ditioni submittere, fas non esse dicens, vt vni ciuitati duo episcopi præsiderent. Resistētibus Maiomenis, deliberauit prouinciæ synodus, vt eis proprium ordinaret episcopū, oportere cre-

Constantiēses à Constantino libertate donati, Gazæis iterum subiiciūtur à Iuliano.
Gaza Maritima.

F dens eos qui sub Constantino pro pietatis religione ciuitatis habere priuilegia meruissent. & Pagani Principis iudicio hæc amisissent, in sacerdotiis & ordine ecclesiarum nequaquā dato antiquitus honore priuari. Ea quoque tempestate Cæsaream Cappadociæ maximam ac fœlicissimam ciuitatem ita vocari prohibuit, eique appellationem antiquam Cæsaris abrogauit, quā à Claudio Cæsare promeruerat. Nam prius Mazaca vocabatur. Habebat enim odium eius antiquitùs, eò quòd omnis eius esset popul' Christianus, & templum apud se Iouis & patrij destruxisset Apollinis. Nam cū etiam eo regnante, Fortunæ sacellum quod solum remanserat, à Christianis fuisset euersum, ciuitati crudeliter erat infestus: & Paganorum populus illic habitantes, valde culpabat, qui semetipsos vlti nō es-

Mazaca. Tēpla idolorum a Christianis destructa.
Thesaurus ecclesiasticus Cæsariensibus adēptus. Clerici coguntur militare.
Galilæos Iulianus vocat christianos.

G sent, & quidlibet pro Fortuna sustinuissent. Omnes verò possessiones atque pecunias Cęsariensium ecclesiarum cum verberibus exquirens, in medium iussit afferri. Moxque ex eis trecentas auri libras in ærario publico collocauit. Clericos autem vniuersos aggregari inter milites iussit, Duci prouinciæ seruituros, quod est nimis graue & vehemēter iniuriosum. Populum verò Christianorum cum vxoribus ac filiis inscribi præcepit, & tanquam vicaneos tributa persoluere, cum interminatione iurās, quod nisi templum rursus festinanter ædificarēt, & ciuitatem valde affligeret, & ne quidem capita sua Galilæos habere permitteret. Sic enim solebat vocare Christianos. Quod fortè euenisset, nisi fiue celeri defecisset.

Quod initio Imperij sui magis pepercerit Christianis. Caput 5.

H

INlito namque parcens Christianis, clemētior visus est, sciēs priores persecutores nihil profecisse ad augmentum Paganismi, quod puniissent Christianos: qui magis hinc creuerint, & facti sint gloriosi pro vero dogmate morientes. Inuidens igitur illorum gloriæ, a tormentis abstinuit, iudicans esse necessarium, vt sermone potius & admonitione Paganismum colendum populo suaderet, credens etiam hinc se monstrare clementem.

Quomodo Mares, episcopus Chalcedonis in faciem redarguerit Iulianum. Caput 6.

Iulianus ob iurgatur à Marete.

FErtur enim, quum Constantinopoli apud A Fortunam sacrificaret vrbis, accessisse ad eū Mares episcopus Chalcedonis, & publicè impiū & ἄθεον, id est, sine Deo, apostatamque vocasse illum, verò solam ei improperasse cæcitatē: erat enim senex, & propter imbecillitatem oculorū manu alterius agebatur. Super hæc volēs etiam lacerare Deum, consuetè dixit: Neque Galilæus Deus tuus curare te potest. Respondens verò Mares dixit. Ego, inquit, Deo meo pro cæcitate gratias ago: quia hoc ideò factum est, ne te videā pietate nudatum. Imperator autem nihil respondens abscessit. Sic enim putabat potius roborari Paganismum, si se patientem ac mitem Christiano populo demonstrasset.

Maretis responsum.

Quod eos qui fuerant deportati à Constantio, reuocarit. Capu 7. B

subdola Iuliani in Christianos clemētia.

HÆc itaque faciens, eos qui fuerant à Cōstantio fugati propter religionem reuocauit, & confiscatis patrimonia sua restituit, præcipiens populo vt nullum læderent Christianum, neque nolentem sacrificare compellerent: sponte verò accedentes ad aras, prius expiari apud dæmones, purgatique solitis eorum sacrificiis præparabat. Clericis autem omnia priuilegia, honores, consuetudinesque subtraxit, & leges positas pro eis soluit, ipsusque Curiæ tradidit: simul & à virginibus & viduis quę pro penuria inter clericos alebantur, iussit exigi ex quę pridem à publico accepisse videbantur. Constantinus enim Imperator disponens res ecclesiarum vnicuique ciuitati prospexit, vt clerus sufficientia emolumēta perciperet, & hoc lege firmauit quod hacten⁹ mortuo Iuliano seruatur. Hanc exactionē aiunt valde fuisse crudelem. Auferebat enim subinde pecunias, & ornamenta sacra templáque sub Cōstantino & Constantio fundata destruebantur: datæ ad ædificia pecuniæ rursus exigebantur. rursus exigebantur. Hac occasione sacerdotes, & clerici, & populus Christianus crudeliter vexabantur.

Virgines & viduæ pauperculæ ex publico alebantur. Clericorū priuilegia & honores.

SOCRATES.

De seditione apud Alexandriam orta contra paganos. Capu 8.

pugna inter Gentiles & christianos apud Alexādriam.

PEr idem tempus in Alexandrinorum maxima ciuitate contigit ex huiusmodi caussa seditio. Erat locus quidam in ciuitate antiquis tēporibus desolatus atque neglectus, multaq; sorde completus: hic Pagani olim Deo Mithræ sacrificantes, homines immolabant: quem locum Constantius quasi vacantem ecclesiæ Alexādrinæ concesserat. Hic Georgius volens oratorium extruere, locum repurgari faciebat. Quod dū fieret inuentum est illic adytum in multa profunditate constructum, in quo paganorū mysteria celebrabantur. Erāt ibi caluariæ hominū plurimæ, maiorum pariter & infantium qui perhibebātur illic extincti, vt ex eorū visceribus artes Magicas exercerent. Hæc igitur Christiani reperientes in adyto Mithræ, studuerunt ad irrisionem paganorum vniuersis hęc facinora reserare, diuulgabātque capita hominum quæ repererant. Hęc Alexandriæ pagani videntes, & opprobrium non ferentes, ira succensi sunt, & omne quod ad præsens inuenerunt arma iudicantes, impetu contra A Christianos facto, multos interemerunt, alios gladiis, alios fustibus aut lapidibus, alios funibus strangulantes, quosdam etiam crucifigentes ad sacrę crucis iniuriam, plurimos diuersis vulneribus affligentes. Et ita factum est, vt neq; proximis parceretur, sed philosophus philosophum percussit, & frater fratrē. parentes filios: & inuicem in mutua nece grassati sunt. Quāobrē Christiani eundem locum purgare quieuerunt.

SOZOMENVS.

Quomodo Alexandrinus Georgius sit extinctus. Caput 9.

Georgius Alexandrinus occiditur.

INterea cum Iudices denuntiassent mortuum fuisse Cōstātium, & imperare Iulianum, sedi- B tionem fecit in Alexādreia populus paganorum & impetu facto contra Georgiū, vinculis eum alligauerunt. Quem paulò post venientes ad carcerem peremerunt, eiúsque cadauer imponētes camelo, à mane vsque ad vesperam per totā traduxerunt ciuitatem, & circa serum diei concremauerunt. Multi ferunt Arianorum, quod à fautoribus Athanasij id factum sit: sed ego reor indubitanter hoc fecisse Gentiles, cùm vtique & querelas haberent aduersus eum propter idola & templorum iniurias, prohibitionemque solennitatum. Quod etiam Iulianus sic se habuisse testatur per literas ad Alexādrinos missas in quibus culpat eos, pœnamque relaxat, quasi propter seueritatem Serapis, quem ciuitatis conser- C uatorem dicit, & Alexandri conditoris eius nec non Iuliani auunculi sui, qui in paganismo strenuus fuit, & Christianos supra modum oderat.

Quomodo Iulianus ecclesias clauserit, & ecclesiæ ornamenta dispoerit. Caput 10.

Iulianus auunculus Iuliani Aug. templa Christianorū spoliat.

DIcitur enim is studium habuisse, vt in thesauros Imperatorios plurima & preciosa ecclesiæ Antiochenæ vasa recōderet, & clausisse ecclesias, & vniuersos clericos effugasse, & solum tunc Theodoritum stetisse presbyterum. Quem cùm tanquā vasorum custodē comprehensum crudeliter sauciasset, nouissimè gladio præcepit occidi. Qui fortiter inter vniuersa tormenta respondit, & pro dogmatis cōfessione deuicit. Quū q; vniuersa Deo dicata vasa & pallia D collegisset, proiiciēs hęc in terrā, cōtumeliis & iniuriis vt voluit afficiēs Christū, super ea etiam sedit, & cumulū auxit iniuriarū. Moxque verēda eius & loca femoribus circūposita ferūtur esse percussa, & ad tantā peruenit putredinē, vt vermes procrearentur, medicis laborantibus nec valentibus vincere affectionē. Conficiebantur enim omnimoda pretiosáq; medicamina ex pinguibus volatilibus, vt eorum pinguedine corrupta & putria membra linirentur. Hoc facto, vermes ad superficiem prouocabāt, quia in profundo ebulientes, per viuas serpebant carnes. Et donec moreretur, non fuit ab hac affectione securus. Hoc itaque claruit diuina indignatione factum, cum etiam custodes Imperialium thesaurorum, & alij plurimi aduersus ecclesias insurgentes inopinata & miseranda morte defuncti sint, quasi superna indignatione damnati.

pœna.

De Eusebio, Nectario & Zenone martyribus. Cap. 11.

Eusebius Nectarius Zenō. His dictis tempus est vt mentionē faciamus Eusebij, Nectarij & Zenonis fratrum Christianorum, contra quos odium exercentes populi Gazæorum, domi celatos, & comprehēsos, vinculisque traditos, atque flagellatos postea conuenientes in Theatrum, aduersus eos clamare cœperunt, quasi eorum templa destruxissent, & in iniuriam paganorum præterito tempore multa gessissent. Cumque se mutuo (vt vulgus solet) excitarent concurrentes ad carcerem, & educentes eos crudeliter occiderūt, nunc in terra pronos, nunc supinos trahentes, atque percutientes, & vulneratos lignis, lapidibus, & fustibus. Audiui nanque etiam mulieres egressas, & cum radiis telarum eorum corpora vulnerasse: & cocos publicos, alios æquam, alios feruentes ollas fudisse super eos, alios subulis eorum membra perforasse. *Coci publici.* Cumque eos dilacerassent, capitáque fregissent, ita vt cerebrum in terra iaceret, deduxerūt extra vrbē, quo solebāt mortua iumēta proiicere: ibique eorū corpora concremantes, ossa quæ remanserant, inter cadauera camelorum & asinorum permiscuerunt, ne possent facilè reperiri: quod non diu latuit. Quædam namque mulier Christiana, non tamen de Gaza, diuino præcepto per noctem ea colligens, & in vrnā recondens, Zenoni eorum consobrino seruāda contradidit. *Zenon episcopus Gazæ.* Deus enim per visionem mulieri reuelauit hunc virum: et nanque erat ignotus, & nuper habita persecutione celabatur. Hoc ergo modo per mulierem reliquias eorum accepit, & interim domi seruabat. Quumque is eiusdē ecclesiæ suscepisset episcopatum, imperante Theodosio fabricata Basilica ante ciuitatem, & altari fixo ossa martyrum collocauit iuxta confessorē Nestorem. *Nestor.* Qui dum in vita sua cum istis fuis proximis habitaret, cum martyribus comprehensus à populo, vinculis eorum flagellisque particeps tus est. Is enim cum traheretur habens pulcherrimum corpus, ad miseratione persequentes adduxit. Quē extra portas semiuiuum, morti tamē proximum proiecerunt. Hunc colligēres quidā, ad Zenonem adduxerunt. Apud quem dū curaretur, defunctus est.

De Hilarione monacho, & crudelitate Heliopolitanorū & Arethusiorum contra christianos, & de Marco episcopo, eiúsque martyrio. Caput 12.

Hilarion. Interea hæc autem dum Hilarionem monachū Gazæi requirerent, fugit in Siciliam, vbi ligna de montibus colligens, & in ciuitate vēdens, sic victum quotidianum parabat. Cumque eius illic virtus fuisset patefacta per dæmones, venit in Dalmatias: ibique virtute diuina plurima miracula faciebat, ita vt etiā mare, quod quædam occupauerat loca, sua oratione repelleret. Sed etiam hinc rursus abscessit: quia vbi laudabatur, habitare declinabat: demutando loca cunctis esse studebat incertus, vt opinionem suā crebra migratione destrueret. Nouissimè verò quum nauigaret in Cyprum, venit in Paphum: inuitatusque ab episcopo Paphi, amabat locum, & circa prædium Charybdim nuncupatum, philosophatus est: quem vt martyr non esset, fuga prohibuit. Fugiebat enim, quia præceptum diuinum est, nō expectare persecutores. Nam qui in persecutione comprehenduntur, fortiter ferre iubentur. Gazæi itaque & Alexandrini contra Christianos talia gessisse noscuntur. Sed Heliopolitani & Arethusij Syriam habitantes, ad tantam venere crudelitatem (sicut illorum temporū homines explanauerunt) vt sacras virgines insolitas à populo videri, publicè nudatas stare cogerent in Theatro. *Heliopolitanorum crudelitas in sacras virgines.* Quas primò irriserunt, postea totonderunt, nouissimè per medium sectas, porcos vt eas deuorarent prouocabāt. Vt ergo reor Heliopolitæ ad crudelitatem sacrarum virginum res illa perduxit, eo quod paterna consuetudo qua fornicabantur eorum virgines antequam nuberēt, prohibita videretur. Constantius enim destructo in ea ciuitate Veneris templo, prius apud eos construxit ecclesiā, & consuetas fornicationes lege prohibuit exerceri. Arethusij verò Marcum suæ ciuitatis episcopum, senem, vita & conuersatione reuerendū, mirabili morte peremerūt. *Arethusij Marco episcopo suo infensi.* Hunc enim etiam prius habuerunt exosum, eò quod Constantij temporibus vt paganos ad Christianismum adduceret, templum illorum ornatissimum pretiosissimúmque destruxisset. Cúmque Iulianus imperaret, motus in eum est, & præcepit, vt aut æstimationem templi redderet, aut id rursus ædificaret. Et cū vtrunque impossibile foret christianis simul & sacerdoti, primo fugit secundum Euangelicam legē: postea verò cū multi eum periculis & necessitatibus subderentur, de fuga reuersus est, & sponte semetipsum populo, vt quod vellent, in se exercerent, cōtradidit. *Marcus episcopus Arethusiorum.* Qui dum laudare philosophum debuissent, credentes potius contemptorem, irruentes in eum, & per singulas plateas trahentes, eius capillos & mēbra dilacerabant viri simul & fœminæ, ita vt tenuibus restibus eius aures abscinderent. Ac pueri apud magistros positi, illudebant ei, alapis cędentes, & graphiis sine aliqua miseratione pūgentes. Quem etiā in cuniculos deposuere fœtētes. Cúmque adhuc respiraret, eū melle & liquamine perungentes, & in sportā immittentes suspenderunt in aëre. Fertur ergo tunc vespis & apibus ipsum contingentibus, & carne eius vescentibus dixisse Arethusiis, quod ipse quidem esset excelsus, illos verò videret in humili constitutos, sed postea etiam ipsos fore passuros.

THEODORITVS.

Hoc igitur agentes, cogebant eum vt templū reædificaret, aut daret impensas. Quod dū non faceret, putantes pauperem, vel medietatem petebant pecuniarum: nouissimè vel paucū aliquid exigebant. Quibus ait: Nec vnum obulum pro omnibus dabo. Sic igitur superati, ab eius supersedere supplicijs.

SOZOMENVS.

Sermo fertur, quòd tunc præfectus præcipuè paganus fuerit admiratus Marci costantiā, & ad principem veniens quereretur, dicens esse pudēdum, vt in vno sene tanta tormenta peragerentur: Et Christianos cùm talia paterētur, fieri gloriosos, se verò magis esse opptobrio. Marcus ergo tali est fine coronatus.

De Macedonio, Theodulo & Tatiano martyribus. caput 13.

Theodulus, Tatianus.
† Alijs.
Amatius, Iudex, Busyris martyr.
Encratitæ.

EOdem tempore Macedonius quoq; Theodulus, & Tatianus Phryges martyrij pignora consecuti sunt. Nam quum in † Meroe ciuitate Phrygiæ templũ aperuisset prouinciæ Iudex, & longo tempore plenum ruderibus emundaret, ingredientes isti per noctem, idola contriuerũt. Quumq; ne propter hoc multi comprehensi ad supplicium ducerentur, illi semetipsos exhibuerunt. Quos dum Iudex quasi habita satisfactione delictorum, nollet occidere, populis clamantibus vario tormentorum genere castigauit. Nouissimè verò in craticula superpositos ardere præcepit. Cumque cremarẽtur, Si assis, inquiũt, carnibus ô Amati delectaris (sic enim vocabatur Iudex) altera latera ignibus obijce, ne cùm comedere cœperis, carnes semicrudas inuenias. Et isti ergo fortissimo certamine deuicerunt. Aiunt autem Busyrim in Ancyra Galatiæ, charissimam fortissimamque habuisse confessionem, cũ fuisset in hæresi quę vocatur τῶν ἐγκρατιτῶν, id est, abstinentium. Hunc enim cùm Iudex cõprehendisset quasi paganis insultantem, torquere volebat in publico, iussitq; vt appenderetur in ligno. Tunc Busyris extensis cũò manibus supra caput nudauit latera, dicens non opus esse vt ministri appendendo se, deponendóque laborarent, quũ esset ipse paratus ad pœnam quam vellent exercere, & latera sua tortoribus præpararet. Miratusque eius promissionem Iudex, rei experimento magis obstupuit. Nã cùm vngulæ ferreę vehemẽtius latera eius exararent: quandiu iudici placuisset, sustinuit manus extensas, & plagas cum alacritate suscepit. Post hæc autem reductus in vincula quiescebat. Porrò paulò post morte nuntiata Iuliani vsque ad Theodosij principatũ vixit, & in ecclesia catholica acta pœnitentia prioris hæreseos, conuersatus est.

De Basilio martyre, & Eupsychio. Cap. 14.

Basilius Ancyranus.
Eupsychius Cæsariensis.
Basilius occiditur.

IN illo porrò tempore ferũt vitam finisse martyrio Basilium ecclesiæ Ancyranæ presbyterũ & Eupsychium Cæsariensem Cappadociæ ducta nuper vxore, cùm adhuc sponsus esse videretur. Eupsychius enim perẽptus est propter Fortunæ templum, quod (sicuti iam diximus) dirutum fuerat, & in communi Cæsariẽses iram principis sunt experti, & alij quidem morte, alij fuga mulctati sũt. Basilius autẽ studiosus vir, circa dogma probatus, dũ vixit Constantius, restitit Arianis. Et propterea Eudoxij decreto ab ordine est remotus ecclesiastico. Cùm verò Iulianus tenuisset Imperium, Christianos publicè cõmonebat, vt propriũ dogma seruarent; nec paganorũ superstitione macularentur, honorésque collatos à Principe pro nihilo iudicarent, temporales vtiq; & perpetuæ damnationis authores. Propterea ergo in suspicionem & odium veniens paganorum, quoniam publicè sacrificantes inspiciens stabat, & ingemiscens orabat atque clamabat, ne vllus Christianorum huiusmodi errore teneretur obnoxius, comprehensus & traditus prouinciæ Iudici, multáque tormenta fortiter sustinens, martyrio coronatus est. Hæc colligens

A In vnum retuli, licet diuersi anni vel dies eorum videantur esse martyrij.

THEODORITVS.

Quæ in Gaza contra Christianos crudeliter sint cõmissa, atque Sebastia, necnon & in Phœnice. Cap. 15.

Cyrillus diaconus Hierosolymitanus martyr.

QVæ enim Idolorum seductionibus subditi tempore illo commiserint, multa quidem sunt & proprijs libris egentia: sed ego ex multis pauca narrabo. In Ascalone siquidem & Gaza, virorum sacerdotio dignorum, & mulierum virginitatis conuersatione pollentium, diuidentes vteros, & hordeo cumulantes exposuerunt deuorationi porcorũ. In Sebastia verò quæ est eiusdẽ prouinciæ ciuitas, Ioannis Baptistæ loculum aperuerunt, ignique tradiderunt ossa, ac puluerẽ disperserunt. Porrò scelus quod in Phœnice cõmiserunt, quis poterit vel dicere sine lachrymis, vel audire? In Heliopoli enim quæ est circa Libanum, erat quidam diaconus nomine Cyrillus. Is imperante Constantio, succensus zelo diuino multa idola quæ ibi adorabantur contriuit, & igni cremauit. Cuius facti memores viri nefandi, non solùm peremerunt eum, sed etiam secantes ventrem, ex eius iecore comederunt. Qui tamen omnium inspectorem oculum non potuerunt effugere, sed dignas dederunt sua temeritate pœnas. Quicunq; enim illo scelere participati sunt, dentibus omnibus priuati sunt. Sed & ipsæ linguæ pariter defluxerunt, consumptæ putredine. Perdiderunt etiam visum, & affectionibus suis virtutem prædicauerunt omnibus pietatis.

De simulachro ἀνδρογύνου à paganis in ecclesia constituto. Caput 16.

ἀνδρόγυνον ἄγαλμα.
Æmilianus martyr.

IN Emesa verò, quę est in eius confinio ciuitatis. Dionysio γυννίδι, id est, Baccho muliebri, ecclesiam quę Deo nuper fuerat ædificata, dedicauerunt, ad derisionem simulachrũ istud statuentes ἀνδρόγυνον, id est quod virum monstraret ac fœminã. In Dorostolo verò insigni Thraciæ ciuitate, Æmilianus inuictissimus decertator, à Capitolino vniuersæ Thraciæ iudice igni traditus est. Porrò Marci Arethusij episcopi gesta vel passio, Æschyli & Sophoclis magniloquentia noscitur indigere, vt dignè actus illius Tragœdiæ ordine recitentur.

D *De legibus, quas Iulianus contra Christianos posuit. Caput 17.*

Prouerbium, Nostris ipsorũ pennis impetimur.

INnumera quoque alia in omni terra & mari ab impiis contra pios illo tempore sunt commissa. Tunc igitur apertè Deo exosus Imperator, contra pietatem ponebat leges: & primum quidem interdixit Galilæorũ filijs (sic enim Saluatoris nostri cultores nominabat) Poëtarũ & & Rhetorum atque philosophorum legere disciplinas. Proprijs, inquit, pennis, secundum prouerbium, vulneramur. Ex nostris enim armati conscriptionibus contra nos bella suscipiunt: τοῖς οἰκείοις γὰρ φησὶ πτεροῖς, κατὰ τὴν παροιμίαν βαλλόμεθα. ἐκ γὰρ τῶν ἡμετέρων συγγραμμάτων καθοπλιζόμενοι τὸν καθ' ἡμῶν ἀναδέχονται πόλεμον. Post hãc aliam posuit legem, præcipiens Galilęos expelli militiis.

SOCRATES.

De reditu Athanasii ad Alexandriam. Cap. 18.

An.do. 360. Athanasius redit Alexandriam. IGitur Athanasium de fuga remeantem, Alexandrinorum populus libenter excepit. Expuleruntque ecclesiis Arrianos, & Athanasio ecclesias venerabilia tradiderunt. Verùm Arriani in domibus ignobilibus se colligentes, loco Georgij Lucium habuerunt.

De Lucifero & Eusebio. Caput 19.

EA siquidem tempestate Lucifer Calaritensis, & Eusebius Vercellensis episcopi, Imperatoris iussione ab exilio reuocantur. Vtriq; enim vltra thebaidos terminos ab exilio remeantes, tractabant, quemadmodum corruptam ecclesiae regulam repararent. Placuit igitur vt Lucifer F quidem ad Antiochiam Syriae perueniret, Eusebius Alexandriam, vt ibi cum Athanasio facto concilio ecclesiae dogmata roborarent. *Lucifer. Eusebius.* Lucifer tamen misit in locum suum diaconum, per quem professus est tantum se habiturum quod esset concilio ordinate constitutum. Ipse autem veniens Antiochiam, fluctuante inuenit ecclesiam erat enim inter se turba diuisa, & non tantù haeresis Ariana, quae erat sub Euzoio, diuidebat ecclesiam: sed etiam Melitij sequaces, studium habente circa suum praesulem, à suis consortibus recesserunt. *Melitiani.* Tunc ergo Lucifer ordinans ei Paulinum episcopum, rursum abscessit. Eusebius autem veniens Alexandriam cum Athanasio concilium celebrauit.

De concilio apud Alexandriam cum Athanasio celebrata. Caput 20.

COnuenerunt que ex diuersis ciuitatibus episcopi, & de maxima necessariisque rebus habuere tractatum. Vbi etiam de sancti spiritus diuinitate tractantes, eum in consubstantia in trinitate comprehenderunt. Et verbum humanatum nó solùm carne, sed etiam anima declararùt sicut olim viris ecclesiasticis complacuerat. Non enim nouam religionem in ecclesiam introduxeruot, sed quā ab initio ecclesiastica traditio docuit Christianos. Sic enim omnes antiqui ex hoc habitahuius disputatione sermonis scripturam nobis probatissimam reliquerunt. Nam Irenaeus, & Clemens. & Apollinarius Hierapolites, & Serapio Antiochenae praesul ecclesie, animatum eum qui humanatus est, in suis sermonibus suot professi. Nec non per Beryllum episcopum Philadelphiae in Arabia constitutae facta synodos, scribens ad eundem Beryllū haec ipsa contradidit. Sed etiā Origenes vbiq; in suis libris animatū nouit eū, qui est humanatus: propriè tamen nonus Tomus eius in Genesim hoc sacramentum congruenter exponit, vbi Adam quidem Christum, Euam verò ecclesiam latius explanauit. *Beryllus synodus Philadelphina.* Horum itaque dictorum digni sunt testes sanctus Pamphilus, & qui ex eo habebat cognomen, Eusebius. Ambo nanque & communiter Origenis vitā cómendantes, & eius aduersariis resistentes, insignibusque libris satisfactionem pro eo componentes: non primum Origenem ad hanc disputationem venisse dicunt, sed mysticam ecclesiae interpretatum fuisse traditio- *Apologia pro Origene.*

nē. Ar illi qui Alexandriae conuenerunt, non sine subtili inuestigatione quaestionē de οὐσία, id est, substantia, & ὑποστάσει, id est, subsistētia relinquerunt. Osius nanque Cordubae Hispaniae praesul (de quo iā sermo prelatus est) 'praemissus ab Imperatore Constantino, vt flammam tūc ab Ario excitatam extingueret, etiam Sabellij Libyensis dogma destruxit, de substantia ac subsistentia habuit quaestionem. *Osius Cordubensis.* *Sabellius Libycus.*

SOZOMENUS.

Interea plurimi episcopi in Alexandria congregati cum Athanasio & Eusebio Nicaeni concilij decreta roborauerunt: & consubstantialem patri ac filio spiritum sanctum sunt professi, Trinitatemque nominauerunt Et quoniam de substantia & subsistentia quaestio turbabat ecclesias sapienter decretum est, vt his nominibus contra Sabellianos solos vtamur, ne vocabulorum inopia idem putetur esse substātia quod subsistētia. *Trinitas.* *Sabelliani.*

SOCRATES.

De differentia substantiae & subsistentiae. Cap. 21.

HAec quidem nunc synodus Nos autē de οὐσία id est, substantia: & ὑποστάσει, id est, subsistentia, si quid noumus, absurdum nō est breuiter indicare. Igitur qui Graecanicā explanauere prudentiā οὐσίαν, id est, substantiā quidē diuersō modo definierūt, ὑπόστασιν, id est, subsistentiae verò ne sermonē quidem fecerūt vllum. Irenaeus autem Grammaticus in libro, vbi verba secundum ordinē elementorum colligit: etiam G Barbarum vocat hoc verbū neque apud aliquos antiquorū vsurparū, quod etiamsi alicubi sit inuentū, nō tamen hoc indicare quod nūc intelligitur. Nā apud Sophoclē in Phoenicia locū indicarū significare ὑπόστασιν id est, insidias memininit. Apud Menādrū veluti faeces quae ex vino colligūtur in dolio, ὑπόστασιν, id est, subsistentiā dicere dicit. Sciendū tamen, quod licet antiqui philosophi hoc modo loquuti non fuerint: tamen iuniores philosophi pro οὐσίᾳ, id est, substantia, ὑποστάσεως id est subsistentiae vocabulo sunt vsi. Subsistentiae verò definitionem diuersis modis explanauerūt si ergo definitione substātia circumscribitur, quomodo in Deo qui non potest comprehendi propriè hoc vti sermone poterimus? Verū Euagrius in monachico libro temerè quidem & inconsideratè de Deo dispuH randum esse prohibuit. Definire verò diuinitatē modis omnibus interdicit. Ait enim rerū cópositarū esse definitiones, Is itaque sic ait: Omnis, inquit, propositio aut genus habet quod praedicatur, aut speciem, aut differētiam, aut propriū, aut accidens, aut ex his compositam orationem. Sed nihil in sancta Trinitate horum quae dicta sunt, poterit comprehendi: igitur quod ineffabile est, ratione silentij adoretur. Haec quidē Euagrios. Nos autem licet facta digressione haec dixisse videamur, tamen tanquam vtilem historiae caussam nos retulisse non poenitet.

Pars libri Athanasii de satisfactione fuga. Cap. 22.

VErùm Athnasius librū de satisfactione fugae olim à se conscriptum tunc eis praesenti-

bus legit:cuius partes vtiles, & quæ prosint hic A surexens, totū librum multorum versuum quærere & legere studiosos admoneo. Ait enim: Ecce huiusmodi sunt præsumptiones impiorū hæc agentes, nec erubescentes. In quibus primùm cótra nos mala sunt machinati. hactenus accusant quòd manus eorum paratas ad necem declinare potuerimus, & amarissimè potius ingemiscunt quòd nos penitus extinguere nequiuerunt: & *excusat fugā suam Athanasius.* improperant timoris caussam, ignorantes quòd dum hoc submurmurant, in semetipsos magis retorquent culpam. Nam si fugere malū est, persequi multò deterius. Hic quidem ne moriatur, absconditur: hic autem persequitur, vt occidat. Et vt fugiatur quidem, scriptum est, qui autem quærit occidere, præuaricatur legē, & magis ipse fugiendi præbet occasionem. Si ergo fugā improperant persequentes, pudeat eos potius sui ipso- B rum. Quiescant insidiari, & quiescunt continuò fugientes. Sed à malitia non desinunt sua & comprehēdere omni virtute festināt scientes quia fuga persecutionem patiētium, iudicium est maximū persequētium. Nullus enim mitem atq; clementem fugit aliquando, sed magis ferocē simul & callidū. Omnis enim qui gemebat & vexabatur à Saul, fugiebat & veniebat ad Dauid. Sed isti propterea eos qui absconsi sunt, interimere student, ne ipsorū malitiā videantur arguere. Qui etiam in hac parte cæcantur. Nā quantò fuga manifestior est, tantò amplius eorum insidiis, neces, exiliáque commissa omnibus sunt aperta. Nā siue periment, mors contra eos semper esclamat: siue rursus exilia minentur, vndiquaque ipsi cótra se mali memoriam destinare noscuntur. Et si C quidem sanā haberent mentem, viderent semet ipsos in his esse constrictos, seque in consiliis suis offendere. Sed quoniam mentem amiserunt, propterea persequutione decipiuntur: & quærētes occidere, suam non contemplantur impietatem. Nam si derogant eis qui fugiunt quærētes occidere, quid faciant cùm vident Iacob fugientem Esau fratrem suum, & Mosen in Madian descendisse propter Pharaonis timorem? Quomodo satisfacient fugienti Dauid Saul, qui in domū misit, vt interimeret eum, dum absconsus esset in *Helias.* spelunca, & mutasset vultum suum donec decli- *Acbab Hiezabel.* naret ab Abimelech? ob quam caussam inimicorum euasit insidias. Quid dicant isti, qui omnia *Abdias.* proferunt temerè, videntes maximum Heliā in oratione quidem mortuum suscitasse, tamen ab- D sconsum propter Acbab, & fugisse propter insidias Hiezabel? Tunc etiam quęsiti filij prophetarum celati sunt latēres in speluncis apud Abdiā. Sed si hæc tanquam vetera non legerunt, saltem memoriam habeant euangeliorum. Nam & discipuli propter metum Iudæorum recesserunt, ce- *2. Cor. 11.g Act. 9.c* lātes semetipsos: & Paulus in Damasco à principe gentis quæsitus, de muro in sporta demissus est, & manus quærētis effugit. Hæc igitur de sanctis viris scriptura dicente, quam putas excusationem suæ petulantiæ poterunt inuenire? Siue ergo timorem improperent, contra semetipsos tanquam væsani loquuntur: siue contra voluntatem Dei hoc dicant fieri, scripturarum diuinatū videntur penitus expertes. Nam in lege præceptum fuit, vt deputarentur etiam ciuitates ad fugā vt hi qui quærebantur ad mortem, quoquo modo liberari possent. In nouissimo verò tempore seculorum veniens ipsum, quod Mosi loquutū est, patris verbum, rursus hoc dedit mandatum, dicens: Cùm persecuti vos fuerint in hac ciuita- *Matt. 10. christus in euangelio* te, fugite in aliam. Et post pauca dicit: Cùm ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est per Danielem prophetam, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat: tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in mótana: qui in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo sua: qui in agro non reuertatur tollere vestes suas. Hæc enim scientes sancti, huiusmodi habuerunt conuersationis modum. Quæ enim tunc præcepit dominus, hæc etiam ante incarnatam sui præsentiam in sanctis loquutus est. Et hic est hominum terminus ad perfectionem ducens, vt quòd Deus iubet, hoc faciant. Propterea & ipsum Verbum propter nos humanatum, cùm quęreretur (sicut nos ipsi) abscondi, dignatum est: & iterum cùm persequutionem pateretur, fugit & insidias decli- *Christus.* nauit. Decebat enim eum sicuti famem & si- *Ioan. 8.g* rim, ita etiam hoc pati, & hoc modo ostendere *Ioan. 12.f* seipsum humanatum. Ab initio siquidem mox vt homo factus est, cum esset paruulus ipse per angelum mandauit Ioseph: Surgens sume puerum & matrem eius, & fuge in Ægyptum. Futu- *Matth. 2.c* rum est enim, vt Herodes quærat animam pue- *Matth. 2.d* ri. Mortuo quoque Herode videtur propter Archelaum filius eius in Nazareth fugisse: & *Matth. 12.a* quando iam etiam Deum seipsum ostendebat, *Marci. 3.a* & manum aridam restituerat sanam. Pharisæi *Luc. 6.b* quidem egredientes concilium fecerunt aduer- *Mat. 26.a* sus eum vt eum occiderent: Iesus autem sciens *Ioan. 11.g* discessit inde. Nam & quando Lazarum suscitauit à mortuis: Ab illo, inquit, die cogitauerūt vt occiderent eum. Iesus ergo iam non palàm ambulabat inter Iudęos, sed abiit inde regionem iuxta desertum. Deinde Saluatore dicente: An- *Ioan. 8.g* tequam Abraham fieret, ego sum, Iudęi quidem *Luc. 4.c* tulerunt lapides, vt mitterent super eum. Iesus autem absconsus est, & exiit de templo. Et transiens per medium eorum ibat, & ita discessit. Putas hæc videntes, magis autem audientes, cum non videant, quomodo secundum quod scriptum est, non debeant igne comburi: quoniam *Ioannes Baptista.* contraria his quæ dominus facit & docet, cogitant & loquuntur? Nam quando Ioannes mar- *Mat. 14.b* tyrium sustinuit eiusque corpus sepeliēre discipuli, audiens Iesus discessit inde in nauem ad deserti locum seorsum. Dominus itaque hęc faciens, ita docebat. Sed vtinam isti vel sic erubescerent, & vsque ad homines suam petulantiam declararent, & non magis ac magis, insanientes viderentur etiam ipsum arguere Saluatorem, contra eum vtique blasphemias meditantes. Sed neq; væsanorū quisquam eos poterit sustinere, cum arguātur ne Euangelia quidē ipsa nosse. Est enim occasio nostrę discessionis & fugę rationabilis atq; vera, quàm in Saluatore quidē Euangelistæ positam memorarunt. Nos autem etiam in sanctis viris oportet talia cogitare. Nam ea quę de Saluatore humano modo conscripta sunt, eadem cómuniter humano generi deputātur. Quæ *Ioan. 7.d* nostra sunt, ille suscepit, & passiones nostrę infirmitatis ostēdit. Quod Ioānes ita cóscripsit: Quę- *Ioan. 2.a.* rebant ergo eum tenere, & nullus misit in eum manus, quia nondum venerat hora eius. Nā an-

tequam hęc veniret, dicebat ipse mari: Nundum venit hora mea. Et eis qui fratres eius appellabātur ait: Meum tempus nondum venit. Rursus autem tēpore passionis discipulis dicebat: Dormite iam & requiescite: Ecce enim appropinquabit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Sed neque antequam veniret tempus, teneri se passus est: neque cùm venisset tempus, absconsus est, sed etiam semetipsum tradidit adversariis. Sic & beati martyres in persequutionibus temporalibus custodiebant semetipsos, & dum quærerentur per latibula fugiebant. cùm verò invenirentur, martyrio se subdebant. Hæc Athanasio retulisse sufficiat.

Ioan. 7. a

Matt. 27. e

Quòd Eusebius veniens Antiochiam propter Paulinum, & divisum videns populum, fugerit indignatus. Caput 23.

An. do. 364. Euseb. Vercellensis.

EVsebius interea Vercellensis episcopus reperiè postmodum ab Alexandria venit Antiochiam & inveniens Paulinum à Lucifero cōsecratum, plebemq; divisam, Melitiiqne sequaces missas facientes seorsum, valde commotus est, quod factæ ordinationi nō vniversi consensissent: reprehendit que apud semetipsum quod actum erat, & pro reverentia Luciferi, habito silentio discessit, promittens in conventu episcoporum, quæ gesta fuerant emendanda: habens tamen curam maximā, eos vnire non potuit. Inter hæc etiā Melitius ab exilio rediit, inveniésq; seorsum celebrare collectas socios suos præsidebat eis, sed ecclesias quidem obtinebat Euzoius Ariani dogmatis præsul. Porrò Paulinus vnam tantummodo parvam intra civitatem tenebat ecclesiam, ex qua eum Euzoius pro sui reverentia nō eiecit. Melitius autem extra civitatis portas solennia celebrabat. Tūc igitur hoc modo de Antiochia discessit Eusebius. Verùm Lucifer sentiens non suscipere Eusebium ipsius ordinationem, hoc putavit iniuriosum, ac vehementer irascebatur, & communicare declinabat Eusebio. Sed etiam quæ synodo placuerant, per cōtentionem reprobare nitebatur. Hæc cùm inter eos tristitiæ tempore gererentur, multos ab ecclesia removerunt, & denuò altera Luciferianorum hæresis est exorta. Sed Lucifer iram suam nequaquam complere prævaluit. Erat enim confessionibus suis obstrictus, dum per suum diaconum promisisset ratum se habiturum, quod fuisset à concilio definitum. Quapropter ipse quidem ecclesię tenens fidem, in Sardiniam ad propriū remeavit thronum. Hi verò qui prius cum eo contristati fuerant, hactenus ab ecclesia segregantur. Verùm Eusebius instar optimi medici iter faciens per Orientem, infirmos fide recreabat, imbuens atque docens prædicationibus ecclesiasticis vniversos. Hinc transiens venit in Illyricū, & inde rursus Italiam peragrans, hæc ipsa pronuntiabat.

Melitius de exilio revertitur.

Luciferiani.

De Hilario Pictaviensi, Cap. 24.

An. do. 364. Hilarius Pictaviensis antistes.

VErùm Hilarius Pictaviensis secundæ Aquitaniæ pontifex, rectè fidei dogmata pridem præseminaverat tam Italis quàm Gallicanis episcopis, quippè cum primus ab exilio remeasset. Vtrique ergo fortiter in fide laborarunt. Sed Hilarius tanquam disertus, suis libris satisfactionem de Trinitatis consubstantialitate conscripsit. Quibus hoc sufficienter exposuit, & vehemēter Arianorum dogma destruxit. Hęc itaque post breve eorum exilij tempus celebrata noscuntur.

De Macedonianis. Caput 25.

An. do. 366. Macedoniani

EA porrò tēpestate Macedonij sectatores, & Eleusij, Eustathij, atque Sophronij, omnes ab vno Macedonio nuncupati sunt, conciliáque frequentia faciebant. Et convocantes eos qui in Seleucia ipsos sequuti fuerant, anathematizanerunt alterius partis episcopos, id est, consentientes Acacio, fidémque Ariminensis concilij respuentes, ea magis quæ fuerant recitata Seleuciæ & Antiochiæ exposita, firmaverunt. Qui dum requisiti fuissent à quibusdam dicentibus: Vos qui nunc Macedoniani vocamini, si aliud sapitis quàm sectatores Acacij, cur eorum hactenus tanquam eadem sapientium estis communione participati? Ita venenosè responderunt per Sophronem Pompeiopoleos Paphlagonensem episcopum. Occidentales, inquit, in consubstantialitate languebant. Aëtius autem per Orientem secundum substantiam dissimilitudinem prædicabat: & erant vtraque prava, cùm hi quidem inordinatè divisas substantias patris & filij consub stantialitatis nomine copularent: ille verò à natura patris naturam filij apertè divideret, credēs semetipsum piè prædicare dissimilem esse patri filium per substantiam. His ergo ita censentibus media via nobis veritatem pietatis habere complacuit. Hoc itaque modo quærentibus satisfacere nitebantur.

Macedoniani hæretici.

SOZOMENVS.

Quòd Iulianus quoque persequutus sit Athanasium. Caput 26.

IGitur Imperator audiens Athanasium in Alexandrinorum ecclesia constitutum, licitè populo prædicare, multósque paganorum ad Christianismum fuisse conversos, eum iussit exire de civitate. Quòd si maneret, damna maxima eum sustinere præcepit, occasionem criminis in eum inveniens, quòd dum prioris principis tempore fuisset fuga mulctatus, non eius iussione Episcopalem recepisset sedem. Quamobrem secundum Imperatoris præcepta cùm se pararet ad fugam, videns circa se Christianorum populum lachrymantem: Habetote, inquit, filioli fiduciā: nubes est, & citò pertransiet. Hoc dicto valefecit: & degentibus illic amicis commendavit ecclesiam, atque ab Alexandrina civitate discessit.

Athanasius in exilium. An. do. 365.

Quomodo Iulianus fouerit Cyzicum, propter paganismi cultum. cap. 27.

An. do. 365. Cyzicens à Iuliano quod petunt impetrant. Eleusius relegatus.

INterea Cyzicenis legatione fungentibus apud principem Iulianum de propriis rebus, & paganorum restitutione templorum, laudans eos propter factorum curam, quæ postulaverant, vniversa concessit. Eleusium autē eius civitatis removit episcopum, veluti vastatorem templorū: & quia viduarum pabula, sacrarúmque virginū monasteria constituerat, Paganósque suaserat vt paternam religionem relinquentes, ad Christiana

Monetarij Cyzicum translati à Iuliano.

na dogmata se consertent. Interdixit etiã Christianis peregrinis, ne venirent Cyzicum, credens quòd religionis caussa excitarẽt seditiones, eósque alij eius ciuitatis Christiani souerent. Et publici simul opifices artificesque monetæ, qui in duas erãt diuisi partes: principũ pręcepto priorũ, cum vxoribus atq; liberis Cyzicũ habitare sunt iussi. Hi enim singulis annis certam oblationem publico cooferebant: alij qoidem militum chlamyde, alij veiò pecunias nouas. Cùm igitur modis omnibus placuisset Iuliaoo titum cõstituere Paganorum, vim quidẽ inferre, atque tormenta populis sacrificare nolẽtibus fatuum iudicaoit. Sed hoc tantummodo præcepit, vt per siogulas ciuitates numerus eorom conscriberetur: quos tamẽ nequaquam aut adorare prohibuit.† Sciebat enim, qoia noo posset vlla necessitas suspendere, quod voluntas spotanea suggessisset. Porrò clericos & ecclesiarum præsules, à ciuitatibus submonete festinabat: studẽs vt eorum absentia B paulatim solueretur ecclesia, neque sacrorũ ministri nec qui docerent, vel qui ministeriis participarentur, existerent: & per hoc longo tẽpore paterentor, propriæ religionis obliuionem.

† Gratus codex ita legit: Sciebat enim & necessitatem & coactionem aliquando adimplere ea quæ ad conuentum faciendum animum spontaneum requirunt.

De Tito Bostrensi episcopo. *Caput 28.*

An. do. 365. Iulianus Titũ Bostrensem episcopũ eiicit.

BOstreosibus itaque poblica voce præcepit, vt Titum suæ tunc ciuitatis episcopum procul expellerent. Cumqoe iussisset hoc, clericisq; miraretur quasi ipsi facerent turbas in populo, tunc Titns libellum destinauit imperatori, contestans eum ac dicens, qnod inimica inter se esset turba Paganorum atque Christianorum: & sua suasione Christiani magis à seditione quiescerent. Quo facto nisus est Imperator ex huiusmodi verbis Tito inimicitias populi concitare, scribens Bostrensibus, Titum eorum accusatorem C fuisse, dicendo ipsius monitis, noo sua voluntate populum à seditione cessasse: eumque velut hostem, popolo soadebat expellere. Nõ enim quod iustum erat, aut legitimum inbebat agi, sed odio religionis, verbis quidem culpare, operibns autẽ mala perficere contendebat. Quapropter per ciuitates & prouincias Christiani diffugiebant.

Sozomeni progenitores.

Huius participes plurimi meorum fuere progenitorum. Simul & auus, qui de patre Pagano natus, ipse cum tota domo, & qui erant ex genere Alaphionis, Christiani primo sunt facti in Bethlea vico Gazensium valde populoso, habentique templa antiqua: ædificiáqoe pulcherrima, & maximè Pantheon in ciuitatis arce locatum, emineos super omnem vicum. Quem locum arbitror ex voce Syra & Græca deorum habitaculum nominatum. D Fertur autẽ his omnibus fuisse Christianismi autorem Hilarionem monachũ. Cùm enim dæmonio vexaretur Alaphion, dio Pagani atque Iudæi incantationibus & lustrationibus apod eum vsi, nihil illi prodesse potuerũt. Verum Hilarion solùmodo Christi nomen inuocans, dæmonium effugauit, eumque in religionem Christianam repente transportaoit. Floruit itaqne meus auus in expositionibns & interpretationibus scripturarum nostrarum: quoniam erat ingeniosus, scientiaq; fultus, ita vt nec Arithmeticæ artis esset expers. ac propterea Ascalonitis & Gazẽsibus, & in circuitu Christianis valde A gratus, tanquam religioni necessarius, & ad soluendas dubitationes scripturæ diuinæ vtilis. Primi siquidem isti in eo loco ecclesias & monasteria construxerunt, eásqne honestate atque hospitalitate peregrinorum & indigentium pariter ornaueruot. Ex quo genere vsque ad nostram ętatem fuerunt viri optimi, quos grandæuos iuuenis ipse perspexi.

Pantheon.

Hilarion monachus.

Quod Iulianus præceperit, vt secundum Christianorum ritum, etiam Pagani orationes & eleemosynas facerent, & decimas templis offerrent, &c. quæ Christianis facere moris est, adimplerent.

Capue 29.

An. do. 365.

IGitur Imperator iam pridem dans operam, vt Paganismũ in omni sua ditiooe dilataret, grauiter ferebat, videns Christianos magis approbari. Et templa quidem erant aperta, sacrificiáq; Paganorum per ciuitates secondum voluntatem B illius procedebant. Ipse autem sollicitus erat, ne feruor ipsius ob Christiaoorum multitudinem frustraretur. Et maximè angebatur quod multorum sacerdotum suorum Christianas andiret esse vxores, & filios, atque seruos. Consyderans autem Christianismum ex vita bona & conuersatione consistere, studuit vbiqoe templa Pagaoorum constructione & ordine Christianę religionis ornare, sedibus atque processionibus, Paganorumqoe dogmatibus atq; monitionibus. Lectores suæ superstitionis instituit instar clericorum, vt & horas certas, & dies orationum solenniter obseruarent, præcipiens pariter habere curam virorum, atque mulieres philosophari scientes, habitaculis peregrinorum, & pauperum, aliáque prouidentia circa egenos exhibita, Paganorum religionem componere, & pietatis habere nomẽ. Si qnis autem sponte vel inuitè peccaret, C secundum traditionem Christianorum instituit, vt post pœnitentiam, mediocrem sustineret correctionem. Præcipuè verò imitatus dicitur notas literarum Episcopalium, qnibus solent alter alteri scribentes commẽdare peregrinos, & qnò proficiscantur, & à qnibus veniant, modis omnibus indicare: & solatia prometeri, tanquam noti & amici sint testimonio missi signaculi. Hæc cõsyderans dabat operam: vt Pagani Christianorũ assuescerent officiis. Sed quoniam multis incredibile est eum studia Christianorum sequi voluisse, non aliunde quàm ex ipsius Imperatoris sermonibus est probandum. Huiusmodi enim Arsacio pontifici Galatiæ scripta misit.

De huiusmodi literis extat Canõ Nicæni concilij, ipsi formatas vocant.

Iuliani Aug. epistola ad Arsacium pont.

Paganorum ritus ooodum agitur secundum D sententiam nostram, propter cultores eios in negligentia positos. Nam deorum claritas, magnitudo atque sublimitas, omni oratiooe, omníque spe maior est. Sed propitij sint oostris mentibus dij propter oeglıgentiam quaoı habemus, cum illorum prouidentia in paruo tẽpore taota motatio facta sit, quantam ne petere quidẽ quisquam ausus fuisset. Cur ergo credimus hoc posse sufficere, neque respicimus quemadmodum superstitionem Christianorum auxerit cura peregrinorum, & circa sepulturas & mortuos multa officia, honestáque conuersationis studia, nõ vera sed ficta? Quas res arbitror apud nos debere sub veritate geri. Non itaqne satis est te talem esse, sed omnes absolutè circa Galatiam sacer-

Christianorũ hospitalitas & officia erga mortuos.

dotes:quos aut deprecare, aut ratione flecte, aut certè festinanter à sacerdotali ministerio remoue, nisi dijs cum coniugibus & filijs atque seruis colla submiserint:non ferentes vlterius suos seruos aut filios, hoc facere contemnentes, aut Galilæos impiè contra deos agentes, & impietatem pietati præponentes. Deinde cunctos admone, vt sacerdos neque ad spectacula procedat, neque in tabernis bibat, aut cuiquam arti, operibúsve turpibus aut pudendis præsit. Qui obediũt, honorentur:inobedientes expelle. Xenodochia cõstitue per singulas ciuitates, vt nostra peregrini clementia perfruantur:non tantum nostri, sed etiam extranei pecunijs indigentes. Et vt habeas vnde fiat, interim decreui singulis annis triginta millia modiorum tritici per vniuersam dari Galatiam, & † sexaginta millia sextariorũ vini. Horum quinta pars pauperibus templa obseruantibus debet expendi, reliqua peregrinis egentibus distribui: Turpe nanque est, vt Iudæos quidem non abijciant, sed potius nutriant impij Galilæi & suos pariter, necnon etiam nostros. nostri verò nostrorum solatio deserantur. Quapropter doce etiam collationes facere Paganos ad talia ministeria, paganorumque vicos offerre dijs primitias frugum eósque huiusmodi benefactis institue, docens eos hoc opus olim fuisse nostrorum. Homerus enim hoc probat, introducens Eumæum talia facientẽ. Nos ergo ne bona quidem nostrorum imitamur, sed alijs permittimus negligentia non confusi, magis autem deorum reuerentiam respuentes. Si igitur hæc te facientem ego cognouero, lætitia plenus ero. Præsides prouinciarum rarius in domum suscipe:frequenter eis scripta transmitte. Ingredientibus eis ciuitatem sacerdotum nullus occurrat: Cumque ad templa venerint deorum, intra ianuas eos nemo præcedat militum fortè aut præcedentium officiorum:sed qui voluerit subsequatur. Cùm ad ipsum limen templi peruenerit, priuatus existat. Tu enim, sicuti nosti, intus es iudex. Hoc enim etiam sacra sanctio videtur exigere. Obedientes igitur pro veritate pij sunt:reluctantes vanæ gloriæ cõprobantur. Quid enim patiatur, aut quod mereatur auxilium, qui matrem Deorum propitiam habere noluerit? Qui ergo eam neglexerint, non solùm sine querela non erũt, sed etiam nostræ indignationis impetum sustinebunt. Neque enim fas est vt illi parcatur, qui deos habuerit inimicos. Suade igitur eis, vt si mea volũt frui tuitione, omnes matri deorum studeant offerre culturam.

† quadraginta.

Hinc conijcere potes quàm officiosi fuerint olim christiani, non solùm in suos sed etiam in gentiles & Iudæos

Eumæus Homericus.

Præsides in tẽplo tanquam priuati.

Quibus modis conatus sit Paganismum extollere, & milites ad cultum idolorum inclinare.

Caput 30.

HÆc itaque faciens Imperator ad abolitionẽ Christianorũ, persuadere hoc subditis non potuit, & apertè vim inferre eruboit. Inter hæc vt ad Paganismũ milites insuescerent, studuit ad priscum schema reformare signũlud sublimius Romanorũ, quod Constantinus (sicut prædictũ est) in crucis formã mutauerat. Verùm in publicis imaginibus depingebat Iouẽ, quasi de cœlo illi coronam & purpuram deferentem: Mercurium & Martẽ in se respicientes, velut pro testimonio sapientis & fortis. Et hoc agebat imaginibus, vt sub occasione imperij latenter adorarentur Dij: & hoc modo subditi clanculum fallerentur. Arbitrabatur enim quod si hoc volentibus imponeret, postea quæ vellet impleret. Si verò respuentes agnosceret, venia adempta torqueret, tanquam circa Romanorum solennia reluctantes & in rempublicam atque ipsum imperiũ delinquentes. Pauci verò etiam pœnis subditi cognouerunt dolum:quia sicut moris erat, adorare noluerunt. Turba verò (vt fieri solet) per ignorantiã simpliciter imagines adorabat. Quod tamen imperatori nil profuit. Cumque multa excogitaret quibus Paganorum ritus extolleret, inuenit modum qui cõpluribus militibus Christianis claræ virtutis coronam dedit. Quum venisset enim tempus, quo imperialia milites solent dona accipere (hoc enim agitur plerunque die kalendarum Ianuariarum, & natali principum, & vrbium regiarum) exquisiuit vt eos simpliciter & ex prisca consuetudine fallere posset, iussitque vt vnusquisque ad manum imperatoris accedentiũ, admonitus ab officijs, primo incensum offerret. Erat enim ante eum positum thus & ara, secundum antiquam Romanorũ solennitatem. Tunc quidem alij libere suam fortitudinem ostenderunt, & neque incensum offerre, neque donum accipere ab Imperatore sustinuerunt. Alij verò occasione legis & antiquitatis, ne mente quidem perceperunt quod committere peccatum. Alij propter lucrum capti, aut timore turbati, seu iussione repentina conclusi, licet intellexerint, tamen Paganismum declinare nequiuerunt. Plurimi siquidem per ignorãtiam decepti cum inter cibos, (vt fieri solet) & pocula inuocarent inter se Christum, respondens quidã dixit: Quid patimini inuocãtes Christum, quem paulò antè denegastis, cùm donũ ab Imperatore percipientes thus in ignem mitteretis? Cumque hoc milites audissent, & quod gesserãt agnouissent, statim exilientes per publicum currebant, atque impetu facto proclamabant Deum suum, & cunctis hominibus testabantur se esse christianos, & in eo nomine permanere, atque per ignorantiam se fecisse, & (si dici posset) solam manũ Paganam esse: consciẽtia verò nihil simul egisse. Quumque venissent ad principem, proiecerunt aurũ quod acceperant, & forti voce poscebant, vt reciperet quod dedisset, & illos occideret. Se enim pœnitentiã agere fatebantur, eo quod improuide eorũ dextera peccasset: & studere propter Christum totum corpus pœnæ contradere.

Iulianus abolet crucem in vexillo.

Iupiter Mercurius Mars.

Donatiua principũ quã do solita dari

Milites christiani restituunt donatiua sua.

THEODORITVS.

Hęc igitur furorem mouerunt Imperatoris. Et primo quidem eorum capita iussit amputari. Quumque deducerentur ad mortem, sequente populo mirantéq; virtutem eorum pro pietate susceptam, venerunt ad locum vbi rei puniri solent. Tunc spiculatorem rogauit senior omniũ, vt primo cuiusdã caput nomine Romani adhuc adolescentis abscinderet: ne dũ alios respiceret, frãgeretur. Quumq; ille genua fixisset in terra, & gladiũ spiculator euaginasset, venit repẽte nũtius clamore prohibens necẽ. Porrò iuuenis ille ait, morte frustratos: Non fuit Romanus dignus, vt Christi

Romanus miles.

Milites christiani in exilium mittŭtur.

Christi martyr appellaretur. Et licet sanguinem fundi prohibuisset, ductus inuidia, non tamen eos in ciuitatibus habitare permisit, sed ad vltima Romanorum loca in exilium misit.

SOZOMENVS.

Postea verò præcepit, vt qui sacrificare nollēt, in palatium non intrarent, & neq; collegio, neque foro eos, neq; arbitrio, neque vlla dignitate, nec aliqua administratione participare iussit.

THEODORITVS.

De corpore martyris Babylæ, & de simulachro Apollinis, fulmine concremato.

Cap. 31.

An. do. 365. Pythius Apollo incusat Babylam adempta virtute fatidica.

CVm igitur Iulianus apud Pythiū Daphnæū B peteret responsa de Parthici belli victoria, & ille viciniā corporis Babylæ martyris accusaret, iussit eius corpus auferri. Ob quam rem cùm Christiani festiuitatem deducto corpore psallētes agerēt, & indignatione principis quidē Theodorus iuuenis multa passionū tormenta pertulisset, hoc quidem facto, fallax dæmon martyris gloriam auxit, suum verò mendaciū clarius detexit. Fulmen nanque cœlitus missum, omne templum accendit, & ipsum Pythij Apollinis simulacrum redegit in puluerē. Erat enim ligneū, sed foris deauratum. Quod noctu Præfectus Oriētis tunc nomine Iulianus Iuliani θεῖας, id est, auūculus, cognoscens, festinanter venit Daphnen, volēs succurrere Deo, qui ibi colebatur: vidēsque eum redactum in cinerem, νεωκόρους, id est, C æditos verberibus affligebat, credens hoc ab aliquo Christiano fuisse commissum. Qui licet torquerentur, tamen mentiri noluerunt, clamātes incendium non ex infernis, sed è supernis habuisse principium. Ad hæc etiam rustici vicinorū venientes locorum, dixerunt se vidisse fulmen cœlitus fuisse delapsum.

Iulianus, Iuliani Aug. auunculus.

De publicatione vasorum ecclesiasticorum, & quomodo Iulianus præfectus & Felix violantes ecclesiam diuinitus sint puniti.

Caput. 32.

An. do. 365. Vasa ecclesiarum confiscantur. Templum christianorum prophanatur. Iulianus Præfectus Orientis. Felix.

ἐλπίδιος δὲ τῶν ἰδίων τῶ βασιλέως χρημάτων τὴν ἡγεμονίαν πεπιστευμένος, κόμητα δὲ πριβάτων

INterea iubentur vasa ecclesiarū sacra fisci ærario deportari. Sublatisq; ianuis ecclesiæ maioris, quā Constantinus ædificauerat, fit cunctis accessibile sanctuarium. Ingrediente siquidē Iuliano Præfecto Orientis ecclesiam, Felix Præpo- D situs regalium thesaurorū pariter introiuit, & simul Elpidius Comes rerū priuatarū. Aiunt enim & Felicem & Elpidium prius Christianos, tūc à pietate recessisse, impio Principi parere cupientes. Iulianus itaque Præfectus impudenter contra sacrū altare minxit. Quem cū Euzoius prohibere tentaret, eum ille percussit in capite. Fertur autem dixisse, Christianorū intentiones ecclesiarum cura non vacare. Porrò Felix videns vasorū ornamenta, quæ Constantinus & Cōstantius frequenter obtulerāt: Ecce in quibus, inquit, vasis Mariæ filio ministratur? Sed pro his impietatibus vesanisq; præsumptionibus nō post multum pœnas exacti sunt. Nam repēte Iulianus sæ- A uo morbo correptus visceribus putrefactis interiit. Et excrementa non per meatus egestiuos emittebat, sed scelestū os, quod blasphemiis ministrauerat, organum huius excretionis est factū. Aiunt autem illius vxorem fide fuisse clarissimā, eamque dixisse: Decet te marite laudare saluatorem Christum: quoniam tibi per hanc correptionem magnitudinem propriæ virtutis ostendit. Non enim agnoueras contra quem pugnare voluisti, nisi consueta longanimitate hæc tibi flagella diuinitus intulisset. His ergo verbis & passionibus imminentibus caussam languoris cognoscens, rogabat Imperatorem, vt ecclesia quibus fuerat ablata, redderetur. Sed nec illum flexit, & ipse terminum vitæ suscepit. Porrò Felix & ipse repente flagellum virtute diuina suscipiēs sanguine toto die simul & nocte ex ore fuso, & vasis corporis vndique vacuatis, omnisque virtute simul expensa, & ipse celeriter est extinctus, B æternæque morti contraditus.

τὸν τοῖς τῶν ἀργυραμοιβῶν ἐν εἰώθασι ῥωμαῖοι. Hæc verba Theodoriti ideirco apposui vt intelligas quid sit Comes rerum priuatarū, & quid priuata, qua dictione etiam Græci vtūtur, vt Iuliani Aug. ad acebolum.

Quomodo apud Antiochiam sacerdotis filius sit conuersus.

Cap. 33.

καὶ τὰ κτήματα τοῖς ὑμετέροις στρατηγοῖς πριβάτοις. De christianorum possessionibus loquens. Filius sacerdotis ethnici, ad Christum conuersus.

HIs ita gestis, adolescens quidam, sacerdotis filius, in Paganismo nutritus ea tēpestate ad Christianorum translatus est chorū. Erat enim tunc quædam insignis reuerentiæ mulier, & diaconissæ honore fulgebat. Hæc cūm huius matre habuit amicitiam, quæ sæpius cùm huius mater ad ipsam veniret, hunc infantem amplectebatur, & ad cultū Christiani nominis inuitabat. Porrò matre defuncta veniebat adolescens ad eā, & doctrina consueta fruebatur. Cúmque firmissimè eius consilium percepisset, interrogauit Doctricem, quo posset argumento, & patris superstitionem declinare, & prædicationem veritatis adipisci. Quæ dixit, vt patrem fugeret, & creatorem suum atque illius potius sequeretur, atque ad aliam iret vrbem, in qua latenter Imperatoris impij manus effugeret, ipsam se eius curam habere promittens. Ad quam adolescens: Reuertar, inquit, postea, & animam meam tibi contradam. Quum verò pauci transissent dies, Iulianus venit ad Daphnen, celebraturus publica sacrificia. Cū quo etiam huius pater. Erat enim sacerdos, & sequi solitus Imperatorem. Cum quo erat & iste puer, eiúsque frater, habentes officium, vt cibos imperatori apponerent. Solebāt enim septē diebus in Daphne festa celebrari. Primo siquidem die, quū staret iste ante Imperatoris accubitum, D & epulas solēniter aspersisset, repletus horrore, cū celeritate Antiochenā venit ad ciuitatē, ad illam mirādam mulierem. Quo facto ego, inquit, nequaquā tibi de promissione mentitus: tu verò vtriusq; saluti consulens, promissa cōple. At illa repente surgens ad Dei virū Melitium perduxit adolescentem: verùm ille in superiori habitaculo interim eum habitare præcepit. Pater interea filium requirens, & Daphnen circuibat omnem: & ad vrbem veniens, plateas cunctas perambulabat, & vicos oculis vndiquaq; currentibus, & eum inuestigari desiderantibus. Cumque peruenisset ad locum vbi habitaculū sanctus Melitius habebat, suspiciens, vidit illū de fenestra prospicientem. Et currens traxit ac deposuit, atque do-

An do. 365.

Melitius.

Psal.67.a *δορυφόρος.*

ſiret tacere præcepit. Quæ eius legem paruipendentes, chorum maiori ordine compleuerunt. Rurſúſque illo transeunte pſallebant: Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius. Tunc ille ſæuiens, magiſtrã chori præcepit adduci. Quam cùm videret ſenectute maceratam, nec corporis caniciem miſeratus eſt, nec animi ſtuduit honorare virtutes: ſed quibuſdam Spatariorum iuſſit vt eã alapis cæderent. Quæ veluti ſummum honorem contumelias illas excipiens, domum reuerſa eſt, eumq́ue ſolitis melodiis ſpiritalibus notabat. Sicut autor illius Cantici malignum ſpiritum effugauerat à Saul. Nam & Iulianus erroneos dæmones ſibimet applicans, cõtra donum pietatis inſaniebat.

SOZOMENVS.

De Baſilio atque Gregorio. Caput 37.

An.do. 366 *Apollinaris* *Baſilius.* *Gregorius.*

Contriſtabat porrò eum nõ mediocriter Apollinaris Syrus, omni ſciẽtia inſigniter inſtructus, ſimulq́ue Baſilius & Gregorius, Cappadoces, illius temporis Rhetores Chriſtiani, aliíque plurimi eloquentes viri. Quorum alij quidẽ æmulati ſunt veram gloriam, alij Arianæ hæreſeos habuere væſaniam. Quamobrem arbitratos hinc armari Chriſtianos, prohibuit eos Græcorum doctrinis imbui, & eorum lectionibus erudiri. Tunc Apollinaris cùm eſſet doctus & ſimul ingenioſus, pro Homeri Poëmate verſibus Heroicis Hebraicam conſcripſit antiquitatem vſque ad imperium Saul, & vigintiquatuor libris opus omne diuiſit, vnicuique libro nomen literæ ponens, ſecundum Homericam lectionem. Fecit autem & aliud opus ſecundum Menandri fabulas. Comœdiæ ſimilitudine comparatas, imitatus etiã Euripidis Tragœdias, & Lyram Pindari. Et (vt abſolutè dicã) ex diuinis ſcripturis argumenta ſumens, omnes Encyclias lectiones tempore paruo compoſuit, numero, victure, moribus, conſcriptione, charactêre, & diſpoſitione, Græcis valde pares. Et niſi vetuſtatem homines honorarent, & quæ ſunt in vſu grata ducerent, vt ego reor, æqua veteribus Apollinaris opuſcula decreuiſſent. Fecit etiã non ignobilem ad ipſum Imperatorem, ſiue contra Paganos Philoſophos librum cui titulum poſuit, pro veritate. In quo de ſacris teſtimoniis tacens, probauit illos quidem fuiſſe deceptos, ſe autem ſapere vera de Deo. Hæc autem conſyderans Imperator, claris tunc epiſcopis ſcripſit: legi, & cognoui, & reprehendi. Cui reſcripſerunt. Etſi legiſti, non tamen cognouiſti. Si enim cognouiſſes, nequaquã reprehendiſſes. Quidam dicunt hanc epiſtolam Præſulis eccleſiæ Cappadocenæ fuiſſe Baſilij, quod incredibile non eſt. Siue autem eius, ſiue ſit alterius, iuſtum eſt virtutis laudare doctrinã.

Apollinaris Syrus.

SOCRATES.

De his qui amore pecuniæ à fide declinauerunt. Cap. 38.

An.do.366. *Ecebolus Sophiſta.*

Plurimi verò non recta mente Chriſtianum habentes nomen, quippe qui pecunias & honorem præſentem felicitati veræ fidei præponerent, ad ſacrificiorũ ſcelera deſcenderunt. Quorum vnus fuit ſophiſta Conſtantinopolitanus Ecebolus. Is enim mores Imperatorum ſequẽs, ſub Conſtantio quidem feruentiſſimum ſe finxit Chriſtianum, ſub Iuliano Paganus celeriter eſt effectus, & rurſus poſt Iulianum volebat eſſe Chriſtianus. Proſternẽs etenim ſemetipſum ante ianuas eccleſiæ pronum, magna voce clamabat: Conculcate me ſal inſenſatum.

Quomodo pecunias Iulianus abſtulerit chriſtianis. Cap. 39.

An.do. 365.

Igitur cùm Iulianus iret ad Perſas, volẽs in eis vlciſci, eò quòd ſub Conſtãtio Romanorum terminos inuaſiſſent, & ſciens in prælijs euenire frequenter aduerſa, & plurimis pecuniis opus eſſe, adinuenit modum vt auferret pecunias Chriſtianorum. Nolentibus ergo ſacrificare, pecuniam multam impoſuit, exigebanturq́ue verè Chriſtiani. Singuli nanque eorum pro ſua ſubſtantia offerebant, & Imperator ex iniuſta collectione, iniuſtè factus idoneus eſt. Vbi enim non erat, illuc hanc mittebat legem: vbi erat, vtebatur ipſe. Tunc ergo pagani chriſtianos grauiter oppreſſerunt, interdum etiam tormentis corporalibus affligebant eos. Quod Imperator audiẽs, Chriſtianis videlicet adeuntibus eum, defendere contẽnebat, dicens: Veſtrũ eſt vt patientes mala ſuſtineatis, hoc enim eſt præceptum veſtri Dei.

chriſtiani ſpoliantur a Iuliano.

SOZOMENVS.

Quomodo ab Antiochenis irriſus ſit. Cap. 40.

An.do.365. *Iulianus imminuit pretia rerũ venaliũ.*

Igitur Imperator pugnaturus contra Perſas venit Antiochiam. Cúmque populus quereretur venalia quidem abundare, ſed carius vẽdi, volens magnitudinem ſuæ largitatis oſtendere, minora quàm debuit pretia in foro rerum venalium conſtituit. Et cùm fugiſſent tabernarij negotiatoréſque diuerſi, res neceſſariæ defecerunt. Antiocheni verò grauiter hoc ferentes, cõtumelias irrogarunt Imperatori.

SOCRATES.

Iuliani & Antiochenorum contẽtiones. *Symbolum in nomiſmatis.* *Libanius Sophiſta pro Antiochenſibus.*

Querebantur enim aduerſus eum, facetias de illius barba proferentes, erat enim eius barba valde promiſſa. Dicebant ergo: Tondatur, vt ad funes eius proficiat barba. Et quoniam ſuperſtitionis ſuæ cauſſa Taurum idolis frequẽtius immolabat, aram vel taurum in ſolido ſuo formari præcepit. Ob quam rem proſcindentes eum dicebant: Iſte taurus euertet mundum. His iniuriis prouocatus ad iram, interminatus eſt ſe Antiochenam afflicturum ciuitatem. Quamobrem Terſum Ciliciæ reuerti volens, iuſſit neceſſaria præparari. A quo propoſito eum Sophiſta Libanius auocauit, ſcribens pro Antiochenis interceſſionis librum, & rurſus ad Antiochenos de principis ira: quos tamen libros non ædidit. Verùm Imperator reſpuens ſe operibus vindicare, reciprocis iniuriis iram ſuæ indignationis amouit. Librum enim aduerſus Antiochenos fecit lepidum & ſatis vrbanum, quem Antiochicũ nominauit. Verùm contra Chriſtianos multa mala etiam in ea ciuitate commiſit.

SOZOMENVS.

De simulachro Christi quod deposuit Iulianus. Caput. 41.

Statuam Christi fusilem Iulianus deiecit.

Illud quoque quod sub Iuliano accidit, non silebo. Fuit enim signum quidẽ virtutis Christi,& indicium contra principem iræ Dei. Cum enim cognouisset in Cæsarea Philippi, ciuitate Phœniciæ,quã Paneada vocabant,insigne Christi esse simulachrum, quod mulier illa sanguinis liberata profluuio constituerat, eo deposito suã ibi statuam collocauit. Quæ violento igne de cœlo cadente,circa eius pectus diuisa est, & caput cum ceruice vna parte deiectum atque in terra fixum: reliqua verò pars hactenus superfuit,& fulminis indicium reseruauit. Statuã verò Christi tunc quidem pagani trahentes confregerunt. Postea verò Christiani colligentes in ecclesiam recondiderunt, vbi hactenus reseruatur. F Hoc itaque simulachrum (sicuti refert Eusebius) omnium passionum & ægritudinum noscitur esse medicamentum. Iuxta quod quædã herba germinauit,cuius speciem nullus nostræ terræ medicus licet expertus cognouit.

Lege Eusebiũ lib. 8. cap. 4.

De beneficio herbæ quæ nascebatur iuxta simulachrum Christi,& de miraculis, quæ per loca diuersa pro nomine Christi fiebant. Cap. 42.

Mihi sanè videtur, quod adueniente Deo nullùm miraculum, nullúmque beneficiũ debeat non credi. Nam & alia plurima miracula per ciuitates & vicos plerunque apud multos prouinciales antiquitùs tradita sunt, habentia G veritatem: quod statim monstrabo. Est itaque ciuitas Palestinæ Nicopolis nomine, hanc cũ adhuc vicus esset, Emaus sacer Euãgeliorum liber appellat, Quam Romani post vastationem Hierosolymorum Iudaicámque victoriam. Nicopolim ex euentu vtique victoriæ vocauerunt. Ante hanc vrbem in triuio vbi Christus cum Cleopa post resurrectionem noscitur ambulasse,tanquã ad alium vicum iturus fons quidam est saluaris, in quo morbi hominum abluuntur, & alia pariter animalia diuersis detenta languoribus emũdantur. Quod vt ita contingat, traditur ex quodam itinere visum esse Christum apud fontem cum discipulis suis & lauisse pedes, ex quo aqua facta est diuersarum curatrix passionum. Fertur etiã quod in Hermopoli Thebaidos, arbor quæ vocatur Perseis, multorum morbos abegerit, si fructus, aut folium, aut pars eius corticis collo H ægrotantium ligaretur. De hac enim arbore ferunt, quod cùm apud Ægyptum Ioseph cum Christo & Maria virgine sancta fugisset Herodẽ, venissétque ad Hermopolim ciuitatẽ, mox vt ingrediebatur vrbem, non ferens hæc arbor maximum Christi salutaris aduentum, inclinata est vsque ad terram, & eum suppliciter adorauit. Hæc ego de ista arbore à multis audiẽs narraui. Reor autem hoc signum fuisse factum ciuibus diuinæ præsentiæ: aut certè quia ritu paganorũ hæc arbor propter magnitudinem atque pulchritudinẽ colebatur, mota est, non ferens Christi diuinitatem. dæmonibus vtique contremiscẽtibus, cum viderent rerum talium destructorẽ (necnon omnibus simulacris Ægyptiorum secundum Esaiæ prophetiam) fugatóque dæmonio pro testimonio Christi vacuam remansisse. Igitur apud Ægyptios & Palæstinos gestorum testimonia conseruantur.

Nicopolis Emaus.

Fons apud Nicopolim morborum depulsor.

Perseu arbor.

THEODORITVS.

Quomodo Iulianus Iudæos armauerit contra Christianos, & de templo Hierosolymorum. Cap. 43.

An. do. 363.

Iulianus autor Iudæis vt templum Hierosolymitanũ reparent.

Igitur Iulianus etiam Iudæos contra Christianos armauit. Primúmque conuocans requisiuit, quur cũ ipsis præcipiat lex sacrificare, nequaquam immolationibus vterentur. Cúmque respondissent, vno tantũmodo loco sibi offerre sacrificium fuisse permissum, repentè iussit Deo exosus destructum † reparari templum. credens infelix dominicum verbum se posse destruere: cuius per hoc veritatem magis ostendit. Hęc itaque verba Iudæi libenter accipientes, cũctis per diuersum terrarum orbem mandauere Iudæis. Qui vndiq; concurrẽtes, pecunias ad ædificium alacriter offerebant: ministrauítque plurimum etiam Imperator, non largitatis gratia, sed vt veritatem oppugnaret. Misitque pariter præsidem impiorum executorem dignissimum præceptorum. Aiunt enim, quod ad repurgationem faciẽdam argenteos hamos & cophinos, & scaphas habuerint. Cúmque fodere iam cœpissent, statuto quidem die hoc multitudo plurima faciebat nocte verò, spontanea terra de valle crescebat. Solutis itaque prioris etiã fundamenti reliquiis, noua omnia præparabant. Cúmque gypsi & calcis multa modiorum millia congregassent, via magna ventorum repentè respirans, tempestatea atque procellæ subito factæ, quicquid congregatum fuerat, dispersserunt. Adhuc autẽ insanientibus eis, & nequaquam diuina longanimitate correptis, maximus primo terræmotus est factus. Et quisquis nõ fuerat mysteriis diuinis imbutus, vehementer attritus est. Quum verò neq; hoc terrerentur iudicio, ignis ex fundamẽtis quę suffodiebantur egrediens: plurimos fodientium concremauit, aliorum membra dissoluit. Nocte quoq; plurimis in vicina porticu dormientibus, cadens subito cum tecto ipsa porticus, dormientes oppressit. Alio verò die in cœlo signũ splendens crucis salutaris apparuit. Sed etiam Iudæorum vestes crucis signaculo sunt impletæ, nõ tamen splendenti, sed nigro colore signatæ. Hæc itaque Deo rebelles considerantes, & diuina flagella expauescentes, ad propria sunt reuersi, cõfitentes esse Deum, qui ab illorum progenitoribus ligno fuerit adfixus. Quod audiens Iulianus, quum vtique caneretur ab omnibus, tanquam Pharao indurato corde non timuit.

† excitari.

De bello Parthico, & quomodo Iulianus illuc profectus sit. Cap. 44.

An. do. 364.

Persæ aduersus Romanos

Igitur cùm Persæ mortuũ cognouissent Constantiũ, sumpta fiducia venerunt ad terminos Romanorũ denuntiantes bellũ. Ob quã rem collecto exercitu Iulianus misit in Delphos, & Delum, atq; Dodonẽ. ad percipienda respõsa, an expediret ipsi bella suscipere. Tũc vniuersi Vates & pugnãdi fiduciã dabant, & victoriã promittebant. Vnũ verò responsum pro exẽplo mendacij ac seductionis inserere non pigebit: est enim huiusmodi: Nunc omnes aggredimur dij, victoriæ

trophæa

trophæa referentes circa fluuium Thiren. Horú ego dux ero belligerator Mars. Νῦν πάντες ὡρμήθημεν θεοὶ, νίκης τρόπαια κομίσσασθαι παρὰ θηρὶ ποταμῷ· τῶν δ' ἐγὼ ἡγεμονεύσω θοῦρος πολεμόκλονος ἄρης. Horum itaque carminum ridiculú eos conuenit diuulgare, qui sapientem deű Musarúmque principem Pythium vocant. Ego auté mendacium seductionis eius inueniens ingemisco. Thiren namque fluuium Tigrim voluit appellare, quoniam Thiris eius nomini similis est. Is enim fluuius ex Armeniæ redundans mõtibus, & per Assyriorum arua discurrens, sinum descendit in Persicum. Per hæc ergo responsa deceptus infelix, & victoriá mente somniabat, & post Parthicum prælium pugnam Galilæis inferre parabat: sic enim vocabat Christianos, contumeliam nominis se eis inferre putans, quű magis debuisset eorum cõsiderare virtutem. Nõ enim Socrates etiam si Critias fuerit appellatus & Pythagoras, Phalaris, ex mutatione nominis aliquam labem cõtraxerint: neq; Nireus, Thersites vocatus, pulchritudinem quam habebat, amiserit. Horum nihil mente percipiens, qui hac appellatione aliquid læsionis se nobis putauit inferre. Et fallaci responso credens, interminabatur per ecclesias dæmonum se statuere simulachra. Post has igitur minas, ab vno viro in Berœa debellatus est. Is enim nobilis erat, eiusque ciuitatis Curiæ præsidebat, quem zelus Christi reddidit clariorem. Vidés namque filium in impietatem, quæ tunc vigebat, fuisse demersum, expulit sua domo, & corã omnibus abdicauit. Qui in vicinæ ciuitatis itinere aggressus Imperatoré, suam voluntaté & abdicationem patris aperuit. At ille quiescere iuuenem imperauit, placandum promittens patrem. Quumque venisset in Berœam, nobiles & honoratos cõuocauit ad prãdium: inter quos erat & huius pater, quem cum filio in suo prandere iussit accubitu. Tunc circa medias epulas dixit ad patrem: Non mihi videtur iustum vim facere voluntati ad aliud declinanti, & animum ad alia mutare quæ non vult. Noli itaque esse filio violentus, sequi tua dogmata respuenti. Neque enim ego tibi vim facio vt mea sequaris, licet cogere valde possim. Ille caussam diuinæ religionis mente percipiens: De isto, inquit, ô Imperator, erroneo dicis, & Deo exoso, & veritati præponẽte mendacium? Tum ille rursus mansuetudinis indués vultum: Cessa, inquit, detrahere. Et declinans ab eo vultű, adolescenti dixit: Ego tui curam habebo, quoniam patri tuo vt hoc faciat suadere nõ possum. Hæc itaque non frustra retuli, sed volens ostendere non solû illius admirabilis viri fiduciá, sed quod contépta Iuliani à plurimis sit potestas. In Antiochia auté vir quidã optimus pædagogus adolescentiű habitabat. Erat q; illic nobilis ille Sophista Libanius, impius, expectánsq; Iuliani victoriá, habés præ oculis eius minas. Ergo interrogauit pædagogum, quasi nostram deridẽdo religioné: Nűc, inquit, fabri filius quid putas agit? At ille quod paulò post contigit: repletus gratia diuina prædixit. Respõdit enim: O Sophista, creator omniű, qué tu fabri filium nominasti, loculű Iuliano concinnat. Post paucos verò dies mors illius nuntiatur erroneí, & in loculo positus aduectus est, minarúmque tumor euacuatus est.

Tigris.

Galilæi.

Præses Berœẽsis filium ob christianismű abdicat.

Libanius Sophista.

Quomodo Iulianus monachus, eius mortem antequam audiret prænuntiauit. Caput 45.

EO porrò tempore religiosissimus Iulianus cognomento Saba, qui angelorum incorporalium vitam corporali conuersatione videbatur imitari, cuius etiam vitam conscripsimus, prolixiores offerebat Deo preces, cùm illius minas audisset. Et ea hora qua ille percussus est orans, mortem eius iste cognouit, licet plusquam viginti mutationes ab eo loco vsque ad illius exercitum esse viderétur. Aiunt enim cùm continuè ingemisceret, & cleméti domino supplicaret, subitò lachrymarum eius fluuium restitisse, fuisseque alacritate repletum, & eius vultű exhilaratum. Hanc animi perturbationem eius ministri respicientes, rogauerunt vt eis causam repentini gaudij pateraceret. Tunc ille dixit: Ferus factæ vineæ deuastator pœnas exactus est vastationis suæ, iacetque mortuus, terroribus minísque frustratus. Hæc cognoscentes exultauerunt omnes, Deóque hymnos gratificos obtulerunt. Postea verò à nuntiis est compertű, eundem fuisse diem simul & horam necis Iuliani, quam ille sacratissimus senex cognouerat atque prædixerat.

An. do. 365.

Iulianus saba.

πλειόνων ἢ εἴκοσι σταθμῶν.

De inconsulto Iuliani ducatu. Caput 46.

ILlum itaque semper incõsultè egisse, mortis demonstrauit euentus. Transiens enim cum exercitu fluuium qui Persarum Romanorúmque regna diuidit, repentè naues incẽdit, nõ suadens rebus aut verbis, sed cogés milites præliari. Porrò duces alacritate repleti, animabant milites, & eos spe varia cõfortabant, quam Imperator absciderat, cùm eorum reuersionem incensis nauibus abnegasset. Super hæc anté cùm debuisset cibos militibus congregare, neque de propriis finibus præcepit afferri, neque de inimicorum abundantia iussit aliquid deprædari. Relinquentes ergo habitabilem viam, pergebat per solitudinis loca, vbi & cibo & potu milites defraudari, & duces itineris non habentes, sed errantes in deserta prouincia, sapientissimi principis cognouere imprudentiam.

SOCRATES.

Multos itaque vicos castraque detinens, iam etiã ciuitates capiebat. Cumque venisset Ctesiphontem, in tantű obsedit regé, vt crebris Legationibus vteretur, offerens dare suæ patriæ partem, si solutus bello discedere posset. Quod ille noluit, neque supplicantium est misertus: neque mente percepit, quod vincere quidé bonű est, superuincere nimis inuidiosum: credens præcipuè magicis artibus, quas ei Maximus philosophus exhibebat, & arbitratus Alexãdri Macedonis se gloriã percepturum, aut etiam maiorem. Putabat enim secundű Pythagoræam Platonisq; sententiam, ex mutatione corporű Alexandri animam se possidere, aut esse potius in alio corpore alter Alexander. Ob hanc itaque causam Persarum regis noluit preces admittere.

Iulianus obsidet regem Persarum apud Ctesiphontem.

Maximus philosophus.

Iulianus putabat se alterum Alexãdrum.

SOZOMENUS.

Quum igitur in deserti loca primò captiuorũ habuisset ducatum, postea quidã senex sub schemate proditoris se ei compendiosum iter ostẽdere compromisit. Cumq́ue tribus diebus ambulantes ad maiorem solitudinem venissent, illum quidem fustibus occiderunt, confitentem hoc se fecisse pro patriæ liberatione, & libenter tormẽta omnia sustinere. Exercitus interea Persarum, ex itinere fatigato exercitui Romanorũ, commotus occurrit, séque ad congressionem prælij parauit.

SOCRATES.

Querebantur enim Romani de principe, cur noluerit bellum cum lucri promissione finire. Veruntamen Persis instantibus resistebãt, ita vt frequenter verterentur hostes in fugam. Porrò Iulianus erat præsens in equo, & exercitum cõfortabat, inermis quidem, spe felicitatis suæ audacior factus.

THEODORITVS.
De peremptione Iuliani. Caput 47.

Contra quem iaculum repentè delatũ, discurrens per brachium, in eius latus immersum est. Ex hoc vulnere suscepit finẽ vitæ. Quis verò iustissimũ intulerit vulnus, hactenus ignoratur. Sed alij quendam inuisibilium hoc intulisse ferunt: alij verò vnum pastorum Ismahelitarum. alij militem fama & itinere fatigatũ. Sed siue homo siue angelus fuerit, palàm est quòd diuinæ iussioni ministrauit. Aiunt autem quòd cùm fuisset vulneratus, mox manum sanguine suo compleuerit, & in aërem proiecerit, dicens: Galilæe vicisti. Et in eo ipso confessus est eum blasphemia victoriam.

SOCRATES.

Callistus.

Callistus autem qui inter familiares Imperatoris tunc militabat, & Heroico versu eius cõscripsit historiam, ait eum à dæmonio vulneratum, fuisse defunctum. Iulianus ergo quarto Consulatu suo quẽ ẹdiderat cum Salustio, sexto die Iunij mẽsis, in Persica regione defunctus est, anno tertio imperij sui, septimo verò ex quo Cæsar à Constantio fuerat ordinatus, vitæ anno. xxxi.

Iuliani Aug. mors.
An. do. 366.

Quæ Magiæ post mortem eius inuenta sint. Caput 48.

Carra.

POst cuius mortẽ eius Magię compertæ sunt. Carræ namque ciuitas est, hactenus impietatis eius reliquias habens. Per hanc iter agens, quoniam per Edessam propter piæ religionis cultum transire noluerat, in templum quod à Paganis colitur, est ingressus. Vbi cùm quædam cum suis consortibus sacrilegia celebrasset, ianuas & claustra disposuit, & quosdam ibi milites obseruare præcepit, vt inter hoc nullos accederet donec ipse rediret. Cumq́ue mortuus fuisset, & impio pium successisset imperium, ingredientes in templum inuenerunt mira principis simulacra. eiusque sapientiam & famosissimã pietatem. Viderũt enim mulierem à capillis appensam, extensas habẽtem manus, cuius ventrum aperuerat, vt Persarum victoriam in iecore eius inspiceret. Hoc ergo scelus in Carris inuentum est. Verùm in Antiochia plurimas arcas in Palatio humanis aiunt capitibus plenas fuisse repertas, & innumera in puteis demersa corpora mortuorum. In qua vrbe cùm eius nuntiatus fuisset interitus, publicã cuncti habuẽre festiuitatẽ, & non solum in ecclesiis & sepulturis martyrum saltabant, sed etiam in Theatris Crucis victoriã prædicabant, illius Magiæ insultantes. Ego autẽ etiã clamorem fauoris eorũ hic ponere necessarium iudicaui, vt etiam apud posteros hęc memoria reseruetur. Communiter enim clamabãt omnes: Maxime fatue, vbi sunt tua vaticinia? Vicit Deus, & Christus eius. Hic ergo libri terminus est habendus, ne pio Imperio impietatis portentia copuletur.

Magica quædam portenta Carris reperta.

Antiochensium publicũ gaudium de morte Iuliani.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER SEPTIMVS.

SOCRATES.

De Ioniani Imperatoris auspiciis, & quemadmodum à Persidis finibus sit egressus.

CAPVT PRIMVM.

Iouianus August. An. do. 366. Tribunus militum. Cingulum militare.

MILITES IGItur in maxima sollicitudine conueniétes, omissa omni dilatione, altero die Ioniano insulas Imperatoris imponunt. Erat enim vir fortis & nobilis, & illo tépore χιλίαρχος, id est, Millenarius, quo Iulianus electionem militibus lege proposuit, vt aut sacrificarent, aut militia cederent. Qui cingulum magis eligit amittere, quàm Imperatoris præceptis impiis obedire. Hunc ergo tūc Inlianus propter belli necessitatem inter viros militares habebat. Qui cùm violéter à militibus ad imperium traheretur, clamabat, dicens, non se velle Paganis hominibns imperare, cùm ipse Christianus existeret. Cumque voa omnium communiter proclamasset, dicentium, se quoque Christianos, suscepit imperium.

THEODORITVS.

Cogitabat itaque Iouianns de communi salute, & quomodo posset de medio hostium illęsum exercitū liberare. Nec indiguit magno consilio, sed feminibus pietatis vilissimum vindemiauit fructum. Repentè namque snam prouidentiam Dens ostendit, & fluctuationem eius ad portum tranquillitatis adduxit. Dum enim huius angustiam Persarum rex agnouisset, missa Legatione petiuit pacem, deinde cibaria militibus destinauit, & forum venalium eis ptæparari in deserto præcepit. Celebratisque fœderibus, exercitum reduxit incolumem.

SOCRATES.

Fœdus Romanorum cum Persis.

Quæ pacta, quātum ad gloriam quidem pertinebat Romanorum, turpia erant, sed tempori congruebant. Amissa namque Syria, & tradita Persis Nisibi Mesopotamiæ ciuitate discessit. Hæc itaque annciata Christianos consortauerunt, Paganis intulerunt luctum. Porrò milites incautum Iuliani feruorem valde culpabāt, causamque damni finium Romanorū ei potius imputabant, qnòd à Persarum veluti proditore seductus, naues quæ per fluuiū frumenta deueherent incendisset, & famem militibus accersisset.

A *Quid Sophista Libanius contra Christianos scripserit, & quomodo socrates historiographus eius dicta confutarit.* Caput 2.

Libanij opus de morte Iuliani.

TVm itaque Sophista Libanius Lamentationis librum in Iuliannm conscripsit, quē Iuliannm denominauit, fascinatum sanè laudibus illius: in qno etiam meminit librorum quos cōtra Christianos ædiderat Iulianus. Et si quidem laudes Imperatoris Sophista diaisset, ego quiescerem, vestigia historiæ seqnens. Sed quia tanquam callidus Rhetor mentione Iuliani librorum Christianā videtur lacerare religionē, propterea contra eū positis primùm verbis ipsius, pauca dicenda sunt. Hyemis inqnit, noctes amB plius Imperator extendēs, incūbendo libris, Palæstinensem hominem Deum, Deique filiū referentibus, præliabatur edixius, & redarguendo præualuit, vt risum & quandā inanitatē ostēderet eorum quæ colnntur à talibus. In quibus labotibus sene Tyrio sapientior est innētus. Propitius autē sit iste Tyrius, & placidè verba mea suscipiat, tanquā à filio victus est. Hæc quidem Sophistæ Libanij sunt. Verùm ego Sophistā eū optimum fuisse noui: quanquam si non eius religionis fuisset cuius Imperator erat, omnia quę de Inliano Christiani dicunt, etiam iste tunc diceret, & forsitan tanquam Rhetor augeret. Nā & viuo Constantio laudes, & eo defuncto iniurias plenas criminibus eius effudit. Et si senex Porphyrius fuisset Imperator, libros eius Iuliani præposuisset operibus. Sed & Iulianus, si Sophista fuisset, dixisset forsitan etiā ipsum malum, sicut Ecebolū. Quia ergo ille tanquā eins sectæ, & tanquā Sophista & amicus Imperatoris, quæ ei sunt visa dixit, ei nos vt possumus obuiemus. Primùm itaque dixit, quòd libris incumberet, hyemis noctes extēdens. Incūbere namq; significat, quòd intentionem habuerit, vt vituperationem cūscriberet, sicut consuetudo Sophistia est. Nā olim hos libros scierat, sed tunc incumbebat, & maximo prælio contēdebat. Vnde palàm est quod non (sicuti Libanius putat) redarguēdo prænaluerit, sed infirmitate suæ veritatis æstuabat, & quæ benè illic cautéq; sunt posita, tanquā detractor lacerare laborabat. Omnis eD nim qui resistit alicui, nunc vertēdo, nunc celādo veritatem, mentitur aduersus eū cōtra quem litigat. Et qui infensus alicui est, omnia sicuti hostis non solùm agit, sed etiam loqui cōtendit. Quòd verò Iulianus atque Porphyrios, quē Tyriū senem vocat, detractores ambo fuerint, suis ipsorū sermonibus arguuntur. Nam Porphyrius summi philosophorū Socratis vitā † lacerauit in historia Philosophica, quā ipse conscripsit: & talia de eo retulit, qualia soliti derogationibus occupari. Et hæc de illo Socrate, qui apud Græcos mirabilis castitate, iustitia aliisq; virtutibus

Libanius viuū Constātium laudauit, vituperauit mortuum.

Porphyrius.

† dilacerauit. Ξενοφῶν, ἀπηλῆ μέ-λιτα ἐπι-νομάζομαι.

primus scripsit vitas philosophorum.

† animi sui affectionem.

habebatur. Quem Plato mirabilis eorum philosopbus, & Xenophon, alier philosophorum Thiasus θίασος, non solum tanquã Deo amabilẽ honorãt, sed etiam vltra hominem sapuisse pronunciant. Porrò Iulianus æmulatus patiẽ,† passionem propriã in Cæsaribus denudauit, & omnium aote se regnantiũ vitas carpens, ne philosupho quidẽ Marco pepercit. Igitur ambo detractores fuerũt. Non opus habeo pluribus vti sermonibus. Ego namque ex vtrorunque verbis mores eorum conijciens, hæc dixi. Quid autem de Iuliano Gregorius Nazanxenus retulerit audiamus.

Gregorius Nazanzenus de Iuliano.

Ait enim in secundo libro coorra Paganos hæc verba post alia: Hæc equidẽ de Iuliaoo alijs ipsa experiméra tradiderũt, & assumpra potestas imperij: mihi autem eius mores comperti sunt, cùm hũc virũ Athenis clarius agnouissem. Venerat enim illuc, cùm frater eius Imperatori videretur inimicus. Fuitque aduentus eius ratio duplex: voa quidẽ quasi decentior, qua dicebat se venisse vt viseret Hellada atque doceretur: altera verò secretior & ooo nota plurimis, vt immolatores dæmonũ & viros fallaces inquireret, quia nondú habebat impietatis suæ licentiam.

Depingit Iulianũ Nazanzenus.

Tunc igitur nõ frustra consideraui virum. Non enim fortuitò ista cõspexi, sed faciebat me cautũ inconstantia morũ eius, & excessus vberior. Vates siquidẽ egregius est, qui bene cõsiderat. Nullum enim signũ in eo mihi vtile videbatur. Ceruix inflexibilis, humeri iactabiles, oculi currentes, huc illúcque directi, & furiosè respicientes. Pedes impatiẽtes, nares spirantes iniurias atque contẽptus, schemata risibilia, & hoc ipsum semper babentia. Risus incõtinens, & quasi subbulliens. Consensus & negatio simul, ratio nulla ratione consisteos, interrogatio inordinata, atque responsio nulla congruẽtia sibi conueniẽs. Sed quid per vniuersa discorro? Hũc ante opera vidi. & opetibus ipsis agooui. Et siquidem esseot mihi præsentes, qui tunc aderãt, testarẽtur quòd cùm hæc vidissem, repentè dixi: O quale malum nutrit Respublica Romanorũ! Et cùm hæc prędixissem, optaui me inueniri debere mendacem. Melius enim fuerat hoc, quàm vt tãtis terra sceleribus impleretur. Nunquã arbitror talia fuisse prodigia, cùm multa diluuia, multa incẽdia, multæ pestes, & hiatus terræ prouenerint, licet homines inhumani & feroces, compositisq; dissimilibus oaturis fuisse referantur. Ob quam rem digno sua superbia fioe conclusus est. Hæc Gregorius de Iuliano narrauit. Quia verò contra Christianos multa profereotes, nisi sunt vim facere veritati, quædã ex sacris literis peruertẽtes, alia permutãtes, omnia tamen secundũ suã sumentes iotentionem, multi eis obuiãtes ista patefeceruot, destruẽtes & redarguẽtes eorũ vana sophismata, & ante omnes Origenes, licet ante multa fuisset tempora Iuliani.

Origenes.

Is enim quæ videbantur turbare legentes sacratissimas lectiooes, obijciẽs sibiipsi & interpretatus ea, detractorũ sophisticas adinoẽtiónes exclusit. Quæ si sæpius legissent Iulianus atque Porphyrius, ea libenter accipiẽtes, in aliud fortè sua verba mutassent, & nõ ad blasphemię sophismata verterẽtur. Quod verò lacerare studuerit Imperator apud idiotas & simplices verba faciens, & non apud eos, qui scripturarum diuinarum obtinent veritatem, ex

E his palàm est: fumeos enim ea verba, quæ dispẽsationis causa humaniùs posita sunt, cùm multa huiusmodi collegisset exẽpla, hæc nouissimè dicit: Horũ igitur singula si nõ aliquam habẽt ineffabilem contemplationẽ, maxima de Deo blasphemia sunt plena.

Liber Iuliani August. πρὸς τὸν κύνα ἡράκλειτον, πῶς κυνιστέον.

Hæc ergo Iulianus in tertio contra Christianos libro dixit. In libro autẽ suo quem de Cynismo scripsit, docẽs quomodo sacras fabulas deceat fingi, dicit oportere harũ veritatẽ abscondi. Sic enim ait: Amat enim oatura celari, & abdita Deorũ substantia nõ patitur nudis verbis in aures introire pollutas.

Iuliani verba ex tertio libro contra Christianos.

Iulianus reprehenditur.

Apparet ergo per hæc Imperatorem suspicionẽ habuisse de diuinis scripturis, quòd essent verba mystica ineffabilem quendam modum contemplationis habentia. Sed indignatur quòd non omoes eandem sententiã habuerint, & incessit hos qui inter Christianos diuina simpliciter suscipere vi- F dẽrue eloquia. Non igitur oportebat eũ contra simplices insurgere, nec propter illos contra sacras literas intumescere, neque odio habere, aut auersari quæ magis bene intellexerant: quod nõ omnes tunc ita sentirent, sicut ipse voluerat.

Quid Porphyrium mouerit, vt aduersus Christianos scriberet.

Similis ergo Porphyrio factus est. Ille namque in Cæsarea Palæstina à quibusdam Christianis cæsus, iram non ferens, Christianismũ deseruit per furorẽ: & odio inimicorũ scribẽdo blasphemias Christianismo priuatus est: sicut eum Eusebius Pamphili redarguit, & eius verba destruxit. Imperator autẽ apud idiotas superbus inter Christianos extint, ea passione in blasphemias Porphyrij declinauit. Ambo siquidẽ spõte deliqueruot, & scienter peccãdo dignissima pœna mulctari sunt. Cùm igitur sophista Libanius velut irridens dixisset, hominẽ ex Palæstina Deum & G Dei filiũ faciunt, oblitus suorũ videtur esse verborum: ad finem nanque eius libri Iulianũ deificauit, sic inter alia dicens: Primum namq; nuncium eius mortis penè peremerant, quòd putaretur de Deo meotius. Deinde paululũ descendens, ait: O dæmonum alumne, dæmonúmque discipule, & dæmonũ obseruator. Qui licet boc aliter intelligeret, veruntamen hæc eadem de Iuliano dixit, quæ Christiaoi approbãtes affirmãt. Si ergo eum laudare cogitabat, oportebat eum hoc nomen effugere: nec eum deduum dæmonibus indicare: sicut sermonẽ alium declinauit, quẽ cùm reprehẽderetur, de suis libris abscidit. Quomodo enim homo Christi deificetur, & quemadmodũ in aperto homo fuerit, inuisibiliter autẽ Deus, & quemadmodũ vtraq; sint vera, Christianorũ ratio sacra nouit: Pagani verò aotequàm credãt intelligere nequeunt. Dicit enim

Esa. 6. a.

H sermo diuinus: Nisi credideritis, nõ intelligetis. Quapropter non erubescunt multos homines deificando: & vtinam bonis moribus institutos, aut iustos, aut castos, & nõ potius lubricos, iniquos, & ebriosos, id est, Hercules, Dionysos, & Asclepios, sicuti frequẽter in suis libris Iulianũ iurare nõ pudet. Quorum masculos fœminásq; Cupidines si enumerare voluero, lõga digressio generatur. Sed sufficit hæc scire volẽtibus Aristotelis Palliũ, & Corona Dionysij, & liber Rhegini multæ memoriæ, turbáque Poẽtarũ, qui de talibus scribentes, verè ridiculum & inanitatem Theologię ostẽdêre Paganorũ. Quod verò proprium Paganorũ sit, homines summa facilitate

Aristotelis pallium.

Corona Dionysij.

Attin Rhodij in Deos retulerunt.

deificare, monstremus. Rhodiis quadā calamitate deterris, responsum est datū, vt Phrygium Attio sacerdotē væsanæ Phrygum celebritatis placarent. Tale namque responsū est: Attin placare Deum magnū, putum Adonem, bonæ vitę, diuitiarum datorem, comatúmq; Dionysium. Hoc itaque responso Attin qui amore vęsano semetipsum occidit, eundē Adonem Dionysiúmq; nominauit. Cumque Alexāder Macedonū rex trāsisset in Asiam, Amphictyones Alexandro fauētes, carmina ista finxerūt, Iouem deorum Cōsulem, & Mineruā tritogenitā honorare, qui corpore mortali supernum abscondis regem, quem Iupiter Heroum seminauit gentibus adiutorem, bonæ legis lætitiæ Alexandrū statuere regē. Hęc in Pythia pronunciauit dęmon: qui cùm potētibus adularetur, deificabat eos. Quid enim dicamus cùm etiā Cleomedem athletam deificauerint, ita dicentes: Vltimus Heroū Cleomedes Astypalæus, quē sacrificiis honorate, quia mortalis iā non est. Propter hoc ergo responsum Diogenes Cynicus & OEnomaus philosophus Pythiū reprehenderunt Apollinem. Cyziceni verò tertiumdecimum deum Adrianū appellauerunt. Sed etiam ipse Adrianus amatam suū Antinoum deificauit. Et hæc ridiculam inanitatem nō dicit esse Libanius? Hæc ergo à nobis propter eius detractionem, per digressionem dicta sufficiant.

Amphictiones de Alexandro.

Cleomedes athleta.

Adrianus Antinous Amasius Adriani.

THEODORITUS.

De rectitudine fidei Iouiani, & quod Athanasius Alexandrinus scripserit. Cap. 3.

Iouianus Aug. episcopos exules restituit. Iouianus Aug. ab Athanasio cupit orthodoxam religionem edoceri.

IOuianus ergo Imperator, mox vt imperij sui terras ingressus est, primùm scripsit legem, vt episcopi de exilio redirent, & ecclesias eis reddēdas esse professus est, qui expositam in Nicæa fidem inuiolabiliter seruassent. Scripsit etiam Athanasio, qui præcipuus erat horum dogmatū propugnator, petens vt ei rescriberet perfectam diuinorum dogmatū disciplinam. Qui eloquentiores episcopos congregans rescripsit, rogans vt fidem Nicæ expositam custodiret, tanquam Apostolicis dogmatibus congruentem. Cuius epistolæ verba sunt hæc:

PIISSIMO ATQVE CLEMENTISsimo victori Augusto Iouiano Athanasius, & reliqui episcopi cōuenientes ex persona omnium episcoporū Ægyptiorum, Thebaidos, & Libyę.

DECET Deo amabilem principē discendi habere voluntatē, desideriúmque cœlestium. Sic enim verè & cor habes in manu Dei, & imperiūm cum pace multis annorum curriculis gubernabis. Volentē igitur à nobis tua discere pietate catholicæ ecclesiæ fidē, gratias ob hoc domino referentes, curauimus vt prolatam ab omnibus patribus in Nicæa tuæ pietati insinuaremus fidem. Hanc enim repudiātes quidā, nobis quidem frequenter insidiati sunt, eò quòd Arianæ non cōsentiremus insaniæ. Autores verò facti sunt hęresis & schismatum vniuersalis ecclesiæ. Vera ergo & pia in dominū nostrum Iesum Christum fides est omnibus manifesta, & ex diuinis literis agnita atque lecta. In hac enim etiā sancti martyrio consummati sunt, & requiescētes in domino nunc consistunt. Manserat itaque semper fides illæsa, nihil calliditas quorundam hæreticorum eam violare præsumeret. Arius enim quidam, eiúsque sectatores erumpere & impietatem aduersus eam introducere tentauerūt, dicentes, ex non extantibus: & creaturam, atque facturam, cōuertibilémque esse filium Dei. Plurimósque per talia seduxerunt, ita vt etiā qui aliquid esse videbātur, blasphemia huiusmodi traherentur. Verùm sancti patres nostri olim cōuenientes (sicuti prædiximus) in Nicæno concilio, Arianam quidē sectam anathematizauerunt, catholicæ verò ecclesiæ fidē (scriptura teste) professi sunt. Eaque prædicatione hæresis extincta est, quæ vbique videbatur accensa. Hæc itaque fides per omnes ecclesias legebatur & prædicabatur. Sed quoniā Arianam hæresim quidam renouare volentes, ipsam fidem à patribus in Nicæa prolatam anathematizare præsumpserunt: aliqui verò fingunt se eā profiteri, sed ipsam veritatem negare noscuntur, aliter interpretantes Consubstantialitatē, & sancto spiritui blasphemantes, cùm dicunt eum creaturam esse atq; facturam per filium celebratam: necessario considerantes læsionem ex huiusmodi causa contra populū generatam offerre tuę pietati confessionem concilij Nicæni curauimus, vt pia religio tua cognoscat, cum quanta scrupulositate conscripta sit: & quantum errent, qui extra eā volūt aliquid edocere. Cognosce Deo amabilis Imperator, quoniam hæc quidē prædicatur à seculo, & hanc professi sunt patres in Nicæa cōuenientes. In hac quoque fide concordāt omnes ecclesiæ in Hispania, & Britannia, necnon in Galliis, Italiis, & in Dalmatiis constitutæ: in Cappadocia, Mysia, & Macedonia & vniuersa simul Hellade, sed etiā in vniuersa Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pāphilia, Lycia, Isauria, & in omni Ægypto & Lybia, Ponto & Cappadocia, partibúsq; vicinis, & Orientales ecclesiæ præter paucos Arij sectatores. Omniū nanque prædictorū sententiam experimēto cognouimus, literas habemus, eósque nouimus Deo amabilis Imperator, quia cùm pauci quidam huic fidei contradicant, præiudicium facere nō poterunt in toto orbe terrarum. Multo enim tempore ab hæresi Ariana pulsati, nunc etiam pietati contentione maxima contradicunt. Vt verò hæc pietas tua cognoscat, licet sciat, tamen studuimus fidem Nicæno concilio professam ab episcopis trecētis decem & octo, subiungere. Est autem hæc Nicæni concilij fides.

Professio fidei in concilio Niceno.

CREDIMVS in vnum Deum patrem omnipotētem, omnium visibilium, inuisibiliúmq; factorem. Et in vnum dominum nostrum Iesum Christum filium Dei, natum ex patre, vnigenitū: hoc est, de substātia patris, Deū de Deo, lumen de lumine, Deū verum de Deo vero: natum non factum, consubstātialem patri per quem omnia facta sunt, quę in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter nostrā salutē descēdit de cœlis, incarnatus, humanat*, passus est, & die tertia resurrexit. Ascēdit in cœlos, venturus iudicare viuos & mortuos. Et in spiritū sanctum. Eos autē qui dicunt, Erat, quādo nō erat: & antequam nasceretur non erat: & quia ex nō extantibus factus est, aut ex altera substantia vel

De non ducẽdis sacris virginibus, Ioviani lex.

Igitur Imperator túc etiam Secundo nomine Præfecturam gubernanti Prætorianam legẽ dedit, vt capitali sententia plecterentur, qui vel sacram virginem nuptiali thoro violare auderet, vel impudico aspectu aspiceret, ne dicam abripere forte tentaret. Quam legem ideo posuit, eò quòd Iuliani temporibus quidam huiusmodi virgines vxores ducere ausi fuerant.

Quod Athanasius venerit ad Iovianum, & ab eo decenter sit honoratus. *caput 5.*

Athanasius Iovianũ adit.

INter hæc Athanasius Alexandrinæ sedis episcopus, cum paucis suorum communicato cõsilio necessarium iudicauit, vt Christianum videret Imperatorem. Veniensque Antiochiam, Principem, de quibus oportebat, edocuit. Quidam aiunt, quod eum ipse magis euocauerit Imperator, vt quæ necessaria pro religione & recta fide viderentur, exponeret: disponensque, vt decebat, causas ecclesiæ de reditu cogitabat. Verũ Euzoius Arianę sectæ Antiochenę ciuitatis episcopus, studebat vt Probatianus quidam Eunuchus, in Alexandrina vrbe ordinaretur episcopus. Cumq; hoc ageretur, Lucius Alexandrinus à Georgio presbyter ordinatus, adiit Imperatorem, & maledicens Athanasio, quasi temporibus episcopatus illius fuisset accusatus, & plurima exilia sub præcedentibus sustinuisset Imperatoribus, essetq; circa sacra per eũ causa discordiæ, supplicabat vt alius in Alexandrina ciuitate ordinaretur episcopus. Verum Imperator sciens, quàm Athanasio inimicorũ insidię factæ fuissent, detractiones huiusmodi non respexit, sed Lucium quidem cum multa interminatione tacere iussit, Probatianum verò eiusque sequaces Eunuchos, autores huiusmodi scelerum atque turbarum castigandos esse præcepit. Porrò Athanasium amicum sibi maximum factum destinauit in Ægyptum, vt sicut ei videretur causas ecclesiarum populosque disponeret. Fertur enim, quod eum pro maxima virtute conuersationis sapientiæque laudauerit. Aiunt quidem antequam sub Constantio Imperatore Ariani reciperent ecclesias, somnium vidisse Antonium monachum quasi † burdones altare sacrum calcibus euertissent, experrectumque dixisse: Ab adulteris & permixtis hominibus ecclesiam calcari. Quæ non fuisse mendacia posterior monstrauit euentus.

Euzoius Antiochenus, Lucius Alexandrinus accusat Athanasium.

Probatianus. Eunuchi.

† muli. Antonij monachi somnium.

SOCRATES.

De consulatu & fine Ioviani. Caput 6.

Iovianus Iulianum Tarsi sepelit. Dadastana. Themistius philosophus. Iovianus moritur. An. do. 366.

TVnc igitur Imperator impetum retinens hæreticorũ discessit ab Antiochia, & venit ad Tarsum Ciliciæ, ibique corpus Iuliani sepeliuit. Et cùm cuncta solemnia funeri eius exhibuisset, Cos. est designatus. Cumque Constantinopolim festinaret, venit ad prædium nomine Dadastana inter Galatiam & Bithyniam vbi philosophus Themistius cum aliis Senatoribus occurrens, Consularem recitauit orationem. Feliciter tunc agi poterãt res Romanæ publicæ, & simul ecclesiasticę sub principe benigno dispositę, nisi repentina mors talem virum ab hominibus abstulisset. In prædicto nanque prædio hyemis tẽpore in † phraxis languore constrictus est mortuus. Cõsulatu suo & Varroniani filij, septimodecimo die Februarij mensis, qui regnauit mensibus septem, vixit annis trigintatribus.

† oppilationis. Varronianus.

SOZOMENUS.

De ortu principis Valentiniani, & quemadmodum fratrem Valentem ipse fecerit Imperatorem. *Caput 7.*

CVmque in Nicæam Bithyniæ venisset exercitus, Valentinianũ ordinauit imperatorẽ, virũ optimum & apice Principali dignissimum.

An. do. 367. Valentinianus.

SOCRATES.

Valẽtinianus igitur ordinatur vicesimoquinto die eiusdem Februarij mensis, Pannonius genere, de Cibala ciuitate: cui tunc erat militium cura commissa, quoniam probatissimè militarẽ nouerat disciplinam. Fuit etiã vir magnanimus, & semper præsenti fortuna melior apparebat.

THEODORITUS.

Is enim non modo fortitudine, sed etiam prudentia, tẽperantia atque iustitia & corporis magnitudine præfulgebat. Adeo enim fuit regalis pariter & vrbanus, vt quum exercitus tentasset ei alium sociare consortem, ille responderit, quod cantatur ab omnibus: Vestrum, inquit, fuit ô milites Imperatore nõ existente mihi dare regimen Imperij. Verum vbi hoc ego suscepi, meum iam & non vestrum est de rebus cogitare cõmunibus. Cuius verba admirati milites, eius sequuti sunt voluntatem. At ille fratrem de Pannonia vocans, quod certe non debuit, socium fecit Imperij.

Valentiniani ad milites.

SOCRATES.

Post triginta dies auspicij sui.

THEODORITUS.

Cui Asiæ sceptra contradens pariter & Ægypti, Europam sibi distribuit. Et veniens ad Hesperiam, omnem ilico docuit æquitatem, à prædicationibus impietatis incipiens.

De Ambrosij Mediolanensis episcopatu atque libertate loquendi. *caput 8.*

Auxentius episcopus moritur. Obiestatio Valentiniani Aug. ad episcopos, de præficiendo Mediolanensibus episcopo.

AVxentio namque defuncto, qui Mediolanensem præsulatum tenuerat, multisque fuerat conciliis abdicatus, euocans Episcopos Imperator huiusmodi apud eos verba loquutus est: Nostis apertè, eruditi vtique diuinis eloquiis, qualem oporteat esse Põtificem, & quod non deceat eum verbo solum, sed etiam vita gubernare subiectos, & totius semetipsum imitatorem virtutis ostendere, testẽmque doctrinæ conuersationem bonam habere. Talem itaque in Pontificali constituite sede, cui & nos qui gubernamus Imperiũ syncerè nostra capita submittamus, & eius monita dum tanquã homines deliquerimus necessario, veluti curãtis medicamenta suspiciamus. Hæc quum dixisset Imperator, petiit synodus vt magis ipse decerneret, sapiens & pius existẽs. At ille supra nos est, inquit, talis electio. Vos enim gratia diuina potiti, & illo splẽdore fulgẽtes, meli⁹ poteritis eligere. Tũc sacerdotes egressi, de episcopali sede tractabant. Verum ciuitatis habitatores (vt fieri assolet) tu-

multus faciebát, alij hunc, alij illum ordinare petentes. Qui enim erant de Atiani Auxentij secta similem sibi fieri concertabant. Rursum orthodoxi, sui dogmatis nitebantur habere episcopú. Hanc seditioné Ambrosius, cui tunc Præsidialis fuerat cura commissa, vbi cognouisset, metuens ne quid turbę consurgeret, ad ecclesiam festinus accessit. Ar illa cessante seditione communé dederunt vocé, petétes vt pastor gregis ordinaretur Ambrosius, qui nondum fuerat baptizatus. Hoc Imperator cognoscens, repéte iussit & baptizari, & tanquam dignum virum ordinari póntificem. Nouerat enim eius rectiorem omni libra sententiá, & omni regula certiora suffragia. Arbitratus eriam diuinum in eo esse decretum, quum in eius electione etiam pars contraria cósonaret: Is ergo sacri baptismatis dono potitus, gratiam quoq; simul suscepit Episcopatus. Quo facto hunc hymnum optimus Imperator Saluatori & domino obtulisse fertur (his enim quæ gerebátur intererat) Gratias, inquit, ago tibi Domine omnipotens & saluator noster, quoniam huic viro ego quidem commisi corpora tu auté animas, & meas electioné ostendisti tuæ iustitiæ conuenire. Cumque post paucos dies sanctus Ambrosius cum multa fiducia apud Imperatoré quereretur, quod malè à Iudicibus ageretur, túc Imperator ait: Hanc, inquit, † παῤῥησίαν tuã pridem noui, & apertè probás non solum non restiti, sed etiam in electione ordinationis tuæ socius fui. Festina itaque sanare, sicut diuina lege præcipitur, animarum delicta nostrarú. Hæc igitur Imperator Mediolani & dixit & fecit. Cognoscens autem quosdam in Asia & Phrygia de diuinis dubitare dogmatibus, in Illyrico quidé præcepit synodum celebrari, & quæ de illis decreta atque firmata sunt, dubitantibus destinauit. Porrò qui illic conuenerant, decreuerunt fidem expositam in Nicæna vrbe seruandá. Scripsit autem & ipse, socium adhibens in suis literis fratrem, vt in his quæ placuerant, duraretur. Nunc ergo etiam legem ipsam ponere necessarium est, quæ apertè & eius pietatem prædicat, & Valentis tunc synceritatem sine dubitatione demonstrat.

An. do. 377. Ambrosius præses tumultum cópescit. Ambrosius nondú baptizatus eligitur in episcopum. Baptizatur. Fit episcopus.

Audaciam & libertatem loquendi.

An. do. 377. Synodus in Illyrico celebratur iussu Valentiniani Aug.

Edictum Valentiniani & Valentis de consubstantiali Trinitate. Capus 9.

IMP. MAXIMI PII, VICTORES, Augusti, Valentinianus, Valés, & Gratianus, episcopis diœceseos Asiæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ, in Domino S.

TAnto concilio in Illyrico celebrato, & subtiliter habita quæstione de salutari Verbo, ostenderunt beatissimi Pontifices Trinitatem consubstantialem Patris & filij & Spiritus sancti. Quam nequaquam declinantes, iuxta ministeria religionis magni regis exercent. Hác ergo prædicare decreuit nostra quoque potentia: ita tamen vt nó dicát aliqui: Sequimur religionem Imperatoris hanc patriam gubernantis, & non illi potius obedientes, qui nobis salutis mádata contradidit, Euágelium náque Christi nostri sic habet: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Quid ergo dicitis vos Episcopi & Præsules salutaris Verbi? Si ita se habet vestra

Matth. 22. b Mar. 12. b Luca 20. d

E probatio, diligentes adulteros Imperiali abuti dignitate quiescite: & nolite persequi eos, qui Deo perfectè ministrant: quorú orationibus & terrena bella sedátur, & recedentiú à Deo angelorum repelluntur incursus: quique omnes dæmones corruptores precum assiduitate confundunt: tributa secundú leges inferre nó respuunt, potestatisque regiæ non resistunt: sed syncera voluntate & superni mandata Dei custodiunt, & nostris legibus subiungátur. Vos autem inobedientes esse monstramini. Et nos quidé subiicimur ei, qui primus est & nouissimus: vos auté vobismet arrogatis. Nos itaque puros nosipsos à vobis esse desideramus. Et sicut Pilatus in examinatione nostri Christi, quú nollet eú perimere, cóuersusque ad Oriéns partes & petés aquá, F abluit manus suas dicens: Innocens ego sum à sanguine huius iusti: Sic etiá nostra maiestas semper mádauit persequutioné non fieri, neque fluctuationes inferri, nec inuidere laborantibus in agro dominico, neque dispésatores magni regis expellere: vt non ad præsens & sub Imperio nostro crescere videamini, & postea testamentum domini subdere passioni, sicut in sanguine Zachariæ. Sed illi post aduentú superni regis nostri Christi Iesu disrupti sunt, contradiri morti cum adiutore suo dæmone corruptore. Hoc præcepimus in Megetio, & Ciceronio, & Damasco, & Lampone, & Brinnsio, qui auditores fuerút. Sed etiá ipsa vobis Acta misimus, vt cognoscatis ea, quę in eximio sunt concilio celebrata. His ergo literis subdidit etiá dogmata concilij, hæc summatim habentia: Profitemur sequentes magnum orthodoxúmque concilium, consubstan- G tialem esse patri Filium: & non sic intelligimus consubstantialem, sicuti pridem quidá exposuerunt, non verò subscribentes, & nunc alij illos vocantes patres, virtutem sermonis respuunt, & sequuntur eos, qui per consubstantialé similitudinem significatam esse cóscripserunt, eo quod nulli reliquarum creaturarum per eum factarú similis sit filius, nisi tantummodo patri. Sed qui hæc exponunt, creaturam præcipuá Dei filium impiè dogmatizant. Nos itaque sapimus (sicut etiam concilia nuper Romæ & in Gallijs celebrata) vnam esse eádémque substantiá patris & filij & spiritus sancti, in tribus personis, quod est in tribus perfectis subsistentijs. Confitemur autem secundú Nicænam expositioné, & incarnatum filium Dei consubstantialem ex virgine sancta Maria, & in hominibus habitasse, & có- H plesse dispésationem pro nobis omnem in natiuitate, & passione, & resurrectione, & in cœlos ascensione: & iterum venturum vt reddat nobis similitudinem diuinam: à semetipso, Deum existentem carnigerum, & hominem deiferum. His ergo quæ prædicta sunt contraria sapientes anathematizamus, & eos simul qui nó verè anathematizant, eum qui dicit, Antequam nasceretur, nó fuit filius: sed scripsit, quod & antequá opere nasceretur, virtute erat in patre. Hoc enim & in omnibus creaturis est, quę non semper existunt, sicuti Deus. Filius enim semper cum patre est, sempiterna natiuitate progenitus.

Matth. 27. e

Interpres non intellexit, vide Græca.

Hæc igitur Imperator summatim significauit, ego verò etiam ipsas concilij literas ponendas existimo.

Epistola

Epistola Illyricianorum episcoporum ad Orientales episcopos profitentium Consubstantialem Trinitatem.
Caput 10.

EPISCOPI ILLYRICI, EPISCOPIS Ecclesiarũ Dei, Diœcescos Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ in Domino S.

Conuenientibus nobis in vnum, & habita maxima quæstione de salutari Verbo, probauimus consubstantialem esse patri Trinitaté patris & filij & spiritus sancti. Quamobrem iustum fuit vobis literas destinare, nó quibusdam argumentationibus religionem Trinitatis scribentes, sed in humilitate rogantes. Has nostras literas destinauimus per dulcissimum fratrem & coosacerdotem nostrum Elpidium presbyterũ. In præsentibus itaque nostris literis quasi illud refertur, quod in saluatoris nostri Iesu Christi libris ascriptom est, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ. Nunqoid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? Et hæc quidem sufficiebát humilitati nostræ, etiam si non vobis vniuersales literas mitteremus, propter timorem tantum, quem ibi prædicatis cuncta vestræ prouinciæ, à patre & filio spiritum sanctum diuidentes. Quã obrem necessarium habuimus ad vos destinare dominum nostrum & comministrum Elpidium à regio principatu Romanorum has literas deferentem, vt si fortè talis est prędicatio vestra, cognoscat: qui enim consubstantialem Trinitatem non prędicant, anathema sint. Et si quis his cómonicans inuenitur, anathema sit. His autem qoi consubstantialem prædicant Trinitaté, præparata sunt regna cœlorum. Rogamos ergo vos fratres, vt non aliud doceatis, non aliud innouetis, sed cósubstantialem semper & vbique prædicantes triuitaté, possidebitis regnum Dei. Ob hoc scribentes & commemorantes, has literas destinauimus. De episcopis autem constituendis vel comministris iam constituris, si permanserint vsque ad finem sani, bene: alioquin ex ipso presbyterio repellantur. Similiter presbyteros atque diaconos in sacerdotali ordine definiuimus, vt sint irreprehensibiles vndique, & à Curia, & ob officio militari. Propterea ergo hoc noluimus pluribus verbis scribere, eò quòd misimus vnũ ex omnibus dominũ nostrũ, & cóministrum Elpidium. studiose prædicationé vestram cogniturum an ita se habeat. sicut audiuimus à domino nostro & consacerdote Eustathio. Posthac licet aliquando in errore fueritis, deponétes veteré hominé, induimini nouo. Nã & ipse frater & comminister Elpidios docebit vos veram prædicare fidé: quia sancta Trinitas consobstantialis Deo & patri & filio cũ spiritu sancto sanctificata, glorificata, manifestata est: pater in filio, filius in patre, cum sancto spiritu in secula. Hoc itaq; declarato apertè poterimus sanctam Trinitaté confiteri consubstantialem esse secundum fidem olim in Nicæa expositam, quam patres cófirmauerunt. Qua fide prædicata, poterimus erroneũ dæmoné declinare. Quo extincto, pacificos nosmetipsos literis degentes in pace salutabimos. Scripsimus itaque vobis, vt noueritis Arianos esse condénatos, nolentes confiteri ex patris substantia filium & spiritum A sanctum, qoorum nomina sunt subiecta. Polychronius, Telemachus, Faustos, Asclepiades, Amantius, Cleopater. Hæc ergo ita se habent, in gloria patris & filij & spiritus sancti, in secula seculorom, Amen. Valere vos optamus patri & filio Saluatori Christo, cum sancto spiritu, multis aonorum corriculis.

(*1. Corint. 1 b*)

De heresi Audæanorum. Caput 11.

INclytus igitur Imperator tanquam Apostolicis dogmatibus cum omni cura vacabat. *Audæus hæreticus.*

Interea Syrus quidam & genere & lingua, Audæus oomine, illo tempore fuit dogmatum nouorum repertor: qui pridem quidé malignos habere conceptus cœperat, tunc autem cognitus est. Prius namque stultè intelligens quod scriptum est: Faciamus hominé ad imaginem & similitudinem nostrã, homanam formam putaB uit, habere diuinitatem & corporis circumiacere partes cóiecit, diuinæ scripturæ nequaquam sensum perspiciens, quæ sæpe diuinis operationibus humanorũ membrorũ nomina circumponit: quandoquidé qui facilè subtiliora intelligere nequeunt, per hæc Dei prouidentiá magis agnoscunt. Adiecit autem huic impietati & alia his vicina. Ex væsania namq; Manetis aspersus, neque ignis, neque tenebrarũ Deũ asseruit creatoré. Sed hæc quidem, & quæcunque his similia celant Manetis væsaniæ participes, & iste prædicabat. Aiunt autem hos ab ecclesiastico seiunctos esse conuentu, quando hic reperiãtur qoidam, qui vsuras caeccandas exigant, nec desint qui absque legitimis nuptiis mulieribus cohabitantes indecentem agant vitam. Atque horum causa aiont seorsum se viuere, celantes dogmaC tum blasphemiá. Est tamen hic prætextus arrogantiæ plenus, & Pharisaicę propago doctrinę. Nam & illi animarum & corporom medicũ accusabant in templo, dicentes Apostolis: Vt quid cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester? Et per Prophetam de talibus dicit Deus: Qui dicunt mundus sum, noli me tãgere, isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die. Sed horum stultitiam redarguere præsentis téporis non est: quapropter ad narrationé reliquam procedamus. Ea tépestate Messalianorũ, quos εὐχίτας id est, Orantes appellant, hæresis est exorta. Vocantur autem & alia appellatione ἐνθουσιασταί, id est, sactificatores. Hi enim cuiusdã dæmonis operationé espectant, & hũc sancti spiritus præsentiá arbitrantur. Qui verò integro huius rei languore participãtur, auersantur operationem manuũ velut malã, somnoque semetD ipsos tradũt, & somniorũ phãtasias, Prophetias appellãt. Huius hæreseos fuerunt principes, Dadoes, & Sabbas, & Adelphius, Hermas, & Symeones, & alij. qui ab ecclesiastica quidé nequaquàm cómunione recesserũt, dicétes diuinũ cibũ nihil nec prodesse nec lædere, de quo Dominus dixit Christus: Qui comedit carné meã, & bibit sanguiné meũ, viuet in ęternũ. Cumq; voluerint celare hunc languoré, etiam cóuicti impudéter negãt, & alios hæc sapiétes quæ ipsi animo retinét, prorsus abdicãt. Letoius itaq; Præsul Melitinésis ecclesię, diuino zelo decéter ornatus, vidés eo quod hic lãguor multa monasteria magis auté latronũ (vt ita dixerim) speloncas inuaderet,

Genes. 1 c — *Luc. 5 f* — *Esa. 45 f* — *Messaliani An. do. 371.* — *ἐνθουσιασταί, id est, afflati & diuini.* — *Ioan. 6. f* — *Error Euchetarum.* — *Letoius Melitensis.*

eas incendit,& lupos ab ouibus segregauit. Similiter etiã Amphilochius famigeratus ille Lycaonensis Antistes, dum hæc pestis illic cresceret,eam valde repressit, & oues quæ tali contagione vexabãtur,eripuit. Porrò Flauianus vbiq; laudabilis Præsul Antiochenus, aodieos hos io Edessa degere & venenum propriũ vrbibus vicinis aspergere, turbam monachorum deduxit Antiochiam,& negãtes eam pestem, hoc modo redarguit: accusatores quidẽ dixit calumniosos esse,testes verò mẽdaces. Adelphium autẽ valde senem cum mansuerudine vocans, & iuata se sedere pręcipiens,ait:Nos ô senex,qui iam magnã partem vitæ transiuimus,humanam quidẽ didicimus diligenter naturam, & aduersariorũ dæmoniorum machinamẽta cognouimus:ipso experimento gratiæ ministrationes edocti sumus, isti verò cùm sint iuoenes, nihil horũ perfectius cognoscentes,spiritalia audire verba nõ ferunt. F Quapropter dicito mihi,quomodo credi'is spiritum cõtrarium recedere,& gratiam sancti spiritus aduenire? His verbis senex ille delinims, omne venenum qood celabat euomuit atq; dixit:Nullam quidem volutatem ea sancto baptismate baptiaatis accedere, sed solam studiosam orationem inhabitantem dęmonem effugare dicebat.Insuper vnumquenque nascentium à progenitore suo sicuti naturam, sic etiam dæmonũ trahere famulamm. Et his capulsis per illã orationem studiosam sanctum spiritũ aduenire, & sensibiliter ac visibiliter suam designare pręsentiam, atq; corpus passionibus motus cuiuslibet eripere, & animam a mala voluntate penitus liberare,ita vt nequaquam deinceps egeat,neque ieiunio macetante corpus, neque doctrina refrenante, & progredi ordinatè edocente. Non G solum autẽ qui hoc impetrauerit, corporis, inquit,exultationibus liberatur,sed apertè etiã futura pręuidet,& sanctam Trinitatem oculis cernit.Hunc itaque Flauianus fœtidissimum sodiẽs fontem,& eius pocula cunctis examinanda producens, infœlicissimo ait seni: Vetustissime malorum dierum increpauit te os tuum & nõ ego: labia enim tua testantur aduersum te.Quumque hic languor cunctis innotuisset, de Syria quidã eapulsi,& ad Pamphiliam sunt progressi,eámq; huiusmodi peste repleueruot.

Hæresis negãtium gratiã in baptismo conferri.

SOZOMENVS.
De Lampsaceno concilio. Caput 12.

Ad Valentinianum Aug. legatio episcoporum.

IGitur Valentinianus cùm ita saperet sicut Nicæoi patres,similia profitẽtibus proderat, aliter verò sapientibus oon erat importunus. Qui cùm initio regni de vrbe Constantinopolitana per Thracias properaret Romam,episcopi Hellespooti,Bithyniæ,& quicunque consubstantialem patrem ac filiõ prædicabãt, Legatũ miserũt Hypatianum Heracleæ Perinthi præsolem, vt digoaretur ad emẽdationem dogmatis interesse. Is cũ adisset Imperatorem,& episcoporum legationem intimasset, respondens Valentiniaous, ait:Mihi quidẽ cùm vnus de populo sim, fas nõ est talia perscrutari. Verùm sacerdotes quibus hæc cura est, apud semetipsos congregẽtur vbi voloerint. Cùm hæc itaq; respõdisset princeps, in Lampsacum coouenerunt episcopi.Cumque E duos tractassent meoses,oooissimè decreuerunt vt ea quæ Constantinopoli gesta fuerant studio Eodoaij & Acacij,abolerentur. Similiter autem vt irritaretor etiam expositio fidei, quam velut Occidẽtalium episcoporum proferẽtes,quosdã subscribere in ea,sob ea promissione feceront,vt quod fuerat constitutum de dissimilis substãtiæ nomine,penitus abdicarent,quod etiã sunt mẽtiti. Similem verò patri filium per substantiam asserebant,dicẽtes oecessariam situlis adiectiooem propter significationem substantiarum. Fidem verò illam esse præcipiẽdam per omnes ecclesias,quæ Seleuciæ fuerat promulgara, & exposita in dedicatione Antiochenæ probatur ecclesiæ. Depositos aotem ab eis qui dissimilẽ patri filium asserebant,sedes proprias recipere decreuerũt. Si quis autẽ eos accusare vellet, æquo hoc periculo sanciueront, iudices esse decernẽtes episcopos rectè sapientes, & de vicinis proF uinciis io ecclesia conuenientes, vbi testes essent singulorum qui dicerentur oppressi. Hęc decernentes, cùm euocassent Eudoaium, & qui cum eo erant,locum eis pœnitentię tribuerunt.Quibus obedire nolẽtibus,quæ fuerant placita cunctis ecclesiis intimarunt. Cumque crederẽt studere Eudoxium, vt vniuersa regalia suæ partis faceret, & istis sine dubio derogaret, necessariũ putauerunt vt præcurrereot,& quæ fuissent Lãpsaci gesta,ounnarent. Remeantẽ itaque Valentem Imperatorem de Thracia in Heraclea adieruot. Fuerat enim cũ fratre suo digressus vsque ad quendam locum. Tunc enim Eudoxius tam apud principem quàm apud proceres pręcipuus habebatur. Adeũtibos ergo Legatis à Lampsaco missis, iussit Imperator ne seipsos ab Eudoxio G separarent.Qui cùm resisterent, & de gestis Cõstantinopolitanis apud Seleucenum concilium habitis aduersus Eudoaium quererentur, commotus ad iram Prioceps, illos qoidem depurauit exilio,ecclesias autem tradi iussit Eudoaio.

An do. 372. synodus apud Lampsacum.

Eudoxius gratiosus in aula Valẽtis.

THEODORITVS.
Quemadmodum Valens factus fuerit Arianus. Caput 13.

TEmpore quo Valens suscepit Imperium Apostolicis dogmatibus ornabatur.Cũ verò Gothi trãsissent Histrum, & Thraciam peragrarent, collecta militia pugnare cogitabat aduersus eos. Cui placuit vt non nudus sacra gratia pugoaret, sed sancti baptismatis munitus armis H & hoc quidem bene placuit & valde sapienter. Quod verò postea gessit magnam animi mollitiem,& proditionẽ significat veritatis. Ea oamque infœlix passus est, quæ progenitor Adã.Cõiugis enim est seductus alloquio,& muliebribos verbis illaqueatus.Illa namque primims Arianę fallaciæ captionib⁹ irretita etiã istũ secũ corruere in blasphemiæ foueã persoasit: cuius seditionis autor fuit Eudoxius.Is enim adhuc Cõstãtinopolitanę gubernacula tenebat ecclesię,nõ regẽs,sed suã potius mergẽs nauẽ.Tũc ergo io baptismatis tẽpore, iureiurãdo miserrimũ obligauit,& vt in impietate dogmatis pmaneret,& vndiq; cõtraria sapiẽtes expelleret.Sic itaq; ille doctrinã Apostolicã derelinquẽs, cõtrarias partes sumpsit,& paulò post quę iurauerat adimpleuit.

An do. 378. Valens baptizatur pugnaturus contra Gothos.

An. do 378. Valens ad Arianas partes trahitur vxoris blandiloquentia.

SOZO-

SOZOMENVS.

Qua crudelitate Valens sit vsus aduersus orthodoxos. Capus 14.

† *Syriam.*

Melitius in exilium.

INterea venit in † Eurœam: metuebat enim ne fortè Persæ pacta sub Iouiano triginta annorum facta, soluerent. Qui cum nihil mouerent, degebat in Antiochia. Quo tempore Melitium quidem episcopum destinauit in exilium, Paulinum verò reueritus, illius vitæ pepercit. Eos autem qui Eudoxio communicare nolebāt, ecclesiis expulit, pecuniis condemnauit, verberibus & aliis rebus afflixit.

SOCRATES.

Fertur enim etiam multos in Oronte flumine suffocasse.

THEODORITVS.

Eusebius Samosatenus pelagius Laodicenus.

De Samosata autem sanctum Eusebium expulit, Pelagium admirabilem pastorem Laodicensium, vrbe priuauit: qui quum in iuuentute duxisset vxorem, in ipso thalamo primo die nuptiarum sponte persuasit, vt puritatem communi voluptati præponeret, atque vt charitatē fraternam adipisceretur pro copulis nuptialibus, erudiuit.

SOCRATES.

De tyrannide & perditione Procopij. Cap. 15.

An. do. 367.
Procopius tyrannus.

Terræmotus.

CVm hæc autem in Syria fierent, exortus est Constantinopoli tyrannus nomine Procopius: qui paruo tempore multam sibi militiam coaceruans, se destinabat aduersus Imperatorē. Quod cùm nuntiatum fuisset, conturbatus Valens paululum suum impetū remoratur. Cumq; belli euentus interea parturiret, terræmotus factus multas diruit ciuitates. Sed etiam mare terminos proprios mutauit, & in quibusdam locis tantum influxit, vt loca quæ pridem ambulari poterant remigarentur: ab aliis verò locis tantū recessit, vt arida tellus inueniretur. Hoc ergo factum est primo duorum principum Consulatu.

An do. 368.
Pugna inter Valentem & Procopium.

Agelon Gomarius Procopij supplicium.

Sequenti autem anno, Gratiani & Dagalaiphi Consulatu, bella parabantur. Cumque tyrannus Procopius de Constantinopoli digressus, castra moueret aduersus Imperatorem, & hoc audisset Valens, venit ab Antiochia, & cum eo congressus est circa ciuitatem Phrygiæ Nacoliam. Et prima quidem pugna deuictus est. Post paululū verò Procopium cepit, tradentibus eum Agelone Gomarióque militibus, quos etiam postea inopinatis quibusdam suppliciis iussit expendi. Contemnens enim iusiurandum quod eis præbuerat, serris diuisos crudeliter interemit. Tyrānum verò duabus vicinis arboribus flexis, singulos in eis pedes eius ligari fecit, quæ demissæ aërem repetētes, Procopium diuiserunt. Et hoc modo tyrannus interiit.

THEODORITVS.

De exilio sancti Eusebij Samosateni pontificis, & quod ciues eius, amore fidei, alij episcopo se subdere noluerint. Capus 16.

A EVsebius interea Samosateous episcopus in Thraciam in exilium deportatus, Apostolicis laboribus desudabat. Is enim multas ecclesias desolatas pastoribus esse conspiciens, habitu militari sumpto, τιάρα caput operiens, Syriam peragrabat, & Phœnicen, pariter & Palæstinam, presbyteros ordinans atque diaconos, aliáq; ecclesiæ peragebat officia. Sicubi autem inueniret sibi cōcordes episcopos, eos Præsules indigētibus constituebat ecclesiis. Quantā verò fortitudinē sapientiámque monstrarit, Imperialē suscipiens iussionē, qua eum præcipiebat in Thraciis habitare, necessarium arbitror nesciētes cognoscere. Venerat enim baiulus huius præceptionis circa vesperam, quē Eusebius silentiū habere, & aduētum suum celare iussit, dicens: Si cognouerit hoc turba sacri zeli amore inflāmata, te qui-
B dem interimet: ego autem pro tua morte apud Deū pœnas cogar exoluere. Quum hæc dixisset vespertino consueto ministerio celebrato, circa ipsa somni primordia vni famulorum secretum pandens, solus egressus est senex: sequebatur famulus, puluillum tantummodo & codicem gerens. Cumque venisset ad Euphratis fluminis ripā, iuxta ipsos muros ciuitatis expositā, ascendit in nauem, vt Zeugma nauigaret, iussitq; nautis vt remigarent. Et facto die ille quidem peruenit ad Zeugmatis locū: Samosateni verò gemitibus & lamētatione repleti sunt. Nam cùm ille seruus eius proximis, quæ iussa fuerāt, indicasset, & qui cum eo proficiscerentur, & quos codices detulisset, ingemiscebant vniuersi, pastore videlicet priuati. Fluuiúsque nauigantibus atque sequētibus est impletus. Cumq; venissent & desideratū
C pastorē cernerent, amplius eiulabāt: ac suspirātes fundentésque lacbrymarū fontes, eum retinere obtebātur, ne in lupos oues eius inciderēt. Quē cū flectare non valuissent, audierunt eo legente Apostolicā legem, quæ apertè iubet nos Principibus & potestatibus esse subiectos. Quo facto, alij quidem ei obtulerunt aurū, alij argentum, alij vestes, alij famulos, tanquā ad peregrinam & exteram properanti terrā. At ille pauca quædā à valde notis accipiens, doctrinisq; cunctos & orationibus armans, & pro Apostolicis dogmatibus pugnare præcipiēs, ad Histrū profectus est. Illi verò ad vrbē propriā remeātes, & mutuo se exhortantes, luporū cuncti conspiciebant prudenter insidias. Nunc verò narrādus est horum fidei calor & puritas. Puto enim me delin-
D quere, nisi per hanc relationem illi semper memorabiles habeātur. Quum ergo Arianorū participes egregio pastore priuassent gregē, aliúmq; pro eo Eunomium nomine fecissent episcopū, nullus illic habitantium, non pauper, nō diues, nō famulus, nō opifex, nō agricola, non hortulanus, nō vir, non mulier, nō iuuenis, nō senex, ad ecclesiasticū accessit consuetè collegium. Solus itaque degebat episcopus, tum nullo eum neq; vidēte, neque penitus appellante, licet feratur cū multa viasse māsuetudine: cuius rei hoc probatur indicium. Cum enim voluisset lauare, & eius famuli balnei ianuas obserassent, volentésq; ingredi prohiberēt, ipse populū ante ianuas vidēs, eas aperire pręcepit, & libēter secū omnes lauacro participari. Hocidē etiā in balnei solio fecit. Nā quum lauāti sibi quosdā videret astare, iussit

Eusebius Samosatenus in exilio quid egerit.

† *calamato, id est, arcto, mitræ genere. ita habēt vniuersa, & vetustiss exemplaria.*

Eusebius nauigat Zeugma Syria.

Roma. 13. a

Eusebius ad Histrum.

samosateni. Eunomius Arianus in Eusebij loco obtrusus.

Eunomij samosateni humilitas.

vt cum ipso communiter aqua calida fruerētur, E qui tacentes astabant. At ille honoris caussa hoc fieri putans, velociter ascendens egressus est. Illi verò nequissimæ hæreseos immunditia, etiam aquam iudicantes esse pollutam, eam repente cuniculorum egestionibus tradiderūt, & aliud fecerunt solium temperari. Quod ille cognoscēs, relicta ciuitate discessit, inimicam habitare ciuitatem, & horrorem habentem aduersum se cōmunem, arbitratus esse stultum. Quo de Samosata abeunte, Lucium pro eo aperte lupū, & ouibus inimicum constituerunt. Sed oues licet desolatæ pastore, tamen quæ sunt pastoris operabantur. Permanserunt enim doctrinam apostolicam inuiolabiliter obseruantes. Quomodo enim etiam Lucium omnes habuerint odio, aliis narrationibus explanabo. Adolescētes in platea sphæram alter alteri porrigentes, lusu delectabantur. Isto autem transeunte, cōrigit vt sphæra F cadens, per asini eius transiret pedes: tum pueri vehementer eiulauerunt, arbitrati sphæram pollutione repletam. At ille hoc intelligens, præcepit cuidam sequentiū vt es pectaret, & quod gereretur cognosceret. Pueri verò accedētes ignē, & sphæram iaculantes per mediam flammā, hoc modo eam arbitrati sunt expiatam. Et hoc quidem esse noui iuueuile, & cōsuetudinis antiquæ reliquias. Veruntamen indicium est, quo possit ostendi quale odium circa Arianam væsaniam ciuitas habuerit vniuersa. At Lucius mansuetudine non est imitatus Eunomiū, sed multos quidem sacerdotum fecit per Iudices in exilium deportari, eos præcipuè qui viriliter pro sacris dogmatibus dimicabant, vsque ad nouissimos Romani fines imperij, Euolcium Diaconij ministerio functum in eremum Oasin, Antiochū verò G Eusebij maximi generatione decoratum (erat enim consobrinus eius) & multis virtutibus coruscantem, necnon sacerdotij dignitate fulgentem, in Armeniæ terminos mitti suasit, cuius opera pro diuinis dogmatibus celebrata quis explanare sufficiat? Quum itaque vir sanctus Eusebius post multa certamina, innumerásque victorias etiam coronam martyrij suscepisset, cōuenit solenni modo prouinciæ synodus pariter & Iouianus Pergenæ tunc ciuitatis episcopus, qui pauco tempore Arianorum fuerat communione maculatus. Quumque vniuersi Antiochū elegissent, auunculo proprio successorem, & ad sactum perduxissent altare, & genua ad ordinationem inclinare compellerent, conuersus & videns Iouianum suo capiti dexteram imponentem, manum eius repulit, dicens, non esse ferendam dexteram, quæ aliquando sacramenta blas- H phemiis celebrata suscepisset. Sed hæc quidem non post multum temporis euenerunt. Tunc enim in interiorem est (vt dixi) ductus Armeniā. Qua tempestate vir sanctus Eusebius motabatur apud Histrum, Celtis Thraciam deuastantibus & obsidentibus ciuitates, sicut eius scripta commemorant.

Eunomius discedit Samosata.
Lucius obtruditur.
Purgatio per ignem.
Euolcius in exilium.
Eusebius in exilium.
Eusebius martyrio coronatus.
Antiochus nepos succedit.
Iouianus Pergenus.
Celtæ. Germani.

De exilio Barsæ episcopi. Caput 16

Barses Edessenus.

BArsen quoque, cuius etiamnū maxima gloria est, non solùm in Edessa quam regebat vicinísque prouinciis, sed etiam in Phœnice & Ægypto, necnon Thebaide, quas gentes cū maximo virtutis suæ splendore transierat, primùm quidem Valens insulam Aradon habitare præcepit. Cúmque cognouisset innumeros ad eum concurrere populos (quia cùm plenus esset gratia, verbo ægritudines effugabat) in Oxyrynchū Ægypti Vrbem eum in exiliū destinauit. Cúmq; etiam illic eius gloria omnes accenderet, in quoddam castrum extremum Barbaris vicinū, cui nomen est Pheno, senex dignus cœlesti vrbe deductus est. Aiunt quidam in Arado hactenus eius extare lectum eximia celebritate dignum: multi enim ægrotantium, cùm in illo collocantur, salutem fide percipiunt.

Aradus insula.

SOZOMENVS.

Item de crudelitate Valentis quam gessit aduersus orthodoxos extincto Procopio. Caput 18.

IGitur Imperator extincto Procopio, fœlicitate prouectus, denuò contra Christianos bella commouebat, omnem religionē in Ariano dogmate cupiens concordare. Præcipuè tamē eum ad furorem prouocabat synodus in Lampsaco celebrata, non solùm quia Arianorum abdicaret episcopos, sed quòd promulgationem fidei Ariminensis anathematizauerat. Veniens igitur Nicomediam Bithyniæ, conuocauit Eleusium Cyzici, is enim sectam Macedonij magis sequebatur, sicut iam dixi. Et faciens concilium Arianorum episcoporū, cogebat Eleusium vt illorū dogmati consentiret. Qui primùm quidem negauit. Postea verò cùm ei minaretur exiliū, formidans in Arianum dogma consensit. Quo perpetrato, mox pœnitentia tractus veniens Cyzicum, corā omni populo de violentia querebatur, dicens consensum violentia non voluntate factum. Et vt quærerent sibi alium episcopum hortabatur, quoniam ipse per necessitatem dogma proprium denegasset. Porrò Cyziceni propter amicitiā eius alij episcopo subdi noluerunt, manserúntque sub eo, non tamen à propria hæresi abducti sunt. Hoc audiens Constantinopolitanus episcopus, Eunomium in Cyzico ordinauit episcopum, tanquam qui posset populum calliditate verborum ad suum circumuenire cōsensum. Descendente vero Eunomio, Sacris preceptionibus expelli iubetur Eleusius, & in sede Eunomius collocari. Quo facto amatores Eleusij extra vrbem oratorium fabricantes, Collectas ibi faciebāt. Hæc ergo de Eleusio dicta sufficiant. Nunc de Eunomio referendum est.

Valens pro Arianis.
Eleusius Cyzicenus.
Eudoxius.
Sacræ literæ principis.
Eunomius in Cyzicum.

SOCRATES.

De Eunomio hæresiarcha. Caput 19.

EVnomius notarius fuit Aëtij, qui ἄθεος, id est, sine Deo, vocabatur: cuius mentionem fecimus. Cum quo dum esset, modum eius sophisticum imitatus est, & sermonibus quibusdam vacans, faciensque sibi sophismata, non sentiebat, ex his inflatus, in blasphemias se incidere: quippè qui dogma imitaretur Arij, & multis modis repugnaret dogmatibus veritatis. Enimuerò parum edoctus ex literis sacris, & eas minimè intelligere valēs circa verba

Eunomius & eius scripta.

verba frequenter occupabatur, eáque conuertés A semper non poterat intentionia suę propositum adimplere: sicut septem eius demonstrant Tomi in quibus vanissimè laborauir, quos in epistolā Apostoli ad Romanos fecit: multa enim illic ver ba profundena, intentionem epistolæ nó potuit inuenire. Sunt etiam alij eius similes libri, quos qui legere voluerit, eorum contemptum experimentis cognoscet. Huncigitor Eunomium Eudoaius in Cyzico fecit episcopum eapellere nisus Eleusium. Comque illuc venisset, vtés more solito Dialectica, quasi peregrinum aliquid audi toribus inferebat. Quamobré Cyzici tumultus exortus est, eumque vrbe pepulerunt, non feréteseius verborum fastum. Qui Constantinopolim veniens cum Eudoxio morabatur, episcopatu vacans Sed ne detrahere videamur, audi vocem ipsius Eunomij, quæ tentat contra Deum sophismatibus loqui. Sic enim ait: Deus de sub B stantia sua nihil nouit amplius quàm nos, neque est illi magis, nobia auté agnita minua, sed quodcunque de illa nouimus nos, hoc modis omnibus etiam ille nouit. Quod autem rursus ille, hoc inuenies immutabiliter in nobia. Hæc quidem aliáque similia Eunomius sophismata, id est, circunuentiones faciens, nó sentiebat occumbere. Quomodo autem ab Arianis paulò post segregatua sit, proprio loco narrabimus.

Cizicani eiciunt Eunomium.

Eunomij temeraria subtilitas.

SOZOMENVS.

De sæuitia Valentu contra Constantinopolitanes orthodoxos. Cap. 20.

Nouatiani apud Constantinopolim.
Agelius Nouatianorum episcopus.

VExabantur enim etiam Constantinopoli habitanica, qui Nicænum dogma profitiebantur, C quos omnes Imperator expelli ciuitate præcepit, Nouatianorum verò etiá ecclesias claudi. aliorum verò hæreticorum quod clauderet nun inuenit. Pridem enim sub Constantio principe probantur ablatæ. Sed etiam Agelium Nouatianorum episcopú ecclesiæ Constantinopoli constitutæ, exilij deportatione damnauit. Dicebatur enim mirabiliter viuere secundum ecclesiasticas sanctiones, cuius vita erat philusophica, & à pecuniarum possessione segregata. Quod etiá conuersationis eius mudis ostendebat. Vna enim tunica vtebatur, & semper ambulabat excalciatus. Qui non longo post tempore reuocatus est, ecclesiásque recepit. Cuius rei fuit autor quidam Martianus, vita, scientiáque admirabilis, pridem quidem in Regalibus militans: tunc autem presbyter Nouatianus artem Grammaticam Impera D toris filias edocebat Anastasiam atq; Carosam. Ex quarum nominibus bactenos Anastasianę & Carosianæ Thermæ publicæ Constantinopuli nuncupaotur.

Agelius reuocatur de exilio.
Anastasia & Carosia filiæ Valentiniani.

SOCRATES.

De destructione murorum Chalcedonensium. Cap. 21.

Valens Aug. muros Chalcedonensis diruit.

IGitur Imperator Valens Chalcedonensis vrbis contra Byzantium positæ muros destrui iossit. Iurauerat enim hoc se facturum tyranno victo, quòd Chalcedonenses fauore tyranni ei turpes contumelias intulissent, & portas clausissent ciuitatis. Murus auté iussione destruebatur Imperatoris, & saxa ad ædificium Thermarum, quæ Constantianæ vocantur, Constantinopolim vehebantur. Inter quæ saxa vnum inuentum est, in quo responsum habebatur inscriptum, olim quidem absconsum, tunc verò manifestum. Significabat enim, quòd cùm proueniret aquarum abundantia ciuitati, tunc murus quidem lauacro seruiret, innumeræ verò Barbarorum nationes, Romanorum fines incurrentes, cùm crudelia multa committerent, nouissimè etiam ipsæ perirent. Post aliquantum itaque temporis euenit, vt Valens Aquæductum ædificaret, & abundantiam Constantinopoli præberet aquarum, tunc etiam Barbaræ morę sunt nationes. Respósum tamen etiam alio modo contigit adimpleri. Cùm enim Aquæductus in ciuitatem fuisset inductus, Præfectus vrbis tunc Clearchus Nymphæum maximú ædificauit in platea, quæ Theodosij nunc vocatur, vbi aquæ affluentia est emissa: in quo maximam festiuitatem ciuitas habuit. Sed huc responsum paulò post est impletum. Porrò cùm solueretur murus, Principem Constantinopolitani rogauerút, vt à muri destructione cessaret. Cum quibus etiam supplicabát possessorea Bithyniæ, Nicomediéses, atque Nicæni. Verùm Imperator furore plenus, vix quidé supplicantium suscepit preces. Volens tamen iusiurandum implere, murú destruebat, cúmque subinde minoribus lapidibus rursua ædificabat. Quod nunc etiam in quibusdam muri partibus inuenitur, vbi maximia mirabilibusq; lapidibus, vilis nunc fabrica superposita demonstratur.

Thermæ Constantianæ.

Epigramma futura prædicens.

Valens aquæductū extruit.

Clearchus Nymphæum ædificat.

De natiuitate Valentiniani minoris, & de immensitate grandinis, & de ortu principis Gratiani. Caput. 22.

HOc itaque tempore talia gerebantur. Sciédum tamen quòd bellum contra Procopiú tyrannum gestum est Consulatu Gratiani & Dagalaiphi, circa finé Maij mensia. Post paululú verò téporis eodem Consulatu, Valétiniano principi in Occidentis partibus constituto, natua est filius nomé referés patris. Verùm Gratianus ante eius fuerat natus imperiú. Et sequenti Consulatu Lupicini & Iouiniani grádinis multitudo in Constantinopolitana vrbe secundo Iunij mésis die, saxorum gerens similitudioé vehementer effunditur. Quod multi dicebát propter motú Imperatoris accidere, qui plurimos sacerdotum in exiliú deportauerat, Eudoxio cómonicare fugiétes. Post paululum verò temporis eodé Consulatu Valentinianus Princeps filium Gratianú Imperatoré constituit, vicesimo quarto die mensis Augusti. Sequéti verò Cósulatu Valentiniani secundo, & Valentis ité secundo, terræmotus circa Bithyniam maximus Nicęam subuertit vrbé, vndecimo die mensis Octobris. Agebatur auté annus duodecimua post Nicomedię casum. Post modicum verò tépus alio terręmotu multæ partes Germæ ciuitatis in Hellespóto cóstitutæ, destructę sunt. Hia ergo ita prouenientibus, nulla reuerentia terruit, neque Eudoxiú Arianorum episcopum, neque Valenté Imperatoré. Non enim à persecutione cessabát. Porrò terræmotus, turbarum ecclesiasticarú indicium esse videbatur. Cùm ergo multi sacerdotum in exilium depor-

An. do. 365.

Grando Constantinopoli.
An. do. 369.

An. do. 370.

Germa.

tarentur, soli diuina prouidentia propter eminẽtem sui reuerentiam eatlum non sunt passi Basilius atque Gregorius. Quorum alter quidẽ Cæsareę Cappadociæ fuit episcopus, Gregorius autem Nazianzenę ciuitatis omnino vilissimę, quę est posita vicina Cæiareę. De Basiliu atque Gregorio procedenti sermone uaitabimus.

Quomodo Ariani Macedonianos fuerint persecuti & illi se contulerint ad Liberium. Capus 23.

CVmque eo tempore Consubstantialitatis dogma profitentes vehementer affligerentur, rursus persecutores contra Macedonianos insurreaerunt: qui terrore magis violentiáq; cõstricti, per singulas ciuitates Legationibus fuuge F liantur apud alterutros, iudicantes optimum, si pee necessitatem confugerent ad fratrem Imperatoris, & ad Liberium Romanæ vrbis episcopum, cuius fidem amplectebantur potius quàm communionem Eudoxij. Miserunt ergo Eustathium Sebastiæ, qui fuerat sæpe depositus: Syluanum Tarsi Ciliciæ atque Theophilum, mandantes, ne declinarent fidei caussa Liberium, sed Romanæ communicarent ecclesiæ, & fidẽ de consubstantialitate roborarent. Itaque cum bis literis in Seleucia dispositis, ad Italiam peruenerũt. Et Imperatorem quidem videre non potuerũt: erat enim occupatus in Galliis, & contra Sauromatas pugnabat. Liberio tamen epistolas obtulerunt: qui eos suscipere nullatenus voluit, dicẽs eos Arianos esse: nec ab ecclesia suscipi posse, qui Nicænã non susciperent fidẽ. At illi respõderunt, per pœnitentiã se cognouisse veritatem, & dudum abnegasse Dissimilitudinis fidẽ, & similẽ professos per omnia filium patri, nihilque differre à consubstantiali per omnia similem. Hæc dicentes exegit Liberius scriptam suæ sententiæ dare professionem. At illi libellum porrexerunt, in quo etiam proposuerunt verba fidei Nicæni concilij. Epistolas autem à Smyrna in Asia constituta, & Pisidia Isauriæ, atque Pamphylia, necnon Lycia missas, hîc propter prolixitatem non subscripsi. Verba verò libelli ab Eustathio & reliquis Liberio dati hæc esse noscuntur.

Macedoniani confugiũt ad Valentinianũ & Liberium. An. do. 367.

Sauromatæ.

Libellus Macedonianorũ, Liberio Romano datus episcopo. Caput 24.

DOMINO FRATRI ET CONsacerdoti Liberio, Eustathius, Theophilus, & Syluanus, in domino S.

Libellus Macedonianorũ exhibitus Liberio pôt. Ro.

PRopter hæreticorũ væsanas suspiciones qui nũ cessant catholicis ecclesiis scandala generare, ea gratia omnẽ occasionem eorũ perimentes, profitemur synodũ Lampsaci celebratam, & Smyrnæ, aliisq; diuersis locis orthodoxorũ episcoporum. Pro qua synodo legatione fungentes apud tuam paternitatẽ, & vniuersos Italiæ cunctósq; Occidẽtis episcopos, literas deportamus, catholicam fidem tenere atq; seruare, quæ in sancto Nicæno cõcilio sub beatæ memoriæ Cõstãtino à trecentis decẽ & octo episcopis cõfirmata perfecto & immobili statu hactenus & in perpetuũ permanebit, in qua Cõsubstantialitas sanctè pièque definita est cõtra Arij prauitatem. Similitérque nos cum prædictis eandem fidem tenuisse atque tenere, & vsque ad terminũ vitæ custodire manu propria profitemur, condẽnantes Arium impiámque doctrinam eius cum discipulis ipsius, eiq́ue similia sapientibus, necnon omnem hæresim, Sabellianos, Patripassianos, Marcionistas, Photinianos, Marcellianos, simul etiã Paulosamosatenos, eorúmque doctrinam, omnésque his similia sapientes, & vniuersas hęreses sanctæ fidei prædictæ contrarias, quæ piè catholicéque est in Nicæa à sanctis patribus explanata, anathematizantes præcipuè explanationem lectam in Ariminensi concilio, tanquã contrariã prædictæ fidei sancti concilij in Nicæa vrbe celebrati, cuius lectione prolata in vrbe Thraciæ Nicæa dolo atque periurio capti, Constantinopoli subscripserunt. Est autem fides nostra & eorum pro quibus legatione fungimur hęc: Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, omnium visibilium inuisibiliumq́ue factorem, & in vnum vnigenitum Deum dominum Iesum Christum filium Dei, natum ex patre, hoc est, ex substantia patris, Deum ea Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factũ, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt quæ in cœlo & quæ in terra. Qui propter nos homines propter nostram salutem descẽdit de cœlis, & incarnatus est, & homo factus, passus, & resurrexit tertia die, ascendit ad cœlos, & venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: Fuit quãdo non fuit, & ante quàm nasceretur nõ fuit, & G quòd ex non existentibus factus est, aut ea altera essentia vel substantia dicentes esse, aut conuertibilem aut mutabilem filium Dei, anathematizat catholica & apostolica ecclesia.

Eustathius episc. Sebastiæ ciuitatis, & Theophilus & Syluanus Legati conciliorũ Lampsaci, Smyrnæ, & reliquorũ, hanc professionem manibus nostris & propria voluntate subscripsimus.

Subscriptio.

Si quis autẽ præter expositam à nobis fidem, cõtra nos vel eos à quibus missi sumus, aliquod crimen inferre voluerit, cũ literis ad nos tuæ sanctitatis ad quos probaueris orthodoxos episc. mitte, & apud eos nobiscũ caussam dicant. Et si quid criminis fuerit approbatum, in autore proculdubiò vindicetur. Hoc itaq; libello Legatos obligans Liberius, eos in cõmunionem suscepit. H Quibus dans huiusmodi literas, abire præcepit.

Epistola Liberij & Siciliensis concilij ad Macedonianos episcopos post pœnitentiam. Cap. 25.

Epistola Liberij pont. Rom.

DIlectissimis fratribus & cõsacerdotibus, Eustathio, Cyrillo, Hypericio, Heroni, Elpidio, Maximo, Eusebio, Eucarpio, & Ortasio, Neoni, Eumathio, Faustino, Proclo, Passinico, Arsenio, Seuero, Didymioni, Britanio, Callicrati, Damabio, Ædesio, Eutochio, Ambrosio, Gelonio, Pardalio, Macedonio, Paulo, Marcello, Heraclio, Alexandro, Adolio, Martiano, Sthenelo, Ioanni, Maceri, Cartsio, Syluano, Photino, Autho, Antonio, Celso, Euphranori, Milesio, Patricio, Seueriano, Eusebio, Eumolphio, Athanasio, Diophanto, Minodoto, Diocli, Chrysampelo, Eugenio, Eustathio, Callicrati, Arsenio, Eugenio, Martyrio, Hieracio, Leontio, Philagrio,

grio, Lucio & vniuersis Orientalibus orthodoxis, Liberius episcopus, & Occidentales episcopi in domino salutem.

OPtabile nobis pacis atque concordiæ gaudium vestræ literæ attulerunt, fidei lumine resplendentes, fratres charissimi, oblatæ nobis per charissimos fratres & coepiscopos, Eustathium, Syluanum atque Theophilum, & maximè quia vestram sententiam vestrósque sensus concordare & consonare cum mea humilitate, & Italis, atque Occidentalibus vniuersis affirmauerunt atq; demonstrauerunt. Et hanc esse cognoscimus catholicam & apostolicam fidem, quæ vsque ad Nicænum concilium integra immobilisque seruata est: & hanc ipsi retinere professi sunt, gaudióque repleti, & omne vestigiũ ac nebulas impiæ suspicionis abiicientes, non solùm sermone eam, sed etiam scriptura currente professi sunt. Cuius exemplar his literis subdere necessarium iudicauimus, ne vllam occasionẽ B hæreticis ad exercendas insidias denuò relinquamus: quibus iterum flammas propriæ malitiæ commouentes, incendia discordiarum consuetè resuscitent. Hæc insuper sunt professi charissimi fratres nostri, Eustathius, Syluanus, atque Theophilus, vestram charitatem semper hanc fidẽ habuisse & hanc vsque ad terminum custodire, id est, in Nicæna vrbe à trecentis decem & octo episcopis orthodoxis approbatam, quæ perfectã continet veritatem, & os totius hæreticæ multitudinis obstruit atq; dissoluit. Non enim spontaneo motu, sed nutu diuino tantorũ episcoporum numerus aggregatus est contra væsaniã Arij, quanto numero beatus Abraam tot hostium millia fide destruxit. Quę fides dum in subsistentia & nomine Consubstantialitatis continetur, velut quoddam munitissimum & inexpugnabile castrum omnia iacula & molitiones Arianæ C incredulitatis decenter euitat. Cùm igitur omnes Occidentales episcopi in Arimino congregati, quando eos Arianorum collegit væsania, quedam suasione, aut (vt veriùs dicam) mũdana potentie, hoc quod certius erat in fide positum, auferre, aut obliquè denegare conati sunt: tamen nihil eorum calliditas profuit. Nam penè omnes conuenientes Arimini tunc terrore permoti atque decepti, nunc resipiscentes atque anathematizantes eos qui ibi conuenerunt, aut subscribẽtes catholicæ fidei quæ in Nicæna vrbe sancita est, nobisque communicantes, feruentius contra Arij dogma eiusque discipulos inflãmentur. Cuius rei indicium etiam ipsi legati vestræ ciuitatis agnoscentes, vosipsos in sua subscriptione iunxerunt, anathematizantes Arium, & quæ ab eius D sequacibus Arimini gesta noscuntur contra fidẽ in Nicæna vrbe sancitam. In quibus etiam vos capti periurio subscripsistis. Vnde consequens nobis visum est scribere charitati vestræ, & adiuuare iusta poscentes, maximè quia per professionem vestrorum Legatorum resipiscentes Orientales cum orthodoxis Occidentalibus concordare cognouimus, & significamus, vt noueritis blasphemos Ariminenses, qui tunc videbantur per surreptionem maculati, nunc anathematizatos, & vniuersos ad Nicænam respirasse fidem. Quod oportet per vos omnibus indicari, vt possint qui violenter læsi sunt, aliquando ab A hæreticis tenebris ad diuinũ lumen catholicæ libertatis accedere. Qui post hanc synodũ nisi voluerint respuere venenũ perfidię & blasphemias Arij vniuersas abiicere, easq; anathematizare cognoscunt se cum Ario eiúsque discipulis cęterisque serpentibus siue Sabellianis vel Patripassianis, aut cuiuslibet alterius hæreseos socios esse, & communione priuatos ab ecclesiastica synodo, quæ ad se filios adulterij non admittit. Deus vos incolumes custodiat fratres charissimi. Has literas Eustathius cæterique percipientes, rursus ad Siciliam deuenerunt, ibique facientes synodũ Siculorum episcoporũ coram ipsis Consubstantialitatis fidem professi sunt. Cumque Nicænam fidem roborassent, consonas ab eis quoque percipiẽtes epistolas, ad eos à quibus fuerant destinati reuersi sunt. Qui Liberij pręcepta suscipientes, Legationes mittebant per ciuitates ad Pręsules, & consubstantialitatem fidei prædicabant, B inuitantes eos vt in Tarsum Ciliciæ pariter cõuenirent, vt Nicænam roborantes fidem, deinceps soluerent omnem contentionem. Quæ fieri potuerũt, nisi Eudoxius Arianæ religionis Præsul, tunc apud Imperatorem eminens valde prohibuisset. Qui amplius propter indictum iter ad Tarsum accẽsus, plus illis malorũ intulit. Quòd verò Macedoniani per Legatos quos miserant communicantes Liberio, Nicænam confirmauerint fidem, ipse Sabinus in collectione synodalium est attestatus.

Cur Eunomius ab Eudoxio segregatus fit. *cap. 26.*

Eunomius cur ab Eudoxio separatus.

CIrca hæc itaque tempora Eunomius ab Eudoxio separatus, seorsum agebat missas, propterea quòd cùm sæpe rogasset vt susciperetur præceptor ipsius Aëtius, Eudoxius non exaudisset. C Hoc autem non ideo restitauit, quòd sectam declinaret Aëtij, cùm eam scilicet prædicaret: sed quoniam omnes vnanimes illius, eum sectæ alterius fatebãtur. Ista ergo caussa fuit, vt ab Eudoxio separaretur Eunomius. Hęc igitur Cõstantinopoli gerebantur.

De latebris Athanasij. *Caput 27.*

Alexandriæ seditio, cuius autor Eudoxius.

An. do. 371.

DEinde Alexandriæ præceptum Præfectorũ, studio Eudoxij destinatum, conturbauit ecclesiam. Verùm Athanasius irrationabilem furorem populi metuens, atque timens ne malorum faciendorum ipse caussa esse videretur, quatuor mensibus seipsum in sepulchro patris abscõdit. Cumque propter eius absentiam seditionẽ desi- D derio ipsius populus excitasset, cognoscens Imperator propter hoc Alexãdriam esse turbatam, literis indicauit vt Athanasius licitè teneret ecclesias. Et hæc fuit caussa vt vsque ad Athanasij mortem Alexandrina non turbaretur ecclesia. Quod verò post eius mortem rursus Ariani eas ecclesias inuaserint, paulò post narrebo.

SOZOMENVS.

De concilio Tyanensi vbi literæ Liberij & Occidentalium sunt receptæ. *Caput 28.*

Synodus apud Tyanam.

ILlo siquidẽ tempore celebrabatur concilium in Tyanis ab Eusebio episcopo Cæsareę Cap-

padociæ, Athanaſio Ancyræ, Pelagio Laodiciæ, Zenone Tarſi, Paulo Emeſeno, Oſtreſio Melitinenſe, & Gregorio Nazianzeno, aliiſque multis, qui verbum Conſubſtantialitatis ſeruandum eſſe apud Antiochiam Iouiano imperãte decreuerant. Releguntur ibi Liberij & Occidẽtalium literæ ſacerdotum. Quamobrem gaudio repleti ſcripſerunt vniuerſis eccleſiis vt legerent decreta epiſcoporum apud Aſiam celebrata, & Liberij literas, Italorúmque, Aphrorum, atque Gallicanorum necnon Siculorum. Attulerant enim horum literas Legati de Lampſaco deſtinati, vt conſiderarent omnium numerum ipſis concordantium. Plurima nanque multitudo concilium Ariminenſe vincebat: paritérque ſcripſerunt vt in Tarſum Ciliciæ conuenirent certo die: & illi quidem hoc modo ſe inuitabant. Cúmque ſynodus pararetur in Tarſum, conuenientes in Antiochia Cariæ, fermè 34. Aſiani pontifices ſtudium concordiæ eccleſiaſticæ collaudabant. Conſubſtantialitatis verò nomen reſpuentes, fidem in Antiochia & Seleucia prolatam robore nitebantur, tanquam Luciani martyris exiſtentem, & multorum ſudoribus à progenitoribus ipſorum approbatam. Verùm Imperator ſtudio Eudoxij ſynodum in Cilicia celebrari prohibuit.

SOCRATES.

De Eudoxio Ariano qui fuerat Conſtantinopolitanus epiſcopus, & de perſecutione Valẽtis propter Euagriũ orthodoxum epiſcopum. *Cap. 29.*

Eudoxius moritur. *An. do. 372.*

IGitur Imperator Valens feſtinans Antiochiã, de Conſtantinopoli digreſſus, venit in Nicomediã, & illic huiuſmodi de cauſſa moratus eſt. Eudoxius enim Arianæ religionis, mox poſt egreſſum Imperatoris defunctus eſt Conſulatu Valentiniani & Valentis tertio, cùm vndecim annis ſedem Conſtantinopolitanæ tenuiſſet eccleſiæ. Quamobrem Ariani in locum eius ordinauerunt Demophilum. *Demophilus.* Verùm prædicatores conſubſtantialitatis opportunum iudicantes inueniſſe ſe tempus, Euagrium quendam ſuæ fidei conſtituerunt epiſcopum. *Euagrius.* Quem ordinarat Euſtathius pridẽ Antiochenus epiſcopus, qui prius quidem à Iouiano fuerat de exilio reuocatus: tunc autem aderat in vrbe Conſtantinopoli latenter degens, vt Conſubſtantialitatis prædicatores ſua præſentia roboraret. Hoc facto, ex alio rurſus initio perſecutionem Ariani mouebant. Hæc geſta cùm perueniſſent ad principem, metuens ne ſeditione ciuitas turbaretur, militarem manum à Nicomedia Conſtantinopolim deſtinauit, præcipiens vt teneretur & ordinator & ordinatus, & alius aliò mitteretur in exiliũ. Euſtathius igitur in Biſam Thraciæ ciuitatem mittitur, Euagrius in locum aliũ deſtinatur. His ita geſtis Ariani amplius efferati, vexabant vehemẽter orthodoxos, *Ariani in orthodoxos.* cædentes, contumeliis affligentes, carceribus recludẽtes, pecuniiſque ſæpe ſpoliantes. & omnia contra eos facientes non ferendis modis. Quæ cùm illi ferre non poſſent, vt deprecarentur principem veniebant, ſi quo modo mererentur violentias euitare. Sed hoc cogitantes valde fruſtrati ſunt, ab iniuſto ſe arbitrati iuſtitiam promereri. Cúmque viri electi ex eccleſiaſtico collegio octoginta numero, quibus præerant Vrbaſus, Theodotus, & Menedemus, in Nicomediam perueniſſent, preces obtulerunt Imperatori, violentiam proclamantes, & ea quæ videbantur eſſe perpeſſi.

Quod octuaginta orthodoxorum à Valente in naue cremati ſunt. *Cap. 30.*

INdignatus igitur Imperator, ad præſens celauit iram, latenter autem Modeſto Præfecto præcepit, vt eos comprehenſos occideret. *Modeſtus Præfectus. 80 legati ad principem merguntur.* Modus autem mortis erat quodammodo peregrinus: quapropter memoriæ contrãditus. Metuens enim Præfectus ne ſeditio naſceretur in populo, ſi eos palàm perimeret, ſimulauit ſe eos viros in exilium deſtinare. Illis autem ſimpliciter acquieſcentibus, iuſſit eos Præfectus mitti in nauem, velut in exilium deuehendos, præcipiens nautis vt cum ad mare medium perueniſſent, eos demergerent. & hoc modo morerentur. Quo facto perductis eis in medium ſinum qui vocatur Aſtacenus, quod iuſſerat præfectus imperatoris impletum eſt, & in alia ſequenti nauicula nautæ tranſeũtes concremauerũt nauem. Contigit autem ventum Subſolanum valde flare, & ita nauis velociter eſt accenſa. Cuius reliquiæ peruenerunt ad locum qui Acidiza nũcupatur, vbi ad plenum cũ viris religioſis abſumptæ ſunt. Quod tamen aiunt non ſine vltione tranſiſſe. *Pœna.* Fames nãque repentè ſecuta eſt circa Phrygias gentes, ita vt neceſſitatem haberẽt habitatores patriam relinquere, & ad Conſtantinopolim diuerſáſque prouincias properare.

SOZOMENVS.

Quid Valens geſſerit in Cappadocia & Antiochia. *Cap. 31.*

An. do. 373.

VAlens itaque Nicomedia relicta proficiſcebatur Antiochiam. Interea cùm veniſſet ad Cappadociam, more ſuo eius loci turbabat eccleſias, Arianis eas tradere volens. Quod ſe ſperabat citò effecturum, eò quòd pro quibuſdam inimicitiis Baſilius Euſebio, *Baſilius.* qui tunc Cæſarienſem regebat eccleſiam, videretur inſenſus, & abſcedens in Pontum, cum monachis habitaret ibi philoſophantibus. Porrò populus, & maximè nobilium ac ſapientium, Euſebium in ſuſpicione habebant, quaſi ipſe fuiſſet autor fugæ viri philoſophi, vita verbóque perfecti. Volebántq; eum deſerere, & apud ſeipſos miſſarum celebrare ſolennia. Sed Baſilius quidem ne turba naſceretur in populo per ſeditiones hæreticorum, agebat in Ponto ſilentium cum ſuis epiſcopis, qui ſemper aderant illi. Contigit ergo vt in Euſebiũ odium populi naſceretur. Cúmque Baſilio fuiſſet nuntiatum, quod Valens veniret in Cappadociam, relicto Ponto Cæſaream venit, & pactis cum Euſebio celebratis, eccleſiam pro tempore ſuis adhortationibus roborabat. Valens autem cum ſuam intentionem non valuiſſet implere, cum epiſcopis ſecum profectis tunc abſceſſit.

SOCRATES.

Igitur Imperator Valẽs paruipẽdens famis inuaſionẽ, venit Antiochiã Syriæ. Cúmq; ibi moraretur,

raretur, nolentes Arianis consentire affligebat, A vehementérque τῷ ὁμοούσιῳ prædicatoribus imminuebat. Quos cum ecclesiis penè omnium ciuitatum Orientalium expulisset, non ei hoc sufficit, sed etiã eos diuersis suppliciis subdidit: multósque diuersa morte contraditos interemit, plurimos etiam necabat in flumine.

Quomodo in Edessa mulier cum filio suo currens ad martyrium, & Præfectum & imperatorem stupore facti à crudelitate remouerit. Cap. 32.

An. do. 378. Valens apud Edessam sæuit in orthodoxos.

Dicendum quoque est, quod in Edessa Mesopotamiæ gestũ esse dignoscitur. In hac vrbe est Thomæ apostoli basilica, clara valde pariter & ornata In qua propter loci reuerentiam Collectæ sæpius celebrantur. Quam volens Imperator inspicere, & cognoscens sibi omnes exosos ibidem conuenire, fertur manu percussisse Præfectum, quod inde orthodoxos non expulisset vniuersos. Cúmque præfectus iniuriam passus, inuitus indignationi principis ministrare contéderet (non enim volebat tot hominibus cædem inferre) latenter mandauit, vt nullus in illa Basilica remaneret. Sed nemo respexit, neque consilium, neque terrorem eius. Omnes enim altero die ad locum orationis pariter confluxerunt. Cumque Præfectus cum multa militum manu ad basilicam festinaret, vt Imperatoris perficeret iussionem, quædam mulier cula in paupertate degens, suum filium manu trahens, cursúque ad illam basilicam properans, Præfecti interrupit officium. Indignatus verò Præfectus, mulierem sibi iussit adduci, dixitque ad eam. O infelix mulier, quò sic indecenter curris? At illa: Quò & alij, inquit, ire festinant. Tunc ille: Non audisti quod Præfectus illic occisurus est vniuersos quoscunque repererit? Et mulier: Audiui, inquit, ideóq; festino, vt illic inueniar inter eos. Et quò hunc paruulum trahis infantẽ? Tum mulier ait: vt & iste martyriũ suscipere mereatur. Hæc cùm audisset vir ille, consyderauit concurrentium animum. Et mox recurrens ad principem, suggessit ei, quod essent omnes mortem pro sua fide suscipere parati, irrationabile dicens breui tempore tantam multitudinem occidere. Quo dicto ab ira auocauit imperatorem. Hoc ergo modo Edesseni furorem Imperatoris effugiunt.

Orthodoxi intrepidi.

Constantia mulieris orthodoxæ.

THEODORITVS.

De examinatione & exilio plurimorũ orthodoxorum. Caput 33.

An. do. 379. Valens Aug. cogere orthodoxos conatur apud Edessã.

Et hæc quidem cũ Præfectus imperatori dixisset populum quidem quod expectabat, nõ pertulit esperiti. Verùm duces eorum, id est, presbyteros atque diaconos interrogari præceptum est, vt vnum è duobus eligerent, aut communicare Lupo, aut vrbe pelli, & in quasdam extremas partes destinari. Cúmque congregasset vniuersos, minibus vtebatur verbis, persuadere nitens vt leges sequerentur Imperatoris, indiciũ vesaniæ dicens esse, quod tanto imperatori pauci homines repugnarent. Cnmque cuncti tacerent, ad horum ducem Eulogium virum valde laudandum Præfectus ait: Cur non respondes his quæ dicuntur à uobis? At ille: Non, inquit, oportet nihil interrogatũ respondere. Tunc Præfectus: Multa itaque verba locutus sum, monens vos quæ satis expediunt. Porrò Eulogius vniuersis hæc dicta fuisse respõdit, & inongruum esse vt solus alios contemnens responderet. Si verò me solum, inquit, interrogas, meam declarabo sententiam. Præfectus ait: Communica possidẽti regnum. At ille pacificè & valdè benigne ait: Et mihi regni quoque sacerdotiíque consortium est. Tunc Præfectus irrisionem sentiens sæuiebat, & iniuriis contra senem vsus, etiam hæc adiecit: Non hoc locutus sum fulminande, sed quibus communicat Imperator, communicare vos monui. Cumque dixisset senes pastorẽ se habere, & illius nutibus obedire, octoginta eodem tempore comprehendens destinauit in Thraciã: B qui cùm ducerentur, plurimo pariter apparatu fruebantur. Ciuitates enim occurrebant & vici, victores athletas honorantes. Sed hostes armauit inuidia, vt imperatori dicerẽt, plurimum honorem viris illis decretam exilij contumeliam afferre. Hæc cognoscens imperator, iussit vt bini & bini separarentur, & alios quidem in Thracias, alios in extremam Arabiam, alios verò in Thebaidos dispersit vrbes. Aiunt enim quod etiam fratres quos natura iunxit, crudelissimus corpore separarit. Porrò Eulogium Præsulem illorum, & Protogenem qui post eum fuit, in Antinoum vsque transmisit. Quorum virtutem non patior obliuioni contradere. Quum enim concordem viderent ciuitatis episcopum, ecclesiasticoque collegio qui communicarent videC rent paucos esse, ad ecclesias concurrebant. De qua consulentes cognouerunt habitatores ciuitatis esse Paganos, vnde dolentes de eorum incredulitate lamentati sunt: non tamen esse diu lugendum arbitrati sunt, sed omni virtute de medicina curauerunt.

Eulogius.

Modestus Præfectus.

Protogenes.

De miraculis confessorum. Cap. 34.

Ludimagister factus Protogenes.

Sacratissimus igitur Eulogius in habitaculo suo consistens, toto die totáque nocte omnium deprecabatur Deum. Protogenes autem vel de dignissimus, Eunomij literis eruditus, ad scribendum velociter prõptus, inueniens importunum locum, eumque sibi segregans ad docendum, adolescentium magister effectus est, quos & scribere velociter edocebat, & diuina erudiebat eloquia. Dictabat eis Dauidicas melodias: & apostolicæ doctrinæ congruas lectiones mediD tari præcipiebat. Cúmque vnus adolescentium incidisset in morbum, venit ad domum eius, & tenens ægroti dexteram, morbum orationibus effugauit. Hoc cognoscentes aliorum parentes infantium, deduxerunt eum ad domos suas, & ægrotis auxiliari precabantur. At ille non antè se dixit Deum, vt expellerentur morbi, rogaturum, nisi prius ægroti sacri baptismatis munere potirentur: quod illi cum gaudio impleuerunt. Cogebat enim eos salutis desiderium, & simul animæ corporísque sanitate fruebantur. Si quando verò alicui suasisset vt sacram gratiã mereremur accipere, ducebat eum ad Eulogium, & concutiens ianuam, rogabat vt aperiret, ac signũ Dominicũ ei qui fuerat renatus, imponeret. Cumq; ille diffi ciliùs aperiret, ne intercideret orationẽ, dicebat potius esse necessariam salutem errantium. Mirabantur igitur vniuersi videntes Protogenem ta-

Mos initiãdi Christianos.

lia facere, qui licet tot hominibus lumeo diuinæ cognitionis impartiret, tamen Eulogio primarum per omnia referuaret, vt eos quos lucrabatur, illi magis offerret. Vnde conijciebant multo magis virtutem illius eminere. Quum igitur fluctuatio quieuisset, tranquillitate facta, remeare iussos deduxeruot omnes, ingemiscentes & lachrymantes, maximè verò præsul ecclesiæ eorũ, primatus affectum. Cumque ad propria remeassent, sanctus quidem Eulogius Barse maximo ad vitam feliciffimam transeunte, eius suscepit regimen ecclesiæ. Porrò mirabilis Protogenes colere iussus est vrbem Catrefium desolatam, & spinis gentilium plenam, quæ vtique pluribus laboribus indigebat.

Redeunt Eulogius & Protogenes de exilio.

SOCRATES.

De responso dæmonum quis post Valentem imperaturus esset, & quod ob hoc Valens multos occiderit.
Caput 35.

Eodem tempore dæmon quidam erroneus crudelitate Valentis abusus ei persuasit vt scrutaretur quisnam post eum susceptutus esset imperium. Quamobrem necromantiam fecit. Quibus artibus adimpletis, plurimos ille dæmõ non quidem aperta, sed obliqua solite responsa proferens interemit. Nam quũ de imperio consuleretur, quatuor literas demonstrauit, θ.ε.ο.δ. dicens hoc nomen post Valentem imperij culmen accipere. Quod cùm ad aures peruenisset imperatoris, zelo ductus, multos peremit quos tyrannidem ambire iudicauit. Occidebantur itaque Theodori, Theodoti, Theoduli, & quicunque has literas in capite sui nominis habuissent. Inter quos etiam Theodosius, quidam vir fortis ex Hispania prouincia genos ducens, occisus est. Hoc ergo timore plurimi sua nomina mutauerunt, negantes quæ prius habuissent cum iuramento, vt pericula declinarent.

Theodosius.

THEODORITVS.

De Basilio episcopo Cappadociæ, & quomodo exilij minas euaserit. *cap. 36.*

Valens igitur Imperator cùm vniuersas (vt ita dicam) ecclesias pastore nudasset, in Cæsaream Cappadociæ venit, cuius tunc præsul erat Basilius, lumen totius orbis. Præmisitq; Præfectum, præcipiens, vt aut flecteret Basilium, vt dogmati communicaret Eudoxij, aut hoc facere nollens expelleretur. Audiens enim gloriã tanti viri, noluit ei prius inferre certamen, ne cùm fortiter Basilius eius iacula deuitaret, fieret cæteris clarior imago virtutis. Huius machinamenta velut tela aranæ facta sunt: suffecerunt enim cæteris sacerdotibus ad vtilitatem sui antiquę patrũ narrationes, & velut quædam turres murum fidei indeclinabilẽ seruauerunt. Porrò Præfectus Cæsaream veniens, & euocans magnũ Basilium, honorauit, & mãsuetis apud eum sermonibus vsus est, monens vt tempori pareret, & non tot ecclesias propter prauam dogmatum subtilitatem vexari pateretur. Promittebat etiam imperatoriam amicitiam, multáque beneficia propter hæc plurimis offerenda. Verùm ille vir sacratissimos ait adulescentibus hæc verba congruere: illi, inquit,

Basilius.

Præfectus ad Basilium.

A & illorum similes talia promissa respiciũt. Nam qui diuinis innutriti sunt eloquijs, corrũpere de diuinis dogmatibus ne vnam quidem syllabam patiuntur, sed pro his (si cõtingat) etiam omnea morris species amplectuntur. Amicitiam autem imperatoris magnam quidem cũ pietate iudico, sine qua perniciem potius hanc appello. Cumq; Præfectus sæuiret in eum, stultumq; vocaret, sanctus Basilius ait: Hanc stultitiam semper habere exopto. Quem cùm egredi tunc iuberet, vt quid deberet facere cogitaret, sententiamq; suã altero die depromeret, fertur vir ille inclytus hoc dixisse: Ego quidem etiã cras ipse regrediar, dũmodo tu sententiam nõ permutes, sed vtere minis tuis. Post hæc verba Præfectus occurrẽs, imperatori quæ dicta fuerant, & virtutẽ viri huius, animæq; fortitudinem & fiduciã nunriauit. Tunc ergo tacens imperator ingressus est. Posthæc contigit, vt diuinitus sibi plagas videret immissas. Filius enim eius ægrotãs, circa ipsius mortis metas agebatur. Sed & coniugẽ diuersę occupauerant passiones. Cognoscens ergo caussam suæ tristitiæ, virum sacratissimũ quem punire minabatur, venire ad palatium deprecatus est. Duces autẽ pręcepris imperialibus ministrabant. Tum itaq; magnus Basilius veniens ad Palatiũ, vidensq; principis filium circa mortem, ad vitam eum remeatorũ esse promisit, si per pios viros sacro baptismare potiretur. Hæc quum dixisset egressus est. At ille iurisiurãdi quod baptismatis tẽpore promiserat memor, secundũ stultum errorẽ præsentibus Arianis filiũ baptizare præcepit. Quo gesto, mox infans finem vitæ sortitus est. Pœnitẽtia verò ductus Valens, & nouiã iurisiurãdi iudicãs veritatem, in sacrũ templũ ingressus, magni Basilij magisterio fretus est, & altari obtulit dona solennia. Quę intra aulæa vbi ipse residebat, venire C præcipiens, multa apud eũ de diuinis dogmatibus verba locutus est, & docentẽ libenter audiuit. Vbi tunc aderat quidã nomine Demosthenes super Imperiales epulas cõstitutus, qui cùm doctorẽ mundi culparet, Barbarismũ fecit. Tum sanctus Basilius subridens: Vidimus, inquit, sine literis Demosthenẽ. Quũ verò magis ille minaretur, sanctus ait Basilius: Tuũ est de pulmentarijs cogitare, nõ dogmata diuina decoquere. Posthęc imperator ita dilexit virum, vt etiã optima prædia quæ illic habebat, pauperibus qui ab eo gubernabatur offerret, ea quibus leprosis pręcipuè necessaria ministrantur. Primum ergo Valentia impetũ hoc modo magnus Basilius declinauit. D Quũ verò postea reuersus illuc fuisset, priorũ oblitus, quoniã à seductoribus eius voluntas obsidebatur, rursum eum mouebat, vt ad partes inclinaretur hæreticas. Cui nõ persuadens, legẽ de eius scribi præcepit exilio, quã volẽs manos suæ subscriptione roborare, nullũ apicẽ cõplere valuit: calamus enim cõtritus est. Cumq; secũdus & tertius calamus hoc pertulisset, & adhuc legem impiã firmare contenderet, cõmota est eius dextra eamque subito tremor inuasit. Tũc eius animo terrore impleto, ambabusmanibus chartam rupit. Ostenditq; prouisor omnium Deus, quod & alioa ipse permiserit pati, & hũc ab insidijs liberarit: & per ea quæ in isto cõtigerẽ, signũ proprię virtutis ostendens, & per alia dispensationia fortitudinem virorum prædicans optimorum.

Valens Imp. Basilium accersit.

Filius Valentis ab Arianis baptizatur.

B

So crates.

SOCRATES.

Sciendum verò quod cùm viueret Athanasius Alexandrinus episcopus, diuina quidem prouidentia Alexandriam vel Ægyptum distulit commouere, audiēs Athanasium à cuncta diligi plebe, & metuens ne fortè seditione facta respublica vexaretur. Verùm Athanasius Consulatu Gratiani secundo, & Probi, post crebra pro ecclesiæ statu certamina hac priuatus est vita, quum quadraginta & sex annis per multa pericula sedem rexisset episcopalem.

Athanasii mors. An. do. 373.

THEODORITVS.

De fine Athanasii Alexandrini, & successione Petri, & seditione contra eum facta, & quod Romam profectus sit. Cap. 37.

Petrus Athanasio succedit. An. do. 374.

CVm igitur in Alexandria victor Athanasius post multa certamina innumerasque coronas, vitæ finē suscepisset, & ad laborū suorū præmia demigrasset, suscepit Petrus vir optimus Præsulatū, quē dudū ille beatus elegerat, cunctis consentiētibus & sacerdotibus, & nobilibus, cūctaque plebe, & fauore suo propriā ostendentibus voluntatem. Is enim Athanasij sudorū particeps fuit, & quū esset in ciuitate, & cùm diuersa latibula peragraret: multifariāque pericula cum eo sustinuit. Quapropter cuncti sacerdotum concurrentes, dignū hæredem Petrū Athanasij clamauerunt. Cumq; eū in Pontificali sede constituissent, repentè Iudex prouinciæ, Paganorū populum congregans, & pariter Iudæorū, ecclesiæ septa circumdedit, Petrum exire præcipiēns, nolentēmq; interminatus est abstrahere. Faciebat hoc Imperatori placere volens, quū ei contraria sapientes calamitati submitteret. Quod autē verum est, impietaris ira cōpletur: idolis potius placere nitebatur, & tempestatē ecclesię claram putabat esse festiuitatē. Petrus itaq; vir admirādus, insperatum respiciens bellū, latēter egressus est, & conscendens nauem, profectus est Romam.

Iudex Aegypti aduersus Petrum.

Petrus Romā vadit.

Qua crudelitate Lucius Alexandreiæ fuerit introductus. Capus 38.

Lucius obtruditur ab Alexandrinis.

TRansactis verò diebus paucis, Euzoius ab Antiochia venit cum Lucio & ecclesias ei contradidit: cuius etiam impietatem Samosata noscitur experta. Populus autem doctrinis primo m Athanasij satiatus, deinde fastidiens cibum sibi offerri cōtrarium, ab ecclesiasticis collegiis se subtraxit. Porrò Lucius armigeris vtens cultoribus idolorum, alios verberauit, alios suspendebat, alios cogebat effugere, aliorum verò instar Barbarorum vastabat domos. Sed hæc mellius vir mirabilis Petrus in sua narrabit epistola. Ego tamen vnum è sceleribus Lucij prius referens, epistolam Petri ponam. Viri quidā in Ægypto conuersationem imitantes angelorum, & ciuitatis euitantes turbas, vitam agere in eremo potius elegerunt, arenosāmque terram & sterilem frugiferam reddiderunt, fructum videlicet Deo suauissimum virtutis eorum & optimum referentem. Cuius vitæ multi quidem videntur esse autores. Sed à puero ille creuit, Antonius ille celeberrimus, monachis virtutem luctaminis spiritualis ostendens.

Quæ miracula gesserint eremitæ in exilium à Lucio destinati. Cap. 39.

HVius ergo loci tunc incolas sequaces Antonij infelix Lucius expulit, eorumq; sanctissimos Præsules, Macarium venerabilē, aliumque Macarium, Isidorū, & cæteros speluncis solis eiiciens, in quandam insulā quæ ab impiis inhabitabatur hominibus destinauit: quippe quæ nunquam magistrū susceperat pietatis. Cumq; nauis ad littus insulæ peruenisset, dæmō qui ab illis honorabatur, relinquens idolū vbi dudū habitare cōsueuerat, filiā sui sacerdotis inuasit, & bacchātem illuc vsq; perduxit, vbi nauis aduenerat monachorū. Tunc dæmon vtens lingua puellæ clamabat, sicut in Philippis per Pythonissam. Audiebāntq; cuncti viri simul & mulieres dæmone proclamante: O potentiam vestram, ô ministri Christi: vndiq; à vobis expellimur, à ciuitatibus atq; vicis, à môtibus simul atq; collibus, ab etēmo quæ priuata † probatur hominibus. Sperabamus in hac insula cōmorantes, à vestris iaculis liberari, qua spe noscimur esse frustrati. Huc vos persecutores miserūt, non vt vos necarēt, sed vt nos per vos expellerent. Ecce recedimus ab hac insula: virtutis enim vestræ radiis iaculamur. Hęc dicētes & his similia, puellāmq; in terrā prosternentes, ipsi quoq; omnino disparuerunt. Tunc ille sacratissimus chorus oratione facta suscitauit puellā, & suo patri sanā valentemq; restituit. Verùm illi qui miraculum conspexerant, ad sanctorum prouoluti pedes, salutis viaticū se percipere supplicabant. Et templū quidem dæmonū destruxerūt: doctrinę verò radiis illuminati, sacri baptismatis gratia sunt potiti. His in vrbe nūtiatis, omnes populi cōgregati, Lucio detrahebāt, dicentes itā sibi imminere diuinitus, nisi sanctorum reuerteretur chorus. Sic itaque metuēs tumultū Lucius ciuitatis, sacratissimos viros ad suas speluncas redire præcepit. Et hęc quidē sunt digna quæ abominationē illius impietatis aperiāt.

Lucius Macarios & Isidorum in exiliū relegat.

Dæmon gauisus de sanctis viris.

† putabatur.

Litera Petri Alexandrini Pontificis, in quibus Lucij mala referuntur. Cap. 40.

VEruntamē temeritatis eius scelera literæ Petri illius admirabilis edocebunt: Quarū ego prolixitatem fugiens quæ in medio posita sunt, ponere non omittam.

Prouinciæ, inquit, iudex Palladius cū esset religione Paganus, & idola semper adoraret, contra Christū sæpius pugnare conabatur, & colligens prædictū populū, impetū fecit aduersus ecclesiā, petinde, ac si Barbaros subdere niteretur. Tūc itaque multa crudelia gesta sunt, quæ solū dictā e volēs, ipsa rei memoria dolore maximo sum cōmotus, & fluxū protuli lachrymarū, diuque hoc portueram pati, nisi diuina ratione animum releuassem. In ecclesia enim, quæ Theone vocatur, ingessa multitudo pro verbis honorabilibus idolorū fautoribus exultabāt. Pro sacrarū lectione scripturarū turpes manuum plausus agebantur. Infractæque cum turpitudine voces contra Christi virgines contumelias dicūt, quas lingua hominū proferre nō patitur. Audiēs enim vnusquisque sapiētium talia, claudebat aures: & ma-

gis optabat esse surdus, ne huiusmodi verba audire cogeretur. Sed vtinã verbis peccando quieuissent, & non actu verborum turpitudinem superarent. Tolerabilis nanque detractio est huiusmodi, apud quos Christi sapientiæ & doctrinæ cultus inhabitat. Hi siquidem iræ vasa ad perditionem facta, subsannãtes & horribilem sonum de naribus emittentes, & vt ita dicam, fœtorem veluti de quodam cuniculo profundẽtes, vestes sanctarum Christi virginum dirumpebant, quarum continentia formam sanctorum imitabatur angelorum. Et sicut habet natura, nudas per totã circunferentes vrbem, sicuti volebant eis cũ turpitudine illudebant. Si quis autem eos tunc cõpatiendo prohibuisset, vulneribus maceratus agebatur. Væ illis cladibus. Multæ siquidem violentia corporis sustinuere corruptionẽ: plurimæ F virginũ vectibus in capite cæsæ. sine voce manserunt: quarum etiam funera solenni sepulturæ tradi prohibita sunt. Multa denique corpora hactenus à parentibus ingemiscentibus inquisita reperiri non possunt. Sed quur parua de magnis loquor? Quur in istis † motor, & non potius ad necessaria iã recurro: in quibus bene noui, quod mirabitur quilibet nobiscum obstupescens patientiam domini, eò quòd non repente vniuersa concluserit. Quæ enim nunquam facta sunt, neque per scripturas patrum nostrorum diebus audita, hæc super ipsum altare impij committebãt. Velut enim in scena turpi consisterent, puerum quendam naturam masculi denegantẽ, & vt erat veste fœminea, inductis oculis & vultu serico colore depicto, & vt apud propheram scriptũ est, idolum fœminei schematis super ipsum altare, G vbi aduentũ sancti spiritus inuocamus, circuitus huc & illuc agere, & manibus saltationẽ celebrare fecerunt, ridentes, nephandásq; mittentes voces. Qui tursus hoc paruũ iudicantes, & præterita decora quàm ineptia magis existimantes, quẽdam ex suis turpitudine notissimũ, veste genitalibúsque nudatum in sede ponentes ecclesiæ concionatorem turpem contra Christũ impudenter eleuauerunt. Pro sacris enim verbis, ille scelera proferebat, pro honestis laudabat iniuriã, pro pietate impietatẽ, pro continẽtia fornicationem & adulterium, masculorũ concubitum, furtũ, cibos, potum, vitę huic vtilia proclamabat. His ita gestis, & me ab ecclesia recedente: quippe quũ illic stare non possem, vbi mihi inuasiones, vbi populus pro seditione redemptus largitate pecu niarũ, & gẽtilium multitudo magna promissionibus aderat: noster quidem successor missus est, episcopatum velut mundanam cõparans dignitatem quidam Lucius lupi nequitiã & actus habere festinãs, nõ orthodoxorũ episcoporũ concilio, non decreto veraciũ clericorum, non petitione populorũ electus, sicuti concionantur ecclesiasticę sanctiones. Non quisquã episcoporũ, non presbyterorum, non diaconorum, non populi multitudo, non præcedebant eum monachi hymnos decantantes scripturarũ, sed Euzoius erat cum eo pridem quidem damnatus cũ Ario in sancto Niceno maximóq; concilio: nunc autem per patrocinia Antiochensiũ vastator ecclesiæ, & comes largitionũ ac militũ Dux in omni impietate notissimus, nomine Magnus, qui Iuliani temporibus Berytiorũ incendens ecclesiã, beatæ memoriæ Iouiani temporibus ex propriis facultatibus eam reparare coactus est, ita vt penè caput tunc amitteret, nisi multorum labore imperialem clementiã meruisset. Considerare quidem hæc vestrum zelum, & ad vindictam excitari deposco, quanta & qualia sint cõmissa contra Dei ecclesiam, cũ talis aduersum nos fuerit Tyrannus excitatus. Is enim Lucius, qui per vestram religionem & omnes orthodoxos episcopos frequenter abdicatus est pro rationabilibus caussis, nunc adstitit ciuitati: & non solùm sicut blasphemus & insipiens, dicit in psalmis: nõ est Deus verus Christus, sed etiam in opportunitatibus est corruptus, atque corrupit, gaudens in blasphemiis contra eos, qui saluatorem colere comprobantur. Quum enim Paganorũ sensibus sit vicinus, eccentem præsumit erroneus colere Deum. Nam alij corã eo laudes huiusmodi proclamabant: Bene venisti episcope, † qui filiũ non defendis. Alij dicebant: Te Serapis amat, & huc introduxit: simulacrum vtique Paganorum nominantes. Inter hæc eodem momẽto prædictus Magnus impietatis eius socius indiuisus, armiger amarissimus, & minister crudelitatis eius collecta multitudine populorũ, presbyteros atque diaconos decem & nouem numero cõprehendens, quorum quidam octogesimũ transcende rant annum, tanquam capros in quodam scelere & Romanorũ inimicos, legibus coartabat, nesciens virtutem Christianorũ legis, & apostolorum fidem per patres traditam nobis: hæc etiam clementissimũ principem Valentem grata habere pronuntians: Flectimini, inquit miserrimi, & Arianorum cõcordate dogmatibus. Flectimini, ignoscet enim vobis diuinitas, licet verę religioni cultũ exhibeatis, non sponte, sed violãter hoc facietis. Necessitati nanq; † satisfactio adest: spõtaneam verò voluntatem accusatio digna subsequitur. Quapropter huiusmodi rationes præ oculis habentes, promptè sequimini, & dogmati Ariano subscribite, quod nunc prædicat Lucius: bene scientes, quod si obediatis, pecunias, quæstus, honores ab Imperatore percipietis. Resistẽtes verò, carceres, supplicia, tormẽta, flagella, vincula sustinebitis. Pecuniis simul, possessionibúsque priuati, & postea pulsi, loca crudelia inhabitare dãnabimini. Sic iste fortissimus seductor minas seductioni contẽperãs, inuitabat atq; cogebat vt omnes à pia sentẽtia deuiarẽt: At illi nihil Hamatius existimãtes, q̃ pietatis proditionnẽ, huius modi responderunt verbis, virtute fortiq; sensu seductionẽ minasq; subdentes. Quiesce iã quiesce his nos terrere sermonibus, cessa verba vana proferre. Nos neq; nouũ, neq; recentẽ colimus Deum. Et licet inaniter furias, teq; cõcurias sicut vehemens vẽtus, in dogmatibus pietatis ad mortem vsq; consistimus: non imperfectum, non insipientem, nõ sine veritate aliquãdo fatẽtes Deũ: non aliquando quidem existẽtem, sicut impietas Arij temporalem prędicat filiũ. Si enim creatura est secundum eius væsanum Filius non existens cum Patre, etiam Pater aliquando nõ fuit, quippe filio non extante secundum eos aliquãdo. Si vero semper est pater, existente videlicet ex eo vero Filio, & non secundum generationis fluxũ (Deus enim impassibilis est) quomodo non erit insipiens atque væsanus, qui hoc de filio profitetur

Marginalia: † immoror. — Magnus comes sacrarum largitionum militum Dux. — Lucius. — † qui filium negas. — Magnus ad orthodoxos. — † relinquitur defensio. — Orthodoxi ad Arianos.

tetur, dicens: Erat quando non erat, per quem A omnia vt sint, per gratiam cōstituta sunt? Nostri siquidem patres (à quibus isti cadentes, iustè sine patre sunt facti) in Niceam venientes, & anathematizantes Arij sectā, cuius nunc iste iuuenis patronus existit, non alterius substantiæ, quod tu fateri nos cogis, ex natura patris esse dixerunt, sed ex eius essentia. Quod bene & cum pia mēte intelligentes, ex plurima sacrorum verborū collectione consubstantialem esse professi sunt. Talia autem & his similia dicentes, per multos dies cōercuit, putans à pia eos sententia posse mutari. Qui magis velut in stadio fortiores, effecti, terroremque conculcantes, & seipsos patrū rationibus coarmantes, validiorem habuerunt de pietate sensum, virtutis exercitium sua pericula iudicantes. Sic igitur illis decertantibus & spectaculū factis, sicut beatus scribit Apostolus, angelis & hominibus, vniuersa ciuitas concurrebat, B athletas contemplatura Christi, suáque constantia verbera Iudicis & flagella superantes, triumphúmque piè contra Arianos per patientiā possidentes, quos ille vtique credebat se vincere, & illorum impietati coniradere. Cùm ergo defecisset eos tormentis afficere, cunctis flentibus atq; lugentibus, rursus collecta incōposita multitudine ad iudicium eos, imò magis ad damnationē circa portam fecit adduci. Et cum illic consuetè contra eos clamores emitterentur à Paganis atque Iudæis, & illi nollent Arianorum impietatibus consentire, sententiā protulit vniuersis ante tribunal eius ingemiscentibus, vt ab Alexandria sublati in Heliopolim Phœniciæ ducerētur: cuius habitatores ne nomen quidē Christi audire sustinent, sunt nanque Pagani. Quo facto iubēs C eos nauem conscendere, ipse stabat in portu, nudum gladium vibrans, & hoc modo illos terreri putans, qui bis acuto gladio hostiles dæmones crebrius vulnerauerant. Sic ergo dimisit eos absque sumptibus, & absq; aliquo solatio, nauigare præcipiens mari spumante, & (vt ita dicam) nolente per susceptionem virorum iniquæ iussioni communicare. Ingemuit enim ciuitas vniuersa, & hactenus lamentatur: & alij quidem suis manibus pectora percutiebant, alij verò manus & oculos tendebant ad cœlum, violentiam protestantes, & veluti dicentes: Audi cœlum, & auribus percipe terra, quoniam iniusta sunt quæ geruntur. Cunctáque simul gemitu complebātur, & veluti cantus quidā erat in ciuitate luctificus, currebatq; fluuius lachrymarum. Cùm igitur iudex ille præcepisset, vt vela nauis tollerentur, tūc gemitus ingens vniuersorum virginum & mulierum, seniorum & iuuenum permixtus lachrymis est emissus. Quum illi ergo Heliopolim nauigarent, vbi diabolica superstitio celebratur, omnes in media ciuitate communiter & singuli ingemiscentes, atque lugentes agebātur. Quibus tamē nec apertè licebat flere iussione vrbis præfecti Palladij: erat enim & ipse Paganus. Multi denique flentium arrepti, & in carcerem ducti, deinde castigati, lacerati, verberati, nouissimè in metalla sunt traditi: viri vtique ecclesiæ, & propter diuinum zelū valde pugnantes. Erant enim plurimi eorum monachi eremum incolentes, & deuotè in illo cōuersantes, numero viginti tres: cum quibus paulò pòst Diaconus à dilectissimo A fratre nostro Damaso, Romanæ ciuitatis episcopo deferens nobis consolatorias communicationis epistolas, manibus post tergum vinctis, publicè ab ipsis spiculatoribus ducebatur: veluti aliquis reus insignis, & homicidarū, verberibus coæquandus lapidibúsque simul & plumbo eius ceruicibus laceratis, ad mare ductus est: & sicut illi sine sumptibus, sine vllo solatio in metallicū deportatus exilium. Cúmque Iudex ille multos quoque infantium cruciasset, quidam eorū morientes, neque parētum, neque fratrum exequijs solennibus sunt potiti. O multam inhumanitatē iudicantis, magis verò condemnantis. Qui enim propter pietatem decertarunt, homicidis comparati potuerunt, quorum vtique corpora insepulta relicta sunt: piè laborantes escis bestiarū volatiliúmque proiecti sunt. Quíque patribus necatorum naturalium conscientia compati voluerunt, veluti iniqui capite secti sunt. Quæ lex B Romanorum, quæ Barbarorum sententia, quoslibet patribus condolentes punit? quando quispiam veterum huiusmodi gessit iniquitatem? Iussit itaque Pharao, vt masculi interficerentur Hebræorum, sed inuidia & timor tunc protulit hoc præceptum. Quanto tamen illa quæ tunc gesta sunt, humaniora modernis existunt, quanto desiderabiliora ad discretionem iniquitatis huius? Et licet malitia nequaquam separentur alterutris, sunt tamen incredibilia quę dicuntur, inhumana, crudelia, sæua, barbara, amara, sine misericordia, in quibus exultabant Ariani, choros agentes, quum vniuersa ciuitas ingemisceret. Nō fuit enim domus, in qua non esset mortuus, sicut in Exodo scribitur. Et quum hæc ita sint ge- C sta (non enim quieuerunt iniquitatis autores, sed ad peiora profecti) vsque ad episcopos prouinciarum venena propria dispersa sunt, habentes iniquitatis suæ solatium Comitem largitionum, quem prædiximus Magnum: Alios etenim episcoporum Curiæ tradiderunt, alios diuersis machinationibus affecerūt, volentes vniuersos impietatibus obligati, & secundum patrem ipsorū diabolum quærentes, quem sua rabie deuorarent. Super hæc autem vndecim Ægyptiorum episcopos, viros penè ab infantia vsque ad senectutem erēmum incolentes, verbóque superantes & actu libidinem, piámque fidem sine confusione prędicantes, & dogma pietatis edocentes, multasque victorias de dæmonibus exercentes, & Arianam sectam sapientissima ratione denotantes, in exilium miserunt in ciuitatem Iudæo- D rum, nomine Diocæsareā. Et velut infernus crudelissimus nunquam morte satiati fratrum, suæ sæuitiæ memoriam relinquere voluerūt. Nuper enim ecclesiæ catholicæ clericos, degētes in Antiochia cum fidelibus monachis, volētesque eorum scelera denotare, aures imperatorias inflāmantes in Neocæsaream Ponti mittendos esse subornarunt. Qui puto propter inclementiam locorum, etiam vita priuati sunt. Tales itaque tēpus illud tragœdias exercuit, silentio quidem & obliuione dignas, sed literis memorandas ad obiurgationem eorum, qui contra vnigenitum linguas suas exacuerunt. Hi nanque rabie coarmati blasphemiæ, non solùm dominum omnium iaculari nituntur, sed etiam contra eius famulos bellum sine vllo fœdere susceperunt.

Pagani. Iudæi.

Heliopolis.

Exod. 12.c

Magnus, Comes largitionum.

Vndecim episcopi Aegypti in Diocæsareā relegati.

HISTORIÆ ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER OCTAVVS.

SOCRATES.

De conuersatione, miraculis & responsionibus, vel scriptis diuersorum monachorum, necnon episcoporum. E

CAPVT PRIMVM.

† Arsenius An.do.374. Arsius. † Arsenius.

EO tempore fuit † Arsius Monasterij præsul. Is delinquētes iuuenes nō excōmunicabat, sed magis ætate prouectos: dicebat enim: Iuuenis excō municatus spernit, prouectus verò velociter excōmunicationis do- F lore corrigitur. *† Prior.* Alius nomine † Prior ambulans comedebat. Cōsultus autem cur ita comederet: nō, inquit, volo veluti necessariè vti cibo, sed tanquam extraneū aliquid agere. Pro qua re etiam ab alio rogatus ait: vt ne dum comedo, anima voluptatem sentiat corporalem. *Isidorus.* Isidorus dicebat quadragesimum se annum habere, ex quo sentiret quidem mente peccatum, non tamen consentiret vel concupiscentiæ vel furori. *Pambus.* Pambus autem cùm sine literis esset, accessit ad quendam vt doceretur psalmum: *Psal.38.* Qui cùm audisset primum versum tricesimi octaui psalmi: Dixi, custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea: Secūdum versum G non passus est audire, dicens: Si pnuero opere boc implere: hic versus tantummodo mihi sufficiet. Cumq; doctor qui ei tradiderat versum culparet quur per sex menses ad se minimè venisset, respondit: Quia versum illum adhuc opere non impleui. Postea verò quum multos superuixisset annos, à quodam noto rogatus an didicisset versum: Quadraginta & noue, inquit, annis vix eū implere valui. Huic itaq; quodam aurum dante ad cibaria pauperum, & dicente: numera. Ille respondit: Quod dedisti non eget numero, sed bono affectu. Is Pambus Athanasio episcopo precante, ab eremo descendit in Alexandriā. Cūque vidisset ibi mulierem Theatralem, fleuit: & H à præsentibus rogatus quare ploraret: Duæ, inquit, me res mouerunt: vna, quia illius perditio: altera verò, quod ego non tantum studeo placere Deo, quantum hæc vt turpibus placere possit hominibus. Alter quidam dicebat: Monachus nisi operatus fuerit, violento indicatur æqualis. *Piterius.* Piterius multas expositiones naturales adhibebat, & frequenter aliis alia requirentibus enarrabat. Per singulas autem explanationes orabat. Id temporis inter monachos fuerunt duo viri Deo amabiles, nomine vterque Macarius: vnus ex Ægypto superiore, alter Alexandrinus. Ambo de multis rebus insignes, propter abstinentiam, conuersationem, mores atque miracula, quæ eorum manibus agebantur. Ægyptius itaque Macarius tantum morborum depulit, & tantum dæmonum effugauit, vt ex eius operibus liber proprius expleatur. Erat autem reuerendus, & circa delinquentes seuerus. *Macarij duo.* Porrò Macarius Alexandrinus quum similis esset Ægyptio per omnia, in hoc variabat, quod circa consulentes hilarior apparebat, & vultu lætifico ad conuersationem iuuenes inducebat. *Euagrius.* Horum discipulus Euagrius philosophiam opere rebúsq; possedit, prius sermone solummodo philosophatus, & in vrbe Constantinopoli à Gregorio Nazianzeno Diaconus ordinatus: deinde cum eo descendens in Ægyptum, & prædictos viros inspiciens, conuersationem eorum æmulatus est: tantáq; miracula in eius manibus facta sunt, quanta in præceptorum eius. Conscripsitque libros valde necessarios, quorum vnus quidem μοναχὸς inscribitur: & est de Actuali. Alius cognitionalis, secundum quod quispiam cognitione fit dignus: huic † capita sunt quinquaginta. Alius verò Contradictorius, ex diuinis scripturis collectus, contra dæmones tentatores: partibus octo diuisus est, secundum numerum octo cogitationum. Et sexcentæ propositiones ad contemplationem pertinentes, quas γνωστικὰ προβλήματα. id est, Cognitionales propositiones denominauit. Insuper & versuum opera duo: vnum quidem ad monachos in cœnobiis vel itineribus constitutos: & vnum ad virgines, quæ quàm mira, quámque necessaria sint, legentes intelligunt. Sed opportunum est, sicut arbitror, pauca eius dicta de monachis ac scriptura referri. Sic enim ait: Necessarium est enim vias inquirere rectè præcedentium monachorum, & secundum eas exerceri. Multa enim inueniuntur ab eis dicta bene simul & acta. Inter quos etiam hoc ait quidam: Quòd sicca & non inæqualis diæta charitati coniuncta, citò perducit monachum ad impassibilem portum. Is autem cùm vidisset quendam fratrem phantasiis nocte turbari, hoc modo curauit eum, præcipiens, vt languentibus cibos ieiunans ministraret. Vnde interrogatus: Nihil, inquit, sicuti misericordia huiusmodi passiones extinguit. Quidam tunc philosophorum accessit ad iustum Antonium, dicens: *Antonius.* Quomodo sufficis, ô pater, codicum consolatione priuatus? Ad quem Antonius: O, inquit, Philosophe, meus codex natura creaturarum est, & adest cùm voluero, verbáque mihi relegit Dei. Interrogauit me vas electionis Macarius senex Ægyptius. dicens: Quare mali memoriam aduersus homines retinentes memorabilem virtutem animæ dissipatus? Contra dæmones autem habentes mali memoriam, innoxij permanemus? Cumque in quæstione huius interrogationis hæsissem, rogaui

gati cùm explanare sermonem. At ille: Prima inquit, passio furoris contra naturã est, consequẽs verò secundum naturam. In ipso feruẽti meridie perueni ad sanctum patrem Macarium, & siti vehementer accẽsus, aquam vt biberem postulaui. At ille: Vmbra, inquit, tibi sufficiat, multi nãque nunc iter agentium aut nauigantium etiam hac releuatione priuantur. Deinde cùm apud eũ verba de abstinẽtia exercerem, confide, inquit, fili: per viginti annos neque pane, neque aqua, neq; somno sum satiatus. Panem nanq; meum in põdere comedebam, aquam verò bibebam cum mensura parietibus autem inclinatus somni paululum capiebam. Cuidam monachorũ nunciata mors patris est: at ille nuncianti, cessa, inquit, & blasphemare noli: meus enim pater immortalis existit. Quidam fratrum Euangeliũ solummodo B possidebat, quod vendens pauperibus erogauit, dignum proferens memorandumque sermonẽ: Ipsum, inquit, verbum vendidi, quod mihi semper dicit: Vende omnia tua & da pauperibus. Est quædam insula circa Alexandriã trans paludem Mariæ, in qua habitabat monachus contemplãtibus approbatissimus, qui dixit: Omnia quæ geruntur a monachis, agi propter caussas quinque, id est, propter Deum, propter naturam, propter consuetudinem, propter necessitatem, propter opus manuum. Idem dicebat vnam quidem naturæ esse virtutem, sed eã diuersas species sumere per animæ qualitates. Nam & lumen, inquit, solis cùm sine specie sit diuersa, fenestris tamẽ per quas ingreditur, schema quoddam varium facere videtur. Alius porrò monachus, propterea, inquit, abscindo libidines, vt auferam furoris oc- C casiones. Noui enim furorem semper pro libidinibus litigare, mentem meam turbare, scientiam persequentem. Quidam senum dicebat: charitas depositum ciborum aut pecuniarum seruare nõ nouit. Idem dicebat: Nescio me in eadẽ re à dæmonibus fuisse deceptum. Hæc igitur Euagrius in libro suo Actuali commemorauit. In contemplatiuo autem hæc dicit: Quatuor virtutes & contemplationes earum à Gregorio iusto esse didicimus, prudentiam, fortitudinem, temperãtiam, atque iustitiam. Prudentiæ quidẽ opus esse dicebat, contemplari intellectuales sanctásque potestates absque sermonibus, quippe quos sapientia significari contradidit. Fortitudinis autẽ, perdurare in veritate, licet quispiam debelletur, & non accedere ad ea quę nihil sunt. Temperan- D tiæ verò proprium hoc esse respondit, suscipere præmia agricolæ semina, & ea plantare conuenienter. Porrò Iustitiæ opus, vt pro merito singula cuique verba reddantur: alia quidẽ obscurè pronuntiata, alia ænigmatibus indicata, quędam verò propter vtilitatẽ simplicium apertè disposita. Columna itaq; veritatis Cappadox Basilius ait: Humanam scientiam reddit crebra meditatio & exercitatio meliorem: eam verò quæ gratia Dei conceditur, iustitia patientia, atque misericordia. Et humanam quidem etiam passibiles suscipere poterunt diuinæ impassibiles tantummodo sunt capaces: qui etiam orationis tempore proprio mentis lumine resplendentes seipsos inspiciunt. Ægyptiorum verò sacratissima lux Athanasius ait: Præcepit Moyses mensam contra Aquilonis constitui partem. Quamobrem

Basilij Magni memoranda sententia.

Athanasij.

A cognoscant contemplatiui, quis contra eos spiret, & omnem tentationem forti mente sustineant, & cum alacritate ad se accedentes enutriant. Thmuitanorum ecclesiæ Angelus Serapion dicebat: Mens quidem spirituali intellectu potita, perfectè purgatur. Charitas autem curat membra furore tumentia: iniquitas concupiscẽtias & influentias continentia retinet. Maximus contẽplationum doctor Didymus ait: De prouidentia atque iudicio apud temetipsum semper exerce sermones, & studiorum materiam memoria retine. Penè enim omnes in his peccamus: rationémque iudicij in corporum differentia, in qua etiam est mundus, inuenies: prouidentię verò, in modis quibus à malitia vel ignorantia ad virtutes atque scientiæ culmen euehimur. Hæc itaque ex Euagrij dictis retulimus. Fuit autem & alius B vir mirabilis inter monachos, cui nomẽ Ammonius, qui adeò sine vlla curiositate fuit, vt cũ Athanasio Romam veniens, nullum opus ciuitatis inspiceret, nisi tantũ vt videret Petri & Pauli basilicas. Is Ammonius ad episcopatum tractus, atque diffugiens, dexteram sibi amputauit aurẽ, vt mutilo corpore ordinationis opus effugeret. Cumque posteriori tempore etiam Euagrius à Theophilo Alexandrino pontifice ad episcopatum vocatus, nihil amputans de corpore suo fugisset, veniẽs ad Ammonium cum ioco dicebat, malè eum fecisse aurem amputando, & de eo reũ existere. Ad quem Ammonius: Tu, inquit, Euagri, ignoras te puniendum quòd absciderïs linguam. Et ne tibi arrogare videaris, non vteris C gratia Dei. Plurimi porrò eo tempore digni fuerunt viri, quorum si quis velit verba miraculaq; cognoscere, & quemadmodum illis fuerint etiã bestiæ subiugatæ, librũ legat Palladij monachi, qui discipulus fuit Euagrij. Omnia nanque de istis subtiliter explanauit, in quo etiam fœminarum imitationem conuersationemque commemorauit. Euagrius verò atque Palladius mortuo Valente paulò post floruerunt.

Serapionis.

Didymi.

Ammonius. infr. fo. 215.

Palladius vitas monachorum scripsit.

SOZOMENVS.

Huius temporis est, vt quos potero cõmemorem, qui sunt in illo tempore inter Christianos philosophati. Quorum vnus quidẽ in Ægypto Ioannes, cui futura & alijs incerta, Deus nõ minus quàm antiquis Prophetis reuelauit, donúmque dedit, vt curaret insanabiles morbos. Is à iu- D uentute laudans Deum, degebat in solitudine, comedebátq; herbas & radices, bibebátque aquam si comperisset. Cumque venisset ad senectutem, diuina iussione migrauit ad Thebaida, & multorum monasteriorũ factus est Præsul. Qui oratione tantummodo morbos & dæmones effugabat & cùm literas nõ didicisset, ad rememorandũ aliquid codicibus non egebat: quia quicquid semel mente percepisset sub veritate retinebat. In hac quoq; regione philosophabatur Ammon Tabenensium præsul, circiter tria millia discipulorum habens. Non minus quoq; & Theonas: multorum Præsides fuẽre monachorũ: ambo operatores stupendarum rerũ, & diuina prouidentia prophetiáque completi. Fertur autem Theonam eruditum Ægyptiarum, Græcarum, Latinarúmque literarum fuisse, & triginta annis habuisse silentium. Porrò à nullo hominum

An. do. 374.

Ioannes Ægyptius.

Ammon.

Theon.

visum irascentem, aut iurantem, aut mentiẽtem, E
aut vanum aliquid, aut asperũ vel infirmũ pro-
tulisse sermonem. Ea tempestate fuerũt Copras
Copras. & Hellen, necnõ Helias. Copras quidẽ, vt aiunt,
Hellen. diuinum habuit donum, sanitatẽ cunferendi de-
pulsis murbis, & dæmones expellendi. Hellẽ ve-
rò à paruulu nutritus in monasterio, plurima in-
solitè miracula faciebat, ita vt etiam ignẽ in sinu
portaret, & nequaquã eius vestis arderet. Verùm
Helias. Helias tunc quidem non procul ab Antinoo ci-
uitate degebat in erẽmo, agens annũ ætatis circi-
ter centesimũ atq; decimũ. Antea tamẽ penè sep-
tuaginta annis solus vixerat in solitudine: & ad
hanc ætatem ieiunando & viriliter cõuersando
Apelles Aegyptius. peruenit. Fuit etiam Apelles in Ægypto ex fabro
ferrario, qui cùm aliquando per noctẽ hoc opus
exerceret, vmbra dęmonica veluti mulier specio
sa eũ de castitate tentabat. At ille ferrum quod e-
laborabat ex fornace trahens, eã percussit in fa- F
ciem. Tunc ille stridens & ingemiscẽs procul ef-
Isidorus. fugit. Inter hos etiã Isidorus fuit, qui vndiq; mo-
Serapion. nasteriũ muniẽs, curabat vt nullus egrederetur,
sed omnia necessaria haberet intus. Necnõ Sera-
pion circiter decem millia sub se monachorum
habens, quos omnes sic educabat, vt ex proprijs
sudoribus necessaria cõpararet, & alijs ministra-
Dioscorus. ret egentibus. Dioscorus quoque non amplius
centũ monachis præsidebat. Qui cùm presbyter
esset sacrificia faciens, omnem perfectionem ad-
hibebat examinando & diligenter diiudicando
accedẽtes ad sacra mysteria, ita vt expiarent mẽ-
tem, & mali cuiuspiam conscientiã non haberẽt.
Eulogius presbyter. Eulogius presbyter fertur pręsciẽtiã habuisse co-
gitationũ quorumlibet ad se venientiũ: eorúmq;
delicta palàm redarguebat, & quæcunq; latẽter G
cogitassent, sibi reuelata manifestabat. Qui verò
aliquid mali gessissent, vel prauũ consiliũ habuis-
sent, ab altari suspendebat, manifestans eis pecca
† resipiscẽtia. tum quod egerant, & † diligentia purgatos rur-
Apollo. sus suscipiebat. His itaque similis erat Apollo in
Thebaide, qui quadraginta annis in interiore
morabatur solitudine, speluncã paruulã in mun-
te vicino habẽs: sed pro multitudine miraculo-
rum paruo tempore insignis effectus, plurimorũ
Præsul extitit monachorum. Eo nanque tempo-
re multi & optimi studiosè philosophabantur in
Alexandria propemodum duo millia virorum:
quorum alij in solitudine morabantur, alij circa
Mareoten degebant. Excellenter autẽ inter alios
Dorotheus. emicabat Dorotheus genere Thebæus: cuius
hæc fuit vita, vt quotidie lapides à mari collige-
ret, & annis singulis hospitium ædificaret, & fa- H
bricare sibi non valentibus daret. Noctu autem
propter eorum cibum faciebat sportas, vt ven-
deret. Cuius cibus erat panis vnciæ sex, & olerũ
minutorum fasciculus vnus, & ad bibendum a-
qua. Hic à iuuentute sic viuens, ne in senectute
quidem defecit. Nunquã visus est in lectulo ob-
dormisse, vel pedes pro requie tetẽdisse, aut dor-
mire pro voluntate, nisi quantum operando aut
comedendo natura compressus oculos claudere
potuisset, ita vt sæpe dum comedẽdo dormiret,
cibus ex eius ore laberetur. Aliquãdo ergo som-
no valde grauatus, cùm in sterquilinium cecidis-
set, obdormiuit. Expergefactus autem & contri-
status, sub silentio dixit: Si angelis dormire sua-
seris, & mihi vlterius suadebis. Quod fortè dice

bat ad somnum aut ad dæmonem, qui eum nite-
batur à bonis actionibus impedire. Huic labo-
ranti quidam dixit: Cur ita conficis corpus tuũ?
At ille: Quia me, inquit, illud occidit. Piamonem *Piamon.*
verò presbyterũ ferunt, cùm sacrificaret aliquã-
do sanctum angelum circa sacrum vidisse altare
stantem, præsentes monachos in codice conscri
bentem, absentesque delentem. Ioanni quoque *Ioannes.*
tantã Deus noscitur donasse virtutẽ contra pas-
siones ac languores, vt plurimos podagricos &
articulos habentes solutos curaret. Inter hos
Beniamin senior valde clarus habebatur, dono *Beniamin.*
Dei potitus, vt sine medicamine, tactu manua
aut olei, facta oratione, sanaret ægrotos. Hunc
ferunt incidisse in hydropem morbum, & tantũ
eius corpus intumuisse, vt non posset per ianuas
cellulæ suę in qua habitabat efferri, nisi ianuæ cũ
tabulis antepositis sublatæ fuissent. Is ergo ægro
tationis suæ tempore penè octo mensibus ante
mortem in sella latissima sedens, curabat solenni
ter ægrotantes, non grauiter ferens quòd suæ æ-
gritudini non prodesset, sed etiã se videntes cõ-
solabatur, & deprecabatur vt rogarent Deum
pro anima ipsius, & de corpore nõ curarẽt. quia
etiam cùm sanũ, inquit, esset, nihil profuit mihi.
Marcum in Scethi degentem, ferunt etiam in iu- *Marcus.*
uentute valde fuisse mansuetũ & sapientem, me-
moriáque scripturarum diuinarum satis idoneũ,
& adeò Deo amabilẽ, vt cùm ad dominicũ cor-
pus accederet, angelus ei sacramenta præberet,
cuius manũ vsque ad iuncturam brachij tãtum-
modo se dicebat inspicere. Macario verò datum *Macarius.*
est, vt saperet vltra dæmones. Huic occasio con-
uersionis cõmissum homicidiũ fuit. Nã cùm pu-
er esset, & oues pasceret circa Marian paludem,
ludens quendam coætaneũ interemit, & metuẽs
fugit in solitudinẽ. Qui cùm tribus annis sub di-
uo moraretur, postea paruũ hospitiũ fecit sibi,
in quo annis vigintiquinq; moratus est. Equidẽ
plurimi se eũ audisse dicebãt, gratias illi calami-
tati referentem, & saluriferum vocantẽ illud ho-
micidiũ non sponte cõmissum, quod ei beatitu-
dinis caussa extitisset. Apollonius autẽ cùm per *Apollonius.*
omne tẽpus vitæ nihil vitæ monachicæ didicis-
set, sciẽs quia nec scribere, nec artem iã exercere
posset propter ætatẽ omnia medicamina & ciba
ria opportuna laborãtibus ex proprijs pecunijs
cõparabat, singuláſq; ianuas monasteriorũ à ma
tutino circumibat vsque ad horã nonã visitãdo
languentes, & ministrando quo indigerent. Qui
moriturus, alteri tradidit quod habebat, iubens
vt talia vota seruaret. Moses autẽ quũ seruus es- *Moses.*
set, propter culpã expulsus è domo est: qui latro-
cinio deditus, homicidia multa cõmisit. Postea
verò conuersus, repẽtè huiusmodi philosophiæ
virtute repletus est. Cúmq; pro prioris vitæ fer-
uore phãtasiis adhuc libidinũ moueretur, multa
abstinentia domabat corpus suum, panẽ solum-
modo comedens, & multũ operis efficiens. Sex
autem annis per totam noctẽ stans orauit, neque
genibus inclinatis, neque oculis somno clausis.
Insuper etiã noctu circũibat cellulas monacho-
rum, & lagenas singulorum aqua implebat, cùm
procul aut decem, aut viginti, aut triginta stadijs
aqua manaret. Qui licet ita domaret corpus,
priorẽ tamẽ valetudinẽ non amisit. Fertur enim
cùm quatuor latrones eius inuasissent hospi-
tium,

tium, cóprehendisse omnes atq; ligasse suísque humeris impositos ad ecclesiá perduxisse, in voluntate monachorum ponens, quid de illis facere vellent. Fuit ergo in summa philosophia & terribilis dæmonibus, & presbyter in Scethi cóstitut°. Vixit annis penè septoagintaquinq;. Sub hoc igitur imperio fuit Paolus de Lybia in Scethi, nó pauciores quingẽtis monachos habens. *Paulus Libycus.* Nihil autem operabatur neque percipiebat, nisi quod cómederet tantú. Orabat autẽ solummodò: & velut quoddá tributú habẽs impositum, trecẽtas orationes Deo vnoquoque die reddebat. Et ne numero fortè delinqueret, trecẽtos lapides ponebat, & singulis orationibus lapidem mittebat in sinum. Expẽsis verò lapidibus, orationes sciebat esse cópletas. Tú etiá Pachomius abbas in Scethi florebat, à iuuẽtute vsque ad senium optimè cóuersatus. *Pachomius.* Quem neq; circa corporis sanitatẽ, neque circa animæ passionem dæmon aliquando decepit. Stephanus autem circa Mareotem habitauit, perfectè degens & integra continentia. *Stephanus monachus.* Qui circa sexaginta annos probatissimus monachus fuit & Antonio magno notissimus. Fuit itaque mãsuetus & sapiens, loquutione suauis & vtilis, tristantiú cõsolabatur animos, & ad alacritatẽ reuocabat, licet necessaria tribulatio accideret. Talis etiá erat in cladibus propriis. Denique quum infirmitatẽ incurabilẽ incurrisset, & medici porria membra eius incidissent, ille manibus tamen operabatur, palmarú plectens folia, & præsentibus persuadens, vt de rebus huiusmodi non dolerent, neq; aliud cogitarent nisi de bono fine: Deus, inquit, quæ fecit, cuncta vtilia sunt. Ego autem noui huiusmodi morbos propter peccata accidere. Et melius est hic pœnas soluere, quàm post mortẽ perpetua supplicia sustinere. Pior autẽ quum de domo patris ad philosophiá cõuersionis exiret, promisit denuò nullum se propinquorú fore visurú. *Pior.* Post quinquaginta verò annos quú eius soror ipsum videre vellet, & habitare in eremo cognouisset, non cessabat donec eum inspiceret. Quam dum Episcopus loci iam grandæuam propterea videret affligi, scripsit Præsulibus eremi vt Piorem mitterẽt. At ille quoniá reluctari nephas est iussionibus seniorum, obediẽs, & assumens quendam venit ad patriam. Quúmque ad ianuam domus suæ accessisset, & suum nuntiasset aduentú, veniente germana clausis oculis dixit: Ecce ego sum Pior: quantumuis aspectu satiare. Tum illa gratiis actis laudauit Deú. At ille oratione facta redijt ad eremum, vbi fodiẽs aquá, inuenit amaram, eáq; vsus est vsq; ad vltimum vitæ suæ diẽ. Post cuius obitum nullus illic habitare potuit. Ego autẽ reor, quòd per orationẽ, eam ad suos vsque fecerit dulcem, quum etiam alibi non extantem oratione meruerit elicere. Nam quum Moyses & eius monachi puteum aliquando foderent, & nec venam aliquá reperirent, nec amplius fodere altitudo permitteret, medio die superuenit Pior, & oratione facta descendit in foueam. *Moyses.* Quúmque terriò percussisset terram, mox emanauit aqua. Quú verò oratione facta discederet illis eú petentibus vt vel ex aqua gustaret: Ad illud, inquit, missus sum, & propter quod veni peractú est. Ammoniú autem ferunt valde eruditú, Origenis Didymíque discipulú à iuuẽte vsque ad nouissimum diem præter panem assum nihil aliud comedisse. Hunc dum voluissent quidam ad episcopatú pertrahere, nec ille posset eos sermonibus auertere, abscidit propriá aurẽ, dicens: Iam ne volentem quidẽ me quisquá patitur ordinari, quum ecclesiastica regula corpore perfectos exquirat. *Ammonius, suprà fol.113.* Proinde discedentibus illis & denuò redeuntibus atque dicẽtibus, quòd morum perfectionẽ potius ecclesia quàm corpus exquirat, iurauit etiá linguá suam abscissurum, si ei vim niterẽtur inferre. Quo audito, qui venerát recesserunt. Eo porrò tẽpore fuit Euagrius vir eloquẽtissimus atq; mitissimus, à Gregorio episcopo Nazianzeno decẽter eruditus, cuius etiam fuit Archidiaconus. *Euagrius.* Ferunt enim eú aspectu pulcherrimum, & circa cultum vestitus ornatú. Quúmque eum quidam Senator Zelotypus vxori suæ cognouisset esse notissimum, ei mortis parabat insidias: quæ ad effectum peruenire potuissent, nisi eú quædá terribilis & salutaris visio præmonuisset. Vidit enim in somnis quasi pro crimine fuisset comprehensus, ferróq; vinctis pedibus manibúsque ad suppliciú duceretur. Quod quum fieret, quidam protulit euangelium, & promisit eum de vinculis esse soluendum, si ab vrbe Constãtinopolitana discederet, idque cópulit sibi iureiurando promitti. At ille tactis euangeliis, hoc se completurú promisit: & vinculis solutis experrectus est, ac sacræ credẽs visioni pericula declinauit. Tum ab vrbe Constantinopolitana venit in Hierosolymá. Fuerunt etiam in Rhinocurara nó peregrini, sed Prouinciales viri philosophiáque florentes. Inter quos fertur Melas episcopus huiusmodi fuisse benignitatis. *Melas.* Quum missi fuissent qui episcopos resistentes Ario, deportarent in exilium, venerunt ad huius ecclesiam. Quẽ cùm inuenissent veluti vltimum ministrum candelas ecclesiæ præparãtem, interrogauerút vbi esset episcopus. At ille: Ego, inquit, vobis de episcopo nuntiabo. Tum ex itinere fatigatos ad episcopum duxit, & apposita mensa panis, vt valuit. Postea ministerio completo ciborum, dixit se esse episcopú. At illi mirati virum, causas aperuerunt: & reddita reuerentia ei, dederút fugá. Tum ille: Non, inquit, declinabo quod mei similes libẽtissimè susceperunt, sed volens exilij præcepta suscipio. Huius frater Salomon ex negotiatore cóuersus, ad magnum philosophiæ culmen euectus est. *Salomon.* Hoc tẽpore Epiphanius, qui postea Cypri fuit episcopus, inter Eremitas maximus habebatur. *Epiphanius.* Fuit etiá in Carris Protogenes episcopus post Vitú, qui (vt ferunt) sibi professus est in domini Epiphania reuelatú, quòd vidisset Imperatorẽ Cõstantinum, quemadmodú ei Deus futura monstraret, & iuberet vt quod ei diceret, obediret. *Protogenes. Vitus.* Apud hos itaq; tanta abstinẽtia vigebat, vt propter multa ieiunia dentes eorú vermibus ebullirent. Alium verò quẽdam vsque ad octoginta annos panem ferunt penitus nó gustasse: Heliodorum plurimas insomnes duxisse noctes, ieiunióque septenos continuasse dies. *Heliodorus.* Multi quoq; apud Palæstiná & Syriá atque Persas fuẽre monachorum, quorum si vel nomina conscribere quisquam voluerit, multos libros implebit.

THEODORITVS.

Quod Ariani Constantinopoli comprehendentes orthodoxos, multos in naui concremauerint. Caput 2.

Ariani orthodoxos exurunt.

Eo verò tempore in Constantinopolitana vrbe comprehendentes Ariani quosdā religionis piæ presbyteros, eósque mittentes in nauim inermes, & trahentes in pelagus, aliis videlicet in altera naue sequentibus, immisso igne cremauerunt. Quo facto, sancti viri cum igne atque mari pugnantes, nouissimè sunt absorpti, & triumpho martyrij coronati.

Quòd Valens paganis, Iudæis & hæreticis tribuerit potestatem suas festiuitates agendi, & orthodoxos vbique prohibuerit, de Flauiani Diodorique virtutibus. Caput 3.

An. do. 379. Valentis Aug. impietas. Gentiles apud Antiochiam.

In Antiochia verò Valens plurimo tempore commoratus, omnibus licentiam dedit Gentilibus atque Iudæis, necnon hæreticis. Nam & Gentiles festiuitates agebant dæmonibus ministrantes, & post Iulianum à Iouiano idololatriæ vanitates extinctas, flotere rursus iste permisit: & Iouis cultum atque Dionysij, sacráque Cereris iam non in occulto tanquam sob pio Imperatore celebrabant, sed per mediam plateā bacchantes vbique currebant. Illis tantummodo tunc princeps erat inimicus, qui Apostolicā doctrinam prædicare videbantur, & eos primom quidem à sacris basilicis fecit expelli: quibus Iouianus inclytus Imperator ooeam dederat ecclesiam. Cúmque in monte sacra celebrarent, hymnis laudātes Deum, & diuinis illic eloquijs perfruentes, licet aëris aduersitatem sæpius sustinerent, aliquando pluuiis, aliquando niuibus, aliquando gelu, frequentet igois ardore macerati, ne io huiusmodi quidem locis laudibus diuinis eos frui permisit, sed missis militibus affugauit. Tunc Flauianus atque Diodorus, veluti quædam propugnacula, iaculis imminēribus resistebant. Nam cùm Melitius ipsorum pastor seorsum degere cogeretur, isti curam gregibus adhibebant: lupis quidem obicientes propriam fortitudinem & sapientiam suam, ouibus autem curam congruam iugiter afferentes. De montanis autem locis expulsi, contra ripas vicini fluminis pascebant oues. Non enim patiebantur secundum Israëlitas captiuos in Babylone organa sua suspendere, sed laudabāt creatorem & largitorem Deum in omni loco dominationis eius. Sed neque in hoc loco concilium piorum quietum esse permisit hostis seruorum Christi. Verumtamen concordia illorum mirabilium pastoris magni discipulorum ad exercitiū sanctas oues cogens, spiritualia pascua ministrabat. Et Diodorus quidem sapientissimus atque fortissimus, velut quidam fluuius perspicuus atq; torrens, oues quidem proprias irrigabat, luporum verò blasphemias penitus abluebat: & generis sui nobilitatem spernens, libenter sustinebat quamlibet pro fide calamitatem. Flauianus vir optimus, & ipse, genere nobilissimus, honestatē solam iudicabat esse pietatē, & velut puer exercitatus, maximum Diodorum quasi quendā infinitorum certaminum vngebat athletam. Illo namque tempore non concionabatur inter ecclesiastica collegia, sed hoc agētibus multa subsidia conferebat cōsiliorum, & scripturarum & expositionum. Et doctores quidem cōtra Arianas blasphemias tendebāt arcus: iste verò velut ex quibusdam pharetris suæ mentis sagittas cōgruas offerebat, & non solùm domi, sed etiam publicè hæreticis resistens, tetra eorum facilius perrumpebat, & illorum argumenta ostendebat esse telas aranearum.

Flauianus Diodorus. Melitius Antiochenus.

Diodorus.

Flauianus.

De laudibus Aphraata monachi, & quæ fiducia valenti responderit. Caput 4.

An. do. 379. Aphraates.

Cum his etiam laborabat Aphraates, cuius conuersationem alio loco prodidimus. Is enim ouium salutem suæ quieti præponens, & speluncam deserens propriam, pastorales sudores aggressus est. Quantas verò virtutis diuitias cōgregarit, nūc referre superfluū est. Vnū tantūmodo eius debet dici, quod huic historiæ valde congruit. A Boreæ parte fluuius currit Orontes circa palatium: à meridie verò est maxima porticus, vndique turres excelsas habens. Inter palatium verò & flumen platea est, quæ egredientes ex vrbe mittit ad suburbanos agros. Per hāc platean quum transisset Aphraates, ad hostilia certamina properabat vt sacris ouibus curā necessariā exhiberet. Hunc de palatio respiciēs Imperator, vilissimo pallio vidit indutum & in longæua senecta celeriter properantem. Quúmque dixisset quidam istum esse Aphraatem, à quo ciuitas vniuersa penderet, dicit ei Imperator: Dic mihi quò vadis? At ille sapiēter respondit & cōgruè: Pro tuo, inquit, oraturus Imperio. Tunc Imperator: Oportebat te domi, inquit, orare secundū † monadicū morem. At ille sanctissimus: Optime, inquit, dicis: si sic quoque permitteres, hoc me facere oportebat. Et hoc hactenus egi, quandiu Christi oues pace pristina fruebantur. Quia verò tumultu maximo commouentur, & periculi onus impendet, necaptiuæ tenerantur, necesse est quouis discurrere, eásque à † necessitate saluare. Sed dic mihi serenissime Imperator: Si puella essem in cubiculo residens, & lanæ vacans, viderémque paternam domū ignibus concremari, quid me facere deceret? sedere intus & ardentem contemnere domum, an certè discurrere vbi aquam ferrem, & flammas extinguere? credo te dicere hoc potius fuisse faciendum: id enim puellæ sapientis est opus. Hoc ergo nunc agitur Imperator. Te namque in paternam domum onstam mittente flammas, discurrimus vt eas velociter extinguamus. Hæc illo dicente interminatus est quidem, sed tacuit Imperator. Vnus verò cubicularius Imperatoris asperè respondens viro sanctissimo huiusmodi cladem noscitur pertulisse. Is enim habebat balnei curā: quò post hæc verba descendens, vt Imperatori pararet ingressum, & mente perculsus in aquam feruentem descendit, ibíque defunctus est. Sedebat Imperator expectans, vt eo renunciante lauaret: eóque tardāte, misit alios viros quor moraretur. At illi ingressi, viderunt eum in solio ferueore defunctum atque solutum. Quod cùm nuntiatum fuisset Imperatori, cognouerunt virtutem orationis Aphraatę, non tamen ab impiis dogmatibus recesserunt, sed secundum Pharaonem induratum est cor eorum.

Orontes flumius.

Valens Aug. ad Aphraatem.

† Monachicū.

† Captiuitate.

De

De Iuliano monacho. Caput 5.

An.do.379. Iulianus anachoreta. HAc tempestate Iulianus ille famigeratus solitudine relicta venit Antiocheiam. Nam cum hæretici soliti facilè sarcire mēdacia, hunc virum suæ dicerent esse prauitatis, miserunt ad eum lumē veritatis Flauianus atque Diodorus, pariter & Aphraates Acacium virtute florentē, qui postea Berœæ fuit episcopus, rogantes vt multis hominum millibus subueniret, & aduersariorum fallaciam redargueret, veritatisq; dogmata confirmaret. Is ergo vir sanctissimus, & veniendo & reuertendo, & in ipsa maxima ciuitate, quanta miracula fecerit, in historia † Deo amabili à nobis conscripta retulimus. *† philotheo.* Quod verò totius populus ciuitatis ad collegia nostra conuenerit, nullum seculum dubitare confido. Res enim inopinabiles ad se probantur vniuersos attrahere. Sed quod maxima miracula ille vir operatus sit, etiam veritatis hostes nequeunt denegare. Hoc enim in Alexandreia temporibus Constantij fecit magnus Antonius. *Antonius.* Deserens enim solitudinem, totas circumibat vrbes, satisfaciēs vniuersis, quod Athanasius doctrinæ Apostolicæ prædicator extaret, & hostes essent veritatis participes Arij. Sic igitur sciebant illi sacratissimi viri, quid tempori vnicuique cōgrueret, & quando opus esset frui quiete, quando necessarium solitudini præponere ciuitates.

De Acepsema, & aliis. Caput 6.

An.do.379. Acepsemas. Zeugmatius. FVit porrò illo tēpore in Cyrestēsium eremo famigeratus ille Acepsemas in cella reclusus, & sexaginta annis neque visus neque locutus. Zeugmatius quoque ille admirabilis, qui licet C oculorum acie priuaretur, omnia tamen circūibat, consortans oues, lupísque resistēs. Propter quam causam monachicam eius cellulā concremauerunt: sed Traianus magister militum fidelissimus aliam ei extruxit, multóque eum fouit auxilio. *Ephræm.* Hoc quoque tempore fuit Ephræm in Edessa, in Alexandreia verò Didymus. Et Ephrē Syra vsus lingua, spiritalis gratiæ radios emittebat. Qui licet nesciret doctrinam Græcam multos Græcorum eruditósque redarguit, & totius hæreticæ prauitatis infirmitatem nudauit. Et quoniam tunc Harmonius Bardisanæ quædam cantica componens, & impietatem melodicæ suauitati permiscens illiciebat audientes, & ad perniciem venabatur: *Armonius. Bardisanæ F. Ephram Syrus.* iste sumens inde harmoniam, pietatem cantilenæ permiscuit, & audientibus suaue admodū & vtile medicamen apposuit: quæ cantica triumphatorum Martyrum festos dies etiamnum efficiunt clariores.

SOCRATES.

De malis, quæ sub Valente in Alexandria & per Ægyptum gesta sunt. Caput 7.

CVm igitur Imperator Valens, lege præcepisset persequendos esse in Alexandreia & Ægypto cunctos orthodoxos, omnia vastabantur. Alij namque ad iudicia trahebātur, alij mittebantur in vincula, alij verberibus agebantur: plurimáque supplicia aduersus quietis amatores ingerebātur. Et cùm hæc in Alexandreia fie-

A rent secundum Lucij voluntatem, fuissetque in Antiochiam reuersus Euzoius, mox ad monasteria per Ægyptum cōstituta processerunt Magister militum cum multitudine armatorum, & Lucius Arianus. *Orthodoxi vexantur.* Cumque plurima viris sanctis mala facerent, nec eos vllo modo superarent, persuasione Lucij patres monachorum mittuntur in exilium. Inter quos erant, Macarius Ægyptius, & alter Alexādrinus. *Macarij duo.* Quumque venissent in insulam quandam, arreptam cuiusdam filiam sacerdotis à dæmone, clamantémque ad illos viros: Cur venistis etiam hinc nos expellere? suis orationibus liberatā patri restituūt, & ad Christianismum sacerdotem simul & reliquos habitantes in insula perduxerunt. Qui mox simulacra proiicientes, formā templi in ecclesiam mutauerunt. Baptizabantur enim, & officia Christianismi cupidissimè docebātur. Sic igitur propter B Consubstantialitatis fidem, viri admirabiles probabiliores effecti sunt, aliosque fauantes firmiorem operibus ostenderunt fidem.

De Didymo & scriptis eius, de Gregorio Pontico, eiusque miraculis. Caput 8.

Didymus. An.do.376. EO quoq; tempore virum alium fidelē produxit Deus, vt per eum fidei testimonium perhiberet, Didymum admirabilem virum, qui omni tunc doctrina florebat. Is cum paruus adhuc prima literarum elemēta doceretur morbo oculorum perdidit visum. Cui Deus pro visibilibus oculis intelligibiles condonauit. Nā quod per oculos doceri non potuit, auditu vigilanti cognouit: qui cum à puero fuisset ingeniosus, vincebat etiam acuta conspicientes. Facilè nanC que regulas Grammaticæ atque Rhetoricæ artis didicit. Cumque venisset ad Philosophiam, mirabiliter Dialecticam, Arithmeticam, Musicam, aliásq; Philosophiæ disciplinas didicit, animóq; recondidit, ita vt celeriter obuiaret eis qui oculis inspectoribus talia didicissent. Sed etiam vetus nouumque Testamentum adeo perfectè cognouit, vt multos æderet libros. Qui & de Trinitate tres libros fecit, & Origenis opus de principiis, id est, περὶ ἀρχῶν interpretatus, id est explanationes reliquit eximias. Fertur verò Antonius cùm Valentis tempore propter Arianos venisset in Alexandreiam, vidisse Didymum, eíque dixisse: Non te conturbet ô Didyme, amissio sensibilium oculorum, tales enim oculi tibi D desunt, quibus & muscæ & pulices frui vtique possunt. Sed gaude potius te habere oculos, quibus etiam angeli coutuntur, per quos videtur Deus & eius lumen inspicitur.

THEODORITVS.

An.do.376. Didymus ab infantia priuatus oculis, Grāmaticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriā, & Astronomiam, & syllogismos Aristotelis, & eloquentiam Platonis auditu didicit, non quod hæc veritatem erudirent, sed quod aduersus mādacium arma veritatis existerent.

SOCRATES.

Et quoniā aliqui ex nominis similitudine noscuntur errare, necessarium est ostēdere aliū esse

Gregorius Ponticus discipulus Origenis. Gregoriom Ponticum ortum ex Cæsarea Ponti E admodum vetustum & discipulú Origenis. De hoc nanq; Gregorio mulrus est sermo in Athenis,& Beryto,necnon & Ponto, & (vt ita dicatur)in vniuerso orbe terrarum. Is enim quú discessisset ab Athenis,venit Berytbú, ibique iuralegebat. Cúmq; cognouisset in Cæsarea libros sacros Origenem exponere, venit illuc,expositiones magniloqui illius auditurus. A quo verá philosophiam eruditus, euocantibus paréntibus remeauit ad patriam. Vbi primò quidem quum esset adbuc laicus,plurima signa fecit,languores curando,dæmones per epistolas expellédo, Paganosq́ne sermonibus & operibus sibi subiugando. Huius meminit & Pamphilus martyr,& Eusebius in libris quos de Origene conscripsit. Fuit ergo Gregorius antiquus iste, discipulus Origenis,& alter Nazianzenus fraterque Basilij. Fuit alius Gregorius Alexandrinus, Arianus. F

Quod Nouatiani festiuitatem Paschæ mutauerint, & de schismate inter Cornelium Romanorum episcopum,& Nouatum facto pro recipiendis errantibus. Caput 9.

EA tempestate Nouatiani habitátes in Phrygia,festiuitatem Paschæ mutauerunt. Quomodo autem gestum sit,dicam,primò tamen referens cuius rei gratia circa Phrygum Paphlagoniorúmq; gentes seuerius ecclesiastica regula conseruetur. Nouatus presbyter se ab ecclesiæ Romanæ communione subtraxit,quod Cornelius episcopus, fideles qui sacrificauerát tempore factæ persequotionis à Decio,in communionem recepisset. Pro hac itaq; caussa segregatus, & ad episcopatum à consortibus suis episcopis euocatus, scribebat ecclesiis, ne eos qui dæmonibus immolauerant, ad sacraméta susciperent, sed inuitarent quidem ad pœnitentiam, remissionem verò Dei relinquerét potestati.cuius solius est peccata remittere. Tales epistolas suscipientes, in vnaquaque prouincia secundú proprios sensus responsa reddebant. Cúm ergo ille mandaret nó oportere sacris interesse mysteriis eos,qui post baptisma peccatum commisissent quod ducit ad mortem, quibusdam quidé videbatur amara nimis & dura huiusmodi regula, alij verò velut iustam rectámque suscipiebát. Inter hæc mota quæstione venerunt literę Cornelij Romani præsulis,quæ remissioné peccátibus etiam post baptisma promittebant. Sic ergo ambobus diuersa scribétibus,& ex diuinis eloquiis sua sensa firmantibus,singuli Prouincialium diuersas sunt sequuti sententias. † Sanantes namque sanare promissa remissione, etiam reliquo tempore deliquerúnt. Vnde gentes Phrygú castiores qnàm aliæ esse noscúntur. Nouatus itaq; licet propter conuersationem subtilissimam segregauerit seipsum, non tamen mutauit Paschæ festiuitatem. Nam secundum partes Hesperias etiam iste celebrabat. Agitur enim apud illos Pascha post æquinoctium iam olim, & ex quo Christiani esse cœperunt. Sed iste quidé postea sub persequutione Valeriani principis martyrio finiuit vitam. Hi verò qui ex eo nomen habuerunt,eiusq́; fuere participes,facto concilio paucorum episcoporum in vico Pazeno, vbi sunt fontes Sagarij fluminis,regulam protulerunt, vt Iudæos obseruent azyma facientes, & cum eis agant Paschæ celebritatem. Postea tamen etiam Nouatianorum ecclesia propter illud cócilium noscitur esse diuisa.

Nouatus Presbyter.

† Sana repromissa.

Cornelius Pont. Rom.

Nouatianorú concilium.

De Damaso & Vrsino,qui Romæ episcopi pariter ordinati sunt. Caput 10.

EO tempore quum Valentinianus Imperator nullam hæresim perturbaret,post Liberium Romæ Damasus ordinatus episcopus, simul & Vrsinus ex diacono eius ecclesiæ in Basilica Siciniensi latéter. Ob quam rem multis seditione, vel Præfecti Maximini animaduersione punitus,remoto Vrsino Damasus remásit episcopus.

An.do.368. Damasus Ro. Pont. Vrsinus.

THEODORITVS.

Tunc itaque apud Hesperiam Damasus Romanus & Ambrosius Mediolanésis spiritalibus iaculis feriebant hostes. Cum quibus etiam illi qui ad longa fuerant exilia destinati,literis confortabant suos,& aduersarios destruebát. Quos diuina prouidentia gubernatores in fluctuatione præparauerat & militum sapientissimos duces in prælus.

An.do.378. Damasus. Ambrosius.

SOCRATES.

De fine Valentiniani maioris,& auspiciis Valentiniani minoris: & quomodo Iustinam matrem eius, Valentinianus viua priore coniuge duxerit vxorem. Caput 11.

INter hęc igitur Valétinianus Imperator Hesperiæ,contra legatos Sauromatarum vehementi furore commotus, eruptione venarum fluxu sanguinis expirauit, post Consulatú Gratiani tertium, & Equitij, septimodecimo die mensis Nouembris,anno vitæ quinquagesimoquarto,imperij vndecimo. Quo moriente Italię milites sexto die post eius mortem Valentinianum puerum eius filium ad imperij culmina prouexerunt. Cuius imperium frater,& patruus licet inuité (quod eis ignorátibus factum esset) tamen postea susceperunt. Hoc itaque modo Valentinianus iunior in paternum successit imperium. Is enim natus est de Iustina, quam viuente Seuera priore cóiuge Valétinianus hoc modo duxisse probatur vxorem. Iustus Iustinæ pater quum esset Piceni iudex. Constátij temporibus vidit in somnis, quod ex dextro fœmore Imperialem purpuram genuisset. Quumque visio per multos recitaretur,ad Cóstantij aures vsq; peruenit. At ille consyderans somnium tanquam ei Imperator ex ea nasceretur, mittens occidit Iustum. Cuius filia Iustina quum orphana remansisset à patre,virgo permansit. Posteriore verò tempore peruenit ad Seueræ notitiá,ad quá frequenter veniebat & amabatur, ita vt etiá cum ea balneis vteretur. Quumq; Seuera secú lauanté Iustiná diutius inspexisset, pulchritudine virginis obligata est, & dixit Imperatori adeo esse speciosam virginem Iustinam, vt etiá ipsa licet esset mulier,eius tamé amore sit capta. Itaq; Imperator eius sermone cócepto, Iustinam ducere tractabat vxorem, nó tamen Seueram abiicere: ex qua

Legati Sauromatarum. Valentinianus Aug. moritur. An.do.377. † Decimotertio. Scilicet Gratianus & Valés. Valentinianus iunior. Iustus Piceni iudex. Iustina. Seuera cóiunx Valentiniani.

Lex Valentiniani Aug. de duabus vxoribus ducendis & liberis.

ea qua Gratianus fuerat natus, quem paulò ante A cognouisset Valens, nihil futuri prouidens, terfirmarat Imperatorem. Legem itaque protulit publicè per ciuitates propositam, sancientem vt liceret si quis vellet habere duas vxores. Cumq; lex posita haberetur, Iustinæ ipse cõiunctus est: ex qua natus est Valentinianus iunior, & filiæ tres, Iusta, Grata, & Galla: quarum duæ quidem in virginitate manserunt. Gallam verò postea maior Theodosius Imperator duxit vxorem, ex qua Placidia filia noscitur ei esse progenita. Nã Arcadium & Honorium ex Placida priore coniuge habuisse cognoscitur.

SOZOMENVS.

Quod Themistius philosophus Valentem ab orthodoxorum nece auocarit. Caput 12.

An. do. 278. Valens aduersus orthodoxos.

B INterea Valens in Antiochia Syriæ degens, Consubstãtialitaris cultores vehemẽter suisset persequutus, nisi eum liber Themistij philosophi reuocasset, in quo perorauerat eum esse non oportere crudelem propter discordiam ecclesiasticorum dogmatum, quando etiam apud Paganos plus quàm trecentarum sectarum differentia videretur, & vnusquisque pro dogmate proprio in sententia diuersa consisteret. Et fortè hoc Deo gratum magis esset, dum nõ facilè cognoscitur, & diuerso modo glorificatur: vt vnusquisque amplius timeat, dum integritatem eius sciẽtia vel quomodo aut qualis quãtusq́ue sit magis ignorat. His ergo Themistij ratiocinationibus aliquantulum mitior factus est Imperator.

SOCRATES.

Quemadmodum se Gothi contulerint ad Valentem, & quomodo ad Gothos pestis Ariana peruenerit. Caput 13.

An. do 378. Exilia orthodoxorum. Gothi. Fridigernus. Athalaricus. An. do. 379.

NOn tamen omnino ab indignatione abstinuit, sed pro morte infligenda sacratissimis viris decernebat exilia, donec eius imperũ caussa huiusmodi reipublicæ cohibuisset. Barbari trans Histrum constituti, qui vocantur Gothi, ciuile bellum inter se duabus partibus commouerunt: vni præerat Fridigernus, alteri Athalaricus. Cúmque præualuisset Athalaricus, Fridigernus confugit ad Rom. eorúmque postulauit auxilium. Quo cognito Valens præcepit Thraciæ militibus, vt Barbaris auxilia commodarẽt. Hoc subsidio victus Athalaricus est, & in fugã versus. Ob hanc ergo caussam Fridigernus volens aliquod beneficium repensare Valenti, cum suis omnibus dogmata eius religionis amplexus est. Vnde hactenus Gothi Ariani esse noscũtur. Tum etiam Vulphilas Gothorum episcopus literas Gothicas adinuenit, & scripturas diuinas in eam conuertit linguam. Cum igitur non solũ Fridigerni Gothos, sed etiam Athalarici Vulphilas edoceret, tunc Athalaricus videns religionem patriam violari, multos Arianorũ supplicijs tradidit, quos Ariani martyres nunc appellant. Nõ verò post multum temporis denuo inter se Barbaris compacatis, à vicinis gentibus Hunnorum deprædabantur. Expulsique de proprijs, ad Romanorum loca confugiunt, seruire potius volentes Imperatori. Hoc quum cognouisset Valens, nihil futuri prouidens, terras eis tribuit Thraciarum, arbitratus paratũ se contra omnes Barbaros habere auxiliũ: ac propterea milites deinceps negligebat, & eos qui pridem contra hostes laborauerãt contemnẽs, etiam à Collatoribus prouinciæ per vicos & ciuitates pro vnoquoque milite octuaginta solidos exigebat qui dudum eorum tributa releuarat. Hoc ergo fuit initium, vt illo tempore Romanorum respublica calamitatibus subderetur. Barbari namque quum Thraciam tenuissent, licenter Romanorum prouinciam deuastabant. Hæc audiens Valens, quum ab orthodoxorum exiliis non quiesceret, tunc tamen hac necessitate abstinuit. Turbatus enim, ab Antiochia Cõstãtinopolim venit: vnde etiam aliquantũ Christianorum persequutio tunc cessauit.

Martyres Arianorum. Hunni in Gothos.

Grauitas exactionum.

Gothi in Romanos.

THEODORITVS.

Valens petit auxilium à fratre contra Gothos.

Interea Valens Imperator cùm Gothorũ gentem commouisset ad bellum apud Bosphorum, tum sauus vires suæ infirmitatis agnoscens, misit ad fratrem, suppetias petens. At ille rescripsit, religiosum nõ esse, talem virum iuuare, qui Deo rebellis existeret: sed magis esse iustum vt eius superbia sedaretur. Quod cùm ille miserrimus cognouisset, licet maiori necessitate cõstrictus, non tamen à sua vehementia cessauit, sed fuit veritati rebellis. Terentius igitur inter hæc victor reuersus est ab Armenia vir optimus, & pietate decenter ornatus. Tunc ei iussit Valens poscere dona quæ vellet. At ille, quod decebat pium virum cogitare, respondit: Petiit enim non aurũ, C non argentum, non prædium, non cingulum, neque donum, sed vt eis qui pro Apostolica doctrina pericula sustinuerant, vna præberetur ecclesia. At ille petitionem ex scripto susceptã cognoscens, quæ illic tenebãtur adscripta dirupit, eumq́ue alia postulare præcepit. Verum ille colligens verba precum: Suscipe, inquit, ô Imperator & habeto donum. Aliud verò non postulo: intentionis meæ iudex est vniuersorum iudex. Cum ergo Valẽs transmisso Bosphoro venisset in Thraciam, primum quidem Constantinopoli commoratus est, pręparans bellum: deinde Traianum cum expeditione contra Barbaros destinauit. Cumq; remeasset ille deuictus, derogabat Valens ei molliciem & timorẽ adscribẽs. At ille vsus fiducia viro fortissimo congruẽti: Non, inquit, Imperator ego sum victus, sed tu Victoriã D perdidisti, cum Deo resistis, & illius auxilia Barbaris facis potius opportuna. Cùm enim à te impugnetur, pro illis pugnat: & necesse est, Deum sequi victoriam. An nescis quos ab ecclesiis expuleris, vel quibus eas contradideris? Hæc eadẽ Arãtheus & Victor magistri militũ sunt professi, & Imperatorem ne tũc indignaretur, admonuerunt. Aiunt verò Isaac monachum habentẽ cellulam illic, cùm videret eum egredientem ad pugnam cũ clamore dixisse: Quo vadis Imperator qui pugnas aduersus Deũ, quẽ nõ habes adiutorẽ? Ipse enim contra te Barbaros mouit, quoniã & tu aduersus eũ blasphemas linguas plurimas incitasti, & qui ei psallunt sacra, domibus expulisti. Quiesce ergo rebellare, & ille faciet bella cessare. Redde gregibus pastores eximios, & vi-

Terentius, magister militũ orthodoxus.

Traianus magister militũ.

Arantheus, Victor.

Isaacus monachus.

ctoriam sine bello percipies. Si verò nihil horũ E sic agens pugnare contendis, experimento cognosces, quam durum sit contra stimulum calcitrare. Nam nequa reuerteris, & exercitum vehementer perdes. Betranion autem omni virtute clarus vniuersæ Scythiæ præsul, habens zelo fidei cor accensum, pro corruptione dogmatũ & iniquitatibus quas contra sanctos agebat, Valentem sæpe redarguit, clamãs cum sacratissimo Dauid: Loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar. Qua tamẽ gratia Barbari Ariano sint vitiati languore, narrabo. Tempore quo transeuntes Histrum, pacem cum Valente fecerunt, tunc præsens Eudoxius suggessit Imperatori, vt ei Gothi communicarent. pridem enim diuinæ scientiæ radiis imbuti, F Apostolicis dogmatibus pascebantur. Communio, inquit, vnius dogmatis firmiorem faciet pacem. Hoc Valens laudans à ducibus Gothorum exegit, vt dogmatum quoque concordiam retinerent. Illi verò dicebant, paternam se mutare non posse doctrinam. Et cum illo tempore Vulphilas esset eorũ episcopus (quem valde sequebantur, eiusque verba quasi leges immobiles existimabant) hunc verbis, pecuniisque flectens Eudoxius, egit, vt Barbari communionem amplecterentur Imperatoris, sic decipiens eos ac dicens, certamen esse verborum, non differentiã dogmatum. Quamobrem hactenus Gothi maiorem quidem patrem filio dicũt: creaturã verò G filium nequaquam dicere sustinent, licet hoc asserentibus communicare videantur.

Betranion.

Gothi quando Ariani facti.

Gothi Christiani.

Vulphilas Gothorum episcopus corrũpitur à Valẽte.

SOCRATES.

De reuersione Petri episcopi in Alexandreiam, & de eius morte, & de successione Timothei. Caput 14.

HOc itaque tempore, cùm Imperator ab Antiochia discessisset cõfortati sunt qui ab eo persecutionem patiebantur, & maximè Alexandrini Petro videlicet reuerso de Roma cum literis Damasi Romanæ vrbis antistitis confirmantis Consubstantialitatis fidem, & Petri episcopi roborantis ordinationem. Quo facto populus sumpta fiducia, Lucium expulit, & reduxit Petrum. Sed Lucius Constantinopolim nauigauit: Petrus cùm modicum vixisset tempus, reliquit fratrem suum Timotheum successorem.

Alexãdrini.

Petrus moritur.

Timotheus succedit.

Quomodo Valens contra Gothos pugnando sit deuictus, ac mortuus. Caput 15.

POrrò Valens Imp. cum trigesimo die Maij mensis sexto Consulatu suo, & Valentiniani iunioris secundo Constantinopolim venisset, inuenit populum in mœstitia constitutum. Barbari namque per Thracias discurrentes etiam Constantinopoleos suburbana vastabant, non existente qui eis resistere fortiter valeret. Qui cũ vsque ad muros venissent vrbis, afflicta ciuitas murmurabat, quasi eos Imperator illic euocasset, quũ nec resisteret, & magis bella protraheret. Circẽses ludi igitur agebantur, & illic Imperatori clamabant: Da arma & nos pugnabimus.

An.do.380.

Hinc accensus Imperator, vndecimo die Iunij mensis egreditur, interminatus pœnas se pro iniuriis cum rediret à Constantinopolitanis ciuibus exacturum, & quia prius videbantur Procopio præbuisse auxilium, ita vt ciuitatem aratro vertere minaretur. Deduxit ciues igitur vsq; ad vrbem Hadrianopolim, quæ est in confinio Macedoniæ.

THEODORITVS.

Et exercitu quidem præmisso ipse in quodam vico victoriam expectabat. Porrò milites Barbarorum impetum non ferentes, alij fugiebant, alij necabantur. Barbari autem venientes ad vicum vbi Valẽs cognita proditione se celare nitebatur, immisso igne cõcremauerunt cum vico etiam pietatis inimicum.

Valens Aug. combustus est. An.do.381.

SOCRATES.

Qui finem vitæ sortitus est nono die mensis Augusti, eodem Consulatu, id est, quarto anno ducentesimæ octuagesimæ nonæ Olimpiadis. Aiunt aliqui eum igne consumptum cum in vicum fugisset, quem Barbari concremauerunt. Alij verò ferunt, quod mutato Imperiali habitu ad pedestrium venerit exercitum: & cum eque-H stres se dedidissent pugnare nolentes, in congressione vniuersos pedestres repentè confossos: vnde dicunt ipsum quoque ignoti vulnere fuisse prostratum. Defunctus est anno vitę quinquagesimo. Qui cum fratre regnauit annos tredecim, post fratrem verò tres. Taliq; sorte defunctus est.

HISTO-

HISTORIÆ ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER NONVS.

SOCRATES.

Quod Mortuo Valente Constantinopolim Barbari deuastarint. A

CAPVT PRIMVM.

Barbari suburbia Constantinopolitana diripiunt.

GITVR defuncto Valēte, denuò Barbari vsq; ad muros Constārinopolcos venientes eius suburbana vastabāt. Quapropter ciues qnæ inuenissent arma gestan- B tes, hostibus vt poterant resistebant. Vaor enim Valētis Imperatoris nomine Dominica præmia ex ærario publico bene pugnantibus, secuodum consuetudinem militum ministrabat. Quiboa etiam Saraceni tulere suppetias, quas eorum regiua nomine Mauia Romanis fœderata miserat.

Dominica Aug. Mauia regina Saracenorum.

THEODORITVS.

De benignitate Gratiani & fidei rectitudine. Caput 2.

An. do. 381. Gratiannus reuocat episcopos orthodoxos de exilio.

POrrò Gratianos Valētiniani filios, cùm pridem patte defuncto Europæ sceptra tenuisset, defuncto Valente sine sobole, Asiæ quoque Lybiæque regnā suscepit. Moaque pietatem quā mentc perceperat, operibns demonstrabar, initiáque sui regni rerum omnium domino dedicauit. Scripsit itaque Legem, præcipiens, vt expulsi pastores ad sua oouilia rediteot, sacræque basilicæ eis redderentur, qui communionē Damasi sequerentur. Is enim Damasus Romanæ vrbis episcopus laode dignns, vit mirabilis, semper otnatus, dicere faceréque pro Apostolicis dogmatibus cnncta festinus post Liberium gubernacula susceperat ecclesiæ. Misit igitut Imperator cum huiusmodi lege etiā Saporē quendam tunc nominatissimum militiæ principem: & Arianæ quidem blasphemiæ prædicatores, veluti quasdā bestias diuinis septis iussit expelli: optimis verò pastoribus & sacris ouilibus vniuersa restitui. Hoc ergo in vniuersis prouinciis decreuit obseruari.

Damasus Pōt. Rom.

SOCRATES.

An. do. 382. Libertas religionis vniuscuiusque.

Gratianus itaque cum iuniore Valenriniano regno potitus ab exilio reuocatis omnibus, lege sanciuit, vt vnaquæque religio licitè sacta celebraret, solos verò ab ecclesiis prohibuit Eunomianos, Photinianos, Manichæos.

THEODORITVS.

De contentione apud Antiochiam inter Paulinum & Melitium facta, & de Apollinare Laodiceno eiusq; secta. Caput 3.

TVnc igitur in Antiochia, quæ præsidet Orienti, contentio huiusmodi causa prooenit, Pro Apostolicis dogmatibua laborantes (sicut iam dictum est) crant diuisi, & alij post calumnias irrogatas Eustathio Arianam abominari væsaniam, apod scipsos sacra celebrantes, Paulinnm habebant antistitem. Alij verò post ordinationem Euzoij, cum Melitio conuenieo- B tes eius doctrioa fruebātur. Ad hæc autē Apollinaris Laodicenus alterius partis sibi præsulatū assumpsit. Qui cum pietatis indueret vultum, & Apostolica se fingeret dogmata cōseruare, paulò post manifestus hostis appatuit. De diuina namqoe oatura adulterinis rationibus vtebatur, gradus quosdam generans dignitatum, & sacramentum dispensationis imperfectum explanare præsumens, animámque rationalem quę corpus regit, priuatam salute confirmans. Si enim animam noo assumpsit secundum illius rationem Deus verbom, neqne medicinam præbuit, neq; honorem dedit: sed corpus quidem terrenum ab inuisibilibus virtutibos adoratur: anima verò secundum diuinam imaginem facta inserre permansit, cōtumeliis induta peccati. Qui plurima C super hæc væsanus asseruit. Aliquando etenim pariter confitebatur & ipse ex sancta virgine assumptam carnem: aliquando verò eam cū Deo verbo cœlitus descendisse: aliquādo eum ipsum factū carnem, sumpsisse nihil ex oobis. Aliásque plurimas & inanes fabulas sacris promissionib⁹ copulabat, quas in præsenti dicere superfluū iudicaui. Talia quidē ille dicens, nō solū suos peste repleuit, sed etiā quosdā nostrorum fecit huiusmodi lepra participari. Post modicū verò temporis cum suū viderent opprobriū & ecclesiæ claritaté, penè cuncti reuersi sunt, & communionē ecclesiasticam percipere meruerunt, non tamen priorem deposuere lāguorem, sed magis cōplures Constantiū latenter saociaoerūt. Ea hac ergo radice in ecclesiis germinauit, vna carnis deitatisq; natura, & vt diuinitati vnigeniti passio co- D pulerur: & alia, quæcunq; populis & sacerdotibus certamins genuerūt. Sed hæc quidē postea facta sunt. Tum igitur veniente Sapore magistro militię, & ostendente Principis legem, Paulinua quidem fatebatur se Damasi esse participē. Promittebat etiā Apollinaris, hoc ipso languore celato. Sacratissimus verò Melitius sub quiete degēs, illorū certamina deuitabat. Porrò Flauianus sapientissimus tūc in ordine presbyterij cōstitutus, primò quidem veniente magistro militū, ita ad Paulinum loquutus est: St communionē Da-

Schismata christianorū. Apollinaris Laodicenus. An. do. 380.

Flauianus Paulinus.

masi ô amice sectaris, ostende nobis dogmatum E tuorum aperte concordiam. Ille namq; vnã Trinitatis sobstãtiam confitẽs, tres subsistẽtias prædicat in aperto: verũ tu è diuerso subsistẽtias perimis Trinitatis, ostende itaque dogmatum concordiam, & suscipe secundum legem ecclesiaa. Quum ergo illum his sermonibus obiurgasset, cõuersus, Apollinari dixit: Admiror te amice sic impudenter veritati resistere, cum aperte noneeis, quod laudabilis Damasus perfecte naturam nostram à Deo verbo dicat assumptam, tu verò contraria fatearis. Mentem nanque nostrã salute fraudas. Si autẽ falsè loquimur, te forsitan accusantes, vel nũc nouitatẽ à te natã denega, & Damasi amplexos doctrinã, sectam suscipe venerãdom veritatis. His rationibus sapiẽtissimus Flauianus illorũ fiduciam ita redarguit. Porrò Melitius omniũ mansuetissimus hominũ, benigne atque suauiter Paulino dixit: Quoniam & mihi hatum ouium curam cõmisit dominus, & tibi similiter aliarum, suscipe hanc sollicitudinẽ, & communicemus inter nos sub dogmate pietatis. Iungamus amice greges, & soluamus de Præsulatu contentionẽ: cõmuniter pascẽtes oues, curã eis cõmuniter exhibeamos. Si autẽ de sede certamen est, ego etiã hanc contẽtionem conabor dissoluere. In sede sacrum ponatur Euãgelium, & ex vtraque parte nos sedeamus. Et si quidem prius ego finem vitæ suscepero, solus eris Antistes: si verò hoc tibi prius euenerit, ego rursus gregis habebo curã. Quum hæc ergo Melitius cum omni mansuetudine protulisset, Paulinus acquiescere nõ cõsensit. Tum magister militiæ, iudex vtriusq; verborũ ecclesias Melitio tradidit. Paulious autẽ aliarũ ouiũ permãsit Antistes.

Melitius ad Paulinum.

Apollinaris priuatus episcopatu.

Verum Apollinaris Præsulatu nudatus ecclesię, nouitatẽ doctrinæ suæ aperta impudentia prædicabat, & ducem semetipsum ostẽdit hæreleos, & ipse quidẽ in Laodicia crebro morabatur. In Antiochia verò pridem Viralẽ ordinauerat, vita quidem optima decoratum, & Apostolicis dogmatibus innutritũ, postea tamen hoc languore putrefactam. Porrò sacratissimus Melitius Diodotum illũ (cuius iam meminimus) qui sub tẽpestate oppido quàm aspera ecclesiæ nauem à subuersiooe seruauerat, Tarsensium pastorẽ cõstituit, eique Cilicum gentis curam commisit. Apamiæ verò Põtificalem curam Ioanni dedit. Qui licet genere ac nobilitate fulgeret, tamen progenitores proprijs virtutibus adornabat. Hunc ergo & sermo decorabat & vita. Is itaque tempore tempestatis confidelium suorũ numerum gubernauit, cooperatorẽ habens laudabilẽ Stephanum, quem sacratissimus Melitius ad alia certamina destinauit. Nã cùm cognouisset Germaniciam Eudoxij peste corruptam, hunc eò tãquam sapientissimum medicum destinauit. Erat enim omni Græcorum doctrina plenus, & diuinis dogmatibus ionutritus. Quamobrẽ spe sua fraodatus nõ est. Vsus nanq; dono spiritalis doctrinæ, lupos mutauit in oues. Porrò magnus Eusebius de exilio remeans Acaciũ summæ claritatis virum in Berœa ordinauit episcopum, in Hierapoli Theodotũ, cuius mira cõuersatio hactenus decãtatur, Eusebiũ in Chalcide, in Cyro nostra Isidorum. Aiunt verò quod etiã Eulogiũ, qui pro Apostolicis dogmatibus decertarat, & in Antinò cum Protogene missus in exilium, Edessæ ordinauerit episcopum. Barses enim sacratissimus, iam de hac luce migrauerat. Sanctus verò Eusebius vltimum episcopũ Mario in ciuitate Dolicha fecit. Hæc enim parua ciuitas vesaniam tunc obtinuerat Arianam. Quò quum accessisset Eusebius, vt Marin virũ plurimis virtuibus decoratũ, in sede collocaret episcopali, quædam mulier Ariana peste repleta, tegulã de tecto demisit, qua eius caput valde cõtriuit. Isq; paulò post ad vitam meliorem de hac luce migrauit. Qui moriens, præsentes iureiurando cõstrinxit, vt ab ea quæ hoc fecisset, nullo modo pœnas exigerent, imitatus dominum suũ qui de crucifigentibus ait: Pater, remitte eis: non enim sciunt quid faciunt. Simul & cõseruum Stephanum, qui post multos lapidum ictus clamabat: F Domine ne eis statuas hoc peccatum. Hoc ergo modo magnus Eusebius est defunctus. Et qui Thraciæ Barbaros effugit, impiorum hæreticorum manus declinare non potuit, sed martyrij coronam illorum ferocitate suscepit. Hæc ergo gesta sunt post reuersionem episcoporum.

Stephanus fidelis Ioannis Apamensis.

Vitalis.

Diodorus.

Ioannes.

Germanicia.

Eusebius reuinx.

Acacius Theodotus.

Barses.

Mares.

Eusebius à muliere Ariana occiditur.

De Theodosij ducatu, quomodo à Gratiano Imperatore fuerit ordinatus & ad Orientale missus imperium Orthodoxis præfuerit, & retruserit hæreticos. Caput 4.

POrrò Gratianus Thraciam Barbaros vastare cognoscens, Italia relicta, in Pæoniam venit. Ea tempestate Theodosius tam propter parentum nobilitatem, quàm propter fortitudinem propriam nominatissimus habebatur: & ob hãc G caussam inuidia parium Iudicũ fatigatus, in Hispania morabatur, vbi & ortus fuerat, & nutritus. Cumque Imperator quid faceret hæsitaret, quippe cùm barbari eleuati victoria inexpugnabiles esse viderentur, ducatu Theodosij pugnã credidit finiri. Repente siquidem eum ab Hispaniis euocans, & magistrum militum esse denuntians, eum expeditiooe ad Barbaros destinauit. At ille fide munitus, confidenter ad Thracias est profectus. Quò cum venisset, vidissetque Barbaros, exercitum ordinauit ad pugnam. Congressione verò facta, impetum Barbari non ferẽtes suas acies reliquerunt. Et illi quidem fugiebant, hi verò fortiter sequebantur. Immensaque cædes tunc facta est Barbarorum. Plurimis igitur interemptis, paucisque latenter transeuntibus Histrum, mox Dux optimus exercitu di- H spersò per vicinas vrbes, velociter rediit ad Principem, ita vt ipse triumphorum suorum nuntius existeret. Quod tamen nec ipsi Imperatori quũ miraretur factum, credibile videbatur. Æmuli siquidem & fugisse eum dicebant, & exercitum perdidisse. At ille propter derogantes sibi, petiit mitti qui viderent hostium multitudinẽ peremptorum. His verbis Imperator flexus, misit qui rea actas inspicerent, sibique renunciarent. Porrò Dux optimus interea hæc diuinã visionẽ vidit, & ab ipso Deo aperte sibi monstratã. Cõspexit enim in somnis, quod sanctus Melitius Antiochenæ ciuitatis Antistes chlamyde ipsum vestiret Imperiali, & corona caput ornaret. Hæc quũ nocte vidisset, cuidam mane retulit † clericorũ. At ille clarum esse somnium dixit, & nihil ænigmaticum,

παιονία, regio quam Pannoniã vocamus.

Theodosius in Hespaniam patriam suam secessit.

Theodosius Dux militum Barbaros profligauit.

Theodosij somnium.

† amicorum.

Theodosius fit Cæsar. An. do. 382.
maticum, nihil dohium cōtinere. Qumq; pauci omnino transissent dies, qni pro victoria inspectione missi fuerant, redierunt, peremptáque hostiū multa millia narrauerūt. Quamobrē lætatus Princeps, Theodosium fecit Imperatorem.

SOCRATES.

Consulatu Ausonij & Olibrij sextodecimo die Ianuarij mensis.

THEODORITVS.

An. do. 381. Theodosius episcopos Cōstantinopolim conuocat.
Tradita ei sceptrorum parte Valētis, ipse rursus ad Italiam tedijt, & illum ad regna collata transmisit. Mox igitur vt imperium sumpsit, præ omnibus de coocordia ecclesiæ cogitanir, & vniuscuiusque Præsulatus episcopos Constantinopoli cōuenire præcepit. Hæc sola erat Ariano plena contagio. Nam Occidens liber ab huiusmodi languore permausit. Constantinus enim senior filius Constanrini maioris, & Coostans iunior paternā fidem integram seruauerūt. Rursus Valenrinianos Imperator Hesperiæ, inuiolatam custodiuit fidei pietatem. Orientis autē tractus, mulnfariam huiusmodi labe repletus est. Arius enim Alexandrinæ presbyter ciuitaris hāc ibi genuit blasphemiam. Post quem Eosebius, Patrophilus, & Aëtios Palæstini, & Paulinus atque Gregorius Phœnices, & Laodicēsis Theodotus, cumque his Georgius, post quos etiam Athanasius & Narcissus Cilices, & alij plurimi malè iacta semina notriuerūt. His igitur nequissimis cultoribus fuit cooperator Constantius atque Valens. Pro hac ergo solummodo causa, Theodosius suo subiacentes imperio Constantinopoli congregari præcepit episcopos.

SOCRATES.

Quomodo Macedoniani denuo ab Orthodoxis diuisi sint. Caput 5.

INterea Macedoniani post legationem ad Liberium destinatam aliquanto tempore sine discretione communicabant, & ipsi iis qni ab initio defioitionem fidei Nicænæ susceperant. Cumque lex Principis Graniani Potestatem religionibus sicuti vellent commuoicare præboisset, denuo sunt diuisi: congregatique in Antiochia, statuerunt vocem Coosubstantialitatis amouendam, & venerantibus Nicænam fidem non esse communicandum. Sed plurimi videntes eorum varietatem, recesserunt ab eis & Cōsubstantialitatis sectatoribus sunt vniti.

SOZOMENVS.

Quomodo Theodosius Imperator Thessalonicæ baptizatus sit. Caput 6.

CVmque Theodosius bello Barbaros superasset, & illi Romanos amicos habere precarētur causa fœderis, acceptis obsidibus Thessalonicam venit. Vbi cūm in ægritudinem incurrisset, ab † Acholio eius ciuitatis episcopo baptizatus est, licet à progenitoribus Christianum dogma & fidem Nicæni cōcilij sequeretur.

† Ascholio.

SOCRATES.

An. do. 381.
Tūm igitur baptizari cupiēs propter morbū, Thessalonicēsium interrogauit episcopum, cuius nam fidei esset. Quo respondēte, quòd Ariana pestis in Illyricum noo valuisset accedere, sed inuiolatam ab initio fidem Nicenúmque concilium seruarent, ille libenter eius verba suscipiens, baptizatus atque ægritudine liberatus est.

SOZOMENVS.

Professio Theodosij de fide. Caput 7.

Lex Impp. de fide orthodoxa.
COgitans igitur Imperator, melios esse pronunciare subiectis, cuiusnam esset fidei, ne videretur vim facere, si quenquam subitò inuitū ad cultum religionis impelleret, legem è Thessalonica populo Constantinopolitano proposuit. Hoc enim visum est, vt veluti de quadam ciuitatis arce omnibus sobiectis aliisque ciuitatibus iodicante scriptura, fieret manifesta. Cuius legis verba sunt hæc:

IMPPP. GRATIANVS, VALENtinianus, & Theodosios Auggg. populo vrbis Constantinopolitanæ.

Petrus. Damasus Pont. Rom. Petrus Alexandrinus.
Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit temperamentum, in ea volumus religione versari, quam diuinum Petrum Apostolum tradidisse Romanis religio vsque nunc ab ipso insinoata declarat: quámque pōtificem Damasum sequi claret, & Petrum Alexandriæ episcopum, virum Apostolicæ sanctitaris: hoc est, vt secundum Apostolicam disciplinam, euāgelicámque doctrinam patris & filij & spiritus sancti vnam deitatem, sub pia maiestate, & sub pia Trinitate credamus. Hanc legam sequentes, Christianorū catholicorum nomen iubemus amplecti: reliquos verò dementes væsanósque indicātes, hæretici dogmatis infamiam sustinere, diuina primùm vindicta, post etiam motus nostri quem ex cœlesti arbitrio sumpserimus, vltione plectēdos. Data.III. Kalēd. Martias, Thessalonicæ. Gratiano quinto, & Theodosio Aug. coss. Hęc sancieos paulò post Constantinopolim venit.

An. do. 382.

De Gregorio Nazianzeno Constantinopolim translato. Caput 8.

Gregorius Nazianzenus Constantinopolim ascitus. Anastasia.
TVm igitur Gregorius Nazianzenus communi decreto multorum episcoporum in Cōstantinopolim transmutatus, intra ciuitatem in paruo oratorio sacra celebrabat. Cui loco postea principis basilicam maximam copulantes, eam vocauerant Anastasiam.

De Basilica sanctæ Anastasiæ. Caput 9.

QVę sanè nō solùm pulchritudine & magnitudine, verùmetiā apertissima apparitione Dei noscitur illostrari. Illic enim diuina virtus in somnis, & apertè, plurimis & frequēter mulisq; languentibus & in rerū periculis cōstitutis subuenisse dinoscitur, ita vt crederemur ab aliquibus sanctā Mariam, Christi matrem virginem hanc esse. Cum tali namque habitu multis ostēditur.

Quam Basilicam ideò Anastasiam vocant, sicuti E reor, eò quòd dogma Nicæni concilij in Cõstãtinopoli, velut iam mortuum, eo loco expositionibus Gregorij resurrexerit. Ego tamen audiui quosdam veriloquos referẽtes, cùm populus illic congregaretur ad missas, mulierem prægnantem de superiori porticu cadentem defuoctam fuisse, túmque communi oratione facta super eam, reuixisse, & cum partu seruatam esse. Quamobrem valde inopinatum Anastasiæ nomen, id est resurrectionis, accepit.

SOCRATES.

Quomodo Theodosius ab ecclesia Constantinopolitana Arianos expulerit. Caput 10.

Gregorius Nazianzenus cupit abire Constantinopoli.

Theodosius Aug. ad Demophilum Arianæ religionis antistitem.

GRegorius itaque vir eloquentissimus ac venerandus, cognoscens aliquos murmurare F eò quòd esset ex alia ciuitate, adueniente principe Constantinopoli habitare declinabat. Imperator tamen cùm in tali statu inuenisset ecclesias, cogitabat quemadmodum pacificaret omnes, & cunctas augeret ecclesias. Mandauit ergo repentè Demophilo, qui tunc Arianæ religioni præsidebat: Si vis, inquit, credere secundum Nicæni dogma concilij, vniatur populus & suscipiat pacem. Cumque ille propositionem huiusmodi refugisset, tunc Imperator, Si pacẽ, inquit, concordiámque declinas, fugere te etiam à sacris basilicis ego præcipio. Hęc audiens Demophilus, & cogitans graue esse potioribus resistere, conuocans in ecclesiam plebẽ, & surgens in medio cunctorum, hæc per se subiectis verba locutus est: Fratres, scriptum est in euangelio:

Matth.10.

Si persequuti vos fuerint, ex ista ciuitate fugite in aliam. Quia igitur Imperator ecclesiis opus habet, scitote crastina nos Collectam extra vrbẽ celebraturos. Hæc cùm dixisset, egressus est. Non tamen sic intelligens euangelij verba, quẽadmodum dicta sunt. Illic enim præcipitur, vt fugientes habitationem mũdanam, Hierusalem requirant supernam. Egressus ergo ciuitate ante portas conciliabula celebrabat. Cum quo simul exiit Lucius Alexandria pulsus, quia tunc Constantinopoli morabatur. Sic itaque Theodosij concordiam non ferentes post quadraginta annos ecclesias, quas vi tenuerant, reliquerunt. Egressi de ciuitate quinto Consulatu Gratiani, & Theodosij primo, mẽse Nouembri. Quo facto, Nicænæ fidei sectatores ecclesias receperunt.

Lucius exul.

Ariani relinquunt ecclesias quas XL. annis tenuerant.

An.do.382.

SOZOMENVS.

De Eunomij calliditate. Caput 11.

IGitur cum Eunomius Valentis temporibus à suis clericis recessisset, apud seipsum in Bithynia morabatur vir callidus & dicendi peritus, multúsque populus concurrebat ad eum: alij hominem experiri volẽtes: alij audire quæ diceret: Huius fama peruenit ad Principem: Cum quo ipse quoque voluit habere sermonem: sed Augusta Placilla precibus eum retinuit. Erat enim fidelissima, & Nicæni dogmatis iura sub integritate seruabat, timuítq; ne (vt fieri solet) eloquio viri callidi captus Imperator, facilè in sectã eius incideret.

THEODORITVS.

De Constantinopolitano concilio contra Macedonianos. Caput 12.

INterea cùm episcopi cẽtum & quinquaginta fuissent Constantinopoli congregari, præcepit Imperator vt nullus proderet quisnam esset maximus ille Melitius. Volebat enim ex memoria sui somnij virũ illum sibi ipsi iudicari. Cùm ergo omnis illa multitudo Pontificum regiam introisset domum, relictis omnibus ad magnum cõcurrit Melitium, & veluti quispiam filius patris amator, post multum temporis paterna visione potitus, complectebatur eum, & simul osculabatur oculos, labia, pectus, & caput, dexirámque quæ ipsum in somnis coronauerat, insinuauitq; illi quam viderat visionem. Cúmq; etiam cæteros congruè salutasset, rogauit tanquã patres, vt de rebus præsentibus cogitarent.

An.do.383.

Theodosius Melitium agnoscit nunquam antea visum à se nisi per insomnium.

SOCRATES.

Et vt in vrbe Constantinopolitana ordinaretur episcopus. Et cùm speraret posse Macedonianos vniri, etiam eorum conuocauit episcopos. Conuenerunt ergo de Consubstantialitatis fide, Timotheus Alexandrinus, Cyrillus Hierosolymitanus, post pœnitentiam in Consubstantialitatis dogma consentiens, Melitius Antiochiæ, & Acholius Thessalonicę, aliíque plurimi. ita vt centum & quinquaginta numerus cõpleretur. Macedonianis vero præerat Eleusius Cyzici & Lampsaci Martianus: eratque simul tri- G ginta sex, quorum plurimi esse videbantur de ciuitatibus Hellesponti. Conuenerunt itaq; Consulatu Eucharij & Euagrij mense Maio. Igitur Imperator & Episcopi partis ipsius laborabant, vt Eleusius eiusque sequaces vnirentur ecclesię, commemorantes eis legationem, quam miserãt ad Liberium tunc Romanæ vrbis episcopũ per Eustathium, & quia pridem sponte ei communicassent, nec esset sine pudore vt subitò bene prius placita mutarent. At illi eius monita apertaque conuitia paruipendentes, elegerunt sequi potius Arianam pestem, quàm Consubstantialem dicere Trinitatem. Hæc fatentes de Constantinopoli sunt egressi, & scribebant alteri alteris, ne quis ipsorum in Nicæni concilij dogma consentiret.

Macedonianorũ episcopi & pertinacia.

An.do.383.

H

THEODORITVS.

De ordinatione Maximi Cynici eiúsque depositione, & ordinatione recta Nectarij, & de canonibus in ea synodo constitutis. Caput 13.

GRegorius verò qui tunc Cũstantinopolitanã regebat ecclesiam, Nazianzũ redire parabat. Pro quo cùm episcopatus Constãtinopolitanæ vacaret ecclesię, Timotheus Alexãdrinus Petri successor, Maximũ quendã Cynicum ordinauit episcopũ, cùm nuper totondisset eum. Is verò erat Apollinaris væsania refertus. Sed non pertulerunt hoc malũ viri sanctissimi Constãtinopoli congregati. Et cùm Ægyptij maximè se pro eius ordinatione separassent, sacra officia cum Gregorio celebrabant. At ille grauiter fe-

Gregorius Nazianzenus Constãtinop. reliquit.

Maximus Cynicus.

rens rursus factam diuisioné, exorabat vniuersos, vt laude dignum virum quærerent quem Pontificem ordinarent. Tunc illi eius verbis acquiescentes, Nectarium generis nobilitate decoratum constituerunt Constátinopolitanæ ciuitatis episcopum, Maximum verò Apollinaris contagio laborantem, nudatum Pontificali dignitate eiecerunt.

Nectarius.

SOCRATES.

Tum etiam regulam protulerunt, vt Constantinopolitanus episcopus haberet honoris priuilegia post Pontificem Romanum, eò quòd sit noua Roma. Firmauerúntque rursus Nicænam fidem, & Patriarchas constituerunt, distribuentes prouincias, vt episcopi vniuscuiusque diœceseos ad ecclesias nó irent extraneas. Hoc enim olim propter persecutionis tempus indifferéter agebatur. Distribuerunt itaque Nectario quidé maximam ciuitatem & Thraciam. Ponticá verò diœcesim Helladio, qui post Basilium fuit. Cæsaream. Cappadociæ Gregorio Nysseno, Basilij germano: Troilo quoque Meliteuæ, Armeniæ ius Patriarchæ dederunt. Asianam verò diœcesim, Iconij Amphilochius est sortitus. Optimus autem Antiochiæ, Pisidiæ. Aegyptum quoque Timotheo Alexandrino distribuerunt. Porrò ecclesiarum Orientalium gubernationem eius præsulibus commiserunt, Pelagio Laodiceno, & Diodoro Tarsi, Antiochenæ ecclesiæ priuilegia reseruantes, quę tunc Melitio præsenti dederunt. Definierunt pariter, vt si quid in prouincia qualibet emergeret, prouinciæ concilio finiretur. In his omnibus suum prębuit etiam Imperator assensum.

Prouincialiú conciliorum institutio.

THEODORITVS.

Paruo porrò tempore transeunte, sanctus quidem Melitius est defunctus, & ab omnibus sapiétibus cum præconiis maximis est sepultus. Æstate verò sequenti rursus plures episcopi Constátinopolim pro causis ecclesiasticis sunt reuersi, vbi Occidentalium episcoporum synodicam susceperunt epistulã, inuitantem eos Romam, vt illic maximum celebraretur concilium. Sed illi quidem profectionem quasi nihil habituram lucri refugerunt, verùm literas miserunt Damaso cæterisq; præsulibus quas pro clariori notitia subdere necessarium iudicaui.

An do. 384. Synodus Constantinopolitana.

Epistola Constantinopolitani concilij ad Papam Damasum & Occidentales episcopos. Caput 14.

Epistola synodi Constantinopolitanæ missa Occidétalibus.

DOMINIS HONORABILIBVS atque Venerádis fratribus & comministris, Damaso, Ambrosio, Britonio, Valeriano, Acholio, Basilio, & reliquis sanctis episcopis in maxima Roma collectis, sancta synodus orthodoxorum episcoporum congregatorum in maxima ciuitate Constantinopoli in domino S.

VElut none ignoranti vestræ reuerentiæ insinuare, atq; narrare multitudiné passionú ab Ariana potétia nobis sæpius illatarú, forsitan superuacuum est. Non enim ita negligere vestram credimus sanctitatem, vt adhuc egeatis discere A quos certum est condolere. Sed neque tales nos constrinxere tempestates, vt pro sui paruitate latere potuerint. Neq; tempus persequutionis est nouum, sed adhuc memoriam seruat antiquam, non solùm in his qui passi sunt, sed etiam in eis, qui participes sunt illorum, quorú proprias indicant passiones. Heri enim (vt ita dicá) aut hodie exiliorú vinculis resoluti, post innumeras tribulationes ad ecclesias proprias sunt reuersi. Aliorú verò in exilio defunctorú funera reuocata sunt. Quidá verò etiam ab exilio remeantes, & feruenti hæreticorum furore deteti, amariora quàm in exilio propriis sunt perpessi, lapidibus ab eis obruti, sicuti beatus Stephanus. Alij diuersis macerati sunt suppliciis, adhuc stigmata Christi & vulnera in suo corpore circumferre noscuntur. Pecuniarum verò dispédia, honoris B ademptiones, singulorúmque confiscationes, & machinamina, iniurias atq; vincula, quis numerare valebit per singula? Omnes enim tribulationes verè super nos multiplicatæ sunt vltra numerum. Iustè quidem quoniá valde peccauimus. Aut certè clemens dominus passionum multitudine nos voluit exercere. Propter hæc itaque gratias Deo referimus: qui & per tantas tribulationes seruos corripit suos, & secundú multitudinem miserationum suarú deduxit nos rursus ad refrigerium. Nobis itaque tépus & labor maximus necessarius fuit, vt emédatio ita proueniret ecclesiarum, vt tanquam pro longa ægritudine diligéna paulatim adhibita, priscam pietatis redderet sanitatem. Hoc etenim putabimur modo persecutionibus acerrimis liberari, & ecclesias longo tempore ab hęreticis detentas, de- C nuò reparare. Veruntamen graues adhuc nobis sunt lupi, qui postquá de caulis expulsi sunt, ex ipsis pascuis oues abripiunt, collectas facere cótendentes, populos commouentes, & in nullo segnes ad ecclesiæ læsioné. Erat itaq; (sicut diximus) necessariú huic operi tempus. Quia tamen fraternam circa nos charitatem ministrantes, synodum in Romana vrbe Dei voluntate fecistis: & nos illuc tanquam mébra propria, literis Deo amabilis Principis euocastis: vt quoniam tunc ad tribulationes soli sumus addicti, nunc sub Imperatorum pia cócordia non sine nobis regnaretis, sed etiá nos vobiscú secundum Apostolicá vocem córegnaremus: oratio quidé nostra fuit, si esset possibile, vt omnes nostras simul relinquétes ecclesias, desiderio vtili iúgeremur. Quis D enim nobis dabit pennas sicut colúbæ, vt volemus & apud vos requiescamus? Sed quoniá hoc omnino nudabat ecclesias, reque nuper inchoáte, resque nimis erat plurimis impossibilis, quia concurreramus in vrbem Constantinopolitanam, causa literarum ad nos missarum à vestra charitate post Aquileiense concilium ad Deo amabilem Imperatorem Theodosium, propter hanc solummodo causam vsque ad Constantinopolim præparati, & de hac tantummodò synodo ferentes consensum Episcoporum, qui per prouincias permansere: maioris verò profectionis neque sperauimus opus, neque præaudiuimus omnino, antequá Constantinopolim venimus. Super hæc autem induciarum angusto tépore faciente, neque præparare nos valétes ad longá profectionem, neque vniuersos cómuni-

Psal 45.b

catores nostros in prouinciis positos cómonere,& eorú cósensum sumere prevaluimus. Quoniam igitur hæc & alia multa plurimorú aduentum prohibere videbantur, quod erat secundú, ad effectum rerum,& vestrę circa nos charitatis ostensionem, hoc egimus. Reuerendissimos atque charissimos fratres, & cóministros nostros episcopos, Cyriacum, Eusebium, & Priscianú, vsque ad vos laborare alacriter exorantes, per quos & nostram voluntatem pacificam,& inténtionem habentem vnitatis ostendimus, zelúmq; nostrum quem pro saluberrima fide gerimus, indicauimus: nos etenim persecutiones, siue tribulationes, siue minas Imperiales, siue crudelitates Iudicum, siue quaslibet alias tentationes hæreticorum, libenter sustinuimus pro euangelica fide, quæ in Nicæa Bithyniæ à trecentis decé & octo patribus roborata dignoscútur. Hác enim & vobis & nobis & omnibus qui nó subuertunt verbum veræ fidei, complacere confidimus, quam scimus antiquissimam existere,& sequacem baptismatis, docentémque nos credere. In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Diuinitatem quippè & virtutá atque substantiam vnam Patris & Filij & Spiritus sancti credimus, & ęqualem honorem ac dignitatem & imperiú coæternum, in tribus perfectissimis subsistétiis, seu tribus perfectis personis: vt neque Sabellij languor habeat locum confusione subsistentiatum, aut peremptione proprietatum: neq; Eunomianorum & Arianorum πνευματομάχων, id est, spiritui resistétium blasphemia prævaleat: substantia videlicet secundum illos, aut natura, aut diuinitate diuisa, aut vt increatæ consubstátiali & coæternæ Trinitati posterior aliqua vel creata, vel alterius substantiæ natura detur. Inhumanationis verò Christi sermoné sine aliqua violatione seruamus, neque sine anima neque sine mente aut imperfectam carnis dispensationem suscipientes: sed totum scientes perfectum quidem ante secula existere domini verbú, perfectum verò hominé in nouissimis diebus propter nostram saluté factum. Igitur quæ de fide à nobis apertè prædicantur, velut in summa hæc esse noscuntur: de quibus amplius instrui poteritis, si & Tomú in Antiochia factum à synodo ibi constituta, dignemini legere. Et quid anno superiori in Cóstantinopoli ab vniuersali synodo cognoscitur esse prolatum: in quibus latius fidé professi sumus,& cótra nouitates hæreseon nuper exortas, anathema ex scripto protulimus. De dispensationibus autem particularibus ecclesiarum antiqua (sicuti nostis) sanctio tenuit, & definitio sanctorum patrú in Nicæa conuenientiú, secundum vnamquamque prouinciá, & si Pótifices voluerint vt cum eis vicini propter vtilitatem celebrét ordinationes. Quibus rebus consequenter & cæteras ecclesias apud nos gubernari cognoscite,& in signium ecclesiarú hæc approbasse sacerdotes. Porrò Constantinopolitanæ vrbis nouellam (vt ita dicamus) ecclesiam, velut ex ore leonis hæreticis suffossam blasphemiis abstraximus,& per misericordiá Dei & reuerendissimú & Deo amabilé Nectariú episcopum ordinauimus, corá vniuersali cócilio cum cómuni concordia, sub aspectu etiá Deo amabilis Imperatoris Theodosij, vniuersique cleri

Eusebius. Cyriacus. Priscianus.

Tomus decretorum Antiochiæ.

Constantinopolitana ecclesia recens.

E cuncta decernéte pariter ciuitate. In seniore auté & verè Apostolica ecclesia Antiochiæ Syriæ, in qua primú venerabile Christianorú appellatum est nomen, reuerendissimú & Deo amabilé episcopum Flauianum de vniuersa prouincia & oriétali diœcesi concurrétes regulariter ordinauerunt, omni ecclesia pariter decernéte,& quasi sub vna voce hunc honorante virú. Quam ordinationem tanquam legalem suscepit commune conciliú. In matre verò cunctarú ecclesiarú Hierosolymis constituta, reuerendissimum & Deo amabilé Cyrillú episcopú esse significamus, qui regulariter olim à prouincialibus ordinatus, plurima propter Arianos diuersis temporibus certamina passus est. His igitur tam legaliter & canonicè apud nos gestis, etiam vestrá reuerentiá congaudere deposcimus, spirituali intercedente dilectione. & timore dominico, per quæ huma-F na remouetur offensio, & ecclesiarú ædificatio ptęponitur vniuersis. Sic etenim verbo fidei cócordante, & Christiana in nobis charitate firmata, cessauimus dicere, quod reprehédebat Apostolus, Ego quidé sum Pauli, ego verò Apollo, ego autem Cephę. dú omnes videlicet appareamus Christi, qui in nobis diuisus non est. Et si sine schismate corpus ecclesiæ, Deo adiuuáte, seruemus, cú fiducia ante domini tribunal astabimus. Hæc contra Arij & Aëtij Eunomiíq; vęsaniam, necnon cótra Sabellij, Photini Marcelli, Pauli Samosateni & Macedonij conscripserunt. Similiter autem & Apollinaris nouitatem palàm abdicauerunt, dicentes, Inhumanationis verò domini verbum sine violatione seruamus, neque sine anima, neque sine mente, aut imperfectam carnis dispensationem suscipientes.

Hierosolymitana ecclesia.

1. Cor. 1. b

G Porrò Damasus omni laude dignissim⁹ agnoscens hanc hæresim exortam fuisse, non solum Apollinarem, sed etiam Timotheum discipulú illius abdicauit. Et hoc orientem gubernátibus episcopis, literis propriis indicauit, quas curauimus infra annectere.

Epistola Damasi de damnatione Apollinaris ad Timotheum. caput 15.

QVoniam Apostolicæ sedi reuerentiam debitam charitas vestra distribuit, vobis plurimum charissimi filij præstitistis. Nam licet ecclesiæ, in qua sanctus Apostolus residés docuit, quodammodo nos gubernacula quæ suscepimus, teneamus: tamen profitemur nos honore minores esse, & propterea omni modo festinamus, vt ad gloriam eius beatitudinis peruenire H possimus. Scitote igitur quòd pridem Timotheum prophanum, ineruditum, Apollinaris hęretici discipulú, cum impio ipsius dogmate condemnauimus, nec vltra concedimus eius reliquias qualibet ratione de cætero prævalere. Si autem adhuc ille serpens antiquus semel & secundo percussus, ad pœnam propriam reuiuiscit: quique extraneus ab ecclesia est, mortiferis venenis suis quosdam fideliú tentare non cessat, hanc tanquam pestiferam declinate corruptioné, vt vos memores Apostolicæ fidei, quæ præcipuè in vrbe Nicæna à patribus ea scriptis prolata est, firmo gradu stabiles in fide & immutabiles perduretis: & nó vaniloquia & exterminabiles

les

les quæstiones ab isto audire patiamini clericos vestros, aut plebem. Iam enim semel formam dedimus, vt qui seipsum cognouerit Christianum, illud seruet, quod ab Apostolis noscitur esse cõtraditum, dicẽte sancto Paulo, Si quis vobis annuntiauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Christus enim filius Dei, dominus noster, humano generi per propriam passionem salutẽ plenissimam coodonauit, vt totum hominẽ delictis obnoxium, peccatis omnibus liberaret. Hunc si quis in deitate, siue in humanitate minus aliquid dixerit habuisse, plenus spiritu diaboli, Gehẽnæ se ipsum filium demonstrauit. Cur itaque rursus à me quæritis damnationẽ Timothæi, qui & hic de iudicio Apostolicæ sedis, præsente quoq; Petro Alexãdrinæ ciuitatis episcopo cũ Apollinari suo doctore damnatus est, & in die iudicij tormenta debita & supplicia sustinebit? Si verò quibusdam leuioribus ille suadet, veluti quandam spem habens, qui veram spem in Christi confessione mutauit, sciant se cum isto similiter perimendos, cùm ecclesiasticam regulam impugnabunt. Deus vos incolumes custodiat filij charissimi.

Galat. 1. b

Statuta sedis Apostolicæ contra diuersas hæreses. Caput 16.

Professio catholicæ fidei, quam Damasus misit ad Paulinum.

SEd etiam alia quædam in eminentissima Roma colligentes contra diuersas hæreses conscripserunt, quæ huic operi necessarium subdere iudicaui.

1 Quoniam post Nicænum concilium talis error exortus est, vt quidam dicere prophano ore præsumant, Sanctum spiritum per Filium fuisse factum, anathematizamus eos, qui nõ eum omni prædicant libertate cum Patre & Filio sanctũ Spiritum vnius eiusdemque substãtiæ atque potestatis existere.

2 Similiter autem anathematizamus & eos, qui errorem Sabellij sunt sequuti, eundem dicentes Patrem esse, quem Filium.

3 Anathematizamus Arium & Eunomium, qui simili impietate, licet verbis discrepent, Filium tamen & Spiritum sanctum creaturam esse confirmant.

4 Anathematizamus Macedonianos, qui ex Ariana radice deriuati, non impietatem sed vocabulum mutauerunt.

5 Anathematizamus Photinum qui Hebionis hæresim renouans, dominum nostrum Iesum Christum solum ex Maria confitetur.

6 Anathematizamus etiam eos, qui duos filios esse profitentur: vnum ante secula, & alium post carnis assumptionem ex Virgine.

7 Anathematizamus & hos, qui pro rationali anima confirmant, quod Dei verbum in humanam carnem conuersum est? ipse nanque Filius verbum Dei, non pro rationali anima & intelligibili in suo corpore factus est, sed nostram, hoc est rationalem & intelligibilem animã sine peccato assumpsit atque saluauit.

8 Anathematizamus & eos, qui dicunt Verbũ Dei productione & correptione à patre separatum, & sine substantia eum aut terminandum esse blasphemant. Eos autem qui ab ecclesiis ad alias ecclesias migrauerunt, tamdiu à nostra communione alienos habemus, donec ad eas redeãt

A ciuitates, in quibus primitus ordinati sunt.

9 Si quis autem alio de loco ad locũ migrante, in locũ viuentis ordinatus est, tãdiu vacet sacerdotij dignitate, qui propriam deseruit ciuitatem, donec successor eius requiescat in domino.

10 Si quis non dixerit semper patrem & filium & semper Spiritum sanctum esse, anathema sit.

11 Si quis non dixerit filium natũ ex patre, hoc est, ex eius diuina substantia, anathema sit.

12 Si quis non dixerit verum Deum filium Dei, sicut verum patrẽ eius & omnia posse & omnia nosse, & patri æqualem esse, anathema sit.

13 Si quis dixerit, quod in carne degens filius Dei, cum esset in terra, in cœlis & cum Patre nõ fuerit, anathema sit.

14 Si quis dixerit, quod in passione crucis dolorem passus sit filius Dei Deus, non caro cũ anima, quæ induta est formã serui, quã sibi assum-B psit, sicut sancta scriptura dixit, anathema sit.

15 Si quis non dixerit, quod in carne, quã assumpsit: sedeat in dextera patris, in qua etiam venturus est iudicare viuos & mortuos, anathema sit.

16 Si quis non dixerit sanctum Spiritũ ex patre esse verè & propriè, sicut & filium ex diuina substantia, & Deum Dei verbum, anathema sit.

17 Si quis non dixerit omnia posse Spiritũ sanctum, & omnia nosse, & vbique adesse, sicut filium & patrem, anathema sit.

18 Si quis dixerit Spiritum sanctum factum, aut per filium factum, anathema sit.

19 Si quis non dixerit omnia per filium & per Spiritum sanctum fecisse patrem, hoc est, visibilia & inuisibilia anathema sit.

20 Si quis non dixerit Patris & Filij & Spiritus C sancti vnam deitatem, potestatem, diuinitatẽ, virtutem, vnam gloriam, dominationem, imperiũ, vnam voluntatem & veritatem, anathema sit.

21 Si quis tres personas non dixerit veras patris & filij & spiritus sancti æquales, semper viuentes, omnia continentes, visibilia & inuisibilia, omnia potentes, omnia iudicantes, omnia viuificantes, omnia creantes, omniaque saluantes, anathema sit.

22 Si quis non dixerit adorandum sanctum Spiritum ab vniuersa creatura, sicut & filium atque patrem, anathema sit.

23 Si quis de patre & filio bene sapuerit, de sancto autẽ Spiritu non rectè crediderit, hæreticus est: quia omnes hęretici de filio Dei, & de sancto Spiritu malè sapientes, in Iudæorum atque Gentilium incredulitate consistere conuincuntur.

D 24 Si quis autem diuiserit, Deum patrẽ dicens: & Deum filium, & Deum spiritum sanctum, affirmans deos dici, & non Deum, propter vnã deitatem ac potestatem, quam esse credimus & nouimus, Patris & Filij & Spiritus sancti Deũ vnum: subtrahens verò filium & spiritum sanctum, tanquam solum opinatus patrem Deum, anathema sit. Nomen enim deorum & angelis & omnibus sanctis à Deo positũ est atque donatum. De Patre verò & Filio & Spiritu sancto propter vnam æqualemq; diuinitatem, non deorũ nomina, sed Dei nostri traditur atque significatur, vt credamus quia in Patre & Filio & Spiritu sancto solummodo baptizamur, & non in archangelorũ & angelorũ nominibus, sicut hæretici, aut sicut Iudæi Gentilesque insaniunt. Hæc igitur Chri-

ſtianorum ſalus eſt, vt credentes Trinitati, hoc eſt, Patri & Filio & Spiritui ſancto, & in eam baptizati, vnam deitatem, & poteſtatem, & diuinitatem & ſubſtantiam in eum credamus. Hæc itaque Gratiano viuente facta ſunt.

SOCRATES.

Quod corpus Pauli Conſtantinopolitani pontificis, de Ancyra fecerit referri Theodoſius. Caput 17.

INterea Theodoſius imperator corpus epiſcopi Pauli de Ancyra tũ reuocari fecit, quẽ Philippus Pręfectus propter Macedonium in exiliũ deſtinatũ in Cucuſo Armeniæ fecerat ſuffocari. Quod funus cũ honore maximo atque veneratione ſuſcipiens, in eccleſia recõdidit, quæ nunc ex eius nomine noſcitur appellari, quã tunc Macedoniani renuerant ab Arianis diuiſi. & expulſi ab imperatore, quod eius noluiſſent ſequi fidẽ.

SOZOMENVS.

Melitij corpus Antiochiam.

In qua baſilica plurimi neſcientes veritatem, Paulum Apoſtolum iacere credunt, & maximè mulieres ac populus. Hoc itaque tempore etiam Melitij reliquiæ in Antiochiam relatæ, & iuxta ſepulchrum Babylæ martyris noſcuntur eſſe reconditæ. Fertur verò quod per totam viam iuſſu principis, miniſtrantibus cunctis ciuitatibus, cũ pſalmodia & honore debito funus eius vſq; ad Antiochiam fuerit deportatum.

SOCRATES.

De auſpiciis imperatoris Arcadij. Cap. 18.

An. do. 385.

INter hæc Theodoſius imperator filium ſuũ Arcadium deſignauit Auguſtum, Conſulatu Merobaudis ſecundo, & Saturnini, ſextodecimo Ianuarij menſis die. Non longo poſt tempore aderant vtique totius religionis epiſcopi eodem Conſulatu, Iunio menſe.

Quomodo Theodoſius examinatione facta hæreticorum, omnes expulerit, & fouerit ſolos orthodoxos. Caput 19.

Theodoſius laborabat pro concordia eccleſiarum. Nectarius. Agelius Nouatianorum epiſcopus. Siſinnius. Diſputatio.

INter hæc euocans imperator Nectarium, tractabat cũ eo quid fieret vt non Chriſtiani diſcordarẽt, ſed tota vniretur eccleſia. Dicebat autem: Oportet examinari quæſtionẽ eccleſias ſegregantem, vt cum diſcordia recederet, concordia eccleſias congregaret. Hoc audiens Nectarius, cogitabat: & euocans Agelium tunc Nouatianorum epiſcopum tanquam in fide conſortẽ, indicauit ei votum imperatoris. At ille cùm eſſet rebus aliis venerandus, de dogmate non valebat reddere rationem, ſed lectorem ſuum Siſinnium nomine, ſtatuit qui pro ipſo deberet proferre ſermonem, virum eloquentem & rebus expertum, optimeque ſcientem ſacrarum profundiſſima literarum, ſed & philoſophica dogmata. Is ergo dixit, quod diſputatio non ſolùm ſchiſmata non vniret, ſed etiam hæreſes ad contentiones maiores adduceret, & propterea Nectario dedit tale conſilium. Bene nanque ſciebat, quod veteres patres principium ſubſtantiæ filio Dei dare

An. do 385. Concilium Siſinnij de concordandis hæreticis.

E vitabant, quoniam percepiſſent eſſe patri coæternum. Quapropter dedit conſilium, vt diſputatiuas fugeret intentiones, & teſtimonium ex traditione veterum adhiberet, vtque Præſules hæreſeon interrogaret Imperator, an ſermonem vellent facere de antiquis eccleſiæ doctoribus, qui ante diuiſionẽ floruiſſent, an certè illos velut alienos à Chriſtianiſmo reſpuerent. Et ſi quidem eos abnegarent, obiiceretur eis. Ergo eos anathematizare præſumite. Et ſi hoc facere non auderent, à populo pellerentur. Quo facto apertam fore victoriam veritatis. Si verò de antiquis non offenderẽtur doctoribus: Noſtrum, inquit, eſt præbere veterum libros, per quos noſtrum dogma illorum teſtimonio roboretur. Inter hæc cum Nectarius Siſinnium dicentem libẽter audiſſet, feſtinus ad palatium properauit, dixitque
F Principi concilium ſibi datum. At ille conſyderata ſententia, cauſſam ſapiẽter inſtituebat. Deinde conuocatis hæreſiarchis, interrogauit an ſuſciperent Magiſtros eccleſiæ, qui ante tempora diuiſionis extitiſſent. Illis verò non abnegantibus, ſed tanquam præceptores honorantibus: rurſum Imperator interrogauit, an eis horũ teſtimonia de Chriſtiano dogmate complacerent. Hæc audientes præſules hæreſeon atque diſputatores eorum (erant enim plurimi ad diſputationis certamina parati) in reſponſo vehemẽter hæſerunt. Irruit enim in omnes magna diſcordia, aliis dicentibus bonum Imperatoris eſſe propoſitum: aliis verò cogitantibus, quod non ipſorũ expediret propoſito, dum alij aliter de libris veterum ſentire viderentur. Et nequaquam inter ſe
G conſpirabant, ſed erant diuiſi, non ſolùm aduerſus alias hæreſes, ſed etiam inter ſeipſos, qui pridem vnius hæreſeos eſſe videbantur. Quamobrẽ conſors malitia, ſicut linguę Gigantum veterum eſt diuiſa, & turris eorum funditus eſt ſubuerſa. Cognoſcens igitur Imperator eorum confuſionem, & quod in diſputatione ſolũmodo, & non in antiquis expoſitionibus confidebãt alio properauit itinere, eiſque declarauit, vt ex ſcripto vnaquæque religio definitionem ſuæ fidei declararet. Tunc callidi viri ſingularũ hæreſeon ſubtiliter ſua verba tractantes, dogma propriũ conſcripſerunt. Erat enim definitus dies, quo ſinguli epiſcoporum ad palatium conuenirent. Aderant ergo Nectarius & Agelius τῦ ὁμοουσίου fidei pręſidentes, Arianorũ verò Demophilus, Eunomia-
H norum ipſe Eunomius, Macedonianorũ Eleuſius Cyzici. Igitur Imperator eos qui conuenerant & vniuſcuiuſq; dogmatis ſcripta ſuſcipiẽs, ſeorſumque recedens orauit intentè, vt ſibi cooperaretur Deus ad veritatis electionem. Deinde vniuſcuiuſque dogmatis relegens ſcripturã, alia quidem omnia tanquam diuiſionem Trinitatis introducentia culpans, repentè diſrupit, & ſolum τῦ ὁμοουσίου dogma cum laude ſuſcepit. Hæc autem occaſio fuit, vt Nouatiani bene agẽtes, intra ciuitatem haberent rurſus eccleſias. Admiratus nanque princeps eorum concordiã circa fidem, lege præcepit, vt propria oratoria tenerent, & priuilegia ſuæ eccleſiæ atque fidei poſſiderent. Verùm aliarum religionum Antiſtites propter diſcordiam ſuam in reprehenſionem ſui populi venientes æſtuabant, triſtitiaque confuſi diſcedebant, & literis conſolabantur alteri alteros,

Diſputatores.

Antiqui interpretes.

Nectarius, Agelius, Demophilus Eunomius. Eleuſius, Theodoſius dogma cõſubſtantialitatis amplectitur.

alteror, vt non cruciarentur quod plurimi defi- A cientes ad fidem τῦ ὁμοϋσίου accederent, dicentes: Multos quidem vocatos, paucos autem electos. Quod certè tum non dicebant, cùm multũ populum per potestatem sibiipsis aggregarent.

SOZOMENVS.

Imperator interea lege sanciuit, vt hæretici neque ecclesias haberent, neque de fide docerent, neque episcopos aut alios ordinarent: & alios quidem è ciuitatibus expelli, alios sine honore esse. Neque sirui communi ciuitate permisit. Insuper crudeles pœnas aduersus eos in lege conscripsit, quas tamen executus non est. Huc enim spectabat vt per hoc concordes existerent, non verò supplicio subiacerent.

SOCRATES.

De schismate facto inter Orientales & Aegyptios propter Flauianum Antiochenum. Cap. 20.

Orthodoxi inquieti inter se.

SEd neque hi qui tuebantur fidem Niceni concilij, penitus à tristitia vacabant. Nam Antiocheni eos qui in concilio præsentes fuerãt declinabant. Ægyptij & Arabes, & Cyprij, Flauianum ab Antiochia expellendum esse dicebant. Palæstini verò & Phœnices, atque Syri, pro Flaniano laborabãt. Quarum rerum finem proprio loco narrabimus. Eo porrò tempore quo Constantinopoli de synodis agebatur, talia circa Hesperiam acciderunt. Maximus de Britannorũ partibus contra Romanorum surrexit imperium, & laboranti Gratiano contra Alamannos intulit bellum. In Italia verò puero admodum existente C Valentiniano, rerum curam Probus Exconsul atque Præfectus habebat. Iustina verò Valentiniani mater quum esset Ariana, viuo quidem marito lædere non valuit Orthodoxos: eo mortuo & filio valde iuuene, Mediolanum veniens Ambrosio episcopo erat infesta, ita vt eum mitti iuberet in exilium.

An. do. 386. Maximus tyrannus.

Alamanni. Probus, præfectus. Iustina.

Ambrosius in exilium.

THEODORITVS.

Cumque de ecclesia iuberetur exire Ambrosius, ait: Ego, inquit, hoc sponte non faciam, ne lupis ouium septa contradere videar, aut blasphemantibus Deum: hic si placet occide: hoc loco mortem prona suscipiam voluntate.

SOZOMENVS.

Cumq́ue populus singulariter diligẽs Ambrosium repugnaret, & trahentibus eum ad exilium valde resisteret, magis indignata Iustina vocauit Beniuolum tunc Quæstorem, iubens vt velociter proponeret legem, quæ fidem prolatam Arimini confirmaret. Cumq́ue ille hoc agere declinaret (erat enim Orthodoxus) maioribus eum cingulis innitabat. Beniuolus autem discingens se, balteum ante pedes Augustæ proiecit, dicens, nõ illum honorem neque maiorem velle se pro impietatis habere mercede. Cumq́ue ille hoc facere omnibus modis refutasset, inuenti sunt alij qui nequitiæ iussionibus ministrarent.

Beniuolus quæstor.

SOCRATES.

Quomodo Iustina Ambrosium fuerit persecuta, & de Gratiani nece, & inuasione Maximi. Cap. 21.

An. do. 386. Gratianus Cæsar, quo pacto cæsus.

INter hæc nuntiatur Gratianum dolo tyranni Maximi fuisse occisum. Andragatius enim dux Maximi, in lectica portatus vt occideret Gratianum, huiusmodi opinionẽ misit in vulgus, quod vxor Gratiani suo viro festinaret occurrere in Lugduno Galliæ ciuitate fluuium transeunti. Gratianus autem credens coniugem re vera venire quam nuper acceperat, non præcauit eius insidias, & veluti cæcus in foueam, in manus hostis incurrit. Cum ergo venisset Gratianus veluti ad vxoris vehiculum, ex improuiso exiliens Andragatius Gratianũ callidus interemit. Mortuus ergo est Consulatu Merobaudis & Saturnini, B anno Imperij decimoquinto, vitæ vicesimo & quarto. Hoc itaq; facto, ad præsens contra Ambrosium ira Iustinæ quieuit. Porrò Valentinianus, licet inuitus, tempore necessitatis flexus in Maximi consensit imperium. Tunc Probus metuens Maximi potestatem, ab Italia in Illyricum venit, & in Thessalonica Macedoniæ morabatur.

Andragatius trucidatus.

THEODORITVS.

Maximus tyrannus pro orthodoxis.

Cumq́ue audisset Maximus quæ contra Ambrosium rursus magniloquum prædicatorẽ veritatis agerentur, scripsit Valẽtiniano, vt bellum quod agebatur contra ecclesias, solueretur, monens vt paternam non amitteret pietatem: adiecitq́ue etiam minas belli: & nisi quiesceret, verba operibus adimpleret. Quamobrem sumens exercitum venit Mediolanum, vbi tum ille degebat. Porrò Valentinianus cognoscens eius inuasionem, fugit in Illyricum, experimento cognoscẽs quę matris consilio sustineret. Porrò Theodosius audiens quæ à Iustina fuerant gesta, & à tyranno scripta, fugienti Valentiniano rescripsit, non esse mirandum si imperatori quidem terror, Tyranno verò potestas accresceret, cùm Imperator pietati rebellis extitisset, Tyrannus autem ei auxilia cõmodaret: & propterea ille quidem fugeret nudus, iste verò armaretur aduersus nudum.

Theodosius ad Valentinianum.

SOCRATES.

An. do. 386. Theodosius aduersus Maximũ tyrannũ. Honor. Theodosii filius. Agelij mors.

Tum igitur Theodosius Imperator in maxima sollicitudine constitutus, contra Tyrannum parabat exercitum, D metuens ne quid etiam contra iuniorem Valentinianum insidiæ tyranni præualerent. Ea tempestate etiam Legatio Persarum aderat, pacem petens. Quo tempore filius quoq; Honorius ei natus est de vxore Placilla, Consulatu Richomeri & Clearchi, nono die Septembris mensis: quo Consulatu Agelius quoq; Nouatianorum episcopus est defunctus.

De morte Timothei Alexandrini, & ordinatione Theophili. caput 22.

An. do. 387. Timotheus Alex. moritur, Theophilus succedit.

SEquenti verò Consulatu Arcadij Augusti primo, & Baudonis, defuncto Timotheo Alexãdrinę ciuitatis episcopo, Theophilus suscepit

nefactorem habere semper odio. Hoc intelligēs Imperator, & gesta simul dictaque rairatus, legem statim protulit, vt hæreticorum concilia prohiberentur.

SOCRATES.

De morte Paulini Antiocheni episcopi & ordinatione Euagrij, & quomodo Flauianus sit Damaso recōciliatus. Cap. 26.

Paulinus. Flauianus. Euagrius.

CIrca hæc tempora in Antiochia Syriæ, Paulino episcopo moriente plebs eius declinabat omni modo Flauiannm. Et propter hoc Euagrium ordinauerunt suæ partis episcopum. Quo in breui tempore mortuo, alter quidem in eius loco factus iam non est: Flauiano vtique renitē-
B
te. Verùm hi qui declinabāt Flauianum propter iurisiurandi præuaricationem, seorsum solennia celebrabāt. Porrò Flauianus omni virtute curabat, vt eos sibiipsi aggregaret. Quod paulò post hoc modo cognoscitur euenisse. Cùm Damasus Romanus pontif. & Theophilus Alesandtinus indignarentur circa Flauiaoum, non solùm propter periurium, sed etiam quod ipse fuisset occasio, vt populus fideliū discordaret, postea Theophilus à Flauiano rogatus misit Isidorum presbyterum, vt succensentem Damasum Flauiano conciliaret episcopo, dicens vtilem fore populi concordiam, si culpa iam facta Flauiano remitteretur. Hoc itaque modo communione reddita Flauiano, Antiochenus populus paulatim concordiā reparauit. Ariani verò ab ecclesiis pulsi,
C
in suburbanis Antiochenis Collectas agebant. Inter hæc autem mortuo Cyrillo Hierosolymorum episcopo, Ioannes in eius sede succedit.

Damasus pōt. Rom. Theophilus Alexād.

Cyrilli mors.

Quomodo apud Alexandream Paganorū templa destructa sint. Cap. 27.

EO porrò tempore etiam in Alexandreia huiusmodi seditio generata est. Præceperat Imperator, vt opera Theophili in Alexandreia Paganorum templa destruerentur. Theophilus potestate percepta, studuit Paganorum destruere mysteria, & templum quidem Mithræ purgauit, Serapidis verò subuertit. Verum Mithræ sacra vbi homicidia perpetrabant, publicè patefecit. Serapidis autem & aliorum risu plena monstrauit, iubens per mediam plateam portari verenda,
D
quæ Pagani cum maximo honore venerabātur. Hæc Pagani videntes, maximè Philosophi, iniuriam ferre nequiuerunt. Vno nanq; impetu contra Christianos facto, neces innumeras perpetrarunt: resistentibusq; Christianis clades hæc vsq; ad immensum bellum processit. Mortui deniq; sunt in ea congressione Paganorum pauci, Christianorum verò plurimi: ex vtraque parte innumeri vulnerati. Porrò Pagani metu principis postquam cæde fuerant satiati, per loca singula cælabantur: multi quoque etiam de ciuitate fugerunt. Inter quos Helladius Ammoniusque Grāmatici, apud quos ego valde puer Constantinopoli legi. Et Helladius quidē sacerdos Iouis esse dicebatur, Ammonius verò † Simiæ. His ita gestis, Theophilo in destructione templorum auxilia subministrabāt Præfectus Alexādreiæ & dux

Templa gentilium destruuntur.

φάλλος.

Helladius & Ammonius Grammatici præceptores Socratis Constantinopolitani historici.

† Apollinis

A ordinis militaris. Idola autem deorū conflabantur ad faciendas ollas, & ad Alexandrinę ecclesię diuersos vsus, cui ab Imperatore donati fuerant dij ad expensas egentium. Cū igitur Theophilus omnes contriuisset deos, vnum tantūmodo reliquit Simiæ simulachrum, iubēs id publicè proponi atque seruari, ne sequenti tempore Pagani negarent tales se adorasse deos. Quam rem noui ego grauiter tulisse Ammoniū Grammaticum, dicērem Paganos nihil tam graue perpessos, nisi quod non conflatum est & ipsum, sed pro derisione vnum illud idolum seruaretur. Helladius autem gloriabatur, dicens quod in congressione Christianorum nouem ipse peremisset.

Theodosius idola Alexandrina donauit Christianis, in vsus pauperum.

Simiæ simulachrum.

SOZOMENVS.

Igitur Imperator audiens quæ Alexādreię fuerant perpetrata, beatificauit quidē Christianos, martyrū eis palmas attribuens, eo quòd pro dogmate tanta pericula pertulissent. Paganis autem veniam dedit, vt eis Christianismum facilè suaderet. Iussitque vt templa funditus, quæ fuerant cędis caussa, destruerentur. Cuius literæ cū publicè lectæ fuissent, & Christiani Paganos impeterēt, terrore ducti custodes Serapidis, fugerunt: & ex illo tēpore Christiani ea loca tenuisse noscūtur. Olympius autē philosophus (sicuti audiui non ante multū temporis) lucescēte die quo hoc euenit, audiuit quendā in templo Serapidis, alleluia psallentē. Cumq; ianuis clausis adbuc quietis tēpore nullū ibi conspiceret, sed tantūmodo vocē psallētis audiret, cognouit signo quod esset futurum, & latenter egressus, inuenta naue discessit.

Custodes Serapidis fugerūt.

Olympius philosophus.

THEODORITVS.

De fraudibus quas per templa sua pagani faciebant. Capvt. 28.

THeophilus igitur Alexandrinam vrbem idolorum errore purgauit, & non solùm à fundamentis templa subuertit, sed etiam fallaciā sacerdotum his qui seducebantur aperuit. Erant enim simulachra ærea ligneaque intus vacua, & dorsum copulatū ad parietes habentia vbi quædam foramina relinquebant, & per adyta ascendentes & intrantes in simulachra, quæ volebant per eorum ora loquebantur, & huc modo seducebantur iugiter audientes. In Serapidis autem ascendens templum, vidit simulachrū quod magnitudine sua terrebat conspicientes. Ferebatur etiam sermo fallax, quod si quis ad illud accederet, mox terra commoueretur, & pestis cunctos inuaderet. Sed hæc verba fabulis anilibus plena esse confidens, magnitudinem contempsit velut exanimem, iussitque cuidam habenti securim, vt Serapim forti percussione concideret. Cúmque cecidisset, clamauerunt omnes, propter illam senilem fabulam sibi formidantes. Porrò Serapis neque doluit, nempe ligneus: neque vocē emisit, velut exanimis. Cū verò eius abstulissent caput, greges soricum inde procurrerunt. Erat enim nidus soricum, Ægyptiorum deus. Tunc eum per partes incidentes igne concremauerunt, caput autem per totam traxerunt vrbem.

Imposturæ Gentilium.

Serapis deiicitur.

SOCRATES.

De characteribus sub crucis figura factis qui in templo Serapidis sunt inuenti. *Caput 29.*

ιερογλυφικά.

Symbolum crucis.

CVmque templum Serapis spoliaretur, inuĕtę sunt literę in lapidibus sculptæ, quę apud Ægyptios vocantur sacræ, habebántq; ipsi characteres figuram crucis. Hoc Christiani vidĕtes atque Pagani, singuli eorum hoc signū religioni propriȩ deputabant. Christiani dicebant signum esse salutiferæ passionis Christi, Pagani verò aliquam communionem Christo & Serapidi per hoc signum asserebant. Interpretes autem signū crucis insinuare dicebant vitam superuenturam. Quam ob caussam Christiani ad summum fastigium sunt euecti. Cúmq; & per alias literas, quæ apud eos sacræ dicuntur, indicaretur finem habiturum Serapidis templū, quando character crucis apparuisset, qui vitam superuĕturam sine dubio declararet, longè plurimi ad Christianismū F festinabant, & peccata confitentes, baptizabantur. Sed ego non arbitror sacerdotes Ægyptiorū aduentum præscisse Christi, & crucis signaculū designasse. Nam si sacramentum aduentus domini à seculis & à generationibus fuit absconditū, sicut dicit Apostolus, & latuit principem nequitiæ diabolum, multò magis famulos eius sacerdotes Ægyptiorum. Sed diuina prouidentia hoc præstruxit, vt in literarum fieret quęstione, quod etiam in Apostolo Paulo monstratum est. Nam & ille sancto Spiritu ditatus, multos Atheniensium adduxit ad fidĕ, quando ea quæ in ara erāt, scripta, sensu propriæ narrationis exposuit. Nisi fortè quis dicat, quod etiā in sacerdotibus Ægyptiorū operatus fuerit Deus, sicut in Balaā & in Caipha: etenim & illi quoq; pphetasse referūtur.

THEODORITUS.

De cæde quæ sub Theodosio Thessalonicæ facta est, & de pœnitentia eiusdem Theodosii, Ambrosijq; constātia. *Caput 30.*

NOn est facilè hominibus, vniuersas vitare hostijs insidias. Nam vbi quispiam libidinis effugerit passionem, incurrit in auaritiā. Qua declinata, inuidiæ fouea paratur. Hanc si transcendat, vitium furoris incurrit. Atq; alios plurimos ponit laqueos inimicus, quo capere possit incautos. Et corporis quidem passiones habet facilè ministrātes, vt animam possit occidere. Sola autem mens eius qui vigilarit, diuinis vacando victoriam reportat, machinationum imperium dissoluens. Humana itaque natura participatus H Theodosius imperator, habuit passionum quoque communionem, iustoque furori immensam permiscens crudelitatem, iniustam operatus est passionem. Quam rem narrare necessarium est & pro vtilitate legentium, & pro memorabili virtutum opinione. Thessalonica ciuitas est grandis & populosa, in qua cùm fuisset orta seditio, quidam iudicum lapidati sunt atque trucidati. Hinc indignatus Theodosius, iracundiæ non refrenauit impetum, sed iussit iniustos gladios super omnes euaginari, & vna cum nocentibus innocĕtes interimi. Septem millia etenim hominum (sicut fertur) occisa sunt, non præcedente iudicio, sed tanquā in messibus omnes simul cōcisi sunt.

An. do. 390. Magistratus Imperiales occisi apud Thessalonic. 7. hominum millia occisa Thessalonica iussu Theodosii.

E Huiusmodi cladem plenam valdè gemitibus, audiens Ambrosius, cum princeps Mediolanū venisset, & solenniter in sacrum voluisset intrare templum, occurrit foris ad ianuas, & ingredientem his sermonibus à sacri liminis ingressu prohibuit. Nescis imperator perpetratæ à te cædis quanta sit magnitudo, neque post caussam tanti furoris mens tua molem præsumptionis agnoscit, sed fortè recognitionĕ peccati prohibet potestas imperij. Decet tamen vt vincat ratio potestatem. Scienda quippe natura est, eiusque mortalitas atque resolutio, & puluis progenitorum ex quo facti, & in quem redigendi sumus, & non flore purpureo confidentem infirmitates operti corporis ignorare. Coæqualium hominū princeps es ô Imperator, & conseruorum. Vnus est enim omnium dominus, rex omnium & creator. Quibus igitur oculis aspicies communis domini templum? quibus calcabis pedibus sanctū illius pauimentum? quomodo manus extendes, de quibus adhuc sanguis stillat iniustus? quomodo huiusmodi manibus suscipies sanctum domini corpus? qua temeritate ore tuo poculum sanguinis preciosi percipies, quando furore verborum tuorum tātus iniustè est sanguis effusus? Recede igitur recede, nec altero peccato priora crimina augere contĕdas. Suscipe vinculum, quo te omnium dominus nūc ligat: est enim medicina maxima sanitatis. His sermonibus Imperator obediĕs (erat enim diuinis eruditionibus inutritus, & apertè sciĕs quæ sint propria sacerdotum, quę regum) gemens & flens ad Regalia reuersus est. Quumque octo mensium continuorum transisset tempus, propinquauit Natiuitatis Saluatoris nostri festiuitas. Imperator autem lamentationi- G bus assiduis in palatio residĕs, continuas lachrymas incessabiliter expĕdebat. Ingressus itaq; Ruffinus tunc magister, & singularĕ apud principem habens loquendi libertatĕ, & videns principem in lamentatione prostratū, accessit vt lachrymarum caussam inquireret. At ille amarissimè ingemiscens, & vehementiùs lachrymas fundĕs: Tu inquit, Ruffine ludis, & mea mala nō sentis. Ego autem lamentor & gemo calamitatĕ meam: quia seruis quidem & mendicantibus aperta sunt tĕpla Dei, & proprium dominū ingredientes licitè exorant, mihi verò ingressus ad eū non est. Insuper etiā cœli sunt mihi clausi. Hæc dicens, verba singula singultibus interrūpebat. Ruffinus verò: Curră, inquit, si tibi placet, pontificiq; precibus persuadebo vt soluatur vinculū quod illigauit. Ait Imperator: Nō suadebis Ambrosio. Noui e- H go decretū illius esse iustū, neq; reuerebitur imperialem potentiam vt legĕ prȩuaricetur diuinā. Cumque Ruffinus verbis plurimis vteretur, & promitteret Ambrosium esse flectendū, imperator eum proficisci cū festinatione præcepit. Ipse verò spe data paulò post est sequutus, credĕs Ruffini promissionibus. Porrò vir mirādus Ambrosius vt vidit Ruffinum, ait: impudentiam canum imitatus es ô Ruffine. tātæ videlicet cædis autor existens, pudorĕ ex fronte detergens, nec erubescis, nec metuis contra imaginĕ latrare diuinam. Cumq; Ruffinus supplicaret, & imperatorĕ diceret esse ventutū, superno zelo accĕsus Ambrosius ait: Ego verò, inquit, Ruffine prædico, quod eum ingredi sacra limina prohibebo: si verò imperium

Olim eucharistia dabatur laicis in manus.

Excommunicatur Theodosius. *Pœnitet.*

Ambros. ad Ruffinum.

perium in tyrannidem mutabit, necé libenter & A ego suscipiam. Hæc & alia plurima Ruffinus audiens, nontiauit imperatori votũ Antistitis, monens ne de palatio fortè procederet. At Imperator hæc in media iam platea cognoscens, pergã, inquit, & iustas suscipiã contumelias. Cumq; ad sacra limina peruenisset, in sanctã quidem basilicam non intrauit, sed veniens ad Antistitẽ, & inueniens eũ in Salutatorio residentẽ, supplicabat vt ipsius vincula resolueret. At ille tyrannicã dicebat eius esse præsentiã, & contra Deũ insanire Theodosiũ, eiusq; calcare leges. Verùm Imperator: Non, inquit, insurgo aduersus ecclesiasticas sanctiones, nec iniquè ingredi limina sacra contendo, sed te soluere mea vincula deposco, & cõmunis domini pro me exorare clementiam, nec mihi ianuam claudi, quam cunctis pœnitentiam agentibus dominus noster aperuit. Tũ Antistes: Quam, inquit, pœnitentiam ostendisti post tanta scelera? Quibus medicaminibus incurabilia vulnera plagásq; curasti? At Imperator, Tuũ, inquit, opus est & docere, & medicamina téperare: meum verò oblata suscipere. Tũ sanctus Ambrosius: Quoniam furori, inquit, tuum iudicium commisisti, & non ratio protulit sententiam, sed protinus iracundia, scribe legem quę decreta furoris euacuet, vt triginta diebus sententia necis atque proscriptionis in literis tantũmodo maneat, & iudicium rationis expectet: quibus transactis diebus ira videlicet iã cessante, ratio caussam iudicans, apud seipsam quæ cognouerit sub veritate disponat. In his enim diebus cognoscetur an iusta sit quã protuleris an iniusta sentẽtia. Et si quidem ratio probauerit, iniusta quæ fuit prolata abolebit: si verò iusta, firmabit. Dierum verò numerus ad hæc examinanda sufficiet. Hãc admonitionem Imperator animo lubenti suscipiens, & optimam esse confidens, legẽ conscribi repente præcepit, & propriæ manus literis cõfirmauit. Quo facto vinculũ eius soluit Amb. Quę lex hactenus obseruatur. Est enim huiusmodi.

Theodosius ad Ambrosium.

Ambros. ad Theodosium.

IMPPP. GRATIANVS. VALENtinianus, & Theodosius Auggg. Flauiano Præfecto Prætori Illyrici.

Lex de dilatione vindictæ.

Si vindicari in aliquos seuerius contra nostrã consuetudinẽ pro caussæ intuitu iusserimus, nolumus statim eos aut subire pœnã, aut excipere sententiam, sed per dies triginta super statu eorum sors & fortuna suspensa sit. Reos sanè accipiat vinciatque custodia, & excubiis solertibus vigilanter obseruet.

An. do. 391. *Theodosius in templo.*

Sic igitur sacratissimus imperator ingredi limina tentans, nõ stans domino supplicauit, neq; genua flexit, sed pronus in pauimento iacẽs, Dauidicam proclamauit vocem: Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuũ. Manibus autẽ capillos euellens, frontemq; percutiens, & pauimento lachrymarũ guttas aspergens, veniam impetrare poscebat. Cumq; tempus accederet quo munus ad altare solebat offerre, surgens cum lachrymis est ingressus. Cùm verò obtulisset, sicut solitus erat, intra cancellos stetit. Rursus autem Ambr. non quieuit, sed differentiam locorum edocuit. Et primo quidẽ interrogauit, quid ibidẽ expectaret: Imperatore dicente, expectare se sacrorũ perceptionem mysteriorum, per Archidiaconum remandauit: O Imperator, interiora loca tãtom sacerdotibus sunt collata, quæ cæteris nec ingredi, nec contingere permittũtur. Egredere igitur, & hãc expectationem cum cæteris habe cõmunẽ. Purpura nanque imperatores, nõ sacerdotes facit. Tum fidelissimus Imperator etiam hanc traditionem animo lubenti suscipiens remandauit: Non temeritatis caussa intra cancellos mansi, sed in Constãtinopolitana vrbe hanc consuetudinem esse cognoui. Vnde ago gratias pro huiusmodi medicina. Tali ergo tantaque & Præsul & Imperator virtute clarebant. Ego sanè vtriusq; opus admiror, illius libertatem, huius autem obedientiam: illius zeli feruorẽ, huius fidei puritatem. Porrò regulas pietatis quas à magno sacerdote percepit, etiam reuersus in Constantinopolitana vrbe B seruauit. Nam cùm festiuitatis tẽpore ad ecclesiã processisset, oblatis ad altare muneribus, mox egressus est. Cumq; Nectarius tum Præsul ecclesiæ rogasset, cur intus stare noluisset, mandauit princeps: Vix, inquit, potui discere quæ differẽtia sit imperatoris & sacerdotis, vix enim inueni veritatis magistrum. Ambrosium nanque solum noui digne vocari pontificẽ. Tantũ itaq; profuit increpatio à viro virtutibus florente profecta.

Xenodochia ecclesiarum.

De virtutibus vxoris Theodosij. Caput 31.

HAbebat igitur imperator & aliam vtilitatis occasionem, per quam de bonis operibus triumpharet. Coniunx enim eius de diuinis legibus eum sæpius admonebat, seipsam tamen perfectè prius erudiens. Non enim regni fastigiis eleuata est, sed potius diuino amore C succensa. Beneficij nanque magnitudo maiorem ei amorem benefactoris excitabat. Repente ergo vt venit ad purpuram, claudorum atque debilium maximã habebat curam, non seruis, non aliis ministris vtens, sed per seipsam agens, & ad eorum habitacula veniens, & vnicuique quod opus haberet præbens. Sic etiam per ecclesiarum Xenodochia discurrens, suis manibus ministrabat infirmis, ollas eorum tergens, ius gustans, offerens coclearia, panẽ frangens, cibósq; ministrans, calices abluens, & alia cũcta faciens, quæ seruis & ancillis mos est solenniter operari. Illis autẽ qui ei tales re nitebãtur prohibere, dicebat: Aurũ distribuere opus imperij est: ego autem pro ipso imperio hoc opus offero, bona mihi omnia conferenti. Nam viro suo sæpe dicebat: Oportet te semper D marite cogitare, quid pridem fueris, quid modò sis. Hæc si semper cogitaueris, ingratus benefactori non eris: sed imperiũ quod suscępisti, legitimè gubernabis, & harum rerũ placabis autorẽ. His ergo sermonibus semper vtebatur optimam quandam vtilitatem, virtutisque abundantiam cõiugi suo alioqui ad optima propẽso offerebat.

De indignatione & reconciliatione Theodosij propter Antiochenos statuam coniugis illius deponentes. Cap. 32.

HÆc verò ante maritũ defuncta est. Post aliquantũ verò tẽpus mortis eius aliquid tale accidit, quod maximũ amorem quẽ habuit erga

An. do. 395. Seditio Antiochia.

eam Imperatori ostendit. Coacta siquidẽ Theodosius plurimorum cõtinuatione bellorũ quandam exactionem nouam imposuit ciuitatibus. E Antiochena verò ciuitas nouum vectigal ferre non potuit: sed videns populus suspendi eos à quibus fuerat exacta pecunia, cũ alia egit (vt vulgus solet) occasionem seditionis inueniens, tum deiicientes æneam statuam laudatissimæ Placillæ (sic enim Augusta fuerat vocata) etiã diu per omnem traxêre ciuitatem. Hæc vbi Imperator cognouisset, ægerrimè quidem tulit, vt æquum erat, ac priuilegia ciuitati ademit, vrbique vicinæ primatum tribuit, putans hoc illis maximo dolori futurum. Inuidebat enim iã olim Antiochiæ Laodicia. Post hæc autẽ & incendiũ & deuastationẽ minabatur, & in vici formã se vrbem redacturũ. Porrò magistratus ipsi quosdam in ipso facinore comprehensos suppliciis affecerant, priusquã de F hac Tragœdia Augustus fuisset certior redditus. Hæc autẽ omnia Imperator quidẽ præcipiebat, non tamen fiebant, prohibente id lege quã proferri fecerat Ambrosius. Cũ igitur venissent qui ferebant minas Imperatoris, † Allebichus Magister militum & Cæsarius Magister officiorum, erant omnes sub formidine constituti. Porrò viri eremũ habitantes virtutis propugnatores, multi sancti & optimi viri plurima monita simul & preces eis qui à principe missi fuerant, offerebãt. Macedonius autem vir sanctus, nihil huius vitæ sciens, sed etiam diuinorũ librorum penitus expers, in summitatibus habitans montiũ, die noctuque Saluatori omnium puras offerẽs preces, non Imperatoria indignatione permotus, nõ iudicum ab eo missorum, in media ciuitate vtriusque chlamydem apprehendens, ab equis suis vt G descenderẽt imperabat. At illi seniculum pannis obsitum vilissimis intuentes, primùm indignati sunt. Cùm verò quidam obsequia exhibentium, virtutem viri illius indicassent, repentè ab equis desilientes & genua tenentes, eius veniam suppliciter implorabant. At ille sapientia diuina repletus, hæc eis verba loquutus est: O amici, dicite Imperatori: Non es Imperator solummodo, sed etiam homo. Noli itaque respicere solum imperium, sed cõsidera quoq; naturam. Nam cum sis homo eiusdem naturæ hominibus es gnosceris imperare, & secundũ imaginẽ diuinã atq; similitudinẽ hominũ creata natura est. Noli igitur crudeliter atque sæuissimè Dei imaginem occidere. Irritas enim creatorẽ cùm illius punis imaginẽ. Illud quoque considera, quod tu ipse tantũ propter æreã contristaris imaginem. Quantum verò H differat inanimata res ab animata, viuenti atque rationali, cunctis sensum habentibus est apertũ. Insuper etiam illud cõsideret, nobis quidẽ facilè esse pro vna imagine complures æreas reparare, at illi omnino difficilè vel vnum capillum restituere peremptorum. Hæc audientes illi, principique referentes, flammam iracundiæ penitus extinxerunt. Qui pro terroribus satisfactionem rescripsit, & caussam indignationis aperuit. Non, inquit, oportebat me peccante, mulierem omni fauore dignissimam, post mortem tantam contumeliam sustinere. Aduersum meum nanque furorem indignantes decebat armare. Adiecit etiam, quòd doleret & ingemisceret, eò quòd audisset quosdam à Iudicibus peremptos.

Placilla.

videlicet Laodicia.

† Ellebichus.

E *Quomodo Theodosius fuerit paganis infensus. Cap. 33.*

Fidelissimus igitur Imperator, tunc contra errorem Paganorum suum transtulit studium, legesque conscripsit, præcipiens idolorum templa subuerti. Constantinus enim maximus omni fauore laudãdus, qui primus pietate ornauit imperium, dæmonibus quidẽ sacrificare omnibus interdixit, non tamẽ eorum templa destruxit, sed inaccessa esse præcepit. Cuius filij paterna vestigia sunt sequuti. Iulianus autẽ renouauit impietatem, & flammam veteris seductionis reaccendit. Porrò Iouianus imperio assumpto, rursus immolationes prohibuit idolorum. Valentinianus autẽ maior, huiusmodi legibus vsus gubernauit Europam. Porrò Valẽs omnibus quidem F aliis concessit, vt religiones suas colerent sicut vellent, eos solos impugnãs, qui apostolica dogmata propugnabant. Omni siquidem tempore eius imperij, ad aras ignis accendebatur, & libamina atque sacrificia idolis offerebantur. Sed & publicas festiuitates per plateas agebant, & Orgia Dionysij celebrabant, & cũ scutis currebant, canes euiscerantes, furentes atque bacchãtes, & agentes omnia quæ nequitiam proprij doctoris insinuant. Hæc omnia Theodosius inueniens fidelissimus Imperator, radicitus euulsit, & obliuioni contradidit.

An. do. 395. Prohibitus idolorum cultus per Theodosium. Constantinus. Iulianus. Iouianus. Valẽtinianus. Valens.

Quomodo Marcellus episc. Apameia templa destruxit. Caput. 34.

Primus igitur aliorũ Marcellus episcopus lege principis pro armis vsus, propriæ ciuitatis G templa destruxit, de fiducia diuina, non de hominum virtute præsumens. Quod opus dignũ memoria narrare non prætermittam. Defuncto Ioanne Apameæ ciuitatis episcopo Marcellus vir sanctissimus ordinatus est, feruens spiritu secundum Apostolum. Inter hæc venit Præfectus Orientis Apamian duos χιλιάρχους cum subiectis habens. Quo facto populus militari timore perterritus est. Vbi cum esset templum Iouis valde insigne, & ornamentis plurimis variatũ, id Præfectus destruere nitebatur. Videns autẽ forte admodũ ædificium ac robustum, impossibile iudicauit hominibus, lapidũ iuncturas & cõmissiones posse dissoluere. Erant enim ingẽtes & inter se † inligati, insuper & ferro plumbóq; coniuncti. Porrò Marcellus pusillanimitatem Præfecti videns, eum quidem misit ad alias ciuitates: ipse H verò supplicabat Deo vt templi destruendi præberet successum. Inter hæc venit quidam suapte sponte diluculo, nõ structor, non lapidũ sector, neque alterius cuiusquam peritus artis, sed lapidea ferre & ligna in humeris consuetus. Is ergo accedẽs promisit facilè templũ esse soluendum: duorum autem mercedem poscebat artificum. Cumque hoc sanctus pontifex promisisset, hoc ille machinatus est. Cohærebat enim templo in altitudine constituto ex quatuor lateribus porticus teranteque columnæ ingentes, & altitudinem templo habentes æqualẽ. Singularũ verò circulus columnarum erat sedecim cubitorũ. Porrò natura lapidis durissima erat, quæ nõ facilè quibuslibet ferramentorũ generibus rũperetur. Harum itaq; tres per circuitũ suffodiens, & sub earum

Templũ Iouis apud Apameian.

† Illigati.

rum basibus fortia ligna fupponens, immifit ignem. Quo facto non poterat ligna naturaliter ignis accendere. Dæmon etenim quidam tetetrimus apparuit, qui flammam fecũdum vires fuas prohibebat operari. Cumque frequenter hoc facerent, & molitionem fuam explere nõ poffent, nuntiauerunt hoc pontifici meridie dormienti. At ille repentè ad ecclesiam concurrens, & aquã in vafculo portari præcipiens, aquam pofuit fub altari. Ipfe verò in pauimento pofita fronte clementi domino fupplicabat, ne amplius tyrannidem dęmoni vllam permitteret, fed vt infirmitatem illius denudaret, & fignum propriæ virtutis oftenderet, ne magis ex hoc infidelibus exultationis occafio nafceretur. Hæc cùm dixiffet, facto fignaculo crucis in aqua, quendam diaconũ fuum Equitium, fide & zelo munitum, fumere iuffit aquam, & velociter currere & cum fide afpergere, ignemque fupponere. Quod cùm fuiffet factum, dæmon effugit non ferens aquæ virtutẽ. Ignis autem velut oleum habuit illius aquæ naturam, cõprehenfaque funt ligna & repentè confumpta. Columnæ verò fuffulturæ fubfidio nudatæ, & ipfæ ceciderunt, & alias duodecim vnà traxerunt. Tum latus quod cohærebat templo, violentia ruinæ detractum eft. Sonus autem totam concutiens ciuitatẽ, cunctos fecit illuc concurrere. Et cùm inimici dæmonis apertè cognouiffent fugam, in diuinas laudes ora foluebãt. Sic verò & alia templa facratiffimus põtifex ille deftruxit. Qui & victoribus fcribebat martyribus, & refcripta fufcipiebat, & nouiffimè etiam ipfe martyrio coronatus eft.

Equitius.

A in terram profternunt. Ad quos concurrens epifcopus, & ipfe cũ lachrymis & gemitu fpirituali profternitur, & omnis ecclefię plebs fletibus inundatur. Poft hoc autem prior furgit epifcopus, & eleuat iacentes è terra. Tum competenter pro pœnitentibus facta oratione, dimittit omnes. At illi afflictionibus fponte vacãtes, aut ieiuniis, aut abftinentia lauacri, aut fufpenfione ciborum, aut aliis rebus quæ iubentur, expectant cõmune tẽpus quod decernit epifcopus. Conftituto verò tempore velut quoddam debitum exfoluẽtes, afflictione de peccato curati, cum populo communione participãtur. Hæc ergo antiquitus Romani Pontifices vfq; ad noftrum conferuarunt tẽpus. Porrò Conftãtinopoli presbyter fuper pœnitentes fuit vfque ad illud tempus, quo quædã mulier nobiliffima, cùm peccata fua fuiffet con-B feffa, & ei à presbytero fuiffet præceptum vt ieiunaret, & Deo operibus fupplicaret: cum hoc obferuaret, crebrius in ecclefia cũ Diacono fe concubuiffe confeffa eft. Hoc cùm populus cognouiffet, fæuiebat in facerdotes, quafi per eos facta fuiffet iniuria ecclefię. Tum Nectarius epifcopus remouit diaconum fceleratum, & quibufdã fuadentibus vt fingulos ad communicandum iudicio confcientiæ fuæ relinqueret, etiam presbyterum nequaquã fuper pœnitentes effe præcepit. Et ex illo antiquitatis confuetudo fublata eft, cùm (vt arbitror) minora peccata pro pudore cõfeffionis, & fubtilitate examinantiũ patrarentur.

SOCRATES.

C *Ob quam caufam presbyteri fuper pœnitentes pofiti, fint remoti.* Cap. 35.

An. do. 394. Poft fchifmata Nouatiano rum inftituti funt qui pœni tentibus præeffent presbyteri.

HOc porrò tẽpore placuit, vt presbyteri qui erant fuper pœnitentes conftituti, remouerentur propter huiufmodi cauffam. Ex quo Nouatiani ab ecclefia funt diuifi, cum his qui deliquerant fub perfecutionibus imperatoris Decij communicare nolentes, ex illo epifcopi pro ecclefiaftica regula presbyterum fuper pœnitentes effe conftituerunt.

SOZOMENVS.

Confeßio.

Quoniam omnino non peccare, diuinũ & vltra humanã naturã effe cognofcunt, peccãtibus autem & pœnitentiã agentibus, & veniam Deus dari præcepit: qui verò confiteri refugiũt, maius peccatorũ onus acquirunt: propterea vifum eft antiquis Põtificibus, vt velut in Theatro fub teftimonio ecclefiaftici populi delicta pãdãtur. Et ad hanc rẽ presbyterũ bonæ conuerfationis feruantemq; fecretum ac fapientem virum ftatuerunt: ad quẽ accedentes hi, qui deliquerant, delicta propria fatebantur. At ille fecundũ vniufcuiufque culpam indicebat & mulctam. Quod etiã hactenus diligenter in Occidentalibus feruatur ecclefiis, & maximè apud Romam, vbi etiam locus eft certus pœnitentiũ: Stant enim rei, & velut in lamẽtationibus conftituti. Quũ enim facra celebratio fuerit adimpleta, illi cõmunionem nõ percipientes, cũ gemitu & lamentatione feipfos

Publicæ pœnitentiæ modus apud veteres.

SOCRATES.

De diuifione hæreticorum inter feipfos. Caput 36.

An. do. 394. Schifmata hæreticorum.

DIgnum verò iudico non tacere quæ apud alios gefta funt, id eft, apud Arianos, Nouatianos, Macedonianos, & Eunomianos. Ecclefia namque diuifa erat, & apud feipfos finguli congregabantur. Quemadmodum verò & pro quibus caufis diuifi fint, fermone procedente narrabimus. Hoc autem fciẽdum eft, quod imperator Theodofius nullum horum perfequebatur pręter Eunomium, qui Conftãtinopoli collectas in domo faciebat, & confcriptos à fe libros recitabat, ita vt eius doctrina multi corrumperentur. Pro qua cauffa eum mulctauit exilio, nullumque alium fatigauit, neque fibi communicare compulit, fed fingulos per loca propria Collectas celebrare permifit & cultum tenere Chriftianifmi D ficut præcipere potuit. Et alios quidem permifit extra ciuitatem Oratoria fabricare: Nouatianis autem concordibus fuæ fidei, intra vrbem ecclefias habere conceffit. De quibus pauca dicenda funt. Quadraginta annis Agelius pręful fuit à tẽporibus Conftantini vfq; ad annum fextũ Theodofij. Qui cùm vicinus effet morti, Sifinniũ presbyterum ordinauit epifcopum, virum eloquentiffimum, & à Maximo philofopho vnà cum Iuliano imperatore literis eruditum. Cumque populus Nouatianorũ culparet ordinationẽ quòd non Martianum potius ordinaffet, per quem fub Valente Nouatiani fine perfecutione manfiffent: tum Agelius populi volens placare triftitiam, etiam Martianum ordinauit epifcopum. Et cùm melius habuiffet, in ecclefiam proceffit,

Eunomius in exilium.

Nouatiani.

An. do. 393.

Martianus.

& sermonem fecit, dicens: Martianum habetis post me, post Martianum verò Sisinnium. Post paucos itaque dies defunctus est. Sob episcopatu verò Martiani etiam eorum ecclesia ex huiusmodi causa diuisa est.

Sabbatius.

De Sabbatio hæresiarcha. caput 37.

SAbbarius qoidam ex Indæo factus Christianus, & à Martiaoo ad presbyteratus honorem prouectus, nihilominus sectę Iudaicę seruiebat, eum quo seelere ambiebat episcopatum. Assumens ergo sui desiderij conscios duos presbyteros, Theoctistum & Macarium, nouitatem festiuitatis paschalis sub Valenre imperarote constitutam in vieo Phtygiæ Pazo, defendere nitebatur. Et plurimum quidem quasi pro ecclesiæ integritate custodienda, dicebat non esse dignos quosdam participatione sacramētorum. Procedēti verò rempore manifestatus est, cùm Collectas proprias celebraret.

Martianus.

Inter hęc Martianus eognoscens illius errorem, & otdinationis suæ culpam, quia vanæ gloriæ homines presbyteros ordinauerat, cum gemitu dicebat: Melius fuisse super spinas ponete manus suas, quàm Sabbatium otdinasse presbyterum.

Nouatianorū synodus apud Sangarium.

Proinde Synodū in Sangario Bithyniæ Nouatianorum feeit episcoporū: Quò congregati euocauerunr eos, vt coràm synodo causas dissensionis suæ ptoponerent. Cumque Sabbatius discordiam festiuitatis paschalis suam diceret esse tristitiā, & oporrere secundum Iudæorum obseruarionem eā celebrari, sicut in Pazo fuisser constitutum: eaistimantes episcopi quòd proprer ambitum Sabbatius talia faceter, iusiurandum ei imposuerunt, vt nunquā peteret episcopatum. G Quo iutante tegulam de Paschæ festiuitare protulerunt, qua singulis liceret cùm vellēt celebrare pascha, nec ptoprer discotdiam festiuitatis diuiderent eeclesiam, eùm antiqui & Apostolis ptoximi, lieet discordantes de tali festiuitate, communicarint tamē inter se, & Nouatiani in regia vrbe Roma cōstituti, nunquam fuerint sequuti Iudæos, sed sempet post æquinoctium celebrarint pascha.

Sabbatius iudaizat.

Cùm hæc ab eis tune fuisset regula definita, Sabbatins iuramēris obstrictus, si quando paschalis festiuitas diseordaret, ille apud seipsum prius ieiunabat, & noctu solennē diem paschæ in sabbato celebrabat, & rutsus cum omnibus in ecclesia conueniebar, & mysteriis fruebatur. Hoe ergo multis annis faciens, latere nō potuit. Quapropter quidā simplicium, & maximè Phrygū & Galatarum es hae re iustificari eredentes, imitabantur eum, & pascha H cū illo eelebrabant. Sed Sabbatius posteà etiam seorsim collectas faciebat, patuiq; pendens iusiurandum, suorū sequaciū ordinarur episcopus.

De pascha vel diuersitate institutionum seu obseruationum, quæ per diuersas ecclesias celebrantur. cap. 38.

SEd mihi non viderur huiusmodi viros de festiuitate paschæ rationabiliter contendisse, neq; istos qui nune sequontur Iudæos. Non enim mente perceperūt Iudaismo io Christianismum mutato, illa subtilia & figuratiua legis Mosaicæ cessasse: quod hinc appatet. Vt Iudaizet enim oulla gens Christiana accepit legem: è diuerso autē E etiam apostolus contradiair non solùm eircuncisionem prohibens, sed etiam de festiuitatibus contentiones abiiciēdas monens. Scribens enim ad Galatas ait: Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legē noo audistis? Et hoc pauca loqnens fetuum ostendit populum Iudæorum, & in libertatem vocaros qui accedunt ad Christum. Mooet etiam nullatenus obseruandos dies, & mēses, & annos. Colossensibus autem scribēs, magna voce clamabat, vmbram fuisse obseruationes antiquas. Quapropter, inqnit, oullus vos iudicet in cibo aut potu, aut in patte festiuitatis, aut initio mēsis, aut Sabbato, quæ sunt vmbra futuri. Et ad Hebræos idem apostolus dicit: Mutato eoim sacerdotio, necessario legis mutatio fuit. Igitur nec apostolus, nec euangelia aeeedentibus ad prædicationem iugum seruitutis imposuerunt, sed festiuitatem Paschæ & alias eelebritates honorandas esse diaeruot.

Galat. 4.c
Sententia Socratis Constantinopolitani de festis Christian. diebus.
Coloss. 2.c
Heb. 7.d

Passionis christi dies festus.

F Itaque quoniā amant homines huiusmodi celebritates, eò quòd in eis à laboribus quiescuot, singuli per prouincias sicuti voluerūt memoriam salutaris passionis antiquitus ex qoadam consuetudine celebrabant. Nō enim hoe Saluator aut nostri Apostoli lege prædicauerunt, nec pœnam, aut supplicium, aut maledictū, sicut lex Mosaica Iudæis, nobis euangelia aut Apostoli sunt minati, sed solummodo in derogationem Iudæorum, quòd in festiuitatibus homicidium commiserint, in tempore Azymorum Saluatorem passum in euāgelus est relatū.

Apostolorum propositum.

Mens nanque fuit Apostolorum non de diebus sancire festiuitatem, sed conuersationem rectam, & Dei prædicare culturam. Mihi ergo videtur, quòd sicut multa alia pet ptouincias ad consuetudinem venerant, sic & Paschæ festiuitas rradita sit, eò G quòd nullus Apostolorū aliquid hinc sanxisset. Nam plurimi circa mioorem Asiam antiquitus quartum decimum diem obseruauere, nō respicientes Sabbatr diem. Et quanquam hoc facerēt, non tamen segregabantur ab illis qui aliter celebrabant, donec Romanæ eeclesiæ Victor episcopus excommunicationem Quartodeeimanis misisset in Asiam.

Irenæus.

Quo facto Irenæus Lugdunensis Gallicanus episcopus Victorem epistola sua eulpauit, dicēs etiam veteres ita celebrasse: & quòd Polycarpus Smyrnæ ciuitatis episcop. qui posteà sub Gordiano principe martyrio corooatus est, Aniceto episcopo Romano eommunicauerit, nihil discernens de Pascbali festiuitare, eùm ipse Quartodecimānus esser: sicut Eusebius io quinro Eeclesiasticæ historiæ libro docet.

Polycarpus.

Quidam igitur (sicuti dixi) in Asia minore quartum- H decimum obseruabaot diem. Quidam verò etiā circa Orientales partes Sabbatum custodiebāt, dissonabant autem circa mensem. Nam alij Iudæos licer iotegritatem non seruareot, sequendos esse in sacra festiuirate dicebaot. Alij verò post æquiooctium eelebrabant, declinantes sequi Iudæos, & dicētes, quòd dum sol esser in Ariete, Pascha eelebrari deberet. Secūdum Antiochenos autem Xanthieo mense, secūdum Rom. Aprili.

Xanthico, id est, martio.

Er hoc faciendū noo sequendo receotiores Iudæos, qui per omnia errare noscuntur, sed magis antiquos & Iosephum. Sic enim ille in tertio Antiquitatis libro scripsit. His itaqne cootendentibus omnes occidentales vsque ad oceanū, post æquinoctium ex antiqua traditione Pascha celebrasse

celebrasse comperimus, nec aliquando habuisse discordiam. Non enim (sicuti quidam dicũt) celebraium sub Constautino conciliũ, festiuitatem paschæ mutauit.

Constantinus Aug. de Pascha.

Nã ipse Constantinus discnrdãtibus scribẽs, monet vt isti cùm pauci essent, imitarentur plures. Cuius epistolæ partẽ ponere nõ omisi. Sic enim post alia dixit: Est enim ordo decorus, quẽ omnes ecclesiæ in vniuerso orbe apud Occidentẽ & Meridiẽ & Arcton positę seruare noscuntur, necnõ etiã quidam Orientaliũ. Quapropter in præsenti bene se habere omnes existimauerunr, & ego ipse vestræ qnoq; sapientiæ placere promisi, vt qnod in Romana ciuitate, Italia, Aphrica, & vniuersa Ægypto, Hispania, Galliis, Britanniis, Libya, rota Hellade, Asiana diœcesi, Ponto & Cilicia libẽter sub vna cócordia custoditnr, hoc etiã sapientia vestra suscipiat, considerantes non solùm mnltitudinẽ prędictorum locorũ & ecclesiarũ numetum: sed etiã quia hoc masimè debetis omnes cómnniter celebrare, quod ratio subtilis videtur exigere, nullã cum Iudæorum perinrio habere communionẽ. Talia qnidẽ Constantinns.

Quartodecimani.

Sed ainnt Qnarto decimanis hanc obseruationem Ioannem Apostolũ tradidisse. Alij verò Petrũ & Paulũ apostolos Romanis & Occidentalibus dicũt paschę tradidisse solennitatem. Sed nullns scriptam probationem horum habere dinoscitur. Quod verò ex consuerudine qnadã per prouincias celebretur pascha, hinc existimo, quòd nulla regio easdem videatur seruare solẽnitates. Nã cùm vnius sint fidei plurimi, ramẽ dissonãt circa paschæ legitima. Vnde panca dicenda sunt.

Ieiuniorum diuersitas.

Nam in ipsis ieiuniis, aliter apud alios inuenimns obseruari. Romani etiim rres ante pascha septimanas, præter Sabbatũ & Dominicã, sub cótinuatione ieiunãt. Illyrici verò & tota Hellas, Alexandria qnoq; ante sex septimanas ieiunant. Eaq; ieiunia quadragesimam vncant.

Quadragesima.

Alij verò ante septẽ paschæ septimanas ieiuniorum facere noscuntur initia, & tres tantùmodo septimanas: hoc est, quinis diebus per intermissionem aliarum duarum septimanarũ ieiunantes, nihilnminus quadragesimam vocãt. Vnde mirnr, cùm numerum ipsum non habeant, qnomodo quadragesimã vocẽt. Sed etiam ciborum abstinentiã non similem babent: nã alij omnino ab animaris abstinẽt: alij ex animãtibus pisces solnmmodò comedunt: quidã cum piscibus vescuntur & volatilibus, dicentes, hæc secundũ Mosen ex aqua babere substantiã. Alij verò etiã † canlibus, & onis abstinere noscuntur: quidam sicco tantùmodo pane vescunmr: alij neq; hoc: alij vsqne ad nonam ieinnantes horam, sine discretione ciborum reficinntur, & innnmeræ cósuetudines apud dinersos inueniuntur.

† caseis, baccis.

Et quia lectio nulla ex boc inuenitur antiqna, puto Apostolos, singulorum hoc reliqnisse sententiæ, vt vnusquisque operetur non rimore, non necessitate, quod bonum est. Sed etiam circa celebrirarem Collectarum qnædam diuersitas inuenirur. Nam cùm per ecclesias in vniuerso terrarũ orbe constimtas die Sabbatorum per singnlas hebdomadas sacrificia celebrentur, boc in Alexandria & in Roma, quadam prisca traditione faciunt.

Sabbatis olim sacrificabatur.

Ægyptij verò Alexandriæ vicini, & Thebaidos habitatores Sabbato quidem Collectas agunt, sed non sicut moris est, sacramenta percipiunt:

A nam postquam fuerint epulati, & cibis omnibus adimpleti, circa vesperam oblatione facta communicant. Rursus autem in Alexandria quarta & sexta feria scripturæ leguntur, easq; dnctores interpretantur, & omnia fiunt præter solennem oblationis morem.

Oblatio.

Origenes.

Origenes enim plnrima in his diebus videtur edocuisse. Qui quum sapiẽs esser magister, & cõsideraret quod impossibilitas Mosaicæ legis ad literam esset infirma, rationẽ Paschę ad modum cótemplationis enexir, vnũ Pascha solummodo verum fieri dicens, qnod Saluator celebrauit adnersus contrarias potestates, dũ crucem sosciperet, & hoc trnphæo vteretur cõtra diabolum. In eadem Alexandreia Lectores & psalmi pronunciatores indifferenter fiunt siue catechumeni, sine iam Christiani, cũ omnes ecclesiæ iam fideles in his ordinibus habere videantur.

B Ego quoque cognoui in Thessalia cósuetudinem aliam, cum quidam cleticus ante clericatum legitimè duxisset vxorem, quia cum ea mixtus fuisset, abdicatus est, cum in Oriente cnncti spontanea voluntate, & non aliqua necessitate etiam episcopi seipsos abstineant. Plurimi enim eornm etiam episcopatus tẽpore ex legitima vxore filios habuerunt. Hoc quoq; in Thessalia seruari cognoui, quod apud eos in diebus paschę tãtummodo baptizatur. Quapropter plurimi sine baptismate moriuntur. In Antiochia verò Syriæ altare non ad Orientẽ ecclesię, sed magis ad Occidentem habent. In Hellade, Hierosolymis, & Thessalia, ad tempus vespertinũ orationes similes Nouatianis Constantinopoli degentibus agunt. In Cæsaria Cappadocię & Cypro die Sabbati & Dominico, circa vesperam cũ lucernariis

Exponũt scripturas ad lucernam.

Sabbati ieiunium.

C episcnpi atque presbyteri scripturas interpretãtur. In Alexandreia presbyter non facit sermonẽ. Et hæc res initium accepit, ex quo Arius ecclesiam conturbauir. Romæ sabbata vniuersa ieinnant. In Cæsaria Cappadociæ, eos qui post baptisma delinquunt, à cnmmnnione suspendunt, sicur Nouatiani & Macedoniani in Hellesponto faciunt, & in Asia Quartodecimani. Nouatiani circa Phrygiam binubos non recipiunt. Constãtinopnli verò neque apertè recipiunt: neque palam remouere noscuntur. In Occidentalibus verò partibus apertè recipiunt.

Digami.

SOZOMENVS.

De pascha Montanistarum. Caput 39.

Montani.

D MOntani porrò, quos Pepuzitas & Phrygas nominant, peregrinam quandã adinuentionem introducentes, secũdum eam pascha celebranr. Culpant enim eos, qui cursum lunæ requirunt, & dicunt solares tantùmodo circulos sequendos. Et mẽses qnidẽ singulos esse dierum triginta definiunt, & inchoare primũ ab æquinoctio vernali, qnod est secundũ Romanos octauo kalend. Aprilis. Tum, inquiunt, duo luminaria facta sunt, quibus tempora, & anni manifestantur. Et hoc indicari eo quòd luna per octo annos cũ sole concurrat, & ambo iidem nouum habeant mensem. Eo quòd octo annorum cursus lunæ compleatur, & tanquam principiũ sit primi mẽsis, reputant prædictum diem in scripturis qnartumdecimum, & hunc esse dicunt octauo idus Aprilis, secundũ quam semper celebrant Pascha. Si contingat etiam concurrere resurrectionis, id est, Dominicũ diem, alioqui dominica superue-

Quartusdecimus dies.

Exod. 12. c

ipsi simul Imperatori, sacrum hoc caput recondierūt in vico appellato Cosilai. Erat enim possessio ipsa Mardonij. Illo quidem tēpore aut deo aut ipso propheta monente in hunc locum vsque perductum est. Cūmque postea Theodosius Imperator has Baptistæ reliquias voluisset auferre, solam referunt restitisse matronam virginem sacrā, quæ eius custodiam capitis exhibebat. Cui cùm sæpius Imperator non violenter, sed cum lacrymis supplicaret, vt eum permitteret sua vota complere: hæc putans quod sicut tempore Valentis, etiam tunc non pateretur vlterius Baptista portari, cessit. At Imperator amplectens sua purpura thecam in qua caput Baptistæ iacebat, eámque portans venit, & ante ciuitatem Constantinopolitanam recondidit ad septimum miliarium: ibiq; magnam & pulcherrimam deo ædificauit ecclesiam: crebroque deprecatus est matronam, promisitq; dona gratissima si recōciliari vellet. Nec passa est: erat enim Macedoniana hæresi corrupta, licet presbyter Vincentius consectator eius, qui prophetæ sepulchrum æqualiter obseruabat, cōuersus fuisset, & catholicæ communicasset ecclesiæ. Ferunt enim quod coniurationem habeant Macedoniani, nunquam se à sua secta recedere. Verum is presbyter dum ageretur de translatione sacri capitis, apud se definiuit, quod si sequeretur Baptista Imperatorem, & ipse communicaret ei. Quo facto, conuersus est.

Macedonianorum pertinacia.

THEODORITVS.

Quemadmodum Flauianus Antiochenum solus acceperit episcopatum. Caput 44.

Flauianus Meletij successor. † Theodoro

IGitur in Antiochia Meletij maximi successionem Flauianus accepit, qui cū † Diodoto plurima pro ouibus certamina passus est. Voluerat enim Paulinus ecclesiæ suscipere præsulatū, sed pontificum restitit chorus, dicens nō oportere eum qui Meletij consilium non recepisset, post illius mortem in eius sede consistere, sed eū potius qui plurimis laboribus effulserat, & pro omnium cura pericula sustinuerat. Hoc factum Romanos & Ægyptios fecit infestos Orietalibus. Sed neque morte Paulini inimicitiæ sunt destructæ. Nam & post illum quum Euagrius eius accepisset sedem, perstiterunt Flauiano vehemēter infensi, licet Euagrius præter ecclesiasticam regulam fuerit ordinatus. Solus enim Paulinus eū instituerat, plurimas regulas præuaricatus ecclesiasticas. Non enim præcipiūt vt pro se quilibet ordinare possit, sed conuocare vniuersos prouinciæ sacerdotes, & præter tres pontifices ordinationem fieri penitus interdicunt. Hæc tamen nihil horum respicientes, Euagrij sunt amplexi communionem, & aduersus Flauianum aures principis commouerunt. Quē frequētet impulsus, deduxit eum ad vrbem Constantinopolim, & Romam proficisci præcepit. Porrò Flauianus excusatione hyemis, promissione facta quod tēpore opportuno proficisceretur Romā, tum est reuersus ad propria. Quumque Romani pontifices, non solū mirabilis Damasus, sed etiā post eū Siricius & Anastasius apud Imperatorē vehementer instarent, dicentes, quod tyrannos quidem proprios debellaret: qui verò Christi

Euagrius.

Damasus, Siricius, Anastasius.

A resisterent legibus, eos fineret impunitos, rursus eū euocans, Romam proficisci cogebat. Tunc Flauianus sapiētissimus digna libertate vsus ait, Siquidem fidem meam ô Imperator quasi non rectam accusant quidam, aut vitam dicūt sacerdotio non esse dignam, etiam ipsos accusatores habere iudices non refuto, eorumque sententiā lubenter accipiam. Si verò de sede & præsulatu contendunt, nec litigabo nec hæc volentibus habere resistam: sed abscedam, & ab ista præeminentia abstinebo. Da igitur Antiochenam sedē cuicunque volueris Imperator. Hanc eius fortitudinem sapientiámque miratus princeps, redire ad patriam, & commissam sibi regere præcepit ecclesiam. Post aliquantum temporis Romā denuo veniens Imperator, easdem ab episcopis patiebatur querelas, quasi Flauianum tyrannidem B premere noluisset. At ille speciē tyrannidis eos effari præcepit, dicens se esse Flauianū. Illis verò dicentibus quod non possent cum Imperatore contendere, monuit vt deinceps ecclesiæ concordiam haberent, deponerentque certamen, & stultas contentiones extinguerent. Paulinus, inquit, olim est mortuus: Euagrius contra regulas ordinatus: Orientales autem ecclesiæ præsulatū Flauiano deferentes, & Asia, Pontus & Thracia, eius communioni coniunctæ sunt: Omnis Illyria illum nouit per Orientem episcopis præsidere. His fleat monitionibus Hesperiæ sacerdotes soluturos se inimicitias promiserunt, & Legatos mittendos ab eo se suscepturos. Hoc cognoscēs sacratissimus Flauianus, misit Romam quosdam laude dignos episcopos, & Antiochenos presbyteros atque diaconos, quibus præerat C Acacius Berœæ in omni terra pelagóque cantatus. Is cum aliis Romam veniens, longámq; sanans odij passionem, post decem & septē annos ecclesiis restituit pacem. Quod cognoscentes Ægyptij, inimicitias extinguentes, concordiam sunt amplexi. Tum igitur ecclesiæ Romanæ Innocentius successor Anastasij præsidebat, vir prudentia & intellectu decenter ornatus, Alexandrinæ verò Theophilus.

Flauianus ad Imp.

Innocentius Pont. Rom. Theophilus Alexandrinus.

SOCRATES.

De Eugenio tyranno, & quemadmodum fuerit superatus. Caput 45.

REspublica autem eo tempore ea huiusmodi causa turbabatur. In Occidentis partibus Grammaticus quidam nomine Eugenius, literarum Latinarum Doctor relinquens Scholas D suas, in palatio militabat. Eratque Imperatoris ἀντιγραφεύς, & propter eloquentiam à multis honorabatur. Tum ergo (vt fertur) non mediocriter cogitans, cooperatorem assumpsit Arbogasten de minoribus Gallus ortum, militaris ordinis Ducem, virū sæuum & ad cædes paratum. Quo facto declinauit ad tyrannidē. Igitur vterq; contra Imperatorem Valētinianum necem machinabatur, Cubicularios corrumpentes eunuchos. At illi dormientem principem suffocarūt. Hoc Eugenius repēte cognoscens, Imperio potitur Hesperiæ, agebátque quod tyrāno poterat conuenire. Hæc audiēs Theodosius Imperator, rursus sollicitudinibus obstrictus, secunda certamina post Maximum præparabat. Congre-

An.do. 394. Eugenius ex ludi magistro tyrannus.

Arbogastes

An.do. 398. Honorius fit cæsar.

dæmones expellantur. Is enim cùm substantiam A propriam, necessitatem sostinentibus erogasset, & multis quoque offerentibus ei pecunias manu largissima dispensaret, contigit vt pecuniis deficientibus œconomus ecclesiæ murmuraret. Quo facto assistens quidam in domo in qua habitabat œconomus, sacculum multarum pecuniarũ dedit, & ita dispatuit, vt nec qui dedisset, nec qui misisset cognosceretur. Quod factũ omnes diuinum esse iudicauerunt. Aliud quoque eius libet referre miraculum. Quidam pauperes studentes Epiphanium arte deludere vt sibi aliquid daret: cùm iter ageret, vnus eorum supinũ se prostrauit in terram, alter stabat quasi mortuum deflens, nec habẽs vnde eum sepelire potuisset. Epiphanius autem superueniens, orauit vt sub quiete dormiret. Et sepulturæ necessaria præbuit, simulque coosolatus est flentem, dicẽs: Quiesce fili à lachrymis. Non enim fletu resuscitari poterit. Est enim ineuitabile quod euenit. Cumque discessisset Epiphanius, cœpit ille pulsare socium vt resurgeret. Et cùm hoc semel & secundo fecisset, dicens: Surge, vt hodie de tuis laboribus epulemur: & ille penitus nõ sentiret, cognoscens verè mortuum, cucurrit ad Epiphanium flens, & petens vt suum socium suscitaret. At ille cõsolatus est, ne grauiter ferret quod euenisset. Noo tamen defunctum denuo suscitauit. Hoc enim credo prouidè factum, vt non facilè Dei ministri deludantur. Eo tempore fuit Æas & Zeno in Palæstinæ Gaza philosophantes. Et Æas fertur cum pulcherrimam duxisset vxorẽ, ter cum ipsa solùm concubuisse, & tres filios genuisse, postea vitam monachicam apprimè esse sectatam. Zeno verò episcopus fermè annorum centum habens ætatem, nunquam solennibus minor fuit aut quieuit officiis.

Æas.
Zeno.

B

Quomodo Abacuc & Michea Prophetarum corpora ostensa sint. *Caput 49.*

Non solùm autem religionem hæc tunc nobilitabant, sed etiã Abacuc & Michææ prophetarum corpora (sicuti audiui) hoc tempore sunt ostensa reuelatione diuina, cum Zebennus tunc Eleutheropolitanam gubernaret ecclesiam in vico qui prius vocabatur Ceila, in Berethasia prædio quod distat ab vrbe fermè stadiis decẽ. Circa hunc locum sepultura Michææ fuit, quam nescientes quid dicerent, prouinciales, ô fidelem memoriam vocitabant.

An.do. 400. Abacus & Michea prophetarum corpora reperta.

SOCRATES.

De fine Theodosij principis. *Caput 50.*

Igitur Theodosius Imperator post laborem publicum corpore fatigatus, & sperans se eo morbo non moriturũ, potius de Republica cogitabat, considerans quæ soleat hominibus accidere, Imperatore moriente. Filium itaque Honorium de Cõstãtinopoli velociter euocauit, ordinare volens partes Hesperias. Cumq; filius Mediolanum venisset, ex ægritudine reuelatus, Circum de victoria celebrabat. Et ante prandiũ quidem spectaculum quasi sanus exhibuit. Post prandium repentè prægrauatus ad spectaculum venire non potuit, filiũ tamen Ludis adesse præcepit. Superueniente verò nocte defunctus est, Consulatu Olibrij & Probini, septimodecimo Cdie Ianuarij mensis, anno primo ducentesimæ nonagesimæquartæ Olympiadis. Vixit autem Imperator Theodosius annos sexaginta, ex quibus sedecim imperauit.

Theodosius ægrotat. An. do. 397.

Moritur.

HISTORIÆ ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER DECIMVS.

SOCRATES.

De successione Arcadij & Honorij.

CAPVT PRIMVM.

Defuncto Theodosio, in Imperium filij successerunt, Arcadius in Oriente, Honorius autem in Occidente. Hoc tempore in Romana Damasus præsidebat ecclesia: in Alexãdreia Theophilus, Hierosolymis Ioannes, Flauian⁹ Antiochenam tenebat sedem, Constãtinopolitã D namque Nectarius. Igitur circa octauum diem Nouembris mensis eodem Consulatu, corpus Theodosij delatum cum solenni honore ab Arcadio filio sepulturæ contraditur. Post paucos verò dies, id est, vicesimoseptimo eiusdem mensis die etiam exercitus qui cũ Imperatore Theodosio fuerat contra tyrannum, reuersus est. Et cum Imperator Arcadius secundum consuetudinem ad portas occurrisset exercitui redeunti, tunc milites Ruffinum Præfectum Imperatoris peremerunt. Erat enim suspectus quasi tyrannidem posset assumere. Dicebatur autem Hunos ipse in Romanorũ prouincias euocasse, qui tunc Armeniam & partes Orientis valde vastabant.

An.do. 398. episcopi Apostolicarum ecclesiarum.

THEODORITVS.

Quomodo Honorius ludum gladiatorum remouerit. *Caput 2.*

Telemachus. monomachia sublata.

HOnorius itaque ſuſcipiens Occidẽtis Imperium, monomachias, quæ iam olim Romæ celebrabãtur, huiuſmodi de cauſa remouit. Quidã Telemachus conuerſationis monaſticæ, hac de cauſa ab Oriente venit Romam. Cumq; nephandum illud ſpectaculum ageretur, etiam ipſe intrauit in ſtadium, & deſcendens nitebatur pugnantes inter ſe gladiis, ſeparare. Cumq; ſpectatores aduerſus eum ſæuirent, & in effuſione ſanguinis graſſarentur, prouiſorem pacis lapidibus occiderunt. Hoc vbi cognouiſſet mirabilis Imperator, illum quidem inter victores martyres numerauit, nephandum verò ſpectaculum prorſus ſuſtulit.

SOCRATES.

De morte Nectarij Conſtantinopolitani & ordinatione actibúſque Ioannis. *Caput 3.*

An. do. 399. Nectarii conſtãtinopo. epiſcopi mors.

CVm verò modicum tempus tranſiſſet, etiã Nectarius Conſtantinopolitanus epiſcopus defunctus eſt, Conſulatu Cæſarij & Attici, ſeptimo & viceſimo die Septẽbris menſis. Mox ergo ſtudia generantur in epiſcopatum, aliis aliũ ordinare cupientibus. Nouiſſimè verò placuit, vt ab Antiochia Ioannes euocaretur, eccleſiæ preſbyter. Erat enim eius doctrinæ fama mirabilis. Intra modicum ergo tẽpus communi decreto omniũ clericorũ & laicorũ Imperator Arcadius euocauit eum. Et propter dignitatem ordinis cùm adeſſent ex Imperiali iuſſione plurimi epiſcopi, etiam Theophilus venit Alexãdrinus, qui ſtudebat quidem Ioannem detrahere, & Iſidorum ſuũ preſbyterũ ordinare. Diligebat enim eum, quod aliquando ſuſtinuiſſet pro ipſo tale periculũ.

Ioan. Chryſoſtomus.

Theophilus Ioan. Chryſoſtomo parum fauens.

G Cùm Imperator Theodoſius aduerſus Maximum tyrannũ decertaret, Theophilus per Iſidorũ xenia miſit Imperatori, & duplices miſit epiſtolas, mandans vt alteras literas non vincẽti daret: porrò victori & munera & alteras porrigeret literas. Has cùm Iſidorus portaſſet, Romã veniens victoriam expectabat. Sed non diu latuit. Quidam enim lector rapiens epiſtolas, demonſtrauit Imperatori. Quamobrem Iſidorus terrore correptus, in Alexandriam fugit, celare volens quod fuerat ei mandatum. Ob quã cauſam Iſidorum Theophilus diligebat. Verũ palatij iudices præpoſuere Ioannem. Cumque multi Theophilum accuſarent, libellos aduerſus eum pro diuerſis cauſis præſentibus epiſcopis obtulerunt. Tunc Præpoſitus Palatij Eutropius nomine, ſumẽs accuſationes ſcriptas oſtẽdit Theophilo, dicẽs aut ordina Ioannẽ aut accuſationes iſtæ venient ad examen. Hinc perterritus Theophilus, Ioãnem ordinauit epiſcopum, qui ſuſcepit epiſcopatum ſextodecimo die Februarij mẽſis, Conſulatu Honorij Imperatoris, & Eutychiani Præfecti.

Iſidorus. Mira Theophili vafricies.

An. do 400.

H Quod verò Ioannes vir fuerit omnino præclarus, ex libris quos reliquit, cognoſcitur. Cuius vitam, genus, conuerſationem, & quemadmodum ſit depoſitus, & poſt mortẽ magis honoratus, exponam. Ioãnes itaque fuit Antiochenus, filius Secundi & Anthuſæ nobilium perſonarum, diſcipulus Sophiſtæ Libanij, & auditor Andragatij Philoſophi. Cumque ſe ad aduocationem præpararet, conſyderans moleſtias litigantium, iniuſtumque vitæ propoſitũ,

E potius elegit quietẽ. Et hoc fecit æmulatus Euagrium, quoniam & ille quum iiſdẽ ſtudiis eſſet vſus, quietam magis ſequutus eſt vitã. Mox ergo mutato cultu pariter & inceſſu, diuinis lectionibus incumbebat, & frequentius ad ſanctã concurrebat eccleſiam. Hæc agens perſuaſit etiam Theodoro & Maximo qui fuerant condiſcipuli ipſius apud Sophiſtam Libanium, vt pompoſam relinquerent vitam, & ſimplicem ſequerentur. Quorũ Theodorus poſtea epiſcopus Mopſueſtienſis ordinatur eccleſiæ, Maximus autem Seleuciæ Iſauriæ. Tum itaque iſti fiebant diſcipuli in lectione diuina Diodori atq; Carterij, qui eo tẽpore ſacris monaſteriis præſidebant. Sed Diodorus poſtea Tarſi ordinatus epiſcopus, multos conſcripſit libros ſacras ad literam intuens ſcripturas. Porrò Ioannẽ degẽtem cum Baſilio, qui tunc à Melitio factus erat diaconus, & poſtea

Io. Chryſoſtomus amplectitur vitã Chriſtianam.

Theodorus. Maximus.

F Cæſareæ Cappadociæ præſule cõſtituto, Zeno epiſcopus ab Hieroſolymis reuerſ ẽs, Lectorẽ in eccleſia Antiochena cõſtituit. In quo adhuc officio poſitus librum ædidit contra Iudæos. Poſt modicum verò tempus etiam Diaconatũ à Melitio promerẽs, De ſacerdotio alium fecit librũ, alióſque pluimos explanauit. Poſtea verò Melitio in Conſtantinopolitana vrbe defuncto, recedens Ioannes à Melitianis, & neque Paulino communicans, tribus annis continuè ſub quiete degebat. Mortuo verò Paulino, ab Euagrio eius ſucceſſore preſbyter ordinatur. Ante epiſcopatũ itaque hoc modo conuerſatus eſt. Fuit enim vir (vt aiunt) propter zelum caſtitatis ſeuerior, & amplius quàm † habebat, à iuuentute ſua furori magis quam reuerentiæ ſe præbebat, & propter

Io. chryſoſtomus fit lector in eccleſia Antiochena.

Fit presbyter.

† debebat.

G vitæ rectitudinem incautus proſpicere de futuris. Propter ſimplicitatẽ verò, oris libertate profuſus apud colloquẽtes non mediocriter vtebatur. Docendo præcipuus erat, vtilis ad corrigẽdos audientium mores. In confabulatione verò arrogans à neſcientibus putabatur. Cùm ergo talis moribus eſſet, epiſcopatu ſuſcepto, maiori faſtu quàm debuerat vtebatur, clericorum ſuorum corrigere vitam volens. Mox igitur in ipſo initio quũ clericis aſper videretur eccleſiæ, erat plurimis exoſus, & veluti furioſum vniuerſi declinabant. Compellebat enim eum vt velut omnes offenderet Serapio diaconus eius, qui aliquando præſentibus clericis hunc protulit magna voce ſermonẽ: Nunquã poteris, ô epiſcope, hos corrigere, niſi vno baculo percuſſeris vniuerſos. Quo dicto maiora contra eum odia cõcitata ſunt.

Libera lingua Chryſoſtomus emendatio cleri.

Serapio diaconus chryſoſtomi.

H Non poſt multum verò tẽporis plurimos clericorum pro diuerſis expellit cauſis. At illi conſpirãtes aduerſus eum: etiam detogationibus apud populum vtebantur: quarum rerum faciebant maximam fidem, eo quod nec vllum ſecum comedere pateretur, nec ipſe ad alium inuitatus accederet. Dicunt enim quidam propterea noluiſſe eum cum quoquam comedere, eò quod turpiter manducaret eſcáſque perciperet. Alij verò propter excellẽtem ciborum abſtinẽtiam hoc eum facere prædicabant.

Sacerdotes aduerſus Chryſoſtomum conſpirant.

SOZOMENVS.

Ego tamen, quodã viro veraci referẽte, audiui quòd propter abſtinentiam capite & ſtomacho ſępe dolebat, & ideò prandiorũ epulas euitabat.

SOCRA.

SOCRATES.

Porrò populus propter sermones quos in ecclesia faciebat, diligebat eum paruipendens accusatorum voces. Quales verò fuit eius libri, nō † oportet nunc dici: quoniam legentibus poterunt indicari. Igitur cùm clero tantummodo esset exosus, machinationes contra eum nonomnino valuerunt. Quum verò etiā plurimos Procerum obiurgare cœpisset, tunc inuidia contra eum maior accensa est. Et plurima quidem aduersus eum dicebantur: multa quoque faciebant audientibus fidem.

† attinet iam dicere:

Quomodo Eutropius Præpositus Imperatoris fuerit interemptus. Caput 4.

Eutropius Eunuchus præpositus cubiculi.

Eius derogationibus dedit augmētum homilia contra Eutropium tunc prolata. Eutro- B pius enim Eunnchus Præpositus Imperatoris, & habens Consulis dignitatem, volens in quosdam qui ad ecclesiam confugerant, animaduertere, operam dedit vt ab Imperatoribus lex poneretur, iubens vt nullus ad ecclesias confugeret, imò qui dudum cōfugerant, traherentur. Sed Dei sequutum est repentè iudicium. Erat ergo proposita lex. Post paucos verò dies quum ipse Eutropius offendisset Imperatorem, inter refugas erat apud ecclesiam. Episcopus verò Eutropio sub altari iacēte, nimiòque percusso timore, residens super ambonem, vbi solebat prius facere consuetè sermonē, homiliam increpatoriā fecit aduersus eū. Vnde plurimos magis offendebat, eo quod hominem in infelicitate positū, non solum non miseretur, sed etiam ne obiurgare quidē desisteret. Igitur Eutropij tunc Con- C sulatus dignitatem habentis, propter quædam crimina caput Imperator iussit amputari, & ex ordine Consulum eius nomen penitus aboleri. Quamobrem Theodori solummodo, qui cum co Consul fuit, nomen adscriptum est. Pro diuersis igitur caussis multos sæpius liberè obiurgabat, & plurimis erat exosus. Vnde Theophilus Alexandrinæ ciuitatis episcopus, mox post ordinationem caussas eius deiectionis quæsiuit, & quibusdam præsentibus de eo latenter obloquebatur, multis etiam longè positis scribebat. Contristabatur enim non solum propter liberratem illam, sed quod etiam Isidorum presbyterum suum episcopum Constantinopoleos ordinare non valuisset.

Ioan. Chrysostomus declamat publicè in Eutropium.

An. do. 401.

THEODORITVS.

Ioan. Chrysostomus cleri reformator.

Sacerdotibus igitur Ioannes episcopus supplicabar, vt secundū ecclesiāsticas viuerent sanctiones, quas quicunque præuaricari præsumerent, eos ad templum prohibebat accedere. Dicebat enim, quod nec deberent frui honore sacerdotij, qui eorū vitā contemnerēt imitari. Nō solùm autem prouidentiam vrbis Constantinopoleos habebat, sed etiam totius Thraciæ, quæ sex præfecturis est diuisa, & Asiæ totius quæ ab vndecim Præsidibus regitur. His legibus ornabat etiā Ponticā regionē, quę totidem Iudicibus gubernari dignoscitur. Cumque cognouisset in Phœnice adhuc dæmonibus sacrificia ministrari, electos monachos & Imperialibus sanctionibus coarmatos aduersus cultores destinauit ido

Pontus Phœnicia

A lorum dans pecunias templorum, destructoribus erogandas, non ex ærario publico, sed quas à fidelissimis mulieribus oblatas liberaliter excipiebat sic ab ipso persuasis.

De conuersione Celticorum per Ioannem. Caput 5.

Vidēs verò etiam cohortem Scythicam Arianis retibus illaqueatam, & cogitans de eorum capienda salute, cōsilium huiusmodi venationis inuenit. Eiusdem namque linguæ presbyteros, diaconos, atque Lectores fecit, & vnam eis ecclesiam dedit. Qua occasione multos eorum cepit, cùm & frequēter illuc iret, & per interpretem Scythicum diuinas lectiones exponeret. Hæc ergo intra ciuitatem crebro faciens, plurimos eius gentis Arianorum ad Apostolica dogmata reuocauit. Apud Scythas autem acco las Istri quidam erant desiderium salutis habentes, quò non poterant peruenire. Quod Ioannes cognoscens, quęsiuit viros Apostolico zelo feruentes, eósque misit, & desiderantibus salutis gratiam ministrauit. Ego autem etiā literas eius legi ad Leontium Ancyræ Præsulem, quibus indicauit Scythas fuisse conuersos in nostra prouincia. Et cognoscens in quibusdam vicis Marcionis creuisse languorem, scripsit eius loci pastoribus, vt eos pellerent. Insuper etiam Principis pro hac caussa proferri petit sanctionem. Quod igitur ecclesiarum curam in animo habuerit, secundùm diuinum Apostolum, satis hęc docuerint. Licet autem etiam aliunde illius libertatem intelligere.

Scytha.

Aduersus Marcionistas.

De Gaina magistro militum, eiúsque rebellione. Caput 6.

Gainas magister militum Scytha.

Gainas quidam genere Scythicus, consilio Barbarus, studio tyrannico vehemēter elatus, eo tempore quum esset magister militum, multos suæ gentis, multos etiam Romanorum sub suo magisterio habens, terrorem plurimis, etiam ipsi Principi meditatione tyrannidis inferebat. Eratque Arianus. Is ergo rogauit Imperatorem, vt intra ciuitatem ei vnam daret ecclesiam. At ille eum se placare promisit. Tum euocans Ioannem, eique potentiam illius meditatamque tyrannidem dicens, petebat vt data ecclesia, eius refrenaret intentionem. At ille virtute fortissimus: Noli, inquit, ô Imperator hæc promittere, D neque sanctum canibus dare. Non enim potero Deo benedicentes expellere, neque sanctū templum blasphemantibus iniustè contradere. Neque hunc Barbarum metuas Imperator, sed ambos nos iube vocari, & sub silentio inter nos quæ dicuntur audi. Ego namque linguam illius sic frenabo, vt non præsumat petere quæ dari non expedit. Hoc audiēs Imperator gauisus est, & vtrunque altero die vocauit. Tūc Gainas petitionem suam poscebat, Ioannes cōtra dicebat, dicens: Non licet Imperatori pietatē custodiēti, aliquid contra mādata diuina tentare. Cumque responderet ille, quod oratorium & ipse habere debetet, Ioannes ait: Vbique tibi diuina domus aperta est, & nullus te vetat orare. At ille: ego, inquit, alterius sectæ sum, & cum meis vnum templum habere deposco. Multos enim pro Romana republica labores assumpsi, & nō

Ioan. Chrysostomus aduersus Gainam.

debeo in mea petitione contemni. Cui Ioannes: E Plurima, inquit, præmia, & quæ transcendunt tua certamina percepisti, magister militum factus. Cõsulari toga insuper exornatus. Et oportet te consyderare quis pridem fueris, & qualis modo conspiciaris, & quæ prisca paupertas, & quæ præsens substantia. Quibus vestibus vsus fueris antequam Histrum transisses, & quibus nunc vtaris. Consydera igitur paucos labores maxima tibi præmia contulisse, & circa bonorantem te non sis ingratus. His sermonibus tantus ille doctor obstruxit os Gainæ, eumq; compulit vt taceret.

SOZOMENVS.

Igitur quum Gainas adipisci desideraret Imperium, qui pridem de sua fide apud beatam martyrem Euphemiam in Chalcedone Imperatori Arcadio promisisset, diuersa cõsilia reuoluebat, & in sua intentione semper instabat. Cumque per diẽ nihil in vrbe Cõstantinopolitana agere potuisset, machinatus est vt noctu Barbaros mitteret qui Palatium cõcremarent. Tunc vero apertè monstratum est, quomodo Deus custodiat ciuitatem. Missis enim ab eo Barbaris ad incendium atque prædas, angelorum turba apparuit armatorum ingentia corpora habentium. Illi verò putantes esse milites, abscesserunt. Cumque hoc Gainæ fuisset nuntiatum, incredibile visum est. Nouerat enim omnem exercitũ per ciuitates constitutum. Quapropter denuo sequenti nocte alios destinauit. Cumque idem ei renuntiatum fuisset (denuo enim angeli eandem visionem Barbaris ostendebant) nouissime ipse egressus cum multitudine, miraculi sumpsit experimẽtum, arbitratus reuera, quod per diem quidem lateret exercitus, noctu verò pro eius custodia poneretur. Et ita quum intra vrbẽ nihil posset implere, egressus ad Thraciam, aperte hostilem monstrauit intentionem.

Gainas conatur incendere palatiũ Constantinop.

THEODORITVS.

Quum igitur aliquantum transisset tempus, diu meditatam tyrãnidem Gainas patefecit. Collecto namque exercitu, per Thracias vniuersa vastabat. Hoc cognoscẽtes & iudices & populi, terrebantur: & neque repugnare illi quisquam audebat, neque apud eum legatione fungi, dum H asperitatem Barbaricam formidarẽt: Tum ergo alios omnes tanquam metuentes relinquẽs Imperator, Ioanni viro sanctissimo onus Legationis imposuit: At ille neque illius insultationis memor, neque inimicitiarum quæ hinc exortæ videbãtur, alacriter est profectus ad Thraciam. At ille cognoscens Legatum eiusque fiduciam pro pietate animosè assumptam, occurrit ei longo itinere, eiusque dexteram suis oculis circumposuit: insuper etiam suos filios sacra eius genua osculari præcepit. Huius ergo virtutis Ioannes fuit, vt etiam valde terribiles humiliari cogeret, & timere.

Gainæ aperta Tyrannis.

Io. Chrysostomus Legatus ad Gainam.

Oscula genuũ.

SOCRATES.

De quæstione inter Ægyptios monachos exorta, An Deus corporeus sit, an incorporeus.

Caput 7.

An. do. 401.

An Deus corporeus.

EA tempestate quæstio mota fuerat: An Deus corporeus esset, & hominis haberet figurã, an certè incorporeus & à figura humana omnino alienus. Ex qua quæstione contentiones & certamina plurima surrexerunt, aliis hoc affirmantibus, aliud aliis. Maximè tamen simplices inter monachos corporeum & humanæ formæ Deũ esse iudicabant. Plurimi verò reprobantes illos, Deũ incorporeũ esse dicebant, & à forma corporea segregatum. Cum quibus Theophilus quoque Alexandrinus cõsonabat episcopus, ita vt in ecclesia corã populo cõtra eos qui humanæ formæ Deum asseuerabant contenderet, & Deũ incorporeum suo dogmate definiret. Hæc cognoscentes Ægyptiorum monachi, venerunt Alexandreiam & seditionem contra Theophilũ F velut impium excitarent, ita vt eum occidere niterentur. Hoc ille cognoscens, cogitauit quemadmodũ euitaret mortẽ. Quos sub blandimento suscipiens, hæc eis loquutus est: Sic, inquit, vos video sicut Dei vultum. Hoc dicto monachos à suo impetu reuocauit. At illi Si verè, inquiunt, dicis, quòd Dei vultus est sicut & noster anathematiza libros Origenis. Et ipsis enim quidam aduersantur opinioni nostræ. Si verò hoc nõ feceris, quæ impiorum & Deo rebelliũ sunt, à nobis sine dubio sustinebis. Ego, inquit Theophilus, quæ vobis placent faciam: nolite in me sæuire. Nam & ego inimicus sum librorum Origenis, & culpo suscipiẽtes. Sic ergo monachos declinauit: & forsitan ideo hæc quæstio hactenus est ablata. Post hæc huiusmodi res accidit. Ægypti monasteriis quatuor venerabiles præsidebãt G viri, Dioscorus, Ammonius, Eusebius, Euthymius, germani, qui pro corporis magnitudine Longi vocabantur, sermone vtáque fulgẽtes, & propterea apud Alexandrinos egregij. Sed & Theophilus eos honorabat episcopus. Quamobrẽ Dioscorũ violẽter tractum Hermopoleos fecit episcopũ: duos autẽ eorũ rogauit vt habitarẽt cũ eo, & vix vt episcopus imperauit, factos clericos ecclesiæ œconomos instituit. Cumque illi æstuarẽt quod minus propositũ suæ cõuersationis implerent, & procedẽti tempore viderent animas suas lædi, cùm episcopus pecuniam haberet multã, & multum auri congregandi studium, repudiabant esse cum eo, & deserti potius habitaculum diligebãt. Cumq; ille nesciens eorũ voluntatẽ, sibi eos adesse deposceret: postea videns quòd eum ipsi potius despicerent, iratus interminabatur eis. At illi hoc paruipendentes abscedunt. Porrò Theophilus cùm animo feruens esset, nisus est vt viros illos qua posset arte vexaret. Et fratrẽ interim eorũ Dioscorũ habebat exosum. Cõtristabatur enim quòd eos turba diligeret & coleret monachorũ, & sciebat quòd eis aliter nocere non posset, nisi monachos debellaret. Expertus erat quoque, quòd crebro cũ eis habito sermone, faterẽtur incorporeum esse Deum, & non humanæ formæ, ne forte necessitate humanæ formæ, humana quoque passio sequeretur. Et cùm sic Theophilus saperet, tamen vt se vindicaret, quod bene prius prædicauerat immutauit. Mittens enim in eremum, plurimos monachorũ simplicium & spiritali exercitatione carentium est venatus, dicẽs, nõ oportere sequi Dioscorũ, neque fratres eius dicentes incorporeum

Theophilus Alexandrinus.

Monachi Ægypti.

Dioscorus.
Ammonius.
Eusebius.
Euthymius.

Dioscorus. Hermopoleos episcopus.

Theophili animus elatus & dolosus.

poteum esse Deum. Deus enim secūdum diuinā scripturam & oculos habet, & aures, & manus, & pedes, sicut & homines. Dioscorus autem eiusq; sequaces, sequentes Origenem dogma blasphemum introducunt, quasi Deus nec oculos, nec aures, nec manus habeat, neque pedes. Hac seductione monachorum plurimi sunt decepti, & seditio feruentissima monachorū suscitatur. Sed exercitati viri seducti non sunt, simplices autem ardore fidei repentè contra fratres insurgunt. Et facta seditione alteri alteros impetebant. Theophili sequaces Origenistas & impios appellabāt fratres. Isti verò sequaces Theophili Humanissormianos vocabant. Ob quam rem orta immani seditione, Theophilus cum armatorum multitudine venit in Nitriam contra Dioscorum eiusq; fratres. At illi vix fuga valuerunt declinare pericula.

Quomodo hymni nocturni à Ioanne sint incœpti. Caput 8.

10. Chrysostomus orationes addidit hymnis nocturnis. Ariani sabbato & dominica.

CVm hæc in Ægypto fierent, Ioannes Constātinopolitanus doctrina florebat, & apud cunctos fauorabilis habebatur. Auxitq; primus in nocturnis hymnis orationes ob huiusmodi causam. Ariani (sicuti dictum est) extra ciuitatem collectas agebant. Sabbato autem atque Dominica intra portas & porticus congregati, hymnos & antiphonas ex Ariano dogmate compositas decantabant. Et hoc maxima noctis parte facientes, diluculo eum ipsis antiphonis per mediam ciuitatem egressi portam, ad suā ecclesiam concurrebant. Cumq; hoc crebrò quasi ad vituperationem orthodoxorum facere non cessarent, frequentet enim etiam hoc cantabant: Vbi sunt qui dicūt tria virtute vnum? Tum Ioannes metuens ne simplices huiusmodi cantibus traherētur, instituit suū populum, vt & ipsi nocturnis occuparentur hymnis, vt & illorū obfuscaretur opus, & fideliū professio firmaretur. Studium ergo Ioannis valde vtile, cū turba periculisq; ne finitū est. Nam cùm clariores hymni homousianorū noctu apparerēt (fecerat enim etiā cruces argenteas, quæ cū argenteis cereis portabantur, expensas ad hæc Eudoxia Augusta præbente) tum Ariani zelo tracti, vsque ad cædē insurgunt. Vna ergo nocte, facta congressione, lapide in fronte percussus est † Brison eunuchus Augustæ, qui ad hymnos exercendos fuerat deputatus. Sed etiam quidam ex populo vtriusque partis extincti sunt. In his motus Imperator, prohibuit Arianos hymnos publicè decantare.

Homousiani.

† Crison.
† Brison eunuchus Augustæ.

Quod episcopo Ignatio angelorum Deum laudantium visio sit ostensa. Caput 9.

Antiphonarum origo.

DIcendum autem est vnde sumpserit initium, vt in ecclesia Antiphonæ decātentur. Ignatius Antiochiæ Syriæ tertius post apostolū Petrum episcopus, qui etiam cum ipsis vixerat Apostolis, vidit angelorum visionem, quomodo per Antiphonas sanctæ Trinitati dicerēt hymnos. Isque modum visionis Antiochenæ tradidisse probatur ecclesiæ, & ex hoc ad cunctas trāsiuit ecclesias.

SOZOMENVS.

De inimicis Ioannis. Caput 10.

10. Chrysostomus quo pacto odiū Augustæ sibi conflarit.

FErtur verò quòd inter alia Ioannes etiā propter Seuerianum Gabalensem episcopum, odium Augustæ sibi conflauerit. Is enim Seuerianus & Antiochus Ptolemaidos, ambo eloquentissimi erant, & eorum ecclesia docere instructi. Veniens ergo prius Antiochus Constātinopolim eloquētia promotus, atque pecuniis ditatus, in suam reuersus est ciuitatē. Quē æmulatus Seuerianus postea venit, videns quòd Ioānes frequentet in ecclesia sermone facto mirabilis apparebat. Eratque honorabilis apud multos Proceres, & apud ipsum Imperatorē pariter & Augustam. Itaque cùm Ioānes profectus fuisset in Asiam, huic commendauit ecclesiam. Credebat enim eius blandimētis, quòd se reuera diligeret. At ille magis se auditoribus commendabat. Quod cùm Ioānes audisset, Serapione nunciante, æmulari cœpit. Reuersoq; ab Asia Ioāne, contigit transeunte Seueriano, vt studio non assurgeret Serapio. At ille exasperatus clamauit: Si Serapio clericus mortuus fuerit, Christus inhumanatus non est. Ob hanc rem accusatus à Serapione velut iniuriosus & in Deū blasphemus, ciuitate pulsus est à Ioanne. Quod Augusta cognoscens per familiares Seueriani, mox eum à Chalcedone fecit reuocari. Porrò Ioannes multis rogantibus, eum videre refugiebat, donec in Apostolorum ecclesia in eius genibus poneret Augusta Theodosium filium suum, supplicās & sæpe adiurans, vt Seuerianum ipsius conciliaret affectui.

Antiochus.

Seuerianus pulsus Constātinopoli.

SOCRATES.

Interea monachi ab eremo Cōstantinopolim veniūt cum Dioscoro & fratribus, cum quibus Isidorus qui Theophilo amicissimus pridē, ob huiusmodi causam postea fuerat inimicus. Petrus quidam archipresbyter Alexandrinæ fuit ecclesiæ. Hunc Theophilus ab ecclesia ex odio proiecit, culpans eum quasi mulierem quandam Manichæam, non prius abrenunciantem hæresim, in communionem sacram suscepisset. Cumque Petrus diceret se eam iussu Theophili suscepisse, illo negante, Isidori testimonium Petrus implorabat, quòd hoc actum non ignorasset episcopus. Eo tempore Isidorus Romæ agebat, a Theophilo missus ad Damasum, vt ei Flauianum Antiochiæ reconciliaret episcopū. Verùm reuersus Isidorus Petri responsionē veram esse firmauit, dicens quòd mulier Manichæa cū episcopi fuisset iussione suscepta. Hinc accensus Theophilus, ambos expulit ab ecclesia. Ob hāc ergo causam Isidorus cum Dioscoro & reliquis Constantinopolim venit, vt Principi & Ioanni eius facta narraret. Hæc Ioannes cognoscēs honorabat principio viros, eorúmque fruebatur orationibus. Communione verò sacra cum eis ante causæ cognitionem participare nō voluit. His ita gestis, peruenit ad Theophilū sermo falsus, tanquam Ioannes illis communicasset, vt eis ferret auxiliū. Parabátque vt nō solùm de Dioscoro & Isidoro sese vlcisceretur, sed etiā Ioannem episcopatu deponeret. Misit ergo ad singularum episcopos ciuitatum epistolas, celans intentionem suam, culpans tamen Origenis libros. Deinde Epiphanium Cypri fecit amicum,

Petrus archipresbyter Alexandrinus.

Isidorus pulsus Alexandria.

10. Chrysostomus recipit Petrum & Isidorum.

Io. Chrysostomus aduersus Eudoxiã Aug.

Ioannẽ armasset:& hinc accensus, linguæ vbertate sermonem fecit ad populum cunctarũ mulierum vituperatione plenum. Hunc sermonem populus omnia arripuit quasi contra Augustam ptolatus esset,& ira peruenit ad aures Imperatoris. Quod Augusta coguoscens, velut iniuriam suam narrauit Imperatori,dicẽs illius magis esse cõtumeliam quæ ipsius vaori fieret. Quamobrẽ factũ est vt Theophilus contra eum perquã velociter synodum celebraret. Quod etiam Seuerianus simul agebat: erat enim adhuc inimicus. Inter hæc Theophilus venit, multos simul episcoporum mouens. Confluebant igitur plurimi Ioannis inimici. Aderant etiam quos ab episcopatu remouerat. Omnes ergo concorditer in Chalcedone conuenerunt, vbi tunc erat episcopus Cyrinus multa contra Ioannem loquens, impium eum superbúmque vocans. Episcopi verò delectabantur talibus. Porrò Maruthas Mesopotamenus episcopua, inuitus Cyrini calcauit tunc pedẽ. At ille dolere constrictua Constantinopolim cum episcopis transire non potuit:alij verò sunt transuecti.

An.do. 403. Conciliũ in Chalcedone contra Ioan. Chrysostomũ. Cyrini mors.

SOZOMENVS.

An.do. 404. Postea verò cùm dolore laboraret eius erus cõtinuò est abscissum: quia putredo penè omne corpus eius inuaserat, & in pedẽ aliũ iam serpebat. Is ergo post paululũ temporis est defunctus.

SOCRATES.

Theophila antem ab Alexandria veniẽti nullua occurrit, nec solenni honore potitua est. Erat enim apertissimus inimic⁹. Sed Alexãdrini nautæ, qui tunc venerant cum frumentia, occurrentea eum fauorabiliter susceperunt. Cumque venisset Constantinopolim, refutauit in ecclesiam introire, sed in vna domo Augustarum, vocabulo Placidonia tunc habitauit. Hinc ergo cœperunt contra Ioannem mouere causaa:& nõ iam de libris Origenis menrio ferebatur, sed has accusationea illicitas excitabãt. His ita præparatis, conuenientes episcopi in suburbano Chalcedonensi, quod Rufini nomine vocitatur, vbi est in honore Petri & Pauli Apostolorũ basilica cõstituta, euocauerũt Ioannem satisfacturum pro quibua accusabatur:iusseruntque vt eum eo venirent Serapion,& Tigrius eunuchus presbyter, & Paulua lector. Isti enim simul accusabantur. Cumque Ioannes euocantes velut inimicos refugeret, vniuersalem synodum fieri proclamauit. At illi nihil morati quater eum euocauerunt. Qui cùm noluisset occurrere, sed synodum fieri proclamaret, damnauerunt eum:in nullo culpãres, nisi quòd vocatus noluisset obedire. Cumq; hoc fuisset circa vesperam nunciatum, populus ad seditionem maximam excitatus est: & noctu concurrentes, eum trahi ab ecclesia non sinebant, sed clamabant, vt apud maius concilium de eo agitaretur examen. Porrò iussio Principis vrgebat, velociter eum eiici, & in exilium deportari. Hoc cognoscens Ioannes tertio damnationis die circa meridiẽ seipsum populo ignorante contradidit. Cogitabat enim ne vlla propter ipsum seditio nasceretur. Et ille quidem in exilium ducebatur. In populo autẽ seditio enormis est exorta, ita vt etiam multi inimicorũ eius

Domus Placidiæ Augustæ. Accusatur Chrysostomus. Condẽnatur. Mittitur in exilium.

A misericordia mouerẽtur, dicẽtes eum calumniã passum, quem paulò ante desiderabãt videre depositum. Quamobrẽ clamabant omnes contra Principem atque conciliũ sacerdotũ, & maximè contra Theophilum. Nõ enim eius machinatio iam poterat latere, quæ multis quidem indiciis apparebat, maximè quòd Dioscoro eiusq; fratribus moa post Ioannia deiectionẽ communicauerar. Tum igitur etiam Seuerianus in ecclesia docẽs Ioanni derogabat, dicens: Et si in nullo alio vituperãdus Ioannes est, eius tamẽ superbia crimen est ad damnationẽ sufficiẽs. Omnia namque peccata remittũtur hominibus, superbiaantem Deus resistit, sicut sanctæ scripturę docent.

Seuerianus de de Io. Chrysostomo. Iacob. 4. b 1. Pet. 5. b

Quomodo sit reuersus, & denuò à calumniatoribus impetitus. Caput 14.

B ORta igitur immẽsa seditione, populo discurrẽte, & ad ipsa regalia proclamante, Augusta permota rogauit Imperatorẽ, vt eum reuerti præciperet. Misso igitur tunc eunucho † Brisone, etiam necessitas Ioanni inuito, vt in ciuitatẽ ingrederetur imposita est. Cũ verò redisset, cum multo eius honore ad ecclesiam plebs occurrit. Et moa vt Ioannes ingressus est, rogabant vt in episcopali sede resideret, & populo orationem pacis impenderet. Quod cùm recusaret atq; diceret, quòd hoc oporteret iudicio fieri synodali, & eos qui damnauerant, suam sententiã reuocare, accendebantur omnes eum videre in loco proprio residentem, & verba doctoris audire. Qui licet diu tardaret, præualuit tamẽ populus, & eum in sede residere episcopali coëgit, & C cõsuetæ orationem præbere pacia. Coactus etiam sermonem fecit ad populum. Hęc causa aliã prębuit inimicis occasionem. Et primũ quidem de Heraclidæ ordinatione contra eũ mouere dicebatur Theophilus quęstionẽ, vt Ioannem huius rei occasione deponeret. Verùm Heraclides nõ aderat, iudicabatur autem veluti præsens, quasi quosdam iniustè cæcidisset, catenisque vinctos misisset in pompam Ephesi per mediã ciuitatẽ. Cumque pars Ioannis diceret auditoriũ debere iustè constitui, Alexandrini contendebãt vt Heraclidis accusatores susciperentur. Hinc ergo seditio & cędes inter Constãtinopolitanum populum & Alexandrinum vehemens est exorta. Ob quã rem plurimi vulnerati, pauci etiã mortui sunt. Hæc videna Theophilus, repentè diffugit Alexandriam. Quod etiam alij fecerunt epi- D scopi, pręter paucos, qui personam Ioannis amplectebantur. His ita gestis, reprehẽsibilia Theophilus est inuentua. Cuius auxit inuidiam, quòd rursus Origenis libris incumberet. Qui cùm à quodam fuisset interrogatus, quomodo ea quæ damnauerat rursus amplecteretur, ita respõdit: Origenis libri similes sunt prato floribus vniuersis pleno: quicquid ergo in eis bonũ inuenero, hoc decerpo. Si quid verò mihi spinosum occurrerit, hoc quasi pungat, omitto. Hæc ergo Theophilus ait, nõ cõsyderans Salomonis sapiẽtissimi verba dicentis, quòd verba sapientũ sicut aculei sunt. Ob hãc ergo causam apud oẽs Theophilua reprehẽsibilis videbatur. Porrò Dioscorus Hermopoleos episcopus paulò post fugam Theophili mortu⁹ est, claráq; sepult⁹ in basilica

Seditio Constantinopoli propter Chrysostomũ in exilium abductum. † Brisone. Heraclides à Chrysostomo ordinatos, accusator. Seditio. Theophilus recurrit Alexandriã.

monachicæ, sed asperior consilio, adijt Imperatorem pro quadã caussa rogans. Quum hoc crebro fecisset, nec ea quæ postulauerat impetrasset, eum ab ecclesiastica cõmunione prohibuit, & imposito ei vinculo, discessit. Verum fidelissimus Imperator ad palatium reuersus, tempore prandij præsentibus conuiuis ait, non se sumpturum cibum, nisi prius eius vinculum solueretur. Ob quam rem misit ad ciuitatis episcopum rogans vt iuberet ei qui ligauerat vt ipsius vincula solueret. Cúmque dixisset episcopus, non debere à quolibet obligationem recipi, & mandasset quod solutus esset: ille tamen eius non suscepit solutionem, donec qui ligauerat multo labore requisitus ei communionẽ quam prohibuerat, reddidisset. Idolorum igitur templa quæ fuerant derelicta, à fundamentis dirui fecit, vt posteri ne vestigium quidẽ erroris pristini reperirẽt. Hunc enim sensum etiã in sua lege conscripsit. Quãdo igitur Roilas dux Scythiæ transiuit Histrum, & cum innumero exercitu vehementer Thracias populatus est, ipsámque regiam ciuitatem obsidere se & subuertere minabatur, supernis iaculis atque fulminibus eũ maiestas diuina percutiens, & ipsum & omnem simul cõcremauit exercitũ.

Templa Gentiliũ à fundamentis euersa.

Roilas Scytharum Nomadũ dux fulmine profligatus cũ exercitu.

De miraculis contra Persas gestis. Caput 28.

Persa contra Theodosium iuniorem.

TAle aliquid à domino eius consolatore etiã Persico prælio gestum est. Nam quũ illi Romanos vacare cognouissent, & ciuitates in confinio constitutas debellarent, pacisq; pacta transcenderẽt vastatis finibus, nemo ferebat auxiliũ. Imperator nanque de pace præsumens, duces & milites ad alia bella miserat. Tunc ergo imbre vehementissimo, & grãdine demissa, vlterius eos deus accedere nõ permisit, eorumq; ligauit cursum, ita vt viginti diebus totidem ambulare stadia non valerent. Duces verò venientes congregarunt exercitum, & in priori bello obsidentes vrbem Imperatoris vocabulo nominatam, ridiculos ostendit. Quum enim plusquam triginta diebus Gororanes, rex prædictã vndiq; obsideret ciuitatem, & multa machinamenta construeret, & turres contra muros ciuitatis excelsas ædificaret, solus Eunomius sanctissimus eius ciuitatis episcopus restitit, & impetum moliminis eorum machinásq; destruxit. Et licet duces nostri hostibus bellando cessissent, & obsessi ciues resistere non auderent, ille solus pugnando à vastatione præseruauit ciuitatem. Vnus itaque partis hostilis vir dum consuetè blasphemaret, & Rapsacis atque Sennacherib verba profunderet, & cum væsania minaretur, sacrum se concrematurum templum: ille vir sanctissimus non ferens huius insaniam, iussit baliam poni iuxta propugnaculũ, quæ Apostoli Thomæ habebat vocabulum: & maximo in eam lapide coaptato, in nomine, inquit, eius qui est blasphematus, lapidem tenso arcu dimittite. Tum lapis emissus veniens vsq; ad faciẽ nephandissimè blasphemantis, vultũ eius valde corrupit, caput cõtriuit, cerebrúmq; in terram dispersit. Hoc quũ Dux exercitus cognouisset, qui se ciuitatem capturum esse minabatur siluit, & rebus ipsis victũ se esse professus est, & metuens quęsiuit pacẽ. Sic ergo Rex omnium fidelissimũ hunc principem con- A seruauit, quum & iste seruitutem profiteatur, & competens offerat domino ministerium.

Gororanes.

Eunomius episcopus.

De successione pontificum. Cap. 29.

INter hæc Innocẽtio optimo Romanæ vrbis antistiti successit Zosimus, Zosimo Bonifacius, Bonifacio Cœlestinus. Hierosolymis verò post Ioannem Praylius suscepit ecclesiæ præsulatum. Verùm in Antiochia post sacrum Alexandrum Theodotus castitatis speculum, ecclesiæ pontifex ordinatur mãsuetudine & puritate cõuersationis ornatus. Is enim cohortem Apollinaris aliis ouibus miscuit, rogans eos vt vnirentur ouili. Ea quidem tempestate Isdigerdes Persarum rex contra ecclesias huiusmodi de caussa bella commouit.

An. do. 418.
An. do. 420.
An. do. 426.
Zosimus.
Bonifacius.
Cœlestinus.
Praylius.
Theodotus Apollinaristæ vniti orthodoxis.

B *De virtutibus Abdæ apud Persas episcopi. cap. 30.*

ABdas quidam erat episcopus plurimis virtutibus adornatus. Is nõ mediocriter vsus zelo diuino, πυρεῖον, id est, focum eorum seu Vestã destruxit. πυρεῖα nanque illi vocant tẽpla, in quibus ignem seruant. Deum enim arbitrãtur ignẽ. Hoc cũ rex cognouisset à Magis, euocauit Abdam: & primo quidẽ mãsuetè culpauit factum, præcipiens vt πυρεῖον rursus ædificaret. Illo resistente, & hoc nequaquã facere confirmante, vniuersas se rex destructurũ interminatur ecclesias: cuius interminationẽ completio subsecuta est. Nam prius illum virũ occidi præcipiens, destrui quoq; ecclesias imperauit. Ego sanè destructionem τοῦ πυρείου nõ reor opportunè commissam: C neque enim sanctus Apostolus cùm venisset Athenas, & ciuitatem repletam idolis conspexisset, aras ab illis honoratas destruxit, sed ratione ignorantiam redarguit, & veritatis iura monstrauit. Quod verò destructum templum reędificare noluerit, sed necem magis elegerit, valde admiror, & plurimis eum honorandum coronis existimo. Tale est enim ignẽ adorare, quale ius ædificare templum. Hinc ergo sumens tempestas initium, sæuissimè atq; ferociter circa pietatis alũnos intumuit, & triginta iugiter annis fluctuatio † dura permansit, à Magis velori quibusdã procellis agitata. Magos enim appellant Persæ eos, qui elementa deificant. Quorum fabulas in alia conscriptione monstrauimus, in qua horum interrogationibus dignas solutiones obtulimus. Gororanes itaque filius Isdegerdis, post patris D mortem cum Imperio etiam cõtra Christianam pietatem bella suscepit. Quas enim tormentorũ species, & suppliciorum adinuentiones piis intulerit, non est facilè nunc narrare. Aliorũ nanque manus excoriauerunt, aliorum dorsa, aliorũ capita, à fronte inchoantes vsq; ad ceruices nuda cute reliquerunt. Alios sectis per mediũ calamis, nudos operiẽtes, & ipsas sectiones calamorũ carnibus aptantes, à capite vsque ad pedes funibus stringẽtes, postea calamos ex eorũ mẽbris violẽter trahebant, vt acutæ sectiones calamorũ cùm traherentur eorũ carnes secarent, & tormentum amarissimi doloris inferrẽt. Deinde fodientes lacus, & eos vndique obturantes, † soricum maiorum greges in eos immiserunt, eisque pabulum athletas dederunt, impiè ligantes manus eorũ &

An. do. 410.
Abdas episcopus, Persarum πυρεῖον destruxit.

Persecutio Christianorũ apud Persas.

† dira.

† glirium.

pedes,ne posseot à se bestias remoouere. Sed & alia tormenta sæuiora valde exercuerunt, habentes doctorem veritatis inimicū: Sed ooo potuerunt athletarum deuincere fortitudinem. Spóte nanque currebant, vt occasione hoius mortis incorruptibilis vitæ dooa perciperent. Duorum tamen aut triom faciam mentiooēm, vt per bos reliquorum fortitudo monstretur.

De Hermisda apud Persas nobilißimo confessore. capur 31.

Hormisdes Persa.

HOrmisdes quidam valde nobilis apud Persas erat, qui patrem Pręfectū habuerat. Húc cùm rex cognouisset esse Christianū, deduci fecit, & imperauit vt salutarem negaret Deum. At ille: Nec iustum, inquit, nec vtile præcipis Imperator. Nam qui docetur vt Deum omoiū facilè cootemnat ac oeget, facillimè quoq; spernit Imperatorem, cum & ipse sit particeps naturę mortalis. Ee si summo supplicio digous est, qui tua sceptra contempserit Imperator, multiplicibōs tormentis subdendus est, qui cunctotum oegauerit creatorem. At Imperator cum debuisset mirari prudentiam, fortissimum diuitiis & dignitate oudauit athletam, iussitque vt oudus traheret camelos exercitus. Quumque plurimi trāsissent dies, respiciens de superioribus Imperator, vidit illum emioentissimum virum solis radiis inflammatum, & pulueris sqoalore repletum, patriæq; nobilitatis memor, eum ad se iussit adduci, & lineis vestibus operiri. Deiode putans quod tam præcedenti afflictione, quàm ea ista clementia molliretur, vel nunc, inquit, illa obstinatione eautus, oega filium fabri. At ille Dei zelo repletus, dirupit vestem & proiecit, dicēs: Si propter hoc me putas à pietate recedere, habe dooum cū impietate, quam possides. Hanc eius fortitudinem cootemplatus, nudū eum è suo eapulit imperio.

De Sanne apud Persas confessore. Cap. 32.

Suenes. † Suenem.

S† Annen quoque mille famulorum domioū, resistētem sibi, & negare creatorem omnium nolentem, requireos quisnam seruorum eius esset sęuissimus, illi aliorum seruorum tradidit dominatum. Cui ipsum quoque dominum seruire præcepit, simul & eius vxorem. Per hoc putans propugnatorem se flectere veritatis. Sed spe sua deceptus est. Habebat enim ille domum in petra coostructam.

De Beniamin Persico diacono, eiúsque martyrio. Capur 33.

BEoiamin etiam diaconum comprehendens, claosit in carcere. Cumque duo transissent anni, soperuenit Legatus Romanorum pro aliis caussis acturus. Et cùm hęc cogoouisset, postulauit à rege vt dimitteretur Diaconus. Porrò rex iussit vt promitteret Beniamin quod nulli Magorum doctrinam Christianam prædicare tētaret, & dimitteretur exire. Tum Legatus quidem custodire Beniamio quæ rea præceperat compromisit. Beniamio autem audiens monita legati: Impossibile est, inquit, noo me participare lumē aliis, quod ipse percepi. Quanto enim supplicio E digoos sit qui talentom absconderit, sacra euangeliorum testatur historia. Sed rex horum iom nihil cognoscens, iussit eum absolui à vinculis. At ille prædicare nullatenus cessabat: & capiens eos qui ignorantiæ caligine tenebantur, intelligibili luci iugiter offerebat. Dumqoe transisset annus, regi gesta illios nuociantur. Tum deductum ad se, negare iossit quem adorabat Deum verum. Ille qoæsioit à rege dicens: Quo dignus honore est, qui suum derelinquēs regnum iouadere studuerit alienum? Cumque dixisset rex: Morte vltimoque sopplicio: Sapientissimus vir ille respondit: Quid ergo noo iustè patiatur homo, qui factorem muodiqoe creatorem, nutritorē, ac Saluatorem deserens, vnum conseroorum suorum deificare voluerit, & debitum illi cultum isti magis obtulerit? His sermooibus rea accēsus, vigiori calamos acui, & totidem vnguibos digitorum F eius manoum atque pedum præcepit infigi. Cúmque hoc supplicium ab eo derideri coospiceret, alium rursus calamum acutū in eios femur vnde humaoa origo descendit, iussit immitti. Cumq; crebro eiiceretur & rursus induceretur, ineffabiles ei dolores excitabat. Post hoc verò suppliciū impius atqoe ferox virgam grandem spiois vndique plenam, per eius meatū iussit induci, & hoc modo spiritū fortissimus decertator emisit. Sed & alia multa ab illis impiis sunt tentata. Nec tamen mirandum, quòd illorum ferocitatē & impietatem longaoimiter Deus omoium patiatur quando ante imperiū Maximi Coostantini quicuoque fuerunt Romaoorum Imperatores, cōtra veritatis mioistros vehementer iosanierint. Diocletianus nanque passioois salutaris die in omni iioperio Romanorum, destruait ecclesias.

Diocletianus in die paßionis Domini, omnes ecclesias christianorum euertit.

G Sed oouem transactis anois istæ quidem deouò refloruerunt, & multiplicem magnitudinem sosceperunt. Ille verò post rabiem suæ impietatis extinctus est. Nā & bella huiusmodi futura Dominus prædiait & ecclesiæ victoriā prædicauit. Nos tameo ipsæ quoque res edocent, quòd magis nobis vtilia sunt bella quàm paa: quia pax delicatos nos facit, remissos & timidos: porrò bellum & mentem acuit, & præsentia quasi transeuntia contemnere persuadet. Sed hæc qoidem etiam in aliis operibus crebro diaimus.

De Theodoro Antiocheno episcopo, & Theodoro Mopsuestiate pontifice. Cap. 34.

Theodorus Mopsuestiates episcopus.

EO autem tempore quo sacratissimos Theodorus Antiochenam regebat ecclesiā, Theo- H dorus μόψου ἑστίας quidem episcopus, sed totius doctor ecclesiæ, cum contra vniuersam cohortē hæreticorum fortiter pugnasset, finem vitæ sortitus est. Is enim Diodori quidē magni doctrina potitus est. Ioannis verò sacratissimi fuit socius atque cooperator. Communiter enim Diodori pocula spiritalia sont adepti: qui sex & trigiota annis mansit in Præsulatu, & contra Arij Eunomiique acies fortissimè præliatus est, insidiasque latronis Apollinaris eatinxit, optimáque pascua diuiois ouibus præparauit. Cuius frater Polychronius Apamiensium rexit ecclesiam, & gratia sermonis, & claritate vitæ ornatus.

Polychronius.

SOCRATES.

Sed clemens dominus non permisit victorem athletam per loca talia diu morari.

SOZOMENVS.

Innocentius Rom. Pont. pro Chrysostomo.

Inter hæc Innocentius Romanus antistes andieos de Ioanne, & molestè ferens, volensq; generale celebrari coocilium, scripsit Ioanoi & clero Constantinopoleos quod oon oporteret Ioanni successorem dari, nec eius clerũ alij parere pontifici, qoas prolixitatis causa oon traostuli. Aiunt verò Ioannem cùm in exilium duceretur per visionem cognouisse diem quo moriturus esset, ostensum sibi à Basilico martyre in Comanis: vbi cum esset itinere fatigatus, dolorem capitis oon ferens & ardorem solis, vitam languore finiuit.

Chrysostomus moritur.

SOCRATES.

An. do. 405.

Quartodecimo die Septembris meosis, Coosulatu Honorij septimo, & Theodosij secundo.

THEODORITVS.

Quomodo Illyricum & occidens propter Ioannem ab Orientalibus se suspenderint episcopis. Caput 19.

HVius igitur iniustitię causas abominati sunt præcipuè Europæ Pontifices: ab eorũ namque se suspenderunt, communione: pariter omnes Illyrici eius partis effecti sont. Oriẽtales autem plurimi quidẽ iniustitiam declinauerunt, corpus tamen ecclesię diuidere noluerunt. Verũ mortuo illo omniũ doctore terrarum, nõ prius Occidentales episcopi Ægyptiorum & Oriẽtalium, Bosphronensium atque Thracẽsium sunt amplexi cõmunionem, quàm illius sacratissimi viri nomen inter prædecessores poneretur episcopos. Et Arsaciom quidem, qui post eum ordinatus est, ne alloquio quidem dignati sunt. Atticum verò Arsacij successorem, legationẽ crebro mittentẽ, & pacis pignora postulantẽ, in διπλύχοις scripto Ioannis nomine, postea susceperũt.

SOCRATES.

De ordinatione Arsacij Constantinopolitani, & eius odio propter Ioannem. Caput 20.

An. do. 406. Constantinop. episcopus.

TRansactis itaque diebus paucis, Arsacius Coostantinopoleos ordioatur episcopus, Nectatij frater, valde longæuus, & plusquam octuaginta annos habens, qui mãsuetissimè admodum regebat episcopatum.

SOZOMENVS.

Cuius opinioni derogauit postea, quod cum Ioannis fautoribus agebatur. Nam cùm Arsacio communicare nollent, nec orationem habere communem, sed (sicuti dictum est) seorsum per loca secreta vltima ciuitatis, sacra celebrarent, hæc ille renunciauit Imperatori. Cumque iussisset vt eos manu militari turbaret, lapidibus atq; fustibus populum conuertit in fugam. Nobiliores autem & magis propensos in amorem Ioannis coniecit in carcerem. Porrò milites (vt fieri solet) accepta licentia, prædã circa mulierũ ornamenta faciebant, Zonas aureas, dextralia, monilia, † lauatoria, annulos, diademata, & cum ipsis auribus earum auferẽtes inaures. Ob quam rem turbatio maxima & gemitus in ciuitate prouenit. Nec sic tamen illi affectum deposuere Ioannis. verum publicè plurimi cõuenire, nec in platea nec in balneo præsumebãt. Quibusdã etiam erat domi quoque manere periculosum, ita vt ciuitatem declinarent. Multi siquidem viri, plũrimæq; mulieres nobili genere procreatæ, virginitate atque virtute vitæ laudabiles fugerunt.

† Libatoria.

SOCRATES.

An. do. 406. Grando Constantinopoli.

Eo tempore etiã grando vehemens Constantinopoli & circa eius suburbana descẽdit. Quod B factum est Consulatu eodẽ Honorij sexto, & Aristenæti, die tricesimo Septẽbris mensis, quod dicebant dei ira factũ, eo quod sine iudicio Ioannes fuisset condẽnatus. Quibus verbis incremẽtum dedit mors Augustæ continuò subsequuta. Quarto namq; die post grandinem est defuncta.

SOZOMENVS.

Tum verò Cyrinus Chalchedonensis episcopus, qui Ioannem crebro lacerauerat, secto pede defunctus est.

SOCRATES.

Chrysostomus Nouatianis fauit.

Alij tamẽ dicebãt, Ioannẽ hoc iustè perpessum, eo quod multas ecclesias Nouatianorũ, Quartodecimanorum, & aliorum tulisset hæreticorum. C

SOZOMENVS.

De Eutropio lectore propter Ioannem in carcerem coniecto. Caput 21.

Eutropius lector in carcerem.

EO tempore quidã lector Eutropius est detẽtus, quasi & ipse in ecclesiam misisset ignẽ. Qui cùm multa fuisset tormenta perpessus, coniectus in carcerẽ, paulò pòst est defunctus. Quid autem de eo contigerit existimo esse memorandum. Quidam vidit in somnis adstitisse altari virum pulchritudine & magnitudine decoratum, quasi in honore martyris Stephani cõsistentem & quasi cogitantẽ eo quod boni viri nusquã in- D uenirẽtur, atq; totã se circumire ciuitatẽ, & nisi Eutropiũ nullũ penitus inuenisse. Cumq; is qui viderat, experrectus fuisset, somniũ renunciauit fidelibus viris. Deinde requirens eos qui à Pręfecto comprehensi fuerãt & verberibus macerati, inuenit Eutropiũ, eique renunciauit visionẽ. At ille flẽs, orationem sibi dari ab eo qui viderat, implorauit. Cumq; diuersos Præfectus torqueret, nec personas incẽdij reperiret, etiã mulieres quasdã tenens suadebat vt episcopi communionẽ amplecterentur Arsacij, & multæ quidem declinauerunt: Olympias antè iniustum credẽs malitiæ satisfacere dixit: Adduce mihi calũniatores & violentiam maiorem impone: mihi verò fas non est cõmunicare, & ea facere, quæ piis non licet perpetrare. Quam cùm nequisset flectere præfectus vt cõmunicaret Arsacio, tum dimissam & paulò pòst tẽtã, multo nudauit auro, hoc modo credẽs

Chrysostomiani torquentur propter factum incendium.

Olympias.

De fine imperatoris Arcadij. Caput 35.

Arcadij Augusti mores. An. do. 410.

NOn multò post tempore quàm Ioannes defunctus est, moritur & Arcadius imperator, vir mitis & quietus. Et circa finem vitæ pro huiusmodi caussa venerabilis existimabatur. In vrbe Constantinopoli domus est maxima, habens cognomen καρύας, id est, nucis. Est enim in eius domus vestibulo arbor nucis, in qua fermo est fuisse appensum martyrem Acacium & defunctum. Ob quam rem etiam Oratorium illic est ædificatum. Hunc Arcadius videre volens, ad orationem venit, votoq; completo reuertebatur. Proinde cuncti circa Oratorium habitantes, volentes Imperatorem videre accurrebant, & alij quidem extra domum præcesserant, vt melius

Acacius martyr.

A aspectum principis & ordinem viderent obsequij, alij verò sequebantur. Cumque omnes cum mulieribus atque filiis simul & mancipiis extra domum fuissent egressi, repentè maxima domus Oratorio coherens, subito tota corruit, clamorque cum admiratione secutus est, quod oratio principis tot homines à ruinæ imminentis periculo liberasset. Arcadius itaque relicto annorum octo filio Theodosio (de quo iam complura sunt narrata) defunctus est. Consulatu Bassi & Philippi, primo die Maij mensis, anno secundo ducentesimæ nonagesimæseptimæ Olympiadis. Is ergo cum patre quidem Theodosio tredecim regnauit annis, post mortē verò patris quatuordecim. Vixit annis triginta & vno.

Domus τῆς καρύας apud Constantinopolim corruit.

B

HISTORIÆ ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER VNDECIMVS.

SOCRATES.

Quod Theodosij iunioris Imperium præfectus regebat Anthemius.

CAPVT PRIMVM.

An. do. 411. Honorius Aug.

Rcadio Imperatore defuncto, Honorius quidem eius frater regebat Hesperias, Orientales autem prouinciæ sub ditione manebāt Theodosij iunioris, cū esset annorum octo, Anthemio Præfecto omnia disponente. Erat enim iste nepos Philippi, qui Paulum episcopū sub Constantio ab ecclesia expulerat, & Macedonium introduxerat. Is muro maximo vrbem Constantinopolim circundedit. Qui vir sapientissimus inter illius temporis homines & putabatur & erat, & nihil inconsultè faciebat, sed cū multorum consilio quę erant agenda tractabat, & maximè Sophistæ Troilo se credebat.

Anthemius præfectus.

Troilus Sophista.

De Attico episcopo eiusque moribus. Cap. 2.

Atticus Constantinop.

IMperatore porrò Honorio octauum annum agente, iam tribus annis Atticus habebat episcopatum, vir clarus & eruditus, venerabilis atque prudens. Vnde etiam ecclesias sub eo magnum sumere contigit incrementum. Non enim solis propriæ fidei personis munificus erat, sed etiam hæreticis miraculum suæ sapientię demōstrabat, quos vexare quidem nolebat. Cum verò eos terrere tentasset denuò mansuetudinē ostēdebat. Et inter hæc non negligebat eloquētiam. Laborabat enim circa veterum lectiones, noctu eis incumbens. Quapropter non eum mouebāt Philosophicæ aut Sophisticæ lectiones. Erat enim & cōfabulātibus gratus, & cū tristibus mœstus, & absolutè (secundū Apostolū) omnibus omnia factus est. Primo quidē cū presbyter esset, libros faciebat, & meditatos corā ecclesia recitabat. Postea verò etiā fiduciam cū labore sortitus, C sub oculos doctrinā laudabilem proferebat. Nō tamen tales erant eius sermones, vt etiā ab auditoribus scripturæ traderentur. Quę verò eius tēporibus memoranda acciderint † narrabo.

1. Cor. 9. A

† enarrabo.

De Theodosio episcopo Synnada, & quemadmodum illic Macedoniani conuersi sint. Cap. 3.

IN Synnada Pacatianę Phrygię ciuitate, Theodosius quidā erat episc. & Macedonianos cū illic plures essent, insequebatur, & nō solùm eis è ciuitate, sed etiā ab agris nimia crudelitate pellebat, cū Orthodoxorū ecclesia persequutiones inferre nō soleat. Quod ille nō zelo rectæ fidei, sed pro pecuniarū amore faciebat. Contra quos vniuersos tam clericos quàm Iudices prouinciales armabat, & præcipue Agapitum eorum turbabat episcopū. Quumq; iudices prouinciæ ad D inferēda tormēta, sibi sufficere nō putaret. Constantinopolim est profectus, vt Præfectorū auxilia mereretur. Ibiq; posito Theodosio propter huiusmodi caussam Agapitus Macedonianorū episc. ad meliorē se contulit partem, habitoque tractatu cū omni clero, & euocans totum populum sibi subiacentē, suasit eis, vt Consubstantialitatis susciperent fidem. Hoc facto, repentè cum maxima multitudine, imò cum omni (vt ita dixerim) ciuitate ad Orthodoxorū ecclesiā venit, & oratione facta, sedē in qua Theodosius præsidere solebat, obtinuit. Tum vniēs populum, & deinceps fidem Consubstantialitatis docēs, ecclesiam tenuit Synnadensem. His itaque gestis, non post multum temporis Theodosius cum Præfectianorū venit auxilio, & nihil sciens horū quæ

Theodosius Synnadensis persecutor Macedonianorū.

Agapitus τὸν ὁμοούσιον amplectitur, & fit episcop. Synnadensis.

Theodosius episcopus non recipitur à suis.

fuerant gesta, ad ecclesiam properauit. Ex qua ab omnibus expulsus, rursus Coostantinopolim remeauit, & apud episcopum Atticum quæ fuerat contra eum gesta deposuit, quemadmodum iniustè episcopatu fuisset expulsus. Atticus autem cognosceus vtilem caussam ecclesiæ accidisse, Theodosium quidem verbo consolatus est, vt patienter ferret. Præponens autem caussis personalibus generalem vtilitatem scripsit Agapito, vt teneret episcoparum, nihilque de inimicitiis Theodosij cogitaret.

Quomodo Iudæus paralyticus per baptismũ sit curatus. Caput. 4.

Iudæus paralyticus sanitati restitutus

HOc igitur vnum est rerum vtilium, quæ Attici temporibus in ecclesia acciderunt. Sed neque miraculorum aut sanitatẽ his defuit caussa temporibus. Quidam nanque Iudæus quom paralyticus esset, plurimis annis in lecto iacebat. Cumque omnis medicina ei fuisset adhibita, & cunctorum Iudæorum nihil oratio præualeret: nouissimè ad baptismatis Christiani gratiam cõfugit, huic soli veritatis medicamini se committens. Hoc velociter episcopo Attico nuntiatur. Quem catechumenum factum, & spem Christi promittens deportari cũ lecto præcepit ad baptismum. Verum Iudæus paralyticus baptismum vera fide suscipiẽs, cùm de fonte fuisset leuatus, statim morbo caruit, & deinceps sanus fuit. Hãc igitur curam virtus Christi etiam nostris temporibus demonstrauit. Qua ex caussa plurimi Paganorum credentes baptizati sunt. Iudæos autem licet signa quærentes, hæc tamen non prouocauerũt ad fidem. His ita apud Christianos gestis, plurimi paruipendentes, in sua nequitia permanserunt. Et nõ solùm Iudæi tantis prodigiis repugnabant, sed etiam sequaces eorum similia sapuisse conuicti sunt.

De Sabbatio hæresiarcha, eiusque sequacibus. cap. 5.

Sabbatius.

SAbbatios itaque (cuius ante fecimus mentionem) nolens in suo ordine manere presbyteratus, desiderabat episcoparum. Iisdemque temporibus recessit ab ecclesia Nouatianorum, occasionem habens quasi propter obseruationem Paschæ Iudaici. Faciebátque collectas cõtra Sisinnium suum episcopum in loco ciuitatis qui

Ζηρόλοφος

ξηρόλοφος appellatur in Arcadij foro. Illic enim rem commisit valde periculosam. Die nãque festiuitatis in euãgelica lectione, vbi scriptum est: Erat enim Pascha Iudæorum, verba quę nusquã

Marc.14.a Luc.22.a

scripta neq; audita sunt ausus est adiicere, id est: Maledictus qui præter azyma celebrauerit Pascha. Hoc auditum manauit in populum, & simplices decepti Nouatianorum laicorum concurrerunt ad illum. Quod tale malum non remansit inultum, sed in finem pessima eius falsitas est conuersa. Paulò pòst enim quum ad quandam festiuitatem multi concurrerent, vt vigilias solitè celebrarent, formido subito dæmoniaca irruit super eos, quasi Sisinnius eorum episcopus veniret cum maxima multitudine. Factáque turba videlicet noctu, & in angustię loco comperti semetipsos contriuerunt, ita vt vltra septuaginta homines morerentur. Hoc factum plurimos à Sabbatianorum secta prohibuit: quidam verò in eius rusticitate manserunt.

Sabbatiani.

De morte Dorothei Arianorũ episcopi, & ordinatione Barbæ, & quæ sub eo sint gesta. Caput 6.

An.do.409. Dorotheus Arianorum episcopus. Barbas Arianorum episcopus. Timotheus Georgius Ariani.

EO tempore Dorotheus Arianorum Psæsul, quem ab Antiochia Constantinopolim trãstulerant cùm centum & nouemdecim vixisset annos defunctus est, Consulatu Honorij septimo, & Theodosij secundo, sexto die Nouembris mensis. Post quem Arianę superstitionis Barbas ordinatur episcopus. Sub hoc itaque Barba, per duos presbyteros eloquentissimos Arianorum religio floruit, quorum alter Timotheus, alter Georgius dicebatur. Sed Georgius doctrina Helladica eruditus erat, Timotheus sacris literis incumbebat. Et Georgius quidem semper Aristotelem & Platonem habebat in manibus, Timotheus Origenem, ita vt etiam lingua Hebraica loqueretur. Timotheus pridem Psathyrianorũ fuerat hæreseos, Georgium Barbas presbyterum ordinauit. Timotheum itaque ego ipse vidi, & cognoui quemadmodum interrogantibus fuerit respondere paratus, soluens obscurissimas quæstiones, quæ in diuinis inueniuntur eloquiis testem vocans veracissimum Origenem. Mihi tamen videtur admirabile, quomodo tales viri in Arianorum lege manserint, quorum vnus quidem Platonem semper habebat in manibus, alter spirabat iugiter Origenem: quum nusquam Plato secundam vel tertiam caussam (sicuti ipse nominare solet) initium subsistentię asserat percepisse, & Origenes coæternum vbique fateatur filium patri. Qui licet in sua sententia manserint, religionem tamen Arianam perduxerunt latentes ad Meliora. Multas nanque Arij blasphemias doctrinis propriis expulerunt.

Origenes veracissimus testis.

De ordinatione Cyrilli Alexandrini pontificis. Caput 7.

An.do.414. Theophilus Alexandrinus moritur. Cyrillus succedit. Nouatiani spoliantur per Cyrillum.

INter hæc defũcto Theophilo morbo lethargico, Cõsulatu Honorij nono, & Theodosij quinto, facta contentione propter episcoparum inter Timotheum & Cyrillum, die tertio mortis Theophili Cyrillus ordinatur episcopus, & maiori fastu quàm Theophilus tenebat episcopatum: Qui mox episcopatus sui principio Nouatianorum claudens ecclesias, omnia vasa eorum sacra abstulit, episcopumque eorum Theopompum rebus quas habebat omnibus spoliauit.

Quomodo apud Persas per Maruthũ episcopum sit Christianismus dilatatus. Caput 8.

Maruthas episcopus ad Persas Legatus mittitur.

EO tẽpore apud Persas est Christianismus dilatatus. Inter Romanos enim & Persas semper propter diuersas causas mittũtur Legationes. Tum ergo causas attulit, vt Maruthas Mesopotamenus episcopus (cuius dudũ meminimus) à Romanorũ imperatore ad Persarũ destinaretur regem. Qui multam reuerentiam apud Marutham inueniens, eum decenter honorabat, & tãquam diuinum respiciebat virũ. Hoc factũ mordebat Magos, metuẽtes ne regem Christianũ fieri sua-

deret. Nam cùm dolore capitis multo tempore torqueretur, Magis eum curare non valentibus, Maruthas orationibus fecit incolumem: ob hàc ergo caussam moliti sunt quandam Magi fallaciam. Et quoniam Persæ ignem colunt, consueuitque Rex in quadam domo ignem ardentem perpetuò suppliciter adorare: Magi sub terra hominem quendam abscondentes tẽpore quo Rex solebat adorare, eũ talia clamare fecerunt. Mitte foras Regem: impiè enim † egit, quòd sacerdotẽ Christianorum iudicat esse venerandũ. Hæc audiens Isdigerdes Persarum rex, licet reuerentiam haberet, tamen Marutham abiicere cogitabat. Porrò Maruthas verè Deo venerabilis homo, vacabat orationibus, per quas inuenit dolũ Magicis artibus fabricatum. Veniésque ad Regem: Noli, inquit, illudi Rex, sed ingressus cùm audieris vocem, fodi iube, & doli caussas inuenies. Nõ enim ignis loquitur, sed hominũ molimina huiusmodi esse noscuntur. Hoc dicto flexus est Persarum rex: & rursus ingressus vbi ignis inextinguibilis seruabatur, cùm audisset vocẽ, iussit fodi locum. Tum qui mittebat quasi diuinam vocem, inuentus arguitur. Iratus itaq; rex, Magorũ genus vsq; ad decimam iussit imminui portionẽ. Hoc facto, Maruthæ dixit vt templa quæ vellet ædificaret. Ex hoc apud Persas sumpsit Christianismus incrementum. Tum igitur Maruthas à Persis Constantinopolim remeauit. Et non longo post tempore rursum destinatus est. Iterumq; Magi machinabantur ne eum susciperet Rex. Feceruntque fœtorem quendam in loco vnde Rex transire solebat, & quasi à Christianis id factum fuisset derogabant. Cumq; rex suspectos iam habens Magos, hoc cum studio requisisset, denuò ab eis concinnatũ esse cognouit. Quamobrem plurimos eorum suppliciis tradidit. Marutham verò potiori honore coluit, & Romanos valdè dilexit, eorumque amplexus est pacem. Qui penè Christianus fieri potuit, cùm aliud miraculũ per Marutham & Ablatem Persidos episcopum prouenisset. Ambo nanq; molestum dæmonem à regis filio propulerunt, orationibus vacantes atque ieiuniis. Post hæc Isdigerde defuncto antequam fieret Christianus, ad eius filium peruenit imperium. Cuius tempore inter Persas atq; Romanos pacta soluta sunt.

Magorum dolus.

† agit vel regit.

Isdigerdes Persarum rex incipit fauere christianis.

Quemadmodum Italiam vastarit Alaricus. Cap. 9.

An. do. 412. Innocentius Pont. Rom. aduersus Nouatianos.

PEr idem tempus Innocentius, primus Romæ Nouatianos persequi cœpit, multásque eorum abstulit ecclesias. Quo tempore Roma est à Barbaris deprædata. Alaricus enim quidam Barbarus ditioni Romanorum & Theodosij imperatoris subiectus, atque contra Eugenium tyrannum auxilia largitus, & propterea Romanis dignitatibus honoratus, felicitatem suam nõ ferens, imperare quidem non elegit, sed discedens ab vrbe Cõstantinopolitana, venit ad partes Hesperias. Cumque venisset in Illyricum, omnia subuertebat, & transiens Thessaliam, habita congressione circa fluuiũ Pinum apud Nicopolim Epiri, penè tria millia virorum eius Thessali peremerunt. Posthæc autem quicquid eis occurreret destruentes, nouissimè Romã venerunt. Quam vastantes, plurima quidem miraculorum eius igne concremauerũt, pecunias autem abripuerunt, multosq; Senatorij ordinis diuersis subdidere suppliciis. Deridentesq; Romanorum regnum, Imperatorem fecerunt quẽdam nomine Attalum, quem vno die tanquã Imperatorem fecerunt procedere, altero verò serui schemate ministrare. Hæc cùm egisset Alaricus, repẽtè in fugam conuersus est, fama procedẽte quòd Theodosius imperator cõtra eum misisset exercitum, quæ fama non fuit ficta, sed vera: nã exercitus veniebat. Fertur itaq; cùm Alaricus proficisceretur Romã, vir quidam venerabilis, conuersatione monachus, eum monuisse, ne mala talia facere tentaret, neque cædibus gauderet aut sanguine. At ille: Non (inquit) ego volens Romam proficiscor, sed quidam quotidie mihi molestus est, torquens & dicens: Perge, & Romã destrue ciuitatem. Hæc etiam de his dicta sufficiant.

Alaricus Romam venit. An. do. 413.

De Cælestino Romano pontifice, & quomodo Nouatianos fuerit insequutus, & de Sabbatio. Cap. 10.

An. do. 426. Celestinus pont. Rom. Nouatianis Romæ in occulto.

INter hæc Celestinus Romæ ordinatus episcopus, qui etiam Nouatianorum abstraxit ecclesias, & eorum episcoporum nomine Rusticulum, in occulto coëgit celebrare Collectas. Vsq; ad illud nanque tempus plurimas Nouatiani habent ecclesias. Porrò Constantinopoli non talia pertulerunt, sed cùm eos diligerent etiam intra vrbem eos Collectas facere permiserunt. Mortuo verò Sisinnio Nouatianorũ episcopo, Chrysantus ad episcopatum trahebatur, vir multis Romanorum dignitatibus honoratus. Quo fugiẽte, Sabbatius se tempus opportunum ad episcopatum inuenisse credens, fecit quosdam ignobiles sibi manus imponere, iusiurandum quod præbuerat paruipendens. Cuius mores cùm populus abhorruisset, Chrysantũ per loca omnia requirebant. Quem inuenientes in Bithynia, inuitum sacerdotium suscipere coëgerunt. Qui nihil percipiebat de ecclesia, nisi dominico die duos panes.

Chrysantus.

Sabbatius.

De seditione & nece christianorum quæ per Iudæos apud Alexandreiam acciderunt. Caput 11.

An. do. 431. Alexandrini seditiosi.

EA porrò tempestate Iudæorum genus ab Alexandreia est huiusmodi de caussa eiectũ. Alexandrinorum populus plus quàm aliæ generationes seditionibus deditus est: qui si occasionem acceperit, intoleranda mala cõmittit. Nam circa sanguinem non cessat à lite. Contigit itaq; tunc vt inter se contentiones haberent, non propter necessariam caussam, sed propter studium Pantomimorum: quia enim is qui die Sabbatorum saltabat, plurimum habebat populum Iudæorum, dum vacantes non auditioni Legis, sed Theatris occuparentur, ea dies litigiosa extitit inter partes. Cumq; hoc aliquatenus fuisset ab Alexandreiæ Præfecto correctum, nihilominus mansere Iudæi partis alterius inimici. Et cùm essent semper Christianis infensi, contra Pantomimos eorum amplius pugnabãt. Tunc igitur Horestes Præfectus Alexandreiæ festiuitatem quandam quam Politiam vocant, in Theatro celebrabat, vbi & aderant quidam fautorum Cyrilli,

Christiani dabant operã spectaculis apud Alexandriam.

Horestes præfectus Alexandrinus.

Hierax ludimagister.

dispositiones Præfecti volentes cognoscere. Inter quos, quidam nomine Hierax doctor puerilium literarum, & Cyrilli seruētissimus auditor, ac solitus plausus in eius expositionibus excitare. Hunc itaque Hieracem cùm vidisset in Theatro Iudæorum turba, clamabat aduersus eum, quòd propter nil aliud venisset, nisi vt in Theatro seditiones inter populos excitaret. Verùm Horestes pridem habens odium contra Cyrilli superbiam, atreptum Hieracem publicè fecit in Theatro agi verberibus. Hoc Cyrillus cognoscens, coouocatis primoribus Iudæorum (vt decebat) admonuit, ne contra Christianos seditiones vlterius excitarent. Porrò turba Iudæorum hoc paruipendens, maiora contra Christianos tractauit molimina. Dantes itaque sibiipsis signum, vt annulum factum ex palma, omnes haberent in digito, contra Christianos hoc modo pugnauerunt. Fecerunt enim quosdā de suis vna nocte per omnes ciuitatis decurrere regiones, clamantes Alexandrinum ardere ecclesiam. Ob quam rem Christiani vndique concurrebant, vt ecclesiæ flāmas extinguerent. Porrò Iudæi ignorantes interimebāt seipsos per signum annuli agnoscentes, ac parcentes sibi mutuo. Facto autē die latere nequiuerunt. Ob hanc rem permotus Cyrillus, cum maxima multitudine irruit in synagogas Iudæorū, & illas quidem abstulit, Iudæos autem expulit ciuitate, eorumq; substantiam diripere populo imperauit. Hoc ergo modo Iudæi tēporibus Alexandri Macedonis illam habitantes vrbem, tunc nudi prorsus expulsi sunt, & per singula loca dispersi. Adamantius verò medicinæ sophista Cōstantinopolim veniens, & Christianū se fore promittens, postea reuersus est Alexandriam. Igitur Alexandreiæ præfectus Horestes valdè tristabatur, eò quòd populosam vrbē ita desolatam repentè conspiceret. Vnde etiam Principi retulit quod acciderat. Sed & Cyrillus † scelera Iudæorum Imperatori non tacuit, & Horestis amicitiam cogente populo postulauit. Cumq; Præfectus amicitiæ verba refutaret, euāgelia obtulit ei Cyrillus. Et cùm nec sic eius corda subigerentur, hæc denuò acciderunt. Monachorum quidam in monte Nitria constituti, fautores Theophili, ex illo quo contra Dioscorum iniustè fuerat coarmatus, etiam pro Cyrillo libēter prælia susceperunt. Relictisq; monasteriis viri penè quingenti venientes ad ciuitatē, procedētem in carpento Præfectum, immolatorem idolorum Paganumq; inclamabant. At ille putans immissione Cyrilli factum, clamare cœpit: Christianus sum, & ab Attico Constantinopoli baptizatus. Illis hæc verba contemnentibus, Ammonius quidam eorum Præfectum lapide percussit in capite. Qui repentè repletus est sanguine, & recedentibus Officiis, atque lapidum impetum declinantibus, cum paucis remansit. Inter hæc populus concurrebat, vt Præfecti vindicaret iniuriam, detentumque Ammonium tamdiu verberibus castigauit, donec traderet morti. Non multò post hæc nunciantur Imperatori. Corpus autem Ammonij sumens Cyrillus in quadam ecclesia sepeliuit, eique aliud nomen † imposuit, vt non pro sua culpa, sed pro Christo mortuus crederetur, cui laudes velut martyribus offerebat. Sed qui verè nouerāt quòd dignas suscepisser pro suo scelere pœnas, Cyrillum valde culpabant. Sed neque in hoc solummodo Cyrilli & Horestis aduersitas conquieuit, quādo post hæc aliud est exortum.

Iudæi christianos occidunt.

Iudæi pulsi Alexandria.

Adamantius medicus.

† *delicta.*

Monachi Aegyptij pro Cyrillo aduersus Præfectum.

Horestes Præfectus lapide petitus.

Ammonius occiditur à populo.

Thaumasius, qui prius Ammonius.

De Hypatia philosopha quomodo in Alexandreia fuerit interempta. Cap. 12.

An. do. 417.

Hypatia.

De hac vide Suidam.

Erat in Alexādreia quædam mulier Hypatia nomine, filia Theonis philosophi, adeò erudita, vt supra Philosophos eius temporis eminerer, & in Platonicam scholam à Plotino venientem, susciperet ipsa successionem, atque omnes philosophicas lectiones exponeret. Quapropter omnes currebant ad eam propter honestam doctrinæ fiduciam. Veniebat verò etiā ad Iudices, nec habebat vllam verecundiā, pudicè permixta viris, quum eam cuncti pro ipsius castitate venerarentur. Tum ergo inuidia contra hanc fœminā est accensa. Quum enim crebrò proficisceretur ad Horestem, ecclesiasticus populus motus aduersus eam est, tanquam ipsa illum ab amicitia prohiberet episcopi. Quamobrem conspirantes viri, acerrimo furore commoti, quorū dux erat quidam Petrus Lector, obseruauerunt mulierē ad propria redeuntem, eamque de vehiculo deponentes, ad ecclesiam quæ vocatur Cæsaris traxerunt, & vestibus exutam lapidibus peremerūt. Quam postea membratim dilacerantes, in loco qui dicitur Cinatus igne concremauerunt. Hæc res non mediocrem inuidiam Cyrillo & Alexādrinæ concitauit ecclesiæ. Alienæ nanque sunt à Christianis cædes & pugnæ. Hęc igitur acta sunt quarto anno episcopatus Cyrilli, Cōsulatu Honorij decimo, & Theodosij sexto, mēse Martio, ieiuniis existentibus.

Christiani Hypatiā occidūt.

Quomodo Iudæi temeritatis suæ pœnas exoluerint. Caput 13.

Post modicum verò tempus Iudæi rursus illicitè contra Christianos agētes, puniti sunt in loco qui dicitur Mestar, posito inter Chalcidem & Ancyram Syriæ. Hic itaq; Iudæi cōsueta quædam ludicra celebrantes, per ebrietatem accensi, inter alia Christianis ipsiq; Christo derogare cœperunt, illudentes cruci, & spem in eo qui est crucifixus habentibus. Comprehendentes enim infantulum Christianum, alligatum cruci suspēderunt. Et primùm quidē deludebant & irridebant eum: postea verò correpti væsania ipsum infantulum verberibus peremerunt. Ob hoc ergo dira congressio inter eos atq; Christianos exorta est. Quod cùm princeps cognouisset, prouinciarum iudicibus mandatum est, vt huiusmodi quęrerentur autores & punirentur. Et hoc modo dignam vltionem suæ † malitiæ receperunt.

Iudæi in christianos.

† *nequitiæ.*

De Iudæo qui cùm sæpè baptizaretur aqua fontis abscessit. Caput 14.

Iudæus sæpè baptizatus.

Ea porrò tēpestate Iudæus quidā seductor, ficto christianismo crebrò baptizabatur, & hac arte pecunias cōgregabat. Cūq; multis hęresibus illusisset Arianorū atque Macedonianorū, postremò ad ecclesiā venit orthodoxorum. Cui cùm tempus ieiuniorum fuisset impositū, multisq; adhuc diebus occuparetur, cœpit festinare, vt quasi in feruēti studio baptismatis dona perciperet.

Ieiunium ante baptismum.

peret. Præparabatur baptisma, & vestis conueniens baptizato. Cumque fons fuisset impletus, deducitur Iudæus ad baptizandũ. Tum Dei quędam inuisibilis virtus aquam disparere pręcepit. Cumque præsentes non cogitantes Dei virtutẽ, aquam per cuniculum proprium defluxisse suspicarentur, diligenter vndique clausum rursus impleuerunt fontem. Denuò deducto Iudæo aqua disparuit. Tum sacerdos: Quid mali, inquit, fecisti ô homo? An certè nesciens baptismo iam potitus es? Ob hanc rem cùm diuersi concurrerent quidam Iudæum agnouit, quem baptizatũ ab Attico episcopo ipse susceperat, & hoc modo illius fraus vniuersis apparuit.

Quomodo Isdigerdes rex Persarũ Christianos fuerit persequutus, & à Romanis deuictus. *Cap. 15.*

An. do. 421. *Barabanes rex Persarũ.* *† Bararanes.* INterea defuncto Isdigerde rege Persarum, eius filius † Barbaranes ei successit. Hic instigatus à Magis, crudelibus torquebat supplicijs Christianos. Cumq; Christiani apud Persas opprimerentur, confugiunt ad Romanos eorũ petentes auxilium. Quos Atticus episcopus libenter accipiens, eosque quantum erat possibile souens, quæ gesta fuerant Theodosio nũtiauit imperatori. Eo quoque tempore etiã alia caussa acciderat, quæ Romanos Persis faciebat infensos: Quoniã Persæ auri fossores quos à Romanis ad mercedem acceperant, reddere contemnebant: & quòd onera negociatorum Romanorũ violenter abstulissent. Cum illa ergo ingratitudine, etiam Christianorum ad Romanos confugientium caussa est adiecta. Mox ergo Persarum rex Legatos mittit, repetens fugiẽtes. Porrò Romani nequaquam ad se confugientes reddere voluerunt, non solùm supplices liberare studentes, sed pro christianismo libẽter omnia sustinere. Quãobrẽ pugnare quàm perituros Christianos tradere, potius elegerũt. Solutis igitur propter hoc pactis, bellum crudele cõmissum est. De quo absurdum non est pauca narrare. Romanorũ igitur imperator misit exercitũ cui præfuit militiæ ma-

An. do. 424. *Ardaburius.* gister Ardaburius. Is enim Persicam regionẽ per Armeniæ fines ingrediens, vnam eius prouinciã Azamensem valde vastauit, cui cum plurimo exercitu Narseus dux Parthorũ regis occurrit. Factáque congressione deuictus est. Quo facto cogitauit Mesopotamiam Romanorum prouinciã sine custodia consistentem inuadere, & hoc modo de Romanis vlcisci. Sed Romanorum ducem Narsei consilium latere non potuit. Deprædatus enim Azazenam velociter regionem, & ipse in Mesopotamiam venit. Et ideo Narseus licet ingentem haberet exercitum, Romanorum terras introire non potuit, sed veniens ad Nisibin Persarum ciuitatẽ in confinio constitutam, Ardaburio mandauit vt diem & locum statueret prælio-rum. At ille venientibus: Nunciate, inquit, Narseo, quod non quãdo tu volueris, Romanorum pugnabũt imperatores. Verùm Imperator Deo soli spem committens destinauit exercitum. Et quod fideliter Deo supplicans, repentè impetrauerit auxilium, hinc datur cognosci. Cùm enim Constantinopoli pro euentu bellorum æstuatio magna consurgeret, angeli Dei iter agentibus per Bithyniam ad vrbem Constantinopolim, se

A demonstrauerunt, iubentes vt confiderent & orarent, & Deo crederent quòd Romanos victoria sequeretur, dicentes se mediatores belli missos à Deo. Hoc auditum, non solùm ciuitatem, sed etiam milites confortauit. Cumque ad Mesopotamiam bellum fuisset de Armeniæ regione translatum, Romani Persas Nisibi clausos fortiter obsidebant, ligneas turres facientes aduersus eos, easque contra muros applicantes, & plurimos de muris contra se pugnantium perimentes. Porrò † Barabanes Persarum rex, audiens Azazenam regionem ab eis fuisse vastatam, & eos qui in Nisibi clausi videbantur obsessos, seipsum cum magno exercitu præparauit vt occurreret. Miratúsque Romanorum virtutem, Saracenorum auxilia postulauit. Quorum tunc erat rex Alamundarus vir fortis & præliator: qui cùm multa millia Saracenorum habe- *† Bararanes.* *Saraceni pro Persis.*

B ret, Persarum regi victoriam promittebat, seque ei Antiochiam Syriæ traditurum: sed non contigit quod putauit. Deus enim omnibus Saracenis quendam † enormem metum latenter iniecit, ita vt putarent sibiipsis Romanos insistere. Turbatíque nec habentes quò fugerẽt, in fluuium Euphratem seipsos armati proiiciebant, vbi plusquàm centum millia virorum necata atque consumpta sunt. Cùm hæc ita euenissent, Nisibin obsidentes cùm audirent Persarum regem plurimos elephantos adducere, perterriti cuncta quidem obsidionis machinamenta concremauerunt, & ad propria loca reuersi sunt. Quæ verò congressiones postea acciderint, & quomodo Ariobindas alter Romanorum magister militum, fortissimum Persarum monomachum in- *† inanem.* *Ariobindas.* *Ardaburius.*

C teremerit: Aut quomodo Ardaburius septem fortissimos Persarum duces insidiis captos occiderit: vel quomodo † Beatianus alter dux Romanorum reliquos Saracenos extinxerit, prætereũdum est, ne videar multum à proposita relatione digressus. Quæ tunc igitur gerebantur, velociter Imperatori Theodosio nunciata sunt. Quomodo autem hæc citò cognouerit, indicare non piget. Inuenit quendam virum animi corporisque habitu fortissimum nomine Palladiũ, qui tãta velocitate veredos agebat, vt tribus diebus perueniret ad terminos Romanorum atq; Persarum, & rursus totidem remearet ad Constantinopolim ciuitatem. Is verò etiam alios Romani imperij terminos velociter transibat. De quo quidam eloquentissimus sic ait: Iste vir cùm sit lata Romana respublica eam paruã sua velocita- *† Beatianus.* *Vitianus.* *Palladius cursor.*

D re demóstrat. Quem etiam Persarum rex sæpius admiratus est. Romanorum igitur Imperator licet videret apertè sibi collatam à Deo victoriam prouenisse, tamen pacem non dissimulauit expetere, misitque Helionem virum prudentẽ & honoratum, vt cum Persis de pace loqueretur. Qui cum venisset in Mesopotamiam, vbi erant fossæ Romanorum, misit pro pace petenda Legatum quendam Maximum, virum eloquentissimum, Ardaburij militiæ magistri consiliarium. qui pro pace veniens ad Persarum regem missum se non nun ab Imperatore, sed à ducibus asserebat, dicens, quòd hoc bellum pro sui contemptu ne peruenisset quidem ad principem. Cumque Persa paratus esset vt Legati verba susciperet, quòd fame ipsius laboraret exercitus, veniens *Helion ab imperatore mittitur ad Persas, tractaturus de pace.*

Numerus immortalium.

Numerus, qui apud ipsos Immortalium appellatur (est enim decem millium virorũ fortissimorum) nnn prius dixerunt pacem cum Romanis esse faciendam, quàm ipsi eos sine custodia constitutos inuaderẽt. Quibus verbis persuasum est Regi, vt à pace abstineret. Tum Legarum quidẽ clausum seruari fecit, & misit Numerum immortalium vt pugnaret contra Romanos. Qui venientes in duas acies diuisi, medios habuêre Romanos. Porrò Romani vnam Persarum vidẽtes aciem, contra eam se pręparabant, aliam non videbant: quæ paulatim accessit ad pugnam. Quũque ergo iam cõgressio penè esset in opere, Dei prouidentia ex quodam colle exercitus alter apparuit Romanorum cum duce Procopio: Qui cùm videret socios in periculo, instabat à dorso Persarum. Tum in medio conclusi qui circũdederant primò Romanos, in momento ab eis ex- F tincti sunt. Quo facto, Romani ad alios qui erãt in subsidiis positi concurrerunt, eosque fortiter iaculati sunt. Sic igitur qui immortales appellabantur, omnes mortales apparuerũt, pœnas exigente Christo de gente Persarum, eò quòd plurimos eius famulos occidissent. Porrò rex Persarum infortunij sui caussam cognoscens, simulabat se nescire quod gestum esset: Suscepitque Legationem dicens Legato Romanorum: Non bello cedens pacem amplector, sed tibi præstare volens, quòd omnium Romanorum te sapientissimum esse cognoscam. Et hoc modo bellum propter Christianos exortum de Parthorum regione cessauit. Contigit autem Consulatu Honorij tertiodecimo & Theodosij decimo.

Procopius dux.

Romani vincunt Persas.

Numerus immortaliũ mortis traditur.

Quomodo Acacius episcopus Amidæ, captiuos redemerit à Romanis militibus, venditis vasis ecclesiæ, & refectos cum sumptibus ad propria destinarit. G
Caput 16.

TVm verò Acaciam Amidæ ciuitatis episcopum facinus optimum reddidit clariorem. Cùm enim Romani milites captiuos Persarum de Azazena regione vastata, reddere regi Parthorum nullo modo vellent, captiui fame consumebantur, cum essent circa septẽ millia: quod Persarum regem non mediocriter contristabat. Tũ igitur Acacius conuocans clericos sibi subiectos: Viri, inquit, fratres, Deus noster nec discis nec calicibus opus habet: nam neque comedit, neque bibit. Et quia multa vasa aurea & argentea, ecclesia nostra ex oblatione Christianorum habet, conuenit ex his liberari exercitum capti- H uorum, egentibusque cibos offerri. Hęc & his similia cùm dixisset, conflauit vasa, & militibus dedit precium captiuorũ. Quos cùm recreasset cibis, datis sumptibus ad regem proprium destinauit. Ad hoc mirabile opus Acacij Persarum rex magis obstupuit, quod & bello Romani, & beneficiis se vicissent. Aiunt enim, quòd etiam desiderium habuerit Persarum rex vt videret Acacium, sed hoc Theodosius prohibuerit Imperator.

De Eudoxia vxore Theodosii, & de laudibus ipsius Theodosij. Caput 17.

OB victoriam verò auxilio Dei collatam, Romanorũ plurimi pollentes eloquentia, cõ- E scribebant laudes Imperatoris. Cuius vxor Heroico metro poëmata multa confecit. Erat enim eloquens filia Leontij Sophistæ Atheniensis, à patre omnibus lectionibus erudita. Quam cùm Imperator ducturus esset vxorem, Christianam Atticus fecit episcopus, & in baptismate cùm prius vocaretur Athenais, Eudociæ nomen imposuit. Multi ergo (sicuti dixi) volentes innotescere, alij suam facundiam demonstrare, præconia imperatoria conscripserunt. Ego verò nec innotescere cupiens, nec facundiam sermonis ostendere, cum veritate Imperatoris bona memorare studebo, quod sit damnosum si taceantur. Primùm itaque regaliter natus atque nutritus, nihil habuit tepidum, sed adeò fuit sapiens, vt inter confabulanteis experimentum omnium crederetur habere caussarum. Perdurabat in fri- F gore, similiter & in æstu. Plerunque ieiunabat, & maximè quarta feria & sexta studio Christianismi, nec aliud quàm monasterium Regalia videbantur. Ipse nanque manè ad suas sorores proficiscens, diuinas dicebat laudes. Quamobrem etiam sacras literas sine codice recitabat. Loquẽtibus episcopis velut olim sacerdos factus, ex diuina lectione respondebat. Congregabàtque sacros codices, & quuscunque illorum interpretes seu expositores cõscripsisse videbantur, plusquàm Ptolemæus studuerat Philadelphus. Patientia atque clémentia vniuersis hominibus eminebat. Nam Iulianus imperator licet philosophus diceretur, non tamen Antiochensium tulit iniuriam, sed maxima Theodoro tormenta indignatus imposuit. Porrò Theodosius multum gaudens syllogismis Aristotelis, philoso- G phiam exercebat operibus, iram, tristitiam, libidinemque deuincens, & in nullo se vlcisci desiderans. Cùm igitur à quodam familiarium interrogaretur, cur nullum se lædentium morti subiceret: Vtinam, inquit, esset mihi possibile ad vitam etiam mortuos reuocare. Quem cum alios pro ea caussa interrogaret: Non est, inquit, magnum, neque difficile hominem mori, quia neque Deo soli semel mortuum ex pœnitentia suscitare. Adeò enim fuit clemẽs, vt si quando quispiam dignum aliquid morte committeret, ne vsque ad ciuitatis quidem portas moriturus perueniret, sed ex eius clementia continuò reuocatio sequeretur. Cum quodam tempore ipse in Amphitheatro Constantinopoleos spectaret, cœpit clamare populus: Crudeli bestiæ artifex παράβολος pugnet. At ille, Nescitis, inquit, quod con- H sueuimus nos spectare clementer? Tanta verò pietate præcelluit, vt omnes quidem Deo consecratos honoraret, præcipuè tamen quos audiebat veneranda actione pollere. Fertur autem, quod cum Constantinopoli episcopus Chebronensis fuisset mortuus, sacrum eius valdè sordidum quæ fierit, eòque circumamictus sit, credẽs se aliquid ex defuncti sanctitate promereri. Cum aliquando aëris tẽpestas esset, & ille Circũ ꝓpter populũ † expectaret, pleno Circo tempestas vehemẽtius agebatur multo imbre diffuso. Cúmq; hoc fieret, suã voluntatẽ Imperator aperuit, fecitq; per præconẽ clamari, quod melius esset spectaculum contemnere, & omnes rogare Deũ, vt illæsi ab imminente tempestate seruarẽtur. Quo dicto cũcti Deo magno gaudio supplicãtes hym

oos

An. do. 424.

Panegyrici in laudem Theodosij iunioris.

Athenais Eudocia.

Theodosij iunioris vita & mores.

παράβολος audax.

Theodosius iunior.

Ludi Circenses.

† exhiberet.

nos concorditer offerebant, & tota ciuitas velut A tum laborauerat apud Persas: hic Salonam vna psallebat ecclesia. In medio autem borũ imperator existens priuato cultu properabat. Nec spe sua frustratus est. Repentè nanque aët ad feruitatem diuina clementia reuocatus, annum præbuit frugibus vniuersis vberrimum. Si quãdo bella mouerentur, secundum Dauid confugiebat ad Deum, sciens eum præliorum autorẽ inimicos orationibus superabat.

Quomodo Ioannes tyrannus in Occidente fuerit superatus. cap 18.

An. do. 425. POst modicum itaque tẽpus Persici belli defuncto imperatore Honorio, Consulatu Asclepiodoti & Mariani Augusto mense, quomodo Ioannem tyrannum Deo se committens superauerit, enarrabo. Sicut enim tunc sub Moyse B Hebræa contigit rubrum transire mare, talia etiam eius ducibus euenerunt, cùm eos mitteret contra tyrannum. Defuncto siquidem (sicuti diximus) Honorio principe, cognoscens Theodosius celauit factum, & alia dicendo diuersorum suspicionibus obuiauit. Inter hæc mittit magistrum militum in Salonas ciuitatem Dalmanarum, vt si qua bellorum commotio prouenirent, circa partes Hesperias vicinus adiutor esset. Quo facto, mortem patrui patefecit. Inter hæc Ioannes primus Imperialium conscriptorum, nou ferens suam fœlicitatem imperium contendit arripere. Misitque Legatos ad imperatorem Theodosium, petens vt eius susciperet imperium. At ille Legatos quidem retrusit in carcerem, misitque magistrum militum Ardaburium qui mul- C tum laborauerat apud Persas: hic Salonam veniens, inde nauigauit Aquileiam. Contigitq; vẽtum aduersum flare, ita vt in tyranni manus incideret. Quo capto sperabat ad necessitatem peruenire Theodosium, vt per hoc ipsum decerneret imperatorem, si vellet magistrum militum liberare. Imperator tamẽ vt audiuit factum, æstuabat ne quid mali Ardaburius sustineret. Aspar verò Ardaburij filius cognoscens patrem à Tyranno teneri, & multa millia Barbarorũ in præsidio tyranni consistere, quidnam faceret, ignorabat. Qui tunc imperatoris oratione præualuit. Angelus enim Dei sub figura pastoris educebat Aspatem, & omnes qui cum eo erant: ac per paludem adiacentem Rauẽnæ, ad loca sperata perueneruut. In ea nanque ciuitate tyrannus degens habebat exercitum, vnde nullus aliquando transisse fertur. Tum ergo Deus inadibilem terram fecit adibilem. Transeuntes nanque per siccam paludis aquam, apertasque inuenientes ciuitatis portas, Tyrãnum quoq; detinuerunt. Tum ergo pissimus Imperator reuerentiam quam circa diuinitatem habebat, ostendit. Cùm enim Circum populo exhiberet, nunciatum est, ei tyrannum fuisse peremptum. Quamobrem sermonem fecit ad populum dicens: Venite, si placet, relinquẽtes hoc propositum, & proficiscẽtes ad ecclesiam, grantiosi Deo soluamus hymnos, cuius manus tyranni præsumptionibus obuiauit. Quo dicto, spectaculo cessante, per medium circum cuncti cum eo concorditer gratias agẽtes, ad ecclesiam conuenerũt, ita vt tota ciuitas vna videretur ecclesia. Veniẽtesque ad locum orationis, iugi die gratias domino retuleruut.

Ioãnes ex scriba tyrannus.

Rauenna.

HISTORIÆ ECCLESIASTICAE QVAM TRIPARTITAM VOCANT,

LIBER DVODECIMVS.

De ortu Valentiniani principis filij Placidiæ.

CAPVT PRIMVM.

An. do. 420.

Ccifo tyrãno cogitabat Theodosi⁹ imperator, cui nam debeatet Hesperiarũ regna cõ- D mittere. Tum Valentinianus erat val de puer, natus ex matre Placidia, eius quidem amita, filia verò maioris Theodosij, At cadij & Honotij sorore, de patre Constãtio, qui ab Honorio Imperij iura susceperat: paruóque tempore cum eo regnauerat. Hunc ergo Valentinianum consobrinum suum Cæsarem factum, mittit ad partes Italiæ, cum quo matrẽ pariter Placidiam, eique vniuersam dispositionẽ commisit imperij. Cùmque voluisset ipse quoque in Italiam proficisci, vt consobrinum ad Imperij culmen eueheret, vt sui vigore tyrãnorum remoueret audaciam: veniens vsque ad Thessalonicam, languore prohibitus est. Quamobrem coronam imperialem postea consobrino per patricium † Stilicouem mittens, Constantinopolim redut. Hæc de talibus retulisse sufficiat.

Valentinianus Cæsar.

Helionem.

De egregiis factis Attici Constãtinopolitani Pontificis. Caput 2.

ATricus porrò episcopus caussas ecclesiæ sapiẽtia mirabiliter disponebat, doctrinísque populum ad virturis studium prouocabat. Cùm que videret diuisam ecclesiam, cum Ioannitæ seorsum apud seipsos sacra solennia celebrarent, iussit vt in orationibus memoria Ioannis haberetur, sicut aliorum dormientium episcoporum fieri consueuit: per hoc sperans plurimos ad ecclesiam reuocari. Adeo autem largus erat, vt nõ solùm pauperibus suatũ parœciatum, sed etiã in vicinas ciuitates multas pecunias pro egeutium

Atticus c. hry sostomiani.

subsidio transmitteret. Calliopio nanque presbytero ecclesiæ Nicænæ trecentos aureos mittens hæc scripsit.

E

CALLIOPIO ATTICVS IN Domino salutem.

Cognoui decem millia esurientium in ciuitate, à piis exhibenda egere misericordia. Decē millia verò cum dico, multitudinē intelligo, non perfectum numerum comprehendo. Quia igitur ego quidem habeo perceptū numerū datum ab eo qui manum habet munificā, & præbet congruis dispensationibus, & cōtigit aliquos indigere nō habētes, nec acquirere scientes, suscipiens ô charissimum mihi caput hos trecentos † solidos expende sicuti volueris: & maximè illis quos petere pudet, & non eis qui propter vitæ ventrē magis negotiātur ex talibus. Noli igitur vel religionem in hac parte considerare, sed vnā tantūmodo rem obserua, vt nutrias indigentes: nec cogites si quæ nostra sunt, sapere non videntur. Sic igitur Atticus etiam procul indigētium habebat curam. Sed & superstitionem quorundā studebat abscindere. Audiens etenim Nouatianos Iudaicum pascha sequentes propter Sabbatiū fuisse diuisos, eiusque corpus ab insula Rhodi vbi mortuus fuerat trāslatum, & plurimos ad tumulum eius orare, noctu mittens in aliud sepulchrū corpus Sabbatij iussit abscondi. At illi consuetè venientes, effossumque reperientes tumulū, deinceps eum locum colere quieuerunt. Erat verò circa nomina locorū studiosus. Nam cum quidā portus in ore ponti Euxini constitutus, ex antiquo φαρμακὸς appellaretur .i. venenarius, mutato nomine eum locum Senatoriū nominauit, ne dū ibi Collectæ prædicarentur, nomine blasphemo locus ipse designaretur. Sed & aliū locū ἀργυρόπολιν pro huiusmodi caussa nominauit. Χρυσόπολις item in capite Bosphori constituta est. Huius multi antiquorū faciunt mentionē. De qua ciuitate Xenophon in primo libro Helladicorum dicit, quòd eā muro cinxerit Alcibiades, & in ea constituent, vt qui nauigarēt de Ponto, decimas ibi præberent. Videns ergo Atticus locum in contraria typa χρυσοπόλεως positū delectabilē & decorū, ait: ἀργυρόπολις nominetur: qui locus eius repentè cognomen obtinuit. Igitur quibusdam dicentibus ei, non debere Nouatianos intra ciuitatem missas facere: Nescitis, inquit, quantum nobiscum in persecutione Constantij atque Valentis fuerint passi, qui etiam testes sunt nostræ fidei. Nam quum pridē ecclesia fuisset diuisa, isti circa fidem nihil innouauerūt. Pro episcopi ordinatione aliquando veniens in Nicæam, Asclepiadem Nouatianorum vidit episcopum valdè senem, interrogauitque; quot in episcopatu annos haberet. Quo respōdente: Quinquaginta: Fœlix, inquit, homo es, tanto tempore boni operis curam † habens. Super hæc ait: Ego quidem Nouatum laudo, Nouatianos non approbo. Tum Asclepiades: Quomodo hoc dicis episcope? Verùm Atticus: illum, inquit, laudo, quoniam his qui sacrificauerant, communicare noluit, hoc etiam ego ipse fecissem. Nouatianos autem non laudo, quod pro leuibus vitiis laicos à gratia communicationis excludunt. Asclepiades dixit: Extra sacrificandi peccatum etiam alia plurima sunt delicta secundum scripturas quæ ducunt ad mortem, propter quę vos quidem clericos, nos autem communicare etiam laicos prohibemus, Deo soli eorum remissionis iudicium committentes. Atticus verò etiam suam præsciuit mortem. Nam quū à Nicæa discederet, Calliopio presbytero dixit: Ante autumnū Constātinopolim venire festina, si viuum me denuò videre desideras. Si tardaueris, nō videbis. Quo dicto, mentitus non est. Anno nanque vicesimo primo sui episcopatus, decimo die mēsis Octobris est mortuus. Consulatu Theodosij vndecimo, & Valentiniani Cęsaris primo.

† aureos.
φαρμακὸς.
Chrysopolis Xenophontis ἑλληνικά.
Argyropolis.
Nouatiani minimè mali.
† agens. Nouatum laudo, Nouatianos non approbo.
Attici mors. An. do. 427.

F

De ordinatione Sisinnij, & moribus ipsius, & quod Proclus ordinatus Cyzici non sit susceptus. cap. 3.

POrrò Theodosius imperator à Thessalonica reuertens, eius exequias non inuenit. Ante vnum nanque diem quàm ingrederetur, ille sepultus est. Post paucos verò dies, id est, viginti tres, mensis Octobris nuntiatum est, quod Valentinianus insulas suscepisset imperij. Post obitum igitur Attici fit maxima de episcopi ordinatione contentio, aliis alium postulantibus, quidam Philippum presbyterū quærebant, alij Proclum item presbyterum. Sed omnis populus cōmuniter desiderabat ordinari Sisinnium, qui & ipse presbyter quidem erat. In nulla tamen ciuitate ordinatus, sed in suburbano Constantinopoleos, cui nomen † Oliux est, ministrabat: hoc suburbanum est positum cōtra faciem ciuitatis, vbi dies ascensionis Saluatoris solenniter celebratur. G Hunc ergo virum omnes laici diligebāt propter ipsius reuerentiam, & maximè quia souebat pauperes vltra sui mensuram. Præualuit ergo votum laicorum, & Sisinnius ordinatus est vicesimo octauo die Februarij mensis, Consulatu sequenti Theodosij duodecimo, & Valentiniani iunioris secūdo. Philippus autē presbyter, cui prælatus fuerat Sisinnius, in historia Christiana quam triginta sex libris ipse conscripsit, ordinationem Sisinnij valdè lacerauit, derogās ordinato & pariter ordinantibus, & maximè laicis. Is enim Philippus à Ioanne episcopo diaconus ordinatus, multa quoque conscripsit contra Iulianum imperatorem: cuius tamen historia mihi multam videtur habere confusionem, & non satis prodesse legētibus. Sisinnio igitur ordinato, contigit episcopum obire Cyzicenum. Tunc Sisinnius, H Proclum in Cyzico consecrauit, qui antequam proficisceretur Cyzicum, ciues præcedentes, Dalmatiū monachum episcopū sibimet ordinarunt, paruipendentes regulā qua iubetur, præter Constantinopolitanū pont. ordinationē fieri non debere. Quod ideo Cyziceni neglexerunt, quod Attico soli hæc lex personaliter præstita videbatur. Mansit ergo Proclus non habens ecclesiam propriā, qui tamē in doctrina ecclesiarum Constantinopoleos valde florebat. Igitur Sisinnius cùm duos in episcopatu compleuisset annos, defunctus est Consulatu Hierij & Ardaburij 24. die Decembris mēsis, vir celeberrimus castitate & rectitudine vitæ suæ, mansuetus moribus sine vllo figmēto, remotus à caussis. Quāobrē curiosis viris, tristis & inefficax videbatur.

† Elæa. Oliua.
Sisinnius Constātinop. episc. An. do. 428.
Philippi Constantinop. Historia Christiana libri. 36.
Proclus.
Dalmatius monachus.
An. do. 430.

De

De ordinatione Nestorij, & quæ sub eo in ecclesiis mala acciderunt. Caput 4.

DEfuncto Sisinnio, Imperatoribus visum est nullum ex ecclesia Constantinopolitana ordinare pontificē, eo quòd essent vanæ gloriæ & sibimet arrogantes: quū vtique multi Philippū, plurimi Proclum habere desiderarēt. Interea ab Antiochia visum est aduenam euocari debere.

Nestorius ex Antiochia ad episcopatum Constantinopolitanum vocatur.

An. do. 430.

Erat enim ibi quidā Nestorius nomine, genere Germaniciensis, bonæ vocis & simul eloquētię. Ideóque eum velut idoneū ad docendū euocauerunt. Quumque transissent tres menses, venit Nestorius ab Antiochia, qui castitate inter plurimos pręcipuus habebatur. Quibus autem fuerit moribus institutus, sapiētes à primo eius sermone non latuit. Ordinatus enim decimo die mensis Aprilis Consulatu Felicis & Tauri, mox illā vulgatam corā omni populo protulit vocē, faciens sermonē ad Principē: Da mihi, inquit, ô Imperator, terrā purgatam ab hæreticis, & ego cœlū tribuam. Debella mecū hæreticos, & ego tecū debellabo Persas. Hæc quum dixisset, licet quidam odio haberent hæreticos, tamen leuitas sensus eius, & indignationis initiū, vanæ gloriæ tumor, eis valde displicuit, quod ne modicum quidem tempus expectans ad talia verba descēdisset, & secundū Prouerbiū vt dicam, cùm necdum ciuitatis gustasset aquam, persecutor feruētissimus appareret. Quinto verò ordinationis die Oratorium Arianorum, in quo latenter cōueniebant, auferre volens, eos ad tantum furorē perduxit, vt idem Oratoriū concremarent. Quę caussa etiam vicinas consumpsit ædes, turbáque vehemens in ciuitate accidit. Verùm Ariani seipsos defendere parabant: sed eorum consilium custos ciuitatis dominus impediuit. Postea autē ipsum Nestorium vocabant incendiariū, nō solùm hæretici, sed etiā qui eius fidei concordabant. Nō enim silere poterat, sed semper contra hæreses machinatus quantū ad se, subuertit funditus ciuitatē. Nouatianos autē depopulari tentabat, eo quòd Paulus eorū episcopus præditus esse reuerētia diceretur: sed proceres eius impetum restrenarunt. Quanta verò circa Asiam, Lydiā, Cariam, contra Quartodecimanos mala cōmiserit, & quod propter eum circa Miletum & Sardis facta seditione sint mortui, nunc omitto. Quam verò propter hæc & propter infrenatam linguam receperit vltionē, post pauca narrabo.

Nestorij arrogantia.

Prouerbium.

Nestorius, incendiarius.

An. do. 430.

Burgundi.

Nunc verò res memorabilis indicanda est. Quędam gens vltra Rhenum fluuium est, Burgundionum. Isti vitam quietā agunt, & penè omnes fabri lignorum sunt, ex qua mercede pascuntur: quorum regionem Huni crebra inuasione vastabant, & plurimos occidebant. At illi licet anxietate constricti, ad nullum se tamen hominem contulerunt, sed alicui Deo se committere cogitabant. Tum audiētes quod Romanorum Deus fortiter adiuuat se timentes, omnes cōmuni cōsilio ad credulitatē Christi confugiunt. Venientésque in vnam ciuitatē Galliarum, rogabant vt ab episcopo Christianorum baptisma mererentur. At ille eos septem diebus faciens ieiunare, & imbuens fide, baptizatos octauo die abire præcepit. Qui sumpta fiducia contra tyrannos alacriter festinabāt, & spe sua frustrati non sunt. Nā

Huni.

Ieiunium ante baptismum.

A quum rex Hunorū nomine † Sinptarus per noctem fuisset ciborū nimia voracitate corruptus, Burgundiones gentem inimicā sine duce reperiētes, & pauci plurimis resistentes, facta cōgressione vicerunt. Nā quum essent istorū tria millia, circa decem millia peremerūt, & ex illo tota gens feruētissimè in Christianismo permāsit. Eo tempore Barbas Arianorū episcopus, est defunctus, Cōsulatu Theodosij tertiodecimo, & Valētiniani tertio, vicesimoquarto die Iunij mēsis, in cuius locum Sabbatius ordinatur. Nestorius itaq; agens pręter consuetudinē ecclesiæ, contra se plurimos incitabat, sicut eius facta ostēdunt. In Germēsi etenim Hellesponti ciuitate Antonius erat episcopus, qui cognoscēs instantiā Nestorij aduersus hæreticos, Macedonianos & ipse persequi festinabat, quasi patriarchæ imitatus

† Vptarus.

Barbæ mors.

An. do. 438.

Sabbatius.

Antonius Germensis episcopus contra Macedonianos.

B imaginē. Porrò Macedoniani aliquantulū sunt perpessi. Quúmq; Antonius vehemēter insisteret, iā molestiā nō ferentes, ad scelus se durissimū contulerūt. Mittentes etenim quosdam viros, & quod rectū est secundo loco ponētes, interemerunt eum. Hoc factū Macedonianorū, Nestorio maioris persecutionis dedit occasionē. Persuasit enim imperatoribus, vt eorum ecclesiæ tollerētur. Quamobrem Constantinopoli eis ecclesia ablata est, ante murum veterem posita ciuitatis, & Cyzici, & aliæ plurimæ quas habebāt in Hellesponto: quorū aliqui ad ecclesiam confugerūt, in Consubstantialitatis fide consentientes. Sed, sicut ait scriptura, Ebriosis vinum non deest, neque contentioso lites: sic quoq; Nestorio amāti persecutiones, euenit: vt persequeretur semper ecclesiam Dei. Erat cum eo Anastasius presby-

Macedonianis ecclesiæ ademptæ.

C ter ab Antiochia pariter destinatus, quem nimis honorabat, & veluti consiliarium habebat in caussis. Aliquādo igitur corā ecclesia Anastasius docens, ait: Dei genitricē Mariā nullus appellet, Maria enim homo fuit, & Deum ab homine generari prorsus impossibile est. Hoc quum auditum fuisset, plurimos clericorum & laicorū pariter cōturbabat. Olim namq; didicerant Deum fateri Christū, & nullatenus eū per dispensationem velut hominē à diuinitate separari, credentes Apostolicæ voci, dicit: Et si cognouimus secundū carnē Christū, sed nūc nequaquā cognoscimus. Quapropter relinquētes de Christo sermonē, ad perfectionē procedamus. Tumultu siquidem (sicut dixi) in ecclesia facto, Nestorius Anastasij sermonem firmare volens, & nō redarguere velut blasphemū, qui videbatur ab eo ho-

Anastasius presbyter.

2. Cor. 5.

D norari, frequēter ex hoc coram ecclesia docuit. Et cū maiori cōtentione quæstionē hanc agitabat, sermonē Dei genitricis reiiciēs. Vnde diuisio nata est in ecclesia, & velut in nocturno bello diuersi, nūc his, nūc aliis cōsentiebant & verba propria denegabāt. Nestorius autē apud multos in ea erat opinione, quòd purū hominē diceret Christū, & tanquā Pauli Samosateni atq; Photini dogma in ecclesiam introduceret. Sed de his maxima quęstio mota est, & tumultus, ita vt vniuersalis synodus ageretur. Ego verò legēs Nestorij libros, quæ intellexisse comperi hunc virum, & cum veritate cōspexi, neque pro eius inimicitiis, neque pro gratia alterius explanabo. Nō mihi videtur Nestorius neque Samosatenū secutus Paulum, neque Photinum neq; omni-

An. do. 431.

Nestorij sententia.

no putum hominē dixisse Christum, sed sermonem tantummodo quasi metuendum expauisse:

Antiqui interpretes.

Et hoc passum quod decenter nō esset eruditus. Qui dum naturaliter eloquēs fuisset, se putabat doctum, & libris Antiquorum interpretum dedignabatur incumbere, omnibúsq; se meliorem putabat esse, ignorans quod in catholica Ioannis epistola in antiquis exemplaribus habeatur:

1. Ioan. 4. a.

Omnis spiritus qui soluit Iesum, à Deo non est. Hunc enim sensum ex veteribus exemplaribus abstulerunt, qui separare volunt ab hominis dispēsatione diuinitatem. Quapropter veteres interpretes hoc ipsum designauerūt, quod aliqui adulterarint hanc epistolā, soluere hominem à Deo volentes. Est enim humanitas copulata diuinitati, & iā non sunt duo, sed vnū. Hac ratione confidētes antiqui, Mariam Dei non timuerunt dicere genitricem.

Eusebi. Pamphili in vita Constantini.

Eusebius Pamphili enim tertio libro de vita Cōstantini, dixit: Etenim & generationem sustinere, qui nobiscū est Deus propterea voluit: & locus eius in carne generationis nominatus est apud Hebræos Bethlehē. Quamobrem & Helena Augusta Deo amabilis, locū amplum vbi Dei genitrix peperit, memoriis mirabilibus adornauit, hanc sacrarissimam speluncam decenter illustrans. Sed & Origenes in primo Tomo de epistola Pauli ad Romanos, ait: Quomodo Dei genitrix dicatur, latius animaduerte. Apparet igitur Nestorium ignorasse lectiones antiquorū. Quapropter (sicut dixi) in sermone solo moratus est, & nō solùm eum sermonē ex animo dedit, sed etiā omnino Deū esse qui nat⁹ est denegauit. Nos enim fatemur quod qui de sancta Virgine natus est, crucifixus est, Dominus est gloriæ, sicut dixit Apostolus: Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Porrò Nestorius dicit: Noli gloriari Iudæe, non crucifixisti Deum: tanquā ipse Dominus gloriæ idem non sit Deus. Nam quod purum nō dicat hominē Christum, sicut Photinus, aut Paulus Samosatenus, etiā homiliæ quas fecit ostendunt. Nusquam enim Dei verbi subsistentiam perimit, sed vbique id subsistere confitetur, & habere substātiam, non sicut Photinus & Samosatenus eius existentiā perimentes. Hoc enim & Manichæi à Montano dogmatizate audeot. Sic igitur Nestoriū inuenio sapuisse ex eius libris.

Serui confugiūt ad templū.

Non ergo mediocrem cōcussionem orbi terrarum tepidissima Nestorij ratiocinatio concitauit. Interea contigit scelus quoddam graue in ecclesia prouenire. Serui quidam potentium genere Barbari, dominum crudelem experti, ad ecclesiam confugerunt, & portantes gladios ingressi sunt ad altare. Cumque rogarentur, exire nullo modo voluerunt, sed impediebāt solenia celebrari, plurimis diebus gladios tenentes euaginatos, & parati se vindicare: & omnibus ad eos accedentibus insistebāt. Qui postremò vnū clericum perimentes, & alium vulnerantes, etiā seipsos interemerūt. Quo facto quidā transeuntium hoc scelus nihil boni ecclesiæ significare prædixit: nec veritate frustratus est. Significabat enim populi diuisiōnem, & deiectionem eius, qui fuerat caussa diuisionis.

De Ephesino concilio contra Nestorium. Caput 5.

An. do. 435. concilium Ephesinum.

NOn multo post tempore, iussio principis episcopos vndiq; Ephesum cōuenire præcepit. Mox ergo post Paschalē festiuitatem, Nestorius cū maxima multitudine venit Ephesum, inuenitque plurimos episcoporū ibi fuisse collectos. Porrò Cyrillus Alexandrinus modicum cunctatus, circa Pentecosten occurrit. Quinto verò die post Pentecosten, Iuuenalis etiam Hierosolymorum venit. Porrò Ioanne Antiocheno cunctāte, mouebāt præsentes episcopi quæstionem. Cyrillus autem Alexādrinus episcopus, deflorationes quasdā librorum Nestorij faciebat, eum turbare volens. Etenim erat inimicus eius. Et quum plurimi Deū confiterentur esse Iesum: ego, inquit Nestorius, bimestrem & trimestrem nequaquam confiteor Deū. Quapropter mundus sum à sanguine vestro, & posthac ad vos nō veniā. Quum hæc dixisset, cum reliquis congregabatur episcopis, qui ipsius sententiam sequebantur: præsentes ergo in duos ordines sunt diuisi. Porrò Cyrillus cum suis facto concilio Nestorium vocauerunt. At ille non obediuit, differens in præsentiā Ioannis Antiocheni. Qui verò circa Cyrillum erant, homilias Nestorij quas de hac quæstione protulerat sæpius relegentes, & ex ipsis iudicantes, eum velut blasphemantē Dei filium, damnauerunt.

Nestorius damnatur.

Hoc facto, qui circa Nestorium erant, aliud apud se concilium facientes damnauere Cyrillum, & cum eo Memnonem Ephesinæ ciuitatis episcopum. Non verò multo post venit etiā Ioannes Antiochenus episcopus, & cognoscens quæ gesta essent, indignabatur contra Cyrillum tanquam seditionis autorē, eò quòd adeò feruēter Nestorij fecisset damnationem. Porrò Cyrillus cum Iuuenale volens se vlcisci contra Ioānem damnauit etiam ipsum. His tali mixtione confusis, cognoscēs Nestorius cōtentionem ad quandam perniciem peruenisse, Dei genitricem Mariam vocabat, dicens: Dicatur, inquit, etiam Dei genitrix Maria, & ea quæ afferunt dissidium conquiescāt. Sed nullus enim ex pœnitentia talia dicentem, suscepit. Quapropter hactenus dānatus & in exilium missus Oasin habitare dinoscitur.

Oasi externus.

Hunc ergo terminum synodus habuit: quæ gesta sunt Consulatu Bassi & Antiochi, tricesima octaua die Iunij mensis.

Quomodo Ioannes Antiochenus Cyrillum damnauerit. caput 6.

POrrò Ioannes veniēs Antiochiam, & plurimos episcoporum colligens, damnauit Cyrillum cùm iam esset in Alexandria. Paulo post verò inimicitias resoluentes, in gratiam redierunt, & sedes alterutris reddiderunt.

Ioan. Antiochenus damnat Cyrillum Alexandrinum.

Post damnationem verò Nestorij, dura Constantinopli turba contra ecclesiam facta est. Diuisus est namque populus propter tepidum eius, sicut dixi, tractarum. Cleri tamen omnes communi decreto eum anathematizauerunt.

Anathema.

Sic enim nos Christiani contra blasphemos prolatum solemus appellare decretum, quando id veluti in marmore scriptum, manifestum cunctis ostēdimus.

De ordinatione Maximiani constantinopoli. caput 7.

His

His ita prouenientibus de electione episcopi quæstio rursus exorta est, & multi Philippū (cuius iam feci mentionē) plurimi Proclum eligebant. Potuitq; Proclus tenere pontificatum, nisi quidā procerum prohibuissent, dicentes, regulam ecclesiasticam nō permittere eū, qui alterius ciuitatis episcopus nominatus est, ad alterā migrare ciuitatē: quod dictum populū reuocauit. Cumq; quatuor transissent mēses, post Nestorij damnationē Maximianus ordinatur episcopus, in monachica quidem vita, presbyterorum tamen collegio cōstitutus. Is enim opinionem reuerēdi viri olim habuerat, eò quòd proprijs sumptibus monumēta fabricaret, vt in eis religiosorū corpora sepeliret. Erat enim idiota sermone, & in quiete viuere potius eligebat.

Proclus.

Maximianus Constantinop.

Quod episcopi ex alijs ad alias ecclesias sint mutati. *Caput 8.*

Quia verò quidam dicebant ecclesiasticam regulam prohibere, ne Proclus Constantinopolitanā teneret ecclesiam, cum Cyzici fuisset ordinatus, volo pro hac re pauca narrare. Non enim hoc verè dixisse videntur: sed aut inuidia faciente, aut ignorantes ecclesiasticam sanctionem prohibuerunt, quæ frequenter in ecclesijs vtiliter facta noscuntur. Eusebius itaque Pamphili in sexto Ecclesiasticæ historiæ libro, Alexandrum vnius Cappadociæ ciuitatis episcopū refert, quum venisset caussa orationis Hierosolymam, detentum fuisse ab eius ciuibus, & in locum Narcissi episcopi constitutum, & deinceps omni vita sua ipsi ecclesiæ præsedisse. Sic igitur apud veteres sine vlla differentia, de ciuitate ad aliam migrabat episcopus, cùm vtilitas euocaret. Oportet autem etiam regulam huic operi copulari, vt ostendatur mentitos esse, qui Proclum inthronizare prohibuerunt.

Regula XVIII. Si quis episcopus ordinatus ad parœciam, in qua ordinatus est, minimè proficiscitur, non sua culpa, sed siue populo respuēte, aut propter quamlibet aliam caussam nō necessitate factā, hunc honore ministerióq; participari tātum, nec eum misceri rebus, in qua collectas celebrat ecclesiæ, sed sustinere quòd prouinciæ synodus suo iudicio definierit. Hæc itaq; regula est. Quod verò plurimi episcoporum ex alijs ciuitatibus ad alias propter vtilitates tēporū migrarint, nomina eorū qui sunt mutati subdidimus. Perigenes in Petris ordinatur episcopus: & quoniā ciues eius eum suscipere noluerunt, Romanæ ciuitatis episcopus iussit eum inthronizari in Corinthio metropoli, defuncto eius episcopo: eique donec vixit, ecclesiæ præfuit. Gregorius Nazianzenus prius vnius Cappadociæ ciuitatis fuit episcopus, deinde in Nazianzo constitutus est. Melitius prius Sebastenæ ecclesiæ præfuit, & postea Antiochiæ præsul est constitutus. Dositheum Seleuciæ episcopū, Alexander Antiochenus episcopus in Tarsum Ciliciæ transtulit. † Reuerentius ab Arcis Phœniciæ, in Tyrum translatus est. Ioannes de Gordo Lydiæ mutatus est in Proconesum, & in ea præsidet ecclesia. Palladius ab Helenopoli mutatur in Aspo nam. Alexāder ab Helenopoli in Adrianos mutatus est. Theosebius ab Apamia Asiæ transfertur in Endoxiopolim, quæ prius Salābria voca-

† Recreatias.

Hermopolis.

A

batur. Polycarpus de vrbe Antapristena Mysię, in Nicopolim Thraciæ mutatus est. Herophilus de Trapezapoli Phrygiæ, translatus est in Plotinoopolim Thracię. Optimus ab Argdamia Phrygiæ, in Antiochiā Pisidię transfertur. Syluanus à Philippopoli Thraciæ mutatur in Troada. Tot igitur quot ad præsens inuenim⁹ ex proprijs ciuitatib⁹ ad alias migrasse, nos memorasse sufficiat. De Syluano tamē, qui ex Philippopoli Thraciæ in Troada migrauit, vtile iudico pauca narrare. Syluanus quidē Rhetor fuit prius Troili Sophistæ filius, & ad perfectū Christianus, vitāmque monachicam diligēs. Is enim doctoris pallio vti despexit quē post hæc Atticus episcopus cōprehendēs, episcopum Philippopoleos ordinauit. At ille tribus annis in Thracia degēs, nec frigora

Acamātium.

B

ferre valens, cū haberet corpus valde debile atq; subtile, rogauit Atticū, vt eū in loco alio constitueret, dicēs, nō ob aliā caussam nisi propter frigus ea se loca vitare. Cumq; alius pro eo fuisset ordinatus, māsit Syluanus Cōstātinopoli, vitā monachicam perfectè custodiens. Adeòque sine vlla fuit arrogātia, vt plerumquein tāta multitudine ciuitatis cū soleis de sparto procederet Cū vero aliquantum tēporis prætermisset, Troianæ præsul ecclesiæ moritur: Troianiq; venerūt, petentes episcopū. Cumque cogitaret Atticus quē ordinare deberet, subitò cootigit ad ipsum salutandum venire Syluanū. At ille vidēs eum, mox cogitare cessauit. Tum ad Syluanū. Non habes, inquit, vlterius occasionem, pro qua ecclesiasticas curas possis effugere. Troia namque nō habet frigus, sed ecce apparatus est tuo corpori

Syluanus.

C

opportun⁹ à Deo locus. Præpara ergo teipsum, & ad Troiā continuò proficiscere. Migrat ergo Syluanus. Quo facto miraculū quod inter eius manus accidit, enarrabo. Nauis maxima quę grādes colūnas deuexerat nuper, in littore Troiano fabricabatur. Cumq; eā ad mare voluissent deducere multis funibus, atq; populo trahēte, nullatenus mouebatur. Quod cū plurimis dieb⁹ ageretur, suspicati sunt nauem à dæmonio retineri. Tum ad Syluanū venientes episcopum, rogauerunt eū vt in eo loco daret orationem, credētes hoc modo trahi nauem. At ille humili sermone dicebat se esse peccatorem, asserēs hoc opus alicuius esse iusti, nō tamen suū. Quē cū rogassent, venit ad litus. Factáque oratione tetigit vnum

Miraculum.

D

funem, iubens vt insisterent operi cum labore. Tum illis † breniter impellentibus cursim nauis ad mare processit: hoc miraculum reuerentiā illius viri cunctos fecit habere Prouinciales. Qui quum esset etiam in alijs rebus eximius, videns clericos etiam de contentione litigātium negocia facientes, nullum clericum vnquam iudicare præcepit. Sed petitiones postulantiū ipse suscepit: rogabat vnum fideliū laicorū amatorēmque iustitiæ, vt ipse litigātibus interesset, & terminū iustitiæ definiret. Ob quam rem maximam apud omnes gloriam consequutus est. Quum igitur Maximianus in vrbe Constantinopolitana ordinatus fuisset episcopus Cōsulatu Bassi & Antonij, quinto & vicesimo die mensis Octobris, caussæ ecclesiasticæ quieuerunt.

† leniter.

Quomodo apud Cretam quodam Iudæo dicente se esse Mosen, plurimi iudæorum deceptione sint mortui, & reliqui facti sint Christiani. *Caput 9.*

doris. Hanc Valentinianus consobrinus eius, A Hesperiarum partium ab eo factus Imperator, petiit vxorem. Cumque Theodosius annuisset, cogitabat in medio itineris, quodam loco nuptias celebrare. Placueratque vt Thessalonicam ambo venirent. Inter hæc nunciauit Valentinianus ne fatigaretur Theodosius: ipse enim venturum se Constantinopolim compromisit. Quum ergo partes munisset Hesperias, Constantinopolim venit ad nuptias Quibus celebratis Consulatu Isidori & Senatoris, vxore sumpta reuersus est.

Quomodo corpus Ioannis episcopi sit Constantinopolim reuocatum. CAPVT XIIII.

NOn multo post Episcopus Proclus eos qui propter Ioannis depositionem segregabantur, ecclesiæ restituit. Sapientiaque sua eorũ tristitiam mitigauit hoc modo. Corpus enim Ioannis in Comanis sepultum, tricesimoquinto anno post depositionẽ Constantinopolim iubente Imperatore reuocauit, & publice diuulgatum in ecclesia Apostolorum multo honore recondidit. Quod actum est 16. Consulatu Theodosij 17. Ia-

An. do. 441. nuarij mensis die. Paulus quoque Nouatianorum

Paulus Nouatianorum episcopus. episcopus eodem consulatu 20. Iulij mensis die defunctus est Qui cùm ægrotaret, nec dietam consuetam transgressus est, nec orationes solitas prætermisit Quumque esset morti vicinus, euocauit omnes clericos suos dicens: Cogitate episcopum eligere dum viuo, ne post hac turbas ecclesiæ nostræ sustineant. illis verò ei potius electionem dãtibus, Paulus ait: Ergo scriptam mihi huiusmodi date professionem, quod ipsum eligetis, quẽ ego decreuero. Quibus hoc facientibus atque subscribentibus, Marciani presbyteri nomen in charta conscripsit atque signauit. Fecitque priores similiter signare presbiteros, eamque chartam apud Marcum deposuit Scytharum ecclesiæ Nouatianorum episcopum, dicẽs: Si vixero, mihi redde. si mortuus fuero hic inuenies quis debeat ordinari. Post cuius obitum tertio die resignantes, & Mar- C

Marcianus succedit Paulo. ciani nomen inuenientes, eiusque laudantes electionẽ, sine vlla mora miserunt in Tiberiada Phrygiæ, vbi tunc habitabat. Et comprehensum deduxerunt vicesimoprimo die eius mensis, & ordinarunt episcopum.

Quomodo Eudoxia vxor Imperatoris Hierosolymam sit profecta. CAP. XV.

THeodosius igitur Imperator pro beneficiis à deo sibi collatis, gratias agebat, plurimis honoribus Christo sua vota compensans, coniugemque suam Eudociam Hierosolymam destinauit. Hoc enim & ipsa votum habuerat, si filiam videret nuptam. Quæ tam Hierosolymis ecclesias constitutas quàm per singulas ciuitates positas, honorauit: & quum illuc proficisceretur, & cùm inde rediret.

Quod Proclus Thalasium senatorem authoritate sua Cesareæ Cappadociæ fecerit episcopum.

CAPVT XVI.

PRoclus autem Episcopus eodem tempore septimodecimo Imperatoris Theodosij Consulatu, rem mirabilem operatus est, quam nullus *An. do. 442.*

priorum fecit Episcoporum. Quum enim Firmus Episcopus Cæsareæ Cappadociæ mortuus fu- B isset, aderant Cæsarienses, petentes Episcopum. Quumque cogitaret, quem eis ordinare deberet, contigit vt ad eum salutandum die sabato Senatores vniuersi venirent, inter quos Thalassius qui præfecturæ Illyrici administrauerat dignitatem. Quumque futurum esset (sicut habebat fama) vt Orientalem regeret præfecturã, missa manu Proclus pro præfecturæ dignitate episcopatum ei Cæsarianæ ciuitatis imposuit. Hæc quidem in ecclesia illo tempore gerebãtur. Nos autem hic terminum faciamus historiæ in pace gubernari cunctas ecclesias exorantes. Nos ergo ô sacratissime ho- *Peroratio*

mo dei Theodore, tuam compleuimus iussionẽ, *Socratis*

finem facientes historiæ, in anno secundo treceo- *Constantino-*

tesimoquintæ Olympiadis, Consulatu 17. Impera *politani ad*

toris Theodosij. *Theodorum.*

An. do. 442

Historiæ Ecclesiasticæ quam Tripartitam vocãt, libri duodecimi, Epiphanio Scholastico interprete,

FINIS.

EVSEBII CAESARIENSIS
VITA EX D. HIERONYMI CATALOGO
de Viris illustribus.

Eusebius, Cæsareæ Palæstinę episcopus, in scripturis diuinis studiosissimus, & bibliothecę diuinę cum Pamphilo martyre diligentissimus peruestigator, ædidit infinita volumina, de quibus hæc sunt:

Ευαγγελικῆς ἀποδείξεως, hoc est Euangelicæ demonstrationis, Libri 20.

Θεοφανί Ευαγγελικῆς προπαρασκευῆς, hoc est Euangelicæ preparationis, Libri 15.

† Θεοφανείας hoc est diuinæ apparitionis, Libri 5.

Ecclesiasticæ historiæ, Libri 10.

Chronicorum canonum omnimoda historia, & eorum ἐπιτομήν. Et

De Euangeliorum diaphonia.

In Esaiam Libri 10. Et

Contra Porphyrium, qui eodem tempore scribebat in Sicilia, vt quidam putant, Libri 30. De quibus ad me viginti tantum peruenerunt.

Τοπικῶν, Liber vnus.

Απολογίας pro Origene, Libri 6.

De vita Pamphili, Libri 3.

De martyribus alia opuscula. Et

In centum quinquaginta Psalmos, eruditissimi cōmentarij. Et multa alia Floruit maxime sub Cōstantino imperatore & Constantio. Et ob amicitiam Pamphili martyris ab eo cognomentum sortitus est.

Theodoritus Ciri fuit Episcopus, quam Stephanus χώρϰ πόλιν appellat, Vocant illā Persę Cyrecbaram, & sita est in extremis Persię finibus. Meminit eius in quinto libro, quum inquit, χώρϰ δ' ἡμετέρας ἱδρύμενον Scripsit Ecclesiasticæ historiæ libr. quinque, quos Græci nunc λόγϰς, nunc τόμϰς vocāt. Præterea opus quod inscripsit De curatione Græcarum affectionum, versum superioribus annis à Zenobio Acciaiolo Florētino ordinis Prędicatorum. Meminit ipse passim in historia sua de alijs quoque libris à se conscriptis, vt responsionū ad Magos Persarum, & Historiæ de Martyribus.

DE SOZOMENO.

Sozomenus indicat se versatū in actionibus forensibus apud Cōstantinopolim, cùm Aquilini sodalis sui meminit à febre liberati. Meminit alicubi progenitorum suorum, & aui sui, quem ad Christum conuersum refert in agro Gazensi, quum fuisset patre ethnico prognatus, tribuens illi sacrarū literarum peritiam. Scripsit autem historiam nouem tomis sectam, ad Theodosiū iuniorem, exorsus à tertio Consulatu Crispi & Constantini Cæss vsque ad septimumdecimum Theodosij iunioris. Extat autem huius historiæ volumen Græcum in bibliotheca Xysti Romæ.

DE SOCRATE

Et hic Cōstātinopolitanus fuit, discipulus Helladij & Ammonij Grammaticorum. Scripsit historiam ad preces Theodori Sozomenicæ simillimam, quantum ad tempus attinet.

Index Rerum ac materiarum memorabilium in Historiam Ecclesiasticam, quam Tripartitam vocant.

A

P

INDEX.

L

M

FINIS.

